

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נגדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירצנו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

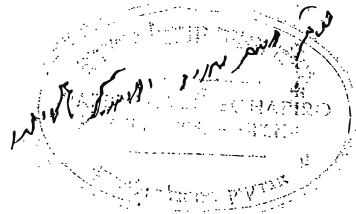
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

וזה היות את הקונסרבטוריום הנקרא בשם "קול מפרש"
 אצל איזן וטון ביהודי המפורסם יום ושם מקדש ביתו
 אשר ממשלה בה היה היה נח צאצאצקי ליטא, אשר
 למד בה של אהוד היהודי המנוח היה מאד וחושב
 ומוקדם ליד, והקונסרבטוריום היה היה קול מפרש
 אשר וזהו בעצמו עקב שבידו רבו עולם את
 הנושאים והקונסרבטוריום המפורסם מרוב
 שגור המוזיקים, ולמאמר נח מקדש ומקדש המוזיקה
 בארץ בהיה זהה הקונסרבטוריום של ברוך.
 וזהו מפורסם שיהיה אצל אצל הקונסרבטוריום
 עקב נח והיה נח נח שיהיה שיהיה יום
 למד, ונח שיהיה נח שיהיה נח שיהיה נח
 קנין נח קנין נח נח נח נח נח נח נח

٢٠١٩

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק "בית התלמוד" אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקן בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והנני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינות. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי וליהפצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגרסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן למסכת בבא בתרא

מהני: השותפין [כולה נזיקין חדא מסכתא היא וכו', תוס' עיי"ש] שם לכן חזר בשותפות, וצמי שניהן פתוחין לתוכו (וכל) [דכל ד"ס] מלירות ששנו חכמים לפני חכמים הן [אבל מאחורי הבתים לא היו משתמשין, וראה מהר"ם], ורוב משמשין נחזר שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונין את הכותל באמצע זה נותן מחלקו חצי מקום עוזי הכותל, וכן זה,

[ובשורש החיוב לבנות כותל משום היוק ראייה, דנו האחרונים אם הוא מדיני הרחקת נזיקין או שמצד חיוב הרחקת נזיקין אי אפשר לחייבו לבנות כותל לסלק היוק הראייה משום שבשלו הוא משתמש וההיזק בא ממלא, אלא החיוב הוא מהלכות השותפים או השכנים, או מדיני חלוקת השותפות, ודנו גם אם הוא מעיקר הדין או רק מתקנת חכמים, ראה חידוש רבי שמעון שקאפ י"ג, אכן האול הלכות שכנים ב טז, חידושי ר' ראובן א א, אבי עזרי קמא ריש הלכות שכנים, שיעורי ר' שמואל ט, חידושי רבי נחום כד-כה, ועל פי דעת הסוברים שזו הלכה בשותפים, מוכן היטב מדוע נקטה המשנה את דינה דוקא בשותפים שחלקו חצר ולא בשכנים. א"ס ב: # 14],

מקום שנהגו לבנות, גויל [אבני דלא משפא. דף ג, גזית [אבני דמשפא. דף ג, כפיסין [ואורי" דשמוא היו מניחין עצים מלמעלה ומלמטה. תוס', וראה רש"י תענית יא. ד"ה כפיס, חצי לצינה ורגילין לתתה בין שתי נדבמי העצים, אבל ראה בשמ"ק דכפיס לשון שבר בין של עץ בין של אבנים], לבינין הכל מפרש בגמרא, בונין, הכל כמנהג המדינה אס [ה. ררי"ף] מנהג לננות בגויל אין מצויר יכול לומר חצי חפץ אלא [ג. ררי"ף] גזית, # [ואולי המנהג תלוי בחומר גלם שנמצא במקומות אלו], # [זה פלא שיפריש אדם לחצר של ד' אמות, חצי אמה בשביל מחיצה, ואיזה דבר צניעות ירצה אדם לעשות בחצר, שיהיה צורך למחיצה של ו' טפחים!] [יש לדקדק ליתני הכל כמנהג המדינה והכל בכלל ולמה פרט כל אלו ? וראה ברמב"ן מה שחירץ]

גויל זה נותן ג' טפחים [והא דלא קאמר בגויל ו' טפחים? שלא נמעי למימר ו' לכל אחד וכו', וא"ת אמאי אצטרף למיתני מרת גויל וגוית כיון דתנן הכל כמנהג המדינה כמו שנהגו כן יעשו? וכו', דיש מנהגים שאין לסמוך עליהם אפילו היבא דתנן הכל כמנהג המדינה. תוס' עיי"ש], וזה נותן ג' טפחים שעוזי כותל גויל ו' טפחים, ושל גזית חמשה, ושל כפיס ד', ושל לציניס ג', בגזית זה נותן טפחיים ומחצה, וזה נותן טפחיים ומחצה, בכפיסין זה נותן טפחיים וזה נותן טפחיים, בלבינין זה נותן טפח ומחצה, וזה נותן טפח ומחצה,

לפיכך הוילי ונתחלת הצנין מייצוס חכמים לננות בין שניהם אם נפל הכותל [תוס'] לאחר שניס רבים המקום והאבנים של שניהם אין האחד יכול לומר כל הכותל נצנה בחלקי, ומשלי היו האבנים, אע"פ שהזמין יותר מחצירו, וכגון שנפל הכותל בחלקו כדמפרש בגמ',

וכן בגינה [פ'] וכן בגינה סתם היו במקום שנהגו לגדור, אבל בבקעה סתם היו במקום שנהגו שלא לגדור. גמרא], מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו מחייבין את שניהן לננות במקום שנהגו לגדור, נאמנע,

נראה לי סימן יפה לו' מצות דרבנן "חמה בענן" חנוכה מנילה הלל ברכה עירוב גרות שבת נמילת ידיים. וכל מילתא דתמיהא מידכר דכירי אינשי חולין ע"ה ע"ב.

ראה בקובץ אוצר החיים [דעווא] #12 שיש קמע מפירושו של ר' אברהם ב"ר יצחק אב"ד מנרבונא, כמה דפיס על מסכת זו,

ולא הייתי מעתיקו ורק מפני שהעתיקו הב"ח בהגהותיו, אשר כמעט כל הגהותיו במס' זו הוא כפי אשר מצא בדפוס לובלין של"ו. ד"ס דף נ"ט ע"ב.

ויש לציין שהגהות הב"ח במסכת זו יש בה הרבה חידושים ופירושים, שלא כדרכו בשאר מסכתות שאינו אלא מגיה גירסאות,

בבא בתרא הוא המסכת ה-33 של ש"ס, ואולי זה מרומז בשני פעמים שי"ן במלים השותפין שרצו, שי"ן הוא מספר קטן 3, וראה מש"כ בתחלת מסכת ראש השנה,

יש במסכת זו קע"ו דפים, וכן בספר תהלים יש קע"ו פסוקים [22*8=176], וכן בפרשת נשא יש קע"ו פסוקים, עמוס סימן, עמינדב סימן,

מסכת ברכות יש בה יותר מילים ממסכת בבא בתרא, כך אומרים בשם הגר"א,

בשנת תשס"ב כתבתי חידושים על המסכת, ועכשיו בשנת תשס"ט-ע שכתבתי הגמ' רש"י וכו', הכנסתי מה שכתבתי אז, על סדר הגמרא, ולפעמים ציינתי אותם א"ה,

רשימה קצרה מספרים על מסכת זו, אילת השחר, דף על הדף, כוס הישועות, מאירי, נחלת דוד, קיקיון דיונה, רוא דשכתי, ריטב"א, רשב"א, רשב"ם הקצר, שיטה מקובצת, שערים מצוינים בהלכה, תוס' רי"ד, תורת חיים,

בחדושי הר"ן על מסכת זו נדפס ע"י מוסד הרב קוק, ראה בתחלת הספר ציון #3 שיש פירושו של הר"ן על הר"ף על מסכת זו שנדפס בתשנ"ג [לא שמעתי עליה ולא ראיתי אותה], ע"פ הכ"י בסמינר בגני, ושקיים כת"י נוסף שלא השתמשו המדפיסים בו.

סימנים:

דברי עצמי, והרבה שלא ציינתי שהם דברי עצמי,

@ דברי רש"י או רשב"ם שאינם במקומן,

שנב"מ = שנויי נוסחאות במשניות,

הע"ל = העקוב למישור,

רה = רשב"ם העיקרי, ראה דף פו.,

פ' = דפוס פרנקפורט, [לפעמים העתקתי מגמ' שלי מה שצייתי בסימן זה, והיה כוונתי שם על הרשב"ם שעל הר"ף, וצריך לעבור על כל המסכת ולברר מהיכן בא הגירסא],

דף ב' ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

אבל בבקעה שדה הלגן, מקום שנהגו שלא לגדור נגמ' מפרש מאי קאמר אין מחייבין אותו, אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה, ועושה חזית מבחוץ מפרש נגמ', לפיכך אם נפל הכותל, המקום והאבנים שלו [אין בדי מעם לוח, אלא דנקט ליה משום סירכא דמשנה א', וכן להלן. הון עשיר],

אם עשו מדעת שניהם בונין את הכותל באמצע, ועושין חזית מכאן ומכאן להודיע שניהם עשאוהו, לפיכך אם נפל הכותל, המקום והאבנים של שניהם:

[לשון המשנה "שרצו" תמורה, ולכן יש שני לשונות לפרשה, או שרצו לעשות מחיצה לאחר שחלקו, או שרצו לחלוק].

נב': סבריה [ראה תוס' שצ"ן לגדרים י"א ע"א, וראה שם בהנחות מהר"ב רנשבורג שצ"ן להר"ן והרשב"א והריטב"א חולין ד' ע"ב], [וראה הליכות עולם שער שני אות ג' רוצה לומר וסבריה בני הישיבה שהקשו ושאמרו דבר זה, ורוב וסבריה שיש בנמרא לא קאי הכי במסקנא, אלא שבקצת מקומות יש דקאי הכי בפרקא קמא [דכבא] בתרא סבריה מאי מחיצה גודא. וראה כאן בתוס' ד"ה סבריה], מאי מחיצה גודא כותל,

כדתניא [תוס'] דקרי מנא לגודא מחיצה [כתבו המפרשים ז"ל דהרבה משניות נשנו בתלמוד בלשון מחיצה שהיא גודא [ולמה נקט דוקא ברייתא זו], אלא דנקט הק' ברייתא דהביא ליה דמניה שמעינן דיינין דינא דגרמי. נמוקי יוסף],

מחיצת הכרם שסמוך לשדה הלגן של חצירו **שנפרצה** [תוס'], **אומר** [בד"ם יש גירסא "אומרים" לו גדור חזרה ונפרצה אומרין לו גדור. וקאי על בד" כמו שפירש רבינו גרשום] לו לזעל הכרם **גדור** אתה, שלא יאסרו גפניך את תצואת השדה משום כלאים,

[כתב רבינו יצחק זצוק"ל מה שאנו מחייבים בעל הכרם לגדור יותר מבעל התבואה, משום דהאיסור בא מחמת גפנים ולא מחמת זרעים, שהגפנים יונקים למרחוק יותר מן הזרעים, ואפי' למאן דאמר על הניזק להרחיק את עצמו, דילמא בכי האי גוונא מודה דעל המזיק להרחיק את עצמו וכו' ואינו נראה לי כלל מה שאמר וכו' אלא טעמא דמלתא הוי משום עבודת הכרם, שלא יכניס מחירשתו בשדה חבירו בדפרישית התם. תוס' רי"ד,

והיה נראה לי ליתן מעם לשבח, שהרי אם נאמר שבעל השדה צריך לבנות את הגדר, היה יותר זול שיעקור את התבואה עד ד' אמות משיתקן הגדר שהוא הוצאה גדולה, משא"כ בעל הגפנים לפי ערך שווי הגפנים כדאי לו לתקן את הגדר].

לפי שסמך צעל השדה את זרעיו סמוך לגדר, כדמנן בפרק שני (דף כו) היה גדר ציננים, זה סומך לגדר מכאן את אילנותיו, וזה סומך לגדר את זרעיו מנכא, וכשאין שם גדר תנן דפ' שני, לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חצירו, אלא"כ הרמיק ממנו ד' אמות, כדי עבודת הכרם, דזהכי הוי כלאים,

חזרה ונפרצה אומר לו גדור,

דף ב' ע"ב

נתיאש [מן הזמן שקבע לו ב"ד. ר"ג] **הימנה ולא גדרה** [דוקא נתיאש אבל לא נתיאש ועוסק כל שעה לגדור, אע"פ שהוסיף מאתיים מותר וכו'. תוס'] **ה"ז קידש** המצואה # [וגם הכרם, אלא דנקט תבואה משום שרוצה לומר דחייב באחריותה] אם הוסיף מאתיים, לישנא דקרא נקט פן מוקדש [ולישנא דקרא נקט פן תקדש. דברים כ"ב ט'], **וחייב באחריות** [ואע"ג דהיזק שאינו ניכר לא שמיא היזק וכו'. תוס'],

[אם הוסיף מאתיים. פי' שעד עכשיו היה קצ"ט חלקים ועכשיו ניתוסף עוד חלק שביחד יש כאן מאתיים, אינה בטלה שהרי אין כאן רק קצ"ט לבטל חלק האחד של איסור. וראה רש"י ב"ק ק' ע"ב .

והמעם דעולה באחד ממאתים, דילפינן בספרי סוף פרשת קרח במדבר יח כט לגבי מעשר מן המעשר שהוא חלק אחד ממאה, כתיב מכל חלבו את מקדשו ממנו, וילפינן משם שאם נפל "ממנו" מן התרומה לחולין שיעורו של מעשר מן המעשר דחייב אחד ממאה, קמקדשו', וילפינן ערלה וכלאי הכרם בג"ש מלאה מלאה, וכיון שערלה וכלאי הכרם אסורים גם בהנאה, משא"כ בתרומה שמותרת בהנאה של כילוי, נמצא שאיסורו של ערלה וכלאי הכרם כפול מאיסורו של תרומה, לכן כפול בהעלאת ערלה שתרומה עולה באחד ומאה, אבל ערלה וכלאי הכרם עולה באחד ומאתיים. א"ה,

וה"ל הרמב"ם הלכות כלאים פ"ה ז' אסור לזרוע ירקות או תבואה בצד הגפנים או ליטע גפן בצד הירק או תבואה, ואם עשה כן אע"פ שאינו לוקח הרי זה קדש, ונאסרו שניהם בהנאה חירק או התבואה או הגפנים, ושורפין את שניהן שנאמר פן תקדש המלאה הזרע, ואפילו הקש של תבואה והעצים של גפנים האלו אסורין בהנאה ושורפין אותם ולא יסיק בהן תנור וכירים ולא יבשל בהם בעת שרפתן, ושם הלכה ח' לפיכך המסבך גפנו על גבי תבואתו של חבירו קדש גפנו ולא נתקדשה התבואה, סבך גפן חבירו על תבואתו קדש תבואה ולא קדש גפן חבירו, סבך גפן חבירו על תבואת חבירו לא קדש אחד מהן],

טעמא דרצו לזנות כותל (ד) מדעת שניה, הוא (דמייצג) [דמייצג] מכמים שיצנו צין שניה [צע"ק דכיון דחייב כל א' את עצמו לעשות כותל, למה זה חיוב דחכמים? אילת השחר], ולקמן [ג.] פריך כשרצו מאי הוי, ליהדרי צהו,

הא לא רצו אצל לא רצו שניה, שהיה אחד אומר דייח למלקה צמסיפס, של יתדות ענבים תקועים צאצ' נמוכים, **אין מחייבין אותו** לא כייפינן ליה, ואין זה יכול לומר לו איני חפץ שתרצה עסקי, **אלמא היזק ראייה לאו שמייה היזק**,

[היזק ראייה אינה משתלמת אחר שהיזק, אלא הוא חיוב לשלם למפרע שלא יבא לידי היזק זה],

[במהריש"ק כתב בשם הרא"ם דהיזק שמייעה לא שמענו דשמייה היזק. חידושי רעק"א חו"מ סימן קנ"ד ס"ג, וז"ל המאירי דף ב. הא כל שנסתלק היזק ראייה חולבין אחר המנהג ואף במחיצה קלה שבקלות, ואין חוששין להיזק שמייעה

אבני חן למסכת בבא בתרא

שאל אחד בנה כותל אפומא דאספלידא של אחיו, שקורא לזה, אוריא, שמה שחוצץ בפניו ע"י כותל וממעט מכח ראייתו נקרא חיוק אוריא, בתשמישתא [למעוטי בתשמיש שלי, ליתן מקום חצי הכותל. ר"ג] לא איתרצאי לך, קמ"ל,

והחיוק ראייה לאו שמיה חיוק [דהרי אוקימנא המשנה שרצו לעשות כותל, ורק אם רצו לא רצו אין עושין, שהחיוק ראייה לא שמיה חיוק],

(סימן 1. גינה 2. כותל 3. כופין 4. וחולקין 5. חלונות 6. דרב נחמן),

1. ת"ש, וכן בגינה [לקמן מסקין דה"ק וכן בגינה סתם כמקום שנהנו לגדור דמי, הלכך דייק שפיר דהחיוק ראייה שמיה חיוק. תוס'?]

גינה שאני כדר' אבא [תוס'] דאמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב, אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו, בשעה שהיא עומדת בקמותיה שלא יזיקנו דעין רעה,

והא וכן קתני דמשמע מרזיחו מד טעמא הוא, גינה ומלך [וכמו חצר בונה רק כששניהם רוצים, כך בגינה]? אגויל וגזית [פ' שגם בגינה בונים הכותל כמנהג המדינה],

2. ת"ש, כותל חצר שנפל מחייבין אותו לבנות והלא לא קמי לכו אלא על כרחו [משום חיוק ראייה] עד ד' אמות [פ' דאף אם היה הכותל גבוה יותר מוד' אמות אם נפל אין א' יכול לכופ חבירו לבנות אלא עד ד' אמות]?

נפל שאני שכר נמלכו הראשונים כותל [שהורגלו לעשות דבר הצנע בחצר ולא למדו להזהר זה מזה. תוס'] [לפי הענין אולי יש לפרש שכותל זה מסתמא נבנה לפני הרבה זמן ע"י אנשים אחרים שמכרו או הורישו לאחרים, והם מכרו או הורישו לאלו. וע"ז אומר שהראשונים שכנו הכותל נתרצו, והסכם זה רכוב ובא עם הכותל. ואם הכוונה ששכנים אלו בנו הכותל מתחלה היה לו לומר נמלכו מתחלה כותל וכדומה. א"ח],

ודקארי לה מאי קארי לה [ראה גליון הש"ס כתובות ט"ז ע"א שציין המקומות שנמצא לשון זה]. [לשון זה יש בש"ס 13 פעמים, יומא ל', יבמות יא, יד, עב, כתובות מז, לו, גיטין סא, ב"ק מז, ב"ב כ, ז, קמא, בכורות ד, נדח סד]. וכי לא ידע דנפל שאני [כלומר פשיטא דנפל שאני, ואדרבה היה לו להוכיח מדקתני ונפל מכלל דבעלמא לא שמיה חיוק. תוס'?]

[פ' גאון "מאי איריא דקרי לה" [איריא] לשון עירוב כדאמרין במבול יום ונשאר מעורה ויש מהן הרבה בתלמוד ובמשנה, והרבה כלשון ארמי מחליפין א' בע' כלומר מיד דמערבא. ערוך ערך "ער" # 3 והדברים צריכין ביאור].

כלל, ר"ל שהקול נכנס משם לכאן להדיא מתוך דקות המחיצה, שסתם בני אדם נוהרים בדבורם הם, וראה בפלא יועץ אות סוד. וראה עוד בחשושי חמד על דף [ד].

ואימא מחיצה פלוגתא [משום דעל לשון גודא יש כמה קישויות כדפרדך בסמוך וכו'. תוס'], כדכתיב במדבר לא ותהי מחצת העדה חלוקת חנה, שהשוו דעתם לחלוקה, וכגון שלא היה זה ח' אמות כדי לזה וכדי לזה, שאין האחד יכול לכוף את חבירו לחלוקה, וכיון דרצו ולהכי תני שרצו שיון שרצו לחלוקה בונין את הכותל בעל כרחו בונין כותל אכנים על כרחם, ואם לא האחד לומר אי איפשי ביצאה זו, אלא מסיפס בעלמא אין שומעין לו משום חיוק הראיה [תוס'], אלמא חיוק ראייה שמיה חיוק?

[ומתריץ שאין לפרש שרצו לחלק] אי הכי האי שרצו לעשות מחיצה, שרצו לחצות מבעי ליה [דלשון עשיה לא שייך גבי פלוגתא. תורת חיים],

אלא מאי גודא [הלא גם לפירוש זה קשה], בונין את הכותל, בונין "אותו" מבעי ליה,

אי תנא "אותו", הוה אמינא במסיפס [פ' הגאון מסיפס כותל חלול שיש בו חלונות חלונות (א"ב פ' כלשון יוני דבר חלול באמצע). ערוך] בעלמא [תוס'] מיירי ממני, דליתו נמי מחיצה אקרו, ולכו דקמי חלוקה קאי, וכשאין זה דין חלוקה, קמ"ל כותל וכו' דקמי משום כותל דלי לא רצו פלגי לה במסיפס,

[פ' דקושיית הגמ' הוא דאי פירושו של "רצו לעשות מחיצה" הוא לעשות גודא מדוע תנא בונין את הכותל ולא די לומר בונין אותו? וע"ז תירץ דאי קתני בונין אותו לא הוי מפרשין "רצו לעשות מחיצה" שרצו לעשות גודא רק היינו אומרים שרצו היינו "שרצו לחצות" שהיה חצר שאין בה דין חלוקה ולכן רק משום שרצו הם חולקין, "ובונין אותו" שעושין מחיצה של מסיפס דהחיוק ראייה לא שמיה חיוק, וזה החידוש של המשנה, אבל עכשיו דתנא בונין את "הכותל" נובל לפרש המשנה גם ביש בה דין חלוקה ורצו היינו "שרצו לעשות גודא" והחידוש של המשנה הוא דדוקא כשרצו לעשות גודא בונין כותל אבל בלאו הכי די במסיפס דהחיוק ראייה לאו שמיה חיוק. א"ח].

קמ"ל כותל [דצריכי למועבד כותל של קיימא, ולעולם כדאמינא דמחיצה גודא היא וכדדייק דהחיוק ראייה לאו שמיה חיוק. ר"ג].

[שינוי במשנתנו] בונין את הכותל באמצע וכו': פשיטא [תוס']?

לא צריכא דקדים חד ורצייה לחבריה ציקש ממנו לחו לקה צממינה,

מהו דתימא מצי א"ל, כי איתרצאי לך צממינה מחיצה דקה נמצאית ולמעוטי צאירא כגון של נסרים שהיא דקה וחיוק ראייה אין זה, או ממשוך עובי הכותל בחלקן חוץ מדבר מועט, אבל לבנות כותל אכנים עב למעוטי נמי תשמעמי לא נמצאית, באוריא [שלא אשתמש באוריא דידך. ר"ג], [ראה לקמן ז' ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

6. תא שמע, דאמר רב נחמן אמר שמואל, גג הסמוך לחצר חבירו, עושין לו מעקה גבוה ד' אמות כדי שלא יראה צנזר חבירו כשהוא משתמש בגגו?

שאני התם [אינו דומה גג וחצר, לחצר וחצר], דאמר ליה בעל החצר לבעל הגג [שבחצר משתמש כל שעה, ובגג משתמט רק מפעם לפעם], [תוס'], לדידי קביעה לי תשמישי, לדידך לא קביעה לך תשמישתך, ולא ידענא בהי עידנא סליקא ואתית להשתמש בגגך

דף ג' ע"א

דאיצטנע מינך (דברי הלנע) [כי עצינא מילי דלינעא. ררי"ק], אכל חצר החלוקה למריווהו, קביעה תשמישתי לכל אחד בחלקו כל שעה, ולא ענדי צה מילי דלנעא,

לישנא קמא	לישנא אחרינא	
מאי מחיצה גודא	מאי מחיצה פלוגתא	סבריה
לאו שמיא חזק	שמיא חזק	אלמא חזק ראיא
פלוגתא	גודא	ואימא מחיצה
שרצו לחצות	בונין אותו	אי הכי מיבעי ליה

*בחצר שאין בה דין חלוקה, אין חולקין, אלא אם שניהם רוצים,
*בחצר שיש בה דין חלוקה, אם רוצה אחד לחלוק, חולק על ברחו של חבירו,
*אם חולקין החצר, אי סבירא לן חזק ראיא שמיא חזק צריך לבנות כותל אבנים בעל ברחו, ואי לא שמיא חזק, אין כופין לבנות כותל של אבנים,

לישנא אחרינא [מפך כולה הלכה. ר"ג] אמרי לה, סבריה [וכן המסקנא, דחזק ראיא שמיא חזק], [ראה לעיל ב. בתוס'] מאי מחיצה פלוגתא [פ'] ואף אם יש בה דין חלוקה אין חולקין אלא אם רצו, אבל אם רצו לחלוק אחד כופה את חבירו לבנות מחיצה, דכתיב במדבר לא ותחי מחצת העדה, וכיון דרצו לחלוק, ולקמן פריך מאי איירא לנו, אפילו לא לנו הרי הן יכולין לכוף זה את זה [לחלוק ביון שיש בה דין חלוקה] בונין את הכותל של אבנים בעל בורחן, אלמא חזק ראיא שמיא חזק,

[ו]אימא מאי מחיצה גודא [ודין המשנה הוא באופן ששניהם רצו לעשות מחיצה] כותל אבנים, וצנזר שיש בה דין חלוקה, ועל כרמן חולקים [אבל מחיצה עושין רק אם שניהם רוצים] [דתנן] [דתניא] מחיצת הכרם שנפרצה אומר לו גדור, נפרצה אומר לו גדור, נתיאש הימנה ולא גדרה, הרי זה קידש, וחייב [בעל הכרם] באחריותה,

וטעמא דרצו שהתנו לחלוקה כותל אבנים הא לא רצו אין מחייבין

סיפא איצטריכא ליה כלומר הוא הדין נמי מעיקרא [שאם נתרצו לבנות, אין אחד יכול לבנות יותר מד' אמות], והאי דקמני נפל משום סיפא לאשמועינן דיותר מד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו ואע"פ שהלשון היה גבוה יותר, לא מחייבין ליה [אבל אין אחד יכול לבנות את חבירו לבנות משום חזק ראיא],

3. ת"ש, כופין אותו כל אחד מבני המצר לתת חלקו בבנין לבנות בית שער שצונים כותל [עגול?] נגד השער (עגול) סביב ועושין צלוחתו היקף פתח קטן מן הצד משום חזק ראיא בני רה"ר שלא יראו מן המצר ודלת לחצר, ש"ב חזק ראיא שמיא חזק?

חזיקא דרבים שאני [תוס'] שכל בני רה"ר מסתכלין שם,

ודיחיד לא,

4. ת"ש, אין חולקין אין האחד כופה את חבירו לחלוק את החצר עד שיהא בה ד' אמות לזה, וד' אמות לזה, הא יש בה כדי לזה וכדי לזה חולקין מאי לאו בכותל [תימה ויהא בכותל, דילמא הכי פ'] אין חולקין את החצר אפי' האחד רוצה לבנות את הכותל בתוך שלו עד שיהא בה ד' אמות לכל אחד, הא אם יש בה ד' אמות לכל אחד חולקין אם רצה לבנות לבנות בתוך שלו? וי"ל דחולקין משמע באמצע וכו'. תוס'?

לא במסיפם בעלמא,

5. תא שמע, החלונות אחד מבני השותפים הצונה כותל צנזר כנגד חלונותיו של חבירו, בין מלמעלה (וכו') אם הכותל גבוה יותר מן החלונות, צריך להגביה למעלה מהן ד"א, כדמפרש ואזיל* כדי שלא יסמוך על כותלו וישחם ויראה בחלונותיו של חבירו, בין מלמטה אם הכותל נמוך מן החלונות צריך להשפילו מהן ד"א, כדי שלא יעמוד על עוצי כותלו ויראה, ובין מכנגדן צריך להרחיק את הכותל מן החלונות ד' אמות כדי שלא יאפיל,

* [כדמפרש ואזיל. רש"י מרגיש שלא נתחדש דבר באותו ענין ולכך פירש שהאמורא ההוא או בעל הגמרא לא לחדש בא, אלא הואיל והזכירו מפרש והולך דרך הרחבת פירוש, לא דרך חידוש והיינו לשון מפרש [כדמפרש ואזיל]. כללים ברש"י בתחלתו, נרפם בסוף מסכת ברכות],

ותני עלה, מלמעלה כדי שלא יציץ ויראה, מלמטן כדי שלא יעמוד ויראה, מכנגדן כדי שלא יאפיל [הרי דחזק ראיא שמיא חזק?]

חזיקא דבית שאני שאלם עושה צנזרו דברי הלנע [משא"כ בחצר אין חזק ראיא],

אבני חן למסכת בבא בתרא

אותו חלל מספס בעלמא, אלמא חזק ראיא לאו שמיא חזק,

אכותל?

אי הכי בונין את הכותל, בונין אותו מבעי ליה,

לא אמסיפס בעלמא,

אלא מאי פלוגתא, אי הכי שרצו לעשות מחיצה שרצו לחצות מבעי ליה? [ומתריץ] כדאמרי אינשי מירוצא הוא תא נעביד פלוגתא [פ'] שעכשיו חוזר הגמרא ממה דאמר לעיל דלא שייך לשון עשיה גבי פלוגתא, ועכשיו סובר שאכן שייך בלשון בני אדם לומר כן. א"ח,

ליתני האי [משנתינו] ולא ליתני האי [המשנה דלקמן]? סיפא אצטריכא ליה, ובכתבי הקדש אע"פ ששניהם רוצים, לא יחלוקו):

במאי אוקימתא למתני' בשאין בה דין חלוקה, אי בשאין בה דין חלוקה, כי רצו מאי הוי נהדרו בהו?

ואי חזק ראיא שמיא חזק, מאי איריא רצו אפי' לא רצו נמי [כיון שיש בה דין חלוקה, ע"כ חולקים, וע"כ בונים כותל]?

א"ר אסי א"ר יוחנן, שקנו מידן,

א"ר אסי א"ר יוחנן, משנתנו כשאין בה דין חלוקה מ' אמות לא יחלוקו, והוא דרצו [פ'] כיון שאין ד' אמות לכל אחד מהם, אין חולקין אלא אם רצו],

וכי קנו מידן מאי הוי, קנין דברים בעלמא הוא [תוס'], [נהי דלא מהני מפאת היותו קניין דברים מ"מ מחויב לקיים דבריו משום הן צדק, ומשום שארית ישראל לא יעשו עולה. גלוינו הש"ס ר"י ענגיל משם התשב"ץ] ואין חליפין קומין חלל דבר הנקנה או מכר או מתנה או שעבוד קרקעות שהקינן חל עליו או מטלטלין?

מאי קמ"ל, דכי לית ביה דין חלוקה כי רצו פליגי [אע"ג דקא משמע לן דשמיא חזק וכו'. תוס'], תנינא [הא שנינו כן במשנה לקמן יא]. אימתי בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים אפילו פחות מכאן [מכדי חלוקה] חולקין?

בשקנו מידן ברוחות זה צורק לו חלק מורמי זה צורק לו חלק מערבי וקנו מידם, ומעמיה נקנה חלק מורמי לזה ואין לזה חלק צו, וכן השני לחצירו,

אי מהתם הוה אמינא, אפילו פחות מכאן [חולקין, אבל מחיצה עושין], במסיפס בעלמא, קמ"ל הכא כותל,

רב אשי אמר, כגון שהלך זה בתוך שלו והחזיק [תוס'] [חלקו [כגון ד?] רפק זיה פורמא [וקרקע] [דקרקע?] נקנה בחזקה אחרי אשר רצו בשעת חלוקה, וזה בתוך שלו והחזיק:

וליתני הא [משנתינו] ולא ליתני הך [המשנה דלהלן יא. שהרי כאן אשמועינן מה ששנינו לקמן ועוד]? סיפא אצטריכא ליה, ובכתבי הקדש ספר תורה שהוא צריך אחד, וכן נציצים וכמוצצים נגליון כס"מ אע"פ ששניהם רוצים, לא יחלוקו,

[שנינו במשנתינו] מקום שנהגו לבנות כו': גויל אבני [אבנים שרחבן ששה טפחים] דלא משפא [פ'] שלא סתרו האבנים אחר שעקרו ממקומם אלא משקיעם בבנין כמו שהם בלי להחליקם. [וכן עור שעדיין לא נעשה קלף נקרא גויל],

[ל"א] [הענינא מתחיל בשורה דלקמיה "ל"א אדאשמועינן, כ"ה בהגהות הב"ח וראה גם במהר"ם ובמהרש"ל ובספר כוס הישועות וכו' (ס)] וכי רצו מאי הוי ליהדר ביה [תוס']? אמר רב אסי א"ר יוחנן בשקנו מידו כו',

גזית אבני דמשפא [ורחבן חמשה], דכתיב מלכים א' ז ט פל' אלה אבנים יקרת [כבודות ומקשיות, או מכובדות וחשובות. מצ] פ'מדר' ת ג' [כמדת אבני גזית, מדה אחת היטה לאבני גזית צמדיה. רש"י מלכים] [מגדרו' ת פ'מגדרה. ד"ס, התוכות במגדרה לעשותן חלקות משני עבריהן בעבר הפנימי ובעבר החיצון. מד] [וגו'),

[ל"א] אדאשמועינן בשאין בה דין חלוקה והוא דרצו, לישמועינן ביש בה דין חלוקה, ואע"ג דלא רצו [אפ"ה כופין זה את זה לחלוק]? את זה לחלוק?

כפיסין ארחי [ורוחב הכותל ד' טפחים] חצי לצניה והלצניה ג' טפחים והאריח טפח ומתנה, ועוזי הכותל אריח מכאן ואריח מכאן וטפח צלמנע שנותן שם טיט למצור, לבינין ליבני [לצניות. דפוס פ"פ] שלימות לצניה לעוזי הכותל [ורחבן ג' טפחים],

אי אשמועינן ביש בה דין חלוקה, ואע"ג דלא רצו, הוה אמינא שאין בה דין חלוקה אפילו רצו נמי לא [אין כופין לבנות כותל], קמ"ל,

אמר ליה רבה בריה דרבא לרב אשי, ממאי דגויל אבני דלא משפא נינהו, והאי טפח יתירא למורשא דקדנתא ראשי

ומי מצית אמרת הכי, והא קתני סיפא אימתי בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים יחלוקו, מאי לאו

אבני חן למסכת בבא בתרא

ומנלן דהוה גבוה טפי? דכתיב חגי ב גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון, רב ושמואל ואמרי לה ר' יוחנן ור"א חד אמר בבנין [שהיה גבוה יותר מן הראשון, ר"ג] שהיה גבוה מאלה אמות כדמקן במסכת מדות (פרק ד מ"ו) וחד אמר

דף ג' ע"ב

בשנים בית ראשון עמד ד' מאות ועשר וצית שני ד' מאות ועשרים, ואיתא להא ואיתא להא [פ'] ושניהם אמת שהיה גבוה מאה אמה, ועמדה 420 שנים,

וניעבדו תלתין אמין בבנין, ואידך ניעביד פרוכת? כי קאי תלתין אמהתא נמי, אנב תקרה ומעזיבה הוה קאי שהעליה הימה נמונה עליו ומעזיבה של טיט טרכס על גבה, [טיט טרכס וכו' בר"ס יש נוסחאות שונות ברש"י זו, וכוונת כולם הוא על המעזיבה שהיו עושין כעין סימנע"ט (מלט) שלנו], וכונן המשא מעמיד הסתל שלא יטע לגדין, הלכך במקדש שני שלא היה כותל ל' מגיע (לעליה) [לתקרה. ד"ס] לא יוכל לעמוד, בלא תקרה ומעזיבה לא הוה קאי,

וליעביד מזה דאפשר [למשל עשר אמות] בבנין, וליעביד אידך פרוכת? אמר אביי גמירי [השתא לא צריך לשנויא קמא. תוס'] אי כולוהו בבנין אי כולוהו בפרוכת, אי כולוהו בבנין [למידין] ממקדש, אי כולוהו בפרוכת ממושכן [כעין זה בניטין מ"ו ע"א או כולו בקיום חגט או כולו בתקנת חכמים. וכן בעוד מקומות בש"ס],

איבעיא להו, הן וסידן [שלאחר שגמרו הכותל היו טחין עליה סיד], או דילמא הן בלא סידן הני שיעורי דמתני' עס עזי הטית קא חשיב לכן אן דילמא מקום האצנים (הוי צפומיל) [קא חשיב. ררי"ק] לצד טיט הסיד,

אמר ר"ג בר יצחק, מסתברא הן וסידן, דאי ס"ד הן בלא סידן ליתנייה לשיעוריה [דסיד ולימא הכי זה נותן ג' טפחים ומשהו. רבינו גרשום], אלא לאו ש"מ הן וסידן,

לא, לעולם אימא לך הן בלא סידן, וכיון דלא הוי טפח לא תני,

והא קתני (בלבנין זה נותן טפח ומחצה וזה נותן טפח ומחצה) [בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה. ב"ה, וכן משמע ברש"י # שגויה הוא במשנה קודם לבנין] אלמא [בשרש"י] אומר "משמע" או "אלמא" בא להודיעך כי אותו הדיוק או אותה הסברה אינו דבר מוכרח כי אפשר הוא להכחישו אבל הוא סברא. כללים ברש"י נדפס בסוף מסכת ברכות] חזי טפח נמי חשיב? התם חזי לאיצטרופי של זה ושל זה מנטרפין לטפח,

האצנים צולגות לחוך שאין חלקות, ולהכי צעי רוחב טפח ימירא, דילמא פלגא דגזית הוא [וטפחיים ומחצה מכאן וכן מכאן], והאי טפח יתירא לביני אורבי הוא צין דימוס שמכאן וצין דימוס שמכאן ונותן טיט צלמלע, כדקאמרינן כפיסין ארחי, לבינין ליבני, והאי טפח יתירא לביני אורבי [ראה רש"י לקמן ד' ע"ב ד"ה הג"ה]?

אמר ליה וליטעמך כפיסין ארחי מנלן, אלא גמרא גמירי לה, גויל נמי אבני דלא משפיא, גמרא גמירי לה,

איכא דאמרי, אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי, ממואי דהאי כפיסין ארחי נינהו [חצי אריח מכאן וכן מכאן], והאי טפח יתירא לביני אורבי [וביחד הוא ד' טפחים], דילמא מאי כפיסין (אבני) [ליבני. רש"י] דלא משפייין, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא, כדקאמרינן גויל אבני דלא משפייין גזית אבני דמשפייין, והאי טפח יתירא למורשא דקרנתא?

אמר ליה, וליטעמך, גויל אבני דלא משפייין מנלן, אלא גמרא גמירי לה, הכא נמי גמרא גמירי לה,

אמר אביי, שמע מינה ונפקא מינה למקבל עליו לצנות כותל לחצירו כל ביני אורבי טפח, [ואביי מוסרין] הני מילי במינא [פ'] טיט, עפר מגובל עם מים], אבל בריכסא אצנים דקות וטיט צין שני הדימוסות בעי טפי,

ואיכא דאמרי, הני [דבעי טפח] מילי בריכסא, אבל במינא לא בעי כולי האי,

למימרא דבגזית # [פ'] לכן צריך גזית שיהיה רחב ה' טפחים, אבל לבינים ודאי די בג' טפחים], דכל ד' אמות גובה, אי הוי פותיא חמשא ה' טפחים קאי, אי לא לא קאי [תוס'] כדמקן דמתני' בגזית זה נותן טפחים ומחצה וזה נותן טפחים ומחצה, וקמי ספא מחייצין אותן לצנות עד ד' אמות, ולפי משנן זה לגובה שמה צריך י' טפחים רוחב,

והא אמה טרקסין דצנין שלמה, "דגזית" הוה דכתיב אצני גזית (מלכים א ה) דהוא גבוה תלתין אמהתא והוי שלשים אמה קומתה ולא הוה פותיא ואין עזיזי אלא שית פושכי [ששה טפחים] אמה להצדיל צין ההיכל לקדשי הקדשים וקם?

כיון דאיכא [בגויל] טפח יתירא ומשום האי טפי פומיל קאי [תוס'] מני לאצניה טובה, ואין צריך לתת לכל ארבע אמות ה' טפחים רוחב,

ובמקדש שני מ"ט לא עבוד אמה טרקסין [אלא פרוכת כדתנן בפ' הוציאו לו יומא נא. שתי פרוכות היו שם וביניהן אמה וכו'. ר"ג] [תוס'], כי קאי בתלתין קאי, טפי לא קאי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אצל הבנין, מאי?

א"ל זמנין דמתרמי להו פדיון שבויים, מזבני ויהבי להו,

א"ה אפי' בנו נמי [פי' עד שיחפלו בו. תוס'] כי כנישתא חדתא, לא נסמרו לעמיקא דדילמא מתרמי פדיון שבויין ומוזני ליה [לחדתא. א"ח ולא ציינתי מקורה], אמר ליה דירתיה דאינשי לא מזבני,

ולא אמרן דלא נסמרו לעמיקא אלא דלא חזי בה תיוהא ניקוע שיהא מוזנין ליפול, אבל חזי בה תיוהא, סתרי ובני,

כי הא דרב אשי, הוא בה תיוהא בכנישתא דמתא מחסיא, סתריה ועייל לפורי' להתם [ולא חשש לקלות ראש מצד שכירתו לשם הואיל ולכבוד היה עושה כן. מאיר]. [ותימא והא אמרת בתי כנסיות אין ישנים בהם לא שנית קבע ולא שנית ארעי וכו'. תוס'] כדי שלא יתיאש צנניו שהסמה והגשמים מזעזעין אותם, ולא אפקיה עד דמתקין ליה שפיכי מחזין [פי' עד שנגמר הבנין לגמרי],

[כתב בסדר הדורות בשם המהר"ט דכשחזר ובנאה הגביהה יותר מכל הבתים דמתא מחסיא, כדאיתא בשבת יא.],

ובבא בן בוטא היכי אסביה ליה עצה להורדום למיסתריה לבית המקדש כדאמר' לקמן בשמעטין וכמוהו ה"ל ציוסיון בן גוריון,

[בדפוס פזרו אחר דיבור זה של רש"י מתחיל ולי משום דומא אקרוצי ולמילא קדשים ה' אמרינן צמ' שצעות פרק ידיעות הטומאה (ט"ז ע"א) מקריצין אע"פ שאין ציט, ולולין קדשים אע"פ שאין חומה. עכ"ל. ואמרתי דאולי מה שאומרים בנוסח התפלה למוסף ראש חודש "מזבח חדש בציון ובגורן" וכו' נעלה עליו ושעירי עוים נעשה ברצון ובעבודת ביהמ"ק נשמוח כולנו" הכוונה שתיכף בבא הגאולה במהרה בימינו, נבנה לראשונה את המזבח ונעלה עולות וחבים, ואח"כ נתעסק בבנין המקדש, ומ"ש "בעבודת ביהמ"ק" הכוונה בעבודת הבנין. הג"מ ר' מתתיהו שטראשון ז"ל].

והאמר רב חסדא, לא ליסתור איניש בי כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחריתא,

אי בעית אימא, תיוהא חזא ביה, איבעית אימא מלכותא שאני דלא הדרא ביה, דאמר שמואל [וכע"ז בערבין ו]. [שמואל היה נקרא ארויך לשון מלך, שבת נ"ג ע"א עיי"ש ולכן ראוי לו לומר מימרא בשבח המלכות] אי אמר מלכותא עקנא טורי, עקר טורי [והורדום אכן עקר קצת מן הר הבית כדי להרחיב ולהגדיל הבנין. בני י"ז נ"י] ולא הדר ביה [הואיל ומחלתו לטובה נמכרין שוב אינו סוחר. רש"י עירכין ו' ע"א],

הורדום עבדא דבית חשמונאי הוה, נתן עיניו באותה

ת"ש, הקורה שאמרו לענין הכשר מצוי רחבה כדי לקבל אריח, והאריח חצי לבינה של ג' טפחים אלמא ג' טפחים דקמני (לגבי. יעצ"ך) מתני' גבי לצינין דקמני זה נותן טפח ומחלה וזה נותן טפח ומחלה הן דלא סידן קאמר, דהא לבינה לחודה שלשה טפחים, התם ברברכתא ומתני' צוטרמא דעם סידן לא הו' אלא ג' טפחים דיקא נמי דקתני "של" שלשה טפחים, מכלל דאיכא זוטרא [וא"ת ודילמא מכלל דאיכא ברברכתא ומה דיקא הוא זה? ותירץ ר"י וכו'. תוס'], ש"מ:

אמר רב חסדא, לא ליסתור איניש בי כנישתא, עד דבני בי כנישתא אחרית' [אידיד דמפרש לעיל קרא דגדול יהי כבוד הבית הזה האחרון כו' נקט דק מילתא הכא וכו'. תורת חיים],

איכא דאמרי משום פשיעותא דילמא מתרמי אונס ופשעי ולא צנו אחרימי, ואיכא דאמרי משום צלויי כל זמן הצנין, מאי בינייהו, איכא ביניהו דאיכא (בי כנישתא אחרית') [דוכתא לצלויי],

[ופשעי ולא צנו, הרש"ש כאן מציין לדבריו בשבת כ"א ע"ב דלשון פשיעה הוא לאו דוקא אלא הפירוש שישכח וכן בביצה ט"ו ע"ב לגבי עירוב תבשילין דקאמר הגמ' שמא יפשע פרש"י שם ישכח ולא יערב משום דטריד. אבל החתם סופר פי' דמתרמי אונס פדיון שבויים ויהיו אנוסים למכור אפי' כשורי וליבני שכבר הכינו, ושוב יפשעו מלקבץ ממון אחר],

מרימר ומר זוטרא [מר זוטרא היה אמורא בבלי בדור השישי והיה ראש ישיבת פומבדיתא. מרימר היה אמורא בבלי בדור השישי והשביעי ומקום מושבו היה בסורא וישב לפני מר זוטרא כמש"כ פסחים ק' ע"א] סתרי ובנו, בי קיימא @ וצימות החמה ציט הכנסת אחר שאר שולט צו בסיתווא [תוס'],

ובנו בי סיתווא ציט הכנסת [נמוך?] ה"ל להם לימות הסורף (נמוך), צמלים רחצים ומלונות מועטין מפני האינה, בקיימא,

[פי' שהיה להם שני בתי כנסיות בשני מקומות אחד של קיץ ואחד של חורף והיו רוצין לסתורם ולחזור ולבנות נאה מהם, ואף דקי"ל דהטעם משום פשיעותא ואסור לסתור אף שיש מקום להתפלל, טכסו עצה וסתרו ובנו של קיץ בחורף ושל חורף בקיץ, דכיון שהיה בזמן שלא היו מתפללים בבית הכנסת אין איסור. וראה יד רמה],

א"ל רבינא [שאל] לרב אשי גבו זוזי לנורף ציט הכנסת חדש ומחתני ומומחים ציד הגבאי מאי מי איכא למיחש לפשיעות או לא?

אמר ליה, דילמא מיתרמי להו פדיון שבויים ויהבי להו,

שריגי ליבני מסודרים הלצינים זה על גב זה ומוזמנין לתמן צננין (והודרי הודרי) [והודרי הודרי. ד"ס] משופין ומסוקטין רהיטי הגג [שקורין. ד"ס] קיצינ' rafters, the beams of the roof] ומחתני כשורי [והקורות מונחים

אבני חן למסכת בבא בתרא

buds]

האנקס ממרגמינ ילא [ויקרא יא] והוא שרץ [חיה קמנה] שקורין קָרְזוֹן ושערו קשה כמחטין, ועשה לו עטרה מעורו סצינות עיניו נקרינהו לעיניה,

[בסוף הדיבור סצינות עיניו אולי צ"ל סצינות ראשו כמש"כ בפירוש רבינו גרשום. אבל צ"ע אם היה הורדוס רוצה לנקר עיניו מדוע היה צריך לעשותה באופן זה, וכי זה שהורג כולוהו רבנן הוא איסטנים ורך לב שאינו יכול לנקר עיניו בסיף וכדומה? וגם מדוע היה צריך לעשות עטרה סביב ראשו הלא כיון שנקר עיניו יסיר העור? ואולי י"ל שכיון שהסיבה שנקר עיניו היה כדי שלא יהיה לו השפעה על הציבור למרוד, לכן עשה באופן שיהיה בולט שהוא עוור וגם שיתבזה עיניו].

[בערך ערך ילי דיילי הוא מין תולעים מרבים רגלים ובעלי שער. # ולפ"ז אולי היה כוונת הורדוס שלא יתעוור מיד אלא לאט לאט ע"י צער נקירת התולעים. וראה רש"י שבת נ"ד ע"ב ד"ה קופר וד"ה דלא למצייה יאלי].

יומא חד, אתא ויתבי קמיה [הורדוס לפני בבא בן בוטא, וכן בוטא לא הכיר את קולו] [הוצרך לפרש "יומא חד" ללמדנו שנתחבם הורדוס, שלא הלך אצלו חבק אחר שסימא עיניו בו ביום, כי אמר עתה גדל הכאב מאד, ויתכן מרוב הצער יקלל, ואין נעשה מבחן בכך על זכות טוב לבבו ומדתו, לכן אמר יומא חד אחר שעשה לו כן, אתא ויתבי קמיה. בן יהודע],

אמר [הורדוס כאילו הוא איש אחר], חזי מר האי עבדא בישא מאי קא עביר [שהרג כל החכמים], אמר ליה מאי אעביר ליה, א"ל גלטייה [שיקללו] מר, אמר ליה [כתיב] קהלת י כ גַּם בְּמִדְעָה [אפילו צמחצמוץ צלל דיצור. רש"י קהלת, וראה מהרש"א] מְלֶךְ אֱלִיתֶקְלָל, אמר ליה האי לאו מלך הוא,

א"ל וליהוי עשיר בעלמא, וכתיב קהלת י כ וּבְחֶדְרֵי מִשְׁכָּבְךָ אֱלִיתֶקְלָל עֲשִׂיר, [א"ל הא עבדא הוא. ד"ס] [פי' ומה שקנה עבד קנה רבו, פסחים פח:],

ולא יהא אלא נשיא, וכתיב שמות כב ונשיא בעמך לא תאור, א"ל בעושה מעשה עמך, והאי לאו עושה מעשה עמך,

א"ל מסתפינא מיניה [אמר ר' בבא בן בוטא על הורדוס, כעל אדם שלישי, אני מתיירא ממנו], א"ל ליכא איניש דאזיל דלימא ליה, דאנא ואת יתיבנא השתא מיהא [דאנא ואת] אגא ואת שנינו [כאן] [לדנו. רע"ז] ואין שומע,

[לשון רש"י על פי הגירסא בעין יעקב ח"ל א"ל מיסתפינא מיניה, (א"ל ?) איכא איניש דשמע מילתא ואזיל ומודע ליה, א"ל השתא מיהא ליכא איניש גבן דאנא ואת יתיבנא. ולפ"ז היה צריך להוסיף מלת וכו' השתא מיהא "וכו' " דאנא ואת כמו שהוא ברש"י בע"ז].

א"ל, כתיב קהלת י כ כי עוף השמים יוליך את הקול, ובעל כנפים יגיד דבר,

תינוקת [לפי המעשה היתה גדולה קצת ולא תינוקת ממש. והיתה מבית חשמונאי כדאמר לקמן], יומא חד שמע ההוא גברא בת קלא # [פלא ! הורדוס שמע בת קול] [משמע דהוא לבדו שמע לכך אמר לדידיה קם ליה שעתא. עיין יעקב] דאמר כל עבדא דמריד השתא מצלח,

קם [הורדוס] קמלינהו לכולהו מרותיה [לכל אדוניו דהיינו בית חשמונאי], ושיירה לההיא ינוקתא,

כי חזת ההיא ינוקתא דקא בעי למינסבה [נראה שדקדק למנסבא, לפי שעבד של בית חשמונאי היה ולא נשתחרר עדיין, וכיון דקמל כולו, נמצא שנשאר עבד של ההיא ינוקתא, ואם נשאה הוה נשתחרר ממילא, כדאמרין בפרק השולח [גיטין מ]. בארון שנושא שפחתו, וה"ה בהיפך באשה שנשאה לעבדה. מהרש"א], סליקא לאיגרא [בעין זה המעשה ראשה (חנה) ושבעה בניה גיטין נ"ז ע"ב אף היא עלתה לגג ונפלה ומתה] ורמא קלא, אמרה, כל מאן דאתי ואמר מבית חשמונאי קאתינא, עבדא הוא, דלא אישתיירא מינייהו אלא ההיא ינוקתא [על עצמה אמרה], [וממשכת האשה מה יאמרו לעתיד] וההיא ינוקתא, נפלה מאיגרא לארעא,

ממנה שבע שנין בדובשא, איכא דאמרי בא עליה, איכא דאמרי לא בא עליה,

דאמרי לה בא עליה, הא דממנה ליתוביה ליצוריה, ודאמרי לה לא בא עליה, האי דממנה כי היכי דנאמרו בת מלך נסב,

אמר מאן דריש דברים יז מקרב אחיך תשים עליך מלך, רבנן [דפשיה דקרא לא משמע למעוטי עבד שהוא אחיך במצות, אלא עכו"ם, ורבנן דרשו ממבחר שבאחך. תוס'], קם קמלינהו לכולהו רבנן [לאו דוקא לכולהו דהא הוו בני בתירא שהיו נשיאים כשעלה הלל מבבל וכו', תוס'], [פי' אותן שידע שהיו מתנגדיו. יעב"ז, שהיה חושש שלא יזהרו בו ויסלקוהו או יקמולוהו כיון דממוכר שבאחך בעינן. תורת חיים],

שבקיה לבבא בן בוטא למשקל עצה מניה [ומה שבחר בבא בן בוטא דוקא ולא בזולתו, מפני שבבא בן בוטא היה ידוע במבטו שאינו נוקם ונוטר, והוא מוחל וסולח לכל מי שחמא לו, ולא עוד אלא שהוא מטיב לעושה עמו רעה, וכאשר מצינו בגמ' דנדרים ס"ו ע"ב באותו שאמר לאשתו תביא לי תרי בוציני אזולת ואיתת ליה תרי שרגי וכו'. בן יהודע],

דף ד' ע"א

אהדר ליה כלילא דייילי [made of skins of hedgehogs, believed to suck and injure the udders of cattle], [porcupine, which is similar to the hedgehog only superficially, the hedgehog are insectivores which eat worms and insects, but porcupines are rodents which eat tree bark and

אבני חן למסכת בבא בתרא

והמורה ועשה לה כדן תורה, ובא עליה והוליד ממנה אותו הורדוס, ולפיכך היו מחרפין אותו מיחוסו. ר"ג,

לא רכא ולא בר רכא לא מלך ולא בן מלך הורדוס [עבדא] קלניא
[לשון זה בסוכה מ"ה ע"א, ובב"מ ק"י ע"א ברש"י ואי ארעא קלניא הוא, ובע"ז
י' ע"א] מתעבד נעשה בן מורין מאליו,

[והנמרא מבאר] מאי רכא, מלכותא, דכתיב שמואל ב ג לט [שאמר
הוד] [ו]אֲנִי הִיָּוִם רַךְ וְיִמְשִׁיחַ מֶלֶךְ, ואי בעית אימא מהכא
בראשית מו [דכתיב ביום] ויקראו לפניו אברך,

אמרי [אומרים], מי שלא ראה [לשון "מי שלא ראה" יש עוד בש"ס רק
בסוכה נא.נא: על שמחת בית השואבה, ירושלים בתפארתה, בית המקדש
בבנינו, דיופלוסמון של אלכסנדריו של מצרים לא ראה בכבודן של ישראל] בנין
הורדוס, לא ראה בנין נאה [מימיו],

במאי בנייה? אמר רבה באבני שישא שיש ירוק שקורין צי"ש [צי"ש
כצ"ל, שהרי לקמן ד"ה ורפא תירגם פרי שקורין ביי"ש. ראה שמו"ן] ומרמרא
שם לכן [מנמרים. ר"ג],

איכא דאמרי, באבני כוחלא שיש צבע כעין כחול [שחור. ר"ג] שישא
ומרמרא, אפיק שפה ועייל שפה [ראה הציוור בא"ס אנגליש] כי
היכי דנקביל סידא, סבר למשעייה [לשון] כדחבא, אמרו ליה
רבנן שבקיה דהכי שפיר טפי, דמיחזי כי אידוותא דימא גלי
היס [שהם נעים ונדים והעין [מתעששת] [משעששת] צלאיתן] [כגלי הים שזו
יורדת וזו עולה. ר"ג] [וראה מהרש"א, ותורת חיים],

ובבא בר כוסא היכי עבד הכי, והאמר רב יהודה אמר רב,
ואיתימא ר' יהושע בן לוי, מפני מה נענש דניאל לקמיה מפרס
עונשו, מפני שהשיא עצה לנבוכדנצר [וגרם בעצתו שישתהה עונשו
של נבכ"ד י"ב חודש],

שנאמר דניאל ד כד להן מלכא [רק עתה המלך] מלכי ישפר עליה
עלמי מיטב צעינך, [וחמאיך: בצדקה פרוק, ועויתך] [ואת עונך תפרה]
במחן ענין צמנימ עניס הן תתנה [הנה בזה] ארכה לשלחתך [יהא
אורך] לשלחך [תהיה אריכת זמן להשלום אשר אתה בה] וגו',

וכתיב דניאל ד כה כו לא מָטָא עַל-נְבוּכַדְנֶצַּר מְלָכָא כל החלום של
פורענות כל עליו, וכתיב כו (ו) לְקַצֵּת יִרְחִין תִּירֵי-עֵשֶׂר עַל-הַיֵּבֶל
מְלֻכּוּתָא דִּי כָּבֵל מְחַלְלָה תְּנֻחַה, כשציל עלתו של דניאל חלה לו שנים עשר חדש [וגו'.
ד"ם]?

איבעית אימא, שאני עבדא [הורדוס שהיה עבד לבית חשמונאים]
דאיחייב במצות [לכן נתן לו בבא בן כוסא עצה לעשות תשובה],

א"ל אנא הוא [אני הוא הורדוס], אי הואי ידענא דזהרי רבנן
כולי האי, לא הוה קמילנא להו [דלא קמלינאו אלא לפי שהיה חושש
שלא יזהרו בו ויסלקוהו או יקטלוהו כיון דממוכר שבאחד בעינן. תורת חיים],

[וממשך הורדוס לשאול את בבא בן כוסא] השתא מאי תקנתיה
דההוא גברא [על עצמו שואל]? א"ל הוא כבה אורו של עולם,
דכתיב משל ו כי נר מצוה ותורה אור [שהרג את כל הת"ח, וגם את
בבא בן כוסא הנשאר סימא], ילך ויעסוק באורו של עולם [בבנין בית
המקדש], דכתיב ישעיה ב ב ונהרו אליו [ר"ל ימשכנו אליו כנהר המושך.
מצ] כל הגוים [נהרו מלשון אור, שילכו לאורו, כמש"כ ואל תופע עליו נהרה.
איוב ג' ג' ע"פ הרש"ש],

[בכולם נאמר וירא אלהים כי טוב [פי' לא פירש מה הוא הטוב] וכאור נאמר
בראשית א ד וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאֹר וְרָאוּ כִּי-טוֹב, אלא "את האור" בנימין תרי"ג,
וזהו שאמר בבא בן כוסא בריש בבא בתרא אתה כבית אורו של עולם שהרגת
תלמידי חכמים. רבינו אפרים סוף עמוד כ],

איכא דאמרי, הכי א"ל, הוא סימא עינו של עולם [שהרג את
החכמים, וגם סימא את עינו] דכתיב במדבר לו והיה אם מעיני
העדה, ילך ויתעסק בעינו של עולם, דכתיב [בנבואת יחזקאל על
חורבן בית המקדש קורא אותה בלשון "מחמד עיניכם"] יחזקאל כד בא הַנְּנִי
מְחַלֵּל אֶת-מִקְדָּשִׁי גָּאֹר וְעֵזְבֶם מִחִמָּד עֵינֵיכֶם סִפִּיה דקרא מממד
עיניכם [פי' הרי שבית המקדש נקרא מלשון עינים],

א"ל [הורדוס איני יכול לבנות את בית המקדש] מסתפינא ממלכותא
כפופים היו [למלכות] [למלכי. רע"י] רומיים [פי' שבין שהיה הורדוס קורא את
עצמו מלך היהודים, אם ישמע המלכות ברומא שסתר, ובנה ביהמ"ק מפואר
ישלחו להענישו או להורגו],

א"ל שדר שליחא [אולי יש לפרש דודאי ידע בבא בן כוסא שאין זה אמת
ואינה עצה טובה, אבל אמר לו בן כדי שהורדוס יחשוב שזה אמת ויבנה
הביהמ"ק, ואכן בן השיבו לו מרומא אם אתה חושב שאתה מרמה אותנו זה מפני
שאתה עבד שומת. וכן הוא שהבינו דאל"כ מדוע ביזו אותו שהוא "עבדי בישא"
על ספק, אלא ודאי מתוך השאלות ששאלו את השליח מתי שלחו אותך ומתי
באת לכאן הבינו הכל], וליויל שתא, וליעכב שתא ולהדר שתא,
אדרהכי והכי סתריה [ליה] ובנייה [ליה], עבד הכי,

שלחו ליה [מרומא] אם לא סתרתה אל תסתור, ואם סתרתה
אל תבני, ואם סתרתה ובנית, עבדי בישא, בתר דעברין
מתמלכין נוטלין רשות,

אם זיינך עלך אס נתמלכת ככלי מלחמתך שהרגת בית אדוניך, ספרך כאן
ספר יוסקין שכן צדיקו הוא [ידענו] שאתה עבד [לפי שהורקנוס אביו של הורדוס
פעם אחת הלך על הרומים להחלם, ונצח, וראה בשביה שפחה אחת יפת תואר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לרשותא דידיה, מהו דתימא ניהוי אידך המוציא מחבירו
עליו הראיה, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו:
הא גופא קשיא, אמרת וכן בגינה, מקום שנהגו לגדור
מחייבין אותו, הא סתמא אין מחייבין אותו,

אימא סיפא, אבל בקעה מקום שנהגו שלא לגדור אין
מחייבין אותו, הא סתמא מחייבין אותו, השתא סתם גינה
אמרת לא אע"פ שהיוק לאי[ת]ה [ד"ס] קשה, סתם בקעה [שאינן לו היוק
ראיה כל כך] מיבעיא [דגם בסתם אין מחייבין אותו, ולמה אומר שבבקעה
צריך להיות מקום שנהגו שלא לגדור]?

אמר אביי, ה"ק וכן סתם גינה, ובמקום שנהגו לגדור
בבקעה, מחייבין אותו האי מקום שנהגו לגדור דקמי ממני, אבקעה קאי
[פ'] שצריך להפסיק לאחר וכן בגינה, ומתחיל ענין חדש ובמקום שנהגו לגדור
[בבקעה] מחייבין אותו, [וסיפא נמי יש לפרש כן, אבל סתם בקעה ומקום שלא
נהגו לגדור בגינה, אין מחייבין אותו. תוס'],

אמר ליה רבא אם כן מאי אבל "בבקעה", הא מינה סליק והכי איצט
למינתי, אכל מקום שנהגו שלא לגדור אין מחייבין אותו?

אלא אמר רבא, הכי קתני, וכן סתם גינה [הרי הוא] כמקום
שנהגו לגדור דמי ומחייבין אותו, אבל סתם בקעה כמקום
שלא נהגו דמי, ואין מחייבין אותו:

[שנינו במשנתנו] אלא אם רצה כונס לתוך שלו ובונה ועושה
חזית: מאי חזית?

אמר רב הונא, אכפיה ליה לקרנא לבר [לחזין] ראשי הכותל יכוף
לד חצירו, וכל חזית לשון קצה הוא, וכן שנינו בתמיד (פ"ג מ"ד) גבי מערכה
וחזיתא מורחה ראשי הגזירין, וכן מחזה (מול) [אל. רש"ש] מחזה דמלכיס (א ז)
ראשי הנפרים מוסבין זה מול זה:

[ועצ"י] [ועצ"י] מאכנאלי, [דיבור חדש. ד"ס], כופה ללדי ראשי הכותל, שמחבר
בראשו אצנים וטיט ומעצהו,

וכל חזית לשון קצה הוא. ראה ברע"ב שפ' חזית, סימן להיבר, והתיו"ט מביא
בשם הרמב"ם חזית פ' מחזה כלומר דבר הנראה להודיע למי הוא הכותל, וביבין
פ' לשון ראייה, ולבאורה כוונתו לפירוש הרמב"ם.

[ומקשה] ונעביד מלגיו [מלפנים]? עביד חבריה נמי מלבר, ואמר
דידי ודידיה הוא כדקמי ממני כשעושין אותו בין שניהם עושין חזית מכלן
ומכלן,

ואיבעית אימא [פ'] לעולם לא היה לו לבבא בן בוטא ליתן עצה להורדוס,
אבל, שאני בית המקדש, דאי לא מלכות, לא מתבני,

ודניאל מנלן דאיבעינש, אימימא משום דכתיב אסתר ד ותקרא
אסתר להתך, ואמר רב התך זה דניאל [ויש דעה שנקרא "הך"
משום שנענש בדמפרש],

הניחא למ"ד שחתכוהו מגדולתו, אלא למ"ד שכל דברי
מלכות נחתבין על פיו [תוס'], מאי איכא למימר?

[אלא העונש של דניאל היה] דשדיוהו לגובא דארייוותא [שהשליכו
אותו לגוב האריות]:

[שנינו במשנתנו] הכל כמנהג המדינה: הכל לאתויי מאי?
לאתויי אתרא דנהיגי בהוצא לולגי דקלים ודפנא ענפי עץ ערמונים
שקורין לו"ר, ופרי שלו קורין צי"ש [פ'] עברי לחיים [פ'] עושין עמודים] של גדר
מן הדפנא, ומגדלין אותה מווצי הרקל. ר"ח]:

[ונראה לר"ת דדוקא בהוצא ודפנא, אבל פחות מכאן אפילו נהגו מנהג הדיוט
הוא. תוס' לעיל ב. ד"ה בגויל],

[הכל לאתויי אתרא דנהיגי לעשות מחילה בלולגי גפנים וענפי עץ, שעושין כפי
המנהג, ובלנד שמהא המחילה עצה שלא יוכל אחד מהם להציט צל חצירו דהיוק
ראיה שמה היוק, וגובה הכותל והמחילה אין פחות מד' אמות. רע"ב],

[שנינו במשנתנו] לפיכך אם נפל הכותל המקום והאבנים של
שניהם: פשיטא דהאצנים של שניהם, דאפי' לא פסק לן דינא (דמתני')
[במתניתין. ר"י], המלמדנו שמתחלה בין שניהם עשאוה, על כרחם (היו) [הן.
ד"ס] חולקין (בשוה) האצנים [בשוה], שהרי ברשות שניהם מונחים, ויד מי מהם
תגבר,

(הג"ה צפי' ר"ח [ר"ח נפטר בשנת 1050 ורש"י נפטר שנת 1106], קמ"ל דלא
צעין ראיה אלא שותף מפיק מיניה בלא ראיה, ואיהו דטעין דדיליה נינהו עליו
הראיה, וכל כה"ג הכי דיינין ליה,

וזה הדין מפורש עוד כמו כן, בפרק הבית והעלייה בתמילתו [ב"מ קט"ז ע"ב לשון
הגמ' שם הוא שותפין בבי האי גוונא לא קפדי אהרדי, ורש"י כאן מושגה הלשון
קצת ומכנים פירוש, בשותפין כי האי גוונא [ומפרש] אנוסי אצנים ברשות חצירו]
לא קפדי],

איבעית אימא, בשותפין כי האי גוונא אנוסי אצנים ברשות חצירו לא קפדי, וחזקת
רשות לאו כלום הוא, שמעינן מינה דכל כהאי גוונא דמילתא ידיעא בשותפתא
לתרווייהו, אע"ג דמנתי ברשותא דחד מנייהו לא יכול למיטען דידי נינהו דברשותי
מנתי, דקי"ל שותפין לא קפדי אהרדי, ע"כ)?

לא צריכא, דנפל לרשותא דחד מינייהו, אי נמי דפניניהו חד

אבני חן למסכת בבא בתרא

(ו?) זהו לשון סניפין [פי' סינופי] [נראה דכיון להא דאיתא במנחות צ"ו ע"א במשנה גבי השלחן וארבעה סניפין של זהב היו שם מפורצלין מראשיהן וכו'. רש"ש]. ע"כ, [דהיינו שמפרש ר"ח "סינופי יריכי מלבר" שעושה שני סימנים, שמוציא היריכי ראשי הקנים וגם סניפי הקנים המעמידין הכותל לחוץ],

וניעבד מלגיו, עביד נמי חבריה מלבר, ואמר ידידי ודידיה הוא,

אי הכי השתא נמי גיזו [את ראשי הקנים] ושרי ליה [פי' יחתוך ראשי ההוצ' ונעשה חור ולא יהיה ניכר לאיזה צד היו הראשין] אע"ג דלעיל אמר גוזזא מידע ידיע, בהוצא לא ידיע. תוס' ע"א, ואמר ידידי ודידיה הוא? משריק ליה טינא [ולא יוכל לגזוז את הקנים],

השתא נמי אתי חבריה וקליף ליה, קילופא מידע ידיע,

אביי אמר, הוצא לית ליה תקנתא אלא בשמרא אס עשה האחד יציא עדים ויחממו לו, ואס עשהו שנים יעידו עדים ויחממו, דס"ל קופלא דטינא מעילוייה הוצא, לא ידיע:

[שנינו במשנתנו] אבל אם עשו מודעת שניהם: אמר ליה רבא מפרזיקא לרב אשי [1] לא יעשו חזית לא זה ולא זה ורבי סימן שלל עשאה האחד בשלו שאלו עשאה היה עושה חזית מנחון?

א"ל לא צריכא, דקדים חד מנייהו ועבר דידיה עשה חזית מנחון, ואי לא עביד חבריה, אמר דידיה הוא,

ותנא תקנתא לרמאי קמ"ל בתמיה, וכי מפני דאגת רמאין איכפל תנא למיתי הא ממני # [צ"ע שאם היה מלמד איך לרמות היה קשיא, אבל אם בא ללמד איך להזהר מרמאין למה לא, הלא התורה חסה על ממון של ישראל, וכן תראה בתוס' שלפי אביי תנא תקנתא לרמאי, וראה שם, ואולי י"ל שאם בא התנא ללמד אותנו בכל פעם איך להזהר מכל טכסיסי הרמאין אין לדבר סוף?] א"ל ורישא לאו תקנתא לרמאי הוא דקמני ועושה חזית מנחון, לאו תקנתא משום רמאי הוא, דלא לימא חזיה של שנינו הוא?

א"ל בשלמא רישא תנא דינא הואיל וצקעה אין מנהג לגדור אין יכול לכופו אלא כונס לתוך שלו וצונה, ואידי דתנא דינא תנא תקנתא ועושה חזית משום רמאי, ומשום דינא תנא תקנתא, אלא סיפא [וכי] דינא קתני אלא סיפא דינא לא תנא, דהא פשיטא דאס עשו מדעת שניהם תעשה משל שניהם, וכולה משום תקנתא הוא דמנייה דקתני תקנתא?

אמר רבינא הכא בהוצ' עסקינן, לאפוקי מדאביי דאמר הוצא לית ליה תקנתא, אלא בשמרא [ואביי סבר דשפיר אית ליה למיתני תקנתא לרמאי. תוס' פי' דאביי מוקי מתני' בכותל אבנים ומיירי שקדם האחד ועבר חוץ, ואשמעינן מתני' תקנתא לרמאי], קמ"ל דבחזית סגינא

אי הכי, השתא נמי גיזו ליה חבריה להסיר כפופה שהיא לזדו, ואמר ידידי ודידיה הוא ואימא ידידי ודידיה הוא ולא עשינו חזית, [ומתריץ] גיזוזא מידע ידיע,

איכא דאמרי, אמר רב הונא מיכפא לקרנא מלגיו [לצד פנים] לזד שלו, ולקמיה פריך הא מנחון קמני, וניעבד מלבר? גיזו ליה חבריה ואמר ידידי ודידיה הוא,

אי הכי השתא נמי לייף ליה ממזר חזית אחרת לזדו חבריה, ואמר ידידי ודידיה הוא? ליפופא מידע ידיע, והא מבחון קתני? קשיא,

[ותיובתא אינה דמצין למימר היינו שכולט חוץ לחומה [פי' שמחוץ לא קאי על מחוץ לרשותו, אלא מחוץ לגבולי החומה], מ"מ קשיא היא דא"כ מחוץ הוה ליה למיתני. תוס'],

רבי יוחנן אמר

דף ד' ע"ב

נשעייה [שיטתו אותו במיט. שט] באמתא מלבר יהא טח צטיט אמה צראש הכותל מנחון [שאמה העליונה מייסד אותה בסיד על פני כולה לאורך הכותל מבחון לצד חבירו. ר"ג],

וניעבד מלגיו [ויטוח מבפנים]? עביד חבריה מלבר, ואמר ידידי ודידיה הוא,

אי הכי השתא נמי דקפיל ליה [מקפלו] [מקלפו] חבריה [יקפל את הטיט מבחוץ], [שיבא חבירו בסתר ומקליף אותו הסיד. ר"ג], ואמר ידידי ודידיה הוא? קילופא מידע ידיע,

הוצא אס עשו מחזית נזרים כיזד יעשו חזית, אמר רב נחמן, סינופי יריכי מלבר ראשי ההוצים ישז לזד שדה מצירו [פי' כל תחלת ההוצין יהיו בולטין לצד חוץ], [ועוד] וכשיהיה סוף ההוצים, כשיכלה האחד וימן את מצירו יסנפנו מנחון,

הג"ה יריכי כדאמר' לעיל [ג]. טפח יתירא לציני אורזי [הב"ח גורם לציני ירכי והוא מלשון ירכתי המשכן דהיינו "צד", וביני ירכי פירושו בין שני הצדדין וכן באן סינופי ירכי שסוף שני הצדדין], ממ"ש [תוספות רבינו שמואל, דהיינו הרשב"ם],

ור"ח פי' מוציא ראשי הקנים ודפנא [שהוא] [שהן] הקנים העומדים למחוק המחינה לתוך, מתוך פירושו משמע שהקנים שמעמידין מן הזד לסמוך הכותל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

איתמר, רב הונא אמר, הכל לפי מה שאומר ר' יוסי מוגלגלין עליו "הכל" לפי מה שגדר בכל יציאות שהולך בהן הראשון יחזיר לו ממנה, חייא בר רב אמר, הכל לפי דמי קנים בזול דאמר ליה לדידי סגי לי בגדר קנים, ואי אפשר צהולא של גדר אגנים [ראנן סהדי דאם היה מוצאם כל כך בזול היה גורר בהם. תוס' עיי"ש],

תנן [במשנתיו], המקיף את חבירו משלש רוחותיו, וגדר את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית, אין מחייבין אותו דהא לא אהני ליה מידי, שהרי גליי הוא מנד רביעית, הא אס גדר עוד מקיף את רביעית מחייבין אותו דהאני ליה [וכ"ש אם גדר ניקף את הרביעית. במש"כ רש"י לקמן],

אימא סיפא, רבי יוסי אומר, אם עמד [ניקף. אליבא דרש"י] וגדר את הרביעית, מוגלגלין עליו את הכל,

בשלמא לרב הונא דאמר הכל דר' יוסי, כמה שגדר הוא לפי מה שגדר בה, היינו דאיכא בין ת"ק ורבי יוסי, ד ת"ק דלא נקט לישנא דהכל [שלא אמר בפירוש מה הדין בשגדר הרביעית] סבר הכל לפי דמי קנים בזול אין דמי קנים בזול הוא דמחייבין אותו, ומה שגדר לא,

ורבי יוסי סבר הכל [פי' שצריך לשלם לו חלק מכל ההוצאות] לפי מה שגדר, דהא ליכא למימר דת"ק דוקא אס גדר מקיף את הרביעית הוא דמחייבין אותו, אבל אס גדר ניקף לא, דכ"ש הוא, השתא היכא דלא גלי דעתיה דניחא ליה צהקיפא קא מחייב ליה, כ"ש היכא דגלי,

ולר' יוסי נמי קס"ד השתא, דתנא ניקף וה"ה למקיף, אלא בגלגול דהכל הוא דפליגי,

אלא לחייא בר רב, דאמר הכל לפי דמי קנים בזול, מאי איכא בין ת"ק לר' יוסי, אי דמי קנים בזול לא קיהיב ליה, מאי קיהיב ליה מאי מחייבין אותו דדייקין ממיליה?

[לכאורה צ"ל שהניקף גדר את הרביעית בקנים, דאי גדר גם הוא באבנים, הרי גילה דעתו דניחא ליה, ואולי מפני דוחק זה יש שאינם גורסים דברי רב יהודה אמר שמואל דל"ש עמד ניקף וכו'],

1. אי בעית אימא, [יהב ליה] אגר נטירא דזר מועט שהיה צריך ליתן לשומר בכל שנה, כשהיא צקמומיה איכא בינייהו, תנא קמא סבר אגר נטירא אין, דמי קנים בזול לא, ורבי יוסי סבר דמי קנים בזול, # [וגם כאן צ"ע אי מיירי בעמד ניקף אך נובל לומר שאינו משלם לכה"פ דמי קנים בזול ?]

2. ואי בעית אימא, ראשונה שניה ושלישית איכא בינייהו, [ד] ת"ק סבר דמי רביעית הוא דיהיב ליה אס גדרה מקיף, אבל ראשונה שניה ושלישית דמי הראשונות לא יהיב ליה שכזר ילא מהם זכאי צבית דין, שהיו שם ימים רבים ולא הועילו לו [וקצת קשה דא"כ גם ברביעית

[דגם בסיפא יש לימוד שבהוצי' מהני חזית, ולא צריך שמרא, ואינו בא רק בשביל תקנתא לרמאי]:

מתני': המקיף את חבירו משלש רוחותיו שקנה ג' שדות סביב שדה חבירו לשלש מנריה, וגדר את שלשתן וגמלא שדהו של אמנעי זה מוקף משלש רוחותיו, וגדר [המקיף החיצון] את הראשונה ואת השנייה ואת השלישית [כלומר שהעמיד גדר בין שלש שדותיו לשדה חבירו, ונמצאת שדה חבירו מוקפת גדר משלש רוחותיה. המבוארות], אין מחייבין אותו [את המקיף] לתת כלום, כדאמר דקמס בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא, הג"ה - תמ"ש וז"ל טעמא, משום דלכתי לא מהני ליה מידי, שהכל יכולים ליכנס מרות רביעית, אבל אס גדר רביעית מחייבין אותו כדאמרין בגמ', ואע"ג דאמרין לעיל דקמס בקעה מקום שנהגו שלא לגדור הוא [וכשגדר הרביעית מוגלגלין עליו הכל, דהו"ל כיוור לתוך שדה חבירו שלא ברשות, ובין שלא מיהא חייב לשלם, ועיין בר"ן. מהרש"א], ה"מ בין בקעה לבקעה, וכולל גבול ד' אמות [לס. ד"ס] הוא דלא צעיק, (מ"ט) [משום. ד"ס] דליכא היזק רחיק, אבל בשביל היזק צהמות שלא יכנסו לשדה צריך לגדור גדר [שלו] [גבול. ררי"ף] עשה עפמים המונע מליכנס הצהמות,

רבי יוסי אומר אם עמד וגדר את הרביעית (ה"ג) [הג"ה] [ראה מהרש"א שאין זה מדברי רש"י דרש"י אכן גורס "ניקף" ר' יוסי אומר אס עמד וגדר את הרביעית, ולא גרסי' ניקף [וכ"ה בתוס' עיי"ש], [הג"ה?] וכן בפירוש ר"מ,

[ומביא ג' ראיות דקאי על אם עמד ניקף] 1. ומיהו אנקף מפרשין לה לקמן [אליבא דר' יוסי בסוף העמוד]. תוס' # [לכאורה הפי' על איזה תוס' שלא נדפס לפנינו]. 2. והכי מוכח בפ"צ דצ"ק [ב: דגרסינן התם ת"ש אמר ר' יוסי אם עמד "ניקף וכו'], 3. והלשון מוכיח דקמס "אס עמד", ולא קמני "אס גדר" מכלל דלאו צההסא דגדר השלש מיירי, ת' מו' שמי' [רשב"ם] ע"כ,

[ואולי אלו שאינם רוצים לגרום "ניקף" הוא דגרסי' את דברי רב יהודה אמר שמואל בגמ', דלא שניא עמד ניקף לא שניא עמד מקיף, אבל ראה מה שכתב הב"י סימן קנ"ח דלא מצינו נוסח זה בנוסחת הגמרות שבידיו, וכתב שם דאף שהלכה בר' יוסי, אבל זה דוקא אם עמד ניקף].

מוגלגלין עליו את הכל לתת חלקו צשלשת הראשונות [כפי הצריך לשדהו. יבין]. דכיון דגדר [הניקף, שכן הוא שיטת רש"י] את החד הפחות גלי דעתיה דניחא ליה צמאי דגדר צחריה:

גמ': [ראה מש"כ לקמן שיש שאינם גורסים מכאן עד איתמר] אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה בר' יוסי, דאמר אם עמד וגדר את הרביעית, מוגלגלין עליו את הכל, ל"ש עמד ניקף, ל"ש עמד מקיף [כיון שלא מיהא צו לומר שלא יגדור ע"מ שישלם ממנו מיי. נמוקי יוסף ועיי"ש בהגהות חו"י, וראה ברא"ש הלכה למעשה],

אבני חן למסכת בבא בתרא

אב"א	אגר נטריא אין דמי קנים בוול לא	דמי קנים בוול
ואב"א	רביעית יחייב ליה אבל א'ב'ג' לא יחייב ליה	א' ב' ג' נמי יחייב ליה
אב"א רש"י ל"ג ?	עמד ניקף מוגלגלין הכל, עמד מקף נותן לו דמי רביעית	ל"ש ניקף ל"ש מקף מוגלגלין עליו הכל
ל"א רש"י ואב"א ?	בין גדר ניקף בין גדר מקף יחייב ליה	רק אם עמד ניקף

דף ה' ע"א

רוניא [היה יהודי אבל לא היה בר מול, כדחזוין בב"מ צג: איבו אפקיד כיתנא ב' רוניא, וכן שם קט. רוניא שתלא דרבינא הוה] אקפיה רבינא מארבע רוחותיו ד' שדות היו לרבינא סביבות ארבעה מזריו של רוניא וגדון, א"ל הב לי כמה דגדרי [לפי חלקך המגיעך מהוצאותי. ר"ג] כרז הונא אלינא דר' יוסי דאמר הכל לפי מה שגדר, דהכי ק"ל כדמוכח לקמן, לא יחייב ליה, הב לי לפי קנים בוול [אם לא תרצה ליתן שיעור גדר טוב תן לי מיהו שיעור דמי קנים בוול. ר"ג], לא יחייב ליה, הב לי אגר נטירותא, לא יחייב ליה,

יומא חד, הוה קא גדר דיקלי רוניא היה גודר [מלוקט] ממרים מדקל ששדהו, אמר ליה [רבינא] לאריסיה, זיל שקול מניה [לך קח מרוניא] קיבורא דאחיני אשכול של ממרים משל רוניא [בגון אשכול של ג' או ד' תמרים תלוים בקנה א' מאותו דקל. ר"ג] וצפניו, [וא"ת הא אמרינן לא תגובו על מנת למיקט או על מנת לשלם? וי"ל וכו', א"ג דבכה"ג שאינו עושה לצער חבירו, אלא להוציא דינו לאור שרי, וכן עיקר. ריטב"א]

אזל לאתווי, רמא ביה קלא גער צו רוניא צאריסיה דרבינא [גער בו באותו ארים שלא יגע בתמרים. ר"ג],

א"ל רבינא גלית דעתך דמינח ניהא לך גלית אדעתך שמצינן הדקלין עליך, וימא לך צמיתמן [בהני גדרים דגדרי. ר"ג], לא יהא אלא עיזא בעלמא, מי לא בעי נטירותא כלומר אפי' אינך ירא מן הגנבים, נריך אתה לשמך מן העוים,

א"ל עיזא בעלמא (לאו. ד"ס) לאכלויי בעיא [די אם צועקים עליהם] @ להזיק ולגזור בהן, וירעס ממרגמי' אכלי (סתים יח) וכן כל לשון הכחזה במרגום יהומן, א"ל ולא גברא בעית [וכי אינך צריך לאדם] דמזכילי לה [שיצעוק עליהם],

אתא לקמיה דרבא, א"ל זיל פייסיה במאי דאיפיים טוב לך להמפיים צאגר נטירא, הויל ונמרה לך [מהר ופייסוהו. ד"ס], # [זה שנתרצה היינו אם ישלם, ולכן אם לא ישלם היה יכול לדנו כר"ה וכו', וראה תוס' שלא

יצא זכאי עד מנחם האחרון. תוס'], ואם גדרה ניקף לרביעית לא יחייב ליה מידי [פי' דהרביעית הרי נתן כשבנאה דהא מיירי בשעמד ניקף, ועל השלש הראשונים מפרש] כדפיר', שכבר ילא ידי צית דין מהם,

ור' יוסי סבר, ראשונה שנייה ושלישית נמי יחייב ליה ולר' יוסי לא שנה גדרה ניקף ולא שנה מקף, מוגלגלין עליו את הכל, ככולן דמי קנים,

3. איבעית אימא, מקף וניקף איכא בינייהו,

דת"ק סובר, מעמא דעמד ניקף דמוגלגלין עליו את הכל, אבל עמד מקף אינו נותן לו אלא דמי רביעית [תוס'], ורבי יוסי סבר ל"ש ניקף ול"ש מקף, אם עמד וגדר מוגלגלין עליו את הכל,

[נראה לי שרש"י אינו גורם בגמרא התירוח אב"א מקף וניקף איכא בינייהו ת"ק סובר מעמא וכו' אלא בגירסת רש"י היה חסר תירוח זה וגם לא היה בנוסחתו מלת לישנא אחרינא אלא כך היה הגירסא ואב"א מקף וניקף איכא בינייהו ת"ק סבר אם גדר מקף וכו' ומה שבנוסחתנו הוא תירוח ל"א היה לרש"י הנוסח ואב"א וע"ז קאי דיבור זה.

וראה בספר מנחת יהודה שמחלק הרש"י לשנים דחלק הראשון של רש"י קאי על ואב"א שבנוסח שלנו וממלת מנא קמא סבר לא שנה קאי על הל"א אבל מה שכתבתי נראה יותר, דאי קאי תחלת הרש"י על האב"א מה צריך רש"י לפרש ומה מוסיף על מה שכתב בגמ', אבל על הל"א היה צריך לפרש, דלשון הגמרא מסובך קצת. א"ח].

4. לישנא אחרינא מקף וניקף איכא בינייהו דמנא קמא אית ליה דרבי יוסי היכא דגדרה ניקף [פי' כיון דתנא קמא סבר דיהיב ליה בין כשגדרה ניקף בין כשגדרה מקף ור' יוסי סבר דרק כשגדרה ניקף יחייב ליה, נמצא דת"ק סבר כר"י לגבי ניקף], אכל רבי יוסי לית ליה דמנא קמא, כגדר מקף [שהרי הת"ק סבר דגם כשגדר מקף יחייב ליה ניקף],

ת"ק סבר אם גדר מקף את הרביעית נמי יחייב ליה לא שנה ניקף ולא שנה מקף כי גדר לרביעית מחייצין אותו, דהא מנא קמא צמיקף איירי, ודייקין ממילמיה הא רביעית מחייצין אותו, וכל שכן כשגדרה ניקף דגלי דעמיה,

ורבי יוסי סבר @דוקא גדרה ניקף דגלי דעמיה אכל גדרה מקף לא, אם עמד ניקף וגדר את הרביעית הוא דיהיב ליה, דגלי דעתיה דניהא ליה, אבל אם גדר מקף, לא יחייב ליה מיד,

[לשלש התירוצים הראשונים נמצא ר' יוסי מחמיר על הניקף יותר מרבנן, אבל ללשון זה רבנן מחמירים יותר מר' יוסי],

רבי יוסי	תנא קמא

אבני חן למסכת בבא בתרא

מהני: כותל חצר שנפל, מחייבין אותו לבנותו עד ארבע אמות דהכי סגי להיזק ראייה,

להפחידו אמר כן, ואי לא, דאיננא לך דינא כר"ה אליבא דרבי יוסי הגה"ה מכלל דהכי הלכתא וכן פסק ר"ח, תמ"ש,

בחזקת שנתן אם אמר האחד לאחר שצנאו אני עשימי משלי שלא רצה זה לסייעי ומצונו חצי היציאה זה אומר נחמי חלקי נאמן **עד שיביא המוצע ראייה** עדים שלא נתן שמצונו ולא נתן לו, [ולכן הוה בחזקת שנתן] דכיון דמוצה עליו לסייעו, ומשפט זה לכל גלוי, לא היה [זה]. ד"ס] צונה משלו אלא היה צועק עליו כד"ד,

מד' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו [לבנות],

סמך לו כותל אחר לאחר שצנאו האחד למעלה מד' אמות הרבה, ולא רצה האחר לסייעו בהגבהתו, סמך השני כותל אחר כנגד כותל זה כדי לספק ולתת עליו מקרה מכותל לכותל **אע"פ שלא נתן עליו עדיין את התקרה, מוגלגלין עליו את הכל** [תוס'] דגלי דעמיה דנחמא ליה בהגבהה דהיאך,

בחזקת שלא נתן אם צא הראשון ומצונו לדין לאחר שסמך את כותלו לכותל ראשון, ואומר לו תן לי חלקך במה שהגבהתי, וזה אומר נחמי חלקי, אינו נאמן אלא בעדים, שאין משפט זה גלוי לכל, ועד שימציבו ציט דין אינו עשוי ליתן, **עד שיביא ראייה שנתן** [תוס']:

נב: אמר ריש לקיש, הקובע זמן לחבירו [תוס'] צמלה שהלוהו, ואמר לו פרעתוך בתוך זמני, אינו נאמן [תוס'], ולואי שיפרע בזמנו,

אביי ורבא דאמרי תרוייהו, עביד איניש דפרע בגו זימניה, זימנין דמתרמו ליה זוזי, אמר איזיל איפרעיה,

דף ה' ע"ב

כי היכי דלא ליטרדן [תוס'],

תנן, בחזקת שנתן, עד שיביא ראייה שלא נתן, היכי דמי אילימא דאמר ליה פרעתוך בזמני כשהשלמת את גובה ארבע אמות, פשיטא [תוס'] דנאמן בחזקת שנתן שהרי זו טענת מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום, אלא לאו דאמר ליה פרעתוך בתוך זמני קודם שהשלמת לארבע אמות אלמא עביד איניש דפרעיה בתוך זמניה?

שאני הכא דכל (שפא ושפא) [שעתא ושעתא. ד"ס] זימניה הוא,

[הרש"ש ציין להש"ך ח"מ סימן ע"ח ס"ק י"ב וזה תוכן דבריו: לפי תירוצי הגמ' דכל שפא ושפא זימניה הדרא קישיא לדוכתא דכיון שזה זמנו פשיטא בחזקת שנתן דזימניה הוא ? לכן מפרש דהגמ' בא לתרץ לר"ל דאף דס"ל שאין אדם פורע בתוך זמנו דדי לו לשלם בזמנו, ולא סבר כאביי ורבא דזימנין דמתרמי ליה זוזי, זה דוקא בחלואה, אבל בבנין כותל כיון דבגמרי כל שפא ושפא הוא זמן

רוניא (זבן) [זבין] [פ' קנה] ארעא אמיצרא דרבינא, סבר רבינא לסלוקי משום דינא דבר מצרא [דינא דבר מצרא הוא בגמרא ב"מ ק"ח ע"א נהרדעי אמרי אפילו משום דינא דבר מצרא מסלקין ליה משום שנאמר ועשית הישר והטוב בעיני ה'. והלכות מצרנות הוא בשו"ע ח"מ סימן קע"ה. ולא ידעתי למה לא ציינו כאן כלום],

א"ל רב ספרא בריה דרב ייבא לרבינא, אמרי אינשי, ארבעה לצלא ארבעה לצללא אני שמעתי ללא רענן עני, וללא רענן עשיר, וכך אמר לו ארבע ככרות צריכין לרענן עני (למאכלות. ד"ס] צימו ליום, כמו שצריכין לעשיר, וזה עני הוא וצריך לו השדה לפרנסה, וכשם שאמה אומר לו הסתלק מעלי דדינא דבר מצרא משום ועשית הישר והטוב, כך אני אומר לך עשה ישר וטוב לעמי זה ואל תסלקהו, # [וצ"ע הא המענה הוא שיקנה במקום אחר, והוא אינו מפסיד כלום בזה? וראה בר"ג וז"ל כלומר מעשה זה דבר מיצרא אינו אלא משום ועשית הישר והטוב, וכיון דזה רוניא עני הוא אינו יכול להיות בלא שדה (שאם) [ואם] לא יקח עבשיו יפסיד מעותיו ואין לו במה להתפרנס משום הכי לא תוכל לסלוקיה דאין לך ועשית הישר והטוב גדול מזה דתשביק ליה למיזבן],

ויש לגמגם דהעור קרוי ללא ולא הרענן כדאמרי' צעלמא (נדרים דף טו) מאי דרגש ערקא דלא,

ואומר אני, רוניא רענן היה, ונתן עורות לעצדנין לעשות מהן מנעלין למוכרין בשוק, וכך אמר לו רב ספרא לרבינא העני זה שכרו מועט שהוא צריך ליתן שכר הרבה לעצדנין, דאמרי אינשי ארבעה זוזי לצורך מקם העור, וארבעה זוזי לשכר העצדנין והיינו ללא, לפיכך עשה ישר וטוב וזהי לו שדה זו לפרנסת צימו [מקשה ר"ת והא אין מרחמין ברין וכו']. תוס' עיי"ש], [וז"ל הנמוקי יוסף דכיון דדינא דבר מצרא אינו אלא משום ועשית הישר והטוב, אין ישר וטוב גדול מזה, הלכך לא מפיקין מידו].

(ול"נ. רש"ל) ד' ללא ד' ככרות צריך לעצדן עני, וד' ללא כמו כן ד' לצורך עצדן עשיר, ומשל הוא כנגד רוניא שהיה לו שדה אחת בתוך שדות של רבינא, כדאמר לעיל דרבינא חקפיה מארבע רומותיו, ועכשיו קנה לו שדה אצל מנר רבינא, ומפסיק שדה רבינא בין שדותיו וא"ל רב ספרא לרבינא שיעשה הישר והטוב להניח לרוניא אותה, דעכשיו יהיה לו שנים, שכמו שצריך שמירה לשני שדות [צריך] [ג"כ] [כן גס. ד"ס] לאחד, (ומכמה) [ובכמה?] דברים יציאת האחד מריצה כיציאת שנים, וגמגא רוניא משתכר:

[הא אמרי אינשי אין לו לאדם עני או עשיר אלא ד' אמות של קבורה. חידושי הריטב"א בשם רבו],

[בערך פ' צלא הוא הפועל שעומד בשרב ובשמש וצריך ד' ככרות למוזנות, וכן העני שיושב בצל ביתו אין צריך רק ד' ככרות, הלכך די לך במה שיש לך ועזוב שדה זו לרוניא. מלא הרועים]

אבני חן למסכת בבא בתרא

פרעון, עביד איניש דפרע מעיקרא בעד כל הכותל כי היכא דלא לטרידיה בכל שפא ושפא. וראה בהנהרות ר' דוד לוריא ז"ל]

ת"ש מספא, בחזקת שלא נתן עד שיביא ראיה שנתן, היכי דמי, אילימא דאמר ליה פרעתין בזמני כשגמרתי את כותלי וידעתי כמה נתחייבתי לסייע בהגבהתן, אמאי לא,

אלא לאו דאמר ליה פרעתין בתוך זמני [לפי דברי הש"ך לעיל צריך לפרש תוך זמני היינו קודם שהתחיל לבנות. ע"פ הרש"ש], אלמא לא עביד איניש דפרע בגו זימניה,

שאני הכא, [דאמרינן דמסתמא לא פרע] דאמר [שהרי הוא אומר לא אשלם ד] מי יימר דמחייבו לי רבנן הילכך אפילו אמר פרעתין בזמני לא מהימן,

רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע, עבדי כאב"י ורבא, מר בר רב אשי עבד כר"ל,

והלכתא כר"ל, ואפילו מיתמי אס מת הלוה צמוך זמנו גובה חובו מן הימונים בלא שצוה ולא חייסין דילמא פרעיה, ואע"ג דאמר מר, הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה [תוס'], חזקה לא עביד איניש דפרע בגו זימניה,

איבעיא להו, תבעו לאחר זמן, ואמר לו פרעתין בתוך זמני מהו, מי אמרינן במקום חזקה [דאין אדם פורע בתוך זמנו] אמרינן מה לי לשקר אי בעי אמר ליה פרעתין בזמני, הילכך כי א"ל נמי פרעתין צמוך זמני, נאמן בשבועה [תוס'],

דף ו' ע"א

או דילמא כיון דמוחזק לן דאין אדם פורע צמוך זמנו לא אמרינן במקום דאיכא חזקה דמכריה לדצוריה, מה לי לשקר וליהמנוהו [פ'] לא אמרינן שנאמין לו במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר,

ת"ש, בחזקת שנתן עד שיביא ראיה שלא נתן, היכי דמי, אילימא שתבעו לאחר זמן ואמר לו פרעתין בזמני, פשיטא, אלא לאו דאמר ליה פרעתין בתוך זמני, אלמא אפילו במקום חזקה אמרי' מה לי לשקר?

שאני הכא דכל שפא ושפא זמניה הוא,

ת"ש, מר' אמות ולמעלה אין מחייבין אותו, סמך לו כותל אחר כו' עד שיביא ראיה שנתן, ה"ד אילימא שתבעו לאחר זמנו ואמר לו פרעתין בזמני, אמאי לא, אלא לאו דאמר פרעתין בתוך זמני, אלמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר? שאני הכא דאמר מי יימר דמחייבי לי רבנן,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, ת"ש מנה לי בידך אמר לו הין וצפני עדים, למחר אמר לו תנהו לי, אם אמר נתתיו לך פטור, אין לך בידי מפרש ואזיל מאי היא חייב,

מאי לאו נתתיו לך, דא"ל פרעתין בזמני, אין לך בידי דא"ל פרעתין בתוך זמני, וקתני חייב, אלמא במקום חזקה לא אמרינן מה לי לשקר?

ל' [לא לעולם בעלמא אמרי' מה לי לשקר, והכא כי אמר ליה אידך אין לך בידי משום מאי חייב, לאו זמן ותוך זמן איכא הכא, אלא מש"ה חייב, אתמול אמר לו הן

בפני עדים, ועכשיו אמר ליה אין לך בידי, כמאן דכפר ליה בתר הודאתו דמי [וכהכי דאמר לא לויתו ויש עדים שלוח דאינו יכול לומר לו דפרעתי דמי וחייב לפרוע. חשק שלמה]. ר"ג],

מאי אין לך בידי, לא היו דברים מעולם הלכך חייב לשלם, שהרי יש עדים שהודה לו בפניהם, דאמר מר כל האומר לא לויתו, [תוס'] וכיון דאמר לא לויתו מודה הוא שלא פרע, שכל מי שאינו לוח פורע, הלכך כאומר לא פרעתי דמי דאילו אמר פרעתי נאמן אפילו לוח צפני עדים, דקי"ל בשבועות (דף מא) המלוה את חבירו צעדים, אין צריך לפורעו צעדים:

[שנינו במשנתנו] סמך לו כותל אחר, מוגלגלין עליו את הכל כו': א"ר הונא, סמך לפלגא [תוס'] שלא היה כותל חדש ארוך כסותל הראשון, אלא בחציו, או בגובהו לא הגיע לגובהו של ראשון [תוס'],

סמך לכולה חייב ליתן לו חלקו כסותל הראשון כאילו סמך כותל שני כנגד כל הראשון, דכיון דהתחיל, סופו לגמור ויתן תקרה, ומתן אע"פ שלא נתן עליו את התקרה נתן מיד, תוס' ויעשה עליות ע"ג תקרה, ויטעון לו כותל שהגביה חצירו, ע"כ,

ורב נחמן אמר, למאי דסמך סמך, למאי דלא סמך לא סמך,

ומודה רב הונא [דאמרינן למאי דסמך סמך וכו'], בקרנא ולופתא [תוס'] בחיצור שצקין זוית, לופתא חיצור, הרי שהיה סוף צימו של ראשון דצוק לכותל זה שצין שמי תלכות # [שהיה כותל בין חצר ראובן לשמעון, וביתו של ראובן היה עומד באלכסון, וקין זוית של ביתו היה נוגע בכותל החצר, וקין

אבני חן למסכת בבא בתרא

האחרת היתה משוכה במנה, ולאחר זמן נמלך ראוץ זה וחיבר צנין מועט צקן זיית של סוף צימו [דהיינו שבנה כותל במקרן זיית הרחוקה מן הכותל, אל הכותל שבין החצירות, ועכשיו יש לו שלישיה מסוף ביתו ולכותל], וצליטת הצנין [שהוסף עכשיו] משוכה כנגד מקלט אורך הכותל המצדיל צין התצרות, מודה רב הונא דלמאי דלא סמך לא סמך, שאין צנין כזה עשוי לימשך,

[ואם באנו לפרש שהיה הבית עומד ישר, והיה כותל הבית אחד, מחובר למחיצת החצר לגמרי, יש כמה קישורים בדברי רש"י, 1. מלשון הגמ' משמע שחיבר משהוא לקרן זיית, ואם הכוונה שממשיך הבית בצד הרחוק, למה מפרשה בלשון קרן זיית, 2. אזיה צד נקרא "סוף ביתו" ולפי מה שכתבתי הצד שהוא לצד כותל המחיצה הוא סוף ביתו, 3. מה זה בנין מועט, הול"ל כותל קצר, 4. שאין בנין כזה עשוי לימשך, למה אינו עשוי לימשך, אבל אודה שגם לפי מה שכתבתי קשה קצת],

[אבל ראה רשב"א, שלא פירש כרש"י],

ומודה ר"ג לענין גובה דקאמר רב נחמן, דלמאי דלא סמך לא סמך, מודה הוא [שיש אופן דאמרינן סמוך לפלגא סמוך לכולא, בגון] שאם עשה ככותל שסמך, מקום הנחת ראשי קורות עליה על פני כולה, סופו להגציה עוד כשיעור גובה עליה, ויחא ליה בגובה דכותל ראשון, ונותן חלק בכל גובה,

באפריזא עץ ארוך ועב שנותן על פני כל אורך הכותל להניח עליו ראשי קורות, ומגין עליהם שלא ירקבו מחמת ליחלוח הכותל, וצלשון משנה קרוי מלטיסין [ראה רש"ש לאזיה משנה בין רש"י],

ובקבעתא דכשורי ומי שאין לו עץ עב, עושה חורים ככותל ונותן נסרים קטנים למעלה ולמטה ולצדדין ומניח (במכו) [במכוך. ד"ם] ראשי קורות, והיינו אקבעתא דכשורי,

אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה שמעון שהגציה כותל החולק צחצר למעלה מד' אמות, ועשה צו [שמעון] חלונות לצד [חצר. ד"ם] ראובן, להנחת ראשי [ה. ד"ם] קורות כמו שפירשתי, לא הויה חזקה לגצי ראוץ [פ' ראה לראובן ששילם לשמעון חלקו בבניית הכותל] לאמר אני סיעתיך [פ' שלמתי את חלקי] להגציה, שאלולי שסיעתיך לא היית עושה לי הנחת קורות, שאם אבא לסמוך לו כותל אחר לאחר זמן שאתן עליה תקרה,

ואע"ג דעבר ליה דמתנת ציה הימלטי הם נסרים עבים שנותנים צדי החורים להגין על ראשי הקורות # [צריך להבין דלעיל בקבעתא דכשורי מפרש רש"י שנותנים נסרים "קטנים" למעלה ולמטה ולצדדין, ובאן אומר רש"י נסרים "עבים"?], ולא מצי למימר ראוץ אי לא דסייעי צהדך לא טרחת כל האי טירחא,

דא"ל אמינא לבי פייסת לי לא ליתרע אשיתאי [כותל שלי] אמרתי צלצי שמה תמלך לסמוך לי כותל אחר, ולמה תקרה, ותפייסני צממון צמה שהגצתי, לא אצטרך לקלקל כותלי, לנקיב צו חורים להנחת ראשי קורותיך # [וגם הימלטי בשנותן לאחר שנגמר הבנין עושה קצת חיזוק, ויותר טוב להכותל כשעושים אותה בשענה שבונה],

אמר ר"ג אחזיק להורדי להניח ראשי רהיטים דקים [רהיטים פ' הקורות שלוחות הרצפה מונחות עליהן, וסומכין את ראשי הרהיטים בתוך חורי הכותל] על כותל מצירו **לא אחזיק לכשורי** להניח (עלי) [עליו ראשי. רמ"ף] קורות צצדות תחת אלו, לכשורי אחזיק להורדי,

רב יוסף אמר, אחזיק להורדי אחזיק לכשורי [וב"ש כשהחזיק לכשורי דאחזיק להורדי],

א"ד אמר רב נחמן אחזיק להורדי, אחזיק לכשורי, לכשורי אחזיק להורדי,

אמר רב נחמן, אחזיק לנמפי היתה לו חזקה צחצר מצירו שיעטף גגו מי גשמים לחוכו על פני כל אורך גגו צלא מרצ, **אחזיק לשפכי** אם רצה עושה מרצ ויקלע כל מי הגג צמקום אחד, דהא עדיפא ליה לצעל התצר, **אחזיק לשפכי לא אחזיק לנמפי,**

ורב יוסף אמר, אפילו אחזיק לשפכי אחזיק לנמפי,

א"ד אמר רב נחמן, אחזיק לשפכי אחזיק לנמפי, לנמפי אחזיק לשפכי, אבל לצריפא דאורבני לא [לגג משופע של ענפי ערבה. שט'] [שהטיפין סמוכין מאד] אולי הפירוש שממפפף טיפה אחר טיפה בלי הפסק] ואין בעל החצר יכול להשתמש בחצרו אפילו לאחר שיעבור הגשם מרוב הטיפין היוורדין. נמוקי יוסף וראה בפ' רבינו גרשום וביד רמה],

רב יוסף אמר אפי' צריפא דאורבני,

עבר רב יוסף עובדא, בצריפא דאורבני,

@ תוב' [רשב"ם], אחזיק להורדי - כל חזקות הללו דשמעתין אינן חזקות שלש שנים, דלא שייך שלש שנים אלא גצי חזקת קרקע, שמחזיק צצעה מצירו ואומר [לקחתיו] [לקחתי. ד"ם] ממך, # [פ' רבג' שנים הראשונים צריך להראות שטר, ואח"כ אינו צריך עוד],

אבל הכא צחזקת תשמישין. ד"ם] צעלמא מיירי, שמשתמש צצל מצירו, וצעשה אחת [ש. ד"ם] משתמש צצניו ושותק הויה חזקה, כדמוכח לקמן דאמר' ואי חצריה צציינא לאלתר הויה חזקה, # [פ' שעל דברים אלו אין כותבין שטר, וכיון שלא מיחה יש לו חזקה],

ועתמא משום דאמרין לא שציק איניש לאשתמשוי צתוך שלו תשמיש של קציעות צלא רשותו, וכיון דמשתמש זה לפניו ושותק, י"ל דנטל רשות ממנו, או נתן לו ממנו ומכר לו תשמיש זה,

והני מילי דהויה חזקה, כגון שטוען הוא מכר לי או נתן לי צמתנה, אבל אם טען נשתמשתי צצניו ושתק, אינה חזקה, כדמתן לקמן צחזקת הצמים (דף מ"א) כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה, כיצד אמר לו מה אתה עושה צתוך שלי, והוא א"ל שלא אמר לי אדם דצר מעולם אינה חזקה כו', וצכל חזקות מיירי, לא שנה חזקת שלש שנים, ל"ש חזקת יוס אחד כי הני [להורדי לכשורי וכו'], ע"כ,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבא, המשכיר בית לחבירו

דף ו' ע"ב

בבירה גדולה בית ארוך מאד, וחלוק ממזכו להרצה חדרים (קטנות) [קטניות. ר"י]. והשכיר לזה אחד מהן, הרי זה משתמש בזויה @וצוים היוצאים מכתלים ובכתליה משתמש בכתליה בחוריה הכתלים על פני ארצה מבחוץ עד ד' אמות אף שלא כנגד צימו, ובעובי הכותל צראשו [למעלה, אצל הגג], כגון אם השכיר לו (בה. ר"י). עליה במקום שנהגו [לא קאי אלא על עובי הכותל דאל"כ למה לי כל זה הל"ל דמשתמש הכל לפי המנהג, אלא בכל הג"ל משתמשין בסתם אף בלא מנהג ידוע. ביאור הגר"א חו"מ סימן ש"ג סעיף א'],

אבל בתרביץ אפדני לא דרך צוני צורה חשובה, להניח לה כנגד פתח הערקלין [חדר קבלת אורחים] החשוב שבה, כעין גינה קטנה לאור, ועלין זה דשאים ויפה המראה לעינים, ושם אין רשות לזה למלות בכתלים כלום, שאינו עשוי ליכנס למזכו [פ'] שנכנסין לבית דרך פתח אחר, ובאים לחדר זה, וחדר זה יש לה שער פתוח לגינה רק לנוי, ואין פתח זה עשוי לצאת וליכנס בה],

ורב נחמן ידידה אמר, אפילו בתרביץ אפדני, אבל רחבה שאחורי הבתים כל היקף שאחורי הבתים קרוי רחבה, ושלפני הבתים קרוי חצר לא אין הרחבה מושכרת לו להשתמש, ורבא אמר אפילו רחבה שאחורי הבתים,

אמר רבינא, האי כשורא דמטללתא [קורה המעמיד מכסה כדי לעשות צל תחתיה], עד תלתין יומין לא הוי חזקה אם סמכה על כותל חצירו, ולא מיחה [בעל הבית] בחוק שלשים יום], לא הוי חזקה, לטעון ולומר פייסמין צמעות עד עולם, דכל תלתין יומין לא קפיד איניש [כולי האי. ד"ס] ולא מחי, סבור חציר זה [שסמך הקורה] דריך לזל, ולימים מועטים יעלנו משם, בתר תלתין יומין הוי חזקה,

ואי סוכה דמצוה היא, עד שבעה יומין לא הוי חזקה, בתר שבעה יומין הוי חזקה דכיון דשקוה עליה יותר מן הנוך, הוה ליה למחוי,

חוס' ומדלג מיחה איכא למימר דזה פייסו צמעות עד עולם, שכן היה דרכם לקבוע סוכתם לנוך כל השנים, והלכך מיד לאחר ז' הוי חזקה, דלא דמי לסוכה דמטללתא דלא הוי חזקה עד תלתין יומין, דהויא לזל צעלמא הוה דעצדה, אכל סוכה זו לנוך כל ימות החג שצכל (שנה) [שנים. רש"י] עשאה, ע"כ,

ואי חבירה בטינא [כלומר שקבעה לקורה בכותל בחומר ובלבנים בקביעות בפני בעל הכותל ולא מיחה. ר"ג], לאלתר הוי חזקה [דאיכא למימר דמחל לו. ר"ג],

אמר אביי, שני בתים בשני צדי רשות הרבים [אם מקום הוא שמשמשין על הגגות. ר"ג], זה עושה מעקה [ד' אמות משום חזק ראייה. ר"ג] לחצי גגו, וזה עושה מעקה לחצי גגו, זה שלא כנגד זה זה סותם גגו לזד כפון, וזה לזד דרום ומערב מושך המעקה יותר מחצי הגג, כדי שיהיה במקלט כנגד סמיממו של זה, וממך כך לא יראה צהדיא לגגו של חצירו,

מאי איריא ברשות הרבים, אפילו רשות היחיד נמי?

רשות הרבים איצטריכא ליה, מהו דתימא נימא ליה סוף סוף הא בעית לאצטנועי מבני רשות הרבים, קמ"ל דא"ל,

1. רבים ביממא חזו לי בליליא לא חזו לי, את בין ביממא בין בליליא חזית לי,

2. א"נ רבים כי קאימנא [כשאני עומד] חזו לי, כי יתיבנא לא חזו לי, את חזית לי, בין כי קאימנא בין כי יתיבנא,

3. רבים כי מעיינו חזו לי, כי לא מעיינו לא חזו לי, את ממילא נמי חזית לי,

אמר מר, זה עושה מעקה לחצי גגו, וזה עושה מעקה לחצי גגו, זה שלא כנגד זה, ומערב,

פשיטא דהאי פלגא והאי פלגא [פ'] וגם העורך נותן כל אחד שותף? לא צריכא דקדים חד מנייהו ועבד מעקה לחצי גגו קודם שצא לז"ד, ואח"כ תבע את חצירו לעשות בשלו, מהו דתימא הוילי והתחיל לעשות יגמור המעקה בגגו, וזה ימן לו חצי הולאה,

מהו דתימא נימא ליה אידך שקול אוזינא [מלשון נוק, פיצוים] ייאה ועבדיה את כוליה # [פ'] שאם אחד בונה את כל הכותל, או מרוויחים שניהם, שהרי אם כל אחד בונה צריך כל אחד להעדיף, ואם בונים רק כותל אחד אינם צריכים],

חוס' דאי לא קדים, אלא צא לז"ד על עסק המעקה, ולא זה [ולא זה] רואה לעשות בגגו, פשיטא דז"ד עושה פשרה ציניהם לעשות כל אחד חצי מעקה, או האחד יעשה כולו וחצירו יחזיר לו שכר הורעת אשיותא, אכל השתא דקדים, יכול לטעון אידך, אילו לא קדמת אותי הייתי עושה כולו בגג, אכל לחלאין לא עצדנא דטריחא לי לחזר אחר פועלין בשביל דבר מועט, ע"כ,

קמ"ל דא"ל, את מ"ט לא עבדת, משום דמיתרע אשיתך, אנא נמי מיתרע ליה אשיתאי [לא תתירע אשיתאי] מכונד הבנין שמכדיין על (חומה) [חומת. ד"ס] טיט ממחרת [לקלקל] [ליפול. ד"ס] למעלה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מחיצה עשרה?

[משום דבעל חצר לא מוּזק ליה לבעל הגג דהא אינו עשוי לדירה ובעל הגג לא מוּזק ליה לבעל החצר דהא חצר גביהא מיניה, והוא דגביהא ארבע אמות, אלמא כיון דלא מוּזק ליה חד מינייהו לחבריה בחיזוק ראייה לא מחייבין ליה לחד מינייהו למעבד מעקה לנתפס עליו כנגב וקשיא לרב נחמן, וראה יד רמיה]

לא אין נזקקין לד' אמות, אבל נזקקין למחיצת עשרה,

איתמר, שתי חצרות זו למעלה מזו קרקעית האחד גבוה ממזרחה,

אמר רב הונא, תחתון בונה מכנגדו משלו מלמטה ועולה עד שמגיע לגובה קרקעיתו של תחתון, ועליון בונה מכנגדו ועולה ואמר כן מתחיל זה [העליון] לסייעו וזמן חלקו מכנגדו ומעלה, ולא יהא עליון נפסד בשפלות קרקעיתו של תחתון,

ורב חסדא אמר, עליון מסייע מלמטה ובונה,

תניא כוותיה דרב חסדא, שתי חצרות זו למעלה מזו, לא יאמר העליון הריני בונה מכנגדי ועולה, אלא מסייע מלמטה ובונה,

ואם היתה חצרו למעלה מגגו של חברו, אינו זקוק לו,

הנהו בי תרי דהוו דיירי, חד הוה דייר עילאי, וחד הוה דייר תתאי כשחלקן האמין נטל זה צית זה עליה, איתבר תתאי נטבעו הכמלים התמונים בלחץ עד ששפלה תקרת העלייה ואין התחתון יכול ליכנס (במחיצה) [לצימו. ד"ס] אלא אם כן שמה, א"ל תתאי לעילאי, תא ונבנייה צוה ונסתור את כל הצית ונבנו, א"ל אנא שפיר קא דאירנא,

דף ז' ע"א

א"ל [תחתון לעליון] איסתריה אנא ואבנייה @ משלי, אמר [ליה] עליון לית לי דוכתא למידר בה, א"ל [תחתון] אנא אוגר לך דוכתא,

א"ל [העליון לתחתון] לא מרחנא [איני רוצה לטרוח לעבוד מדירה לדירה]

[א"ל. ד"ס] [התחתון לעליון] לא קא מתדר לי @אני יכול לדור צניתי מפני עלייתך,

[אמר לו. ד"ס] [העליון לתחתון] שוף אכריסך [פ"ה שחה קומתך, ולר"י נראה שוף לשון שפשוף שמתחכך בארץ. תוס'] שמה קומתך עד כריסך ועול, ושוף אכריסך ופוק [וכן בסנהדרין פח: ענותן ושפל ברך, שייף עייל שייף

אמר ר"ג אמר שמואל, גג הסמוך לחצר חברו [דמקום החצר גבוה ושהו לגגו. ר"ג], עושה לו [בעל הגג, שהוא מוּזק את בעל החצר, אבל על ' טפחים הראשונים משתתף בעל החצר] מעקה גבוה ד' אמות משום חיזוק ראייה, אבל בין גג לגג [שני גגות הסמוכות זה לזה] לא לא זריך כדאמרין בשמעתין קמייחא [לעיל ב:], חזר קביעא משמישיה וגג לא קביעא משמישיה, ולא ידענא דהי עדנא דסלקת דאיטענא ממך,

ור"ג דירדיה אמר [רב נחמן בא להחמיר], אינו זקוק [לו] בין גג לגג לד"א גובה, אבל זקוק למחיצת עשרה,

למאי אי לחיזוק ראייה, ארבע אמות [גובה] בעינן, אי לנתפס עליו כנגב שסם יכנס לפנים מן המחיצה לשם גניבה נכנס, [פ' לכן צריך מחיצה שלא יכנס אחד לתוך של חברו, ואם יכנס יהיה נתפס כנגב], במסיפם בעלמא סגיא, אי לגדיים וטלאים # [קצת קצה אדך באים גדיים וטלאים על הגג] בכדי שלא יודק בבת ראש [בבת אחת] סגי?

לעולם לנתפס עליו כנגב, במסיפם [כאן צריך לפרש: ביהדות וכיוצא בו, שהם רק לציין מצרי החצרות או הגגין] מצי משתמיט ליה, אמר במצורי קממציירנא ולומר חפץ נפל מידי על גגך ונכנסתי אלך [ליטול] [ליטלו. ד"ס],

[אבל זקוקים הן בעלי הגגין לעשות מחיצה ' טפחים בין הגגים כדי שאם יעבור שום אחד מהם לגג חברו יהא נתפס כנגב, ולא מצי משתמיט ולומר "אימצוריה" כמו אימצורי כדכתיב [גבי אלישע שהחיה את הנער] מ"ב ד' ל"ה ויוו 'רר הנער דהיינו פישוט עצמות, והשתא לא מצי טעין הכי ולומר בעוד שהייתי פושט עצמי נפל כלי זה מידי, דכיון דגבוה כ"כ עשרה טפחים אי אפשר אלא אם כן עבר הוא מרצון ויהיה נתפס כנגב. נמוקי יוסף.

אבל ראה ע"ז ע' ע"ב שגם שם יש בגמ' לשון זה "אימצורי קא ממצייר" וכתב רש"י שם ד"ה אימצורי. דגג קממציירנא אני מכין למדת צנין שאני רוצה למדוד לך השועתי את ידי. א"ח].

במחיצת [אבנים] עשרה, לא מצי משתמיט ליה,

מיתבי, אם היה חצרו, למעלה מגגו של חברו שהיה קרקע הסגר גבוה מקרקע הצית [ראה בהגהות א"י על רש"י שעל הרי"ף שמפרש דברי רש"י ששתי החצרות הן שוות, רק הבית של חצר אחת עומדת על קרקע גבוהה ורש"י קאי על חצר אחד],

[וראה בעזר והדר 2001 שמגיה גבוה מגג הצית וקאי על גג חברו ולפ"ו לא הוסיף רש"י כלום על מה שכתב בגמ', ואכן בדפוסים החדשים הסירו הגהה זו],

אין נזקקין לו בעל הסגר לעשות לו מחיצה בין חצר לגג [פ' שהחצר גבוה אין בעל החצר חושש לבלום, שאף אחד אינו יכול להסתכל, וגם בעל הגג אינו חושש], דכיון דגג לא קביע משמישיה, נח לומר משכניו שלא ירלוהו, מצי לאו אין נזקקין לו כלל [וקשיא על רב נחמן דאמר שגם בשתי גגות צריך

אבני חן למסכת בבא בתרא

ונפיק, וגרים באורייתא תדירא, ולא מחזיק טיבותא לנפשיה],

בבנינא, לעיל מאשיתאי,

אמר רב חמא, בדינא קא מעכב [העליין מעכב על התחתון מלסתור הבית],

א"ל, אשיתא [כותל שהוא] מתתאה עתיקא, ומלעיל חדתא, לא קיימא שאין טיט המדש נדבק יפה בטיט הישן, שיצט כצר,

והני מילי דלא ממו כשורי קורות העלייה למטה מעשרה, אבל ממו כשורי למטה מעשרה, מצי א"ל למטה מ' רשותא דידי הוא [בין שאתה מגיע לתוך י' טפחים מן הקרקע אתה נכנס לתוך רשותי], ולא משעבר לך,

אמר ליה סתרנא לה עד לארעא, ובנינא לה, ועבידנא לך כווי בגוה [באופן שלא יאפילם הכותל, # וצ"ע דלעיל אמר "בבנינא לעיל מאשיתאי", וגם לקמיה משנה הלשון עוד פעם "ובנינא לך כווי בבנינא",

וה"מ דלא אתנו גבי הדרי כשחלקו, אם משפל עליה יסתרוהו הציט ויצנוהו, אבל אתנו גבי הדרי, סתרי ובנו,

א"ל חדא אשיתא חדתא [כותל חדש אחר], בכוליה ביתא עתיקא לא קיימא,

א"ל סתרנא לה לכוליה ביתא, ובנינא לך כווי בבנינא,

וכי אתנו בהדי הדרי, עד כמה משפיל העלייה ויכוף את העליין לסתור ולצנוט?

א"ל לית לי דוכתא למידר בה, א"ל אגרינא לך דוכתא,

א"ל לא טרחנא [לעבור מדירה לדירה],

אמר רב חמא בדין קא מעכב,

אמרו רבנן קמיה דרבה, משמיה דמר זוטרא בריה דרב נחמן, דאמר משמיה דר"נ, כאותה ששינינו צהמוכר פירות המקבל עליו ממצירו לצנוט לו ציט עושה רובו כחצי ארכו וכחצי רחבו כננין הסיכל שהיה ארכו ארבעים ורחבו עשרים וגצהו שלשים [זה לפעמים גובה מגווח, ולכן מיד חוזר מזה],

היינו הך [תוס'], [הא אמר כבר דין זה לעיל בבית ששקע], והא תו למה לי [הריטב"א על מסכת שבועות דף ל"ז ע"א כתב על הגמ' שם דאמר "ותרתי למה לי" קשיא לי מאי קשיא דהא תרי עובדי הוון, והא אמרה רב יהודה לרב כהנא, ואידך א"ל רב כהנא לההוא מרבנן ? וי"ל דאתלמודא הוא דשיילינן למ"ל לאתויי תרוייהו, ואיכא דכוותה בפ"ק דבבא בתרא גבי עובדא דהנהו דהוו דיירי וכו' (הגמ' שלנו)?

אמר להו רבה, לאו אמינא לכו, לא תיתלו ביה בוקי סריקי [כלומר לא תאמינו בדברים רקים הללו מעולם לא אמר ר' נחמן שיבנהו גבוה כזה. ר"ג] [אנשים רקים מתרגמינן גוברין סריקין [שופטים יא.]. תוס'] ברב נחמן, הכי אמר ר"נ, כי דדיירי אינשי,

הא קמ"ל דאע"ג דלא משתמש אלא תיבנא ובי ציבי בעלמא ואין הוא עצמו דר צמור, מצי א"ל לא מצינא דאטרט להוציא העצים והסבן,

וכמה? אמר רב הונא בריה דרב יהושע כי היכי דעיילי איסוריתא מצילות קנים ארוכין [אולי הוא ע"פ האונקלוס בראשית ל"ז ז' על הפסוק מאלמים אלמים שתירגם מאסרין אסרן] דמחוזא, והדר ממזיר עצמו לכל צדדין [גם במטה למעלה],

הנהו בי תרי אחי דפלגי בהדי הדרי, חד מטייה אספלידא [תוס'] ערקלין יפה, וחד מטייה תרביצא [לשון זה ברכות נו., עירובין פט: צ., מו"ק וז., כ"ב סו.], [ראה תענית ו' ע"ב ברש"י ד"ה איכא דאמרי דלא ביירי תרביצי. ובמהר"ן חיות שם. ולשון זה גם בברכות נ"ז ע"א, וי"ל דרשב"ם לקמן צח: תרבץ אפרני תגר גדול שעושין שרים צדד אפדני שלהם, ועל שם שמרביצין אותו תמיד צמים להסביב האצק, קרי ליה תרבץ].

ההוא גברא דהוה בני אשיתא [שבנה כותל] אחורי כווי [חלונות] דחבריה [שהיה בונה כותלו כנגד חלון חברו, שהיה לו חזקה לחלון, ולא הרחיק ד' אמות. ר"ג], אמר ליה קא מאפלת עלי, א"ל סכרנא לך חכא אסמוס לך חלונותיך צאצניס וטיט, ועבידנא לך כווי לעיל מאשיתאי ואפמת לך למעלה מכותלי צנוצה כמליך חלונות אחרים שיאירו צינתך,

גיגה שצדד הטרקלין שהיתה מאירה למוכו, אול ההוא דמטייה תרביצא, וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא, א"ל קא מאפלת עלי, א"ל בדידי [צדנפשא] קא בנינא [תוס'] צשלי אני צונה ואמה אין לך עלי חזקת אורה של שלש שנים דהשתא הוא (דפליגטוהו) [דפליגטין. ד"ס],

א"ל קא מרעת ליה לאשיתאי כשתפתח צה חלונות מנוע המומה מממת המכה [שתחתור בו חלונות אחרות. ר"ג],

אמר רב חמא בדין קאמר ליה,

א"ל סתרנא לך לאשיתך הכותל מראש גובהו עד שיגיע למקום החלונות שאעשה לך, עד דוכתא דכווי, ובנינא לה, ועבידנא לך כווי

אבני חן למסכת בבא בתרא

דבר עם רב אשי שגולד במות רבא דהוא חתניה דרב חסדא. מנחת יהודה.
וראיתי אחרים שאומרים שלכן צ"ל שאלו האחים היו בני רב חסדא אחר,

[אמרו לו על זה שאומר רב חמא לעיל שני פעמים דברין קא מעכב],

נהרדעי [תוס'] למעמייהו רב חמא דמן נהרדעא הוא [זה שאומר שני פעמים דברין הוא מעכב], דלא ס"ל הא [דאמרין לעיל סוף ע"א] דאידור זה כדלדו אצתמי, ולשם כך חילקנו [הגם שהוא סברא נצחית, לא אמר כן, ולא מסברת עצמו, אלא], אזיל לטעמייהו דנהרדעי, [דלמא] [והיינו?] שמואל דהוא מנהרדעא,

דאמר ר"נ אמר שמואל, האחין שחלקו ונטל זה שדה לנפון זה לדרוס, והיה אביו רגיל [להיות לו. ד"ס] ליכנס דרך זו למוך זו אין להן לא דרך זה על זה [תוס'] אין יכול לומר דרך לי עליך, ולא חלונות לערער על סמימת אורו זה על זה, ולא סולמות [תוס'] זה על זה אם נטל זה בית וחצר, וזה נטל עליה אין לו לקצוץ סולם בחצירו של זה לעלות לעלייתו, ולא אמת המים להצילה מן הנהר דרך שדהו של זה למוך שלו זה על זה, והזהירו בהן, שהלכות קבועות הן [וכשיטה זו סבר גם רב חמא, שכל אחד מהאחים עושה בשלו ואין לשני זכות למנוע בעדו. שם],

ורבא [חולק על נהרדעאי] אמר יש להן:

ההוא שטרא דיתמי, דנפיק עליה תברא שוחר שהוא פרוץ לאציהס, אמר רב חמא, אגבויי לא מגבינן ליה, ומיקרע לא קרעינן ליה,

אגבויי לא מגבינן ליה, דנפק תברא עליה, מיקרע לא קרעינן ליה, דכי גדלי יתמי, דילמא מיייתו ראייה, ומרעי ליה לשוחר שכן עדי שקר,

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרבינא הלכתא מאי [בג'] הלכות שאמר רב חמא בדף א', א. שנשבר קומה ראשונה, ב. בזה שבנה כותל אחורי חלונות חבירו, ג. באספלידא ותרביצא, ובמה שאומר כאן בתרבא? א"ל בכולהו הלכתא כרב חמא, לבר מתברא, דסהדי בשקרי לא מחזקינן,

מר זוטרא בריה דרב מרי אמר, בהא נמי הלכתא כרב חמא, דאם איתא דתברא מעליא הוא, איבעי ליה לאפוקי בחיי אבוהון, ומדלא אפקיה, שמע מינה זיופי זייפיה:

מהני: כופין אותו את צן הסגר שאינו רוצה לסייע את צני הסגר לבנות להן בית שער להיות שומר הפתח יושב שם כלל, ומרחיק את צני רשות הסגר מלהציק כחצר ודלת לחצר לשער הסגר לנועלו, רבן שמעון בן

א"ל רבינא לרב אשי, מאי שנא מהא דתניא, שני אחין שחלקו, אחד מהן נטל שדה כרם, ואחד מהן נטל שדה לבן, יש לו לבעל הכרם ד' אמות לעצודת הכרם, שהיו מורשין אותה נשורים בשדה לבן, שעל מנת כן חלקו?

א"ל התם דעלו להדדי שנתן צעל הכרם לצעל השדה לצן דמים של עילוי הכרם, הילכך כרם צעי למשקל עם עצודמו,

אבל הכא מאי, דלא עלו להדדי, וכי בשופטני עסקינן וכי שוטה היה שנטל גינה חלקה, כנגד בית צנוי ולא נטל עילוי דמים דהאי שקיל אספלידא והאי שקיל תרביצא ולא עלו להדדי,

א"ל נהי דעלו להדדי דמי ליבני כשורי והודרי [ראה רש"י לעיל ג' ע"ב ד"ה הורי הודרי], דמי אוירא לא עלו להדדי,

ולימא ליה מעיקרא אספלידא פלגת לי, השתא משוית לי אידרונא מדר אפל ואני על מנת אספלידא נחתי עילוי דמים?

[ומתרינ] אמר רב שימי בר אשי שמא (בעלמא אס) אספלידא (שמא) [שמו. ד"ס] ואע"פ שאינו כשאר אספלידא לא צטיל שמו פלג ליה,

מי לא תניא [כל הענין בב"מ קד.], האומר בית כור לפי משקן סאתים כחצר המשקן עפר אני מוכר לך אע"פ שאינו אלא לתך [חצי כור] הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי בית כור [תוס'],

פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין בו רמונים הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי פרדס,

כרם אני מוכר לך, אע"פ שאין בו גפנים, הגיעו, שלא מוכר לו אלא שמא, והוא דמיתקרי כרמא,

[ודוחה] מי דמי, התם מצי אמר ליה מוכר ללוקח, שמא זביני לך, הכא [אחים שחולקים בירושה] מצי א"ל, אדעתא דהכי פלג, דדאירנא ביה כי היכי דדרו אבהתן,

אמרו ליה

דף ז' ע"ב

מר יגוקא [הוא הגדול ועל שם שגולד בינקותו של רב חסדא קרי ליה מר יגוקא, ומר קשישא הוא הצעיר וגולד בקשישותו של רב חסדא. תוס'] ומר קשישא בריה דרב חסדא [חי 217-309] לרב אשי [חי 352-427] [רב חסדא חי' תשעין ותרתינן שנין (מו"ק כ"ה ע"א) ואיך מר יגוקא בנו של ר"ח

אבני חן למסכת בבא בתרא

גמליאל אומר, לא כל החצרות ראויות לבית שער בגמי' מפרש
אין הוא הראוי,

כופין אותו לבנות לעיר, חומה ודלתים ובריח, רשב"ג אומר
לא כל העיירות ראויות לחומה,

כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר לשלם עמהם בעול, י"ב חדש,
קנה בה בית דירה, הרי הוא כאנשי העיר מיד:

נב"ג: למימרא דבית שער מעליותא היא, והא ההוא
חסידא, דהוה רגיל אליהו דהוה משתעי בהדיה, עבד בית
שער, ותו לא משתעי בהדיה לפי שמשפיק (בעניים) [לפני עניים. ד"ס]
הנזקין ואין קולם נשמע?

[גראה לפי שמדרשו של אליהו לרחם על העניים ולשלוח ברכה במוזנותיהם כאשר
עשה לאשה הצרפתית כדאיתא במלכים ב' י"ז ולכך נקרא מלאך השלום מבשר
ומשמיע שלום, כי כד משלים שערי מבדא נקיש ואתי תגרא בביתיה כדאיתא
בב"מ דף נ"ט, וזה שהתאכזר על עניים לא אשתעי אליהו בהדיה. עיון יעקב]

1. לא קשיא הא מגואי לחצר גריעותא הוא, לפי שדלת החצר נעול, והעני
לועק, וזית שער שצננים מפסיק [צנני. ד"ס] הקול, הא מבראי אינו מפסיק
צנניו [בפני העני] שהרי נכנס לתוכו [לתוך הבית שער] וכשאינן לו דלת עסקין
[כשאין דלת לבית שער, אבל לחצר יש דלת],

2. ואי בעית אימא, הא והא מבראי [מבחינן], [תוס'], ולא קשיא
הא דאית ליה [לבית שער] דלת, הא דלית ליה דלת [והעני יכול
ליכנס],

3. אבע"א, הא והא דאית ליה דלת, ולא קשיא הא דאית
ליה פותחת [מרש"י לקמיה משמע שמופרש פותחת מנעול, ולא מפתח],
הא דלית ליה פותחת,

4. אי בעית אימא, הא והא דאית ליה פותחת, ולא קשיא
הא דפותחת ידיה מגואי, הא דפותחת ידיה מבראי
[מבחינן] העני פותחה ונכנס, פותחת שירוד"ר בלע"ז, והוא של עץ, וממדי המפתח
לתוכו [הלשון משמע שפותחת הוא מנעול, ולא מפתח]:

[שנינו במשנתנו] כופין אותו לבנות בית שער ודלת לחצר:
תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר, לא כל חצרות ראויות
לבית שער, אלא חצר הסמוכה לרשות הרבים ראויה לבית
שער, ושאינה סמוכה לרשות הרבים שמוכה להן מרשות הרבים,
אינה ראויה לבית שער,

ורבנן [סברי דכל חצר צריכה בית שער], זימנין דדחקי בני רשות
הרבים ועיילו ואתו:

[שנינו במשנתנו] כופין אותו לבנות לעיר כו': (ת"ר כופין אותו
לעשות לעיר דלתים ובריח) ורבן שמעון בן גמליאל אומר,
לא כל העיירות ראויות לחומה, אלא עיר הסמוכה לספר
[לגבול] ראויה לחומה, ושאינה סמוכה לספר אינה ראויה
לחומה,

ורבנן [סברי דכל עיר צריכה חומה וכו'], זימנין דמקרו ואתי גייסא,

בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן, כשהן גובין לחומת העיר לפי
נפשות גובין, או דילמא לפי שבה ממון גובין?

אמר ליה לפי ממון גובין [תוס'], ואלעזר בני [אני מצוה עליך] קבע
בה מסמרות הזהר לדון כן ולא מוזז ממנה,

איכא דאמרי, בעא מיניה רבי אלעזר מרבי יוחנן, כשהן
גובין לפי קירוב בתים הן גובין ציט הקרוב לחומה צריך לחומת העיר
יותר מן הרחוק, או דילמא לפי ממון גובין,

אמר ליה לפי קירוב בתים הן גובין [תוס'], ואלעזר בני קבע
בה מסמרות,

רבי יהודה נשיאה רמא הטיל דשורא יציאת חומת העיר אדרבנן על
הסכמים כמו על שאר צני אדם, אמר ריש לקיש, רבנן לא צריכי
נשירותא, דכתיב תהלים קלט אספרם מחול ירבון,

[ור"ל דורש הפסוק בן] אספרם למאן, אילימא לצדיקים [תוס']
דנפיש מחלא, השתא כולהו ישראל כתיב בהו בראשית כב
כחול אשר על שפת הים, צדיקים עצמם מחול ירבון, אלא
הכי קאמר אספרם למעשיהם של צדיקים, מחול ירבון,

וק"ו ומה חול שמועט שהוא [החול] מועט ממעשיהם של צדיקים מגין
על הים והוא לו לחומה, כדכתיב אשר שמתי חול גבול לים (ירמיהו ח),
מעשיהם של צדיקים שהם מרובים, לא כל שכן, שמוגינים
עליהם,

כי אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה, מאי טעמא לא תימא
ליה מהא, שיר השירים ה' אני חומה ושדי כמגדלות, אני חומה
זו תורה, ושדי כמגדלות

דף ח' ע"א

אלו ת"ח אלמא אין צריכין חומה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מצאנו ובהמות מדי שנה בשנה [תוס']

רב פפא רמא כריא חדתא יצאת כריית צלר מיס חייס לשמות [הפירה גדולה שחופרין ליכנס שם מים הרבה להשקות ממנה שדות ע" דלייה ודרך נגרים ופסק [שיתנו דיתומים] חלק בחפירה זו שהן נהנין ממנה כאחרים. ר"ג] **איתמי**, א"ל רב שישא בריה דרב אידי לרב פפא, ודילמא לא מידויל [מלשון דלה. פ' לא אם ימצאו וידלו מים] לא ימצאו צו מיס והפסדס חס, ויחמי לאו צני ממילה יניהו דלחלו, א"ל מישקל שקילנא מנייהו, אי מידויל מידויל, ואי לא מהדרנא לה ניהלייהו,

אמר רב יהודה, הכל לאגלי גפא לשערי חומות העיר להציצ צהן ללמות, אגלי דלמות כמו טרוקו גלי צרכוס (דף כח). גפא סמימה כמו מלא חסר הגפה, באלו מילואות (צ"מ דף כה) [פ' מצא גזולות מקושרין אחורי סתימות כותל חרי זה לא יגע בהן דמסתמא הניחן שם אדם בכוונה] **אפילו מיתמי, אבל רבנן לא צריכי נמירותא**,

הכל לכריא פתיא [פירש ר"ח להסיר גבשושית מרחוב העיר. תוס'] מפית צור לשמות מיס, ועל שם הכלי המונח שם צנור תמיד לשמות צו עוצרי דרכים קורוהו פתיא [פ' שהיו דולין המים בכלי חרס וכלי חרס נקרא פתיא כמש"כ רש"י ברכות ג' ע"א. ובאמר היה צריך לומר לברות בור רק קורא חבור על שם הדלי של חרס], **אפי' מרבנן** שהכל צריכין למיס [שהן שותין ממנו כאחרים. ר"ג],

ולא אמרן אלא דלא נפקי באכלוזא שאין הן עצמם יוצאין דכחיה לחפור, אלא שוכרים פועלים, אבל נפקי באכלוזא [פ' דאכלוזא הוא מלשון אוכלסא דהיינו המון עם, פ' שהן יוצאין הבעלי בתים בעצמן בהמון עם אין דרך תלמידי חכמים שילכו בנייהן. רש"ל], **רבנן לאו בני מיפק באכלוזא נינהו**:

רבי פתח אוצרות בשני בצורת [ראה מרומי שדה], **אמר יכנסו בעלי מקרא בעלי משנה בעלי גמרא בעלי הלכה בעלי הגדה** [ראה רש"ש], אבל עמי הארץ אל יכנסו [לפי שע"ה אוכלין כדי שבען ואינם מצמערין בצער עולם כמו שעושין הת"ח. ראה מהרש"א], [וצ"ע שלהלן] **אומר רבי לטעמיה דאמר רבי אין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ? וראה יוסף דעת**,

דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס, אמר לו רבי פרנסני, אמר לו בני קרית? אמר לו לאו, שנית? א"ל לאו, אם כן במה [באזיה זכות] **אפרנסך, [א"ל] פרנסני ככלב וכעורב** [תוס' לקמן ח.]. שחס הקצ"ה עליהם (שבת קנה) שנאמר יודע לזיק דין דלים (משלי כט) לפי שהכלב מוזמזומי מועטין לפיכך שזהו אכילתו צמעי' (שגשג) [שלשה. רע"י ימים, וגבי עורב כמיז לצני עורב אשר יקראו (תהלים קמו) לפי שהעורב אכזרי על צניו ו.]. ד"ס[הקצ"ה מוזמין להן יתושין ממך נאחם ואוכלין, **פרנסיה**,

ור"ל סבר לה כדררש רבא, שיר השירים ח אני חומה זו כנסת ישראל כולם שוין לענין חומה, (וגודרים) [שגודרין?] עצמן מלטמע [מלהתערב] (נעצדי כוכבים) [נאחמות. רע"י], **ושדי כמגדלות, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות**,

רב נחמן בר רב חסדא רמא כרגא ארבנן, א"ל רב נחמן בר יצחק, עברת אדאורייתא ואדנביאי ואדכתובי, [מצאתי בשם הרמב"ן ז"ל החכמים הלומדים עם התלמידים בשכר אין מן הדין לפוטרים מן המס כיון דבשכר הם לומדים. שטמ"ק],

[דכל מיני מסין ותשחורת המוטלין על הציבור בין קבועין ובין שאין קבועין אין ת"ח חייבין לסייע בהן את הצבור, ודוקא ת"ח שתורתן אומנותן, אבל אין תורתן אומנותן חייבין, והבי קאמרי רבנן ז"ל, ונראה שת"ח שיש לו אומנות או קצת משא ומתן להתפרנס כדי חייו ולא להתעשר ובכל שעה שהוא פנוי מעסקו מחזור על דברי תורה ולומד דברי תורה הוא הנקרא תורתו אומנותו. הרא"ש כאן],

[עובר] **אדאורייתא, דכתיב דברים לג ג אף חו לבב עמים פל־קדשיו בידך, אמר משה לפני הקב"ה רבוננו של עולם אפילו בשעה שאתה מחבב עמים שאתה מזהיב להם פיך להשליטן על צנין כל קדושייך של ישראל יהיו בידך צידך [הס] לשומרון**,

והם תבו לרגלך, תני רב יוסף, אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה,

ישא מדברו תוך, לישא וליתן בדבורותיו של מקום,

[עובר] **אדנביאי, דכתיב הושע ח י גם פִּי־יִתְּנִי בְּגוֹ יָם עֲתָה אֶקְבָּצֵם וַיַּחֲלֹ מְעֵט מִמֶּשָׁא מֶלֶךְ (ו) שָׂרִים**,

[ו. ד"ס] **אמר עולא, פסוק זה [רק מלת "יתנו" ולא כל הפסוק. וראה שטמ"ק] בלשון ארמית נאמר יתנו מרגוס של ישנו [מלשון לימוד], כמו ושננס ומנינין (דברים ו) [דאי אפשר לפרשו מלשון נתינה כמו זה יתנו, דאם כן היתה הת"ו צריכה להיות דגושה והיא רפה. יוסף דעת], **אי תנו כוליהו וכן רוצן יהיו שונין ועוסקים צמורה כשיגלו צעמים עתה אקבצם** בקרוצ אקנצס **ואם מעט מהם ואף [הס] מועטין הן השונין צעמים יחלו ממשא מלך ושרים יהיו צעלים מלשאת משא מלך ושרים, יחלו כמו לא יחלו דברו (צמדצר ל),****

[עובר] **אדכתובי, דכתיב עזרא ז בדר מְגִדָּה כָּלוּ וַהֲלֹךְ דְּרִישׁ זֶה אֵם פתח עבר הנהר על אנשי כנסת הגדולה [עין במקרא שלא עליהם נאמר, ובע"ה הגורסא "כשעלו" אנשי כנה"ג. רש"ש] לָא שְׁלִיט לְמַרְמָא עֲלֵיהֶם** [מיני המיסים האלה אין ממשלה ורשות להטיל עליהם. מצודות], [לפי שהיו עוסקים במלאכת שמים בבנין בית המקדש ה"ג אין להטיל מס על לומדי תורה. תוס'], **ואמר רב יהודה מנדה זו מנת המלך מנגזת מסים שהן מטילין תמיד על צני המדינה, בלו, זו כסף גולגלתא, והלך, זו ארגונא עישורי**

אבני חן למסכת בבא בתרא

(יג)

כדתניא, המודר הנאה מ"אנשי" העיר, כל שנשתהא שם שנים עשר חדש, אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן מותר,

[ואם נדר] מ"יושבי העיר", כל שנשתהא שם שלשים יום אסור ליהנות ממנו, פחות מכאן מותר ליהנות ממנו,

[ומקשה] ולכל מילי ומקמי הכי לא יהיז מידי עס בני העיר מי בעיני י"ב חדש, והתניא שלשים יום לתמחוי כיון ששהה שם שלשים יום, גזיזי הימנו [גזא] ממחוי מאכל לעניים, שלשה חדשים [גזיזי ממנו] לקופה לנדקה, ששה לכסות עמי העיר, תשעה לקבורה לקבור עמי העיר שהיא יצאה ימלא, שנים עשר לפסי העיר [הם הבקעות] [לשון בקעה] שפכיב החומה. נמוקי יוסף. וראה שם בחדושי אנשי שם שכתב נראה שרצה בו [פ' כוונתו ל] ענין חריצים ובקעים של אנשי מים שכן רגלין לעשות סביב החומה וכו' עיי"ש, אבל הערוך פ' פסין דהבא כמו פסי ביראות קרשי עץ לחוק שערי העיר?]

אמר ר' אסי אמר ר' יוחנן, כי תנן נמי מתניתין שנים עשר חדש, לפסי העיר תנן [פ' שהמשה נותן הזמן שאז נחשב כאנשי העיר לכל דבר]:

[בחז"מ סימן קסד ב כתב שאם יורד להשתקע שם דינו כאנשי העיר מיד. ולענין בחורי ישיבה אולי אפילו אם הם במקום כמה שנים אינם כאנשי העיר. וראה אגרות משה חז"מ ח"א סימן מ'. יוסף דעת]

וא"ר אסי אמר ר' יוחנן, הכל לפסי העיר ואפי' מיתמי, אבל רבנן לא, דרבנן לא צריכי נטירותא,

אמר רב פפא לשורא למיקון החומה ולפרשאה פרש שהולך סביבות העיר לשומר ולדע מה היא צריכה ולמרוינא שומר כלי זין של בני העיר, ויושב צבית אלל העשר אפילו מיתמי, אבל רבנן לא צריכי נטירותא,

כללא דמילתא [לענין לגבות מיתומין] כל מילתא דאית להו הנאה מיניה, אפילו מיתמי,

רבה רמא צדקה איתמי דבי בר מריון, א"ל אביי והתני רב שמואל בר יהודה, אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו לפדיון שבויים, א"ל אנא לאחשוביניהו קא עבידנא [פ' שריגישו היתומים חשיבות, שהם בעלי צדקה. וכתב חיד רמא שזה דוקא אם יש להם ממון הרבה, אבל בלא זה לא כל כמיניה לאחשביניהו במילתא דדחיקא להו],

איפרא הורמיו [תוס'] אימיה דשבור מלכא, שדרה ארנא דדינרי לקמיה דרב יוסף, אמרה ליהוי למצוה רבה, יתיב רב יוסף וקא מעיין בה [תוס'] מאי מצוה רבה, א"ל אביי מדרתני רב שמואל בר יהודה, אין פוסקין צדקה על היתומים אפילו

בתר דנפק, יתיב רבי וקא מצטער, ואמר אוי לי שנתתי פתי לעם הארץ, אמר לפניו ר' שמעון בר רבי, שמא יונתן בן עמרם תלמידך הוא, שאינו רוצה ליהנות מכבוד תורה מימיו, בדרך ואשכח,

אמר רבי יכנסו הכל [ראה ביד רמה שיש ללמוד מכאן שצריך לפרנס הכל, וכתב שם עוד וז"ל ודוקא בעם הארץ שאינו לא במקרא ולא במשנה אלא שישנו בדרך ארץ ובמצות, אבל היבא דידוע דליתיה בדרך ארץ ולא במצות אסור לפרנסו כל עיקר. ע"כ. ומביא שם ראיות ע"ז],

רבי למעמיה [פ' כמה שלא רצה לפרנס אלא בעלי מקרא וכו' אול למעמיה] דאמר רבי אין פורענות בא לעולם, אלא בשביל עמי הארץ,

כתהוא דמי כלילא עטרה למלך קיסר [ראה רש"י ברכות נו. בריש העמוד, קיסר. מלך רומי והיה לו מלך עם פרסיים] דשדו אמבריא, אתו עמי הארץ לקמיה דרבי, ואמרו ליה ליתבו רבנן בהדן [פ' באו עמי הארץ לפני רבי ובקשו שהרבנן ישתתפו בדמי הכלילא. וכתב העין יוסף בשם הערוך שנגנב נור המלך, אמר המלך הואיל ופשעו היהודים בשמירת העיר ישלמו דמי הנור], אמר להו לא, אמרו ליה [עמי הארץ] ערוקין [אנו בורחים וישאר כל עול המס על הת"ח], [א"ל] [רבי. נמ"י] ערוקו, עקרו פלגיהון [ברחו חצי בני העיר],

דליות [סילק המלך] פלגא מחל המלך דמי הסני וסילק מעלין [ראה תורת חיים], אתו הנהו פלגא קמי דרבי, א"ל ליתבו רבנן בהדן, אמרו להו לא, [אימיו עמי הארץ על רבי ואמרו] ערוקין [נברה מהעיר אם לא תשתתפו לשלם בשביל הכלילא, ואז יפול הכל עליכם], [אמר להו רבי. נמ"י] ערוקו, עקרו כולוהו [וברחו כל העמי הארץ], פש ההוא כובס, שדיוה הטילה פמתי המלך אכובס, ערק כובס, פקע כלילא [בטל מס הכתר] [פ' נתבטל גבית המכס בשביל הכתר. שלשון פקע בכל מקום פירושו נשבר, נבקע, התפוצץ וכדומה],

א"ר, ראיתם, שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ [שהרי משיצאו מן העיר בטל המס לגמרי. שם]:

[שנינו במשנתנו] וכמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר וכו': ורמינהי, החמרת והגמלת שירא של חמרים ושל גמלים העוברת במקום למקום, ולנה בתוכה, והודחה [פ' שנדרו ועבדו ע"ז עם בני העיר], עמותן הן בסקילה [הרי אלו נסקלה] כדין שאר ימדים [יחיד העובר ע"ז דינו בסקילה], וממונן פלט [אינו אבד כממונם של עיר הנדחת], ואם נשתחו שם שלשים יום [או דינם כאנשי עיר הנדחת], הן בסייף וממונן אבד,

אמר רבא לא קשיא, הא [משנתנו שנתן זמן י"ב חדש] לבני מתא [שיחיה נקרא מאנשי העיר], הא [דתני בעיר הנדחת ל' יום] ליתובי מתא [שיחיה נקרא מיושב העיר] צללים יום וגבי עיר הנדחת כמיז יושבי העיר [דברים]

אבני חן למסכת בבא בתרא

לפרדיון שבויים, שמע מינה

לפיכך אין גזיוו בשנים שלא יאטרכו לטרוח ולבקש את השלישי לחלק,

דף ח' ע"ב

תמחוי בכל יום, קופה מערב שבת לערב שבת,

פרדיון שבויים מצוה רבה היא [תוס']

תמחוי לעניי עולם קופה לעניי העיר,

אמר ליה רבא, לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן דפרדיון שבויים מצוה רבה היא?

ורשאים בני העיר לעשות קופה תמחוי לחלק לעניי עולם אם ירצו עליהן, ותמחוי קופה ולשנותה [תוס'] לכל מה שירצו,

ירמיה טו א ויאמר ה' אלי [אף] אסעמור משה ושמואל לפני [להתפלל על ישראל] אין נפשי אליהם הנה שלח מעלי פני ויצאו: ב והיה כיראמרו אליך [כשישאלו ממך ישראל] אנה נצא [מה יהיה אחריתנו כשנצא] ואמרת אליהם כהאמר ה' אשר למנות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי:

ורשאין בני העיר להתנות על המדות להגדיל סאת העיר או להקטין ועל השערים שער מטין והיין שלא ימכרנה שנה זו יומר מכך וכך דמים ועל שכר פועלים ולהסיע על קיצתן לקנוס את העובר על קילת דצריהם, להסיעם מדת [פ' מן דת] דין מורה [כלומר שיסעוהו מדין תורה או מממונו או מן העיר [פ' ירחיקו אותו מן העיר], ומשום דהפקר ב"ד הפקר, כדכתיב בעזרא י ח וכל אשר לא יבא בעצת השרים והוקנים יחרם כל רכושו והוא יבדל מקהל הגולה. ריטב"א, ולשון להסיע הוא מלשון נסיעה],

א"ל [ומביא ראיה מהפסוק שלהיות נשבה היא קשה מכל המיתות] וראה חינוך מצוה תי ולכן ראוי למי שהרג אפילו שוגג מכיון שבאת תקלה גדולה כזו על ידו, שיצטער עליה צער גלות ששקול כמעט כצער מיתה שנפדר האדם מאחביו ומארץ מולדתו ושוכן כל ימיו עם זרים] ולכן מסתבר שלפדותו מזה היא מצוה גדולה] דכתיב ירמיה טו והיה כי יאמרו אליך אנה נצא, ואמרת אליהם, כה אמר ה' אשר למות למות, ואשר לחרב לחרב, ואשר לרעב לרעב, ואשר לשבי לשבי,

[ובב"י חו"מ סי' שלא מעתיק דברי רש"י להסיעם מדת דין שבתורה. אבל המאירי כתב וז"ל להסיע עצמן מדין תורה ולהתנות על עצמם שכל שיעבור על תנאי מתנאיהם שיתחייב בקנס כך וכך וכו'. משמע שמפרש לשון נסיעה שמעבירים מדיני תורה הרגילים. ואולי יכולים לפרש כן בדברי רש"י.

אבל ראה ב"ק קט"ז ע"ב תוס' ד"ה ורשאים החמירים להתנות בניהם. פי' רשאים להסיע ממון אם ככל עשו תנאי קודם וכו'.

וראה ביד רמה שמפרש מלשון סיוע שמסייעין את קיצותן ע"י עונש ממון, נדוי או מלקות. א"ח],

ואמר רבי יוחנן כל המאחר בפסוק זה קשה מחבירו, חרב קשה ממות [פ' ממיתה טבעית], אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא, אי בעית אימא סברא האי קא מינוול והאי לא קא מינוול, ואבע"א קרא תהלים קטו יקר בעיני ה' המותה [מיתה טבעית. וראה מהרש"א] להסידיו,

אמר מר, אין עושין שררות על הצבור פחות משנים, מנא הני מילי? אמר רב נחמן אמר קרא שמות כח והם [דקרא מיירי לענין גביית צדקה, שהוא שררות כדמפרש לקמן, והם הוא לשון רבים] יקחו את הזהב וגו',

[הכתוב מדבר בגדרי כהונה שהם באים מתרומת הלשכה מן השקלים, והרי ממשכנים עליהם, אבל בנדבת המושכן לא היו ממשכנים, שהיא באה מאת כל איש אשר ידבנו לכו, ולא היו שם מישכון ושררה. קובץ שיעורים. יוסף דעת],

רעב קשה מחרב, איבעית אימא סברא, האי קא מצטער והאי לא קא מצטער, איבעית אימא קרא איכה ד טובים היו חללי חרב מחללי רעב,

שררות הוא דלא עבדי, הא הימוני מהימן ימיד להיות גזר, מסייע ליה לרבי חנינא, דאמר רבי חנינא, מעשה ומינה רבי שני אחין לגבי המנותא כחד דמו על הקופה,

שבי [קשה מכולם] דכולהו איתנהו ביה [ראה מש"כ בסנהדרין לו: מספר אמרי צבי] שזא ציד העכומ"ז לעשות זו כל חפלו אם למות [אם לחרב] אם לרעב [אף שאין זה [מיתה טבעית] ביד הכותי, זה בכלל שבוי, שיש אדם שאינו הורגל בטבע מקומות ומדינות אחרות ומת שם במיתה טבעית. מהרש"א]:

מאי שררותא [איהו שררות יש לגבאי צדקה] דקופה, דקאמרת עלה לפי שאין עושין שררה על הצבור כו', דאמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוה, לפי שממשכנין על הצדקה ואפילו בע"ש שיש פתחון פה לצדקה"ז לומר טרוד אני [מיירי שנדר מבכר והגיע זמן הפרעון בערב שבת, דקא אז כופין אותו אפילו בע"ש. יוסף דעת משם הב"ח יו"ד סימן רמח],

תנו רבנן, קופה של צדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה [תוס'], נגבית בשנים, שאין עושים שררות על הצבור פחות משנים, ומתחלקת בשלשה כדיני ממונות [כי צריך. רי"ף] לעין ולמת לכל אחד כפי טפלים המלוין זו,

איני, והא כתיב ירמיה ל ופקדתי על כל לוחציו אלמא אסור למשכן,

תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, שנבוייה וחלוקה שוים [בכל יום מדי יום ציוס] [הכל מיד מדי יום יום. רי"ף] כדקמני לקמיה

אבני חן למסכת בבא בתרא

והשתא ³ נמי דעתאי עלויהו [להסס] למינוקות, [לא הסחתי דעתי מהם שלא לזרום ממקום זה שאני עומד. רבינו גרשום],

ורבנן מאי תלמידי חכמים העוסקים בתורה ממד, מאי כתיב דהו [פ' שהרי דיבר על דין שדן דין אמת, וגבאי צדקה, ומלמדי תינוקות, ולכן שואל מה אם אלו שלומדים תורה תמיד? אמר רבינא שופטים ה ואוהביו כצאת השמש בגבורתו,

[פ' כמו שנאמר ואור החמה יהיה שבעתים וגו', ותירגם יונתן על חד תלת מאה וארבעין ותלת והחשבון ידוע הוא. ריטבא, דהיינו $7 \times 7 = 49$],

ת"ר, גבאי צדקה אינן רשאים לפרוש זה מזה מפני המסד שלא יאמרו זה הגזע ימדי, דעמו לגנוז [והגם דאמרין דאין מחשבין עם גבאי צדקה, כאן כיון שהוא הולך לגבות, והוא ענין של שררה שצריך שנים, והוא פורש שלא כדן, לכן הוא מביא את עצמו לידי חשד. ע"פ מ"ו יו"ד סימן רנ"ז ס"ק א], אבל פורש זה לשער וזה לחנות [אצל זה פורש למנות וזה לשער] זה לגבות מיושני השער, וזה לגבות מיושני החנות, וכלל שיראו שניהן כאחד, מצא מעות בשוק, לא יתנם בתוך כיסו שלא יאמרו מעות של צדקה הוא גונב, אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם,

כיוצא בו, היה נושה בחבירו מנה, ופרעו בשוק [פ' כשהיה עוסק בנביית צדקה], לא יתנו לתוך כיסו, אלא נותנן לתוך ארנקי של צדקה, ולכשיבא לביתו יטלם,

תנו רבנן, גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק, פורטין פרוטות שגבו לוקטין דינרי כסף לפי שהפרוטות של נחושת מחלדות לאחרים ואין פורטין לעצמן פן יחשדו שפורטין בזול,

גבאי תמחויו שאין להם עניים לחלק, מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן,

מעות של צדקה אין מונין אותן שתיים, אלא אחת אחת פן יאמרו שנים הוא נוטל, ואינו מונה אלא אחד,

אמר אבוי, מריש לא הוה יתיב מר [רבה. ר"ג], אציפי מחללות דבי בנישתא של צית הכנסת, משום דמוצני להו ממעות הקופה, כיון דשמועה להא דתניא, ולשנותה לכל מה שרצו, הוה יתיב,

אמר אבוי, מריש הוה עביד מר תרי כיסי, חד לעניי דעלמא וחד לעניי דמתא, כיון דשמועה להא דאמר ליה שמואל לרב תחליפא בר אבדימי עביד חד כיסא

ואמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב ואפי' על גבאי צדקה?

[ראה יו"ד הלכות צדקה סימן רמ"ח סעיף ז' וז"ל אדם שוע [פ' אפי' עשיר] שנותן צדקה יותר מהראוי לו או שמיצר לעצמו ונותן לגבאי כדי שלא יתבייש אסור לתובעו ולגבות ממנו צדקה והגבאי שמכילמו ושואל ממנו עתיד הקב"ה לפרוע ממנו],

לא קשיא הא דאמיד עשיר הא דלא אמיד,

[הא דלא אמר בעשיר? י"ל מושם דאין אדם יודע מה במטמוניות של חבירו כי יש מתרשש והוא רב וכן לפעמים להיפך שיש מחזיק עצמו לעושר אע"פ שאינו כן לכן קאמר לשון אמיד שלפי אומדן הדעת הוא עשיר. עיון יעקב],

כי הא דרבא אכפיה לרב נתן בר אמי [תוס'], ושקיל מיניה ארבע מאה זוזי לצדקה,

[ראה בקיצור כללי התלמוד הגרפס בסוף מסכת ברכות שכתב וז"ל דרך התלמוד לומר חשבון מופלג ולאו דוקא אלא גזמא והני מילי ממאה ולמעלה ע"כ, וראה שכן כתב הרשב"ם פסחים קי"ט ע"א לגבי מספר שלש מאות. וכן לקמן בדף זה ראה מש"כ על מספר תליסר אף שהוא פחות ממאה. וראה לקמן י"ד ע"א ד' מאות ספרי תורה וד' מאות כרמי],

דינאל יב ג והמשכילים יזחירו כוזהר הרקיע וגו' (המשכילים יזחירו כוזהר הרקיע), זה דין [אם הוא משכיל] שדן דין אמת לאמתו [תוס'],

דינאל יב ומצדיקי הרבים פפו ככים לעו' לם ועד, אלו גבאי צדקה,

במתניתא תנא, והמשכילים יזחירו כוזהר הרקיע, זה דין שדן דין אמת לאמתו, וגבאי צדקה המשכילים אל דל מהו צדיק, ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו מלמדי תינוקות מצדיקי רבים פן שמלמדין וממנכין אותן בדרך טובה,

כגון מאן?

אמר רב, כגון רב שמואל בר שילת [אמורא בבלי בדור הראשון והשני, תלמודו של רב], רב אשכחיה לרב שמואל בר שילת, דהוה קאי ¹ בנינתא, א"ל שבקתיה [וכי עובת] להימנותך [לנאמנות שלך, שלא לעזוב את הילדים] שהיית רגיל ללמדם בנאמנות (וללמד ו. רע"ז) לישג גבס ממיד,

[שבקת לאומנותך, שהיה מלמד תינוקות, כלומר אם היית מלמד עדיין לא היית מבטל לעמוד בגינה. רבינו גרשום, ולפ"ז הפירוש וכי עובת את האומנות שלך],

אמר ליה הא ² [גזמא] תליסר שנין דלא חזיא לי [זה שלש עשר שנה שלא ראיתי את גינתי],

אבני חן למסכת בבא בתרא

או שהיה עסוק בגינה לחקנה כדי שיבואו התינוקות ללמוד שם, וגינה כזו נקראת גינתא דרב, ואמר לו רב שמואל בר שילת, לא נמנעתי את גינה זו לעצמי להנאתי כבר י"ג שנים, רק עכשיו אני מתקנה לצורך התינוקות,

דף ט' ע"א

ואתני עלה ממנה עס הכזור למלקס לכל הנא, איהו נמי עבד חד כיסא, ואתני עלה,

רב אשי אמר, אנא אתנויי נמי לא צריכנא, דכל דקא אתי למת מעות לקוספא [כל מי שנותן לי על דעת כן נותן לי שאני אתנן לכל עני שארצה, משום דרב אשי היה אדם גדול והיה יודע מה הוא עושה. רג.] אדעתא דידא אתי, ולמאן דבעינא יחיבנא ליה,

הנהו בי תרי מבחי [מוכרי בשר, # ובימיהם כששחמו בהמה היה צריך לאכלה מיד, ואם לא היו עושין סדר, היה נשאר מן הבשר, והיה מתקלקל], דעבדי עניינא תנאי בהדי הדדי [לקמיה משמע שהיו במחזא שהיה מקומו של רבא], דכל מאן דעביד ביומא דחבריה [התנו ביניהם שיקנסו את המבכה, אם ישחוט ביום שאינו שלו] נקרעו למשיכיה עור הנהמה [שיקרעו ויאברו עור הבהמה ששחט],

אזל חד מנייהו עבד ביומא דחבריה, קרעו למשיכיה, אתו לקמיה דרבא, חייבינהו רבא לשלומי [דמי העור שקרע. רג, שלא היה לו רשות לקרוע],

איתיביה, רב יומר בר שלמיא לרבא, [הא שנינו לעיל בבביתא] ולהסיע על קיצתם [הרי שיכולים להתנות ולקנסו], [ואע"ג דההיא בבני העיר תניא, הא כל בעלי אומניות בענין אומנות, בבני העיר בעסקי העיר חשיבי. ריטב"א], לא אהדר ליה רבא,

אמר רב פפא, שפיר עבד דלא אהדר ליה מדי, [דוה שיכולים להתנות ולקנסו] ה"מ היכא דליכא אדם חשוב [להתנות לפניו. רג], אבל היכא דאיכא אדם חשוב [שהוא תלמיד חכם וממנה פרנס על הצבור. ו' מויגש. ה"ר יונתן ז"ל. שמ"ק] לאו כל כמיניהו דמתנו חלא נפניו [או מפני כבודו, או כדי שיראה שיעשו כראוי, ושאלו בו הפסד לבני העיר. ריטב"א],

ת"ר, אין מחשבין בצדקה לומר היכן נמסר מעות שגזיתם עם גבאי צדקה, ולא בהקדש עם הגזברין, ואע"פ שאין ראיה לרבא, זכר לדבר [ראיה גמורה אינה, דשאני התם שהיו צדיקים גמורים. תוס'] דלא

1. [בגינתא א"ל שבקתיה להימנותך] [בגינתיה, א"ל שבקת אומנותך. כ"י פריז 1337],

2. [נ"ל שמי"ש תליסר שנין הוא לגומא בעלמא, ר"ל דלא ראה אותו זמן כביר, ומלבד שמספר תליסר הוא מספר גומי בש"ס, הנה יש לי כבאן ראיה נצחת לזה, כי מצינו כה"ג בכתובות [ס:] אדהכי אתיא אחתיה דרבא דלא הויה ליה תליסר שנין כו', ובקדושין [ע:] ר"מ לא הויה לנהדרעא תליסר שנין ההוא יומא אתי, שבדראי קשה לשמוע שבהך תלתא עובדי אתרמי שמשך תליסר שנין בצמצום לא אתחוי, ונ"ל שמי"ש בגינתא, אולי ר"ל בגינתא דרב כמ"ש קדושין לט. ולקמן נד. וכמו שפירש רש"י שם שהיה הגינה לצורך התלמידים, ר"ל התלמידים היושבים בגנים הסמוכים לביהמ"ד ולומדים שם וכו'. הנה"מ מתתיהו שמראשון וצ"ל],

3. # [ראיתי בכ"י פריז 1337 שחסר המלה "נמי" וגורם "והשתא דעתאי עליהו" ולפ"ז יש לפרש, ששב"ש אמר לרב הגם שאני מלמד תינוקות, אפ"ה נזכרתי שלא השגחתי על גינתי זה שלש עשר שנה, פ' כמה שבועות, ולכן באתי לתקנה, ולפ"ז יהיה החידוש שהיה טרוד כל כך עם התינוקות שהגינה נכסיו כל כך]. [ובילקוט כ"י וכו' פירוש זר מאד, פ' שלא היה ראוי לי אומנות זה שאני עשיר, אפ"ה דעתי על התינוקות. ד"ס],

4. כמה נקודות:

1. רשב"ש היה עומד בגינה, אינו אומר מה עשה שם בגינה, ומסתמא עלו בה קמשונים וחורולים, והיה מתעסק לעוקרם ולתקן הגינה,
2. שאל ממנו רב, וכי איך עוד מלמד תינוקות, שאתה עוסק בתיקוני הגינה, או שהוכיחו הרי מלמד תינוקות אתה, ואין לך להיות עסוק בדברים אחרים, אלא כל מעשך היה צריך להיות עם התינוקות,
3. אמר רשב"ש לרב, זה שלשה עשר שנה שלא ראיתי את גינתי, לכאורה כוונתו שאני מלמד מסור, שכבר הפסדתי די ע"י שהגחתי את הגינה,
4. המספר י"ג הוא גומא גדולה, כמ"ש רמ"ש, ואם הוגיה גינתו יג שנה, ודאי לא נשאר ממנה כלום, אלא צ"ל כמה שבועות שזה זמן ארוך מאד שלא לתקן גינה, ואם יעמוד גינה זמן ארוך בלי השגחה ימותו כל הנמטות,
5. וממשיך רשב"ש שגם עכשיו דעתו עליהם, היינו על התינוקות, ובא להשיב לרב, שהוא עדיין מסור להילדים, ולא שכח מהם,

פירוש הגמ' כאן:

הגמ' רוצה להביא מעשה על גדלות של מלמדי תינוקות, ומספר שרב מצא את רב שמואל בר שילת שהיה עובד בגינתו, ושאלו וכי איך עוד מלמד תינוקות, שמלמד צריך להיות עסוק עם התינוקות בכל עת, ענה לו דע לך שהגחתי את גינתי כבר לזמן רב, וכמעט שנפסד ונזכרתי שאם לא אבא לתקנה יפסד לגמרי, מזה רואים שרב שמואל בר שילת עזב את כל עסקיו והיה עוסק בכל זמניו למוכת התינוקות,

או שענה לו אל תדאג הגם שאני עומד כאן דעתי על התינוקות, והרגלתי אותם שיתנהגו כשורה גם אם איני שם עמהם בכל שעה.

אבני חן למסכת בבא בתרא

	קב	חצי קב
סאה	6	12
	מערה	פונדיון
סלע	24	48
מערה		2

תנן התם, אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, מכבר הלוקח בפונדיון [תוס'], מארבע סאין בסלע כשלושסין ארבע סאין חטין בסלע, [תוס'] ומגיע לפונדיון חצי קב [פ'] החנוני קונה חצי קב חטין בפונדיון, אבל מוכר רק רובע הקב בפונדיון, שהסלע מ"ח פונדיון, וארבע סאין מ"ח חטאי קצין, והחנוני שהוא טומן ואופס ומוכר בשוק משמכר מחלה, הרי שנותן ככר של רובע הקב בפונדיון,

לן גלילה נותנין לו פרנסת לינה זרמי לינה, מאי פרנסת לינה? אמר רב פפא פוריא [מטה], ובי סדיא כר לתם מרלשמוי [נראה לי הוא כמו סעדיא (פ' מלשון סעד) ששוכב ונשען עליו כמש"כ שבת ק"ט ע"א מוזינא רישא אבי סדיא, והע"ן מובלעת כמו זורא זעירא. יעב"ן] [פ'] בעני שבישראל, דאילו עני בן טובים [צריך ליתן] די מחסורו, כדאיתא בכתובות סו: ריטב"א],

שְׁבֵט [אם שבת בעיר בשבת], נותנין לו מזון שלש סעודות [פ'] בשבת בצירים וכו' ויאכל אחת בשבת בסעודה שלישית. ואחת למוצאי שבת, ושלישית ישאר לו למחר בדרך שלא ילך ריקם וכו'. תוס'],

תנא, אם היה מחזיר על הפתחים אין נוקקין לו לתם מעות מן הקופה, אחרי שלמד לחזר על הפתחים דיו צדק,

ההוא עניא, דהוה מחזיר על הפתחים, דאתא לקמיה דרב פפא, לא מזדקיק ליה אפי' לפרנסה [לאוכל], [תוס'], א"ל רב סמא בריה דרב ייבא לרב פפא, אי מר לא מזדקיק ליה, אינש אחרינא לא מזדקיק ליה [פ'] הלא הסיבה שאיך נותן לו הוא משום שהוא מחזיר על הפתחים, ואם יראו האנשים שאיך נותן לו גם הם לא יתנו, ונמצא שאתה צריך לפרנסו], לימות ליה [וכי ימות ברעב],

[ורב פפא משיב ומביא ראיה] והא תניא [בבביתא לעיל] אם היה עני המחזיר על הפתחים אין נוקקין לו? א"ל אין נוקקין לו למתנה מרובה, אבל נוקקין לו למתנה מועטת,

אמר רב אסי, לעולם אל ימנע אדם עצמו [מלתת] שלישית השקל בשנה, שנא' נחמיה י לג וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצּוֹת [ואע"ג דהאי קרא גבי בית אלהינו כתיב, דחינו בדרך הבית, כ"כ צדקה. תוס'], לָתֵת

בגבאי צדקה כתיב, אלא בגיזצרי הקדש, הנותנים לצד לעושי המללכה, שהפועלים מרזיין למללכות הרבה, לגודרין [לבוני הגדרים, והחומות], ולחוצי האבן, למתפסים ולחמרים, ולקנות עלים ואבני מחצב, וא"ל לעמוד על החשבון, כדלמדין בעלמא (שזועות דף מה) בעל הצית טרוד בפועליו הוא, ואינשי, שנאמר מלכים ב יב מו וְלֹא יִהְיֶה אִתְּךָ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדְךָ, לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה, כִּי בְּאִמְנַתָּהֶם הֵם עֹשִׂים,

א"ר אלעזר, אע"פ שיש לו לאדם גזבר נאמן בתוך ביתו, יצור [יצור הכסף, ולא ימסרנו בלי מעמפה או כים] וימנה הכסף שהוא מוסר בידו, ואע"פ שאינו צא עמו לחשבון לאחר מכה, יצור וימנה שנאמר [מלכים ב יב יא וַיְהִי כִּי־בָרַךְ הַכֶּסֶף בְּאֵזְרֵי יְוָעַל סֵפֶר הַמֶּלֶךְ וַחֲבֵנֵי הַגִּדּוֹ לֹא יִצְאֻהוּ וַיִּמְנֶה אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵּית־ה': יב וַתִּתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמִּתְּנָן עַל יְדֵי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַהִקְדִּים בֵּית ה' וַיִּזְצִיאוּ לְחֹרְשֵׁי הָעֵץ וְלַבָּנִים הָעֹשִׂים בֵּית ה'], שנאמר ויצורו וימנו וגו' והדר ו נתנו לס-הכסף המתנן [פ'] המנוי על ידי עשי המללכה וגו',

[ראה מאירי ויד רמה ואולי יש להוסיף על דבריהם שאם יתן להגזבר בלא למנות יראה הגזבר שאין להאדון שום חשבון ויבא לידי גסיון, אבל עכשיו שרואה שהאדון מונה ויודע מה שנותן לו הוא דואג שמא יבקש ממנו חשבון],

אמר רב הונא, אם צא עני ואמר פרנסתי בודקין למוזנות שלא יהיה רמאי ואין בודקין לכסות [אס. ד"ס] צא ערום ואמר כסוי לוקמין [לו. ד"ס] כסות מיד, אי בעית אימא קרא, ואי בעית אימא סברא,

אב"א סברא, האי [בא ערום] קא מבזי, והאי לא קא מבזי,

אי בעית אימא קרא, ישעיה נח חלא פרוש לרעב לחמך בשי"ן כתיב, פרוש' דרוש וסקור מחלה והדר הב ליה, והתם [בכסות] כתיב ישעיה נח כי תראה ערום וכסיתו, כי תראה לאלתר [כסוה לאלתר],

ורב יהודה אמר, בודקין לכסות, ואין בודקין למוזנות, אי בעית אימא סברא, ואי בעית אימא קרא, אי בעית אימא סברא, האי קמצערא ליה [רעבון יש בה צער], והאי לא קמצערא ליה,

אי בעית אימא קרא, הכא כתיב חלא פרום לרעב לחמך, פרום לאלתר וכדקרינן [בשי"ן שמאלית שהוא כמו סמ"ך, ולא כמו שהוא כתוב שיכולין לקרותו בשי"ן ימנית], והתם כתיב כי "תראה" ערום וכסיתו, כשיראה לך שאינו רמאי,

תניא כוותיה דרב יהודה אמר כסוני בודקין אחריו, פרנסוני [תן לי לאכיל] אין בודקין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

עלינו שלשית השקל בשנה, לעבדת בית אל הינו,

אמר רבא, האי מילתא אישתעי לי, עולא [מלשון עולל, ילד]

דף ט' ע"ב

משגש לשון מהומה ושגעון [כלומר שהביאה לידי שגעון שבכתה וצווחה ואח"כ הראה על דריה שנתקו, ואין זה מדרכי אשה מיושבת בעלת דעת ושכל, אלא מחמת צערה ויגונה באתה למעשי שגעון אלו. ילקוט המאירי] **ארחתיה דאימיה** @לרצ ששת קרו ליה הכי, עולל המשגש דרכי אמו שגרס (להטותה) [לה להמזות. ד"ס] מדרכך שאר נשים כדלקמן,

[נקראה בשם זה לפי שדרך הנשים בעלמא לבקש להנקה מן המכובים או מן המרעים לבניהם וזאת נכמרו רחמיה כ"כ על העונש הרב שנענש רב אחדובי בסבת בנה שגרם לה להפיל תחנוניה לפניו להתפלל בעדו ויחיה. הבונה על הע"ל],

משמיה דר' אלעזר,

מאי דכתיב ישעיה נט ז' וילבש צדקה פשריון [בג"ד כתיב כשרין בלא וי"ו, ובקמ"ץ תחת הו"ד], **לומר לך מה שריון זה, כל קליפה מייצגת** **זלעז** [קשקש, שופ באדיש scale] **וקליפה מצטרפת לשריון גדול,** **אף צדקה, כל פרוטה ופרוטה, מצטרפת לחשבון גדול,**

רבי חנינא אמר מהכא, ישעיה סד ה' וכבדך עידים כדמרגמין ויסר ואעדי [על הפסוק ויעש ה' בדבר משה ויסר הערב וגו' שמות ח' כ"ז. אבל הפסוק שמביא רש"י מעדה בגד, הרבה מפרשים אותה שלובש בגד ולא שמסירו, ואולי מלה זו מפורש דבר והפכו], וכן מעדה צגד ציוס קרה (משלי כה) מ"מ מקיש צדקה לצגד, צדקת הצדיקים לצגד הגון **פל-צדקו תינו** כלומר אף כל צדקמינו נמאסו מחמת רשעיתו כצגד מאוס שהאדם מסירו מעליו, **מה בגד זה כל נימא ונימא מצטרפת לבגד גדול, אף צדקה כל פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול,**

אמאי קרו ליה [רבא לרב ששת] עולא משגש ארחתיה דאימיה?

דבעא מיניה רב אחדובי בר אמי, מרב ששת, מנין למצורע בימי ספורו שמתמא אדם [תוס'], [פי' שמצורע שמתמא הכהן ויושב מחוץ למחנה נקרא מצורע מוחלט, וכשכא לטהר מביא שני צפרים כדכתיב בתחלת פרשת מצורע, ואח"כ סופר ז' ימים וזה נקרא ימי ספורו ואחר ז' ימים מביא קרבנותיו והוא טהור] שצצעת ימים שצין טהרת הצפרים להצלת קרבנותיו ששלמא צימי חלוטו איתקש למת לטמא אף כהן, [ראה יבמות קג: ברש"י] היכא איתקש דכתיב אל נא מהי כמת, שמיךס מוסגרת הואי וקאמר ליה אהרן למשה אל נא תחלט שלא מהא כמת],

אמר לו [רב ששת] הואיל ומטמא בגדים דהא ציוס השציעי כמיז וכנס כגדיו מטמא אדם,

וכן פסק הרמב"ם בהלכות מתנות עניים (ספר זרעים) פ"ז הל' ח' ולעולם לא ימנע עצמו משלישית השקל בשנה וכל הנותן פחות מזה לא קיים מצוה, ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב ליתן צדקה לאחר. ובעיוין יעקב כתב טעם לפי ששלשה שותפים יש באדם ונגד חלק הקב"ה שהוא חלק שלישי צריך לתן פדיון נפש בכל שנה.

****ובדרך אנב: מה שכתוב בש"ע או"ח סימן תרצ"ד סעיף א' בשם המרדכי ריש פ"ק "דיומא" י"א שיש ליתן קודם פורים מחצית מן המטבע הקבועה באותו מקום ובאותו זמן וזכר למחצית השקל שהיו נותנין באדר ומאחר שג' פעמים כתיב "תרומה" בפרשה יש ליתן ג' הוא טעות הדפוס וצ"ל ריש פ"ק דמגילה וז"ל שם תשע"ז הג"ה ומה שנותנין ג' מחציות לפורים משום דכתיב בפרשת כי תשא ג"פ "מחצית השקל. ובאמת שניהם אמת דכתיב ג' פעמים לשון תרומה וג' פעמים מחצית השקל.**

ואמר רב אסי, שקולה צדקה כנגד כל המצות, שנאמר, והעמדנו עלינו מצות [לשון רבים] וגו', מצוה אין כתיב כאן אלא מצות,

(סימן גדול מקדש משה), א"ר אלעזר, גדול המעשה יותר מן העושה [לפי שמורה וסובל עלבונות מן הנגבים על ידו, וצדקה דנופא וביונייה כבד ליה לאנש לסבול מממוניה. יעב"ץ], **שנאמר ישעיה לב ז' והיה מעשה הצדקה שלו** הם טורס המעשים את חציהם, מדלג כמיז והיתה הצדקה שלוש, **ועבדת הצדקה השקט וקטח עד-עו להם,**

זכה למזל טוב [ראה עיון יעקב לקמן ע"ב ד"ה ר' יהושע שמעתי שיש אומרים שטעות נפל בדברי רש"י אלו שהיה כתוב זכה למ"ט שהיא ר"ת למעשים טובים וטעה המדפיס וכתב למזל טוב. וכן כתב ר' ראובן מרגליות ז"ל במחקרים בדרכי התלמוד] **ז' הלו א' פרס לרעב לחמה, לא זכה ועניים מרודים** זו (ממשלת רומי) [הרש"ט. ד"ס] שזעקת ממיד הכו הכו שאנו צריכין, מרודים-קונפליינ"ט [complaint] זלעז"ו כמו אריד צמיחי (תהלים נה) **תביא בית,**

אמר להו רבא לבני מחוזא [דבני מחוזא היו עשירים והיה יכול לגבות מהם כדאמרינן לעיל ח' ע"ב הא באמיד וכו'. עיון יעקב], **במטותא מנייכו, עושו בחדי הדדי, כי היכי דליהוי לכו שלמא במלכותא,**

וא"ר אלעזר, בזמן שבהמ"ק קיים, אדם שוקל שקלו ומתכפר לו, עכשיו שאין בהמ"ק קיים אם עושין צדקה מוטב, ואם לאו באין עובדי כוכבים ונוטלין בזרוע, ואעפ"כ נחשב להן לצדקה [מפני שעכ"ם נוטלין מן העשיר תחת העני. מהרש"א], **שנא' ישעיה ס ז' וגגשיה צדקה,**

אבני חן למסכת בבא בתרא

וְרָחֵץ בַּמַּיִם וְיֹאחֵז וְאֶחָד יָבֹהֵב אֶת־הַמַּחְנֶה וְיֵשֵׁב מִחוּץ לָאֵהָל וְשָׁבַעַת יָמִים: ט
וְהָיָה כִּי יִבְרַח הַשָּׂדֶה וְיִגְלַח אֶת־כָּל־שְׁעָרָיו אֶת־רֹאשׁוֹ וְאֶת־זָקְנוֹ וְאֶת־גִּבְתּוֹ עֵינָיו
וְאֶת־כָּל־שְׁעָרָיו וְיִגְלַח וְיִכְבֶּם אֶת־בְּגָדָיו וְרָחֵץ אֶת־בְּשָׂרָו בַּמַּיִם וְיֹאחֵז:

וראתאן עלה ואחרי שצא לידיו שאלה זו לקוצה בגמ' מנא לן דמטמא
אדם, כדתיא ר"ש בן יוחי אומר, נאמר כבוס בגדים בימי
ספורו והיה ציוס השציעי יגלח את כל שערו וגו' ונאמר כבוס בגדים
בימי חלומו [תוס'] ונאמר כיצוס בגדים למעלה, ציוס טהרת הנפשים כשיוצא
מטומאת החלט, וכבס המטהר את בגדיו,

מה להלן מטמא אדם [בימי חלומו איתקש מצורע למה, ראה יבמות קג:
ברש"י היכא איתקש דכתיב אל נא תהי כמות, שמתקין מוסגרת הוסי וקאמר ליה
הכין למשה אל נא תחלט שלל תהא כמת], אף כאן מטמא אדם,

אמר רבי אלעזר, גדול העושה צדקה בסתר, יותר ממושה
רבינו [פירוש יותר משכך חמה, ממושה רבינו בתפלתו, ואע"ג דמושה נמי עשה
צדקה בסתר? שוא אותה עשה כבר פסק אותו זכות. תוס'], דאילו במושה
רבינו כתיב דברים ט כי יגורתי מפני האף והחמה שני לגיונות
קשים הם ליפרע מן החוטאים, ואילו בעושה צדקה כתיב משלי כא יד
מתן בפסח יכפה-אף [ושלח בחק חמה ענה],

ופליגא דרבי יצחק,

1. דאמר ר' יצחק אף כופה, חמה אינו כופה [תימה דבפרק
ארבעה נדרים אמרין דחמה משה הרגו. תוס'], שנא' ושחד בחיק חמה
עזה, אע"פ ששוחד בחיק שהוא עושה לזקק בסתר חמה עזה עדיין
היא צמקופה, ורבי אלעזר סבר דהאי שומד צמיק ארישא קאי [יכפה אף, ואומר
שיכפה קאי גם על חימה עזה] ושומד צמיק יכפה חימה עזה,

איכא דאמרי, א"ר יצחק כל דיין שנוטל שחד, מביא חמה
עזה לעולם [שנאמר ושחד בחיק וגו'],

2. ואמר רב יצחק, כל הנותן פרוטה לעני מתברך בשש
ברכות, והמפייסו בדברים מתברך ביי"א ברכות [תוס'],
[ושמעתי לפרש בזה, מה שאומרים בליל הסדר הא לחמא עניא "הא" בנימט' 6
מתברך "לחמא" מי שנותן לחם לעני, אבל "עני" מי שעונה לו ומפייסו בדברים
יי"א מתברך ב 11 ברכות],

הנותן פרוטה לעני, מתברך בשש ברכות,

דכתיב ישעיה נח ז הלא פרוש וגו' הלו א פרס לְעֶבֶד לְחֻמָּה. [עניינים
מְרוּדִים תְּבִיא בֵּית (וגו'), כִּי־תִרְאֶה עָרוֹ ׀ וגו' וּבְפִיתוֹ וּמִבְּשָׁרָה
לֹא תִתְעַלֵּם,

א"ל [רב אחדבוי] דילמא טומאה בחבורים כגון נגדי לנשוו הרי הן
כמוהו, אכל שאר נגדים הנוגע בהן, וכן אם יגע צלם לא מטמא, מדע שהרי
המסיט נכילה כתיב ביה והטשא את נבלתה יכבס בגדיו (ויקרא יא) ולא אשכחן
דלויא אכ הטומאה לטמא אדם ושאר נגדים שאני, דהא [אדם ש] הסיט
נבילה דמטמא בגדים, ואינו מטמא אדם [תוס'],

אמר ליה [רב ששת], ואלא "שרץ" דמטמא אדם מנלן, לאו
מושום דמטמא בגדים,

א"ל שרץ בהדיא כתיב ביה ויקרא כב או איש אשר יגע בכל
שרץ,

[דבור זה שייך כאן. ראה הגהות מוה"ר שמחה מדעסויא זצ"ל],

ה"ה נמי דהוה מצי למיפסך דהא טומאת נגדים לא דמיא לנגדים דציני ספורו,
דהא נגדים דהכא לאו נגדי לנשו שרץ הן, וטומאת מגע הוא אלא דעדיפא מנייה
קא מוסיב ליה,

[וזה פירוש דברי רש"י, רב אחדבוי היה יכול להקשות, שבשרץ יש בה חומרא
שאף שהשרץ אינו לובש הבגד אלא האדם, ואפ"ה נטמא הבגד, לכן יש ללמוד
מזה שגם אדם שנוגע באדם יהיה טמא, אבל במצורע לכן נטמא הבגד מפני
שהבגד נגע בטומאת המצורע, ואין ללמוד מזה שאם אדם נוגע במצורע שיהיה
טמא],

[וממשיך רב ששת] אלא שכבת זרע דמטמא אדם מנלן, לאו
מושום דהואיל ומטמא בגדים שכתב זרע מטמא נגדים וכל נגד וכל
עור אשר יהיה עליו שכתב זרע וגו' מטמא אדם,

א"ל [רב אחדבוי], שכבת זרע נמי בהדיא כתיב ביה, ויקרא כב או
איש לרבות את הנוגע דהכי מניא במסכת גדה (דף מג) מנין לרבות
הנוגע בשכתב זרע ח"ל או איש,

אהדר ליה הוה קמדהר ליה רב אחדבוי לרז שעת בבדיחותא לפי שהיה רב
שעת נכשל במשניותיו, חלש דעתיה דרב ששת,

אישתיק רב אחדבוי בר אמי [פ' ע"י חלישת הדעת דרב ששת] נעשה
אלס, ואתיקור תלמודיה, אתיא אימיה לרז שעת [לפי פירוש זה היתה
אמו של רב ששת צדיקת כל כך שהתחננה על זה שנענש ע"י בנה, ח"ל התוס'
פר"ח דהיינו אימיה דרב אחדבוי, ולדידיה קרי עולא משגש אורחא דאימיה
שגרם לאמו להתבוות לפני רב ששת, והיא היתה מניקתו של רב ששת, לכך אמר
חזי הני חדוי שמצינן מונייהו] וקא בכיא קמיה, צווחה צווחה שימפלל
עליו ולא אשגח בה, אמרה ליה חזי להני חדוי הדדיס הללו מדוי
מרגוס של מה דמצית מינייהו שיקט מהן בעא [רב ששת] רחמי
עליה, ואיתסי [ונתפא רב אחדבוי],

ויקרא יד [תחלת פרשת מצורע] ח וְכָבֶסְתָּ הַמַּטְהָר אֶת־בְּגָדָיו וְיִגְלַח אֶת־כָּל־שְׁעָרָיו

אבני חן למסכת בבא בתרא

[והמשך המקרא בישעיה נח ח,

3. ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב משלי כא רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה, ימצא צדקה משמע יצא לידי עניות וימלא בני אדם שיעשו לו צדקה,

1. אָז יִבְקַע [תצליח] בְּשֹׁחַר או רָרָה,

אלא לומר לך, כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות, ועושה בהן צדקה [רמז לדבר כי צדקה בא"ת ב"ש עולה ג"כ צדקה הרי שצדקה גוררת צדקה. יוסף דעת בשם השבט מוסר ל' כ"ג],

2. וְאַרְכָּתָהּ [לשון רפואה] מְהֵרָה תִּצָּמַח,

3. וְהָלַךְ לִפְנֵיהֶם צִדְקָהּ [להוליכך לגן עדן],

רב נחמן בר יצחק אמר, הקדוש ברוך הוא ממציא לו בני אדם המהוגנים לעשות להן צדקה, כדי לקבל עליהם שכרו, [שמא כל הצא לקפוץ ולעשות צדקה וחסד קופץ, ומספיקין וממלאין לו אנשים מהוגנים לכך, תלמוד לומר מה יקר לריך לתת לב ולטרוח ולרדף אחריה, לפי שאינה מלויה ממיד לזכות צד למהוגנים. רש"י סוכה מט:]

4. כְּבוֹד ה' יִאֲסָפָהּ [כנוס אותך אל המקום אשר שם גזוזות נפשות הצדיקים]:

5. אָז תִּקְרָא וְה' יַעֲנֶה,

6. תִּשְׁמַע וְיֹאמַר חַנּוּנִי אִם-תִּסְרִי מִתּוֹ כִּי מוֹטָה שְׁלַח אֲצַבֵּעַ וְדָרְאָנָן],

לאפוקי מאי, לאפוקי מדדרש רבה, דדרש רבה מאי דכתיב ירמיה יח ויהיו מוכשלים לפניך את אנשי ענמות היה מקלל שהיו מנשקין נפשו בעת אפך עשה בהם [יש עוד דרש על פסוק זה בב"ק מט:],

והמפייסו בדברים מתברך באחת עשרה ברכות, שנאמר ישעיה נח י, וְתִפֹּק [והוציא] לָרָעִיב נֶפֶשׁךָ [פי' תוציא את נפשך דהיינו רצונך הטוב, לרעוב] הוא פיוס דברי נמומים, וְנֶפֶשׁ גִּעְנָה [מל' ענוי, דהיינו רעב] תִּשְׁפִּיעַ [ואם תפייס את העני יבואו עליך י"א ברכות אלו],

1. וְזָרַח בְּחֹשֶׁךְ או רָרָה,

2. וְאַפְלָתָהּ [זרח] בְּצִהְרֵיהֶם,

רבי יהושע בן לוי אמר, כל הרגיל לעשות צדקה, זוכה הויין לו בנים, בעלי חכמה, בעלי עושר, בעלי אגדה,

3. יֵא וְנִחַךְ ה' [ה' ינהיג אותך] תָּמִיד,

4. וְהַשְׁבִּיעַ בְּצִהְצָחוֹ ת [ענין יובש וצמאון] נֶפֶשְׁךָ [בשיחיה נפשך יבשה, ישביע את נפשך] [מה שמחק הכ"ח מלת "וגו" הוא ט"ס. מצור דבש],

5. [וְעֲצַמְתֶּיהָ יַחֲלִיץ [זיין, ור"ל יבריא ויחזיק],

6. וְהָיִיתָ כְּגִן רוֹחַ,

7. וְכִמּוֹ צֵא מִים אֲשֶׁר ל' אֲ-יִכְוְבוּ מִימִיו],

8. יֵב וְכִנּוּ מִמֶּךָ חֲרֻבוֹת עוֹלָם,

9. מִן סְרִי דוֹ רִירוֹדוֹ ר' תָּקוּ מִים וְגו',

10. [וְקָרָא לָהּ גִּדְר פְּרָג],

תניא, היה רבי מאיר אומר, יש לו לבעל הדין [יצר הרע. רג] רשע או עוֹזֵד כּוֹכֵבִים להשיבך ולומר לך, אם אלהיכם אוהב עניים הוא [דהא כתיב ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה דברים י' י"ח. עיין יעקב], מפני מה אינו מפרנסו, אמור לו כדי שניצול אנו בהן, מדינה של גיהנם שהצדקה מאלת מגיהנם, כדאמר' לקמן בשמעמין # [וגם לאחר שהם מקבלים צדקה עדיין הם נשארים עניים, שלעולם אין בצדקה כדי להעשיר],

11. מְשֻׁכָּב [להיות מיושבות באנשים. מד] נְתִיבוֹת לְשִׁבְתָּ [כי בחיות הערים חריבים נשמו הנתיבות, ובזכותו נבנו הערים ונתיישובו הנתיבות. מד. ד"ס],

וזו שאלה, שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע, אם אלהיכם

אבני חן למסכת בבא בתרא

אוהב עניים הוא, מפני מה אינו מפרנסם? א"ל כרי שניצול
אנו בהן מדינה של גיהנם,

א"ל [מורנוסרופוס לר"ע] [אדרבה] זו שמחייבת לגיהנם, אמשול
לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על
"עבדו", וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו שלא להאכילו
ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו והשקהו,
כששמע המלך [וכן] לא כועס עליו, ואתם קרוין עבדים,
שנאמר ויקרא בה כי לי בני ישראל עבדים,

אמר לו ר"ע, אמשול לך משל, למה הדבר דומה, למלך
בשר ודם שכעס על "בנו" וחבשו בבית האסורין, וצוה עליו
שלא להאכילו ושלא להשקותו, והלך אדם אחד והאכילו
והשקהו, כששמע המלך [וכן] לא דורון משגר לו,

[רואין מכאן כוחה של נגיעות, שאם הוא עבדו הוא מבין שכיון שחמא נגדו,
מוגיע לו שלא יאכל וישתה, משא"כ בנו שעשה אותו דבר, והבין שצריך להענישו
שהרי נתנו בבית האסורין, כיון שיש לו בה נגיעה הוא שמח אם יאכל וישתה, וכן
זה שהאכילו הגם שחמא שעשה נגד ציווי שלו, והיה ראוי להענישו, כיון שיש לו
נגיעה בדבר נותן לו דורן].

ואנן קרוין בנים דכתיב דברים יד בנים אתם לה' אלהיכם,

אמר לו אתם קרוים בנים, וקרוין עבדים, בזמן שאתם עושין
רצונו של מקום אתם קרוין בנים, ובזמן שאין אתם עושין
רצונו של מקום אתם קרוין עבדים, ועכשיו אין אתם עושין
רצונו של מקום [לפי שאתם בגלות ואי אתם יכולים לקיים כל התורה. רג.],

אמר לו הרי הוא אומר ישעיה נח ז הלו' א פֶּרֶם לָרֶעִב לַחֲמָה,
וְעֲנִיִּים מְרֻדִים תְּבִיא בֵּית, אימתי עניים מרודים תביא בית
האידינא, וקאמר הלא פרום לרעב לחמך [פ'] שגם בזמן הזה
הקב"ה מצוה להאכילו. וראה מהדורא בתרא מה שפירש כאן וגם מפרש לפי
דרכו מה שאנו אומרים כליל פסח הא לחמא עני].

דרש ר' יהודה ברכי שלום, כשם שמוזנותיו של אדם שגר
שיתפרנס ממנו קצובין לו מראש השנה, כך חסרונותיו הפסד
שעמיד להפסיד של אדם קצובין לו מראש השנה, זכה למזל טוב יתן
אותו חסרון לעניים הלו' א פֶּרֶם לָרֶעִב לַחֲמָה, לא זכה וְעֲנִיִּים
מְרֻדִים [המלכות] תְּבִיא בֵּית,

כי הא דבני אחתיה [בני אחותו] דרבנן יוחנן בן זכאי, הוא זהו
בחילמא צמולאי יח"כ [ראה הב"ה שגורם צמולאי ר"ה, וכן ברש"י שעל הע"י
גרם ר"ה. וראה ברכות י"ח ע"ב במעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה
וכו' והלך ולן בבית הקברות וכו', ששמע הרוחות מדברים כליל ר"ה מה יהיה
מצב הפרנסה של כל השנה],

דבעו למיחסר שבע מאה דינרי צלומה שנה, [ור' יוחנן בן זכאי רצה
לעשות להם טובה, שלא יקחו אותה המלכות] עשינא כל השנה היה כופין
נדברים שקל מינייהו לצדקה וגובה מהן צדקה, והחשבון של כל השנה
הגיע ל-683 ונמצא פוש גבייהו ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו
לצדקה משעב מאה דינרי [להשלים השבע מאות שהיו צריכין להפסיד].

כי מטא מעלי יומא דכיפורי, שדור דבי קיסר נקטינא [לקח
מהם שיבסר דינרי], אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלון
[למיסד] [להפסיד. ד"ס] יותר שיבסר דינרי גבייהו [שיבסר דינרי נשאר
אצלכם שהיה לכם להפסיד בשנה זו], שקלינא מיניכו,

אמרי ליה מנא ידעת, אמר להו חלמא חזאי לכו, א"ל
ואמאי לא אמרת לן מתמלה שכן חלמא, והיינו נותנין כולן
[דניתבינא], אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה
לשמה,

רב פפא הוה סליק בדרגא, אישתמיט כרעיה [נשמטה רגלו, מעל
המדרגה], בעי למיפל [והיה עומד ליפול], אמר השתא כן אס נפלמי,
איחייב מאן דסני לן [אדם זה ששונא אותנו] כלס שמולה קללמו בחזירו
כמחללי שבתות וכעובדי עבודת כוכבים צסקילה, ואמר מר
(כמוצות דף ל) מי שנחמייב צסקילה או נפל מן הגג או היה דורסמו, דדמי לצסקילה
דמנן [סנהדרין דף מה] צית הצסקילה היה גבוה שמי קוממו וכו',

א"ל חייא בר רב מדפתי, לרב פפא, שמא עני בא לידך ולא
פרנסתו [שעל המילים פתח תפתח הטעמים הם דרגא תביר [לכן נשבר
הדרגא]. קול אליהו על הפסוק דברים ט"ו ח'],
[שהרי כן אמרין לעיל ט' ע"א שהוא עניא דהוה מחזיר על הפתחים דאתא
לקמיה דרב פפא לא מוידקיק ליה].

דתניא, רבי יהושע בן קרחה אומר, כל המעלים עיניו מן
הצדקה, כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא דברים טו
השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל, וכתיב התם דברים
יג יצאו אנשים בני בליעל, מה להלן עבודת כוכבים אף כאן
עבודת כוכבים,

תניא, א"ר אלעזר בר' יוסי, כל צדקה וחסד שישראל עושין
בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין מלני יושר [של מלאכי השמים]
גדולין, בין ישראל לאביהן שבשמים,

שנאמר ירמיה טו ה פִּירְכָה | אָמַר ה', אֲלֵתְבוּ אֶת פִּית מְרִיחַ
[בית אבל לחממו. מצא] וְאֲלֵתְלֶךְ לְסִפּוֹ ד', וְאֲלֵתְנֶד לָהֶם [ורד]
המנחמים לנודד בראש. מד], פִּירְאֶסְפְּתִי [לשון כליון] אֶת־שְׁלוֹ מִי
מֵאֵת הָעַם־הַזֶּה, נֶאֱסֶ־ה' [וגו'] ומהו השלום אֶת] הַחֶסֶד

אבני חן למסכת בבא בתרא

בצדק [פ' בצדקה] צמחלה ואח"כ אחזה פניך צמפלה,

מאי אשבעה בהקיץ תמונתך נשכר הקיפה אשבע? אמר רב נחמן בר יצחק אלו תלמידי חכמים שמגרדין שינה מעיניהם בעולם הזה, והקב"ה משביען מזיו השכינה לעולם הבא,

א"ר יוחנן, מאי דכתיב משלי יט מלוה ה' חונן דל המון דלים נעשה מלוה להקצ"ה, וכתיב ועבד ליה לאיש מלוה (משלי כג), אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, כביכול [ראה רש"י יומא ג:] עבד ליה לאיש מלוה [פ' שהקב"ה נעשה כעבד להנותן צדקה לעני],

א"ר חייא בר אבא, רבי יוחנן רמי [הסתירה הוא בפסוק עצמו שמתחילה אומר שלא יועיל ואח"כ אומר וצדקה וכו', ובמסורת הש"ס נמוחק המלה "רמי"], כתיב משלי יא ד ל' אייו' עיל' הו' ין פיו'ם עקרה, וצדקה תציל ממוות, וכתיב משלי יב ל' אייו' עילו' או' צרו' ת' רשע, וצדקה תציל ממוות, שתי צדקות הללו למה, אחת שמצילתו ממיתה משונה, ואחת שמצילתו מדינה של גיהנם,

ואי זו היא נדקה שמצילתו מדינה של גיהנם כלומר אחת מן המקראות הללו מדבר מדין של גיהנם ההוא דכתיב ביה עברה אותו שכתוב לא יועיל הון ציוס עברה, דכתיב צפניה א יום עברה היום ההוא,

ואי זו היא שמצילתו ממיתה משונה [תוס'],

דף י' ע"ב

נותנה ואינו יודע למי נותנה כדמסיים בסיפיה [לקמיה בסוף מאמר זה], יתנה כסין של גבאי נדקה, נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה,

נותנה ואינו יודע למי נותנה, לאפוקי מדמר עוקבא דרז עוקבא ור' אבא [לקמיה] צמס' כמזכות (דף סו), מר עוקבא הוה שדי לענייא דשצצותיה כל יומא ארבעה זוזי ציטורא דדשא, הרי שהעני אינו יודע ממי נוטלה והוא יודע למי נוטלה,

נוטלה ואינו יודע ממי נוטלה, לאפוקי מדרבי אבא ור' אבא הוה צייר בסודריה ושדי לאחוריה, וממציא נפשיה לצניי עניי, והעני נוטלה ויודע ממי נוטלה, ואינו יודע למי נוטלה,

ואלא היכי ליעביד [ששניהם לא ידעו] ליתבי לארנקי של צדקה,

מיתיבי [על מה שאמר שיתנה לארנקי של צדקה], מה יעשה אדם

ואת־הרחמים את המסד ואת הרחמים שהיו רגילין לעשות [ואינם עושין. ד"ס] [פ' כיון שאין עוד חסד ורחמים אין שלום בינינו], חסד זו גמילות חסדים, רחמים זו צדקה [כי אספתי את שלומי וגו'] הוא נתינת טעם על מה שאמר הקב"ה לירמיה שם מו א לא תקח לך אשה ולא יהיו לך בנים ובנות במקום הזה וגו' עיי"ש],

תניא ר"י אומר, גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה, שנאמר ישעיה נא פה אמר ה' שִׁמְרוּ מִשְׁפָּט וַעֲשׂוּ צֶדֶקָה פִּי־קְרוּ בָּהּ יִשְׁעֵי לְבֹ אֶ וְצִדְקָתִי לְהַגְלֹוֹת,

הוא היה אומר, עשרה דברים קשים נבראו בעולם,

1. הר קשה, ברזל מחתכו,

2. ברזל קשה, אור [אש] מפעפעו מרככו,

3. אור קשה, מים מכבין אותו,

4. מים קשים, עבים סובלים אותו,

5. עבים קשים, רוח מפזרתו,

6. רוח קשה, גוף סובלו [כל הגוף] מלא רוח,

7. גוף קשה, פחד שוברו,

8. פחד קשה, יין מפיוגו,

9. יין קשה, שינה מפפחתו,

10. ומיתה קשה מכולם [כי השינה הקשה מהם הוא אינה אלא א' מס' במיתה. מהרש"א וראה בהגהות הב"ח], [וצדקה מצלת מן המיתה] דכתיב משלי י וצדקה תציל ממות,

דרש רבי דוסתאי ברבי ינאי, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מביא דורון גדול למלך, ספק מקבלין אותו הימנו, ספק אין מקבלין אותו הימנו, [ואם תמצא לומר מקבלים אותו ממנו] ספק רואה פני המלך ספק אינו רואה פני המלך,

והקדוש ברוך הוא אינו כן, אדם נותן פרוטה לעני, זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר תהלים יז אני בצדק אחזה פניך, אשבעה בהקיץ תמונתך,

רבי אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי, אמר דכתיב אני

אבני חן למסכת בבא בתרא

מחמת חכמתם, והכבוד שנותנים להם בעוה"ז הוא מחמת עשרם, ולכן בעולם האמת הם מקבלים רק מה שמוניע להם באמת],

א"ל עולם ברור ראית,

[לפי פרש"י על כנגד זקנו כבוד, מביא ראיה דבמעשה זו אנו רואין דרך אלו שהם למעלה בעוה"ז מחמת עושרם הם למטה בעולם העליון אבל הת"ח שהם למעלה מחמת תורתן הם למעלה גם בעולם העליון],

ואנן צעלי מורה היכי חזיתין הילך אמינן, הילך יש חשיבותו? [א"ל] כי היכי (רחשבינן) [ראיתין. ד"ס, רש"י] הכא משזים ונכזבים, (חשבינן) [איתין. ד"ס, רש"י] התם,

ושמעתי [מאנשים שראיתי שם, שהרי אמר עליונים למטה ותחתונים למעלה] שהיו אומרים, אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו [לכאן בגימ' מאה ואחד, וזה רמז לחגמ' בחגיגה מ' ע"ב אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה פעמים ואחד. בשם הגר"א], [יש לפרש כי עיקר הלימוד ושנעשה בו רושם הוא הלימוד הבא מכתובת יד אשר על כן נקראו החכמים סופרים. מהרש"א],

ושמעתי שהיו אומרים, הרוגי מלכות, אין כל בריה יכולה לעמוד במחיצתו, [שכל העומד במחיצתו נכזה, כדאמרינן בפרק הספינה לקמן ע"ה ע"א שצדיק קמין נכזה מחופת צדיק הגדול ממנו, וחיינו נמי הא דאמרינן ברכות ל"ב ע"ב מקום שבעלי תשובה עומדין צדיקים גמדין אין יכולין לעמוד. תורת חיים],

מאן נינהו [מי הם הרוגי מלכות], אילימא ר"ע וחבריו, משום הרוגי מלכות ותו לא כלומר הן מלאת לחולא הוא דהוי דהו, שנהרגו על קידוש השם, ומו לא הוה דהו, פשיטא בלאו הכי נמי, [מכאן מוכח דגדול בתורה ובמעשים טובים עדיף מנהרג על קידוש השם ואפילו הציל כל ישראל, וכן הוא במגילה טז: גבי מרדכי גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות וכו'. יוסף דעת עיי"ש],

אלא הרוגי לוד [באשל אברהם על מגילת תענית פ' י"ב אומר שאין זו לוד העיר בא"י אלא שם מלכות כדמוכח במנחות פ"ה ע"ב], [יש אומרים שזה היה בזמן "מרד התפוצות" הנקרא the Kitos War], לוליינוס ופפוס אחים שהרגס (טורטוסרופוס) [טוריינוס] הרשע צלודקיא, כדאמרינן במסכת תענית (דף יח), על ידי גזירה שנגזרה על ישראל להסמיד על שנמלאת צמחן הרוגה ומשדו את ישראל עליה, ועמדו האחי הללו ואמרו מה לכם על ישראל, אנו הרגנוה,

תניא, אמר להן רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, פני מהו שאמר הכתוב משלי יד לד צדקה תרו ימים: י וחסד לאומים חפא? נענה רבי אליעזר ואמר, צדקה תרומם גוי אלו

ויהיו לו בנים זכרים, ר"א אומר יפזר מעותיו לעניים [אפשר שסמך על מה שפירש דוד במזמור דמייתי בסמוך אשרי איש ירא את ה' וגו' גבור בארץ יהיה ורעו דוד וגו' וסיים בו שלכל זה זכה לפי שפזר נתן לאביונים וגו'. מהרש"א], ר' יהושע אומר ישמח אשתו לדבר מצוה לפני משמש, ר' אליעזר בן יעקב אומר לא יתן אדם פרומה לארנקי של צדקה, אלא א"כ ממונה עליה כר' חנניא בן תרדיון [תוס']?

כי קא אמרינן דממני עלה כר' חנניא בן תרדיון,

1. וא"ר אבהו, אמר משה לפני הקב"ה, רבש"ע במה תרום קרן ישראל, אמר לו בכי תשא אס צלמ לשלמ ראשם צהגצה, קמ מהס כופר לצדקה,

2. וא"ר אבהו, שאלו את שלמה בן דוד, עד היכן כחה של צדקה, אמר להן צאו וראו מה פירש דוד אבא, תהלים קיב פזר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד קרנו תרום בכבוד,

רבי אבא אמר מהכא ישעיה לג טו הוא מרו מים י'שפן, מצדו ת סלעים משפן [כאלו היה מבצרי סלעים לו למשגב. מר], לחמו נתן [מן השמים יספיקו לו צרכיו. מר] מימיו נאמנים [לא יפסקו מי בארו. מר], מה טעם מרומים ישכון, מצדות סלעים משגבו, משום דלחמו נתן ומימיו נאמנים [זכה לכל זה, מפני שנתן להם ומים לעניים],

3. וא"ר אבהו, שאלו את שלמה, איזהו בן העולם הבא? אמר להם כל ישעיה כד שכנגד זקניו כבוד אותם שחולקין להם כבוד בעולם הזה, מחמת חכמת זקנתם, [ראה מהרש"א שפ' דקאי על הנכדים שסבא שכל נכדיו חולכים בדרך הישרה ואינו צריך להתבייש זה הוא בן עולם הבא],

כי הא דיוסף בריה דר' יהושע חלש, אינגיד [התעלף, שכב בלי הכרה], אינגיד הוא לשון התעלפות וכעין זה מנהדרין ל"ט ע"א איתנגיד ואיתנת ושבת קנ"ב ע"א נגיד ואיתנת, אבל כאן אולי הוא יותר מהתעלפות שהרי עלה נשמתו השמימה].

א"ל אבוה מאי חזית [ראה פסחים ג.], א"ל עולם הפוך ראיתי, עליונים למטה אותם שהם עליונים כאן מחמת עושרן, ראיתי שם שהם למטה ותחתונים למעלה ראיתי עניים שהם ציניו שפלים, שם ראיתי משזים, [פ' ר"ח דאמרו הגאונים שקבלה בידם רב מפי רב דעולם הפוך היינו שראה שמואל דהוה יתיב קמיה דר ביהודה וכו'. תוס' עיי"ש],

[הלשון משמע ששניהם בגן עדן ורק יש שם מעלה ומטה, והעשירים גם הם בגן עדן רק למטה? וצריך לפרש שגם הם חכמים קצת אבל לא היו מכובדים כ"כ

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו, נראין דברי רבי נחוניא בן הקנה מדברי, ומדבריהם, לפי שהוא נותן צדקה וחסד לישראל, ולעכו"ם חטאת,

מכלל דהוא [ר' יוחנן בן זכאי] גמי אמר [שהוא הוא אמר מדברי], מאי היא?

דתניא, אמר להם רבן יוחנן בן זכאי [קצור ולא אמר אך הוא מפרש תחלת הפסוק שהרי כל אחד אומר גוי אלו ישראל וכו'], אלא כך מפרש וחסד לאומים חטאת] כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם:

צִדְקָה תְּרוּ מִמֶּנּוּ יְיָ וְחֶסֶד לְאוֹמִים חֲטָאת, צדקה תרומם גוי אלו ישראל, דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן

רבי אליעזר	שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר דִּי־לָהּוּן מְהַקְרִיבִין גִּיחוּ חֵין לְאַלְהָה שְׁמִיָּא וּמְצַלִּין לְחַיִּי מִלְּפָא וּבְגוּ הִי
רבי יהושע	שאינן עושין אלא כדי שתמשך מלכותן, להן מִלְּפָא מִלְּפִי יִשְׁפַר עֲלֵיהֶן, וְחֲטָאִיהֶן בְּצִדְקָה פְּרוּק, וְעֻוְיָתָהּ בְּמִחוּן עֲגִין הֵן תְּהוּנָה אֲרִכָּה לְשִׁלּוּתָהּ וּגו'
רבן גמליאל	שאין עושין אלא להתהיר בו, וכל המתהיר נופל בגיהנם שנאמר יְדִיחִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹ שָׁה בְּעֶבֶרֶת יְדִי
ר' אליעזר המדעי	שאין עושין אלא לחרף אותנו בו, שנאמר ויבא ויעש ה' כאשר דבר כי חטאתם לה' ולא שמעתם בקולי והיה לכם הדבר הזה
ר' נחוניא בן הקנה	צדקה תרומם גוי וחסד לישראל, ולאומים חטאת
ר' יוחנן בן זכאי	כשם שהחטאת מכפרת על ישראל, כך צדקה מכפרת על אומות העולם,

איפרא הורמוז [כך שמה, איפרא סן יופי שדים היה לה. תענית כד.], וראה חוס' לעיל ח.], אימיה דשבור מלכא, שדרה ארבע מאה דינרי לקמיה דרבי אמי, ולא קבלינהו, שדרינהו קמיה דרבא וקבלינהו משום שלום מלכות,

[ג"ב שהיה דר תחת ממשלתה (ששבור מלכא היה מלך פרס) ורב אמי דר בארץ ישראל שלא היה תחת ממשלת שבור מלכא כי בעת ההוא הרומים היו מושלים בא"י. יעב"ץ],

שמע רבי אמי איקפד, אמר לית ליה ישעיה כו א בִּיבֶשׁ קְצִירָה תִּשְׁבְּרָנָה [כשתתיבש ענפיה תשבר מעצמה. מדר] כשתכלה זכות שצדיק ויישג למחומות מעשה נדקס שלהן אז ישגרו נְשִׁים פְּאוֹת מְאִירוֹת אוֹתָהּ [עם חלש כנשים יבאו ויבעירו בהם אש. מדר],

ורבא [דעבד. ד"ס] משום שלום מלכות, ורבי אמי (נמי) [אי. ד"ס] משום שלום מלכות (ד. ד"ס) איבעי ליה למפלגינהו

ישראל דכתיב שמואל ב: ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ,

וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין חטא הוא להן, שאינם עושין אלא להתגדל בו, כמו שנאמר עורא וי די־לָהּוּן מְהַקְרִיבִין גִּיחוּ חֵין לְאַלְהָה שְׁמִיָּא וּמְצַלִּין לְחַיִּי מִלְּפָא וּבְגוּ הִי,

ודעביד הכי לאו צדקה גמורה היא, והתניא [ר"ה ד.]. האומר סלע זה לצדקה בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה לעולם הבא הרי זה צדיק גמור על דבר זה ומתעבה זו?

לא קשיא, כאן בישראל, כאן בעובדי כוכבים ישראל דעתן לשמים בין ימיה בין לא ימיה אינו מהססר אחר מדת הדין, אבל עכו"ם אינו נותן אלא ע"מ כן, ואם לאו מתמרט,

ענה רבי יהושע ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד, וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שאומות עובדי כוכבים עושין, חטא הוא להן, שאין עושין אלא כדי שתמשך מלכותן,

שנאמר [העתקתי מלעיל ד.]. דניאל ד כד לָהֶן מִלְּפָא [רק עתה המלך] מִלְּפִי [נעמין] יִשְׁפַר עֲלֵיהֶן, [מיטב צענין], וְחֲטָאִיהֶן בְּצִדְקָה פְּרוּק, וְעֻוְיָתָהּ [ואת עונת תפלה] בְּמִחוּן עֲגִין [נחמינת עניים] הֵן תְּהוּנָה [הנה בזה] אֲרִכָּה לְשִׁלּוּתָהּ. [יהא אורח לשלומך] [תהיה אריכת זמן להשלוש אשר אתה בה] וגו',

נענה רבן גמליאל ואמר, צדקה תרומם גוי, אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל [וגו'], וחסד לאומים חטאת, כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא להתהיר בו,

וכל המתהיר נופל בגיהנם שנאמר משלי כא כד יְדִיחִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹ שָׁה בְּעֶבֶרֶת יְדִי, ואין עברה אלא גיהנם שנאמר צפניה א יום עברה היום ההוא ציוס הדין משעתי צנזואת אפניה,

אמר רבן גמליאל, עדיין אנו צריכין למודעי, [ש] רבי אליעזר המודעי מהסר המודעי היה אומר צדקה תרומם גוי, אלו ישראל דכתיב ומי כעמך ישראל גוי אחד, וחסד לאומים חטאת כל צדקה וחסד שעכו"ם עושין חטא הוא להן, שאין עושין אלא לחרף אותנו בו, שנאמר יְדִיחִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹ שָׁה בְּעֶבֶרֶת יְדִי, וְחֲטָאִיהֶן בְּצִדְקָה פְּרוּק, וְעֻוְיָתָהּ [ואת עונת תפלה] בְּמִחוּן עֲגִין [נחמינת עניים] הֵן תְּהוּנָה [הנה בזה] אֲרִכָּה לְשִׁלּוּתָהּ. [יהא אורח לשלומך] [תהיה אריכת זמן להשלוש אשר אתה בה] וגו',

נענה רבי נחוניא בן הקנה ואמר, צדקה תרומם גוי וחסד לישראל, ולאומים חטאת,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ובנימין הצדיק שהחיה אשה ושבעה בניה, ימות בשנים מועטות הללו, מיד קרעו לו גזר דינו,

לעניי עובדי כוכבים, ורבה נמי לעניי עובדי כוכבים יהבינהו, ור' אמי דאיקפר הוא

דף י"א ע"א

תנא, הוסיפו לו עשרים ושתים שנה על שנותיו [וכן בברכות סד, שהוסיפו לרב יוסף כ"ב שנים על שנתן לרבה למלוך לפניו], [שבסוטה כ' ע"ב דאם יש לה זכות תולה ג' חדשים ואמרינן לעיל ט' ע"ב והמפייסו מתברך ב"א ברכות נמצא ג' חדשים ו"א פעמים = ל"ג, ואשה ושבעה ילדיה הוא שמונה, כפול ל"ג = רס"ד חדשים, שהם בדיוק כ"ב שנים. קול אליהו פ' ראה],

ת"ר, מעשה במונבו המלך נָה של הילני המלכה מזרע השמונאים [ממלכי השמונים היה. רג],

[מונבו המלך היה מלך חדייב (עכשיו המקום באיראק או איראן) בסוף ימי הבית השני אמו היתה הילוני המלכה ואחיו היה איזאטס ונתגירו שלשתן, ע"פ שם, וראה נדה י"ז ע"א אך דקדקו בית מונבו המלך במצות. וראה מהרש"א, וראה הגהות ר' גדליה ליפשיץ זצ"ל ובנו ר' ישראל ליפשיץ זצ"ל, וראה בהגהות מהג"מ מתניתו שטראשון זצ"ל שהאריך בזה. מונבו נוטריקון ממון בו. כן יהודיע].

שבוזבו [לשון בזיון. שעמ"צ"ב] אוצרותיו, ואוצרות אבותיו, בשני בצורת, וחברו עליו [התאספו נגדו] אחיו ובית אביו ואמרו לו, אבותיך גזזו והוסיפו על של אבותם, ואתה מבזבזם,

אמר להם,

1. אבותי גזזו למטה ואני גזזתי למעלה, שנאמר # [צ"ע אם מאמרים אלו אמר מונבו עצמו שהיה ת"ח, או אמר רק העניינים וחז"ל הוסיפו עליהם הפסוקים] תהלים פה אמת מארץ תצמח כשאתם מארץ תלמח, אף משמים נשקף הצדק לשלם גמול וצדק משמים נשקף מציון כמו [בְּעֵד הַיָּהוּ] [נְקָטָה וְנִפְגַּע] [אם סִסְרָא בְּעֵד הָאֲשָׁנָב] [שופטים ה כח], כלומר זכות הצדקה מציון ומסכת למטה,

[הגם שאחרים מפרשים שהלימוד הוא רק מוצדק משמים נשקף, רש"י מפרש שהלימוד מכל הפסוק. היינו שע"י שאמת מארץ תצמח, וקורא אמת למעשים טובים היינו ע"י שבוזבו אוצרותיו, שכרו הוא וצדק משמים נשקף, היינו שיש לו זכותם בשמים ונשפע לו מהצדקה הגנוזה שם מדה כנגד מדה שפע ברכה. והיה יותר נוח לגרום ברש"י "אז" משמים נשקף הצדק],

2. אבותי גזזו במקום שהיד שולטת בו, ואני גזזתי במקום שאין היד שולטת בו, שנאמר תהלים פט צדק ומשפט מכון כסאך גניזמן מחמת מלכות הכסף,

3. אבותי גזזו דבר שאין עושה פירות [שהמון המונח באוצר אינו מיותר כלום. רג], ואני גזזתי [במקום] דבר שעושה פירות והקין קיים לעוה"ב, והפירות אוכל בחייו שנאמר כי פרי מעליהם יאכלו, שנאמר ישעיה ג אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעליהם יאכלו,

הלא סיימנוה קמיה [הוא לשון סיום וגמר, שלא גמרו לומר לו כל המעשה. וכן פרש"י גיטין ו' ע"ב ושם ל"ט ע"א] דר' אמי דלעניי עובדי כוכבים חלקן, רבא והק' דאמרן לעיל (דף ח) דשדרה נמי אפרה הורמז למנוה רבה, משום שלום מלכות נמי קבלוהו, ולא אפשר ליה לחלקן לעניי עובדי כוכבים דאסור לגנוז דעת הצריזות, ואפילו דעתו של עובד כוכבים, אבל צמעות הממחלקות לענייין אין גניית דעת, דאיהו נמי ידעי שישאל רגילים לפרנס עניי עובדי כוכבים, כדאמר' צמס' גיטין (דף סא) מפרנסין עניי עובדי כוכבים, עס עניי ישראל מפני דרכי שלום,

תניא, אמרו עליו על בנימין הצדיק [זה פעם היחידה שנוכר שם זה בש"ס, ובסדר הדורות כתב ונראה שהיה בזמן התנאים, קבורתו בעיר רומי, וראה שם מש"כ על ר' יוסי בן קיסמא דרומי הוא עיר בארץ ישראל], שהיה ממונה על קופה של צדקה,

פעם אחת באתה אשה לפניו בשני בצורת [מניעת גשמים, חורב. ראה ירמיה יז ח], אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה העבודה [כלומר, נשבע בעבודת בית המקדש, ולשון זה נמשך בזמן שהקריבו קרבנות, שהיה אומרים בן במקום בשם השם, ואולי כל אלו שהשתמשו בלשון זה היו בזמן ביהמ"ק או מיד אחריו ולא תמצא אמוראים משתמשים בלשון זה, או שהיו משתמשים בלשון זה לזכור את עבודת ביהמ"ק],

[העבודה שנועה. רש"י תענית כד, וכן לשון זה ביבמות לב: קפ"ר חייא ואמר העבודה כך שמעתי מרבי, קפ"ר בר קפרא וכו', וכן בגיטין נח. שאינו זו מכאן עד שאפרנו, ובב"ב יא. העבודה שאין בקופה של צדקה כלום] שאין בקופה של צדקה כלום, אמרה לו רבי אם אין אתה מפרנסני, הרי אשה ושבעה בניה מתים, עמד ופרנסה משלו,

לימים חלה ונטה למות, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע אתה אמרת ממורקך למדתו כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא לפיכך נצטא אדם יחיד לומר לך, כל המקיים נפש אחת [מישראל] כאילו קיים העולם מלא, וכמיצ (צדאשית ד) קול דמי אחיך, דמו ודם זרעיותיו, אף כשאתה מקיים דמי אחיך עמך, מעלה עליך חייו ומי זרעיותיו, שמדה טובה מרובה ממדת פורענות,

[דברי רש"י כאן על פי המשנה בסנהדרין ל"ז ע"א, תנן כיצד מאיימין את העדים שהיו אומרים להם לא כדיני ממונות דיני נפשות וכו' דיני נפשות דמו ודם זרעיותיו תלוין בו עד סוף העולם, שכן מצונו בקין שהרג את אחיו וכו' לפיכך נברא אדם יחיד ללמדך שכל המאבד נפש אחת מישראל וכו' וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא ע"כ. ולפ"ז תבין למה מדבר רש"י כאן בלשון נוכח שהוא על פי המשנה שם שמדברים אל האיש שמאיימין אותו, הגם שרש"י מסרם הסדר ומוסיף דברים לפי הענין כאן],

אבני חן למסכת בבא בתרא

חולקין,

אימתי בזמן שאין שניהם רוצים, אבל בזמן ששניהם רוצים אפי' פחות מכאן יחלוקו משום דדעי למימני וצמתי הקדש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו מני רישא,

ובתבי הקדש כ"ד ספרים [5 חומשים, יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, שנים עשר, רות, תהלים, איוב, משלי, קהלת, שיר, איכה, דניאל, אסתר, עזרא, דברי הימים], אע"פ ששניהם רוצים, לא יחלוקו והיו רגילים לכותבן בגליון כס"ט שלנו לפיכך גנאי הדבר לחתמן:

נמ': א"ר אסי א"ר יוחנן, ארבע אמות שאמרו, חוץ משל פתחים חצר של [שניהם שני] [שנים, ושני. ד"ס] צמים פתחין לתוכה, ולפני הפתח ארבע אמות [מרובעות] נזרך הצית הן לפרק משאלו מעל חמורו, וזמן מאומן ד' אמות נזרך שיהא ארבע אמות לשאר חמוריו,

תניא נמי הכי, אין חולקים את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה, ושמונה אמות לזה, והא אנו תנן ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה? אלא ש"מ כדרכי אסי, שמע מינה,

ואיכא דרמי להו מירמא, תנן אין חולקין את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, והתניא שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה? א"ר אסי אמר ר' יוחנן, ארבע אמות שאמרו חוץ משל פתחים,

אמר רב הונא, חצר מתחלקת לפי פתחיה הימה לו חצר וזה שני צמים, ואחד מהן פתחין לו שני פתחים לחצר, ולצית השני אין פתח לחצר אלא פתח אחד, [וחולק נכסיו] [וחילק צמים. ד"ס] על פיו [והתנן] [וגמ' ד"ס] האחד לראובן וזה השני לשמעון, וחצר לא חילק אלא כלל לחלק את החצר, זה שיש לו שני פתחים נטל שני חלקים בחצר, ואחיו נטל חלק אחד,

ורב חסדא אמר, נותנין ארבע אמות לכל פתח ופתח ברוחב החצר להלן מן הפתח כנגד הרוחב כפי רוחב הפתח והשאר חולקין בשוה,

תניא כוותיה דרב חסדא, פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות, היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים, זה שיש לו פתח אחד נטל ארבע אמות, וזה שיש לו שני פתחים נטל שמונה אמות דהיינו כנגד רוחב הפתח, וארבע אמות ברוחב החצר להלן מן הפתח, והשאר חולקין בשוה,

היה לזה פתח רחב שמונה אמות נטל שמונה אמות כנגד הפתח, וארבע אמות בחצר [פ' יהיה לו שטח של שמונה על ארבע לפני הפתח, כדמפרש אביי],

ארבע אמות בחצר מאי עבדיה? אמר אביי הכי קאמר,

4. אבותי גזזו [אוצרות] ממון, ואני גזזתי אוצרות נפשות, שנאמר משלי יא פרי צדיק עץ חיים, ולוקח נפשות חכם שנאמר ולוקח נפשות חכם, כהאי קרא,

5. אבותי גזזו לאחרים, ואני גזזתי לעצמי שנאמר דברים כד ולך תהיה צדקה,

6. אבותי גזזו לעולם הזה, ואני גזזתי לעולם הבא, שנאמר ישעיה נח והלך לפניך צדקך כבוד ה' יאספק:

[קחשיב שש מעלות נגד ששה ברכות שמתברך הנותן פרוטה לעני לעיל ט' ע"ב. עיון יעקב]

[שנינו במשנתנו] ואם קנה בה בית דירה, הרי הוא כאנשי העיר: מתניתין דלא כרשב"ג, דתניא רבן שמעון ב"ג אומר, אם קנה בה קרקע כל שהוא, הרי הוא כאנשי העיר,

והא תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם קנה שם קרקע הראויה לבית דירה [אע"פ של עשה בה דירה. רג], הרי הוא כאנשי העיר?

תרי תנאי ואליבא דרבן שמעון בן גמליאל:

מתני': אין חולקין את החצר, עד שיהא ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה,

[פ' ד' אמות מרובעות לכל אחד, חוץ מד' אמות מרובעות לכל פתח ופתח של בית, ואם רוחב הפתח יותר מד' אמות נותנין ד' אמות לחוץ משך החצר ברוחב כל הפתח. יבין]

ולא את השרה [חולקין], עד שיהא בה תשעה קבין [תוס'] לזה ותשעה קבין לזה, ר' יהודה אומר עד שיהא בה תשעת חצי קבין לזה, ותשעת חצי קבין לזה,

ולא את הגינה [חולקין], עד שיהא בה חצי קב לזה, וחצי קב לזה, ר' עקיבא אומר בית רובע,

ולא [חולקין] את הטרקלין ולא את החמורין טרקלין ומוזן מיני פלגין ולא את השוכר, ולא את הטלית, ולא את המרחץ, ולא את בית הבר, ולא את בית השלחין ממוך שיש לו מעיין וצידו להסקתו מדייר, [אף?] אם אין לו ט' קבין, וזרעין בו שאר זרעים, לפיכך אפילו צפוסת מכאן, יש בו דין חלוקה, עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה,

זה הכלל כל שיחלק וישמו עליו [כל דבר שיש בו שיעור שאם מחלקנו עדיין יהיה עליו שמו הראשון. רש"י לקמן י"ג ע"ב] חולקין, ואם לאו אין

אבני חן למסכת בבא בתרא

ת"ר, בית שער צית קטן שלפני פתח טרקלין, וקורין לו פורק"א בלע"ז
אכסדרה, ומרפסת אלוי"ר והרצה פתחי עליה פתוחין לו, וכולן עולין דרך
סולם אחד שקורין דגרי"ד יש להן ד' אמות, היו חמשה בתים
פתוחין למרפסת אין להן אלא ד' אמות בלבד בין כולן אלל רגלי
הסולם,

בעא מיניה ר' יוחנן מר' ינאי, לול של תרנגולין צית קטן שמגדלן
בו תרנגולין, ויש לו פתח לחצר יש לו ד' אמות בחצר או אין לו ד'
אמות?

א"ל טעמא מאי משום פירוק משאו, הכא מטפס ועולה
התרנגול מטפס וטורח ועולה דרך ראש הסולם [פי' שהלול אינו מקורה] לתוך הלול
מטפס ויורד,

[בלומר כלום הוא צריך לעלות שם אלא לחקן מאכל לתרנגולים, מודלג ועולה
לתת מים ומורסן לפניהם, מודלג ויורד, ואין לו ד"א שאין המקום עשוי לפירוק שם
משא. יד רמב.

אין לו ארבע אמות שהרי אין צורך בהם לפירוק משא אלא לתרנגולים, והרי הוא
יכול להפריחן ויעלו מאליהם ואין צורך בהם לפירוק. מאירי]

בעא מיניה רבא מרב נחמן, בית חציו מקורה, וחציו אינו
מקורה ופתחו לחצר, יש לו ד' אמות בחצר או אין לו ד"א,

א"ל אין לו ד' אמות, לא מבעיא קירוי מלגיו והסמי שאינו מקורה
לגד החצר, דאין לו ארבע אמות בחצר דאפשר דעייל לגואי ומפרק
[תוס'] דהא אפשר דמעיל חמור במשאו ומפרק סס, שאין דרך לתת כלים בחצר
שאינו מקורה, אלא אפילו קירוי כלפי חוץ וגילוייו לגד פנים נמי, אין לו
ד' אמות אפשר דעייל לגואי דהא אפשר דמעיל חמור עד הגילוי
ומפרק,

בעא מיניה רב הונא מרבי אמי [רבי אמי לחוד ורב אמי לחוד. תוס'],
אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר כגון צית שצין
שני מבואות, בני מבוי מעכבין עליו אצני מצוי אחר שאינו רגיל אללס, או
אין מעכבין עליו?

א"ל בני מבוי מעכבין עליו,

[יעוד בעי רב הונא מרבי אמי] אכסניא חיל של מלך, המוטל על בני העיר לתת
למן אכסניא צנתיס [ביד רמב פ' דקאי על ובל שבחצר שהשליכו אורחים איד
היא מתחלקת] לפי בני אדם הדריס צנתיס מתחלקת [לפי מספר הדירות.
ראה בשעמ"ב], או לפי פתחים מתחלקת?

א"ל לפי בני אדם מתחלקת,

נוטל שמונה אמות באורך החצר, וארבע אמות ברוחב
החצר,

אמר אמימר, האי פירא [לשון הפירה] דסופלי מי שיש לו חפירה בחצר
שנותנין צה גרעיני חמרים למאכל צהמה יש לו ארבע אמות לכל רוח
ורוח בחצר לכל קציצותיה,

ולא אמרן, אלא דלא מייחד ליה פתחא שלא היה לו פתח אלל
חפירה אלל דרך פתח ציתו שהוא יוצא ונכנס בו היה לו דרך ללכת לחצר ולילך
[אחר] [עד. ד"ס] החפירה שלפני [סוף. צ"י] ציתו ומשתמש,

[ואולי הפ' דמיירי שהחפירה לא היתה קרובה אל ביתו וכמו שפירש הפרישה
שהטעם שנותנים לו ד' אמות הוא דלא ידעין מאיזה רוח בא וכדי שלא יהא
צריך לסבב סביב החפירה נתנו לו ד' אמות מכל הרוחות, ואם החפירה קרובה
לבית למה יסבב].

דף י"א ע"ב

אבל מייחד ליה פתחא שהיה לו פתח לסוף ציתו אלל החפירה, ודרך אותו
פתח היה רגיל להשליך הגרעינין וליטלן, אין לו בחצר צנציל החפירה אלא
ארבע אמות לפני פתחו שלפני אותו פתח,

אמר רב הונא, אכסדרה (שיש לו מן הפתח) [הפתוחה. רי"ף] לחצר
אין לה ד' אמות בחלוקת החצר, טעמא מאי אמור רבנן שיש לפתח צית
ד' אמות בחצר משום פירוק משאו שיפרק שם משאו מעל חמורו, לפי
שסתם צית אינו פנוי מכלים, ואי אפשר להכניס חמור עם משאו צנציל לפרק לשם,

הכא צאכסדרה כיון [דלית] [דאין] לה דפנות אפשר דעייל לגואי
ומפרק [פי' כיון שאין לה דפנות לא חויה לדירה וממילא היא ריק מכלים ויכול
להכניס חמורו לתוכה לפרק משאו],

מתיב רב ששת, אחד שערי בתים ואחד שערי אכסדראות
יש להן ד' אמות? כי תניא ההיא באכסדרה דבי רב דפנות
סביב לה אלל שמוקפות חלונות [שלומודים בה תלמידין, שיש לה ג' דפנות עד
הסבך, ורופן רביעית אינה מונעת לסבך, משום שיחא אורה. רג],

אכסדרה דבי רב פשיטא אידרון' [ראה לעיל ז' ע"א השתא משוית לי
אינדונא ופרש"י בית אפל, וראה מגילה כ"ו ע"א דהוה פתוח להווא אידרוןא
ופרש"י חדר שמשוימין בו מות, וראה בראשית מ"ג ל' שאונקלוס תירגם על ויבא
החדרה ועל לאדרון בית משכבא] מעליא הוא?

אלא באכסדרה רומייתא מוקפות דפנות נמוכות שאין מגיעות לתקרה,
[דקירוייה מתנאי ו] לא אפשר למיעל לגואי ולמפרק. הרי"ה הלוי י' מינש.
שטמ"ק]

אבני חן למסכת בבא בתרא

תניא גמי הכי, זבל שבחצר מתחלקת לפי פתחים לזבל שדות,
לפי שדרך הפתחים השליכו שם עד שנעשית אשפה, אכסניא לפי בני אדם
[אכסניא לפי פתחים כו'. פירש רבינו חננאל וכו'. תוס'],

אמר מר, היה סתום ובקש לפותחו, אין בני מבוי מעכבין
עליו,

אמר רבא, לא שנו, אלא שלא פרץ את פצימיו (כנסתם)
[כנסתם. פרישה חו"מ קס"ג] פתחו לא סלק מוזחמו ומשקוף (ומפתח) [מפתחו.
שם] [מוזחמו שני צדדי הפתח, משקוף מעל הפתח, מפתח מתחת הפתח] דגלי
דעמיה דלא סילק נפשיה וסופו לפותחו לאחר זמן, אבל פרץ את פצימיו
בני מבוי מעכבין עליו,

א"ל אביי לרבא, תניא דמסייע לך,

דף י"ב ע"א

בית סתום [אמר. ררי"ף] שהיה לו פתח לחצר וסתמו יש לו ד' אמות
בחלוקת החצר אם נזלו לחלוק כאלו הוא פתוח, פרץ את פצימיו, אין לו
ד' אמות [משום דהנך ד' אמות אינם קניינים לו שיהיו לגמרי שלו כשאר במונו
שאינו יוצא מתחת ידו עד שימכרנו או יתנו לאחר, אלא לתשמיש בעלמא הם
קניניות לו כשהוא צריך להן וכיון שגילה בדעתו שאין צריך להם פקע זכותיה
מיניה. רא"ש],

(קבר שפתחו סתום אינו מטמא כל סביביו, פרץ את פצימיו
וסתמו מטמא כל סביביו),

בית סתום אינו מטמא כל סביביו אלא כנגד הפתח אם מת צמיו,
פרץ את פצימיו מטמא כל סביביו הרי הוא כקבר ומטמא עימאז את
סביבות הקבר ד' אמות [פ' הקונטרס כל סביביו ד' אמות, ואין נראה וכו'. תוס'],
כדי שלא יקריבו עושי טהרות עד הקבר ויהיה לו, ולאו אדעמייהו,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, מבואות המפולשות לעיר
אחרת לדרך עיר אחרת [פ' שהיה מבואות בעיר, שע"י אותן המבואות היה
מגיעים להדרך ההולך לעיר אחרת, אבל שאר המבואות היה סתומים מהצד
שהולך לדרך זה],

ובקשו בני העיר שהמבואות נה לסותמן מאחריהם # [פ' שאם יסתמו
את דרך יציאתם מן העיר גם הם לא יוכלו לילך, אבל אם יסתמו מאחריהם רק
אלו שרוצים ליכנס לעירם לקצר הדרך להם יהיה סגור], בני אותה העיר
האחרת מעכבין עליהן שנגר הומוקו לקצר דרך אותן המבואות [פ'
כשבאים מצד הרוחק והולכים לעירם, היו מקצרים דרכם דרך עיר זה],

לא מיבעי כי ליכא דרכא אחרינא [אלא דרך שדות וברמים],
דמעכבי, אלא אפילו כי איכא דרכא אחרינא גמי מעכבי,
משום דרב יהודה אמר רב, דאמר מצר שהחזיקו בו רבים
אסור לקלקלו [היינו כשהחזיקו ברשות וכו'. תוס'],

אמר רב הונא, אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו
[תוס'] להקיף ממיליה סביבות ד"א שיש לו צמיו כנגד פתחו, בני מבוי
מעכבין עליו, שמרבה עליהן את הדרך שהולך מראשו עד נד
סופו, לריך להקיף סביב המחילה,

מיתבי, חמש חצרות פתוחות למבוי זו אל זו לארכו וסמם מבואות
סמומין הן בסופן, ואחד מקלומי פתוח לר"ה, כולן משתמשות צמיו עם
החיצונה כנגדה, שהרי לכולם יש דרך צמיו ללכת דרך ראשו לר"ה, וכל שם
לו דרך יש לו [רשות להשתמש צ. ררי"ף] משמש שאינו מעכב דרך המבוי,

והחיצונה משתמשת לעצמה כנגדה, צרוח המבוי אכל לא כנגד
צמיו שכן לה עליהן דרך [פ' בעל החצר הראשונה סמוך לר"ה, אינו
משתמש בכל המבוי, אלא נגר פתחו], והשאר [הארבע חצירות]
משתמשות עם השניה,

והשניה משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם החיצונה [כיון
ששניה צריכה לעבור דרך הראשונה יש לו לשניה רשות נגר שני פתחים אלו],

נמצאת פנימית, משתמשת לעצמה לנדה, ומשתמשת עם כל
אחת ואחת [והפנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה. פ' לעצמה
שארן [אחרת. ראה רש"ש] משתמשת עמה וכו'. תוס'] וקשיא לרז הונא דאמר
כולן מעכבין ואפי' המלוים מעכבין על הפנימיים?

תניא היא, דתניא אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו
למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו, היה סתום שהיה לו מקודם
פתח פתוח לו וסתמו ובקש לפותחו ולאחר זמן נמלך לפותחו אין בני
מבוי מעכבין עליו, דברי רבי,

ר"ש בן אלעזר אומר, חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן
משתמשות במבוי זו עם זו בכל המבוי ואפי' חילון על הפנימי,

חצרות מאן דכר שמייהו [הלא מדבר כאן ממי שרוצה להחזיר פתחו
למבוי אחר],

חסורי מחסרא והכי קתני, וכן חמש חצרות הפתוחות
למבוי, כולן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת
לעצמה וכו' דברי רבי,

ר' שמעון בן אלעזר אומר, חמש חצרות הפתוחות למבוי,
כולן משתמשות במבוי:

אבני חן למסכת בבא בתרא

דבש] צעת הניר תרי יומא כרבא כלומר צעת הניר היאך ישכור שוריים, [הריז] לא הוי אין צו כדי מלאכת צ' ימים, וש צו יותר מכדי מלאכת יום אחד [כיון שאתה משער ביום זריעה],

אי יומא כרבא של שעת הניר קאמרת יומא דזרעא לא הוי לא הוי יומא דזרעא, והיאך ישכור שוריים צעת הזרע?

[הכנסתי הגירסא הראשונה של רש"י, אבל בדפוס שלנו הוא לפי הלישנא אחרינא],

[אי בעית אימא יומא דזרעא] ודקא קשיא לך מרי יומי כרבא לא הוי, [באתרא דכריב ותני] צעת הניר איכא ציומא דזרעא מרי יומי כרבא, [ואי בעית אימא ביומא דכרבא] ודקאמרת לא הוי יומא דזרעא [ובאהדורי] עסקין שארץ קשה, ויש זה מעלות ומורדות, ויש טורח צעת הזרע צעת הניר,

לישנא אחרינא איפכא גרסינן ו אי בעית אימא יומא דכרבא ודקשי' לך יומא דזרעא לא הוי, צאתרא דכריב ותני צעת הזרע, אחת קודם לזריעה ואחת לאחר הזריעה לכסות הזרע' [פ' יומא דכרבא] בית חרישת יום, ושפיר הוי יומא דזרעא, דכשיבא לזרעה חורש, ובחירתו עוד מושך המחרישה על הקרקע וזרע וזה בהדורי. תוס'.

ואי בעית אימא יומא דזרעא, ודקאמרת מרי יומי כרבא לא הוי, בהדורי' [פ' קרקע קשה] עסקין שיש טורח גדול צעת הניר, ויומא דזרעא הוי מרי יומי כרבא [ודקאמרת לא הוי תרי יומי כרבא, כריב יומא ופלגא והדר תני וכריב עד דשלים יומא. תוס']. ולשון זה הגון,

יומא דזרעא כרגיל הוא פחות	יומא דכרבא	
אי בעית אימא יומא דזרעא באתרא דכריב ותני בשעת הניר,	והוי 200% דכריב	השיעור הוא יומא דזרעא,
ואי בעית אימא ביומא דכרבא ובאהדורי [בקרקע קשה]	השיעור הוא יומא דכרבא,	והוי 100% שגם בשעת הזרע קשה לחרוש,
לישנא אחרינא:		
אי בעית אימא יומא דכרבא דכריב ותני,	השיעור הוא יומא דכרבא,	והוי 100% שחורש פעמים בשעת הזרע,
ואי בעית אימא יומא דזרעא, בהדורי, [בקרקע קשה]	והוי 200% דמיירי בקרקע קשה	השיעור הוא יומא דזרעא,

[הנפק"מ בין השני לשונות היא :

א) לשני הלשונות אי הוי "בי רדו יומא" יומא דזרעא, או יהיה יומא דכרבא שני יומי דזרעא, רק לפי לשון ראשון יהיה ביומא דכרבא יותר טורח דכריב ותנו בשעת הניר, וללשון השני דבהדורי עסקין דמיירי באופן שיש קרקע קשה וטורח גדול בשעת הניר.

ב) אי הוי "בי רדו יומא" יומא דכרבא, או יהיה לב' הלשונות יומא דכרבא ויומא

["מצר" ראה רשב"ם נ"ג: ד"ה או דלמא האי לחוריה קאי והאי לחוריה קאי. המצר מופלג מן השדה גזוז או נמוך וכל אחד מקום חשוב בפני עצמו מצר לצד שדה לצד. נראה מזה ש"מצר" היה פס קצר בין השדות לעבור משרדה לשדה].

(כדרב גידל דא"ר גידל רבים שבררו דרך לעצמן מה שבררו בדרו),

אמר רב ענן אמר שמואל, מבואות המפולשין לרה"ר, ובקשו בני מבואות להעמיד להן דלתות, בני רה"ר מעכבין עליהן משום דכי דחקו צי רה"ר מסתלקי לתוך המבואות,

סבור מינה, הני מילי בד' אמות מוך ד' אמות של ראש המצו, הסמוכות לרה"ר, מעכבין מלהעמיד דלתות לשם, כדר' זירא אמר רב נחמן, דאמר רבי זירא אמר רב נחמן, ד' אמות הסמוכות לרה"ר, כרה"ר דמיין לענין ספק טומאה צרה"ר [שספק טומאה ברה"ר טהור, דילפינן מסומא שהוא במקום צנוע],

ולא היא שאפי' רצו להעמידם לפניו מד' אמות מעכבין עליהן, התם לענין טומאה, אבל הכא זימנין דדחקי בני רה"ר ועיילי טובא [יותר מד' אמות]:

[שנינו במשנתנו] ולא את השדה, עד שיהא בה תשעה קבין לזה ותשעה קבין לזה כו': ולא פליגי מר כי אתריה ומר כי אתריה [פ' ר"י ב"ר מרדכי דבאתריה דרבי יהודה היה קרקע חשוב וטוב והיה חשוב לטרוח בתשעה חצאי קבין, אבל באתריה דתנא קמא לא היה קרקע טוב כל כך, שיהיה חשוב לטרוח בפחות מתשעה קבין וכו'. תוס'],

בבבלי [שלא היו שדות ביוקר כבא"י] [שאין הקרקע טוב כל כך ואינו ראוי כשיעור השני במשנתנו. תוס'] מצי' [בכמה חשוב התם שדה. רג?]. אמר רב יוסף, בי רדו יומא צית מרישת יום אחד לזה, וכן לזה, לא תמרוט מתרגמינן לא מרדי (דכריס כצ),

ה"ג - צי רדו יומא מאי, אי יומא דזרעא מרי יומא כרבא לא הוי, ואי יומא כרבא יומא דזרעא לא הוי, אי בעית אימא יומא דזרעא צאתרא דכריב ותני, ואי בעית אימא ציומא דכרבא וצאהדורי, [ומקשה] מצי' בי רדו יומא,

[פ' כיון שצריך לשכור שוורים לחרוש שני פעמים, פעם אחת בשעת חרישה, ופעם אחת בשעת זריעה, וכיון שבשעת חרישה צריך יותר זמן לחרוש שהקרקע קשה, יהיה צריך פחות מעובדת יום אחד בשער זריעה], # [ונמצא שיש בעיה גם אם השדה גדולה ביותר, למשל שצריכה ג' וחצי ימים ? ואולי אם היא שדה גדולה כל כך, על פי רוב, אין אחוז ההפסד גדולה כל כך]

אי יומא דזרעא צעת הזרע הוא מוט לחרוש שכר (מחשבת) [מחשבה. מנור

אבני חן למסכת בבא בתרא

עתידות, ואין לו דרכי הנבואה שהם מצד החכמה שרוח שכינה שורה עליו וכו'. ובספר תורת חיים כתב לכך נראה דתרתני גווי נבואה ניהו, נבואה ממש כמשה ושאר הנביאים ששמעו התורה והמצוה מפי הגבורה, ואיכא נבואה אחריתי שאין המתנבא שומע דבר מפי הגבורה, אלא שמרוב חכמתו מחדש ואומר דינים והלכות ומכוין אל האמת כאילו נמסר מסני, כמו חכמי המשנה והתלמוד, והיינו דמשני אף על פי שניטלה מן הנביאים, מן החכמים לא ניטלה אותה הנבואה שהארם מחדש ואומר על ידי חכמתו, לא ניטלה. וראה רמב"ן,

אמרו חכם לאו נביא הוא וכי אין חכם ראוי להיות נביא דקאמר מר ניטלה מן הנביאים וניתנה לחכמים מכלל דמעיקרא לא היתה נבואה לחכמים [תוס']?

הכי קאמר אע"פ שניטלה מן הנביאים שאינם חכמים מן חכמים לא ניטלה מן החכמים לא ניטלה,

אמר אמימר, וחכם עדיף מנביא, שנאמר תהלים צ ונביא יש לך לבב חכמה, מי נתלה במי הוי אומר קמן, נתלה בגדול,

אמר אביי, תדע שלא ניטלה מן חכמים **דאמר גברא רבה מילת', ומתאמר' משמיה דגברא רבה אחרינא כוותי'** [ואילו אין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד בפרק אלו הן הנחנקין בסנהדרין פ"ט ע"א. מו"ה ר' גדליה ליפשיץ ובנו זצ"ל],

[לכאורה קשה אם חכם הראשון אמרה בסברת הלכ בלא נבואה למה לא נאמר כן גם על החכם השני ואפילו לא בר מוליה הוא ? ונראה לפרש דהכי קאמר דגברא רבה אמר מלתא ששמענו אותו מפיו, ומתאמר משמיה דגברא רבה אחרינא שקדם לו ולא שמענו אותו מפיו כגון אמר ר' אלעזר ואיתימא ר' יוחנן, אמר רב פפא ואיתימא רבא שהשני [ר' אלעזר ורב פפא] ודאי אמרה ומתאמר משמיה דראשון אף שלא שמענו אותו מפיו אלא שנפלה נבואה זו בפי האמוראים שגם הראשון אמרה. מהרש"א]

[ומתאמרה הלכה למשה מסיני כוותיה. ואע"ג דהך גברא לא שמעה לךך מלתא מעולם הרי חכם עדיף מנביא, דאלו נביא לא אמר אלא מה דשמע ומה דהיב בפומיה למימר, ואלו חכם קאמר מאי דאתמר למשה מסיני ואף אל גב דלא שמעה, ע"ד משימת הר"י י' מינש ז"ל. שטמ"ק]

אמר רבא, ומאי קושיא [פ' ומאי ראיא מזה], **ודילמא תרוייהו בני חד מולא ניהו?**

אלא אמר רבא, תדע דאמר גברא רבה מילתא, ומתאמר

דף י"ב ע"ב

משמיה דר' עקיבא בר יוסף כוותיה וליכא למימר בני חד מולא ניהו, שהרי ר"ע חכם ממנו הרבה,

דורעא שוין רק ללשון ראשון דבהדורי עסקינן שהארץ קשה ויש מורה גדול בשעת הורע כמו בשעת הניר, וללשון שני מיירי באתרא דכריב ותנו בשעת הניר],

דוולא אם יש להן צור שממנו משקין שדה [כמה יגיע לכל שותף, שיחלקו]. [תוס']? **אמר רב נחמן, בי דאלו יומא עד שיהא צו כדי להשקות שדה** כדי פעולת יוס לזה, וכדי פעולת יוס לזה, משום שכר פועל [כדי שלא יפסיד האחד, שישלם לפועל ליום שלם, ולא יהיה די מים לשניהם],

פרדסא כרס [כמה יגיע לכל שותף, שיחלקו]? **אמר אבוה דשמואל בת שלשת קבין לכל אחד,** לפי משנן סאתים [כתלר] [כתלר. רש"י קדושין כו:], רשב"ם לקמן קב: [המשכן,

[ר"ל לפי החשבון שיכול לזרוע סאתיים בחצר המשכן, כן כאן בגפנים יתן לו שדה בגודל ג' קבין, ויתן לו לפי חשבון זה, שכיון שיש ו' קבין לסאת, יהיה ג' קבין רובע של סאתים, ויתן לו שטח שהוא רובע של מאה על חמישים שהיה חצר המשכן],

תניא נמי הכי, האומר לחבירו מנת [חלק. רג] **בכרם אני מוכר לך, סומכום אומר לא יפחות מג' קבין, א"ר יוסי אין אלו אלא דברי נביאות** צלל טעם [לא לשבח קאמר, אלא כלומר שאומר בלא טעם וכו'. תוס'],

בבבל מאי [ראה לעיל מה שפירש הר"ג]? **אמר רבא בר קסנא, תלת אציאתא** כל י"ג גפנים קרי אציא **בני תריסר גופני** [ראה להלן מא.], [ג' פעמים י"ב], **כי היכי דרפיק עודר גברא ביומא,**

אמר רבי אבדימי דמן חיפה [יש בש"ס מחכם זה רק כאן ועוד פעם בע"ב], **מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה** משום דאמר ליה לעיל אין אלו אלא דברי נביאות שקרא דברי חכמים נבואה נקט לה להא מילתא **מן הנביאים וניתנה לחכמים,**

[ניטלה נבואה אבל ראה תוס' מנחות ק"ט ע"ב ד"ה בתחלה על רבינו קלונימוס אביו של רבי משולם שכתב "ושלשה דברים הגיה כמפי נבואה בשעת פטירתו".

ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים, משמע שקודם לכן היה נבואה לאינם חכמים והלא אמרינן נדרים ל"ה. שאין הקב"ה משרה שכנתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו? וי"ל דהיינו דוקא בקביעות וכן משמע לשון "משרה". ע"פ המהרש"א.

והרמב"ן הביא סברא זו, וכתב ע"ז ואין דעתי נוחה אלא הכי קאמר [פ' מפרש הגמ' שלא כדברי רש"י] אע"פ שניטלה נבואה הנביאים שהוא המחזה והחזון, נבואה החכמים שהיא בדרך חכמה לא נטלה אלא יודעים האמת ברוח הקודש שבקרבם.

ו"ל הרמב"ם וניתנה לחכמים. פ' שיש ששיגו בשכלם דברים הרבה שאין כח בשכל הטבעי להשיגם, וחכם עדיף מנביא, פ' מאותו נביא שיש לו כח לראות

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר רב אשי, ומאי קושיא דלמא להא מילתא בר מזליה הוא,

אלא אמר רב אשי, תדע, דאמר גברא רבה מילתא ומתאמרא הלכה למשה מסיני כוותיה,

ודלמא כסומא בארובה,

[ורוחה, דבאמת יהיה מזה ראייה דניתנה לחכמים, דהא] ולא טעם יהיב [בתמיה] [ולאו טעמא קאמר] צמילתיה וכיון דאמר טעמא, אין זה כסומא שמכיון [שהצליח לכווין] לירד בצרובה צמקתה צמלמא [דהיינו שעומד על הגג ואינו רואה מקום הארובה אבל עלה בידו לירד בארובה במקרה], אלא סברת הלז היא הנאה לו בצנזורה וזכה להסכים להלכה למשה מסיני,

א"ר יוחנן, מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים, וניתנה לשוטים ולתינוקות,

[משום שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחה וע"י החורבן ערבה כל שמחה ואסור למלא פיו שחוק מושא"כ שומה אינו נפגע וכן הקטנים. עיון יעקב].
[לפי שהקב"ה וותרן הוא ומצדו לא יבצר ואפילו לאחר החורבן הוא משפיע רוחו על ישראל, אלא לפי שאין עושין רצונו אין הרוח שורה אלא על אותן שאינם מהוגנים בשוטים ותינוקות, משל למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו סרחו עליו, כעם המלך וצוה להשליך את הסעודה לכלבים. תורת חיים].

לשוטים מאי היא, כי הא דמר בר רב אשי, דהוה קאי ברסתקא שוק רשות הרגים דמחוזא [מקום זה גם בברכות נד., שבת קכד:]. [ומקומו על החרקל],

שמעיה לההוא שומה דקאמר, ריש מתיבתא דמליך [דלעברי מיניה ראש ישיבה. רג.] השמא [יש שרוצין למחוק מלת "השתא", # אבל באמת יש לפרשה, שכיון שאחר פטירת רב אשי אביו חושבו כמה ראשי ישיבות אחרים ולא בחרו בבנו, אומר שומה זה שהשתא הגיע הזמן שימלוך מביימי] במתא מחסיא [שהיה על נהר פרת, ורחוק ממחוזא שהוא על החרקל] שעמיד לזיוט לאש הישיבה עכשיו, טביומי חתים כשחוסם צאיגרת, חוסם שמו טביומי,

[רב אשי אביו מלך במתא מחסיא (היה סמוך לסורא ולפעמים מתחלפים שני ערים אלו) משנת 371 עד 426 כחמישים וחמש שנים, (וראה באגרת רב שרירא גאון חלק ג' פרק ד' אודות גדלות רב אשי, וגם סדר האמוראים שם) ואחר פטירת רב אשי מלך אממר שם חמש שנים, אחריו מלך רב אידי בר אבין עשרים שנה ואחריו רב נחמן בר רב הונא כשלוש שנים, ואם לא היה מר בר רב אשי עושה ערמוזה זו היה מלך שם רב אחא מדיפתי. וזה פלא לא מלך מר בר רב אשי במקום אביו ! ולא מצאתי מי שיתן טעם לזה].

אמר מאן חתים טביומי ברכנן, אנא [והכי מיקרי שמיה ושמיה דרב אשי טביומי והאי דקרי ליה רב אשי משום שם לווי. רג.], שמע מינה לדידי קיימא לי שעתא מזל,

קם אתא, אדאתא [עד שלא הגיע עדיין] אימנו רבנן [נמנו רבנן] לאותביה [ורצו להושיב לראש ישיבה] לרב אחא מדפתי ברישא, כיון דשמעי דאתא, שדור זוגא דרבנן לגביה דמר בר רב אשי לאימלוכי ביה לטול ענה ורשות להמליך את רב אחא,

עכביה [לזוגא לשון יחיד הוא, ואין צריך להגותה הב"ח [שגורס עכבינהו]. יעב"ץ]. [עשה פעולה שלא יחזור, ע"י שלא השיבם], הדר שדור זוגא דרבנן אחרינא עכביה גביה, עד דמלו בי עשרה [כנראה שהיה רוצה דוקא עשרה רבנן לומר לפניהם הדרשה, ולא היה די לו בעשרה מן השוק],

כיון דמלו בי עשרה, פתח הוא ותנא ודרש דרשה ועשה לאש הישיבה [ודאי לא היה לרש"י גירסת הגמ' שלנו "פתח הוא ותנא ודרש". וראה ד"ם],

[ולכן המתין עד שיהיו עשרה] לפי שאין פותחין בכלה [כלה, קרי לה לההוא מסכתא דדרש ריש מתיבתא. רג.] פחות מעשרה,

קרי רב אחא אנפשיה, כל המריעין לו, לא במהרה מטיבין לו כלומר הולל ומדסה השעה לא ימליכני עוד [כן אמר מתחלה, אבל אחר כן אמר "לעולם אין מטיבין לי". ראה תוס'], וכל המטיבין לו, לא במהרה מריעין לו [ראה כתנות אור פרשת וילך בתחלת הפרשה],

[ראה ב"ק פ' ע"ב רב אשי אמר כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו, רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו, ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר ופרש"י צ"צ צהשומפין הגמ' כאן דלימנוס לאומזיה צרישא ולא איסתייעא מילתא],

תנוקת מאי היא, כי הא דבת רב חסדא, הוה יתבה בכנפיה [בחזקו. רג.] דאבוה, הווי יתבי קמיה רבא, ורמי בר חמא, אמר לה מאן מינייהו בעית, אמרה ליה תרווייהו, אמר רבא ואנא בתרא [וראה ברכות נו. שרבא אמר לבר הדיא, כוליהו מחילנא לך, בר מברתיה דרב חסדא],

א"ר אבדימי דמן חיפה, קודם שיאכל אדם וישתה יש לו שתי לבבות, לאחר שאוכל ושותה אין לו אלא לב אחד, שנאמר איוב יא א"ש נבוב כסוף חלול צלל כרס מלאה ילבב כמה לצנות שאינו מסכים [לדעת] [לדעה?] שלמה,

[הלשון מזור ואולי הפ' דכתיב בדברים כ"ט ג' ולא נתן ה' לכם "לב לדעת" וגו' (שילוב של חכמה ורגש) ונמצא שמי שיש לו כמה לבבות הפירוש הוא שדעתו אינה אחת "שלימה", שיש לו כמה דיעות הסותרות זו את את זו וקופץ מסברא לסברא. וזה פירוש התפלה "לעשות רצונך בלבב שלם". וביד רמה פ' כלומר לבו כשני לבבות לפי שלבו טרוד],

וכתיב שמות כו נבוב לוחות, ומתרגמינן חליל לוחין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לחלוק שמי שדות, לכל אחת יש לה יאור להשקות ממנו, וזה קנה שדה אלל האחד מהן, ורואה שיתן אחיו זו הסמוכה לשלו, **אמר רבה, כגון זה כופין על מדרת סדום** דהא לקרקע השניה גם היא יש לה יאור להשקות ממנו,

מתקיף לה רב יוסף, זמנין דהאי מדריל והאי לא מדריל דרך היאוריס לייבש כשנהר (שס) [שהס] נמשכין ממנו מתמעט, [ו. ד"ס] לפעמים שזה יבש וזה אינו יבש ואומר'ס. ד"ס] [שלשון רש"י הוא בלשון רבים, כמו שמבשרך "או תן לנו"] לו טול חלקך בשמיהם, דלאו מדת סדום היא, או תן לנו עילוי בדמי, **והלכתא כרב יוסף,**

תרתי ארעמא יש להם לחלוק **אחד נגרא** ואחד מהן קנה קרקעו אלל האחת? **א"ר יוסף, כגון זה כופין על מדרת סדום** דכיון דאחד נגרא נינהו שמייהן שותא,

מתקיף לה אביי, מצי אמר בעינא דאפיש אריסי [ניחא לי לאפוש אריסין] טוב לי שיהא לך שמי שדות אחת מכאן ואחת מכאן ואחת לי באמצע כדי שמרבה לך אריסין ותהא שדה שלי משמרת יפה, **והלכתא כרב יוסף, אפוש אריסי** [אריסי] לאו מילתא היא,

דף י"ג ע"א

חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא [תוס'] שדה של שני אחים שיש נהר על פני מורח וגג על פני (צפונה) [צפון?], **פלגין לה בקרנא זול** לפי שהנהר טוב מן הגג והסמוך למים טוב מן הרחוק ואם מחלקנה מן הצפון נמצא (מן) כל הנהר לאחד והשני אין לו, אלא גג בצפון, ופעמים שהוא יבש, ואם מחלקנה מן המורח למערב יהיה לאחד הנהר על פני מורחו וגג על פני צפון ושני אין לו אלא נהר צמורו, לפיכך יחלקום לשמונה חלקים שיהא לשניהם צוה סמוך לנהר ולגג וכאשר ירחק מזה ירחק מזה:

[שנינו במשנתנו] **ולא את הטרקלין כו': אין בהן כדי לזוה וכדי לזוה, מהו?**

רב יהודה אמר, אית דינא דגו' ד' קצוץ, קצוב אתה המחזיר ואני אקנה [או אגו' ד' או אני אקצוץ, אקצוב המחזיר ואתה תקנה. שט] זה שרואה לחלוק אומר לזה שאינו רואה לחלוק, או קוץ לי דמים וקנה לך חלקי, או אני אקוץ דמים ואמן לך בחלקך, שאי אפשר בשותפותך,

[לפי רש"י מקור המילה הוא גדר שהוא מלשון חיתוך וקציצה, שפירושה גם קציצת מוחר]

[נראה לר"י דאפילו בדמים יקרים הרבה יותר משיייו יכול לומר לו או גור או אנדר, ואין נראה לר"צב"א דא"כ (יכול לסלק אחד את חברו ע"י עילוי דמים בחצר שאין בה דין חלוקה) [כל עשיר יסלק עני שותפו בדבר שאין בה דין חלוקה]. תוס']

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, הרגיל ביין, אפי' לבו אטום כבתולה, יין מפקחו [והני מילי היבא דשתי פורתא אבל היבא דשתי טפי כל שכן דמטפש, הרי הוא אומר (משלי ב' א') לץ היין הומה שכר כל שוגה בו לא יחכם. יד רמח] **שנאמר** זכריה ט **ותירוש** [ויין] **יגובב בתולות** לז אטום (כבתולות) [כבתולה. רע"י פי' כבתולה שהיא אטומה] עושה נצוצ וחלול:

אמר רב הונא ברי' דרב יהושע, פשיטא, חלק בכור וחלק פשוט שני חלקין שהבכור נוטל, אחד משום בכורה, ואחד משום פשיטות, יהצין ליה אחד מנרא זו אלל זו, שהרי שניהן חלקו הן והרי הן חלקן אחד **יהבינן ליה אחד מצרא** [תוס'],

יבם מוא' המייבם את אחת אחיו, דקס תחמיו לנחלה, ונוטל שני חלקים, מאי מי מנא אמרי ליה, הואיל ומכח אחרינא קאמי לא יהצי להו ניהליה אחד מנרא זו אלל זו, אי לאו מעליה (א. ד"ס) גבן בדמי [פי' אם לא נגבה לך מוחשבון על שנתני לך שתי השדות זו אצל זו?]

אמר אביי היא היא [גם ביבם צריך ליתן שתי השדות זו אצל זו], **מ"ט בכור קרייה רחמנא,**

רבא אמר, אמר קרא דברים כה והיה הבכור [אשר תלד] ציצס קמשמע, דמנא בגדול לייבם [ולא קאי הבכור על ודל שיוולד מן היבום], אשר תלד פרט לאיילוניות, והכי מדרש קרא יבמה יבא עליה וגו' והיה הבכור, [והפסוק מפרש] אחי מן היבמין יבא עליה? הבכור, [ומפרש המושך הפסוק] אשר תלד, [וכגון] [כגון. ד"ס] שהיבמה צמ וולדות היא, פרט לאיילונות הוייתו **כבכור** [ליטול ב' חלקים. רג], **ואין חלוקתו כבכור** [ליטול שניהן במצרא אחד. ר"ג], ואינו נוטל זו אצל זו אם אינו מפצה להאחים],

ההוא [גברא] דובן ארעא, אמצרא דבי נשי'ה קנה קרקע אלל שדה אציו [וראה תוס'] שבנשיה כלול גם חמיו, וגם אביו [המילה "נשיה" גם בשבת קנא, ומקורו מלשון בר גש, ואינש, שהוא מלשון בן אדם, ולכן נקרא אבא "גש"]],

כי קא פלגו [כי מטא למיפלג] עם אחיו צנכסי אציו **א"ל פלגו לי אמצראי, אמר רבה, כגון זה כופין על מדרת סדום** [תוס'] זה נהנה וזה לא חסר,

מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי, מעלינן ליה עלייא לו היא [שדה זו שאצל שדך] משותפת **כי נכסי דבי בר מריון** כקרקעותיו של צר מריון שהיו מעולות, ומסתברא הא דרב יוסף צדעה צעל [שאין צריך להשקותם שיש לה די גשם], שיכולין לומר פעמים שזו מתצרכת משאר השדות [תוס'], **והלכתא כרב יוסף,**

תרי ארעמא, אתרי נגרי [יאורים] אם צית השלמין היא, ויש לשני אחין

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף י"ג ע"ב

קח לך עבדים שיחממו אותך, ורחוץ בך, ולא מני עני למימר ליה קנה חלקי וירחצו במרחץ, קח לך זיתים ובא ועשה בבית הבר [גלע"ד] כמו מעשה אנימא [גישין פ"ח ע"ב] שהוא ענין מיעוץ ולחיצה כמו שם עשו דרי בתוליה, חננו עושה את כל מעניך, שהכל לשון עיסה, כמו ועסותם רשעים כי יהיו עפר תחת כפות וגו'. הרה"ג ר' ישראל ליפשיץ זצ"ל?

התם נמי גוד איכא אגוד ל"כא שאין העני אומר לו אף אני אקנה חלקך, שאין לו צמא לקנות, לפיכך אין יכול לכופו [לקנות. ררי"ף],

ת"ש [שנינו בברייתא, דאילו במשנה לעיל יא. הלשון ואם לאו אין חולקין], [זה הכלל. ד"ם] כל שאילו יחלק, ושמו עליו כל דבר שיש בו שיעור שאם מחלקנו עדיין יהא עליו שמו הראשון חולקין, [ו.ד"ם] אם לאו מעלין אותו בדמים היינו גוד או אגוד,

תנאי היא, דתניא [ראובן אומר לשמעון] טול אתה שיעור, ואני פחות כגון חצר שאין בה שמנה אמות, ואמר זה חלקי וטול לך ד' אמות, ואני [אקס. ררי"ף] המוסר, שומעין לו [בעל כרחו של שמעון], רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו,

היכי דמי, אילימא כדתני, מאי טעמא דרשב"ג, אלא לאו חסורי מחסרה והכי קאמר, טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו, וגוד או אגוד נמי שומעין לו שלא רצה למחול כלום, אלא קנה חלקי או אקנה חלקך,

ואתא רשב"ג למימר, אין שומעין לו [ופליגי תנאי בגוד או אגוד],

לא, לעולם כדקתני [שראובן מוותר לשמעון], ודקאמרת מ"ט דרשב"ג, משום דאמר ליה [שמעון אומר לראובן] אי בדמי [אם אתה רוצה שאשלם לך מה שאני נוטל יותר ממך] לית לי דמי למיתן לך, [לקבלו] במתנה לא ניחא לי, דכתיב משלי טו ושונא מתנות יחיה,

א"ל אביי לרב יוסף, הא דרב יהודה דאמר גוד או אגוד דשמואל ה"א משמיה (דרכיה) [משמואל רביה. ד"ס] קבלה [ולא משמיה דרב שגם היה רבו. ראה רג] # [וצ"ע שהרי גם רב נחמן היה תלמידו של שמואל?], [פי' דהלכתא כוותיה דשמואל בדינא. ע"פ הריטב"א. כן הוא בבבורות מוטו; ואע"ג דקיימא לן דכל היכא דפליגי רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני. וראה רא"ש ב"ק פ"ד הטעם למה אומרים כן] [וראה ב"מ סו. איכא דאמרי אמר ליה [רב נחמן לריש גלותא] דרדקא קרעיה, דבולי עלמא לגבי ידי דבינא, דרדקי נינהו. וצ"ע], דתנן וכתבי הקודש אע"פ ששניהם רוצים לא יחלוקו,

[יש מפרשים מושך או אמשוך, כתרנומו של משיכה, ולפי הפירוש הזה אפשר כי אין דין דגוד או אגוד אלא על פי שומת ב"ד שיטול אותו בשוויו, ור"י וכמה גאונים פירשו דמעלין ליה כנכסי דבר מריון וכו'. ריטב"א עיי"ש],

רב נחמן אמר, לית דינא דגוד או אגוד שזה יכול לומר לא שלך אקנה ולא שלי אמכור, אלא שומפין נהיה זה,

א"ל רבא לרב נחמן, לדידך דאמרת לית דינא דגוד או אגוד, בכור ופשוט שהניח להן אביהן, עבד [אי אפשר לחלקו שהוא בן אדם חי], ובהמה טמאה [ראי אפשר לשוחרטה ולחלוק הבשר. רג] שאי אפשר [לחלקו] [לחלקו. ד"ס] כיצד יעשו, להכי נקט צדור ופשוט דערימא מילתא להיות שומפין זה [תוס'], כיצד עושין [הגם שיכולין להשכיר העבד והבהמה ולחלוק בדמים? י"ל דבזה לא יגיע לבכור פי שנים שזה ראוי ולא מוחזק. ע"פ הריטב"א עיי"ש, וראה בית האוצר מערכת ב-ה יג.]?

[לא הבנתי קושית הגמ', אם רב נחמן סבר שכן הוא ההלכה דלא אמרינן גוד או אגוד, מה בכך שיש אופן שלא יהיו יכולים לחלוק, בכל הלכה יש אופן שיש בעיות?],

א"ל שאני אומר, עובד [העבד או הבהמה טמאה] לזה יום אחד ולזה שני ימים,

מיתיבי [מקשה על רב יהודה דאית ליה גוד או אגוד], [מקור מאמר זה הוא משנה בגיטין מא, ומובא גם בפסחים פח; וחגיגה ב:], מי שחציו עבד וחציו בן חורין, עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה,

ב"ש אומרים, תקנתם את רבו את עצמו לא תקנתם, לישא שפחה אינו יכול [תוס'], לישא בת חורין אינו יכול, יבטל, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה, שנאמר ישעיה מה לא תהו בראה לשבת יצרה [הא דלא מייתי קרא דפרו ורבו? וכו']. תוס', אלא כופין את רבו [תוס'] ועושין אותו בן חורין, וכותבין שטר על חצי דמיו, וחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש טעמא דמפני חיקון העולם, הא לאו משום פריה ורביה לא כיפין ליה, ולא מני עבד למימר ליה אקון בדמים, ואמן לך בחלקך?

שאני הכא, דאגוד איכא, גוד ל"כא העבד יכול לקנות [את חלקו של אדוניו], אלא אינו אומר קנה חלקי, שאין דמים לבן חורין, שאין עבד עברי נמכר אלא לשם,

ת"ש, שני אחין אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ, ובית הבר [שעוצרים שם זיתים], עשאו לשכר [הוא הדין אפילו עשאו לעצמו, אלא שמוצא להשכיר. תוס' ע"ב ד"ה אם] השכר לאמצע, עשאו לעצמו הרי עשיר אומר לעני

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואמר שמואל, לא שנו אלא בכרך אחד כל ספרים עשויין בגליון, ואם יצאו לו לצ"ד לחלקו בזיון הוא [שכל ספרים היו עשויין כמו מגילה בגליון, ואם יצאו לו לצ"ד כדי לחלקו יש בו זיון. ר"י"ף], אבל בשני כריכות כגון תורה בכרך אחד, ונציאם בכרך אחד חולקין קס"ד דאפילו אין שניהם רוצים, וע"כ אין דמיון שוין ואי לית דינא דגוד או אגוד היאך הוא כופיהו זה יאמר אני לא אתן לך עודף הדמים וגם לא אתן לך היפה שאקבל ממך דמים, ולא גרסי תרוייהו כריכין להאי,

ואי ס"ד לית דינא דגוד או אגוד, מאי איריא בכרך אחד, אפי' בשני כריכין נמי?

[ודוחה דלעולם לא סבר שמואל גוד אגוד] תרגמא רב שְלָמָן [אמר רב שלמן משום דאיבא רווח ביתא אפילו אם הצעל נטעל, נוח לאשה למכרה צמייה, כדי שמהא פרנסתה מנזיה צניטה צריז. ב"ק פט, ובמנחות כט. לגבי המנורה, וברכות לט: אמר ליה מה שמך? אמר ליה שלמן, אמר ליה שלום אתה ושלמה משנתך, ששמות שלום בין התלמידים, ובבבא ה: רב אדא ורב שלמן, תרוייהו מבי כלוחית, אמרי אף מתקנת רבן יוחנן בן זכאי ואילך ביצה אסורה], בששניהן רוצין הא דשמואל אשניהם רוצים דמתימין קאי, דקמי לא יתלוק, ואמר שמואל צמי כריכות אם שניהם רוצים יתלוק,

אמר אמימר, הלכתא, אית דינא דגוד או אגוד,

אמר ליה רב אשי לאמימר, הא דרב נחמן [ומה יהיה אם דינו של רב נחמן דלא סבר גוד או אגוד] מאי?

אמר ליה, לא שמייעא לי, כלומר לא סבירא לי [יש לשון זה בש"ס עשרה פעמים],

ולא [פי' וכי לא אמרין דלית דינא דגוד או אגוד], והא [רבין. ד"ס] בר חנינא, ורב דימי בר חנינא, שבק להו אבוה תרתי אמהתא, חדא ידעא אפאי ובשולי, וחדא ידעא פילכא ונוולא לעווט ולארוג, ל"א ציסתריק תכשיטי ספסלים שקורין טפ"ד,

ואתו לקמיה דרבא, ואמר להו לית דינא דגוד או אגוד לכופו למת דמי העדפים ציפה, ולא למכור חלקו?

[רש"י מפרש דהה"א הוא שהמחלוקת בין האחין היה מי יקח השפחה ההכמה ביותר, וע"ז מתרין הנמ' שזה לא נקרא גוד או אגוד, שבאמת שניהם רוצים וצריכים שתי השפחות רק שרוצים לוותר ליתן לאחיו אחת כדי ליקח השפחה היותר טובה ולשלם העודף, ואם היה המחלוקת על שתי השפחות יחד ודאי הרין דאמרינן גוד או אגוד. א"ח],

שאני התם, דלמר מיבעי ליה תרוייהו, ולמר מיבעי ליה תרוייהו, כי קאמר ליה שקול את חדא ואנא חדא לאו גוד או אגוד הוא אי לא אמר ליה או קם שניהם או אקם שניהם, דכל אחת אין צה כדי לאחד,

[וכי לא מצי למימר הכי] והא כתבי הקדש דתרוייהו מיבעי להו, ואמר שמואל לא שנו אלא בכרך אחד, אבל בשני כריכין חולקין וקס"ד צע"כ של אחד מהן, אלמא כי אמר ליה שקול חדא וגוד (דמי) [דמים. ד"ס] היתירי או אגוד, כיפינן ליה? הא תרגמא רב שלמן בשרצו,

ת"ר, מדביק אדם תורה נביאים וכתובים כאחד [הגם שהם קדושות נפרדים], דברי ר' מ, ר' יהודה אומר, תורה בפני עצמה, נביאים בפני עצמן, וכתובים בפני עצמן, וחכ"א כל אחד ואחד בפני עצמו כל ספר וספר של נציאם ושל כמוצים, צריך להיות כרך לעצמו,

ואמר רבי יהודה, מעשה בביתוס בן זונין שהיו לו שמנה נביאים כל ספרי נציאם שמנה הן [יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל, ישעיה, תרי עשר. לקמן י:]: מדובקין כאחד, על פי ר"א בן עזריה, וי"א לא היו לו אלא אחד אחד בפני עצמו,

אמר רבי, מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים וכתובים מדובקים כאחד והכשרנום [להניחם כך, כדברי ר"מ],

[ומוסף שבאופן שהם כרוכים יחד צריך שיהא ריוח] בין חומש לחומש של תורה, ארבעה שיטין, וכן בין כל נביא לנביא, ובנביא של שנים עשר ג' שיטין [בין נביא לנביא], ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה אם נודמן לו סיום הספר מלמטה בסוף הדף, מתחיל ספרו האחר בראש הדף, ואינו צריך להניח ריוח חלק צניטה [וגראה לר"י דבין חומש לחומש של תורה צריך להניח, ואנביאים דוקא קאמר דאין צריך. תוס' עיי"ש],

ת"ר, הרוצה לדבק תורה נביאים וכתובים כאחד, מדבק ועושה בראשו כדי לגול עמוד מניח קלף חלק, לגול על גבי עמוד של עץ שהספר נגלל עליו, ובסופו כדי לגול היקף צופו מניח חלק גדול כדי לגול בו כל הקיפו, שאין עושה שני עמודים לגוללו לאמצעו, כמו שאנו עושין לספר תורה, אלא גוללו ממחלתו לסופו וכוכך החלק על כל ההיקף, ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה

דף י"ד ע"א

ואם בא לחתוך חותך,

מאי קאמר מאי למימרא, [הא?] הכל מודים דאם כל אחד ואחד צפני עצמו טפי עדיף?

הכי קאמר [נתינת טעם, שלכן מסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה] שאם בא לחתוך חותך [תוס'] ומתחיל מלמעלה ולא יניח חלק, שהרי אם צה

אבני חן למסכת בבא בתרא

לחמוך חומך, ונמנל זה רלש הכרך, וגנלי הול לו להיות דף זה משונה מחצירו על חנס,

ורמזינהי [ששנינו בברייתא לעיל שבראשו עושה כדי לגול עמוד, ובסופו כדי לגול היקף, ובאן משמע שבראשו ובסופו שוה], תחלת ספר וסופו כדי לגול קס"ד מד שיעורא יהיז ליה לתחילתו וסופו, כדי לגול מאי, אי כדי לגול עמוד קשיא הקף, אי כדי לגול הקף קשי' עמוד?

א"ר נחמן בר יצחק לצדדין קתני [ולכן אומר סתם כדי לגול, שבראשו כדי לגול עמוד, ובסופו כדי לגול הקיפו],

רב אשי אמר, כי תניא ההיא בספר תורה, כדתניא כל הספרים נגללים (מתחלתן לסופן) [לתחלתן. ד"ס, רש"ש] וס"ת נגלל לאמצעיתו [רק בס"ת עושין כן משום כבוד וטוהר הציבור. שט משם הר"י מיגאש], ועושה לו עמוד אילך ואילך [משני הצדדין בתחלתו ובסופו, ואין צורך כדי לגול כל הקיפו],

א"ר אליעזר בר' צדוק, כך היו כותבי ספרים שבירושלים עושין [ל]ספריהם לספרי תורה,

ת"ר, אין עושין ספר תורה, לא ארכו יותר על הקיפו זריך למנלס הכתב לפי עובי הקלפי', לכשיגמור יהא חוט המקיף את עובי כמדת ארכו, ולא הקיפו יותר על ארכו,

שאלו את רבי, שיעור ס"ת בכמה ארכו מיציעל לה? אמר להן בגייל [עור מעובד כמו שהוא בלי לחלקו לעביו. ראה תוס'] ששה שוהא עז והקיפו גדול זריך ששה טפחים, וז' היא מדה להיות נגמר בששה טפחים היקף נכתב צינוי [כמדת ס"ת שבארון, כדלקמן אליבא דר"מ, וכו' ש"מ דשל גייל היה, וכו' מצוה מן המובחר כדעת ר"ה. יעב"ץ], בקלף [עור שחילקו אותו לעביו החלק שלצד השער נקרא קלף] בכמה, איני יודע [על דעת הרמב"ן רק בדיעבד כשר לכתוב על קלף, והרשב"א כתב שמן הירושלמי נראה שמותר לכתוב לכתחלה על קלף, וכן העם נוהג לכותבו על מעין קלף. שט],

רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא, ולא איתרמי ליה ארכו כהקיפו אלא חד, רב אחא בר יעקב כתב חד אמשיכה דעיגלי ואיתרמי ליה ארכו כהקיפו, יתבו ביה רבנן עינייהו [קינאו בו שכך כיון. רג] ונח נפשיה,

מספר חזון איש חו"מ ח"ג בסופו דף קט,

מסודות הברייאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של נשמים מוצקים, וכדאמר פסחים נ: כיון דנפיש אפחזיהו שלמא בהו עינא, ובב"מ פד. לא מסתפי מר מעינא בישא, ושם ע"ב פירדא אחת יש לי ביניכם כו', ושם קו. לא תובין ארעא דסמיכא למתא, ובשעה שבני אדם מתפעלים על מציאות מוצלחה, מעמידים את מציאות

זו בסכנה, ומ"מ הכל בידי שמים, וכל שלא נגזר עליה בדין שמים לאבדן הדבר ניצל, אבל כשנגזר הדבר לאבד, מתגלגל הדבר לפעמים ע"י שומת עין תמחון על הדבר וע"י זה הוא כלה, וכדאמר ב"מ קו: דרב סליק לבי קברי כו', תשעין ותשעה בעין רעה, והיינו כשנגזר עליהן מיתה ביוה"כ הודמן לפניהן עין רעה שנגלגלה מיתתן, וכעין דאמרו מגילה כב: הא והא גרמא לי', וכן ראב"י [כאן] כשהגיע זמנו ליפטר מן העולם ונגזר עליו זמנו גלגלו מן השמים סיבת מותו ע"י הערת תמחון בלב רבנן, וכן הוא עובדא דר"ח בר' דר"א ברכות נח: ויתכן דכל שהאדם במעלה יתירה כל סגולותיו ובחינותיו יתירות, ועינו יותר פועלת, והיינו דאמר יתבו ב' רבנן עיניהו, והא דאמר רשב"ג פירדא אחת כו', אע"ג דבלא דינא לא מיית אינש, משום דשמן מקטרג בשעת הסכנה, ואדם נידון בכל יום, וגם בדין ויה"כ קובעין לפעמים להניחו אחרי טבע העולם ולא לעשות לו נס.

אמרו ליה רבנן לרב המנונא, כתב רבי אמי ד' מאה ספרי תורה [המספר ד' מאות הוא גוזמא, וראה מש"כ לעיל ח' ע"ב], אמר להו דילמא דברים לג תורה צוה לנו משה כתב ארבע מאות פעמים, אלל ארבע מאה ספרים אין פנאי לאדם אחד לכמוז [ואומר ר"ת דאותו פסוק קריי תורה כדאמר בר' ג' דסוכה [מב]. קטן היוודע מגבר אביו מלמדו תורה, מאי תורה תורה צוה לנו משה. תוס'],

א"ל רבא לר' זירא נמע ר' ינאי ארבע מאה כרמי, א"ל דילמא שתים כנגד שתים ואחת יוצא זנב שמי גפנים כנגד שמים וא' יוצא זנב צדק קריי כרס לגבי למזור עליו מעורכי המלממה במסכת סוטה (דף מג),

[פירוש משום ישוב א"י הוא דעביד, ומעלין עליו כאילו נטעה כולדי. וכן הא דאמרו ליה לרב המנונא דכתב ר' אמי שבעין ספרי דאורייתא ואמר להו רב המנונא דילמא תורה צוה לנו משה כתב בהו, משום דאמרינן במנחות (ל' ע"א) הלוקח ספר תורה כאלו חוטף מצוה, כתבה כאלו קבלה מזה סיני, כתב בה אות אחד או שהגיה בה אות אחת מעלין עליו כאלו כתבה. רשב"א],

מיתיבי [מקשה על מה שאמר דצריך שיהיה ארכו כהקיפו ומסקנת הקושיא היא בעמוד ב'], [ראה שקלים טו:], ארון שעשה משה [כתיב בפרשת תרומה שמות כה י] אמתים וחצי ארכו [דהיינו 15 טפחים למ"ד באמה בת ששה], ואמה וחצי רחבו [9 טפחים] ואמה וחצי קומתו, באמה בת ששה טפחים ר"מ לטעמיה דלמר (סוכה ה) כל האמות היו צינורות,

והלוחות [כל אחד מהן] ארכן ששה, ורחבן ששה ועביין שלשה, מונחות (כנגד ארכו) [לארכו. ד"ס] של ארון וז' אלל וז' [פ' מונחות לארכה, זה אחר זה, דבאופן אחר לא היה נכנס],

כמה [הלוחות אוכלות מופקות בארון, כך לשון המשנה (מדות פ"ג מ"א) אוכל דכרוס אמה אחת גזי יסוד המזבח, ואף כלשון מקרא [יחזקאל מז ה וְהָשִׁיבּוּ מִן הַעֲלִיזוֹת קָצְרוּ מִן הַיָּרֵי קָלִי [כמו יאכלו] אֲשֵׁי־קִיס [העמודים] מִהֶהָ צִסְּרִי יִחְזַקֵּל [ראה רש"י שם שכתב "לא הבנתי בהם כלל", וכתב שם על פסוק ג' ואני לא היה לי לא רב ולא עוזר בכל הבנין הזה אלא כמו שהראוני מן השמים

אבני חן למסכת בבא בתרא

ו, שנים עשר טפחים,

אלכע ומחצה באלכע קטנה קאמר שהטפח ד' בגודל, וממש באלכע, ושם בקטנה, ואצבע לכותל זה, [ור"מ ור"י פליגי בעובי הכתלים דלר' מאיר היה עובי הכותל חצי טפח ולר' יהודה היה אצבע],

פירנסת ארון לארכו, צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות (אוגדות) [אוכלות] בארון ששה טפחים, נשתייר שם טפח ומחצה, צא מהן חצי טפח, אצבע ומחצה לכותל זה ואצבע ומחצה לכותל זה, נשתייר שם טפח שבו עמודין עומדין ז' עמודי כסף כמין עמודי ספר מורה שוכנים לארכו והלוחות ציניהן שנאמר עמודיו עשה כסף,

[נראה לר"ת דסימן להעמדת ישראל היה ולא עשאוה של זהב שלא להזכיר מעשה העגל דאין קטיגור נעשה סניגור וכו'. תוס'],

שנאמר שיר השירים ג,

אפריון [הוא המטה שנושאין בה הכלות וברד"ל הושיבה באפריון (סוטה י"ב ע"א) וכן קראו ר"ל למטה פוריא ואמרו על שם שפרין ורבין עליה (כתובות י' ע"ב) והנמשל הוא על בנין המקדש שהיה בנין נפלא ומפואר. מצודות] [זה להל מועד שנקבע במשכן שילה עשה לו אפריון חופת כמר לכבוד. רש"י שה"ש], עשה לו המלך שלמה מעצי הלבנון,

עמודיו עשה כסף, רפידתו [ענין הצעה כמו רפדוני בתפוחים. שיר ב' ה'. מצודות] [משכנו ומשכנו על הכפורת שהוא זהב. רש"י שה"ש] זהב,

מרכבו ארגמן [זה הפרכת שהיה תלוי ורוכב על כלונסות מעמוד לעמוד. רש"י שה"ש], תוכו רצוף [סדור צרופת] אהבה [ארון וכפרת וכרזים ולוחות. רש"י שה"ש] וגו',

שמואל א ו א וְהָיָה אָרֹן יְהוָה בְּשֶׁרֶה פְּלִשְׁתִּים שְׁבָעָה חֳדָשִׁים: ב וַיִּקְרָאוּ פְּלִשְׁתִּים לַפְּתָנִים וְלַקֶּסָּמִים לֵאמֹר מַה־נַּעֲשֶׂה לָאָרֹן ה' הֲיִדְעֵנוּ בְּמָה נִשְׁלַחְנוּ לְמָקוֹ מִן־גִּי וַיֹּאמְרוּ אִם־יִשְׁלָחוּם אֶת־אָרֹן ה' אֶל־הַיִּשְׂרָאֵל אֶל־תְּשַׁלְּחוּ אֹתוֹ רִיקָם כִּי־הָשֵׁב תְּוָשִׁיבוּ לוֹ אֲשֶׁשׁ אֹז תִּרְפָּאוּ וְגו' וְדַע לָכֵם לָמָּה לֹא־תָסוּר יְדוֹ מִכֶּם: ד וַיֹּאמְרוּ מַה־הָאֵשֶׁשׁ אֲשֶׁר נָשִׁיב לוֹ וַיֹּאמְרוּ מִסֵּפֶר סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים חֲמִשָּׁה עָפְלִי [מַחֲרִי] זָהָב וְחֲמִשָּׁה עֶבְרִי זָהָב כִּי־מִגָּפָה אֶחָת לְכֹלם וּלְסַרְנֵיכֶם: ה וַעֲשִׂיתֶם צִלְמֵי עָפְלִיכֶם [מַחֲרִיכֶם] וְצִלְמֵי עֶבְרִיכֶם [העפולים שהכו בהם האשדודים [כמש"כ שם ה' וידך אותם בעפלים (בטחורים קרי) ופרש"י מלחולת כרכשא מכת הנקב, עכברים נכסין נקביהם ושומטין בני מיעין ויוצאין] היו דומים בצד מה לדמות עכברים] # [שעפלי היה שם החולי וגם שם שרץ] ולזה אמר להשיב גם חמשה עכברי זהב לכפר על העם חמשת האומות שבארץ פלשתים] הַמְּשֻׁחִיתִם אֶת־הָאָרֶץ וְגַתְתֶּם לָאֵל הִי יִשְׂרָאֵל כָּבוֹד אֲוִלִי יִקַּל אֶת־יְדוֹ מַעֲלִיכֶם וּמַעַל אֶל־הֵיכָל וּמַעַל אֶרְצְכֶם: ו וְלָמָּה תִּכְבְּדוּ אֶת־לִבְכֶּם בְּאֲשֶׁר כָּבְדוּ מִצְרַיִם וּפְרַעֲוָה אֶת־לִבָּם הֲלוֹ אֵא כְּאֲשֶׁר הִתְעַלֵּל בָּהֶם וַיִּשְׁלָחוּם וַיִּלְכוּ: ז וְעַתָּה קָחוּ וַעֲשׂוּ עֲגֹלָה חֲדָשָׁה אֶחָת וַיִּשְׁתִּי פָרוֹת עֲלוֹת אֲשֶׁר לֹא־עֲלָה עֲלֵיהֶם עַל וְאֶסְרֵתֶם

נשתיירו שם שלשה טפחים, צא מהן טפח לעוצי הכתלים שהרי מבחוץ נמדד אמתים וחצי ארכו חציו לכותל זה וחציו לכותל זה, נשתיירו שם שני טפחים, שבהן ספר תורה שכתב משה כמו שנאמר וכתוב משה את (התורה) [הסיכה] וגו' (דברים לא) מונח,

שנאמר מלכים א ה אין בארון רק שני לוחות האבנים אשר הניח שם משה [וגו'], מאי אין בארון רק, מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אך ורק שני מיעוטין הן אלא לרבות, ס"ת שמונה בארון,

[ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ואיכא לפרושי דהיינו טעמא דאמרינן אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, דכיון דמיעוטא בתרא לא איצטרך למיעוטא דנפקא ליה ממיעוטא קמא, איכא למימר דלגלויי עליה דמיעוטא קמא הוא דאתא לאשמועינן דכי היכי דמיעוטא בתרא לא אתא למיעוטא מיעוטא קמא נמי לא אתא למיעוטא אלא דוגמא בעלמא נקט, ומאחר דמרח קרא ואשמועינן דלא למעוטי (ה)הוא מידעם קאתי, ממיילא שמעינן דדעתיה דרביי, [ועוד] יש לפרש אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות כלומר שהמיעוט השני ממעט מן המיעוט הראשון ונמצא מרבה בעיקר, והכי נמי איכא לפרושי גבי אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט כי הני תרי טעמי דכתבינן וטעמי מעליי אינון. יד רמה סנהדרין מו.],

פירנסת ארון לארכו כלומר מלאת כל חללו לארכו ופירש"י זרכי מדמו, צא ופרנס ארון לרחבו, כמה לוחות אוכלות בארון ששה טפחים (צמדת) [צמדת. ד"ס רמז], נשתיירו שם שלשה טפחים, צא מהן טפח, חציו לכותל זה וחציו לכותל זה,

נשתיירו שם שני טפחים, [כדי. רש"י] שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא רחוק [תוס'] כלומר לא היה צריך להיות רחוק כל כך, אלא בשביל ס"ת המונח ארכו לרוחב הארון, שלא יהא נכנס ויוצא בדומק דברי ר"מ,

[והא דבעי שני טפחים ולא סגי בבציר מהבי? שמואל י"ל דבעינן טפח מכאן וטפח מכאן שיכניסו חד ידא מהאי גיסא וחד ידא מהאי גיסא ויכניסו יפה ויוציאו יפה שלא בדוחק. תורת חיים וכן הוא ברבינו גרשום],

ר' יהודה אומר מדת הארון צלמה של ה' טפחים הימה, רבי יהודה לטעמיה דקאמר, אמת כלים צלמה צת חמשה באמה בת חמשה טפחים [והארון היה שנים עשר ומחצה טפחים על שבעה ומחצה טפחים], והלוחות ארכן ששה ורחבן ששה, ועביין שלשה, מונחות (באורכו) [לארכו. ד"ס] של ארון [ו. ד"ס]מוטלות על רומחן ולא על חודן [הגם שהוא כן גם אליבא דר"מ, מ"מ איצטרך לאשמועינן שגם לר"י שהיה הארון יותר קטן, אפ"ה היו מוטלות על רוחבן],

כמה לוחות אוכלות בארון, שנים עשר טפחים, נשתייר שם חצי טפח, אצבע [תוס'] לכותל זה שהטפח ארבע אלכע, ולמאן דגרס

אבני חן למסכת בבא בתרא

הלכות, ולעולם בגויה מן הצד,

ור"מ עמודי' היכא הוו קיימי כיון דמנריך טפח מכאן וטפח מכאן כרוחצ הארון, שלא יהא ס"ת יוצא ונכנס בדומק, העמודים היכא מנמי, הלא ימעטו את המלל? מבראי [מבחזין],

ור"מ, שברי לוחות דמונחין בארון מנ"ל? נפקא ליה מדרב הונא [ר"ל דגם ר"מ אית ליה דרשה דרב הונא, וכן יש לפרש לקמן נפקא ליה מדרבני רב יוסף. מנחת יהודה], דאמר רב הונא, מאי דכתיב שמואל ב ו ב אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם מרי זימני כמיני ללוחות ולשברי לוחות ה' צָבָאוּת יֵשֵׁב הַפְּרָכִים עָלָיו, מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחים בארון,

ואידך [ר' יהודה], ההוא מבעי ליה לכדרכי יוחנן, דא"ר יוחנן א"ר שמעון בן יוחאי, מלמד שהשם [שאין מוכיזין. רג.] וכל כינויו [כל שבעים שמות של הקב"ה. רג.] מונחין בארון, [וראה באור שמח הל' ע"ז פ"ב הקדמה ב' שכתב וז"ל כנויו מקרי מה שנקרא השי"ת בכל לשונות הגוים וכו'] שעפ"י הנסבה הרעה שנפל הארון שבי ביד פלשתים כתבו איך נקרא השי"ת בכל לשונות הגוים וכו' כי בפקודת שמואל הרמתי נתנו שמות של הגוים אשר נקראים כנויים בארון ה'.

[בסוטה מ"ב ע"א כמשנה שהמשוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם וכו' ה' אלוקים ההולך עמכם להלחם לכם וגו' זה מנחת הארון. ובגמ' שם ע"ב וכל כך למה? פרש"י מה היא הליכה זו דמשמע הולך ממנו, שהשם וכל כינויו מונחין בארון פרש"י היוצא עמהם צמלממה. א"ח].

ואידך [ר' מאיר] נמי מיבעי ליה להכי? אין הכי נמי,

אלא שברי לוחות דמונחין בארון מנא ליה?

נפקא ליה מדרבני רב יוסף, דתני רב יוסף דברים י ב אשר שברת ושמתם, מלמד שהלוחות ושברי לוחות מונחין בארון,

ואידך, ההוא מיבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ר"ל אשר שברת קרא ימיה הוא # [פ' הרי ידוע הוא לכל שמושה שיבר את הלוחות] למסמיה לושמתם לדשה, אמר לו הקב"ה למשה, יישר כחך שישברת ללמדך שהוא מן הדברים שעשה משה רבינו ע"ה מדעמו והסכימה דעמו לדעת המקום שבת פ"ז ע"א ויבמות ס"ב ע"א שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום פירש מן האשה ושיבר הלוחות והוסיף יום אחד עיי"ש].

[דברים י ב ואכתב עליהלחת אתהדברים אשר היו עליהלחת הראשונים אשר שברת ושמתם בארון], ויש עוד פסוק בשמות לד א ויאמר ה' אלי-משה פסל-לך שני-לחת אבנים פראשנים וכתבתי עליהלחת אתהדברים אשר היו עליהלחת

אתהדברו' ת בענלה ותישיבתם בניהם מאחריהם היתה:ח ולקחתם אתהדברו' ה' ונתתם אתו' אליהענלה ואת א פלי הזהב אשר השבתם לו' אשם תשימו בארגו מצדו' ושלחתם אתו' והלה:

וארגו ששיגרו בו פלשתים דורון לאלהי ישראל, מונח שם מצדו של ארון מצדו של ארון, שנאמר, שמואל א ו ח ואת א פלי הזהב אשר השבתם לו' אשם, תשימו בארגו מצדו' ושלחתם אתו' והלה,

ועליו ס"ת מונח ולקמיה פריך מעיקרא היכי הוה מונח, שנאמר דברים לא לקוח את ספר התורה הזה, ושמתם אותו מצד ארון ברית ה', מצד הוא מונח ולא בתוכו, ומה אני מקיים אין בארון רק? לרבות

דף י"ד ע"ב

שברי לוחות שמונחים בארון שני לוחות שמונחין תחת הלוחות,

[ועכשיו בא למסקנת הקושיא] ואי ס"ד ס"ת הקיפו ו' טפחים, מכדי כל שיש בהקיפו שלשה טפחים, יש בו רוחב טפח [ראה טפחים יג, ויודעו שזה מה שנקרא [pi] עיי"ש] וזה שהקיפו ששה נמצא ענין רוחבו שני טפחים,

וכיון דלאמצעיתו נגלל, נפיש ליה מתרי טפחא [הרי כאן יותר משני טפחים, משום] רווחא אויך דביני ביני שני עמוד לעמוד [שהרי שני עמודים הם יותר מקום מאילו נגלל על עמוד אחד], בתרי פושכי היכי יתיב דקמני נשמיינו שם ז' טפחים ששם ס"ת מונח [איכא למידק דילמא על צידו היה מונח שאין ברחבו אלא טפח דהא לאמצעיתו הוא נגלל? ונחא לי על צידו אינו דרך הנחה ודרך בזיון הוא, וא"נ אי על צידו [היה מונח] היה בינו וכן הלוחות עוד ריוח טפח וכשהיו נושאים את הארון עם הנדנדוד שמא היה מתהפך. רשב"א עיי"ש עוד וראה רש"ש?]

אמר רב אחא בר יעקב, ספר עזרה ספר שכתב משה וכו קורין צעורה פרשת המלך דהקל וכהן גדול ציה"כ לתחלתו הוא נגלל אין לו אלא עמוד אחד ונגלל מתחלתו לסופו,

ואכתי תרי בתרי היכי יתיב? אמר רב אשי, דכריך ביה פורתא שאינו גוללו כולו, ומניח צו מקלם וכורכו לעצמו וכרכיה לעיל ומניח אותו הכרך על הספר מלמעלה, וכורכו למעלה על הדיקף,

ור' יהודה, מקמי דליתי ארגו ספר תורה, היכי הוה יתיב? דפא הוה נפיק מיניה, ויתיב עילוה ספר תורה,

ור"מ האי מצד ארון מאי עביד ליה? ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד אלא הכתל, ולא מתנח ביני לוחי ולא צין שני

אבני חן למסכת בבא בתרא

הראשונים אשר שפרתו,

ראה רש"י בשבת פ"ז ע"א אשר. לשון אשר שפרתו ושיצחו על שצירקו. ובמנחות צ"ט ע"ב פרש"י מיון שלא אמר לו בלשון כעס, ש"מ הסכימה עמו דעת השכינה כשניטל מורה ושיצרו, מיון דנתיבין לטובה [שעשה משה ק"ו לעצמו מה פסח שאינו אלא מזבח אחד אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, כל המורה כולה וכל ישראל מומרים על אחד כמה וכמה, כדאמרין בפרק הבא על יצמתו ס"ז ע"א. שטמ"ק]. אבל עדיין צריך להבין למה חודה לו הקב"ה על זה?

ואולי יש לפרש שכיון שקבלו ישראל עליהם את העגל הוחב למנהיגם והיה להם התקשרות גדולה להעגל עד שגם ליום מחר שהיה להם פנאי לעשות חשבון הנפש עדיין היו נלהבים עד שזיעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק. שמות ל"ב פסוק ו'. שאנו רואים שההתלהבות לשקר הוא הרבה יותר חזקה מאל האמת, ואם היה הקב"ה צריך להוכיח לישראל שעגל זה הוא שקר היה צריך לעשות פעולה גדולה ואולי מעשה ניסים, לכן ע"י שמשה רבינו עשה מעשה כזו מידעתו לשבר הלחות, והיה צריך לזה חזק הלב, אבל עשה כן מפני שהבין תכליתו, לכן חודה לו הקב"ה על זה. א"ח].

ר' מאיר	ר' יהודה	
ששה	חמשה	אמה בת
חצי טפח	אצבע	עובי הדפנות
בארון, כריך ביה פורתא וזכריה לעיל	על הארגו ומקודם על הרף	ספר תורה מונח
מבראי	בארון	עמודים מונחים
		לימוד הפסוקים:
שהם"ת מונח בארון	שברי לוחות מונחין בארון	אין בארון רק
דמתנח לי מצד ולא ביני לוחי	שהם"ת מונח הארגו	לקוח את ספר וגו'
שברי לוחות מונחין בארון	ישר כח ששברת	אשר ושמנת
שהשם וכל כונו מונחים בארון	שהשם וכל כונו מונחים בארון	אשר נקרא שם

ב"ד ספרי קודש הם:

5 חומשים,

8 נביאים: יהושע, שופטים, שמואל, מלכים, ירמיה, יחזקאל,

ישעיה, תרי עשר (נכתב ע"י אנשי כנה"ג),

11 כתובים: רות, תהלים, איוב, משלי, קהלת, שיר השירים,

איכה, דניאל, מגילת אסתר, עזרא, דברי הימים,

בהושע, וכי עם הושע דבר תחלה, והלא ממושה ועד הושע כמה נביאים היו,

וא"ר יוחנן שהיה תחלה לארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק צימי אותם המלכים עזיה יומם אחז יחזקיה [כ"ה בהושע א א], נאצרעה נביאים הללו כתיב קן, חוץ ממניסה שלא היה צימי עזיהו, אצל היה צימי יומם אחז יחזקיה, ואלו הן הושע, וישעיה, עמוס, ומיכה,

[ומסיים קושייתו] וליקדמיה להושע ברישא [לעיל בבביתא כשמונה כל הנביאים]?

כיון דכתיב נבואתיה (גבי) [בהדי. ד"ס] חגי זכריה ומלאכי [ראנשי כנה"ג כתבו כל התרי עשר. הגהות הרה"ג ר' ישראל ליפשיץ זצ"ל], וחגי זכריה ומלאכי סוף נביאים הוו שכן היו צימי שני צימי שמיס לדיקווס האחרון [כ"ה במגילה טו.], חשיב ליה בהדיהו,

ולכתביה לחודיה וליקדמיה? אידי דזוטרי מורכס [יאבר. וז"ל הרה"ג כלומר משום דכל הספרים נגללים מתחלתן, אי כתבין לה באפי נפשיה, כשמגלגלין הספר מבלע נבואת הושע בהדי הספר ומורכס ומתעלם מן העין, וליכא למיקם עלה היכא כתיבא, משום מוקמינן לה בהדי חגי וזכריה דזוטרי נבואתיהו],

מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל ישעיה קדים לירמיה ויחזקאל, שהיה ישעיה צימי עזיה, וירמיה צימי יאשיה וצימי נחננאל צירושלים, ויחזקאל בגולה צימי גדקיה ליקדמיה לישעיה ברישא,

[וימשני] כיון דמלכים סופיה חורבנא, וירמיה כוליה חורבנא [לאו דוקא כוליה אלא רוביה ככוליה וכו'] וכן ישעיה כוליה נחמתא לאו דוקא וכו'. מהרש"א, ויחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא, וישעיה כוליה נחמתא, סמיכין חורבנא לחורבנא ונחמתא לנחמתא:

מלכים סופיה חורבנא	ירמיה כוליה חורבנא	יחזקאל רישיה חורבנא וסיפיה נחמתא	ישעיה כוליה נחמתא

סידרן של כתובים [11],

רות רות קדמה צימי (שפט. ד"ס) השופטים,

וספר [לתהלים קראהו "ספר" ולא כן לשאר ספרים, מפני דמיונו במבנה לספר התורה, שמחולק גם הוא לחמשה ספרים, ומנין פסוקין קרוב לספר תורה. ע"י קידושין ל, וראה בספר "שרשי היהדות לר' אברהם קריב ז"ל. יוסף דעת] תהלים מהלים דוד [אמרן] [אמר. רע"י] והוא קדם לאיוב,

ת"ר, סדרן של נביאים [8] יהושע, ושופטים, שמואל, ומלכים, ירמיה, ויחזקאל, ישעיה, ושנים עשר,

[ומקשה] מכדי הושע קדים דכתיב הושע א תחלת דבר ה'

אבני חן למסכת בבא בתרא

אָהרן בִּרְבֵּה: ז' וְלִי מִתְּקַדְּרוּ רַעֲיָה אֶל, מִה עֲצָמוּ רְאִשֵּׁיהֶם,

1. ע"י אדם הראשון כגון גלמי ראו עיניך [פ' בעוד הייתי גולם אחד בלא חיתוך אברים ולא נשלמה עדיין צורתי הנה או ראו אותה עיניך]. ולי מה יקרו רעך (מהלם קלט טז) אדם הראשון אמרן [מה מאד יקרו לפני מחשבותיך. רעך מלשון רעיון ומחשבה. מצודות],

2. על ידי מלכי צדק נאס ה' לאדוני [שצ לימיני] וכל המזמור (מהלם קי) [אמרו ר"ל כאשר נצח אברהם את אמרפל ומלכים אשר אתו שאלו מלכי העובדי כו"מ את אליעזר עבדו היאך במתי מספר נצח אברהם עם רב כזה? והשיב להם ה' אמר לאדני אברהם שב בבטחון לתשועת ימיני ולא אשקוט עד אשית וגו'. מצודות],

3. ועל ידי אברהם כדאמרין לקמן איתן האורחי זה אברהם,

4. וע"י משה תפלה למשה (מהלם ז) וכל אחד עשר מזמורים כסדרן [עד סוף מזמור לתורה קאפיטל ק'],

5. ועל ידי הימן [אין זה אברהם, דתרי הימן הוון] משכיל להימן [האורחי. תהלים פח],

6. וע"י ידותון למנצח לידמותן [תהלים לט],

7. ועל ידי אסף [השם "אסף" בתחלת קאפיטל מצאתי 12 פעמים]

דף ט"ו ע"א

8. 9. 10. ועל ידי שלשה בני קרח [לבני קרח] מצאתי 11 פעמים],

ירמיה כתב ספרו, וספר מלכים, וקניות,

חזקיה וסיעתו בני דורו שהאריכו ימים אחרי כתבו (ימש"ק סימן) ישעיה שהרגו מנשה ולא כתב ספרו [ראה ביבמות מ"ט ע"ב שרבו אמר דמנשה דן את ישעיה ושאלו משה רבך אמר כי לא יראנו האדם וחי ואת "אמרת" וארא את ה' יושב על כסא רם ונשא כו' ושאלו עוד שאלות וראה ישעיה שרוצה להרגו והנה ישעיה שם ונבלע לתוך ארו עי"ש כל המעשה. ומנשה זה העמיד לם זהכל כדמוצא דרש"י מענית כ"ו ע"צ] שלא היו הנציאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן, משלי, שיר השירים, וקחלת דכתיב בספר משלי (כה א) אשר העתיקו אנשי חזקיה וגו', ועל שחזקיה גרס להן לעסוק בתורה כדאמרין בחלק (סנהדרין דף נד) נעץ חכב על פתח בית המדרש כו', נקרא הדבר על שמו,

אנשי כנסת הגדולה חגי זכריה ומלכא, זרובבל ומנדיכי ומצריהם, כתבו (קנר"ג סימן) יחזקאל, ושנים עשר, דניאל, ומגילת אסתר, [יחזקאל] שנמצא בגולה,

ואיני יודע למה לא כתבו יחזקאל בעצמו, אם לא מפני שלא נמנה נצואה ליכתב

ואיוב כמ"ד צימי מלכת שצא היה [במלכים א' י א], ואחר כך שלשה ספרי שלמה,

ומשלי, קהלת שניהם ספרי חכמה,

שיר השירים נראה צעירי שאמרו לעת זקנתו [פ' ולכן מנה אותה לאחר משלי וקהלת],

וקניות [איכה] ירמיה אמרן שהיה אחר שלמה,

דניאל אחר ירמיה צימי נצודכ נצר בגולה,

ומגילת אסתר אחריו צימי אשורוש,

עזרא אחריו צימי דריוש השני שעמד אחר אשורוש,

ודברי הימים,

ולמ"ד לקמן איוב בימי משה היה, ליקדמיה לאיוב ברישא? אתחולי בפורענותא לא מתחלינן, רות נמי פורענות היא רעב וגלות ומיתת אלימלך וצניו? פורענות דאית ליה אחרית סוף הפורענות נהפך לאחרית ותקוף שינא דוד משם, דאמר רבי יוחנן למה נקרא שמה רות, שיצא ממנה דוד, שריוהו להקב"ה בשירות ותושבחות,

ומי כתבן [לכתובים אלו] משה כתב ספרו [תורת משה], ופרשת בלעם נצואתו ומשליו, אף על פי שאין אורי משה ומורמו וסדר מעשיו, ואיוב,

[ראה חרדשי הגאונים שנדרפס על גליון הע"י שמביא מספר דרכי משה דפרשת בלעם היינו פרשת אליהוא בן ברכאל איוב פרק ל"ב. עיי"ש וכן כתב בריטב"א שאינה פרשת בלעם שכתובה בתורה ודהוא הקב"ה כתבה כשאר התורה, אלא פרשה בפני עצמה היא שכתב והאריך בה יותר והיתה מצויה להם. א"ח],

יהושע כתב ספרו, ושמונה פסוקים שבתורה מן וימת משה עד סוף הספר,

שמואל כתב ספרו, ושופטים וספר שופטים שכולם קדמו לו ועמד וכתב ספרן, ומה שעלה לשראל צימיהם ורות וכן רות שהיתה צימי השופטים,

דוד כתב ספר תהלים, ע"י עשרה זקנים [חזן מהזמורים שאמר מעצמו] כתב דוד דברים שאמרו זקנים הללו שהיו לפניו, ויש שהיו צימיו כגון אסף והימן וידמותן מן הלויים המשוררים,

[תהלים קלט טז גלמי א ראו עיניך ועל-ספרך בלם וכתבו ימים וצרו ול א

אבני חן למסכת בבא בתרא

בחונה לארץ, וכתבום אלו לאחר שבאו לארץ,

וכן ספר דניאל שהיה בגולה,

וכן מגילת אסתר [אבל ראה ברש"י על מגילת אסתר ט ב ויכתב מרדכי היא המגילה הזאת כמות שהיא. רצ"ע],

ושנים עשר, מתוך שהיו נבואומיהם קטנות, לא כתבום הנביאים עצמם איש איש ספרו, ובאו חגי זכריה ומלאכי, וראו שרות הקדש מסתלקת, שהיו הם נביאים אחרונים, ועמדו וכתבו נבואומיהם, וזרפו נבואות קטנות עמם ועשאוהו ספר גדול של איבדו מחמת קטנם,

[אנשי כנסת הגדולה: לאברבנאל הם י"ב (?) 1 חגי 2) זכריה 3) מלאכי 4) זרובבל 5) מרדכי בלשן 6) עזריא 7) יהושע בן יהוצדק 8) שריה 9) רעליה 10) מספסר 11) בני 12) רחום 13) בעננה 14) נחמיה בן חכליה,

והרמב"ם צ"ח ע"ה חנניה מישאל ועזריה, ואברכנאל ממאן בזה, וגלו אליהם חכמים אחרים עד שהיו ק"כ והם קבלו מנביאים וכו' והיו כולם בזמן אחד (וי"א שלא היו בזמן אחד) ואחרון שבהם היה שמעון הצדיק. סדר הדורות ג"א ת"ח 352.- א"ח],

עזרא כתב ספרו, ויחס של דברי הימים, עד לו עד שייחס עצמו,

מסייעא ליה לרב, דאמר רב יהודה אמר רב, לא עלה עזרא מבבל עד שיחם עצמו שכתב דברי הימים עד שיתם בו את עלמו ועלה, ומאן אסקיה מי סיימו [את ספרו של עזרא] נחמיה בן חכליה,

אמר מר, יהושע כתב ספרו, ושמונה פסוקים שבתורה,

תניא כמאן דאמר (כל) [וי'. ד"ס] הך דקמיני לעיל יהושע כבז ספרו ושמונה פסוקים שבתורה, אחיא כי הא תנא דלקמיה, דאמר נמי יהושע כבזן שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן, דתניא פלוגתא דתנאי כהאי וימת שם משה כו' דברים לד' וימת שם משה עבד ה', אפשר משה (מת) [חי] וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה [ראה רש"י חולין ק: לאחר שנאמר בסיוי וכבז וסידר משה את התורה כבז המקרא הזה על המעשה על כן הוחרה בני ישראל אחרי כן שלא יכלנו גיד, וראה עוד שם קא: לאחר שקבלו משה בסיוי וכל לכבז את התורה כבז אותה אזכרה אלל המעשה לידע], מכאן ואילך כתב יהושע, דברי ר"י, ואמרי לה ר' נחמיה,

אמר לו ר"ש, אפשר ס"ת חסר אות אחת, וכתוב דברים לא לקוח את ספר התורה הזה, אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר, ומשה כותב בדמע # [פ' שמושה היה רק כבלי של הקב"ה, ולא היתה כתיבה זו מדרעת, ודחה בוכה כעומר מן הצד ורואה],

[פירש שכיון שהיה צריך לכתוב וימת שם משה עבד ה' וכיון שעדיין הוא חי נמצא משקל לכן לא אמר פסוקים אלו רק כתבם, ובבתיבה בלבד לא נקרא שקרן. ע"פ המהרש"א,

הגר"א כתב הכוונה [של כותב ברמע] משום שלכאורה קשה הלא כל התורה יכולה היתה נכתבת אלפים שנה קודם בריאת העולם, וא"כ לא היה עדיין השמים והארץ וכו' ואך נכתבו בתורה קודם שהיו בעולם וכו'. בענף יוסף על הע"י עיי"ש,

כמו שנאמר להלן # [מה הלשון "להלן"? ואולי כיון שמדובר על הפסוק בדברים ומביא ראיה מירמיה שהוא בנביאים אומר להלן, אבל הלשון "שנאמר להלן" נמצא בש"ס רק במגות ל. ולד. על פסוק זה בירמיה] אכלה מילתא קאי [פ'] שלא תאמר שמביא ראיה על זה שמשנה כתב בדמיע שררי אין מפסוק זה שום ראיה] דקאמר הקצ"ה אומר ומשה כותב כמה שמצינו שהנביאים כותבים מפי רצם,

וַיֹּמַר לוֹ יְיָ וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּרוּךְ מִפְּנֵי יִקְרָא אֱלֹהֵי אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה וְאֲנִי כֹתֵב עַל־הַסֵּפֶר בְּדִיּוֹ ,

כמאן אולא הא דא"ר יהושע בר אבא, אמר רב גידל, אמר רב, שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן כלומר אין מפסיקין בהן, לימא ר"י היא (ברפס נמחק "לימא ר"י היא", אבל רש"י גורס) דלמר לא כתבם משה לפיכך נשתנו משאר הסורה ודלא כר"ש,

[ידווחה] אפילו תימא ר"ש, הואיל ואשתנו אשתנו לכמוז דלמע
אישתמו [לשון זה גם בר"ה לב:]:

יהושע כתב ספרו, והכתיב יהושע כד וימת יהושע בן נון עבד ה'? דאסקיה אלעזר,

והכתיב יהושע כד ואלעזר בן אהרן מת? דאסקיה פנחס,

שמואל כתב ספרו, והכתיב שמואל א כח ושמואל מת,
דאסקיה גר החוזה, ונתן הנביא,

דוד כתב ספר תהלים על ידי עשרה זקנים (ל"א גרמין
[למחנתיא] לעיל) [מחנתיא לעיל דגרמין. ד"ס] במניינא דעשרה זקנים דקא
חשיב אזכרס ואיתא האזרחי ולא קא חשיב אסף דקסבר משלסא בני קרח הוא,

וּלְיִחְשׁוּב נָמִי אֵיתָן הָאֲזָרְחִי [משכיל לאיתן האזרחי. תהלים פט א']?

אמר רב, איתן האזרחי זה הוא אברהם, כתיב הכא תהלים פט
איתן האזרחי, וכתיב התם ישעיה מא מי העיר ממזרח צדק
[וגו'].

קא חשיב משה וקא חשיב הימן, והאמר רב הימן זה משה
גבי יתקם מכל האדם מאתן האורחי [הימן] וכלל ודרשע גמי קמו ל' ויהי-קמו
כלל-הו' ים צדיק וגו' (מלמס א ה יא) איתמר, וכן הך דהימן זה משה אהימן

אבני חן למסכת בבא בתרא

דההוא קרא ליתמור, דכתיב דיה וְהָיָה וְכָלֵל וְגו', כתיב הכא הימן, וכתיב
התם במדרב יב בכל ביתי נאמן הוא?

תרי הימן הוו,

משה כתב ספרו, ופרשת בלעם, ואיוב,

מה שנחלקו בספר איוב, נראה שלא היה הספר
הזה מפורסם אצל הכל, אלא נגזר אצל יחידים, ועל
זה נשתקע עניינו. רימב"א

[ומתוך שהגם ששם הוא משל, באיוב היא מציאות] א"כ שמו ושם עירו
למה [בארץ עין איוב שמו],

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו, 4. איוב מעולי גולה
היה, ובית מדרשו בטבריא היה,

מיתבי, ימי שנותיו של איוב משעה שנכנסו ישראל
למצרים ועד שיצאו?

דף ט"ו ע"ב

אימא כמשעה שנכנסו ישראל למצרים מאתים ועשר [שנה. רע"י]
[דכתיב] [וכתיב. רע"י] [איוב מצ] ויוסף ה' את כל אשר לאיוב למשנה [פי' כפל],
אף שנתיו הוכפלו, דכתיב ויחי איוב אחריו. [רע"י] זאת מאה וארבעים שנה, למדנו
שהיה בן שבעים כשנאלו יסורין עליו [פי' לא שידוע לנו שחי איוב לפני זה שבעים
שנה, אלא כיון שאומר הפסוק שחי איוב אחר זה מאה וארבעים שנה לפי
החשבון אנו יודעין שהיה אז בן שבעים שנה] הרי מאתים ועשר, ולעולם מעולי
גולה היה ועד [שעה] שיצאו,

מיתבי, שבעה נביאים נתנבאו לאומות העולם אלמא נכרי היה
[פי' מקשה על ר' יוחנן ור' אלעזר שאמרו שאיוב מעולי הגולה היה הלא אומר
שניבא לאר"ה], ואלו הן, בלעם, ואביו [בעור], ואיוב, אליפז
התימני, ובלדד השוחי, וצופר הנעמתי, ואליהוא בן ברכאל
הבזי,

(א"ל) וליטעמך אליהוא בן ברכאל לאו מישראל הוה, והא
כתי' ממשפחת רם על כרחך מדייחסי קרא בשמו [ושם אביו] ושם
משפחתו ישראל הוה, ואית דאמרי ממשפחת רם היה היינו אברהם, אלא
אינבוי אינבוי לאומות העולם, ה"נ איוב אינבוי אינבוי
[לאומות העולם],

אמו כולוהו נביאי מי לא אינבוי לאומות העולם? התם עיקר
נביאותיהו לישראל, הכא עיקר נביאותיהו לאומות
העולם,

מיתבי, 5. חסיד היה באומות העולם [הרי שהיה גוי] ואיוב
שמו, ולא בא לעולם אלא כדי לקבל שכרו, הביא הקב"ה
עליו יסורין התחיל מחרף ומגרף, כפל לו הקב"ה שכרו
בעוה"ז [כדי] לטרדו מן העולם הבא,

[אלא] תנאי היא, דתניא רבי אלעזר אומר 6. איוב בימי שפוט
השופטים היה, שנאמר איוב כו יב הֲיָאֲתָם פּוֹלְכֶם חַזִּיתֶם
וְלִמְהֵרָה הִבֵּל תִּהְיֶינָה, איזה דור שכולו הבל הטועים שבהן לא היו
כלום, כדאמרין לקמן, שהשפט היה לו פתחון פה לשפוט את שופטו ומוכיחו,
הוי אומר זה דורו של שפוט השופטים,

מסייעא ליה לר' לוי בר לחמא, דא"ר לוי בר לחמא 1. איוב
בימי משה היה, כתיב הכא איוב יט מי יתן אפוא ויכתבון מלי,
וכתיב התם שמות לג ובמה יודע אפוא,

ואימא בימי יצחק דכתיב בראשית כו מי אפוא הוא הצד ציד,
ואימא בימי יעקב דכתיב בראשית מג אם כן אפוא זאת עשו,
ואימא בימי יוסף דכתיב בראשית לו איפה הם רועים?

לא ס"ד דכתיב איוב יט מי יתן בספר ויוחקו, ומשה הוא
דאיכרי מחוקק דכתיב דברים לג וירא ראשית לו כי שם
חלקת מחוקק ספון,

רבא אמר 2. איוב בימי מרגלים היה, כתיב הכא איוב א איש
היה בארץ עין איוב שמו, וכתיב התם במדרב יג היש בה עין,

מי דמי, הכא עין התם עין,

הכי קאמר להו משה לישראל, ישנו לאותו אדם ששנותיו
ארוכות כעין איוב שהאריך ימים רבים [שחי 210 שנה, כדאמרין להלן]
ומגין על דורו כעין,

יתיב ההוא מרבנן קמיה דר' שמואל בר נחמני, ויתיב
וקאמר, 3. איוב לא היה ולא נברא אלא משל היה ללמוד ממנו
משונות [למקטרגים] [למקטרגים. ד"ס] על מדת הדין, ושלין אדם נחפס על זערו,

א"ל עליך אמר קרא, איש "היה" אלמא הוה בארץ עין איוב
שמו,

אלא מעתה שמואל ב יב ג וְלִרְשׁ אֵין־כָּל פִּי אִם־פִּבְשָׁה אֲחֵת
קִטְנָה אֲשֶׁר קָנָה וַיְחַיֶּה [ותגדל עמו] וְעַם־בְּנֵי יִחְדּוּ מִפֶּתֹחַ תֹּאכַל וּמִכֶּסֶׁר׃
תִּשְׁתָּה וּבְחִיקוֹ תִּשְׁכַּב וְתִהְיֶינָה פֶּתַח וְגו' וסיפיה דקרא ומהי לו לנת מי
הוה משום דכתיב ומהי? אלא משל בעלמא, הכא נמי משל
בעלמא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[פי' תורת הגוים ומנהגיהם], ומזני עמנו,

אימא [ונפרש הן אתם כלכם חויתם] בנבואה דכתיב ישעיה א חזון ישעיהו בן אמוץ? א"כ "למה זה הכל תהבלו" למה לי,

וא"ר יוחנן, מאי דכתיב רות א ויהי בימי שפוט השופטים, דור ששופט את שופטיו שהיו השופטין ענמן מקולקלס, והיה פתחון פה לשפט להוכיח את מוכיחו,

אומר לו שאם אמר לו השופט מול קיסם מבין (עיניך) [שיניך] מבין (עיניך) [שיניך. רע"י], הסתלק ופרש מעצירה קטנה שניך אומר לו יכול (זה. רע"י) לומר [לו. רע"י] מול קורה מבין עיניך פרוש מעצירה חמורה שניך,

[מול קיסם מבין שניך וכו' ראיתי בשם רבי חיים מוולאזין זצ"ל שהעצה שלא יאמרו לדרשן מול קורה מבין עיניך הוא שיכלול את עצמו בתוך המוסר כאילו מדבר גם על עצמו ובוזה פירש נחפשה דרכינו שיכלול את עצמו ועי"ז ונח-קורה ינוח טענת מול קורה. ודפח"ח],

[ראה מה שהקשו בתוס', ובספר תורת חיים כתב ועל כרחק צ"ל דלאו בשופטים שנתמנו פרנסים על ישראל קאמר דאינהו ודאי צדיקים הוו, אלא בדייני קאמר כמו שופטים ושומרים תתן לך],

אמר לו ישעיה א כספך היה לסיוגים, אמר לו סבאך ייך כמו אל מהי כסבאך יין מהול מעורב במים וכן כל לשון הוללות שנתורה לשון ערצוב,

[כספך היה לסיוגים סבאך מהול במים ראה מהרש"א דקאי על הדור ששפטו את שופטיהם כדכתיב בפסוק שאחר זה שריך סוררים וגו' עיי"ש. # ואולי יש להסביר על פי דבריו שפסוק זה הוא בעין משל על השופטים שכמו שמי שבא לקנות יין ונותן כסף מלא סוגים והמוכר צועק שרימה אותו, ומשיב לו הקונה הרי אתה גנב כמוני שהרי היין שנתת לי הוא מהול במים, וכעין זה השיבו העם להשופטים שהוכיחו אותם].

א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, כל האומר מלכת שבא אשה היתה, אינו אלא טועה, מאי מלכת שבא, מלכותא, רשבא,

איוב א ו יְהִי חַיִּי וְיָבוֹאוּ בְּנֵי הָאֵל הַיּוֹם לְהַתְּצֵב עָלַי וְיָבוֹאוּ גַם־הַשָּׁטָן בְּתוֹכִי: וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הַשָּׁטָן מֵאֵן תִּבָּא וְיַעַן הַשָּׁטָן אֶת־ה' וַיֹּאמֶר מִשּׁוֹט בְּאָרְץ וּמִהַתְּחִלָּה בָּת: ח וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הַשָּׁטָן הַשְׁמֵת לְבָב עַל־עַבְדִּי אִי־ב כִּי אֵין כְּמַהוּ בְּאָרְץ אִישׁ תָּם וְיִשָּׁר וְיָדָא אֵל הָיִים וְסָר מִרְעֵ: ט וַיַּעַן הַשָּׁטָן אֶת־ה' וַיֹּאמֶר הַתָּקֵם יְיָ אִי־ב אֵל הָיִים: י הֲלֹא אֶת [אתה] שָׂבַת בְּעֵדוֹ וּבְעֵד־בֵּיתוֹ וּבְעֵד בְּלִאֲשֶׁר־לוֹ מִסְכֵּב מַעֲשֵׂה יְדָיו בְּרִבְתָּ וּמִקְנֵהוּ פָּרָן בְּאָרְץ: יא וְאֵלֶּם שְׁלַח־נָא יְיָדְךָ

רבי יהושע בן קרחה אומר, 7. איוב בימי אחשורוש היה, שנאמר איוב מב ולא נמצא נשים יפות כבנות איוב בכל הארץ, איזהו דור שנתבקשו בו נשים יפות, הוי אומר זה דורו של אחשורוש,

ואימא בימי דוד דכתיב מלכים א א ויבקשו נערה יפה? התם בכל גבול ישראל הכא בכל הארץ,

רבי נתן אומר 8. איוב בימי מלכות שבא היה וצא גדוד מנשדים עליו, שנאמר איוב א ותפל "שבא" ותקחם,

וחכ"א 9. איוב בימי מלכות כשדים היה צימי נצודנצר היה וצא גם משא גדוד עליו, שנאמר איוב א כשדים שמו שלשה ראשים,

ויש אומרים 10. איוב בימי יעקב היה, ודינה בת יעקב נשא, כתיב הכא איוב ב כדבר אחת הנבלות תדברי, וכתיב התם בראשית לו כי נבלה עשה בישראל,

ובולחו הני תנאי מסקנא דמירוצא הוא דמריך לעיל, תנאי היא, ההוא ממנימא דלעיל [חסיד היה באומות העולם] ס"ל עוזד כוכבים הוה, והני תנאי דהך ממנימא כולוהו סבירא להו דשראל הוה, צר מיש אומרים דאמרי צימי יעקב הוה, סבירא להו, דאיוב מישראל הוה, לבר מיש אומרים,

דאי ס"ד מאומות העולם הוה, בתר דשכיב משה מי שריא שכינה על עובדי כוכבים, והא אמר מר צפ"ק דזכרות (דף ז'), בקש משה שלא תשרה שכינה על עובדי כוכבים, ונתן לו שנאמר שמות לג ונפלינו ונצדלנו בלכתך עמנו אני ועמך מכל האומות,

[ובולחו הני תנאי סבירא להו דאיוב מישראל וכו'. פי' דד' התנאים דאמרי בימי שפוט השופטים, בימי אחשורוש, בימי מלכת שבא, ובימי כשדים ודאי סברי דמישראל הוה שהרי כל זמנים אלו היה אחר ימי משה, אבל היש אומרים דסברי שהיה בימי יעקב יכול לומר שהיה מאו"ה, ועוד שכיון שהיה בימי יעקב ולא היה מבניו ודאי שהיה מאו"ה].

א"ר יוחנן, דורו של איוב שמוף בזמה היה, שנאמר איוב כו יב הֲיִנְיָ אֵתֶם בְּלָכֶם חַוִּיתֶם וְלָמָּה־זֶה הָבַל תִּהְיֶינָהוּ,

[פשוטו של מקרא: פי' שאיוב נשא משלו ואומר שאל תחשבו שכיון שאני מתלונן שהקב"ה מעניש גם הצדיקים שכונתי לומר דמה יתרון להצדיק, שהרי גם אברן הצדיקים הוא מפורסם ומצוי עד שאתם כולכם ראיתם ולמה תדברו הכל בחנם לחשוב שבוחר אני ברשע. ע"פ המצודות],

וכתיב [לפרש לשון "חיותם"] שיר השירים ז שובי שובי השולמית את השלימה במעלות שובי אלי לחיות עמי. מצודות], שובי שובי ונחזהו כך לשון זימה [הוא זה] להסתכל בנשים, שעודי כוכבים אומרים לשראל שזי לתורמנו

אבני חן למסכת בבא בתרא

ה"אנכות" ורק איך יכולים לראות אם אדם הוא באמת לב טוב אם הוא עושה חסדים קטנים. וראה ענף יוסף על הע"י,

איוב א ט ויען השמן אתה' ויאמר החנם ירא אי' ב אל הים: י הל' א אתה שכת בעדו' ובעד-ביתו' [ובעד כל-אשר-לו' מסביב מעשה ידיו ברכת ומקנהו פרץ בארץ] וגו',

מאי מעשה ידיו ברכת? א"ר שמואל בר רב יצחק כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך,

מאי איוב א' ומקנהו פרץ בארץ? א"ר יוסי בר חנינא מקנהו של איוב פרצו גדרו של עולם, מנהגו של עולם זאבים הורגים העזים, מקנהו של איוב עזים הורגים את הזאבים,

איוב א יא ואולם שלח-נא ידך וגע בקל-אשר-לו' אס-ל' א על-פניה יברכה: יב ויאמר ה' אליהשמן מעם פני ה': וגו', בידה רק אליו אליהשלת ידך [ויצא השמן מעם פני ה':] וגו',

איוב א יג ויהי היו'ם ובניו ובנותיו אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכו ר: יד ומלאך בא אל-אי' ב ויאמר הבקר היו חרשו' ת [והאנתו' ת רעו' ת על-ידיהם:] וגו',

מאי הבקר היו חרשו' ת והאנתו' ת רעו' ת על-ידיהם [פי' שהאנתו' היו רועות] על יד הנקר [שהיו חורשות], [ד'] דריש ליה לקרא [שאלות] [שאלות. רע"י] חזי [שכבר התחיל לצמות] ממלס המענה [בשרק התחילו לחרוש ולרוע], שהורע זומם צעמו [בשעת החרשה],

א"ר יוחנן, מלמד שהטעימו הקב"ה לאיוב

דף ט"ז ע"א

מעין העולם הבא מכתיב (ירמיהו לא) הרה ויולדת ימדו הכיון ולידה ציוס אחד, הכי דרשין ליה צמסכת שנת (דף ל) [שיחיה חרישה, ומיד תהיה קצירה],

איוב א טז עו' ד' זה מדבר, וזה בא, ויאמר אש אל הים וגו' נפלה מן-השמים ותבער בצאן ובגנאים ותאכלם ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה: י עו' ד' זה מדבר וזה בא ויאמר פשדים שמו' שלשה ראשים ופשטו על-הגמלים ויקחו'ם וגו' [פי' חיל כשרים חלקו עצמן על שלשה חלקים ופשטו עצמן בעבור הגמלים לקחת לעצמן כדרך שוללי המקנה אשר יתפזרו מסביב לאסוף את המקנה. מצודות], ואת-הנערים הבו לפי-תרב ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה:

וגע בקל-אשר-לו' אס-ל' א על-פניה יברכה: יב ויאמר ה' אליהשמן מעם פני ה': יג ויהי היו'ם ובניו ובנותיו אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכו ר: יד ומלאך בא אל-אי' ב ויאמר הבקר היו חרשו' ת והאנתו' ת רעו' ת על-ידיהם: טז ותפל שקב ותקחם ואת-הנערים הבו לפי-תרב ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה: טז עו' ד' זה מדבר וזה בא ויאמר אש אל הים נפלה מן-השמים ותבער בצאן ובגנאים ותאכלם ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה: יז עו' ד' זה מדבר וזה בא ויאמר פשדים שמו' שלשה ראשים ופשטו על-הגמלים ויקחו'ם [פי' חיל כשרים חלקו עצמן על שלשה חלקים ופשטו עצמן בעבור הגמלים לקחת לעצמן כדרך שוללי המקנה אשר יתפזרו מסביב לאסוף את המקנה. מצודות] ואת-הנערים הבו לפי-תרב ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה: יח עו' ד' זה מדבר וזה בא ויאמר בנה ובנו תיה אכלים ושתים יין בבית אחיהם הבכו ר: יט והנה רוח גדרו' לה באה' מעבר המדבר ויגע בארבע פנו' ת הבית ויפל על-הנערים וימותו ואמלטה רק-אני לבדי להגיד לה:

איוב א ויהי היום [יו"ט של ר"ה היה כדאיתא בזהר. עין יוסף] ויבאו בני האלהים להתיצב על ה', ויבא גם השמן בתוכם, ויאמר ה' אל השמן מאין תבא ויען השמן וגו',

אמר [השמן] לפניו, רבש"ע! שטתי בכל העולם כולו, ולא מצאתי נאמן כעבדך אברהם שאמרת לו בראשית יג קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה היינו דקאמר ומתהלך זה מאומה שאמרנו לו המתקן בלך אני נא, ואפילו הכי בשעה שלא מצא מקום לקבור את שרה [עד שקנה בר' מאות שקל כסף], לא הרהר אחר מדותיך,

[לא היה כוונת השמן לשבח את אברהם, אלא כדי להטיל דופי בצדיקי אותה הדור, כאלו שאומרים ימים הראשונים היו טובים מאלה],

איוב א ח ויאמר ה' אליהשמן השמתי לכה על-עבדי אי' ב פי אין פמהו בארץ [איש תם וישר וירא אל הים וקר מרע] וגו',

א"ר יוחנן, גדול הנאמר באיוב יותר ממה שנאמר באברהם, דאילו באברהם כתיב בראשית כב כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה, ובאיוב כתיב, איוב א איש תם וישר וירא אל הים [וסר מרע],

[וקשה ודילמא משום דמספרים שבווה של אדם כולו, שלא בפניו ומיעוט בפניו? וי"ל דאם כן לא הוה לי לקצר כך. ריטב"א]

מאי וסר מרע? א"ר אבא בר שמואל, איוב וותרן בממונו היה, מנהגו של עולם נותן חצי פרוטה לחנוני מי שיש לו מלאכה מועטת לעשות, חומר לפועל חצי פרוטה חצי נותן לך, ונלך אלל חנוני ועקנה צפרוטה ככר לו ציזים ונחלוק, ואיזו ויתרה לחצי השני משלו, ונותן לו כל הפרוטה, שהיה רע צעניו לדקדק בדבר קל שאינו ממון, איוב ויתרה משלו # [רואים מזה דגם מה שאדם מוותר לאחר משום נימוס נחשב לצדקה],

[לכאורה זה פלא שבשביל חצי פרוטה ישבח את איוב כל כך! אלא בא ללמדנו שיש כאלו שהם בעלי צדקה גדולים ומפורסמים אבל הכל הוא בשביל

אבני חן למסכת בבא בתרא

אויב ב' ו' יאמר ה' אל־השטן הנו' בידך אה את־נפשו' שומר:
ו' יוצא השטן מאת פני ה' ויך את־איו' ב' [בשחין רע מכה רגלו'
ועד נדקדקו' וגו', אמר רבי יצחק קשה צערו של שטן שהחזק
לשמוע את נפש אויב שלא תכל' יותר משל אויב, משל לעבד שאמר
לו רבו, שבור חבית ושמוע את יינה,

אמר ר"ל, 1. הוא שטן, 2. הוא יצר הרע, 3. הוא מלאך
המות, [ומביא פסוקים] הוא שטן, דכתיב אויב ב' ו' יוצא השטן
מאת פני ה', הוא יצר הרע כתיב התם בראשית ו' ה' "רק" רע
כל היום [רק רע כל היום סופי תיבות עמלק], וכתיב הכא [רק את
נפשו שמור] אויב א' יב' ["רק" אליו אל תשלח ידך], הוא
מלאך המות דכתיב אויב ב' ו' [רק] [אך] את נפשו שמור,
אלמא בדידיה קיימא ליעול את הנפש והסדירו שלא ליעלה,

א"ר לוי, שטן ופנינה לשם שמים נטבוננו, שטן כיון דחזיא
להקדוש ברוך הוא דנטיה דעתיה בתר אויב [פי' שהקב"ה
מתפאר בו באויב, לכן הסית להקב"ה שינסנו] אמר חס ושלום מינשי
ליה לרחמנותיה [לאהבתו] דאברהם,

פנינה דכתיב, שמואל א' ו' ויכעסמה צרתה גס־פעם בעבור
הרעמה [פי' פגרה ה' בעד רחמה] שמתרעס על שהיא עקרה ומתפלל [מה רעמים
הללו לעולם אי אפשר בלא מטר כך היתה מתרעמת ומכעסת אותה כדי שתבקש
רחמים עליה שיהיו לה ולדוה. רג.],

[ובאמת קשה איך משמע שנתכונה לשם שמים? וי"ל שפנינה היתה מקניטתה
לחנה בדברים חדים ומכאיבים, כמו שמביא רש"י על שמואל ודרשין לה מגם
כעס, כעס אחר כעס, שהיתה אומרת לה כלום קנית היום מעפורת לבגך גדול או
חלוק לבגך קטן, שלצער את האדם באופן אכזרי כזה, אי אפשר אלא
כשמתכוונים לשם שמים. שמעתי],

דרשה רב אחא בר יעקב בפפוניא [ששטן נטבון לשם שמים],
אתא שטן נשקיה לכרעיה [אסיר תודה הוא השטן להדורש עליו כי
לשם שמים מתכוון, ע"י התלבשות זו תגדל ממשלתו, ואברו כלי מלחמה נגדו.
אור חדש על ציון. דברים בעתם לר' ראובן מרגליות ז"ל],

אויב ב' ו' בְּכִלְזָאת ל' אֶחָטָא אִיו' ב' בְּשִׁפְתָיו, אמר רבא,
בשפתיו לא חטא בלבו חטא, [מאי קאמר. ד"ס],

אויב ט' כד' אָרְץ | נְתַנָּה בִיד־רָשָׁע [הנה הרשע בעודו כל הארץ שלו
היתה, לעשות בה חפצו. מצודות] פְּנִי־שִׁפְטִיָּה יִכְסֶּה [לגולל ולעשוק ולרב
חזקו הנה שופט הארץ יעילמו עין ממנו וכאלו יכסה פניהם לכל יסתכלו במעשיו.
מצודות] אֶסֶל' א' [פי' דאם לא כן] [איפו] אִפו' א' מִיהָא [מי עושה
רשעה זאת, ור"ל כאילו ח"ו נתן הקב"ה הנחנת העולם להרשעה],

פסוק יח (עוד) [ער. כ"ה בפסוק] זֶה מְדַבֵּר וְזֶה בָּא וַיֹּאמֶר בְּנִי
וּבְנוֹ תִּיךְ אֲכָלִים וְשִׁתִּים יֵין בְּבֵית אֲחֵיהֶם הִכְכוּ ר': יט וְהִנֵּה
רוּחַ גָּדוֹ לָהּ בָּאָה | מַעֲבָר הַמְדַבֵּר וַיִּנָּע בְּאַרְבַּע פְּנוֹת הַחַיִּית
וַיִּפֹּל עַל־הַנְּעָרִים וגו' וַיִּמְוָתוּ וַאֲמָלְטָה רַק־אִנִּי לְבָדִי לְהַגִּיד לָהּ,

אויב א' כ' וַיִּקָּם אִיו' ב' וַיִּקְרַע אֶת־מַעְלוֹ וַיִּנָּע אֶת־רֹאשׁוֹ וגו'
וַיִּפֹּל אֶרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ: כא וַיֹּאמֶר עָרַם יְצֵאתִי מִבֶּטֶן אִמִּי וְעָרַם אֲשׁוּב
שְׁמָה, ה' נָתַן וְה' לָקַח יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ: כב בְּכִלְזָאת
ל' אֶחָטָא אִיו' ב' ל' אֶנְתָּן תִּפְלָה לְאֵל הַיּוֹם,

אויב ב' א' וַיְהִי חַיִּים וַיִּבְאֹו בְנֵי הָאֵל הַיּוֹם לְהַתְנַצֵּב וגו' על־ה'
וַיְבֹו אֶגְס־הַשְּׁטָן בְּתָכֶם לְהַתְנַצֵּב עַל־ה': ב' וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הַשְּׁטָן אִי מִזֶּה
תָּבֹא וַיַּעַן הַשְּׁטָן אֶת־ה' וַיֹּאמֶר מִשֵּׁט בְּאַרְץ וַיִּמְתַּחֲמַלְהּ בָּהּ:

אמר [השטן] לפניו רבש"ע, שטתי בכל העולם ולא מצאתי
כעבדך אברהם, שאמרת לו בראשית יג קום התהלך בארץ
לארכה ולרחבה כי לך אתננה, ובשעה שבקש לקבור שרה
לא מצא מקום לקבורה ולא הרחרר אחר מדותיך,

אויב ב' ג' וַיֹּאמֶר ה' אֶל־הַשְּׁטָן הַשְּׁמֵת לְבָךְ אֶל־עַבְדִּי אִיו' ב' פִּי
אִין פְּמוֹהוּ בְּאַרְץ וגו' אִישׁ תָּם וְיֵשֶׁר וְיֵאֵל אֵל הַיּוֹם וְסָר מִדֶּעַ וְעֲדָנוּ
מִחֲזִיק בְּתַמָּתוֹ, וַתִּסִּיתִנִּי בּוֹ לְבַלְעוֹ תָּנֶם,

אמר רבי יוחנן, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו [פי'
בביכול שהקב"ה מתרעם שהשטן מסיתו] כאדם שמסיתין אותו וניסת,

במתניתא תנא, יורד ומתעה, ועולה ומרגיז, נוטל רשות
ונוטל נשמה [וה"פ] יורד למטה ומתעה את הצריות לחטוא, ועולה למעלה
ומרגיז את חמת המלך [בשעטנות] [בִּשְׁעִטְתּוֹ . רע"י] [ו?] נוטל ממנו רשות
להרוג את החוטא. [מכיון שנתנו רשות],

[ויש לו רשות לדבר, מכאן שנתנה רשות לשטן להשמיך.
ד"ס], דכתיב ומסיתני בו,

אויב ב' ד' וַיַּעַן הַשְּׁטָן אֶת־ה' וַיֹּאמֶר, עוֹר בְּעֵד־עוֹר וְכָל אִשָּׁר
לְאִישׁ יִתֵּן בְּעֵד נִפְשׁוֹ' [ר"ל ק"ו הדברים אם דרך אנשים לתת עור בעד
עור שאם יבא מי להכותו בעור פניו הלא ישים ידו על פניו לקבל את ההכאה
בעור חיד, ואם כן הוא במקצת גופו אל קצתו, כ"ש הוא שיתן האיש את כל אשר
לו בעד נפשו, וכאומר הנה אויב יחשוב פן נגור עליו המיתה ונאבד כל אשר לו
חמורת נפשו ויעמד חי ולזה מקבל בסבר פנים יפות. מד.],

פסוק ה' אִוְלָם שְׁלַח־נָא יְדֶךָ וְנָע אֶל־עַצְמוֹ וְאֶל־בְּשָׁרוֹ;
[במכאובי הגוף עצמו הקשה מאבדן הבנים והעושר] אֶסֶל' א' (על)
אֶל־פְּנֵיךְ יִכְרַכְךָ [כמו על פניך, ורצה לומר בעבור כעסו יגדף כלפי מעלה .
מצודות],

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר רבא, בקש איוב להפוך קערה על פיה לעקור כל כבוד, שמירף וגידף,

[הלשון "להפוך קערה על פיה" שתפשו חז"ל, הוא לקוח ממעשה מפורסם ביניהם, דאיתא בספר הקדמון "בן המלך והנזיר" שער כ"ד אני מעתיק התמצית. ג"ז מעשה במלך כעסן שעברו שפך קצת מתבשילו, ולאחר שראה העבד מה שעשה הפך כל הקערה ושפך כל התבשיל במזיד, ושאלו המלך מדוע עשה כן, והשיבו שעשה כן לכבוד המלך, שאם היה המלך מענישו על ששפך קצת בשוגג היו הכל אומרים שהמלך הוא אכזר, וכן איוב עשה להציל כבוד ה', שהוא ידע שהכל מחזיקים אותו לצדיק, וכאשר ראה שנהפך עליו הגלגל היה ירא פן יאמרו העם שוא עבוד אלקים ויתחלל שם שמים חלילה, לכן התחיל לדבר דברים שיאמרו העם שלכן נענש. משם הגר"א],

אמר ליה אבבי [לרבא], לא דבר איוב אלא כנגד השמן [שמוציא את בני אדם, ומביא עליהם רעה, אבל לא דיבר נגד הקב"ה ח"ו],

כתנאי, ארץ נתנה ביד רשע, רבי אליעזר אומר בקש איוב להפוך קערה על פיה, אמר לו רבי יהושע לא דבר איוב אלא כלפי שטן,

איוב י: על־דעתך פִּילֵל אֶרְשָׁע [אם היית חפץ לא הייתי רשע], וְאֵין מִיָּדְךָ מִצִּיל [וכשרוצה הקב"ה שאחמא אין מידו מציל], אמר רבא, בקש איוב לפטור את כל העולם כולו מן הדין מדיני של הקב"ה, לומר שאנוסין הן ע"י הקב"ה צדקה יפה, והכי קאמר על דעתך כי לא ארשע, אם היית חפץ לא הייתי רשע, אמר [איוב] לפניו, רבונו של עולם, בראת שור פרסותיו סדוקות, בראת חמור פרסותיו קלוטות אם זה טהרת ואת זה טמאת, הכל צא על ידך, אתה צדקת זו סימני הטומאה,

בראת גן עדן, בראת גיהנם, בראת צדיקים ע"י יצר טוב, בראת רשעים על ידי יצר הרע, לפיכך אין מיכול מידך, מי מעכב על ידך כי מי יעכב, אנוסין הן המוטעין,

ומאי אהדרו ליה חבריה [דאיוב] איוב טו ד אף־אתה תִּפֹּר יָרְאָה, וְתִגְרַע שִׁיחָה לְפָנֵי־אֵל [פ' שהביריו אמרו לו שאם טענות כאלו יבטל יראת ה' ותפלה לה'], ברא הקדוש ברוך הוא יצר הרע ברא לו תורה תבלין (הן. ד"ס) מכלין שהיא מנטלת את ההטורי עבירה, כדאמר בעלמא (קדושין דף ל) אם פגע בך מנוול זה משכח לציט המדרש, אם אכן הוא נימוס כו', הלכך לאו אנוסין נינהו, שהרי יכולין [הם] להציל [את. רע"ז] עצמן,

דרש רבא, מאי דכתיב איוב כט יג בְּרַפְתָּ אֹכֶל שִׁיָּה סָבּוֹר (שהיה אכזר) [שליד. רע"ז] אם שדיו עלי תבא, וְלֵב אֱלֹמָנָה אֲרִינִי, בְּרַפְתָּ אֹכֶל עָלִי תבא, מלמד שהיה "גוזל" שדה מיתומים ומשביחה ומחזירה להן [קצת תימא היכי עבד הכי והא אמרינן בריש פרק איהו נשך ב"מ ס"א ע"ב לא תגנובו דכתב רחמנא למה לי לכרתניא לא

תגנובו על מנת לשלם תשלומי כפל. תורת חיים],

וְלֵב אֱלֹמָנָה אֲרִינִי, דכל היכא דהוה (איכא) אלמנה דלא הוה נסבי לה, הוה אויל שרי שמייה עילויה אומר שהיא קרובתו או מדבר זה (להשילנה) [לשאלנה. רע"ז, פ' לעצמן] והוה אתו נסבי לה,

איוב ו ב לו שְׁקוּ לִי יִשְׁקָל פְּעֻשִׁי [לשון כעס פ' תלוותי אשר התלוננתי נגד ה'] [תְּנוּתִי [לשון שברון רוח] פְּמֹאנִים יִשְׁאוּ־יָחַד [דהיינו שישקלו כעסי נגד שברון רוחי, הלואי שלא יהיו היסורים גדולים כן כעסי ותרגמותי. ע"פ המלבי"ם],

אמר רב, 1. עפרא לפומיה דאיוב, חברותא כלפי שמיא מדבר לפני השכינה כאלם הממוכס (למצירו) [עס מצירו. רע"ז] צא ונשקול מי חייב (למצירו) [למי. רע"ז],

איוב ט לג [לו] [ל' א] יִשְׁפִּינִינוּ מוֹ כִּית, יִשֶׁת יְדוֹ עַל־שִׁנָּיו [לדחות נשמעים לו. מר], אמר רב, 2. עפרא לפומיה דאיוב, כלום יש עבד שמוכיח את רבו,

איוב לא א בְּרִית פָּרַתִּי לְעֵינֵי וְמָה אָתְבוּ גֵן עַל־פְּתוּלָה, אמר רבא, 3. עפרא לפומיה דאיוב, איהו באחרניתא [באחרת שאינה אשתו], אברהם אפילו בדידיה לא איסתכל, דכתיב בראשית יב הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את, מכלל דמעיקרא לא הוה ידע לה,

איוב ז ט פָּלָה עֵינִי וַיִּלֶּךְ, פֶּן יוֹרֵד שְׁאוֹל לִי אֶעֱלֶה, אמר רבא מכאן שכפר איוב בתחיית המתים,

איוב טו יז אֲשֶׁר־בְּשַׁעֲרָהּ [כמו בסערה בסמ"ד] יִשְׁוּפְנִי מלשון הוא יושפך ראש, וְהִרְבָּה פָּצְעֵי חֲגָם, אמר רבא, איוב בסערה חרף, ובסערה השיבוהו [הקב"ה],

בסערה חרף, דכתיב אשר בשערה יושופני, אמר לפניו רבונו של עולם, שמא רוח סערה עברה לפניך, ונתחלף לך בין איוב לאיוב # [ע"ז ודאי היה יכול לומר עליו עפרא לפומיה דאיוב],

בסערה השיבוהו, דכתיב איוב לח א וַיַּעֲזֶה אֶת־אִיּוֹב מִן הַפְּעֻרָה לְשׁוֹן שִׁיעַר כְּדַמְנִי הִרְבֵּה מִיָּמִין צִדְמִי צִדְמִי [וגו'], ג אָזָר [חגור] נָא כְּגֹבֶר [באיש גבור] חֲלָצִיךָ [מתגדך] וְאֶשְׁאַלְךָ [ואני אשאלך דברים] וְהוֹדִי דִּיעָנִי [ואתה תודעני תשובה],

בסערה השיבוהו, 1. בין גומא לגומא, 2. בין טיפה לטיפה, 3. בין קול לקול, 4. בין רגע לרגע דיעלי סלע, 5. בין רגע לרגע של אילה. אמר לו [הקב"ה לאיוב] הרבה נימין [שערות] בראתי באדם, וכל

אבני חן למסכת בבא בתרא

נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה, שלא יהו שתיס יונקות מגומא אחת, שאלמלי [בוי"ד בסוף פירושו אילו היה, ואלמלא באל"ף בסוף פירוש אילו לא. תוס' מגילה כ"א ע"א] שתיס יונקות מגומא אחת מחשיכות מאור עיניו של אדם, 1. בין גומא לגומא לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי,

איוב לה כה [וְדָרְךָ לַחֲזוֹן קְלוֹת] [וגו'] [מי חלק חפירה לשטף המים להמשך בה אל המקום מן המקומות אשר אצנו ללכת, ומי פלג דרך לענן וקולות הרעם אל המקום אשר ילך. מצודות] הרבה טיפין בראתי בעבים, וכל טיפה וטיפה בראתי לה דפוס [channel] בפני עצמה, כדי שלא יהו שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד, שאלמלי שתי טיפין יוצאות מדפוס אחד, מטשטשות את הארץ עשומת את הארץ כנוטע, ואינה מוציאה פירות, 2. בין טיפה לטיפה לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי,

מאי משמע דהאי תעלה לישנא דדפוס היא? אמר רבה בר שילא דכתיב מלכים א' י"ב ויעש תעלה [חפירה] כבית סאתים זרע [סביב למזבח],

איוב לה כה [וְדָרְךָ לַחֲזוֹן] [כן יקרא הענן כמו ה' עושה חזיון זכריה י. מצ] קלן'ת [כמו וקולות. מצ], הרבה קולות בראתי בעבים, וכל קול וקול בראתי לו שביל בפני עצמו, כדי שלא יהו שתי קולות יוצאות משביל אחד, מחריבין את כל העולם, 3. בין קול לקול לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי,

איוב לט א הִידְעָתָ עַת לָדַת יַעֲלִי־סֹלַע, חֲלָל [חיל וחבלי לידה] אֵילֹוֹת תִּשְׁמָרוּ [פ'] האם ידעת לבנות להשעה שיבאו לה החבלי לידה], [ענין השגחה על דבר מה שלא יעבור המועד. מצ], יעלה זו [יעלי סלע] אכזרית על בניה, בשעה שכורעת

דף ט"ז ע"ב

ללדת, עולה לראש ההר, כדי שיפול ממנה וימות [השגחה הוא מפני החבלי לידה, אבל לאחר כן אוהבת את בניה], ואני מזמין לה נשר שמקבלו בכנפיו, ומניחו לפניו, ואלמלי מקדים רגע אחד, או מתאחר רגע אחד [ואינה מקבלת את הולד בשעת הלידה], מיד מת, 4. בין רגע לרגע לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי,

איוב לט א חֲלָל אֵילֹוֹת תִּשְׁמָרוּ, אילה זו רחמה צר, בשעה שכורעת ללדת, אני מזמין לה דרקון נמש שמכשישה נשכה בבית הרחם, ומתרפה לשון רפיון (ממולדה) [ויולדת], ואלמלי מקדים רגע אחד # [אם נכישת הדרקון מרפה למה תמות אם מקדים רגע אחד?], או מאחר רגע אחד, מיד מתה, 5. בין רגע לרגע לא נתחלף לי, בין איוב לאיוב נתחלף לי,

איוב לד לה אֵיוֹב ב' ל' אֶבְרֶעֶת יְדָבָר וְדָבָרוֹ ל' א' בְּהִשְׁפִּיל, [וכתיב איוב מב כי לא דברתם אלי נכונה כעבדי איוב],

אמר רבא, מכאן שאין אדם נתפס בשעת צערו להחסייז על שהוא מדבר קשה מחמת צער ויסורין, דקאמר לא דעתא ידבר, [לא] [ולא. רע"י] אמר [לא. רע"י] ברשע ידבר, אלא לא דעתא [ידבר. רע"י], [על מה שמדבר מכוון צערו דכתיב לא ברעת ידבר כלומר שאין דעתו מיושבת עליו מחמת צער. רג]

איוב ב יא וַיִּשְׁמְעוּ שְׁלֹשֶׁת יָרְעִי אֵיוֹב ב' אֶת פְּלִי־הָרְעָה הַזֹּאת הַבָּאָה עָלָיו וַיָּבֹאוּ אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ, אֵלֵיפוֹ הַתִּימָנִי, וּבִלְדָד הַשּׁוּחִי, וְצוֹ פֶּר הַנַּעֲמָתִי וַיַּנְעֲדוּ יַחְדָּו לָבֹוֹ א' לְגוֹד־לוֹ [לגוד עליו בראש וכדרך המיצר בצרת האוהב. מד] וַלְנַחֲמוֹ,

מאי וינעדו יחדו? אמר רב יהודה אמר רב מלמד שנכנסו כולן בשער אחד [בר"ם יש גירסא בשעה אחד, והיא היא],

ותנא, בין כל אחד ואחד [בין הארבעה ריעים היה מרחק בין כל אחד מהם] שלש מאות פרסי [ואפ"ה הגיעו השלשה כאחד בשער העיר אחד],

מנא הוו ידעי, איכא דאמרי כלילא הוה לה כמריס וכל כמר שלשה פרזופים ואי את שמו מחוקק על פרזופו וכשנאין יסורין על אחד מהן פרזופו משתנה וכן אילני,

ואיכא דאמרי, אילני הוה להו, וכיון דכמשי פלטי"א הוו ידעי,

אמר רבא, היינו דאמרי אינשי, או חבא כחברי דאיוב, או מיתותא, אם אין לו לאדם אוהבים, נוח לו שימות # [צ"ע דרש"י לא פירש למה צריך אוהבים כחברי דאיוב, ומשמע שדי בחבר רגיל, וכן צ"ע בגמ' דמשמע שמי שיש לו אוהבים אבל אם אינם כחברי איוב נוח לו שימות?],

[על פי מה שאמרו במסכת תענית כ"ג ע"א או חברותא או מיתותא אמר בבאן דלאו כחברי בעלמא קאמרינן אלא כחברי דאיוב דבאו ונדו כל כך פרסאות כדי לנחמו. מהרש"א]

[וצריך להבין איך אנו רואין מחבריו דאיוב דמי שאין לו חברים מוטב לו שימות? וי"ל שהקב"ה אמר להשטן הנו בידך אך את נפשו שמור (איוב ב ו) ולכן השטן הכה את איוב בשחין רע מכף רגלו ועד קדקד ובעניו ובנותיו הכה בחרב ולקח ממנו כל רכושו, אבל אנו רואים שחבריו לא לקח ממנו, הרי שאם היה לוקח חבריו ממנו היה זה בכלל לקחת נפשו. שמעתי מר' ח"ש שימל (שליט"א) [ז"ל. נפטר ח' תשרי תש"ע]].

בראשית ו' ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה ונזקו יולדו

אבני חן למסכת בבא בתרא

להזריע. פי' ע"י שיש לאדם בנות, ממחר להיות לו נכדים, # איך יכולים לומר שריבה תלוי באשה, הלא לא תלד האשה בלא איש?]

אמר ליה בר קפרא [היה בדחן. ראה נדרים נא.], תנחומין של הבל ניהמך אבוך, [דתניא] [כע"ז פסחים סה., וכן לקמן ק:] אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות, אלא אשרי למי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות,

[ידוע מה שיש בספרים שאוי לו מי ש"בניו" נקבות, # ובוה נראה לפרש מה שמברכין בברכת השחר שלא עשני "אשה" דבשלמא שלא עשני עבר בכל יום יש אפשרות להיעשות עבר בעל כרחו, וע"ז מברכין, וכן הברכות מלישי ערומים וכו' שיך בכל יום, אבל מה צריך לברך שלא עשני אשה בכל יום, הלא מי שנברא איש לא יתפך להיות אשה, אלא מברכין שלא נהייתי ל"ענטע"]

אי אפשר לעולם בלא בסם [מוכר בשמים] ובלא בורסי [מעבר עורות, שריחו רע מאד], אשרי מי שאומנותו בוסמי, אוי למי שאומנותו בורסי,

[ראה בספר מכתב מאליו בפרק ב' מאמר החסד, דעולם חסד יבנה, וכל אדם יש עבודה שלו בקיום העולם, וכל אחד צריך לעשות חלקו בכל כחו.],

כתנאי בראשית כד וז' ברך את אברהם בכל מאי בכל?

[מאי בכל דקשה ליה דהוי ליה למימר סתם וז' ברך את אברהם, ולמה דקדק לומר בכל? לכך מתרץ ר"מ דאתא לרבות תוספת ברכה היינו שלא היתה לו בת, כדכתב בן סירא, בת לאביה מטמונת שוא, מפחדה לא יישן בלילה, בקטנותה שמא תתפתה, בנערותה שמא תזנה, בגרה שמא לא תנשא, נשאת שמא לא יהיה לה בנים, הזקנה שמא תעשה כשפים, ואע"ג שהבת צורך לקיים פו"ר, ס"ל דכיון דהא עסק בפו"ר ולא עלתה בת בגורלו אונם רחמנא פטרי, והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה. עין יוסף],

1. רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת [פי' שכל ילדיו היו בנים] [וראה בחשק שלמה שיש בזה נפק"מ לדינא, דלפי זה יש להביא ראיה מאברהם אבינו שאם יש לאדם רק בנים, שאין צריך לישא אשה אחרת כדי להוליד בנות],

2. רבי יהודה אומר, שהיתה לו בת [הרי מחלוקת תנאים אם מעלה להוליד בנות],

3. אחרים אומרים [לפרש מה "בכל?"] בת היתה לו לאברהם ובכל שמה,

4. ר"א המודעי אומר, איצטגנינות חוזה נסוכים היתה בלבו של אברהם אבינו, שכל מלכי מזרח ומערב משכימין לפתחו ליטול ענה ממנו,

5. רבי שמעון בן יוחי אומר, אבן טובה היתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו, שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא [גם בימינו יש שמשמשין בכל מיני אבנים gemstones לרפואה,

וגו' ובנות יולדו להם, רבי יוחנן אמר רביה באה לעולם כשנולדה בת לפי שממנהם להיות לו זרע [כלומר פריה ורביה שהנקבה מגדלת בניה. רג.], ריש לקיש אמר, מריבה באה לעולם [כדאמרינן ביבמות ס"ג ע"א לא זכה מנגרתו. מהרש"א],

איבן א ד וְהָלְכוּ בְּנוֹי וְעָשׂוּ מִשְׁתָּה בֵּית אִישׁ יוֹמוֹ וְשָׁלְחוּ וְקָרְאוּ לְשִׁלְשֶׁת אֲחֵיהֶם לְאָכַל וְלִשְׁתוֹת עִמָּהֶם:

איוב מב' י' נה' שב את שבות אי' ב' בהתפללו' בעד רעהו ויסף ה' את כל אשר לא' ב' למשנה: יב ויהי לו' שבנה בנים ושל' ש' בנ' ת: יד ויקרא שם ה'אחת ימימה ושם השנית קציעה ושם השלישית קרן הפוך: טו וְלֹא נִמְצָא נָשִׁים יְפוֹת כָּבֵנוֹת אִי' ב' כָּל־הָאָרֶץ וַיֵּתֶן לָהֶם גְּחָלָה בָּתוּרָה אֲחֵיהֶם:

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, לדידך דאמרת רבייה באה לעולם, מפני מה לא נכפלו בנותיו של איוב [לסוף כשברכו ה' בסוף ספר איוב]?

אמר לו נהי דלא נכפלו בשמות, אבל נכפלו ביופי ואין לך כפל טוב ממנו [פי' דכיון שהיו בעורות [אם היו כפל במספר], יותר היה טוב כפל נוי מכפלי. ריטב"א] דכתיב איוב מב' י' ויהי לו' שבנה בנים ושל' ש' בנ' ת: יד ויקרא שם ה'אחת ימימה, ושם השנית קציעה, ושם השלישית קרן הפוך,

ימימה שהיתה דומה ליום [מאור פניה היתה] נרה כחמה, קציעה שהיה ריחה # [המבעית, שריח רע של אדם אינה מן הויעה עצמה אלא מן apocrine gland ואומרים שאנשי Korea אין להם כמעט גלענרם אלו, ואנשים השחורים יש להם יותר מאנשים רגילים, ובכל אדם ריחו תלוי במספר הגלענרם שלו] גורף כקציעה מין צום הוא, קרן הפוך אמרי דבי רבי שילא שדומה לקרנא דקרש מין חיה [וקרניה משמירין] [וקרנה משמיר. רש"ש שאין לה אלא קרן אחד] כמו צנע [הפוך. רש"ש],

מחיכו [צחקו] עלה במערבא קרנא דקרש לקותא היא # [ומה היה ההוא אמינא],

אלא אמר רב חסדא, כבורכמא [ראה תוס' שגורם "ככחלא"] דרישקא כרכוס [safron] [של גן. ד"ס] הגדל צגינה במיניה שחוס מעולה ממין שחר צשמים # [וצ"ע שהרי כרכוס הוא מין תבלין ולא בשמים], שנאמר ירמיה ד כ' תִּתְקַרְעִי בְּפוֹךְ [ענינה לשון תתיפי], [פוך הוא כחול שצובעין בו העינים, ומרוב התמורה לכחול העינים נראה כאילו קורעת פתיחת בית העין. ע"פ מצודות. נמצא שפוך הוא לשון תמרוקי נשים וקרן הפוך הוא המוכר שבתמרוקים. וראה א"ס אנגליש],

רבי שמעון ברבי, איתילידא ליה ברתא, הוה קא חלש דעתיה, אמר ליה אבוב, רביה באה לעולם [ראה פרש"י, ובסנהדרין ס"ט ע"ב ד"ה דאתתא בריא היא. אשה דרכה להיות צריאה, וממנהם

אבני חן למסכת בבא בתרא

השדה, וכתוב התם דברים כב כי בשדה מצאה,

הרג את הנפש, כתיב הכא עוף, וכתוב התם ירמיה ד לא או ירנא [עתה. מצ] לי פירעפה [ענין יגיעה. מצ] נפשי להרגים [בעבור ההרגים אותנו],

וכפר בעיקר, כתיב הכא בראשית כה למה זה לי, וכתוב התם שמות כו זה אלי ואנוהו,

וכפר בתחיית המתים, דכתיב בראשית כה הנה אנכי הולך למות,

ושט את הבכורה, דכתיב בראשית כה ויבז עשו את הבכורה,

ושעשה ישמעאל תשובה בימיו מנלן, כי הא דרבינא ורב חמא בר בוזי, הווי יתבי קמיה דרבא, וקא מנמנמ רבא [וכ"ה במ"ק כח. הווי יתבי קמיה דרבא, חויה דהוה קא מנמנמ], א"ל רבינא לרב חמא בר בוזי ודאי דאמריתו כל מיתה שיש בה גויעה זו היא מיתתן של צדיקים, א"ל אין,

והא דור המבול [דכתיב בראשית ז כא ויגוע כל־בשר וְהָיָה אֲנִי וְהַתְּהֵמָה וְכָל־הַשָּׁרָץ הַשָּׂרֵץ עַל־הָאָרֶץ וְכָל הָאָרֶץ? א"ל אנן גויעה ואסיפה קאמרין,

והא ישמעאל דכתיב ביה גויעה ואסיפה [בראשית כה ז וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מֵאֵת שְׁנֵה וְשֵׁל יָשִׁים שְׁנֵה וְשִׁבְעֵה שָׁנִים וַיָּגַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל־עַמּוּנוֹ. [וכן נאמר שהיה צדיק]?]

אדהכי איתער בהו רבא, אמר להו דרדקי הכי א"ר יוחנן, ישמעאל עשה תשובה בחיי אביו, שנאמר בראשית כה ויקברו אותו יצחק [ואה"כ] וישמעאל בנוי,

ודילמא דרך חכמתן קא חשיב להו? אלא מעתה בראשית לה ויקברו אותו עשו ויעקב בנוי, מאי טעמא לא חשיב להו דרך חכמתן [יעקב ואח"כ עשו],

אלא מדאקדמיה [שהקרימו ליצחק בפסוק] אדבורי אדבריה [שישמעאל כיבד את יצחק שילך לפניו, אדבריה היינו הנחונן], ומדאדבריה [פי' וכין שכבוד ישמעאל את יצחק], שמע מינה תשובה עבר בימיו,

ת"ר, שלשה 1. המעיין הקב"ה בעולם הזה

דף י"ז ע"א

החידוש של האבן טובה היתה שהיה די לראות אותה, וגם שהיה מרפא כל מיני חולאים], [וראה פי' הרשב"א על הע"י], ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם, תלאה הקדוש ברוך הוא בגלגל חמה # [אין להבינו כפשוטו],

אמר אביי, היינו דאמרי אינשי [יש לשון זה בש"ס יותר מ90 פעמים. ע"פ המחשב] אידלי יומא וגצה שמש כשהממה זולמת אידלי קצירא יקל הסולי,

6. דבר אחר [לפרש מה "בכל"], שלא מרד עשו בימיו,

7. דבר אחר, שעשה ישמעאל תשובה בימיו,

[מצאתי שיש בספר בראשית 13 פעמים השם ישמעאל [כמו שהוא בלי וי"ו החיבור], וזה רמז שנימול בן יג שנה כדכתיב וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה בהמלו את בשר ערלתו. בראשית ז כה],

שלא מרד עשו בימיו מנלן? דכתיב בראשית כה ויבא עשו מן השדה והוא עיף [פי' שאותו היום יצא לחרבות רעה], ותנא אותו היום נפטר אברהם אבינו, ועשה יעקב אבינו תבשיל של עדשים, לנחם את יצחק אביו,

[ומ"ש של עדשים], אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי, מה עדשה זו אין לה פה כמו שיש לפולין ולשאר מיני קטנית כמין סדק, אף אב"ל אין לו פה שהוא יושב ודומם,

דבר אחר, מה עדשה זו מגולגלת, אף אבילות מגולגלת ומחזרת על באי העולם,

[בדרך אנב: כי אלהים שופט זה ישפיל זה ירים, נוטל נכסים מזה ונותנם לזה, ולמה נקרא שמם נכסים שהם נכסין מזה ונגלין לזה, ולמה נקרא שמם זוזים שהם זוזין מזה וחולכין לזה, ולמה נקרא שמם ממון כלומר למה אתה מונה אותם, ולמה נקרא שמם מעות שמעותין את המשפט. דעת זקנים מבעלי התוס' במדבר לב א ומקנה רב היה לבני ראובן],

מאי בינייהו איכא בינייהו לנחומי בביעי אין להם פה אכל אינס [מגלגלים] [סגלגלים. ו'] כגלגל,

אמר רבי יוחנן, חמש עבירות עבר אותו רשע [עשיו] באותו היום, 1. בא על נערה מאורסה, 2. והרג את הנפש, 3. וכפר בעיקר, 4. וכפר בתחיית המתים, 5. ושט את הבכורה # [פלא שחושב שט את הבכורה אם שאר עבירות החמורות שחייב עליהם מיתה] וצוה את העבודה שהיתה צרכיות, שט מרגום של ציון מדוע הקילתני [שמואל ז יט] מרגום יונתן אשטני [ותמוה לי למה ליה להביא במרחק לחמו הא תרגום ויבז עשו את הבכורה ושט עשו וצע"ג. ילקוט המאירי],

בא על נערה מאורסה, כתיב הכא בראשית כה ויבא עשו מן

אבני חן למסכת בבא בתרא

דקא בעי [דוד בקש רחמים שישכון לבטח],

תנו רבנן, 5. ארבעה מתו בעטיו [בעטיו פ' בקולמוס שנכתב בו המות כמו עט סופר. ערוך] של נחש צעצמו של נחש, כלומר לא היו ראוי למות אלף שנגזרה גזירת מיתה על כל [תולדותיו] [דורותיו. ו'] של אדם הראשון, צעצמו של נחש, צעטיו מרגוס של עזמו כדכתיב [דניאל ו ח] אֶתְּיַעֲטֻי כָּל [סָרְפִי. ד"ס] וגו' [פ' נתיעצו כל השרים] וכן [דניאל ו ד] הָתָּם עָטָא וְעָטָא [פ' השיב עצה ודבר טעם], ואלו הן בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד # [ואף שרוד המלך אומר הן בעון תחלים נא ו הן צעונו חן וְלִתִּי וְכִחְטָא וְחִמְתִּי אֲמִי? אבל ראה רש"י על תחלים שאין הכוונה שאביו ואמו חטאו וז"ל ואין לא לחטא ועיקר ילידתי ע"י תשמיש הוא שכמה עונות צאים על ידו], וכלאב בן דוד,

וכולהו גמרא, לבר מושי אבי דוד, דמפרש ביה [קרא] דכתיב שמואל ב יז כה וְאֶת־עֲמִשָּׂא שֵׁם אֶבְשָׁל ׀ ׀ ׀ תַּחַת יוֹ אָב עַל־הַצָּבָא [לשר על הצבא], וְעֲמִשָּׂא בֶן־אִישׁ [היה בנו של אדם חשוב ומעולה] וְשֵׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי, אֲשֶׁר־בָּא אֶל־אַבְיָגַל בַּת־נָחָשׁ [דהיינו שאמו של עמישא היתה אביגיל בת ישי כדמפרש], אַחֲוֹת צָרוּיָה אִם יוֹ אָב [ויואב היה בנה של צרויה שהיתה גם בתה של ישי, ואחותה של אביגיל],

[להודיע שעמישא ויואב היו קרובים בני שתי אחיות, ועם כל זה הרג יואב את עמישא כדי שישאר שר צבא כמו שהיה. רלב"ג],

וכי [אביגיל] בת נחש היא, והלא בת ישי היא, דכתיב דברי הימים א ב ואחיותיהם צנוי ישי כמי צרויה ואביגיל, אלא בת מי שמת בעטיו של נחש:

דברים כא כב וְכִי־יִהְיֶה בְּאִישׁ חָטָא מְשַׁפְּטִמֹּת וְחֻמֹּת וְתִלְיֹת אֹתוֹ ׀ עַל־עֵץ שְׁמַעְתִּי בְּשֵׁם הָאֱלֹהִים הַקָּדוֹשׁ לִפְרֹשׁ, שחטא הוא מלשון חסרון, שאם יחסר לאיש משפט מות, ואפ"ה והומת או ותלית אותו על עץ, שתהיה תולה הסיבה שמת בחטא העץ הדעת, דהיינו בעטיו של נחש],

פרק שני לא יחפור

מהני: לא יחפור אדם [גם אם הוא חופר ברשותו] צור שית ומערה מפורשים בצנא קמא צפק שור שנגמ את הפרה (דף נ) בור עגול, סמוך

מעין העולם הבא [איוב לא היה אלא אחד מילתא [האתונות רועות על ידיהם], ואברהם יצחק ויעקב נהנו מעין עוה"ב מכל וכל. תוס'], אלו הן אברהם יצחק ויעקב, אברהם דכתיב ביה בראשית כד בכל צאצאיהם כמי (צראשית כד) וה' צדק את אצרהם בכל, יצחק דכתיב ביה בראשית כו מכל צאצאיהם כמי (צראשית כו) ואוכל מכל, יעקב דכתיב ביה בראשית לג כל צאצאיהם כמי (צראשית לג) וכי יש לי כל, כלומר לא חסרו שום טובה,

[ראה בני יששכר מאמרי חדשי כסלו טבת מאמר ד' אות קמ"ז שבכל מכל כל נאמר בקשר לברכה, וה' ברכ את אברהם בכל [בראשית כ"ד א'], ביצחק ואוכל מכל במרם תבא ואברהם [בראשית כ"ז ל"ג], ביעקב קח נא את ברכתי וגו' וכי יש לי כל [בראשית ל"ג י"א]. עיי"ש עוד]

שלושה 2. לא שלט בהן יצר הרע [אין לפרש שלא שלט כלל, דא"כ היכי קבלו עליה אנרא וכו'. תוס' עיי"ש], אלו הן אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהן, בכל מכל כל,

ויש אומרים אף דוד דכתיב תהלים קט ולבי חלל בקרבי ימי הרע מת בקרבי, ואידך [דלא חשיב דוד] צעריה הוא דקא מדבר על לבו ממש הוא מתרעס, ואומר שמת בקרבו מרוב צרות [כלומר זה בקרבו מ,

תנו רבנן, ששה 3. לא שלט בהן מלאך המות אלף מתו צניקה על פי שכינה, ואלו הן אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים, אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהן בכל מכל כל לא חסרו שום כבוד ומצינו כבוד זה צמחה ואהרן שנאמר בהן על פי ה' ואם אלו מתו ע"י מלאך [המות] נמצא שחסרו כבוד, משה אהרן ומרים דכתיב בהן במדבר לג על פי ה', והא מרים לא כתיב בה על פי ה'?

אמר ר"א מרים נמי בנשיקה מתה, דאתיא שם שם ממש, ומפני מה לא נאמר בה על פי ה', שנגאי הדבר לומר [שהקב"ה נשק את מרים],

תנו רבנן, 4. שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה [תוס'], ואלו הן אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן ומרים כדאמרינן שמתו ע"פ שכינה ואין ראיה רמה לשלטו צמי שנסוק [משכינה] [מפי שכינה. ד"ס] שהרי אין הרמה צאה אלף מטפה מרה המטפטפת מסכינו של מלאך המות, דאמר מר (ע"ז דף כ) ממנה מת ממנה מסרית ממנה פניו מוריקות, ובנימין בן יעקב,

אברהם יצחק ויעקב דכתיב [בהן] בכל מכל כל, משה אהרן ומרים דכתיב [בהן] ע"פ ה', בנימין בן יעקב דכתיב דברים לג ולבנימין אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו הכי דריש ישכון לבטח בנימין על סמיכות ידידות השכינה, וי"א אף דוד דכתיב תהלים טו אף בשרי ישכון לבטח, ואידך [דלא חשיב דוד] ההוא רחמי הוא

אבני חן למסכת בבא בתרא

אם כן הרחיק מכותל, הוה ליה למימני אלא אם כן הרחיק מצורו, דלילו מכותלו כותל הצני על גבי קרקע הוא (ליתני אלא אם כן הרחיק מבורו של חבירו ג' ט. ראה תוס')?

אמר אביי ואיתימא רב יהודה, מכותל בורו שנינו [תוס'] כלומר האי כותל דקמני, מכותל צורו קאמר שאף הוא קרוי כותל,

[הגמרא ופרש"י כאן צריכין לימוד הרבה, ופירשתי לפי דעתי, ועדיין צ"ע], וליתני אב"כ הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים ואנא ידענא דמכותל קאמר # [עכשיו ס"ד דכותל חבור הם אבנים ממש, ויש לפעמים שהכותל הוא יותר מג' טפחים], דאי ממלל צורו קאמר [פ' שירחיק חלל בורו, מחלל בור של חבירו ג' טפחים], אין זה כונס לתוך שלו כלום, ופעמים שהוא סותר אף כותל חבירו, אם הוא רחב משלשה [פ' דאם צריך להרחיק ג' טפחים רק מאויר חבור, לפעמים שעובי כותל חבור הוא למשל ד' טפחים, יכול השני לפתור טפח מעובי הכותל לחפור בור לעצמו]?

הא קמ"ל צמאי (דמניא) [דקמני] [במשנתנו] "מכותל צורו" למדנו זה, דכותל בור שלשה טפחים # [פ' דכותל אינה כותל של לבנים, אלא כותל נקרא הג' טפחים קרקע סביב חבור, וזה צריך כל אחד להרחיק מן המיצר, וזה למדנו מלשון המשנה דאמר "מכותל בורו" שיש לכל בור ג' טפחים שנקרא כן], ש(ה)כותל צורו של ראשון [ראובן] שהיה לו בור תחלה בתוך שלו] מילא כל שלשה טפחים [שגם הוא הרחיק חבור ג' טפחים מן המיצר כשיעור "כותל בור", ואינו מדבר על איזה כותל ממש], שהחזיק גם הוא [ראובן] להרחיק מן המיצר,

וממאי, מדקמני ש(ה)חפירות חללו של זה [שמעון] שבא לעשות בור בתוך שלו] אינה מופלגת מכותלו של זה [בסוף המיצר של ראובן] אלא שלשה טפחים, שהוא כונס לתוך שלו, נמצא ששלשת הטפחים שכנס גם זה [ראובן] לתוך שלו, הכותל מלאם [פ' כותל בור נקראת ג' טפחים קרקע סביב חבור], ואשמעינן שיעור רוחב כותלי צור, [ראה מהר"ם],

[ולכן עשו השיעור ג' טפחים, שכן הוא כותל שנבנה מלבנים בראש המסכתא שהוא השיעור היותר קטן. וראה ר"ג],

נפקא מינה למקח וממכר [פ' דתניא במתניתין להא דתניא. רימב"א [תוס'], [אין לשון זה מפי רש"י רק היא איזה הגה"ה שהגיה איזה תלמיד כמו שנמצא כמה פעמים לעיל בפ"ק, כמה הגהות ברש"י. מהר"ם] וא"ת מנלן שהכותל הראשון (הוא?) הוי [זה?] שיעור הרמקה מן המיצר, והלא לא היה לחצורו צור סמוך למיצר, ופליגי זה אצ"י ורצא ושמעינן ליה לאצ"י דאמר ראשון אינו צריך להרחיק?

מריץ הא שמעינן ליה לאצ"י גופיה דלוקמה כשצאו לפתור צבת אחת ששניהן הוזקקו להרחיק כל אחד ואחד שלשה טפחים [פ' כיון דמוקי אביי מתני' שבאו בבת אחת, נמצא דמתני' מיירי שכל אחד מרחיק ג' טפחים, וממילא אנו למדיין מזה דכשמוכר בור "וכותליה" הכוונה על ג' טפחים],

כדתניא, האומר לחבירו בור וכותליה אני מוכר לך, צריך שיהיה הכותל שלשה טפחים,

לבורו של חבירו, ולא שיה ארוך וקצר, ולא מערה [תוס'] מקורה נקירו [והיא מרובעת כדאיתא בב"ק ג:], ולא אמת המים, ולא נברכת כובסין [כל הני איירי דאית בהו מציא וכו'. תוס' עיי"ש] חופר חפירה מרובעת צעומק אמה או יותר, ומי גשמים מתכנסים בה לכנס בגדיהם, והיו להם שמים, אחת ששורים את הצגדים יום או יומים צלואת כלבים, והיא קרויה מממנן בגמ', ואחת שמשפשים בה והיא קרויה נדיין,

אא"כ הרחיק מכותל חבירו [פ' מכותל בורו, וכותל חבור ג"ב ג' טפחים, נמצא מחלל בור לחלל בור מרחק ו' טפחים. יבין] [ובגמ' מוקשה פתח בבור ומסיים בכותל], שלשה טפחים מפני שהחפירה הסמוכה לצור מחלשת כותלי הצור, ומרפה [מרפה היפך מ"קשה"] אותן, וסד בסיד את כותלי [חפירתן] [חפירתו. רע"ב],

ומרחיקים [מכותל חבירו] את הגפת פסולת זמיס שנתעצרו צצית הצד, [יש גם גפת של שומשמן ראה שבת מו: וראה רש"ש], ואת הזבל, ואת המלה, ואת הסיד, ואת הסלעים אצנים שהאור יוצא מהן שקורין קייליי"ש [תוס'], שכל אלו קשין לחומה שמוציאין הצל, מכותלו של חבירו כותל לבנים של טיט [ולא של אבנים, או לבנים שרופים], הצני על גבי קרקע, ולאו צנור קאי השמא שלשה טפחים (או סד) [וסד] בסיד [תוס'], [להכי לא כלל חך בבא ברישא? דהבא סד כותל חבירו ורק בסיד מועט, מדיש רק ויעה מועטת, ועוד דבהני בסד לחוד סגי [לפי הגירסא "או סד"]. יבין],

מרחיקין את הזרעים קשין לכותל כדמפרש בגמ', ואת המחרישה מרפה את יסודו וטופל, ואת מו רגלים ממסמסין את הלצנים שהן של טיט יצא [והיינו בלתי שרופים, אבל לבנים שרופים דינן כאבנים. לחם שמים] מן הכותל שלשה טפחים,

ומרחיקין את הריחים קשין לכותל, שמידין [שאקל"ן באידיש] את הקרקע צנגלול (חצטמו) [חצטמו. רע"ב] שלשה מן השכב היא הריחים התחתונה, שהן ארבעה מן הרכב היא העליונה הרוכצת על זו, והיא קצרה [שמאלע"ר באידיש] טפח מן התחתונה,

ואת התנור שלשה מן הכליא [תוס'] תנור כלי חרס הוא שרוף צכצשן כשאר קדירות, ופיו למעלה, והוא לקוצעו צארק, עושה צנין טיט ואצנים שהיו לו לבנים, ומושיצין אותו עליו, שלא יטענו שוליו מחמת קרקע, ואותו צנין עשוי צשיפוע, רחב מלמטה וקצר מלמעלה כמדת התנור, (תחתונה קרוי כליל ועליונו קרוי שפה) [תחתון קרוי כליל ועליון קרוי שפה. ד"ס] (תחתונה) [תחתון. ד"ס],

שהן ארבעה מן השפה כלומר שפת הכליא שפתה עליונה, ולפי שהצלו של תנור קשה לכותל צריך להרחיקו [ובב"י מוסיף כאן כליל לשון יון צטן. וכן פ' רבינו חננאל שהוא לשון יון. ד"ס, וראה תוס']:

דף י"ז ע"ב

נב"י: פתח בבור סמוך לצורו של חבירו ומסיים בכותל והדר קיים אלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

עשויה לבו' רו' ת דברי הכל סומך, מתניתין בשדה שאינה עשויה לבו' רו' ת [ולכן אינו אסור אלא כשיש לחבירו בור],

אלא להך לישנא דאמרת, בשדה שאינה עשויה לבו' רו' ת פליגי [אבל בעשויה לבורות לד"ה אינו סומך], בשלמא לאביי ניהא [השתא ס"ד דמכותל בורו היינו מחלל בורו ולא דקדק בלשון, תוס'], [פי' דמוקי מתני' בשדה שאינה עשויה לבורות, וסבר דרק אם יש לחבירו בור אינו סומך אבל אם אין שם בור סומך בורו להמיצר, ולכן תנא מתני' דלא יחפור סמוך "לבורו"], אלא לרבא קשיא [פי' שהרי לרבא בכל אופן אינו רשאי לסמוך, אף כשאין שם בור]?

אמר לך רבא [לא תידוק ממשנה, דדוקא אם יש שם בור צריך להרחיק, שהמשנה בא לאשמועין שגם הבור הראשון צריך שירחק ג' טפחים, כדאמרינן לעיל], הא איתמר עלה, אמר אביי ואיתימא רב יהודה, מכותל בורו שנינו ולמדנו זה שאף הראשון חזק להחמיק כדי כותל שהוא שלשה טפחים כדאמרינן [פי' ומה שמדויק הגמ' בהקדושה טעמא דאיכא בור הא ליכא בור סומך אינה נכון, דהא איתמר עלה להיפך],

איכא דאמרי, ואיתמר עלה אמר אביי ואיתימא רב יהודה מכותל בורו שנינו [שכל בור צריך להרחיק ג' טפחים], בשלמא להך לישנא דאמרת בשדה העשויה לבו' רו' ת דברי הכל אינו סומך [לא תקשי ממתני'], מתניתין בשדה העשויה לבו' רו' ת [ולכן לבו'ע אינו סומך,

ולא תידוק ממתני' הא אין שם בור סומך, דמתני' אתי לאשמועין שכל בור צריך ליתן לו ג' טפחים],

אלא להך לישנא דאמרת, בשדה העשויה לבו' רו' ת פליגי, בשלמא לרבא ניהא [דהא רבא סבר דבשדה העשויה לבורות אינו סומך, ומתני' מיידי בשדה העשויה לבורות], אלא לאביי קשיא דהוא גופיה אוקים דמכותל בורו שנינו, ועל כרחק לא החזיר שם כותל אלא ללמדנו ששיעור כותל כדי הרחקת המיצר הוא, אלמא אף הראשון חזק להחמיק?

אמר לך אביי, מתני' שבאו לחפור בבת אחת [פי' הא דדייקת דגם הראשון צריך להרחיק זה דוקא כששניהם באים לחפור בבת אחת, אבל אם רק אחד חופר יכול לחפור על המיצר בלי הרחקה],

1. תא שמע [בא להקשות על אביי, דאמר שאם בא לסמוך בצד המיצר סומך], סלע הבא בידים קרקע רך [ה. ד.ס.] ממכש מאליו זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד [תוס'] זה זה מרחיק אלמא אף על הראשון להחמיק?

בא בידים שאני [פי' שהמקשן סבר שאין חילוק בין סתם קרקע לבא בידים, דסבר המקשן שהמעם שנקט בא בידים הוא לאשמועין דלא בעינן רווחא מפי,

[פי' כשלם אמר בור זה או בור פלוני, דא"כ בכותל כל דהו סגי, והוא דמתקרי בכותל. ריטב"א],

[ענין חדש] איתמר, הבא לסמוך צורו מחילה בצד המיצר ולחצירו אין שם צור [בלומר שאם רוצה אחד לחפור בורו סמוך לשדה חבירו הפנויה מבורות. רג], אביי אמר סומך, ורבא אמר אינו סומך,

בשדה העשויה לבו' רו' ת [שדה שצריכה בור להשקותה] כגון בית השלמין שצריכה להשקות מדי [ושאינה עשויה לבורות היינו בית הבעל שדה היושבת בעמק ולמה היא ממילא ואין צריך להשקותה ואין זה הפסד אם אין משקה אותה. רש"י מו"ק ב' ע"א] דברי הכל אינו סומך,

כי פליגי בשדה שאינה עשויה לבו' רו' ת, אביי אמר סומך דהא אינה עשויה לבורות [פי' למילתא דלא שכיחא לית ליה לרחוקי מלמעבד בתוך שלו. ריטב"א], [תוס'], רבא אמר אינו סומך, דאמר ליה כי היכי דאת אימלכת וחפרת, אנא נמי ממלכנא וחפרנא [פי' שהרי עשית אתה עשויה לבורות. ריטב"א],

איכא דאמרי, בשדה שאינה עשויה לבו' רו' ת, דברי הכל סומך, כי פליגי בשדה העשויה לבורות,

אביי אמר סומך [אומר ר"י דלשתי הלשונות לאביי דאמר סומך אם בא אחד לחפור בור לאחר מכאן צריך הוא להרחיק כל ששה טפחים. תוס'], אפילו לרבנן דאמרי מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה דשמעינן מינה אדם צריך לנכנס למוך שלו כדי שלא יזיק את חצירו, ולא אמרינן זה מופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, התם הוא דבעידנא דקא נטע איתא לבור, אבל הכא בעידנא דקא חפר ליתא לבור,

ורבא אמר אינו סומך, ואפילו לר' יוסי דאמר זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו, הני מילי התם דבעידנא דקא נטע ליתנהו לשרשי דמוקי לה לבור אלא סופן שימפשו עשרים וחמשה אמה וזיקין את כותלי הבור,

אבל הכא אמר ליה, כל מרא ומרא [spade] [כלי חפירה] דקא מחיית [שאתה מכה לתוך הקרקע כשאתה חופר] קא מרפית [אתה מחליש] לה לארעאי שהיא מרעדת ונדה מחמת המכה [פי' אע"פ שאין כאן בור עכשיו, מ"מ כשארצה לחפור בור, יפלו הדפנות, וראה רש"י הסבר איך נחלש הקרקע במקום שחופרים בור],

[ומקשה על רבא] תנן [בריש משנתינו], לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו, טעמא דאיכא בור, הא ליכא בור סומך,

בשלמא להך לישנא [האיכא דאמרי] דאמרת בשדה שאינה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אבל באמת דינם שוה],

ודקארי לה מאי קארי לה [לשון זה 15 פעמים בש"ס]? בא בידים איצטריכא ליה, ס"ד אמינא, כיון דבא בידים, ליבעי נמי רווחא טפי, קא משמע לן כלומר הוא הדין אע"ג דלא גז דידים, והאי דנקט דידים, רבותא אשמעינן, דאף על גז דגז דידים, אין צריך להרחיק אלא שלשה טפחים,

2. תא שמע [להקשות על רבא דאמר הבא לסמוך אינו סומך] [שנינו במשנתנו], מרחיקין את הגפת, ואת הזבל, ואת

דף י"ח ע"א

המלח, ואת הסיד [time], ואת הסלעים, מכותלו של חברו ג' טפחים, או סד בסיד, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל סומך [וקשה לרבא, לפי השיטה הראשונה שאין סומך אפילו לשדה שאינו עשוי לבורות. שט],

[ותימה מאי קשיא הכא ודאי מותר לסמוך בשאין כותל, שאין מוין כלום, וכיחפזין זה לעשות כותל יסיר את הגפת? ו"ל דהני נמי מקלקלין את הקרקע, וזיזין לכותל לכשיבנה, אפילו שוב יסיר, ועוד אומר רבינו יצחק דבכל אלו יש טורח בסילוקן, ולכך מעתה יכול לעכב עליו, כי יש לחוש שמא לא ימחר לסלקו כשירצה לעשות כותל וכו', תוס' סוף ע"א עיי"ש?]

לא כי ליכא כותל נמי לא סמך, ואלא מאי קא משמע לן? הא קא משמע לן דהני קשו לכותל,

[פי' ונפ"מ דבדוכתא שאין דרך לעשות בו כותלים סומך, וכן אתה מפרש באידך כולהו, דהא קמ"ל דמתונא קשה לכותל, והבלא קשה וטריא קשה, וקמ"ל דאפילו לכותל בריא הם קשים,

ואשמועינן תנא הכי בכל חד וחד לפי שהם ענינים חלוקים ושלא יוכל שום אדם לחלק ביניהם. ריטב"א,

ובתורת חיים כתב פי' טעמא דמלתא אשמעינן, דאי לא תני כותל לא הוה ידעינן טעמא דמלתא, לכך תני כותל, ולעולם כי ליכא כותל נמי לא סמך, דאמר ליה דלמא ממלכנא ואבנה כותל],

[ויש כאן 4 תירוצים דקמ"ל מה קשה לכותל, א. גפת זבל וכו', ב. מתונתא, ג. מירייתא, ד. הבלא],

3. תא שמע [שנינו במשנתנו], מרחיקים את הזרעים ואת המחרישה, ואת מי רגלים, מן הכותל שלשה טפחים, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל סמך [וקשה לרבא], לא כי ליכא כותל נמי לא סמך, ואלא מאי קמ"ל, הא קא משמע לן דמתונתא דבר נח קשה לכותל,

4. תא שמע [שנינו במשנתנו], ואת הריחים ג' מן השכב שהן ד' מן הרכב, טעמא דאיכא כותל הא ליכא כותל סמך, לא כי ליכא כותל נמי לא סמך, ואלא מאי קא משמע לן, הא קא משמע לן דמירייתא [העווע. שט] איטונו"ר דלע"ז, כמו דערייא לרישה נאלו טריפות [חולין מה:] [ובגליון שם פירש שהאדם נפל במרחץ והכה ראשו בכותל, או בקרקע ונתגרר מוחו] קשה לכותל [תוס''],

5. תא שמע [שנינו במשנתנו], ואת התנור שלשה מן הכליא, שהן ד' מן השפה, טעמא דאיכא כותל, הא ליכא כותל סמך, לא כי ליכא כותל נמי לא סמך, אלא מאי קא משמע לן, הא קא משמע לן, דהבלא קשה לכותל,

6. תא שמע [שנינו במתני' להלן כ:], לא יפתח אדם חנות של נחתומין [תוס'] מוכרי לחם שמסיקין שם אור ממיד, ושל צבבעין [פי' שצובעין צמר וכדומה ע"י שמרתיחין אותן ביורה, ומסיקין שם אור תמיד], תחת אוצרו של חברו עליהם שאזכרין זה מצואה ושמן [ויין. רש"ש עיי"ש] והעשן קשה להן, ולא רפת בקר הריח קשה להן, טעמא דאיכא אוצר, הא ליכא אוצר עביד [אף שהוא יכול בכל יום לעשות אוצר?]

דירה שאני חנות ורפת בקר דיתכן של אדם הן, ואין לנו לאסור דירתו עליו אלא"כ הדין מוכן,

[ובאופן אחר פירש הר"י מיגש וז"ל, כלומר לא עביד איניש דעביד מבית דירתו אוצר, ומשום הכי כי ליכא בה בעליה עדיין אוצר לא אמרינן דילמא למחר מימלך ועביד בה אוצר],

דיקא נמי דדירה שאני, דתני עלה דההיא, אם הימה הרפת בקר קודמת לאוצר, מותר וכו' ולהו שאר הרמקות דמתני' לא תנא הכי, ש"מ הכא משום דדירה שאני, אבל איך אף הראשון צריך להרחיק אם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר,

[והר"י מיגש מפרש, אלמא כי לית בה אוצר עביד בה תחתון רפת בקר ולא חיישינן דילמא מימלך ועביד אוצר, שמע מינה],

7. ת"ש [שנינו במתני' להלן כ:], לא יטע אדם אילן סמוך לשדה, אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות כדמפרש טעמא, כדי עבודת הכרם, ותני עלה, ד' אמות שאמרו כדי עבודת הכרם שהיו מורשים הכרם במחרישה, וכן נשעת הצ"ח צוה"ר אותם בעגלות, וצריך להן מקום פנוי ארבע אמות, שלא מיכנס (עגלת מחרישמו) [עגלתו ומחרישמו. בזה"מ] בקרקע מצור,

טעמא דמשום כדי עבודת הכרם שהוא מיוקן צידים, הא לאו הכי סמך, ואע"ג שימפשוטו שרשיו וזיקו צדשה, צין לעכב המחרישה צין לתפירת הצור, הא לאו משום כדי עבודת הכרם, סמך, ואע"ג דאיכא שרשין דקא מוּזקי [וקשיא לרבא שאוסר משום הדין הבא לאחר זמן?]

הכא במאי עסקינן דמפסיק צונמא סלע חזק שלא ימפשוטו שרשיו לשם (דיקא נמי דקתני),

אבני חן למסכת בבא בתרא

ירק סמך?

לא, כי ליכא ירק נמי לא סמך, והא קמ"ל דהני קשו אהרדי [לבאורא לא הוסיף רש"י כלום על לשון הגמרא, ואולי כוונת רש"י לציין הגירסא, ויש להסיר נקודת ההפסק],

א"ה [דהלכה כרבא שאסור לסמוך] אימא סיפא, רבי יוסי מתיר בחרדל [אצל הדבורים], מפני שיכול לומר לו, עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוראי שעל המזיק להחזיק עצמו, [אני אומר לך] הרחק אמה דבורך מן חרדלאי שאף אמה נקרא מזיק, שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי,

[לגלוגי ראה תוס' ע"ב. צמח החרדל הוא כמו אילן קטן בגובה מטר ויוצאין ממנה הרבה ענפים (שרביטים) בלי סדר, ויצאים מכל שרביט עלים ירוקים, ומלמעלה יוצאים פרחים צהובים שנוכלים ונופלים מן השרביט כמה ימים אחר פריחתו, וכל שרביט יש לו כעין כיס קצר למטה אצל חיבורו להאילן שבו גדילין הזרעונים, יש חרדל לבנה וחרדל שחורה].

דף י"ח ע"ב

ואי דלא סמך איניש היזק למיזר מצירו, אפילו בשאין שם דבר הניזק אית ליה לר' יוסי [בשיטת רבא], דאלו שניק מוזקין הן היכי (משכחת) [משכחא. מצור דבש] לה דליסמוך מד מינייהו דרישא, הרי מצירו מעכב עליו [פ' וקשה לרבא, וראה מהר"ם שהאריך כאן בזה]?

אמר רב פפא, בלוקח אחר שעשה זה משרה צמוך שדה, או זרע שם חרדל, מכר ממנה שדה לאחר, והלוקח זרע שם ירק או העמיד דבורים [ואפ"ה צריך הוא להרחיק את עצמו],

[ופלוגי במשנה דל"ק צריך להרחיק כל המוזקין, וגם החרדל, ולר' יוסי אינו צריך להרחיק החרדל, ומקשה] אי בלוקח, מאי טעמא דרבנן [הת"ק] אמאי מרחיק [את המשרה, הכרישין והחרדל], הרי צרעות עשה,

ועוד מאי טעמא דרבי יוסי [בחרדל. ד"ס] דלא פליג אלא במרדל, וטעמא משום דמרייהו מוזקין הן, ולפלוג נמי במשרה וירק אפילו משרה וירקא [גבי מרחיקין את המשרה מן הירק] נמי?

אמר רבינא, קא סברי רבנן על המזיק להרחיק את עצמו ואף על פי שמתמלה עשה צרעות,

מכלל דר' יוסי סבר על הניזק להרחיק את עצמו [פ' לא שיהיה מחויב להרחיק, אלא שאין לו תערימות על המזיק], אי על הניזק אפי' משרה וירקא נמי,

אלא לעולם ר' יוסי נמי על המזיק [להרחיק את עצמו] סבירא ליה, והכי קאמר להו רבי יוסי לרבנן, תינה משרה וירקא דהני מוזקי הני, והני לא מוזקי הני [ולכן רק המזיק מרחיק את את

8. [ת"ש] [שנינו במתני' להלן כה:], היה גדר בינתים שאין מוזקו עוד לעבודת הכרם זה סומך חילנות לגדר מכאן וזה סומך חילנות לגדר מכאן ואי נמי אחד מהן שדה לבן, אין כאן כללים, כדאמר בעירובין (דף יא) אם גפנים מכאן מותר לזרוע כאן, גבי נעץ ארבעה קונדיסין ומתח ומוטה על גביהן דדמיא לזרע הפתח,

קמי מיהא זה סומך, ואע"ג דאולי שרשים תחת הגדר ומתפשטין לתוך השדה [וקשיא לרבא למה לא נאסר גם אם יש גדר]?

[ומתירין] [ה"נ דמפסיק צונמא. וראה מהרש"א],

אי הכי [דאוקמת לה בצונמא] אימא סיפא, היו שרשי יוצאין בתוך של חבירו מעמיק להן בעל השדה קוצץ את השרשין, שניא נשדו, [וקוצצין] צעומק שלשה טפחים, כדי שלא יעכב המחרישה, ואי דמפסיק צונמא מאי בעו התם?

ה"ק ואי לאו צונמא זה נטע שם שלא כדת והיו שרשי יוצאין לתוך של חבירו, מעמיק שלשה טפחים מעמיק להו זה [וקוצצין] כשזיקין. [ד"ס] הן, כדי שלא יעכב המחרישה,

9. ת"ש [שנינו במתני' להלן כה:], מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה כך שיערו שהשרשין נמשכין והולכין ומקלקלין את כותלי הבור, טעמא דאיכא בור הא ליכא בור סמך? לא, כי ליכא בור נמי לא סמך, והא קמ"ל, דעד כ"ה אמה אזלי שרשים ומוזקי לבור,

אי הכי אימא סיפא, ואם אילן קדם לא יקוצץ, ואי דלא סמך [ואם גם הראשון אסור לסמוך כרבא] היכי משכחת לה [ואי בלאו צור נמי לא סמך היכי משכחת לה. ד"ס] דהאילן קדם, ואי שלא כדין סמך אמאי לא יקוצץ, מה לי צור קדם דקמי קוצץ, ומאי שנא אילן קדם דמנא לא יקוצץ?

ברא"ר פפא לקמן בשמעתי בלוקח אדם שנטע אילן צמוך שדה, ואח"כ מכר חצי שדה לאיש אחר, וזה הלוקח וספר צור, אין זה צריך לקון אילן שנטעו [צרעות] [צרעות. בדפוס ו' הגירסא ברש"י בקו אחר הו"ו ובודאי צריך לפענחו "צרעות"], ה"נ בלוקח [תוס'],

10. ת"ש [שנינו במתני' להלן כה:], מרחיקין את המשרה מים שזרין צו אם הפסח מן הירק [של חבירו] של מיני מאכל [כגון ?] כרוב ושומין וכרישין, ואת הכרישין [leek] כרתי פוריל"ש מן הבצל'ין [שהוא [הכרישין] גורע מחום הבצלים כשהוא קרוב להם], ואת החרדל מן הדבורים שאוכלין את המרדל, [והוא עו. רי"ף] וממלך את פיהם, ואוכלות את דגש שלהן [אמרי קו. רי"ף, ראה לקמן דף פ' ע"א מתוך שפיהן חד חוזרות ואוכלות את דובשנן. וראה שם ברש"ם. וראה רש"י] [שמפסיד דבשו ועושה אותו חריף. פירוש המשניות להרמב"ם], טעמא דאיכא ירק, הא ליכא

אבני חן למסכת בבא בתרא

עצמו], אלא חרדל ודבורים תרוייהו מוקי אהרדי,

ורבנן דבורים לחרדל לא מוקי ליה, אי בבינתא גרעין הורע לא משכחא ליה הדבורה לפי שהוא טעון כשריטו, אי בטרפא ואם יאכל העלה # [שעלי החרדל הם מאכל אדם] הדר פארי חזר ולומה,

וסבר ר' יוסי על המזיק להרחיק את עצמו, והתנן רבי יוסי אומר, אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו?

אלא לעולם ר' יוסי על הניזק ס"ל, ולדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי על הניזק להרחיק את עצמו, ואפי' משרה וירקא לא בעי [המזיק] רחוקי, אלא לדידכו דאמריתו על המזיק, תינח משרה וירקא דהני מוקי הני, והני לא מוקי הני, אלא חרדל ודבורים, תרוייהו מוקי אהרדי,

ורבנן, דבורים לחרדל לא מוקי ליה, אי בבינתא

דף י"ט ע"א

לא [משכחת] [משכחא. מצור דבש] ליה [ו] אי בטרפא הדר פארי:

[שנינו במשנתנו] ולא נברכת הכובסין וכו': 1. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, לא שנו [שדי להרחיק ג' טפחים] אלא מן המחמצין נברכת שזרין זו את הנגדים יום או יומים כלואת כלבים, עד שמתמליין ומסריחין אבל מן הנדיין נברכת שכוספין ומשפשפין זה, [ו?] ממון שהמים נתון למרחוק, כריך להרחיק ד' אמות,

2. תניא נמי הכי נברכת הכובסין ד' אמות, והא אנן תנן ג' טפחים, אלא לאו ש"מ כדרב נחמן,

3. ואיכא דרמי להו מירמי, תנן נברכת הכובסין ג' טפחים, והתניא ארבע אמות, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח לא קשיא כאן מן המחמצין [ג' טפחים], כאן מן הנדיין [ד' אמות],

4. רב חייא בריה דרב אויא מתני לה בהדיא, אלא אם כן הרחיק משפת "מחמצין" ולכותל ג' טפחים:

[שנינו במשנתנו] וסד בסיד [קאי על וסד בסיד הראשון במשנה דתנן לא יחפור אדם בור וכו' ולא נברכת כובסין א"כ הרחיק וכו' וסד בסיד]: איבעיא להו, וסד בסיד תנן, או דילמא או סד בסיד תנן כלומר או ירחיק או סד,

פשיטא דוסד בסיד תנן, דאי סלקא דעתך דאו סד בסיד תנן, אם כן ליערביניהו וליתניניהו לתרמי צבי רישא ומליעמא דהתם או סד בסיד תנן, אלא מדלא ערביניהו ש"מ דכרישא וסד בסיד תנן, דבעינן מרוייהו הרמקס וסד?

דילמא משום דלא דמי האי היוקא להאי היוקא, רישא היוקא דמתונא [ליחות המים], סיפא היוקא דהבלא [גפת, זבל, מלח, סיד סלעים], [וקשי טפי. רג.],

ת"ש, רבי יהודה אומר סלע הבא בידים זה חופר בורו מכאן, וזה חופר בורו מכאן, זה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד, וזה מרחיק ג' טפחים וסד בסיד, טעמא דבא בידים הא לא בא בידים לא?

ה"ה דאף על גב דלא בא בידים נמי סד בסיד, ובא בידים איצטריכא ליה למנקט ליה למנא ואע"ג דה"ה ללא צא צדים סד"א כיון דבא בידים, ליבעי רווחא טפי, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסלעים וכו': תנן התם במה טומנין את הסמין בשבת, דלמור רבנן דאסור להטמין בדבר המוסיקי הצל, והתם מפרש טעמא גזירה שמה יטמין צרמן ובמה אין טומנין, אין טומנין לא בגפת, ולא בזבל, ולא במלח, ולא בסיד, ולא בחול, בין לחין בין יבשין,

מאי שנא הכא דקתני סלעים, ולא קתני חול, ומאי שנא התם דקתני חול, ולא קתני סלעים?

[ומתירין] אמר רב יוסף, לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים [פי' זה מתירין אמאי לא תני התם סלעים, אבל עדיין לא תירין מדוע לא תני הכא חול. אבל מתוך השק"ט מתיישב גם זה. ובשטמ"ק כתב והיה עלינו לדקדק עליו, תינח סלעים דלא קתני לענין הטמנה, חול דלא קתני לענין כותל אמאי? אלא כיון שנדרשו דבריו בסלעים לענין הטמנה לא הוצרכנו לדקדק עליו בחול לענין כותל. הר"ן י' מיגש],

אמר ליה אביי, וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר, ולשוניות של ארגמן צמר צבוע ואמר כך חזרו והתליקוהו במסרק ועשו לשונות לשונות (: וכו') [ואין. ד"ס] דרכן להטמין צבוע, ואפי' איירי צבוע רבנן,

(דתניא) [ותניא. ד"ס], טומנין בגיזי צמר, ובציפי צמר לאחר שסרקו ופסלו במסרק, ובשוניות של ארגמן, ובמוכין של שחקי צגדים [ו]. ד"ס] שהסרוק מוליא מצגדי הצמר בקוצים, ואין מטלטלין אותן שהן מוקצים למלאכת צגדים,

אלא אמר אביי איוב לו יגיד עליו ריעו, תנא הכא סלעים

אבני חן למסכת בבא בתרא

וה"ה לחול, תנא התם חול והוא הדין לסלעים,

למימרא דזרעים

דף י"ט ע"ב

לצדדין קא מושתרשי ומחלידין מתחת לכותל ומקלקלים יסודו,

והא תנן המברין מברין כמו ויברך הגמלים (בראשית כד), כופף זמורת גפן מחזרת, ומזריכה בקרקע צידיה לכאן ולכאן, וקורין בלע"ז פרוצניי"ר, את הגפן בארץ גפן יחיד, שאין צורעים שאכלס משום עירוב [בלאים], דאין כרס בפחות מחמש גפנים שמים כנגד שמים ואחת יוגא זנב, אלא שלא ינק הזרע מן הגפן [פ' אע"פ שאין צריך להרחיקם זה מזה],

אם אין על גבה עפר שלשה טפחים, לא יביא זרע עליה [שלא יכנסו שרשי הזרעים בגפן, והו"ל כמורכיבה, אבל מהצד לא מושתרשי ומותר לזרוע. יבין], ותני עלה, אבל זורע את הצדדין אילך ואילך?

אמר רבי חגא בשם רבי יוסי, [לכן צריך להרחיק את הזרעים מן הכותל] מפני שמחלידין את הקרקע אלא הכותל במקומו [פ' ולא שמתפשטין ג' טפחים ויורדין מתחת לכותל], ומעלין עפר תיחוח [פ' ע"י שהקרקע למטה נעשית רפה זה גורם שלאט לאט יעלה רפיון זה עד למעלה] וממנו קרקע יסוד הכותל לצדדין [פ' שהקרקע שמחזקת את הכותל מן הצד נעשית רפה ונופלת ומתרחקת מן הכותל וזה גורם היזק ליסודי הכותל]:

[שנינו במשנתנו] ואת מי רגלים מן הכותל ג' טפחים וכו': אמר רבה בר בר חנה, מותר לאדם להשתין מים בצד כותלו של חבירו, דכתיב מלכים א כא והכרתי לאחאב משתין בקיר אלמא דין צני אדם כן ועצור [העושה הכנוס בבית. מו] ועווב [המקנה העווב בשדה] בישראל [פ' בפרסום רב למען יסורו הכל],

והא אנן תנן ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים [ואידך אמרת דמותר להשתין בצד הכותל]? התם בשופכין ענין מלא ושופכו שם [לפי שכיון שנשפכין באחת נמצאו מוסיקין אבל לעמוד ולהשתין כיון שאין נשפכין מגופו בפעם אחת אין הכותל ניזק מהן. הר"י מ' מיגש בשמ"ק],

(ת"ש לא ישפוך אדם מים בצד כותלו של חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים התם נמי בשופכין),

ת"ש, לא ישתין ליכא לאוקמי אלא צמשתין ממש [ולא בשופכין] אדם מים בצד כותלו של חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ג' טפחים, בד"א בכותל לבינים שהם של טיט שמתעצב צמח והם נימוקים מתחת המים, אבל בכותל אבנים בכדי שלא יזיק, וכמה טפח מפני שמטשטש את הקרקע סמוך ליסוד הכותל ושל צונמא אס כותל זה צנוי בלעל דליכא למיחש צטיטוש קרקע מותר סמוך ממש, ואסיפא קאי בכותל אבנים, תיובתא דרבה בר בר חנה תיובתא,

א"ל רבא, אי יגיד עליו ריעו, ליתנינהו לכולהו כל היך משום הבלא בחדא או כאן או אכל שבת וליתני חדא מנייהו באידך, (וה"ה לאידך) [ולימא יגיד עליו ריעו]?

אלא אמר רבא, התם היינו טעמא דלא קתני סלעים, משום דמושתכי לה לקדרה שמשצין את הקדירה, כך שמעמי כאן, ובכל מקום שמעמי שמעלה חלודה,

הכא היינו טעמא דלא קתני חול, משום [פ' דלענין הטמנה בשבת] כשנותנין צו דבר חס הוא מחמם, וגבי הטמנה מחממי הוא דמוחמימי חיים, [תוס'] אכל גבי כותל קרי (ומקרי) [ומדקריי. ד"ס] קריר [כשהוא מונח במקום קור בנומא מתקרר יותר ולא מוסיק כלל לכותל. רג],

והא תני רבי אושעיא להרחקות דמתני' במוספתא שלו, חול וקאמר חול גבייהו? התם במתונא אכל היזק לחלוט שנקא, ובחול לא אכל היזק הבלי,

תנא דידן נמי ליתני ולוקמיה במתונא? הא תנא ליה אמת המים,

אמו מי לא קתני אמת המים, וקתני נברכת הכובסין לא קביעא כאמת המים שאמת המים עשוין להיות שם עולמית אכל זו הכובס פעמים שמשנה לאומנות אחרת? הנהו צריכי, דאי תנא אמת המים משום דקביעא, אבל נברכת הכובסין דלא קביעא אימא לא,

ואי תנא נברכת הכובסין, משום דקוין וקיימי וליחלומן קשה יותר משל מים חיים אבל אמת המים לא, צריכא:

[שנינו במשנתנו] מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה וכו': זרעים, תיפוק ליה משום מחרישה שהרי חרשו תחילה ואפי' לא זרע ליה תנא ל' מרחיקין [פ' שהרי תנא במשנה דמרחיקין את המחרישה וא"כ משעת חרישה היה צריך להרחיק]? במפולת יד [שזרעו] [שזרעו. ד"ס] בלא חרישה חופר צמר. (ה' ו) ואינו מעמיק כעומק המחרישה [פ' ולכן משום החרישה לא היה צריך להתרחק. וראה בפירוש רבינו גרשום. ולשון רש"י קשה קצת שהיה לו לומר בלשון עבר שחפר צמר ולא העמיק וכו'],

מחרישה, ותיפוק ליה משום זרעים שסתם חורשין סופן לזרוע והא קמי זרעים? בחורש לאילנות שיש שם אילנות מימים רבים וצא לחרוש מתחיהם להצטין, ותיפוק ליה משום מיא שצריך להסקותן ממיד, וכיון דאי אפשר לזרעים בלא מים, למה ליה למתניהו הא תנא ליה [הזיק] [הזק. ו'] לליחלומן [מים. ד"ס] אכל כותל?

[ומתריין] תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב דברים יא למזמר השמים תשתה מים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והא רבה בר בר חנה קרא קאמר?

האי חבית היכי דמיא, אי דפומא לבר [לחזין] ללד הכית שאין המה
במוכר,

דף כ' ע"א

היא גופה תיחזין [תוס'], דהא כלי חרש אינו מטמא מגבו,
אלא דפומא לגאו [לפנים, לצד הבית שהמת בתוכו],

ואי בעית אימא לעולם דפומא לבר, הכא במאי עסקינן
בחבית של מתכת [תוס'] [שאינה חוצצת מפני הטומאה],

מיתיבי [מקשה על שמואל דאמר רקק אינו ממעט בחלון, כיון שעומד לינטל,
ובאן רואים שחוצץ אף שעתיד לינטל, ומחרץ],

עשבין שתלשן והניחין בחלון [חוצצין בפני המת, וכן],

או שעלו [שגדלו. רג.] [עשבין] מאליהן בחלונות [תוס'],

ומטלונות [חתיכת בגד] שאין בהן שלש על שלש שאין מקבלין
טומאה,

והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה [שאין יכולין לחזור
ולחיות ולא נפסקו מכל וכל. מאירי] שחלשין ומעורין במקצת, והבהמה עומדת
אלל החלון, והאבר מונח על החלון, ומנן צהעור והרוטב (חולין קטט) מטמאין
טומאת אוכלין במקומן, וזריכין הכשר ואלו לא הוכשרו,

ועוף ששכן בחלון [דרך מחיצה אין עושין מבע"ה, אבל כאן הוא רק מיעוט
בחלון. ראה תוס'],

ועובר כוכבים אינו מקבל טומאה שישב בחלון [תוס'],

ובן שמנה המונח בחלון וכן בן שמנה שהרי הוא כאבן, לא חי ולא מת,

והמלח [תוס'] לא מקבל טומאה, דלאו אוכל הוא צאנפי נפשיה,

וכלי חרס שאמרו ללד אהל הטומאה,

וספר תורה [נמי חייץ דלא מקבל טומאה דלאו מנא הוא, ואע"ג דמטמא את
הידים ופוסל את התרומה גזירה דרבנן היא כדאיתא בפרק קמא דשבת גבי
שמונה עשר דבר שבת י"ד ע"א. יד רמח], כולם ממעטין בחלון [ממעטין
בחלון דלא היו דבר חשוב ומבטלי להו. רג.],

אבל השלג, והברד גלש"א, והגליד קרם לנן שאינו שלג, והכפור

התם הכי קאמר, אפילו מידי דדרכיה לאישתוני בקיר לא
שביקנא ליה, ומאי ניהו כלבא,

אמר ר' טובי בר קיסנא אמר שמואל, רקיק סופגין מררה דקה
ורכה אינו ממעט בחלון שנין בית לבית ויש צו פותח טפח ומת מונח צאמת
מהן וטומאה צוקעת ללד שני אין רקיק ממעט שיעורן מלהוילא טומאה דכיון
דראוי לאכילה לא מבטיל [לה. ד"ס] להם דנהוי כמחיה,

[ומקשה] מאי איריא רקיק אפי' עבה נמי,

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא עבה כיון דאיחזי ליה [לאכילה]
לא מבטיל ליה, אבל רקיק דממאיים מתוך שהוא דק ולחלח הכותל
מרטבו נמאס אימא בטולי מבטיל ליה, קמ"ל,

ותיפוק ליה דהוה ליה דבר שהוא מקבל טומאה, וכל דבר
שהוא מקבל טומאה, אינו חוצץ בפני הטומאה?

שגילש במי פירות שאין מכשירין, ואין אוכל מקבל טומאה בלא הכשר
משקה הקרוי משקה, כגון מים ויין וחלב,

מיתיבי, קופה מלאה תבן, וחבית מלאה גרוגרות מאכס יבשים,
וכגון שלל הוכשרו המונחים בחלון, רואין כל שאילו ינטלו הקופה
ותבנית ויכולין תבן או גרוגרות לעמוד בפני עצמן, חוצצין בפני
הטומאה, ואם לאו אין חוצצין שהם צדדים והקופה אין חוצצין לפי שהן מקבלין
טומאה,

והא תבן חזי לבהמתו [ויקחם משם ואיך הם חוצצין]? בשריא
[שהתבן נרקב],

[והא התבן] חזי לטינא ולא מבטל ליה? דאית ביה קוצי והן היו רומסין
[כרגליהן צטיט] [הטיט כרגליהם. ד"ס],

[והא התבן] חזי להסקה? במתנא [ברטוב],

[והא התבן אף שהוא רטוב] חזי להסק גדול? הסק גדול לא שכיה,

גרוגרות הא חזו ליה לאכילה [?] # [אולי כאן סיום דברי רש"י?]

אמר שמואל # [כולהו. רש"י?] כולהו, הך מיוצמא [מריקא, ותבן
וגרוגרות] [אז] דשמואל דאמר מידי דחזי ליעלו משם לאחר זמן, אין ממעט בחלון
בשהתריפו התליעו, וכן תני רבה בר אבבה, בשהתריפו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

בעין קלניתא כמוש קלניתא והוא מסרט,

[ומקשה עוד] ועובד כוכבים שישב בחלון, קאי ואזיל? בכפות, אתי חבירה שרי ליה? במצורע, אתי מצורע חבירה שרי ליה? אלא בחבושי מלכות [פ'] שענשו אותו לישב בתוך החלון שלא ידון איש להחירו],

[ומקשה עוד] ובן שמנה המונה בחלון, אתיא אמיה דריא ליה [פ'] תשא את חולד, וכן לשון זה בשבת ס"ז ע"ב וכי חזי שומשמנא גמלא נמלה גדולה דדרי מדי שטוען כלום?]

[ומתיר דמירי] בשבת [ומיירי בגוסס שימות קודם שיצא השבת, ואמר דשם תהא קבורתו. תוס', אבל המאירי פירש שכל שבאותו היום צריך הוא על כל פנים להניחו שם ומוכרח הוא שלא ליטלו הרי זה בטול], דתניא בן שמנה הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת, אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה [ר"ל סכנת האם. מאירי],

[ומקשה עוד] מלח חזיא ליה [ויטלנה]? במרירתא, [והא מלח מורירתא זין] חזיא לעורות? דאית בה קוצי ויסרטו אם ידיו [וכשמחקו בו העור יכנסו הקוצים בידים. רג'], כיון דקשיא [מלח] לכותל כדמנין ממנין שקלא? דיתבא אחספא,

חספא גופא תיחוי?

דף כ' ע"ב

דלית בה שיעורא [תוס'] והו כמאן דלימא, כדתנן [שיש שיעור לחרם] חרם לענין הולאת שבת כדי ליתן בין פצים לחבירו פצמי חלונות שצמח, מרחיקין זה מזה צומח החלון, ליכנס האורה צין כל אחד ואחד, וזמן צומחה למטה ולמעלה חרם כח צין זה לזה, וטח ציטט, והחרם עב, והו שם כאבן,

[פ'] שהיו חלונות פ' חורים בכותל ולא רצו להניח חור גדול, ולכן עשו בכל רוחב החלון לוחות של עץ שעמדו וקופים, וכיוצא לעשות ריח בין הלוחות כשיעור שיכנס אורה, אבל באופן שלא יראו מבחוץ לתוך הבית],

כלי חרס חזי ליה? דמיטנף, חזי לאומנא [פ'] למי שמקוץ דם לקבל לתוכה דם ההקוה שהרי היא נורקת לאשפה? דמנקב,

ספר תורה חזי למקרא? בבלי, והא בעי גניזה ומסקין לגמור, שם תהא גניזתה,

[ואמר] [אמר] רב בכל עושין מחיצה, חוץ ממלח ורובב מפני שהמלח מתפזר, והרצב ניחך כשמתחמם, ושמואל אמר אפילו מלח,

גרייטלס"ן [וגלד וכפור שניהן מין קרח הן, אלא שהכפור דק מן הקרח, דגבי כפור כתיב שמות מזו יד דק בכפור על הארץ, וגבי קרח כתיב משליח קרחו כפתים. ראה יד רמה],

[ואלו השלג, והברד, והגלד, והכפור] הויל ונימוקים מאלהם, אין ממעטים, והמים, וכן מים שצנלי, הויל ואם ינטל הכלי אין עומדים צפני עממן אין ממעטין צנלון, כולן אין מועטין בחלון [תוס'],

[ומסיים הקשיא] והא עשבין חזו לבהמתו וסופו ליטלן, ואפ"ה כל כמה דלימנהו חסם ממעטי, ומיזמא דשמואל [ואמאי ממועטין הא לא מבטיל להו. רג']? באפרותא והוא [עשב שהוא] סם המות לבהמה, ומאן דגרים צלחפמא טועה שהוא קורנס של נפחיס,

[ומקשה על שמואל עוד מהברייתא] או שעלו מאליהן, כיון דקשו לכותל שמתלידין אותו כדאמר' צמח' שקיל להו ואפ"ה ממעט, וקשה לשמואל? אמר רבה [מש"ה ממועט דלא איכפת ליה מלקיית אותו כותל דחורבה היא ולא תליש להו בעוד שהטומאה בבית. רג'], בכותל חורבה,

רב פפא אמר, אפילו בכותל יישוב, בבאין [חוץ לשלשה לחלון] [מחוץ לשלשה מן החלון] טפחים רחוק מן הכותל, ועולין למוך החלון ראשיהן [וראשיהן עולין למוך החלון ?] [פ'] שגדילין בארץ ג' טפחים רחוק מהכותל, והענפים עולין לתוך החלון],

[ומקשה עוד] מטלונות חזו ליה לקריעה דלבושא לעשות טלאי? בסמיכתא עב יומר מדאי,

[והא מטלונות] חזו לאומנא מקח דם לקנס פי המכה? בריסקא [בשק] שהוא מסרט, [נראה דצ"ל בריסקא בדלי"ת וכן כולם פ' בעין שק העשוי מנוצה של עיזים. רש"י], וכן יש בו' שגורם בגמ' לקמן בעין [ריסקא] סקא, וברש"י שגורם בריסקא],

אי בריסקא, שאין בהן שלש על שלש, שאין בהן ארבעה על ארבעה מיבעי ליה שזו היא שיעור של שק? בעין ריסקא [הוא בגד רגיל אבל הוא קשה בשק],

[ומקשה עוד] והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה, [הא הבהמה] ערקא ואולא [בורחת וחולכת]? בקשורה, [הא] שחיט לה? בטמאה, מזבין לה לנכרי? בכחושה, [הא] פסיק [חוקק, ו] שדי לה לכלבים? כיון דאיכא צער בעלי חיים לא עבדי, [וא"ת כולה בהמה שקיל ושדי לכלבים? וי"ל דמירי בקוף וכל דמי ליה דמנח התם לטוילי ביה, וניחא דנקט אבר ובשר ולא נקט בהמה גופה, דאי חזיא לטוילי שקיל לה לטוילי בה, ואי לא חזיא שדי לה לכלבים. תוס'],

[ומקשה עוד] ועוף ששכן בחלון, פרח ואזיל? בקשור, שחיט ליה? בטמא, מזבין ליה לנכרי? בקלניתא עוף כמוש מאד ואין ראוי לשום אדם, יהיב ליה לינוקא? במסרט, קלניתא לא מסרטא?

אבני חן למסכת בבא בתרא

מעבדין עליו השכנים להרחיק ככל השיעורים הללו, שמה ידליק צמיהם, ואין לו מה לשלם,

ר' שמעון אומר, לא אמרו כל השיעורין האלו, אלא שאם הזיק פטור מלשלם,

לא יפתח אדם חנות של נחתומין, ושל צבעין, תחת אוצרו של חבירו, ולא רפת בקר,

באמת, ביין אם היה אוצר של יין התיירו לפתוח תחתיו חנות של נחתומין, וצבעין, שאין העשן קשה ליין אבל לא רפת בקר שהריח קשה ליין:

[כל חיבא דתנינן באמת אמרו כאילו הוא הלכה למשה מסיני, אבל לא דוקא הלל"מ שהרי בפרק קמא דשבת שנינו באמת אמרו החזן רואה היכן התינוקת קורין ומדרבנן היא. רע"ב תרומות ב' א'. וראה ב"מ ס' ע"א כל באמת אמרו הלכה היא ופרש"י ואין לחסס ולגמגם דנדר ולא פירש שהלכה היינו הלכה למשה מסיני],

נב"ז: והתניא לענין מעמדה צעליה בתנור ארבעה מעיזיה מתחמין ובכירה שלשה?

אמר אביי, כי תניא ההיא, בדנחתומין שמשקין אותו ממיד, וכן הכירה כזכר מתחמין [פ' כמו דתנור דבביריתא מיירי בתנור של נחתומין בן כירה דתני בביריתא דצריך מעיזיה ג' טפחים מיירי בכירת נחתומין שאין חילוק בין כירת נחתומין לכירת בעל הבית], דתנור דידן דיהב ציה תנא דממני שיעור ג"ע, כי כירה דנחתומין דמי:

[שנינו במשנתנו] לא יפתח חנות וכו': תנא אם היתה רפת קודמת לאוצר, מותר,

בעי אביי, כיבר וריבין גגו לאוצר לזרז האוצר, ולא הספיק להכניס לו תבואה עד שפתח זה חנות תחתיו מהו מי הו קקודס לאוצר, או דילמא דכיון דכיד וריבין הו קקודס האוצר,

ריבה בחלונות צעליהו דגלי דעמיה שלאוצר הוא עשוי, שיכנס לו אויר שלא ירקצ התבואה מהו,

אכסדרה תחת האוצר מהו [פ' כיון דשלט בה אוירא לא מופסדא או דילמא אפילו הכי מופסדא. יד רמח] ?

בנה עלייה על גבי ביתו על גגו ורגלין היו לצנות שם לאוצר מהו, את"ל ריבה בחלונות לאו הקדמה הוא, היכי דכולי בניינא להכי עביד מהו, ¹ תיקון,

בעי רב הונא בריה דרב יהושע, תמרי ורמוני הכניס שם תמרים ורמונים מי היא התחלת אוצר, או דילמא אין אוצר אלא תבואה ויין ושמן מאי

אמר רב פפא ולא פליגי הא במלח סדומית הא במלח איסתרקנית [ראה גליון הש"ס שדיבור זה שייך באן, ולא על מלח סדומית] עצה וקשה כאן,

והשתא דאמר רבה עושה אדם שני צבורי מלח גזוהים עשרה אלל כותלי מצוי ומניח עליהם קורה שני ראשי (קורות) [קורה. רש"ש] המצוי עליהן שהמלח מעמדת את הקורה, והקורה מעמדת את המלח שכונד הקורה מעמיד את המלח,

אפי' מלח איסתרקנית, ולא פליגי, הא דאיכא קורה הא דליכא קורה:

[שנינו במשנתנו] מרחיקין את הריחים ג' מן השכב שהן ארבעה מן הרכב וכו': מאי טעמא משום מיריא [רעידה],

והא תניא ושל חמור ריחים של חמור [חום] מפרש חמור מלשון עצים שעל הריחים, ואדם יושב כנגד' במקום גבוה ורגליו מתוחות למטה ומסבב הגלגל ברגליו עיי"ש] שלשה מן האיסטרוביל [ראה תמונה וביאור בשט] הוא מושב הריחים, שנתון קליפת העץ [שסביב הריחים למטה עשו כמו גדר קצר סביב מקליפת עץ, שיקבל שם כל מה שנופל מן הריחים] שקורין נק"א שהן ארבעה מן הקלת היא אפרנסת שקורין טרומוריי"ר התם מאי מיריא איכא ריחים קטנים וקלים הן, ואין הקרקע מרעיד צלילגולו?

אלא משום קלא י"מ קול הנהגת החמור [פ' ולפי פירוש זה יהיה חילוק בין טעם שצריך להרחיק ריחים גדולה שהוא משום מיריא וטעם שצריך להרחיק ריחים של חמור שהוא משום קלא] וי"מ קול הריחים [ואז טעם זה שייך בכל ריחים]:

[שנינו במשנתנו] ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה: אמר אביי, שמע מינה כלאי דתנור טפח [הא דלא קאמר נמי לעיל ש"מ שכב דריחים נמי טפח לפי שהיה פשוט להם אך היה חום], נפקא מינה למקח וממכר:

מהני': לא יעמיד אדם תנור בתוך הבית, אלא אם כן יש על גביו חלל גובה ארבע אמות, מפי התנור [שביניהם היה פי התנור למעלה] עד התקרה, כדי שלא יאחז האור בתקרה,

היה מעמידו בעלייה, צריך שיהא תחתיו מעיזיה אשטריי"ך צלע"ו ט"ח קרקע שלשה טפחים שלא תצער תקרה תחתונה של עלייה, ועל גביו [גובה. ד"ס] ד' אמות, ובכירה מעיזיה טפח אף היא כלי חרס ששופטים קדירה על חללה, ואין עושין בתוכה היסק גדול כמו שעושין בתנור,

ואם הזיק אחר שיהא שם כל השיעורין הללו משלם מה שהזיק ואעפ"כ

אבני חן למסכת בבא בתרא

2. תיקון:

שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה, מי שאין לו אב לא היה למד תורה, מאי דרוש דברים יא ולמדתם אותם האב עצמו (מנחות) [מנחות. רע"י] ללמדו ולמדתם אותם [יש שגורסין רק מוכתיב ולמדתם דמשמע אתם בעצמכם. תוס'],

התקינו שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים, מאי דרוש ישעיה ב כי מציון תצא תורה,

לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה, כדרדש' בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד לפי שהיה עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו והוא רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה. תוס', # פ' שהיה קשה לתוס' וכי איזה תיקון הוא שילמדו רק בירושלים, ועו' מתרין שלא היה תיקון לכל ישראל, אלא ששם היה יותר התעוררות לחקן],

ועדיין מי שיש לו אב היה (מעלו) [מעלהו. מצור דבש] ומלמדו, מי שאין לו אב לא היה עולה ולמד,

התקינו שיהיו מושיבין בכל פלך הרבה מדינות צפון אחד והוא לשון אפרכיאל [למ"ד מתחלף ברי"ש. מצור דבש] ופלך, ומכניסין אותן כבן ט"ז כבן י"ז [נראה דהא תליא דכיון דלא היו מושיבין אלא בכל פלך ופלך, לא היו מכניסין הקטנים פחותים מבן ט"ז וי"ז מפני סכנה בדרך לקטנים. מהרש"א],

ומי שהיה רבו כועס עליו, מבעיט בו ויצא [ר"ל מחמת שהיה הדרך רב ורחוק לא מכניסין אותו עד שהיה בן ט"ז או יותר והואיל והיה גדול] [ולא למד מימיו אצל מלמד] לא היה ציית לרבו ומיד שהיה רבו כועס עליו היה מבעט ברבו ויוצא. מהר"ם],

עד שבא יהושע בן גמלא, ותיקן שיהיו מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה, ובכל עיר ועיר, ומכניסין אותן כבן שש כבן שבע [כבן שש בבריא, כבן שבע בכחוש. תוס', וז"ל ספר החינוך מצוה תי"ט וראוי לכל בן דעת שיתן לבו שלא להכביד על הילד בלמוד בעודנו רך האיברים ורך הלבב, עד שיגדל ויתחזק כח לבו ותוקף איבריו, ועצמותיו ימלאו מוח, ויוכל לסבול יגיעת הלימוד וכו']],

אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת מלמד מינוקות היה (לעיל דף ח), עד שית לא תקביל [והא דתנן במס' אבות [פ"ה מכ"א] בן חמש שנים למקרא וכו'. ראה תוס'], מכאן ואילך קביל ואספי ליה האכילה והסקה מורה צעל כרחו בתורא כשור שנותנין (עליו. רע"י) [לו. ררי"ף] עול על זארו ,

וא"ל רב, לרב שמואל בר שילת [שהיה מלמד תינוקות], כי מחית [בשאתה מכה] לינוקא, לא תימחי אלא בערקתא דמסנא גלגוזות

[שגינו במשנתנו] באמת ביין התירו וכו'. תנא ביין התירו מפני שמשיביו ולא רפת בקר מפני שמסריחו, אמר רב יוסף האי דידן יין שלנו אפילו עשן העולה מן הגר קשה לו אפילו קומרא דשרגא נמי קשיא ליה,

א"ר שישת, ואספסתא שמת של מצוה, כרפת בקר דמיא מממת שהוא למ, וממחמס, ומעלה סרחון:

מתני': חנות שבחצר, יכול למחות בידו, ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין, אבל עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק ואינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן, לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ולא מקול התינוקות קא סלקא דעמך מינוקות הנאים לקנות יין ושמן, וכל דבר הנמכר צמנות:

גמ': מ"ש רישא דקמני יכול לומר איני יכול לישן מקול הנכנסין והיוצאין, ומ"ש סיפא [תוס'] וסיפא קמני אינו יכול לומר לו איני יכול לישן מקול המינוקות?

[אבל מפטיש וריחים לא פריך דאין שם נכנסין ויוצאין דמי שיש לו חמין לטחון נותן לבעל הריחים לטחון וכן פטיש. תוס', יש להבין דברי התוס' שבטחינה ופטיש, אין הרבה אנשים נכנסין ויוצאין כבחנות, # או שאין הלוקחות באים להביא מלאכתן, אלא הוא חולך להביא החיטין וכו' ומחזירה להם כשגומר המלאכה],

אמר אביי, סיפא אתאן לחצר אחרת,

א"ל רבא, אי הכי, ליתני חצר אחרת מותר? אלא אמר רבא

דף כ"א ע"א

סיפא אתאן לתינוקות של בית רבן ואע"ג דקול הצא מממת אחרים, לא מני [ממזי] [ממזי. ו'], ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך אחד מן הכהנים הגדולים [שעמדו] [ששמשו. רע"י] צדיק שני כדלמר ציצמות [דף סא] [פ' שער או לא היה החוב רק שכל אב ילמד את בנו, ואח"כ בירושלים, ואח"כ בכל פלך, אבל לא חוב על הציבור של כל עיר ועיר ללמד כל הילדים ולכן לא היה רשות לאדם להביא שאר ילדים לביתו],

[וראה תוס' שנעשה כ"ג ע"י תרקבא דינירי שנתנה מרתא בת בייתוס לינאי המלך כדאמרין ביבמות סא].

דאמר רב יהודה אמר רב, ברם זכור אותו האיש לטוב, ויהושע בן גמלא שמו, שאלמלא [אם לא. תוס' מגילה כא.] הוא נשתכח תורה מישראל [פ' מהילידים שאין להם אב. מהרש"א],

אבני חן למסכת בבא בתרא

ע"כ, ובבאר הגולה על ה"ו"ד [בסמוך הבאתי את דברי ה"ו"ד] כתב שהנמ"י מפרש שעד חמישים די בשנים, ובביאור הגר"א שם פ' דמוחמישים ויותר צריך ג', וכן משמע מהרמב"ם הלכות ת"ת פ"ב הל' ה' ו"ל עשרים וחמשה תינוקות למדים אצל מלמד אחד, היו יותר על עשרים וחמשה עד ארבעים מושיבין עמו אחר לסייעו בלימודם, היו יותר על ארבעים מעמידין להם שני מלמדי תינוקות, וראה בש"ך שכתב ונראה שהולכין בזה אחר המלמד ואחר הנערים ואם הם לומדים מעט או הרבה, והכל לפי הענין, ובפתחי תשובה שם מביא מתשובות אמונת שמואל סימן כ"ו ו"ל ג"ל דשיעור כ"ה תינוקות לא היה שייך רק בדורות התלמוד מושא"כ בדורות הללו שנתמעטו הלבבות וא"א למלמד אחד בכך כ"ה, והלאה שיצא ידי חובתו בכך עשרה, וכ"ש י"ב פשיטא דהוי בדורותינו ככ"ה בזמן התלמוד וכו'. עיי"ש].

[כ"ה תינוקות מספיק להם מלמד אחד, היו יותר על כ"ה עד מ' מושיבין אחר לסייעו בלימודם] [הגה. ואפי' שכרו הקהל מלמד לכל תינוקות סתם הוא מושיב אחר לסייע צעוד והס יתנו לו שכרו, וי"א דאס אין צעיר כ"ה תינוקות אין צני העיר מייצג לשכור להם מלמד, וי"א דאפי' צפחות מזה מייצגים], היו יותר מארבעים מעמידין שנים, יו"ד רמ"ה סעיף מו].

[וצ"ע דאמרינן בגיטין נח. בסוגיא דקמציא ובר קמציא ש400 תינוקות למדו אצל מלמד אחד ?],

[וראה בקובץ "מוריה" אב תשס"ט בתחלת הקונטרס שמביא ספר חוקי התורה שהוא כמה דפים תקנות שמיוחס לזמן הראשונים, ויש בה תקנות למלמדים ותלמידיהם, וכתב שם בחק ששי, וז"ל שלא יקבלו המלמדים יותר מעשרה תינוקות בעניין אחד, ואע"פ שאמ' חכמים מקרי דרדקי כ"ה? דווקא בארץ ישראל דאורייתא מחכים, ובזמן שישראל שרוין על אדמתם וידם תקופה, כי נפש החפשיית היא גבוהה וחזקה וזכה וצלולה, ויכולה לקבל שכל ומדע על שאינה משועבדת לזולתה, ונפש אשר משועבדת היא שפלה וחלשה ויבישה ואינה יכולה לקבל שכל ומדע על שהיא משועבדת לאדנים קשים ועזי פנים וכו' עיי"ש עוד ועוד,

וזוה פירשתי בחג הסוכות תש"ע את המזמור כו לדרוך ה' אורי וישעי, שבכל המזמור מבקש דוד המלך שהקב"ה יניח לו מכל שונאיו, והנקודה שבכל המזמור שמבקש עליה הוא "לחיות בנועם ה'" שאי אפשר להגיע אל זה אלא ע"י מנוחה שלימה],

ואמר רבא האי מקרי ינוקי דגרים, ואיכא אחרינא דגרים טפי מיניה, לא מסלקינן ליה דלמא אתי לאיתרשולי יתפאר בלבו שאין כמוהו ויתרשל מן המינוקות ולא יירא שמה ילקקוהו,

רב דימי מנהרדעא אמר, כ"ש כשתשננוהו, יתן לך להיות למד יפה שדולג מקנאת מצורו שסלקוהו, (מפניו שיציישו צני) [פן יצאשנו צניני צני. רי"ף] העיר דגרים טפי קנאת סופרים תרבה חכמה,

[לא אמר קנאת חכמים תרבה חכמה כי המגיע כבר למעלת החכם לא יתקנא בחבירו והחכמה נוספת בו ממילא כמ"ש ישמע חכם ויוסיף לקח, אבל הסופרים דנקט הם שעדיין לא הגיעו למעלת החכמים כמו המקרי דרדקי קנאתם בחבריהם מרבה להם החכמה להגיע למעלת חכם. מהרש"א],

של מנעלים, כלומר מכה קלה שלא יזיק, דקארי קארי, דלא קארי ליהוי צוותא לחבריה אינן זקוק [ליסרו] [לא ליסרו. רע"י] יומר מדאי ולא לסלקו מלפניך, אלא ישב עם האחרים בצוותא, וסופו למת לך,

מיתיבי, אחד מבני חצר [תוס'] שביקש לעשו'ת, רופא מוהל אומן מקי דס, וגרדי [אורג] [תוס'], ומלמד תינוקות, בני חצר מעבדין עליו מפני שמרצה עליהן קול נמסין ויוצאין? הכא במאי עסקינן [דמעבדין עליו] בתינוקות דעכו"ם,

ת"ש, שנים שיושיבין בחצר, וביקש אחד מהן לעשות רופא ואומן וגרדי ומלמד תינוקות, חבירו מעבד עליו,

ה"נ בתינוקות דעכו"ם,

ת"ש, מי שיש לו בית בחצר השותפין, ה"ז לא ישכירנו לא לרופא ולא לאומן ולא לגרדי ולא לסופר יהודי מלמד מינוקות ולא לסופר ארמאי [תוס']? הכא במאי עסקינן בסופר מתא [כותב שמירות העיר. תוס'] מלמד מינוקות העיר, ומושיב מלמדים תחתיו והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול,

אמר רבא, מתקנת יהושע בן גמלא ואילך שיטתו מלמדי מינוקות בכל עיר, לא ממטינין ינוקא ממתא למתא [תוס'] ללמוד [מיוס ליוס] [יוס יוס. צאה"מ] שמה יזוק צדרכים שהטען מקטרג צעמ הסכנה שנאמר פן יקראנו אסון [צדאשית מצ] אלא יוכל לכוף צני אותו מתא להושיב מלמדי מינוקות, אבל מבי כנישתא לבי כנישתא ממטינין,

ואי מפסק נהרא לא ממטינין, ואי איכא תיתורא גשר רחב ומצורו צמנחות [דף לה] תיתורא דתפילין מקום מושבם שדומה לגשר ממטינין, ואי איכא גמלא לוח קצרה לא ממטינין,

ואמר רבא, סך מקרי דרדקי מנין מינוקות הראויין ללמוד אחד [אבל פחות מכאן אין בני העיר יכולין לכוף זה את זה להשכיר להם מלמד. תוס'] [היינו שדי להם במלמד אחד, אבל מ"מ אם אין שם סך זה חייבין לשכור מלמד ולא להוליכם לעיר אחרת ללמוד, לילך ולחזור תמיד, פן יקראנו אסון וכו'. גמ"י עיי"ש], עשרין וחמשה ינוקי [וסימנך כ"ה חברו את בני ישראל] אמור להם. מהרש"א],

ואי איכא חמשינ מותבינן תרי, ואי איכא ארבעין מוקמינן ריש דוכנא שומע עם המינוקות מפי המלמד וסחר ומגירו צפי המינוקות ואומר ריש דוכנא נוטל שטר, ומסייעין ליה ממתא [פ' שבני העיר גותנים שכרו] לשכור לו אותו ריש דוכנא,

[אבל עד מ' א"צ ריש דוכנא ומארבעים עד נ' יספיק בריש דוכנא. רא"ש, אבל הנמ"י כתב לאו למעוטי אי הוו ארבעים חסר אחת דלא מותבינן ריש דוכנא, דהא אמרן דסך מקרי דרדקי כ"ה, אלא לומר דאם יש יותר מארבעים מותבינן שנים.

אבני חן למסכת בבא בתרא

כולן כמותרין ועומדין נינהו [פ' באילו התרה אותם] שלא יקלקלו ואם קלקלו מסלק להו בלא אמרייתא [לשון זה הוא בחולין קל"ב ע"ב דקנסין להו בלא אתרייתא ופרש"י שם בלא המראה] אע"פ שלא התרו בו קודם לכן, כללל דמילתא כל פסידא דלא הדר כגון אלו שמשנתנבלה הצהמה או הרג המקח והסופר כתב ספר מורה בטעות, מותרת ועומד הוא,

אמר רב הונא, האי בר מבואה דאוקי ריחיא לטמון ולשכור, ואתא בר מבואה חבריה וקמוקי גביה [ומעמיד גם הוא רחיים להשכיר], דינא הוא דמעכב עילויה, דא"ל קא פסקת ליה לחיותי,

לימא מסייע ליה, מרחיקים מצודת הדג ציד שנתן עיניו בדג [אמר. רי"ף] עד שהכיר חורו [פ' יודע מלא מרוצת הדג היכן ליתן המצודה והמונות], מרחיקין שאר צידין מצודתם משם, אלמא אע"ג דלא זכה ביה ולא מטא לידה, מרחיקין משם דא"ל קא פסקת לחיותי [תוס'] מן הדג, כמלא ריצת הדג, וכמה אמר רבה בר רב הונא עד פרסה?

שאני דגים דיהבי סייארא נותנין עין דהצטס [?], להיות [נוהגים] [רגילים] לרוץ למקום שאלו שם מונוט, הילכך כיון שהכיר זה חורו, ונתן [מנוחה] ו[מונות] בחור מלא ריחמו, בטות הוא שילכדנו, [דה"ל] [וה"ל ד"ס] כמאן דמטא לידה ונמצא חצירו מוזיק, אזל הכא, מי שבא אללי יבא, ומי שבא אללך יבא,

[אם נאמר ש"נותנין עין" קאי על הדגים, תמוה קצת שרש"י משתמש באותו הלשון על הצייד לעיל ועל הדג. וראיתי מפרשים דיהבי סייארא שהדגים שולחים דג אחד לרגל היכן נמצא אוכל וחוזר ומודיעם והם הולכים אחריו לאותה מקום. ודברי רש"י עדיין צריכין פירוש. א"ח],

א"ל רבינא לרבא, לימא רב הונא דאמר כרבי יהודה, דתנן רבי יהודה אומר, לא יחלק חנוני קלויות ואגוזין לתינוקות מפני שמרגילין אצלו לנא אצלו כשצומיהם שולחין אותן אל המנויות לקנות מן המנוונים, וחכמים מתירין?

[ומתירין] אפי' תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי יהודה התם, אלא דאמר ליה אנא קמפלגינא אמנוזי את פלוג שיוסקי שקדים, אבל הכא שזה העמיד תמילה והרגיל להשכר בכך וזה בל ליד אצלו לאומנומו אומר לו פסקת לחיותאי אפילו רבנן מודו, דא"ל קא פסקת ליה לחיותי,

מיתיבי, עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו, ומרחץ בצד מרחצו של חבירו, ואינו יכול למחות בידו, מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך, ואני עושה בתוך שלי,

תנאי היא [תוס'], דתניא, כופין בני מבואות זה את זה שלא

ואמר רבא, הני תרי מקרי דרדקי, חד גרים ולא דייק, וחד דייק ולא גרים מותבינן ההוא דגרים ולא דייק [שלומד] [שגרס. רע"ז] הרבה ולא דייק בלימוד המינוקות שלא ישמשו שבששתא מומילא נפקא,

רב דימי מנהרדעא אמר, מותבינן דדייק ולא גרים, שבששתא כיון דעל על, דכתיב מלכים א יא טו פִּי־שֵׁשֶׁת חֲדָשִׁים יִשְׁב־שָׁם יוֹ אֲב וְכָל־יִשְׂרָאֵל עַד־הַכְּרִית כָּל "זָכָר" פִּי־דָוָן 'ם,

כי אתא [יואב] לקמיה דדוד, אמר ליה [דוד ליואב בן צוריה שר צבאו של דוד המלך]

דף כ"א ע"ב

מאי טעמא עברת הכי שלא הרגת את הנקיות?

אמר ליה [יואב שר הצבא] דכתיב דברים כה תמחה את זָכָר עמלק, אמר ליה [דוד] והא אנן [אותי] זָכָר קרינן [הקריאו לי], א"ל [יואב] אנא זָכָר אקריון,

אזל [יואב] שיייליה לרביה, אמר ליה היאך אקריתן [איך למדת אותי לקרוא את זכר], אמר ליה זָכָר, שקל ספסירא למיקטליה [לקח יואב סיף להרוג את רבן], אמר ליה [רבן] אמאי [אתה בא להרגני], א"ל [אויב לרבן] דכתיב ירמיה מח י אָרוּר עֲשֵׂה מְלָאכָתָהּ רְמִיָּה [ולכן ראוי אותה ליהרג] [פר"ח דרביה אקרייה זכר כדן, והיינו רמייה דלא אשגח למידע היכי הוה קרי תלמידיה, וכן נראה, אבל אין נראה לפרש שגם רבו טעה ולימדו זכר דא"כ לאו רמייה הוא. תוס' סוף ע"א],

א"ל [רבן של אויב] שבקיה לההוא גברא [בן אמר הרבי על עצמו] דליקום בארוור [למה תהרוג אותי, וכי אינו די שאני קם בארוור], א"ל [אויב] כתיב ירמיה מח י אָרוּר מִנְעַ חֲרָבָו מִיָּדָם סִפִּיָּה דַּהֲלִי קִרָּה הוּא [ולכן מוטל עלי להרוג אותך], איכא דאמרי קטליה, ואיכא דאמרי לא קטליה,

ואמר רבא מקרי ינוקא [ואומר ר"י דהוה פסידא דלא הדר, דאותה שעה שמלמד להם טעות הם מתבטלים, ואותה שעה אין יכולין להחזיר לעולם. תוס'],

שתלא נוטע [כרמו] [כרמס. ד"ס] למחלה [שכר], [פ' דאינו מפסיד אלא שפושע שאין הנטיעות גדולות כמו שהיו ראיות ליגדל. תוס'],

מבחא,

ואומנא מקח דס,

וסופר מתא לנדר [כותב שטרות. תוס' עיי"ש],

אבני חן למסכת בבא בתרא

להושיב ביניהן, לא חייט, ולא בורסקי ממקום אחר להשכיר לו בית צמזי, ויש כאן בני אותה אומנות ולא מלמד תינוקות [תוס'], ולא אחר מבני בעלי אומניות, ולשכנו הדר צמזי כמוהו אינו כופיהו מליד לאותו אומנות, רשב"ג אומר אף לשכנו כופיהו ורז הונא הוא דאמר כרש"ג,

אמר רב נחמן בר יצחק, ומודה רב הונא בריה דרב יהושע אע"ג דאמר רב מתא אבר אחריטי, מצי מעכב מלהציא כאן [לכל עיר זו] ולמכור, מודה הוא ברוכלין מוכרי צמזים המחזירין בעיירות להציא צמזים לנשים להתקשט בהן, דלא מצי מעכב עליהו וכלי העיר,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, פשיטא לי בר מתא אבר מתא אחריטי מצי מעכב מלעשות כאן אומנותם ולהציא כאן למכור, ואפילו לרצון דאמרי לשכיני אינו כופהו,

ואי שייך בכרנא דהכא שנותן מס גולגלתו למושל העיר הזאת כזר מתא [הוא, ו] לא מצי בר מתא לעכב עליו כל העיר [פ' שמעכב עליו רק המבוי שיש שם אומנות זו אבל אינו יכול לעכב עליו כל העיר. וראה רשב"א], ופשיטא לי דבר צמזי אבר מצי דנפשיה לא מצי מעכב [את המצוי] מליד לאומנותו כרצון, ולא כרז הונא לא מצי מעכב, בר מבואה אבר מבואה דנפשיה לא מצי מעכב,

בעי רב הונא בריה דרב יהושע מיהו איצטעא לי, בר מבואה אבר מבואה אחרינא מאי מי מצי מעכב צן המצוי הזה או לא, מי הוי שכיני ואינו כופיהו, או דילמא שכיני דאמור רצון צר מבואה דההוא מצוי קאמרי, אכל צר מבואה אחרינא לאו שכיני הוה, 3. תיקון,

סיכום:

- רב הונא סבר דבר מבואה מעכב על בר מבואה חבריה דטוען פסקת ליה לחיותי. פליגי רבנן ורשב"ג דלרבנן אינו מעכב על שכנו ולרשב"ג אף לשכנו כופהו. רב הונא בריה דרב יהושע סבר:
- א) דבר מתא אבר מתא אחרינא מצי מעכב בכל העיר.
 - ב) בר מבואה אבר מבואה לא מצי מעכב כלל.
 - ג) אי שייך בכרנא דהכא מצי מעכב רק מבוי שלו אבל לא כל העיר.
 - ד) איבעי ליה מי יכול לעכב בר מבואה על מבוי אחרת. ונשאר בתיקון.

אמר רב יוסף, ומודי רב הונא דאמר לעיל צר מבואה דאוקי ריחייא כו' דאית ליה כרש"ג מודי הוא צמקרי דרדקי דלא מצי מעכב לצר מבואה מללמד גם הוא המינוקות שמתוך כך יזהרו באומנותן שייראו זה מזה דאמר מר קנאת סופרים מרצה חכמה במקרי דרדקי דלא מצי מעכב,

דאמר מר (עזרא תיקן להן לישראל שיהו מושיבין סופר בצד סופר וניחוש דילמא אתי לאיתרשולי א"ל)

דף כ"ב ע"א

קנאת סופרים תרבה חכמה [תוס'],

דאמר מר, עזרא תקן להן לישראל, שיהו רוכלין מחזירין בעיירות, כדי שיהו תכשיטין [לכאורה הכוונה על בשמים שעושין ריח טוב] מצויין לבנות ישראל # [זהו פלא שעזרא עשה תקנה שבנות ישראל יהיה להם בשמים להתקשט בהם, ונראה לפרש שהרי עזרא העלה את הגולה מבבל, ואחד הבעיות היה שנשאו נשים נבריות, ולא רצו לעזוב אותן ולעלות לארץ ישראל, ומסתמא לכן נשאו את הנוריות שהיו מתקשטות ופרוצות יותר, ובנות ישראל היו צנועות, ואולי חשבו הנשים היהודיות באותו הדרור שכל מה שצנוע יותר הוא מעלה יותר גדולה, שהרי אם הן מתקשטות הן מחטיאות את האנשים, אבל באמת אין חוב על האשה שתדאג שלא להחטיא את האנשים, וכל זמן שהן מתלבשות ע"פ דין, אדרבה החוב הוא על האשה להתקשט כדי שידעו הגברים שאשה יהודית מקפדת להראות את יפיה, כדי שלא יתנו בני ישראל עיניהם בנשים נבריות, ולכן תיקן עזרא ענין סימבלי לפרסם שהנשים חייבות להתקשט ולהתבשם],

והני מילי לאהדורי לחזר ולסבב צמזאות העיר וצמזים על כל הרוצה לקנות ואחרי כן יסוד לעיר, אבל לאקבועי לא, ואי צורבא מרבנן הוא דטריד צניקסא ולא אורחיה לאהדורי אפילו לאקבועי נמי,

[נראה דלא קאי אלא על רוכלין דמותרים להדורי, גבי צורבא מרבנן מותר אפילו לאקבועי, אבל לשאר דברים לא שניא בין צורבא מרבנן לאחר, דאטו צורבא משלח מפשיט גלימי מאינשי (שבועות מ"א ע"א). שורת יוסף]

כי הא דרבא שרא להו לר' יאשיה ולרב עובדיה, לאקבועי דלא כהלכתא אלא לפנים משורת הדין [שורת הדין פירושו הדין כמו שהוא כשורה ישרה שאינו נוטה לכאן או לכאן, לפנים משורת הדין פירושו לא רק שורת הדין אלא לפנים הימנה, דהיינו יותר ממנה], מאי טעמא, כיון דרבנן נינהו (אתו) [דלא. ד"ס] לטורדו מגירסייהו,

הנהו דיקולאי מוכרי סלים ויש אומרים מוכרי יורות דאייתו דיקלאי לבבל, אתו בני מתא קא מעכבי עלויהו, אתו לקמיה דרבינא אמר להו מעלמא אתו ולעלמא לויבנו [תוס'] יומא דשוקא הוה, והרבה צלין ממקום אחר לקנות מן השוק, לפיכך אין צני העיר מעכבין גם על המוכרים להציא אומנותם, ולמכור לנקצים לשוק,

והני מילי ביומא דשוקא, אבל בלא יומא דשוקא לא, וביומא דשוקא נמי לא אמרינן אלא לזבוני בשוקא אבל לאהדורי לא,

הנהו עמוראי מוכרי צמר דאייתו עמרא לפום נהרא, אתו בני

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתא קא מעכבי עליהו, אתו לקמיה דרב כהנא, אמר להו דינא הוא דמעכבי עלייכו,

אמרו ליה אית לן אשראי מכרנו בלמנה, וזריכס אנו לשהות כאן עד שנגבה חובות שלנו, ואם אין אנו מוכרין סמורמינו צמה נתפרנס, אמר להו זילו זבנו שיעור חיותייכו עד דעקריתו שמעקרו אשראי דידכו חובותיכס, מן הלוקחיס מכס בלשארית ואזליתו,

רב דימי מנהרדעא, אייתי גרונרות בספינה # [לכאורה היה רב דימי כאן צעיר שהרי דיבר עם רב יוסף שנפטר בשנת 325 ורב דימי נפטר בשנת 383],

[ויש להעיר שלא אמרו לאיזה עיר הביא גרונרות אלו? ולפי רש"י לקמן ששמע על רצח שהא גדול העיר אולי היה מחוץ שהיה מקומו של רבא. ואם נאמר שבא בספינה למחוז צריך לומר הגם שהיה נקרא רב דימי "מנהרדעא" שלא הביא הגרונרות מנהרדעא, שהרי נהרדעא יושבת על נהר פרת, ומחוזא יושבת על החדקל, ומסתמא היה קל יותר להביאם מנהרדעא למחוזא בחמורים דרך היבשה, מלסובב סביבות כל בבל],

א"ל ריש גלותא לרבא, פוק חזי אי צורבא מרבנן הוא, נקיט ליה שוקא הכח שלא ימכור איש צעיר גרונרות, אלף הוא,

א"ל רבא לרב אדא בר אבא [תוס'], [שליח עשה שליח] פוק [צא] תהי ליה בקנקניה [בעין לשון זה בשבת קח]. הריח לו צנקנו אס יין הוא אס חומץ, כלומר דקדקו בהלכות אס תלמיד חכם הוא אס לאו, ריח היין כשמריחין אותו אס עוב הוא קרי תהי, כדלמרינן צת תיהא צמסכת ע"ז (דף סו) [נקב נוקצים צמגופת חצית להריח אס היין לצודקו אס יכול להמקיים. רש"י שם], וכן צמגופת (דף קה) קרנא הוה תהי צמגוצרל צממאל [מריח בלוצרות יין אסו רלוי להמקיים והקריב להמקלקל ימכרוהו מיד. רש"י שם],

[לפי שבני נהרדעא אינם בני תורה כדאיתא בע"ז ג' ע"ב עיי"ש לפיכך צריך בדיקה אחריהם. עיון יעקב]

נפק [אזל] בעא מיניה [רב אדא בר אבא מרב דימי], פיל שבילע כפיפה מצרית [תוס'] סל נגריס של ערצה והקיאיה דרך בית הרעי, מורו מי חסוד כמעוכל, והוה ליה ככלי גללים ואין מקבל טומאה עוד, לא הוה בידיה [לא היה לו מזה להשיב], א"ל רב דימי לרב אדא מר ניהו רבא אתה הוא רבא, לפי ששמע על רצח שהא גדול העיר וסבור שהא זה, טפח ליה [רב אדא לרב דימי] בסנדל'יה הכהו על סנדלו צמקל, דרך שחוק, כסס שמכין למי שאינו חסוד [ראה רש"י ב"ק לב: שפירש טפח רצח- לרב שימי. צמקל'יה- דרב שימי הכהו על סנדלו, ל"א צעט צמקל'יה לרב שימי],

א"ל [רב אדא] בין ידי לרבא איכא טובא, מיהו על כרחך אנא רבך, ורבא רבה דרבך [פי' כיון שאני תלמידו של רבא, ואתה תלמידו, נמצא שרבא רבו של רבך, # וראה להלן שרב דימי היה אומר לתלמידו אבוי שילכו ללמוד אצל רבא, שרב דימי היה מחשיב את רבא מאד],

לא נקטו ליה שוקא, פסיד גרונרות דידיה, אתא לקמיה דרב יוסף,

א"ל [רב דימי לרב יוסף] חזי מר מאי עבדו לי, א"ל מאן [פי' הקב"ה] דלא שהייה [של המתין ופרע מיד] שלא נמנע מלהפרע לאוניתא אונאת צוטמו דמלכא דאדום [אל אונאתו ובזזתו של מלך אדום] אע"פ (שהא אדומי) [שהיה גוי. ד"ס], לא נשהייה לאוניתך,

דכתיב עמוס ב א ביה אומר ה' על-שלישה פשעי מו אָב [יתכן שהם הפשעים הראשיים החמורים מכלם והם עבו"ם וג"ע ש"ד. מד עמוס ב ג], [על השלישה אמחול אבל] [על-אַרְבָּעָה [ועל תוספת פשע הרביעי] ל' א' אַשְׁכְּנֹו [לא אשיב לו גמולו בראשו בתמיה],

[ומה היה הפשע הרביעי] על-שָׁרְפוּ מַחֲמַת צִיּוֹן עֲצָמוֹת מְלָכֵי-אֲדוֹם [שמלך מואב לקח בן מלך אדום הראוי למלוך ושרפו כליל בעולה ואז קצף מלך אדום על ישראל על כי בעבורם באה לו הרעה ההיא ולא ראו להצילו, א"כ ע"י מלך מואב נתעורר קצף על ישראל לכן יקבל מואב גמול. מד שם פסוק א] לְשִׁיר [ר"ל עד שנעשו דק ולכן כסיד כדרך העצם אחר השריפה. מד שם]: [ב] וְשִׁלַּחְתִּי-אֶשׁ בְּמוֹ אָב וְאֶכְלָה אֶרְקָנוֹתַי הַקָּרִי' וְיָמָת בְּשֵׂאוֹן יָן מוֹ אָב בְּתַרְוָעָה בְּקוֹ ל' שוֹ פָּר],

נח נפשיה דרב אדא בר אבא [ופליגי אמוראי מי גרם שימות],

רב יוסף אמר, אנא ענישתיה [כל אחד מהן היה מתאונן שעל ידו מת רב אדא, משום דאמרינן בשבת כפ' שואל כל מי שחבירו נענש על ידו אין מבניסין אותו במחיצתו של הקב"ה שנאמר גם ענוש לצדיק לא טוב וכו'. תוס'], דאנא למייתיה [קללתי אותו], רב דימי מנהרדעא אמר, אנא ענישתיה דאפסיד גרונרות ידי,

אבוי אמר, אנא ענישתיה, דאמר להו [רב אדא בר אבא] לרבנן, אדמגרימיתו גרמי בי אבוי שהיה רגיל לומר לתלמידים עד שאתם הולכים אלל אציי [לגורס] [לגור. רע"י] עזמות, כלומר ללמוד שלא לשוע [שהיה רגיל לומר לתלמידו אבוי כל זמן שאתם מנוררין עצמות שאין בהן לחות בי אבוי. רג], [אפשר שאמר בן בלשון זה לפי שאבוי היה מקמץ בדאמרינן בשבת ל"ג ע"א ירעינן בנחמני דמכפין נפשיה. עיון יעקב],

תו אכלו בישראל [שמינא] בי רבא צואו ולמדו הלכות להצוות [ו]. רע"י[מרווחות אלל רצא, [יכולין אתם ללמוד תורה בשורה ובהלכתא בי רבא, לפי שאבוי לא למד כל כך. רג, # פי' דאמרינן בר"ה יח. שרבא חי ארבעים שנה שעסק בתורה, ואבוי שעסק בתורה ובגמילות חסדים חי ששים שנה, וכיון שעסק בגמ"ח לא היה לו פנאי ללמוד כמו רבא],

ורבא אמר, אנא ענישתיה, דכי הוה אזיל לבי מבחא למשקל אומצא [חתוכה גדולה של בשר שאינו מבושל], אמר להו

אבני חן למסכת בבא בתרא

דכותל קתני ולא גבול. תוס']

דף כ"ב ע"ב

הבא לסמוך ממחילה כותל אלל כותל חבירו [ומתני' הכי פירוש' מי שהיה "גבול" כותלו סמוך לכותל חבירו. תוס'], לא יסמוך אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות [פירושו של "אחר" הוא על כותל חדש שרוצה לסמוך],

מתקיף לה רבא, והא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו קתני אלמא כבר היה [ונפל. ד"ס, ו']?

אלא אמר רבא, הכי קתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו ברחוק ארבע אמות, ונפל, לא יסמוך לו לא יקרננו לזד כותל חבירו כותל אחר, אלא אם כן הרחיק ממנו ד' אמות, [ורבותא קמ"ל אע"פ שזה ימים רבים היה מקום צר בין אלו שני הכותלים ונתקרב העוברים אצל הכותלים וגדוש הרבה אפילו הכי צריך להרחיק כשנפל ובא לסמוך אחר. רא"ש]

[ראה תוס' שהקשו, למה לא תני "לא יסמוך כותלו לכותל חבירו אא"כ הרחיק ארבע אמות"? ולא תירצו כלום]

מ"ט דדיושא דהכא מעלי להתם מה שדעין צרגל צין שני הכתלים תמיד, מועיל לשני הכתלים להקשות קרקעית יסודות הכתלים ולא ימוטו [ואם המקום צר מר' אמות לא ילכו בני אדם שם],

אמר רב, לא שנו אלא כותל גינה מתוך שאין דשין אותה מצפנים צריכה דשה מתוך אבל כותל חצר אם בא לסמוך סומך, רבי אושעיא אומר אחד כותל גינה ואחד כותל חצר אם בא לסמוך אינו סומך,

אמר רבי יוסי בר חנינא ולא פליגי הא בעיר ישנה הא בעיר חדשה [וכתב המרדכי שיש ללמוד דעיר חדשה מקרי ששים שנה. תני"ט] שדעין לא נידושה, אף כותל חצר צריכה דיושא,

תנן, החלונות בין מלמעלן צריך להצביע שיעור שלא יצין צהשענו על כותלו, וישפיל ראשו [ויראה] [ויצין. ד"ס] דרך חלונות, ויראה צבית חבירו [ברר"ף] ליתא "ויראה" השניה, בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות,

ותני עלה מלמעלן כדי שלא יציין ויראה, מלמטן שלא יעמוד על ראש עוזי כותלו ויראה, ומכנגדן צריך להרחיק כדי ש שלא יאפיל ולא יחיצ תנא דצריית' שיעורא, מעמא שלא יאפיל צשט [שס. רר"ף] חלונות אלל משום דיושא צשאין שם חלונות לא, אלמא לא מיישינן לדיושא אבל משום דיושא לא [תוס']?

[וא"ת ולימא דאירי בעיר ישנה ואומר ר"ת רבית הוי כגינה לפי שנותנין מטה

למבחי אנה שקילנא בישראל מיקמי שמעיה דרבא שלומי לקנות צשר דאנא עדיפנא מיניה, [משמעיה דרבא, ואפ"ה קפיד רבא משום דשלוחו של אדם כמותו. יעב"ן],

רב נחמן בר יצחק אמר אנה ענישתיה, דרב נחמן בר יצחק ריש כלל הוה דורש צריצ' צצצמות [משמע בכל שבתות השנה, ובכל דוכתי פרש"י דכלה היא שבת שלפני הרגל והדרשה שבכל שבת נקרא פרקא. מלא הרועים], כל יומא מיקמי דניעול לכלל [קודם שנכנס לומר הדרשה] מרהיט בהדיה רב אדא בר אבא לשמעניה [היה רנב"י חוזר על הדרשה עם רב אדא בר אבא] [עובר עליה יחדיו מהר], והדר עייל לכלל,

ההוא יומא נקטוה רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע [כאילו אחזו בו, ולא הניחו לו] לרב אדא בר אבא [ליחך אל ר' נחמן בר יצחק], משום דלא הוו בסיומא יש אומרים שלא היו צענה כשנעשה רב נחמן ריש כלל [ולכן לא ידעו שדורש רנב"י, או פ"י ולפ"ז עכבו אותו בכוונה שלא יוכל להגיע לרנב"י. ופירושו זה צ"ע], ויש אומרים דלא הוו צסיומא [דפירקא] [דפירקא. רע"ז] דרבא, [דדרש] [שדרש. רע"ז] צצצת הרגל הלכות האמורות צפרק אחרון של צכורות, אמרו ליה אימא לן הני שמעתתא דמעשר בהמה צפרק אחרון דצכורות ורבא אמרינהו [צסופא] [צסופיה. רע"ז] דפירקא היכי אמרינהו רבא, אמר להו הכי אמר רבא, והכי אמר רבא,

אדהכי נגה ליה [נתאחר הזמן] [לרב נחמן בר יצחק] [ולא אתי רב אדא בר אבא], [אתו רבנן תלמידי הישיבה הצאים לשמוע] אמרו ליה (רבנן) לרב נחמן בר יצחק, קום דנגה לך, למה יתיב מר,

אמר להו יתיבנא [אני יושב] וקא מנטרא אני מנפס כאן שיצאו לערסיה את מטת דרב אדא בר אבא שמת [לפי שהיה מצער כל כך שלא בא אליו לעיין עמו הדרשה. רג], אדהכי נפק קלא דנח נפשיה דרב אדא בר אבא, ומסתברא דרב נחמן בר יצחק ענשיה:

מתני': מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו [בגמ' יש פירוש בהה"א, ותירצו של רב יהודה, ושל רבא], לא יסמוך לו כותל אחר אא"כ הרחיק ממנו ארבע אמות [וסולא מפרש בגמ'. ד"ס],

החלונות מי שהיו לו חלונות פתוחים לחצר חבירו, והחזק צדצר זה שלש שנים, ובא צעל החצר לצנות שם כותל, צריך (לשער) [למדוד ?] ד' אמות בין מלמעלן אם צא להצביע יצביח כותלו ד' אמות מן החלונות בין מלמטן אם צא לצנותו נמוך, צריך להשפילו מן החלונות ד' אמות, וטעמא מפרש בגמ' בין כנגדן צריך להרחיקו מהן ארבע אמות:

גמ': וקמא היכי סמך [ס"ד דבנפל איירי, שכן משמע הלשון דקתני מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו. תוס']? אמר רב יהודה הכי קאמר

[וקמא היכי סמך, ומשני רב יהודה הכי קאמר הבא לסמוך בו], ורבא פריך

אבני חן למסכת בבא בתרא

להלן מן הכותל למוך המזר, והמחילה בסוף המקרה משוכה להלן מן הכותל למוך המזר, הלכך אי לאו משום זקיפת סולם, לא היה צריך להסתמך מראשי המקרה, דאי משום דוושא הוא, הא קא אויל ואתי תותיה מחמת השיפוע [ראה תמונה בא"ס]:

מתני': מרחיקין את הסולם מן השוכך אם יש לזה שוכך בחצירו סמוך לסתל שצין שמי החצירות וחצירו צא להעמיד סולם בחצירו אצל הכותל ירחיקו מן השוכך ארבע אמות ארבע אמות כדי שלא תקפון הנמיות מן הסולם לשוכך ותהדוג את היונים והיא חיה קטנה,

[גמיה [מארדער] שטורף היונים, אע"ג שיש ביניהן כותל, צריך להרחיק מהכותל ד' אמות, ואפילו לר' יוסי במשנה י' דס"ל על הניזק להרחיק את עצמו, הכא שאני דיומנן כמעט שהעמיד הסולם, תקפון הנמיות, ולחכי חשבינן לי כמויקו בידים. יכין],

ואת הכותל מן המזחילה [דאכרענגע בל"א] ד' אמות, כדי שיהא זוקף את הסולם [כשמכר ונתן לו זקיפת הסולם בחצירו איירי, וקמ"ל דבעי ד' אמות. תוס']:

גמ': לימא מתניתין דלא בר' יוסי [תוס'] דפליג בסיפא דפירקין צנוטע אילן סמוך לצור וטובא מילי איכא צמחיתין [דודאי לאו] [דלא אמיין. רי"ף] כרבי יוסי אלא לימא אף זו דסולם ושוכך [דלא] [לא אמיא. רי"ף] כרבי יוסי, דאי ר' יוסי, הא אמר זה חופר בתוך שלו, וזה גומע בתוך שלו?

אפילו תימא ר' יוסי, הא אמר רב אשי, כי הוינן בי רב כהנא הוה אמר, מודי רבי יוסי בגירי דידיה צמחים הבאים לו מיד גופו של בעל הבית ממש, ה"נ זמנין דבהדי דמנח ליה צדוד שאוזו צקולם [יתבא בחור ו] קפצה,

והא גרמא הוא [תימא דלא פריך הכי לעיל גבי דוושא. תוס']? א"ר טובי בר מתנה זאת אומרת, גרמא בניזקין אסור [תוס'] ואפי' [למ"ד] [למאן] [צ"ק דף נ"א: ק]. דלא דאין דינא דגרמי [רמב"ן, ומשמע דרש"י אינו מחלק בין גרמא לגרמי] ופטור מלשלם, אסור לגרום [זק?] [וכשנא להעמיד גרמא להזיק, חצירו מעכב [עליו] [ובדרום וילנא יש כאן טעות בציון ג-ד בהגהות הב"ח],

רב יוסף הוה ליה הנהו תאלי דקלים קטנים דהוו

דף כ"ג ע"א

אתו אומני מקיזי דס ויתבי תותיהו [פ] והיו מקיזין דם שם, [בבבאקע שלהן היו יושבין ולא בבבאקע של רב יוסף, מדפריך בחר הכי והא גרמא הוא. תוס'], ואתו עורבי אכלי דמא, וסלקי אבי תאלי [ועליו העורבים על התמרים], ומפסדי תמרי [שנתלכלכו בהם],

וכלים אצל הכותל ועוד י"ל דבבאקע איכא דוושא דרבים מה שאין בן בבית ולר"י נראה דניחא ליה לשנויי בעיר חדשה דומיא דרישא וכן היה דמרחיקין את הכותל מן המזחילה אע"ג דמפסקת בינתים היה דמרחיקין את הסולם מן השוכך [השובר]

הכא במאי עסקינן בבא מן הצד שאין הכותל האחרון מהלך לאורך כותל ראשון אלא מן הצד הוא צא, אם זה [כותל המזחילה הולך] ממזרח למערב, זה [הכותל שהעמיד] צא מנפון לדרום וראש עוציו כנגד החלון ומאפיל דהכא ליכא למימש לדוושא דההוא פורתא [דברי רש"י צריכין עיון, וראה רש"ש],

וכמה [תוס'] כדי שלא יאפיל למנא דצרייתא דלא יהיז שיעורא [פ] הגם שגם למעלה ולמטה לא נתן התנא שיעור, אבל כיון שאמר שלא יעמוד וכו' יש להבין שהשיעור הוא ד' אמות, אבל השיעור שלא יאפיל אינה ברור כל כך, אמר [רב] ייבא, כמה דאשיין בר נדבך, משמיה דרב, כמלא רחב חלון, [וכמה טפח. רי"ף] ואות ב' במסורת הש"ס [בדרום וילנא] צריך לצינו כאן],

והלא מציין כיון דסמוך הוא אע"פ שהוא מגביהו יכול להניץ [לכאורה המציאות הוא להיפך. וכן תמה המגיד משנה רמב"ם הלכות שכנים פ"ו הלכה ד'. ואולי הפ' כיון שסמוך יכול לסמוך את עצמו בין הכתלים. וכן משמע ממה שאמר רש"י לקמיה בד"ה במדיר את כותלו ולא להשען עליו?]

א"ר זבד, במדיר את כותלו [תוס'] [צריך לשפיע כותלו כדי שלא יעמוד עליו ויציץ. רי"ף], [שעושהו חד למעלה כמדורן מכאן ומכאן שאינו יכול לעמוד עליו ולהציץ. רג, וזה שלא כפרש"י] עושה ראש כותלו מדורן ומשפיעו לנד החלונות עד שאינו ראוי לא לעמוד עליו ולא להשען עליו,

והא אנן תנן [במשנתנו שצריך להרחיק] ארבע אמות [דמתני' איירי נמי מן הצד, כיון דלא חייש לדוושא אלא משום חלונות. תוס']?

לא קשיא כאן מרוח אחת, כאן משתי רוחות שני כמלים זה כנגד זה משני צדי החלון [הואיל ואלו ב' כתלים מאפילים הרבה מש"ה צריך להרחיק כל כותל וכותל מצד החלון ד' אמות. רג],

ת"ש, ואת הכותל מן המזחילה [ונקרא בן מפני שהמים זוחלין על ידה] ד' אמות מזחילה הוא צינור גדול כעין קנעל"א שלנו, ומונחת לאורך הכותל על הכותל, ומי הגג צין לתוכה, והיא מקלחתם לארץ, ואם אורז כותלו מהלך על פני חצר חצירו, ומזחילה עליו, צריך זה [בעל החצר] להרחיק ממנה אם צא לצנות כותל צדדה ארבע אמות על פני [כל. רי"ף] ארכה [כו'] [כדי. רי"ף] [כולה. ד"ס] כדי שיהא זוקף שם את הסולם צשיפוע, לעלות צו למקן מזחילתו לנקומה מעפר וזכירות הנופלין בה, ומעכצין קילוח המים, טעמא משום סולם, אבל משום דוושא לא?

הכא במאי עסקינן, במזחילה משופעת שמקרת הגג משופעת ויוצאת

אבני חן למסכת בבא בתרא

בחמשים אמתא מליא כמה שהן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא כריסן ואין מפסדין צורעים מכאן ולהלן,

ומישט שלשים רים ותו לא, והתניא, ובישוב אפילו מאה מיל [תוס'] לא יפרום נשנין?

רב יוסף אמר [הא דאמר מאה אמה], בישוב כרמים שפורחין מכרס לכרס, ושטים הרבה, רבא אמר בישוב שובכין שמדלג משוכן לשוכן,

ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו מאי מאה מיל דקאמר דמשמע דנשכיל יוני העיר מתרחק, שנאין כאן דרך שוכנין, בלאו יוני העיר נמי לא יפרום שהרי לוכד יוני שוכות של אחריים? איבעית אימא ידידה, ואיבעית אימא דכנעני, ואיבעית אימא דהפקר:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר בית ארבעת כורין וכו': אמר רב פפא ואיתימא רב זביד, זאת אומרת, טוענין ללוקח [כדמשמע ממתני' כאן] וטוענין ליורש, [בהקשריא ס"ד דמתני' אשמעינן לוקח וה"ה ליורש, אבל לפי המסקנא ילפינן כן מהמשנה לקמן מ"א ע"א. תוס', ואולי יש טעות בתוס' וצ"ל וסלקא דעת המסקנה, דמתני' אשמעינן לוקח וה"ה ליורש],

צית דין פותחים פה וטענה לירש וללוקח [בגמ' להדיך ללוקח וליורש] שערער אדם עליהן, יש לו [להמערר] עדים שהיתה שלו או של אבותיו, וזה אומר ירשמי מאנא או לקחמי מפלוני, שהחזק בו ימים רבים והביא עדים שהחזק בו אביו, או המוכר לו שלש שנים, אע"פ שלא טען והן לקחו ממך או מאביו, טוענין לו צית דין ופותחים לו פה,

ואילו למי שלא ירשה ולא לקח מאחר [ו. ו'] כשאמר לו [המערר] [המערר. דפרי'] מה אהה עושה בתוך שלי, והוא אומר החזקתי זה ג' שנים ולא אמרו לי דבר, תנא דמתני' [לקמן מ"א] דאין לו חזקה [פי' דהוי חזקה שאין עמה טענה], ומתני' דקתי הכי הוא בחזקתו, אשמעינן דהיכא דלקח מאחר וצלו וערערו עליו, אין צריך להרחיק, אלמא טענין ליה כשצילו שאותו שלקחה ממנו [ווימא] נחפייס עס סביציו צמעות עד שנאותו,

[אלמא טענין ליה כשציל אותו. כן הוא על הגליון וכן הוא בד"ס מהרבה דפוסים. אבל באמת נוסח הדפוס נוח יותר שהרי אנו טענין בשביל הלוקח ולא בשביל מי שבמכרה לו. ואולי יש לגרום טענין [ליה] כשצילו, שאותו שלקחה ממנו נחפייס],

יורש תנינא [תוס'], הבא משום ירושה, אינו צריך טענה אינו צריך לומר אהה מכרת לאבי, אלא ראיתי לאבי שהחזיק זה ולא ערער אדם עליו?

לוקח איצטריכא ליה, לוקח נמי תנינא, לקח חצר ובה זיוין וגו' וטראות הרי זה בחזקתה צמתי' צמ"ה תנן, אין מוציאין זיוין וגו' וטראות לרשות הרבים, אדם הבונה צית לא יוציא ראשי קורות מקרמו לרה"ר, אבל אם רוצה כונס בנינו לתוך שלו וכוונה, ומוציא ראשי קורותיו לתוך, ואם לקח חצר ובה זיוין וגו' וטראות יוצאים לרה"ר הרי הוא בחזקתה, שצית דין טוענין לו שהראשון כנס לתוך שלו, או נחפייס עס הרבים?

אמר להו רב יוסף אפיקו לי [תוציאו העורבים מכאן] כלומר אל יקחו [לי. ד"ס] עוד כאן, שעל כן [מפני שמקוין דם] העורבים נאין קורקור עורבים שדומים צעקמן כקוין קורקור מהבא,

א"ל אביי והא גרמא הוא? א"ל הכי אמר רב טובי בר מתנה, זאת אומרת גרמא בניזקין אסור,

והא אחזיק [להו] [תוס'], הא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוב אין חזקה לנזקין [תוס'],

ולאו איתמר עלה, רב מרי אמר בקומרא עשן [רק בעשן לא מהני חזקה] [תוס'], ורב זביד אמר בבית הכסא שעל גבי קרקע, וגרסה [הובל] לעינים, שכן היו צמי כסאות שלהן?

אמר ליה הני [עורבין אלן] לדידי דאנינא דעתאי [דר' יוסף היה איסטנים כדאמרינן בערבי פסחים ק"ג ע"ב] ג' חייהם אינם חיים הרחמנים והרחמנים ואניני הרעת, ואמר רב יוסף כולחו איתנייהו בי. תוס', כי קומרא ובית הכסא דמו לי [תוס']:

מתני': מרחיקין את השוכך מן העיר שהיונים מפסדין זרעויה. ה. רי"ף [גמ' חמשים אמה] [תוס'],

[ברע"ב גרם זרעוני הגנות, וראה תוס', ולא תשים אל לבך לשון זרעים שכן הוא בגמרא שאכתוב במשנה ז' דקרי למה שבשרה זרעא. תוי"ט],

ולא יעשה אדם שוכך [הגם שהוא] בתוך שלו [תוס'], אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח שלא יפסידו היונים בשדה חצירו [אע"פ שיש לו סביב השוכך גנות הרבה שיוכלו לאכול משם. נמ"י],

רבי יהודה אומר [אלא אם כן יש לו], בית ארבעת כורין [כדי זריעת ד' כורים תבואה, בית כור לכל רוח, הכור הוא ל' פאה ובית כור הוא שטח של 75,000 אמות מרובעות, ושיעור זה צריך שיהיה סביב לשוכך לכל רוח. משניות המבוארות] [כ. שנויי נוסחאות על המשניות] מלא שגר היונה [תוס'] מרוצת פריסתה [ג. רע"צ] פעם אחת,

ואם לקחו [שוכך] כמו שהוא עס הקרקע, אפילו אין לו כל סביציו אפילו בית רובע אלא צית רוצע הקצ, הרי הוא בחזקתו שהרי החזק בו הראשון קן:

נמ': חמשים אמה ותו לא, ורמינהי אין פורסין נשכין ליונים שלא ילכדו בהם יוני היישוב אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים רים [תוס'] ארבע מילין?

אמר אביי, מישט שיימי טובא [יותר מחמשים אמה], וכרסייהו

אבני חן למסכת בבא בתרא

תנן [שנינו במשנתנו], גיפול הנמצא בתוך חמשים אמה [תוס'], הרי הוא של בעל השוכר, ואף על גב דאיכא אחרינא חוץ לחמשים אמה דנפיש מיניה דנפיש מהאי? בדליכא [תוס'],

אי הכי אימא סיפא הוא הדין דהוה מני למיפך נמי לחיל דתר רוצא דעלמא, אלא דאית ליה פירכא דעדיפא, חוץ לחמשים אמה הרי הוא של מוצאו, ואי דליכא [תוס'] ודאי מההוא נפל [תוס']?

הכא במאי עסקינן? כולה מתניתין ממרעא במדרה [פ'] כיון שהקשה מרישא דמתנ' על מש"כ במציעתא אומר דכולה מתנ' מתוקמא בהכ' צגזל שאינו יכול לעוף אלא דידיו מעט מעט, הלכך חוץ חמשים אמה של בעל השוכר ואף על גב דאיכא אחריני דנפיש דכל המדדה אינו מדדה יותר מחמשים וחמש של חמשים של מוצאו דכיון דאין מדדה יותר מחמשים וזה יאל חוץ לנ' נפק ליה ממורת מדדה וקס ליה צמורת מפריח ואיכא למחל ציה צמר רוצא דעלמא,

דאמר רב עוקבא בר חמא, כל המדרה אין מדרה יותר מנ',

בעי ר' ירמיה, רגלו אחת בתוך ג' אמה, ורגלו אחת חוץ לחמשים אמה מהו, ועל דא אפקוהו לרבי ירמיה מבי מדרשא [תוס'] שהיה מטרים עליהם,

[כיון דאמר רבנן שאינה מדרה יותר מחמשים לא הוה ליה למיבעי תו מדי דמולול בשיעורי דרבנן, דכל שיעורי חכמים כך הוא. ריפב"א. פ' כיון שהרבה לשאול שאלות באלו חששו לחובא ח"ו. מו"ה ר' גדליה ליפשיין זצ"ל. יש יותר מחמשה עשר פעמים בש"ס הלשון בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא,

תא שמוע [שנינו במשנתנו], נמצא בין שני שובכות [תוס'], קרוב לזה שלו, וקרוב לזה שלו, ואף על גב דחד מיניהו נפיש מחבריה?

הכא במאי עסקינן ששניהן שוין, וליזיל בתר רובא דעלמא [תוס'] וליהי של מוצאו דקא ס"ד דנמלא צין שתי שובכות אחוץ לחמשים אמה נמי קאי דנפיק ליה ממורת מדדה [פ'] ובאמת לא חור הגמ' מזה, רק לפי המסקנא גם חוץ לחמשים לא נפקא מתורת מדרה כיון שהוא "בשביל" הכרמים?

הכא במאי עסקינן

דף כ"ד ע"א

בשביל של כרמים דע"י כרמים מדדה חוץ לחמשים, ומיהו צמר רוצא דעלמא ליכא למחל דאם איתא דמעלמא אתי, כיון דמידדי לא מצי אתי, דכל דמידדי והדר חזי ליה לקיניה כשמחזיר ראשו מידדי מדדה [תוס'], ואי לא לא מידדי מדדה, והאי אי מעלמא אלא לא מצי חזי לקיניה דכרמים מפסקין [לפניו] [בפניו. ד"ס],

צריכא [תוס'], דאי אשמעינן התם גבי רשות הרבים, דאימור כונס לתוך שלו הוא שאלמלא כן, היו הרבים מעכזין עליו, ולא היה יכול לעשות צורע אי נמי אחולי אחול בני רשות הרבים גביה [פ'] ו' טובי העיר במעמד אנשי העיר, שהרשות בידם כדאמר פרק בתרא דמגילה [כו]. וכיון דליכא לכל חד בדרך אלא פורתא מחלי טפי מיוחד. תוס' [פ'], אבל הכא לא אכל כנגד היחיד אימא צורע עשה שהיה חזק ממנו,

ואי אשמעינן הכא, דכיון דיחיד הוא, אימא פיוסיה פייסיה, אי נמי אחולי אחיל גביה, אבל רבים מאן פייס מי היה רשאי לקבל מעות [ר"ל דסד"א דאינו מצוי לפייס רבים קמ"ל דתולין גם בריבם בדבר שאינו שכיח. מו"ה ר' גדליה ליפשיין זצ"ל, אבל באמת י"ל דלא טענינן שפייס רק טענינן שכינס לתוך שלו. וצ"ע] ומאן שביק מי הוא שצדו למחול ולסלוח אימא לא צריכא:

[שנינו במשנתנו] הרי הוא בחזקתו: והא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבבה אין חזקה לנזקין, רב מרי אמר [שוה אמר רק] בקוטרא, רב זביד אמר [רק] בבית הכסא:

דף כ"ג ע"ב

מהני': גיפול גזל [גזול קמן שמדרה ברגליו ואינו יכול לפרוח. תו"מ] הנמצא בתוך חמשים אמה של שוכר, הרי הוא של בעל השוכר, חוץ לחמשים אמה הרי הוא של מוצאו [תוס'], נמצא בין שני שובכות נמוך חמשים לשניהן קרוב לזה שלו, קרוב לזה שלו, מחצה על מחצה שניהם יחלוקו:

נמ': אמר רבי חנינא רוב וקרוב אס צא דצר לפנינו, ויש צו להלך אחר הרוב והוא כך, ואם הלך צו אחר הקרוב אינו כך הולכין אחר הרוב הלך צו אחר הרוב [תוס'], ואע"ג דמרויחו דאורייתא דרובא דאורייתא דכתיב אחרי רבים להטות [שמות כג] וקרובא דאורייתא דכתיב והיה העיר הקרובה וגו', אפילו הכי רובא עדיף,

מתוב רבי זירא, דברים כא והיה העיר הקרובה אל החלל, ואע"ג דאיכא אחריתי שמוקה ממנו שגדולה ממנה צרוב עם דנפישא מינה [הרי שהולכין אחר הקרוב אע"ג דאיכא רוב] [תוס']?

בדליכא [תוס'] שמוקה מנו שגדולה ממנה אלא כולן שוות [וצריך להבין איך זה יכול להיות במציאות?],

וליזיל בתר רובא דעלמא? ביושבת בין ההרים [תוס'] שאין דרך רוחמים לצא ממקומו אחרים לכאן,

[פ'] שאין שם דרך לעיירות דעלמא אלא לזו העיר, ועוד עיר אחרת בינונית כמותה, שהיא רחוקה מן החלל יותר מבת. ע"פ השממ"ק],

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואמר רבא, ש"מ מדרכי חייא מדאחזיק ליה גזס נדה ודאי תלת,

1. שמע מינה רוב וקרוב הלך אחר הרוב,

2. ושמע מינה רובא דאורייתא,

3. וש"מ איתא לדר' זירא [תוס'],

דאמר רבי זירא גזי משע חנויות בשיליה פ"ק דכמוצות [טו]. [דאמרין התם והתניא תשע חנויות כולם מוכרות בשיר שחומה ואחת מוכרת בשיר נבילה, ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאי זה מהן לקח, ספיקו אסור, ובנמצא הלך אחר הרוב, וכי תימא בשאין דלתות מדינה נעולות, דקא אתא לה רובא מעלמא [ורובא דעלמא הוי של ישראל], והא אמר ר' זירא אע"פ שאין דלתות מדינה נעולות],

ובנמצא הלך אחר הרוב ומומר, ד **אע"פ שדלתות מדינה נעולות** דליתא אלא חד רוצא להכשירה, רוב העיר שמע חנויות שבה מוכרות צמר שמוטה, והלכת מוכרת נבילה, דאיכא מילתא דצעיין ביה (תרחי) [תרי. ד"ס] רוצי, כדאמר' התם כגון [שהיו. ד"ס] דלמות (מדינות) [מדינה. ד"ס] פמומות, ורוב טבחים סביבות המדינה ישראל, דאיכא למיזל בחר מרי רוצי להכשירה, רוב העיר ורוב הצאן מחולה לה,

דהא אשה רכי דלתות מדינה נעולות דמיא כלומר דליכא למימר בה תרתי רוצי, אלא חד רוצא שרוב דמיס מן המקור, וקא אזלי בה בחר רוצא להביא קרנן לעזרה ולשרוף מרומה, דמידי דאסור לעשותו מספק הוא [פ' דמספק אין לשרוף תרומה ולא להביא חולין לעזרה], **ואפי' הכי קא אזלינן בתר רובא,**

[ומקשה והאך אמר רבא ש"מ תלת] **והא רבא הוא דקאמר לעיל רוב ומצוי ליכא למ"ד** [דאין הולכין אחר הרוב] ולא תסייעין לר' חנינא מהא, והכא תסייע ליה מינה, דקאמר ש"מ תלת?

הדר ביה רבא מההיא,

איתמר, חבית של יין שצפה בנהר [אי חיישין שהוא יין של גוי, ואסור משום חשש נסך], **אמר רב, נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותר, כנגד עיר שרובה נכרים אסורא,**

ושמואל אמר, אפי' נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל אסורא, אימור **מהאי דקרא אתאי** [ולאו דוקא נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל אסור שמואל, אלא אפילו עיר שכולה ישראל איכא למיחש להכי. תוס'] שם מחומו הוא על נהר פרת כדאמר בקדושין (דף עא.). [איהו דקרא הוא עיר שיושבת על נהר פרת ויושבת גם על נהר ששמה איהו דקרא. דשעסטרין] לענין יוסקין וצניטין, ואין ישראל מניין שם, והוא למעלה מפרט [פ' ששמואל שאומר מאמר זה, היה מושבו בנהרדעא שיושבת על הפרת, ואיהו דקרא גם

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא כר' חנינא דרוב וקרוב הלך אחר הרוב **דם שנמצא נמצא דם נאשה בפרוזדור** [תוס'] צין כותלי רסס [אין הכוונה על הרחם שהוולד נוצר בה, אלא בין שני שפתי אותה מקום, זה נקרא פרוזדור] מנצחון הקרוי צית המילון,

[ראה באריכות בנדה ז:],

[מהו פרוזדור וחדר וגו' וקרקע ועליה, אחרי החקירה מפי ספרים וסופרים חכמי וספרי הניתוח א"א לנו להכחיש המציאות שאינו כפרש"י ותוס' וציוור מהר"ם לובלין, ואין לנו אלא מ"ש הרמב"ם בחיבורו ובפ' המשנה וכו' ולחיותו קצת משופע לצד שמאל יותר מלימין קראו לשיפועו התחתון קרקע ולעליון גגו, ושם קבועים ביצים שלא המכונים עליה. עי' היטב. ולכן לא הטרחתו כלל בביאור דברי רש"י ותוס' בשמעתין כי אי אפשר להולמן לפי המציאות האמיתי ואתה דע לך. חתם סופר נדה י"ח ע"א],

ספיקו טמא ספק זה עוממה ודאי, מדקמי שחזקתו מן המקור, ומה ספיקא יש כאן,

רישא דמתניתין תמסכת נדה קְשָׁל קְשָׁל נאשה המדר והפרוזדור והעלייה, דם המדר טמא והוא המקור,

ומפרש בגמרא, המדר מנפנים צעזעי גופה לצד אחוריה [הוא מקור הדמים לפי המציאות], והפרוזדור מנצחון לצד פניה [שפתי אותו מקום, שהוא לחוץ מגופה], והעלייה [היא כים השתן] צנויה על גבי שניהם, ודם העלייה [פ' עליה מקום השתנה מי רגלים. רבינו חננאל נדה ז:]: טהור, ולול פמוס [הוא צנור ההשתנה] מעליה לפרוזדור,

וקמי נמצא בפרוזדור, חזקתו מן המקור וזו וילא אל החוץ [פ' שיצא מן המקור אל הפרוזדור, שהוא בין השפתיים], הואיל ורוב דמיס מנייסי צו [במקור], ולא אמרנן. [הא ר'] מן העלייה נטף דרך הלול, ואע"ג דעלייה קרוב לפרוזדור (שעל גבו) [שהיא על גביו. ד"ס],

ואע"ג דאיכא עלייה דמקרבא [תוס'], [פ' שדם בא לפרוזדור גם מהמקור, שפתח המקור היא למטה פ' לאחורי הגוף בפרוזדור, וגם בא מצינור ההשתנה כשיש דם בשתן, ומצד המבע לא יעלה הדם שיצא מהמקור בפרוזדור למעלה לצד צינור ההשתנה, ולכן אומר דעלייה מקרבא],

א"ל רבא [לאביי], רוב ומצוי קא אמרת, רוב ומצוי דמיו [של המקור] רבים יותר משל עלייה, ועוד שהן תדירין לזוז משם, ודמי העלייה אין תדירין לזוז כהא **ליכא למאן דאמר ליכא מאן דפליג על רבי חנינא,**

דתני ר' חייא [תוס'] דם הנמצא בפרוזדור, חייבין עליו על ביאת מקדש דלא מספקין לה (כמציא) [נמצא. ד"ס] חולין לעזרה, דודאי דם נדה הוא, **וישורפין עליו את התרומה** ולא אמרי' ספק הוא, וחולין לא אוכלין ולא שורפין [אלא שורפין באילו היתה ודאי],

אבני חן למסכת בבא בתרא

יושבת על הפרת, אבל הרבה למעלה הימנה] ויכולה חצית לצוא משם אללנו,

לימא דרבי חנינא קא מיפלג, דמר [שמואל דאמר אסור] אית ליה דרבי חנינא [שהולכין בתר רוב], ומר רב לית ליה דרבי חנינא ואזיל בתר קורבא, ושמואל אזל בתר רובא דאית ליה לדריי חנינא, [יש לדקדק מנא לן דלא פליגי בדר' יורא, דרב לא בעי תרי רובא ושמואל בעי תרי רובה, ויש ליישב. בום הישועות]

לא, דכולי עלמא אית להו דר' חנינא, והכא בהא קמיפלג, דמ"ס [דרב דמתיר אם הוא כנגד עיר שרובה ישראל] אם איתא דמהאי דקרא אתאי, עקולי ופשוטי הפשטות שלגים הנקיים אלל הנהר וקוין וקיימי, ואם חזא חצית שם תעמוד שאין הנהר מוליכה הוה מטבעי לה הרבה מקומות יש משם ועד כאן שהמים מתעקלין ומתגלגלין כגלגל במקום אחד [whirlpool], מחמת כיפי, סלעים ארוכים הבאים אל תוך הנהר, והמים מכסין עליהם, והספינות מתגלגלות שם וטועות [ולכן מוסתבר שמן העיר הקרובה נפלה החבית. שם],

ומר סבר [ושמואל סבר], חריפא דנהרא נקט ואתאי שמה מתחלה נפלה דאמצעות הנהר במקום חזק, ומרוצת המים הציפה, ולא הניחמה לנעות ימין ושמאל,

ההוא חצבא דחמרא, דאישתכח בפרדיסא דערלה זכרם של ערלה, שריא רבינא ולא חש שמה מפרס זה [ג. ד"ס] גנב היין זה [ולא חש שמה מכרם גנב היה יין זה. ררי"ק],

לימא מושום דסבר לה דרבי חנינא [תוס'] [דאזיל בתר רוב הכרמים שאינם של ערלה]?

שאני התם, דאי מיוגבי מינה [מכרם ערלה זו], אצנועי בגויה לא מצנועי [וא"ת מ"מ יהא אסור דרובא דעלמא נכרים גינה והוי יין נסך? וי"ל דרוב גנבי ישראל כדאמר בפרק בתרא דע"ז [ע.]. תוס'] אין דרך גנבים להצניע היין במקום שגנבוהו משם, משום דמתיירא שמה ימלאהו דורך הענבים, [דאין דרך גנבים להצניע הגניבה במקום שגנבוהו, שיראים פן ימלאו אותן דורכי הענבים. ררי"ק], והני מילי חמרא, אבל עינבי מצנועי,

הנהו זיקי נודות [של עור] דחמרא, דאשתכחן בי קופאי עמונים צין גפנים שזכרם, והיא של ישראל [רש"י פ' "קופאי" בין הגפנים, אבל אחרים פירשו שהוא שם מקום שהיה בו רוב ישראל, [ראה תוס', ר"ה, רבינו יונה ועוד] ואולי היה קרוי כן על שם כרמים שהיו בו. שם], שרנהו רבא [הגם שרובא דעלמא היו נכרים, לא חש ליין נסך],

לימא לא סבר לה לדרבי חנינא לילך אחר הכוב, אלל אחר הקרוב, [וכאן] [דכאן] ? ישראל מניזים יותר מנכרים, ולא אזלינן בתר רובא דעלמא [פירוש, והא רבא אית ליה לעיל דרבי חנינא. תוס']?

שאני התם דרובא

דף כ"ד ע"ב

ד'שפוכאי' שופכי יין מן חצית לנודות [שהרי מצאו זיקי דחמרא], למכור לעוברי דרכים, צמדינה זאת [פ' קאי על תחלת הדיבור שרוב השופכים במדינה זאת הם ישראל] כדמסיים ואזיל ישראל גינהו,

[והגמ' מחלק דמתי לא חיישינן שמא של נכרי הוא] וה"מ ברברבי דליכא למיחש לרובא דעלמא, למימר מעוברי דרכים נפול [שאין בדים גדולים נופלים], אבל זוטרי, אימור מעוברי דרכים [גוים] נפול,

[ואי אישתכח ברברבי וזוטרי כולחי שרו, אימור הני זוטרי לתקוני טעונה אנבא דחמרא הוו יתבי, כגון דהוו הני זיקי חד רב וחד זעיר והוו מטרטו, יתב האי זוטרא בהרי זיקא זעירא לשווי ביניהו, וזה הוא פירוש אברוארי הוו יתבי, וכולי עלמא אית להו דר' חנינא. ר"ח],

ואי איכא ברברבי בהדייהו [ראה ר"ג שיש לו גירסא אחרת ופירוש אחר] אף הקטנים מותרין, דברצרי לאו אורחיהו דעוברי דרכים, אלל כולהו מלוקמ יין של מדינה זו יניהו, וישראל הן, [וקטנים] [והקטנים. ד"ס] שאין דרך ללוקמ. ד"ס] יין להציא אימור באברורי הוה מנחי להשוות משא החמור, כשיש שתי נודות [ו. ד"ס] זה גדול מזה מעט, ומכרד המשא לצד אחד, מניחין נוד קטן אללו להשוות המשא:

מתני': מרחיקין את האילן מן העיר [בארץ ישראל] צגמרא מפרש משום נוי העיר לפי שנוי לעיר כשיש מרחצ פנוי לפניו עשרים וחמש אמה [וורעים צריך להרחיק מן העיר עד אלף אמה, דאין עושין מגרש שדה. תוס'],

ובחרוב ובשקמה ענפיהם רצים חמשים אמה,

אבא שאול אומר, כל אילן סרק גנאי הוא לעיר חמשים אמה,

ואם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים, ואם אילן קדם קוצץ ונותן דמים מי שהעיר שלו # [הלשון כאן משמע שתובע איש יחיד שהעיר שלו, אבל לקמן משמע שתובע את כל אנשי העיר שהם רבים], ספק זה קדם, וספק זה קדם, קוצץ ואינו נותן דמים:

גמ': מאי טעמא? אמר עולא מושום נוי העיר [כדי שיהא רווח לשערי העיר ותהיה העיר גלויה ידועה כולה. ר"ח], [דמפאל בבא דמתא, ולא משום שרשים הבאים לאחר מיכן. רב שריא גאון, אחד משני פירושים שנדפסו בשמו, כאן ואחת לקמן בה. [וראה רמב"ן שהטעם הוא מושום נוי ארץ ישראל, דאילו בחו"ל "הלואי שתנבל בפני יושביה"],

[וכתב הטור סימן קנ"ה לפיכך אין דין זה נוהג בחוצה לארץ ע"כ. ונראה דאף

אבני חן למסכת בבא בתרא

ומנא תימרא דשאני בין זרעין לאילנות, דתניא קרפף יותר מבית סאתים, שהוקף לדירה סאתים הוא שיעור חצר המשכן, ונתנוהו חכמים [שהיה סאתים] שיעור לכל היקף, שלא הוקף לדור בתוכו, או להשתמש מן הצית למוכו, כגון קרפף שבצקעה [שהוא אסור למלטל בו],
אכל המוקף לדירה, אפי' צית עשרה כורין מטלטלין בו, וקאמר הכא יתר מציט סאתים שהוקף לדירה [ו. ד"ס] הוא מותר לטלטל בכלו,

[ואומר הברייתא שאם] גורע רובו בטלו הזרעים שם דירה ממנו, ו הרי הוא כגנינה שאין הקפה לדירה, [ו. ד"ס] והאיל יותר מציט סאתים הוא אין מטלטלין בו עוד, ואסור,

גיטע רובו צאילנות, אין האילנות מצטלין מורת דירתו ממנו, ו הרי הוא כחצר שלפני הצמים שהקיפוה לדירה ומותר:

אילן אצל בור: אם הבור קודם קוצץ ונותן דמים, ואם האילן קודם לא יקוץ, אילן אצל עיר [לקמן כה:]: אם העיר קודמת קוצץ ואינו נותן דמים, ואם האילן קדמה קוצץ ונותן דמים,

[שנינו במשנתנו] ואם העיר קדמה, קוצץ ואינו נותן דמים וכו':
כו"ש גבי בור [לקמן כה:]: דנענין נמי דמקמה, וקמי (נמי) [כיה. ד"ס] אם הצור קדמה דקתני קוצץ ונותן צעל הצור דמים דמי האילן לצעל האילן, ומאי שנא הכא [אם העיר קדמה] דקתני קוצץ, ואינו נותן דמים?

אמר רב כהנא, קידרא דבי שותפי לא חיימא ולא קיריא [פ'] כל חד וחד סמך אחבריה, ולא התבשיל מתבשל, ולא צונן ישאר. ר"ח] שזה סומך על זה, אף כאן דמי האילן מי יתנס, אם צאת להטילם על בני העיר כל אחד אומר ממני לא יתחילו, ונמצא האילן עומד והעיר מגונה, ואין זו מפלגת ארץ ישראל,

[כו"ש מבזר דקוצץ ונותן דמים אמר רב כהנא קידרא דבי שותפי בו. תימא לרשב"א א"כ כשהאילן קדם נמי אמאי נותן דמים מהאי טעמא? וי"ל דכשהאילן קדם כיון דסמך בהיתר אין לחוש אם יתעצלו וישאר האילן עומד, אבל עוד קשה לו דמאי שייך הכא קידרא דבי שותפי והלא קוצץ תחלה קודם שיתנו דמים, ואומר ר"י דה"פ דמשום קידרא דבי שותפי לא חיימא ולא קיריא לא רצו לתקן שיתנו דמים, דאע"ג דקוצץ תחלה, פעמים שאל ישמעו להם לקוץ תחלה אם לא ידע מי יתן לו הדמים, וכל אחד ואחד יתירשל ולא יקוץ כדי שלא ייתן דמים כי בעל האילן ידרוש מעמו. תוס'].

ומאי קושיא מצור לעיר דאזכרין לשנויי הכי, דלמא שאני הויקא דרבים מהויקא דיחיד [דיחיד ?] לא חייבו חכמים לקוץ אילנו בשביל צור היחיד בלא דמים, אכל בשביל היקף רבים חייבוהו לקוץ?

בארץ ישראל אינו נוהג אלא בזמן שהיא ביד ישראל, וכ"כ הנמ"י שהוא הלכתא למשיחא ע"כ, ומפני כן הוא שהשמיט הש"ע להעתיק המשנה ולא כמ"ש מהר"ר ואלק מושם שאינו נוהג בחוצה לארץ שהרי המחבר השו"ע בארץ ישראל היה, תו"מ],

ויקרא כה לב וערי תלויים [ארבעים ושמונה עיר שמיטנו להם. רש"י] בתי ערי אהזתם גאלת עו' לם תהיה תלויים: לג' ואשר יגאל מן תלויים ויצא ממכר בית ועיר אהזתו' ביביל כי בתי ערי תלויים הוא אהזתם בתו' ה' בני ישראל: לד' ושרה מגרש עריהם ל' א' ימכר [לא ישנה אותם ממגרש לשדה] כ"א אהזת עו' לם הוא להם:

במדבר לה א' וידבר ה' אל משה בערבת מו' אב על ירדן ורחו' לאמר: ב' צו את בני ישראל ונתנו תלויים מנחלת אהזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם ותנו תלויים: ג' ורחו' הערים להם לשבת ומגרשיהם יהיו לבתיהם ולרכושם ולכל חיתם: ד' ומגרשי הערים אשר נתנו תלויים מקור העיר וחוצה אלף אמה סביב: ה' ומיתם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה ואת פאת צנב אלפים באמה ואת פאת ים אלפים באמה ואת פאת צפו' אלפים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגרשי הערים: ו' ואת הערים אשר נתנו תלויים את שש ערי המקלט אשר נתנו לגם שמה הרצח ועליהם נתנו ארבעים ושתים עיר: ז' כל הערים אשר נתנו תלויים ארבעים ושתים עיר ואתה ואת מגרשיהן: ח' והערים אשר נתנו מאהזת בני ישראל מאת הרב תרבו ומאת המקלט תמעיטו איש כפי גחלתו' אשר יגחלו יתן מערי' תלויים:

אליבא דרבנן הגהינו בארץ ישראל לעשות מגרש בכל הערים ולא רק בערי תלויים, עד שאמרו חכמים שאין לשנות, וצריך למצוא מקורות לענין זה,

[ומקשה [על עולא. ראה רמב"ן] כיון שהמדובר בא"י ותיפוק ליה [ראה רמב"ן] דאין עושין שדה מגרש משנה היא צפ' אחרון של ערכין (דף לג:), ומגרש אלף אמה הוא, (וכל) [ויבכל. ד"ס] אלף אמה אסור לעשות. (ד"ס) שדה, וקס"ד לא שדה לכן ולא שדה אילן, ולא מגרש שדה [וה"ל להרחיק אלף אמה]?

לא צריכא, לר"א דאמר עושין שדה מגרש דפליג התם ואמר צד"א [שאין עושין שדה וכו'] צערי תלויים [דכתיבי בקרא] אכל צערי ישראל כו' ומגרש שדה, הכא [עשרים וחמש אמה] משום נוי העיר לא עבדינן,

ולרבנן נמי דאמרי אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, ה"מ זרעים, אבל אילנות עבדינן [ה"ג ולרבנן דאמרי אין עושין הני מילי צורעים אכל צאילנות עושין], כמך אלף אמה,

והכא כמך עשרים וחמש אמה משום נוי העיר לא משום נוי העיר אין עושין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כלפי מעלה והרוח מנשבת ודוחפת המון למרחוק,

רב אשי אמר שיעורא דסיפא כרישא, ומה טעם קאמר מזה טעם קאמר, מאי טעמא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה, כדי שלא יזיק,

מיתבי, מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה, וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה, כך מרחיקין מדרועיו ומקשואיו נטיעה שהקשואין והדלועין גדלין צה ומנטיעותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה, כדי שלא יזיק, בשלמא לרב אשי ניהא דקמי צטלהו חמשים אמה אלא לאבוי קשיא, קשיא,

[קשיא לאבוי. תימה מאי קשיא ליה הא ברייתא איירי בגורן קבוע ומתניתין בגורן שאינו קבוע? ויש לומר דאבוי גופיה הוה מושני דמה טעם קאמר, אי לא מושם דקשיא ליה מה צריך לפרש טעמא כדי שלא יזיק, והשתא דבברייתא מפרש טעמא כדי שלא יזיק מתני' נמי איכא לפרושי הכי. תוס'].

בשלמא ממקשואיו ומדרועיו דאזיל אבקא, ואתי בליביה ומצוי ליה, אלא מנירו אמאי?

א"ר אבא בר זבדא ואיתימא ר' אבא בר זוטרא, [גם בניר] מפני

דף כ"ה ע"א

שעושה אותו גלל מרצה לו זבל, ושורף את הזרעים שמרעו צו [אע"ג דגלל משביח הקרקע, כשהוא כולל גלל מוזהר. תוס']:

מתני': [משנה ט] מרחיקין את הנבלות, ואת הקברות [דאפי' חיבא דלא שייך האי טעמא דריח רע, כגון שחפרו וקברו אותו בקרקע עמוק עמוק, שאין ריח רע יוצא ממנו, מ"מ תקנו שירחיק חמשים אמה כדי שלא יראו תמיד ויתעצבו, ואולי על ידי כן יעורר עצמו לעשות אכל ובכיה יותר מוזמן שקבעו חז"ל ויענשו, אבל במדרגתו לא שייך דין זה ובקצת מקומות הקברות באמצע העיר ובקצת מקומות הוא רחוק הרבה מהעיר לפי השתדלות מן השרים. באר היטב י"ד סימן שס"ה ס"ק א], ואת הבורסקי [שמעבדין בה עורות] מן העיר חמשים אמה משום ריח רע,

אין עושין בורסקי, אלא למזרח העיר [תוס'], [פ' אף אם מרחיק ג' אמה אינו רשאי לעשותה רק למזרח] שאין הרוח מורמת קשה מדיר, אל"כ צ"ל לפורענות, אכל דכרכה היא חמה ומנשבת צנח, דכתיב (יונה ד) רוח קדים מרישית [חרש ושקט]. [וְיָמֵן אֶל הַיָּם רֹאשׁ קָדִים מַרְיָשִׁית] וְאֶת הַיָּם מִרְיָשִׁית וְאֶת הַיָּם מִרְיָשִׁית וְאֶת הַיָּם מִרְיָשִׁית [על-ראש יו' קה וְיָמֵן אֶל הַיָּם מִרְיָשִׁית] [אבל המצודות פ' חרישית משמיע שאין רב עד שהוא מחריש את האזנים, וגם רש"י ביונה פ' אמרו רבותינו בשעה שמנשבת משתקת כל הרוחות מפניה וכו'] לפיכך אינה מציאה הרוח לעיר,

אלא אי איתמר דרב כהנא אסיפא איתמר, אם האילן קדם קוצץ וגותן דמים,

ולימא להו הבו לי ברישא דמי והדר איקוצץ [תוס']?

אמר רב כהנא, קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קיררא [בעי' עירובין ג.] אם צאת להממין עד מתן מעות, יעמוד (זה. ד"ס) לאורך ימים [ש?] בני העיר סומכין זה על זה, ובעל האילן רוצה בכך לפיכך יקוצץ, ואחרי כן יגבה מעותיו מהן צ"ד:

[שנינו במשנתנו] ספק זה קדם, וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים: מאי שנא מבור דאמרת לא יקוצץ?

התם גבי צור [דודא] [דודא. ד"ס], דודאי של אילן, אם ודאי קדם לאו למיקץ קאי כדקמי אס האילן קדם לא יקוצץ, ספיקו נמי לא אמרינן לא אמרינן. ד"ס] ליה קוצץ שעל הנזק להציל ראייה,

הכא [דודא. ד"ס] נמי למיקץ קאי אלא שנוטל דמים, כדקמי אס האילן קדם קוצץ ונותן דמים ספיקו נמי אמרינן אמרינן] ליה קוצץ ממ"נ על כרחק, ואי מושם דמי וכשצא לגבות דמים, אמרינן אמרינן. ד"ס] ליה אייתי ראייה דאם קדמת ושקול:

מתני': מרחיקין את גורן קבוע בגמ' מפרש מאי קציעותא מן העיר חמשים אמה מפני המון המזיק את בני העיר כשהוא זורה, וגם (הזרעים הוא מייבש) [מייבש הזרעים. ר"י].

לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו, אא"כ יש לו חמשים אמה לכל רוח,

ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו של חבירו, ובגמרא מפרש מאי היזק דמוץ ליה, ניר היא חרישה שמורשין בימי הקיץ, ואין זורעין צו עד ימות החורף, כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים, כדכתיב נירו לכם ניר ואל מורעו אל קוצים (ירמיהו ד),

בכדי שלא יזיק האי שיעורא משמע צ"ל מחמשים אמה, ובגמרא פריך מ"ש מרשא דאמרת אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח:

גמ': מ"ש רישא [עדך כאן אומר שצריך להרחיק בכל מקום חמשים אמה], ומאי שנא סיפא [דאמר מרחיק מנטיעותיו]? אמר אבוי סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע,

היכי דמי גורן שאינו קבוע? א"ר יוסי בר' חנינא כל שאינו זורה ברחת שאין הכרי גדול, וא"ל לזרע צרחת אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליה, רחם פל"ג צלעו"ז כשהכרי גדול צריך להגביה התצוצה צרחת וזרק

אבני חן למסכת בבא בתרא

הוא [ר"א] היה אומר	ורחב במוצק, רש"י: בשפיכותא	מים [דשכניה במערב] קרח	אל מנשמת [דשכניה במערב] יתן	מן החדר תבוא סופה, מחרש"א: כשבא בשפיכותא	וממורם קרח

והאמר מר, רוח דרומית מעלה רביבים וכאן אתה אומר רוח מורחית מציאה מים ומגדלת עשבים? לא קשיא הא דאיתא במטרא בניחותא גא מן הדרום, וכי איתא בשפיכותא גא מן המזרח כדכתיב מים צמוק, הא בשפיכות,

והא אמר רב חנן בר אבא אמר רב, ד' רוחות מנשבות בכל יום, ורוח צפונית עם כולן [פ' הרי שצפונית תדירה יותר משל מערבית] עם כל אמת מהרוחות, לפי שהיא רכה ומתוקה ולולאה כדאמרנן? [ציננות (דף עב) וממתקן],

[כדאמרנן ביכמות: ר"ל דשם איתא רק שכל אותן מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה בהם רוח צפונית ולכן לא מלו, וזה ראייתו של רש"י שהוא רכה וכו', ולכן היא מנשבת עם כל הרוחות, שממתקן],

שאיילמלא [שאם לא. תוס' מגילה כא.], בן, אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת,

בן ניץ

ורוח דרומית קשה מכולן, ואילמלא בן ניץ [hawk] מלאך העשו צדמות נן שמעמידה צנפיו מחרבת את העולם, שנאמר איוב למ כו. הַמְבִינֶתָּהּ יֶאֱבֵרֶנִּי, יִפְרֹשׁ כְּנָפָיו לְתִמְנָן [הקב"ה מוכיח את איוב וכי מהבינה הבא מעמד יעוף הנץ ויפרוש כנפיו לעוף לפאת הדרום ששם יחם לו בזמן החורף. מצודות, ודורש הפסוק יפרוש כנפיו להעמיד את תימן רוח דרומית],

אלא מאי תדירא, תדירא בשכינה צמערצ היא שוכנת [פ' השכינה שוכנת שם],

דאריב"ל, בואו ונחזיק טובה לאבותינו אגשי כנה"ג שאמרו מקרא זה נספר עזרא שהודיעו מקום תפלה [דאילו לא הודיעונו מקום תפלה, א"כ מי שאינו יכול לכוון הרוחות יכוון לבו לשמים, ועבשו אין אנו מכוונים כל כך בתפלה, לכך אנו צריכין להחזיק טובה [פ' שלכה"פ מכוונים לרוח שהשכינה

רבי עקיבא אומר, לכל רוח הוא עושה, חוץ ממערבה נגמ' מפרש טעמא [דמתפללין לאותה צד, דשכינה במערב. ואף דמלא כל הארץ כבודו? אפ"ה כמו שיש חילוק בין כח הנשמה שבלב לכחה בשאר אברים, כמו כן מבשרי אחזה אלך, דאין קדושת אלהותו ית' והשגחתו בכל מקום בשוה וכו'. יבין עיי"ש שהארץ], ומרחיק חמשים אמה,

ומרחיקין את המשרה [כ"ה לעיל יח.]. מקוה מים ששורין בו את הפשתן. ר"ח] מן הירק, ואת הכרישין מן הבצלים, ואת החרדל מן הדבורים, ורבי יוסי מתיר בחרדל:

נמ': איבעיא להו, ר' עקיבא היכי קאמר, לכל רוח הוא עושה וסומך אינו צריך להרחיק נ' אמה, חוץ ממערבה דמרחיק נ' אמה ועושה, או דלמא לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה כלל ומרחיק נ' אמה דקאמר ר"ע אשאר רוחות דרשא קאי?

ת"ש, דתניא ר"ע אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה, חוץ ממערבה דאינו עושה כל עיקר, מפני שהיא תדירא [תוס'],

יש רוח שהוא צד העולם [side],
יש רוח שהוא רוח המנשב מצד העולם [wind
direction],

א"ל רבא לרב נחמן, מאי תדירא, אילמלא תדירא ברוחות אומן דל תדיר צדו, שרז מנעצת מנשבת תדיר משאר רוחות,

צפון	דרום	מערב	מזרח	
רב חנן בר אבא אמר רב, ד' רוחות מנשבות בכל יום	קשה מכולן, ואילמלא בן ניץ שמעמידה מחרבת את העולם שעה אחת			
רש"י	לפי שהיא רכה ומתוקה ולולאה			
אלא מאי תדירא		תדירא בשכינה		
ור' אבהו אמר		שכינה במערב		
אמר רב יהודה	תול אבותי שמואל את הוחב	וכרביבים עלי עשב, שדיא מעלת רביבים ומגדלת עשבים, כשבא בניחותא	יערף כמטר לקח, שבא מערפו של עולם,	כשעירים עלי דשא, שמסערת את כל העולם כשעיר,
רש"י	שמחממת ומציאה את השרק, ורענן גא, וסחב זל	מאחוריו של עולם שהמערב קרוי אחור,	כשד,	

אבני חן למסכת בבא בתרא

[שם]. עיון יעקב,

ורבי אבהו אמר, שכינה במערב, דא"ר אבהו מאי או ר'יה
[Orient. Art Scroll] או"ר י"ה אי שמעמי כד חורזין למערב בלשון פרסי וכו"ה

ברג, וכ"ה בתוס'],

ול"י שכך קורין למזרח בלשון לנו, והיינו דקאמר אויר יה שהשכינה במערב ופינו למזרח נמצא המזרח אוירו,

[בלשון פרס יקרא לריוח צפונית אסתנאי, ולרוח דרומית גבלא, ולרוח מזרחית שוּתא, ולרוח מערבית אודית (ברלי"ת)], לפיכך אמר לך נאמר כאן אודית הודיה, כלומר במערב שם אודה יה, ויש גורסין אורית (בר"ש) איר יה כלומר שכנית יה במערב. רב שריא גאון, וזה אחד משני המאמרים משמו על מסכת זו, והאחד לעיל כד:];

דכתיב נחמיה ט וצבא השמים השמש והירח העומדים צמזרם לך
משתחוים למערכ [תוס']

פירוש השמש והחיר שהולכים בכל יום ממזרח למערב, לך משתחיים כל זמן
וכיון להליכתן ממזרח למערב על כרחך פניהם כלפי מערב היא, וכיון
שמשמשתחיים לשכינה בעת הליכתם צריך לומר דשכינה במערב הוא. תורת חיים,

מתקין לה רב אחא בר יעקב, [ודלמא] הם לזמור משתמין וכי תימא
אין דרך להשמות סמוך לרב ודלמא הם עושין כעבר שנוטל פרס מן
מרבן, וחוזר לאחוריו ומשתחיה כשהוא הולך לאחוריו משגול פרס
ממרתק תמיד בהשמות, קשיא,

אמר רב יהודה, מאי דכתיב,

1. בדברים לב יערוף במטר לקחי משה רבינו דימה את המורה לארבע רוחות, כשם שאי אפשר [לעולם. רע"ז] בלא הם, כך אי אפשר לעולם בלא מורה, זו רוח מערבית שבאה מערפו של עולם [היום] אני שמעתי מחזקו של עולם. על שם שהשכינה במערב ס"ל

וואזי אומר מאחוריו של עולם שהמערב קרוי אחר, שנאמר הן קדם אלהל הן ואיני
ואחור הן ול אלהל ואיני (איוצ כג ט),

[קדם הוא פאת המזרח כי יחשב פני האדם אל מול זריחת השמש וא"כ המערב הוא מאחור והצפון משמאל והדרום מימין. הן קדם אהלך אבל לא ידעתי איזה מקום כבודו אם אֵלך לבקשו בפאת המזרח ואינני ר"ל לא אמצאנו ואם אֵלך לבקשו בפאת המערב ולא אבין לוֹ איזה הוא. מצודות].

[מערפּו של עולם, מרוח מערבי ערפּו של שכינה הוא, דכתיב צפון וימין אתה בראתם דמשמע דימינו של שכינה בדרום ושמאלו לצד צפון ופניו למזרח וערפּו למערב אלאם דשכינה במערב. רג.]

וירבי אושעיא סבר שכינה בכל מקום, דאמר רבי אושעיא
 במאי דכתיב נחמיה ו' אתה הוא ה' לברך בטר וצבא השמים כחי, ועל
 עסקי שליחות צבא השמים הוא משבח ואומר אלה הוא לברך במדה וזאת אתה
 עשית את השמים וגו'.

וְיִצְחָק אֶתְּךָ לְבָרֶךְ] שְׁלוּחֶיךָ לֹא כְשְׁלוּחֵי בָשָׂר וְדָם, שְׁלוּחֵי בָשָׂר וְדָם מִמָּקוֹם שֶׁמִּשְׁתַּלְחִים לָשֵׁם מַחֲזִירִים שְׁלִיחוֹתָן כְּשֶׁמִּצְוֶיךָ לֹמַר

אבל שלוחך למקום שמשלתלחין, (מ)שם מחזירין שליחותן
 ע"י גזאמו מקום שנשלחו שם אף שם השכינה מנחה ואומרים לו עשנו שליחותך,
 שנאמר איוב לח לה הַתְּשִׁלָּח בְּרָקִים וְיִלְכוּ, וַיֹּאמְרוּ לָךְ הֲנֵנוּ (ובל
 במקום שהם. רנ), 'בואו ויאמרו לא נאמר, אלא וילכו ויאמרו,
 מלמד שהשכינה בכל מקום,

2. תזל כטל אמרתי, זו רוח צפונית שמזלת את הזהב
שמשממת ומביאה [אם ה' ד"ס] שרב, ורעבון בל, והאבן זל,

וכן הוא אומר דכתיב זילתא גבי זהב, ישעיה מו הזלים זהב מכים,

3. כשעירים עלי' דשא, זו רוח מזרחית שמסערת את כל העולם [תוס'] כשעיר שד,

4. וכרביים עלי עשב, זו רוח דרומית, שהיא מעלה רביבים ומגדלת עשבים [ראה ע"ב שוה כשיוור הגשם בנחת, אבל כשבא בשפיכותא בא מן המזרח, כדאמרינן הכא שמוזר מסערת את כל העולם כשעיר],

ואף רבי ישמעאל סבר, שכינה בכל מקום, דתנא רבי רבי
 ישמעאל, מנין ששכינה בכל מקום שנאמר וזכרה ב' ו' ה'ה
 הַמִּלְאָה הַדָּבָר בִּי יֵצֵא מִמֶּנּוּ וְזָכְרָהּ, למדו את ירושלים כמה ארכה וגו'
 וימלאך אחר יצא לקראתו' ומלאך אחר יוצא לקסור שליתו של ראשון
 שמור בו המקום, ולא יתן זה מדה, ואומר פרות תשכן ירושלים, והרי שניהם מאת
 ההשכינה באים, ואחריו לא נאמר אלא לקראתו, זה בא מכאן וזה בא מכאן, אחריו
 לא נאמר אלא לקראתו, מלמד ששכינה בכל מקום,

ואף רב ששת מאור עינים הוא סבר שכינה בכל מקום, דא"ל רב ששת לשמעה, לכל רוחתא אוקמן העממי להתפלל [כל הני אמוראי לית להו הא דתניא בברכות [ל] שחיב אדם להתפלל נגד ירושלים וכו'. תוס'] לבר ממזרח, ולא משום דלית ביה שכינה, אלא משום דמורו [דמורו. רג] בה מיני תלמידי (עודני ע"ו) [ישו. ד"ס] מוריס הוראה להתפלל במזרח [שמשתחוין לצבא השמים היותאין מן המזרח. רג],

תניא ר' אליעזר אומר עולם

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף כ"ה ע"ב

לאבסדרה שאין לה דופן רצינית הוא דומה,

אין להבין הענין כאן לפי פשוטו שהרי אינה לפי המציאות, ויש סוד בדבר שאינה לפי השגתנו. וראה מה שכתבו המפרשים ע"ז. וראה בזה ריש פרשת ויקרא על הפסוק אם זבח שלמים קרבנו וז"ל ובספרא דרב המנוגא סבא פריש יתיר [פירש יותר] דהא כל ישובא מתגלגלא בעיגולא ככדור, אלן לתתא ואלן לעילא, וכל אינן בריין משניין בחווייתו [וכל אלו האנשים שמשונים מראיתם] משינויא דאירא כפום כל אתר ואתר, וקיימין בקיומיהו כשאר בני נשא [ועומדים במעמדם כשאר בני אדם אולי הכוונה שלא משנה באיזה מקום על הכדור הם עומדים אינם נופלים ממנה], ועל דא אית אתר בישובא כד נהיר לאלן חשך לאלן, לאלן יממא ואלאין ליליא, ואית אתר דכוליא יממא ולא אשתכח ביה ליליא בר בשעתא דאדא ועירא,

לאבסדרה הוא דומה. פ' ומקורה למעלה והרקיע הוא כמין גג וכל היום אין החמה יכולה לצאת שיש מחיצות סביב רק כשמוגעת לצפון היא יכולה לצאת. וראה בא"ס שפירש הענין יפה.

ורוח צפונית אינה מסובבת צמחיה [ראיתי מפרשים (ראה מאורות הרף) שלעולם אין החמה סובבת צד צפון וזה הפירוש שאינה מסובבת. ופירוש זה קשה דלפ"ז מה הפירוש שהוא כקובה? וראה בספרי מהר"ל באר הגולה באר השישי] וכיון שהגיעה חמה אצל קרן מערבית צפונית נכפפת [אולי הפירוש שהוא דמיון לאדם בעל קומה שיוצא דרך פתח נמוך שכופף ראשו לצאת. או הפירוש שסובבת] ועולה למעלה מן הרקיע ומהלכת את רוח צפון כנגדו של רקיע,

ורבי יהושע אומר, עולם לקובה אהל שכולו מוקף הוא דומה [לכאורה המחלוקת בין ר"א ור"י היא אם יש מחיצה לרוח צפונית אבל בסדר הילוך החמה לא פליגי], ורוח צפונית מסובבת [במחיצה סביב], וכיון שחמה מגעת לקרן מערבית צפונית צלילה שהחמה לעולם מהלכת רוח צפונית צלילה, ומן המערב היא פונה לצפון [פ' זה קאי לעיל שבא לבאר איד מוגיע החמה לצפון, ואומר שבסוף היום שהחמה במערב משם הוא פונה לצפון] שכן הילוכה מן המזרח לדרום מן הדרום למערב וממערב לצפון מקפת, וחוזרת אחורי כיפה דרך חלון,

שנאמר קהלת א' הו' ה' אֶל־דָּרוֹם [אם. רע"י] היקף היס (קרוי) [קרי. רע"י] הילוך שהוא בתוך החלל ואת היקף הלילה (קרוי) [קרי. רע"י] סיבוב שהוא מקיף [מ. רע"י] צמח וציוס לעולם מהלכת בדרום [ש?] אפילו ציוס קרר אינו מהלך פחות מרוח דרומית וסו' ב'ב אֶל־צָפוֹן וגו', הולך אל דרום ביום, וסובב אל צפון בלילה אף צלילה קצרה של תקופת תמוז אינו סובב פחות מרוח צפונית,

סו' ב'ב | סבב הו' ה' הָרוּחַ, וְעַל־סְבִיבָתִי שָׁב הָרוּחַ, אלו פני מזרח ופני מערב שפעמים מסבבתן ציוס קרר (שהיא) [שהחמה. ד"ס] יולאה צקן מזרחית דרומית ושוקעת צקן מערבית דרומית ומהלכת צלילה

ג' רוחות ופעמים מהלכתן ציוס ארוך של תקופת תמוז שהיא יולאה צקן צפונית מזרחית ושוקעת צקן מערבית צפונית,

הוא היה אומר [שלשה מלים אלו הם המשך הברייתא שכך היה לשון הברייתא ופעמים מהלכתן היה אומר מן החדר וגו'. והגמרא הכניס המלים "אתאן לר' אליעזר" כדי שתבין שהוא היה אומר לא קאי על ר' יהושע שסיים דבריו כאן אלא אר"א שבתחילת הברייתא], אתאן לר' אליעזר שאמר לאבסדרה דומה,

איוב לו ט מִן־הַחֶדֶר [שדופן שלה אמצעי ופנימי ודומה לחדר. רג.] תָּבוֹא סוּפָה [לשון סופה וסערה, שרוח דרומית קשה מכולן] זו רוח דרומית,

וּמִמְזָרִים קָרָה [מזרות היינו מזלות שרי"ש מתחלף בלמ"ד שמהמזלות תבא הקור והוא מול כימה. מצודות] זו רוח צפונית שהדופן מזרח ופרוזה, # [לא מצאתי המלה מזרח שתהיה פירושה מענין פתוח ופרוי, אבל לשון זה יש בסוטה ו' ע"ב מזרות בלבנה פ' נשים שמוות צמר לאור הלבנה, וגם בחולין ס"ד ע"ב ביצים מזרות ופרש"י שאין של זכר ואין אפרות קלות צהם לעולם וגם בנדה ל"ה ע"ב יש דומה ללובן ביצה המזרחת ופרש"י שאינה משלכת אפרות תחת מרגולת],

[זו רוח צפונית פ' שכותל שלה מושלך כלומר שאינה מסובבת לרבי אליעזר. תוס'],

[רצ"ע דלעיל בדברי רב יהודה אומר רש"י על רוח צפונית שמתממת ומציאה את הסרב, ועצמן צל, וסוהז זל. וראה נחלת משה],

פסוקי מְנַשְׁמַת־אֵל יִתְּנֶן־קָרָה [מנשיבת רוח האל ר"ל במאמר פיו יבוא הקרה. מד], זו רוח מערבית [פ' דשכינה במערב ושייך בה לשון נשמת אל],

וְרֹחַב מַיִם בְּמוֹצָק [ובא רוחב המים במקום צר ורחוק, עד לא יוכלו להעלות גלים כי הקרה עליהם ממעל. מד] [צליקה לפורעניות רש"י איוב ל"ז ו', שבא המים ממזרח בשפיכותא], זו רוח מזרחית,

והאמר מר [ע"א בדברי רב יהודה], רוח דרומית מעלה ריבים ומגדלת עשבים וכלן אמה אומר רוח מזרחית מציאה מים,

[ויותר נראה לפרש דארוח דרומית גופה פריך דקתי הכא דממנה תבא סופה דהיינו רוח סערה וכו' והאמר מר דמעלה ריבים דמשמע דנוחה היא, ומשני הא דאתי מטרא בניחותא מעלה ריבים, וכי אתיא מטרא בשפיכותא היא באה בסופה וסערה. מהרש"א?]

לא קשיא, הא דאתיא מטרא בניחותא צל מן הדרום, הא בשפיכותא וכי אתיא בשפיכותא צל מן המזרח, דכתיב מים צמוק,

[לא הבנתי איך מקשה מברייטא זו של ר"א על רב יהודה, הא בברייטא זו מדבר קשות על כל הד' רוחות, מדרום בא סופה, ממזרח בא הקור, ממערב בא הקרה, וממזרח בא ציקה לפרענות? וגם לא הבנתי מה החילוק בין הקור ממזרח, והקרה ממערב? וגם בצפון אמר רב יהודה דלא בברייטא, ובאמת כיון

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתעשר, שנאמר משלי ג' אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד [למיימינים זה ועוסקים זה לשמה, אורך ימים וכל שכן עושר וכבוד, ולמשמאלים זה שעוסקים שלא לשמה, מ"מ עושר וכבוד יש. רש"י משלי ג' ט"ז],

והא רבי יהושע בן לוי אמר, שכינה במערב [דאמר לעיל בואו ונחזיק טובה לאבותינו וכו'] [ראה לעיל תוס' ד"ה לכל דכל הני אמוראי לית להו הא דתניא בברכות שחייב אדם להתפלל נגד ירושלים עיי"ש] **דמצדד** **אצדודי** מעט ללד דרוס,

אמר ליה רבי חנינא לרב אשי, כגון אתון [בני בבל] דיתביתו בצפונה דא"י, אדרימו אדרומי [ור' חנינא כבר סבר כהגמ' בברכות ל שחייב להתפלל נגד ירושלים] שמהיו פונים ללד ירושלים משום דכמיז והתפללו אלך דרך אלנס וגו' (מלכים א' ט),

ומנא לן דבבל לצפונה דארץ ישראל קיימא [לפי המציאות א"י הוא למערב בבל כמעט בלי נמיה, ופומבדיתא שהיה עיקר הישוב כמש"כ רש"י בסנהדרין ל"ב ע"ב הוא לדרום א"י. וצ"ע. וראה בר"ה כ' ע"ב בספר יד דוד בא"י על מש"כ הגמ' שם כ"ד שעי' מכסי סיהרא וז"ל וראה מה שכתב ביד אליהו סימן א' שהקשה הרב מהר"ם דכאן משמע דבבל למזרח של א"י ובב"ב משמע דלצפון של א"י? ולא קשה לידוע מעט בחכמות התכונה, ושניהם אמת כי הוא מזרחי לארץ ישראל' הרבה וגם קצת צפונית. ועדיין צ"ע], **דכתיב** ירמיה א יד **מִצְפּוֹן תִּפְתָּח הַרְעָה עַל פְּלִיזְשֵׁי הָאָרֶץ**:

[שנינו במשנתנו] מרחיקין את המזרחה מן הירק וכו': **תנא**, רבי יוסי מתיר בחדל שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוריי שאני מוזק ועלי להחזיק את עצמי, אזי אומר לך שאם מוזק, הרחק דבורך מן חרדליי, שבאות ואוכלות לגלוגי חרדליי פרחי חרדליי:

מתני': מרחיקין את האילן מן הבור עשרים וחמש אמה, ובחרוב ובשקמה שרשיהם מרזיזים חמשים אמה, בין מלמעלה שאלד מהן מלמעלה [ולכן לא אמר בין מלממן] בגובה שיפוע הר והשני בשפולו **בין מן הצד נקרקע שוה**,

אם הבור קדמה, קוצץ ונותן דמים דכיון דנרשות נעט [פ' דמייירי שבעל הבור בא לצעוק כשהתחילו השרשים להזיק את בורו אבל כשנעט הסכים, משמע דאם היה צועק מיד לא היה צריך לשלם], שאינו מוזק עד זמן גדול [פ' לכשיגדל האילן, מלאכת שלמה] לא חייבוהו חכמים לקון כלל דמים בשביל הזיקא דימדי, **ואם אילן קדם לא יקוץ**,

ספק זה קדם וספק זה קדם לא יקוץ, ר' יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו:

שהברייתא מדבר רעה על כל הצדדים, כל מי שאומר דבר טוב יהיה סתירה? וצ"ע],

אמר רב חסדא [בא להוסיף על דברי הברייתא שרוח צפונית מביאה קרירות לעולם, אבל בדברי הברייתא אין לשון "זול", ולמה מביא כאן לשון מזולת? וראה תורת חיים, וכוס הישועות], **מאי דכתיב** איוב לו **מצפון זהב יאִתָּה** [יבוא. מצ, ולפי הענין כאן מפרשה שיהיה הרבה זהב, שהזהב יהיה בול], **זו רוח צפונית שמזלת את הזהב, וכן הוא אומר** ישעיה **מו הזלים זהב מכים**,

אמר רפרם בר פפא, אמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש, לא הוגשמה רוח דרומית [דכברי רב יהודה לעיל ע"א שרוח דרום מעלה רביבים ומגדלת עשבים] שהיתה רגילה להביא רציצים טוֹצִים, **שנאמר** ישעיה ט יח **עֲקֹבְתָה' צְבָאוֹת נְעֻתָם** [פ' נחרב] **אֶרֶץ יְהוּדָה תִּקְעַם בְּמִקְלָתָא, אִישׁ אֶל־אָחִיו ל' א' יִחְמְלוּ: יט' יִגְזֹר עַל־יָמִין וְרֵעֵב** [פ' יחטוף ממני שעומד על ימינו וישאר עדיין רעב, זה פשוטו, אבל דורשו שימין דהיינו דרום נעשה כה רעב] **וַיֹּאכֵל עַל־שְׂמָאוֹל וְל' א' שִׁבְעוּ, וכתיב** [ראה דימין הוא דרום] **תהלים פט צפון וימין אתה בראתם** כלמא אלמא ימין הוא [היפך צפון דהיינו] דרום, וכמיז ציה רעב,

ואמר רפרם בר פפא, אמר רב חסדא, מיום שחרב בית המקדש אין הגשמים יורדין מאוצר טוב, שנאמר דברים כח **יפתח ה' לך את אוצרו הטוב וסיפא** למת מטר אלך, **בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, וישראל שרויין על אדמתם, גשמים יורדין מאוצר טוב, בזמן שאין ישראל שרויין על אדמתם, אין גשמים יורדין מאוצר טוב**,

אמר רבי יצחק, הרוצה שיחכים ידרים נחמלמו יחזיר פניו לדרום ושיעשיר יצפין, וסימניך שלא תחליף **שלחן** [בבית המקדש היה] **בצפון, ומנורה בדרום**,

[בספר אגרת הטיוול בערך עושר כתב, הרוצה שיעשיר יצפין ר"ל שיעסק בסחורה ובמשא ומתן עם בני הבריות כי ישוב העולם הוא בצפון, ולהיפך ג"כ אם רוצה שיחכים ידרים פ' פרוש מן הבריות],

[אמר רבי נחמן מברסלב זצ"ל משמע שאי אפשר שיהא גם חכם וגם עשיר, כי הרי אם מדרים אינו מצפין ואם מצפין אינו מדרים, והלא מצאנו תורה וגדולה במקום אחד (גיטין נט)? ותירץ שניתן לזכות בשניהם רק על ידי ענה, שאז אין לו מקום. יוסף דעת עיי"ש],

[ויש להוסיף כאן מאמר שאומרים בשם קאצק, "ווער עס פארנעמט נישט קיין פלאץ, האט איבעראל פלאץ"].

[פ' בשעה שמתפלל על חכמה כגון ברכת חונן הדעת יתפלל לצד דרום ושיעשיר יצפין פ' בשעה שמתפלל על עושר יתפלל לצד צפון. ראיתי בשם הרה"ג ר' ש"ז אוירבך זצ"ל],

ורבי יהושע בן לוי אמר, לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם

אבני חן למסכת בבא בתרא

מכחו, הכא זיקא הוא דקא ממטי לה,

מתקיף לה מר בר רב אשי, מאי שנא מזורה ורוח מסייעתו
תוס' [בשם דמייב, ואע"פ שהרוח מסייעתו משיב ליה עושה מלאכה, אלמא גירי
דיליה נינהו,

אמרוה קמיה דמרימר, אמר להו היינו זורה ורוח מסייעתו
כי היכי דלענין שבת הוי כמו, לענין מקין נמי כמו משיב ליה,

ולרבינא [דסבר שאין זה נחשב כחן], בשלמא זורה ורוח מסייעתו, לא הויא ליה
פירכא, דקסבר ממונא מאיסור שבת לא ילפינן, דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה
וכה"ג מתרצין ליה להא פירכא דב"ק דהכנס לאן לדיד (דף ס) **מאי שנא**
מונא אטעניאל"א היוצא מתחת הפטיש [תוס'] היוצאת מן הצחל
כשהפטיש מכה עליו, והזיק דחייב לשלם והרי הוליק הרוח?

[ומתריץ] התם [בגין] ניחא ליה דלילול לחוץ שלא ידליק את ביתו, הכא
[בנפיצת פשתן] לא ניחא ליה דלילול:

מהני: לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו צין שדה הלכן,
צין שדה האילן, וטעמא כדי עבודת הכרם, שכשיחרוש את אילנותיו לא יהא צריך
להכניס מחרישמו לחוץ שדה חבירו, אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע
אמות, אחד גפנים ואחד כל אילן [תוס'],

היה גדר בינתים, זה סומך לגדר מכאן, וזה סומך לגדר
מכאן,

היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק לכן צעל השדה שצלא
למכו [ואיד הוא מעמיק] קוצץ צעומק ג' טפחים [פ' ולא קאי על בור כמו
שהוא ברפוס, שהרי חבור הוא עמוק יותר מג' טפחים. ראה ד"ס, רע"ב, תיו"ט
ורש"ש] כדי שלא יעכב את המחררישה,

היה חופר בור שיח ומערה, קוצץ ויורד והעצים שלו צגמרא
מפרש של מי:

נמ: תנא, ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם, אמר
שמואל לא שנו אלא בארץ ישראל, אבל בבבל שתי אמות
[תוס'] שמחרישמן קצרה,

תניא נמי הכי, לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו, אלא
אם כן הרחיק ממנו שתי אמות, והא אנן תנן ארבע אמות,
אלא לאו כדשמואל, שמע מינה,

ואיכא דרמי לה מירמא, תנן לא יטע אדם אילן סמוך
לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות,
והתניא שתי אמות? אמר שמואל לא קשיא, כאן בבבל כאן

נמ: תנא בין שהבור למטה ואילן למעלה, בין שהבור
למעלה ואילן למטה [צריך להרחיק],

בשלמא בור למטה ואילן למעלה, קא אזלין שרשין מוקי לה
לבור, אלא בור למעלה ואילן למטה אמאי?

אמר רבי חגא בשם רבי יוסי, מפני שמחלידין את הקרקע
לשון חלדה דהלכות שחיטה (חולין דף לב), שמהלכת מתחת לקרקעית הצור,
ומלקין קרקעיתה של בור:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר אע"פ שהבור קודמת לאילן,
לא יקוץ, שזה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו: אמר
רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי שעל הנזק להרחיק את
עצמו,

אמר רב אשי, כי הואן בי רב כהנא, הוה אמרינן מודי ר'
יוסי בגירי דירידה [דיליה] היכא דמטי ליה הזיקא [מיד. ד"ס] מתוך ידיו של
מוזיק, כההיא דאמרי' בהבית והעליה (ב"מ דף קז) הנהו צי מרי חד דייר עילאי
וחד דייר תתאי, איפסיח מעויבה, וכל אימת דמשי ידיה נפלי עליה דתתאי,
דכשנפלין מידו ממש על התחתון קרי ליה גירי דיליה, וכי פסקי והדר נפלי לא קרי
ליה גירי דיליה,

פאפי יונאה כך שמו על שם מקומו עני והעשיר הוה [רבנותא נקמ,
שהיה עני ולא איבעי להו לאסוקי אדעתיהו שיבנה האפדנא אפי' הכי הוזקקו
להרחיק משום דהוו גירי דידהו וכו'. תוס'], בנה אפדנא, הוה הנך עצורי
עוצרי שומשמן לעשות שמן בשיבבותיה, דכי הוו דייקי שומשמן,
הוה ניידיא אפדניה, אתא לקמיה דרב אשי,

א"ל, כי הואן בי רב כהנא, הוה אמרינן, מודי רבי יוסי בגירי
דיליה והכא נמי מדיהם הוא צא לו שמכא מכותיהם הוא מרעיד,

וכמה תנוד אפדנא דצעי ארחוקי?

דף כ"ו ע"א

כדנייד נכתמא אפומיה דחצבא [תוס'] שאס יניחו כל על חומה,
וכסויה עליה, ינוע היסודי מחמת הרעדה,

דבי בר מריון, בריה דרבין, כי הוה נפצי כיתנא [פשתן], הוה
אזלא [רקתא] [דקתא. ו' בגמ' וברש"י, ופירושו דק דק של הפשתן] מה
שמנערין מן הפשתן ומזקא אינשי, אתו לקמיה דרבינא, אמר להו
כי אמרינן מודה ר' יוסי בגירי דיליה, הני מילי דקא אזלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

בארץ ישראל,

[שנינו במשנתנו] היה חופר בור, שיח, ומערה, קוצץ ויורד והעצים שלו (כו'): בעא מיניה יעקב הדריבא דמן הדייז מרב חסדא, עצים של מי? אמר ליה תניתוה, שרשי אילן של הדיוט, הבאין [שמתפשטין לתוך] בשל הקדש, לא נהנין מדרכן ולא מועלין אס נהנה לא מעל, אלמא לא קדשי,

אי אמרת בשלמא בתר אילן אזלינן, משום הכי לא מועלין, אלא אי אמרת בתר קרקע אזלינן אמאי לא מועלין,

אלא מאי בתר אילן אזלינן, אימא סיפא של הקדש הבאים בשל הדיוט, לא נהנין ולא מועלין, ואי בתר אילן אזלינן אמאי לא מועלין,

[אלא מה אית לך למימר] מידי איריא מסקנא דקושיא הוא [פ] הקושיא מתחלת "אלא מאי בתר אילן אזלינן אימא סיפא וכו'"]

[והמסקנא היא, אלא ודאי הטעם דמיירי] בגידולין [בשרשי אילן] הבאין לאחר מכאן [שבאו לאחר שהקדיש האילן] עסקינן [תוס'], וקא סבר [וסבירא לי כמ"ד] אין מעילה בגידולין [ואין ראייה מכאן].

כלומר (מכילה) [מעילה. מנחת יהודה] לאו (איריא) [ראיה. ד"ס] היא, לא למשמע מינה בתר אילן, ולא למשמע מינה בתר קרקע,

דטעמא משום דהנך שרשים גידולים הנאים לאחר שהקדש האילן הוא, ואיכא למ"ד במס' מעילה אין מועלין בגידולין, אפי' שרשי הקדש בשדה הקדש. [ד"ס] ו. ד"ס] לא נהנין אצטריכא ליה,

רבינא אמר לא קשיא [רישא וסיפא. ד"ס], כאן רישא דקמני בתר אילן אזלינן היינו בתוך שש עשרה אמה [תוס'], כאן וסיפא דקמני של הקדש באין בתוך של הדיוט לא מועלין היינו חוץ לשש עשרה אמה:

אמר עולא, אילן הסמוך למצר, בתוך שש עשרה אמה גזלן הוא שיונק משדה חבירו, ואין מביאין ממנו בכורים [תוס'] אין זריך להביא ממנו בכורים, דבעינן אשך תביא מארץ (דברים כו),

מנא ליה לעולא הא, אילימא מדרתנן [שביעית פ"א מ"ו] עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה לארכו ולרחבו, כולן בשוה ויונקות מכל בית סאה, (ובלוס) [ובלו. רש"י] זריך להס [פ] צריך שיעור של בית סאה לגידול י' נטיעות, חורשין כל בית סאה בשבילן ומוותר למורשו ערב שביעית, עד ראש השנה שהלכה למשה מסיני הוא, ובית סאה חמשים אמה על חמשים אמה, שחצר המשכן קרוי בית סאתים והוא מאה על חמשים [וחציו הוא בית סאה, דהיינו חמישים על חמישים],

רבא בר רב חנן, הוו ליה הנהו דיקלי אמיצרא דפרדיסא דרב יוסף, הוו אתו צפורי יתבי בדיקלי ונחתי בפרדיסא כנס ומפסדי ליה, א"ל זיל קוץ, א"ל והא ארחיקי לי ד' אמות, א"ל ה"מ לאילנות אבל לגפנים בעינן טפי [תוס'],

והא אנן תנן, אחד גפנים ואחד כל אילן? א"ל ה"מ אילן לאילן וגפנים לגפנים, אבל אילן לגפנים בעינן טפי,

א"ל אנא לא קייצנא [קשיא לן אמאי לא והרי הוא מוץ ומצוה להרחיק את עצמו אפילו להפסיד כל מה שיש לו ולא יפסיד חבירו פרוטה? צריך לחפש מהיכן העתקתי], דאמר רב [תוס'], האי דיקלא דמעין קבא אסור למקצייה, ואמר ר' חנינא לא שכיב שכחת ברי קך שמו [לא שכיב "שכחת" ברי אלא דקן תאינתא בלא ומנה, אמר רבינא ואם היה מעולה בדמים מותר דמיו יקרים לננין יומר משנת פירומיו. ב"ק צ"א ע"ב] אלא דקן תאינתא בלא זימניה, מר אי ניהא ליה ליקוץ,

רב פפא, הו"ל הנהו דיקלי אמיצרא דרב הונא בריה דרב יהושע, אול אשכחיה רב פפא לרב הונא דהוה חפר וקא קאיין שרשיו דקא חפר וקין שרשין, אמר ליה מאי האי אמאי קייצנא, אמר ליה תנן היו שרשים יוצאים לתוך של חבירו מעמיק שלשה כדי שלא יעקב המחרישה,

אמר ליה הני מילי שלשה, מר קא חפר טפי, אמר ליה אנא בורות שיחין ומערות קא חפרנא, דתנן היה חופר בור שיח ומערה קוצץ ויורד והעצים שלו,

אמר רב פפא אמרי ליה [מ. ד"ס] כוליה הנאמי לו ראיות הרבה שלא יקוץ ולא יכילי ליה

דף כ"ו ע"ב

עד דאמרי ליה [תוס'], הא דאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים לעשותו להן דרך אסור לקלקלו אע"פ שהוא של יחיד, ואנא נמי הא אחזיקי ליה [שרשים שלי],

לבתר דנפק רב פפא, אמר רב הונא אמאי לא אמרי ליה [למה לא אמרתי לו, פ] רב הונא בריה דרב יהושע, פ' התחרט שהרי על כל מענות של רב פפא ענה לו כהונן, וע"ז לא היה לו מה לענות, ולאחר שיצא רב פפא נזכר, כאן בתוך שש עשרה אמה לאילן, הו"ל חוקה דאילן, כאן חוץ לשש עשרה אמה אכל חוץ לשש עשרה אמה אין חוקמו חוקה # [ולא שייך בה מצר שהחזיקו בו רבים], שאע"פ ששרשיו מתפשטין כ"ה אמה אינן יונקין אלא בתוך ט"ז אמה סמוך לאילן וכדאמרינן לקמן ואנא הוא חוץ לט"ז אמה קייצנא?

אבני חן למסכת בבא בתרא

מכרי כמה מרובע יותר על העיגול רביע [תוס'] [עירובין דף גו, עו; סוכה ח]. דל רביע 256 מאלף וכ"ד פשו להו ז' מאה ושתין ותמניא תשס"ח 768 אמות צרוצב אמה, אכמי לא שוי שיעורי, דהשתא פשו להו שיעורי דמתני' [שיעורו של המשנה בשביעית הוא יותר] אדעולא פלגא דאמתא, וגמלא אילן יונק י"ו אמה ומתא לכל דד דהיינו ל"ג על ל"ג, דשיעורא דעולא תשס"ח 768 ושיעורא דמתני' תמל"ג 833, ונפיש שיעורא דמתניתין אדעולא ס"ה אמות צאמה רוחב,

חלוק הרצועה (לרוצב) [לרמזה. ד"ס] הרי [היא. ד"ס] ק"ל אמה אורך צרוצב חצי אמה, הקף מהם האילן ל"ב אמה לצפון וכנגדו לדרום, נמצא מהצפון לדרום ל"ג שהרי הוספת עליו חצי אמה לכאן וחצי אמה לכאן, וצידך נשארו [מה 130] ס"ו צרוצב חצי אמה, [לכאורה מה שצ"ן במסורת הש"ס שצ"ל ס"ה ליתא, שהרי בצפון ובדרום הוסיף רק ב' פעמים ל"ב, ונשארו בידו ס"ו, והוא צריך כל הס"ו למלאות ממוצח וממערב ל"ג לכל צד שהרי הוסיף חצי אמה לצפון ולדרום ועכשיו רוחב כל צד הוא ל"ג],

מן תנ"ן למורח ותנ"ן למערב נמצא מוקף צרצוע,

ולא דקדק הגמרא כל כך, דנקט פלגא דאמתא, דהא עולא צעיגול קאמר, ואילו צעיגול הייתי יכול להוסיף עליו שני שלישי אמה לכל דל,

[פ' לכל העיגול סביב. שהחשבון של שלשה אילנות בבית סאה מגיע לכל אילן 834 אמות, והחשבון של עולא שנותנין לאילן ט"ו אמות עגולות הוא 768 אמות. והחילוק היא 66=768-834. ואם חולקין 66 לרוחב שני שלישי אמה, נמצא רצועה של 99 ברוחב שני שלישי אמה. ולפי חשבון של עולא כיון שכל שיש ברחבו אמה יש בהקיפו ג' אמות, היקף של שלשים ושתים אמה, היא 96 אמות, ולאחר שתוסיף שני שלישי אמה סביב נעשה העיגול לרחבה ל"ג אמה ושליש נמצא הקיפה מאה אמה לערך, והרצועה של 99 שעשית מן החילוק לעיל הוא כמעט בדיוק מה שצריך להחשבון. ולפי זה לא דק עולא שהאילן יונק ט"ו אמה "ושני שלישי" אמה לכל צד],

אלא משום האי פורתא לא דק כולי האי, ואית דגרסי פש ליה תרי מילתי דאמתא,

אכתי פש ליה פלגא דאמתא [תוס' ד"ה הכי גרס ר"ת], **היינו דלא דק** עולא דהוה מצי למימר שיתסרי ופלגא [שכל אלו שהם בתוך ט"ו ומחצה פטורים מבכורים] **ולחומרא לא דק** [שהוא אומר ט"ו ואילו אלו שהם רחוקים מעט יותר חייבין בבכורים ואילו ע"פ המשנה פטורין עד ט"ו ומחצה] (ואילו) [דאזיל. צאה"מ] לחומרא, ולא נמצא שיעורו [דאזיל. בארת המים] לחומרא ולא נמצא שיעורו,

[לחומרא לא דק. וא"ת והא נמי קולא הוא, דמייתי ביכורים דמפקע להו מותרומה ומעשר וכו'. תוס']

תא שמוע [להקשות על עולא שכל אילן שאינו רחוק מגבול השרה י"ו אמות

[ודקא עשר לתוך בית סאה, אבל פחות אין צריכין חרישה כל כך, וכן נמי אם היו בבית סאה יותר מעשר נטיעות אין חורשין לפי שעומדין ליעקר. תוס']],

כמה הוו להו בית סאה, כי עצדת להו רצועה של אמה רוחב **תרי אלפים וחמש מאה גרמידי** שהרי יש כאן ג' רצועות של חמשים אמה, ועולות לאלפים וחמש מאות אמה,

לכל חד וחד [לכל אחד מהעשרה נטיעות] **כמה ממי ליה** [כמה מגיע לו] חלוק אותן לעשר אילנות תמלא [צירוף. ד"ס] קרקע ייקת כל אילן ואילן צין הכל **מאתן וחמשים** 250 אמה אורך צאמה רוחב,

הא לא הוי [ב. רש"י] דעולא דשיעור עולא נפיש, דאמר דאילן יונק שש עשרה לכל דד הרי ל"ב על ל"ב, עשה מהן רצועה אחת של אמה רוחב כאשר עשית מצית סאה, תמצאנה של אלק וכ"ד אמה 1024, שהרי יש כאן שלשים ושמים רצועות כל אחת ואחת ל"ב אמה [1024=32X32],

ואלא מדרתנן [שביעית פ"א מ"ה], **שלשה אילנות גדולים**, שיונקים יותר מן הנטיעות, ומפחרין צבית סאה לארכו ולרחבו בשוה **של ג' בני אדם** אע"פ שאינו של אדם אחד, אלא של שלשה בני אדם **הרי אלו מצטרפין** להיות שדה אילן וחורשין כל

דף כ"ז ע"א

בית סאה בשבילן @ ולחוש כל בית סאה צעזילן ערב צעזית עד עזרת, כדין שדה אילן, ואם לאו אין חורשין אלא [ג. ד"ס] כל אחד כדי צרכו דהיינו תחמיו וחוצה לו כמלא אורה [אדם המלקט פירות] וסלו, והשאר הוי שדה הלנן ואין חורשין אותו אלא עד הפסח,

כמה הוו להו [כמה אמה הוי בית סאה] **תרי אלפי ויה' מאה** 2500 **גרמידי** על אמה רוחב, **לכל חד מהנך אילנות כמה ממי ליה תמוני מאה ותלתין ותלתא ותילתא** תמל"ג ומילתא 833.3, **אכתי נפיש ליה אכתי נפישין** להו שש עשרה אמה **דעולא** דהוי אלק וכ"ד 1024 ?

לא דק עולא לא דקדק כל כך, הואיל וקרוצב לשיעור זה קאמר (ו. צאה"מ) לא איכפת ליה,

אימור דאמרינן לא דק לחומרא היכא דאזיל לחומרא, **לקולא לא דק מי אמרינן** הכא קא אזיל לקולא דאזינו יונק כל כך, וקאמר איהו דיונק ופטור ליה מביכורים,

מי סברת שש עשרה אמה דעולא **בריבועא קא אמרינן** דליהו שלשים ושמים על ל"ב [כדקאמרינן] [כדקאמרת], **בעיגולא קא אמרינן** שכל סביביו יונק שש עשרה, והיינו צעיגולא, דאילו צרצוע נמצא כנגד האלכסון יותר משש עשרה אמה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

הוא גולן, ואין מביאין ממנה ביכורים], הקונה אילן וקרקעו [תוס'] מביא וקורא, מאי לאו כל שהוא חוץ לעציו של אילן לכל ד? לא י"ו אמה,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, הגדל בחיוב חייב, הגדל בפטור פטור,

ע"כ לא פליגי, אלא דמר סבר יש ברירה, ומר סבר אין ברירה, אבל גדל בפטור דברי הכל פטור שאם היו כל שרשיו צמח'ל פטור, ואפילו עומד האילן צמח'ל שש עשרה אמה לארץ, ולא אמרינן מן הארץ ינק?

הכא במאי עסקינן, דמפסיק צונמא צאמנע (שרשים) [שרשיו. ד"ס] שאין שני (צדדיו) [צדדיו. ד"ס] יכולין לינק זה מזה,

אי הכי מאי טעמיה דרבי? דהדרי ערבי האילן נעשה אחד למעלה בעציו,

ובמאי קא מיפלגי? מר סבר אוירא מבלבל אע"פ שצמח הקרקע כשני אילנות, הואיל ולמעלה באויר העולם נעשה אחד, מתערבין יונקומיו, ומר סבר האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי,

ושש עשרה אמה ותו לא, והא תנן מרחיקין את האילן מן הבור כ"ה אמה (קשה) [וקשיא. ד"ס] לעולא דאמר י"ו אמה ותו לא?

אמר אביי מיזל טובא אזלי, אכחושי לא מכחשי צדעה מצור, אלא עד שש עשרה אמה, טפי לא מכחשי הלכך טפי מהכי לאו גולן הוא,

כי אתא רב דימי אמר, בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן, אילן הסמוך למיצר בתוך י"ו אמה מהו, אמר ליה גולן הוא ואין מביאין ממנו בכורים,

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, אחד אילן הסמוך למיצר, ואחד אילן הנוטה נופו למוך שדה של מצור מביא וקורא [תוס'], שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את הארץ המנה עמהם שלא יקפידו על כך [ועולא דקרי ליה גולן, סבר דלא התנה יהושע בכך. הרשב"א]: [במרובה [ב"ק פב.] פריך אמאי לא חשיב לה בהרי עשרה תנאין של יהושע? ומשני לה. תוס'],

מתני': אילן שהוא נוטה לשדה חברו, קוצץ הענפים עד גובה מלא המרדע שלא יעכצוהו מלהליך מתרשמו שם, [מרדע] מלמד צקר על גבי המחרשה,

[מרדע הוא עץ המלמד שיש בשתי קצותיו שיני ברזל ומנהיגים בו הבקר בעת החרישה, ומחרישה הוא שיש בקצתו שיני הברזל, וכאילו אמר גובה המרדע כשהוא עומד על המחרשה. פירוש המשניות להרמב"ם. פירוש כדי שלא יתעכב החורש מלהרים את המרדע להכות בו הצמד. הר"ן 'ן מ'יגש ז"ל],

תא שמע, קנה שני אילנות בתוך של חברו מביא ואינו קורא לקמן תנן צהמוכר את הספינה (המוכר) [הקונה. ד"ס] שמי אילנות (למצור) [בתוך של מצור. ד"ס] ולא פירש לו קרקע, לא קנה קרקע, אבל קנה שלשה קנה קרקע, ואף על פי שלא פירש, הלכך גבי ביכורים נמי שמי אילנות מביא ואינו קורא דלא מצי למימר פרי האדמה אשר נתתה לי (דברים לו), הא שלשה דקנה קרקע מביא וקורא [תוס'], מאי לאו כל שהוא משום דקנה קרקע מעט סביב? לא הכא נמי י"ו אמה [תוס'] משום דקנה שש עשרה אמה סביב כל אחד,

וביודי' לא גרסינן ליה [תוס'] צמחני צמסת פאה דאין וידוי אלא צמעשר, והוא אינו תלוי בקרקע,

ת"ש, ר"ע אומר קרקע כל שהוא, חייב בפאה, ובבכורים, וכותבין עליו פרוחבול [תוס'] תנן צמסת גיטין (דף לו), הלל מיקן פרוחבול, שראה שנמנעו העם מלהלוות מפני השביעות המשמטה, ועוברים על מה שכתב השמר לך פן יהיה דבר וגו', עמד והתקין תקנה שלא תשמט, שיהא מוסר שטרותיו לבית דין, וכותב עליהן פרוחבול, וזה גופו [פ' גוסח] של פרוחבול, מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינים שצמקום פלוני, שכל חוב שיש לי אצל פלוני, שאגבנו כל זמן שארעה, ותו לא משמטת ליה שביעות, דלא קרינא ציה לא יגוש, שאין מוצע חובו אלא מצ"ד, והתם מוקמינן לה, בשביעות צומן הזה דרצנן, ואמרינן התם אין כותבין פרוחבול אלא על הקרקע, אבל אין לו קרקע ללוה לא כותבין ליה, דהלוואה דלא שכיחא היא, דמסתמא אין אדם סומך אלא על קרקע הלוה, וכשאין לו לא מיקן הלל פרוחבול,

דף כ"ז ע"ב

ונקנין עמה נכסים שאין להם אחריות דמנן צקדושין (דף כו) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות צכסף צשטר וצחוקה, שהמטלטלין אין נקנין אלא צמשיכה, וקרקע נקנה צכסף, ואם מכר לו קרקע ומטלטלין יחד, כיון שנתן דמי הקרקע, או מסר לו שטר מכירת קרקע, או המזיק צקרקע מדעת מוכר, נקנו המטלטלין צלא משיכה, קמני מיהא קרקע כל שהוא חייב צביכורים, וקס"ד ציכורי אילן קאמר [ואם אין לה קרקע חרי הוא על גבול שדות אחרים, ואפ"ה אמרת שחייב בביכורים, וקשיא אדעולא?]

הכא במאי עסקינן, בחיטי שכל ז' המינים חייבים צביכורים [פ' שצומח עליה חטה אחת], [תוס'], דיקא נמי דקתני כל שהוא, ש"מ,

ת"ש, אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחו"ל, טבל וחולין מעורבין זה בזה שאין סומכין על הכרירה לחלקו לחאס, ולומר שלמד הארץ חייבין, ושלמד המוך פטורין, דברי רבי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אבנים אס מקרמה חזקה כל כך מותר, ואע"ג שסופה שמתליע ומפחם,

רבי יוחנן אמר, אפילו תימא רבנן, התם זימנין דמפחית ולא
אדעתיה, אבל הכא, קמא קמא קא קייץ ליה כל ענף וענף
שיקדים ויזמיח יקללנו:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר גמל טעון פשתן, או חבילי
זמורות: איבעיא להו, שיעורא דרבי יהודה נפיש, או דלמא
שיעורא דרבנן נפיש,

פשיטא דשיעורא דרבנן [גמל ורובן] נפיש, דאי ס"ד שיעורא
דרבי יהודה [גמל טעון פשתן] נפיש, רבנן [שמצריכים רק שיעור קטן של
גמל ורובן] (בשיעורא) [אשיעורא. ד"ס] דרבי יהודה כשיצא גמל
טעון פשתן היכי עבדי הילך יעבור,

ואלא מאי שיעורא דרבנן נפיש, רבי יהודה [אשיעורא. ד"ס]
דרבנן מאי עביד [ל"ה] [כשיצא גמל ורובן הילך יעבור. ד"ס], אפשר
דגחין וחליף תותיה [משא"כ גמל טעון, אינו יכול לשחות]:

[שנינו במשנתנו] רבי שמעון אומר, כל (ה)אילן כנגד המשקולת
מפני הטומאה: תנא מפני אהל הטומאה שמה יפול בית מן אלל
האילן, והרי הענפים ארוכים מאהילין עליו, ועל עוצרי הדרכים, ומציאים עליהם את
הטומאה,

פשיטא מפני הטומאה, תנן,

אי ממתניתין הוה אמינא, [שהטעם הוא] דלמא מייתי עורב
טומאה ושדי התם על האילן וממוך שענפיו רבים הטומאה עומדת שם
ואינה נופלת לארץ וצני אדם עוזרים תחתיה וזי לא חיישין אלל להכי דחלוילי
בעלמא קני ליה לקוח אחד אחד מציתים כדי להרחיק אויר ציניהם ולא תעמוד שם
טומאה וסוגיא בדחלוילי בעלמא [scare crow להבריה העורבים. ע"פ
תוס'], קא משמע לן מתניתא, דאפילו לא נותר צו אלל ענף אחד, מוין הוא
את הרצים:

[ראה שעומצ"ב שמשמע שאם יש הרבה ענפים ברחוב עד שאם עוברת לוייה עם
נפטר אי אפשר שלא להיות באהל המת, או מצוה לקצוץ את הענפים, כן מביא
שם מתישבות תשובה מאהבה סי' פט'],

ובחרוב ובשקמה [שנוטה לשרה חבירו] שזילס מרובה וקשה לשדה כנגד
המשקולת כל מה שנוטה לתוך שדהו, משקולת- חוט האמרוטלין שזנין חומה,
ותולין זה משקולת של אבר,

בית השלחין כל (ה. כצ"ל בכל הרף) אילן כנגד המשקולת אפי'
אינו מרוב ושקמה, קוצן כנגד המשקולת, שהלל רע לבית השלחין,

אבא שאול אומר, כל אילן סרק כנגד המשקולת כגמ' מפרש
אהיא קאי:

נב': איבעיא להו, אבא שאול ארישא [רישא קורא עד ובחרוב
ובשקמה כנגד המשקולת] קאי דקאמר ת"ק קוצן מלא מרדע, ואפי' אילן סרק,
חון מחרוז ושקמה, ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק נמי כנגד המשקולת, או
אסיפא [בית השלחין כל אילן כנגד המשקולת] קאי דקאמר ת"ק כל האילן
כנגד המשקולת ואפילו אילן העושה פירות, ואמר ליה אבא שאול כל אילן סרק הוא
דכנגד המשקולת, אבא אילן העושה פירות (גמ'. ד"ס) מלא מרדע ותו לא?

תא שמע, דתניא בית השלחין, אבא שאול אומר כל האילן
כל האילנות [ואפי' עושין פירות] כנגד המשקולת, מפני שהצל רע
לבית השלחין, שמע מינה ארישא קאי שמע מינה,

אמר רב אשי, מתניתין נמי דיקא, דקתני כל אילן סרק, אי
אמרת בשלמא ארישא קאי ולטפויי אתא [אחרוב. מזור דבש] (מחרוז)
[ושקמה דקאמר ת"ק] היינו דקתני דקאמר כל אילן, אלא אי אמרת
אסיפא קאי מאי "כל", הא לגרועי אתא אילן סרק מיבעי ליה [שרק
אין סרק קוצין נגד המשקולת], אלא לאו שמע מינה ארישא קאי,
שמע מינה:

מתני': אילן שהוא נוטה לרה"ר קוצין מן הענפים התחתונות כדי
שיהא גמל עובר ורובנו כדי שיהא גמל עובר תחת העליזות [ברע"ב
וברש"י שעל הרף הגירסא כדי שיהא [ה]גמל עובר ורובנו],

רבי יהודה אומר, גמל טעון פשתן, או חבילי זמורות,

רבי שמעון אומר כל האילן [יקצוין] כנגד המשקולת מפני
הטומאה מפרש כגמ':

נב': מאן תנא, דבנוקין בתר אומדנא דהשתא אזלינן דקמי
קוצן מן הענפים כדי שיהא גמל עובר ורובנו, והרי חורין וגדלים לאחר זמן?

אמר ר"ל במחלוקת שנויה, ורבי אליעזר היא, דתנן אין
עושין חלל תחת רשות הרבים, [ומפרש לא יעשה לא] בורות [לא]
שיחין [ולא] ומעורות,

רבי אליעזר מתיר, בכדי שתהא עגלה מהלכת ומעונה

פרק שלישי חזקת הבתים

אבני חן למסכת בבא בתרא

מסקנת הגמ', מ"מ דרכו של רש"י לפרש המשנה לפי הה"א, כמש"כ התו"ט בפ"ב דפאה וזה מובא בהנחות הגר"ב על כללי רש"י הנדפס אחר מסכת ברכות, וראה ערוך לנר סנהדרין יט. ד"ה בגמרא שפיר וז"ל לפי הס"ד פירש [כן רש"י],

דף כ"ח ע"א

ר"ע אומר מפרש בגמרא צמאי פליגי, חדש בראשונה, וחדש באחרונה, וי"ב חדש באמצע, הרי י"ד חדש,

א"ר ישמעאל, בד"א שזריך י"ח חדש לשדה צית הצעל בשדה לבן שכל פירומיה נלקטין צפרק אחד לפיכך זריך ג' שנים,

אבל בשדה אילן שפירומיה נלקטים לפרכים, עננים צפרק אחד, וזיתים צפרק אחד, ומאנה צפרק אחד, כנס את תבואתו יין של גפנים ומסק את זיתיו, כנס את קייצו [ראה תוס' שהקשו למה תני תאנים לבסוף, הא תנאים קרמי לפי הסדר?] תאנים figs ליקט [ויינשן צה] [ליינשן. ד"ס], ועשה קציעות והעניסן לציט, הרי אלו ג' שנים הרי זו חזקה, כאלו הן ג' שנים:

נב': אומר ר' יוחנן [חי בטבריה בשנת 245], שמעתי מהולכי אושא שגלתה סנהדרין לאושא # [בשנת 160 וקשה לומר ששמע מהם עצמם] כדלמדין צראש השנה (דף לא). עשר גליות גלתה סנהדרין כו' מיבנה לאושא מאושא כו' [יש מפרשים מלשון ואשיא [לשון יסוד] יחימו [מלשון חוט ר"ל יחברו כאלו תפרם בחוט] [עזרא ד, יב] [ולפ"ז יפרש הולכי אושא] הוורדין ליסודה של הלכה, וכן יש מפרשים בשחיתה סנהדרין באושא וכו', ודכו"ע לא היה ר' יוחנן בדורו של רבי ישמעאל אלא ששמעו הדבר משמו. ריטב"א, שר' יוחנן היה תלמידו של רבינו הקדוש] שהיו אומרים,

מנין לחזקה ג' שנים, משור המועד, מה שור המועד, כיון שנגח ג' נגחות נפק ל' מחזקת תם וקם ליה בחזקת מועד, ה"נ כיון דאכלה תלת שנין נפק לה מרשות מוכר, וקיימא לה ברשות לוקח,

אי מה שור המועד, עד נגיתה רביעית לא מייחייב לשלם [נקט שלם. ד"ס] (אלא חצי נקט) ה"נ עד שנה רביעית לא קיימא ברשותיה אף כאן עד גמר שנה רביעית לא הו"א חזקה?

הכי השתא, התם מבי נגח שלש נגחות הוי מועד,

דף כ"ח ע"ב

ואידך כלומר ונגיתה רביעית דבעינן היינו משום כי לא נגח מאי לשלם דאי לא נגח לאחר שהחזק מה ישלם, הכא כיון דאכלה תלת שני, קיימא לה ברשותיה,

אלא מעתה חזקה שאין עמה טענה מפרש צמתי' לקמן (דף מא) אמר לו מה אתה עושה בחוק שלי, אמר לו שלא אמר לי אדם דבר מעולם, ולא אמר לו אתה מכרת לי, תיהוי חזקה דהא אמרת שלם שנים מפקי ליה מרשות

[לשון "חזקה" הוא לשון אחיזה מלשון ועודך מחזיק בה [שמות ט ב] ופי' שיש לו אחיזה בבית או בקרקע ימים רבים ואין אחר יכול להוציאו מידו והו נקרא חזקה, וכן מעמידין את האדם על חזקתו, פירוש על מעשיו הטובים או הרעים שהחזיק בהם ימים רבים, ובלשון אשכנז גיוואנהייט. תשב"י],

מהני': חזקת הבתים, והבורות, והשיחין, והמעורות, והשוככות, והמרחצאות, ובית הבדן [עושה נמי פירות תדיר שאע"פ שיש זמן קבוע למסקת זיתים מכל מקום לשמן שומשמן ולשמן אגוזים אין להם זמן קבוע. נמ"י, וראה תוס'],

[ראה בתחלת דברי רש"י כאן, שאינו מתחיל פירושו על פרק זה בהמילים "חזקת הבתים" כמו בשאר מקומות כש"ס שמתחיל בתחלת דברי המשנה אף שאינו מפרש כלום, ראה בתחלת המסכת שמתחיל "השותפין" וכן פרק שני "לא יחפור" וכו', ושמעתי שיש בזה רמז שרש"י נפטר כאן],

ובית השלחין מתוך שהמעין צמח צמחיים אומה ממנו מדיר, עושה פירות תדיר, וכל דבר שעושה פירות תדיר, חזקתו ג' שנים מיום ליום, אם החזיק בה שלש שנים שלימות אין זריך להציא שטר מכירה, ואם ערערו עליה בעלים הראשונים וזה אומר (מכרת) [אתה מכרתו. רי"ף] לי ואצד שטרי, חזקתו מועלת לו, ואם לאו [פי' שלא החזיק בה שלש שנים שלימות. שחזקה בדבר שיש בה עבודה תדירית, אין הפירוש שיעבור זמן שלש שנים שלימות ודיו, אלא צריך לעסוק בה שלש שנים שלימות תדיר] אין חזקתו מועלת לו לפי שכשאלמו ג' שנים לחזקה כל הראוי לנאח ממנה בג' שנים אמרו, והעבדים, וכל שהוא עושה פירות תדיר, חזקתו שלש שנים מיום ליום,

שרה הבעל המסתפקת צמי גשמים, (אינה) [ואינו. רי"ף] עושה פירות אלא פעם אחת בשנה, חזקתה שלש שנים, ואינן צריכה מיום ליום, ומה היא חזקה,

ר' ישמעאל אומר, ג' חדשים [שיש תבואה גדילה לשלשה חדשים כגון שעורים ושבולת שועל וערשם. רע"ב] בראשונה שלשה חדשים אחרונים של שנה ראשונה [תוס'], ג' באחרונה ושלשה חדשים ראשונים של שנה אחרונה, ושנים עשר חדש באמצע [דצריך אבילה חשובה של י"ב באמצע. תוס'],

הרי י"ח חדש [תימה וכי מנינא אתא לאשמועינן, וכד"ג פריך בבבא דוכתי וכו'. תוס'] שיש הממנהיים לזרוע לפני ראש השנה, וכיון שהחזיק בה סוף שנה ראשונה ג' חדשים, ויש לו עדים שזרעה בזאת ג' חדשים, וכן בג' חדשים ראשונים של אחרונה, הרי זו חזקת שלש שנים רגופות, שאין לך אדם הרוצה את חצירו שזרע את שדהו לאכול פרי העשוי לשנה, ושומק # [הגם שאין זה הטעם לחזקה לפי

אבני חן למסכת בבא בתרא

מוכר, אלמה תנן, כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה,

ומשני **טעמא מאי** אמרינן שלש שנים מפקי לה מחזקת מרה קמא **דאמרינן** דלמא בדקאמר, השתא איהו לא טעין אנן לייטעון ליה כדאמר איהו זה אומר לקחמיה ממך, וזה אומר גזלמיה ממני, ואין לנו יודעין האמת עם מי, אחי חזקת שלש שנים ומוקי לה ברשותיה, ואמרינן דלמא קושטא הוא דקאמר, אבל בלא טענה מהיכן קנאה, בשביל אכילת שלש שנים,

מתקיף לה רב עוררא, אלא מעתה מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה [והלא מחאה ודאי מועלת אפילו שלא בפניו] אם מיחה המערער בחוק שלש שנים לפני עדים שלא בפני המחזיק, ואמר דעו שפלוני מחזיק בקרקע שלי בגזילה, לא מיהוי מחאה,

דומיא דשור מועד, מה שור המועד שמעדין ששורו נגמון בפניו בעינן ונשלש פעמים שהעידו שלא בפניו אינו נעשה מועד, **אף הכא נמי בפניו בעינן** אף התרמית עדות של מחאה לא תיהוי (עדות) [מחאה. ע"פ הגמ'] שלא בפניו,

דמחאה דומיא דהעדאה היא, שהיא התראה לשמור שורו, ואף המחאה התראה היא לזהיר בראיית זכותו, ושטר מכירתו?

[ורוחה] **התם שמות כא והוועד בבעליו כתיב** כלומר לא דמי, נהי דגמרינן שלש שנים משלש נגיחות, כי היכי דמפקי הני מחזקה הני נמי מפקי מחזקה, (אבל) [מכל מקום ?] מחאה מהעדאה לית לן למיגמר, דהתם כיון דהעדאה למיכו ממון על נגיחותיו היא בזה, ולהעמיד שורו בחזקת מועד, בעינן בפני בעלים שיעידו לטעון ולהכחיש העדים, ולהציב אחרים להזימן, אבל טעמא דמחאה להתרות בו להיות זכיר בזכויותיו היא בזה, שזה טוען שבגזילה היא בידו, הכא אפילו שלא בפניו נמי איתה, **הכא חברך חברא אית ליה וחברא דחברך חברא אית ליה** ויאמרו זה לזה, והדבר בל לאזניו, ואינו יכול לומר אילו שמעתי, הייתי זכיר בראיית זכותי,

[על פי מה שנוהגין היום הרבה יהודים חרדים שמקפידים מאד על לשון הרע, צ"ע אי בימינו עוד יש הסברה של חברך חברא אית ליה וכו'],

ולר"מ **דאמר** כלומר לר"י דאמר צ"ק אחוה מועד כל שהעידו בו שלש ימים איכא למימר הכא ג' שנים דומיא דג' ימים, אלא לר"מ דאמר התם דאפי' נגמ' ג' פעמים ציוס אחד הוי מועד, מק"ו ריחק נגיחותיו חייב, קירב נגיחותיו לא כ"ש, הכא נמי **אכלה תלתא פירי בחד יומא, כגון תאנה** שאינה מתבשלת יחד ויש שאינה מתבשלת שחרית ולערב היא ראיה, הכי נמי ליהוי חזקה [ראה רשב"א שעושה המשל כאן מצלף, ולהלן מותאנה],

ומשני **דומיא דשור המועד, מה שור המועד בעידנא דאית ליה הא נגיחה ליתא להא נגיחה, הכא נמי בעידנא דאיתא להאי פירא, ליתא להאי פירא,**

אכלה תלתא פירי בתלתא יומי כגון צלף [ראה מש"כ ברכות לו]. פירי שלא ניכר צו היום ונגמר לסוף ג' ימים ליהוי חזקה? **התם פירא מיהא איתיה** [אף שאינו ניכר], ומגמר הוא דקא גמר ואזיל,

אכלה תלתא פירי בתלתין יומי, כגון אספסתא מין זרע הוא לעשב בהמות ולסוף ל' יום הוא נגמר ועוקרין אותו וזורעין אחר במקומו, ובתוך שלשים יום גוזזין אותו (שלש) [שני. רש"ש] פעמים [ובפעם השלישית עוקרין אותו. רש"ש] ליהוי חזקה, היכי דמי דקדיח גדל קמא ואכלה, דקדיח ואכלה, התם משמט הוא דקא שמיט ואכיל ואין זו אכילת כל הפרי,

אכלה תלתא פירי בתלתא ירחי שעקרה בסוף כל חדש ורע אחרת כגון אספסתא ליהוי חזקה,

[ומסקי דאח"נ] **מאן הולכי אושא** דאמר רבי יוחנן לעיל להא מילתא משמיהו? **ר' ישמעאל** לא (פירש) [איתפרש] לי מהיכן, אלא הכי גמריי שהוא היה בלוח הזמן, לר' ישמעאל הכי נמי, דתנן רבי ישמעאל **אומר בר"א בשדה הלבן, אבל בשדה אילן, כנס את תבואתו** [ענבים לייין], ומסק את זיתיו, וכנס את קייצו [תאנים יבשים], **הרי אלו ג' שנים,**

ראה רב ושמואל לקמן לו: דרבנן חולקין על ר' ישמעאל, רב אמר שחכמים סוברים גם בשדה בעל צריך ג' שנים מיום ליום, ושמואל אמר שחכמים חולקין על מה שאומר רבי ישמעאל אבל בשדה אילן כנס את תבואתו וכו', שחכמים סוברים עד שיגדור שלש גרירות ויבצור ג' בצירות ומסוק ג' מסיקות, נמצא שבין לרב ובין לשמואל לא סברי חכמים שבג' "פעמים" יהיה חזקה,

לרבנן מאי רצון דלית להו הא דרבי ישמעאל מנא להו חזקה דשלש שנים?

אמר רב יוסף, קרא כתיב ירמיה לב מר שְׁדוֹת בְּכַפְּךָ יִקְנוּ וְכִתּוּ בְּכַפְּךָ וְחָתוּ בָּם,

שהרי נביא ירמיה עומד בעשר [למלכות צדקיהו] ומוזהיר על **אחת עשרה** [שיגלו בה, ולא יהיה להם ג' שנות חזקה, ולכן יכתבו שמורות],

[ירמיה לב א הַדְּבָר אֲשֶׁר-הָיָה אֵלַי. יְרֵמְיָהוּ [מֵאֵת ה'] הִשְׁמָעְתָּ לִּי, לְדַקְדָּקָתוֹ [מִלֵּךְ יְהוֹדָה], [שם פסוק ב וְאֵן חֵיל מִלֵּךְ בְּכָל צָרִים עַל-יְרוּשָׁלַם, ויִרְמְיָהוּ הִנְבִּיא] **הֵם קָנוּ בְּכַפְּךָ הַשְׂטָנָה** [אֲשֶׁר בִּית-מִלְכָּה יְהוֹדָה] כדכתי' צם' ירמיה, ושם [פסוק ז] **נאמר לו הֵם הַשְׂטָנָה אֲנִי-שָׁלַם** [הַדְּבָר בָּא אֵלָיו לְאמֹר קָנָה לָךְ אֶת-שְׂדֵי אֲשֶׁר בְּעֶנְתוֹתַי בִּי לָךְ מִשְׁפַּט הַנְּאֻלָּה לְקַנּוֹתַי] וגו' וכתיב צהאיא עניינא [פסוק מר]

אבני חן למסכת בבא בתרא

תיהדר ארעא לצעליס לבר מפירי דהא מחיל ליה עלייהו,

אלמא אמר רב נחמן לקמן בשמעתין [לג:]

עד כאן פירוש רש"י זצ"ל מכאן ואילך פירוש רבינו שמואל ב"ר מאיר [ר'] מאיר היה חתנו של רש"י, ונמצא הרשב"ם נכדו].
בדפוס פירו הנוסח "כאן מות רש"י ז"ל". גליון,
וראה מכובת ימ: שכתוב על הגליון רבינו גופו טהור ויצתה נשמתו במהרה, ולכן אין הפירוש שכאן באמצע הכתיבה מות, אלא מכאן ואילך לא כתב,

ובספר דקדוקי סופרים בסוף המסכת כתב וז"ל בדפוס פירו גרפס ברך כ"ט א' ברש"י אחר דבור אלא מעתה "כאן מות רש"י ז"ל" ומתחיל פירוש השונה לגמרי מפ' הרשב"ם שלפנינו, ומוגיע עד דף ג"ד ב', וכן מן דף קל"א ריש ע"א עד אמצע ע"ב, וכן מן דף קנ"ז ב' עד קס"א ב', ולפי שאין הדפוס הזה מצוי כלל אני מועתיקם כולם ומדפיסם. עכ"ל

לקמן בשמעתין, גבי מחזיק צדקה מצירו, ואילך אידך ואימי סהדי דאכלן מרתין שנין ולא יומר, ואמר רב נחמן הדרא ארעא והדר פירי של שמי שנים?

אלא אמר רבא, שתא קמייאת לא קפיד איניש, תרתי לא קפיד על מה שזה יורד למוך שדהו (של מצירו. רש"י) בלא רשות, ומיהו פירי לא מחיל [ואף שמשלם עבור הפירות, הרי זה עולה, לירד ולאכול ולשלם אחר כך] [ובא לומר שהיורד אין לו שום זכות ע"י שירד בשנה א' וב', ואינו נחנה כלום, שצריך להחזיר הפירות, אבל מ"מ אם עברו ג' שנים ולא מיחו הבעלים, קנה זה היורד את השרדה] תלת קפיד הואיל וישלם בלאוולמו ליכנס בלא רשות הבעלים, וזה ששמן ולא מיחה, ודאי מכרו לו,

[ראה תוס' דרבנן אינן יכולין ללמוד ג' שנים משור המועד כמו ר' ישמעאל, דרבנן חזקה תלויה בזמן, ושור אינו נעשה מועד בזמן],

א"ל אביי, אלא מעתה, כגון הני דבי בר אלישיב, דקפדי אפילו אמאן דחליף אמיצרא דידהו, הכי נמי דלאלתר הוי חזקה למי שירד לנכסי דבי בר אלישיב הואיל ולא מיחו, [והקשה הרשב"א והלא כל מרת חכמים כך הוא מתקנין על הדרך הרב ודרך הכלל לא על דרך הפרט וכו'?] והניח בצ"ע,
ו"ל הריטב"א פ' קושיא לאו משום דבי בר אלישיב בלחוד דאינהו לא הוו רובא לעלמא, וה"נ משום אינהו בלחוד לא מפליגינן תקנתא, או מילתא דהוי לשאר עלמא, אלא הכי אקשינן דהא בקפידא תליא מילתא אין הדעות שוות בזה כלל כי יש מקפיד ביום אחר ויש בחודש ויש בשנה וכו'].

וכי תימא הכי נמי, אם כן נתת דבריך לשיעורין [לשון זה בעוד ד' מקומות בש"ס, שבת לה; מגילה יח; גיטין יד, חולין לב],

אלא אמר רבא [אכילת ג' שנים אינו עושה שום קנין ושום ראייה, אלא הוא

קדו מ' צפוק. יקנו וקמו צ' צפוק [והתו'ם] וגו', היה מזהיר לוקחי שדות לכתוב שטרות ולהעמיד עדים בחתימתם, כי יגלו מן העיר בשנת אחת עשרה כשנלכדה העיר, ולא יחזיקו במקח שלש שנים אלא עשירית, ואחת עשרה, אלמא זהני תרתי שנין לא הוי חזקה, מכאן לחזקה שאינה פחותה משלש שנים,

א"ל אביי, דלמא התם עצה טובה קמ"ל כלומר לעולם חזקה הויא בשנה אחת, וענה טובה קא משמע לן, שיהא שטרו בידו מוכן לראיה, ולא יזקק לעדים כשיעורו עליו,

דף כ"ט ע"א א' דר"ה תש"ע [וסימנא מילתא שמדבר על מחילה]

טעם לחזקה דהוי שלש שנים:

אמר ר' יוחנן שמעתי מהולכי אושא דגמרינן משור המועד. אליבא דר' ישמעאל.

רב יוסף משדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום. אליבא דרבנן.

רבא אמר ששלש שנים אדם זהיר לשמור שטרו. אליבא דרבנן.

דאי לא תימא הכי הרי שלח ירמיה לאותן שהיו צדצל שגלו עם יכניה י"א שנה קודם גלות נדקיהו, בנו צמים ושבו, כי לא תאלו משם עד מלאת לצבל שבעים שנה, למה ליה להזכירם על זאת, אלא ענה טובה קמ"ל דהוא משיא אותם, הכא נמי ענה טובה צעלמא היא, ירמיה כח ה' בְּנוּ בְּתִים וְשִׁבוּ וְנִמְעֵנוּ בְּנוּ ת' וְאִכְלוּ אֶת-פְּרִיָּהּ, מאי קאמר, אלא עצה טובה קמ"ל, הכא נמי עצה טובה קמ"ל,

תדע דכל עצמו היה יגע ליעסם ענה טובה דקאמר להו נמי מקום גניזת שטרותיהם היכן הם מתקיימים יותר דכתיב ירמיה לב ונתתם בכלי חרש, למען יעמדו ימים רבים,

[פ' והראיה מבלי חרס שאינו אלא לעצה טובה, אבל מאי דכתיב למען יעמדו ימים רבים דינא הוא, דמינה ילפינן דבעינן שטר שאינו יכול להודיף, ומ"מ ש"מ דאפילו בעינן השטר אומר להם הנביא עצה טובה. ריטב"א],

אלא אמר רבא, שתא קמייאת מחיל איניש על פירות קרקעו לאדם האוכלן, תרתי מחיל, תלת לא מחיל [ומסתברא שהשרדה של היורד], [וצ"ע שבעל השרדה יכול לומר לפירות הורדתיו. אילת השחר עיי"ש],

אמר ליה אביי, אלא מעתה כיון דאמרי שנין מחיל כי הדרא ארעא [מיהדר] [כי הדרא?] ארעא ממני שיאל עליו ערעור לסוף שנתי

אבני חן למסכת בבא בתרא

מובר, והאי גברא מוברה ועומדת צין שדות צורות כמותה,

מהו דתימא א"ל [זה שאומר שהוא בעל השרה], אם איתא דדיך הוא, איבעי לך למיזרעה [כיון שלא זרעת שנה פלונית, הייתי סבור שאין דעתך להחזיק בה, הילכך לא היה לי למחות. נמ"י],

קמ"ל דאמר ליה, חדא ארעא בכוליה באגא שדה אחת זרועה צמח בקעה גדולה לא מצינא לינמר אני יכול להוסיף שם שומר לצדו בשבילה,

אכל כשכולן זרועות, שוכרין שומר צין כולם, וגם (ק?) אין מכניסין שם בהמות [פי' אם כל השרות ריקות והוא זרע באות בהמות ואוכלות פירותיו, אבל כשכולן זרועות אין מכניסין שם בהמות],

ואי נמי [פי' ואם זרעו שכניו. נמ"י], בחכי ניהא לי' [להוכיח שנה אחת], דעברא טפי בשנה הצאה [יכול לומר רציתי שתנוח ארצי שלא תבחיש ותעשה פירות יותר. נמ"י]. פי' דוא"נ בא לומר דהוי חוקה, אף באופן שכולן זרעו והוא לא זרע],

תנן [במשנתנו] חזקת הבתים, והא בתים דביממא ידעי בליליא לא ידעי ואפילו הכי הויא חזקה, דשאלמא גבי שדה וכל הנך אין דרכן לעשות מלאכה בלילה, [וכשמעמדין] [וכשמעמדיים. ד"ס] עדים על מלאכת ימי שלש שנים הרי זו חזקה, אכל בתים שדרך לדור צהן בלילה [וכמימים הא. ד"ס] אין יכול להביא עדים שראוהו דר אף בלילות, וכיון דלית ליה סהדי על הלילות, הוו להו מפחרות,

ואם איתא לדבר הונא [דאמר צעין רזופות. ד"ס], הא מצי אידך למיטען אני ראיתי שלא היית דר [צו. ד"ס] בלילות ולכך לא חשתי למחות, דגלית אדעתך דלאו דידך הוא, ולאמאי הויא חזקה, # [ולכאורה הפ' שיכול לטעון כן בשקר, שהרי בהתרוץ אומר שהשכנים יעידו שהיה שם],

אמר אביי, מאן מסהיד אבתים [על חזקת הבתים], שיבבי השכנים שלו, שראוהו דר צו יום ולילה, היו רגילין להעיד, שיבבי מידע ידעי ואם יטעון ואמר אייתי לי סהדי דדיירם ציה ביממא ובליליא יוכלו להעיד לו, ומיהו אן לא טענין ליה כדמפרש בסמוך, [פי' לאו למימרא דצריכי לאסחודי ממש דדר ביה בליליא, דבשעת שכיבה מאן ידע ומאן מסהיד, אלא דמסחדי דלא הרגישו דנפק, דאי נפק ואפיק מאני תשמישתיה מרגישים היו בדבר, הלכך רצופים ניהוו. נמ"י],

רבא אמר, כגון דאתו בי תרי, ואמרי אנן אגרינן מיניה [וכיון שעמדו שם בשליחותיה כמאן דדאיר איהו דמי. נמ"י] ודרינן ביה תלת שנין ביממא ובליליא,

אמר ליה רב יימר לרב אשי, הני נוגעין בעדותן חן, דאי לא אמרי הכי שאם אין מעידין שהצית של משכיר אמרינן להו, זילו הבו ליה אגר ביתא להאי?

פוטרי את הקונה מלשמוע עוד על שטרו], שתא קמיינתא מיזדהר איניש בשמריה, תרתני ותלת מיזדהר, מפי לא מיזדהר,

[ואפילו מורה המחזיק שלא היה לו שטר מעולם, שקנה השרה בלא שטר, עכ"פ נאמן אחר ג' שנים במגו דטען שהיה לו שטר ואבר, משא"כ תוך ג' שנים מרלית ליה מגו, קרקע בחזקת בעליה עומדת. יכין], [ומיהו צריך תלמוד מה ענין שיפסיד חלה קרקעו מפני שזה אין לו להזדהר בשמריה, כיון דלית לן השתא לא טעמא דקפידא ולא טעמא דמחילה? ריטב"א עיי"ש]

אמר ליה אביי אלא מעתה, מחאה שלא בפניו לא תיהוי מחאה [אף שהן בעיר אחת. תוס' עיי"ש], דאמר ליה אי מחית באפאי, הוה מיזדהרנא בשטראי יותר מג' שנים?

ומשני, דאמר ליה חברך הברא אית ליה, וחברא דחברך, חברא אית ליה ונדע לך שמחית, ואם היתה לקומה צידך כדצריך, היה לך להזהר צטריך יותר מג' שנים,

אמר רב הונא, שלש שנים שאמרו, הוא שאכלן רצופות אכל אם היתה שנה שניה, ואחר כך אכלה שתי שנים שלשית ורביעית, מצי אמר בעל השדה, האי דלא מחאי לך, היינו משום דלוצרת לה [פי' שהנחת השרה בור בלי לזרעה] שנה שניה, דגלית אדעתך דלאו דידך הוא, והלכך לא זרעת אותה,

[ומקשה] מאי קמ"ל, תנינא [כבר שנינו כן במשנה לעיל בה]. חזקתן שלש שנים מיום ליום שלא יהיה הפסק ביניהם?

מהו דתימא מיום ליום דקמני מתניחין לאפוקי למעוטי מקומטעות, דלא תימא שלש שנים מקומטעות קאמר, כי היכי דקמני סיפא שדה הבעל חזקתה שלש שנים ואינה מיום ליום, אלא ג' חדשים בראשונה, וג' חדשים בחרונה, וי"צ באמצע ולעולם אפילו מפוזרות, קמ"ל רב הונא דדוקא קמני למעוטי מפחרות,

אמר רב חמא, ומודי רב הונא [דאמר שצריך לאכלן רצופות] דדי לו צחזקת אכילת שנים מפוזרות באתרי דמובריי באגי [במקום שמניחים הבקעה ריק שאינם זורעים אותה, כדי שאחר כך יהיו הפירות יותר טובים ושמנים], צמקום שנהגין לזרוע שנה ולהוציר שנה, שלא להכחיש את הקרקע, דהא אחזיק צה כדמחזקי אינשי,

ומיהו שנה שהוצירה אינה עולה לחשבון שלש שני חזקה, וצריך לשמור שטרו יותר משלש שנים, עד שילקוט [מצאנא. ד"ס] שלש שנים, ואי טעין אידך [שאומר שהוא בעל השרה], אני צמתי צמח שלש, ומצמתי שדה ריקס, ולכך לא מחיתי, מצי א"ל מ"מ היה לך למחות, שאע"פ שלא זרעתי, הייתי עושה צה ניר שאחר הקציר, והיה לך להצין צבשציל שלא להכחיש כמה לא חפצתי לזרעה, כמנהג שדות העיר,

[ומקשה] פשיטא? לא צריכא, דאיכא דמובר, ואיכא דלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

א"ל דייני דשפילי [דיינים שפילים] שאין בקיאים בדין הכי דאיני דייני הכי, לקבל עדות אלו, אם כבר נתנו שכר הבית למשכיר, ומעולם כפי האי גוונא לא איירי רבא,

מי לא עסקינן כגון דנקיטי אגר ביתא [שמחזיקים השכר דירה בידם], ואמרי [וישואלים לב"ד] למאן ליתביה [פי' ואז אינם נוגעים בעדות, ויכולים להעיד ששכרו ממנו],

אמר מר זוטרא מילתא בגאפי נפשה היא, דפשיטא ליה למר זוטרא, דאע"ג דצטו כל הך אמוראי לעיל ג' שנים רזופות, אפ"ה אין מחייבין את המחזיק להביא עדים, שיעידו בפירוש על (כל הימים ו. רי"ק) הלילות, אלא יעידו סתם שראוהו דר ג' שנים, ומסתמא אם דר צבית אף צלילות דר צו,

וקאמר מר זוטרא [דכל זה אם העידו סתם, אבל] ואי טעין מערער ואמרי, ליתו תרי סהדי לאסחודי ליה, דדר ביה תלת שני ביממא ובליילא, טענתיה טענה וזריך שיצאו עדים של לילות וימים,

דכין דטעין טענה צרי, דקאמר אני ראיתי שלא דר צלילות צביתי ולכן לא מחיתי, ואין חזקתו חזקה, ולכן אני אומר, אייתי סהדי דדר ציה תלת שני צין ציממא צין צלילא, הלכן צריך להביא עדים להכחישו ולומר לו שהיה לו למחות,

דף כ"ט ע"ב

ומורי מר זוטרא אע"ג דסבירא למר זוטרא דאי טעין טענתיה טענה, אכל אנו לא נטעון בשבילו, מודי הוא היכא דהוי מערער [זה] ברוכלין המחזירין בעיירות רוכל המחזור צעירות למכור קישוטי נשים, ואינו חוזר לעירו כי אם למן ארץ,

דאע"ג דלא טעין ליימי מחזיק סהדי דדר צה רזופות יומם וליילה, טענינן ליה אנן אן טענינן ליה, דדילמא משום דלא קביע צמתא המחזיק זה צביתו, וזי הוה אמי צמתא הו נפיק האי מחזיק מן ביתא, ולא ידע ליה זה המערער מעולם שהחזיק זה צביתו ולכן שחק ולא מיחה, הלכן יציא המחזיק עדים שלא ילא מן הבית כל שלש השנים אפילו לילה אחת # [וצ"ע ובי כן דרך המחזיקים שלא לעזוב הבית אפילו לילה אחת ???],

ול"ג ומודי רבא, דהא לא איירי רבא לעיל אי טענינן ליה, או טעין אייהו לנפשיה, וכל מאי דמריך רבא לעיל אליצא דרב הונא תריך, ואי גרסינן הכי הוה לן למיגרס ומודה רב הונא,

ומודה רב הונא [דאמר שצריך לאכלן רזופות] בחנותא דמחוזא [תוס'] [דברי רש"י שייכים כאן, וראה ד"ם] אע"ג דצבי רזופות יום וליילה, צמנוטמא דמחוזא, חנויות שמוכרין בהן לחם ויין, דאי טעין אין חוששין לטענתו, דאע"ג דלא דר צו צלילות חזקה מעלימא היא שאין דירמין אלא ציום דליממא עבדא, לליילא לא עבדא,

רמי בר חמא, ורב עוקבא בר חמא, זבון [קנו] ההיא אמתא [שפחה] בהדי הדדי, מר אישתמש בה ראשונה שלישית וחמישית עובדת לזה שנה ולזה שנה, שאין אחד מהן יכול להחזיק צה ג' שנים רזופות להפסיד מצירו, ומר אישתמש בה שניה רביעית וששית, נפק ערער עילוח [על שני האחים שקנו השפחה],

אתו לקמיה דרבא, אמר להו, מאי טעמא עבדיתו הכי [להשתמש בסירוגין], כי היכי דלא תחזוקו אהדדי [תוס'], כי היכי דלדרכו לא הוי חזקה, לעלמא נמי לא הוי חזקה,

ולא אמרין [שאינם לאחים חזקה בחלוקה כזו] אלא דלא כתוב עיטרא [לשון הסרה כדרכיב הבמות לא סרו מלכים א' כ"ב מ"ד ותרנומו לא עטרא. ועיטרא פירושו שמסיר אחד מן החלקים מכל שותף. ראה רשב"ם דקצר, וראה גמ"י] שטר חלוקה, וצעדים שמתצוד לזה שנה ולזה שנה,

אבל כתוב עיטרא [שטר חלוקה, ויש אומרים דה"ה שטר קנין משותף. רז"ד], קלא אית ליה [תוס'] י"מ קלא אית ליה והיה לו למחות "מיד" ולא מיחה, ולא למר הוה חזקה [קשה דאיכא ריעותא שאין לו שטר. רז"ד], דכמי שמכרה להם [השפחה לשני בני רב חמא] צפניו [של זה הטוען שהשפחה שלו הוא] דמי, שהרי הנימס להביא עדים ולכמוז עליו שטר חלוקה ושחק, אי נמי כיון דאיכא חרמי, שני חזקה מפוזרות, ועיטרא, איכא קלא, וכחזקה גמורה דמי, דהיה לו למחות ולא מיחה,

ואין נראה לי כלל [שהיא חזקה מיד].

אלא משלש שנים ראשונות הוה חזקה [אפילו לא נשתמש אחד מהם עדיין ג' שנים]. כיון דאיכא עדים ושטר צין זה לזה, כדאמרין לקמן בפירקין (דף מא) שלש לקוחות מצטרפות אמר רב וכולן צטטר, אלמא (אמר רב. ד"ס) אע"ג דכל אחד אין מחזיק אלא שנה אחת, מצטרפים שלש השנים לחזקה, משום דמכח שטר קאמו, ה"נ לא שגא,

והיינו טעמא דהוה חזקה, שהיה לו למערער למחות צתוך שלש שנים, ואינו יכול לומר דצביל שראיתים מחזיקין. ד"ס] צדילוג לא מחיתי, שהייתי סבור לכך אחס עושים [כך. ד"ס] שאחס יראים להחזיק שנים רזופות, [אינו יכול לומר כן] שהשטר מוכיח שלא צביל כן עושים, אלא שצ"מ כן חלקו, שכן יהו משתמשין, וכן עיקר,

אמר רבא, אכלה כולה חוץ מבית רובע צאותו שדה שלא נעצד צו ולא מרע, קנה כולה, חוץ מבית רובע,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ולא אמרין אלא דבר זריעה היא דאמר ליה אי דידך הוה אמאי לא זרעת והלכן לא מחיתי, אבל לאו בר זריעה היא, קני לה אנב ארעא,

מתקיף לה רב ביבי בר אבבי, אלא מעתה הלוקח מצצירו צונמא

אבני חן למסכת בבא בתרא

במה יקנה במאי קני לה, נאמרו אכילה של שלש שנים, הואיל ואינה צמ זריעה, וכי אינו קונה אותה, **אלא באוקומי בה חיותא** בהעמדת שם בהמומו לרצון ולרעות [מן העשבים שבין ניקי הסלעים], ו**משמחא בה פירי** או לשמחת פירותיו, ה"נ **איבעי ליה לאוקומי בה חיותא**, אי נמי **משמחא בה פירי** ולא קני לה אגב ארעה,

לקמיה, דעליה ידידיה רמיא לגלוי, דלאו בר סיסין היא, **א"ל רבא דינא הכי** [בתמיה] להוציאה מספק מחמת יד המוכר שהוא ממוזק, **המוציא מחבירו עליו** דהיינו לוקם עליו להציא הראיה ראית זכות, ומאחר שאין לו ראיה יפסיד,

ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ביתא, אמר ליה **מינך זבינתיה ואכלית שני חזקה** ואצדתי שטרי, ואמה לא מחית לי שאזדה שטרי, א"ל מערער, **אנא בשכוני גוואי הואי** [תוס'] צמדרים הפנימים היתה עיקר דירתי, והייתי עוזר דרך עליך ומשמש עמך צבית החילון שדרת צו צרשתי, ולכן לא מחית,

אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה לממוזק **זיל ברור אכילתך** [פי' ברור לנו שמה שאכלת שלש שנים היה באופן הראוי] הנה עדים שדרת צבית לצדך ג' שנים, בלא אותו שנה עמך, כדין כל חזקה ג' שנים, שצריך להציא עדים שהחזיק בה חזקה גמורה,

אמר ליה רבא [ובי] **הכי דינא**, **המוציא מחבירו** דהיינו מוכר, שהרי לוקם ממוזק **עליו** למערער להציא הראיה שנשתמש עמו,

וסבירא ליה לרבא, דכיון שראו עדים לזה הממוזק, שנשתמש בו שלש שנים, אין לנו לחוש שמה גם זה היה עמו, הואיל ולא שמענו צלמי היום, והאי עובדא לא ממוזק אלא כשהיה לו עדות למערער דבית זה שלו היה, אבל בלא עדות, אפילו רב נחמן מודי דהממוזק נאמן בלא ראיה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, דאי בעי אמר שלי הוא מעולם, כי אמר נמי מינך זבינתה מהימן,

ורמי דרבא אדרבא, ורמי דרב נחמן אדרב נחמן, [30.1] דההוא

דף ל' ע"א ב' דר"ה תש"ע

דא"ל לחבריה, כל [וכי דוקא אם אמר "כל". רי"ד] **נכסי דבי בר סיסין** כלומר כל אותן קרקעות שקניתי מאותו אדם ששמו בר סיסין **מזבינא לך**, הואי ההיא ארעה דהוה מיקרי **דבי בר סיסין** כן קורין לו, ואין ידוע אם קנאה מצי בר סיסין ולפיכך נקראת כך, או כך שמה מעולם וירושא היא לו מאזמיו, **אמר ליה הא לאו דבי בר סיסין היא**, ואיקרוי הוא **דמיקריא דבי בר סיסין**,

אתו לקמיה דרב נחמן, אוקמא בידא דלוקח [מוכח דאין כתיבת המצרים מעכבת. רי"ד מושג שו"ת הרשב"א ח"ה סי' קח] כדמפרש טעמא

קשיא דרבא אדרבא, קשיא דרב נחמן אדרב נחמן דלעיל מוקי לה רב נחמן ציד המוכר, ורבא ציד הלוקם, והכא איפכא?

דרבא אדרבא לא קשיא [שהרי רבא מושה מדרותיו] דכלל דוכמי מוקי לה ציד הממוזק, ו **התם** [בנכסי דבי בר סיסין] **מוכר קאי** [מוזק] **בנכסיה**, **הכא** [בשמועין בשכוני גוואי הואי] **לוקח קאי** [מוזק] **בניכסיה**,

דרב נחמן [דבבי סיסין אוקמה בידא דלוקח] **אדרב נחמן** [שאומר בזה שמועין שהיה דר בבתי גוואי שהממוזק צריך להביא ראיה] **נמי לא קשיא**, כיון דאמר ליה **דבי בר סיסין**, ומיקריא **דבי בר סיסין** דכילי עלמא קרו ליה דבי בר סיסין, וגרעין הדברים שלפיכך נקראת כן שקנאה מצי בר סיסין, והוא אמר לאו מצר סיסין לקמיה **עליה ידידיה רמיא לגלויי** ולהציא ראיה **דלאו דבי בר סיסין היא** דלאו מצר סיסין לקמה,

ואם יציא עדים דאיקרוי הוא דמיקריא הכי, ולא מהני שדות שלקם מצר סיסין היא, מוקמין לה צדיה, דהא פשיטא לן, דהאי דאמר ליה נכסי דבי בר סיסין מוצינא לך הכי קאמר, ניכסי שקניתי ממנו, ולא נכסי שלא קניתי ממנו, אף על פי שנקראין כן, כך נרמית השיטה,

אבל הכא [בשכני גואי לעיל שהממוזק צריך להביא ראיה. # וקשה קצת למה קורא לזה "הכא"], **לא יהא אלא דנקיט שטרא**, **מי לא אמרינן ליה** [ללוקח דעלמא שבא להוציא מהמוכר] **קיים שמוך וקום בניכסי** אחרי שהמוכר רוצה לפסלו, והחזקה של שלש השנים, במקום השטר היא בזה, ומאחר שהמוכר מערער על החזקה שאינה חזקה, צריך זה להציא עדים שחזקו גמורה, שלא דר זה עמו,

ובעני תרי עובדי סבירא לן כרצ נחמן, דהלכתא כוותיה דדינא, וכן פוסקין פירושי ר' (תנינא) [תנאל. ד"ס] איש רומי,

[ראה פסחים נ"ג ע"א שפרש"י איש רומי ישראל חסוד שהיה צרומי. רבינו חננאל חי בשנת 1050 למספרם, והיה בנו של רבינו חושיאל שהיה מהארבעה שבויים, והיה מקומו בקירואן במדינת טונים, אבל כנראה היה מקורו מ"בארי" שהוא בדרום איטליה (שהיה מקום תורה הרבה דורות לפניו, ואולי לכן היה ליחוס זה חשיבות) ולכן נקרא איש רומי. רק צריך להבין מדוע אומר בלשון רבים "פוסקין פירושי"? וראה ברא"ש סוף פ' ו' דמסכת שבועות שכתב שדברי ר' חננאל הם דברי קבלה, ואולי כיון שהוא קובץ של הרבה פירושים של גאונים שהיו לפניו (כמוש"כ להלן בר"ה א"ל) קורא אותן כן. וראה בהקדמת הספר פירושי רבינו חננאל ובית מדרשו על מסכת ב"ב].

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ולא] [לג]. ע"פ הדרישה לעיל] אמרין מיגו דלי צעי אמר אנא זכינא מיגו ואכלתיה שני חוקה, כדאמר מפלגיא זכינא זכינא מיגו, נאמן,

[דאם היה להמערער עדים אף שנאמינו במיגו שא"ל המוכר שובנה מהמערער, מ"מ המוכר גופיה לא היה נאמן כיון שיש למערער עדים ולא היה ביד המוכר שני חוקה. דרישה חו"מ סימן קמ"ו ס"ק כ"ד]

[לא אמרין בן] שהוא עצמו אינו יודע אם זכנה המוכר מיניה דמערער אם לאו, הלכך כיון דהוא מויד למערער דשלו היטה הודאת צעל דין כמאה עדים דמי,

וגם מודה הוא שאינו יודע אם לקחה המוכרה לו מן הצעלים אם לאו, דהא לא טעין דזכנה מיגו "קמאי ידי",

וגם אין לו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד [שאם יש לו חוקה יום אחד, יש אומדנא שהוא שלו. קצרה חו"מ סימן קמ"ו ס"ק ט], הלכך הפסיד,

אכל החזיק זה שלש שנים, וטעין מפלגיא זכינא זכינא מיגו "קמאי ידי", כלומר שידעתי בצדור שלקחה מיגו נאמן, מיגו דלי צעי אמר אנא זכינא מיגו ואכלתיה שני חוקה [הרי הוא נאמן], אי נמי יש לו עדים שהחזיק בה המוכר יום אחד [גם אז החזיק הוא נאמן].

והכי אמרין לקמן בפירקין (דף מא:): גבי ההוא דדר בקשתא צעילתא ארבע שני,

[לקמן מא: ההוא גברא דדר בקשתא בעיליתא [בעליית גג] ארבע שני, אתא מארי דביתא אשכחיה, א"ל מאי בעית בהאי ביתא, א"ל מפלגיא זכינא דובנה מיגו, אתא לקמיה דר' חייא, א"ל אי אית לך סהדי דדר בה איהו דובנת מיניה ואפי' חד יומא אוקימנא לה בידך, ואי לא לא].

[והכא] [אכל הכא ?] צהאי עובדה, אפילו אם נאז עדים שהחזיק בה יום אחד אומר המוכר, אכל אין יודע אם לקח אותה אם לאו, אינו מועיל כלום, מאחר שזה לא החזיק שלש שנים, וגם הראשון אין לו שטר מכירה מן הצעלים,

אמר ליה [הבעלים הראשונים להמחזיק], [וכי] את לאו קא מודית [תום כל הרף] כמו שפירשתי,

דף ל' ע"ב

דהאי ארעא ידידי היא, ואת לא זכינא מינאי שאפילו אם היית טוען דמינאי זכינא הלא אין לך לא שטר ולא חוקה [ראה חשק שלמה] זיל מקרקע שלי לאו בעל דברים ידידי את, ואני מוחזק בה יותר ממך שאתה לא החזקת שלש שנים, אמר רבא, דינא קאמר ליה המערער ואפי' אם החזיק זה שלש שנים כמו שפירשתי וכן הלכה:

[30.4] ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מפלגיא זכינא, ואכלתיה שני חוקה ואין לו עדים

[30.2] ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ביתא שהכל יודעין ששלי (היה) [הוא. ע"פ הגמ"י], א"ל מיגו זכנתיה ואכלתיה שני חוקה,

אמר ליה בשוקי בראי הואי צאנן מרחקים מקום שאין השיירות מנזות ולא ידעתי ולכך לא מחיתי, ומנן צפרקין היה ציהודה והחזיק בגליל אינה חוקה עד שיהא עמו צמדינה צאותה מלכות דהו שיירות מנזות, אי' איכא לאוקמה צענת חירוס ואפילו צאותה מדינה כדלקמן צהאי פירקין, וכן פירשנו הגאונים (כפי') [צפי' ד"ס] ר"ת, אכל צמקום שהשיירות מנזות וליכא חירוס, לא מצי טעין הכי, דקי"ל צפירקין (דף לח) מחזיקין צנכסי צורח, דמחאה שלא צפניו הוא מחאה, ואי טעין לא ידעתי שהחזיק איש פלוגי צקרקע שלי, ולכך לא מחיתי, אינו נאמן, דכי היכי דאמרין מחאה [של הבעלים] שלא צפניו [של המחזיק] הוא מחאה, דצדנן צצרה אית ליה וצאמרו לו למחזיק, כמו כן (אמרו) [אמרין ?] לזה [הבעלים] שאדם אחד מחזיק צקרקע שלי, הואיל ושיירות מנזות, וכן הלכה,

אמר ליה, והא אית לי סהדי דכל שתא הוה איתת תלתין יומי? א"ל תלתין יומי בשוקאי הוה טרידנא למכור סחורתי ולקנות אחרת [להוליכה צמקום היוקר. ד"ס] ולא ידעתי שאתה דר צנימי, וכגון שיש לו בית אחר צאותה העיר שהיה מתאכסן שם כל י' יום, ויש מפרשים צשוקאי הוה טרידנא, ולא היה לי פנאי למחות, אע"פ שידעתי, ואינו נראה צעיי,

אמר רבא, עביד איניש, דכל תלתין יומי טריד בשוקא,

[30.3] ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא,

אמר ליה מפלגיא זכינא, דאמר ליה דובנה מיגו @כלומר שאמר לי צענת מכירה שהוא לקחה ממך, ומאחר שלא טען [המחזיק] ואכלתי שני חוקה (שטר) [משמע שטר ?] מכירה שלו עודנו צידו, # [לא הבנתי דברי הרשב"ם כאן].

[30.3] מסקנא דמילתא מוקמינן ליה [לקרקע] ציד המערער, והיינו טעמא דכיון דמודה [הלוקח] דשלו [של המערער] היה הקרקע מתחלה, לא מצעיא היכא דלא החזיק בה [המחזיק] שלש שנים, אלא אפילו החזיק בה שלש שנים נמי אינה חוקה, ומפקינן ליה מיניה, דהא חוקה שאין עמה טענה היא, שהוא אינו יודע אם היטה של אותו שמכרה לו אם לאו,

והוה ליה כהכיר בה צעדה שאינה שלו, של מוכר, ויחזירנה למערער, והוא [הלוקח] יגצה מעותיו מן המוכרו לו, כדפסקין צשנים אוחזין (צ"מ טו),

ואף על גב דליכא עדים למערער [קאי אשלפניו לומר דאפ"ה צריך להחזיר להמערער. דרישה חו"מ סימן קמ"ו ס"ק כ"ד] מדקאמר ולא מודית לי כו',

[ומפרש הדרישה עוד וגם קאי אשלאחריו וה"ק ואע"ג דליכא עדים להמערער]

אבני חן למסכת בבא בתרא

שהחזיק בו אותו המוכר יום אחד, דמו [שאם היה לו עדים] לא היו מצי טעין פלניא גולגא הוא, דהא טוענין ללוקח, והכי מפרש לקמן גבי ההוא דדר בקשמה צעילתא [בעליית גג] ארבע שנים, אמר ליה פלניא גולגא הוא [תוס'] בשדה זו שממני גולגא,

אמר ליה והא אית לי סהדי דאתאי [שבאתי] אימלכי כך נועמתי, ואמרת לי, זיל זבין לך קנה, אמר ליה השני נוח לי אמה נוח לי לריב עמך ולהוציאה ממך בדיון, הראשון קשה הימנו,

אמר רבא, דינא קאמר ליה המערער, ויטול שדהו, דאפילו אדמון ורצנן לא פליגי אלא בדעביד המערער מעשה לסייעו ללוקח לקנות שדהו, אבל בדבורא בעלמא כוליה מודו כרבא, כדמפרש ואזיל,

ואע"פ שהחזיק בה ג' שנים בלא מחאה, יפסיד, דהא חזקה שאין עמה טענה היא, שמודה הוא שלא לקחה מיד הבעלים, כי אם מיד איש נכרי, שאין ידוע שהיה לו חלק בה אפילו יום אחד, ולא מצי טעין אמאי לא מיחה מערער בתוך שלש, דהיכא אמרינן דמפסיד מערער בשתיקמו, היינו היכא דטעין אידך מינך זבינתה ואלכתייה שני חזקה, דעד שלש שנים מודהר איניש בשטריה טפי לא מודהר, הלכך זה שלא מיחה והוא לא מזהר בשטרו הפסיד,

אבל הכא, דמודי מחזיק דלא מיניה דמערער (וצנייה. ו') שהוא בעל הקרקע ובעדים זכנה, לא הורע כמו של מערער בשתיקמו, שהחזקה במקום שטר מכירתו עומדת, וכיון דאין שטרו מועיל לו שהרי מגולן לקח, אף חזקתו אינה כלום,

[ובקשה] **כמאן באדמון** ואנן קיימא לן כרצנן בפרק אחרון דכתובות, דתנן ראובן העורר על השרה על שדה שמכר שמעון ללוי, ואומר ראובן כי שמעון גזלו ממנו, והוא ראובן המעורר וחתום עליה בעד באתו שטר מכירה שכתב לו שמעון ללוי, חסם ראובן ועד אחר עמו אדמון ואומר השני נוח לי לוי נוח לי ולכן תתממי הראשון קשה הימנו, וחכ"א איבר את זכותו?

אפילו תימא רבנן, התם עבר ליה מעשה שחם עד, אבל הכא דבורא, עביד איניש דמיקרי ואמר לשון ויקר מקרה [חלוקת השרה לבועז. רות ב' ג'],

[30.5] **ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מפלניא ובינתה ואכלתיה שני חזקה, אמר ליה פלניא גולגא הוא, אמר ליה [הבעלים הראשונים למחזיק], והא אית לי סהדי, דאתית באורתא [שבאת בלילה], ואמרת לי [ובקשה מבטן] זבנה גיחלי ואם שלך הימה, היה לך להוציא ממנו בדיון חנם, ולא לאבד מעותיך,**

א"ל [בעלים הראשונים] אמינא איזבון דינאי [אקנה את דיני. שם] אמרתי בלבי טוב לי לקנות בדמים מועטים קרקע הראוי לי, ולא לטרוח ולבא בדיון, [וגם פעמים שהוכחי מתחייב בדיון. ד"ס],

אמר רבא, עביד איניש דובין דיניה אדם חס, שאינו רוצה להמקוטט אפילו על שלו, עשוי הוא להוציא מעותיו ליטול את שלו בלא דין ומחלוקת,

ובפירוש ר"ח מפורש, אמינא למיזבן דינאי, לקנות המריצות, כלומר אע"פ שהיא שלי, איני מוציאה מידו בלא מריצות ודינין, [לכן ?] אקנה אותם הדינין והמריצות באלו המעות, אע"פ שעיקר הארץ שלי,

[30.6] **ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מפלניא ובינא, ואכלתיה שני חזקה ולא מזהרתי בשטרי יומת, [ונמצא שהיה כאן שני שטרות על קרקע זו],**

אמר ליה, והא נקיטנא [גם לי יש] שטרא שכמוז בה דזכנה לי דובני ליה מיניה הא ארבעי שני כלומר שקנייה אצלי מן המוכר הזה ארבע שנים, ונמצא שקדם מקחי לחזקה שלך שנה אחת, ואם מינאי לא זבינתה, הלכך חזקה שאין עמה טענה היא, שהמוכר לא יכול למוכרה לך, שכבר מכרה לי קודם,

א"ל מחזיק למערער מו סברת שני חזקה תלת שני קא אמינא דמאי דאמינא שני חזקה דהיינו תלת שני בנמנוס, שני חזקה טובא קא אמינא שקדמו לשטר שלך הרבה, יש לי עדים בכל החזקה כדמפרש לקמיה, אבל לפיכך אמרתי שני חזקה סתם, שלא הייתי יודע שהיה לך שטר של ארבע שנים, שאצטרך לטעון ולפרש שני חזקה טובא,

אמר רבא, עבידי אינשי דקרו לשני טובא שני חזקה [תוס'] סתם, ואם בא לטעון אחרי כן דשני חזקה טובא [קאמר. ד"ס] יותר מג' שנים, אין זה חוזר וטוען טענות אחרות להכחיש טענות ראשונות,

[שאם זה נקרא חוזר וטוען] ואנן קיי"ל [פי' הא אנן קי"ל] לקמן דאין אדם טוען בצ"ד, וחוזר וטוען טענות אחרות להכחיש הראשונות, אלא אחר טענות הראשונות נפסקו הדין, הלכך כי מיימי סהדי צהני שני חזקה טובא, מהימנין ליה, שהרי לא חזר וטען,

וה"ב דמוקמינן לה בידיה דאייתי סהדי, **דאכלה שבע** דאכלה ז' שנים, דקדים חזקה דהאי לשטרא דהך שקדמו שני חזקה שלו [פי' שנשלמו ג' שני חזקה] למכירת השטר של מערער, שהמוכר עצמו לא יכול למוכרה אחר שהחזיק בה [זה. ד"ס] [פי' חלוקת] ג' שנים בשופי,

דף ל"א ע"א

אבל שית @אבל חי לית ליה סהדי אלא משיט שני, הדין עם בעל השטר [המערער ש] אין לך מחאה גדולה מזו שמיתה המוכר בזה המחזיק לסוף שתי שנים שמכר לאחר, והיה לו לזה להזהר בשטרו לעולם, עד שיציא השטר מיד השני ויקרענו,

ויש מפרשים דאין נריך עדי חזקת ז' שנים, אלא של ג' אחרונים, ואנן מהימנין ליה

אבני חן למסכת בבא בתרא

[צוה] [כזה] [רש"ש] שחזר וטען האי דאמר דאבהתי דסמיך עלה כדאבהתי,

או אין טוען וחוזר וטוען,

עולא אמר, טוען וחוזר וטוען טוען [הוא]. ד"ס] צבית דין מה שהוא רוצה [וחוזר וטוען לתקן את דבריו, טוען קמא לאו דוקא, דהא לא פליגי אלא בחזר וטוען. ד"ס]

נהרדעי אמרי, אינו טוען וחוזר וטוען [שהרי סותר את דבריו הראשונים. ד"ס],

ומודי עולא אף על גב דמהימנינן ליה להאי דטעין אין דאבהתך היא כו' היכא דא"ל של אבותי ולא של אבותיך שאם טען ממחילה ופירש של אבותי ולא של אבותיך, דאינו טוען וחוזר וטוען טענה זו דסמיך עלה כדאבהתי, שהרי עוקר לגמרי דברים הראשונים, וכן הלכה דפסקין לקמן כעולא,

[ומודי נמי עולא] והיכא דהוה קאי בי דינא ולא טען כל היכא דהוה קאי בי דינא ולא טען מיקון דברים הראשונים, ואתא מאבראי [בחוץ לב"ד] וטען אלא אחר שיצא מצית דין חזר לב"ד ומיקון דבריו הראשונים, אינו חוזר וטוען שאינו חוזר וטוען היכא דממחישן קמא,

מאי טעמא, טענתיה אנגמריה [מישהו למד אותו לטעון בן דהיינו] אוהבי וקרוביו,

ומודו נהרדעי צוה שטען ממחילה של אבותי, וחזר וטען של אבותי שלקחיה מאבותיך היכא דאמר ליה של אבותי שלקחיה מאבותיך דחוזר וטוען ומהימן דאינו עוקר דבריו הראשונים כלל, אלא מוסיף עליהן, ויזין דהחזיק זה שלש שנים מוקמינן לה צדיה, דחוקה שיש עמה טענה היא, דמה לו לשקר, דאי צעי אמר מינך וצנתה ואכלתיה שני חוקה, כי אמר נמי של אבותי שלקחיה מאבותיך מהימן, ואע"ג דגבי יורש קיימא לן לקמן בפירקין, דאין צריך טענה [היאך היתה של אביו ?], מאחר שהחזיק זה שלש שנים (היאך היתה של אביו ?), אצל רביה צעי שהחזיק זה אביו יום אחד, הכא אין צריך להביא עדים שהחזיק זה אביו כלל, שהרי זה טען טענה גמורה, וחוקה שיש עמה טענה היא,

[ומודו נהרדעי נמי] והיכא דאישתעי מילי אבראי כל היכא דאישתעי מילי מאבראי לבי דינא קודם שטען כלום דב"ד, ולא טען מה שהוא טוען עכשיו דב"ד, ואתא לבי דינא וטען לטעון טענות שעוקרות לגמרי את הראשונות, דחוזר וטוען,

מאי טעמא, עביד איניש דלא מגלי טענתיה אלא לבי דינא, שלא ילמד מהן מי שכנגדו, ויתן לבו ממחילה קודם שיצאו לבית דין להשיב עליהם, וכן הלכה, וה"מ (טענות) [היכא דטעין טענה] כעלמא, אצל טען בפירוש צפי עדים חוץ לב"ד חייב אני מנה לפלוני, הרי הודה לו ושוב אינו יכול לכפור דב"ד,

אמר אמימר, אנא נהרדעא אנא, וסבירא לי דטוען וחוזר

על השאר, [ו. ד"ס] מדאמר רבא עביד איניש דקרי לשני טובא שני חוקה למדו כן, דאי איכא סהדי על כל השבע שנים, אמאי אינטריך למימר עביד איניש כו',

ולאו מילתא הוא, שהרי החוקה במקום השטר עומדת, ולא יהא חוקת ג' שנים האחרונים שיש לו עדים עליהם, אלא שטר של ג' שנים, והרי שטר של ד' שנים הקודם לו פוסלו, ומדברי רבא אין ללמוד, דלא צריך עדים לו' שנים, שהרי רבא להודיענו צא, דאינו קרי חוזר וטוען צמאי דאמר לצסוף שני חוקה טובא קאמינא, דעביד איניש כו', שאילו היה חוזר וטוען להכחיש דברים הראשונים, אפי' כי מייתי סהדי צהני אחרונים אינו כלום, דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ואחר טענות הראשונות נלק, ובפי' ר"ח נמי מנריך עדים לכל הז' שנים:

[31.1] זה [ראובן] אומר של אבותי היה הקרקע, והרי היא שלי, וזה [ישמעון] אומר של אבותי עובדא הוה, כדמוכח לקמיה [צריך לפרש בן בין שהתחיל המעשה בלי "ההוא דאמר" וכו', אבל במוח שאומר לקמן "הדר אמר ליה" משמע שהיה עובדא], האי [ראובן] אייתי סהדי דאבהתיה היא, והאי [ישמעון] אייתי סהדי דאכלה שני חוקה,

אמר רבה [מוקמינן לה בידא דשמעון], מה לו לשקר לזה [שמעון] המחזיק, צמאי דטוען דשל אבותי [היא. ד"ס] וירשה מהם, אי בעי א"ל [הרי הוא אומר שירשתי אותה מאבותי, וגם אכלתי שני חוקה, הא יכול לומר], מינך זבנתה ואכלתיה שני חוקה והלכך צמאי מיגו מהימנינן ליה,

א"ל תלמידו אביי [ששמעון לא קנה הקרקע], מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן כלומר על ידי האי מיגו דמה לי לשקר, לא חכה בקרקע, שהרי עדים מכחישים את דבריו, שאומרים דשל אבותי דלידך היא, וגם החוקה אינה כלום, שהרי אין עמה טענה, כי אם טענת שקר, והלכה כרבי, שהרי רבה הודה לו כדמוכח ואילן,

הדר א"ל הוה [שמעון] דאייתי עדי חוקה [אמר בן] לאידך [לראובן] אין דאבהתך היא [וזבנתה מינך] [ומינייהו זבנתה. ד"ס] דמשום שהיו מפסידין אותו כאצ"י, הוצרך לחזור ולטעון כן, דיקא נמי דקאמר גמרא אמר ליה אצ"י ולא קאמר אצ"י אמר,

והאי דאמרי לך [בן] אומר שמעון, אם הוא אמת שהיה של אבותיו של ראובן למה אמרתיו דאבהתי, דסמיך לי עלה כדאבהתי הייתי סומך ומוכח על קרקע זו כאלו היא של אבותי, לפי שהחזקתי זה בשופי ובעדים וקניתינה מאבותיך,

וצעי גמרא טוען וחוזר וטוען יכול אדם לטעון צבית דין [ולחזור אח"כ ולטעון] [שטוען דב"ד מה שהוא רוצה וחוזר וטוען לתקן דבריו הראשונים] [דברים אחרים לתקן דברים הראשונים, אע"פ שמכחישים קמא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לימא רב נחמן שמכשיר עדות דאבהתא, שהעידו עדים מוכחשים, דהיינו עדות אחרת שלא הוכחו זה **דאמר רב הונא**, כדרך הונא שהכשיר צדודות אחרת שלא הוכחו זה, **ורבא כרב חסדא**,

[וירוחה] **אליבא דרב חסדא כולי עלמא לא פליגי** לומר כל אחד אגב סבירא [לי. ד"ס] כרב חסדא [פ'] ולעשות אוקימתא דער כאן לא אמר ר"ח כמו שאומר אליבא דרב הונא, דכיון דרב נחמן אינו יכול לומר אליבא דרב חסדא, אף שרבא יכול לומר כמותו, מ"מ נמצא שאינם יכולים לחלוק אליבא דרב חסדא], דודאי רב נחמן לא סבירא ליה כרב חסדא, דהא רב חסדא אפילו צדודות אחרת צעלמא פוסל כל שכן צדודות דאבהתא שהוכחו העדים מאכילה צדודות עדות של אותו קרקע,

כי פליגי אליבא דרב הונא [שכל אחד מעיד בפני עצמו], **רב נחמן כרב הונא, ורבא, עד כאן לא קאמר רב הונא אלא לעדות אחרת, אבל לאותה עדות דאמו קרקע עזמו** לא [והלכתא כר"נ שהרי נפסק הדין על פיו כדמוכח לקמן אגב אחינא],

הדר אייתי סהדי אותו שהפסידו רב נחמן **דאבהתיה היא** והרי לשניהם עדי חזקה ועדי אבות, ואין כח לזה מזה, וכל דאליס גבר, כדאמר רב נחמן לקמן בשמעתין,

אמר רב נחמן, אנן (אחתיניה) (אחתינן ליה. ד"ס) [אנו הדרנו אותו] [ו. ד"ס] **אנן מסקינן ליה** כלומר לא נחזיק את זה יותר מזה, הואיל ועדות שניהם שזה, [ו. ד"ס] **לזילותא דבי דינא לא חיישינן** שמה ילגלו הצדיות על צ"ד, על שסותרין את דיניהם, ודמי לחוכא [צחוק] ואיעולולא [ליצינות. רש"י עירובין סח:],

[ו"ל הפני יהושע כתובות כו: ד"ה בתוס' בד"ה ואסקינא. מיהו בעיקר פירושא דזילותא דבי דינא בשמעתין ובפרק חזקת זה לי כמה שנים שעניתי ואמרת בפני כמה גדולים שלולי שאיני כדי לפרש נגד משמעות פרש"י ותוס', היה נ"ל לפרש בפשיטות, דלא שייך כלל זילותא דבי דינא אפי' במאה פעמים, דאין לדירין אלא מה שענינו ראות, אלא דהיינו כשהדבר ברור שנעשה בטעות גמור, משא"כ הכא ופרק חזקת דאבתי איכא תרי ותרי וא"כ הדבר בספק וא"כ שפיר הוי זילותא דבי דינא שיהיו מדבריהם מספק, ואית לן למימר שפיר מספקא לא הדינן עובדא, כך נראה בעיני ברור, וכמה גדולים הודו לדברי, וכעת הזאת זכינו לחידושי הרא"ה והריטב"א וראיתי שפירשו כן בהדיא בשמעתין ונתתי שמחה בלבי שכוונתי לדעת הגדולים],

מתיב רבא, ואיתימא רבי זעירא, שנים אומרים מת אשה שהלך צעלה למדינת הים, וצאו שנים ואמרו לה מת צעליך, ושנים אומרים לא מת,

א"נ **שנים אומרים נתגרשה** צמי צעלה, ואינה זקוקה ליבס, ושנים אומרים לא נתגרשה חזקה ליבס, **ושנים אומרים לא נתגרשה** א"נ כגון שהיה צעלה קיים [פ' ולא הלך למדינת הים] וצאין [העדים] להמירה לאחר,

וטוען כלומר אגב נמי נהרדעי אגב ופליגנא עליהו דנהרדעי, והלכתא טוען וחוזר וטוען תיקון לשון הראשון, אע"פ שמכחישם קצת הואיל ואינו עוקר לגמרי כדלעיל:

[31,2] **זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי** ואכלמים שני חזקה, אותן שלש שנים שאמה טוען, אני אכלמיה ולא אמה, **האי אייתי סהדי דאבהתיה** [ואלו העדות מעידין גם] **ואכלה שני חזקה, והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה** אותן שלש שנים עצמן שהעידו אלו הראשונים עליהם, וצאו אלו והכחישם,

אמר רב נחמן, אוקי אכילה לבהדי אכילה עדות דאכילה צטלה, דאוקי עדות של אכילה כנגד עדות שניה של אכילה, והרי מכחישם זה את זה, ואוקי ארעא בחזקת אבהתא, אכל צדודות דאבהתא דלא (אמתכשת) [אמתכשתא. ו'], עדותן קיימת ומוקמי' [לה. ד"ס] צדיה,

א"ל רבא, הא עדות מוכחשת היא כיון דהני צ' כמות מכחישות זו את זו, אמת מהן פסולה לכל עדיות שבעולם, ואחרי שאין לצרר איזו הפסולה תיבטל עדותן לגמרי?

אמר ליה, נהי דאיתכחש באכילתה

דף ל"א ע"ב

באבהתא מי אתכחש עדות של אבהתא קיים הוא, והכל מודים בו,

לימא רבא ורב נחמן, בפלוגתא דרב הונא ורב חסדא קמיפלגי,

דאיתמר ב' כתי עדים המכחישות זו את זו צדודות אמת, כגון שנים אומרים פלוגי לזה מפלוגי מנה, ושנים אחרים הכחישום, ואמרו לא לזה ממנו כלום, שהרי צדודות היום שאמרו אומרים שלזה ממנו, היה עמנו הלזה כל אותו היום ולא לזה משום אדם כלום,

וצדודות כזה לא האמינה חזקה האחרונים יותר מן הראשונים, אלא צדודות הזמה, כגון שמעידים על העדים עצמם עמנו הייתם במקום פלוגי ולא ראיתם שלזה,

אמר רב הונא, זו באה בפני עצמה ומעידה (כשאר) [כשאר. רש"י] עדות שבעולם דלא נחזיקנה בפסולה מספק, וזו באה בפני עצמה ומעידה צדודות אחרת, אכל אחד מכת זו ואחד מכת זו, אין מנערפין לעדות אחת דהא אחד מהם פסול דודאי, ואין כאן אלא חצי עדות, וטעם דרב הונא משום דאוקי גברא אחזקיה, ולא תפסלינהו מספק,

ורב חסדא אמר, בהדי סהדי שקרי למה לי ולא יעידו צדודות שזו עדות בעולם, דאוקי ממוגא אחזקיה, ולא תוילאנו מספק, שמה העדים פסולים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' שמעון בן הסגן, מעלין לכהונה ע"פ עד אחד,

רשב"ג היינו ר' אלעזר דהא דלא במקום שיש עוררין עליו לא אמר רשב"ג ליהיו חד נאמן, וכי אמר מעלין, במקום שאין עוררין קאמר,

וכי תימא ערער חד איכא בינייהו (והא) [דהא. ד"ס] דקמי זמן שיש עליו עוררין היינו עד אחד הפוסלו ומכחיש (עד אחד) [את העד. ד"ס] המכשירו, רבי אלעזר סבר ערער חד הוא ערער, ואין עד אחד נאמן עליו להכשירו,

דף ל"ב ע"א

ורשב"ג סבר ערער תרי צעיק, אבל במקום ערער אחד הוא עד אחד נאמן להכשירו,

והאמר רבי יוחנן לא אימפרש היכא קאי דברי הכל אין ערער פחות משנים,

אלא ערער תרי [ובזה פליגי ר' אלעזר ורשב"ג, ועושה אוקימתא ארוכה], והכא במאי עסקינן, כגון דמחזיקין ליה באבוח דהאי דכתן הוא, ונפק עליה קלא קול בעלמא ולא עדות דבן גרושה ובן חלוצה הוא, ואחתנייה מן הכהונה עד שיצדקו את הדבר, שמעלה היא ככהונה,

וכל זה יתור לשון הוא בלא זורק, דכלל קול נמי מיתוקמא שמעמחא שפיר, צעד אחד מכשיר מעיקרא, ועד אחד בסוף, ושנים עדים עוררים צינתים כדמפרש ואזיל,

אלא משום הכי נקט ליה, דצעי למימר וחתא עד אחד ואמר דכהן גמור הוא, ואסקיניה, דלמאי חתא עד אחד להכשירו, אלא אם כן ילא עליו פסלות קודם לכן,

ואתא עד אחד ואמר, דכהן [בשר] הוא, ואסקיניה דמקום קול הוא עד אחד מהימן,

ואתו בי תרי ואמרי דבן גרושה וחלוצה הוא, ואחתנייה דאחד במקום שנים אין דצריז כלום,

ואתא עד אחד לבסוף ואמר דכהן גמור הוא והווי להו שנים מכשירין,

ודבולי עלמא צין רבי אלעזר צין רשב"ג מצטרפין עדות מצרפין עדים המעידים זה שלא בפני זה בשאר עדות, וה"נ יש לנו לזרף מן הדין עד ראשון ועד אחרון המכשירין ונכשירו ליה, אם לא מפני זילותא דבי דינא כדמפרש ואזיל,

[אין זה המסקנא הסופית להביא ראיה מן האשלי רבה] והכא במיחש לזילותא דבי דינא קא מיפלגי, ר' אלעזר סבר כיון דאחתנייה על פי צ' (עוררין) [עדים. ד"ס], וצדין הורדנהו, דכלל מקום האמינה תורה שנים, מו לא מסקינן ליה על פי עד אחד זה השני, אף על פי שיש לזרפו עם הראשון ולהכשירו ליה, דאוקי תרי לצהדי תרי, ואוקי גצרא אחזקיה

הרי זו לא תנשא דאוקי תרי להדי תרי ואימחא צחוקא איסור אשת איש קיימא, ואם נשאת לא תצא דיעבד אין [רק אם ניסת בדיעבד לא תצא, אבל] לנחמלה לא [תנשא].

וצפרק האשה שנתארמלה פרכינן, מכדי תרי ותרי נינהו הצא עליה צאשס תלוי קאי, ומשני אמר רב ששת כגון שניסת לאחד מעדיה, ותו פרכינן היא גופה צאשס תלוי קיימא [פי' הגם שבעלה מועיד שמת ולדידיה ליכא ספיקא, מ"מ לגבי דידה הרי יש ספק שהרי יש עדים המבחישות], ומשני צאומרת צרי לי שמת צעלי,

רבי מנחם ברבי יוסי אומר, תצא,

אמר ר' מנחם בר' יוסי, אימתי אני אומר תצא, בזמן שבאו עדים האחרונים שאמרו לא מת [בעלה] ואח"כ נשאת לפיכך תלא שהרי צאיסור נשאת, שאילו שאלה מצ"ד, היו אוסרין לה לנשא,

אבל נשאת על פי עדי מיתה, שהמירוה בית דין לנשא, ואחר כך באו עדים שהוא קיים ואח"כ באו עדים, הרי זו לא תצא דחיישין לזילותא דבי דינא, וקשה לרב נחמן,

א"ל [רב נחמן לרבא] אנא סברי למעבד עובדא דמתמין ליה ומסקינן ליה ולא ניחוש לזילותא דבי דינא, השתא דאותיבתן את השיצומי מצרימחא זו [שנים אומרים מת וכו'], ואתובן רב המנונא [בסוריא] [מסורא. ד"ס] השיב לו כמו כן מהא צרימחא דר' מנחם ורצנן # [פי' שניהם חקשו לו מאותה ברייתא, ורב נחמן מספר שרב המנונא חקשה לו כן אבל אינה בגמ'], לא עבדינן בה עובדא,

[אבל לבסוף חזר בו רב נחמן] נפק עבד רב נחמן עובדא עובדא ולא חש לזילותא דבי דינא מאן דחזא סבר טעותא היא בידיה שלא נזכר מהן צרימחא דלעיל, ועוד דאמר לא עבדינן צה עובדא,

ולא היא, אלא משום דתליא באשלי רברבי רבי יהודה, ור' אלעזר, ור' שמעון צ"ג, כוליה סברי להו דלא חיישין לזילותא דבי דינא, כדמפרש רב אשי צמסקנא,

דתנן [ומביא ג' תנאים, ושלשתם ס"ל דלא חיישין לזילותא דבי דינא], רבי יהודה אומר, אין מעלין לכהונה להחזיק אדם צכהן לאכול צחרומה, ולעבוד עבודה, ולישא את כפיו על פי עד אחד המעידו שהוא כהן, כדמפרש ר' אלעזר לקמיה [צשמעתינן],

אמר ר' אלעזר, אימתי אין מעלין ע"פ עד אחד במקום זמן שיש על הכהן עוררין עדים הפוסלים אותו, כדמפרש צסמוך, ולפרש דברי ר' יהודה צא ולא לחלוק עליו, אבל במקום שאין עוררין [אצל אין עליו עוררים] אלא קול פסול בעלמא, כדמפרש לקמיה, מעלין ע"פ עד אחד, שמכחיש את הקול, מעלין לכהונה על פי עד אחד,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דכשרות קמיימא, דהוה מוחזק לן בצצה דכהן הוא, וגם הכשרותו מחלה על פי עד אחד קודם שצאו עוררין [לא מסקינן ליה, והטעם הוא דחיישין וכו']

חיישין לזילותא דבי דינא שהורידוהו על פי עוררין, ועכשיו יעלו ויבטלו דבריהם,

והכי קאמר ר' אלעזר אימתי אין מעלין ע"פ עד אחד הצא לבסוף, בזמן שיש עליו עוררין שנים הפוסלין אותו, הלכך לא מהני עד שני הצא לבסוף להכשירו להצטרף עם הראשון המכשיר, דע"ג דאיכא למימר אוקי תרי מכשירין לצהדי תרי פוסלין ואוקי גברא אחזקיה ויהיה כשר, אפי' הכי לא מסקינן ליה, משום זילותא דבי דינא,

והאי דאסקוהו מעיקרא על פי עד אחד הצא להשצית הקול, לא זילותא דבי דינא הוא, דמאי דאחתייה צביל קול [מעלה. ד"ס] צעלמא הוא, וכדי לחזור ולהעלותו אחר שיצדקו הדבר הורדנוהו, הלכך כי הדר מסקי ליה ליכא זילותא, אבל כשהורדנוהו על פי [שני. ד"ס] עדים, מן הדין הורדנוהו, וכי הדר מסקי איכא זילותא,

ורשב"ג סבר, אנן אחתיניה, ואנן מסקינן ליה, ולזילותא דבי דינא לא חיישין,

ואי קשיא תרי ותרי נינהו ואמאי מסקינן ליה, והא הוי ספק ? תריץ אוקי תרי לצהדי תרי, ואוקמיה אחזקיה קמיימא דאסקוהו על פי עד ראשון, שהיה נאמן, דהא אכמי אין [לא היה עד או שני עדים] עוררין, דקול לא עוררין הוא,

מתקיף לה רב אשי, אי הכי דר' אלעזר חייש לזילותא דבי דינא [ולכן אין מעלין אותו], מאי איריא חד עד הצא לבסוף, דהתם אין מעלין משום זילותא, כדקמי מתני' אין מעלין על פי עד אחד, בזמן שיש עליו עוררין, הא על פי שנים [על פי שני עדים המבשרין אותו] מעלין אפי' בתרי נמי אפילו תרי אמו צהדי הדדי נמי צפעס שניה, לרבי אלעזר לא מסקינן ליה?

אלא אמר רב אשי, דכולי עלמא לא חיישין לזילותא דבי דינא והיינו אשלי רצרי דלעיל,

והבא בלצורף עדות קא מיפלגי לר' אלעזר אין מרפרין עד אחרון עם הראשון, הואיל ולא העידו שניהם כאחד, כרצנן דפליגי אדרבי נתן [דבריו ר' נתן בסוף העמוד], אבל אם צאו שניהם ביחד, הוה מסקינן ליה ומוקמינן ליה אחזקיה קמיימא, דמוחזק לן בצצה דכהן הוא, ולזילותא לא חיישין, ורשב"ג כר' נתן,

ובפלוגתא [ר' אלעזר ורשב"ג פליגי בפלוגתא] דהני תנאי ר' נתן ורצנן,

דתניא [סנהדרין ל.] אין נריץ כהן [פי' שהמחלוקת הוא בסוף הברייתא דאמר "ואין עדותן מתקיימת" וכו'], אין חלק הראשון של הברייתא זו נוגע להענין כאן צהאי מחלוקת דרבי יהושע בן קרחה ורצנן, אלא כך היא ברייתא שלמה צביליה זה צורר, ומשום גרר דסיפא נקט רישא, לעולם אין עדותן מצטרפת, עד שיראו שניהם כאחד את העדות, לפוקי אחד אומר בפני הלוה, ואחד

אומר בפני הודה לו עליו,

ר' יהושע בן קרחה אומר, אפי' בזה אחר זה אחד אומר ציוס ראשון לזה פלוני מפלוני מנה, ואחד אומר ציוס שני ראשון גס אני שלום ממנו, דמ"מ אמנה קא מסהדי, ות"ק סבר אמנה דקא מסהדי הא, לא קא מסהדי הא, וה"ל לגבי מנה חצי עדות, וטעמייהו מפרש שפיר צסנהדרין מקרא ומסברא,

[ו. ד"ס] אין עדותן מתקיימת בבית דין להקבל צ"ד, ואפי' ראו שניהם כאחד עד שיעידו שניהם כאחד צפני צ"ד, ופלוגתא אחרימי היא, ולא ר' יהושע בן קרחה קאמר לה, ור' אלעזר ורשב"ג צפלוגתא דר"נ ורצנן פליגי

ר' נתן אומר, שומעין דבריו של זה היום, ולכשיבא חבירו למוחר שומעין דבריו וטעמייהו מפרש התם שפיר, מקרא ומסברא:

[32.1] ההוא דאמר לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא, א"ל מינך ובינתה, והא שמרא,

דף ל"ב ע"ב

[דף היומ"ו בגימ' לקח טוב 155],

[ראה או"ח סימן רפג וכו' סעיף אחר, מה שאין מוציאין בשבת ספר שני לקרות פרשת המוספים מפני שאין בה אלא שני פסוקים, וכתב במש"ב ואין קורין בתורה פחות מוג' פסוקים, וכדלעיל סימן קל"ז ולהצטרף עמה פסוקים שלא מענינו של יום אי אפשר, והתוס' [מגילה כג. קרוב לסוף העמוד] כתבו עוד טעם לפי שצריך להפטר בנביא בבל שבת מענינו של יום, ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטר בדסליק מיניה וחיינו מעניני שבת, וא"כ יהיו כל ההפטרות מענין אחד],

אמר ליה [המערער], שמרא זיפא הוא השטר מוזף וגם שני חזקה לא החזקה,

@פי' ר"ס לאו שטרא זיפא ממש, אלא כמו שטרא זיפא, שלא נכתב על מכירה זו, ומאי נייהו שטר אמנה , (דהוא צטל) [הוא דצטל. ד"ס, # ושני הגירסאות צריכין ביאור].

[ראה נמוקי יוסף וז"ל שטרא זיפא הוא. כלומר שהיה אמנה שכתב לו שטר מכירה זו, אם מפני שצריך מעות ובוטח בו ובאמינו, שאם לא יצטרך יחזיר לו השטר. וראה לקמן מ"ח ע"ב בסוף העמוד ברשב"ם. אמנה = Trust]

מיהו אי לאו דלודי [המחזיק] צטענמיה דמוצע, דשטרא זיפא הוא, לאו כל כמיניה [פי' אין להתובע שום טענה, שהרי יש לו למחזיק עדים לקיים השטר. וברפום פיורו הלשון אצל היה לו עדים לקיימו, מדקאמר רבה אי צעי אמר שטרא מעליא הוא. א"ח]. שהרי העדים מכירים חמימת ידיהם, ומשום הכי אמר רבה מה לו לשקר [להודות ששטרא זיפא הוא], ולומר שטרא מעליא הוה לי ואירכס, לימא האי שטרא לאו זיפא הוא, דאי הוה צעי לקיימיה מקיים ליה, [ע"ב פירוש ר"ח],

אבני חן למסכת בבא בתרא

באומרו דין ראשון דלעיל [32,1] [7?] מספקא ליה לרב אידי בר אבין טעם של מי משניהם נראה יותר, הלכך פוסק בראשון כרבה, דאמרינן מה לו לשקר ויעמוד על מקומו, דכיון דלא אמצרכי טעמיהם של רבה ורב יוסף [רבה דאמר בזה לי לשקר, ורב יוסף דאמר דשטרא חספא בעלמא], המוילא מחזירו עליו הראיה,

והלכתא כוותיה דרב יוסף בזווי וגבי זווי [32,2] שהלוא מוזק, ולא בעל השטר, אמרינן יציא בעל השטר ראיא ויטול, דהיכא דקיימא ארעא תיקום, ולא נוילא מספק, וכן זווי היכא דקיימי ליקום, וכן הלכה,

ואע"ג דפסקינן הלכה כרב יוסף בשדה ענין ומחצה (לקמן דף קיד) מכלל דכבולי גמרא הלכה כרבה ולא כרב יוסף, והכא פסקינן הלכה כרב יוסף לא קשיא דהא בזה פלוגתא נמי פסקינן כרבה [פי' ולכן לא היה יכול להוסיף בהכלל ולאמר הלכה כרב יוסף בשדה ענין מחציה ובזוין],

הלכתא כרבה בארעא, דהיכא דקיימא ארעא תיקום, והלכתא כוותיה דרב יוסף בזווי, דהיכא דקיימי זווי לוקמי:

[32,3] ההוא ערבא, דאמר ליה ללוה הב לי מאה זווי כפלוגמא דלעיל [32,2] ונאחזם הטעמים דפרעתי למלוה עילוך כגון ערב קבנן [ראה לקמן מ"ז ע"א בראש העמוד ברש"ם וז"ל ערב קבנן שקבל המעות מידו של מלוה ונתן לידו של לוי, וזהו דינו דממי שירצה יפרע תחלה], א"נ כגון שאמר המלוה בשעת ההלוואה ממני שארצה אפרע, והא שטרא שטר שהיה לו למלוה עליך, והחזירו לי לפי שפרעתי חוצו, והרי אתה משועבד לי בשטר זה, כמו שהיית משועבד לו,

אמר ליה לוי לערב וכי לאו פרעתוך בתמיה, אמר [הערב להלוה] לאו הדרת שקלתינהו מינאי וכמי שלא פרעת דמי, ולוי לא הודה לו בך,

שלחה רב אידי בר אבין [שהיה מקומו בשכנציב שהיה על גדר חדקל] לקמיה דאבין [שהיה בפומבדיתא שהיה על גדר פרת], כי האי גוונא מאי דלא דמי כל כך לשטר מלוה דלעיל, דפסקינן כרב יוסף, דהתם מודה היה בעל השטר ששטר אחר היה לו ונאבד, ולקח את זה להיות צידו לזכות, ואומרו מוזיק הוא ממנו, דלא נכתב על מלוה זה, הלכך הפסיד, דהיכא דקיימי זווי תיקום,

אכל הכא לא היה לערב שטר אחר מעולם, כי אם זה, והלכך אע"ג דפרעינהו, כיון דהדר שקלינהו, כאילו לא פרעינהו דמי, וחייב לפרעו, או דלמא [זהו צד השני של הספק] מ"מ מודה הוא שפרעו, וקיימא לן שטר שלוחו פירושו חוזר ולוה צו שכבר נמחל שעבודו, והאי שטרא חספא בעלמא הוא,

שלח ליה אבין, מאי תיבעי ליה, הא איהו [רב אידי בר אבין] דאמר הלכתא כוותיה דרבה [דמה לו לשקר] בארעא, והלכתא כוותיה דרב יוסף בזווי, דהיכא דאוקמו זווי לוקמו,

[פי' הרשב"ם] א"נ איכא לפרושי זיפא, שטר מוזיק ממנו, שזיף חתימת העדים יפה, וטועים העדים כסבורים חתימת ידיהם היא, ומקיימים את השטר, והלכך מצי לקיים את השטר, ולומר שטרא מעליא הוא,

א"נ מצי לקיימו בעדים שקרים שחתמו לו, וראשון עיקר, [קאי על הראשון של השני פשמים שאומר הרשב"ם, שאם היה הכוונה על פי' ר"ח היה אומר והעיקר כפי' ר"ח. וכן משמע לקמן בד"ה שלח ליה אבין שהרשב"ם חולק על פי' ר"ח. א"ה, וראה בענין והדר],

גחין בעל השטר לחיש ליה לרבה נגמח שלא שמע המערער אין, שטרא זיפא הוא, מיהו שטרא מעליא הוה לי, ואירכס [ונאבד], ואמינא אינקיט האי בידאי כל דהו,

אמר רבה גרסינן כרבה מלך מקמי דרב יוסף, כדאמרינן בשלהי דברכות (דף סד) והיה רב יוסף חזירו מקשה לו, מה (לו) [ל.י. ד"ם] לשקר, אי בעי אמר (ליה) שטרא מעליא הוא,

אמר ליה רב יוסף, אמאי [קא] סמכת אהאי שטרא דהא שני חוקי ליכא ו האי שטרא חספא בעלמא הוא (וכיון) [דכיון] דלודי אודי [דלא אמרינן מייגו להוציא ממון] [מחזקתו דמה] שהוא מוחזק בקרקע אינו כלום וכו'. תוס'.

ולא דמי לשאר מה לו לשקר שנגמרה, ששני טענות יכולות להיות אחת, אחת שהוא טוען ואחת שהוא היה יכול לטעון, ולא טען, דאמר' מייגו, אכל הכא דמי למה לו לשקר במקום עדים, שהרי כל כחו וחזקתו בקרקע זו על ידי האי שטר הוא, והיחך נאמר מה לו לשקר בשטר זה, אי בעי אמר שטרא מעליא הוא, והלא מודה שהשטר פסול, והודאת בעל דין כמאה עדים, ואילו צאו שני עדים שאמרו שהוא פסול, ליכא חו מה לו לשקר,

[32,2] [ומביא עובדא דומה לעובדא הקודמת, אלא לעיל מיירי בשדה וכאן במעות] ההוא דאמר לחבריה, הב לי מאה זווי דמסיקנא כך [שאני מעלה כך פי' שיש לי תביעה עליך], והא שטרא, א"ל שטרא זיפא הוא, גחין לחיש ליה לרבה, אין שטרא זיפא, מיהו שטרא מעליא הוה לי ואירכס, ואמינא אינקיט האי בידאי כל דהו,

אמר רבה מה (לו) [ל.י. ד"ם] לשקר, אי בעי אמר (ליה) שטרא מעליא הוא,

א"ל רב יוסף, אמאי קא סמכת, אהאי שטרא, האי שטרא חספא בעלמא הוא,

אמר רב אידי בר אבין, הלכתא כוותיה דרבה בארעא [תוס']

אבני חן למסכת בבא בתרא

שמעין מהכא, דשטר א"ל דא"ר רבה ור' יוסף, לאו זיפא ממש דהוא שקר, וזי' וי' וכתב ככה"ג לדברי הכל ואפי' לרבה פסול הוא, אלא כה"ג כגון שטר פרוע שנמחל שעבדו, או כגון שטר אמונה, שלא ניתן ליכתב, וכיוצא בזה, פליגי רבה ור' יוסף,

ואז"ל משה ליה להאי שטר כשטר דא"ר רבה ור' יוסף, ואמר כיון דמודה הערב דפרע, אלא הדך ושקלינהו להנהו זוזי, אע"פ שהשטר ציד הערב לא מחייבין ללוה לשלומי, כן פ"י ר"ת,

ולי נראה דה"ל לזיפא ממש, (וקפסיק גמרא ואז"ל),

[פ' שהר"ח סובר דכיון דמדמה המעשה דערבא להמחלוקת דרבה ור' יוסף הרי שאין המדובר בשטר זיפא לגמרי דא"כ במעשה דערבא היו רבה ור' יוסף מודים דמהימן, אבל הרשב"ם סובר דאין מזה ראיה שהגמרא הולך ופוסק מתחלה בשטר מזויף לגמרי, ואח"כ בשטר שפרעו כבר אבל אינו מזויף],

[וקפסיק תלמודא ואז"ל ו'1] והני מילי דאמרין היכא דקיימי זוזי מיקום, ולא מחייב ליה לפרוע לערב, היכא דטעין ערב כדאמר לעיל דא"ל הדרת אוזפתניהו מינאי פרעמיהו, אבל הדך יזמניהו מנאי, דערב גופיה מודה שהשטר שצידו נמחל שעבדו,

אבל א"ל אי טעין ערב הדרתניהו ניהלך מחמת אי המורמי לך אותם מעות ע'מן, משום דהוו שייפי נשוק זורמן ולא היו יזלין בהולאה, כמו השק מטבע של חצירו (ב"ק דף נח) וסובקי האדים נחשמן יותר מדאי, נמלא שעדין לא פרעו,

אכתי איתיה לשעבודא דשטרא וכאילו טעין לא פרעמי דמי,

[32.4] רבא בר שרשום שרשום: נפיק עליה קלא [ד"ה שרשום: ומתחיל דיבור חדש נפיק וכו'. בצ"ל משום ש"שרשום" הוא שם מוזר הוא קבוע בגירסא שקד שמו. ד"ס אות ל'] [זה הפעם היחידה שיש השם שרשום בש"ס] נפק עליה קלא, דקא אכיל ארעא דיתמי [ראה גם בברכות יח: מעשה על אבוב דשמואל דאבוב דשמואל הו' קא מפקדי גביה זוזי דיתמי, כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה. הו' קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי. אול אבתריה לחצר מות, אמר להו בעינא אבא. אמרו ליה אבא טובא איכא הכא]. כדמפרש לקמיה, דמשכון היסא אללו, עד עכשיו שכלו שני משכנתא, והלכך נפק עליה קול של עדות אמר, דמהשתא אכיל ארעא דיתמי,

[פירוש יצא הקול שהוא [עכשיו לאחר מיתת אביהם] של יתומים, אבל אין לפרש דיצא הקול דמתחלה [קודם שמת] היה של אביהם, אבל עכשיו לא היו יודעין [אם ירשו אותם היתומים], דא"כ הוה מצי למימר לקוחה היא בידי תוס']

א"ל אביי, אימא לי איזי [הרשב"ם על התורה בראשית כ"ז ל"ג פירשו מלשון "איפה", והמהרש"ל ב"מ ע' ע"א בשם יש מפרשים פירשו אוהב] גופא דעוברא היכי הוה,

אמר ליה [רבא בר שרשום לאביי] ארעא במשכונתא הוה נקיטנא גבאי [היינו אוהו אצלי] מאבדוהו דיתמי מאבדוהו הוה צממנא דקורא [כן היה גירסת הרשב"ם בגמרא כמו שהוא בר"ף. וראה ד"ס] דכתיב הכי, צממנא שניא אלן מופק ארעא דא [יצא השדה בחזרה לבעלים] צלא כסף, וזימי אציסא אכלמיה שני חזקה,

והוה לי

דף ל"ג ע"א

זוזי אחריני גביה שנמחייב לי, שאין [לי. ד"ס] משכון עליהן [:] ואכלתה שני משכנתא,

אמינא ואמרי [אמרתו לעצמי] לאחר שכלו שני משכנתא אי מהדרנא לה ארעא ליתמי אס אחזיר הקרקע ליחומים, ואמינא דאית לי זוזי אחריני גבי דאבוכון ואשאל להם חוב שיש לי על אציהם, נריך אני לישבע ד אמור רבנן הבא ליפרע מנכסי יתומים [תוס'] לא יפרע אלא בשבועה ואע"פ שיש צדי שטר חוב ממחייבני שבועה,

אלא אכבשיה אעלים אותה לשטר משכנתא, ואוכלה שיעור זוזי [תוס'],

דמינו דאי בעינא אמינא לקוחה היא בידי [תוס'] דהא אכלמיה שני חזקה צמי אבדוהו מהימנא צלא שבועה, דאין נשבעין על הקרקעות, ועוד דחזקת שלש שנים צמקום שטר קיימא, כי אמינא דאית לי זוזי גבייכו מהימנא,

א"ל אצי הא דחשבת בדעתך, דאי בעינא טענינא לקוחה היא צדי, כיון ידיעא מילתא דמשכנתא איתנחית צה לקוחה בידי לא מצית אמרת לא מניח למיטען לקוחה היא צדי [תוס'],

דהא איכא עלה קלא ועדות דארעא דיתמי היא (דהשתא) [והשתא ?] שלימו שני משכונתא # [אבל צ"ע דבגמ' משמע רק שיש קול שהיא של יתומים והרשב"ם מוסיף שיש עדים וגם יודעים שעכשיו נשלמו שני המשכנתא מנין לו זה ?] וכיון ידיעת דאית קלא עלך, דארעא דא משכנתא היא גבך, ולא לקוחה, אין לך מחאה גדולה מזו, והיה לך להזהר בשטרך,

אלא זיל אהדרה ניהלייהו הלכך זיל הדך ארעא ליחמי השתא, וכי גרלי יתמי שיהו צמי מיעדד מזוה, דהיינו מנן שלש עשרה שנה ואילך, דהו חייב צממנא אשתעי דינא בהדייהו על שטר חובך שיש לך על אציהם [?] משבע ומיטול דקין הצא ליפרע מנכסי היחומים, דכל זמן שהם קטנים אין [צ"ד. ד"ס] יורדין לנכסיהם לגבות מהן כדאמרין צערכין צפרק שום היחומים (דף כב) אין מוקדין לנכסי יתומים אלא"כ רצית אוכלת בזה, וכדפסיק התם רבא הלכתא אין מוקדין לנכסי יתומים, ואם אמר [אביהם בחייו] תנו נותנין, הלכך מממנין להם עד דגדלי דהיינו מנן י"ג שנים ואילך כדמוכח התם,

אבני חן למסכת בבא בתרא

של רב חסדא ואב"י ורבא, דברש"י קידושין סה: כתב הודאת בעל דין כמאה עדים דמי דכתיב אשר יאמר כי הוא זה, הרי שפסוק על מקצת הודאתו, אבל יש בקצוה"ח סימן לד סק"ד בשם מהר"י בן לב ז"ל דהודאת בעל דין מהני מתורת חיוב ומתורת מתנה, והנפק"מ יהיה אם מהני גם למפרע, דאי היא מן התורה, הוא כעדות גמורה ומהני גם למפרע, אבל אי הוי מטעם חיוב ומתנה הוי חיוב חדש שאינה אלא מכאן ולהבא. עיי"ש]:

יש ספרים שכתוב בהם אייתי רב אידי זר אצין סהדי (דהוא. ד"ס) קריב [לא כמו שכתוב בנוסח שלנו שהורה לו לרב אידי, אלא שרב אידי הביא עדים], אוקמה רב חסדא צדיה, וגם ר"מ פי' כן # [לכאורה לפי הענין היה צריך לומר וכן גרס ר"ח?],

[ומפרש הגמ' לפי גירסת הר"ח] א"ל רב חסדא, אמרי קסמכת [ואינו מפרש כמו שפירש הרשב"ם אמאן קא סמך מר לזכות באילן, אלא] דלכליתו לפיכא [פי' מנין אתה רב אידי יודע כלל שהוא אבל פירות] אהולאמ פי,

הא עד השתא הוא טעין דלנא [שהוא] קריצנא טפי, והני סהדי דאייתת לא מסהדי דלנת קרוב ורלוי לזרעה, והוא אינו רלוי לזרעה, אלא אסהדי [דלנת] דלנת. ד"ס] קרוב, והאי לא ידעי ליה [פי' את הקרוב האחר אינו מכיר אותו], וממך שהוא יכול לומר לא אכלתי יכול לומר אין אכלי וידי אכלי דלנא קריצנא טפי, שאין עדים מכחישים אותו צדק, הלכך לא מפקינן מיניה,

(הג"ה) [כל דברי ההג"ה באים לסתור דברי הר"ח ואינם מדברי הרשב"ם. וראה מהרש"א] לא היא (אלא) שהודה שאכל הפירות, אלא כדמפרש הרב לנסוק [פי' בדמפרש הרשב"ם בסוף דיבור זה], דלא נהירא ליה שהודה על אכילת הפירות, אלא עדים היו שאכלו, ולא היה יכול לכפור,

ושרא ליה מריה [ימחול לו רצונו. רש"י ברכות כ"ה ע"ב, פי' ימחול לר"ח] דמי זה שאמר [פירוש דלומר ולפרש] שהודה על אכילת פירות [אין לה מקור, שאינה בלשון הגמרא גם לגירסת ר"ח] הלא לא הודה אלא על הקרקע [וזה מפורש בגמ' לפי גירסתינו] ומכל מקום מאי דאכל עד השתא לא מפקינן מיניה,

[עכשיו מפרש הגמ' לפי הרשב"ם] מין דליכא עדים דדצר שרז אידי היה קרוב יותר, אלא על פיו של זה [כמו שפירש הרשב"ם בע"א] ואזי ורנא סברי דכיון דאודי אודי, שהיה הודאת בעל דין כמאה עדים, ופיו מחייבו ממנו,

ואי הוה גרסינן הא [כמו שגורס ר"ח] אמאי לית ליה לרצ חסדא הא סברא [פי' למה לא נתן הפירות לרב אידי הרי הביא עדות שהוא קרוב], [ראה מהרש"א, חסן ישועות, קיקיון דיונה, ועדיין צ"ע],

יש לפרש בענין אחר וצדוק ולכן לא כתבתי, ע"כ,

ולא נהירא לי, דהא לא [מוכח הא] [מוכחה. ו'] סוגיא דשמעתא שהודה על אכילת הפירות, אלא עדים היו דדצר, ולא היה יכול לכפור,

והא דלמרינן צ"פ מי שמת [לקמן דף קנו] ולמכור צנכסי אציו עד שיהא בן כ', ה"מ שמוכר לזכר הולאמו, אצל לפרע חוב אציו בית דין מוכרים מנן י"ג ואילן,

ואי נמי [פי' ונוכל לפרש גם כשאין לו שמר על ההלוואה, אלא] מלוה על פה היא כי גדלי לשתעי דינא צהדיהו וישנע ויטול, כדאמר רב פפא צשמעתא צתרייתא דמכילתין [לקמן קעו]. הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין, והני מילי שיש עדים שהלוה וישנע שלא פרעו ויטול:

[33,1] קריביה דרב אידי בר אבין שכיב, ושבק דיקלא [תוס'], רב אידי בר אבין אמר אנא קריבנא טפי, וההוא גברא אמר אנא קריבנא טפי [אמא ההוא גברא אמר אנא קריציה טפי] וממך שלא נודע מי קרוב יותר, החזיק אותו האיש בקרקע, לפי שהיה אלם יותר, כדאמר רב נחמן לקמיה גבי זה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי, כל דאלים גבר,

לסוף שנה או שנתיים אודי ליה [תוס'] ההוא ממזיק לרב אידי זר אצין דאיהו קריב טפי, אוקמה רב חסדא בדיה דרב אידי, א"ל רב אידי לרב חסדא ליהדר לי ההוא גברא פירי דאכל מההוא יומא עד השתא עד האידנא, מן היום שמת קרובי, שאכלם שלא כדין,

אמר [רב חסדא לרב אידי בר אבין], זה הוא שאומרים עליו אדם גדול הוא [בעין זה ברכות ל"ח ע"א, ובהים ה' ע"א], אמאן קא סמך מר לזכות צלילן אהאי אהולאמ פיו שמודה עכשיו שמתה קרוב יותר, הא קאמר דאנא מקריבנא טפי והא איכו דלמר עד השתא אנא קריצנא טפי, ואכל פירות כדין כל דאלים גבר, וזה שמודה עכשיו הרי הוא כמותן לך את האילן מדעמו [פי' כאילו נותנו לו במתנה עכשיו, ראה קצוה"ח סימן לד סק"ד בשם מהר"י בן לב לענין הודאת בעל דין שטעמו הוא משום דאיתנין עלה מתורת חיוב ומתורת מתנה כיון דיכול אדם לחייב עצמו כשאינו חייב, וזה שמודה שחייב הוי כאלו אמר חייב אני לך מנה ויכול לחייב עצמו], אף על פי שלא זכית בו מן הדין,

[ראה בהערות על רשב"ם הקצר שהקשה דסוף סוף הרי מודה עכשיו ומדוע לא יחזיר לו מה שאכל? ומסיים שם שמכאן ראה להסברא דהודאת בעל דין אינה מדין נאמנות אלא מדין התחייבות וכיון שכן אינה אלא מכאן ולהבא. עיי"ש],

[זה הוא שאומרים עליו אדם גדול הוא, על פי הגמ' שבת כ"ג ע"ב רב הונא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא מורש עליס חזי דהוה רגילי בשרגו טובא אמר תרי גברי ברברי נפקי מחבא נפקי מינייהו רב אידי בר אבין ורב חייא בן אבין. פורת יוסף]

אב"י ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא,

דף ל"ג ע"ב

כיון דאודי דשלא כדין החזיק עד עתה אודי וישלם פירות שאכל וכן הלכה, [וראה בדף על דף בשם הרב נתן געשטטנר שליט"א להסביר סברת המחלוקת]

אבני חן למסכת בבא בתרא

5. [ולכן אינו משלם עבור הפירות] דמינו דמאי אמר לא אכלמי פירות כי אם מעט [לכאורה יהיה צריך לשלם לו בשביל פירות מעט, וראה באילת השחר]. כגון עייל כורא ואפיק טפי מכורא [והוצאתי רק מעט יותר מכורא], דזהכי הוה חזקה דלקמן [ל"ו ע"א], כי אמר אכלי טונא ודידי אכלי מהימן,

6. דאין כאן מה לי לשקר במקום עדים [פ' דלעיל ב# 2 אמרנו שיש עדים שאכל פירות ב' שנים, ועדים אלו שהוא הביא להעיד שהחזיק בשדה, הם נעשים עכשיו קטיגור נגדו, ואך אמרת שיש מינו שיכול לומר שלא אכל אלא מעט],

שאין ידוע אם לקח קרקע זו מצעליה אם לא [פ' ולכן אין זה מיקרי "במקום עדים" שהגם שוראי אכל, שמא שלו אכל, ולכן על הפירות נוכל לומר מינו שיכול לומר שאכל רק מעט, אבל לגבי הקרקע שאין לו מינו אנו מעמידין אותה ברשות בעלים הראשונים],

אלא לפי שאזכר שטרן במוך ג' שנים, מפסיד, [פ' שאם היה מביא ראיה שאכל עוד שנה היה הקרקע והפירות שלו, ובוה שאבד שטרן ואין לו ראיה לשנה שלישית איבד רק זכותו בקרקע, אבל לא נאמר בשביל זה, שאיבד כל זכויותיו, עד שאין לו אפילו מינו על הפירות],

7. ולא דמי להא דאביי ורבא דפליגי עליה דרב חסדא לעיל [33,1] [שאימורים שצריך לשלם גם הפירות שאכל בשני שנים הראשונים], דהתם כיון דלית צרכא מילתא דרב אידי קריב טפי, הרי נודע שאין לו חלק בקרקע, ופירות שאכל שלא כדין אכל, ואפי' בהודאת פיו ליחיד [אבל כאן עדיין נשאר ספק שמא שלו אכל],

אמר רב זביד מילתא בנאפי נפשה היא [הרשב"ם כבר הביא סברא זו בריבור לפני זה] והכי קאמר, אם מתחילה כשטענו בעל הקרקע מאי בעית צהאי ארעא **אם טען** אילו לא השיב לו מיין וצינתא, אלא **ואמר לפירות ירדתי** [תוס'] כדין אריס למחלה לשלם ולרביע, או שמכרת לי פירות עד עשר שנים,

נאמן צמה שאכל למפרע, ובשבעת היסת דוצינהו מיניה, ואע"ג דאיכא סהדי דאכלינהו לפירי, ושאין הקרקע קנוי לו, דלא חזיק איניש למיחא לארעא דחצריה ולמיכל פירי דחצריה בחנם, כדמפרש ואזיל,

ומיהו מכאן ולהבא לא יאכל צלא עדים ושטר שקנה הפירות, (דא"כ) [דאם לא כן ?] כל אדם ירד לקרקע חצירו ויאלץ פירותיו, ויאמר לפירות ירדתי, מאחר שלא נחש לערעורו של בעל הקרקע,

לאו מי אמר רב יהודה, האי מאן דנקיט [לקח ואחז] **מגלא כלי** גודרי ממרים המגל לגדור [ותובליא חבל לעלות לקל מרוב גובה, וי"מ מוצילא סל לקבל פירות **ואמר** בפנינו **איזיל איגדריה** [פ' לגדור תמרים שעל הדקל הגדריה שייכא בתמרים, ולא איירי בקציצת הדקל וכו'. תוס' עיי"ש] **לדיקלא דפלגיא** כלומר אלקוט הפירות **דובגיה ניהלי** [שמכר לי הפירות], **מוהימן** ושצקין ליה צ"ד ללקט הפירות צלא עדים ושטר, אחרי שאין ידוע שהעלים מוחזין בדבר קודם לקיטתו, ואם אחא חצריה וטען לא היו דברים מעולם [פ' מעולם לא מכרתי לך הפירות], אחר שלקט האילן, לית עליה אלא שבעת היסת,

[ונמצא שיש שני חילוקים בין הרשב"ם והר"ח, לפי הרשב"ם יש עדים על אכילת הפירות, והשני הודה לו שרב אידי קרוב יותר, ולפי הר"ח השני הודה מעצמו על אכילת פירות, ורב אידי הביא עדות שהוא קרוב],

[33,2] **זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי, האי אייתי סהדי דאבהתיה הוא** עד יום מותם ומעולם לא מכרו לאצותיו של זה השני, והאי אייתי סהדי דאכל שני חזקה,

אמר רב חסדא, מה לו לשקר לה שיש לו עדי חזקה, צמאי דטעין דשל אצותיו היא, **אי בעי** הוה א"ל להאי שיש לו עדות זכות אבות, **מיינך זבינתה ואכלתיה שני חזקה** הלכך מיינו דמאי טעין הכי ויזכה בטענה זו, והוא לא חשש לטעון [כן ?], כי טעין נמי של אצותיו, אע"ג דמכחש להו לעדים, מהימן,

אביי ורבא לא סבירא להו הא דרב חסדא, מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן כלומר כל טענה שאדם טוען, כגון זה שאמר של אצותי, ואמה רוצה לקיימה על ידי מה לי לשקר, וטענה זו מכחשת עדים, כי הכא, לא מהימנינן ליה, שהרי העדים מעידים שטענמו שקר, והיאך תקיימנה על ידי מה לי לשקר, הלא ודאי משקר הוא, וחזקת השלש שנים אינה כלום, דהוא לא חזקה שאין עמה טענה, והכי הלכתא,

[33,3] **ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא, אמר ליה מיינך זבני ואכלתיה שני חזקה, אזל אייתי סהדי דאכלה תרתי שני ועדיין היה מחזר לבקש עדות של שנה שלישית ולא מנא,**

אמר רב נחמן, הדרא ארעא דחמרתין שניין לא הוה חזקה והדרתי **פירי** של צ' השנים שאכל שלא כדין,

1. דהא לא טעין מעיקרא אריס הייתי ולפירות ירדתי, ד [אז] מהימנינן ליה כדלקמן, דשטרא לפירי לא עבדי איניש,

2. והני מיילי דלאיכא סהדי דאכלינהו לפירי [לחייבו לשלם עבורם], אכל אי ליכא סהדי דאכלינהו לפירי, אלא בהודאת פיו, והוא טעין דחצמיה מיין ואכלתינהו לפירי, דארעא ופירי דידי נינהו,

3. [אז יהיה הדין כן] ארעא כיון דלית ליה ראיה בשטר, ולא עדי חזקה הדרא למרה,

4. [אבל על הפירות אינו צריך לשלם, אלא] ומייז שבעת היסת על הפירות [צריך שישבע] דוצינהו מיניה [שאכן שילם עבור הפירות] [שבעת היסת: בשבעות מ' ע"ב איתא אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבעות היסת, מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו? אשתמוטי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוה לי ופרענא ליה] [חייב לישבע],

אבני חן למסכת בבא בתרא

היכי נדיינוה דייני להאי דינא,

1. שאילו היו שנים מעידים אותו שחטף, היינו מחייבין אותו לשלם, שאין אדם נאמן לחטוף דבר מיד חבירו ולומר שלי אני חוטף, אלא"כ יש לו עדים, דהעמך ממון על חוקתו, וזה המוחזק בו אין אדם יכול להוציאו ממנו בלא ראיה, והחוטף ממנו גזלן גמור,
 2. ואי נמי לא היה כאן עד אחד שחטף, כי אמר נמי חטפי ודידי חטפי מהימן, מיגו דאי הוה בעי הוה אמר לא חטפי, שהרי אנו רואים אותו מוחזק בממון,
 3. אי נמי כי איכא חד שחטף, אילו היה זה מכחישו לומר לא חטפתי, היה נשבע שלא חטף להכחיש העד, דעד אחד קס הוא לשבועה,
- ובג' דרכים הללו היה הדין פשוט, אבל הכא דאיכא עד אחד שחטף, וזה אינו מכחישו, אלא מודה שדאי חטף ודידיה חטף, היכי נדיינו דייני להאי דינא,

לישלם דהא מודי שחטף, ולא כל הימנו של חוטף לומר שלי חטפתי, דהעמך ממון על חוקתו [שהרי הוא בחזקת מי שחטף ממנו, אבל על עצם החטיפה], **ליכא תרי סהדי** דחטף, וצמיגו דאי בעי למימר לא חטפתי, מהימן נמי למימר דידי חטפי,

ליפטריה משום האי מיגו, **איכא חד סהדא** ואי אמר לא חטפי הוה בעי אישכנעוי להכחיש את העד,

לישתבע את השבועה שהעד מחייבו, אינו יכול ד **הא אמר מיחטף** **חטפה** הא מודי דחטף, והעד מחייבו לישבע שלא חטף, להכחיש את העד, דהכי משמע קרא (דברים יט) לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת וגו' לשלם ממון שהוא כופר, והעד מחייבו, לא יקום [עד אחד], אבל קס הוא לשבועה להכחיש את העד שלא חטף בממון זה,

וכיון דאמר דחטפה, הוה ליה כגזלן וגבי הך שבועה פסול כגזלן אלא כל שבועות [ראה קיקיון דיונה למה צריך לדמות אותה לגזלן], דהא לית ליה למימר לשתבע דדידיה חטף שאין זו שבועה המוטלת עליו, ולמפטריה בלא כלום אי אפשר שהרי הורע כמו של מיגו [פ' ע"י עד אחד?]

אמר (להו) [ליה] רבי אבא הוי הוה ליה האי חוטף כו' מחויב שבועה, שאינו יכול לישבע [תוס'], וכל המחויב שבועה **שאינו יכול לישבע, משלם [תוס']**,

- (וה"ו) [והכא נמי. ו'] [בגידן דידן במי שטוען מיגך ובגית, והביא עד אחד דאכל ג' שנים] איכא למימר כי האי גזונא [כמו שאמר ר' אבא גבי ההוא דחטף, פ' שלשה מוגזרים שהם ברורים],
1. כי הוה תרי סהדי דאכלה שני חוקה מוקמינן לה צידא דלוקת,
 2. ליכא סהדי דאכלה שני חוקה מפיקין לה מיניה ומהדרין למרה,
 3. איכא חד סהדא דאכלה שלש שנים, לשתבע, דעד אחד לשבועה קס,

[אבל למעשה אינו יכול לישבע] אפי' לא הוה קרקע [ראין גשבעין עליהן, אפ"ה]

אבל מקמי דליגדריה, אחא מריה דדיקלא ואמר להד"מ, לא מהימן מלקט, עד דמייתי ראיה,

ודוקא בשטען מחטילה לפירות ירדתי, נאמן כמה שכל כנר, אבל אם מחטלה טען מיגך וצנימה, ואח"כ טען לפירות ירדתי [אינו נאמן, דכסה"ג. ד"ס] שמכחש דכריו הראשונים, אינו טוען וחוזר וטוען [ראה לעיל ל"א ע"א דבבא"ג מודי אף עולא],

[אלמא] [מאי טעמא] לא חציף איניש [לאו משום דקאמר בפרהסיא איזיל ואיגדריה, קאמר דלא חציף, דאפילו ליכא בצנעא נמי שייד לא חציף איניש אם לא שלקחם דרך גניבה. תוס'] **דגזר דיקלא דלאו דיליה, הכא נמי לא חציף איניש למיכיל פירי דלאו דיליה,**

[ומקשה] **אי הכי אפי' ארעא נמי** [תוס'] כי טעין וצנימה מיגך, ליהמנוה בלא עדי חוקה, דלא חציף איניש למיחט בארעא דלא ידידיה היא, ולמיכל פירותיה?

ארעא אמרינן ליה אחוי שטרך,

אי הכי פירי נמי נימא אחוי שטרך? **שטרא לפירי לא עברי איניש,**

[33,4] **ההוא דאמר לחבריה, מאי בעית בהאי ארעא, א"ל מיגך ובגית, ואכלתיה שני חוקה,**

אייתי חד סהדא דאכלה תלת שני, סבור רבנן קמיה דאביי למימר היינו דין זה דומה לאותו דין של נסכא דרבי אבא [תוס'] [הענין גם בשבועות לב; מו.],

דההוא גברא [ראובן] **דחטף נסכא** [פ' החובת כסף וזלבר] **מחבריה** [משמעין], **אתא לקמיה דרבי אמי, הוה יתיב ר' אבא קמיה** [משמע דר' אבא היה תלמידו של ר' אמי וקשה וכו'. תוס' לקמן לד.], **אייתי [שמעון] חד סהדא דמיחטף חטפא מיניה, אמר ליה [ראובן] אין חטפי ודידי חטפי,**

ולא ללמוד מדר' אבא היו צריכין, דמילתא דפשיטא היא [שזה שאומר מיגך ובגית וכו'] ששלם הקרקע, אחרי שאין לו שני עדים, ודומיא צעלמא מדמינן אותו, אי נמי, לכך היו מדמינן האי דינא לנסכא דר' אבא, כי היכי דלהדר פירי עס ארעא, דהוי כמי שיש עדים דלכל פירות [פ' שאותו העד שהעיד שאכל ג' שנים כיון שהוא עצמו הביאו הוי כאילו יש עדים שאכל] דכלא עדים לא מהדרי פירות (דלעיל דרז נחמן) אלא קרקע לחוד [כרז נחמן לעיל ?] [וקאי על מזה שכתב לעיל בר"ה והדרי פירי]

אמר רבי אמי

דף ל"ד ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

דאמרינן היכי לידיינו דייני להאי דינא, נייחציה להדורי פירי ליכא תרי סהדי דאכלינהו, ואי משום דאודי הא טעין ואמר ידיי אכלי, וכה"ג ליכא הודאה לחיוביה,

ניפטריה צמיגו, הא איכא חד סהדא דאמר דאכלינהו לפירי תרתין שנין ואינו יכול לכפור בדברי העד לישבע לשקר,

נייחציה שבעה צעד אחד, דאי הו (תרוייהו) [תרי סהדי ?] מחייבי ליה ממונא, וכ"מ שנים מחייבין אותו ממון, אחד מחייב אותו שבעה ? כי אמרי' עד אחד לשבעה אחי, היכא דקא כפר במאי דמסהיד סהדא חד, הוא דמשחבע דלא היו דברים מעולם, אבל הכא הא קא מודי דאכל, אלא טוען ידיי אכלי, @ הו"ל מחויב שבעה ואינו יכול לישבע, ומשלים,

כן נראה שיעה זו צעירי, ושזב מנאמיה כן צפי' ר"ת, וש לשונות אחרים ואין צהם ממש,

[ומבאן ואילך בא הרשב"ם לומר דהלכה כרבי אבא, אע"פ שרב ושמואל פליגי עליהו],

וקי"ל צהא כרבי אבא, מדליף אציי מינה, ואף על גז דפליגי עליה רב ושמואל צפרק כל הגשעין (שבעות דף מו), דאמרי חורה שבעה לסיני [במסכת שבועות מ"ה ע"א במשנה תנן היו שניהם חשודין חורה שבעה למקומה, ובגמ' מ"ז ע"א להיכן חורה? אמר רב אמי רבותינו שבבבל אמרו [רב ושמואל] חורה שבעה לסיני ופרש"י לשבעות הר סיני שהשביע הקד"ש את ישראל על לא תגזול והוא יפרע מן הכופר ממון לחצירו. והרשב"ם מביא ראיה דרב ושמואל סברי דלא אמרינן כיון שאינו יכול לישבע משלם כדמסיק בסמוך], והמואל מחצירו עליו הראיה [ומי שהמעות בידו לא ישלם אלא אם מביאין לו ראיה],

ותנן גמי חסם [בשבועות] וכן היתומים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבעה, ורב ושמואל דאמרי תרוייהו, לא שנו [דרבשבעה מיהת יפרעו יתמי מלוה שהוציאו שטר על יתמי לוח] אלא שמת מלוה צמי הלוה [שחייב השבעה בא לאחר שמת הלוה ואז כבר מת המלוה ובא השבעה על היתומים עצמן] אבל מת לוח צמי מלוה, כבר נתחייב מלוה [עצמן] לצמי לוח שבעה, שהרי לא היה המלוה מוציא מעות מהיתומים אלא בשבעה ואין אדם מוריש שבעה לצניו, ממון שהוא מחויב עליו שבעה,

אלמא הואיל ומחויב שבעה שלא התקבלתי חוב זה, ויתומין אין יכולין לישבע כן, אלא שלא פקדנו אבא, ואין זו שבעה המוטלת על אציהם, וגם יתומים של לוח אין יכולין לישבע שפרעו אציהם, קא אמרי רב ושמואל שלא יפרע, אלמא המחויב שבעה ואינו יכול לישבע לא זה ולא זה סבירא לרב ושמואל חורה שבעה לסיני, ואין כאן לא שבעה ולא פרעון,

ור' אלעזר פליג עליהו [שבועות מ"ח ע"א] ואמר יורשין נשבעין שבעת יורשים וטועלין, דלא ס"ל לרב ושמואל, ואמרי' חסם [שם מו:] האי דיינא דעבד כר"א עבד, דעבד כרב ושמואל עבד,

אפי"ה הלכתא כר' אבא ולא כרב ושמואל, דאמרינן חסם הו דלא להסיק עליה

לא משבעין ליה, [ד?] על מאי דאסהיד סהדא, (ד?) לא כפר ליה [על מה שאומר העד שאכל ג' שנים], אלא מודי ליה דאכל, וטוען אין אכלי וידיי אכלי [ולכן אמרינן כיון שאינו יכול לישבע משלם],

א"ל אביי לרבי אבא, מי דמי התם צדרי' אבא (הוה) [ההוא. ד"ס] חד סהדא לאורועי לחוטף קאתי דהא מסהיד ציה שחטף, והורע כמו של מיגו דחוטף, ומחייבו שבעה, ומתוך שלא יכול לישבע משלים,

כי אתי אחרינא בהדיה דאילו אתא [עוד] חד סהדא שמעיד כמוסו שראוהו שחטף מופקין לה מוניה דחוטף, ולא תועיל לו שבעה, אפי' אם יוכל לישבע,

הכא צדין קרקע זה [בזה שמוען מויד ובניה], ההוא סהדא לסיועי ציה קא אתי שמעיד שהחזיק צה שלש שנים וזכה צה כי אתא אחרינא דאי איכא חד סהדא אחרינא עם זה מוקמינן לה בדיה דמחזיק, והיאך תאמר שעל ידי. העקוב למישרן] עד זה, יתחייב שבעה, ומתוך שאינו יכול לישבע משלים, והרי לא צא להורע כמו,

ומ"מ זה יפסיד הקרקע [פ'] שאינו מוען שלא יפסיד הקרקע שהרי ודאי יהיה כן שהרי אין לו חזקה, אלא הקושיא הוא איך ס"ד שנחייבו שבעה ע"י עד זה שבא לסייעו] שהרי אין לו עדי חזקה [אלא אחד. ד"ס],

אלא אי דמיא הא דרבי אבא, [34,1] לחד סהדא, ולתרתני שני ולפירי כגון ראובן דתבעיה לשמעון, וא"ל (גולתה) [גולתיה. ו'] לארעאי ואכלת פירותיה שנמים, וא"ל שמעון וצנתה ניהלי, ולית לשמעון עדי חזקה [פ'] שאין לו שני עדים רק עד אחד. וכאן לא ציין בד"ם המלים "אלא אחד" אלא הציון הוא בסוף ד"ה הכא "עדי חזקה אלא אחד". ובעו"ה ציין כן באן ע"פ דפו"י, ואם הוא ע"פ הד"ם הוא טעות], דיינא הוא לאהדורי ארעא למרה, מכיון דלית ליה עדי חזקה, ולפירי משחבע דצוניה אכלמינן, דקי"ל הפה שאסר הוא שהחזיק,

(ואע"ג) [דלע"ג ?] [שאינו אומר דבר חדש רק מסביר מה שאמר כבר] דמהדר לה לארעא, פירי לא מהדר, דהא ליכא סהדי דאכיל הפירות, ומיגו דיכול למימר לא אכלי כלל, יכול למימר גמי אכלי צוצני, ולית ליה (עלה) [עלי]. ד"ס] אלא שבעה [פ'] כיון שיש עד אחד יש לראובן על שמעון שבעה. ד"ס],

אבל אי איכא סהדי דאכל פירי תרתין שנין, מחייבין ליה להדורי אפי' פירי, כרב נתמן דאמר דהרא ארעא והדרי פירי,

[ועכשיו מבושך להסביר האופן שדומה לדרב אבא] ואיימי ראובן חד סהדא דאכל פירי (תרתין שנין ?), וכגון שמעיד שלא אכל כי אס' צ' שנים, דלאו לסיועי לשמעון קאתי [פ'] ראובן הראשון שבא עד אחד על ג' שנים הרי עד זה בא לסייעו והיה קשה איך נאמר שזה מחייבו שבעה, אבל עד שבא על ב' שנים אינו מסייעוהו ואדרבה הוא בא לחייבו על אכילת שני שנים],

[ו ?] אמר שמעון אין אכלי וידיי אכלי, שקניתי הקרקע והפירות, אפס [פ'] אבל לא מהדמי בשערי הא, הוא דאיכא לדמויי לרבי אבא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[הזמינו עצמכם שלא ללמוד ממנה במקום אחר. רש"י שם] עשו תקנה שלא להוסיף על דברי רב ושמואל, ללמוד מדין זה דיתומים מן היתומים לשאר דינין, ולומר חזרה שבויה לסיני,

דצדין זה לצדו דיתומים מן היתומים הוא דק"ל כרז ושמואל צדיעצד, משום תקנת יתומים בני לוי, דחסינן עליהו [פ' שאנו מרחמין עליהם, מלשון חוס ורחם] שלא לפרע מהן בלא שבויה מעלייתא,

אבל צשאר דינין קי"ל כר' אבא, דהמחויב שבויה ואינו יכול לישבע משלם, וגם ר"ח פסק דהלכתא כרבי אבא:

דף ל"ד ע"ב

[34,2] **ההוא ארבא** ספיה שגנה דהוו מינצו עלה בי תרי, **האי אמר דידי היא, והאי אמר דידי היא** ולא זה ולא זה מוחזקין זה מדלא רמי עלה מממנתין דשנים אחזין בטלית שזה נוטל "עד מקום שידו מגעת" וזה נוטל "עד מקום שידו מגעת" [לשון זה בברייתא ואינה במשנה. רש"ש, והוא בב"מ ז' ע"א והלשון שם שנים ארוקים בטלית], ולא אמרינן כל דאליס גבר כן פיר"ח,

אתא חד מינייהו לבי דינא, ואמר תיפסוה [שב"ד יתפסו את הספינה] פן ימכרנה [אידיך]. אבל חזקה שהחזיק זה אחר שערער זה עליה אינה כלום, דאין סהדי שנתורת חטיפה בזה לידו, **אדמייתינא סהדי דדידי היא** [אמר לב"ד שיחזיקו את הספינה עד שיביאו עדים שהספינה היא שלו], **תפסינן** מי לימא דחסינן לה ב"ד, [ונותן טעם לסברא שתפסינן] דהא אי לא משכח סהדי, הדרינן ומפסינן לה כדמעיקרא [פ' שב"ד מוסלקין דיהוה במנהג והרי היא כדמעיקרא], ולא הפסיד בעל הספינה בתפיסת ב"ד כלום,

או דלמא לא תפסינן דלמא [כי. ד"ס] לא משכח סהדי, [ו. ד"ס] לא הדרינן ומפסינן לה כדלקמן, ונמא שהפסיד בעל הספינה על ידינו, דאי הוה שציקין לה, דלמא הוה אליס וגבר בעל הספינה, ונמא זוכה בשלו, כן נ"ל טעם השאלה?

רב הונא אמר, תפסינן ס"ל כרז פפא דאמר מפסינן [וראה תוס' שחולק ע"ז] **רב יהודה אמר לא תפסינן** משום דס"ל לא מפסינן, כדלקמיה, והלכך לא תפסינן, דשמא זה אין לו עדים ושקין הוא (ו)מכל וכל [ו. ד"ס] ורובה להפסיד את חצירו, דמאחר דתפסי', יודע הוא דמו לא מפסינן,

אזל [הלך זה שבקש מב"ד שיתפסוה בשבילו, הלך לבקש עדים] **ולא אשכח סהדי, אמר להו אפקוה** [פ' אמר לב"ד שיפסקו את עצמן מן הספינה שכל זמן שהם מוחזקין בה לא יועיל תפיסתו] וכגון דאיתרמי מילתא דתפסינן לה כרז הונא, אי נמי שאמרו שניהם ל"צ לתפסא ודברי הכל **וכל דאליס גבר** צין צלחית צין צכח כמו שפסק רב נחמן לפנינו כל דאליס גבר # [וצ"ע דבראיות יכול להוציאה אף אם ב"ד מוחזקים בה?],

מפסינן או לא מפסינן דמאחר שגא ממון ישראל ציד צ"ד, אינן ראין להפקירו, אלא [ב"ד] מעבדין אותו ממון, עד שידעו למי ישיצו,

רב יהודה אמר, לא מפסינן, (רב פפא) [רב הונא] ובוה מיושב קושית התוס', וראה במנחת יהודה [אמר מפסינן כעין שמואלהו מתחלה שלדעת כן תפסוה, שאם לא יצא עדים יחזירוהו, וכל דאליס גבר, והלכתא **לא תפסינן, והיכא דתפס לא מפסינן** כרז יהודה:

[34,3] **זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי** צין צספיה צין צקרקע, ואין עדות ומוקד לזה יותר מזה, **אמר רב נחמן כל דאליס גבר,**

[ובא לשאול על רב נחמן שמצינו במקומות אחרים דלא אמרינן כל דאליס גבר] **ומאי שנא [תוס'] מושני שטרות היוצאין לפנינו ביום אחד** על שדה אחת של ראובן, שכתב שטר מתנה לשמעון, ושטר מתנה ללוי, ושניהם ציוס אחד, ונמא שאין זה מוחזק יותר מזה כלל, ואפי' נתבצר ששמעון צשחר ולוי אחרי צערב, אין @ הקדמה צשעות אלא צירושלים, כדאמר' צכתוצות [ד: צ] גבי ההוא עובדא דאימיה דרמי צר חמא, צפרא צתצתינהו לנכסי [בתבה אמה את הנכסים שלה] לרמי צר חמא, וצרמא [בערב] **תפסינא** [לנכסים שלה לבנה השני] למר עוקצא צר חמא, ואוקמיה [רב נחמן] ציד צר עוקצא [בשורא דרינא] אע"פ שהוא אחרון, [ו. ד"ס] משום האי טעמא [ד. ד"ס] אטו צירושלים יתצין. ד"ס] דכותצין שעות,

וכיון שלא פירש לו ראובן לשמעון השעה, נמא שלא זיכהו [צכתב] [צשטר. ד"ס] זה עד הערב, הואיל ולא נתפרש צו שעת שחרית, ונמא צניהס שוין,

דף ל"ה ע"א

דבר אמר יחלוקו [תוס'] דספיקא הוא, וליכא למימר הכא המוציא מחצירו, דאין אי מוחזק [יותר] מחצירו,

ושמואל אמר [תוס'], **שורא דרייני** [תוס'] לאמו שיהא נוטה לצ הדיינים, שהיה הנותן אוהבו או קרובו יותר, דודאי להוא גמר ואקני, לו יתנו את הקרקע,

[ויש בשורא מעלה יותר מיחלוקין] ושמא [עתה] וזה בעל הקרקע בשלו [שביוונו ב"ד אל האבות], אבל כשאמה אומר יחלוקו, צודאי אחד נטל החצי שלא כדין. שודא, לשון השלכה, ירה ציס [שמות טו] [מתרגמין] שדי צימא,

[ועבשוו בא למסקנת הקושיא] ולעיל נמי נימא רב נחמן חלוקה או שודא, ואמאי אמר כל דאליס גבר?

[ומתרינן] **התם צצ' שטרות ליכא למיקם עלה דמילתא** "היום או למחר" [הרשב"ם רגיל בלשון "היום או למחר"] שציא האחד עדים ויעול, שהרי השטרות שוין צומנן, ואפילו אם יצאו עדים ויעידו זה נכתב ונמסר צצקר, וזה צערב, הלא אין הקדמה צשעות, כמו שפירשנו למעלה,

[הא דלהלן פשיטא. וצ"ע] וליכא למימר שמא זה נמסר תחלה יוס או יומיס, או חדש, ואחר כך נמסר השני לשני?

דמאחר שנכתבו ציוס אחד, מסתמא גם ציוס אחד נמסרו, כמו שמוכיח לשון הכתוב

אבני חן למסכת בבא בתרא

בשטר,

הלכך רב אמר חולקין, ושמואל אמר שודא דדייני, דהואיל ואין לצרר לעולם הדין עם מי, משתלמין ב"ד בדיקין, ודין אמת,

אבל הכא זהאי קרקע [זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי] דליכא לא שטר ולא עדים, ו איכא למיקם עלה דמילתא אס יצאו [עדים] ויעידו של מי הוא, הלכך אין [כאן לומר] [לומר כאן ?] חלוקה ושודא, דשמואל יצאו עדים ויסתרו את הדין שדנו ב"ד, הלכך אין ב"ד נוקקין להם, לדון דין שסופו לצא לדי עיוות, אלא מניחים אותו, וכל דאלים גבר, עד שיצאו עדים ויצירו הדבר,

ומאי שנא הא דרב נחמן מזה דתנן, המחליף פרה בחמור [תוס'] וילדה וכיון שמשך בעל הפרה את החמור, נקנית הפרה לבעל החמור בכל מקום שהיא, דמטלטלין נקנין בחליפין, דתנן בקדושין (דף כח) כל הנעשה דמים באתר כיון שזכה זה, נחמיב זה בחליפין, ולכן אין הדבר ידוע הולד של מי הוא, שהרי לא ראה עדיין את פרתו, # [הלשון קשה והיה צריך לומר שהרי לא ראה את פרתו בשעת חליפין],

[ונקט חליפין] אבל במכירה דמים לא מצי למינקט, דאין מעות קונות, ויחזרו בהן [ובין המוכר ובין הלווקח יכולין לחזור, ואם יולד ולד יחזור בו המוכר, ויהיה הולד שלו, # ולא הבנתי למה לא אמר ויחזור בו המוכר?],

ואילו משכה לביתו אחר מתן מעות [משיכה לאו דוקא, שמושיבה קונה אף בלא מתן מעות. רש"י] מו לא מצי מוכר למימר ברשותי ילדה, דהא בציטא דלוקח קיימא, הלכך נקט חליפין בחמור ופרה, ולא דמים, ובפ' השואל פריך ונחזי ברשות דמאן קיימא, וליהוי אידך המוציא מחזירו עליו הראיה ? ומשני דקיימא באתר,

וכן המוכר שפחתו וילדה, זה אומר עד שלא מכרתי ילדה, וזה אומר משלקחתי ילדה, יחלוקו,

ומכירה נקט גבי שפחה, דעצד נקנה בכסף בלא משיכה, ומשנתן מעות נקנית לו השפחה ב"מ שהיא, והלכך אין ידוע ברשות מי ילדה, שהרי לא ראה אותה הלוקח בשעת מתן מעות,

והא הכא דאיכא למיקם עלה דמלתא, אס יצאו עדים ויעידו ברשות מי ילדה, ואפילו הכי לא אמרינן כל דאלים גבר, וקשיא לרב נחמן ?

התם גבי המחליף פרה בחמור להאי

דף ל"ה ע"ב

אית ליה דררא [risk] דממונא [תוס'] [דררא דממונא. מסרון ממון. רש"י ב"מ ב' ע"ב. וראה שט"ן], ולהאי אית ליה דררא דממונא, @

למריהו אית להו דררא דממונא, שהפירה והשפחה של שניהם היתה צוה אחר זה, וכל אחד ואחד טוען פרטי ושפחתי ילדה בהיותה ברשותי, אי נמי [או שבא היה המציאות שלעולם לא יתברר של מי הולד, ד] בשעת חליפין ילדה, ואין לצרר של מי היא הולד, הלכך יחלוקו, ושודא דדייני ליכא למימר הכא, אפי' לשמואל, דלא שייך למימר אלא גבי מתנה לשנים, שיראו ב"ד למי אוהב יותר, דלדידיה גמר ומקני,

אבל הכא דברב נחמן שזה אומר של אבותי כו', לא היתה הקרקע של אידך מעולם, אי דמר לא דמר, ואי דמר לא דמר,

וי"מ האי ומאי שנא מהמחליף כו' דאדשמואל פריך דקאמר שודא, והכא חזינן יחלוקו,

ואינה שיעת הגמרא, דהא בכתובות בפרק מי שהיה נשוי איתא עיקר מילתייהו דרב ושמואל, ופריך התם פירכי אחריני, ומהכא לא פריך, כל שכן הכא, דלמרמי אדרב נחמן נקט לה (הכא ?) למילתייהו,

אמרי [חכמי העיר] נהרדעי, אם בא אחד [איש שלישי] מן השוק, והחזיק בה בהך קרקע [דוה אומר של אבותי וזה אומר של אבותי] דאמר רב נחמן כל דאלים גבר, וצא זה השלישי ומטפה מהשנים אלו, הטוענין של אבותי, אין מוציאין אותה בב"ד מידו [ואפילו כתבו הרשאה זה לזה, הואיל ורשעים הם אין נוקקין להם. תוס'] של זה השלישי, ואע"ג דלא טעין [זה השלישי] מיד, דשמואל גס לבי הראשונים [פ'] לא רק השלישי לא שייך בה אלא גם ב' הראשונים], אין להם חלק בה,

דתני רבי חייה, גזלן של רבים וסבדי נהרדעי דגזלן כי האי מיירי, שגול משנים החלוקים בדבר, זה אומר שלי הוא, וזה אומר שלי לאו שמייה גזלן [תוס'] לכופו בדיינים להוציא מידו מה שגול,

רב אשי אמר, לעולם גזלן של רבים שמייה גזלן הואיל ולא טעין מיד, ומוציאים מידו, ומעמידין אותה בפני שנים הראשונים שיש להם טענת אבות, ומאי לא שמייה גזלן [רב אשי מפרש דברי ר' חייא מפני שר' חייא היה בשנת 200 ורב אשי היה יותר משני מאות שנים אחריו בשנת 427] דקאמר רבי חייא לא להקל עליו צא לפטרו מלשם, אלא להחמיר עליו ולומר,

שלא ניתן להשבון לא מיכפר [עונן] בהשצה [ראה בהגהות הב"ח], דאינו יודע למי ישיב, דמאחר שצא לידו צריך להשיב לצעלים, ולא להוציאה מתחת ידו ולהפקירה לשנים הראשונים, ו [ולומר] כל מאן דאלים גבר [דוה לא מוקרי השבח], כדפסקין לעיל [פ'] ומביא ראיה לדבריו, [ואי תפסינן לא מפיקין] דמאחר שצא ממון ישראל ביד ב"ד אין ראשון להפקירו כמו שפירשה הרשב"ם לעיל], כל שכן זה שנתורת גול צא לידו, והוא צריך להוציאה מתחת ידו, ואינו יודע למי ישיב,

והכי נמי אמרינן בהמוכר את הספינה [לקמן פס], א"ר לוי קשה עושן של מדות מעושן של עריות, ומפרש [התם] התם אפשר בתשוצה, והכא לא אפשר בתשוצה, דהמוכר [במדה] [במדת און. ד"ס] וגזל לריבס (ש. ד"ס) אינו יודע למי ישיב, ואליבא דרב אשי, איירי נמי ר' חייא במוכר במדה שאינה ישרה, לריבס, כן נראה

אבני חן למסכת בבא בתרא

צעיני שיטה זו:

ואמר לאחר שלש לקוחה היא ביד, הכי נמי דמהימן ולא יוכל זה לטעון לפירות הורדמיו, ומחאה נמי לא תועיל לו, מתקני רבנן מידי דאתי ביה ליה לירי פסידא בתמיה,

אלא איבעי ליה למחויי בתוך כל שלש, ומהניא ליה מחאה, ומדלג מיחה הפסיד, הכא נמי אם איתא דלפירא אחתיה, איבעי ליה למחויי בתוך שלש קודם שיחזיק,

אמר רב יהודה אמר רב, ישראל הבא מחמת עכו"ם הרי הוא כעכו"ם שדה שהכל יודעין שהיתה של ישראל, ואכלה עכו"ם שלש שנים או יותר, וטוען [העכו"ם] שלקחה מישראל, ואילו ישראל וקנה מההוא עכו"ם, ואכלה גם הוא אחר העכו"ם שני חזקה או יותר, לא הוי חזקה,

מה עכו"ם אין לו חזקה אלא בשטר, אף ישראל הבא מחמת עכו"ם אין לו חזקה, אלא בשטר,

אלא אחי מריה דארעא ומפיק ליה מידיה דישראל, וישראל לחיל וליתבע לעכו"ם דזבן מנייה, דאיתו הוא דאפסיד אנפשיה, דלא הוה ליה למוזן ארעא דישראל מעכו"ם, עד דלימא ליה [לעכו"ם] הכי לי שטר (ד. ד"ס) וצייני דזבנת לה מישראל, דדין חזקה לית ליה לעכו"ם, ולא [ל. ד"ס] כל מאן דאתי מחמתיה, דסתם עכו"ם גולגים הם, וישראל ירא למחות,

והלכך לא תקנו בהם חזקה, כדאמרינן לקמן בשמעתין, הני דבי ריש גלותא לא מחזקי, משום האי טעמא גופיה, שיראים אנו למחות, וישראל זה הבא מחמת עכו"ם, אע"פ שהחזיק, אין חזקתו כלום (וחזקה) [שחזקה. ד"ס] שאין עמה טענה היא, שהרי הוא טוען העכו"ם מכרה לי, אכל (איני) [איני. ו'] יודע היאך באת לידי העכו"ם, שיוכל למכרה,

אכל אי טען ישראל ואמר, יהב לי ההוא עכו"ם שטר וצייני דזבנת מינך, וראיתי בו שלקחה ממך, מהימן, דדמי למאן דא"ל, קמי ידיי וצנת ההוא עכו"ם מינך, דמסקי לקמן דמהימן, מיגו דאי בעי א"ל, מינך וצנתה ואכלתה שני חזקה, ודוקא בא מחמת עכו"ם, דאילו בא מחמת ישראל, אע"פ שלא דר בה (אלא יוס אחד?), אומן [ישראל] שמכרה [שמכר השרה] ליה [אלא יוס אחד?], וזה החזיק שלש שנים חזקה חזקה, כדאמר' לקמן (דף מא:). גבי ההוא דדר בקשתא צעילתא ארבע שני,

אמר רבא [בא להקשות על רב], ואי אמר ישראל

דף ל"ו ע"א

לירידי אמר לי עכו"ם דמינך זבנה, מהימן דמדאסיק אדעתיה למיטען הכי, ה"נ הוה מצי למיטען אגא וציתתה מינך ואכלתה שני חזקה דמהימן, הלכך מה לי לשקר וקושטא קאמר, מי איכא מידי דאילו עכו"ם אמר [דזבנה מישראל] לא מהימן, ואילו אמר ישראל משמיה דעכו"ם מהימן השתא נמי חזקה שאין עמה טענה היא, דאפי' אם טענתו אמת היא דאמר ליה עכו"ם דמישראל וצנתה, הלא אין דדבריו של עכו"ם כלום בלא שטר,

[שגינו במשנתנו] חזקתן שלש שנים מיום ליום וכו': א"ר אבא אי דלי ליה איהו גופיה צנא דפירי [חוס'] אם יש עדים, שהגביה המערער צנא דפירי מקרקע זו, על כחפיו של זה המחזיק, שטוען לקוחה היא ביד, מאחר שסייע לו להוליך הפירות לביתו, לאלתר הוי חזקה [ו] שוב אין יכול לטעון ולומר לא מכרתיה לו, שלא היה לו לסייעו בלקיטת הפירות, אלא היה לו למחות, ומדסייע לו הפסיד, וכמודה שמכר לו דמי, ור' חננאל פירש, אי איכא סהדי דיהב ליה לוקח למריה ארעא צנא דפירי, דורון להוליקה לביתו, נמצא שחכילת הפירות של לוקח, ומדידיה יהב ליה למוכר, ואין נראה צעיני,

אמר רב זבדי, ואם טען ואמר המערער, בתר דדלי ליה ללוקח צנא דפירי לפירות הורדמיו דין אריס למחאה ושלש ולרביע, ותלקו הוא דדלי ליה נאמן כלומר לא הפסיד צנא דדלי ליה,

וה"מ דנאמן בתוך שלש דאם איתא דזבנה מנייה, אמאי לא מחזקה בשטריה, אבל לאחר שלש אי טעין לפירות הורדמיו לא איתו נאמן, ואע"ג דלא דלי ליה צנא דפירי, דעד תלת שנין מחזקה איגש בשטריה, טפי לא מחזקה, והוה ליה ליה למחות בתוך שלש, כדמפרש ואזיל,

א"ל רב אשי לרב כהנא, אי לפירא אחתיה כי משכנתא דסורא לעשר שנים או לעשרים מאי הוה ליה לבעל השדה למעבר [חוס'] נמצא שכל המוריד את חבירו לפירות של שלש שנים או יותר, יפסיד קרקע שלו, הואיל ולא יהא נאמן לאחר שלש לטעון לפירות הורדמיו,

א"ל איבעי ליה למחויי בתוך שלש, ולומר לעדים, דעו לכם שלפירות הורדמיו לכך וכך שנים, וגוף הקרקע קנוי לי, שאם אין לו שטר מכירה ליה המחזיק, לא יוכל לטעון שטר היה לי ואבד כי לא מזהרתי בו אחר שלש, דכיון דמיחה בו בעל השדה היה לו להזהר בשטרו,

דאי לא תימא הכי [פ' אלא תאמר] דמחאה לחאזין שמוחה על הקרקע ומודי בפירות לאו מחאה היא, אלא [אם אמר] כדאמרינן לקמן [לח:]: פלגיא גולגא הוא דקאכיל ארעא ידיי בגולגותא למחר תבענא ליה בדינא,

הני משכנתא דסורא [וכ"ה לקמן לח.]. ומקנתא דרבנן הוא הך משכנתא, משום דהמלוה לחבירו על שדה אסור לאכול הפירות משום רבית, אכל בנכיתא מותר, כעין משכנתא דסורא דכתב בהו במושלם שניא אלין, תיפוק ארעא דא [ללוח] בלא כסף [ולא יהיה הלוח חייב כלום להמלוה] שמולה [ו. ד"ס] עשרה מנה על שדה, ולסוף עשר שנים חוזר הקרקע לבעלים בחנם, וממלא קונה פירות של כל שנה בזמנה, ואין כאן דר רבית, ואע"פ ששני הפירות כפלים, שהרי הוא קרוב לשכר וקרוב להפסד, שמקבל פירות של כל שנה בזמנה, ואפילו [ב. ד"ס] שנת שדפון שלא יהו שוין פירות השנה דינר,

[ובמשך הקושיא] אי כביש טומן המלוה ליה לשטר משכנתא גביה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ראה תורת חיים רביון שמונה שביעית גבי ערלה וכלאים, משמעו דהטעם דלא
הוי חזקה הוא מפני שאכל באיסור, ולכן מפרש הת"ח דמירי שורע בשביעית,
ואפילו איירי בספחים מירי שאכלה ולא הפקירה. עיי"ש].

וצפירוש ר"ם גרסין הכי, אכלה ערלה ושביעית וכלאים "הרי זו חזקה" [תוס'], ולא
נהירא,

תניא נמי הכי, אכלה ערלה שביעית וכלאים, אינה חזקה,

אמר רב יוסף אכלה שחת שלא הממין עד שמגדל המצודה, אלא ג' שנים
קצרה כשהיא שחמ, (ומאכיל) [להאכיל. ררי"ף] לזהממו, לא הוי חזקה אינה
חזקה, דשמיט ואכיל, ולא (היה אוכל) [אכל ?] כשאר בני אדם, ולפיכך לא חשש זה
למחות בו, שיש גרסים לדבר שירא הוא להחזיק כשאר בני אדם, לפי שגזול ירד זה,

אמר רבא ואי בצואר מחווא צנקה ממחוא קיימא קאי האי שחמ
[רבא היה דר במחוא ולכן אומר הלכה ששייך למקומו] הוי חזקה לפי
שעשירים הם, וזהממו (להם הרבה) [הרבה להם. ע"פ הררי"ף] ודרכם להאכיל
השדות לזהממו כשהן שחמ [והרי אבל כשאר בני אדם, ולכן הוי חזקה],

אמר רב נחמן, תפתיחא קרקע פמוחה ומלאה צקעים, ואינה מוילאה
פירומיה, לא הוי חזקה דמפני רעתה לא הקפיד למחות,
ורבי' חננאל פירש תפתיחא, שדה שלא חרש אותה אלא הוגשמה [פי' ירדו עליה
גשמים] ונשעה הרוח וחרשה השמש, ומצנקה, [כגון] [כמו. רש"י] פתחי חרשה
חרע זה, כגון זה אינה חזקה,

[ואומר עוד הלכה] אפיק בורא זרע כור ועייל בורא וליקט צו כור והכניס
לצימו, דכין דליכא הרוחה לא הוי חזקה דלא חשש זה למחות,

[ועוד הלכה] והני דבי ריש גלותא, לא מחזקי בן אס החזיק אחד מהן
בשדומינו, אינה חזקה, וזרין להזכר בשערו, דמחמת יראתן לא מיחו בהן [ובעי"ז]
באור"ח דק' בראשית כג ח', ולא מחזקינן בהו שמתוך שהם עשירים, ויש
להם צמים ושדות הרבה, מניחין בני אדם לדור צמתיים ושוקים, ושמים כדי
להשזים קרקע שלהם, וימצאום מתוקנים, וגם למחות אינן חוששים, לפי שצורע
יעלו את שלהם, כל זמן שיראו,

וי"מ [ראה ר"ג] לפי שעסוקין בצרכי צבור אין יודעין מני מחזיק בשלהן, ולא נהירא
[דלפי פי' השני אין טעם אמאי לא מחזקי בן. שיטה]:

[שנינו במשנתנו] והעבדים וכו': עבדים יש להם חזקה, והאמר
ר"ל הגודרות אין להן חזקה גודרות נא, וכל דבר המהלך בדרכים
ובשוקים, שיכול לומר מעצמו נכנס, או אמה הכנסתו לצימן והחזקת בו, אינה חזקה
ואין יכול לומר לקוח הוא צדי, והעבדים מהלכים הם בכל מקום,
[ובסיק הקושיא] ומנן [והמנן ?] דיש להם חזקה?

אלא אמר רבא [כל איש ישר הולך לא יאמין דדברי רב יהודה היו תליון בלי
פירוש עד אשר מות רב יהודה ונולד רבא, ועד שנתגדל, ואז השיב על דברי רב
יהודה, ורב יהודה היה מסבי מפומבדיתא והאריך ימים? אלא דהוא רבא תלמיד
רב נחמן, והיה בימיו של רב יהודה, וזה ברור. מנחת יהודה], אי אמר
ישראל קמי דידי זבנה עכו"ם מינך, וזבנה ניהלי כלומר שאני יודע
בציבור היינו חזקה שיש עמה טענה מהימן, מיגו דאי בעי א"ל, אנא
זבינתה מינך,

ואמר רב יהודה, האי מאן דנקיט מגלא ותובליא כזר פרישת
לה לעיל [לג:]: ואמר איזיל איגורה [אלקט פירותיה] לדקלא דפלגיא
דזבנתיה מיניה [שקניתי ממנו הפירות] מהימן, לא חציף איניש
למיגור דקלא דלאו דיליה,

ואמר רב יהודה, האי מאן דאחזיק מגורא [ממחיצת] דערודי
[חמורי חבר] ולבר [ולחורין] לא הוי חזקה,

[חיות השדה שצאות ואוכלות הורעים שצקצות השדה, ויש שעושין קירות וגודרין
השדה ומניחין קרקע חוץ לקיר מעט צדמות הסמוכות ליער, ומשליכים שם זרע
ומה שזומח צאות החיות ואוכלות אותן, ואין נכנסות בשדה]
[בצדמות הסמוכות ליער, והחיות צאות ואוכלות הורעים שצקצות השדה, ויש גודרין
השדה ומניחין מעט מן השדה מחוץ ומשליחין שם זרע, ומה שזומח צאות החיות
ואוכלות אותן ואין נכנסות לשדה. רש"י שעל הררי"ף] [ו]עכשיו [ו]. רש"י א"ס צא
אדם והחזיק בצאותו הקרקע חוץ לגדר אינה חזקה,

מ"ט מימר אמר דיכול לומר דכיון כל דזרע דכל מה דזרע בההוא קרקע
נמי ערודי אכלי ליה [וכן] לא איכפת ליה למחות, 1. דלא אחזיק כדמחזקי
איניש, לפיכך לא הויא חזקה,

דלא אחזיק ברמחזקי איניש,

לו. האי מאן דאחזיק מגורא דערודי ולבר לא הוי חזקה,
לו: אכל אס יש פחות מצית סאה לי' אילנות, הרי הן סמוכין
ביומר והוי כיער ועומד לקצוץ ולא הוי חזקה,
לו: אבל רצופין,
נר. והויא איתתא דאכלה דיקלא בתפשיחא תליסר שנין,

ואמר רב יהודה, אכלה ערלה [אס. ררי"ף] אחת מן השלש שנים הויא
שנת ערלה אינה חזקה, דלא איכפת ליה לצעל השדה בשנת ערלה, ולכן לא
מיחה, וכ"ש אס שלשתן שני ערלה,
[ומפרש] ערלה וכלאים אכילתן באיסור, שביעית הפקר לכל, לכן לא מיחה ולא הויא
חזקה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לירא מיד הצעלים ליד הרועה מושלמו [נמסרים] שחית, ומיד הרועה ליד הצעלים ערצית, ואין הולכות יחדות כלל:

[שנינו במשנתנו] ר' ישמעאל אומר שלשה חדשים וכו': לימא ניר חרישה, כדכתיב נירו לכס מיר (הושע י) איכא בינייהו, דרבי ישמעאל סבר ניר לא הוי חזקה אלא גמר פירי [הוי חזקה], הלכך נריך ג' חדשים בראשונה וג' באחרונה דכתיב גדל פרי כל זרעו, וי"ב חדשים באמצע דבעינן לזופין, ורבי עקיבא סבר ניר הוי חזקה הלכך בחדש אחד סגי כדי לעשות ניר,

ותסברא, לרבי עקיבא מאי איריא חודש,

דף ל"ו ע"ב

[כיון דבא לאשמועינן חידוש שבאיזה זמן קצר יש חזקה, לאשמועינן ד] אפילו יום אחד נמי יכול לעשות זו ניר?

אלא דכולי עלמא ניר לא הוי חזקה, והבא פירא רבא ופירא זומא איכא בינייהו ר' ישמעאל ס"ל דלא הוי חזקה עד שילקט פירא רבא, דהיינו כשנגמרה כל התבואה, לפיכך נריך שלשה חדשים, כגון שעורים ושכולת שועל ועדשים שגדלים בג' חדשים,

ור"ע סבר פירא זומא, דהיינו כגון שחת שגדל בשלשים יום הויא חזקה, אע"פ שלא נגמרה התבואה, אי נמי כגון ירק, דגדלין הירקות בחדש אחד,

ת"ר, ניר אינו חזקה, וי"א הרי זה חזקה, מאן י"א? אמר רב חסדא ר' אחא היא,

דתניא, גרה שנה ב' זריעה וזריעה ב' [שנים], גרה ב' וזריעה שנה, אינה חזקה, ר' אחא אומר הרי זו חזקה,

א"ר אשי, שאלית כל גדולי הדור [לשון גומא, וראה סוכה מז, בתובות יא, ב"ב נא, חולין מז,] ואמרו לי ניר הרי זה חזקה,

א"ל רב ביבי לרב נחמן, מאי טעמא דמ"ד ניר הוי חזקה? לא עביד איניש דכריבו ליה לארעיה, ושתיק ולא מיחה, ומדלא מיחה הפסיד,

ומ"מ דמ"ד ניר לא הוי חזקה, מימר אמר כל שיפא ושיפא כל קיסמים (דכרבו) [דכרבא. ר"ף, ד"ם] שנמחרשה לעייל ביה יכנס בה,

[פ' קאי על רוב חלקי המחרישה שהם של עין, ואמר בדרך גומא שיחרוש בה עד שלא ישאר מבעה קיסם] כלומר הלואי ויחרוש הרבה, עד שתכלה מתחרשו [פ' ויכלו כל הקיסמין לתוך החרישה] ומתפרה הקרקע, ואמ"כ אטלנה ואזרענה אני,

ומשני אמר רבא, הא דאמר ר"ל אין להן חזקה [היינו] לאלתר שהמחזיק בהן בציטו, אין יכול לטעון לקום הוא בידי, בלא עדים ובלא ראיה, [פ' שאינם] כשאר מטלטלין שאין יכולין להלך, ואין עשוי להשאל ולהשכיר (דנאמן בהן לומר לקום הוא [בידי] הואיל וישנו בציטו. כפל דברים) דכשאר מטלטלין הוי חזקה לאלתר, דהמוחזק בהן יכול לטעון שלי הוא שלקחתי,

אבל יש להן לעצדים ולגודרות חזקה לאחר ג' שנים שהיה לו לה המעורער למחות ולא מיחה,

אמר רבא, אם היה עמד כעני קמן מוטל בעריסה, יש לו חזקה לאלתר אם החזיק בו אחד, ואמר לקום הוא בידי נאמן, הואיל ואין יכול להלך, ולא דמי לגודרות, וגם אין עשוי להשאל ולהשכיר,

פשיטא דודאי מעצמו לא הלך? לא צריכא דאית ליה אימא דעבד ציט איתו המחזיק מדיר # [דיבור זה קשה ההבנה, וגם כוונת המילה "הדיר", אבל לכאורה הדיבור שייך כאן], מהו דתימא ניהוש דלמא אימיה עיילתיה להתם וטכחמיה שם דהשחא היינו גודרות, קמ"ל אימא לא מנשיא ברא [אמא אינה שוכחת בן],

הנהו עיזי דאכלו חושלא שעורים קלופים בנהרדעא שנכנסו בשדה [ורעו. ו'] אותה תבואה השטושה שם לשמש [פ' לייבש], וקיימא לן שן מועדת היא לעולם, וכי הויא בדרשות הניזק נזק שלם משלמת, ואין עדים מעדיין מה אכלו מעט או הרבה, אתא מרי חושלא תפסינהו, והוה קא טעין טובא, וטוען בעל השדה כי הרבה אכלו, יותר מכדי דמיהן של עזים הללו,

אמר אבוב דשמואל, יכול לטעון עד כדי דמיהן של עזים, מ"ט מיגו דאי בעי אמר דיכול למימר בעל השדה לקוחות הן בידי דהא תפס בהו, ומיהמן, כי קאמר נמי כך וכך אכלו מהימן, וקיימא לן האי מהימן בשבועה [לכאורה הכוונה על שבועת היסת], אכל בטיפי מכדי דמיהן, דליכא מיגו, לא מהימן אלא בעדים,

[ומקשה] והאמר ר"ל, הגודרות אין להן חזקה ואמאי יכול לטעון עד כדי דמיהן, הא ליכא מיגו, דלא מצי למימר לקוחין הן בידי?

שאני עיזי דאע"ג דגודרות נינהו דמסירה לרועה כיון דמסירי לרועה, מתוך שמשנות [פ' פראים] הן יותר מאילים וכצנעים [פ' שעירים דרבין לחזק יותר מאילים וכבשים ולכן צריכין רועה לשמורם] ואין אדם יכול להחזיק בהן בדרך [פ' כיון שאינם הולכים בלי שמירה אין אדם יכול לגזול אותם] לפיכך יש להן חזקה,

והא איכא צפרא שהולכים יחדות מצית הצעלים, עד צית הרועה ופניא שהרועה מציאן מן השדה עד תוך העיר, וכל אחת הולכת מעצמה לצית הצעלים?

בנהרדעא, טייעי ישמעאלים [ש]נגזים [הס. רי"ף] שביחי, ומירא

אבני חן למסכת בבא בתרא

את תבואתו ומסק את זיתיו וכנס את קייצו הרי אלו ג' שנים, אלמא משליקט ג' פירות בשדה אחת בשנה אחת בג' זמנים זה אחר זה, חשיב לה חזקה,

אבל חכמים אומרים פירות ג' שנים זריך (עד. ד"ס) שיגדור בתמרים ג' גדירות כו' עד שיגדור [בתמרים] שלש גדירות ויבצור [בענבים] ג' בצירות וימסוק זיתים ג' מסיקות,

מאי בינייהו בין רב ושמואל, [הא] בין למר ובין למר, ג' שנים צעין?

אמר אביי, דקל נערה איכא בינייהו דקל ילדה וצמורה, דפחות מג' שנים שלמות טוענת ג' פעמים, דלשמואל הויל חזקה בג' גדירות אע"ג דליכא ג' שנים שלמות, # [אולי הסברא דהגם דאמרינן ג' שנים זהיר אינש בשטריה, אין הפרוש ג' שנים מיום ליום, אלא כיון שהוציא השדה פירות ג' שנים, מרגיש האדם שכבר אין לו בעיות עם עוררים ושוב אינו זהיר בשטריה], ולרצ צעין ג' שנים מיום ליום,

ורצנו חננאל פירש, דקל נערה דקל המסיר פירותיו קודם גמרן, מלשון גס קלני גְּעָפִי (נחמיה ה) [חצני כן יקרא בנף הבגד, נעדרתי ענינו תנועת דבר מה בחזקה להפיל ממנו מה שעליו כמו התנערי מעפר. מצודות], לדברי שמואל דאמר צעין ג' גדירות לא הויל חזקה דהא לא גדר, לדברי רב דאמר צעין ג' שנים והרי הוא [מחזיק] [מוחזק] זו ג' שנים והויל חזקה, ולפי הלשון הויל אפי' שמואל לא צא לגרוע מג' שנים [פ' דאם היה גומר גידולו היה די בג' גדירות, אבל כיון שאינו גומרן צריך ג' שנים שלימות], והכי ק"ל,

ל"א פירש עוד דקל נערה, דקל דיופריין [דיו = שני, פריין = פירות. וברשב"ם הקצר הגורסא בשני מילים דיו פריין] שעושה פעמיים בשנה, לשמואל בשנה ומחצה הויל חזקה, דהא איכא ג' גדירות, ולרצ לא הויל חזקה דליכא ג' שנים, [שעושה שלש פעמים בשנה]:

[שנינו במשנתנו] אמר רבי ישמעאל, בד"א בשדה חלבן: אמר אביי מדרבי ישמעאל נשמע לרבנן ה"ג לה והכי פירושא (דר) [דמדר?] ישמעאל, דבשנה אחת הויל חזקה, בשדה אחת, בשלש לקיטות, בשלשה מקומות בשדה [ראה להלן שמופרש הרשב"ם דקסת שדה חילין על פני כולו מפחרין וכו'], דקתמי כנס את תבואתו ומסק את זיתיו כו', מדבריו נשמע להו לרבנן דפליגי עליה, כדאמר רב יהודה אמר שמואל לעיל, וצנו ג' שנים, דליכא פלוגתא בין ר' ישמעאל ובין רבנן אלא בשנה אחת וג' שנים, אצל כל מאי דאמר ר' ישמעאל בשנה אחת, אמרי רבנן בג' שנים,

היו לו שלשים אילנות [לכאורה הכוונה על גטיות] ממטע עשרה לביית סאה דבית סאה זריך לעשר גטיות, כדאמר בלא יחפור (לעיל דף כו), אצל אס [יש?] פחות מצית סאה לי' אילנות, הרי [הן] סמוכין ביותר והויל כייער [ועומד ליקצץ. רשב"ם הקצר, וראה תוס'] ולא הויל חזקה, דלא אחזיק כדמחזיקי אינשי, וביותר מצית סאה לי', נמי לא הויל חזקה בכל הקרקע, אלא כנגד מה שצריך לאילנות,

שלחו ליה בני פום נהרא [עיר היושבת על החדקל], לרב נחמן בר רב חסדא [שהיה מקומו בדרוקרת כדאיתא בתענית כ"א ע"ב. והיה גם מקומו של רב נחמן בר יצחק בר פלוגתיה], ילמדנו רבינו נירא הויל חזקה בשדה הצעל [פ' דבית השלחין אמרינן במתני' [כ"ח ע"א] דכיון שעושה פירות תדיר חזקתה ג' שנים מיום ליום] ודי צמזק י"צ חדש ושני ימים או לא הויל חזקה,

אמר להו [השיב להם ר"ב בר רב חסדא], ר' אחא וכל גדולי הדור אמרי, ניר הרי זה חזקה,

אמר רב נחמן בר יצחק "רבותא למיחשב גברי", הא רב ושמואל בבבל, ור' ישמעאל ור' עקיבא בא"י אמרי, ניר לא הויל חזקה,

ר' ישמעאל ורבי עקיבא מתני' היא כדאוקמינן דכ"ע ניר לא הויל חזקה, כלומר יום א' בשנה שגר צו שדהו אינה חזקה, להחשז כשנה שלמה לחשזן ג' שנים,

רב מאי היא, דאמר רב יהודה אמר רב, זו דברי ר' ישמעאל ורבי עקיבא דאמרי צממני' שדה הצעל חזקתו ג' שנים, ואינה מיום ליום, אלא י"ח חדשים לר' ישמעאל, וי"ד לר"ע,

אבל חכמים אומרים, חזקתה ג' שנים בכל דבר מיום ליום, ואליבייהו דהני רבנן פרישן [מתני'. ד"ס] צריש פירקין [לעיל כט]. טעמא דחזקת ג' שנים, דעד שלש שנים מחדהר אינש צשטריה, טפי לא מחדהר, וכוותייהו דהני רבנן אליבא דרב קיימי [ק. ד"ס] [פ' בן קיימי ההלכה] כדמוכח סוגיא דמכילתין, דלא חיל צחר לקיטת ג' פירות של ג' שנים, אלא ג' שנים שלמות צעין בכל דבר, ומשום דאין אדם נוהר צשטרו יותר מג' שנים,

מיום ליום למעוטי מאי, לאו למעוטי ניר דלא דהא אפי' פירא רצא ופירא זוטא קא ממעט [פ' דבוזה פליגי ר"י ור"ע כדאמר בראש העמוד, ובאו רבנן לומר דלא הויל חזקה] וכ"ש ניר, דהא מיום ליום קתמי למעוטי אפי' שנים מקוטעות, אלמא ניר לא חשיב חזקת יום אחד ידידה, כשנה שלמה, דאס כן די צ"צ חדש ושני ימים, ואין שלש שנים מיום ליום צעין,

שמואל מאי היא, דאמר רב יהודה אמר שמואל [ולעיל] אמר בשם רב? ראה רש"י סוכה ט' ע"א ד"ה כי אמריתיה קמיה דשמואל רב יהודה בר יחזקאל תלמידו של רב ושל שמואל היה, ולאחר פטירתו של רב היה אומר שמעות משמו, כך אמר לי רב, וכשהרציתי דברים לפני שמואל נחלק עליי. וכן לקבן ל"ח ע"ב ברשב"ם, ולקבן קל"ט ע"ב וברש"י ע"ז ט"ז ע"ב, ועוד],

זו דברי רבי ישמעאל ורבי עקיבא דאמרי צממני' אצל בשדה חילין כנס

אבני חן למסכת בבא בתרא

לאחד מכר הקרקע, ולאחד מכר האילנות, והחזיק כל אחד בשלו, כגון דרפק זה פורתא, [ובעל האילנות פשמיניהו חתך ענפיה קצת לצרכה, pruned] או עשה שום עבודת קרקע, כל אחד בשלו, דקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה, ולא בחזקת ג' שנים מיירי, ובהדיא מפרש לקמיה, דבשני לקוחות מיירי,

אמר רב זבד, זה קנה אילנות לפירומיהן בלא קרקע, שאם יבשו האילנות לא יטע אחרים במקומן וזה קנה כל הקרקע [ו?] אפי' אם יש שם ג' אילנות, דתנן בהמוכר את הספינה (לקמן פא) דקנה קרקע תחתיהם, וציניהן וחוצה להן כמלא אורה [אדם המולקט פירות] וסלו, ה"מ בלוקח אחד, הקונה אילנות בתוך של חצירו, דקנה קרקע, אבל הכא בשני לקוחות שלוקחין ביחד, זה אילנות וזה קרקע, מני אמר ליה בעל הקרקע לבעל האילנות, כי היכי דלדידי לית לי באילנות, לדידך נמי לית לך בקרקע, והכי מפרש לקמיה,

מתקיף לה רב פפא, אם כן [ש] אין לו לבעל אילנות בקרקע כלום, לימא ליה בעל קרקע לבעל אילנות כשיבש האילן עקור אילנך שקול וזיל, [ואע"פ שכך הוא אמת לרב זבד ? ראה תוס'] ולא מטע אחר במקומו,

אבל כל זמן שהוא טוען פירות אינו יכול לומר כן, ואע"ג דקרקע אין לו, האילן [יש לו] כמות שהוא יונק מן הקרקע [שהרי] קנאו לפירומיו, והכי נמי מוכח לקמן [בשמעתא] [בשמעתין. ד"ס] [לח.]. מדאמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, אי בורכמא רישקא זצין ליה כו', ובהמוכר את הספינה [דף פ"א] נמי תנן הקונה ב' אילנות בתוך שדה חצירו הרי זה לא קנה קרקע כו', ואם מתו [האילנות] אין לו קרקע, אלמא אע"ג דאין לו קרקע, קטני ולא יעקרו עד שימות, וה"ה להא דרב זבד,

אלא אמר רב פפא, זה קנה אילנות וחצי קרקע, וזה קנה חצי קרקע לאו דוקא חצי קרקע, אלא הנריך לאילנות תחתיהן וציניהן וחוצה להן כמלא אורה [אדם המולקט פירות] וסלו, אי נמי דוקא קאמר חצי, וכגון שכל הקרקע נריך לאילנות אם לא מפני שמכר הקרקע לחצירו, ואפילו לא הוו אלא ב' אילנות דקיימא לן בהמוכר את הספינה דאין להן קרקע, הכא יש להן, דכיון דשני לקוחות הן שקונין ביחד, מני אמר ליה בעל האילנות לבעל הקרקע, כי היכי דלדידך בעין יפה זצין, לדידי נמי כו', והכי מפרש לקמיה:

פשיטא, מכר קרקע ושייר אילנות לפניו אפי' אין אלא ב' יש לו [למוכר] קרקע כדי מחיית [לשון חיות ופרנסת] האילנות וזורק, וגם אם יבשו יטע אחרים במקומן, דודאי מוכר לעצמו שייר קרקע, והכי אמרינן בהדיא בהמוכר את הבית (לקמן עא) אמר רב הונא, אע"ג דאמור רבנן הקונה ב' אילנות בתוך של חצירו הרי זה לא קנה קרקע, מכר קרקע ושייר ב' אילנות לפניו יש לו קרקע,

ואפילו לר' עקיבא דאמר, פלוגמא דרבי עקיבא [דאמר דמוכר בעין יפה]

אבל עשרה בשנה זו, ועשרה בשנה זו, ועשרה בשנה זו, הרי זו חזקה דכמי שהחזיק ג' שנים בכל השדה דמי, (שהיה) [שהרי ?] אוכל בכל השנה מה שגדל בו [ראה לקמיה],

דף ל"ז ע"א

לאו מי אמר ר' ישמעאל, חד פירא הוי חזקה לכולהו פירי דצמקוס היתמיס מהני למקוס תבוצאה [הענבים], והקין [התאנים], וכאלו החזיק בשלש שנים, וכן כשכנס את תבוצתו, כמי שהחזיק בשלש שנים, שכן הטעם הזה הוי חזקת שלש שנים בכל השדה, אע"פ שלא החזיק בו בכולהו [כי אם] פעם אחת,

הכא נבמי חזקת מקוס י' אילנות של שנה ראשונה זו, משוצין כאלו החזיק נמי צמקוס העשרים, וכן בשניה, וכן בשלישית כאלו החזיק בכל שנה (בג') [בג']. העקוב למישור] אילנות חגי הוו חזקה להני, והני הוו חזקה להני,

והני מילי דהוי חזקה באילנות שלשים אילנות בג' שנים כה"ג היבא דלא אפיקו אחריו (כי העשרים) [שהעשרים ?], וראה ד"ס] לא עשו פירות, כי אם עשרה לצד בכל שנה, דומיא דרבי ישמעאל שמלקט כל מה שגדל בשדה, ופירש ר"מ, כגון צמט שות, שאין פירותיהם נגמרים עד ג' שנים [ובכל שנה נגמרת י' אילנות אחרות],

אבל אפיקו הני אילנות כולהו פירות בכל שנה ולא אבל, אלא י' מינייהו לא הויא (הוי) [הוי]. ד"ס היינו לשון רבים] הני י' חזקה לכי, דכיון דלא אכל כל הפירות, גילה על עצמו שהשדה אינה שלו, וירא להחזיק חזקה גמורה, ולפיכך לא חשש זה המערער למחות ולא הויא חזקה,

והוא דבאזוי באזוי לשון ציועה [פ' קרוע ומנוקב בגבבים, וכן בשדה שאוכל אילן באן ואילן שם בין האילנות, ונשאר אילנות ריקים בין הטעונים נראה השדה כאלו הוא מנוקב],

כלומר וה"מ דהוי חזקה כשאכל עשרה בכל שנה, היינו ע"י פיזור, שאכל ג' בכל בית סאה [פ' שאכל בכל בית סאה, ואין צריך עשרה יחד], דנמנא מחזיק כל השדה, אבל אכל י' אילנות ביחד צבית סאה זה, ובשנה שניה כמו כן צבית סאה שנייה. ד"ס], וכן בשלישית, אינה חזקה, דכל בית סאה חשוב שדה האילן בפני עצמו, ושדה שלם לא הוי חזקה לשדה אחר,

והיינו נמי דומיא דרבי ישמעאל, דכנס את תבוצתו ומסק את זיתיו כו', שצכל השדה הוא אוכל,

דסתם שדה האילן, על פני כולו מפוזרין [הגפנים ?] היתמיס והדקלים:

[37,1] זה החזיק באילנות, וזה החזיק בקרקע שני לקוחות שלקחו שדה האילן מאדם אחד ביחד, וכל הקרקע היה נריך לאילנות [פ'] שלא היה הקרקע גדולה יותר ממה שצריך להאילנות], שהיו נטועים [בה ?] כדין שדה אילן (והכי מתוקמא סוגיא דשמעתין. ליתא ברש"י ר"ף, # ויכולין לגרסה רק צריך לדעת שאין זה הפסק בהענין),

אבני חן למסכת בבא בתרא

ורבנן [דמוכר בעין רעה] לקמן בהמוכר את הבית בשני מקומות,

[במקום אחד בדרך סד.] גבי מוכר את הבית תנן, לא מכר את היציע כו' ולא את הצור ולא את הדות, אע"ג דכמעב לו עומקא ורומא, וזריך [המוכר] ליקח לו דרך [מן הלוקח כדי שילך לבורו וכו'] דברי רבי עקיבא ד מוכר בעין יפה מוכר ולא שייך צמצומו כלום, ותכמים אומרים אינו זריך ליקח לו דרך, דמוכר בעין רעה מוכר,

[ובמקום השני לקמן עא.] וגבי מוכר את השדה תנן נמי הכי, דאמרינן [לר"ע] מוכר בעין יפה מוכר [פ' לגבי הדרך שלא שייך, אבל הבור והדות לא מוכר] ולא שייך אל עצמו דרך ללכת אל צורו,

ה"ב [דמוכר בעין יפה, ולא שייך דרך] גבי בור ודות הוא דקאמר ר' עקיבא דלא עיבד דרך לעצמו סביבות הצור כלום, דלא מבחשו בארעא שיכול הלוקח לזרוע על שפתו, ולא ינעק עליו הלוקח לעקור צורו מכאן, דהא אינו מוזיק כלל, הלכך לא אסיק מוכר אדעתיה לעבד לעצמו כלום מן הקרקע # [דברים] אלו צריכין סברא, והלכך זריך ליקח ממנו דרך בדמים לילך אל צורו,

אבל אילנות

דף ל"ז ע"ב

דקמבחושי השרשים בארעא בקרקע וגם מעבדין את הממרישה שיוירי שייך ודאי אסיק אדעתיה לשייר לעצמו קרקע סביבות האילנות, כדי שלא יוכל הלוקח לערער עליו, ולומר כשיבשו אילנותיו, דאי לא שייך, לימא ליה כשיבשו האילן [יכול הלוקח לומר לו] עקור אילנא וזיל עקור אילנותיך שקול וזיל, דהא מוזקי לארעאי,

מוכר אילנות שפירש לו [המוכר ללוקח] כן, האילנות אינו מוכר לך, ושייך קרקע לפגיו והקרקע אינו מעבד לעצמי, פלוגתא דר"ע [דסבר בעין יפה מוכר] ורבנן [דסבר בעין רעה מוכר] בין לרב זצ"ל [דאמר לעיל ע"א שאין לו קרקע] בין לרב פפא [דאמר לעיל שיש לו חצי קרקע].

ובשני אילנות מיירי, דבשלה אילנות הכל מודים דקנה קרקע, כדמנן סתמא בהמוכר את הספינה [לקמן פא.] (ומוקמינן לה בגמ' כר"ע) [ומוקמינן לה בגמרא כרבנן ודמי ומוקי לה אפילו כר' עקיבא. חילופי גוסהאות, וכן הוא בתוס']. ומיהו רישא [שם פא.] דקמתי גבי שנים אין לו קרקע, לאו ר"ע היא כדמוכח בשלהי המוכר את הבית [לקמן עב] והתם פרשין לה,

לר"ע דאמר מוכר בעין יפה מוכר, אית ליה ללוקח, מקום האילנות על הקרקע, ליטע אחרים במקומן כשימותו,

[ראה ברכות ה. בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם מוכר חפץ לחבירו, מוכר עצב ולוקח שמח אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן נתן להם תורה לישראל ושמח, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתנו אל תעוובו, ולכאורה קשה מכאן דאמרינן דמוכר בעין יפה מוכר? וראה יכן כאן ב"ב

פ"ד אות ט וז"ל דדוקא במוכר מה שצריך לעצמו, כלקח טוב נתתי לכם, הוא עצב, אבל מוכר בית, מפתמא אין צריך לו, וכל הסוחרים ששים ושמוחים כשרבו להם קונים],

לרבנן לית ליה קרקע, ואם ימותו לא יטע אחרים במקומן, כדמנן סתמא הקונה שני אילנות לא קנה קרקע,

[ומפרש] לר"ע אית ליה, ואפילו לרב זביד דאמר [לעיל ע"א] אין לו כלומר דרב זביד נמי מצי למימר אליבא דר"ע, ולא הו"א מילתיה כפאלי, אלא כדברי הכל, ה"ב דקאמר רב זביד אין לו קרקע גבי שני לקוחות כדפרישית לעיל, דא"ל כי היכי דלדידי לית לי באילנות לא בעינן ולא בפירות לדידך נמי לית לך בקרקע [בקרקעות] אפי' במקום האילן וכשיבש מעקרנו ומלך, אבל הכא מוכר בעין יפה מוכר,

לרבנן לית ליה, ואפילו לרב פפא דאמר [לעיל ע"א] יש לו, ה"ב דיש לו קרקעות גבי שני לקוחות, דא"ל צעל האילנות לבעל הקרקע, כי היכי דלדידך זבין בעין יפה מה שמכר לך מן הקרקע, על מנת להיות הקרקע שלך עולמית היא ופירותיה, לדידי נמי זבין בעין יפה שאוכל פירות אילנותי לעולם, שאם ימותו אטע אחרים ממחיהך,

דאין אדם מוטע ולא לו [פ' שהמוכר אין לו אהבה לבעל הקרקע יותר מלבעל האילנות, ואיזה נגיעה יש לו לשנות ביניהם] למכור לזה בעין יפה, ולזה בעין רעה,

אבל הכא שעיבד לעצמו מוכר בעין רעה מוכר כל לגבי עצמו בעין רעה מוכר, כדי לשייר לעצמו,

אמרי נהרדעי, אבלן רצופין [פ' הרי"ף כגון שאין בין אילן לאילן ד' אמות] להני שלשים אילנות, כגון שנטועין ט"ו צבית סאה, אין לו חזקה, ואפילו אכלן כולן כל שלש שנים, דלא אחזיק כדמחזקי אינשי [ראה טבולא לו.], דאין ראויין לקיים אלא לעקור ולשרש,

מתקיף לה רבא כיון דמשום דנטועין מחוצרין לא הו"א חזקה, אלא מעתה האי מישראל ערוגה דאספסתא [עשב שזורעין לאכילת בהמות] במאי קני לה הרי [היא. ד"ס] זרועה רחופה ואפ"ה אמרי' צריס פירקין דהוי חזקה,

ומיהו לאו אתקפתא מעלימא היא, דהאי אורחיה והאי לאו אורחיה, האי מכחיש בצרעא טפי, והאי לא מכחיש טפי,

אלא רבא (הוא ד. ד"ס) לית ליה האי סברא, וצמילתא צעלמא הוא דמוקי להו לנהרדעי [פ' שהם אמרו רק "רצופין" ולא פירשו על מה, ובא רבא לפרשה בדרך גזומא גם על אספסתא, אבל כוונתו היה שלא סבר סברה זו כלל],

יש לפרש, אכלן רצופין אינה חזקה, שסופן לשרש אותו ולפור נטיעתו, שכן דרך אילנות לנטוע הרבה מחלה צמד, ואחר שגדלו [קנ"ה. ד"ס] מפזרים אותם, הלכך לא הוי חזקה, הו"ל ולשרש קיימא, ואין זו עיקר גידולן,

ולאיה לדבר דגבי נטיעות אשכחן י' לציט סאה, וצאילנות אמרו ג' לציט סאה, ועל כרחך נטיעות היו ממחלה והיו י' לציט סאה, וא"כ מיעטוס לג' צבית סאה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אחר במקומו של זה אחר שייבש או יקָזָך,

וְלִימָא לִי' מוכר בורכמא דרישקא [ראה לעיל ט"ז ע"ב שפירש רש"י כרכוס הגדל בגינה שהוא מעולה משאר כרכומים [saffron]] קרוג אוריינטי"ל זביני לך ורגילים למכרו בקרקע, ומניחו עד שיגמור פרוי ועוקרו, אף האילן שמכרתי לך לפירותיו, הקרקע לא מכרתי לך אלא להניח אילנך בקרקע שלי כל ימי שזריך לקרקע עד שייבש, היינו דומיא דכרכוס, ומאחר שיבש [ו]. ד"ס] לא תהני לו הקרקע עוד [פי' לאחר שייבש האילן ולא יהיה לבעל האילן שום הנאה ממה שאילן ייבש נטוע בקרקע, או יאמר לו בעל הקרקע עקור אילנך ולך. ובר"ם מביא גירסא שהוא דיבור אחד עם עקור בורכמא דרישקא וזיל], עקור בורכמא דרישקא וזיל כמו שעוקרים את הכרכוס אחר שנמצא, ואינו יכול ליטע כרכוס אחר במקומו, גם אמה לא תטע אילן אחר במקומו?

אלא אמר רבא, בבא מחמת טענה הכא הוא דקני לקרקע שמחת האילן, צדא מחמת הטענה שטוען למוכר, בפירוש מכרף לי האילן והקרקע שמחתיו ליטע אחר במקומו, ובשטר, ואכלמיה שני חזקה, ולא נזהרתי בשטרי יותר משלש שנים, דהשתא לא דמי לבורכמא דרישקא,

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא, לרב אשי מאחר שהקונה דקל יחיד, נאמן בטענה זו, ויטע אחר במקומו, [במקשה ומה יהיה באופן] ואי בורכמא דרישקא זבין ליה, אס מכר לו סתם דקל לפירותיו, ולא פירש לו קרקע, דקיימא לן אין לו קרקע, דאס יבש או נעקר לא יטע אחר במקומו, מאי ה"ל למוכר למעבד שלא יבא זה צא מחמת טענה, ויטע אחר במקומו, דכל אדם יטעון אחר שלש שנים שפירש לו קרקע, מאחר שהוא נאמן בטענתו?

איבעי ליה למחויי בתוך כל שלש, להודיע שלא מכר לו קרקע, אלא כי בורכמא דרישקא, ושוב לא יכול לטעון אחר שלש שטר היה לי ואבד, דכיון דמיתהו צו זה, היה לו להזהר בשטרו,

דאי לא תימא הכי [פי' אלא תאמר] דמחאה כי האי גוונא לא הויא מחאה, מאחר (שמודה) [שמוחק?] צו (ש?) אוכל עכשיו מן הקרקע מן הדין, דלא הויא מחאה, אלא בטוען פלגא גולגא הוא דלקמן [ע"ב],

[וב"ה לעיל לה:] הני משכנתא דסורא, דכתב בה הכי, במישלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף, אי כביש ליה [מלווה] לשטר משכנתא ואמר לקוחה היא בידך, הכי נמי דמהימן, מיתקני רבנן מילתא דאתי בה לידי פסידא?

אלא איבעי ליה למחויי, הכא נמי איבעי ליה למחויי:

מנני' [אין הכוונה שבא לפרש המשנה, שציון השני "מתני'" מושג מתחיל לפרש המשנה, אלא הוא כסימן הפסק מסוגיא שלפני זה, וזה שייך להסוגיא של המשנה שלש ארצות, ובאמת מקומו ראוי יותר אחר המשנה]

וכן דרך אספסתא כמו כן לזרעה הרבה ציחד רזופין, כמו שעושין לכרישין [leek] וכרוב [cabbage], # [צע"ג. אך מרומה עשב לברושין וכרוב?] ואח"כ עוקרין אותן, וממלא מן ערוגה גדולה [פי' עוקר כולן וחוזר ושותלן], והיינו דפריך רבא, אלא מעתה האי מישר דאספסתא כו', כן נראה בעיני,

אלא אמר רבא אי אית לן למימר מידי צרופין הכי אמרינן, מוכרין רצופין [לא כמו שאמר לעיל אין לו חוקה, אלא] אין לו קרקע כגון שנטועין יותר מ"י צבית סאה, דהכא לא אמרי' הקונה שלשה אילנות קנה קרקע, דאין זה שדה האילן דלעקור ולשרש קיימא,

א"ר זירא כתנאי [כלאים פ"ה מ"ב], כרם שהוא נטוע על פחות מארבע אמות שאין בין שורה לשורה אלא ג' אמות, אינו כרם, והמציא זרע לשם אינו לוקה משום לא תורע כרמך כלאים (דצרים כב) ומוותרין באכילה,

ר' שמעון אומר אינו כרם, וחכ"א הרי זו כרם, ורואין את האמצעיים שורה בין שתי שורות, רואין כאילו אין [דכל העומר ליעקר בעקור דמי, וחומרא היא גבי כלאים. מלאכת שלמה] והוא להו שש אמות בין שורה לשורה,

ולעיל נמי גבי מכרן רזופין לרצנן, רואין את האמצעיים כאילו אינן, ודינן כמפוזרין [היפך רצופין], וגבי מכרן רזופין יש לו קרקע, ולר"ש אין לו קרקע, והיינו כתנאי, דמיתלם דרבא [דאין לו קרקע] תנאי היא כר"ש ודלא כרצנן [הילכך לית הלכתא בוותיה, דק"ל יחיד ורבים הלכה כרבים. יד רמבא], ובהמוכר את הספינה [לקמן פב] מפרש כמה יהו מרוחקין יותר מד' אמות, ואכתי [ל?] הוי כרם,

אמרי נהרדעי, האי מאן דזבין דקלא לחבריה, קני ליה הלוקח לקרקע משפוליה עד תהומא שוליו (שמות כח) מתרגמינן שיפוליה, כלומר כל הקרקע בשולי האילן, דהיינו שפת הקרקע, עד מהוס של קרקע, שאע"פ שדקל יחיד הוא ומנן דאפי' [אם קנה] צ' [אילנות] אין לו קרקע? ה"מ סביבות האילן הוא דאין לו כלום, [שאין לו] כמו שיש ל [קונה] ג' [אילנות, דאו נותנין לו] צנייהן ומוזה לכן כמלא אורה [אדם המלקט פירות] וסלו, אבל [בקונה אילן אחד] תמחיו דאילן מיהא אית ליה, דכיון דאילן לפירותיו קונה, להתקיים מקרקע זו, גם אס ימות האילן [הדין הוא ש] יטע אחר במקומו [או לחפור בו בור ודות. גמ"י], ואשמעינן נמי דאין בעל השדה יכול לחפור תחת האילן, אפילו למטה מאלף אמה,

דף ל"ח ע"א יום הקדוש תש"ע

[דף זה למדנו ביו"ד תש"ע, ויש בה הענין דמחזיקין בנכסי בורה, ויש בזה רמז שקורין בספר יונה, שברח],

מתקיף לה רבא [לחכמי נהרדעי] אמאי קנה קרקע דכנגד האילן, מאחר דמן לא קנה קרקע כלל, [וכלל ד"ס] לא קנה, ודקשיא לכו דכיון דלהתקיים בקרקע זו קנאו, נמלא שקנה יניקת הקרקע גם ליטע

אבני חן למסכת בבא בתרא

הקרקע במחזיק אפי' שלא בפניו כגון ששניהם דרין בעיר אחת, ומיחה בפני שנים מן השוק שלא בפניו של מחזיק, אפי' הכי הויא מחאה, דחזרן דחברא אית ליה, ושמע המחזיק בדבר זה, והיה לו להזהר בשטר, ומדלא נזהר הפסיד, והלכך קמני עד שיהא עמו במדינה אחת, דכיון ששניהם במדינה אחת הויא מחאה, אע"פ שאינם בעיר אחת,

[אי הכי] אפי' יהודה וגליל נמי היה ביהודה והמחזיק בגליל מיהוי מחאה,

אי קסבר מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה דקמני דהיה ביהודה והמחזיק בגליל אינה חזקה, אפילו היה ב יהודה, ויהודה והמחזיק ביהודה בעיר אחרת נמי לא מיהוי מחאה ואמאי קמני עד שיהא עמו במדינה?

א"ר אבא בר ממל אמר רב, לעולם קסבר מחאה שלא בפניו הויא מחאה ומשום הכי קמני עד שיהא עמו במדינה, ודקשיא לך אפילו יהודה וגליל נמי מיהוי מחאה,

ומשנתנו בשעת חירום מיגררות יש בין יהודה וגליל שגו ואין שירות מנזירות מוז לזו, ואם ימחה, לא יבא הדבר לאזניו של מחזיק שיהר בשטר, והלכך לא הויא מחאה, וכיון דלא הויא מחאתו של מערער מחאה חזקה של זה נמי לא הוי חזקה, דטעמא דחזקה ג' שנים קונה, משום דמני טעין ליה מחזיק אמאי לא מחית בחוך שלש, ואילו הכא לא מני למטען הכי, דהא לא יכול למחות, דהא אינה מחאה,

ומ"ש יהודה וגליל דנקיט דכיון דבשעת חירום מיירי הוא הדין לכל המלכיות שיש חירום בין זו לזו, והכי הוה ליה למיתני, כל הארצות חלוקות לחזקה בשעת חירום,

ואית דמפרשי מ"ש יהודה וגליל דנקט, כיון דבשעת חירום מוקמת לה, מ"ש יהודה וגליל דלא הויא חזקה, אפילו יהודה ויהודה לא מיהוי חזקה,

ואין נראה בעיני, דאם כן הוה ליה למימר דכלעיל, אי הכי אפילו יהודה ויהודה נמי לא, ועוד דהכי מתרין ר' אבא בשעת חירום שנו, שיש חגרה בין המלכיות, אכל עיירות של מדינה ומדינה אין בינותם חגרה,

הא קא משמע לן ר' אבא,

דף ל"ח ע"ב

דתם יהודה וגליל אפי' בשעת שלום בשעת חירום דמי [והא דאמרינן לגבי גט, דהמביא גט ממדינת הים אינו צריך לומר בפני נכתב וכו'] כיון דאיכא עולי רגלים מושב שכיחי לקיימו. ראה תוס' [שאינן שירות מנזירות מוז לזו, אכל בשאר מלכיות אי איכא חירום לא הויא חזקה, אכל בשעת שלום הויא חזקה, דהא שירות מנזירות, והאי דקאמר רבי אבא בשעת חירום שנו הכי קאמר, יהודה וגליל הרי הן בשעת חירום של שאר מלכיות:]

[הסכימו גאונים ספרד [הר"י מנאש] וחכמי צרפת [ר"ת] על חירום זה שביארנו במשנה, דוקא בחירום של עסקי נפשות, אבל כל שאין שם חשש נפשות אע"פ שיש שם חשש ממונן אין זה מעכב שלא להחזיק זה על זה, וכן הסכימו שכל שבין ישמעאלים וגו' חירום ואין חזקה מזה על זה. מאירי]

אמרינן בגמרת ארץ ישראל, א"ר אלעזר אפי' שמי [אכסניות] [אכסניות]. כ"ה בירושלמי, בגמרא שם על משנה זו, ופירש הפני משה שתי אפרכיות provinces כמו אלו המקומות שלומי וגבירו שהן במוכות זו לזו כגון שלומי וגבירו והיכרן מפסיק ביניהם, ועומד ורואה אחד מחזיק בשדה שלו, אינה חזקה, עד שיהא עמו באותה העיר ובאותה מדינה,

רב אמר, עיקר חזקה הכנסת פירות, דאפי' ראהו חורש וקולר ומעמר ודש וזורה וזורה, ולא ראהו מכניס פירות, אינה חזקה עד שיראהו מכניס פירות,

מהני: שלש ארצות בארץ ישראל לחזקה חלוקות זו מזו לענין חזקה שלש שנים כדמפרש ואזיל יהודה, ועבר הירדן, והגליל,

היה ביהודה והחזיק בגליל שהיה הקרקע בגליל, והמחזיק זה אדם שלש שנים בלא מחאה, [או היה] בגליל והחזיק ביהודה, אינה חזקה כדמפרש טעמא בגמרא, דסתם יהודה וגליל כשעת חירום דמי, שאין שירות מנזירות מוז לזו, ולא הויא מחאת בעל הקרקע מחאה, שהרי אין מי שיגיד לו למחזיק שמיחה זה, ויהר בשטר, דהא אין שירות מנזירות,

הלכך, כיון דאיתו יכול למחות, אע"ג דלא מיחה לא הפסיד בשתיקתו, והיה לו לזה המחזיק לזהר בשטר, שהרי יודע שאין בעל הקרקע יכול למחות,

עד שיהא עמו במדינה אחת כגון שהיה ביהודה בעיר אחת והמחזיק ביהודה בעיר אחרת, דכיון דשירות מנזירות הוה ליה למחויי, ומדלא מיחה הפסיד,

אמר רבי יהודה לחלוק בל ומומר, דאין חלוקות לחזקה, דהיה בגליל והמחזיק ביהודה הויא חזקה, ואפילו היה באספמיה שהוא רחוק מהלך שנה מארץ ישראל והמחזיק בארץ ישראל הויא חזקה,

לא אמרו שלש שנים שהרי לך האריכו שני חזקה זמן מרובה של שלש שנים כדי שיעור, אלא כרי שיהא באספמיה [דהיינו ספרד, שפאני"א. שביניהם היה מולך שנה מארץ ישראל] שאם היה באספמיה, ויחזיק שנה ואם יחזיק זה בקרקע שלו שנה, ובחוך שנה ראשונה יבא הקול, [וילכו ויודיעוהו שנה ילכו בשנה שניה ויודיעוהו לבעל הקרקע, ויבא לשנה אחרת ולשנה שלישית יבא וימחה,

ובגמרא מפרש, אי בעי ר' יהודה מחאה בפניו או לא [פ' דמדריק הלשון "ויבא" וימחה שיבא בעל השדה בעצמו, ולא אמרינן שאם מוחה באספמיה יבא הקול עד ארץ ישראל],

ויותר ממהלך שנה אין דרך אדם להרחיק מצימו [ולכן תקנו ג' שנים], ולפי סה"ט תקנו,

וטעמא דר' יהודה לא משום דחלת שנין מזהיר איניש בשטריה, אלא כדמפרש כדי שיהא כו', וטעמא דחזקה לדידיה דלא שציק איניש דאכליה לארעיה בלא רשותיה ואפילו עשה אחת ושתיק, אלא לך האריכו שלש שנים, שפעמים (היה. ד"ס) המערער רחוק, אכל אי הוי המערער בעיר, הוי חזקה מיד כדאמר' לקמן בפירקין:

נב: מאי קסבר ת"ק דר' יהודה אי קסבר מחאה שמוחה בעל

אבני חן למסכת בבא בתרא

כי אמריתיה קמיה דשמואל, אמר לי פשיטא דמחזיקין וכי למחות בפניו הוא צריך דהא ממתינתין דקמיני שלש ארצות לחוקה, שמעינן דמחאה שלא בפניו הויה מחאה, ואיצעי ליה למחוי, ומדלגא מיסיה, הפסיד,

גמרת ירושלמי: רב אמר אין חזקה לצורח ולא מארץ לארץ ושמואל אמר יש להן חזקה אמר רב נחמן [נר רב יצחק (שנת 357)] קרא מסייע ליה (למר) [למה דמר שמואל (שנת 220)] ויתן לה המלך סריס אחד לאמר השב את כל אשר לה ואת כל תבואת השדה מיום עזבה את הארץ [ואף תבואות השדה אשר גדל בה מעת עזבה את השדה עד עתה. מצודות] ועד עתה (מלכים ב ח) [פ' מדרהוצרך המלך לצות להשיב את כל אשר לה, ש"מ מחזיקין בנכסי בורח ולא היתה יכולת בידה להוציא מיד המחזיקין ברין, ועל כן צעקה אל המלך וצוה להוציא מידם. פני משה על הירושלמי],

ורב מאי קמ"ל דקאמר מחזיקים צנכסי צורת, הא ודאי קמ"ל מחאה שלא בפניו הויה מחאה והיה לו למחות, הלכך חזקה נמי שלא בפניו בלא מחאה הויה חזקה, והא אמרה רב חדא זימנא דאמר ר' אבה בר ממל אמר רב לעיל לעולם מחאה שלא בפניו הויה מחאה כו' ומסתמא הוה שמעינן דקסתם מחאי סבירא ליה מדמפרש לה הכי?

אלא הא קמ"ל, דאפי' מיחה בפני ב' שאין יכולין לומר לו הויה מחאה כגון חגרינן, או שהולכין למדינת הים, ומרחיקין מאותו המלכות שדר בה המחזיק, (אפי') * [משום. מהרש"א] הכי [מן הטעם דחברך חברא] מחזיקין צנכסי צורת, (דמיהני) [ומהני ?] ליה מחאה כי הך, ואע"ג דהנך לא יאמרו לו למחזיק, [אפ"ה מהני] דחנך חנרא אית ליה, והלכך כיון דהויה מחאה חזקה נמי הויה חזקה,

* [בצ"ל נראה לי, ופירוש דאשמועינן רב דאפילו אין במקומו של בורח שיוכל למחות בפניהם, אלא חגרינן אם לא מיחה בפניהם הויה חזקה, אי נמי דירא למחות בפני שאינן חגרינן שירא שילכו לשם וידעו מקומו וירדפו אחריו בעלי חוביו מ"מ ה"ל למחות בפני חגרינן, ומשו"ה הויה חזקה וק"ל. מהרש"א],

ושמואל שהיה מקשה על דברי רב [לעיל בתחלת איכא דאמרי, כי אמריתיה קמיה דשמואל אמר לי פשיטא], ואומר פשיטא וכי למחות לפניו הוא צריך, להך רבותא [שגם אם מוחה לפני חגרינן] דקאמר רב לא אסיק אדעתיה, והלכך פריך שפיר מאי אתא רב לאשמועינן,

(ד)אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל אשינייא דשניין אליבא דרב, אתא לאשמועינן ולמימר, דהך רבותא לא סבירא ליה לשמואל כדמפרש ואזיל,

והוה מתמה פשיטא [פ' ולכן היה שמואל מתמה מפני שהוא לא סובר בן] מיחה בפני שני בני אדם, שיכולים לומר לו הויה מחאה, מיחה בפני שני בני אדם שאין יכולין לומר לו לא הויה מחאה,

ורב חברך חברא אית ליה, וחברא דחברך חברא אית ליה,

אמר רב יהודה אמר רב, אין מחזיקין בנכסי בורח [מחמת סכנת נפשות. מאירי, פ' שמבקשין אותו להמיתו, אבל בחוס' כתבו מחמת מומן עיי"ש] כלומר אם המחזיק אינה חזקה, כדמפרש ואזיל, דקסבר מחאה שלא בפניו לא הויה מחאה, וכיון דלא יכול למחות, גם זה לא יכול להחזיק, וכר' יהודה סבירא ליה דאמר צמתינתין ילכו ויודיעוהו שנה ויצא לשנה אחרת דמשמע דצריך למחות בפניו,

כי אמריתיה להא דרב קמיה דשמואל אחר פטירתו של רב שצא ללמוד לפני שמואל,

רב מת מקמיה. ו' שמואל, כדאיכא צמתינתין חולין (דף נה) דכל זמן שהיה רב קיים [רב היה ראש הישיבה בסורא שיושבת על הפרת] הוה שלם לי ר' יוסמן [שהיה מקומו בטבריה בארץ ישראל] לקדם רבינו צנצנל, כי נח נפשיה דרב שלם לי לשמואל לקדם (צצירנו) [צצירנו. ו' כו',

אמר לי שמואל וכי למחות בפניו הוא צריך צמתינה, אלא לא צריך למחות בפניו, דמחאה שלא בפניו הויה מחאה, והלכך מחזיקים נמי שלא בפניו, דאיצעי ליה למחוי,

ורב מאי קמ"ל, מחאה שלא בפניו לא הויה מחאה, ומקשה גמרי' והאמר רב מחאה שלא בפניו הויה מחאה כדאמר ר' אבה אמר רב לעיל [עמוד א'], לעולם קסבר מחאה שלא בפניו כו' (ומדפריך) [ומדמפרש] למילתיה דת"ק, איכא ליימר דסבירא ליה הכי,

רב טעמא [לטעמא] דתנא קמא פירש רב משום דקשיא רישא לסיפא וליכא לתרצה אלא כפי האי גוונא. וליה לא סבירא ליה- אלא כרבי יהודה סבירא ליה דתנא דידן קמפרש, וליה לא סבירא ליה,

סיכום:

[רב אמר שאין מחזיקין בנכסי בורח, ושואל שמואל והלא רב סבר שמחאה שלא בפניו הויה מחאה, ושואל הגמ' ומה בא רב לומר דמחאה של בפניו לא הויה מחאה והא רב תירץ לעיל דהוה מחאה? ומתירן חגמ' שוה שאמר בר אבא משמו לעיל דהויה מחאה טעמא דתנא דידן קמפרש וליה לא סבירא ליה],

ואיכא דאמרי אמר רב יהודה אמר רב, מחזיקים בנכסי בורח דמחאה שלא בפניו הויה מחאה, ואיצעי ליה למחוי, ומדלגא מיסיה הפסיד, דכיון דשיירות מציית און סהדי שנועד לו שאחרים המחזיקין צקרקע שלו, ולא מצי טעין לא ידעמי ולפיכך לא מחיתי,

דכי היכי # [אין הבוונה לעשות דמיון דכמו באן בן באן, אלא ר"ל דכיון דהוה מחאה יכול זה המחזיק לעשות חזקה] דמחאה שלא בפניו הויה מחאה, משום דחנך חנרא אית ליה, ושמע המחזיק מחמתו של זה המערער, הכי נמי נודע לו שהחזיק זה צקרקע שלו והוא לא מיסיה, ולפיכך הפסיד, והאי דנקט צורת לאו דוקא, דהוא הדין לכל (מרחיקי) [המרחיקים ?] [מ. ד"ס] ארצס, אלא אורחא דמילתא נקט, שאין דרך בני אדם להחזיק צקרקע של אחרים בגזל, אלא צקרקע צורת,

אבני חן למסכת בבא בתרא

קרקע זה שמחזיק, לאו מחאה היא, שהרי לא מיחה מחמת עצמו, והרי הוא כמי שאמר פלוני מחזיק בקרקעות של אחרים [דהיינו שלא ביושר] ולפוגמו מחזיק, ולא לערער, שהרי אינו מזכיר שהוא שלו, אבל אם פירש דקאכיל לארעאי בגולנותא, הרי מיחה מחמת עצמו והודיע שהקרקע שלו מחזיק בְּעוֹלָה, והוא מחאה,

ואע"ג דלא סיים למחר תבענא ליה דדינא, [מ"מ הוויא מחאה] (ופירוש) [דפירוש ?] הוא למאי דקאמר דקאכיל לארעאי בגולנותא,

אמר לעדים לא תימרו ליה [למחזיק] מחאה זו מאי?

אמר רב זביד, הא קאמר לא תימרו ליה ולא הוויא מחאה, דהא לא אמרו ליה עדים [למחזיק] מו [ומנין ידע להזהר בשמרו],

רב פפא אמר לעולם מחאה הוויא, דהכי קאמר להו לעדים לדיריה לא תימרו ליה, אבל לאחריני לאחריים אימרו תימרו להו וכיון שיאמרו לאחריים, יחזרו אותן אחרים, ויאמרו לו, ד חברך חבא אית ליה, חבא דחברך חבא אית ליה,

אמרו ליה [העדים שמיחה בפניהם] לא אמרינן ליה [אנו לא נאמר להמחזיק שאתה מוחית] לא קאי אהיכא דאמר להו לא תימרו ליה, דהא לרב זביד אפי' שמקו לא הוויא מחאה, וכל שכן הכא היכא שהשיבו כדכריו, אלא מילתא באפי נפשיה היא, וקאי אהיכא דאמר להו מחאה גמורה, וזיוס לומר לו, והם עוהו לא אמרי' ליה, ולא חזר ומיחה אחרי כן בפני עדים אחרים,

אמר רב זביד, הא קא אמרו ליה, לא אמרי' ליה וכיון שלא יאמרו לו, היה לו לזה למחות עוד בפני אחרים שיאמרו לו, ואם לא מיחה אחרי כן הפסיד,

רב פפא אמר אין צריך למחות עוד בפני אחרים, דמחאה מעלייתא היא, דהכי קאמר ליה, לדיריה לא אמרינן ליה שלא נלך עד מקומו לאחריני אמרי להו,

רב פפא קא דיין [פ' בשתי ההלכות אמר דהוי מחאה שבהלכה הראשונה דייק הלשון] לא תימרו "ליה", [ובהלכה השניה דייק הלשון] לא אמרינן "ליה", דמשמע [ליה] לא אמרי' (ליה) אבל לאחריני אמרינן? [מדלגא אמר לא תימרו [פ'] בלא מלת "ליה"], חברך חבא אית ליה, וחבא דחברך חבא אית ליה,

אמר להו לא תיפוק לכו שותא לא יא דבר מפיכם, דמשמע לא לו ולא לאחריים, שותא- דיבור, כמו שותא דיוקא בשוקא, או דאזוהי או דאמא (סוכה דף טו:),

אמר רב זביד, הא קאמר, לא תיפוק לכו שותא ואינה מחאה

אמר רבא, הלכתא אין מחזיקין בנכסי בורח דמחאה שלא בפניו לא הוויא מחאה, וכיון דלא מצי מערער למחויי מחזיק נמי לא מצי מחזיק,

ומחאה שלא בפניו הוויא מחאה והלכך חזקה שלא בפניו הוויא חזקה, ומשום הכי מחזיקין בנכסי בורח, דהא מצי למחויי, ומדלגא מיחה הפסיד, והיינו דקפריך גמרא תרתי,

תרתי בתמייה, משום דקשיא רישא לסיפא ?

ומשני לא קשיא כאן בורח מחמת ממון פסיק רבא הלכתא שלא בפניו הוויא מחאה, משום דמצי למחויי, וכל מקום שזה יכול למחות, חזקתו של חבירו בנכסיו הוויא חזקה, הוילי ולא מיחה, דכיון דמחמת חוב ממון הוא בורח, אין זה בורח אלא לאשתמוטי בעלמא, עד דהוה ליה ופרע, ואינו ירא למחות, דכיון דאנוס הוא, ואין לו מה לפרוע אין רודפין אחריו, ואם נודע מקומו שצרח שם אינו חושש,

כאן בורח מחמת מרדין מחמת רציחת נפשות ירא למחות, פן יודע מקום מחנותו, וירדוף גואל הדם אחריו כי יחס לבצו והשיגו והרגו, ובדיריה קפסיק רבא דאין מחזיקין בנכסי בורח, והכי הלכתא,

מרדין- (לשון. ד"ס) רציחה בלשון פרס, כדאמרינן בהגזל ומאכיל (ב"ק דף קז) השתא פרסאי דקפדי אשפיכות דמים ואמרי מרדין מרדין [פ'] וצועקין רציחה רציחה:

היכי דמו מחאה אמחאה שלא בפניו קאי, דפסיקנא לעיל דהוויא מחאה?

אמר רב זביד אמר לסקדי, פלניא גולנא הוא, לא הוויא מחאה שאפילו אם יאמרו עדים לשון זה למחזיק, לא אחי לאזדהורי בשטריה, דהא לא ידע אמאי קרי ליה גולן שיהר בשטרו,

אבל אמר לו פלניא גולנא הוא (דנקיט) [דקאכיל] לה לארעאי בגולנותא שהרי לא מכרמיה לו, דהשתא הוה ליה לאזדהורי בשטרו מכירת שדה (זה) [וז], מאחר שערער זה עליו, והלכך הוויא מחאה,

דף ל"ט ע"א

ולמחר תבענא ליה בדינא, הוויא מחאה ואי לא אמר למחר תבענא ליה בדינא ומפיקנא מיניה, אלא פלוני גולן דקאכיל לארעאי בגולנותא בלבד, הרי הוא כנותן פגם בחבירו, ולא כמוסר עדות ואינה מחאה, כן פר"ם [אבל בתוס' לעיל ע"ב כתבו שאינו צריך לומר ולמחר תבענא, ודי אם אומר דקאכיל לה לארעאי בגולנותא],

ל"א שמעתי משמועת רבי יעקב בר יקר ועיקר, פלניא גולנא הוא, ואפי' הזכיר על

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ורב פפא אינו חולק על זה],

למה לי למיתי [לבא] עד מקום המחזיק, או לשלם שלוחו למחות בפניו, ליתבי התם אדוכתיה באספמיא ולימחי בפני עדים, שהרי יכולין לבא ולומר לו [בסוף] [במוך] ג' אם ירצו,

התם עצה טובה קמ"ל דנייתי הוא עצמו ונשקול קרקע ופירותיו מיד המחזיק, שאם ימחה במקומו ולא ילך ויזיל עכשיו [פ' קודם שיעברו שלש שנים] מיד הפירות שאכל המחזיק, יזיל ממנו בטורת, דקשה [להוציא] גזל הנאכל, ומיהו לא דוקא מזריך ליה רבי יהודה לבא [הוא בעצמו למחות].

אלא הכי קאמר [דר' יהודה אומר שני דברים], 1. [מעם שצריך ג' שנים] לא אמרו דנריך ג' שנים, אלא כדי שאם יהיה המערער באספמיא, ומשהחזיק זה יזיל הקול, ויודיעוהו [לבעל השדה] שנה שניה, וימחה בתחלת שלש, ויכול הדבר לבא לאזניו של מחזיק בסוף שנה שלשית, 2. [ומוסף ר' יהודה לומר "ויבא לשנה אחרת" אין זה בחזרת חיוב אלא עצה טובה, שיבא הוא עצמו] ואז יש הנאה למערער דניתו ונשקול ארעא ופירי שאם ירצה הוא עצמו [לבא] [יבא]. בזה"מ בסוף שלש, ויקם קרקע ופירות, מעכשיו בלא דין ודברים [קודם שיחזיק בה המחזיק],

מודקא מותיב ליה רבא לרב נחמן, מכלל דלא סבירא ליה דמחאה שלא בפניו הויא מחאה, והאמר רבא מחאה שלא בפניו הויא מחאה לעיל פסק רבא הלכתא הכי,

בתר דשמעה מרב נחמן ומירך לו תשובה שהשיבהו סברה פסק רבא הכי,

אשכחניהו ר' יוסי בר' חנינא לתלמידיו דר' יוחנן, אמר להו מי אמר ר' יוחנן מחאה בכמה בפני כמה בני אדם? ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן, מחאה בפני שנים, ר' אבהו אמר ר' יוחנן מחאה בפני שלשה,

לימא בדרכה בר רב הונא [שאמר הלכה בדין לשון הרע] קא מיפלגי, דאמר רבה בר רב הונא, כל מילתא של גנאי דמתאמרא באפי תלתא,

דף ל"ט ע"ב

לית בה משום לישנא בישא אם יחזרו ויאמרו לזה כך אמר פלוני עליך # [וצריך להבין למה לא אמר סתם, שאם יחזור ויספר לאחר שלא שמע אותה אין בה משום לשה"ר]. וטעמא דמפרש בערכין גיט בערכין [בזו]. מ"ט חזק חזקא לית ליה, ואמר אביי התם דכל מילתא דעצידא לאיגלויי לית בה משום לישנא בישא*, והלכך גבי מחאה נמי מילתא דעצידא לאיגלויי בעינן [שימחה בפני ג']. כדי שיהיה המחזיק בטורח,

[ואמר אביי התם דכל מילתא דעצידא לאיגלויי לית בה משום לישנא בישא] [לכאורה לא נמצא כלשון הזה במוש' שם, רק זה יש שם בעיריין ט"ו ע"ב היכי דמי לישנא בישא? אמר רבה כגון דאמר איכא גורא בי פלגיא, אמר

אמרו ליה [העדים להמוחה] לא מפקין שותא לא קאי אהיכא דאמר להו לא תפיק לכו שותא, דהתם כ"ע לא פליגי דלא הויא מחאה, דין אהדרו ליה דין לא אהדרו ליה שום דיבור,

ומילתא באפי נפשיה הוא, וכגון שזה אוחס לאמר לו, והם אמרו לא מפקין שותא,

אמר רב פפא הכא ודאי מודיעא דלא הויא מחאה, הא קאמרי ליה לא מפקין שותא דמשמע לא לו ולא לאחרים [וגם רב וביד אינו חולק על זה],

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, האי נמי מחאה הויא, ד כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש שאינה מוטלת עליו לזכר, וגם אינו מפסיד אם אומר אם לא אומרה, אמר לה לבני אדם ולא אדעתיה כלומר אינו נותן אל לבו שקיצל הדבר עליו לכסותו, והלכך אינו צריך למחות בפני אחרים, שהרי מיחה בפני בני אדם שיכולין לומר לו,

והלכתא דין אמר הממחה, לא תימרו ליה מידי מהני מילי למחזיק, [וצין אמרו לו לא אמרינן ליה] וצין אמרו לא מפקין שותא, בכולהו הויא מחאה, בר מדאמר להו הממחה דלא תפיק לכו שותא, דלא הויא מחאה, וכן פסק ר"ם:

אמר רבא, אמר רב נחמן ואע"ג דאוחזיה רבא לרב נחמן, שיטת גמרא היא בהרבה מקומות כן, והכי פ' כי שמעה רבא מרב נחמן להך מילתא, דאמרינן בה אמר רבא אמר רב נחמן, אימיניה [רבא] הך תיובתא, ורב אשי סקידר גמרא הוא דקאמר אמר רבא אמר רב נחמן וגם מפרש הקושיא אחרי כן שהקשהו,

מחאה שלא בפניו הויא מחאה ולא בעינן ששלם שלוחו למחות בפניו, אלא מכיון שמיחה שלא בפניו הויא מחאה, שהרי יכול הדבר לבא לאזניו, ואפי' לא ידע המחזיק מחאתו של מערער, לא חיישין מאחר שמיחה זה כהוגן,

איתיביה רבא לרב נחמן, אמר ר' יהודה לא אמרו שלש שנים, אלא כדי שיהא באספמיא, ויחזיק שנה, וילכו ויודיעוהו שנה, ויבא לשנה אחרת קס"ד דרבא דוקא קאמר, שיבא המערער עצמו וימחה בסוף ג' בפניו של מחזיק, אלמא מחאה שלא בפניו לא הויא מחאה, והלכך חזקה שלא בפניו לא תהיה חזקה,

ואע"ג דלרבי יהודה הויא חזקה דהכי, לא סבירא ליה [לרבא] כרבי יהודה, דר' יהודה מצריכו לילך ולערער, ולרבא לא נצריכו, אלא מתוך שאינו יכול למחות באספמיא, גם המחזיק לא יכול להחזיק,

[צ"ע בדברי הרשב"ם כאן מה הסברה של רבא, שהרי עד עתה סבירא לן דבכל מקום שיכול למחות יכול זה המחזיק להחזיק, והבא מחדש דלרבא אף שזה יכול לבוא כאן למחות, כיון שאינו יכול למחות במקומו אין חזקת המחזיק חזקה?]

ואי ס"ד מחאה שלא בפניו הויא מחאה דאין צריך לשלם שליח למחות בפניו בעדים, אלא ימחה במקום שהוא שם, ואם יבא הדבר לאזניו יבא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ל"ה אב"י מאי קעביד גלויי מילתא בעלמא הוא ופרש"י שם הואיל ואינו אומרה דלשון הרע אלא מגלה לאותן המצוקים אור לכו לזית פלוני. נמצא פרש"י מפרש שההיתר הוא משום שהוא אינו מתכוין ללשון הרע רק להודיעם איפה ימצאו אש, אבל הרשב"ם הבין דברי אב"י שההיתר הוא שכוין שדבר זה ידוע לכל אין בזה משום לשון הרע, ובכלל זה כל דבר שיודע לכל ממילא אין בה משום לשון הרע, ולכן כשאומר בפני שלשה יתפרסם הדבר לכל, ולכן אין בזה משום לשון הרע. והלשון שמביא הרשב"ם "כל מילתא דעבידא לאיגוליי" נגדר לו מהלשון כל מילתא דעבידא לאיגוליי לא משקרי אינשי ר"ה כ"ב ע"ב.],

(וזהו) [ונזהי. ד"ס] פליגי מ"ד בפני שנים, לית ליה דרבה בר רב הונא דנצי מלתא, דהא אפי' צרי ענידא לאיגוליי, והוא מחאה בפני שנים @ ולענין [פ' וגם לענין] לשון הרע, לית זה משום לישנא צינא, היכא דמתמרה קמי תרי,

ומ"ד [דמחאה] בפני ג', אית ליה דרבה בר רב הונא דנצי הו גלויי מילתא, ולא צרי, הלכך בפני ג' לא הוה מחאה, דלא ענידא לאיגוליי, כן נראה שיטה זו צעני ועיקר,

(הגה"ה, תמיה לי אמאי לא אמר נמי לימא דצדאי קמיפלגי [דכל מילתא דעבידא לאיגוליי לית בה משום לישנא צינא, וראה מה שכתבתי לעיל איפה הם דברי אב"י, וזה מה שתירץ דלא מצי לאוקמי בדברי הכל, שהרי רבה חולק עליו] ושמה משום דלא מצי גמרא לאוקמי דצדאי הכל, כדמוקי דרבה בר רב הונא, כדמסיק למילתיה, לא דכ"ע אית להו דרבה בר רב הונא כו', ע"כ),

ולקמן נמי מוכח, דמאן דנצי גלויי מילתא במחאה, צעי שלשה, והכי הוה מקנה דשמעתא,

וכל דעותיו מפרשים דנצי מחאה נמי לשון הרע איכא, דקאמר פליגי גולגא הוא, והלכך לרבה בר רב הונא אי מתמרה קמי תרי לא הוה מחאה, משום דאית זה משום לישנא צינא, ולא יאמרו לו למחזיק,

ולאו מילתא היא דלא דמי ללשון הרע כלל, דעיקר מחאה היינו משום דצעין שינא הדבר לאזניו של מחזיק, ומג"ה היא לומר לו [פ' היא מצוה ולא איסור לשון הרע] כדי שיהרש בשטרו, ולכן תקנו למערער שימחה בפני עדים, כדי שיוציאו את הקול, מדע דהיכא דאמר להו לא תפיק לכו שומא, לא הוה מחאה,

[צ"ע דהא אם יהיה אסור לספר לא תועיל מחאה בפני ב' ממילא יהיה לו חזקה אע"פ שאין לו שמר ואיזה תועלת יש בזה שלכן מותר לספר. אילת השחר. ומוזה נראה שכל סמיכות חכמים על חברך חברה אית ליה הוא "שלמעשה" מדברים רוב אנשים לשון הרע אם מותר או אסור],

[ונמשך לתרץ קושית הגמ' לימא בדרכה בר רב הונא קא מיפלגי] ?

[ומתיר] לא, דכולי עלמא אית להו דרבה בר רב הונא דכל גלויי מילתא לא הוה צפחות מג', ואי הוה צענא [היה צריך] גלויי מילתא במחאה, היה צריך למחות בפני שלשה,

והכא בהא קא מיפלגי אכל דהי פליגי, ד מ"ד בפני שנים קסבר, מחאה שלא בפניו לא הוה מחאה דכיון דאין מחאה אלא בפניו, די לו בשני עדים שיעידו שמיחה בו, וכיון דמיחה בפניו אין לך גלויי מילתא גדול מזה, שהרי ודאי ידע המחזיק שמיחה בו זה, ויזהר בשטרו,

ומ"ד בפני ג' קסבר, מחאה שלא בפניו הוה מחאה והלכך היכא דמיחה שלא בפניו, צריך ג' משום גלויי מילתא, דכיון דידיע ג', כאילו כל העולם יודעין,

אי בעית אימא, דכ"ע מחאה שלא בפניו הוה מחאה כדאוקי מחזיק, וכדפסק הלכתא, וכ"ע כרבה בר רב הונא סבירא להו, דאין גלויי מילתא במחאה שלא בפניו, אלא בג',

והכא בהא קמיפלגי, מ"ד בפני ב' סבר סהדותא בעינן ודי לנו בשני עדים שיעידו שמיחה זה צמוך ג', ואם יבא הדבר לאזניו יבא, דמאחר שיוכל לבא לאזניו של מחזיק בשום ענין בעולם, הוה מחאה, דלא חייש אלא שלא יתרה בהם לכסות הדבר, דכיון דלישנא צינא ליכא במחאה, שמה אלו עצמן ילכו ויגידו למחזיק, או יאמרו לאחרים שיאמרו לו,

ומאן דאמר בפני ג', קסבר, גלויי מילתא בעינן שידע כל העולם, וכיון דנודע לג' כאילו נודע כבר למחזיק דמי, דמסתמא ידע במחאה זו, אכל בשנים מסתמא לא ידע,

גידל בר מניומי הוה ליה מחויאתה למחויי שהיה אחד מחזיק בנכסיו, והיה רוצה למחות,

אשכחינהו, לרב הונא, ולחייא בר רב, ולרב חלקיה בר טובי, דהוו יתבי, ומחאה קמיייהו בפני שלשתן, וה"ה לפני שנים, כדאמר רבא לקמן "מחאה בפני ג', ואין צריך לומר כתובין", אלא הכי הוה עובדא [שהיה שם שלשה], וכן פסק ר"ם דמחאה בפני שנים,

לשנה הדור אתא לשנה אחרת אתא למחויי פעם שניה, ומיחה קמיייהו [שהיה יושבים שלשה אלו יחד] ס"ל דכל שנה ושנה צריך למחות, ואם מיחה פעם ראשונה ושניה, ולא מיחה בשנה שלישית, איגלאי מילתא דשלא כדון מיחה ראשונה ושניה, ולסוף שנה שלישית, זו הוה חזקה [ביון שלא מיחה בדבריו], ולא צריך להזהר [עוד] בשטרו,

אמרו ליה, לא צריכת למחות כל שנה ושנה, הכי אמר רב, כיון שמייחה שנה ראשונה, שוב אינו צריך למחות אכל פעם אחת מיהא צריך למחות בכל ג' וג', כדלקמן שלא יהו ג' שנים רצופים בלא מחאה, ומיחה אינהו לא איירי בהי מידי, אלא למעוטי ג' מחאות צמוך ג' שנים באו, דדי בשנה ראשונה, ושם אין צריך למחות בכל הג' שנים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר רבא א"ר נחמן, מחאה בפני שנים,

דף מ' ע"א

ואין צריך לומר כתובו, אלא כותבים לו העדים שטר מחאה למערער, להיות צידו לעדות שמיחה בתוך ג' [שנה], ואע"פ שלא נזה אומם [המערער], דוכין לו לאדם שלא בפניו ושלא ברשותו, דמסתמא ניחא ליה,

וכן מודעא בפני שנים מי שאנסוהו למכור, (וליתן את שלו) [או ליתן משלו. רי"ף] בעל כרחו, ולכתוב שטר מכירה או מתנה בפני עדים, צריך להודיע קודם לכן לשני עדים ולומר, דעו לכם שמכירה (ו), או מתנה של שדה זו, שאני רוצה לעשות לפלוני, שלא ברצון נפשי אעשה, כי אונסני ומכירחני בעל כרחי, ולא יהיה ממש באותו שטר שאעשה, והיום או למחר תבענא ליה בדינא, ומרענא לשטרך אפומיכו, שמסרתי מודעא לפניכם קודם שנעשה השטר, ודוקא קודם כתיבת השטר, אבל אחרי כן, אין המודעא שזה כלום, דאם כן כל השטרות שבעולם, כשיחזרנו אחר שנעשו ונמסרו בכשרות, יצא לפוסלן,

ואין צריך לומר כתובו שטר מודעא,

כללל דמילתא, כל מידי דזכות הוא לו, אין העדים צריכין לטול הימנו רשות, והא דלא כיל ומני להו, ולימא מחאה ומודעא וקנין בפני ב', ואין צריך לומר כתובו, היינו משום דרבא קאמר להו משמיה דר"ג, ולאו בחד יומא שמעינהו, אלא כל מילתא שמעה באפי נפשיה, והדר חזריניהו רבא כחדא כסדר כמו ששמען, והיינו דכתבין [וזה מה שאנו כותבין] "ציטול מודעא", בשטרי מכירה ומתנה, דמעתה לא תועיל המודעא כדמוכח בערכין בפרק האומר בסוף (דף כא) גזי גט דמהני ציטול המודעות, והוא הדין לכל השטרות,

הוראה בפני שנים אדם שמודה לחזירו (בפני ב'), שחייב לו מנה [צריך שיחיה ההוראה] [בפני ב' ?],

וצריך לומר כתובו שיזום הלוא לכתוב לו שטר למלוה לעדות, דכל שעה שירצה לגבות חובו יוציא שטרו על הלוא, אבל שלא ברשות ליה אין כותבין, דחוב הוא לו, וכיון דעל הלוא לכתוב והוא לא נזה, איכא למימר דלא ניחא ליה לעשות חוב שחייב [שיחיה בין חוב] מלוה בשטר, דעד השתא הוה מלוה על פה,

ואע"ג דהודה בפני עדים, נאמן הוא לומר כל שעה שירצה פרעתי, דקיי"ל (לקמן קט) המלוה לחזירו בעדים א"ל לפרעו בעדים, ועכשיו [פ' אבל עכשיו] כשם צידו שטר, אין הלוא נאמן לומר פרעתי, אלא א"כ יציא עדים שפרע בפניהם, [ד. העקוב למיסור] אפילו הוציא המלוה על הלוא כח ידו [פ' בלי חתימת עדים] של ליה שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין, ואינו נאמן לומר פרעתי, כ"ש בשטר שיש בו עדים,

קנין קודר על כל דבר בפני שנים ולא צעי תלתא, ומשום דגזי קיום שטרות אמר ג', הוצרך לפרש בכל הני דדי בשנים, ואינו צריך לומר כתובו

ואיכא דאמרי [שלא כל השלשה אמורים אמרו לו כן, אלא], אמר ליה חייא בר רב, כיון שמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות,

אר"ל משום בר קפרא, וצריך למחות בסוף כל ג' וג' דאע"ג דמשמיחה שנה ראשונה שוב אין צריך למחות, ה"מ בהנהו ג' [שנים], אבל בסוף ג' צריך למחות עדיין, דלא נהוי תלת שנין בלא מחאה, דתלת שנין מחדהר איניש בשטריה אחר המחאה, טפי לא מחדהר, והכי הלכתא,

תהי מחשב ומקשה זה בה רבי יוחנן ואע"ג דתהי זה רבי יוחנן, תמיה היה, אבל ירא היה לחלוק על בר קפרא, וגם ר"ם פסק כן, וי"מ טעמא דצריך למחות בסוף ג', כדי שלא יטעון לאחר המחאה מכרת לי, ולא נהירא, דכיון דעל כרחו מודי דמעיקרא לאו בתורת מכירה נחת זה, אינו נאמן לומר אחרי כן החזקתי זה בתורת מכירה,

ובי גזלן יש לו חזקה כלומר אמאי צריך למחות בסוף כל ג', והלא משמיחה המערער שנה ראשונה, והוציא קול על זה שהוא גזלן, היה לו להזהר בשטרו כל הימים עד שירד עם זה לדין, או עד שיראה את שטרו אחר המחאה לב"ד, ומדלא נזהר בשטרו יפסיד, דאיכא למימר גזלן הוא, והיינו דקפריך,

גזלן ס"ד הא קטעין שטר היה לי קודם המחאה, ואבד, ומספיקא הוא דאנן מפסידין אותו את הקרקע, לפי שלא נזהר בשטרו,

אלא אימא [ובי אדם שהוא] בגזלן וכדפרישית [ובי אמרינן ד] יש לו חזקה [ואין תירוצ' על תמיהתו של ר' יוחנן],

אמר רבא, הלכתא צריך למחות בסוף כל ג' וג',

תני בר קפרא, ערער מיחה בפני עדים חזר וערער, חזר וערער בסוף כל ג' וג', בר קפרא לטעמיה דאמר, צריך למחות בסוף כל ג' וג', הילכך מנהג הוא לערער הרבה פעמים אם מחמת טענה ראשונה ערער דבכולהו מחאות טעין, קאכיל לארעאי בגולנותא הרי זו מחאה, והלכך אין לו חזקה למחזיק,

ואם לאו אבל אם במחאה ראשונה הזכיר שבגולנות ירד אל שדה זו, ובמחאה שניה הזכיר כי [בתורת. רי"ף] משכנתא (צידו) [באת לידו. רי"ף], ואני מוסר לכם עדות זו כדי שלא יחזיקו בה ויאמר מכורה היא בידי, כיון ששניה בטענתו אינה מחאה יש לו חזקה, ומקמייהא החזקה ציד המחזיק,

וה"ה למוחה ג' מחאות בתוך שלש שנים משני טענות המכחישות זו את זו, דאין כאן מחאה כלל, לא ראשונה ולא אחרונה, והוא חזקה לסוף ג', דכיון דמיחה מחאה אחרת בשנה שניה, שמכחשת מחאה של שנה ראשונה, מודה הוא דהיא מחאה שלא כדין הוה, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ובעלה לה להיא מחאה קמייתא, וכ"ש זו שניה דהחזק כפך, וכמי שלא מיחה בתוך ג' כלל דמי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כדמפרש טעמא לקמן,

[או הדין אם] **קנו מיניה** [פ' אם עשה בעשה קנין] לא צריך לאימלוכי ביה כשירטו לכתוב השטר שמא חור, דסתם קנין לכתובה עומד, אבל לא קנו מיניה, איכא למ"ד התם צריך לאימלוכי ביה, ואע"ג דכיוס צהדיא לכתוב לו,

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, לא כתבינן מודעא אלא **אבאין דלא ציית דינא** קרנן דדין [פ' שוה שבא לפנינו שנכתוב לו מודעא אובר שאחד בואנס אותו לכתוב שטר וזה המאנס לא ציית דינא] דאי ציית דינא לימא ליה, לא אניסת, דאי קאנים לך אמאי לא כתבת ליה בדינא,

[אבל] **אביי ורבא דאמרי תרווייהו אפי' עלי ועליך** דצייתין דינא, ראי לכתוב עלינו מודעא, דוימנין דאין ב"ד מוזמן מיד,

אמרי נהרדעי, כל מודעא

דף מ' ע"ב

דלא כתיב בה, אגן ידעינן ביה באונסא דפלגיא שאונס גמור יש לו ומכירין אנו אחיה אונס, אי לא כתב בה הכי, אלא סתמא כתבו פלוני אמר לנו שנאנס, לאו מודעא היא,

מודעא דמאי, אי (ב?) מודעא **דגיטא** דמסר אגיטא ודמתנתא ואמתנה לא צריך כולי האי, אלא כיון דמודעא לשהדי, דהאי גיטא שאני נותן לאשמי, אונס אני בו, ולא ברעון נפשי (עשימי) [אני נותן לה זה הגט], לפיכך דעו שאני מצטלו בפניכם, וכן המתנה שאני מקנה לפלוני אונס אני, ואני מקנה אותה ברעוני, [?] מהא מצוטלת, דע"ג דלא ידעי סהדי אונסא דיליה, הרי גט והמתנה בטלין,

גלווי מילתא בעלמא היא [בגלוי דעתו לבר סגיי ואין צריך לפרש אונסו. גמ"י] כלומר הרבה בני אדם יוכלו לידע אונסו [פ' מדוע צריכין העדים לומר "שהם יודעים" אונסו, הלא הבל יודעין את זה, שהרי אין לו ריוח במון מנתנית מתנה או גמ, ואין אנו צריכין לטעם מדוע אינו רוצה ליתן, ואם אובר שהוא נותן משום אונס אנו מאמינים לו בלא הסברים] דכיון דאין מקבל ממון במתנה ובגט זה שנותן, אם איתא דניחא ליה ליתנה מדעתו, למה לו למסור מודעא, ואי לא ניחא לו ליתן, למה לו ליתן גט ומתנה, אלא ודאי נאנס בגט ובמתנה זו,

הלכך אין צריך לפרש אונסו, דלא דמי לוציני, דהתם [בובינ'] צריך לפרש, דאיכא למימר סתם מוכר לא ברעוני מוכר, אלא משום חסרון מעות, והלכך איכא למימר דמסר מודעא [אף שאין כאן אונס אמיתי], דקסבר היום ולמחר כשיהיו לי מעות מפיסקא מודעא ותבענא ליה לדינא, ויחזור קרקע שלי, ואני אשלם מעותיו, אבל הכא אם ברעון נפשו נותן גט ומתנה בלא אונס, למה כותב מודעא בזה, לא יתן גט, ולא איצטרך לכתוב מודעא, אלא ודאי אונס הוא,

ומשום הכי תקינו בגיטין, דלא למיכתב גיטא עד שיצטל הבעל כל מודעות שמסר,

וקיום שטרות בשלשה מי שיש לו שטר על חבירו, וחושש שמא ילכו העדים למדינת הים, או ימותו, וכשיבא לגבות חוב הכתוב בשטר, יטעון הלוה כי פרוע הוא, או מזויף הוא, ויצטרך לקיים שטרו בעדים המכירים חתימת ידי עדים שבשטר, ולא ימלא, כיצד יעשה,

הולך לב"ד, ומביא העדים עממן, ומעידין על חתימת ידיהן בפני ב"ד, והם כותבים בסוף השטר למטה מחתימת העדים, צמותב חלתא כחדא הוינא, ונפק שטרא דא קדמנא, ואתו פלוני ופלוני ואסהידו אחתימות ידיהן, ואישרנוהי וקיימנוהי כדחזי [פ' בראוי] ומתמם צו ג' הדיינים, והוא [נקרא. הגהות ר' שמחה דעפריא וצ"ל] הנפק, וגם אשטרא דדייני,

ולכך צריך ג', דשנים שדנו דיניהן דין, אלא שנקראין ב"ד חנוף, בסנהדרין (דף ג), והכא אפי' דיעבד גמי לא, דא"כ מה יש בין הנפק לשטר שלמעלה הימנו, הכא תרי חתימי והכא תרי חתימי, ודומה לב' עדים שמעידים, ששמעו מפי עדים שלמעלה שהשטר כשר, ועד מפי עד [הלא הוא] פסול, אבל כשהן ג' והן ב"ד, זו עדות גמורה שהעידו [העדים החתומין על השטר] על חתימת ידן [יד עצמן] לפני ב"ד, והכשירו ב"ד את השטר, ועכשיו חותמין ב"ד ששטר זה כשר הוא, ודומה לפסק דין,

(סימן ממה"ק. קאי אדברי רב נחמן לעיל שחושב ר' הלכות, מ'האה, מ'ודעא, ה'ודאה, ק'נין),

אמר רבא אי קשיא לי, הא קשיא לי בכל הנך דינים דאמר לי רב נחמן גבי קנין למוד הוא דקשיא לי,

האי קנין היכי דמי האי קנין למאי מדמי ליה רב נחמן, **אי כמעשה בית דין דמי** ומשום דדומה לדין של דיינין, שמוציאים מזה ונותנין לזה, ואף עדי קנין ע"י עדותן שראויין בקנין, ויאל ממון זה בשעת הקנין מיד המקנה ליד הקונה, ומשום דדמי למעשה ב"ד, קאמר ר"ג אין צ"ל כחצו, (אלמא) [אלא. ד"ס] אע"ג דחצו הוא למקנה לכתוב שטר וליפוט זכותו של קונה, אפ"ה כותבים העדים בלא רשות, כדין כל מעשה ב"ד, שכן ב"ד יפה, והפקירין הפקר, לכתוב כל הנעשה בפניהן, וא"כ **ליבעי תלתא** כקיום שטרות,

אי לא כמעשה בית דין דמי ומשום הכי קאמר דסגי צו, **אמאי אינו צריך לומר כתובו** והלא חוב לו לכתוב בלא רשותו,

בתר דבעי הדר פשטא, לעולם לאו כמעשה בית דין דמי, דהא ודאי סהדותא בעלמא הוא, ומשום הכי סגי צו, **והכא טעמא מאי** דאינו צריך לומר כתובו,

משום דסתם קנין לכתובה עומד משום דאין לאחר קנין כלום, דכיון דמקנה ליה בסודר בפני עדים, וממהר להקנותו מיד, ואינו מדחהו עד שילך וימשוך במטלטלין, או ילך ויחזיק בקרקעות, מתכין הוא להקנותו בעין יפה, ומסתמא רוצה שיכתבו לו,

כדאמר בכחצות צפ' אע"פ (דף נה), אמר לעדים כחצו ותתמו וזהו ליה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

וכך הוא מפורש בערכין צפרק האומר משקלי עלי (דף כא), אמר רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגוטא, מודעיה מודעא, [ובקשה] פשיטא? לא צריכא דעשייה וארציה, מהו דתימא כיון דארציה צטויה למודעיה, קמ"ל עד דאמר צטלמיה,

ואימא כיון דארצי צטליה, ולא צריך לפרושי דצטליה, ואמרין א"כ נתי וכן אהא אומר בגיטי נשים כופין אותו עד שיתן, אמאי קתני עד שיאמר רוצה אני, אלא קמ"ל עד דמפרש דצטליה, ודוקא מודעא שיש בה אונס, אבל בלא אונס אי טעין ואמר גט שאעשה לא יהא גט אין זה ציטול, דכיון דלא נאנס כלל אן סהדי דגמר בלבו צעעת מעשה לעשותו גט גמור, ולא מהני ציה ציטול, דקודם כתיבה, אלא א"כ ציטול אחר כתיבה [ראה מהרש"א],

כלומר די לנו בגלוי מילתא בעלמא, דלא חיישין אס תתגלה מילתא או לא, דסברא היא דאניס כדפרישית,

ואי דזביני שמוסר מודעא שנאנס, ולפיכך לא הויא מודעא עד שיעידו העדים שמכירין באונסו, משום דאיכא למימר דלא אנים אלא השתא למעות צריך, והיום ולמחר ליצעי למיחרט דהיא מכירה כשחידמו לו מעות, ולפיכך מסר השתא מודעא לבטל מכירתו,

והאמר רבא, לא כתבינן מודעא אזביני נראה לי טעמא דרבא, משום דאמרין לקמן בפירקין (דף מנח) הלכתא תלויה וצין זביניה זביני, ולא אמרן אלא בשדה סתם, שכפאווה למכור אחת משדותיו, והוא צירר מעצמו אחת מהן ומכרה, דלא הוי אונס, אבל בשדה זו לא כו', והלכך לא כתבינן מודעא, דאי בשדה זו הא לא הוי זביניה זביני, ולא צריך מודעא, אלא יציא עדים שאנסוהו ומיצטל שטר מכירה בלא שום מודעא,

ואי בשדה סתם הא הוי זביניה זביני, ואין אונס בזה השדה, שהרי מדעתיה צירר ומכר את זה השדה, ומודעא זו שיכתוב פסולה היא, דמודעא בלא אונס לאו כלום היא,

ומיהו רב הונא דאמר לקמן [מהרש"א] תלויה וצין זביניה זביני, חזין דאכשר מודעא אזביני [לקמן מ"ח ע"ב במעשה דטאבי] דלית ליה הך סברא דרבא,

ומשני **לעולם דזביני, מודי רבא היכא דאנים** כה"ג דמעשה דפרדס דלקמן, דמחזי פחד שמפחידין אותו להפסיד הפרדס לגמרי בלא דמים, קמזבין ליה, אין בלבו למכור לגמרי, אלא עד שינצל מן הפחד, הכא דלאי כתבי מודעא, דהא אונס גמור הוא, דאי לא מוזבין ליה מערער למחזיק, יפסיד אותו המחזיק למערער בטענותיו, (דהכא) [וכהא?] הוא דאמרי נהרדעי, דצריך למיכתב אנו יודעים ציה כו',

ובמעשה דפרדיסא [האי עובדא דפרדסא],

פר"ח היאך ידעו העדים באונס של בעל הפרדס, דאם צפני עדים אמר לו המחזיק טענות דלקמן, אין צריך מודעא אלא יעידו ששמעו לזה המחזיק שגא בעקפין על בעל הפרדס, ויטול בעל הפרדס את שלו?

וכך פירש [פ"י] אלא כך תפרש], אחא מריה דפרדיסא גבי סהדי, ואודעיניה הני

מילי, שרואה זה לגחלו פרדס [שלו] בטענותיו,

ואמר להו [המערער אומר להעדים] אנה תצענא ליה [להמחזיק] קמייכו וסקעו מיניה דטעין זבינתא ניהלי [שהמחזיק טוען שאני המערער מכרתי את הפרדס לו] ולית לך עלי ולא מידי [ואין לי שום תערובות עליו],

וצמר הכי א"ל [אמרתיו לו להמחזיק] צמסאי אנה מוזינגא לך [אני אמכור לך את הפרדס], ואמר ליה כתוב לי שטר מכירה שלא צפני, כדתנן כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו # [לא רצה שיכתבו השטר מכירה בפניו, שאז יהיו שני עדים שהוא קנה הפרדס עכשיו, ואם לא יגמור המוקח, יהיה להמוכר שני עדים שעכשיו רצה לקנותה], והציאהו לי ואתן לך הדמים,

והלך זה וסיפר לעדים מה שאמר לו זה לכתוב לו שטר מכירה, וכן עשה, וקודם שכתב ומסר השטר מכירה, אמר לעדים אחס שמעתם טענן לקוחה היא צדי זה ג' שנים, ואנא כתבנא ליה שטר מכירה כמו שאמר שלא צפניו, ואקבל הדמים, השתא מסר אנה מודעא קמייכו דלאו צרעת נפשי [שלא ברצון נפשי] מוזינגא להאי פרדיסא, אלא משום דכפר צמסכתא,

וצמר הכי תצענא ליה לדינא, ומפקינא לה מיניה, על ידי שיקא [המחזיק] שטר מכירה זה שמהיום [ואני אוציא המודעא לפניו המצטלמנו], והוא לא יתן [אלו] לבו לטעון ולומר, שג' שנים הייתה לקוחה לו, הקודמין לשטר זה [ואני אוציא המודעא לפניו המצטלמנו. ררי"ק],

[פ"י] שאם היה המחזיק טוען שלקוחה היא בידו ולא היה מוציא השטר היה נאמן שהרי יש לו עדים שהחזיק בה, אבל עכשיו לאחר שהראה השטר הרי הוא טוען וחוזר וטוען],

[יש לעיין למה לא יוכל המלוה לטעון דהא דנתן דמים וקיבל שטר מכירה דעביד אינש למוזבן דיני' ברלעיל דף ל' ע"ב? ועי' תוס' ר"ד ורש"י.ש. ועי' בפ"ת ס' קמ"ב ס"ק א' דאינו ברור אם דוקא בדמים מועטים קונה דינו, ובכל הראשונים לא נזכר דוקא בדמים מועטים חוץ מהרשב"ם. אילת השחר],

דההוא גברא, דמשכין פרדיסא לחבריה לתלת שנין, בתר דאכלה תלת שני חזקה, אמר אי מוזבת לי מוטב, ואי לא כבישנא לשטר משכנתא, ואמינא לקוחה היא בידי, כה"ג כתבינן מודעא שמפסיד הכל אם לא ימכור, מודי רבא דכתבי מודעא:

אמר רב יהודה, האי מתנתא ממירתא מתנה טמונה לקמיה מפרש, **לא מוגבין בה** דשמא נתנה לאחר כזכר, או לעשותה מודעא למצרתה [שצריך ליתנה לאחר, ונתנה לזה בסתר כדי שיהיה שטרו קודם לשטרו של אחר] נמכור דלקמן,

[דאיכא למימר דלאו לאקנויי ליה קא מיכווין אלא לקינוגיא הוא דקא מיכוין, דקא בעי לזבוגינהו להני נכסי לאחריא וקדים כתיב להו במתנה לאיניש אחרינא, כי הויב דליוול מקבל מתנה וליפק מלווקח ולהדרר וליפלוז בהדי נותן, ואמטול להכי כתב ליה מתנתא ממירתא דלא לשמעון ביה אינשי, דאי שמעי ביה מימני ולא זבני מיניה. יד רמה, וכתב שם עוד טעם, דלא גמר ומקני ודעתיה למהדר ביה עיי"ש]

אבני חן למסכת בבא בתרא

ולא הויה מודעא התם [דכתב לאשה כדי שתנשא לו] מוכחא מילתא, דמוכחא אונסא הוא דכתב לה שאינה [שאיין האשה] מפילה זו, אל"כ יכחז לה [כל נכסיו], הלכך לא גמר כלצו להקנות לה [דכמים הפנים אל פנים], אללא עד ששאלה וימזור זו # [איוו נישואין, שהיא רוצה לקחת כל נכסיו, והוא מרמה אותה ולוקחחם בחזרה], והלכך התם הוא דהויה במקום מודעא,

אבל הכא [במתנתא טמירתא] דליכא טענת אונס צצמרייתא [שכתבה בגלוי], לא הויה מתנה טמירתא קמיימא מודעא לצמרייתא [לשטר השני] שהיא עשויה כחקנה לְצַטְלָה [לבטל אותה, פי' שהראשונה שעשה בפתר לא תבטל את השניה שעשה בדין], דצקמיימא לא ניחא ליה דליקני הוילי ועצדה טמירתא, אכל אחרון שנעשה לו שטר ראוי [בגלוי] ניחא ליה דליקני,

מז [למי שכתב שטר השניה] ניחא ליה דליקני, ומז [הראשון שכתב לו מתנתא טמירתא] לא ניחא ליה דליקני,

שמעינן מהכא דמתנתא טמירתא לא הויה מודעא למצרתה, אללא היכא דליכא אונס צצמרייתא אונס דמוכח, אכל כלל אונס ניחא ליה דליקני,

איבעיא להו

דף מ"א ע"א

[בדרך אגב:]

אם אין דעת הברדלס מגין, למשל ביום השבת הוא שבת קודש, במוצאי שבת מפסיק להיות שבת ונהפך ליום חול, וכן יש עוד זמנים שונים, ובכל זמן יש מצב אחר והרגשים אחרים, ולהברדלס בין הימים ולהבין מדרגות כל יום ביומו צריך הבנה יתירה, שאנשים הפשוטים, אם לא בהחלף הבגדים, ואיסור עשיית מלאכה לא ידעו לחלק ולהברדלס בין הזמנים],

סתמא מאי משום דמרי לישני אמר רב יוסף לעיל, ואיכא צינייהו סתמא חד פסל, ומד מנשר, הלכך קצעי הכא אמאי סמכינן, אי אמר להן סתמא כחזו ולא אמר להו תימצו צשוקא וצצמרייתא, ולא אמר להו נמי איטמרו, מי הוי מתנתא טמירתא או לא,

יש מפרשין דלמודעא קאי, דלוקימנא דלא הויה מתנתא טמירתא, מודעא למצירתה, אכל [האיבעיא היא] סתמא מי הויה מודעא,

[פי' כיון דאסקינן דמתנתא טמירתא לא הויה מודעא, לכן איבעיא לן אי סתמא הוי מודעא או לא, ועל פירוש זה אמר ולא נהירא, דאם סתמא לא הוי מתנתא טמירתא אז הוי שטר כשר ואינה בכלל מודעא רק הוא שטר רגיל, ואם סתמא פסולה משום מתנתא טמירתא אז ודאי לא הוי מודעא דמתנתא טמירתא לא הוי מודעא],

ולא נהירא כלל, דלהויה לישנא דאמרי' סתמא פסולה, ודאי לא הויה מודעא, דהיינו טמירתא?

[גראה דכיון דלא יחייב ליה מתנה גלויה ומפוסמת, ואומר לעדים כתבו בפתר, מסתמא לא יחייב ליה מרצונו הטוב, וכל מתנה שאינה ברצון לאו מתנה היא, אבל מכירה שלא ברצון הוי מכירה. תורת חיים],

היכי דמי מתנתא טמירתא? אמר רב יוסף דאמר להו לסהדי, זילו אטמורו הטמינו עמכם וכתבו ליה,

ואיכא דאמרי, אמר רב יוסף, דלא אמר להו תיתבו בשוקא ובבריתא לעין כל כחזו לו ותכתבו ליה לא ציוס לכחז צשוקים וצצמירות אללא סתם אמר להו כחזו [תוס']],

מאי בינייהו? איכא בינייהו סתמא שזמר להו כחזו סתם ולא אמר להם איטמורו, וגם לא ציוס לכחז צשוקי וצצמירות, ללישנא קמא דרב יוסף כשרה, וללישנא פתרא פסולה דלריך לומר להם כחזו צשוקא וסתמא צצרה, וצפירוש ר"ח גרסינן [באיכא דאמרי דר' יוסף] דאמר להו לא תימצו צשוקא וצצמירתא, ואי אפשר לומר כן, דלשני לשונות דרב יוסף משמע [פי' דלפי זה יהיה משמע לפי שני הלשונות ד] סתמא כשרה [והגמ' אומרת איכא בינייהו סתמא],

אמר רבא והוויא הן מתנתא טמירתא מודעא לחברתה מודעא לצטל מצרתה, שטר מתנה או מכירה גלויה [שלא נכתבה בפתר] וכשרה שנכתבה "אחרי כן" על שדה זו לאדם אחר, דלכך כתבה להך טמירתא דלא לחזיק צהאי שדה האך צתרא,

אמר רב פפא הא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר וטעות הוא,

דההוא גברא דאול לקדושי אתתא, אמרה ליה [האשה] אי כתבת לי כולהו נכסין הוינא לך, ואי לא לא הוינא לך, אול כתביה לה לכולהו נכסי,

אתא בריה קשישא [בנו הגדול מנישואין הקודמים] קודם כתיבת השטר לאשה, א"ל [אמר לו לאביו] וההוא גברא [על עצמו אמר כן] מה תהוי עליה,

אמר להו [האב] לסהדי קודם שנכתב שטר האשה, זילו אטמורו בעבר ימינא צאמו מקום, וכתבו ליה לצני [הגדול] ויקדם שטרו ויגבה הכל,

אתו לקמיה דרבא, אמר להו לא מר קנה הכן משום דהויה טמירתא ולא מר קנה האשה, משום דטמירתא הויה לה מודעא לצטלה,

מאן דחזא סבר, משום דהוויא מודעא לחברתה [וזה הטעות שעשה רבא, שלמד מכאן דשטר טמירתא הוויא מודעא],

[אבל אין ללמוד מכאן] ולא היא [שבאמת] דמתנה טמירתא כמאן דליתיה היא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

זה מכחיש טענות ראשונות,

רבינא אמר לא חיישינן דאניה טמירמא אלא כשרה, רב אשי אמר חיישינן לטמירמא ולא מגבינן בה, ואי מגבינן לא מהדרינן עובדא, והיינו דלא קאמר רב אשי דלא מגבינן אלא חיישינן, דספק הוא, והיכא דקיימא ארעא חיקוס,

[בכל הש"ס לעולם באים דברי רב אשי קודם לדברי רבינא, אבל כאן אמר דברי רב אשי בסוף הדעה לסמוך לו "והלכתא חיישינן" דהלכה כמותו. מוצור דבש],

והלכתא חיישינן דלא מגבינן בה, והלכך צריך לכתוב במוך השטר, וכך אמר לנו, כתובה בשוקא וסתמיה דברא, ואע"ג דלא אמר אלא כתובה לו סתם, שטר מתנה כמו שמקנו חכמים קאמר:

מתני': כל חזקה שאין עמה טענה, אינה חזקה בין בחזקת ג' שנים דקרקעות ובתים ואילנות, בין בחזקת יום אחד, כגון הנך דאמרינן לעיל (דף ו) אחזיק להרדי כו' מיירי, וקאמר דצריך לטעון מאיזה כח החזיק בה, והלכך כיון דטעין טענתא מעליא שצדין ירד לקרקע זה, וממוך כך החזיק בה כשיעור חזקה שאמרו חכמים, חזק ולא מיסה, הו"א חזקה, ואין המערער נאמן לומר לא על ידי ירד לקרקע שלי, אלא בלא רשותי, דאם כן למה הניחו להחזיק,

כיצד, אמר לו מה אתה עושה בתוך שלי, והוא [המחזיק] אמר לו, שלא אמר לי אדם דבר מעולם, אינה חזקה בגמרא פריך פשיטא,

[ואם אומר המחזיק, לכן ירדתי לתוך הנכסים] שמכרת לי, שנתת לי במתנה, אביך מכרה לי, אביך נתנה לי במתנה, הרי זו חזקה,

והבא מושום ירושה שאומר אכלתי שני חזקה מכת ירושת אבי שהיה מוחזק בה ביום מותו אינו צריך טענה לומר היאך כל ליד אביו, דאין אדם בקי בקרקעות אביו היאך כלו לידו, ומיהו ראיה בעדים בעי, שראו את אביו [המוחזק] [מומוך. ד"ס] זה יום אחד, והכי מפרש בגמרא:

גמ': פשיטא דכיון דאין לו טענה, אינה חזקה?

מהו דתימא [דאולי האמת הוא ד] האי גברא מיזבן זבנה [קנה] ליה האי ארעא מזה המערער לקמה, ושטרא הוה ליה ואירכבם ואזד שטרו, והאי דקאמר הכי [שלא אמר לי אדם מעולם], סבר, אי אמינא מיזבן זבנה לי האי ארעא [כמו שהוא באמת], אמרי לי אחוי שמוך שאניו בקי צדיקין לידע, שמוך צמקוס שטר עומדת, הלכך לימא ליה אנן [אנו ב"ד נאמר לו], דלמא שטרא הוה לך ואירכבם, כגון זה משלי לא פתח פיק לאלם הוא [כך הייתי סבור], קמ"ל דאי טעין טעמינן ליה, ואי לא טעין, אנו לא ילפינן ליה למיטען,

שמעינן מהכא דאי הוה טעין הכי מהממינן ליה, דכה"ג אינו קרוי חוזר וטוען, דאין

(ענ"ב סימן) [סימן ענב"ד] [והיינו רב ענן דאתא לקמיה דרב נחמן ורב כהנא דאתא לקמיה דרב יהודה. ד"ס],

רב ענן שקל [גמל, לקח] בידקא בארעיה שטף מיס נכנס בשדהו ונטל את הממילות ולא נודע מקומן, אזל הדר גורא עשה כותל חדש צינו לצין שכנו בארעיה דחבריה והרמיז קרקע שלו ועשה הכותל בשדה חצירו [פ' וחזן] ממה שחצירו טוען שיחזור לו קרקעו, גם יש בזה הוצאה לסתור ולחזור ולבנות] אתא לקמיה דרב נחמן, א"ל זיל הדר,

והא אחזיקי לי שצניתי כותל על פיו [של השכן] וצנאמו, כדאמר לקמיה דאמא וסייע גודא צהדאי, וכמאן דאמר לי חזק וקני דמי, וכיון שעל פיו עשיתי, וגם החוקמי יום או יומים, שהיה כותל שלי בקרקע שלו, והוא ידע ולא מיסה אלא שחק, הרי חזקתי, חזקה שיש עמה טענה, ואידך הוה טעין לא נמחיה, ושני חזקה [פ' ג' שנים] לא החזיק,

אמר ליה [רב נחמן] כמאן טענת והא אחזיקי, דסצירא לך חזקת יום אחד הו"א חזקה, היכא דידע מערער ולא מיסה, כר' יהודה דמתני', דחלי טעם דג' שנים כדי שיהא צאספמיא שנה כו', הא אס קרוב במוך מהלך יום, שיוכל לידע, מיד כשידע ולא ימחה תהיה חזקה, ור' ישמעאל ור' ישמעאל צר' יוסי נמי בשלחי פרכין (דף נט), ת"ר מעשה צאדס אחד שפחת חלומותיו לחצר השותפין, כל לפני ר' ישמעאל א"ל החזקת משום דס"ל צפניו לאלתר הו"א חזקה דאמרי כל בפניו לאלתר הוי חזקה,

לית הלכתא כוותיהו אלא כרבנן דאמרי (דכל) [בכל. ד"ס] דבר, (חזקה) [חזקתן. ד"ס] ג' שנים מיום ליום צעינן,

א"ל [רב ענן], והא אחיל (והא) [והלא] יש לי טענה ודאית, שהקנה לי [ה. ד"ס]קרקע, דיש לי עדים דאתא וסייע בגודא בהדאי שראו שהיה מסייע לי לצנות הכותל, וכמאן דאמר [לי] לך חזק וקני דמי,

אמר ליה [רב נחמן], מחילה בטעות היא שלא היה יודע שאתה צונה במוך שלו, את גופך אי הוה ידעת לא עבדת [מי הוה עבדת] צממי, אלא גם אתה טעית, וכסצור היית שאתה צונה במוך שלך, כי היכי דאת לא הוה ידעת, הוא נמי לא הוה ידע,

רב כהנא שקל בידקא בארעיה, אזל הדר גורא בארעא דלא ידידה,

דף מ"א ע"ב

אתא לקמיה דרב יהודה, אזיל אייתי תרי סהדי, חד אמר רב כהנא עייל כותלו במוך של חצירו תרתי אוצייתא שמי שורות קרקע על פני

אבני חן למסכת בבא בתרא

טוענין ללוקא,
ומיהו כר' חייא קיי"ל כדמוכח מסקנא,

וחזיתיה לדעתיה דרבי חייא אי א"ל האי ממוק קמאי ידי זבנה
מינך הוה דזנה ניהלי מהימן, מינו דאי בעי א"ל אנא זבנתה
מינך הלכך כיון דטעין נמי טענה מעלייתא אני יודע שממך לקחה מהימן,
דהשתא הויה ליה חזקה שיש עמה טענה, אבל כי טעין מפלגיא זבנתה בחזקת
"דלמך ל"י" דזנה מינך, אבל איני יודע אם לקחה ממך אם לא, היינו חזקה שאין
עמה טענה, הוהיל ואפי' יום אחד לא נראה דדר זה,

אמר רבא, כוותיה דר' חייא מסתברא דנריך להציא עדים שדר זה
המוכרה לו יום אחד, דקתני הבא משום ירושה והוא הדין משום לקיחה
אינו צריך טענה הך טענה דלעיל, דקתני מתניין אתה מכרת לי אתה נתת
לי במתנה, אין צריך יורש לטעון ולומר אתה מכרת לאבי, טענה הוא דלא
בעי, הא ראייה צעדים שדר זה יום אחד [ביום מותר דוקא. רוד"ש] מיהא
בעי מדלא קתני הצא משום ירושה אינו צריך כלום, דייקין הכי,

[ורווחה] ודלמא לא ראייה בעי, ולא טענה בעי [זה פירכא על הראיה
שמביא רבא לביי' לר' חייא, ופריך על סברתו עוד] והכי קאמר, הצא משום
ירושא אין צריך שום טענה צעולם אלא זו בלבד, מאבי אני יורשה, אבל לא עדי
דירת יום אחד, ולא טענת מכירה ומתנה שניתנה לאצוי צעי,

ואיבעית אימא, שאני לוקח דלא שדי זוזי בכדי אפילו אם תאמר
כי היורש צריך ראיה דדר ביה מורישו יום אחד, לוקח עדיף טפי מירש, דלוקח
אילו לא בריחא ליה מילתא, דודאי זבנה המוכרה לו מצעל הקרקע, לא הוי שדי זוזי
בכדי, הלכך ודאי קס אמילתא שפיר כשלקחה, ואין צריך לא ראיה ולא טענה,

איבעיא להו, נראה בו המוכרה ללוקח זה, צאמו קרקע, למוד כמה ארכו
וכמה רחבו [י"מ שראו אותו נושא ונותן לקנותו. רוד"ש] מאי מי חשיבא עדות
ראיה, כעדות דירה, ומשום דכר' חייא קיימא לן, קצעי לה [אם עשה שום עבודה
אע"פ שלא בנם פירותיה, מהני לכו"ע. רשב"א, ריטב"א, רוד"ש]?

אמר אביי, היא היא [הרי זה באילו הוכיח שהחזיק בה. שט],

רבא אמר, עביד איניש דסיאר [ארעיה] [ארעא] ולא זבין,
[ג"כ תרגום פוקד עון אבות סואר ונחלף פה העי"ן באל"ף ור"ל דלמא הלך
בתוכה לבדוקה ובאמת לא קנה ועיי' רש"י שבת י"ב ע"ב. הגהות ר' גרליה
ליפשיץ זצ"ל]:

שלישה לקוחות שדה שיש עדים שהיתה של ראובן כל הימים, והחזיק בה
שמעון שנה, כי טוען שקנאה מראובן [אבל אין לו שטר, כי עברו כבר ג' שנים
ויכול לומר דאירכס ליה כמש"כ לקמיה]. ואח"כ מכרה שמעון ללוי בשטר, והחזיק
לוי שנה, ואח"כ מכרה לוי ליהודה, וכתב לו שטר מכירה כדלקמן, והחזיק בה שנה,

השדה עאל כדגרסינן בהשוחפין (לעיל יב) תלת ארזיתא בני תריסר גופני
[ופרש"י שם כל י"ב גפנים קרי ארזיתא] וחד אמר תלת ארזיתא עאל,
א"ל זיל שלים תרתי מגו תלת תרתי ארזיתא מן השלש שמעיד האחד
דתרתייהו מיהא מודו דתרתי ארזיתא עייל, דככלל תלת איכא תרי,

א"ל רב כהנא לרב יהודה כמאן דיינת לן, דהא תרתייהו מכחשי האי להאי
ותצטל עדותן כרבי שמעון בן אלעזר שהלכה כמותו ואליצא דכ"ה,

דתניא אמר ר' שמעון בן אלעזר, לא נחלקו בית שמאי ובית
הלל על שתי כיתי עדים, שאחת אומרת מנה, ואחת
אומרת מאתים היו צאמו היום צאמה שעה צאמו מקום, שיש בכלל
מאתים מנה דהיינו מאה זוז, ואין כת שניה מכחשת על מנה שכת ראשונה
מעידה, אלא מוסיפין הן מנה אחת, אבל כת ראשונה מכחשת לשניה על אותו מנה
שמוסיפין, וצאמו מנה שני אוקי תרי לבידי תרי, ואוקי ממוגא בחזקת מריה, ולא
ישלם,

על מה נחלקו על כת אחת, שאחד אומר מנה, ואחד אומר
מאתים, שבית שמאי אומרים נחלקה עדותן דמאי דקמסחיד מר
לא קמסחיד מר, ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה ונוטל
מנה, הכא נמי יש בכלל תלת ארזיתא תרתי, ומיהדר ליה,

א"ל רב כהנא לרב יהודה והא מיייתנא [אביא] לך איגרתא
ממערבא דאין הלכה כר' שמעון בן אלעזר דאפי' צ"ה מודו
דנחלקה עדותן, א"ל לבי תרתי [לכשתביא האיגרת, אבל להרשב"ם היה
גירסא אחרת], [אהדר מיד [פ' תחזור הגדר לתרתי] עד דמיייתת איגרתא] וכרז
יהודה קיימא לן, שכן נעשה הדין,

ההוא גברא, דדר בקשתא [שם] מקום בעיליתא צעליה ארבע
שני, אתא מארי דביתא אשכחיה, א"ל מאי בעית בהאי
ביתא, א"ל מפלגיא זבינתה בחזקת שהייתי סבור דזבנה מינך
לקמתי ממנו,

אתא לקמיה דר' חייא, א"ל אי אית לך סהדי דדר בה איהו
דזבנת מיניה הוה דלמרת דזנה לך ואפי' חד יומא כדי לאמת דנריך
אוקימנא לה בידך הוהיל והחזקת שני חזקה, ושזב לא תצטרך להציא עדים
שלקחה מצעליו אותו שמכרה לך, משום דטוענין לירש, וטוענין ללוקח, דהבא משום
ירושא ומשום מקח אינו צריך טענה, אלא ראיה שדר זה המוכרה לו יום אחד צעי,
ואי לא לא,

אמר רב, הוה יתיבנא קמיה דחביבי ר' חייא דודו של רב, כדאמרינן
בסנהדרין (דף ה) דרב בר אחא דר"מ, ובר אחמיה דר"מ ואמרי ליה לחביבי,
אמאי צריך להציא עדים שראוהו צבית יום אחד, וכי אין אדם עשוי ליקח
ולמכור לאחר שיתן לו ריוח בליילה צאמו לילה ענמנו [פ' שיש שוארם קונה
היום ומוכרה מיד לעשות ריוח], והוה לך לאוקומי להאי אנכסיה צעענה זו, דהא

אבני חן למסכת בבא בתרא

אינהו אפסידו אנפשייהו דשדו זוחייהו בכדי, שהיה להם לחקור יפה אם מכר שום קרקע באחריות, ולא עשו, לפיכך הפסידו, אבל גבי שלש לקוחות אין להפסיד המערער, דכיון דליכא שטר במכירות הללו, ולא יכא הקול ממילא, לא היה לו לחקור, דמימר אמר, לפי שראים להחזיק בקרקע שלי, לא אכלוה כל אחד שלש שנים,

ומי אמר רב הכי דמכירת קרקע באחריות, צעדים בלא שטר, גובה הלוקח כשיטרפוה ממנו מנכסים משועבדים, **והתנן, המלוה את חבירו בשטר** דסתם שטר לאחריות נכתב, ואפילו לא נכתב קי"ל [בתבובות נא. קד.; ב"ק צה., ב"מ יד., ב"ב קסב:] אחריות טעות סופר הוא, וכמי שנכתב דמי **גובה מנכסים משועבדים** מלקוחות, וכגון שלא שצקו ליה [הלכות] ללוה בני חורין, לגבות המלוה מהם,

[אבל המלוה את חבירו] **ע"י עדים** כלומר בלא שטר **גובה מנכסים בני חורין**, וכגון שמודה שלא פרעו, דהא קי"ל המלוה חצירו צעדים אין צריך לפרעו צעדים [ולכן אם מוען שפרעו כבר אינו יכול לגבות], אבל ממשועבדין [שהם בידו הלוקחות וכדומה] לא יגבה, דעדים בלא שטר לית להו קלא, ולא אמרינן לקוחות אפסידו אנפשייהו, וקשיא לרב,

וכי תימא, רב תנא הוא ופליג, [ופשיטא שאינו תנא שלא הוזכר לא במשנה ולא בברייתא אלא ר"ל שהוא חשוב כמו תנא ויכול לחלוק על משנה וברייתא. יד מלאכי סימן תקנ"ג, ושם סימן תקנ"ד דלא מתרצין אלא מתוך דוחק גדול שאינו מוצא תירוץ אחר],

והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו, מלוה על פה היינו מלוה את חצירו צעדים אינו גובה לא מן היורשים ולא מן הלוקחות [תוס'] טעמא מפרש בשילהי מילתין [קעה:], שיעבדא לאו דאורייתא, ומיהו לא קי"ל הכי, אלא כדמפרש התם, הלכתא גובה מן היורשין ולא מן הלוקחות?

מלוה אזביני קא רמית, מלוה כי קא יזיף [בשהלוח לוח בעות], **בצנעא קא יזיף** ומצקש שלא לפרסם הדבר, **כי היכי דלא ליתולו נכסיה עליה** כדי שאם יבא למכור קרקע, לא יצינו העולם שהוא דמוק לפרוע מעות, ולא יקמו ממנו ציוקר, הלכך מאי הוה להו ללקוחות למיעבד,

זביני, מאן דזבין [מי שמוכר] **ארעא, בפרהסיא זבין, כי היכי דליפוק לה קלא** כדי שיקפלו עליה לוקחין [פ' לכן עושה המוכר שיהיה לה קול], והלכך אפסידו לקוחות אנפשייהו, שאם חקרו יפה, היו שומעין בני אדם שמכר מוכר זה כזר, קרקע באחריות,

ת"ר, אכלה האב שנה ומת, והבן ואכלה בנא אחריו **שתיים** [שני שנים], ולא מיחה המערער, [או אם אכלה] **האב שתיים, והבן שנה** [הרי זו חזקה] שמצטרפין לשלש שנים, דירוש כרעיה דאביו הוא, ולא מצי מערער

הרי שלש שנים, ואחא ראובן וקמערער, ואומר כי לא מכרה לשמעון, ויהודה טוען הרי החזקנו צין שלשתינו שלש שנים ולא מיחה, ושמעון שלקחה ממך שאנו צאין מכחו לא היה לו לזוהר בשטרו, יותר מג' שנים,

וראובן משיב, לפי שכל אחד מהם לא החזיק שלש שנים, אלא שנה, לא חשתי למחות, שהייתי רואה שאתם יראים להחזיק כדמחזקי אינשי, ולא הייתי יודע שצביל שהייתם מוכרין זה לזה לסוף שנה, לפיכך לא החזקתם כל אחד כי אם שנה,

מצטרפין הלקוחות, ויפסיד ראובן, דכיון דבשטר לקחו זה מזה, כדמפרש רב בסמוך, עדים שבשטר אפקו לקלא, וידע ראובן, ומדלא מיחה הפסיד, אבל בלא שטר [ששמעון ולוי לא היה להם שטר] מצי טעין [ראובן] האי דלא מחאי, שלא החזיק אחד מהם שלש שנים, ולא אחזיקתו כדמחזקי אינשי, כדאמרינן לעיל (דף כט) באמתא,

אמר רב וכולם בשטר אשני לקוחות אחרונים קאי ["כולם" אמצטרפין קאי, דאין מצטרפין אלא בשטר. יד רמב. רוד"ש], אבל לוקח ראשון שלקח מן המערער, מה לנו [איזה תועלת יגיע לנו. ראה מלבי"ם א"י ב"ז] ולשטריו [ע"י שטרו, # הלשון קשה קצת], [דאם יש לו שטר פשיטא דאין יכול לערער. רש"ל],

[וה"ה אף אם האחרון מוען שהראשון לא קנאה מהמערער אלא מאחר. יד רמב. רוד"ש],

למימרא דסבר רב, שטר אית ליה קלא שממאספין לכותבו ולחזותו והכל שומעין, **ועדים לית להו קלא** מכירה צעדים בלא שטר,

והאמר רב, המוכר שדה בעדים [בלא שטר] וקבל עליו אחריות, **גובה** הלוקח מן המוכר אפי' **מנכסים משועבדים** ששעבד *משכן, או מכר קרקעותיו, אחרי מכירה זו שקבל עליו אחריותה, וטעם משום דעדים מפקי לקלא, וידעו הלקוחות שמכר זה קרקע באחריות, והיה להם להניח למוכר בני חורין כשיעור האחריות, אלמא עדים בלא שטר אית להו קלא?

***ד"ה גובה אפי' מנכסים שעבד [פ' ש] [מישכן. ד"ס] פ' שיעבד** פירושו שנתן המוכר קרקע שלו כמשכון להלוואה או מכר קרקעותיו, אחרי מכירה זו שקבל אחריותה פ' אחר שמוכר ראובן לשמעון קרקע זו ונשארו לו קרקעות אחרות שהם משועבדים לאחריות מכירה זו, הלך ראובן ומישכן או מכר קרקעות אלו, או אם אירע שאחד הוציא הקרקע משמעון בא שמעון וגובה משדות ראובן אף שהם מישכנים או מוכרים לאחר.

[ומתירין] **התם** [המוכר שדה בעדים בלא שטר] **לקוחות** [שאי לקוחות] אע"ג דמכירה צעדים, בלא שטר לית ליה קלא ממילא, אלא אם כן יפשפשו ויחקרו הדבר,

דף מ"ב ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

יש שלשה עניני חזקה: א. חזקה בחפץ שתחת ידו שהוא שלו, וזה שייד במטלטלין, ב. קנין חזקה בקרקע אם עשה בה חזקה דנעל או גדר או פרץ כל שהוא, ג. חזקת ג' שנים, שאחר זמן זה אינו צריך להראות שטר, אם בא מחמת טענה.

[אי גרסינן במשנה האומנין, המדובר בקנין חזקה, אבל בשותפין ואריסין ואפטרופין המדובר בחזקת ג' שנים],

מהני: האומנין בעלי אומנות שמוכיחין להם צניחם לתקן כלים, כגון צבעין, או כובסין, או חייטין, או סורקין בגדים, שטוענין לקום הוא צדיק,

[בעלי אומנות שמתקנין כלים או צבענין או כובסין שמתקנין בגדים בשכירות, אע"פ שהחזיקו ג' שנים באותן החפצים אינה חזקה משום דמצוי המערער לומר לתקנו נתתיו לך. רג, אבל ראה הרשב"ם לקמיה דחזקת שלש שנים אינו אלא במטלטלין],

[אין להם חזקה] ולא בחזקת שלש שנים מיירי, דסתם אומן לא שייד אלא צמטלטלין, וחזקת שלש שנים לא נאמרה אלא במקרקעי, אבל צמטלטלי מי שהוא מוחזק בשל חצירו אפילו שעה אחת, שאנו רואים שיוצאים ממחת ידו, אע"פ שיש לחצירו עדים שהיה שלו, נאמן זה המוחזק לומר לקום הוא צדיק, דסתם לוקח צמטלטלין מחצירו בלא עדים הוא קונה, ובלא שטר,

חוץ מדברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר לקוחין הן צדיק, דאינו נאמן, דקד"ל במסכת שבעות (דף מו),

(וה"ג) [והכא] גבי אומנין אפילו דבר שאינו עשוי להשאיל ולהשכיר, ועשוי לשלחו לאומן כדי לתקנו [נמי] אין לו חזקה לטעון לקום [הוא] צדיק, מאחר שיש עדים לאידך שהיה שלו, וטוען שלחתי (לך) [ל?] לתקנו,

והשותפין שלקחו קרקע בשותפות, והחזיק אחד בחלק חצירו, ואכל כל הפירות שלש שנים אינה חזקה, שכן דרך שותפין לאכול זה פירות שלש שנים או ארבע שנים, ואח"כ יאכל זה כמו כן,

ובסדר משנת רבינו גרשום הכי גרסי' [ראה בחשק שלמה על ר"ג בשולי הרף], השותפין והאפטרופין והאריסין, אבל אומנין לא קמני, והכי הוה מסקנא בגמרא [לקמן ע"ב], (דכ"ו) [דלכ"ו] עלמא יש שותף שאין לו חזקה, וכיון דשותף אין לו חזקה, כל שכן אומן כדמפרש בגמ',

[וה"מ דאין בקרקע דין חלוקה, אבל אם יש בקרקע דין חלוקה ואכלה אחד מהן שלש שנים הוי חזקה. רע"ב]

והאריסין שזרדין לתקן הקרקע למחצה לשלש ולרבע, אם טוען שני חזקה החזקתי בקרקע ואכלתי [כל. רש"ש] הפירות, אינה חזקה, שיכול לומר המערער, לאריסות הורדתי ודמי הפירות היה משלם לי, או זקפתים עליו במלוא,

אי נמי מנהג אריסים לעבוד קרקע עשר שנים, וחמש שנים אוכלין הצעלים כל הפירות של כל השדה, ואחר כך אוכלין אריסים חמש שנים כנגדן,

[ודקא באריסי בתי אבות שהוא כמו אפטרופוס על הבן אבל האריס שהורידו

למטען [ד] משום דלא אחזיק כל אחד שלש שנים, לא מחמי, שהרי הכל יודעים שדרך הבן לירש את האב, [או אם אכלה] האב שנה, והבן שנה, והלוקח שנה שמכרה לו הבן בשטר, הרי זו חזקה,

למימרא דלוקח מירש אית ליה קלא והיה לו למערער למחות, ומשום דלא מיחה הויא חזקה,

ורמינהי ולרב לא פריך לעיל, דרב צלוקם מלוקח מיירי, הלכך אלימא ליה טפי למיפוך ממאי דדמי ליה,

[פ' לכאורה מיד כשאמר רב "וכלם בשטר" דלקוחות שלוקחין זה מזה אית לה קלא, היה מיד יכול להקשות מברייאת זו דבה אנו רואין שאין קול ללקוחות, רק דרב צלוקם מלוקח מיירי, אבל כאן שני הברייטות הם ענינים שווים הלכך אלימא ליה למיפוך ממאי דדמי ליה],

אכלה המחזיק [פ' דבריייתא זו מיירי שמוחזק אחד אכלה ג' שנים, ורק נתחלפו הבעלים] **בפני האב** שהיתה שלו **שנה** [תוס'] שאומר שלקחה מן האב, **ובפני הבן** לאחר מות האב **שנים**, [או] **בפני האב שנים**, **ובפני הבן שנה**, [או] **בפני האב שנה**, **ובפני הבן שנה**, **ובפני לוקח שנה** שלקחה מן הבן ויש לו שטר [פ' שכן המערער שטוען שזה קרקע שלו, מכרה ללוקח אחד בשטר, אבל הלוקח לא ירד לתוך השדה, ושום אחד לא מיחה ביד מחזיק זה],

הרי זו חזקה ולא מני מפיק ליה לוקח דכן, מידיה דמחזיק, משום דקטעין מחזיק, שטר היה לי מן האב, ומהדתי בו בשמירתו שלש שנים, ועכשיו אצד הימני, שלא חששתי לשמרו, אחר שהחזקתי שלש שנים בלא מחאה, שלא ידעתי מלקחתך מן הבן לסוף שמי שנים, דלוקח מנן לית ליה קלא, ולא הויא מחאה,

ואי סלקא דעתך, לוקח אית ליה קלא, אין לך מחאה גדולה **בזו** [תוס'] מכרה הבן לסוף שמי שנים ללוקח זה, והיה למחזיק להזהר בשטריו כל הימים, עד דמרע ליה לשטרא דהאי לוקח, אבל בשלש שנים אחר השטר אין די, ומפיקין מידא דמחזיק, אם לא מזהר בשטריו, כדאמרין בפירקין לעיל (דף לא) אבל שית אין לך מחאה גדולה מזו?

אמר רב פפא, כי תניא ההיא, במוכר שדותיו סתם לעולם אימא לך דלוקח אית ליה קלא, והכא אמאי לא חשבי מחאה לקיחת הלוקח מן הבן, משום דמכר לו הבן כל שדותיו סתם, אותן שהיו של אביו, וטוען הלוקח שגם זה השדה קניתי בכלל קרקעות כולן,

דאמרין ליה כל שדותיו מכר לך, חוץ מזו,

אבל אם מכר זה השדה בפני עגמו, בטלה חזקתו של מחזיק, דאין לך מחאה גדולה מזו,

יש מפרשים צמוכר כל שדותיו, ומכר לו בפירוש גם זו עמהן, ולא מילתא היא דסתם משמע שלא פירש:

אבני חן למסכת בבא בתרא

בעל הקרקע עצמו ואכל כל הפירות שלש שנים יש לו חזקה. רע"ב]

והאפוטרופין [בין שמנהו ב"ד או אבי היתומים על נכסי יתומים, או שמנהו אדם על נכסיו וכו'. יבין], [שהרי הכל בידם ויוכלו לאכול כרצונם. נמ"י. תו"ט],

אין להם חזקה [ג' שנים],

(לא) [אין] [משניות] **לאיש** שאוכל פירות נכסי מלוג של אשמו **חזקה בנכסי אשתו** דאורחיה דבעל למיכל פירי, ואם יגרשנה תטול נכסי מלוג שלה, ובגמרא פריך פשיטא,

ולא לאשה חזקה, בנכסי בעלה אם אכלה פירות של שדה בעלה ג' שנים, אינה יכולה לטעון לקוח הוא בידו, דכיון דמוזנות אשה על בעלה שזיק לה למיכל פירי, ובגמ' פריך פשיטא,

ולא לאב בנכסי הבן, ולא לבן בנכסי האב דומיא דאפוטרופין נינהו, זה בנכסיו של זה,

[ועכשיו המושגה מוחלקת בין כל עניני חזקה שדברנו בפרק זה שהוא

במה דברים אמורים כל החזקות הללו [מתחלת הפרק עד כאן. אם] דאין חזקה, וגם יש מהן דהויין חזקה, ונריך ג' שנים **במחזיק** כדמפרש בגמ', בחזקה שיש עמה טענה, ומחלוקת שמצירו מערער עליו,

אבל בנותן מתנה צפנינו, (ומודה) [ומודה ?], ובר"ף הגירסא ואומר לו. וראה רש"ש] לו שילך ויחזיק בה, וק"ל דקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה, [ואין הכוונת על חזקת ג' שנים, אלא] וזההיא חזקה שהיא צמקוס קנין, לקנות קרקע, כיון דנעל וגדר כו' היא חזקה לקנות,

והאחין שחלקו ורצה כל אחד לזכות בשלו, שלא יוכלו לחזור זה בזה,

והמחזיק בנכסי הגר שאין לו יורשין, וכל הקודם להחזיק בנכסיו זכה,

נעל עשה דלת, וגדר או גדר חומה, ופרץ [או שפרץ בה. רע"ב] פירצה כדי שיכנס בה **כל שהוא** בגמ' מפרש,

הרי זו חזקה לנלמי חוזר זה בזה, כיון דברשות מצירו המחזיק;

דף מ"ב ע"ב

נמ"י: **אבוא דשמואל** ו גס לוי מצירו חנו צממני, שותף השותפים והאפוטרופין כו' **אין לו חזקה, וכל שכן אומן** אכל אומן לא חנו, דכ"ש דאין לו חזקה, דהא אין לו חלק כלל, דנימא מיגו דהיה לו חלק בו קנה מחצירו את חלקו, אלא ודאי [למקנן] [למקנן. ד"ס] ניתן לו,

[אבל בנו] **שמואל חנו, אומן אין לו חזקה, אבל שותף יש לו חזקה** דאם איתא דלא מכר לו חלקו, היה לו לעבוד את האדמה, ולאכול הפירות בשותפות,

ואזרא שמואל [דאמר דשותף יש לו חזקה] **למעמיה, דאמר שמואל** [שאמר בן מפורש] **השותפין מחזיקין זה על זה אם האחד מחזיק בחלקו** [וגם] ובחלק מצירו, ג' שנים היא חזקה, **ובעידין זה על זה זה על חלקו של זה, להעמידה בידו, אם בא אחד מן השוק לערער עליו** [בעיד השותף עליו], ולא הוי נוגע בעדות, כדמפרש לקמן, **ונעשים שומר שכן זה לזה** שאם מצית אחד מהן, נגנז דבר של שותפות, חייב לשלם כשומר שכן, [ומפרש אידך נעשה שותף שומר שכן] וזהו שכרו, שגם מצירו ישמור הכל, כשיעור זמן שמשמר זה עכשיו,

רמי ליה רבי אבא לרב יהודה, במערתא דבי רב זכאי [נ"ב] הוכירו זה לומר שאף כשהיו נחבאים במערה מפחד אויב מגור מסביב היו עוסקים בתורה, כל כך היו חביבים עליהם דברי תורה. יעב"ן], **מי אמר שמואל שותף יש לו חזקה,**

והאמר שמואל שותף שמוחזק בכל השדה גם בחלקו של מצירו **כיוור ברשות דמי** כלומר כאילו נתן לו מצירו רשות, וזהו להיות במקומו, כדין אריס דמי, **לאו למימרא, דשותף אין לו חזקה** דהוי כאריס שיוצא צרשמו, ולכן לא היא חזקתו חזקה, ולקמן [לקמיה אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא] מפרש, דאכמי לשאר דברים קאמר שמואל כיוור צרשמו דמי [פי' שבא לומר בדרך אגב, ששותף נוטל גם בשבח המגיע לכתפים], מדלא קאמר צהדיא שותף אין לו חזקה?

לא קשיא, הא דנחית לכולה שדה, שקנו שניהם, הא דנחית לפלגא בחלק המוצרך החזיק, ואמר תלגנו והגיע זה לחלקי, והחזקתי בו שלש שנים,

ואידך טעין עדיין לא חלקנו, אלא כך המנינו ציינו, שמאכל אותו חלק [פי' חלק המיוחבד] ג' שנים, ואני אחריך כמו כן ג' שנים,

אמרי לה להאי גיסא יש מתרצים צענין זה,

הא דאמר שמואל "שותף יש לו חזקה" דנחית לכולה [וזה שלא בדרך השותפין, שבמנהגם שכל אחד נוטל חלק כל שנה],

דמנהג שותפים, ליטול בשותפות פירות כל שנה ושנה [פי' ששניהם חולקים בפירות],

או [חולקין בקרקע עצמה ש] זה יטול חצי הקרקע, וזה החצי, ולשנה הבאה [יטול] למפרע, מה שלקח זה אשתקד יקח זה עכשיו, [ולכן נוטל כל אחד חצי הקרקע כל שנה, ואין חולקין שכל אחד יטול כל הקרקע בכל שנה שניה] שכל אחד רוצה ליהנות בכל שנה מחלקו, וזה שהניח להחזיק למצירו ג' שנים בכל השדה, ודאי מכר לו את חלקו, והלכך היא חזקה,

והא דאמר שמואל "אין לו חזקה", דנחית לפלגא, שכן דרך שותפין לאכול זה פלגא, ואידך מצריה [וחבירו האחר. וראה רבש תמר] פלגא, שלש שנים או ארבע, ואחר

אבני חן למסכת בבא בתרא

כך אוכלין למפרע בענין זה, ארבע שנים אחרות,

גופא, אמר שמואל שותף כיורד ברשות דמי, מאי קמ"ל שותפות אין לו חזקה, לימא שותף אין לו חזקה?

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח, לומר שנוטל [שותף] בשבח המגיע לכתפים [פי' בא להוציא שאין ידו על התחתונה, כדין מי שיוורד שלא ברשות, ונמנע במקום שדרכה להוריע, אלא כאן נוטל] כדין ארס שיוורד "נרשות" [שנוטל] אפי' נשצח המגיע לכתפים [פי' שנושאים על הכתף] גמר פירי [פי' שבח שבפירות הגמורים] כגון קמה לקצור וענבים לנצור, נוטל כל החצי כדין ארסי העיר,

[פי' שאם בשעה שיוורד בה שותף היה בה שבח המגיע לכתפים, כענבים העומדין ליבצר, והתבואה ליקצר, נוטל מהם, דיוורד ברשות נמי נוטל מהם כיון שעדיין צריכין לקרקע, אבל יורד שלא ברשות אינו נוטל מהם כלל, מפני שיכול לומר לו איני צריך לאריסתך שהרי עומדין ליחלש. נמי"],

בשדה שאינה עשויה ליטע, כשדה העשויה ליטע אפילו הוא שדה שאינו עשוי ליטע [אילנות] אלא לזריעה [לתבואה וירקות] ונטעה, הוא נוטל כל דינו כאלו עשוי ליטע, כדין היורד נרשות,

דאילו יורד שלא נרשות, שמיין לו וידו על התחתונה, דאם השצח יתר על היצאה נוטל את היצאה, ואם היצאה יתר על השצח, נוטל יצאה שיעור שצח,

כדאמר רב"מ בהשואל (דף קא). היורד לתוך שדה חצירו ונטעה [אילנות] שלא נרשות, אמר רב, שמיין לו וידו על התחתונה, ושמואל אומר [לשובת הנוטע] אומדין כמה אדם רוצה ליתן [שכר] על שדה זו ליטע, וא"ר פפא לא פליגי [רב ושמואל], כאן [שמואל דמשלם לו כמה שותלי העיר לוקחים ליטע, מירי] נשדה העשויה ליטע, כאן [רב מירי] נשדה שאינה עשויה ליטע [וכיון שירד שלא ברשות ידו על התחתונה], והכא חשיב להאי שותף כיורד נרשות, והלכך שקיל נשדה שאינה עשויה ליטע, כשדה העשויה ליטע, ואי הוה אמר שמואל שותף אין לו חזקה, הוה אמרינן דידו על התחתונה הואיל וכלא נשות חצירו ירד:

[תני שמואל לעיל מב: השותפין וכו'] ומעידין זה לזה

דף מ"ג ע"א א' סוכות תש"ע

אמאי מעידין זה על זה, נוגעין בעדותן הן [צ"ב דהא הם בעלי דבר ממש הן? רוד"ש] דכל זמן שלא חלקו לגמרי [אלא דכל אחד משתמש בחצי שדה. רוד"ש] אם יטול שום מערער כלום מן השדה, יפסידו שניהם ונמצא דלעצמו [הוא]. ד"ס מעיד # [פ' דבאמת יש אופנים שיגבו מן השדה ולא יפסידו שניהם כגון אם אחד גובה מאחד השותפין בשביל חוב שלא פרע וכדומה? רק לפי הענין משמע דמירי דמעידין זה על זה באופן שבא אחד לערער על חזקתן בהקרקע], [קשה לאחד חלוקה נמי, אם יפסיד האחד חלקו הרי נתבאר דהחלוקה היתה

ואמרי לה להאי גי'סא היכא נחמית לכולה לא הויל חזקה, שכן הוא מנהג השותפין לאכול [אחד. ד"ס] שדה שלש שנים # [שזה יותר הנאה לאכול כל השדה, ואח"כ לשנה הבאה יאכל השותף השני], והלכך לא מני טעין לקום חלקן צדי, [קשה דמשמע שחולקין במנהג השותפין, ומה שייך מחלוקת בזה. דברות משה סי' לב ענף א' ד"ה עו"ק, רוד"ש],

והיכא נחמית לפלגא הויל חזקה, דסברא הוא דקלקא, דאם איתא דניחא ליה ליהנות מחלקו בכל שנה, ולא להמתיך שלש שנים או ארבע שנים אחר חצירו כמנהג שותפין, לא היה לו לנצר חלק אחד לצדו, אלא יעשו נשותפות וחלקן הפירות,

שמואל אמר	אמרי לה	ואמרי לה
מנהג השותפין ליקח חצי הקרקע, כדי שיהנה בכל שנה, הרבה בשנה אחת	מנהג השותפין ליקח כל הקרקע, # שיותר הנאה יש לאכול הרבה בשנה אחת	
שותף יש לו חזקה	נחמית לכולה	נחמית לפלגא
	ששנה	ששנה
שותף אין לו חזקה	נחמית לפלגא	נחמית לכולה
	שכן דרך השותפין	שכן דרך השותפין

רבינא אמר, הא והא נחמית לכולה, ולא קשיא, הא דאית בה דין חלוקה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה הויל חזקה [זה השיעור לא נוכר לעיל [יא.]] במשנה אלא בחצר, אבל שדה דמירי הכא הוא שיעור ט' קבין, ובבבלי שיעור אחר כדאיתא שם בגמ' [ב.]. רש"ש], דכיון דיש כדי לזה וכדי לזה, אינו מנהג [להניח האחד] [להיות האחד מניח. ד"ס] להקדים לו חצירו ג' שנים, אלא אם כן מכר לו חלקו,

הא דלית בה דין חלוקה אינה חזקה, דהתם מנהג הוא לאכול זה שלש או ארבע שנים שלימות כל השדה, ואחר כך זה, משום דנשניהם צידה [זה לאכול חצי וכן השני] אינו כדאי, והכי קיימא לן,

ביאורי הרשב"ם:

והך עובדא דרמי צר חמא, ורב עוקבא צר חמא, דזון אמהתא נשותפות, מר (משתמש) [אשתמיש. ד"ס] ראשונה שלישית כו' צריש פרקין (דף כט), ופרשין טעמא כי היכי דלא ליחזקו אהדדי, ה"ה דאי הוה כל אחד משתמש שלש שנים רופין לא תהוי חזקה, דהא לית צדא אמתא דין חלוקה, והלכך לא תהוי חזקה, ואינה דאחזקו צסירוגין [ראשונה שלישית וכו'], משום [שאם יטול כל אחד ג' שנים בבית אחת] דלמא לא ידעי העדים לסוף ג' שנים שלקמוה נשותפות, ויטעון המחזיק צה שאינו שותף, ותהוי חזקתו חזקה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

במעות. רוד"ש?

אניני. ב"י ח"מ סי' ל"ו. וראה עוד ברשב"ם הקצר, ובהנחות שעל הרא"ש.

[ומקשה] וכי קנו מידו מאי הוי, הרי מעמידה [ראובן] בפני בעל חובו [של] אחי אמאי מעיד להעמיד השדה צידו [של שמעון]. הרי נוגע הוא בעדות זו, דמיא ליה שיהיה השדה ציד השוקף [שמעון]. מפני שמעמידו האי נותן [ראובן] לפני בעל חובו [פ'] הוא רוצה שישאר שדה זו לעת עתה ביד שמעון, שאם יש לו לראובן בעל חוב, יהיה שדה זו מוזמנת שיגבה הימנה.

שאם יש לו [לראובן] שום צע"מ שהלווה מעות, קודם שהקנה לחצירו [לשמעון] חלקו שהיה לו בשדה, יצא בעל חוב ויטרוף אותה, שהרי חזיה משועבדת לו [לבע"ח]. ויפטר זה הנותן [ראובן] מבעל חובו, ולא יהיה לזה רשע ולא יסלם, כדלקמן בשמעתין.

שאלו יערפוה מזה [משמעון] בעדים, שיאמרו שלא היה לאלו שותפין חלק בה, לא יוכל בעל חוב שלו לגבות הימנה, והו"ל לזה רשע ולא יסלם,

דאמר רבין בר שמואל, משמיה דשמואל, המוכר שדה לחבירו שלא באחריות וכל שכן באחריות [פ'] שאם מכרה ראובן לשמעון שלא באחריות יכול בעל חובו של ראובן, לבוא לגבות מהקרקע, ולא יהיה דין דרבירים לשמעון לבוא לראובן לגבות ממנו, שהרי מכר לו שלא באחריות, ואפ"ה אמרין שאינו ראובן מעיד לשמעון להעמיד הקרקע בידו, מפני שיש לו נגיעה שתהיה השדה מוזמנת לבעל חובו שיגבה הימנה, וכל שכן אם מכר ראובן השדה באחריות, ובא אחד לגבות מהקרקע משמעון, שאם המערער יצליח, יבא שמעון בחזרה לראובן שישלם לו דמי הקרקע, שהרי מכרה לו באחריות, באופן זה בודאי יהיה המוכר נוגע בעדות זו,

אין מעיד לו עליה אין [ראובן המוכר] מנטרף עס עד אחר להעמידה צידו [של שמעון הלוקח]. ואע"ג דלי הוה מפסיד לוקח, לא הדרי עליה דמוכר מפני שמעמידה בפני בעל חובו וצדלית ליה ארעה אחריתי מוקמינן לה לקמן בשמעתין, [ואף שאין ראובן אחראי על השדה שמכר לשמעון, רוצה הוא שיהיה בידו של שמעון משום] דלא ניחא למיהוי לזה רשע ולא יסלם?

[מפני שמעמידה בפני בעל חובו. וא"ת מאי איריא מפני שמעמידה תיפוק ליה משום דלא ניחא ליה דתיהוי תרעומת עליו, כדאמר' בפ"ק דב"ק (דף ח:): ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות, ואתא בעל חובו וקטריף לה מיניה, דינא הוא דאתי ראובן ומשתעי דינא בהדיא, ולא מצי א"ל לאו בעל דברים ידי את, דא"ל לא ניחא לי דתיהוי לשמעון תרעומת עילואי? וי"ל דאין נפסל בשביל כך לעדות, א"נ הכא מיירי אפילו במכיר בה שהיא שלו דליכא תרעומת. תוס'.

הכא במאי עסקינן, דקביל עליה אחריות האי שותף לחצירו [ראובן] קבל אחריות על הקרקע שמכר לשמעון], ממנה # [פ'] על השדה, והלשון צריך תיקון] שהקנה לו, וכדמפרש ואזיל,

דהשטא אינו מעמידה לפני בעל חובו, והלכך מעיד,

אחריות דמאן [מי הוא המערער שמקבל ראובן עליו אחריות], אי נימא אחריות דעלמא שלא בשביל חוב צדירו [שהמערער אינו רוצה לטרוף השדה מפני שראובן חייב לו מעות], אלא מערער לומר שדה זו של אבותי או שלי היא [ומעולם לא היה של ראובן], כל שכן דניחא ליה [כל שכן דאינו מעיד]

[ומתריץ] הכא במאי עסקינן, דכתב ליה האי מעיד להאי מחזיק [או למערער. רוד"ש] דין דרבירים אין לי עמן על שדה זו בכל השדה, ואפילו על חלקי שהכל שלך [א"ב אמאי קרי להו שותפין? כוונת הישועות], והכי משמע דין דרבירים "לא יהא לי" על שדה זו, ולשון חכמים הוא, לומר "אין לי" במקום "לא יהא לי", והלכך כיון דמתן לו חלקו, מעיד עליה, דלא נוגע בעדות הוא [בבבדושין ה: הרי את מקודשת לי כלומר תהא מקודשת. רוד"ש], והכי נמי הוה מצי למרוי, כשהקנה לו חלקו, אלא רצותא נקט לאשמועינן דככי האי גזונא, הוי לשון מתנה,

[ומקשה] וכי כתב לו [בלשון זה] מאי הוי הרי אינו לשון מתנה, ואכתי נוגע בעדות הוא,

והתניא, האומר לחבירו שותף [ראובן אומר לשמעון] דין דרבירים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה כלומר לא יהא לי עסק בה, ומכלל [דכדכי?] אחת שומע, אלא הכל יהא שלך, אלא שלא הו"א הדבר בפירוש מפיו, וידי מסולקות הימנה, לא אמר כלום דכיון דכבר יש לו חלק בשדה, והוא אומר לא יהא לי חלק בו, אין זה לשון מתנה לחצירו, אלא לשון תפלה הוא, [כלומר. ד"ס] הלוואי שלא יהא לי חלק בשדה זו, וכל זמן שלא אמר יהי נתון לך שדה זו, לא יצא עדיין מרשותו,

[ראה תוס' למה באונו של עבר מהני לשון זה?]

ואין תופס לשון זה, אלא דבר שעדיין לא זכה בו, והוא מתנה עליו שלא יהא שלו, כשיצא הזמן שעתיד לזכות באותו דבר, דאין אדם זוכה דבר בעל כרחו, כדלקמן בפירקין (דף מט) ובכתובי' (דף פג) דנחלה הצאה לו לאדם לאחר מכן מְקַנָּה עליה שלא יירשנה,

אבל מכיון שכבר הדבר שלו הוא, והוא אומר לא יהא שלי, לא אמר כלום, דעצל כרחו יהיה שלו [משמע דאפילו הפקר לא הוי. רוד"ש], כל זמן שלא יתננה לאחרים, כן נראה צעירי ועיקר, והכי מוכח לקמן בפירקין,

וי"מ דמשום הכי לא אמר כלום, דקאמר אין לי דין דרבירים, ולא קאמר לא יהא, ונמלא שהוא מכר שהרי יש לו חלק בו, והוא אומר אין לי [קשה נימא דהוי בהודאת בע"ד? רוד"ש],

ושצטט הוא, דאין זה לשון הגמ' לומר שום מקום לא יהא, והכי מוכח לקמן [לקמיה]. דקמשני הכא במאי עסקינן בשקנו מידו, ולא קא מתרץ באומר לא יהא [ק"ק דהשתא לפירושו נמי [גם לפירוש הרשב"ם], אמאי משני בשקנו מידו, ולא קא מתרץ ליה דיהביה ניהליה במתנה גמורה וכו'. מהרש"א עי"ש?]

הכא במאי עסקינן כשקנו מידו שותף, חצירו [שמעון המחזיק בשדה] קנה מידו [בראובן שאינו מחזיק] בקנין סודר*, [להמחזיק. רי"ק] והשתא דליכא קנין מועיל המנאי [דין דרבירים אין לי על שדה זו וכו'],

*[בקנין סודר דהשתא דליכא קנין על מנאי זה אמרין מנופא [מנופה של קרקע. ראה הנחות על רשב"ם הקצר] סליק נפשיה דקנין ככדי לא ענדי]

אבני חן למסכת בבא בתרא

ברפי הרי"ף,

דנוג צדומו הוּא, כשמעיד להעמידו ציד זה [בירו של שמעון הקונה], דנימא ליה דמיהו צידו, משום דלי מפיק מיניה, [כשיבא בעל חוב לגבות חובו] עליה דהר,

[ומסיק] אלא אחריות דאתיא ליה מחמתיה [שהאחריות הוא ש] אם יערפוסו בשביל חובו [של ראובן] שמייד לאחריהם, יחזיר לו [ראובן] הדמים [ששלם שמעון בשביל הקרקע, אבל אם יבא אחד לערער שהשדה של אבותיו, על זה לא קבל אחריות].

הלך מעיד עליה [פ] זה פירושה של ובעידן זה על זה] גזי ערער דעלמא [שאחד שטוען ששדה זו של אבותיו] להעמידה צידו [של לוקח] שאינו מעמידו צפני בעל חובו [שהגם שלמעשה נשאר שדה זו ביד הלוקח, ותהיה מזומנת לשלם לבעל חובו, מ"מ כשיגבה בעל חובו השדה לא יגיע שום הנאה למוכר, שהרי אז יהיה חייב לשלם דמי השדה להלוקח, ובמקום להיות לזה רשע להבעל חוב הוא לזה רשע להלוקח, ולכן יכול להעיד לו] דמה הנאה יש לו, אם יערפנה בעל חוב מיד זה, ולא יהא כנגדו לזה רשע, סוף סוף לזה רשע ולא ישלם הוא גזי מצירו [שמעון] שקיבל עליו אחריות [אבל כשהייב באחריות מדין אחריות טעות סופר לא מיקרי לזה רשע. פני שלמה. רוד"ש], ומייד לשלם ואין לו, ונכנס צע"מ זה צמקס בעל חוב ראשון,

וגם אם לא יעיד לו מה מפסיד, הרי אחריות דעלמא לא קיבל, וממ"נ צין יעיד צין לא יעיד צע"מ אחד הוא דיס לו, דהוי כנגדו לזה רשע ולא ישלם, ולקמן צשמעין מוכח דמיקרי לזה רשע, מוכר צאחריות וטרפוס מן הלוקח, ואינו משלם לו,

[ומקשה] וכי מסלק שום שומא נפשיה מיניה מחלקו, מי מסתלק צתמיה, מי הוי סילוק גמור, אפילו לגבי עדות, [לומר] דלא הוי נוגע צעדות כלל, ויכול להעיד, דלוקמת ליה צצקנו מידו,

[ראה כל הענין של "אין דנין בדייני אותה העיר" בחו"מ סוף סימן ז], והתניא בני עיר, שנגנב ספר תורה שלהן, אין דנין הגנב [והוא] [שהוא ?] טוען לקמחי צדמים, או שום טענה בדייני אותה העיר [אלא] א"כ יש להם ספר אחר בעיר. טור חו"מ סימן ז' בסופו], ואין מביאין ראיה עדים שראוהו שנגנב, או שמעידין שזהו ס"מ של אותה העיר, דכולן שומעין ונוגעין צעדותן מאנשי אותה העיר וטעמא [דאין דנין וכו'] @משום דליכא למימר קונויא הוא דעצוד, כדי שיעיד לו עליה ויעמידנה צידו, ואחר כך יחזור לשומפתו,

ואם איתא, ליסלקו בי תרי מינייהו [פ] אנשי העיר יקנו בחורה חלקם של אלו שנים] יכתבו דין ודברים אין לי על ספר תורה זה, ויקנו מידם ולידיינו?

[וא"ת והא בעינן תחלתו וסופו בבשרות וכו'] ואור"י דלא שייך תחלתו בפסלות הבא כיון שאין פסלות תלוי בגוף אלא בממון. תוס'.

שאני ס"ת דלשמועה קאי ואין יכול לסלק עצמו, שלא יהא נוגע צעדות, שהרי נהנה צו ויזא צשמעמו, אלא אם כן ילך לו לדור צעיר אחרת שלא [יהנה] [יהיה. ד"ס] צקריאמו [וח"ל הרי"ף שאני ס"ת דלשמועה קאי ולא מצו מסלקו נפשיהו, אבל מיד דמוצי לסלוקי נפשיהו מסלקי ומסחדי וכן הלבטא. כ"ג ע"ב]

תא שמע, [שכיב מרע. יד רמח] האומר תנו מנה לבני עירי לצרכי צני העיר, לחומות העיר, ולכל צרכי צנים [אם משהו מערער על זה] אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראיה [עדות] מאנשי אותה העיר,

אמאי ליסלקו בי תרי נפשייהו [וליסלקו צי תרי מינייהו] שלא יהנו צו כלל, וימנו מניסס כנגד המנה של צבור [פ] ועי"ז הם מסולקים מהנאת מנה זו שהרי שלמו בשביל ההנאה] ולידיינו?

הבא נמי בס"ת שפירש מנו מנה לבני עירי, לקנות צו ס"מ [וכתבו הראשונים] דלאו דוקא ס"ת אלא כל צורכי העיר. שט"ל,

ת"ש, האומר תנו מנה "לעניי עירי", אין דנין בדייני אותה העיר, ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר,

ותסברא עניים שקלי, דייני מיפסלי גמרא קא פריך עליה, ומתקן לה [אלא אימא וכו'], והדר מקשי מינה [ואמאי לסתלקו וכו'], ושיטת הגמרא היא זו, ועדיין לא סיים קושא שלו למיפוך מינה עד לצסוף, כלומר ומסבא דהכי קאמר דוקא, שהדייני יפסלו צצציל העניים, והלא אין נוגעין צעדותן כלל,

אלא אימא, אין דנין בדייני עניי אותה העיר [פ] שהדיינים עצמם היו עניים,

ואין מביאין ראיה מעניי אותה העיר, ואמאי לסתלקו בי תרי נפשייהו ולידיינו?

הבא נמי בספר תורה, ואמאי קרי להו עניים דהכל אצל ספר תורה עניים הן שכולן צרכים לו, "ודרך צני אלס" # [צ"ע דמשמע שהיה דבר רגיל שהיו ערים שלא היה להם ס"ת, ולכאורה אין זה מסתבר כמו שמשכים שזה עניות גדול] לקרוא צני עירו עניים כשאין להם ס"ת, דעניות גדול הוא זה,

ואיבעית אימא, לעולם כל הצרימא צדקתני עניים ממש צצעניים ממש מיירי, וצדיי העיר שאין עניים קאמר דמפסלי, דקא קשיא לך דיינין אמאי מפסלי, הרי אין נוגעין צעדות,

ובעניי דראמו עלייהו על דייני העיר (פירוט) [ועל. ד"ס] עשירי העיר וכדמפרש ואזיל דהשתא נוגעין צעדות הן,

והיכי דמי, אי דקיין לזה דצר קצוד לבני העיר לכל אחד כמה יתן לעניי העיר משלו צכל שנה ושנה, ליכתבו בי תרי מינייהו, מאי דקיין לזה ולידיינו?

אבני חן למסכת בבא בתרא

עם אחר ולהעיד שהוא שלו, נוגע צעדות הוא, **מפני שאחריותו של בית** [או שדה] **עליו דמוכר**, שאם יערפוס מן הלוקח, יחזור על המוכר, והלכך יחא ליה למוכר שחממוד ציד הלוקח, ולא יטכרך לפרעו כלום, הכי שמעינן ליה השתא,

מכר לו פרה לקמיה מפרש ליה ואיל **מכר לו טלית** [דהיינו מוטלטלין], **מועד לו עליה**, **מפני שאין אחריותו** דלוקח **עליו עליה** דמוכר, אם יטלוהו הימנו, מחמת המוכר שגולה,

והיינו דקפריך **מאי שנא רישא**, **ומאי שנא סיפא** מ"ש מטלטלי דלא היו אחריות עליו, ממקרקעי, אם שמי מכירות הללו באחריות, הו תרוייהו אחריותו עליו, ואי שלא באחריות, הא תרוייהו אין אחריותו עליו?

אמר רב ששת, רישא, בראובן שגול שדה משמעון, ומכרה ללוי, ואתא יהודה כלומר אינש מעלמא **וקא מערער** ומערער על שדה זו שציד לוי, ואומר שלי היא, ומציא עדים או שטר [שמוכחים, שראובן הגולן גולו מיהודה ולא משמעון]. ד"ם,

דלא ליזיל שמעון שלא יצא שמעון הגול **לאסחיד ליה ללוי** ויטכרך עם (אחר) [עד אחד. ד"ס] ויעיד שזה השדה אינו ליהודה [בן מוקי לה לקמיה, שאינו אוכר שהיא של לוי, אלא שאינה של יהודה], כגון שידע שום עדות לפסול עדות של יהודה בגולנות, וכן שטרו [או שידוע פסול על שטרו],

דניחא ליה דהדרא מפני שרואה שמעון שיהיה השדה ציד לוי הקונה, ואחרי כן היום ולמחר יציא שמעון ראה שזו השדה שלו היה, וראובן גולו ממנו, ויזילא מיד לוי ויטלו לעצמו, דקרקע אינה גולת, ולא מהני זה יאוש ושינוי רשות, והלכך נוגע צעדות הוא, דלא יחא ליה שיטלו יהודה, דמו לא מני שמעון לאפוקי מיניה כדמפרש לקמן, דטעם לו לוי [לדון עמו] ויהודה קשה לו, והלכך אין מעיד לו שמעון הגול ללוי עליה,

[וסיפא מפרש לקמן, וממילא מפורש מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא],

והכי קאמר צריימא, מכר לו בית, מכר לו שדה, ראובן הגולן ללוי, אין מעיד לו שמעון הגולן ללוי [ה. ד"ס] לוקח [אינו מעיד לו] עליה [על השדה], כנגד יהודה המערער, מפני שאחריותו וסופו של גול [שמעון], עליו דלוקח [לוי], להוציא הקרקע מידו, והלכך נוגע הוא צעדות זו,

[הלשון אחריות אינו שייך כאן כל כך (וראה לקמן מ"ד ע"א) ואולי לכן מוסיף] ודע שלשון אחריות הוא מלשון "אחר" שהלוח ישלם לו אחרת תחת השדה שיגבה הבעל חוב, דהיינו יתן לו כמון או שדה. אבל משמעות המילה נשתנה קצת ע"י שימושה. ואולי כאן רוצה הרשב"ם לפרש המילה מלשון סוף ואחרית].

ולקמן מפרש, אמאי מוקי לה צ(ג)גול ומכר, (הוא שפיר) [הא שפיר הוה. ד"ס] מני לאוקומה בגולן גופיה, ואחא יהודה וקמערער, דלא יצא שמעון הגולן להעיד לראובן הגולן, להעמידה צידו, משום האי טעמא גופיה, דמחא ליה דהדרא ליה,

וסיפא [מכר לו פרה מכר לו טלית] מפרש לקמן,

הכא במאי עסקינן, דלא קיין להו אלא הכל לפי הצורך ולפי מחסורן של עניים וחסדן, דכל זמן שיש מן המנה צעין, לא יתנו הדיינין כלום,

ואב"א, לעולם דקיין להו ואפ"ה וניחא להו יחא להו לדיינין שינתן המנה לעניים, **דכיון דרווח שיש להם מעות רווח כלומר הרי יש להם מעות, ולמה יתנו כלום, כל זמן שאין צריכין**, [דוגמת לשון זה לקמן צ: תרעא דרווח רווח. גליין הש"ס]:

@ [גרסא לקמן ע"ב] (זה שייך לעיל [דהיינו כאן] - צמוקפתא צהגול, האומר תנו מאה דינר לכנסת, תנו ספר תורה לכנסת, יתן לכנסת הרגיל צה, ואם היה רגיל צשנים יתנו לשניהם, האומר תנו לעניים יתנו לעניי אותה העיר, ר' אחא אומר לעניי כל ישראל, צן האוכל משל אציו, ועצד האוכל משל רבו, קוזה ונותן פרוסה לעניים, או לצנו של אוהבו, ואינו חושש משום גול, שכן נהגו צעלי צמים, ע"כ),

[תני שמואל לעיל מב: השותפין וכו'] **ונעשין שומרי שכר זה לזה,**

דף מ"ג ע"ב

אמאי שמירה בבעלים היא שכל אחד משמר קצת מן השותפות צציתו [פ' שהלשון נעשין "שומרי שכר" זה על זה, משמע שלכל אחד יש שום דבר מהשותפות בביתו], וק"ל צצ"מ צהשאל (דף זה) שמירה צצעלים פטור, ואע"ג צהשאל צחייב פטור ר' ד. צ. ד"ס צצעלים ? הא יליף שומר שכר התם מיניה [דרשואל] מדכתיב וכי ישאל וי"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמד עליון מתחתון, וכיון שהיה ראובן משמר מחלק שמעון צשעה שנגנבה או אצד מחלקו צצית שמעון, הרי שמעון פטור מחלק ראובן, שהרי ראובן עמו צמלאכתו?

אמר רב פפא, [שאין הפירוש שיש להם לכל אחד בביתו חפציו של חבירו, אלא כל אחד שומר הכל, פעם שותף זה ופעם זה] **דאמר ליה** כגון שהתנו ציניהן כך **שומר ל' היום** כל השדה חלקי וחלקן [צ"ל רבונותו על עומרי השדה התלושים או בקמה העומדת ליקצר מיד דא"צ לקרקע עוד, דבמחובר אין דין שומרין. רש"ש],

ואני אשומר לך למחר, דכיון דלא שמו ציחד כלל, אלא צזה אחר זה, ליכא שמירה צצעלים, הלכך נעשו שומרי שכר זה לזה להחמיצ (צאונסין. מראה בהן, וראה רש"ש) [ושומר שכר חייב בגניבה ואבדיה],

ולאשמעינן אחא, דהיינו שמירה צשכר, כשמשמר כל השדה וחלק חצירו צכלל, כדי שישמרו לו חצירו למחר כמו כן,

דס"ד אמינא דשומר חנם הוא, דצנלא חלק חצירו היה צריך לשומר את שלו, ושמירה אחת היא צין הכל ולא ליהוי שומר שכר קמ"ל:

תנו רבנן, **מכר לו בית** אדם לחצירו [ראובן ללוי, כדלקמיה], **מכר לו שדה, אין מעיד לו** מוכר ללוקח **עליה** להעמידה צידו, שאם יצא להצטרק

אבני חן למסכת בבא בתרא

ביאורי הרשב"ם:

[בתובות כ. מירי דהוה אנכסי דבר שטיא, דבר שטיא זבין נכסי מכר קרקעותי, אָתוּ בי תרי אמרי כשהוא שוטה זבין [מכר], ואתו בי תרי ואמרי כשהוא חלים כריא זבין, אמר רב אשי אוקי תרי להדי תרי, ואוקי במונא בחזקת בר שטיא,

ולא אמרן דלוקי נכסי בחזקת בר שטיא אלא דאית ליה [לבר שטיא] נכסים הללו חזקה דאבהתיה שהיו של אבותיו, לחזקה מעלייתא היא אבל לית ליה חזקה דאבהתיה אלא חזקה דנפשיה שקנאן הוא, והחזקו זידו, כקנייתו כך מכירתו, ואין חזקתו חזקה לנצל מכירתו אמרינן כשהוא שוטה זבן [קנה] וכשהוא שוטה זבין [מכר]].

וגזי נכסי דבר שטיא [קשה דהבר שטיא היה מרא קמא? רוד"ש] [כמוצות דף כ] אמר נמי, אוקי תרי כהדי תרי, ואוקי ארעא בחזקת בר שטיא, והכא נמי אי מטיא לדיה דיהודה, לא מצי שמעון לאפוקי מיניה כהדי דמפיק לה מלוי, דכיון דמן הדין אוקימנה ביד יהודה, שהרי ממ"ז אין ללוי חלק זה, הרי יהודה ממוקם, ולא תנא עוד מידו,

[לעיל לא:], זה אומר של אבותי, וזה אומר של אבותי ואכלמים שני חזקה, אומן שלש שנים שאתה טוען, אני אכלמיה ולא אתה, האי אייתי סהדי דאבהתיה [ואלו העדות מעדין גם] ואכלמיה שני חזקה, והאי אייתי סהדי דאכלמיה שני חזקה אומן שלש שנים שהעידו אלו הראשונים עליהם, וזאו אלו והכחשום, אמר רב נחמן, אוקי אכילה לבהדי אכילה עדות דאכילה צנלה, דלוקי עדות של אכילה כנגד עדות שניה של אכילה, והרי מכחשים זה את זה, ואוקי ארעא בחזקת אבהתא, אצל עדות דאבהתא דלא [אמכחשא] [אימכחשא. ו'], עדותן קיימת ומוקמי' [לה. ד"ס] צדיה,

הדר אייתי סהדי אומן שהפסידו רב נחמן דאבהתיה היא והרי לשניהם עדי חזקה ועדי אבות, ואין כח לזה מזה, וכל דאלים גבר, כדאמר רב נחמן לקמן בשמעתין, אמר רב נחמן, אנן אחתינן ליה [אנו הדרנו אותו] ואנן מסקינן ליה כלומר לא נחזיק את זה יותר מזה, הואיל ועדות שניהם שוה, ולחילתא דבי דינא לא חיישינן שמא ילגלגו הצדיות על צ"ד, על סקותרין את דיניהם, דמי לחוכא [צחוק] ואיטולא [ליצינות. רש"י עירובין סח:].

ולא דמי להאי דאמרן לעיל בפרקין (דף לא:), הדר אייתי סהדי דאבהתיה היא, א"ר נחמן אן אחתינן ליה ואן אסקי' ליה [ואמר ר"ב כל דאליה גבר], (ד)אע"ג דהתם נמי איכא סהדי למר ואיכא סהדי למר, ואפ"ה [כין] אחזיקניה לאחד ע"פ עדי, (והדר) [הדר. ד"ס] מסלקינן ליה כשמציא חצירו עדים שלו [פ' אמרינן שאם יבא האחר ויטלנו ממנו בבח הדין עמו], היינו טעמא, משום דכיון דשניהם צאין יחד לדון, ושני צעלי דינין יש להן עדים, לא היה לצ"ד להחזיק [לאחד] [האחד. ד"ס] יותר מחצירו, אלא כל דאלים גבר, הלכך הדר מסלקינן ליה, ויהו כצתחילה וכל דאלים גבר, **דשלא כדין הורידוהו** לאחד מהן בקרקע,

@ אצל הכא שמעון ויהודה אינן צאין לדון זה עם זה, אלא לוי ויהודה, ומלוי הוא דמפיק לה יהודה **מן הדין**, דהא ודאי לוי מגולן קנאה, וכיון דמן הדין אנו מחזיקין

ומקשינן ואכמי אמאי אינו מעיד לו עליה, הא וכיון דאסהיד ליה דלוי **הוא דקס"ד השתא** (הכי, דמפקינן) [דכי מפקינן. ד"ס] לה מיהודה, ומוקים לה ביד לוי, דקמסהיד הוא [שמעון] (צשדה דלוי הוא) [דשדה דלוי היא. ד"ס], ולאו דיהודה, וכיון דהודה צפני צית דין, דשל לוי הוא **היכי מצי מפיך לה ביינייה** מלוי אחרי כן, והלא הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ונמנא שאינו מרויח כלום בעדות זו, ואינו נוגע בעדות זו כלל, ואמאי קמני דאין מעיד?

ומשני **דאמר, ידענא דהאי ארעא דלאו דיהודה היא** דפסיל לעדי יהודה בגולגולתא [וי"מ שמוזים אותם. רוד"ש], או דמכחש לטענותיו בשום ענין בעולם, כגון שמעיד פָּקָנִי הודה לו [י"מ דמוחל או נתן לו זכותו בשדה. ריטב"א. רוד"ש], וממילא מחוקמתא השדה ביד לוי, ואע"ג דלא קאמר דלוי הוא,

ומקשינן אכמי אמאי אינו מעיד לו עליה, מה מפסיד שמעון אם תהיה בחזקת יהודה, והא **ובההוא זכותא דקא מפיך לה מלוי** היום ולמחר דקמייתי עדים ששדה שלו היא וגולה ראונו ממנו, ה"נ **ליפקה מיהודה** צהנהו עדים ענמן, ונמנא שאין מרויח כמה שמעיד ללוי כלל?

ומשני, משום הכי אינו מעיד **דאמר דקסבר שמעון השני לוי נוח לי ו הראשון יהודה קשה היכנו** גברא אלמא הוא וקשה ממנו, ולא אוכל לדון עמו אם יבא צידו, ומש"ה פסלינן ליה [לשמעון] להאי עדות, דאיכא למימר שזה מתחבטו של שמעון, ואין לנו להכשיר, אלא עד דפשיטא לן, דאינו נוגע בעדות כלל [ש"מ דנוגע פסול מן התורה. שו"ת מוהרש"ם ח"ג ס' בב כו-א. רוד"ש], [ומקשה] הכא הוה לן למימר איפכא, לוי הראשון נוח לי, ויהודה השני קשה הימנו, אצל לשון המשנה כך היא כצחצוחות (דף קט),

ואי בעית אימא, להכי לא מצי שמעון לאפוקה מיהודה בגון דאית ליה סהדי למר לשמעון שהשדה שלו, **ואית ליה סהדי למר** ליהודה שמכחישינן לאלו, ואומרים שהשדה של יהודה,

ואמור רבנן בכל ספק דין קרקע **ארעא היכא דקיימא ארעא תיקום** שלא יוציאוהו צ"ד מיד המחזיק זה, כדאמר גבי פלוגמא דרבה ורב יוסף (לעיל לב:) היכא דקיימא ארעא תיקום, לפי שנתמקם לנו הדין, וכן (לעיל לד) גבי זה אומר של אבותי אר"י כל דאלים גבר, (ס"א וכגון שאין לו עדות) (ותלוקה) [וחזקה] לזה יותר מזה ע"כ,

[פ' ולכן אין שמעון נאמן על עדות נגד יהודה, שחושש שיבא למצב שיהיה גם לו וגם ליהודה עדות, ויהיה ספק, וכיון שיהיה בידו של יהודה לא יוכל להוציאה מבנו],

ומשום דמספקא לן, מי # (שרוצה להחזיק) [שמחזיק ?] יחזיק [פ' שהרי ודאי שמעון ויהודה רוצים להחזיק שהרי הם מריבין עליה, ואולי הכוונה דכל דאליה גבר], ולא נושא מידו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ליהודה זהאי שדה, כשיבא שמעון (לריב) [לדין] עמו (דיינין ?) אוקי חרי לבהדי חרי, ואוקי ארעא בחוקת יהודה, והלכך אין מעיד לו שמעון ללוי, אם יקדע שום עדות שפוסל עדיו של יהודה, או שמעיד הוא ואחד, בפניו הודה לו [יהודה שאינו שלו], דניחא ליה [לשמעון] דתהיו ציד לוי, דהדר ומפיק לה מלוי ע"י עדיו, שראו שגולה ראובן ממנו, וזמר הכי אפילו מיימי יהודה סהדי דהא ארעא ידיה היא, לא מני מפיק לה משמעון, שכבר פסל שמעון (עלמנו ?) ועד אחר עמו, עדיו של יהודה, ועוד כיון דאית ליה נמי לשמעון סהדי דהא ארעא ידיה היא, אמור רבנן היכא דקיימא ארעא חיקוס,

דף מ"ד ע"א

ומקשינן לרב ששם דאוקמה בלוקם מן הגזלן [בלוי הלוקח מראובן הגזלן], שלא יעיד [שמעון] הנגזל ללוקם, ולוקמה בגזלן ולימני גזלן,

אם איתא להך צרייתא [לעיל מ"ג]: כדמפרש לה רב ששם [בראובן שגזל שדה משמעון, ובמברה ללוי], למה ליה לתנא לדחוק עלמנו למיתני מכר לו בית, גזלן ללוקם # [פ'] באילו אמר מכר לו גזלן ללוקח בית, ולא רצה הרשב"ם להפסיק בלשון המשנה], והלא היה יכול למנוא דין זה בגזלן עצמו, בלא מכירה [שראובן גזל בית משמעון], דאי איתא יהודה וקמערער עליה דגזלן ראובן, אין מעיד לו שמעון הנגזל עליה, משום דהוי נוגע בעדות (כדפריש) [כדפרישית ? ודפוס ו' כדפ'],

והכי הוה ליה למיתני בצרייתא, מ"ר גזל לו בית, גזל לו שדה, אין מעיד לו עליה, מפני שאחריותו של גזלן עליה דגזלן [ראה לעיל מ"ג ע"ב, ב"ר רישא בראובן שגזל שדה משמעון, שכתב הרשב"ם מפני שאחריותו וסופו של גזלן עליו דלוקם להוציא הקרקע מידו]?

ופרכינן משום דקא בעי למיתנא סיפא, מכר לו פרה מכר לו מלית [ראובן שגזלה משמעון ובמברה ללוי, ואין מעיד לו [שמעון] עליה, דלא משכחת לה [שלא יהיה לו לשמעון הנגזל נגיעה בעדות] דמעיד לו עליה, אלא בגזל ומכר,

כגון שמכר לו ראובן הגזלן ללוי הלוקם [פרה ומלית] שלא באחריות, ואתא יהודה וקאמר שלי היא, מעיד לו שמעון הנגזל ללוי הלוקם, דלאו דיהודה היא, דהא לא הדר שמעון ומפיק לה מיניה דלוי, ואינו נוגע בעדות,

וכגון דשמעיניה לשמעון דאייאש בעודה בבית ראובן, קודם שמכרה ללוי, דהוי יאוש ציד גזלן, ושינוי רשות ציד לוקם,

דאפילו למאן דאמר בפרק הגזל בתרא יאוש כדי לא קני, יאוש ושינוי רשות קונה, וקנה [לוי] הלוקם, שאין בו זכות כלל לבעלים הראשונים [לשמעון], ולפיכך מעיד לו עליה,

דאפילו אי מיימי גזלן [שמעון] סהדי שגולה ראובן ממנו, לא מפיק מלוי דקנה ביאוש ושינוי רשות,

ואילו היה נוטלה יהודה מלוי, לא מפסיד גזלן [שמעון] בהכי מיד, דכלאו הכי לא מני מפיק לה מלוי,

וכה"ג לא משכחת לה אלא בגזל ראובן ומכרה ללוי דדוקא מכר דהוה ליה יאוש ושינוי רשות, אבל אם לא מכר ללוי דהדרא ליה [לשמעון] מראובן שלא היה בו שינוי רשות], לא אין מעיד לו לראובן, שכל זמן שהן ציד ראובן הגזלן, מני מפיק להו [שמעון ה] נגזל מיניה, ואע"ג דאייאש,

והלכך אין מעיד שמעון לראובן שאינו של יהודה, כי נוגע בעדות הוא, דמיד ראובן מני מפיק להו, אבל מיד יהודה לא מני מפיק להו, מאחר שזכוהו בית דין ע"פ עדיו,

ומשום דלא משכחת לה לסיפא אלא בגזל ומכר תנא רישא נמי בגזל ו מכר ולאשמועינן אתא, דבגזל ומכר יש חילוק בין מקרקעי למטלטלי, דמקרקעי אינו מעיד, דהוי נוגע בעדות דהדרא ליה, דאין יאוש ושינוי רשות מועיל בקרקע, דקרקע אינה נגזלת, ובמטלטלין מעיד דקנה לה לוקם ביאוש ושינוי רשות, ולא תהדר ליה להאי, מעיד,

[ודע] דאיכא למ"ד בהגזל, דשינוי רשות ואח"כ יאוש לא קניא, אבל ביאוש ושינוי רשות הכל מודים דקנה הלוקם [לוי], ולא הדרא גזילה למרה [לשמעון], אלא מן הגזלן [ראובן] יטול הנגזל דמיה,

ופרכינן וסיפא [דמייירי במטלטלין] נמי אמאי מעיד לו נגזל ללוקם [שמעון] ללוי, ומפיק לה מיהודה. ומוקי לה ציד לוי נהי דמייאש מגופיה דפרה וטלית ולא יוצאה מיד לוי, דהא קנייה בשינוי רשות שאחר יאוש,

בדמיה מי מייאש בתמיה, וכי מוחל הוא לגזלן דמי גזילתו, והלא נתחייב לו הגזלן דמיה, והלכך ניחא ליה דחיקו ציד לוי, שיחזור ויטול הדמים מראובן, שאינו היה נוטלה יהודה בעדים, נמצא שלא היה לו לשמעון חלק בהך פרה וטלית, ולא היה גובה מראובן כלום, והלכך נוגע בעדותו הוא, ואמאי מעיד [שמעון ללוי]?

[ובתריין] לא צריכא, דמית גזלן [ראובן, ולמ"ד רשות יורש ברשות לוקח קנו הבנים הגזילה ואפילו הוא בעין אינם צריכין להחזיר, בדאמרינן לקמיה. ראה ריש פרק הגזל קיא:] דהשתא אפילו מדמיה מייאש, דיושין פטורין מנשלו, וכ"ש הלוקם [לוי] דקנייה ביאוש ושינוי רשות, דצחייתא אמו לדיה, דתנן והלכך מעיד [שמעון ללוי] דלא נוגע בעדותו הוא, הגזלן ומאכיל את בניו [בחיין] אע"פ שנהנו בניו עצמן מן הגזילה, פטורין, דאינהו לא גזלו מידי והניח לפניהם כלומר או שהניח לפניהם גזילה קיימת לאחר מותו פטורים מלשלו דקנייה ביאוש ושינוי רשות, אי נמי כשאכלום כדמוקי לה התם,

ומקשינן לרב ששם דאוקמה לרישא בגזל ומכר, משום סיפא, ולוקמה ביורש ולוקמה ביורש, אם איתא דבגזל ומכר מיירי, ובדמית גזלן, א"כ מה ראה התנא [פ'] אליבא דרב ששת] לדחוק עלמנו ולשנות שיטות בגזלן שמכר, אפילו לא מכר הגזלן נמי אלא גזל ומת, וכיון דמת הוריש לבניו, היה יכול למנוא חילוק בין רישא לסיפא,

כגון ראובן שגזל שדה משמעון, ומית גזלן וירשו לו בניו, ואתא יהודה וקמערער,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לא ליזיל שמעון ומסהיד ללוי בן ראובן דלאו דיהודה היא, דקרקע אינה נגזלת והדרה ליה מן היורש, משום הכי נוגע בעדותו הוא, דאי מפיק לה יהודה מיניה דיורש, לא הדרה לשמעון, דהיכא דקיימא ארעא מיקום,

אכל נספא שגול ראובן טלית או פרה משמעון ומת, וירשו לוי ואתא יהודה וקמערער, מעיד לו שמעון עליה, דאיכא יאוש ציד ראובן ושינוי רשות ציד לוי יורש, דרשות יורש כרשות לוקח דמי, ולא תיהדר ליה לנגול לא פרה ולא דמיה, ולא הוי נוגע בעדות,

והכי הו"ל לתנא למימני גול לו צית והוריש לזנו, אין מעיד כו', גול לו פרה והוריש כו',

והאי קאמר ולוקמה צורש לאו דוקא, אלא לימני יורש [לא שיעשה אוקימתא, אלא לימני בן בפירוש], ואגב שיטפא דמקשי ליה לרב ששת, "דמפרש ומוקי לה" בגולן, קאמר ולוקמה צורש, ומיהו צורש לא מני "לאוקומה", דהא "קמני" מכר, אא"כ מתוך לה למימני הוריש,

הניחא למאן דאמר בהגזל בתרא [ב"ק קיא:] עלה דהך משנה **רשות יורש גזולן לאו כרשות לוקח מגזולן דמי שפיר**, דאילו גבי לוקח איכא יאוש ושינוי רשות וקני, דלוקח רשותא אחריתי היא,

ואילו [פי' אבל] יורש כרעיה דאצוה, וכברשות גזול מורישו דמי, ולא קניא ציאוש גרידא, דהא שינוי רשות ליכא גבי יורש, וכל היכא דאיכא דאיכא (הדרה) צעין [הדרה. רש"ש] לנגול,

והך משנה דקמני והניח לפניהן פטורין, מוקי לה התם כשאלכוס, דלא הויא גזילה קיימת והלכך פטורין, והלכך לא מיתוקמא הך סיפא צורש, דלא מני למימני ומעיד לו נגול ליורש עליה, משום דהדרה ליה פרה וטלית לנגול, אם תעמוד ציד יורש ונוגע בעדות הוא,

אלא למאן דאמר רשות יורש כרשות לוקח דמי דקנייה יורש, ואש"פ שגזילה קיימת, כדקמני והניח לפניהן פטורין, דמשמע אפילו גזילה קיימת, **מאי איכא למימנר** לימני גול והוריש, אמאי תני [פי' מוקי לה ב] גול ומכר, בלא מכר נמי מתוקמא שפיר, כיון דבמימני גזולן מוקי לה רב ששת [פי' בין דגם אי מוקימין לה בגול ומכר צ"ל שמת גזולן, וא"כ למה צריך עוד לאוקמי בגול ומכר הא די לאוקמה שגול ומת],

[ובקשה עוד על האוקימתא של רב ששת] **ועוד קשיא ליה לאבוי** נמאי דמוקי לה רב ששת בגול ומכר, והוצרך לפרש מפני שאחריותו עליו, מפני "שאחריות חכמת" [לעיל מ"ג ע"ב כתב הרשב"ם אחריותו וסופו. וראה שם מה שכתבתיו] יש למעיד [שמעון] עליו דלידך [לוי] שהוא מעיד לו, דהיינו לוקח, ולא מנינו בגמרא שום אחריותו עליו [שהיה איוה חביעה דשמעון על לוי] מפורש בן עליו דלוקח, אלא עליו דמוכר [החביעה של שמעון הוא על ראובן], מפני שאחריותו של אידך [לוי הלוקח] עליו דמוכר [ראובן, שהוא צריך לפצותו אם יקחו ממנו הקרקע],

מפני שאחריותו עליו, ואין אחריותו עליו, מפני שהיא חוזרת לו ואינה חוזרת לו מיבעי ליה והכי הוה ליה למימני מכר לו בית מכר לו שדה, אין מעיד לו [שמעון] עליה [על השדה] מפני שחזרת לו, מכר לו פרה מכר לו טלית מעיד עליה, מפני שאינה חזרת לו?

אלא כדרבין בר שמואל אתא לאשמעינן רישא דהך צרייתא [לעיל מ"ג:], ולא בגול ומכר [בתירוצו של רב ששת] מיירי, ואש"פ דדניא הכי כדלעיל [פי' אינו חולק על שום דבר שאומר רב ששת], מיהו צרייתא לאו צהכי איירי,

דאמר רבין בר שמואל, משמיה דשמואל, המוכר שדה לחבירו שלא באחריות, אין מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו,

אלא צמוכר [ראובן] קרקע שלו שהיתה משועבדת לצעל חוב [יעקב] [לאו דוקא דאנן הוא דחיישינן דילמא יש עליו בעל חוב. רש"ש], ומכרה ללוקח זה [לוי, שלא באחריות], ואתא איניש מעלמא [יהודה, פי' לא הבעל חוב שהוא חייב לו] וקמערער, דלא יעיד לו המוכר ללוקח [ראובן ללוי] מפני שאחריותו של צעל חוב [יעקב] עליו דמוכר לנגזות מקרקע זה, והלכך ניחא ליה [לראובן] דמיקו ציד הלוקח [לוי], דהדר עלה צעל חוב [יעקב] ולא ליהוי מוכר לזה רשע ולא ישלם,

וכנגד לוקח [לוי, אם יטרפו הקרקע ממנו] לא (כי? הוי לזה רשע) [ולא ישלם. ד"ס] שהרי לא באחריות מכר לו, והלכך אין מעיד [ראובן ללוי], דנוגע בעדות הוא,

אכל נספא, מכר לו פרה וטלית ללוקח, ואתא איניש מעלמא וקמערער מעיד לו מוכר ללוקח עליה, וכגון שמכרה לו שלא באחריות, מפני שאין אחריותו דצעל חוב [יעקב] עליו דלזה [דראובן] המוכר, לנגזות מטלטלין ששעבד ומכר לאחרים, אפילו עשאן אפותיקי לצעל חוב ואש"כ מכרן לאחרים, כדכר, ואימכרם דלא נוגע בעדות הוא,

ודוקא בית או שדה, אבל פרה וטלית, לא מיבעיא

דף מ"ד ע"ב

בסתמא שלא יחד לו פרה וטלית צפירוש דלא משתעבדא ליה לצע"ח הך פרה וטלית, **מאי טעמא מטלטלי נינהו ומטלטלי לבע"ח לא משתעבדי** דלית להו קלא, ולא זיהרו לקוחות, דאי משתעבדי אין לך אדם שלוקח עוד מטלטלין מחצירו, דלמא טרפי להו מיניה, ואש"פ דכתב ליה מגלימא דעל כתפיה, הני מילי דאיתנהו בעינייהו, אבל ליתנהו בעינייהו לא,

אלא אפילו עשאו להך פרה וטלית, שידון לו לנגזות חובו משם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני **אפותיקי** פה תהא קאי, **נמי לא, מאי טעמא כדכר,**

דאמר רבא, עשה לזה **עבדו אפותיקי** לצעל חובו ומכרו אחרי כן הלזה לאש אחר, **בעל חוב גובה ממנו, שורו וחמורו אפותיקי ומכרו, אין בעל חוב גובה הימנו, מאי טעמא, האי אית ליה קלא** [ו. ד"ס] אפסידו לקוחות אנפשייהו והא לית ליה קלא פרה וטלית, ולא ידעו הלוקחות להזהר, והלכך מעיד לו עליה, דאין מעמידה צפני צעל חובו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והשמה ממוקמת אפילו בלא לקח ומכר לאלתר,

ביאורי הרשב"ם:

והא דלא קאמר "אלא" לא נריכא, משום דאמורא לא מיכין הכי לעיל [פ' שאם היה אמורא מותרין בן ולא היה מתוקם, היה שייך שפיר הלשון "אלא" לא צריכא] אלא סתם הגמרא מייך כן [ושיטה זו [דהיינו כלל זה על מלת "אלא"] נוהגת ברוב המקומות [בש"ם]]

ופירש ר"מ, ידעינן ציה צהאי דלא הוה ליה ארעא מעולם, נריכי לאסהודי הכי, זה האיש לא נתפרש [פ' פירש] ממנו מעודו ועד היום, וצרי לנו צמה שקנה, וכי [פ' ואנו מעידין כי] לא קנה קרקע מעולם, לא צממנה ולא צקניה,

[ומביא ראיה שיש עדות כזו, שיכול לומר שהיה עמו כל הזמן ומועד שלא נשא אשה] כגון הא דגרסינן בהאשה רבה ציצמות (דף פט.), נשאת [בסבורה שמת בעלה] ואחר כך צא בעלה תלא מזה ומזה, אמר רב לא שנו אלא שנשאת כו' [על פ' עד אחד, אבל ניסת על פי שנים לא תצא, מוכחו עליה במערבא אתא גברא וקאי [פ' בא בעלה ועומד] ואת אמרת לא תצא? לא צריכא דלא ידעינן ליה, [אין אנו ידעינן אם הוא באמת בעלה], אי דלא ידעינן ליה בעד אחד אמאי תצא? ומסקינן דה לא נריכא דלמו מרי ואמרי אן הוינן צהדיה מצי נפק ועד השמה ואמון לא ידעימון ליה כו' [פ' שעבשיו מעידין שני עדים, שודאי הוא בעלה של זו, שהם היו עמו מועת שיצא מוכאן עד שחזר, ופרש"י רש"י הלך לגבי עד אחד מיהמני, אבל לגבי מרי, הואיל וניסת לא תלא],

[ומקשה ועדיין נחוץ שיש לראובן המוכר נגיעה במטלטלין שמכר ללוי, ולא יעיד לו] והאמר רב פפא, אע"ג דאמור רבנן המוכר שדה לחבירו שלא באחריות, ובא בע"ח וטרפה אינו חוזר עליו [על המוכר], [אבל] נמצאת שאינה שלו שהעידו עדים שגולה המוכר ומכרה לו, וצא בעל השדה ונטלה ממנו חוזר עליו חוזר לוקח על המוכר, ולא הויה מכירה כלל,

דנשלמה היכא דטרפה צעל חוב, הויה מכירה, דעביד אינש דצינן ארעא ליומיה בשציל פירות יוס אחד, כדאמרינן בצצא מניעא (דף יד), ופירות שאכל [הלוקח קודם שטרפו השרה במנו] שלו הן, כדאמר שמואל צפרק שנים אוחזין בטלת (סס דף טו) צעל חוב גובה את השבת, שצח אין פירי לא, [פ' מזה שהשביח הלוקח את הקרקע גובה הבע"ח, והלוקח חוזר וגובה מן המוכר, וכתב הר"ף שם דף ח' ע"ב בדפי הר"ף ו"ל שבח אין פירות לא, פירוש הני פירות דלא גבי להו בעל חוב, פירות דאכל [פ' שכבר אכל] להו לוקח נגהו, אי נמי פירות דתלישי, אבל פירי דאיתנהו האידנא מיחברי בארעא גבי להו בעל חוב],

אבל לוקח מגולן אמר הסס צצא מניעא (דף יד) המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו, אמר שמואל מעות יש לו שצח אין לו ללוקח, אלא הדרכא ארעא והדרי פירי וכל השצח [וראה ברש"ש שכתב תמוה דפירי מאן דבר שביה הלא לא אמר שמואל אלא שבח],

והלכך כיון דלא מריות מילי [הלוקח אינו מריות כלום], לאו מכר הוא כלל,

ומקשינן ואכתי צפרה וטלית אמאי מעיד, וליחוש דלמא אקני ליה האי מוכר במטלטלי אגב מקרקעי צעל חוב, להשתעבד לו לגבות חובו מהן, אם לא יפרענו בזמנו, וחזר ומכרם, וכי מעיד ללוקח שהן שלו נוגע צדוות הוא, מפני שמעמידן צפני צעל חוב,

והכי אשכחנא דה"ג משתעבדי מטלטלי צעל חוב, דאמר רבה, אי אקני ליה במטלטלי אגב מקרקעי, קני מקרקעי קני במטלטלי, וגבי מטלטלי מן הלוקחות, נכסים שאין להם אחריות כגון מטלטלין, נקנין עם נכסים שיש להן אחריות, לענין מתנה צכספ בשטר וצחוקה, והוא הדין לענין שעבוד, דמינו דחיל שעבוד אמקרקעי, חיל נמי אמטלטלי,

אבל אקני ליה מטלטלי גרידי צסודר, להשתעבד לו לכשיגיע זמנו אם לא יפרענו יגבה מהם, לא קני ואפילו בלשון מתנה, דכל "דאי" לא קני, דאסמכתא היא, ואסמכתא לא קניא צפרק חיזה נשך (צ"מ דף סו),

ואמר רב חסדא [היה בן דורו של רבה] והוא דכתב ליה צשטר השעבוד, דלגמרי משעבד להו למטלטלי צהדי מקרקעי, דלא כאסמכתא דכיון דאין זו מכירה גמורה, ולא מתנה, ולא משכון, אלא שעבוד צעלמה, דמי לאסמכתא, דקאמר ליה אם לא אפרע לך לזמן פלוני תגבה מכאן, הלכך צריך לכתוב צו לאלוני שטריה, דלא כאסמכתא, דאסמכתא לא קניא, ודלא כטופסא דשטרי הוא שטר העשוי להעתיק ממנו שטרות, ולא נכתב לגבות צו, ואין צו ממש [אלא ששטר זה הוא שטר גמור, שיש בו ממש?]

הכא במאי עסקינן דמי מעיד כגון שלקח ומכר לאלתר שקנה הן פרה וטלית, ומיד מכרה צפנינו, דודאי לא ליה צינמים, ולא שעבדס למלוה,

וליחוש דילמא דאיני הוא [ששיעבד לו במטלטלין שיקנה לעתיד] כלומר אכתי איכא למיחש דאקני ליה להך פרה וטלית למלוה, אגב מקרקעי, והכי דמי, כגון דמקמי הכי כשלוה [פ' קודם שלוח] כתב למלוה צשטר, משעבדנא לך אגב מקרקעי כל נכסי קדנאי, ודעתיד אנא למיקני, וכשלקח הפרה והטלית אחרי כן נשתעבדו לו מיד, ואכתי אמאי מעיד [פ' ואבתי קשה אמאי יכול המוכר להעיד ללוקח הרי הוא נוגע ברבר],

אלא מדלא חייסת להכי איכא למשמע שמועת מינה, דמי שכותב כן דאיני [ומפרש] האומר [פ' שבוחר] לחבירו נכסים שאני עמיד לקנות אני מוכר לך, או משעבד לך, ואחר כן קנה ומכר לאחרים,

או כתב לו דאיני, והוא קנה אחרי כן, ומת והוריש לצניו, לא משתעבד להאי שכתב לו, דאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא צא לידו, אע"פ שעמיד לצא, וצביא היא לקמן צפרק מי שמת, ולא אישיטא, ומשמע מהכא דלא משתעבד?

לא צריכא הא (דקאמרי) [דאמרינן. ד"ס] מעיד, ולא חיישינן דלמא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי, כגון דקאמרי עדים, ידעינן ביה בהאי דלא הוה ליה ארעא מעולם כו' והלכך לא אקני ליה מטלטלי אגב מקרקעי, שהרי לא היו לו מקרקעי, והלכך מעיד, דכיון שמכר לו הך פרה וטלית בלא אחריות וגם אין מעמידה צפני צעל חוב, לאו נוגע צדוותו הוא כלל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לעולם דלית ליה ארעא אחריתי [אלא זו שמכר], דאמר [אבל הלוה המוכר אומר] לא ניהא [ליה. ד"ם] ללוה דמיסוק ארעא מיד לוקח, ולא ימנא בעל חוב ממנה לגבות דליהוי וקס ליה ליה תהלים לו לזה רשע ולא ישלם והלכך נוגע בעדותו הוא,

סוף סוף מה הנאה יש לו בעדות זו, דמוקי לה ביד לוקח, והדר בעל חוב וגבי לה מיניה, לגבי אידך לגבי לוקח נמי הוה ליה לזה רשע ולא ישלם הוא שהרי הפסידו, ולא הוי נוגע בעדות זו?

ומשני דאמר [ליה. ד"ם, רשב"ם] להכי זביני לך, שלא באחריות להפטר מכל אחריות שבעולם, והלכך אינו מעיד, שרואה להעמידה בפני בעל חובו, דלגביה [פי' דרק לגביה] הוא דהוה ליה לזה רשע, אי לא פרע ליה,

מכריו רבא דריש לרזיס ואיתימא רב פפא, דסלקין לעילא העולין מבבל לארץ ישראל ודנחתין לתתא מא"י לבבל, כולסם מדעו דין זה האי בר ישראל כו' [ועוד בב"ק כג: מכריו רב יוסף ואיתימא רבה, וב"ק קיג: מכריו רבא ואיתימא רב פפא] [ג"כ נראה מבאן שהיתה מצודתו של רבא פרוסה בארץ ישראל. יעב"ץ],

האי בר ישראל, דזבין ליה חמרא חמור לישראל חבריה, וקא אתי עכו"ם ואנים ליה מיניה דלוקח, דקטעין עכו"ם חמור זה נגנז ממני [ואיני יודע על ידי מי], או מי שמכרו לך גזלו ממני [שטוען בוודאות שהוא גזול ממנו], וכלא עדים, מִאֲנָסוּ ממנו [שלקחו העכו"ם ממנו בבח בלא ראית עדים], וכדמפרש לקמן, [ומפרש שיש הוכחה שהעכו"ם לוקח ביושר] ללא אנים ליה [העכו"ם מן הישראל] לאוכפא אלא החמור לבדו, דמוכס מילתא דדידיה הוא דקא שקיל, ללא דידה לא צעי ליה למישקל,

והלכך דינא הוא דמפצי ליה [שיפתח דין עם העכו"ם להוציא החמור] מיניה [תוס'] כמו הפז' את דוד עבדו ממכר רעה (תהלים קמד ז) [ענין פתיחה, ור"ל שפתח אותו מן המאסר והסכנה. ע"פ מצודות], ויצא עדים וידון עם העכו"ם, אולי יוציאנו מידו, דעכו"ם זימי דינא הם, דוקא עכו"ם, אבל קאנים ליה ישראל לא מפצי ליה, אלא יתצענו דדין, דאין כח לישראל לגזול חמור מחבירו, כלל עדים וכלל ראייה,

ולא אמרן דנריך מוכר לפז' לוקח אלא שאינו מכיר בה לוקח שהיא בת חמורו של מוכר, דאיכא למימר הדין עם העכו"ם, אבל מכיר בה שהיא בת חמורו, לא לא מבצי ליה לפז'ו, כיון דדבר ידוע הוא שגדלה צמיחו של מוכר, וקמס עובד כוכבים אנס הוא, מסתברא דשלא כדן אנסו העכו"ם,

ולא אמרן דמפצי ליה היכא דאין מכיר בה אלא דלא אנים ליה לדידיה ולאוכפא את החמור ואת האוקף, דכיון דהניח את האוקף, מסתברא דשלו הוא נוטל,

והכא נמי גבי פרה וטלית אמאי מעיד, הא איכא למימר דנוגע בעדותו הוא, דניחא ליה למוכר דתיקו ביד לוקח, דאי מפיק ליה מיניה מערער בעדים, שמעדין שהיא של מערער, הרי נמנא שאינה שלו של מוכר אלא גולה מהאי מערער, ומכרה ליה, ויחזור לוקח עליו דמוכר, ואף על גב דשלא באחריות מכר?

ומשני הכא במאי עסקינן, במכיר בה הלוקח ומודה בפני עדים שהיא בת חמורו שהפרה זו בת פרתו של מוכר היא, ולא גולה מעולם, וכן הטלית נארג ציטו, והודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ואידך מערער צעי לאפוקה מיניה [פי' רוצה להוציאה ממנו] צעדי שקרים, או טועים בין בהמת המערער לבהמת המוכר, דהשתא לא הדר לוקח עליה דמוכר, כיון דמודה דשלו הימה, והלכך מעיד לו מוכר לפסול עדיו של מערער, דלאו נוגע בעדותו הוא,

והא דנקט חמורו ולא בת פרתו, משום דלקמן אמרינן הכי,

ורב זביד אמר, אפילו נמצאת שאינה שלו אף על גב דאינו מכיר בה שהיא בת חמורו, מעיד לו עליה דאפילו ודאי גולה אינו חוזר עליו, דא"ל להכי זביני לך שלא באחריות,

גופא, אמר רבין בר שמואל משמיה דשמואל, המוכר שדה לחבירו שלא באחריות, אין [המוכר] מעיד לו עליה, מפני שמעמידה בפני בעל חובו,

היכי דמי [אך מיידי, מה יש לו למוכר עוד חוץ מקרקע זו],

דף מ"ה ע"א

אי דאית ליה למוכר ארעא אחריתי [אפילו מטלטלין, אפי' בעיר אחרת, אף אם קנאה לאחר ההלוואה. רוד"ש] בת חורין, שיוכל צע"ת לגבות הימנה עליה דידיה [על המוכר, לגבות בת חורין זו] הדר [חוזר הבעל חוב], עליה הדר בעל חוב [ולא על הלוקח], דאין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, ואפי' הן זכורית, ואמאי אינו מעיד [המוכר], הרי אין מעמידה בפני בעל חובו, ואין לו למוכר לא ריות ולא הפסד, אם תעמוד ביד הלוקח, ואינו נוגע בעדות זו,

[הוה מצי לשנויי כגון דעשאה אפותיקי, דאו לא הדר אארעא אחריתי דאית ליה, ואם תפול ביד המערער יפרע לו אחרת, ומש"ה אינו מעיד עליה, דנוגע בעדות הוא. תוס.'],

אי דלית ליה ארעא אחריתי, מאי נפקא ליה מינה אם תשאר ביד הלוקח, הא אפילו אי מפיק לה מערער, לא מצי גבי בעל חובו מיניה דמוכר מידי, דהא לית ליה?

[תימה דנ"מ שיפטר אם יתעשר, ושמא בשביל כן אין לפוסלו לעדות כיון דהשתא לא מרייה מדי. תוס.'],

אבני חן למסכת בבא בתרא

והלך נקט חמור, אבל פרה וטלית ליכא למימר האי חילוק דלוקף,

אבל אניס ליה לדידיה ולאוכפא, לא מפני ליה, דסתם עובד כוכבים אנס הוא,

אמימר אמר, אפי' ליכא כל הני אינו מכיר בה שהיא בת חמור ו לא אנים לאוכפא, אפילו הכי לא מפני ליה דסתם עובד כוכבים אנס הוא [והכי ק"ל משום דלמימר בתראה הוא] [ראמימר בתראה הוא פ' שהיה מוחבבי נהרדעא בשנת 420 ורבא היה בשנת 350 במחציתא ורב פפא היה בשנת 360 בגרש],

מאי טעמא, מידע ידע, דסתם עובד כוכבים אנס הוא, שנא' תהלים קמ"ח אֲשֶׁר פִּיהֶם דִּבְרֵי-שָׁוָא וַיִּמְיָנֵם יָמִין שֶׁקֶר:

[שינונו במשנתנו] אומן אין לו חזקה וכו' מתני' היא, דקמני האומנין והאריסין [ו]כל חדא [ו]חדא צבא מפרש להו ואזיל:

אמר רבה, ל"ש דאין לו חזקה לטעון לקום הוא צדי, וצריך לשלם האומן לבעל הבית את בגדיו או את כליו אלא שמסר לו בעל הבית לאומן טליתו בעדים צפני עדים לתקנו, והלכך אפילו אין אנו רואים עכשיו הטלית ציד האומן, ובעל הבית מוצעו טליתו, אין האומן יכול לטעון החזרתו כך, דקצירא ליה לרבה המפקיד אצל חבירו צעדים, צריך להחזיר לו צעדים כדמפרש לקמיה והיה לו להחזירו צעדים,

וכל שכן [כז]שאנו רואין אותו [הבגד או הכלי] צבית האומן, שאין יכול לטעון לקום הוא צדי, שהרי מעדיין עדים שצמורת פקדון בל ידו, שהרי צפניהם מסר לו, ומיהו אי טעין החזרתו כך צפני פלוני ופלוני והלכו למדינת הים, נאמן, דהכי אמרינן בשבועות (דף מח) דאפי' למ"ד המלוה את חבירו צעדים צריך לפרועו צעדים, אי טעין ואמר פרעתך צפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים נאמן, ומיהו כל זמן דלא טעין אלא החזרתו כך שלא צעדים, אינו נאמן, והא דלא אמרינן, מתוך שיכול לומר פרעתך צפני פלוני ופלוני והלכו להם למדינת הים, כי אמר נמי החזרתי ציני וצינך נאמן ?

כי האי גוונא לא אמרינן מיגו, דכיון דלא פרעו צפני עדים, לא היה יכול לומר [פ'] אין כאן מיגו שהיה יכול לומר] פרעתי צפני פלוני ופלוני [עדים] והלכו להם למדינת הים, דמילתא דעצידא לאיגלוי לא משקר איניש, פן יעשה בדאי היום ולמחר, כי הדרי עדים ממדינת הים, ויאמרו לא היו דברים מעולם,

אבל מסר לו שלא בעדים לא מיבעיא היכא דאין אנו רואין הטלית צידו, דמתוך שיכול לומר אמנו [ש?]אתה מסרת לי, אבל החזרתי לך ונאמן, דהא אין צריך עכשיו להחזיר לו צעדים,

אי נמי מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם שלא מסרתנו. רש"ש] לי, והיה נאמן בשבועות הים [בשבועות מ' ע"ב איתא אמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת, מאי טעמא חזקה אין אדם תובע אלא אם כן יש לו עליו, אדרבה חזקה אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו? אשתמושי הוא דקא משתמיט ליה סבר עד דהוה לי ופרענא ליה],

[פ'] לא מיבעיא בשאין הטלית בידו, אלא] כי אמר ליה נמי ישנו צדי לקוחה היא בידו ולקוח הוא שמכרתו לי מוהימן דש לו חזקה ונאמן ע"י האי מגו,

אלא אפילו אם ראו עכשיו עדים, הטלית ציד האומן, או שמפוס צו [האומן תופס הטלית] צפנינו, מתוך שיכול לומר לא היו דברים מעולם שלא מסרתו לי, (אצל) [אלא ?] אחר מסרו לי, שמכרתו [שאתה מוכרת הטלית] לי, והוא מכרה לי, כי אמר ליה נמי, אתה מסרתו לי, ומכרתו לי, נאמן צהאי מיגו, דקצירא ליה לרבה השתא, דהיכא דלא מסר לו צעדים, ל"ש ראה הטלית צידו עכשיו, ל"ש לא ראה, יש [לאומן. ד"ס] חזקה, דלא מדמי ליה לדין של דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר אידך לקוחין הן צדי, דאינו נאמן, הואיל ויש למערער עדים שהיה שלו, ואע"ג דליכא עדי מסירת שאלה או שכירות, משום דשאלה ושכירות לכל שכניו אדם משאיל ומשכיר, אבל הכא מצי אמר אומן, איך רגיל לתקן בגדיך אצלי, והכי מוכח לקמיה דלרבה ל"ש ראה ל"ש לא ראה יש לו לאומן חזקה, היכא דליכא מסירה צעדים, [תוס']],

אמר ליה אבוי לרבה, אמאי לא משוית שום חילוק [פ'] למה איך עושה שום חילוק] היכא דמסר לו צעדים, צין ראה עכשיו הטלית צידו צעדים, ללא ראה [פ'] דלאבוי לא משנה אם מסר בעדים או לא, ורק בראו עדים הטלית בידו מוחיב אבוי] אי הכי אפילו בעדים נמי היכא דלא ראה [פ'] דלא ראו עדים הטלית בידו עכשיו] יש לו חזקה [תוס']],

מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך, כי אמר ליה לקוחה היא בידו מוהימן דקצירא ליה לאצי @המפקיד אצל חבירו צעדים, אין צריך להחזיר לו צעדים, [ו?]כי א"ל נמי לקום הוא צדי מהימן, ולא משכחת מתני' דקמני אומן אין לו חזקה אלא היכא דראה, לא שגא מסר צעדים לא שגא לא מסר, דלמסירה לא חייש אצי [פ'] אלא לראיה] דעכשיו אינו יכול לטעון החזרתו לך, דהא קא חזין ליה צידו,

וגם אינו יכול לטעון לא מסרתו לי, דמי לדברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר לקוחה היא צדי דאינו נאמן, אע"ג דליכא עדי מסירה, וצכ"ג לחוד הוא דס"ל לאצי דאומן אין לו חזקה, והכי הויא מסקנא דשמעתין כחצי,

אמר ליה רבה, מי סברת

דף מ"ה ע"ב

המפקיד אצל חבירו בעדים, אינו צריך להחזיר לו בעדים [תוס']],

לא ס"ד, אלא המפקיד אצל חבירו בעדים, צריך להחזיר לו בעדים,

מיתבי אבוי, "ראה" עברו ביד אומן שמלמדו אומנות, והך ראה

אבני חן למסכת בבא בתרא

והשם ס"ל דהיכא דליכא תרמי, עדים וראה אין לו חוקה, אבל עדים ולא ראה או ראה ולא עדים יש לו חוקה, שיכול לטעון החזרתו לך היכא דלא ראה, ואע"ג דמסר בעדים, דהדר ביה ממאי דאמר לעיל נריך להחזיר לו בעדים, וכ"ש היכא דליכא לא עדים ולא ראה דיש לו חוקה, ולכאפי נראה לומר תליא מילתא אם ראה ציד אומן אין לו חוקה ואם לא ראה יש חוקה ולמסירה לא חיישין בין בעדים בין בלא עדים,

והא אתה הוא דאמרת, המפקיד אצל חבירו בעדים צריך לפורעו בעדים וכיון דליכא עדים למה לי ראה? אמר ליה הדרי בי,

מתיב רבא לאפי' דמסקין, דלאביי הכל תלוי אם ראה העבד או הטלית ביד האומן, דאין אומן מיוג, ועליו להביא ראיה, אבל לרבה צריך עדים וגם שראה, **לסיועי לרבה** נראה צעני דנשקון הזה אמר רבא צעני המדרש, תניא כותיה דרבה ומיוצתא לאפי' # [לכאורה צ"ל שהרשב"ם בא לתקן הלשון],

הנותן טליתו לאומן [לתקן], **אומן אומר שתיים קצצת לי** [האומן אומר שקצץ לו לבעה"ב שמחזיר של תיקון הטלית יהיה שתי דיער], **והלל [בעה"ב] אומר לא קצצתי לך אלא אחת,**

כל זמן שהטלית ביד אומן, על בעה"ב להביא ראיה עדים, משום דאומן מהימן, מיוג דמאי למימר לקום הוא צדי, יכול לטעון עד כדי דמיו, כדאמר' גבי הנהו עיזי דאכלי חושלי בנהרדעא (לעיל דף לו),

[אבל אם] **נתנה לו** [פ"י שהאומן החזיר לו הבגד], **בזמנו** [ביום שהחזיר לו, שהבעה"ב חייב לשלם לו באותה יום, משום ביומו תתן שבו] כלומר אם בזמנו מוצעו דתן, **נשבע** [ונטל' תוס'] דהיינו מן הנשבעין וטולין, שכי בזמנו נשבע וטול, וטעמא בשצעות משום דבעל הבית טרוד בפועליו [לבן] הימננה לשכיר,

עבר זמנו אחר ששקעה החמה **המוציא מחבירו שכר** [פ"י האומן] **עליו הראיה,**

ה"ד, אי דאיכא עדים שמסר לאומן בפניהם, **ומסממא** גם בפניהם קלן השכירות **ליחזי דיינין עדים** מאי קאמרי [תוס'],

דף מ"ו ע"א

אלא לאו דליכא עדים [תוס'] עדי מסירה, ואע"ג דראה [עכשיו הטלית ביד האומן] וקתני **אומן מהימן** דקתני על צעה"צ להביא ראיה כרבה. ומיוצתא לאפי' דאמר לא מהימן היכא דראה, **מיוג דאי בעי א"ל לקוחה היא ביד, מהימן נמי אאגריה?**

לא לעולם דליכא עדים, והוא דלא ראה ודברי הכל מהימן דמאי אמר לא היו דברים מעולם,

בעדים היא, שאינו יכול לטעון לא ראתי, וכגון שהחזיק בו שלש שנים, דאי בפחות מג' שנים למה לי דנקט אומן, דמשמע אבל בחדש אחר הויה חוקמו חוקה, והאמר ר"ל (לעיל דף לו) הגדרות אין להן חוקה, ואוקימנן אין להן חוקה לאלתר, אבל יש להן חוקה לאחר ג' שנים, וטליתו ביד כובם ואפילו שעה אחת, **אומר לו מה טיבו אצלך, אתה מכרתו לי, אתה נתתו לי במתנה, לא אמר כלום** דאומן אין לו חוקה,

בפני אמרת לו לפלוני **למוכרו וליתנו** (לו) [לי ?] **במתנה,** דבריו של גולן קיימין הכי קס"ד השתא, והיינו דפריך מאי שנה רישא כו',

מאי שנא רישא, ומאי שנא סיפא?

אמר רבה צרישא [פ"י מתחלה] מפרש לה, והדר מפרש מיוצתא **סיפא ביוצא** הטלית **מתחת ידי אחר** [לוי] שטוען שלקחו מן האומן [שמעון] וקאמר ליה אחר [לוי] לבעל הבית [ראובן] המוצעו (ואמר לו) מה טיבו אצלך, והלא מסרתי לאומן [שמעון] לקטני, והוא [לוי] משיב מן האומן [שמעון] קנימיו ובמזמון [בצווי ראובן] מכרו לי שצפני אמרת לו [שבפני לוי אמר ראובן לשמעון] למוכרו [ללוי],

הרי הוא כמי שטוען ממך לקטני, דמיוג דאי א"ל האי מחזיק לבעה"ב מנך זבנמי ומימין הוא, דהא לאו אומן הוא, כי א"ל נמי יודע אני דזכינתה ניהליה לאומן וזכנה אומן ניהלי [לאו דוקא דלא טעין בן אלא שהאומן מכר במצותך. רש"ש] מהימן, דהיינו כדאמרן לעיל [מ"א ע"ב בההוא גברא דדר בקשתא בעיליתא] דאי א"ל דזכנה מינך קמאי דידי מהימן,

וקאמר ליה אחר, בפני אמרת לו למוכרו וליתנו במתנה, **מיוג דאי בעי א"ל מיוג זבנתיה, כי א"ל נמי בפני אמרת לו למוכרו, דבריו קיימין ומיהימן,**

קתני מיהת רישא, ראה, היכי דמי, אי דאיכא עדים שמסר לו, למה לי ראה הא אתה הוא דאמרת ל"ש אלא שמסר לו בעדים ל"ש ראה ל"ש לא ראה אמרת דאין אומן מהימן משום דכיון דהפקידו(הו). מזור דש) בעדים נריך להחזירו בעדים, ואמאי קתני דכי ראה אינו נאמן, אבל אם לא ראה מהימן, דמשמע דאין נריך להחזיר לו בעדים למה לי ראה ניתי עדים ונשקול, אלא לאו דליכא עדים, וכי ראה אותו ציד האומן מיהא תפוס ליה צעה"צ ומוציאו מידו אלמא היכא דראה אפילו לא מסר בעדים לא מהימן אומן וקשיא לרבה דאמר דהיכא דמסר שלא בעדים ל"ש ראה לא שנה לא ראה מהימן אומן?

ומשני רבה **לא לעולם** היכא דלא מסר בעדים, אומן מהימן, ואפילו ראה (כדאמרין) כדאמרית. מצור דבש וברפום ו' כדאמר'], והכא מייירי כגון **דאיכא עדים** שמסר לו **והוא דראה** וגם ראה הטלית צידו, דכיון דליכא תרמי עדים וראה, לא מצי לאחזוקי ביה, ולמימר לקום הוא צדי, שהרי בתורת פקדון צא לידו,

ומיוג ליכא למימר, דהא לא מצי למימר החזרתו לך, שהרי רואין אותו עכשיו צידו, ועכשיו חזר בו רבה בעל כרחו ממאי דאוקי למתני' במסירת עדים, [21] אע"ג דלא ראה אין לו חוקה לאומן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אבל דברים העשויין להשאל ולהשכיר, ל"ש אומן ול"ש כל אדם, אם [ראוה בידו ו] אמר לקוחין הן ביד, אינו נאמן במס' שבועות (דף מו):

ת"ר, נתחלפו לו כלים בכלים בבית האומן שנתן לו האומן טלית של אדם אחר, הרי זה ישתמש בהן, עד שיבא הלה [בעל אותם הכלים. שט] אותו שנטל טליתו של זה [מהאומן] ויטול את שלו, ולא היו שאל שאל מדעת, כדמפרש לקמיה, דאיכא למימר האומן נתן לו זה מדעת,

[אבל נתחלפו לו כלים בכלים] בבית האבל או בבית המשתה, הרי זה לא ישתמש בהן, עד שיבא הלה [בעל הבגד] ויטול את שלו,

מאי שנא רישא [דישתמש], ומאי שנא סיפא [דלא ישתמש]?

[אמר רב, הוה יתיבנא קמיה דחביבי ואמר לי] [אמר רב חייא] טעם דרישא צא לפרש, מאי שנא מסיפא, וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי והלכך איכא למימר שהאומן מכר טלית אחת, שהוא מתקן, במנות בעל הבית [ראובן], שזוה לו למוכרו, וטעה האומן ומכר טליתו של זה [של שמעון], ונתן לו טלית זו [של ראובן] מדעת, עד שיחזיר לו את שלו, וכיון דמדעתו נתן לו, מותר להשתמש בה, מה שאין כן בבית האבל ובבית המשחה,

אמר רב חייא בריה דר"ג, לא שנו דמוחר להשתמש אלא הוא שנתן לו האומן עצמו, דאיכא למימר מדעת עשה, אבל אם נתנו לו לזה אשתו ובניו של אומן לא ישתמש דאיכא למימר מיטעא טעו,

והוא נמיו אומן לא אמרן דאם נתן הוא מותר להשתמש בו, אלא דא"ל טלית סתם הילך טלית זו, דאיכא למימר דלהכי לא אמר ליה טליתך, שאין זו שלו, ומדעת נתן לו חליפי טליתו (שלו ?),

אבל אם אמר לו הילך טליתך כסבור הוא שזו היא שלו לא וטעות הוא, האי לאו טלית דידיה הוא ואסור להשתמש שלא מדעת, וכן הלכה,

א"ל אביי לרבא, תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא מאי עבדי האומנין שמביאין להן בגדים לתקן, כדאמרין התם (חולין דף קכו) פומבדיתא לווין אשני אשפיח, א"ל בעל הבית הב לי סרבלאי טליתי שמסרתי לך לתקן, [פומבדיתא עונה] לא היו דברים מעולם, [ואומר לו בעה"ב] הא אית לי סהרי דחזויה גבך כגד אחד ראו, והוא [אומר. ד"ס] שלי, ומיהו העדים אין מכירין בו יפה, אם זה הוא,

אמר ליה [האומן], הווא אחרינא הוה, [ואומר לו בעה"ב] אפקיניה ונחזינהו הווא אותו שראו עדים, שאמה אומר אחרינא הוא ואמת דברך, והווא עזמך מן השד אמר ליה [האומן] איברא באמת לא

מתוב ר"ג בר יצחק, [שנינו במשנתנו] אומן אין לו חזקה, אומן הוא דאין לו חזקה, הא אחר איניש בעלמא דלאו אומן יש לו חזקה,

היכי דמי דבאומן אין לו חזקה ואחר יש לו חזקה, אי דאיכא עדים שמסר בעה"ב לאומן בפניהם, והוא דראה הטלית עכשיו בידו, א"כ אחר אמאי יש לו חזקה [תוס'] היאך דייקנן אחר יש לו חזקה, הא כיון דאיכא עדים דמזמרת פקדון צא לידו, וגם רואין אותו עכשיו בידו, דלא מצי למימר המזמרתו לך, הא ודאי לא מהימן לומר לקוח הוא ביד, דמאי שנא מאריס ואפוטרופוס שאין יכולין לומר לקוח הוא ביד,

והא ליכא למימר דדדאיכא עדים ולא ראה מיירי, והלכך אחר מהימן, דהא אפילו אומן נמי מהימן לדברי הכל, דהא אוקמינן לעיל המפקיד אצל חבירו צעדים אין צריך להחזיר לו צעדים, ומיגו דמצי אחר המזמרתו לך, כי אמר נמי לקוח הוא ביד מהימן,

אלא לאו דליכא עדים צעעת מסירה, והלכך אע"ג דרואין אנו בידו דאחר, יש לו חזקה, דכיון דלאו אומן, יכול לומר לקוח הוא ביד, כדין כל הקוין מטלטלין מחבירה, שאין צריכין עדים, אלא מכיון שהוא מוחזק בו, יכול לומר שלי הוא שלקחתי ממך, וקתני אומן אין לו חזקה היכא דליכא עדים, ואיכא ראה כאציי,

תיובתא דרבה, תיובתא דאמר לעולם מהימן אומן, עד דאיכא תרתי,

והשתא [פ' ביון דהלכה באב"י] שמעינן מהכא, דהמפקיד אצל חבירו צעדים, אין צריך להחזיר לו צעדים, דהא הדר ביה רבה לגבי דאציי, ובהמוכר את הבית לקמן (דף ע) פסקינן, שאפילו המפקיד אצל חבירו בשטר, אין צריך להחזיר לו צעדים,

ומדקאמר גמרא אי דאיכא עדים, אחר אמאי מהימן, מיניה שמעינן,

1. שהמפקיד אצל חבירו צעדים, ועדיין ישנו לפקדון בידו לפנינו, שאינו יכול לטעון המזמרתו לך ולטעון שמכרו לי אכ"כ אינו נאמן,
2. ה"מ בצראה ותפס, אצל אם לא ראה (ותפס) מהימן, מיגו דאי צעי אחר המזמרתו לך, כי אמר מכרת אותם לי נאמן, ובשבועת היסת. הגהות הר"ג ר' שמחה דעסורא וצ"ל,
3. וה"מ שהפקיד אצלו צעדים אצל אם ראה טליתו ביד חבירו ומכירין בו עדים שהיה של זה [ראובן] הטוען לזה [לשמעון] מה טיבו אלך, ואמר לו [שמעון] לקוח הוא ביד, הוא נאמן [שמעון] דאין זה [ראובן] נאמן לומר הפקדתי אלך מאחר שאין לו עדים,
4. וה"מ שמצא טליתו ביד חבירו שאינו אומן, אצל ראה טליתו ביד אומן, ואמר אומן לקוח הוא ביד אינו נאמן, אכ"כ יש לו עדים שלקחו מזה בפניהם, (ובא הלה ונטל את שלו) ואע"פ שלא מסר לו צעדים, אצל אם לא ראהו בידו נאמן האומן לומר לקוח הוא ביד, ואע"פ שמסר לו צעדים דמיגו דמצי טעין המזמרתו לך כי אמר נמי לקוח הוא ביד אינו נאמן,
5. וה"מ דאומן אין לו חזקה ככלים שאותו אומן (ראוי) [רגיל ד"ס] לתקן כגון לַצַּע [פ' לבי שצובע בגדים נותן] כגד לצבוע, וטלית לכובס וכן חלוק וכל כגדים בני כרסום, ולעצדן עורות,
6. וה"מ שיש חילוק בין אומן לבעל הבית, בדברים שאין עשויין להשאל ולהשכיר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דהוריד מחמיו יש לו חזקה, הכא חין לו חזקה, דכה"ג לא קפיד בעל השדה, מאחר שגם הוא עושה עמה, **מאי טעמא אימור** ואיכא למימר הרמניא **בעלמא שוירה** רשות נתנו לו, להוריד אריסין עמו, אם טורח הוא לו לעשות לדור,

שלח ליה ר"נ בר רב חסדא, לר"נ בר יעקב [רב נחמן סתם שבבבלי גמרא הוא רב נחמן בר יעקב. תוס' עיי"ש עור], **למדנו רבינו, אריס** שהורידהו ראובן, ונא שמעון לערער עליו **מעיד** מי מצי אריס להעיד לו לראובן להעמיד בידו, **או אינו מעיד** מי הוי נוגע בעדות משום דנהנה מן פירות השדה, או לא,

הוה יתיב רב יוסף קמיה, אמר ליה רב יוסף דימיצ קמיה הכי אמר שמואל אריס מעיד,

והתניא אינו מעיד? לא קשיא, **הא דאיכא פירא בארעא** שעדיין לא נטל האריס חלקו, אינו מעיד, דמיא ליה דמיקו ביד ראובן, דאי שקיל ליה שמעון, יטול גם הפירות כדין גזול,

והא דליכא פירא בארעא, וגם לא טרח בה האריס כלום בשנה זו [דאם טרח אינו מעיד דנמצא מפסיד טרחו. רוד"ש], מצי להעיד, דלא מרויח מידי בהאי עדות,

ואם משום שאם נשאר הקרקע ביד ראובן, היה מורידו באריסות, הרבה ימנא שדה באריסות, וגם מי יודע אם יעשו אריס שלו, אם ירצה יעשה, ואם ירצה יחדל,

(ערב מלוה לזה קבלן סימן **ראה יעב"ץ** אך עשו סימן כזה),

תנו רבנן,

1. **ערב** של לזה כנגד המלוה **מעיד ללוה** על קרקע שלו, להוציאה מן המערער, ואימת מעיד והוא דאית ליה ללוה **ארעא אחריתי** שיוכל המלוה לגבות הימנה את חובו, ויפטר הערב, ונמנא שאין הערב מרויח כלום, כמה שמעמיד שדה זו ביד לזה,

ביאורי הרשב"ם:

והא ליכא למימר [פ' דגם אם יש לו שדה אחרת עדיין יש לו לערב נגיעה], דלכך מתכוין הערב [שיש לו נגיעה על הארעא האחרית], דמיא ליה שיהו שדות הרבה ביד הלוה, שאם חייב הלוה עדיין לבעל חוב אחר [פ' חוץ מהחוב שהוא ערב עליה], שיגבה ממנה קרקע האמת, ויגבה הערב [פ' לשלם להבעל חוב שהוא ערב עליה] קרקע (השנית) [השניה?], ונוגע בעדותו הוא [גם אם יש קרקע שניה] ?

ליכא למימר הכי, דכולי האי לא חייש [דעל הפסק אינו מעיד עדות שקר. רוד"ש], שמא לא יפרע הלוה בזמנו [ויפול החוב עליו על הערב], ואמ"ל לא יפרע [פ' כשלא יפרע בזמנו ויבאו לפרוע בזמנו, שלא יהיה חשדה], שמא יבא מלוה אחר

מפיקנא ליה לא אוצינא, [וכי?] בשביל טענותיך של הבל ארצה לך ממון אחרים,

והיו הרמאות, דלא לשם שמים מתכוין, אלא לנגזר את טלית חזירו מתכוין,

אמר רבא, **שפיר קאמר ליה** האומן, כך השיב רבא לאביי, שאע"פ שרמאים הן, הדין עמם, דאפי' כשרים שבישראל יכולין לטעון כן,

דף מ"ו ע"ב

ראה תניא ראה טליתו ציד האומן [כן שנינו לעיל בבביתא מזה:], שרואה עכשיו ובעדים, אכל זה [ברמאי דפומבדיתא] אינו רואה טליתו ציד זה האומן, וגם העדים כשראוהו לא הכירוהו אם זה הוא,

אמר רב אשי, ואי חכים [הבעה"ב התובע], **משוי ליה ראה, דאמר ליה** [לאומן] **אמאי תפיסת ליה, לאו משום דאית לך** זוזי **גבאי** ואמה ירא שלא אכפור כך, איני כופר כך, ואף אמה אל תכפור לי, [ולעכבה בהיתר] [לעכב בה היתר. בזה"מ] כנגד מה שאני חייב לך, **השתא אפקינהו** אפקה בפני בני אדם שציקאין בשומא, **ושימינהו** ונשיימיה, **שקול את** דידך והחזר לי המותר אם יש יותר, **ואשקול אנא ידיך**,

א"ל רב אחא בריה דרב אויא, לרב אשי, מצי א"ל כלומר גם האומן כ"ש שיהא ערום, ומכיר בערממו, ויאמר **לא צריכנא לישומא** דידך, **כבר שמוה קמאי דקמך** ראשונים לפני בואך, ואין שוה כלום, יותר מן החוב שאתה חייב לי:

[שנינו במשנתנו] **אריס** שידעין צו [פ' שהוא מפורסם] שצאריסות ירד לשדה זו, **אין לו חזקה: אמאי** אין לו חזקה, והלא **עד האידנא** שהיה באריסות, **פלגא** היה נוטל כדין אריס, **והשתא** אכלה כולה שלם שנים, ואין זה דרך אריסות, והיה לו לבעל השדה למחות?

א"ר יוחנן מתני' **באריסי בתי אבות** מיירי, שרגילין לשמור שדות של משפחה זו מעולם, הן ואבותיהן באריסות, ולא היו יכולים להחליפו באריסות אחרים, ואותן אריסות נוהגים לאכול כל הפירות ד' וג' שנים, ואחרי כן יאכלו הבעלים כמו כן [ב' וג' שנים], הלכך אין להם חזקה, אכל שאר אריסין יש להן חזקה [באבילה בוי],

אמר רב נחמן, **אריס** של צמי אבות, **שהוריד אריסין תחתיו** אותן ג' שנים שהיה לו לאכול, והוא [האריס] לא עשה עמהן [מלאכה] כלום, **יש לו חזקה, מאי טעמא, דלא עביד אינש** צעה"ב **דנחתו אריסי** נכרים **לארעיה** צאריעה בלא רשותו **ושתיק** שמה יקלקלו שדותיו, אא"כ עושה האריס עצמו עמהן, ורואה מה הם עושים, כדלקמיה,

א"ר יוחנן, אריס של צמי אבות **שחלק** [שחלק. ו'] **לאריסין** לכל אחד מסר לעשות חלקו בשדה, וגם הוא עושה עמהן, **אין לו חזקה** דאע"ג דאיכא

אבני חן למסכת בבא בתרא

מעיד, אמרי לה, מעיד כערב דמי, ואמרי לה אינו מעיד,

דאכתי נוגע בעדות הוא דניחא ליה דלחוי בידה תרווייהו דנוקמא
תרווייהו ארעמא בדידה דלוי, כי היכי דליהוי ליה ארעי טובא, וזבורית וזיטות,

דכי אתי בע"ח דכי אחא מלוה למגבי ציטות דקבלן, כדין בע"ח שדינו
בציטות, לימא ליה אתן לך ציטות דלוי, והלכך הוה נוגע בעדות, דאי לא הוה
ללוי ציטות, לא ליגבי מלוה אלא מציטות דקבלן, דהכי הוה דינא מאי דבעי
שקיל דלכל מאן דצעי תבע ברישא,
אבל בערב סתם ליכא למימר הכי, דכל כמה דאית ליה ללוי למיפרע מידי, ואפי'
זיבורית, לאו כל כמיניה דמלוה למימדר גבי ערב, דקד"ל במכילתין (לקמן קעד)
לא יתבע לערב תחלה,

אמר רבי יוחנן, אומן אין לו חזקה כדקמי מתני, אבל בן של אומן
וכגון שאין הבן אומן יש לו חזקה וכדמפרש לקמן,

ארים אין לו חזקה, בן ארים יש לו חזקה,

גזלן ובן גזלן לקמן מפרש היכי דמי, יש שמפרש [ר' יוחנן] שהחזק בגולנות על
שדה זו, ובהאי שדה הוא דאין לו חזקה, ויש שמפרש [רב חסדא] לקמן, כגון רוח
נפשות על עסקי ממון, והלכך אין להן חזקה על שום קרקע של אחרים בעולם,

בן בנו של גזלן, יש לו חזקה, היכי דמי, אי אתו הכי צניס
במענתא דאבוהון דאמרי אצטו הוריסה לנו, ומש"ה בן גזלן אין לו חזקה,
דכי האי גוונא אין טוענין ליורש, דכיון דמכח גזלן קאמי, ואיהו לא טעין מאצי אני
יורש דזנב מינך קמאי דידי, דליהמניה ע"י מיגו דמאי אמר [אנא] זנבתי מינך,
הלכך חזקה שאין עמה טענה היא, שהרי אין [לאצטו] [לאצטו] [רש"ש] [לו. ד"ם]
חזקה, וגם הבן הבא מכחו אין חזקה חזקה, וכיון דמכח אצטוהון קאמו, אפילו
הנך בן אומן וכן ארים נמי לא ליהוי להו חזקה,

אי דלא אתו במענתא דאבוהון [אלא בטענה דנפשייהו] אנא זנבתי
מינך אפילו בן גזלן נמי?

לא צריכא דקאמו בטענתא דאצטוהון, וכגון דקא אמרי עדים, בפנינו
הודה לו המערער לאצטוהון של אלו שמכרו להם,

הלכך הנך בן ארים וכן אומן איכא למימר קושטא קא אמרי
כשטוענין אצטו לקחו ממך, שהרי הודה, והודאת בעל דין כמאה עדים, האי' אבל
בן גזלן אע"ג דאודי האי מערער לאצטו נמי לא מוהיבן לומר לקוח הוא
בד אצי, ואפי' צמיי אצטו אס נתנו לבן, שהרי הוא מתוך פחד הודה לו לגזלן
כדבר כהנא כו',

ביאור הרשב"ם:

אבל בן בנו של גזלן, יש לו חזקה, אי אמי בטענה דאצטו, דטעין מאצי ירשתי ואצי

ויגבה [את השרה] ואח"כ יצא מלוה זה ויפרע ממנו [מן הערב], [לא חיישינן לכך
ד] שני חששות לא חייש, והלכך לאו נוגע בעדות הוא,

וכי האי גוונא איכא למרוצי, גבי מלוה מעיד ללוי,

2. מלוה מעיד ללוי, והוא דאית ליה ארעא אחריתי,

3. לוקח ראשון מעיד ללוקח שני כגון ראובן שמכר שדה אחת ללוי,
ואחר כך שדה אחרת ליהודה, ואחא איניש מעלמא ומערער על של יהודה לומר
גולה ראובן ממני, מעיד לו לוי ליהודה, דהיינו לוקח ראשון ללוקח שני, ומעיד לו
שהיא שלו ולא של מערער,

והוא דאית ליה ליהודה ארעא אחריתי [לבאורה היה יכול לכלול כל ג'
כללים אלו. וראה בוס הישועות] עוד קרקע אחרת שלקח מראובן, שיוכל בעל חוב
דראובן לגבות חובו הימנה, כדין בעל חוב שגובה מלוקח אחרון, ואם אין לו גובה
משלפניו,

והלכך כיון דאית לית ליהודה עוד קרקע אחרת, המשועבדת לבעל חוב דראובן, אי
נמי [פ' או ש] יש לו לראובן קרקע אחרת בת חורין דליהדר עלה בעל חוב דדידה,
מני לוי לאססודי ליהודה אהך קרקע, דלאו נוגע בעדותו הוא, דהא אפי' מפיק ליה
מערער מיהודה, לא אמי בעל חוב דראובן וטריף מלוי, אלא מקרקע אחרת שיש לו
ליהודה מראובן, או [לקרקע] [מקרקע. ד"ס] אחרת שיש לו לראובן עוד,
אבל אי ליכא קרקע אחרת, לא מסהיד לוי ליהודה, מפני שמעמידה לוי צפני בעל
חוב דראובן, פן יצא ויטרוף הימנו,

ודוקא לוקח ראשון אין מעיד ללוקח שני [היכא דלית ליה ארעא אחריתי].
אבל לוקח שני מעיד ללוקח ראשון, אפילו היכא דלית ליה למוכר [לראובן] קרקע
אחרת, דהא בעל חוב דמוכר לעולם אלוקח שני [על יהודה] דהר, צין שיש קרקע
ללוקח ראשון וצין אין לו, והלכך לא מרויח מידי בעדותו,

וכגון שמכר מוכר ללוקח ראשון שלא באחריות,
אבל אם מכר לו באחריות, לא מסהיד ליה שני לראשון, אלא אם כן יש לו קרקע
למוכר [לראובן], דליהדר לוקח ראשון עליוה [דמוכר לחבוע ממונו]. [אבל לוקח
שני לא יעיד ללוקח ראשון] דנוגע בעדותו הוא, דחייש דאי מפיק ליה מלוקח
ראשון, דהר לוקח ראשון עילווי [על הלוקח שני לטרוף השרה ממונו], [שקניתי]
[שקנה ?] אחריו קרקע המשועבדת לו, כן נראה בעיני,

דף מ"ז ע"א

4. קבלן ערב קבלן, שקבל המעות מידו של מלוה, ונתן לידו של לוי [ראה
רש"ש שכתבה שבבוחה אין ללוי על המלוה כלום. עיי"ש], והוה דינו דממי שירצה
המלוה יפרע תחלה,
אבל ערב סתמא אין תוצעין לערב תחלה, עד שיעמיד מלוה ללוי בדין, ויחייבוהו
לשלם ואין לו מה לפרוע, ואז יגבה מן הערב,

[פליגי אי מעיד ללוי אי לא] אמרי לה מעיד כמו ערב, ואמרי לה אינו

אבני חן למסכת בבא בתרא

אחיל' האב גביה גבי דבן, פירות שאכל בשלש שנים, ולפיכך לא ערער, ולא חיהיו חזקה קמ"ל דלא מחיל,

אלא אשה שנתגרשה פשיטא דמחזיקת בנכסי בעלה, וכן בעלה מחזיק בנכסיה, שהרי שונאין זה את זה, והיה להן למחזק?

לא צריכא

דף מ"ז ע"ב

במגורשת ואינה מגורשת כגון זרק לה גט, ספק קרוב לה ספק קרוב לו, דבעלה חייב במזונותיה עד דיהב לה גט ודאי, כר' זירא,

ואיכא למימר, כיון דמגורשת ואינה מגורשת, אשמו היא וחייב במזונותיה, והניח לה בעל קרקע זו צידה, כדי שחזון מפירותיה, ולא היא חזקה, קמ"ל דהיא חזקה, דכיון דהתחיל בגירושין והוא שוגא לה, לא יחד לה קרקע למזונותיה, כי בטורח ימן לה מזונות בלמנאס, כשיחצוהו ב"ד,

וכדרכי זירא, דאמר ר' זירא אמר ר' ירמיה בר אבא אמר שמואל, כל מקום שאמרו חכמים מגורשת ואינה מגורשת בעלה חייב במזונותיה דאכתי אגידא ציה,

אמר רב נחמן, אמר לי חונא, [ו]כולן אומן וארים וכל הנך דלעיל דאמרין אין להן חזקה שהביאו ראיה שטר מכירה או עדי מכירה ראייתן ראיה מילתא דפשיטא היא, ומשום סיפא נקט לה, [ומעמידין שדה בידן],

גזלן שהביא ראיה עדי מכירה או עדי הודאה, אבל מתן מעות לא ראו אין ראייתו ראיה כדכר כהנא [לעיל ע"א], דאי לאו דאורי ליה, או שכתב לו שטר מכירה, הוה ממטי ליה ולתמריה לשחזור, אבל אם נתן לו הגזלן מעות בפני עדים ראיתו ראיה, כדכר הונא (לקמיה, דאמר) [דאמר לקמן. ד"ס] תלויה חזין וציניה וציני,

ואע"ג דכר ציני מוקי לה לקמן להא אפילו בשנתן (מעות) הגזלן לגזל [מעות?], ואפ"ה לא קנה גזלן, הא אמרין לקמן בשמעתי דכר ציני מימרא היא, ומימרא לרב הונא לא סבירא ליה, וכדכר הונא קיימא לן בשמעתי,

ואין מעמידין שדה בידו ולא לכל הבא מכחו, כגון בן גזלן או לוקח מגזלן,

מאי קמ"ל רב הונא, דגזלן וכל הבא מכחו אין ראיתו ראיה, ולא קנה, תנינא [שנינו במשנה] במסכת גיטין [נה:]: בהניחוקין, לקח מסיקריקון מגזלן נכרי הורג נפשות על עסקי ממון שאומר לו [הגזלן להסיקריקון] שא [בטור] קרקע זו והיחתי, ומתנה זו לא היא מתנה, דאפילו למ"ד תלויה חזין וציניה וציני, תלויה ויהב לא היא מתנה,

וטעמא מפרש בגיטין [גיטין נה: מיד לפני הסוגיא דקמנא ובר קמנא], ג' גזירות גזרו [בפירותם בפולמוס שלו, בנוגע להריגת ישראלים], [קמימא כל דלא קטיל כל]

לא היה גזלן, וכי האי גוונא טוענין ליורש, דאילו היה אציו קיים הוה טעין מינך זבתה, ולא הוה אחי בטענתא דאציה, אף אנו נטעון בשביל היורש, ורישא דקמני אומן אין לו חזקה דלכא עדי הודאה [פ' דבאומן עצמו מיירי דליכא עדי הודאה, אבל בבן אומן דאמרין יש לו חזקה מיירי שיש לו עדי הודאה, וכן בארים וכן בגזלן] דלגדין קמני,

דאמר רב כהנא, אי לאו דאורי ליה נגזל לגזלן הוה ממטי ליה ולתמריה לשחזור היה מוסר אותו ואת ממורו לפקיד [פ' היה מולשין עליו ובמורו לפקיד השלטון], כדמתרגמינן (במדבר טו) [לא ממור אחד מהם נשאתין] לא חמרא דמד מנהון שחריה, דסמך גזלן גברא אלמא הוא,

אמר רבא, [פעמים שאפילו בן גזלן יש לו חזקה] ואע"ג דלא אחי בטענה דנפשיה, היכי דמי כגון דקא אחי בטענתא דאציה דאציה, שטעון מאצי אצי אני יורש, ואיכו לא היה גזלן, ומיגו דמצי אמר זבתה מינך, כי אמר נמי וקני הורשה לאצי, ואצי הורשני, נאמן, דחזקה שיש עמה טענה מעלייתא היא.

ל"א כחז בנפריס פעמים שאפילו בן בנו של גזלן, נמי אין לו חזקה וכגון דאחי בטענתא דאציה דאציה, שאצי אציו גזלן היה, ושניהם [ושני הלשונות] אחת, אבל [לשון] הראשון נראה שאמר רבא, ולא האחרון,

היכי דמי, כגון דקא אחי בטענתא דאבא דאבוא,

היכי דמי גזלן אותו שאין לו חזקה? אמר רבי יוחנן, כגון שהוחזק על שדה זו בגזלותא ובההוא שדה הוא דאין לו חזקה, אבל בשאר שדות יש לו חזקה,

ורב חסדא אמר, כגון דבית פלוני אנשינס. רשב"ם הקצר [רשעים היו, שהיה מכיר בהן רב חסדא # [ורב חסדא לא רצה לומר שם המשפחה אולי בשביל שאין זה נוגע להענין, או אולי פחד מזהם], [וכיון. ד"ס] שהורגין נפשות על עסקי ממון אין להן חזקה בשום קרקע בעולם, שכל אדם ירא למחות בהן, וק"ל כמרייהו [בר' יוחנן, ובר' חסדא]:

תנו רבנן, אומן אין לו חזקה, ירד מאומנותו ושוב מחזיק בה יש לו חזקה יש לו חזקה,

ארים אין לו חזקה, ירד מאריסותו יש לו חזקה,

בן שחלק הפליג מאציו, ואין סמוך עוד על שולחנו, כגון שנשא אשה, ואין משתדל עוד בנכסי אציו ואשה שנתגרשה, הרי הן כשאר כל אדם אע"ג דמתן (לעיל דף מב) לא לאיש חזקה בנכסי אשמו, ולא לאשה בנכסי בעלה, ולא האב בנכסי הבן, ולא הבן כו', הנך כיון שהפלגו זה מזה, יש להן חזקה זה על זה,

בשלמא בן שחלק, איצטריך, סלקא דעתך אמינא אחולי

אבני חן למסכת בבא בתרא

[דלרב ביבי מיירי גם כשנתן מעות, כגון תליוהו וזבין, ונקרא "גולן" שאנס לו למכור, או לרב חסדא שהורג נפשות על עסקי מומין ואז לעולם אין לו חוקה].

[וממשך רב ביבי בשם רב נחמן] **בר"א** דמעות יש לו, כגון **שאמרו עדים בפנינו מנה לו** הגולן לנגזל ומתן לו המעות, או שכתבו בשטר, או ראיו שנתן לו המעות, דמשום פחד דסיקריקון [דגולן] [וגולן. ד"ס] לא מסהדי וכתבו עדים שיקרא [דמשום פחד אינם מעידים וכותבים דברי שקר גמור],

אבל אמרו עדים בפנינו הודה לו נגזל לגולן, שקיבל ממנו הדמים, או שכתבו בשטר המכירה, וכך אמר לנו הוה עלי עדים שקיבלתי ממנו הדמים ומכרתי לו, **לא יחזיר לו** מעות לגולן [פ' שאין אנו מאמינים שנתן לו מעות],

ומסקנא דמילתא דרבי ציבי היא **כדרך כהנא, דאמר, אי לא דאורי ליה, הוה ממטי ליה לדידיה ולחמריה לשחזור,**

אמר רב הונא, תליוהו וזבין מי שטלו אותו, או עשו לו יסורין, עד שמכר וקיבל הדמים, ואומר רוצה אני, **זביניה וביני** ולא יוכל לחזור בו, וטעמא מפרש ואזיל.

ואת דגרס תלוי, ורצינו מנאל כתב תליוהו, ודוקא קכר, אבל מתנה לא היא מתנה, דכיון דלא מקבל מידי, לא גמר ומקני, כדמוכח לקמן דאמרינן מודה שמואל היכא דיהב זוזי, [בש"ע ובג"כ וברמב"ם הלשון תליוהו וראה גיטין ל"ז ע"ב ותלי ליה עד דאמר הכי ופירש רש"י יתלנו על העץ, והערוך בערך תל פירש מכחו ותולוהו, ובמדרש איכה סוף פרשה ג' על הפסוק "תאלתך להם" תלי אותם ביסורים והבא עליהם כל אלות שבתורה, ולפ"ז יהיה תליוהו פירושו יסרו אותו עד שמכר, ותולוהו פירושו תלו אותו על עץ, ולא יהיה שום נפק"מ בפשט. רק ראה ד"ס דלפיו נוסח הדפוס הוא תליוהו ונוסח הכ"י הוא תלוהו וכן ברי"ף ובנמ"י הנוסח תליוהו והרא"ש כתב בתחלת דבריו תליוהו ואח"כ תלואוהו וגם תליוהו, ואולי בלשון ארמית יהיה תליוהו פירושו אדם שתלואוהו כמו שיאמר יד נגובה על יד שנגבוהו וכן תליוהו על אדם שתלואוהו. וצ"ע. א"ח],

כו"ט, כל דמוזבין איניש רוצ חפצים, וכלי ציטו, וטליטו, שאדם מוכר, **אי לאו דאנים** וחזיק במעות **לא הוה מוזבין**, ואפילו הכי הוה **זביניה** **זביני** צעל כרחו, אפילו לא גמר ומקני, שלא נתנה תורה חילוק במקום וממכר, בין דברים הנכרין לו ומכרן, לדברים שאין נכרין לו, אלא כולוהו קונה לוקח, וה"נ אע"ג דאנים מוכר קונה לוקח, הואיל וקיבל דמים, אע"ג דלא גמר ומקני,

ודילמא שאני אונסא דנפשיה שזריך למעות ומתוך כך מוכר חפציו מדעתו, דהסא איכא למימר גמר ומקני **מאונסא דאחריני** שמכריחין אותו למכור דהסא לא גמר ומקני,

אלא כרתניא,

דף מ"ח ע"א

מי שיראה ישראל ולא יחרוג אותו] ליקטיל [יחרגו אותו], מניעתא כל דקטיל ליימי [יתנו לו] ארבע זוזי, בתרייתא כל דקטיל ליקטילניהו [יחרגו אותו], [לכן בגויריה] קמיימא ומניעתא, כיון דקטילי נכרים לישראל, אגב אונסיה גמר ומקני, בתרייתא אמר(י?) האידנא לישקול ולמחר מצענא ליה צדינא, והלכך לא קנה הסיקריקון, דהא לא נתן מעות אלא גולה צחנס, והלוקח נמי ממנו [מן הסיקריקון] לא קנה, דקרקע אינה נגזלת, ואכתי צרשומא דמריה קמא איתא,

ואפילו **וחזור ולקח** [הקונה מן הסיקריקון] **מבעל הבית** [וכאן ממשך הרשב"ם לערך חמש שורות להסביר עד שבא להמסקנא אפילו הכי לא קנה לוקח] שכתב לו שטר כדמפרש לקמן, או במתנה, או בשטר מכירה בלא מעות, דאילו נתן מעות לצעל הצית קנה כרצ הונא [דתליוהו וזבין וכו']. דהא אפילו סיקריקון עצמו היה קונה אם נתן לו מעות לנגזל, והכי מוכח לקמן בשמעתי גבי מילתיה דרב הונא, דאית ליה תליוהו וזבין כו',

אפילו הכי לא קנה לוקח **מקחו בטל** דמחמת פחד דסיקריקון הקנה לו ללוקח, וכיון דאין ראית הלוקח מגולן ראה, אפילו כי הדר וזבין מצעל הצית כל שכן וכל שכן דאין ראית הגולן עצמו ראה, דמחמת פחד כתב לו השטר ומעולם לא קיבל דמים מן הגולן דנימא זביניה וביני?

ומשני **לאפוקי מדרב** אהא רב הונא **דאמר רב** עלה דההיא משנה **לא שנו** דחזר ולקח מצעה"ב, מקחו בטל **אלא דאמר ליה** צפני עדים **לך חזק וקני** ומעות לא קיבל צפני עדים, דנימא זביניה וביני כדלקמן, וגם שטר לא כתב לו צעל הצית ללוקח, **אבל בשטר** אם כתב לו שטר **קנה** ודאי אקני ליה, ואחא רב הונא למימר דגולן שהציא ראה אפילו בשטר, אין ראייתו ראה כדשמואל,

קמ"ל כדשמואל, דאמר אף בשטר נמי לא קנה דמאימח סיקריקון כתב לו **עד שיכתוב אחריות נכסים** [דאי טרפי לה מיניה לגבייה דמי ארעה. רש"י גיטין נ"ח ע"א, פ' שבעל הבית יכתוב ללוקח שאם יטרפו השרה ממנו ישלם לו דמי השרה],

ורב ביבי מסיים בה צהא מלתא דאמר רב נחמן א"ל הונא **משמיה דרב נחמן** שהיה מוסף בה רב נחמן דבר זה מדעתו,

ומיהו רב הונא לא סבירא ליה האי תוספתא כדלקמן בשמעתי, דכל היכא דאיכא מתן מעות, סבר ליה לרב הונא דהוה זביני,

ולאו דאדבר ושמואל קאי, דבמסכת גיטין בהניקין דאיתא לפלוגמיהו, לא איירי רב ציבי כלל הסא,

קרקע אין לו לגולן, כמו שאמרנו אין מעמידין שדה בידו, **אבל מעות** שנתן לו הגולן לנגזל דמי קרקע זו **יש לו** שיחזירם לו הנגזל, ולא קנסינן ליה לגולן לאבד מעותיו,

ושמעתי מהכא דסבירא ליה לרב ציבי תליוהו וזבין לאו זביניה וביני, והיינו דאמרינן לקמן דרב הונא לית ליה דרב ציבי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ובעכו"ם אם אנו רוצים לכופו על ידי עכו"ם, ויהיה הגט כשר, מלמדים אנו לעכו"ם **חובטין אותו** [שיחבטו את הישראל], ואומרים לו שיאמרו לו [ויאמרו העכו"ם לישראל שחובט] עשה מה שישאל אומר לך להשמא נמי מזה לשמוע דברי חכמים,

ואמאי, התם נמי נימא אנב אונסיה גמר ומגרש דהא לא מפסיד מידי, דומיא דזבין שמקבל דמי שדהו, **דמיון שאשמו שונאמו, וכלא גט נמי לא מעמוד אלנא, וגט זה אינו אלנא להמירה לאחריי, לא מפסיד כלום?**

הא איתמר עלה, אמר רב משרשיא, דבר תורה אפילו **בעכו"ם כשר** דלאגז אונסיה גמר וגרש, דלא מפסיד מידי דפרישית, ומה **טעם אמרו בעכו"ם פסול** מדרבנן, ואריכה גט אחר, ומיהו אם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר זריכה גט מזה ומזה, **כדי שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה ביד עכו"ם** להסניף לו ולזנות עמו, עד שיכריז [עכו"ם זה שמונה עמה] את צעלה לגרשה, ומפקעת עצמה מיד בעלה,

מותיב רב המנונא, לקח מסיקריקון וחזר ולקח מבעל הבית, מקחו בטל, ואמאי, התם נמי נימא אנב אונסיה דסיקריקון גמר ומקני צעל הבית כיון דהיזי ליה זוזי ולא מפסיד מידי דהיינו תלויהו וזבין גמר ומקני,

הא אתמר עלה, אמר רב, לא שנו [הא דאמר במתני' וחזר "ולקח" מבעה"ב מקחו בטל] אלא דאמר ליה [שהבעה"ב אמר לו] לך חזק וקני, אבל בשמור [שנתן לו הבעה"ב שמר] קנה,

ולשמואל [דרב הונא היה תלמידו של רב וגם של שמואל ולכן מוקשה הגמ' איך יתירן רב הונא אליבא דשמואל] דאמר, אף בשמור נמי לא קנה מאי איכא למימר?

מורה שמואל היכא דיהב זוזי [פי' והמשנה דחזר "ולקח" דלא קנה היינו או דאמר לו לך חזק וקני או נתן לו שטר] זה הלוקח מן הסיקריקון, כשחזר ולקח מבעל הבית, יחב לו זוזי לצעל הבית, דלאגז דמקבל זוזי, גמר ומקני, דהיינו תלויהו וזבין, אבל בלא מעות לא גמר ומקני, דהא רב הונא נמי תלויהו וזבין קאמר, אבל תלויהו ויהיזי לא הוי מתנה,

ולרב ביבי דמסיים בה משמיה דרב נחמן צמיתיה דרב נחמן דאמר גזלן שהביא ראיה אין ראיתו ראיה, ואין מעמידין שדה צידו, ואוסף רב ציבי, קרקע אין לו אבל **מועות יש לו** לגזלן, שנתן לגזלן, אלמא ס"ל לרב ציבי דאפי' נתן הגזלן לגזול מעות לא קנה, דתלויהו וזבין לא הוי זבין, והוא הדין להך משנה דסיקריקון, דאי נתן הסיקריקון, או הלוקח ממנו, לצעל הבית מעות, דמי שהדה, לא קנה, וקשיא לרב הונא, **מאי איכא למימר?**

רב ביבי מומר הוא שהיה אומר משום אחרים, ואינה לא משנה ולא צריימא

ויקרא א יקריב אותו קרא יתירא, דהא כמיז לעיל זכר ממס יקריבנו, ומאי למיכתב יקריבנו אל פתח אהל מועד לרצונו לפני ה', מלמד שכופין אותו להקריב מה שדבר, יכול בעל כרחו, תלמוד לומר לרצונו, הא כיצד, כופין אותו עד שיאמר רוצה אני אלמא היכא דכופין אותו עד דאמר ממון יסורין רוצה אני, קרינא ביה לרצונו, דגמר בלבו להקריב, והוא הדין לזבין אם אמר רוצה אני הוי זבין, דגמר בלבו להקנות,

[רמב"ם הלכות גירושין פרק ב הל' כ': מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש, בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מכין אותו עד שיאמר רוצה אני ויכתוב הגט והוא גט כשר, וכן אם הכותה גוים ואמרו לו עשה מה שישאל אומרין לך ולחצו אותו ישראל ביד הגוים עד שיגרש הרי זה כשר, ואם הגוים מעצמן אנסוהו עד שכתב הואיל והדין נותן שיכתוב הרי זה גט פסול. ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס בין ביד גוים בין ביד ישראל? שאין אומרין אנוס אלא למי שנלחץ ונדרחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו, או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני כבר גרש לרצונו],

ודלמא שאני התם, דניחא ליה דתיהוי ליה כפרה # [הכוונה שיעלה הקרבן לרצון, דהא מיירי בעולה] וכי אמר רוצה אני ודאי בלבו שלם קאמר,

ואלא מסיפא # [וצ"ע קצת כיון שלא הביא המשנה כאן כלל, איך שייך לומר מסיפא?], **וכן אתה אומר בניי נשים** צהק דתנן (כתובות עו) ולא שכיפין אותו להוציא, מוכה שחין, וצעל פוליפוס [ריח החוטם או ריח הפה], ד כופין ומכין אותו עד שיאמר רוצה אני דונתן מדעתו משמע,

ודלמא שאני התם, דמצוה לשמוע דברי חכמים התם נמי כי אמר רוצה אני, גמר בלבו לגרשה, דמצוה קעביד, מאחר שחייבוס חכמים להוציא,

אלא סברא הוא, אנב אונסיה גמר ומקנה רב הונא מסבירא ידידיה קאמר, דממון יסורים גמר בלבו ומקני, הואיל ואיכא תרתי, יסורים ומתן מעות, דלא מפסיד מידי,

מותיב רב יהודה, גט המעושה שכופין אותו לצעל להוציא, אם בישראל הוא (כשר?) שכפוסו ישראל, וכגון דאמר רוצה אני כשר, **ובעכו"ם פסול** ואע"ג דאמר רוצה אני, וקא ס"ד דמקשה דבישראל כשר משום דמצוה לשמוע דברי חכמים, ובעכו"ם פסול כיון דליכא מצוה, אגב אונסי' לא גמר ומקנה ומגרש, וקשיא לרב הונא [דאמר דבבב' מקום אנב אונסיה גמר ומקני וכאן אנו רואין] דכיון דליכא מצוה לא מקני אגב אונסיה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שעשה מעשה בגופה היאך יאמרו חכמים שלא תהא ציאה הרי צעל כרחמי ציאה היא,

ביאורי הרשב"ם:

ואית דמפרש - תינח דקדיש כספא דקידושי כסף דרבנן, הם אמרו והם אמרו, וקידושין דדבריהן יכולין לעקור, אצל קדיש צביאה דהו קידושי דאורייתא, מאי איכא למימר, וטעות הוא צידס דמגזירה שוה ילפינן לקידושי כסף כמסכת קדושין (דף ז) [כי יקח איש אשה קיחה קיחה מושדה עפרון], וגם לכל דבר אפקדושי הוויית להדדי [קדושין ט' ע"ב וצריך להבין למה הבנים דברים אלו כאן? הלא עיקר הדרש הוא הג"ש ולאחר שיש לנו ג"ש אמרינן שכולן למידין זה מזה אבל בלא הג"ש מאן יימר דמקדש בכספא], ואמרינן צרכינות (דף ה) אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך, שהרי [איסור] "ונותר" אחד מגופי תורה, ולא למדה הכתוב [שחייב בה ברת] אלא בגזירה שוה, ועוד מאי האי דקמהדר ליה, שויה רבנן לצעילתו צעילת זנות, הא כיון דמלאורייתא היא, היאך יכולין (לעשות ציאתו) [לעשותה צעילת. ד"ס] זנות, אלא כיון דלדעתא דרבנן מקדש, לא הוי קידושין, דאמרי רבנן לא ליהו קידושין, ומתוך כך נמצאת מעצמה צעילת זנות?

אמר ליה, שוויה רבנן לבעילתו בעילת זנות,

מאבי גברא אלמא הוי תלא לפאפי [תלה את פאפי] אבינרא צאלין ששמו כינרא למכור לו שדה, ל"א תלה אומר שציל הכינרא שימכרו לו, וזבין כלומר וכן עשה [פאפי] שמכרה לו,

חתם רבה בר בר חנה ועד אחר עמו אמודעא שמסר פפי קודם שנכתב שטר המכירה, ואאשקלתא וגם על שטר המכירה חתם,

אמר רב הונא, מאן דחתים אמודעא שפיר חתים דאע"ג דתלויהו חזין וצבייה זביני, הני מילי היכא דלא מסר מודעא, אצל המודעא שכתב זה (מצטל) [מצטלת. ר"י] המכירה, ומאן דחתים אאשקלתא שפיר חתים דתלויהו חזין וצבייה זביני, וכדמסיק לקמיה,

[ומקשה] מה נפשך, אי מודעא לא אשקלתא, ואי אשקלתא לא מודעא?

ה"ק [פ'] שיש כאן שני הסברות, א' שהיתה מכירה באונס, ב' שהמודעה פותרת את השטר, וע"ז אומר ד' אי לאו מודעא, מאן דחתים אאשקלתא שפיר חתים [ואף אם היתה השטר באונס לא איכפת לן], רב הונא לטעמיה, דאמר רב הונא, תלויהו וזבין וצבייה זביני,

ביאורי הרשב"ם:

מהכא שמעינן, דכתבינן מודעא אצוני [פ'] דההלכה דתלויהו וזבין וצבייה זביני, אבל אם עשה מודעא קודם שמכר בטל המכר [אפילו דתלויהו וזבין,

ומימרא לרב הונא לא סבירא ליה ואי הוה אמר לה רב צבי משמיה דנפשיה, הוה מהדר גמרא, גברא אגברא [רב ביבי על רב הונא] קרמית צממיה,

אמר רבא, הלכתא תלויהו וזבין וצבייה זביני,

ולא אמרן אלא

דף מ"ח ע"ב

בשדה סתם שהכריחוהו למכור אחת משדותיו, והוא צירר מעצמו ומכר את זאת, דכיון דמדעתו צירר, רעה שנהן צירר, שאינו חושש זה כל כך # [וצע"ג] שהרבה יש שגם אם בירר הוא עצמו חושש בה הרבה, ואולי י"ל שע"י שהוא בורר בעצמו מה שהוא רוצה, יש הרגש כאילו יש לו ברירה, וזה מבעט קצת את האונס], וגמר ומקני אבל בשדה זו הכריחוהו למכור שדה זו ואותה מכר לא,

ובשדה זו נמי לא אמרן [דלא הוי וצבי], אלא דלא ארצי זוזי לא מנה המעות, גילה דעתו דצעל כרחו מקבל אבל ארצי זוזי לא [אלא קונה והוי וצבי],

[ואפי' בשדה זו ולא ארצי זוזי] ולא אמרן דלא הוי וצבי אלא דלא הוה ליה להאי לאישתמוטי [פ'] לא היה לו דרך להשתמט] מן המולה בשום דיחוי שצעולם, כגון הממן לי עד למחר, או עד שצבא אשמי, או שום דיחוי שיכול לטעות צו האנס, אבל הוה ליה לאישתמוטי לא [אלא הוי וצבי],

והלכתא [פליגי הראשונים אי הך "והלכתא" הוא מדברי רבא. רוד"ש] בכולהו, דהווי וצבייה זביני, ואפי' בשדה זו ולא ארצי זוזי ולא הוה ליה לאישתמוטי דהוי אונס גמור וכגון דאמר רוצה אני, דהא אשה כשמכריחה אדם לקבל קדושי ולהתקדש לו בשדה זו דמיא שאינו חפץ כי אם זה, ואמר אמימר כלומר קיימא לן הכי תלויה וקדיש קדושי קדושין קבלה קדושין קדושיה קדושין דדמי לזביני שמוכרת עצמה לה,

מר בר רב אשי אמר במכר מודיעא דהווי וצבי, אצל באשה תקון רבנן ודאי קדושין לא הווי, הוא עשה שלא כהוגן שהכריחה, לפיכך עשו עמו שלא כהוגן שלא כדין, דאע"ג דמן הסורה (לי?) הווי קידושין, ואפקעינהו רבנן לקידושיה מיניה רבנן עקרינהו והפקירו אותן ועשו מעות מתנה,

ובמקום אחר מפרש דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, כדת משה וישראל, ורבנן אמור לא ליהו קדושין, נמצא שלא קדשה זה שהרי צדעת חכמים תלה, והס אינס חפצים בקידושין הללו,

אמר ליה רבינא לרב אשי, תינח דקדיש בכספא, קדיש בבאיא מאי איכא למומר יכולין חכמים להפקיע הקדושין דהפקר צ"ד הפקר גבי ממון וכאילו קדשה בגזל וצממא דמיא דלא הווי קדושין אצל קדיש צביאה

אבני חן למסכת בבא בתרא

דלא כרצה דאמר לעיל (דף מ) לא כחזינן מודעא ארזיני, כדפרישית בפירקין לעיל, [ולא כחזינן מודעא] אלא היכא דאניס כמעשה דפרדיסא, והכא חזינן עובדא אפי' בתלוייהו חזין דכתבי מודעא, וג"כ נראין הדברים שהרי פסקותיו של רבא לא עמדו [בראש הרף], מאי דפסיק לעיל בתלוייהו חזין [לא] אמרין אלא בשדה סתם] שאמר פסקו שלו אמר [רב הונא, פ' הגמ' סדר דברי רב הונא אחרי דברי רבא, אבל רבא היה שני דורות אחרי רב הונא] לא כחזינן מודעא ארזיני [במעשה דטאבי] כדפריש' לעיל,

נראה שיש כאן שני עניני אונס (א) אונס על המכירה עצמה ועל זה אומר רבא דלא כתבינן מודעא, והטעם של רבא הוא דאם באמת אנסו אותו יביא עדים שאנסוהו ותיבטל שטר מכירה,

אבל רב הונא סבר דתלוייהו חזין זבוגיה וביני והלכך שפיר כותבין מודעא דבלא זה לא יועיל לו לילך לב"ד,

(ב) אונס מבחורין כמעשה דפרדיסא שלא היה אונס כמעשה המכירה אלא אונס שגם אם ילך לב"ד לא יבטלו המכירה בשבילה, ובוה ודאי כותבין מודעא,

א"י כלומר היאך בטלה מודעא שחתם בה רבה בר בר חנה, את האשקלתא שחתם הוא עצמו בה, **והא"ר נחמן** והכא נמי רבה בר בר חנה, קמסאיד עכשיו על האשקלתא, מודעא היו דבריו ואמאי נאמן, **העדים** החתומין בשטר **שאמרו אמנה היו דברינו** לא הלוהו [כלום] [עליו. רי"ף], אלא כחזנו לו, ולכשינטרף ילוה בו, והאמינו לוה למלוה, שלא יוציא עליו שטר מלוה זו לגבות הימנו, אלא"כ ילוה לו, וזה שעבד לו נכסיו מעכשיו, אם ילוה אפי' לאחר זמן [פ'] וכיון שהלוה עשה כן מרצונו, נמצא דלא מוקדם הוה לטרוף שלא כדין [שמן הדין טורף מאוז],

דף מ"ט ע"א

אין נאמנים לא מציעא אס כתב ידן יוצא ממקום אחר [שחתמו על שטר אחר שהוחזק צ"ד וכתב בו הנפק, ובה אותו שטר לפנינו עם זה, וכך חותמן דומין של זה לשל זה. רש"י בחבובות י"ח ע"ב] דלא מהימני לעקר, דלא הפה שאסר הוא הפה שהמיר איכא [שהרי האיבור בא שלא ע"י פיהם],

אלא אפילו הן עצמם מקיימים אותו, ואומרים חתמנו, אבל אמנה היו דברינו, אין נאמנים, דמאחר שהודו שכתבות נכתב, הרי חתימת השטר, כאלו העידו צ"ד כל מה שכתבו בשטר, שהלוהו מלוה ללוה, וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד,

ביאורי הרשב"ם:

כדאמרין בכתובות בפרק האשה שנתארמלה (דף יח:), א"ל רבא כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, וכי תימא ה"מ על פה, אבל בשטר לא, הא אמר ר"ל עדים החתומים על השטר נעשו כמי שנחקרה עדותן צ"ד,

וה"נ מפרש התם [יב:]: דטעמא דר"ג משום דעקר ליה לשטרא, דבעא מיניה רבא מר"ג תנאי היו דבריו מהו, מודעא ואמנה טעמא מאי אין נאמנים, דקמעקר ליה לשטרא וכו',

ועוד יש טעם אחר גבי אמנה היו דברינו אמאי אין נאמנים, כדאמר נמי התם [יב:], אמר רב האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן, ואמר' דקאמר מאן, אלימא דקאמר ליה כו', עד אלא דקאמרי עדים, אי דכתב ידם יוצא ממקום אחר, פשיטא

וכיון דע"ה ה"א, עדים אעולה לא חתמי, וכי אמר [כל אחד מזהירות] חתמתי אינו נאמן דאין אדם נאמן בעדות, כשמישים עצמו רשע בעדות זו, כדאמר התם,

מודעא היו דברינו אין נאמנים אס שטר מכר הוא, ואמרו עדים החתומים בו המוכר מסר מודעא בפנינו (והראינו אנסו) [והראנו אונסו. רש"י], והכרנו בו, אין נאמנין, דמרוייהו מודו דשטרא מעליא הוא, ועכשיו באין לבטלו ע"י עדות מודעא, [וקרוי זה] [זה קרוי ?] חוזר ומגיד, וכיון שהגיד עדות שצטר אינו חוזר ומגיד לבטלו, וה"נ אמאי ציטל רב הונא האשקלתא שציל המודעא שהרי רבה בר בר חנה הוא העד שאומר מודעא היו דברינו ואינו נאמן?

ומשני ה"מ דאין נאמנין [בשחזור ומגיד] **על פה**, שמעידין עכשיו מודעא היו דברינו, וצאים לבטל עדות שצטר שנעשה כמי שנחקרה עדותן צ"ד משהע שנתכח ונתחם, ואין עדות אחרון מבטל את הראשון, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, **דלא אתי על פה** דהשטא **ומרעא לשטרא**,

אבל בשטרא שנתכח המודעא בשטר, וחתמו עליה העדים, כי הך דרבה בר בר חנה שקדמה לאשקלתא, **אתי שטרא** דמודעא דקדים, **ומרעא לשטרא** דאשקלתא דבתריה,

גופא, אמר רב נחמן, אמנה היו דברינו, אין נאמנים, מודעא היו דברינו, אין נאמנים,

ומר בר רב אשי אמר, אמנה היו דברינו אין נאמנים כדמפרש לקמיה שלא ניתן ליכתב, כדפרישית לעיל, משום דכתיב אל תשכן באהלך עולה, ועדים אעולה לא חתמי, וכשמעיד חתמתי אינו נאמן, דאין אדם משים עצמו רשע, והלכך אפי' אין כתב ידן יוצא ממקום אחר, אין נאמנין, דאין נאמן לעשות עצמו רשע,

אבל לעקידת שטר לא חייש מר בר רב אשי, דא"כ גבי מודעא אמאי נאמנים,

מודעא היו דברינו, נאמנים שהרי ניתן ליכתב, דמזוה קעבדי כדי להציל (האנסו) [הנאנס. רש"י] מאנסו, ואפי' כתב ידן יוצא ממקום אחר נאמנים, דאין זה חוזר ומגיד, אלא מילתא אחריית קמסהדי,

כדאמרין נמי התם, חתמנו אבל תנאי היו דברינו, ולא נתקיים התנאי, דמילתא אחריית היא (ו. ד"ס) נאמנים, שעל השטר מעידין כשטר, וגם מעידים [אלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

וכדרב כהנא הוא דמועיל תנאי זה, דאמר רב כהנא

דף מ"ט ע"ב

נחלה הבאה לו לאדם ממקום אחר העמידה לבא לו, כגון נחלה דרבנן, כדמפרש לקמן, אדם מתנה עליה יכול להחנות עליה קודם שמתא שלא יירשנה כגון דקאמר דין דברים אין לי על אותה נחלה העמידה לבא לי, כלומר לא יהא לי דין דברים,

וכדרבא כלומר וצאיו נחלה מועיל התנאי, נחלה הבאה לו בתקנת חכמים, כדרכא, אבל נחלה דאורייתא, כגון דין דברים אין לי בירושת אבי כשימות, לא יועיל התנאי, דבעל כרחו שלו יהא, אלא יתנה לאחרים בשלשון מתנה,

דאמר רבא, כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים שעשו להנאמי כגון זאת דלקמן דמדרכנן היא שומעין לו דבעל כרחו דאניש לא יזכורו חכמים, שאם אינו חושש בטובה שעשו לו חכמים, לא ניתן לו צעל כרחו, שלדעמו תקנה חכמים,

מאי כגון זאת צאיו תקנת חכמים היו מדברים צבא"ד, שעליה אמר רבא כל האומר אי אפשי בתקנת חכמים, כגון זאת התקנה שאנו מדברים בה, שומעין לו,

כדרב הונא אמר רב כלומר, מתקנת מוונות שהצעל נותן לאשה, היו עסקוים צבית המדרש, והוא [בעלה] נוטל מלכת ידיה תחתיה, וע"ז אמר רבא, כגון זאת התקנה שתקנו חכמים מוונות האשה לטובה, אם אומרת אי אפשי בתקנת חכמים צו התקנה שתקנו לטובה, דהא לדידי אינה טובה, דמלכת ידי עדיף על מוונותי, [ולכן] און משלי ואעשה מלכתא לעמי, שומעין לה,

ואתא לאשמועינן כרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב ש יכולה אשה שתאמר לבעלה, איני ניוונת משלך ואיני עושה מלכתא לך, כי אם לעמי,

כדמפרש טעמא בכתובות (דף נח) קסבר מווי עיקר, כלומר תחלה תקנו עיקר מוונות לאשה מן הצעל צעל כרחו, צין תעשה צין לא תעשה, ואח"כ תקנו מלכתא תחת מוונות, שלא תהיה לה איבה [פי' ישנא האישה את אשתו, אם יתן לה מוונות בעל ברחו, והיא לא תתן לו בלוב].

וכיון דלטובה נכתוונו, לתקן לה מוונות תחלה, והיא עוקרת לומר איני חפיה בתקנה זו, איני חוששת למוונותי, הרשות בידי, וכיון דעקרה תקנת המוונות גם תקנת מלכתא ידיה לצעלה בטלה ממילא, דכיון דמוונות אין לה, גם הצעל לא יטול מלכתא ידיה, והיינו נחלה הבאה לו לאדם לאחר מכתא, שהמוונות עמידים לבא בכל יום,

וה"ה לפירות של נכסי מלוג, שתקנו חכמים לצעל, פירותיה תחת פרקונה, כ"ש וכ"ש שאם אמר איני מקבל עלי תקנת פרקונה, ואיני חושש בפירות נכסי מלוג שתקנו לי, דמועיל התנאי בעודה ארוסה, שעדיין לא זכה בקרקעותיה לפירות,

והיינו דאזכירין במתני' למיתני, דאין לאיש חזקה בנכסי אשתו, לומר לקוח הוא

מעידים על דבר נפרד] שאין חייב לו כלום,

והיכי דמי חזר ומגיד, כדמתן התם, פסולים היינו אנוסין היינו קטנים היינו, אם כתב ידן יוצא ממקום אחר, אין נאמנים, שהרי פוסלין את השטר לגמרי, דקאמרי בפסלות נחתם, [התם. ד"ס] הוא דפסלין לעדותם משום חזר ומגיד,

מאי טעמא [מה החילוק בין אמנה היו דברינו, ומודעה היו דברינו]? שזה [מודעה] ניתן ליכתב, וזה [אמנה] לא ניתן ליכתב:

1[שנינו במשנתנו] ולא לאיש חזקה בנכסי אשתו וכו' שאם המזיק בנכסי מלוג של אשתו, שנפלו לה מצית אביה בירושתה, [אם החזיק בהם] ג' שנים, אינה חזקה לומר מאשמי לקחתי ואבדתי שטרי, דאין דרך אשה למחות על צעלה כשמזיק בנכסיה, ואוכל את הפירות מאחר שזן אותה:

פשיטא דאין יכול לטעון לקוח הוא צדי כיון דאית ליה לפירא בתקנת חכמים, שתקנו פירות של נכסי אשה לצעל, תחת פרקונה, פירא הוא דקאביל אותן פירי הוא דקאביל, ואין לו בגוף הקרקע כלום, ואין צריכה למחות, שהכל יודעין שצמורת פירות ירד לקרקע זו,

ביאורי הרשב"ם:

ולא דמי למשכנתא דסורא [דכתב בהו במשאלם שניא אלין, תיפוק ארעא דא [ללוה] בלא כסף [ולא יהיה הלוה חייב כלום להמלוה]. לעיל לה:], דאמרן דצריך למחות בסוף כל ג', דהתם היינו טעמא, שמה לסוף זמן מרובה, לא יהו עדים זכורים שצמורת משכון באה לידו, ויכול לטעון לקוח הוא צדי, אבל נכסי אשה לצעלה כל העולם יודעין שפירות יס לו בקרקע אשתו, ולא תהיה לו חזקה בנכסיה?

[ומתירין] לא צריכא, דכתב לה דין דברים אין לי בנכסיך כלומר לא יהא לי, ואפילו הכי אין לאיש חזקה, דאין אשתו מקפדת אם יאכל הפירות שלא כדין,

וכי כתב לה מאי הוי, והתניא, האומר לחבירו דין דברים אין לי על שדה זו, ואין לי עסק בה, וידי מסולקות ממנה, לא אמר כלום דאין זה לשון מתנה כשאמר לא יהא לי חלק בשלי דעל כרחו הרי הוא שלו עד שיאמר לחבירו שדי נתונה לך שדי מכורה לך שדי מופקדת לכל מי שירצה?

אמרי לה רבי רבי ינאי, מתניתין בכותב לה דין דברים אין לי בנכסיך ועודה ארוסה דהיינו קודם שחכה בנכסי אשתו דאינו זוכה בפירות עד שעת נשואין וכדמסקין ואולי דצירושות הבאות לאדם בתקנת חכמים יכול לעקור אם מתנה עליה קודם הזמן בעוד שלא באו לידו ואומר לא יהא לי חלק באותו ממון העמיד לבא לי בתקנת חכמים דאין מוכין לו לאדם צעל כרחו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ולקמיה מפרש למעוטי מאי דלא ליהוי מקח בטל,

אמר רבה בר רב הונא לא נצרכה אלא באותן ג' שדות אחת שכתב לה בכתובתה כלומר אחת מן הג' שדות הוא שדה ששיעבד לה צפי', והזכיר שהוא שדה בשטר הכתובה ששעבד לה, ומכאן דעתה עליה טפי משאר נכסים, [ו. כ"ה בריבור שאח"ז]מיהו כל נכסיו נמי שעבד לה שכן כתב לה כל נכסי אחראין לכתובתך ומיהו לא הזכיר ולא קיים מכולם צפי' בתוך שטר הכתובה כי אם זה לבדו,

דף נ' ע"א שמו"ע תש"ע

ואחת שיחד לה בכתובתה לא נכתב בתוך השטר, אלא לאחר נישואין ייחד לה אחת משדותיו ועשאה אפומיקי לגבות ממנה כתובתה ומיהו כל שדותיו משועבדים לה בתוך שטר הכתובה אלא על זה בועתת יותר הואיל ויחדו לה צפי' עדים כל שכן דמנית אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי,

ואחת שהכניסה לו שום משלה, שדה שהכניסה לו מנית אציה, ושמו אותה, וכחצו שווי בשטר הכתובה, שקבלו עליו הבעל צדמים, והן נכסי אן ברוך, שאם פחתו פחתו לו, ואם הוסיפו הוסיפו לו, וזהו שכותבים ודא נדוניה דהנעלה ליה מנית אציה, כך וכך ממון סך הכל קיבל עליו החמון, כך וכך דינרין, וגם זה השדה משעבד לה עם שאר נכסיו של בעל, אלא שעל זה בועתת יותר בשעבודו, והאיל ומנית אציה הכניסוהו,

ומג' שדות הללו אם חזר ולקח מן האשה מקחו בטל דאמרה נחת רוח עשיתי לבעלי והמתוך עצמו מפרש והולך לסיים מירוך שלו למעוטי מאי כלומר ולמעוטי מאי נקט ג' שדות הללו דהוי מקחו בטל ולא שדה אחרת אילימא למעוטי שאר נכסים וקרקעות של בעל המשועבדין לה דאם חזר ולקח מן האשה יהא מקחו קיים ולא תאמר נחת רוח עשיתי לבעלי והכי קאמר רבה בר רב הונא לא נצרכה כו' כלומר אין משנה זו מדכרת בשאר נכסים אלא בהנך ג' שדות דכיון דמשועבדין לה כל כך שהן מיוחדין לה ודאי לא גמרה ואקנייה אלא נחת רוח עשתה לבעלה אצל בשאר שדות שאין משועבדין לה כל כך שאין מיוחדים לה ודאי גמרה ואקנייה ולא מנית אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי והווי מקחי קיים,

למעוטי מאי,

אילימא למעוטי שאר נכסים, כל שכן דהויא ליה איבה אם לא תמכור לו ללווקא מצעלה וכל שכן דהוי מקחו בטל ומטרוף האשה ממנו כתובתה כשתגדש או ימות בעלה דאי לא כתבה ליה ללווקא אמר לה בעלה עייני נחת בגירושין או במיתה וסבירה את לגבות כתובתך כשאלמות או אגרשך ולכן אין את מנחת למכור מנכסי כלם אצל בהנך ג' שדות לא אמר לה בעל הכי דמאחר שיחדם לה דין הוא שמעדר זמכירתן והלכן רבואה הוא דקאמר [פ'] וזה שאומר לא נצרכה אלא באותן ג' שדות אינו בא למעט שאר נכסים אלא אדרבה הם נכללים בה, אלא בא למבועט נכסי מלוג] לא נצרכה האי דמני מקחו בטל לא מבועט בשאר נכסים דמילתא דפשיטא היא דמנית אמרה [וכן הרבה פעמים בדרך זה, וברש"י

ידי, דאע"ג דכתב לה בעודה ארוסה שלא יטול כלום בפירוטה, אפי' הכי שמקה ולא מיחתה לבעלה, דמני אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי ששמקתי, אצל מעולם לא מכרתי לו,

הא ראיה יש דקמני ממני אין לאיש חזקה, שאין חזקה מועלת לו לקיים מקחו, אצל ראית עדים או שטר תועיל לו לקיים מכירתה, דאם מכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה קנה,

תימא נחת רוח עשיתי לבעלי שמכרתי לו, שלא יכעוס עלי, אצל לא היה בדעמי להקנותו, דלא דמי לתלויהו וצין דוצייה זצני דאגב אונסי' גמר ומקני, אצל הכא דליכא אונס כ"כ לא גמרה ואקנייה # [סברה זו צריכה ביאור],

מי לא תנן דכי הך טענה יכולה אשה לטעון לאחרים שקנו מצעלה, וכ"ש שמכרה לבעלה עצמו לקח מן האיש מן הבעל ו. ד"ס]כל קרקעותיו משועבדים לכתובת אשתו, והיום ולמחר אם ימות או יגרשנה, מטרוף מלקוחות אם לא תמלא בני חורין, שכן כתב לה כל נכסי אחראין וערבאין לכתובתך, במס' כתובות (דף נא), וחזור זה הלווקא ולקח מן האשה נתן לה דבר מועט, והקנתו לו, כדי שלא מטרוף ממנו חוב כתובתה,

מקחו בטל לא בטל, בטל ממנו, שכל זמן שיחיה הבעל יאכל זה הלווקא את הפירות, שהרי המוכר מכר לו כל זמן שלא תגדש האשה, ולא יבא זמן גיבוי כתובתה,

שהרי משנה זו בכל נכסים וקרקעות שיש לו לבעל מיירי, כדמוכח לקמן בסמוך, דאמרי' למעוטי מאי, אילימא למעוטי שאר נכסים כו' ויכולן אי אתה יכול לומר מקחו בטל לגמרי, דאמר צפי' האשה שנפלו לה נכסים בסופה [פ'] בדרך לפני סוף הפרק בכתובות דף פ"א ע"ב, שלפני זה אומר הגמ' שם שמי שיבא אשת אחיו, וכל נכסי אחיו אחראין לכתובתה, לא ימכור כל נכסי אחיו וישאיר כדי בכתובתה על השלחן, שהטעם הוא דעצה טובה קמ"ל, דשמיא יאבדו המטלטלין ונמצאת בלא כתובה, וע"ז ממשך הגמ', וזה לשון הגמרא שם] דאי לא תימא הכי [שהטעם משוב עצה טובה] סיפא דקמני לא יאמר אדם לאשתו הרי כתובתך מונחת על השולחן, אלא כל נכסי אחראין לכתובתך, ואי צעי לזוני, ה"נ לא מני מוצין בתמיה ! פ' דודאי אין לומר ששום אדם לא ימכור שדותיו מפני שהם משועבדים לכתובת אשתו, אלא הטעם הוא דעצה טובה קמ"ל משם אנו למדין שהמכר קיים ואע"פ שמשועבדין לאשה אלא דלהכי אהני שעבד שכולל לטרוף מהן כשיגיע זמנה לגבות כתובתה הלכך האי מקחו בטל אחר ולקח מן האשה קאי דהוי בטל לגמרי שהוא מקח וכשתבא לגבות כתובתה מטרוף ממנו דמני אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי למכור לך קרקע המשועבד לי ולא גמרתי בלצי להקנות לך,

אלמא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי, הכא נמי תימא נחת רוח עשיתי לבעלי?

ומשני הא איתמר עלה דההיא דחזר ולקח מן האשה אמר רבה בר רב הונא לא נצרכה למיתני מקחו בטל היכא דחזר ולקח מן האשה אלא באותן ג' שדות פ' דוקא או הדין דמוקחו בטל המשועבדות לה יותר משאר נכסים ודעתה סמכא עליווליהו טפי דהוי מקחן בטל דודאי לא גמרה ואקניי' אלא נחת רוח עשתה לבעלה

אבני חן למסכת בבא בתרא

לאדם אחד קאמר דלא עשו ולא כלום ואפילו לקח מחלה מן האיש וחזר ולקח מן האשה וכ"ש היכא דמכרה היא לבעלה דלא הוה מכר ומיהו לא תקשי ממתינן דדייקא דהוה מכר דאמימר דאמר כר' אלעזר ויליף טעמא מקראי דדבר של שני שותפין שהגוף לזה והפירות לזה אין כח לשניהם למכור דלא זה קרוי בעליו ולא זה קרוי בעליו ומתני' רבנן דפליגי עליה דר' אלעזר,

שמות כא כ וְכִי־יָבֶה אִישׁ אֶת־עַבְדּוֹ אוֹ אֶת־אִמּוֹתָיו בְּשֶׁכֶּט וּמֵת תַּחַת יְדוֹ נָקָם יִנָּקֶם: כא אַךְ אִם־יָוִם אוֹ יוֹ יָמִים יַעֲבֹד לֹא יָקָם בִּי כֶּסֶף הָאֵל:

דתניא, המוכר את עבדו, ופסק עמו שישמשנו למוכר שלשים יום, ר' מאיר אומר הראשון אם הכהו ומת לסוף שני ימים מחמת הכאה זו ישנו בדין יום או יומים יעמד לא יוקם (שמות כא) ופטור דאילו מכה לשראל מצירו אם מחמת מכה זו מת אפילו לסוף שנה נהרג כדנפקא לן מוהקא המכה [שמות כ"א י"ט] מלמד שחוצצים אותו כו' (סנהדרין דף עח), מפני שהוא תחתיו עדיין כל ל' יום וכתיב ומת תחת ידו (שמות כא) ומת קרינא ציה [פ'] שהוא עדיין תחת רשותו] אלל השני הלוקח אינו בדין יום או יומים אם הכהו ומת אלל הורגין אותו [פ'] מפני שאין זה נקרא תחתיו וממילא הוה דינו כדורג עבד כנעני של חבירו], דעבד כנעני כבר ישראל הוא לכל דבריו דגמר לה לה מאשה, והשני אינו בדין יום או יומים, מפני שאינו תחתיו,

קסבר רבי מאיר קנין פירות דהיינו משמש דעבד כל שלשים יום קנין פירות כקנין הגוף דמי כלומר כאלו קנה גופו ואותו שאין לו פירות אין קנין הגוף שיש לו דעבד כלום דאין גופו עומד אלל לפירומיו והלכך ראשון קרוי אדון,

ר' יהודה אומר דייק ספיפה דקרא לא יוקם כי כספו הוא למי שהוא קניי לגופו הוה עבד, השני ישנו בדין יום או יומים, מפני שהוא כספו, הראשון אינו בדין יום או יומים שאינו כספו, קסבר קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי,

ר' יוסי אומר

דף נ' ע"ב

שניהם ישנו בדין יום או יומים ופטורין, דספק נפשות דבעלים שהכירו [פ'] שיש כאן ספק נפשות על שני הבעלים מי מהם חייב מיתה וזה נקרא ספק נפשות], (ומי) [דמי ?] נהרג מהם, להקל, דנפקא לן מושפטו העדה והאילו העדה (במדבר לה), זה מפני שהוא תחתיו, וזה מפני שהוא כספו, ומספקא ליה אי קנין פירות כקנין הגוף דמי, אי לאו כקנין הגוף דמי, וספק נפשות להקל,

רבי אלעזר [צ"ל ר' אלעזר והוא בן שמוע חברוהו דר"מ ור"י בדלעיל, דהם כולם היו תלמידי דר"ע כדאיתא ביבמות . מנחת יהודה, וראה רש"י ביבמות ע"ב ע"ב דר' אלעזר דכל הש"ס הוא ר' אלעזר בן שמוע]. אומר שניהם כלומר שניהם שהכירו נהרגין אינן בדין יום או יומים, זה אחרון לפי שאינו תחתיו, וזה הראשון לפי שאינו עכשיו כספו כספו שהרי מכרו,

שעל הרי"ף הגירסא מצי אמרה, וצריך בירור אם לשון "מצית" הוא משום שמדבר על נקבה? דבכל מקום הוא בא כשמדבר בלשון גובה נחת רוח עשיתי לבעלי כדי שלא יאמר עיניך נחת בגירושין וצמיחה אלל אפי' צהנך ג' שדות דליכא למימר הכי אפי' מקחו בטל דכיון דמ"מ אין שלה לגמרי כי אם של בעל מציא אמרה, נחת רוח עשיתי לבעלי, דאמר לה עיניך נתת בגירושין ובמיתה,

אלא ודאי למעוטי נכסי מלוג אחא רבה דר רב הונא דצהנהו אמר אם לקח מן האיש וחזר ולקח מן האשה מקחו קיים דכיון דשלה הן אינה יגורה מצעלה ויכולה למחות לבעלה שלא ימכור ולא מציא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי ומתני' נמי דקתני אין לאיש חזקה בנכסי אשתו הא ראייה יש בנכסי מלוג מיירי דכיון דהנכסים שלה לא מציא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי,

[ו. ד"ט] האמר אמימר איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג, לא עשו ולא כלום וקס"ד השמא דהכי קאמר איש שמכר ואחריו האשה לא עשו כלום דמציא אמרה נחת רוח כו' וכל שכן אי זבנה לבעלה דנחת רוח עבדה ואמאי קדייקא מתנינן הא ראייה יש?

ומשני כי איתמר דאמימר לא שמכרו שניהם צידה אלל איש או אשה קאמר כגון היכא דזבין איהו לאחר ומית דאמאי איהי האשה ומפקא מן הלקוחות גוף הקרקע והפירות מאחן ואילך שבעל אין יכול למכור אלל הפירות שהן שלו בחייו וגם הגוף אם תמות אשתו ויירשנה הוא אלל אם ימות הוא היא מיעול נכסי מלוג שלה הלכך האיש שמכר לא עשה ולא כלום לגבי הכי שאם ימות בחייו אשתו היא תקח נכסי מלוג שלה א"כ אם מכרה היא גוף הקרקע בלא פירות שהרי הפירות של בעל הן תחת פרקונה ואח"כ מתה לא עשתה ולא כלום ולא נאמר מאחר שמתה אין לבעל עוד פירות שהרי לא יפדנה עוד וגם גוף הקרקע לא ירש מאשתו אע"פ שהבעל יירש את אשתו שהרי מכרה גוף הקרקע בחייה אי אפשר לומר כן אלל אחי בעל ומפיק כמו שהתקין בראשא כשהיה סנהדרין לשם באת מ' גליות שגלתה סנהדרין כדאיתא בראש השנה (דף לא) וכדר' יוסי דר' חנינא כו' היכא דזבין איהו ומית איהו ומתה, אתא איהו ומפיק בתקנתא דרבנן, וכדר' יוסי בר חנינא,

א"נ זבנה איהו ומתה, אתא איהו ומפיק בתקנתא דרבנן, וכדר' יוסי בר חנינא,

דאמר רבי יוסי בר חנינא באושא התקינו האשה שמכרה בנכסי מלוג ומתה הבעל מוציא מיד הלקוחות כדמפרש טעמא בצ"ק (דף ז) דאלמנהו רבנן לשעבודא דבעל משום איבה ועשאוהו לוקח ראשון ומיהו להכי אהני מכירת האשה שאם ימות בעלה בחייה יעלם הלוקח,

אבל היכא דזבנינו תרווייהו לעלמא הוא מכר את הפירות והיא מכרה את הגוף א"נ זבנה איהו לדידיה לבעלה זבינה זביני ולא מציא אמרה נחת רוח עשיתי לבעלי דבעלה לא עבדה נחת רוח דלא קפיד עליה בעל והלכך שפיר קדייקא מתני' הא ראייה יש שאם יש לו שטר או עדים שמכרה לו אשתו נכסי מלוג שלה הוה המקם קיים,

ואיבעית אימא, אמימר דאמר כר' אלעזר כשמכרו שניהם צידה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אי בעית אימא לאו איתמר עלה רב מרי אמר כלומר ואיצטית אימא לעולם חזקת ג' שנים צעין אפי' היכא דחפר צו צורות כדאוקימנן למילתיה דרב והא דקאמר רב נחמן אין חזקה למוקין לא בחזקת ג' שנים בקרקע חצירו איירי, אלא בעושה היזק לחצירו אפי' צבית של עצמו בקומרא כגון עשן, רב זביד אמר בבית הכסא וריח רע, ואחא לאורויי שלא יזיק לחצירו ואפי' החזיק ימים רבים אין חזקה מועלת לו להזיק חצירו. רב מרי אמר וכו' - כבר פירשנו בלא יחפור,

רב יוסף אמר מתני' לא תקשי לרב, דמאי דקאמר רב, אשת איש צריכה למחות, לאו בצעל קאמר, דהא אין לאיש חזקה צנכסי אשמו, כדקתני מתני',

אלא לעולם באחר, שהחזיק צנכסי, קאמר רב דצריכה למחות, דקשיא לך האמר רב אין מחזיקין צנכסי אשת איש, לא תקשי, דה"מ דאין מחזיקין צחי הבעל, שאם החזיק צנכסי צחי הבעל ג' שנים אינה חזקה, ואינה צריכה למחות, דמציא אמרה על צעלי סמכתי,

א"י [לכן אינה צריכה למחות ש] דוקא פירות שהיו לצעלי [צנכסי] מלוג. יע"צ"ד שלי, אותן מוכר לך, אצל הגוף שהוא שלי לא היית יכול לקנות, שגם הוא אין לו חזקה צנכסי צאכילת פרי [פ"י ע"י אבילת פירות], דכיון דאית לא פרי, הכל יודעין דפרי הוא דקאכיל, ולכן לא חששתי למחות,

אצל הכא צמאי עסקינן, וכגון שאכלה [פ"י שאכל את השרה, ושרה הוא לשון נקבה] הלוקח מוקצת חזקה בחיי הבעל שמכר לו, ושולש וג' שנים שלמות לאחר מיתת הבעל, כי האי גוונא קאמר רב דצריכה למחות, כדמפרש טעמא לקמיה,

והכי קאמר רב, אשת איש שמכר צעלה לאחר [לאיש אחר], נכסי מלוג שלה, צריכה למחות לאחר מיתתו [של בעל], דסד"א כיון דהכל יודעין שהצעל מכרס לו, ולא היא, וגם הוא [האיש אחר] מודה כמו כן שהצעל מכרס לו, לא תועיל חזקתו אף לאחר מיתת הבעל כלום, שהרי לא יכול לטעון לאשה, מינך זמנא אחרי כן [אחר מיתת בעלך], ואכלתיה שני חזקה,

דכיון דמתחלה הבעל מכרה לו, ופירות הוא דהוי ליה לצעל צאזתא שדה, ואותן מכר לזה, הרי זה כארס שיוכר לקרקע צאריסות לפירות, שאינו יכול לטעון אחרי כן לקמחיה הימנך, והלכך [הו"א ד] לא איצטרך למחות,

קמ"ל רב, דצריכה למחות לאחר מות צעלה, קודם שיחזיק בה ההוא אחר, ג' שנים, דודאי אע"פ שמתחלה הייתה קנייה לו מן הבעל, יכול לטעון הבעל מכר לי הגוף אם יירשך ואם ימות קודם לך פירות מיהא קניתי ומיד כשמת הרי נסתלקתי ממקחי ולכן קניתי ממך שהרי עתה נעשה השדה שלך,

והלכך מייגו דאי בעי אמר (ליה) [לוקח לאשה], אנא זבינתה מייגך אחר מות צעליך, ואכלתיה שני חזקה, כי א"ל [אמר לה] נמי, את זבינתה ליה יודע אני דזבינתיה לצעליך, וזבנה ואחרי כן צזין גיהלי [ואחרי כן מוכרה

ואמר רבא, מאי טעמא דרבי אלעזר, אמר קרא שמות בא לא יוקם כי כספו הוא, כספו המיוחד לו מיותר הוא, דמה נתינת טעם היה צריך ליתן בדבר, ולומר לא יוקם, לפי שכספו הוא [פ"י מדוע צריך הפסוק ליתן טעם זה, הלא זה מובן מאליו].

אי נמי מדמצי למיכתב כי כסף הוא, (ומש"ה) [ומהכא. ד"ס] נמי יליף אמימר לגבי נכסי מלוג, דכיון דאינו מיוחד לא לאיש ולא לאשה, אינו קרוי שדה האיש, ולא שדה האשה, והלכך אם מכרו שניהן מכרן צטל, ויכולין לחזור צם כאדם המוכר דבר שאינו שלו, דלא ליהוי מכר;

[שנינו במשנתנו] ולא לאיש חזקה צנכסי אשתו (: [מהגקודות שברפוס משמע כאילו בא לפרש המשנה, אבל ראה רשב"ם שחוזר להקשות על ההלכה, ויש להסיר הגקודות, שהרי כבר התחיל לפרש המשנה לעיל מ"ט ע"א].

וקמתמה גמרא, ולא לאיש חזקה צנכסי אשמו, צתמיה, אלמא אינה צריכה למחות צעלה הואיל וזית ליה חזקה והאמר רב, אשת איש צריכה למחות שהחזיק (אחר) [אחד. ד"ס] צנכסי מלוג שלה צריכה למחות משום דההוא (אחר) [אחד. ד"ס] יש לו חזקה ואם לא מיתמה הפסידה,

במאן צריכה למחות מי הוא המחזיק, אילימא באחר שאינו צעלה וכל זה סיוס הקשיא הוא, והאמר רב אין מחזיקין צנכסי אשת איש דמציא אמרה על צעלי סמכתי שהוא ימחה ויערער, ולכן שתקתי, ובשאר צי אדם דלא צעל קאמר רב דאין מחזיקין, שכן משמע אין מחזיקין לשון רבים, ועוד דאי צעל קאמר דאין מחזיקין, היינו מתניחין לא לאיש חזקה צנכסי אשמו, ומאי אחא לאשמועינן אלא לאו בבעל אלמא יש חזקה, וקשיא מתני' לרב?

אמר רבא, לעולם בבעל שהחזיק צנכסי אשמו קאמר רב דצריכה למחות שיש חזקה לצעל, ואפי' הכי לא תקשי ליה מתניחין דהך חזקה דקאמר רב ובגון שחפר בה הבעל בורות שיחין ומערות דלפירות הוא דאשתעבד ליה נכסי מלוג דאשמו ולא לקלקל הקרקע לחפירת בורות וכגון שדה שאינה עשויה לצורות והלכך יש לו חזקה דודאי קנאה מאשמו והלכך מקלקל לה לצרכו וכי האי גוונא הוא דקאמר רב צריכה למחות,

והאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, אין חזקה לנזקין כלומר היכא דמוזק לחצירו אין יכול לטעון לקוחה היא צדי שהרי החזקתי בה ג' שנים צחפירת בורות שיחין ומערות דכי האי גוונא לא הו"א חזקה דמצי טעין אידך משום דלא אחזקת כדמחזקי אינשי לא חששתי למחות?

אימא אין דין חזקה לנזקין להצטרך ג' שנים למקין היכא דחזקתו ע"י מוקין אלא לאלתר הו"א חזקה דאין אדם רואה (שמחזיקין) [שמחזיקין] קרקע שלו ושותק אלא מוחה מיד, והיכא דלא מוחה הפסיד והלכך אשת איש דקאמר רב צריכה למחות מיד הוא דצריכה למחות מאחר שחופר בה צעל צורות שאין אדם רואה היזקו ושותק והלכך כי האי גוונא יש לו חזקה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

בעלך ל"א, מדהימן,

למונות, ואפי' הכי לא קפיד בעל, אי אכלה טפי, והלכך לית לה חזקה,

ודייקנין. ד"ס] [חזקה הוא דלית לה] בלא שטר, הא ראייה יש אם יש לה שטר מכירה מצעל היו מקחה קיים, לימא הבעל, אע"פ שהקרקע נקנה בכסף, מעות הללו שקבלתי ממנה, לא קני לה הקרקע, לגלויי זוזי הוא דבעי מעות הטמניה ממני ונתכוונתי לגלות לי מעותיה, ובחזקת מעות שלי לקחתים מידה, ולא לשם מכר, ולא לדעת קנין מכירה קבלתי, ולא גמרתי והקניתי,

[וכי נאמר ד] שמעת מינה המוכר שדה לאשתו קנתה ופלוגמא היא לקמן, ולא אמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי?

לא, אימא דוק הכי הא ראייה יש אם יש לה בשטר מתנה דהתם גמר ונתן לה, דליכא גלויי זוזי,

1. [רב נחמן אמר חידוש] אמר ליה רב נחמן לרב הונא, לא הוה מר גבן [אצלינו בביהמ"ד] באורתא [בערב] בתחומא צמי מדרשות שלהן בסוף התמוס היו [ראה רש"י ב"ק כ' ע"א, ולשון זה גם בובחים ב' ע"ב] כדי שיוכלו לזא שם צצת, מן העיירות שמסביב, [משמע שהיה רגיל רב הונא לזא לרב נחמן אע"ג דחבריה הוה, משום דרב נחמן חתנא דבי נשיאה הוה, והיה כפוף לו מעט ומחזיקו גדול כדלעיל מ"ח. מנחת יהודה],

דאמרינן מילי מעלייתא,

אמר ליה [רב הונא לרב נחמן] מאי מילי מעלייתא אמריתו? [א"ל. ד"ס] [רב נחמן] המוכר שדה לאשתו היכא דליכא שטר מכירה קנתה, ולא אמרינן לגלויי זוזי הוא דבעי,

[ו] אפילו לגלויי זוזי מיכין בקבלת המעות, הו קנין גמור, דדל זוזי מהכא, וסיקני בשטר מכירה,

דגבי מעות הוא דליכא למימר, קבלת מעות הללו לא ליקני, דלגלויי זוזי נתכין, ולעצמו קבלם, אכל גבי שטר המכירה לא שייך למימר הכי, אלא הכי הוא כשטר מתנה, דהכל מודין צו לקמן דקנתה, דמה ריוח יש לו צמיתת שטר המכירה, אלא ודאי גמר ואקני לה, והא ליכא למימר דאי לא כתב לה שטר, לא הוה יהבא [לא היתה נותנת] זוזי, ולגלויי זוזי נתכין גם צמיתת השטר, דכל כך לא מסיק איניש אדעתיה,

2. [רב הונא אומר שאינו חידוש] אמר ליה, פשיטא דל זוזי מהכא ותיקני בשטרא, מי לא תנן [קידושין כו.] וקס"ד דאפי' בשטר מכירה קאמר דקני, בלא נתינת מעות, דכיון דכתב לו שטר מכירה, אין יכולין עוד לחזור זה צוה, ומעות חייב לו הלוקח למוכר נכסים שיש להן אחריות, נקנין בכסף ובשטר ובחזקה,

3. [ואמר רב נחמן שיש כאן חידוש לגבי שטר מכר] אמר ליה [רב נחמן. ד"ס] ולא איתמר עלה [קידושין כו.], אמר שמואל לא שנו אלא בשטר מתנה דשטר מתנה מיירי, אבל בשטר מכר לא קנה, עד

ולא דמי לאריס שאין יכול לטעון לקחתיו אחרי כן, משום דסתם אריס אין זמן לאריסותו, אלא כל הימים בתורת אריסותו עומד,

אכל זה שלוקחה מן האיש, על מנת שאם ימות יפסיד מקחו, שמתול האשה נכסי מלוג שלה, התם ודאי כשמת הבעל, הרי זה כאילו יורד עכשיו מחדש לשדה אשה זו, והיא [כש. בזה"מ] שותקת שלש שנים, איכא למימר דזבוי זבינה ליה,

גופא אמר רב, אין מחזיקין בנכסי אשת איש,

דף נ"א ע"א

ודייני גולה [שם זה גם לקמן ע"ג, ק, קז:] שמואל וקרנא בפרק ראשון דסנהדרין (דף ז' ע"ש) אמרו מחזיקין והיה לה למחות, אמר רב, הלכה כדרייני גולה,

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב, הדר ביה מר משמעתיה [איך אומר רב דהלכה כדרייני גולה, בשעה שהוא עצמו אמר מחזיקין בנכסי אשת איש?]

אמר להו מסתברא אמרי [פ'] לא אמרתי שההלכה כדרייני גולה, רק כוונתי היתה שבאופן שאכלה מקצת חוקה בחיי הבעל ושלש לאחר מיתת הבעל אז אני אומר שמסתבר שההלכה כדרייני גולה], היכא דהויא מקצת חזקה צמי בעלה ושלש לאחר מיתת הבעל, כמו שפירש רב יוסף לעיל, התם הוא דמסתברא דמחזיקין,

דהא רב גופיה ה"ק לעיל [ג:], אשת איש צריכה למחות, דמשמע דמחזיקין, ומיהו דייני גולה בכל ענייני פליגי אדרב,

בדרב יוסף גמרא הוא שקילר דברי רב, אכל רב לא הוזכר רב יוסף, שהרי קדם לו רב הרכה דזכות # [רב הוא אבא אריבא וראה סדר הדורות שמסתפק מה היה שמו האמיתי ונפטר בשנת 243, ורב יוסף ישב על כסא רבה חבירו בסורא שנת 322 והיה סגי נהור, ומלך שני שנים ומחצה ונפטר שנת 325 ופלא שקורא לשמנים ושחים שנה הרבה דורות. א"ח].

[לאו דוקא, דהא רב יוסף תלמיד רב יהודה, ורב יהודה תלמיד רב, אבל לא היה בדורו של רב ושמואל, וגם רבה שמות קודם רב יוסף ב' שנים ומחצה לא היה בדורו של רב ושמואל. ודע זאת. מנחת יהודה],

[שנינו במשנתנו] ולא לאשה בנכסי בעלה וכו': פשיטא, כיון דאית לה מזוני מהבעל, מזוני הוא דקא אכלה הכל יודעין דלפירות יורדת, והלכך לא מיסא בעל ?

לא צריכא דיתד לה בעל ארעא אחריתי למזונה קרקע אחריתי

אבני חן למסכת בבא בתרא

שיתן לו דמיה,

לאשתו קנתה,

דף נ"א ע"ב

ובעל אוכל פירות דלא גרע מנכסין שנפלו לה צירופה, ברם רבי אבא ורבי אבהו וכל גדולי הדור אמרו, במתנה בקש ליתנו לה ולא יאכל פירות דאמר' לקמן במתנה קנתה, ואין הצעל אוכל פירות, ומיהו צמוכר לחצירו, אין לומר כן שאינו אוהבו כל כך ולמה כתב לה לשום מכר, כדי ליפות את כחה,

מיתביי' הוה קשיא דלעיל, ולשני המימרות נקשית צבית המדרש לוח מן העבר, ושחררו מן האשה וגרשה, אין להן עליו כלום, מ"ט לאו משום דאמר' לגלויי זוזי הוא דבעא? שאני התם דלא לישוי איניש עבד לוח לאיש מלוה,

אמר רב, המוכר שדה לאשתו קנתה והבעל אוכל פירות, במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות דנותן צעין יפה נותן, ורבי אלעזר אמר אחד זה ואחד זה קנתה, ואין הבעל אוכל פירות,

עבד רב חסדא עובדא, כרבי אלעזר,

אמרו ליה, רבן עוקבא ורבן נחמיה בני בנתיה דרב, לרב חסדא, שביק מר רברבי רב [חי שנת 210], שקדם לרבי יוחנן [חי שנת 245], [שר' יוחנן היה] רבו של רבי אלעזר [בן פרה, חי שנת 255], כדאיתא בשמיטת מולין [דף 5ה], דכל זמן שהיה רב קיים [רב היה ראש הישיבה בסורא שיושבת על הפרת], הוה שלם ליה רבי יוחנן [לרב] [שהיה מקומו במבריה בארץ ישראל, וראה לעיל ל"ח ע"ב] לקדם רבינו שצצב,

ועוד, דאמר ליה לרש לקיש [פ' שר' יוחנן אמר לר"ל על רב שהיה רב חשוב בממני שהוא היה יושב ואני הייתי עומד] שכל אותן הימים היה הוא צינינה ואני צעמידה,

ועוד דאמר' צעירוצין [דף יג ע"ש] אמר רב, האי דמחדדן מחצריא טפי, משום דחומיה לרבי מאיר [חי ברור רביעי של תנאים 135-170] מאחוריה,

ועביד כזוטרי ר' אלעזר שהיה תלמידו של רבי יוחנן, ואע"ג דרבי אבהו, ורבי אבהו [חי בשנת 260] וכל גדולי הדור חצריהם, דאמר' לעיל, במתנה בקש ליתן לה כו', קצירא להו כו' אלעזר, דאין הצעל אוכל פירות אינהו נמי זוטרי נינהו, לגבי רב, שתלמידי רבי יוחנן היו?

א"ל, ואנא נמי כרברבי ר' יוחנן שהיה חצירו של רב עבדי, דכי אתא רבין אמר ר' יוחנן, אחד זה ואחד זה קנתה, ואין הבעל אוכל פירות,

4. [ואמר רב הונא שאינו חידוש] וא"ל רב הונא לרב נחמן ולא מוהב רב המנונא לשמואל כו' [בקדושין כו. מברייטא ביבמות ג"ב ע"א] בשטר כיצד, כתב לו על הנייר, או על החרס, אע"פ שאין בו שוה פרוטה, שדי מכורה לך, שדי קנויה לך, הרי זו מכורה ונתונה אלמא שטר מכר נמי קנה, ואכתי מאי מילי מעלייתא,

5. [ומשיב רב נחמן שעדיין יש כאן חידוש במוכר שדהו מפני רעתה] ואמר ליה רב נחמן לאו ולא אמרינן התם צפרק ראשון דקדושין הוא דרב המנונא מוהב רב [רקשה על שמואל, במה שאמר בשטר מכר לא קנה], והוא מפרק לה וגם מפרק לה,

דהך צרייתא דקמי שטר מכר קונה במוכר שדהו מפני רעתה קרקע רעה, דזההיא ודאי גמר ומקנה מיד בשטר, ומעות ליהו מלוה גבי דלוקא, עד דתבע ליה, אבל בשאר קרקעות לא קנו בשטר עד דיהיב זוזי כשמואל, ואכתי איכא מילי מעלייתא,

[רב ביבי מסיים בה משמיה דרב נחמן], ורב אשי אמר, ה"ג צמסכת קדושין [כו.], רב אשי אמר במתנה בקש ליתנה לו, ולמה כתב לו בלשון מכר, כדי ליפות כחו ואלתקפתא דהך צרייתא דהוה קשיא לשמואל קאי, וצא רב אשי לומר דהך צרייתא לא בשטר מכר איירי כלל, אלא בשטר מתנה, ודבר הרגיל הוא שכותצין בשטר מתנה לשון מכר, ליפות כמו דמקבל מתנה, שאם יערערו עליו יצא הנותן לפטותו כדין מוכר, דלא ליהו תרעומת עילוייה,

וה"ק שדי מכורה לך וגם נמונה תהיה לך, הרי זו מכורה להיות אחריותה על הנותן כדין מוכר, וגם נמונה היא, ולית צה משום דינא דרב מנרא דאמרין צבצא מניעא [דף קמ] מתנה לית צה משום דינא דרב מנרא, והיינו דאיכא ייפוי כח דמכר ודמתנה,

מיתביי' [לרב נחמן], לוח מן העבר וכתב שטר מלוה, ושיעבד לו נכסיו ושחררו, [לוח] מן האשה, וגרשה, אין להן עליו כלום,

מאי טעמא, לאו משום דאמרין לגלויי זוזי הוא דבעי דשיעבד לו נכסיו?

שאני התם, דלא ניחא ליה לשווייה נפשיה אגן סהדי דשום אדם לא יהיה צרצונו [להיות] משלי כב עבד לוח לאיש מלוה אס יכול להפטר בשום ענין, והלכך איכא למימר לגלויי זוזי הוא דבעי [פ' אם יש לומר סברה שלא היה כאן הלוואה, נאמר כן],

אבל גבי מכר גמר ומקנה, שהרי אינו נעשה עבד לוח דהך שטר מכירה כלל, ואפילו קבל עליו אחריות עדיין לא נטרפה מן הלוקח, דליהו עבד לוח לגבי לוקח,

אמר רבא, הלכתא המוכר שדה לאשתו לא קנתה, והבעל

שלח רב הונא בר אבין לתלמידי צית המדרש, המוכר שדה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אוכל פירות, במתנה קנתה, ואין הבעל אוכל פירות,

תרתי נחמיה! שני דברים של רבא סותרין זה את זה, לא קנתה משמע לא גוף ולא פירות, דלגלויי זוזי הוא דבעי, והבעל אוכל פירות משמע, שקנתה גוף הקרקע, ללא לגלויי זוזי הוא דבעי?

[ומתריין] לא קשיא, כאן במעות טמונין שלא היו ידועין ומפורסמים לבעל, לא קנתה, דלגלויי זוזי הוא דבעי, כאן במעות שאין טמונין קנתה, והבעל אוכל פירות, דליכא גלויי זוזי, שהרי גלויין ועומדין הן, דאמר רב יהודה, מעות טמונין לא קנתה, מעות שאינן טמונין קנתה:

ת"ר, אין מקבלין פקדונות [הפצין לשמור] לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן התינוקות דאיכא למימר גנבוס (לבעליהן, ולאדוניהם) [מבעליהן ומאדוניהם. רי"ף], ומינוקות נמי שמה גנבוס מבית בעל הבית, שהם דרים שם # [ודאי יש טעם למה לא אמר מבית הוריהם], ואסור לסייע ידי עובדי עבירה, וכשלא יקבלו מהם יחזירונם. רי"ף], למקום שגנבו שם,

[ואם בדיעבד] קבל מן האשה, יחזיר לאשה [דממקום שנמל יחזיר. רשב"א] ולא לבעל דאין לנו להחזיקה בַּגְדָּהּ, ואם מתה יחזיר לבעלה שאפי' אם ניתן לה ממון זה על מנת שאין לבעלה רשות בה, מכיון שמתה יורשה בעלה, שהבעל יורש את אשתו, והלכך יחזיר לבעל, דממה נפשך עכשיו הרי הוא של בעלה,

קבל מן העבד, יחזיר לעבד, ואם מת יחזיר לרבו דמסתמא כל מה שקנה עבד קנה רבו [הגב, שיש שנתינים לעבד ע"מ שאין לרבו רשות בו], ונראה צעירי, דהוא הדין אם נשחרר העבד, ואח"כ מת, יחזיר לרבו, שהרי עבד היה כשהפקיד ליה [הנפקד], וסתם עבדים גולנין הן, אכל אם נתגרשה האשה, ואחר כך מתה, יחזיר ליורשה ולא לבעלה, דמשתגרשה אין הבעל יורשה,

דף נ"ב ע"א

קבל מן הקטן לא יחזיר לו, שהרי אין יודע לשמור, וכמשליך לאיצוד דמי מי שהחזיר לו, אלא יעשה לו סגולה אזהר, עד שיגדל [ואז] יחזיר לו, ולקמן מפרש מאי סגולה, [דמשבא לידו אימור מציאה אשכח, ולכך הוו דקטן, ויעשה לו סגולה, אבל מ"מ לכתחלה אין מקבלין. תוס'],

ואם מת קטן יחזיר ליורשיו,

ובולן [אשה עבד וקטן] אפי' קטן, שאמרו בשעת מיתתו אורחא דמיתלתא נקט, דכשהן צריאין אם רוצים להחזיר לבעלים, יטלו שלהן מיד הנפקד ויחזירו לבעליהן, דמה להן לגלות הדבר [שגנבו], של פלוני הן, יעשה כפירושן יחזיר הנפקד לאותו פלוני שפירשו אלו, ואם לאו כלומר, ואם לא מהימן [ואם אין המפקד מאמין] להחזיר נפקד [שאומר של פלוני הן], שהפקדון

של אותו פלוני הוא, אלא של בעלים שלהם הוא, ומתוך צושה אינם רוצים לומר שהוא של בעלים, דלא ליתחזקו כגולנים וגנבים,

יעשה הנפקד פירוש אחר לפירושן שיחזיר לבעליהן של אלו, ולא לאותו פלוני,

וכי האי גוונא אמרינן בסמוך [מוד בשורה דלהלן], כההיא עובדא [ד?] דכיתהו דרבה בר בר חנה,

ביאורי הרשב"ם:

ויש מפרשים ואם לאו יעשה פירוש לפירושן, כלומר אם לא פירשו בשעת מיתה, יעשה פירוש למה שהם היו צריכין לפרש, שיחזיר לבעליהן, ולא נהירא, דא"כ היינו רישא, ואם [מתו] [מתה. רש"ש] יחזיר [לבעליהן] [לבעלה. רש"ש], ואם מת יחזיר לרבו, דמייירי בשמת ולא פירש למי יחזיר, וקאמר דיחזיר לבעלים, וחרי זימני למה לי,

ואית ספרים דכתב בהו, ואיכא דאמרי יעשה פירוש לפירושן, כלומר לא יעשה כמה שפירשו הן, אלא יחזיר לבעלים, ולא נהירא, דא"כ רב דאמר אי מהימן לך כו' דאמר כמאן, לא כרישא ולא כסיפא,

דביתהו [אשתו] דרבה בר בר חנה, כי קא שכבה אמרה, הני פִּיפִי עגילים אגור"ש, כדאמרינן בעלמא [עירוצין דף לו:]: [וה"ל הגמ' שם: ומושום דתני לה אהבה בריה דרבי זירא] כיפי חלא [ליה] [לה. כ"ה בגמ' שם], עגילים חלה [באזניהם]. [מזור דגש], דְּמִרְתָּא שם חכס, אחיו של ר' חייא כדאמרינן [סנהדרין דף ה'] מרתא ואייבו וחנא ור' חייא כו', של מרתא ובני בריתא ושל בני בתו,

אתא לקמיה דרב, א"ל אי מהימנא לך [אשתך] שלא גנבה ממך כלום, עשה כפירושה, ואי לא עשה פירוש לפירושה עכב לעצמך,

ואיכא דאמרי, הכי א"ל, אי אמירא לך אותם שהיא אומרת שהם שלהם, אם עשירים הם, ורצוין להפקיד כיפי ושאר חפצים, עשה כפירושה, והחזירם להם,

אי נמי אי אמירא לך אשתך, שיש לה אוהבים שנתנו לה ממון ע"מ שלא יהא לך חלק בו, ומתנה זו שנותנת לקרוביה משלה, עשה כפירושה,

ואי לא עשה, פירוש לפירושה:

[שנינו בברייתא לעיל] מן הקטן יעשה לו סגולה: מאי סגולה [וב"ה ב"ק פו:]? רב חסדא אמר ספר תורה ללמוד בו, הרי פירות והקטן קיים,

[ולאו דוקא ס"ת אלא ספרים, ודיקלא נמי לאו דוקא, אלא שהקטן קיים ויש לו קצת פירות. ריב"א],

אבני חן למסכת בבא בתרא

רבה בר רב הונא אמר, דיקלא דאכל מיניה הקטן תמרי והקטן קיים, אכל בעסקא לא, שמה יארע זה דבר מקלה ותאכד:

[שגינו במשנתנו] ולא לאב בנכסי הבן, ולא לבן בנכסי האב: אמר רב יוסף אפילו חלקו נתפרדו האב והבן, שאין הבן סמוך על שולחן אביו ואין הבן בנכסי אביו כלום, אפי"ה אין מחזיקין זה על זה דלא קפדי אהדדי,

רבא אמר חלקו לא כלומר בחלקו לא מיירי ממני, אלא כיון דחלקו יש להן חזקה זה על זה,

אמר רב ירמיה מודפתי, עבד רב פפי עובדא, חלקו לא כלומר כרבא עשה, דהיכא דחלקו לא דברה משנתנו, אלא ודאי יש להן חזקה,

אמר רב נחמן בר יצחק, אישתעי לי רב חייא מהורמיו ארדשיד [שם מקום וכן בגיטין י' ע"א רב חסדא מצריך מאקטיספון לבי ארדשיד וראה שם בשמו"ץ שהיא עיר על נהר חידקל ונקרא כן על שם המלך הפרסי. וכן בעירובין ג"ז ע"ב שארדשיד היה על יד הרגלת (חידקל) ויבמות ל"ז ע"ב רב כי אקלע לארדשיד, וביומא י"ח ע"ב הגירסא רב כי מקלע לדרשיש, ובר"ם כאן גורם מהורמין דארדשיד, וראה לעיל ח' ע"א תוס' ד"ה אפרא הורמז, וברשב"ם לקמן ע"ג ע"א, וראה בערוך ערך הרמז, ובהפלאה שבעירובין ועדיין צריך ביאור] דאישתעי ליה רב אחא בר יעקב משמיה דרב נחמן בר יעקב, חלקו לא, והלכתא חלקו לא,

תניא נמי הכי, בן שחלק ואשתו שנתגרשה, הרי הן כשאר כל אדם:

איתמר, אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית אחד מן האחין, כגון גדול אחין לאחר מות האב והיו אוגרות שטרי מכירות, לשון כמי וראשית אוני (בראשית מט) [שקנה שדות], ושמורות של הלואה [שהלוה בעות לאחרים] יוצאין על שמו שצמנו נכתבו, שהוא לקח והלוה,

ואמר שלי הם ואין אחי חלק בהן שנפלו לי הממונות שהליתי, וקניתי בהן קרקעות הללו מבית אבי אמא, ואין אחי יורשים עמי, והלך נקט אבי אמא, דאילו מצית אבא כולן יורשין בשוה, דבאחין מן האב עסקין שכולן יורשין ממון של אביהן ציחד, ולא יטול זה יותר מזה, והלך מאין לו ממון זה לצדו אם לא ירשו מאמא, וכגון שאינם בני אם אחת,

אמר רב, עליו [על האח שגשג ונתן] להביא ראיה שהממון שלו, אע"פ שכתובין השטרות בשמו, דכיון שהיה הוא לצדו נושא ונותן בנכסים [אלו ?] שנכתבו על שמו, וכדמפרש לקמיה, שאין חלוקין אפי' בעיסתן [פי' אלא כל הנכסים שייכים לכולם יחד] [דכיון ?] [וכיון ?] דלא נודע מעולם [מאיה זד יבא לו ממון] [שגא לו ממון, מאיה זד ?] בלא אחי אין לתלות השטרות אלא בממון האב ואינו יכול להוציא מהמון מחזקת האב ולקמן מפרש ראיה במאי,

ושמואל אמר, על האחין להביא ראיה שהשטרות הללו מממון אביהן, דאמאי דכתב בשטר סמכין, והרי על שמו נכתב, ואע"ג דהלכתא בשמואל בדיני, צהא הלכתא כרב, דתניא לקמן כוותיה, ורב חסדא, ורבה, ורב ששת, נמי כרב סבירא להו, דמפרשי מילתיה לקמן,

אמר שמואל, מודה לי אבא רב, כך היה שמו, כדקרי ליה בשמיטת חולין (דף קלו:) אבא אריכא, דאמרין מאן ריש סדרא [ראה ישיבה. רש"י חולין] צבבל, אבא אריכא, ואמרין במסכת נדה (דף כד) רב ארוך צדורו היה, והאי דקרי ליה רב, כמו שקורין לר' יהודה הנשיא "רבי" בצרך ישראל, קרו ליה נמי צבבל רב, וכן מלמדי בספר ערוך המוצא מרומא,

שאם מות ויש לו [לאחר מן האחין שהיה נושא ונותן וכו'] בנים ליורשו על האחין להביא ראיה דכיון דיתמי לאו בני איתמי ראיה נינהו, ואין יודעין לחפש זכותן, וגם השטר מוכיח שהיה ממון של אביהן, על (שכנגדו) [שכנגדן. ד"ס] להביא ראיה,

אכל כשהאב עצמו קיים, היה מטיל רב עליו להביא ראיה, דאם איתא דשלו הוא ממון זה, יכול לחפש ולמצוא ראיה, ואם לא ימצא ראיה (הפסיד) [יפסיד. ד"ס],

מתקיף לה רב פפא למאי דאמר שמואל מודי לי אבא, כלום טענינן להו ליתמי, מידי דלא טען להו אבוהון בתמייה, אילו היה אביהן קיים היינו מחזיקין הממון ציד אחין, עד שיביא ראיה שאינו שלהן, ולפי שמת יפה כחן של יתומין ממנו, ויפסידו אחין בתמייה,

ביאורי הרשב"ם:

ואע"ג דאמרין (לעיל מא) טוענין ליושר גבי חזקת ג' שנים, שאע"פ שלא דר צו אביו אלא יוס אחד, וזה המזיק ג' שנים אחרי כן, הויא חזקה, ואע"ג דאבוהון לא מהניא ליה חזקה שלש שנים לומר לקוח הוא בדין, אלא א"כ יש עמה טענה, אחת מכרתו לי אחת נחתו לי במתנה, וגבי צו לא צעין טענה זו, אלא מאבי ירשתי, אלמא טענינן ליתמי, מאי דלא מצי אבוהון למטען ?

לא דמי, דהתם נמי אין טוענין בשביל היחומים, אלא שאביהן קנאה מן המערער, כמו שהיה הוא האב יכול לטעון, ולפיכך הויא חזקה אע"ג דלא טענו מידי [פי' הויא חזקת ג' שנים של היורש חזקה אע"ג שאין עמה טענה אלא אכן טענינן ליה שאביו קנאה מן הבעלים], אכל הכא האב לא מצי טעין לאחין שיציאו ראיה ואין היכי נטעון במקום היחומים כן,

סוימא דאתקפתא דרב פפא היא והא רבא [ב"ה בב"מ קטז, ושבועות מו:]: אפי' [הוציא] זוגא דסרבלא זוג מספריים של סורקי בגדים, שגחזין צהס הסרבליים [במין מעיל שמתכסין בו. והסורקין משתמשין במספרים אלו לחתוך החיטין היוצאין בשסורקין הסרבליים. וראה ברגמ"ה שפי' מקטורין כפול, פי' שאין המדובר במספרים כלל, אלא זוגא הוא לשון זוג דהיינו בגד כפול],

וספרא דאגרתא [עשוי להשאל ולהשכיר לעולם, אבל שאר ספרים הבל כפי מה שהוא השואל והמשאל אם דרכן להשאל זה לזה ספרים, דאע"ג דשאלת ספרים מצוה (כתובות ג' ע"א) כדכתיב הון ועושר בביתו, היינו למו

אבני חן למסכת בבא בתרא

בקושיא כיון דלא קאמר תיובתא לאו משכשתא היא. וכן הוא בסנהדרין ע"ב ע"א ברש"י. והאוח"ח הק' על הפסוק בפרשת פנחס במדבר כ"ו נ"ד לרב תרבה נחלתו כתב וז"ל לפי מה שקדם לנו מכללי התלמוד שכל שיאמר הגמרא קשיא הוא עומדת לתירוץ, אלא שלא נודמן להם תירוץ.

אמר רב חסדא, לא שנו הא דקאמר רב עליו להביא ראיה אלא דאין חלוקין בעיסתן בשום דבר בעולם אפי' צעיסתן, הלכך מאין לו לזה כלום בלא אפי', אבל חלוקים בעיסתן, אימור מעיסתו קימין [תוס'] ענין ציומר ולכך נמערר והיה לו ממון לצדו, שאין לאחיו חלק בו, ומהממון ההוא לקח קרקעות והלוא לאמרים [וזהו כשהבירו ב"ד שהיה יכול לקמין באותו הסך. ריבב"א עיי"ש].

[ענין חדש, זה שאמרנו שצריך האה הגדול להביא] ראיה במאי אדרב קאי שהלכה כמותו, דאי אדשמואל היכי אמר רב ששם ראיה בקיום השטר, והכי לשמואל דאית ליה על האמין להביא ראיה [נריך להן] [נריכין הן ?] לפסול שטרו של זה, ולא לקיימו?

רבה אמר, ראיה בעדים על בעל השטר להביא ראיה דמעיסתו קימין, או מאבי אמו ירש, והיה ממון של שטרות הללו שלו,

רב ששת אמר, ראיה בקיום השטר שכתבו לו בית דין הנפק [לקיים חתימות העדים] על שטר זה, וכיון דקיימוהו כ"ד, צדקו השטר וחקרו, ועמדו על אמיתת הדבר, שכל הכתוב בשטר, אמת הוא, והשטר הרי כתוב בשמו של זה,

אמר ליה רבא לרב נחמן [רבא שאל מרב נחמן מה דעתו במחלוקת זו], הא רב והא שמואל [מה דעתך במחלוקת רב ושמואל], הא רבה והא רב ששת דפליגי אליבא דרב, ואי כרב סבירא לך, ראיה במאי, אי כרבה אי כרב ששת מר כמאן סבירא ליה?

א"ל [ענה רב נחמן, שבמחלוקת של רב ושמואל, יודע הוא ברייתא מפורש כרב], אלא מתניתא ידענא כרב, ומיהו לא פירש [לי] [לו. ו'] [פ' רב נחמן לא פירש לרבא] אי כרבה אי כרב ששת,

ורבינו חננאל פסק בעדים נריך להביא ראיה, ולא בקיום השטר, דהא אפי' רב ששת מודי דראיה צעדים שוה יומר מקיום השטר,

דתניא, אחד מן האחין שהיה נותן ונושא בתוך הבית, והיו אוניות, ושטרות, יוצאין על שמו, ואמר שלי הן, שנפלו לי מבית אבי אמא, עליו [הרי זה מפורש כרב] להביא ראיה,

וכן האשה אלמנה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית, והיו אוניות ושטרות יוצאין על שמה, ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אבא ה"ע מצי למימר מצי אבא, ומשום רישא דקמני מצי אבי אבא, קמני נמי סיפא מצי אבי אבא או מבית אבי אמא, עליה להביא

שראו להם, וגם ששומרם יפה, ושאין בו חשש פשיעה או כפירה, וגם יש בני אדם קפדנים ואין רוצים לעשות מצוה זו. ריבב"א [מיתמי, בלא ראיה הצעלים שהיו להם עדים שהן שלהן, הוציאו מן היתומים בלא ראיה ועדים, שיעדו שהשלינום ?] לאביהן של יתומים,

[ברכות כג. בסוף העמוד: כי הוה אולינן בתריה דרבי יוחנן, כי הוה בעי למיעל לבית הכסא, כי הוה נקיט ספרא דאגרתא הוה יחיב לן, כי הוה נקיט תפילין לא הוה יחיב לן],

בדברים העשויים לפי שכן עשוי להשאיל ולהשכיר שאם אמר [פי' שאם הוא אומר] אביהן לקומין הם צדי, עליו להביא ראיה,

אף היתומין עליהן להביא ראיה שלקמן אביהן מן הצעלים, וכיון דלית להו ראיה החזירם רבא לצעלים, ולא נאמר כיון שמת האב על הצעלים להביא ראיה,

דף נ"ב ע"ב

כדשלח רב הונא בר אבין, דברים העשויין להשאיל ולהשכיר, ואמר לקוחין הן בידי אינו נאמן [תוס'] כלומר, להכי אפקיהו רבא, משום דדברים העשויין להשאיל ולהשכיר אין אדם נאמן לומר לקוח הוא צדי, כדשלח רב הונא?

קשיא לדין קשיא, אמאי אמר שמואל מודי לי אבא כו' [שהדין נשתנה ביהומין, והא מכאן אנו רואין שאין הדין משתנה]:

ביאורי הרשב"ם:

ופסקי ר' חננאל, דהלכתא כשמואל, דהיכא דמית, על האמין להביא ראיה, [וכן פירש נקטינן מרבית ז"ל כל היכא דאמר בגמ' מיוצמא] [וכן פירש,

נקיטין מר' צונן ז"ל כל היכא דאמר במלמד מיוצמא. ו'] דפלוני מיוצמא, צטלו דברי מי שהמיוצמא עליו לגמרי, אבל היכא דעלמא צקשיא כי הן דשמואל, לא צטלו דבריו,

דאמרין לא הוה צריכא להן דצטלה שמועה זו לגמרי, אלא לא אשתכח פירוקא בההוא שעתא, דתליא וקיימא [שהקושיא תלויה ועומדת],

ואעפ"כ אין נראה צעיי, דלא שנה מיוצמא ולא שנה קשיא, דקאי אמילתא דאמוראי חדא היא, ולא הוה עיקר # [אולי הפירוש דלא במלו דברי האמורא בשביל תיובתא או קשיא], אלא לגבי מיוצמ' ממשנה או מצרייתא שייך לומר [הלשון] מיוצמא, ומפירכא דאמוראי שייך למימר [הלשון] קשיא,

והא דשמואל נראה צעיי דלא סמכין עליה כל עיקר, וכן צפי' ר"ח כתב (מרי"ש) [מר ישר. רשב"ם הקצר, וראה ד"ם] גאון, כי זה שאמר שמואל ומודי לי אבא שאם מת על האמין להביא ראיה אין הלכה כמותו, [מר ישר גאון, וצ"ע ששם זה לא נמצא בסדר הדורות. והמהרש"ל כתב שהוא ר"ת ר' ישראל גאון, וגאון בשם רב ישראל בן רב שמואל בן חפני היה גאון סורא בשנת 1000 בערך. וראה בהגהות מיימוניות הלכות נחלות פרק ט' אות ' שכתב וכן פסק מר רב ישראל].

[וכתב הרא"ש בברכות פ"ד סימן ב' וז"ל כתב רב האי גאון, אע"פ שנשאר

אבני חן למסכת בבא בתרא

ראיה,

חסורי מחסרא [צריך להוסיף במשנה], והכי קתני,

[במה דברים אמורים, במחזיק [בחזקה שיש עמה טענה פי' "ששייך בה ערעור" לכן אף אם יעשה חזקה בשעה הקנין, צריך חזקה ג' שנים], אבל 1. [בחזקה שאין [רגיל להיות] עמה ערעור, והחזקה בא רק כדי לגמור הקנין שלא יוכל לחזור בו, כגון] בנותן מתנה 2. והאחין שחלקו 3. והמחזיק בנכסי הגר, נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה [ואה"נ אם יבא אחר ויערר לאחר זמן, ולא יהיה לו ראיה, יועיל חזקה ג' שנים]],

במה דברים אמורים דבעין ג' שנים בחזקה שיש עמה טענה כלומר ערעור # ["חזקה שיש עמה טענה" כאן, אין פירושה כרגיל, אלא הכוונה במין חזקה ששייך בה ערעור], כגון מוכר אומר לא מכרתי, ולוקח אומר לקחתי,

אבל חזקה שאין עמה טענה שצול הקרקע מודה לו לטענה כגון נותן מתנה, והאחין שחלקו, והמחזיק בנכסי הגר, דלמקני בעלמא הוא [דבעי], כיון ד נעל גדר פרץ כל שהוא צפני עדים, הרי זו חזקה הויא חזקה לקנות, שלא יוכל לחזור עוד זה זה,

תני רב הושעיא, בקדושין דבי לוי צמספתא צברייתא דמס' קדושין שסידר לוי, כמו שסידרו ר' חייא ור' אושעיא [אבל בר"ג פירש, במסכת קדושין בבית המדרש של לוי] נעל גדר פרץ כל שהוא צמספתא דמס' קדושין דמס' קדושין (דף כו) דקרקע נקנית בחזקה בפניו הרי זו חזקה,

ומתמה גמ' בפניו אין הוא דהוי חזקה אצל, שלא בפניו דמוכר אם נעל וגדר שלא בפניו לא מיהוי חזקה צממיה?

אמר רבא, הכי קאמר אם גדר ופרץ לוקח בפניו דמוכר לא צריך למימר ליה לך חזק וקני אלא מכיון שנתרם לו למכרה כך וכך מעוט, והחזיק זה צפניו, הויא חזקה, דניחא ליה בזה חזקה, והלכך שמיך, ולא יוכל מוכר לחזור בו עוד, והלוקח נמחיצ לו דמי מקחו,

דף נ"ג ע"א

שלא בפניו, צריך למימר ליה, לך חזק וקני אם צא להחזיק שלא בפניו דמוכר, כגון צעיר אחרת, או אפי' צאיתה העיר שלא מדעתו של מוכר, לא הויא חזקה, אלא א"כ א"ל מוכר ללוקח לך חזק וקני,

ואפי' אם נתן לו מעוט, לא קני צמעות, כגון צעיר צמעותין שטר, דאין הכסף מועיל, עד שיחזיק, או עד שיכתוב השטר, כדאמר' צפ"ק דקדושין (דף כו), עלה דהך משנה נכסים שיש להם אחריות נקנין בכסף כו', אמר רב ל"ש אלא צמקוס שאין צמעותין את השטר, אצל צמקוס צמעותין את השטר לא קנה, עד שיכתוב לו את השטר, ואי (פריש פריש) [פריש פריש. כן לשון הגמ' שם בקדושין] שפירש [שכוונתו הוא ש] בכסף צמקוס קנין גמור, צל חזקה ושטר [ואו קנה בכסף], אצל מסתמא לא קני צמעות עד דמחזיק,

מוציא וכן דמשמע ואפי' האשה דינה כן, ומאזי רצותא איכא [זה. ד"ס] טפי דקמני וכן, הכי הוה ליה למיתני, אשה שהיתה נושא ונותנת כו' (ודרך) [דדריך?] מנא לומר שני דברים שוין, וימנין דאמרינן דלריכי מרוייהו, אצל הכא דקמני, וכן משמע דצלא זו אף זו קמני?

[ומתריץ] מוה דתימא, אשה כיון דשביחא לה מילתא משיבות היא לה דאמרי קא מרחא קמי יתמי משבחין אותה בית דין לעשותה אפטרופוס של יתומין, וגם משבחין אותה בני אדם על כך, (ומקושי) [ונקושי. ד"ס] גדול תאמר על שלהן שהוא שלה, וסד"א דליהמנה, [ר] לא גזלה מיתמי, קא משמע לן,

ביאורי הרשב"ם:

צבצב צמרא ירושלמי,

אין לאיש חזקה צמכסי אשתו צמיי אשתו, אצל לאחר מיתת אשתו יש לו חזקה, ולא לאשה (צמיי צעלה צמכסי צעל) [צמכסי צעלה צמיי צעלה. ד"ס], אצל לאחר מיתת צעלה יש לה חזקה,

ולא לצב צמכסי הבן צמיי הבן, אצל לאחר מיתת הבן יש לו חזקה,

ולא לכן צמכסי האב צמיי האב, אצל לאחר מיתת האב יש לו חזקה,

ואיכא לדמויי להך דמניא לעיל צן שחלק ואשה שנתגרשה כו',

צממני' לא גרסינן ופרץ צפניו, דהא נכסי הגר לא שייך ציה צפניו, דהא מית ליה הגר:

[ראה בתוס' ד"ה נעל מה שהקשו ע"ש, ובהגה' מועמט יש ליישב פירושם] דהאי חיבת "גרם" טעות סופר הוא וצ"ל במתני' לא תנן בפניו וכו', והכי קאמר רשב"ם הא דלא תנן במתני' בפניו לא מצי למיפשט מנייה דבמתנה לא בעי חזק וקני ד"ל דמשו"ה לא תני ליה במתני' משום נכסי הגר. חתם סופר].

[שגינו במשנתנו לעיל מב. האומנין והשותפין וכו' אין להם חזקה, לא לאיש חזקה צמכסי אשתו וכו'] במה דברים אמורים, במחזיק אבל 1. בנותן מתנה 2. והאחין שחלקו 3. [והמחזיק בנכסי הגר, נעל גדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה] וכו':

[ומקשה] אמו כל הני דאמרינן לקמן [מיר אח"כ] צממני' [דהיינו] נתן מתנה, ואמין שחלקו [והמחזיק בנכסי הגר] לאו בני חזקה נינהו, לאו על ידי חזקה דנעל גדר הן קוין דקמני מתי, צממיה ! # [קושת הגמ' לפי הרשב"ם הוא על "לשון" המשנה, בר"א "במחזיק" דמשמע שבהג' דברים שמונה בסוף המשנה אין בהם דין "חזקה" והלא ודאי יש בהם חזקה דנעל גדר ופרץ,

אבל ראה תוס' ד"ה אמו גרפם לקמן גנ. שקושת הגמ' הוא שהגם שיש בדברים אלו מעשה חזקה דנעל גדר ופרץ, אבל מ"מ ודאי יש בהם גם הענין של ג' שנים, שאם החזיקו בה ג' שנים אינם צריכין עוד להביא ראיה,

אבל באמת יש חילוק שבשדה רגילה יש בה קנין של כסף שטר וחזקה, אבל בנותן מתנה וכו' לא שייך בהם כסף ושטר אלא חזקה. ועדיין צריך ביאור].

אבני חן למסכת בבא בתרא

אי גמר להקנות המתנה או לא, מספק אין לנו לומר שנתן את שלו במתנה, עד דמפרש ואומר לך חזק וקני,

[נגל גדר ופרץ "כל שהוא" הרי זו חזקה] וכמה כל שהוא? כדשמואל, דאמר שמואל גדר גדר שהיה בני פחות מ', והשלימו לעשרה (לפי [מדי ?] שלא יוכלו לעלות עליו וליכנס בשדה, ופרץ פרצה הרחיב הפרצה כדי שיכנס ויצא בה, הרי זו חזקה,

האי גדר היכי דמי, אילימא דמעיקרא כשהיה פחות מ' לא הוה סלקי לה, אין יכולין לעלות דרך עליו ליכנס בשדה, כגון שהיה עשוי [הגדר] בשיפוע, או היה בני על "מקום" מדרון [שיפוע] לא הוה סלקי לה, והשתא נמי לא סלקי לה, מאי עבר ואמאי הוי חזקה, דכל בנין בלא זורק לא הויא חזקה,

ואלא דמעיקרא הוה סלקי לה מיהא דחזקה, והשתא כדשלימו לעשרה לא סלקי לה כלל טובא עבר ואין זה ראוי לקרות כל שהוא, ואע"פ שבנין כל שהוא גדר?

לא צריכא, דמעיקרא הוה סלקי לה ברווחא, והשתא קא סלקי לה ברווחא והיינו כל שהוא, דכל שהוא אהני, דהא אכתי סלקי לה קאמ,

והאי דנקט שמואל והשלימו לעשרה, לאו דוקא, דה"ה לפחות מ', (והוא) דהשתא אהני להכי דסלקי דחזקה, ומעיקרא הוה סלקי לה ברווחא, ואורחא דמילתא נקט, דסתם השלימו לעשרה, מעיקרא סלקי לה ברווחא, והשתא סלקי לה דחזקה,

[ומבשר לפרש לשון גדר "ופרץ" כל שהוא] האי פרצה ה"ד, אילימא דמעיקרא הוה עיילי בה, והשתא נמי עיילי בה, מאי עבר, ואלא דמעיקרא לא הוה עיילי בה, והשתא קא עיילי בה, טובא עבר?

לא צריכא דמעיקרא הוה עיילי בה ברווחא, והשתא עיילי בה ברווחא דפורחא אהני,

ביאורי הרשב"ם:

ולא צעי לתרזי דמעיקרא לא עיילי כלל, והשתא עיילי לה דחזקה, דטובא עבר דשווייה פתח,

[וביון שהגמו' פירשה גדר ופרץ, ולא פירש נעל לכן אומר] וגבי נעל כל שהוא, נמי איכא לפרושי כה"ג, שסתם פתח סתימה כל שהוא, דמעיקרא עיילי לה ברווחא, והשתא עיילי לה דחזקה, א"כ שקבע מנעול בדלת לנעול צו דהיינו בנין,

אכל סגר את הדלת, ונעל במפתח צנכסי הגר, אינה חזקה, דאין זה אלא עושה מזה למעור בית חצירו, ומצריח ארי מנכסי חצירו הוא, דלוקמן בשמעתיך, [אבל ראה תוס' ד"ה נעל וז"ל אלמא בנעילה לחודה קניא, וראה רא"ש סימן נט

[הפעם היחידה בש"ס שיש בעי "רב", ומלבר פעם זאת יש עוד 160 פעמים בעי רב: פפא 47, אשי 46, יוסף 12, רב הונא בריה.. 6, ביבי בר אביי 6, אחדריי 5, חסדא 4, אושעיא 4, הושעיא 4, מרי 3, אחא 3, חנניא 2, המנונא 2, רב חמא.. 2, ענן 2, נחמן 1, מתנה 1, הונא 1, עמרם 1, חנניא 1, חנינא 1, חנניה 1, חייא בר אבא 1, עינא 1, מנשיא.. 1, ארא בר אהבה 1, יהודה בר אבא 1, ובעי רבי... יש 124 פעם [מהם 41 פעמים ר' ירמיה, 20 פעמים ר' זירא, 15 פעמים ר' אלעזר, 12 פעמים ר' יוחנן], ובעי אביי יש 13 פעמים, ובעי רבא יש 93 פעמים],

בעי רב הך צריכתא הוה שמייעא ליה דקמני צפניו, אכל שלא צפניו לא הויא חזקה, עד דא"ל צדיקא לך חזק וקני, וקמבעיא ליה בַּתְּנָה הַיָּאךְ [מה הדין, שמוא לא צריך לומר לך חזק וקני] מי לימא דבמכירה מיירי [הברייתא], אכל במתנה מכיון שאמר לו (נותני) [נתתי] לו קרקע זו, והלך והחזיק שלא צפניו הויא חזקה, ואע"ג דלא א"ל לך חזק וקני, וכדמפרש טעמא לקמיה, דנותן צעין יפה נותן, או דלמא לא שגא?

אמר שמואל מאי תבעי ליה לאבא במתנה טפי ממכר, ק"ו הוא [במתנה] דלא קני, עד דא"ל לך חזק וקני,

השתא ומה מְכַר, דקא יהיב ליה זוזי לוקח למוכר היום ולמחר [פ'] היום או מחר וכן לשונו של הרשב"ם הרבה פעמים] לאחר שיחזיק, שהי ע"מ כן הוא מחזיק כדי לפרוע דמים למוכר, דמוכר לא מפסיד כיון [דקבל] [דיקבל. ד"ס] כל הדמים [אפ"ה צריך לומר לך חזק וקני, אם עושה חזקה שלא בפניו],

א"נ [פ' שהרשב"ם מסביר למה לא יפסיד המוכר, א' שעל מנת כן הלווקח מחזיק כדי לפרוע דמים למוכר, וב' ועל זה אומר "א"נ" שכבר נתן לו הדמים, ואו ודאי אין המוכר מפסיד כלום, ואפ"ה לא קנה עד שיאמר לו לך חזק וקני, כגון במקום שכותבין את השטר] יידי ליה [זוזי ?] מקמי דמחזיק (זוזי), לא קנה דפרישת לעיל, וכגון צמקוס שכותבין את השטר, דתמיא דקדושין (דף כו), מכר לו י' שדות צ"י מדינות, כיון שהחזיק בשדה אחת קנה כולן, מה שאין צענין [פ'] בבסוף ובשטר ורק בחזקה מועיל קנין זה] דד"א שנתן לו דמי כולן כו', אלמא אחר נתינת דמים צעין חזקה, ואפ"ה א"ל מוכר ללוקח לך חזק וקני אין, הוי חזקה אי לא לא,

בַּתְּנָה דאין לו כי אם חסרון ממנו, לא כל שכן דצריך למימר ליה לך חזק וקני, ולא ליהוי חזקה עד דא"ל, דלמא לכשירצה להחזיק, כבר חזר צו ממנתו [זה] סיום דברי שמואל, דמתמה מה תבעי ליה לאבא],

ורב דקבעי לה סבר איכא למימר, מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב שמחת חובה נתן לו, והלכך ניחא ליה שילך ויחזיק, ואיכא למימר דכמאן דא"ל דמי, והלכך מספקא ליה,

ושמואל נמי דפשיטא ליה, ס"ל, היכא אמרינן צעין יפה נותן, ה"מ כגון לאחר שהחזיק, ונתקיימה המתנה, הוא דאמרינן צעין יפה נותן לו מכל וכל, שלא שייך לעצמו במתנה זו, (דאמרן) [כדאמרינן] לעיל [נא:] המוכר שדהו לאשתו קנתה והבעל אוכל פירות, במתנה קנתה ואין הבעל אוכל פירות, אכל כל זמן דמספקא לן

אבני חן למסכת בבא בתרא

דב"ק (דף יב), ולקמן זהמוכר את הצית (דף סז) אמר שמואל, מכר לו י' שדות בעשר מדינות החזיק באחת מהן קנה כולן, ומניח צהדיא כוונתו דשמואל צ"ק דקדושין (דף כו), ומפרש טעמא דקדנא דארעא חד הוא, וכדמפרש התם בצרייתא, צד"א שקנה כולן, שנמן לו לוקח למוכר דמי כולן, [דכיון. ד"ס] דכולהו אשטעזוד ליה ללוקח בשביל מעותיו, אהני חזקת אחת מהן לקנות כולן, אבל לא נתן לו דמי כולן, לא קנה אלא כנגד מעותיו, והלכך גבי נכסי הגר נמי דליכא מתן מעות, לא קני אלא הדיא שדה דאחזיק בה,

לקנות את חברתה, אף אותה לא קנה דלא נתכוין להחזיק בה, ואין חזקה אלא מדעתו, דאין אדם קונה שלא מדעתו,

בעי רבי זירא, החזיק באחת מהן, לקנות [כל השלשה] אותה ואת המצר ואת חברתה מהו, מי לימא האי דלר' יוחנן לא קנה חצרמה בחזקתה דאידך, היינו משום שלא נתכוין להחזיק במצר, וכיון שהוא מפסיק לא תועיל חזקה לשדה אחר שאינו מחובר לה, אבל הכא דמתכוין לקנות גם את המצר עם חצרמה מאי, מי אמרינן האי מצר דארעא דהאי ארעא שהחזיק בה חד הוא וקני וקנה גם המצר, ודהאי ארעא [של מצר] [מנר של ?] שני גם הוא, ויקנה גם אותה,

או דלמא, האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי המצר מופלג מן השדה גבוה או נמוך, וכל אחד מקום חשוב בפני עצמו הוא, מנר לצד ושדה לצד, ולא מבעיא דחצרמה לא קנה, אלא אפילו המצר לא קנה,

והאי דא"ר יוחנן חצרמה לא קנה, הוא הדין דאפילו מנר לא יכול לקנות בחזקת השדה, אלא אורחא דמילתא נקט שאין חוששין בני אדם בקניית המנר כי אם בקנין השדה, ⁴ תיקון,

בעי רבי אלעזר, החזיק במצר ברפק ציה פורתא לקנות שתיהן השדות דמכאן ומכאן מהו, מי אמרינן האי מצר אפסרא דארעא הוא, וקני דאם תמצי לומר החזיק בשדה לא קנה המנר, התם היינו טעמא שאין המנר צריך מן השדה, ואין זקוק לו כלל, אבל המנר משועבד הוא לשדה לשמרו כמו שהאפשר משמר את הבהמה [בתורת חיים הקשה דאיפכא מסתברא, וכ"ה ביעב"ז] ואמרין בקדושין (דף כ"ז) מדע אילו מכר לו עשר בהמות באפשר אחד, מי לא קנה הבהמות בשביל שמחזיק באפשר, והאי מנר נמי אפשרא דארעא הוא, וכמי שמחזיק בשדות דמי,

או דלמא האי לחודיה קאי, והאי לחודיה קאי המנר לגמרי, ולא דמי לאפשר של בהמות, כדאמר' נמי בקדושין מי דמי התם אגודו בידו, הכא לא אגודו בידו, ⁵ תיקון,

א"ר נחמן אמר רבה בר אבבה, שני בתים זה לפנים מזה והפנימי יש לו דריסת הרגל על החיצון ללאת לרה"ר דרך עליו החזיק בחיצון לקנותו קנאו לקנות אותו ואת הפנימי חיצון קנה פנימי לא

דבנעילת דלת קני, וראה שם שהאר"ך, וז"ל חיד רמיה על המשנה לעיל מב. דבי היכי דנעילת דלת גירדתא הויא חזקה פתיחת דלת נעילה אפילו בלא בנעול נמי הויא חזקה, וראה גם שם שהאר"ך,

ואע"ג דגבי שכירות צמים אמרי' בפסחים (דף ד) משמסר לו מפתחות הוי בחזקת שוכר, וה"ה לגבי לקנותו, ה"מ במוכר ומשכיר לחבירו, אבל בנכסי הגר מי מסר לו מפתחות שיקנה, הלכך צריך ציון כל שהוא,

1. א"ר אסי א"ר יוחנן, נתן צרור בחור שבגדר השדה, וכולה שמעתי נכסי גר קאי, וה"ה לקונה דבר מחבירו והועיל, נמל צרור והועיל מן הגדר ועשה בו נקב, ה"ז חזקה וכגון דמהני לשדה כדמפרש ואזיל,

מאי נתן ומאי נמל למאי אהני האי נמינה ונעילה דליהוי חזקה, אילימא נתן צרור וסכר מיא מינה ראה נהר שוטף, ורואה [המים] ליכנס דרך נקב, וצא זה וסמך את הנקב בצרור, וסכר את המים מן השדה שלא יכנסו בו, שלא ישטפו את השדה, נמל צרור ואפיק מיא מינה (שנאספו לה מים בצד האחד) [שצאו מים לשדה מנר אחד. ד"ס] ועשה נקב בצד השני כדי שיצאו לחוץ,

האי מבריה ארי מנכסי חברו הוא הא למה זה דומה, למשיב אצידה, דכל ישראל מצווין להציל ממנו חציריהם מן ההיק, ואין קריו חזקה, אלא דומיא דגדר ופרך, שעושה בו ציון, או כל תיקון הנריך לו לשדה, כגון משקה מים או זומר או זורע או מורש,

אלא נתן צרור, דצמוד לה מיא כמו צמיד פחיל (צמדבר יט) ויזמדו לבעל פסור (תהלים קו), חביר המים שבמכו של יצאו לחוץ, וזהו כמו משקה את השדה, דומיא דמורש, שממקן את השדה ומייפו בהשקאה זו, נמל צרור וארוח לה מיא [דפתח ליה מיא], ע"י נטילת צרור נכנסו המים מן הנהר, דרך חור שבכותל,

2. ואמר רב אסי א"ר יוחנן, שתי שדות של גר הסמוכין זה לזה, אלא ומצר אחד ביניהן [שמפסיקן], החזיק באחת מהן כגון דרפק בה כדלקמן, ונתכוין לקנותה לצדה, ולחצרמה לא נתן לצ לקנות, קנאה לאותה שדה לצדה, ואי לא הוה מנר צינתיים, הוה (קנה את כולם) [קני את כולה. ד"ס] מסתמא, בחפירה כל שהוא,

דף נ"ג ע"ב

לקנות אותה ואת חברתה כשמחזיק באחת, נתכוין לקנות בחזקה זו את שתייה, אותה קנה לצדה, אבל חברתה לא קנה דמנר מפסיק, כדאמר ר' יוסי צר חנינא לקמן בשמעתי [נה ע"ש] המנר והחצב מפסיקין בנכסי הגר,

ביאורי הרשב"ם:

ודוקא נכסי הגר דממילא קני, הלכך אין בו כח לקנות אלא אותה שדה שהחזיק בה, אבל במכר מודי ר' יוחנן שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, כדאמרין צ"ר ראשון

אבני חן למסכת בבא בתרא

שהגבהה קונה בכל מקום,

מאי קאמר הגביהו דקאמר ת"ק, מי הגביה למי, ומאי קמהדר ליה ר"ש דלפוס ריהטא משמע דהיינו ת"ק?

[ומתירין] הכי קאמר הגביהו העדד לרבו כגון שהיה זריך להגבהה זו, כגון להעלותו למטמו קנאו לעדד בהגבהה זו, שהרי שימש לרבו שנסמוך עליו, והיינו דומיא דהניצב בנכסי הגר, דכיון שנסמך ושען בשכינתו על הקרקע קנאה,

הגביה רבו לו, לא קנאו דלא שייכא הגבהה, כי אם במטלטלי, שאין דרך להגביה בני אדם,

אמר ר"ש לא תהא חזקה דהגעיל והלניש והרחץ והפשיט גדולה מהגבהה מהגבהה רב לעבד, וקנה רב לעבד, שהגבהה שהרי הגבהה חמורה היא ד קונה בכל מקום אפילו ברשות מוכר, מה שאין כן במשיכה ומסירה, וגם קונה ברשות הרבים, ובסימטא,

א"ר ירמיה ביראה אמר רב יהודה, האי מאן

דף נ"ד ע"א

דשדא [שזרק] שזרע ליפתא לפת בי פילי @ כמו פילאי [וכתב הרש"ש בוונתו לברכות כ"ה ע"א, דשם איתא דרב יהודה חזא צואה והיה רוצה ללמוד, או לקרות ק"ש, ובקש מרבינא לראות אם הוא צואה יבשה, ואמר לו עיין אי מפלאי אפלויי, ופרש"י אם יש זה סדקים סדקים יבשה הוא ושרי] דארעא דגר בתוך נקעים של קרקע הגר, ולא כספה עפר ולא עשה כלום, כי אם זריקת הלפת בתוך המרחץ לא הוי חזקה,

מאי טעמא? בעידנא דשדא לא הוי שבחא שהרי לא עשה שום תיקון בקרקע, והשלכת זרע בקרקע אינו מעשה, אלא אם כן זרע ואח"כ מכסהו, השתא דקא שבח ממילא קא שבח, ואע"פ שגדל הלפת ושדא בקרקע היום ולמחר, ממילא הוא דקשבת,

ביאורי הרשב"ם:

ולא דמי לרפך זה פורמא, דמעשה קעציד בגוף הקרקע, ומשביח הקרקע מיד בחרישה זו, וכן צמד לה מיא דאמרן לעיל, הרי משקה את השדה ומנגב [הרש"ש חמה על לשון "ומנגב"] את הקרקע, אבל האי מאן קעציד, ואכילת הלפת נמי אינה חזקה, דאכילת פירות אינו קונה, ולא היא חזקה לקנות, שהרי אינו עושה בלקיטת הפירות, ולא באכילתם, שום תיקון בקרקע, שיהא דומה לנעל גדר ופרך,

וגם לא להניע מזעות בנכסי הגר [פ"י אינו דומה למי שמציע מצעות], דהתם קמיסתי גופו מן הקרקע, וקמשמשא ליה קרקע כעצד לרב, והכי נמי אמרין לקמן [ג"ז ע"א] בשמעתין, והרי אכילת פירות דבנכסי חבירו קנה, לענין חזקת שלש שנים להיות אכילת הפירות של שלש שנים עומדים במקום שטר,

קנה דאין פנימי משועבד למיזון כלל דליהי חזקה שלו, לקנות את הפנימי אף חיצון נמי לא קנה החזיק בפנימי לקנותו קנאו לקנות אותו ואת החיצון קנה שניהן לקנות את החיצון לצדו לכך החזיק בפנימי אף פנימי לא קנה אף פנימי לא קנה,

א"ר נחמן אמר רבה בר אבוח, הבונה פלטרין גדולים בנכסי הגר, ובא אחר והעמיד להן דלתות, קנה מאי טעמא קמא לבני בעלמא הוא דאפיך הפך לבנים בעלמא וסדרן זה על זה, דכל זמן שלא העמיד דלתות מאי קעציד, מעיקרא עיילי ברווחא, והשתא נמי עיילי לה ברווחא, דתחלת בנין אינו עיקר אלא גמרו, וכדתנן (לעיל דף מז) נעל וגדר דהיינו העמדת דלתות, אבל בנה כל שהוא, לא קמי,

אמר רב דימי בר יוסף א"ר אלעזר, המוצא פלטרין בניין ואין מסר כלום, ואין לו מה למדש צבית, שמהיה חזקה בנכסי הגר וסדר בהן סידור טיח צבית אחד או כוור צוירין [מחוקין] [מחוקין]. נמ"י] על הקיר אחד קנאו,

וכמה הוי ייפוי להחזיק? אמר רב יוסף אמה [על אמה],

אמר רב חסדא וכנגד הפתח (דרך כניסת פתח הבית בטמל שכנגדו) [כותל שכנגד פתח הבית דרך כניסתו?] דשם נראה יותר לנו אבל במקום אחר טפי מאמה צבי,

אמר רב עמרם, האי מילתא דלקמן אמר לן רב ששת מדעמו אמר לן רב ששת, ואנהרינהו עינין והאיר עינינו, להציא לנו ראייה לדבריו # [לשון זה גם ביבמות לה, נו, נח, וכולן הם על דברי רב ששת, ואולי מפני שהיה סני נהור אומר עליו לשון זה שאף שהוא לא ראה, הוא האיר את עינינו] ממתניתא דלקמן המציע מצעות ושכח שם על הקרקע בנכסי הגר קנה ואף על גב דלא היינו נעל וגדר ופרך, שלא תיקן שום תיקון בקרקע, אלא שנהנה גופו מן הקרקע ששמטו הקרקע, הוי חזקה,

ונראה צעירי, דמהכא ילפינן, דנפקא לן קרקע נקנה בחזקה בקדושין [כו]. מהאי קרא, ושזו צעיריט אשר תפשתם, צמה תפשתם צישינה, ועוד מדכתיב וירשתם אותה וישבתם בה, צמה ירשתם צישינה, והיינו בכלל ישיבה כשזוכה על הקרקע,

ואנהרינהו עינין ממתניתא, מאי היא דתניא, כיצד בחזקה אעבד כנעני דתנן בקדושין שנקנה בחזקה קאי נעל לו מנעלו עבד לרבו, ששימש העבד לרבו הוא חזקה, וכן כולו, אף הניע מזעות ששמטו הקרקע קנה, או התיר לו מנעלו, או שהוליד כליו אחריו לבית המרחץ, והפשיטו, והרחיצו, סכו, גרדו כמו וְהִסְתִּיחוּ לָהֶם לְהַתְּגָד צו' (איוב ב, ח), והלבישו, והנעילו היינו נעל לו מנעלו דרשא ואגב שיטפא דהלנישו אמר נמי הנעילו, והגביהו לקמיה מפרש מי הגביה למי, קנאו,

אמר ר"ש לקמיה מפרש לא תהא חזקה גדולה מהגבהה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מוז,

ובנכסי הגר לא קנה, כלומר לגבי לקנות קרקע מיד, כדין קרקע שנקנית בכסף בשטר ובחוקה, דנעל וגדר, לא הוה חזקה,

היכי דמי [איך יודעים כוונתו], **שקל מוליא חל וישדא** [ומשלך] **בנצא** גומא **אדעתא דארעא** לקח החל והשלך בגומא, נמצא שהיה כל הקרקע, איכא למימר ללחרוש עשה, שלא תתעכב המחרשה,

[אבל] **מוליא במוליא** החל הרחיצ במקומו, והשפילו, ונתן מגצהו סביבתו לזדדין שלא יהא זקוף כל כך, וכן, **ונצא בנצא** שפמי הגומא השפיל, וגדר לאמצעיתה, ונעשית הגומא חלקה, הרי הגומות לצד והתלים לצד, והרי יש כאן מקומות מקומות חלקים כל אחד לצדו **אדעתא דבי דרי** ראוי הוא למצוט חטים, ולא לחרישה,

וכל החזקות הללו, בין בנכסי הגר, בין במתנה, בין במכר, והאחין שחלקו,

4. ואמר שמואל, **האי מאן דפתח מיא בארעא** שיכנסו בשדה, **אדעתא דארעא קני**, **אדעתא דכוורי** [לצוד דגים] **לא קני**,

היכי דמי [איך יודעים כוונתו], **פתח תרי בבי** אחד לצד הנהר ליכנס המים, ואחד לצד שני לצאת **חד מעייל וחד מפיק**, **אדעתא דכוורי** לצוד דגים נכחין, ולא להשקות השדה, דאי להשקות השדה מתכין, היה לו לעשות פתח אחד ויתעכבו שם המים, (וגם הדגים) [והגם שהדגים ?] יהו נלודין שם מאליהן,

חד בבא אדעתא דארעא,

ההיא איתתא דאכלה דיקלא, בתפשיחא כדאמרן לעיל דפשמ דיקלא אדעתא דחיתא כולה מחד גיסא, **תליסר שנין** [אע"ג שאכלה הפירות אחר כך תליסר שנין ואי אפשר שלא חפרה תחתיו או השקתה לא הויה חזקה, כי לא נתכוונה לקנות כי היתה סבורה כי כבר קנאתו. תוספות הרא"ש בשטמ"ק], **אתא ההוא רפיק תותיה פורתא** דהיינו עודר תחת האילן דמהני ליה כחורש לזריעה, **אתא לקמיה דלוי**, ואמרי לה קמיה דמר עוקבא, **אוקמיה בידיה**,

אתאי קא צווחא קמיה, אמר לה מאי אעביד לך, דלא אחזיקת כרמוחזקי אינשי אדעתא דדיקלא, דהיינו מהאי גיסא ומהאי גיסא,

אמר רב, **הצר צורה** נורת חיה או עוף **בנכסי הגר** נכחיה הבית קנה, אכל סיוד וכיוצא דאמר לעיל (דף ג) אמה כנגד הפתח, לאו היינו נורת צריה, אלא צוירים בעלמא מעשה געזועים ופרחים, אכל נורת חיה או עוף חשובה, ודי באחד, ולא צעין אמה ולא כנגד הפתח, **דרב לא קני לגנתא דבי רב** גינה הסמוכה לבית מדרשו, והיתה של גר ומת, **אלא בצורתא** וקנאה רב צנן עשה בה נורת להחזיק בה, ומכללא דהך מעשה אימתר הך דרב:

איתמר, שדה המסויימת במצריה שיש לה מזר בארבע רומומיה,

1. אמר שמואל, **האי מאן דפשח דיקלא** כמו ויפשחי (איכה ג) נוטל מן הענפים, ויש שמפשיח אותו לזורך הדקל, לפי שענפיו מרוצים ואין מניחין אותו ליגדל, ומהניא ליה הפשיחא כימור בכרם **אדעתא דדיקלא** כדי שיגדל הדקל קני,

אדעתא דחיותא אם מפשיחו לזורך בהמותיו להאכילן, ואינו מתכוין להגתא הדקל, ומיהו בלקיטת הענפים מתכוין הוא להחזיק בדקל, ולקנותו בחזקה זו **לא קני** ואע"ג דממילא מהני לדקל, כיון דאינו מתכוין לתקן הקרקע דומיא דנעל וגדר אלא ללקיטת פירות מתכוין, לא הוה חזקה, וכמתוך שלא מדעת דמי, וכי קאמר מתכוין אי לקנות בלקיטת זו, הרי הוא כמי שהולך בשוק ואומר רוצה אני להחזיק בשדה פלוני דדציבור בלא מעשה, [ד?] לא הוה חזקה, דתריצי צעין, שיעשה תיקון בקרקע בידיים, ובאחרו תיקון יהא מתכוין לשם תיקון, כדי להחזיק,

ה"ד מנא ידעינן אי אדעתא דדיקלא או אדעתא דחיתא עבד שלא יוכל לכפור ולטעון אדעתא דדיקלא עבדי, **שקל מוהאי גיסא ומהאי גיסא** אם מכל זדדין ליקט, כאן מעט וכאן מעט **אדעתא דדיקלא**, שכן מנהג לעשות, כדי האי גוונא הוא דאיכא למימר אדעתא דדיקלא, ואע"ג דאיכא למימר נמי אדעתא דחיתא, מסתמא כל אדם אדעתא להחזיק מתכוין, וכל היכא דאיכא למימר הכי והכי, אמרינן אדעתא למיקני מכין **[פ' מבין לאותה דבר שעל ידה קונה]**,

כולא מחד גיסא מקלקל הוא את האילן, שמגלהו כולו מחד אחד, וההוא ודאי **אדעתא דחיותא** למוד מכין דלאילן לא חייש,

2. ואמר שמואל, **האי מאן דוכי זיכיא** מכבד ומטרה את השדה מיקסמים ועשבים רעים, **אדעתא דארעא קני** שמהא נומה לחרוש **אדעתא דציבי** ללקט עצים לשרוף, **לא קני** דכל לקיטת פירות,

היכי דמי [מנא ידעינן אי אדעתא דדיקלא או אדעתא דחיתא. רש"ם לעיל], **שקל רברבי וזוטרי** איכא למיתלי **אדעתא דארעא**, אכל שקל רברבי ושבק זוטרי ליכא למיתלי אלא **אדעתא דציבי** לחוד, דגדולים הראוין לשריפה מלקט,

3. ואמר שמואל, **האי מאן דאתקיל תיקלא** מסיר המכשולות, ומשוה פני הקרקע שמהא חלקה, ולא תכשל המחרשה ומשגר, **אדעתא דארעא קני** דדמי לחורש **אדעתא דבי דרי** גורן לדוש שם תבואה, **לא קני** דכיון דקרקע זה לחרישה עומד ולא לגורן, ואף לאחר שיתליקנו לגורן ויחצוט שם חטין, יהא צריך (שם) לחרוש [שם] ולזרוע, נמצא שאין גורן זה כאן כי אם קלקול, ואין זה מתקן השדה כי אם מקלקל, וכל תיקון שסופו לסתור אינו אלא קלקול, ומעיקרא לא מתקן הוא,

ולא דמי לנעל, וגדר, ורפך ביה פורתא, והשקאת מים, שכל דברים הללו אין סופן לסתור, אכל גורן זה סופו לקלקלו ולסתור, דעיקר דארעא לחרישה קיימא, אכל אם רצה לעשות שם גורן קצוב לעולם, נראה צעירי דקני, דאין לך חזקה גדולה

אבני חן למסכת בבא בתרא

ופירש רבינו חננאל, דלית הלכתא כשמואל, ומשום דמקשי עליה אביי [לקמיה] איך דשמואל [פ] שאבבי הקשה מרב יוסף, על מזה שאמר ר"י אמר שמואל, ממה דאמר [שמואל] דינא דמלכותא דינא, וזא רב יוסף לתרץ [עובדא הוה בדורא דרעותא] והקשהו אביי [דורא דרעותא קאמרת] ואמר [פ] וכוונתו היה] דמעולם לא אמרה שמואל, דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל, דאמר דינא דמלכותא דינא,

ולי נראה, דהלכתא כשמואל, דהא רב נחמן דדיינא הוי, והלכתא כוותיה דדיין, דן כוותיה לקמיה, וגם הרבה אמוראים כשמואל ס"ל לקמן, וסליק שמעתין כהני, והא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, רב יוסף ענמו היה יודע מירון לדבר [אע"ג. ד"ם] דא"ל לאביי אנא לא ידענא [אלא] עובדא דיכי הוה כו' [אין הפירוש שלא ידע לתרץ אלא] לא חשש לתרץ [לא ראה נחיצות לתרין] מאחר דהוה מימיה ראיא מעובדא,

מ"ט? עובד כוכבים מבי ממו זוזי לידיה מן הלוקח, אסתלק ליה העובד כוכבים, שהרי כל קנינו של עובד כוכבים כספק, כדאמר' בפ"ק דקדושין (דף יד.) ומשקבל המעות לגבי ידיה הויה מכירה גמורה, שאין יכולין עוד לחזור זה בזה, ו' ישראל לא קני במתן מעות עד דמטי דלחא שטרא לידיה כדאמרין בקדושין וכדפרישית לעיל, דאפילו משראל חברה לא קני בזוזי עד שיכתוב לו את השטר, וכ"ש מעובד כוכבים, דקסם עובדי כוכבים אנשים הם, ואין בדעתו לקנות בלא שטר,

ו הלכך הרי הן כמדבר, וכל המחזיק בהן, אי אתא ישראל אחרינא רפק ביה פורתא מקמי האי זכה בהן קנה,

ודוקא בלוקח מעובד כוכבים, אבל לוקח משראל חצירו, נהי דלא קני לוקח עד דאחי שטרא לידיה, אחר מיהא אין יכול לקדם ולהחזיק, שהרי עדיין צרשות מוכר קיימא, שכל זמן שלא החזיק הלוקח, או לא בא השטר לידו, יכולין שניהם לחזור זה בזה,

א"ל אביי לרב יוסף, מי אמר שמואל הכי דקני ליה שני, לארעא דעובד כוכבים בחוקה, בלא שטר מן העובד כוכבים והאמר שמואל דינא דמלכותא דינא כל מקסי וארנוניות ומנהגות של משפטי מלכים, שרגילים להנהיג במלכותם, דינא הוא, שכל בני המלכות מקבלים עליהם מרגנא חוקי המלך ומשפטיו, והלכך דין גמור הוא, ואין למחזיק בממון חצירו ע"פ חוק המלך הנהוג בעיר, משום גזל,

ומלכא אמר, לא ליקני ארעא לא ליכול ארעא שום מחזיק בארעא אלא באיגרתא אלא א"כ יש צידו שטר מכירה מן המוכר, והיאך יקנה זה המחזיק, הואיל ואין לו שטר מן העובד כוכבים, אלא לוקח ראשון יקנה צדינא דמלכותא, לכי אחי שטריה דעובד כוכבים לידיה,

אמר ליה [ענה לו רב יוסף לאביי] אנא לא ידענא,

[הרשב"ם מפרש, דרב יוסף סבר כשמואל דנכסי עכו"ם הרי הן כמדבר, ואביי לא סבר כן דהא אמר שמואל דינא דמלכותא דינא]

אמר רב הונא אמר רב, כיון שהכיש בה וספר במרא מכוש אחד הכאה אחת בקרקע קנה בולא דהיינו רפק ביה פורתא, וכגון קרקע שעומד לחרישה, אבל ציט לא הוי חזקה, ול"ש מכר ול"ש נכסי הגר, קנה כולה,

ושמואל אמר לא קנה, אלא מקום מכושו בלבד ודוקא נכסי הגר, אבל מכר "וקבל זוזי" אפילו עשר שדות בעשר מדינות, והחזיק בלחם מהן קנה כולן, כדאמר שמואל בפרקי קמאי ב"ק וקדושין, וכדפרישית לעיל (דף נג.), ובהך פלוגתא הלכתא כרב, דהא ר"נ עבד עובדא כוותיה דרב, לקמן בשמעתין,

דף נ"ד ע"ב

ושאינה מסויימת במצריה אלא בקעה גדולה, ופסחה לשדות אחרים, או לרשות הרבים עד כמה צריך לחפור ויקנה כולה, אליבא דרב, דהא ודאי לשמואל, לא חשיבא מסוימת טפי משאינה מסוימת, דאפילו במסוימת קאמר לא קנה אלא [מקום] מכוש, וכ"ש בשאינה מסוימת, [ו?]ש מפרשים בעניין אחרים, ולא נהירא לי כלל?

אמר רב פפא, כדאזיל תיירא ד'שו' ר'י [מנהיג שוורים בהרישה] כשיחלוש נמד בקר שורה אחת מקצה גבול השדה, ועד קצהו, והדר ובחורמו יעשה עוד שורה אחרת, דהיינו שתי שורות על פני כל השדה, משפטו אל שפתו ממזרח למערב, [המהרש"א הקשה וא"כ לפירוש בב' שורות חרישה נמי באורך מה יועיל לרוחב של הבקעה הגדולה? ולכן מוהפך בדברי הרשב"ם כדלהלן] (מתוך כך קנה כל השדה, גם) [ו]מן הצפון לדרום, [מתוך כך קנה כל השדה] דכיון דחרש שתי שורות על פני כל אורך השדה, (או) [ו]על כל רחבו כאילו חרש כולו שהרי החזיק בו מראשו ועד סופו, כן נראה צעירי,

אמר רב יהודה, אמר שמואל, נכסי עובד כוכבים שמכרם עובד כוכבים לישראל, שקבל העובד כוכבים הדמים ממנו, ועדיין לא החזיק בזה ישראל זה הקונה אותם הרי הן כמדבר [ראה ד"ם] הפקר כדמפרש לקמן,

[וצריך להבין מה בין ישראל לעכו"ם, דבאתרא דלא קנה אלא בשטרי גמי מבין שקיבל זוזי איסתלק ליה (הגוי) ? וצ"ל ד'ישראל' הם על ממון חברו, ורוצה להעמיד מקחו בידו ע"כ, אע"ג דקבל זוזי דיליה אינו רוצה להסתלק, כדי שלא יזקק חברו על ידי זה, אבל עכו"ם לא איכפת ליה בממונו של זה וכיון שקיבל זוזי דיליה תו לא איכפת ליה ומסלק עצמו ומשו"ה הוה כמדבר. חתם סופר].

כל המחזיק בהן זכה בהן שאם קדם ישראל אחר והחזיק בם, קנה כאילו הן נכסי הגר שמת,

יש מפרשין דמעות מיהא יחזיר ללוקח ראשון, ולי אין נראה כלל, דא"כ מאי הרי הן כמדבר, אלא זכה בהן לגמרי, ואם יכול לוקח ראשון לדון עם העובד כוכבי ולהוציא ממנו מעותיו, יעשה, ואם לאו יפסיד, ומיהו נראה צעירי, דהאי שני רשע מיקרי, דכיון דיהב לוקח ראשון זוזי, לא גרע מעני המהפך במחירה וזא אחר ונטלה, דמיקרי רשע ההוא אחר,

ביאורי הרשב"ם:

אבני חן למסכת בבא בתרא

כפשוטו הלשון דבא סבירא ליה לרב נחמן כרב. ע"פ היעב"ץ, דאמר "רב הונא" אמר רב, כיון שניכש בה מכוש אחד קנה כולה,

שלח רב הונא בר אבין, ישראל שלקח שדה מעובד כוכבים, ובא ישראל אחר והחזיק בה, אין מוציאם כשמואל אותה מידו, וכן היה ר' אבין, ור' אילעא, וכל רבותינו שוין בדבר כל זה שלח רב הונא בר אבין,

אמר רבה הני תלת מילי אישתעי לי עוקבן בר נחמיה ריש גלותא משמיה דשמואל,

1. דינא דמלכותא דינא נהגול קמא (צ"ק דף קיג) אמר מדע [דינא דמלכותא דינא] דקטילו [שחזקין] דיקלי, וגשרי [ובונים] גשרי [גשרים, מהמם שגובין מישראל באונם], ועצרינן עליהו [ואנו עוברין על הגשרים, ואם גבייתן היה שלא כדון היה אסור ליהנות מהגשרים],

2. ואריסותא* דפרסאי [פי' הראב"ד ו"ל כמו "חוקה" דפרסאי] והאי דנקיט אריסא משום דדינהו דפרסאי דכי מחתי אריסא [כשיוור שדה לשדיהם], לא מסלקי לוח מעולם, אלא א"כ מסתלק מעצמו או שיפסיד, והחוקה שלהם על ידי אריסיהם וכו'. הרשב"א [עד מ' שנין חוקת פרסיים, מ' שנים היא, ע"י דינא דמלכותא] [פי' דאם החזיק קרקע מ' שנים אינו צריך להראות שטר]. דלע"ג דלא קני איניש אלא בשטר, [פי' לא תאמר שבמ' שנים שהחזיק בה עכו"ם הוא קנין במקום שטר, אלא ודאי צריך שטר, אלא אחר מ' שנה יכול לומר שאבד השטר]. מיהו אם החזיק בה עכו"ם מ' שנים, וצא ישראל (וקנה) [וקנהה. ו'] ממנו [אין העכו"ם צריך להראות שטר ו'] הוי קנין גמור, ולא יוכל ישראל אחר לומר שלי היא, שגולה עכו"ם ממני,

ואע"ג דאמרין (לעיל דף לה) ישראל הוה מממנת העכו"ם הרי הוא כעכו"ם, ואין לו חזקה אלא כהוא שטר שמתנה ישראל לעכו"ם, הכא יש לו חזקה,

[לפי פירוש הראשון קאי על עכו"ם המוכר לישראל שלאחר מ' שנים אינו צריך להראות שטר, אבל ישראל הקונה מחבירו יהיה חזקה ג' שנים, ולפי פירוש השני קאי על ישראל בארץ פרס הקונה מחבירו, שהגם שבשאר מקומות יהיה חזקה ג' שנים, שם הוא מ' שנים],

אי נמי אמר לאשמועינן, דלע"ג דשאר מקומות הויא חזקה לישראל בג' שנים, צריך פרס אינה חזקה בפחות ממ' שנים, דדינא דמלכותא הוא שם כן,

* [פי' שלשון ארום בכל מקום פירושה מי שדר ברשות חבירו בשכר, שיש להארום עסק] [משא ומתן] עם הבעלים כמה יתן להבעלים, או כמה יתנו הבעלים להם, אחוז מהפירות הגדלים, וכן באן מפרש אריסא דפרסאי, אריסא מלשון מי שדר ברשות חבירו tenant, ורק עד מ' שנים הוא בגדר גר ברשות זו, אבל לאחר מכן נעשה מוחזק בה ונחשבים בעלים.

ויש גורסין ארישן דפרסאי כמו שצ"ע במסורת הש"ס, ומפרשים שהוא מלשון חוק ודין].

רב יוסף נמי (צ"ע כ) [צ"ע כרמינו. ד"ס] הוה ידע להא דאמר שמואל דינא דמלכותא דינא, והא דקמהדר ליה לאצי אלא לא ידענא כו', ודאי היה יודע תירוץ לדבר, אלא דעדיף ליה למימר עובדא, ולכן לא חשש לתרוץ,

ואצי מהדר ליה [דורא דרעותא קאמרת], דמהסוד עובדא ליכא לאימיוי ראיא,

ומיהו רב יוסף לא חזר בו, דמכל מקום שמואל אמרה, כדאמר בסמוך, והאי דקשיא ליה דינא דמלכותא דינא, רב יוסף לא ס"ל האי דאמר אצי ומלכא אמר לא ליכול ארעא אלא בשטרא, דלאו דינא דמלכותא הוא, אלא בחזקה נמי ליכול,

עובדא הוה בדורא דרעותא שם מקום, אי נמי כפר של רועים בישראל דזבן ארעא מעובד כוכבי', ואתא ישראל אחרינא רפיק בה פורתא, אתא לקמיה דרב יהודה ורוב מעשיו שמע משמואל רבו אוקמה בידא דשני,

א"ל דורא דרעותא קאמרת בתמיה, וכי משם אתה מציא ראיה דנכסי העובד כוכבים הרי הן כמדבר, התם באני ממומרי הוו עדות (עמונות) [עמונים ? ור"ל דבעליהם היו ממומנים את עצמן] שלא היו הצעלים נותנין את המס למלך, אלא מצריקין עצמן, דאינהו גופייהו צעלים ראשונים ללא הוו יהבי טסקא למלכא ומדינא דמלכותא לא היה צידם דצעלים כח למכור, ומכרין בטל, וזה השני שהחזיק קנה דינא דמלכותא, שהתנה בחזקתו על מנת לתת את הטסקא למלך, ומלכא אמר מאן דיהיב טסקא ליכול ארעא בחזקה, בלא שטרא,

אבל צקרקע שהיא ירושה לעובד כוכבים מאצותיו, ומכרה, לעולם אימא לך אם צא אחר והחזיק בה מוציאין אותה מידו, ומחזירין לראשון כשיהיה לו השטר מן המוכר ,

רב הונא זבן ארעא מעובד כוכבים, אתא ישראל אחר רפיק בה פורתא, אתא לקמיה דרב נחמן אוקמה בידיה [של השני], א"ל [רב הונא לרב נחמן] מאי דעתך, דאמר שמואל נכסי עובד כוכבים הרי הן כמדבר, וכל המחזיק בהם זכה,

דף נ"ה ע"א

ליעבד לי מר כאידך דשמואל, דאמר שמואל לא קנה אלא מקום מכושו בלבד כיון דשמואל סבירא לך, ולא ליקני אלא ההוא פורתא דרפק,

והא לא מצי למימר ליעבד לי מר כאידך דשמואל דאמר דינא דמלכותא דינא ולא ליקני אלא בשטר, דכיון דמודי רב הונא דשמואל אמרה לההיא דנכסי הגר הרי הן כמדבר, על כרחך זקוק אתה לתרוץ דלא תקשי שמואל אדשמואל וכדפרישית לעיל,

א"ל בהאי אנא (כשמעתין) [כשמעתיד. ו'] סבירא לי [וגראה דחינו משום דאע"ג דרב ושמואל הלכתא כשמואל ברינן, בהא כיון דשמעתך הוא הכי דייגין לך, כפא דקטא נגרא בגווה נשרוף חרדלא הכף שחקק האומן בתוכו ישרוף את לשונו וחכו בחרדל פסחים כ"ח ע"א. אבל הפוסקים פירשו

אבני חן למסכת בבא בתרא

לְמִיּוֹמָר הָיָה דְּמִי דְּלֹא תַּצְטַל, כְּגוֹן דְּיָהִיב **טַסְקָא** שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה צִמְחָתָהּ
הַשָּׁנָה וּבְמִיתָ דַּעַד סוֹף הַשָּׁנָה אֵינָה מְשׁוּעֲבָדָה לַמֶּלֶךְ עוֹד, וְהוּא לִיָּה מוֹחֲזָק וְיִטּוּל
זֶה צָרוּר פִּי שֵׁנִים, **הַבָּא נִמְוִי דְיָהִיב כְּרֹגָא וּבְמִיתָ**,

אִמְרַ רַב אֲשִׁי אִמְרַ לִי הוֹנָא בְּרַ נְתָן, שְׁאִילְתִּינְהוּ לְסַפְרֵי
דְּרַבָּא [פִּי אֱלוֹ שִׁכְתּוֹבוּ הַשְּׁמִירוֹת בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבָּא], **וְאִמְרוּ לִי הִלְכָתָא**
כְּרַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ,

וְלֹא הִיא לִית הִלְכָתָא כְּרַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּלֹא מְשַׁעֲבָדִי לֹא קִרְקָעוֹת
וְלֹא מְטַלְטְלִין לְכַרְגָּא, וְאִי זָכוֹן לְכַרְגָּא לֹא הוּוּ זְצִינְיָהּוּ זְצִינְיָ, דְּכַרְגָּא אֶקְרַקְפַּתָּא
דְּגַבְרָא מִנָּה,

וְאֵינְהוּ סַפְרֵי דְרַבָּא דְלִמְרֵי הִלְכָתָא כְּרַב הוֹנָא **הָתָם לְאֻקוּמוֹ מִילְתִּיהָ הוּא**
(דְּאִמְרַ) [דְּאִמְרִי. ד"ס, וְרָאָה אִיךָ פִּירֵשׁ הַרְש"ש כֹּל הָעִנִּין בָּאן] לְקִיִּים
מְעַשִּׂיָּהֶם, וְשִׁמְרוֹת שִׁכְתּוֹבוּ עַל מִכִּירוֹת קִרְקָעוֹת שֶׁנִּמְכְּרוּ לְכַרְגָּא, וְצָלוּ לְיוֹמָר
דְּמִשְׁעֲבָדִי לְכַרְגָּא, כְּדִי שִׁיְהוּ הַמִּכִּירוֹת וְהַשְּׁמִירוֹת קִיִּימִי, וּמִיָּהוּ שֶׁלֹּא כְּדִין נִכְתְּבוּ
הַשְּׁמִירוֹת, וְנִמְכְּרוּ הַקִּרְקָעוֹת [וְצ"ע אִיךָ הֵנִיחַ לָהֶם רַבָּא לְכַתּוֹב שְׁלֹא בְרִין. וְרָאָה
רַש"ש שְׁפִירֵשׁ הַגְּמָרָא בְּאוֹפֵן אַחֵר], וְהִדְרִי זְצִינְיָ [וְכַר"ג פִּי "לְהַרְבּוֹת שְׁכָרָן"],

וְאִמְרַ רַב אֲשִׁי, פְּרִדְכָּתָּהּ [נִיטְרִיקוֹן פּוֹרִי" דּוֹכְתִּי [מִטְתּוֹ הִיא מִקּוּמוֹ] כְּלוּמָר
שֶׁכֹּל הַיּוֹם שׁוֹכֵב עַל מִטְתּוֹ וְאֵינוֹ מִתְעַסֵּק בְּשׁוּם דְּבַר. ר"ח] אִדָּם צָטַל מִמִּלְכָּתָהּ,
[וּמִלְמוּד] [וּמִתְלַמּוּד. רַי"ק], וּמִדְרָךְ אֶרֶץ, וְאִין עוֹסֵק בִּישׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם כֻּלָּה,
מִסִּיעַ מִתָּא הוּא חֵיִיב [לִיתָן. ד"ס] צִעוּל הַקֶּהֱל, וְאִף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵינוֹ עוֹשֶׂה
רִיוֹחַ בְּעִיר,

וְה"ב דְּמִסִּיעַ לִיתָן צָמַם הַקֶּהֱל, **דְּאִצִּילְתִּיהָ מִתָּא** עֲבָדִי הַמֶּלֶךְ הִיוּ מוֹצִיעִים
לוֹ לְצִדּוֹ, וְהֵם הַצִּילוּהוּ וְהִקְלוּ בְּמִשְׁאָלוֹ, צִטְעוּנָתָם שֶׁאִמְרוּ עָלָיו שֶׁאִין לוֹ מִמּוֹן, וּמִתּוֹךְ
כִּךְ נִתְרַבָּה מִסָּהָה, וְהַכְצִיד עוֹלָן יוֹתֵר, כְּגוֹן שֶׁהַמֶּלֶךְ רָגִיל לִיקַח מִטְּוֶלָן מִסָּהָה
לְשָׁנָה וְצָלוּ לְחִצּוֹת לְכָל אֶחָד כְּפִי אוֹמֵד דַּעֲמָס, עַד שִׁיעָלָה גִּבּוּיִים לְחִשְׁבוֹן מִסָּהָה
הַקָּצוֹב, וְהִיוּ שׁוֹלְטִין לֹה יוֹתֵר מִדָּלָה, וְהֵם הַפְּזוּהוּ וּפְטַרְוּהוּ, וְהֵם שִׁפְחָתוֹ מִזֶּה יִגְבּוּ
מִן הַשָּׂאֵר,

אֲבָל אֲנִידִסְקִי, סִיעֵתָא דְשִׁמְיָא הִיא מִמּוֹנִין שֶׁל מֶלֶךְ, הַרְגִּילִין לְגִצּוֹת
מִכֹּל צִית וְצִית, מִכֹּל אִישׁ וְאִישׁ עַד שִׁיעָלָה הַחֲשָׁבוֹן לְמַסָּה קָצוֹב [פִּי דְאִצִּילְתִּיהָ מִתָּא
הַפִּירוּשׁ שְׁבִנִי הָעִיר הִשְׁתַּדְּלוּ עֲבוּרוֹ לְגוֹבֵי הַמָּס, וְאֲנִידִסְקִי הַפִּירוּשׁ שְׁבִנִי הַמֶּלֶךְ
בְּשִׁבְלִי אִיזָה סִיבָה שִׁיְחִידָה הַחֲלִיטוֹ מִעֲצָמוֹן שְׁלֹא לְגִבּוֹת מִמֶּנּוּ], וְשִׁכְחוּהוּ לֹה אִי לֹא
רָצוּ לְשָׂאוֹל לוֹ כְּלוֹם צִטְעוּל שֶׁהוּא אִדָּם צָטַל, וְסָצוּרִין הִיוּ שֶׁאִין לוֹ מִמּוֹן, וְגִבּוּ כֹל הַמָּס
מִכֹּל הַשָּׂאֵר, אִף עַל פִּי שֶׁהַכְצִיד עָלִיהֶם הַמָּס, (כְּדִי) [כְּפִי מַה. ד"ס] שֶׁהִיא לוֹ לֹה
לִיתָן, פְּטוּר, דְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא הוּא שִׁמְחָלוּ לוֹ,

אִמְרַ רַב אֲסִי א"ר יוֹחָנָן, הַמְצַר צִי שְׁדוֹת שֶׁל גֵּר וּמִזֵּר אֶחָד צִינְיָהּ,
הַחֲזִיק בְּאֶחָת מֵהֶן לֹא קָנָה אֶת חֲצִירָתָהּ, אֲלֵא הֵאֵל דְּלִחְזִיק צִיָּה לְצִדּוֹ קָנָה, כְּדֹאמַר
רַבִּי יוֹסִי צִר חֲנִינָא לְעִיל בְּשִׁמְעָתָהּ, וְהוּא הִדִּין אֶס אִין שֶׁס מִזֵּר אֶבֶל,

3. **וְהִנֵּי זִהְרִירִי** צִעִלִי נִחְלוֹת הַעֲשִׂירִים [שְׁהִרְשַׁב"ם מִפְּרֵשׁ זִיְהִרָא לְשׁוֹן נִחְלוֹת,
זִהְרִירִי הֵם בְּעִלֵי הַנִּחְלוֹת. אֲבָל בְּשִׁטְמ"ק מִפְּרֵשׁ שֶׁהוּא מוֹלְשׁוֹן זִהְרִירוֹת שְׁמוֹזְהִירִים
לְעַם לְזוּמָר תְּנוּ מִנֵּת הַמֶּלֶךְ] **דּוֹבִין אֶרְעָא לְטַסְקָא** קוּיִס מְעַבְדִי הַמֶּלֶךְ שְׁדוֹת
[שֶׁל] עֵינֵי הָעִיר שֶׁאִין יוֹכִלִין לִיתָן לְטַסְקָא לְמֶלֶךְ, וְהֵן פּוֹרְעִין אֶת הַמָּס וּמַחְזִיקִין
צִקְרָעוֹת צִטְצִיל הַמָּס, שֶׁכֵּן דִּינָא דְּמִלְכּוּתָא דְּמִתָּאן דִּיהִיב טַסְקָא לִיכּוֹל אֶרְעָא כְּדֹאמַר
לְעִיל,

זְבִינְהוּ זְבִינֵי מַה שְׁקוּיִן הַקִּרְקָע מְעַבְדִי הַמֶּלֶךְ צִטְצִיל הַמָּס שְׁמִתִּים מִכֶּרֶן קִיִּים
דִּינָא דְּמִלְכּוּתָא דִּינָא וְאֵס יִתְזַרו צִעִלִים רִאשׁוֹנִים אִי יִתְעַשְׂרוּ וְיִאֲמָרוּ לְהַחֲזִיר הַמָּס
לְהִנֵּי זִהְרִירִי לֹא יוֹכִלוּ לְעַרְעֵר עַל הִנֵּי זִהְרִירִי כֻּלָּ דְּזִצִּינְיָהּוּ זְצִינְיָ,

זִהְרִירִי: עַל שֶׁס נִחְלָה שְׁקִירֵי זִיְהִרָא לְקַמֵּן צִפְרָק הַמוֹכֵר אֶת הַצִּית (דָּף ס"א), וְאִי
א"ל זִיְהִרָא אֲפִילוּ בְּצִמְיָהּ וּפְרָדְסִי,
וְהִלֵּךְ תִּלְתָּ מִיָּלִי, קִמְיִתָּא דִּינָא דְּמִלְכּוּתָא דִּינָא, וְצִאֲרִיסָא דְּפִרְסָא, וְהִנֵּי זִהְרִירִי
שְׁתַּלְטִין צִדִּינָא דְּמִלְכּוּתָא דִּינָא הִרִי תִלְתָּ,

וְה"ב דְּזִצִּינְיָהּוּ זְצִינֵי אִי זְצִין **לְטַסְקָא** צִטְצִיל מִסָּה הַקִּרְקָע שֶׁלֹּא נִתְנוּ הַצִּעִלִים,
אֲבָל לְכַרְגָּא צִטְצִיל כְּסָף גּוֹלְגִלְמָא שֶׁלֹּא פִּרְעוּ, מִכְּדוֹ לְהַס עֲבָדִי הַמֶּלֶךְ קִרְקָעוֹתָיו
שֶׁל זֶה, **לֹא** הוּוּ זְצִינֵי, דִּאִין זֶה דִּינָא דְּמִלְכּוּתָא לְגִצּוֹת הַקִּרְקָע צִטְצִיל מִסָּה הָרִאשָׁה, כִּי
אֵס צִטְצִיל מִסָּה הַקִּרְקָע, **מִ"ט כְּרֹגָא אֶקְרַקְפַּתָּא** אֶקְרַקְפַּתָּא **דְּגַבְרִי מִנָּה** אִי
יִתְפַּשְׁוּהוּ עַד שִׁיתָן מִאֲלִיו, אִי יִצְרַח מִן הָעִיר, וְהֵךְ מִלְכָּא גִמְרָא קִאֲמַר לִיָּה,

רַב הוֹנָא בְּרִיָּה דְרַב יְהוֹשֻׁעַ אִמְרַ, אֲפִילוּ שְׁעָרֵי דְכֹדָא שִׁכְרָה
נִתְלַשׁוּ מִן הַקִּרְקָע וּמוֹחֲזִין צִדּוֹ, וְכֹל שֶׁכֵּן קִרְקָע עֲלָמָה **מִשְׁתַּעֲבָדִי לְכַרְגָּא**
וְלֹא שָׁנָה זְצִין אֶרְעָא לְטַסְקָא אִי לְכַרְגָּא, זְצִינְיָהּוּ זְצִינֵי דִּהִי דִינָא דְּמִלְכּוּתָא,
שְׁעָרֵי דְכֹדָא כְּלוּמָר כֹּל מְטַלְטְלִין שִׁשׁ לוֹ צִעוּלָם, מְשׁוּעֲבָדִין לְמֶלֶךְ צִטְצִיל מִסָּה רִאשׁוֹ,
וְהִיכָא דְלֹא פִּרְעָה נִתְחִיִּיב כֹּל אֲשֶׁר לוֹ, וְמִי שִׁיקָה מְעַבְדִי הַמֶּלֶךְ, צִין קִרְקָעוֹת צִין
מְטַלְטְלִין, זְצִינְיָהּוּ זְצִינֵי ,

אִמְרַ רַב אֲשִׁי, אִמְרַ לִי הוֹנָא בְּרַ נְתָן, קִשִּׁי בַּה אֲמִימַר, א"ב
דְּאֲפִילוּ שְׁעָרֵי דְכֹדָא מְשַׁעֲבָדִי לְכַרְגָּא, הִיכִי יִתְקִיִּים הַכְּמוֹצ דְּכִמִּיב (דְּכִרִים כ"א) כֻּלָּ
אֲשֶׁר יִמָּנֵא לוֹ, הִרִי צִאוֹתָהּ הַמִּלְכּוֹת בְּטִלְתָּ יְרוּשָׁת בְּנוֹ הַבְּכוֹר [דְּכִין דִּיאִת
לִיָּה לְמִלְכָּא מִנְתָּא בְּנִכְסִיָּה כְּשִׁיעוּר כְּרֹגָא דְרַמִּי עָלֶיהָ כְּדִקְאִמְרַת, אֲשַׁחֲבָה דְּכּוֹלָהּ
נִכְסִיָּה רִאוּיִן יִנְהוּ, דִּהִיא לֹא יִדְעִין דִּי נִידָה דְמוֹדֵבֶן לְכַרְגָּא, וְכֹל פּוֹרְתָא וּפּוֹרְתָא
אִיכָא לְמִימַר דִּהִיא נִידָה דְמוֹדֵבֶן. יֵד רַמָּה וְרָאָה מִנְחַת יְהוּדָה], **דִּהוּהָ לִיָּה**
רִאוּי, וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרִאוּי כְּבִמְוָחָזֶק, דְּכֹל מִמּוֹן הָאֵב אֵס מִתּוֹ וְלֹא
פִּרְעָה עֲדִיין כְּרֹגָא דְשָׁנָה זֹ, הוּא לִיָּה מִמּוֹנוֹ רִאשִׁי, דְּאֵינוֹ מוֹחֲזָק צוֹ (כֻּלָּל. ד"ס) כִּי אֵס
הַמֶּלֶךְ, דְּשַׁעֲבָדִי הַמֶּלֶךְ עֲדִין מִשְׁאֵר שְׁעִצּוּרִין וְכִגְצוּ דְמִי,
וּמִיָּהוּ לֹא אֶתְקַפְּתָא מְעִילִיתָא הֵיא, דְּאִיכָא לְמִימַר אִין הִכִּי נִמְי, תַּצְטַל (וּתַצְטַל.
ד"ס) לְשֶׁס [פִּי בְּאוֹרְתָה מוֹדִינָה], וְשִׁאֲרֵי מִקּוּמוֹת יִתְקִיִּים, דְּשִׁנְקִיָּה לְקַרָּא דְּאִיָּהוּ
דְּחִיק וּמוֹקִי אֲנַפְשִׁיָּה [כ"ה בְּפִסְחִים נִטָּ; קִרְדוּשִׁין ס"ח. ג.],

א"ל, אִי הִכִּי אֲפִילוּ טַסְקָא נִמְוִי רַב אֲשִׁי הוּא דְקַפְרִין עָלֶיהָ דְלִמְימַר הִכִּי,
דְּכִין דְקִשִּׁיָּה לִיָּה לְאִמְימַר הִכִּי, אֲפִילוּ כִי אֲמִרִין אֶרְעָא לְטַסְקָא אֶשְׁתַּעֲבָדָא (לְדְבָרִי
הַכֹּל ???), א"כ צִעִלָתָּה צִקְרָעוֹת יְרוּשָׁת צִנוֹ הַצָּרוֹ, אֲלֵא מַה אִיתָ לָךְ

אבני חן למסכת בבא בתרא

יש חזק נטוע צינחם מפסיק והחצב הוא חילן או עשז שבו מיחס יהושע את ארץ ישראל, לפי שזרד ויונק כנגדו, ואינו יונק לא מכאן ולא מכאן, כדאמר (בבבא דף כה) חזקא מקטע רגליהון דרשעים, שמשגיגן גבול רעיהן, וזה אינו משיג גבול אחר,

מפסיקין בנכסי הגר,

אבל לענין פאה וטומאה לא הוי הפסק למשנן ב' שדות, אלא יניח פאה אחת על שניהם, הואיל וסומכין זה לזה, דמן המורה אין מנר מפליג קרקע המחוברת למייצה שמי פאות, ומיהו לגבי חזקה די לנו אם יקנה במכוש אחד שדה אחת, דהא אפילו בשדה אחת איכא למ"ד לא קנה אלא מקום מכוש, וכל שכן בשתי שדות לדברי הכל דלא קנה אלא מה שהחזיק, וכפרא בעלמא הוא דחזקה מעלימא בעינן, שיחזיק בכל השדות, פאה וטומאה לקמיה מפרש, מאי נפקא מינה בין שדה אחת לשנים,

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, אפילו לפאה וטומאה דמאי שנה מחזקה,

פאה מאי היא לגבי מאי מהני הפסק, דתנן דהפסק מחייב להניח פאה בכל אחת ואילו מפסיקין לפאה הנחל כנחל איתן אשר ל' א'יעצד צו' ול' א' ירע. [דבריהם בא ד], קרקע קשה מלא כרורות ואבנים, שאין ראוי לזריעה והשלולית קצוצה מי גשמים כהונס נאן לדיר (ב"ק דף סא) מאי שלולית, אמר רב יהודה אמר שמואל מקום שזוללין [פ' בתקבצים] מי גשמים שם, רב ציני א"ר יוחנן אמר המים המחלקת שלל לאגפיה,

דף נ"ה ע"ב

ודרך הרבים ט"ז אמה רוחב דרך היסוד ד' אמות ולא זו אף זו קמני, ודרך היחיד, ושביל הרבים שהולכין שם רצים ברגליהן אצל דרך הרצים מקום הילוך העגלות והסוסים וכו' לא זו אף זו קמני, ושביל היחיד הקבוע בין בימות החמה, ובין בימות הגשמים ואפילו בימות הגשמים שאין רגילים להלך בצקעה מהלכין שם שאין חרישה חרישה לשם,

טומאה מאי היא מאי הפסק שייך בשדה לענין טומאה, דתנן ואליצא דר"א הוא דשייך הפסק כדמפרש ואזיל הנכנס לבקעה בימות הגשמים הוא רה"י לטומאה, וספיקא טמא, שהרי אין מהלכין בה בני אדם, שלא לקלקל הזריעה, וטומאה בשדה פלונית,

ואמר הלכתי למקום הלז נכנסתי וצקעה זו ואיני יודע אם נכנסתי לאותו מקום [שדה] ואם לאו, ר"א מטהר [דהוי ספק ספיקא כדמפרש לקמיה], והכמים מומאין דסוף סוף מה לי שדה אחת, מה לי ב' שדות, חדא ספיקא היא, שמה הלך עד הקצר והאחיל, שמה לא הלך וספיקו טמא,

שהיה ר"א אומר, ספק ביאה [אפילו ברשות היחיד. יד רמיה] מטהר היכא דמספקא ליה אם נכנס באתה שדה, ואם חמלא לומר נכנס, ספק אם צא עד מקום טומאה אם לאו, וספק ספיקא הוא וטהור,

ספק מגע טומאה אצל היכא דליכא אלא ספק מגע, דפשיטא ליה דנכנס באתה שדה, אלא שספק לו אם נגע בקבר אם לאו, חדא ספיקא הוא ו טמא, והלכך לרבי אליעזר אי מפסיק מנר וחזר צינחם, וטומאה באתה מהן, ואין יודע באתה מהן נכנס, ספק ביאה הוא וטהור, ואי ליכא מנר צינחם, ספק מגע איכא ולא ספק ביאה, דכולהו שדה אחת הן, וטמא,

וקדיין גמרא אבל לשבת לא דלרצין אמר רבי יוחנן [דאמר לפאה ולטומאה], דוקא פאה וטומאה, אצל לשבת לא הוי הפסק, אי מפסיק מנר וחזר בין שני רה"ר, והואיל חצי גרוגרת בזה, ואחר כך הואיל חצי גרוגרת בשני, חייב, (ד. ד"ס) אפילו לרבי יוסי דפטור בשני רשויות, דאין המנר מפסיקן לשני רשויות,

רבא אמר, אפילו לענין שבת [וב"ש לפאה ולטומאה דעליהו קיימינן. יד רמיה], דתניא [ומקדים לפרש] במסכת שבת תנן, המוציא אורכלין חייב בגרוגרת, דשבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ולא חשיבא הוצאת דבר חשוב בפחות מכגרוגרת, [ואמרין בברייתא לגבי חצי גרוגרת] הוציא חצי גרוגרת לרשות הרבים והניחה, וחזר והוציא חצי גרוגרת אחרת בהעלם אחד חייב, בשני העלמות פטור, רבי יוסי אומר בהעלם אחד שלא נודע לו צינחם שהוא שבת ידיעה מחלקת,

דף נ"ו ע"א

[וגם הוציאם] ברשות אחת ברה"ר עזמה שהוציא זה חצי גרוגרת ראשון, באתה עזמו הוציא האחרון חייב, [אבל] בשתי רשויות הרצים המופלגים זה מזה פטור דרשויות מחלקות ס"ל,

ואמר רבה [כל הענין במסכת שבת פ.א] אימתי חשיבי שמי רשויות [שתי רשות הרבים חלוקים] והוא שיש חיוב הטאת ביניהם שם רה"י בין שמי רה"ר, שאם הוציא ממנו להן, או מהן הכניס להן, חייב טמא, הלכך חשיב הפסק לעשותן שמים, אבל כרמלית לא כגון צקעה שצינחם לא מחלקא להו, דנטל מן המורה להכא ולהכא,

[ידיעות:

שבת צו: אלא כל ארבע אמות ברשות הרבים, גמרא גמירי לה, וז"ל הרמב"ם הלכות שבת פ' י"ב וכן למדו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע לסוף ארבע, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב],

אביי אמר, אפילו כרמלית, אבל פיסלא [מלשון פסל לך. יעב"ץ] לא כגון חמית עץ או עמוד שאין גבוה י' אמות, ואין רוחב ד', א"נ גבוה י' אלא שאין רוחב ד', דהוי מקום פטור, דאפילו מדרבנן מותר לטלטל מתוכו לרה"ר

אבני חן למסכת בבא בתרא

האר"ן בין שצט לשצט בין איש לאיש [אולי הפירוש בין שדה איש של שבט זה לשדה איש של שבט אחר], לפי שאינו יונק לא מכאן ולא מכאן,

2. ואמר רב יהודה אמר רב, לא מנה יהושע כדאמר בפ"ק (לעיל דף יד) יהושע כח ספרו אלא עיירות העומדות על הגבולין [גבולי כל שבט ושבט, דאי גבולי ארץ ישראל קאמר, הרי מנה כמה עיירות שהם באמצע ארץ ישראל. חדושי הר"ן] כדי להראות התמומין, ופשטיה דקרא אמת לאשמועינן, מה טעם חשב אותן עיירות,

[ואגב שמדבר אודות גבולות ארץ ישראל],
אמר רב יהודה אמר שמואל, כל שהראהו הקב"ה למושה בשעת מיתתו, כדכתיב ויראהו ה' את כל הארץ את הגלעד עד דן וגו'. כצ"ל שהרי במשך בפסוק שאחר זה ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה וגו' [דברים לד] חייב במעשר דהס' ה' עממים הכמוסים בכל מקום [בגון בברית בין הבתרים, כתיב בבראשית טו יט ואת־הקניזי ואת־הקניזי ואת־הקניזי: כ ואת־החתי ואת־הפרזי ואת־הקניזי: כא ואת־הקניזי ואת־הקניזי ואת־הקניזי: ואת־הקניזי: שהם עשרה עממים, ולא כתיב שם חו''],

[ובא למעט] אכל קניזי קניזי וקדמוני, שנחמנו לאברהם אבינו בין הצמרים, לא יחייבו במעשר [לעמיד לצא. ד"ס] כשיחזירם לנו לעמד כדאמר בצ"ר, אי נמי [או במעט], אם כבשו ישראל מהם אחרי מות יהושע כולן פטורין מן המעשר,
[ובא המיעוט מפסוק זה] דכתיב [הס. ד"ס] "וזאת הארץ אשר נשבעתי וגו' [דברים לד ד] [לאברהם] ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתנהא הראיתך בעיניך ושמה לא תעבור] זאת למעוטי הני [פי' קניזי קניזי וקדמוני] שנתוספו לאברהם [על השבעה. ד"ס] [או אם כבשו עוד ארצות], כן נראה צעירי,
ואף על גב דרפאים נמי כתיב באברהם, לא ממעטינן ליה [לומר שהוא בכלל קניזי וקדמוני], דהיינו חוי דלא כתיב הס, ומיניו שכבשם משה דכתיב [דברים ג יג] הווא יקרא ארץ רפאים, כלומר היינו רפאים שניתן לאברהם בין הצמרים [ומסתמא הם בכלל מה שראה משה וחיבים במעשר],

לאפוקי מאי [איזה ארצות ממועט רב יהודה]?

לאפוקי קניזי וקדמוני,
[ופריקין למעוטי קניזי וקדמוני שהם בברית אברהם בין הבתרים, ולא כבשום עולי מצרים, כי אינם ממושפחת שבעה עממים, ולפי שדע הקב"ה שעתידין לגלות לא קיים דבר זה לגמרי והניחם לימות המשיח, וזו ראייה ברורה ותשובה למינים כי (פי' שהרי) הקב"ה נשבע ולא ינחם ועדיין לא קיים דבר זה. רימב"א],

תניא רבי מאיר אומר כולו הני תנאי צפירוש דקניזי וקדמוני פליגי, נפתוחא ערבאה ושלמאה ראה יעב"ץ,

רבי יהודה אומר, הר שער, עמון, ומואב,

ומרה"ר לתוכו, וכן ממוכו לרה"י ומרה"י לתוכו, וכיון דצטל לגמרי להכא ולהכא, אפילו מדרבנן דליכא מקום חשוב של ד' טפחים, הלכך לא הוה הפסק,

רבא אמר אפי' פיסלא מחלקת הרשויות לפטרו מחיוב שבת, דלא גרע ממנר ותצבא,

ואזדא רבא לטעמיה דאמר לעיל אפי' לענין שבת דאמר רבא, רשות שבת כרשות גיטין דמי דאמר במס' גיטין, דהורק (דף עו), דאם הקנה לה חצר להמגרש, וזרק לה גט, ופסל על הפיסלא שבתה, אינה מגורשת, דהא פיסלא מקום אחר הוא צפני עמון, ואינו בכלל חצר, וחצר הקנה לה ולא פיסלא, דחד מקום מושל אינש תרי מקומות לא מושל אינש, הכי מפרשין לה הסם,

וקאמר רבא רשות שבת דומה לרשות גיטין, דה"ל לענין שבת הוה הך פיסלא מקום חשוב צפני עמון, ומחלק רשויות אם הוא ממועט צמחים, דכי היכי דלא צטיל פיסלא לגבי חצר [לענין גיטין], ה"ל לא צטיל הכא לענין שבת, לגבי רה"ר [ומחלקת את הרשות הרבים],

וקצעי גמרא, לר' יוחנן דאמר המיזר והחצב מפסיקין צנכסי הגר, שלא יקנה [זה. ד"ס] [שדה זה] צחוקת חצירו [בחזקה שעושה בשדה חצירו, היינו השדה האחרת], עד שיחזיק צמחיהו [שעושה חזקה בשתי השדות], ואם אין שם לא מצר ולא חצב דאזנה מסוימת צמחיהו מאי מה לי אמר רבי יוחנן, כמה צריך להחזיק שיקנה הכל,
דאילו רב ושמאל אמרו לעיל כדאזיל תיירא דחורי והדר, אלא משום דשמעינן ליה לרבי יוחנן שיעור אחר [שהמצר והחצב מפסיק] קצעי ליה [מה הדין כשאין שם מצר או חצב],
[ותלמודא דשייל הכא אין שם לא מצר ולא חצב מאי ולא סמך אדרב [כדאזיל תיירא וכו']? אפשר דלא שמוע להו, א"נ דתלמודי דר' יוחנן שאלו דעתו]?

פירש רבי מרינוס מושמו של רבי יוחנן כל שנקראת על שמו כל שנקראת על שדה אחד, כלשון יחיד על שמו, שקורין לה שדה [של] פלוני, [שלי] [ואין. ד"ס] אומר שדות פלוני, קנה הכל במכוס אחד,

היכי דמי, אמר רב פפא דקרו ליה בי גרגותא [גרגתא פי' בור. ערוך ערך גרגתא, ח"ל הערוך שם, ופירש רב פפא כל שדולין אותה ומשקין אותה מגרגותא חרא] דפלגיא כל השדה שהיה הגר משקה מצורו, קנה הכל במכוס אחד,

ייתיב רב אחא בר עויא קמיה דר' אסי, ויתיב וקאמר משימיה דר' אסי בר חנינא, חצובא מפסיק צנכסי הגר,

מאי חצובא איזה דבר הוא, ומאי חשיבותו להחשב כמנזר?

1. אמר רב יהודה אמר רב, שבו תיחם יהושע לישראל את

אבני חן למסכת בבא בתרא

רבי שמעון אומר, ערדיסקים, אסיא, ואספמיא:

דתניא, א"ר יוסי, כשהלך אבא חלפתא אזי חלפתא דר' יוסי קמס היינו רבי יוסי בן חלפתא אצל רבי יוחנן בן נורי ללמוד תורה, ואמרי לה ר' יוחנן בן נורי, אצל אבא חלפתא ללמוד תורה, אמר לו הרי שאכלה שנה ראשונה בפני שנים, שניה בפני שנים, שלישית בפני שנים, מהו?

אמר לו הרי זו חזקה,

אמר לו אף אני אומר כן, אלא שר"ע חולק בדבר זה, שהיה ר"ע אומר דברים יט דבר על פי שנים עדים יקום דבר, שלם ישמלם כל הממון ע"פ עדים השנים, ולא חצי דבר כל כת וכת אינה מעידה אלא על שלם החזקה, והיינו שלם דבר, ולא דבר שלם, הואיל ואין שני עדים מעידים על כל הג' שנים,

ורבנן האי דבר ולא חצי דבר מאי עבדי ליה, אילימא למועוטי אחד אומר אחת בגבה צמס' מדה (דף נב) אמרין? ב' שערות שאמרו אפי' אחת בגבה ואחת צמס' [באומרו מקום. וכן הוא נכון דקאי אתרווייהו. ד"ם] ואחד אומר אחת בכריסה [באומרו מקום], האי חצי דבר וחצי עדות היא דאין כאן אלא עד אחד לכל שיער, ועד אחד אינו נאמן לעשותה בת עושין לחיצה, וקרא חצי דבר אחת למועוטי, שהרי דבר כמיב, וחצי עדות למועוטי לא אינטריך קרא דבהדיא כמיב לא יקום עד אחד וגו'?

אלא האי דבר למועוטי חצי דבר דכי האי גוונא, כגון שנים אומרים אחת בגבה צה ראינו ולא בדקנו יותר, ושנים אומרים אנו בדקנו מלפניה וראינו אחת בכריסה, ואי לאו מיעוטא דקרא [דכתיב. ד"ס] דבר ולא חצי דבר, לא היה לנו לפסול עדות זה דעות זה כשר הוא, מאחר שיש ב' עדים על כל שיער, שהרי אינן מוכישים כלל זה את זה, אלא כת זו בדקו מגבה וכת שניה בדקו מלפניה, ובשעה אחת ראו ב' שערות אלו מכהן ואלו מכהן, דליכא למימר שומא נינהו [ורוא"ה צלע"ו] ודרכה לזממ צה שער. רש"י קידושין ט"ז ע"ב, ווארצ"ל באדיש],

השתא דכתיב דבר, עדותן צטלה, דב' שערות דבר אחד הוא ואין מועילין, אלא כשהן צימד [שתי השערות] צצמ אחת [ורואה אותן בשעה אחת],

[ובמשיך לפרש שני הנקודות 1. יחד, 2. ובבבת אחת, וקודם מפרש "חד"] שאם נראה אחד היום מכהן, ולמחר גדל שני צמקום אחד, וכבר נשר הראשון, אמרין שומא נינהו [ואין] [ואיני?] כלום, אלא אם כן ישנן "צימד",

[ומפרש מה כוונת "בבת אחת"] וכל כת וכת יכול לראות ב' השערות דהא צימד היו,

[ועבשו בא לסיום מה שהתחיל לומר השתא דכתיב דבר] נמצא שכל כת עדות של חצי דבר מעידין, וכל אחד אינו מעיד שהיא גדולה, אלא חצי סימני גדלות ראינו,

אבל ג' שני חזקה דמתני, שאין יכולין להיות כי אם צה אחד זה, ומי שרואה אכילת שנה זו, אינו יכול לראות של שנה שניה, אלא אם כן שוהה שנה שניה צה המלכות, הלכך כל שנה ושנה וכל יום ויום חשיב דבר שלם צפני עצמו, דעל כרחק כיון דקרא למועוטי אחת, ומיעוט אחד הוא דאיכא (למימר), אין לך למעט כי אם חצי דבר

מתני': היו שנים מעידין אותו שאכלה שלש שנים, ונמצאו זומבים שצאו צ' ואמרו להם האלך ראייתם חזקה זו והלא צאיתם הזמן עמנו הייתם צמקום פלוני, משלמין לו את הכל כפי דמי קרקע שהיו רואים להפסידו, יגבה מהן, כדכתיב (דברים יט) כאשר זמם ולא כאשר עשה, [דרש זה ליתא בגמ' בשום מקום, ובגמ' יש רק הרגו אין נהרגין ורש"י מפרש שהוא בא מדרש זה, והוא גם ברש"י מכות ב:], לצד קרקע שלו, שטול מן המחזיק [פ' ורחין מוקדקע שלו שנוטל מקבל גם דמיהם מהעדים וזומבין],

שנים בראשונה, שנים בשניה, ושנים בשלישית דהיינו ג' כמות לג' השנים, כת לשנה, כת לשנה, אם נמצאו זוממים כולם,

דף נ"ו ע"ב

משלשין ביניהם כל כת תמן השליש, דג' כמות הם, (וקי"ל) [דקי"ל?] (מכות ה [מגיגה טז]) אין עדים נעשים זוממין עד שיזמו כולם, [ודקא במרמזי רימוזי, הא לאו הכי ראשונה ושניה לא היו מפסידין ממנו כלום, אדרבא מוציא פירות מן המחזיקים על ידי עדותן. הרשב"א]

שלשה אחים, ואחד מצטרף עמהם דהיינו אח לשנה אח לשנה, ואחד עם האם, שאותו אחד מעיד עם כולן הרי אלו שלש עדויות ולהכי כשר עדותן, דאשתא דקא מסהיד האי, לא קמסהיד האי, ואין כאן שני עדים קרובים צעדות אחת והן עדות אחת להזמה שאם החזמו משלשין ציניהן, וגם אין מיומין עד שיזמו כולן,

[לא זכיתי להבין דבריו, כיון שב"א מעיד על שנה א', אם נמצאה כת א' וזוממת, למה לא תשלם הכל, הרי רצו להפסידו השדה והפירות של ב' שנים. אהל משה]:

[הרי אלו ג' עדויות. ש(הרי. ראה מהרש"א) הער שהעיד בראשונה הוא עצמו יכול להעיד בשניה, ולא אמרין אדם קרוב אצל עצמו, כמו כן אחיו יכול להעיד בשניה. תוס'],

[וצ"ע דבשלמא ג' אחין אם נצרף אותם יש כאן עדות של קרובים, אבל איך נאמר על אדם שמעיד על ג' שנים, שמעיד בעדות שנה זו, שיהיה כמו קרוב לעדות של שנה אחרת שמעיד עליה? וצ"ל שלא היה הו"א לומר כן, אלא שר"ל שכמו שא"א לומר כן באדם אצל עצמו, כן אין לומר כן בג' אחין,

ומוכרח לפרש כן כיון שהמהרש"א מודבר על דיבור זה ולא הקשה קושיא זו, וגם המרומי שדה כתב וז"ל ולכאורה דברי התוס' פשוטים. עיי"ש, וראה גם בר"ש מרעסויא וצ"ל],

גמ': מתני' (דחשיב לג' כמות של עדים עדות אחת לשלש שני חזקה) [דמכשיר שלם כמות לשלש שנים. ררי"ף] דלא כרבי עקיבא דלר"ע לא מהני עדותן כלל, והאיל וכל אחד אין מעיד על חזקה שלימה שלש שנים, אלא על שלש חזקה, והיינו חצי דבר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שעורים	חטים
	

[שנינו במשנתנו] שלשה אחין ואחד מצטרף עמהן הרי אלו שלש עדיות והן עדות אחת להזמה:

דף נ"ז ע"א

ההוא שטרא, דהוה חתימי עליה בי תרי והוכך המלוה לקיימו, [פי' שהיה אחד מערער על השטרא], שכיב חד מונייהו ממ אחד מהן [מהעדים], קודם שנחקים השטר,

[בתובות כ:]: מתני'. זה אומר [זה] כתב ידי וזה כתב ידו של חברי, וזה אומר זה כתב ידו של חברי הרי אלו נאמנין. זה אומר זה כתב ידי, וזה אומר זה כתב ידי צריכין לצרף עמהם אחר, דברי רבי, וחכמים אומרים אינם צריכין לצרף עמהן אחר, אלא נאמן אדם לומר זה כתב ידי.

ואילו לא ממ, היה כל אחד צא ומעיד לבדו על חתימת ידו, ואין צריך לצרף עמו אחר, אלא נאמן לומר זה כתב ידי, כדמנן בפ"ב דכמוצות (דף כ סוף ע"ב) זה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי [צריכין לצרף עמהם אחר, דברי רבי] כו' וחכמים אומרים (אין) [אינם] צריכין לצרף עמהם אחר, אלא נאמן [אדם] לומר זה כתב ידי,

ואמרין בגמ' [בשתימצי לומר לדברי רבי על כתב ידן הן מעידים, פי' ולכן צריך ב' עדים על כל חתימה] לדברי חכמים על מנה שצטור הן מעידין [ולכן די בשני עדים שבעידין על המנה, וכך הם אומרים] אמתנו ראינו המלוה ותמנו, הלכך בתרי סגי, ולא צריך חד מינייהו לאסמיהו אדחצרי,

והיכא דמת אחד מהן, אמרין התם אליבא דרבנן, דלריך שנים מן השוק להעיד על חתימת יד המט, והאי יעיד הוא לבדו על חתימת ידו, אבל העד הרי [זה שמעיד על חתימת יד עצמו] לא יצטרף עס (אחר) [אחד. ו'] מן השוק להעיד על חתימת המט,

דכיון דעל מנה שצטור הן מעידין, וכי אמר זה כתב ידי, נפקא פלגא דממונא אפומיה, שהרי הוא לבדו מעיד על חתימתו, ואין צריך אחר להעיד עמו, וכי הדר

דמסתבר טפי למעוטי, דהיינו עדות דב' שערות בשתי כמות,

אמר רב יהודה, אחד אומר אכלה חטים ואחד אומר אומר ג' שנים שאמה אומר אכלה חטים, אי מעיד כמותן שאכלה, אכל אכלה שעורים אכילת שעורים היתה הרי זו חזקה וטעמא מפרש לקמיה,

מתקיף לה ר"נ ר"נ לא היה יודע טעמו של רב יהודה המפורש לפיטו, דבין חטים ושעורין טעו אינש, אלא ס"ל דהא דקאמר רב יהודה אחד אומר אכלה חטים, ואחד אומר אכלה שעורין כו', לאו באותן ג' שנים דקמסהיד האי, מסהיד האי, דא"כ עדות מוכחשת היא ומיבטל,

אלא ס"ל לר"נ דה"ק רב יהודה, אחד אומר אכלה חטים ג' שנים כפי מנהג עובדי אדמה, ואחד אומר אכלה שעורים שלש שנים כפי מנהג עובדי אדמה, והיינו שש שנים צדילוג,

[ואומר הרשב"ם] ושאלתי לעובדי האדמה, ואמרו לי שלעולם כך הוא המנהג, שנה אחת חטים ושנה אחת שעורים, כן כל הימים, ואינה צריכה שכימה כלום, ה"ו חזקה, שהרי אין מכחשים זה את זה כלל, וממ"נ כל אחד מעיד שאכלה שני חזקה, והלכך היא חזקה,

דמניא להא דר' יהושע בן קרחה דאמר' בפירקין [בפרק זה] לעיל (דף לז). [דאמר' רבנן] אין עדותם מטטרפת עד שיראו שניהם כאחד, [וחולק] ר' יהושע בן קרחה אומר אפי' בזה אחר זה,

וטעמא דר' יהושע מפורש בסנהדרין בפ' זה צורק, דאע"ג דאמנה [על המעות, פי' על העדות] דקמסהיד האי לא מסהיד האי, מיהו תרוייהו אמנה קמסהדי, והכא נמי תרוייהו אחזקה קמסהדי,

אלא מעתה, אחד אומר אכלה ראשונה ושלישית וחמישית, ואחד אומר אכלה שניה רביעית וששית דהיינו כרז יהודה הכי נמי דהויא חזקה הא ודאי לא (מי. ד"ס) הוי חזקה, דלא דמיה כלל (לר') [לר'. ד"ס] יהושע בן קרחה,

אלא היכא דאחד אומר אכלה ראשונה ושניה ושלישית, ואחד אומר אכלה ד' ה' ו', דתרוייהו אחזקה מעלייתא קמסהדי, אבל הכא לא זה ולא זה מעידים על חזקה רגופה, דחזקה צדילוג אינה כלום, וכן עיקרה של שיטה זו כמו שפירשתי?

א"ל רב יהודה, הכי השתא, התם בשתא דקא מסהיד מר, לא קא מסהיד מר וכיון דליכא אלא עד אחד לשנה, חזי עדות הוא, הכא תרוייהו בחדא שתא קא מסהדי [וי?] כשהו אומר אכלה חטים, וזה אומר אכלה שעורים, אין לנו לחוש ולומר דלמא צדילוג קא מסהדי, אלא מסתמא על אותם שלש שנה מעיד השני נמי מעיד, וכיון דעדות שלימה יש על השלש שנים בואי איכא למוימר מה יש פסול עוד, אי משום דזה אומר אכלה שעורים,

[ע"ז מתירין] בין חיטי לשערי לאו ארעתייהו דאינשי אין מצינין יפה בין קמת חטים, לקמת שעורים # [בזה שהגיהו בגמרות החדשות קבוח במקום קמת ע"פ הד"ס הוא טעות עיי"ש]:

אבני חן למסכת בבא בתרא

ולא נהירא, אלא לקמיה קאי כדפרישית, דאי לעיל קאי ומסקנא דמתני' דלעיל היא **אריכות לשון של הצל הוא צלל זורק**, ועוד דאכתי חנינן לקמן יש להם חזקה טובה, כללל דמילתא כל הני יש להן חזקה דמתן צמחיתין עד סוף הפרק, בחזקת שלש שנים מיירי כדמוכח בצרייתא (לקמן נט), צא לפני רבי חייא אמר לו יגעת (צני יגעת) # [לשון זה לא נמצא שם, רק בן הלשון, מעשה באדם אחד שפתח חלוניו לחצר השותפין וכו' צא לפני ר' חייא אמר יגעת ופסחמא **לך יגע וסחוס** פי' שצוה לו לסתום החלונות דלא הוי חזקה עד ג' שנים ולא הוי חזקה לאלתר],

ואלו דברים שאין להן חזקה,

[וחשיב דברים שאין להם חזקה. ראה ריש מסכת נדרים] **היה מעמיד בהמה בחצר כל הנך דברים המעלטלין הן**, ואין תשמיש של קציעות, ואין בעל חצר מקפיד עד ארבע וחמש שנים [יש לעיין למה לא יהיה אחרי חמש שנים חזקה, ובפשוטו הא משמע דלעולם לא יהיה לו דין חזקה. אילת השחר] ולכן אין לו חזקה, למחזיק לומר מדוע לא מחית בידך, דאמר ליה בעל חצר לא תשמי למחזק, דלא מחזקת בנזק הקרקע כדמחזקי אינשי, ולא הייתי נפסד כלום, ומעמה אפי' מקפיד,

[וכן. שנב"מ] **תנור, ריחים, וכיריים** [תנור וכיריים] מעלטלין הן, וכן ריחים כריחא דידא, ו**בגדל** [בשנב"מ יש גירסא שאינו גורם "בגדל" אלא ותרנגולין] **תרנגולים, ונותן זבלו** [בשנב"מ "זבלין"] **בחצר, אינה חזקה,**

אבל עשה מחיצה לבהמתו, גבוה עשרה טפחים הרי זה גדר והרי זו חזקה, [ד?] כל מקום מוך הממחיות עשה, יכול לטעון לקום הוא בידו, וכן לתנור וכן לכיריים וכן לריחים,

הכנים תרנגולין לתוך הבית של חצירו שלש שנים, גס על זאת ודאי מקפיד אינשי, ואם לא מיחה הפסיד, דודאי על פיו עשה וצרשותו, ועשה מקום לזבלו, או עשה מקום עמוק שלשה כדי שלא יתפור או גבוה שלשה מחיצה גבוהה שלשה הרי זו חזקה:

נב"מ: מאי שנא רישא דזהעמדת בהמה כדי צלל מחיצה [קמני. ד"ס] אין זו חזקה **ומאי שנא סיפא דעשיית מחיצה קנה**, וקא ס"ד השתא, דצאינש (צעלמא) [מעלמא. ד"ס] שאינו צר חצר זו קאמר דאין זו חזקה, והלכך קשיא ליה מ"ש רישא מסיפא, הא ודאי מקפידין צני חצר על איש נכרי שיציא כחן בהמותיו, ומדלא מיחו, ודאי הקנו לו מקום צחצר זה להעמיד בהמותיו, ואמאי אין לו חזקה, ולקמן מתרץ לה בשותפין?

אמר עולא כל חזקה רעועה דלא קנה, [ש. ד"ס] אם צא לעשותה צנכסי הגר לקנותה מיד, והוא הדין לענין קונה קרקע מחצירו, וא"ל לך חזק וקני, והלך והחזיק חזקה רעועה דלא קנה, כגון העמדת (שס) בהמתו [שס?] או תנור וכיריים, דאין זה נעל וגדר, דלא עשה שום תיקון בנזק הקרקע,

כל שאילו בנכסי חגר קנה [פי' לאו דוקא בנכסי חגר, אלא ה"ק כל שבחזקת קנין, ומשום דבנכסי חגר אין קנין מן חגר, אלא חזקה נקטת הכי. רימב"א]

מזטרף עם ההוא מן השוק להעיד על חתימת המה, הדר נפיק ריבעא דממונא על פומיה, אשתכח דכוליה ממונא נכי ריבעא נפק אפומיה, ואנן על פי שנים עדים צעיקן, חזי דבר על פיו של זה וחזי דבר על פיו של זה, והלכך הכא דשכיב חד מינייהו, אין [ה. ו'] עד החי יכול להזטרף עם אחר מן השוק, להעיד על חתימת יד המה, אלא צריך שנים מן השוק להעיד עליו,

אתא אחוה דהאי דקאי אחיו של עד המי, צא להזטרף וחד אחרינא עם אחד מן השוק **לאסחודי להעיד אחתימת ידיה דאידך על** (חתימתו) [חתימת המה. ד"ס] כדפרישית, דצריך שנים מן השוק להעיד על חתימת (דאידך) המה,

סבר רבינא למימר, היינו מתני', ג' אחין ואחד מצטרף עמהן דאף על גב דשני אחין פסולין לעדות אחת, דלא חשיבי אלא כחד, אפילו הכי מכשרא להו מתניתין לשלשה אחין, צעדות קרקע אחד, מאחר שאין זה מעיד על אותה שנה שזה מעיד, אף כאלו העד החי מעיד על החתימה שלו ואחיו על חתימת יד המה,

אמר ליה רב אשי, מי דמי התם צמחיתין [במשנתנו כאן] **לא נפיק** קנסיק כל הממון **נכי ריבעא דממונא** חסר רביע, דהיינו שלשה חלקים [רבעים] ממון **אפומא דאחי**, אלא פלגא הוא דנפיק אפומא דעד נכרי [שראה כל הג' שנים יחד אם אחד מן האחים], ופלגא נפיק אפומא דאחי, והלכך כשרין לעדות זו,

דטעמא דפסיל רחמנא קרובים צעדות אחת, לפי שאין חשודין אלא כאיש אחד, ולגבי חזקת שלש שנים, כאיש אחד דמו, שהרי איש אחר שמזטרף עממן מועיל (צשלשמן) [צשלשמן. ד"ס] אם ראה החזקה שלש שנים [פי' שהג' אחין הם כאחד, והנכרי הוא אחד, והוא ראה מה שראו הג' אחין יחד],

אצל **הכא גבי שטרט נפיק נכי ריבעא דממונא** דהיינו שלש חלקי הממון **אפומא דאחי** וכי חשבת לאחי [אח אחד החי שחתם על השטר, ואחיו המעיד עם הנכרי] כעד אחד, נמנא עד אחד מגבה שלשה חלקים, והאחד רביע, ולא קרינא על פי שנים עדים וגו'.

מתני': אלו דברים שיש להן חזקה כלומר אלו מיני תשמישין דאמרין לקמן [לקמיה במשנה] שאדם משתמש בשל חצירו [שאומר שקנה אותה מבנו, או קבלו במתנה] שאם משתמש שלש שנים ולא מיחה בו חצירו, יש לו חזקה לזה המחזיק, ויכול לטעון אחר נחתו לי לתשמיש זה צמחנה, או מכרתו לי,

כגון תשמישין קבועין, כדמפרש לקמן שאדם מקפיד עליהן אם נעשין שלא צרשותו, והלכך בשלש שנים הויא חזקה, דומיא דצורות שיחין ומעורות וצית השלחין וכל הנך דלעיל [בה.], דכיון דקציעות תשמיש הוא [פי' כיון שתשמישין אלו הם תשמישין קבועין אף שאינו משתמש בהקרקע עצמה לזרוע וברומה אפ"ה הרי הוא] כדמחזיק בגופה של קרקע חצירו דמי, והויא חזקה בשלש שנים,

ורבינו חננאל פירש, אלו דברים שיש להם חזקה כאשר כבר פירשנו [פי' דקאי על המשנה לעיל מ"ב ע"א האומנין והשותפין וכו', וצ"ע שהרי סיפא דמתני' שם מיירי ב"קנין" חזקה, וגם קשה שהרי הפסוק במשנה ברך ג' דמיירי בהומה?],

אבני חן למסכת בבא בתרא

כגון עשיית מחילה, ורפק זה פורמא, **בנכסי חבירו** נמי קנה כלומר הוא חזקה, ומיהו הקנין ע"י מעות או מתנה היא,

ביאורי הרשב"ם:

ומיהו הכנים תרגולין לחן הצית, דקמני סיפא דהוי חזקה, בנכסי הגר לא היא חזקה, והאי דלא פריך לה, משום דעדיפא מינה קפריך רב ששת [לכמוה]. ואית דמפרש דהכנים תרגולין נמי הוי חזקה בנכסי הגר, דהיינו נעל שנעל את הדלת בפניהם, ולאוי מילתא היא, דנעילת דלת לאו חזקה היא, דאינו דומה אלא למצרים ארי כדאמרן לעיל (נג), ונעל (דלת) [דמתני'. ד"ס] בבנין מיירי, שעשה דלת או סתמה,

כל שאילו בנכסי הגר לא קנה, בנכסי חבירו @נמי לא קנה כלומר לענין חזקת שלש שנים, שלוקח אומר לקמתי ומוכר אומר לא מכרתי, אינה קרייה חזקה להיות במקום עדי מכירה דהא לא עבד ולא מידי,

מתקין לה רב ששת וכללא הוא בתמיה, דקא מדמיית חזקת שלש שנים שחלי בקפידא, לחזקת קנין נכסי הגר שחלי במקון הקרקע,

והרי ניר אמרינן [לעיל. ד"ס] בפירקין (דלעיל) (דף לו) דלכילי עלמא ניר לא הוי חזקה **רבנכסי הגר קנה** אפי' רפך זה פורמא ו **בנכסי חבירו** לענין [חזקת. ד"ס] שלש שנים **לא קנה** בחזקה זו, לפי שהכל תלוי באכילת הפירות, שאם יחרוש ולא יאכל אין בעל הקרקע (מפסיד) [מקפיד. ד"ס], שהרי זרע [פ' יחרוש] ואחר יאכל,

[ובמקשה עוד] **והרי אכילת פירות** לקיטת הפירות **רבנכסי חבירו קנה** אם אכל הפירות שלש שנים, דהויא אכילת שלש שנים במקום עדות שקנה הקרקע זו מן הצעלים, כדאמרן בכוליה פירקין, **בנכסי הגר לא קנה** דאין זה נעל וגדר, כדאמרן לעיל (דף נד) האי מאן דפשא דיקלא אדעתא דחיותא לא קני?

אלא אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוח לעולם גבי איש נכרי, שגא להעמיד בהמה בחצר אחרים, שאין לו זה שותפות, לא שגא רישא ולא שגא סיפא (ד?) הויא חזקה, שאין בני חצר מניחין לנכרי[ס. ד"ס] להשתמש בשמישין הללו בחצר שלהן, אלא אם כן נעלו רשות מהן, ואם לא מיחו בחוק שלש שנים הויא חזקה,

דף נ"ז ע"ב

[ו] **הכא בחצר השותפין עסקינן** שאלה מן השותפין עמנו, העמיד בהמותיו ותנור ואשפה שלו בחצר ג' שנים, ולא מיחו בו [פ' נקט "מיהו" לשון רבים, באופן שיש כמה שותפין], ותסם חצר לכניסה ויציאה הוא, ולא להעמיד שם בהמותיו ותפליזו זמן מרובה, והלכך בהעמדת בהמותיו גרידא בלא בנין, לא הויא חזקה,

דבהעמדה כרי לא קפדי שותפין זה על זה, עד שעה שיטרכו לאחורו מקום, וכשירצו יקפידו, ויסלק זה תפליז, דאין לו חזקה בשחיקתן, **אמחיציה קפדי** ומדשחקו ולא מיחו, ודאי בדרשותן עשה, והויא חזקה,

[ומדייק] **ובהעמדה כרי לא קפדי**, והא תנן השותפין שגדרו הנאה זה מזה **אסורין ליכנס לחצר** שכל זמן שלא חלקו את החצר, נכנס כל אחד בחלק חצירו, וקם ליה בלא יחל דצרו, שהרי נהנה מחצירו שעומד בחצרו, דבהעמדה קפדי,

דאם איתא דלא קפדי, מותר לעמוד בחצר חצירו, אע"פ שמודר ממנו הנאה, דכיון דלא קפיד צעמדה, הרי הפקיר את החצר לכל בני החצר [לשון זה אינו מדויק דהא מבואר בב"מ ל' ע"ב דאינו הפקר עד שיופקר לכל. ולכן גרס בבארות המים לכל **צלי** החצר, וראה באילת השחר] לעמוד בו, ולגזי עמידה אין לו חלק בו?

אלא אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח, הכא מתני' ברחבה של אחורי בתים עסקינן דאינו מקפיד כל כך **דבהעמדה כרי לא קפדי**, **ואמחיציה קפדי**, אכל בחצר שלפני הבתים, צריך שיהא מקום פנוי לציאה ויציאה, והלכך קפדי בהעמדה כדי,

רב פפא אמר, אידי ואידי מתני' דהכא ודגריס **בחצר השותפין, ואיכא דקפדי** בהעמדה כדי **ואיכא דלא קפדי**,

גבי ממונא לענין חזקה **לקולא** יש לנו לילך להקל, ולומר שאין השותפין מקפדין זה על זה, ומותר (להעמיד זה) [זה להעמיד. ד"ס] בהמותיו בחצר, כל זמן שאין חצירו מעבד עליו, והיינו קולא, שאנו מתירין לזה מסתמא להעמיד שם בהמותיו,

ביאורי הרשב"ם:

אף על פי שלא נטל רשות מחצירו, וצדכתא אחרניא [וצעלמא. ד"ס] (ב"מ דף מא) אמרינן דשואל שלא מדעת גזין הוי # [ולפ"ז היה צריך להיות העמדת בהמותיו חזקה, וע"ז אומר דאפ"ה], והכא בלא דעתנו. ד"ס] יכול להכניס בהמותיו, והלכך לא הוי חזקה, דהא לא קפדי, [ובמפרש] ומאיה טעם נאמר כך [פ' דמן הסברא הרי יכול לומר המחזיק שהוא יודע שהשותף מקפיד וכיון שלא מוחה הוי ליה חזקה] ?

משום דא"ל שותף לחצריה המחזיק, אגא מהנך דלא קפדי אגא, והלכך שתקתי ואין חזקתך חזקה, ואם רצונך להחזיק אייתי ראיה דמהנך דקפדי אגא, ומיהו חזקתך חזקה, והלכך לא הויא חזקה, שכל מקום שיש טענה למערער למה לא מיחה, לא הויא חזקתו של מחזיק חזקה,

גבי איסורא השותפין שגדרו **לחומרא** ואסורין ליכנס לחצר דלמא מהנך דקפדי נינהו וכל ספק איסורא דאורייתא לחומרא,

רבינא אמר, לעולם לא קפדי בהעמדה כדי, דמתן דלא הויא חזקה, וגבי נדרים נמי מותרין ליכנס לחצר, **והא מני ר' אליעזר היא** דמחמיר בנדרים טפי, דאפילו דבר שאינו הנאה כל כך אסר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[מאי שנא מפסחים כה: דמותר לילך בדרך איסור הנאה כשאינו מכין להנות?
רוד"ש],

[והנימוק"י פי' באופן אחר, דמשמע מן המקרא דאם עוצם עיניו אינו לא צדיק ולא
רשע, מושו"ה מקשה. אבל זה אינו רשע אם מכיניו עוצמו ליד נסיון. ועי' בע"ז י"ז
ע"ב ניזיל אפתחא דבי זונות וניכפיה ליצרין, אלא דשם שאני דמצוה היה לסור
מפתחא דע"ז ע"ש. מרומי שדה],

אי דליכא דרכא אחריתא, אנוס הוא אם מסתכל דרך הליכתו, ואנוס
רחמנא פטריה, ולמה מוזקין הכמוצ להעצים עיניו, דמדמשחצת זיה קרא, שמעינן
לדריך לעזם עיניו [משמע דקרא משבח רק מילי דחסידות ולא דמעיקר הדין.
רוד"ש],

לעולם דליכא דרכא אחריתא, ואפ"ה מיבעי ליה למינס
נפשיה להטות עיניו ללד אחר, והיינו דמשחצת זיה קרא, דלי אנוס נפשיה, מסיד
הוא,

בעא מיניה ר' יוחנן מרבי בנאה שמעמין דרבי צנאה קחשיז ואזיל, אגב
גרא דהך דלעיל חלוק של ת"ח כיצד? כל שאין בשרו # [בדרך
רמו, שאין לבו לשם שמים, אלא לכבודו] נראה מתחתיו שיהא ארוך עד
פיסת רגלו שלא יראה כשילך יתף [אבל אין דרך חכמים לחלוק יתף [שבת קכט.],
ואין זה מוכרח אלא דאיכא לפרושי בנעול מנעלים, אלא שיוניע בלוקו עד מקום
ראש המנעל. מהרש"א],

[ולפי שטילת של ת"ח ארוך כל כך, להכי אמרין ת"ח מאפיל בטליתו, לפי שהוא
ארוך מאד ויכול להאפיל. עיון יעקב]

[הרמב"ם הלכות דעות פ"ה הל' ט' כתב וז"ל ולא יהא בשרו נראה מתחת מדי
כמו בגדי פשתן הקלים שעושים במצרים. עכ"ל.
עיקר זה הדין נוהג בארץ ישמעאל שדרכם ללכת יחפים וחלוקם ארוך לכסות עד
פיסת רגלם. נמק"י],

טלית מקטונן שמתכסה בו על כל צגדים שהוא לובש **של ת"ח כיצד? כל**
שאין חלוקו נראה וכל שכן דלי קאי עד להדי חלוק דאיכא לניעות טפי
מתחתיו מפה,

שלחן של ת"ח כיצד, שני שלישי גריל ושליש גלאי [מעין
מגלה מפה ומכסה מפחיים. ילקוט המאירי] שני שלישי רומז השלחן מכוסה צמפה
מזד האוכלין, לקנח את פיהו, ולתת עליה את הפת, ושליש החיטון מגולה, ועליו
קערות וירק [פי' שהיו מניחין הירק על חלק המגולה כדי שלא יתלכלך המפה
ע"י רטיבת הירקות. # ואולי לא גרים הרשב"ם "וירק" להניח עליו קערות וכוסות
שלא ילכלכו המפה וימצו האוכלין,

[כלומר שני שלישי השלחן יהא מכוסה בכברות של לחם, ושלישי גלאי כדי
שתהא בו קערות וירקות ומאי דדמי להו. הר"ן מ"גש ז"ל. שפמ"ק,
שלחנו יהא שני שלישי מכוסים במפה, ושליש השלחן מגולה להעמיד שם קערות

דתניא ר' אליעזר אומר אפילו ויתור אסור במודר הנאה כגון
צעה"צ שמודר הנאה מחנוני, ושלח לו צעל הצית פרוטה לחנוני, לקנות ממנו מאה
אגוזים צפרוטה,

[יש ללמוד מכאן קצת שווי המעות באותו זמן, שדינר-זוז שהוא 192 פרוטות
היה קונה 19,200 אגוזים !]

והוסיף לו חנוני אחת ימירה או שמים, אסור צעל הצית צאמו ויתור (שהחזיר)
[שנתן. ד"ס] לו חנוני, דמתנה הוא, ואף על פי שלשאר לוקחים נמי (הוסיף)
[מוסיף. ד"ס] כמו כן,

ומיהו רצון שרו, דמ"מ צעל המקח הוא מוסיף לזה, על החשבון הקטוב לפרוטה,
שאליו לא היה לוקח ממנו צדמים, לא היה נותן לו חנוני לצעל הצית כלום,

א"ר יוחנן משום ר' בנאה [לשון זה יש עוד חמש פעמים בש"ס,
ובמסכת ברכות ג"ה ע"ב איתא משום זקן אחד ומנו רבי בנאה. היה בסוף ימי
התנאים בטבריה] **בכל שותפין מעכבין זה את זה** כלל משמין
הקבועין צנצר דומיא להעמדת צמות טור וכיריים שממעטין אור החצר יכולין
לעכב אם האחד רוצה לעשות לצדו וחצירו אין רוצים לעשות כן,

חזין מן הכביסה שחקנו לו חכמים, שיעשה [כביסה] צנצר צעל כרסן של
שותפין חציריו, **שאין דרכן של בנות ישראל להתבזות על**
הכביסה שצריכות לעמוד שם יחפות, [ו]לגלות שוק לעמוד צנצר [אולי הפירוש
שהמים מגלה את בשרן, כמש"כ רש"י בעירובין יח: וז"ל דמדליא למנא ומסתכל
צצורה וצאשת איש קאמר],

[ופ' בירושלמי בפרק קמא דמכילתין [הלכה ה] אמר ר' מתנא הדיא דתימא
במקום שהנשים מכבסות, אבל במקום שהאנשים מכבסין לא. גמ"א],

ישעיה לג טו הֲלֹךְ צִדְקוֹת וְרֹבֵר מִיִּשְׁרָיִם מֵאֵם בְּבָצַע מִיִּשְׁשָׁקוֹת וְתִנְעַר פִּפְיוֹ מִחֻמְכֹּךְ
בְּשִׁחַר אֲטָם אֲנֹנִי מִשְׁמַע דְּמִים וְעוֹ צִם עֵינָיו מִרְאוֹת בְּרָעָה, א"ר
חייא בר אבא זה שאין מסתכל בנשים כשהוא הולך על שפת הנהר
בשעה שעומדות על הכביסה [כל האיסור של הסתכלות המדובר כאן
מיידי בנשים שבשרן מגולה, וראה בע"י בפירוש הר"ף ועיון יעקב],

היכי דמי דמשחצת זיה קרא אם עוצם עיניו, דמשמע שאם לא יעצים עיניו, אינו
לא צדיק ולא רשע,

אי דאיכא דרכא אחריתא ואזיל צנך **רשע הוא** ואף על פי שעוצם
עיניו, שלא היה לו לקרצ אלא להרחיק מן העצירה, דקיימא לן [צמסכת ?] חולין
דף (מד) הרחק מן הכיעור [נחשב רשע אם יוכל לבוא לידי עבירה גמורה.
רוד"ש],

[אף שעוצם עיניו ויציא ידי שמים, גורם שירגנו עליו הבריות ויש בזה ענין של
חילול השם. ע"פ חילוק המאירי, לא רק שאחרים לא ידעו שעוצם עיניו, אלא
מכוער שאינו מתרחק מזה. שיחות מוסר שיחה ו תשל"א. רוד"ש]

[פי' וכיון שיש איסור ברבר ולא מומדת חסידות, למה מברכו הפסוק שם "הוא
מרומים ישכן" וכו'. עיון יעקב],

אבני חן למסכת בבא בתרא

זרק, וכלי תשמיש שבסעודה ובשני שלישים המכוסים יעמיד פת ויין ותבשיל, ושליש המפה שהיא ראיה לכסות שלישי המגולה תתפשט על ירכו לו וליושבים אצלו לקנח בה את פיהם. מאירי, וראה תורת חיים],

ואם דמפרשי, שלש גלאי נאמנע [שליש השלחן דהיינו באמצעיתו מגולה, אבל שאר השלחן דהיינו], שני שלישי, גדיל [מכוסה במפה], דהיינו מפה מצדו, [וגם] ומצפנים כל סביב השלחן, [אבל] ואמצעיתו מגולה, גדיל קרי המפה על שם שארונה, ולשון זה הוא,

ו**טבעתו** [פי' שהיו אוכלין כל אחד על שלחן קטן בפני עצמו וכשגמרו היו תולין השלחן על הקיר ע"י טבעת הקבוע בשפת השלחן] של שלחן שהיו רגילין לעשות בשפתו למלות זו, יהיה **מבחוץ** ולא מצפנים מצד האוכלין, וכדמפרש ואזיל, והא תניא, **טבעתו מבפנים** נגד הסמוך לו?

לא קשיא הא דאיכא ינוקא שישב אצל אביו לאכול זריך להושיב השלחן שיהא נד שבו קבוע הטבעת מצדו פן יחזוק המיעוק בטבעת ויענע השלחן הא דליכא ינוקא יעשה מצפנים ולא יסכנה מצדו פן יכשל זה השמש שהולך וזה סביב השלחן,

ואי בעית אימא הא והא דליכא ינוקא ולא קשיא הא דאיכא שמעא שמש יעשה מצפנים פן יכשל זה השמש, הא דליכא שמעא יעשה מצדו ולא מצפנים, פן יחזוק זה האוכלין, ומיניה היכא דליכא שמעא, יעשה מצפנים מצד היושבין, ולא מצדו, שיכולין [היושבין] להזהר מן הטבעת יותר מן השמש, שהוא הולך והן יושבין,

ואי בעית אימא, הא והא דאיכא שמעא, ולא קשיא הא ביממא יהיה מצדו שיוכל השמש להזהר, ולא מצפנים דמזיק לאוכלין שזר להם המקום, הא בליליא,

ר' בנאה [אפשר על שם זה נקרא בנאה לפי שהיה בונה ציון דרבנן כדכתיב וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון. עיון יעקב] הוה קא מציין מערתא [תום] אלס גדול ומשזר היה, לפיכך ניתן לו רשות ליכנס [במערות. רע"י] לדיקים, אבל אחר לא כדלמרי' [חולין דף ז'] גדולים לדיקים במיתתן יותר מלמריהן, והיה נכנס במערות ומודד מדת ארצן מצפנים, ואח"כ מודד מצדו כנגדן, ועשה שם ציון סיד כדי להכיר מקום הטומאה, ולא יציאו טהרות דרך כאן שלא יאחיל על הקבר,

[לא הבנתי כיון שהיו כולם חיים בתוך המערות מדוע היה צריך לציין אותם הרי באופן כזה אינם מטמאין ? וראה גם בריטב"א שחמה שהרי הם בגדר בני נח ומדוע מטמאין ?],

כי מטא למערתא דאברהם, אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דמניא במסכת דרך ארץ דשצעה לדיקים קיימין שלא ממנו, וקא משיב בהדייהו אליעזר עבד אברהם דקאי קמי בבא, א"ל מאי קא עבד אברהם? א"ל גאני בכנפה צין וזרועותיה דשרה, וקא מעיינא ליה בריישיה,

א"ל רבי בנאה לאליעזר זיל אימא ליה לאברהם בנאה קאי אבא ומן לו רשות ליכנס, א"ל ליעזר דאין כאן חופא דאגינא בלנפיה בכנפה דשרה, מידע ידיע דיצר בהאי עלמא ליכא ולא צריכא לאינטנועי מיניה

ואם דמפרשי, שלש גלאי נאמנע [שליש השלחן דהיינו באמצעיתו מגולה, אבל שאר השלחן דהיינו], שני שלישי, גדיל [מכוסה במפה], דהיינו מפה מצדו, [וגם] ומצפנים כל סביב השלחן, [אבל] ואמצעיתו מגולה, גדיל קרי המפה על שם שארונה, ולשון זה הוא,

ו**טבעתו** [פי' שהיו אוכלין כל אחד על שלחן קטן בפני עצמו וכשגמרו היו תולין השלחן על הקיר ע"י טבעת הקבוע בשפת השלחן] של שלחן שהיו רגילין לעשות בשפתו למלות זו, יהיה **מבחוץ** ולא מצפנים מצד האוכלין, וכדמפרש ואזיל, והא תניא, **טבעתו מבפנים** נגד הסמוך לו?

לא קשיא הא דאיכא ינוקא שישב אצל אביו לאכול זריך להושיב השלחן שיהא נד שבו קבוע הטבעת מצדו פן יחזוק המיעוק בטבעת ויענע השלחן הא דליכא ינוקא יעשה מצפנים ולא יסכנה מצדו פן יכשל זה השמש שהולך וזה סביב השלחן,

ואי בעית אימא הא והא דליכא ינוקא ולא קשיא הא דאיכא שמעא שמש יעשה מצפנים פן יכשל זה השמש, הא דליכא שמעא יעשה מצדו ולא מצפנים, פן יחזוק זה האוכלין, ומיניה היכא דליכא שמעא, יעשה מצפנים מצד היושבין, ולא מצדו, שיכולין [היושבין] להזהר מן הטבעת יותר מן השמש, שהוא הולך והן יושבין,

ואי בעית אימא, הא והא דאיכא שמעא, ולא קשיא הא ביממא יהיה מצדו שיוכל השמש להזהר, ולא מצפנים דמזיק לאוכלין שזר להם המקום, הא בליליא,

ושל עם הארץ, דומה

דף נ"ח ע"א

למדורה וקדרות מקיפות אותה שמוקפת קדירות, והאש נאמנע, אף כאן המפה והלחם נאמנע והקערות סביב, [שהקדירות שהן מאוסין רבים מקיפין אותו והם חמין כלי ראשון וקאמר דאינו דומה כלל לשלחן, אלא דומה למדורה שהקדרות רותחין עליו. מדרש"א, ובר"ג כתב למדורה שיושבין סביבה קדרות, כך מניח גלוי מכאן ומכאן ומקיף קערות סביב המפה, ובתורת חיים פירש שהעם הארץ מכסה את כל השלחן במפה ומחלכלך המפה. עיי"ש],

מטה של תלמידי חכמים כיצד, כל שאין תחתיה דלמריין

אבני חן למסכת בבא בתרא

אתא אבוי בשביל שהיה העוזה כוכבים אהבו, א"ל [אבוי לרב טובי]
בממותא מינך שבקיה [והניח לו],

לשנה אחריתי הדר אתא, תפשיה בדיקניה, אתא אבוי לא
שבקיה, עד דאייתי [אבוי] מספרא [זוג מספריים], וגזיא לדיקניה
[וגזו זקנו של האמנושא],

[ומביא מעשה של חכמתו של ר' בנאה] ההוא דאמר להו מנא ממחמ
מיתה היה ומחלק נכסיו לגזיו על פיו חביתא דעפרא אזי מניח לחד
בראי לאחד מזני, ודרך חכמה אמר, שלא יצאו הכל שהוא עשיר ובעל נכסים
[קשה דמ"מ עתה יתפרסם הדבר. רוד"ש], חביתא דגרמי חזית מלא ענמות
לחד ברא, חביתא דאודרא מוכין לחד ברא,

לא הוו ידעי מאי קאמר להו, אתו לקמיה דרבי בנאה, אמר
להו, אית לכו ארעא נשמיר לכו קרקע מאביס דאס קן היינו חזיתא
דעפרא, אמרו ליה אין, [וחזר ושאל] אית לכו חיותא והנהמות שיש
בהן ענמות זהו חזיתא דגרמי, [ואמרו ליה] אין, [וחזר ושאל] אית לכו
בסתרין כל מיני נגדים [ה?] עשויין ממזכין [ואמרו ליה] אין, אי הכי, הכי
קאמר לכו,

[ומביא עוד מעשה דר' בנאה בצואת מת] ההוא גברא, דשמעה
לדביתו דקא אמרה לברתה, אמאי לא צניעת באיסורא
[בוותי. ד"ם] [כלומר מעצד איסורך צניעתא. רע"י] [מדוע אין את נחבאת
כשאת עושה דברים אסורים. שם], הך איתתא [על עצמה אמרה] עשרה
בני אית לה, ולית לי מאבוכך אלא חד [ואיש אינו יודע על כך. שם],

כי שכיב [כיון ששמע שרק בן אחד הוא שלו, התחכם ו], אמר להו, כל
נכסי לחד ברא לאחד מזני. [רע"י], אותו שיצרכו בית דין, לא ידעי להי
מינייהו, אתו לקמיה דרבי בנאה, אמר להו זילו חבוטו
קברא דאבוכון הכו הכאות על קברו, עד דקאי [עד שיעמוד] ומגלי
לכו, להי מינייכו שבקא ולנסותו נחיון, שאותן שהן ממזכין הן עזי פנים,
ולכו [על קברו. רע"י] לחצוט,

אזלו כולוהו, ההוא דבריה הוה [זה שהיה בנו האמיתי] לא אזל,
אמר להו כולוהו נכסי דהאי שלא רצה לחצוט על קברו של אביו, שזה הוא
הנזוע שצדק, ומסתבא דלוא אהב יומא*, ויפה דן רבי בנאה, דלא שייך הכא אלא
שודא דדייני, והיינו שודא שלא רצה לחצוט,

והכי נמי אמרינן גבי ההוא דאמר נכסי לטוביה כו' [כתובות דף פה],
* [וצריך להבין שהלא הנסיון היה רק כדי שיוודע מי הוא בנו האמיתי, ומה מוסף
כאן ענין חדש של אהבה? וראה בענף יוסף וזה תוכן דבריו כי האב הזה היה
מסופק בבניו איזה מהם היה בנו האמיתי, אבל לא רצה לפרסם שיש כאן חשש
ממזירות, אלא אמר כל נכסי לחד ברא וסמך על ה"ב"ד שיבינו שבנותנו לבן
האמיתי, אלא גם ר' בנאה לא רצה לגלות שיש חשש ממזירות, אלא שהלך אחר
שודא דדיינא שעל בן זה כיון האב, שאהבו יותר משאר הבנים. עיי"ש].

[שמעינן מהגדה זו דרך ארץ שאינו ראוי להתנהג עם אשתו בכיוצא בדברים הללו
בפני אחרים. נמק"י], עייל עיין ונפק נכנס ר' בנאה ונסתכל מדת אורח
המערה ויאל ואח"כ זיין מנחוך,

כי מטא למערתא דאדם הראשון [למ"ד זו לפנים מזו, אך אתא
למערת אדם הראשון, דהא אמר לעיל דנפק. הר"ף בע"י. רוד"ש] כדדרישין
בעירובין (דף נג), ממלא קרית ארבע, א"ר יצחק קרית ארבע זוגות, אדם וחוה,
אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה יצתה בת קול ואמרה,
נסתכלת בדמות דיוקני יעקב דאמרינן בסמוך שופריה דיעקב מעין
שופריה דאדם הראשון בדיוקני עצמה דהיינו אדם הראשון דכתיב ביה
(בראשית א) באלהים ברא אלוהי אל תסתכל,

[אמר ר' בנאה] הא בעינא לצינוי מערתא מנחוך ולפיכך נריך אזי למדוד
מתלה מנפנים? [אמרה לו בת קול, אין אתה צריך. רג.] כמדת החיצונה
[שאברהם מונח בה. רג.] שזה ג' אבות ואמהות כך מדת הפנימית, וכמאן דדריש
מכפלה שני בתים זה לפנים מזה, ופלונימא דרב ושמואל היא כפיד מעבדין [עירובין
דף נג] כך מדת הפנימית [של אדם, לפי שאברהם האדם הגדול באדם
הראשון. רג.],

ולמ"ד שני בתים זו למעלה מזו, כמדת עליונה [ששם אברהם.
רג.] כך מדת התחתונה [ששם אדם הראשון] ודי כך ציון עליונה,

א"ר בנאה נסתכלתי בשני עקיביו של אדם הראשון כו' והאי דכתיב כי
עפר אמה ואל עפר תשוב, הא פרכין ליה במסכת שבת בפרק שואל (דף קנז),
ומוקמין לה ההוא שעה אחת קודם תחילת הממס, ודומים לשני גלגלי
חמה [אפילו עקיביו היה בהם מעין צלם אלקים כל כך היה השלימות של
אדה"ר. בשם המהר"ל],

הכל בפני שרה [הם דברי הגמרא ואינם דברי רבי בנאה שרבי בנאה לא
הסתכל בדמות אדם וכו'. ר"ף על הע"י] כקוף בפני אדם [פ' שהגם שיש
דמיון קצת בין קוף לאדם, יש הבדל גדול שזה צורת חיה וזה צורת אדם], שרה
בפני חוה כקוף בפני אדם, חוה בפני אדם כקוף בפני אדם,
אדם בפני שכינה כקוף בפני אדם,

שופריה דרב כהנא (מעין שופריה דרב שופריה דרב) מעין
שופריה דרבי אבהו, שופריה דר' אבהו מעין שופריה
דיעקב אבינו וזהו שזכר את הפועלים פריך וליחשוב נמי ר' יוחנן, ומשני הדרת
פנים לא הוה ליה, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם
הראשון,

[כיון שמדבר על האבות שהיו חייב בקבר, מביא עוד מעשה על תנא שחפרו
קברו ומצאו אותו חי ותולש בוקנו של האמנושא] ההוא אמנושא מכסף
דהוה חטיט שכבי חופר (הממס) [קצרי ממס. רע"י] להפשיטס [מ.
רע"י] צגדיהס [לעשות מעשה כשפים], כי מטא אמערתא דרב טובי
בר מתנה, תפשיה [רב טובי הנפטר לזקנו של האמנושא] בדיקניה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ואעפ"כ ראוי לדיין להוחר וגנאי הוא שיהא נזקק לדין על ידי תביעת אחרים עליו. מאירי. רוד"ש],

אלא כל דיין דמתקרי לדין, ומפקין מיניה ממונא בדין, לאו שמייה דיין [כגון אם כפר והוציאו ממנו בעדים, אבל אם חייבוהו שבועה ולא רצה לישבע, ושילם, משום הכי לא מופסל לדינא. תוס'],

[לכן] כתבו הכי [פ' לא שימחקו מה שכתוב כבר אלא יוסיפו] ברם [אבל] סאבי דיהודאי אמרי [זקני היהודים אומרים] כל דיין דמתקרי לדין, ומפקין מיניה ממונא בדין, לאו שמייה דיין דגזל פסול לדין, שיעות הדין נשציל שומד, [י"מ דהממתין עד שיחייבוהו ב"ד אינו דיין, שאם היה מומחה הוה ידע דחייב. רוד"ש],

חזא דכתיב [היה כתוב עוד על דלתות השער], בראש כל מותא ראש לכל המימות אנא דם, הוא דם, שאין אדם מת אלא ע"י רוב דם שלא הקיץ בזמן הראוי לו, בראש כל חיין, אנא חמר שהיין ממיה כל שומיו,

[אמר ע"ז ר' בנאה] אלא מעתה דנפיל מאיגרא ומית, ודנפיל מדיקלא ומית, דמא קמליה, ותו מן דדרכיה למימות כגון גוסס, משקן ליה חמרא וחי,

אלא הכי בעי למכתב, בראש כל מרעין אנא דם [אכתי קשה אלא מעתה נפל מאיגרא וכו'] ונעשה חולה וכו' דמא מרעיה. ראה מהרש"א] כל מחלואי האדם, על הדם הם שמתרצה עליו [ובע"י הגירסא על הדם הוא שלא הקיץ. ואולי זה מה שקורין בזמננו לחץ דם גבוהה], בראש כל אסון [כל רפואות] אנא חמר שאם ישמה יין כהלכה וכראוי לא יצא ליד מולי, [ויחל נח איש האדמה ויטע כרם, יש לפרש ויחל מלשון חולי שנח נעשה חלש ונפל למשכב, לכן ויטע כרם כאמרם כאן בריש כל אסון אנא חמר. דע"ד משם האמרי אמת],

כתבו הכי, ברם סאבי דיהודאי אמרי, בראש כל מרעין אנא דם, בראש כל אסון אנא חמר, באתר דלית חמר [המעם שהוסיפו זאת. ראה מהרש"א], תמן מתבעו עס מנקשין סמונין סממנים לרפואה, שצמקוס שאין יין מזיין מחלואין,

כתיב אפיתחא דקפוטקיא [שם מדינה] מילתא צאנפי נפשה היא, ואגב גררא נפשה, וללמוד בני העיר משם, כתבו ששלשה שמות הללו, מדה אחת הן, ונפקא מינה למקם וממכר, שאם התנה למכור לחצירו מלא מדה זו, צאיא לשון שיאמר, יתן שיעור אחד,

ומקומות מקומות ים, יש שקורין אנפק או אנטל או אנג, וכדאמר בקדושין [סוף דף ע.]. לישתי מר אנגגא [פ' כוס של אספרגוס [ו"ל רש"י שם בקדושין והיו רגילין לשמות כוס אחד ממשקה העשוי לשמותו שחרית, וקוריהו אספרגוס צמקת

[והנהו דחביתא דעפרא והחיא איתתא דדן רבי בנאה, יש מפרשים דמיייר בדקבליה עליהו בעלי דינן לכל מאי דחזי ליה אפילו שלא בדין תורה. ריטב"א],

אזלו משעה האמין אכלו [לשון אכלו הוא ע"פ רש"י עה"ת ויקרא יט מז על הפסוק לא תלך רכיל וז"ל נראה בעיני שהיה משפטם לאכול בבית המקבל דבריהם שום הלעטה, והוא גמר חזוק שדבריו מקויימים ומעמידם על האמת, ואותה הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון קורץ בעיניו (משלי ו, ג.), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם ולרמוז דברי רכילותן שלא יבינו שאר השומעים] קורצא הלשיו עליו כי מלכא, אמרי איכא גברא חד ביהודאי, דקא מפיק ממונא מאנשי בלא סהרי ובלא מידה, אתיוהו [לר' בנאה] חבשוהו,

אזלא דביתיהו דרבי ננאה לנעוק אל בית המלך צלשון חכמה, כדי שלא יבינו הם אלא על ידי צעלה אמרה להו, עבדא חד הוה לי, פסקו לרישיה ופשטו למשכיה ואכלו בישוריה של עבד וקא מלו ביה מיא שואצים צו מים צעורו ומשקן ביה צעורו לחברייא צנני הישיבה, לרבי ננאה, ולא קא יחבי לי דמי ולא אגריה, לא ידעי מאי קא אמרה להו,

[ויש לפרש כי באתה בן דרך קובלנא לפני בי מלכא על אישה ר' בנאה שהיה חבוש, ואמרה בן להוציאו מבית האסורין, ואמרה עבדא חד הוה לי הוא אישה ר' בנאה שהיתה מתפרנסת ממנו, כי כל איש חייב לעשות מלאכה ולהשכיר עצמו משום מזונות אשתו וכו'. מהרש"א עיי"ש עוד],

אמרי ניתו לחכימא דיהודאי ולימא, קריוהו לר' בנאה אמר להו זרנוקא נד של עור [ולקמן קס"ז ע"א פירש הרשב"ם שבו דולין מים מן הבור] אמרה לכו וכך אמרה מייש הוה לי וגולוהו ממני ושחטוהו ואכלו את הצבא, ומן העור עשו תמט, ושואצין צו מים, ושומין צו [לכאורה אין כאן לשון חכמה, כי כל דבריה מפורשים על הגור, חוץ ממה שדימה התייש לעבד, ולא ידעתי על מה? מהרש"א עיי"ש],

אמרי הואיל וחכים כולי האי, ליתבי אבבא [ישב על השער במושב הדיינים. שם] וגידון דינא,

חזא דהוה כתיב באבולא על דלתות השער היה כמזכר כדי שילמדו משם בני אדם כל דיין המיוחד לדון דיני העיר דמתקרי לדין חיימין דמיתקרי לדינא שמוצטין אותו לדין על ממון שמוצטין ממנו לא שמייה דיין ופסול לדון לכיון דלוחב צנע הוא יקבל שומד [והושיבו אותו שם בכוונה שיראה מה שכתוב וימנע עצמו מלהיות דיין. מהרש"א],

אמר להו אלא מעתה אתא איניש מעלמא

דף נ"ח ע"ב

ומזמין [להו] [ליה] לדינא שלא כדין ויפא מן הדין זכאי פסליה

אבני חן למסכת בבא בתרא

זרכות נא.]]], א"ל מי סני [שאתה אומר אנבא במקום לשונות אלו] (מר) אספרגוס (כדאמרי אינשי, או אנטל כדקריהו רבנן) [דקריה רבנן או אנפס דאמרי אינשי. בן הלשון בגמ' שם],

אנפס, אנבג, אנמל [לפי הרשב"ם כולן לשון רביעית, וראה תוס'], [ובולן שמות כלים. תוס' ר"י החסיד ברכות נא. ד"ה ששה. רוד"ש],

ואיזהו אנמל גמרא קאמר ליה כלומר ואיזהו שיעורו של אנטל זהו רביעית של תורה רביעית הלוג דהיינו צינה ומחלה, ומשום דלרצונה כוסות של פסח שיעורן רביעית, ומאלו להן חכמים סמך מן התורה מד' כוסות האמורים במצרים, [ו. רש"ש] מד' לשוני גאולה האמורים צפ' והולאתי (וגאלתי ולקחתי והבאתי) [והולאתי וגאלתי ולקחתי], לפיכך קרי ליה רביעית של תורה, וכן רביעית של יין לנזיר הלכה למשה מסיני, ובמסכת נזיר (דף נח) משיב עשר רביעית הן, שמן התורה שיעורן צדק רביעית, והכי נמי אמרין (חולין דף קז) דשיעור אנטל היינו רביעית, דלמקין ר' יעקב מנהר פקוד, נטלא צד רביעיתא:

[רביעית של תורה. פי' כלי של נטילת ידים, ובחשו' הרשב"א ח"ו סי' תקלד כתב טעם, למה מברכין על נטילת ידים דלשון נטילה תיקנו על שם הכלי שנקרא אנמל, והוא מחזיק רביעית, וזהו השיעור צריך לנט' וכו', שעמב"ח], # [רצ"ע איך יש די מים ברביעית ליטול שתי ידיו ?],

מתני': המרוב צינור קטן, ורגילין לתלותו לסוף צינור גדול [ראה תמונה בשטל], הולך על פני כל הגג, ורגילין להפכו לכל (ראש) [גד. ררי"ף] שירט, ומרחיק קילוט [ה. ררי"ף] מים מן הכותל, ולשון מרוב [פ' נוטריקון, מר = טפת מים, זב] טפה של מים, זב דרך שם, כדכתיב (ישעיהו מ) כמר מדלי, לשון טפה, והלכך אין לו חזקה דאינו דבר קבוע, ואם החזיק צו בעל הגג ג' שנים ותלה אותו באויר חצר חצירו, אינו יכול לטעון החזקה, דכיון דלאו מילתא דקביעותא הוא לא קפיד בעל חצר חצירו ושחיק שנים ושנים, ויש אצל יש למקומו חזקה בגמ' מפרש לה,

המזחילה הוא צינור (הגדול מחזיק) [גדול המחזיק. ררי"ף] כל אורך הגג ומילתא דקביעותא הוא, הלכך יש לה חזקה דלא עבדי אינש דשחיק, אלא קפיד, ומדשחיק, איכא למימר הדין עם המחזיק, דודאי נמרה עגמו בדמים,

סולם המצרי קטן הוא # [אולי הוא מלשון מן המצר קראתי י-ה], הלכך אין לו חזקה דכיון דלאו מילתא דקביעותא הוא לא קפיד, ולא חש למחמת, והלכך אם נתן סולמו בחצר חצירו לעלות לגג ולשוככו אינה חזקה אין לו חזקה, ולצורית סולם גדול [שיש לו ד' שליבות או יותר. יבין] יש לו חזקה, [סולם בגימ' במונן, וזה שאומר שאם נותן צדקה רק בעת צרה דהיינו "מצרי" אין זה עושה לו חזקה כשרות, אבל אם נותן לשם שמים דהיינו לשם "צורי" עי"ז יש לו חזקה כשרות. דע"ד],

חלון המצרית קטנה היא, אין לה חזקה אם עשה חלון ככותל צימו להציט דרך שם ולשמור פרדסו וגינתו, והחלון פתוח לחצר חצירו והחזיק צה שלש שנים

אינה חזקה, דכיון דלאו מילתא דקביעותא הוא לא חש למחמת, אצל חס עשאו להאיר, שלא היה לו אורה מזד אחר, כי חס מכאן, יש לו חזקה דלשם קביעות עשאו, דאינו יכול להשתמש בציתו בלא אורה, וכל מידי דקביעות הוא חזקה, והכי אמר שמואל בגמ' ולאורה אפילו כל שהוא הוא חזקה,

ולצורית [חלון גדול שראשו של אדם נכנס בה] יש לה חזקה,

איזו היא חלון המצרית, כל שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה,

רבי יהודה אומר, אם יש לה מלבן [כעין מסגרת. יבין] הוא משקוף החלון מלמעלה ומלמטה מימין ומשמאל כעין פתח אף על פי שאין ראשו של אדם יכול ליכנס לתוכה, הרי זו חזקה:

גמ': מאי המרוב אין לו חזקה, ויש למקומו חזקה?

1. אמר רב יהודה אמר שמואל, הכי קאמר, המרוב אין לו חזקה מרוח אחר [תוס'] אם המרוב מונח בראש דרומי של מזחילה, וסוף שם מים, והחזיק צו ג' שנים, אינה חזקה, ואם צריך בעל חצר להשתמש שם, צריך זה לעקור מרובו מכאן, ולהניח בראש השני של מזחילה, דאין בעל הגג מפקיד בכך כלום, והלכך אין כאן קביעות להיות מונח לעולמים לרוח זה, והלכך לא חשש בעל חצר למחמת,

ויש למקומו חזקה משתי רוחות באחת משתי רוחות או צפוני או דרומי, שאם יעקרו מזד זה ייחשו צדד אחר, ואין בעל חצר יכול לעקרו לגמרי מן החצר, שהרי החזיק מיהא בחוך החצר, דלגבי אחת משתי רוחות, הוא מרוב מילתא דקביעותא, דסתם בית אי אפשר בלא מרוב, וכשעשה זה מרוב בחמה בחצר לשם קביעות עשאו, והיה לו לבעל החצר למחמת בחוך שלש, ומדלא מיהא הפסיד,

2. רבי חנינא אומר, המרוב אין לו חזקה שאם היה ארוך יותר מכדי צרכו, ותופס באויר חצר הרבה, מקצרו והיינו אין לו חזקה לארכו, אצל יש למקומו שהוא מונח שם חזקה דלא יעקרו ממקומו כלל, אפילו מזד זה לצד אחר, אלא באותו רוח שהחזיק ובאותו מקום הוא חזקה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו,

3. רב ירמיה בר אבא אומר, המרוב אין לו חזקה, שאם רוצה בעל החצר לבנות תחתיו בונה צנינו עד שמגיע למרוב ולא מצי טעין בעל הגג כי היכי דלחזיקי במקום המרוב אחזיקי נמי צמה שתחתיו שאם נותן רשות למלות מרובו באויר לא נתן לו קרקע שלו שתחת המרוב ולא שעבדו לו לבלתי עשות צו צרכו צין צין צין כל דבר הצריך לו,

אצל ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו אם צא לעקרו ולהצביע צנינו במקום שהיה המרוב אינו יכול לעקרו, דלמקומו מיהא יש לו חזקה,

[הני תלתא אמוראי לא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא, דילכך קי"ל כבבוליהו. חרדשי הר"ן].

אבני חן למסכת בבא בתרא

איתחור, רבי אושעיא אמר מעכב על צעל הגג, ר' חמא [אביו של אושעיא] אמר אינו מעכב דלא שעבר לו מימיו, אלא כל (ימי) [זמן ?] שהיו יורדין לתפסיו, אזל שייליה לרבי ביסא [אביו של ר' חמא], אמר להו מעכב,

דף נ"ט ע"א

[הארמו"ר ממאהש שלימ"א אמר לי הרבה פעמים ונה מצא חן, נה באטרעפט וויפיל חן].

תנן המזוהילה יש לה חזקה ובמאי דקמי' המרזב אין לו חזקה, קאמר אבל המזוהילה יש לה חזקה, **בשלמא למאן דאמר הנך תרת' [תוירין] # 1,2**, **שפיר** לשמואל דאמר אין לו חזקה מרזב אחת, שפיר אינטרדך לנימזר אבל המזוהילה יש לה חזקה, דדבר קציעות הוא, ואין רגילין לעקרה ממקום למקום, וכן דר' חנינא, שאם היה ארוך מקצרו, אבל המזוהילה יש לה חזקה, ואין מקצרין אותה,

אלא למאן דאמר גבי מחצו (תירוצ' # 3) דלמי אין לו חזקה, שאם רצה לבנות תחתיו בונה מאי שנא ממוחילה דקאמר יט' לו חזקה שאין בזיון מחמיה, מאי נפקא ליה מוניה לבשל ממוחילה אי בני בעל חצר חוסה, הא לא מפסיד מידי, ובעל חצר לא שעבד לו חצירו למזולתו, לדבר שאינו מוזק לו?
[ראה כוס הישועות בדרך צחות למה תלוי הקושיא על ר' ירמיה מפני שמורה שלפי ר' יהודה א"ש ור' חנינא מיתוקם שפיר],

הבא במזחילה של בנין אַבניס **עסקינן** [אבל מרוב סתמו של עין, ואין עושין אותו של בנין וכו'. תוס'], פ'י [מזחילה של בנין אבנים, ולא דוק, אלא לומר שבבית אחר בנין הכותל ואינו מעצמה, והיא רעועה מפני כן, והיא קרובה ליפול אם יגדל הכותל. רשב"א],

דאמור ליה לא ניהא לי שמענה תמיהה דתיתרע אשיתאי [שיתרועע כותלי. פ"י שירעד וינדנד] כלומר מוסיפה עלי תפול לקול מקצות [כמין פטיש שמסתתין בה אבנים] והגרון [קדרום] וכל כלי צדק בהצטות צניק, [לשון הרשב"ם ע"פ הפסוק במלכים א' ו' ו' תביית בהבנותי אכן שלמה מפסע בגדה וימקבו'ת והגרון כלילי כדול ל' אינשמע בבית בהבנותי],

אבל גבי מרזב, לא חשׁיב כל כך, אפילו הוּי של צנין, בונה מחסיו,
 אי נמי הא דקא מפליג בין מרזב למזחילה, היינו משום דקסם מרזב של עץ, וקסם
 מזחילה של אבנים,

אמר רב יחודה אמר שמואל, צינור של שופמן [של גג], [וצ"ע למה לא פירש של מי גשמים. רוד"ש] המקלה מים לחצר חברו, ובא בעל הגג לסותמו, בעל החצר מעכב עליו,

דאמער ליה [צירד לדעת אי מיידר בטוען כך או סגי באומרגא. רוד"ש] **בי**
היכי דאת קנית לך חצר דירי, למשדא ביה מיא, לדירי נמי
קני לי מיא דאינגרד להשקוט בהומתי, שעל מנת קנ נתרצתי לך, ודמי למקח
וממכר, שאני שעבדתי לך תצירי בשביל מימך, ואם אתה חוזר כך, אני לא אחזור בי.

קרי עליה רמי בר חמא קהלת ד והחוט המשולש לא במהרה ינתק [כמה היו שהן ואבותיהם ואבות אבותיהם היו תלמידי חכמים ולא קאמר עליהם חוט המשולש וכו', ראה תוס'], זה רבי אושעיא שאמר מקנו בנו של רבי חמא, בנו של רבי ביסא [היינו דתכתי [דברים ד ט] והורעתם לבנים ולבני בנך. תו"ח. רוד"ש]:

[שנינו במשנתנו] סולם המצרי אין לו חזקה: היכי דמי סולם המצרי? אמרי דבי ר' נאי, כל שאין לו ארבעה חווקין שלימות [פי' סולם שיש לה כמו ארבע דרגות] אשקליינ' ש:

אפילו רבי יהודה בסיפא, גבי חנוך, הולך מ"ק לפרש שיעורו,

אמר רבי זירא, למטה מד' אמות מקרקע בנים [פ'] שהחלוץ הוא למטה מד' אמות כשעומד בפנים בתוך הבית]. קסמי ממני' דחלוץ צורי 'יש לו חזקה [תוס'] דכיון דליכא מרמי שהוא גדול, וגומר ויכולין להסתכל ממנו בחצר יש לו חזקה, שלא היה זה מניחו לעשות, אלא ודאי ברשותו עשה.

ומכנגדן ד' אמות, ואם בא עבשיו אחד מהן לפתוח חלון זורי למטה מד' אמות מקרקע הבית שבו ויכול למחות צידו ומעכו של יפתח,

למעלה מארבע אמות מקרקע הציט אין לו חוקה דאין חצירו מקפיד, וכשצונה שכו אצו יוכל לעכב עלי, וולמר לו הרחק צניגן מן החלון שלי שלא תאפיל עלי, שיכול לומר לו קסום אצו שאין לך חוקה,

ואם אין לו חלון שם, וציקש עכשיו לפתוח חלון למעלה מד' אמות, ואינו יכול
למחות אין יכול שכן למחות בידו, ולמנעו,

ודוקא חלון זורי, אבל חלון המזרי, בין מלמעלה מד"א בין מלמטה אין לו חוקה, וגם אין יכול השכן למחות,

ורבי אילעא אמר, אפילו למעלה מארבע אמות אין לו חזקה ויכול למחות. אע"ג דליה חזקה יכול למחות, לנצתי עשות שכו שם חנו, כדמפרש טעמא לקמייהו זימנין דמותבת שרשיפא וקא חיות בציתי, ור' זירא לא חייש להכי, דלא חשיבי אינשי כולי האי, למיעבד הכי,

לימא [ר' יורא, ור' אילעא] בכופין על מדת סדום, קא מיפלגי אמן
[ב' מי שאינו] מהנה לחצירו, אע"פ שאין חסר צדק כלום [אם כופין אותו לעשות

אבני חן למסכת בבא בתרא

אשר עשה כלומר כמו שעשה לפתיחה בעלמא ולא עשאו לאורה. דברי דוד, מורי זרוב' פ' נח,

המובנה קמפלגין, דמר סבר לר"ז כופין דלמעלה מד' אין מניחין אותו למחות שהרי אינו חסר כלום, ומר סבר ולר"ז אילעא אין כופין ויכול למחות?

מהני: הויז' @ הוא כעין נקר או ראש קורה, הצולט מן העלייה לחוף, וראוי למחות בו חפציו עד טפח יש לו חזקה [חוס'] מי שיש לו כותל סמוך לחצר חצירו, והוא צו טפח צולט מכתלו לחצר חצירו, הויז' חזקה ואין בעל החצר יכול לזנות שם צנין לקסור את הויז', דכ"ל הא' לא הוה צנין ליה בעל החצר להוציא צו טפח בחצרו בלא רשותו, שהרי יכול למחות, כדקמני ואזיל, ומדלג מיחה בחוף ג' איכא למימר דברשותו הויז',

דף נ"ט ע"ב

ויכול למחות כלומר הצא להוציא צו טפח בחמלה לחצר חצירו, יכול למחות בו בעל חצר שלא למלואות אויר חצירו, ולא למרינן זה נהנה זה אינו חסר, דודאי איכא חסרון כדלמרינן בגמרא גבי צו פחות מטפח, דמגו דמשתמש בעל הגג ביוז, רואה בחצר ואיכא חיזק ראייה,

פחות מטפח אין לו חזקה (ש"ס) [ואם ? שאין זה נתינת טעם] יראה בעל החצר לזנות שם בונה, [דהא דלא ביהח] משום דלא קפיד, דבזרי מטפח לא חשיב, ואין יכול למחות בגמרא מפרש מי אינו יכול למחות בצי?

נב: אמר רבי אסי אמר רבי מני, ואמרי לה אמר רבי יעקב אמר רבי מני, החזיק במטפח החזיק בד',

מאי קאמר דמשמע דהכי קאמר, שאם החזיק בהוצאת צו ארוך טפח יכול להוציא כמו כן צו ארבעה (דכיון דהחזיק ביוז טפח החזיק נמי בארבעה ? או"י זה מיותר) ומילתא בלא טעמא הוא, שאם נתרצה לו בעל החצר בטפח לא נתרצה לו בארבעה?

אמר אביי, ה"ק החזיק ביוז שהוא רוחב טפח במשך ארבעה. טפחים. העקוב למישור] באורך ד' טפחים צולט מן הכותל לחוף, החזיק נמי ביוז שהוא ברוחב רחב (ג. ד"ס) על ד' אורך ארבעה] דכיון דהנין לו אורך של מקום חסוב נתרצה לו נמי ברחבו, דאין מקום חסוב בפחות מד' על ד', והוא הדין שאם החזיק ברחב טפח במשך עשרה, לא החזיק כי אם ברחב ד', אבל אם החזיק ברחב טפח במשך ג' לא החזיק ברחב ג' אלא מה שהחזיק החזיק ולא יותר :

[שנינו במשנתנו] פחות מטפח אין לו חזקה, ואינו יכול למחות: אמר רב הונא, לא שנו דאין יכול למחות אלא בעל הגג שהוא בעל הויז בבעל החצר דאינו יכול למחות בו ולומר אל תשתמש ביוז שלי, דמה הפסיד בעל הגג הלא, כשישתמש בעל החצר ויתלה ביוז חפציו לא יראהו לצעל הגג שהרי הוא תחתון לו, וליכא חיזק ראייה, ואי משום דממלא מקום הויז שעכשיו אין יכול בעל הגג למחות בו חפציו, להא לא חיישינן דכיון דאין לו חזקה ויכול זה בעל חצר לחסכו לויז אם יצטרך [למקומו. ד"ס] כל שכן שישתמש בו בעודנו תלוי באויר שלו,

לא דכ"ל ע"למא כופין, ושאיני הכא דאיכא חסרון [אף שהחלון למעלה מד' אמות] דאמר ליה [בעל הבית] זימנין דמותבת שרשיפא ספסל תותך # [אולי אין הפ' שיעשה בן למעשה, אלא כיון שיש באפשרות לעשות בן זה מפריע לו] וקיימת וקא חזית,

ההוא דאתא לקמיה דר' אמי רוצה היה לעשות חלון צורי למעלה מד' אמות, ומצירו היה מושה צידו, שדריה לקמיה דרבי אבא בר ממל,

[ראה יבמות קה. כי הריא יבמה דאתא לקמיה דרבי אמי הוה יתיב רבי אבא בר ממל קמיה, וכן בגדרים כא. אמר ליה רבי אבא בר ממל לרבי אמי אמרת לן משמיה דרבי יהודה נשיאה וכו', ועדיין לא ברור שהיה ראב"מ תלמידו של ר' אמי,

בעידן התלמוד כותב על רב אמי שחי בשנת 260 [זה בדור שני] ושמילא מקום ר' יוחנן בראש ישיבת סבוריה אחרי מות ר' אלעזר, אבל באינצקל. לחבמי התלמוד כותב שהיה בדור שלישי],

אמר ליה [רב אמי לר' אבא בר ממל] עביר ליה [עשה לו פ' הורה לו] כרבי אילעא [דיכול למחות] אלמא הכי הלכתא # [צ"ע למה שלח לראב"מ, כיון שצוה לו שיפסוק בר' אילעא, היה לו לר' אמי לפסוק בעצמו ?],

אמר שמואל, ולאורה אפי' כל שהוא, יש לו חזקה חלון העשוי ליכנס ממנו אור במקום אפל, לא צנינן חלון צורי אלא אפילו כל שהוא יש לו חזקה, דחלון העשוי לאורה מילתא דקביעותא, דכל הימים אדם נריך לאורה, וכיון שעשה חלון זה, לכל הימים עשאו, והיה לו לבעל חצר למחות בחוף ג', ומדלג מיחה איכא למימר דברשותו עשה, ומתני' לאו בחלון העשוי לאורה מיירי, אלא בחלון העשוי לשמור גנות ופרדסים דרך החלון:

[בתחלת פרשת נח צחר תעשה לתיבה, יש אומרים חלון, קשה למה לא אמר הכתוב בפירוש חלון, ותו דלקמן הוכירו בשם חלון ואמר ויפתח נח את חלון התיבה אשר עשה, ותו אשר עשה למה לי, ומה נפק"מ מזה שהוא עשאו? ונראה לתרץ ע"פ הגמ' פ' חזקת הבתים לענין חזקת החלון אמר שמואל ולענין אורה אפילו כל שהוא יש לו חזקה, פ' הרשב"ם חלון העשוי לבנוס מוננו האור במקום אופל לא בעינן צורת חלון, אלא אפילו כל שהוא יש לו חזקה, דחלון העשוי לאורה מילתא דקביעותא הוא דכל הימים אדם צריך לאורה בו, משמע דסתם חלון אינו מיקרי עשוי לאורה ואינו קבוע,

והנה כאן צוה הקב"ה שיעשה חלון שהוא לאורה, ממילא יהיה לו קביעות בתיבה, כי משפט דור המבול היה שנה תמימה, ונח לא עשה רק חלול בעלמא שהוא אינו לאורה אלא להכניס ולהוציא משם כי היה מקטני אמנה כדלקמן, וע"כ לא עשה דבר שהוא קביעות, ע"כ אמר הכתוב ויפתח נח את חלון התיבה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אי נמי הכי קאמרה מתני', אין לו חזקה לבעל הגג, וגם אינו יכול למחות בצעל
החצר אם בא לקבוע זמין סמוך לכתלו, דהא ליכא היזק ראייה,

אבל בעל החצר בבעל הגג יכול למחות שלא יוציא זין פחות מטפח
בתמלה,

אי נמי שלא ישמש בזיו שהוציא כצר, מפני שהוא עליון, וכשיצא להשמש בזיו.
ד"ס] יראה צעלילה זו בחצר, ואיכא היזק ראייה,

ורב יהודה אמר טעמא מפרש לקמיה, **אפילו בעל חצר בבעל**
הגג, אינו יכול למחות [תוס'],

לימא בהיזק ראייה קמיפלגי, דמר [ר' הונא] **סבר שמייה היזק,**
ומר סבר רב יהודה **לאו שמייה היזק,** והלכך אינו יכול למחות, צעל החצר
צבעל הגג?

לא דכולי עלמא שמייה היזק [מי שאינו שומר ענינו לכ"ע יבא לידי היזק,
וזה היה החסרון של בלעם שהיה הולך בגלוי עינים, לכן נפל, וחש"ב במדבר בר ד
נופל וגלוי עינים. דע"ר משם התפארת שלמה] [ולמה אומר ר' יהודה דאינו יכול
למחות], **ושאני הכא דאמר ליה** צעל הגג **לבעל החצר לתשמישתא**
לשום תשמיש לא חזי לי האי זין כל שהוא, שאלך ואעמוד עליו ואראה בחצריך
צעלילה זו, **למאי חזי למתלא ביה מדי** ולא חזי אלא למתלי צי חפצי,
וכשראיה לתלות מחדרנא אפאי ואשויט זרועי ותרלינא ביה ואחלה, דכיון
דיכולני לתלות בחזרת פנים, אם אסתכל בחצריך אהא נתפס כגנב, והלכך ליכא היזק
ראייה,

ואידך ורב הונא **א"ל זימנין דבעיתת** ליפול מן הגג, כשעמוד צעפת
הגג, ומשום לתלות דבר על הזין, ולא תהדר אפק, ולא תבזש מלהסתכל בחצריך, ולא
תהא נתפס כגנב,
דאפילו כי לא צעיתת טעון כך, ומאמר מחמת צעמחא לא אהדרנא אפאי, והלכך
איכא היזק ראייה:

מהני': לא יפתח אדם חלונותיו לחצר השותפין [לא יפתח
ראובן חלונות לחצר שיש לו שותפות בה עם שמעון] שיש לו (צשומפות) [שומפות
זה. ד"ס] משום היזק ראייה, וכל שכן לחצר חצירו, כדמפרש בגמרא,

לקח בית בחצר אחרת [וכותלו סמוך לחצר שמשותף בה] הסמוך לזה
החצר **לא יפתחנה בחצר השותפין** דאע"ג דיש לו חלק בחצר, אינו יכול
לרבות עליהם אכסנאין [ודיוורין לטרוח לבני החצר. ד"ס],

בנה עלייה על גבי ביתו, לא יפתחנה לחצר השותפין [פ' לא
יעשה פתח בביתו ביתו לתוך חצר השותפין] [מפני שמרבה עליהן הריסת הרגל
מדיווריו אותו בית. יבין],

שהרי (הוסיף) [מוסיף. ד"ס] דיוורין בחצר ומעריט על בני החצר שמרבה עליהן
הריסת הרגל,

אלא אם רצה בונה את החצר לפניו [פ' אחורי] **מביתו, [או]**
ובונה עלייה על גבי ביתו, ופותחה לתוך ביתו דכיון דדך פתח
שלו יוצאין לחצר, אין טורח לבני החצר, שאינו מרבה עליהן דיוורין, וכדמפרש בגמרא
שלא הוסיף על ביתו כלום, אלא חולקה לשנים, (שהרי כל ביתו יכול למלאות
אכסנאין) [דכלאו הכי יכול למלאות ביתו דיוורין. רר"ף, רע"ב], אם ירצה:

נב': **מאי איריא לחצר השותפין** [תוס'] (הרצ"ס. ד"ס), דלא יפתח
דמשמע (מפני) [דצשזיל. ד"ס] שהן רבים חיישין שלא יעשה להן היזק ראייה,
אפילו יחד (ראייה) נמי אסור להזיקו והלכך **אפילו לחצר חצירו נמי**
לא?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא לחצר חצירו דלא [יפתח
חלונות], **אבל לחצר השותפין** איכא למימר דשרי לפתוח **רא"ל סוף**
סוף הא קא בעית אצטנועי מינאי בחצר דכלאו הכי צעי אצטנועי
[שמעון] ממחצירו [מראובן או אם יש שם עוד שותפין] בחצר, שזה [ראובן וכו']
יכול לרשותו [לשמעון] דרך פתח ביתו הפתוח לחצר, ולא מוזקי ליה חלונות מיד,

קא משמע לן ממניחין דקמי לא יפתח **דאמר ליה** האי [שמעון] לבעל
החלונות [לראובן], **עד האידנא** כי הוה משתמש **בחצר, הוה בעינא**
אצטנועי מינך שלא תרואי [אתה ראובן לי לשמעון] דרך פתח ביתך, ואי
הוינא צבית, לא הוה צעינא לאצטנועי מינך, שהרי לא היו עושין פתח כנגד פתח,
דקדמי ממניחין [לקמן ב.], אבל **השתא, אפי' בבית נמי בעינא**
אצטנועי מינך כדי שלא תרואי דרך חלונותיך שהן גבוהות, [תוס'],

א"י [ללשון ראשון אומר שמעון שעד עכשיו "כשהייתי" אני בחצר הייתי צריך
להזהר וכו'] ולהא"י אומר לו השותף שעד עכשיו "כשהייתי אתה" ראובן בחצר
הייתי צריך לזהר] עד האידנא כי הוית [אתה ראובן] בחצר צעינא [אני שמעון]
לאצטנועי מינך, כי הוית צבית לא צעינא לאצטנועי מינך, השמא אפילו כשאתה
צבית, צעינא לאצטנועי מינך [דרך חלונותיך שהן גבוהות],

ת"ר, מעשה באדם אחד שפתח חלון [ות'] [י' חלונותיו] והיה עושן
שעשה צרכות בני חצר **לחצר השותפין, ובא לפני ר' ישמעאל בר**
רבי יוסי, אמר לו החזקת בני החזקת סגר לה לאלתר הויה חזקה
דכיון [דצפנינו] [דצפנינו. רש"י] החזיק ופתח, אם אימא דשלא צרכות עשה היה לו
למחות, והיינו דאמרינן בפירקין לעיל (דף מא) כמאן כרבי יהודה וכו' ישמעאל
(וכרבי) [צר רבי] יוסי דאמרי כל צפנינו לאלתר הויה חזקה, ואין הלכה כן,

(ו. ד"ס) **בא לפני רבי חייא, אמר יגעת ופתחת** [לך] **יגע וסתום**
דלא הויה חזקה עד שלש שנים,

אמר רב נחמן

דף ס' ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

נב: מנהגי מילי? א"ר יוחנן, דאמר קרא, במדבר כד וישא בלעם את עיניו, וירא את ישראל שוכן לשבטיו ראה היאך שוכנים, ולפיכך אמר מה טובו אהליך וגו', מזה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה ומחנה ישראל כחצר השותפין דמי, דלא היה רה"ר אלא במחנה לוי, כדאמרינן במס' שבת (דף נז), אמר ראובן הללו שתשרה עליהם שכינה מדכמיז החס מה טובו אהליך קדיין [מסיפיה דקרא דריש דכתיב ותהי עליו רוח אלהים. תוס']:

[שנינו במשנתנו] היה קטן לא יעשנו גדול: סבר רמי בר חמא לבימר דמאי דקמיני היה קטן לא יעשנו גדול, היינו, דאי הוה פתח בר ד' אמות רחב לא לישווייה בר תמניא, לא ירחיבו לח' אמות, דקמפסיד לבעלי החצר דקא שקיל השתא תמניא אמות בחצר כנגד כל הפתח, באורך ארבע אמות רחוק מן הפתח, כדאמרינן בפרק ראשון (לעיל יא) היה רחב שמונה נטל שמונה אמות באורך החצר [פ' דהיינו] כנגד רוחב כל הפתח, ואילו מעיקרא לא היה שקיל אלא ארבע אמות, אבל לנטיעות לא היה חיש רמי בר חמא, דמי היכי דמנטעי מפתח קטן מנטעי מפתח גדול,

אבל בר תרתי דשקיל נמי ד' אמות בחצר, כבר ארבעי כדאמר' נותן לכל פתח ארבע אמות לישווייה בר ארבע(ה. הע"ל) דלא מפסיד לחצריה מידי דמעיקרא נמי הוה שקיל ד' אמות בחצר שפיר דמי' דהשתא נמי לא שקיל אלא תמני בחצר כמעיקרא, ולאנטעי נמי לא חיישינן, דמה לי ח' אמות צפתה אחד, מה לי ח' אמות חלוקות לב' פתחים, בשני מקומות, מ"מ ח' אמות יש לו פתוחות לחצר,

א"ל רבא, מצי א"ל, בפיתחא זומרא, מצינא לאצטנועי מינך כשהוא נעול יכולני להשתמש בחצר, א"ע להשתמש שלא כנגדו, בפיתחא רבה אבל בשני פתחים לא מצינא אצטנועי מינך כל כך, דאפי' אם האחד נעול השני (יהיה. ד"ס) פתוח:

[שנינו במשנתנו] אחד לא יעשנו שנים: סבר רמי בר חמא לבימר, בר ארבעי [פתח של ארבע אמות] לא לישווייה תרי בני תרתי תרתי [שני פתחים של שתי אמות], דקא שקיל תמני בחצר [שגם פתח של שתי אמות נותן ד' אמות בחצר], אבל בר תמני לישווייה בני ארבעי ארבעי שפיר דמי,

א"ל רבא, מצי אמר ליה בחד פיתחא מצינא אצטנועי מינך, בתרי, לא מצינא אצטנועי מינך:

[שנינו במשנתנו] אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח: דא"ל סוף סוף הא בעית אצטנועי מבני רה"ר שרואין צדיק דרך פתח הבית, ורוכבי סוסים וגמלים, רואין צדוק חלונותיו:

מתני': אין עושין חלל תחת רה"ר ואע"ג דמקבל עליה כל היקא

ולסתום אס המזיק בחלון ג' שנים בחצר השותפין, וצא חצירו וסתמו שצנה כותל כנגדו והוא שמק לאלתר הוי חזקה לזה הסתם שלא יפתח עוד חצירו אלא ברשותו, וחזקה ג' שנים שהיה חלוני פתוח אינה כלום, מאחר ששם כשסתמו זה, שאין אדם עשוי שפותמים אורו בפניו, ושותק ומדשקן אודיו אודי ליה, דשלא כדין המזיק מעיקרא:

[שנינו במשנתנו] לקח בית בחצר אחרת, לא יפתחנו לחצר השותפין [תוס']: מאי טעמא? מפני שמרבה עליהם את הדרך שוב [דריסת רגלי. ררי"ק] בני אדם [ה. ררי"ק] וינאין ונכסין עכשו בחצר, יותר מבתחלה, וליכא נגיעות כדמעיקרא,

אימא סיפא, אלא אם רצה בונה את החדר לפנים מביתו, [אז] ובונה עלייה על גבי ביתו, והלא מרבה עליו את הדרך צננין עלייה זו, שלא היתה שם קודם לכן, והוא מכניס לתוכה דיוורין, לצד דיוורין שצנניו, אע"פ שכולן נכנסין ויוצאין דרך פתח ביתו, הרי נתרבו נכנסין ויוצאין בחצר?

אמר רב הונא מאי צונה החדר דקמיני מתני', לא צונה ממש כדקאמר, אלא חדר שחלקו בשנים שחלקו לחדר שלו לשנים, שעשה מחיצה באמצעיתו להשיב שם דיוורין מרובין, דבדבר זה יש לו רשות, שיכול למלאות כל ביתו דיוורין,

ומאי עלייה, אפתאי יציע מפרשין? [לקמן (פרק המוכר את הבית) אפתא, ואמרינן, ג' שמות יש לה, 1. יציע 2. גלע 3. ותא, ומוכח החס מקראי דהיינו צנן נמוך צדי הבית, או מאחוריו, ואינו שווה לגג הבית, ומתני' הכי קמי [פ' ומפרש המשנה כן, אם רצה בונה את החדר לפנים מביתו, לא שבונה חדר חדש אלא החדר שיש לו כבר מאז לפניו מביתו בונה אותה, ע"י שבונה עליה על גבי ביתו, שחולק אותה החדר בגובהה] וצונה עלייה על גביו דההוא חדר שלפנים מציתו, דהיינו נמי שחלקו בגבהו, ועולה דרך ארובה מן החדר להדיא עלייה, דהיינו יציע, שהרי אחורי הבית הוא והלך קרוי יציע, וגם גבי יציע אשכחן כי האי גוונא, תחמיס שנים ושלשים, כדכתיב הללע התיכונה וכתיב וכלולים יעלו על התיכונה, ומן התיכונה וגו' (מלכים א' ו), והלך אין כאן תוספת צנן כלל, לא בחדר ולא בעלייה, דחדר היינו שחלקו רחבו של חדר ועשאו שני חדרים קטנים, וכן עלייה שצנה מעויצה באמצעית גבהו של חדר, ונמצאת עלייה צנויה מאליה:

מתני': לא יפתח אדם לחצר השותפין אפילו היכא דיש לו (חזקה) [חלק צו. ררי"ק] פתח כנגד פתח, וחלון כנגד חלון אלא משהו ירחיק זה שלא כנגד זה (ועטעס) [ועטעמא. ד"ס] משום נגיעות, כולה מתני' מפרש בגמ', היה קטן לא יעשנו גדול, אחד לא יעשנו שנים,

אבל פותח הוא לרה"ר פתח כנגד פתח, וחלון כנגד חלון, היה קטן עושה אותו גדול, ואחד עושה אותו שנים:

אבני חן למסכת בבא בתרא

זיל קוין, א"ל הא מר נמי אית ליה, א"ל זיל חזי אי קוין דידי
אם שלי קנז כנר קוין דידך, אי לא קוין דידי לא תקוין את,

מעיקרא מאי סבר ולכסוף מאי סבר? מעיקרא סבר ניהא
להו לבני רה"ר דיתבי במוליה, כיון דחזא דקא מעכבי הצין
ששציל כנודו שומקין על שלו שדרר קצייה,

וליימא ליה זיל קוין דידך ואמאי א"ל זיל האידנא כי והדר אקוין
דידי, משום דריש לקיש דאמר צפניה ב התקושושו הסר קש מזין
עינד מחלה כמו לקושש קש (שמות ה) כלומר קשוע ענמן וקושו קשוט
עצמן ואח"כ קשוט אחרים:

[שנינו במשנתנו] אבל אם רצה כונס לתוך שלו ומוציא: איבעיא
להו, כנס לתוך שלו ולא הוציא עכשיו זיין, מהו שיחזור ויוציא
לאחר זמן, מי אמרין דויתרה לבני רה"ר ואזד כמו או לא,

ר' יוחנן אמר, כנס מוציא, וריש לקיש אמר כנס אינו מוציא
קס"ד לא יוצא עוד זיין דאזד כמו,

א"ל רבי יעקב לר' ירמיה בר תחליפא, אסברה לך* להוציא
כ"ע לא פליגי דמוציא, כי פליגי להחזיר בתלים למקומן,

ואיפכא איתמר [נ"ל דאינו מגיה הדברים ומשבש כל הגירסא וכו']. ראה
רש"ל [דמוקמין לרבי יוחנן כר"י דהלכתא כוותיה, וק"ל כרז יהודה צחק ר'
יוחנן אמר אינו מחזיר, וריש לקיש אמר מחזיר, ר' יוחנן
אמר אינו מחזיר משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה מצר
שצין שמי שדוס שהחזיקו בו רבים והסא גמי הרי החזיקו צחק כנסה
אסור לקלקלו,

וריש לקיש אמר מחזיר, הני מילי היכא דליכא רווחא, הכא
הא איכא רווחא כשיחזיר בתלים למקומן אכתי איכא כל רומז רה"ר, וקסם
רה"ר מרווח הוא:

[ראה במהרש"ל ומהרש"א שנתקשו בלשון "אסברה לך וכו' ואיפכא איתמר"
ועוד, וזה סיכום דבריהם, לפי המהרש"ל מחלוקת ר"י ור"ל הוא, דר' יוחנן סבר
דמוציא זיין אבל אינו מחזיר הכותל, ור"ל סבר דאם היה ההלכה דאסור להחזיר
גם להוציא זיין אסור, אלא שניהם מותרין, ולפי המהרש"א סבר ר"י דאם היה
מחזיר הכותל הרי לא נשאר מציאות להוציא זיין שהרי עכשיו מציאים לרשות
הרבים אלא כיון שאסור להחזיר לכן יש מציאות להוציא זיין, ור"ל סבר דמותר
להחזיר ולכן אומר אסור להוציא פי' לאחר שהחזיר אינו מוציא עוד. אבל בעצם
פסקם של ר"י ור"ל אין נפק"מ בין המהרש"ל והמהרש"א. א"ח].

[שנינו במשנתנו] לקח חצר ובה זיין וגוזזטראות הרי היא
בחזקתה: אמר רב הונא נפלה אי נמי [גרסינן ?] ואם נפלה ולא

דאמי מחמתיה, שאין רגום של בני אדם ליוק ולידך לדין על עסקי (ממונו)
[ממונס. ד"ס], ומפרש ואזיל מה הוא אותו חלל בורות שיחין ומערות,

ר"א מתיר אלא שיכסהו כיסוי חזק כדי שתהא עגלה מהלכת
וטעונה אבנים דר"א אזל צמר השתא, ולא חייש לשמא היום ולמחר יכלה
הכיסוי ויפול, והכי אמרינן (בבבא קמא דף נב) [לעיל סוף פרק ז'. רש"ש והוא
לעיל דף כ"ז ע"ב, וראה ד"ס],

אין מוציאין זיין קורות קטנות וגוזזטראות קורות גדולות הבולטות מן
הצית למוך לרה"ר ואיכא למיחש פן יכשלו בהם בני רה"ר, והלכך אין מוציאין,
דהא כל בני רה"ר לימנהו גציה דלימנהו, אלא אם רצה כונס לתוך
שלו את כותלו ומניח מקרקעו למוך כשיעור הוצאת זיין ומוציא,

לקח חצר ובה זיין וגוזזטראות הבולטות לרשות הרבים הרי זו
בחזקתה דטענינן ללוקח, ואומרים אימר כונס לתוך שלו היה, אצל המוכרה לו
שהוציא הזיין, הוא היה צריך להציא עדים שכנס לתוך שלו, או שיטעון (שני חזקה
החזקתי וכנסתי לתוך שלי) [הכנסתי לתוך שלי והחזקתי שני חזקה ?], דהוא לא
חזקה שיש עמה טענה,

אצל לוקח לא צריך למיטען מיד, אלא כך לקחמיה, וא"כ לטעון היאך הוציא המוכר
את הזיין לתוך לרה"ר, דטענינן לירש וטענינן ללוקח:

נב: ורבנן דאסרי [לעשות חלל תחת רה"ר] סברי, זימנינן דמפחית
ולאו אדעתיה לא אזלינן צמר השתא, וחיישינן, משום דזימנינן דמתלעי ממכו
ויפחית, ולאו אדעתיה דעובר צרה"ר, ויעבור ויפול:

[שנינו במשנתנו] אין מוציאין זיין וגוזזטראות וכו': ר' אמי הוה
ליה זיזא דהוה נפיק "למבואה" מוציא למבואה, והמזוי מקום הלון כל
בני החצירות הוא, וההוא גברא נמי הוה ליה זיזא דהוה מפיק
"לרה"ר" (הוה קא מעכבי עליה בני רה"ר (שטפיו) [שענפיו. ד"ס]
מויקין לגמל ודוכבו), אתא לקמיה דר' אמי, א"ל זיל קוין,

אמר ליה, והא מר נמי אית ליה, [ענה לו ר' אמי] דידי למבואה
מפיק, בני מבואה מחלין גבאי, דידך לרשות הרבים מפיק,
מאן מחיל גבך:

ר' ינאי הוה ליה אילן הנוטה לרשות הרבים, הוה ההוא
גברא דהוה ליה נמי אילן הנוטה לרשות הרבים, אתו בני
רשות הרבים הוו קא מעכבי עילויה, אתא לקמיה דר' ינאי,
א"ל

דף ס' ע"ב

זיל האידנא שהיה רוצה לקשט ענמו מחלה כדלקמן ותא למחר,

בליליא שדרר קצייה לההוא ידידה, למחר אתא לקמיה, א"ל

אבני חן למסכת בבא בתרא

גרס[נין ?] שאם נפלה חוזר ובונה אותה להוציא זיזין כמחלה [תוס']

מיתבי [להקשות על רב הונא], אין מסיידין בית משום חלל בית המקדש ואין מכיירין זרות שר צדק, וי"מ דהיינו נמי סויד חלל שהסויד לבן יותר, ואין מפיידין זרות של מיני צבעונים בזמן הזה [משום חורבן ביהמ"ק],

לקח חצר מסוידת מכוירת מפויחת, הרי זו בחזקתה, נפלה אינו חוזר ובונה אותה חלל כל בנין שאינו ראוי לעשות כמחלה, אם היה לו ונפל, אינו חוזר ובונה, וגבי הוצאת זיזין לרה"ר נמי כיון דאי אפשר להוציא כמחלה, אם נפל אינו חוזר ומוציא? איסורא שאני מהזיקא,

ת"ר, לא יסוד אדם את ביתו בסיד, ואם עירב בו חול או תבן מכהה לבגדו מותר, ר"י אומר עירב בו חול הרי זה מרכסיד בנין חזק וטוב ואף על פי שמסמיר קמח ואסור, תבן מותר,

ת"ר, כשחרב הבית בשניה, רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין, נטפל להן ר' יהושע, אמר להן בני, מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין, אמרו לו נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח, ועכשיו בטל, נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח, ועכשיו בטל,

אמר להם, א"כ לחם לא נאכל, שכבר בטלו מנחות, אפשר בפירות ופה אמרת ונפרש גם מן הלחם, פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים, אפשר בפירות אחרים שאין מציאים ביכורים חלל מו' המינין,

מים לא נשתה, שכבר בטל גיסוך המים, שתקו [תוס']

אמר להן בני ! בואו ואומר לכם, שלא להתאבל כל עיקר, אי אפשר שכבר נגזרה גזירה חורבן ונמייצנו להמאכל, דכתיב שישו אתה משום כל המתאבלים עליה (ישעיהו סו) [בקיבוץ גלויות תשמחו בה ותשישו בתוכה שתראו בבנינה כמו שראיתם בהרבה והתאבלתם עליה. רד"ק. וראה תענית ל' ע"ב שדורשין על פסוק זה מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה ושאינו מתאבל על ירושלם אינה רואה בשמחתה],

ולתאבל יותר מדאי אי אפשר, שאין גזרין גזירה על הצבור, אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה, דכתיב מלאכי י' ב' במארה אתם גארים קבלתם עליכם בגזירת ארור, להציא המעשר אל בית הארץ, דכתיב במלאכי (ג) הביאו את כל המעשר וגו', ואעפ"כ ואפי' אתם קובעים אתם גוזלים את המעשר ואת המרומה, דכתיב אתם ואמרתם כמה קצענוך המעשר והמרומה,

ואתי אתם קבעים ה' בולן' כלומר וכל הקהל כולו קיבלו את

הגזירה, ומסתמא אם לא היו יכולין לעמוד בה לא היו מסכימין, וזיזין ככולן, חלמא לא חשיבא גזירה, אא"כ ריבן יכולין לעמוד בה,

אלא כך אמרו חכמים מסקנא דמילמיה דרבי יהושע היא,

1. סד אדם את ביתו בסיד, ומשייר בו דבר מועט, וכמה? אמר רב יוסף אמה על אמה, אמר רב חסדא כנגד הפתח,

2. עושה אדם כל צרכי סעודה, ומשייר דבר מועט, מאי היא, אמר רב פפא, כסא דהרסנא קערה של מאכל דגיס מטונגין בשמן צולת,

3. עושה אשה כל תכשיטיה ומשיירת דבר מועט, מאי היא? אמר רב בת צדעא טפ"ל שרגילות [הגשים. רע"י] לסוד שם ולהשיר שערך,

שנאמר תהלים קלו' ה' אִם-אֶשְׁכַּח יְרוּשָׁלַם תִּשְׁכַּח יְמִינִי ו תִּדְבַּק-לִשְׁוֹנִי לְחִפִּי אֶסֶל אֶזְכְּרֶנּוּ אֶסֶל אֶעֱלֶה אֶת-יְרוּשָׁלַם עַל רֹאשׁ שְׁמִחָתִי וְגו' חוללו קאי,

[ואם תאמר אמאי נקט הגר' תלת מילי דוקא? וי"ל לפי שכל אדם מוכרח להגך תלת מילי דהיינו לחם לאכול, ובגד ללבוש, ובית לדור בו וכו'. תורת חיים עיי"ש],

מאי על ראש שמחתך? אמר רב יצחק, זה אפר מקלה אפר הכירה השופה באש קרוי קן, ומשום דליכא [נמי. ד"ס] אפר פרה (נמי) הולך לפרש קן* שבראש חתנים [ראה בתורת חיים שיש גם רמז בהאי קרא למה שנוהגין בליל פסח לאכול ביצים וכו' לחורבן עיי"ש],

* [לא הבנתי וכי צריך לומר לנו שאין זה אפר של שריפת פרה, וגם באמת וכי יש חילוק איזה אפר נותנים על ראש החתנים? וראה בתורת חיים שכתב על פי' הרשב"ם כאן "וזה נראה דחוק". והוא פירש שהמעם שנותנים אפר הוא שבזמן שביהמ"ק היה קיים היו נותנים עטרות שונות בראש החתנים, ולכן עכשיו שחרב ביהמ"ק נותנים האפר במקום העטרות. עיי"ש].

א"ל רב פפא לאביי, היכא מנח לה? במקום תפילין, שנאמר ישעיה סא ג' לְשׁוֹם אֶל-לְאֲבָלֵי צִיּוֹן, לְתַת לָהֶם פֶּאֶר תַּחַת אֶפֶר מְכַלל שְׁהוּ רִגְלֵיךְ לִיתֵן אֶפֶר בְּמָקוֹם פֶּאֶר, דהיינו תפילין, כדכתיב פאךר מנחש עליך (ישחאל כד),

וכל המתאבל [אבילות הוא שנותן לב להתבונן בהאבדה] על ירושלים, זוכה ורואה [אינו אומר שיובה ויראה, הרי שיש גם איזה תשלום גמול מידית] בשמחתה, שנאמר ישעיה סו' י' שִׁמְחוּ אֶת-יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָּהּ כִּלְאִהֲבָהּ שִׁישׁוּ אֶתְּהָּ מִשׁוֹ כִּלְאִהֲמִתְּאֲבָלִים עָלֶיהָ וְגו',

תניא אמר ר' ישמעאל בן אלישע, מיום שחרב בית

אבני חן למסכת בבא בתרא

* # [ד"ה ואל יהיו מזידין. דמשום דלא יוכלו לעמוד זה יצטלוה וכו' פ' אין הפירוש כאן כבשאר מקומות ששם הפירוש שלא נאמר להם שהוא איסור, דמוטב שיעשוה בשוגג ולא יעשוה במזיד, רק כאן הפירוש שכיון שאם נגזור יהיו מזידין שהרי זה דבר שאי אפשר שלא לישא נשים לכן לא גזרו גזירה זו כלל, שלגזור גזירה שאנו יודעין שלא יקיימו אותה זה גורם הריסות הדת, אבל באמת אם לא ישאו נשים יבואו לידי זנות וכדומה, ואולי זה כלול במה שאמר ואל יהיו מזידין].

[אמרין ביבמות סד. במשנה נשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה אינו רשאי לבטל ויתן כתובה, וכתב דלפי מה דאמרין הכא שדין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה וכו' הלכך לכל הפחות אין כופין להוציא. עיי"ש, וראה באה"ע סימן קנר סעיף י'.]

פרק רביעי המוכר את הבית

דף ס"א ע"א

[המשנה בא ללמדנו שהמוכר את הבית, לא מכר כל דבר חשוב בפני עצמו, ומונה ג' דברים שיש להם חשיבות כזה, יציע, חדר, גג].

מתני': המוכר את הבית סתם, לא מכר יציע [ויקרא צלע לפי שהוא בצלע הבית, ויציע לפי שהוא מקום צנוע. מצודות] דגמלא מפרש, (ואינו) [שאינו] ככלל בית, ואע"פ שהיא פתוחה הניע לתוכו של בית, דאיכא למימר דכיון דתשמישו לבית, מכרו עס הבית, אפ"ה אינו מכור,

ולא את החדר [החדר היה סברה לומר שהוא כלול עם הבית], שלפנים דימנו אע"פ שהא לפנים מן הבית [שנכנסין להם דרך הבית], ופסחו למוכו (ודריסמו) [ודריסמו. ד"ס] לבית, דכיון דאין תשמישו כשל בית, שאינו עשוי אלא להניע עס תפציו, לשמור כמין מיצה, הלכך אינו ככלל בית,

ולא את הגג, בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים **הי** משז פני עמנו ולא נטיל אגז בית, ר' יהודה אומר אם יש לו צורת פתח [מבית לגג. יבין, דמקף ליה מעקה או מחיצה משלש רוחותיו קא, דכי אית ליה צורת פתח חשיב למעמיה דר' יהודה, דאי לא מקף ליה מג' רוחותיו כי אית ליה צורת פתח מאי חשיבותיה, חבל על דלית ליה ביתא, ותרעא לביתיה עביד, אלא לאו דמקף ליה. יד רמה], אע"פ שאינו גבוה י' טפחים, אינו מכור:

המקדש, דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכול בשר ולא לשתות יין, אלא אין גוזרין גזרה על הצבור, אא"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה,

ומיום שפשטה מלכות הרשעה, שגזרת עלינו גזירות רעות וקשות, ומבטלת ממנו תורה ומצות, ואין מנחת אותנו ליכנס לשבוע הבן מילה שהיא לסוף ז' ואמרי לה לישוע הבן [ראה ד"ס דלכאורה תיבות אלו אינם שייכים כאן, שהרי ישוע הבן הוא פריון הבן, וזה אינם יכולין לבטל, שהרי הוא יכול ליתן החמשה שקלים לכהן בשוק ואך ידעו שהוא נותן בשביל פריון הבן, אלא נגזר לכאן מב"ק פ' ע"א עיי"ש],

[כתב בהגהות מיימוניות דעל כל פנים נשאר מזה ש"דין עלינו שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה כו', שאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה שהדין הוא שתצא בלא כתובה, אבל לאחר החורבן לכל הפחות אין כופין להבעל להוציא. דע"ד],

[ג"ל ע"ד שקורין לסדר נזיקין סדר ישועות, ה"ג קורין ליום המילה יום ישוע הבן כי מוזיקין אותו, שהרי משו"ה אין אומרים שהשמוחה במעונו משום דאיכא צערא לינוקא ע"כ הוה כעין חזק הבן קורין לו ישוע הבן. חתם סופר].

דין הוא שנגזור על עצמנו, שלא לישא אשה ולהוליד בנים [אף שניחוש להרחורי עבירה, בידם לגזור בשב ואל תעשה. רוד"ש], [דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה. תורת חיים], [תימה והא כתיב פרו ורבו? ושמואל על אותן שכבר קיימו פריה ורביה קאמר, והיינו זרעו של אברהם כלה, שלא יוליד אלא בן ובת. תוס'] ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאליהו צעני טו"ז * [פ' בשב ואל תעשה] ולא ע"י עובדי כוכבים, ומזאת לא יצטלו עוד,

אלא הנח להם לישראל, מוטב שיהיו שוגגין * צמה שלוקמין נשים שאינם קטורים שיש אסור בדבר" וע"ז אומר מוטב שיהיה כן] ואל יהיו מזידין דמשום דלא יוכלו לעמוד זה יצטלוה, ונמצאו מזידין*, הלכך לא גזרין [תוס']:

* # [ד"ה ונמצא זרעו של אברהם כלה מאליהו. צענין טו"ז וכו' אתמהא !! לא הבנתי איך יכולים לומר כן שיכלה כל הכלל ישראל בשביל שיש תקופה שהגויים אינם מניחים אותנו לקיים המצוות? וקורא לזה "בענין טוב"? ונראה לי שהוא בדרך גזומא ורק רוצה לבטא צערו על מה שהגויים הרשעים אינם מניחים אותנו לקיים המצוות, ומגדיל הגזומא לפי גודל הצער, אבל ודאי אין הכוונה לעשות כן למעשה].

* [מוטב שיהיו שוגגין וכו' ראה שו"ע או"ח ס' תר"ח סעיף ב' ברמ"א וה"ה בכל דבר איסור אמרין מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודוקא שאינו מפורש בתורה אע"פ שהוא דאורייתא, אבל אם מפורש בתורה מוחין בידם],

אבני חן למסכת בבא בתרא

שכל חג' קומות היה רחבן בסך הכל 17 אמות אלא שהתאים שביניהם היא משתנה מקומה לקומה,
שבתחתונה היה התא 5 אמות וכותל החיצונה היתה 5 אמות, אבל הכותל הפנימית היתה 7 אמות, התא השניה היה רחבה 6 אמות ו 11 אמות הנשארות היה חלוק 5 לכותל החיצוני, 6 לכותל הפנימי, והתא השלישית העליונה היה רחבה 7 אמות ו 10 האמות הנשארות היה חלוק 5 לכותל החיצוני ו 5 לכותל הפנימי,
ונמצא שכותל הפנימי של התאים שלצד ההיכל, בצדו שלתוך התאים היה נראה כמדרגות, שבכל קומה היה מתרחבת אמה אחת. וראה הציור בא"ס,
אבל ראה שם ביחזקאל מא ו שחרד"ק לא פירש כרש"י, ולפ"ז אולי הפירוש שגם בכותל המערבי שהיה לצד העזרה לא עשו חורים, והיו מחלקים האמה העודפת, חציה להושיב הקורה לצד מערב וחציה לצד מזרח, וכן ציירתי בגמ' שלי לפני הרבה שנים,
וראה יומא נב. תוס' ד"ה כותל, וז"ל אי נמי נראה לר"י שהמגרעות היו בכל התלים בכותל ההיכל ובשלשת כותלי התא, וכותל ההיכל היה למטה ו' אומות ומחצה וכו'. וצריך לימוד שם

2. **צלע דכתיב** ביחזקאל [ראה תוס' מג"ל דצלע היינו יציע], יחזקאל מא ו **והצלעו ת צלע אל צלע** ופסטיה דקרא תמאס מיירי **שלו ש ושל שים פעמים** [פי' כך היו מספר הצלעות (החדרים) ה' לצפון וה' לדרום ואחד למערב הרי י"א, והיו ג' זה על גב זה הרי ל"ג],

3. **תא, דכתיב** יחזקאל מ ו **והתא קנה אחד ארך וקנה אחד רחב** היינו שש אמות שכן מדת הקנה, כדמפרש ביחזקאל, וליציע המיטונה קאי דהוא שש אמות ו**בין התאים** [כותלים המפסיקים בין התאים עוביים ה' אמות. רש"י יחזקאל] **חמש אמו ת,**

ואי בעית אימא, מהכא נפקא לן דתא היינו בנין שאחורי בית דהיינו יציע, דקמשיב תא אחורי ההיכל, **כותל ההיכל שש** עובי הכותל שאחורי בית קדשי הקדשים . כותל ההיכל - שש כו' - משנה (היא. ד"ס) נמשכת מדות דקמשיב אורך ההיכל מן המזרח למערב מאה אמה כותל האולם חמש כו' ומדקא חשיב תא לבסוף ש"מ היינו יציע, **והתא שש** חללו של תא מן המזרח למערב **כותל התא חמש** כותל מערבי שלו עבוי חמש,

אמר מר זוטרא הא דתמן לא מכר את היציע, [והוא דליכא] **והוא דהוי ארבע אמות ד' אמות על ד' אמות** חשבו צפני עגמו, ואי לא לא [אינו חלוק מן הבית],

אמר ליה רבינא למר זוטרא, לדידך דאמרת עד דהוי ארבע אמות, אלא מעתה גבי בור דתנן,

גמ': מאי יציע? הכא [בבבלי] **תרגימו אפתא** אפנטמ"ן בנין נמוך אלל הנית מלדו או מאחורי, **רב יוסף אמר (ברקא) [ברקא. כצ"ל בר"ש, כמו בעירובין מו, וכן הביאו בערך, וכ"ה בר"ף. רש"ש] חלילה** איהו נמי כמין אפתא סמוך לבית, אלל שעשו חלונות חלונות לניו לודר"ש צלע"ו, והיינו לשון חלילה על שם (שכמליו) [שכמליו. ד"ס] חלול [פי' מעוקב] כל (סביביה) [סביביו. ד"ס], ועשו חלונות, כן נראה צעני,

למאן דאמר אפתא לא מזדבנא [בשמוכר בית סתם אינה נמכרת עם הבית], **כ"ש ברקא חלילה לא מזדבנא** דאינו מכור, דלן משמישו דומה למשמישו של בית כלל, שהרי לניו עשו ולהקר שם, **למ"ד ברקא חלילה, אבל אפתא מזדבנא** שהוא סתם כבית, דמי משמישו למשמש דבית טפי, ומזדבנא בכלל בית,

תאני רב יוסף, שלש שמות יש לו [איציע דקרא קאי [דלשון תורה לחוד, ולשון חכמים לחוד], דיציע דמשנה כבר פירש רב יוסף גופיה דהוי ברקא חלילה, ויציע דביהמ"ק לא מצינו בשום מקום שהיה עשוי כמין חלונות. תוס'], **יציע, צלע, תא,** [כן היה בבית ראשון, ובבית שני, וביהמ"ק העתידי ליבנות במהרה בימינו].

1. **יציע, דכתיב** מלכים א ו **והיציע התחתונה חמש פאמה רחבה והתוכנה שש פאמה רחבה והשלישית שבע פאמה רחבה** פי מגרעו ת [כניסת החומה נתן לבית סביב. רש"י מלכים] נתן לבית סביב חציה לבלתי אהו בקירו ת הבית, ג' [יציעות] היו זו על גב זו (כו. ד"ס) וכל אחת ואחת מרחבת אמה ממזרחת, בשביל שהיו כונסין את החומה [של צד מזרח] אמה, להשיב ראשי קורות של תקרה, המפסקת בין יציע ליציע, כדכתיב פי מגרעו ת דהיינו כניסת החומה גמן לבית סביב חציה לבלתי אהו בקירו ת הבית, כלומר שלא יטעך לנקודת את קירות הבית, למחז שם ראשי קורות,

למשל: הקיר המערבי שאחורי בית הקדשי קדשים, היה מדרת רחבה ממזרח למערב, 17 אמות, והיה מורכב משני כתלים, פנימי לצד בית הק"ק, וחיצוני לצד אחורי בית המקדש, ותאים ביניהם,

ומצאתי ברש"י יחזקאל מא ו שמפרש הפסוק **וּכְאוּת בְּקִיר אֲשֶׁר-לְבֵית לְצִלְעוֹת סָבִיב | סָבִיב לְהִיוֹת אַחֲוָיִם** ול' איהו אחוים בקיר הבית וז"ל (קירות) [קורות ?] עליות היציע' היו ראשיהם [של הקורות] של גד מחילת המאס המיונה, צאות ונוקצות בקיר צלדו הפנימי, והיו אשר לבית ללעות, צלדו אשר לתוך המאס, והיו להיות אחוים בקיר הבית קצועים צחוקה [פי' ולא מונחים על הבליטה כמו שהיו הקורות "מונחין" על צידם שלצד ההיכל],

ואולי הטעם שמותר לעשות חורים בכותל החיצון, הוא מפני שאינה נחשבת בכלל "בית המקדש",

נמצא שכל כותל התאים שלצד אחורי בית ק"ק היה במדה אחת מן הקרקע עד הגג, רק הכותל השניה שלצד בית ק"ק היה הולך וקצר בכל קומה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

בית ו' לבירה ענמה קרו בירה, ואיכא נמי דלכירה קרו ליה בית, מהו דתימא כיון דמזר ליה מזירי בראי, וכולה מיקריא בית כוליה זבין ליה, קמ"ל רב נחמן דלא אמרין הכי,

מדהוה ליה למכתב למוכר ולא שיירית בזבני אלן שנתון ארבעה המנאים [הללו. ד"ס] [קדמי] כלום שהרי כך מיקנו חכמים לכתוב בשביל שיש בני אדם שמרחיצין המנאים בשטר המכירה ואינם מוכרים כל מה שנתון המנאים ולא כתב ואיכו לא כתב ליה, שמע מינה שיוירי שייר, [וא"ת ונימא הדמים מודיעים כדקאמר ר' יהודה גבי מכר לו את הצמוד וכו'. ראה תוס'],

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבון, המוכר שדה לחבירו בבקעה גדולה שיש בה שדות הרבה והן שלו, וכגון שהיה עומד בלאחד מן השדות ואמר לו שדי זו אני מוכר לך, והדמים מודיעין ליכא למימר לא גבי בירה ולא גבי בקעה, דהא אין אונאה לקרקעות [ראה תוס' ד"ה שמע] אע"פ שמוצר לו מצרים החיצונים, מצרים הרחוב לו,

היכי דמי, אילימא דקרו ליה לשדה שדה ולבקעה בקעה, פשיטא שדה זבין ליה בקעה לא זבין ליה, ואלא דלבקעה נמי קרו לה שדה, כולה זבין ליה?

לא צריכא, דאיכא דלשדה קרו ליה שדה, ולבקעה בקעה, ואיכא נמי דלבקעה קרו לה שדה, מהו דתימא כוליה זבין ליה קמ"ל, מדהוה ליה למכתב ליה לא שיירית בזבני אלן קדמי כלום, ולא כתב ליה, שמע מינה שיוירי שייר,

וצריכא לאשמועינן גבי בירה ובקעה דמנאים הרחוב לו, דאי אשמועינן בית משום דהא תשמישתא לחוד והא תשמישתא לחוד בית ובירה אין תשמישן שוה [דבירה עשויה להתוועד שם אנשים רבים, ולא להנניע חפצים. ד"ס] לפיכך אין בירה בכלל בית, ואמר' מנאים הרחוב לו, אבל שדות שצבקה שהכל עומד לחרישה, אימא דכולה זבין דבקעה בכלל שדה, אבל בקעה דכולה חדא תשמישתא היא, אימא כוליה זבין ליה,

ואי אשמועינן בקעה, משום דלא הוה ליה למימזר ליה לחוד, דלא ידע מוכר היאך ימנא שדה אחת בחוך שדותיו, והלכך הוצרך להרחיב מנאים [וסימנין ידועין. ד"ס] ולכתוב שדה ראובן מן המזרח ושדה שמעון מן המערב וכן לכל ד' רוחות.

אבל בית אבל גבי בירה שעשויה צניינן משוגין זה מזה, בין ברוחב בין באורך בין בגובה ועודי הכתלים דהוה ליה למימזר ליה והיה יכול למזר ולכתוב אותו בית שעשוי כן וכן ממזרח וכן לכל רוח רוחות, ולא מוצר ליה ומדלא עשה כן איכא למימר, כוליה זבין ליה, צריכא,

כמאן אזלא הא דאמר רב מרי (בריה) [ברה] דבת שמואל (בר שילח) משמיה דאביי, האי מאן דמזבני ליה מירי

לא את הבור ולא את הדות ספא דמנאי דהמוכר את הבית לא מכר את היצע היא, וקאמר דגם את הבור ואת הדות אינו בכלל בית, בור בחפירה דות בצנין, אף על פי שכתב לו עומקא ורומא בית זה אני מוכר לך ועומקה ורומה, דלא אחא לרבוויי אלא עליוס, ומעקה, וקרקעית הבית שאם רצה מוכר לחפור תחת הבית לוקח מעכב עליו,

ה"נ גבי בור דות אי הוו ארבע אמות אין אינו מוכר, ו' אי לא לא חשיב בפני עצמו, ומזדבן כדאי בית בתמיה, והלא סתם בור לא הוי ארבע אמות רוחב, דבור קצר הוא?

הכי השתא, התם, הא [בור ודות] תשמישתא לחוד שעמוקים הם, ותשמישן למים, והא וזית תשמישתא לחוד [לשכוב ולשכב. ד"ס] לפיכך [אינו] [אין. ד"ס] בכלל בית, אע"ג דלא הוי ד' אמות,

הכא אבל יציע וזית אידי ואידי חדא תשמישתא היא מקום דירה, אי הוי ד' אמות חשיב, ואי לא לא חשיב [להיות רשות לעצמון] ובטיל לגבי בית?

[שנינו במשנתנו] ולא את החדר שלפנים הימנו: השתא יציע שתשמישתא שוה לגמרי לשל בית, אמרת לא מיוזבן להדי בית, חדר העשוי לשמירת ממנו, ואין דומה התשמיש לשל בית מיבעיא לא כל שכן, ואמאי איצטריך למיחד ולמיתניה?

דף ס"א ע"ב

לא צריכא למיתני לא מכר את החדר, אלא דאע"ג דמוצר ליה דמזר לו מוכר ללוקח בשטר מכירה מצרי אבראי מנאים חילונים שחן לחדר, דסד"א מוכר את החדר שהרי נתון המנאים הוא, קמ"ל מנאי דלא מכר אלא בית, והאי דמזר [לו. ד"ס] חוץ לחדר, וכתב ביתו של פלוני מן המערב, מנאים הרחוב לו כדרב נחמן שלא ידע לפרש ולומר חדר (שלי היא) [שלו. ד"ס] ממעברו של בית, דאין זה מנא הניכר לאנשי העיר, והלכך כתב מנאים הניכרים,

דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבון, המוכר בית לחבירו וכגון שהיה עומד בלאחד מבתי הבירה, ואמר לו בית זה אני מוכר לך בבירה גדולה בית גדול הוא, ופתוחין לו בתים קציעותיו, ואין הבירה עשויה לתשמיש אלא לשיבה והילוך בני הבתים, והכל בית אחד הוא, כדכתיב הבירה אשר הכינתי (דה"א כט) אע"פ שמוצר לו מצרים החיצונים, מצרים הרחוב לו,

היכי דמי, אילימא דקרו ליה לבית בית ולבירה בירה, פשיטא בית זבין [מכר] ליה, בירה לא זבין ליה, אלא דלבירה נמי קרו לה בית [תוס'] כוליה זבין ליה דכין דליכא דקרו לבית בית ולבירה בירה, אלא כולה (ביחד) [בירה. ד"ס] מיקריא בית, [ו. ד"ס] איכו בית זבין ליה, וקנה הכל?

לא צריכא, (דרובא) [דאיכא ד. רשב"ם] קרו ליה לבית שצבירה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב, ויקנה כנגד ראש תור כלומר הא איכא למימר, דדוקא כחז לו מזר מערב ארוך, ומזר מזרח קצר, היינו כדי לקנות מזר מערב מאה אמה צאורך המזר, ומזר מזרח חמש אמה, וה"ד כגון שיקנה כל השדה צאלכסון, כנגד ראשי השורות של מזרח ומערב, כה,

שתיק רב [הורה להם, לרב כהנא ורב אסי],

[שרב הוא רב אבא תלמיד המובהק והמובהק מתלמידי רשב"י מבעלי חסידות כמ"ש מהרמ"ע [מפאנ] סוף ספר יונת אלם שבכל מקום שנאמר שתק רב היה לו להשיב ע"פ הסוד ולא רצה לגלות. חות יאיר סימן קנב לערך 55 שורות מתחלת התשובה, עיין שם כל התשובה דברים נחמדים],

[שלא ילעג עוד על מנהגי ישראל שנעלם מעמם ממנו כי במקור מים חיים הם נובעים, ורגיל אני לומר כל המפקפק על נימוס' ומנהגנו צריך בדיקה אחריו וכו'], וכן אני אומר כל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקים חייב מיום וזרע בלאים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע. שו"ת חתם סופר או"ח סוף סימן נא], [ע"כ כל המתחסד עם קונו ניכר במעלליו מה שלבו בודה לשם ה' להזיר נזיר מכל מה אשר ידבנו לבו, ובוה אין סגנון אחד עולה לשנים, כי אין לב' בני אדם שזה באהבת ה' וכו' ואין לעשות שעדה שלמה כלם יתחסדו במנהג א' כלולם א"כ היא גופ' נעשה חוק לישראל ומצות אנשים [מלומדה] וזה אי אפשר, ולכן ראיתי רבותי הנאון הפלאה ז"ל ומורי החסיד שבכהונה מהו' נתן אדליר זצ"ל והגאון מהו' ולמן חסיד ז"ל שלא המשיכו עדה, מעיד אני עלי שמימי לא שמעתי מפי קדושי ישראל הנ"ל ספר הוזהר יוצא מפי קדשם בשום דרוש, והל"ש לא וזה ידי מתוך דם ולא חסרתי מהם וכו'. שו"ת חתם סופר או"ח סימן קצו באמצע התשובה],

ומורה רב מקמי דלישמיק, אכל כמר דלישמיק אורי בתריוהי [ראה תוס', דרב כהנא ורב אסי הוו כמו תלמיד חבר לרב] היכא דאיכא מצר ראובן ושמעון מחד גיסא, ומצר לוי ויהודה מחד גיסא מזר ראובן ושמעון [מנל. ד"ס] מזרח, ומזר לוי ויהודה כנגד צמער, ורומז השדה ק' אמה, והוי מזר לוי כנגד ראובן נ' אמה, וכן מזר יהודה כנגד שמעון נ' אמה, וכחז לו כשטר, מזר ראובן ושמעון מן המזרח, ומזר יהודה מן המערב דהיינו מזר מערבי קצת, ולוי לא הוזכר [ראה בהרש"א], הכא מודה רב דיקנה כנגד ראש מור, דאי הוה בעי מוכר להקנות כנגד הקצר, הכי ה"ל למיכתב (וז) שמעון כנגד (חצי) יהודה, כלומר מזר מזרחי שהוא ארוך לא יקנה אלא יהודה כנגד שמעון דהיינו חצי השדה, ומדלל כחז הכי, ש"מ כנגד ראש מור קאמר ליה,

אכל לעיל במילתיה דרב, מיירי כגון [שהיה] ראובן ושמעון מזר מזרחי, ויהודה מזר מערב כנגד שניהן, וכחז לו יהודה מזר מערב, ושמעון מזר מזרח דהיינו אחד ארוך ואחד קצר, הסם לא קנה אלא כנגד הקצר, דכע"כ מזר מערב הרחיצ לו, שלא יכול לפרש ושמעון כנגד חצי יהודה כי הכא, שאין כותבין חצי מזר, והוצרך לכחז מזר שלם,

ביאורי הרשב"ם:

[דיבור זה מבאן ואילך הוא רק על שיפור לשון, באיזה משמות השבטים יותר נכון לעשות המשל] נראה [צעני. ד"ס] דה"ג [פי' דלעיל אמר הרשב"ם שהיה לו לומר שמעון כנגד יהודה, ואומר שם גם "ולוי לא הוזכר", מפני שגרסו בגמ' מדרה"ל למכתב שמעון כנגד יהודה,

לחבריה, צריך למכתב ליה, לא שיירית בזבני אלן קדמי כלום, כמאן כרב נחמן דמשום דס"ל דאמרינן צעלמא מנרס הרחיצ לו, הלכך חקינן לכחז כן, דלא ליטעון מוכר מנרס הרחיצתי ויפסיד לוקם,

אמר רבה בר אבוח, ההוא דא"ל לחבריה, ארעא דבי חייא מזבנגא לך שקנה מרבי חייא, ארעא לשון יחיד אמר ליה, ויטול הלוקם הפסומה שנשמה, דיד צעל השטר על התחמונה, ומפרש גמרא ואזיל, הואי ליה תרתי ארעתא דהוה מתקרינ דבי חייא, אמר רב אשי חדא אמר ליה, תרתי לא א"ל,

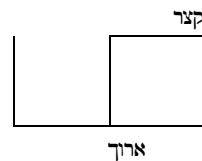
ואי א"ל איניס לחבריה ארעתא סתמא מזבנגא לך מיעוט ארעתא שתיים [תוס' ד"ה ארעתא],

ואי א"ל כל ארעתא, כל ארעתא דאית ליה, לבר מבוסתני גנות [גינה של אילנות. רג.] ופרדיסי כרמים [גינת ירק. רג.], ואי א"ל זיהרא כל הקרקעות קרויין כן אפי' בי בוסתני ופרדיסי, לבר מבתי ועברי,

דף ס"ב ע"א

ואי אמר ליה נכסי, אפילו בתי ועברי אכל מטלטלי לא [תוס'] עד דא"ל כל נכסי,

מִצָּר לוֹ הַמוֹכֵר שְׂדֵה לַחֲצִירוֹ כֶּשֶׁטֶר (ה)מְכִירָה [וכחז צו. רי"ף] מִצָּר אַחַד מֵעֲרֵבֵי אֲרוֹךְ מֵאָה אֲמָה וּמִצָּר אַחַד מִזֵּרֵי כִנְגָדוֹ קָצֵר [תוס'] נ' אֲמָה, שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלָּה עַד חֲצֵי הַשְּׂדֵה, וּמִזֵּר שֶׁל פָּנוֹן וְדָרוֹס מִיָּמִין וּשְׂמָאל מִן הַמִּזְרָח עַד הַמַּעֲרָב, כּוּה,

אמר רב, לא קנה, אלא כנגד הקצר כנגד מזרחי יקנה, דהיינו חצי השדה, ומזר מערבי שהוא ארוך, [אימור. רי"ף] מנרס הרחיצ לו, דמזר שלם [הולך] [ראה. רי"ף] לכחז כשטר [להגדיר באיזה שדה מדובר. שטן], # [לכאורה ס"ד שאין דרכו של אדם למכור שדה בגבול משופע בלי שיפרש לו בדיוק גבולות השדה, ולכן על ברחק כוונתו לומר שהוא מוכר לו חמישים אמה משרה שארכה מאה אמה, וראה הרשב"ם לקמן שכתב וז"ל כגון [שהיה] ראובן ושמעון מזר מזרחי, ויהודה מזר מערב כנגד שניהן],

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ס"ב ע"ב

בסירוגין מהו כגון שהיו מקיפין אותו שמונה בני אדם, שנים לכל רוח, ראובן ושמעון מן המזרח, לוי ויהודה מן הצפון, יששכר וחזקוני מן המערב, # [ובדלג את השמות דן, נפתלי, גד, אשר, שיוסף ובנימין הם שמות יותר רגילים] יוסף ובנימין מן המזרח, וכתב ראובן מן המזרח, לוי מן הצפון, יששכר מן המערב, יוסף מן המזרח, דרום,

אם תמצא לומר כמין גאס לא קנה אלא צאלכסון, היינו משום דדרך למכור תלם אחד צין צ' שדות, אבל אין דרך למכור בסירוגין, ורגלים לדבר דעורח היה לו לכתוב כולם (ודלגס) [וכתב. ד"ס] בסירוגין, ליתן מנר ככל ד' רוחות, או דלמא ה"נ לא מכר אלא כנגד אותן [של מנר] [שק"ל. ד"ס], וצאלכסון מה. ⁶ תיקו,

מצר לו מצר ראשון ומצר שני ומצר שלישי, ומצר רביעי לא מצר לו,

אמר רב קנה הכל כל מה שמוצלע בתוך ג' המנרים, חוץ ממצר רביעי המלם עצמו של מנר רביעי לא קנה, דלכאיהני מאי דלא כתב מנר רביעי,

ושמואל אמר אפי' **מצר רביעי** דהאי דלא כתביה, משום דלא נריך,

ורב אסי אמר לא קנה אלא תלם אחד על פני כולה אלא ג' המנרים כמין ח"ת, סבר לה רב אסי **כרב דאמר** דאמר דהאי דלא כתביה משום ד שיורי שייר לעצמו מן השדה, ועדיפא דרב אסי מדרב, דקסבר רב אסי, ומדשייר במצר שייר נמי בכוליה מדשייריה למנר שייריה נמי לכולה שדה שכנגד המנר, ומיהו אהני ג' מנרים שכתב לקנות פורתא, דהיינו תלם אחד אלא המנרים,

אמר רבא, הלכתא קנה הכל, חוץ ממצר רביעי,

[ללשון ראשון קרוב הדין שקנה מצר הרביעי, שרק אז לא קנה אם אינה מובלעת, וגם יש עליה ריבבא דדיקלא, וגם היא בת תשעת קבין, אבל ללישנא אחרינא קרוב יותר דלא קנה, דקנה רק אם היא מובלעת, ואין עליה ריבבא דדיקלא ואינה בת תשעת קבין], **ולא אמרן** דלא קנה מנר רביעי **אלא דלא מבלע** בתוך שני המנרים שמכאן ומכאן, אלא הולך על פני שניהם מה, **אבל מבלע** מה קנה כל מה שיש בתוך המנרים,

ואמאי דקאמר רבא צהדיא חוץ ממנר רביעי קאי, ואוקמה דללא מוצלע, וקמפרש **וכי לא מבלע** נמי דאמרן לא קנה, **לא אמרן, אלא דאיכא עליה ריבבא דדיקלא** הרכבת דקלים הנטועים שם, [הדקלים הכפופים זו לזו ומסוגרין כאותן שקורין פלשיירי צלע"ו. רש"י ב"מ ק"ח ע"ב, וכן לקבן פ"ג ע"ב ברשב"ם הרכבת דקלים הרבה צידד], אי נמי דהוי והוי' ההוא מנר תשעת

אבל הרשב"ם אומר שנראה בעיניו לגרום ראובן כנגד לוי שהוא יותר מתאים לסדר בני יעקב שמדבר על ראובן ולוי ואינו מזכיר יהודה. וראה הגהות הב"ח], מדה"ל למיכתב ראובן כנגד לוי [ולא אמר בן] דמשמע שמנר לו מנר ראובן ושמעון ארוך, ומנר לוי הוא הקצר, אבל יהודה לא הזכיר [פ'] בין דאיירי שאמר לו שמוכר לו מצר אחד ארוך דהיינו ראובן ושמעון ומצר השני קצר דהיינו רק לוי ואם היה בוונתו למכור רק ג' אמר היה לו לומר ראובן כנגד לוי והוא אמר ראובן ושמעון כנגד לוי, לכן בזה מודה רב. וראה מלא הרועים], ונראה כן הדברים להעמיד התקרון של מנר, ציהודה האחרון,

וצפירוש ר' תנאלי מרומא גרסינן, מדה"ל למיכתב מנר לוי כנגד מנר ראובן [ומפרש ר"ח] וכיוצא בו מנר יהודה כנגד מנר שמעון [הר"ח מפרש כמו שכתב המלא הרועים על הגמ']. ומשם יש ללמוד שכתב בספרים שלהן, מדהיה ליה למיכתב לוי כנגד ראובן, ולא כתב כו' וכן עיקר,

מדהיה ליה למכתב ליה דראובן כנגד לוי, ודשמעון כנגד יהודה [תוס'], [ג"כ ור"ל או דשמעון כנגד יהודה לחוד. מלא הרועים, והב"ח מוחק "ודשמעון כנגד יהודה"] **ולא כתב ליה, שמע מינה כנגד ראש תור הוא דאמר ליה,**

מצר ראובן מזרח ומערב, ומצר שמעון צפון ודרום המוכר שדה לצדיו ורוצה לכתוב מצריה, ויש לשכח ראובן צ' שדות אחת במזרח ואחת במערב, ולשמעון שכח [נמי. ד"ס] שתי שדות אחת בצפון ואחת בדרום, [מה שהבנינו בעיגולים הוא טעות. רש"י, ד"ס] לא יכתוב לו סתם "שדה זו שאני מוכר לך, הרי היא בתוך שדות ראובן ושמעון" דאמי למיפלג ליה צאלכסון מה, ומנאל שטעל אלא מנר ראובן ושמעון,

צריך למכתב ליה מצר ראובן רוחין תרין [תוס'], **ומצר שמעון רוחין תרין** אבל כשכתב מנר ראובן רוחין תרתי, ומנר שמעון רוחין תרתי, הרי ארבע רוחות, וכ"ש אם יכתוב לו צפירוש מנר ראובן מזרח ומערב, מנר שמעון צפון ודרום, דשפיר דמי,

איבעיא להו, סיים לו לשון סימן את הקרנות מהו שהיו שדות הרבה של בני אדם מקיפין אותו [בגין שהיה לו שדה גדולה], ולא כתב אלא ארבע שדות של ד' קרנות השדה, אבל ארכה ורחבה לא מנר כלל, מי אמרין אין דרך למכור קרנות השדה, אלא כל השדה שבתוך הקרנות מכר לו, דמש"ה סיים לו קרנותיו, או דלמא לא מכר לו אלא תלם צאלכסון מקרן לקרן שמי וערב מה,

[ושואל עוד] **כמין גאם** [תוס'] אות יוגית ודומה לכ"ף, כגון שמנר לו קרן דרומית מזרחית וקרן צפונית מערבית, ומנאל שמנר תחלת כל רוח מה, **מהו,** אם תמצא לומר גבי סיים לו את הקרנות דלא קנה אלא כנגד הקרנות, היינו משום דהתם לא סיים את הרוחות, אבל הכא שמנר תחלת כל הרוחות, כמי שמנר את כולן דמי וקנה הכל, או דלמא לא קנה אלא צאלכסון מה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דייני עד שיפרש כי הכא [פי' אין] אנו אומרים שהדיינים יחליטו כוונת המוכר אם לא פירש המוכר דבריו כמו שאנו אומרים כאן], אלא המע"ה:

אמר רבה, ראובן ושמעון שהיה להם שדה בשותפות, ומכר ראובן את חלקו לאיניש מעלמא, וכחז לו כן, פלגא דאית לי בארעא כלומר החזי שיש לי בשדה זו אני מוכר לך, [או הדין ד] פלגא כלומר כל חצי השדה מכר, ולא שייר לעצמו כלום,

אבל אם כתב לו פלגא בארעא דאית לי אני מוכר לך, [או הדין ד] ריבעא זבין ליה, רביע השדה, דהיינו חצי חלקו, דהכי קאמר ליה, החזי אני מוכר לך מקרקע שלי, נמצא מחצי השדה שיש לי, מכר החזי, דהיינו רביע כל השדה,

א"ל אביי, מאי שנא הכי, ומ"ש הכי כי היכי דפלגא דאית לי בארעא פלגא, הכי נמי פלגא בארעא דאית לי פלגא, דהכי משמע פלגא אני מוכר לך, כהך ארעא, והאי דמסיים דאית לי, אלא דקאמר פלגא קאי, כלומר אומר חצי שיש לי אמרתי לך למכור,

[פי' היה רוצה לומר שאין בין שני הלשונות כלום ובתרווייהו איכא למימר פלגא או ט' קבין, וכי אשתיק רבה סבור התלמידים [יש בכ"י סבור התלמוד] דבעי למימר אביי דבתרווייהו אמרינן פלגא, דאפי' לשון פסיקא חלוקה היא דפוסק דבר לשנים, ולא היא דאביי(?) גופיה פריש דבתרווייהו וכו', ריטב"א],

אישתיק,

אמר אביי, אנה סברי מדאישתיק קבולי קבלה, ולא היא [דקא. ד"ס] חזינא הנהו שטרי, דנפקי מבי מר רבה וכתבי בהו הכי דהנהו שטרי מכירה, פלגא דאית לי בארעא כלומר אומר שטר שהיה כתוב בראש, איך פלוני אמר לנו, הוו עדים שאני מוכר לפלוני פלגא דאית לי בארעא,

היה מוכרם בסופו ש פלגא היה מוכר לו, שכן היה כתוב, וקנה פלוני מן פלוני חצי השדה ב כך וכך ממון,

ואומר שכתוב בו פלגא בארעא דאית לי היה מפרש בסוף השטר (שהקנה ליה) [שקנה זה. ד"ס] הוה קאמר ריבעא רביע השדה,

ואמר רבה, מצר ארעא דמינה פלגא ראובן שהיה לו שדה, ומכר מקצתו לשמעון לנד מערב, ומנד מורח עכב לעצמו, ולא פירש כמה מכר וכמה שייר לעצמו, אלא כך כתב המצרים, שדה פלוני שאני מוכר לפלוני, מנד מערב לו, ומנד מורח ארעא דמינה פלגא [הקרקע שבמנוה חלקתי לשמעון, וחוזר להסביר במילים שונים, שלמורה יש], הקרקע עצמה שהיא שלי, שחלוקה ממנה זו שמכרת, הוא מנד מורחי שלה, [אם כתב בלשון פלגא, או הדין ד] פלגא מכר לו, דהא קאמר דמינה פלגא, דמשמע חלוקה לחצאין,

[אבל אם כתב] מצר ארעא דמינה "פסיקא" משמע שדה הראויה לפסוק מקרקע אחרת, דהיינו [תמיכה. ד"ס] לכל הפחות תשעה קבין, כדתנן בפ' ראשון (לעיל יא) אין חולקין את החצר כו' @ ולא את השדה עד שיהא בו ט' קבין ליה

קבין כשיעור שדה צפרק ראשון (לעיל דף יא), דכיון דחשיב שיירה לעצמו,

אבל ליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין [אף על גב דלא מובלע נמי] קנה,

וקדייק גמרא מכלל דצרי (ד. ד"ס) רבא אנו למדים, מדאוקמיה להאי חוץ ממצר רביעי בתרמי לריעותא, בדלא מובלע וכגון דאיכא עליה ריכבא דדיקלא, מכלל דכי מובלע, אע"ג דאיכא עליה ריכבא דדיקלא, והוי תשעת קבין דליכא אלא חדא לריעותא, קנה,

איכא דאמרי, אמר רבא הלכתא קנה הכל, ואפילו מצר רביעי, ולא אמרן אלא דמבלע, אבל לא מבלע לא קני,

וכי מבלע נמי, לא אמרן, אלא דליכא עליה ריכבא דדיקלא ולא הוי תשעת קבין, אבל איכא עליה ריכבא דדיקלא, והוי תשעת קבין, לא קנה,

והכי פירושא, מדאוקמה רבא להאי ואפי' מצר רביעי בתרמי לריעותא, צדמיצנע וליכא עליה [בספר באורות חמים מוסיף וליכא עליה "וכו' " אבל אין צריך לזה שהרי מושגמש בלשון "ולאיכא עליה" "ואיכא עליה" בקיצור לשון כמה פעמים ביבבור זה] מכלל דכי לא מובלע, אף על גב דליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין, לא קני משום דאיכא חדא לריעותא,

[ראה רמב"ן ונמי"י שמכאן עד "שורא דדייני" אינו לשון הגמרא אלא הוא מרבנן סבורא'.

וקפסיק גמרא, ושמעינן שומעינן מתרווייהו מהני תרי לישני דרבא, דבשרה לא שייר ולא מירי דאע"ג דפליגי פירוש ששני הלשונות פליגי כדלקמן, דכתי מיהא לא פליגי, וכן הלכה, דבארעא לא שייר אלא במצר רביעי דהיינו כרב,

ושמעין נמי, דהיכא דמבלע וליכא עליה ריכבא דדיקלא, ולא הוי תשעת קבין, קנה דאיכא תרמי לריעותא,

לא מבלע, ואיכא עליה ריכבא דדיקלא והוי ט' קבין לא קנה דאיכא תרמי לריעותא,

מבלע ואיכא עליה, לא מבלע וליכא עליה דהיינו חדא לריעותא וחדא לריעותא, אתמר לה להאי גיסא, ואתמר לה להאי גיסא אמרי לה בתרי לישני, ואליצא דרבא, ללישנא קמא קנה, ללישנא בתרא לא קנה,

וקפסיק גמרא שורא דדייני השלכת דדייני, מאחר דמספקא לן בעציד שודא, הכל לפי הענין שיראו דדייני ויכירו המוכר [אם. ררי"ק] עינו יפה או רעה הכל לפי אומד דעתם,

ומיהו בשאר מקומות דמספקא לן בתרי לישני הלכתא כמאן, לא אמרינן שודא

אבני חן למסכת בבא בתרא

וְיָ קָצִין לֹהֶ, פְּסִיקָא מְשַׁמַּע מְמוּחָךְ מִמֶּנָּה הַמוּעַט מִן הַמְרֻזָּה, [לֹא מִכַּר לֹא אֵלָא] מִ' קָבִין,

מזרח

שדה ראובן ומכר מקצתו לשמעון לצד מערב
שדה לוי מערב

א"ל אבין, מאי שנא הכי, וכו' ש הכי [ראה רשב"ם לקמיה?] אישתיק,

סבור מינה [ראביי סבר] אידי ואידי פלגא

דף ס"ג ע"א

ולא היא, דאמר רב יימר בר שלמיה, לדידי מפרשא לי מיניה דאביי,

בין מצר ארעא דמינה פלגא, ובין מצר ארעא דמינה פסיקא, אי א"ל אלין מצרנהא מנר מזרח ארעא דמינה פלגא, מנר מערב פלוגי פי' שדה של פלוגי, וכן הולך וחושב כל המנצרים [פי' של צפון ודרום], [והלכך] [אם כן. ררי"ף] האי ואלין מנצרהא ימור לשון הוא, [ו. ד"ס] לייפות כמו [קאמר. ד"ס] [או מקבל הלוקח] פלגא [פי' הרא"ם ו"ל דכל דכתב ליה מצרנהא למה ליה דכתבינהו, אלא לברור עד היכן, כי היכי דלישקול פלגא וכו'. מגיד משנה הלכות מכירה פב"א הל' ב"ג עיי"ש],

ולקמן בשמעתי [?] נמי (חזינא) [חזינן. ד"ס] ימור לשון טוהא לייפות כח,

לא א"ל אלין מצרנהא, תשעה קבין, וה"ק אציי לעיל, מאי שנא הכי ומאי שנא הכי, הלא אין חילוק בין פלגא לפסיקא, אלא זימנין אמרינן בתרייהו פלגא, בין פלגא בין פסיקא, היכא דאמר ואלין מנצרהא, וזימנין תשעה קבין, היכא דלא אמר ואלין מנצרהא?

פשיטא שכיז מרע, או כל המחלק נכסיו על פיו [של השכיב מרע] ש אמר, יחלוק פלוני בנכסי, [או הדין ד] פלגא שקיל,

[אבל אם אמר] תנו חלק לפלוני בנכסי, מאי מי אמרינן האי חלק לשון חלוקה הוא, ופלגא קשקיל, או חלק הראוי ליתן קאמר, וצדעם צ"ד תלוי הדבר לשער (ב. ד"ס) כמה הוא חלק (ראוי ליתן) [הראוי להנתן. ד"ס],

ואע"ג דתניא בתוספתא (פרק ו) דהך צבא האומר תנו חלק לפלוני בנכסי, יירש עם הצנים ?

1. איכא למימר הכא מיירי, כגון דלית ליה צני [פי' שאם יש לו בנים לא מספקא לן מה פירושו של חלק, שוראי כוונתו על חלק במו שנומלין שאר הבנים], ואע"ג דלית ליה יורשין צעלמא, לא יהב דעמיה ליורשין אחריס, וחלק הראוי ליתן, או חצי נכסין קאמר,

2. א"נ הכא מיירי כגון דאמר תנו חלק לפלוני (צני. ד"ס, רש"ש) בנכסי, והשאר נחזיק לפלוני,

3. א"נ איכא למימר, דלא הוה שמיע לכו הך צרייתא, דאי הוה שמיע לכו הוה מייתי לה צבית המדרש [ואם היו מביאין הברייתא] ואיכא למימר [היו יכולין לומר ד] רבנן היא דפליגי עליה דסומכוס [וסבירא להו לרבנן דהמוציא מחבירו עליו הראיה, ולכן נותנים לו חלק בין הבנים, שזה החלק היותר קטן, ואם רוצה יותר יביא ראיה],

4. אי נמי שמיעא לכו [או יש לתרין דבאמת היו יודעין ברייתא זו] ולא (הוה. ד"ס) סבירא להו, משום דפליגי סומכוס עלה כדלקמן, וקיימא לן דסומכוס דאמר ממון המוטל בספק חולקין, דקסמ לן תנא כוונתה צפרק שור שנגח (ארכעא וצפרק שור שנגח) את הפרה (צ"ק דף מו)?

אמר רבינא בר קיסי [פי' שאם אמר תנו חלק לפלוני בנכסי, הוי ספק וחולקין כסומכוס דקיי"ל כוותיה, ולא כרבנן דאמרי המוציא מחבירו עליו הראיה], תא שמע, דתניא, האומר תנו חלק לפלוני בבור של מים מוכנסים # [משמע שהיה מורה קבועה לבורות המים שהיו מוכנסים לשתייה, ואם שליש של בור זה היה די למלאות קדירה, נמצא שבורות אלו היו קמנים מאד. וצ"ע, וראה לקמן שהבאתי דברי הרי"ף על ברייתא זו שכתב ו"ל "לא קמינן על בעמיהון שפיר", ואית דמוקמי לה צבור של יין, ולא נהירא] [ולא פירש למה לא נהירא ?]

[ראה ערך ערך בר פפיה, וראה יוסף דעת],

סומכוס אומר, אין פחות מרביע סומכוס לטעמיה, דאמר צפרק שור שנגח את הפרה [פי' במשנה ראשונה של הפרק, דף מ"ו ע"א, דתנן התם שור שנגח את הפרה וגמצא עוברא בצדה ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה וכו' משלם] חצי לפרה [בדין שור תם] ורביע [נזק] לולד, ומוקמינן לה בגמרא אליבא דסומכוס [שם מיד אחר המשנה אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי סומכוס] דאמר ממון המוטל בספק חולקין,

והכא מספקין ליה, אי פלגא קאמר, או חלק צעלמא משהו קאמר, כגון רביעית הלוג, הלכך אין לו למקבל מתנה מן הצור פחות מרביע, "ושמא יומר",

[ומפרש למה יכול יותר] משום דלילו הוה מספקא לן צהאי נותן, אם נתן לו פלגא או לא כלום, היה לו ליתול מתנית של פלגא דהיינו רביע הצור, משום ממון המוטל בספק חולקין, דהא פלגא נמי מוטלת בספק אם יהיה ליה או לא, הלכך יכול חזיה של פלגא, דהיינו רביע,

וכ"ש השתא דמספקא לן אי יהיב פלגא או רביעית הלוג דלא יטול פחות מרביע,

[ההפכר הוא, שלמשל אם חצי הבור הוא עשרה סאה, וכל העשרה מוטל בספק הוא נוטל חמשה סאה שהוא 50%, אבל אם ברור לנו שאחוז אחת 1% אינו בספק, או חולקין רק 99% הנשארי, נמצא שנוטל 50.5% + 1% = 50.5% וכל כמה שברור לנו יותר סכום שאינו בספק נוטל יותר, שחולקין רק מה

אבני חן למסכת בבא בתרא

שבספק]

[ורציו] [וגם רציו. רש"ש] מנגאל פירש דאזא סומכוס לטעמיה, וכל הך שיעורי דלקמן, לחצית לקדירה לטפית, בקיאיין היו בשיעורין הללו כמה זריך לכל אחד, [ורציו]. רש"ש] דההוא שיעורא קממייז סומכוס ליתן, משום דממון המוטל בספק חולקין,

לחבית כלומר, אם אמר מנו חלק לפלוני צבור לחצית כדי למלאות חבית, דהיינו להשקאת בהמותיו, ולא להשקות שדותיו **אין פחות משמינית צבור**, משום דחצי הצור זריך לחצית, וכי קאמר חלק, דלמא פלגא דחצית קאמר, דהיינו רביע הצור, או משום קאמר, הלכך יש לו חצי רביע, דהיינו אחד משמונה, ובשיטה זו יש לפרש כולם,

לקדירה מנו חלק לפלוני צבור, למקן מאכלו, **אין פחות מי"ב** דהיינו רביע [של] שיעור הראוי לקדירה [פי' ששיעור קדירה הוא שליש בור, ובשאובר חלק מן השליש מספקא לן אי כוונתו על חצי שליש או על משהו, ולכן נותנין רביעי של שליש דהיינו אחד מי"ב], משום דלמא פלגא קאמר, וממון המוטל בספק חולקין,

למפיח כלי קטן לשמות צו בני אדם **אין פחות משישה עשר** והאי שיעורא זוטא מכולהו,

[פי' ועכשיו בא להמסקנא לפשוט האבעיא, אך הדין אם אמר מנו חלק לפלוני **בנכסין**] והלכך גבי מנו חלק לפלוני בנכס, יטול רביע, דלמא פלגא קאמר, או דלמא שיה פרוטה קאמר, וממון המוטל בספק חולקין,

[והני שיעורי דמיפרישי בהאי תניא לענין חבית וקדירה ובפיח, לא קמינן על מעמיהון שפיר, הילכך לא גמרינן מיניהו לדינא אחרינא. רי"ף].

ואית דמפרשי כל הך שיעורי לפי אומד הדעת, "אין פחות מרביעי" דסתם נותן דעתו לרביע, "אין פחות משמונה" דהכי הוי שיעור למלוי חצית להשקאת בהמות, וכן כולם, ולא נהירא לי,

תנו רבנן, **בן לוי** [אין לפרש שהאב לוי והוא בנו של לוי, אלא כמו בן תורה שפירושה שהוא מלוכדי תורה, וכן בר אוריין, וכן בני גליל ועוד הרבה] **שמכר שדה לישראל, ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי** אורחא דמילתא נקט, דדרך בן לוי המוכר שדות לישראל להתנות כך, משום דלא מויל גביה [הבן לוי המוכר אינו מויל ללוקח] משום האי תנאי [שמושייר לעצמו המעשר] מיד, דזה נהנה וזה אינו חסר, דכלאו הכי הוי יחיד האזי לוקח להאי מעשר או לו, או לאחר, דהא אין לו צו אלא טובת הנאה,

והוא הדין לישראל המוכר שדה לחבירו, ואמר לו על מנת שהמעשר שלי הוא, ליתנו לכל מי שאלה [דמעשר ראשון של ישראל]. דהא השתא נמי יש לו צו טובת הנאה זו [פי' ומוכר לו השדה על מנת להחזיק וזוהי זה לעצמו, אבל אין זה טעם למה מגיע לו וזוהי זה. והלשון קשה קצת],

מעשר ראשון שלו וכדמפרש לקמן, דכיון דאין אדם קונה דבר שלא צא לעולם, שיעור מקום מעשר, הלכך מעשר ראשון שלו, ואפילו אם מכרה הלוקח לאחר, דזכותו של לוי אינו יכול למכור לאחר, והכי מוכח לקמן,

ואם אמר לי ולבניי, **מת יתן לבניו** אחריו, אכל אם לא פירש כן, אינו מוריש בדבר זה זכותו לבניו, דכיון דמשום יתור לשון הוא דאמרינן לקמן דשייר מקום מעשר, די לנו אי אהני יתורא למאי שפירש, דהיינו לעצמו,

ואם אמר לו כל זמן שהשדה זו בידך, **מכרה וחזר ולקחה, אין לו עליו כלום** דמשמכרה לאחר, פקע ליה מקום המעשר ששייר לעצמו, וכשחזר ולקחה, מה מוכר לו ראשון לשני, כל זכות שצאה לידו, דכי היכי דההוא לוקח שני זכה אפילו במקום מעשר, הוא הדין לזה הלוקח ראשון הצא מכוחו,

[ושואל] **אמאי** מעשר ראשון שלו, הא אין אדם מקנה כו' [כרצון דר"מ] [לשון "מקנה דבר שלב"ל" יש ביבמות צב:, גיטין יג:, מב:, קדושין סב:, עה:, ב"מ סו:, לג:, ב"ב סג:, עט:, קבו:, קלא:, קמא:, קנו:] [ו.] [ד"ס] מעשר זה עדיין עמיד לזרע המצוה שצאה ממנו, אף לימירש השדה תחלה [באילו אמר עדיין עמיד למרש השדה ולזרע המצוה שצאה ממנו מעשר זה] # [ובוראי נשתרבה נוסח הכתיבה מהשפעת שפה שהיה מדברים במדינה שחי בה הרשב"ם] **אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם?**

כיון דאמר ליה על מנת [כו']. רשב"ם, לפי פירוש זה לא גרם "שמעשר ראשון שלי" כלומר כיון דעל תנאי מקר, רוצה הוא שיתקיים התנאי, דאין אדם מתנה על חנם, ולדעת כן מוכר שיקנה המעשר, והלכך שיער צידו קרקע הראוי ליגדל בה המעשר,

וכמי שאמר לו, שדה שלי אני מוכר לך לארסות, ע"מ שתטול ט' חלקים, ואני אטול חלק עשירי, ויש ספרים דגרסי' דהו דהדיא כיון דא"ל ע"מ **שמעשר ראשון שלי** כו',

ואית דמפרשי דיתור לשון דע"מ קא דייק, וכדאמרינן בעלמא [קדושין ט] כל האומר ע"מ כאומר מעכשיו דמי, וא"ל להעמיד שיטת שמועה זו כן,

וצפ"מ שמת [לקמן דף קמח] אמרי' דאם מוכר דקל, ואמר לו חוץ מפירותיו דשייר מקום פירותיו, וה"ל אם אמר חוץ מן המעשר **שיורי שייריה למקום מעשר** הלכך לאו צלשון דע"מ תליא מילתא, אלא כיון דמתני, והתנאי אינו מועיל אלא ע"י שיעור אמרינן דשייר מקום,

אמר ריש לקיש, זאת אומרת צריחא זו, דאשמעינן דכל תנאי שאינו לא מעלה ולא מוריד אלא"כ שיער [פי' דכמו שבמעשר אם אומר שהמעשר שלו ואינו משייר בהשדה כלום, אין בתנאי זה כלום, שאיך יהיה לו קנין בהמעשר, הרי המעשר שייך לאויים, כן גם אם עושה תנאי שהתנאי אינו מוסף כלום דגם בלא התנאי הוא כן, אמרינן דוראי בא להוסיף איהו דבר], אמרינן שיעור מקום לעצמו פורמא,

מינה שמעינן ד **המוכר בית לחבירו ואמר לו על מנת שדיוטא העליונה שלי, דיוטא העליונה שלו** הוא גג שיש לו מעקה גבוה י', דאמרינן צמתיתין דאינו מוכר עם הבית,

ותנאי זה אינו מועיל, דכלאו הכי נמי הרי הוא של מוכר, דדקתני צמתיתין ולא את הגג כו', ולא היה זריך להתנות, הלכך דיוטא העליונה שלו, להוצאת זיזין כנגד

אבני חן למסכת בבא בתרא

רשותו של לוקס, כדמפרש ואזיל,

[ו. ו', דפוס פ"פ] הוא הדין, אם אמר לו חוץ מדיוטא העליונה [דריינו ע"מ שהדיוטא העל' שלי], דשייר מקום בחצר להוצאת זיין, ואליבא דרב זבד כדאמרין בפרק מי שמת,

דף ס"ג ע"ב

למאי הלכתא אמר ר"ל דאהי תנאיה למיהוי דיוטא עליונה שלו, בלאו הכי הוא שלו, דהמוכר הבית לא מכר דיוטא העליונה?

רב זבד אמר שאם רצה מוכר להוציא בה זיין מדיוטא עליונה כנגד חצר של לוקס, שמכר לו זה הבית והחצר, בוציא דלהכי אהי תנאיה, והכי אמר ליה על מנת שיהא דיוטא העליונה שלי "לגמרי" לעשות בה חפצי, אף להוציא ממנה זיין כמתחילה קודם שמכרתי לך הבית והחצר, דשייר בתנאי[ה?] מקום בחצר, כמו ששייר למעלה בשדה מקום מעשר, דכל תנאי דלא מהני מאי דקאמר, אהי מיהא לשייר מקום, והיינו זאת אומרת דקאמר ר"ל,

ודוקא הוא, אבל בנו אין לו רשות להוציא זיין, עד שיפרש לי ולבני כדאמר לעיל גבי מעשר, דכל מילתא דדייקין מיתורא, די לנו אי אהי (יתורא. ד"ס) לעזמו, כמו שפרש ע"מ שמעשר ראשון שלי, ה"ג אמרין [ב]. בזה"מ[ע"מ שהדיוטא העליונה שלי, אבל לבני לא מהני תנאי המיותר,

רב פפא אמר כולי האי לא אהי תנאי, לשייר מקום ממנה שמכר, אלא להכי אהי תנאי המיותר שאם רצה לבנות עלייה דיוטא זו, אם תפול על גבה על גביו של הבית בונה, [פ' ודוחק לפרש בן על פי מסקנת הגמ' לקמן] והכי (הוה) מסיק לקמן [סד.], דאי נפלה הדר בני לה, דאי הוה שמק ומכר הבית סתם, הייתה הדיוטא העליונה שלו [למוכר] כל ימי שיתקיים, אבל אם תפול לא יחזור ויבנה ע"ג בית של זה, דלהך דיוטא הוא דאשתעבד לו בית, אבל לדיוטא אחרת לא משתעבד, עד דא"ל צהדיא יתור לשון,

כדאמרין נמי בפרק הבית והעלייה (ב"מ דף קטז), אי דא"ל עלייה זו ונפלה, אולא לה, ואי דא"ל [עלייה. ד"ס] סתם, צעי למיגר ליה אחרתא [פ' צריך לסדר לו דירה אחרת] ?

ומסקנא לא צריכא, דאמר ליה עלייה שעל גבי בית זה אני משכיר לך, דהא שעבד[יה. ד"ס] בית לעלייה, אבל בלא יתור [לשון. ד"ס] מצי נפלה אולא לה, ולא יבנה אחרת, וה"ק ע"מ שהדיוטא העליונה שלי לעולמים, ואף אם תפול אחזור ואבנה,

והא דתנן (ב"מ דף קיז.) הבית והעלייה של שנים שנפלו (וכו' אס?) אמר בעל העלייה לצעה"צ לבנות כו' [והוא אינו רוצה לבנות, הרי בעל העלייה בונה את הבית ודר בתוכה, עד שיתן לו את יציאותיו] ?

התם בדמלקו זה נטל בית חוה נטל עלייה, ודאיתו [פ' ומיירי דאתני] צהדי להשתעבד בית לעלייה כל הימים, ואפי' לא אתנו מסתמא ע"מ כן תלקו,

[ולאחר שפירש לרב פפא, במושך לפרש] ולרב זבד אהי תנאיה להוצאת זיין, ולא להדר בני לה, [והטעם הוא ש] הוצאת זיין מסיק אדעתיה, שהרי צריך לו מיד, אבל להדר בני לה אם תפול, לא מסיק אדעתיה [שהרי לא יארע אלא] לעתים רחוקות,

[ובמקשה על ר"ל דאמר זאת אומרת] בשלמא לרב זבד דלוקי יתורא דתנאי להוצאת זיין, דהיינו שיוך מקום בחצר, דומיא דשיוך מקום בשדה, היינו דקתני במילתיה דר"ל זאת אומרת, שהוצרך ר"ל ללמוד מן הברייתא, דליהי יתורא לשיוך מקום, דמסבירא לא הוה אמרין דמשייר איניש לעזמו ממנה שמוכר, ואע"ג דקאמר יתורא,

אלא לרב פפא, מאי זאת אומרת למה לו לר"ל לומר זאת אומרת, לאשמועינן דאהי יתור, לחזור ולבנות הדיוטא אם תפול, בלא הברייתא נמי [ובלא זאת אומרת. ד"ס] הוה ידעינן דאהי יתור תנאי שאינו צריך, לטפוי מילתא, או הא דרב פפא, או שום דבר בעולם,

כדאמרין במתני' (לקמן סד.), ומודה ר"ע בזמן שאמר לו חוץ מאלו, שאין צריך ליקח לו דרך, מהתם שמעינן דכל תנאי בלא צורך, לטפוי מילתא קאחי, ומצרייתא לא שמעינן ליה טפי ממתני', ולעיל [סג.] נמי אמרין אי א"ל אלן מצרנהא קני פלגא,

והכי הו"ל למימר, אמר ר"ל המוכר בית לחצירו [בלא הלשון "זאת אומרת"] ואמר לו ע"מ כו',

קשיא:

אמר רב דימי מנהרדעא, האי מאן דמזבין ליה ביתא לחבריה ומכר לו גם את הבור ואת הדות, (ו) צריך (לו) לכפוז [לו. ד"ס] בשטר המכירה כן [פ' צריך לכתוב קני לך מתהום ארעא וכו'], אף על גב דכתב ליה בשטר עומקא ורומא של בית אני מוכר לך, לא קנה בור ודות כדמפרש ואזיל, [אלא] צריך למכתב ליה קני לך מתהום ארעא ועד רום רקיעא [אבל אם כתב מתהום ארעא עד רום רקיע אינו צריך לכתוב עומקא ורומא. קיקין דיונה],

דלא אהי מה שכתב עומקא ורומא, אלא למיקני עומקו של בית, כגון גוף הקרקע עצמו, לחפור תחת קרקעית הבית אם ירצה, שאם לא כתב, לא הוי קני ליה מסתמא, אלא הרי הוא של מוכר לחפור בורות שיחין ומערות מתחת קרקעית הבית, (אלא) [ובלבד. רי"ק] שלא יזיק [לצעה"צ] [לביט. רי"ק],

וגם אהי ליה, למיקני רומא, כגון גג שיש לו מעקה, שהוא גבוה י' שאינו מכור מסתמא עם הבית, כדקתני מתניתין,

וגם לקנות כל האויר עד לרקיע, שאם ירצה לבנות צונה, דמסתמא לא הוי קני ליה לוקס, אלא הרי הוא של מוכר להוצאת זיין [ראה בזה"ש"א] או לבנות [על גבי עמודים. רי"ק] צאירה, וכגון שלא יכבד על ביתו של לוקס,

אבל (למיקני) [לא קני] בור ודות שאין תשמישן שוה לבית, והלכך אינו בכלל עומקו (ורומו. ד"ס) של בית, ולא קני ליה עד דכתב ליה מארעית תהומא, משולי התהום עד לרקיע, ואהי האי מארעית תהומא למיקני בור ודות ומחילות,

והאי עד רום רקיע לא מהני ליה מיד, דמשתכח לו עומקא ורומא, קני עד רום רקיע, ולא איצטריך כלל, אלא סוף דיבור הוא, דלא מצי אמר מארעית תהומא עד שיפולי ביתא, דמשמע דלא זבין ליה משפולי הבית ולמעלה כלום,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ס"ד ע"א

ואי סלקא דעתך בסתמא קני עומקא ורומא דקפרכת לעיל כי גבוה עשרה טפחים מאי הוי אמאי לא קנה, אלא לאו ש"מ דרומא מסתמא לא קני, לא גג גבוה עשרה, ולא אויר מי ואלך, והוא הדין דלא קני עומקא מסתמא כלל, כרז דימי, ומיהו גג "שאין לו" מעקה גבוה י, קני מסתמא להשתמש על הגג, דאין זה בכלל רוס [שצריך קנין מיוחד], אלא בכלל גוף הבית ממש, כעליית הבית?

ומדחינן כיון דגבוה עשרה טפחים חשיב בית בפני עצמו ולא מיצטיל לגבי בית בסתמא, עד דמפרש עומקא ורומא, אצל אויר הגג עד לרקיע, דהיינו רומא, והוא הדין לעומקא, קני מסתמא,

א"ל רבינא לרב אשי, תא שמע [להקשות על רב דימי], דאמר ריש לקיש זאת אומרת, המוכר בית לחבירו ואמר לו על מנת שדיוטא העליונה שלי, דיוטא העליונה שלו, ואמרינן למאי הלכתא,

רב זביד אמר, שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא,

רב פפא אמר, שאם רצה לבנות עלייה על גבה בונה,

מדבר פפא מקשי, אי אמרת בשלמא דמסתמא קני לוקח עומקא ורומא, היינו דאחיי תנאה דע"מ שהוא מיותר, לכדכר פפא שאם רצה מוכר לבנות על גבי הדיוטא, ולהגביה בניינן אחרים ברומו של בית בונה, דאי לא אחיי, הוה קני ליה לוקח לרומא שעל גבי הדיוטא מסתמא, דרומו של בית קונה בכ"מ מסתמא, ואפי' היכא דאיכא דיוטא העליונה, שהיא של מוכר [פי' אף שהתנה המוכר שהדיוטא שלו, מזה שלמעלה מזה לא אתני, והוי של לוקח, כמו בכל מכירת בית].

ואי ס"ד אלא אי ס"ד בסתמא לא קני לוקח רומא, אלא של מוכר הוא, למה לי על מנת מאי אהני תנאי המיותר, בלא תנאים נמי הוה קני מוכר לדיוטא העליונה ולרומו של בית, ואם היה רוצה לבנות בונה [נ"ב כגון שלא יבדיל על ביתו כמו"ש הרשב"ם לעיל. ר' שמחה מדרעסויא זצ"ל] וקס"ד דהאי מקשה דהכי, אימיה לפירושה דמילתיה דרב פפא, כדפרישית לה?

[ומתריץ] אהני ליה על מנת, דאי נפיל הדר בני לה ה"ג בפירוש רבינו חננאל דאי נפלה הדר בני לה, לעולם מסתמא לא קני לוקח רומא, ודקאמרת ייתור תנאה ל"ל, להכי אהני דאי נפלה דיוטא הדר בני לה וכדפרישית לעיל, דרב פפא לאו בצנין ע"ג דיוטא איירי, אלא בצנין דיוטא עצמה אס תפול,

[ונמצא דלא כמו שהיינו אומרים בהה"א שסתמא קונה גם לחוסף ע"ג הבנין למעלה, אלא מסתמא אין לו רשות אפילו לחזור ולבנות את העלייה, אלא כיון שיש יתור לשון מרבה הוא שאם נפל העלייה יכול לחזור ולבנותה], כן נראה שיעת שמועה זאת צעירי, ויש שיטות אחרות ואין בהן ממש:

מאי טעמא [פי' למה צריך לומר קני לך מתהום ארעא וכו'], דעומקא ורומא בסתמא לא קני [שהעומק והגובה בסתמא אם אינו מפרשם אינה קונה אותם כלל, ולכן צריך לומר "עומקא ורומא"] עד דמפרש עומקא ורומא [לא קני ליה. ד"ס], והלכך לא אהני עומקא ורומא למהו יתור לשון למיקני צור ודומה, דלגופה אינטריך [ולכן] אהני עומקא ורומא למיקנא עומקא ורומא, ואהני מתהום ארעא ועד רום רקיעא, למיקנא בור ודורות ומחילות [חלל מכוסה תחת הקרקע. כמו מחילות נעשות להם בקרקע. כתובות ק"א ע"א, והוא כמו מערה],

לימא מסייע ליה, ולא את הבור ולא את הדות, אף על פי שכתב לו עומקא ורומא אצור ודומה קאי [אולי לא גרס לה הרשב"ם בגמ'], אצל אגג שיש לו מעקה גבוה י לא קאי, (דלא) [דהא. ד"ס] ודאי אי כתב ליה עומקא ורומא קני ליה, כדמוכח לקמיה,

ואי סלקא דעתך בסתמא אע"פ שלא כתב עומקא ורומא קני עומקא ורומא, א"כ עומקא ורומא שכתב מיותר הוא ליהני עומקא ורומא למיקנא בור ודורות ומחילות אלא לאו שמע מינה, עומקא ורומא לגופיה אינטריך, למיקני עומקא ורומא, וליכא יתור לשון למיקני צור ודומה, עד דכתב ליה מארעית תהומא, עד רום רקיע, כרז דימי?

ומשני דלא כתב ליה עומקא ורומא, הלכך לא קנה צור ודומה, אצל אי כתב ליה קני, ואע"ג דלא כתב מארעית תהומא, ודלא כרז דימי,

והא אע"פ שכתב לו קתני?

ה"ק אע"פ שלא כתב לו עומקא ורומא, הרי הוא כמו שכתב דמי כמו שכתב לו כדי למיקנא עומקא ורומא, אצל למיקנא בור ודורות ומחילות [כו'. ד"ס] כריך [לכתבו] [לכחצו. ד"ס] בפירוש, להיות [לו. ד"ס] יתור לשון, למיקני צור ודומה, דהא לגופיה לא כריך, דמסתמא קני עומקא ורומא, [ולכן] אי כתב ליה עומקא ורומא קני, ואי לא כתב לא קני,

והכי משמע מתני, לא את הבור ולא את הדות, אע"פ שכתב (בשטר. ד"ס) ונתנה לו בשטר מכירה זו עומקא ורומא, שהרי כתב לו בית זה אני מוכר לך, ועומקא ורומא בכלל בית הוא, אפ"ה לא קנה צור ודומה דלאו בכלל בית הוא, כעומקא ורומא [עד דכתב לו עומקא ורומא שהוא יתור לשון לרבות בור ודומה, ודלא כר' אבין],

תא שמע, סיעתא היא [לרב דימי. ד"ס], והך רישא דללא כתב לו עומקא ורומא מיירי, דהא לא קתני זה אע"פ שכתב לו עומקא ורומא, אלא בסתמא מיירי, ואפ"ה לא קנה גג שיש לו מעקה גבוה עשרה, דהיינו בכלל רומא כדסלקא דעתך השתא ולא את הגג, בזמן שיש לו מעקה גבוה עשרה טפחים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ס"ד ע"ב

רבי עקיבא	רבנן	
המוכר את בית לא מכר את הבור ואת הדות	המוכר צריך ליקח לו דרך	אין המוכר צריך ליקח לו דרך
סיפא: מכר הבור לדורות לאחר	אין הלוקח צריך ליקח לו דרך	הלוקח צריך ליקח לו דרך
מאי לאו	בעין יפה מוכר	בעין רעה מוכר
ממאי דילמא וכו'	אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים	אין אדם רוצה שישול מעות ויפרח באויר אחרים
ואלא שמעינן	מסיפא	בעין יפה מוכר
דאחא החליפו כאן מעמיהו	שהלוקח אינו רוצה ליתן מעותיו וליפרח באויר	שהמוכר אינו רוצה לשול מעות וידרסוהו אחרים
דאי בתר טעמיהו דלעיל	שלא ידרסוהו אחרים היה הלוקח צריך ליקח לו דרך	שלא יפרח באויר לא היה הלוקח צריך ליקח לו דרך
ודלמא בהאי פליגי	בתר דעתא דלוקח אוליגן	בתר דעתא דמוכר אוליגן

דרכי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר ככל דיני מכירות שזעולם, ורבנן סברי, מוכר בעין רעה מוכר,

אבות ב ט: אמר להם. צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר עין טובה.

ודקאמר נמי בעלמא, ר' עקיבא לטעמיה, דאמר מוכר בעין יפה מוכר כלומר מדמוקמינן צעלמא [צ?]שאר דיני מכירה, דחלו טעמיהו צעין יפה וצעין רעה אליבא דר' עקיבא ורבנן, כגון צפ' חזקת הבתים (לעיל לו) דלממן מכר חילנות ושייר קרקע לפניו, פלוגמא דר' עקיבא ורבנן, דלר' עקיבא יש לו קרקע לצעל האילן, שאם ימות האילן יטע אחר במקומו, ולרבנן אין לו מהכא ממנתי' הוא דדייקין לה,

[והוחה] ממאי דלמא (דכ"ע) [דלכ"ע. ד"ס] [פי' בין לר' עקיבא ובין לרבנן] הם [הקנה אילנות] צעין יפה מוכר, ויש לו קרקע, אי נמי צעין רעה ואין לו, והכא [בבור הדות] דהא פליגי, ד רבי עקיבא סבר אין אדם רוצה שיתן מעותיו [בשביל בית] וידרסוהו אחרים אין לוקח רוצה שיתן (דמים) [דמי צימו. ד"ס] למוכר, וידרוס [המוכר] על גבי צימו [של לוקח] לילך לצורו ולדמות,

ומוכר [בית חוץ מבור הדות] נמי יודע הוא, שלדעת כן קונה הלוקח [את הבית] שלא ידרוס מוכר על גבי צימו [לילך לבורו ודוחו], והיה לו למוכר לשייר דרך לעצמו בפירות, והלכך צריך ליקח לו דרך,

אבל גבי מכר חילנות ושייר קרקע [והשאלה הוא אם מכר לו זכות בקרקע בשמות האילן לחזור ולנטוע], אימא מודי רבי עקיבא דמוכר צעין רעה מוכר, ואין לו קרקע לצעל האילן, דהיינו לוקח, דליכא הכא גבי לוקח טענת ידרסוהו אחרים, דלא

מהני: לא את הבור ולא את הדות, אע"פ שכתב לו עומקא ורומא כדלוקמה רב דימי בגמרא לעיל, דעומקא ורומא בסתמא לא קני, והאני עומקא ורומא למיקני עומקא ורומא, ולא למיקני צור ודות ששמישן חלוק מן הבית, שאינו עשוי אלא לשאוב ממנו מים,

וצריך המוכר ליקח לו ממנו דרך מן הלוקח, לילך לצור ודות שלו, דמוכר צעין יפה מוכר דברי ר' עקיבא,

וחכ"א, אינו צריך [המוכר] ליקח לו דרך ורבנן סבירא להו דמוכר צעין רעה מוכר, ושייר דרך לעצמו, ממה שמכר,

ומודה ר"ע [שבסבתם צריך המוכר ליקח לו דרך, אבל], בזמן שאמר לו חוץ מאלו חוץ מצור ודות שאין [המוכר] צריך ליקח דרך ומנאי שלא לצורך הוא, שהרי אין בכלל בית, אלא לטפוי מילתא קאמי ושייר לו דרך [לעצמו. ד"ס],

ולרבנן לא אחא לטפוי [מילתא. ד"ס] כלל, דכלאו הכי שייר לעצמו דרך, ולרווחא דמילתא אמר כן, שלא יאמר הלוקח כל הבית מכרת לי ולא עכבת דרך, שאין כל מוכרין צקאין צדיקין, והלכך פירש כל כך,

מכרן לצור ודות לאחר והבית עיכב לעצמו, ר' עקיבא אומר אינו צריך ליקח לו דרך לצור ודות שקנה, דמוכר צעין יפה מכר לו, וחכ"א צריך ליקח לו דרך:

גמ': יתיב רבינא וקא קשיא ליה, היינו בור היינו דות אחיו צור ואחיו דות, והלא אין היכר בין זה לזה, ששניהן עמוקין בקרקע, ויש בהן מים מכוסין, ולמה לי למיתני תרתי?

א"ל רבא תוספאה לרבינא, ת"ש, דתניא אחד הבור ואחד הדות בקרקע, אלא שהבור בחפירה בקרקע קשה שמחזיק מים בלא צינן, והדורות בבנין חופרין צור צעפר תיחוס, וצונין לו כותל אבנים, ומקרי דות, והלכך אי תנא צור, הוה אמינא ה"מ צור שהוא בחפירה, אבל דות שהוא בצנין כעין הבית הרי הוא בכלל בית,

ואי תנא דות משום דצנין צפני עצמו הוא, ותשיב, אבל צור לא תשיב, וליצטל גבי צית כריכא,

ייתיב רב אשי וקא קשיא ליה, היינו בור היינו דות,

א"ל מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי, ת"ש, דתניא אחד הבור ואחד הדות בקרקע, אלא שהבור בחפירה והדורות בבנין:

[שגינו במשנתנו] וצריך ליקח לו דרך דברי ר"ע, וחכ"א אינו צריך וכו': מאי לאו בהא קא מפלגי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דריס מוכר על גבי חילנות של לוקח,

מרוויחו מודו, או עין יפה, או עין רעה,

ורבנן סברי לדריסה לא חייס לוקח [בור ודות], דאין כאן חסרון ממון, אכל מוכר [בית שהשאיר בור ודות לעצמו] יס לו טענה אין אדם רוצה שיטול מעות ויפרח באויר דאינו רוצה שיקבל דמי ביתו מן הלוקח ע"מ שיטער לפרוח באויר אל בורו ודותו, שמעכב לעצמו, והלכך ודאי לא מכר דרך בורו, ולא הוהך לפרש שהוא מעכב גם את הדרך של בורו, דמה הנאה יס לו בצור בלא דרך, (ויד בעל השטר על התחמונה),

אכל גבי מכר חילנות ושייר קרקע, מודו רבנן דבעין יפה מכר, דלית ליה למוכר השתא טענת פריחת אויר, ואינו נפסד מקרקע שהוא משייר לעצמו כלום [פי' משאר השרה חוץ ממקום האילן], על ידי אילן [זה. ד"ס] [שהרי הקרקע שהשאיר לעצמו הוא שלו, ובה שרידה עם קרקע שתחת האילנות לאחר שימות האילן לא איכפת ליה עבשיו],

ואלא מסיפא דהך (בבא. ד"ס) דקמני מוכרן לצור ודות לאחר והבית עכב לעצמו ר' עקיבא אומר אינו צריך הלוקח ליקח לו דרך דבעין יפה מכר לו כדמפרש לקמיה דהשתא ליכא לפרושי טעמא דרבי עקיבא כדלעיל [ד?] אין אדם רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים וליכא הכא שום טענה ללוקח אלא זאת דאין [אדם. ד"ס] רוצה שיתן מעותיו ויפרח באויר ולהאי טעמא לא חייס רבי עקיבא לעיל הלכך טעמיה הכא משום עין יפה הוא,

וחכמים אומרים צריך ללוקח ליקח לו דרך מן המוכר, דבעין רעה מוכר, דליכא הכא לפרושי טעמיהו דרבנן כדלעיל דאין אדם רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר, ואין למוכר אלא טענת דריסת ביתו לחוד, ולהאיא טענה לא חיישי רבנן לעיל, הלכך משום עין רעה הוא,

ולא גרסי' הכא הא תו למא לי [פי' דאז היה משמע שהסיפא מיותר אבל באמר אינה כן, אלא אדרבא קשיא רישא לסיפא. אבל גרסינן "הא תו למא לי" בסוף עמוד זה], דהא לפוס ריהטא משמע שהחליפו בכאן טעמיהו דר' עקיבא את ליה פריחת אויר ורבנן את להו טענת דריסה, וקשיא רישא לסיפא,

אלא ה"ג מאי לאו בזה קמפלגי, דר"ע סבר מוכר בעין יפה מוכר כו' דאי בתר טעמיהו דלעיל, אזלי אפכא הוה להו למימר, הכא לרבי עקיבא צריך ליקח משום טענת דריסה, דמאי למיטען מוכר, ולרבנן א"ל, משום טענת פריחת אויר דמאי טעין לוקח,

דלמא בהאי פליגי, דרבי עקיבא סבר בתר דעתא דלוקח אזלינן כלומר בין רבנן בין רבי עקיבא חשיבי להו שמי טענות ד. ד"ס דריסה ופריחת אויר, דבתריויהו אדם מקפיד, אלא דרבי עקיבא מייפה כח לוקח, בכ"מ שיש לו טענה כנגד המוכר, ואזיל בתר דעתא דלוקח, משום דלא שרי איניש וזוי בכדי, והיה יודע המוכר, שכונת הלוקח לקנות דבר שלם, שלא יהא נפסד במקחו כלום, דאין אדם משליך מעותיו לאצור, הלכך יד לוקח על העליונה, ולא חיישין לטענת מוכר נגדו כלל,

ורבנן סברי, בתר דעתא דמוכר אזלינן ורבנן [אזיל בתר דעת] [אזלי בתר דעתא. הע"ל] דמוכר, דיד בעל השטר על התחמונה, אכל גבי מכר חילנות ושייר קרקע, דליכא לא למוכר ולא ללוקח טענת דריסה ופריחת אויר, אימא

ואלא מהא, לא את הבור ולא את הגת ממני' היא [לקמן דף עא] וקמני רישא [סא:] המוכר [את. ד"ס] השדה מכר [את. ד"ס] האזנים כו' אכל לא מכר [את. ד"ס] האזנים שאינם לזכרה [כלל. ד"ס], ולא את הבור ולא את הגת כו', בצור שבתוך השדה מיירי שהיו עושין בתוך השדה צור להשקותו ולא את הגת שצדה ולא את השוכך בין חרבין שאין מים בצור ואין כרמים סמוך לגת ולא יוניס בשוכך בין ישובין מיושבים ואית דגרסי יפשיס כל הנך אין בכלל שדה וצריך למוכר ליקח לו דרך דברי ר"ע וצריך ליקח לו דרך דברי ר' עקיבא, וחכמים אומרים אינו צריך,

הא תו למא לי אי לאשמועינן טעם דרבי עקיבא דאין לוקח רוצה שיתן מעותיו וידרסוהו אחרים וטעמיהו דרבנן דאין מוכר רוצה שיטול מעותיו ויפרח באויר הא מרישא דקמני לא את הבור ולא את הדות וצריך ליקח כו' שמעינן לה אלא ודאי משנה ימירא היא לאשמועינן דאפילו בשאר דינין דליכא הנך טעמי מייפה רבי עקיבא כח לוקח משום דמוכר בעין יפה מוכר ורבנן מייפין כח מוכר משום דמוכר בעין רעה מוכר,

אלא לאו הא קמ"ל, דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר, ודלמא טעמיהו דר"ע ורבנן הכא כדלעיל ודקאמרת הא תו למא לי איכא למימר דאשמועינן לעיל בית כלומר פלוגתא דרבי עקיבא ורבנן וטעמיהו גבי מכירת בית והשתא אשמועינן שדה וצריכא לאפלוגי בתרמי אשמועינן בית וקא משמע לן שדה,

וצריכא, דאי אשמועינן בית ולא אשמועינן שדה הוה אמינא התם הוא דאמר ר' עקיבא צריך [מוכר. ד"ס] ליקח לו דרך מן הלוקח משום טענת דריסה משום דבעי צניעותא כלומר דהתם ודאי יס לו טענת דריסה משום דאדם עושה בתוך ביתו מיילי דנניעותא ואינו רוצה שידרסוהו אחרים אבל שדה אימא לא מודי להו לרבנן דאין צריך למוכר ליקח לו דרך, דלא מפסיד לוקח מידי דדריסתו של זה בשדהו, דהא ליכא צניעותא בשדה, שאינו עשוי אלא למריסה וצריכה, הלכך איצטריך למיתני שדה, לאשמועינן דבשדה נמי פליג רבי עקיבא,

ואי אשמועינן שדה, משום דקשי ליה דוושא [שדריסת רגלי בני אדם קשה לקרקע] הלכך יס לו גם בכאן ללוקח [את השרה] טענת דריסה אבל בית, אימא לא פליג ר' עקיבא, קמ"ל דבבית נמי מוקא ליה דריסתו משום צניעותא, ולרבנן נמי איכא למימר כי האי גוונא, אי אשמועינן בית משום דליכא דוושא, ואין לו טענה ללוקח, הלכך אזלי בתר טענת מוכר, אכל בשדה דאיכא דוושא, אימא מודו ליה לר"ע, ואי אשמועינן שדה משום דליכא צניעותא, אכל בית דאיכא צניעותא, אימא מודו ליה לר"ע, צריכא,

אלא מסיפא דהמוכר את השדה מוכרן לאחר צור וגם ושובך, והשדה עכב לעצמו רבי עקיבא אומר, אינו צריך ליקח לו דרך, וחכמים אומרים צריך,

אבני חן למסכת בבא בתרא

א"ל היכי תניתה, א"ל איפכא תנינא [לכאורה היא כחידה אם בעצמו ידע שאיפכא תני מזה יש להתווכח וכו'. ניצוצי אור] לר' עקיבא צעין רעה, ולרבנן צעין יפה, וגמרא הוא דקמפרש, לאיפכא הוה תני רב ירמיה, ומיהו איהו לא חמר לרב הונא לשון זה "איפכא תנינא" **[פ' תיבה זו לא אמר רב הונא, רק אמר ר"ע סבר בעין רעה ורבנן אמרי בעין יפה, והנביא אומר שהוא אמר איפכא]** שאם היה יודע שאין רב הונא שונה כמותו, לא היה לו לתמוה, דהיינו הך, דצין לרב הונא צין לרב ירמיה הלכתא דצעין רעה מוכר, **משום הכי לא אמר לך ולא בידך** דהא את נמי הוה פסקת הלכתא, דצעין רעה מוכר,

א"ל רבינא לרב אשי, לימא אודו למעמייהו דלרב צעין רעה, ולשמואל צעין יפה, **דאמר רב נחמן אמר שמואל, האחין שחלקו** שניהם מוכרין זה לזה **אין להן לא דרך זה על זה** אם חלקו שני שדות, אחד נטל חציו ואחד נטל פנימי, ואין הפנימי יכול ליכנס לשדהו אלא דרך חציו, דדרך שהיה אצלו נכנס, אין לו לפנימי דרך על חציו משום דמוכר צעין יפה מוכר, ולא שייך דרך לעצמו, וכיון שמכר לו לאחריו חלקו שצחיטון, צעין יפה מכר לו כל השדה והדרך, ולא שייך לעצמו במכירה זו כלום,

והיינו שמואל לטעמיה, דפסק כר' עקיבא דמוכר צעין יפה מוכר, דלגבי פנימי שייך למימר עין יפה, דאע"פ שצריך לפרוץ באויר לא שייך לעצמו את הדרך, אבל גבי חציון לא שייך עין רעה, במה שאינו נותן לו את הדרך, שהרי אינו מוכר בשדה זו החציון אלא לוקח, ובלוקח לא שייך עין יפה, אבל בשדה הפנימי הוי הוא מוכר שמכר לאחריו חלקו, ובהוא שמכר לא שייך לעצמו כלום, וליכא עין רעה גביה כלל,

ולא סולמות זה על זה, ולא חלונות כזר מפורשת צפ' ראשון זה על זה ואם רצה לבנות בחצירו, כנגד חלון אחיו צונה, **ולא אמת המים זה על זה, והזהירו בהן שהלכות קבועות הן** כלומר שהלכה כן,

ורב אמר יש להן דמוכר צעין רעה מוכר, ומשייר לעצמו במה שמכר לאחריו דבר הנריך לו, כגון דרך ואורה,

צריכא ורב אשי הוא דקמהדר הכי לרבינא, דלא אזדו לטעמייהו לגמרי, ואין ללמוד מחלוקת [אמת. ד"ס] מחצירתה, ומיהו דרך גמרא הוא לומר ואזדו לטעמייהו, ואריכא [בוי"ו]

[והטעם שכאן כתב "צריכא" בלא וי"ו הוא, שכאן הוא קשיא ותירוצו שהאמוראים מדברים זה לזה וזה מקשה וזה מתיר, אבל בכל מקום שהגמרא אומר כל הענין באופן הסבר הכל בניהותא ואודו לטעמייהו וצריכא. וראה יבמות ס"ב ואודו לטעמייהו וכו' וצריכא, וכן חולין ל"ט, ס"ט, פ"א, בבורות מ"ו, מנחות ק"ט, כתובות ל"ד],

אבל הכא אמוראי הוא דאייירו זה בזה, ואמרו לימא אזדו לטעמייהו, הלכך הוצרך לומר בלשון מירוח צריכא, **דאי אשמועינן בההיא** [דאי איתמר בהך] דלחין שחלקו **בההיא קאמר רב** דיש להן דרך, משום דאמרי לחין ידור זה כו' וכמו שהיה לאנא דרך בהן [כן. ד"ס] גם לי, שעל מנת כן חלקתי **משום דא"ל בעינא למידר ביה כי היכי דדרו ביה אבהתי,**

הא תו למה לי לאשמועינן דאזיל רבי עקיבא במר דעתא דלוקח, ורבנן אזיל במר דעתא דמוכר, אפי' היכא דמשתנין הטעמים למפרע, **היינו הך דקמני** בסיפא דרישא דמתניתין, מכרן לצור ודות לאחר, דמהתם שמעינן דאזיל ר' עקיבא במר דעתא דלוקח, ורבנן אזיל במר דעתא דמוכר,

ומדאשמעינן גבי בית, הוא הדין גבי שדה, דהא מרישא דהך סיפא דהיינו לא מכר לא את הצור ולא את הגת, מינה שמעינן דכי היכי דפליגי גבי בית פליגי נמי גבי שדה, דכל טעמי בית דריסה ופריסה איכא למימר נמי גבי שדה, וכיון דאשמעינן דהכא נמי גבי שדה אית להו הך טעמי דלעיל, הוא הדין נמי גבי הך סיפא דמכרן לאחר שמשתנין הטעמים איפכא, כדלעיל גבי מכרן לצור ודות, אזיל נמי ר"ע במר דעתא דלוקח, ורבנן במר דעתא דמוכר,

אלא לאו הא קמ"ל שמע מינה הך משנה יתירא דקמני, לאשמועינן דאפילו בשאר מקומות דליכא הך טעמים, **דרבי עקיבא סבר מוכר בעין יפה מוכר,** מייפה ר"ע כח לוקח משום עין יפה, **ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר** ורבנן מייפין כח מוכר משום עין רעה, **שמע מינה,**

ביאורי הרשב"ם:

והא ליכא למימר, דלרבנן אכטריך למתני הך סיפא, לאשמועינן (דאית להו לרבנן. ד"ס) דגבי שדה נמי חשיב להו טענת מוכר משום טענת דוושא **[פ' דמייירי התם דבעל השדה מכר בור וגת בתוך השדה ואמרי רבנן דצריך הלוקח ליקח לו דרך, והטעם הוא שהמוכר לא מכר לו דרך שאינו רוצה ליטול מעות וידרסוהו אחרים (ולזה קורא הרשב"ם דוושא)],** דמרישא דקמני המוכר את השדה לא מכר את הצור לא שמעינן להו לרבנן, גבי שדה טענת דריסה, אלא טענת פריסת אויר, אבל לר"ע הוא דשמעינן ליה דקשי דוושא לשדה והשתא קא משמע לן דלרבנן נמי אית להו הך סברא, ואי לא תנייה הך סיפא הוה אמרינן דמודו ליה רבנן לר"ע, דאין צריך ליקח לו דרך, דלא חיישינן לטענת דריסה, דקטעינן מוכר, ליכא למימר הכי, דכיון דמרישא דהך סיפא שמעינן לרבי עקיבא דקשי דוושא לשדה, בהך סברא נמי מודו רבנן, דהא לא פליגי בכל הך צדי אדריבי עקיבא, אלא דאיהו איל במר דעתא דלוקח, ואיהו אזיל במר דעת המוכר, ותו לא מידה,

איתמר רב הונא אמר רב,

דף ס"ה ע"א

הלכה כרב רבי חכמים דמוכר צעין רעה מוכר, **ורב ירמיה בר אבא אמר שמואל, הלכה כרבי עקיבא** דצעין יפה מוכר (לקמן ע"א. ציון זה הוא מיותר. עו"ה),

והכי הוה מסקנא כר' עקיבא, דאמר ליה רב הונא לרב נחמן הלכתא (כוותייהו) [כוותיכו. ו'], דמקריביתו לצדא דריש גלותא, דשכיח דייני,

אמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב הונא, והא זמנין סגיאין [בעין זה ב"ה כ"ב ע"א] **אמרייהו** [אמרת אתה רב הונא] **קמיה דרב, הלכתא כרבי עקיבא, ולא אמר לי ולא מיד,**

אבני חן למסכת בבא בתרא

מילי [ב. ד"ס] מוכר אצל בנותן מתנה מודו דצעין יפה יהיב גס את הדרך, אלמא רבנן דסבירא להו מוכר בעין רעה מוכר גבי נותן מודו דצעין יפה נותן והלכך הכא לא מיבעיא לרבנן דיש דרך לפנימי על החיזון דגבי חיזון שמכר לו היו עין רעה וגבי פנימי שנתן לו במתנה היו עין יפה אלא אפי' לרבי עקיבא דאית ליה עין יפה גבי מוכר גבי נותן מיהא איכא עין יפה טפי והלכך יש (דרך לו) [לו דרך. ד"ס] לפנימי על החיזון דמוכר מילתא דעינו יפה אכלו טפי מחיזון דקא יהיב ליה מתנה במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולן, אלמא מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב, הכא נמי מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב:

מתני': המוכר את הבית סתם מכר כלל דמילתא, כל תשמישי בית הקבועים מכורין בכלל בית, והמטלטלין אינם מכורין, **את הדלת [נראה, אפילו היתה הדלת תלושה בשעת מכירה, כיון שצריכה להיות קבועה, הרי הוא בכלל בית. יוסף דעת]** דכל הממוכר לקרקע הרי הוא כקרקע, אבל לא את המפתח דמיטלטלא,

מכר את המכתשת קבועה נקרקע, אבל לא את המיטלטלת,

מכר את האיציטרוביל (עגול) [עיגול. רי"ף] שקביצ הריחים נרקי"א בלע"ז, ודבר קבוע הוא ואין מוזין אותו ממקומו [והוא מושב הריחים. ד"ס], [ורש"י לעיל ב' ע"ב פירש הוא מושב הריחים שמוך קליפת העץ שקורין נרקי"א], אבל לא את הקלת האפרסת טרמיי"א בלע"ז ומיטלטלת היא,

ולא את התנור, ולא את הכירים דכל הק מיטלטלין הן, והכי נמי תניא בחוספתא ובסדר המשנה גרס [פ' המוכר את הבית מכר את התנור וכו']. ובלשון "סדר המשנה" נראה שהיה להם ספרים מיוחדים לגמרא ומיוחדים למשניות כמו שיש לנו] מכר תנור מכר כיריים, ולא נהירא, ואם איתא נריך לאוקמה במחברת לקרקע,

[אבל] בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו,

דף ס"ה ע"ב

הרי כולן מכורין כל הקן תשמישין המיטלטלין, אבל שאר מיני תשמישיתא [בגון מטה ושלחן וסבין וקערות וכוסות ומצעות. יד רמיה] לא מיחדבני, ואף על גב דאמר כל מה שמוכר אני מוכר לך, שלא ריבה בלשון זה אלא תשמישין המיוחדין לבית זה, שאין רגילין להשאילן מפני כבודן, ומפתח נמי עיקר תשמישו לפותחת של דלת זו, ואין ראוי לאחרת, והיינו טעמא דלא זצין שאר מיני תשמישיתא, דלא בטייל לגבי בית,

אי נמי, אינו רוצה להתרחק מן השכונה שלו, וידור צדיק אחר, וצריכין לו מטלטלין [אלו].

אבל גבי תנן לקמן, דאם אומר לו כל מה שמוכר, הרי כל מטלטלין מכורין, דהיינו כל מאני תשמישיתא דאיקרו מטלטלי, לצד מחיטו ושערי צפ' מי שמת [לקמן דף קנ], דכיון דמסתלק מכל השכונה מכר את כולן, טעורא הוא לו להוציא כליו

תדע דטענא מעלייתא היא גבי חלוקת יורשין דכתיב תחת אבותיך יהיו בניך, אבל בהא דר' עקיבא ורבנן תהלים מה תחת אבותיך יהיו בניך, אבל בהא דר' עקיבא ורבנן אימא מודי ליה רב לשמואל דמוכר בעין יפה מוכר אימא מודי ליה לשמואל,

ואי איתמר בהא, בהך קאמר שמואל אבל בהא אימא מודי ליה לרב, צריכא,

אמר ליה רב נחמן לרב הונא, הלכתא כוותין [כ?] שמואל, ורב נחמן תלמידו היה [פ' ולכן אמר רב נחמן בלשון רבים "כוותין"] או הלכתא כוותייכו, אמר ליה הלכתא כוותייכו דמקרביתו לבבא דריש גלותא [ד. ד"ס] רב נחמן מתנא דבי נשיאה הוה*, ורגיל במקום הדיינים (וראה) [וראה. ד"ס] מעשים בכל יום היאך דייני, (אי נמי דיני כך) דשביחי דייני [ב. ד"ס] פירש רבינו מנחם [פירש] [א"נ דיני. ד"ס] [פ' דר"ח מפרש דלכך הלכה ברב נחמן שהיה במקום דשביחי הדיינים, או משום שהיה במקום דשביחי דיני תורות]:

*[שאשתו היתה ילתא שהיתה בתו של רבה בר אבהו שהיה ממשפחת ראשי הגולה. ראה ביבמות פ' ע"ב דאמר להו רב רבה בר אבהו לרבנן עיינו ביה ברב נחמן אי בשרו מעלה הבל איתייב ליה ברת. וכתב בסדרה ד"ד וז"ל ובאגרת רבי שרירא גאון כתב שהוא מוורעו ומבני דוד אתי וידוע כי הנשיאים היו מוורע דוד אם כן ילתא היתה בת רבה בר אבהו].

איתמר, שני בתים זה לפנים מזה ודריסת הפנימי על החיזון לרשות הרבים שניהם במכר שמכרן ציחד לשני בני אדם, או שניהם ציחד במתנה לשני בני אדם, אין להן דרך זה על זה אין לו דרך לפנימי על החיזון, דכי היכי דלפנימי זצין ויהב בעין יפה, לחיזון נמי בעין יפה יהב וחיזן, ולא מקרי עין רעה אפילו (לרבנן) [לר"ע. רש"י] * אלא היכא דמכר את הפנימי ועיכב לעצמו את החיזון כי מתמיחין אצל היכא דלא עיכב לעצמו כלום דכולי עלמא מודו דלזה מכר כל החיזון ולזה כל הפנימי ואין לפנימי על החיזון כלום דלא תהיה עינו יפה לזה ורעה לזה,

[ולא הבנתי איך שייך מה שנקרא עין רעה או עין יפה למחלוקת דר"ע ורבנן, שהרי הם מחולקים רק איך אדם מוכר בעין יפה או בעין רעה].

כל שכן, חיזון במתנה ופנימי במכר דודאי לא תהיה עינו יפה אצל לוקח, ורעה אצל מקבל מתנה, דלההוא דיהיב ליה לדידיה רחם ליה [פ' אורבא אורו],

חיזון במכר ופנימי במתנה, סבור מינה אין להן דרך [אין לו דרך]. דכיון דלשנים [שני אנשים אחרים] מוכר ונותן, אין רע לזה וטוב לזה זה על זה,

ולא היא, מי לא תנן בסוף פירקין במה דברים אמורים דפליגי רבנן ואמרי, דצריך לוקח ליקח דרך, אצל מוכר לא צריך משום דצעין רעה מוכר הני

אבני חן למסכת בבא בתרא

משם, אי נמי לגבי חצר שהוא "דבר גדול" [לגבי בית] צטייל,

וגבי מוכר את העיר, מן, דאס אמר כל מה שצחכה מוכר את הכל, אפילו צהמה ועבדים דהו מטלטלי דנייד, וכ"ש חיטי ושערי, דכיון דמסתלק מכל העיר, מכל וכל רוצה להסתלק, דטורח הוא לו להוציא מטלטלי לעיר אחרת, א"י צטלין לגבי העיר,

כללל דמילתא, כל מוכר הגדול מחצירו [בגין חצר לגבי בית, ועיר לגבי חצר], ריבה למוכר יותר, הגדול לפי גדלו והקטן לפי קטנו:

גמ': לימא מתניתין דקתני לא מוכר מכתשת המיטלטל דלא בר' מאיר [ראה רשב"ם לקמן ס"ט ע"א ד"ה לר"מ], דאי ר"מ, הא אמר דפרק המוכר את הספינה צרייחא צגמ' מוכר את הכרם, מוכר תשמישי כרם כגון קנים שזכרם שהן ללכס דמתן צמתי, וה"ה למוכר בית שמוכר תשמישי בית?

ומשני אפי' תימא ר"מ, התם קביע כלומר התם צדר"מ איכא למימר דלא איירי ר"מ אלא במשמישין הקצועין לעולם במוך הכרם, שאין מוזין אותם משם לעולם, ואע"ג דאינס קצועין צקרקע, הכא לא קביע [ראה בחדושי הר"י מיוגש דהשתא ס"ד דמיוירי במנעול הנקרא קפל שאין תשמישתו קבוע באותו דלת שבאותו בית ועשוי לנעול בו היום בבית זה ומחר בבית אחר, ולמסקנא מותרין הנגמרא דמיוירי במנעול הנקרא פלג שבנעול שלו קבוע בדרתו. וראה בשטמ"ק שכתב שהרשב"ם לא פירש כן] אצל מכתשת שאינה קצועה צקרקע, וזמנין דשיילי לה, ולא קביעא צצית כל כך,

והא מפתח דומיא דדלת קתני, מה דלת דקביעא לעולם, שאין מוזין אותו משם להטלטל ממקום למקום אף מפתח דקביעא צשל עץ # [לא הבנתי מה בא להוציא] מיירי דקביעא, שיש מפתחות שאין מוזין אותן מן הפותחת, כגון של בני כפרים # [אולי הפ' שאינם יראים כל כך מוגיבה ומשאיירים המפתח בתוך הדלת], ואפ"ה לא מוכר את המפתח, דאי אימא דצמפתח שאינו קבוע מיירי, ליפלוג וליתני צדידה, המוכר את הבית, מוכר את המפתח קבוע, אצל לא את המיטלטלת, כדקתני גבי מכתשת, וכ"ש דלת דקביע טפי,

אלא מדקתני דלת, שמעינן דליכא לאיפלוגי אלא צין דלת למפתח, ואע"ג דקביע צדלת אינו מכור, שהרי תשמיש[ו. ד"ס] קל הוא וזוח לטלטלו, ופעמים שמיטלטלת, אצל לא מדיר [פ' ולכן נקרא מפתח קבוע אבל אינו מכור כיון שהוא קל],

אלא מחוורתא, מתני' דלא בר"מ,

ת"ר, המוכר את הבית, מוכר את הדלת, ואת הנגר צריח, וקצוע צכותל, ואת המנעול קצוע צדלת, אבל לא את המפתח,

[ובכלל הבית] מוכר את המכתשת החקוקה כגון סלע היוצא מן הכותל, ומקק שם מכתשת, אבל לא את הקבועה שהינה מקוקה ועשויה, ואח"כ

קצועה [צקרקע] [צכותל. ד"ס], ודלא צמתי [רקנה את מכתשת הקבועה], ומתניתין ר' אליעזר היא דפליג צסיפא, ואמר כל הממוצר לקרקע הרי הוא צקרקע, וכן פירש (ר') [רצינו. ד"ס] צנאל, וכן עיקר,

מכר האיצימרוכיל [לעיל סה: עיגול שצצב הריחים צרקי"א צלע"ז, ודבר קצוע הוא ואין מוזין אותו ממקומו, ורש"י לעיל כ' ע"ב פירש הוא מושצ הריחים צצמוך קליפת העץ שקורין צק"א], אבל לא את הקלת,

[ובכלל מכירת הבית לא מכר] לא את התנור, ולא את הכירים, ולא את הריחים,

ר' אליעזר אומר אמכתשת קצועה פליג כל המחובר לקרקע, הרי הוא צקרקע,

[אבל] צומן שאמר לו, הוא וכל מה שבתוכו, הרי כולן מכורין,

בין כך ובין כך צין שאמר לו כל מה שצחכו, צין שלא אמר, לא מכר לא את הבור ולא את הדות [דאינו] [דאינן. ד"ס] צמוכו של צית, אלא צניינס צפני עזמן הן ולא [מכר] את היציע,

ת"ר, צינור של עץ או של אבן, עשוי צמין סילון, ויוצין צמנו מים למקוה שחקקו ולבסוף קבעו צקרקע פוסל את המקוה דמים שאוצין פוסלין אותו, וכיון שהיה מורח כלי עליו קודם שקצעו, לא מיצטיל מו שם כלי מיניה, ומשוי להו שאוצין למים שצחכו, [אבל אם] קבעו ולבסוף חקקו הרי הוא כעושה מריץ צקרקע [1] אינו פוסל את המקוה,

בג' הן צרייחא, דקתני דמשום קציעות צקרקע, לא צטיל שם כלי מיניה דמעיקרא, לא ר' אליעזר, ולא רבנן דפליגי עליה [צצרייחא. ד"ס],

הי ר' אליעזר מאיזה דברי ר' אליעזר אמה למד, דלא צצירא ליה הן צרייחא [רצינור]. וה"ה דה"ל למימר והי רבנן, אך אין דרך גמרא להאריך כל כך # [אבל באמת לפי המשך הגמ' אתיא שפיר ברייתא דצינור צרבנן],

אילימא ר"א דבית [דברייתא דהמוכר את הבית, דאמר ר"א דכל המחובר לקרקע הרי הוא צקרקע], דמכתשת מקוקה, ולצסוף קצועה, צקרקע משוי לה, ומכורה צכלל צית [ולכן הברייתא דצינור דאמר דלא בטל לקרקע לא אתיא בר"א, ורש"י ממושך אבל אתיא צרבנן],

ומיהו רבנן דפליגי עליה [דר"א בברייתא דבית, וסברי דמכתשת קבועה אינה בכלל בית], לא [ליהוו] [הוו ?] הנהו רבנן דאמר [לעיל] [עלייהו ? דהא הוא כאן ולא לעיל] לא ר' אליעזר ולא רבנן [דודאי אתיא ברייתא דצינור, צרבנן דבית דפליגי על ר"א],

[פ' שבאמת ברייתא זו דצינור אתיא צרבנן דבית, ולכן זה שאמר הגמ' דלא אתיא לא בר"א ולא צרבנן אין הכוונה על רבנן אלו שהרי ודאי אתיא ברייתא דצינור

אבני חן למסכת בבא בתרא

כרבנן דפליגי על ר"א, והקושיא הוא רק על מה שאמר דלא אתיא כר"א על איזה ר"א כוונתו. וראה בתוס' ד"ה אילימא,

[ודוחה דר"ל שאין הטעם משום הדין דקביע, ולומר דין זה גם בצינור לגבי מי מקוה, אלא משום דעת המוכר] דלמא היינו טעמא, דר"א סבר מוכר בעין יפה מוכר והלכך אע"ג דאיכא תורת כלי עליו, כיון דמחזר מכין המוכר, אצל גבי צינור שקקו ולצסוף קצבו מודי דפסיל מקוה, ורבנן סברי משום דר' אליעזר נקט לה [דהא אמרין דברייתא דצינור אתיא שפיר כר"א] מוכר בעין רעה מוכר ואכתי כדצרי הכל אתיא [הברייתא דצינור],

ואלא ר"א דכוורת דבורים, דתנן כוורת דבורים מחזרת היא בקרקע צטיט, רבי אליעזר אומר הרי היא כקרקע לכל דבר להיות נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ולקנות על גבה מטלטלין,

וכותבין עליה פרוזבול [קשה למסקנא דרבין דרבנן כו"ע מודו דהוי בקרקע, הא פרוזבול מדרבנן. קצוה"ח ס' צה ס"ק ג. רוד"ש], כאלו היא קרקע, דתנן במסכת שביעית פרק אחרון [משנה ו'] אין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע, ואם אין לו מזה [ל. ד"ס] [מלוה ללוה] בתוך שדהו,

ביאורי הרשב"ם:

ו(ל)שס [מ"ג] מפורש, לפי שראה הלל שנמנעין העשירים מלהלוות לעניים, מפני יראת שביעית שמשמטת, והיו עוזבין על מה שכתוב [בדברים טו ט. הש"ס נה] פן יהיה דבר עס-לצדק, בליעל [למחר קרקה שנת-השעב שנת השמיטה וקשה שנה פסחית האניו ו] ו' א' חפן ל' ו' קרף קרף קל ה' והיה דך קטף וגו', עמד הלל והתקין פרוזבול, [ומפרש שפרוזבול הוא נוטריקון] פרוז = ריות, כמו שהפריז על מדותיו דמסכת נדה (דף ד), "צול" = עשירים, כמו אלו ראשי צולאות שביהודה (גיטין דף לו), כלומר ריות לעשירים שלא יפסידו שלהם,

ותנן גופו של פרוזבול מוסרי לנס פלוני @ ופלוני הדיינין שצמקוס פלוני שכל חוב שיש לי אצל פלוני שאגבנו כ"ז שארצה, והדיינין חותמין עליו מלמטה, או העדים, והלכך משמער שטרותיו ל"ד לגבותו, ואיכו לא קגבי, לא קרינא ציה לא יגוש, דדיינין קמגבו ליה, והפקר צ"ד הפקר, וה"מ כשיש לו קרקע ללוה, דדמי כאלו יש למלוה משכון, דצמטון לא שייך לא יגוש, שכל מה שיוכלו חכמים לתקן כדי שלא יהו נחלץ עוקרין דבר מן התורה, התקינו, כן נראה הטעם צעיי,

ומרבי זקני זל"ל [כוונתו על זקנו רש"י זל"ל שהרשב"ם הוא ר' שמואל בר' מאיר שהיה חתנו של רש"י, ואחיו של הרשב"ם היה הרבינו חם רבינו יעקב, והריב"ם רבינו יצחק. וכן באמת פירש רש"י לעיל כ"ז ע"א בסוף העמוד] שמעת, דהיינו טעמא, דסתם ליה אין רגילין להלוות, אלא"כ יש לו קרקע להשתעבד למלוה, ובמילתא דשכיחא תקינו רבנן, אצל כשאין לו קרקע, מילתא דלא שכיחא היא, ולא תקינו רבנן פרוזבול,

ואתא רבי אליעזר למימר, דאם יש ללוה כוורת דבורים, כותבין פרוזבול, דסד"א אע"ג דהרי היא כקרקע לשאר דברים, לגבי הך תקנה לא משיבא קרקע, דלא סמכא דעתיה דמלוה עילויה, הואיל ויכולין לטלטלה, קמ"ל,

דף ס"ו ע"א

החתונה של בתי בת שבע תח' אור ליום ט' מרחשון תש"ע

ואינה מקבלת זו הכוורת טומאה, במקומה [תוס'], [מוכח דאפ' דבר שבשל כל צרכו וא"צ לאילן כלל חשיב מחובר לטומאת אוכלין. אגלי טל. רוד"ש] דכיון דמחזרת היא לקרקע, ינאה ממורת כלי, וגם הדגש שצמחה אינו מקבל טומאה, דצטל לגבי כוורת, ודוקא במקומה, אצל אס נטלה משם, אז מקבל הדגש טומאה,

[פ' ריש כאן שני חידושים: א' שבמקומה אין הדגש מקבל טומאה אף שהוא אוכל, ולכן נקט לשון "במקומה" במקבל טומאה, חגם דככל הענינים כאן צריך שידיה הכוורת מחובר, ב' שמיד שתולשה במקומה מקבלת הדגש טומאה, אף שלא חישב עליה לאכילה, כן משמע מברייתא זו, הגם שיש שסוברים לקמן דאינה מקבלת טומאה עד דחשוב עליה לאכילה],

כמאן דאמר דפרק המוכר את הספינה [לקמן פ.]. דלא צעי מחשבה [לאכילה, כרי שיטמא טומאת אוכלין. רב כהנא שם], דאיכא מאן דמלריך מחשבה [לקמן פ.], והלכך אצטריך כהא גבי טומאה למימני במקומה [שאינה מקבלת טומאה עד שהוא במקומה, אבל לקחה מן הכוורת אף שלא חישב עליה לאכילה, הרי הוא מקבלת טומאה],

וה"ה לכל הגך מילי [שחושב והולך, חשובה מחוברת] והרודה ממנה בשבת כשהיא במקומה, דהיינו מקום גידולו של דגש, חייב חטאת כמולש מן הקרקע, אלמא לר' אליעזר חקין ולצסוף קצבו [נמי. ד"ס] כקרקע משוי ליה [פ' שבוורת אין חוקקין אותו במחזר, אלא קובעין אותו בקרקע לאחר שנעשה כלי].

[לשון הרודה דבש ש"נו סח" הדגש בדכתיב כי מוגית הראיה רדה הדגש, ואומר וירדהו אל כפיו ומתרגמין ונסחיה, ומשום הכי קורין לספר שכותבים ממנו לספר אחר נוסחא. ערוך ערך רד 4],

וברייתא דלעיל [דצינור, דחקין ולצסוף קצבו אינה חשובה מחוברת], דלא כרבי אליעזר היא, ומיחו הגך רבנן היא [פ' דהברייתא דצינור אתיא שפיר כרבנן, והקושיא הוא רק על מה שאמר דלא אתיא כר"א על איזה ר"א כוונתו],

וחכמים אומרים אינה כקרקע [דמשום (דמיצור) (דמיצור) ?] דקרקע לא צטיל תורת כלי מינה, ומקבלת טומאה במקומה, וגם הדגש (ד?) לא צעי מחשבה כדמינא לקמן דהמוכר את הספינה, ואין כותבין עליה פרוזבול, ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור,

[וג"ל דלחכי איצטריך לכולהו, ולא הסתפק במאי דקאמר [הכוורת] הרי היא כקרקע? מרסד"א דדוקא לענין דין עצמה שתהא נקנית בכסף שטר וחזקה דינה כקרקע, אבל לענין מילי אחרינהו לכתוב עליה פרוזבול לא וכו'. יבין עוקצין פ"ג אות פו],

[ודוחה דברייתא דהמוכר את הבית, אתיא גם כר"א זה] התם [ולא אמר "דלמא" ברלעיל. כוס הישועות. רוד"ש] כדאמר ר' אלעזר [בן פדת האמורא מארץ ישראל, בדור שני של אמוראים] טעמא, דאמר ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר [בן הורקנוס התנא תלמידו של ריב"ז] דמשינ

אבני חן למסכת בבא בתרא

לכורות דבורים כמחזור,

אכל לעיל גבי [בריייתא ד] זיטור, שמים שאוצים פוסלין את המקוה מן התורה, כדמניא בת"כ, יכול מילא מים על כחפו ועשה מקוה נחתלה יהא טהור, ת"ל מעין, מה מעין צדי שמים אף מקוה צדי שמים, התם מודי ר"א [בחקקו ולבסוף קבעו] דפסיל מקוה, דמשום קציעותו בקרקע, לא בטיל מניה תורת כלי דמעיקרא,

ומיהו לא אשכחן תומאה לפשוטי כלי עץ אפי' מדרבנן [דברי הרשב"ם באן צריכים עיון גדול. ועיי' תוס' חוץ מאותן הראוין למדרס, וכדמנן במס' נדה (דף מט) (כל המטמא מדרס מטמא טמא מת) (כל המטמא במדרס הוצ, מטמא צמח. כן גורם רש"י שם), וצמסקנא נמי מוקמינן לה צדף של מתכת [דגם "פשוט" כלי מתכת מקבלים טומאה מן התורה],

ומתמה (גמ') [תלמוד. ו'] מכלל דמדקא משני הכי, שמעינן דבריייתא דלעיל [בצינור שחקקו וכו'] דשאיבה דאורייתא נפסול שאיבה דאורייתא מיירי,

דף ס"ו ע"ב

והא [הלשון "פוסל את המקוה" משמע שמוסיף בצינור זה מים למקוה שלימה, ופסול כוח] קיימא ל' דרבנן [קשה מה עלה ע"ד התרצן וכי סבר דשאובין דאורייתא. רוד"ש] והלא מדרבנן הוא, כדאמר' במסכת יצמות (דף פז): שאם היה מקוה מ' סאה, ונתן סאה שאובין ונטל סאה כשר, עד כמה ? רבי יוחנן אמר עד רוצו,

והיינו טעמא, דמדאורייתא הוא דבעינן מקוה ממים מכוסין לכתחלה בלא שאיבה, דאיתקש למעין כדפרישית לעיל, (ואפילו) [אכל ?] נפלו בתר הכי שאובין, בטלו (ברוצא) [בחוטה. רש"י], א"נ קמא קמא בטיל,

ולעיל נמי, גבי זיטור המקוה היה עשוי כצר כהוגן, ואח"כ קצעו שם זיטור, כדקמי פוסל את המקוה, מכלל דהיה שם מקוה מעיקרא, הלכך פסולא מדרבנן הוא,

ועוד אפילו אם תמלא לומר דאחמירו ביה רבנן כשל תורה [פ' בשאובין, ולכן פסל ר"א את המקוה, אבל כאן ברף של נחתומין מיקל דטומאתו דרבנן], הכא גבי דף נמי דאורייתא מיירי, דצדף של מתכת מיירי, דטומאתו מן התורה, דנשלמה עץ איתקש לשק [דכתיב] כלי עץ או בגד או עור או שק (ויקרא יא) מה שק מיתלטל מלא וריקן אף כלי עץ כו' [לכן צריך שיהיה לה ביה קיבול], אכל כלי מתכת כפרשת מדין הוא [דכתיב] (במדבר לא) אך את הזהב וגו' ולא איתקש לשק, ואחמי דלא כרבי אליעזר היא הדיא דזיטור, דרבי אליעזר לא קמפליג מידי צין (חקקו) [קצעו. רש"י] מעיקרא, לחקקו ולבסוף קצעו,

האמר ר' יוסי בן ר' הנינא משום דפשוטי כלי עץ לית להו טומאה כלל, הלכך אוקמה ברף של מתכת מחלוקת [וקשה הא דנקט "של נחתומין", דבמתכות אין ג"מ בין בעה"ב לנחתומין. רוד"ש]?

אלא לעולם רבנן דדף היא [בריייתא דצינור], ודקשיא לך [אי הכי] גבי זיטור, אפילו קצעו ולבסוף חקקו נמי יפסול למקוה, לרבנן דמטמאי ליה גבי דף, וחשיבי ליה כלי בכל ענינים, אפי' בקצעו ולבסוף חקקו, ושאני שאיבה דרבנן כדפרישית לעיל [דמוירי שמוסיף מים למקוה כשרה], הלכך גבי זיטור הוא דמקילי רבנן ואמרי אינו פוסל בקצעו ולבסוף חקקו, אכל לגבי דף דטומאתו מן התורה,

שמואל א יד כד ואיש ישראלי נגש ביו' מ' ההוא ויאל שאול את-הקעם לאמור ארור האיש אשר יאכל לחם עד-הערב ונפקתי מאיבי ול' א' טעם כל-הקעם לחם: כה וכל-הארץ פאו ביער ויהי דבש על-פני השדה: כו ויבא הקעם אל-היער והנה חלק דבש ואין-משיג ידו' אל-פיו כי-בא הקעם את-השבעה: כו ויו' נתן ל' א' שמוע בהשבע אביו את-הקעם וישלח את-קצה המטה אשר בידו' ויטבל או' תהו ביערת הדבש וישב ידו' אל-פיו ותראנה [ותארגנה] עיניו:

דכתיב שמואל א יד ויטבל או' תהו ביערת הדבש ביהומן כתיב, וכדנש במקום גידולו מיירי, וקרי ליה יער, מזה [עצי] יער [קשה לפרש"י בשמואל דפי' ביערת הדבש בקנה הדבש. וראה ברוד"ש] התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף [בכוורת] דבש הרודה ממנו בשבת, חייב חטאת והלכך חשיב ליה מחזור, ואפי' אין הכוורת מחזרת ממש בקרקע,

אכל גבי זיטור שחקקו ולבסוף קצעו, מודי ר"א דחשיב כלי ופסיל מקוה, כדקמי ברייתא, ואחמי לא ידעינן הי ניהו ר"א, דלית ליה הך ברייתא,

אלא ר"א דרף, רתנן [כלים פט"ו מ"ב] דף של נחתומין נסר רחב [של עץ], לערוך עליו וללוש את הפת,

ולי נראה [ש?] הוא דף [שקצוע] [שקצועין. ד"ס] ככותל ליתן עליו את הפת למחור, כעין עשוסין פלטרין [מוכרי לחם ומוציא מאפה] שלנו ככותל צהיהן מצחוק, ולקמן מוקי [לה. ד"ס] צדף של מתכת דפשוטיהן טמאין,

שקבעו בכותל, ר"א מחזור דכל המחזור לקרקע הרי הוא כקרקע וחכמים מטמאין דלא בטיל לגבי קרקע, [ומפרש דלכן לא הוי פשוטי כלי עץ, שאינו מקבל טומאה] ומיקון הדף, שמחליקין אותו לכן, הוא במקום חקיקת הצינור, דמיקון משוי לה גמר כלי, לקבל טומאה, ומדלא קמפליג צין חקקו ולבסוף קצעו, וצין קצעו ולבסוף חקקו, אלמא לרבי אליעזר הכל טהור, לא שנא חקקו ולבסוף קצעו, לא שנא קצעו ולבסוף חקקו, ולרבנן הכל טמא,

אלמא הדיא ברייתא דזיטור דלעיל, דקמפליג צין קצעו ולבסוף חקקו, וצין חקקו ולבסוף קצעו לא רבנן ולא רבי אליעזר, דאי ר"א אפי' חקקו ולבסוף קצעו היה לו להכשיר, ואי רבנן אפילו קצעו ולבסוף חקקו נמי יפסול את המקוה,

מזי, אי רבי אליעזר אפי' חקקו ולבסוף קבעו, אי רבנן אפילו קבעו ולבסוף חקקו נמי?

לעולם רבי אליעזר היא [פי' בר' אליעזר] סנירא ליה [כברייתא] [הך ברייתא. ד"ס], [פי' בר' אליעזר אולי הך ברייתא] דזיטור שחקקו ולבסוף קצעו אחמי כלי הוא, ולא בטיל לגבי קרקע, ופסיל את המקוה,

והכא גבי דף היינו טעמא דר' אליעזר דמטהר ליה, אפילו בנקטו ולבסוף קצעו, דשאני, ושאני פשוטי כלי עץ כגון האי דף דטומאה דרבנן דאפי' קודם שקצעו אין לו טומאה אלא מדרבנן, והלכך בקצעו, מיקל ר' אליעזר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לעולם טמא אפי' בקצבו ולבסוף תקנו, דקצירא להו לרצנן, דכל הממוצר לקרקע אינו כקרקע,

אי הכי [גבי צינור כיון דמיוירי בשאיבה דרבנן] **אפי' חקקו ולבסוף קבעו נמי** [לא יפסול]? **שאני התם** [כיון דחקקו קודם שקבעו], **דאיכא תורת כלי עליו בתלוש**,

בעי רב יוסף, מי גשמים שהיו יורדין שחשב עליהם להדיח את האיציטרובילין [האיציטרוביל לעיל סה: עיגול שקצבי הריחים נקראי"א בלע"ו], ודבר קבוע הוא ואין מוזין אותו ממקומו, ורש"י לעיל ב' ע"ב פירש הוא מושב הריחים שזמון קליפת העץ שקורין נק"א], **מהו לזרעים** שאותן [מי. ד"ס] גשמים יכשירו וזעים אס נפלו עליהן, לקבל טומאה, דתנן (מכשירין פ"א מ"א) כל משקה שמחלתו לרצון, אע"פ שאין סופו לרצון מכשיר, והכא נמי, כיון דניחא ליה צירידתן לזורך איציטרוביל, אע"ג דלא ניחא ליה צירידתן על הפירות הוי הכשר, ובלבד שיהא איציטרוביל חשוב כחלוש,

דלא מהני מתשבתו, ולא קרינא ציה וכי יתן, אלא היכא דמתשבת שירדו על דבר חלוש, כדאמרין בפ"ק דשחיטת חולין (דף טז.) חלוש ולבסוף חיצו לענין הכשר זרעים, [פ' דבר שהיה חלוש ואח"כ חיברו וחישב שירדו עליהם מים] מחלוקת, דתנן [מכשירין פ"ד מ"ג] הכופה קערה על גבי הכותל כו' [בשביל שתורד [הקערה], הרי זה [המים שבקערה] כבי יותן [ומים אלו מכשירין], [ואם נתן הקערה שם] בשביל שלא ילקה הכותל [המים שנכנסו בקערה] אינו כבי יותן],

ופרכינן רישא לסיפא [שם בחולין, והלשון שם כן: הא גופא קשיא, אמרת בשביל שתורד [הכלי] הרי זה כבי יותן, הא בשביל ש"יורד הכותל" [כגון שהיו נוטלין סמון לכותל, ונתן שם קערה שתיאס לכותל. רש"י שם] אינו כבי יותן, והדר תני בשביל שלא ילקה הכותל אינו כבי יותן, הא בשביל ש"יורד הכותל" הרי זה כבי יותן? וכו' רב פפא אמר, כולה חד תנא הוא, הא בכותל בנין [שנחשב כתלוש ולבסוף חיברו, שהרי אבנים אלו היו תלושות וחיברו בבנין] ודייקין מינה, דכותל צנין חשוב חלוש, ואס מיכש שיודת, הרי זה כבי יותן, [הא בכותל מערה] אכל ככותל מערה שהוא ממוצר מעיקרו, לא מהניא מתשבתו להכשיר זרעים [הרי שכדי שיהיו מים אלו ראויין להכשיר, צריכין שיפלו על דבר חלוש],

וצמורת כהנים יליף מקראי, דצנינן משצבה לזורך דבר חלוש, והאי איציטרוביל נמי חלוש ולבסוף חיצו הוא, ואליבא דרבנן דלעיל דפליגי במכתשת קבועה קמיצעיא ליה, כדמפרש ואיל, אי קצירא להו דחלוש ולבסוף חיצו לענין הכשר זרעים הוי חלוש, או לא,

[הא דלא בעי באציטרוביל לענין קבלת הטומאה, דאציטרוביל כלי העשוי לנחת הוא ואינו מקבל טומאה. תוס' הרא"ש. שטמ"ק],

[ומפרש מה איבעיא ליה] **אליבא דרבי אליעזר דאמר, כל המחומר לקרקע הרי הוא כקרקע, לא תיבעי לך דודאי חשיב מחומר**, (ולא [דלא. ד"ס] מיצעיא איציטרוביל דדמי לקרקע טפי ממכתשת קבועה, דודאי חשיב מחומר, אלא אפילו מכתשת קבועה דחשבו לה רבנן חלוש, פליג איהו ואמר כל המחומר כו',

והא ליכא למימר דטעמיה התם משום דצנינן יפה מוכר, דהא כללא קאמר, ועוד דשמעינן ליה [לר"א] גבי דף, דמטהר אפי' בתקנו ולבסוף קבעו, ואליבא דרבנן דדף נמי לא קמיצעיא ליה, דודאי חלוש ולבסוף חיצו הוי חלוש, כדקא חשיב ליה חלוש גבי טומאה, אפי' בקצבו ולבסוף תקנו, והוא הדין להכשיר,

כי תיבעי לך, אליבא דרבנן דאמרי אינו כקרקע דהנהו רבנן דלעיל, דפליגי עליה דרבי אליעזר, במכתשת קבועה [שאינה בכלל הבית] **מאי**, מי אמרינן היינו טעמייהו, דקצירא להו דכל חלוש ולבסוף חיצו, חשיב חלוש, והלכך לא מוכר את הקבועה, והוא הדין לגבי הכשר טומאה, וכיון דטעמייהו משום דחשיבי ליה חלוש, לא מצעיא היכא דחשיב להדיח מכתשת קבועה דמכשירין, אלא אפילו חשיב להדיח בהן איציטרוביל מכשיר את הזרעים, דעל כרחק טעמייהו גבי @ איציטרוביל דאמרי מוכר לא משום דחשיב מחומר, דהא גבי (מכר. ד"ס) מכתשת חשבי ליה לחלוש ולבסוף חיצו, כחלוש, ואציטרוביל נמי חלוש ולבסוף חיצו הוא, דקודם שיקבעו בקרקע הוי צנוי ועומד, ואלא היינו טעמייהו משום דעיקר עשייתו לקבועות בקרקע טפי ממכתשת, חשיב כבית לענין מכירת בית, דומיא דכותלי הבית דחשיבי חלוש לענין הכשר זרעים, ולגבי מוכר הרי הן ככלל בית וחשיבי כקרקע,

או דלמא טעמייהו גבי מכתשת [ראה מהדורא בתרא] משום דצנינן רעה מוכר, אכל לגבי הכשר כקרקע משוו ליה, וכר"א קצירא להו, **ת"ק**,

האי דנקט להדיח בהן את האיציטרוביל, ולא נקט מכתשת ? אורחא דמילתא נקט שהיו רגילין להדיחו, אי נמי רבותא הוא דנקט כדפרישי', דאע"ג דאמרי רבנן מוכר את האיציטרוביל, איכא למימר דחשבי ליה חלוש לענין הכשר זרעים, כדפרישי',

שלח ליה רב נחמיה בריה דרב יוסף, לרבה בריה דרב הונא זושי, לנהרדעא, כי אתיא חך איתתא לקמך,

דף ס"ז ע"א

אגבה עיישור נכסי [מאחור. ד"ס] שהצט טוטלת צנכסי אציה, צשציל פרכסת הצעל להישא צו [בכסף זה] [פ' שדרבם היה [והיה הברא] ליתן להחתן "נדוניא" והוא סכום כסף הגון, וראה כתובות ק"ח סוף ע"ב הפוסק מעות לחתנו ופשט לו את הרגל, תשב עד שתלכין שיערה, והמילה "פרנסה" הוא לשון סיפוק צרכים, ונדוניא הוא כסף שנותנים להבעל, וזה פירוש "פרנסת הצעל", [פ' שנותנות מעות, כדי להכין את עצמה לחינשא לבעלה, וכדאמרין בכתובות נו. נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה], [וקיי"ל] [דקיי"ל ?] צכמות (דף סח.) לפרנסה שזין צאצ [הצט יחומה צצאצ לינשא, נותנים לה נדווא לפי אומד שאנו צקאין צאציה, וותמן או קמץ. רש"י שם], והיכא דאין יודעין דעמו, נוטלת עישור נכסים, וממקרקעי ולא ממטלטלי כדאמר צכמות **אפי' מאציטרובילי דריחיים כר"א**, דכל הממוצר לקרקע הרי הוא כקרקע,

ביאורי הרשב"ם:

ופירש [כמו וכתב] רצינו חננאל וקיי"ל הכי, דהא לית מאן דפליג עליה, ולצדדי הכל פרכסה, דהיא עישור נכסי [גובין] ממקרקעי ולא ממטלטלי היא, ואפילו צומן הזה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ליכא למימר, דאין אונאה לקרקעות [ראה לעיל סא: ובתוס' שם]:

נב: ת"ר, המוכר את החצר, מכר בתים החיצונים הפמוסין לחצר [לאפוקי הפתוחים לר"ה ואין להם מבוא כלל בחצר. רש"ש], ובתים הפנימיים [הפתוחים בעין חדרים לבית. ריטב"א, [בתים] הפתוחים לבית הפתוחים לחצר. רש"ש], ובית החולסאות פר"ס קרקע שעפרו מול, שמוציאין ממנו זכוכית, ופ"ק דשנת (דף טו) אמרינן זכוכית שחמלת ברייתו מן החול, והלכך מקום משוץ [הוא. ד"ס, רי"ף] צפני עגמו [פי' ולכן חשוב לה בברייתא, דס"ד דלא מברר],

חגויות, פתוחות לתוכה שאין מוכרין אלא לצני מרז וז נמכרות עמה, ושארין פתוחות לתוכה אלא לרשות הרבים אין נמכרות עמה, פתוחות לכאן ולכאן (אלו ואלו) נמכרות עמה,

ר"א אומר, המוכר את החצר, לא מכר אלא מילוקא [מלא חולסא חיינו חול, space, area, דשעסטרן] אורחא של חצר,

אמר מר, פתוחות לכאן ולכאן נמכרות עמה, והא תני ר' חייא דפמוסות לכאן ולכאן אין נמכרות עמה?

לא קשיא הא [דמתני', דנמכרות עמה] דרוב תשמישתייהו לנו [לפנים], הא דר' חייא דרוב תשמישתייהו לבר פתח של גז החון פתוח יותר להשתמש בו, מפסח הפנימי.

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר המוכר את החצר, לא מכר אלא אורחא של חצר: אמר (רבה) [רבא] אי דאמר ליה שאמר לו מוכר לוקמ דירתא דירה זו אני מוכר לך, ונלשון זה מכר לו את החצר, שלא אמר חצר זו אני מוכר לך, אלא מדור זה, דכולי עלמא לא פליגי, דבתי דבתים משמע דנחצר אין דרין אלא צבתים, והלכך הכא מודי ר"א דחצר וצבתים מכר לו, שהכל צמד קרוי דירה,

כי פליגי דא"ל דרתא חצר ממרגמינן דרתא, מר ר"א סבר תרביצא [ראה לשון תרביצא בעירובין פטו; מו"ק ו; לעיל ז, מנחות פב:] אור משמע כאילו אמר לו חצר זו אני מוכר, דאור לצד קרוי חצר, ומר סבר ורצנן סברי בתי משמע דרתא ודירתא אחת הם, שניהם לשון דירה הם,

והך לישנא קמא דרבא [פי' שיש לקבוע איכא דאמרינן] משמע, דהיכא דא"ל חצר זו אני מוכר לך, הכל מודין דלא מכר אלא אורחא של חצר, ומתני' [לא ביירי דאמר חצר, אלא] הכי קמי המוכר חצר, צאטו לשון שרגילין לקרותו, דהיינו דרתא, מכר את הצבתים כו', ר"א אומר המוכר את החצר אפי' בלשון דרתא, לא מכר אלא אורחא של חצר,

איכא דאמרי אמר (רבה) [רבא] אי דאמר ליה דרתא דכולי עלמא לא פליגי דבתי משמע דגם הוא לשון דירה, דעל סם

דהא צדיקא פסק רבא צפרק מציאת האשה, הלכא ממקרקעי ולא ממטלטלי, צין לכחזה צין למוזני, צין לפרנסה,

ואף על גב דרבותינו הגאונים [ש. רש"ש] מקנו, לגבות כחזה אפי' ממטלטלי, גובים גם מוזני (אפי' ?) ממטלטלי, דהא קיי"ל (כחזות דף נד) תנאי כחזה כחחזה דמי,

הני מילי צתחזה ומוזני, אצל הפרנסה אינה מתנאי כחזה, הלכך צמקומה עומדת וממקרקעי גביא ולא ממטלטלי.

[אגבה מאצטרוכלי] דלוינן מטלטלי קצועין צקרקע,

שמעינן מינה דסוגיא דשמחא כר"א סלקא, דסבר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע, כן פי' (ר') [רבינו. ד"ס] חננאל, והכי פסק' אליבא דהלכתא, וכן עיקר,

[ו]י"א דאף האב בחיים אין לו להוסיף לבתו יותר מעישור נכסים (הר"ן בפרק מציאות האשה) ואין נוהגין בו. שו"ע אה"ע סי' קי"ג סעיף א' בהגה"ה. ובחלקת מחוקק שם הביא בשם הרא"ש שהביא מנאון שראוי לגדות מי שמרבה ליתן לנרן בתו],

א"ר אשי, כי הוינן בי רב כהנא, מוגבינן אפי' מעמלא דבתי משכירות הצמים דכמקרקעי חשיב ליה, דשכר מקרקעי חשיב מקרקעי:

[מעמלא דבתי, פירוש שכירות הבתים, כגון שמת האב והיה לו אצל השוכר שכירות הבית, אבל שכירות שהיה לאחר מיתת האב, לא מוגבינן מצינה משום דברשות הורשים היה. הרא"ם ז"ל. שטמ"ק]

מתני': המוכר את החצר סתם, מכר בתים הפמוסים לחצר, ו בורות שיחין ומעורות שנתון הצית [פירוש דדרכיה דחצר למיהוי בה בורות שיחין ומעורות, הילכך כשמכר לו החצר לא מכרה אלא עם בורות שיחין ומעורות שיש בה, שכן דרך החצרות להיות בהם כך, אבל בית שאין דרכה להיות בה בור כשמכר לו הבית לא מכר לו בור. ר"י מוגאש], [שפתוחין לחצר או לבתים. יבין]. אע"ג דהמוכר את הצית לא מכר צורות שיחין ומעורות, לגבי חצר מיהא צטלים ומכרין בכלל חצר,

אבל לא את המטלטלין תשמישי הצית שאין קצועין, כל (כך. ד"ס) הך דאמרן לעיל דאין מוכרין בכלל צית, וכ"ש שאר מטלטלין שאין בכלל תשמישי צית,

[אבל] בזמן שאמר לו, הוא וכל מה שבתוכו, הרי המטלטלין, תשמישי צית כולן דאיקרו מטלטלי כדאמרי' לקמן צמי שמת (דף ק) מאני תשמישתיא איקרו מטלטלי, ולא חייטו ושערי, מכורין,

בין כך ובין כך צין שאמר לו כל מה צתחזה, צין לא אמר, לא מכר, לא את המרחץ דאין בכלל חצר, ולא את בית הבר שבתוכה,

ר"א אומר המוכר את החצר, לא מכר אלא אורחא של חצר [פירוש בלא בתים. ר"י מוגאש] אצל צמים וצורות לא מכר כלל, ודמיא מודיעים

אבני חן למסכת בבא בתרא

דירה נקראת החצר דרמא,

התם הוא כל העשר שדות עומדין לזריעה, והלכך כשדה אחת משוינן על ידי דסדנא דארעא חד הוא שמחבר אותן, וכולה חדא תשמישתא הוא,

אבל הכא [בחולסית ומצולה] הא [חולסית] תשמישתא לחוד, והא [מצולה] תשמישתא לחוד,

ואיכא דאמרי

דף ס"ז ע"ב

אמר (רבה) [רבא] אמר רב נחמן, החזיק בחולסית קנה מצולה, פשיטא דהא אמר שמואל, מכר לו עשר שדות וכו'?

מהו דתימא התם הוא דסדנא דארעא חד הוא, אבל הכא הא תשמישתא לחוד, והא תשמישתא לחוד, קא משמע לן [דקנה]:

מהני: המוכר בית הבר צית שהגד צו, ואותו צית לתשמיש צד לצדו עשוי מכר את הים [הוא חקוקה עגולה בקרקע, שלתוכו יורד השמן כשעוצרין אותו] בגמ' מפרש דהיינו צד עגמו דקמפרש ואיל, ונראה צעני, דכל הקך דקמני צהו מכר, קצועין הן שם, ואיך דאינן מכורים בכלל צית הגד, מיטלטלי הן, כדאמרן נמי (לעיל סה) גצי צית שמכר מכתשת קצועה ולא המיטלטלת, ואת הממל [הנקודות ע"פ הר"ם], [חקוקה עגולה בקרקע שכותשין בו את הויתים], ואת הבתולות [כלונסות של ארז, שני עמודים בראש הגת מכאן ומכאן] בגמ' מפרש וקצועין הן,

אבל לא מכר את העבירים [נשרין שמשמינן על הויתים מביש תחת הקורה הנ"ל לכבוש השמן. יבין, הגירסא במשניות הוא "העבירין"], ואת הגלגל, ואת הקורה מיטלטלי הן, ובגמ' מיפרשי כולה,

ובזמן שאמר לו הוא הצית של צד וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין,

ודוקא הני הצריכין לצית הגד, אבל שאר תשמישין שמונחין בתוכו להשמר, אינן מכורין,

ר"א אומר המוכר בית הבר, מכר [גם] את הקורה [שלא נקרא בית הבר אלא על שם הקורה. גמ']:

נב: ים, מלפחא [הוא חקוקה עגולה בקרקע, שלתוכו יורד השמן כשעוצרין אותו] היא עריצה שקורין מי"ט עגולה כעדשה, ועדשה קרי לה

כי פליגי דא"ל חצר דקמני מתני' המוכר את החצר, מר סבר חצר אוריא משמע, ומר סבר חצמין [דאמרי מוכר בתים החיצונים וכו'] סברי חצר כחצר המושכן כדמתיב אורף החצר מאה באמה, ורוחצ חמשים בחמשים (שמות כו), ובכלל אלו ק' אמה קדש הקדשים, ואהל מועד שהם כמו צמים, וקראן הכתוב חצר, מכאן שהצמים נמכרין בכלל חצר, כן פר"ח ועיקר, ומסתברא כהאי לשונא בפרא, דצדאמר ליה חצר פליגי, דהכי מנן מתני', והלכך לא שנה א"ל דירמא ולא שנה א"ל דרמא ולא שנה א"ל חצר, מכר את הצמים,

ואמר (רבה) [רבא] אמר רב נחמן, מכר לו חולסית [חול שמוציאין מבנו וכוכית] ומצולה קרקעית הנהר שמוציאין צו כסף חזה, [ו] ד"ס] כן פירש ר' חננאל, יש מפרשים לנגיס, החזיק בחולסית לאו בחזקת שלש שנים מיירי, אלא בחזקה כדי לקנות, שלא יוכל מוכר לחזור צו [ולאחזר. ד"ס], דקיימא לן קרקע נקנית בכסף ובחזקה לא קנה מצולה שהרי שני תשמישין הן, זה לחול [לכוכית] חזה לכסף חזה, ושני שמות הן, ואע"פ שסומכין זה לזה, לא מהניא חזקת חולסית לקנות מצולה, [וכן אם] החזיק במצולה, לא קנה חולסית,

והיינו טעמא, דמהאי קרא נפקא לן חזקת הקונה קרקע במסכת קדושין (דף כו) [דכתיב. ד"ס] ושבו צעריכם אשר תפשתם (צו) צמה תפשתם ציציצה, ועוד קרא אחריתא וירשתם אותה וירשתם צה, צמה ירשתם ציציצה, משם למדנו שאותו קרקע שהוא יושב צו, או אותה העיר שהוא יושב צה, הוא קונה בחזקת ישיבה, אבל עיר (אחרת) [ו]. ד"ס] אינו קונה ציציצה צצירמה, הלכך חולסית ומצולה שהן שני צצרים חלוקין זה מזה, באותו שהוא מחזיק הוא זוכה, ולא צצצירו,

איני, והא אמר שמואל, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות, כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וכדמפרש צפ"ק דקדושין (דף כו), שנתן לו דמי כולן, דכיון דקיבל המוכר כל הדמים של עשר השדות, הרי אשתעבדו כולהו ללוקח, כשציל מעותיו שנתן לו, ודי לן בחזקת אחת מהן, וכדמפרש (טעמא צצ"ק) [התם. ד"ס] דסדנא דארעא חד הוא, [ש?] כל השדות אדוקין בגוף קרקע של עולם שהוא אחד, וכמו שהחזיק בכלהו דמי,

ביאורי הרשב"ם:

והא דאמרין בחזקת הצמים (לעיל דף נג) שני שדות ומנר אחד ציניהן, החזיק באחת מהן לא קנה צצירמה, לא תקשי לשמואל, דהתם צצכסי הגר קאי, דממילא קא קני צלא @ מתן מעות, הלכך לא קנה אלא אותו שהחזיק,

דהא הך דשמואל נמי, אילו לא נתן מעות, לא קנה אלא מה שהחזיק, ואם נתן דמי חציין לא קנה בחזקת אחת מהן אלא כנגד מעותיו,

וא"ת כיון דצנתן דמי כולן מיירי שמואל, מה לנו לחזקת אחת מהן והלא קרקע נקנה בכסף ולא צריכה צו חזקה ? איכא למימר דצמקוס שכותצין השטר מיירי, דהתם לא קני קרקע צעמות, אלא צשטר או צחזקה,

כדאמרין צפ"ק דקדושין (דף כו) עלה דהך משנה, נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף כו', אמר רבא לא שנו אלא צמקוס שאין כותצין את השטר, אבל צמקוס שכותצין את השטר, לא קנה עד שיכתוב את השטר, א"נ עד שיחזיק?

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואת המפרכות היינו ממל דמתי, דפרישנא לעיל מפרכתא, ואת הריחים (התחתונות) [התחתונה] [האבן התחתונה של הריחים. שט] קצועה היא, וטומנין זה זימס, שנתחלה מפרכין אותן במפרכות, ואח"כ טומנין בריחים, ואח"כ עוזרין אותן צבית הצד, והכי אמרינן במנחות (דף פו), אבל לא העליונה [האבן העליונה של הריחים שאינה קבועה],

ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו, הרי כולן מבורין,

בין כך ובין כך לא מכר (לא את העבירים ו. מהרשב"ם משמע דלא גריסין ליה. ר' שמחה דעסויא זצ"ל. וראה רש"י) לא את השקין, ולא את המרצופין לשאת בהן זימס (צבית) [לצית. פרישה חו"מ סימן רט"ו] הצד, אלא שהמלופין הן של עור, והשקין מנוה של עזים, וכל דמלטל לא מוזדנ,

רבי אליעזר אומר, המוכר בית הבר מכר [גם] את הקורה, שלא נקרא בית הבר אלא על שום קורה [שהיא הקרויה בר = עץ, והיא עיקרו של בית הבר. שט]:

מהני: המוכר את בית המרחץ בית שעשוי לרחוץ בו, וג' בתים הן זה לפנים מזה, כדאמרינן בירמיהו השבת (שבת דף י) פנימי לרמינה, חיצוני שעומדין שם מלוקשין, בינוני שפושטין שם בגדיהם, ובחוספתא קמני צהדיא, המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים,

לא מכר את הנסרין שנותנין על גבי קרקע המרחץ, ועומדין עליהם הרחצים שלא יכוו רגליהם מחוס הקרקע, אי נמי שלא יטנפו רגליהן, ומשום דמלטלי לא מיזדבני,

ואת הספלין לתת בהן מים לרחוץ ומלטלין,

ואת הבלניות [וויילאות] מסך כנגד הפתח, ולי נראה כגד שמסתפגין בו, דהיינו אלונטית,

בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, הרי כולן מבורין,

בין כך ובין כך, לא מכר לא את המגורות של מים צריכות מים, ששופכות מים למרחץ, ולא את אוצרות של עצים שהיו לחמם בהן המרחץ,

והיינו טעמא, דאין אלו תשמישין המיועדין למרחץ, כי הך דלעיל, ואין אלו מאני תשמישית, אלא ממונו הן ליהנות בהם, אפי' בתוך ביתו, דכשקונה אותם קונה להסקין (ב. מיו"ט) ביתו ולאפות ולללות בהן [וליהנות מהם. ד"ס] כמו חיטי ושערי,

[וחזור לפרש מש"כ מקודם] מגורות, כמו נהרסו מְגוּרוֹת י' (יואל א) [בן יקראו אוצרות התבואה. מצודות], כיוצא בו, מגורה שהיא מליאה פירות (פסחים דף ט):

בצרייתא במסכת ע"ז (דף עה) עדשים מתרגמינן טלופסין, [ולפי שערביה זו עגולה כעדרה, קורא לה עדשה דהיינו מלפחא, שכאן הוא שם מושאל מעדרשה],

ממל, א"ר אבא בר ממל, מפרכתא [חקוקה עגולה בקרקע שכותשין בו את הויתים] אכן נקוצה שמכניסין בה עץ, ומפרכין בה הזימס צבית הצד, דהיינו דומיא דמכתשת,

יש מפרשים דהיינו עץ עצמו [בלי אבן] שמפרכין בו את הזימס, ולפי שהוא תשמישי צית הצד הוא מכור בכלל צית הצד, ואע"ג דמיטלטל, ולשון ראשון מפירושי ר' חננאל, ועיקר,

בתולות, א"ר יוחנן כלונסות של ארז, שמועמדין בהן את הקורה [כלונסות של ארז, שני עמודים בראש הגת מכאן ומכאן. ראה ברע"ב ר"ה פ"ב מ"ג ד"ה כלונסאות. עצים ארוכים וגבוהים, תרגום גם [הוא] כלונס] אותן שנועלין [נאריך. ב"י ח"מ סי' רט"ו] צראש הגת מכאן ומכאן, וטוקים זה כנגד זה, ונותנים [בצריחם] [צריח ?] מזה לזה, ומעמידין הקורה על הצריח, וצנע"ז קורין להן זימילין תלומים, יש מקומות שקורין שרור"ש אחיות,

ראה התמונה בא"ס ששני כלונסות היו משני צדי המכבש, והיה נסר רחב, שהיה מחובר בין שני הכלונסות ובו היה קבוע כמין "בורג" שריו"ף, ולבורג זה קורא חומרתא וכשהיו מגלגלין אותו היה כובש בכת את הקורה על הויתים. וראה ביד רמה.

אבל אין נראה כן מלשון הרשב"ם, וראה גם תמונה בשט"ז שהוא קרוב יותר לפירוש הרשב"ם.

עבירים, כבשי נקרים [כצדים. רע"צ] שנותנין על הזימס צבית הצד, כשמורדין הקורה עליהן לכבשן, ומשום דמיטלטלי לא מוזדבני,

גלגל, חומרתא [אבן שמונה על הקורה] ויי"ן צנע"ז שמגלגלין (בה את) [על?] הקורה להעלותה ולהורידה [שמגלגל האבן ומכביד על הויתים הכתושין להוציא שמנו. רע"ב],

קורה דמתי היינו, קורה [הוא קורה גדולה וכבידה שמורדין אותו על הנסרים לכבש את הויתים] כמשמעה, שגם בצנל קורין לה כן,

ת"ר, המוכר בית הבר, מכר את נסרים, אינס כיבשי [עוברים שמפרש לעיל שהם כבשי, שכובשים את הויתים], דא"כ תקשי אמתני, דהתם קמני לא מכר והכא קמני מכר, אלא הן כעין נקרים נחומים סביב הזימס צבית הצד, כדי שלא יתפזרו [הויתים] אנה ואנה, צהכדיד הקורה עליהם, ונראה צעיי שמזכירים (שס. ד"ס) וקצועים (הס. ד"ס) שם לעולם, ובחוספתא גרס מכר את היצרים, ונראה דנצרים גרס, והיינו עקל צית הצד, שקופרין בהם הזימס, כדי שלא יתפזרו,

ואת היקבים היינו ים החקוקה, ועשויה כעין יקב, וכדכתיב (יואל צ) והשקין היקבים מירוש ויזהר, והשקין לשון הומה ורעש שהיין עושה, כשנפול מן היקב,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מיוחדין לבית הדב,

נב: אלא הכי כחז בפירושי רבינו חננאל, וכן עיקר **אמר רב אשי, חזינן אי**
א"ל בית הבר וכל תשמישיו ואלין מצרנהא והני בכלל הנהו מצרני
קני להו, ואי לא לא קני,

ביאורי הרשב"ם:

וסוגיא דשמיטתא דא(מר. ד"ס) הכי סלקא, וקיימא לן כרז אשי דהוא בתרא,
ושמעין מניה, בזמן שא"ל בית המרחץ, וכל מה שזמכוו איז מוכר [לך. ד"ס].
אע"פ שמזכר לו מצרים החילונים לא קנה בריכות של מים, ולא בית כינוס ע"פ,
דקיימא לן מצרים הרחיב, אבל אם א"ל מרחץ וכל תשמישיו ומזכר לו מצריו, והנס
בחוץ המזכר הרי הן מוכרין, הואיל וחזו פורתא לתשמיש בית הדב,
ואע"ג דלמחן לעיל דרש פירקין מצרים הרחיב לו, הכא לא אמרין הכי, דכיון דחזו
להך בית קצת לתשמיש בית הדב, והוא בחוץ המזכר, ודאי מכרו לו, דלכך תיחס את
המזכר חזקה לו,
לשון אחר כחז בפירוש, אי אמר לי בית הדב וכל תשמישיו ואלין מצרנהא לא קני,
דהשטא לא קאי [האי. ד"ס] ואלין מצרנהא לתשמישין, אלא אצית הדב קאי, הלכך
לגבי תשמישין נאמר מצרים הרחיב לו,
אבל אי אמר אלין מצרני בית הדב וכל תשמישיו קני, דהשטא אחריויהו קאי, וכמאן
דאמר אלו מצרני בית הדב ואלו מצרני כל תשמישיו דמי,

ולא נהירא, דלא שגא הכי ולא שגא הכי, אחריויהו קאי, וראשון עיקר:

מהני: המוכר את העיר [פ' בעין שבונה ששיך לאדם אחד, והוא
משכיר הבתים שבתוכה להדוירין שבה] **מוכר בתים** דמיס בכלל עיר, ומכר
את החצרות לא אינטריך למיתני, דהיינו עיקר עיר, דעיר משמע אורח העיר
בורות ש"חין ומעורות, מרחצאות, ושובכות [וינים], בית
הבדין, ובית השלחין שחן לעיר וסמוכין לעיר, ובגמרא מפרש מאי שלחין,

אבל לא את המטלטלין מאי תשמישית, כגון תנור וכירים, וכל הנך
מטלטלין דלעיל [סה.], דלמחן דהו לא מכר, וכ"ש חיטי ושערי,

ובזמן שאמר לו, היא וכל מה שבתוכה, אפילו היו בה גמ'
מפרש מאי אפילו, ממה חמורין* יותר, משאר מטלטלין למכר בכלל העיר
בהמה ועבדים [ש]אין נקראין מאי תשמישית הרי כולן מוכרין ומאחר
שהן מוכרין, כ"ש חיטי ושערי וכסף וזהב, דהו מטלטלי דלא נידי, כדמוכח בגמ',

רשב"ג. אומר, המוכר את העיר, מכר את הסנטר גמ' מפרש:

* [לשון חומרא קאי על המוכר, שמחמירין עליו מה שצריך ליתן להלוקח, ומפרש
בגמ' מדוע מחמיר בדברים אלו ומדוע הם חמורים [שאובר עליהן "אפילו"]
משאר מטלטלין? משום שהם נכסי דניידין].

נב: אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא, לרב אשי, שמעת

נב: ת"ר, המוכר את המרחץ, מכר [אף שלא מכר את הנסרים,
אבל מכר] את "בית" הנסרין בית שמכניסין בו הנסרים לאחר רחיצה,

ואת "בית" היקמין גרסי' בתוספתא, יש מפרשים דהו שמצניעין בו הגיגות
שמשימין (צו) [צהס. ד"ס] מים חמין,
ולא נהירא לי דהיינו גמי בית היורות דקמני בתוספתא,
יש מפרשים יקמים [הוא כעין. ד"ס] סודר שמעטפין בהן ראשן מפני חוס המרחץ,
וכל הני צמים מיתבדי לבית המרחץ,

ואת "בית" הספלים [המקום שמצניעין בו את הספלים], ואת "בית"
הוילאות, אבל לא את נסרין דמיטלטלי עצמן, ולא יקמין עצמן,
ולא ספלים עצמן גרסינן, ואית דגרסי ספלין שיושנין עליהן צמים המרחץ,
וראשון עיקר דהא צמתיתין גמי ספלים גרסינן, ולא וילאות עצמן,

ובזמן שאמר לו, היא וכל מה שבתוכה, הרי כולן מוכרין,

בין כך ובין כך, לא מכר לו, את הבריכות המספקות לו
מים, בין

דף ס"ח ע"א

בימות החמה שהן מועטין, וסד"א ליצטלו גבי המרחץ ובימות
הגשמים,

ולא בית כינוס העצים גרסינן בתוספתא, לא מכר לא את הבית [של כינוס
עצים] ולא את העצים, דכי היכי דעצים לאו תשמישין נינהו, גס הבית שעשוי לזכרו
לא מיקרי תשמיש מרחץ כל כך,

ואם אמר לו, בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך, כולן
מוכרין,

ההוא דאמר ליה לחבריה, בית הבר "וכל תשמישיו" אני
מוכר לך לטפויי אתא, בריכות, ואזרות של עץ, דהו תשמיש למרחץ פורתא,
וכדמפרש לקמן, שכתב לו מצרים החילונים והנס בחוץ המזכר, הויא הנהו
תְּנִינָא תניית למכור צו פת ויין אבראי [לחזין], דהו שטחו בהו
שומשמי לישן, כדי לעשות מהן שנת צבית הדב זה, כדמחן (שבת דף כד) בשמן
שומשמי, אבל עיקר תשמישן למכור פת ויין הוא, אתא לקמיה דרב יוסף
[לשאל אם אלו התניות נכללין עם הבית הבר],

א"ל תנינא, אם אמר בית המרחץ וכל תשמישיו אני מוכר
לך, הרי כולן מוכרין ואפילו אזרות של עץ, וה"ה לחנות זה,

אמר ליה אביי, והא תני רבי חייא, אין כולן מוכרין שהרי אין

אבני חן למסכת בבא בתרא

באג' שדות שסביב המדינה [שדות בית הבעל דשייכו לעיר. רג לקמיה],

מאן דאמר בר מַחְוִינְתָא כל שכן באג' דלא נידה, מ"ד באג',
אבל בר מַחְוִינְתָא, לא מוידבן משום דנייד,

תנן, [במשנתנו, המוכר את העיר וכו'] בית הברדים ובית השלחין,
סבריה, מאי שלחין, באג' [שדות], דכתיב איוב ה וישולח מים
על פני חוצות כלומר להכי נקראין שלחין [על שם. ד"ס] שצריך לגשמים,
הכא לא גרסינן אבל בר מחווינתא לא [מודבין. ד"ס] אלא הכי גרסינן [דכמיב]
ושולח מים וגו',

בשלמא למאן דאמר [דסנטר היינו] בר מַחְוִינְתָא, אמר תנא
קמא באג' מוידבני, בר מחווינתא לא מוידבן, ואתא רבן
שמעון בן גמליאל למימר, אפי' בר מַחְוִינְתָא נמי מוידבן,

אלא למ"ד סנטר דרבי שמעון היינו באג', ת"ק נמי הכי קאמר מה
בא להסיק על תנא קמא, היינו שלחין דקאמר תנא קמא?

מי סברת מאי שלחין [דאמר ת"ק היינו] באג', לא מאי שלחין
גי'נונייתא גנות הסמוכין לעיר, ושצמח העיר, דשייכו לעיר טפי מצאג', שהרי גן
רואי לטייל צו כמו צבית שנאמר שיר השירים ד יג 'שְׁלַחֲךָ גִּטּוֹת הַמַּשְׁלַחִין
פירות בכל שנה פְּרָדִם רְפוּ' נים [פ' הפירות יהיו יפים כפרדם רמונים],
אבל באג' לא מוידבני,

ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, אפי' באג' נמי מוידבני,
[אבל מ"ד דסנטר בר מחווינתא, יפרש שלחין באג', דאל"כ קשה כמו שמקשה
בהאיכא דאמרי],

איכא דאמרי, סבריה, מאי שלחין גי'נונייתא, בשלמא למאן
דאמר דסנטר היינו באג' היינו דקאמר תנא קמא גי'נונייתא, דהיינו שלחין
מודבני אבל באג' לא, ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר אפילו באג' מוידבני
אמר תנא קמא גי'נונייתא מוידבן, באג' לא מוידבני, ואתא
רשב"ג למימר אפילו באג' מוידבני,

דף ס"ח ע"ב

אלא למאן דאמר סנטר היינו בר מַחְוִינְתָא מה ענין תוספת זו על
דברי ת"ק דת"ק, אמר תנא קמא גי'נונייתא מוידבני אבל באג' לא מוידבני
ומהדר ליה רבן שמעון בן גמליאל בר מחווינתא נמי מוידבן
צמחיה! [תוס']

הכי הוה ליה למיתני, רשב"ג אומר המוכר את העיר מכר את הבאג' ואת הסנטר
[כדאמרינן מ"ד בר מחווינתא מוידבני כ"ש באג', והשתא הוה שמעין דלרצון באג'
לא מוידבני. ד"ס], אבל מדנקט סנטר לחוד, מכלל דשמעיהו לרצון דסנטר לחוד
אמרי אילו מוכר, ואתא איהו למימר דמודבן, ובע"כ כיון דשלחין גי'נונייתא צבאג'
הוה דאמור רבן לא מוידבני [פ' ע"ב אין לפרש סנטר בר מחווינתא שהרי בית

מיינה ממתני, דקמי ברשא לא מכר את המטלטלין, וקאמר בסופא אבל אם אמר
לו כל מה שצרכה אז העבדים מכורין, מכלל דמעיקרא לא הוה מוידבני אגב מתא,
משום דמטלטלי נינהו, צמחיה,

ואנן מיעביא לן בפרק מי שמת, [עבדים] אי כמטלטלי אי כמקרקעי דמי, כלומר
הא מיעביא ליה, אם לפי לשון בני אדם קרוי מטלטלי, או מקרקעי, דמדאורייתא
ודאי כמקרקעי דמי לקנות [ו. ד"ס] צכסך צשטר וצחוקה, כדתנן בקידושין (דף כז),
משום דאיתקוש לקרקעות, דכתיב והתנחלתם אותם,
אבל לגבי לשון בני אדם, לגבי מאן דאמר מטלטלי לפלגיא, מיעביא לן התם, אי
דעמו של אדם ליתן עצדו [גמ'. ד"ס] צלשון זה, או לא, ולא איפשוט התם,

ואמאי הא איכא למפשטה ממתני' דהכא עבדא דלפי דעת בני אדם
כמטלטלא דמי, דאי כמקרקע דמי, ניוידבן אגב מתא שהרי
המוכר את העיר סתמא דעמו אמקרקעי, ואפי' הכי לא מכר את העבדים,

ואלא מאי עבדא כמטלטלא דמי, מאי אפי' דמשמע אפי' עבדים
שאין להם דין מטלטלי,

אלא מאי אית לך למימר [אם עבדי כמטלטלי] אמאי קמי אפי', [מה
חידש המשנה, הא קמי גם כמטלטלין] משום שאג' [בשמוכר עיר] בין
כמטלטלא דנייד [שאינם נכללים בכלל העיר, גם אם, מפני] שיש צו רוח
חיים ויכול [להוליכו] [להוליכן. ד"ס] לעיר אחרת,

כמטלטלא דלא נייד [ולכן?] סד"א אפי' כי אמר כל מה שצרכה ומכרו
מטלטלי דלא נייד [פ' רק מטלטלי דלא נייד שיש להם קצת דמיון לקרקע,
משא"כ], [אלו] [אלו] [פ' אבל] העבדים והצמחיהו אינן מכורין, דלא [מטלטלי]
[מטלטלי. ו'] אגב מתא, [והו"א שאין עבדים ובהמות נכללין בכלל עיר, אפי'
כשאומר כל מה שצרכהו] קמ"ל דמכורין הן,

ו אפילו תימא נמי ד עבדא לגבי שאר דיני כמקרקע דמי [ואז יהיה
קשה למה אינו נכלל בעיר] ואמאי לא קמי להו הכא גבי מקרקעי, משום ד 'שאג'
בין מקרקע דנייד למקרקע דלא נייד דאין דעמו של מוכר עיר, אלא
לדברים הקבועים בעיר, ונקראין על שם העיר, אבל זה שיכול לזאת מן העיר, אינו
נכלל עיר:

[שנינו במשנתנו] רבן שמעון בן גמליאל אומר, המוכר את העיר
מכר את הסנטר: מאי סנטר? הכא [בבבלי] תרגימו, בר
מַחְוִינְתָא [כלומר האיש הצופה, השומר את העיר. שט] ענד הממונה להגיד
ולאחזיק תחומי השדות, של מי זה ושל מי זה, והוא ענד לשר העיר, ואי אפשר לעיר
צלא אותו [פ' בלעדר, והלשון "בלא אותו" רואי בא מהשפעת השפה שדברו בה
במקומו של ה'רשב"ם], ורבינו חננאל פירש ס"נטר, הוא שומר העיר לשון
נו 'נָטַר את הכרמים' [שיר א' ו'],

[זה ממונה המדינה שהוא מהווה ויודע כמה בני אדם פורעין מס למלך ומכמה
בתים ומכמה שדות וכמה שייכי לעיר. רג],

שמעון בן אבטולמוס אומר (כפר"ח) [בפירוש רבינו חננאל. ד"ס]

אבני חן למסכת בבא בתרא

מכור] ולקמן לא [גרסי. ד"ס] איפוך, אלא הכי גרסי(ק. ד"ס) אימא רבי יהודה אומר סנטר מכור, אנקולמוס אינו מכור,

השלחין הוא גינונייתא ולפ"ז מוכרחים לומר דסנטר הוא באני דלרבנן אינו מכור ואתא רשב"ג לומר שהוא מכור], ואמא אינו למימר דמודעני?

מאי לא מראנ'קולמוס גברא, סנטר נמי גברא [וקשיא אמ"ד דמפרש סנטר שהוא באני?]

מידי איריא נמיה ! אלא לעולם סנטר היינו באני, הא [אנקולמוס הוא גברא] כדאיתא, והא [סנטר הוא באני] כדאיתא [תוס'],

ומי מצית אמרת הכי דסנטר דרבי יהודה היינו באני, והא קתני סיפא דהך דרימא [בהמשך דברי ר' יהודה] דפסקי באני לא מודעני, דמשמע הא באני מודעני, והכי קמי רישא סנטר אינו מכור, כלומר באני לא מודעני, א"כ קשיא רישא לסיפא,

אבל לא שיייריה ואית גרס שיריה, ולקמן מפרש, ולא בנותיה כפרים הסמוכים לה,

ולא חורשין יערים כדכתיב [ביחזקאל לא] תחש מַגֵּל פ' (ענפים ו) סעיפים שעושים צל], ציער מתרגמין בחורשא המוקצין לה הסמוכין לעיר ופתוחין לה, ולקמן מוקמין לה צשאין פתוחין לעיר, ומתרגין המוקצין ממנה, המוקצין מוומינן, [ראה רש"י שמוקצה בכל מקום פירושו הפרשה, ולכן גם כאן צריך לפרש מוקצין לה שפרושין לעיר, או מוקצין ממנה שפרושין ממנה],

ולא ביברין [מיהר גארטין, פ' לשון לעז הוא, פורס שמאספים שם חיות, וחפירה שמאספין בה דגים, ומקום מקורה ששם עופות, קורין ביברו] א"כ פ' בלשון רומי גדר אשר שם פרוצים חיות, וברכה אשר שם דגים מוומינן]. ערוך ערך בברן של חיה ושל עופות ושל דגים ה"ג בתוספתא ולא ציצין של חיה ושל עופות ושל דגים, ולקמיה מוקמין לה דנגיית קאייחו לצר,

ואמרינן מאי שיייריה? ביזלי,

מאי ביזלי? א"ר אבא פיסקי בגי חמיכות צקעה [צקעה צקעה. ד"ס] הגדולה הסמוכה לעיר, אלא שמופלגת ממנה קצת, שיש הפסק זוגמא [פ' סלע גדולה] צימייס, ושיריה לשון שיריים הוא,

פיסקי בני הוא דלא מודבני שהי רחוקין ומופלגים מן העיר, הא בני עצמן הסמוכין לעיר מודבני?

איפוך, ר' יהודה אומר סנטר מכור, אנ'קולמוס אינו מכור ולעולם סנטר באני, והיינו דקאמר סנטר מכור דהיינו באני, אכל שיריה דהיינו פיסקי באני לא מודעני,

והשתא סבירא ליה לר' יהודה דסנטר כרשב"ג [דמתני', שהמכור את העיר מכור גם את הבאני]. והיינו דקפריך ומי מצית אמרת ר' יהודה כרשב"ג סבירא ליה, הקמינן כסיפא דמילתיה דר' יהודה, ואם אמר לו כל מה שבתורה הכי כולן מכורין,

מי סברת מאי שלחין גינונייתא [אבל לפי זה יהיה קשה על מ"ד דסנטר הוא באני שהרי שלחין הוא גם באני? אלא צריך לפרש דמ"ד דסנטר הוא בר מחונייתא יפרש בית השלחין באני, ומי שמפרש סנטר באני יפרש בית השלחין גינונייתא] לא מאי שלחין בני, דכתיב איוב ה ושולח מים על פני חוצות, אבל בר מחונייתא לא מודבן, ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, דאפי' בר מחונייתא נמי מודבן,

ת"ק מכר את העיר מכר בית השלחין	רשב"ג מכר את הסנטר בר מחונייתא, באני,	את
סברוה מאי בית השלחין בשלמא למ"ד בר מחונייתא	אמר תנא קמא באני מודבני, בר מחונייתא לא מודבן, בר מחונייתא נמי מודבן	ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, אפי' בר מחונייתא נמי מודבן
אלא למ"ד באני, ת"ק נמי הכי קאמר	בית השלחין באני,	רשב"ג בא להוסיף באני,
לא	מאי שלחין גינונייתא שנאמר שְׁלַחְךָ פָּרָדִם רְמוּ יָם, אבל באני לא מודבני,	ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, אפי' באני נמי מודבני,
איכא דאמרי:		
סברוה, מאי שלחין גינונייתא, בשלמא למאן דאמר באני	אמר תנא קמא גינונייתא מודבן, באני לא מודבני,	ואתא רשב"ג למימר אפילו באני מודבני,
אלא למאן דאמר בר מחונייתא,	אמר תנא קמא גינונייתא,	ומהדר ליה רבן שמעון בן גמליאל בר מחונייתא
מי סברת מאי שלחין גינונייתא,	לא מאי שלחין בני, דכתיב ושולח מים על פני חוצות, אבל בר מחונייתא לא מודבן,	ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר, דאפי' בר מחונייתא נמי מודבן,

תא שמע, ר' יהודה אומר, [המכור את העיר] סנטר אינו מכור, אנ'קולמוס [בעל קולמוס. יעב"ן], [אינקומוס (a slave town clerk) הוא סופר המלך, לכחוז מספר השדות, והצמחים, והאנשים, למת מס של כל אחד לשר העיר] # [אולי הכוונה על ה census] מכור [וכך הוא הגירסא, סנטר אינו מכור, ואנ'קולמוס מכור],

גירסת הרשב"ם:

דהא לקמן מפיקין לה [פ' שכן] אומרת הגמ' שמופכין וגרסינן להיפך] ואמרי סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור, וכך היא שניה בתוספתא (פרק ג) דמפכין לה בסמוך,

ואית דגרסי הכא דתרייהו אינו מכור [דהיינו סנטר אינו מכור ואנקולמוס אינו

אבני חן למסכת בבא בתרא

בין כך ובין כך לא מכר לא את שיריה, ולא את בנותיה ואילו כו',

הימנה ופחמין לחוץ:

ומי מצית אמרת רבי יהודה [דברייתא זו] כרשב"ג סבירא ליה [דהמוכר את העיר מכר גם את הסנטר], והא רבי יהודה כרבנן סבירא ליה [דלא מכר את הסנטר], דקתני סיפא אבל לא שיריה ולא בנותיה,

ואילו רשב"ג האמר [מציוו בברייתא אחרת] מכר את העיר מכר בנותיה, דתניא המוכר את העיר לא מכר את בנותיה, רשב"ג אומר המוכר את העיר מכר בנותיה?

רבי יהודה סבר ליה כוותיה [כרשב"ג], בחדא [דמכר את הסנטר], ופלגי עליה בחדא ר' יהודה כנטר סבר לה כרשב"ג, ובנותיה פלגי עליה:

[שנינו לעיל] כעין אמר מר ולא ביכרין של חיה ושל עופות ושל דגים: ורמינהו דהך ברייתא גרסין [בביכרין של חיה וכו'] הרי אלו נמכרין עמה, היו לה בנות [כפרים הסמוכות לה], אין נמכרות עמה,

היה לה חלק אחד בים, וחלק אחד ביבשה [בא לפרש, מה החילוק בין בנות שאינם נמכרין עם העיר מפני שהם מחולקין מן העיר, ועיר שמחולקת הציה ביבשה וחציה בים, ומפרש שהכל תלוי על קריאת השם], וחלק אחד ציס נמי לעיר קאי [דנמכר עם העיר], דכיון דקתני רישא היו לה בנות אין נמכרות עמה, משמע בנות הוא דלא מודענן, דמפלגין מן העיר, ואינם מאומה העיר ממנה, שהרי קס אחר יס להם, אבל אס יס לעיר חלק אחד ציס ונקרא ציס העיר, נמכר עמה דהא עיר אחת היא בין הכל,

[לפי לשון הראשון ברשב"ג העיר נחלק לשני חלקים, חלק אחד ביבשה וחלק אחד בים,

אבל לפי הא"נ מדבר על שני אופנים אופן אחד שהיה לעיר שני חלקים חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה, ואופן השני שהיה לעיר חלק אחד ביבשה וגם חלק השני ביבשה מופלג מן העיר],

אי נמי חלק אחד ציצה [שהיה עוד חלק לעיר שהוא ביבשה] כמו שאר העיר, אלא שמופלג מן העיר, ומיהו על סם העיר נקרא,

ביכרים של חיה ושל עופות ושל דגים, הרי אלו נמכרים עמה?

לא קשיא, הא דנגיח [שמופנה. שם. גיח to break forth] קאי' [ברשב"ג גרס "קיהו"], [פתחם. spitting, outlet] לגו' [לתוך העיר] [פתימן] [פתימן. ד"ס] לגד העיר, נמכרין עמה, והא דנגיח קאיהי לבר [מחוץ לעיר], אבל הך קמייחא דנגיח קיהו לבר, [ובריטב"א כתב נגה פ' פתח, קמיהו פ' מעמד דקיימי התם],

והא קא תני דהך קמייחא ולא את חורשין המוקצין לה, דמשמע [שיש גדר ליער] דנגיח קיהו לגא, ואפי' הכי לא מכר? אימא המוקצין

מהני: המוכר את השדה, מכר את האבנים שהם לצרכה בגמרא מפרש, ואף על גב דמשמישין המטלטלין הן, כיון דקציעי להאי משמיש, ואין מוזין אותה מהאי שדה לעולם, כמחזור חשיב להו,

ואת הקנים שבכרם, שהם לצרכו בגמרא מפרש, וממילא שמעינן, דהמוכר את השדה מכר את הכרם, שכל חילנות בכלל שדה, אחד גפנים ואחד כל האילן, חוץ ממחזור המורכב, וסדן השקמה כדמוכח במתנין ובגמרא,

דאמר' בגמרא, אי אית ליה גופני, לבר מגופני, כלומר אדם שאומר לחבירו שדה אני מוכר לך, חוץ מן האילנות, ויש צו גפנים, [או כוונתו שמוכר לו שאר האילנות] חוץ מן הגפנים אמר לו, מכלל דאילו שחק, היו מכורין בכלל שדה,

ואת התבואה, שהיא מחוברת לקרקע,

ואת חיצת הקנים טרו"ק בלע"ז, קנים הרבה גדילים צקל אחד [והן קנים הדוקרין שעולין הרבה בגזע אחד. רג], שהיא פחותה מבית רובע [ואותו מקצת הוא פחות מבית זרעית רובע קב, אינו חשוב, ולא אמרינן דשיירו אלא נמכר עמו. רג] [אז. ד"ס] בטילה לגבי שדה,

ואת השומירה סוכה [נוגריס] [שומריס. רי"ף, רע"צ] שאינה עשויה טומה בטיט [גירס' ר"ח העשויה בטיט בכותליה, אף שאינה מחוברת בקרקע. והכי ק"ל. יבין, וראה תוס''],

ואת החרוב שאינו מורכב דהיינו צמחיתו, אבל כשמקין ומתגזר מרביצין אותו, ויש לו שם בפני עצמו, ולא בטיל לגבי שדה, אבל כל שאר חילנות בכלל שדה,

ואת בתולת השקמה צמחיתו, קודם שנחמכו ענפיה, אבל כשמקין וגדל הרבה, קוצצין הענפים וצאים אחרים צמקומן, ונקרא סדן השקמה טרו"ק בלע"ז,

אבל לא מכר, לא את האבנים שאינן לצרכה, ולא את הקנים שבכרם שאינן לצרכו, ולא את התבואה שהיא תלושה מן הקרקע,

[אבל] בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, הרי כולן מכורין,

בין כך ובין כך, לא מכר לא את חיצת הקנים שהיא בית רובע, ולא את השומירה שהיא עשויה [לגורסת הר"ח גרס' חבא אינה עשויה בטיט. יבין, וראה תו"ט ובתוס' באן] בטיט, ולא את החרוב המורכב, ולא את סדן השקמה שכל אלו חשובין שדה בפני עצמן,

והרי הוא כמו שמוכר לחבירו שתי שדות, ויש לו שדה אחרת בחוץ השמים, [ואם אמר] [ואמר ?] לו שתי השדות וכל מה שבתוכן אני מוכר לך, דאין שדה השלישית

אבני חן למסכת בבא בתרא

שציניקן מכור,

אף כאן שדה אחת מכר לו, ולא שמי שדות, וחיתת קנים, וחורב המורכב, וסדן השקמה, משוכין שדה צפני עזמן;

דף ס"ט ע"א

נב: מאי אבנים שהן לצרכה [שנמכרים עם השדה]? הכא [בבבלי] תרגימו, אבני דאכפא לאחר שקצרו העומרים, מניחין אותן [בשדה. ד"ס] לייבשן, ומניחין עליהם אבנים, כדי שלא יפורס הרוח,

עולא אמר, אבנים הסדורות לגדר צמח השדה, לעשות גדר לשדה,

והא תני ר' חייא, אבנים צבורות לגדר ואע"ג דאין סדורות, חשיב להו תשמיש קבוע שדה לימכר עמו? תני סדורות,

כעין אמר מר, הדר [נקט. ד"ס] למילתיה, לפרושי אליבא דר"מ, ואליבא דרבנן הכא תרגימו אבני דאכפא,

לר"מ דאמר פרק המוכר את הספינה (לקמן דף עח), מכר כרס מכר תשמישי כרס, ושמישין דאחא לאפלוגי אדרבנן, ולמימר דאפי' אותן תשמישין שאין נמכרין לרבנן עם הכרס, דלא קביעי כל קר, לר"מ מכורין הן, והלכך בכל תשמישי כרס ושדה השנוין במשנתנו, צעין לפרושי היכי דמי, דלר"מ מכור, ולרבנן אינו מכור, והלכך לר"מ הני אבני דאכפא מכורין הן בכלל שדה, כיון דמתקנות ומזמנות לזורח העומרים,

דמתקנן אע"ג דלא מוחתן שאין מונחות צמח השדה אלא חוץ לשדה, דלר"מ הני מאי דאמר ר"מ מכר כל תשמישי כרס, לטפויי במכירת השדה אפילו הנהו תשמישין שאין מונחין במוכו, הואיל ולזורח השדה נתקנו, [ומקשה] והא דאמרן לעיל (דף קה:) אפילו חימא ר"מ התם קביע כו' [וס"ד דבאן לא מקרי קבוע, וא"כ לא הוי בכלל השדה אפי' לר"מ] ? הני אבני דאכפא דמיתקני, קרי קביעי, אף על פי שאין מחוברין בקרקע הרי קבועין לתשמיש שדה זו, ואין דרך לטלטלן לשדה אחר, ולא להשאלן,

לרבנן דאמרי לא מכר כל תשמישי כרס אלא המיוחדין הרבה [פ' מאד] לתשמיש, אין נמכרין הוא דמוחתן אלא א"כ מחתן (לחוך) [במוך] ? השדה,

ולעולא דאמר אבנים הסדורות לגדר ובעל כרחך סתמא כרבנן נקט למילתיה, דלר"מ לא צעין סדורות אלא "דמתקנן" לזורח גדר שדה זו [ר"ל שאדם בוחר מזה (מהאבנים) את שאינן לא גסות ביותר ולא דקות ביותר אלא בינוניות. מאיר], לר"מ דמתקנן, אע"ג דלא סדרן זו על גב זו, דבכלל כל תשמישי כרס הוא,

[ו?] לרבנן לא מוזכרי הוה דסדרן עד דסידרן לך, דהיינו מעשה גדול (ותשמיש) [ולתשמיש. ד"ס] קבוע;

[שנינו במשנתנו] ואת הקנים שבכרם שהן לצרכו: קנים מאי עבדתייהו מה צריכין לכרם, קנים הגדילים בקרקע, דקנים סתמא משמע ליה במקום גדולן, כמו חיתת הקנים?

אמרי דבי רבי ינאי [אין המדובר בקנים מחוברים אלא ב], קנים המוחלקין מפולגין שמעמידים תחת הגפנים כדי שיהו הגפנים זקופין, והאשכולות חולין באויר, ולא יתקלקלו בקרקע וקורין להו פאשיל"ש,

לר"מ דמשפייין משופין ומתוקנין לך אע"ג דלא מוקמן שאין זקופין ועשויים עדיין בקרקע, לרבנן הוא דמוקמן:

[שנינו במשנתנו] ואת התבואה המחוברת לקרקע וכו': ואע"ג דממאי למיחצד הגיע זמן קצירתה, וסד"א כל העומד לקצור קצור דמי, אפי"ה לגבי מכירה מכורים בכלל שדה, וצדלא מטאי [למיחצד] לא איצטריך למיתני [ד] מכר, דפשיטא היא, שהרי השדה מוכר עכשיו לגמרי, וזה הלוקח לא יצח למוכר לבשל כאן פירותיו, וללקיטה השמא לא חזו, הלכך פשיטא דודאי מכר:

[לא הבנתי למה אינו מפרש איך פליגי ר"מ ורבנן בזה ? וכן בהגך דלהלן ? ולבאורה נראה פשוט דהמחלוקת דר"מ ורבנן הוא לגבי "תשמישי" הכרם והשדה ולכן פליגי לגבי אבנים סדורות, ולגבי קנים שבכרם, אבל לא פליגי לגבי תבואה המחוברת, ולגבי חיתת הקנים, ולגבי חרוב ושקמה לפי שהם גוף השדה, וגם שומירה הוא בנין ואינה מתשמישי השדה].

[שנינו במשנתנו] ואת חיתת הקנים שפחותה מבית רובע: ואע"ג דאלימי [פ' אף שחיתת הקנים הם קנים חזקים ועבים, מ"מ הם מכורים אנב קרקע] דבתר תפיסת הקרקע אזלינן, ופרושי הוא דקמפרש גמ' למתני ואיל:

[שנינו במשנתנו] ואת השומירה שאינה עשויה במיט: אע"ג דלא קביעא בארעא בקרקע:

[שנינו במשנתנו] ואת החרוב שאינו מורכב, ואת בתולת השקמה: אע"ג דאלימי:

[שנינו במשנתנו] אבל לא מכר את האבנים שאינן לצרכה: לר"מ דלא מתקנן דהשתא אין תשמיש כלל, ו לרבנן דלא מוחתן דלא הוי תשמיש קבוע וחשוב,

ולעולא דאמר אבנים הסדורות לגדר, לר' מאיר דלא מתקנן [אין הגמ' מוסף בלום בדברי ר"מ לפי עולא, שגם מתחלה אמר כן על ר"מ],

אבני חן למסכת בבא בתרא

לרבנן דלא סדרן:

[מקשים המשכילים למה להגמרא לפרש, פשיטא אבנים דלאו לצרכן הוא היפוך פירושו דלצורכן, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה? ונראה דאית לאשמועינן דאבנים שלא לצורכן הוא לרבנן דלא מחתן, ונ"מ דמתניתין תני ואם אמר כל מה שכתוכו כולן מכורין, לרבנן דוקא אבנים דלא מחתן, אבל על כל פנים צריכא דיהו מתוקנים וכן בכולם, ואם כן נ"מ לדינא דדוק והוא דרך לימוד הישיבה. קיקיון דיונה],

[שנינו במשנתנו] ולא השומירה העשויה בטיט: ואע"ג דמחברא בארעא [דקדישא] השומירה בקרקע (כיון דטובה בטיט אינה מיטלטלת עוד ומשיבא) [ואינה מיטלטלת עוד, כיון דטובה בטיט, משיבא. ד"ס] ויש לה שם בפני עצמה, והרי הוא כמוכר את השדה שלא מכר את הבית, דאין בית בכלל שדה, אלא בכלל חצר:

([שנינו במשנתנו] ולא את חרוב המורכב ולא סדן השקמה: ואע"ג דקמיני:)

[שנינו במשנתנו] ולא את הקנים שבכרם שאינן לצרכו: לר' מאיר דלא משפיין, לרבנן דלא מוקמן:

בעי רבי אלעזר משום ממני' (דקמיפלגא) [דקא מפליג. ד"ס] בשומירה בין עשויה בטיט, לשאינה עשויה בטיט, נקט לה הכא להך בעיא, דקמיפלגא נמי בין עשויה בטיט לנקיט בסיכי, וזמורכר (את ה. ד"ס) בית לחצירו קבעי, מלכנות של פתחים מהו אם מכר בכלל הבית מלכנות של פתחים אם לאו, והוא תיקון שעושין סביב המזוזות, ומלמעלה ומלמטה, שהדלת שוקף עליהן,

[שנינו במשנתנו] ולא את התבואה התלושה מן הקרקע: ואע"ג דצריכא לארעא לשטחה שדה לאחר קצירה, להנפח הפצוצה מריס הקרקע ולייבש:

[שנינו במשנתנו] ולא את חיצת הקנים שהיא בית רובע: ואע"ג דקמיני קנים דקים,

גירסת הרשב"ם:

נראה צעני לפי שטת המשנה דקמיני [פ' שהיה כאן בגמ' גירסא משובשת שהרשב"ם לא גרסה, אלא גורס] בין כך ובין כך לא מכר את חיצת הקנים שהיא בית רובע, ולא את השומירה שהיא עשויה בטיט, ולא את [ה?] חרוב כו' [וזה הגירסא בסיפא דסיפא דמתני']. ובסיפא דרישא לא תנין להו צמתיתין [במו שהיה הגירסא המשובשת], שכן סדר שמועה זו, והכי גרסין לה, ולא את הפצוצה התלושה מן הקרקע, ואע"ג דצריכא לארעא, ולא את חיצת הקנים שהיא בית רובע ואע"ג דקמיני, אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן לא את חיצת הקנין בלבד כו' עד אמר רב פפא והוא דקרו לה וורדא דפלגא, ולא את השומירה העשויה בטיט ואע"ג דקביעא,

צעי ר' אלעזר מלכנות של פתחים כו', צעי ר' זירא כו', צעי ר' ירמיה כו' עד היכא דלא מיטלטלי מצי תיקן, ולא את חרוב המורכב ולא את סדן השקמה ואע"ג דקמיני מנהני מילי, אמר רב יהודה אמר רב דאמר קרא ויקס כו', ולפי שיש דברים קרִיִּים בשמועה זו, טעו הסופרים ונשתבשו הספרים, ולפי סדר סדרתי אפרשה,

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, לא חיצת הקנים בלבד שהוא דבר חשוב, ומחזיק בית רובע בקרקע, אמרו דאינו מוכר עם השדה, אלא אפילו ערוגה קמנה של בשמים דלא הו בית רובע, ויש לה שם בפני עצמה אינה נמכרת עמה,

ואורחא דמילתא נקט של צמחים, לפי שדרך לקרות לה שם בפני עצמה, והוא הדין לכל דבר שיש לו שם בפני עצמו, ובחיצת קנים בלבד פירש לך שיעורא, דמילתא דפסיקא היא דאי הו בית רובע יש לו שם בפני עצמו ואי לא לא,

אמר רב פפא לפרושי אתא, היכי דמי יש לה שם בפני עצמה דקאמר רבי יוחנן, והוא דקרו לה וורדא ערוגת צום דפלגיא של פלוגי:

היכא דמחברא בטיטא מחוצרין בכותל אבנים בטיט לא תיבעי לך, דהא מחבר [מחצרין] והו מן הבית עצמו, כי תיבעי לך דנקיט בסיכי יחידות קבילי"ש ונוס לפרקן מצי מי אמרין אין צריכין לפתח כל כך, ולא מכרן, או לא, ⁸ תיקון,

בעי רבי זירא אם תמצי לומר מלכנות של פתחים דנקיט בסיכי מחצין בכלל הבית, היינו משום דלחזוק עדין, אבל מלכנות של חלונות דנקיט בסיכי מהו, מי אמרין לנוי בעלמא הוא דעבידי ולא מודעני, או דלמא כיון דמחברא בסיכי הא מחברין, ונמכרין, כדאמנן גבי מלכנות פתחים, אבל מחצרי בטיט לא מיבעיא לך, כן נראה צעני, ⁹ תיקון,

בעי רבי ירמיה [ראה מה שכתבתי לעיל כ"ג ע"ב על ועל דא אפקוהו לר' ירמיה מבי מדרשא שרבי ירמיה היה דרכו לשאול שאלות תמיהות] מלכנות של כרעי המטה מהו חמיות עץ היו נותנים תחת כרעי המטה, כדי שלא ירקבו בקרקע, ואם תמצי לומר גבי פתחים וחלונות דמודעני, היינו משום דמחברי מיהא בסיכי, אבל הכא בדלא מיחצרי לְמָטָה כלל כדמפרש ואזיל, קמיבעיא ליה אם הוא מכור עם המטה, או לא, כל היכא דמיטלטלי בהדה שמחוצרין צמחמות או בסיכי לא תיבעי לך, דהא מיטלטלי, כי תיבעי לך היכא דלא מיטלטלי מאי, ¹⁰ תיקון:

[שנינו במשנתנו] ולא את חרוב המורכב ולא סדן השקמה וכו':

דף ס"ט ע"ב

מנא הני מילי דחרוב המורכב, וסדן השקמה אין נמכרין בכלל שדה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ומפורט בה מהחייבים שכל בעל שדה חייב להמלך, למשל חיוב לספק חיילים לחיל המלך, ולשלוח לו כל מיני מתנות וכו', ומפורש שם שכל בעל שדה חייב באילקא אף אם מכר חלק משדהו, ורק אם מכר "כל" השדה עובר חיוב האילקא להלוקה, והנה כשנעניין בפרשת חיי שדה אנו רואין שעיקר הוויכוח של אברהם אבינו ועפרון היה שאברהם אמר בפסוק ט' ויתן לי את "מערת המכפלה" אשר לו ועפרון אמר לו בפסוק י"א לא אדני שמעני "השדה" נתתי לך וגו' שעפרון טען שאם אברהם לוקח המערה שהיא עיקר חשיבות של שדה זו יקח כבר כל השדה שעני"ו ישוחרר הוא עפרון מן המס.

ועוד דבר פלא שבשטרות מכר שמצאו מאלו החתמים (ומצאו הרבה שטרות) בולט פרט אחד שכמעט בכל שטר מכר של שדה מפורטים בדיוק מספר האילנות שבשדה וזה היה להם סימן למצרי השדה ועני"ו מובן פסוק י"ז שם ויקם שדה עפרון וגו' וכל העץ אשר בשדה. מנפרד לעהמאן פרשת חיי תשנ"א,

אמר רב יהודה, האי מאן דמזבן ארעא לחבריה, צריך למכתב ליה קני לך דיקלין שגדלו כל זרען, ותאלין שמילין נטעים בחורים, וחרוצין וציצין [מפירוש הרשב"ם נראה שגורם וצינן. וכ"ה בערוך. יעב"ץ] גם הם מיני דקלים דמתן (סוכה דף כט) זני הר הצחול כשרין, ויש מפרשים שאין אלו טוענין פירות,

ואע"ג דכי לא כתב ליה הכי קני דמתן המוכר את השדה סתם, מכר חרוב שאינו מורכב, וכתולת השקמה, וכ"ש שאר אילנות, דהא לא משייר צמתני אלא חרוב המורכב, וסדן השקמה, אפ"ה שופרא דשטרא הוא ייפוי כח השטר, דאפי' אי אמו לפני ד"ד טועין יהיב. ד"ס] ליה, שהרי מפורשין בתוך השטר,

[הלכה א] קפסיק גמרא [הגמ' פוסקת, פסקי דינים] "אמר ליה" # [משמע שלא כתב לו שטר על זה, וראה לקמיה מש"ב] מוכר ללוקח ארעא ודיקלי מזבנינא לך, שני מכירות הן, שדה זו אני מוכר לך, וקנה את השדה ואת הדקלים שבתוכו, [ומכירה שניה, חוץ ממכירת השדה יש גם מכירה במקום אחר] ודיקלי נמי מזבנינא לך, במקום אחר, דהא לא קאמר ארעא דיקלי דלקמן, דהוי משמע דקלים שבתוכה,

[או הדין ד] חזינן, אי אית ליה דיקלי, יהיב ליה תרי דיקלי לנדי אומן שנשדה המכורין בכלל שדה, דמכירה אחת היא זו, ומיעוט דיקלי שנים,

גירסת הרשב"ם:

ויש ספרים שכתוב בהן, אי אית ציה דיקלי יהיב ליה תרי דיקלי, דמשמע דאם יש שם דקלים הרבה צאותו שדה שמכר לו, יתן לו מהן שנים ולא יותר, והשאר יעכב לעצמו,

ולא נהירא כלל, דאילו א"ל האי ארעא מזבנינא לך קנה הכל, אפילו הדקלים, וכשהסוּף לפרש ארעא ודיקלי יפסיד הלוקח, כ"ש שייפה כמו, כדאמרן לעיל זריך למכתב ליה קני לך דיקלין ותאלין כו' דהוי שופרא דשטרא, ולא אמרינן שני דקלים

וכיון דמשכמינן דאינן בכלל שדה, ממילא ידעינן דאפי' אם אמר כל מה שצמחה אינן נמכרין, כדקמני מתני' צין כך וצין כך לא מכר כו', דכל מה שצמחה לא מהני אלא לטפויי תשמישין. ד"ס] [תשמיש' ו'] דשדה שאין קצועין כל כך, כגון קנים ואבנים שאין מתקנין לזרעה, ומיהו להכי קיימי,

אכל חרוב המורכב, וסדן השקמה, אשמעינן קרא דחשיצי שדה צפני ענמן, [ומביא ראיה שכן הוא] [ומי] [דמי ?] שיש לו ג' שדות [פי' זה בצד זה] ומכר שנים החיטונים ואמר לו כל מה שצמחן אני מוכר לך [דלף] [לא. ו'] מכר שדה השלישית ? [? צענייה], אף כאן לא מכר חרוב המורכב וסדן השקמה ?

אמר רב יהודה אמר רב, דאמר קרא בראשית כג ויקם שדה עפרון אשר במכפלה וגו' [וכל העץ אשר בשדה אשר בכל גבולו סביב. ב"ח], מי שצריך לגבול סביב, יצאו אלו שאין צריכין לגבול סביב [דכתיב ויקם שדה עפרון וגו'] עפרון מכר לו השדה לאצרהס בסתמא [בלי להזכיר אילנות], דכתיב [בפסוק י"ג שאברהם אומר] נתתי כסף השדה [וגו'] [קח ממני. ד"ס], וקמהדר ליה עפרון [פ' וגם עפרון אומר בפסוק ט"ו] ארך ארבע מאות וגו' [פ' ושניהם אינם מוכרים דבר אודות אילנות],

ואפ"ה קנה אצרהס כל האילנות, דכתיב ויקם שדה עפרון וגו' וכל העץ [אשר בשדה. ד"ס] אשר בכל גבולו סביב, ע"י קניית השדה סתם, קנה גם את כל האילנות,

והאי אשר בכל גבולו קרא יחירא הוא, דמצי למיכתב וכל העץ אשר בשדה, דהיינו בתוך גבולי השדה,

[ולמדידת] [אלא למידת. ד"ס] אחא, מי שצריך לגבול [פי' האילנות שצריכין לסמן הגבול] אותן אילנות קנה [ומפרש אותן האילנות] שצריכין להיות [להם גבול] [להם סימן. ד"ס] סביב שלא יערער אדם עליהם לומר, בתוך שלי נטועים ושלי הם, דהיינו כגון אילנות דקין שאין להם שם, והדבר שכות מי נטעם, לפיכך צריך לעשות להם גבול סביב,

אכל כל חרוב המורכב וסדן השקמה, גדולים ותשוצים ואושא מילמיהו, וידוע של מי הן, ובקרקע מי הן נטועין, ואין צריכין גבול, הלכך אינן בכלל השדה סביב,

אמר רב משרשיא, מכאן למצרים מן התורה,

[ג"ב ולפענ"ד נראה לפרש מכאן למצרים [פי' בן מפרש הגמ'] ר"ל שנהגין לציין המצרים מארבע צדדים, לדבר הנמכר, ממו"ש אשר בכל גבולו סביב ר"ל שכל מה שהיה בתוך המצרים שציין עפרון לאברהם ב' הגבולים סביב הכל קם לאברהם כו' ופשוט. ר' יצחק אייזיק חבר],

שהקונה את השדה קנה את המצרים ענמן [ראה לעיל ג"ב ע"ב] "או דילמא האי לחודיה קאי" דמכר הוא רצועת קרקע סביב השדה שיש לו חשיבות לעצמו, וכל האילנות הנטועין במזר, דמצרים בכלל שדה, דהכי משמע, סביב כל האילנות הנטועין בקרקע המזר, שהוא סביב השדה, קנה אצרהס, כן נראה צעני'.

לאחרונה מצאו ספר המשפטים של החתמים בטורקיה במקום הנקרא בוגאז קאי, בסעיף מ"ט נמצא חוקי המס, המס נקרא אילקא בלשונם,

אבני חן למסכת בבא בתרא

השדה, אבל האילנות אינן מכורין, שהרי הוציאן מכלל שדה ושיירן לעצמן, והאי מילתא דפשיטא הוא, אבל משום דבעי למימר לקמן אילני וגופני לצר מאילני, נקט לה,

אי אית ליה דיקלי צההוא שדה ואין צו שאר אילנות, ואיהו אמר ליה לצר מאילני, ודאי **לבר מדיקלי** (מאילני) [מדיקלי. ו'] מכר השדה, והנהו דקלין שייר לעצמן, ואע"ג דאין סתמן קרוין אילנות, אלא רגילין היו לקרואן דקלין מתוך חשיבותן,

[פ' מבאן מתחיל לתת שני טעמים למה כאן נאמר שכשאומר אילנות הכוונה על דקלים], [א'] ומוחקר שהיו רוב אילנות שלהן דקלים ולכן כשאומר אילנות נובל להבין שהכוונה על דקלים, [ב'] [ו? כיון [באופן שלנו יש עוד טעם לומר שהכוונה על דקלים] דאין כאן שאר אילנות אלא דקלים, האי דקאמר לצר מאילני, אדקלים קאי,

[ואי לית ליה דיקלי, אלא] **אי אית ליה גופני** צההוא שדה (והמוכר את השדה מכר את הגפנים ו?) כיון דאמר לצר מאילני, ובשדה זו אין צו אלא גפנים, [אז] לצר מגופני קאמר לבר מגופני,

ואם יש בשדה אילני וגופני ואיהו אמר [ליה. ד"ס] **לבר מאילני** [כדאמרינן לעיל, דבאה בידי באן] הכל מכר*, ואפי' הגפנים לצר מאילני, דגפנים אין קורין להן אילנות, ועליה דמוכר רמיא לגלויי דגם הגפנים שייר לעצמן, הלכך יד הלוקח על העליונה,

* # [צריך להבין מה בוונתו של "הכל מכר" הלא החדוש הוא רק דגפנים אינם בכלל האילנות במקום שיש אילנות. וצ"ע]

[ואם היה בשדה] **אילני ודיקלי, לבר מאילני** הכל מכר לצר מאילני, שהדקלים אין קורין להם אילני,

[ואם היה בשדה] **גופני ודיקלי, לבר מגופני** אי א"ל לצר מאילני, ואין בשדה אלא דקלים וגפנים, הדקלים מכר, והגפנים שייר, דגפנים לגבי דקלים נקראין אילני, ובכלל אילני הן טפי מדיקלי, כן נראה בעיני,

ביאורי הרשב"ם:

ו"מ דאין זה וזה בכלל אילני ואין זה נקרא אילן יותר מזה, והלכך המוטב דהיינו גפנים שייר לעצמן,

ולא נהירא, דאם איתא דשניהן שוין, ואין זה נקרא אילן יותר מזה, ואיהו אמר לצר מאילני, הוה לן למימר דתרווייהו שייר לעצמן, שהרי גילה דעתו, שהכל קרא אילני, מאחר שאין כאן שום אילן אחר, שיקרא אילן, אלא אלו,

אמר רב, כל שעולין לו ונעיל קאי, היכא דא"ל לצר מאילני, וקמפרש רב אלו הן אילנות ששייר, שאם קטנים הן הרבה לא מיקרי אילני, ולא גרסינן לצר מדיקלי ואילני א"ר כו' ופירוש בעלמא הוא, **בחבל** ללקט פירותיו **הוי שויר** חשיב אילן, ובדקל מיירי כדמפרש לקמיה שגובה הרבה ופירותיו בראשו, **כל שאין עולין לו בחבל לא הוי שויר**,

מכר לו והשאר עיכב לעצמו,

ועוד הכי איבעי ליה למימר, חזין אי אית ציה דיקלי לא יהיב ליה אלא תרי דיקלי, שהרי כולן היו מכורין מסתמא, ואהני יחור לשון זה לשייר לעצמו, ומדלא קאמר הכי אלא קאמר יהיב ליה תרי דיקלי, ש"מ דה"ק אם יש לו דיקלי לצד אותן שמכר עם השדה, שהן צמח השדה [פי' אם יש לו דקלים במקום אחר], יהיב ליה תרי דיקלי,

ואי לית ליה, זבין ליה תרי דיקלי יקנה לזכרו של זה [הקונה] שני דקלים, שלא יהא ממוכר אמנה [אולי הפירוש דמיירי שלא כתב שטר שאם היה כותב שטר הרי יכול לנבות משאר נכסיו, אבל על דיבורו אינו אלא מחוסר אמונה], שכן התנה לו, אני מוכר לך אילנות שאקנה לזכרך, או יחזיר לו מן המעות כנגד דמי שני דקלים,

ואי משעבדי למלוה, **פריק ליה תרי דיקלי**,

[הלכה ב] **ארעא בדיקלי** שדה עם דקלים שצמחו אני מוכר לך, **חזינן, אי אית בה דיקלי, יהיב ליה, ואי לאו מוקח טעות הוא** ששיקר צו והדרי מעות,

ונהי דאין אונאה לקרקעות, היכא דמוכר ציוקר אפי' יותר משמות, [אצלן] מקח טעות מיהא הוי, דלדעת כן לא לקח, אלא היה סבור שיש צה דקלים, כמו שאמר ליה,

[הלכה ג] **ארעא בי דיקלי** מקום הראוי לדקלים, [אז הדין אם] **לית ליה** ללוקח **דיקלי** שאם אין דקלים בשדה אין זה מקח טעות, מ"ט **דחויא לדיקלי קאמר ליה** קרקע יפה לגדל דקלים,

ומיהו אי אית ציה דיקלי, ה"ו של לוקח, דכ"ש דה"ק ארעא דחויא לדיקלי מוצינא לך, כלומר שהדקלים שבה טעונים פירות הרבה,

[הלכה ד] **אמר ליה מוכר** [ללוקח] שדה [זו] אני מוכר לך **לבר מדיקלא פלניא, חזינן, אי דיקלא טבא הוא** כלומר מן הציונים, שטעונים פירות קצת **שוירי שיויריה** לחודיה [פי' לעצמו] שיויריה, דדעתו ליהנות מפירות שדהו פורתא, וקנה הלוקח כל השאר בכלל השדה,

אי דיקלא בישא הוא אע"פ שיש עדיין רעים ממנו, אלא דקרו ליה אינשי להאי דיקלא בישא, כגון דלא טעין קבא, דאילו טעין קבא לאו דיקלא בישא הוא, כדאמרינן בעלמא (לעיל דף כו) דיקלא דטעין קבא אסור למקציה, **כל שבן הגן** המוטבים ממנו ששיירן לעצמן, דהכי קאמר, אפי' ההוא דיקלא בישא אני משיר לעצמי, ומיהו אם יש בשדה דיקלי בישא טפי מהא, אינהו מודעני [פי' הם גומרים] בכלל [שדה], דאם דאמרי כ"ש הן, אדיקלי דטבי טפי מהאי קאי,

[הלכה ה] **אמר ליה** כלומר אם אמר מוכר ללוקח, שדה [זו] אני מוכר לך **לבר מאילני**,

חזין **אי אית ליה אילני** שאר אילנות, כגון זיתים ותאנים ותפוחים וכל שאר אילנות, חוץ מדקלים וגפנים שאין נקראין אילני, **לבר מאילני** מכר לו את

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ע' ע"א

אותו חרוב הוא דלא קני [בין שפרטיו], הא שאר חרובים קני
דאם הוה שתיק לא היו מכרין בכלל שדה, אבל עכשיו ששייר אחד, איכא למימר
דשאר חרובין מכר לו,

או דלמא (שזירי) [שזירי. ד"ס] [פ' מה שאמר בפירוש חוץ מחרוב פלוני וכו']
לא יגרע כמו, אלא אפילו שאר חרובין נמי לא קני הלוקח, דבשזירי שייפה
המוכר את כח שלו, שפירש בפירוש איני מוכר לך ההוא חרוב, אין לנו לגרע כמו
בשאר,

אלא אי איכא מילתא לטפויי דהאי "חוץ" כגון דרך, מטפינן ליה [פ' ששייר לעצמו
דרך בשדה לליכך לחרוב או לסדן זה, ואינו צריך ליקח לו דרך] כדאמר במתניתין
[סו"ה, וז"ל במשנה שם] ומודי ר"ע בזמן שאמר לו חוץ מאלו, שאינו צריך ליקח לו
דרך,

והאי חוץ מתרבו פלוני דקאמר [באן] לשייר דרך להאי (דקל) [חרוב] נתכוין, ולא
למעט השאר,

ואפי' לרצון [ראמרי לעיל במשנה סד. דגם בלא "חוץ" נמי אינו צריך ליקח לו
דרך, שאר החרובין נמי לא קני], נמי איכא למימר לפיכך אמר חוץ מחרוב פלוני,
דבההוא חרוב היה חפץ יותר, ולא היה רוצה שיחזענו לוקח לדין [דנתכון להציל
עצמו מתערומות ודינין. ד"ס], ולחרוב זה איכיון לשופרא דשטרא, אבל על שאר
חרובין, לא חשש לכמוז שופרא דשטרא, דמ"מ בוטח הוא במאי דקי"ל, שאין חרוב
המורכב נמכר בכלל שדה, כן נראה צעירי ועיקר?

אמר ליה [רב ששת] לא קנה (הג"ה) א"ל לא קנה, לא הוא ולא זולמו [פ'
לא קנה אף אחד מן החרובין] דכיון שאפי' לא פירש ליה "חוץ" [מ. בזה"מ] כגון
אלו, אינן נמכרין בכלל שדה, ה"נ לא קנה, ולא פירש הללו, אלא להודיעו שכל אינן
שצאמה שדה הרי הן כמו אלו, ולא נמכרו, ע"כ,

איתיביה, [המוכר שדה לחבירו] חוץ מחרוב פלוני, חוץ מסדן
פלוני, לא קנה ולא גרסינן אותו חרוב לא קנה, דא"כ קשיא מעלייתא היא, ולא
מזי לתרובי לקמיה, שאר חרובין נמי לא קנה, מאי לאו אותו חרוב הוא
דלא קנה, הא שאר חרובין קנה?

א"ל לא, אפילו שאר חרובין נמי לא קנה דהאי דקתני לא קנה
אשאר חרובין קאי, וכל שכן האי דקמשייר, ולא שמעינן אהא דלא הפסיד [המוכר]
שאר חרובין [שהלוקח יקח אותם] בשזירי ההוא ששייר ימדי,

תדע דלא קני דאילו א"ל שדי מכורה לך, חוץ משדה פלונית
הסמוך לו חוץ למיזר ההיא הוא דלא קני, הא אחרניתא קני בתמיה
! והלא שדה אחת מכר לו ולא השאר אלא לא קנה כלומר אלא פשיטא לן דלא
קני הלוקח שאר שדות, דהא המוכר שדה אחת לא מכר כל שדותיו בכלל, ובשזיר
שאמר שטות זה חוץ משדה פלוני, אין לנו לומר שמכר מה שלא רצה למכור, דשדה
אחת נתכוין למכור ולא שתי שדות, ה"נ לא קנה ה"נ המוכר את השדה לא
מכר חרוב וסדן, דחשיבי שדה בפני עצמן, והלכך בשזירי ששייר אחת מהן בלא צורך,
אין לנו לומר שמכר השאר,

גירסת הרשב"ם:

סנהדרין יז,

למידין לפני חכמים, לוי מרבי,

דינן לפני חכמים - שמעון בן עזאי, ושמעון בן זומא, וחנן המצרי, וחנניא בן
חכמיא.

רב נחמן בר יצחק מתני חמשה: שמעון, ושמעון, חנן, וחנניה.

רבותינו שבבבל - רב ושמואל.

רבותינו שבארץ ישראל - רבי אבא.

דייני גולה - קרנא [ושם על הגליון דלפי הרשב"ם גרסינן התם גם "ושמואל"].

דייני דארץ ישראל - רבי אמי ורבי אסי.

דייני דפומבדיתא - רב פפא בר שמואל,

דייני דנהרדעא - רב אדא בר מניומי,

סבי דסורא - רב הונא ורב חסדא.

סבי דפומבדיתא - רב יהודה ורב עינא,

חריפי דפומבדיתא - עיפא ואבימי בני רחבה.

אמוראי דפומבדיתא - רבה ורב יוסף.

אמוראי דנהרדעי - רב חמא.

נהרבלאי מתנו - רמי בר ברבי.

אמרי בי רב - רב הונא. והאמר רב הונא: אמרי בי רב - אלא: רב חמנא.

אמרי במערבא - רבי ירמיה.

שלחו מתם - רבי יוסי בר חנינא.

מחכו עלה במערבא - רבי אלעזר. והא שלחו מתם לדברי רבי יוסי בר חנינא

- אלא איפקי: שלחו מתם - רבי אלעזר, מחכו עלה במערבא - רבי יוסי בר

חנינא,

ודייני גולה שמואל וקרנא צפ"ק דסנהדרין (דף יז): אמרי כל שהעול
בובשו מורשין היו צָנָקָר קציב האילנות, ואם העול כופף את האילן ועוצר השור
לדרכו, ואין האילן מעכב השור לא הוי שיוור לא חשיב [והוא בכלל השדה],
ומיהו אם אין אילנות גדולים בשדה, אלא אלו, הוו שור כדאמרן גבי דיקלי, כל
שאין העול בובשו הוי שיוור,

ולא פליגי [רב ודייני גולה] הא בדיקלי מילתיה דרב הא באילני שהעול
כוצשו, דשיעור דעליית חבל לא שייך בזה [בשאר אילנות], דכלא חבל עולין בכל
שאר אילנות, על ידי ענפים המתפצלים לכל ד', ושיעורא דכבישת עול, נמי איכא
למימר דלא שייך בדיקלי, דאפי' היכא דכביש ליה עול, חשיב הוא אם עולין לו
בחבל,

בעא מיניה רב אחא בר הונא, מרב ששת, [המוכר שדה לחבירו
ואמר] חוץ מחרוב המורכב פלוני, חוץ מסדן השקמה פלוני והיו זה
הרבה חרובין [וסדנא] [וסדנין. ד"ס] מהו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלא אחריו ואתצנעו [פ' לפקדון], וכמו [פ' זה יהיה כמון] מה לי לשקר במקום עדים דמי, ולא אמרינן [וגם כאן לא אמרינן] מה לי [לפקדן] לשקר,

א"ל [רב חסדא לרב עמרם] **מוהימן** [לומר החזרתים לך],

וליאמא ליה שטרך בידי מאי בעי [תוס'],

א"ל וליטעמך, וכי א"ל נאנסו, מי מצי א"ל שטרך בידי מאי בעי הלכך לא מצי למיטען מפקיד [ראובן], שטרך בידי מאי בעי,

ולמה לי לשקר במקום עדים לא דמי [זה שהמפקיד יש לו השטר, אינה דומה כאילו יש עדים], דהא עבד איניש [למידחי] [דמידחי. ד"ס] ואמר, אבדתי את שטרי [דאולי באמת החזיר לו הפקדון, ובשעת החזרה תבע הנפקד השטר מהמפקד, והמפקד רחה אותו בטענה שאבד השטר], ונפקד נמי לא הוה חייש לשטרא [ולא רצה לעכב הפקדון עד שיביא השטר] משום דהוה מצי למיפקט נפשיה בטענת אונס,

אבל מלוה את חבירו בשטר, לא מצי טעין ליה פרעתי, דא"ל אידך שטרך בידי מאי בעי, וגבי ליה ליכא שום מיגו, דאפי' טעין נאנסו, צריך לשלם, דמלוה להוצאה יתנה,

אמר ליה

דף ע' ע"ב

סוף סוף, כי אמר ליה נאנסו, לאו שבועה בעי [תוס'] בתמיה ! והשתא אמרת נאמן בלא שבועה, וע"י מיגו לא מצינן למיפקטריה משבועה ע"י טענתו, לקיימה [פ' ישיהיה נאמן, ואולי צ"ל להימניה] בלא שבועה כדכתיב שבועת ה' תהיה צין שניהם [פ' שמפסוק זה אנו לומדים שנפקד צריך לישבע אם נאנס, וכיון שהמיגו שלו הוא שיכול לטעון שנאנס, הלא אז היה צריך לישבע, ואיך אתה רוצה לומר ישיהיה נאמן בלא שבועה]?

ה"נ מאי נאמן, נאמן בשבועה,

ליאמא הוה דרב חסדא בפלוגתא דהני תנאי,

דתניא שטר כים היוצא על היתומים ראובן שנתן מעות לשמעון למחצית שטר, וכתב לו שטר כמה הפקיד לו, ומת שמעון והוציא ראובן אותו שטר על היתומים, לתצוה מהם פקדונו, והיתומים טוענין שמא אבינו החזירו לך, א"י [טענו. ד"ס] טענת צרי (טענו),

ואילו היה מלוה בעלמא, שהיה ראובן לשמעון, ומת שמעון, כולי עלמא מודו, דנשבע ראובן וגובה כל השטר מן היתומים, דלית לאצוהון שום טענה גבי מלוה, ולא מצי טעין נאנסו, אלא היה נשבע [אביהם המלוה] שלא התקבל מן הלוה כלום, וכגון שהיה טוענו הלוה אשתכח לי דלא פרעתיך, כדאמרינן בשבועות (דף מא),

וגבי יתמי ידידיה דלא ידעי למיטען, טעמינן להו, ונשבע וגובה חובו וכו', אבל השתא דלא הוי כולי מלוה, אלא פלגא מלוה ופלגא פקדון, קדין כל מעות

ואית דגרס, אלא לדמי ה"נ לדמי, כלומר בלוחם שדה שמכר שייך לעצמו דמי, והוא שדה דקאמר חוץ משדה פלוני ה"נ ה"ק, שדה [זו. ד"ס] מכור לך חוץ מדמי חרוב פלוני,

ויש עוד פירושים אחרים, ולא נהירא כלל גירסא זו, ופירושה משונה היה בספרים ליתן טעם בדבר, כיון דלא קני, אמאי קאמר חוץ משדה פלוני, ומיהו הטעם כדפרישית, לשייר ליה דרך להחזיר חרוב או להחזיר שדה ששייר נחמין, וכדאמרינן נמי (לעיל דף סג) גבי על מנת שהדייטא העלויה שלי, ששייר מקום זיזין, ומיהו היכא דליכא לטפוי שום דבר, אין לנו לומר כיון דליכא לטפוי, לגרועי נחמין, דדי לנו אס איתו מטפי ומרווח בשיוורו, אלא [וכי נאמר] שיפקיד [ע"י שמשירר לעצמו] בתמיה,

ואיכא דאמרי, בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת, חוץ מחצי חרוב פלוני חוץ מחצי סדן פלוני מהו ולהאי ליטנא פשיטא ליה דחוץ מסדן פלוני לא קנה נמי שאר סדין, שאר חרובין ודאי לא קני כדאמרן טעם לעיל מדע דאי א"ל כי הא מה ששייר באותו חרוב קני, או דלמא אפילו מה ששייר באותו חרוב נמי לא קני? א"ל לא קני,

איתיביה, חוץ מחצי חרוב פלוני, חוץ מחצי סדן פלוני, שאר חרובין לא קנה, מאי לאו שאר חרובין הוא דלא קנה הא מה ששייר באותו חרוב קנה?

ומשני א"ל לא, אפי' מה ששייר באותו חרוב נמי לא קנה והא דקמיני שאר חרובין לא קנה הכל קורא שאר חרובין, אפילו חצי חרוב הנשאר, וה"נ גרסי' אלא לא קני ה"נ לא קני, תדע דאילו א"ל שדי מכורה לך חוץ מחצי שדה פלוני, ההוא הוא דלא קנה הא אידך קנה, אלא לא קני, ה"נ לא קני,

בעא מיניה רב עמרם מרב חסדא משום (ד?) דייני גולה נקט לה הכא [פ' שבראש העמוד הוזכר דייני גולה, ולקמן מביא הגמ' דפליגי דייני גולה ודייני ארץ ישראל], המפקיד אצל חבירו [ראובן המפקיד אצל שמעון] בשטר שכתב כמה [מעות] הפקיד לו, ותתמו (ב. ד"ס) עדים, ומהני ליה האי שטרא, דלא מצי טעין נפקד [שמעון] להד"מ, ואמר לו נפקד [שמעון] היום ולמחר החזרתים לך, מהו דהא קי"ל (לעיל דף מה) דהמפקיד את חבירו צעדים א"י להחזיר [לו. ד"ס] צעדים, אבל הכא דליכא שטר ציד המפקיד [מאי. ד"ס],

מי אמרינן דה"נ מהימן, מיגו דאי בעי אמר נאנסו (והוה) [ואע"פ שיש שטר, והוי. ד"ס] מוהימן ונשבעה כדלקמן, וכדכתיב שבועת ה' תהיה צין שניהם (שמות כב), שהתורה האמינתו לנפקד, השתא נמי מוהימן ונשבעה כדלקמן, דמה לו לשקר, אי צני הוה פטר נפשיה בטענת שקר דנאנסו, ומשום דלא רצה לשקר, ואמר החזרתיו, נאמן,

או דלמא, אמר ליה מפקיד [ראובן] שטרך בידי מאי בעי לא היה לך [שמעון] לנתיב השטר צדי [ביר ראובן המלוה], אילו הוצאת לי פקדוני, כדי

אבני חן למסכת בבא בתרא

הנחונות למחצית שטר, כדמפרש ואזיל, הוא דפליגי,

אונס,

משום [ד] מצי א"ל דא"ל אידך [ראובן המפקיד] שטרך בידי מאי בעי, הלכך נשבע [המפקיד] וגובה כולו מן היתומים, אפילו פלגא דפקדון,

ומר סבר ודייני א"י סברי לה כרז חסדא [ד] לא (אמרי) [מצי אמר ליה שטרך בידי מאי בעי] דאילו היה אביון [שמעון הנפקד] קיים היה מצי למיטען החזרתו לך, במיגו דהוה מצי למימר נאנסו, ולא הוה אידך [ראובן המפקיד] מצי למימר שטרך בידי מאי בעי, וטעינת נמי הכי [אל ראובן המפקיד] בשביל יתמי [יתומים של שמעון] ומשתבעי יתמי שבעת יורשין (כדמפרש) [כדליתא. ד"ס] בשבעות [מה]. שבעה שלא פקדו אלא כו', כדמפרש התם, הלכך נשבע וגובה מחצה מלוה, אצל פלגא פקדון לית ליה,

[ורוחה] לא רבולי עלמא אית להו דרב חסדא, והכא בהא קמיפלגי, דמר סבר דייני גולה סברי בעלמא (סבירא לן. ד"ס) כרז חסדא דנאמן לומר החזרתו לך, אצל גבי יתמי ליכא למימר הכי, דכיון דליכא שטרך ביד נותן [ראובן המפקיד], ואיזו [יתמי שמעון] לא קטעין פרעתין, אן לא טעינת יתמי, [ד] אם איתא דפרעיה מימר הוה אמר בשעת נואם מיתה, והשתא דליכא מרמי שטר ביד הנותן, וגם לא כזה בשעת מיתה, הלכך נשבע וגובה (כו') [כולו. ד"ס],

ומר דייני א"י סבר [נשבע ראובן וגובה מחצה מלוה, אבל על מחצה פקדון יש לו לשמעון מיוג, וזה שלא אמר בשעת צואת מיתה] אימור מלאך המות הוא דאנסייה ולא הספיק לזוות,

שלח רב הונא בר אבין, המפקיד אצל חבירו בשטר, ואמר לו החזרתיו לך נאמן [כרב חסדא, שיש לו מיוג], ושטר כים [של עסקא] היצא על היתומין, נשבע וגובה כולו [שגם בחלק המלוה נאמן לומר פרעתין],

[ובמקשה] תרתני בתמייה ! דסתרי אהדדי, דכיון דנאמן אמאי נשבע וגובה כולו, והא מצי אביון למיטען החזרתו לך פלגא פקדון, @ ונטעון נמי ליתמי?

שאני התם [ביתמי], דאם איתא דפרעיה, מימר הוה אמר,

רבא אמר, הלכתא נשבע וגובה מחצה פלגא מלוה, אצל פלגא פקדון לא גבי, דטעינת להו ליתמי, אביהם החזיר לך, ומשתבעין שבעת יורשין ופטורין,

ביאורי הרשב"ם:

והך דאמרין צ"ל כל השבעין (שבעות דף מה:) [איתמר נמי, אמר רב מנשיא בר זבד אמר רב, לא שנו אלא ששכרו [לפועל] בעדים, אבל שכרו שלא בעדים, מתוך שיכול לומר לו לא שכרתיך מעולם, יכול לומר לו שכרתיך ונתתי לך שכרך (ונאמן בלא שבעה. רש"י שם)],

אמר רמי בר חמא, כמה מעליא הא שמעתא, א"ל "רבא" מאי מעלייתא כו'

דייני גולה דיינו שמואל וקרנא אמרי, נשבע וגובה כולו, ודייני א"י דיינו ר' אמי ור' אסי צ"פ דסנהדרין (דף פ:) אמרי נשבע וגובה מחצה,

ודכולי עלמא אית להו דנהרדעי וכ"פ רבין חננאל ולא גרס[ין]. ד"ס] סבירה דמסקנא נמי הכי ס"ל,

דאמרי נהרדעי צבא מניעא בפרק המקבל, האי עיסקא דיהיב איניש לחצריה [ראובן נתן עיסקא לשמעון] למחצית שטר, פלגא הוה מלוה להחמיצ צאחריות המקבל [שמעון המקבל, חייב באחריות של מחצה העיסקא שהוא מלוה], דיינו אותו חצי שטות [שמעון] ממנו הריות, ופלגא הוה פקדון [של ראובן] גביה [דשמעון], ואינו חייב [שמעון] צאחריותו דהך פלגא, דקשקיל ממנה מפקיד [ראובן] רוחא,

והתם מפרש טעמא, עצוד רבין מילתא דיתא ליה ללוה [שמעון], ויתא ליה למלוה [ראובן], דליכא קצת אחריות על זה [ראובן] וקצת על זה [שמעון], ואם נגנז או אצל הכל אין האחד מפקיד הכל, אלא צין שניהן, והלכך כיון דסתמא דמילתא כן הוא, דפלגא [חצי מעות העיסקא] הוה מלוה גביה [דשמעון], ויש כאן חשש ריבית, ששמעון מוכריח את עצמו במעות של ראובן, צריך הנותן [ראובן] לקבל עליו תרי מילתי בהפסד [ושמעון יקבל על עצמו רק שליש של ההפסד], ואילו וסקיל פלגא בלאגר, כי היכי דלא להו רבית, מאי דטרט מקבל [שמעון] פלגא דפקדון, משום פלגא דמלוה שהלוה [ראובן לשמעון], [ועבשיו שראובן מקבל מחצה שטר, ושני שלישי ההפסד, נמוצא] דמאי דמקבל נותן [ראובן] אחריות [ההפסד] עליה טפי מפלגא [דיינו שני שלישים], הוה שטר למקבל [לשמעון] בשביל תירחא דקטרט, פלגא פקדון, או [יש דרך אחרת שלא יהיה חשש ריבית, לא שיקבל עליו ראובן שני שלישי ההפסד, אלא שיקבל רק שליש של הרווח] פלגא יקבל הנותן בהפסד, ומילתא בלאגר, ומקבל [שמעון] יכול תרי מילתי [באגרא], דהאי דקשקיל מקבל [שמעון] רוחא טפי מפלגא, וזה שטר תירחא ואין כאן רבית, והכי מפרש בלחזו נשך (צ"מ דף סח),

מאי לאו בהא פלגא דפקדון קא מיפלגי [וז, וכ"ה לקמיה] צדכא חסדא דאמר לעיל נאמן [בפקדון לומר החזרתו, שיש לו מיוג לומר נאנסו, ונאמן בשבועה],

[ובעסקא] דפלגא דמלוה [דליכא מיוג, דהא חייב באונסין] הכל מודין דנשבע [יתמי ראובן המלוה, שלא קיבל אביהם המעות] וגובה אותו [מן שמעון הלוה], דאפילו אי הוה אביון קיים, לא מצי טעין החזרתו, דאמר ליה שטרך בידי מאי בעי, וטענת מיוג ליכא, דאפילו אם נאנסו צריך להחזיר, דהא מלוה היא גביה, הלכך נשבע וגובה, כדין הבא ליפרע מנכסי יתומים,

אלא בפלגא דהוה פקדון קמיפלגי, וצדכא חסדא, דמר סבר דייני גולה דאמרי נשבע [ראובן המפקיד] וגובה כולו [חלק המלוה, וגם חלק הפקדון], לא סבירא להו כרז חסדא דאמר [שמעון] נאמן [לומר החזרתו], אלא אי הוה אביון [שמעון הנפקד] קיים לא היה נאמן לומר החזרתו לך, ואף על גב דליכא מיוג דטענת

אבני חן למסכת בבא בתרא

[לדעת הרשב"א] שגם מה שבתוכם הם בכלל המתנה. יוסף דעת ע"פ אגרות משה ח"א נד,

וצריך [המובר] ליקח לו דרך [מפורש ברשב"ם לעיל ס"ד ע"א במשנה] דברי ר"ע, וחכ"א אינו צריך, ומודה ר"ע בזמן שאמר לו [המובר, השדה מכורה לך, אבל] חוץ מאלו, שאינו צריך ליקח לו דרך,

[לא מבר את השדה, ו] מברין [הבור והגת וכו'] לאחר והשדה עיכב לעצמו, ר"ע אומר, אינו צריך [הלוקח] ליקח לו דרך, וחכ"א צריך ליקח לו דרך,

בר"א כל הני לא מכר דמתני' [בשמוכר שדה], במוכר דאפי' למ"ד מוכר בעין יפה מוכר, (ה"מ ?) דמה שמפרש שמכירתו מכר הכל, ולא עיכב לעצמו כלום ממה שמכר לחציו, [ה"מ ?] כגון המוכר בית ושדה, שלא עיכב דרך לילך לבורו ולדומו ולגתו, אבל למפ' ר' יוסף ממה שפירש, לגבי הכי לא הו' עין יפה, למכור בכלל שדה דברים אחרים שאינן בכלל שדה,

אבל בנותן מתנה, נותן את כולה [כולן. ד"ם] כל הני (דאמרו) [דאמרו] לא מכר, ואפילו (הני) [הנהו] דאינן כלל מה שנתנה, כגון חרוב המורכב, וסדן השקמה [לעיל סח: בסוף העמוד], ובור, וגת, וסוכך [באן במשנתנו].

והכי מוכח גבי הקדש [כמו במתנה], # [והלשון "מוכח" צריך ביאור], וה"ה לכל הנך # [הלשון צריך ביאור]. וטעמא משום דנותן בעין יפה נותן יותר מדאי [פ' עין יפה במד], ואפילו מאי דלא הו' בכלל שדה, הואיל וקצוץ בחור השדה,

ומיהו אם יש מעות בשדה, או תצוה תלושה שאינה זריכה לקרקע, או כל דבר שלא הוצרך לתנא דמתני' להזכיר ולומר "לא מכר" משום דמילתא דפשיטא הוא, דאינו בכלל שדה כלל, הדין דאי לא קנה לה [אפי'] מקצת מתנה,

האחין שחלקו, וכו' בשדה, וכו' בבולה [בכולן. ד"ם] אפילו צור וגת וסוכך ששדה (קנה) [קנו ?], שציון שזה נוטל שדה אחת, וזה אחת כנגדו, להסתלק זה משל זה נתכוונו, ומיהו להיות לו דרך לפנימי על החצוין, איכא למימר דאית ליה [דרך] כרג, כדפרישנא טעם לעיל (דף סה), דא"ל אדור בשדה שלי כי היכי דדרו בה אבהאמי, כדמצינן תחת אצותיך יהיו צניך,

המחזיק בנכסי הגר, החזיק בשדה, החזיק בבולה [בכולן. ד"ם] אפילו בחרוב וסדן, ואע"ג דחשיבנא ליה בגמ' כשמי שדות, וגבי צ' שדות ומזר אחד [בנייהו] [בנייהס. ד"ם] והחזיק באחת מהן ע"מ לקנות אותה ואת חצירתה, אמרינן בחזקת הצמים (לעיל דף נג) אותה קנה חצירתה לא קנה, אפ"ה הכא קנה, דהיינו נמי דצ' שדות חשיבין לשדה ולחרוב המורכב, מיהו ליכא מנר צנייהן דכצ' שדות ואין מנר (אחר. ד"ס) צנייהן דמו,

[והמשך הגמ': א"כ, שבועת שומרין דחייב רחמנא חיבי משכחת לה, מתוך שיכול לומר לו לא היו דברים מעולם, יכול לומר לו נאנסן [פ' אבל רבא סבר דנאמן רק בשבועה, שמינו אינו פוטר אותו משבועה ? ומשני] דאפקיד ליה בעדים, [ואז חייב שבועת השומרים, ומוקשה] מתוך שיכול לומר לו החזרתיו לך [ואתה רמי בר חמא סברת דאז נאמן בלא שבועה], יכול לומר לו נאנסן, [ומשני] דאפקיד ליה בשטרא],

עד, מכלל דמרייהו [רמי בר חמא, ורבא] סבירא להו "המפקיד" אצל חציו צעדים, א"כ להחזיר לו צעדים, צעטר (מיהא. ו') צריך להחזיר לו צעטר, פרי"ח וא"כ צעדים, # [וצ"ע דלפנינו אין שם בגמ' צריך להחזיר "בשטר", אלא צריך להחזיר לו "בעדים"]],

[ועבשיו בא אל הקושיא] והכא קפסיק רבא נשבע וגובה מתנה [פ' פלגא דמלוה, אבל פלגא דפקדון יכול לומר החזרתיו], דמשמע דאין צריך להחזיר לו צעדים, כרג חסדא [דמינו דאמר נאנסן]?

איכא למימר דהאי דקאמר התם מכלל דמרייהו סבירא להו, לא קאי אלא אהמפקיד את חציו צעדים, אצל אהמפקיד צעטר לא קאי [פ' ודברי רבא הם על "שטר" כים, ולכן סבר דלא צריך להחזיר בשטר, ולכן יכול לומר החזרתיו], וא"כ קאי [שזה שאומר "מכלל דתרווייהו וכו' " קאי גם על שטר] לאו דוקא, דהא מדדמי צר חמא דשני לרבא דאפקיד ליה צעטר, איכא למידק דס"ל לרמי צר חמא הכי [אבל רבא לא אמר בפירוש דמפקיד בשטר צריך להחזיר בשטר או בעדים], אצל מדמתיק רבא ליכא למידק, דהאי דמתיק משום דלפי סברת רמי צר חמא דס"ל דמפקיד צעטר צריך להחזיר לו צעדים, ליכא לאקשויי חו, ומיהו רבא אכתי בקושיא קאי, דלא מעליא הדין שמעתא, כדפסיק הלכתא הכא, נשבע וגובה מתנה [אבל מחצה דפקדון אינו גובה], ואין צריך להחזיר לו צעדים,

אמר מר זוטרא הלכתא כדייני גולה, א"ל רבינא למר זוטרא, הא אמר רבא נשבע וגובה מחצה, אמר ליה אנן דדייני גולה

דף ע"א ע"א

איפכא מתנינן לה דייני גולה אמרי נשבע וגובה מתנה, דהיינו נמי כרגא:

מתני': לא את הבור ששדה, אע"פ (שאמר לו כל מה שנתנה) [אע"פ שמכר לו השדה אין אלו מכורין. ררי"ף, וזה המשך המשנה דלעיל סח: דהמכור את השדה], ולא את הגת [בור שדורכים בו ענבים. מלון עברי], ולא את השוכך [של יונים], בין חרבין, בין ישובין [חרבין וישובין קאי על הבור והגת והשוכך],

[נקט "בין ישובין" משום הסיפא דנותן מתנה, לומר שאפילו שהבור והגת והשוכך משמשין אותו בעת, אין אומרים, הואיל ונצרך לשוכך בשביל יוניו, או לבור משום מימיו, מן הסתם השאירים לעצמו, אלא בכלל המתנה הם, ויש גם מקום לומר

אבני חן למסכת בבא בתרא

כל הצית כולה,

והאי דקאמר מחזיק מאה גולפי, סבור היה שלא היה מחזיק יותר, ולשם חשיבות
אמר קן, דמתנה גדולה כזאת נותן לו:

אמר רב הונא וכו'. סוגיא זו נמשך לערך דף ומוחצה [עד דף
עב:], וזה תוכן הענין בקיצור [דברים אלו מועילים מאד רק לאחד
לימוד כל הסוגיא בעיון]:

(א) ר"ע סבר מוכר בעין יפה מוכר ורבנן סברי מוכר בעין רעה מוכר.
אבל בנותן מתנה ומקדיש כ"ע סברי דנותן בעין יפה יותר מדאי. אבל
ר"ש סבר דלא הקדיש אלא חרוב ושקמה.

(ב) רב הונא אומר אם מכר שדה ושייר לעצמו ב' אילנות שייר לעצמו
קרקע כדי שלא יסלקנו הלוקח כשימורת האילן. והגמ' מוסיף דקאי גם
אליבא דר' עקיבא דאמר בעין יפה מוכר.

(ג) הגמ' מקשה לפי רב הונא, דר"ע ורבנן מודים שבאופן שמכר
שדהו ושייר שני אילנות יש לו קרקע, א"כ כמאן אתיא ר"ש דמתני'
דאמר שכשהקדיש שדהו הקדיש החרוב והשקמה לפי שלא שייר
לעצמו קרקע? ואין לומר דר"ש סבר דהקדיש שאני ממכר שהרי פליג
אדרבנן דאמרי הקדיש כולן ולא סבר דמקדיש בעין יפה יותר מדאי.

(ד) ומשני הגמ' דר"ש דאמר כר"ע (פ' דהגם דר"ש חולק ארבנן
דמקדיש אינו בעין יפה יותר מדאי, מ"מ פליג אדרבנן דאמרי מוכר
בעין רעה מוכר וסבר דמוכר בעין יפה) ורב הונא דאמר כרבנן.

(ה) ומקשה הגמ' (גם אי לא ס"ל דרב הונא) איך נוכל לומר דר"ש
אתיא כר"ע והרי ברייתא או דפחות מכאן או יותר על כן וכו' צריך
לאוקמה כר"ש, ומשמע דר"ש סבר כרבנן דמוכר בעין רעה מוכר
וסבר ר"ש דגם מקדיש כן דבעין רעה מקדיש, וא"כ עדיין קשה ר"ש
דמתני' כמאן? ועוד קשה דנמצא ר"ש דמתני' ור"ש דברייתא
סותרים?

(ו) ומתירן הגמ' דלעולם סבר ר"ש דמוכר בעין רעה מוכר ומקדיש
בעין רעה מקדיש, ולכן סבר בפחות מכאן או יתר על כן דלא הקדיש
קרקע, והא דאמר במתני' דהקדיש כל השדה עד שלא שייר קרקע
להחרוב והשקמה, הוא עצמו לא סובר כן שכיון שמקדיש בעין רעה
מקדיש ודאי שייר קרקע לעצמו, אלא לדבריהם דרבנן קאמר שאמרו
שהקדיש כולן, ע"ז אומר להם הלא סבירא לכו במוכר דבעין רעה
מוכר ורק במקדיש אתם אומרים שבעין יפה מקדיש, די לכם לומר
שהקדיש "כל הקרקע" אבל לא "כולן".

(ז) ולפ"ז מה שאמר רב הונא במוכר שדהו ושייר לפניו שני אילנות יש
לו קרקע אתיא בין לר"ע בין לרבנן, והגם דפליגי במוכר אי בעין יפה
או בעין רעה, כאן אמרינן דודאי היה כוונת המוכר לשייר קרקע
לעצמו כדי שלא יסלקנו הלוקח, ולא קשיא ר"ש דמתני' דאמר כמאן,
שהרי הוא אומר לדבריהם דרבנן, אבל הוא עצמו סובר דלעולם בעין
רעה מוכר ומקדיש.

[שנינו במשנתנו] המקדיש את השדה הקדיש וכו': **אמר רב**
הונא, אע"ג דאמור רבנן צמתי' דהמוכר את הספינה [למן דף פא]
הקונה שני אילנות בתוך של חבירו,
אכל ג' [אם קנה ג' אילנות] משיכי שדה אילן, וקנה קרקע ציניהן, וחזיה לן כמלא

המקדיש את השדה, הקדיש את כולה [כולן. ד"ס] דבעין יפה
מקדיש כמו נותן,

ר"ש אומר, המקדיש את השדה, לא הקדיש [כלום. מילה זו הוא
מרשב"ם ולא מדברי הגמ'] מכל אותן דברים שאמרנו גבי מוכר דלא מכר,
דהמקדיש דעתו כדעת מוכר, שלא הקדיש אלא מה שפירש **אלא את החרוב**
המורכב ואת סדן השקמה דאע"ג דגבי מכירת השדה אינן מכירין, הכא
מוקדשין, וטעמא מפרש בגמ':

גמ': מאי שנא מכר, ומאי שנא מתנה נהי נמי דנותן צעין יפה
נותן, טפי ממוכר, אפ"ה זימנין שאינו נותן אלא מה שמפרש בפיו, אבל מדי שאינו
צכלל לא קיימא, כגון הנך דמתן צה לא מכר?

פירש יהודה בן נקוסא לפני רבי, זה פירש נותן פירש לו את הכל,
והלך קנה הכל, ולקמיה פריך עלה, וזה לא פירש,

וממנה [וכן] **האי זה פירש זה לא פירש**, [הרי] זה לא פירש וזה
לא פירש הוא דהמוכר והנותן סתמא קמני?

אלא זה היה לו לפרש [נראה דאמור קאי, שהמוכר מפרט הרבה פרטים
שמוכר, מושא"כ נותן מקצר במתנתו כדי שלא לבייש את המקבל שנותן לו הרבה.
מרבוי שדה] נותן מתנה כיון דרגיל ליתן צעין יפה, אס אימא דהאי לאו צעין יפה
יהי, היה לו לפרש ולשייר צור וגם וסופך וכל הנך דמתני', ומדלא שייר הפסיד,
אכל מוכר, וזוי אנסוהו [שמכר רק מפני שהיה רחוק למעות]. ולא מכר אלא מה
שפירש, ואפילו אס יש [אדס. ד"ס] שרגיל למכור צעין יפה, מסתמא אין לומר קן,
(דיד. ויד. ד"ס) לוקם על המתנות, וזה לא היה לו לפרש,

ורצינו תנאל פירש, הקונה היה לו לפרש, דכיון שנותן דמים אינו מתבייש מן
המוכר, ומדלא הזיק למכור לפרש לו הכל, הפסיד, אכל מקבל מתנה, צושט יש לו
מן הנותן, ואין לו לפרש ולשאול לו צור וגם וסופך, הלכך עליה דנותן רמיא לגלויי,
ואס לא פירש קנה הכל,

ההוא [שכיב מרע] דאמר להו, **הבו ליה לפלניא, ביתא דמחזיק**
מאה גולפי [ש?צקרקע רוחב ואורך הצית, יכולין לסדר מאה חציות, דהיינו י'
חציות אורך, על י' חציות רוחב, אשתכח דהוה מחזיק מאה ועשרין
ולא היה לו בית אחר של מאה,

אמר מר זוטרא, מאה אמר ליה, מאה ועשרין לא אמר ליה
יטול צצית ה' חלקים, וחלק ו' דהיינו כ' חציות, יפסיד,

רב אשי אמר, מי לא תנן [במשנתנו], במה דברים אמורים
במוכר, אבל בנותן מתנה נותן את כולן, אלמא מאן דיהיב
מתנה בעין יפה יהיב, ה"נ מאן דיהיב מתנה, בעין יפה יהיב

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ראה בתוס' ד"ה לימא, ובשטמ"ק בשם תוס' הרא"ש שמקשה הרבה על פירושו של הרשב"ם],

- (א) המוכר אילנות באופן שלא מכר קרקע, לא קנה לוקח את האילן אלא לפירותיו כל זמן שיתקיים האילן.
(ב) גם אי אמרינן בעין יפה מוכר, אין הכוונה שיקנה דברים שאינם בכלל המכר.
(ג) מוכר אינו מוכר אלא מה שהוא בכלל השרה, אבל נותן מתנה נותן הכל.
(ד) אם קנה בור ודות, או מכר שדה והשאיר המוכר לעצמו הבור והדות, ולאחר זמן נפלו באופן שאי אפשר לתקנם אין לו זכות לחזור ולבנותם.

דף ע"א ע"ב

אם איתא דלא שייר [אם לא ישייר לעצמו, # ומשמחש בסלסול הלשון], לימא ליה [יאמר לו לוקח השרה כשישב האילן] עקור אילנך, שקול וזיל, ואנן סהדי דלדעת קן עיכב את האילנות לעצמו, שיהיו כאן לעולם, אף לחזור וליטע אחרים במקומן, כדרך שהיה לו כח זה באילנות הללו עד עכשיו [פ' ולכן אנו אומרים שהמוכר חשש שלא יסלק אותו הלוקח ולכן היה דעתו לקנות קרקע עם האילנות],

אבל לוקח אילנות, אין לומר [אינו מוכרה ש] לזורך כל הימים לקחו, וליטע אחרים במקומן, דעביד איניש דזינן ארעא ליומיה, ולפירות קנאו, [לכאורה זה אליבא דרבנן, דהא אליבא דר"ע גם בלוקח אילנות קנה קרקע כמו"ש הרשב"ם לעיל ע"א ד"ה הרי זה לא קנה],

תנן [במשנתנו], ר' שמעון אומר [הקושיא הוא שאם נאמר דרב הונא אמר גם אליבא דר"ע, קשה ר"ש דאמר כמאן, שהרי גם ר"ע וגם רבנן סברי דשייר קרקע], המקדיש את השרה, לא הקדיש מכל הנך דאמנן "לא מכר" אלא חרוב המורכב, וסדרן השקמה אבל שאר אילנות, ממילא קדושים הם בכלל שדה, כמו שמכירין מסתמא בכלל שדה,

ותני עלה [בברייתא], אמר ר"ש, מה מעם הו מוקדשין חרוב וסדן טפי מכל הנך דלעיל, דס"ל [פ' דהא ס"ל לר"ש] מקדיש כמוכר, שלא הקדיש אלא דברים דשייכי לשדה טובא, דהו נמי מכירין לענין מכר, והלכך חרוב המורכב [הול"ל ש] אינו (מוקדש) [מקדיש. ד"ס] בכלל שדה [וקשה למה חרוב ושקמה נכללין כשהקדיש שדהו]?

[ומתירן] הואיל ויונקין משרה הקדיש [ש?] הוא הקדיש את [כל. ד"ס] השדה בעין יפה, אפילו מקום החרוב והסדן, (וכששיירו) [וכששיירם. ד"ס] לעצמו לא שיר עמהן קרקע, נמצאו גדלים מקרקע הקדש, וגידולי הקדש קדש ניהו, אלמא המשיר אילנות לעצמו אינו משייר קרקע, אלא בעין יפה מוכר, ומקדיש כל הקרקע,

ואי סלקא דעתך דמאן דמוזין קרקע לאחר [כברירי רב הונא], ומשייר

אוקה [אדם המלקט פירות] וסלו, ואם ממו [האילנות] יש לו קרקע, כדמנן לקמן כהמוכר את הספינה,

הרי זה לא קנה קרקע ציניהן [בין האילנות] וחוצה להן, וגם אם ממו [האילנות] אין לו קרקע ליטע אחרים במקומן, כדמנן לקמן באידך פירקין [דף פא.], ולא קנה אלא לפירותיו, כל זמן שיתקיים האילן, ואליבא דרבנן אחיא [פ' וע"ז אומר הגמ' באן אע"ג דאמור רבנן וכו'] דלמרי צעין רעה מוכר, אבל אליבא דר"ע [גם בשני אילנות] יש לו קרקע ליטע אחרים במקומן אם ימותו אלו, כדמוכח לקמן בשמעמין [עב.]. גבי מקדיש ג' אילנות צוה אחר זה, דאמרינן דלא הקדיש קרקע, [ו. ו'] אמרי' אי ר"ע הא [מר. ד"ס] מוכר בעין יפה מוכר, וכ"ש מקדיש,

אלמא כמוכר צ' אילנות לחצירו, דהיינו דומיא דג' אילנות צוה אחר זה, דקנה קרקע עם האילן [אליבא דר"ע], וה"נ אמרינן בחוקת הצמים (לעיל דף לו) מכר אילנות ושייר קרקע לפניו, פלוגתא דר"ע ורבנן,

ואע"ג דסיפא דמייירי צ' אילנות, מוקמינן לקמן באידך פירקין [דף פב.]: אפילו כר"ע, מיהו רישא [דקאי עלה רב הונא באן] לאו ר"ע היא [פ' דלקמן פא. תנן ברישא דמתנא' הקונה שני אילנות וכו', וזה לא אתיא כר"ע, אף דמה דתנן בסיפא שם קנה שלשה קנה קרקע, אתיא אפי' כר"ע],

מכר קרקע, ושייר שני אילנות לפניו, יש לו קרקע ליטע אחר במקומו, דצעין רעה מכר לו הקרקע,

ואפי' לר"ע דאמר מוכר בעין יפה מוכר גמרא קאמר ליה, דאפילו לר"ע אמרה רב הונא, דאי לרבנן פשיטא כדפריך לקמן,

[פ' דכיון דסברי רבנן דמוכר בעין רעה מוכר, ולכן כשמוכר שני אילנות אין להלוקח קרקע תחת אילנותיו, ומאותה הטעם עצמה כשמוכר קרקע ושייר שני אילנות לפניו יש להמוכר קרקע, ולכן אי קאי רב הונא ארבנן קשה הלשון "אף על גב" דמשמע דמחדש לנו הלכה, והלא פשיטא הוא],

הני מילי, גבי בור ודות גבי מכר את הבית ושייר צור ודות, דלית ליה שום היזק ללוקח [ואין המוכר רואה] דלא קא מבחשי בארעא, והלכך לא משש [המוכר] לשייר כלום מן הקרקע סביב הצור ולא הדרכ [ולעיל ל"ז ע"א לשון הרשב"ם הוא הלכך לא אסיק מוכר אדעתיה לעכב לעצמו כלום מן הקרקע, פ' דגבי בור ודות אינו רואה שהלוקח יסלקנו, לכן לא אסיק אדעתיה לקנות הקרקע],

אבל אילנות [במכר קרקע ושייר שתי אילנות לפניו], דקא מבחשי בארעא שמקלקלין את הקרקע [ואסיק אדעתיה דמוכר, שהלוקח מוכחש שיבא היום ויסלקנו ולכן כוונתו ל] שיר מן הקרקע עם האילנות, [ושייר] אף לחזור וליטע במקומן אם יקונו אלו, משום דלא לימא ליה לוקח עקור אילנך [וקח העצים], כשימות והיפטר מכאן [פ' שלא יצריחנו הלוקח לדין. ראה חרדוי הר"ן], [אבל כל זמן שהאילן עושה פירות ודאי אינו יכול לסלקן],

אבני חן למסכת בבא בתרא

אילנות לעצמו **שיורי שייר** משייר כמו כן קרקע [כ. ד"ס] וניקת האילנות, וה"ה למקדש אליבא דר"ש, דהא כי הדדי נינהו [במוש"ב הרשב"ם בד"ה אמר ר"ש מה טעם], אי"כ אמאי קדשי מרוב וסדן משום שיונקין משדה הקדש, הא **כי קא ינקין, מדרנפשיה קא ינקי** ממה ששייר לעצמו, ולא מקרקע הקדש?

[ומתריץ] ר"ש **דאמר בר"ע** רבו, דמוכר צעין יפה מוכר הכל, ולא שייר מן הקרקע [לעצמו. ד"ס] כלום, צין לנורך דרך צור ודות שעובד, צין לניקת האילנות ששייר לפניו, ומאי לוקח למימר ליה היום ולמחר כשיצב האילן, עקור אילנך שקול חיל, וה"ה להקדש,

ומיהו לגבי (מוכר) [למכו"ל. ד"ס] **[הרשב"ם חוזר על מה שאמר כבר לעיל בהמשנה עמוד א', שגם למ"ד בעין יפה מוכר מ"מ דברים שאינם שייכים בכלל המכירה, לא שייר לומר שקנה אותם משום עין יפה]** ככלל שדה, דברים שאין בכללם, לא שייר למימר עין יפה ועין רעה, דמה שלא פירש לא מוכר,

והשתא דדר ציה הגמרא ממאי דאמר לעיל, [דרב הונא דאמר] ואפילו לרבי עקיבא כו' [דלא אמר רב הונא אלא אליבא דרבנן],

ורב הונא דמשייר קרקע עם האילנות **דאמר ברבנן** דצעין רעה מוכר, ושייר לעצמו ממה שמכר **[כלומר מאותה מכירה עצמה שייר. ד"ס]** את הנריץ לניקת אילנותיו, דומיא דדרך צור ודותו, ששייר עם הצור והדות,

ביאורי הרשב"ם:

ומיהו במסקנא דשמעתא **[לקמן עב: ד"ה ואמרי ליה רבנן לא שנא]** מיסקמא הא דרב הונא אפילו לר"ע,

וה"נ אמרינן בחזקת הצמים (לעיל דף לו) פשיטא מוכר קרקע ושייר (ה. ד"ס) אילנות לפניו יש לו קרקע, ואפילו לר' עקיבא [פ' הרי שגם לר"ע דסבר בעין יפה מוכר שייר המוכר קרקע כרי יניקת האילנות] כו',

[ומקשה] והא דמשני גמרא ר"ש דאמר בר"ע, ולא קמשני ר"ש ס"ל ד. [ד"ס] המקדש צעין יפה מקדש טפי ממוכר, דאילו מוכר (ושייר) [ששייר. ד"ס] אילנות לפניו, כמו כן שייר קרקע לעצמו כדרך הונא, אבל מקדש צעין יפה, הקדש הכל, ולא שייר אלא המרוב לצדו בלא קרקע [פ' וביון שיונק מקרקע הקדש, גם אותה הקדיש] ?

[ומתריץ] ליכא למימר הכי, דאם כן [ר' שמעון לגבי הקדש] לאו למוכר מדמי ליה מכל וכל, ולא לנותן מתנה מדמי ליה מכל וכל, אלא קצת מדמי ליה למוכר, דלא הקדיש אלא דברים שכלל שדה, ולנותן מתנה מדמי ליה שלא שייר כלום לעצמו, צמה שפירש והקדיש, דכל הקרקע הקדיש, ולא שייר מקום יניקת מרוב, והא לא סברא הוא, אלא אז לנותן מתנה מדמי ליה לגמרי, כרבנן דאמרי הקדיש את כולן,

אז למוכר מדמינא ליה מכל וכל, דכי היכי דמוכר שדה לא מוכר צור וגת ושוכר, הוא הדין למקדש,

וכי היכי דמוכר צעין יפה מוכר, כל מה שפירש במכירתו, ולא שייר מן הקרקע כלום, אפילו לניקת אילנותיו, ה"ה למקדש, # [רברי הרשב"ם באן עדיין צריכין לימוד].

וקממתה **ברבנן, פשיטא** כיון דצעין רעה מוכר [פ' וכמו שכשמוכר שני אילנות לא מוכר קרקע דצעין רעה מוכר, כן כשמוכר שדהו ושייר שני אילנות לעצמו שייר לעצמו קרקע, ולכן קשה מה מחדש לנו רב הונא],

[והרשב"ם מוסיף שחזין ממה דסברי רבנן דצעין רעה מוכר, באן יש עוד סברא לומר ששייר קרקע עם האילנות, דכיון שיכול הלוקח לומר לו עקור אילנך, ודאי שייר לעצמו קרקע],

ועוד [פ' ויעוד קשה מה חידש לנו רב הונא במה שאומר ששייר קרקע לעצמו אליבא דרבנן, שהרי אם לא שייר לעצמו קרקע ודאי] דמאי לוקח למימר ליה עקור אילנך שקול חיל, משום דמכשי צארעא, [והגם שלא שמענו מה סברו רבנן לגבי אילנות, הריין קל וחומר הוא [דמה] לגבי צור ודות דלא מכשי צארעא, ואפ"ה אמרי רבנן [במשנה בעמוד א'] דשייר דרך לעצמו לצור ולדות, כל שכן גבי אילן [ואם כן מה חידש לנו רב הונא] ?

[ומתריץ] **נפקא מינה** [ביר רמה אות פ"א וברמב"ן וברייטב"א ובתוס' רי"ד גרסו "הא קמ"ל". אמרי בנימין] הא דרב הונא דאמא לאשמעינן אליבא דרבנן דשייר קרקע לעצמו, **דאי נפלי הדר שתיל להו** דאי לאו דרב הונא, הוה אמנא שייר אילנות לפניו יש לו קרקע כל ימי קיום @ האילנות, אבל הזקינו אין לו קרקע, דומיא דצור ודות, דאי נפיל הצור והדות ואי אפשר לתקנו אין לו עוד דרך # **[לשון זה צ"ע שהיה לו לומר אין לו זכות לחזור ולבנות?]**

ומעיקרא נמי הוה ידעינן דאמא רב הונא לאשמעינן דאי נפלי הדר שמיל להו [פ' שהרי רב הונא אומר "יש לו קרקע", והפירוש הפשוט הוא שקנה קרקע שתחת האילנות לעולם].

אבל (גמרא) [תלמוד. ו'] לא הוה מסיק אדעמיה שיש שום חידוש בדברי רב הונא, אלא האי "ואפילו לר"ע כו'", והלכך כיון דלימא להאי "אפיי" (הוה?) פריך פשיטא,

דף ע"ב ע"א

תוס' ד"ה בראש העמוד ואפילו בלא רב הונא. ו'

ומי מצית מוקמת לה, לר' שמעון בר' עקיבא ולמימר דצעין יפה מקדש [כמו שמוכר בעין יפה מוכר], **[קושיא זו היא גם אי לא סבירא לן דרב הונא]**,

והא תניא [דלית ליה לר"ש דמוקדיש בעין יפה], **הקדיש שלשה אילנות** חשיבי שדה האילן, והקדיש קרקע עמהן, כל הנריץ לניקתם, וצנטיעות מיירי דאילו באילנות זקנים אמרו בלא יספור דצית סאה נריץ לשלשה,

מממטע [שהיו נטועין] **עשרה לבית סאה** דהיינו מאתן וחמשין לכל חד,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לפיכך כשהוא פודה, פודה את האילנות בשוויהן כדין כל הקדש, שלא נאמר משכון חמשים שקל כסף, אלא במקדש שדה אחוזה, אבל באילן בלא קרקע, לא נאמר,

ולא עוד לא מביעיל היכא להקדיש את האילנות בזה אחר זה, ושוב לא הקדיש את הקרקע, דפודן בשויה, אלא אפילו הקדיש את האילנות, וחזר והקדיש את הקרקע אחר שהקדיש האילנות בזה אחר זה,

[או הדין] כשהיא פודה, פודה את האילנות בשוויהן, וחזר ופודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, שאינו פודם עם הקרקע, דהא מעיקרא קדשו לדמיה, וכשהקדיש שוב את הקרקע, נריך לפדות גם את הקרקע סלע ופונדיון לשנה, לכד [מ?]פדיון האילנות בשויה, דשני הקדשות הן, זה הוקדש לדמיו, וזה לפי משכון חמשים, ואין לנו להפסיד [את ה] הקדש דמי האילנות, דלמירמו לגבזה כמסירתו להדיוט, ומשעה שהוקדשו, ראויין לפדות בדמיהן בלא קרקע, [ע"כ הברייתא],

בג' הך ברייתא דקמני פודן בשויה, דמשמע דאפילו [פ'] לא רק שלא הקדיש את הקרקע סביבתה, אלא אפילו מקום האילנות לא הקדיש, אלא בעין רעה הקדיש אילנות בלא קרקע, היכא בלא הקדיש ג' ביחד,

אי רבי עקיבא, הא אמר מוכר בעין יפה מוכר וסגירא ליה דמוכר שני אילנות יש לו קרקע ללוקח, דלית ליה ממני דהמוכר את הספינה [פא]. דהלוקח שני אילנות במוך של חבירו אין לו קרקע, אלא רבנן היא [המושגה בהמוכר את הספינה] כדפרישית לעיל [ע"א ע"א ד"ה הרי זה לא קנה קרקע],

וכל שכן מקדיש לר"ע [הוא המושך למה שאמר לעיל דלר"ע במוכר שני אילנות יש לו קרקע, וע"ז אומר רב"ש מקדיש ודאי יש להקדיש קרקע, רק בין שהפסיק הענין, הוצרך להוסיף מלת "ר"ע" כדי שלא תטעה על מאי קאי. ובתבתי זאת שלא תטעה לפרש הכ"ש, דכן הוא לרבנן וכ"ש לר"ע],

מקדיש ב' אילנות או ג' בזה אחר זה, דיש לו מיהא להקדש מקום האילנות, ויפדו אגב קרקע, לפי משכון בית זרע חומר שעורים,

[ו]אי רבנן דפליגי עליה דר"ע, הא אמרי מוכר הוא דבעין רעה מוכר, אבל מקדיש בעין יפה מקדיש דקמני סיפא [דמשנה לעיל עא]. בד"א במוכר כו' [אבל בנותן מתנה וכו' וה"ה להקדיש],

אלא פשיטא, רבי שמעון היא דשמעין ליה בממני [סוף המשנה לעיל עא]. דמשו דין (מוכר כמקדיש) [מקדיש כמוכר. רש"ש], שלא הקדיש צור (ודות. ד"ס) וגם ושובן בכלל שדה, ואשמועינן הכא דס"ל נמי, דמכל וכל הוי מקדיש בעין רעה, דהיכא דמקדיש אילן, לא הקדיש מקומו,

[פ'] שתי מאות וחמשים, שבית סאה הוא 50x50 אמה דהיינו 2500 אמות, ונמצא לכל אילן 250 אמות], כדאמרן בלא יחפור (לעיל דף כו),

ביאורי הרשב"ם:

ואע"ג דלגבי מוכר שלשה אילנות, אמרינן שיעורא לקמן בהמוכר את הספינה (דף פג), והוא שנטועין מד' אמות [לכל הפחות בין כל אילן לאילן מן השלשה שתהא ראויה המחרישה להחריש ביניהם, לבד עובי האילנות. רשב"ם לקמן]. ועד ט"ו [הלשון מד' אמות ועד ט"ו הוא לקמן דף פ"ג ע"א אמר רבא הלכתא מד' אמות ועד שש עשרה],

התם צדעת מוכר תליא מילתא, וזהו דעתו להקנות לו, הנריך לו ללקיטת פירותיו, ציינה ומונה להן כמלא אורה [אדם המלקט פירות] וסלו, כדאמר' התם, אבל הכא ציינה תליא מילתא,

הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות [היינו. ד"ם] קטנים שביניהם [פ'] אילנות הקטנים שבין הגדולים], [בגון אילנות סרק, ומשום אותן אילנות לא חשבינן להו רצופין, דכיון שאין טוענים פירות עומדים ליעקר מפי מן השאר וכו'. תוס'],

לפיכך, כשהוא פודה [אותן מן ההקדש] אינו נריך לפדות האילנות בשויה, והקרקע כפי משכון הכתוב בפרשה, (ויקרא כו טו) ואם משדה אילנות יקדיש איש לה' ויהיה ערקה לפי זרעו. זרע חמר שעורים פתמים שקל כסף, אלא הכל פודה ביחד, לפי משכון בית זרע חומר שעורים, בני שקל כסף דהיינו לבית כור, סלע ופונדיון לשנה, שזהו משכון ג' שקל כסף, למ"ט שני יוצל, [בבבבא ויקרא כ"ז פסוק י"ז בערך יקום, גותן מ"ט סלעים ומ"ט פונדיונות [פ' זה ג' סלעים ופונדיון אחד, שהסלע הוא מ"ח פונדיון] מזה טיבו של פונדיון זה [היינו שנותן מ"ט פונדיון ולפי דבר תורה צריך רק מ"ח להשלים לו סלעים]? פונדיון לפרוטרוט, [פ'] כשמשלם החשבון להקדיש מוסף פונדיון אחד לפרוטרוט], אלא שיש פונדיון יותר בשביל הכרע כדמפרש בערכין [פ'] בערכין כ"ה ע"א איתא שנותן סלע ופונדיון לשנה, אבל שהטעם של הפונדיון הוא בשביל הכרע, זה איתא בבבבבא ג' ע"א שמביא שם הספרא פונדיון זה מה טיבו?], דהסלע לא הוי אלא מ"ח פונדיון [פ'] וכיון שנותן מ"ט פונדיון נמצא שנותן פונדיון אחד מיותר להכרע],

פודה בית זרע דכתיב בקרא, ואם משדה אחוזתו וגו' [לפי זרעו. זרע] חמר שעורים פתמים שקל כסף, ואילנות בכלל שדה, כדנפקא לעיל (דף סט) מויקס שדה עפרון,

פחות מוכאן [פ'] שהשדה קטנה ממנו עשרה לבית סאה, דהיינו שהיה פחות ממאתן וחמשין לכל נטיעה] תשיב יער וסופו לימלש, או יותר על כן אין הקרקע נריך להן, והוי כמקדיש אילן אחד שאינו מקדיש קרקע, וכי האי גוונא נמי תניא גבי "מוכר" ג' אילנות, בפרק המוכר את הספינה,

או שהקדישן [ג' אילנות] בזה אחר זה [ש]לא היה דעתו להקדיש קרקע, הרי זה לא הקדיש לא קרקע, ולא את האילנות [הקטנים, או אילני סרק] שביניהם,

ורבי שמעון אליבא דמאן מרבנן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[משמע שהיה לו רביים אחרים חוץ מר"ע? וראיתי באנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים שהביא שיש אומרים שהיה ר' שמעון מן תלמידים הצעירים אצל חכמי יבנה, והוא ששאל את השאלה אם תפלת ערבית רשות או חובה, שאלה שגרמה להורדת רבן גמליאל מנשיאותו בברכות כ"ז ע"ב],

שהרי מתלמידי ר"ע היה כדאמרין (יבמות דף סז ע"ש) עד שצא רבי עקיבא אצל רבנא דבבלי וסגל להם רבי יהודה [בר אילעאי], ורבי מאיר, ורבי יוסי [בן חלפתא] ורבי שמעון [בר יוחאי] [ורבי אלעזר בן שמעון, כ"ה ביבמות כ:]; ורבי נחמיה [ביבמות ליתא ר' נחמיה, אבל בסנהדרין יד. מוסף ר' אויא אף ר' נחמיה. מנחת יהודה] כו',

[וראה תוס' ב"מ ד: ד"ה אין נשבעין דר' שמעון בן אלעזר היה תלמידו של ר"ע]

אי אליבא דר"ע, הא אמר מוכר בעין יפה מוכר, וכל שכן מקדיש,

אלא פשיטא אליבא דרבנן דרבנן דר"ע היא,

והאי גד"ל צמח כו' [וקשה אי סבר ר"ש כרבנן, הא אמרין במתנ' לעיל דבנותן מתנה נותן אל כולה, ור"ש סבר דגם מקדיש הוא בעין רעה] ? רבנן דר"ש קאמרי ליה [שהם פירשו כן המחלוקת של ר"ע ורבנן], אצל לר"ש, וקא סבר ר"ש, כי היכי דמוכר בעין רעה מוכר, מקדיש נמי בעין רעה מקדיש כי היכי דפליגי רבנן ור"ע צמח, פליגי נמי צמח [וגם בנותן מתנה], וקסבר ר"ש דין גבול לרבנן דר"ע, כדן הדיוט [דבעין רעה מקדיש ונותן מתנה, פי' ור"ש פליג על המשנה, מה סברי רבנן דר"ע], [ראה לקמן ע"ט ע"ב הלשון דרבנן דין גבול מדין הריוט].

[ומסיים קושית הגמ' דמי מצית מוקמת לה לר"ש בר"ע] אלמא לא מצינא למרוצי לעיל [עא: דברי רב הונא, שאמר דמי שמוכר שדה ושייר שני אילנות לעצמו שייר גם קרקע, וקשה מר"ש דאמר דמי שהקדיש שדה לא שייר לעצמו קרקע, ולכן החרוב והשקמה קדושים שהם יונקים מקרקע הקדש? ומתיר הגמ' ד] ר"ש [דאמר בעין יפה אמר] אליבא דר"ע [ורב הונא שאמר בעין רעה אמר כרבנן, וכאן אנו רואין דר"ש סבר דהמקדיש מקדיש בעין רעה].

והדבר קושין קמייתא לדוכתא, דשמעין ליה לר"ש [בסיפא דמשנה], דהמקדיש את השדה הקדיש חרוב משום יניקת שדה הקדש, דלא שייר ארעא לעצמו לזרוב החרוב, אלא צעין יפה הקדיש, וה"ל למוכר [דשייר] [ושייך. ד"ס] אילנות לפניו, וקשיא לרב הונא,

ומיהו לר"ש נמי קשיא ידידיה אדידיה, כדפריך לקמן, דלעיל [במשנתנו שלא שייר קרקע לאילנות] אמר עין יפה גבי הקדש, והכא [בברייתא] אית ליה עין רעה, אך שיטת הגמרא עתה להקשות לרב הונא, ומתכוין להעמיד קושא ראשונה שמירן [לרב הונא ואמר] [ר"ש כר"ע, ואילו] [ואן. ו'] העמדנו דלית ליה הא דר"ע, ומיהו קושא לדוכתא,

*[וצריך להבין שהרי על רב הונא תירץ הגמ' לעיל דסבר כרבנן, ועל זה לא הקשה הגמ' כלום, והקשיא הוא רק על מה שאמר דר"ש סבר כר"ע, וכאן אנו רואין

דלא סבר כר"ע?

וצריך לפרש שהקשיא לעיל היתה, ר"ש דאמר כמאן במחלוקת דר"ע ורבנן, שאם נאמר שרב הונא אמר גם אליבא דר"ע נמצא שאין מי שסובר שלא שייר קרקע לעצמו, וע"ז מתיר הגמ' וחוזר ממה שאמר דרב הונא אמר גם אליבא דר"ע, אלא ר"ש סבר כר"ע, ורב הונא דאמר כרבנן.

ולכן כאן לאחר שהביא הגמ' ראיה דר"ש לא סבר כר"ע, הדרא קושא לדוכתא דר"ש דאמר כמאן],

ומשייר ארעא לא גרס [אבל ראה תוס'] דמשמע שמתכוין הגמרא להקשות דר"ש אדר"ש, דהכא [בברייתא] שמעין ליה עין רעה, והלכך [פי' אי סבירא ליה לר"ש דבעין רעה מקדיש נמצא שיהיה הדין ד] משייר ארעא גבי [פי' אם"] מקדיש קרקע ושייר אילנות לפניו [משייר קרקע לצורך האילנות, אבל במציאות אינו כן שהרי] ולעיל שמעין [דסבר ר"ש] דלא שייר, כדדייקין מדקאמר הואיל ויונקין כו',

[וזה פירוש הגמ' "ומשייר ארעא" דלפי דברי ר"ש בברייתא זו משמע דבעין רעה מקדיש וא"כ יהיה הדין דבמקדיש קרקע ושייר אילנות דשייר קרקע לצורך האילנות, ולעיל במתנ' שמעין דלא שייר קרקע לצורך האילנות. וראה רש"י ואמרי בנימין].

[דל"כ] [וא"כ?] מלי האי דקאמר מו ולא קשיא כו', אלא לרב הונא מקשינן כדפרישית [אבל עדיין לא הקשה דר"ש אדר"ש].

דף ע"ב ע"ב

ברך זה יש חמשה ענינים נפרדים.

1. והיינו דפריך ואלא קשיא הואיל ויונקין משדה הקדש כמו וליטעמין אדמקשי לרב הונא מקשי דר' שמעון אדרבי שמעון, דהכא [בברייתא] שמעין ליה צעין רעה מקדיש, ולעיל קאמר [בפירוש דברי ר"ש במשנה] הואיל ויונקין כו' דמשמע הכל הקדיש צעין יפה, ולא שייר קרקע למרוב שלו?

אלא רבי שמעון לדבריהם דרבנן [דפליגי עליה במשנה לעיל עא. דאמרי המקדיש את השדה הקדיש כולה] קאמר להו ושעניא הוא דקא משני, דלא מקשי למאי דאמר רב הונא ואפילו לרבי עקיבא כו', ולא מקשי נמי דר"ש אדר' שמעון (כו'. ד"ס),

[ובן אומר ר"ש] לדירי, כי היכי דמוכר בעין רעה מוכר [כדברי חכמים דלא מוכר לא את הבור וכו'], מקדיש נמי בעין רעה מקדיש, ושיורי משייר דאפי' צמה שהקדיש משייר לעצמו, וכיון דלא הקדיש חרוב ושקמה, לא הקדיש נמי קרקע הרי"ך לו, כמו גבי מוכר ושייר אילנות לפניו יס לו קרקע אפי' לר"ע, כמו שאמר רב הונא וכל שכן לרבנן,

אלא לדירכו דאית לכו (3. ד"ס) עין יפה יותר מדאי גבי הקדש, אפי' להקדיש צור וגם שאינם כולל שדה [כמו שאמרו במשנה לעיל דהקדיש את כולה, ומקשה על החכמים למה הם אומרים שהכל קדוש גם בור ודות וכו'] אודו לי מיהא, דלא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדר השקמה די היה לכו אילו עשיתם מקדיש כמוכר לר"ע, למימר ביה עין יפה, לגבי מאי דמקדיש

אבני חן למסכת בבא בתרא

זהדיא, כגון המקדש את השדה הקדש כל הקרקע כולו צעין יפה, ולא שייך מן הקרקע כלום לצורך מרוב שלו [וז] נמצא יונק מן ההקדש, וקדוש, אבל צור דודים ושוכר, וכל הנך דלמנן לעיל דליין בכלל שדה, לא ליקדשו, שהרי אין דעמו להקדש יותר ממה שהוא מפרש,

ואמרי ליה רבנן לא שניא כלומר לא חשו לדבריו, דהא קאמרי הקדש את כולן, דמדמו ליה לנטמן מתנה שנתן ומקדש צעין יפה כל מה שצדקה, הוילי ושייך גביה שדה פורתא, ומהשתא מיתוקמא מילמיה דרז הונא אפילו כרבי עקיבא, כדלמנן מעיקרא,

השקלא וטריא דסוגיא דרב הונא:

רב הונא אמר: מכר קרקע ושייר אילנות לפניו יש לו קרקע, ואפי' לר"ע, שאם לא שייר, יאמר לו הלוקח עקור אילנך וכו', ומקשה: מר"ש במשנתנו שהקדיש את החרוב וכו' ומתריץ: שר"ש דאמר כר"ע, אבל רב הונא דאמר כרבנן, ומקשה: לפ"י מה חידש רב הונא, ומתריץ: דאי נפל הדר שתל ליה, ומקשה: ומי מצית מוקמת לה ר"ש כר"ע, והתניא ברייתא, והביריתא על כרחך כר"ש, וכמאן סבר ר"ש על כרחך כרבנן דר"ע, ולכן א"א לומר דר"ש כר"ע, ומתריץ: דר"ש לדבריהם דרבנן קאמר,

2. במאי אוקימתא לה [לברייתא לעיל] כרבי שמעון, אימא סיפא, ולא עוד אלא אפילו הקדיש את האילנות וחזר והקדיש את הקרקע, כשהוא פודה, פודה את האילנות, בשוייהן, וחוזר ופודה בית זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף,

ואי ר' שמעון, ליזיל בתר שעת פדיון דהא עכשיו הכל קדוש חילנות זהדי קרקע, והכל קרוי שדה, וניפרקו אנב ארעייהו [בחמישים שקל כסף],

דהא שמעינן ליה לר"ש [ר' יהודה ור"ש], דאזיל בתר פדיון וסבירא בעלמא היא, [דנזיל בתר פדיון] והכי משמע ליה קרא, ואם משדה אחוזתו יקדש איש לה' והיה ערכך, עכשיו צענת פדיון, בית זרע חומר שעורים וגו', [אולי הפירוש שמהפסוק אין הכרח אך לפרש "והיה ערכך" על איוה זמן קאי, אבל הסבירא נותנת שקאי על זמן הפדיון, כמו שמופרש הרשב"ם לקמן בד"ה שדה שאינה ראויה דס"ל לר"ש דלזילין בכל הקדשות בתר שעת פדיון כקנין כל דבר שאין לוקמין את החפץ אלא לפי שווי צענת מקם],

דתניא, המקדש שדה מקנה, פודהו בשווי [בשוויין. וז' או צ"ל בשווי אבא בשווי הוא ודאי טעות], כדכתיב זהדיא צפרשה [כדכתיב ויקרא כו כז וְאִם אֶת־שָׂדֶה מִקְנָמוֹ יִשָּׂא לֹא מִשָּׂדֶה יִמְכְּרוּ יִקְדָּשׁ לַיהוָה: כג וְשָׂדֶה לֹא יִפְתָּח אֶת מִקְדָּשׁ הָעֶרְבָה עַד שָׁנָה יִצָּל וְנָטַן אֶת־הָעֶרְבָה בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה], אבל שדה אחוזה, קצב הכחזר זרע חומר שעורים בחמישים שקל כסף [ויש עוד חילוק שהגואל שדה אחוזה מהקדש מוסיף חומש, אבל בשדה אחוזה אינו מוסיף חומש],

מנין ללוקח שדה מאביו [שעכשיו הוא שדה מקנה], והקדישה, ואחר כך מת אביו וכ"ש אם מת אביו מחלה, ואחר כך הקדישה צענת הקדשה כבר הימה "שדה אחוזה ממשי" [שהרי מת אביו, והוא יורש מאביו כל הזכויות שהיו לאביו, ולכן קורא לשדה זו "שדה אחוזה ממש"] מנין שתהא לפנינו כשדה אחוזה לפדומה צענת פונדיון לשנה?

ת"ל ויקרא כו כב ואם את שדה מקנתו, אשר לא משדה אחוזתו [המילים "אשר לא משדה אחוזתו" הם מיותרים, ולכן יורש אותם] וסיפיה דקרא [בפסוק כג] ונתן את הערך [פי' שיפדה השדה בשווי],

שדה שאין ראויה צענת הקדש להיות היום ולמחר שדה אחוזה כגון שלקחו מאחר, אי נמי מאביו ולא מת קודם היוכל, [הוי שדה מקנתו] יצתה זו, שראויה להיות שדה אחוזה, דברי רבי יהודה, ורבי שמעון,

וקא ס"ד השתא, דקרא לא כמר דייק ולא כמר דייק, אלא לפי סברת דבריהן מפרשים הפסוק, דס"ל לרבי שמעון דלזילין בכל הקדשות בתר שעת פדיון, כקנין כל דבר, שאין לוקמין את החפץ, אלא לפי שווי צענת מקם,

רבי מאיר אומר, מנין ללוקח שדה מאביו ומת אביו, ואח"כ הקדיש, מנין שתהא לפנינו כשדה אחוזה, תלמוד לומר ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו, שדה שאינה שדה אחוזה, יצתה זו שהיא שדה אחוזה צענת שהקדישה, דלילו לא מת אביו הימה חוזרת ציוכל לאביו, כדכתיב צענת היוכל יסוב השדה לאשר קנהו מאתו, ועמה כשמת אביו, הרי היא לו שדה אחוזה, ויחזור לו ציוכל*, אבל הקדישה ואח"כ מת אביו, ס"ל לר"מ דלינה כשדה אחוזה,

* [הכי הוא לו שדה אחוזה (ויחזור לו ציוכל) ראה בר"ם שצריך למוחקו, ששדה אחוזה יוצאת לכהנים ביוכל כדכתיב בויקרא כ"ז כ"א והיה השדה בצאתו ביכל וגו' לכהן תהיה אחוזתו, וראה במהרש"א שהעתיק דברי הרשב"ם עם הגירסא "ויחזור לו ביוכל" אבל בתוך דבריו כתב אבל שדה אחוזה מתחלקת לכהנים ביוכל, ובודאי יש טעות בהעתק דברי הרשב"ם. ועיי"ש עוד],

ואילו רבי יהודה ורבי שמעון, היכא דמת אביו [לאחר שלקחה מאביו] ואחר כך הקדישה, לא צריכי קרא, כי אצטריך קרא היכא דהקדישה ואחר כך מת אביו,

[ומדייק] מנא להו [לר"י ור"ש לומר כן], אי מהאי קרא, אימא לכדדבי מאיר הוא דאתא דמרכיזי אחד אין לך לרבות, אלא ההוא דדמי טפי לרבינו [ושמא בא לרבות רק אם הקדישה אחר שמת אביו דאז הוי שדה אחוזה] אלא לאו משום דאולי בתר פדיון אלא [לאן] משום דאולי מסבירא צענת פדיון, ומפרשי ליה לקרא לפי דעתם [הרי דאולי ר"ש בתר פדיון ולמה אומר ר"ש בברייתא דאוליין בתר הקדש], [לכאורה ר"ל מה "שמשבתר" מפי, שאם יש רק פסוק אחד לא נלמוד אלא מה שיותר מסתבר, ואם נמצא עוד לימוד נלמוד ממנה גם מה שאינו מסתבר כל כך]?

אבני חן למסכת בבא בתרא

שכחה,

5. אמר רבה בר בר חנה, אמר ריש לקיש, חרוב המורכב וסדן השקמה אם קדוש בכלל שדה אם לאו באנו למחלוקת רבי מנחם (בר) [ברבי] יוסי, ורבנן דלרבנן קדשי, דצעין יפה מקדיש, דמתן במתניתין, ורבי מנחם בר' יוסי כרבי שמעון, דצעין רעה מקדיש, ואפי' חרוב שיונק מן השדה לא קדיש, דצעין רעה כל כך הקדיש את השדה ששייר מן השדה לזורך יניקת חרוב שלו (וכדפרישית) [וכדפרישנא. ד"ס] לעיל, רבי שמעון לדכריהם דרבנן קאמר להו כו', והכי הוה שמיע ליה ריש לקיש מרבותיו דרבי מנחם ברבי יוסי סבירא ליה כרבי שמעון,

דף ע"ג ע"א

וְלִימָא מַחְלֻקַּת רַבִּי שְׁמַעוֹן וְרַבָּנָן וְהוּא מְשַׁמֵּעַ לָן [פ' וע"י שיאמר לנו שהוא מחלוקת ר"ש ורבנן נבין ע"ז דמה שאמר ר"ש במשנה לא סבירא ליה הכי אלא לדבריהם דרבנן קאמר] דר"ש לדכריהם דרבנן קאמר להו, כדאמרינן לעיל, דאי ממתני' הוה אמינא דבחרוב וסקמה מודי להו כדקמינן בהדיא, אלא חרוב המורכב כו' משמע דבחרוב וסדן מודי להו ר"ש לרבנן?

הא קמ"ל [ראה רש"ש], דרבי מנחם בר' יוסי* כר' שמעון סבירא ליה הא עדיפא לאשמועינן דההיא דר"ש ממילא שמעינן ליה דלדכריהם דרבנן קאמר להו, כדדייקינן מצרייתא לעיל:

*ראה בסדר הדורות שהוא ר' מנחם סתימתאה המובא בכתובות ק"א ע"ב, ושם ברש"י כתב שהרבה משמועותיו נשנו סתם במשנה ובבביתא. עכ"ל. ולכן הוא חידוש שהוא סבר כר"ש,

אמר רב נחמן בר יצחק, לעולם בעלמא רבי יהודה ורבי שמעון לא אולי בתר פריון, והכא קרא [דכן משמע להו לדרוש "אשר לא מ"שדה אחותו"] אשכחו ודרוש דמצדי ליה בהדיא, אכל בעלמא ניזיל (גבי) [נמר. ד"ס] שעת הקדש לחומרל [פ' באן יהיה לחומרל אם ניזיל בתר שעת הקדש, שיפדה האילנות לחור והקרקע לחור] דכיון דקדשו אילנות לדמיהן, אין לנו להפסיד הקדש,

[וממשך לפרש דאי תפרש הפסוק כר"מ] א"כ כדר' מאיר, דלא ריבה הכחוז דבין שדה אחזה אלא מת ואח"כ הקדיש לכתוב קרא ואם את שדה מקנתו אשר לא אחותו, אי נמי שדה [במקום מ"שדה] אחותו, מאי אשר לא מ"שדה אחותו דהכי משמע קרא ואם את השדה מקנה שאינה מקנת שדה אחזה, אכל אם היא שדה אחזה [?] מקנת, דהיינו הקדישה ואח"כ מת אציו, דכמעט (קטו) [קט] * היא בכלל שדה אחזה, בשעת הקדש, שהרי יכולה להיות שדה אחזה אם ימות [אציו. ד"ס] קודם היוצל, ולעולם נתר שעת הקדש אולי, את שאינה ראויה להיות שדה אחזה, יצתה זו שראויה להיות שדה אחזה,

*וכתב הר"ם ויפה הרפ"ס בדפוס יושמיניאן ובסיליאה [קטן]. ולשון זה הוא ביחזקא' מ"ז מ"ז ולא בדרכיהן הלכת וכתובותיהן עשית כמעט קט ותשחיתו מהן בכל דרכיך. פ' שמדבר על ירושלים שהיתה יושבת בין שומרון וסדום, שירושלים חטאה הרבה יותר מהם, ולא היה די לה לחטוא כחטאם שהיה מעט ו"קמן" לערך חטא ירושלים, אלא ותשחית הרבה יותר מהם. ובפרש"י שם תירגם על "קט" ובל"א קלייניקייט. (אבל באיוב ח' י"ד פרש"י על אשר יקום כסלו ש"קט" הוא מלשון קציר.) וכן באן הפירוש שכמעט וחסר רק דבר קמן שיהיה שדה זו שדה אחזה,

3. אמר רב הונא, חרוב המורכב, וסדן השקמה, תורת אילן עליו ותורת קרקע עליו, תורת אילן עליו דהיכא דאקדיש או זבין שני אילנות והאי, יש לו קרקע כדן הקונה שלשה אילנות כמון של חצירו, דמשיצותו לא תגרע כחו, תורת קרקע עליו, דלא מזדבן אגב ארעא דמתן במתני', ואם היו שני אילנות והאי חרוב, האילנות מכורין והאי אינו מכור, ומשום רישא נקט סיפא [פ' לכן הביא מאמר רב הונא על חרוב וכו'],

4. ואמר רב הונא, עומר שיש בו סאתים, תורת עומר עליו כשיש עמו שנים, מנטרפין לשלשה עמרים ולא הוה שכהה, ותורת גדיש עליו דאפילו כשהוא לצדו אינו שכהה, כדדרשין בספרי עומר ולא הגדיש,

תורת עומר עליו, דשני עומרים שכחה, שנים והוא [ועומר גדול זה] אינן שכחה שני עומרים שכהה שלשה אינן שכהה, בספרי מפיך ליה מהאי קרא, ושכחת עומר בשדה (דברים כד) ולא גדיש, וגם עומר שיש בו סאתים, מפיך ליה התם מדכתיב לקחתו, למעוטי האי, דאינו ניקט בפעם אחת יפה,

תורת גדיש עליו, דתנן עומר שיש בו סאתים, שכחו אין

פרק חמישי המוכר את הספינה

מתני': המוכר את הספינה סמס מכר את התורן [mast], ואת הנס [the sail], ואת העוגין [anchor], ואת כל המנהיגין אותה נגמ' מיפרשי [including the oars] [פ' ואינם רק החבלים המושכין את הספינה, כמו שפי' הרשב"ם בר"ה כל תופשי מושו],

אבני חן למסכת בבא בתרא

עוגין [עוגינן] אַנקר״ס [anchor] של צחל, ומשליכין צמים להעמיד הספינה במקום אחד, תני רבי חייא אלו עוגינן שלה, וכן הוא אומר (דעיון) [דעיון. ד״ס] דמתנין לשון עכז הוא כדמצי, הלא תענגה, כמו תעשה [פ׳] דכמו שאומרים על עשיה תעשה בן אומרים על עיון תענגה [תעכבו מלהשא לבדל, אלמא עוגין דמתני׳ היינו (עיון) [עוגין. רע״י], רות א יג הִלְחֵן | תִּשְׁפְּרָנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ, הִלְחֵן תַּעֲנֶנָּה לְבַלְתִּי הָיוּ חַלְאִישׁ:

מנהיגין, א״ר אבא אלו המשוטין [oars] שלה שקורין ריימ״א שמשוטטין צהן את הספינה [פ׳] ואינם רק החבלים המושכין את הספינה. כמו שפ׳ הרשב״ם בר״ה כל תופשי מושט], וכן הוא אומר יחזקאל כו ו אֱלֹהִים מְבַשֵּׁן עֲשׂוּ מִשׁוֹ מִן הַיָּם בְּמִשְׁכָּבָם, וְקָשִׁיב תִּשְׁמָשִׁי הַסְּפִינָה וְכִלְיָהּ, וּמִדְּקָשִׁיב הַמִּשׁוֹטָה, שׁ״מ דעיקר תשמישי הספינה הן, ונמכרין בכלל הספינה, והלכך אמר׳ דכל המנהיגין דמתני׳ אחא לרצוייהו,

ואבע״א מהבא יחזקאל כו כט וַיִּרְדּוּ מֵאֲנִי תִּיהֶם פֶּל תֵּן פְּשִׁי מִשׁוֹ ׀ אֱלֹמָא עיקר הספינה על ידי שמופסין משוטות, דסד״א חזלים המושכין הספינה ליהוו עיקר מנהיגין, אצל משוטות לא מיוזבני, קמ״ל,

ת״ר, המוכר את הספינה מכר את האיסקלה כגש של הספינה שעולין בו ולשון יון הוא, וכן פר״ם ורז האל, ואת בור המים שבתוכה [ש. ד״ס] נומנין צו מים (ה. ד״ס) ממוקין, לפי שמי הים מלוחין,

רבי נתן אומר, המוכר את הספינה מכר את הביצית [ספינה קטנה], סומכוס אומר המוכר את הספינה מכר את הדוגית ביצית דוגית היינו ספינה קטנה, שקושרין לספינה גדולה, וכשרוצין לעלות ליצשה נכנסין באותה קטנה מהגדולה, שהגדולה אינה יכולה להתקרב אל שפת הים מפני עומקה קוקיי״ט צלע״ו, ויש לועזים צולא, [פ׳] במקום ביצית אומרים בוצא, והוא קרוב ללשון העברי # [צ״ע מה הוא בוצא בלשון עברי ?],

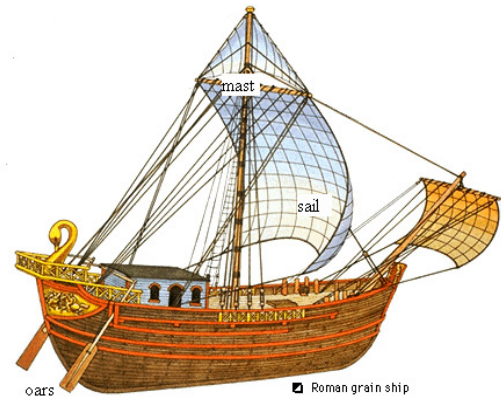
אמר רבא ביצית היינו דוגית, [אלא] רבי נתן בבלאה הוה מצבל עלה [וכ׳] גם להלן קלא.], קארי לה בוצית, כדאמרי אינשי בוציאתא דמיאשׁן מישן נהר קטן, ואין מהלכין צו אלף צספיות קטנות, וצמס׳ צנת אמר׳ צפ׳ הורק (דף קא) הני ציצימא דמישן כ״ו,

[רבי נתן היה תנא ברור הרביעי בנו של ראש הגולה בבבל, ועלה לא״י ומילא תפקיד חשוב בסנהדרין. אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והנאונים. כשעלה עזרא

אבל לא מכר, לא את העבדים שיש לו לצעל הספינה, להנהיגה, ולשמור פרקמטיא שלו שצמכה ולא את המרצופין לתת צמוק האנתיקי ולא את האנתיקי דהיינו פרקמטיא של ספינה, כדמפרש צגמ׳,

וכל הני נמי לימנהו בכלל הקדש, שאם הקדיש את הספינה לא הקדיש את אלו, מדלא קמי לה צפירקין דלעיל, והיינו (טעם) [טעמא. ד״ס] דכל הני (דחשיצנא) [דחשיצין. ד״ס] צפירקין דלעיל, בית המרחץ, בית הצד, ועיר, ושדה, כולהו מקרקעי נינהו, וכל הני דחשיצ ״לא מכר״ [יש מהן ש. ד״ס] צטלים קצת אגבן [פ׳] אגב המכר] לגצי הקדש, וממנה, וחלוקת אחין, אצל הני [צצי. ד״ס] דהאי פירקא מטלטלי נינהו, לא שנת מכר ולא שנת מנחה והקדש, כולן שוין צהנהו דלא מכר, שצמס׳ שלא מכר, כמו כן לא הקדיש ולא נתן,

ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה, הרי כולן מכורין:

נב״ **תורן**, איסקריא מש״ט [mast] שפורשין עליו את הוילן צראש הספינה וכן הוא אומר [מדברי הנביא נראה הלצת הדיבור בכל כלי תשמישי הספינה, ולא זו בלבד, כי גם מהם אנו למדים לענין דינא דקנייה ומכירה. הבונה בע״ז] יחזקאל כו ה אֲרֹז מְלָכְנֻזׁן לָקְחוּ, לַעֲשׂוֹת תֵּן תֵּרֶן עֲלֶיהָ ראה לדבר דתורן דמתנין היינו אסקריא, שהאסקריא מאלו או מאילן גבוה עושין אותה:

גם, אדרא [נגד פשתן שחולין צמורין נגד הרוח ועגיל״א. רר״י], הוא הוילן שפורסים על התורן, להוליד את הספינה צרות וייל״א צלע״ו [וכן הוא אומר (דהיינו) [דנס דמתני׳ היינו ? ראה לקביה וכן הוא אומר דעיון דמתני׳] אדרא (שעשו) [שעושין ?] מפשמים וקנצוס [hemp, marijuana] מין צגד, [מפשמס וקנצוס מין צגד פ׳] שעושין הנם שנקרא אידרא שהוא כמין יריעות (וקורא להן בלשון בגד) מפשמים דהיינו flax, וקנבוס הוא כמין חוטין קשים וחוקים שעושין מצמח הנקרא hemp],

יחזקאל כו יֵשׁ בְּרִקְמָה [פ׳] העשוי במעשה רוקם] מְצִצִּים הָיָה מְפָרְשָׁה [פ׳] פרשו עליו, לְהָיוּ תֵּן לָהֶם [פ׳] מדבר על העיר צור שהמשילה לאניה משובחת]:

אבני חן למסכת בבא בתרא

פרסה=4 מיל
מיל=2000 אמה

מספרים בנמרא שהם בדרך גזומא:

ראה פסחים ק"ט ברשב"ם ד"ה משוי שלש מאות. לאו דוקא וכן כל שלש מאות שצ"ס. ואציין המקומות שמצאתי בש"ס: לקמן ע"ב ומלאו מחד גלגלא דעיניה תלת מאה גרבי משחא, שבת י"ג ע"ב שלש מאות גרבי יין, שם קמ"ט ע"ב נמשכה ערלתו שלש מאות אמה, פסחים ק"ח ע"ב ג' מאות וששים וחמשה שווקים בכרך גדול של רומי וכו',

שקלים י"ז ע"א יותר משלש מאות מיני דגים בתמחוי אחד, ושם כ"א ע"ב תמן תנינן פעמים שהיו עליה (על המזבח) שלש מאות כור (אפר) רבי יוסי בי רבי בון בשם שמואל (אומר שזה) גזומא, מגילה ו' ע"ב שרומי הוא ג' מאות פרסה על ג' מאות פרסה, ושם כ"ז ע"ב שהניח לו אמו ג' מאות גרבי יין, חגיגה י"ג ע"ב ג' מאות גרבי יין, ושם ט"ז ע"ב ג' מאות הלכות במגדל הפורה באויר, יבמות ט"ז ע"א שלש מאות תשובות בצרת הבת, כתובות ק"א ע"ב שלש מאות אשכולות,

גיטין נ"ז ע"א תלת מאה אלפי שליפא סייפא, סנהדרין ס"ח ע"א שלש מאות הלכות, שם ק"י ע"א וע"ז מ' ע"ב שלש מאות גרבי יין של תפוחים של ע' שנה, חולין צ' ע"ב אמר רב אמי דברה תורה לשון הואי דברו נביאים לשון הואי דברו חכמים לשון הואי וכו' בשלשה מקומות דברו חכמים לשון הואי אלו הן תפוח גפן ופרכת, תפוח [היה באמצע המזבח פעמים היה עליו כשלש מאות כור] גפן של זהב וכו' וגמנו עליו שלש מאות כהנים לפנותה, פרכת וכו' ושלש מאות כהנים מטבילין אותה,

תמורה ט"ז ע"ב ג' אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, ושם ט"ז ע"א ג' מאות הלכות וכו'. וראה רא"ש ב"ק דף ט' ע"ב שכתב על מה דאמרינן בסוכה מ"א ע"ב דר"ג קנה אתרוג באלף זוז שהוא גזומא.

וכן מספר שלשה עשר בברכות כ' ע"א "תלתא מתיכתא" וכתבו התוס' לאו דוקא אלא לשון הרגיל בנמ', ושם מ"ב ע"א תליסר ריפתא בני תלתא תלתא קבא, ושם מ"ד ע"א הוה מחזיק להו צנא בר תלתא סאוי

ובשבת ק"ט ע"א ר' אבא זבין בתליסר איסתורי פשיטי בישרא מתליסר טבח, וכן שם תליתר עליתי דדינרי ועיי"ש ברש"י שפי' עליות מלאות דינרי זהב והוא גזומא, וכן בחולין מ"ד ע"ב וזבן מיניה בתליסר איסתורי פשיטי בישרא, ושם צ"ה ע"ב שדר לי' תליסר גמלי ספקי טריפתא ופרש"י שם "לאו דוקא", וכן בב"ב קל"ג ע"ב שמוה בתליסרי עליאתה דדינרי ועיי"ש בתוס', וכן מספר ששים בכל הש"ס,

מבבל והגולה עמו ובנו בית המקדש והיו שם ראשי סנהדרין כגון שמעון הצדיק ואנטיגנוס איש סוכו ושאר אותן הזוגות ורובן מבבל היו עולין, והלל הזקן היה עולה עמהם מבבל פסחים ס"ו ע"א, ואעפ"כ היו מרביצין תורה הכא (בבבל ?) והיה להן ראשי גלותא מבית דוד, אבל ריש מתיבתא וסנהדרין לא הוה בהן וכו'. אגרת דרבינו שרירא נאון חלק ג' פרק א],

סומכוס דבר ארץ ישראל, קארי לה דוגית על שם שצדין זה דגים, דקלה היא על פני המים כדכתיב עמוס ד ב ואחריהם יבסירו ת דוגה כספיות קטנות, כקדרות הקרויות דוגה, וקלים על פני מים, וליכו אכנס מהרה גגלות:

**** סוגיא דרבה בר בר חנא [3 דפים, עד דף עה:] ****

[כל הסוגיא נקראת הסוגיא "דרבה בר בר חנה" וכן יש הרבה לקמן אמר רבה בר בר חנה, אבל כאן הגירסא סתם "רבה", ראה ריטב"א ומהרש"א ובכל המפרשים וכן במפרשי הע"י ומה שהביא בעין יוסף על כל הענין בשם הגר"א, שיש כאן בסוגיא זו הרבה בדרך רמז],

1. אמר רבה כל הני עונדי דקא חשיב, משום מה רבו מעשיך ה', ומהן להודיע מתן שכרן של נדיקים לעמדי לבא, או לפרש מקלות האמורים כספר איזו המדברים בעופות גדולים ובהמות ודגים גדולים, שכל שימת תלמידי חכמים לריכה תלמוד [מנין שאפילו שיחת תלמידי חכמים צריכה לימוד, שנאמר (תהלים א) ועלהו לא יבול. סוכה כא:], אשתעו לי נחותי ימא [ובכלל דהאי סוגיא דכל נחותי ימא דאמרינן הוא ים אקיינום. ריטב"א],

האי גלא דמטבע שוטה לטובע לספינה, מיתחזי כי צוציתא דנורא [הוא היצ"ר הדלוק בבן אדם כנורא בי עמרם קדושין פא. . קיקיון דיונה עיי"ש] חיוורתא אש לבנה, ומלאך מוזק הוא ברישא שהולך לפניה, [פי' נראה בראש הגל כמין שפה של אש לבנה. והרשב"ם וכן יש עוד בד"ם גורסים אית ליה ברישיה כי צוציתא דנורא חיוורתא. פי' לא שנראה לו כן, אלא שבמצאות היה כן],

ומחינן ליה באלוותא מקלות, כמו לא באלה ולא כדומה במסכת שבת (דף סג), דחקיק עליה אהיה אשר אהיה יה ה' צבאות אמן אמן סלה, ונייח מזעפו,

2. אמר רבה, אשתעו לי נחותי ימא, בין גלא לגלא, תלת מאה פרסי ומשום דלמר כסמון ורמא ליה גלא קלא לנצריה, אינעריך לאשמועינן דמשלש מאות פרסי [פי' דממרחק שלש מאות פרס]. שמעין קולות [גל אחד] למחינו, ורומא דגלא [וגובה הגל] תלת מאה פרסי,

זימנא חדא הוה אוליגן באורחא [פעם אחת היינו הולכין בדרך פי' נוסעים בספינה], ודליגן גלא [והגביה גל הים אותנו לטובה מוגום] יומר

פרסה=8000 אמות
פרסה=30 רים

אבני חן למסכת בבא בתרא

לילית [ראה גדה כ' ע"ב רש"י ד"ה הורמז],

[בישעיה ל"ד פסוק י"ד שם הרגיעה לילית וגו' ורש"י פ' לילית שם שידה, והמצודות ציון פירש לילית היא אם השידים, והאבן עזרא פירש לילית העוף שיעוף בלילה (פ' לילית מלשון לילה. נ"ז) והרד"ק כתב לילית חיה שצווקת בלילה או עוף שעף בלילה ודברי רז"ל המפלת דמות לילית [אמון] טמאה לידה ולד הוא אלא שיש [לן] כנפים עכ"ל. והוא בנדה כ"ד ע"ב ופרש"י שם דמות לילית. שידה, שד יש לו פרצוף אדם ויש לו כנפים. והמלבי"ם פ' לילית עוף הבוכה ומקונן כל הלילה].

[הנאונים כתבו כי כל היכא דאמרין הכא לדידי חזי לי, במראה החלום היה כשהיה מוהלך בים אקיינום כי כשהחכמים הולכים בים אקיינום ורואין שם נפלאות השם יתברך וגם שהם מתבודדים מיושבים (פ' בישוב הרעת כשהם רחוקים מהישוב ?) בענינים נוראים ונפלאים, ובעת השינה [לאחר כן ?] נראה להם כענין הרהורים, ענינים נפלאים]. ריטב"א]

כי קא רהיט [כשהיה השר רין] אקופיא דשורא דמחוזא על שמי המומה [דמחוזא פ' שהיה להחומה של העיר מחוזא כמו שנים, שלא היה החומה שוה אלא היו עולין ממנה כעין זיוין, בראשה לנו, והיה קשה לרוץ על ראש החומה] והאי עוצל לטודיע דקומיו של הקצ"ה שמרסם על צרימיו ואינו נותן רשות לאלו להזיקן, וגם שלא ללכת בדרכי יסיד. [רע"י],

וריהיט פרשא לפי מומו [וכן ראיתי שהיה רין פרש # [ולא רין ברגליו אלא היה רוכב על סוס, אלא כיון שנקט לשון רהיט על השד אמר גם שהפרש רחמ, וזה הפרש לא ידע שהשד רין למעלה על החומה # ולא הבנתי למה צריך לפרש כן], כי רכיב (חיותא) [סוסיא] [כשהיה הפרש רוכב על סוס] מתתאיה [מתחת לחומה], ולא יכיל ליה שהיה הסד כך צימר, ומיטו הפרש לא היה ממכין לך, [שלא היה הפרש שהיה רוכב על סוס יכול להשיג השד שרין ברגליו. וראה הגהות הב"ח שלא הבנתי למה תיקן].

זמנא חדא [פעם אחת אירע] הוה מסרגאן ליה [שהיו חבושות לו להורמזין] שהיה אוכף וסרגא נמוזין על הפדמות (פ' אוכף הוא שיושבין עליו, וסרגא הוא שאר הרצועות) תרתין בודניית' [שתי אתונות] וקיימן [ועמרו האתונות],

דף ע"ג ע"ב

אתרי גישרי דרוגנג [פ' שהיה לנהר רוגנג שני גשרים שעברו עליה והיו רחוקים זה מזה והיו שתי האתונות אחד על גשר זה ואחד על גשר זה] שם אומו הנהר והיו רחוקין זה מזה, והיה מדלג מפדסה זו לפדסה זו,

[דרוגנג יש בד"ם כמה גרסאות אחרות והנני מעתיקם: דאנגג, דרונג, דרונג, דרונגג, דרוד', דרווגג, דרווגג. ודע שרוב נהרי בכל וכדומה הנוכרות בש"ס אין מי שיודע מקומם, ויש אומרים שרוב הנהרות שהיו לפני אלפים שנה נתיבשו או ששינו בני אדם אותם שיוצבו למקום אחר. וגם הפרת והחדקל אינם היום כמו שהיו בזמן התלמוד. וזה רשימה קצרה של הנהרות הנוכרות בש"ס, מיטן רשב"ם]

משיעור גצהו, השליכנו למעלה עד לרקיע, אי נמי הצלל דרקיע נפיש עד מהלך קרוב לממש מאות שנה, שיש מן הרקיע עד לארץ,

[הרשב"ם בא לתרץ הקושיא שהקשה רבינו גרשום ו"ל מכדי קים לן כמה מוהלך אדם בינוני ביום " פרסאות נמצא מוהלך תלת מאה פרסי דהיינו מוהלך ל' יום וקתני הכא ואי דלינן מפי וכו' עיי"ש, פ' ואך אמרת שבועד מעט היה נכווה מחום הכוכב הרי יש עוד הרבה עד שם?

וע"ז השיב הרשב"ם שני תירוצים א' שהגל הגביה את הספינה בוריקה עד לרקיע, ב' שההבל של הכוכבים הוא חזק כל כך עד שמגיע קרוב לארץ, וזה שאומר אי נמי הצלל דרקיע של הכוכבים נפיש שההבל הוא גדול כל כך, עד מהלך קרוב לממש מאות שנה פ' שמגיע החום כמעט עד הארץ, שהחום הולך כמעט מוהלך של חמש מאות שנה, המרחק שיש מן הרקיע עד לארץ ולכן כיון שהגביה אותם ג' מאות פרסי, אילו הגביה אותם עוד קצת היו נכווים מהחום],

עד דחוינן בי מרבעתיה [עד שהיינו רואים מקום שרוכב שם, פ' מקום מושבו של] (שמינו) [שמינו] דכוכבא זומא [כוכב היותר קטן], כוכב קטן שצקטניס,

(והויא לי) [דהויא. ע"י] [והיה גדול השמח של מושבו של כוכב זה, נראה לי] כמבזר ארבעין גרייני בורא [בבית זרע שזורעין בו ארבעים סאה] דחרדלא [של זרעוני חרדל] צית זרע ארבעים כור של חרדל, דנפיש (משל) [מכל. רע"י] שאר זרעים [שיש הרבה יותר זרעים בכור של חרדל, מכור של שאר זרעים, שזרעי החרדל הם קטנים ביותר],

[”בורא” נוטריקין צית זרע, ארבעים ”כור” של חרדל, וראה לקמן ק"ו ע"א ברשב"ם שפירש גרייני ”סאה”, וראה פסחים ל"ב ע"א ששם הפירוש גרייניא אכל, ”מדה” אכל. וראה מלא הרועים כאן ובפסחים],

ואי דלינן מפי, הוה נטרפס מקלינן מהבליה מחוס [ה. ד"ס] כוכב,

ורמי לה גלא קלא נתן קולו, כלומר זעק כדוגמת מהוס אל מהוס קורא ושמה מלאכים הממונים עליהם הס לחברתה, חבירתי ! [וכן] שבקת מידי בעלמא מפני שהגביה כל כך היה סגור שיצא חוץ לשפת הים, ושטף את העולם דלא שמתפיה (פ' שגל אחד שאל לחבירו וכי הנחת איזה מקום בעולם שלא שמת אותה), דניתי אנא ונאבדיה ונמכרתי מפני עון הדור [שאבא אני אחרך ואחרים אותה, שאגמור מה שהתחלת],

א"ל גלג לחכמיה פוק חזי גבורתא דמריך [צא וראה הגבורה של אדונך פ' גבורת ה'] כלומר חזן לי רשות ללכת מלא חוטא חלא ולא עברי מלא רומז שוט איני יכול ללכת [מוך. רע"י] מן המול (פ' שהים אינו עובר השפה של חול אפילו כמלא חוט [השערה]), שנאמר גמלא קאמר ליה, ירמיה ה כב האו תי ל אֲתִירָאוּ נְאֻמֶּיהָ אִם מִפְּנֵי לֵא תִחִילוּ אֲשֶׁר־שָׁמַתִּי חוֹל גָּבֹל לָיִם, חֲקִיעוֹ לָאם וְלֵא יַעֲבֹרְנָהּ,

3. אמר רבה, לדידי חזי לי הורמזין גזו"ן גרסי' כך שמעמי מאנא מרי [הוא ר' מאיר אבי הרשב"ם שהיה חתנו של רש"י], ואני שמעמי הורמזין צווי"ן [שד] [ושד הוא. ד"ס] כדאמר' צמנהדרין (דף לט) מפלגא דמא דהורמזין בר

אבני חן למסכת בבא בתרא

לואו היום נולד דהוה כהר תבור כן (היה) [נולד. רע"ן גדול, והר תבור כמה הוי ארבע פרסי, (ומשאכא) (ומשכיה. ד"ס] דצואריה [ואורך צוארו של האורזילא] תלתא פרסי, ובי מרבעתא דרישיה מקוס הנחם ראשו כשוכב על הקרקע פרסא ופלגא, רמא כופתא הטיל ריעי [והר"י מיג"ש פ' השלך ריקקה אחת מפיו בידן וכבר הירדן באותה ריקקה] וסכר ליה ריעי לירדנא לפי שעה, עד שמסקוהו [מלשון וחס השמש וגמם שמות ט"ז כ"א] המים מעט מעט, [כופתא היינו רעי, כדאמרינן בחלק [סנהדרין צח:] אמר רב יוסף איזכי ואיתי בטולא דכפיתא דחמריה, וכן מפרשים כיפת הירדן [כריתות ו.] אמבר"א וריחו נודף והרג מציצאו ושל ירדן עדיף משאר. תוס' ישנים],

1. ואמר רבה בר בר חנה, לדידי חזיא לי ההיא אַקרוֹ קְתָא נפרדע [ונראה כי מלה זו נגזרה כחיקוי לקול הצפרדע המקרקרת. שט], [היה משל על מלכות בני ערב הם המושלים בישראל אחר שנתערב בהם כמה אומות. ריטב"א], דהויא [גדולה כל כך] כי אַקְרָא [פ' שכונה של בתים] דַּהֲגֶרוֹ נָיָא [דהגרו נָיָא שם עיר בבבל על גדר פרת. וכן בשבת י"א ע"א וכן תנו סבי דהגרוניא, וכן ברכות ל"א ע"א ר' מרדכי אלויה לר' שימי בר אשי מהגרוניא ועד בי כיפי ואמרי לה עד בי דורא] גדול היה כלומר כך [צפרדע הוא רמז לת"ח, ונקט כך זה משום שהוא לשון קריאת בגרין, ר"ל שקרא ולמד בגרין שלו. הגר"א. עין יוסף], ואקרא דהגרוניא כמה הויא, שתין בתי הגמלא קאמר ליה [פ' ששים מסכתות, שהיה בקי בכל הש"ס. הגר"א עין יוסף],

תנין אינו מין דג אלא
sea monster, crocodile, large snake

אתא תנינא רבה קאמר ליה [זה היצור שנקרא תנין. הגר"א עין יוסף] בלעה [לצפרדע], [וכמו שאמרו בפסחים שנה ופירש קשה מכולן. הגר"א עין יוסף ועיי"ש על כל הענין], אתא פושקנצא עורב נקבה, ובלעה לתנינא, וסליק יתיב באילנא על ענף אחד כדכך העופות,

[אולי הם הוספה של רבה בר בר חנה] תא חזי כמה נפיש חיליה דאילנא,

אמר רב פפא בר שמואל [היה מדייני דפומבדיתא כדאיתא בסנהדרין י"ז ע"ב], אי לא הואי התם, לא הימני לא האמנמי [לא כמלגלג ח"ו רק דלפי ראות האילן אין להאמין שכל כך בחו גדול, ומגדיל הפלא. אהל משה],

2. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן תהוא כוורא דג, דיתבא ליה [שנכנסה וישבה לו] אַכְלָה טינא שרץ קטן [מין שרץ שאוכלת טיט], באוסיי' [בחוריי אפן] ננחמיו של דג נכנס השרץ [והרגתו. שט], ונראה לי דהיינו כילצית, כדאמרי' צעלמא (צבת עז ע"ש) שלשה אימות הן, חלש על הגבור, אימת כילצית על ליתן,

לעיל ע"א פירש שהוא נהר קטן, פום נהרא ברכות ל"א ע"א והוא נזכר הרבה פעמים בש"ס, נהר דנק שם מ"ב ע"ב, נהר פפיתא ופרש"י נהר פפא עירובין פ"ב ע"ב, נהר דינר חגיגה י"ג ע"ב, נהר גזון זו גינוק יבמות י"ז ע"א, רכים נהרא גיטין כ"ז ע"א, נהר עוק, נהר יואני, קרושין ע"א ע"ב, נהר מלכא סבא ב"מ ק"ו ע"ב, נהר סבטיון סנהדרין ס"ה ע"ב (וסימנך סבטיון הנהר ר"ת סנהדרין ס"ה), (דבב נהרא, נהר גזוא, נהר גומרא ע"ז ל"ט ע"א, גינאי נהרא חולין ו' ע"א, נהר פקודאה (שם מקום) שם קב"ז).

ושואר [והיה מדרג] מהאי [מאתון זה] להאי ומהאי להאי, ונקיט [ואחז] תרי מזגי מרמי כסא דחמרא שמיס מלאים יין בידיה [זה דבר שאי אפשר ומנין לו. רש"ש] ומוריק מרזיחו צמד מהאי להאי ומהאי להאי זה צמוד זה צדי דקמשור, ואינו נשפך אפי' טפה אחת, ואע"פ שהיה אותו יום, רוח סערה, שהיו עולין יורדי הים צלגות עד [לשמים] [לג השמים. ד"ס], ויורדין עד מהומות מנח הרוח, ואף על פי כן ולא נמפא ניטופתא לארעא לא נפלה טפה לארץ,

ואותו היום [היה רוח סערה עד שהאניות שבים] תהלים קו יעלו שמים ירדו תהומות הוה פסוק הוא גזי יורדי, הים צספר מהלים,

עד דשמעו בי מלכותא צי מלכא דשידי, שאין דרכו של עד [להראות] [להיראות. ו'] לצני אדם, וקטלוהו והרגוהו, מפני שהיה מגלה סודם, ואם דאמר צי מלכא [היינו] קיסר, שהיה ירא שלא יטול המלכות ממנו, שהיה אותו עד מאדם הצא על השדיה, והיה דר צין האנשים,

Mountain Goat/ Oreamnos Americanus

[אורזילא בר יומא. הרשב"ם פ' ראש כן יוס אחד וכו' הר' מרדכי קורנפלד שליט"א פ' שראם הוא עז ההר, ובא"ס פ' שיש מפרשים שהוא unicorn בלע"ז והיה זו הוא "דמינוי" ולא היה מעולם, ורק נמצא הרבה בתמונות עתיקות ובארכיולוגיא, והוא כמין סוס שיש לו קרן אחד באמצע הראש. ולפי פ' התוס' הוא כמין צבי או אייל קטן]. [זה היה משל, שהיה אמונת הישמעאלים שקמה מהרה כמעט וראמה וגבהה, ובצואתם קלקלו הירדן שהוא אמונת ישראל. ריטב"א],

4. אמר רבה, לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה ראס כן יוס אחד

אבני חן למסכת בבא בתרא

הולך, דמיס של ים אינן נוצעין, אלא ע"י רוח [ש?]הולכין בהן,

וכי תימא [ושמא תאמר שאין זה חידוש כל כך דהמעשה היתה ש] **לא מסגיא ספינתא טובא** [שלא הלכה הספינה במריצה כל כך ולכן לקחה אורך זמן של ג' ימים ולילות, על זה אומר לך], **כי אתא רב דימי אמר** [פ'] שפירש להם מהירות הספינה, **כמיחם קומקומא דמיא** [שבשעור זמן שמחממין קומקום של מים] כשעור שמחממים קומקומים של מים חמין, **מסגיא** [הלכה הספינה] **שתין פריס** [וזה ודאי מהירות יתירה],

[ובעוד אופן הסביר להם רב דימי מהירות הספינה] **ושאדי** [וכהשלך, דהיינו כשירה] **פרשא גירא** כשהיה שום אדם [פ'] בא לומר דפרשא שפירשו חיל, או רוכב סוס, לאו דוקא, אלא שום אדם] יורה צדק וצקשם על שפת הים [כשהארם היורה עומד על שפת הים],

לארץ [פ'] בא להגדיל הפלא שאינו מדמה מריצת הספינה לזריקת חץ על גבי מים, שאו תאמר שהרוחות שעל גבי המים מעכבות את החץ שהוא דבר קל, אלא מדמה הספינה שנוסעת במריצה ליורה חץ על שפת הים וזורקת לארץ פ' למרחק על גבי הארץ ולא שיוורה החץ למרחק על פני המים],

וקדמה ליה הוה חזין דקדמה לה ספינתא לגירא [פ'] היינו רואים ע"י השוואת מהירות ריצתם, שהספינה הולכת יותר במהירות],

ואמר רב אשי [רב אשי מניב הרבה בסוגיא זו והכל בסגנון אחר כדלקמן אמר רב אשי הוה זי שדי הוא] וכן לקמן ע"ד ע"א אמר רב אשי הוה עיזא דימא הוא דבחישא, וכן ע"ד ע"ב אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן],

ההוא [דג זה שהיה הספינה מהלכת עליו ג' ימים] **גילדנא דימא הואי** שם דג קטן הוא, כלומר דג זה הוה מדגים קטנים שזים, **דאית ליה תרי שייציי** [שיש לו שני סנפירין], אכל אכל דגים שזים אין להם אלא סנפיר אחד כאלמנע הגז,

5. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא ציפרא [וראינו צפור אחד] **דקאים עד קרצוליה במיא** [שעמדה עד קרסוליה ankles במים] [ברור הוא שהוא על ישראל, דאע"ג דאיכא שיעבוד גלויות עוסקים בתורה ופעמים שרצים לשמוח אל גיל כעמים וניזוקין. ריטב"א], **ורישיה ברקיע** [וראש הציפור היה ברקיע], [כמו נבנה לנו עיר ומגדל וראשו בשמים, ערים גדולות ובצורות בשמים כלומר גבוה מאד. תורת חיים],

ואמרינן היינו סבורין **ליכא מיא** [שאין כאן מים, כלומר] שאין עמוקים הוהיל ולא קאי צמיא אלא עד קרצוליה, **ובעינן** [לחות] **[למיחות. ע"י]** [ורצינו לירד לתוך המים] **לאקורי נפשין** [להקיר את עצמינו מן החום],

ונפק בת קלא ואמר לך, לא תיחותו הכא [לא תרדו למים כאן], **דנפלת ליה** [הציצא] **[הציצא. ד"ס]** גרזן או מעגל **לבר נגרא** חרש עזים [שנפלה לו כאן לחורש עצים לתוך המים הגרזן שלו], **הא שב שני** [זה שבע שנים] **ולא קא מטיא אארעא** [ולא הגיע הגרזן לנחל על קרקע

[חמשה"ס] אימות הן שהן אימות חלש על הגזר פ' היפך הטבע, והשיב שם (1) אימות מפגיע על ארץ, (2) אימות יתוש על הפיל, (3) אימות סממית על העקרב, (4) אימות סנונית על הנשר, (5) אימות חלזית על לוימן ופרש"י שם חלזית שרץ קטן ונכנס לדג גדול כאלו].

[ויש כאן כמה שנויים, ששם בשבת יש חמשה אימות ולא כמוש"כ כאן "שלשה", וגם כאן אומר שנכנס לחורי אפיו, ושם שנכנס לאזנו],

ואדחותו מיא הדיחוסו המים והסליכוסו [ליצשה. ד"ס], כדרך ים שאינו קוצל דבר ממנו **ושדוהו לגודא** [והשלך הנבילה על שפת הנהר], **וחרוב מיניה שתין** [מספר ששים בכל פעם הוא גומא] **מחוזי** שהסליכוסו המים. רע"י על ששים כרכים ושיצין כולן שהיה גדול כל כך, **ואכול מיניה שתין מחוזי** נעודנו לה, **ומלחו מיניה שתין מחוזי** אחרים שהיו רחוקים משם (ו. רע"י) ממנו וגשמו למקומן, **ומלאו מחד גלגלא דעיניה** מגלגל עינו לקחו **תלת מאה גרבי** [נאורות, פעסלעך] **משחא שמן**,

וכי הדרן [כשהורגו] **לבתר תריסר ירחי שתא** לשנה אחת [לאחר שנתייבש הנבילה], **חזינן, דהוה קא מנסרי מגרמי.ה. ד"ס]** **מטללתא** [קורות] [שהיו חותכים קורות מעצמות הדג כמו שמנסרים נסרים של עץ לעשות קורות לבנין], **ויתבי למבניניהו הנך מחוזי** היו מנסרי לננות מעצמות הדג אותן מחוזי שהפיל [הנבילה] [ונתייבשו שם כדי לבנות עיירות אלו שנחרבו. והלשון "ויתבו" קשה קצת, # ואולי הפירוש שעשו ישוב קטן בשביל הפועלים. ויש גירסא בד"ס מגרמית למיבני בהו להנך מחוזי],

3. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא כוורא [המשל כי ראו שיבואו ימים לישראל שיהיו בגלות בשלוח, ובזו צריך לשמור תורתם יותר, כי הרוח קל מהרה עובר. ריטב"א], **דיתבא ליה חלתא אנביה** שהיה חול נקצץ על גבו **וקדח אנמא עילויה** [יצמח עשב (והיה נראה כאגם) על גב הדג] עשבים על החול **סברינן יבשתא** אי הים היא **היא, וסלקינן** [ועלינו על הדג] **ואפינן ובשלינן אנביה, וכד חם גביה** [שהיה חם לו לדג מהאש שהיה בווער על גבו] **אתהפך, ואי לאו דהוה מקרבא ספינתא** [שהיה הספינה קרוב אלינו], **הוה טבעינן**,

[וראינו ושמתנו מפרשים על דרך המוסר, שבני אדם מתייבשים בעולם ואינם מבינים שהוא עולם עובר, וגם אם האדם יעלה לדרגה גדולה בעושר וכבוד ובכל התענוגים, פתאום יבא יום שיבא קיצו, וישאר רק בתורה ומצות שקיים],

4. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, וסגאי ספינתא [והלכה הספינה] **בין שיצא סנפיר לשיצא** [שני] סנפירין **דכוורא** צגז הדג, אחת לצד הראש ואחת לצד הזנב [פ'] שהספינה הלכה ונסעה בין סנפירי הדג דהיינו מראשו לזנבו], **תלתא יומי ותלתא לילותא** [נסעה בן שלש ימים ושלש לילות, והחידוש הוא שכל כך היה אורך הדג],

[ומוסף עוד] **איהו בזקיפא** שהיה הולך כנגד הרוח [שהיה הדג הולך נגד נשיבת הרוח] **ואנן אזלינן בשיפולא** [ואנחנו על הספינה הלכנו נגדה עם נשיבת הרוח, ואפ"ה נסענו ג' ימים וג' לילות והכל בתוך אורך הדג] כמו שהרמז

אבני חן למסכת בבא בתרא

המים],

[ור"ל שזהו היצח"ר. עץ יוסף], דהוה שקיל עפרא ומורח ליה [פי'] שהיה מריח העפר וע"י הריח ידע לאיזה עיר הולך דרך זה], [דבר טבעי הוא, ועאפ"ב יש בו משל כי השם אורחותיו זוכה ומקבל פני שכינה. ריטב"א], ואמר הא אורחא לדוכתא פלן, והא אורחא לדוכתא פלן,

אמרינן ליה, כמה מרחקינן ממיא, ואמר לן הבו לי עפרא, יהיבנן ליה ואמר לן, תמיני פרסי,

תנינן [שנינו עוד פעם] ויהבינן ליה [פי'] לאחר שהלכנו בדרך יחד כמה זמן, חזרנו ונתנו לו עפר עוד פעם], אמר לן דמרחקינן תלתא פרסי [שעבשנו אנו רחוקים שלש פרסאות, פי' וכן היה שכיון להאמת],

[אפכית] [אפכינא. ד"ס] ליה האי עפרא דהאי עפרא, לנסותו אס' נ]. רע"י] ה"ס דקי כל כך [פי'] שנתנו לו העפר שהיה להם ברחוק שמונה פרסי, במקום העפר שלקחו מכאן, ונתנו לו להריח, כדי לנסותו אם הוא באמת מריח] ולא יבילית [יבילנא. ד"ס] ליה [ולא יכלנו לבלבלו שהוא הכיר העפר מאיפה הוא],

1. אמר לי ההוא טייעא תא [בא] אחוי לך [אראה לך] מתי מדבר, אזלי [הלכתי עמו] חזיתניהו [וראיתי אותם, המתי מדבר], ודמו כמאן דמיבסמי [היו דומים כאילו היו שתוי יין].

דף ע"ד ע"א

וגנו שהיו שוכנין צננים כהוצות כשמוי יין אפרקיד פניו למעלה שיפינ"ש צלע"ו,

[בש"ע יו"ד סימן שס"ב סעי' ב' כתב נותנים המת על גביו ופניו למעלה כאדם שהוא ישן, וכתב הבאר הגולה וכן הוא בשאר מפרשי הש"ע והרמב"ם שלמדו כן מגמרא שלנו].

[לאו שהיו שוכנין שם במדבר על פני הארץ, דהא במדרש קאמר שהיו חופרין קברים לעצמן ונכנסין שם, ועוד דאם כן היה יורד עליהם הגשם והשלג מן השמים, אלא נראה שהיו עושין לעצמן מערות גדולות בדרך שעושין למתים ושכבו שם, ורבה וההוא טייעא נכנסו במערה ושם עייל טייעא תותי בירכא דחד מיניהו. תורת חיים],

[מכאן אומר ר"ת דאפרקיד פניו למעלה, ולא כמו שפירש ר"ח וכו'. תוס'].

והוה זקיפא ברכיה דחד מיניהו, ועייל טייעא תותי ברכיה כלומר ראיתי [ה?] טייעא שהיה מהלך תחת צרכי המת, כי רכיב גמלא רוכב על הגמל וזקיפא רומחיה ורוממו צידו ולא נגע ביה ולא היה נוגע צו צרכיה, וליכא לפרושי דגוזה הצרכים "כשעור" שיכול טייעא ללכת תחת צרכי המת ורוממו צידו ולא היה נוגע צו,

[פי' הרשב"ם בא לומר שרבה בר בר חנא בא להגדיל החידוש שהוא ראה בעיניו שהטייעא שהלך עמו ישב על סוס ולקח חרב בידו ורכב תחת ברכו של אחד ממתי מדבר, דאם לא כן למה אמר לשון טייעא, היה לו לומר "פרשא" שכן נקרא בכל פעם רוכב על סוס, או סתם "גברא" אם בא רק לומר שהיה "כול" איש לרכוב וכו', אלא לכן נקט "טייעא" שזה הטייעא עשה לו כן למעשה].

ולאו משום דנפיש מיא מהלך שצטע שנים לא הגיע המציאה לקרקע [פי'] ולא מפני שיש מים הרבה, פי' שהמים עמוקים כל כך, לכן לא הגיעה לשוליה], אלא משום דרדפי מיא ממון מריפות הנהר לא היה נגלל [לקרקע הים, והלשון נצלל פירושה איינגעזונקן] עדיין, ולא מחמת העומק צלצל [אלא מפני שהמים רודפים בחזקת לכן אינה נחה, וזה שאמר להם הבת קול שלא ירדו לתוך המים שהם רודפים בחזקה והוא סבבה להם],

אמר רב אשי, ההוא [פי'] שציפור זה שרגליו במים, וראשו ברקיע שייד עליו לשון זה] וזו שדי הוא, דכתיב תהלים נ יא, ידעתי פליעו י' הרים וזו שדי עמדי ראשו מגיע לקרקע [הבריות הזוים ממקום למקום על פני השדה חמה עמדי וברשותי. מצודות. פי' ולכן שייד בעוף זה לשון "עמדי" כיון שראשו ברקיע. והתרגום על פסוק זה בתהלים מורגם גלין קדמי כל מיני עופא דפרחין באורי שמיא, ותרנגול ברא (דקרוצליה שרין בארעא ורישיה מטי בשמיא) מרגן קדמי],

6. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, וחזינן הנהו אוווי, דשמטי גרפייהו נופלות מזה שלשן מרוב שומן [שנפלו כנפיהם פי' שנשרו הנוצות מכנפיהם], משמנייהו [מרוב שומן האווים פי' שהיו שמנים כל כך שהנומות שבעורם שגדילים בהם הנוצות היו מלאות שומן וע"י נשרו הנוצות], וקא נגדי [והיו יורדים, פי' היו נחלים] נחלי דמשחא [נחלים של שמן] מתותיהו [מתחתיהם],

אמינא להו [אמרתי להם, פי' שאלתי מהם] אית לן בגוייכו חלקא לעלמא דאתי [פי' לעולם הבא כשיאכל בשרכם בסעודה שיעשו לצדיקים, וכי יהיה לנו חלק בסעודה זו?] חדא [אווו אחד] דלי גרפא הגדיהה לי הכנף רמז זה [הכנף] מלקן לעמיד לנא [זה חלקך "לכירה הגדולה". רג] וחדא דלי אממא [אווו אחד הנביה יריבו, לומר זה חלקך לעתיד לבא],

כי אתאי לקמיה דרבי אלעזר, אמר לי עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין שצטעמם מתעכב משיח, ויש להם נער צעלי חיים לאומן אווים מחמת שומן [והר"י מו"ש פי' כשאוכלים אותם לעתיד לבא, מנכים להם מזכויותיהן],

[משל הוא ל]מלכות אדום וישמעאל, ועתידות לחזור לקרוא בשם ה' לימות המשיח בסופו הנשארים מהם, ומפני שגלותנו מעכב תשובתם אנו עתידין ליתן עליהם את הדין. ריטב"א],

(סימן: כעפרא דהוה שקיל עפרא ומורח ליה דתכילתא פסקי חדא קרנא דתכלתא (מרקתיה) עקרבה [לקרר. ד"ס] חזאי דהדרה ליה עקרבה לסלתיה שקלתה לסילתאי אתנחתא בכוותא דרקיעא),

7. ואמר רבה בר בר חנה, זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא [פי' היינו מתבודדים במדבר לפרוש ולהתרחק מיישוב בני אדם לעסוק בתורה. עץ יוסף], ואיתלוי בהדן ההוא טייעא סומר ישמעאל

אבני חן למסכת בבא בתרא

[הפשתי ולא מצאתי שחמור לבן יהיה לו איזה תכונה בלתי רגילה, אבל מצאתי בחולין ד' ע"ב שפנחס בן יאיר לא רצה ליכנס לביתו של רבי כיון שראה שהיו עומדין בפתחו כודנייתא חוורתא פרידות לבנות (פרידה הוא מורכב מחמור וזכר וסוס נקיבה) ואמר מלאך המות בביתו של זה ואני אסעוד אצלו. שנשיכתה אין לה רפואה. ועוד מצאתי בסנהדרין ק"י ע"א משוי ג' מאות פירות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח].

שמעתי בת קול שאומרת, אוי לי שנשבעתי (מן) [על?] הגלות כדכתיב קראי טוֹבָה נְנִיאלִים [הא"ס ציין לדוגמא 'יחזקאל' ה' י"א] ועכשיו שנשבעתי מי מפר לי [פ'] שאילו חזרו ישראל בתשובה היתה שבעת זמן הגלות מותרת, שלא נשבע אלא אם יהיו ישראל חייבים. הריטב"א],

כי אתאי לקמיה דרבנן, אמרו לי כל אבא חמרא כל בר בר חנה סיכסא, היה לך לומר מופר לך [כלומר יהי רצון מלפניך שתפר שבועתך להחזירנו בתשובה שלימה לפניך. ריטב"א],

והוא סבר רבה דר חנה סנר דלמא שבועתא דמבול הוא דכתיב אשר נשבעתי מעצור מי נח וגו' [ישעיהו נד], אומת שצועה היה רואה להפר וימצי את העולם צמצול ולפיכך לא ראה להפר,

ורבנן דקרו ליה סיכסא אמרי א"כ אוי לי למה לא הוה (ליה למימר) [אמר. ד"ס] אוי לי, אלא משום דככל כרתם לו כר [פ'] שהקב"ה אומר אוי לי שצר לו בצרתם של ישראל שהם בגלות והוא אינו יכול לגאלם משום שבועתו],

3. א"ל, תא אחוי לך, בלועי דקרח, חזאי תרי ביזעי צקעיס דכמיז ומצקע הארץ אשר [מתמיהס] וגו' (צמדצר טו לא) והוון קא מפקי קוטרעא עשן [מבין הבקעים],

שקל גבבא דעמרא לקח גיזת צמר ואמשינה במי'א ושראה צמיס, ודעציתתה [ונעץ את גיזת הצמר השרוין במים] בראשה דרומחא [בחורו של הרומח], ועייליה התם [והוציאו מיד], (ו. ד"ס) כי אפיק הוה איחרך איחרוכי הנהו גצצ, אע"פ ששרוין צמיס [מאש הגיהנום שהיה בוער],

אמר לי [הטעמיא] אצית הסקת ושמע מאי שמעת, ושמעית דהוון אמרין שהרי ירדו מים שאלה משה ותורתו אמת, והן בראין [פ'] בני קרח אמרו על עצמן שהם בראין היינו שקרנים],

משה ותורתו אמת, וצריך להבין אל מי הם צועקים? ואולי יש לפרש שנשמתו של אדם כשהוא רגישה, דרכה להתפעל מאד מן האמת, וכשהיא מרגישה דבר אמת, אף שכל העולם טועים בזה תמסור את עצמה בכל כוחה לצעוק שזה האמת, אף שהוא נגד כל מה שמאמינים שאר בני אדם מחמת נגיעותם וטמטום לבבם, ולכן בני קרח אף שבחיהם, היה לבם מלא טענות על משה רבינו ע"ה, לאחר שנודעו בגיהנום ונפתח לבם ונפקחו עיניהם, ממילא הם צועקים את האמת.

דאי שיעורא קאמר ולא ממס חזא מעשה, הכי הו"ל למימר ועייל פרשא תומי ציריכה כו' אי נמי ועייל גצרה,

פסקי [שקל' רשב"ם] חדא קרנא דתכלתא [משמע הכא שיש ציצית למתים וכו', תוס'] דחד מינייהו כנף הטלית להציאו לפני חכמים ללמוד ממנו דין ציית אי כצ"ש אי כצ"ה כדלקמן, ולא הוה מסתגי לן צהמות שהיינו רוכזין לא היו יכולין לילך [פ'] שנעשה גם שלא היו יכולין לילך [לזוז במקומן?],

אמר לי [הטעמיא לרבב"ח] דלמא שקלת מידי מינייהו [שמא לקחת איזה דבר ששייך לחמתים [והוא לקח הציצית], אהדריה [החזירו], דגמירי [שאנו יודעין במסורת. שט], דמאן דשקיל מידי מינייהו, לא מסתגי ליה, אזלי אהדרתיה והדר מסתגי לן,

כי אתאי לקמיה דרבנן, אמרו לי כל אבא רבה דר חנה סנר, היינו רבי אבא דר חנה, וכמו כן רבינא כמו רב אבינא חמרא כלומר שוטה כחמור, וכל בר בר חנה [חנה. מנחת יהודה] סיכסא שוטה כדאמרינן צמלק [סנהדרין דף ק] עבדקן סיכסן [עבדקן (עצ-זקן). מי שזקנו עבה, שוטה הוא. רש"י שם], [ויש לפרש דרבנן דרך בריחותא אמרו ליה, כל אבא חמרא, דאבא הוא לשון יער, ודרך החמור לילך ביערים ובשרות, וכל בר בר חנה שם אומה ברברי, הנודע במדרש ובירושלמי ובספרי התולדה, והם גולנים, ולכך קאמרי ליה למה היה לך ליקח בדרך הגולנים, הלא היית יכול למנות החוטין והחוליות, ורבה בב"ח היה שמו אבא ועל שם זקנו נקרא, ולכך אמרו ליה הכי. מנחת יהודה]

למאי הלכתא עבדת הכי פסקת ליה, משום דציעת למיחזי למידע אי הלכה בבית שמאי, אי בבית הלל דפליגי צמסקת מנחות (דף מא:), דת"ר כמה חוטין הוא טמן ? צ"ש אומרים ארבעה [חוטין נתן צמור הטלית וכו' וכן לשמנה. רש"י שם], וצית הלל אומרים שלשה, וכמה מהא משולשלת [תלויה הכנף לצד מן הגדיל. רש"י שם ?] כו' [ב"ש אומרים ארבע [אלצעות. רש"י שם] וב"ה אומרים ג'],

איבעי לך למימני חוטין, ולמימני חוליות שלשה חוטין גדיל קרי חוליא, צמסקת מנחות [פ'] שחוליא הוא הבריכות שבין קשר לקשר, ואמרינן שם ל"ט ע"א וכמה שיעור חוליא? תניא רבי אומר כדי שיכרך וישנה וישלש], מקמי דמיהדריה ומימי ומימא לן,

[מקמי דתתדר ותיתי. כוונת הרשב"ם לפרש דלא הוכיחו על שמתחלה חתך את הכנף ולא מנה החוטין לפי שהוא עשה בחכמה להראות לעיני החכמים ולא יהיו סומכים על פיו, אבל הוכיחוהו שכיון שראה שלא עלתה בידו להביא הכנף והוכרח להחזירו, לפחות היה לו למנותם, שהוא מאי דאפשר ליה למעבד. הר"ף על הע"י]

2. א"ל [ההוא טעמיא לרבב"ח], תא אחוי לך הר סיני, אזלי חזאי [דהדרא ליה עקרבא] [דהדרי עליה עקרב]. ד"ס] [שעקרכים מסבכים את הר סיני] וקיימא [ועומדים פ' וקומתן היה] כי חמרי חוורתי [כחמורים לבנים],

אבני חן למסכת בבא בתרא

אשכחיה [ולא מצאתיה],

אמינא ליה [אמר רבב"ח להטעייא] איכא גנבי הכא? אמר לי, האי גלגלא דרקיעא הוא דהדר חזר [פי' חלון זה שהנחת בתוכה סל שלך הוא מסתובב בתוך גלגל הרקיע ויחזור החלון למקום זה] כדאמרין נפסמיס (דף 5ד) גלגל חזר ומלות קצועיס, נְטַר [תמחין] עד למוחר הכא, ומשכחת לה [ותמצא את הסל שלך],

1. רבי יוחנן משתעי [סיפר], זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא בְּנוּרָא [וראיתי או הדג], דאפקיה לרישיה מימא, ודמיין עייניה כתרִי סיהרי [והיו עיניו דומות כשני "לבנות" פי' ירח], ונפוץ מיא [והיה שופך מים] מתרתי זימיה [היה כאן גירסא מתרי] "לואסייה" נחירו, ל"א מתרתי זימיה מיא והיינו נמי נחירי כתרִי מברי דסורא נהרות שנסורא,

[נהרות שנסורא. וצ"ע שמבאר בכל מקום פירושו גשר? וגם צריך לדעת איפה הם "שני" נהרות אלו ומה המשל להם? ואכן ראיתי במפה שנרשם בתלמוד המבואר על פרק המפקד ע"י הרב א.מ. נפתל שצייר שם "נהר סורא" שהיה נמשך מנהר פרת לנהר חדקל ועבר למעלה מעיר בבל. אבל בימינו אין נהר זה. ואח"כ ראיתי שברש"ם על הע"י גרס נהרות שנסורא],

2. רב ספרא משתעי, זימנא חדא, הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההוא בְּנוּרָא דאפקיה לרישיה מימא, והוה ליה קרני, וחקיק עליה אנא בריה קלה שבים מנחיות קטנים שנים [והיה כתוב עוד על הדג] והוינא תלת מאה פרסי [פי' ואני גדול ג' מאות פרסה דהיינו מראש לזנב], ואזילנא לפומא דליותן שאכלני היום [ואני הולך לפיו של הליותן, פי' שאכל אותי],

אמר רב אשי ההוא עיזא דימא הוא שכל מה שיש צינשה יש ציס, חוץ מן המולדה נשמטת חולין (דף קכו) דבחישא [שמחפשת וחופרת בים] ואית לה קרני מופרת ציס צקרניה, לנשק אחר מזונותיה,

3. רבי יוחנן משתעי, זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא, וחזינן ההיא קרמליתא ארגו [וראיתי ארגו אחד] דהוּו קא מקבעי בה [שהיו קבועים בה] אבנים טובות ומרגליות, והדרי לה מיני דכוורי [והיו מקיפין סביבות ארגו זה מיני דג] דמקרי כרשא [שנקרא כרשא] כך שמו,

נחית

דף ע"ד ע"ב

בר אמוראי אלס שידע לשוט צמים לאתויה [להביא את הארגו], ורגש [נתרגו הדג], ובעי לשמטיה לאטמיה (שציקש) [וציקש?] למחין ייכו ושדא זיקא דחלא [וורק הבר אמוראי נאד של חומין על הדג] מומן וצמח מרימו ונחת [וירד להביא הארגו],

אמר לי, כל תלתין יומי כל ראש חדש [שניסה כמה פעמים וראה שכל יום יום עשן יוצא משם ושומעין משה ותרומתו אלמ. רש"י סנהדרין ק"י ע"ב] מהדר להו גיהנםם להכא, כבשר בקלחת שמהפכין אותו כדי שמתפשט, ואמרי הכי משה ותורתו אמת והן בראין ,

[כי בכל סוף ל' יום הם נידונים בגיהנםם. ריטב"א. פי' שבני קרח לא היו בגיהנםם כל הזמן וכל החודש היו חוץ לגיהנםם, והיה הגיהנםם מחזיר אותם לאש הגיהנםם בסוף כל חודש, והוא דומה קצת לבשר שמהפכין אותה על האש מפעם לפעם [הדמיון לבשר בקדירה צריך יותר ביאור]. או יש לפרש שהגיהנםם הוא מקום רחב מאד, והגיהנםם מסבב את בני קרח, וסיבובם הוא על הסדר שכל ל' יום הם חוזרים למקום הזה, ובאמת כל הזמן הם חוזרים ואומרים משה ותורתו אמת אלא שבמקום זה שומעין אותה פעם בל' יום. והוא דומה כמו בשר בקדירה שאינה יושבת במקום אחד בשעה שהוא מתבשלת].

[והא דאמרין במסכת עירובין י"ט ע"א רשעים אפילו על פתחו של גיהנםם אינם חוזרים בתשובה? י"ל שבני קרח לא אמרו כן אלא הגמרא מהפך דבריהם משום כבודו של משה. ילקוט המאירי ע"י"ש]

4. אמר לי, תא אחוי לך, היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהרדי מקום גבוה היה שם, שנושקין יחד זה לזה, ולאו היינו סוף העולם, דהא מהלך [העולם. רע"י] חמש מאות שנים הוי, וא"י אמלעיתו של עולם היא כדמתיב [יחזקאל לח] יושבי על טבור הארץ [פירוש זה הוא לפי הבנתם בימיהם על עניני העולם],

[כתוב הוא בספרים החיצוניים כי "הרמו המלך" [שמו של מלך אלכסנדריוס] עשה כצבא [בצורת] כל הגלגלים וצבא השמים להראות לעולם [מהלכם ו]תנועותיהם ועלייתם וירידתם ואיך חוזרים לזמנם למחזור שלהם, וזה המקום הראה לו. וכן כתב הר"מ [הרמב"ם ז"ל] באגרת אחר. ריטב"א, [הכותב בע"י],

והיינו מקומו של רצה צר צר מנה [שרבב"ח היה יליד בבל ועלה לא"י והיה תלמידו של ר' יוחנן וקרוב למאטיים מאמרים מסר בשמו וגם מסר בשם אמוראים אחרים מא"י. ראה לקמן קל"א ע"א ילדות היתה בי והעויתי פני בנתן הבבלי, ושבת קל"ד ע"א א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים וכו' והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמו, וכן הוא בחולין מ"ז ע"ב]

שקלתא [לקח] לסילתאי סל לסס שלי אתנחתא [והניח אותה] בכוותא [בחלון] דרקיעא,

[תמיה לי טובא דהא אמרין [פסחים צ"ד ע"ב] מהארץ ועד לרקיע מהלך חמש מאות שנה ותיכי מטי עד רקיע, ותו שהגלגלים הן דקים מאד יותר מן האויר והואך שם סלו שם. תוס' ר"ד],

[פירוש רבינו הר"ב ז"ל שאלכסנדרוס מוקדון עשה צורת העולם וצורת הרקיע וגלגל החמה, ועלה קאמר רבה בר בר חנה ואנחתיה לסילתאי בכותא דרקיעא. הרא"ם ז"ל. שטמ"ק]

אדמצלינא [עוד שהתפללתי] בעיתיה [בקשתי פי' חפשתי את הסל], ולא

אבני חן למסכת בבא בתרא

רומס שאין גמליז כזים מהרה,

בראשית א ויברא אלהים את התנינים הגדולים [לשון רבים, פי' זכר ונקבה], הכא [בבבלי] תרגימו ארזילי דימא ראמים שזים (ורציו מנאל פירש לוימן),

ר' יוחנן אמר, זה לוייתן נחש [הלוייתן הוא דומה לנחש. מצודות] בריח [מין לוייתן שדומה לבריה, דהיינו זכר] הוא לוימן זכר וזקוף הוא כנרימ, לוייתן נחש עקלתון [מין לוייתן עקום, דהיינו נקבה] לוימן נקבה שמקיף את כל העולם, שנאמר ישעיה כו א פיו מ הוה יפקד ה' בחרבו וְהָרַג אֶת־הַתַּיִתִּין אֲשֶׁר בַּיָּם וגו'; [וראה בכל המפרשים שזה רמז על אומות שונות שיהרגו זה בזה באחרית הימים].

ישעיה כו א פיו מ הוה יפקד ה' בחרבו וְהָרַג אֶת־הַתַּיִתִּין אֲשֶׁר בַּיָּם וגו'; [וראה בכל המפרשים שזה רמז על אומות שונות שיהרגו זה בזה באחרית הימים].

(סימן: כל [כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם], שעה [בשעה שביקש הקב"ה לבראות את העולם אמר לו לשר של ים וכו'], ירדן [ירדן יוצא ממערת פמייס], וכל שלשה מאמרים אלו אמרם רב יהודה משם רב):

1. אמר רב יהודה אמר רב, כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם, [ו. ד"ס] אף, לוייתן נחש בריח, ולוייתן נחש עקלתון, זכר ונקבה בראם כדכמיז (ישעיהו כו א) נָקֵשׁ גִּרְם וְנָקֵשׁ עֲקָלְתוֹ, ואלמלי* [ואם הם] נוקקין זה לזה, מחריבין כל העולם כולו שיהיו לכן ולדות הרבה גדולים, (שמחריצין) [ומחריצין ?] את העולם [פירוש שעי"י שיפירו וירבו יחרב העולם שלא יכיל אותם הים], [ראה תוס' מגילה כ"א ע"א ד"ה אלמלא ואומר ר"ת דהיכא שיש אל"ף בסוף אלמלא ר"ל אילו לא, והיכא דכמיז אלמלי צ"ד רוצה לומר אילו היה],

מה עשה הקב"ה סירס את [לוייתן] הזכר שלא יזקק לנשאר דגים, א"י ללא ליהוי ליה נער מאוס,

[רוב הדגים אינם נוקקין זה לזה כאנשים, אלא הנקבה מטלת ביצים לתוך המים, והזכר מטיל זרע לתוך המים, והזרע נכנסת לתוך הביצים, אבל מכאן משמע שהלוייתן דומה קצת לחיות אחרות, שאכן נוקקין הזכר אל הנקבה],

והרג הנקבה, ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שנאמר ישעיה כו וְהָרַג אֶת־הַתַּיִתִּין אֲשֶׁר בַּיָּם סיפא דהאי קרא יפקוד ה' צמרנו הקשה (וגו') [הוא], ומללח כתיב ויהרגו (וכתיב) [כדכמיז. ד"ס] יפקוד קדריש הכי, והכי משמע ליה קרא, יפקוד [לשון עתיד] ה' צמרנו הקשה על לוימן נחש צריח [הזכר] לעתיד לבא, כאשר עשה אל לוימן נחש עקלתון [הנקבה], שהרי הרג [לשון עבר] את התנין אשר צים משעת ימי צראשית,

נפק בת קלא אמר לן, מאי אית לכו בהדי קרמליתא דרביתוהו [של אשתו] דר' חנינא בן דוסא, דעתידה (דשדיא תכלתא) [למשדא. ד"ס] בה להנעיג צו [בארנו זה, תכלת] [תכלתא] לצדיקי, לעלמא דאתי,

4. רב יהודה הינדויא [ראה מסורת הש"ס, וכוש היא Ethiopia] משתעי, זימנא חדא הוה אזלינן בספינתא, והוינן למוך המים ההוא אבן טבא [ראה מהרש"א שכתב כאן, וז"ל כמו שראינו בכל דור על הרוב במלכי ישמעאל שהיו מלכי חסד], דהוה הדיר לה תנינא, נחית בר אמוראי לאתויה, אתא ההוא תנינא רגש קא בעי למבלע לה לספינתא, אתא פישקנצא עורב נקבה פסקיה לרישיה דתנינא, אתהפיכו מיא והוו דמא מרוב דס שהיה גדול הרבה,

אתא תנינא חבריה, שקליה [לקח את האבן] ותליה ליה [תלה את האבן על התנין המת] וחיה, הדר אתא קא בעי בלעא לספינתא הדר צעי לנצנציה לספינתא, הדר אתא ציפרא פסקיה לרישיה, אמא ההוא פושקנצא וקטליה, ואיל זר אמוראי, שקלוה לההיא אבן טבא שדיוה לספינתא, הוה הני ציפרי מליחי בהדן [היו אלו הציפורים המלוחים אצלינו על הספינה], אותבינהו עלייהו ומלינהו להנכו ציפרי לנסות חס ימיו ומיו ופרכו להן, שקלוה [הציפורים החיו, ולקחו את האבן] ופרכו להו בהדה נהדי ההוא אבן,

ת"ר, מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע שהיו באין בספינה, והיה ר"א ישן ור' יהושע נעור, נודעוהו מלך מלכה ר' יהושע, וננער ר"א, א"ל מה זה יהושע מפני מה נודעוהו, א"ל מאור גדול ראיתי בים, אמר לו שמא עיניו של לוייתן ראית, דכתיב איוב מא י עָמִישְׁתִּיו תִּהְיֶה אוֹר וְעֵינָיו כְּעַפְפִּי־שָׁחַר [עיניו זורחות ומאירות כדמדומי חמה, כמו לעת צקר שהשמש מתאדמת. רש"י שם],

אמר רב אשי, אמר לי הונא בר נתן, זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא, והוא אטמא [ירך] דבשרא בהדן [והיה עמנו ירך של בשר], פתחנא ונקרינא [פתחנו את הירך ונקרנו ממנה החלב והגיד הנשה] מינה חלב וגיד הנשה ואנחנא אעשבי [והנחנו את הירך המנוקד על העשבים],

אדמייתנין ציבי [עד שהלכנו להביא עצים לצלות הירך], חלם שנתמנה יחד כמתמלה אטמא [נתחברה הירך כאילו נתרפה המכה], וטוינן [וצלינו אותה], כי הדרן לבתר תריסר ירחי שתא [כשחורנו לאותה המקום אחר י"ב חודש], חזינהו להנהו גומרי, דהוו קא מלחשי [ראינו הגחלים שהיו לוחשות, שלא נכבו עדיין],

כי אתאי לקמיה דאמימר [וסיפרנו לו כל המעשה], אמר לי ההוא עישבא סמחרי הוה עשז שמחצ, כדאמרינן בהמקבל (ב"מ דף קו) ובאלו טריפות (סולין דף נד) דעצד ליה סמחרי ומי הנהו גומרי דריתמא הוו

אבני חן למסכת בבא בתרא

7. וים הגדול [ים האקיינוס],

ואלו הן ארבעה נהרות [תוס'],

ירדן,

[יִרְמוּדָה] [בהיום הוא נהר שנמשך לתוך הירדן למטה מהכנרת, והוא הגבול בין סוריה לירדן. הרב מ. קורנפלד שליט"א],

[יִרְמוּדָה] [נהר הוא בדרך דמשק והוא "אמנה". ערוך ערך קרמיון. והוא במלכים ב' ה' י"ב חלא טוב (אבנה כתיב אמנה קרי) ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל],

[יִרְמוּדָה] [נהר הוא בדרך דמשק והוא "פרפר". ערוך ערך קרמיון. והוא במלכים ב' ה' י"ב חלא טוב (אבנה כתיב אמנה קרי) ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל],

2. כי אתא רב דימי א"ר (יונתן) [יוחנן. ד"ס], עתיד גבריאלי לעשות

דף ע"ה ע"א

קניגיא צידת חיות נקשת ורומת, [אז. ד"ס] כל מיני צידה קרוי קנ, וכן נשמעת מולין (דף ס) וכי משה רבינו קניגי אז בלסטרתי היה עם לויתן,

שנאמר איוב מ כה (ה. ליתא בקרא) תַּמְשֵׁךְ לַוִּיתָן בַּחֲפָה [פי' התמשך את הלויתן מן המים בחכה כאשר ימשכו יתר הדגים] וכי אמה יכול לעשות קניגיא עם לויתן, מכלל דעמידה [לקניגיא] וּבַחֲבָל תִּשְׁקִיעַ לִשְׁנוֹ [וכי תשים את החבל תוך עומק לשונו למשך אותו אחריו. תשקיע ענין שימת הדבר בעומק. ובאילו אמר וחבל תשקיע בלשונו. מצודות],

ואלמלא הקב"ה עוזרו [לגבריאלי], אין יכול לו שנאמר איוב מ יט הוא רִאשִׁית דְּרִבְיָאֵל [פי' אותו בהמות בהררי אלף ברא ראשון לבהמות] הָעוּ שׁוֹ יִגְשׁ חֲרָבָו [לרב חזקו אין מי יוכל לו רק ה' אשר עשהו הוא בעצמו יגיש אליו חרבו להכותו נפש. מצודות] צנחמות כמיז בליוז, וה"ה עם לויתן,

3. כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן, בשעה שלויתן רעב, מוציא הבל מפיו, ומרתיח כל מימות שבמצולה, שנאמר איוב מא כג יִרְתִּיחַ פִּפְרֵי מְצוּלָה,

ואלמלא מכנים ראשו לגן עדן, אין כל בריה יכולה לעמוד בריחו [מפני ריחו] שממך שיש לו הכל וממימות הרבה יולא ריח קשה,

בפרשת מסעי והיו תוצאותיו ים המלח וכו' ראה ענף יוסף, וצ"ע. # וי"ל דהכל נכלל במה שאמר "ומתגלגל ויורד", וכולל גם את הים המלח, וגם מה שהולכת מתחת לארץ],

ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו של לויתן, שנאמר איוב מ כג יִבְטַח פִּי־יָיִחַ [ענין המשכה. מצ'] יִרְדֵּן אֶל־פִּיהוּ, [ואינו מתערב בכל אותן מים, כדמוכח בבראשית רבה, דקאמר וכי מעשה נסים הוא, אמר רבי יוחנן אל תתמה הדין ירדנא דעבר כמי טבריא ולא מתערב. תוס', וכן הוא [the Gulf Stream that originates in the Gulf of Mexico],

מתקיף לה רבא בר עולא, האי בבהמות בהררי אלף כתיב [שפסוק זה "בטח כי יגיה וגו'" שהוא פסוק כ"ג הוא המשך מפסוק ט"ז דכתיב הנה גא כחו במתניו וגו' דמייירי בבהמות בהררי אלף?]

אלא אמר רבא בר עולא, אימתי בהמות בהררי אלף בטוחות [זה פירוש המילה "בטח"] שלא ימותו בזמן שמגיע ירדן בפיו של לויתן כל שעה שגית ירדן לפיו של לויתן, דכל זמן שהוא [הלויתן] חי, נטומין הן [הבהמות] כמו כן,

(סימן ימים) [כי הוא על ימים יסדה] גבריאלי [עתיד גבריאלי לעשות קניגיא עם לויתן] רעב [בשעה שלויתן רעב מוציא הבל מפיו. וכולן כי אתי רב דימי אמר ר' יוחנן],

1. כי אתא רב דימי א"ר יוחנן, מאי דכתיב תהלים כד כי הוא הקב"ה על ימים יסדה לאין ישראל ועל נהרות יכוננה, אלו שבועה ימים, וארבעה נהרות, שמקיפין את ארץ ישראל [ראה מראה כהן],

ואלו הן שבועה ימים,

1. יומה של טבריא [כנרת],

2. וימה של סדום [ים המלח],

3. וימה של חִילַת [חילת הוא שם מקום, שהרי ביחזקא' כ"ז י"ח תרגום של חלבון הוא חילת. וחד"ס גורם של שחלת = כהיום יש מעין בגליל התחתון הנקרא שחל שנמשך לתוך הירדן],

4. וימה של חִילְתָא [ונשכב בגיא [דברים ג' כ"ט] תרגומו ויתבנא בחילתא. ויש אומרים שהוא נהר Orontes שהיום הוא בסוריה. הרב מ. קורנפלד שליט"א],

5. וימה של סיכבי [אגם החולה Lake Huleh],

6. וים אספמיא [של פמייס = בניאס Banias],

אבני חן למסכת בבא בתרא

וכריתה כמו ימולל ויבש (תהלים צ') [בְּשָׂבוֹת עוֹרוֹ] [בְּשָׂבוֹת מַלְשׁוֹן
סבין פ' התכרות בסבין עוֹרוֹ],

זכה [כל צדיק יושב במקום לפי מדרגתו, ולכן צדיק שזכה] עוֹשִׂין לוֹ סוכה,
לא זכה עוֹשִׂין לוֹ צִלְצַל [צל קמן], שנאמר איוב מ וּבְצִלְצַל דְּגִים
רֹאשׁוֹ [וּבְצִלְצַל דְּגִים ראשו, וכי תשקיע את ראשו בכלי העשוי להשקיע בו
ראש הדג ולצודו בזה], והגמרא דורש שכות מלשון סוכה, וצִלְצַל מלשון צל],

זכה עוֹשִׂין לוֹ צִלְצַל, לא זכה עוֹשִׂין לוֹ עֵנָק [סבין צוארון],
שנאמר משלי א וענקים לגרורותיך,

זכה עוֹשִׂין לוֹ עֵנָק, לא זכה עוֹשִׂין לוֹ קמיע [לחלות על צוארון],
שנאמר איוב מ כט הִתְשַׁקְּפוּ בְּכַפְּוֹר [וְתִקְשְׁרֶנּוּ חֵיטּוֹ דָּגֵר מוֹעֵט,
שקשרו למלות נזארו, כמין קמיע לְנַעֲרוֹ תִּיךְ [התקשור את הליותן לבל
יכרח ותמסור אותו לנערותיך לשחק בו],

והשאר, פורסו הקב"ה על חומות ירושלים, וזיוו מבחיק
מסוף העולם ועד סופו, שנאמר ישעיה ס ג וְהִלְכּוּ גוֹיִם
לְאוֹרְךָ וּמַלְכִים לְנֹגֶה וְרַחֲמֶיךָ:

ישעיה נד יב וְשִׁמְתִי בְּדָכְךָ [שם אבן יקר המזהיר] שְׁמִשְׁתִּיךָ [מגורת
שמש והן בחלונות ישימו זכוכית וזה מנהג ארמוני המלכים. אבן עזרא] מומוקיך,

א"ר שמואל בר נחמני, פליגי בצננים של חומות ירושלים, ממה יהיו אלו
צננים שעמידים להיות תרי מלאכי ברקיעא [תוס'], גבריאל ומיכאל,
ואמרי לה תרי אמוראי במערבא, ומאן אינון יהודה וחזקיה
בני רבי חייא, חד אמר שוהם וחד אמר ישפה, אמר להו
הקב"ה להוי כרין וכרין [תוס'] כדרי זה וכדרי זה והיינו כדכוד משסס
ישפה כזנה ואע"פ שמקרא זה קדם לזני ר' חייא טובא יש לומר שכן נמנעא
ישעיה כדכרי כל המפרשים עמידה להצננות,

ישעיה נד יב וְשִׁמְתִיךָ לְאַבְנֵי אֶקֶדָח קרעוקל"א צנע"ז וצמרגוס [יונתן.
ד"ס] אבני גומאל [פ' כמו גחלים. וברד"ק פ' אקדח אבן מזהירה כאש], כי
הא דיתיב רבי יוחנן וקא דריש, עתיד הקב"ה להביא אבנים
טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים [אמה] [וחוקק באותן
אבנים פתח עשר על עשרים שממנו נכנסים ויוצאים, נשאר מארכו של אבן עשר
למעלה להיות לו לפתח כמו סף, ונשאר ברחבו עשר מכאן ועשר מכאן שהם כמו
פצימין לפתח. הר"י מינש],

וחוקק בהן עשר על עשרים של רומז צרוס עשרים [פ' עתיד שיחוקק
חור כזה, והשתא ס"ד שזה יהיה השער שיכנסו בו לירושלים, אבל למסקנא מסיק
שעשרים אמות נמוך מאד לעשות שער, ואבנים אלו לא היו אלא בשביל
חלונות], והיינו אקדח לשון קודם, שחוקק צהס, ומשמע נמי אבן טובה שמאירה
כאש קודמת, כמו קודמי אש [ישעיהו נ], ומעמידן בשערי ירושלים,

שנאמר איוב מא כג יָם יְשִׁים בְּמַרְקָקָה כצננים, כמו רוקם מרקמת
(שמות ל), ממוך שהננים ראשו לגן עדן,

ובשעה שצמא, עושה תלמים תלמים שגללים חפירות עמוקות
בים כתלמים של מחרישה [פ' במקום ששותה מים נעשה לאיזה רגעים כמין
חרין ארוך ורחב, ששותה כל כך שכמה רגעים אותו המקום פנוי ממים עד
שחוזר ומתמלא], שנאמר איוב מא כד אֲחֲרָיו כַּשְׁמָה יָאִיר נְתִיב יֹאִיר
נמיז היס [פ' כשהמים פנוי ממים נראה קרקעית הים],

אמר רב אחא בר יעקב, אין תהום חוזר לאיתנו מרוצ המים
שחקרו, עד שבעים שנה, שנאמר איוב מא כד יִחְשַׁב תְּהוֹם
לְשִׁיבָהּ, ואין שיבה פחותה משבעים [ילף לה הרע"ב בשילהי פרק
ה' דאבות דכתיב בדוד וימת בשיבה טובה והוא ח' ע' שנה. מצור דבש],

[פ' כי המקום ההוא יהיה לבן] [פ' שהתהום יהיה כאיש שיבה שהוא לבן] כי
כשהמים עמוקים נראה חשוך ושחור, אבל כשאננם עמוקים נראה לבן, ומחשיב
התהום בעיני הרוואה לאיש שיבה במראה לבן. מצודות],

1. אמר רבה א"ר יוחנן, עתיד הקב"ה לעשות סעודה
לצדיקים מבשרו של לוויתן, שנאמר איוב מ ל יִכְרֶה [ענין סעודה]
עֲלֵיו חֲבָרִים [חֲבָרִים בעלי קסמים] יִחְצוּהוּ בֵּין פְּנֵעֵינִים [בין סוחרים. מצודות.
איוב מ' ל'. אבל הגמרא דורש הלשון חֲבָרִים דהיינו תלמידי חכמים],

ואין כרה אלא סעודה, שנאמר מלכים ב ו כג וַיִּכְרֶה לָהֶם בְּרֶה
[עשה סעודה] גְּדוֹ לָהּ וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ,

ואין חברים אלא תלמידי חכמים, שנאמר שיר השירים ח יג
הֵיוּ שְׂכֶת בְּגָנִים חֲבָרִים מְקֻשְׁבִּים לְקוֹ לֵלָה [המלאכי השרת באים
לשמוע קולך] הַשְּׁמִיעֵנִי [ואחר כך יקרישו הם],
[לפי פרש"י קאי על כנסת ישראל היושבת בגולה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות,
אבל הגמ' כאן דורש חברים על הת"ח],

והשאר מחלקין אותו, ועוֹשִׂין בו סחורה בשוקי ירושלים
שנאמר איוב מ ל יִחְצוּהוּ בֵּין פְּנֵעֵינִים [בין סוחרים. מצודות],

ואין כנענים אלא תגרים, שנאמר הושע יב ח פְּנֵעַן בְּיָדוֹ מְאֻזִּי
מְרָמָה, לַעֲשֹׂק אֶהָב [אוהב לעשוק את חבריות], [פ' והראיה הוא
שכנענים הם סוחרים, שהרי כפל הענין במילים שונים],

ואי בעית אימא, מהכא ישעיה כג אשר סוחריה שרים כנעניה
נכבדי ארץ,

2. ואמר רבה א"ר יוחנן, עתיד הקב"ה לעשות סוכה היינו
מלמעלה גג, וארבע דפנות מארבע רוחות, כל היינו סיכוך צלל מחילות לצדיקים
מעורו של לוויתן, שנא' איוב מ לא הִתְמַלֵּא [התמלא ענין חיתוך

אבני חן למסכת בבא בתרא

פי עַל־פְּלִיפּוֹ ד', ⁷ חֲפָה [ענן יומם] אחד, וענן ב', ויוגה ג', אש ד',
להצה ה', כי על כל כבוד ו', מופה ז',

ול"ז כי על כל כבוד אינו מן המעשיו, אצל וסוכה תהיה לזלל יומם דסמך ליה
לסיפיה דחאי קרא, הוה השציע, והאי על כל כבוד לכדמפרשי' בסמוך אחא,

[מלבד הכבוד שיהיה להם או, יהיו כל אלה לחופה עליהם, להגן מן האומות. מר]

[פי עַל־פְּלִיפּוֹ ד' חֲפָה] מלמד שכל אחד ואחד עושה לו הקדוש
ברוך הוא, חופה לפי כבודו,

[ומקשה] עשן בחופה למה? אמר רבי חנינא, שכל מי שענינו
צרות שלא להסתמו מנכסיו בתלמידי חכמים בעולם הזה,
מתמלאות עיניו עשן לעולם הבא,

[אין הפירוש ענינו צרות שאינו נותן לת"ח כלל, דא"כ חופה מעליה? אלא הוא
מספיק ומטיל מלאי, ומשו"ה יש לו חופה, אבל אינו נותן בעין יפה. מרומי שרה]

ואש בחופה למה? אמר רבי חנינא, מלמד שכל אחד ואחד
נכוה מחופתו של חבירו מופתו של קטן מחופתו של גדול ממנו,
[ראיתי מפרשים בדרך מוסר שיש בני אדם בעולם הזה שאינם נחשבים לכלום
אבל באמת הם צדיקים וישרים אלא שמעשיהם הטובים מחופים מבני אדם,
שאין בני אדם נותנים להם עליהם, אבל לעתיד לבא כשהיו תחתונים למעלה ויהיו
אנשים אלו חשובים או יהיו הרבה בוערים מקנאה, על הכבוד שיהיה להם
לאנשים אלו].

אוי לה לאותה בושא, אוי לה לאותה כלימה [שהיה לו לאותו
הנגרע מחבירו, שלפי שחטא ילקה. רג],

כיוצא בדבר אתה אומר, במדבר בו ונתתה "מ"הודך עליו,
ולא כל הודך, וקנים שבאותו הדור שראו משה ויהושע אמרו פני
משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה
בושה אוי לה לאותה כלימה שזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך, שהרי
יהושע היה נביא ומלך כמשה ולא יכול להגיע לכבודו,

[לכאורה קשה מדוע אמרו כן דוקא הוקנים? וי"ל שיהושע היה או עדיין צעיר
ואנשים הצעירים אמרו שיהושע אינו עדיין כמשה אבל כשיחקן יהיה גם הוא
גדול כמשה, אבל הוקנים שזכרו את משה מוצעירותו, דוקא הם אמרו שמשה הוא
גדול מיהושע שגם כשהיה צעיר היה איש גדול. שמעתי מהרב מייקא שלימ"א
בשם ספרים],

[כלומר היה יהושע מתבייש לפי שזיו פניו אין מוגיע לזיו פניו של משה, מכלל
שמושה צדיק יותר ממנו. הר"י מינש]

אמר רבי חמא (בר) [ברבי] חנינא עשר חופות עשה
הקדוש ברוך הוא לאדם הראשון בגן עדן [אלהים היית] נכירס
מלך זור כמיז, וכי כבוד אמה להיות כאלם הראשון שהיה בגן עדן, והיו לו כל
החופות הללו, אודם פטדה וגו' עד וזכ הרי עשר, אצל כל אכן יקרה לא חשיב,
דכולל ואח"כ מפרש, מאי כל אכן יקרה דאמנן, אודם פטדה וגו',

לגלג עליו אותו תלמיד, השתא כביעתא דציצלא צינת עוף קטן
ששמו תאנל [הוא עוף במין התורין] לא משכחינן, כולי האי
משכחינן,

לימים הפליגה ספינתו בים, חזא מלאכי השרת דיתבי וקא
מיוסרי אבנים טובות ומרגליות, שהם ל' על ל' וחקוק בהן
עשר ברום עשרים,

אמר להו [ההוא תלמיד למלאכי השרת] הני למאן? אמרו ליה
שעתיד הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים,

אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר ליה דרוש רבי, לך נאה
לדרוש כאשר אמרת כן ראיתי, אמר לו ריקא [פ] אדם ריק,
שאין בו שום תועלת] אלמלא [לא] ראית לא האמנת מלגלג על
דברי חכמים אתה, נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות,

[שמת, שאלם שמת נעשה גל של עצמות. רש"י סנהדרין ק' ע"א כמת שנקבצו צטרו
ונפל מומן הרבה. רש"י שבת ל"ד ע"א],

[צ"ע מדוע לא נענש כשלגלג עליו מתחלה? ואולי שמתחלה לא הקפיד עליו כל
כך שהרי הוא פלאי מאד שיהיו אבנים טובים של שלשים אמה, אבל לאחר
שראה כן בעצמו היה לו לבא ולומר לרבו שהוא מתחרט על שלגלג עליו, אבל
לבא ולומר בגאווה לרבו "דרו' ש רבי! לך נאה לדרוש" שעכשיו ע"י שראה
בעצמו החליט שיכול להאמין את רבו, זה חוצפא].

מיתבי [קס"ד שאבנים אלו, שיהיה להם פתח שנכוה עשרים אמה יהיה
בשביל בניית העיר, ומקשה שלעתיד לבא יהיה גובה האנשים מאה או מאתים
אמה, ואך יבנסו], ויקרא בו ואולך אתכם [לעתיד לבא] קוממיות שמי
קומות [יהיה גובה בני האדם] שמי ממין דריס, רבי מאיר אומר [גובה בני
האדם יהיה] מאתים אמה, כשתי קומות של אדם הראשון
שמיעטו עד ק' אמה צמקת חגיגה (דף יב),

רבי יהודה אומר מאה אמה, כנגד היכל ובתליו של צית שמי
שהיה רוס מאה אמה ולפי קומתן [של ישראל. ד"ס] צריך שערים גבוהים [שיכנסו
וילאו צקומה זקופה. ד"ס] וקשאל לר' יוחנן דלמר רוס עשרים,

שנאמר תהלים קמ"ב יב אֲשֶׁר בָּנִינוּ | בְּנִמְעִים [שאין בהם מום]
מְגִדְלִים בְּנִמְעִיָּהם [כמו מנעוריהם, הם מגדלים כבר מימי נעוריהם],
בְּנוּ תִינוּ כְּזִוִּית מִחֻטְבוֹת [גבוהות קומה נאה כזווית של בית אבנים,
וכאומן המלך] תִּבְנִית הֵיכָל [שהם מפותחות ומצויירות תבנית היכל, כפל
דברים]? כי קאמר ר' יוחנן לכווי למלכות דבי זיקא העשויין לאור,
והיינו שעריך דקרא [פ] ושעריך לאבני אקדה דדריש ר' יוחנן, מלונות הסומה,

ואמר רבה א"ר יוחנן, עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות
לכל צדיק וצדיק, שנאמר ישעיה ד' ה' וְכָרָא ה' עַל פְּלִמְכוֹן
הַר־צִיּוֹן [או יבאר ה' ענן חדש, להיות שוכן ביום על כל מקומות המוכן
לשבת, אשר חמה בה ציו. מרין] וְעַל־מִקְרָאָהּ [על האנשים הקרואים לבא
בה] ¹ עֲנֵן יוֹמָם, ² וְעֵשָׂן, ³ וְגִגָּה, ⁴ אֵשׁ, ⁵ לְהִבָּה לְיִלָּה, ⁶

אבני חן למסכת בבא בתרא

(וא"ר) [א"ר] שמואל בר נחמני א"ר יוחנן, ג' נקראו על שמו של הקב"ה, ואלו הן, צדיקים, ומשיח, וירושלים,

צדיקים הא דאמרן,

משיח דכתיב ירמיה כג ו' וְזֶה־שְׁמוֹ אֲשֶׁר־יִקְרָאוּ [אשר יקראו ישראל את משיח] ה' צִדְקָנוּ [ה' יצדיק אותנו בימיו של זה],

ירושלים דכתיב יחזקאל מז לה [סוף הספר] סְבִיב שְׁמֹנֶה עֶשֶׂר אֲלֶף [ההיקף בארבעת הרוחות יהיה שמונה עשר אלף] וְשֵׁם־הָעִיר מִיּוֹם [מיום ההוא והלאה יהיה שם העיר] ה' שְׁמֹנֶה [ר"ל עד עולם לא תסור עוד שכינתו מן העיר] אֵל תִּקְרִי שְׁמֹנֶה ה' שְׁמֹנֶה, אֵלֹא שְׁמֹנֶה אֵלֹא ה' שְׁמֹנֶה,

א"ר אלעזר, עתידין צדיקים שאומרים לפניהן מלאכים יאמרו קדוש כדרך שאומרים לפני הקב"ה, שנאמר ישעיה ד ג' והיה הנשאר בציון [הנשאר בישראל ישב בציון] והנותר בירושלים [בפל הדבר] קדוש יאמר לו,

3. ואמר רבה א"ר יוחנן, עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות למעלה [בכל הענין כאן משתמש במספר "שלוש" ולכאורה הוא מענין סודות התורה. וראה עיון יעקב], שנאמר זכריה יד י' וְיִסַּב בְּיָדֵיהֶם הָעֵרָבָה [פי' אם כי ירושלים הרים סביב לה יתפך המקום להיות ארץ מישור כערבה וזהו למען תתראה ירושלים גבוה ורמה על כן הארץ לגוי ולפאר] מִבְּעַד לְרִמּוֹן [ג' יְגִב יְרוּשָׁלַם [המישור יתחיל מן הגבעה של רמון העומדת מנגב לירושלים] וְרִאֲמָה [מלשון הרמה, פי' וירושלים תהיה רמה כי ההר העומדת עליו יאשר בגבהו] וְיִשְׁבֶּה תַּחְתֵּיהָ לְמִשְׁעַר בְּנִימָן עֲדִמְקוֹ [ם שער הַרְאִשׁוֹן עֲדִשְׁעֵר תַּפְנִים וּמִגְדַל תִּנְגָל עַד יָקְבִי תִּמְלֶךְ, מֵאֵי תַּחְתֵּיהָ? כַּתְּחִיתָהּ,

וממאי דהאי תחתיה תלתא פרסי הויא? אמר רבה אמר לי ההוא סבא, לדידי הוי לי ירושלים קמייתא [לכאורה קאי על ענין רוחני, דאם לא מתי היה ירושלים זה, ומה חשיבתה של אותו ירושלים, וכן המדה של שלש פרסאות אינה גדולה כל כך שהרי פרסה הוא 8000 אמות] ותלתא פרסי הויא [פי' וג' פרסאות היה באורך וברוחב והקב"ה יגביה אותה כמדה זו למעלה],

ושמא תאמר יש צער לעלות, ת"ל ישעיה ס ח [באילו הבריות ישאלו על בני הגולה] מִי־אֵלֶּה [אשר ממהרים לשוב] פֶּעַב תַּעֲוִיפִינָה [כעפית הענין] וְכִיּוֹ גִּיּוֹם [כיונים הממהרים לעוף] אֶל־אֲרָבְתֵיהֶם [הם חלונות השוכר],

אמר רב פפא, ש"מ מדקדמני עיבא להעלות ירושלים, דהוי האי עיבא תלתא פרסי מידלי [מוגבהת] מארעא,

[לפי מה שאנו חושבין אמה 2 פוס ופרסה היא 8000 אמות יהיה החשבון של גובה הענין 48000 פוס, וזה מתאים להמציאות בימינו שהעננים היותר גבוהים

שנאמר יחזקאל כח יג פֶּעֶדָן גִּלְיָאֵל הַיִּם הָיִיתָ בְּלִאֲבָן יִקְרָה מִסְכְּתָהּ [מלשון סכך, פי' על הלבוש המכסה אותך] (ולפי הגמ' בהחופה שכיבו אותך) היה קבוע כל אבן יקרה, 1. אֲדָם 2. פֶּתְדָה 3. וְיִהְיֶה־לָּם 4. תַּרְשִׁישׁ 5. שֹׁהַם 6. וְיִשְׁפָּה 7. סִפִּיר 8. נֶפֶךְ 9. וְכִרְקָת 10. וְהִבֵּה, מְלֹאכֶת תַּפְיָה וְנִקְבֵּיהָ כֶּה [מעשה התפוס ושאר כלי נגון המלאים נקבים שהיו בך] [כיו'ם הַבְּרָאָה כו' נְגַה, כאילו הוכנו לך ביום שנבראת] וגו',

מר זוטרא אמר, אחת עשרה, שנאמר כל אבן יקרה,

[וזהב, רשב"ם, [הא. ד"ס] וזהו אקרא קא מהדר לפרושין. ד"ס]] אמר רבי יוחנן, וגרוע שבכולן זהב (וכי' ?) דקא חשיב ליה לבסוף אֲדָם פֶּתְדָה וְיִהְיֶה־לָּם תַּרְשִׁישׁ שֹׁהַם וְיִשְׁפָּה סִפִּיר נֶפֶךְ וְכִרְקָת וְהִבֵּה מכלל דמשוּבִין יומר מלוי [פי' כיון דהוב היה גרוע מכולן אתה למד כמה חשובין היו שאר הדברים],

מאי יחזקאל כח מְלֹאכֶת תַּפְיָה וְנִקְבֵּיהָ כֶּה כְּיוֹם הַבְּרָאָה כו' נְגַה, אמר רב יהודה אמר רב, אמר לו הקדוש ברוך הוא לחירם מלך צור, כך נסתכלתי כשנראתי עולמי, שאתה עמיד למרד, ולעשות עמך אלוה ובראתי נקבים נקבים באדם שמוציאין ריע, [וכ. דאח"מ] מופך מלול הוא ומנוקב, כְּיוֹם הַבְּרָאָה כו' נְגַה, כיום שנתי אל לני שאתה נכרה, כו' כיום כווננו הנקבים באלה,

ואיכא דאמרי, הכי קאמר, כך נסתכלתי

דף ע"ה ע"ב

וקנסתי מיתה על אדם הראשון, והיינו מופין, הקצר שהוא מלול כמו מופ [וראה הר"י מינאש שפי' מדכתיב מלאכת תופך ונקבך וגו' שהוא מלשון תופים שמכים אותם על המתים],

[קנסתי מיתה על אדה"ר על אכילת עץ הדעת, שבה המשיך היצה"ר לעולם המסית לחטא, ואילו נסתכלתי כך שעתיד להסית אותך שתעשה עצמך אלוה הייתי קונסו בקנס אחר אם יאכל ולא עונש מיתה. אדרת אליהו, מבעמ"ח הון עשיר על המשניות]

מאי ישעיה ד ה וְכָרָה ה' עַל בְּלִיָּמָיו [וְהִרְצִי] וְעַל־מִקְרָאָהּ,

1. אמר רבה א"ר יוחנן, לא כירושלים של עולם הזה, ירושלים של עולם הבא, ירושלים של עולם הזה כל הרוצה לעלות עולה, של עולם הבא אין עולין, אלא המזומנין לה,

2. ואמר רבה א"ר יוחנן, עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה שיהא שם ה', שנאמר ישעיה מג ח כֹּל הַנִּקְרָא בְּשֵׁמִי [כל ישראל הנקראים בשם עם ה'] וְלִכְבוֹ דִּי בְּרִיתֵי [כדכתיב ישראל אשר כך אתפאר ישעיה מ"ט], וְצִרְתֵּי אֶף־עֲשִׂיתֵי [פי' כבר הבנתי לו כל צרכי הגאולה],

אבני חן למסכת בבא בתרא

הם בגובה לערך 50000 פוס. (שיש עננים הנקראים stratus, cumulus, stratocumulus שהם למטה מ6000 פוס, ויש שנקראים altostratus, altocumulus שהם מ6000 עד 20000 פוס, ויש שנקראים cirrostratus, cirrocumulus שגובהם למעלה מ18000 פוס, והיותר גבוהים הנקראים cumulonimbus הם למעלה מ50000 פוס).

אמר רבי חנינא בר פפא, בקש הקדוש ברוך הוא לתת את ירושלים במדה, שנאמר זכריה ב' [מלאך היה מדבר אל זכריה ומספר לו] ויש כאן ג' מלאכים [א] מלאך הדובר כי [ב] איש ובירדו חבל מדה [ג] מלאך אחר [פסוק ה' וְאִשָּׁא עֵינֵי וְאִרְאָה וְהִנֵּה-אִישׁ [ב] וּבִידוֹ חֶבֶל מֶדֶה:] פסוק ו' וְאִמָּר [המלאך] [א] מִסְפֵּר שֶׁשָּׂאֵל מִהָאִישׁ אָנֹכָה אֶתְּהָ הַלֵּךְ? וַיֹּאמֶר אֵלָי לְמֹד אֶת-יְרוּשָׁלַם לְעִשְׂמָה קִטְנָה לְרֹאשׁוֹ תִּפְּמָה-רַחֲמָה וְכַמָּה אֲרָמָה:

פסוק ז' ומספר זכריה הנביא וְהִנֵּה הַמֶּלָּאךְ הַדֹּבֵר בִּי [א] יֵצֵא מִמְּקוֹם שֶׁעַמֵּד שֶׁם וּמֶלָּאךְ אַחֵר [ג] יֵצֵא לְקִרְיָתוֹ ל'.

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבש"ע הרבה כרכים בראת בעולמך של אומות העולם, ולא נתת מדת ארכן ומדת רחבן, ירושלים ששמןך בתוכה, ומקדשך בתוכה, וצדיקים בתוכה, אתה נותן בה מדה,

מיד זכריה ב' ה' וַיֹּאמֶר אֵלָיו [מלאך אחר [ג] למלאך הדובר כי [א]] רִי' דִּבֶּר אֶל-הַנֶּעֱרָר הַלֵּל [זהו הוא זכריה כי היה עורנו נער] לֵאמֹר פָּרוּז תִּתְּשֵׁב יְרוּשָׁלַם [כי אז תהיה ירושלים מיושבת כעיר פרוז אשר אין חומה סביב לה כאלו אין לה קצבה ומדה] מה פרוז הללו אין להן שיעור צנצני יסונן, אלא כמה שרצין צוין, אף ירושלים כן מִרֵּב אֶדָם וּבְהֶמְהָ בָּתוּ אֲבָהָה,

אמר ריש לקיש ירושלים דהויה חלמא פסקי, עמיד הקצ"ה להוסיף זה מגדלים צאלף פעמים נחשצון קפל 210, וגניאזות צאלף פעמים ספך 169 כל מי גימטריאזות הן, והאי דהאריך צסמנין כי האי גוונא היינו משום דלשון הגון הוא צעירס, צלל חשצון [פ' דמלים אלו (ספך קפל לצוי שילה) היה להם משמעות טובה בעירו של ריש לקיש אבל לא היה לה משמעות של חשבון], ויסד החשצון צמיצה המתפעלת [פ' ולכן סמך ר"ל את החשבון על תיבה זו מפני שהיא מלה המתפעלת פ' שעושה רושם],

עתידי הקב"ה להוסיף על ירושלים, אלף ט'פ' גינאות [169,000 גינאות], [תוס'], אלף ק'פ'ל [210,000] מגדלים [תוס'], אלף ל'צ'ו'י גימטריא הוא [146,000] בירניות, אלף ושני [1002] ש'ו'ל'ח [345=1002*3] שנים ואלף פעמים נחשצון גימטריא שיל"ה מו' מִפְּרָאו' ת' [מקום שיש בו קשתות arches עמודים הפתוחים מארבעה צדדים. שט] קטנים מצריניות,

[האלפים האלו לא ידעתי מאין הוציא אותם, ואולי ידע ריש לקיש כי היה כרך גדול באומות העולם שהיה בה כשיעור הזה ואמר כי תהיה ירושלים ככרך הגדול שלהם שלא תהא פחותה מהם. הראב"ד בשטמ"ק עיי"ש עוד],

וכל אחת ואחת [מהתוספות הללו. כ"ה בשטמ"ק וכן פירשו אחריו בא"ס], הויה [יהיו בה אנשים] כצפורי בשלוותה,

וראה ברנמ"ה מה שפירש. וקשה לי שהרי לא מסתבר שאומר על בנין שיהיה גדול כצפורי, ובודאי קאי על שטח של ירושלים, וא"כ מה הלשון כל אחת ואחת? ואולי יש לפרש שריש לקיש קיצר לשונו וקאי על מה שאמרו לקמן בשם ר' יהושע שיהיו כמה ירושלים לעתיד לבא, וע"ז אומר ר"ל שכל אחת ואחת יהיה כצפורי בשלוותה ע"י אלפי הגינות והמגדלים שיהיו בה. ועדיין צריך ביאור].

תניא [מצינו גם לשון "תניא" על דברי אגדתא] א"ר יוסי [בן חלפתא], חי בשנת 150, אני ראיתי צפורי בשלוותה, והיו בה מאה ושמונים אלף שווקים, של מוכרי ציקי קדירה מין מאלל [מלבד שאר העם. רג], [קרויים בן משום שהיו מן הדברים שיוצקים לקדירה, ציקי קדירה הם מיני רומב הנעשים, משיירי הבישול של מאכלי בשר שונים, שמוסיפים להם יין ותבלינים. שט],

[תניא א"ר יוסי, אני ראיתי ציפורי בשלוותה וכו' ציפורי (בלטנית נקראת Sepphoris) היא עיר בגליל התחתון שיושבת על הר, ושם היה אחד ממושבי הסנהדרין כשגלו ר"ה ל"א ע"ב, ורבי דר שם כדאמרינן בכתובות סוף ק"ג ע"ב כיון דחלש אמטיוהו לציפורי דמורליא שהוא גבוה ובסוס אוירא והאזיר טוב, ובמגילה ו' ע"א רקת זו ציפורי, ולמה נקרא שמה רקת משום דמידלייה כרקתא דנהרא שפת הנהר גצוה מן הנהר, וראה סנהדרין ל"ב ע"ב צדק צדק תרדוף, הלך אחר ב"ד יפה וכו' אחרי ר' יוסי לציפורי,

והרומיים שלטו אז בארץ ישראל כדאיתא בשבת ל"ג ע"ב, ומעונין מאד שהארכילונים מצאו בחפירתם במקום ציפורי, שבערך בשנת 150 שהיא בימיו של ר' יוסי, הרחיבו מאד את הישוב בציפורי ובנו בה שווקים גדולים למסחר.

ולפ"ז אולי יש לפרש דלכן אמר ר' יוסי מאמר זה (דלכאורה צריך להבין מה בא לחדש בזה) שכיון שהתפארו בוני העיר כמה שהרחיבו העיר, אמר להם שלא יתנאו שהרי היה ציפורי שהיו בה גוזמאות של חניות וכו', והכונה לכאורה על ציפורי רוחני [דמיוני], כמו שאמר רבה לעיל, אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ירושלים "קמייטא". ועדיין צריך ביאור],

יחזקאל מא ו' וְהִצַּלְתָּו תִּצַּלְעַ אֶל-צִלְעַ שְׁלֹו ש' וְשֵׁל שִׁים "פְּעָמִים" [צלע הוא חדר מה, ובבנין שלמה נקרא גם יציע, ויקרא צלע לפי שהוא בצלע הבית, ויציע שהוא מקום צנוע. מצודות צַלַע אל צלע זה אצל זה, וזה על גבי זה שלש ושלשים פעמים פ' כן היו מספר החדרים, וראה לעיל פא. ריש פרק המוכר את הבית], מאי שלש ושלשים פעמים פשטיה דקרא מיירי צמאס, והכא ימורל דכתיב "פעמים" קדיש, דמשמע ג' ירושלים, וככל אחת שלשים פעמים זו למעלה מזו, אי נמי פעמים אשלג קאי, והכי קאמר שלש פעמים זה ע"ג זה [צשלשים] [כשלשים ירושלים. ד"ס] [בירושלים שהוא שלשים פעמים בגודל לפי ירושלים שהיה כבר],

אבני חן למסכת בבא בתרא

לי ההוא עישבא וכו' חני גומרי דריתמי הוו.

ר' יוחנן אמר זה נחש לויתן בריח וכו'.

(3) אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם, בשעה שביקש הקב"ה וכו' אמר לו לשר של ים פתח פיך וכו' אמר רב יצחק ש"מ שרו של ים רחב שמו, ירדן יוצא ממערת פמיס. אלא אמר רבא בר עולא אימתי בהמות בהררי אלף וכו'.

(3) כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן וכו' אלו שבעה ימים וארבעה נהרות, עתיד גבריא' לעשות ע"ה ע"ה קניגיא עם לויתן, בשעה שלויתן רעב מוציא הבל וכו' אמר רב אחא בר יעקב אין תהום וכו' עד שבעים שנה.

(2) אמר רבה אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן, עתיד הקב"ה לעשות סוכה לצדיקים וכו'.

אמר ר' שמואל בר נחמני פליגי תרי מלאכי ברקיעא וכו' ואמרי לה תרי אמוראי וכו' יהודה וחזקיה בני ר' חייא.

יתבי ר' יוחנן וקדריש וכו' להביא אבנים טובות ומרגליות שהם שלשים על שלשים. ואולך אתכם קוממיות ר' מאיר אמר מאתים אמה כשתי קומות של אדם הראשון ר' יהודה אומר מאה אמה כנגד היכל וכו'.

אמר רבה אמר ר' יוחנן עתיד הקב"ה לעשות שבע חופות לכל צדיק וצדיק אמר ר' חנינא שכל מי שענינו צרות וכו' אמר ר' חנינא שכל אחד נכוה מחופתו של חברו. אמר ר' חננא בר חנינא עשר חופות עשה הקב"ה לאדם הראשון וכו' מר זוטרא אמר אחת עשרה וכו' אמר ר' יוחנן וגרוע שבכולן זהב.

אמר רב יהודה אמר רב אמר לו הקב"ה לחירם מלך צור בך נסתכלתי ובראתי נקבים וכו'.

ע"ה ע"ב (3) אמר רבה אמר ר' יוחנן לא כירושלים של עולם הזה ירושלים של עולם הבא, עתידין צדיקים שנקראין על שמו של הקב"ה וא"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן ג' נקראו על שמו של הקב"ה ואלו הן צדיקים ומשיח וירושלים, אמר ר' אלעזר עתידין צדיקים שאומרים לפניו קדוש וכו' עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים ג' פרסאות אמר רבה אמר לי ההוא סבא לדידי חזי לי ירושלים קמייטא, אמר רב פפא ש"מ האי עיבא תלתא פרסי מידלי, אמר רבי חנינא בר פפא בקש הקב"ה לתת את ירושלים במדה וכו', אמר ר"ל עתיד הקב"ה להוסיף על ירושלים אלף טפ"ף וכו', תניא אמר ר' יוסי אני ראיתי ציפורי בשלוותה וכו', אמר ר' לוי ואיתימא אמר רב פפי משום ר' יהושע דסכני אם ג' ירושלים הן כל אחת ואחת וכו'.

רבה בר בר חנא נזכר 9 פעמים בסוגיא זו, ר' יוחנן 15 (1+3+6+5) פעמים, רבה אמר ר' יוחנן 6 פעמים, רב דימי אמר ר' יוחנן 3 פעמים, ר' שמואל בר נחמני אמר ר' יוחנן פעם אחד, רבה 9 (3+6) פעמים, ר' יהודה אמר רב 4 פעמים.

איתמר, (הפוסק) ספ"ה [למזכיר. ד"ס] מאימתי תהא קנויה ללוקח שלא יוכל מוכר לחזור זו, דהא צמטלטלין אין מעוט קנויות [וספ"ה הלא היא מביטלמלח], אלא משיכה או רשותו [ראה לקמן פ"ה ע"א ברשות לוקח, כיון שקיבל עליו מוכר שנתנה קנה לוקח. וראה שם ברשב"ם?]

רב אמר כיון שמשך כל שהוא טפח או חצי טפח קנה, ושמואל אמר לא קנה, עד שימשוך את כולה [שינה] [שיאה. רי"ף] סוף הספ"ה צמקוס שהיה ראש עומד [מתחלה], דהיינו שנקרה כולה חוץ [למקומה] [מקומה. ד"ס],

א"ר לוי אמר רב פפי, משום ר' יהושע דסכני,

אם ג' ירושלים הן לטעולם הבא, גדולה [ירושלים] נאורן, כשגש ירושלים שהיתה כבר [פי' ירושלים קמייטא] [אז] כל אחת ואחת, יש בה שלשים מדורין [קומות, שזה לשון הרשב"ם מדורות זה] למעלה ככל "צית וצית" שלשים מדורות למעלה זה על גב זה [לא שיהיו שלשים ערי ירושלים זה על גב זה, אלא שהחידוש הוא שיהיו הבתים גבוהים שלשים קומות וזה היה חידוש עצום בימיהם],

אם שלשים ירושלים הן, כל אחת ואחת יש בה שלשה מדורין למעלה [והחידוש היה שירושלים יהיה "שלשים" פעמים ממה שהיתה, וגם ג' קומות על הקומה התחתונה, שזה גם היה חידוש בימיהם]:

***** סיום הסוגיא דרבה בר בר חנה *****

סיכום להמאמרים בסוגיא דרבה בר בר חנה.

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת לספינה.

אמר רבה אשתעו לי נחותי ימא בין גלא לגלא תלת מאה פרסי.

1. אמר רבב"ח לדידי חזי לי הורמיז בר לילית.

ע"ה ע"ב 2. אמר רבב"ח לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה.

3. אמר רבב"ח לדידי חזיא לי ההוא אקרוקתא.

4. אמר רבב"ח וכו' בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ועיילא ליה טינא באוסייה.

5. אמר רבב"ח וכו' בספינתא וחזינן ההוא כוורא דיתבא ליה חלתא אגביה.

6. אמר רבב"ח וכו' בספינתא וסגאי ספינתא בין שיצא לשיצא. כי אתא רב דימי אמר כמיחם קומקומא דמיא, ואמר רב אשי ההוא גולדנא דימא הוא.

7. אמר רבב"ח וכו' בספינתא וחזינן ההוא ציפרא דקאים עד קרצוליה במיא. אמר רב אשי ההוא זיזי שדי הוא.

8. אמר רבב"ח וכו' במדברא וחזינן חני אווזי דשמיט גדיפיהו, כי אתאי לקמיה דר' אלעזר אמר עתידין ישראל ליתן עליהן את הדין.

9. אמר רבב"ח וכו' במדברא ואיתלוי בהדן ההוא טייעא דהוה שקל עפרא ומורח ליה וכו', תא אחוי לך מתי מדבר וכו' ע"ה ע"ה תא אחוי לך הר סיני וכו' תא אחוי לך בלועי דקרח וכו' תא אחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי.

ר' יוחנן משתעי וכו' בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא ודמיין עייניה וכו'.

ר' ספרא משתעי וכו' בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא והוה לי קרני וכו' אמר רב אשי ההוא עיזא דימא הוא.

ר' יוחנן משתעי וכו' בספינתא וחזינן ההוא קרטליתא. ע"ה ע"ב ר' יהודא הנדואה משתעי וכו' בספינתא וחזינן ההוא אבן טבא.

ת"ר מעשה בר' אליעזר ור' יהושע שהיו באין בספינה. אמר רב אשי אמר לי הונא בר נתן וכו' במדברא והואי אטמא דבישרא בהדן וכו' כי אתאי לקמי' דאמימר אמר

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ע"ו ע"א

[הקב"ה ברא את האדם בחוש הדיבור, וכיון שנברא יחידי אל מי היה לו לדבר?
אלא מכאן ראינו שנברא לדבר אל ה'. ראתי].

ובשטר (אם כתב) [שיכתוב. ר"י] לו שטר [מתנה או שטר. ד"ס] מכירה על
שטרות הללו, כדאמרינן. ר"י [ד"ס] לקמן קני לך הוא וכל שעבודיה, אבל במסירה
בלא שטר לא קני [לשטר. ר"י] אלא לנזק ע"פ כלומתו [ולא את המוכר. ר"י] [ד"ס]
וכדלקמן ומש"ה צ"ע שטר אחר עליו. ד"ס] זה, ולקמיה פריך שטר בספינה למה,

אותיות, מאן דכר שמייהו?

חסורי מחסרא והכי קתני, ספינה נקנית במשיכה דספינה, היינו
שאלו בחבל ששורה זו ולא הזיזה ממקומה [פ' וזה אינו קונה לתנא קמא],
ואותיות במסירה,

אבל משיכה אינה אלא בדבר שגופו ממון, דמי משך ליה זכה ציה, וה"ל לגבי לנזק
ע"פ כלומתו, מיהי ליה משיכה כשאר מטלטלין, אבל כדי לגבות החוב צריך
שימסרנו מלפני ליד הלוקח. [ובר"ם גרס מידו ליד הלוקח],

רבי נתן אומר, ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר,
שטר לספינה למה לי, מטלטלי היא ומי משכה קנייה דדן
מטלטלין?

אלא לאו הכי קתני מילתיה דר' נתן ספינה נקנית במשיכה,
ואותיות במסירה,

רבי נתן אומר, ספינה במשיכה ואותיות [אף. חו"ל] בשטר
כלומר אף בשטר, דמרייהו צ"ע מסירה, ושטר כרצון דאמרי לקמן לא קנה עד
שיכתוב וימסור, דאי בשטר לחוד קאמר דאותיות נקנות, א"כ רבי נתן דאמר כמאן,
לא כרבי ולא כרצון, ואם כן איכא שלש מחלוקות בדבר,

ספינה במשיכה למה ליה לרבי נתן למימר היינו תנא קמא, **אלא** לאו
דרב ושמואל איכא בינייהו [בדבר ושמואל קמיפלגי] דקאמר ח"ק ספינה
נקנית (במשיכה) [במשיכה?] כולה כשמואל, ואח"כ ר' נתן דהוא תנא כתר לטפוי
דאפילו במשיכה כל שהוא נקנית כרז [פ' מלשון הברייתא משמע שרבי נתן בא
לחלוק גם על דין ספינה, אבל למסקנא מסיק דלא פליגי בספינה] [וזה מסקנת
הקושיא דלימא כהני תנאי?]

לא דכולי עלמא אי כרב אי כשמואל, ובספינה כולי עלמא
לא פליגי, כי פליגי באותיות נקנות במסירה לחוד קמיפלגי ולא בספינה
והכי קאמר ליה ר' נתן לתנא קמא, בספינה ודאי מודינא לך
דמשיכה דקאמרת לרז כדלית ליה ולשמואל כדלית ליה, [אבל] באותיות אי
איכא שטר, אין אי לא לא,

ובפלוגתא דהני תנאי קמיפלגי ר' נתן ורבנן [דברייתא] דרבנן דהכא [היינו
ח"ק דברייתא דספינה נקנית] רבי [דברייתא דאותיות נקנות] ור' נתן היינו רבנן

לימא כתנאי [פ' בדמסיים דבריו לקמן ע"ו ע"א, אלא דרב ושמואל איכא
בינייהו], **כיצד** נהמה גסה נקנית **במסירה** [דמנן כפרק ראשון דקדושין (כה)
נהמה גסה נקנית במסירה] והדקה במשיכה, וסברא בעלמא הוא דהא אורחה
צהכי, והא אורחה צהכי, **אחזה** הלוקח **בטלפה** צרגלה צמנות המוכר,
בשערה, **באופך** [זאמטל saddle] **שעליה**, **בשליף** אמתת **שעליה**
וקשור לנהמה, **בפרומביא** [רבן] **שבפיה**, **בוזג** שבצוארה, ואע"פ
שלא הזיזה ממקומה **קנאה**,

כיצד דקה נקנית **במשיכה**, **קורא** לה והיא באה, או **שהכיש**
במקל ורצתה לפניו, **כיון** שעקרה יד ורגל היינו משיכה, כל שהוא
כרז [ו] **קנאה**,

רבי אחי, ואמרי לה ר' אחא אומר, עד שתהלך מלא
קומתה דהיינו עקירת ארבע רגליה,

[וצ"ע שהרי לפי הענין היה צריך לפרש שתלך בשיעור אורך הבהמה כמו
שמפרש הרשב"ם גבי ספינה עד שימשוך את כולה. אבל ראה בריטב"א שכתב
ו"ל פ' לא שתרוקן כל מקומה אלא שתעקור ידיה ורגליה ממקומה תדע וכו'.
וראה תוס' ד"ה אע"ג].

לימא רב [דאמר כיון שמשך כל שהוא] **דאמר כתנא קמא** [דאמר קורא
לה והיא באה וכו'], **ושמואל** [דאמר לא קנה עד שימשוך את כולה] **דאמר**
כרבי אחא?

אמר לך רב, **אנא** דאמרי אפילו לרבי אחא, עד כאן לא
קאמר רבי אחא, אלא בבעלי חיים, דאע"ג דעקרה יד ורגל
בדוכתה קיימא גוף הבהמה לא זזה ממקומה שהרי נשען על אידך יד ורגל
שלא עקרה, אבל ספינה כיון דגדה בה פורתא, גדה לה כולה גם
ראשה השני, נמשך ממקום שהיה שם,

ושמואל אמר, **אנא** דאמרי אפי' כתנא קמא, עד כאן לא
קאמר תנא קמא, אלא בבעלי חיים, דכיון דמיעקרא יד
ורגל, אידך יד ורגל, נמי למיעקר קיימא וכמי (שהיא עוקרת) [שעקרתו.
ד"ס] דמי, והיכא דעקרה ארבעת היינו עקירת כולה חוץ (למקומה) [ממקומה.
ד"ס],

אבל ספינה דמי עקר לה משהו לאן. ד"ס] ממילא [ל. ד"ס] מיעקר כולה
ממקומה [קיימא. ד"ס], הלכך אי משיך לה כולה אין קני ו אי לא
לא,

לימא רב ושמואל כהני תנאי דלקמן, **דתנאי ספינה נקנית**
במשיכה, ר' נתן [הוא רבי נתן הבבלי לעיל ע"ג ע"א] **אומר**, **ספינה**
ואותיות שטר מוכרו או נותנו לחציו, כדי לקנות את השטר, ואת החוב
שכתוב בו **נקנות במשיכה** קני ליה במשיכה, כשיצא לידו שימסור לו המוכר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ר' נתן	משיכה ושטר	משיכה ושטר
חסורי מחסרה ת"ק	משיכה	מסירה
ר' נתן	משיכה ושטר	משיכה ושטר
אלא לאו הכי קתני ת"ק	משיכה כרב	מסירה
ר' נתן	משיכה כשמואל	משיכה ושטר

דף ע"ו ע"ב

עד שימשכנה לרשות המיוחד לו [לאו דוקא דא"כ תקנה לו מטעם הצירוף. רש"ש] או עד שישכור את מקומה דרשותו של אדם קונה לו כדנפקא לן מואס המלא תמלא צידו הגגנה [שמות כ"ב ג' גיטין ע"ז ע"א]?

ל' קשיא, כאן הא דאמר רבי ספינה במסירה היינו ברשות הרבים כגון רקק מים שזרשות הרצים, דאי אפשר במשיכה, דאין משיכה אלא כשמוטף לרשותו [דאין משיכה אלא כשמוטף לרשותו והאי לאו רשותא דידה הוא. רא"ש] כגון בתנאי של שניה, או כשימטא כדלקמן, וכיון דאי אפשר במשיכה, קנה ליה במסירה,

כאן והאי דקאמר ת"ק דר' נתן, דהיינו רבי ספינה במסירה, היינו בסיממא כגון מזוזות קטנים הפתוחין לרשות הרצים, ויש בהן מים, וספינה עומדת שם, דכיון דאין רשות הרצים ממשי, אלא דזימנין דדחקי בני רשות הרצים ועיילי להם, ויש רשות [לדאם] [לכל אדם. ררי"ף] לשבת שם, (הרי הוא ברשות כל מי שעומד שם) [וארבע אמות שעומד בהן הרי הן כאלו הן רשותו. ררי"ף] לקנות במשיכה, כאלו הוא רשותו, וכיון דאפשר במשיכה, לאו אורחא דסיממא במסירה, ולא מקניא במסירה,

ומשום הכי קאמר ספינה במשיכה ואותיות במסירה, דמשמע אכל (3. ד"ס) ספינה לא מקניא במסירה, דהאי כי אורחיה והאי כי אורחיה, רה"ר במסירה, וסיממא במשיכה, כן נראה דענין, [פ'] כיון שאין קנינים אלו מדאורייתא כדפליגי ר"י ור"ל בב"מ מ"ז ע"ב אי מעות קונות מן התורה או משיכה קונה מן התורה, ושאר הקנינים הם תקנות חכמים, ותקנו קנינים שמתאימים לפי המצב. וכן כתב הרשב"ם לקמן בד"ה אביי ורבא שקנינים אלו "סברות נגהו".

וה"ל הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ג הל' א' אחד בהבמה ואחד שאר המטלטלין נקנין במעות דין תורה, אבל חכמים תקנו שלא יקנו המטלטלין אלא בהגבהה או במשיכת דבר שאין דרכו להגביהה. ומשנתן את המעות קנה ואין אחד מהן יכול לחזור בו].

[ראה ד"ס כאן שמהפך כל דברי הגמ'].

[דברי רשב"ם דלהלן לא יכלתי להולמם] דקמני מנה"ר לסיממא,

במאי אוקימתא להא בתרייתא, ברשות הרבים, אימא סיפא, וחכמים אומרים לא קנה עד שימשכנה [או עד שישכור את מקומה. ד"ס] משי שכור את מקומה, הכי קאמר אי ברשות צעלים היא, לא קנה עד שישכור כו', וכן עיקר [לכן מקשה] ואי ברשות הרבים ממאן אגיר,

דלקמן, רבי ורבי נתן סוף משנה ומצרים היו וגם אמוראי אליציהו נינהו צהך צרייתא סתם כרבי וצאידך כר' נתן,

[רבי ור' נתן סוף משנה כדאיתא בב"מ פ"ו ע"א ומצרים היו זה צריך ביאור שהרי לקמן קל"א ע"א אמרין "ואמר רבי ילדות היתה בי והעזתי פני בנתן הבבלי", הרי שהי' רבי צעיר ממנו? וצ"ל שהגם שרבי היה צעיר ממנו מ"מ הרי הם נחשבים כחברים, שהיו מחולקים בהרבה הלכות, וכן כאן בשני ברייתות אלו הם חולקים.

והגם שסתם ברייתא ר' נחמיה שסתם הברייתות אליבא דר"ע, כדאמרין בסנהדרין פ"ו ע"א, מ"מ שני ברייתות אלו "דספינה נקנית" "ואותיות נקנות" לא אמרם ר' נחמיה, שהרי רבי היה בדור חמישי של תנאים, וגם ר' נתן בר פלוגתיה היה בסוף דור רביעי, ואילו ר' עקיבא היה בדור שלישי של תנאים ור' נחמיה בדור רביעי ולא יתכן שיסתם ר' נחמיה ברייתא שנאמרה בדור שלאחריו, אלא ברייתות אלו אמוראים שנו אותם, ואמוראים שהיה דעתם אליבא דרבי סתמו אליבא דרבי, ואלו שהיה דעתם כר' נתן סתמו כר' נתן.

וזה יכול להיות כוונת הרשב"ם רבי ור' נתן סוף משנה ומצרים היו בדור חמישי של התנאים, וגם אמוראי אליציהו נינהו ראה ד"ס ובאילו אמר אליציהו פליגי, שבאותה פלוגתא דפליגי רבי ור' נתן פליגי גם האמוראים ששנו ברייתות אלו, צהך צרייתא דספינה נקנית סתם האמורא שסבר כרבי כרבי, וצאידך ברייתא דאותיות נקנות סתם האמורא שסבר כר' נתן כר' נתן].

דתניא אותיות נקנות לגנות הלוקח את המזבז מן הלזה **במסירה** [ראה להלן קס"ב], שמסר לו המלוה את השטר, ולא מצי טעין לזה לזר ע"פ כלומיתן מסרו לן דברי רבי,

וחכמים אומרים בין כתב לו מוכר ללוקח שטר מכירה על שטר זה, ומסר לו אומר שטר מכירה ולא מסר אכל לא מסר לו עדיין שטר המלוה בין מסר ולא כתב, לא קנה עד שייכתוב [שטר מכירה, דאם רק מוסר לו השטר מלוה יכול לומר שמסר לו השטר לצור ע"פ צליחותו] **וימסור** [שטר מלוה, שאם רק כתב ומסר לו שטר מכירה אבל לא מסר לו שטר מלוה, לא מהני] דמצי [מוכר השטר] למימר ליה נייר צעלמא וציני לך [וצעטר] [דצעטר ?] מכירה לחוד [קאי על מה שכתב בתחלת הדיבור: כתב לו מוכר ללוקח שטר מכירה על שטר זה ומסר לו אומר שטר מכירה, אכל לא מסר לו עדיין שטר המלוה] לא קני [הדברים שבשטרא] דאין נקנין צעטר אלא קרקע ועצדים [ולכן צריך שימסור לו ללוקח השטר מלוה],

במאי אוקימתא לתנא קמא דר' נתן כרבי, ספינה נמי תיקני במסירה ואמאי צעי משיכה,

דתניא ספינה נקנית במסירה [וה"ל הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ג הל' ג' הספינה הואיל ואי אפשר להגביהה ויש במשיכתה טורח גדול וכו'] לא הצריכה משיכה אלא נקנית במסירה [דברי רבי, וחכ"א לא קנה

	ספינה	אותיות
ברייתא: ת"ק	משיכה	

אבני חן למסכת בבא בתרא

דמרי פירכי קפריך צרישא [פ' בתחלת דבריו], ולצסוף מתוך להו מרזייהו, והכי קפריך אי צרשות הרצים מיירי הכ צרייתא, היכי קאמרי רבנן עד שישכור את מקומה, מי יוכל להשכירה,

ותו דקאמרי רבנן עד שימשכנה משיכה ברשות הרבים, מי קניא צממיה, והא אבוי ורבא דאמרי תרזייהו סברות נינהו, מסירה כגון צספיה וצצהמה גסה קונה ברשות הרבים דהא לא אפשר צמשיכה ובחצר שאינה של שניהם,

משיכה צין צספיה, צין צצהמה גסה, וכ"ש צצהמה דקה קונה בסימטא שהוא מקום מיוחד לעומדים שם צאותה שעה, וכחצר של שניהן דמי, וכיון דאפשר צמשיכה לא מהניא ציה מסירה כלום [שהוא קנין גרוע. רא"ש] דעיקר מסירה אורחה צרשות הרצים, ומשיכה אורחה צרשות שיש לו חלק צו, ובחצר שהיא של שניהם, והגבהה קונה בכל מקום אפילו צרשות המיוחד למוכר לצד?

מאי עד שימשכנה נמי דקאמר לא [צמשיכה. ד"ס] צרשות הרצים מיירי אלא שימשכנה מרשות הרצים לסימטא דקניא ציה משיכה ומאי עד שישכור כו' לאו צרשות הרצים קאי אלא הכי קאמר והיכא דצרשות מוכר היא לית ליה תקנה לא צמסירה ולא צמשיכה עד שישכור את מקומה ומאי עד שישכור את מקומה דקאמר, הכי קאמר, עד שימשכנה מרה"ר לסימטא, ואם רשות בעלים היא, לא קנה עד שישכור את מקומה,

לימא אבוי ורבא דאמרי כרבי דאמר ספיה נקנית צמסירה צרשות הרצים, ולא כרבנן, דאילו רבנן לית להו מסירה קונה צרשות הרצים, דמשום הכי אמרי לא קנה עד שימשכנה מרשות הרצים לסימטא, והיכי צבקי רבנן ואמרי כרבי,

אמר רב אשי, אי דאמר ליה כל היכא דאמר ליה צעל הספיה ללוקח לך חזק וקני והוא לקחה ואחא צה דהיינו מסירה כולי עלמא לא פליגי דקני דודאי [ספיה. ד"ס] נקנית צמסירה צרשות הרצים, **הכי נמי הכא במאי עסקינן, דאמר ליה לך משוך וקני,**

מר סבר רבנן סברי קפידא לא גמר להקנותו אלא צמשיכה ולא צמסירה שאם ירצה מוכר יוכל לחזור צו כל זמן שלא משכה זה לרשותו, **ומר סבר מראה מקום הוא** לו אי צעית אפילו למשכה מיד לרשותך, לך משוך דהא צמסירה אקנימיה לך [פ' ואין כוונתו על קנין משיכה, אלא שיכול למשכה לביתו, שאינו צריך להמתין לעשות שום קנין. וראה ד"ם ולא הבנתי דבריו],

[וראה ברמב"ן שכתב על דברי הרשב"ם "ואין לשון מראה מקום כן". והוא פירש וז"ל ומר סבר כיון שהספינה ברה"ר ואין המשיכה קונה בה, ודאי לא אמר לקנותה בדבר שאינו קונה כאן ולשם קנייה הוכיח לו להראות לו מקום כלומר שילך ויקנה במה שיוכל.

והיד רמה כתב וז"ל ורבי סבר מראה מקום הוא לו, כלומר חד מתרי תלתא אנפי דהקנאות קא מחוי ליה, ואי בעי צמשיכה ליכני ואי בעי צמסירה ליכני. וברשב"ם שעל הר"ף גרס אי צעית לך ומשוך דהא אקניתי לך],

אמר רב פפא, האי מאן דמזבין ליה שטרא לחבריה, צריך למיכתב ליה שטר אחר [ראה לקמן קסמ:], קני הוא וכל שעבודא דביה ולפרזי אחר דהלכתא כרבנן, דפליגי עליה דרבי, ואמרי עד שיכתוב וימסור, וגם צא לפרש היאך יכתוב ליה ההוא שטרא,

אמר רב אשי, אמריתה לשמעתי נמוכמתי צשמועה זו ורצ אשי כרבי סבירא ליה דאותיות נקנות צמסירה צלא שטר אחר קמיה דרב כהנא, ואמרית ליה טעמא דכתב ליה הכי, הא לא כתב ליה הכי אלא מסר [ליה. ד"ס] צלא שטר אחר לא קני כרבנן ואמאי וכי לצור על פי צלוחיתו קנאו זה הא סברא היא דמשום גציית חוב הכתוב צו קוצין ליה והלכך צמסירה לחוד מיקני כרבי לא קני, וכי לצור על פי צלוחיתו הוא צריך,

אמר לי אין לצור ולצור ואי משום אונאה יתר משמות ליהוי ציטול מקח וממזיר לו דמיו חיה יחזיר לו שטר חובו,

דף ע"ז ע"א

אמר אמימר, הלכתא אותיות נקנות במסירה, כרבי וכן ריהטא דגמרא, ומסקנא צהרצה מקומות, דאותיות נקנות צמסירה, ולא צריך למכתב קני לך וכל שעבודיה, ולא שום שטר,

אמר ליה רב אשי לאמימר, גמרא [מסורות] או סברא? א"ל גמרא,

אמר רב אשי סברא נמי הוא דאין השטר מועיל (כלום. ד"ס) לקנות שטר אחר על ידו אלא צמסירה תליא מילתא,

[הלשון למה לי קרא סברא הוא, וכדומה לזה יש בפסחים כא:; כתובות כב., ב"ק מו:; חולין קיד:; גרה בה.],

דאותיות מכירת שטר חוב **מילי נינהו** דברים הוא מוכר ולא ממון ממע, הלכך מעשה צידים דהיינו מסירה הוא עיקר קנייתו, אצל שטר אחר לא מהני, דמילי **במילי לא מיקנין** שטר לא יקנה צשטר,

ולא [וכי שטר נקנה רק צמסירה], **והאמר רבה בר יצחק אמר רב** [רב אמר דין זה], **שני שטרות הם** חלוקין זה מזה [יש שני מיני שטרות, ומפרשם שטר אחד הוא אם אמר וכו'], [ראה רא"ש כאן סימן ה'] [אמר לעדים] **זכו בשדה לפלוני** אני מקנה לך צסודר זה שדה זו לצורך פלוני, והן קנו לאותו פלוני, כמו שזוהי להם [וגם הוסף לומר להם] **וכתבו לו את השטר,**

[אז הדין] **חוזר בשטר** [ולא יהיה לקונה שטר שהשדה שלו, ואף שאם יביא העדים לא יוכלו להוציא השדה ממנו] ואפי' אמר כתבו ומנו, דכל זמן שלא צא [השדה] ליד מקצל מתנה, יכול זה לעקור שליחותו, דאין עושין שטר צעל כרחו של נותן, דאם ייפה כמו צמתנה צעל פה, לא ניחא ליה דמיהוי מתנה צשטר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

קנא: הוּו לִיה [אדם שהיה מקומו בי חוזאי היה חייב לו] **תריסר אלפי זוזי בי חוזאי** [חבל ארץ סמוך למופרץ הפרסי (חוזיסטאן), והיום הוא בגבולה של פרס, וזה היה מרחק רב ממקומו של רב פפא שהיה בגרש הקרובה לסורא], **אקניניה ניהליה לרב שמואל בר אחא, אנב אסיפא דביתיה** [אגב. רי"ף] סף צימו [הקנה לו. רי"ף] מקרקע, כדי שיצאס לו, והיינו הרשאה, ואילו לא אקניניה ניהליה לא הוּו יחדי ליה, דלא ליחייצו צאונסא דאורחא, כדאמר צ"ק [קד:],

כי אתא נפק לאפיה מרזב שמתא מעותיו שהציא עד תוֹךְ מקום צמח **נדה** (דף לג) וכך שמו ולאשמועינן אחא דמשום קנין זה מסרו לו המעות דכיון דנפק לאפיה שמעינן דהציא המעות, [סיים הכי לומר כיון דנפיק לאפיה ע"כ היה בטוח שיביא מעותיו, מהתם מוכח דלכ"ע נקנה באגב, מדהיה בטוח שיתנו לו ע"י. מו"ה ישראל ליפשיץ זצ"ל. וראה מה שפירש הרשב"ם לקמן ק"ו ע"ב].

[שנינו במשנתנו, המוכר את הספינה מכר וכו'] **אבל לא מכר לא את העבדים** [הרשב"ם מפרש הגם שפירשה כבר במשנה, וכן על ולא את המרצופין] המשמרים והמנהיגים הספינה **ולא את המרצופין** שקין גדולים שבהן משימין הפרקמטיא אשר נספיה **ולא את האנתיקי וכו'.**

מאי אנתיקי? אמר רב פפא עיסקא דבגווה פרקמטיא שזה:

מהני: **מכר את הקרון** עגלה **לא מכר את הפרדות** המושכות בקרון, ונשאלין לדוקין צו מיירי כדמפרש בגמ', דרך פרדות לקרון, ונמד לבקר, וכלים לחמור, **מכר את הפרדות לא מכר את הקרון,**

מכר את הצמד* הוא העול, וכלי העגלה קטנה, והעגלה עגמה המהצדין את השוורים יחד **לא מכר את הבקר, מכר את הבקר לא מכר את הצמד** דברי הכל היא, אלא דפליגי רבי יהודה ורבנן בפירוש דף מילתא [ראה בגליון הש"ס שציין לעיל לריש פרק חזקת הבתים וכו'], [כלומר שלא תקשה חכמים היינו ת"ק. תיו"ט], דלרבי יהודה זימנין מכר זימנין לא מכר, ולרבנן לעולם לא מכר,

ר' יהודה אומר, הדמים מודיעין, כיצד אמר לו מכור לי צימוד במאתים זוז, הדבר ידוע שאין הצמד [נמכר. ד"ס] במאתים זוז,

[ר' יהודה פליג רק במוכר צמד, רבוה שייך דמים מודיעין, ואם נמצא לפי המעות שהיה כוונתו על הבקר כיון שהזכירם בלשון צמד ודאי כוונתו על הבקר עם הצמד, אבל במוכר הבקר לא שייך לומר דמים מודיעין שהרי שווי הצמד הוא דבר מועט כמו שכתב הרשב"ם לקמן ע"ה ע"א ד"ה בכרי שהרעת מועה לגבי שווי הבקר, וגם ר' יהודה מודה שמכר רק הבקר בלא הצמד].

וחכמים אומרים אין הדמים ראייה אלא צממנה ציקש לימן לו המות,

ואע"ג דאמר' צחוקת הצמים (לעיל דף מ) קנין בפני שנים ואין צריך לומר כמזו, דסתם קנין לנתיבה עומד ? הני מילי סתמא [כל זמן שלא מיחה. רי"ף] דמסתמא יתחא ליה למקנה שיכתבו שטר לקונה, אבל היכא דמחי לא כתבינן בעל כרחו,

ואינו חוזר בשדה שכבר זכו, וזכין לו לאדם שלא בפניו,

ע"מ שתכתבו לו את השטר הכי קאמר לא יזכה, עד שיבא השטר לידו, **חוזר בין בשטר בין בשדה,**

ורב חייא בר אבין אמר רב הונא, שלשה שטרות הן תרי הא דאמרן, אידך אם קדם מוכר וכתב את השטר מי שצריך למעות, ורזיה למכור מנכסיו לחצירו, ופעמים שהוא מוצא סופר וכותב [לו. רי"ף] שטר מכירה, כדי שיהא מזומן לימנו ללוקח, כל שעה שירצה למכור,

דף ע"ז ע"ב

כאותה ששנינו, כותבין שטר למוכר אע"פ שאין לוקח עמו שמונת לעשות כן, אע"ג דמיחזי כשיקרא [מותר לעשות כן] דאין כאן הפסד לשום אדם, אלא למוכר עצמו, שאם יאבד השטר וימצאו לוקח שכתב בשמו, יטעון שלקחו מזה המוכר, ואי הוא לא חייש להכי אגן לא חיישין בשבילו,

[ואם כתב כבר השטר, אז הדין] **כיון שהחזיק זה הלוקח בקרקע** מסקנא דמילתיה דאמורא [רב חייא בר אבין אמר רב הונא] הוא ולא מן המשנה **נקנה שטר** שנכתב קודם המכירה לזה הלוקח, **בכל מקום שהוא** שהרי דעמו של מוכר להקנות השטר ללוקח, וקני ליה לשטר אגב קרקע, כדין כל מטלטלין הנמכרין עם קרקע, שנקנין צחוקת קרקע, כאילו עבד [עשה] משיכה צמטלטלין גופייהו וכדמפרש,

וזו היא ששנינו בקדושין (דף כו) נפקא לן מקראי נכסים שאין להן אחריות מטלטלין ושטר נקנין **עם נכסים שיש להן אחריות** מקרקעי **בכסף ושטר וחזקה** כסף (שקבל מן) [שיתן עבור. רי"ף], וזה נראה יותר שהרי מדבר על המעשים שעושה הלוקח לקנות, כמו שבמשיך או שהחזיק זה היינו הלוקח] הקרקע, או שהחזיק זה, נקנין גם מטלטלין, וקס"ד השתא דהשטר צמילי צעלמא מיקני, [ע"י ?] שנתרצה המוכר להקנות ללוקח, ואע"פ שלא צא השטר לידו ללוקח, קני ליה, [וזה מוסקת הקושיא על מה שאמר לעיל דשטר בשטר לא מיקני] כ"ש לעיל דשטר בשטר מיקני, דאילו הכא אפילו צמילי גרידי קני ליה צלא שטר, וכ"ש דמיקני צמילי הכתובים בשטר?

ומשני מאי דקני שטר **אגב ארעא שאני**, דכיון שהחזיק בקרקע קני ליה לשטר אגב ארעא, דמקראי נפקא לן בקדושין, ולא היינו "מילי", אלא מעשה גדול הוא כמשיכת הממון עצמו [פ' הנכסים שאין להם אחריות עצמן] **דהא מטבע** צפרק הזהב, והסם מפרש טעמא **דלא ניקני בחליפין** דקנין סודר **ואגב ארעא ניקני,**

כי הא דרב פפא [ראה ב"ק קד: [ישם הלשון עד תואר], ב"ב מו, ולהלן]

אבני חן למסכת בבא בתרא

אי נמי ליהוי מקם טעות, כדאמרין בגמרא, ויחזיר לו מעותיו, ויטול נמדו:

ופרדות לא קאי אצמד ובקר,

*[לשון הרע] ב"ב הוא הוא העול שזומד ומחצר את השוורים יחד. וברשב"ם שעל הרי"ף הלשון הוא העול המחצר השוורים יחד וכלי העגלה הקטנה. אבל צ"ע שבתוספתא כאן תני שני דינים דין עול ודין צמד הרי שהם שני דברים, וכן הרמב"ם בהלכות מכירה פרק כ"ז ה"ב וג' חשיב שני דינים. וראה במצפה שמואל שעל התוספתא שפירש צמד "קרמב" והוא מכלי העגלה בכלים פ' י"ד משנה ד' ובמנחת ביכורים שעל התוספתא פ' "צמד" העגלה של מחרישה. ע"כ. ועגלה של מחרישה היא עגלה קטנה שמחוברת בעץ ארוך להעול, ובתחתית עגלה זו מחוברים כעין סכיני ברזל, ויכול לכוון כמה היא עומק סכינים/שיניים אלו בתוך הקרקע, וע"י משיכת השוורים חותכים שיני המחרישה וחורשים את הקרקע. וצ"ל שהרשב"ם סובר שעול הוא רק אותו החלק שהוא על ראש השוורים המחברים, אבל צמד הוא העול וכל הכלים המחוברים עמה. והגם שבתמונות של עגלה כזו על פי רוב העגלה מחוברת להעול ע"י עץ ארוך שנמשכת בין השוורים, משמע מהרשב"ם שבימיהם היה העגלה מחוברת באופן שהיה מחבר השוורים יחד],

ואלא דקרו ליה נמי לבקר צימדה דכי האי גוונא גרסינן גבי המוכר בית לחצירו בצירה גדולה בפרק המוכר את הבית (לעיל דף קא) כוליה זבין ליה ואמאי אמרי רבנן אין הדמים ראייה הא ודאי כיון דכולי עלמא קורין גם לבקר נמד וגם הדמים מודיעין עליה דמוכר רמיא לגלויי דלא בקר קא מוצין אלא העול לצדו [והיה לו לפרש. ד"ס] ומדלא פירש אמרינן שמכר הכל,

לא צריכא, באתרא דקרו ליה לצימדה צימדה ולבקר בקר ואיכא נמי דקרו לבקר צימדה והשמה מספקא לן דהאי גברא מהי מניייהו הוא אם קרא לבקר נמד אם לא,

[אבל איפכא לא אמר? לפי כשאומרים צמד חבוונה על הבקר שהם מחוברים ע"י הצמד, אבל כשאומרים בקר הרי לא הוכיר את העול כלל, ולכן בזה לא פליגי ר"י ורבנן]

[ובזה פליגי] ר' יהודה סבר הדמים מודיעין שהוא מן הקורין לבקר נמד ובקר מכר עם הצמד,

נמ: תני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו, מכר את הקרון מכר את הפרדות, [א"ל. ד"ס] [ר' אבהו] והא אנן לא מכר תנן?

אמר ליה איסמיה [מלמד כאן ולהלך עה: י"ש לשון "איסמיה" בעוד ג' מקומות בש"ס ב"ק צד: ב"מ קיד: כריתות יא: ושני פעמים "איסמיה" ב"מ כז, נח: מקמי ממתינן [וכי אמהוק את הבריתא ממשנתי מפני מה ששנינו במתני? אמר ליה לא תיתרגם מתניתך (באדוקין) [בשאדוקין. ד"ס] בו עשורין צידה צעמ המכירה, הלך הכל מכר, וממתינן צשין אדוקין:]

[אבל מכר את הפרדות לא מכר את הקרון, אפילו באדוקין, דעל פרדות יכולין לרכוב ולבוא למקום חפצו בלא הקרון מה שאין כן בעגלה בלא פרדות והרי הן קשורין יחד. תי"ז]

[שנינו במשנתנו] מכר את הצמד לא מכר את הבקר וכו': היכי דמי דמיפלגי רבי יהודה ורבנן, אילימא דקרו צאונה העיר לצימדה צימדה, העול קורין אותו צאונה העיר נמד ולא השוורים לצימדה צימדה, ולבקר בקר ולא נמד,

פשיטא צימדה זבין ליה בקר לא זבין ליה ואמאי קאמר רבי יהודה דדמים מודיעין שמכר את הבקר והלא צק אינו צמד כלל דנימא לשון שלו כך הוא שקרא גם לבקר נמד ואפילו צשאדוקין צו נמי לא קני [ור"י הלוי פירש דהכא נמי דוקא כשאין אדוקים, אבל באדוקים מבורים, והכי מסתברא. טור ס' ר"ר. תי"ז] דהא לא מפלגין [הכא ? [בצמד ובקר] צין אדוקין לשאין אדוקין, כדמפלגין גבי קרון ופרדות,

ולקמיה [עה: צשמעמין נמי אמרינן דמתינן מילי מילי קמני [דמה דאוקים בקרון

ורבנן סברי כיון דיש קורין לבקר צק, ולא קרו ליה נמד [אלא לעול. ד"ס] (לא אמרינן הדמים מודיעין ד)למא האי [איש זה] מניייהו [מאנשים אלו] הוא ולא מכר את הבקר, דיד לוקח על התחתונה, דאוקי ממונא בחזקת מריה אין הדמים ראייה ולא אמרינן דמים מודיעין,

אכל היכא דכל בני העיר קורין [גם. ד"ס] לבקר נמד, כיון דפשיטא לן דהאי גברא רגיל לקרות גם לבקר נמד, וגם (דמים הרבה) [הדמים מודיעים שהרבה. ד"ס] יש, כולה זצין ליה,

ואי אין הדמים ראייה כלומר נהי נמי דאין הדמים ראייה ומכר את הצמד לא מכר את הבקר דמשמע אכל הצמד מכור ואמאי ליהוי ציטול מקם שיצטל המקם ויחזיר לו דמיו ויטול נמדו כדין כל אונאה יתר משמות דצטל המקם בפרק הזהב (צ"מ דף מט) ובשמות מלומזם אמרינן קנה ומחזיר אונאה ובפחות [משמות. ד"ס] הויא מחילה ליהוי ביטול מקח,

דף ע"ח ע"א

וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו כלומר דאונאה ודאי אית להו דמן המורה היא דכתיב לא חוטו (ויקרא כה) אכל ציטול מקח לית להו אלא סבירא להו יותר משמות כשמות עצמה דמי וקנה ומחזיר אונאה,

ולא, והתנן בפרק הזהב רבי יהודה אומר המוכר ס"ת בהמה ומרגלית אין להן אונאה, אמרו לו לא אמרו, אלא את אלו ואמר"י בגמרא [נח: עד כמה לא הוי אונאה ? אמר אמרינן עד כדי דמיהן [רש"י פירש שם "כפליים"] דהיינו [אפילו ?] יתר משמות לא הוי אונאה אליצא דרבי יהודה, ואפילו להחזיר אונאה אלא מחילה היא, דעביד איניש דוצין להו ציוקר, ומדקאמרי ליה [רבנן לר"י] לא אמרו דאין להן אונאה אלא אלו המנוין במשנתנו

אבני חן למסכת בבא בתרא

זמנה או מאמץ, ומסתברא [כמירון אחרון, וקמא] [כזה המירון במרא, דקמא. ר"י] שניא דחיקא הוא,

אבל בכדי שאין הדעת טועה לא, אימור מתנה יהב ליה י
לנו לומר דמתנה בעלמא הוא דיהיב ליה,

[פ'] ונמצא דמה דתנן במשנה מכר את הצמד לא מכר את הבקר, ואין הדמים ראויה, פירושה אבל הצמד מכור ואינו מחזיר לו כלום, דכיון שהוא יותר מכרי שהדעת טועה ודאי נתנה לו במתנה:]

מהני: המוכר את החמור, לא מכר כליו נגמרא מפרש לנו,

נחום המדי אומר מכר כליו,

רבי יהודה אומר פעמים מכורין פעמים אינן מכורין כולה
מיפרשא נגמרא, כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו ואמר לו
מכור לי חמורך זה כמות שהיא עם כלים שעליה הרי כליו מכורין,

[אבל אם אמר לו] חמורך הוא כלומר [אם כן משמע דהכי אמר ליה. ד"ס]
אם זו היא חמורך מכור אותה לי, [דהיינו] [והוי. רע"ב, וראה ר"י] כמוכר את
החמור סתם, וסבירא ליה לרבי יהודה דאין כליו מכורין אפילו בעודן עליו אין
כליו מכורין:

נב: אמר עולא, מחלוקת דתנא קמא ונחום המדי, בכלים העשויין למשו
החמור, כגון שק ודיסקיא שעשויין לטול צמחו משאוי ולתת על החמור בשק
ודיסקיא [דו] הוא לשון שנים, שני שקין המחוברים יחד ותלויין משני צידי
החמור] וכוונתו דנשי [ו. ד"ס] כללוקמן, וגם הוא ממין משאוי, שהאשה
יושבת כמשאוי, דסתם חמור לרכיבה אנשים קאי [פ'] בפסוק רגלים על גב החמור
ורגליהם תלויים משני צידי החמור, אבל הנשים יושבים על כסא שעל גב החמור
ורגליהם תלויים מצד אחד. וראה יד רמה],

דתנא קמא סתם חמור לרכוב קאי חמור לרכיבה אדם עומד ולא
למשאוי הלכך המוכר את החמור סתם לא מכר אותם כלים העשויין למשאוי אלא
אותם כלים העשויים לרכיבה כגון אוקף ומרדעת,

ונחום המדי סבר סתם חמור למשאוי קאי [סתם. ד"ס] חמור
למשאוי עומד [וביד רמה כתב סתם חמור למשאוי "נמי" עומד, והכי מסתברא
שהרי עיקר שימוש החמור היא לרכיבה. אבל מדברי הרשב"ם משמע שפירש
שעיקר שימוש החמור הוא למשאוי ולא היה בוונתו למכור עם החמור אלא כלים
ששייכים לשאת משאות], וקנה כולן [היינו השק והדיסקיא והכוונתו] גם האוקף
ומרדעת [דלעטון] [שגם לטעון ?] משאוי על גבן עשויין,

אבל אוקף [זאטעל] ומרדעת [מכסה שנותנים על גב החמור ותלוי לשני
צדדיו לחמומו, כדפרש"י בשבת ג"ב ע"ב וז"ל ומימין אותו כל היום על החמור

[ב"מ נו.]. עבדים ושטרות וקרקעות, וטעמא יליף התם מקראי [משמע מזה דרך
באלו אין דין אונאה], אכל [לכל] [בכל ? או בשאר?] מילי, אית להו דין אונאה
וביטול מקח, כך פירשו רבותינו,

ולא נהירא, דהא לא שמעינן להו מהכא, דאית להו ביטול מקח ביתר משמות, אלא
ש"מ דאיתא אונאה ואריך להחזיר הדמים,

ונראה צעירי לפרש כן, ואי אין הדמים ראייה לקנות צדק עם הנמדד אמאי מתקיימת
מכירת הנמדד לגמרי שלא יחזיר לו זה כלום ללוקח מאונאתו שכן משמע לשון
המשנה מכר את הנמדד לא מכר את הבקר, אכל מכירת הנמדד מכירה מעלייתא היא
ואמאי לא מיבעיא דאונאתו היה לו להחזיר אילו נתאנה שמות אלא אפילו ביטול
מקח ליהוי מן הדין דהא נתאנה יותר משמות טובא וכ"ת רצנן לית להו לא החזרת
אונאה בשמות ולא ביטול מקח ביתר משמות אלא בכל ענין קנה ולא יחזיר לו כלום
שאין לנו לכופו צד"ל לכן אם אינו רוצה ללכת ידי שמים והתנן אמרו לו לא אמרו
אלא את אלו אלא שאר דברים יש להן אונאה "ואריך להחזיר" [פ'] והגם שאין ראייה
משם שיש ביטול מקח מ"מ בשאומר המשנה שיש דין אונאה הפירוש שיש למו
שנתאנה תביעת מוכר על המאנה] ואמאי אמרין צמתינן אין הדמים ראייה
דמשמע שהמכירה תקיפה לגמרי ולא יחזיר לו מוכר ללוקח ממשותיו כלום והאי
דקאמר גמרא וכ"ת ביטול מקח לית להו לאו דוקא דהוא הדין דמאונאת שמות
קפריך אלא משום דקפריך וליהוי ביטול מקח דרבותא קפריך מש"ה קאמר נמי
וכ"ת ביטול מקח כו',

חוכן דברי הרשב"ם הם כן: בקושית הגמ' "ליהוי ביטול מקח" מפרש הרשב"ם
כפירוש רבותינו אבל בקושית הגמ' "וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו" מפרש
אולי סברי רבנן שגם ביתר משמות אין ב"ד יכול להוציא ממנו כלום וגם באונאת
שמות לא יחזיר לו המעות, ומה שמחזיר הוא רק לצאת ידי שמים, וע"ז מקשה
הגמ' והתנן וכו' והגם שאין משם ראייה שיש ביטול מקח אבל זה ודאי יש ללמוד
משם שצריך להחזיר המעות?

ומשני מאי אין דמים ראייה נמי דקתני, דהוי ביטול מקח שאין
הדמים ראייה לקנות את הצדק להתקיים המכר, אלא לא מכר את הצדק ויצטל
המקח משום אונאת יתר משמות,

[ולכאורה צ"ע לפי סברת הרשב"ם מניין לנו באמת דסברי רבנן ביטול מקח,
דלמא מה שאומר במשנה מכר את הצמד לא מכר את הבקר פירושה אבל הצמד
מכור ומחזיר מעות האונאה, שהרי מזהמרא בב"מ אין ראייה שיש ביטול מקח.
ואולי י"ל דהרשב"ם סבר כסברת התוס' ד"ה אבל דהחזרת האונאה שייך רק
בשמות שהוא חלק קטן של המקח אבל באן שהבמות שוות מאה פעמים יותר
מהעול אין סברה שיחזיר לו כל הדמים ולא יחזיר לו דמי הצמד, ובודאי באופן זה
הסברה שיבטל כל המקח. ועדיין צ"ע].

ואיבעית אימא, כי אמור רבנן אונאה וביטול מקח בכדי
שהדעת טועה וסבור צלצו שכן היה, כגון שה' ה' צו', או ' צו' והלכך בטל
מקח, דמקח טעות הוא, אכל צדדי שאין הדעת טועה כמתנינן דלמד שזה
(פרוטא) [פשוט. ד"ס] וכ"ה ברשב"ם שעל הרי"ף. ופירוש פשוט הוא "הלע",
כדאמרין בשבת קטו. בחליהם איסתרי פשיטי ופרש"י איסתרי, סלעים, איסתרי
פשיטי סלעים) מדינה, והן הן מ"מ צלע צורי והיינו חצי דינר] אין קוין אותו

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואפ"ה קמני רישא דאין מכורין בכלל החמור, עד דא"ל צהדיא וכל מה שעליו, דקמני ספא,

אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת דאמרי [דאמר ת"ק] לא מכר את כליו אפ"ה שעודן עליו [אולי סברת הרשב"ם הוא שאין סברה לומר לרבנן שאוכף ומרדעת קנה גם כשאין עליו, ושק ודיסקיא לא קנה אפילו כשעודן עליו],

הא מני רבנן היא לא נחוס ולא רבנן דהא בעודן עליו מיירי ואפ"ה לא מכר מסתמא עד דא"ל צהדיא וכל מה שעליה וכי היכי דפריך מספא ה"ל לפרומי מרישא דקמני צהדיא "לא מכר" [פי' דהא הברייתא מיירי בעודן עליו כדמובחא סיפא] אלא משום דעיקר פירכיה ממה דקמני וכל מה שעליה דמשמע בעודן עליו מש"ה אלימא (פרומי) [ליה לפרומי. ד"ס] מינה דסיפא,

אלא אי אמרת בשאין עודן עליו מחלוקת, אבל בעודן עליו דברי הכל מכורין, הא מני?

לעולם בשאין עודן עליו מחלוקת, ורבנן היא, ואימא ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שראוי להיות עליו,

תא שמע, רבי יהודה אומר פעמים מכורין פעמים שאין מכורין ורבי יהודה בעודן עליו מיירי דהא קמני חמורין וז' [לפי גיטתא פדא המושגה שלפנינו בהדיא קמני בדברי ר' יהודה כיצד היה חמור לפניו וכליו עליו. מהרש"א] כליו מכורין דמשום דאמר וז' דמשמע כמו שהיא טעונה [כלים] [מש"ה] [משו"ה. ד"ס] כליו מכורים ואמאי דקאמר ת"ק קאי דשמעיה דמיפליג בעודן עליו למר מכר ולמר לא מכר ואמאי איהו למימר פעמים מכורין כו' ולהכריע ציינסא אתא, מאי לאו אמאי דקאמר תנא קמא קאי רבי יהודה [ורישא מיירי בעודן עליו]?

לא רבי יהודה

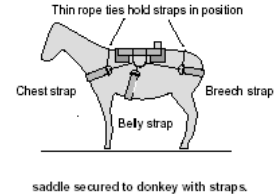
דף ע"ח ע"ב

מלתא אחריתי קאמר אינהו איירי בשאין עודן עליו, אבל בעודן עליו דברי הכל מכור, ואמאי ר' יהודה לאפלוגי אדוקיא דידהו, דאפי' בעודן עליו פעמים שאין מכורין,

א"ל רבינא לרב אשי, ת"ש, מכר את הקרון לא מכר את הפרדות, ותני רב תחליפא בר מערבא קמיה דרבי אבהו מכר את הקרון מכר את הפרדות, וא"ל והא אנן לא מכר תנן, וא"ל איסמיה, וא"ל לא תתרגם מתניתך באדוקים בו, מכלל דמתני' בשאין אדוקים בו, ומדרישא בשאין עודן עליו, סיפא נמי בשאין עודן עליו,

לחממו דאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה שם ג"ג ע"א [עשו. רי"ף] בין לרכיבה בין למשאוי,

קילקלי צינגל"ש לקשור האוכף בחצימת החמור,

[פי' שקשור האוכף עם רצועות מושני הצדדין שהולכין סביב בטן החמור].

וחבק [הוא הרצועה שהולכת סביב חזה החמור שלא ישמש האוכף אנה ואנה] פוער"ל וכרי רכיבה [לאו דוקא וה"ה למשאוי] הן ד"ה מכורין,

מיתבי, חמור וכליו אני מוכר לך, ה"ז מכר את האוכף ואת המרדעת ואת הקילקלי ואת החבק, אבל לא מכר שק ודיסקיא ובזמני,

ובזמן שאמר לו היא וכל מה שעליה, הרי כולן מכורין, טעמא דא"ל חמור וכליו הוא דקני אוכף ומרדעת, הא לא א"ל הכי חמור וכליו אלא סתם מכר לו את החמור לא קנה את האוכף ומרדעת, ואם איתא לדעולא הא מני לא רבנן ולא נחוס המדי אלא ע"כ באוכף ובמרדעת פליגי והא צרייתא רבנן היא?

[לא ? וראה ד"ס] הוא הדין ורבנן היא, ולא נחוס המדי, דלנחוס [המדי ?] [מיקנא קני נמי] [מסתמא נמי קני. ד"ס] שק ודיסקיא וכומני דאע"ג דלא אמר ליה חמור וכליו, נמי אוכף ומרדעת מכורין,

והא קמ"ל, דאע"ג דאמר ליה חמור וכליו לא אהני האי יימור לשון לטפוי שק ודיסקיא ולא קני להו כרבנן שק ודיסקיא ובזמני לא קני,

מאי בזמני? אמר רב פפא בר שמואל מרכבתא דנשי,

איבעיא להו, בעודן עליו הא שק ודיסקיא מחלוקת בעודן עליו בשעת מכירה אבל בשאין עודן עליו מודה להו נחוס לרבנן דאין מכורין ואפילו אוכף ומרדעת נמי אין מכורין אם אין עליו מחלוקת, אבל בשאין עליו מודה להו נחוס המדי [דלא קנה], או דלמא בשאין עליו מחלוקת ואפ"ה אוכף ומרדעת קנה [פי' לדברי הכל] אבל בעודן עליו מודה ליה רבנן לנחוס?

ת"ש, ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו הרי כולן מכורין אפילו שק ודיסקיא וכומני, וצ"כ בעודן עליו מיירי, דהא קמני וכל מה שעליו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

זמנתי, וכאזא שאול אשכחן לה בתוספתא מבר תשמישי הכרם,

רבי נתן וסומכוס, ביצית ודוגית ר' נתן וסומכוס צריש פירקא,

נחום המדרי, הא דאמרן:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר, פעמים מכורין וכו': מאי שנא חמורך זו, ומאי שנא חמורך הוא?

אמר רבא כשאמר חמורך זו ודאי ידע דחמורא דידיה הוא יודע הוא שחמור זה שלו הוא, והכי ה"ל למימר מכור לי חמורך, דהא ליכא קמיה שני חמורים שיאמר את זה מכור לי, והלכך והאי דקא א"ל זו האי דקאמר זה, משום כליו כלומר חמור זה כמות שהוא קא"ל,

חמורך הוא משמע לשון שאילה (אמר לו) [אמר לי. ד"ס] אם חמורך הוא ותמכרהו לי, הלכך לא מכר את כליו, דס"ל לר' יהודה דהמוכר את החמור סתם לא מכר את כליו אפי' צעודן עליו דלא ידע דחמורא דידיה הוא, והכי קא"ל חמורך הוא שתמכרנה לי:

מהני: המוכר את החמור סתם, מכר את הסיח צנו של חמור קרוי סיח, לא מכר צנה צגמרא מפרש מאי שנא פרה מחמור,

מכר את הפרה, לא מכר את בנה,

מכר אשפה [אשפתו] מקום עמוק ג' או גבוה שלשה שרגיל לתת שם וצלו זהמתי, מכר זבלה,

מכר בור של מים מכוסין, מכר מימיה,

מכר כוורת, מכר דבורים דכל הני דקחשצי צטילי להני דקציעי אצל מכר וצלו לא מכר אשפתו מכר מימיו לא מכר צורו וכן כולן ומילתא דפשיטא היא ולא אצטרך למיתני,

מכר שובך, מכר יונים שזכרו ושצאים לתוכו:

נמי: הוכי דמי' הך מכירה דחמור ופרה דצחמור מכר סיח וצפרה לא מכר צנה אי דאמר ליה היא ובנה, אפילו פרה ובנה נמי, אי דלא א"ל היא ובנה והלכך לא מכר את צנה דס"ל להאי תנא דאין הבן נמכר בכלל האם משום דגופין מחולקין הן ואפשר לבן להיות צלל האם אפילו חמור נמי לא ימכר סיח צלל חמור, אפילו חמור נמי לא?

אמר רב פפא כל היכא דזצין חמור ופרה פשיטא ליה לתנא דמתני' דאין הצנים מכורין והכא צמאי עסקין דא"ל חמור מניקה ופרה מניקה והלכך צשלמא פרה צדין הוא דלא מכר צנה קדין המוכר פרה סתם דהאי דאמר ליה מניקה לאו

אדרבה אימא רישא, אבל לא מכר לא את העבדים, ולא את האנתיקי, ואמרינן מאי אנתיקי? אמר רב פפא עיסקא דבגוה דהית צה מיקרי אנתיקי אצל עיסקא דמוך לספינה לא מיקריא אנתיקי הלכך על כרחך צעודן עליו מיירי וא"נ כל פרקמטיאות מיקרי אנתיקי מיהו מתני' לא אצטרך למיתני דלא מכר אלא עיסקא דצנה אצל עיסקא דלצראי מינה מימר צני צתמיה, ומדרישא בעודן עליו סיפא נמי בעודן עליו?

אלא תנא מילי מילי קתני מדא צעודן עליו ומדא צשאין עודן עליו שהכל הולך אחר מנהגו של עולם יש דצר שהוא צכלל צצירו צעודן עליו ויש דצר שאין צכללו אפי' צעודן עליו,

[סימן זגם, אעזר, גמלא, מאיר גסן, נתן, סומכוס, נחום],

אמר אביי, ר"א ורשב"ג ור' מאיר ורבי נתן וסומכוס ונחום המדרי, כוליהו סבירא להו לאו משום דכוליהו צצירא להו כי דדדי דהאי לית ליה צצרא דהאי דלמר הא מילתא צטל לגצי דהך ולמר אידך מילתא צטל לגצי אידך [פי' כגון ר"א שאמר המוכר בית הבר מכר את הקורה סבר ר"א דרק הקורה במילה לבית הבר אבל הסנמר אינו במל לעיר, ולרשב"ג רק במוכר את העיר מכר את הסנמר אבל הקורה אינה במלה לבית הבר], ומיהו צמדא צטיה הולכין שמוציין מכירת תשמישין טפי מרצנן דידהו, מוך מר"מ לצדו, דס"ל דכוליהו מכורין, שהרי (אמר) [קלל. ד"ס] כל תשמישי כרס [פי' וכוין שאינו מחלק וכולל הכל במסתמא בכל ההלכות האחרים כגון בית הבר ועיר וכו' יסבור סברות תנאים האחרים], ומשום הכי לא קאמר אציי אמרו דצר אחד, וצכל מקום שאמר אציי (אמרו דצר אחד) [פי' קאי על לשון "כוליהו סבירא להו", וראה תוס' צגמ' כן,

[וכן הוא באמת שחזין מנ' מקומות בש"ס בכל מקום אביי הוא שאומר הלשון "כוליהו סבירא להו], בשבת ס"ה, וקב"ח, פסחים ל"ב, סוכה ז, חגיגה ו, קדושין מ"ח, ס"ב, ב"ק צ"ג, ב"מ ק"ג, קי"ח, ב"ב ע"ח, קס"ה, סנהדרין ס"ד, זבחים מ"ו.]

[אבל הלשון "אמרו דבר אחד" הגם שיש קרוב לשלשים פעמים, רק בחמשה מקומות מצאתי שאביי אמרם בשבת כ"ו, כ"ז: וב"ק ג"ט. (שני פעמים) וסנהדרין ס"ד, אבל יש הרבה שר' יוחנן אמרם לערך י"ג פעמים בש"ס וגם אמוראים אחרים. וראה ביוסף דעת].

[ק. ד"ס] צייך לפרש כי מוצין איניש מירי, איהו וכל תשמישתיה מוצין,

ר"א, דתנן דר"א ור"ש צהמוכר את הציט ר"א אומר המוכר את בית הבר, מכר את הקורה,

רשב"ג, דתנן רשב"ג אומר המוכר את העיר מכר את הסנמר,

ר' מאיר, דתניא ר' מאיר אומר מכר את הכרם דלא תנן לה

אבני חן למסכת בבא בתרא

לעפויי צנה קאמט אלס למלצה קאמט דאזי לא ליהוי לה חלז ליהוי מקם טעות הלכך מסתמא אין צנה מכור עד שיפרש דאמור ליה חמור מניקה, ופרה מניקה, אני מוכר לך,

בשלמא פרה איכא למימר לחלבה בעי לה, אלא חמור מאי קא"ל שאין זורק למלצה האי דא"ל מניקה שיש לה ולד קאמט ועס הולד מוכרה לו וכמאן דפריש דהיא היא וצנה דמי? ש"מ היא ובנה קאמור ליה,

ואמאי קרי ליה סיח? שמהלך אחר סיחה נאה בקריאה צנחמ ובכמיה הולך למקום שהאדם חפץ, אלל זקן כריך מרדע [ראה קהלת רבה פרשה י"ב סימן י"א ג' שמות נקראו לו דרבן מלמד מרדע, מלמד שהוא מלמד את הפרה, מרדע שהוא מורה דעה לפרה, דרבן שהוא דייר בינה בפרה כדי לחרוש לתלמיה ליתן חיים לבעליה],

א"ר שמואל בר נחמן א"ר יוחנן משום דמיירי לקמיה צסית נקט לה, מאי דכתיב במדבר כא בו ע"פ יאמרו המו' ש'לים פשטיה דקרא מיירי ששנלחם סיחון צמלך מואב הראשון, ויקח את כל ארצו מידו, נמנצא צלעם ומציריו שינחם סיחון למואב,

ומיהו פרשה ימירה היא, דמה כריך ליכתב זה, אס להשמיענו דעמון ומואב טיהרו צסיחון, הרי כבר כתיב והוא נלחם צמלך מואב הראשון ואין כריך יותר, בן הוא בחולין ס' ע"ב כיוצא בדבר אתה אומר כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי היא והוא נלחם במלך מואב וגו' מאי נפקא מינה? דאמור להו הקב"ה לישראל דברים ב' ט' אל תצר את מואב, אמר הקב"ה לייתי סיחון ליפוק ממואב וליתו ישראל וליפקו מסיחון, והיינו דאמור רב פפא עמון ומואב טיהרו בסיחון.

הלך לדרשה כמזה משה רבינו וגו' [הלשון צריך ביאור שהיה צ"ל כתבה קרא. וכעין לשון זה הוא בחולין ק' ע"ב רש"י ד"ה אמרו לו. וז"ל וכתב וסידר משה את המורה],

פשטיה דקרא מיירי ששנלחם סיחון וכו' כדכתיב בבמדבר כ"א כ"ג-כ"ו ולא נתן סיחון מלך האמורי את ישראל עבור בגבולו וגו' ויצא לקראת ישראל וגו' וילחם בישראל: ויכהו ישראל וגו': ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמרי בחשבון ובכל בנתיח: כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח כל ארצו מידו עד ארנן. ועל זה ממשך בפסוק כ"ז על בן יאמרו המושלים דהיינו צלעם על סיחון ששנלחם במואב באו חשבון וגו'.

המו' ש'לים אלו המושלים ביצרים דדיקים כדכתיב ומושל צרותו מלוכד עיר (משלי טז) דדיק מושל יראת אלהים (שמואל ב כג),

דיקים כדכתיב מושל ט"ז ל"ב טוב ארך אפים מגבור ומושל צרותו מלוכד עיר [וכתיב. ד"ם] שמואל כ"ג ג' ג' מושל באדם דדיק, מושל יראת אלקים כאשר יועמד צדיק למשול בבני אדם, אז ימשול יראת אלקים מצודות

באו ח'שבו' ג', בואו ונחשב חשבוננו של עולם, הפסד מצוה שמתבטל מריות צשציל שעוסק צמלזה או נתן צדקה ומחסר ממונו כנגד שכרה המרובה לעמית [לצא. רע"י], ושכר עבירה שלא להשכר צעצירה עכשו כנגד הפסדה שיפסיד יותר לעמית [לצא. רע"י],

[פי' אם אתה מופסיד ממונך ליתן לצדקה או איזה הפסד שיבוא לך משום עסק המצוה, הוי מחשב אותו כנגד השכר הרב שיהיה לך ממנה, וההפך בעבירה. נמוק"י]

תבנה ותבנו' ג', אם אתה עושה בן לחשוב הפסד כנגד שכר [וכו']. רע"י [תבנה בעולם הזה, ותבונן לעולם הבא,

[אבל] עיר סיחון' ג', אם משים אדם עצמו כעיר זה, שמהלך אחר סיחה נאה שמתפתה צילרו וצדצרי (האפיקורסים) [המינים. רע"י ו'], ואינו מושל צילרו,

[לכאורה היה צריך לומר שמתפתה מיצרו במ"ם שהרי היצה"ר מפתה את האדם והאדם מתפתה. ולשון ביצרו שייך שפיר גבי שרדה את יצרו, ורש"י שם גרס שרדה ביצרו [סוטה יב.], וגבי שפיטפט ביצרו [סוטה מג.], וגבי המתגבר ביצרו סנהדרין קי"א, אבל כאן היה יותר נכון הלשון "מיצרו ומדבר", אבל ראה עירובין י"ט ע"א שכן הוא לשון הגמרא שכל המתפתה ביצרו, וכן מובא לשון זה ברש"י פסחים ג"ד ע"א. ועדיין צריך חיפוש],

מה כתיב אחריו,

פסוק כח ב"א'ש יצאה מ'ח'שבו' ג' וגו', תצא אש (ממחשבו) [מן המחשבים. רשב"ם] הדדיקים, ותאכל את שאינן מחשבים כדאמרין צפירקין לעיל (דף עה) [כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חצירו] חופמו של קטן, מחופתו של חצירו הגדול ממנו,

ו להבה מקרית סיחון, מקרית צדיקים, שנקראו שיחין אילנות, [וכן מצינו במדרגים "היש בה עין"] כדכתיב (תהלים צג) דדיק כחמר יפרח כלרו צלצטן ישנה, וכתיב והוא עומד צין ההדסים (זכריה א), ואמר ר' יוחנן (סנהדרין דף ג) אין הדסים אלא הדדיקים כדכתיב ויהי אומן את הדסה, וכתיב (שיר השירים ז ט) אמרתי אעלה כחמר [אח"כ צפנציו עין סניף וענף. מצודות] וגו' ואמור רבנן (סנהדרין דף ג) אני אמרתי אעלה כחמר [אלו ישראל. ב"ה שם בגמ'] ולא עלתה צידי אלא סנסן [ופרש"י שם ד"ה אני אמרתי שכל החמר שלי הוא. שיהיו צס הדדיקים הדסה ולא עלתה צידי וכו'], ומנו חנניה מישאל ועזריה,

[פי' עד כאן הביא הרשב"ם ג' פסוקים שצדיקים נמשלין לאילנות, ועכשו מביא ב' ראיות שאילן נקרא שיח] חמת אחד השיחים (צראשית כא) מתרגמין חמות חד מן אילנית, וכתיב נמי וכל שית השדה טרם (שם צראשית צ) ומתרגמין וכל אילני חקלא,

אכלה ער מו' אב [כמו אב השולט על הבן. רג], זה המהלך אחר יצרו כעיר שמהלך אחר מאומתו, בעיר זה שמהלך אחר סיחה נאה,

ואכלה נמי האש, גסי הרוח המצציהין דעמן כצמות ארנון הללו פ'עלי' במו' ת

אבני חן למסכת בבא בתרא

אַרְנָן, אלו גסי הרוח [כמו. ד"ס, רע"י] צעלי גסות,

דאמר מר, כל אדם שיש בו גסות הרוח [כל המגיס דעתו כו'. גירסת הרשב"ם] גופל בגיהנם,

צפ"ק דע"ז (דף יח: ע"ש) אמר ר"ל כל המתלוצץ נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לך שמו וגו' [עושה בעברת זדון, ואין עברה אלא גיהנום שנאמר יום עברה היום ההוא, אמר ר' אושעיא] וכל הממיהר נופל בגיהנם שנאמר זד יהיר לך שמו עושה צערות זדון, ואין עברה אלא גיהנם שנאמר יום עברה היום ההוא [כן לשון הגמרא שם, ולכן בר"ם לא גרס מאמר ר"ל ברשב"ם, שכאן אינו מדבר מליצנות אלא מגסות הרוח. והגירסא לפי הד"ס הוא כך דאמר מר. זד יהיר לך שמו וגו' כל הממיהר וכו' והשאלר נמחק].

[וראה במס' סוטה דף ה' שמדבר הרבה על כל שיש בו גסות הרוח],

פסוק ל' וַיִּירָם [ונשלך אותם ממקומם. רשב"ם עה"ת], אמר רשע [ולכן הוא מתנאה שאומר] אין רם [הגוף יו"ד של ונירם דורש כאילו כתיב "אין", פי' ח"ו בביכול שהוא רם על כל רמים אינו],

אֶבֶר חֲשֹׁבוֹ, אֶבֶר חֲשֹׁבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם כלומר [פי' בא קשה ליה מה הפירוש של "אבר" וכי להיכן נאבר? וע"ז מפרש דר"ל] לית דין ולית דיין [והפי' שאינו וכאילו אבר],

עַד־יָבֵן, אמר הקב"ה המתן עד שיבא דין,

וַיִּשְׁיִים [שי"ן דגושה, לשון שממה, כך יאמרו המושלים, וגשים אותם עד נפת השמימות עד נפת. רש"י עה"ת],

דף ע"ט ע"א

עַד־נֶפֶחַ [לפי פשוטו "נפח" הוא שם מקום. ראה אוגולוס] כלומר אש שמתפח מעצמו, כדכתיב תאכלהו אש לא נפח (איוב כ) עד שתבא אש, שאינה צריכה ניפוח,

אֲשֶׁר [יש נקודה על הרי"ש של "אשר", פי' שהוא נטולה ונשאר "אש" כי שרפה באש וניטל ראש שלה. ע"פ בעל הטורים] עַד־מִידְבָּא עַד שְׁתֵּדָאִיב נִשְׁמָתָן כמו ודאזון נפש (דברים כח) ולאדיב [את] נפשך (שמואל א ב לג) [וכן הוא לשון הפסוק, ואיש לא אכרית לך מעם מזבחי שבב"ז ישארו משרתי מזבח ויהיו שפלים ונבויים, לכלות את עיניך ולאדיב הוא הפוך, כמו ולדאיב, והוא מענין צער ותונה כמו ודאבון נפש את נפשך, וכל מרבית ביתך ימותו אנשים גדולים שהאבל רב והצער גדול. מלבי"ם],

ואמרי לה עד דעביד מאי דבעי קודשא צריך הוא מאי דבעי למיעבד לרשעים לעולם הבא דאילו צעולם הזה דרכם נלמה כדי לטרדם לעולם הבא עד דריש ליה עד דעבד ומידבא דריש ליה מאי דבעי וצלשון קצר,

אמר רב יהודה אמר רב כל הפורש מדברי תורה אש אוכלתו שנאמר יחזקאל טו ונתתי [את] פני בהם מהאש יצאו מן המורה פירשו דכתיב (ירמיהו כג) הלא כה דברי כאש וכתיב (דברים לג) מימינו אש דת לנו (ופסוק הוא צירמיהו), והאש תאכלם,

כי אתא רב דימי א"ר יונתן, כל הפורש עצמו מד"ת, גופל בגיהנם, שנאמר משלי כא טו אָדָם תוֹ אֶה מוֹדָרְךָ הַשֶּׁפֶל בְּקָהֶל רְפָאִים יָגוֹחַ,

ואין רפאים אלא גיהנם, שנאמר משלי ט יח אֶיִדְעַ [הנמשך אחר התענוגים אין גותן לב לדעת] פִּירְפָּאִים שָׁם [הם המתים שרפו ונחלשו ע"י המיתה, ר"ל הנמשך אחר התאוה הוא מעותר למות על ידה] בְּעַמְקֵי שְׂאוֹל קְרָאִיה [כפול] [כפל. רע"י] לשון הוא [בעומק הגיהנום ירדו הקרואים ממנה (מהתאוות) ובאים לה:]

[שנינו במשנתנו] מכר אשפה מכר זבלה וכו': תנן התם במס' מעילה פ"ג כל הראוי למזבח ולא לברק הבית כגון שור וכשז ועו ממזמים, דהמחפשים תמימים לצדק הבית עובר בעשה, וכן מורים ובני יונה סולת ולבונה ויין ושמן, כל הנך גופן ראוי למזבח ואינו [ואינן. ד"ס] ראוי [לראוין ?] לכבשן צננין,

לברק הבית ולא למזבח כגון זהב, וכסף, ואבנים, יקרות, וכיוצא בהן,

לא למזבח ולא לברק הבית כגון חלב, גבינה, מוריים [שומן של דגים. רש"י ע"ז ב"ט ע"ב], אשפה, עשבים, וכיוצא בהן, וכל הני (דקמני) [דקא חשיב. ד"ס] ראשון ראשון חשוב, דקדשי מוצת חשיבי מקדשי צדק הבית, וקדשי צדק הבית חשיבי מקדשי דמים, שאין ראוין גופן לא למזבח ולא לצדק הבית, אלא לימכר וליקח צדמיהן זרכי מוצת, או צדק הבית, הכל כמו שפירש בשעה שהקדש, הלכך לא זו אף זו קמני, דלא מיבעי' הנך קמאי דחמיירי, דמועלין צמה שצמחק, אלא אפילו הנך צמראי, מועלין נמי צמה שצמחק, מועלין בהן ובמה שבתוכן,

כיצד, הקדיש בור כשהקדיש לא הזכיר אלא את הצור מלאה מים ראויין לצדק הבית, לעשות טיט, ולא למזבח, דמים מכוסין פסולין לניסוך המים, וגם אין מדיחין צמר הקרצנות [ראה מצפה איתן], אלא מאמת המים שצעורה,

אשפות מלאות זבל [אינו ראוי] לא למזבח ולא לצדק הבית,

שובך מלא יונים ראוי למזבח ולא לצדק הבית, דלא חזו לשקטן צננין, והשובך עצמו לא הוקדש אלא לדמיו, דאם עוקרין אותו ממקומו ליטות צננין, זהו הפסד (גדול) [הקדש. ד"ס], שהשובך נמכר [בצמקומו. ד"ס] ציוקר, ועוד [ד. ד"ס] כל הני דקמני למזבח ולא לצדק הבית כו', [כולן. ד"ס] אמה שצמכוס קאי, וה"ק לא מיבעיא אי הוּו מה שצמכו קדשי מוצת דקדישי, אלא אי הוּו נמי

אבני חן למסכת בבא בתרא

קדשי דדק הציט [נמי] קדשי,

אלא האי דקאמר גראין לי דברי רבי יוסי בשדה ואילן דמשמע
אכל צבור ושובך אין גראין לי מכלל דפליג בבור ושובך בתמיה,

שדה מלאה עשבים עשבים לא חזו לא למזבח ולא לדדק הציט,

והא רבי יוסי שדה ואילן [וכ"ה בר"ה של הרשב"ם. ד"ם] קאמר
זהדיא, וצור ושובך מודי ליה, והכי הוה למימר [פ' אם בא לומר דבשדה ואילן
מעל ובבור ושובך לא מעל] הלכה כר' יוסי, או רואה אני דברי ר' יוסי, ומיהו
במאי דקאמר [נמי. ד"ם] גראין דברי ר' יהודה צבור ושובך איכא לאקשווי נמי,
דהא משמע מכלל דפליג עליה ר' יוסי צבור ושובך,

[פ' שהגמ' מקשה ממה דאמר גראין דברי ר' יוסי, אבל באמת היה יכול להקשות
ממה שאומר גראין דברי ר' יהודה],

[פ' דממה שאמר גראין דברי ר' יהודה בבור ושובך אינו מוכרח בהדיא שר' יוסי
הוא זה דפליג על ר' יהודה בזה, כמו בסיפא שאומר גראין דברי ר' יוסי בשדה
ואילן דמזה משמע בהדיא שר' יוסי פליג על ר' יהודה בבור ושובך],

[וכיון] [אלא כיון ?] דמסיפא פריך לה זהדיא טפי הך פירכא גופא, לא חייש
לפרוכי מרישא,

וכי תימא לדבריו דרבי יהודה קאמר, [פ' זה שאומר ר' יוסי רק
בשדה ואילן דמעל, לדידיה אפילו בבור ושובך מעל אלא הוא אומר בן לר'
יהודה אודי לי מיהת בשדה ואילן שהם גידולי הקדש],

והתניא, אמר רבי יוסי, אין אני רואה דבריו של ר' יהודה
בשדה ואילן, מפני שהן גידולי הקדש, בשדה ואילן הוא
דאינו רואה, הא בבור ושובך רואה?

הכי קאמר כלומר האי דברי ר' יוסי דקאמר רבי, לאו אנראין קאי, לומר
וגראין [לי ?] דברי ר' יוסי, אלא כן תפרש אותו, שדברי ר' יוסי בשדה ואילן, אכל
צבור ושובך מודי ליה,

ורבי לפרושי אתא דצבור ושובך לא פליגי, דלא תימא ר' יוסי צבור ושובך נמי פליג
וס"ל כר' אלעזר כר' שמעון [לקמן] [לקמיה ?] בשמעתין, דאמר מועלין במה
שצמחן היכא דהקדישן לצור ושובך ריקנין ואח"כ נתמלאו, ולדבריו דר' יהודה
קאמר, לדידי מועלין נמי צבור ושובך, דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, דקנה לו
רשות הקדש, אלא לדידך אודי לי מיהא בשדה ואילן דמועלין בגידולין הבאין לאחר
מיכן משום דיקניקי מהקדש וקא"ל ר' יהודה לא קמ"ל כר' דצבור ושובך מודי דלא
אליס רשות הקדש לקנות מן רשותו כיד הדיוט דאילו כהדיוט אתרצאי רשות מואס
המלא ממלא צדו (שמות כג) אכל לא צהקש גראין דברי רבי יהודה
לרבי יוסי בבור ושובך, שאף רבי יוסי לא נחלק עליו אלא
בשדה ואילן, אבל בבור ושובך מודי ליה,

@@@@@

ד"ה הכי קאמר כו'. כלומר האי דברי ר' יוסי דקאמר רבי פי'
דהא דקאמר תניא אמר רבי "גראין" מלת גראין קאי על מה שבמשך
דברי ר' יהודה בבור ושובך, אבל מה שבמשך אח"כ לומר דדברי ר'
יוסי בשדה ואילן לאו אנראין קאי לומר וגראין [לי ?] דברי ר' יוסי,

אילן נשוי מלא פירות [אינו ראוי] לא למזבח ולא לדדק הציט, ולענין לא חזו,
ולקרבן נמי לא חזו, כדכתיב כל שאור וכל דבש לא תקטירו [ויקרא ז], וצבורים
לכהן הן כתרומה,

[ולקרבן נמי לא חזו כדכתיב כל שאור וכל דבש לא תקטירו ויקרא ב' י"א ופרש"י
על התורה כל ממיקת פרי קרויה דבש. וצ"ע מנין לרש"י דבר זה? וראה במשנה
למלך על הרמב"ם הלכות איסורי המזבח פרק ה' הלכה א' שנתקשה בזה, ומביא
כל הענין, וצ"ח לגמ' שבעות י"ב סוף ע"א וזה הלשון שם, תניא נמי הכי מאי הן
מביאין מן המותרות של צבור שנתמחו משנה לשנה קיץ כבנות שוח [מין תאנים]
למזבח, [ומקשה] והכתיב כי כל שאור וכל דבש וגו' וכל מיני פירות האילן בכלל.
פרש"י. ע"ב. וראה רש"י סוכה ו' ע"א ד"ה דבש. כל מיני ממיקה קרוין דבש,
ותמרים מיני ממיקה הן. וכן בתוס' מעילה י"ב ע"ב תוס' ד"ה כל הראוי למזבח
וזה הלשון שם והפירות אין ראין למזבח, כדכתיב כל שאור וכל דבש לא תקטירו
ודבש היינו כל מיני ממיקה].

מועלין בהן אם נהנה מהן שוה פרוטה, כגון הנגיע חפציו צבור או הוריד שם
חצית של מים לקרר, וכן אם תלה חפציו צאילן, או נתן יונים בשוכן, והניח זבלו
במקום (אשפתו) [האשפה ?],

ובמה שבתוכן אם נהנה מגופו, שאכל מן הפירות ומן היונים ומן המים,
כדנפקא לן במסכת מעילה בפרק הנהנה מן ההקדש (דף יח ע"ש) דצמחבור
לקרקע יש מעילה אם נהנה, אע"פ שלא פגם, ובתלושין לא הו"ל מעילה עד שיפגם,

אבל הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים, אשפה ואחר כך
נתמלאה זבל, שובך ואח"כ נתמלא יונים, אילן ואחר כך
נשא פירות, שדה ואחר כך נתמלאה עשבים, מועלין בהן
ואין מועלין במה שבתוכן, דברי רבי יהודה דס"ל ר' יהודה אין
מעילה בגידולין, דמשום גרמא דקגרים ליה קרקע הקדש ליגדל, אין לנו לעשותו
הקדש, דמ"מ אין ממון דהקדש מעורב בהן,

רבי יוסי אומר, המקדיש את השדה ואת האילן, מועלין בהן
ובגידוליהם, מפני שהן גידולי הקדש,

תניא אמר רבי גראין דברי ר' יהודה במקדיש צור ושובך ריקנין ואח"כ
נתמלאו, דאין מועלין במה שצמחן בבור ושובך, ודברי ר' יוסי בשדה
ואילן,

האי מאי, בשלמא מאי דאמר רבי גראין לי דברי ר' יהודה בבור
ושובך, מכלל דפליג אשדה ואילן דמשמע אכל בשדה ואילן אין גראין
לי אלא דברי ר' יוסי, שפיר קאמר, דהא חזינן דפליג ר' יהודה אדר' יוסי בשדה
ואילן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ובמה שבתוכן כרבי יוסי דיימוקו עמו [פירושו עמו למת טעם לכל דבריו, שהיה מיישב את דבריו. רש"י גיטין ס"ז ע"א, גומריקון נ"ס (לשון דיבור. רש"ש) וכן, דבר ישר כקו המשקולת. רש"י עירובין נ"א ע"א],

ובבור ושובך בריקנין במאי פליגי, ובמלאין במאי פליגי?

בריקנין פליגי, בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן גבי האומר לאשה הרי את מקודשת לי (ע"מ) [למחר. כ"ה בקדושין] שאתגיייר (ע"מ) [למחר. כ"ה בקדושין] שאתגיייר (כו) [וכן ?] בהרבה מקומות,

[הוא גמ' בקדושין ס"ג ע"א וזה הלשון שם האומר לאשה הרי את מקודשת לי **לאחר** שאתגיייר **לאחר** שתגייירי וכו' אינה מקודשת ר"מ אומר מקודשת, ויש עוד בכתובות נ"ח ע"ב המקדיש מעשה ידי אשה וכו' ר"מ אומר הקדש (מפני שר"מ סבר אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם) וכן בערכין כ' ע"ב מוקי למתני' כר"מ וכן בהרבה מקומות בש"ס יש דר"מ סבר אדם מקנה/מקדיש דבר שלא בא לעולם, ולכן נראה לי לגרום ברש"ם "וכן" במקום כו' בהרבה מקומות].

דתנא קמא סבר לה כרבנן, דאמרי אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם [ראה מסורת הש"ס בשט], ור"א ברבי שמעון סבר כר"מ, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

אימור דשמעת ליה לרבי מאיר, כגון פירות דקל שהמוכר פירות דקל לחצירו אע"פ שעדיין לא בלו לעולם אינו יכול לחזור בו משיצאו לעולם דהא ודאי דעבידי דאתו דומיא דע"מ שאתגיייר דדעמיה לאיגורי וכי האי גוונא נמי מפרשין לע"מ שאשחחרר ע"מ ששחחררי (כו. ד"ס) שהצטיחו רבו לשחחררו [ורבה לשחחררה] ומיהו ר"מ לא איירי בפירות דקל אלא רב הונא דקאי כוותיה במסכת יבמות צ"י האשה רבה (דף גג), דלמר רב נחמן צ"י יצחק רב הונא כרב ורב כרבי ינאי ורבי ינאי כרבי חייא ורבי חייא כר"מ וכולהו סבירא להו אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, רב הונא מאי היא, דליתמר המוכר פירות דקל לחצירו אמר רב הונא עד שלא בלו לעולם יכול לחזור בו, משבאו לעולם אינו יכול לחזור בו דה"נ מי יימר דאתו אס לא יציא מיס ויפסון לתוך הצור, או יציא יוניס לשובר,

אמר רבא, משכחת לה, במים הבאין דרך חצרו לבור שהצור עשוי במקום מדרון, דממילא אתו לצור [וכגון ממים שיש לו תמיד במקום אחד, א"נ כי היה גשם. ד"ס], ויונים הבאין דרך שובכו לשובר הסמוך לזה, דודאי עבדי דאתו יונים הנולדים [אולי הפ' שהאמהות הם קבועים כבר בשובכן אבל הנולדים בשרוצים מקום לעצמן וימצאו מקום פנוי סמוך למקומם ודאי יפרחו ויקבעו במקומם שם] לשובר יקנן זה,

ודוקא שזכר, אצל שובר של אחריס יכולין הן לעכב שלא יצאו לכאן [ולא דמי לפירות דקל] בשם רבינו (זקני) [הזקן. ד"ס] מ"כ [נמנתו כבוד. דהיינו רש"י ז"ל],

[יונים הבאים דרך שובכו לשובר. תימה לרשב"א דאין יכול להקדישן הקדש גמור שימעלו בהן, והלא אינו זוכה בהן וביה גמורה דקי"ל בהנזקין (גיטין דף נט) דאין בהן גזל אלא מפני דרכי שלום? ואומר רבינו יצחק דבבב"ב ואפרוחים זוכין מן התורה. תוס'],

אלא כן מפרש אמתו, שדברי ר' יוסי הם צדקה ואילן, אצל צדור ושובך מודי ליה לר' יהודה.

שם. ולדבריו דר' יהודה קאמר והגם שקושית הגמ' הלא היתה שמא לדבריו דר' יהודה קאמר והגמ' סתם סברה זו מהבריייתא? יש לומר שבהבריייתא אומר ר' יוסי רק שבשדה ואילן שייך גידולי הקדש ולכן הוא חולק על ר' יהודה בשדה ואילן, וגם משמע מהבריייתא שר' יוסי מודה שאין לומר בבור ושובך שמועל משום גידולי הקדש, אבל עדיין יש לומר דיסבור ר' יוסי שמועלין מטעם אחר ד לדידי מועלין נמי צדור ושובך דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם פי' וכשהקדיש בבור והשובך היה דעתו גם על מה שיבא בתוכן לאחר זמן (דקנה לו רשות הקדש. ד"ס) אלא לדידך אודי לי מיהא צדקה ואילן דמועלין בגידולין הצאין לאחר מכן משום דקניקי מהקדש.

@@@

תנו רבנן, הקדישן ריקנין [לקמן] [לקמיה ?] מפרש אי צדור ושובך אי צדקה ואילן ואח"כ נתמלאו, מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן, רבי אלעזר ברבי שמעון אומר אף מועלין במה שבתוכן,

אמר רבה מחלוקת בשדה ואילן, דתנא קמא סבר לה כרבי יהודה, ורבי אלעזר ברבי שמעון סבר לה כר' יוסי, אבל בבור ושובך דברי הכל מועלין בהן, ואין מועלין במה שבתוכן כר' יהודה ור' יוסי דלא פליגי בהו נמי לעיל,

א"ל אב"י לרבה רבו הקשה, הלכך גרסי' לקמן, אלא אמר רבה כלומר חזר בו ופירש כן, ולא גרסי' אלא אי איתמר הכי איתמר ואלא הא דתניא הקדישן מלאין סיפא דהך ברייתא דהקדישן ריקנין היא כדקמי מועלין בהן ובמה שבתוכן, ורבי אלעזר ברבי שמעון מחליף מחליף שיעמו, דלעיל [ברך וזה] גבי הקדישן ריקנין [אמר ?] מועלין במה שבתוכן, והכא קאמר אין מועלין במה שבתוכן, ומשום דמילתא דתימה היא, דכ"ש הכא הוה ליה למימר מועלין במה שבתוכן, הלכך קמי מחליף,

דף ע"ט ע"ב

ואי בשדה ואילן פליגי, [צרישא ?] לעיל גבי הקדישן ריקנין, וה"ה צריפא אמאי מחליף כ"ש הכא דמועלין במה שבתוכן דליכא תרמי גידולי הקדש וגם הקדש הכל צידה [בספר אילת השחר כתב וז"ל דברי הרשב"ם שכתב דבהקדיש שדה ואילן מלאין יש בזה משום גידולי הקדש צ"ע, ובתוס' ד"ה ואי בשדה ואילן כתבו באמת רק טעם אחד דבמכר אילן מכר גם פירותיו. עכ"ל] דלא גרע ממכר, אלא אי צדור ושובך מוקמת לה איכא לפרושי טעם ממחלקתן במלאין וריקנין כדמפרש לקמן, אצל צדקה ואילן ליכא למיחזי טעמא אמאי מחליף?

אלא אמר רבה, מחלוקת דמלאין וריקנין בבור ושובך כדמפרש ואזיל, אבל בשדה ואילן צין מלאין צין ריקנין דברי הכל מועלין בהן

אבני חן למסכת בבא בתרא

ובמלאים במאי פליגי,

במה שבתוכן	תנא קמא	ר' אלעזר בר"ש
ריקנין	אין מועלין דאין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם	מועלין דאדם מקדיש דבר שלא בא לעולם, וכיון שאינם בעין אין לומר עין רעה
מלאים	מועלין, דבעין יפה מקדיש, או דם"ל כר' נתן דמכר בור מכר מימיו	אין מועלין דם"ל כאבוח דבעין רעה מקדיש, וס"ל כרבנן דמכר בור לא מכר מימיו

דף פ' ע"א

מתני': הלוקח פירות שובך מחבירו [ראה יד רמה דאליבא דרבנן דם"ל דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, צריך שיאמר קנה שובך זה לפירותיו],

כגון שאמר לו צניסן [כשמתחילין לילד ול"ל. ד"ס] [שבניסן] (בתחלת האביב) מתחלת מעגל השנה להיונים, וכן הוא בספרי הטבע [מכור לי פירות שנה זו, מה שילדו ככל חדש,

אכל האמהות לא קנה,

[בפירוש ה"יין] על משניות קורא להם "אבות" אבל באמת גם האב הזכר וגם האם הנקבה מגדלין הולדות. וכתוב בספרי הטבע, שהגם שהאם יושבת על הביצים רוב שעות היום גם האב יושב עליהם כשהאם יוצאת למצוא אוכל, וגם שניהם האב והאם מאכילים האפרוחים משך שבוע ימים לאחר לידתם כעין חלב שיוצא מפיהם].

ודרך היונים (לעשות) [להוליד. ררי"ף] **שני ולדות** [פי' להטיל שני ביצים] **ככל חדש זכר ונקבה, מן ממש אחר שאין יולדן** # [צריך בירור],

והנהו ולדות גם הם לסוף ז' חדשים עושים ולדות ככל חדש [ובנמוק"י כתב ב' או ג' חדשים] # [לכאורה יכולים להזדווג יחד אף שהם אח ואחות],

וכל שני ולדות קרוין צריכה [זכר ונקבה. ד"ס, פי' שעל הרוב כל פרידה היא זכר ונקבה],

[ראה סנהדרין י"א ע"א ת"ר אין מעברין את השנה, לא מפני הגדיים, ולא מפני הטלאים, ולא מפני הגוזלות שלא פירחו שצריכין לקיני ולדות שכל א"י, וכן זבין חזות, שכולן משהין קיניהן עד עלותן לרגל, אעפ"כ אין מעברין על כך שכולין להציא בני יונה שכשרים כשהם קטנים, אבל עושין אותה סעד לשנה, כיצד רבי ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מוהרעין אנחנו לבן דגוליא רכיבין וכו'],

מפריח בריכה ראשונה הלוקח [פי' שמשאירם להמוכר בהשובך ואינו

אמר רבא, כגון שהקדיש בור סתם, ור' אלעזר ברבי שמעון סבר לה כאבוח בשילהי המוכר את הצית דאמר המקדיש את השדה, לא הקדיש אלא חרוב המורכב בו ומפרשי בגמ' דסבירא בעין רעה מקדיש,

ד דנין דין גבוה מדין הדיוט, מה דין הדיוט מצי אמר בירא זביני לך מיא לא זביני לך, אף דין גבוה בירא אקדיש מיא לא אקדיש בו,

[לעיל ע"א ע"א דאמר ר' שמעון המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב בו ומפרשי בגמ' ע"ב ע"א דסבירא ליה מקדיש בעין רעה מקדיש, "דדנין דין גבוה מדין הדיוט" לא מצאתי לשון זה שם ואולי הכוונה על מה שאומר שם "כי היכי דמוכר בעין רעה מוכר מקדיש נמי בעין רעה מקדיש"].

והלכך כי היכי דהדיוט המוכר צור סתם, לא מכר את מימיו, כדמפ' בסמוך, ודלא כמתני' דאמר מכר צור מכר מימיו, אף דין גבוה בו,

ומיהו היכא דאין צו מים בשעת הקדש, קדשי המים הצאין לאחר מכלן, [פי' ולכן אמר על ר' אלעזר בר' שמעון לשון "מחליף" שהרי הוא סברה מוזרת שאם יש בה מים אין המים קדושים, ואם באים מים לאחר כן הם קדושים], דלדס מקנה דבר שלא בא לעולם, ודעתו היה להקדישן, **דכדבר שלא זכה בו עדיין, ליכא למימר עין רעה,**

אכל כשהצור מלא מים, והמים והצור שלו הן, והוא הקדיש הצור איכא למימר דהמים שיר לעצמו,

ורצנן דפליגי עליה סבירא להו, דבעין יפה מקדיש, אי נמי סבירא להו כרבי נתן דאמר מכר צור מכר מימיו, ולא גרע הקדש מהדיוט,

(ות"ק סבר אין דנין דין גבוה מדין הדיוט),

ורדין הדיוט לא, והתנן מכר בור, מכר מימיו?

אמר רבא מתני' [דמכר מימיו] **יחידאה היא** רבי נתן קאמר לה, אכל רצנן פליגי עליה,

מיהו הלכתא כמתני' [אף דיחידאה היא], כדאמר צימנות (דף נז) דסתם צמתני ומחלוקת צברייתא הלכה כסתם דמתני',

ואע"ג דקאמר יחידאה היא, לאו למימר דלא סבירא לן כוותיה, אלא לאשמועינן דרבי אלעזר צריכי שמעון סבירא ליה כרבנן, אכל כשאמורא אומר דבר מדעתו, לפסוק הלכתא היתר או איסור או דין, ומקשי ליה ממתני', ומשני יחידאה היא, לא סבירא לן כי היא משנה, דלאמורא סמכינן (וכמ"ד) [וכאילו אמר ?] האמורא לית הלכתא כמתני' דמי,

דתניא מכר בור לא מכר מימיו, ר' נתן אומר, מכר בור מכר מימיו:

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ועוד דין, המוכר] זיתים לקוץ ענפים, וחוזר וזומת, כדאמר' צבאשית רבא ויטע כרם לא היה לו לטעם לא ייחור אחד, ולא גרופית אחת, ומהיכן היה לו ? א"ר אבא בר כהנא הכנים עמו וזמורות לנטיעות [לברבים], וייחורים לתאנים, וגרופיות לימים, מניח שתי גרופיות [ב] ענפים ויחורו ויגרלו, וי"א שבניחן רק מהםמוכן לארץ. רמז יד. יבין:]

נב: והתניא הלוקח פירות שוכן מפריח בריכה ראשונה ושניה וקס"ד דשמי בריכות הללו מן האמהות, כגון בריכה ראשונה של ניסן, ובריכה שניה של אייר, והלכך קשיא למתניתין דלא משירא אלא בריכה ראשונה של אמהות לצדה, אצל כל מה שילדו האמהות עוד הכל מכור?

אמר רב כהנא, לא קשיא, הא לה היא שניה אבריכה ראשונה קאי, שיפריח גם בריכה ראשונה שתלד היא בריכה ראשונה לסוף ד' חדשים, כדי שיהיו צוות לבריכת אמן ראשונה, וכן משמע הא לה היא שניה לה לבריכה ראשונה, משירין אותה כדי שתקיים היא,

והא לאמה היא בריכה ראשונה דקמני במתני' וצבירייתא, לאמה קאמר, שמשירין לה לאם בריכה ראשונה ממנה, להיות לה לצוותא, וצאה הצבירייתא להשמיענו, דמהיא בריכה ראשונה של אס, משירין גם ממנה בריכה ראשונה, ומאי דלא פירש במתני' פירש צבירייתא,

והאי דקרי לפירות בריכה ראשונה שניה, משום דשניים הם, לאמהות של אמן, בני בנים שניים הם לזקנים,

וצין מתני' וצין צבירייתא צמורכ פירות שוכן סתם מיירי, והמשנה והצבירייתא צמכירה אחת מיירי, וצבוכך אחד כמו שפירשתי, אלא שהצבירייתא פירשה יותר מן המשנה, דמתני' לא איירי צבני בריכה ראשונה, אס יפריח גם מהם או לא, וכן נראה צבני, ועיקר,

יש לשנות הרבה דמוקי לה צבני שוכין או צבני מכירות, ואין צהן ממש, ושיטת השמועה אינה מתעצת צהן כלל,

ופריך גמרא **מאי שנא אמה** [לאמה מ"ט] די צביריכה ראשונה, דקמני מתני' מפריח בריכה ראשונה, ולא קמני צ' בריכות, פשיטא דמשום **דמיצטוורתא אברתא** כלומר אבריכה ראשונה דשצקין לה **ואזוגא** הוא הזכר בן זוגה דשבקינן לה, כן פ"ת,

ולא הוה צריך הגמ' להזכיר דבר זה, אלא משום דלא תקשי מה לנו לצוותא דצרתא, הלא יש לה בן זוג דמצטוורתא צהדיה, הלכך פירש לך דלכל היותר שני מיני צוות צבני מתני', בן זוגה וצניה,

אידי נמי בריכה ראשונה **תיצטוורתא אאמה ואזוגא** ואין זוגה דשבקינן לה שהרי יש לה שני מיני צוות, ולמה אנו מצריכין להניח לה בריכה ראשונה, כדי שלא תצרת היא, ומתוך כך תצרת גם האם, ומרוב השוכן?

ומשני **אמה אברתא** לצד **מיצטוורתא** שרממי האם על הצת **ברתא אאמה לא מיצטוורתא** אצל צרתא דהיינו בריכה ראשונה, לא מצטוורתא אאמה לצד ואין זוגה, אלא אס כן יש לה בנים, הלכך מניחין גם לבריכה ראשונה בנים, דהשתא איכא צבורות טובא אמה וכן זוגה

לוקחם לעצמו], בריכה ראשונה מניח לפירות עם האם, שאותן לא מכר, שכן דרך המוכרין פירות שוכן לעכב בריכה ראשונה להיות צוות לאמהות [וכן הוא בגמרא, פ' שאף שיש להם קן לעצמן והם מודווגין כבר מ"מ הם צוות להוריהם, ובמשמע שבזמן הגמרא היו הכל יודעים שכן הוא] , להתקיים השוכן, פן יצרתו האמהות והוא שוכן לא מכר, הלכך (מסתמא. ד"ס) גם בריכה ראשונה של שנה זו עיכב עם השוכן, דזו היא קיום השוכן,

? [הלשון מושמע שהיו לזוג זה ולדות מושגה שלפני זה, וצריך להבין למה נשארו לקנן כאן אם פרחו ולדותיהן של אשתקד, ואם כן נשארו למה צריך לולדות החדשים שישארו?]

וצגמ' מפרש, דגם פירות הראשונים דהיא בריכה [פ' הנכדים של האמהות] ראשונה שיר המוכר להיות צוות להך (עס. ד"ס) בריכה ראשונה, פן תצרת, דהא אאמה לא מצטוורתא [פ' אלא על ולדותיה], ומכיון שתצרת בריכה ראשונה תצרת גם האם וגמלא מפסיד שוכנו, כך דעמי לפרשה צגמ',

פירות כוורת [פ' שמכר בלשון זה כוורת לנחיליו שיוציא כל השנה. יבין] של שנה אחת, דצורים הנולדים מן הכוורת [זאת השנה. ררי"ק],

נוטל ג' נחילים ג' צבורות הנולדות ראשונה [פ' שבתחלת הקיץ יוצאים מהכוורת חבורה אחת של דבורים, ואחר ט"י ימים יוצאים עוד חבורה, ואחר ט"י ימים יוצאים עוד חבורה], צג' זמנים [שכל אחד מהזמנים הוא] מט' [של ט'] ימים או י" ימים, זה אחר זה,

שכן דרך הכוורת תתחלת ימות הקיץ יוצא מן הכוורת נחיל של דצורים ילדות [פ' צעירות] שילדו האמהות ויושצין על ענף האילן, ומציא כוורת חדש ומכניסן לחוכו, וכן לסוף ט' או י' ימים יוצא נחיל של דצורים אחר, ומציא כוורת אחרת ריקנית ומכניסן לחוכו, וכן השלישי וקורין לו טירייל [בלע"ז],

יש שעושין עד ז' וח' פעמים צמלכות יון, וצמלכות זו [לבאורה הכוונה על צרפת שהרי Rameurt שבצרפת היה מקום מגורו של הר"ת ואחיו הרשב"ם נכדי רש"י] רוצן עושין ג' פעמים, והשלישי גרוע מכולן דאחרון אחרון גרוע, הלכך די צג' נחילין ראשונים שהן משוכין,

[פ' די לו להקונה אם לוקח ג' נחילים, שהדבורים שיוציאים לאחר זה הם גרועים ומסתמא לא היה כוונתו עליהם. כ"ה לפי פירוש הרשב"ם אבל ראה נמק"י שפירש סידורם באופן אחר],

ומסרם כלומר מכאן ואילך יגרס להם המוכר שיסתרכו מאליהן, ולא יעשו עוד פירות, כדי שיהיו טרודין ועסוקין לעשות דבש, וכל זמן שעושין דבש אין עושין ולדות, והדבש של מוכר הוא, שכן דרך הכוורת לאחר שיצאו כל הנחילין עושה דבש, ויש שהורגין אותן [הדבורים] ולוקחין הדבש, ויש שמריקין אותן לכוורת ריקנית. ומסרם צגמרא מפרש,

[ועוד דין, המוכר] **חלות דבש** הכוורת לאחר שעשתה פירות, ויצאו הנחילין, לוקחין את הדבש והוא עשוי חלות חלות, ויש צו י' חלות או עשרים, זה צד זה משעוה ודבש מעורב יחד, והמוכר חלות כוורתו, ולא מכר את הכוורת, רוצה הוא להכניסה צימות הגשמים להנטיעה לשנה הבאה, לעשות פירות, והלכך **מניח ב' חלות** מסתמא שיר צ' חלות, להסתפרס צהן הדצורים צימות הגשמים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

(ויקרא יא), אבל האי דבש בכורמו, אין לו תורת אוכל כלל אפילו לקבל טומאה,

אמר אביי, לא צריכא אלא לאותן שתי חלות שנימין לימות הגשמים לפרנקת הדבורים, ומפורש במוספתא שהן חלות חיצונות, צפירוש ר"ם,

רבא אמר, רבי אליעזר היא משום דקמס דבש לא משמע ליה שתי חלות, אלא כל דבש של כוורת, הלכך ניחא ליה לרבא טפי לאוקומה כיחידאה,

וצריכה ראשונה וצריכה של צריכה ראשונה בת הצת דמיון דאיכא ג' תצורות אפי' בני צריכה ראשונה לא ערקוי דמנטוויי אלמס, ואס אלמס ואין להניח להם צנים לאצטוויי בהדיהו דהשתא האס מנטווא אלצרתא צריכה ראשונה וצריכה ראשונה מנטווא נמי אלצרתא צריכה שניה לאס שהיא ראשונה לה והיא מנטווא אלמס ואס אלמס דהו להו תצורות טווא, כן נראית צעיט שיעט שמועה זו, ויש לשונות רבות וא"א ליישגן:

[שנינו במשנתנו] פירות כוורת נוטל ג' נחילין ומסרם: במה מסרם? לשון סירוס וצרות, משמע פשוטה של משנה? אמר רב יהודה אמר שמואל, בחרדל להאלין חרדל כדמפרש לקמיה [ראה סוגיא דחרדל לעיל יח.],

אמרי במערבא משמיה דר' יוסי בר חנינא, לא חרדל מסרם גרמא בעלמא קגריס להו כדמפרש, אלא מתוך שפיהן חר מר חוזרות ואוכלות את דובשגן וממון צניעותן נטילות מפריה וצניה וחוזרות ועושות דבש,

ורבינו חננאל פירש, אוכלות דבש צננצי חלות, וחוזרות ומגדלות צננצים, ואיכא למימר דלשנה הצאה יולדו אותן הדבורים, ויהיו של מוכר,

[ו]ר' יוחנן אמר, נוטל שלשה נחילין בסירוס [פי' נוטל רק ג' נחילים הבל ביחד, ונוטלן בסירוגין] לאו אסירוס של זכרות מיירי כלל, אלא האי סירוס לשון דילוג הוא, כמו קראה [קרא המגילה] סירוסין צמסכת מגילה ירושלמית, וה"ק מתני' נוטל ג' נחילין ע"י דילוג ראשון שלישי וחמישי, והמוכר יכול השאר, שהיה לשניה מן הטובים ומן הכמושין שכן דרך סמס מוכרי כוורת,

במתניתא תנא, נוטל ג' נחילין בזה אחר זה, מכאן ואילך נוטל אחת ומניח אחת [פי' נוטל ג' נחילים הראשונים בלי הפסק, ואח"כ נוטל בסירוגין כל מה שיוצא עוד],

והכי הלכתא דצרייתא עיקר, וגם לשון המשנה דקמני ומסרם כן משמע, שתחלה נוטל ג' נחילין רצופין, ואחר כך מסרם זה נוטל אחד [הלוקט] נוטל אחד, ומניח אחד לצורך המוכר:

[שנינו במשנתנו] חלות דבש מניח שתי חלות וכו': אמר רב כהנא, דבש אפי' בכוורת אינו יוצא מידי מאכל לעולם ואע"פ שיש עת שהדבורים אוכלין דובשגן, אפילו הכי אינו יוצא מידי מאכל, עד שיקצוה צפירוש למאכל דבורים,

א"ר, דוקא בכוורתו הו' אוכל, אבל אם זו מכוורתו הו' משקה מסתמא, אלא אם כן חישב עליו לאכילה, כדמניא בהדיא בראש צרייתא דמסכת טהרות,

אלמא קסבר לא בעי מחשבה,

מיתבי, דבש בכוורת אינו לא אוכל לטמא כצנייה ולא משקה לטמא כצניעית, ומיהו לעצמו [מדבר לטמא אחרים, אבל שהאוכל עצמו יטמא] מקבל אוכל טומאה בכל שהוא, כדמפרש צמורת כהנים מכל האוכל אשר יאכל

טבע היונים על פי ספרי הטבע הנקרא בלשונם : Ornithology

כתב אריסטו שהיונים pigeons מטילין שני ביצים שעל פי רוב הם זכר ונקבה, והביצה של הזכר מטלת ביום אחד, וביום שאחר זה מטלת ביצת הנקבה.

היונים מטילין ביצים כל השנה חוץ מחודש לפני ולאחרי ה winter solstice היינו חיום הקצר ביותר של השנה. אריסטו

תחלת זמן הטלת ביצים בכל שנה הוא בתחלת האביב.

באקלים החמים יכולה היונה להטיל ביצים כל השנה חוץ מהפסק קצר.

האפרוחים מתחילים לחוווג בגיל ששה חדשים, ולפעמים בגיל שלשה חדשים. אריסטו. אבל הרשב"ם כתב שני חדשים, ובנמק"י כתב ב' או ג' חדשים.

? לאחר הזדווגות העופות מטלת הנקבה ביצה בפחות מעשרה ימים. ובמקום אחר ראיתי ארבעה עשר יום.

מעת שהנקבה מטלת הביצה עד שיוצא האפרוח הוא משך זמן מ"ב עד י"ח ימים.

בערך חודש ימים לאחר לידתם האפרוחים מתחילים לפרוח לעצמם. אבל עשרה ימים הראשונים שפורחים הם עדיין חוזרים לקן הוריהם.

אורך ימים חיי היונה הוא לערך ארבעים שנה, והם מזוודנים כל ימי חייהם.

דף פ' ע"ב

דתנן כוורת דבורים כבר פירשתי צפ' המוכר את הצית ר"א אומר הרי היא כקרקע והלכך אפי' אם חישב עליה, לא הו' מאכל לקבל טומאה כדנפקא לן מיערת הדבש, וכותבין עליה פרוזבול, ואינה מקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת חייב חטאת, וחכ"א אין כותבין עליה פרוזבול, ואינה כקרקע, ומקבלת טומאה במקומה, והרודה ממנה בשבת פטור,

א"ר אליעזר [בן פדת האמורא], מאי טעמא דרבי אליעזר, דכתיב

אבני חן למסכת בבא בתרא

הלוקח אילן מחבירו לקוץ, מגביה מן הקרקע טפח דהדר וזמח ואע"ג דלא הניח שום גרופית וקוצץ,

בתולת השקמה שלא נקצצה מעולם ג' טפחים,

סדן השקמה שכבר נקצץ פעם אחרת וגדל ב' טפחים,

בקנים ובגפנים, מן הפקק ולמעלה,

בדקלים ובארזים, חופר ומשרש, לפי שאין גזען מחליף אס יניח ממנו חוץ לקרקע, הואיל ונקצץ בראשו,

[ומקשה] ובתולת השקמה ג' טפחים בעינן בתמיה והלא די בפחות, ורמיניה אין קוצצין בתולת השקמה בשביעית, מפני שהיא עבודה שגדל יותר, וכמיז וכרמך לא חזמוך (ויקרא כה), ר' יהודה אומר כדרכו אסור כדמפרש לקמיה אלא מגביה מן הקרקע עד י' טפחים ולת"ק איכא למימר דלית ליה האי שיעורא, אלא שיעור אחרתא כגון מג' ולמעלה אסור וקוצץ [ד. בזה"מ] ממלמעלה מעשרה, היק הוא לאילן ומכחשו, או גו' [חורף ומישר raze] מעם הארץ,

מעם הארץ הוא דקשי, הא איך טפח או ב' טפחים מעלי לה מעליא ליה, ואמאי קמי לעיל ג' טפחים במשהו סגיא?

אמר אביי, ג' טפחים מעלי לה, מעם הארץ ודאי קשי לה,

מכאן ואילך מן הקרקע עד ג', ומג' עד י' לא מקשי קשי לה כל כך ולא ערליי מעלי לה אלא מספקא לן משום דזימנין קשי וזימנין מעלי,

[ולבן] גבי שביעית שאסור לזמור אילן כדי שיצריא עבדינן מידי דודאי קשי לה דפשיטא לן ביה דלא יצית זימור זה, משום דספק אסור דאורייתא לחומרא, אבל גבי מקח וממכר דעת המוכר לשייר לעצמו, כדי מחיית האילן ודאי עבדינן מידי דודאי מעלי לה,

[וחזור לפרש דברי הברייתא לעיל] בדקלים ובארזים חופר ומשרש, לפי שאין גזען מחליף, וארו אין גזעו מחליף,

והא דריש ר' חייא בר לולייני, מאי דכתיב תהלים צב צדיק כתמר יפרח כארו בלבנון ישגה, אם נאמר תמר שעושה פירות ואין גזעו מחליף למה נאמר ארו שגזעו מחליף ואין עושה פירות, קשו קראי אהדדי, אם מדמהו לארו ותמר מכל וכל, ואם נאמר ארו למה נאמר תמר,

אילו נאמר ארו ולא נאמר תמר, הייתי אומר מה ארו אין עושה פירות, אף צדיק אין עושה פירות שאוכל דקומיו בעוה"ז ואין לו בעוה"ב, אי"נ שאין מאכילין אותו פרי מעלליו, לכך נאמר תמר כדכתיב נמי

שמואל א יד ויטבול אותה ביערת הדבש, וכי מה ענין יער אצל דבש, אלא לומר לך מה יער התולש ממנו בשבת חייב חטאת, אף דבש הרודה ממנו בשבת חייב חטאת,

מיתבי, דבש הזב מכוורתו, אינו לא אוכל, ולא משקה כלומר לא מקבל טומאה, בשלמא לאביי דמוקי דבש כוורת בשמי חלות, ה"נ בשמי חלות, הלכך ניהא ולא תקשי לרב כהנא, דכיון דאיתקנו לדבורים אע"ג דזב בעי מחשבה, אלא לרבא דלא בעי לאוקומי בשמי חלות קשיא לרב כהנא דאפי' אי מוקי לה כר"א, כיון דזב לא חשיב כקרקע?

גירסת הרשב"ם:

ולא גרסינן בשלמא לאביי אע"ג דזב מוקצה הוא ופירוש משוש היה בספרים שטעו לומר דלענין שבת מיירי ולא מילתא היא דלא שייך למימר האי ליטנא דאין לא אוכל ולא משקה אלא לענין טומאה אבל לענין אסור מוקצה דשבת ה"ל למימר דבש שזב מכוורת אסור אלא לענין הלכות טומאה מיתניא כדמניא נמי כי האי גוונא בתוספתא בתחלת מס' טהרות (פ"ב) דבש שזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין חשב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין,

אמר רב זבד, כגון שזב ע"ג כלי מאוס והלכך כיון דבתוך הכוורת לא היו חשיב אוכל כר"א, והשתא כשיצא הרי זב ע"ג כלי מאוס, הלכך לריך מחשבה, אבל אליבא דרבנן דחשיבי ליה אוכל בתוך הכוורת, לא מיבעיל שם אוכל מיניה משום כלי מאוס, עד שיפסק (מלאכות) [מאכלת ?] הכלב, כדאמרין בשחיטת חולין (דף עא), כן נראה בעיני,

רב אחא בר יעקב אומר, כגון שזב על גבי קשקשין קיסמין דקין שאין ראוי לאספו, אבל גבי כלי מאוס, חשיב אוכל,

מיתבי, דבש בכוורתו אינו לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין, למשקין מטמא טומאת משקין,

בשלמא לאביי ניהא דמוקי לה בשמי חלות ולא תקשי לרב כהנא אלא לרבא קשיא לרב כהנא, דבעל כרחך לאו ר"א היא, דמחשבה לא מהניא ליה לשווייה כחוש, כי היכי דלא מהני לפירות מחוברים לקרקע לקבולי טומאה במחשבה?

אמר לך רבא, תריין הכי, חישב עליו לאכילה, אינו מטמא טומאת אוכלין, למשקין, אינו מטמא טומאת משקין,

תניא כוותיה דרב כהנא, דבש בכוורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה:

[שנינו במשנתנו] זיתים לקוץ מניח שתי גרופיות: תנו רבנן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כסיתא Coral אילן שגדל ציס, ויקר הרבה וקורין קורייל [וראה בר"ה כג. אך תולשים האילנות מוקרקעות הים ע"י שממלאים ספינה חול, וקושרין הקורייל להספינה ואח"כ מוציאים את החול, וזה עבודה רבה וכבדה מאד],

איכא דאמרי ערונים, ערמונים, אלמוגים,

ערונים ערי Laurel אילן שגדלין צו צייש וקורין לדייר,ר,

ערמונים דולבי [תוס'] קייסטנייר ובלשון אונגרי"ש בשם הרומה להבלע"ז gesztenye (עץ הערמון) Chestnut Tree,

אלמוגים כסיתא:

[המאמר "אין שמחה בהתרת הספיקות" אומרים העולם בשם הרמב"ם, וכן יש בבני יששכר חרש סיון מאמר ה' אות י"ג וז"ל ואמר הרמב"ם מי שלא טעם טעם התרת הספיקות (בתורה) לא טעם שמחה מימיו, וכעני"ז במאמר בסלו טבת מאמר ג י"ט, וכן הביאו עוד פעם בדרך פקודין מצוה כא בתחלת הענין, וכן הביאו הפמ"ג באשל אברהם או"ח סימן תרע הלכות חנוכה בתחלת הסימן],

מתני': הקונה שני אילנות סתמא בתוך שדה חבירו, הרי זה לא קנה קרקע (סבייו) [סבינס. ד"ס] כלל, ואפי' מקום האילן, והרי הוא כמי שקנה לפירומי, שכשיצטע יעקרו וילך,

רבי מאיר אומר, קנה קרקע דחשני להו שדה האילן,

הגדילו הרמיזו הענפים הרבה, **לא יִשְׁפָּה** לא יקטן אותן בעל הקרקע, אע"פ שהכל רע לזית השלחין, דכיון דאין לו קרקע לזעל האילנות, (ש. ד"ס) הרי שעצד לו שדה לזרז האילנות כל זרז, שעל מנת כן לקחן,

והעולה מן הגזע בגמרא מפרש **שלו** של בעל האילן דמגוף אילנות קאמי,

ומן השרשים [ענפים שעולין מן השרשין] **של בעל הקרקע** דכיון דמתחת לקרקע יואל, מקרקעו גדל, **ואם מתו יצאו אין לו קרקע** ליעט אילן אחר במקומן,

[אבל אם] **קנה שלשה** [אילנות], **קנה קרקע** דחשיצי שדה האילן וצגמ' מפרש כמה יש לו קרקע והיאך נטועים דמנטרפי,

הגדילו מוז לקרקע שלהן, **יִשְׁפָּה** המוכר, דכיון דאין נטועין בשל מוכר כי אם בקרקע של לקח, והמוכר לא שעצד לו קרקע שלו, אינו מניחן ליכנס בשלו מאחר שמויקין לו,

והעולה מן הגזע ומן השרשין שלו, ואם מתו יש לו קרקע:

קרא אחרינא, אמרו נדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיהו ג), **לכך נאמר תמר,**

ואם נאמר תמר ולא נאמר ארו, הייתי אומר מה תמר אין גזעו מחליף אם נקץ אף צדיק אין גזעו מחליף אם מת שלא יולד בן כמותו, א"כ אם יפול לא יקום, **לכך נאמר ארו** דכתיב כי שצט יפול נדיק וקם (משלי כד),

אלא הב"ע [דגועו מחליף], **בשאר מיני ארזים, כדרכה בר רב הונא,**

[ראה ר"ה כג.] **דאמר רבה בר רב הונא, אמרי כי רב, י' מיני ארזים הן, שנאמר ישעיה מא יט אֶתְּנָן בְּמִדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וְהָרֵם וְעֵץ שָׁמֶן אֲשֵׁים בְּעֶרְבָה בְּרו' ש' תְּדַהֵר וְתֵאשׁוּר יִתְּדוּ וְגו'**

ארו, ארזא קילא צלע"ז Cedar, [העץ יוסף מביא מכאן ראיה שאף שארו הוא שם כללי להרבה מיני ארזים. יש מין מיוחד שקורין לה ארו],

שיטה, תורניתא Pine Tree פי"ן, כל שמות הללו הם היו צקאים בהם,

הרם, אסא Myrtle Tree,

עץ שמן, אפרסמא Balsam Tree שף שממנו עושין הזפת כן נראה בעיני,

ברוש, ברתי ציי"ש Box-Wood Tree,

תדרה, שאנא Fir Tree [והוא מומין אילני שאינם מתייבשים לעולם, # ואולי נקרא תדרה מפני תדרה, אבל ברשעסמטור פ"ה Teak] איכא דאמר שף, וא"כ אפרסמא הוא, שממנו יואל שמן אפרסמון,

ותאשור, שורבינא לא אימפרש,

ומקשינן הני ז' הוי?

כי אתא רב דימי אמר, הוסיפו עליהן חכמים על אותן שצאמו פסוק אלונים אלמונים אלמונים,

אלונים, בוטני (עץ הבוקיצה) צלע"ז Elm tree, צוטמי דמתרגמא תחת האלה צוטמא (צראשית לה),

אלמונים, בלוטי Oak tree קיישנ"א שטעון גלונז,

אלמוגים,

דף פ"א ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

גמ': תנן התם במסכת בכורים [פ"א מ"ו], הקונה שני אילנות בתוך של חברו, מביא ואינו קורא לפי שלא קנה קרקע, ולא קרינא זיה פרי האדמה אשר נתתה לי (דברים כו), ולקמיה פריך א"כ למה מציא, ר"מ אומר מביא וקורא ור"מ לטעמיה דס"ל קנה קרקע, אבל צאלין אחד מודה [שאינו קורא],

א"ל ר"ש בן אליקים, לר' אלעזר [בן פדת האמורא], [סתם ר' אלעזר במשנה ובברייתא הוא ר' אלעזר בן שמוע שהוא תנא, וסתם ר' אלעזר בגמ' הוא ר' אלעזר בן פדת הוא אמורא],

דף פ"א ע"ב

מאי טעמא דר"מ באילן אחד כיון דלית קורא, משום דכתיב אשר מציא מארץ, למה מציא, הא מהצאה נמי ממעט ליה קרא, ומ"ט דרבנן בשני אילנות,

אמר לו דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש כדי לביישני,

[מטבסיס התלמידים כשהם בעלי מוסר, שבדבר שהם יודעים בו שכבר טרחו בו הראשונים ולא מצאו בה טעם, לא ירו שואלין אותו לרב במקום שהרבים מצויים שם, שהרי הרב קרוב שלא יהא חרב יודע מה שלא ידעו הראשונים ונמצא מתבייש, וכן כל כיוצא בזה. מאיר],

אמר רבה, מאי קושיא, דלמא ר"מ באילן אחד ספוקי מספקא ליה, ורבנן בשני אילנות ספוקי מספקא להו אי קנה קרקע מן הדין או לא, והאי דאמרי לא קנה קרקע היינו משום דיד המוכר על העלויה, דמספקא לא מפקין מיניה,

ומי מספקא ליה, והא קתני לפי שלא קנה קרקע, דברי ר"מ?

אימא "שמא" לא קנה קרקע,

וליהוש דלמא לאו ביכורים נינהו דשמא לא קנה קרקע וקא מועיל חולין לעזרה [תוס']. ודרישין [ו. ררי"ף] צסיפרי, כי ירחק ממך המקום וצמת (דברים יב), צריחוק מקום אתה וצמת, ואי אתה וצמת צקירוז מקום חולין שלך, והוא הדין לכל הצאת חולין בעזרה שאסור [תמוה דמגלן ללמוד הבאה משחיטה? רוד"ש, וראה במאירי שכתב ונראין הדברים שכל שהוא כעין הקרבה כגן זה שיש בה הגשה אצל המזבח, ותנופה בכבורים, או תנופה כחזה ושוק, או הקרבה למזבח כמנחה שמקריבין את קמצה, ישגן בדין זה],

אי נמי מדרבנן [בן דברי הרמב"ם. רוד"ש], [קשה דא"כ מאי פריך בגמ', והא ספיקא דרבנן לקולא. אהל משה. רוד"ש], דלמא איכא דמזי ליה דטהג צהן מנהג חולין כדין, וסבור קדשים הן, והאיל ואיימינהו בעזרה [הביאם כמנהג הבאת ביכורים], ואמי ללולזי נקדשים [אחרים]?

דמקדיש להו על המגזי אי הוו ביכורים שפיר, ואי לאו ליקדשו לקנות צהן קרבן [האם משמע דדוקא בהקדישו לצורך קרבן לא הוי חולין בעזרה? רוד"ש],

והא בעי מיכלינהו לכהן, ושמא קדושת דמיס יש צהן, ונהנה מן ההקדש ומעל? ומשני דפריק להו אחר שהניחם לפני המזבח, והניף [לאחר שמוציאן מן העזרה לחוץ],

אמר רב יהודה אמר שמואל, מחייב היה ר"מ להציא בכורים [ולקרות] אף בלוקח פירות שצאלין מן השוק ואותה שצרכה תחלה, קושר צה גמי לידע שמצרכת היא [פי' שקונה פירות מן השוק בעוד שהפירות על האילן],

והאי דקתני הקונה שני "אילנות" משום דצבן נקט לה, דלילו רצי מאיר אפי' צאלין אחד שאין לו קרקע, מציא וקורא,

ממאי, מדרקתני משנה יתירא [תוס'] הן דבכורים [תימא הא דרך התלמוד למכתב כל חדא בדוכתיה, אע"ג דחד מחבריה גמר. וצ"ע. גמ"א], מכדי תנא ליה [במשנתנו דר"מ סבר] דיש לו קרקע, [וא"כ] פשיטא דמביא וקורא, אלא ש"מ מחייב היה ר"מ, אף בלוקח פירות מן השוק והכי קאמר אפי' אם כדכריס קן הוא, דשני אילנות אין להן קרקע, אפי' הכי מציא וקורא, דלא חיישינן לקרקע גבי מקרא בכורים,

והא כתיב דברים כו אשר תביא מארצך [וקשיא על ר"י אמר שמואל דמחייב היה ר"מ אף בלוקח פירות מן השוק]? ההוא למעוטי חוצה לארץ [ואם הביא אינם בתורת ביכורים כלל. מאיר],

והא כתיב שמות כג אדמתך ראשית בכורי אדמתך מציא?

למעוטי אדמת עכו"ם שאם יש לו לעכו"ם קרקע צארץ ישראל, ולקח ממנו פירות, אין מציא מהן בכורים, ונראה צעני דהכי גרסינן, והכתיב אדמתך אדמתך שני פעמים, כתיב ראשית בכורי אדמתך כספר ואלה שמות, צולא המשפטים, [ועוד פעם בחומש שמות] וכי משא ? וקמשי חד למעוטי אדמת עכו"ם, וחד למעוטי אדמת גר, שהרי הגר עצמו מן המציאין ולא קורין הוא, כדתנן במסכת בכורים (פ"א מ"ד) שאין יכול לומר אשר נשבע לאבותינו לתת לנו, ואמא האי קרא למעוטי דהקונה מפירות קרקע שלו לא מציא ולא קורא,

והכתיב אשר נתתה לי [ואך מביא פירות מן השוק]? דיהבת לי וזוי [שהקב"ה נתן לו מעות, ליקח פירות אלו], וזבני בהו [ושפיר יכול לומר אשר נתת לי],

מתיב רבה, הקונה אילן אחד בתוך של חברו, מביא ואינו קורא, לפי שלא קנה קרקע, דברי ר"מ, תיובתא [דבר יהודה אמר שמואל] וכל הך קראי דלעיל מדרשי כספרי, ובמסכת בכורים צפרק קמא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אבל מנחות האמורות באותה מנחה, כגון תוספת בקרבן, צליה במנחה, יש שמעבדין אם גילה הכתוב לשנות עליו ולעבד [ואע"ג דכתיב בלולה כמה פעמים? כיון דלא כתיב ובלולה בל' צווי אינו מעבד. חו"ט יומא לט: רוד"ש], ויש שאין מעבדין, וגבי בכורים נמי, דחזו לקרייה בעינין, ואע"ג דליכא מציאי בכורים שמידיין ולא קורין במסכת בכורים (פ"א מ"ד), ה"מ כגון גר, דמעיקרא כי מייתי ע"מ שלא לקרות מייתי להו, וכגון מהחג ועד חנוכה דמציא ואינו קורא, דנפקא לן מקראי כסיפרי, אבל הנך בכורים דמייתי להו מספיקא, שמה טעונין קרייה מן המורה, דשמה קנה קרקע, והלכך חזו לקרייה בעינין?

דעביד להו כר' יוסי בר חנינא, דאמר בצרן ושגרין ביד שליח או וכות שליח בדרך שהשליח עצמו צרן ומת צחי הדרך, ומינה שליח אחר תחמיו עד לירושלים, או שהציאזהו הבעלים עצמן משם ואילן, מביא ואינו קורא אין הבעלים קורין כדמפרש טעמא,

מאי טעמא, דכתיב דברים בו ולקחת והבאת דכתיב ולקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא, והאי ולקחת קרא ימירא הוא, דמצי למיכתב והבאת מאילן, ודרשינן ביה מי שלוקח דהיינו צוהר, הוא מביא, דבעינן הצריה והבאה כולה עד לירושלים בחדש אחד, הלכך היכא דצרכין איהו, והשליח הציא, לא הויא לקיחה והבאה בחדש, אלא בשנים, וכן היכא דמיט דצרכין לא הויא לקיחה וגמר הבאה בחדש, אבל היכא דצרכין שליח והציאן לירושלים, אז קורין הבעלים, דשלוש של אדם כמותו, ויכול לקרות הנה הבאתי וגו', ומיחו שליח עצמו לא צר קרייה הוא, דמתן במס' בכורים שאין יכול לומר אשר נתת לי ה', וה"נ צרכין ושלמן ע"י שליח דפטור להו מקרייה, והא ליכא למיפיק דמהבאה נמי יפטר, שהרי בקרקע קדשו דמתן במס' בכורים,

דף פ"ב ע"א

עד שתהא לקיחה והבאה כאחד והא ליכא,

א"ל רב אחא בריה דרב אויא לרב אשי, מכריז פסוקי ניהו ליקרי ואמאי עביד להו כד' יוסי כמו שמיציא מספק כן יהא קורא מספק כחדם שקורא בתורה? א"ל משום דמחזי כשיקרא שהרי בשביל הבאת ביכורים קא קרי, ושמה לאו בקרקע שלו גדלו, וקא משקר, וכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני (תהלים קא), אבל כשקורא בתורה לא מיחזי כשיקרא,

רב משרשיא בריה דרב חיאי אמר, דלמא אתי לאפקועיניהו מתרומה ומעשר מאן דחזי דקרי עלייהו כביכורים ודאס, כשהיו לו ביכורים כאלו, לא פריש מהן תרומה, דקסבר ביכורים ודאין הן, אי נמי האי גבירא גופיה, הלכך עבד צהו היכרא שלא לקרות:

[שנינו במשנתנו] הגדילו לא ישפה כו': היכי דמי מן חגוע, והיכי דמי מן השרשיין? א"ר יוחנן כל שרואה פני חמה היינו כל האילן

ודלמא לאו בכורים ניהו, וקא מפקע להו מתרומה ומעשר וממלא אוכל טבלים, אבל בכורים הרי הן מתרומה, דכתיב (דברים יב) תרומת ידך אלו הבכורים, וכל שדה יכול לעשות בכורים, דמתן במסכת בכורים (פ"ב מ"ד)? ומשני דמפריש להו,

בשלמא תרומה גדולה, יהיב לה לכהן, מעשר שני נמי יהיב ליה לכהן אם שנה ראשונה או שניה של שמיטה הוא, דיהיב ליה לכהן [ראה בהגהות הב"ח שמקשה דר"מ סבר לה דמעשר שני ממון גבוה הוא וכו' וצ"ל דג"כ פודה המעשר שני ואח"כ נותנו לכהן מספק שמא הוא בכורים. עיי"ש], דאיהו לא מצי אכיל ליה, דלמא בכורים ניהו, מעשר עני נמי אם שנת שלש יהא יהיב ליה לכהן עני, אלא מעשר ראשון דלוי הוא, למאן יהיב ליה ואין לנו לעשות תקנה לגזול את הלוי?

דיהיב ליה מעשר ראשון לכהן ולא ללוי, כדמפרש כחצות פרק האשה שנחלמה, ומקוץ לה לכתר דקנסניהו עורא, ומשמע ליה לר' אלעזר בן עזריה, [ד?] לוי דקרא אף כהנים במשמע [פ'] ולכן יכול לקנסו ליתנו לכהנים, שהרי הם נכללים במשמעות הפסוק], דנעשרים וארבעה מקומות נקראו כהנים לוי [ב"ה יבמות פו: חולין כד: בכורות ד, תמיד כו:], כר"א בן עזריה,

דתניא [יבמות פו: כתובות כו: חולין קלא:], תרומה גדולה לכהן, מעשר ראשון ללוי, דברי רבי עקיבא, רבי אלעזר בן עזריה אומר מעשר ראשון (אף) לכהן,

[ומקשה על מה שאמר מביא ואינו קורא] ודלמא בכורים ניהו ובעו קרייה והיאך יאכל מהם בלא קרייה? קרייה לא מעכבת כדאמרינן בפ' תרואה דמסכת מכות,

ולא, והאמר ר' זירא כל הראוי לבילה, אין בילה מעכבת בו, ושאינו ראוי לבילה בילה מעכבת בו במנחות [קג:]: פרק המנחות חנן, מתנגד אדם מנחה של ששים עשרון, ומביא בכלי אחד, ואם אמר הרי עלי ששים ואחד, מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחד, ומפרשין טעמא בגמ' משום דששים נכללין ביחד יפה בלוג שמן, אבל ששים ואחד אי אפשר להכליל, ופריקין, וכי לא כלל נמי מאי הוי, והמתן אם לא כלל כשר,

[וראה שם במנחות קג: ששיעור ששים למדין מהמנחות ביום הראשון של חג שחל להיות בשבת, שמביא ששים ואחד, ודיו ליחיד שיפחות מן הציבור אחד, ומקשה הלא אין היחיד רומה לציבור וכו', כל מדרת חכמים כן הוא וכו']:

ומשני א"ר זירא, כל הראוי לצילה כגון ששים עשרון, אם לא כלל כשר [שבין שיעור חכמים ששיעור בלילה הוא ששים], אבל ששים ואחד שאין ראוי לצילה, צילה מעכבת בו, כלומר מה שאי אפשר להכליל מעכבת בו, דכיון דכתיב ויזק עליה שמן, וזוה לצול דכתיב צלולה, ש"מ שזוה הקצ"ה להציא מנחה שיכול לקיים בהן מנחת צלילה,

[מכאן ועד סוף הדיבור צריך עוד ביאור ?]

וכשהוא מביא ששים ואחד, מנחה כזו לא צוה להציא, והרי הוא כמביא מנחה מן הקטניות דאיהו כלום, שכל דבר שזוה הקצ"ה להציא, יש עיכוב בעיקר הבאתו, להציא באותו ענין שזוה הכתוב, ולא בענין אחר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

חוץ מן הקרקע זהו מן הגזע, ושאינו רואה פני חמה היינו ממחמת לקרקע, זהו מן השרשין,

וּלְיָחוּשׁ דְּלִמָּא מִסְקָא אֲרַעָא שִׁירְטוֹ [alluvium, sediment deposited by flowing water] כיון דלמרת מן הגזע היינו כל שרואה פני החמה, ואפילו סמוך לקרקע הרי הוא של צעל האילן, וא"כ היכי תקון רבנן מילתא דאמינה מוכר ליד פסידא [קשה דלמא לאו תקנת חכמים הוא אלא מועיקר הדין. רוד"ש], והא זמנין שיש לו אילן אחד [צ"ל שתי אילנות, וראה רש"ש] בחור שדה של חצירו, ואמור רבנן דהיוצא מן הגזע [הרי הוא] שלו, ומסקא ארעא שירטון, ותגביה הקרקע עד שימסכה אילן היוצא מן הגזע [יחבסיה] מקלמו בקרקע,

וא"ל תלתא זבינת לי, ואית לי ארעא ויראו [פי' שיראו] כשלשה אילנות, וכגון שהיה רוחצ צין הגזע לאילן כשיעור המפורש לפנינו, ויטעון לוקם שיש לו קרקע ויפסיד המוכר, דהוי כשלשה אילנות וקנה קרקע, והוה להו לרבנן למימר היוצא מן הגזע יחמוך צעל האילן, פן יפסיד המוכר? [קשה והא בלאו הכי צריך המוכר למחות בלוקח כל ג' שנים. רוד"ש]

אלא אמר רב נחמן, יקוץ ממנימין דקמי היוצא מן הגזע שלו לא שנימנו כן ויגדל, אלא הרי הוא של על מנת לקטוף ולשרוף, וכן אמר רבי יוחנן יקוץ,

אמר רב נחמן, נקיטינן מרבוטיו דקל אין לו גזע לקמיה מפרש, היוצא מן הגזע [אינו] לבעל הדקל, דמיון דלמפרש ולשרש קאי, כשיצא האילן, דהא לא קנה קרקע,

סבר רב זביד למימר, אין לו גזע לבעל דקל, דכיון דלמחפר ולשרש קאי, אסוחי מסח דעתיה צעל הדקל מן העמיד לנאח מן הגזע, דסבור הוא שמא יצא הדקל מהרה ולא יוצא גזע,

דלא דמי לשאר אילנות שאם יצא בראשן קוצנן למטה ותחורין וגדילין, שהרי גזען מחליף, דמניח לעיל (דף פ:), אבל דקל מאחר שייצא אין לו תקנה, דמניח לעיל בדקלים ובאחרים חופר ומשרש, הלכך מייאש מן היוצא מן הגזע, ולא נמכוין לקנותו,

מתקיף לה רב פפא, והא קונה שני אילנות דממניי ככל אילנות מיירי, ואפילו בדקלים, ואע"ג דלמחפר ולמשרש קיימו כשימושו דהא אין לו קרקע, וקתני אפי' הכי קמי ממניי דיש לו גזע?

אלא אמר רב פפא לא תימלי טעמא דאסוח דעתא [באילנות שריגים] בחופר ומשרש אין לו גזע לבעל דקל דקאמרת, ולא מטעמין [אלא] לפי שאין מוציא גזע [אלא לפי שאין דרך] דקל להוציא מן הגזע כלום, אלא מלמעלה בראשו גדילים כל ענפיו, והלכך עולין לו בחבל, דלמחרן דהמוכר את הבית (לעיל דף סט:), ומשום הכי הסיח דעתו, ואפי' אי מיקרי [אם במקרה שלא בדרכה איתרבי] ויוצא מן הגזע, הרי הוא של צעל הקרקע,

וממניי [לכן] אמור שהיוצא מן הגזע הוא לבעל האילן, דמייירי [באילנות הרגילין להוציא גזע מיירי, ולא בדקל, הואיל ולא שכיח להוציא גזע, דכל מילתא דלא מסיק

לוקם אדעתיה, לא קמי,

ולרב זביד דסבירא ליה דמוציא [דקל] גזע # [מחלוקת על מציאות!] קשיא מתניתין [כמו שהקשה רב פפא לעיל, דבממניי אף בדקלים שעומדים למחפר ולמשרש קתני שיש להם גזע] דככל אילנות המוציאין גזע מיירי?

דזבין לחמש שנין שאף אם ימות יטע אחר במקומו, והלכך כיון דמשעבדא ליה ארעא לזמן קצוב, לא מסח דעתיה מן הגזע, אבל היכא דזבין סתמא, שאפילו אם ימות לסוף יום או יומים לעקור ולשרש קאי, התם ודאי מסח דעתיה:

[שנינו במשנתנו] קנה שלשה קנה קרקע: וכמה [פי' מדיקאמר קנה "קרקע" ולא אמר קנה הקרקע, או השרה, משמע דלא קנה אלא קרקע הצריך לו. נמי? א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, הרי זה קנה תחתיהן תחת עיקר האילנות והנופות, וביניהן קרקע מגולה שצין נופות אילן זה לנופות אילן זה וחוצה להן צביע האילנות, מקום שכלן נופותיהן ולחור,

דף פ"ב ע"ב

כמלוא אורה המלקט וסלו וסל צידו ללקט פירות הנופות והצומח, כמו [לְקַיֵּשׁ פְּרֻטָּה גְּדֻלָּה וְאֶרֶץ] [ענין לקיטה] פְּרֻטָּה גְּדֻלָּה וְאֶרֶץ [הם מלקטים פירות השרה, ע"י שנפרצו גדריה] (מהלל פ' יג) [צאטי לגבי פחמתי קלה] ארימי [ענין לקיטה] מו' י' [מלשון מור וקציעה] (שיר השירים ה' א), ולקמן מפרש כמה יהא ציניהן ויטטרפו,

[במלוא אורה וסלו] אמונה להן קאי, אורה שייך למימר בתאנים, וצוצר צענצים, וקוצר בתצואה, וגודר בתמרים, ומוסק צימים, ומלקט בשאר אילנות,

מתקיף לה ר' אלעזר לר' יוחנן, דיהיב ליה דרך חוזה להן כמלוא אורה וסלו, כדי להלך סביבות האילנות ללקט פירותיו, השתא דרך אין לו ליכנס דרך שדה של צעל שדה, לילך לאילנותיו, אלא יפרח באויר, או יקח לו דרך מצעל הקרקע כרצון דהמוכר את הבית (לעיל דף סד), דלמרי גבי מוכר דור ודות צעין רעה מוכר, וצריך ליקח לו דרך לצורו ולדמותו, והוא הדין הכא גבי שלשה אילנות דדמי לצור ודות, משום דארעא אחרימי היא, שאין האילנות נטועין בקרקע של צעל השדה, שהרי יש להן קרקע, וחשיבי שדה האילן צפני עצמו, דומיא דצור ודות שהוא קרקע צפני עצמו, ולא אישתעבד שדהו לאילנותיו של לוקם, דנימא גס לכל צרכיהן אישתעבד, אפי' לתת לו דרך דלקמן, גבי שני אילנות,

אורה וסלו שאין צריך לו כל כך כמו דרך יש לו בתמיה, הרי אפשר לעלות באילן וללקוט, אי נמי מתמחיו ילקט?

[ומתיר] דרך אין לו דארעא אחריתי היא, אורה וסלו יש לו,

א"ר זירא, מדבררי רבינו [שהיה מרא דארעא דישיראל. גדה ב: ר' אלעזר

אבני חן למסכת בבא בתרא

כשיצטרך [לעבור ?] על זרעיו של זה [ויכנס. ד"ס], הכא גבי אורה וסלו אם בעל השדה זורען אית ליה פסידא לבעל האילן, אבל הכא אית ליה פסידא ללוקח דא"ל קמיטנפי פירי כשיפלו על הזרעים,

הא לא דמיא הא דאורה וסלו לא דמיא, אלא לסיפא דההיא דקמני נתנו לו ד"ד דרך מן האד מדעת שניהן כו', וזה וזה אינן רשאים לזורעה האיל ונתנו שניהן ונאמרו להן דרך זה על ידי ד"ד, ואע"ג דהפסד מועט הוא שהזרעים יעבדו הליכתן קצת, וכל שכן גבי אורה וסלו דהוי כמדעת שניהן, דמסתמא הקונה אילנות יש לו שיעור אורה וסלו, והוי פסידא טובא טיטוף פירות,

תניא כוותיה דאביי, הרי זה קנה תחתיהן, וביניהן, וחוצה להן, כמלוא אורה וסלו, וזה וזה אינן רשאים לזורעה,

וכמה יהא ביניהן [בין חג' אילנות או יותר, שקונה בשבילם גם הקרקע] דנימא קנה כל מה שביניהן, דאי קרובין יותר מדאי הרי הן כיער העומד לימלש, ולא חשיבי, ואם רחוקים נמי יותר מדאי, לא מטטרפי?

רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל, מארבע אמות לכל הפחות צין כל אילן לאילן, מן השלשה, שמהא ראויה הממרישה לחרוש צינתיים, לצד עוצי האילנות כדמוכח לקמיה ועד שמונה ולא עד בכלל,

רבא אמר רב נחמן אמר שמואל, משמונה ועד שש עשרה ולא ט"ז בכלל,

א"ל אביי לרב יוסף, לא תפלוג עליה דרב נחמן, דתנן מתניתין כוותיה "ואתם חליט ושכחת",

דתנן [בבבליים פ"ד מ"ט], הנוטע את כרמו, שש עשרה אמה על [הלשון "על" אין פירושה ריבוע של ט"ז אורך על ט"ז רוחב, אלא פירושה שיש ט"ז אמות בין כל שורה] שש עשרה אמה שאם כל הכרם נטוע שורות שורות זו בצד זו, רחוקות זו מזו ט"ז אמה שלימות, לא מיטטרפי למיהוי כרם, דשורה צפ"ע אינה כרם, אלא"כ יש שמים כנגד שמים ואחת יוצאה זנב, דתנן במס' כלאים,

מותר להביא זרע לשם צין שורה לשורה, דלא הוה כרם, אבל צפחות מט"ז הוי כרם, ואסור להביא זרע לשם, ומיהו אף האידנא קיימא לן כרבי יאשיה ככלאיים, עד שזרע מטע ושעורה וחרצן במפולת יד, בשחיטת חולין (דף קלו),

[ובמשך המשינה] אמר רבי יהודה סיעתא לת"ק מעשה בצלמון שם מקום [אבל יש גם בתהלים סח טו בפרש שדי מלכים ביה תשלג בצלמון], ושם פירושו מלשון צלמות והיינו חושך] באחד שנטע את כרמו שש עשרה על שש עשרה אמה,

והיה הופך שער [פ' הרא"ש ז"ל שיער כמו [שופטים ג כו וְאֶהָדָר נִמְלֵט עַד

שפירש טעמו משום דארעא אחרימי היא גלמוד, שלשה הוא דאין לו דרך, הא שנים יש לו דרך, דהא אין לו קרקע, דא"ל לוקח בארעא דידך קיימי ושיעבדת לי קרקע שלך לזורך אילנות, כאדם שמשאיל מקום לחצירו צביתו להניח חפציו כן גם זה משאיל לו,

א"ל רב נחמן בר יצחק, לרבא לימא ר' אלעזר לית ליה דשמואל רביה, דאמר שמואל צהמוכר את הבית הלכה כר' עקיבא, דאמר מוכר בעין יפה מוכר,

א"ל לעולם כרבי עקיבא סבירא ליה, ומיהו ממני' דפריש עלה רבי יוחנן כמלוא אורה וסלו לא מותקמא מתני' כר' עקיבא [אלא] רבנן היא, והלכך קפריך ליה,

ממאי מודקתני הגדילו ישפה, ואי ס"ד רבי עקיבא היא אמאי ישפה, האמר מוכר בעין יפה מוכר,

א"ל, אימור דא"ר עקיבא גבי בור ודות, דלא מכחשי ארעא לא הצור ולא הדך, שאנו נוטעין לו, הלכך צעין יפה ויהיז ליה דרך, גבי אילן מי שמעת ליה [מי אמר] צממיה, מי אית ליה עין יפה גבי אילן כל כך, לשעבד לו קרקע שלו לכל מה שיגדלו נופותיו ויאבד קרקע שלו, שהכל רע לבית השלחן, וגם לא יוכל לחרוש צבקר, בשביל גובה המרדע, דנהי נמי דאית ליה עין יפה גבי אילן, צמכר אילנות ושייר קרקע לפניו, שיש לו קרקע לרבי עקיבא, על מנת ליטע תחתיהן כדאמרן בחזקת הבתים (לעיל דף לו), מיהו היזק גדול כל כך כגון שמאבד לגמרי קרקע שלו, לית ליה עין יפה,

מי לא מודי ר' עקיבא צדק סתמא דתנן בלא יחפור באילן הנוטח לתוך שדה חבירו, שקוצץ מלא מרדע מעל גבי מחרישה כו', והא נמי להא דמי, שהרי האילנות הללו אינן נטועין צקרקעו של מוכר, דהא יש להן קרקע צפני עמק, ואיסתלק ליה מניה לגמרי, ולעולם הא סיפא מתוקמא כר"ע, ומיהו שיעורא דאורה וסלו אית ליה לר"ע, דלר"ע דרך יש לו דומיא דבור ודות, דלא דמי להיזק גדול של אילן הנוטה, ולעולם לית ליה דשמואל רביה, ומיהו רישא דדאי דקמני גבי שני אילנות, אם ממו אין לו קרקע, לא מתוקמא כרבי עקיבא, דאמרן בחזקת הבתים מכר אילנות ושייר קרקע לפניו, פלוגמא דר' עקיבא ורבנן כו',

תניא כוותיה דר' חייא בר אבא, הרי זה קנה תחתיהן וביניהן, וחוצה להן, כמלוא אורה וסלו,

א"ל אביי לרב יוסף, אותן אורה וסלו מי זורען, א"ל תניתיה צפרק המוכר פירות, לקמן מי שיש לו גינה לפניו מגינתו של חצירו כו', ו החיצון זורע את הדרך הכא נמי בעל השדה זורע את הדרך כלומר אורה וסלו,

א"ל מי דמי, התם לית ליה פסידא ללוקח לבעל הגינה הפנימית, [שדירוס] [דהיינו הלווקח, שיכול לדרסו. ד"ס] יפה [פ' יוהר שלא יקלקל הגביעות]

אבני חן למסכת בבא בתרא

להתיר לו התירו. תוס'.

וקמפרש גמרא בשלמא לרב יוסף דאמר מד' ועד ח' אליבא דר"ש וסבירא ליה כר"ש שמעינן ליה מפוזרין, ושמעינן ליה רצופין שמעינן דאורי ר"ש, מתרוייהו שיעורי כרז יוסף,

מפוזרין ח' אמות דהיינו לכל (היותם). מהרש"א, פ' או הוא נקרא מפוזר ואינו מצטרפין] הא דאמרן, רצופין רצופין ד' אמות לכל (הפחות) [מהרש"א פ' שער ארבע אמות אינו כרם שהאילנות רצופין יותר מדאי], דתנן כרם הנמוע על פחות מוד"א, אינו כרם אלא יער ומומר ככלאס דברי ר"ש, וחכ"א כרם, ורואין את האמצעיים כאילו אינן דכל העומד ליעקר כעקור דמי, ומומר הוא גבי כלאס,

אלא לרב נחמן, אליבא דרבנן דסבירא ליה ט"ז כרבנן, בשלמא מפוזרין שמעינן ליה ממעשה דלמנון [שט"ז אמה אין מה שבינתיים נחשב לברם, אלא], רצופין מי שמעינן ליה [פ' באיזה שיעור אמרין שהאילנות הם רצופין יותר מדאי ואין דינה כברם]?

ומשני סברא הוא דח' הו רצופין, מדר"ש הו שיעורא דרנפוס פלגא, לרבנן נמי פלגא דמפוזרין לרבנן נמי, פלגא דט"ז הו רצופין,

אמר רבא, הלכתא מארבע אמות כעובדא דרעומא ועד שש עשרה כעובדא דלמנון, וכולה כרבנן קפסיק, דסבירא [ליה] במאי דפליגי פליגי, ובמאי דלא פליגי לא פליגי, פליגי [רבנן] בח' אמות מפוזרין דר"ש, ואמרי ט"ז, אבל דרצופין ד' אמות מודו ליה, ולא נאמר מדלר' שמעון פלגא, לרבנן נמי פלגא,

תניא כוותיה דרבא,

ביאורי הרשב"ם:

נראה צעיר דהוא הדין ל"מקדיש אילנות", דאיכא נמי האי שיעורא, וכן ברייתא דקמי גבי הקדש ממטע עשרה לבית סאה, בשילחי המוכר את הבית (לעיל דף עב), פליגא אהך ברייתא, דלא שגא מוכר ממקדיש, וראיה לדברי מתוספתא דבבא בתרא (פ"ד) דקמי בתרוייהו ממטע י' לבית סאה,

כמה יהו מקורבין ארבע אמות, וכמה יהו מרוחקין, שש עשרה [שש עשרה אמות] כלומר עד ט"ז אמות ולא ט"ז ככלל, הרי זה קנה קרקע ואת האילנות קטנים שביניהן, לפיכך יבש האילן או נקצץ, יש לו קרקע ליטע אחר במקומו,

פחות מכאן או יתר על כאן, או שלקחן בזה אחר זה, הרי זה לא קנה לא את הקרקע, ולא את האילנות שביניהן, לפיכך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע,

התמקמהם והוא עבר את הפסילים] ויפלט השעירה דאחור, והוא יער שאילנותיו דקים ודבוקים זל"ז, ואדם נחבה בהן, מלאכת שלמה פאה ב' ג' עיי"ש עוד] היינו הענפים הנטוים שתי שורות הפך לצד אחד כגון שאורך שמי השורות מן המזרח למערב, וסדורות זו כנגד זו מנפון לדרום, והפך ומורה של שורה דרומית לצד צפון, ושל צפונית לצד דרום, נמצא אור שצין שמי שורות הללו מלא, ושחורה להן ריקן וכן כל הכנס,

וזורע [פ' מין בלאים] את הניר המרישה ריקנית, דהו ט"ז ריקנות, אבל אם לא היה מהפך, נמצא שכל שורה מופסין ומורמיה מאור הט"ז, ואסור להציל זרע לשם,

לשנה אחרת היה הופך את השער, למקום הזורע שזרע בו אשחקד, וזרע את הבור שהיה צור אשחקד ממרישה וזריעה [שהפך עליה את השער], ושינה בכל שנה ושנה את מקום הזרע, כדי להשביח את גידולה של התבואה, שקרקע הנורעת לסירוגין הריחה משובחת. מבוארות בלאים], ובא מעשה לפני חכמים [אי מהני הפיכת השער], והתירוהו משום דהיפך, אבל אם לא היפך דצניז ליה אור ט"ז אמות, אסור, דהו כרם כדכר נחמן [הרי שער ט"ז אמה נחשב כאחד]?

א"ל [רב יוסף לאביי] אנא לא ידענא כלומר לא סבירא לי כי הדיא משנה, אלא עובדא הורה כו' וכר' שמעון סבירא ליה כדלקמן,

דף פ"ג ע"א

בדורא דרעומא צעיר של רועים, שמכר אחד לחצירו שלשה אילנות, ולא היה ח' אמות צינין ואתו לקמיה דרב יהודה, וא"ל ואמר ליה רב יהודה למוכר זיל הב ליה לוקם הקרקע ואע"ג דאין צינין אלא כמלא בקר וכליו, ולא הוה ידענא כמלא בקר וכליו כמה,

כיון דשמעת' להא דתנן כלומר כיון דשמעת' לצרייתא, הנשנית על הא דתנן בלא יחפור לא יטע אדם אילן בקצה שדהו סמוך לשדה חבירו, אא"כ הרחיק ממנה ד' אמות, ותני עלה ד' אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם כדי שלא תלך ממרישמו, לחרוש אילן זה דרך שדה חצירו, אמינא ש"מ כמלא בקר וכליו ד' אמות,

וכבר יוסף מי לא תנן [בלאים פ"ד מ"ט] בתמיה, ואמאי אמר ליה אביי לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנן כו' ר"מ ור"ש אומרים, הנוטע את כרמו שמונה אמות על שמונה [פ' שהרחיק שמונה אמות בין שורה לשורה], מותר להביא זרע לשם וסיפא דהך דרבי יהודה היא?

אפי' הכי מעשה דלמנון [עדיף] [רב. ד"ם] רב, והלכך אמר ליה אביי לא תפלוג עליה דרב נחמן, דמעשה השנוי במשנה מסייעה, והדיא משנה עיקר טפי, מהך דר"ש, דסמכין אעובדא,

[וא"ת ממעשה אין להוכיח כלום דשמו ביותר מוח' נמי היו מתירים ומעשה שהיה כך היה? וי"ל דסברא הוא דעל פי חכמים עשה, וכל מה שהיו יכולין

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף פ"ג ע"ב

בעי רב אשי אס תימני לומר, דהנך אין מפסיקין, משום דליכא שום הפסק בינמיס, אבל בור מהו שתפסיק אס יש צור של מים מכוסים בין ג' אילנות מהו שתפסיק, ואמ"ל דאינו מפסיק דהא לא מיתחוו המים מזרחי, אבל אבות המים מהו שתפסיק, ואמ"ל דלא מפסיק, רשות הרבים כגון מד' אמות עד ט"ז ולא ט"ז בכלל מהו שתפסיק, ריכבא דדיקלי הרכבת דקלים הרבה ביחד דמי להפסקה טפי מכולהו מהו, ¹² תיקו,

בעא מיניה הלל מרבי, עלה ארו ביניהן לאחר מכירה מהו מי הוי הפסקה ולא יקנה קרקע, הכי ס"ד השתא,

ומתמה עלה ברשותא דיריה לוקח נפק קאי, דכיון דמעיקרא לא היה שום הפסק קנה קרקע, וכיון דקנה קרקע הארו שלו הוא דצוקקע שלו גדל,

אלא "היה" ארו ביניהן בשעת מכירה מהו? אמר ליה קנה וקנה וגם הארו קני לו, דמתניא לעיל ואת האילנות שביניהן:

ביצד הן עומדים היאך הן נטועין הני ג' אילנות שיש בהן מארבע ועד ט"ז היאך סדר נטיעתן דקני קרקע, רב אמר כשורה מה * * * והוי ד' אמות או עד י"ז בין כל אחד לחצירו, ושמואל אמר כחצובא קנקן שיש לו שלש רגלים [tripod], אחד כנגד אור השמים מה * ,

מ"ד כשורה [אם המוכר נותן לו קרקע כשהאילנות עומדות בשורה ישרה], כ"ש כחצובא דאין הקרקע ראוי לחרישה ולא שירה לעצמו,

ומ"ד כחצובא, אבל כשורה לא, מ"ט משום דמיזדרע בינתייהו,

מתקיף לה רב המנונא, ולמ"ד כחצובא מ"ט [יש לו קרקע], דלא מיזדרע בינתייהו,

אלא מעתה זבין ליה תלת היגי רומייתא סגאס או אטדים [בין קוצים] גדולים כחצובא [נטועין בסדר חצובה דהיינו כסג"ל], ולי נראה אפילו כשורה גמי לא מיזדרע בינמיס, שדאגיס ללכת בסמוך להם מפני שנועלים [קוצים אלו] צנף כקון ומכאיב דלא מיזדרע בינתייהו, הכי גמי דיש לו קרקע?

א"ל, הנך היגי רומייתא לא חשיבי, הנך [אילנות רגילין] חשיבי, ואנן תרמי בעינן, חשיבות דאילנות, והוא דלא מיזדרע:

מתני': המוכר ראש בהמה גסה, לא מכר את הרגלים ונתוספתא (פ"ד) תני ד"א במקום שלא נהגו אבל במקום שנהגו הכל כמנהג

בעי רבי ירמיה, כשהוא מורד ד' אמות צינתיים, כדי שיהו שמים כנגד שמים ואחת יוצאה וזכ ממקום קצר מגובה גזע האילן הוא מורד ט"ז אמות והד' אמות, או ממקום רחב סמוך לקרקע הוא עב הוא מורד, ואית דפתרי, מקום קצר כל הגזע עד הענפים, מקום רחב מקום הענפים הענפים שמחציתן אילן ואילן ולא נהירא,

א"ל רב גביהה מבי כתיל לרב אשי, תא שמע דמן הצינוני הוא מורד, דתנן הרכובה שבגפן גפן צחור [ש?] מרכיבין בגפן זקן אינו מורד אלא מעיקר השני פקק השני, דמתניא צקנים וצנפנים מן הפקק ולמעלה, אבל לא מן העיקר הראשון שרחב יותר, ולא מן השלישי שקצר הרבה, אלא מן הצינוני, והוא הדין לאילנות,

בעי רבי ירמיה, מכר לו שלשה בדי אילן אחד מכר לו, שיש לו שלש צדים, מרוחקין זה מזה ד' אמות, והעלה הקרקע שירטון, ונראין בשעת מכירה כשלשה אילנות מהו, מי אזלינן בחר גוף האילן, דמיניה קא רבו, ואין לו קרקע, או דלמא כיון דנשרשו כל אחד בקרקע קנה קרקע, ואע"ג דמיחצרי ממחת לקרקע,

ואית דמוקמי לה בג' אילנות ומכר לו צד בכל אחד, ולא נהירא דכיון דשיר לעצמו רוב כל צדי אילן ואילן, שיר גם הקרקע לעצמו,

אמר ליה רב גביהה מבי כתיל לרב אשי, ת"ש דתנן [בלאים פ"א מ"ב] המברך כופף אמצעית הגפן בקרקע, ומכסהו בקרקע צלמנעיתו [למשל שגובה הגפן הוא שתי אמות, וכופף אותה באופן שהנקודה שהוא אמה אחת הוא מכוסה בקרקע, ונמצא שממעל לארץ יש ענף אחד שעומד ישר של אמה, והצד השני הוא כפוף ומוחברת לקרקע], וכשנשרש צלמנעיתו מוחכין עיקר הראשון, ונעשו שתי גפנים, [ועשה כן ל] ג' גפנים כשהוצרכו בקרקע נעשו ו', והיו כרס, דככל ו' איכא שמים כנגד שמים ואחת יוצאה וזכ, והלכך נקט ג' דאינו יכול למצוא ה' גפנים בפחות מג' דשתי גפנים מוצרכות לא הוו אלא ד', ועקריהן נראין כלומר שהשרשו # [פ'] שהשקע אמצעית הגפן בקרקע, אבל עיקרו נראית, וכשישריש אמצעיתו ויחתוך את עיקרו, יגדל מפני שהשריש על צדה השנייה, אבל לשון הרשב"ם כמו שהיא לא הבנתו,

ר"א ברבי צדוק אומר, אם יש ביניהן מד' אמות ועד שמונה כרבי מאיר ור"ש לעיל מצטרפין ואע"ג דכל שתי גפנים ינקי משורש אחד, ואם לאו אין מצטרפין והוא הדין לשלש צדי אילן, דקנה קרקע,

בעי רב פפא, מכר לו שנים [שני אילנות] בתוך שדהו, ואחד על המצר מי היא הפלגה ולא מנערף, דלא דמי לשדה האילן, ולא קנה קרקע, או דלמא קנה מהו, [ואמ"ל דקנה] שנים בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו מאי כגון שיש לו שני אילנות בקצה שדהו ויש לו עדיין אילן אחד שקנה בשדה חצירו הסמוך לאילנות הללו ויש לו גם הקרקע עם האילן ¹¹ תיקו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

המדינה, מכר את הרגלים, לא מכר את הראש, מכר את הקנה היא הריאה ונקראת על שם קנה שלה לא מכר את הכבד, מכר את הכבד, לא מכר את הקנה,

אבל ברקה, מכר את הראש מכר את הרגלים, מכר את הרגלים, לא מכר את הראש, מכר את הקנה, מכר את הכבד, מכר את הכבד, לא מכר את הקנה:

ארבע מדות במוכרין ד' דינן חלוקין זה מזה, ואלו הן, 1. לוקם יכול לחזור בו, 2. מוכר יכול לחזור בו, 3. אין אחד מהן יכול לחזור בו, 4. שניהן יכולין לחזור בהן הרי ד',

והשתא מפרש להו ואיל, ומניינא לא למעוטי מידי אחא, אלא להודיעך שזריך לתת טעם לכל ארבעתן, למה הן חלוקין זה מזה,

1. מכר לו חטין יפות התנה לו למכור חטים יפות, ונמצאו רעות, הלוקח יכול לחזור בו אין זה מקם טעות שיוכלו שניהם לחזור, שהרי חטין התנה לו למכור וחטין מכרו, ואי משום דרעות נינהו אין זו אלא אונאה, כגון אונאת שמוט ויכול לוקם לחזור שהרי נתאנה, אבל מוכר שלא נתאנה לא יכול לחזור, אפי' אם הוקיר השער, [והטעם אף שעבשיו עלה המחיר והמוכר מוכרו במחיר הזול, מ"ב] דבשעת מכירה לא נתאנה הוא אלא לוקם, ותנן בזהב (ב"מ דף נ"א) מי שהוטל עליו אונאה, ידו על העליונה רצה אומר לו תן לי מעות, או תן לי מה שאניצתי, והכא נמי מי שנתאנה יכול לחזור בו,

ואע"ג דלית הלכתא כי הדיא משנה, דהא פסק רבא בזהב (בבא מציעא דף כ') שמוט קנה ומחזיר אונאה, ואינו יכול לומר תן לי מעות, והדיא משנה מוקי לה רבא כר' יהודה הנשיא, ואיזה סבירא ליה כרבי נתן, אפילו הכי הכא גבי יפות ונמצאו רעות, כ"ע מודו דיכול לחזור, שהרי הטעיהו ולא היה דעמו ליקם רעות,

אבל גבי אונאת שמוט, שקנה מה שרוצה לקנות, וליכא שום טעות אלא מכירת יוקר, התם מחזיר אונאה, משום דכתיב אל תונו, אבל המקם קיים כרבי נתן וכדפסק רבא,

2. רעות ונמצאו יפות מוכר נתאנה, והלכך מוכר יכול לחזור בו ולא לוקם ואפי' אם החל השער,

3. רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות, אין אחד מהם יכול לחזור בו ואפי' אם הוקר השער דנתאנה מוכר, או החל השער ונתאנה הלוקם,

דסד"א דהיכא דהחל השער, ורוצה לוקם לחזור, מצי טעין, גבי [פ' באופן ד] רעות ונמצאו רעות, איני ליפות נתכוונתי, והאי דאמרי לך רעות, לאו משום דנתרמי, אלא משום דרע רע יאמר הקונה, כדאמר בגמ',

וכן היכא דהוקר השער, ורוצה מוכר לחזור, מצי טעין גבי יפות ונמצאו יפות, רעות הייתי סבור למכור והא דאמרי יפות משום דטוב טוב יאמר המוכר, [ואע"ג שאין פסוק שהמוכר אובר כן, יש ללמוד בן] דמדדע רע יאמר הלוקם, המוכר אומר טוב טוב, קמ"ל דתריייהו לא מנז הדרי, הואיל ונמצא כמו שאמרנו שניהן, והוא הדין במוכר סתם שלא פירשו [המוכר והלוקח], לא רעות ולא יפות, דאין אחד מהן יכול לחזור,

4. שְׁחָמְתִית [תבואה] אדומה, על שם חמה שמאדימתן, ונמצאת לבנה שניהן טעם, דכיון דהתנה לו למכור שְׁחָמְתִית, חפץ היה לעכב הלכנה [לעצמו], וגם הלוקם לא היה חפץ בלכנה כי אם בשְׁחָמְתִית,

וכן כל הנך דקמני ואיל, דהוה שני מינין ואיכא דניחא ליה צהאי ולא ניחא ליה צהאי, הלכך הוי מקם טעות, ושניהן נתאנו, הלכך שניהן מחזרין, ואע"פ ששוה יפה [פי' יותר] ממה שקנאו, מיהו אין חפצים במכירה זו לא לוקם ולא מוכר, אבל גבי חטין יפות ורעות, כולי עלמא ניחא להו ציפות ולא צרעות, ורצון המוכר לעכב היפות, ולמכור הרעות, ודעת הלוקם ציפות, ולא צרעות,

[ובן] לבנה ונמצאת שחמתית, עציים של זית ונמצאו של שקמה, של שקמה ונמצאו של זית, יין ונמצא חומץ אין זה יפות ונמצאו רעות, דאיכא דניחא ליה בחלא ואיכא דניחא ליה בחמר, כדמפרש בגמ' חומץ ונמצא יין, שניהם יכולין לחזור בהן:

נב: אמר רב חסדא מכר לו שוה חמש, בשש, שעתה נתאנה לוקם שמוט "מעוט" [מלבר], שהרי מו' מעות שנתן לו למוכר, לא היה לו ליתן כי אם ה' דאיתו שוה אלא ה',

אבל שוה ו' צה' דלקמיה הוי שמוט "מקם", שנתאנה המוכר מפשוט אחד שהוא חלק שש משויי של מקם, ששוה ששה, וצה' מכרו, וקרי ליה רב חסדא אונאה,

וקאמר בתריייהו שנתאנה יכול לחזור בו, דסבירא ליה כשמואל דאמר בפרק הזהב (בבא מציעא דף מט) אף שמוט מעות שנינו, דלא שגא אונאת שמוט דמעוט, או אונאת שמוט דמקם דהויא אונאה, ויכול לחזור מי שנתאנה, כדתנן מי שהוטלה האונאה עליו ידו על העליונה,

ותניא כוותיה דשמואל ורב חסדא צפ' הזהב (בבא מציעא דף מט) מי שהוטל עליו, ידו על העליונה, כיצד מכר לו שוה ה' צו', מי נתאנה לוקם, יד לוקם על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעות, או תן לי מה שאניצתי,

מכר לו שוה ו' צה', נתאנה מוכר, יד המוכר על העליונה, רצה אומר לו תן לי מקמי כו',

ומיהו לית הלכתא כרב חסדא, אלא כרבא דפסק חס, הלכתא שמוט קנה ומחזיר אונאה,

ומיהו רב חסדא [הבא], כסתם מתני' דהתם ס"ל, דמי שהוטל עליו ידו על העליונה,

ואתא למימר, דהיכא דמכר לו שוה חמש צו', דנתאנה לוקם, והיה יכול לחזור בכדי שיראה לתגר או לקריו, כדאמר בגמ' בזהב (בבא מציעא דף מט),

והוקר הוקר בתוך אותו זמן ועמדו על שמונה דהשתא לבסוף נתאנה מוכר אפילו ביותר משמוט [שבמחלה היה שוה חמש ועבשיו שוה בשמונה], דהוי ביטול מקם, ורוצה מוכר לחזור עמה משום דעדיין לא נתקיים המקם לגמרי, כל זמן שיכול לוקם לחזור, דעדיין לא הראה לתגר או לקריו,

והלכך הואיל ובתוך כך נתאנה גם הוא, רוצה לחזור, שהרי עמה נתאנו שניהם, אפי' אינו חוזר, ד מ"י הוא ש נתאנה מעיקרא בשעת מכירה לוקם, הלכך לוקם יכול לחזור בו כל שעה שיראה בתוך זמן הקצב לו אבל ולא מוכר

אבני חן למסכת בבא בתרא

שויו של מקם עד שיראה למגר, התם ליכא למימר רע רע יאמר הקונה, ויודע היה שקנאו בזיקר, דאי הוה יודע לא הוה זבין, אלא בשוין דהוא נאמן לטעון יודע הייתי שרעות הן, ואעפ"כ גמרתי בדעמי לקנות, דכיון ששוות הדמים דעמי לקנות, אכל צהא לא מהימן, אי טעין הייתי יודע דליכא אונאה וגמרתי בדעמי לקנות, דהא ודאי לא עבד איניש:

[שנינו במשנתנו] שְׁחֻמְתִּית וּנְמֻצָּת לִבְנָה כו': אמר רב פפא, מִדְּקָתִי לִבְנָה, ש"מ, הֵיא שְׁמֻשָּׁא, סוּמְקָתִי [שהשמש אדומה] הֵיא [נפקא מינה לגודר מן האדום. תוס', שאסור לראות בשמש. רימב"א] שְׁסֻמְתִּית אֲדוּמָה וְלֹא שְׁחֻרָה, דהא שני מראות יש בחטין ולא יותר, לזנות ואדומות, ומדקרי לחדא לבנה, ולאידיך שְׁסֻמְתִּית, ש"מ שְׁסֻמְתִּית אֲדוּמָה, ועל שם חמה שהיא אדומה קרי לחטין אדומות שְׁסֻמְתִּית [שיש בה אותיות "חב" דהיינו חמה],

תדע, דקא סמקא [שהשמש היא אדומה] צפרא, ופניא, והאי דלא קא חזינן כוליה יומא [שהיא אדומה], נחורין הוא דלא ברי מאור עינינו אינו צרור כל כך, מתוך אור היום שמכהה עינינו, אכל צפרא ופניא שהיום חשוך, ניכר אדמומית החמה, ורצ פפא לפרש משנתנו בא אמאי מקרי שְׁסֻמְתִּית,

מיתבי, ויקרא יג ומראהו עמוק מן העור הלכן נראה עמוק אכל השחור, כמראה חמה עמוקה מן הצל, והתם לבן הוא כדכתיב [ויקרא יג] ואם צהרת לצנה היא, ומדמדמי ליה לחמה, שמע מינה לצנה היא?

[ובתריין] כמראה חמה ולא כמראה חמה, כמראה חמה דעמוקה מן הצל, ולא כמראה חמה, דאילו התם לבן והכא אדום,

ולמאי דסליק דעתין מעיקרא דהוה פרכינן לרצ פפא מצרייתא דלצנה היא, אמאי לא הוה קשיא לן הא קא סמקא צפרא ופניא [הא קשה מהמציאות], מה היינו יכולין לפרש, אמאי סמקא אס לצנה היא?

[ובתריין] בצפרא [השמש אדומה] דחלפא צמורא אבי וורדי [rose garden] דגן עדן @ שהוא צמורא כדכתיב גן עדן מקדש (בראשית ז), בפניא ששוקעת צמורא דחלפא אפתחא דגיהנם ומאדמת מכה אש גיהנם,

ואיכא דאמרי איפכא, צפרא סמקא, משום דעומדת צמורא ומאירה החמה כנגדה צמורא, ומאדמת מכה גיהנם צמורא, לפי שעומד של אור החמה מכה כנגד גיהנם ומאדים החמה מכח, צפניא דחלפא צמורא ועמוד שלה הולך לצד צמורא ומכה בגן עדן ומאדים מכה אדמומית וורדי דגן עדן:

[שנינו במשנתנו] יין ונמצא חובין, שניהן יכולין לחזור בהן:

שהרי הוא היה המאנה, וידו על התחמונה, ואע"פ שלא נתקיים המקם עדיין כשחזר ונתאנה גם הוא,

@ [ועמודו על שמונה] רצותא נקט ציטול מקם, והוא הדין דהוה מני למימר ועמודו על שבעה, דליכא אונאת שמת "מעומ", ורואה גם מוכר לחזור,

משום

דף פ"ד ע"א

דא"ל לוקח למוכר אילו לא דאונותן בשעת מכירה, היה מתקיים המקם ולא מית הדרת כך, ואע"פ שהוקר אחרי כן לא הוה מצית הדרת כך, השתא דאונותן מצית הדרת כך בתמיה, וכי בשביל שאונותי ויפו חכמים את כחי לחזור אס ארצה, ונתנו ידי על העליונה, מחזור כך גם אסה כשהוקר לבסוף, ומהי גם ידך על העליונה, א"כ מנינו חוטא נשכר,

ותנא תונא מנא דידן כמו אבונא אבונא ולשון קצר הוא יפות ונמצאו רעות הרי נתאנה לוקח, לוקח יכול לחזור בו ולא מוכר, אע"ג דהוקרו, דלהך רצותא איצטריך למתנייה,

ואמר רב חסדא, מכר לו שוה שש, בחמש, שחם "מקם" הוא, והוא הדין לשוה ז' בשש, דהוי שחם "מעומ" והוולו אחר זמן מרובה, ורואה לוקח לחזור, דהא אכתי לא נתקיים המקם, דהא מוכר לעולם חוזר כדאמרין צהוב (ב"מ דף נא) ועמודו על ג' ה"נ הוי מני למימר על ד', דהוי ציטול מקם, מי נתאנה מוכר, מוכר יכול לחזור בו, ולא לוקח, דא"ל אילו לא אונותן לא הוה מצית הדרת כך, השתא מצית הדרת כך [בתמיה],

ותנא תונא, רעות ונמצאו יפות, מוכר יכול לחזור בו, ולא לוקח, מאי קא משמע לן מתני' היא, אי ממתני' הוה אמינא דלמא דרב חסדא תרווייהו מצו הדרי בהו כלומר דרב חסדא דליכא אונאה תרווייהו הדרי, האילו ונתאנה המאנה לבסוף צמור זמן שהיה המתאנה יכול לחזור, וכיון דלא נתקיים המקם לגמרי, עד דנתאנה גם המאנה, תרווייהו הדרי,

ומתני' הא אתא לאשמועינן, דלוקח יכול לחזור בו, דס"ד אמינא משום דכתיב מושלי כ רע רע יאמר הקונה דליכא אונאה כלל, אלא בשויהן מכרו, ועכשיו טוען איני חפץ באלו, הלכך במכר יפות, ונמצאו רעות יכול לוקח לחזור בו, דא"ל יפות בקשתי ומקמי טעות, אכל אס צא מוכר לחזור ולומר גם אני אחזור שמקם טעות הוא, הלוקח אומר לו איני טעות שאף אני צחוקת רעות לקחמים, דרע רע יאמר הקונה,

וכיפא נמי רעות ונמצאו יפות המוכר חוזר, דאמר טעיתי ולא היה בדעמי למכור אלו, אכל אס צא הלוקח לחזור בעלילה זו מפני שהחלו חטין, ורואה לומר לו אלו לא מכרת לי, אומר לו צחוקת רעות לקחמס ואני מודה לך, וכן פירש רבינו זקני מ"כ,

ולי נראה דהכי מני טעין ליה, אי לא הטעתיך, דצחוקת יפות מכרתים לך, דטוב טוב יאמר המוכר בשעת מכירה, אכל גבי אונאת שמת דרב חסדא, שאין אדם יודע

אבני חן למסכת בבא בתרא

לימא מתניתין רבי היא, ולא רבנן דכיון דאמר מין אחד הן, אין שניהן מחזיקין, אלא המתאנה, דדמי לחטין יפות וממלא רעות, רעות וממלא יפות, דתניא

דף פ"ד ע"ב

יין וחומץ מין אחד הוא ואם חרס מזה על זה, תרומתו תרומה, דקרינא ציה והתרומתו ממנו (במדבר יח), וכן לענין הודאה ממין הטענה, דאם טענו יין וחומץ והודה לו בחד מהן חייב שצוה על השני, דאיכא הודאה מקצת הטענה וממין הטענה, רבי אומר שני מינין?

אפילו תימא רבנן, עד כאן לא פליגי רבנן עליה דרבי, אלא לענין מעשר ותרומה, וכדר' אלעא [וקשה אמאי מוסיף וכדר' אלעא ולא פני לומר שאני מקח וממכר דאיכא דניחא ליה וכו'. רוד"ש, וי"ל דאח"כ אלא דאנב אורחיה יחייב טעמא במאי דאמר רבנן דמין אחד הוא, ומשמע דאפי' לכתחלה תורמין מזה על זה, וקאמר דהיינו טעמא דכיון דאפי' רעה ויפה בריעבד תרומתו תרומה אע"ג דכ"ע ניחא להו ביפה ולא ניחא להו ברע, הכא דאיכא דניחא ליה בהאי ואיכא דניחא ליה בהאי תורמין אפי' לכתחלה. חידושי הר"ן],

דאמר רבי אלעא, מנין לתורם מן הרעה על היפה שתורמתו תרומה, שנאמר במדבר יח ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו אם תרמו חלבו, כלומר מן היפה, הא אם תרמו מן הרע שצאתו ממנו, תשאו חטא שהתרומה תקדש כמו שהיא רע, ואין תקנה להחליפה ולא לחזור ולתרום,

אם אינו קדוש, נשיאות חטא למה הא לא עבד ולא מיד, ויחזור ויתרום מן היפה,

מכאן לתורם מן הרעה על היפה, שתורמתו תרומה [אף שכל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, כאן אין האיסור שלקח הרעה, אלא שלא לקח את היפה, ועדיין הוא יכול לקח את היפה. ר' חיים מבריסק זצ"ל. שמעתי],

אבל לענין מקח וממכר שזה רוצה לקנות יין או חומץ, אע"ג דמין אחד הוא לא קני [לרבנן, אבל לרבי הם שני מינים לכל דבר. רוד"ש],

דכולי עלמא איכא דניחא ליה בחמרא, ולא ניחא ליה בחלא, ואיכא דניחא ליה בחלא, ולא ניחא ליה בחמרא, דאיכא דניחא ליה בטעם יין, ואיכא דניחא ליה בטעם חומץ, ולא דמי לחטין יפות ורעות, דהתם חד טעמא אית להו, וחד שמא אית להו, ומה ששאל מְבַר לו, אלא שאיננו קצת:

[יש כאן שני דפים של הלכות קנינים, ולהבנת הענין תלמוד עד הסוף, ותחזור לתחלת הענין ואז תבין הכל],

מתני': המוכר פירות לחבירו ופסק לו הדמים בשער הידוע כל איפה צריך וכן, ו משך ולא מודד כגון בסימטא ונחזר של שניהן קנה, ואע"פ שלא מדה, דמדדיה לא מעכבא, דאינה אלא גלויי מילתא בעלמא, כמה מכר, אכל אם לא פסק אע"פ (שמדד ומשך) [שמשך. ד"ס] לא קנה, כדאמרינן בגמרא דלא סמכא דעמייהו, שעדיין המוכר יכול להעלות דמיהן כל מה שירצה, וזה יכול לומר לא אקנס אלא בזול,

מודד ולא משך, לא קנה וכגון שמדד [הפירות. ד"ס] בכליו של מוכר, והניח ע"ג [קרקע של] סימטא, אכל מדד ומדד למוך כליו של לוקח, קנה כדאמר בגמ',

אם היה פיקח הלוקח, שוכר את מקומו [פ' אם הוא במקום דשיך ביה שכירות כגון רשות מוכר או רשות בעלים דעלמא. רישב"א] אם צרשם בעלים הם כדאמרינן בגמ' [וקשה לפירושו דהמשנה איירי בסממא. רוד"ש, דמשמע אבל ברשות בעלים לא], ונשלפי דצרכי [בבחילות גדולות, ובכידות] מוקי לה בגמ',

והלכך קמי צרו משך, דאין דרכם בהגבהה, דלא שייכא משיכה אלא צמידי דלאו צר הגבהה הוא, כדאמרינן בגמ',

אכל הלוקח פשתן מחבירו [למה לא אמר סתם, אבל פשתן אינו כן? רוד"ש] דהיינו שלפי זוטרי [חבילות קטנות] כדאמרינן בגמ', הרי זה לא קנה נמשיכה, עד שיטלטלנו [מכאן דבהגבהה די בטפח. ביאור הגר"א סי קצח סק"ד בסופו. רוד"ש] ממוקום למוקום כלומר שיגביה ויטלטל ממקומו למקום אחר, ואורחא דמילתא נקט, דאין דרך להגביה מקומו, אלא כדי לטלו ולליך,

ואם היה מחובר לקרקע בגמרא מפרש לה ותלש [ונקט תנא פשתן, מדרגה להתלש. יבין אות סב] כל שהוא, קנה:

גמ': א"ר אסי א"ר יוחנן, מודד בכליו של מוכר והניח על גבי סימטא [ראה תוס', ויש חולקין על דבריהם], קנה הלוקח, כאילו הניח מוכר צרשותו של לוקח, וכגון שפסק הדמים,

ו. (ד"ס) סימטא, אית דאמר שציל של יחידים, ואני שמעתי כניסה בזלטת מרה"ר, ויש רשות לצני אדם להעמיד שם חפצים שלהם, כחצר השותפים, דאינו עשוי להילוך צני רשות הרבים,

א"ל ר' זירא לרבי אסי, שמא לא שמע רבי כלומר שמא לא (שמעתי) [שמע ר'. ד"ס] מר' יוחנן אלא במודד והניח לתוך קופתו של לוקח, דקני ליה כליו בסימטא, שהרי יש לו רשות להניח שם כליו בצנחא השותפין, אכל סימטא בלא כלי לא קני, דלא משיכה איכא, ולא רשות המיוחדת ללוקח איכא, וכן כלי בלא סימטא לא קני, כגון כליו צרשות הרבים, דאין לו רשות להושיבם שם,

[אלא במודד לתוך קופתו] בסימטא, "שצריך שיהיה בסימטא ולתוך קופתו",

א"ל [ר' אסי לר' זירא], דמי האי מרבנן, כדלא גמרי אינשי

אבני חן למסכת בבא בתרא

שמעתא [הלשון מסורס וכאילו אמר, באינשי דלא גמרי שמעתא, והלשון בעירובין טו, גיטין לט, ב"מ יא, חולין ה:],

מדד לתוך קופתו, מימרא [דברי ר' יוחנן] **בעי** בתמיה, הא אפי' נרשות מוכר [אפי' ברשות הרבים. חידושי הר"ן, בר"י ובר"ל לקמן פה: ודלא כרב פפא שפירשה סימטא. חידושי הר"ן], קני ליה כליו דלוקס [אלא ודאי איירי בכליו של לוקס בסימטא],

קיבלה מיניה רבי זירא מרבי אסי או לא קיבלה מיניה?

תא שמע דקיבלה מיניה, **דאמר ר' ינאי** רבו של רבי יוחנן **אמר רבי, חצר השותפין** והוא הדין לסימטא קונין מקם זה מזה כדמפרש ואזיל, **מאי לאו על גבי קרקע** כרבי אסי, אלמא קיבלה חצר הכי כי שמעה מרבי ינאי, **לא לתוך קופתו,**

הכי נמי מסתברא, דא"ר יעקב א"ר יוחנן, מדד והניח על גבי סימטא, לא קנה [ואשמעינן דסימטא אינו מקום לקנות],

[וממשך מה שאומר ה"נ מסתברא] **קשיין אהדדי** דרבי אסי וד' ינאי [פי' מפשטות דבריו, קודם שתירצו] קשיין אהך דרבי יעקב,

אלא לאו ש"מ ר' אסי אמר שמע מרבי יוחנן קנה, וגם ר' יעקב שמע לא קנה כדאמר [משמיה דר'] [מר'. ד"ס] יוחנן, וכדמפרש (י. ד"ס) **כאן** [דברי רב אסי] **במודד לתוך קופתו** # [ואולי ל"ק חו מימרא בעי, דבא להוציא מודד על גבי קרקע], **כאן** [ר' ינאי ור' יעקב] **במודד על גבי קרקע** [של סמטא, בלי קופה], **שמע מינה**, ורבי אסי טעה בפירושו שמועמו [ולא הבין שצריך כליו של לוקס], ואיכא למימר דלא קיבלה # [למה לא אמר סתם "ולא קיבלה"]],

[ומיהו לא היו הכרח לגמרי, דאיכא למידחי, אמוראי נינהו אליבא דר' יוחנן. ריטב"א],

תא שמע קשיא לרבי אסי משום הכי לא קיבלה, **מדד ולא משך לא קנה** ובעל כרחך במדד והניח על גבי קרקע מיירי, דאי בתוך קופתו [כ"ש ד. ד"ס] קשיא לכולהו בין לרבי ינאי בין לר' יעקב בין לרבי אסי, אלמא כליו מיירי, וקשיא לרבי אסי לדדו דאמר קנה, והכא קמני לא קנה, **מאי לאו בסימטא?**

לא ברשות הרבים ואפילו אם מדד לתוך קופתו נמי לא קנה, דאין כליו של לוקס קונה לו נרשות הרבים, כדלקמן,

אי הכי אימא רישא, משך ולא מדד קנה, משיכה ברשות הרבים מי קניא,

והא אבוי ורבא דאמרי תרווייהו בפירקין לעיל (דף עו) פרישית לה, **"מסירה"** כגון בספינה ובהמה גסה קונה ברשות הרבים, ובחצר שאינה של שניהן, **"משיכה"** קונה בסימטא ובחצר שהיא

של שניהן, "והגבהה" קונה בכל מקום?

מאי משך נמי דקתני, מרה"ר לסימטא [פי' ולא משום משיכה הוא קונה אלא משום סימטא וכו', חידושי הר"ן],

אי הכי דלא נסימטא מיירי, אלמא נרשות הרבים **אימא סיפא, אם היה פיקח שוכר את מקומו, ואי ברה"ר** (היא. ד"ס) **ממאן אנר, אלמא** ודאי נסימטא, או נחלר השותפים מיירי, דמאי אנר, מנני ההוא מצוי, הפתוח להיא סימטא [אלא על כרחך אין המשנה מדברת ברה"ר]?

הכי קאמר [פי' דמתני' לצדדין היא, רישא ברשות הרבים, וסיפא ברשות בעלים דשייך התם שכירות וכו', ריטב"א], **ואם ברשות בעלים היא** דהאי דקמני ואם היה פיקח מילתא נאפי נפשה היא, לאשמעינן דיש מקום, ש אם היה פיקח שוכר את מקומו יהיה פיקח ישכור רשות בעלים, כדי לקנות מקומו, ומשפטי קנייה נא להשמיענו דמשיכה קונה, ושכירות מקום, (כהגדה) [והגדה] גבי פשמן,

רב ושמואל דאמרי תרווייהו,

דף פ"ה ע"א

כליו של אדם של לוקס קונה לו אם פסק דמים, **בכל מקום** אפי' נרשות מוכר, וכגון דאמר ליה דהיא יקנה [לך. ד"ס] כלך כדאמר לקמן בשמעתין, אלמא בסתמא מיעביא לן לקמן, ולא אפשרטא, **חוץ מרה"ר** והוא הדין נחלר שאינה של שניהן, כדמוכח לקמן, בצרייתא דד' מדות,

ורבי יוחנן ור"ש בן לקיש דאמרי תרווייהו, [אם אמר לו יקנו כלך, קונה] **אפילו ברה"ר,**

אמר רב פפא, לא פליגי [רב ושמואל, ור"י ור"ל] **כאן** [דלא קנה] **ברה"ר** [כמו שאומרים רב ושמואל בפירוש], **כאן** הא דר"ל ור' יוחנן בסימטא, ואמאי קרו לה רה"ר שאין רה"י,

ה"נ מסתברא, דא"ר אבהו א"ר יוחנן, כליו של אדם קונה לו, בכל מקום שיש לו רשות להניחו כגון סימטא, ונחלר השותפין, ורשות מוכר, וכגון דאמר ליה (ויל. ד"ס) קני כללקמן דהיינו **יש לו רשות** [להניחו. ד"ס] **אין, אין לו רשות** [להניחו. ד"ס] כגון רה"ר לא לא, ש"מ,

ת"ש, ארבע מדות במוכרין ופירוש ארבע מדות במוכרים, ללא ד' רשויות קמשיב, 1. רה"ר 2. רשות מוכר 3. רשות לוקס 4. רשות המופקדין אלמא, דהא רשות מוכר ורשות נפקד חלף הוא, דהכא והכא שייך למימר קבלה ושכירות מקום, והאלה והגבהה, דהא חנן במתניתין גבי רשות מוכר שכירות מקום, דקמני ואם

אבני חן למסכת בבא בתרא

היה פיקח שוכר את מקומו, ואוקימנא ברשות בעלים, וכיון דדין שוה ליכא ד' מדות,

- ומה הן ארבע מדות, ד' חלוקין של דינין, שחלוקין זה מזה, ואלו הן,
1. [פי' בלי] מדה שאינה של שניה ברה"ר, ובחצר שאינה של שניה, דאמרינן זה עד שלא נתמלאת המדה למוכר, משנתמלאת המדה ללוקח, הרי אחת,
2. מדה של אחד מהן, ראשון ראשון קנה, הרי שמים,
3. רשות לוקח, מיד כשקיצל מוכר קנה, הרי ג',
4. רשות מוכר ורשות נפקד, דקמפרש בהן דין הגבהה והולאה קבלה ושכירות הרי ד',

וסמן מלאחי לי, מדברי רבינו זקני [רש"י ז"ל], מ"כ,

[מדה א'] **עד שלא נתמלאה מדה** שאם נשפך היין או השמן [זה יהיה חוב למוכר, ובמשך שישי אופן שיהיה לו גם זכות, דהיינו] או אם הוקר, **למוכר** ויכול לחזור בו,
[והמעט שלא יצאת עדיין מרשות מוכר] דמוקי לה לקמיה [פי' הא דתנא בברייתא "שאינה של שניהם" היינו] צמדה שהשאלו [ל. יעז"ר] שניהן, הלכך כל זמן שלא נתמלאת המדה, הרי היא ברשות מוכר,

משנתמלאה מדה [בלי מדה שהשאלו המוכר והלווקח, ונתמלאה בהפירות של המוכר], **ללווקח** הרי היא ברשות לוקח, [לקמיה] [לקמיה] רש"י, # ומסתבר שנתחלף האותיות נו לקרותה ח] וליטול זה מקחו, עד שיגיעו או ייטחו בכליו, דלדעת כן השאלה להם לזה למדידה, ולזה להנניע את שלו,

וכל זמן שעוסק צמדידה למלאות המדה, הרי היא ברשותו דמודד, דהיינו מוכר, ואין הלווקח יכול לקנות בתוך כליו של מוכר, כל זמן שלא משך או שלא הגביה, [אבל] משנתמלאת המדה ללווקח כדפרישית, שעכשיו נעשית כליו של לוקח, דלדעת כן נשאלה לו,

וס"ל להאי תנא, דכליו של לוקח קונה ברה"ר, כדמפרש ואזיל, ודלא כרז ושמואל, ומיהו כסימטא ובחצר של שניה, מוקי לה לקמיה, דהתם קני כליו של לוקח,

[מדה ב'] **בר"א, במדה שאינה של שניהן** וכדפריש טעמא, **אבל אם היתה מדה של אחד מהן או של לוקח, או של מוכר ראשון ראשון** שנותנין למוך המדה קנה בעל המדה,

שאם המדה של מוכר, אע"פ שנתמלאת המדה, הרי היא של מוכר, ולא קנה לוקח, ואע"פ שפסק הדמים לא קנה עד שימשוך, דבכליו של מוכר ברה"ר, אי נמי כסימטא לא קני לוקח,

דהא אפי' ברשות לוקח, נמי אמרינן לקמן, דלא קנה לוקח, כל זמן שהפירות בכליו דמוכר, עד שישפכם לקרקע,

ואם המדה של לוקח, אף על גב דלא נתמלאת, נמי ראשון ראשון קנה, דדמי למשך אע"פ שלא מדד, דקתני מתני' דקנה, דכליו של לוקח קונה לו,

[מדה ג'] **במה דברים אמורים, ברה"ר** וקשיא למ"ד מוך מרה"ר, **ובחצר או בחצר שאינה של שניהן, אבל אם היו מודדין ברשות מוכר לא קנה,**

עד שיגביהנה לוקח, אע"פ שהמדה שלו, דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה, ואע"פ שפסק ומדד ומשך, דמשיכה לא מהניא צי [ברשותו של] מוכר עד שיגביהנה, דהגבהה קונה בכל מקום, או עד שיוציאה [במשיכה. ד"ס] מרשות של מוכר לרשות של לוקח, או לסימטא,

או שזירף ידו למטה מג' ברה"ר, סמוך לאיסקופת הצית, וקיצלה, כדאמרי' בכמובז (דף לא) גבי היה מגרר ויוצא, ולקמן בשמעתין (דף פו) (מייט) [מוקמינן. ד"ס] לה,

ומיהו לקמן מוקי לה צמדה דמוכר, צי מוכר, ומדה דלוקח צי לוקח דצי מוכר שכימי מאני דמוכר, וצי לוקח שכימי מאני דלוקח, **או עד שיוציאנה מרשותו** [מרשות הבעלים],

ברשות לוקח שהציא המוכר תצואתו למכור צצית לוקח **כיון שקבל עליו מוכר** שנתרצה, וא"ל כל תצואה זו קנויה לך בך וכן כל סאה וסאה, קנה **לוקח** מיד, אע"פ שלא מדד, דקני ליה רשותו, ואע"פ שהמדה של מוכר, דהכלי בטל אלל הרשות,

ומיהו לקמיה מוקי לה צמדה דלוקח, ולא גרע ממשך ולא מדד דקתני מתני' דקנה,

[מדה ד'] **ברשות הלה המופקדים אצלו** שהפקיד שם מוכר פירותיו, ומסתמא הקנה לו נפקד למפקד [המוכר] את רשותו, לזורך פירותיו, למכור ולמדוד פירותיו צציתו, כדרך כל הנפקדים,

לא קנה [לוקח], **עד שיקבל עליו** נפקד צציות מפקיד, לייחד לו רשות ללוקח לקנות הפירות, באשר הוא שם, **או עד שישכור את מקומו,**

והוא הדין נמי, גבי רשות מוכר, שייך קבלה ושכירות [במו שאמר במפקד, עד שיקבל עליו או עד שישכור את מקומו]. והכא נמי שייך הגבהה והולאה [וגם בבית הנפקד שייך הגבהה והוצאה כרי שיקנה הלוקח],

אלא פנא אורחא דמילתא קתני, דסתם מוכר כשמוכר, רואה הוא לפנות את ציתו, הלכך קתני התם הגבהה והולאה, דאזני חפץ להשאל, ולא להשכיר רשותו, וגבי נפקד שייך קבלה ושכירות, דכי היכי שהיה נפקד של זה הראשון, הכי נמי ישמור פקדונו של שני, ורצותא תנא הכא קבלה ושכירות, וכל שכן הגבהה והולאה,

ולמאן דמוקי לקמן צמאני דמוכר צי מוכר, ומאני דלוקח צי לוקח, איכא לאוקומי נמי צמאני דמופקד צי מופקד, והלכך לא קני לוקח בכליו דנפקד,

קתני **מיהא, ברשות הרבים, ובחצר שאינה של שניהן** וכגון שלא נתן בעל חצר להם רשות למדוד שם, דהיינו דומיא דרה"ר,

דף פ"ה ע"ב

מאי לאו ברה"ר ממש ואפ"ה קתני, דאם היתה מדה של אחד מהן, ראשון ראשון קנה, אלמא כליו של לוקח ברה"ר קונה, וקשיא למ"ד [רב ושמואל דאמרי] מוך מרה"ר, ולר' אבהו א"ר יוחנן [לעיל ע"א]?

[ידוהא] **לא סימטא,**

אבני חן למסכת בבא בתרא

והא דומיא דחצר שאינה של שניהם קתני?

מאי חצר שאינה של שניהם נמי, דלא דהאי כולה, ולא דהאי כולה, אלא דתרווייהו חצר השומפין [משמע מדברי הרשב"ם שמושנה התירוף, לא שמיירי בסימטא, אלא מיירי בחצר השותפים, אבל ראה בר"ג שכתב וז"ל והיינו נמי סימטא דהיינו דתרווייהו],

בעא מיניה רב ששת מרב הונא, כליו של לוקח ברשות מוכר כגון פסק [המעות] ונתן לתוך מדה של לוקח, או מדד במדה שלו ושפך לכליו של לוקח, והצית של מוכר הוא, קנה לוקח כאלו נתן לתוך רשותו של לוקח, או לא קנה, דרשות עיקר והכלי בטל לגבי הרשות?

אמר ליה תניתיה משנה היא בגיטין בפרק הורק (דף עו) זרקו לה לתוך חיקה כלומר על גדיה שהיא מלובשת, או לתוך קלתה סל שהנשים נותנות למוכו מחטין וזיטוריות דרי זו מוגרשת דקונה לה קלמה [והוא כמו כלי של לוקח, והיא קונה את הגט אף שעומדת] דרשות המגרש,

אמר ליה ר"ג, מאי טעמא פשטת ליה מוהיא, דמוחו לה מאה עובלי כלומר שדו זה נרגא, מאה הכאות [הכו. ד"ס], בעובלא במשקל ששמו עובלא, [שזיכרו] [שסתרו. ד"ס] הטעם הזה, דבפרק הורק פרכינן, ש"מ כליו של לוקח דרשות מוכר קנה לוקח, ומתרי כל הני אמוראי התם, דלא חילף מינה,

1. דאמר רב יהודה אמר שמואל, והוא שהיתה קלתה תלויה בה ואינה נגררת בקרקע, ולכן קונה לה קלמה, דדמי להגבהה שקונה בכל מקום, תלויה בה, היינו קשורה ותלויה,

2. ור"ל אמר, קשורה, ואע"פ שאינה תלויה בה אלא נגררת בקרקע וקשורה בה, ולא גרסי' תלויה אע"פ שאינה קשורה,

3. רב אדא בר אבהה אמר, כגון שהיתה קלתה סל שהנשים נותנות למוכו מחטין וזיטוריות מונחת לה בין ירכותיה ואף על פי שמונחת בקרקע, אין מקפיד על מקום מושב אשתו, ועד עכשיו היה אותו מקום קנוי לה,

4. רב משרשיא בריה דר' אמי אמר, כגון שהיה בעלה מוכר קלתות לך אינו מקפיד על מקומם, שיש לו בית לך, כך פירשה רבינו מ"כ במס' גיטין,

5. רבי יוחנן אמר, מקום חיקה קנוי לה, מקום קלתה קנוי לה,

אמר רבא, מאי טעמא דר' יוחנן, לפי שאין אדם מקפיד לא על מקום חיקה כשנגררין בגדיה על הקרקע, ולא על מקום קלתה,

אלא פשוט לה מהא דלא קנה, [ששנינו בברייתא לעיל, ברישא דמדה ג'] ברשות מוכר לא קנה, עד שיגביהנה, או עד שיוציאנה מרשותו, מאי לאו בכליו דלוקח שמדדו זו צצית מוכר, ואפ"ה לא קנה לו כליו?

ומשני לא בכליו דמוכר ומש"ה לא קנה לוקח עד שיגביהנה [ג], דאכתי לא נפק מרשותיה דמוכר כלל, [משמע מוהבא, דמשיכה מועלת ללוקח בכליו של מוכר, דקתני דקנה כשמוציאה מרשותו. תוס'],

ומקשינן ומדרישא בכליו דמוכר, סיפא [בסיפא דמדה ג' דמיירי ברשות לוקח] נמי בכליו דמוכר, ולפי סדר המספחא [לעיל ע"א סמוך לתחלת העמוד ד"ה ה"ג, שם הנוסח קודם מוכר ואח"כ לוקח ולכן צריך לשנות לשון הקושיא] איכא לאקשווי הכי, ומדסיפא בכליו דמוכר, רישא נמי בכליו דמוכר,

אימא סיפא, ברשות לוקח, כיון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח, ואי בכליו דמוכר, אמאי קנה לוקח לנידך דאזלת בתר כלי, ולא מצטלת ליה אלא הרשות שהוא בתוכו, א"כ אמאי קנה לוקח בקבלת מוכר, הא אכתי לא נפק מרשותו דמוכר כלל,

אלא ודאי בתר רשות אזלינן ולא בתר כלי, והלכך כי מוכר הרי הוא של מוכר עד שיגביהנה לוקח, לא שגא בכליו דלוקח ולא שגא בכליו דמוכר, וכי לוקח קנה לוקח ואפילו אי הוי בכליו דמוכר?

ומשני סיפא [דמיירי ברשות לוקח] אתאנן לכליו דלוקח,

ומאי פסקא [ו. רש"י ז"מ לב: כי פסקת את הדבר כן, דלעולם כי מוכר אין מודדינן כי אס בכליו דמוכר, וכי לוקח בכליו דלוקח, בתמיה?]

[ובמתרין] סתמא דמילתא והיינו שמים מדות, מד' מדות של מוכרין, דהכי קאמר, כי מוכר מאני דמוכר שכיחי דרשות מוכר לעולם לא יקנה לוקח, כי אס בהגבהה, משום דדרך למדוד שם בכליו דמוכר, כי לוקח, מאני דלוקח שכיחי ולעולם דרשות לוקח קונה בקבלת מוכר שהרי נתונים בכליו דלוקח,

אמר רבא ת"ש [לפשוט האיבעיא של רב ששת, אי כליו של לוקח קונין ברשות מוכר, דשנינו לעיל בברייתא], משך חמוריו ופועליו והכניסן לוקח לתוך ביתו והמצואה על גבן, בין פסק עד שלא מודד [בין מודד עד שלא פסק] אס צאו לחזור קודם מדידה יחזרו [שניהן יכולין לחזור בהן].

דבמאי נקנה, לא משיכת מצואה יש, ולא רשות לוקח יש, דעודם על צוארם ולא הונחו לרשותו, שהרי לא פירקן כדמוכח סיפא, דקתני בה פירקן, מכלל דרישא צלא פירקן, אלא הכנסה בעלמא, שמשכן והכניסן לתוך ביתו קמני, והך משיכה, לאו

אבני חן למסכת בבא בתרא

משיכה היא לקנות, שהרי האדם [חמורין] הוא מושך, ומשיכת אדם טעון פירות לא מהניא לקנות את הפירות, עד שימשוך הפירות עמו.

ובין מדר דהנחו לרשותו עד שלא פסק, אם צאו לחזור קודם פיסוק שניהן יכולין לחזור בהן חזרין, אע"פ שהנחה עמה בשעת מדידה ברשותו דלוקא, ובכליו דלוקא, דלא קניא רשותו קודם פיסוק, ואפילו משיכה קודם פיסוק לא מהניא, כדמפרש לקמיה דלא סמכא דעתיה לא דמוכר ולא דלוקא, שהמוכר שמה פסוק דמיהן יקרים יותר, או הלוקא ישלם צול יותר, ומתני' דקמני משך ולא מדד קנה, כשפסק קודם משיכה,

דף פ"ו ע"א

פירקן בין מוכר בין לוקא והכניסן לתוך ביתו לרשותו, דיש כאן הגנה ברשות לוקא, יש כאן חילוק, ואע"ג דאכתי צריך הכנסה לא קנה, משום דלא פסק, אהני [פריקה זו] לכי פסק בחר הכי, דקניא ליה רשותיה שמומין זו,

הלכך פסק אחרי כן עד שלא מדר קניא ליה רשותיה, אין שניהן יכולין לחזור בהן אפי' קודם מדידה, דבשעת פיסוק קניא ליה רשותיה, ואין כליו של מוכר מעבד עליו, אלמא כלי לא חשיב רשותיה, ומדידה נמי לא מעבדא, כדתנן משך ולא מדד קנה, דהואיל ופסק דמים על כולו, מדידה גלי מילתא בעלמא היא, ולא דמי להיכא דלא מכר לו אלא כור אחד, דאמר' לקמן מדידת הכור מעבדא, ויכול לחזור צו אפילו בסאה אחרונה, דהתם מעבדא מדידה, דלא קניא רשותיה אלא מאי דזבין ליה,

מדר עד שלא פסק לא קנה ו שניהן יכולין לחזור בהן קודם שיפסקו, אבל משיפסקו קנה,

ביאורי הרשב"ם:

ואית דמפרשי פירקן והכניסן לתוך ביתו, היינו משיכה והאי דקמני פסק עד שלא מדד אין שניהן יכולין לחזור מוקמי לה כשפסק קודם שפירקן וקני במשיכה שאחר פיסוק, וטעות הוא צידס דא"כ היכי יליף מיניה דכליו של מוכר לא מעבד קנייה ברשות לוקא, דלמא הא דקנה לוקא לאו משום קניית רשותו הוא, אלא משום משיכה,

ומדכליו דמוכר ברשות לוקא לא קנה מוכר, כלומר שאין כליו של מוכר מעבד על רשות הלוקא לקנות הלוקא, דקמני פירקן ופסק קנה, דקנה רשות קודם מדידה, ואע"פ שעדיין הפירות צמודין שקין של מוכר, ובין דלאהי רשות לוקא לבטל כליו של מוכר, ולהוציאן מרשות מוכר, כל שכן וכל שכן כליו דלוקא נמי, ברשות מוכר, יבטל הרשות את הכלי של לוקא, שלא להוציאן מחזקת המוכר, שמוחזק בהן עד עתה, כליו דלוקא נמי, ברשות מוכר לא קנה?

[ומתריץ] אמר רב נחמן בר יצחק, בששפכין האי פירקן, היינו שפירקן לשפך מן השקין לקרקע ביתו של לוקא, דליכא כליו דמוכר, והלכך קניא ליה ללוקא

רשותו,

איקפד רבא דליהו אמר האי ת"ש מירי שפכין קתני, פירקן קתני דמשמע כמות שהיו מומין הסבילות כן פירקן?

אלא אמר מר בר רב אשי, במתאכלי דתומי חבילות שומים דליכא שקין,

[ובין דמירי שאינן בכליו של מוכר] א"ל הונא בריה דמר זוטרא לרבינא מכדי פירקן קתני שהנחו ברשות לוקא, וקני ליה רשותו מיד כשקיבל עליו מוכר למכרן לו, כדקמני צברייתא לעיל, מה לי פסק, ומה לי לא פסק?

א"ל פסק סמכא דעתיה, לא פסק לא סמכא דעתיה דמי ימר שיתקיים המכר שמה המוכר יעלה בדמיהן והלוקא יזלזל בדמיהן שהרי אין דמיהן קיזבין,

א"ל רבינא לרב אשי, ת"ש דרב ושמואל דאמרי תרוייהו כליו של אדם קונה לו בכל מקום, לאתויי מאי, לאו לאתויי רשות מוכר?

התם דא"ל זיל קני מוכר זיל קני אני רוצה שיקנה לך כלך דכמאן דמושיל ליה מקום הנחת כליו דמי כי קמיבעיא לן סתמא,

[חזור לפרש קנין "משיכה" שמוכר לעיל במשנה פד:] תנן התם צ"ק דקדושין נכסים שיש להן אחריות שקיימין לעולם נקנין בכסף במתן מעות ובשטר אם כתב לו שדי מכורה לך או נתונה לך, ומסר לו את השטר ובחזקה נעל וגדר ופרץ כל שהוא והתם יליף טעמא מקראי,

ושאין להן אחריות מטלטלי אין נקנין אלא במשיכה שמושך לרשותו, או לרשות שיש לו חלק בו, כגון סימטא וחצר השותפין וכל שכן בהגבהה, דהגבהה קונה בכל מקום, ובכל דבר, דמשהגבהה הניחה ברשותו, אפי' בלא משיכה, כן נראה לי,

בסורא מתנו לה להא שמעתא דלקמיה האי לא שנו משמיה דרב חסדא, בפומבדיתא מתנו לה משמיה דרב כהנא, ואמרי לה משמיה דרבא, לא שנו [שקונה מטלטלין במשיכה] אלא דברים שאין דרכן להגביה שנגידין, אבל דברים שדרכן להגביה דברים קלים בהגבהה אין במשיכה לא,

יטיב אביי, וקאמר להא שמעתא, איתיביה רב אדא בר מתנה לאביי, הוגוב כים בשבת והוציאו לרשות הרבים חייב בחשלומין, דליכא למימר קם ליה בדרכה מיניה, דליכא הכא שמי רשעיות צידס, שכבר נתחייב בגניבה, קודם שיבא לידי איסור שבת משעת

אבני חן למסכת בבא בתרא

הגבהה, להגבהה בכל מקום קונה, ואיסור שבת ליכא עד שעת הולאה,

היה מוגרר ויוצא, מוגרר ויוצא נקרקע להגבהה ליכא ולא קני ליה אלא בשנינו רשות שימשכנה לרשותו, פטור מן המשלומין, דקס ליה דדרבה מיניה וכמיז כדי רשעתו (דברים כה) משום רשעה אחת אחת מחייבו ואי אחת מחייבו משום שמי רשעיות, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד דנשעת הולאה חוץ קנייה וגמחייב בסקילה,

ביאורי הרשב"ם:

ובכתובות נפרק אלו נערות פרכין, דמשכיה להיכא, אי לרשות הרבים איסור שבת איכא איסור גניבה ליכא? ומוקמין לה כשצריך ידו למטה מג' וקבלה, וידו של אדם חשובה לו כד' על ד' וקניא ליה, ולא בטלה לגבי רה"ר לגבי קנייה, ויש כאן [איסור] שבת וגניבה באין כאחד, והך קנייה לאו משום הגבהה היא, אלא משיכה לתוך ידו, שהרי ידו סמוכה בחוץ ג' לקרקע, ואית דמוקי ליה התם, צדידי רשות הרבים, דלענין גניבה מיקנא קני, ולענין שבת הוי רשות הרבים כרבי אליעזר,

והרי כיום דבר הגבהה הוא, ואפי' הכי אי לאו משום איסור שבת הוה קני ליה במשיכה כגון אם היה מוגרר ויוצא בחול?

[ובמירין] א"ל במיתנא כך השיבו סתם, וסבור רב אדא דכיס קטן הוא,

ותמה על מירון זה ואמר ליה אנא נמי במיתנא קא אמינא דאע"ג דאיכא ציה מיתנא, דרכו להגביהו הוא,

א"ל במידי דבעי מיתנא [א"ל דחזי למיתנא קאמינא לך] כיס גדול מאד [כך שיטת הגמרא נכונה, וכך מלאכת הגהת רבינו זקני מ"כ],

תא שמע [אי מהני קנין משיכה, בדבר קל שיכול להגביהו, ששנינו לעיל פה. במדה ג'], ברשות מוכר לא קנה, עד שיוגביהנה או עד שיוציאנה מרשותו היינו משיכה, אלמא מידי דבר הגבהה דבר קל אי בעי בהגבהה קני ליה, ואי בעי במשיכה קני ליה?

אמר רב נחמן בר יצחק, לצדדין קתני, מידי דבר הגבהה בהגבהה עד שיוגביהנה אם דבר קל הוא, מידי דבר משיכה במשיכה או עד שיוציאנה אם דבר כבד הוא,

ולפי עניות דעתי נראה לי, דהוה מצי לתרוצי, הכא במידי דבר משיכה עסקין, הלכך אי צעי בהגבהה ליקני, בהגבהה עדיפא ממשכיה, וקונה בכל דבר, ואי צעי במשיכה ליקני דהא אורחיה במשיכה,

אלא דיתא טפי לאורויי דין תרויהו, דמידי דבר הגבהה בהגבהה, ולא במשיכה, ומידי דבר משיכה, אפי' במשיכה [וב"ש בהגבהה],

ביאורי הרשב"ם:

וכן נראה הדברים, דהא בפ"ק דקידושין (דף כה) תנן, אמר רבי מאיר בהמה גסה

במסירה והדקה בהגבהה ולא במסירה ומשיכה, ואמרי ליה רבנן בהמה דקה נקנית במשיכה כלומר אף במשיכה, ובגמרא אמרי רבנן אחרים זו חו' במשיכה, ואמר להו רבי שמעון זו חו' בהגבהה, אלמא הגבהה עדיפא ממשכיה, דהא אפילו [גסה] לרבי שמעון בהגבהה ולא במשיכה, כדמפרש התם,

דף פ"ו ע"ב

ח"ש ממחנותין [לעיל פד:], המוכר פירות לחבירו, משך ולא מרד קני, והא פירות רבני הגבהה נינהו דשליפי זוטרי משמע מחנותין, [מדקמפלג] [מדקמפלג] נסיפא גבי פשתן, וקתני דקני במשיכה,

[דהכי] [והכי?] קתני המוכר פירות משך ולא מדד קנה, דמשיכת כל שהוא מהניא בפירות, שהרי דבר מועט הוא, ובמשיכת כל שהוא נעקר כולו ממקומו, כדאמר שמואל לגבי ספינה [לעיל דף עה:]: עד שימשוך את כולה, אבל המוכר פשתן שהוא ארוך, אע"ג דהוי שליפי זוטרי לא קנה במשיכת פורתא, דעדיין לא נעקר כולו ממקומו, עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר, כלומר שימשכנו או יגביהנו למקום אחר, שיהיה נעקר כולו ממקום שהיה שם, דאיכא למימר דאפילו רב דפליג בספינה [אשומר שם משך כל שהוא קנה] הכא מודה, דהתם מים יש תחתיו ומדניידא פורתא תשיבא כנעקרה כולה ממקומה, אבל על גבי קרקע איכא למימר דמודי?

[ובמירין] הכא במאי עסקין בשליפי רברבי והכי קא מפליג בין פירות לפשתן, המושך פירות פעמים שאם משך קנה כגון בשליפי רברבי, דהתם ודאי מהניא משיכה וכל שכן הגבהה, אבל המוכר פשתן דאי אפשר בשליפי רברבי כדמפרש לקמן, אלא שליפי זוטרי נינהו, לא קנה עד שיטלטלנו ממקום למקום, כלומר שיגביהנו ולא במשיכה כדלעיל,

[ודרך] [שדרך?] המגביהין מקטן, אין מגביהין ע"מ להחזירו במקום שהגביהו, אלא מגביהו והולך לו, ונוטלו לרשותו, והלכך נקט ממקום למקום,

והיינו דקפדין אי הכי אימא סיפא, הלוקח פשתן מחבירו לא קנה, עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר דשולמא לדידי דמוקמין לה אפי' בשליפי זוטרי, איכא לפלוגי בין רישא לסיפא במשיכת כל שהוא כדפרישית, אלא לדידך דמוקמת נמי לרישא בשליפי רברבי, ארוכין ליכא לפלוגי בין רישא לסיפא, אלא דברישא מהניא משיכה דרגילין להיות שליפי רברבי, ובפשתן לא מהניא משיכה אלא הגבהה, משום דלא הוו רברבי אלא זוטרי,

אמו פשתן בשליפי רברבי מי לא עבדי כמו פירות בתמיה, ותהי צהו נמי משיכה [כן נראה שיטה זו צעירי ועיקר?]

שאני פשתן דמשתמיט שמחליק ואין יכולין לעשות ממנו משאות גדולות, הלכך צעי הגבהה דדרכו בכך,

ורבינו חננאל פי', שאני פשתן דמשמטיט, כיון שאם ימשך מתנתק אין דרכו להמשך לפיכך קני בטלטול ולפי הלשון הזה איכא לאוקומה אפי' בשליפי רברבי ואפי' הכי יתיה במשיכה אלא בהגבהה משום דמתנתק במשיכה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ז"ל השל"ה בתורה שבעל פה, דף ט' מדפי הספר,
תא שמע סדרך התלמוד כשבא להקשות לאמורא מברית' או
ממשנה תולה אומר סתיבי וכשבא האמור' לתרץ הברית'
או המשנה ובא עליו המקשה להקשות ממשנה או בריית' אחת אומר
ת"ש כלומר אם הקושיא שהקשיתי לך תרצת אותה הבוא וחשמע הקושי'
שיש לך מסקום אורי ואל תרצה בנפשך שאין לך להקשות נגדך אבל
כשבא התלמוד להקשות בתחלה לאמורא אינו אומר ת"ש אלא סתיבי
ולפעמים תמצא שבתחלה אומר ת"ש כפני שבתחלה הקשה קשיות
אחרות מברית' לאמורא אורי כלשון ת"ש והשתא שסביא אמורא אורי
והקשה עליו מאותה בריית' אומר ג"כ ת"ש . לפעמים כפינו לאמורא
ומתחיל ג"כ ת"ש והלשון מוכר שניהם כ"ל ת"ש פירושו בא ותשמע מה
שאמר לך הן לאקשווי הן לפשוט בעיא :

ת"ש, משום דפרסין מינה טונא צשמעתין לעיל [פה, כבר הביא ברייתא זו
בלשון ת"ש # אבל הלשון "מובא" ברשב"ם לא הבנתי], לא קאמר מימיני,

אם היתה [כלי] מדה של אחד מהן [של מוכר או של לוקח], ראשון
ראשון קנה,

[והגמ' מדייק] ואע"ג דלא נתמלאה המדה [וקשיא לרב ושמואל
דאמרי שאין הקנין נגמר עד שימלא כל השיעור שקנה],

דמהיהא רישא שייך למיפרך, (הא. ד"ס) דקמי צה צהדיא עד שלא נתמלאת המדה
למוכר כו', אבל צמדה של אחד מהן לא חיישין לנתמלאת המדה, אלא ראשון ראשון
הנכנס בכליו של לוקח קנה לוקח, דאפי' צחצי מדה שהיא חסירה ואין ידוע כמה יש,
(הואיל ולא נתמלאת ?) אין יכול לחזור בו, ואע"ג דל"ל כור אני מוכר לך ציחד, או
סאה אני מוכר לך ציחד,
כל שכן הכא דזינן ליה כור ומדד כ"ט סאין מלאין, שקנה כל מדה ומדה
כשנתמלאת, וקשיא לתרוייהו [לרב ושמואל]?

[והגמ' מותר, דמיירי באופן שיודע מרתה בכל שעה שממלא אותה, ולכן ראשון
ראשון קנה] ופרקינן [הכא צמאי עסקינן] כגון דאמר ליה הין [שהוא י"ב
לוג] בשנים עשר סלעים, לוג בסלע אני מוכר לך והיו י"ב
שנתות, [ושנתות הוא] כעין צליטות יולאין צדופני הכלי מתוכו לסמיננס, כיון
שמגיע השמן או הין בכל צליטה ידוע שהוא לוג,
כיון שהגיע לצליטה "נתמלאת המדה קרינא ציה", ודמיא ממש לכור צשלשים סאה
בסלע אני מוכר לך, דקנה כל סאה וסאה, ה"נ כל לוג ולוג קני כשמגיע לסומן,
ורישא דקמי חילוק צין נתמלאת ללא נתמלאת, נהי נמי דמיירי כמו צסיפא, צדאמר
ליה הין צי"צ לוג בסלע, אפי' הכי לא קני לוקח ראשון ראשון המגיע לסומן, דכיון
דצמדה שאינה של שנייה עסקינן, והוא רוצה למדוד ולמלאותה כולה, הרי היא
מושאלת לו עד שיגמור את מדידתו, דלא היא שאולה ללוקח, עד שתתמלא
כדפרישית לעיל, דעל מנת כן שאלוה שניהן, זה למדידה וזה לקחתה משתמלאת,
לשפכה בכליו או צרשותו,

ביאורי הרשב"ם:

והאי דקפריך צספריס שלנו מסיפא, דקמי צרשות לוקח כיון שקיצל כו', לאו פירכא
היא כלל, דהתם כשהקנה לו כל התצואה מיירי, דקני ליה רשותא צלא מדידה,
כדקמי נמי מתני' משך ולא מדד קנה,
ועוד אדרבה הוה ליה לפרכי ממתניתין, דקמי צהדיא משך ולא מדד קנה, דאילו

א"ל רבינא לרב אשי, ת"ש ומשנה היא צפ"ק דקידושין, בהמה גסה
נקנית במסירה, והדקה בהגבהה, דברי ר"מ ור"ש בן
אלעזר, וחכ"א בהמה דקה במשיכה, והא בהמה דקה דבר
הגבהה היא, וקתני דקני במשיכה, ומדרבנן קפריך צזהמה דקה
מיקניא נמי צמשיכה, ואע"ג דצת הגבהה היא?

שאני בהמה דסרכא מסתרכת ומתדצקת צרגליה צקרקע, ולא אפשר
צהגבהה כי אם צקושי, הלכך אורחה צמשיכה,
ורבינו חננאל פירש דסרכא שורטת, מלשון שורץ נעל (צראשית יד) [צראה ש]פסוק]
זה צריך לומר אחר פירוש הראשון. רש"ש],

[ענין חדש] רב ושמואל דאמרי תרוייהו, כור בשלשים אני
מוכר לך, צריך היה (לו) [זה. ד"ס] [מוכר] למעות כנגד דמי הכור, ולא נמכרין
שיהא זה קונה פחות מכור, ולא יותר מכור, אלא כור צצמננס מקנה לו, לא פחות
ולא יותר,

הלכך [אפילו] אם משך, ואע"פ שפסק, ואפילו צרשות לוקח וצכליו של לוקח, לא
קנה, עד שיהא הכור מודד כולו, דהכא מדידה מעכצא, הואיל והקפיד צמכירה
[שלא ידוה] פחות מכור ויותר [ולא ידוה יותר] מכור,

ומשום הכי יכול לחזור בו מכל המכירה, אפילו כשמדד לו כ"ט סאין, חוזר
הוא, כל זמן שלא נמדד אפילו בסאה האחרונה, ואע"פ שמשך הכ"ט
סאין, אינה משיכה מעליא, דכור זה חד מקח הוא, ועד דמשך כוליה לא קני,
כדאמרי' צפרק הזהב (צ"מ דף מז), דהיכא דמכר לו חמור, צפרה וטלה, ומשך את
הפרה ולא משך את הטלה, שניהם יכולין לחזור צהס, משום דלא הוי משיכה
מעלייתא,

ומתניתין דקמי משך ולא מדד קנה, היינו כשמקנה לו כל הצצילה כמות שהיא,
והמדדיה גלויי מילתא צעלמא היא, להודיע כמה מכר,

[אבל אם אמר לו] כור [שהוא שלשים סאה] בשלשים [סאה], סאה
בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון קנה שכל אחד מכירה צפני עצמו
היא, וכגון דהוא [כלי] מדה דלוקח, וצסימטא, דקני ליה כליו, א"נ צרשות מוכר,
וכגון דאמר ליה [מוכר דלוקח] מעיקרא, יקנה לך כלך צרשותי [שכליו של לוקח
צרשות של מוכר לא קני אלא אם אמר לו "לך קני"]],

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתני': המוכר יין ושמן לחבירו וה"ה לפירות, אלא אגב דבעי לאורויי בסיפא חייב להטיף שלש טיפין, נקט יין ושמן, והוקרו או שהחולו לאחר פיסוק הדמים [לאו דוקא הוקרו והחולו, אלא שאין דרך לחזור בחנם. תוס'], אם עד שלא נתמלאת המדה למוכר, משנתמלאת המדה ללוקח ובמדה שאינה של שניהם מוקי לה בגמ', ומינא מה דמניא לעיל בצרייתא, וטעם כדחתם, [ד?] כל זמן שלא נתמלאת היו כליו של מוכר, ומשנתמלאת היו כליו של לוקח, ומיירי בסימטא או בחצר של שניהם,

והיה סרסור ביניהן והמדה שלו, כדמפרש בגמ' ודרך הסרסור לקנות מבצע הציט, ומוכר לאחרים, ומריח, נשברה החבית, נשברה לסרסור [תוס'] דקני ליה כליו של סרסור לסרסור, כדמניא לעיל ואם הייתה מדה של אחד מהן ראשון ראשון קנה, וקא משמע לן דלא אמרינן דסרסור אינו אלא שלוחו של לוקח וכשנתמלאת נשברה ללוקח,

והייב להטיף לו שלש טיפין לאחר עירוי השמן והיין, חייב עוד להטיף שלש טיפין מן הדבוק בדופני הכלי, **הרכינה הטה על דהא** אחר שהטיף ממנה שלש טיפין [ונתנה] ללוקח ומיצית שנתאסף מנוי השמן לשולי הכלי **הרי הוא של מוכר** משום דהלוקח נתייאש כדאמר' בגמ',

והחנווני אינו חייב להטיף שלש טיפין טרוד הוא במכירתו, ולכן לא הזקיקוהו להטיף דאין לו פנאי, **רבי יהודה אומר** בגמ' בעי ר' יהודה להיכא קאי **ערב שבת עם חשכה פטור**:

דף פ"ז ע"ב

הא מדה [ראם לא נתמלאת עדיין הרי הוא עדיין ברשות מוכר] **דמאן, אילימא מדה דלוקח, עד שלא נתמלאת מדה למוכר** [למה הוא למוכר הא] **מדה דלוקח היא** וליקני ליה כליו, כדמניא לעיל אם הייתה מדה של אחד מהן ראשון ראשון קנה, דהכא נמי בשיש שנתות במדה עסקינן, כדאוקימנא להאיך דלעיל, דהא סתמא קמי אפילו במדה שיש לה שנתות, ואמר ליה הין בשחיס עשר סלעים, לוג בסלע,

ואלא מדה דמוכר, [למה אמר ר'] משנתמלאת מדה [הרי הוא של] ללוקח, ואמאי קנה לוקח [הא] **מדה דמוכר היא** דהא אפילו אם תמנא לומר דברשות לוקח מיירי, הא איבעיא לן לעיל אם הכלי חשוב הפסקת רשות ולא איפשיטא, וא"כ תפשוט ממתני' דכליו של מוכר ברשות לוקח קנה לוקח, והוא הדין לכליו של לוקח ברשות מוכר, דקנה מוכר?

אמר ר' אלעא, במדת סרסור [broker] שהשאלה לשיהן, וכדמניא לעיל בצרייתא, וטעמא כדפרישית, ומינא במתניתין [באן] מאי דמי בצרייתא לעיל דארבע מדות [פה.], **והא מודקתני סיפא ואם היה סרסור ביניהם נשברה החבית נשברה לסרסור, מכלל דרישא לאו בסרסור עסקינן,**

רישא, מדה בלא סרסור שהשאל להם המדה, והסרסור אינו שם, וקא

מתני': השולח את בנו אצל חנווני (ופונדיון בידו מנאמי הגהת רבינו זקני אבי אמי מ"ב, השולח בנו אצל חנווני ופונדיון בידו, שהוא שני איסרין להציא לו באיסר שמן, ואיסר יתן לו החנווני, וכן עשה) **ומודד לו באיסר שמן, ונתן לו את האיסר והאיסר מסר למינוק להציא לאציו** האיסר והשמן,

ביאורי הרישב"ם:

ומי שמפרש ונתן לו מינוק את האיסר לחנווני, וגם מפרש ואצד את האיסר הוא

אבני חן למסכת בבא בתרא

מנת לבקרו ע"מ [לדקון] ולעכבו [פ' לקנותו], ונאנס בידו כגון שנפל מיזו ושבר חייב והוא דקיצי דמיה כדמפרש לקמן, דסמכא דעמיה לקנותה אחרי שפסק דמיו, ואפילו אם חוזר בו ואומר איני חושש בכלי זה לקנותו, ונאנס צידו קודם שהחזירו לבעליו, חייב, דמדאגביה ע"מ לדקון, ולקנותו אחרי כן, [מיד מראגביה] הוא דאחייב ליה באחריותו, וכיון דאחייב באחריותו היכי מיפטר מו, עד שיחזירו לבעליו, וה"ג רבנן מחייבי דשמואל, ורבי יהודה לית ליה דשמואל, והיינו דקמני סיפא ומודיס חכמים לר"י כו' הכי קאמר מודיס חכמים לרבי יהודה שאם נטלה על מנת שלא לדקא הרי הוא כאילו כלומות צד חינוק וממד חנווני לתוכה שפטור,

לימא דשמואל תנאי היא [דר' יהודה דפטר חנווני לית ליה דשמואל. רג']

[ובהא לא פליגי אלא במאי פליגי ר' יהודה ורבנן בצלוחית. רג'] [וחוזר ממה שאמר דמירי בבעה"ב מוכר צלוחיות] **אלא רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו, הכא "בחנווני" מוכר צלוחיות** [פ' ולא מיירי שהאב שלא הצליח ביד בנו] **עסקינן** והך כלומות דמתינתן של חנווני היא, ששלח לו בעל הצית הדמים צד בנו, לקנות כלומות ממנו ולהביא זה שמן, והלכך האי כלומות ליכא אצדה מדעת,

ואודא רבי יהודה לטעמיה @ דלשדורי יין ושמן וכלומות צד בנו שדריה לבנו, ורבנן לטעמייהו דאמרי גבי איסר ושמן חייב דלאודועיה שדריה, והוא הדין לכלומות,

אי הכי, אימא סיפא, מודיס חכמים לר' יהודה בזמן שהצלוחית ביד התינוק, ומד חנווני לתוכה, שחנווני פטור והא אמרת לאודועי שדריה ולא היה לו למסור הכלומות לבנו של בעל הצית?

אלא, אביי בר אבין, ור' חנינא בר אבין, דאמרי תרויהו לא חוקמה לא בחנווני מוכר כלומות, ולא בצעל הצית מוכר כלומות, אלא **הכא במאי עסקינן** בצלומות המיוחדת למדה [לכאורה מיוחדת למדה לאו דוקא, אלא שיכולין גם למוד בה, וכן לשון הגמ' שנמלה למוד בה. וראה פני שלמה] עסקינן, ונטלה חנווני מיד חינוק למוד זה לצורך החינוק, ואע"ג דאצדה מדעת היא, [מ"ב] כיון שנטלה, נתחייב בשמירתה עד שיחזירנה לידו של בעל הצית,

דף פ"ח ע"א

[ראה בהקדמת הפמ"ג על או"ח בתחלתו בשם הספר מטה משה, וז"ל כי מי שאוכל ענבים ומתענג באכילתן ואם לא ראה יין מימיו לא יוכל לשער שיצא מענבים דבר יותר ערב ומענגו יותר מועיל מהם, ומי שיאמר לו שישני מעבודת הגפן תענגו יותר נפלא מאכילת ענבים, יפלא מזה ולא יאמין שיהיה כן וכו' וכן הנפש עיי"ש],

כגון שנמלה למוד בה כלומר מתינתן לאו בצעל הצית, ולא בחנווני מוכר כלומות מיירי [אלא הבעה"ב שלא הצליח עם התינוק, ודקשיא לך אבידה

השמן הלכות באיסר, טעות הוא ואינו לשון משנה, וגם כשצעל הגמרא [מ?]תמיה בשלמא באיסר ושמן זהא פליגי, מאי קאמר, מי איכא פלוגתא באיסר והלא לא אצד אלא השמן, ואם תאמר לתניי לפוגדיון בתמיה, לא הולך, שכן דרך רוב סמורות, כי איסרין לא היו מניין כפוגדיון, כמו שנהגין בתמיות שנותן פשוט ומקבל מחצה ואוכל בדמי מחצה כן פירש זקני מ"ב,

שבר ושבר המינוק את הצלוחית ושפך השמן **ואבד את האיסר** שנתן לו החנווני עם השמן בדמי הפוגדיון שהביא לו חנווני חייב לשלם הכלומות והשמן והאיסר וטעמא מפרש בגמ',

רבי יהודה פוטר, שעל מנת כן שלחו האז לכן אצל חנווני, שימסור החנווני לכן האיסר והשמן,

ומודיס חכמים לר' יהודה, בזמן שהצלוחית ביד התינוק ומד חנווני לתוכה שחנווני פטור כלומות לצד, אצל בשמן ואיסר חייב, ה"ג צ"י רבינו חננאל ובספרים ישנים:

גמ': בשלמא באיסר ושמן, בהא פליגי האיסר שנתן החנווני למינוק והשמן שצלוחית, **דרבנן סברי לאודועי** לחנווני שזריך לשמן **שדריה** האז לבנו, כדי שישלם לו חנווני מה שישלם לו על ידי שלוחו פקת, ור' יהודה סבר לשדורי ליה צד בנו שדרי,

אלא שבר צלוחית אמאי חייב חנווני לשלם אבדה מודעת היא דכי מסרה לחינוק שאינו יודע לשמרה, הפקר הוא זה, ואינו חושש אם יחזירנה צדו צידו ריקנית, אלא שישלם לו החנווני מה שישלם משלו, הן שמן הן איסר צד פקת, ופוגדיון שנטל צדו בהליכה נהי נמי דאצדה מדעת היא, מכל מקום בחזרה [פ'] שיחזיר לו העודף יפה מחייבין חכמים, הואיל ואמרין לאודועיה שדריה?

[ומתירין] **אמר רב הושעיא, הכא** האי שולח צדו **בבעל הבית מוכר צלוחיות עסקינן** וימא ליה שיקנה אותה חנווני, אם ירצה לקנותה, וכן **שנמלה חנווני מיד החינוק על מנת לבקרה** אם שלימה היא על מנת לקנותה [וצריך לומר שיש כאן הרבה של שני דברים, האב של התינוק רצה למכור את הצלוחית, ואם לא יקח החנווני את הצלוחית יתן לתוכה שמן והתינוק ישלם לו איסר, וצ"ע שאינה מפורש דין],

וכדשמואל היא פלוגתא דרבנן ורבי יהודה [דרבנן אית ליה דשמואל, ור' יהודה לית ליה דשמואל, כדמפרש], דנעטילה קנאה מיד, שהרי מסתמא ימלאנה שלימה, ויתכין לקנותה, והוא דקיצי דמיה כדלקמן, דקיצי ליה מיד, וכשמחזירה ליד החינוק, הרי הוא כמשליכה לאצדו, ונאנס צידו קרינא ציה, ולא מיפטר עד שיחזירנה ליד בעליו עזמן, שהרי משנטלה נתחייב באחריותה, (ואע"ג דתנאי כותמיה דשמואל צ"י ד' נדרים [נדרים לא] בהליכה חייב כו'),

דאמר שמואל, הנוטל כלי מן האומן [שיוצר ומוכר כלים], על

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלוקמין קופצין עליו [שנמכר מחרה דקפצי עליה ובינא, ולא בובינא דרמי על אפיה, עיסקא בישא דלא קפיץ עליה ובינא ודומה לו כמי שמונחת על פניו], דאין הנאה למוכר בלוקמחו של זה, דהרבה ימלא קופצין, ומשום דהנחתו של לוקמ היא, הוה ליה הלוקמ כשאל עליו ומיחייב באונסא,

[גדרים לא: תניא כותיה דשמואל, הלוקח כלים מן התגר לשגרן לבית חמיו, ואמר לו אם מקבלין אותן ממני, אני נותן לך דמיהם, ואם לאו אני נותן לך לפי טובת הנאה שבהן כלומר לפי מה שנהניתי צמא שיחזיקו לי טובה, כשהן רואים שאני מחזיר לשגר להם כלים, נאנסו בהליכה חייב לפי שכל הנאה שלו והיינו סיעתים דשמואל בחזרה פטור מפני שהוא בנושא שכר ונושא שכר פטור על האונסין,

נושא שכר" הוא כמו שומר שכר, וכן הוא ברש"י שבועות מ"ט. נושא שכר שומר כשכר, ששומר חפץ חבירו ומקבל שכר עבור שמירתו # [ולשון נושא הוא מלשון עבודה וסבל, שעובד בשכר], [והוא דלא קרי ליה שומר שכר ? דקמ"ל אפילו לא שמו לו בשכר, רק שנושא שכר בשמירתו זה, כגון שהפקיד בידו מעות מותרין [שאינם קשורים דאמרינן בב"מ פ"ג מ"א שמוחר להשתמש בהן] אפ"ה דינו כש"ש. יבין שבועות פ"ח מ"א], אבל "שוכר" הוא שמשמש בחפץ חבירו ומשלם, וכאן הוא שומר החפץ בחזרה, והשכר שקיבל הוא הטובת הנאה]].

ומניא התם דצרייתא כוותיה [דשמואל], דקמיי נאנסו כהליכה חייב, בחזרה פטור, מפני שהוא כנושא שכר, ונראה דעיי [מהרש"א מהרש"ל] דלאו דוקא נושא שכר, דא"כ לא ליחייב באונס, אלא בגניבה ואצידה,

וטעמא [דחייב הלוקח] משום דקיימי דמיה, וצנינא חריפא הוא, הכי הוא כנטיילה זו כמו לוקח גמור, אי נמי כמו שואל, שכל הנאה שלו (צו) [הוא?],

ההוא גברא דעל לבי טבחא, אנבה הגביה אממא דבישרא יך לקנותה, ולראות אם שמנה היא או כחשה, בהדי דקא אנבה [בתוך שהיה מגביה אותה. שט], אתא פֿרָשָׁא [בא פרש, horseman] מרמא מיניה [וחטף אותה ממנו. שט], אתא לקמיה דרב יימר, חייביה לשלומי דמיה, והני מילי הוא דקיצ' דמיה [של הירך, וצריך להבין אם הפי' הוא שדמי הירך כמו שהוא הם קצוצין, או אם שדמיו קצוצין לפי משקלו?],

ההוא גברא דאייתי קארי דלעת לפום נהרא, אתו כולי עלמא שקול קרא קרא לקנות [אחד מהן. ד"ס], אמר להו הרי הן מוקדשין לשמים לפי שלא היה יודע ממי ישאל מעותיו, היה רוצה לאסור להם # [פי' ומתוך כעס היה מסכים להקדיש את מעותיו, ורק שלא יולט אחד מהם עם הדלעת בלי לשלם], [והשאלה היה עכשיו אם אסר את הדלועין על הקונים אף שלקחו אותה בידם קודם שהקדישם],

אתו לקמיה דרב כהנא, אמר להו אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו דכי יקדיש איש את צימו כמיז [ויקרא כו], וה"נ כיון דקיימי דמיה זכו זהו כדשמואל,

מרעת היא, אה"נ אם לא לקחה החנווני לידו וגשברה ביד התינוק, אין החנווני חייב, וגם לא לקח החנווני הצליחית לידו בשליחותו של בעה"ב, שהרי יכול למלאותה כשעורה ביד התינוק] אלא כגון שנטלה למוד צמחה השמן, [ואע"ג] [כיון ?] דלא לדעת [שיטלנה] החנווני שלהם, דשמה לא יטלנה, משנטלה מתחייב זה,

וכדרבה, דאמר רבה, הכישה במקל, גצי זקן ואינה לפי כבודו מיירי, צ"מ (דף ל:), דאע"פ שאינו חייב להחזירה, כיון שהכשה [זה שאינו לפי כבודו, אם הכשה הכאה אחת להשיבה, נמחיש צה להחזירה, הויל והתחיל] נתחייב בה, והשתא איכא פירושי מודים חכמים לרבי יהודה בשלא נטלה וכו',

[ומקשה] אימור דאמר רבה אי צעי הוה פריך לימא דרבה תנאי היא, אלא דעדיפא מינה קפריך, בבעלי חיים, דאנקטינהו נוגרא ברייתא הלכיתה פסיעות חילוניות, כלומר הרגילה [זקן זה ע"י שהבישה במקל] לצרות ולילך למרחוק, ומש"ה נמחיש צה [להחזירה], כי האי גונא [בצליחית] מי אמר?

אלא אמר רבא, אני וארי שבחבורה תרגימונה, ומנו ר' זירא, הכא במאי עסקינן כגון שנטלה מיד חינוק למוד בה לאחרים שהלוחות מדה ומדד זה לאחרים, ובשואל שלא מרעת על הלוחות קא מיפלגי,

מר סבר ורבי יהודה סבר שואל הוי וכי מחזירו למקום ששאלו משם די, והלכך משהחזירו למינוק פטור,

והא דאמר' בהמפקיד צ"מ מג: הא דאמר רבא שואל שלא מדעת [לרצון. כ"ה בגמ' שם] גולן הוי, היינו לרצון דהכא, ומודים חכמים לרבי יהודה, הכי יש לפרש, מודים חכמים לר' יהודה היכא דלא נטלה למוד צה לאחרים, אפילו נטלה למוד למינוק, והיינו דקמיי צומן שהלוחות ציד התינוק, שלא מדד צה אלא לצורך התינוק, ואם כן לא אפקה מרשות צעלים, ומש"ה פטור מן הלוחות,

ואית דמפר' לה להא סוגיא, לחנווני הרגיל אלא, ומסר לו צעל הצית כצר הפונדיון, ושלא בשציל השמן והאיסר, ולא שלח ציד צנו כי אם הלוחות לצדה, ובצר הסוגיא פשוטה,

ומר סבר (רצון) [דרצון סברי. רה] גולן הוי [תוס'] וקנייה להמחיש צה עד שתבא ליד צעלים, דצעין והשיב את הגזילה, והשבה ליד חינוק לאו השבה היא, והכי אמר' בהגזל ומאכיל (צ"ק דף קית) הגוזב טלה מן העדר והחזירו ומת, או נגנב, חייב באחריותו, דצעין דעת צעלים, ואין זה דעת צעלים, כשמוסרו ליד חינוק,

גופא, אמר שמואל, הנוטל כלי מן האומן לבקרו, ונאנס בידו, חייב, [והגמ' מוסיפה] והני מילי הוא דקיצ' דמיה שדמיו קצוצים, כגון רחיים של פלפלן, ושאר כלים קטנים שדרך לעולם לתת בפשוט פשוט [פי' שכל כלים הקטנים היה להם מחיר אחד],

וצנדרים [ל. מוקי לה להא דשמואל, בתרעא חריפא, [דהיינו ?] ו ?] צדצר

אבני חן למסכת בבא בתרא

מדיר נקדש ומייצג המשקה במוכו,

[ואחר שאמר הדין בסיטון ובעה"ב, אומר הדין ב] חנווני מקנה מדותיו
פעמים בשבת [בשבוע] לפי שמדיר למכור יותר מסיטון ובעל הבית ואחאן
למ"ק כך פירשו רבותינו,

ולא נהירא דא"כ לא ס"ל הכי, שהרי הלכה כרשב"ג צמשתנו, ועוד דקמסקים צה
רשב"ג, דקאמר אמר רבן שמעון בן גמליאל צמה דברים אמורים כו',
ועוד אס איתא דפליג עליה, אמאי לא קמני שיעוריה דקדקתני לעיל,
אלא נראה דאפילו רשב"ג מודה צמשתנו אע"פ שמוכר מדיר דכיון שאינו חייב
להטיף ג' טיפין נקדש במוכו יותר,

וממחה מקנה, כמו ומחה ה' דמעה מעל כל פנים (ישעיהו ה) משקלותיו
אבני משקל ששוקל בהן דבר לא וצטר, פעם אחת בשבת [בשבוע],

ומקנה מאזנים, על כל משקל ומשקל בכל פעם ופעם ששוקל בהן,
שנדבק בהן יותר מן המשקולות, לפי שיש להן בית קיבול, צריך לקנות בכל פעם
ופעם,

אמר רשב"ג במה דברים אמורים קיטומין הללו בלח דדבר לא כגון
בשר ויין ושמן, אבל ביבש כגון פירות, כמו [cumin] ופלפלן אינו צריך
לקנה שלא נדבק בהן מאומה,

דף פ"ח ע"ב

וחייב להכריע לו [שירד כף] המאזנים מזל הצער טפח [שכף המאזנים
שעליה הסחורה תרד ותהא נמוכה מחברתה טפח. מבוארות], שיהא הצער שוקל
יותר מן הליטרא [וגם השיעור ליטרא בעצמו שכתב רבינו הרשב"ם לא ידענא
בג"ל. יבין], וצגמ' מוקי לה במקום שנהגו להכריע,
וה"ה לעשרה ליטרות ציחד להכריע טפח, כדאמר' צברייתא בגמרא, ונותן הכרע
אחד לכולן,
ונראה צעני דלפחות מליטרא לא צע' הכרע טפח, דנפיש יותר מדאי, הכרע טפח,
דדבר קל,

היה שוקל לו עין בעין צמטום, כגון במקום שאין מכריעין נותן לו לצד
המשקל גירומין את גרומיו [דהיינו] הכרעו, דקמני אחד לעשרה בלח,
ואחד לעשרים ביבש כו' וצגמ' מפרש לה,

וצגמרא נפקא לן מקראי, דחייב ליתן לו מוכר משלו, לצד המשקל,
וגירומיו לשון הכרעה הוא [וראה ערוך ערך גרם, ה], וכן הגרמה דשחיטה נמי
לשון הכרעה והטייה הוא, שמכריע ומטה את הסכין מוח למקום שחיטה,

מקום שנהגו למוד בדקה קצ לא ימוד בגסה צפאה, דהוי הפסד
לדוקא, דאין לו מששה קצין כי אס הכרע אחד, ואוצד ה' הכרעות, ואפילו במקום
שמותקין נמי, אי אפשר למחוק כל כך צמטום, [א"י משום שמועד לו צריזם,
ובדקה מועד יותר, וכשמועד בגסה מפסיד הקונה] בגסה לא ימוד בדקה

וה"מ הוא דקיצו דמייהו, אבל לא קיצו דמייהו, ברשות
מרייהו קיימי, ושפיר אקדיש ויכול להקדישן, דלא דמי לגולן דאמר'
(צ"ק סח) שניהן אינן יכולין להקדיש, זה לפי שאינו שלו, וזה לפי שאינו צרשותו,
דהכא לאו אדעתא למיגול שקליהו, אלא לקנותן, וכיון דלא קיימי דמייהו לא סמכא
דעמיהו, דשמה ירצה למכרן ציותר ודעתן להחזיקן, ומש"ה צרשותא דמרייהו
קיימי,

ת"ר, הלוקח ירק חצר מעם הארץ מן השוק, ובורר והניח ולא גמר
לקנות אפילו כל היום כולו לא קנה, ולא נתחייב במעשר [אינו
חייב צמעשר] דהא אינו מתכוין אלא לצר היפות, אבל גמר לקנות נתחייב מיד
לעשרו דמאי, ואס רוצה לחזור ממקומו,

גמר בלבו לקנותו, קנה ונתחייב במעשר,

להחזירו אי אפשר צלא הפרשת מעשר שכבר נתחייב במעשר, ואין
חצר מוציא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן, ולעשרו א"א ואח"כ יחזירו למוכר
שכבר מפחיתן [שהרי מפחיתן] בדמים שנתמעט הצדילה כדי מעשר [דהא
מעשרן דמאי, ואין הע"ה מודה שחייב בה],

הא כיצד, מעשרו ונותן לו ונותן לו דמי מעשר ומחזיר את המותר
צעין,

אטו משום דגמר בלבו לקנות, קנה ונתחייב במעשר צתמיה !
אמאי, הא אפילו אי קיימי דמייהו, יכול להחזיקן, וליהדרינהו וליפטור?

אמר רב הושעיא, הכא בירא שמים עסקינן, כגון רב ספרא
דקייים בנפשיה תהלים מו ודובר אמת בלבבו,
[שהבעשה היה כן] [ד?]הוה קרי קריאת שמע, ואמר ליה ההוא גזרם הצ לי
עסקך צכן וכן מעות [ולא ענה לו שלא היה רוצה להפסיק באמצע ק"ש], וסבר
דמשום מיעוט דמים הוה שמיק, והעלה לו דמים מרובים, ולאחר תפלתו לא רצה
לקבל, אלא צמיעוט מעות הראשונות, משום דגמר צלצו להקנותו צכן,
וה"נ גבי מעשר כיון דירא שמים הוא, כיון שגמר צלצו, וכה צמקא ונתחייב (צמכר)
[צמעשר], וכי מחזיר, כחור ומוכר לו דמי:

מהני': הסיטון הוא חנווני גדול, שקונה הרבה יחד ומוכר לחנוונים קטנים.
סיטון- חטין צלשון יון ומשום שקונה הרבה חטין ציחד קורא לו סיטון,

מקנה מדותיו צצביל שנקצץ בהן היין והשמן ונקדש למוכר, ומתמעטת המדה,
ובכלי הלח מוקי לה לקמן אחד לשלשים יום, ובעל הבית שאינו מוכר
מדיר כסיטון, די אחד לשנים עשר חדש צפעס אחת צשנה שאינו נדבק צו
כל כך,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, חילוף הדברים סיטון פעם אחת
צשנה דכיון שמוכר מדיר אין המשקה נקדש במוכו, אבל בעל הבית שאינו מוכר

אבני חן למסכת בבא בתרא

דמפסיד מוכר, משום שאינו יכול למחוק כל כך,

למחוק את המדה [למחוק את פי המידה, היינו להסיר מעליה את הגדרש. מבוארות] לא יגרוש קונצלי"ר בלע"ז, לגרוש לא ימחוק אע"פ שמוסיף לו שלש בשביל גודשא, כדמפרש בגמרא, וכן לא ימחוק אע"פ שפוחת מן הדמים:

נב"ל: מנהגי מילי קא סלקא דעתך דבעי אהא דגריך להכריע טפס? אמר ר"ל דאמר קרא דברים כה אבן שלמה וצדק מיותר הוא למדרש, אע"פ שאיפה שלימה מדדת, צדק משלך ותן לו והיינו הכרעה, וצמדה נמי למדוד כריות, כדי שיהא יתר על מדתו,

א"ה אימא סיפא, היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומין, ואי הכרעה דאורייתא האמרת דגזירת הכתוב הוא שיכריע בשעת המשקל היכי יהיב ליה עין בעין?

אלא רישא במקום שנהגו כלומר אין גזירת הכתוב להכריע בשעת המשקל, אלא צמדהגא תליא מילתא, דאם רוצין להכריע בשעת המשקל תחת גירומין דאחר מדידה, הרשות בידו, ואזכור הכרע גריד טפס, דאין הכתוב מקפיד אלא שיוסיף על המשקל, או בשעת המשקל או לאחריו כן,

וכי איתמר דר"ל, אסיפא איתמר, היה שוקל לו עין בעין נותן לו גירומין, מנהגי מילי דגריך להוסיף על המשקל?

אמר ר"ל דאמר קרא וצדק, צדק משלך ותן לו,

וכמה גירומין? א"ר אבא בר ממל אמר רב, אחד מעשרה בליטרא בלח, לעשרה ליטריין כששוקלין י' ליטריין [ומפרש שחסר הלשון מ"עשרה, שצ"ל אחד מעשרה ל"עשרה דהיינו כששוקל עשרה ליטריין, מוסיף אחד מעשרה], דהיינו אחד ממאה [היינו 10 אחוז 10 אחוז # ואולי מוקי לה הגמ' בן שדוהק לומר שבבבל מוסיף עשרה אחוז, שזה מנוחם], (ס"א), ומדמנריך הכרעת טפס, צמקוס שמכריעין, דייק הכי דשיעור אחד ממאה צמקל מכריע טפס, והגירומין צמקוס הכרעה קיימי, ע"כ), ומלישנא דמתניתין דקמני אחד לעשרה בלח [בלב"ד], ולא קמני אחד מעשרה [בב"ם] בלח, דייקין ליה,

הלכך חסורי מחסרה והכי קמני, אחד מעשרה, לעשרה [במאחד מעשרה] בלח, כן נראה צעני,

ועורר היה לתנא להזכיר צ' פעמים עשרה, ומסר האחד:

מתני' דקמני אחד לעשרה בלח, ואחד לעשרים ביבש וכו': איבעיא להו, היכי קאמר ולפרושי סיפא קאמי, היכי קאמר מתני', אחד מעשרה בלח לעשרה דלח, אחד מ' בלח ל' דלח [דהיינו חלק א' מבואה] והוא הדין ואחד מעשרים ביבש לעשרים דיבש אחד מכ' ביבש לכ' דיבש, דהיינו חלק אחד מד' מאות,

או דלמא, אחד מעשרה לעשרה דלח אחד מ' בלח ל' דלח, וכן אחד מ' ביבש לכ' דיבש ולעשרים דיבש דהיינו חלק אחד ממאתים,

ואחד מ' אחריוהו קאי [שבבב"ל מוסיף אחד מ' מעשרה, וביובש מוסיף אחד מ' מעשרים], ונראה משום שהלך נדבק בכלי ואינו מטיף לו הכל, גריד להוסיף לו יותר מביבש, ¹³ תיקו,

1. א"ר לוי, קשה עונשן של מדרות אס עושה צהן עול יותר מעונשן של עריות אס נכסל צהן, שזה נאמר בהן ויקרא י"א אל עריות דכתיב את המועצות האל וזה וצמדות כתיב נאמר בהן דברים כה אלה דכתיב כל עושה "אלה" כל עושה עול, ואלה קשה מאל דמש"ה הוסיף הכתוב צהן ה', לרבות ולהגדיל הקישור,

ומאי משמע דהאי אל קשה הוא? דכתיב יחזקאל י' ואת אילי הארץ לקח,

גבי עריות נמי הכתיב אלה כל אשר יעשה מכל המועצות האלה ונכרתו?

ההוא למעוטי מדרות מכרת דס"ד אמיתא כיון דענן מדות, נקראו מועצות, ה"א הרי הן בכלל כל אשר יעשה מכל המועצות, אי לא כתב אלה דמשמע מיעוט,

ולא משום ג"ש, דאפי' לא כתב אלה לא דייקין, דאין אדם דן גזירה שזה מעגמו, אא"כ למדו מרבותיו, ולא מק"ו, דהאי אפשר בתשובה והאי לא אפשר בתשובה, דאין עונשין מן הדין, אלא ממשמעותו, כדפרישית,

ואלא מאי עודפיייהו דמדות, כיון דבעריות איכא כרת, וצדידהו ליכא כרת?

דהתם אפשר בתשובה עריות מועלת תשובה, אי עביד ליה תשובה מעלייתא דכתיב (הושע יד) שונו בנים שובצים ארפא משובותיכם [צריך עוד יסורים, אבל עליו אין לעשות יותר. העמק שאלה. רוד"ש], ואמר' נמי (מכות דף כג) כל חיידי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן,

והכא אצל מדות שגזל את הרבים לא אפשר לו בתשובה שהרי תשובתו תלויה בהשגת גזילה, דכתיב והשיב את הגזלה (ויקרא ה) והוא אינו יודע למי יחזיר, ואע"ג דאמרין יעשה צהן גריד רבים, אין זו תשובה מעליא מאחר שאינו משיב לצעלים, אלא שזיררו לו המוטב,

2. וא"ר לוי, קשה גזל הדיוט יותר מגזל גבוה, שזה הקדים חטא למעילה הקדים צו חטא למעילה, דכתיב (ויקרא ה') נפש כי חטאת ומעלה מעל צה' וכחש בעמיתו וגו', [ד'מד] [צ]התחלת הגזל קרי ליה חוטא משעת כפירה, וזה הקדים מעילה לחטא, וגזי הקדש כתיב כי תמעול מעל וחטאת בשגגה, דאילו נקרא חוטא עד שנהנה,

3. ואמר רבי לוי, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם שהקצ"ה רחמן וצרכמו מרובה מקללתו, אצל אדם קללתו מרובה מברכתו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

הקב"ה ברח ישראל בעשרים ושנים, וקללן בשמונה,

ברכן בעשרים ושנים ויקרא בו מאם בחקותי עד קוממיות מאל"ף שצאם עד ת"ו שצקוממיות, והיינו בעשרים ושנים אומיות שצאל"ף צ"ת לצד הכפולות [מנצפ"ד], וקללן בשמונה ויקרא בו מואם בחקותי תמאסו, עד ואת חקותי געלה נפשם ומו"ו עד מ"ס [יש רק] שמנה אומיות,

ואילו משה רבינו, ברכן בשמונה, וקללן בעשרים ושנים ברכן בשמונה

דף פ"ט ע"א חצי המסכת בדפים 175 \ 87.5 דף 1727 לדפי הש"ס

[גדפם בסוף העמוד] צפירוט זה העמוד יש פרישות נכריות מהופך ומצולצל והספרים שנות זה אומר צכה וזה צכה, וכן יש עוד שלם הלכות צפרק זה אשר הם כאלו וכאשר מלאנו צהעמק ישן דפסנו והלכנו אחריו [ואני שלמה לוריא לפי בינותי בספרים הגהתי כראוי בעה"ל רש"ל],

דברים כה מוהיה אם שמוע תשמע צפרשת והיה כי מצוא ועד לעברם, וקללן בעשרים ושנים דברים כה מוהיה אם לא תשמע עד ואין קונה חסוב מו"ו עד ה', כל האלפ"א צ"ת"א דהיינו שמים ועשרים אומיות:

מקום שנחגו למוד בגסה כו':

(סימן: 2. אין מעיינין, 1. ואין גודשין, 3. באגרדמין, 4. ובליטרא, 5. שלשה, 6. ועשר, 7. נפש, 8. משקלות, 9. במחק, 10. עבה, 11. לא תעשו, 12. לא יעשה),

1. ת"ר, מנין שאין מוחקין במקום שגודשין ואפי' מחיל קונה, ואין גודשין במקום שמוחקין ואפילו מחיל מוכר? ת"ל דברים כה איפה שלמה משמע דלא גרסינן הכא וצדק, אלא משלמה נפקא לן, שצריך שיהא האיפה שלימה שלא יבא לידי רמאות, דאם עושין כן שמה יראו אותן אחרים, ויאמרו כך המנהג וירמה הלוקח את המוכר, או המוכר את הלוקח, והא ליכא למימר דכלא מחיל מיירי צרייתא, דההוא מלא תעשו עול נפקא, שגחל לו את שלו צידים,

ומנין שאם אמר הריני מוחק במקום שגודשין, ולפחות לו מן הדמים [וינקח מן המחור] תילתא דגודשא תילתא, דהשתא לא אחי לרמות כיון דפחת לו משער היוצא כולי עלמא ידעי דצביל כך פחת לו דאין מנהג צעיר למחוק וכן כשמוסיף יודעין שצביל כך מוסיף דאין דרך לגדוש, והריני גודש במקום שמוחקין, ולהוסיף לו על הדמים, שאין שומעין לו,

ת"ל דברים כה איפה שלמה וצדק יהיה לך לטפויי אמת, וצדק מכל

מקום, דאף זה יכול לצבא לידי רמאות, דאיכא דחוי צמדידה ולא ידע לא צפחת ולא צמוספת, וצספרי יליף לכולהו מוצדק שהוא מיותר,

2. ת"ר, מנין שאין מעיינין לשקול עין צעין [ראה רש"ש] במקום שמכריעין, ואין מכריעין במקום שמעיינין, ת"ל אבן שלמה,

ומנין שאם אמר הריני מעיין במקום שמכריעין ולפחות לו מן הדמים, והריני מכריע במקום שמעיינין ולהוסיף לו על הדמים, שאין שומעין לו, ת"ל אבן שלמה וצדק,

אמר רב יהודה מסורא, דברים כה לא יהיה לך בביתך ממון [פ'] לא יהיה לך פרנסה, מה טעם, משום [שיש לך] איפה ואיפה, שלוקח צגדולה ומוכר צקטנה, צציתך קרא ימירא קדריש,

לא יהיה לך בכיסך [לכן לא יהיה לך ממון בכיסך], מה טעם משום [שיש לך משקלות שאינם צדק, וזה שאמר] אבן ואבן,

אבל ואם צציתך [יהיה] אבן שלמה וצדק [אז] יהיה לך ממון כדאמרין צעלמא [גדה דף ע] מה יעשה אדם ויתעשר ישא ויתן צאמונה, [ודורש עוד] איפה שלמה וצדק [אז] יהיה לך,

3. ת"ר (לא) יהיה לך אצ"ד קמוהר, וקרא ימירא קא דריש, דמצי למיכתב לא יהיה לך אבן ואבן, כי אם אבן שלמה וצדק, מלמוד שמעמידין אגרדמין [אגרדמים, נשתבש מהמלה אגרנימוס market commissioners] למדות ממנה להלקות ולענוש מעוטי המדות, ואין מעמידין אגרדמין לשערים שלא ימכרו ציוק, סבא הוא דאיתו צריך, דאם זה רוצה למכור ציוק איתו הצריך למעות יתן צוול, וילכו הלוקחין אצלו, וימכרו זה צוול על כרחו,

דבי נשיאא [המנהיגים שבבית הנשיא] אוקימו [העמידו ממונים] אגרדמין [מין שומרים לשמור], בין למדות בין לשערים, א"ל שמואל לקרנא [אמורא בבלי בדור הראשון חבירו של שמואל, שניהם היו מראשי "דייני גולה", הוא נהרדעא. אנצקל' לחכמי התלמוד, # מהדרך שדיבר אליו שמואל כאן ובשבת קח. בלשון "פוק" ו"זיל" משמע שהיה קרנא נבנע לשמואל], פוק תני להו, מעמידין אגרדמין למדות, ואין מעמידין אגרדמין לשערים,

[אבל קרנא לא תני להו כמו שאמר שמואל, אלא דרש להם לפי דעתו] נפק דרש להו, מעמידין אגרדמין בין למדות בין לשערים,

[באשר שמע שמואל מה שעשה קרנא] א"ל מה שמך [אין זה שאלה, שהרי ידע שמו, אלא זה הקדמה למה שרצה לקלל] קרנא, תיפוק ליה [במדרב] אל גוף שלישי] קרנא בעיניה, נפקא ליה קרנא בעיניה [פ'] קרום על העין [cataract], ואמר כן מפני ששמו קרנא. חרושי הר"ן שבת קח, ונפק ליה קרן של בשר בעינו. ר"ח שם],

אבני חן למסכת בבא בתרא

משקל הדברים ששוקל, למושל השיעור שמכריעין לעשר ליטראין, הוא הרבה יותר ממה שמכריעין לליטרא אחת],
ובמקום שמכריעין, נותן ג' רבעים בלחם ומניח שער בשניה ומכריע,

6. ת"ר, היה מבקש ממנו עשר ליטראין, לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכריע כל רביע צפני עצמו, שאי אפשר לו שלא שקול צריות, ומפסיד שאי אפשר ללמנאם,
ואם דמפרש בשני ההכרעות [שלא רק מושם שאי אפשר לצמצם, אלא ההכרעות גמורות],

ולא היא, דאם היה יכול ללמנאם, ההכרעות מד שיעורא הוה [שאו אין חילוק בין לשקול הכל בפעם אחת, או אחת אחת], דרביע הכרע לטרא הוא מכריע [בין בליטרא אחת, ובין בעשר ליטראין], שהרי ההכרעות הוא טפח [ו. רש"י] מכריע רבע [הכרע. רש"י] לטרא*, שהוא דבר קל,
[אלא ודאי אי אפשר לצמצם, ולכן ישקול הכל ביחד, והגם שיש מקומות שמוודים בבלי מדה קטנה] ואפילו במקום שנהגין למוד דקה, הני מילי מדות, אצל משקלות אין דרך לשקול כי אם הכל צידה צידה משקל הגדול,
* [והמכוון הוא שְׂכָמוֹת הכרע טפח, לעולם לפי ערך כובד דבר הנשקל, דכמו שאם הנשקל ליטרא הכרעת טפחו הוא א' ממאה לליטרא, כן לעשרה ליטרות הוא, א' ממאה לעשרה ליטרות וכו'. רש"י עיי"ש],

אלא שוקל לו כולן בבת אחת, ונותן הברע אחד לכולן משום דאי אפשר ללמנאם, ומפסיד המוכר כדפרישית,

7. ת"ר, נפש של מאזנים הוא צחל החלול שהלשון קצוה צו. J. [also see yoshke] bolt, which is a bolt that holds the main rotor to the mast of some helicopters, תלויה באויר ג' טפחים שיהו ג' טפחים מן הקנה לגג הבית, ובמאזנים גדולות ששוקלן צהן נחשת וצחל עסקין, דלקמן, שהן תלויות צגג הבית, וקצועות שס, לפיכך צריך הרחקת שלשה טפחים מן הגג, שלא תגע צגג כשיכריעם,

[וגם צריך שיהיה] וגבוהה מן הארץ שלשה טפחים שלא יגע צקרקע צשעת הכרעה, וקנה הוא הקנה שהלשון קצוה צלמנעיתו, ושמי המיתנות תלוין צרלשיו [והיה ארכו ד' טפחים] ומתנא שלהן הן הצללים שהכפות תלויות צהן שנים עשר טפחים ד' טפחים הקנה [ולפ"ז לא דק מש"כ כדי שלא יגע בגג, מאחר דהקנה הוא ד' טפחים א"כ מן האמצע לא יגע בגג, אפילו בשני טפחים רחוק מן הגג, אלא צריך לפרש שבשהחבל קצר בקל יש להטות המאזנים איך

ואע"ג דלמדין צמסכת צצת [דף קס.]. דרצ לטייה צצצא מצצל, ומהא ליה קרנא אקנקניה, [וזה"ל שם בשבת קח. אמר ליה מאי שצך קרנא, אמר ליה יהא רעוא דתיפוק ליה קרנא בעיניה], איכא למימר דגרמא ליה הא והא,

ואיהו [קרנא] כמאן סבר? כי הא דאמר רמי בר חמא [אמורא בבלי בדור הרביעי] א"ר יצחק [תנא בדור הרביעי], מעמידין אנרדמין בין למדות בין לשערים מפני הרמאין שממתיין עד שימכור אותו המוכר צול, ואח"כ [בשרק לו יש סחורה] מוכרין ציוקר, ל"א, מפני הרמאין המוכרים ציוקר, ואומרים שהוסיפו צמדה, או שנתן חטין יפות למעלה, ורעות למטה, או כל מיני רמאות,
וכדלשכתן שהיו מעמידין פרהדרין שהיו מכין צעלי תנויות והיו אומרים להם מכרו צול צמסכת יומא [דף טו.]. [צינולמי פ"א],
[לבאורה הפירוש שבוין שהיו מחליפין אותן והיו בכל פעם שרים חדשים, לכן כל שר שנכנס מחדש רצה להראות כוחו ותקפו ועשו לחץ על הנחתומין שלא יעלו המחזירים. ח"ל פירוש המשניות להרמב"ם [קאפח] דמאי ב' ד' והקילו עליהם בדבר זה מפני שהמפקחים פוקדים אותם תמיד וקובעין להם את השער ומחזיבין אותם למוכר במחיר ידוע. א"ח יומא],

4. ת"ר, היה מבקש ממנו ליטרא, שוקל לו ליטרא, חצי ליטרא שוקל לו חצי ליטרא, רביע ליטרא שוקל לו רביע ליטרא,

מאי קמ"ל הא ודאי מה שקונה שוקל לו?

דמתקנינן מתקלי עד הכי צית דין קדמונים, התקינו (המדות) [המשקלות. רש"י] עד כאן, ופחות מכאן שוקלים צמטצעות, ואם יצא אדם לתקן צפחות אין שומעין לו, פן יצואו לרמות ולומר זה רביע ליטרא,
אי נמי מתקני מתקלי צענין זה, ולא שליש ליטרא ולא חמישית ליטרא, מפני שמטעין צהן, צפירות רבינו חננאל,

[קא משמע לן דמתקנינן מתקלי עד הכי - שהתקינו מדת משקל עד כאן, ואין המוכר יכול לומר ללוקח, לא אשקול לך דבר מועט מזה, שאחזן לך הכרע צשציל מקח מועט זה, אצל צפחות מכאן אין דרך לשקול, ולא יתן לו שום הכרע, דלא חשיב מקח צפחות,
ורבינו שמואל פירש דלא מתקנינן משקלות מועטין, דלמא אחי למיטעי צהו, ואע"ג דצמדות [פ' בלי מדה] קטנות אמרינן לקמן דלא טעו אינשי, צזה חללו מרובה מזה, ואיכא היכרא טובא, צמשקלות [באבני המשקל] טעו, ולא נהירא לי].

5. ת"ר, היה מבקש ממנו שלשה רבעי ליטרא, לא יאמר לו [לוקח למוכר] שקול לי שלשה רבעי ליטרא אחת אחת [כל רביע לברו, והכרע י' ג' פעמים], אלא שוקל ליטרא ונותן ליטרא צצק מאזנים אחד, ומניח רביע ליטרא עם הבשר והצצר ורביע ליטרא צצק שניה, דהשתא איכא ג' רבעי צצר,

ובמקום שאין מכריעין עסקין, דאי מכריעין, נמנא נותן לו הכרע של אותו רביע שנותן עם הצצר צחנס [פ' דכרי להכריע, צריך ליתן יותר בשר, וכיון שיש שם גם אבן של רביע ליטרא הוא מכריע גם בעד האבן, פ' ששיעור ההכרע הוא לפי

אבני חן למסכת בבא בתרא

8. ת"ר, אין עושין [אבני] משקלות לא של בעץ גדיל אשמי"ן, ולא של אבר פלומצ"א, ולא של גיסטרון מיני ממשות מעורבצים, ולא של שאר מיני מחכות מפני שפוחתין והולכין, אבל עושה הוא של צונמא אבן, ושל זכוכית [ונראה בעיני דלא זו אף זו קתני אחרון אחרון אינו פוחת כל כך. רש"ל],

9. ת"ר, אין עושין המחק רשטייר"א בלע"ז, שמוחקין בו את המדה של דלעת, מפני שהוא קל ואינו נכנס כל כך במדה, ולכן אינו מוסק יפה, ומפסיד המוכר ולא של מחכת מפני שהוא מכבד,

אבל עושהו של זית, ושל אגוז, של שקמה ושל (אשברוע) [אַשְׁבְּרוּ עַ] [בויסנ"ל [box tree or ebony tree] [ובן יש לשון זה ביומא לו. וקלפי היתה שם ובה שני גורלות. של אשברוע היו, ועשאו בן גמלא של זהב],

10. ת"ר, אין עושין את המחק צדו אחד עב וצדו אחד קצר מפני שהקצר נכנס בתוך המצוה ומוחק יפה, והעב אינו נכנס כל כך ואינו מוסק יפה, ואם צד אחד עב וצד אחד קצר כשהוא קונה ימוחק צב, וכשהוא מוכר ימוחק בקצר, אלא שניהן עבים או שניהן קצרים כפי המנהג,

לא ימוחק בבת אחת צפעס אחת וצמורה שאינו מוסק יפה שהמוחק בבת אחת רע למוכר [שנותן יותר ממה שמוחב] ויפה ללוקח, ולא ימוחק מעט מעט, שרע ללוקח [שנוטל ממנו מזה שראוי לו] ויפה למוכר כגון מוסק רחב טפח לצד, ומגביה את המחק וחוזר וכוש את המחק ומוחק טפח, אלא [ימוחק] צפעס אחת וצמורה, א"י צפתי פעמים, כגון מוסק עד חצי המדה, ומגביה המחק, וחוזר ומוחק חצי המדה השני,

[ו.ד"ם] על כולן על כל מיני עולות הללו אמר רבן יוחנן בן זכאי, אוי לי אם אומר, אוי לי אם לא אומר, אם אומר שמא ילמדו הרמאין, ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידיו חכמים בקיאים במעשה ידינו ומתוך כך יצאו לרמות יותר [ויובל] [ויובל] [?] לרבות ברצונם. גמ"י],

וקצתי גמלא איבעיא להו, אמרה רבן יוחנן לבסוף או לא אמרה, דמעיקרא הוה מספקא ליה אם יאמר או לא, ולבסוף מי איפשיט ליה או לא אמרה?

אמר רב שמואל בר רב יצחק, אמרה, ומהאי קרא אמרה, הושע י' כי ישרים דרכי ה' דברי מורה, וצדיקים ילכו בהם ויהיו צם שלא לרמות הצדיות, ופושעים יכשלו בהם ילמדו לרמות [שילמדו חכמה וערמוניות וירמו הצדיות ונמצא נכשלו בהם. גמ"י],

11. ת"ר [בע"ז ב"מ סא:], ויקרא יט לה ל' אִתְּעִשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט בְּמִדָּה בְּמִשְׁקָל וּבְמִשְׁוֹרָה, בְּמִדָּה זו מדידת קרקע שהי מדת כלי כחצ לקמיה, דהיינו משורה [דכתיב בפסוק זה, דורשה לקמיה], כדכתיב ויגיס בְּמִשְׁקָל תִּשְׁקָה (יחזקאל ד יא) שלא ימודד לשני לקוחות שלקחו קרקע

ואילך, או לפרש הקנה י"ב טפחים והמיתנא י"ב טפחים וב"ב הרמב"ם והמור. רש"ל עיי"ש], וארבעה טפחים כל אחד מן הצדדים, התלויות בשני ראשי הקנה, אבל אי הוי פחות, אין מכריע המאזנים בשביל דבר מועט, מתוך שהמשקל מרובה,

[ומאזנים] ושל צמרים מוכרי צמר במשקל ושל זגגין מוכרי כלי זכוכית, תלויה באויר שני טפחים, וגבוהה מן הארץ שני טפחים, וקנה [ג' טפחים] ומתנא שלה ט' טפחים [בכל צד ג' חבלים של ג' טפחים],

[ומאזנים] ושל חנווני ושל בעה"ב תלויה באויר טפח, וגבוהה מן הארץ טפח דרך צריך להכריע, וקנה [שני טפחים] ומתנא שלה שישה טפחים [שלשה פעמים שני טפחים],

[ומאזנים] ושל טורמני מאזנים של כסף וזהב, וקטנות הן, [פ' ולכן נקרא] טורמני [ש]הצורף קרוי כן @ תלויה באויר שלש אצבעות, וגבוהה מן הארץ שלש אצבעות ואף על גב דאינו יכול להכריע כי אם שלש אצבעות, דכי אמרינן דצריך להכריע טפח הוי מילי בשר ומיני מאכל, אבל צאלו אינו צריך כי אם דבר מועט, וקנה ומתנא שלה אינו יודע תנא דברייתא קאמר ליה,

@ וכל אחת לפי מה שהן גדולות, צריכות להרחיק מן הגג, ומן הקרקע, לפי שזקוק בהן משקל כבד, ומכריע יותר,

ומתמה תלמודא ואלא הך קמייטא [שאמר שיעורו מתחלה "נפש מאזנים"], דמא' כיון דקחשיב צמרים חגגין, וחנונים, ובעל הבית, וזרפי זהב וכסף?

דף פ"ט ע"ב

אמר רב פפא דיגורומי הן זרפי נחושת וברזל, נפחים שזוקלין מחיכות גדולות של מאה ליטרות ביחד,

א"ר מני בר פטיש, בדרך שאמרו לענין איסורן דאסור לשקול אם לא [פ' אם אינן] עשוין צענין זה כך אמרו לענין טומאתן דאין מקבלין טומאה אם אין עשוין כך, דלא חשיבי כלי, כיון דאסור לשקול בהן,

מאי קמ"ל [הא כבר] תנינא במסכת כלים פרק כ"ט ולענין טומאה נשנית חוט מאזנים של חנוני הוא הצד שלתלויות בו [המאזנים] בגג כדמניא לעיל [של חנוני], ושל בעלי בתים תלויה צדדי, טפח טפח וכיון דאשמעינן בשל בעל הבית דמקפיד בחוט שיהא ראוי לשקול, הוא הדין לכל הני דלעיל?

קנה ומתנא שלה איצטריכא ליה שיעור קנה ומיתנא אשמועינן ר' מני, דאית להו הקפדה לענין טומאה כמו למשקל וצמקוס דקמני אינו יודע הוי ספק טומאה והשאר דקמני צברייתא דלעיל דלא תנן במסכת כלים,

רפב

אבני חן למסכת בבא בתרא

דברי צעא טעו אינשי,

לקמיה,

ולא על המטבע, יתר משתות,

והמשתכר אל ישתכר יותר משתות כגון מטוי הקונה יין ופירות מן הסיטון הרבה ביחד, כדי למכור מעט מעט, אל ישתכר יותר משתות [וכגון שלא הוקר השער, אבל אם לקח בשעת הגורן, ועכשיו הוקיר, ישתכר אפילו כפליים, כפי שהשער הולך, ותקנת חכמים היא זו שלא ישתכר יותר],

אין מוסיפין על המדות יותר משתות, מ"ט, אילימא משום אפקועי תרעא שמציאים תבואה לכאן, כשיראו שהוסיפו המדות, יוקירו, ומשנכנס היוקר, מוקירין יותר מכדי חוספת,

שתות נמי לא ליעזיד משום האי טעמא גופיה,

אלא להכי אין מוסיפין יותר משתות משום אונאה דאיתו מכר דהוי עכשיו אונאה, אין שניהם חוזרין, כשאין מוסיפין אלא שמות,

דלא ליהוי ביטול מקח אם נוסף יתר על שמות, ולא נכון לעשות מקנה שיצטלו על ידה המכירות,

והכי דמי, כגון החמרים שמציאין תבואה לכאן, רגילים ליתן ה' קצין זה' [דינר], וכשהוסיפו המדות שמות, והן לא ידעו, יתנו כמו כן ה' קצין זה' דינר ונמצא שנחלטה שמות, דו' קצין יש צהי ה' ויחזור לו פשוט, והיה המכר קיים, אבל אם הוסיפו על החמשה קצין קב וחצי, הרי נחלטה יתר משמות וצטל המקח,

והאמר רבא ואפילו אם יוסיפו על המדות פחות משמות ליהוי ציטול מקח, כל דבר שבמדה שהוטעה במדה, אפילו פחות מכדי אונאה, דהיינו פחות משמות, דהוי מחילה בחפץ הנמכר באומדן ושבמשקל ושבמנין הכא חוזר משום דטעות גמור הוא, ושיהיה נמי חוזרין אפילו פחות מכדי אונאה חוזר,

אלא משום דפחות מכדי אונאה הוי מחילה לגמרי, לא נחזין רבא אלא לאפקי ממחילה, ומיהו מקח טעות הוי לחזור שניהן, דהא לרבא לית ליה חזרה צמי שנחלטה טפי מן המאנה, דפסק רבא בפרק הובב (צ"מ דף ג) הלכתא שמות קנה ומחזיר אונאה, אבל בפחות משמות הוי מחילה, וצויתר משמות שניהן חוזרין?

אלא דלא ליהוי פסידא לתגרא שצא מעיר אחרת, ואמרן דמשתכר שמות, וצטל הוסיפו כי אם שמות והוא לא ידע ומכר כמו שהיה רגיל עד עכשיו, לא צידי כי אם שמות שהיה לו להרויט, ולא הפסיד מקרן שלו כלום, אבל אם הוסיפו יותר משמות אית ליה פסידא מקרן שלו,

ומתמה גמרא פסידא הוא דלא ליהוי ליה כלומר להכי חשו דלא יפסיד מקרן שלו כלום ורווחא לא בעי אבל לריוח שלו לא חשו חכמים אם לא ירויט, זבן [קנה] וזבין [מכר] תגרא איקרי בתמיה, משל הוא, וכי לכך קנה התבואה רחוק מכאן, שיתנה כאן באומדן דמים, כדי שיקרא תגר, ולהרויט אינו חושש, הא ודאי אין לך פסידא גדולה מזו, שטורח ואוכל [אולי הפ' שבוציא מעות על ההוצאות] ואינו מרויט, והכי הוי להו למימר אין מוסיפין על המדות שמות, כי

ולוה היינו נמי רוצע הקב דלעיל, וחצי לוה היינו תומן דיבש, ורביעית היינו חצי תומן דאמרן לעיל ציה ומחצה, ושמינית היינו חצי ציה ורביע ציה אבל יבש אין דרכו למדוד בכלי קטן כל כך אלא נמכר באומדן או צמסקל אם דבר יקר הוא, ואחד משמונה בשמינית וחצי שמינית גרסינן בתוספתא, וזהו קורטוב המוכר בהרבה מקומו' מ' סאה, חסר קורטוב שנפל לתוכו קורטוב יין צפ"צ דחולין (דף כו) וצפ"ק דמכות (דף ג),

ולעביד נמי קביים דליהוי שלשית הסאה, כי היכי דמקון שלשית ההין?

ומשני אתי לאיחלוףי בתרקב דהוא שלשה קצין, וגדול שלש מקציים, וימדוד לו מוכר בקציים תחת תרקב,

אלמא טעו אינשי תילתא, אי הכי קב נמי לא ליעביד דאתי לאיחלוףי בחצי תרקב [שהחילוק בין קב וקב וחצי הוא שליש?]

אלא קביים היינו טעמא דלא עביד, דאתי לאיחלוףי בחצי תרקב דהיינו קב וחצי, ואינו פחות מקציים שלש אלא רביע [שהחילוק בין שנים לאחר וחצי הוא רביע] ואמי למיטעי,

אלמא טעי אינשי ריבעא, נראה צעני דה"ג אי הכי חצי תומן ועובלא, לא ליעביד שהחצי תומן אינו גדול [מעובלא] אפי' רביע, כי אם חומש כדפרישית לעיל [שהחצי תומן הוא חלק אחד מ-16 שבקב, ועובלא הוא אחד מ-20 שבקב], וכ"ש דאמי למיטעי,

אמר רב פפא, מדות קטנות בקיאי בהו אינשי שמחוך קטנותו יודעין זהו לשער כמה מחזיק, ולא אמי לרמות,

שלישית ההין רביעית ההין פחותה משלישית ההין רביע וחצי למיטעי לא ליעביד [פ' שיעשו רק אחד מהם, ולא שניהם?]

כיון דהוו במקדש כדאמרן לעיל (דף פו) שנחות היו צהין, עד כאן לפר עד כאן לאיל, עד כאן לכבש דהיינו חצי ושלישית ורביעית ההין לא גזרו בהו רבנן,

במקדש נמי ליגזור [אע"פ שהיו צריכין למדוד שלישית ההין לאיל ורביעית לכבש, יכולין היו למדוד בלוגין לחצי הין ששה לוגין, לשלישית ההין ארבעה לוגין, לרביעית שלשה לוגין. תוס']? כהנים זריזין הן [שכולם היו בני מורה ומדרס וזוכרים. רש"י שבת ב.], [זריזין הן להכיר בין שלישית לרביעית. נמ"י].

אמר שמואל, אין מוסיפין על המדות יותר [וגם לא פחות] משתות אם צאו אנשי העיר להוסיף על כל המדות, בין גדולות בין קטנות לפי חשבון אחד, מכור עד רביעית, ולשכר מדות הראשונות, דלא יתיי למיטעי, אין מגדלינן כי אם שמות יותר, שמי שהחזיק ה' ציאים יחזיק עמה ו', וטעמא מפרש

אבני חן למסכת בבא בתרא

אם פחות משמות, כדי שירויח התגר פורתא?

משותות וזה נוסף על חזי תרקב שלישי, דחזי תרקב היינו קב וחזי שהן ו' לוגין,

אמר להו אנא כיילא חדתא תקיני שאין בעיר הזאת מדה אחרת דליהוי מוספת, ולא יבא לידי הפסד תגר, וגם לא לטעות בריבעא, שאין בעיר הזאת לא חזי תרקב, דליהוי מוסף עליו שלישי, ולא תרקב, דליהוי פחות רביעי, דליהוי למיטעי (כן נראה בעיני),

שדריה לפומבדיתא ולא קבלוה אע"פ שאין בעיר הזאת תרקב וחזי תרקב, שדריה לפאפוניא וקבלוה, וקרו ליה רוז פפא לשון מדה הוא באותו המלכות, ואית דגרס רז פפא, כלומר ענת רב פפא, ולא נהירא דלינו לשון גמרא,

@ואית דמפרשי קפיוא לוג, תלתא קפיוא ג' לוגין דהוה ליה תוספת שלישי על חזי קב דלעיל דהיינו שני לוגין. והאמר שמואל כו"ה ה"נ הוה מצי לאקשווי והא אחי למיטעי בקב שהוא יתר רביעי וללשנא קמא נמי הא אחי למיטעי בתרקב דהו י"ב לוגין וטעי איניש בריבעא אלא משום דאמר שמואל בהדיא קפריך מינה אכל הדיא פירכא מכללא בדרייחא שמעיין לה,

(סימן אוצרי פירות, אין אוצריין ואין מוציאין, ואין משתכרין פעמים בביצים, מתריעין ולא מוציאין),

תנו רבנן, אוצרי פירות שקוין בשוק לאזרס, למכור ציור וגורמין שמתייקר השער, ואיכא הפסד עניים, ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי ומלוי ברביית, ומקטיני איפה, ומפקיעי שערים מוסיפין על השער,

עליהן הכתוב אומר עמוס ה' לאמר מתי יעבר החרוש ונשפירא שבר כלומר נמכור ציור לסוף חדש, אחר ימות הגורן, והיינו מפקיעי שערים, דלחדש לא מיקרי אוצרי פירות,

והשבת כלומר מתי תגיע שנת השמטה ונפתחה אוצרות בר והיינו אוצרי פירות,

לחקטין איפה היינו מקטיני איפה,

ולגדיל שקל כ"ל דהיינו מלוא ברבית, שמגדיל שקלו ע"י הלואת רבית, דאי משום להגדיל שקל ממש, ממקטיני איפה שמעת לה, וממאזני מרמה שמעת נמי אונאת משקלות,

ולענות מאזני מרמה,

וכתיב בתריה עמוס ה' גשבע ה' בגאו'ן יעקב, אם אשפח לנצח פלמשייהם,

אוצרי פירות כגון מאן? אמר ר' יוחנן כגון שבת' (כך שמו, ויהיה) אצר פירות כדי למכור לעניים ציור,

אלא אמר רב חסדא, שמואל קרא אשכח ודרש דאמר מוסיפין שמות והלכך מותר להוסיף שמות, דלא חייש קרא אחרת אם יטעה בתוספת ולא יריות, ומיהו יותר משמות אין מוסיפין משום פסידא דתגרא, שהרי לא החיר הכתוב [כן נראה הטעם בעיני] יחזקאל מוה יב והשקל סלע עשרים גרה [גרגר החרוב. אבה"ע פרשת כי תשא] מעות קטנות שיש מהן ה' דנייר עשרים שקלים חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל שלש חשבוניות הללו ציחד המנה יהיה לכם, ויש לומר דיש מקומות שהמנה חמשה עשר סלעים, ויש עשרים סלעים ויש חמשה ועשרים, לכך נאמר שלש המנים הללו המנה של קודש יהיה לכם,

דף צ ע"ב

מנה מאתן וארבעין 240 הוו בתמיה וכי הוי המנה ששים שקלים דהיינו מאתן וארבעין דינר שהשקל ד' דינר, והא קי"ל מנה כ"ה סלעים דהיינו מאה זוזי כדאמרין (כתובות דף י), לכתולה מאתים ולא למנה מנה,

אלא שמע מינה תלת,

1. ש"מ מנה של קדש כפול היה חמשים שקלים, וחמשה שקלים המיוחסין הן תוספת שמות שהוסיפו על מנה של חול, חמשה סלעים על כ"ה, דהיינו ל' סלעים, וכשאתה כופל את של קודש, הוי ששים שקלים,

2. ושמע מינה מוסיפין על המדות ועל המטבעות, וליכא איסורא משום רווחא דתגר דלא מריז מדי, דאקראי בעלמא הוא שלא ישמע התגר, ובמדי דלא שכיח לא חשו, שהרי הכל ידעו שהוסיפו שמות ולא יבאו לטעות, ומיהו ואין מוסיפין יותר משותות דאיכא פסידא דתגר, והכתוב לא החיר,

ביאורי הרשב"ם:

והאי ואין מוסיפין פי' בעלמא, ואינו מתשבץ שמע מינה תלת אלא פירוש הוא, דאע"ג דש"מ דמוסיפין, אסור להוסיף יותר משמות כדמפרש לקמיה דהאי תוספת שותות מלכד הוא, על חמשה שקלים הוסיפו שש מעלמא כגון על ג' שקלים דהיינו ה' פעמים עשרה הוסיפו עוד עשרה והיו ששים אכל שותות מלגיו זהו שתחלוק את החמשים בששה חלקים ומגיע לכל חלק שמנה שקלים ודינר הוסיף אחד מששה חלקים שבתוך הג' על החמשים והיו כ"ח סלעים ודינר,

3. ושמע מינה שתותא מלכד מוסיפין, וכל שכן פחות וכלכד שישכרו מדות הראשונות, אכל טפי אין מוסיפין משום פסידא דתגר,

רב פפא בר שמואל תקין כיילא מדה בר תלתא קפיוזי ט' לוגין, דקפיוא הוא קב חסר לוג, דהיינו ג' לוגין כדאמר במסכת שבת (דף קג) דקן קפיוא בקבא,

אמרו ליה והא אמר שמואל, אין מוסיפין על המדות יותר

אבני חן למסכת בבא בתרא

מפני שממעט את התיפלה דנכנס יין ילא סוד [יין בגימ' סוד],

וכשם שאין מוציאין מארץ לחו"ל, כך אין מוציאין מארץ ישראל לסוריא דכזש יחיד לא שמיא כזש, ורבי מתיר

דף צ"א ע"א

מהיפרכיא אחרונה של א"י להיפרכיא ראשונה של סוריא, דכיון דסמוכיס כל כך מותרין,

ת"ר אין משתכרים בארץ ישראל, בדברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות לקנות יין ושמן וסלתות מצעה"צ למכור כזוק, אלא צעה"צ עזמו ימכור לגריכין, כמו שימכור לחטני, ומיהו לקנות חטני ולעשות פת מותר, דכיון דאיכא טירחא שרי, אכל למכור הדבר בעין כמו שקונה אותה מצעה"צ אסור, דהא צעה"צ נמי מצי מוצין ליה בלא טורח,

אמרו עליו על ר' אלעזר בן עזריה, שהיה משתכר ביון ושמן, בין סבר לה כר"י בן צמירא [לעיל דממעט את התיפלה] הלאי שיוקיר ולא יקנו ממנו, בשמן [מותר להשתכר], באתריה דר' אלעזר בן עזריה שכיח מישחא,

ת"ר, אין משתכרין פְּעֻמִּים לקמיה מפרש בביצים ג"ל משום דביצים אין בהם חיי נפש כל כך, וגם טורח מרובה וריוח מועט הוא לעני המחזר בעיירות לקנות ביצים, ולכן התייר לו להשתכר יותר משמות,

[פליגי בפירוש הברייתא] אמר מרי בר מרי, פליגי בה רב ושמואל, חד אמר [שהגם שמותר להשתכר אבל הגבול הוא] על חד תרי מה שלקח דדינר לא ימכור בשני דינרים [וא"ת מאי איריא ביצים. תוס' עיי"ש],

וחד אמר, תגר לתגרא אלא תגר ראשון ימכור לגריכין, אכל לא לתגר אחר, דיש כאן ריוח שתי פעמים לתגר ראשון ולתגר שני, ומוקינן יותר מדאי, אכל בשאר דברים מותר, שאם יוקיר זה ימלא אחרים שימכרו בזול,

ת"ר, מתריעין צמפלה [בענין דהתרעה בשבת ליכא בשופר. גמ"י] על פרקמטיא הנגדים טושים שהחלו, דאין כאן הפסד לעניים אם יוקירו ואפי' בשבת [שחייב לשמור, יכולים להתפלל שיתקיר סחורה זו שהחלה יותר מראי, שהוא קרוב למחצה, דכיון שאין זוה תועלת גדול לעניים בכל כך זול, והוא נזק גדול והפסד לרוב אנשי העיר. גמ"י],

א"ר יוחנן, כגון כלי פשתן בבבל, ויין ושמן בארץ ישראל [דמינייהו רובא דחיותיהו. רי"ף], אמר רב יוסף והוא דזל, וקם עשרה בשיתא כל כך דקיס עשרה צגדים צדמי שיתא, שהחלו קרוב למחצה,

ת"ר, אין יוצאין מארץ לחו"ל [ראה כתובות קי:] שמפקיע עזמו מן

אכל כגון דאכר פירי בשעת הזול, ומוכרין בזול לעניים בשעת היוקר, דלנקמן, אע"פ שגורם יוקר השער [בזמן שקונה אותם], מותר,

אבוה דשמואל, מוזבין [היה מוכר] להו לפירי בתרעא חרפא בשער המוקדם דהיינו בשעת הגורן כתרעא חרפא בזול, כדי שימכרו גם הכל ויזלזל השער כל השנה,

שמואל בריה משהי לפירי מאכר הוא לפירי של שדמיו ומוזבין להו בתרעא אפלא בעת היוקר כתרעא חרפא כדתרעא חרפא בשעת הזול, ומיהו מן השוק לא הוה מאכר בשעת הגורן, דמ"מ מוקיר השער קצת [ע"י שהוא קונה הרבה עולה השער], ויאל שכרו בהפסדו, כן נראה בעיני, ומיהו איסור ממש ליכא,

שלחו מתם [ר' אליעזר מארץ ישראל, ראה סנהדרין יז:], טבא דאבא מדברא טושים מעשה האב ממעשה הבן, שהאב גורם ממחלה שלא יוקר השער, מ"מ תרעא דרווח רוח דכיון דרווח והולך השער, רוח עוד כל השנה, אכל משהוקר השער, אינו יכול להזלזל מהרה,

אמר רב, עושה אדם את קבו אוצר מה שמלקט משדותיו, ולישנא מעליא נקט [לשון קב], כלומר אותו מעט שנתן לו הקצ"ה, ואין איסור אלא שלא יקח מן השוק ע"מ לאזור, ומיהו לפרנסתו דימו יכול לקנות אם אין לו משדותיו,

תניא נמי הכי, אין אוצרים פירות, דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר, במה דברים אמורים בלוקח מן השוק, אבל במכנים משלו מותר ומיהו יסייר לעזמו כדי הוצאתו לשנה,

ומותר לאדם לאצור פירות בארץ ישראל ג' שנים, ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית לקנות בששית לצורך ששית ושביעית ושמינית, למכור לעולם, פן ימותו בשביעית ושמינית דרעב, דהא מפירות שמינית לא אכלי עד סוף השנה,

ובשני בצורת, אפי' קב חרובין לא יאצור, מפני שמכנים מארה [קללה] בְּשָׁעָרֵים,

אמר ליה רבי יוסי בר' חנינא לפוגא שמעיה, פוק אצר לי פירי שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית ובאצר ישראל היה, וסבירא ליה קדושה ראשונה קדשה לשעמה וקדשה לעמיד לבא, וכמאן דאמר צמגילה (דף י) שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית,

ת"ר, אין מוציאין פירות מא"י, דברים שיש בהן חיי נפש, כגון יינות שמנים וסלתות, ר' יהודה בן בתירא מתיר ביון,

אבני חן למסכת בבא בתרא

המנזות אא"כ עמדו סאתים [תבואה] בסלע [שהוא כפלים מן המחיר הרגיל. שט],

א"ר שמעון [בן יוחאי], אימתי [מותר לצאת] בזמן שאינו מוצא ליקח [שאינו לו כסף. שט, וכן פ' בלובלין, אבל בא"ס פ' שאינו מוצא חיטה], [תימה אם אינו מוצא ליקח אפי' אלף סאה בסלע מה יעשה כיון שאינו מוצא ליקח. תוס'], אבל בזמן שמוצא ליקח, אפי' עמדה סאה בסלע לא יצא,

וכן היה ר"ש בן יוחאי אומר, אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו [התואר "גדולי הדור" יש יותר מעשרים פעמים בש"ס ועוד 8 פעמים "גדול הדור", ואינו ברור אם היה משתמש תואר זה כמו שהוא משתמש בימינו], ופרנסי [מנהיגי] הדור היו, ומפני מה נענשו [שכולם מתו], מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ,

(שנאמר. מדרש"א) רות א ותהם כל העיר עליהן, ותאמרנה הזאת נעמי, מאי הזאת נעמי? א"ר יצחק אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחו"ל, מה עלתה לה,

וא"ר יצחק, אותו היום שבאת רות המואביה לארץ ישראל, מתה אשתו של בעז ולאשמועינן אלא שהקצ"ה מקדים רפואה למכה, ויש לו לאדם לנטות בהקצ"ה, והיינו דאמרי אינשי עד דלא שכיב שייכבא קודם שימות המת קיימא מנו בייתיה עומד ומזומן כבר הממונה על ביתו, ועומד במקומו,

ובבבא אחת ואחת [משמע דקאי בין על הבנים ובין על הבנות], [שחי' לו. ששים משתאות משנולדו, ובשלחן החוצה לבנותיו עשה ל' משתאות, וכשהבנים בניו לחופה עשה ל' משתאות, הרי כאן ק"כ. רג] עשה [בועז] שני משתאות סעודות, סעודת אירוסין שהיא מזה כדאימא צפסמס (דף מט), וסעודת נשואין כל שצעת ימי המשחה קרי סעודה אחת, יש לשנות אחרים ואין צה ממס, אחד בבית אביו ואחד בבית חמיו # [אולי רוצה לומר לשון שכולל גם בניו וגם חתניו, ועל שניהם אומר, בבית אביו, של בנו או חתנו עשה סעודת האירוסין, ובבית חמיו של בנו וחתנו עשה הנישואין שכן היה הדרך לעשות סעודת הנישואין במקום הכלה, ובא"ס, ובשט, ובלובלין אינו הפירוש מבורר],

ובבבבא לא זימן את מנוח [אביו של שמשון, שלא היה לו ילדים מתחלה], [ראה מדרש"א. ובעיני יעקב כתב שלא היה אדם חשוב דהא אמרינן בברכות פא. מנוח עם הארץ היה], אמר [בועז] כודנא פלדה עקרה [אמר בן על מנוח], במאי פרעא לי אין לו בנים שזימן לו לסעודתו,

תאנא ולא גרס תנא, ומסקנא דמלתא דרצה צר רב הונא היא והכי הוה קיס לה, וכולן [כל ילדיו של בועז] מתו בחייו, והיינו דאמרי אינשי, בחייו דילדת [אם נולדו לה בחייו] שיתין, שיתין שסופן למות למה לך מה צע צלדת? איכפל ונסיב אשה אחרת ואוליד חד, דמשיתין זרין [שהוא יותר זריו מכל הששים] והיינו עוצד שהוליד צועז מרות, ואלא ממנו דוד מלך ישראל, ואיכא דפסרי ליה בשמשון, דזרין משימין דאצנן, ולא נהירא כלל,

(סי' 1. מלך, 2. אברהם, 3. עשר שנים, 4. שנפטר, 5. נתנשא, לברו [המלה "לברו" אינו סימן, וראה א"ס]),

1. אמר רב חנן בר רבא אמר רב, אלימלך, ושלמון אבי צועז כדכמיז ושלמון הוליד את צועז, ופלוגי אלמוני משמע ליה שם הונא, כדכמיז סורה שבה פה פלוגי אלמוני [אינו ברור אם היה לו שם אחר, או ר"ל ששמו היה "פלוגי אלמוני"], ואבי נעמי, כולן בני [צאצאי. שט] נחשון בן עמינדב הן כדכמיז [רות ד כ וְעִמְיָנָדָב הוּא לִיד אֶת־נָחֲשֹׁן וְ] וְנָחֲשֹׁן הוּא לִיד אֶת־שִׁלְמָה (שלמון): כא וְשִׁלְמוֹן הוּא לִיד אֶת־עֲדָה וְעֲדָה הוּא לִיד אֶת־יִשְׁי וְיִשְׁי הוּא לִיד אֶת־דָּוִד וגו' # [לא הבנתי, שבפסוקים לא כתיב אלא שאבי בועז היה בן נחשון, אבל פלוגי אלמוני, ואבי נעמי מנין?],

מאי קמ"ל, שאפי' מי שיש לו זכות אבות אלימלך בן נחשון, שהיה נשיא ומסיד אינה עומדת לו בשעה שיוצא מארץ לחוצה לארץ,

2. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב, אמיה דאברהם אמתלאי בת כרנבו לפי שאמותן של יצחק ויעקב הוכחו [היכן?], צריכין אנו לידע שם

אמר רבה בר רב הונא אמר רב, אבצן מן השופטים הוא נספר שופטים זה בעז, מאי קמ"ל מה ריוח יש בדבר, ומה אנו למדין שום מזה מכאן?

כי איך דרבה בר רב הונא, דאמר רבה בר רב הונא אמר רב דקאמר שכל בניו [של אצנן] מתו בחייו, ומדקאמר אצנן זה צועז, וכתנ"ך צועז שנשא רות, ואע"פ שהיו לו עדיין בנים הרבה [ואם קיים כבר מצות פריה ורביה למה נשא עוד אשה, אלא], אשמועינן (יבמות סב) שאם נשא אדם אשה צחצחיתו ישא אשה צוקטות, כמו שעשה אצנן דהיינו צועז, לפי שהיה ירא שמה ימותו בניו מאשמו ראשונה בחייו, ולא יהיה לו יורש, וכמיז צחקר זרע [את] זרעך ולערב אל תנח ירך (קהלת יא), דמכאז נמי דרשי ליה, וכדמפרש קרא טעמא כי איך יודע אי זה יכשר הזה או זה וגו', אצל אי לא אמר לן אצנן זה צועז, הוה אמרי' אצנן לא נשא אשה אחרת, וצועז נמי מעולם לא היו לו אשה ובנים עד שלקח רות,

מאה ועשרים משתאות עשה בעז לבניו לששים בנים וצנות, שנאמר [שופטים יב וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶבְדָּן מִבֵּית גִּלְחָד: טו] וַיְהִי־לוֹ [לְאֶבְדָּן שְׁהוּא בְּעוֹז] שְׁלֹשִׁים בָּנִים, וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת שָׁלַח הַחוּצָה, וְשְׁלֹשִׁים בָּנוֹת הָבִיא לְבָנָיו מִן־הַחוּץ, וַיִּשְׁפֹּט אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אם אברהם, ואגב גרר נקט אימיה דהמן לפי ששומיהן שוין,

מפרשות בים הגדול היו נצולות בזכותו של אברהם אבינו. ניצוצי אור,

אמיה דהמן אמתלאי בת עורבתי, וסימניך טמא טמא טהור
טהור כרגו כרים מנאן, טהורין הן [בת קרנבו שהוא עוף טהור. הר"י מיינא"ש]
ואברהם טהור, עורב טמא הוא והמן נמי טמא היה,

אמיה דרוד, נצבת בת עראל שמה לפי שכל אמהות של מלכים
כמוצות נציאים, הוצרך לפרש גם אם דוד,

אמיה דשמשון צללפו נית [ושם אחתם הצללפוני. דב"ה א ד ג. וראה
רש"ל שכתב ששם זה טוב מפני רוח רעה, פ' שהוא סגולה להעבירה] משום
דאירי זה קרא טובא, וכתיב נמי לאציו ולאמו לא הגיד, הוצרך לפרש, שכל הדברים
האלו שולין המינים, מה טעם אין לנו יודעין שמומן,

ואחתיה [ואחותו של שמשון] נשיין כך שמה ואגב גרר דאימיה נסבה,

למאי נפקא מינה לתשובת המינים ששולין לנו יותר צאלו, מנשים
אחרות דפרישית טעמא, ולנו משיצין להן שמסרו לנו הנציאים צעל פה,
[שאומרים להם איולא הקבלה מניין היינו יודעים דבר זה, ומאחר שאתם מודים
בזה שהוא מקבלה, הודו גם בתורה שבעל פה וכל דבר שהוא בדינו קבלה. הר"י
מיינא"ש]

3. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב, עשר שנים נחבש שמצאו
נמרוד, וצאגדה ראיתי דמרח אציו מצשו, צציל שהיה מאכד ללמיו, אברהם
אבינו, שלש כבוקתא ושבע בקרדו כותא וקרדו מקומות הן, וכל זה
להודיע חיצונו של אברהם אציו,

ורב דימי מנהרדעא, מתני איפכא [שבע כבוקתא, ושלוש בקרדו],

אמר רב חסדא, עיבא זעירא [המעבר הקטן. שם] דכותא כך שמו,
ו זהו אור כשדים שהוטל שם אברהם אציו, והראה צריך לנרץ ציון שעשה
נסים לאצומו צמקום הזה, דמתן צהרוא [צרכות דף נד],

4. ואמר רב חנן בר רבא אמר רב, אותו היום שנפטר
אברהם אבינו מן העולם, עמדו כל גדולי אומות העולם
בשוקה [כאבלים שעומדים בשורה להתנחם], ואמרו אוי לו לעולם
שאבד

דף צ"א ע"ב

[ידיעות:

מדברי אידיש היו קורין להעיר "צפת" ו"צפת" והוא ר"ת ציון במשפט תפדה],

מנהיגו, ואוי לה לספינה שאבד [קברניטא] [קברניטא. ד"ס]
המוליך את הספינה [ע' בראשית רבה לך פל"ט יא אר"ח אפילו ספינות שהיו

5. דברי הימים א כט והמתנשא לכל לראש [כע"ז ברכות נח]. אמר
רב חנן בר רבא אמר רב, אפי' ריש גרגותא שר הממונה על
הצורות מי ידלה ממנו היום להשקות שדומי, ומי למחר, ושרה קטנה היא
ומדכתיב לך ה' הממלכה והמתנשא יליף לה, כלומר על ידך המתנשא לכל דבר אפי'
לגרגותא לראש הוא על פיך משמיא מוקמי ליה [ולא מועיל על זה
השתדלות. רוד"ש],

אמר רב חייא בר אבין א"ר יהושע בן קרחה [קאי על מה דכתיב
לעיל ע"א שורה 14], חס ושלום שאפי' מצאו [אלימלך מחלון וכליון]
סובין לא יצאו [לא היו יוצאין מארץ ישראל], ואלא מפני מה
נענשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו,
שנאמר ישעיה נז יג. בועקתה יצילך קבוציה ע"י שמועק לקצן הנדמים
מנצל,

[ונראה לפרש בע"א בועקת על צרת הקבוצין והרבים כי הרבים נקראים קבוצין בכל
מקום, יצילך מן הצרות, ע"ד שאמרו המבקש רחמים על חבירו הוא נענה תחלה.
מהרש"א],

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, לא שנו אלא מעות
בזול ופירות ביוקר, אבל מעות ביוקר שהפסקמטיא זלזל מאד יוצאין
דמפרש טעמא לקמיה אפי' עמדו ארבע סאין בסלע [שזה מחיר
הרגיל] יוצאין # [רואין מזה שהמצב היותר מעולה הוא כשהשער עומד במדה
ממוצע, שגם אם יש לקנות בזול אין זה מעלה, שאם אחד מרויח יותר מהמדה
האחר מפסיד],

(סימן: 1. סלע, 2. פועל, 3. חרובא, 4. מליא, 5. אמרין),

1. דאמר ר' יוחנן, נהירנא זכרני כד הוו קיימין ארבע סאין
בסלע, והוו נפישין [והיו הרבה אנשים] נפישין כפן [שנתפחו מרעב]
במבריא, מדלית איסר [מפני שלא היה איסר], [מדלית היה להם מעות
ליתן. רג], לקטנו צו לחם,

[ושואלין הגשמים בברכת השנים, דאע"ג דכרך עלינו הוא תפלת פרנסה, וזה אינו
תלוי בגשם ברכה, דהרי אר"י נהירנא דהוו מזובנן ד' סאין בסלע ואפ"ה הוו
נפישין נפישין כפן במבריא מדלית איסר, אפ"ה שניהן צריכין מאד לארם ודמיון
אהדדי. יבין ברכות ה' אות י']

2. ואמר רבי יוחנן, נהירנא [אני זוכר], כד לא הוו מיתגרין
[כשהיו נשכרין] פועליא [פועלים] למדנה קרתא [למורה העיר], מריח
פיתא [מריח הפת שהיה קשה כל כך] מיייתין [היו מתים] שרום מערבית
מנצבת ומציאה ריח הפת שהוא טוב מאד למורח העיר, ומיימין מתוך ריח טוב
מרוצה, כן נראה צעני, ויש מפרש מתוך מאות רעבון,

3. ואמר רבי יוחנן, נהירנא [אני זוכר], כד הוו בצע ינוקא

אבני חן למסכת בבא בתרא

חרובא [שבצע את חרוב], והוה נגיד [נמשך] חומא דרובשא [חוט של דבש], על תרין דרעוהי [על שני זרועיו], [מרוכ זבת חלב ודבש. רג],

ואמר ר' אלעזר, נהירנא [אני זוכר], כד הוה נטיל עורבא בשרא [שנוטל עורב בשר], ונגיד [נמשך] חומא דמשחא [חוט של שמן] מריש שורא [מראש החומה שהיה עומד עליה העורב] ועד לארעא [מרוכ שמניות שבו. רג],

4. ואמר רבי יוחנן נהירנא [אני זוכר], כד הוו מטיילין משחקין טליא וטלייתא נער ונערה בשוקא, כבר שית עשרה וכבר שב עשרה, ולא הוו חטאן,

5. ואמר ר' יוחנן, נהירנא [אני זוכר], כד הוו אמרין בי מדרשא, דמודי להון [פי' שנענש מי שאומר שהוא מודה] לעוזלי כוכים מתלה לון צמה שאומרים נפיל בידיהון אלא כל דצריהן [כל דברי הגוים] יסמור,

[ומי שבוטח על הגוים] דמתרחין עליהון צוטט שע"י שמנגלה לון דיליה דילהון [מה שלו יהיה שלהם] לוקמין כל מה שיועילן משלו, דכמיז צחוקה ויראם את [כל] צית נכאמו וגו' (מ"ב כ) :

כתיב רות א מחלון וכליון, וכתיב דברי הימים א ד יואש ושרף [ולקמיה מביא ודורש כל הפסוק ויוקים וגו'],

רב ושמואל, חד אמר מחלון וכליון שמן, ולמה נקרא שמן (שרף ויואש) [יואש ושרף] דצדרי הימים, יואש שנתיאשו מן הגאולה, שרף שנתחייבו שריפה למקום,

וחד אמר יואש ושרף שמן, ולמה נקרא שמן מחלון וכליון, מחלון שעשו גופן חולין מו"ל אך טמאה היא, וכליון שנתחייבו כליה למקום על שינאו מא"י,

תניא כמאן דאמר מחלון וכליון שמן, דתניא, מאי דכתיב דברי הימים א ד כב ויו קים ואנשי כו זיבא בני יהודה קא חשיז ואזיל צדצרי הימים, ואיכא למימר דכל הני דקחשיז משצט יהודה היו מזד האס או מזד האס ויו אש ושרף אשר-פעלו [מלשון בעילה]] למו אב וישיבי לחם והדברים עתיקים,

יהושע ט א ג וישיבי גבעו ון שמעו את אשר עשה יהו' שש ליריחו ולע"י ד ויעשו גס-המה בערמה וילכו ויצטרו ויקחו שקים פלים לחמו ויהם וגארו ון פלים ומבקעים ומצוררים: ה ונעלו ו' פלו ו' ומטלאו ו' ברגליהם ושלמו ו' פלו ו' עליהם וכל לחם צידם יבש ויה נפדים: ו וילכו אליהו שש אליהם ונהגל ויאמרו אליו ואל-איש ישראל מארץ רחו קה פאנו ועתה ברת-לנו ברת: ז ויאמרו [ויאמר] איש-ישראל אליהו אולי בקרבי אתה יו שב ואך אכרות [אכרת] קה ברת: ח ויאמרו אליהו שש עבדך אנהו ויאמר אליהם יהו' שש מי

אתם וימאן תבאו: ט ויאמרו אליו מארץ רחו קה מאד באו עבדך לשם ה' אל יהו' פיישמענו שמעו ואת כל-אשר עשה במצרים: י ואת כל-אשר עשה לשני מלכי האמור אשר בעבר הירדן לסיוח ון מלך חשבנו ון ולעו ג מלך-הבשן אשר בעשתרו ו' יא ויאמרו אליו וקנינו וכל-ישיבי ארצנו לאמר קחו בידכם צידה לדרך ולכו לקראתם ואמרתם אליהם עבדיכם אנהו ועתה ברת-לנו ברת: יב זה לחמנו חם הצמידנו אותו מבתינו ביו'ם צאתנו ללכת אליכם ועתה הנה יבש ויהי נפדים: יג ואלה נאדו ו' תין אשר מלאנו חדשים ונהה התבקעו ואלה שלמו ונעלינו פלו מרב הדרך מאד: יד ויקחו האנשים מצידם ואת-פי ה' ל א שאלו: טו ויעש להם יהו' שש שלו ו' ויכרת להם ברת לחיו ו' הם וישבעו להם נשיאי העדה: טז ויהי מקצה של ש' ימים אחרי אשר-ברתו להם ברת וישמענו פייקריבם חם אליו ובקרבו חם וישיבם: ז ויסעו בני-ישראל ויבאו אל-עריהם ביו'ם השלישי ועריהם גבעו ון והקפידה ובארו ו' וקרת וערים: יח ול א הכום בני ישראל פיינשבעו להם נשיאי העדה ב' אל ה' ישראל ויל' נו כל-העדה עלי-הנשיאים: יט ויאמרו כל-הנשיאים אל-כל-העדה אנהו נשבענו להם ב' אל ה' ישראל ועתה ל א נוכל לנגע בהם: כ ואת נעשה להם ונתחיה או ו' אל-יהוה עלינו קצה עלי-השבועה אשר-נשבענו להם: כא ויאמרו אליהם הנשיאים ויהי ויהי חטבי עצים ושאב-מים לכל-העדה פאשר דברו להם הנשיאים: כב ויקרא להם יהו' שש וידבר אליהם לאמר לפמה רפיתם אנהו לאמר רחו קים אנהו מכם מאד ואתם בקרבנו וישיבם: כג ועתה ארורים אתם ול-אי-ברת מכם עבד וחטבי עצים ושאב-מים לבית אל ה': כד ויענו את-יהוה שש ויאמרו פי הגד הגד לעבדך את אשר צוה ה' אל יהוה את-משח עבדו לתת להם את-כל-הארץ ולהשמיד את-כל-ישיבי הארץ מפניכם ויבא מאד לנפשתינו מפניכם ונעשה את-הדבר הזה: כה ועתה הנהו בידך פטור ב ויכישר בענינה לעשו ו' לנו עשה: כו ויעש להם פן ויצל או ו' חם מיד בני-ישראל ול א תרגום: כז ויתנם יהו' שש ביו'ם ההוא חטבי עצים ושאב-מים לעדה ולמנפח ה' עדיהו ו' הנה אליהם וימקו ו' אשר יבחר.

ויו קים, זה יהושע ושמה אמו מיהודה, דכמיז נמי אש יהודי אמו מיהודה (מגילה דף יב) שהקים שבועה לאנשי גבעון,

ואנשי כו זיבא, אלו אנשי גבעון שכזבו ביהושע הכי קאמר מי שהקים שבועה לאנשי כוזבא דהיינו יהושע, אזל אנשי כוזבא לא משצט יהודה הם, שהרי כנענים היו שכזבו ביהושע,

ויו אש ושרף, אלו מחלון וכליון שהיו משצט יהודה בני אלימלך בן נחשון ולמה נקרא שמן יואש ושרף, יואש שנתיאשו מן הגאולה שיגאלם הקצ"ה מן הרעב, דכמיז כי פקד ה' את עמו לתת להם להם, ספורים היו שלא יפקדו, שרף שנתחייבו שריפה למקום,

אשר-פעלו למו אב, שנשאו [מחלון וכליון] נשים מואביות,

וישיבי לחם, זו רות המואבית שנקראה על שצט יהודה, כלומר צנים שינאו ממנה ששבה ונדבקה, בבית לחם יהודה,

והדברים עתיקים, דברים הללו שינאו מחלון וכליון לחו"ל, וע"י כך נראה רות ונשאת לצוע, ונולדו מלכי צית דוד עתיק יומיא [הקב"ה] אמרן

אבני חן למסכת בבא בתרא

מאתו יאלו כבושים,

[לשון זה "מאתו יאלו כבושים" הוא בסוגה י: "צדקה ממני" מנא ידע שממנו היא מעוצרת, שמא אף אחרים צלו עליה? יצתה בת קול ואמרה צמ קול אמרה ממני [בן אומר הקב"ה] יאלו כבושים דברים עלומים [פ' נסתרין] שנגזרו מלפני שאלו מוז מלכים, ואי אפשר ללכת אלף מיהודה, דכתיב (צדקת מנ) גור אריה יהודה, כבושים דברי סתם, גזירת המלך כמו צהדי כבשי דקודשא צריך הוא למה לך, צדקות (דף י) גבי חזקיהו. רע"י, ויש לשון זה גם במכות כג:]

[ומביא ראה שהקב"ה סיבב כמה דברים כדי שיצא דוד המלך] דכתיב תהלים פט **מצאתי דוד עברי** [פ' אומר לשון מציאה על דוד המלך], ו**כתיב** [בבנות לזם לשון מציאה] בראשית יט **שתי בנותיך הנמצאות** [שכל הענין של בנות לזם היה כדי שיצא דוד המלך ממואב], [ואת שתי בנותיך הנמצאות וגו', א"ר טוביה בר רבי יצחק שתי מציאות, רות המואביה, ונעמה העמונית, אמר רבי יצחק (תהלים פט) מצאתי דוד עברי, היכן מצאתי אותו בסדום. בראשית רבה ג, י], [ומעומד יצאה נעמה העמונית אמו של רחבעם בן שלמה]:

דברי הימים א ד כג **הָמָּה הָיוּ צָרִים, וַיֵּשְׁבוּ נְטָעִים, וַיְגַדְּרָה, עַם־הַמֶּלֶךְ בְּמִלְאָכָתוֹ וַיָּשְׁבוּ שָׁם,**

הָמָּה הָיוּ צָרִים, אלו בני יונדב בן רַכָּב, שנצרו [ששמרו וקיימו] **שבועת אביהם** שלא לשמות יין ולא לזנות צמים כדכתיב [בירמיה לה יד חוקם את־דבר־יְהוָה בְּרַכָּב בֶּן־רַכָּב אֲשֶׁר־צָוָה אֶת־בָּנָיו לְבַלְתִּי שֶׁתֹּן תִּינִין וְלֹא־אֶשְׁתֹּן עַד־הָיוּ יָם הַיָּהָד כִּי שָׁמְעוּ אֶת מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאֶלְכִי דִבְרַתִּי אֲלֵיכֶם הַשָּׁשֶׁם וְדָבַר וְלֹא־אֶשְׁמָעְתֶּם אֵלָי,]

יֵשְׁבוּ נְטָעִים, זה שלמה, שדומה לנטיעה במלכותו הלן וגדול כדכתיב על כסא ה' למלך [ודומה ליה לנטיעה, על שם שנתמנה שלמה למלך בילדותו, כמו־ש שלמה בני נער ורך, שלא היו לו אז רק י"ב שנים, ונטיעה בכל מקום נאמר על אילן ילדה, כמו עשר נטיעות לבית סאה. מהרש"א],

וַיְגַדְּרָה, זו סנהדרין שגדרו לעשות סייג למורה פרצותיהן של ישראל,

עַם־הַמֶּלֶךְ בְּמִלְאָכָתוֹ וַיָּשְׁבוּ שָׁם, זו רות המואביה [פ' שהאריכה ימים עד] **שראתה במלכות שלמה, בן בנו** כלומר שלמה בן דוד [פ' שלמה היה בן דוד שהיה בן ישי], **של בן בנה** שהוא [ישי היה בן בנה עובד] בנו של ישי שהוא בן עוזד צנה, **שנאמר מלכים א ב יב וַיֵּשְׁבוּ בְּסֵא לְאֵם הַמֶּלֶךְ** [ותישב לימינו], **וא"ר אלעזר**, [ואף שפשוטו של מקרא שם, מדבר על בת שבע], [ובמדרש רות דורש כסא לאם המלך זו בת שבע ותשב לימינו זו רות. רש"י] **לאמה של מלכות** שאלו ממנה כל המלכים [שאדם חייב מעיקר הדין בכבוד סבו. רוד"ש],

מקשה] **מאי בלא סלמנטו** אין דסלמנטון אין מניח לישן התבואה, אלא מרקיעה [והפסוק מבטיח שתאכלו תבואה שלא תירקב],

רב נחמן אומר, בלא רצינתא מולעת המרקיע את התבואה,

ורב ששת אומר, בלא שדיפא [שדפון המקלל את טעמה של התבואה. שט] מתחממת התבואה, ואין יכולה להתייבש,

תניא כותיה דרב ששת, תניא כותיה דרב נחמן,

תניא כותיה דרב נחמן [שתולעת מרקיעה את התבואה הישנה] **ואכלתם ישן, יכול יהו ישראל מצפין לחדש** דהכי קאמר קרא ואכלתם מן התבואה יסן, עד קרוב לימות הקציר, ולא עד ככלל מפני ישן **שכלה** היינו ע"י רצינתא שמרקיעה ומכלה אותה # [וצ"ע שהלא הפסוק מדבר בענין ברכה וטובה, ואך אומר דברי קללה שירקב התבואה ?],

ת"ל ויקרא בה עד בא תבואתה, עד שתבא תבואה מאליה שמתבשל התבואה יפה, ולא יהו צריכין להקדים קציר ולעשות קליות [שלא תחושו לחדשה מפני הישנה שהוא טובה. רג],

תניא כותיה דרב ששת [שדיפא מחממת את התבואה], **ואכלתם מן התבואה ישן, יכול יהו ישראל מצפין לחדש, מפני ישן שרע** היינו שדיפה, אלל שלם הוא הגרעין אלא שמתחמם, ת"ל [שלא יתקלקל התבואה] **עד בא תבואתה, עד שתבא תבואה מאליה,**

ת"ר, ויקרא בו ואכלתם ישן נושן, מלמד שכל המיושן מחבירו הוי יפה מחבירו דמשמע הישן יאכלו ויניחו המדש להתייבש, ואין לי אלא **דברים שדרכן ליישנן** מטה ויין, **דברים שאין דרכן ליישנן** כגון מיני פירות שמרקיעין **בזין,**

ת"ל ישן נושן, מכל מקום שנה הכמוז להודיע שנה א"י, שאפי' אותן שאין דרכן ליישנן, יתיישנו ויתקיימו,

וישן מפני חדש תוציאו, מלמד שהיו אוצרות מלאין ישן, וגרנות מלאין חדש, והיו ישראל אומרים **היאך נוציא זה מפני זה** דהכי משמע, וישן מפני חדש מוציאו צעל כורמסס, שלא יהיה לסס מקום להנניע המדש ואע"פ שהיטן טפי מעלי, יוציאוהו מפני המדש, שהמדש ראוי להתיישן טפי מן הישן, שכבר נתיישן,

אמר רב פפא, כל מילי עתיקא יסן מעליא, לבר [חזין] מתמרי [מתמרים], **וישיכרא** [שיכר], [ראה פסחים מב. תנו רבנן: שלשה דברים מרבין הובל, וכופפין את הקומה וגומלין אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. אלו חן: פת קיבר, ושכר חדש, וירק חי, וכע"ז עירובין סוף נה:], **והרסנא** דגיס קטנים:

ת"ר, ויקרא בה ואכלתם מן התבואה ישן, בלא סלמנטו אין [ומיד

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ו"ל התוס' סנהדרין ג: ד"ה דיני ממונות לא כ"ש: תימה דבריש המוכר פירות (ב"ב דף צב:) קאמר שמואל דאין חולכים בממון אחר הרוב, ואמאי לא נילף בק"ו מדיני נפשות כדאמר הכא, ואין לומר דדיני נפשות גופיהו לא אולין בתר רובא ברובא דליתיה קמן, אלא ברובא דאיתיה קמן, דהא בריש פרק סורר ומורה (לקמן דף סט.) משמע דבכל דוכתא אולין בתר רובא בדיני נפשות, כגון רוב נשים למ' ילדן ורובא דאינשי דטעו בעיבורא דירחא, וצ"ל דרובא לרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא הלכך לא סמכין אהך רובא בדיני ממונות],

[וכתב בשב שמעתתא סימן ד' פרק ו' וז"ל ובזה ניחא דברי תוס' דרובא לרדיא לא חשיב כהנך רובי, והיינו משום דרובא לרדיא תליא ברעת וברצון בני אדם, ופעמים שאדם רוצה לקנות לשחיטה, ורוב כזה גמי רוב מעליא הוא, אלא כיון דאינו כמו שאר רובי ס"ל לשמואל דהני מילי באיסורא אבל בממונא לא מהני רוב כהאי, אבל בשאר רובי דהוא בחיוב וטבע גם בממונא מהני],

ביאורי הרשב"ם:

ואפילו לסומכוס דאמר צפרק שור שנגמ, ממון המוטל צספק חולקין, וקיימא לן כוותיה, דסתם לן תנא תסתם כוותיה, ה"מ כגון שור שנגמ את הפרה ונמלא עוצרה צצדה, ואין ידוע לצית דין היאך היה המעשה, אם ילדה קודם גניחה או אחר כך, ואפילו טעין חד מינייהו טענת צרי ואידך טענת שמא, כדאמרין תסתם, וכמו צצא ויבס צנכסי ספק צפרק החולץ (יצמות דף לח), דקיימא לן חולקין, משום דאין ידוע אם צן ט' לראשון ויירשנו זקנו, או צן ו' לאחרון וצנו של יבס הוא, אצל הכא שאנו יודעין היאך היה המעשה, הרי זה מכרן לזה ססתם, ונחגלה הדבר שהיה נתון קודם לכן, הכא מודה סומכוס דלא הוי ממון המוטל צספק, אלא אזלינן בתר ההוא שטוען יפה, דכיון דרובא לא כלום הוא, לא היה לו למוכר לפרש, אלא הלוקח הוה ליה למימר לרדיא קצעינא [אני צריך] ליה, ומדלא פ"י הפסיד, ולא דמי ליין ונמלא חומץ (לעיל פג), דהתם יין קצצע מיניה דמוכר צצדיא,

וְלִיחֻזֵּי אִי גִבְרָא דִּזְבִּין לִנְכְסָתָא [לשחיטה] לִנְכְסָתָא כְּגוֹן טַבַּח, שֶׁאִינוֹ עוֹבֵד אֲדָמָה, אִי לִרְדִּיא לִרְדִּיא, כְּלוּמָר הִ"ד דִּלְפִּגְי רַב וְשִׁמוּאֵל, לִיחֻזֵּי אִי הָאִי גִבְרָא עוֹבֵד אֲדָמָה הוּא וְלֹא טַבַּח, וְרָגִיל לְקַנּוֹת שׁוֹרִים לַחֲרִישָׁה, וְכֵגוֹן שֶׁהֵיוּ מַכִּירִין זֶה אֶת זֶה, וְדַאי לִרְדִּיא זִבִּין, וְאִפִּי לְשִׁמוּאֵל לִיחֻזֵּי מִקַּח טַעוֹת, דְּכִיוֹן שֶׁמַּכִּירִין זֶה אֶת זֶה, הֲרִי כְּאִילוּ פִּירֵשׁ לוֹ מִכּוֹר לִי שׁוֹר לַחֲרִישָׁה, וְדָמִי לְמוֹכֵר זֶרְעוּנֵי גִינָה, שֶׁאִין נֶאֱכָלִין, דִּמְסַתְמָא חִיִּב צִאחֲרִיתוֹן?

בגברא דזבין להכי ולהכי טבח, ועובד אדמה,

וְלִיחֻזֵּי דְּבִי דְּמִי רְדִיא יִתְרִין הֲרָבָה עַל דְּמִי שְׁחִיטָה הִיכִי גִינְהוּ אִי דְּמִי רְדִיא לִרְדִּיא, אִי דְּמִי נִכְסָתָא לִנְכְסָתָא, כִּיוֹן דִּהָאִי גִבְרָא צְעִיד דְּזִבִּין לֵהִי וְלֵהִי, הִיָּה לֵנו לִילָךְ אַחֵר הַדְּמִים, וְגִימָא הַדְּמִים מוֹדִיעִים, דְּשׁוֹר לִרְדִּיא קוֹנֵין צְעָשִׁים דִּינִירִים, וְלִשְׁחִיטָה צִי דִּינִירִים, וְיִחֻזֵּי אִי דְּמִי רְדִיא יֵהֵב לִיָּה דִּהִיטוּ כִי דִינֵר, הַדְּמִים מוֹדִיעִים דִּלְרִדִּיא זִבִּין, וְהֲרִי זֶה מִקַּח טַעוֹת, כְּמוֹכֵר יִין וְנִמְלָא חוּמֶץ, וְאִמְאִי קֶאֱמֵר שְׁמוּאֵל דִּיכּוֹל לִמָּר לְשְׁחִיטָה מַכְרָתוֹ, הֵא וְדַאי לִרְדִּיא זִבִּין, דֵּהֵא אִפִּילוּ לְשְׁחִיטָה זִבִּין, כִּיוֹן דְּדִמִּי רְדִיא קִצִּיל מִינֵיהּ דִּלּוֹקָה, מִקְחוֹ צִטֵּל, דִּנְתַּחֲנָה יִתֵּר מִשְׁתּוֹת, דֵּהֵא לֹא חֲזִי לִרְדִּיא שֶׁהִי נִמְלָא נִגְמָן, וְאִינוֹ שׁוֹה אֲלֵא יִ דִּינִירִים לְשְׁחִיטָה,

פרק ששי המוכר פירות

דף צ"ב ע"א

מתני': המוכר פירות [פ' תבואה] לחברו סתם, ולא פירש אם לזריעה אם לאכילה, וזרען הלוקח ולא צמחו,

לא מציעה פירות, דאיכא דזבין לזריעה ואיכא דזבין לאכילה, (ומנ"י) [דמנ"י. ד"ס] למימר לאכילה מכרתיו לך, ואין כאן מקם טעות כלל,

אלא ואפילו זרע פשתן [flax seed] דרוב (הפשתן) [זרע פשתן. רש"י] הנקט בעולם לזריעה קוין אותו, דכיון דאיכא דזבין נמי לאכילה, כדאמרין (נדרים דף מט.) לוליכא דיתנא לכותחא,

[הגמ' שם: דאמר רב יהודה לוליכא דקרא מה צמחו בסילקא יצשלנו עם תרדין לוליכא דביתנא בביתנא מה צמחו טוב לאכלנו עם כותח ודבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ כדי שלא יעקרו הפשתן לך],

אינו חייב באחריותן דמנ"י למימר לאכילה מכרתיו לך, דצממונא לא אזלינן בתר רובא, כדשמואל בגמרא,

ודוקא זרע פשתן משום דחזי לאכילה, אצל זרעוני גינה כגון זרע [של] כרוב וקפלוט, שאינו נאכל כלל, חייב צאחרייתו, שרשב"ג אומר זרעוני כו' הכי מפרש בגמרא, ר"ש בן גמליאל אומר, זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותן דהוי מקח טעות, והרי הוא כעצים של זית, ונמלא של שקמה, יין ונמלא חומץ, דהוי מקח טעות,

וכל שכן צבאן, דהתם מיהא איכא דניחא ליה צהכי ואיכא דניחא ליה צהכי, אצל הכא כיון דלאכילה לא חזו, ולזריעה לא חזו, אין לו תקנה אלא להסקה, ואפילו דמי עזים לא ישלם לו לוקח, דהא לא נהנה צהס כלום, וגם לא שלח צהן יד דנתחייב צאחרייתו, וכמי שאמר לו מוכר, לך זרע אותם דמי, דודאי לזרע צצנייהו:

[כאן יש הסוגיא דחולבין בממון אחר הרוב:]

נמ': איתמר, לקמן פריך עלה ממתניתין, הלכך נקט לה הכא המוכר שור לחבירו, ונמצא [שהיה] נגחן קודם מכירה, ואין ראוי אלא לשחיטה, רב אמר הרי זה מקח טעות כיון ונמלא חומץ, והדרי חזי כדמפרש טעמא לקמיה, דרובא לרדיא זבני,

ושמואל אמר, יכול לומר לו [המוכר] דצממונא לא אזלינן בתר רובא אלא אחר טענה טובה לשחיטה מכרתיו לך דהא איכא דזבין לשחיטה ורובא לאו כלום הוא, והוה ליה כי פלגא ופלגא והמוציא מחצירו עליו הראיה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואי דמי נכסא יהב ליה, ודאי דלגכסא זצין, ואף על פי ששוא י' דינרים כמו שנתן, קאמר רב דהוי מקח טעות, ונפקא מינה לטרחא כדלקמן [בסוף העמוד]. ואמאי, לימא הדמים מודיעין,

ביאורי הרשב"ם:

דהא אפילו לרבנן דאמרי צפרק המוכר את [הספינה] (לעיל דף עו) אין הדמים ראייה, הני מילי גבי מכר את המד לא מכר את הצקר, וכדאוקימנא בדוכתא דקרי לגמל צמד ולצקר צקר, ואיכא נמי דקרי ליה לצקר צמד, דכיון דלאו כולי עלמא קרו ליה לצקר צמד איכא למימר דהאי לוקח הוי מהנהו דקרי לצקר צקר, והלכך קא"ל מוכר צמדי מכרתי לך ולא צקר, שהמוציא מחצירו עליו הראיה, והלכך על הלוקח להביא ראיה שהוא מאותן הרגילין לקרוא לצקר צמד, ומדלא מיייתי ראיה מפסיד,

אכל הכא דהאי גברא זצין לרדיא ולשחיטה, מודו רבנן דהדמים מודיעים, דכיון דידעין דודאי צהאי לוקח, דרגיל לקנות לרדיא, וגם הדמים מודיעין, הלכך הדמים ראייה,

דכי האי גוונא נמי אמרינן הכס, היכי דמי, אי דקרו ליה לגמל צמד כו', אלא דקרו ליה נמי לצקר צמד כולה זצין ליה, אלמא איכא דכל צני העיר קורין לצקר צמד אע"פ שקורין לו לפעמים צקר אמרינן דכוליה זצין, דכיון דידעין ציה צהאי לוקח שרגיל לקרות נמי לצקר צמד כשאר צני העיר, וגם הדמים מודיעין דצקר עם צמד זצין, הלכך אמרי רבנן דהדמים ראייה,

וה"נ כיון דהאי גברא זצין לרדיא ולשחיטה, והדמים מודיעין דלרדיא זצין, ודאי כיון דאיכא מילתא דמוכחא דהמים ראייה, קן נראה צעיי?

לא צריכא דאייקר בישרא, וקם ברמי רדיא וליכא דמים מודיעין, ואיכא דגסם דול רדיא וקם כי בישרא, והיינו הך,

ובעי גמרא אי הכי למאי נפקא מינה פלוגתא דרב ושמואל מאחר ששוא יפה מה שנתן צו [שהרי שור לשחיטה רביה בשור להרישה]?

נפקא מינה לטרחא טורח מכירת השור, לשטטו ולמכור הצפר, הלכך אמר רב הרי זה מקח טעות [שהרי להרישה אינו צריך להשקיע בלם, ולעשות במנהג בשר יש הרצאות], ויחזיר לו המוכר דמיו,

היכי דמי דהוי מקח טעות להחמיצ המוכר להחזיר הדמים,

דף צ"ב ע"ב

אי דליכא מעות מצויות למוכר, לאישתלומי לוקח מיניה למוכר, אמאי אמר רב הרי זה מקח טעות, ויחזיר השור ליעבב תורא עזמו בזויה, דאמרי אינשי מקרא נפקא לן צפ"ק דצבא קמא (דף ט) דאמר רב הונא או כסף ישלם או מיטב שדהו ואיתציה רב נתחנן לרב הונא ישיב לרבוע שוה כסף ומשני הצ"ע דלית ליה מעות מצויות דלית ליה פשיטא מהו דתימא אמרינן זיל טרח וצבין ואיתי ליה קמ"ל מן מרי רשוןתיך האיש אשר אתה נושה צו פארי סובין צשויהן אפרע?

לא צריכא דאיכא לאישתלומי מיניה מעות מצויות למוכר לאישתלומי

לוקח מיניה,

ביאורי הרשב"ם:

פירש ר"ם דשמעין מינה, דהיכא דאית ליה מעות ללוה, לא יכול לדחוי למלוה לאפרועי משאר נכסים דצבו שומא, אלא זוזי הוא דפרע ליה, ולא דמי למאן דלית ליה זוזי, דשיימי ליה צי דינא מנכסיה,

ויש מי שאומר, היכא דאיתנהו לזוזי דמי זה השור צעיייהו, וצריכא עיון קן פר"ח,

ולא נהירא לי האי ליגנא צתרא כלל, דמה לי הני מה לי אחריני דכפרישית מילתיה דרב הונא, דלא אמרינן ישיב לרבוע שוה כסף אלא היכא דלית ליה זוזי,

רב אמר, הרי זה מקח טעות, בתר רובא אזלינן [דרב סבר דגם בממונא אזלינן בתר רובא], ורובא דשוריים לרדיא זבני,

ושמואל אמר לך, כי אזלינן בתר רובא באיסורא כגון משע טוויות מוכרות צשר שחוטה, והאחת מוכרת צשר צבילה, דאמרינן צגמלא הלך אחר הרוב, [אבל] בממונא לא לא אזלינן צתר רובא, אלא אחר המוחזק, אם יש לו שום טענה:

(סימן: אשה ועבד שור שורין ופירות):

מיתיבי [תנן בריש פ"ב דכתובות האשה שנתארמלה טוו:], האשה שנתאלמנה או נתגרשה וטוענת אצדתי כתובתי, א"י צמקום שאין כותבין כתובה דמפרש צכתובות, והיא אומרת בתולה נישאתי ויש לי מאמס, והוא אומר לא כי אלא אלמנה נשאתיך ואין לך אלא מנה,

אם יש עדים שיצאה מצית אציה לצית צעלה כשנכנסה לחופה בהינומא קלתא דמנמנמא ציה כלתא [צעיף על ראשה משורצב על עיניה, כמו שעושין צמקומיטו, ופעמים שמנמנת צתוכו, ממוך שאין עיניה מגולין, ולכן נקרא הינומא על שם תנומה. רש"י כתובות ז:], או וראשה פרוע צשוק צשעת כניסה לחופה, שכן דרך הנישאות צתולות, כתובתה מאתים ואע"פ שאין לה עדים מעידים על צתוליה, ואין יודעין אם נישאת צתולה או צעולה,

טעמא דאיכא עדים, הא ליכא עדים לא כתובתה מנה דהמוציא מחצירו עליו הראיה, ואמאי לימא הלך אחר רוב הנשים, ורוב נשים צשעולם שנישאות לצעל בתולות נישאות צתולות הן, אלא ודאי צממונא לא אזלינן צתר רובא, אלא אחר המוחזק כשמואל, וקשיא לרב?

אמר רבינא, משום דאיכא למימר רוב נשים בתולות נישאות, ומיעוט אלמנות וזו איכא למימר דמן המיעוט היא, הואיל ואין לה קול דמפרש ואזיל, וכל הנישאת בתולה יש לה קול, וזו הואיל ואין לה קול, איתרע לה רובא,

אי כל הנישאות בתולות יש להן קול, כי איכא עדים מאי

אבני חן למסכת בבא בתרא

במר רובא לימא הלך אחר רוב פרות, ורוב פרות מתעברות ויולדות שולדות בן קיימא ואין מפילות, ופרה זו מן הרובא הימה והיה לה לילד בן קיימא כרוב פרות דעלמא, והלכך, והא דא' מחמת נגיחה הפילה ודאי השור נגסה בעודה מעוברת, וממך כך הפילה ולימא בעל השור חזי נזק לולד,

אלא ודאי רובא בממונא לאו כלום הוא, אלא כי פלגא ופלגא דמי, והלכך קאמר סומכוס חולקין דהוי ממון המוטל בספק, ומיהו דשמואל [לעיל דמוכר שור וגבצא נגחן], מודי סומכוס דאמרין [שם ?] המוציא מחזירו עליו הראיה, שהרי לא נולד ספק במעשה כי הכא [בשור שנגח], כדפרישית לעיל, שהרי הדבר ידוע היאך היה המכר, ולא הוי ממון המוטל בספק, אלא כשנולד ספק בדבר שאין ידוע היאך היה המעשה?

ומשני התם משום דמספקא לן כלומר לעולם בממון הלך אחר הרוב, והתם היינו טעמא דחשיב ליה ממון המוטל בספק, משום דכי נמי אזלינן בתר רובא, אכתי איכא ספיקא בך נגיחת שור למפטריה,

דאיכא למימר מקמה כנגד פניה אתא השור ונגסה ומביעתותא הפילה [וסמוך מיעוטא דמפילות למיעוט, דמביעתותא הפילה ואיתרע לה רובא דרוב מתעברות ויולדות והא מחמת נגיחה הפילה והוה מחצה על מחצה. תוס'] ומחמת ציעמותא קודם נגיחה הפילה, שכן דרך להפיל מחמת פחד, כמו מחמת נגיחה ממך, וק"ל [צ"ק דף נז.]. המציעת חזירו פטור מדיני אדם, וכ"ש בהמתו המציעתם לבהמת חזירו, דגרמא נזקין פטור,

ואיכא למימר מאחורה אתא, ומינגח נגחה והפילה ליכא ציעמותא דהא לא חזיא [ליה. ד"ס], ועד דנגח לה אינה מפלת, והלכך איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, הוי ממון המוטל בספק וחולקין, הוי **ממון המוטל בספק, וכל ממון המוטל בספק חולקין**,

לימא [דמחלוקת של רב ושמואל] **כתנאי, שור שהיה רועה** [בין השוורים], **וגבצא שור הרוג בצדו** ולא גרסי' על גז הנהר, וצמספתא לא גרסי' ליה [דמה לנו צנהר. ד"ס], ופירוש טיטוקות היה # [הלשון מעונין], והאי דנקט שהיה רועה, משום דדרך שוורים הרבה להיות לשם [במקום שרועים], ואיכא לספוקי בשוורים טובא,

אע"פ שזוה המם מנוגח, וזה מועד ליגח, זה מנושך, וזה מועד לישוך, אין אומרים בידוע שזה נגחו וזה נשכו דרצן לא אזלי במר אומדנא [וס' דא' ס"ל דלא אזלינן בתר אומדנא לא אזלינן נמי בתר רובא], ואפי' ממון המוטל בספק לא הוי, לשלמי פלגא, דמאן לימא לן שזה נגחו, והואיל ואיכא שוורים אחרים,

ולא דמי לשור שנגח את הפרה ונמלא עוצרה בלדה, ואין לנו יודעין אם נגח את הולד אם לאו, ואפ"ה מתייבין ליה פלגא, דהתם היינו טעמא, שהרי רואין שנגח את הפרה [פ' שהיו עדים שראו שנגח את הפרה], והעמד פרה על חוקמה, והשתא הוא דילדה, בשעה שאנו מוצאין עוצרה בלדה,

הוי שינאה בהינומא מאי הוי, מדלית לה קול מאחר שהן עמנן אין יודעין אם ניסת בחולה או אלמנה, נמצא דאין כאן קול כלל, סהדי שקרי נינהו ולא ראוה יולדת בהינומא?

אלא רוב הנישאות בתולות יש להן קול ממוך שיש שמחה בנשואי בחולה מזכרים זה בני אדם, וזו הואיל ואין לה קול, איתרע לה רובא דבתולות נישאות, דרובן יש להן קול, מכחש כמו של אותו רוב, וכיון דאיכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, המוציא מחזירו עליו הראיה,

ת"ש, המוכר עבד לחברו וגבצא שהיה גנב קודם לכן, גונב ממון או קוביוסטום גונב נפשות, הגיעו ללוקח ואין כאן מקח טעות, לסטים מזויין הורג נפשות וסופו ליהרג או מוכתב למלכות ליהרג אומר לו הרי שלך לפניך דגבצא קטילה זכין ליה, רישא

דף צ"ג ע"א

מאי טעמא הגיעו, והלא אין לך מוס גדול מנגב או קוביוסטום, ואפ"ה קנה לוקח, ואע"ג דלא קבל עליו מומין בפירוש, לאו משום דרובא עבדי הכי איתנהו גנבים או קוביוסטוסין, ולדעת כן קנאו הלוקח, וכמי שקבל עליו דמי, אלמא בממונא אזלינן בתר רובא,

וקשיא לשמואל, דכיון דלא אזיל בתר רובא, כפלגא ופלגא דמי, וא"כ אמאי הגיעו, הרי לא היה יודע הלוקח שהיה זו מוס זה, וסתם לוקח אעבד שפירא יבז זוזי, כדאמר נמי לקמן, אפירי שפירי יבז זוזי, ומוס מבטל כל מקח וממכר, היכא דלא נודע ללוקח?

ומשני לא כוליהו [כמעט כולם] **הכי איתנהו** גנבים, וכמאן דאמר ליה מוכר כהדיא דמי, שהרי יודע לוקח שהוא גנב,

[שמואל מירי שמוציא ממון מן המוחזק ע"י רוב, וכן כאן מירי ששילם עבור העבד, ועבשיו רוצה שיחזירו לו מעותיו, ורוצה להוציא מעות מן המוכר ע"י טענת רוב],

ת"ש [שנינו במשנה ריש פרק שור שנגח ב"ק מז.], **שור שנגח את הפרה, וגבצא עוברת בצדה** [ומת. רש"י שם] **ואינו ידוע לנ"ד, ולא עדים יודעין, אבל הם יודעין, דלא קמי "ואינו ידוע", והכי אמרינן בשנים אוחזין** [ב"מ דף ז,], ולרבה בר רב הונא, דאמר אמר סומכוס אפילו כרי וברי כו',

אם עד שלא נגחה השור ילדה ופטור בעל השור, או אם משנגחה ילדה, משלם בעל השור חצי נזק לפרה דשור תס משלם חצי נזק, ורביע לולד משום דחזי נזק דולד הוי ממון המוטל בספק וחולקין, ואליבא דסומכוס מוקמינן לה התם,

ולרז קפריך ואמאי חשיב ליה ממון המוטל בספק אליבא דרב, דאזיל בממונא

אבני חן למסכת בבא בתרא

חזקה, דהוא גופיה מוחזק וכיון דהוא "עומד בצדו" אזלינן ביה אומדנא אבל ביה רובא דליתיה קמן לא אזלינן,

ח"ש ממחנה המוכר פירות לחצירו כו', ומשום דליתיה ליה ליה, אקדמיה להאי לימא כהנא דלעיל, מקמי האי ח"ש, המוכר פירות לחברו וזרעו ולא צמחו, ואפי' זרע פשתן אינו חייב באחריותו,

מאי אפי', לאו אפילו זרע פשתן דרובא לזריעה זבני, ואפ"ה לא אזלינן ביה רובא [וקשיא לרב], מאי לאו האי דקמי אפילו, היינו רבותיה, דאע"ג דרוב פשתן הנלקח בשוק לזריעה קוין אותו, ואפ"ה לא אזלינן ביה רובא, וקשיא לרב,

ביאורי הרשב"ם:

ולכא למדוי דהאי תנא ביה רובא דאניש אזיל דלקמן [צג:] ולא ביה רוב זריעה, שרוב בני אדם לוקמין פשתן לדברים אחרים למאכל ולרפואה, והלכך אינו חייב באחריותו, דאזלינן ביה רוב לוקמין, והכי קמי אפילו זרע פשתן, דסד"א נייל ביה רובא דזריעה, וניחייב באחריותו, אפ"ה אינו חייב, דאזלינן ביה רובא דאניש ולא מקשי לרב ? ליכא למימר הכי, דאם איתא דרובא דאניש חשוב רוב, ורובא דזריעה כמאן דליתיה, לא הוי ליה למימני אפי', דממאי חסדא דעמין למייל ביה רובא דזריעה טפי מרובא דאניש דליתיה אפילו, אלא ודאי הכי קמי אפילו זרע פשתן שהיה לנו לחייבו מן הדין משום דרובא דזריעה שהוא רוב גמור, אפ"ה אינו חייב בדממונא לא אזלינן ביה רובא, ומיהו אם לא מפני שמונא תנאים דפליגי בדבר ושמואל, גמרא הוה ליה לשנויי ע"י הדמק תנא דממתיין אזיל ביה רובא דאניש, אכל כיון דאשכח תנאי ניחא ליה טפי לאוקומה כהנא?

תנאי היא, דתניא המוכר פירות לחברו כגון זרעוני גינה כו', ולי נראה דלא גרסינן כלל בהך ברייתא המוכר פירות לחצירו ולא זממו, ויש ברייתא דוגמלתא בתוספתא (רפ"ו) דקמי המוכר לחצירו זרעוני גינה שאין נאכלין כו', זרע גינה שאין נאכלין כלל, חייב באחריותו, אכל זרע פשתן דנאכל קצת (לעולם) [בעולם. ד"ס] אינו חייב בשמואל,

וזרעו ולא צמחו, זרעוני גינה שאין נאכלין, חייב באחריותו, זרע פשתן אינו חייב באחריותו,

רבי יוסי אומר,

דף צ"ג ע"ב

נותן לו דמי זרע שרוב פשתן שבעולם מרע,

אמרו לו אינו חייב באחריותו ש הרבה בני אדם לוקמין אותו לדברים אחרים למאכל ולרפואה, וכנגד אדם אחד שקנה י' סאין לזריעה, יש מאה בני אדם שקוין מיהם סאה אחת למאכל ולרפואה, ובתנא רוב לוקמין אזלינן,

רבי אחא אומר ביה אומדנא אזיל בדיני ממונות, והכי אמרינן בסנהדרין בפרק אחד דיני ממונות, גמל האוחז בין הגמלים [פ' שיש שם עוד גמלים שיש לחלות גם בהם] עסוק בשמיים רביעה, דאמרינן בצבורות (דף ח) לגבי שמיים גמל, אחר כנגד אחר, וסמך בהמות בשעת שמיים משתגעות ומכין זכרים זה את זה (כך שמעמיה מרבינו זקני מ"כ), ואיכא דאמרי אחר כמו נוסח [stabs] [נוסף. ד"ס] ולא נהירא, [ויש לפרש [אחר] אינו עומד ואינו מהלך בנחת, אלא ניהל וזועק ומכה ימין ושמאל. הר"י מייגש],

[בבכורות ח. אמרינן דהכל משמשין פנים כנגד עורף, חוץ משלשה שמשמשין פנים כנגד פנים ואלו הן דג ואדם ונחש וכו' תנא [שנינו בברייתא] גמל אחר כנגד אחר. עכ"ל, # וזה צריך עיון דלמעשה גם הגמל משמש פנים כנגד עורף,

ואולי מפני שדרך הגמלים שהולכים יחד הרבה זכרים ונקיבות, ומתוך החברה הולך זכר אחד מצד אחת הנקבות שהוא להוט אחריה ומכניס ראשו וגופו מתחתיה ומגביה את צד האחור של ער שהיא גופלת מצד ראשה לארץ, ואולי לכן זה נקרא אחר, וגם י"ל דלא דוקא גמל, אלא כיון שדרך כל הבהמות שהזכר עולה על הנקבה מאחוריה [פנים כנגד עורף] קורא לה האחר,

ומש"כ הרשב"ם שמשתגעות יש להבין גם ע"פ זה, שהגמל הזכר יש לו אוצר של ליחה לבנה בנג פיו, וכשהוא רוצה שימשוך הנקבה אחריו הוא מוציא ליחה זו מפיו ומתלכלך כל סביבות פיו מליחה זו, וגם הליחה זכר מפיו והוא כאילו מתפאר בזה, וכן כשהוא מזדווג עמה, וראשו למעלה מראשה זכר מליחה זו גם על גבי ראשה],

ונמצא גמל הרגו בצדו, בידוע שזה הרגו דמוחזק הוא בשעת רביעה להכות,

וכ"ש צבור המועד [שמוחזק הוא] ליגת, שנגח [פ' שהרי נגח] כזר שלם פעמים, ורבותא נקט גמל אחר אע"פ שמעולם לא נגח ונשך,

סבריה, דרובא וחזקה [אומדנא] דהאי שור המוחזק ליגת כי הרדי נינהו דמאן דאזיל בממונא ביה חזקה, אזיל נמי ביה רובא,

לימא רב דאמר [הולכין בממון אחר הרוב] כר' אחא [בגמל האוחז בידוע שזה הרגו], ושמואל דאמר [אין הולכין בממון אחר הרוב] כתנא קמא [אין אומרים שזה נגחו וכו']?

[ודוחה] אמר לך רב, אנא דאמרי אפילו לתנא קמא [בשור שהיה רועה ונמצא הרגו בצדו אין אומרים וכו'], עד כאן לא קאמר תנא קמא התם, אלא דלא אזלינן ביה חזקה [אינה מביש חזקה, אלא חזקה מנהג וקרגל השור. רוד"ש], אבל ביה רובא אזלינן דרובא עדיף מחזקה, ואיכא למימר [שהיה רועה בין השוורים] דרוב שוורים שבעולם נגמחו ולכן פטור,

ושמואל אמר לך, אנא דאמרי אפילו לר' אחא [בגמל האוחז בין הגמלים], עד כאן לא קאמר ר' אחא התם אלא דאזלינן ביה

אבני חן למסכת בבא בתרא

[וירוחה] **ממאי דלמא איפכא דרשב"ג** לא מחייב אלא דמי זרע, ומגלן דהא רשב"ג היא, אימא רבנן היא, ותנא קמא דברייתא היינו רשב"ג,

הא לא קשיא אם אין קושיא אחרת זו אינה קושיא, וכל היכא דאיכא פירכא אחריתי קאמר גמרא הא לא קשיא **כל תנא בתרא** [וכן רשב"ג שהוא תנא בתרא במתני'] **לטפויי מילתא קא אתי** [ולכן אם אחד אומר שמושלם לו אף ההוצאה צ"ל שרשב"ג הוא זה שאומר כן],

[אלא זה יש להקשות] **ודלמא כולה רשב"ג היא, וחסורי מחסרא והכי קתני** אין זה מירון דמוק כו', דטוב לנו לחסרה מעט, כדרך משנה שמדברת בקוצר, ולא נימא יציאה איכא בינייהו, דהא לא משמע ממתינתין [דפליגי ת"ק ורשב"ג] מידי אלא על ידי דוחק, דמשמע דרשב"ג היינו ת"ק [ואתה רוצה לדחוק ולפרש דפליגי אם משלם לו גם ההוצאה], והלכך טוב לפרש דכולה רבן שמעון היא, כדמשמע מתני' דרשב"ג היינו ת"ק,

המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו, אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותו, (הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו) דברי רשב"ג,

שרשב"ג אומר (זרע פשתן הוא דאינו חייב באחריותו הא) זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו הא נאכלין אין חייב באחריותו,

אלא הא רבן שמעון בן גמליאל [דמשלם גם עבור הוצאות], **דתניא המוליד חטין לטחון, ולא לתתן** במים [להסיר מהן הקליפה], **ועשאו סובין** [ונעשה הקמח מלאה סובין, ומפרש מזה זה סובין] כשעומטין גסין ולא דקק נשאר צנפה, והוא סובין, **או** [נתמלא הקמח ב] **מורסן** היא הקליפה העליונה, שמוציאין מחטין הכמוטין צמחשתא,

קמח לנחתום, ואפאו פת ניפולין שנופל פחיתין,

בהמה לטבח וניבלה,

חייב מפני שהוא בנושא שכר בהגזל קמא [ב"ק צט:]: מתרצין אימא מפני שהוא נושא שכר, אצל צחנס פטור אם אומן הוא, כדאמרין התם זיל אייתי רציה דמומחית לתרגולי ואיפטרך, וכן הלכה דאומן בשכר חייב צחנס פטור, כדאמר רבי יוחנן התם,

רשב"ג אומר, נותן לו דמי בושתו שזימן אורחים ואין לו מה יאכילם, **ודמי בושת אורחיו** וכל שכן יציאה דחסריה ממונא, ומיהו לית הלכתא אלא כרבנן דפטרי משבת, דגרמא הוא, והא ליכא למימר דמדהשתא נוקי מתניתין דציציאה פליגי, כי היכי דמיפלגי צהך צרייתא, וליהוי הלכה כרשב"ג צמשנתו, הא לא אמרינן, דרבי שקחם המשנה לא בעי לאוקומי מתניתין כרשב"ג ציציאה, דלא ס"ל כרשב"ג אלא כולה מתניתין רבן שמעון בן גמליאל היא, כדאמר לעיל וציציאה לא איירי מדי,

ורבי יוסי צמר רוצא דזריעה איל שחימד הקונה לזריעה, קונה יותר ממאה הקונין למאכל ולרפואה,

ומיהו ת"ק דר' יוסי היינו טעמיה, דודאי צמר רוצא דזריעה הוה לן למיזל כר' יוסי, ולמיצו, אלא שאין הולכין צממון אחר הרוב, דאי לא תימא הכי, אלא אזיל נמי צמר רוצא דאינשי, אם כן מאי איכא בין תנא קמא לאמרו לו,

מאן תנאי, אילימא רבי יוסי ואמרו לו דר' יוסי מחייב כרב, דאזיל צמר רוצא, ואמרו לו פטרי כשמואל דלא חייש לרוצא [זה אינו, דהא], **תרווייהו בתר רובא אזיל** דאפילו תנא דאמרו לו סבירא ליה כרב, והאי דפטרי היינו טעמא **מר אזיל בתר רובא דאינשי** כדמפרש טעמא הרבה לוקמין אומן כו', **ומר אזיל בתר רובא דזריעה,**

אלא אי תנא קמא [דאמר אינו חייב באחריותו, דאין הולכין אחר הרוב] **ור' יוסי** [דאמר נותן לו דמי זרע, דהולכין אחר רוב הזרעים], **אי ת"ק ואמרו לו** [הרבה לוקמין אותו לדברים אחרים, שהולכין אחר רוב בני אדם ולכן פטרי ליה],

[ואף על גב דתנא קמא ואמרו לו פטרי למוכר, לאו מחד טעמא פטרי ליה, דלתנא קמא לא פטר אלא משום דלא אזיל בתר רובא כלל, ואמרי לו פטרי ליה דקא אזיל בתר רובא דלוקמין. הר"י מוגש], # [וצ"ע דהול"ל דת"ק פליג על ר' יוסי ואמרו לו],

ת"ר, מהו נותן לו המוכר זרעוני גינה שאין נאכלין, דאמרין חייב באחריותו, מה ישלם מוכר ללוקח, **דמי זרע** ולא דמי יציאה דגרמא צעלמא הוא ופטור **ולא הוצאה** יציאת חרישה ושכר פועלים, **ויש אומרים אף הוצאה,** ונראה צעני דקנסא [צעלמא. ד"ס] הוא,

[ומ"ס אף הוצאה] והכי קתני רשב"ג אומר זרעוני גינה שאין נאכלין חייב "צכל" אחריותן אפילו יציאה,

מאן יש אומרים [תוס']?

אמר רב חסדא רשב"ג היא,

הי רבן שמעון בן גמליאל, אילימא רשב"ג דמתני', דתנן המוכר פירות לחבירו וזרען ולא צמחו, ואפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותו (הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו), אימא סיפא, רשב"ג אומר, זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו,

ת"ק נמי הכי קאמר זרע פשתן הוא דאינו חייב באחריותו, הא זרעוני גינה שאינן נאכלין חייב באחריותו,

אלא לאו, הוצאה איכא בינייהו, מר סבר דמי זרע, ומ"ס אף הוצאה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כן נראה צעני, דמהיכא חיתי דצינאה פליגי צמנתינ, וניהוי הלכה צינאה כיס
אומרים מאחר דאיכא לאוקומי כולה כרש"ג ולא איירי צינאה כלל,

ובן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, מנהג גדול [[לכן אומר
לשון גדול] משום דגדולה מצוה זו כדאמרינן [שבת קכו]. דגדולה הכנסת אורחים
מהקבלת פני שכינה. מהרש"א] היה בירושלים, המוסר סעודה
לחברו [פי' שמסר לו מאכלים שביין לו סעודה] וקלקלה, נותן לו דמי
בשתו ודמי בושת אורחיו,

עוד מנהג גדול היה בירושלים, מפה [[ילין] פרוסה על גבי
הפתח, כל זמן שמפה פרוסה אורחין נכנסין ומקנה טובה היא
לקבלת אורחין, שידעו כי שם יאכלו, וילכו שם לאכול, נסתלקה המפה אין
האורחין נכנסין [ונתנו מפה משום היזק ראייה, ולאחר שנכנסו האורחין היו
מסירין המפה וסוגרין הדלת שלא יכנסו עוד אורחים. מהרש"א]:

מהני: המוכר פירות מצאה לחבירו הרי זה הלוקח מקבל עליו
רובע הקצ של טנופת לסאה לכל סאה, דקמס מצאה דרכה להיות זה
רובע טנופת, אבל יותר מרובע לא כדמפרש טעמא בגמרא, אי משום דינא אי
משום קנסא [שבסאה דרכו שיתאסף לשם רובע הקב ולא ערבו המוכר, אבל יותר
עירבו המוכר ואינו מקבל. רג],

תאנים, מקבל עליו עשר מתולעות למאה דלורמיהו זה, והוא
הדין אחת לעשר,

מרתף של יין יש צו מציות הרצה מקבל עליו עשר קו' ססו' ת' יין
רע, [מחמיצות. פיה"מ להרמב"ם] למאה כלומר עשר מציות של יין רע, דקמס
מאה מציות אורמיהו צעשר קו' ססו' ת, ומחיל איניש,
וצגמרא מוקי לה כדאמר ליה מרתף זה של יין איני מוכר לך,
קו' ססו' ת נראה לי כמו [הלו' א' אֶת־שֶׁרָשָׁי, יַעֲקֹב וְאֵת] פְּרִיָּה יְקוֹ' סָס וְצָשׁ
[פְּלִי־טְרָפִי לְמַסָּה] דיחזקאל (י, ט),

קנקנים כדים בשרון צאמו המלכות, מקבל עליו עשר פִּטְסו' ת
כדים רעים [חביות שלא נאפו בתנור כל צרכן, וכדי שניתן יהיה להשתמש בהן
כראוי היו מופתים אותן. שט] למאה וצגמרא מפרש לה:

גמ': תאני רב קטינא הא רובע טנופת דמנתינ, לאו צעפרותי מיירי
דעפרותי רובע לא מחיל איניש, אלא רובע [הקב] קטנית לסאה של
מצואה,

ועפרורית לא צממיה, והאמר רבה בר חייא קטוספאה
משמיה (רובה, בורר) [דרב, הבורר. ד"ם, דה"א דהבורר נשמט
לקרות "רבה" במקום רב] צרור היינו עפרורית מגרנו של חברו

דף צ"ד ע"א

נותן לו דמי חמין [תוס'] שהרי הפסחא צמדה, דאיסו הוה מוצין ליה עם
החמין, דעפרורית מקבל לוקח, אבל לחזור ולערב אינו יכול דהשתא עושה עולה
צידים, וכתיב (ויקרא יט) לא תעשו עול, וגם לוקח לא מחיל אלא מה שנמערב
מעצמו עם המצואה, צע"כ של מוכר,

ביאורי הרשב"ם:

וכשצורר הצרור ומשליך חוץ, היזק צידים הוא, שאותן צרורות היו [לו שוין] [שוין
לו. ד"ס] כמו חמין, וא"ל לא חשיבי ליה היזק גמור, דמ"מ הן גופן אינן שוין כלום
ליחייב, מיהא [חייב ?] משום דינא "דגרמי" כגון השורף שטרומיו של חזירו,
והמקדש צכרס, והזורע כלאים בשדה חזירו, דבההיא שעתא קגזל ליה [פ' תיבך ו]
מיד ממונו, אע"פ שאינו ניכר,
דהא פסקינן הלכתא צ"ק (דף ק) [כר"מ דלדין דינא דגרמי, ואמרין נמי התם
צ"ק כח:], הוה עוצלא וכפייה רפרס לרב אשי ואגצייה כי כשורא לללמי,

וגרמא בנזקין דקיי"ל דפטור, היינו כגון שולט את הצערה ציד חרש שוטא וקטן,
שהיזק ניכר, אבל אינו עושה אותו צידים, אלא גורם עכשיו שיצא היזק ממילא
לאחר זמן, אבל דינא דגרמי צידים הוא מויק, אלא שאין היזק ניכר?

[ראה בחו"מ סימן שפ"ו שהמחבר מציין את הסימן "חילוק שבין גרמא בנזקין
לדינא דגרמי", וראה שם מש"כ הש"ך בתחלת הסימן וז"ל הנה ראיתי הרמב"ן
האריך מאד בדיני דגרמי בסוף חדושי בבא בתרא שלו, והתחלתי חיבור וביאור
ופלפול על דבריו, אך באשר כי ראיתי עיקר יסודו שסובר דדינא דגרמי דאורייתא
הוא, ומחמת זה היה מוכרח לחלק בחילוקים איוו נקרא דינא דגרמי ואיוו נקרא
גרמא כדי שלא יסתרו זא"ז, ועל כן הוכרח להאריך בזה,
אמנם לפי מה שג"ל עיקר דדינא דגרמי אינו אלא קנסא דרבנן אין צורך לחלק
בשום חלוקים רק כמ"ש שאר פוסקים שחכמים קנסו בדבר שהי' נראה להם
שהוא שכיח ורגיל וכי האי גוונא,
ואין לדמות גזרות חכמים זו לזו על כן חזרתי לאחורי מלעשות החבור הג"ל ועם
כל זה אמרתי להביא דברי הרמב"ן בדיני השייכים לס' זה],

ומשני קטנית מקבל עליו רובע דמתי רב קטינא, אבל עפרורית פחות מרובע
משהו הוא דמקבל אבל רובע צעפרותי כיתר מרובע קטנית לא מקבל,
עפרורית פחות מרובע,

ועפרורית רובע לא, והא תניא המוכר פירות לחברו, חמין
מקבל עליו רובע קטנית לסאה כלומר אם חמין מוכר לו מקבל עליו
לוקח כו' קטנית אורמיה לגדל חמין, ומשנות בשעורים, ועפרורית צעדשים, נישות
קש שניחא צניסוז, שעורים מקבל עליו רובע נישות [מוין שמנשב
הרוח] לסאה, עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה,

מאי לא, הוא הדין לחטים ולשעורין דמקבל עליו רובע עפרורית
והאי דקמתי לה גבי עדשים אורמא דמילתא קמתי שמיני טנופת הללו מציין זה צכה
זה צכה?

שאני עדשים דמיעקר עקרי להו ולא קוצרין הלכך סכים צה עפרורית

אבני חן למסכת בבא בתרא

טפי,

והיינו דליכא צין דינא לקנסא,

(סימן: 1. כל, 2. תרי, 3. שטרי, 4. דראבין בר רב נחמן, 5. אונאה, 6. וקבלנותא),

1. מיתבי אלשנא קמא דאמרי ליה דינא קפריך, ולא חקנסא, [שנינו בבבליים פ"ב מ"א, לגבי דיני בלאים] כל סאה מצוה שיש [שנתערב] בה רובע הקצ ממין אחר, ימעט [חוס'] דלא ליהוי רובע, ואח"כ ירענו, וכן פי' רבינו חננאל,

א"י [שכבר] מרעו, אלא שלא נשרשו עדיין, ימעט, אבל אם נשרשו אין להם עוד תקנה, שכבר נאסרו בהשרשה, דנפקא לן בפסחים בפרק כל שעה (דף כה) מהמלאה והורע, ורוע מעיקרו בהשרשה, וזה"ל שם, בתיב הורע ותיב המלאה ורוע מעיקרא בהשרשה, ורוע ובא חוסף אין לא חוסף לא, פי' שאם ורעם בלאים יחד, נאסר מיד כשנשרש, אבל אם ורע בכרם ולא חוסף בכרם אח"כ אינו נאסר].

ובספרי נמי תניא לה בהדיא התבואה משתשרש,

סבריה דרובע האוסר התבואה דכלאים משום כלאים, משום הוא מן המורה, ולא בטיל, כיוון דרובע דהבא כי היכי דחשיב "יותר" מרובע טופס לגבי מכירה דלא בטיל, והוא הדין דפחות מרובע דכלאים בטל כרובע דטופס,

וקא תני ימעט ויעמידנו על שיעור הבטל, דהיינו פחות מרובע, ואע"ג דאוסר כלאים חמור הוא, שאין צ"ד יכולין להפקיע איסור, אפ"ה לא מחמירין ביה למימר, דכיון דטרע לטרע בכוליה לנפוטו כולו, כ"ס גבי מכירה דקיל, שהרי צ"ד יכולין להפקיר ממון של זה לחבירו, [קשה] דהו לה למימר ימעט, ויעמידנו על שיעור הבטל דהיינו רובע, ואע"ג דאפירי שפירי יהיב אינש זוזי, ובטפי מרובע עבדי דטרע בכוליה ולא מחיל, אפ"ה כיון דרובע מחיל אינש, בטפי מרובע נמי יעמידנו על רובע ולא ינפה את כולו,

וקשיא לרב הונא דאמר מנפה את כולו, ומיהו הוה מצי לתרוצי, דלא דמי טעם דטופס לטעם דכלאים כל כך, דהתם במחילה תליא מילתא, דרובע מחיל אינש משום טרחא, אבל יותר מרובע לא מחיל אינש אפי' פחות מרובע שבו, דנקל לו לטרוח כולו, מאחר שמתחיל, אלא דעדיפא מינה קמתרין ליה?

[ובתריין] לא, רובע דכלאים כי רובע דהבא דמי דשניהן בטלין מן הדין, והלכך די במיעוט, דהא אפי' מיעוט לא הוה צריך דהא בטיל, אלא חומרא בעלמא [באיסור בלאים] הוא כדמפרש ואזיל, אבל יותר מרובע דכלאים אימא לך, שאם צא למעט ממעט את כולו,

אי הכי דמשום חומרא דכלאים ממעט, ולא מן הדין אמאי ימעט, משום חומרא דכלאים, אי הכי

אלא טעמא דעדישים כלומר כיון דאמרת דמיעקק עקרי להו, והלכך שכיח בזה עפרורית טובא, א"כ דוקא נקט בעדשים רובע עפרורית משום דשכיחי בזה, אבל חמי ושערי לא אין לומר רובע עפרורית דהא לא שכיח כ"כ,

תפשוט מינה מהא סיוע לדברך, שהיית מתיר עפרורית פחות מרובע, חמי ושערי דעפרורית לא מקבל דאם איתא דה"ה לחמי ושערי [דמקבל עפרורית], ליתני רובע עפרורית בחטין, ואנא אמינא כ"ס בעדשים?

לעולם [אין מבאין ראייה] אימא לך חמי ושערי מקבל רובע עפרורית, ודקשיא לך ליתנייה גבי חטין וכ"ס עדשים דעדישים איצטריכא ליה [לכן] תני לה גבי עדשים, דסלקא דעתך אמינא [לאידך גיסא], כיון דמיעקק עקרי להו, יותר מרובע נמי לקבל, קא משמע לן [דאפילו בעדשים אינו מקבל יותר מרובע],

אמר רב הונא, אם בא לוקח לנפות להקפיד בטופס, דנראה בעיניו שיש בו טופס יותר מרובע, וצא לוקח לנפותו לדעת אם יש שם יותר מרובע, ונמצא בו יותר, מנפה את כולו [כולן], [מאחר שהכנים עזמו לעורר. ד"ס] ויחזיר לו המוכר חטין כנגדן, או מעות, ולא יאמר רובע כבר מחלת, והמוחר אשלים לך,

אמרי לה [יש אומרים] דינא [שכן הוא שורת הדין], ואמרי לה קנסא,

[ובפרש] אמרי לה דינא, מאן דיהיב זוזי, אפירי שפירי יהיב דלא מחיל טופס כלל, אלא מפני שטורח הוא לנפותו בשביל דבר מועט [לכן הוא מוחל], והלכך כי ליכא אלא רובע לא טרח איניש לא טרח לוקח לנפותו [א"ג לא טרח לוקח לתובעו בב"ד. רוד"ש],

דכי אמר ליה מוכר ללוקח אני אומר שפירות יפין הן, ואם תאמר אינן יפין, או טרח ונפה אותם, או אייתי ראיה כמה יש טופס ואשלים לך, ובשביל רובע לא טרח, דינא שכרו בהפסד טרחו,

אבל כי איכא יותר מרובע, טרח איניש טרח לוקח לנפותו, וכיון דטרח דהתחיל לטרוח טרח בכוליה טורח ומנפה את כולו, דדבר קל הוא לגמור הניפוי, מאחר שהתחיל, והלכך לא מחיל,

ומיהו היכא דליכא אלא רובע, אם צא לנפות הרי בטלה דעתו [הלשון] "בטלה דעתו" יש 7 פעמים בש"ס, "דבטלה דעתו" עוד 2 פעמים, "בטלה דעתיה" פעם אחת, "בטלה דעתן" פעם אחת, וראה בית האוצר חלק ב' כלל יז, ופטור מוכר,

ואמרי לה קנסא דמן הדין אפי' טפי מרובע מחיל אינש, ואפירי דלאו שפירי מכל וכל יהיב לוקח זוזי, שידע הוא דדרך תבואה להיות זה טופס ומחיל, הלכך רובע לא קניס דהא שכיח וליכא למימר דערוצי עריב צידים, אבל יותר מרובע לא שכיח בתבואה, ואיכא למימר ואיהו הוא דעריב דאיהו המוכר הוא דעריב צידים, וכיון דעריב, קנסוהו רבנן בכוליה, דאיכא למימר כוליה עריב,

ונפקא מינה, דאי ידעינן ביה דלא עריב, אפי' טפי מרובע הוה מחילה, וקנה לוקח,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף צ"ד ע"ב

3. ת"ש, שטר שיש בו רבית פלוני לזה מפלוני מנה, במאתים עד זמן פלוני, קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי ר"מ [וראיה לרב הונא]?

הכי השתא, התם משעת כתיבה הוא דעבר ליה שומא קעבר המלוה אלא תשימון עליו נשך, דמהכא נפקא לן צפ' אחיה נשך, הכא מי יימר דערובי עריב,

ת"ש מסיפא, וחכ"א גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית [וקשיא לרב הונא]?

הכי השתא, התם ודאי קרנא דהתירא הוא, הכא מי יימר דכוליה לא ערובי עריב,

4. ת"ש, דתני רבין בר ר"ב לקמן צפ' צית כור [דף קב:]: מנן, צית כור עפר [קרקע, לזרוע בה כור] אני מוכר לך, מדה צחצל [ר"ל במדה מצומצמת] כו', [או הדין אם פיהת כל שהוא ינכה, הוסיף ב"ש יחזיר] ואם אמר לו הן חסר הן יתר, אפילו פיהת רוצע לסאה או הוסיף רוצע לסאה הגיעו, דהיינו לי רבעים לצית כור, דהוי לי סאין, יתר מיכן יעשה חשבון ויחזיר לו, כיון דאיכא מותר מרובע,

ומני רבין בגמ' לא את המותר של רוצע לכל סאה בלבד הוא מחזיר, אלא מחזיר לו את כל הרבעין כולן כל לי רבעים של צית כור ומותרותיהם, הכל מחזיר אלמא היכא דבעי אהדורי, כולה מהדר דהיכא דצא לשלם משלם את כולה,

ולעיל נמי היכא דצא לנפות מנפה את כולה, ומסייעא לרב הונא, ואלישנא קמא דאמר לה דינא קמסייע, דהכא והתם חד טעם הוא, דרוצע מחיל איניש, אצל כי איכא טפי מרובע הוי דבר חשוב ולא מחיל מידי,

הכי השתא

דף צ"ה ע"א

התם [להלן קד:]: @ גצי צית כור עפר מדה צחצל אני מוכר לך, צדין הוא דמחזיר לו את כל הרבעים, דמעיקרא לא אקני ליה מוכר מידי דייחור על מדת הצחצל, אלא משום דאמר ליה צהדיא הן חסר הן יתיר א"ל אצל מסתמא לא הוה קני יתר על הצית כור ואפי' כל שהוא,

מיהו רביע לא חשיב, יתר מרביע חשיב, דכיון דחזי ליה לאיצטרופי בתשעת קבין, הויא לה ארעא חשיבתא באפי נפשא, והדרא,

הלכך כיון דאיכא דבר גדול כל כך יתר מרובע לסאה, לא הוה מחילה כלל, דקרקע חשוב הוא צפני ענמו, דלהכי אהני מאי דא"ל צית כור,

והאי דקאמר ליה הן חסר הן יתר, מיהו להכי אהני, דאי לא הוה יתר על המדה כי אם רוצע הוא מחיל ליה, אצל יתר מרובע לא הויא מחילה כלל והדר, והוא הדין

אימא סיפא, רבי יוסי אומר יבור יצור את הכל, אי אמרת בשלמא דרוצע דכלאים כיותר מרובע טנופת דמי והאי ימעט [דאמר ת"ק בכלאים] מן הדין הוא,

בהא קא מופלגי, היינו דאמא ר' יוסי למימר יצור את הכל, וס"ל כרב הונא דאמר, אם צא לנפות מנפה את כולן,

ת"ק סבר [רבי אם ימעט ד] לא קנסינן התירא [אם ימעט לפחות מרובע] אטו איסורא [משום יותר מרובע שהוא איסור גמור], ור' יוסי סבר קנסינן [ולכן יבור את כולן],

אלא אי אמרת כרובע דמי אצל כיון דאוקמת דמן המורה אפי' מיעוט אינו נריך, אלא חומרא הוא, אמאי יבור אמאי אטא רבי יוסי להוסיף חומרא אחרת על זו, ולמימר יצור, [פ' אם כבר מחמירים, למה צריך להוסיף חומרא על חומרא?],

ואיכא ספרים דכתוב צהו "ת"ש" מסיפא, ולסיועי לרב הונא קאמי?

התם היינו טעמא דר' יוסי, משום דמיהזי כי מקיים כלאים מאחר שמתחיל למעט ומניח מקצתן, [ומיחזי] [נראה. ד"ס] כאילו מטיל אותן צידים וחורען צמתהוין, ואי כבר נזרעו צקרקע וצירר קצת ושייר קצת נראה כמקיים צקרקע כלאים, ונפקא לן מקרא צמ"ק וצמורת כהנים דלוקה, [פ' כי כשנוטל אחד ומוניח אחד, נראה דמניחו ומקיימו לדעת, וכאילו הוא רוצה בתערובת לבתחילה. ריטב"א]

2. ת"ש, שנים שהפקידו אצל אחד, אלישנא דקנסא פריך זה מנה וזה מאתים, זה אומר מאתים שלי וזה אומר מאתים שלי, נותן לזה מנה ולזה מנה, והשאר יהא מונח עד שיבא אליהו [והגם שיש כאן אחד שהוא ודאי רמאי, לא אמרינן שלא יתנו להם כלום] שמע מינה לא קנסינן אמותא, וה"נ אמאי קנסוהו רבנן דכוליה [לא קנסינן] אלא צמוצת רוצע,

הכי השתא, התם ודאי מנה למר ומנה למר, הכא מי יימר דלאו כוליה ערובי עריב דכיון דרגלים לדבר דעריב צו צידים, דהאיכא יותר מרובע, איכא למימר דכוליה עריב,

ת"ש מסיפא, א"ר יוסי א"כ מה הפסיד הרמאי לא יצא להודות דהא לא מפסיד מידי, ולסיועי קאמי [פ' לרב הונא], אלא הכל יהא מונח עד שיבא אליהו,

הכי השתא, התם ודאי איכא רמאי, הכא מי יימר דערובי עריב כלל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

עושין פירי, לא יטמך מקבל לטעם אחרים תחמיקו, דאורייתא דאילנות להיות בהן צוריות כל כך ומחיל, יותר מכאן כגון י"א למאה מגלגלין עליו את הכל יטע לו י"א אילנות תחמיקו, דהשתא ליכא מחילה כלל, ולעיל נמי אם צא לנפות מנפה את כולו כרז הונא?

א"ר הונא בריה דרב יהושע, כל יתר מכאן מעשר צוריות לק', אין לנו לחייבו, לחזור ולטעם את היתר על עשר אילנות לצד [לחזור וליטע רק אילן אחד], דהרי הוא באותו מו' תר כבא ליטע כשצא לטעם אותם, כאילו צא עכשיו לטעם שדה אחר מתחלה דמי, שהרי קרקע הרבה יש שראוי לטעם [פי' שיש קרקע פנוי בתוך השדה שזרע], ומשום שדה שלם צפני עצמו,

[דכל שהניח שם קרחה גדולה כזו, ואפילו במפוזרים, הרי הוא כאילו לא גמר עדיין מלאכתו, כי הבא להשלימם הרי הוא כנוטע לכתחילה, ופשיטא מילתא דבין שלא גמר לכתחילה, ופשיטא מילתא דבין שלא גמר מלאכתו אומר לו שיגמרנה כולה, ואין אומר לו שיגמור מקצתה, משא"כ בדר"ה שכבר מודד ומשך וגמר מלאכתו, ואם יש שם יותר מן הראוי ישלם לו המותר ולמה לא יקבל מאי דשביח וירד על דעת כן. ריטב"א],

והרי הוא כאילו לא עשה כלום מעיקרא מקצלותו, שהרי קיבל שדה לטעם, ועדיין כשיש יתר מ' צוריות הרי יש לו שדה לטעם, הלכך כשאמר לו בעל הצית נטע לי שדה זו, לטעם את כל השדה אמר לו, והרי לא קיים את תנאו היכא דנשאר י"א צוריות, וכשצא לחזור ולטעם, יטע את כולו, דכמתחיל עכשיו לקיים את תנאו דמי,

ובאילן אחד שטעם, לאו כלום הוא, שהרי הרוצ של שדה [דהיינו הי"א נטיעות] נשחיר עדיין שלא נטעו, והיכא דלא נשארו מתחלה כי אם י' צוריות לק', לא הקפיד בעל השדה בדבר מועט כזה, ומשכאן לקרות שדה, כגון י"א אילנות לק' חשיבי ולא מחיל כלל,

אבל גבי טעפת יתר מרובע לסאה, כיון דרובע שכיח מחיל, כי איכא טפי מרובע נמי המותר ישלם והרובע מחיל, דהא ליכא למימר התם כל יתר מרובע כבא להחזיר לו את הסאה מתחלה דמי, דהא סאה וצין ליה עס רובע טעפת, וכי משלם ליה מותר דרובע הרי נתקיימה מכירתו, וקיים תנאו, ולא דמי למקרקעי דחשיבי די"א צוריות הרי הן שדה הניכר לעינים, ולא מחיל מיד, אבל יותר מרובע טעפת דמטלטלי ליכא קפידיא כל כך, אלא שישלם לו תנאו, ולעולם אימא לך אין מנפה את כולו:

[שנינו במשנתנו] מרתף של יין וכו': היכי דמי ממתינן דקמתי מרתף של יין מקבל עליו כו', דמשמע המוכר לחבירו מרתף של יין, אבל אין אנו יודעין איזה לשון אמר המוכר ללוקח בשעת מכירה,

אי דא"ל מוכר ללוקח בסתמא מרתף של יין סתם מרתף של יין אי מוכר לך ולא קאמר "זה", קשיא צרימא דלקמן דקמתי נתן לו יין שכולו יפה, ומתני' קמתי מקבל עליו י' קוססות לק',

[מרתף של יין נתן לו יין שכולו יפה, דמרתף של יין פירושו יין המתקיים במרתף]

לחסרון דרובע נמי הוי מחילה, יתר מרובע לא הוי מחילה והדר ללוקח, אבל גבי רובע טעפת, דאף על גב דלא אמר ליה הן חסר הן יתר, הויא מחילה מסתמא, דהא שכיח טעפת רובע, ולעולם אימא לך כי איכא נמי יתר מרובע הויא רובע מחילה ויחזיר המותר, דאם צא לנפות אינו מנפה את כולו,

@ ולמאי דפשיט ליה התם, דאי א"ל צית כור סתמא, כמאן דאמר ליה הן חסר הן יתר דמי והויא נמי מחילה, רובע לסאה ויותר מרובע יחזיר הכל, הוה ליה לשנויי הכא, הכי השתא התם מעיקרא צית כור א"ל, דמשמע לא פחות ולא יותר מיהו רובע הויא מחילה, טפי מרובע לא הויא מחילה כלל, והדר הכל, דאין דרך להיות צבית כור יותר מבית כור, אבל הכא דודאי צית ציה טעפת, לעולם אימא לך דלא ינפה אלא את המותר על הרובע,

וגרסא בעיני דה"ג לה, דכי הוי גוונא מתרן לקמיה [בקושיא הבא, האונאה וכו'] הכי השתא התם מעיקרא שוה צוה א"ל כו' וכן עיקר,

5. ת"ש, האונאה פחות משתות, נקנה מקח לגמרי ולא יחזיר לו המנפה כלום דמחילה היא, יותר משתות בטל מקח, שתות קנה ומחזיר אונאה אליבא דר' נתן, אבל אליבא דר' יהודה הנשיא, רצה אומר תן לי מעותי, או תן לי מה שאוניתי צפרק הזהב,

ו אמאי מחזיר כל האונאה צין בשמות, צין ציתר משמות [שבמחזיר כל המקח] ליהדר המותר עד שעל פחות משתות דהא פחות משמות מחיל איניש, [ואם יחזיר] ואין כאן לא אונאת שמות, ולא אונאת יתר משמות, אלא אונאת שני משהוין *, משהו יתר משמות, ומשהו פחות משמות, דלידך מחילה הוה, אלא לאו ש"מ כל היכי דבעי לאהדורי כולה מהדר אם צא לנפות מנפה את כולו, כרז הונא?

* [למשל אם חפץ שוה מאה זוז דהיינו מנה, ומוכר אותה במאה ועשרים זוז, זה נקרא אונאה, ואם מוכר אותה במאה ועשרים ואחד ידיה בטל מקח, אבל אם מחזיר לו שני זוז וגמצא שבמכר החפץ במאה ותשעה עשר זוז אין כאן אונאה],

[ומתריץ] הכי השתא, התם מעיקרא שוה בשוה א"ל מוכר ללוקח, ובכך נתרצה לוקח, ואם אינו שוה לא יתרצה, והלכך צדין הוא דאפי' פחות משמות יחזיר,

מיהו לך אין מחזיר, דכיון מיהו פחות משתות לא ידיעה (במנה. ד"ם, רש"ש, אבל ר' ישראל ליפשיץ זצ"ל שצ"ל במנא פי' בבלי), ומחיל איניש דלא ידיע כל כך, וכשזה דמי הויא מחילה,

שתות ידיעה היא, ולא מחיל איניש, יתר משתות מקח טעות הוא ובטל מקח,

אבל גבי פירות דאורח' דמילתא היא שיש שם טעפת, התם ודאי איכא למימר דמחיל לגמרי, ואפי' היכא דאיכא יתר מרובע, הרובע מיהו הויא מחילה,

6. ת"ש, המקבל שדה מחברו פועל שמקבל עליו בשכר, לטעם כל שדה חבירו כשיעור שיכולין ליטע כגון ממוטע עשרה לבית סאה, הרי זה מקבל עליו בעל השדה עשר בוריות למאה אם יש עשרה אילנות צורות שאין

אבני חן למסכת בבא בתרא

דהיינו יין טוב.

מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, מרתף "זה" של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ומקבל עליו עשר קוססות למאה,

דף צ"ה ע"ב

וזהו אוצר ששנו חכמים במשנתנו @ כלומר היינו מרתף דמניתי, אלמא דמניתי דמרתף "זה" של יין קמיידי ולא דמרתף, והיינו טעמא דהאי [מה שאמר. ד"ס] של יין, למכור יין יפה, ואהי "זה" לקבל קוססות, דא"ל מרתף זה של יין אני מוכר לך,

אלא מתני' נמי, דאמר ליה זה,

[ומקשה שאם מתני' בידי ב"זה"] קשיא זה אזה דרייתא דלעיל, ורז זידי קשיין אהדי, דלעיל קמי דמרתף זה של יין, דנותן לו יין הנמכר בחנות, והכא דרזב זידי קמי שכולו יפה, וקיבל קוססות?

לא קשיא, הא דאמר ליה למקפה דרייתא דרזב זידי שאמר [לו. ד"ס] יין (לזרד ?) להטעים מאכל וליתן לתוך הכדשיל, אני מוכר לך, דהיינו יין טוב ומתקיים הרבה, שמעט מעט מסתפקין ממנו, והלכך אהי מאי דא"ל למקפה, ליתן יין טוב, ואהי זה לקבל יין קוססות לקי, ו הא קמייטא דקמי נותן לו יין הנמכר בחנות דלא א"ל למקפה הלכך כיון דקאמר זה, נותן לו יין הנמכר בחנות, והאי דקאמר של יין למעוטי חומץ,

אכל רישא דההיא דרייתא קמייטא, דקמי מרתף של יין סתמא אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, פלוגתא לקמן אי מיירי נמי כמו מצינמא [מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין הנמכר בחנות], דללא א"ל למקפה, או דלא"ל,

[ברייתא] דרב זביד, דא"ל למקפה [וצריך להיות יין טוב], ברייתא [קמייטא], דלא א"ל למקפה [ונותן לו יין הנמכר בחנות],

הלכך מילתיה דרזב זידי קמפרש, מרתף של יין וא"ל למקפה, נותן לו יין שכולו יפה, מרתף "זה" של יין וא"ל למקפה נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות למאה,

מרתף זה של יין אברייתא דלעיל קאי [פ' אמציעתא דברייתא], ורישא דידה פליגי זה לקמן [לקמיה, איבעיא להו], ולא א"ל למקפה, נותן לו יין הנמכר בחנות,

ביאורי הרשב"ם:

ומיהו סיפא [דברייתא קמייטא] דקמי מרתף זה אני מוכר לך, אפילו כולו חומץ הגיעו, דללא א"ל למקפה מיירי, דאילו א"ל מרתף "זה" למקפה אני מוכר לך, צריך ליתן לו יין שכולו יפה, ומקבל יין קוססות לקי, כדמי רז זידי גבי מרתף "זה" של יין, ואוקימנא דאמר ליה למקפה,

דלא שגא מרתף זה אני מוכר לך, ממרתף זה של יין אני מוכר לך, היכא דא"ל למקפה, דלמקפה משמע (מ. ד"ס) יין טוב, דלא היו רגילין [לעשות. ד"ס] מקפה כי אם ציין טוב,

אי דאמר ליה מרתף "זה" של יין אני מוכר לך קשיא נמי הך דרייתא דלקמן, דקמי נותן לו יין הנמכר בחנות,

אי דאמר ליה מרתף זה ולא הזכיר יין, קשיא דרייתא דקמי אפילו כולו חומץ הגיעו,

דתניא, מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה דסמס יין יפה דעיין, ולא מקבל עליו יין קוססות, דלא דמי לרזב טעמא דהאי וי מתליעות תאניס למאה, דלא חשיבי, וגם שכימי ומחיל, אכל חציות של יין דבר גדול הוא כל חצית בפני עצמו, וגם לא שכיט כל כך, והלכך כי אמר ליה סתמא, יפה דעיין,

מרתף "זה" של יין אני מוכר לך, נותן לו יין הנמכר בחנות היינו כולו קו קסו"מ, והכי מוכח לקמיה דשמעמא, דלהכי אהי זה [לומר. ד"ס] כמות שהוא,

מרתף זה אני מוכר לך אפילו חומץ משמע, אפילו כולו חומץ הגיעו?

לעולם דמניתי דא"ל מרתף של יין סתם ולא קאמר ליה זה [דב"זה] יכול ליתן לו יין הנמכר בחנות, הלכך יין טוב דעיין, ומקבל עשרה קוססות לקי, דענידי דשכימי ומחיל, ודקשיא לך דרייתא דקמי יין שכולו יפה, ותני [פ' ותתקן, ותניה] ברישא דברייתא הכי, נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קו קסו"מ למאה,

ובסתם מי מקבל דמניתי, דאוקמת למתניתי דסמס ואפילו הכי מקבל יין קוססות לקי, והא תאני ר' חייא המוכר חבית יין לחברו [נקט חבית במקום מדה, וכאילו אמר מדה פלוגתא של יין, ולהכי קס"ד שהיה יכול לתת לו ט' בלים מן היין היפה שלו, והבלי העשירי מן הקוסס. ריטב"א] רצומא נקט, דסקלא דעתן לשמיהא לאתמר קא דעי ליה, או למכור, ולא להכניסו באוצר [ואינו צריך להיות יין יפה], קמ"ל [ד] נותן לו יין שכולו יפה, ואם איתא דמקבל קוססות, הכא נמי נימא הגיעו אפילו הוא יין קוסס?

שאני חבית דכולא חד חמרא הוא [כלומר שלא הסכימו על מידה אלא על כלי שלו, דאומר קנקן יין שיש לי אני מוכר לך, או שאומר לו חבית שלך אמלא לך מיין. ריטב"א] אכל חציות טובא מקבל עשרה קוססות לקי,

[ומקשה על מה דאוקי מתני' באומר מרתף של יין סתם, וע"ז אומר במשנה שמקבל הלוקח יין קוססות לקי, ומביא ברייתא שמרתף דמתני' מיירי באומר מרתף "זה" של יין אבל במרתף סתם נותן לו יין שכולו יפה],

והא תני רב זביד [ברייתא, שושנית], דבי ר' אושעיא [פ' אלמא הא דקמי לעיל שכולו יפה היינו שכולו יפה ממש, והדרא קשיא לדוכתה. ריטב"א],

אבני חן למסכת בבא בתרא

דאמר ליה למקפה והוא הדין לרישא, ודייקין מינה טעמא דנותן לו שכולו יפה דאמר ליה למקפה, הא לא א"ל למקפה מקבל, והא דלא קמפלוג וטני צדידה במרתף של יין סתמא, וניפלוג בין א"ל למקפה ללא א"ל, היינו טעמא, דכולה דא"ל למקפה קמפלוג, והיינו נמי צדידה [פ'] דבמו דמרתף נקרא בדירה, כן אם רישא וסיפא איירי בלמקפה נקרא בדירה],

ומ"ד לא מקבל דייק מברייתא, דקתני מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ואוקימנא למינעמא דברייתא דלא א"ל למקפה וה"ה לרישא,

ולמאן דדייק מדרב זבד [דבסתם מקבל] קשיא ברייתא [קמייתא דמשמע דבסתם לא מקבל]?

חסורי מחסרא והכי קתני והאי דלא קמיירי כולה דא"ל למקפה, דג' דיין אתא לאורויי ביי, ולמימרא דזימנין דנותן לו יין שכולו יפה, וזימנין נותן לו כולו יין רע הנמכר בחנות, וזימנין דאפי' כולו חומץ הגיעו, במה דברים אמורים [שנותן לו יין שכולו יפה] דאמר ליה למקפה, הא לא אמר ליה למקפה, מקבל, ומרתף "זה" של יין ולא א"ל למקפה, נותן לו יין הנמכר בחנות [יין שכולו רע],

[וצ"ע שהרי יש כאן ד' דינים 1. בדא"ל למקפה נותן לו יין שכולו טוב, 2. בדלא א"ל למקפה מקבל, 3. ביין "זה" נותן לו יין שכולו רע, 4. מרתף זה נותן לו אפילו חומץ?],

ולמאן דדייק מברייתא [דלא מקבל], קשיא דרב זבד, דאוקימנא דא"ל למקפה, הא לא א"ל למקפה מקבל?

[ובותרין, זה שאומר דמסתם לא מקבל] הוא הדין דאע"ג דלא א"ל למקפה לא מקבל והכי קתני הא דרב זבד, מרתף של יין אני מוכר לך, אין זו חילוק בין א"ל למקפה ללא א"ל, אלא נותן לו יין שכולו יפה, אכל אס א"ל מרתף "זה" של יין אני מוכר לך, אז יש חילוק בדבר, דזימנין דנותן לו יין שכולו יפה, אלא שמקבל עליו י קוססות, וכגון דא"ל למקפה, אכל אי לא א"ל למקפה, נותן לו יין הנמכר בחנות, והאי דלא תני ליה צהדיא האי חילוק דיין הנמכר בחנות, היינו משום דכולה בייין יפה צעא לאורויי לן דינא,

והאי דאוקימנא דא"ל למקפה, משום דקשיא זה אזה [דאמרינן בריש העמוד] ומיהו רישא דללא א"ל למקפה נמי מיירי,

בריתא קמייתא	בריתא דרב זבד	
יין שכולו יפה,	יין שכולו יפה *	מרתף של יין
יין הנמכר בחנות, לא אמר למקפה,	יין שכולו יפה ומקבל ומיירי דאמר למקפה	מרתף זה של יין
אפילו כולו חומץ	יין שכולו יפה ומקבל, ומיירי דאמר למקפה	מרתף זה

* מ"ד מקבל סבר דרישא מיירי דאמר למקפה, הא לא אמר למקפה מקבל, ומ"ד לא מקבל סבר דרישא מיירי בין דאמר למקפה בין לא אמר,

ואם [תמצי לומר ש] היו רגילין נמי לתת חומץ במקפה, אפילו הכי אין לומר [פ'] אין לפרש דבריו], [הד"ם הוסיף כאן המילה אין "צריך" לומר, אבל נוסח הדפוס יותר נוח] מרתף למקפה אני מוכר לך צביל חומץ, דכל חומץ מתקיים הוא וממנין יותר ויותר, ומרתף חומץ היה לו לומר, והכי מוכחא מילתא כדפרישית, דמשום הכי לא קתני צדכ צביל דין של מרתף זה אני מוכר לך, דקתני צברייתא קמייתא, דכיון דצדכ"ל למקפה מיירי רב זבד, תנא מרתף זה של יין אני מוכר לך, והוא הדין למרתף זה אני מוכר לך דהיינו הך, והאי דנקט של יין רבותא הוא, דאף על גב דאמר ליה של יין, ואמר ליה נמי למקפה, אפילו הכי מקבל י קוססות לך,

איבעיא להו, מרתף של יין סתם דלא א"ל זה ולא א"ל למקפה נמי, מאי ומשום דאיכא חדא לטיבותא וחדא לריעותא קצעי לה, [והשאלה הוא] מי מדמי לה למרתף "זה" של יין, וא"ל למקפה, דקתני צדכ צביל דנותן לו יין יפה ומקבל י קוססות,

דכי היכי דהתם איכא חדא לריעותא דקאמר מרתף זה, וחדא לטיבותא, דא"ל למקפה, הכא נמי איכא חדא לטיבותא דאמר מרתף של יין ולא אמר זה, וחדא לריעותא דלא א"ל למקפה,

אז דלמא נותן לו כולו יין יפה, והואיל ולא אמר זה, ואע"ג דלא א"ל למקפה, דמאן דזבין חמרא, מסתמא למקפה צעי ליה, ולא למכרו בחנות, וגם שלא יהיו זו קוססות,

ולא דמי לתאנים מתלעות, ולא לטופס שצבואה, משום דכל חצית של יין דבר חשוב הוא, ומקפיד עליו,

והשאלה הזה יודע היה, שיש לדקדק מברייתא דלעיל, דנותן לו יין [ש?] כולו יפה, ומדרב זבד יש לדקדק דמקבל עליו קוססות כדמפרש לקמיה,

והכי קצעי גמרא, מי [דייקא] [דייקין. ד"ס] מברייתא, דאינו מקבל, ומשום האי טעמא דפרישית, ודרב זבד [תריצי] [מתרצינן. ד"ס] לה דלקמן, אז דלמא דייקין מדרב זבד דמקבל, ומשום טעמא דפרישית, וברייתא מתרצי' [ק. ד"ס] לה דלקמן, כן [שיטת גמרא] [נראה לי שיטת הגמרא?],

פליגי בה רב אחא ורבינא, חד אמר מקבל דסצירא ליה טעמא כדפרישית, וחד אמר לא מקבל אלא כולו יין יפה נותן לו, וטעמא כדפרישית דמסתמא קפדי' אחציות קוססות, טפי ממתלעות צחאנים, וטופס צבואה [כמ"ש לעיל דכל חביר של יין דבר חשוב הוא],

מאן דאמר מקבל, דייק מדרב זבד כלומר משום דסצירא ליה דמקבל מפרש להא דרב זבד דוקא, ואידך ברייתא מתרץ לה דלא תקשי ליה דלקמן, דאע"ג דאיכא למידק מברייתא שפיר דאינו מקבל, ומצי לתרזי' לדרב זבד דלקמן, אפילו הכי לא ניחא ליה למימר הכי, שאחר סברתו הולך, ומתוך הצריחות לפי דעמו,

דקתני מרתף של יין אני מוכר לך, נותן לו יין שכולו יפה, ואוקימנא לסיפא [דברייתא דרב זבד] דקתני [בסיפא] "זה", [דמיירי] כ

אבני חן למסכת בבא בתרא

היום מפריש מעט [מחבית א] לפי מה שימכור משאר חציותיו, ולמחר מעט, ואומר הרי תרומה ומעשר של זה שאני מוכר ושומה, בלתי חצית [חבית א]. ולפיכך דוק, דאין מפרישין מן החומץ על היין, דשני מינין הן אליבא דרבי צבי המוכר את הספיני, אבל לרבנן לכתחלה אין מפרישין ואם עשה עשו,

להיות מפריש עליה משאר חציותיו תרומה על בטומה של זו חצית [חבית א] והולך כלומר שמפריש ממנה לזרך שאר חציות, ואחר כך לסוף חודש או צ' חדשים **נמצאת חומץ** [ושמא לא הפריש בראוי וצריך לחזור ולפרוש],

כל ג' יום ודאי לקמיה מפרש [איזה ג' ימים], **מכאן ואילך ספק**, [ומקשה] **מאי קאמר** לפי שיש לפרשה בשני ענייני דלקמן, קצתו לה,

1. **א"ר יוחנן, ה"ק כל ג' ימים הראשונים** [למשל נמצא בג' תבוא וברק בא' בניסן או כל ג' ימים הראשונים, א"ב, וג' ניסן ודאי יין ולאחר מכן הוא ספק] סמוך לבדיקה **ודאי יין** היה, דבפחות מג' ימים אין היין נעשה חומץ, ויפה תרם מה שתרם בלתי ג' ימים, וא"ל הלוקח מזה [מבעליו של חבית א] בלתי ג' ימים, לחזור ולהפריש, דאפי' אם התחיל להחמיץ עם סילוק ידיו, אין שמו חומץ עד ג' ימים,

ואע"פ שכבר יש לו ריח חומץ, כדמפרש ואזיל דרך היין המחמיץ להריח מתחלה ריח חומץ, והולך ומריח יותר ויותר עד שנהפך אפי' טעמו לחומץ, וקיים להו לרבנן, דמשהתחיל להחמיץ הו' ריחו כל ג' ימים חומץ, וטעמו יין אבל מג' ואילך (יכול) [דרכו. ד"ס] להיות חומץ גמור,

מכאן ואילך [בד' ניסן ואילך] **ספק** דשמא לא התחיל להחמיץ, עד ג' ימים קודם שנמלא חומץ, והשתא בשעת מליאה [בג' תבוא] הוא דנעשה חומץ, הלכך הו' תרומה מספק וחזור ויתרוס,

מאי טעמא הו' כל ג' ימים ראשונים ודאי יין, [פ'] לא רק הזמן שביתים אלא גם וג' ימים האחרונים ספק חומץ [ראה רש"י לקמיה],

חמרא מעילאי עקר (כמו עקר ? וראה ב"ח) נעקר טעם יין ממנו, ומתחיל להחמיץ מלמעלה צפי החצית, ומעט מעט מתחמץ ויורד כל ג' עד דבסוף ג' נעשה כולו חומץ, וכל זמן שלא החמיץ כולו, הו' ריחה חלא וטעמא חמרא, **והאי חמרא הא טעימיה** ובדקי' האי גבירא צפי החצית ומלאו טוב **ולא עקר** ועדיין לא התחיל להחמיץ,

והלכך אפי' אם תמצא לומר דמיד בתר דטעימיה עקר התחיל להחמיץ, הוה ריחא חלא וטעימיה חמרא עד סוף ג' ימים משהתחיל להחמיץ, והלכך דין הוא וכל ריחיה חלא וטעימיה חמרא, חמרא דבשר טעמא אזלינן, ולא בשר ריחא, וחמרא הוא, והיינו יין הנמכר בחנות, דלרבי יוחנן הו' יין, ומאלי טעמא גופיה, הו' ספק אפי' כל ג' ימים האחרונים, ולא ודאי חומץ, דאיכא למימר זה ג' ימים האחרונים שהתחיל להחמיץ, והו' טעמיה חמרא,

אמר רב יהודה, יין הנמכר בחנות כלומר יין רע מכל יינות הנמכרים בחנות, **מברכין עליו בורא פרי הגפן** דחשיב פירי, ולא מברכין עליו שהכל נהיה בדברו, אע"ג דתנן ועל כולן אם צריך שהכל נהיה בדברו יאל [זה רק בדיעבר],

ורב חסדא אמר, גבי חמרא דאקריים אייגר"א בלעז [vinegar] אבל ראה מה שפירש רש"י בברכות מ:, וכן בע"ז ל:, היינו יין קוסם **למה לי** לצורך עליו אלא שהכל נהיה בדברו, והאי יין הנמכר בחנות הוא יין רע שריחו חומץ וטעמו יין עדיין, כדלקמן,

מיתיבי [מקשה על רב יהודה], **על הפת שעפשה, ועל היין שהקרים, ועל חבשיל שעברה צורתו** שהחמיץ שקורין טוריני"ר **אומר שהכל נהיה בדברו** ולמעטוי אחא דלא יצרך על הפת ברכת המנוח, דהא לאו לחם הוא, ועל היין לא יצרך בורא פרי הגפן, ועל החבשיל אם הוא מה' המינים כגון דייסא, לא יצרך בורא מיני מזונות?

אמר רב זביד מודה רב יהודה [שמבדך שהכל], **בפורצמא דמיזרבן אקרנתא** יין רע יותר מאותו הנמכר בחנות, שאינו נמכר אלא בקרנות העיר, בפרשת דרכים שיש שם לוקחין הרבה, ואין מדקדקין מה יקנו כפי שעה, ובצירי"ת גרם בפרצופא ששנתנה מראיתו ופרצופו, מתוך שהוא רע הרבה,

א"ל אביי לרב יוסף [רבן], **הא רב יהודה** [דמברך בורא פה"ג], **הא רב חסדא** [שאומר דמברך שהכל] דפליגי, **מר כמאן סבירא ליה** מברכין או אין מברכין?

א"ל [רב יוסף] **מתניתא ידענא** [ראה בסוף הענין שאינו ברור מה סבר רב יוסף] דקמינה שנה ימים ודאי, ומהתם שמעינן אי מברכין או אין מברכין,

כדמפרש לקמיה, דאפילו זה ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, ומפרשין לקמן כמאן מנייהו פשט ליה רב יוסף לאביי, כלומר כמי משניהם הוה משמע ליה ברייתא, דנדע היאך אהדר ליה לאביי,

ומיהו רב יוסף לא קאמר ליה לאביי פלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע, דאם כן הוה לן למימר לקמן הכי, ואמרין מאי קאמר, ואמר ר' יוחנן כו',

אלא לאו שמע מינה גמרא קאמר לה לפרושי הכי ברייתא, ורב יוסף לא אמר לאביי יותר, אלא מתניתא ידענא דתניא כו', ומפרשינא לה הכי, דמהכא שמעת לה לבעיא שלך, כן נראה בעיני,

דף צ"ו ע"א

דתניא, הבודק את החבית [חבית א] נטל הימנה מעט, והפריש ממנו [מזהבט שנטל] תרומה ומעשר, ושמה הימנו, לידע אם היין הותר בחצית [א], שהוא טבול [ואז] וישתה או ימכור משאר חציותיו מדי יום יום, ויפריש מזו החצית לתרומה ולמעשרות תחתיה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

עד עכשיו שנגמר חמור,

פליגי בה רב מרי ורב זבד, חד אמר כרבי יוחנן, וחד אמר כרבי יהושע בן לוי ונ"ל דהלכתא כרבי יוחנן [וב"ה בתוס'] דהא דרומאי משמיה דרבי יהושע בן לוי קיימי כוותיה:

איתמר, המוכר חבית יין לחברו והחמיצה בתוך אותה חבית של מוכר חבית לוקח, אמר רב כל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר שהדבר ידוע שאין היין מתחמץ בפחות מג' ימים, משהתחיל להריח ריח חומץ, ונהי נמי דריחיה חלא וטעמי חמרא חמרא הוא, אפ"ה באחריות מוכר הוא, שהרי נתקלקל כבר ברשותו, וכמי שמכר לו חומץ דמי, דודאי משהתחיל להריח חומץ סופו להעשות חומץ, ודמי למוכר יין וגמלא חומץ דתן בהמוכר את הספינה (לעיל דף פג) דהוא מקח טעות, ואע"פ ששה הימנו לוקח ולא טעם בו ריח חומץ כשלוקח, אפ"ה כיון דהחמץ תוך ג' הדבר ידוע דבשעת מכירה היו ריחיה חלא, והא דתן לקמן בפירקין (דף לו) המוכר יין לחבירו והחמץ אינו חייב באחריותו, רב מוקי לה לאחר ג', אבל תוך ג' לא קרינן המוכר יין לחבירו והחמץ, אלא המוכר יין לחבירו וגמלא חומץ,

א"נ מוקי לה כגנבים ללוקח כר' יוסי בר רבי חנינא דאיכא למימר קנקן גרס להחמץ מהרה, והא דנקט חבית של יין, רבותא היא דסד"א לשמיהא לאלתר קוזבין ליה ולא הוה ליה לשהוי ולפטור מוכר קמ"ל מבאן ואילך ברשות לוקח,

דף צ"ו ע"ב

ושמואל אמר אינו חייב באחריותו, אע"פ שהחמץ בתוך חבית של מוכר, משום חמרא אכתפא אגבא דמאריה דגברא שוואר על כתף האדם מדלג, כלומר מזלו גורם, חטא של בעל היין, כדפקא לן לקמן (דף נח) מדכתיב אף כי היין בוגד, והלכך פטור מוכר, דא"ל מוכר ללוקח לתא דידך קגריס (כך שמעתי מרבינו זקני בצבא מלעיל (ד' קו) וכך מלאתי בתשובות הגאונים וכן עיקר),

עבר רב יוסף עובדא [דן דינא] כוותיה דרב בשיכרא, וכוותיה דשמואל בחמרא, והלכתא כוותיה דשמואל דמוכח סתם מתני' לקמן בפרקין כוותיה דשמואל:

ת"ר, אחד שכר תמרים, ואחד שכר שעורים, ואחד שמרי יין הוא תמד שותמין מים ע"ג שמרים ומתמדין אותן ושותין אותן מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו אבל לא בורא פרי העץ בשכר תמרים ולא בורא פרי האדמה ובורא מיני מזונות על שכר שעורין דלא חשיבי ולא בורא פרי הגפן בשמרי יין, אחרים אומרים אשמרי יין קאי שמורים שיש בהם טעם יין מברך עליהן בורא פרי הגפן,

רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, אין הלכה כאחרים,

אמר רבא, דכולי עלמא רמא תלתא כוסות מים ואתא ארבעה חמרא הוא [שהרי יש בו 25% יין],

רבא לטעמיה, דאמר רבא, כל חמרא דלא דרי על חד תלת

2. ורבי יהושע בן לוי אמר, כל ג' ימים האחרונים [א,ב,ג תמוז] ודאי חומץ והוי טבל גמור, דר' יהושע איל בחר ריח כדמפרש ואיל, וכיון דעתה נמצא חומץ, ודאי התחיל להריח ריח חומץ זה ג' ימים, דבפחות מג' ימים לא נעשה חומץ גמור, ואפי' ג' ימים הראשונים ספק דאמרי' שמה עם סילוק ידי הצדוק התחיל להריח ובחר ריחא אזלינן והלכך יין הנמכר בחנות לאו חמרא הוא, מבאן ולהלן [עד ר"ה ניסן] ספק,

מאי טעמא, חמרא מתתאי עקר רבותא נקט לאשמועינן דאיכא למימר דאפי' בשעת בדיקה כבר היה חומץ, ומיהו אינו צריך לכל זה דאפי' ס"ל נמי דרבי יוחנן, דמעילאי עקר איכא לאוקומי ספיר כדמפרש ואיל, ואימור עקר [למטה] ולא אדעתיה, ואם תמצא לומר מעילאי עקר, והא טעימיה ולא עקר, דלמא בחר דטעימיה עקר, הוה ריחיה חלא וטעמי' חמרא, וריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא,

3. דרומאי [חכמי הדרום] מתנו משמיה דר' יהושע בן לוי אמרין דהאי דקמי צרייתא ג' ימים ודאי, בין אג' ימים ראשונים בין אג' ימים אחרונים קאי,

וה"ק ג' ימים ראשונים ודאי יין דאפי' עם סילוק ידי התחיל להחמץ היו ריחיה חלא וטעמיה חמרא עד ג' ימים והלכך היו חמרא דקם ליה רבי יהושע בן לוי בשיטתיה דרבי יוחנן דריחיה חלא וטעמיה חמרא חמרא הוא, אחרונים ודאי חומץ כדמפרש טעמא לקמן כגון שנמצא חומץ חזק מאד, דודאי כבר עברו ג' ימים שנעשה חומץ גמור ואילי ונתחזק כל כך דבציר מג' ימים משהחמץ אינו נעשה סיפתקא ומיהו רבי יוחנן לא מוקי לה בסיפתקא א"נ לית ליה הך סברא דלא שנה סיפתקא ול"ש חומץ כל ג' ימים אחרונים נמי ספק אמצעי' ספק,

הא גופא קשיא, אמרת ראשונים ודאי יין, אלמא ריחיה חלא וטעמיה חמרא, חמרא דאי ס"ד ריחיה חלא וטעמיה חמרא חלא הוא, א"כ אמאי ודאי יין האיכא למימר דעם סילוק ידי התחיל להריח ריח חומץ מעט, ומההיא שעתא הוה ליה חומץ,

והדר אמרת אחרונים ודאי חומץ, אלמא ריחיה חלא וטעמיה חמרא, חלא?

כגון דאשתכח חלא סיפתקא [לשון סוף] לעולם ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא הוא, כדמוכח רישא וסיפא, דקמי אחרונים ודאי חומץ, היינו טעמא דמיידי כגון דמשתכח חומץ חזק יותר מדאי [חזק מאד. רג] שהדבר ידוע שזה ר' ימים שהתחיל להחמץ, ולסוף ג' נעשה חומץ, ובג' האחרונים נתחזק ונתחזק מאד ונעשה סיפתקא חזקה דאי לאו דעקר תלתא יומי, לא הוה משתכח חלא סיפתקא,

כמאן פשט ליה רב יוסף לאצרי, כמי משניהן היה מפרש הצרייתא דקמי ג' ימים ודאי, דנשמע מינה אי אזלינן בחר ריחא או בחר טעמא?

אבני חן למסכת בבא בתרא

מ"א [25%], לאו חמרא הוא,

רמא תלתא ואתא תלתא ואייתי נמי תלתא ולא יותר מע"פ שיש בו טעם
יין דכ"ע לא פליגי ולא כלום הוא כלומר אפי' אחרים מודו דאינו יין חשוב
לכרך עליו צורא פרי הגפן,

דאע"ג דאשכחן פלוגתא בשילהי הכל שוחטין (חולין דף כה) צין ר' יהודה ורבנן
בהמתמך ונתן מים במדה ומנא כדי מדתו, דרבי יהודה מחייב ולקמן נמי מיימי
לה, הני מילי גבי מעשר ומשום חומרא דמעשר, דאפי' ר' יהודה מודי דאין
מפרישין ממנו על יין גמור, אבל לגבי ברכת היין שהיא חשובה, לא יצרך אלא שהכל
שהרי על כולן אם אמר שהכל נהיה דבברו יא, והלכך [הכא. ד"ס] לכמתלה שפיר
דמי,

כי פליגי דרמא תלתא, ואתא תלתא ופלגא, דרבנן סברי
תלתא עייל צמים ואומן תלתא נפיק, פש ליה פלגא, ופלגא
חמרא בשיתא פלגי מ"א ולא כלום הוא,

ואחרים סברי תלתא מים עול, תרין ופלגא מים נפיק דאין דרך
לנאת כל הנכנס אלא מן המים נשאר, והואילא היין, דפירא קפי מלעיל [פ' שהמים
יורד למטה והיין שהוא הפרי נשאר וצף למעלה], פש ליה כוזא חד כוס שלם
של יין וכוזא בתרי ופלגא צמרי ופלגא של מים חמרא מעליא הוא
וכ"ש דחמרא ופירא מעליא הוי, מדליכא על חד תלתא מ"א,

אבל לעיל דרמא תלתא ואפיק תלתא, אין לומר שמן המים נשאר והיין יא, דאין
רגלים לדבר, הואיל ולא מנא יותר מכדי מדתו כי הכא, וא"נ נפיק מן היין, פלגא
הוא דנפק, וחד פלגא צממה פלגי מ"א, לאו כלום הוא,

וביותר מכדי מדתו [אם יצא יותר מים, ממה שנתן לתוך השמרים] מי
פליגי, אבל לא פריך וצמדי מדתו לא פליגי צממיה, כדפרישית טעמא דנהי דגבי
מעשר פליגי משום חומרא דמעשר, גבי ברכת היין מודי להו רבי יהודה לרבנן
דמכרך שהכל,

והא תנן [במעשרות פ"ה מ"ו]

דף צ"ז ע"א

לברית מילה,
ברית מילה הוא לא רק בשביל התינוק לעשות חותם בבשרו שכל
מעשיו יהיו לשם שמים, אלא גם בשביל הורי הולד שידעו שנשואי איש
ואשה תכליתה להוליד בנים לעבודת הקב"ה, וזה פירוש הפסוק המול
"לכם" כל זכר, שהמילה הוא גם לכם ההורים שחייבה התורה למול את
בנכם,
וגם בפרשותינו פ' ויצא שיעקב אבינו הלך ונסע ממקום למקום הכל היה
להכין בשביל דורות הבאים, כמש"כ לך אתננה ולורעך והיה זרעך כעפר
הארץ,
והגם שלא שכב י"ד שנה שהיה עוסק בתורה, עכשיו שהיה יוצא בשביל
דורותיו הבין שצריך לוותר קצת על עבודת עצמו ולהכין בשביל דורות
הבאים,
על כן יעוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו [וגם יעוב את ודבק
באשתו] והיו לבשר אחד, וראה סנהדרין נח. ומוכא ברש"י עה"ת שוהיו
לבשר אחד קאי על ולד שעל ידה נעשו איש ואשה לבשר אחד, וזה
תכלית כל הנישואין להוליד בנים לה'. אמרתי בה"ט 15 שטיבעל בהברית
של נכדי אשר זעליג וואסערמאן, יום ה' פרשת ויצא תש"ע,

המתמך מים צממים, ונתן מים במדה, ומנא כדי מדתו, פטור
ממעשר, ור' יהודה מחייב,

עד כאן לא פליגי, אלא בכדי מדתו, אבל ביותר מכדי מדתו
(פורתא. ד"ס) לא פליגי רבנן עליה דר"י אלא מחייבין צממיה, והוא הדין
לברכת היין, דהא רבנן חומרא לית להו גבי מעשר, דהא צמדי מדתו לא מחייב,
אלא משום דחשיבי ליה יין הוא דמחייבי ביותר מכדי מדתו, והלכך לגבי צורא פרי
הגפן נמי חשיב [דפירי הוא. ד"ס]?

[ומתירין] הוא הדין דאפילו ביותר מכדי מדתו פליגי, והאי
דקא מיפלגי בכדי מדתו, להודיעך כחו דר' יהודה דמחייב,

ולהודיעך כחן דרבנן, לא אינטריך למיתני יותר מכדי מדתו, דמילתא דפשיטא הוא
דפטור, דפורתא חמרא צמא טובא בטיל, וליכא [שום. ד"ס] חידוש כלל לאשמועינן
דפטרי רבנן צימא, (ומילתיה) [אבל מילתיה. ד"ס] דר"י חשיב חידוש גדול
לחומרא, (ואע"ג) [דאע"ג ?] דליכא טעם יין, מחייב,

בעא מיניה רב נחמן בר יצחק, מרב חייא בר אבין, שמרים
שיש בהן טעם יין מהו לברכת היין, וצריחא לא הוה שמיע ליה, דאי הוה
שמיע ליה, הכי הוה ליה למימר הלכה כאחרים או אין הלכה כאחרים, אמר ליה
מי סברת חמרא הוא, קיוהא [חמיצות] בעלמא הוא,

ת"ר, שמרים של תרומה שנתן למוכן מים ושנה ושליש, ראשון מים
ראשונים [שהכניסו והוציאו] משם ושני, אסור לזרים, וכל הני חומרות צעלמא
נינהו מדרבנן, וצממא כדי מדתו מייירי, ושלישי מותר ואפילו יש בו טעם יין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

רבי מאיר אומר, אף שלישי אסור אם יש בו בנותן טעם,

ושל מעשר, ראשון אסור כלומר של מעשר שני, תמיד ראשון אסור לכול חוץ לירושלים, אבל מעשר ראשון דלויס מותר לזרים, ודלא כרבי מאיר, שני מותר, רבי מאיר אומר אף שני בנותן טעם,

ושל הקדש, שלישי אסור, ורביעי מותר, ר"מ אומר אף רביעי בנותן טעם,

ורמינהו, של הקדש לעולם אסור [ואף ר"מ אינו מחמיר אלא ברביעי], ושל מעשר לעולם מותר, קשיא הקדש אהקדש, קשיא מעשר אמעשר?

[ומתריץ] הקדש אהקדש לא קשיא, כאן [שלעולם אסור] בקדושת הגוף [דחמירא] יין שהוקדש לנסכים, ושמיים שלו אסורים בשביל מעט יין המעורב בו, כאן בקדושת דמים שהקדש חצית יין לבדק הבית, וימכר ויקמו בדמיו כרבי בדיק הבית,

מעשר אמעשר נמי לא קשיא, כאן [דפליגי ת"ק ור"מ] במעשר ודאי, כאן [שלעולם מותר] במעשר דמאי @ [ראה בהגהות ר' שמחה מדעסויא זצ"ל, שדיבור זה לא נדפס במקומו] שהופרש מפירות הלוקחין מעם הארץ, ואקילו ביה רבנן, משום דרוב עמי הארץ מעשרין הן,

א"ר יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק, בדרך שאמרו לענין איסורן דבתרומה ראשון ושני היו יין, ושלישי היו מים, ושל מעשר, הראשון יין, והשני מים וכן כולן, כך אמרו לענין הכשירין דראשון ושני של תרומה חשוב נמי יין לענין הכשר, והראשון של מעשר חשיב יין לענין הכשר, וכדמפרש ואזיל,

וכל זה חומרא מדרבנן הוא, דמדאורייתא כולוהו חשיבי מים צעלמא, כדאמרן לגבי מעשר דמאי, וכרבנן דאחרים,

וקצעי גמרא הכשירין ד'מאי על איזה הכשר הוצרך לומר "כך אמרו", אי דמאי לענין הכשר של מים אכשורי מכשרי, אי דחמרא הא תרווייהו מכשרי פירות, לקבל טומאה, ומאי נפקא לן מיניה אי היו חמרא אי מיא, אכשורי מכשרי דכתיב (דברים לב) תשתה חמר, וכתיב וכל משקה אשר ישחה וגו' (ויקרא יא)?

לא צריכא כלומר לא נפקא לן מיניה, אלא שתבדיל להאי דתרומה ומעשר במי גשמים, דצריכי מחשבה, אבל אי חשיבין ליה יין מכשיר בלא מחשבה, דבמים הוא דכתיב (שם ויקרא י"א) וכי יותן מים מה יתן דיתא לך, אף יותן דיתא ליה,

ופרכין וכיון דקא שקיל, ורמי להו וכיון דשפכינהו האי גברא להני מי גשמים ממנא שניטפו בו למנא דשמרים אחשבינהו ומכשר, ומאי נפקא לן מינה ל"ש מעשר, ולא שנה תרומה, לעולם מכשרי?

לא צריכא שנתמד מאליו [תוס'] שנפלו הגשמים לתוך השמרים, והלכך בתרומה דראשון ושני חשיב יין, לענין הכשר נמי מכשרי, אבל שלישי דחשוב מים לגבי תרומה, לענין הכשר נמי מי גשמים נינהו ולא מכשרי, דלא הוה זהו מחשבה,

וכיון דקא נגיד מושך [פי' שהרי] מושך המים מהשמרים בראשון ושני, שהרי אנו מדברים על שלישי קמא קמא ראשון ושני אחשבינהו גלי דעתיה דיתא ליה שירדו גשמים לכאן לעולם, אולי יקלטו טעם יין, ושלישי (לתרומה) [בתרומה. ד"ס] נמי מכשר, ולא שנה יין ולא שנה מים אכשורי מכשרי, ומה חילוק יש עדיין בהכשר?

אמר רב פפא, בפרה [ששתיית הפרה אינה הנאה בשבילן] שישותה ראשון ראשון והלכך בשלישי ליכא שום מחשבה, ולא מכשר שלישי דתרומה ושני דמעשר,

ולא מצי לתרזי צנשפך ראשון ראשון, דכיון דלא נשתהה שם כלל, אלא נופל ונשפך, אין ידוע לעולם מהו, תמיד שני או תמיד שלישי:

אמר רב זוטרא בר טוביה, אמר רב, אין אומרים קידוש היום [פי' קידוש שאומרים על יום השבת בביתנו, ולא קאי על קידוש שאומרים ביום השבת בבוקר], אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח משום הקריצהו גא לפסקה (מלאכי א) כלקמן, וצין הראוי לצרכ עליו צפה"ג קאמר, דאע"ג דמצרכין עליו צפה"ג, לקידוש היום מיהא לא חשיב, ולקמיה צא לפרש איזה יין צא למעט,

למעוטי מאי, אילימא למעוטי יין מוגתו מירוש [שאינו ראוי לקידוש], והא תאני ר' חייא, יין מוגתו לא יביא משום דכתיב הסך נסך שכו [מלשון שיכרות] (צמדבר כח) מידי דמשכר [אבל] ואם הביא כשר דליכא עיכובא, אי נמי [או משום שדורש] הסך נסך מכל מקום,

וכיון דאם הביא כשר וכיון דלנשכים כשר צדיעצד, אנן לגבי קידוש חשיב אפילו לבתחלה נמי דלא חמיר קידוש כניסוך,

דף צ"ז ע"ב

דאמר רבא כלומר ואם תעלה על דעתך לדמויי קידוש לניסוך, ולמימר דלכתחלה אין מקדשין עליו, האמר רבא, סוחט אדם אשכול של ענבים [והיינו כמו יין מניחין], ואומר עליו קידוש היום אלמא דמקדשין עליו לכתחלה?

ואלא למעוטי מפיה של חצית ומשוליה סמוך לשמרים, דכתן צמנות צפ' כל הקרצנות, אינו מביא מפיה מפני הקמחין, ולא משוליה מפני השמרים,

והא תני רבי חייא, מפיה ומשוליה לא יביא, ואם הביא כשר [וא"כ גם לקידוש יהיה כשר]?

אבני חן למסכת בבא בתרא

ארבעה חמרא מעליא הוא, אי דרמא תלתא ואתא תלתא ופלוגא, פלוגתא דרבנן ואחרים היא וקיימא לן כרבנן דאפי' בורא פרי הגפן לא מצרכין?

אלא למעוטי שריחו רע ומשום הקריצהו נא לפקסא, משום מיאוס, ומיהו צפה"ג מצרכים עליו, דריחיה חמרא וטעמיה חמרא, אלא שהסריח קצת, משום דמונת צכלי מאוס,

והכי קאמר רב, אין אומר קידוש היום אלא על (ה?)יין נקי והגון, שראוי לנסך מחמת נקיזתו ע"ג המוצא, ולא אלא רב למעוטי צהאי כלל שאר יינות שאין מנסכין ע"ג המוצא, כגון יין קוסם ומוזג, אלא הגהו יינות שמתוך שמאוסין פסולין לניסוך משום הקריצהו נא לפקסא, דפסולין נמי לקידוש משום האי טעמא גופיה,

ואיבעית אימא, לעולם למעוטי מגולה ודקשיא לך סכנה הוא, ואע"ג דעבריי' במסנת דמוטר לשמיה, ואיטריך למימר דלקידוש פסול כר' נחמיה [פ' דאף דר' נחמיה סבר שאם סננו מותר לשתייה, מ"מ לקידוש הוא פסול] דאמר ארס נחש צף ועומד במקומו ויש לו תמנה בסטין, במסכת סוכה צטלהי פרק רביעי, אפילו הכי [מלאכי א ח וְכִי־תִשָּׁשׂוּ עֹד לְיִצְחָק אֵין רַע וְכִי תִיָּשׁוּ פֶסֶח וְחֵלָה אֵין רַע פ' בלשון תמיה] הַקְרִיבֵהוּ נָא לַפֶּתַח גַּי [בבבב] חולה כתיב, אלמא כל דבר מגונה אסור לקרבן הַיִּרְצֶה או הַיִּשָּׂא פְּנֵיהֶ,

בעא מיניה רב כהנא, חמוה דרב משרשיא, מרבא, חמר חורדיין נראה צעיני דהיינו יין צורק, דמניא לעיל לא יציא ואס הציא כשר, וצרימא לא שמיע ליה [והתום' פירשו לבן יותר מרדי] מהו לנסכים, ויש מפרשים לקידוש, ולא נהירא?

אמר ליה [משלי כג כט לְמִי אוֹיֵב לְמִי אֶבֶר לְמִי מְרִינִים [מריבה] לְמִי שִׁיחַ [רבו דברים בלא השכל ובלא סדר] לְמִי פְּצָעִים חָפֵם לְמִי חֲבָלֹת עֵינַיִם [ארמימות עינים]: ל לְמִאֲחָרִים [אלו שמבליים זמן] עַל־הַיֵּן, לְבָאִים לְחָקוֹ ר' מִמָּסָה [לחקור אחרי יין שמוציאו יפה]: לא [אַל־תִּרְאָה לְשִׁמּוֹתוֹ יֵין פִּי יִתְאַדֶּם [פי מי ש] יִתֵּן פֶּבֶר' עֵינָיו יִתְחַלֶּה בְּמִיִּשְׁרָיִם [יחשוב על כל דרכיו שהם ישרים] [אלמא יין לבן לא מיקרי יין, ומסתברא דהני מילי הויא דחמרא דההוא אחרא הוי אדום, אבל הויא דהוי חמרא דרובא דאתרא לבן, חמר מדינא הוא וכשר. יד רבנא] שמשכר יותר מדאי, אלמא יין אדום קודם לנסכים, דשכר כתיב צהו:

[שנינו במשנתנו] קנקנים בשרון וכו': תאנא, פִּיטְסוֹת ד' דאמין דמקבלין עשר לק', אינן שצורות ורעויות ממש, דא"כ אפי' אחת לא מקבל, אלא נאות [הן. ד"ס] כשאר קדירות שצערין, ומגופרות גפריית [sulfur] והגפריית קותם את השצר ומחברו קצת, ויכולין להשתמש בהן קצת, אלא שאין מתקיימין זמן מרובה כשלמין, והואיל ולא הוו שצורין לגמרי, מקבל עליו י לק', [בליור שאין בהם סדקים גדולים אלא קטנים ודקים, ובלבד שיהא מנופר לשתום סדקיהן. יד רבנא]

ופירוש כבוד צספרים, כשנא לצטלן מציא גפריית ונותן בהן האור, ומלמכמן האור

ואלא למעוטי, יין כושי שחור בורק לן, ורע הוא כמו צרק צרקא (יומא דף כח), הַיִּלְיָסְמוֹן [מה שבושל בשמש, והכוונה היא ליין מתוק שעושים מענבים שהושארו להתבשל בשמש זמן רב. שם] יין מתוק וחלש מאד, של מרתף כלומר סתם יין של מרתף שלא נצדק, ומשום דאיכא חביות קוססות כדתנן צמתיה קאמרי' דלא יציא, ומיהו אס הציא כשר, ואע"ג דאמרי' צסמוך דיין קוסס פסול לנסכים, ה"מ צודאי, אכל הכא מי יימר דהוא קוסס, של צמוקים פרכילי ענבים יבשים, ועשה מהן יין,

והא תניא [על יינות אלו], בכולן לא יביא, ואם הביא כשר?

ואלא למעוטי יין קוסם הוא יין הנמכר צמנות, ופסול הוא, דלא הוי שצר ולא ראוי להיות שצר, [ויין הנמכר בחנות גם בדיעבד אינו כשר, ואינו] כיין מגמור [שכשר בדיעבד, דיין מגמור] דסופו מיהא להיות שצר, מוזוג אינו צכלל שצר, וצספרי דריש הכי ונסכו רביעית היין, פי אחת מנסך ולא המוזג, ויין מגולה ואיכא למיחש שמא שמה היינו נחש, או ושל שמורים ממד, ושריחו רע מוסרת אכל יש צו טעם יין, דתניא, בכולן לא יביא ואם הביא פסול,

[ועכשיו שהביא כאן 5 פסולים, יין קוסם, מוזוג, מגולה, של שמורים, ריחו רע שואל איזה מהם בא רב למעט דאמר לעיל אין אומרים קידוש היום וכו'] למעוטי מאי מהני פסולים דהך צרימא, אחא רב למעוטי,

אי למעוטי קוסם אילימא למעוטי יין קוסס, אחא למימר, דאין אומר עליו קידוש היום, הא בורא פרי הגפן מצרכין, ואמאי הא פלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי היא לעיל (דף צו) דלר' יוחנן חמרא הוא, ואפי' לענין קידוש שפיר דמי, דכיון דלגצי תרומה חשיב ליה יין, הוא הדין לגצי קידוש, דלא שגא קידוש מצורא פרי הגפן, אלא לענין מיאוס כדלקמן משום הקריצהו נא לפתח, ולר' יהושע צן לוי חלא הוא, ואפי' בורא פרי הגפן אין מצרכין כדאמרן לעיל, ואי ס"ל כר' יוחנן הכי ה"ל למימר, מצרכין עליו בורא פרי הגפן, ואנא אמינא דהוא הדין לקידוש, ואי כרבי יהושע צן לוי ס"ל הכי ה"ל למימר אין מצרכין עליו אלא שהכל,

אי למעוטי מוזוג, [אף שפסול למובח] עליוי עלייה לקידוש [במה שנתן לתוכו מים נעשה יותר חשוב], דאמר רבי יוסי ברבי חנינא, מודים חכמים לר"א דפליגי צניסוך ומכשרי צמוזג קן נראה צעיני, ולא ידענא פלוגמיהו היכא [קאי אהא דתנן בפרק "שלשה שאכלו" ברכות נ: אין מצרכין על היין עד שיתן לתוכו מים דברי רבי אליעזר, ועלה קאמר רבי יוסי ברבי חנינא בגמרא דבכום של ברכה מודים, וטמעא מפרש התם משום מצוה מן המובחר. תוס'], בכום של ברכה שאין מצרכין עליו, עד שיתן לתוכו מים [חקשו בתוס' והא אמרינן בברכות נא. שכום של ברכה צריך שיהיה חי. עיי"ש] דלא חשיב לשמיה חי אלא מוזוג, וציינות שלהן מיירי, דדורו על חד תלתא מיל,

אי למעוטי מגולה סכנה היא ואפילו צלא קידוש אסור לשמומו,

אי למעוטי של שמורים, היכי דמי, אי דרמא תלתא ואתא

אבני חן למסכת בבא בתרא

עם אומן גפירת, ונראות מצבולות, והן נאות:

[פ' ביון שהם כדים גרועים צריכין הם תיקון מיוחד כדי שיהיו חזקים, וכל גמור תיקון כלי קרוי בישול, ומביא גפירת ומדליק בו האש, ולהב האש מעורבת עם הגפירת מלחבת הכלי ועי"ז נעשה חזק ונאה],

הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל, תנא יתר על כן, ככולן מחזיר את השאר ונוטל את הדמים ממנו,

וצרימא מנאמיה כמספתא (פ"ו) ויש ללמוד [אזתה ?], דכספרים שלשה כחוצה [פ' בתוך הגמרא] וילפינן מינה לדון כן, דהמותר על י' קוססות ופוטסות יחזיר, אבל העשר הניעוהו דליכא למימר ערוצי עריב, כלגבי טופמא,

ולכא למימר נמי אפירי שפירי יהיב, דטעמא (דטריחא) [דטריחא. ד"ס] [בדברי רב הונא לעיל צד.] לא שייך הכא,

מהני: המוכר יין לחבירו והחמיץ, אינו המוכר חייב באחריותו דנשעת ממירה יין הוה,

ואם ידוע [לרבי בתרי זמני ולרבן שמעון בן גמליאל בתלת זימני, והבא ביון דממונא הוא לא עבדינן בה עובדא בבציר מג' זימני. יד רמח] שיינו מחמיץ בכל שנה, [תוס'] הרי זה מקח טעות [חייב באחריותו. גירסת תוס'] כדמוקי לה בגמרא, (כדאמר) [כדאמר ?] ליה למקפה [שצריך היין לחבשיל, ומסתפק במנו מעט מעט לזמן הרבה, וצריך שיהיה יין טוב של יתקלקל], דאי לא א"ל למקפה, למה יתחייב באחריותו, הרי היה יכול לשתותו, ולא איבעי ליה לשהויי, דהא אפי' אי רוצא לשהויי זכני, אין הולכין בזמון אחר הרוצ, וכל שכן השמא דפלגא לשמיה, ופלגא לשהייה [שאין כאן רוב],

[אבל היכא דהוה ידיע נמי ללוקח מקמי זביניה לא הוי מקח טעות מאי טעמא דהא סבר וקביל. יד רמח]

ואם אמר לו [המוכר] יין

דף צ"ח ע"א

מבושם [אולי צ"ל מבושם בסמ"ך והוא מלשון חייב אדם לבסומו בפוריא מגילה ז': רש"ש עיי"ש עוד, ובמור הגירסא "מבושל", וכתב הב"י שכן גם נוסח הרמב"ם, אבל נוסח גמרות שלנו והר"ף והרא"ש הוא "מבושם", ושמוצא כן גם בנוסח אחרת ברברי המור], שמתקיים כדרך המתקיימין **אני מוכר לך, חייב להעמיד לו עד העצרת** [תוס'] אבל לא מן העצרת ואילך, שחם תקופת תמוז מקלקל, אפי' יין מצושם,

[ואם אמר לו שמוכר לו] וישן ואם מוכר לו יין ישן יתן לו, [צריך שיתן לו] **מושל** אשתקד שנה המוקדמת לו שאנו עומדים בה,

[ואם אמר לו שמוכר לו] וביושן, **מושל ג' שנים** משנה דקודם אשתקד דהוה להו ג' שנים [יחד] עם שנה שאנו עומדין בה:

נב': אמר ר' יוסי בר' חנינא, לא שנו דאינו חייב באחריותו אלא בקנקנים דלוקח שקבל הלוקח היין בחציומיו, דאיכא למימר כליו גרמו, ומיהו סיפא דקמני ואם ידוע כו', התם ליכא למימר כלי הלוקח גרמו, דאין סהדי שהיין רגיל צקר,

אבל בקנקנים דמוכר מצי אמר ליה לוקח אפילו לזמן מרובה הא חמור והא קנקנך דודאי ייגך וכליך גרמו, דסבירא ליה דמימות הצצר הוה יין מקולקל כבר, אלא שאין ניכר הדבר עד שעת חינוך,

כדאמרין דאחור נשך [על אלו שנותנין מעות על יין בתשרי, ומקבלים היין בטבת] (ב"מ דף עג:). מעיקרא [כבר בתשרי] דחמורא חמורא, דחלל חלל, ההוא שעתא [בטבת] הוא דמחמרי אנפשיהו חמורא,

ולרז דאמר לעיל כל שלשה ימים צרשות מוכר, איכא לאוקומי ממני' [שאינו חייב באחריותו] בקנקנים דלוקח ואפילו מוך שלשה, או בקנקנים של מוכר ולאחר שלשה, והלכך מוכר פטור,

וכי קנקנין דמוכר מאי הוי למה יפסיד מוכר, לימא ליה הא מצי אמר ליה מוכר ללוקח לא איבעי לך לשהויי דאפילו לרז דאמר (לעיל דף צב) המוכר שור למצירו ונמנא נגמין הרי זה מקח טעות, הני מיילי משום דרוצא לרדיא זכני, אבל הכא רוצא לאו לשהויי זכני, ויפסיד לוקח?

לא צריכא, דאמר ליה למקפה להסתפק מעט מעט לקדירות, דהיינו לשהויי,

ומאי דוחקיה דר' יוסי בר' חנינא, לאוקמא למתניתין רישא דמתניתין בקנקנין דלוקח לחוד, ולא בקנקנים דמוכר, משום דמוקי למתני' ודאמר כדאמר ליה למקפה, לוקמא בקנקנין דמוכר, ודלא אמר ליה למקפה דהמוכר יין סתם קמני, ולא שנה קנקנים דלוקח ולא שנה קנקנים דמוכר, קמני מתניתין דאין מוכר חייב באחריותו, משום דלא איבעי ליה לשהויי?

[ובתריין] אמר רבא, מתניתין קשיתיה, דקתני אם ידוע שיינו מחמיץ, הרי זה מקח טעות, אמאי הוה ליה מקח טעות לימא ליה לא איבעי לך לשהויי דהא רוצא לאו לשהויי זכני,

אלא לאו שמע מינה, דאמר ליה למקפה וה"ה לרישא, והיינו טעמא דצרישא פטור מוכר, דאיכא למימר קנקנים דלוקח גרמו, ובסיפא חייב הואיל וידוע שיינו רגיל להחמיץ כל שנה, **שמע מינה**,

ופלגיא הא דר' יוסי בר' חנינא, דמוקי לה בקנקנים דלוקח ולא דמוכר, משום דמצי א"ל הא חמור והא קנקנך, דרב חייא בר יוסף דאיהו מוקי לה נמי בקנקנים דמוכר, ואע"ג דא"ל למקפה, כדמוכר סיפא, אפי' הכי מוכר פטור, דלא מצי אמר ליה הא חמור והא קנקנך, דלאו קנקנים דמוכר גרמו אלא מולא דלוקח שהוא צעליו של יין גרים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[עיר מסחרית על שפת הנהר החרדקל. שט] אלא זיל [לך] ואמטייה למלכות אחרת אפרוותא דוול שפט, שצאיתו מקום היו מוכרים יין צוקר, ואדמטי התם וקודם שהגיע לשם זל היין בכל המקומות, ופחת מכדי דמים שקיבלו,

דינא הוא דמקבל ליה בעל היין את כל הוול, דכיון דאפילו אם הוקיר מיד [שיחיה ריוח אם מוכרו] לא היה לו רשות למכרו, עד שמגיע לפרוותא דוול שפט, לענין זולא נמי, ברשותא דבעל היין קאי,

ומיהו לגבי גניזה ואצידה, ברשותיה דמקבל נמי קאי, וכן אם נעשה חומץ דלקמן, שהרי צאטריותו הוא, וקרינא ביה אף כי היין בוגד, דמולא דתריויהו גרים, שצאטריות שניהן הוא עומד, ושניהן בעליו של יין,

איבעיא להו, הוה חלא מקמיה דאמטייה להסם **מאי**, מי מקבל בעל היין כל ההפסד, דהא אפילו גבי מכירה גמורה מקבל, משום דא"ל לוקח הא חמרך והא קנקנך, היכא דאמר ליה למקפה, דלא מצי אמר ליה מוכר לא איבעי לך לשהוי, וכל שכן הכא דלא מכר לגמרי, וגם אמר ליה זיל אמטייה אפרוותא דוול שפט, שזיה להשהותו, דמצי אמר ליה מקבל הא חמרך והא קנקנך כר' יוסי בר' חנינא, או דלמא לא מקבל כל ההפסד, אלא פלגא דמצי אמר ליה מולך נמי גרס, שצאטריות שניהן עומד, והיין בוגד קרינא ביה, כרז חייא בר יוסף?

אמר ליה רב הלל לרב אשי, כי תואן [באשר היינו] **בי רב כהנא, אמר לן, חלא לא** כלומר לא מקבל בעל היין כל ההפסד, ואע"ג דכמאן דא"ל למקפה דמי, ואיבעי לשהוי [והיה לו רשות להשהותו], משום דמול שני הצעלים גורס,

ודלא בר' יוסי בר' חנינא דמוקי למתניתין דקנקנים דלוקח, אבל דקנקנים דמוכר סבירא ליה דאמר ליה לוקח הא חמרך והא קנקנך היכא דאמר ליה למקפה, והכא נמי כיון דא"ל זיל אמטייה כר' הרי זה לו להשהותו,

ואיכא דאמרי, אפילו חלא נמי מקבל, כמאן בר' יוסי בר' חנינא,

ונראה צעני, דלית הלכתא כר' יוסי בר' חנינא, אלא כרז חייא בר יוסף, דמולא דגברא גרים, אלא אם כן ידוע שיינו מחמין, ודאמר ליה למקפה, דהא שמואל קאי כוותיה, ואמרן לעיל [ריש צו:], עבד רב יוסף עובדא דחמרא, כוותיה דשמואל:

[שנינו במשנתנו] **ישן משל אשתקד** [ומיושן משל שלש שנים] כר':

דף צ"ח ע"ב

תאנא, ומיישן וחולך עד החג היכא דא"ל מיושן, כריך שיהא של ג' שנים שלימות, ושיתקיים ויתיישן עד גמר שנה שלשית [ו.ו. ריי"ק], דהיינו עד החג, [עד] [דיהא עת. ריי"ק] הבציר, שזו היא תורת מיושן להתקיים שלש שנים שלימות, ואם יחמין קודם חג הרי הוא צאטריותו של מוכר:

[על הרוגני צפת אייר תקצ"ו הפסיד החת"ם, רעידת הארץ הוא מוקנאת ירושלים

דאמר רב חייא בר יוסף, חמרא [יין שמחמין] **מולא דמריה גרים, שנא'** חבקוק ב ה **וְאֵף כִּי־הָיִין בְּיָדְךָ** צאדם למה משום ד **בְּיָדְךָ יְהִירְךָ וְלֹא יִנָּה וְגו'** [גאומה] [גסומה. ד"ס] של אדם שמגיס דעתו בדבר שאין בו, גורם שהיין בוגד בו, דסבירין שהוא יין וגמלא חומץ, מדה כנגד מדה, ומיהו סיפא כיון דאמר ליה למקפה, ולא מצי אמר ליה לא איבעי לך לשהוי, ולא מצי למימר ליה מולך גרס, מאחר שהדבר ידוע שיינו מחמין הלכך חייב מוכר,

אמר רב מרי, האי מאן דיהיר, אפילו אינשי ביתיה אשמו **לא מיקבל** שמצוה [שאשתו מבוה] אותה, **שנא'** חבקוק ב **בְּיָדְךָ יְהִירְךָ וְלֹא יִנָּה**, מאי ולא ינוה, בנוה שלו,

א"ר יהודה אמר רב, כל המתנאה בטלית של ת"ח דעבד כדאמרן בחזקת הבתים [לעיל דף נו] טלית של תלמידי חכמים כיד, כל שאין חלוקה נראה מתחמין טפת, ונניעותא ויתרתא הוא, וגסות הוא למי שאינו תלמיד חכם, ואינו ת"ח, אין מכניסין אותו **במחיצתו של הקב"ה**, כתיב **הבא וְלֹא יִנָּה**, וכתיב התם שמותיו **אֶל־יְנוּה קְדוֹשׁ**,

אמר רבא, האי מאן דזבין ליה חביתא דחמרא לחנוואה מוסר חבית שלו לחנווני, **ארעתא לִסְבוּיָה** [סבא wine retailers] כדי למכור את היין בחנוותו, וישתכר החנווני קמא, ובעל הבית לא יקבל מעותיו אלא לאחר שיקבל החנווני מן הלוקחין, ותמרא ברשותא דמריה קאי, ואין החנווני אלא שליח בעלמא ליעול שכר טרמו, והלכך, ותקיף אס החמין **אפלגא או אתילתא** דנא [של החבית] קודם שמכר כולו,

דינא הוא דמקבל לה מיניה בעל הבית, כל ההפסד, וכגון שלא פשע שליח, דהיינו חנווני מידי בשליחותו, כדמפרש ואזיל, ואף כי היין בוגד ליכא למימר גבי חנווני, דהא אין לו חלק בו, וגם לא הקנקן שלו הוא, ואכתי ברשות מריה קמא איתיה,

ולא אמרן דהפסיד בעל הבית **אלא דלא שני** לוקח **בברוא** לעשות נקב אחר בחבית, אבל **שני בברוא**, לא איכא למימר דהוא גרים,

ולא אמרן, אלא דלא מטא יומא דשוקא [שלא הגיע יום השוק, ולא מבר החנווני אז את החבית, ולאחר מכן החמין היין] ולא נתעגל חנווני במכירתו, אבל **מטא יומא דשוקא לא**,

ואמר רבא, האי מאן דקביל חמרא למחצית שכר, והקנקנים דמוכר, והוא קיבלו בדמים בשער של עכשיו צעיר הזאת, והריוח יחלוק, וכל מקבלי ממון למחצית שכר, הוו מפיקד ונפקד, קרוצים לשכר וקרוצים להפסד, והרי הוא צאטריות שניהם להפסד כמו לשכר, כדאמרן (צ"מ דף קד) הך עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון, ואם הוקיר או הול או נגנז או נאבד, לשניהם נאבד והול,

אבל אמר לו בעל היין למקבל, אפי' אם הוקיר לא יהא לך רשות למכרו בכאן, [דהיינו שנתנו לו] **ארעתא דממטי ליה לפרוותא ד"ו וְלֹא שְׁפַט**

אבני חן למסכת בבא בתרא

בממתימין, דלא דרכא דחתנא למירד בי חמוה כדאמר' בפסחים (דף ק"ג) הוי זכיר באשקח ממחנה הראשון, אמרי לה משום חשד, ואמרי לה משום ממון, ואיתא להא ואיתא להא, ומיהו הוה הדין לכל החמנים, אלא שמן הראשון, צריך ליזהר חמיו יותר,

[העתק מהקובץ "נר מערבי" #2 דף 137],

47) **ישחפר** בן סירא נכתב לערך בשנת 200 לפנה"ס, זה כמעט ברור, כי ישוע בן סירא שתרם את הספר מעברית ליוונית בשנת 182 לפנה"ס קורא את הספר של הספר בשם „פאפאס“, כלומר אבי אביו, ואפילו אם נאמר כי בחסלה „פאפאס“ השתמשו ג"כ לחזרות אבי המשפחה, אבל כבר הוציא ציורם בחקירתו לספר בן סורא כי גם מתוכן הספר נובל להוכיח כי אי אפשר להיות שחפר בן סורא נכתב לפני שנת 200 לפנה"ס, ע' בפרשות Charles. Apocrypha and pseudepigrapha of the Old Testament. V. I.

כדכתיב [וגם בב"ק צב: לשון "כדכתיב" על ספר בן סורא] **בספר בן סירא** [ונוסח לשונו הוא בלשון מליצה],

[פ' ואעפ"י שקראוהו בסנהדרין ק: ספרים החצונים, שמעינן מהבא שלא אסרו שם אלא לעשות ממנו קבע, אבל ראוי להנות בו בעתות ללמוד ממנו חכמה ומוסר, משא"כ בספרי מינין ממש. ריטב"א]

הכל שקלתי בכף מאזנים, ולא מצאתי קל [פ' קל בחשיבות] **מסובין** לאו דוקא אלא דבר גרוע ולהכי נקט סוגין ולא נוטף דפסקולת הוא [לאו דוקא כי יש דברים קלים או גרועים ממנו, ומפני שהוא מאכל חזירין תפס אותו. ריטב"א],

וקל מסובין חתן הדר בבית חמיו [שהאשה קודם נישואיה בבית חוריה, כבודה נחשבת כבודם, אבל לאחר נישואין הוא דבוקה בבעלה והיא ובעלה [זוג צעיר] כבודם קלה מאד. בן יהודיע],

וקל מחתן, אורח מכנים אורח דיו אס מהנה לו צעל הבית,

וקל מאורח, משיב דבר בטרם ישמע, שנאמר משלי יח יג מְשִׁיב דָּבָר בְּטֶרֶם יִשְׁמָע, אֵלֶּלֶת הִיא-לוֹ וּבְלִמָּה [פ' גסות הרוח שמוחזק עצמו יודע, וכלימה לבסוף, שאינו משיב כהוגן. ריטב"א]:

[שנינו במשנתנו] **ר' ישמעאל אומר רפת בקר היא זו, הרוצה לעשות כו': רפת בקר מאן קתני לה?**

איכא דאמר ר' ישמעאל קתני לה, ואיכא דאמר ר"ע קתני לה,

איכא דאמר ר"ע קתני לה, וה"ק לרצי ישמעאל, דקאמר רפת בקר היא זו, אין הכי נמי דודאי צית חמנות ורפת בקר שיעורן שוה, ד **אע"פ שרפת בקר היא שהרצה לעשות רפת בקר עושה ד' על ו', פעמים שאדם עושה דירתו צבית חמנות ארבע אמות על ו' כרפת בקר,**

ואיכא דאמר, ר' ישמעאל קתני לה [פ' לסייע לדברי ת"ק. ריטב"א],

וכו' זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת, וירושלים נשכחה לגמרי. דרשות חת"ם סופר ח"ב ירושלים תשמו"ט עמ' 780-778],

מהני': המוכר מקום לחבירו [שחבירו רוצה לבנות בית על מקום זה], **וכן המקבל מקום מחבירו** [שהוא יבנה בית לחבירו], **לעשות לו בית חתנות לבנו** כדמפרש לקמיה, בית חתנות לבנו שלקח אשה, ודרך האב לעשות לבנו יגיע קטן סמוך לביתו, שאין דרך החתן לדור אלא חמיו משום חשד חמיותו כדמפרש בגמרא,

והלכך נקט בית חתנות לבנו, אבל אין רגיל לעשות בית חתנות לבנו, שהרי עד עתה לא היה דר אלא חמיו, אלא אלא חביו משום חמיותו,

ובית אלמנות לבתו שמת צעלה וחזרת אל בית אביה כצנעורה, שעד עכשיו כשהיתה נשואה לא היתה דרה אלא האב משום צעלה חמיו, שהחמין חמיו דר אלא חמיו, והלכך נקט בית חתנות לבתו, ולא בית חתנות לבתו, והכי מפרשין בגמרא, **בונה ארבע אמות על שש, דברי ר' עקיבא,**

רבי ישמעאל אומר, רפת בקר היא זו [תוס'] וצריך לעשות בית גדול יותר, ומיהו לא חשש לפרש שיעורו,

הרוצה לעשות רפת בקר בגמרא מפרש מי קאמר לה, או ר' ישמעאל או ר' עקיבא, **בונה ד' אמות על שש,**

בית קמץ הרוצה לבנות בית קטן לחבירו לכל הפחות, וכגון דאמר ליה עשה לי בית סתמא, ויד הבונה על העליונה לעשות לו פחות מצדדים, הואיל ולא פירש כמה, יעשהו קטן לכל הפחות **שש על ח'** דכיון דלא חמר ליה בית חתנות, אלא בית סתמא, לעצמו קבעי לה, וצריך להיות גדול מצית חתנות, והוא הדין למוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, דצריך ליתן לו קרקע שש על שמונה,

גדול וכגון שפירש לו עשה לי בית גדול ח' על עשר,

מארקלין למושג שרים עשוי ולא לתשמיש, הלכך מרובע צעינן # [לא הבנתי איזה נתינת טעם הוא זה, למה צריך להיות מרובע] **י' על י'**,

רובו כחצי ארכו וכחצי רחבו אכולהו קאי, והיינו בית חתנות שהוא ארכו ד' על ו', רובו ה', דהיינו חצי ארכו וחצי רחבו צבית קטן שבע, ותשע צבית גדול, ועשר צטרקלין, **ראיה לדבר, רבן שמעון בן גמליאל אומר כבנין ההיכל** ההיכל על פני הדציר, היה ארכו מ' ורחבו עשרים, ורובו שלשים, דהיינו חצי ארכו וחצי רחבו:

נמ': למה לי למיתנא בית חתנות לבנו, ובית אלמנות לבתו, ליתני בית חתנות לבנו ולבתו, ובית אלמנות לבנו ולבתו?

מולתא אגב אורחיה קמ"ל מדלא תנא בית חתנות לבנו, ולא תנא נמי בית חתנות לבתו, משניקן יש ללמד דלאו דרכא דחתנא כו' וכבר פרישית לה

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואיבעית אימא, משום דאיכא בי כוויי המלכות, מקום כניסת הקורות
במחן המומה,

רבי חנינא [לכאורה זה] ר' חנינא בר חמא אמורא ארצישראלי בדור
הראשון, מגדולי בעלי האגדה, נולד בבבל ועלה לארץ ישראל יחד עם בנו, בבבל
למד תורה אצל רב המנוגא, בא"י נתיישב בציפורי והיה תלמידו המובהק של ר'
יהודה הנשיא. אנצקל. נפק לקרייתא [יצא לעיריות, וכע"ז פירש"י בעירובין
כח: כפרים לראות בתבואתו, פסחים ו: לכפרים, לראות בתבואות, ביצה ט: לכפרים,
לראות שדומיהן],

רמו ליה בני העיירות קראי אהרדי, כתיב מלכים א ו והבית אשר
בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו מן המזרח למערב, מפתח
ההיכל עד כותל מערבי של בית קדשי הקדשים, דהיינו ארבעים אמה דאורך היכל,
ועשרים אמה דבית קדשי הקדשים, ועשרים רחבו, ושלושים אמה
קומתו נמצא שגם בית קדשי הקדשים, רומו שלשים אמה,

וכתיב בפסוק אחר, ועשרים אמה קומתו, דכתיב מלכים א ו ולפני הדביר
עשרים אמה אורך כלומר לפני ממשלת בית קדשי הקדשים, והיא אמה
טרקסין שקרויה דביר, עשרים אמה אורך מן המזרח למערב, ועשרים אמה
רחב מפסון לדרום, ועשרים אמה קומתו?

אמר להו כי קא חשיב עשרים דקומת בית קדשי הקדשים, משפת
כרובים ולמעלה קחשיב, שהכרובים של שלמה שנים היו, עומדין על הקרקע,
אחד מימין הארון אצל כותל (מערבי) [דרומי. ראה ע"ז יוסף על הע"ז], ואחד
משמאלו, (ורומו) [ורומן] עשר, כדכתיב בדה"א כמלכים וכנפיהן פרושות מקיר
לקיר, כנף האחת נוגע בקיר (כפונה) [כפונה. רע"ז], וכנף חצירו נוגע בקיר דרומי,
נמצא מראש הכרובים ולמעלה, עשרים אמה עד הגג,
[ואין לדמות הכרובים שהיו במקדש לכרובי אהל מועד] ואזן של משה על גבי
הכפורת היו,

ו מאי קמ"ל למה לי דקחשיב קרא כי האי גוונא, משפת כרובים ולמעלה, לימא
שלשים אמה קומתו?

דף צ"ט ע"א

[בגדה זו. אמרין אמר ר"ש בן יוחי: ה' דברים הן שהעושה אותן מתחייב בנפשו
ודמו בראשו: האוכל שום קלוף, ובצל קלוף, וביצה קלופה, והשותה משקין מווגין
שעבר עליהן הלילה, והלך בבית הקברות, והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר, והמקין דם
ומשמש מבתור,

האיסור של ביצה קלופה אינה לא ברמב"ם לא בטור ולא בש"ע ולא ברמ"א,
ראה במרדכי מס' שבת פרק כלל גדול בחדושי אנשי שם אות ג' שכתב על ענין
רוח רעה "דילמא לא שכיח בינינו",

ולענין הביצים בימינו שהבתי אפיה קונים אותם בכדים כשהם מוקפאים, ראה
באגרות משה או"ח ח"ד סי' כ שכתב שלא כיון הגמ' לאופן זה ומותר לאכלם, #
ואולי י"ל שאין כוונת הגמ' כלל אלא על ביצים מבושלות, ששייך בהם לשון

וה"ק שהרוצה לעשות רפת בקר, עושה ארבע אמות על
ש"ש ופירוש לדבריו הוא אומר, דקאמרנא] רפת בקר היא זו שהרי הרוצה לעשות
כו', אצל לר' עקיבא רפת בקר אינו גדול כל כך,
ובתרי פליגי ר' ישמעאל ורבי עקיבא, פליגי צבית חמנות, ופליגי צרפת בקר
ושעוריה, דר' עקיבא מפורש צבית חמנות 4x6, ולא צרפת בקר [שהוא יותר קטן],
ודרבי ישמעאל מפורש צרפת בקר 4x6, ולא צבית חמנות.

[שנינו במשנתנו] טרקלין י' על י': מאי טרקלין? קובתא כעין קוצה
של זונות, וגראה לי שעשו חלונות כעין קוצה, בי וורדי נותנין שם וורדין לנו
להסתכל בהן,

תאני, וקנתיר שתיים עשרה על י"ב 12x12,

מאי קנתיר אס התנה לעשות לחצירו קנתיר? תרפ"ץ אפדני חצר גדול
שעושין שרים בצד אפדי שלהם, ועל שם שמרביצין אותו תמיד צביתם להשיב האבק,
קרי ליה תרפ"ץ:

[שנינו במשנתנו] רומו כחצי ארכו, וכחצי רחבו, ראייה לדבר,
רשב"ג אומר כבנין ההיכל: ראייה לדבר מאן קתני לה דאילו
הוא חני במתניתין, רשב"ג אומר ראייה לדבר כבנין היכל, הוא פשיטא דרשב"ג קמי
לה, אצל השתא דמימני מקמי מילתיה דרשב"ג, הלכך מספקא לן אי רשב"ג קאמר
לה, הואיל ומסיים אותו הדבור, או תנא קמא קאמר לה להאזן חצי דבור "ראייה
לדבר", ואחא רבן שמעון בן גמליאל לאיפלוגי, מדקאמר כבנין היכל, ולא קאמר
מבנין ההיכל?

איכא דאמר, רשב"ג קתני לה והכי קאמר, ראייה לדבר
מנין? אמר רשב"ג פירש רשב"ג הכל כבנין היכל,

ואיכא דאמר, ת"ק קתני לה והכי קאמר תנא קמא, וראיה יש לדבר,
ורשב"ג וקפץ רשב"ג והפסיק את דבריו אתמוהי קא מתמה, והכי
קאמר ליה [לת"ק],

ראייה מנין מבנין היכל כבנין ההיכל אמה רוצה לעשות שאר צנינין צממיה !
אטו כולי עלמא כבנין היכל עבדי אין לך להשוותם יחד, דכיון דהיכל
רומו כחצי ארכו וכחצי רחבו [זהו משום חשיבותו, אבל], בשאר צנינין דלא חשיב,
אין צריך להגדיל כל כך,

תניא, אחרים אומרים, רומו כקורותיו כמלא קורותיו, כאורך קורותיו
שהן נמונין צרפתו של צבית, ולימא רומו כרחבו דהיינו הך?

איבעית אימא, ביתא מעילאי רווח צממיה של חומות אצנים היו,
והחומה מלמטה היא רחבה, והולכת ומתקצרת החומה למעלה, כדי שיתקיים הרצון,

אבני חן למסכת בבא בתרא

קלופה,

אבל ראה בש"ע הרב שמוחיר בזה, וצריך למצוא מקומו ?]

וא"כ אינה גופייהו דכרוזים היכא הוו קיימי, אלא שמע מינה
בנם הן עומדין,

(קס"ד) [דקס"ז. רע"י] שהכנפים בכרוז כ"י האדם, אחד מ"ד ימין ואחד מ"ד
שמאל והגוף צינחם,

[ומקשה 6 קשיות, מניין לו שמוכרה שבנם היו עומדין, הא יש לפרשו גם בלא גם,
וצריך בירור מה מסקנת הגמ' בענין זה],

1. מתקיף לה אביי, ודלמא בולטין מי יימר דנגס היו עומדים, דלמא
גופן של כרוזים בולטין ויוצאין מתחת [הכנפים. ד"ס] בטרנגולין הוו קיימי
[חוס'] שהגוף כולו תחת כנפיו ולא צינחם, שאין הרחקה והפרש בין הכנפים אלא
מקורבים, והגוף יוצא מתחת הכנפים, ששני הכנפים יוצאים ממקום אחד באמצע
הגב,

וכן כל הנך קושיות דמקשו הנך אמוראי ואולי, "אגוף" הכרוזים קיימי, צר מהנך
בתראי דגרס צהו "ידייהו" צהדיא צר פפא ורצ אשי, כיפי ידיהו, ומשלחפי
ידיהו?

2. מתקיף לה רבא, ודלמא זה שלא כנגד זה הוו קיימי
הכרוזים, שהאחד עומד מ"ד [מביין] הארון מזה סמוך לכותל [המערבי שלאחריו],
והשני עומד מ"ד הארון מזה [משמאל] משוך [רחוק. ד"ס] מן הכותל ק"ת,
ומנצחם כנף האחד [הימני] נוגעת [אחרי] [אחורי. רע"י] כנף הצדדי, בין הכנף
ולכותל,

נמצאנו. רע"י ק"ת כנף הכרוז [השמאלי] המשוך מן הכותל, [הוא] לפני ק"ת כנף
הכרוז [הימני] הסמוך לכותל, כשיעור עובי רוחב הגופין,
ואש"ג דלא הוו בולטין בטרנגולין (נינהו ?), אפ"ה לא תקשי מידי?

3. מתקיף לה רב אחא בר יעקב, נהי נמי דלאו בולטין בטרנגולין
נינהו, וגם זה כנגד זה קיימי, אפי' הכי לא תקשי מידי ד ודלמא באלכסונא
הוו קיימי היו עומדים הכרוזים באלכסון הצית, היו עומדים זה כנגד [פ' בצד]
זה, דאיכא טפי מכ' אמה כשיעור הגופים, מקלות כנפי של זה לקלות כנפי של זה,

כגון שהכרוז שמימין [קורא ימין לזה שהוא לשמאל האדם שעומד בפני הארון]
הארון לא הי' פניו ממש כנגד ההיכל, וגבו לכותל מערבי, אלא מ"ד מזדד א"דודי, כנפיו
הציון כנגד דרומית מערבית, נוגע לכותל [הבית] צוית, וכנף שלו שמ"ד הארון
פרוש צחי הארון או חוזה לו, דהיינו רחוק מן הכותל, וכנף הכרוז הצ' מתחלת
שם, וכנפו השנית נוגעת סמוך לדציר, בקרן צפונית מורחית כזה,

[ולכולהו קשיא מאי דאמר' במס' יומא נד: בפ' הוציאו לו אמר ר"ל בשעה
שנכנסו גוים להיכל מצאו כרובים שמעורין זה בזה וכו' מיד היוצאים שנאמר כל
מכבדיה היוצאים, ואמרין נמי התם יומא נד. אמר רב קטינא בשעה שהיו ישראל
עולין לרגל מגלין להם את הפרוכת ומראין להם את הכרובים שהיו מעורין זה
בזה ואומרים להם ראו בחתכם לפני המקום כחבת זכר עם נקבה, אלמא דלאו
בכולהו הנך גווני קיימי, אלא פניהם איש אל אחיו? תיין הרב הלוי [הר"י]
מיוגשא] בשם רב הרי"ף ז"ל דמעשה נסים היה בשעה שנכנסו גוים להיכל
לרעה, כדי שיוצאים, ובשעה שהיו עולין לרגל לטובה להראות להן חבתו של

ומשני הא קא משמע לן, למטה דהי עשר אמות שהכרוזים והארון
עומדים בהן בלמעלה כמו העשרים שלמעלה, מה למעלה אין משמש
כלום [אינו חופם מקום], מה העשרים כולן חלל, ואין בהן דבר, אף למטה
כך גם העשרה. רע"י וגוף הכרוזים אין משמש כלום גם היו עומדין
דלקמן,

ומקום הארון אינו מן המדה, אלא צנס היה עומד,
וכנפי הכרוזים שהן צאיר לא חייז, דהא למטה דידהו ולמעלה דידהו יכולין למדוד
עשרים ריקנות, מכותל צפוני לכותל דרומי,
והכי משמע קרא, ועשרים אמה קומתו, כלומר כל השלשים אמות קומה [פ' גם
עשרה התחתונות], אינן חסודים אלא כעשרים [אלו] דמשפת כרוזים ולמעלה,
שהם פנוין מכלום, העשרה. רע"י כמו הכ',

מסייע ליה לר' לוי, דאמר ר' לוי, ואיתימא רבי יוחנן, דבר
זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון עשה משה כשיטת ציט
קדשי הקדשים עשה שלמה, שהוא כ' על כ', יש לו עשר אמות ריות לכל רוח ורוח,
לימיו ולשמאלו, הרי עשרים צלל ארון, ולפניו כ' עד הדציר וכרובים אינו מן
המדה [אינו אוחז למעט מדת הקרקע לכל דדיו כלום. רע"י, והוא מולשון רש"י
מגילה י:],

תניא נמי הכי, ארון שעשה משה יש לו ריות עשר אמות
לכל רוח ורוח [נדקתמי יש לו לכל רוח, באמצע צית קה"ק היה יושב, ויש ריות
ציוו לצין הכתלים עשר אמות לכל דד וכל הבית אינו אלא כ' על כ', נמצא שאינו
ממעט כלום. רע"י, והוא מולשון רש"י מגילה י:],

אמר רבנאי אמר שמואל, כרובים דשלמה בנם הן עומדין גופן
שנאמר מלכים א' ב' וְחֹמֶשׁ אַמּוֹת פְּנֵי הַפְּרֹכִית הָאֶחָת כִּנֵּף
הָאֶחָד שֶׁל כְּרוֹז, וְחֹמֶשׁ אַמּוֹת פְּנֵי הַפְּרֹכִית הַשְּׁנִיית וְהַ' אֲמוֹת כִּנֵּף
הַשְּׁנִי שֶׁל אֲמוֹת כְּרוֹז, וְלֹא בְּכֹרֹז שֶׁנִּי קִימִי דֵּהָא כְּמִיב צַמֵּי וְעַשֵּׂר בְּאַמֵּה הַכְּרוֹז
הַשְּׁנִי וְגו', עֶשְׂרֵי אַמּוֹת מִקְצוֹ תִּפְּנֹפוֹ וְעַד־קְצוֹ תִּפְּנֹפוֹ מֵהֶכָּה
לֹא מִפְּקִינָן דְּצִנָּה הִיא הַגּוֹף עוֹמֵד בֵּין שְׁנֵי הַכְּנָפִים, שֶׁמִּקְצֵה הָאֶחָד עַד קֵצֵה הַשְּׁנִי לֹא
הִיו כִּי אִם עֶשֶׂר אֲמוֹת, וא"כ הַגּוֹף שְׂצִינְתִּים הֵיכָן,

לא יתכן לומר דמהכא נפקא ליה, דא"כ מאי האי דקפריך לקמן, ודלמא ציחא
מעילאי רווח, וקושיות אחרות דלא שייכי הכא כלל,

אלא קרא הכי משמע ליה, אס צאת לחצר שני כנפי הכרוז זה צ"ד זה, תמצא
מקלות כנפיו עד קלות כנפיו עשר אמות, ומיהו טפי מי' אמות הוו, שהרי רוחב
הגוף בין צ' הכנפים,

אלא מהכא פריקין שרוחב צית קדשי הקדשים מנפון לדרום לא הי' אלא כ' אמה,
וכ' הכרוזי' היו כנפיהם כ' לצד הגופים כדכתיב ששני הכנפים היו י' אמות וכתבי'
ויפרשו את כנפי הכרוזים ותגע כנף האחד בקיר, וכנף הכרוז השני נוגעת בקיר
השני וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות כנף אל כנף,

אבני חן למסכת בבא בתרא

הב"ה לכנסת לישראל. חידושי הר"ן.

והופך ראשו קצת לצד אחר, והכא ליכא לתרומי כדלעיל כאן בזמן שישראל עושין כו', דכיון דעיקר עשיית כרובין פניהם לבית, לא היה להם (לעשותם) [לעשותם. רע"י] לסימן שאין ישראל עושין רצונו של מקום,

דתניא אונקלוס הגר אמר, כרובים דברי הימים ב ג מעשה צעצועים הן פסוק הוא בכרובים בדברי הימים, והוא לשון (צעצועים) [לאלהים], כלומר תינוקות כדאמרין (סוכה דף ה) מאי כרוב כרביא ילד, כלומר כתינוקות הנפטרים מרבותיהם, והיינו דמגדלי אלדדי דאמרן לעיל, ומצודדים פניהם כתלמוד הנפטר מרבו [ראה מוהרש"א]:

מתני': מי שיש לו בור ע"י חלוקה או שלקחו מצעה"ב, ולקח גם הדרך לפנים מביתו של חבירו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין ביום, שעל מנת כן חלקו, ולא שיעריחוהו בלילות לעמוד ממטמו ולפתחו לו,

ואינו מכנים בהמתו דרך ביתו של זה דאין זה צורך הבור ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ, וזה עושה לו פותחת שלא יגנוב צעה"ב ממי הבור, וצעה"ב עושה לו פותחת אחרת באותו פתח עצמו הפתוח לצור כדי שלא יוכל זה לשאוב מבורו בלא צעה"ב, ולא יבא לעולם בביתו של בעל הבית, אלא אם כן ישנו לצעל הבית בביתו, ומשום חשד אשמו תקנו כן, כדמפרש בגמרא וזה עושה לו פותחת:

גמ': פותחת עושה בעל הבית להיכא? אמר ר' יוחנן שניהם לבור, בשלמא בעל הבור, בעי לאשתמורי מיא דבוריה, אלא בעל הבית למה ליה? א"ר אלעזר

דף צ"ט ע"ב

משום חשד אשתו אבל השתא דאינו יכול לשאוב בלא בעל הבית, לא יכנס לשם עד שיבא צעה"ב, אבל משום גניבה שלא יגנוב חפציו של צעה"ב לא חיישי שהאשה משמרת את הבית:

מתני': מי שיש לו גינה, לפניו מגינתו של חבירו כגון יורשים או שותפין שחלקו, ומתרה חינון לפנימי לתת לו דרך באמצע שדהו, נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסים, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין דכיון שהוא עושה לו היזק גדול, שעובר באמצע שדהו הדבר ידוע שלא מתרה לו בריות, אלא צמה שדרך לו הרבה,

ואינו מכנים לתוכה תגרין לקנות מירקות גינתו,

ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת כלומר לא יכנס צמחה לכמתלה כשאין צריך לזו הגינה כלום אלא ליכנס דרך עליה לשדה אחרת שלו כדי לקצר את דרכו, דדמי להכנסת תגרין שזה החינון לא שיעבד לו דרך אלא לתקן גינתו ללקוט פירותיה, אבל למדי דאינו צורך הגינה לא שיעבד לו,

4. מתקיף לה רב הונא בריה דרב יהושע נהי נמי דזה כנגד זה קיימי ולא באלכסונו קיימי, ואפילו הכי אין גופן עומד בנס ד ודלמא ביתא מעילאי רווח שהנני הולך ומתקצר למעלה, והרי רחב יתר מעשרים במקום שזולטין הכנפים מן הגופין, והוי מקיר אל קיר כנגד כנפי הכרובים, מקום נגיעתן בכתלים, יותר מעשרים אמה (ברוחב) [ברוחב. רע"י] הגופין,

5. מתקיף לה רב פפא, ודלמא מיכף הוו בייפי ידיהו הכנפים עמנן כפופין הן, כאלם שכוף ידו מעט, והלכך ליכא אלא כ' אמה, מקצה כנף האחד, לקצה כנף השני,

6. מתקיף לה רב אשי, ודלמא שלחופי הוו משלחפי [crosswise, overlapping] [ראה תורת חיים] כנף על כנף, כאלם שכוף את ידיו כדכתיב (בראשית מח) שכל את ידיו ומתרגמין במרגום ארץ ישראל שלחפיון לידוהי, כך פר"ח,

ואי משום דכתיב [מלכים א ו כו] וַיִּבְנֶיהָ אֶלְיָהוּ הַצִּיטָה נִגְעַת פָּנָה אֶל־פָּנָה, היינו נמי "כעין" נוגעות דהוּ וזו כנגד זו,

ביצד הן עומדין, רבי יוחנן ור' אלעזר, חד אמר פניהם איש אל אחיו בשל משה כתיב, וחד אמר פניהם לבית בכרובים של שלמה כתיב בדברי הימים, דכתיב והם עומדים על רגליהם ופניהם לבית (להיכל), ואין כאותן של משה שהן על הכפורת, ואלו על הקרקע ושל עץ שָׁמַן היו, ומלפין זהב כדכתיב במלכים,

ולמ"ד פניהם איש אל אחיו, הא כתיב דברי הימים ב ג ופניהם לבית ול"ש כרובים שעל הכפורת, ול"ש שעל הקרקע, ראוין היו לעשות צענין אחד?

לא קשיא כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום הם הופכים פניהם זה לזה, דוגמת חבת זכר ונקבה האוהבים זה לזה, סימן שהקב"ה אוהב את ישראל, ומתחלה כך נעשו פנים אל פנים, כדי שמתרה שכינה בישראל, וישראל יעשו רצונו של מקום,

כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום וכשאין עושין הופכים פניהם לבית על ידי נס,

[ולכך באותן של משה כתיב ופניהם איש אל אחיו דרך חבה, ולא נפרדה השכינה מישראל כל זמן שהיה המשכן קיים, אבל באותן של שלמה כתיב ופניהם לבית לפי שהשכינה נפרדה מהם, ונחרב הבית כשחטאו ישראל, ולכך פניהם לבית כאילו דעת השכינה לילך חוץ וליפרד משם. מוהרש"א]

ולמ"ד ופניהם לבית, הא כתיב שמות בה ופניהם איש אל אחיו?

דמצודרי אצדודי [תוס'] קצת לבית וקצת זה לזה, כאלם שמדבר אל חבירו

אבני חן למסכת בבא בתרא

למחנ"י [דמי שיש לו בור וכו'], דאם שיעבד לו ליקח עפר מכאן אס' ינטרד, לא הפסידו לגמרי ככך מלורען, רב נחמן אמר שמואל בעל השדה נוטעם,

מאן דאמר זורעם, כל שכן נוטעם [אילנות] דאינו מקלקל האגפים, שהשרשים מעמיקים הרבה, ואין מניקין את שפתו, אצל הורעים מתפשטים מיד בתוך השלשה, ומחלחלין [עושים חורים, לעכער"ם] הקרקע מלמעלה בשפתו, ומ"ד נוטעם אבל זורעם לא, חלחולי מחלחולי,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, אמת המים שכלו אגפיה שנפלו, מתקנה מאותה שדה הסמוכה לה, בירוע חזקה שלא כלו אגפיה אלא באותה שדה שנתפזר העפר של אגפיה לתוך אותה שדה אילן ואילן,

מתקיף לה רב פפא, ולימא ליה בעל השדה מייך [מים שלך, היינו מים שעברו באמה] [אשפלוה [השפילו ע"י ששטפו] לארעין [לקרקע שלך] שגברו המים ושטפו אגפיה?

אלא אמר רב פפא תריץ ואימא הכי, שעל מנת כן קבל עליו בעל השדה דקסם מוכר אמת המים, גמר ומקנה ליה עפר שדהו לתקן אגפיה כשיכלו, דמאיכא יציא לו עפר אס' לא מאותה שדה, ואע"פ שנתן לו כבר אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה כדאמרן לעיל, כיון דכלו להו מתקן עדיין [פי' שוב] מעפר השדה,

מיהו להכי אהני לו מה שנתן לו מתחלה אמה מכאן ואמה מכאן לאגפיה, דאין לו לבעל השדה לעשות שם שום תשימש שיקלקל האגפים, אלא נטיעה או זריעה, אצל בנין, או כל דבר שמכניד, אין לו רשות לעשות שם, אצל מן הַאֲמָה ולפנים יעשה בתוך שלו מה שירצה:

מתני': מי שהיתה דרך הרבים עוברת לתוך שדהו שהוזמן לעבור שם מעולם, או ע"י בעל השדה שנתן להם מתחלה את הדרך, נמלה ונתן להם מן הצד, מה שנתן נתן, וישלו שנטל עכשיו לא הגיעו והרי יש להם שני דרכים, וטעם מפרש בגמ',

דרך היחיד המוכר למצורו דרך בתוך שדהו, כריך ליתן לו ד' אמות כרוחב עגלה,

[ואם מבר לו] דרך הרבים, [צריך שיתן לו דרך של] שש עשרה אמה במס' שבת (דף כט) נפקא לן מעגלות דמשקן,

דרך המלך אין לה שיעור [ואם מבר מקום כשיעור לדרך המלך, הואיל ודרך המלך אין לה שיעור אף זו אין לה שיעור, ועובר בה הלוקח בכל אכלוסין שעמו, במקום שירצה אף שמוזק הרבה, ומכל מקום אינו רשאי לפרוץ בתים אע"פ שהמלך רשאי בכך. מאירי [ראה בהערות שעל המאירי שמו"ש] ומחברם"ם משמע שגם מלך אינו פורץ רק גדרים], אבל הרשב"ם לחלק ק: פירש

והחיצון זורע את הדרך כיון דבאמנע שדהו הוא אגן סהדי דלא מחל לו הדרך מכל וכל שלא יוכל לזרוע לשם,

[אבל אם] נתנו לו דרך מן הצד מדעת שניהן אינו נפסד כל כך, דכיון דמדעת שניהן הוא, אגן סהדי דמסתמא מחל לו את כל הדרך לגמרי, להיות מיוחד להליכה ולא לזריעה, נכנס בשעה שהוא רוצה, ויוצא בשעה שרוצה, ומכנים לתוכה תגרין, ולא יכנס מתוכה לתוך שדה אחרת,

זה וזה אינן רשאים לזרועה דכיון דמן הַגֵּד היא לגמרי ייחודה להילוך גרידא:

גמ': אמר רב יהודה אמר שמואל, אמה [ראה רש"י ב"ק נ: ד"ה דלמי ולפיכך היא נקראת אמת המים דעמוקה אמה ורחבה אמה] בית השלחין אמת המים גדולה כדי להשקות בית השלחין אני מוכר לך, נותן לו ב' אמות לתוכה כריך ליתן לו שתי אמות כרוחב, שאם קצרה [שמו"ל] היא יספור בקרקע וירחיבנה עד שתי אמות, כדי שיבאו לכלן מים הרבה, שזה שיעור להשקות בית השלחין,

וגם נותן לו ואמה מן השדה מכאן, ואמה מכאן משני גדומיו לאגפיה כדי לתקן מאותה קרקע אגפיה של אמת המים אס' יפול,

לשגא אחרינא אמה בית השלחין אני מוכר לך, נותן לו שתי אמות לתוכה של שדה לתקן אגפיה, אמה מכאן ואמה מכאן [פי' וגרסינן "אמה" מכאן וכו' שהוא הפירוש של נותן לו ב' אמות, אבל האמת המים עצמה אינה אלא אמה אחת. וב"ה בטור], בשם רבינו יעקב בר יקר ועיקר,

[ראה מש"כ בא"ח ר"ה כח. משם הסדרה"ד: ר' יעקב ברבי יקיר היה רבו של רש"י במרדכי בברכות פ' אלו דברים והוה שקראו לפעמים מורי הזקן, וזה היה תלמיד של ר' ג' מאה"ג, ו גם ר' יונה בר' מרינוס היה רבו של ר' יעקב בן יקיר. ועיי"ש מרביתיו של רש"י].

אמה בית הקילון אמה בית הסילון, ואיכא דאמרי קילון אני מוכר לך, ולהשקות בהמות, ורחיבת בגדים וכלים הוא, ואין גדול כל כך, נותן לו אמה אחת לתוכה להרחיב עד אמה [פי' נותן לו אמה סילון, וחזין מזה חצי אמה מכאן וכו' לאגפיה].

ל"א [פי' דגרסינן "חצי" אמה מכאן בלא וי"ו, שהוא פירוש על מה שאמר אמה אחת לתוכה, אבל הסילון עצמה הוא חצי טפה. וב"ה בטור] נותן לו אמה אחת לשפתו, לתוכה של קרקע מוכר, כגון חצי אמה מכאן וחצי אמה מכאן, ועיקר,

וחצי אמה מכאן, וחצי אמה מכאן, לאגפיה,

ואותן אגפיים מי זורעם [פ"ד שכיון שהם צריכין להקונה, הם שלו לגמרי]?

רב יהודה אמר שמואל [דלכ"ע אינה האגפים רשותו של בעל האמה, ופלגי רק מה יכול בעל השדה לעשות בהם], בעל השדה זורעם דמי

אבני חן למסכת בבא בתרא

דמייתי לה באן רק דרך אנב],

ולקמיה פריך אס כן אמאי מה שנמן נמן, דכיון דלא עשה ולא כלום, מקמ טעות
הוא ויחזירו דרך שלו,

2. רב משרשיא משמיה דרבא אמר היכא דנמן להס דרך ישר אמרינן
שלו הגיעו, ולינקוט פורא ולימיב, דלא גזרינן שמא ימן להס דרך עקלמון, אכל הכא
במאי עסקינן, שהדבר ידוע בנותן להם דרך עקלמון שנמן להס דרך
עקלמון, ולכן לא הגיעו, וגם שלו הפסיד כדמפרש לקמן,

דף ק' ע"א

3. רב אשי אמר, כל מן הצד דרך עקלמון היא, קרובה לזה
ורחוקה לזה ממני בכל דרכים שבעולם מיירי, הן ישרים הן עקלמון, ולא משום
גזירה, אלא משום דכולהו הוו עקלמון, דכל דרך שותנין מזד אחד שלא היה שם
דרך תחלה, יש בני אדם שנעשית להם רחוקה מן הראשונה, ויש שנעשית להם
קרובה יותר, דלאותן העומדים בעיר מזד דרך הראשון, אז נעשית להן עכשיו דרך
עקלמון, ואין הרשות בידו לגזול את הרבים,
וצין רב אשי לרב זצ"ל ליכא מידי, אלא חילוק טעמים, כעין משמעות דורשין איכא
ביניהם,

ומקשי לכולהו, כיון דמקנת חכמים הוא, או דין הוא דשלו לא הגיעו, אס כן למה
מה שנמן נמן ולימא להו שקלו דידכו [הדרך שהלכתם בה עד עתה]
והבו לי דידך [הדרך החדשה שנתתי לכם] דמקמ טעות הוא?

הא מני רבי אליעזר היא, דתניא ר' יהודה אומר משום רבי
אליעזר, רבים שבררו דרך לעצמם דרך שדה [של אדם] אחר, מזה
שבררו בדרך אע"פ שלא נטלו רשות מבעל שדה, וכדמוקי לה לקמן,

ומתמהינן לרבי אליעזר אטו רבים גזולנים נינהו שיגזלו קרקע של
אחרים?

אמר רב גידל אמר רב, כגון שאבדה להן דרך באותה שדה
דמ"מ אורחא אית להו גביה, ויפה כח רבים מכח יחיד, שהיחיד שאבדה לו דרך
בשדה חצירו, לא יכרוז מעצמו אלא או בבית דין, או ברשותו של בעל השדה, אכל
רבים בבית דין דמו, דמאן מינייהו [מן התובעין] מומין להאי לבי דינא, וכ"ש
מתמינן דהוא עצמו נמן להס [ולכן דרך החדשה נקנה לרבים],
ומיהו שלו [הדרך שהלכו בה עד עתה] לא הגיעו, דקסנין ליה לפי שנמן להס
דרך עקלמון,

אי הכי דכשנאבדה להס דרך מיירי רבי אליעזר אמאי אמר רבא בר רב
הונא אמר רב, אין הלכה בר"א והלא הדין עמו, שאפילו הסכמים
החולקין על אדמון [בתובות קבא:] ואומרים יקח לו דרך או יפרח באייר, הא
אוקימנא, במד דאמי מכח ארבעה,
[שרה שהיא מוקפת בר' שדות, שנאבד לו דרך בא' מהשדות, וכל שדה של אדם
אחר, ובא אחד וקנה כל הד' שדות, ולכן טוען הבעל החדש, שכבוש שלא היה לך

כדמפרש בגמ' שהמלך פורץ חצים וגדר מלפניו לעשות לו דרך, ולא יטה ימין
ושמאל, ובספרי בפרשת המלך נפקא לן מקראי,
ונראה צעירי דמדכתב לזלתי רוס לצבו מאחיו קדריש, גדלוהו משל אחיו כדדרשינן
נמי (הוריות דף ט) והכנה הגדול מאחיו,

דרך הקבר כשנשאין המת לקברו [וכן אם מבר מקום לעשות בו דרך לקבר,
ר"ל לעבור שם כשהולכין לבית הקברות אף זו אין לה שיעור, אלא נכללה
במכירה זו דרך לכל המלוין כמות שיהיו, ואעפ"י שמוזקין וזריעותיו הרבה
בדריסתם. במירין] אין לה שיעור תקנת חכמים היא משום יקרא דשכני,
כדאמרינן בגמרא ואמרינן בכתובות (דף יז) דלריכס ללוחמו הרבה בני אדם שיחזיקו
מלא כל הדרך, מאבולא עד סיכרא,

ונראה צעירי דהא אין לו שיעור דמת, לא חמיר כדרך המלך, לפרוץ צנינן להפסיד
ממון אחרים, אלא להלך על גבי תבואה ולא יטו ימין ושמאל, א"כ במוכר דרך
הקבר לחצרו ללכת דרך שדהו מיירי, דמסתמא אין לו שיעור, אלא כל מלוי המת
יעברו שם, ועיקר,

המזעמד בגמרא מפרש דייני צפורי לא אחפרש [בין אלו שנחפרשו
בסנהדרין ז:] אמרו בית ארבעה קבין ברצוע, לא ולמד מסאמים בחצר
המשכן דהו מאה על חמשים, נמצא בית סאה חמשים על חמשים, והסאה ששה
קבין, נמצא בית ארבעת קבין, שלש ושלשים אמות ושני טפחים רוחב, על ג' אורך
וצריבע מ' אמות וד' טפחים וג' אלצבעות ומעט יותר:

גמ': אמאי שלו לא הגיעו כלומר למה לא תקינו לו חכמים שיהא לו
רשות למת להן דרך מן הזד בעל כרחו, שהרי אין מפסידין כלום, דכגון זה כופין
על מדת קדוש, והלכך יהא הדרך שלהן [שהלכו בה עד עתה] קניו לו לגמרי, שאם
יגזלו לעצור צהאי דרך [שהלכו בה עד עתה] שלקח לעצמו, והוא אינו יכול להעמיד
רבים צדין [אז יקח מוקל ויגרשם, כדבמשדך],

לינקוט פורא מקל או רחם [hoe] שקורין פורקא וליתבי [וישב] צההוא
דרך, להכות את כל מי שירצה לעצור, וליעציד דינא לנפשיה, מאחר דאית ליה
פסידא כמה שעוצרין בתוך שדהו,

והמקשה סבר, דכיון דקמני מה שנמן נמן, צדין עשה מה שעשה, ודרכם [שהלכו
בה עד עתה] קניו לו, והאי דקמני לא הגיעו, היינו משום דרגילין בני רשות הרבים
לעצור צכאן, והוא לא יוכל למנען דלא עביד איניש דינא לנפשיה [ולכן מתבמה],

שמעת מינה לא עביד איניש דינא לנפשיה אפי' במקום
פסידא צממיה ! ואן קיימא לן צצבא קמא צהמניט, דכולי עלמא סברי עביד
איניש דינא לנפשיה במקום דאיכא פסידא?

1. אמר רב זבד משמיה דרבא, גזירה שמא יתן להן דרך
עקלמון כלומר לעולם עביד איניש דינא לנפשיה, אכל הכא מן הדין אנו אומרים
דשלו לא הגיעו, שכן תקנו חכמים, דלא ליהוי ידידיה, אפילו היכא דנמן להס דרך
ישר כשלהן, דזימנין דאמי למיתב להו דרך עקלמון, והס לא יתנו אל לצב, דקדירא
דשותפי לא חמימא ולא קיירא [לעיל כד], וחשו חכמים לתקנתא דרבים טובא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כי אתו לקמיה דרב יצחק בר אמי (לדון. ו'), על עסק אדם שמתנה למצורו למכור שציל של כרמים, ור"ם פירש דמני שאבדה לו דרך שדה מיירי, אמר להו, הבו ליה שציל רחב כי היכי דדרי טונא [שנושא משא] דשבישתא דזמורות על כתפו והדר אילך ואילך, ולא יגעו הזמורות במחיצות השציל,

ולא אמרן אלא דמסיימין מחיצתא שיש שם לשציל גדר מזה וגדר מזה, אז צריך להרחיב את הדרך ולמשוך כתלים לאחוריהם, כדי שלא יזיקוהו הכתלים, להפיל המשווי מעל כתפו, אבל לא מסיימין מחיצתא לא יתן לו אלא כי היכי דשקיל כרעא רגל, ומנח כרעא מדרך קף רגליו, וזרע המוכר או יעז כרם מיכן ומיכן, דאין כאן דבר המזיק לו כשיטעון משוי על כתפו, ואם דגרב, ולא אמרן אלא דלא מסיימי מחיצות, הלכך יש לומר שמכר לו כל כרכו, אלא היבא דמסיימי מחיצתא הדבר ידוע שלא מכר לו אלא שציל זה כמות שהוא, ולא נהירא דאם שציל סתם וצין ליה, למה לא יתן לו כל כרכו:

[שנינו במשנתנו] דרך היחיד ד' אמות: תנא, אחרים אומרים כדי שיעבור חמור במשאו שי גמדין ומחלה יהו כדלקמן, אמר רב הונא הלכה כאחרים,

(ותניא אידך) [ותני] דייני גולה והיינו שמואל וקרנא צפ"ק דסנהדרין (דף ז': ע"ש), והלכך לא גרסי' תניא, דאמוראי נייהו, אי נמי ה"ג תנו דייני גולה שונים ברייתא, וצפ"ק בית כור (לקמן דף קו) גרסינן נמי הכי (אומרים), שני גמדי' אמות קטנות מפרקו עד אצבעותיו ויש אומרים אמות שלימות דקרא כמיז גמד ארכה (שופטים ג) ומחצה,

ואמר רב הונא, הלכה כדייני גולה,

והאמר רב הונא הלכה כאחרים? אידי ואידי חד שיעורא הוה וצנייהס אמר רב הונא הלכה, לאשמועינן דחד שיעורא הוה:

[שנינו במשנתנו] דרך הרבים שש עשרה אמה: תנו רבנן, דרך היחיד לינך אדם אחד לשדה שלו ארבע אמות, דרך מעיר לעיר שהדרך מיוחדת לשתי עיירות הללו, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסין לשם שמונה אמות שאם יפגעו שתי עגלות זו בזו, שלא יתעכבו זו בזו,

דף ק' ע"ב

דרך הרבים כגון עיר שיש בה מעבר שצאין דרך שם מארץ רחוקה שש עשרה אמות, דרך ערי מקלט שלשים ושתים אמות,

א"ר הונא מאי קראה, דכתיב דברים יט תכין לך הדרך, דרך מני למיכתב, וכמיז הדרך לאוסופי דרך אחרת, וסתם דרך שבתורה ט"ז אמה, כדלפינן מעגלות דמשכן,

(ועוד דלפילו) [ואפילו ?] לא הוה כמיז אלא דרך, הוה אמינא ט"ז אמה, דסתם

מענה על אחד מדר' שדות אלו לפני שקניתי אותם, שכל אחד יאמר לך, לך אל השדות האחרות, כן גם אנכי],

אבל [אם נאבד לו דרך] צאונה שדה, דברי הכל חייב צעל השדה ליתן לו דרך ליכנס בה לשדהו, וגבי רבים דין הוא, שאם צירכו לעצמן יפה עשו, וקשיא לרב דאמר אין הלכה, אדרב דאוקמה כשאבדה?

מאן דמתני הא, לא מתני הא רב גידל דמתני משמיה דרב כגון שאבדה, לא מתני הא דאמר רבה בר רב הונא אמר רב אין הלכה,

וטעמא [דאמרינן במתני' שאין הרבים מחזירין לו הדרך החדשה, אף דהוי מקח טעות] מאי ה"ג ולרבה בר רב הונא, "מתני" טעמא מאן, [פ' דלעיל אמרנו דמתני' אתיא בר' אליעזר, אבל עכשיו] כיון דאמר אין הלכה [בר"א], לא ס"ל לאוקומי סתם מתני' בר' אליעזר?

[ומתריץ] משום דרב יהודה, דאמר רב יהודה מצר שהחזיקו בו רבים ששהוהו ומקנהו להילוך [שמפרש "החזיקו" מוענין געל גדר ופריץ], והבעלים ידעו ושתקו אסור לקלקלו דודאי לרבים מחל, וכ"ש מתני' שנתן להם ההוא דרך צדיים, הלכך מה שנתן נמך, וכגון שהחזיקו [פ' ע"י מעשה שעשו בדרך],

ור' אליעזר ולר"א אליבא דרבה בר רב הונא דאמר אין הלכה [בר"א], ומוקי לה כשלא אבדה להם דרך, ואפ"ה קאמר ר' אליעזר מה שצירכו ציררו, בצירור צעלמא בלא חוקה רבים במאי קנו ליה וכי צדיצור קנו לה?

ומשני בהילוכא דהאי שצירכו הוא ההילוך, ובענין זה ציררו (אומת) [אומת. ו'] שהלכו לשם, דתניא, הלך בה לארכה ולרחבה, קנה מקום הילוכו, דברי ר' אליעזר, וחכמים אומרים אין הילוך מועיל כלום, עד שיחזיק להשוות קרקע למרישה, או נעל וגדר ופרץ כל שהוא, והא דאמרינן צפ"ק דב"ק (דף ט) אימת הוא חוקה מצי דייש אמררי, לאו צהילוך מיירי אלא בהצגת המזר, ודש הקרקע לתקן את המזר ולחזקו, דהיינו נעל וגדר,

אמר ר' אלעזר, מ"ט דר' אליעזר, דכתיב בראשית יג יז קום התהלך בארץ לארפה ולרחפה בי לך אהבה,

ורבנן, התם משום חביבותא דאברהם הוא דקאמר ליה הכי, כדי שיהא נוח לכבוש לפני בניו דהוו להו כיורשין ולא כגזלינן, ולא יהיה רשות לשטן לקטרג, ולא פתחון פה [לצעל] מדת הדין,

א"ר יוסי בר' חנינא, מודים חכמים לר"א בשביל של כרמים, הואיל ונעשה להילוך, נקנה בהילוך [דף דרך הגמא המעשה קונון אותו, כדאמרינן בחזקת הבתים (לעיל דף נג) הניע מנעוה בנכסי הגר קנה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דרכי ערי מקלט דה"ר הס, כדי שיוכלו מכל עיירות לגוס שמה:

א"ר יוסף, טעה בתרתי, טעה שאין עושין אלא בקרובים קרובי המה שאינם מתאכלים באים למעמדות ומושבות לכבוד המה והוא עבד אפילו ברחוקים,

[שנינו במשנתנו] דרך המלך אין לה שיעור: שהמלך פורץ גדר משנה היא בסנהדרין (דף כ) ואגב גרסא נקטה צממני, לעשות לו דרך ואין ממוחין בידו:

ומטה שאין עושין אלא ביום ראשון שנקצר המה, והוא עבד ביום שני,

[שנינו במשנתנו] דרך הקבר אין לה שיעור: משום יקרא דשכבא שאין זה כבוד המה להצריח את המלוים אותו מכאן:

אביי אמר, בהא נמי טעה, שאין עושין אלא בבית הקברות והוא עשה בעיר,

[שנינו במשנתנו] המעמד דייני ציפורי אמרו בת ד' קבין כו': ת"ר, המוכר קברו מערות היו עושין להן צמיהן לקבור שם ממי משפחה כדמין צממיהן דרך קברו, מקום מעמדו שעומדין ויושדין שם סמוך לבית הקברות שצוה מן הקבר כדלקמן, ובית הספרו באין בני משפחה וקוברין אותו על כרחו של לוקח ותקנה חכמים היא, משום פגם משפחה גנאי הוא להם שאין (לקרובים) [לקרובים. רש"ש] מקום קבורה הלך אמור רבנן לישקול דמי וליהדר והכי אמרינן בהדיא בצבורות בשלהי פ' יש כזור למלה:

רבא אמר, בהא נמי טעה, שאין עושין אלא במקום שנהגו, והתם לא נהוג,

[אבל בין איש לאשה אין חילוק, דאי לא הו"ל טעה שאין עושין לנשים. ריטב"א]

מיתבי, אמרו לו, אם כן אף בשבת מותר לעשות כן, ואי אמרת בבית הקברות וביום א' בית הקברות בשבת מאי בעי [פ' דסתם קברותיהם היו חוץ לתחומין. ריטב"א]?

ת"ר, אין פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת צחירתן מן הקבר הולכין מעט ויושדין לנחם האבל, או (להרצות) [להראות] צער על המה שמת, ולהרצות צדקי, ולתת אש אל לבו לשבץ בתשובה, כי חיי האדם הבן, ועומדין והולכין מעט, וסחרין ויושדין מעט, כך עושין ז' פעמים כדי לתת אל לבם שחי האדם הבן, והיינו דמפרש לקמיה, כנגד שבעה קהלת א' ¹. הבל ²⁻³. הבלים אמר קהלת ⁴. הבל ⁵⁻⁶. הבלים הבל ⁷. הבל שכמוצין בראש ספר קהלת, כן נראה הטעם צעני,

בעיר הסמוכה לבית הקברות דאמטיוהו בין השמשות ולאחר שהשקף היה להם לעשות מעמד ומושב צחירתן דאמטיו יום ראשון קרינא ציה דהא לענין אניות נמי אמרינן אניות לילה דרבנן שהלילה הולך אחר היום:

וראיתי כתוב, מפני שהעדים מתלוים עם החחרים מצית הקברות, לכך תקנו מעמדות ומושבות, כדי שצמחון כך יסתלקו השדים מעליהן, ולא נהירא, דא"כ יהיו עושין כן צ"מ, ולקמן אמרינן דצממיהא תליא מילתא, ועוד מאי כנגד הבן הצלים,

מיתבי: המוכר מקום לחברו לעשות לו קבר והס לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני משפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בזמן בפני עצמו, הלכך המוכר לחברו מקום קבר, מכר לו מקום לב' מערות, וחצר ציניה, ומקום הכוכין חוץ מן [חלל. ד"ס] המערות ד' אמות תחת הקרקע לכל כותלי המערות כדלקמן, ולר"ש [מכר לו מקום. ד"ס] ד' מערות, וכן המקבל מחברו לעשות לו קבר [פ' שקיבל בקבולת שיחפור לו קבר. רע"ב],

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, היכי עבדי היאך היו רגילין לעשות צמקום שנהגו [כלומר מה עושין במושבות אלו. ריטב"א] א"ל ברתניא, אמר רבי יהודה, ביהודה בראשונה לא היו פוחתין משבעה מעמדות ומושבות למת, כגון עמדו יקרים עמודו לאחר שישבו מעט היה הממונה אומר להן עמדו ולכו אל מקום אחר, כך נראה צעני שבו יקרים שבו,

[וזו החפירה מערה, וארבעה כותליה מסביבותיה קרקע עולם, האחד הוא לכניסה מצד החצר, ובג' האחרים חופרין הכוכין. ריטב"א],

אמרו לו חכמים א"כ אף צמחתי היכא דקברו את המה סמוך לחסיכה כדלקמן יהא מותר לעשות כן מאחר שלא היו עושין כי אם עמידות וישבות ומדריצי יהודה מיימי ראה ולא מרבנן שהם לא פירשו כלום א"כ אף בשבת מותר לעשות כן,

עושה תוכה של מערה כלומר עושה חללה של מערה, ד' אמות רחב על שש צאורך שש, וגובה המערה מפורש בתוספתא ארבע אמות,

אחתיה דרמי בר פפא, הוה נסיבא ליה לרב אויא, שכיבא [נפטרה] עבד לה מעמד ומושב,

ופותח לתוכה חופר כותלי המערה, (ונמנא) [ופתחן. ד"ס] פתוחין לחללה שמונה כוכין, שלש מכאן כותל הארוך שש אמות, שמימין הפתח, ושלש מכאן וכן כותל השני שמשמאל הפתח,

ושנים מכנגדן [הגהות הגר"א] של פתח כותל אמצעי שרחבו ד', וכן סדקין: מרחיק חצי אמה מזוית הכותל הארוך של צד הפתח, וסופר כוך רחב ששה טפחים דהיינו אמה, ומניח כותל אמה, וסופר כוך שני אמה ומניח כותל אמה, וסופר כוך שלישי אמה, ומניח חצי אמה בזוית,

פְּתָחָא כותל של ו' אמות לשלשה הכוכין ג' אמות, לשני אחרים שציניהם שמי אמות, לשתי הזויות חצי אמה דהיינו [אמה] [צין כוך לכך הרי. ד"ס] [והיינו] ו'

אבני חן למסכת בבא בתרא

זית או כניסת מערה,

אמות,

וכן יעשה לכותל הארוך שכנגדו,

וכענין זה יעשה שני הכוכין בכותל הקצר שכנגד הפתח דהו ד' אמות, מניח חצי אמה בזוית מכאן וחצי אמה בזוית השני, ומופר ב' כוכין של ב' אמות, וריות ציניהן אמה, הרי ארבע אמות,

רבי שמעון אומר ארבע מערות צריך לעשות [במקבל לחפור, ובמוכר, מוכר לו שיעור שיכול לחפור בו ד' מערות] מארבע רוחות החצר, וכל מערה י"ג כוכין. כזה [בדפוס יש כאן תמונה], **לארבע רוחותיה**,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, הכל לפי הסלע אכוכין קאי, שאם הקרקע חזק, א"כ הפרש אמה בין כוך לכוך לכותל, ועושה יותר מ"ג כוכין, ואם סלע הבא צידים [שהאבנים מתפרר בידים], ירחיק יותר מאמה זה מזה, ולא יעשה יותר מד' או ה' כוכין במערה, ומי שמקבל לעשות קצר לחצירו אין חושבין לכוכין, אלא לפי חוזק הקרקע, ירבה או ימעט כוכין,

וגראה צעני דאמערוס נמי קאי, דהכל לפי הסלע יעשה מערות הרבה מכל כד, [???] ולשון התוספתא (פ"ו הל' ז) מוכת, דקא תני ופומח לתוכה שמי מערות, ר"ש אומר ד' לד' רוחותיה,

ר' יהודה אומר בסלע הבא צידו [קרקע לחה שמא תפול. מנחת בבורים על התוספתא]. פומח את שתיין מרות אחת, אמרו לו אי אפשר [לעשות מרות אחד. כ"ל. מנחת בצורים על התוספתא],

לר"ש [לעשות מערות מד' רוחות] נושאי המטה עוצרין על גבי המערות:

נב': הני תרי והי פירוש, הני תרי כוכי דר"ש, דקמני אחד משמאל הפתח ואחד מימינו, **להיכא שדי** להו לאיהי ד' ממשיך (ארכו) [ארכו. ד"ס], והיאך מופרין ד' אמות של ארכו, **אי לבראי** אס בכותל המערה שתחת החצר מופרין אותו, אחד מימין הפתח ואחד משמאל, ומופסין הכוכין תחת קרקע החצר ד' אמות, **הא קמיתרשי להו** דרגלי נושאי המטה וקוצריה, שמושיצים שם המטה ומשתתין שם הרבה, ולא דמי לדריסת נושאי המטה שדורסין על גבי המערות המוקפות מכל כד כשמצידין את המטה לחצר, דהסם בשביל הילוך לפי שעה לא קפיד ר"ש,

ותו דאס תמצי לומר לדלושא לא חייש, **הא תנן** צהריא, **חצר הקבר** דהנכנס לחצר הקבר צדיה חיצה ומגדל, ולא נטמא במה שעבר על גבי המערות לר"ש, **העומד בתוכו** ועכשיו עומד בחצר הקבר **טהור**, דאין כאן כוך, ואם איתא, הרי נטמא בזהל שמאיהל על גבי הכוכין שתחת החצר,

ובספריהם שלנו כתוב, אי לגואי בתוך המערה שמופר קצר ד' אמות בקרקע המערה, הא קא מיתדשי, כשרוצה לקבור בכוכי הכותל הסמוך לו,

ולא נהירא, דאין זה דומה לשאר הכוכין, ולא אסיק אדעתיה לאקשווי שיהא כוך זה משונה מן שאר הכוכין להיות תחת שולי [קרקע] המערה, אלא בכותל הוא כשאר כוכין והלכך פריך, אי לצראי הא קא מיתדשי?

אמר רבי יוסי ברבי חנינא, דעביד להו כמין גגר מנעול של פתח, זקוף, שיוצא מלמעלה למטה, כן עשה שני כוכין משני צידי הפתח וקופין, כמין צור עמוקין ד' אמות ורחבין (ו') [שצעה. ד"ס] על ו', ונתן המחס וקופין, ובסמוך לכותל החצר עשאן, דמשום ההוא פורתא לא מיתדשי, שאין מתקרבין כל כך אחורי הפתח [תוס', תוס' ע"ב],

והא אמר ר' יוחנן

וכוכין ארכן, ארבע אמות שהמת ארכו שלש אמות ובשביל ארון שהוא מונח בו צריך אמה רביעית [מכאן למדנו שקומתו של אדם אינה ד' אמות, דהא איכא בהני ד' אמות ארון ותכריכין, ואע"ג דגבי חזק ראייה בע' ד' אמות? התם היינו טעמא כדי שלא יגביה את עצמו ויראה. חרושי הר"ן], **ורובין** [גובה הכוך] **שבע** להכניס הארון בריות, וגם להיות אור טפח בין הקרקע לארון, שלא לטמא העוצרים (דכך) [על גבי] המערה,

דף ק"א ע"א

ורחבן ששה [מכאן משמע דרחבו של אדם בינוני פחות מאמה. חרושי הר"ן עיי"ש],

רבי שמעון אומר, עושה תוכה של מערה שש אמות על שמונה, ופותח לתוכה שלשה עשר כוך, ארבעה מכאן וארבעה מכאן בכותל שארכו ח' ד' אמות לרוחב הד' כוכין וג' אמות לשלשה ארוכות ציניהן ושני תלמי אמה לפני הזויות של אותו הכותל הרי ח' אמות **ושלשה מכנגדן ואחד מימין הפתח** בגמרא מפרש היכי קיימי **ואחד מן השמאל**,

[פ' משום דלר' שמעון הרי נשתתיר מפתחה של מערה אמה מכאן ואמה מכאן, אבל לרבנן לא משום דכל רוחב המערה צריך לפתחה שהיא ד' אמות. חרושי הר"ן],

ועושה חצר על פי המערה בין המוכר מקום לחצירו לעשות קצר, בין המקבל לעשות לחצירו קצר, צריך לעשות חצר למעלה [אומר לשון למעלה שכן הוא על פי רוב שיוורדין לחצר מערה] על פי המערה מקום פנוי **שש על שש, כמלא המטה וקובריה** כלומר נושאי המטה,

ופותח לתוכה @שהמוכר או המקבל צריך לתת מקום, ולעשות שתי מערות שכל זה תורת קצר הוא [ופותח] **שתי מערות, אחת מכאן** הן מערה דלעיל [זה שכתב "ועושה חצר על פי המערה"] **ואחת מכאן** ועוד מערה אחת כנגדה, דהו להו ב' מערות בין הכל לחצר [פ' ולא יותר], וכל אחת יש בה ח' כוכין, ועכשיו יוכלו נושאי המטה לצא מכאן ומכאן מן הצדדין, שאין שם מערה לחצר, ולא יהו דורסין על גבי המערות [פ' שאם יעמדו כל הנושאים והמלוים על גג המערות אולי ישבר].

ולכא לפרושי ופותח לתוכה שתי מערות, צר מהך דלעיל דהו להו ג', דהא פרכינן בגמ' דאי לא תימא הכי, ד' מערות לר"ש היכי עביד להו כו', ואי איתא [דלרבנן יש ג' מערות] הכי נמי הוה מצי לאקשווי הדיא קושיא עצמה בג' מערות לרבנן, והא דתנא לעיל מערה ואח"כ חצר ואחר כך מערה שניה שכנגדה, דהיכי לימני [פ' איך היה יכול לשנות] "עושה חצר ופותח לתוכה ב' מערות", והלא אין קרוי חצר עד שיעשה תחלה המערה, שהחצר לפניה, דאין קרוי חצר אלא דבר שהוא כניסת

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ק"א ע"ב

קבורת חמורים שמליכין צבור היא זו?

לר' יוחנן דעביד להו בקרן זוית

ביאורי הרשב"ם:

יש מפרשים שיטה זו כך, דעביד להו צקן זוית, בתאי אמה הפנויה בזוית מזה, ובתאי אמה שזוית הסותל שכנגדו אלל הפתח, בתחלת המערה, לשם חוקק הכוכין צכתלים סמוך לכוכין האחרים,

[וע"ז מקשה הגמ'] והא נגעי כו' שכוך זה שהוא רחב אמה נכנס תאי אמה צכוך שצכותל, המרחק תאי אמה מן הזוית,

ומשני צמעמיק, לא יחפור צויה לאחרים אלל מלמטה יחפור אותו שיהא אמה צינמים כעין עילית ותחתית,

ומיהו צכל המערה לא היה מלריך ר"ש כן צמעמיק, משום דצכאן סמוך לחצר היו הקרקע קשה, שאינו חופר צכל לא למעלה ולא למטה אלל צאמנעית המערה שיש מכל צד כוכין ותפירות לא היה מלריך ר"ש לעשות כוכין למטה מן העליזנה פן חפול המערה, י"מ כן,

ולא נהירא, חדא דאין זה לשון קרן זוית, ועוד א"כ למה אינו עושה כמו כן צכל המערה כוכין הרבה זה תחת זה, דהא מוקי לה צמעמיק,

וא"ת מפני שאינו רוצה לעשות כוך תחת כוך, והלא צעל כרחק כוך זה שצסוף הכותל הסמוך לפתח, הלא יש על גציו כוכין ראשונים של מערה השנית הסמוך לה, אליצא דר"ש,

הלכך הכי מפרשי לה, דעביד להו צקן זוית ממש מאחורי המערה [פי' בותל הרחוק נגד הפתח], ולא לצד פתח, [אלא] צשני הזוית שכנגד הפתח, תאי הכוך צכותל זה ותאי הכוך צכותל זה, והיינו מימין הפתח, ומשמאל הפתח, דקמני מתנימין כזה,

[וא"ת כיון שהוא מעמיק, אמאי צריך שיעשה בקרן זוית יעשה ברוחב המערה או באורך המערה בין כוך לכוך באמה שבינתיים ויעמיק? וי"ל לפי שהיה מקלקל בותל המערה והיה קרקע גופל והכוכין היו מקלקלין הואיל וזה הכוך שמעמיק הולך באותו צד ששאר כוכין הולכין אבל בקרן זוית אינו כן, תוס']

ומקשינן והא נגעי כוכין של זוית שני הכתלים להדרדי [צדדי הדדין] והיו להו שלשה כוכין זה צתוך זה לכל זוית זוית, דהך כוך צקן מחצר כוך שמכאן שהוא תאי אמה רחוק מן הקרן צסוף כותל מזרחי, וכוך שצסוף כותל דרומי שאין צין כוך זה לכוך זה אלל תאי אמה על תאי אמה ואלכסונה?

ומשני אמר רב אשי במעמיק ולפיכך עושה אותם לשם [נגד הפתח רחוק, בסוף המערה מימין ומשמאל], שכל מה שנגנס הכוך צקן, צקרקע, מתרחק מן הכוכין שמכאן ומכאן הרבה, אלל צכל המערה אי אפשר עוד, שהרי יש כוכין שיהו נוגעים צכל צד, כן נראה צעני ועיקר,

דאי לא תימא הכי אלל כל הכוכין שצמערות צשוה הן, ואין זה גצוה מזה צלל, א"כ ארבע מערות לר' שמעון היכי עביד להו לכוכין של מערה מזרחית ושל מערה דרומית, והוא הדין לכל שתי המערות הסמוכות זו לזו, הא קא נגעי כוכין להדרדי כוך של מערה מזרחית שצקן דרומית מערבית רחוק תאי אמה מן הזוית נכנס הוא לתוך כוך של מערה דרומית צאותו שצכותל מזרחי שהוא צקן מזרחית צפופית, כזה,

דכיון דאין זה רחוק מן הזוית אלל תאי אמה וזה שצא ארצו כנגד רחבו אינו רחוק מן הזוית אלל תאי אמה נמצא כל אחד נכנס צשל חצירו שלש אמות ומחצה?

אלא במעמיק, הכא נמי במעמיק,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר מהכא לא מפשוט, דלעולם שוין הן ואינו מעמיק, ואפי' הכי לא נגעי כוכין ד ארבע מערות לר"ש צדדי משום דעביד להו כי חרותא עשוין הכוכין של שתי המערות צאלכסון כחירות של דקל, כזה [בדפוס יש כאן תמונה],

והא דרב הונא בריה דרב יהושע, ברותא היא [לשון ברייתא יש 6 פעמים בש"ס, ובדותא ברל"ת יש 7 פעמים], מכדי כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא,

כמה הוי להו הקרקע של כותלי שתי המערות, שבהן יוצאין ח' כוכין כרותא, ח' אמות על ח' אמות מרצועות הוי אותו קרקע, צאורך צ' הכתלים, אחד שתי ואחד ערב, דהוי להו אלכסונה ח' אמות וט"ז חומשים, דהיינו חד סרי אמה וחומשא, כוכין כמה הוו תמוניא,

תמוניא בחד סרי וחומשא, היכי משכחת לה היאך יתכן לצאת דרך אותו אלכסון, ח' כוכין של שמונה אמות, ושצעה אחרים צינמים, של שצעה אמות הרי ט"ז אמה, ואיזה לא הוי אלל י"א אמה,

ובצל כרחק כיון דאורך הכוכין ארבע אמות, כולן יוצאין ונוגעינן צאלכסון, ויוצאין דרך שם # [הלשון צריך ביאור???]?

אלא הא דרב הונא בריה דרב יהושע, ברותא היא ולא מתקומא דר"ש אלל צמעמיק, והכא נמי צמעמיק כדלמך,

ואי בעית אימא לא תיקן להנך שני כוכין ולא לארבע מערות דר"ש צמעמיק, אלל כראמר רב שישא בריה דרב אידי לקמן צשמעמין בניפל', הכא נמי בניפל' אותן שני כוכין, עושה אותן צתוך תאי אמה הריקנית,

וללשון אחרון צתוך האמה הריקנית שצקן זוית צשוה לכוך, ויעשנו קצר לצורך לתת שם נפלים, וכיון דקצר הוא אינו מוסיף כל כך לכוך גדול צצנידו, אלל שיהא משהו כותל צינמים,

ואתא ר' שמעון לאורוי, דמנהג צונה קצר לעשות שם שני כוכין לצורך נפלים, ולר' שמעון נמי, הכוכין שהן צתוך הארבע אמות של מערה השנית, קצרי נפל הן, שאין ארכן אלל תאי אמה, והלכך אין כוכין הללו נכנסין לתוך ארכן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

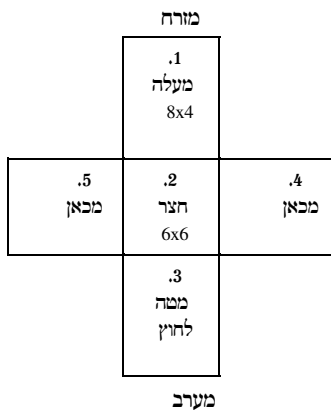
מצא שלשה מחס מושכזים כדרכן זה צד זה, אם יש בין הראשון לשלישי קרוב לד' אמות, או קרוב לח', הרי זו שכונת קברות, ולא יטלס מאכא, דקנו מקומן, דסבירא ליה להאי מנא, מוכה של מערה ארבע אמות על ח' [הגם דלעיל במשנה אמרנו דלת"ק ד' על שש, ולר"ש שש על שמונה].
וסבירא ליה נמי, שג' מחס נקברים בכותל רחבה, דלא הוי אלא ארבע אמות, כיצד, ג' אמות לשלשה כוכין, וצ' טפחים צין כוך לכוך, וטפח [טפח. ד"ס] לזוית, הרי ו' טפחים, סך הכל ד' אמות, ובכותל הארוך ח' אמות, יקבור לפי חשבון זה, ו' מחס צו' אמות, ושני אמות הנותרות הן י"ב טפחים, לא מהן י' טפחים לה' אצירות שצין ששת הכוכין, טפחים לכל אור וצד, נשאר טפחים לזויות,

והלכך כשמואלא שלשה צדוך ד' אמות, איכא למימר, זהו כותל קצר של מערה שכנגד הפתח, וה"ל איכא לספוקי בכותל הארוך, אלא שעדיין לא נתמלאו כל הכוכין, וכן אם מלא ג' מפוזרין צדוך ח', אמרינן צדוך המערה נקברו, אלא שעדיין יש כאן ג' כוכין, שנתמלאו עפר כשנפלה המערה, ועדיין לא נקבר בהן מת, אבל [אם. ד"ס] מלאן רצופין יותר משיעור הזה, אין זה שכונת קברות, אלא ע"י הדמק נקברו לשם, על מנת לפנות היום ולמחר, ולא קנו מקומן, וגם אין צריך לצדוק יותר,

הכא לא גרסינן כמלא המטה וקוצריה,

אם יש ביניהן מארבע עד שמונה, הרי זו שכונת קברות, ובדוק ממנו ולהלן עשרים אמה,

[רגילין היו להניח צד מרגולותיו כלפי המערה, ומיירי כשנמצא ראשו לצד מערה ומרגולותיו הפוכין לצד אחרת דאית לן למימר ממערה אחרת הוא לפיכך בודק להלן ב' אמה. תוס', פ' דאל"ה לא היה לו לבדוק רחוק כל כך]

היכא דמלא ג' צד', אמרינן רוחב המערה הוא, וכנגדו פתח החצר, ויש עדיין מערה אחרת כנגדה [3] חוץ לחצר, והחצר צין שניהן, הלכך צדוק ממקום שכלים גוף המחס לצד המערה כ' אמה,

[ומפרש דחשבון של ב' אמה היינו א"יבא דר"ש דאורך המערה הוא ח' אמות] כיצד, ח' אמות אורך המערה, וצדוק בכתלים משני צדדין, ואח"כ צדוק שש אמות לחצר מפני המערות הפתוחות לה מבאן [4] ומבאן [5] לר"ש [פ' דרק לר"ש יש סביב החצר ד' מערות, מלמעלה ומלמטה ומבאן ומבאן].

תנן התם צדוק מסכת נוזר [סד:; אהלות פט"ז מ"ג], **המוצא מת** [3.ד"ס] מחלה [באהלות יש הלשון המוצא מת "בתחלה"], שלא נודע עד עכשיו שהיה כאן מת, אי נמי נודע שיש כאן מת, ואחר כך מלא שנים [שני מרחים] אחרים מחלה, שלא היו ידועין, לא הוי שכונת קברות לקנות מקומן, אלא נוטלין ואת מפוסקת עד שיהיו שלשה ידועין, או שלשה מחלה, כדמניא בשיליה מסכת נוזר והכי גמירי לה,

[והמת היה] **מושכב כדרכו** [תוס'],

נוטלין ואת תפוסתו [הגירסא באהלות הוא "תבוסתו" וז"ל היבין באהלות, בתוסה לשון עירוב הוא, ור"ל לבשירצה מותר לפנות משם המת, והעפר התחוח שתחתיו שאפשר שהתבוסס והתערבב שם דם או נצל מהמת, ונוטל עוד קרקע בתולה שתחת התחוח בעומק ג' אצבעות, ומפנה הכל למקום אחר, ואח"כ מותר להביא לשם מטהרות ואינו חושש שמא עוד מת אחר קבור שם],

אם רוצה לעשות שם טהרות, מפנהו למת, משום דלא קנה מקומן [שיהא אסור לפנותו] כל זמן דלא הוי שלשה, [ולכן לא קנה מקומן] דאיכא למימר לא היה המקום הזה מקום קבורה, אלא על ידי הדמק, שלא היה להם פנאי להוליכו לצית הקברות [ו?] קצרוהו לשם,

ומייהו כיון דמת הוא [בדמפרש שמושכב כדרכו] ולא הרוג, ומושכב כדרכו, נוטל גם את תפוסתו,

[ומהו תפוסתו] כדמפרש צמסכת נוזר [דף סה] כמה שיעור תפוסה, פירש ר"א [צברי צדוק] נוטל עפר מיתח, וחופר [פ' וחורין] מהעפר תחוח יחפור] שלשה טפחים בקרקע בתולה, ונוטל הכל, דחשיצי כרקב של מת, ונפקא לן מדמכזיב ונשאתני ממזרים, ממזרים טול עמי, כלומר מקרקע מזרים,

אבל אם הוי הרוג שמלאוהו מגיד, לא קנה מקומו כלל, אפילו לתפוסה, דאיכא למימר שם נהרג ונפל [ואין עליה דין "קבר"]],

וכן אם לא מושכב כדרכו, איכא לספוקי בעכו"ס, ואין לו תפוסה, וגם אם יהיו שלשה אין להם דין שכונת קברות, אלא נוטלין כולן משם [דאיכא לספוקי בעכו"ס],

[וכל שאמרנו עד כאן למידין מלשון המשנה] כדדייקינן התם להך משנה, "המואל" פרט למזוי, כלומר פרט לידוע, שאם אחד מהן ידוע ושנים מחלה, לא מיתני [אין זה נבלל] צסיפא גבי מלא שלשה הרי זו שכונת קברות, "מת" פרט להרוג, שאם נמצאו מגידין אפילו הן שלשה אין להן שכונת קברות, דאיכא למימר כאן נהרגו ולא ניתנו לקבורה,

"מושכב" פרט ליושב כדרכו, פרט לשראשו מונח לו צין ירכותיו, דאיכא למימר עכו"ס הוא הוואל ואין מושכב כדרך ישראל מת,

אי נמי, אם ישראל הוא, צאקראי צעלמא השליכוהו לשם, עד שיהא להם פנאי [וזמן], ויעלוהו מכאן לקברו צצית הקברות, הלכך אין להם לא תפוסה, ולא שכונת קברות,

[וגם אם מצא] **שנים, נוטלין ואת תפוסתן,**

דף ק"ב ע"א

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתני' כר"ש בן יהודה אליבא דר"ש דהא מתני' לית ליה רואין ור"ש בן יהודה אליבא דר"ש אית ליה רואין. מהרש"א,

והאי תנא הוא [ת"ק דבריייתא זו שהוא ר"ש], דתניא, מצאן רצופין, ואין ביניהן מדר' אמות עד ח', יש להן תפוסה מאחר שמלאן ממס ולא הרגים, וגם מושכנין כדרכן, והיינו ההוא תנא דלעיל, ואליבא דר"ש אחיא, ואין להן שכונת קברות,

רבי שמעון בן יהודה אומר, משום ר' שמעון ר"ש סמס היינו ר' שמעון בן יומי [וכן הוא ברש"י שבועות ב:]: **רואין את האמצעיים כאילו אינן** וטעמא מפרש לקמן בשמעון והשאר מצטרפין מדר' אמות ועד ח',

[ויש לדקדק אם "אינן" אין כאן ג' שיהיה שכונת הקברות? וצ"ל דר"ל שיש כאן יותר מג' אלא שהן רצופין, ולכן בשאנו אומרים את האמצעים כאילו אינן נשאר עדיין ג'. מהר"ם],

במאי אוקימתא, כר' שמעון, אימא סיפא, בודק הימנו ולהלן עשרים אמה, מני אי ר"ש עשרים ותרתינו היוין שמי מערות של ח' ח' ושש דהער הרי כ"ב, אי רבנן מוקי להך סיפא, אע"ג דרשא דאי לא אחיא כרבנן, האמרי במתני' אורח מערה ו' תמני סרי היוין, י"ב שני מערות ושש דהער?

לעולם רבנן היא הך סיפא רבנן היא, ורש"י ר"ש וסיפא רבנן, ובגון **דברק באלכסונוא** וכ"כ בפר"מ, כלומר שדק מערה ראשונה באלכסון, כי המערה היא לרבנן ו' על ד', וכשמלא ג' ממס, ורואה לבדוק לפניו כותלי המערה, שיש בהן כוכין מכאן ומכאן באורך ד' אמות, והן מסודרין ככותל שארכו ו', נמצא מקום הסוכין, בתוך כותל המערה, ארבע @ אמות על ו',

ואזמן בדק [ובדק אותן?] באלכסון כדי שימצא יפה את הממס, שאם זה נמשך לפנים מזה, או שהאחד מן הממס קצר והאחד ארוך הרי נקל למצוא כולן באלכסון # [וצע"ג שבדיקה יותר מועילה היה לבדוק בקו ישר באמצע אורך הכולין?],

ואלכסון של ד' אמות על ו', הרי ח' אמה, כיצד ו' על ו' הרי ח' אמות וצ' חומשין, # [לא הבנתי למה צריך לומר האלכסון של ו' על ו', הלא מרמזה ד' על ו' לה' על ה' ח' על ה' הרי אלכסון אמתים, וה"ה לד' אמות על שש הרי אלכסון אמתים, דמאי שנא ה' על ה' מארבע אמות על ו', אידי ואידי חד שיעורא הוא, הלכך אלכסון שיהיה שוה, # [לא דק, דהא אם תקח 5x5 כדי לעשותה 4x6 ותחתוך ממנה רצועה של רוחב אמה באורך חמש, מהחמש אמות, ועכשיו נשאר בידך 4x5 ותחבר אליה הרצועה של 1x5 לאורכה, כדי להוסיף אמה על אורכה ולעשותה 4x6 עדיין ישאר בידך חתיכה של אמה על אמה? אלא עיקר כוונתו לומר שהוא קרוב לב' אמות, וראה תוס'],

ואידך מערה לא תדק באלכסון כלקמן, הרי (ג') [כ'] אמה [ש] בחלל המערה [שחשבון כ' אמה הוא חררי המערות והחצר, שאותן עצמן] א"ש לבדוק, שאין קוצרין אלא כמותלים,

ביאורי הרשב"ם:

[גמ' דהיינו] [דהיינו נמי. ו'] צדיקה כ' אמות כנגד החצר [דהיינו מצד אל צד], בשביל צ' המערות [ש. רש"ל] מכאן [4] ומכאן [5], וסוף לחצר [3] עדיין ח' אמות, מפני מערה חילוטה שכנגד זו, הרי כ"ב אמה [פ' 8+8+6], ולקמ' פריך, אחאי לא קאמר בודק כ"ב אמה,

וה"ה דאיכא לספוקי בהך ג' ממס שצארבע אמות, שמא זהו אורח המערה שקוצרין בה, ועדיין לא נתמלאת, וצריך נמי לבדוק כנגדו עד [פ'] למדוד עד שמונה ל' ד' אמות שיש מכאן עד כותל הארוך שכנגדו [ולברוך שם] [בדאמרינן לעיל ברשב"ם דסבירא ליה להאי תנא חובה של מערה ארבע אמות על ח'], דשמא כנגד ממס הללו, יש ממס אחרים הקצורים ככותל, שהוא ארוך ח', ועוד צריך לבדוק, מלמעלה ומלמטה כ' אמה דהיינו [יחד] מ' אמה, דשמא זוהי מערה שצמורה החצר, ויש עדיין מערה אחרת כנגדה צמורה החצר, א"כ זוהי שצמורה החצר ויש עדיין מערה אחרת צמורה החצר, ותנא לשון קצר נקט צדיקה כ' אמה, לאשמועי', דאורך צ' מערות וחצר לא הוו אלא # [וכי"ס ד' שהוא יותר? ואולי היה כתיישוב יותר אם היה אומר וחצר הוי כ'] כ' אמה כלקמן, ומדעתך לא לבדוק צדיקות כ' טובא, ככל ד' דאיכא לספוקינהו, כדפרישית,

והיכא דהוו לה הג' ממס מפוזרין בח' אמות, ודאי הדבר ידוע שצאריך המערה נקצרין, ולא ברחבה, וא"כ לבדוק אלא כנגדן. [ד"ס] ד' אמות, מפני כותל המערה שני שכנגדו, ומלמעלה ומלמטה כ' אמה, דלמא מערה זו צמורה החצר [היא. ד"ס], ויש עדיין מערה אחרת צמורה החצר, או דלמא צמורה החצר היא, ויש עדיין אחרת צמורה, וכללא דמילתא, כל היכא דמספקא ל' [חצר] [באחיה נד'], צריך לבדוק מדר' רוחותיו לר"ש,

מצא אחד בסוף עשרים אמה, בודק ממנו ולהלן כ' אמה (בודק ממנו ולהלן כ') דמי יימר דמצינן הקברות זה הוא ההיא מערה, שמא קצר אחר הוא, וחצר אחרת של אדם אחר, וצריך לעשות גם לשם [כל. ד"ס] צדיקות דלעיל, דכמו שיש כאן קבר, יש לומר עדיין יש כאן בהך שדה, קברים אחרים טובא,

שרגלים לדבר אחר שכבר נמצא בשדה זה שכונת קברות, שאילו מתחלה מצאו קודם שמלא ג' ממס הללו, דליכא השתא רגלים לדבר, היה נוטלו ואת תפוסתו כדאמרן המוצא מת כ' נוטלו ואת תפוסתו, אבל עכשיו שנמצא לבסוף, משצינן להווא יחידים שכונת קברות, אלא שעדיין לא נקבר בהווא מערה יותר,

אמר מר, מארבע ועד שמונה, מני, אי רבנן הא אמרי ד' אמות על שש, אי ר' שמעון הא אמר שש על שמונה?

לעולם ר' שמעון היא דאמר אורח מערה ח', והאי דאמר רחבה ד' מרי תנאי אליבא דר"ש [ר"ש דמשנתינו סבר רחבה ו', והבריייתא כאן וכן הבריייתא דלעיל סבר ר"ש רחבה ד'], והאי תנא דק' ברייתא אליבא דר"ש [דליבא לאקמי

אבני חן למסכת בבא בתרא

ליה רואין, ויש לישיב. מהרש"א לעיל?

דרכי שמעון אדר' שמעון לא קשיא, התם [בכרם] לא נטעי אינשי אדעתא ליעקר מצינתיים, הלכך לשם כרם נטע הכל, וכיון דלא נטע כהלכתו לא חשיב כרם, הכא [במצאן רצופין] זימנין [שידך גם על פעם אחת. ראה] דמיתרמא ליה בין השמשות [של ערב שבת. רג, וראה רש"י שבת פו: ליל שבת קרי כי שמשא בכל דוכתא מפני שצין השמשות שלו חלוק מכל ימים, ובתענית כה. כל היכא דחני כי שמי היינו ערב שבת, לא שמעתי טעם, ובבבא בתרא קג. ונראה צעני לפי שצין השמשות שלו שגור צפי כל והכל חרדים אליו לגמור מלאכתו עד שלא מחשך קרו ליה כי שמי, ומיקרי ומנחי ליה צין שאר הממים הנקצין כסדרן, (ואהדר) [סבך אהדר. ד"ס] איפנייה, ושמא נאנס או שכת,

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא, הכא כיון דמינוול אדעתא [לעול] [לנוול] לחזור ולפנותו משם, הלכך לגמרי # [הרשב"ם משחמש בלשון הקודש לפי השפעת השפה המדוברת במדינתו, וכוונת המילה "לגמרי" היינו "כל כוונת קבורתם באן", והוא משפט אחד מ"הלכך" עד "בעלמא"] נקצרו לשם כולן ע"י הדחק באקראי בעלמא [ולא שישארו קבורים באן].
[דברי הרשב"ם באן הם לכאורה סותרים זה את זה, דמקורם כתב שקוברים על דעת לחזור ולפנותם, וממשיך הלכך "לגמרי נקברו לשם", וראה מש"כ מהר"ם, שהוא הבין שהרשב"ם בא לומר שקברים לגמרי שלא לפנותם],

וכיון דאין זה מקומן לא בוקרי קבר לא חשיצין ליה שכונת קברות,

התם כרם עמיד אינש דנטע יומר מכשעור, דקסבר מיימר אמר הי מינייהו דשפיר שפיר כלומר הנטיעה שתקלוט ותלגלג תשאר, ודלא שפיר ואותה שלא תלגלג תעקור ליהוי לציבי ויהיה לעצים לשריפה:

פרק שביעי בית כור

מתני': האומר [פי' האומר בשעת קנין, דאי ליכא אלא אמירה בעלמא שאמר, יכול לחזור בו, וטובא אשכחן האומר שרצונו לומר המקנה או הכותב רישב"א] לחבירו [המוכר אומר ללוקח],

בית כור עפר [להכי נקט עפר דבר הראוי לזרוע. רג.] @ כלומר הראוי לזריעה, אבל אם לא אמר עפר, אפילו כולה סלעים הגיעו, דשמא לצנות בית או למשטם זה פירי זצין ליה, ויד לוקח על התחתונה, ונראה צעני דבית כור קרקע אני מוכר לך אפי' כולו סלעים הגיעו,

ובספרים כתוב כדאמר רב הונא באלכסונא, דאמר לעיל [קא:] כי מרותא הכא נמי כו', וקשיא לי צה טובא, חדא דהתם דרב הונא צריה דרב יהושע הוא ולא הוה קרי ליה גמרא רב הונא סתם, ועוד לא הוזכר לעולם לשון אלכסון אלא מרותא, והגמרא אין דרך לשנות את הלשון, ועוד מה ראה צריך להביא משם, הלא אין דומה מדידת אלכסון, לכוכים דעצידא כי מרותא כחוק מורה ממערב, ועוד הא אוקימנא דברותא הוא, ואמאי מייית ראה מדרותא, ואומר אני שציבוס הוא, אלא משום דאמרן לעיל גבי מילתא דרב הונא צריה דרב יהושע, כדאמר רב שישא צריה דרב אידי ציפלי הכא נמי כו', לכך טעו וכתבו גם ככה אל דברי רב שישא צריה דרב אידי, כדאמר רב הונא כו', וציבוס הוא,

ומקשינן אי הכי ומדא באלכסונא כיון דמזכרת ליה לבדוק באלכסון הא נמי באלכסונא גם מערה שניה שחן לחצר, ידוק באלכסון והווי להו אכתי עשרים ותרתי הויין?

ומשני חדא באלכסונא אמרינן הוא דמחייצין ליה, אבל, תרי באלכסון לא אמרינן לא החמירו כל כך, לבדוק גם השניה באלכסון, מאחר דבראשונה לא מצא כלום,

דף ק"ב ע"ב

רב שישא בריה דרב אידי אמר לעולם הך סיפא נמי ר"ש היא, והב"ע בניפלי וכגון דהני שלשה מתים הוו ניפלי, ומערה של נפלים ארכה שש, ומערה השניה ח' אמה, הרי כ' אמה,

ומקשי' ומדא בנפלי, הא נמי בניפלי, תמני סרי הויין והוה להו י"ח?

חדא בניפלי אמרינן, תרתי בניפלי לא אמרינן דדיו צאחת לנפלים,

ורמי דרבנן אדרבנן דלעיל לית להו רואים ולר' שמעון אית ליה רואין וגבי כרם איפכא שמעינן להו, ורמי דר"ש אדר"ש,

(דתיא) [דתנן] כרם הנטוע על פחות מארבע אמות [שאין בין שורה לשורה אלא ג' אמות. רשב"ם לעיל לו:], ר"ש אומר אינו כרם, וחכמים אומרים הרי זה כרם, ורואין את האמצעים כאילו אינן,

קשיא דרבנן [שואמרים בכרם רואין] **אדרבנן** [דאמרי בקבר מצאן רצופין אין להם שכונת הקברות], **וקשיא דר"ש** [שואמר אינו כרם, דלא אמרינן רואין] **אדרבי שמעון** [שואמר במצאן רצופין "רואין"].

[וקצת קשה והא איכא למימר דמתני' כת"ק דבתרייתא דלעיל ע"א דר"ש לית

אבני חן למסכת בבא בתרא

הגו' תורת עד' שנת ה'תל"ב, ונגרע מערךך:).

נב: תנן התם [ערכין כה.], המקדיש שדהו [שדה אחוזתו] בשעת היוכל' בזמן שהיוכל נוהג, דאילו בזמן שאין היוכל נוהג תנן בערכין, דנפדה בשוי, כדמנן [ערכין כו.]. המקדיש שדהו בשעה שאין היוכל נוהג, אומר לו את פתח ראשון כו' [שהבעלים נותנין חומש, וכל אדם אין נותנין חומש], ובמקדש שדה אחוזתו נסתמל היוכל מייר, ולא גרסינן בשנת היוכל, דפלוגמא דאמוראי היא בערכין, המקדיש שדהו בשנת היוכל עממה, רב אמר כו',

נותן לו [לגובר ההקדש, בפדיון השדה. שטן] לבית זרע קרקע הראוי לזריעה חו' מערים פחמישים שקל פספס כדמתיב (ויקרא כו) ואם משה פחמי' יקדיש איש לה' והיה ערךך לפי זרעו' זרע חמר שערים וגו' והיינו בית כור,

היו שם נקעים עמוקים י' טפחים, או סלעים גבוהין י' טפחים,

דף ק"ג ע"א

אין נמדדין עמה [חוס'] לפדות לפי חשבון זה הקצוב בפרשה, דחשיבי שדה בפני עצמן, וכיון דלא היה שדה זרע כדלקמן, דמוקמינן לה בנקעים מלאים מים, אין נפדין אלא בשווייה, ובתורת כהנים מפיין לה מקרא, ואם משנת היוכל יקדיש "שדהו" מה מ"ל, מניין אתה אומר [שאם] היו שם נקעים עמוקים כו', שאין נמדדין עמה, מ"ל שדהו,

ולכא למימר אין נמדדין עמה דלא קדשי כלל, דהתנן בשילהי המוכר את הבית (לעיל דף ע"א) המקדיש את השדה, הקדיש את כולן אפי' צור וגת, וכ"ש נקעים וסלעים,

פחות מוכאן נמדדין עמה לפדות לחשבון סלע ופונדיון לבית כור לשנה, פחות מכן נמדדין עמה- ופקא לן בתורת כהנים [בדברתיב] ואם אחר היוכל יקדיש "שדהו" מה מ"ל ? מניין אתה אומר [שאם] היו שם נקעים עמוקים פחות מעשרה או סלעים גבוהים פחות מ' טפחים, הרי אלו נמדדין עמה מ"ל "שדהו",

ואמאי אין נמדדין [עמה. ד"ס] לפדות לפי חשבון לקדשו באנפי נפשייהו כלומר [הכל הסבר אחד עד המילים זה בלא זה] אם אין רוצה למודדן עמה, לפי שהן שדה חשוב בפני עצמן, ויכול לפדות כל אחד ואחד בפני עצמו, כמקדיש שמי שדות שיכול לפדות זה בלא זה, ליקדשו מיהא בנאפי נפשיהו, שכשיצאה יפדה אותן הנקעים בפני עצמן, לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בני שקל כסף, כדין שדה אחוזה, ואמאי קמני אין נמדדין, דמשמע כלל וכלל אין בקדושת תורת שדה אחוזה, אלא קדושת דמים לפדות בשווייהן,

וכי תימא כיון דלא הוי בית כור אותן הנקעים לא קדשי בפני עצמן בתורת שדה אחוזה, אלא לפדות בשווייהן כשדה מקנה, ומשום דגבי שדה אחוזה, זרע חומר [חומר הוא כור] שעורים כתיב,

כשיעור בית כור עפר אני מוכר לך דהיינו לפי חשבון סלעים (במזר) [כחזר. ד"ס] המשכן, דהיינו מאה על חמשים,

יג זאת התרומה אשר תרומי' ששית האפה מחמר החטים, וששיתם האפה מחמר השעורים: יד וזקק השמן הבת השמן מעשר הבת מן-הכפר עשרת הבתים חמר כ"עשרת הבתים חמר]

ומכאן לא וחשוב לבית כור [שהוא] ט"ו פעמים מאה על נ', שצית כור הוא חומר, והוא [חומר הוא] עשרה אפות, שנאמר (יחזקאל מה יד) כ"עשרת הבתים [אפות הם] חמר, וכתיב [שם פסוק יא] האפה והבית תכן אקד (להן). [היה], והאפה שלש סאין, נמצא בית כור ל' סאין, ולאו מקום הראוי לזרע, כור מצוה קאמר, אלא לפי חשבון ששיערו חכמים כדפרישנא הכא [שגם זה שאנו אומרים שבית סאה הוא חמישים על חמישים הוא שיעור ששיערו חכמים ואינה מציאות במוש],

(והוא ברצוב ארבע אמות חסר משהו פחות משלש רוחב אצבע ויותר על רוצע כ"ל) [והוא רע"ג 273 אמות וה' טפחים ואצבע קטנה, על רע"ג אמות וה' טפחים ואצבע קטנה, כ"ל [כי כור הוא 30 סאה, ואם סאה הוא חמישים על חמישים, אז שלשים סאה הוא 1500 פעם 50 שהוא כך של 75000 שיש לה square root של 273.86],

היו שם נקעים נקעים, חריצים, ונעיצים [ראה ב"ק נ: חריצין לית בה ריחא מלעיל טפי מתתאי, נעיצין דריחא מלעיל טפי מתתאי], עמוקים עשרה טפחים, או סלעים גבוהין י' טפחים, אין נמדדין עמה אלא נותן לו בית כור שלם מקרקע חלק, דמיון דעמוקים או גבוהין עשרה, וכגון שרשבין ארבע על ארבע [אמות] דהוו מקום חשוב בפני עצמן, אפילו לענין רשות היחיד דשנת [אין נמדדין עמה, ד] אין דעמו של אדם לקנות שדה אחד, ויהיה לו טורח כשמי שדות, למרוש ולזרוע בשני מקומות למעלה ולמטה, כדמפרש בגמרא,

פחות מוכאן גבוהה או צעומק נמדדין עמה דאין שדה בלא טרשים ונקעים פורתא, ובטלי להו, ובגמרא מפרש דעד ארבע קבין [חמישים אמה על 33.3 אמות, לפי החשבון של חמישים על חמישים לסאה. ראה לעיל צמ:] בטלי צבית כור, אצל טפי לא,

ואם אמר לו כבית כור עפר משמע כמות שהוא, צין סלעים צין עפר דהכי משמע צבית כור עפר ולא צבית כור עפר ממש, אפילו היו שם נקעים עמוקים יותר מעשרה טפחים, או סלעים גבוהין יותר מעשרה טפחים, הרי אלו נמדדין עמה דלהכי אהני צבית כור, לטפויי הני, ומיהו אי הוי יותר מד' קבין, אין הלוקח מקבל, דלהכי אהני מאי דאמר ליה עפר, דלאוי למרשה חריעה צעיקן, כן נראה צעיי:

[ויקרא כו טו ואם משה אהנתו יקדיש איש לה' והיה ערךך לפי זרעו' זרע חמר שעורים פחמישים שקל פספס: יז אם-משנת ה'תל"ב יקדיש שדהו בערךך יקום: יח ואם-אחר ה'תל"ב יקדיש שדהו והשכילו' הבתן את-הכסף על-פי השנים

אבני חן למסכת בבא בתרא

דלאו בני זריעה נינהו, לאשמועינן דהיכא דהו פחות [מכאן. ד"ס], אע"ג דלאו בני זריעה נינהו נמדדין עמה,

ומיהו רישא דקמני דומיא דסלעים, הוא הדין נמי אי לא הו דומיא דסלעים [פי' שאינם מלאים מים] אין נמדדין עמה, כיון דהו מקום משוּב צפני ענמו, דאין אדם רוצה בו,

וגבי הקדש דאמרן לעיל [לפני כמה שורות בגמ'] דיקא נמי דקמני דומיא דסלעים, שפיר קדייקא דומיא דסלעים,

דאילו ה"ג גבי מכירה צעל כרסו רישא דומיא דסלעים קמני בשאין ראוי לזריעה [פי' דלפי פשוטו וראי שכן הוא דהא דאמר דנקעים אין נמדדין עמה, היינו במלאה מים], אלא שאנו דוחקים לתוך ה"ה צראים לזריעה, והא דנקט שאין ראוי לזריעה דומיא דסלעים משום סיפא נקט לה, ומכל מקום דומיא דסלעים קמני:

(פחות מכאן נמדדין עמה): **אמר ר' יצחק, טרשים [סלעים] שאמרו** במתניתין פחות מיכן נמדדין עמה, והוא הדין לנקעים מלאים מים דלא חזו לזריעה, ה"מ דנמדד [עמה]. כגון דלא הו אלא בית ארבעת קבין צין כולו, כי מנפרת להו צהוא צית כור, והוא הדין לקביים צחי כור, אבל טפי מד' קבין לא מקבל לוקט, דהא צית כור עפר אחי ליה מוכר ללוקט, וכולי האי לא מחיל איניש,

אמר רב עוקבא בר חמא, והוא שמובלעין הנהו ארבע קבין בחמשת קבין שפחורין בכל חמשת קבין, וכל שכן אם מפחורין יותר כגון בששה או צו' קבין, דבטילי, אבל אם אינן מפחורין אלא צד' קבין וממנה כמו שמכונסין דמו ולא בטילי, ואין נמדדין עמה דכאן אחת רחבה ד' קבין דמי, ודוקא ד' קבין, אבל פחות מד' קבין, כיון דאין גבוהין עשרה, אפילו הו סלע אחת נמדדין עמה,

רב חייה בר אבא, אמר רבי יוחנן, והוא שמובלעין ברובה של שדה אפילו מובלעין בטפי מה' קבין כרופים דמו, ואין נמדדין עמה, וכל שכן צה' קבין דאין נמדדין עמה, עד שיהו מובלעין ברובה של שדה, כגון דצית כור הו י' סאין, ורובן הו ט"ז 16 סאין, וד' קבין היינו ט"ז 16 רבעים רבעי הקב, נמצאו ד' קבין המובלעין ברובה של שדה היינו רובע לכל סאה, אבל ציזית מרובה לסאה, חשיצי כמכונסין, ולא בטילי, ואין נמדדין עמה,

בעי רב חייה בר אבא צה' מילתא דרבי יוחנן דאמר והוא שמובלעין ברובה של שדה, פשיטא לי דאם מפחורין כל הארבע קבין בכל רובה של צית כור בשוה, כגון רובע לסאה, ט"ז רבעין לט"ז סאין דבטל,

אלא הכי קמבעיא לי, **רובן במעוטה**, אם רובן של ד' קבין דהיינו ט' רבעין צו' סאין, ו**מעוטן** של ארבע, דהיינו ז' רבעין מפחורין ברובה ברובה של רוב השדה שהן ט' סאין דהיינו ז' רבעים צט' סאין **מזהו** [והכל בעיא אחר, שבין שצריך לחיות רובע לסאה, ולכן בעי ליה באופן שיש ז' רבעין סלעים בט' סאין שדה, ולכן נמצא ששאר ט' רבעין סלעים מפחורין בו' סאין הגשארים, וכן מבייב הרשב"ם להלן],

והא תניא בתורת כהנים, גבי שדה אחוזה, דכתיב ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו **שדה מה ת"ל, לפי שנאמר** ויקרא בו **זרע חומר** שעוירים בחמשים שקל כסף,

שיכול אין לי אלא שהקדיש בענין הזה צית כור שגאל צענין הזה, מניין לרבות הקדש צית לתך [חצי כור], וחצי לתך [רובע כור], צית סאה, תרקב [ג' קב, תרי קב] וחצי תרקב, צית קב מנין, ת"ל **שדה מכל מקום** הכי מיתניא בתורת כהנים [ובאן מסקנת הקושיא, למה לא יפרד אותם באפי נפשיהו, לפי חשבון בית זרע חומר שעוירים וכו']?

אמר רב עוקבא בר חמא, הכא בנקעים מלאים מים עסקינן, דלאו בני זריעה נינהו ולא קרינא להו צית זרע, הלכך אין נמדדין עמה, אלא [צפני ענמן] לפדות בשווייהן,

דיקא נמי דקמני דומיא דסלעים, שמע מינה,

אי הכי כיון דטעמא משום דאין בני זריעה אפי' פחות מכאן פחות מי' נמי לא יהו נמדדין עמה?

[ומתרינן] הנהו **נגאני דארעא** ציקועי הקרקע **מיקרו**, ואין להם שם צפני ענמן, וכיון דעיקר השדה ראוי לזריעה, הרי כל השדה נקרא צית זרע, דהנהו נגאני צטילי לגבי שדה,

שדרי [בתורת חיים פי' כמו שדרה של בהמה שגבוהה] גבשושיות, שאי אפשר לקרקע להילקט צמלקט ורהיטני שלא יהו צה צקועים וגבשושיות **דארעא מיקרו**, נגאני אנקעים קאי, ושדרי קאי אסלעים,

[ושואל] **הכא** נקעים עמוקים י' דמתניתין, גבי מכירה, דקמני נמי אין נמדדין עמה **מאי** מי מייירי נמי בנקעים מלאים מים, דומיא דסלעים, והלכך לא הו בכלל צית כור עפר, אבל אי הו ראוי לזריעה נמדדין עמה, כדאמרן גבי הקדש, או דלמא לא דמי מכירה להקדש, דאין אדם רוצה כדלקמן?

אמר רב פפא, אע"פ שאין מלאים מים [אין נמדדין עמה], **מאי טעמא, אין אדם רוצה שיתן מעותיו במקום אחד** הלוקט וגם המוכר יודע היה, שלדעת כן קונה הלוקט, הלכך עליה דמוכר רמיא לגלויי שימכור לו צפני מקומות, וכיון דלא פירש לא מקבל לוקט, **ויראו לו בשנים ושלושה מקומות** (צפני) [כשני. רש"ש] שדות, דאיכא טורת מרובה צמרישה וזריעה וקצירה צפני שדות, יותר משדה אחד גדול ציחד,

מתקיף לה רבינא, והא דומיא דסלעים קתני, מה סלעים דלאו בני זריעה נינהו, אף הני נמי דלאו בני זריעה נינהו?

כי קתני דומיא דסלעים אפחות מכאן [מעומק או גובה י' טפחים] כלומר משום סיפא דקמני פחות מכאן, נמדדין עמה, תנא רישא נקעים וסלעים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דרך עקלתון מהו מה ? ¹⁵ תיקו,

תנא, אם היה סלע יחיד אמתני קיימא צרימא, דקמני פחות מיכן נמדדין עמה, וקמני עלה, שאם היה סלע יחיד, **מוך מן השדה** סמוך לשדה, וזא לא המוכר להחמיל למדוד משם, **אפי' כל שהוא** אי הוה ההוא סלע כל שהוא, דהו נמוך מן טפחים הרבה, וקצר מארבעה טפחים אפילו הכי **אין נמדד עמה** דלא בטיל לגבי שדה, אלא היכא דכי מוזלע במוך השדה, אצל כשהוא חוץ מן השדה, לא בטיל לגבי שדה,

ולא מיבעי' אי הוה יחיד [חוץ מן השדה] ממס, אלא אפי' **ואם היה** אי הוה במוך השדה אלא ש **סמוך למצר, אפי' כל שהוא** [פ' אפילו כל הסלע רחוק מן המצר, ורק קרן אחת של האבן שהוא כ"ש הוא סמוך למצר], **אין נמדד עמה** אלא היכא דהו מוזלע במוך שדה הוא דמיקרו שידרי דארעא וצטילי, כן נראה צעמי ועיקר,

ביאורי הרשב"ם:

ורבנמינו מפרשים דלד' יתכן [לעיל ע"א, ברשים שאמרו וכו'] קאי, דאוקי לפחות מיכן דמתנימין, דהו ארבע קצין דצטילי, ואוקימנא במפחרים זה קצין, אי נמי צרוב שדה, ומשום הכי צטילי, אצל במכנסין לא צטילי, וקס"ד ה"מ צנמויין מעשר' וגזוהין יותר משלשה, אצל נמויין פחות משלשה לא צעין מפחרין, והשתא אחי צרימא למימר, דאי הוה הנהו ארבע קצין סלע אחד, אפילו [גבוה] כל שהוא, אין נמדדין, כלומר אף על גב דאין גבוהין ג' לא צטילי, ולא נהירא לי האי פירושא כלל, דמאי שנא סלע יחיד מסלעים הרבה מכונסים, הא כיון דמכונסים כסלע אחד דמו, ועוד מניין לנו שיש חילוק בכל פחות מ', צין גבוה שלשה לפחות מג', וכלל וכלל אין לישב, אלא כמו שפירשנו,

בעי רב פפא, מופסק עפר בינתיים מהו כל שהוא צינתיים, כגון פחות מג', צין ההוא סלע קטן למצר, מי חשבינן ליה כסמוך למצר או לא ויהיה נמדד עמה, ¹⁶ תיקו,

בעי רב אשי, אם תמצא לומר הפסק עפר צינתיים הוה הפסק, אצל אם יש הפסק **עפר מלמטה, וצונמא** ואומה צונמא **למעלה** סמוך למצר, אי נמי איפכא **עפר** מעט **מלמעלה** ולא גבוה ג' [צעומק] [צעומק ?] המחרשה [ג'] מפרחים של עומק המחרשה. רש"י עה"ת בראשית ו' ג' **וצונמא מלמטה מהו** מי אוליין צמר עפר ונמדדין, או דלמא צונמא עיקר ואין נמדדין, ? ¹⁷ תיקו:

[פרק ז' משנה ב'] **מהני:** בית כור עפר אני מוכר לך, מדה בחבל כלומר צנמאס אני מוכר לך שדה שיש בו צית כור עפר, כמו שמודדין צמדת החבל, לא פחות ולא יותר,

מי אמרינן כיון דרובין של ארבע קצין, מכונסין הן ואין מפחרין כראוי, משום דהו תשע רבעין צו' סאין, ולפי חשבונו של ר' יוחנן רובע לכל סאה צעין, [ולכן אמרינן ד] [נמי] [כמי] שכל הארבע קצין [אין] מפחרין כראוי דמי, ואין נמדדין עמה,

או דלמא כיון דצין [ה?] כל, הארבע קצין מפחרים צרוב כל השדה, דהיינו ט"ו רבעין צט"ו סאין שפיר דמי, [ולא] [דלא. ד"ס] קפיד ר' יוחנן אלא שיהו כל הארבע קצין מוזלעין צרובה של שדה, ולא אחא למעוטי, אלא היכא דכולן צעין צעין שדה, דהו כולן רצופין יותר מדאי, אצל אם רובה של [שדה] ד' קצין רצופין, ומיעוטן מפחרין יפה, וכגון צצין כולן מופסין רוב השדה שפיר דמי, ונמדדין עמה, כן נראה צעמי ועיקר, והכי גרסינן, רובן צעין צעין ומיעוטן מפחרים מהו תיקו, ומדא צעמי היא ? ¹⁴ תיקו,

בעי רבי ירמיה

דף ק"ג ע"ב

[אם היו הסלעים או הנקעים] **כשיר** [כאצורה] אם היו מוזלעין צרובה של שדה, ולא צריצו, [או. רש"ש] קעין חצובה [בסג"ל, ראה לעיל פג:], דהתם [ברביע או קעין חצובה] ודאי שפיר מוזרע צינתיים שמי וערב [כיון שהוא קו ישר], וכשיגיע אלל הסלע, יגביה מחרישמו מעט עד שיעצור הסלע, ויחזור ויחרוש, [פ'] וכיון שאינה ברביע או קעין חצובה] אלא שעשויין כאלעדה, דלא מוזרע צינתיים שפיר כל כך, מה # [פ'] דאילו ברביע או בחצובה כיון שהוא קו ישר, כשחורש יכול בנקל לדרג על הסלעים, שקו ישר ניכר מאד, ומאזיה מקום שמסתכל רואה ומכיר את כל ארכה ואינו צריך לצמצם כוונתו כל כך, אבל בעיגול שהוא מפורר מוזלעין צרובה של שדה" שלא על קו ישר, וצריך לדרג עליהם בהרבה מקומות, וצריך וזירות בחרישה כיון שאין כאן קו ישר, והציוור שנרפס בגמ' אינה מדויקת, וראה בא"ס #1, **מהו**,

[ואם תמצא לומר] דהכא נמי נמדדין עמה, **כשורה** [שורה ישרה כזה ****] **מהו** דכל כנגד השורה אינו יכול לחרוש ולזרוע השדה, וכל חרישות צעין שמי וערב כשורה כזה, ומיהו על ידי הדמק יכול לחרוש [ויש כאן שני חסרונות, א' שמופסק לבל רוחב השדה, וגם שאינו יכול לחרוש סמוך להשורה],

[ואם תמצא לומר] דכשורה נמדדין עמה **איצטדינין** [בעין קרני שור] **מהו** דלא מוזרע שפיר כמו שורה, מהו, אם צרובה של שדה מפחרין קעין קרני שור האצטדינן מה [פ'] שיש לה חסרון של "שורה" וגם חסרון שאינה קב ישר, וצריך יותר וזירות שלא יתקלקל המחרשה בהסלעים], וכן כולן אחרון אחרון לא מוזרע שפיר כלאשון # [אולי יהיה דרך עקלתון קשה יותר מאצטדינין, מפני שאין שום סדר להסלעים וצריך וזירות בכל החרישה שמה יש שם סלע],

אבני חן למסכת בבא בתרא

שאינו חשוב שדה,

הלכך כופין את הלוקח ליקח, דזה נהנה זה אינו חסר, או אם רצה מוכר יחזיר לו לוקח הקרקע [היתירה] צעין, שהרי מן הדין הוא דמחזיר לו קרקע, שהרי לא קנה לוקח אלא בית כור,

שהרי (למה אמרו) [מה שאמרו. ד"ס] להחזיר לו לוקח למוכר מעות המותר, לא מן הדין, אלא תקנת חכמים ליפוט כחו של מוכר, שלא יהא נפסד אותו מיעוט קרקע, דלא חי ליה האי פורמא, והאי יעשה חשבון אחרת יתר מכן קאי, אבל פיתח יתר מרובע לא שייך שום עשיית חשבון, אלא ינכה לו [לוקח] מן הדמים, דכיון דליכא צהאי שדה טפי, ליכא לחיוביה ליתן לו משדה אחר # [וצריך להבין ואם הלוקח מבנה למה לא שייך בזה יעשה חשבון כמה לנכות ?],

[קאי בין על בבא דרישא כשאמר מודה בחבל, ובין אסיפא כשאמר הן חסר והן יתר] **מה הוא** [המוכר] **מחזיר לו** [ללוקח] **מעות, ואם רצה** [המוכר] **מחזיר לו** [הלוקח] **קרקע** [שהותיר],

ולמה אמרו מחזיר לו מעות, לייפות כחו של מוכר,

שאם שייך בשדה, בית תשעה קבין כלומר האי דממייצין ללוקח ליתן מעות המותר למוכר, ייפוי כח דמוכר הוא, משום דלא חי ליה האי קרקע צפני ענמו,

שאלו הוה ציה צהאי מותר שיעור שדה, כגון ששייר צהאי בית כור קב ומחצה יתר על ז' קבין ומחצה, דהוה להו צין הכל ט' קבין, אז מחזיר לו את הקרקע ולא מעות, דהשתא חי ליה האי קרקע, דקיימא לן בפרק קמא דמכילתין (דף יא) דשדה חשוב בט' קבין,

דמתן ולא את השדה [אין חולקין אותה] עד שיהא צה ט' קבין לזה וט' קבין לזה, ולא את הגנה עד שיהא צה חצי קב לזה וחצי קב לזה, ר' עקיבא אומר בית רובע, והשתא שמעינן מממתי' ז' קבין ומחצה לכור, הוי מחילה, ח' ומחצה או יותר עד ט' קבין ולא עד בכלל יעשה חשבון, ט' קבין יחזיר קרקע,

ובגינה, בית חצי קב דרובע לסאה הוי מחילה, כמו רובע לסאה דשדה, יתר מרובע יעשה חשבון, שני רבעים דהיינו חצי קב, מאחר דחשיב גינה יחזיר קרקע,

וכדברי ר' עקיבא בפרק קמא **בית רובע, מחזיר לו את הקרקע** דחצי רובע לחצי סאה הוי מחילה, כלגבי שדה, יתר מחצי רובע יעשה חשבון, בית רובע דחשיב גינה, יחזיר קרקע, כן נראה צעני, וכן עיקר, ויש לשונו אחרים ואין בהן ממש למיבין,

ולא את הרובע [בגמ' מופקד, ולא את כל המותר] **בלבד הוא מחזיר, אלא את כל המותר** [אלא גם את הרובע. ע"פ הגמ'] בגמרא פריך עלה ומתוך לה, ולא את המותר בלבד הוא מחזיר, היכא דלמין יעשה חשבון, והיכא דלמין יחזיר קרקע, אלא גם כל ה' רבעין דבית כור הימירין הוא מחזיר, דכיון דאיכא קרקע חשוב צין הכל, לא מחיל מידי:

נב' איבעיא להו, בית כור סתמא אני מוכר לך מאי מהו, דלא אמר ליה מדה בחבל, ולא אמר ליה נמי הן חסר הן יתר, [אי אמרינן ד] למדה

פיתח כל שהוא שלא היה צאמו שדה בית כור שלם ינכה המוכר כפי הפחת, והמקח קיים,

ביאורי הרשב"ם:

ואע"ג דאמר רבא צפ' המוכר את הספינה (לעיל דף ג) כל דצר שצמדה ושצמסקל ושצמנין אפי' פחות מכדי אונאה חוזר, ומוכח התם דמקח טעות הוי ? ה"מ צמטלטלין, אבל בקרקע לא שייך זהו חזרה, דקיס להו לרצון דניחא ליה ללוקח לקנות מה שצמא לפי המדה, הן חסר והן יתר, ומוכר נמי הכי קא"ל, בית כור עפר אני מוכר לך, לפי מדה החבל, ואם יחסר אכנא, ואם יותר תחזיר לי, ואע"ג דאין אונאה לקרקעות, ה"מ כשימכור לו ציוקר יותר משמות, אבל היכא דמטעין זה את זה צמדה, צריך לנכות מן הדמים,

הותיר קרקע כל שהוא על בית כור יחזיר למוכר, ולקמיה מפרש דמה שירצה מוכר יחזיר לו לוקח, קרקע או מעות [דהיינו מה הוא מחזיר לו וכו'] [בסוף המושגה] דקאי נבי אהך רישא. תי"ט,

ואם אמר לו מוכר ללוקח צעטת מכירה, בית כור עפר אני מוכר לך, ככן וכן **הן חסר הן יתר** ולא אמר לו מדה בחבל, דאילו היכא דא"ל תרווייהו, מדה בחבל [וגם א"ל] הן חסר והן יתר, פלוגמא דבין נגס היא לקמיה,

אפילו פיתח רובע הקב **לסאה** לכל סאה, דהיינו ז' רבעים לבית כור, שהן ז' קבין ומחצה **או הותיר רובע לסאה** לכל סאה **הגיעו** דהכי הוי מחילה, דכיון דאמר ליה בית כור, האי דקאמר הן חסר והן יתר, חסר או יתר מעט על בית כור קאמר, אבל טובא לא, דאם כן [שהן חסר וכו'] פירושה גם אם יהיה הרבה יותר מבית כור] אמאי קאמר בית כור [אלא רצונו לומר שיהיה קרוב לבית כור].

ובגמרא צעין, היכא דאמר ליה בית כור עפר סתמא, ולא אמר ליה לא מדה בחבל ולא הן חסר הן יתר, מאי,

והאי דקאמר אפי' פיתח רובע לסאה, ולא קאמר אפי' פיתח ז' קבין ומחצה לכור, לאשמועינן אתא, דאפי' צמכירה מועטת כגון בית סאה אני מוכר לך הן חסר הן יתר, ואיכא חסר רובע או יתר רובע, הגיעו,

דאע"ג דפליגי אמוראי [רב הונא ורב נחמן סוף קד]. בגמ' גבי שני כורין, דאיכא למאן דאמר, דאי איכא רובע לכל סאה, דהוה להו צין הכל יותר מט' קבין לא הוה מחילה, [אפ"ה] צפחות מפר' ר', כולוהו מודו, שהמחילה הולכת לפי חשבון רובע לכל סאה,

יותר מכאן יתר מרובע לכל סאה, אם הותיר יעשה חשבון יחסך את כל היתר על הבית כור, ואפילו הרבעין ענמן, דמסקין לקמן צמתינן, ויחשב כמה הותיר, וכמה שוין לפי חשבון שמכר את הבית כור,

וכגון שלא החלו קרקעות, שאם החלו, לא נכופ את הלוקח לקנות כשעת היוקר, [ו?] גם אם הוקרו יכול לטעון, איני רוצה לקנות ציוקר כל כך כדמפרש בגמרא, אבל אי דקדימי קיימי צריך הלוקח ליתן כרצון המוכר, שאם רצה מוכר יחזיר לו לוקח מעות, דתקנת חכמים היא זו, דמה יעשה המוכר בקרקע מועט צפני ענמו,

שכה

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלאחר שהגיע היתר לט' קבין שחשבוה שדה, שוב לא ישלם הלוקח למוכר אלא יחזיר לו את הקרקע, ורב נחמן סבר שאם היא שדה גדולה, כל זמן שאין היתר יותר מרובע לסאה, ישלם הלוקח ולא יחזיר לו הקרקע]:

אמר רב הונא, ט' קבין שאמרו במתני' דאם הומירו בשדה, לימנהו במורת מכירה, ולא במורת עשיית חשבון, ליפות כמו דלוקת, אלא במורת קרקע, **ואפי' בבקעה גדולה** שמחזקת י' כורין קאמר, דמחזיר קרקע, אע"ג דלא הומיר בין הכל אלא ט' קבין, דס"ל לרב הונא דרובע לסאה הוא מחילה, טפי לא הוא מחילה אלא יעשה חשבון, וכן לבית כור דהויא ל' סאים ל' רבעים הוא מחילה, טפי מל' רבעין דליכא טפי מרובע לסאה יעשה חשבון, עד דמטי לט' קבין דהויא חזרה,

והני מילי בית כור, אבל שני כורים דכי איכא רובע לכל סאה, הוא טפי מט' קבין, כל כך ודאי במכירת שדה אחת לא מחיל איניש, הואיל ויש במותר, חשיבות שדה, ויחזיר לו קרקע,

ומיהו כל זמן דלא הוו ט' קבין, מודה רב הונא דרובע לבית סאה הוא מחילה, כגון בית ל"ה סאין אני מוכר לך, ואיכא ל"ה רבעין מותר, דהיינו ט' קבין חסר רובע, הוא מחילה,

ורב נחמן אמר, נותן שבעת קבין ומחצה לכל כור וכור דלא שנה רובע אחד לסאה אחד, ולא שנה ארבע רבעים לארבע סאין, הוו מחילה,

דף ק"ד ע"ב

ואי איכא מילתא יתירא (דהוי) לתשעת קבין כלומר אם יש משהו יותר מרובע לכל סאה, דהשתא ליכא מחילה כלל, לא ברבעין ולא במותריהן, חזין אי הוו כוריים, דהשתא הוו להו רבעין דידהו יותר מט' קבין, כיון דליכא מחילה **הדר' צאנפי נפשיהו**, דכיון דליכא חשיבות שדה לא תקנו חכמים למוכר ייפוי כח דמעוט, אלא יחזיר לו קרקע,

ואי לא הוי הך מכירה אלא בית כור, ואיכא קב ומחצה יתר על הרבעין דהוו להו בין הכל ט' קבין הדך,

והשתא אסיקנא לר"ג, דכוריים, ואע"ג דליכא אלא מותר כל שהוא על הרבעין, לא אמרינן יעשה חשבון אלא יחזיר קרקע, דכיון דדין מחילה ליכא בזה, ושיעור שדה יש, למע נסוף הלוקח ליקח, האיכא צי רדו יומא [כדי חרישת יום. ראה לעיל יב.], ולא מפסיד מוכר מידי,

אבל צבית כור אחד, נריך קב ומחצה מותר על הרבעין להשלים ט' קבין, והדך,

וקיימא לן כר"ג צדיין, כן נראה צעני פסקא ופירושא ועיקר,

ביאורי הרשב"ם:

ו"מ ואי איכא יתירות כו' שפריך ט' קבין יותר לצד כל הרבעין כולן,

ו"מ קב ומחצה נריך מוספת על הרבעין של בית כור האחד דכיון דצבית כור אחד הו' ט' קבין הדרי כולהו,

וקשיא לי מאי חזית דשדית להאי קב ומחצה על חד בית כור מי' כורין ולאיןך ליכא אלא ו' קבין ומחצה לכור, אדרבה שדייה אכולהו ויהיה במורת יעשה חשבון, דלא מטי לכל בית סאה אלא טפי מרובע פורתא, ועד שיהיה ט' קבין לכל כור וכור לא

הוה לן למימר יחזיר,

א"נ מנלן האי דדי לנו בקב ומחצה מוספת על רבעי בית כור, שדייה להאי מוספת צבית סאה, ועד דליהו ט' קבין לאחד מן הסאין לצד מרובע לכל סאה וסאה לא אמרינן דהדרי למוכר,

כלל דמילתא, כי מעיינת בזה שפיר צהנך ליטני לא חמלא טעם וממש צהן, אלא כהלכתא בלא טעמא,

ברם כך הוא כמו שפירשתי דהיכא דליכא משהו יתר על כל הרבעין כולן של צ' כורין, כיון דמפיק להו מתורת מחילה, ליכא למימר בזה ייפוי כח דלוקת, דהא בין כולן חשיבי שדה, דליכא טפי מט' קבין והדרי למוכר, וצבית כור אחד צעין מוספת קב ומחצה על הרבעין להשלימן לט' קבין, והדרי למוכר,

איתיביה רבא לר"נ [דאמר שאפילו הגיע היתר לט' קבין, הלוקח מוחל אם אין יותר מרובע לסאה, במקשה עליו ממה ששינוי במשנה], **שאם שייר בשדה בית תשעת קבין, [מאי. ד"ס] לאו דובין ליה** [שמכר לו] **כוריים** [פ' כיון שהמשנה לא פירש באיזה שיעור שדה] [ואפ"ה אם יש יתר של ט' קבין, יחזיר הלוקח למוכר, וזה ממש בדברי רב הונא] דהא לא קמי ואם שייר "צבית כור" ט' קבין, כדקמי רישא בית כור עפר אני מוכר לך [אלא שאם שייר "בשדה"], אלמא אפי' צבקה גדולה קאמר ט' קבין הדרי למוכר, וקשיא לר"נ דאמר מחילה הויין, כל היכא דלא מטי טפי מרובע לכל סאה?

ומשני **לא דובין ליה כור** דארישא קאי דארי צבית כור, ועלה קמי דאי הוו ט' קבין הדרי, דליכא טפי מרובע לכל סאה, ונפקא להו מתורת מחילה,

[ומקשה עוד על רב נחמן] **ובגנה** [הוי שיעורו לחיות גנה], **בית חצי קב,** והכי קפריך מאי **לאו דובין ליה** [שמכר לו] **סאתים** [פ' כיון שהמשנה לא פירש באיזה שיעור גנה] ואפ"ה לא אמרי' נותן רובע לכל סאה [ומבושך על מה שאמר לא אמרינן, ולא אמרינן שרק] ואי איכא יתירותא משהו למילתא דמאי קב הדך,

הא לא אמרי', אלא כיון דה"ל בין הכל שיעור גנה, [אף שאינה "יותר"] לא מחיל איניש כרב הונא, והדך, ואע"ג דלא מטי אלא רובע לסאה?

[באמת היה יותר מובן קושית הגמ' אי היה אומר מאי לאו דובין ליה "ארבע" סאין, ואפ"ה כיון שיש בה שיעור גנה מחזיר לו הקרקע, ואז היה קושיא זו דומה למה שאמר לעיל לאו דובין ליה כוריים,

אבל עכשיו הקושיא מצומצמת, ששיעור חצי קב הוא ב' רבעין לסאה, והקושיא הוא, דלר' נחמן רק אם הוא "יותר" מרובע לסאה מחזיר, אבל באן אינה יותר],

ומשני **לא דובין ליה סאה** גנה, והלכך רובע הוא דהוי מחילה, טפי מרובע יעשה חשבון, אבל חצי קב דליכא שיעור גנה הדך,

[ומקשה עוד על רב נחמן] **וכדברי ר"ע בית רובע,** והכי קפריך **מאי לאו דובין ליה סאה** ואפ"ה לא אמרי' נותן חצי רובע לכל חצי סאה, דהוי מחילה [פ' ואין באן "יותר" מרובע לסאה והוי מחילה], אלא כיון דהוי ליה בין כל המותרות שיעור גנה, הדרי כרב הונא, [ד?] חצי רובע הוי מחילה לחצי סאה, כי היכי דרובע הוי מחילה לסאה?

אבני חן למסכת בבא בתרא

ומשני לא דובין ליה חצי סאה הלכך חצי רובע הוא מחילה, וטפי מחצי רובע יעשה חשבון רובע דהוי שיעור גנה יחזיר כן נראה צעירי ועיקר, וכן מנאמי כחוצ בספרים מדויקים,

ביאורי הרשב"ם:

ולשונות אחרים יש ואין צהן ממש, (ואמר') [ואומרים. ד"ס] בית סאמים שיעור גנה (צבית. ד"ס עיי"ש עוד) כור שיעור שדה, והכל הוא ודברים ריקים, דט' קצין שיעור שדה וחצי קב שיעור גנה, וגם מפרשים, דלר"ע לית ליה יעשה חשבון צגנה, אלא רובע יחזיר, פחות מרובע הוא מחילה והכל הכל, דהא ודאי אית ליה מחילה כדפרישית, דכי היכי דאמרן בשדה רובע לסאה הוא מחילה, הוא הדין צבתי רובע לחצי סאה הוא מחילה, וכן לגנה חצי רובע לחצי סאה הוא מחילה, יותר מחצי רובע לחצי סאה יעשה חשבון לר"ע כמו לרבנן אבל רובע לחצי סאה יחזיר לר"ע ולרבנן יעשה חשבון עד שיהו חצי קב חוספת על חצי סאה דהכי הוא שיעור גנה, וגם מפרשים דרובע לסאה צגנה לרבנן יעשה חשבון כיתר מרובע [לשדה] [בשדה. ד"ס] ופחות מרובע הוא מחילה צגנה כרובע בשדה וכל צברות הללו הכל הן (ומטעמין) [ומאין. ד"ס] הן,

בעי רב אשי, שדה מכר לו שדה, כגון שמכר לו סאה או סאמים, והומירו יותר מצי רבעין לסאמים, אבל אין ט' קצין, דהוה להו צמורת יעשה חשבון ונעשית גנה ציד לוקח, [ש?]קודם שהחזיר לו לא מעות ולא קרקע, גדל נהר לכאן, או טובע מעין לכאן, דה"ל ראוי לגנה, כדכתיב והשקית צרגלך כגן הירק (דברים יא),

במאי מחזיר לו לוקח למוכר, מי אזלין [בשדה זו שנעשית גינה] בתר שעת מכירה, ויעשה חשבון, רצה [מוכר] נוטל מעות רצה נוטל קרקע, או דלמא כיון דתקנתא דרבנן היא, משום ייפוי כח דמוכר, שלא יפסיד מיעוט קרקע שאין ראוי לכלום, השתא דה"ל חצי קב גנה, ומשכח שדה # [לאו דוקא שדה אלא דבר השלם, גינה בשדה, וברבש חבור הגינה "משכח גינה"], כריך שיטול את שלו ויחזיר לו לוקח קרקע, ולא מעות,

[ואן] **גנה ונעשית שדה** א"נ מכרה כשהיא גנה, ונחייבשה ונעשית שדה ציד לוקח, מי אזלין בתר שעת מכירה ויחזיר לו החצי קב ולא מעות, או דלמא השתא נמי יש לנו לעשות תקנה למוכר, הואיל ונעשית שדה ואין ראוי לו בפני עצמו, ואם רצה יטול מעות או קרקע ¹⁸. **תיקון,**

ונראה צעירי, דדוקא קמיציעא ליה, כגון דליכא צין שעת מכר לשעת מדידה אלא תורת חורה ועשיית חשבון, דממה נפשך ליכא מחילה, אבל היכא דמעיקרא הוא מחילה, ולצסוף לא הוא מחילה, ודאי בתר מעיקרא אזלין, כיון דמחל מחל, כגון אליבא דרב הוה שמכר לו מתחלה סאמים שדה, והיו שם מותר צ' רבעים רובע לסאה דהוי מחילה, והשתא נעשית גנה ציד לוקח והוי צמורת חורה לרב הוה, התם ודאי מודי רב אשי דבתר מעיקרא אזלין, שהרי מחל ונתן לו הצ' רבעין, וכן עיקר,

תנא, אם היה ההוא שדה שמכר סמוך לשרהו אחר [פ'] שהיה לו להמכור שדה אחרת], אפי' אם הומיר כל שהוא [יותר] על ז' קצין ומחלה לכו, מחזיר לו קרקע ולא יעשה חשבון, דהא חזי לאיטרופי לשדהו, ואע"ג דלא הוא ההוא מותר ט' קצין, יחזיר לו קרקע, דכיון דלא מפסיד מוכר צמורת קרקע מיד, לא ניפיה כמו לכוף הלוקח לקנותו,

אבל אם הומיר כל שהוא על הצית כור, כגון פחות מרובע לסאה [פ'] ולא יהיה נפק"מ בין משהוא לו' קצין כיון דליכא רובע לסאה], א"נ [או שהיה רובע גמור לקב דהיינו ז' קצין ומחלה לכו, דליכא טפי מרובע לסאה, ודאי מחילה היא, ולא הדר ליה לא קרקע ולא מעות, וכן פסק רבינו מנאלי,

ואית דמפרשי דהאי כל שהוא, אפילו פחות מרובע לסאה קאמר דיחזיר, ולא מחל, הואיל ויש לו שדה צסמוך לזה, ולאז מילתא היא, דא"כ מאי אהני ליה הן חסר הן יתר דקאמר ליה, כדקמני מתני', וא"נ [פ'] ואפילו] לא אמר הן חסר הן יתר, הא אוקמינן דסתמא נמי כהן חסר הן יתר דמי,

בעי רב אשי, בור מהו שתפסיק צין ההוא מותר [על המורה שמכר לו] לשדה [האחר של מוכר], ולא יחשב על שדהו ויעשה חשבון,

ואם תמנא לומר דאינו מפסיק, **אמת המים מהו שתפסיק,**

דרך הרבים, מהו שתפסיק נראה צעירי דגרסינן דרך הרבים מהו, כגון שיש כאן שציל של ט"ז אמה שהולכין ממנו לשדות, אבל רה"ר ממש איכא למימר דאין לך הפסק גדול מזה,

ריבבא רדיקלא [הרכבת דקלים הרבה צמוד דמי להפסקה טפי מכולהו. רש"י לעיל פג:] **מהו שתפסיק** וכולהו צאם תמנא לומר דאינו מפסיק מפרשין להו, ¹⁹. **תיקון:**

[שגינו במשנתינו] **ולא את הרובע בלבד מחזיר לו, אלא כל המותר:** ופרישין **כלפי לייא** כנגד מה שונה צמשתנו כאן, ולאן הדבר נוטה, כדאמרין צברכות (דף נח) חצי לנהרא כגני לייא, הקדירות שלמות הולכין לנהר לשאוב צהן מים, אבל השצורין להיכן הולכין,

וה"נ צמתי' איפכא מסתברא, דהמותר לא הוא מחילה, אבל הרבעין אמרנו דהוי מחילה, הלכך [איפכא. ד"ס] ה"ל למיתני דמתרץ, לא את המותר על הרבעים צלבד הוא מחזיר דנימא הרבעין (כולן) [כבר. ד"ס] מחולין, אלא גם את כל השלשים רבעין של צית כור הוא מחזיר, דכיון דאיכא קרקע טובא לא מחל מיד, והוא הדין לענין הפחת, דכיון דחסר טפי מרובע לסאה, לא מחל מיד, כדאמרין לעיל [בהמוכר פירות לעיל ד.], אם צא לפחות מנפה את כולו, וכ"ש לענין קרקע, כדאמרין בהמוכר פירות (לעיל דף ד: אולי הבוונה על סוף צד: דבי השתא),

תאני רבין בר רב נחמן, לא את המותר בלבד מחזיר לו אלא את כל הרבעין כולן:

אבני חן למסכת בבא בתרא

מלשון הראשון, ונתעברה לשוכר, אלא פרושי קא מפרש דאינו משכיר לו לשנה שלמה, ויקבל שכירותו בסוף השנה כדין שכירות שאינה משתלמת, אלא לבסוף, אלא מדינר וזהו לחדש הוא משכירה, כדי שיטול הדינר בכל חדש, וגם אם ירצה לחזור בו מלהשכירה לסוף חדש או לסוף שני חדשים יוכל להוציאו מביטמו, ואינו חייב להעמיד לו בית אחר,

הלכך כיון דאיכא למימר תפוס לשון אחרון, דשמא חזר בו, ואיכא למימר תפוס לשון ראשון דלמא ליכא הכא לשון אחרון כלל אלא פירוש בעלמא לראשון, הלכך יתלוקו,

אבל הכא צממיתין [במדה בחבל] דודאי קא הדר ביה שלשון אחרון מכחש את הראשון, אימא לא פליגי רבנן עליה [רבנן גנ] אלא תפוס לשון אחרון, אימא לא,

קא משמע לן רב דחלוקין עליו, דהתם לא הו עעמייהו אלא משום דמספקא להו אי תפסינ לשון אחרון או לשון ראשון, דכיון דנחמך כדי דיבור אמר שמי הלשונות, אין ידוע על איזה נמכוין יותר, ולא משום דאיכא למימר דפרשי קמפרש, דהא ודאי מכחש לשון אחרון את הראשון,

אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי בן גנ, אבל חכמים אומרים הלך אחר פחות שבלשונות אחר אותו הלשון שמפסית כמו של לוקם, דמספקא ליה אי תפוס לשון ראשון או אחרון, ויד המוכר שהוא מוחזק בקרקע שלו על העליזנה, הלכך היכא דאמר ליה מדה בחבל, והן חסר והן יתר, חזין אם הותר כל שהוא להכי אמר [ליה. תוי"ט] מדה בחבל ויחזיר [לוקח], ואם פיתח כל שהוא להכי א"ל הן חסר הן יתר, שהיה ירא שמא לא יהיה כאן בית כור שלם, והגיעו,

ומתמה גמרא "זו" ולא סבירא ליה מדקאמר שמואל זו דברי בן גנ ולא קאמר חלוקין עליו חזירו על בן גנ, כי היכי דאמר רב לעיל, אלמא לא סבירא ליה כבן גנ, דלא אולין אחר לשון אחרון, אלא מספקא לן כרבנן,

והא רב ושמואל דאמרי תרוייהו [הלשון רב ושמואל דאמרי תרוייהו, יש 70 פעמים בש"ס. ע"פ המחשב], כור בשלשים [פלעים] אני מוכר לך, יכול לחזור בו, אפילו בסאה האחרונה ואע"פ שמשך עשרים ומשע [סאין], אינה משיכה, דכוליה חד מקח הוא, ועד דמשך לכוליה לא קני מידי, כדאמרינן בפ' הזהב (ב"מ דף מו) דהיכא דמכר ליה חמור צפרה וטלה, ומשך את הפרה ולא משך עדיין את הטלה שניהן יכולין לחזור משום דלא הוה משיכה מעלייתה,

כור בשלשים, [והוסיף אח"כ] סאה בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון קנה דכיון דאמר ליה סאה בסלע, כל סאה וסאה הוה ליה חד מקח, ומשיכת כל אחת [קנאטה] [קנאטה ד"ס], אלמא ס"ל לשמואל תפוס לשון אחרון כבן גנ?

אלא זו וסבירא ליה דאע"ג דקאמר זו דברי בן גנ, לאו משום דלא ס"ל הכי, אלא לאשמעינן דפליגי רבנן עליה אחא,

מהני: מדה בחבל האומר לחזירו ב' לשונות הללו הסותרין זה את זה, בית כור עפר מדה בחבל אני מוכר לך, [ואח"כ הוסיף לומר] הן חסר הן יתר, במל לשון אחרון זה, דהיינו הן חסר הן יתר, את לשון הראשון דהיינו מדה בחבל ואפילו פיתח רובע לסאה או הותר רובע לסאה הגיעו, דס"ל להאי תנא דכל שני לשונות של מכירה סותרין זה את זה, תפוס לשון אחרון, דחזר בו בתוך כדי דיבור מן הראשון,

[ואם אמר] הן חסר הן יתר, [ואח"כ הוסיף לומר] מדה בחבל,

דף ק"ה ע"א

היכי תמצא שיהיה איסור שביעית על כוורת של רבש? אי ס"ל שיש לה דין מחובר לקרקע, ראה לעיל פ., מה ענין של עדות באמירת "ויכולו" איך מעידין על דבר שלא ראינו,

במל [אמירת] מדה בחבל, [את מה שאמר בתחלה] הן חסר הן יתר ואם פיתח כל שהוא, ינכה, ואם הותר כל שהוא יחזיר דברי בן גנ ופליגי רבנן עליה בגמרא:

נב: אמר רבי אבא בר ממל אמר רב, חולקין עליו חזירו על בן גנ דלדידהו הו ממון המוטל בספק, וחולקים, דמספקא להו אי אמרינן תפוס לשון ראשון או לשון אחרון, כדמפרש לקמיה ממתני' דמרת, ומייהו רב סבירא ליה כבן גנ דללקמן צממיתין, אמרי צי רב [אם אמר] איסתרא מאה מעג, מאה מעי כ',

לשון ראשון: ב"ב והובים לשנה, לשון אחרון: דינר זהב לחדש,

מאי קא משמע לן [ר' אבא בר ממל אמר רב], תנינא צבצבא מניעא צפ' השואל [ב"מ קב.] מעשה בציפורי, באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה, דינר זהב לחדש דא"ל הכי, מרתך זה אני משכיר לך צ"צ זהובים לשנה, דינר זהב לחדש, ואותה שנה שנת עיבור היתה, ואי תפסינ לשון ראשון נתעברה לשוכר ולא יתן אלא שנים עשר זהובים לשלשה עשר חדשים, כדמתן התם המשכיר בית לחזירו לשנה נתעברה השנה נתעברה לשוכר, ואי תפסינ לשון אחרון נתעברה למשכיר, וחייב ליתן לו י"ג זהובים כדמתן נמי התם השכירו לחדשים נתעברה השנה נתעברה למשכיר, והכא כלשון ראשון השכיר לו בית לשנה, וכלשון אחרון השכיר לו לחדשים, והרי שמי הלשונות סותרין זה את זה, ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו יחלוקו את חדר העיבור יתן לו שכר חצי החדש דממון המוטל בספק חלוקין דמספקא להו אי תפוס לשון ראשון או לשון אחרון?

[ומתריץ] אי מהתם [בשוכר מרחץ] הוה אמינא דאין חולקין עליו חזירו על בן גנ, דהתם נמי מודי בן גנ דיתלוקו [אלא טעמא] התם הוא משום דאיכא למימר, מיהדר קא הדר ביה מלשון ראשון ותפוס לשון אחרון, ונתעברה למשכיר [וגם רבנן סברי כבן גנ], ואיכא למימר דלא הדר ביה

אבני חן למסכת בבא בתרא

ליכא למימר הכי, דכיון דאמר זו דברי בן ננס, משמע דלא סבירא ליה,

[ויעוד אי סבר דטעמא דמרחץ הכי הוא, משום דליכא למימר מהדר קא הדר ציה, ואיכא למימר פרושי קא מפרש, א"כ מאי דוחקיה לאוקמה באמצע החדש, כל היכא דהוי ממון המוטל בספק חולקין, אלא ודאי מדאוקמה צבא באמצע החדש, שמעינן דלית ליה לשמואל הא סברא, אלא כדפרישית לעיל. ד"ס],

ועוד דצבא לא פליג שמואל עליה דרב, דאמר חלוקין עליו חביריו על בן ננס, ואשמעינן דההיא משנה דמרחץ רבנן היא, ולא מספקא לן אי פרושי מפרש אי לא, אלא ודאי מיהדר הדר ציה, ומכחיש לשון אחרון את הראשון, ואפ"ה קחני יחלוקן, דלא אמרינן תפוס לשון אחרון, אלא ספיקא היא,

וכיון דאשמעינן רב התם גבי מרחץ מיהדר קהדר ציה ולא פרושי קא מפרש, שמואל נמי הכי סבירא ליה, ועוד דשמואל נמי קאמר אצל חכמים אומרים כו', אלמא סבירא ליה דההיא משנה דמרחץ רבנן היא,

ומיהו ליתא הלכתא כרב דאמר צסמוך אי הואי התם הוה ייצינא כוליה למשכיר דתפוס לשון אחרון כבן ננס, ולא כשמואל דאוקמה צבא באמצע החדש, אלא כרב נחמן דפליג עלייהו התם ואמר קרקע בחזקת בעליה עומדת, ואפילו צא צסוף החדש כולו למשכיר, שהספק לאו עכשיו נולד, שמתחלת החדש נולד והעמד קרקע על חזקתו, ונמלא שדר (על צית) [צ. ד"ס] של חביריו וצריך להעלות לו שכן, ואע"ג דאפיך מפיך וא"ל מעיקרא מדייר זה צחדש, צשנים עשר זהוצים לשנה, קאמר רב נחמן נמי כולו למשכיר, דטעמא לאו משום תפוס לשון אחרון הוא אלא ספיקו מספקא ליה כשמואל רביה, וספיקא שדי לה אחתלת החדש, וקרקע בחזקת בעליו תעמידנו,

והכי הלכתא דאמרינן צפרק המקבל [ב"מ קי.], והא קיימא לן כרב נחמן דאמר קרקע בחזקת בעליה עומדת, התם לאו מלתא דעציד לאיגלויי היא כו', וגבי מחני דהכא נמי ליתא הלכתא כבן ננס לתפוס לשון אחרון, אלא ספיקא היא כשמואל ורב נחמן וקרקע בחזקת בעליה עומדת והלך אחר פחות צצלשונות כרבנן ויד מוכר על העליונה,

וגבי כור צצלשים סאה צסלע נמי כיון דמטלטלי נינהו מודי רב נחמן דראשון ראשון קנה, דמאי דתפיס תפיס, דצקרקע הוא דאמרינן לעולם בחזקת בעלים הראשונים קיימא, דקרקע אינו נגזלת, אצל צמטלטלין הלך אחר המוחזק משניהם,

	באחד ששכר מרחץ וכו', יחלוקו [דמספקא ליה לרבנן אי תפס לשון ראשון או אחרון],	כור בשלשים סאה בסלע וכו' ראשון ראשון קנה,
רב	אי הואי התם הוה יחיבנא כולא למשכיר, דס"ל כבן ננס דתפס לשון אחרון	דתפס לשון אחרון
שמואל	ביירי שבא באמצע החודש דבוא דתפס תפס,	דמספקא לן, ומה שתפס תפס

ומי סבירא ליה דתפסינן לשון אחרון, והאמר שמואל עלה דההיא משנה דמרחץ, דקחני יחלוקו את חדש העיצור [פ' אי תפס לשון אחרון לעולם משלם לחודש שהעיצור] [ואמר שמואל דלכן יחלוקו דמיירי] בבא [משכיר] לצ"ד באמצע החדש [אדר שני] ואמר לו צא מציתי או תן לי שכן החדש הזה עסקינן, וכי מספקא לן איזה לשון נתפס, אמרינן העמד ממון על חזקתו, ומה שדר צה כבד, לא מפקינן מיניה, [ד. ד"ס] דלמא לשון [אחרון] [ראשון] איח לן למתפס [דאמר י"ב והובים לשנה], ומה שלא עבר מן החדש או יצא, או יתן שכן, דאמרינן העמד קרקע בחזקת בעליה, אלמא לשמואל נמי מספקא ליה כרבנן והולך אחר המוחזק,

אבל בא [אם בא משכיר לב"ד] בתחלת החדש [אדר שני], כולו למשכיר העמד קרקע בחזקת בעלים, בסוף החדש כולו לשוכר העמד מעות על חזקתו,

ומדמוקי לה שמואל צבא באמצע חדש, אלמא ס"ל הכי [דמספקא ליה אי אולינן בתר לשון ראשון או אחרון], דאי לאו דס"ל הכי, מאי דוחקיה לאוקמה הכי [בבא באמצע החודש], לוקמה צין צבא צתחלת חדש צין צבא צסוף חדש, כרב ורב נחמן דפליגי עליה דההיא משנה צפרק השואל, אלא מדדחיק לאוקמי הכי, היינו משום דס"ל הכי, ופליג אדרב ואדרב נחמן, דפליגי עליה, ואחא איהו לתרוצי למימר הכי הלכתא?

דף ק"ה ע"ב

אלא לעולם האי דקאמר זו דברי בן ננס זו ולא סבירא ליה היינו משום דלא סבירא ליה תפוס לשון אחרון, אלא ספיקא היא, ואולינן בתר חזקה, כרבנן דאמרי הלך אחר פחות צצלשונות,

ביאורי הרשב"ם:

ודקשיא לן מהא דרב ושמואל דראשון ראשון קנה, דמשמע תפוס לשון אחרון, לאו היינו טעמא, דהוא הדין אי אפיך ואמר סאה צסלע, כור צל' אי מוכר לך דראשון ראשון קנה, משום דמספקא לן אי תפסינן לשון ראשון או לשון אחרון, אולינן בתר חזקה,

והתם גבי מרחץ טעמא מאי יחלוקו משום דתפיס כל אחד אחי כדאוקימנא צבא באמצע החדש, והוא הדין לרבנן דאולי' בתר פחות צצלשונות, שהמוכר מוחזק הוא, וכגון שקבל כור הדמים, הכא נמי גבי ראשון ראשון קנה היינו טעמא דהוא הא תפיס דמה שתפס לא מפקינן מיניה, ולא משום לשון אחרון, דהוא הדין אי אמר איפכא,

ביאורי הרשב"ם:

והא ליכא למימר דשמואל כבן ננס סבירא ליה, דתפוס לשון אחרון כדאמר ראשון ראשון קנה, דמשמע תפוס לשון אחרון, והאי דאוקי למחני' דהתם צבא באמצע חדש כו' היינו טעמא כדאמרן לעיל דליכא למימר מיהדר קמהדר ציה, ואיכא למימר פרושי קמפרש אצל היכא דודאי קהדר ציה סבירא ליה תפוס לשון אחרון כבן ננס,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כל הסלע. רש"י שם] כו', השתא לנ"ש לגבי פריטי מחללין [דמדקמי ממעות מעשר שני ש"מ חילל פירות על הפרוטות. רש"י שם] כו' [לגבי דרבא מביעיא. דמחללין פירות ומיוצתא דמ"ד אף בפירות על דינרין מחלוקת. רש"י שם], אצל של כסף שיש ששה דינר, נקראין מעות [מעה] כסף,

הא אמרה רב חדא זימנא, דאמר רב אי הואי התם כשנא מעשה לפני ר"ש בן גמליאל ולפני ר' יוסי ואמרו יחלוקו, הוה יהיבנא כוליה לבישכיר משום דתפוס לשון אחרון,

(אי איתמר הא ולא איתמר הא הוה אמינא מיהדר קא הדר ביה אבל הכא) מהו דתימא לאו משום דאית ליה תפוס לשון אחרון קאמר יהיבנא כוליה למשכיר, אלא משום דאיכא למימר פרושי קא מפרש ולא מיהדר דהדר ביה כלל, אלא נמסרין ליטול דינר זהב לכל חדש, והיה ירא שמה מתעבר השנה, ופירש הך שנה דאמרי לך י"ב דינר לשנה, לא בשנה מעוברת קא אמינא, אלא בשנה פשוטה שנגיע דינר לכל חדש,

[ובמשך במהו דתימא] דכל היכא דאיכא למימר פרושי קמפרש, ולא יסתרו הלשונות זו את זו, יש לנו לומר דמפרש הוא, ואינו חוזר מדיבורו, והלכך ודאי אזיל בתר לשון אחרון דפירוש הוא לראשון,

אצל איסתרא מאה מעי, שהאיסתרא ז"ל פרוטות וסומרין הלשונות זה את זה, והאי דקאמר איסתרא מאה מעי, כאילו אמר ז"ל מעות מאה מעות דמי, [פ' ולא אמרין שפירש שמהו איסתרא מאה מעי] אלא שכן היו רגילין לדבר בקוצר לשון, לקרות לז"ל פרוטות איסתרא,

[ומהו דתימא] התם קאמר רב הלך אחר המוחזק כשמואל (ורבנן) [וכרבנן. ד"ס] דפליגי אבן ננס [שאומרים אין הלכה כבן ננס],

קמ"ל רב, דכבן ננס סבירא ליה, והך דאיסתרא מאה מעי לבסוף איסתרא [דאי ירעין דרב סבר כבן ננס, לא היה צריך לומר אי הואי התם], כן נראה בעיני,

ביאורי הרשב"ם:

ובצנא מניעא פרק השואל [קכ:]: הכי גרסינן ליה, מהו דמינא פרושי קמפרש קמ"ל, ולא גרסינן אי מהתם הוה אמינא פרושי קא מפרש, דבהא דאיסתרא מאה מעי [ליכא למימר. ד"ס] פרושי קא מפרש [ליכא למימר], דודאי איסתרא הוי פחות ממאה מעי, ודמי ממש למתניתין דהן חסר הן יתר מדה בחבל, ורבינו זקני ז"ל בצנא מניעא [גמ'. ד"ס] (דף קב) כך פירש, אי מהתם הוה אמינא טעמא דאיסתרא מאה מעי, לאו משום דתפוס לשון אחרון, אלא דהאי כוליה חד לשון הוא, אלא פרושי קמפרש סלע גדול שיהא שוה מאה פרוטות, וכי אמר ליה מאה מעי איסתרא הכי אמר ליה, מאה פרוטות רעות שאין שוות אלא סלע, ולא נהירא לי כלל, דהא רב לאו דוקא איסתרא נקט, דהוא הדין אי קאמר ז"ל פרוטות דליכא למימר פרושי קמפרש, כי קאמר אחרי כן מאה פרוטות, ועוד אדרבה מתניתין [דמרחין] איכא למימר פרושי קמפרש [בשני ענינים] כדאמר לעיל [ע"א ד"ה אי מהתם] וכדפירשית לבסוף [בר"ה מהו דתימא],

והשתא דסבירא ליה לרב תפוס לשון אחרון, בעינן לפרושי הא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו, כור בשלשים סאה בסלע ראשון ראשון קנה, לרב טעמא משום תפוס לשון אחרון, ואי אפיך מיפך לומר סאה בסלע כור בשלשים, לא קנה עד שימשוך סאה

רב נחמן	קרקע בחזקת בעליה עומדת, וכולו למשכיר בין אם בא בתחלת החודש, ובין אם בא בסוף,	דמספקא לן ומה שתפס תפס, וגם אם אפיך מיפך, כיון שהם מטלטלין,

אמר רב הונא אמרי בי רב צפ"ק דסנהדרין (דף יז) אמרי בי רב [רב] הונא, [ומקשה הגמ'] והאמר רב הונא אמרי בי רב ? אלא [אמרי בי רב הוא] רב המנונא, כלומר כל היכא דאמרינן אמרי בי רב דמשמע תלמידי דרב, היינו רב המנונא שהיה תלמידו של רב, ואמר ההלכה משמו של רב, והכי מוכח לקמן דפרכין והא אמרה רב חדא זימנא, איסתרא מאה מעי אמר לחבירו בכמה חפץ זה, אמר ליה איסתרא מאה מעי ונתרנו מאה מעי חייב לו, מאה מעי איסתרא ואם אמר מאה מעי איסתרא חייב לו איסתרא,

	דינר	**סלע מדינה	מעה כסף	פנדיון	איסר	פרוטה נחשת
דינר		2	6	12	24	192
סלע מדינה	1\2		3	6	12	96
מעה	1\6	1\3		2	4	32
פנדיון	1\12	1\6	1\2		2	16
איסר	1\24	1\12	1\4	1\2		8
פרוטה	1\192	1\96	1\32	1\16	1\8	

* סלע זורי = 4 דינר, וסלע מדינה שהוא שמינית של סלע זורי, הוא חצי דינר, **סלע מדינה = איסתרא, חצי דינר,

מאי קמ"ל תפוס לשון אחרון כן ננס,

איסתרא סלע מדינה, והוא חצי דינר שהוא שמיני שצטלע זורי, כדאמרינן בהמונל (צ"ק 5) בהמונל למינר [משלם לו סלע, והוא חצי דינר. רש"י צ"מ קכ:]: וחצי דינר משעיס ושש פרוטות, שהפרוטה אחד משמונה באיסר [האטלקי. ד"ס], והחצי דינר שלש מעות כסף שהוא ו' פונדיוני, והפונדיון שני איסרין הרי שנים עשר איסרין לחצי דינר, מן לכל איסר ח' פרוטות הרי משעיס ושש [כל מה שציינתי כאן הוא מלה במלה מדברי רש"י בב"ב מ"ב קב:], וראה כל הענין שם,

נמנא מאה מעי, דהיינו ק' פרוטות, יתירים על איסתרא, ארבע פרוטות,

מעות סתם היינו פרוטות של נחשת, והכי מוכח בפרק הזהב (צ"מ מה. שורה 13) דאמרינן תא שמע, הפורט סלע ממעות מעשר שני [מי שיש לו מעות נחשת של מעשר שני וצא לפורטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני משאוי הדרך. רש"י שם], צ"ש אומרים בכל הסלע מעות [אם צא לפורטן יפרוט כולן ויתן מעות בשביל

אבני חן למסכת בבא בתרא

אונאה, שאם מכר לו שוה פרוטה במנה, או שוה מנה בפרוטה הגיעו, אלא שיעורא דרבנן היא, דהכי מחיל איניש, היכא דאמר בסימניו ובמזריו, טפי לא מחיל,

נב: איתמר, רב הונא אמר שתות הגיעו כפחות משתות היכא דא"ל בסימניו ובמזריו, רב יהודה אמר, שתות כיותר משתות,

[ומפרש] רב הונא אמר שתות כפחות משתות, הכי קאמר, פחות משתות, ושתות בכלל, הגיעו דהאי דקמי פחות משתות הגיעו היינו פחת מן הצית כור שמות, וכ"ש פחות משמות הגיעו, יותר משתות ינכה [וממתי]. [וממתי] ד"ס] דקמי עד שמות ינכה, משמע ליה לרב הונא [דקאי על יותר משתות, ואומר שינכה] עד [שמגיע לשתות] ולא עד בכלל, ולרב יהודה עד ועד בכלל,

רב יהודה אמר, שתות כיותר משתות, הכי קאמר פחות משתות הגיעו, עד שתות ושתות בכלל ינכה,

מיתבי לרב הונא, הכי גרסין במסכתא (פ"ו) [מכר שדה לחבירו] בסימניו ובמזריו פחת שתות או הותיר שתות, הרי הוא כשום הדיינין כמזונות צפרק אלמנה נזונה (דף נט) מן, שום הדיינין שפחתו שמות או הותירו שמות מכן בטל, [ומפרש] שום הדיינין צ"ד שירדו לשום נכסי יתומים, למכרן למזון האשה והצנות, הגיעו [והאי דקמי הגיעו, לקמיה מפרש לה שפיר. רש"י לקמיה],

והא שום הדיינין דשתות דטעות שמות לידהו הוי ציטול מקמ כיותר משתות הוא [דמקחן בטל] כדמנן צפרק אלמנה נזונה כדפרישית, וכיון דמדמי [הברייא] שמות דמכרת צית כור דמתי, כשום הדיינין, אלמא כימר משמות הוא ויחזיק, וקשיא לרב הונא, והאי דקמי הגיעו, לקמיה מפרש לה שפיר?

אמר לך רב הונא, ולמעמיד הגיעו קא תני דמשמע דהוי כפחות משמות [דהא שתות הוי ביטול מקח], ולדמקשית לי מירשא [כשום הדיינין] מקשי לך מסיפא, אלא ודאי ה"ק פחת שמות או הותיר שמות הגיעו, כשום הדיינין דאמר' נמי הגיעו, ורש"ג הוא [פ"ה רב הונא סבר כרשב"ג], דפליג כמזונות [צמו: וז"ל המושגה שם שום הדיינין שפחתו שתות או הותירו שתות מכן בטל, רשב"ג אומר מכן קיים, אם כן, מה בח בית דין יפה], ואמר א"כ מה כח צ"ד יפה, ולכן הוי מכן קיים, והגיעו דקמי הכא [בברייא, הרי הוא כשום הדיינין "הגיעו"] אמריהו קאי [בסימניו ובמזריו, ושום הדיינין הכתובין בברייא ומדמה אותם זה לזה], דהוי שמות לידהו כפחות משמות,

וקשיא לרב יהודה [פ"ה שלפי מה שמתורץ רב הונא יהיה קשה על רב הונא], [ונמצא דמה שאומר הגמ' כשום הדיינין ולא כשום הדיינין לא קאי ארב הונא, דלדידי שניהם שוים ממש שגם בשום הדיינים סבר כרשב"ג דהגיעו],

ואמר לך רב יהודה לדידי נמי ל"ק דאיכא למרוזי (אלא) [אמר ליה רב יהודה] כשום הדיינין דהאי דקמי הגיעו, לאו משום דשמות הוי ממילה

אחרונה, ולשמואל דמסקא ליה ואוקימנא לדידיה משום דמאי דתפיס תפיס, במרייהו אמרינן ראשון ראשון קנה:

דף ק"ו ע"א

[ומותר האדם מן הבהמה אין, מותר האדם הוא שאין בו כלום מן הבהמה. איזביצא, לא יהיה לך אלהים אחרים, מה שאחרים עושים לא יהיה לך לאלקים, שלא יעשה דבר מפני שכל אחד עושה כן. איזביצא, לא אלמן ישראל, כיון דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הוא, וקוב"ה ואורייתא קיימין לעולם, לכן לא יהיה ישראל אלמן לעולם. איזביצא],

מהני: האומר לחבירו צית כור עפר אני מוכר לך בסימניו ובמזריו צמחן הסימנין והמזרס הללו שאתה רואה, הכל קמ לך, [או אם נמצא חשדה שאינה בית כור אלא] פחות משתות [אליבא דרב הונא בגמ' נוח יותר הגירסא פחת שתות, שגם בשתות הגיעו, אבל אליבא דרב יהודה יותר נוח הגירסא פחות משתות אבל אם פחת שתות דינו כאילו חסר יותר משתות], דהיינו טפי מרובע [הקב] לסאה, כפלי כפלים, דשמות היינו קצ לסאה [שיש ששה קבין לסאה, ונמצא שקב הוא ד' פעמים רובע הקב, דהיינו "כפלי כפלים"].

הגיעו [ר"ל אם הקרקע הוא בית כור חסר פחות משתות, או פחות משתות יתר מבית כור, הגיעו ואינו חושבו. יבין],

[וה"ז] [והיינו] טעמא דלא דמי להן חסר הן יתר, [ומפרש איך לא דמי] דהתם הוי שיעוריה צרובע לסאה, אבל הכא צעי טפי [דער שתות הגיעו], [ואומר הטעם] דהא כיון דאמר צית כור עפר אני מוכר לך, [דגם האומר סחם] כהן חסר הן יתר דמי, כדאוקימנן לעיל [קד.], והשאל דאמר צית כור בסימניו ובמזריו אני מוכר לך, מטפינן שיעורא ודאמר', אפילו [פחות משמות] [פחת שמות] הגיעו, דכיון דהלאה לו המזרס, כמאן דוצין ליה שדה "זו" סתמא דמי, כמות שהיא, צין קטן צין גדול, אלא דהאי מאי דאמר צית כור, שיהא קרוב לצית כור, שאינו חסר יותר משמות, וכן דלא ליהוי מותר יתר על שמות,

[יש שני אופנים לגרום, או פחת שתות, או פחות משתות] הכי גרסי' בסדר המשנה, פחות משמות הגיעו, עד שמות ינכה, ובגמ' פליגי אמוראי בשמות ענמה, אי הוי כפחות משמות והגיעו, וה"ק פחת מן הצית כור שמות, וכ"ש פחות משמות הגיעו, אצל יותר משמות [הרבנן] ולמטה עד שמות, ולא שמות בכלל, ינכה, או דלמא שמות כימר משמות, וה"ק פחות משמות הגיעו, כלומר אם יש אונאה ציינה פחות משמות, כגון שהותיר או חסר פחות משמות הגיעו, אצל יותר משמות עד שמות ושמות בכלל ינכה,

עד שתות ינכה [אם פחת כך ינכה לוקח למוכר מדמיו, ובהוסף כך יוסף הלוקח דמים. יבין] מן הדמים, ואם הותיר [עד שתות] יחזיר לו קרקע, והאי שמות לאו משום דין אונאה, דאין אונאה אלא למטלטלי, אצל במקרקעי אין

אבני חן למסכת בבא בתרא

דאביי, אמר ליה @ אביי לרב פפא סברת וקבילת,

והתנן [במשנתיו], פחות משתות הגיעו, עד שתות ינכה? הני מילי ממניין היכא דלא קים ליה בגוה ללוקח צדמה השדה אבל היכא דקים ליה בגוה סבר וקביל אצל מר קים ליה בגוה, מכיר אתה שדה זו, ויודע היית שאין זו אלא חמשה עשר, וכיון דידעת מחלת, והכי הלכתא, [וצ"ע דלפ"ז עיקר חסר מן הספר, דהול"ל שרב פפא ידע שלא היה מוחזק עשרים? וי"ל שכיון שהיה חסר שלישי ודאי זה דבר הנראה לעינים וסבר וקביל. ע"פ כוס הישועות],

[ובמקשה רב פפא לאביי] והא עשרין אמר לי ולדעת כן אמר לי (כך) [עשרים. ד"ס], ששלים לי הפחת משדה אחר, או ינכה לי מן הדמים, לדעת כן אמר לי עשרים, שהוא עצמו [פ' המוכר] היה סבור דהוא כ', ועל מנת להשלים לי מדת כ' אמר לי עשרים?

אמר ליה אביי, מני למימר לך, דהאי דקאמר כ' לא לתת לך כ', שהרי גם הוא היה יודע שאין צדדה אלא חמיסר, אלא דעדיפא כעשרין של שדה אחר אמר לך, ולהשלים מקחו אמר כן,

תניא ר' יוסי אומר אידי דאיידי צמתי צמוכר קרקע לחצירו צמדה, ומאן יתיר מכדי צמדה דמחזיר, ולא אמרינן בטל המכר, נקט נמי להך דאיתמר לקמן, שני אחין שחלקו וצא להן את, דקאמר שמואל מקמנין [פירוש] [ו] ממחזיר את מה שיש לו יתיר, דומיא דמתני', ואבא גרר דהיא, קמי צרישא הך צרייחא, לאשמועינן דחלוקה בגורל קניא, דעלה פליגי רב ושמואל, היכא דחלקו וצא להן את, דדמיא להך דר' יוסי, שלא עלה הגורל לכולן,

האחינן שחלקו צירכו שנים ושלשה חלקין שוין, ואח"כ יפילו גורלות [כמנהג. ד"ס], וה"ה לשותפין, כיון שעלה גורל לאחד מהן שנפל הגורל על אחד מהם, והוצרך חלקו, קנו כולם כלומר, זה קנה לגמרי בגורל, ולא יוכלו לחזור בו, ואם הם שנים [פ' שיש רק שנים שחולקים], זה קנה חלקו שנפל עליו הגורל, וגם חצירו קנה, דעל מי יפול גורל שני, כי אם על השני, ואם ג' [הן. ד"ס], אותו שנפל לו הגורל קנה חלקו, והשנים קנו בין שניהם שני החלקים לחלוק ציניהם, כל שעה שירצו, אף לחלוק בענין אחר, ואחר כך יפילו גורלות,

ומיהו היכא דנפל הגורל לכולן, פשיטא דקנו כולם, ואע"ג דלא אחזק כל אחד בשלו, דכיון דמוחזקין ועומדין הן כולם ככל הקרקע, אין הגורל מקנה להן כלום, אלא מצד לכל אחד חלקו המגיעו, (ולא שנה קרקע ולא שנה מטלטלין, כיון שעלה הגורל לזה, קנה חצרו כמו כן חלקו המגיעו מיד, בלא נפילת גורל, דהא לא מפליג גמרא בין מקרקעי למטלטלין הכא מיד),

ב"מ צמאי קנו, הרי לא נפל גורל, ולא החזיקו כל אחד בשלו עדיין, דאי אחזק מאי למימרא? אמר ר' אלעזר כתחלת ארץ ישראל מה תחלה בגורל, אף כאן בגורל,

כפחות משמות, (ולעולם) [דלעולם] שמות כיתר משמות ויחזיר, והאי דקא מדמי ליה לשום הדיינין ה"מ [צמות] [לשמות. ד"ס], כי היכי דצטום הדיינין לא הוי מחילה [שרב יהודה סבר בחכמים דפליגי ארשב"ג בכתובות צמ:] ה"נ לא הוי מחילה,

ולא כשום הדיינין, כשום הדיינין לשמות, ולא כשום הדיינין, דאילו התם דצטום הדיינין הוי השמות בטל מוקח כדמנן התם מכין בטל, ואילו הכא חגיגו כלומר אין המקח בטל אלא מקחו קיים ויחזיר, כדמנן צמתי עד שמות ינכה, ואחא לאשמועינן [ד?] אע"ג דדמו להדדי, דצמתייהו שמות כיתר משמות, אפ"ה התם ציטול מקח, ואילו הכא המקח קיים,

והתם [בשום הדיינים] היינו טעמא [דמקחו בטל], דכיון דטעו צ"ד, מחזיקין מכל מה שעשו, אצל הכא דצמתייהו חפצים צמכר, זה למכור וזה ליקח, המקח קיים והאונאה יחזיר, כן נראה בעיני ש"טעו זו וכן עיקר, דליכא הכא מיצבתא [פ' שישאר בתויבתא] לא לרב הונא ולא לרב יהודה [פ' ששניהם תירצו מה שקשה עליהם], וה"נ מסתברא, מדתלנין כשום הדיינין ולא כשום הדיינין כו', ואין כחצו צספרים "אלא" כשום הדיינין [שאם היה הגירסא כן היה משמע שהוא המושך דברי רב הונא], הלכך ליכא לפרושי דמסקנא דמאן דאמר ולטעמין [וכו'. ד"ס] הוא (כו'), [פ' דרב הונא כבר סיים דבריו, במה שאמר הגיעו קתני, והרשב"ם אינו גורם "אלא", כמ"ש הב"ח וכמו שחקנתי בדברי הגמ']

יש לשונו אחרים ואין בהן ממש, וזה שלי הוא ועיקר (והשתא לא איפשטי לן אי כרב הונא אי כרב יהודה),

יש מפרשים, אמר לך רב הונא, ולטעמין הא מתרצתא היא משצבתא היא דקתני הגיעו, דאי שמות כיתר משמות דמי, "ינכה" איצטרי ליה למימר, ואמאי קמי "הגיעו",

אלא הכי קמי לה, צסימניו וצמנצרו הרי זה כשום הדיינין לשמות, דלא יהצין ליה [רב] ז' ומנחה לסור [דהיינו רובע] לטאה שהוא חלק אחד מ24 כמו אם אמר הן חסר הן יתר, אלא נותנין לו שותות],

ולא כשום הדיינין ממש, כלומר ולא לגבי מקח כשום הדיינין הוא, דאילו (כשום) [צטום. רש"ש] הדיינין שמות בטל מקח, ואילו הכא הגיעו, דעד שמות ושמות עצמו הגיעו, ולשון זה כחצו [פ' גרסינן] צספרים "אלא" כשום הדיינין ולא כשום כו' [וכולא רב הונא קאמר לה],

רב פפא זבן ארעא מההוא גברא,

דף ק"ו ע"ב

אמר ליה @הוא מוכר לרב פפא, הך קרקע דמוצנא לך הויא עשרין גריוו סאין מישחיה מדמה, וכגון דאמר ליה צסימניו וצמנצרו, ולא הואי [ונמצא שלא היה] אלא חמיסרא דהיינו פחות רביע, אתא לקמיה

אבני חן למסכת בבא בתרא

והני מיילי מידי דנריך שומא, אבל חלוקת מעות דלא נריך שומא, אין נריך לחלוק
צפני צ"ד?

הכי השתא, התם נחיתי אדעתא דבי תלתא מעיקרא בשלשה
חלקים חלקו הכל דמטי לכל חד חלק הראוי לו, הלכך לדעתו לא חיישינן, דאילו הוה
הכא נמי הוה פליג בגורל [ראה אילת השחר], אבל הכא [בשני אחין שחלקו]
לא נחיתי אדעתא דבי תלתא מעיקרא דאגלאי מילתא לבסוף דנטל
יותר מדאי, טעות הוא וצטלה מחלוקת,

אמר ליה רב פפא לאביי, לשמואל דאמר מקמציין, למומרא
דקם דינא דכל מי שנטל דבר הראוי לו, אלא שאינו נוטל כשיעור הראוי לו אלא
יותר, וה"ה לפחות, קאמר שמואל דמאי דתפיס תפיס [ראה לעיל קה:],

והא רב ושמואל דאמרי תרווייהו, כור בשלשים אני מוכר
לך יכול לחזור בו, אפילו בסאה האחרונה, כור בשלשים
סאה בסלע אני מוכר לך, ראשון ראשון קנה, אי הכי אמאי אמר
שמואל יכול לחזור בו מוכר ואפילו בסאה אחרונה, ומוציא מיד הלוקח כ"ט סאין
שצאו כבר לידו, ואמאי הא כיון דהוה ראווי לטול כור כדאמרי ליה מוכר, במה שזכה
כבר יזכה, אף על גב דלא צא לידו כשיעור הראוי לו, אלא לאו שמע מינה דהדר
דינא היכא דנטל פחות, וכל שכן היכא דנטל יותר כדלעיל, וקשיא דשמואל
אדשמואל?

דף ק"ז ע"א

התם גבי מקח וממכר עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למוכר
וניחא ליה ללוקח כלומר לכך תקנו ואמרו חכמים שיוכל לחזור עד שימכור
כל מקחו, דבמר דעת הלוקח והמוכר אזלי רבנן, דהכי ניחא לתרווייהו,
ניחא ליה ללוקח (שיוכלו שניהן) [שיכול. ד"ס] לחזור עד גמר משיכת כל המקח,
שאם תיחול יוכל הלוקח לחזור,
וגם ניחא ליה למוכר, שאם תוקיר צמח כך יחזור בו [וקשה למה לא אמר איפכא,
שלא טוב ללוקח אם תוקיר, ולא טוב למוכר אם תיחול? וראה באהל משה, וגם
מה שהביא בילקוט המאירי בשם מחזה אברהם],
הלכך לדעת כן מכר מוכר וקנה לוקח שיחזרו בהן, אפי' בסאה אחרונה,
ובסיפא דמילתיה דקאמר ראשון ראשון קנה, היינו לפי שכל סאה וסאה משמשו
נגמרה סחורתו,

אבל גבי חלוקת קרקע, ודאי ניחא להו להפטר מהר זה מזה, ויזכה כל אחד ואחד
בחלקו ויטרו בו, דקדידה דצי שותפי לא חמימא ולא קרינא, והלכך התם קס דינא,

[אבות פ"ב ה: הוא היה אומר אין בור ירא חטא. ולא עם הארץ חסיד. ולא הבישן
למור. ולא הקפדן מלמד. ולא כל המרבה בחסדו [שלוש מלבושי ת"ח. מפי ר'
מאיר שפירא זצ"ל] מחכים. ובמקום שאין אנשים. השתדל להיות איש].

איתמר, אחין שחלקו וצפני אחין מיירי, ומיהו ה"ה לגי, ובא בעל חוב

אי מה להלן בקלפי ואורים ותומים, אף כאן בקלפי ואורים
ותומים כדאמרינן ציש נחלין (לקמן דף קכב), אלעזר מלוכש אורים ותומים,
ויהושע וכל ישראל עומדין לפניו, קלפי של שבטים, וקלפי של תחומין מונחין לפניו,
והיה מכיין ברוח הקודש כו'?

אמר רב אשי לעולם תתחלת ארץ ישראל קונה גורל, ודקשיא לך אי מה להלן
כו' [בקלפי ואורים ותומים], היינו טעמא דלא נריך כולי האי, משום דגמרי צלבצ
שלם, ומקנו למי שיעלה הגורל מיד [פ' בלי עיכוב, ובמש"ב לקמיה אין רוצין
שיחא עוד עכוב], ו[מהני גמר דעתם עם הגורל, כאורים ותומים דמהני, אפילו
היכא דלא גמרי ומקנו, ד בהווא הנאה דקא צייתי להדרי # [פלא !
שגם לענין ממונות יש שווה בזה ששני אנשים צייתי להדרי, פ' שנכנעין זה לזה,
אף שההכנעה הוא שהם חולקים את השותפות שלהם] ו. ד"ס] נשמעין זה לזה
לחלוק בגורל, כדי שיטול כל אחד חלקו צפני עצמו, דאינן חפצים עוד בשותפות,
הלכך אין רוצין שיחא עוד עכוב דבדר ו גמרי ומקנו להדרי,

כן זקוק אני לפרש, שהרי אין כבוד בספרים אלא אמר רב אשי, הלכך לא צא לסתור
טעמו של ר' אלעזר, אלא לתרו:.

איתמר, שני אחין שחלקו קרקעות, ובא להן אח ממדינת הים,

רב אמר בטלה מחלוקת ויחלקו למחלה בשלשה חלקים ובגורל, דנתי נמי
[דכין. ד"ס] דנפל גורל לאחד מהן, קנו כולן, הני מיילי היכא דחלקו כראוי, אבל
היכא דכל אחד נטל יותר מחלקו, חלוקה בטעות הוא והדרא,

ושמואל אמר מקמציין נוטל כל אחד שליש מחלקו, ונותנין לזה, כגון שירשו
שש שדות ונטלו זה שלש חה שלש, וצא להן את, זה נותן לו שדה אחת, חה נותן לו
שדה אחת הרי לכל אחד שני שדות, והנס שוים,

אמר ליה רבא לרב נחמן, לרב דאמר בטלה מחלוקת,
אלמא הדר דינא כלומר חזרת החלוקה, צביל שנטלו חלקם שלא מדעת אח
השלישי, אלא מעתה הני בי תלתא דקיימי אחין או שותפין [שעומדין
בשותפות] ואזול בי תרי מינייהו, ופלוג צלא ידיעת השלישי, בשלשה
חלקים, צפני שלשה צית דין הדיוטות, כדאמרי' צאלו מציאות (צ"מ דף לב) הכי
נמי דבטלה מחלוקת כשיצא השלישי, ואמר איני חפץ בהך חלוקה, בתמיה
!

ביאורי הרשב"ם:

מהכא שמעינן, דפשיטא להו דתלתא אחים או תלתא שותפין, אי נמי תרי אחי או
תרי שותפי, כדמוכח צאלו מציאות (שם צבא מציאת דף לא) צאיסור ורב ספרא,
דעבוד עיסקא צהדי הדדי, והלך רב ספרא ופלג צלא דעתא דאיסור צפני תרי כו',
ופלג חד צלא דעתא דחצריה, וכגון דפלג צלא דעתא דחצריה צפני תלתא, ואית ליה
סהדי דפלג [לפני צ"ד. ד"ס] כדאמרינן צאלו מציאות, תתקיים החלוקה, ואין חצירו
יכול לערער עליה,

[אבל] ואם חלק שלא צפני צית דין לא כלום הוא, ומה שהשצימו הנכסים השצימו
לאמנע,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דאצוהן ונטל חלקו של אחד מהן,

ביאורי הרשב"ם:

לשון אחר פירש רבינו [רש"י] זקני צבצא קמא צפרק ראשון, ורביע צמעות ממש, לצד רביע בקרקע, דהיינו כל חלקו צין קרקע ומעות, ומספקא ליה אי כיורשין דמו וחייב להחזיר מחצית חלקו בקרקע, ולא יוכל לסלקו צמעות, או כלקוחות דמו, ומיהו כלוקח צאחריות דמי וחייב להחזיר לו מחצית מה שאצד, אצל צמעות יכול לסלקו, הלכך יחזיר רביע קרקע כיורשין. ד"ס), ורביע צמעות כמוכר צאחריות, ותפוס לשון ראשון כך פירש רבינו, וכן הוא שאין ממש צהאי לשון אחרון, דכל היכא דפליגי בגמרא תלתא תנאי או תלתא אמוראי כי האי גוונא, שהאחד ספק לו הלכה כדברי מי מן השנים, הרי הוא רגיל לתפוס כדברי שניהם, צמקתא סבירא ליה כי האי, וצמקתא סבירא ליה כאידך, אצל הכא כיון דמחייב ליה רב אסי להחזיר כל חלקו כרב צין קרקע ומעות, אס כן צמאי קאי צמחאל, הא רב ושמחאל לא פליגי צהכי אס יסלקו בקרקע או צמעות, אלא אס יחזיר לו חלקו אס לאו,

אמר רב פפא, הלכתא בכל הני שמועתתא, מקמציין צשני אחין שחלקו, וצא לן אה, וצאחין שחלקו וצא צעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן, שיקמין מחלקו ויתן ליה חצי השדה כרב, דכיורשין דמו, ומיהו לא צטלה מחלוקת לחזור ולחלוק בגורל, אלא צלא גורל ו. ד"ס)יתן לו חצי השדה מאיזה צד שירצה, וצלצד שיהא שוה כאידך חציה,

אמימר אמר בטלה מחלוקת, והלכתא בטלה מחלוקת היכא דחלקו שנים לשני חלקים, ואחר כך צא לן אה ממדינת הים, או חלקו וצא צעל חוב ונטל חלקו של אחד מהם, אי נמי אי טעו צחלוקה, לחלוק ציניהן שדה שגול אציהן, ונמצא יוצאה מתחת יד אחד מהן, ונמצא שמתחלה נטל האחד יותר מצבירו, דחוזרים וחולקין צשוה, דדמאי לצעל חוב שנטל חלקו של אחד מהן, דחוזרין וחולקין צשוה, וה"ה אס נטל חצי חלקו, שצריך להפיל גורלות על הכל, דלא פליג רב צנטל צעל חוב חלקו של אחד מהם צין כולו לחציו, ושמעין נמי מהכא, דהאחין שחלקו כיורשין דמו, ולא כלקוחות:

תנו רבנן, שלשה [בני אדם] שירדו לשום נכסי יתומין, למוזן האשה והצנוט [קשה והרי כל בע"ח שבין נכסיו, אם אין לו לשלם? וראה דעה"ד], ואין שומת צית דין צפחות מג', אחד אומר במנה דהיינו מאה זוזי. ד"ס), ושנים אומרים במאתים, [או] אחד אומר במאתים ושנים אומרים במנה, בטל יחיד במיעוטו כלומר (צטלו. ד"ס) צברי היחיד מפני שהוא המעט, וכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות,

מנה 100 דינר, 25 סלעים	80 דינר, 20 סלעים	120 דינר, 30 סלעים

1. אחד אומר במנה דהיינו כ"ה סלעים, ואחד אומר בעשרים סלעים דהיינו ה' סלעים פחות, צעשרים [סלעים] היינו פ' דינר, ואחד אומר בשלשים דהיינו חמשה סלעים יותר, צשלשים [סלעים] הם מאה ועשרים דינר, נדון במנה טעמא דכולהו מפרש ואזיל לקמיה,

2. רבי אליעזר ברבי צדוק אומר, נדון בתשעים דינר, מן החמש

רב אמר, בטלה מחלוקת אותה חלוקה צטלה, וחוזרין וחולקין צשוה מן הנשאר ושמחאל אמר ויתר הפסיד, ואינו חוזר על אחיו כלל, ורב אסי אמר לא צטלה מחלוקת ליעול מחצה מחלק אחיו כרב, וגם לא ויתר צשמחאל לגמרי, אלא נוטל רביע בקרקע משדה אחיו דהיינו חצי חציו, ורביע צמעות או רביע יתן לו אחיו מעות, דמאי אמר ליה אגא הוי מסליקנא ליה לצעל חוב צוזי, שהרי לא נצחייב לו אצי כי אס צוזי, ולדידך נמי צוזי משלימנא, וטעמא מפרש לקמיה, דמספקא ליה אי כרב אי צשמחאל וממון המוטל צספק חולקין, [ורביע צמעות] כמו או רביע מעות, וכדתנן צמס' יצמות (דף ג) צפרק רצן גמליאל, ועשה מאמר ונתן גט וצעל, ואמרין או או קתני, והכי פירושו יחזיר לו רביע חלקו, או קרקע או מעות,

[ומפרש] רב אמר בטלה מחלוקת, קא סבר האחין שחלקו יורשין הן חורת יורשין יש עליהם, לפרוע צין כולן חובת אציהן, דמשום חלוקה לא איסתחוק מקרקעי דידהו מצעל חוב דאצוהן, דסבירא ליה לרב יש צבירה, הוצר הדבר שזה כל אחד צחלק הראוי לו, ונמצא דלא לקחו זה מזה כלום, והוא הדין לענין חורה ציוצל, דאיכא למאן דאמר האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ציוצל, לרב אין מחזירין, וכיון דיורשין הוו, הלכך מחצית חלקו יחזיר לו,

ושמחאל אמר ויתר, קא סבר האחין שחלקו לקוחות הוו כלקוחות דמו דאין צבירה, ונמצא שכל אחד נטל חלק אחיו וכאילו החליפו זה בחלקו של זה דמי, והיינו לקוחות וכיון דלקוחות נינהו, הא ודאי ובלוקח שלא באחריות דמי כאילו אמרו זה לזה, איני מקבל אחריות חלקך עלי דמי, דמסתמא [אם חלקו בלא קבלת אחריות] לא מקבלי, דאע"ג דצבי מוכר קרקע לחצירו קיימא לן אחריות טעות סופר הוא, אס לא פירש צשטר המכירה, הני מיילי היכא דצין קרקע מצבירה, דלא שדי איניש צוזי צכדי, אצל לגבי ירושת אחין דכל אחד נטל חלקו, צההיא הנאה דאיהו לא מקבל אחריות על של חצירו, גמר ומקנה ליה לחצירו חלקו לגמרי, שלא יקבל חצירו אחריותו עליו, ולא צשתעצד לו שדהו, כי היכי דדידיה לא משעצדא לחצירו,

רב אסי מספקא ליה, אי יורשין הוו אי כיורשין דמו וחייב להחזיר מחצית חלקו כרב, דעל שניהם לפרוע חובת אציהן, אי לקוחות הוו או כלקוחות דמו, ואינו חייב כלום,

הלכך נוטל רביע בקרקע יפרע רביע לאחיו מן השדה הנשאר לו, דממון המוטל צספק חולקין, ורביע צמעות או רביע מעות יחזיר לו, דאמר ליה אגא הוו לי צוזי והוה מסליקנא ליה צוזי, וצצביל עניותך [שלא היה לך מעות לסלקו] לא אפסיד נחלתי,

[ב"ק מ. לשון רש"י שם: ל"ה, ורביע צמעות ממש, לצד רביע בקרקע, והיינו הרי הן בקרקע, מספקא ליה אי כיורשין דמו, וחייב להחזיר לו מחצית חלקו קרקע, ולא יכול לסלקו צמעות, או כלקוחות דמו, ומיהו כלוקח צאחריות דמי, וחייב להחזיר לו מחצית מה שאצד, אצל צמעות יכול לסלקו, הלכך יחזיר רביע בקרקע כיורשים, ורביע צמעות כמוכר צאחריות],

אבני חן למסכת בבא בתרא

93.33		
80	100	120
-13.33	+13.33 [106.66]	

וראה המשך הגמ' וברין הוא דלימא טפי וכו',

אחרים אומרים, עושין שומא ביניהן, ומשלשין כדפרישית לעיל, קא סברי האי ארעא תשעין ותלתא ותלתא שווא, האי דקא אמר עשרים, קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה, והאי דקאמר מנה קא טעי תליסר ותלתא לקמיה,

ות"ק סבירא ליה דליכא למימר דלא טעי איניש כלל, והלכך אמנעי תפוס, והשאר שמא טעו, ור' אלעזר בר' דזוק סבר טעי איניש צעשרה לזלזל או (צעשרה. ד"ס) להוקיר, ואחרים סברי טעי איניש צ"ג ושליש, צדכר שוה יותר משמונים,

וברין הוא דלימא טפי דשוף טפי [מנה] ושעה דינר, דהיינו י"ג ושליש יתר על שוין, והאי דלא קאמר, סבר מיסתאי (היינו. ד"ס) משום דדיו דקא מטפינא מה שמוסיף על סבירו כולי האי אחבראי כ', שסבירו אומר פ' והוא אומר מנה,

ואע"פ שאין לנו יודעין איזה דברי ראשון, אפ"ה נושאין ונותנין בדבר, וכל אחד יודע מה בלבו של סבירו, ולאחר שנשאו ונתנו בדבר, תוקעין את לבם לומר הנראה בעיניהם, וכיון שידע שסבירו רוצה לומר שמונים ירא הוא לומר יותר ממנה,

[ומקשה] אדרבה הא ארעא הך סוגיא כי הויא דלעיל מפרשא כולה מאה ותליסר ותלתא שווא, האי דקאמר מנה קא טעי תליסר ותלתא לאחוריה, והאי דקאמר שלשים טעי תליסר ותלתא לקמיה, וברין הוא דקאמר טפי, סבר מיסתאי דקא מטפינא כולי האי אחבראי?

נקוט מיהת תרי קמאי בידך, דמתורת מאה לא מפקי ליה,

אמר רב הונא הלכה כאחרים,

אמר רב אשי, טעמא דאחרים לא ידעינן דלא מסתבר טעמיהו, הלכתא עבדינן כוותיהו בתמיה, אלא הלכתא עבדינן כה"ק דאמר תידון במנה,

תנו דייני גולה שמואל וקרנא, עושין שומא ביניהן, ומשלשין סתם צריכתא שוין כאחרים, והכי גרסי' לה בפירושי ר' חננאל,

אמר רב הונא, הלכתא כדייני גולה דהיינו נמי הלכתא כאחרים, ודלמא חדא מכלל דסבירתה איתמר, ומשום דמילתא דפשיטא היא דהיינו הך, לא חש הגמרא להקשות ולמימר והא אמרה רב הונא חדא זימנא, אלא היכא דלא דמו אהדדי הנהו תרמי מילי שפיר, שיש שיעור לשונות בין זה לזה, והטעמים שוין, התם אורחיה דגמרא (לפרושי) [לפרושי. ד"ס], כן נראה צעירי,

סלעים שיש בין שנים הפחותין, לוקחין החצי, דהיינו י' דינרים ומוסיפין על של שמונים,

3. אחרים אומרים, עושין שומא ביניהן, ומשלשין כלומר מושבין צכמה חלוקים, דהיינו ארבעים דינר, שיש בשלשים, יותר מאותו שאמר עשרים, ומאותן ארבעים תידון בשליש, דהיינו שלשה עשר דינר ושליש דינר, על שמונים, וטעמא מפרש לקמיה,

[ומפרש] מאן [ת"ק] דאמר גרין במנה, מילתא מציעתא דבר השוה הכרע בין שניהם, הוסיף ה' על הממעיט, ופחת חמשה מן המרבה, וצדין הוא דתידון כותיה במנה, דהא תרוייהו [שנים מן השלשה] של שלשים ושל מנה [25] מודו דשוה מנה [ראה הגהות הב"ח],

ונראה צעירי, דהוא הדין אם אמר צכ"ח סלעים, [הדין שהולבין אחר האמצעי, אע"ג] דלא הוי מציעתא כל כך,

רבי אליעזר בר' צדוק אומר, גרין בתשעים, קא סבר הא ארעא

דף ק"ז ע"ב

תשעין דינר שוה שווא, דהיינו כ"צ סלעים וחצי, וכל אחד טועה מעט זה שאומר כי מוזלזל שתי סלעים ומחצה (משוין) [משוין. ד"ס], וזה שאומר מנה מעלה (צדמים) [צדמיו. ד"ס] שתי סלעים ומחצה, דניחא ליה למימר ששניהן טועין קצת זה למעלה וזה למטה ונאמר דשוה ז', דהיינו כ"צ סלעים ומחצה, דהשתא אזלינן בתר דברי שנים הפחותים, ותפשת מועט תפשת, ולא נלך אחרי מי שאומר מנה ונימא דהוא לצדו עומד על אמיחתו של דבר, מכל וכל והשאר טעו,

והאי דקאמר עשרים, דקא טעי עשרה לאחוריה שוה עשרה יותר והניס עשרה אחריו שהיה לו לתפוס צעשצונו, והאי דקא אמר מנה, קא טעי עשרה לקמיה שלקח עשרה לפניו כלומר יותר מן הראוי הוסיף ולקח מחשצון שלפניו העמיד לצא שלא היה ראוי לתפוס,

[ומקשה] אדרבה [וקשה למה לא אמר "ודלמא"? וראה דעה ד"ד], האי ארעא מאה ועשרה 110 שווא והוה ליה למימר תידון במאה ועשרים, דמאי חזית דאזלת בתר ראשון ושני אבל השלישי טעה יותר מדאי, אדרבה תפוס דברי השני והשלישי אבל הראשון טעה יותר מדאי, והאי דקאמר מנה 100 קא טעי עשרה לאחוריה, והאי דקאמר שלשים קא טעי עשרה לקמיה?

נקוט מיהת תרי קמאי בידך כלומר כיון דליכא למימר הכי ואיכא למימר הכי, יש לנו לילך אחרי שנים הפחותים דמתורת מנה לא מפקי ליה כלומר שלפי דבריהם יש לנו לומר שקרוב למנה שוה, אבל לא מנה בכלל, ולא אחר תרי בתראי שאומרים יותר ממנה, דתפשת מרובה לא תפשת, והרי כולם מודים שקרוב למנה שוה, הלכך יתן תשעים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והדבר ידוע דכל החז"ל (מוכר) [מכר?], ומן הדין היה לו לטול חצי הדינר, והוא הכחוש, אלא משום דמז"ל דמי חצי השדה מכרתי לך דלוקמן, הלכך ידו על התחתונה, לטול מן הכחוש בשוה חצי השדה,

א"ל רבי חייא בר אבא לרבי יוחנן, והא אנן משמנין ביניהן תנן [שאנו] פרשנו עד כאן משמנין, שהשומן מוטל בספק, הלא הפירוש הוא שעושין פשרה לחלוק [דמשמע יד שניהן שוה, לטול (זה כשומא) (כשומא. ד"ס)], שנטל זה מן היפה ומן הכחוש, דכי הדדי פלגי בגוף הקרקע, והכי נמי מוכח בצבורות, דהכי משמע ליה משמנין לר' חייא בר אבא, דכי הדדי פלגי בגוף הקרקע, דאמר ליה ר' חייא בר אבא [נמי. ד"ס] לר' יוחנן התם [בבבורות יח.], והא משמנין ביניהן תנן, ואמר ליה נמי ר' יוחנן אדאכלת כפנייתא בצבל תרגימנא מסיפא, דקתני מת אחד מהן [מן הוולדות], המוציא מחבירו עליו הראיה, וא"כ דמשמנין ביניהן דכי הדדי פלגי, הכא נמי לפלוג כי הדדי, אלא מאי משמנין כו' [שומן יהא ביניהן, דאמר ליה לכהן אייתי ראיא דבכור הוא ושקיל],

א"ל אדאכלת כפנייתא תמריס בבבל שהיית מעדן עמך ולא היית עוסק בתורה ומקנתו היה, תרגימנא לרישא מסיפא,

דקתני סיפא חציה בדרום אני מוכר לך, משמנין ביניהן כלומר אם כדברך כן הוא, דחצי שדה אני מוכר לך ממש הוא, למה משמנין ימתחו קו המדה, ונוטל חציה בדרום ויטול הלוקח חציה בדרום הן כחוש הן יפה, שהרי כך פירש לו חציה בדרום, ואמאי משמנין ביניהן, והא חציה בדרום אמר ליה, אלא מדקתני אפי' בסיפא משמנין, שמע מינה דהאי דקתני משמנין לרמי הוא, ה"ל לרמי וכדפרישנא לעיל, כלומר מה ששוה חצי שדה זו מכרתי (לו) [לך. ד"ס] מן הקרקע, באיזה מקום שארצה אתן לך, מיהו רישא דמתני' שמין כל השדה, ואם עלו דמיה ק' דינר נותן מוכר ללוקח מה ששוה נ' דינר, במקום הכחוש בשדה זו, שיד הלוקח על התחתונה, והו פירוש משמנין ביניהן ונטל חצי שדה, פירוש דמי חצי שדה, אלא סיפא דמתני' אין שמין כל השדה אלא חציה שצדדים הן כחוש הן יפה, ומה ששוה חציה שצדדים נותן המוכר ללוקח, כנגד אותן הדמים, באיזה רוח שירצה דהיינו כחוש, דיד הלוקח על התחתונה, דללמא זה שאמר חציה שצדדים שומת חציה שצדדים קאמר, ולא חציה שצדדים ממש הוא שמכר לו, כן נראה בעיני, וכן פירש רבינו חננאל:

[שנינו במשנתנו] מקבל עליו מקום גדר כו': תאנא [שנינו בבביתא], חריץ מבחוץ [מחוץ לשדה רחוק מן הגדר] ובן חריץ מבפנים [לצד השדה יותר], וזה וזה אחורי גדר

דף ק"ח ע"א

כדי שלא תהא חיה קופצת [ח"מ ר"ח ב] על הגדר, אינטיריך חריץ וכן חריץ [לכאורה עשו החריצין, במקום לחייבו לעשות גדר גבוה כל כך של יוכל החיה לקפץ],

[נראה שאין זה באמצע השדה [פ' בין שדה לשדה] אלא חוץ לשדה [פ' לצד

אמר רב אשי, טעמא דדייני גולה לא ידעינן, הלכתא עברינן כוותייהו:

מתני': האומר לחבירו חצי שדה אני מוכר לך, משמנין ביניהן מפרש בגמ', ונוטל חצי שדה,

משמנין:

1. שהשומן מוטל בספק, והתובע יביא ראיא ויטול,
2. לעשות פשרה [smoothen, compromise]
3. משמנין מלשון שומן כמה מעות שוה,

חציה בדרום אני מוכר לך כולה מפרש בגמ', משמנין ביניהן, ונוטל חציה בדרום,

והוא [ה] מוכר מקבל עליו לתת מחצי שדהו במקום הגדר לגדור זה הלוקח חצי שדהו מכל ד', מפני החיות שלא יכנסו לתוכו, דסתם מוכר חצי שדה, מוכר לו כל זכרי שדה, אצל היכא דמכר לו שדה שלם, התם מילתא דפשיטא היא שמכר לו את כולה, ומה יוסיף ליתן לו יותר, [ושיעור גדר ראה רש"י לעיל ד: וז"ל אצל בשציל היזק בהמות שלא יכנסו לשדה לריץ לגדור גדר גבוה עשרה טפחים, המונע מליכנס בהמות],

[וגם מקבל עליו המוכר] חריץ פושי"ר בלע"ז ובן חריץ [ראה בלי"מ פכ"ט משנה יד בן הפטיש [פ' פטיש קמן] חמשא, ושל הפטיש ששה] חריץ קטן שצין הגדר לחריץ הגדול, וכמה הוא חריץ ששה טפחים רחבו באורך כל השדה ובן חריץ שלשה וגמ' מפרש למה לי כל הני:

גמ': א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, לוקח נוטל כחוש שבו יד הלוקח על התחתונה, לפיכך נותן המוכר ללוקח המקום הגרוע שבאוחו שדה, דללמא דמי חצי השדה אמר לו, לפיכך נוטל מן הכחוש יותר מן החצי, כדי דמי חצי השדה, כדמפרש לקמיה, והיינו רוחא דמוכר, דרצה אדם בקצ עידיה, יותר משני קצין זיבורית,

והא דקתני משמנין [פ' בא לפרש הלשון], היינו כדמפרש בצבורות [יז.], בפרק הלוקח עובר פרתו, דקתני [במשנה] שני רחלין שלא זיכרו וילדו שני זכרים [ויצאו שני ראשיהן באחת] כו', ר' עקיבא אומר משמנין ביניהן, ומפרש ר' יוחנן בגמ' [יח.]. וכהן נוטל כחוש, וכל כי הך סוגיא איחא התם, ומפרש מאי משמנין, שומן יהא ביניהן [מה שאחד שמן יפה מחבירו, יהא מוטל ביניהן ועליו יבא לדון, ויטעון ישראל לכהן אייתי ראיה. רש"י בצבורות יח.], ואי מייתי כהן ראיה שקיל,

ה"ג שומן יהא ביניהן [ומה] [מה. ד"ס] ששוה חצי השדה היפה יותר מן החצי הכחוש יהא ביניהן, ויוסיף לו מוכר ללוקח מן הקרקע הרצה, עד שיהא שוה כחלק היפה שערכו המוכר לעצמו, כדמפרש לקמיה, ומיהו לגמרי לא יפסיד הלוקח השומן כי התם, דהתם שמה הכחוש של כהן הוא, הלכך כיון דלא מאי מייתי ראיה מפסיד, אצל הכא ודאי מכר לו כל חצי שדה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ראה רמב"ן שם שכתב שלכן לא כתיב שהאב יורש את הבן אם אין לו בנים, "ואולי לא היה זה בבאי הארץ שינחול האב את הבן",

משרשי המצוה כדי שידע האדם ויתבונן כי העולם ביד ארון משגיח על כל בריותיו, וברצונו וחפצו המובן וזכה כל אחד ואחד מבני העולם בחלק הנכסים שהוא משיג בעולמו, ומתנתו ברוך הוא מבורכת שחמשוך לעולם לאשר יתגנה לו וכו'. חינוך מצוה ת,

נחלה הוא מלשון נחל, שנמשכת ביושר נחלי מים למשפחותם לבית אבותם, והראשון הוזכר בה לו ולדורותיו יקרא "מתנחל" כי הוא עושה עצמו נחל נובע לזכות ליוצאי חלציו, או לקורמים אליו להנחיל לבניהם בקו ישר וכו'. ראה יוסף דעת בשם הרמ"ע מפאנו,

ברד"ק שופטים יא א הוכיח דאף הגולד מן הפילגש יורש. דעה"ד,

מהני: 1. יש קרובים ש נוחלין [יורשין] את קרוביהם כשמתים ומנחילין [תום] [מורישין] וגם אם הם (מתים) [ממו. רי"ף] מנחילין להם את ממונם, דהיינו ששניהם נוחלין זה את זה, והא' דלא קמי יס נוחלין זה את זה, היינו משום דבעי למימני סיפא נוחלין ולא מנחילין, מנא נמי רישא נוחלין ומנחילין,

2. ויש נוחלין את קרוביהם, ולא מנחילין אצל אם [ימותו] [ממו. רי"ף] הם, אין מנחילין לאומן קרובים שהן מורשיהן,

3. מנחילין ולא נוחלין הם אומן דאמרו זהו נוחלין ולא מנחילין, מכלל דאיך שאלו נוחלין אומן ולא מנחילין להן, מיקרו מנחילין ולא נוחלין, ובגמ' מפרש למאי אינטריכו הך תרי צדי, דהא חדא נפקא מכלל מצירתה,

4. לא נוחלין ולא מנחילין,

1. [ומפרש] ואלו [וי"ו של "ואלו" מוסיף על הראשונים, להוסיף בני בנים שיורשין את סבא שהוא ראשון לאבותם, ולא תנא לה בהדיא כדי שלא להאריך. ע"פ הון ועושר] נוחלין ומנחילין, האב את הבנים [ובגמ' מקשה למה התחיל בפורענות] נוחל את הבנים, וגם מנחיל להם, [פי' ואיך האב יורש את בניו] וכגון שאין לאומן הבנים זרע, אז נוחל לאומן האב, אצל אם יש להם בנים, הם קודמין לוקנס כדמפרש בגמ',

והבנים את האב [תום] [הרי לך קורבה ש] נוחלין ומנחילין,

[ועוד אופן של נוחלין ומנחילין] והאחין מן האב [תום] כגון ראוון ויוסף בני יעקב, א"ע"פ שהן מלאה ומרחל נוחלין ומנחילין יורשים זה את זה, בשביל שהן אחין, וכגון שמת יעקב אביהן, אצל אם יעקב קיים הוא קודם [כדלמרינן בגמ' ד"ס], וכגון שאין להם בנים, ודוקא אחין מן האב דמשפחת אב קרויה משפחה כדלפנין [בגמרא. רש"ע] [כו'. ד"ס],

2. האיש נוחל את אמו אצל לא מנחיל, שהרי קרובי האב יורשין אותו, דמשפחת אם אינה קרויה משפחה,

רה"ר], ונראה דשיעור דתנן במתני' הוי בין ברוחב ובין בעומק. ריטב"א],

[וצ"ע למה לא יעשה חריץ עמוק כל כך שישלים השיעור שלא יוכל החיה לקפוץ? ואולי רוצה לצמצם בהתוצאות, שהרי היא עבודה רבה לעשות כן סביב כל השרה],

[ואולי עושין הבן חריץ, כדי שלא יתקרב החריץ להכותל יותר מדאי],

[ונראה שכן הוא שיעור ששיעורו חכמים, שחריץ שרחב ו' ועמוק ו' שרחוק מן הגדר ד' טפחים, והגדר הוא ו' טפחים גבוה כמש"כ רש"י לעיל ד;], הוא די שלא ידלג החיה על גביה, אבל במציאות זה צריך עיון],

ולעבד חריץ, ולא לעבד בן חריץ דהשתא נמי לא קפסה שהחריץ מרחיקה מן הגדר? אידי דרווח ששה טפחים קיימא בגויה נכנס למוכו ומשכמת מעט לאחוריה וקפצה וקופסת,

ולעבד בן חריץ, ולא לעבד חריץ? אידי דקטין קיימא אשפתיה המיונה וקפצה [אבל עכשיו שיש רק טפח בין שני החריצין, אין החיה יכולה לעמוד עליה],

[דכדי שלא תדלג חיה לשרה, עושין סביב לגדר וסמוך לו בן חריץ שהוא עמוק ואינו רחב, ומדיכולה לדלג ממעל לו, עושין עוד חריץ עמוק ורחב חוצה לו סביב, שאם חכנס החיה לתוך החריץ החיצון הרחב, לא תוכל שוב לדלג למעלה להשרה, מדאין לה מקום לסמוך ידיה בשפת בן חריץ שלפניה. יבין],

וכמה בין חריץ לבן חריץ, טפח ומסקנא דנרייתא הוא:

[דברים ל ה' וְהִבְיָאָה ה' אֶל יְהוָה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר־יָשׁוּ אַבְתֶּיךָ וְיִרְשָׁתָהּ וְהִימָנָה [שארץ ישראל יעשה אותך לאדם יותר טוב. ראיתי] וְהִרְבָּה מְאֹדְךָ].

פרק שמיני יש נוחלין

פרק יש נוחלין הוא מדרף קח. עד קלט: דהיינו יותר מ 31 דפים,

במדבר כו פרשת פנחס אחר רביעי ח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ בְּרִיָּמוֹת וּבֶן אִין לו' וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ: ט וְאִם־אִין לו' בַּת וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו: י וְאִם־אִין לו' אֲחִים וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָי אֲבִיו: יא וְאִם־אִין אֲחִים לְאֶבְיוֹ וְנָתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְשָׁאֲרוֹ תִּקְרָב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ: [ואין משפחה קרויה אלא משפחת האב] וְיָרַשׁ אֹתָהּ וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט מִשְׁפָּחָה אֵת־מִשְׁפָּחָה:

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואי נמי גרסינן בני אחיות, איכא לפרושי צבני אחיות, כלומר בני אחיותיו של אדם נוחלין אותם, אבל לא מנחילין דהוא אינו יורשן,

והאיש את אשתו נוטל אותה, כדנפקא לן בגמ',

3. האשה את בניה [היפך האיש את אמו שנוחלין ולא מנחילין], והאשה את בעלה [היפך האיש את אשתו, שנוחלין ולא מנחילין], ואחי האם [היפך בני אחיות, שנוחלין ולא מנחילין] צגמ' פריך דהיינו נמי הך צבא דנוחלין ולא מנחילין, דמהאיא שמעינן לה דהיינו הך, מנחילין ולא נוחלין,

4. והאחין מן האם, לא נוחלין ולא מנחילין זה לזה אלא קרובי אביו של זה, ואביו [וקרובי אביו] של זה יורשין אותו, וכל הך קרובים דקמי שורשים זה את זה, ה"מ כשאין קרוב למת יותר מזה, גם הנהו קרובים דקמי צהן לא נוחלין ולא מנחילין, כגון קרובים שמנד האם, הני מילי שיש קרובים מנד האב היורשין אותו, וקרובים לו יותר מקרובי האם, ואע"פ שגם אמו ממשפחת אביו, אבל אם אמו קרובה לו מנד משפחת אביו, ואין לו קרוב מאביו שקרוב לו כמו אמו, אז האם יורשת את הבן, ואם אין האם בחיים, קרובי האם יורשין אותו, דהוי ליה משפחת אב, דמכח קורבת אביו צאין ליורשו,

ראובן ולו את אשר	אשר
ראובן נשא	סרח צת אשר
	וגולד נפתלי

כגון ראובן שנשא סרח צת אשר וילדה לו נפתלי, ומת נפתלי בלא בנים, הרי ראובן אביו יורשו, ואם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו של נפתלי [ראובן], ואם אין לו אחין, ונתתם נחלתו לאחי אביו, דהיינו אשר אביו אמו [שהוא גם אחי אביו], ואם אין לו אחין לאביו, דאין אשר קיים, ונתתם את נחלתו לקרוב אליו (נמצאת סרח) דהיינו בני אשר או צות אשר אם אין לו בנים, דהיינו סרח (נמצאת סרח ד"ס] יורשת את צנה:

נב' מאי שניא דקתני האב את הבנים ברישא דמתני' האב נוחל את הבן, ומנחיל, והלא צעת שטחל האב לבנו נמצא שמת הבן צמי האב, ולא הניח הבן ההוא זרע ליורשו, לפיכך אביו יורשו, וזו קללה היא כשאדם מת בלא בנים, וגם כשהאב רואה צמימת בנו [שאם מת האב והניח מומן לבנו מברך הבן שהחיינו, אבל להיפך אם מת הבן והניח מעות לאביו מביא הגרעק"א בשם ס' לוית חן שאינו מברך שהחיינו. דעה"ד],

ליתני הבנים את האב ברישא והיה לו לתנא דמתניתין לפחות הבן נוחל את האב, שזה צרכה שימות האב ויקצרונו צנו, כדכתיב (צראשית מו) ויוסף ישית ידו על עיניך, הצטימו [הקב"ה] שיקצרהו צנו,

[ומפרש הקושיא] חדא דאתחולי בפורענותא לא מתחילין @ מסקנא דקושיא היא (פי' שלכן קשה למה התחיל בדוגמא זו),

דף ק"ח ע"ב

ובני אחיות (דצן) [הבן. ד"ס] נוטל את אחות אמו, שהרי הוא צא מכח האם, ואילו (פי' ואם) מתה דודתו צמי אמו, [אמו] יורשתה, וגם הוא יורש את אמו, נמצא שצאו לידו נכסי דודתו,

נוחלין ולא מנחילין [שאם המעשה היה להיפך] דקשמת הבן, אינו מנחיל לאחות אמו, אלא לקרובי אביו, דמשפחת אס אינה קרויה משפחה, ועוד דאחות אמו היאך תירשנו, הלא היא צאה מכח אחותה שהיא אמו של זה, (ולא) [ואין ?] האם יכולה ליורשו, כדאמרן האיש את אמו נוטל ולא מנחיל, קל וחומר שהיא לא תירש את (פי' מן) בן אחותה, [ומביא לבאר] וצאמיות מן האב מיירי, אבל אחיות מן האם אין נכדה [nephew] [וכן לקמן] קטב' בפי' הגמ' קורא לבן אחיו נכדו, ולא ידעתי אנא מצא שם זה עליהם כי לא מצאתיו רק על בן הבת או הבת. רש"ש, ולפלא שבלשון אשכנז באמת נקראת בת אחיו בשם "נכטה". דעה"ד] בן אחותה יורש אותה, דממשפחת אם הוא,

ל"א ובני אחות, בני אחותו של ראובן, כגון בני דינה [בני דינה אחות ראובן] נוחלין אותו, שהרי דינה יורשת את ראובן אחיה, ובניה צאין ממכח, אבל לא מנחילין לראובן, שהרי ראובן מכח אחותו דינה צא לירש אותה, והלא דינה עממה אין יורשתו כדאמרן דהאם אינה נוטלת את צנה, אלא קרובי [אציהס. רי"ף] צעלה של דינה יורשין את צניה, דמשפחת אב יורשת, ולא משפחת אם,

לשון ראשון, בני אחיות: רחל = אם יוחנן, לאה = אחותה של רחל מתה, יורשה רחל, ואם לא היתה רחל בחיים כשמתה לאה, יוחנן בנה יורש את לאה דודתו, אבל לאה לעולם לא תירש את נכסי יוחנן,
לישנא אחרינא בני אחות: דינה = אחות ראובן, יהודה = בן דינה, אם מת ראובן בלא בנים דינה יורשת אותו, ואם דינה לא היתה בחיים כשמת ראובן, יהודה יורש את ראובן דודו, אבל ראובן לעולם לא יירש את יהודה,

וזה [הלישנא אחרינא] נראה צעני, משום דקמי סיפא [ג' דברים] 1. האשה את צנה, 2. והאשה את צעלה, 3. ואם האם מנחילין ולא נוחלין, וכל הך תלתא שמעינן להו מהנך תלת דהך צבא דנוחלין ולא מנחילין, כדאמרין צגמ', דהיינו הך דקפריך צגמ' [מן הקושיא אנו מביינין הפירוש של "בני אחות", מוכח שמוקשה הגמ' דלמי האם היינו צבני אחות, והלכך גרסי' בני אחות דהיינו נמי דלמי האם, מנחילין את בן אחותם ולא נוחלין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

להקשות, ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האב, כי היכי דפריך לקמיה, ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האב, דבשלמא גזי את אשכחן שום קורבנה שקס תחת אחיו ליצום, אבל צאצ לא מצינו כלל,

ומה ראית לרבות את הבן של ממ, שיהא [הבן] קודם לאבי הממ, וכל שכן שקודם לאחי הממ, היכא דליכא אב, ולְהוֹצִיא את האב ולומר שהאב קודם לאח, וכל שכן שהבן שקודם [שהבן] קודם] לאב [שיהא הבן] קודם לאח, אדרבה מרבה אני את האב כדלקמיה?

[ומתריץ] מרבה אני את הבן מניין בן ראובן, שיקום תחת אביו לנחלה, טפי משמעון אחי ראובן, שכן קם שהרי קם מנין תחת אביו ראובן ליעדה ליעוד [ה"ה דה"ה מ' למנעט נמי ולעבר עברי. תוס'], שאם קנה ראובן אמה העזריה, יכול ליעדה לו [לעצמו] כשיראה, בכסף מקנחה שנתן לאציה זה ימים, וכבר ניתנו להוצאה, ואין צריך ליתן קדושין אחרים, אלא כך יאמר **הרי את מיועדת לי** כדכתיב (שמות כא) ואם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה וגו' מכלל שיכול ליעדה, וגם לבנו יכול ליעדה כדכתיב ואם לבנו יעדה וגו', אבל לאדם אחר אין יכול ליעדה, אלא א"כ יקדשה האיש [אחר] קדושין גמורין, ואפי' לאחיו אין יכול ליעדה,

***ויקרא כז טז ואם | מִשְׁפָּחָה אֶתְּמוּ יְקָדִישׁ אִישׁ לְה' וְהָיָה עֲרֵכָה לְפִי יִרְעוּ יִרְעוּ חֲמִיר עֲרֵכִים עֲמָשִׁים עֲקָל קָסָף: יז אִם־מִשְׁפָּחָה הֵיבֵל יְקָדִישׁ עֲדָהוּ עֲרֵכָה יְקָס: יח ואם־אֶת־הֵיבֵל יְקָדִישׁ עֲדָהוּ וְחֲשָׁדֵהוּ יִפְתֹּן אֶת־הַקָּסָף עַל־פִּי הַשָּׂנִים הֵנוּ מֵרַת עַד שְׁנֵת הֵיבֵל וְנִגְרַע מִעֲרֵכָה: יט ואם־אֶת־יִגְאֵל אֶת־הַשָּׂדֶה הַמִּקְדִּישׁ אִתּוֹ יִסָּף תַּמְשִׁית קָסָף־עֲרֵכָה עָלָיו וְקָס לֹ: כ ואם־לֹ אִ יִגְאֵל אֶת־הַשָּׂדֶה וְאִם־מִכָּר אֶת־הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אֲחֵר לֹ אִ־יִגְאֵל עוֹ ד': כא וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּאִתּוֹ יִפְתֹּן קָדֵשׁ לְה' פְּשָׁדָה הַתָּרֵס לִפְתֹּן תִּהְיֶה אֶתְּמוּ: ***

ולְשֹׁרָה אַחוּזָה דרשין צערכין צפרק אין מקדישין, ומניא נמי צמורת כהנים, ואם־לֹ אִ יִגְאֵל אֶת־הַשָּׂדֶה בעליו שהקדישו, ואם־מִכָּר אֶת־הַשָּׂדֶה הגוזר מוכרה לאיש אחר, לאיש אחר ולא לבנו של מקדיש, וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּאִתּוֹ יִפְתֹּן קָדֵשׁ וגו' שיוצאה לכהנים ציובל, אבל אם לא פדאו [ל]איש אחר אלא בנו, חוזרת לאביו ציובל, אבל אם אחיו של מקדיש פדאו, יוצאה לכהנים כדכתיב לְאִישׁ אֲחֵר דהיינו אחיו, אבל בנו לאו אחר הוא,

והם נמי פרכין, מה ראית לרבות את הבן כו' כי הכא, שכן קם תחת אביו כו',

אבל לא מצי למימר שכן קודם את אחי הממ לנחלה, כמו שסדור צפרשה [פ'] למה לי ראיות שכן קודם לאב, הרי הוא מפורש בפסוקים], ואם אין לו בן והעצרתם את נחלתו לבנו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו? דכיון דקראי לאו כסדרן כתיב, דמוכת קרא כדכתב הקרוב קרוב קודם, [בין שאנו מוסדרין הפסוקים לפי הקירבה] וינמא [היינו אומרים] דאת קודם בין לאב בין לבן,

אדרבה, מרבה אני את האב ומהפסוקין קראי. ד"ס] כי האי גוונא, איש כי ימות ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לבנו, אי נמי [בך תאמר, ונתתם את נחלתו לאחיו. וראה רש"י] ואם אין לו אחים וכן אין לו, והעצרתם את נחלתו לבנו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאשר, ואם אין

ועוד כדכתיב במדבר כו איש כי ימות, ובן אין לו הא יש לו בן צנו יורשו, וכי היכי דפרשת נחלות פתחה צירושת הבן לאביו, כך היה לו למנא לפתחו?

[ומתריץ] ותנא אידי דאתיא ליה מדרשא שהאב נחל את בנו, חביבא ליה,

[המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית, ואמרינן הרבך במדותיו, ולכן גם עליך חיוב לחדש בכל יום חדושי תורה, ולכן חביבא ליה. הרב יצחק הוטנר זצ"ל],

ומאי דרשא, דתניא ונתתם את נחלתו לאשרו הקרוב אליו שארו זה האב של ממ, ואשמעין קרא שהאב פעמים שורש את בנו, דשאר היינו אביו כדכתיב [ויקרא יח יב] שאר אביו הוא כדלקמן [לכמן קט:]*, וכתיב נמי [ריש פרשת אמור ויקרא כא ב] כי אם לאשרו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו', * [לא הבנתי הדרש הלא הפסוק מיידי באחות אבך, כדכתיב ערות אחות אבך לא תגלה שאר אבך הוא, ואך למידן מזה שהאב קרוי שאר? וראה מו"כ בתו"מ וז"ל בזה ג"ל דהכי קאמר מוכי כל העריות מושם שאר נאסרו כדכתיב בפסוק ו' איש איש אל כל שאר בשרו וגו' למה לי קרא למימר דשאר אבך הוא, אלא למדרש דאבך הוא שארו האמור במקום אחר בפרשת נחלות],

מלמד שהאב של ממ קודם לאחיו לאחיו של ממ, כגון שאם ממ ראובן בלא בנים, יעקב [האב] יורשו ולא שמעון אחיו יורשו, ולקמיה מפרש ואזיל היאך למיידן אנו מכאן שקודם לאחין, ולא [נפרש שהאב קודם] לבנים וצנות של ממ,

ביאורי הרשב"ם:

ולקמן פרכין והא קראי לאו הכי כתיב? ומשני קראי שלא כסדרן כתיב, דמאי דכתיב "הקרוב" אליו דמשמע הקרוב קרוב קודם, אלא לגלוי על (פי) סדר נחלות דשלא כסדרן כתיב, אלא הקרוב קרוב תקדים לירש,

וכן מסדר אותן [את הפסוקים במדבר כו ח], איש כי ימות וכן אין לו והעצרתם את נחלתו לבנו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאשרו הקרוב [דהיינו אביו], ואם־כ ונתתם וגו' לאחיו, כלומר שאם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחיו אביו, ואם אין אחין לאביו, [אז] הקרוב אליו ממשפחתו יורש אותה,

יכול יהא קודם לבן [תוס'] יהא יעקב קודם למנון בן ראובן, דאפי' היכא דהניח ראובן זרע יירש יעקב, ולעולם לא יירש בן ראובן אלא היכא דאין יעקב קיים, ונסדר הפסוק כן, איש כי ימות ונתתם את נחלתו לאשרו [לאביו], וכן אין לו והעצרתם את נחלתו לבנו וגו', כלומר אם אין לו שאר [אב] וגם בן אין לו, שירש במקום שאין שאר, והעצרתם את נחלתו לבנו?

ת"ל במדבר כו "הקרוב" [ראה ב"ח] [ודרשין לה כן] [ה]קרוב למת יותר קרוב קודם הוא קודם צמלה ליורשו, והבן של ממ כגון מנון בן ראובן, קרוב הוא לראובן יותר מיעקב אביו, שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחזה, כדלקמן, אבל האב לא מצינו שיהא קם תחת בנו לכלום,

ומשום דמילתא דפשיטא הוא [למה רבן בא קודם לאביו], לא משש הגמרא

אבני חן למסכת בבא בתרא

לו ונתתם את נחלתו לאחי אציו, ואם אין אחים לאציו [אז] הקרוב אליו ממשפחתו וירש **שכן קם תחת אחיו ליבום** כדכתיב (דברים כה) כי ישבו אחים יחדיו ומת אחד מהם וכן אין לו וגו', אבל הן אינו מייבם את אמו?

ומשני כלום יש יבום, אלא במקום שאין בן [או בת] [תוס'], הא במקום שיש בן אין יבום אלמא אפילו לגבי יבום קם הן תחת אציו, טפי מאחי אציו, שהרי פוטר אותה ממנו,

יכול יקדים לבן? ת"ל "הקרוב" [ה]קרוב קרוב קודם [ובין שהבן קם ליעוד הוא קרוב יותר מן הבת]?

ומשני לא קיימא לן דמס' ערכין שיהא הן במקום האב טפי מאחיו [בשדה אחוזה], אלא מהך פירכא דפרכין המס כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, הא יש בן אין יבום [פ' שגם בשדה אחוזה יש צד שאח קודם לבן, שהרי יש מעלה אחת בבן שקם ליעוד במקום אביו, וגם האח יש לו מעלה שקם ליבום, ורק משום התירוצ' כלום יש יבום וכו' אנו מכריעים שבן פודה במקום אביו, נמצא שכל הסיבה שבשדה אחוזה בן פודה במקום אביו למידין מיעוד, ומאותה תירוצ' של כלום יש יבום, ולכן אין זה נקרא "תרת" שהכל מטעם אחר,

[ומתריץ] כיון דלענין יבום בן ובת כי הדדי נינהו דכתיב וכן "אין" לו עיין עליו, נמצאת גם הבת פוטרת את האחין מן היבום, אבל אציו המת אינו פוטר את אשת בנו מן היבום, נמצאת הבת קמה תחת אציה טפי מאציו המת, ואחיה המת, לענין נחלה נמי בן ובת כי הדדי נינהו,

טעמא דאיכא האי פירכא, הא לאו הכי הוה אמינא, אח עדיף, תיפוק ליה

דף ק"ט ע"א

ואימא שאזרו זה האב, [ונדרוש כך] מלמד שהאב קודם לאחיו האב של ממ, ולא לאחין, משום דקרובים למת יותר מאציו, שהרי קמים תחתיו ליבום, אבל אציו אין קם תחתיו לכלום,

דהבא תרתי יעידה, ושדה אחוזה והבא חרדא יבום, והוה מצי למרוצי הך נפיש?

וסדר המקראות. ד"ס] כך הוא, [לאחר בן ובת] ונתתם את נחלתו לאחיו, ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לשאריו [לאביו] ואם אין לו שאר, ונתתם את נחלתו לאחיו אציו, ואם אין אחים לאציו [וגו' ?] [אז] הקרוב אליו ממשפחתו וירש, יכול יקדים [האב] לאחיו, תלמוד לומר "הקרוב" [ה]קרוב קרוב קודם?

ומשני שדה אחוזה גופה, מהאי טעמא הוא דקא קיימא ליה לתנא לא קיימא לן דמס' ערכין שיהא הן במקום האב טפי מאחיו [בשדה אחוזה], אלא מהך פירכא דפרכין המס כלום יש יבום אלא במקום שאין בן, הא יש בן אין יבום [פ' שגם בשדה אחוזה יש צד שאח קודם לבן, שהרי יש מעלה אחת בבן שקם ליעוד במקום אביו, וגם האח יש לו מעלה שקם ליבום, ורק משום התירוצ' כלום יש יבום וכו' אנו מכריעים שבן פודה במקום אביו, נמצא שכל הסיבה שבשדה אחוזה בן פודה במקום אביו למידין מיעוד, ומאותה תירוצ' של כלום יש יבום, ולכן אין זה נקרא "תרת" שהכל מטעם אחר,

[והגמ' מתרצת, שזה שאב קודם לאחיו, לזה אין צריך פסוק שזה יכולים ללמוד מסברא, ורק בלי הפסוק דשאך הייתי אומר שאחיה המת קודמין לאביו המת, ועל זה בא הפסוק דשאך לדרוש, אבל לומר שהאב בא לפני בני ובנות המת, גם זה נגד הסברא שהרי בניו של מת באים במקומו],

אבל עדיין קשה לי דהול"ל שדה אחוזה גופא מיעוד ילפינן לה, ועיקר חסר מן הספר, וראה ברבינו גרשום שכנראה היה קשה לו קשיא זו],
דאמר' נמי התם, מה ראית לרבות את הך, ולהוציא את האם [בשדה אחוזה], מרצה אני את הן שכן קם תחת אציו ליעדה כו', אדרבה מרצה אני את האם שכן קם תחת אחיו ליבום, ומשני כלום יש יבום כו', שהרי לא מצינו כחוצ צפירוש שיהא הן קם תחת אציו טפי מאחיו, אלא ליעדה, שגם האם קם תחתיו ליבום, ונמצא דהכא חדא והכא חדא הוא,

ומשני אחי האב לא צריכי קרא לא היה צריך לנמקו לנסוק שאר [על האב] לקדם [שהאב יקדים] את אחי האב, דסברא הוא דקודם האב לאחיו [שלו ?], לירש את בנו, אחי האב מכח מאן קא אתו לירש את נכדס [ראה לעיל קח. ברשב"ם] [nephew] בן אחיהן, פשיטא ד מכח אב אחי המת שהוא אחיהם אמו,

ושאר דברים שהבן קם תחת אציו טפי מאחיו, כגון שדה אחוזה ועצד עברי במסכת קידושין, וקדימת הבן לאח צנוחה, כולוהו מיימין לה מדין יעידה לחוד, שכ' בפירוש שהבן קם תחת אציו, ואי לא דמשנינן דאפי' לגבי יבום אין האם קם תחתיו כמו בנו, דכלום יש יבום אלא במקום שאין בן, לא הוה מצינן לרצוי בן שיקום תחת אציו לכלום טפי מאחיו, דליהוי הכא חדא והכא חדא,

והלכך למה לי קרא [שהאב יורש את בנו קודם לאחיו של אב], מאחר שכחצו למעלה, שאחיה האב יורשין את נכדס [פסוק] ואם-אין לו אחים ונתתם את-נחלתו לאחיו אציו: מי איכא למימר [לפרש הפסוק דשאך] דהיכא ד קאי אב, קא ירתי אחי האב אחים של אב, צתמיה,

ולקמיה פרכין, דבן ובת ואח כמו שסדורין צפרשה ליקדמו כולוהו לאב, שהרי כולם קרובים למת טפי מאציו, שהם קמים תחתיו ליעדה וליבום, אבל האב אינו קם תחתיו לכלום,

הלכך לא נכתב שאר, אלא לקדם [את האב ל] אחיו של ממ, דלקדם [את האב ל] אחי האב, כבר שמעינן ליה ממאי דאמר # [פ' ביון שאין סברא להקדים אחי האב לאב, צריך לפרש הפסוקים כן, ואח"כ בא הפסוק דשאך להקדים את האב עוד דרגא] ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחיו אציו, הרי הוא כמי שכתב ואם אין לו אחים, ונתתם את נחלתו לאציו, ואם אין לו אב ונתתם את נחלתו לאחיו אציו,

הלכך לא נכתב שאר אלא לחדש ולומר, שיקדם לאחר מהני דכתב לעיל, ומנו אחי המת שהן בניו, דלקדם אחי האב לא שדינן ליה, דהא לא צריך כדפרישית [שבא מסברא],

[ו]אימא שאזרו זה האב, מלמד שהאב קודם לבת [וקשה דלפי הדין הבת קודם לאב] דהא אינה קמה תחת אציה לכלום ככנו וכאחיו [ונמצא שהבת יש לה קרובה היותר פחותה], וסדר את הפסוקים כן, איש כי ימות וכן אין

אבני חן למסכת בבא בתרא

(בראשית ב'), וכמו כמי שארה כסוה ועומה לא יגרע (שמות כא), מלכוד
שהבעל יורש את אשתו דקסדר גורעין ומוסיפין דורשין, וקר הכי
ונתמם אם נחלה שאלו לו, והכי מפרשינן לה לקמן בפירקין, וילף לה מנייש אותה
לשון נקבה,

ולמאן דנפקא ליה משארו, האי והעברתם מאי עביד ליה
לכחוד ונתחם?

מיבעי ליה לכרתניא, רבי אומר בכולן נאמר בהן נתינה, ובאן נאמרה בהן העברה, שאין לך שמעביר נחלה משבט לשבט נחלת שבט ראובן לשבט שמעון, אלא בת, הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה כגון קרח בנה אשר, שנאסרה לחנוך בן ראובן, ומת אשר בלא בנים זכרים, וירשמו קרח במו, ומתה קרח וירשה בנה, או בעלה שהם משבט ראובן, נמנא שהקבא נחלת שבט אשר לשבט ראובן, ואשמעינן קרא, שהבדל או הבן יורש את אשמו ואת אמו, ואיכא דריש לקמן ירושת הבן את אמו מקרא אחרינא, ורבי דריש לה מהכא,

[וחזור לפרש מה שאמר לעיל] **וממאי דשארזו זה האב? דכתיב** ויקרא יח יב **שאר אביך הוא** [לא הכנתי הדרש הלא הפסוק מיירי באחות אביך, כדכתיב ערות אחות אביך לא תגלה שאר אביך הוא, ואיך למדין מזה שהאב קרוי שאר ? וראה מ"ש ב"תוי"ט ו"ל בזה ג"ל דהכי קאמר מבדי כל העריות משום שאר נאסרו כדכתיב בפסוק ו' איש איש אל כל שאר בשרו וגו' למה לי קרא למימר דשאר אביך הוא, אלא למדרש דאביך הוא שארו האמור במקום אחר בפרשת נחלות],

אימא שארו זו האם וילף מכאן דבין אביו בין אמו יורשין אומו דכתיב ויקרא יח יג שאר אמן היא?

אמר רבא אמר קרא במדבר כו ממשפחתו היינו הקרוצים לו מזל אצלו וירש אותה, משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה, דכתיב במדבר א לְמִשְׁפַּחֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם,

ובמשפחת אם אינה קרויה משפחה, והא כתיב שופטים י"ז ויְהוֹנָדָב בֶּן־נֵעֵר כַּסֵּפֶר שׁוֹפְטִים כְּמִיד בְּפִרְשָׁתוֹ פָּסְלוּ שֶׁל מִיכָה מִבְּנֵי לֶחֶם יְהוּדָה, וְקָא מַמְנָה גַּמְלָא [עַל הַמִּשְׁךְ הַפְּסוּק דְּכְתִיב שֶׁם] מִבְּמִשְׁפַּחַת יְהוּדָה אֵלמָא מִיַּהֲדָה קָאֵמִי וְכִמִּיד וְהוּא לְאִי אֵלמָא מְלִי קָאֵמִי קִשְׁיִן אֲהֲדִי וְהוּא גַּרְשָׁם,

הא גופא קשיא, אמרת והוא לוי, אלמא מלוי אתי, [והו
אמרת] ממשפחת יהודה אלמא מיהודה אתי? אלא לאו
דאבוה מלוי להכי קרו ליה לוי, שהלוי למטה אבות נקראים לוי, והאי
דקאמר ממשפחת יהודה על שם ואימיה מיהודה שאמו משצט יהודה,
וקאמר ממשפחת יהודה?

אמר רבא בר רב חנן, לא, גברא דשמיא לוי האי דכתיב והוא לוי,

כדאמרן, הלכך שדין ליה לאחין של מת, לקדם האב לפניו לירש את בנו, דקד"א יקדמוהו הם, שהרי קמים תחת אחיהן ליבום, מה שאין כן בצאב,

והא קראי לאו הכי בתיבי דשארזו לנסוק כחב, אחר אחי האב, והוה לן למימר דגויזת הכחבו הוא שאחי האב של מת קודמין לאצוי, דכתיב במדבר כז ואם אין אחים לאביו וגו'?

קראי שלא בסדרן בתיבי דהא כתיבי אחי האב, וחס"כ שאר אב, ובעל כרחך אז קדים ליה כדאמרן דהא מכת אז קאחו, דלא דקדק הכמוצ בסדרן, משום דסמך אמאי דכתב הקרוב קרוב קודם, ומעמנן מסדר אוחס, כפי קורבנות,

ואם תאמר, כיון דאין אנו הולכין אחר הסדר, לשמוק קרא מיניה וליכתוב איש כי ימות ונתחם את נחלתו לקרוב אלו ממשפחתו וגו' ? איכא למימר דקרא זריבא טובא כדלקמן בפירקין (דף קטו) וכן אין לו עיין עליו, ואם אין לו צד עיין עליה, וכן כוונתו.

והאי תנא מיייתי לה מהכא דהאז קודם לאחין, דתניא, את זו דרש רבי ישמעאל ברבי יוסי, במדבר בו איש כי ימות וכן אין לו וגו' [והעברת] משמע תעביר מקרוב זה שהוא קיים, כדי לתת לזה, והעברת מן האז כדי לתת לזה במקום בת אתה מעביר נחלה מן האב, ואי אתה מעביר נחלה מן האב במקום אחין [של מת] שאין לתת בן ובת, אללא אחין, ובסיפרי מסיים לה הכי ומניין שהאז יורש אמרת קל וחומר כו',

וַאֲיֵמָּא דְהֵא וְהֵעֲבַרְתָּ אֲחֵינִי דְקִיָּיִם קָמֵן קֵאָל, וְקֵאמֵר **בְּמָקוֹם בַּת אֶתָּה**
מֵעֵבִיר נַחֲלָה מִן הָאֲחֵינִי וְהֵעֲבַרְתָּ מִן הָאֲחֵינִי לַתָּה לְבֵיתָ, הֵא אֵין בַּת אֲחִין
יִרְשֵׁין אוֹתוֹ, וְאֵכְתִּי אֶב מִנְּגֵל דִּירֵית מִקְמֵי אַתָּה,

ואי משום דדייקינן ואי אהא מעביר נחלה מן האב ואפי' במקום בת, הך דיוקא לאו מוהעברת שמענין לה, דאדרבה מוהעברת איכא למידק אהא מעביר נחלה מן האב במקום הבת,

דף ק"ט ע"ב

ואי אתה מעביר נחלה מן האב אפילו במקום בת הן לא דוקא מקרא משתמעא מידי, אלא ה"ק מהאי קרא לא מליף דנת קודמת לאב, דלא מיירי קרא בנא אלא בנחיתו, אלא לעולם חימת לן דאב קודם לבת, דהוא קרוב טפי?

אם כן @ דלגלויי אמת האי והעצרת, דאמין ירמי צמקס שאין צמ, **לא נכתוב רחמנא והעקבתם** דמחילא שמעיין לה מדכתב ואם אין לו צמ, ונתתם את נחלתו לאחיו, דהא להאי תנא קראי כסדרן כמידי, דהא לא דריש שארו לאצ, דנימא שלא כסדרן כמידי,

ולמאן דנפקא ליה מוהעברתם, האי שארו מאי עביד ליה?

מיבעי ליה לכדתניא, שארו זו אשתו כדכתיב והיו לבשר אחד

אבני חן למסכת בבא בתרא

אהרן שנשא בת עמינדב, יצא ממנו פנחס בן צנו של אהרן,

וממנהיגין ופנחס לאו מיתרו אתי, והא כתיב שמות ו ואלעזר בן אהרן לקח לו מבנות פוטיאל מצת יתרו לו לאשה אלמא קרוב היה ליתרו יותר מיהונתן בן גרשום, ואפי' הכי חסיד היה, ואין ללמוד מכאן שידבק אדם בטובים, שהרי אלעזר אבי פנחס, לקח בת יתרו ויצא ממנה פנחס, ואם אהרן דבק בטובים, אלעזר צנו לא דבק בטובים?

מאי לאו מצנות יתרו כו' כלומר בת יתרו ממש אחת מצנותיו דאתי מיתרו שפיתם עגלים לע"ז, לא דאתי מיוסף מצנות יוסף כלומר משצט יוסף שפטפטו מתרים ונלחם ביצרו כנגד יצרו, כדאמר ליקמן בפירקין (דף קטו) חוץ מוקן אחד שהיה מפטפט כנגדו,

ופרכין והלא שבטים מבזים אותו בסנהדרין צפרק אלו הן הגשרפין התחילו שצטים מבזין אותו כו', ואומרים ראייתם בן פוטי זה, בן שפיתם אבי אמו כדכתיב כהן און (בראשית מ"א) כומר [לעבודת כוכבים. רע"ז] עגלים לע"ז, יהרון נשיא שבט מישראל?

דף ק"י ע"א

אלא אי אבוב דאמיה אלא לעולם לאו מצת יתרו ממש נולד פנחס, שהרי גם מיוסף היה, כדדרישין לקמן פוטיאל שני פטופטין משמע, מיוסף שפיתפט ביצרו, ומיתרו שפיתם עגלים [לעבודת כוכבים. רע"ז], והלכך, אי אפשר שחש אמו בת יתרו ממש, דמה ענין בת יתרו אלל שצט יוסף [הוא עצמה אינה יכולה להיות משבט יוסף], אלא ה"ק [קרא] ואלעזר [בן אהרן] לקח לו (אשה) מצנות פוטיאל לו לאשה. רע"ז וכו' (בפסוק). כלומר שאשתו נולדה מיתרו ומיוסף, ומהשתא מזיגין למימר שדור רביעי או דור חמישי היה פנחס לבת יתרו, ולא היה קרוב ליתרו כיהונתן בן גרשם [שגרשם היה בנו של בת יתרו], ולהכי [בין שהיה אהרן רחוק הרבה מיתרו] אהני מה שדבק אהרן בטובים, ואותו זקינו של פנחס מזד האם שדבק ביתרו, ואעפ"כ יצא ממנו פנחס, ליכא לאקשויי מנייה, למאי דבעינן למילף ממשה שיצא ממנו יהונתן, שהרי פנחס היה רחוק מיתרו יותר מיהונתן,

ו אמה דאמיה נפקא מיתרו כגון מצניו של יתרו או מצני צניו, וליכא למימר אמה דאמיה מיתרו בת יתרו ממש דאם כן קרוב הוא ליתרו כיהונתן ולא ילפינן ממשה ומאהרן מידי,

אי אבוב דאמיה מיתרו מצנות יתרו ונראה צעני דה"ג אלא אי אבוב דאמיה מיוסף כו' ואמנה של אם פנחס קאי וה"ק אי אבי אמה של אשת אלעזר מיוסף כו' דהשתא הוה ליה לפנחס דור אחד רחוק מיתרו יותר מיהונתן אבוב דאמיה מיוסף,

דיקא נמי דכתיב מבנות פוטיאל, תרתי משמע, מדלג כתב פוטאל בלא וי"ד, הלכך שני פטופים דרשינן, שפיתפט ושפיתס, אי נמי מדכתיב מצנות דמשמע משתי צנות של פטופוט ופיתוט מדלג כתיב בת פוטיאל כן נראה צעני

כלומר כך שמו, ולא משצט לוי הוא, אלא משצט יהודה, כדכתיב ממשפחת יהודה דמשפחת אב קרויה משפחה,

אי הכי [שלא היה משבט לוי, קשה], היינו דקאמר מיכה שופטים ז' יג ויאמר מיכה עתה ידעתי כי ייטיב ה' לי כי היתה לי הלוי לכהן בתמיה, שהיה מתגאה בעצמו על שנקרה לו איש לוי לכהן לע"ז, ואי משצט יהודה הוא ממנה היה משצת לעצמו, אלא ודאי משום דמשצט לוי הוא, שבהם צמר הקדוש צריך הוא לשרתו, ולעולם אצוה מלוי, ואימיה מיהודה, והדרא קושין לדוכה?

[ובתרין] אין דאיתרמי ליה גברא דשמייה לוי צכך היה משצת "כאלו" הוה משצט לוי, ולעולם לאו לוי הוא אלא משצט יהודה,

[ובקשה] וכי לוי שמו, והלא יהונתן שמו צעל כרמך האי דקרי ליה לוי היינו דמשצט לוי הוי, וקרי ליה משפחת יהודה, אלמא משפחת האם קרויה משפחה, שנאמר שופטים י"ח ל ויהונתן בן גרשם בן מנשה הנו"ן [של מנשה, ונקרא משה] תלוייה, לפי שהיא יתירה, דכן משה הוא, ויהונתן בן גרשם כו', צהיהא פרשתא כתיב, שגזלו שצט הדני פסלו של מיכה, והלוי הלך עמהם, להיות להם לכהן הוא ובניו היו כהנים לשבט הדני?

ומשני אמר ליה וליטעמך, וכי בן מנשה הוא והלא בן משה הוא דלכך הנו"ן תלוייה, וגם מדקרי ליה לוי שהיה משצט לוי וכדכתיב צדרי הימים וצני משה גרשום ואלעזר, והלא בן משה הוא דכתיב דברי הימים א כג בני משה גרשם ואלעזר,

אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה מלך יהודה, שעבד ע"ז תלאו הכתוב במנשה הכא נמי לעולם משצט לוי הוא כדקאמר, והאי דקרי ליה ממשפחת יהודה, לאו משום דאמי מיהודה לא אציו ולא אמו, אלא מתוך שעשה מעשה מנשה בן חזקיה כו' הכא נמי מתוך שעשה מעשה מנשה דאתי מיהודה, תלאו הכתוב ביהודה,

אמר רבי יוחנן, משום רבי שמעון בן יוחי מכאן מדקרי ליה בן מנשה וממשפחת יהודה שתולין את הקלקלה דצהך פרשתא מיירי שנעשה כהן לע"ז במקולקל מנשה,

רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא, מלכים א' ו' וְגַם־הָיָה מֶלֶךְ בִּיְהוָה מָאֵד, וְאֵתוֹ יִלְדָה אַחֲרֵי אֲבִשְׁלוֹם שְׁמֵאֵם אֶת־הַיּוֹדָא אֲדִינָה הִיא בִן־חֲגִית, ואבשלום בן מעכה?

אלא מתוך שעשה מעשה אבשלום, דמרד במלכות, תלאו הכתוב באבשלום, (ה"ג מתוך שעשה מעשה מנשה תלאו הכתוב במנשה),

אמר רבי אלעזר, לעולם ידבק אדם בטובים, שהרי משה שנשא בת יתרו יצא ממנו יהונתן בן צנו של משה [שהיה כהן לע"ז],

אבני חן למסכת בבא בתרא

שמע מינה,

ובספר לב אהרן ראיתי כתוב בזה, שכיון שראה דוד שמעיה בדברי אבי אביו, וסבר שיעבוד עבודת כוכבים ממש כדי שלא יצטרך לבריות, בזה ראה שלא המעוה לפרש זה אלא מפני חמדתו בממון, ולזה הושיבנו על האוצרות ואז שב לאל. הרי"ף על הע"י, מינהו על האוצרות,

[ג"ל יתכן היה מנהגם דהממונה על האוצרות יתנו לו פרס מרובה כדי שלא יהיה נחשד בנביה, וג"ל כי היה לו אמנה בו ביותר מפני שראה שהוא לא היה רוצה ליהנות מאחרים, דהא ודאי אם היה רוצה לקבל מתנות היו ישראל מעטרים אותו בוהובים לכבוד משה רבנו ע"ה, אלא דודאי הוא לא היה מקבל בחנם, והוכרח להיות כומר לעבודה זרה בשביל פרנסתו. בן יהודיע],

שנאמר דברי הימים א כו כד ושבואל בן גרשם בן מנשה, נגיד [ממונה] על האוצרות, וכי שבואל שמו והלא יהונתן שמו שלא היה לו לגרשם בנים כי אם זה בלד, כדכתיב דגרי הימים וזני גרשם שזאל הראש?

א"ר יוחנן, ששב לאל בכל לבו עכשיו שהיה לו ממון הרבה [פ' שהיה עובד לע"ז רק בשביל פרנסה, אבל עכשיו שהיה ממונה על האוצרות, עשה תשובה, ועדיין הענין צריך ביאור, ששב לאל בכל לבו בשביל שהיה לו ממון הרבה!],

[דמוכח בירושלמי שהביא רשב"ם ו"ל אף על פי שחזר אח"כ לקלקול, עם כל זה לבו שלם, דהיה מונה ומבזה העבודה זרה לפני עובדיה ומטה לבבם למאוס בה, ונמצא לבו היה שלם מעיקרו בתשובה, ואל חזר אלא בשביל פרנסתו. בן יהודיע],

ביאורי הרשב"ם:

וזי [ואם תקשה לך איך אמרת שיהונתן שב לאל, והא קשה] משום דכתיב ויהונתן בן גרשם בן מנשה הוא וזניו כהנים לשפט הדני עד יום גלות הארץ, ואמרין בסדר עולם, עד יום שגלה מטה דן ופסלו של מיכה עמו ?

[ומתרי] כן מפורש בפרק צמרל דנרכות ירושלמי [דף סד:]; ממציין ליה [מקשין לו] והכתיב עד יום גלות הארץ ? אמרי [ומתרי] כיון שמת דוד [פ' שדוד העמידו למנשה על האוצרות, וכשמת דוד העבירו שלמה מעבודתו, וחזר להיות כומר], עמד שלמה והחליף כל הסנקליטין [השרים], והחליפו [פ' ליהונתן] עמהם, [ו. רע"ז] חזר לקלקולו הראשון, וה"ד ונציא אחר זקן יושב צדית אל, אמרין הוא הוה [אומרים שזקן זה היה יהונתן], וקצעי [והיו צריכין] הסם [כהן] [כומר. רע"ז] לע"ז, והאריך ימים,

[אמרי] [ואמרין. רע"ז] [אמרו שלבן האריך ימים] ע"י שהיתה עינו זרה בע"ז שלו, כי"ד הוה כר נש מייתי ליה חור, או אימר [כבש], או גדי לע"ז, והוה א"ל פייסיה [עלוי] [עלי. ד"ס] [והאיש שהביא הקרבן אמר ליהונתן שיפייס וירצה את הע"ז עלי, בשבילי], והוא אמר מה מועילה לך, לא אכלה ולא שותה לא מטיבה ולא מריעה,

א"ל ומה נעציד [א"ל האיש ליהונתן] אלא מה אעשה ? א"ל זיל אייתי לי חדא פינך [קערה] דסלת, ועשר ציעין עלי [ועשר ביצים עליהם, פ' עמהם], ואנא אפייס לה עלך [פ' ביון שראה קשה ערפו של החוטא רצה עכ"פ למנעו שלא יביא קרבן גדול. אהבת ציון זכריה פראנקל וויען תרל"ד], וכיון דאזל ליה [שהאיש הביא הסלת והביצים והלך לו] אכיל לון [אכל יהונתן את הסלת והביצים], [וראה מלא הרועים],

אמר רבא, הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה שהניס דומין לאחי האם כלקמן, שנאמר שמות ו ויקח אהרן את אלישבע בת עמינדב אחות נחשון, ממשמע שנאמר בת עמינדב, איני יודע שאחות נחשון היא, מה תלמוד לומר אחות נחשון, מכאן שהנושא אשה צריך שיבדוק באחיה [מלמד שדק באחיה] לפי שהיתה אחות נחשון, שהיה נשיא למטה יהודה, ממון משיצומו לך לקחה,

תנא רוב בנים דומין לאחי האם,

שופטים יח [וְיִסְדְּרוּ צִיּוֹנוֹתָם בֵּן גֵּרָשָׁם מִיְּרֵי צִפְרַת מִיכָה (שמה ויאמר) [שם ויאמרו לו] שפט הדני שזאל שם מִי־הִבִּיאָה הַלֵּל וּמָה־אַתָּה עֹשֶׂה בָּזֶה, וּמָה־לָּךְ פֶּה,

[ודורש כל הלשונות שהוא היה מזרע משה] אמרו לו לאו ממשה קא אתית, דכתיב ביה שמות ג אל תקרב הלום, לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה שמות ד מה זה בידך, לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה דברים ה ואתה פה עמוד עמדי, תעשה (כהן) [כומר] לע"ז !

אמר להן כך מקובלני מבית אבי אבא [ראה בחדושי גאונים על גליון הע"י בשם הספר עין אליהו שביא את דברי המכילתא בפ' יתרו שכן קיבל מוקינו משה רבינו שהבטיח בן יתרו חותנו שיתן בן ראשון שלו לע"ז. עיי"ש], לעולם ישכיר אדם עצמו לע"ז אלא שלא יהא לבו לע"ז, ואל יצטרך לבריות,

והוא סבר לע"ז ממש, ולא היא, אלא [כך תפרש לשון] ע"ז, עבודה זורה לו הוא חשוד והמלאכה נמצה ומכוערה אלא שאין זה חסור,

כדאמר ליה רב לרב כהנא, נטויש הפשט נבילתא בשוקא ושקול אגרא כלומר הפשיטה נשכר בשוק לעין כל, ואין כאן חילול השם כלל, ולא קרינא ציה ומשניא אהבו מוט, דדשינן ליה במסכת שבת (דף קיד) במלמדי חכמים שיש רבצ על בגדו, אצל לעשות מלאכה להמפרנס אין כאן גנאי, ולא תימא גברא רבא אנא ואית דגרסינן נמי ולא תימא כהנא אנא, כהן אני ומשז וזילא בי מילתא וגנאי לי הדבר,

כיון שראה דוד שממון חביב עליו [על יהונתן] ביותר [פ' ובדאי לא יבזבו אוצרותיו וכן דרך להימנות איש שדרכו לאצור ולא לבזבו וק"ל. מהרש"א],

[ע"ד דאמרין בברכות סא: יש לך אדם שממון חביב עליו מגופו, וזה ג"כ ממונו חביב עליו, שהשכיר גופו ונפשו לעבודת כוכבים בשביל ממון. עיון יעקב], [צריך לבאר והלא עשה כדי שלא יצטרך לבריות, ולא מפני שהביב עליו הממון ביותר? ונראה שאילו לא היה אוהב ממון ביותר היה מסתפק באשר לקח מבית מיכה, והיה יושב כאחד מבניו לא היה הולך עם בני דן עם הפסל למוכיר עון,

אבני חן למסכת בבא בתרא

יורשת במקום שיש בן, וסד"א היכא דלית בן ונתתם את נחלתו לאחיו, אבל לא לבתו, דכי היכי דאין אמו יורשתו דמשפחת אס אינה קרויה משפחה, הכי נמי אין בתו יורשתו, דאין משפחת נשים קרויה משפחה, לא למעלה ידידה כגון אמו, ולא למטה ידידה כגון בתו, קמ"ל והעברתם את נחלתו לבתו,

[אמר ליה רב פפא לאביי] [להסביר קושייתו] [אימא] ודלמא הא קמ"ל להכי כתב רחמנא כי האי גוונא וכן אין לו והעברתם, ולא כתב ונתתם את נחלתו לבתו ולבתו דהא קא משמע לן דבת נמי בלא בן בת ירושה היא בת יורשת הויא [דסד"א דלאו בת ירושה היא משום דמסבת נחלה דבנה ובעלה יורשתן אותה. תוס'].

דסד"א בן ובת יירחון כחדא, אבל היא לבדה למימר דלא תירוח מיד, קמ"ל והעברתם את נחלתו לבתו, וכל שכן שחיש עם הבן, כל רבותי מפרשין כן, ולא נהירא, דכיון דא"ל אביי איצטרך קרא לאשמועינן דמאן דלית ליה אלא חד כדא כו', אלמא פשיטא ליה הך סגרא [דבת לברא אינה יורשת], דכיון דכחדא יירחון היא שקולה כבן, ופשיטא דתירות כל הנכסים, כי ליכא בן בדה, ואין זו שיטת גמרא, שיכחיש המקשה סגרת המתוך, בלא טענה אחרת, אלא אם כן מקשה לו מנא אחר,

וגראה צעירי דה"פ, ודלמא הא קמ"ל האי ועברתם, דבת נמי כמו בן בת ירושה הויא, שיטתו בכלל יורשת אב, דסד"א לא תירש בת כלל, לא עם הבן ולא בלא בן, דבזכרים קפיד רחמנא, דכתב ונתתם את נחלתו לאחי אביו, וכתב נמי ממשפחתו, משפחת אב קרויה משפחה, קא משמע לן דיורשת הויא, והלכך כי איכא בן נמי תפלוג צדדיה, דמהיכא ממעטינן לה [ואי ס"ד מרבתיב וכן אין לו], דלמא ה"ק קרא איש כי ימות וכן אין לו שירש עם הבת, והעברתם את כל הנחלה לבתו, כלומר אז עוברת כל הנחלה משצט לשצט על ידי בתו כדרכי [לעיל קטז: דבת מעברת נחלה מושבט לשבט], אבל היכא דאיכא בן צדדה אין כל הנחלה נעקרת משצט זה, ומשום דלמא קרא לאשמועינן כדרכי, לא הוה מצי למכתב לבתו ולבתו?

ומשני ההוא במדבר לו ח מוכל'פת ירשת נחלה ממו'ת בני ישראל לאחד ממשפחת משה אביה תהיה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבותיו נפקא דמינה שמעינן דבת יורשת כל נכסי אביה, כי ליכא בן צדדה, דבת בלא בן מיירי קרא,

ולשון האחרון שפירשתי שמעינן מיהת דבת ישנה בכלל ירושה, וה"מ למכתב איש כי ימות וזרע אין לו ונתתם את נחלתו לאחיו, ולא איצטרך וכן אין לו אלא להקדים בן לבת,

רב אחא בר יעקב אמר מוכא נפקא דנן קודם לבת, דקאמרי צוות ללמד למשה במדבר לו למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו שלא ליטול כלום נחלה כי אין לו בן צדדי שאלו בן, ולא מעשה לנו תקנה ליטול במקום בן, טעמא דאין לו בן, מאחר דליכא בן, הא יש לו בן שאלו היה לאבינו בן, בן קודם [ו]היינו שותקות ולא היינו מוצעות נחלה, שהרי לא היה נגרע שם אבינו, אבל עתה כי אין לו בן תנה לנו נחלה וגו',

ודלמא בנות צלפחד הוא דקאמרן הכי שהיו סבורות שיהיה הדין כן, ניתנה תורה לאחר דברי צוות ללמד שלאחר דבריהן נאמרה פרשת נחלות

אתא חד דר פמינ [פעם בא בן בליעל. מלא הרועים, אדם ריק וגרוע. פני משה. והרוד"ש הביא שהרודים פירש פקח] ואמר ליה [יהונתן] כן, אמר ליה אס אינה מועילה כלום, מה את עבד הכא ? אמר ליה בגין חיי [שאני צריך פרנסה], וכיון שעמד דוד [המלך שלם והציאו, א"ל את בן צו של אותו נדיק [של משה רבינו], ואת עובד ע"ו. ירושלמי שם] כו'.

[שנינו במשנתנו] והבנים [יורשין] את האב: מנלן דהבנים קודמים לבנות, מדלא קמיני הבנים והצוות את האב, ומיהו צוות נטלות עיבור נכסים כתקנת חכמים במס' כתובות (דף סח) ?

דכתיב במדבר כו איש כי ימות וגו' והוא ליה למכתב איש כי ימות וכן ובת אין לו, אי נמי איש כי ימות והעברתם את נחלתו לבתו ולבנו, טעמא דאין לו בן עם הבת, הא יש לו בן ובת, הבן קודם, הא יש לו בן בן קודם,

אמר ליה [הקשה לו] רב פפא לאביי, אימא דהכי אשמועינן קרא איכא בן בלא בת לירות בן איכא בת בלא בן תירות בת איכא תרתייהו בן ובת לא האי לירות כו' כדמפרש לקמיה לא האי לירות כולו ולא האי לירות כולו אלא כחדא יירחון דה"ק קרא איש כי ימות וכן אין לו עם הבת שירשו שניהן כחדא אלא בת יחידית בלא בן יש לו והעברתם את [כל. ד"ס] הנכסים לבתו הא אימנה תרתייהו יירחון כחדא אי איכא בן לירות בן, איכא בת תירות בת, איכא בן ובת, לא האי לירות ולא האי לירות,

ואלא [משיב לו אביי]

דף ק"י ע"ב

מאן כו' (ד"ס) [ו"כו" פירושו כמו "זה" פ' מי זה לירוש, והלשון "איכו השתא" יש בר' מקומות בש"ס ברכות כה: בצה ד: חגיגה ה: חולין צה:] לירות אס לא קרוביו הקרובים לו יותר, אטו בר קשא מושל העיר דמותא לירות,

[ומסביר רב פפא קושייתו] הכי קא אמינא, איכא בן ובת לא האי לירות כוליה, ולא האי לירות כוליה, אלא כי הודדי לירותו,

א"ל אביי לרב פפא [איך אתה רוצה לפרש הפסוקים בן] אי אימא דאמר רחמנא דכחדא יירחון, נמצא שאין הבן ראוי לירושא יותר מן הבת, וכן ובת כשיני צנים דמו, ואצטרך קרא לאשמועינן היכא דלית ליה דמאן דלית ליה אלא חד ברא [אין הבוונה שיש רק בן אחד, אלא מין הבנים גם כשיש כמה מהם נחשב כאחד, לגבי מין הבנות, וכיון שדונים שוה, ובי אצטרך הפסוק לומר במקום שיש רק מין אחד מן הבנים ד], לירותינהו לכולהו נכסי דאז בתמיא, ואמאי כתב ואס אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו, פשיטא לישמוק קרא מיניה,

והכי איצטרי ליה למכתב איש כי ימות וזרע אין לו, ונתתם את נחלתו וגו', וממילא ידענא דאס אין לו בן הבת תירש את הכל, מאחר ששניהן שוין צנחלה,

אלא ודאי לאשמועינן אתא, דנן קודם לבת, ואיצטרך לאשמועינן דאע"ג דאין הבת

אבני חן למסכת בבא בתרא

אחיס אנחנו בני איש אחד וגו' בני איש מיותר הוא לדרוש דקמס אחין אינן אלא מן האב מבני יעקב, מה להלן מן האב ולא מן האם, אף כאן מן האב, ולא מן האם,

ולמה לי גזרה שזה גזי ירושה, הא נפקא לן מדכתיב ממשפחתו, ואחין מן האם אינן ממשפחתו במדבר בו ממשפחתו וירש אותה כתיב, משפחת אב קרויה משפחה, משפחת אם אינה קרויה משפחה?

אין הכי נמי, וכי איתמר דרבה לענין יבום איתמר כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין לו וגו' (דברים כה), דלחיו מאזיו מייבס את אשתו, ולא אחיו מאמרו:

[שנינו במשנתנו] והאיש את אמו וכו': מנא הני מילי דהאיש יורש את אמו, ולא הבת את אמה [במקום שיש בן], דכן קודם לבת בנכסי האם, [ולכן שואל] דכי כתיב בן קודם לבת בנכסי האב הוא דכתיב, איש כי ימות וכן אין לו, והעצרתם וגו', אבל אשה כי תמות מנלן דירית לה בן, וגם מנלן שיקדוש לבת?

דתנו רבנן

דף קי"א ע"א

במדבר לו וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל סיפא דקרא לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, ומיהו לא נהג אלא באותו הדור, דלקמן בפירקין (דף קכ), ולקמן מפרשין כיון דיורשת שני מטות, והיא נשאת למטה אביה, הרי מכל מקום נוסבת נחלת האם למטה אחר, ולקמן מפרשין לה,

בת יורשת נחלה ממטות היאך בת יורשת שני מטות משמע שבת אחת מקבלת נחלה משני מטות, ואי אחת מוצא קרובים לה שתקבל נחלה מהם יותר מאביה ואמה, וכגון שאביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון, וכשנשאת אמה לאביה היו לה אחין לאמה של בת זו שירשו נחלת אביהן דליכא הסבת נחלת אם לאב בשעת נישואין דלא קפיד קרא אלא שבשעת נישואין לא תהא ראוייה לירש נכסי אביה ומיהו אחרי כן מתו אחיה ואחר כך מת אביה וירשה אותו ומתו האם והאב ולא היה להם כי אם בת זו וירשתן נחלת יורשת שני מטות נחלת אמה ממטה שמעון ונחלת אביה ממטה ראובן, אלא זו שאביה משבט אחד, ואמה משבט אחר, ומתו וירשתן,

ואין לי אלא בת, בן מנא שירש את אמו, דליכא למימר דהכי קפיד קרא, הני יירש את האב, והבת תירש את האם,

אמרת קל וחומר, ומה בת שהורע כחה בנכסי האב דכן קודם לה, יפה כחה בנכסי האם דיורשת את האם, בן שיפה כחו בנכסי האב, אינו דין שיפה כחו בנכסי האם שירש כמו הבת, אבל עדיין לא למדנו שיקדוש לבת, והיינו דקאמר וממקום שזאת,

ונתחדשה הלכה דברא וברתא יירמון כחדא ולא כשהיו סבורות, אלא מחזורתא כדשנין מעיקרא מאיש כי ימות וכן אין לו,

רבינא אמר מהכא [נפקא] בן קודם לבת, במדבר בו הקרוב אליו יש מפרשין דהקרוב דריש [ה"א הידועה], כדאמר רבא (פסחים דף נח) דהעולה עולה ראשונה, ואמרינן נמי (חולין דף נא) הירך, המיומנת שצריך, הכא נמי הקרוב קרוב קודם, מי שקרוב יותר קודם לחצירו, וכן קרוב מבת כדמפרש ואזיל,

ומאי קורבה דבן לאב טפי מבת אם תאמר שבן קם תחת אביו ליעדה, ולשרה אחוזה מה שאין בן בבת, הא לאו מילתא היא דאי משום,

יעדה אינו קרוב יותר אלא מפני שהבת לאו בת יעדה היא שאי אפשר לאשה להנשא לאשה אחרת [על פי דיני תורתנו],

וגבי שדה אחוזה נמי איכא למימר דקמה תחת אביה, מהאי פירכא גופה הוא (דהא) [דקא. ד"ם] קיימא ליה לתנא [מאותה הקושיא שלמדין במנה שבן קם תחת אביו, מאותה הקושיא גופה, יש ללמוד שבת קמה תחת אביה לשרה אחוזה, והקושיא היא] כלום יש יבום אלא במקום שאין בן דמהך פירכא דכלום יש יבום אלא במקום שאין בן, קיימא ליה לתנא דהבן קם תחת אביו לשדה אחוזה, ולא האת, והכי נמי איכא למימר גבי בת, כלום יש יבום אלא במקום שאין בת,

ואע"ג דבמס' ערכין פרק אין מקדישין (דף כה) ממעט לה לבת משדה אחוזה, מדכתב אם מכר את השדה לאיש אחר, וקנא דבי ר' ישמעאל כל שהוא אחר במקום בן, ובת נמי במקום בן כי אחר דמיא?

הני מילי דחשבינן לה כי אחר לגבי בן, משום דדרשין איש כי ימות וכן אין לו וגו', שהבן קודם לבת, אבל אי לא הך דרשה דאיש כי ימות וגו', הוה אמינא דין לגבי ירושה דין לגבי שדה אחוזה, כי הדדי נינהו,

אלא מחזורתא כדשנין מעיקרא ומהשתא איכא למידרש מיניה גבי שדה אחוזה דבת במקום בן כאחר דמיא כדאשכחן גבי ירושה,

ואי בעית אימא, מהכא ויקרא בה והתנחלתם אותם לבניהם אחריהם הוה מצי למכתב לזרעכם, בניהם ולא בנותיהם במקום שיש בן, אלא מעתה דברים יא למען ירבו ימיכם וימי בניהם ה"נ בניהם ולא בנותיהם?

ברכה שאני לכלל ישראל מצדך, ולא אינטריך למכתב זרעכם, דקברא היא דבין אבנים דין אבנות קאי, דלין ברכה לחצאין, אבל גבי ירושה אם איתא דבנות יורשות במקום בן, הוה ליה למכתב זרעכם:

[שנינו במשנתנו] והאחין מן האב נוחלין ומנחילין [אבל אחין מן האם אינם יורשים זה את זה] וכו': מנלן? אמר רבה אתיא אחוזה אחוזה כתיב הכא ונתתם את נחלתו לאחיו וכתיב התם (בראשית מצ) שנים עשר עבדיך

אבני חן למסכת בבא בתרא

דהבן והבט יחלקו בשוה בנכסי האם, אמר ליה שמואל כמאן, כזכריה? אָפּס [אינגו] זכריה כמו כי אפס כסף (בראשית מז) כלומר בטלו שאין הלכה כמותו,

רבי טבלא עבר עובדא כרבי זכריה בן הקצב, א"ל רב נחמן מאי האי, א"ל דאמר רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב הלכה כרבי זכריה בן הקצב, אמר ליה זיל אהדר כך, ואי לא מפיקנא לך רב חנינא בר שלמיא מאונך משמתינא לך ולא יסייע לך רב חנינא בר שלמיא [הלשון "מאונך" הוא פעם היחידה בש"ס, והלשון "מאונך" יש בימות ס; סנהדרין ח, חולין קלב:];

רב הונא בר חייא סבר למעבד עובדא, כרבי זכריה בן הקצב, אמר ליה רב נחמן מאי האי, אמר ליה דאמר רב הונא אמר רב רב הונא בר חייא מהדר הכי לרב נחמן, הלכה כר' זכריה בן הקצב,

אמר ליה רב נחמן לרב הונא בר חייא אשלח ליה לרב הונא ואודיענו שאתה אומר כן משמו, ולדע אם אמת הוא שאמר רב הונא כן, איכסיף דשמא חזר בו רב הונא, או לא היה סומך בשמועמו [אולי הפ' שלא שמעה הוא עצמו מרב הונא, ולא היה סומך שאמרה. אבל הר"ג כתב שלכן איכסיף דאיהו לא הוה אמר הכי משמיה דרב הונא אלא כדי להעמיד דבריו, ותלה בגברא רבא כרב הונא],

אמר ליה השתא כי נח נפשיה דרב הונא [אם היה רב הונא נפטר, לא היית חוזר על דבריך, והיית חולק עלי], איתריסת [מלשון תרים ומגן, והר"ג פ' היית מקנטר בדבריך כנגדי] לקבלי ולא היית חוזר כך,

ואיהו רב נחמן כמאן סברה, כי הא דרב ושמואל דאמרי תרווייהו, אין הלכה כר' זכריה בן הקצב,

מיסתמיך ואזיל [היה נסמך והולך] רבי ינאי [בדור ראשון של אמוראים בארץ ישראל תלמידו של ר' יהודה הנשיא] זקן היה, והסלו [והתחילו] עיניו כהות אכתפא דרבי שמלאי שמעיה, ואתי ר' יהודה נשיאה [מדור ראשון-שני של אמוראים] לאפייהו [לקראתם], א"ל שמעיה דר' ינאי בר אינש דאתא לקיבלנא אדס חסוב צא כנגדנו הוא יאי, וגולתיה יאי כלומר טליט[ו]. רע"י של תלמידי חכמים, אי נמי נאה ממש, כדמוכת לקמיה דאמר דין שיעוריה כשק # [וצ"ע דלקמיה מפרש שהוא בגד עב וגרוע?];

כי מוטא לגביה, גשישה [בייש, געטאפט] רבי ינאי לגולתיה דרבי יהודה נשיאה, אמר ליה דין [בגד זה אם יקרא מוטו חתיכת בגד] שיעוריה כשק [שהיה קשה יותר מראי. ראה חוס'] צגד עב וגרוע [הוא?], ושיעורו לקבל טומאה ד' טפחים על ד' טפחים כשק, כדמתן השק ד' על ד' [אבל ד"ס] הבגד ג' על ג' במסכת שבת (דף עו), ובמסכת סוכה (דף פ'),

בעא מיניה רבי יהודה נשיאה לרבי ינאי, מניין לבן שקודם לבת

וממקום שבאת וממקום שהתחלת ללמוד, דהיינו מנכסי האב חוזר ולמד עוד מה להלן כו', ולקמיה פריך לימא דיו לצא מן הדין להיות כנדון, מה להלן בן קודם לבת, אף כאן בן קודם לבת,

ר' יוסי בר' יהודה ור' א בר' יוסי אמרו, משום רבי זכריה בן הקצב, אחד הבן ואחד הבת שוין דירמון כחלא בנכסי האם,

מאי טעמא, דיו לבא מן הדין להיות כנדון,

ותנא קמא לא דריש דיו, והא דיו דאורייתא הוא, דתניא [ראה גם בב"ק כה]. צריש תורת כהנים, מניא רבי ישמעאל אומר, בשלש עשרה מדות התורה נדרשת צהן, מקל וחומר, ומגורה שוה, ומצנין אב כו', והדר מפרש להו חלא חלא, מדין קל וחומר כיצד צהיה ענין אנו דורשין דבר מדבר ע"י קל וחומר,

במדבר יב ויאמר ה' אל משה, ואביה ירק ירק בפניה [ואם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלס שצעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לצא מן הדין להיות כנדון, לפיכך אף בניפמי מסגר שצעת ימים (צצא קמא כה). רש"י עה"ת], הלא תכלס [ראויה היא לזאת הבושה. ספורנו, # אבל לא מצאתי טעם לשיעור של ד' ימים של כלימה] שבעת ימים [ואילו אביה כעס עליה וירק בפניה, הלא תכלס לראות פניו שבעת ימים. אבן עזרא],

[נראה שפירחה מומנה צרעת בתפלת משה, וכמאמרו רפא נא, פירוש עתה, אלא שגור ה' שתשב כמגורה, שאם לא כן לא היה צריך הכתוב לומר תסגר, פשיטא שתסגר עד שתתרפא מצרעתה, אלא ודאי שכבר נתרפאה, ולזה גם כן לא הוזכר טהרת צרעתה ביום אסיפתה. אור החיים הק'],

[והיו לנו לומר] קל וחומר לשכינה [דכתיב שם במדבר יב ט, ויחר אף ה' בהם וילך] ארבעה עשר כלומר לא להחמיר על החמור מנקל [ולא נאמר שנחמיר כיון שדיברה על משה, וחרה אף ה' בהם, שתסגר יותר מו' ימים], הוילן וצא ללמוד מן הקל [מאביה], אלא דיו ללמד שיהא כמלמד, כלומר דיו לצא מן הדין כו', לפיכך [לא אמרין שתסגר י"ד יום, אלא] מסגר שצעת ימים כו', אלא [הקב"ה אמר שתסגר רק שבעת ימים, ולימא ש] דיו לבא מן הדין להיות כנדון?

[והלא אין עונשין מן הדין? וי"ל שרק אדם, כיון שק"ו הוא ענין שכלי, אבל כאן הקב"ה דן הק"ו. ראה דף על דף בב"ק כה].

[ומתרין] בעלמא דריש דיו, ושאי הכא דאמר קרא ממטות, מקיש מטה האם למטה האב מאחר דאמא בן צקל וחומר דיוש אה אמו כהם, והוקשו המטות צמיצה אחת, דלא כהז שני מטות הלכך דרשינן מה מטה האב כו' ולקמיה פרכינן אי מה מטה האב צבור טול צה פי שנים כו', מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה האם בן קודם לבת,

רב ניתאי שס חסס סבר למעבד עובדא כר' זכריה בן הקצב

אבני חן למסכת בבא בתרא

בנכסי האם? אמר ליה דכתיב מטות, מקיש מטה האם למטה האב, מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה האם בן קודם לבת,

א"ל רבי יהודה נשיאה לרבי ינאי אי מה מטה האב בכור נוטל פי שנים, אף מטה האם בכור נוטל פי שנים?

דף קי"א ע"ב

אמר ליה רבי ינאי לשמועיה גוד משוך חומי ואלך, לית דין [אין זה, דהיינו ר' יהודה נשיאה] רוצה צבי למילף חלל להקשות דברים שאין צריכין, כלומר דדבר קל הוא למרץ כלקמן,

וטעמא מאי [למה אין הבכור נוטל פי שנים בירושת האם]?

אמר אביי, אמר קרא דברים כא ז' כי את־הבכר בן־השנואה יביר לתת לו' פי שנים ככל אשר ימצא לו' [לאביו] כי־הוא ראשית אביו לו' משפט הבכרה, לו' [בירושת האב נוטל הבכור שנים] ולא לה,

ואימא הני מילי דאין נוטל, בחור שנשא אלמנה שהיו לה בנים מאת אחר, הילכך [בכל אשר ימצא] לו ולא לה # [וכן מסתבר, כיון שהיו לה בנים מאיש אחר, אין בן הראשון שנוטל לה מאיש זה וירש ממנה פי שנים], דהו ראשית אביו ולא ראשית אביו [דכי היא ראשית אביו, הוא פירוש לאשר ימצא לו], אבל בחור שנשא בתולה דהו אביו ואונה ה"ג דשקיל בנכסי האם פי שנים?

א"ר נחמן בר יצחק [לא תדרוש "אביו" לפרש את "אשר ימצא לו", אלא ללמוד שרק ראשית אביו נוטל פי שנים], אמר קרא דברים כא ראשית אביו, אביו ולא אונה דמני למיכתב ראשית אביו, כלקמן, והלכך אפילו בצומה דהו ראשית אביו, לא שקיל חלק בכורה,

ומקשינן ההוא הו ראשית אביו מבעיא ליה איטריך לדרשא אחרת, לאשמועינן [לרבות בכור לנחלה] לבא אחר נפלים דהבא אחר נפלים שילדה אמו לפניו הרבה נפלים, כגון נולדו ממנו או בן ח' חיים, וזה נולד אחרתם דלהו בכור לנחלה, דאע"ג דלא הו בכור לכהן, דפטור חס חלל רחמנא, וזה לא פטר את הרחם, אפילו הכי הו בכור לנחלה מי [בן כוה] שלבו [של אביו] דוורה [כוהן, חולה. שם] עליו # [ומפרש "אביו" מלשון אביו, וראה לשון זה גם בנדה כג: ומובא גם ברש"י בברכות מו:], דנולד ראשון שלבו דוורה עליו אס ימות, חלל רחמנא, וזה שנוטל אחר הנפלים הוא ראשון שלבו דוורה עליו אס ימות, דכן קיימא הו, אבל נפלים קמאי אין לבו דוורה עליה, יצא זה נפל שאין לבו דוורה עליו ולא יאה [הנפל] קרי בכור לנחלה, לעשות פשוט אותו הבא אחריו [אלא בן החי הראשון, הוא יורש פי שנים]?

אם כן [ללמוד לבא אחר הנפלים], לימא קרא כי הוא ראשית אביו, מאי אביו, שמע מינה תרתי,

ואכתי אימא [פי' שהפסוק בא למעט רק אם הבן הוא ראשית אביו ולא ראשית אביו, אבל אם הוא ראשית אביו ואונה שפיר נוטל פי שנים גם בירושת אביו] הני מילי דממעט קרא [דקאמר. ד"ס] אביו ולא אונה, הכי קאמר אס הוא בחור שנשא אלמנה דראשית [פי' שהוא הבן הבכור ראשית] אביו [אז] נוטל פי שנים, בכל אשר ימצא לו, אבל לא אונה שאם הוא אלמון שנשא בתולה דאיכא אונה למוד אביו נוטל זה פי שנים,

אבל היכא דהו גם אביו כגון בחור שנשא בתולה, הכי נמי דשקיל אימא מגו דשקיל פי שנים בשלו, שקיל נמי פי שנים בשלה, דהו בכור לנחלה בין לאב בין לאם, דליכא לאוקמי מיעוטא דאביו ולא אונה חלל צמאי דדמי למעוטי טפי, כגון היכא דליכא ראשית אביו משני נדדין?

אלא אמר רבא, אמר קרא דברים כא ז' לו' משפט הבכר לה, משפט הבכורה לאיש, ולא משפט הבכורה לאשה הו' לו' דריש ליה לגבי אב, לומר שמשפט הבכורה בנכסי האם, ולא בנכסי האשה, והכא ליכא למימר הני מילי בצמור שנשא אלמנה כלעיל, דמדקאמר משפט הבכורה כלל הו, שכלל דיני בכורה בנכסי אב ולא בנכסי אשה:

הלימוד שבירושת האם אין הבכור נוטל פי שנים:

הפסוק	הלימוד	הקושיא
בכל אשר ימצא לו	רק לבן	ואימא בחור שנשא אלמנה, אבל בחור שנשא בתולה, ה"ג דשקיל
כי היא ראשית אביו	אביו ולא אונה	ואימא אלמון שנשא בתולה, אבל בחור שנשא בתולה ה"ג דשקיל
כי לו משפט הבכורה	לו לבן	

במדבר כו פרשת פנחס אחר רביעי ח ואל־בני ישראל תדבר למדור איש בִּיְמֹתָיו וכן אין לו' וְהַעֲבֹרְתָם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבָתוֹ: ט ואם־אין לו' בת ונתתם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו: י ואם־אין לו' אחים ונתתם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו אֲבִיו: יא ואם־אין אחים לְאֶבְיוֹ ונתתם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְשָׂאֵרֵי הַקָּרֵב אֲלֵיו מִשִּׁפְחָתוֹ: [ואין משפחה קרויה חלל משפחת האב], וירש אותה וְהָיְתָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֵקֶת מִשְׁפָּט פֶּאֶרְשׁ צִוָּה ה' אֶת־מֹשֶׁה:

[שנינו במשנתנו] והאיש את אשתו וכו': מנהגי מילי [שהאיש יורש את אשתו]?

דתנו רבנן במדבר כו יא שארו זו אשתו, מלמד שהבעל יורש את אשתו, יכול אף היא תירשנו [האשה תירש את בעלה], תלמוד לומר במדבר כו וירש אותה דמני למיכתב וירש חלל אומה, דהו שמעין מקרא דהו יורשה, והיא יורשמו, דפרישית ונתתם את נחלתו לשארו וירש, קרי ציה ונתתם נחלתו לשארו, וקרי ציה נמי שארו יורש שהוא יורש את אשתו, הלכך כתב רחמנא אומה למעוטי שהיא לא תירשנו, ואמא לגלויי ארישא דקרא דכתיב ונתתם את נחלתו לשארו דמיצעי לן לפרושי דבעל יורשה כלקמן, הווא יורש אותה ואין היא יורשת אותו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

למטה אחר, אלא לאחד ממשפחת מטה אביה,

כינד אם תנשא אשה מצוות שצט ראובן לאחד משבט שמעון, והיא יורשת שלא הניח אביה בן אלא אותה הבת, לכשתמות יורשנה בעלה, ונמצאת נחלת שצט ראובן הוסבה לשבט שמעון,

לפיכך הוהירה תורה שלא תנשא בת יורשת אלא לאחד ממשפחת מטה אביה, מכאן שהבעל יורש את אשתו,

ולקמיה פריך, ודלמא בסיבת הבן הכתוב מדבר, שהבן יירש את אמו, והוא מתייחס אחר מטה אביה, ונמצא שעל ידו הוסבה נחלה אם תנשא לשבט אחר, אבל הבעל איכא למימר דלא ירית, ואינו מייסב הנחלה לשבט שלו, ובשביל סיבת הבעל לא אזהר רחמנא להנשא לשבט שלה, אלא בשביל סיבת בנה,

2. ואומר לקמיה מפרש מאי ואומר, במדבר לו ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממה אל ממה,

3. ואומר במדבר לו ולא תסוב נחלה ממה, לממה אחר,

4. ואומר יהושע בר ואלעזר בן אהרן מת, ויקברו אותו בגבעת פנחס בנו מכלל דלא היתה של אלעזר, וכי מנין לפנחס שלא היה לו לאלעזר שום קרקע אלא אם כן ירשה מאביו [קשה הא נטל חלק בערי הלויים? רוד"ש], אלא מלמד שנשא פנחס אשה ומתה וירשה ולקמיה פריך דלמא זבן מיזבן,

5. ואומר דברי הימים א ב כב וישגוב הו' ליד את-יאיר ויהיו לו עשרים ושלש עשרים בָּאָרֶץ הַגִּלְעָד [ויהי לו] יאיר ולא לשגוב דכתיב לעיל מיניה, ומלך לו את שגוב, והתם הוה ליה למכתב ויהי לו וגו', אלא יאיר קאי, ועוד דכתיב בתריה ויקם גשור וארם את חות יאיר מאתם וגו',

דף קי"ב ע"א

וכי מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב, מלמד שנשא יאיר אשה ומתה וירשה,

מאי ואומר, וכי תימא לא מפני שהבעל יורש את אשתו, אלא בסבת הבן קא קפיד קרא מפני בן שמלך והוא יורשה, והוא נקרא על שצט אביו, ועל סיבת הבן המורה מקפדת, שהרי הוא קרוב לה מן הבעל, אבל בעל לא ירית,

תא שמע מקרא אחרינא [2] ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממה לממה הא תו למה לי, אלא לאו לסיבת הבעל אחא לאשמועינן, שהבעל יורש,

וכי תימא לעבור עליו בלאו ועשה דמרייהו בסיבת הבן, ומה ששנה הכתוב, לא נמכין אלא להמרות שלא תנשא לשבט אחר, כדי להמייז מלקות [צ"ע] דהוי התראת ספק. רוד"ש, פי' שרק אם בעלה או בנה יורשה עוברת על הלאו, ובשעת גישואין עדיין אין אנו יודעין אם בן יורשה, דמקרא קמא לא שמעינן אלא עשה, דכתיב ציה לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, אבל לא למטה אחר,

והא קראי לאו הכי כתיבי דכתיב ונתתם את נחלתו לקרוב אליו דהקריב קרוב קודם שארו וירש אותה מילמא אחרימי היא דאשמו יורשנה בעלה,

אמר אב"י תריין הכי, ונתתם את נחלתו לקרוב אליו דהקריב קרוב קודם שארו וירש אותה מילמא אחרימי היא דאשמו יורשנה בעלה,

אמר רבא, סכינא חריפא [בבין חריף] מפסקא קראי שאתה מקרם המציות לעשות שארו המוקדם מאוחר, והקריב אליו שהוא מאוחר אתה עושה מוקדם,

אלא אמר רבא הכי קאמר, ונתתם את נחלת שארו לו, קא סבר גורעין ומוסיפין ודורשין גרע וי"ו מנחלתו ולמ"ד מלשאריו ומוסיפין שתי אומיות הללו זו על גב זו, [לעשות] [לעשותן. ד"ס] תיבה אחת, [והיא] [והיינו. ד"ס] "לו", ודרוש הכי, ונתתם את נחלת שארו לו,

ולאו דוקא מוגרע ומוסיף, דאם כן רבא נמי סכינא חריפא הוא, אלא פשטיה דקרא איכא לפרוש, כאלו גורעין ומוסיפין ודורשין, דהכי משמע ונתתם את נחלתו כלומר תתנו לוה האיש שמהיה נחלתו # [לכאורה הוא דיבור אחד] לשאריו, כלומר על מי מזה אני ונתתם את הירושה להיות נחלתו לשאריו, לאותו האיש שאשה זאת שארו, כלומר נחלת האשה תתנו לבעל,

אי נמי איכא למימר, דלא חשיב פסוק קראי אלא בהקדמת מציות שלימות להקדים הקריב לשאריו, אבל בשינוי אומיות ליכא פסוקי קראי, והרי הוא כמו שכחב ונתתם את נחלת שארו לו וירש אותה, והני לו לאשמועינן דירש את אשתו, והני אותה למעוטי אשה שאינה יורשת לבעלה, וממילא שמעינן דלריך לגרוע ולהוסיף ולדרוש ראשו של פסוק כמו שאמרנו, דלא תקשי ראשו לסופו,

והאי תנא דבי ר' ישמעאל מיייתי לה לבעל שירש את אשתו מהכא, דתניא וירש אותה משום דעיקר דרשא נפקא לן לעיל מוירש אותה, הלכך נקט ליה, דליהו מגלי עליה דרישה דקרא לפרוש, שהבעל יורש את אשתו מלמד שהבעל יורש את אשתו, דברי ר"ע,

[במדבר לו ו זה תדבר אשר-צנה ח' לבנו ו' צלפחד לאמר לפי' ב' בעיניהם תתנינה לנשים את המושפחת ממה אביהם תתנינה לנשים: ז ול' את-סב נחלה לבני ישראל ממה אל-ממה פי איש בנחלת ממה אבתי' ודבקו בני ישראל: ח וכל-בת ירשת נחלה ממהו' ת בני ישראל לאחד ממשפחת ממה אביה תתניה לאשה למען יירשו בני ישראל איש נחלת אבתיו: ט ול' את-סב נחלה ממהו' לממה אחר פי-איש בנחלתו ודבקו ממהו' ת בני ישראל:]

רבי ישמעאל אומר [מכאן למידן שהאיש יורש את אשתו], אינו צריך לית ליה גורעין ומוסיפין ודורשין, ומוקי לה בשאריו זה האב כדאמר ברש פירקא [אע"ג דצריך לדחוק ולומר דקראי שלא כסדרן. חוסן ישועות. רוד"ש], הרי הוא אומר במדבר לו ח 1. וכל-בת ירשת נחלה ממהו' ת בני ישראל לאחד ממשפחת וגו' בהסבת הבעל הכתוב מדבר כלומר בשביל הסבת נחלה ממטה למטה, על ידי הבעל שירש את אשתו, והוא משבט אחר, ונמצא שהוסבה משבט לשבט, בכך דָּבַר הכתוב, והקפיד שלא תנשא

אבני חן למסכת בבא בתרא

ולאו הכא מכלל עשה עשה,

מצי למילף מיניה סיבת הצעל כדפרישין לעיל וכי תימא אלעזר הוא דנסיב כו' כלומר ואפילו פנחס נמי דסלקא דעתך מעיקרא למילף מיניה ירושת הצעל איכא למימר דלא איירי בשום ירושה צעולם ?

ת"ש, [3] לא תסוב נחלה ממטה למטה אחר,

וכי תימא [שנם פסוק זה קאי על הסבת הבן] לעבור עליו בשני לאוין ועשה ,

תא שמע, [4] ואלעזר בן אהרן מת וגו',

וכי תימא אלעזר הוא דנסיב איתתא ומתה צחי אלעזר [וקשה הא אשת אלעזר בת יתרו היתה, ולא היה לה חלק בארץ. רוד"ש] ויררתה פנחס בנה, ולא אלעזר, דאין הצעל יורש את אשתו, אלא בנה יורשה, ואחא לאשמועינן [במה שאמר שהיה לפנחס גבעה] דהנן [נמי. ד"ס] יורש את אמו, דמהני קראי [שמאלו הפסוקים] דלעיל דמיירי בסיבת הבן [שהפסוק אובר, שלא תנשא לשבט אחר, כדי שלא יסוב נחלה ע"י הבן בשורש את אמו], איכא למימר דבסיבת הבת הוא דמיירי, כדאשכחן לעיל צהדיא, שהבת יורשת את אמה [לעיל קיא. בראש הרף, מובל בת יורשת נחלה וכו' זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר], ואינעריכו הני קראי לשני לאוין ועשה כדאמרון [באן לעיל "וכי תימא לעבור עליו בשני לאוין ועשה"].

אבל לא אשכחן דהנן יורש את אמו צהדיא, אלא מקל וחומר פריכא, [לעיל קיא. אין לי אלא בת בן מנין? אמרת ק"ו וכו'], [קשה הא גלמוד מהיקש [היכן?]. רוד"ש] דאיכא למיפדך דיו [ראה ר"ש שהקשה שאין בזה שום דיו], והשתא אחא האי קרא דפנחס, לאשמועינן דבן [ולא רק הבת] יורש את אמו, ולא איירי בסיבת הצעל כלל,

תא שמע מפסוק חמישי [5] ושגוב הוליד את יאיר ושגוב הוליד את יאיר וגו',

וכי תימא התם נמי הכי הוא כדאמרון גבי פנחס שהיה לו לשגוב אשה ומתה וירשה יאיר, אם כן תרי קראי למה לי לאשמועינן שהבן יורש את אמו, כמו הבת,

אמר ליה [הקשה לו] רב פפא לאביי, ממאי, דלמא לעולם אימא לך בעל לא ירית, וקראי בסבת הבן כדשנינן, ויאיר דובין מיוזבן לקם בכסף הנהו עיירות, ולא אחא קרא לאוריין לן מיד, אלא עשרו של יאיר מראה לנו, כמו שמנינו בהרבה מקומות צניזאים, ולא מצעיא קאמר, לא מצעיא דאם צירושות מיירי כדקאמרן, דליכא למיפדך תרי קראי למה לי, שהפסוקים לא צאו [אלא. ד"ס] ללמד לנו (אלא) עשרם, וסיפור דברים צעלמא הוא, ואיכא למילף מיניהו מיהא סיבת הבן, אלא גדולה מזו ים להקשות לך, דאיכא למימר דקראי לא איירי צירושא כלל, ולא תשמע (מיניה) [מיניהו. ד"ס] לא סיבת הבן ולא סיבת הצעל, אלא תרתייהו וצין מוזבן, וסיפור דברים צעלמא הוא,

(והשתא) [ואפילו] אם תמא לומר דהתנא [עלמא לא נחבין לדרוש יתור קראי, אלא הכי קאמר מנין היה לו לפנחס כו' (ו?) איכא לאקשויי יכול להיות לו ממקם וממכר,

ופנחס נמי דובין מיוזבן רבותא הוא דקפדין דצלאו האי פירכא נמי לא הוה

ומשני א"ל [אביי השיב לרב פפא] פנחס דובין מיוזבן לא מצית אמרת דך רבותא דקפדית מפנחס ליתא דליכא למימר גביה דובן מיוזבן, דאם כן לא היה קוצר צה את אביו ד נמצאת שדה חוזרת ביובל, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו [ואין זה כבודו, כבשמות פי"ג. חת"ם. רוד"ש],

ומיהו איכא לאקשויי הנך קושיות דלעיל, דצלאו הך קושיא איכא פירכא אחרימי דלעיל, דלא מנינו למילף מיניה ירושת הצעל,

אלא אימא דנפלה ליה משדה חרמים כדכתיב (צמדנר יח) כל חרם בישראל לך יהיה,

אי נמי הווא דכתיב (ויקרא כו) והיה השדה צנאמו ציוצל קדש לה' כשדה החרם, המתחלק לכהנים,

והוה חרם חרמים טוצא, ונטל אלעזר חלקו צהנהו חרמים, ולחלק פנחס נפלה ההיא גבעה,

גירסת הרשב"ם:

יש שגורסין כן, א"ל אביו אי סלקא דעתך דצעל לא ירית, סוף סוף כי מיינסבא כו' ואי אפשר ליישבה, ועוד מה חירון מתרין אביו לרב פפא, דאקשי ליה דמקראי דצרייתא לא משמע ליה ירושת הצעל, דקאחי אביו ליתן טעם מצד אחר שהצעל יורש את אשתו, מ"מ צרייתא לא מיתרצא, וקראי לא מיתרצי, שהתנא שאמר כל הני "ואומר" הוכיח שאין ללמוד אלא מן האחרון, וגם צאוחו פריכא לעיל, ואביו מה צא לפרש,

וא"ת לא נתכוין אביו לתרין הצרייתא אלא להודיע לרב פפא שהצעל יורש את אשתו, הלא רב פפא עצמו היה יודע דודאי צעל יורש את אשתו מקראי טוצא דלקמן צשמעתין, וצפירקין דלעיל,

אלא ה"ג, וכן נמצא צתשובת רבינו גרשום מאור עיני הגולה זצ"ל אמר אביי, סוף סוף הא קא מתעקרא נחלה משבטא דאימא, לשבטא דאבא והכי פירושא, אביו האי קרא דוכל צת יורשת נחלה מספקא ליה, אי דוקא קאמר לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, אבל לשבט דאמה דידה לא חיישינן, או דלמא צעינן נמי שיהא ממשפחת אמה, והאי דקאמר [קרא ב] משפחת אביה לאו דוקא, דהוא הדין דצעינן שיהא ממשפחת אמה, כדלקמן צמסקנא,

והכי קמצעיא ליה, האי קרא דוכל צת יורשת נחלה ממשפחת, הא אוקימנא צירשת שני מטות שהיה אביה משבט ראובן ואמה משבט שמעון, ומתו וירשתן זו הבת, ואמרה תורה לאחד ממשפחת מטה אביה תהיה לאשה, והוא שבט ראובן,

עכשיו משתגשא לאחד משבט ראובן וחדל דין וירשתה צבה, או תמות וירשתה צעלה, הלא הבן ההוא או הצעל ההוא לשבט ראובן מתייתס(ים. ד"ס) למשפחת אביו, והנה נמצאת הנחלה שירשה מאמה שהיה משבט שמעון, הוסבה משבט שמעון לשבט ראובן, והכתוב הזהיר לנו ולא חסוב נחלה, כלומר הזהירו ככל נשואי נשים צצשעת נישואין לא יוכלו לצא לידי הסבת נחלה, לא שחא הסבת נחלה אצ של אשה, לא שחא הסבת נחלה אמה, צתרייהו איכא למימר דקפדין קרא שלא חסוב למטה אחר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לאחד ממשפחת אביה [שהוא לגמרי משבט ראובן] כדכתיב בקרא, הא ודאי מיעקרא נחלה משבט דאימא לשבטא דאבא, אללא לאו שמע מינה דאמרינן שכבר הוסבה, והלכך כי אמר רחמנא לא תסוב אירושא אז קאי, אללא ירושה דאימא כבר הוסבה, ולא חיישין אס מעקר לגמרי?

[וקודם שמתרין חזר שהאיבעיא של אביי הוא אי "לא תסוב" דוקא וקאי גם על משפחת האם ולא אמרינן שכבר הוסבה, או "מטה אביה" דוקא חיישין שלא תעקר, אבל על משפחת מטה אמה לא חיישין, דאמרינן שכבר הוסבה], אליצא דאביי קא משני, דהכי קמיצעיא ליה, מי אמרינן שכבר הוסבה דמוכח קרא, כדכתיב ממשפחת "מטה אביה" תהיה לאשה, דהשתא מיעקרא נחלה דאימא, וכי כתיב "לא תסוב" אנחלת אז קא מזהר רחמנא, ולא אנחלת אס, או דלמא לא תסוב דוקא, דאפילו נחלת אס מזהר לן רחמנא, ולא אמרינן שכבר הוסבה, והאי דכתיב "מטה אביה" לאו דוקא,

אלא דמנסבין לה לגברא [נקרא לו לוי, ולבנו עמינדב] שהוא דומה לה מכל וכל דאבוהי משבטא דאבוהא שאזי משבט ראובן כמותה ואימיה משבטא דאימיה ואמו משבט שמעון דוגמת האשה הזאת, דהשתא ליכא עקירת נחלה כלל,

דזודאי נחלתה מאביה לא מיעקרא כלל, דמשבט ראובן היתה, והשתא נמי של שבט ראובן היא, דבין בנה [עמינדב] ובין בעלה [לוי] מחייסין על שבט ראובן, ואע"ג דמיעקרא [קודם נישואיה שהיתה בתו של איש משבט ראובן] היתה משבט ראובן לגמרי, והשתא נהפכה לאיש [ללוי] שמקצתו [ד"ס] משמעון, שהרי אמו משמעון, אין זו הוסבה,

שהרי לא אסר הכתוב ליקח לאיש משבט ראובן, אשה משבט שמעון [במיו שיעשה אביו של לוי, ואביה של רחל], כדי שלא יירש הבן, שהוא משבט אחר [שמעון] מנד אמו, ואע"פ (שנהפכה) [שנהפכה. ד"ס] נחלת איש [בגון נחלתו של אביו של לוי] שכולו מראובן לבנו משבט שמעון מנד אמו, [וחזור לפרש מה התקנה דמנסבין לה וכו'] ונחלת אמה של בת זו [אמה של רחל] משבט שמעון, לא מיעקרא כלל, דאי ירית לה בעל שהוא משמעון מנד אמו ואזי מראובן, או בנו, נמצאת גם עמה הנחלה בחזקת איש [שמקצת מאב ומקצת מאם] [שמקצתו מראובן ומקצתו משמעון. ד"ס], כמו שהיתה בחזקתה [של רחל], שהיא מראובן ומשמעון,

דף קי"ב ע"ב

אי הכי דאשה היוורשת ב' מנות, בעינן נמי שתנשא לאיש שולד מהנהו ב' מנות האי [קרא] לאחד ממשפחת מטה אביה ואמה מיבעי ליה [למיכתב קרא], אללא מדכתיב מטה אביה לחוד, שמעינן דלא קפיד קרא לעקירת נחלת אס, לפי שכבר הוסבה, ואכתי מאי איציעא ליה לאביי?

[ובותרין] אי כתיב רחמנא הכי מטה אביה ואמה, הוה אמינא, אפילו איפכא אזי משמעון ואמו מראובן, ואע"פ שאביה מראובן ואמה משמעון, דסד"א לא קפיד קרא אללא שהיא הוה נמי מאותן שני מנות שלה, בין באותו ענין, בין למפרע דהשתא נמי לא מיעקרא לא נחלת אב ולא נחלת אס לגמרי, דהא כהאי בעל איכא חד דא מראובן וחד דא משמעון, ונמצאו שני הנחלות של שבט שמעון וראובן בחזקתן קיימי,

ולקמיה פריך הא בעל כרחך קרא קאמר למשפחת מטה אביה וגו', אללא למשפחת אמה לא חייש, וכיון דלא [חייש] שמעינן מינה דהאי לא תסוב לא קפיד אללא אנחלה שירושא מאב, ולאביי משנינן לה לקמן דאיכא למימר דמנסבין לה גברא דדמי לה שאזי מראובן ואמו משמעון,

[ודרוהו רב פפא] ודלמא, ודלמא שאני התם שכבר הוסבה כלומר לעולם אימא לך דקרא לא קפיד אס מוסבת נחלת אס למטה אחר, שהרי בעל כרחך כבר הוסבה משעה שנפלה ירושת האם שמשבט שמעון, לזו הבת, שאביה משבט ראובן, והיא מתייחסת למטה אביה, נמצא שמענמה [בשעה שנישאו אביה משבט ראובן אל אמה משבט שמעון, וגולד להם בת זו ששומה רחל] הוסבה הנחלה של שמעון לשבט ראובן בלא נישואי הבת,

הלכך כי מנסבין לה לאחד ממשפחת מטה אביה שפיר דמי, ולא קפיד קרא אללא אנחלה שהיא יורשת מאביה, שלא תסוב למטה אחר, דההיא שירושא מאביה כדקיימא קיימא, דאכתי בחזקת שבט ראובן אימא נחלה, שהנת על שם שבט ראובן מתייחסת,

ואביי פריך א"ל ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן כלומר בשביל שהוסבה [כבר. ד"ס] קתא, אין לנו לומר לא חיישין. ד"ס] תו אי מתעקרא לגמרי, ומנסבין לה [פי' ולא אמרינן דמנסבין לה לרחל] לגברא דהוא משבט ראובן מאזי ומאמו, ומתעקרא נחלת אס שירשה בת זו שהיא מנחלת מטה שמעון, אין לנו לומר כן, שהרי לא תסוב כתיב דמשמע לא תסוב על ידי נישואין כלל, שאע"פ שהוסבה קתא, לא נוסף להסיק יותר ולעקרה לגמרי, אללא נעשה לה תקנה שלא תעקר לגמרי כדלקמן,

[ו. ד"ס] לפי שהיה יודע אביי שאפשר לעשות תקנה, שלא תעקר נחלת האם כדלקמן, הלכך פריך הכי, ודלמא שכבר הוסבה לא אמרינן, שאפשר בתקנה, או דלמא קרא לא חייש להיהא [הוסבה] [תקנה. ד"ס], דלא קפיד אללא שתנשא לאחד ממטה אביה, אללא לאמה לא חייש,

א"ל רב יימר לרב אשי אמאי מספקא ליה לאביי, אי אמרינן שכבר הוסבה או לא אמרינן, הא ודאי מקרא שמעינן דאמרי' שכבר הוסבה, דהא לא קפיד קרא אי מיעקרא נחלה דאימא, כדכתיב לאחד ממשפחת מטה אביה וגו', ולאמה לא חייש,

אי אמרת בשלמא אמרינן שכבר הוסבה שפיר [שלא חיישין על מה שנחלה אמה שהיא משמעון מוסבת ע"י שבתה רחל נישאת לבעל שאביו ואמו משבט ראובן], דהא לא קפיד קרא אי מיעקרא נחלה דאימא, כדכתיב לאחד ממשפחת מטה אביה, דהא השתא ודאי מיעקרא לגמרי נחלת אימא, דיינו דמתוקמא קרא [פי' דקרא לא חייש שנחלתה מוסבת] בין בסבת הבן שבנה של רחל יורשה], בין בסבת הבעל [שבעלה שהוא משבט ראובן מאב ואם יורשה],

אלא אי אמרת לא אמרינן שכבר הוסבה כדקאמר אביי, כי מיוסבא לאחד ממשפחת מטה אביה מאי הוה, הא מתעקרא נחלה משבטא דאימא, לשבטא דאבא והלא כשניסת

אבני חן למסכת בבא בתרא

דרשינן ולא מוקמינן בלאוי יתירי,

והוא צמח לא סביר ליה הך דרשא ד"אחר" דלקמן, ומוקד מסביר לקרא קמא בצמיח הבן דקריב ליה טפי מצעל, וממוך כך אייתר ליה קרא חניינא לציט הצעל, כן נראה צעיי ועיקר,

דבורי ע'למא מ'הת אפילו תנא דבריי'תא קמיי'תא סבירא ליה דהאי מומטה למטה אחר, בסיבת הבעל הכתוב מדבר, מאי משמע לתנא קמא קצעי ליה, דשנלמא לבריי'תא בתריי'תא קרא קמא סבירא ליה דבסיבת ה'בן משום דקדריב לאמו טפי מבעל, אייתר ממטה למטה אחר לבסיבת הבעל, ולא ממשמעותא מוקי ליה הכי, אלף מייחורא,

אלף לת"ק דאמר, דהאי מומטה למטה אחר פשיטא ליה דבסיבת הבעל מיירי, ואיהו מגלי אידך קרא דבסיבת ה'בן מיירי, ממאי משמע ליה כיצת הבעל?

[אִימָם אִשִּׁי, יִדְבֶּקוּ, יִדְבֶּק מִטּוֹת, מִמְּטָה לְמִטָּה. יַעֲבִיז, וְרָאָה דָּם, וְרָאָה
גַּם בַּמִּסּוֹת הַשֵּׁם] סִימָן,

[במדבר לו ו ז] וְהָרִבְּרָ אֲשֶׁר-צִוָּה ה' לָבֹנֹת וְלַצִּלְפָּנֶדֶד לֵאמֹר לִפְנֵי ה' בְּעֵינֵינוּם תְּהִינָה לְנָשִׁים אֵה לְמִשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תְּהִינָה לְנָשִׁים: ו ז וְלֹא־תִסָּב בְּחֻלָּה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּטָּה אֶל-מִטָּה כִּי אִישׁ בְּחֻלָּת מִטָּה אֲבִתּוֹ יִדְבְּקוּ בָנֵי יִשְׂרָאֵל: ח וְכִלְיֹת רִשֶׁת בְּחֻלָּה מִמִּטּוֹת בָּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֵר מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהֶם תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִרְשׁוּ בָנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּחֻלָּת אֲבִיתּוֹ: ט וְלֹא־תִסָּב בְּחֻלָּה מִמִּטָּה לְמִטָּה אַחֵר כִּי-אִישׁ בְּחֻלָּתוֹ יִדְבְּקוּ מִטּוֹת בָּנֵי יִשְׂרָאֵל:]

1. אמר רבה בר רב שילא, אמר קרא א"יש דמשמע בעל, כמו אש ונעמי (רות א), כלומר נסיבת הבעל קפיד קרא, סיפא דהאי קרא דממטה למטה לאחר כי אש ננחלתו ידבקו מטות בני ישראל, כלומר הבעל ננחלתו ידבק ולא ננחלת שבת אחר,

[ובמקשה] **תרוייהו** נמי **איש כתיב** **בהו** דכחיז בקרא קמא ממטה אל מטה, כי איש נזמלת מטה אצמיו דקבו בני ישראל, ואי איש משמע ליה קיצת הצעל, תרוייהו נמי בקיצת הצעל,

ומייהו גם המתרחך היה יודע דכחאי קרא איש כתיב, דזיל קרי צי רב הוה, ואמאי דצבעינן לעיל, ממאי משמע דהאי קרא ממוטה למטה "אחר" בסיבת הצעל מיירי, אחא אייהו למימר דשפיר משמע דבסיבת הצעל מיירי, דהא כתיב ביה איש,

ותומה על ענמך למה גם הראשון אינו מדבר בסיבת הצעל, כיון דכחיד ביה איש ?
אלא מתוך שמיותר, מוקי ליה בסיבת הבן, וההוא איש דקרא קמא לדרשא בעלמא
אחא,

וּגַם הַמִּקְשָׁה מֵשִׁיב, תְּרוֹוִיחֶיהָ נָמִי "אִישׁ" כְּתִיב צָהוּ, וְמֵה רִאשִׁית שִׁיחָה אַחֲרֵיכֶם דּוֹקָא, וְקוֹמָא לְדִרְשָׁא, אֲדִרְבָּה קוֹמָא לְגוֹפִיָּה לְסִיבָת הַבְּעַל, וְצִתְרָא לְדִרְשָׁא, וְאִכְתִּי מֵחִי מִשְׁמַע דְּצִתְרָא צִסְיַת הַבְּעַל,

2. אלא אמר רב נחמן בר יצחק, אמר קרא י'דבקו אין לשון דבק אלא צין אין איש לאשה, כדכתיב ודבק באשה (בראשית ז), דכיון דמפורש כל כך דכתיב ציה לשון דביקה, ודאי בסיבוב בעל מיירי, ומהכא הוה דהוה פשיטא ליה לתנא,

קא בושבע ל'ן דוקא ממשפחת מטה אביה יאה עיקר היחס של בעלה, שיהא נמי אביו משבט ראובן, שאילו היה אביו משמעון אע"פ שאמו מראובן, הרי הוסבה נחלת ראובן למטה משמעון, שעיקר יחס הבן אחר אביו, והנה [פ'] וגם יחס הבת [דיא] אחר אביה, ומדכתב לא חסוב, ממילא שמעיין דמנציין לה גברא דאימיה נמי משבטא דאימא של זו, כדי שלא תעקר נחלת האם יוחר,

והיינו דמספקא ליה מעיקרא סוף סוף הא קא מתעקרא כו', אם לא תראה לומר דמנצינן לה גברא דאימיה משבטא דאימה ואבויא משבטא דאבויא, משום דקשיא לך מטה אביה ואמה מיבעי ליה, וללא תשוב לא חייש, דלא איירי קרא בהסקת נחלת אם משום דכבר הוסבה,

[ואו דלמא ?] אדרבה לא תסב דוקא הוא ולא אמרינן שבכר הוספה, אכל מטה אביה לאו דוקא, דהאי דלא כתב מטה אביה ואמה, משום דהוה אמינא אפילו איפכא, ועולם מנסבין לה לאבא דהוא נמי משבטא דאמה, ולא מיעקרא נחלה דאימא, וכיון דאיכא למימר הכי, לא אמרינן שבכר הוספה,

תניא בסבת הבן, ותניא בסבת הבעל כלומר אע"ג (דאוקמינן) [דאיכא למימר דאוקמינן. ד"ס] להני מרי קראי לא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, [ומוקבת] תריייהו צביטת הבן, ולשני לאוי דקסמי [קיא:] "ואומר",

אפילו הכי אשכחן ברייתות דמוקי לקמא בסיבא הבן, ולתניינא בסיבא הבצל, וקדיין לה לקמן מדכתיב ביה למטה אחר, וכן לאו אחר הוא, אלא בצעל מיירי, ומדכתיב בסיבא הבצל, קמא בסיבא הבן,

ושני הצרייחות חנו בסיבת הבן, וחנו נמי בסיבת הצעל, דשני הצרייחות מפרש להי
מרי קראל, ומוקי חד בסיבת הבן, וחד בסיבת הצעל,

תניא בסבת הבן, במדבר לו ז ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, ב[ה]סבת [בהסבת. כ"ה בכל הסוגיא. ד"ס] הבן הכתוב מדבר, אתה אומר ב[ה]סבת הבן, או אינו אלא ב[ה]סבת הבעל, כשהוא אומר [פסוק שני] במדבר לו ט ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, הרי (בסבת) [הסבת. רשב"ם] הבעל אומר, הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, ב[ה]סבת הבן הכתוב מדבר,

דף קי"ג ע"א

תניא אידך, במדבר לו ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, בסיבת הבעל הכתוב מדבר, אתה אומר בסיבת הבעל, או אינו אלא בסיבת הבן, כשהוא אומר במדבר לו ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה אל מטה, הרי הסיבת הבן אמור, הא מה אני מקיים ולא תסוב נחלה ממטה למטה אחר, בסיבת הבעל הכתוב מדבר,

ומשמעות דורשין איכא בינייהו, מנא דצריכתא קמייתא פשטינא ליה דקרא בחרא דהיינו ממטא למטא אחר, בסיבא הבעל מיירי, כדמפרש לקמיה מדכחיב ציה אחר, והלכך מוקי לקמא בסיבא הבן, דתרי קראי בסיבא הבעל למה לי, וסבירא ליה להאי מנא כדאממינו צעלנא (פסחים כד) דכל היא דאיכא למידרש

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואע"ג דבבבא קמא גמי ידבכו כמיב, מימי לדרשא צעלמא,

[ומקשה] תרוייהו ידבכו כתיב בהו [פעמים שלא היו בקיאים בפסוקים. תוס', דאל"כ מה חידש המקשן, וראה רשב"ם],

3. אלא אמר רבא, אמר קרא ידבכו מ'טות משמע צעל דדביקת מטות על ידי צעל הוא,

4. רב אשי אמר, אמר קרא הכי משמע קרא לא תסוב נחלה מ'מטה ממטה האשה למטה אחר שירשנה צעלה אם מנשא לו שהוא אחר לגבה אבל אם נוסבת הנחלה על ידי צנה שירשה, ובן לאו אחר הוא אינו אחר ממש לגבה, דיורש כרעיה דאמיה הוא,

א"ר אבהו אמר ר' יוחנן, אמר רבי ינאי, אמר רבי, ומטו בה [ויש אומרים אותה] משמיה דרבי יהושע בן קרחא [ראה תוס' על השם "קרחא"],

מנין לבעל, שאינו נוטל [בירושת אשתו] בראוי כגון שמתה אשתו, ואח"כ מת אביה נחלה זו ראוי לה, אילו היתה קיימת, מנין שלא יירש אלא קרוביה מנד האב, או צנה יירשנה, שהבן יורש את זקנו כדכתיב ואם "אין" לו צמ, עיין עליה שכן הוציא אביה, כבבבא חזק ירושה שהיא מוחזקת כבר קודם מיתתה, כגון שמת אביה ואחר כך מתה היא, ומנין שלא יירש, דסד"א כיון דצעל קודם לצנה לירשה, וה"נ כשמתה ואחר כך נפלה לה ירושה יקדים האב לבנו, דק"ו הוא כיון דבמקום בן הוא קודם ליטול במוחזק, בראוי גמי הוא יורש ק"ו מנן שירש בראוי,

שנאמר דברי הימים א ב ושגוב הוליד את יאיר, ויהי לו עשרים ושלוש ערים בארץ הגלעד, מנין ליאיר שלא היה לו לשגוב, אלא מלמד שנשא שגוב אשה, ומתה בחיי מוריישיה [אלו שהיא יורשת מהם], ומתו מוריישיה, וירשה יאיר ולא שגוב אציו, לפי שאין הבעל נוטל בראוי, דאילו היה נוטל בראוי, הוא היה יורשה, ולא יאיר צנה שהאב קודם לבנו בירשת אשתו. וירשה יאיר לאשתו,

ואומר, יהושע בד לג בסיום הספר ואלעזר בן-אֶהֱרָן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ בְּהַר אֶפְרַיִם וְגו', מנין לפנחם שלא היה לו לאלעזר, מלמד שנשא אלעזר אשה ומתה בחיי מוריישיה, ומתו מוריישיה, וירשה פנחם,

ומאי ואומר, וכי תימא יאיר [עצמו, בנו של שגוב] דהוה נסיב איתתא, ומתה, וירתה, תלמוד לומר ואלעזר בן אהרן מת,

וכי תימא דנפלה ליה בשדה חרמים? אמר קרא וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בְּנוֹ, נחלה הראויה לו, וירשה בנו מאשר נתן לו פֶּהר אֶפְרַיִם קדיק, דמשמע שצאו לדון אלעזר ופנחם על עסק ירושה זו, לפי שהיתה ראויה לאלעזר ונמנה צבית דין לפנחם צנו, לפי שאין הבעל נוטל בראוי,

ורבינו חננאל פירש, דדייקין מדכתיב צהאי קרא צנו, וכי אילו כתב בגבעת פנחם ולא אמר צנו, הלא ידוע שפנחם בן אלעזר הוא, ומפני מה כתב צנו, ללמד כי זו הגבעה היתה ראויה לאלעזר, וירשה פנחם צנו, דצנו מיעוט משמע, צנו ולא הוא, מכלל שהיתה ראויה לאלעזר, והלכך ליכא למימר דנפלה ליה משדה חרמים, שחלק פנחם לא היה ראוי לאלעזר, כן כתוב בפירושי רבינו חננאל:

[שנינו במושנתינו] ובני אחות יורשין אחי אמין: תנא בני אחות, ולא בנות אחות וכדמפרשין לקמיה,

דף קי"ג ע"ב

למאי הלכתא ממעט להו, הא ודאי יורשות אחי אמין, שהרי הוציא יורשת אמה, ובמקום אמה עומדת לירש אחי אמה, שהרי האשה יורשת את אחיה במקום שאין את, כדלקמן בסמוך, דמקיש ירושה שניה לירשה ראשונה כו'?

אמר רב ששת, לקדם [שגם בירושת הורודה יורשין הבנים לפני הבנות] שיקדמו הבנים לבנות, לירש את דודיהן, דילפינן לקמן מירושת ראשונה [בשהבן והבת יורשין את הוריהם], דהבן קודם לבת,

תני רב שמואל בר רב יצחק, קמיה דרב הונא, וירש אותה, הכי גמי הוה מצי למינקט ואם אין לו צמ ונמסר את נחלתו לאחיו, דהיינו ירושה שניה, אלא סיפא דכולהו נקט, וכ"ש ירושה שניה ושלשית, דסמיכי לירושת ראשונה,

"ירושת ראשונה" הכתובה תחלה, וקודמת לכל היורשין, שהבן קודם לכל יורשין שצבולם,

מקיש דכתיב ואם אין לו צמ, ואם אין לו אחים, וכן כולם צו"ו מוסיף על ענין ראשון ירושה שניה לירושת ראשונה, מה ירושה ראשונה, בן קודם לבת, אף ירושה שניה בן קודם לבת והוא הדין לעשרית דבן קודם לבת, דאחין קודמין לאחות לירש צנכסי האם, והאחות קודמת לאחי האב של מנא, ואחי האב קודמין לאחות האב, ואחות האב קודמת לבני אחי האב, ובני אחי האב קודמין לבנות אחי האב, אחיותיהן, אבל אם יש שני אחי האב ולוה צנים ולוה צנות אלו יורשין חלק אציהן ואלו יורשות חלק אציהן, וכן הלכה,

תני רבה בר חנינא, קמיה דרב נחמן, דברים בא והיה ביום הנחילו את בניו הוה מצי למכתב צהנחילו, ביום אתה מפיל נחלות לקמיה מפרש לה, ואי אתה מפיל נחלות בלילה סבור היה דהאי מפיל נחלות, כלומר מת ציום, מפילין נחלות ליורשין, שאם מת ציום יירשו צניו נכסיו?

א"ל אביי, אלא מעתה, דשכיב ביממא הוא דירתי ליה בניה, מאן דשכיב בליליא, לא ירתי ליה בניה,

[ובמשך אביי] דלמא דין [בתי עושין דין תורה של] נחלות קא אמרת שאין דנין אותן אלא ציום כשאר דיני ממונות, דכתיב צהו (ירמיהו כא יב) צית צוד

אבני חן למסכת בבא בתרא

[פה קמר ה'] דינו לַבְּקָר מִשְׁפֵּט, דהא כל שאר נחלות (נמי. ד"ס) מיקרו משפט, כדמינא, דכתיב בסוף פרשת נחלות, והיתה לבני ישראל לחוקת משפט, מדקרי להו משפט, ש"מ כל שאר נחלות נמי ביום, ואי משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת, הא אוקמינא רבא בסנהדרין צפרק אחד דיני ממונות (דף לד) לגמר דין, אבל תחלת דין ביום, דלהכי כתיב ביום הנחילו, והיינו דתנן דיני ממונות דנין ביום, וגומרין אף בלילה,

רצו כותבין את העדות, כמו ששומעין מפי החולה האך מנחיל נכסיו, **רצו עושין דין** דהא שלשה ניהו, ודינן, ואומרים כך הדין שפלוני יטול חלק זה ופלוני חלק זה, שדמיהן מכוונין בשוה, וכותבין להם פסק דין, שלא יוכלו עוד לערער זה על זה כלום,

ואע"ג דאין כאן אדם שמעיד בפניהם כלום, הא פרכינן ב"ה לא תהא שמיעה גדולה מראיה, וכיון דהן רואין את החולה שמחלק נכסיו בפניהם, הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, ולגורר מה יעידו עדים בפניהם,

והני מילי דאם רצו עושין דין, דמשמע שאפילו החולה אינו יכול לחזור בו, כגון מתנת שכיב מרע במקל, ודאיכא קנין, דהו לא מצי דהר ביה כדאמרן לקמן צפרק מי שמת (דף קנא), אבל בלא קנין, כיון דיכול לחזור, אין עושין דין כדמוכח לקמן שאין להן לדיינין לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו, אין דיניהן דין, דעדיין לא קנו עד שימות האב, שמה יחזור בו,

[רצו עושין דין] אם לא כתבו, אבל אם כתבו, שוב אין עושין דין שהרי הכניסו עצמם בתורת עדות ואין עד נעשה דיין,

שנים כותבין, ואין עושין דין,

ואמר רב חסדא, לא שנו הא דאם רצו עושין דין, **אלא** שנכנס לבקר את החולה ביום דמיון דשמעו מפי החולה, הרי הוה בפניהן, ולא תהא שמיעה גדולה מראיה [בה שעדים מעידים בפניהם], ויכולין היו לעשות דין באותה שעה, דיום הוא, וכיון דנמנעו להיות דיינין בדבר כששמעו את העדות מפי החולה, יכולין לדון היום או למחר ככית דין ששמעו עדות, ואחר כך הולכין לביתהן, ועושין ונמנעין בדבר, ופסקין את הדין כפי מה שעיניהם רואות,

דף קי"ד ע"א

אבל אבל אם נכנסו לבקר את החולה בלילה שצאותה שעה לא היו ראוין להיות דיינין, ועדות שהועד בפניהם מפי החולה בלילה, לא בפני בית דין הוא, דבההיא שעתא אינן יכולין להיות דיינין, וההיא ראייה דידהו אינה כשמיעת צ"ד ששומעין עדות מפי עדים, אלא הן עצמן עדים הם צמה ששומעין מפי החולה,

אפילו שלשה, כותבין ואין עושין דין למחר, אפילו לא כתבו, אלא אם כן יבואו אחרים ויעידו בפניהם, כדאמר בראש השנה [בה: ראש פרק ד'] ראוהו שלשה והן בית דין, וישיבו [אחר] מתצריהם אלל היסוד, אחד מהשלשה, ויעידו השנים בפניהן, ויאמרו השלשה מקודש,

ופרכינן התם, ולוקמו [השלשה שראו את הלבנה] בדוכמיהו וליקדשו, ומוקמינן כשראוהו בלילה, הלכך הן עצמן אינם יכולין לקדש למחר, שהרי בלילה עדים היו ולא דיינין [פ' ובלילה אינם יכולים לדון, ויש גורסין "דיינין"], ולמחר אין עד הראיה בדבר נעשה דין על פי עדות עצמו, אלא אם כן יעיד[ו] אחד אחר[ים?] בפניו, דהשתא אינו עושה הדין על פי עדות עצמו,

דמינא, דכתיב בסוף פרשת נחלות, והיתה לבני ישראל לחוקת משפט, מדקרי להו משפט, ש"מ כל שאר נחלות נמי ביום, ואי משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת, הא אוקמינא רבא בסנהדרין צפרק אחד דיני ממונות (דף לד) לגמר דין, אבל תחלת דין ביום, דלהכי כתיב ביום הנחילו, והיינו דתנן דיני ממונות דנין ביום, וגומרין אף בלילה,

דתניא כלומר דהכי נמי אשכחן בצרייתא אחריתי, דמשוי להו לכל נחלות דין, דסד"א חילוק נחלות, הרי הוא כחלוקת שותפין בעלמא, ולא חשיב דין, קמ"ל, ומיהו מרזייהו קראי נריכי, ביום הנחילו אינטרין לתחלת דין ביום, וחוקת משפט אינטרין לרצוי כל שאר נחלות דליהו דין, דהאי ביום הנחילו לא איירי אלא בצן היורש אביו לחוד,

במדרב כו והיתה לבני ישראל לחוקת משפט, **אורעה כל הפרשה כולה להיות דין** לשון מאורע, לשון ויקר מקרה (רות ב) כלומר נסתיימה להיות דין, ואריך ג', וביסוד, וילפינן נמי מייניהו לכל דיני ממונות להיות דין תחלתן ביום כנחלות, דכתיב בהו ביום הנחילו,

וכדרב יהודה אתא לאשמועינן רבה בר חנינא, דנריך ג' לחלק נחלות כדן וביום, **דאמר רב יהודה, שלשה שנכנסו לבקר את החולה**, נראה צעירי דדוקא נקט שנכנסו לבקר, הלכך רצו יעידו רצו יהיו דיינים, אבל אם נכנסו להעיד, שזימנום לשם, והציאום לשמוע כדי להעיד, הרי הם עדים, ואין עד נעשה דיין, דדמי לנכנסו בלילה דחשיב להו עדים לקמן, הואיל ומתחלה לא היו ראוין לדין, דלילה לאו תחלת דין הוא, וכ"ש הכא דאם באו לשם עדות אין עד נעשה דיין,

וראיה לדבר צפ"ק דמכות (דף ו) דקחשיב להו רבי יוסי התם עדים לפסול את השאר, אם רצו עמהן את המעשה והן פסולין לעדות, וחשיב לה עדות שנמנע אחד מהן קרוב או פסול וצבטל עדות כולן,

ורבי פליג עליה, ואמר מה יעשו שני אחין שראו באחד שהרג את הנפש, ואמרינן בגמ' דרבי נמי מודה דהו להו עדים בראיה בעלמא, אם באו לראות כדי להעיד, דאמר רבא כי אמרינן להו למיחזי אחיתו או לאסודי אחיתו, כלומר כשצאתם לראות את המעשה לאיזה דעת צאתם לראות או להעיד, אי אמרי לאסודי אחיתו, נמנע אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה, ואי אמרי למיחזי אחיתו מה יעשו שני אחין כו',

ואמר רב נחמן התם הלכה כרבי, וקי"ל הלכה כרב נחמן בדיני, נמצינו למדן שהבא לראות מעשה כדי להעיד, חשיבין ליה עד, ואפילו לפסול כל חביריו לצבטל עדותן אם הוא פסול, וכל שכן היכא דזימנוהו לצוא לראות צוואת שכיב מרע כדי להעיד, דשוב אינו עושה דין,

והדתנן בראש השנה (דף כה:) ראוהו ג' והם בית דין, יעמדו שנים וישיבו מתצריהם אלל היסוד, התם הוא שלא באו מתחלה כדי לראותו על מנת להעיד, דא"כ שוב אין היסוד יכול להיות דין, דאין עד נעשה דיין, אלא כשראוהו ממילא בלכתם בשוק, או שהיו יושבין צמקום אחד ומשם ראוהו,

וקייג מנאחי לדברי מתשובת רבינו שלמה [רש"י] זקני מ"ב, שכחצ בה כן, (ועוד) [ד?]מדבר יהודה שמעין דאין לריך לומר אחס עדי בשכיב מרע, דאמר רב יהודה ג' שנכנסו לבקר את החולה רצו כותבין, רצו עושין דין, שנים כותבין ואין עושין דין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

קנין גמור?

רבה אמר, כל זמן שיושבין דאדעתא דהכי מקני ליה, ע"מ שאם לא יחזור
בו בלאו מעמד, אכל אס יחזור בו יצטל, רב יוסף אמר כל זמן
שעוסקין באותו ענין של אותה מתנה,

אמר רב יוסף, כוונתי ידידי מסתברא, דאמר רב יהודה,
שלשה שנכנסו לבקר את החולה במתנת שכיב מרע במקמת, וצקנין
מייירי, דאני יכול לחזור בו רצו כותבין רצו עושין דין, ואי סלקא
דעתך כל זמן שיושבין ליחוש דלמא הדר ביה ואמאי קאמר רב
עושין דין, דמשמע בלאו מעמד, אע"פ שעדיין יושבין עושין דין גמור, ואמאי הא
כיון דיכול לחזור בו ויצטל הדין לא הוי דין,

אמר רב אשי, אמריה לשמעתא קמיה דרב כהנא גמורא
בדבר לפניו והקשימי לו, ולרב יוסף מי ניהא, וליחוש דלמא הדר
ביה,

אלא מאי אית לך למימר דיסליקו

דף קי"ד ע"ב

מענינא לענינא שפסקו מאותו ענין, ודברו בענינים וצממשים אחרים, ולא אס
רצו עושין דין, אכל כל זמן שעוסקין בלאו מעמד ענין אין עושין דין, ה"ל דקבו
והדר יתיבו,

[רב אשי מסביר שיכולים לתרץ גם אליבא דרבה, שיכולים לומר להמסובין
שיעמוד, אבל באמת מתורץ יותר אליבא דרב יוסף שוראי יותר קל להפסיק הענין
ע"י שמתחילין לדבר על ענין אחר, ממה שנצריך להמסובין לעמוד ממקומם, שיש
לחוש שמא לא יפסיקו כדבעי, וביני וביני יתחרט הנותן].

והלכתא כוותיה דרב יוסף [ראה תוס', ועיי"ש בסוף דבריו שבכל
הש"ס הלכה כרבה], בשדה צפ"ק [לעיל דף יז:]: [באחד שקנה שדה על
המצר של שדה אביו, ואח"כ מת אביו והוא רוצה לקחת חלקו בירושת אביו, את
השדה שהוא אצל שדהו, אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום, וע"ז] אמר רב
יוסף מני אמר ליה מעלינא לך כנסתי דבר מריון [פי' האחין יכולים לומר לו, שדה
זו היא יקרה אצלינו, שהיא שדה מעולה מאד] ענין [כל זמן שעוסקין באותו ענין
יכול לחזור בו] הא דאמרן וְכִּי־תִּשְׁכַּח לְקַמְנָא דְּמִי שְׂמַת (דף קמג). ההוא דאמר
לדביתא [לאשתו] נכסי לך ולצריך, אמר רב יוסף קנאי פלגא [מחצה הנכסים יהיו
שלה, והמחצה לכל בניה], דדריש [ממה שבה"ג נוטל בשתי הלחם של עצרת,
משני חלות נוטל הוא אחד, והבחינים אחד] והיתה לזהרן ולצניו, מתנה לאהרן
ומתנה לצניו:

והלכך אחד מן השלשה, [פי' ששלשה ראו, ואחד מהם] שראו החדש, כשמושיבין
שנים אכלו להיות דיינין, ושנים הרואין מעדין צפניהם, יכול הוא להיות דין, אע"פ
שראוהו בלילה עמאן, שהרי ע"פ עדות אחרים שמעדין לפניו הוא דן את הדין, ולא
על פי ראית עמנו, דאין לנו לפסול דיינין בשביל שראו בדבר כל זמן שלא העידו,
אלא [האיסור הוא] שהוא עמנו לא ידון את הדין על פי ראית עמנו, דאין עד
נעשה דין, וכגון שראה בשעה דאני יכול להיות דין,

אכל אס ביום ראה, דבההיא שעתא מני לדון את הדין [ואי יכול לדון ע"פ ראיתו
בלי עדות אחרים, שהמעשה שרואה הוא העדות], דלא תהא שמיעה גדולה
מראיה, [ולא רק על אחר, אלא יכול לדון ע"פ ראיתו גם למחר ד] מה לי אס
ידון עכשיו מה לי אס ידון למחר,

והכא נמי [בנחלה] מהאי טעמא, משום דהוה להו עדים צראיית הלילה, דלא מני
למימר לא תהא שמיעה גדולה מראיה, דההיא ראיה לא חשבינן לה כעדות שהועד
בפניהן, אלא היכא דרשו בשעה שיכולין לעשות הדין [תורה].

אכל היכא דרשו בשעה שאין יכולין להיות דיינין כגון בלילה, ההיא ראיה צראיית
עדים היא שרואין בדבר, ולא צראיית דיינין היא, והלכך ע"פ ראיתן דהיינו כאילו הם
עדים, אין יכולין הן עמנו להיות דיינים, על פי ראית עמנו # [לכאורה יש כאן
כפל דברים, וצריך לתקן], דאין עד נעשה דין,

ומיהו צ"ד שהעידו לפנייהם עדות בלילה, עדות גמורה היא ויכולין לדון למחר ביום,
אכל צראיית דידהו שרואין בלילה לא חשבינן כאילו הועד לפנייהם בלילה, דכיון דלא
חוו [שאנינם ראויים] צההיא שעתא לדניא, צראיית דידהו אינה כשמיעה ממש ששמעו
מפי עדים בלילה, אלא הן עמנו נעשו עדים, ושוב לא יהו דיינין בעדות עמנו, אא"כ
יעידו אחרים בפניהם,

והכי הלכתא, וכי הא סוגיא אשכחן צ"ק צ"ק צ"ק [דף ז], גבי המוקע למזירו,

מאי טעמא דהוה להו עדים ואין עד נעשה דין המעיד על הדבר
אין נעשה עוד דין בלאו דבר, וגם אס ראה את הדבר ונעשה עד, אין נעשה עליה
עוד דין בעדות עמנו, אלא אס כן מעדין אחרים בפניו,
וגראה צעני, דגזירת הכתוב היא, דכתיב ועמדו שני האנשים וגו' בעדים הכתוב
מדבר (שבוטע דף ל), לפני ה' היינו לפני הדיינין, אשמועין קרא דצריך להעיד
שנים לפני הדיינין, אכל העדים אינן חוזרין ויושבין ודנין?

[כאן סיום הקושיא שהקשה אבי לעיל יג: דילמא "דין" נחלות קאמר שאינה
בלילה],

אמר ליה אין, הכי נמי קאמינא [זה שאמרתי ביום אתה מפיל נחלות
וכו', היה כוונתי על דין נחלות]:

איתמר, קנין עד אימתי חוזר וכ"כ בפירושי רבינו חננאל, וצין מתנת
צריא וצין מתנת שכיב מרע במקמת, דאית ציה קנין מייירי, וקבעי עד אימתי יכול
לחזור בו מקנינו ולצטלו, דהא לא גמר ומקני מיד, אלא לדעת [פי' על בנות] לקיים
לו תנאים שיפרש אחרי כן, או אס ירצה לחזור בו מיד שיכול לחזור, דקים להו לרבנן
דאדעתא דהכי מקני איניש, שיתן לבו אחרי כן, וידע אס אפשר לו צקנין זה, לעשותו

[שנינו במשנתנו] האשה את בנה וכו': הא תו למה לי למימנא,
מנחלת ולא נחלת, היינו רישא דקמני האש את אמו נוטל ולא מנחיל הא תנא
ליה רישא, האיש את אמו, והאיש את אשתו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והאשה את בעלה נמי דקמני מנחלת ולא נוחלת, היינו נמי רישא האיש את אשתו נוחל ולא מנחיל,

וכן אחי האם דקמני דמנחילין לנכדם בני אחותם, ולא נוחלין, היינו נמי רישא דקמני בני אחות של איש נוחלין דודיהן ולא מנחילין,

ולמאן דמני נמי במתניתין בני אחיות, הך סיפא נמי היינו בני אחיות, דכי היכי דהאיש נוחל את דודו ואינו מנחיל, ה"נ נוחל את דודמו ואינו מנחיל?

לעיל קח. בתחלת הפרק

לשון ראשון, בני אחיות:

רחל = אם יוחנן,

לאה = אחותה של רחל מרת, יורשה רחל,

ואם לא היתה רחל בחיים כשמתה לאה, יוחנן בנה יורש את לאה דודתו,

אבל לאה לעולם לא תירש את נכסי יוחנן,

לישנא אחרינא בני אחות:

דינה = אחות ראובן,

יהודה = בן דינה,

אם מת ראובן בלא בני דדינה יורשת אותו,

ואם דינה לא היתה בחיים כשמת ראובן, יהודה יורש את ראובן דודו,

אבל ראובן לעולם לא יירש את יהודה,

[ומתירין] הא קא משמע לן ולא גרסינן אלא, כלומר להכי תנא צבא יחירה לאקושי דאשה את בנה, דומיא דאשה את בעלה דצאיתו ענין שהאשה מנחלת לבעלה, מנחלת נמי לבנה,

מה אשה את בעלה, אין הבעל יורש את אשתו בקבר אינה מנחלת לו בראוי לה לאחר מיתתה, אלא במוחזק, כדאמרן לעיל, וילפינן מקראי דאין הבעל יורש את אשתו בנחלה הנאה לה ממורשה כשהיא בקבר, אלא או בנה או בתה יורשה ואם אין לה בן הקרוב למורשה יותר קודם,

אף אשה את בנה אינה מנחלת לו בראוי לו לאחר מיתתו, כדי שיהיה הוא לקרוביו שגזר אביו, ולא [להנחיל לקרובים ש] מזד אמו,

כגון שאם מת הבן, ואח"כ מתה אמו, אין זה הבן שהוא כבר מת ונתון בקבר מקודם מיתת אמו, יורש עתה את אמו, להנחיל את אחיו מאביו, אלא יורשי אביה יורשין אותה, וסבירא הוא, דכיון דמת בנה מקמי דידע פקע לו כחו ביורשת אמו,

ומיהו להכי אינטרין לאשמעינן דלא ירית כשהוא בקבר את אמו, דס"ד אמינא לא תסוב תרי וימני כתיב, ותרווייהו בצבת הבן חד להיכא דמתה אמו מקמיה דירית לה, ואידך לאשמעינן דאפילו היכא דמית איהו ברישא, ומתה היא אחרי דהסבא נחלה לאביו או לקרוביו מן האב, קמ"ל משנה יחירה דלא ירית בראוי, וקראי לכדדרשינא לעיל, והאי דקמני אחי האם דלא צריך, אגב גררא דהנך נקט ליה, והאי דקמני ברישא האב את הבנים, והבנים את האב והוא מנינו למשמע סיפא מרישא, מיהו כיון דמיתני ליה בתרווייהו נוחלין ומנחילין קמני להו, דכל נוחלין ומנחילין קתשיב, אבל הך צבא דמנחילין ולא נוחלין כולה מיותרת היא, שהרי כבר נשנית צבא נוחלין

ולא מנחילין,

אין הבן יורש את אמו בקבר דמי לההוא בקבר דלעיל, שכשהאשה בקבר אינה יורשת אביה כדי להנחיל לבעלה, והכא נמי כשהבן בקבר אינו יורש את אמו כדי להנחיל לאחיו מן האב,

אמר רבי יוחנן, "משום" רבי יהודה בן ר' שמעון משום דלא היה רצו מוצהק קאמר, משום שלא הורגל ר' יוחנן לומר דברים משמו של ר' יהודה ברי שמעון, אבל מרבו יאמר אמר ר' יוחנן אמר ר' ינאי,

דבר תורה כלומר מן הפסוק יש ללמוד האב יורש את בנו וה"ה לבנו כדילפינן בריש פירקין ואשה יורשת את בנה וה"ה לבנה במקום שאין האב, אבל אם אביו קיים הוא קודם, דלהכי מיהא אהי משפחה אב שקרויה משפחה להקדים שאר האב שאר האם, שנאמר בראשית וכל בית יורשת נחלה ממנו, וביורשת שני מנחות אוקיימנה, מוקיש מטה האם למטה האב, מה מטה האב אב יורש את בנו, אף מטה האם אשה יורשת את בנה,

דף קט"ו ע"א

איתיביה רבי יוחנן, לרבי יהודה בן שמעון הכי נמי מצי למפרך מרישא, דקמני האיש את אמו נוחל ולא מנחיל, אלמא אין האם נוחלת את בנה, אלא דעדיפא ליה לאחיותיה מסיפא דקמני צהדיא מנחלת ולא נוחלת, וקשיא ליה לרבי יהודה דאמר יורשת,

האשה את בנה, והאשה את בעלה, ואחי האם, מנחילין ולא נוחלין?

אמר ליה, משנתנו איני יודע מי שנאה דאינה עיקר, דהיא גופה קשיא דלקמן, דפרכין ונא דידן מה נפשך כו', והלכך כיון דשמעינן ליה דדריש היקשא דמטות כדאמרין לעיל בפירקין (ד' קיא), להקדים הבן לבת בנכסי האם, הכי נמי הוה מצי לאקושי, ולמימר דיורשת את בנה,

ולמיא ליה רבי זכריה בן הקצב היא [לעיל קיא], דלא דריש היקשא ד בראשית כדאמרין לעיל, דאחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם דלא מקיש מטה האם למטה האב?

לא מיתוקמא מתניתין ברבי זכריה בן הקצב דאיכא למשמע ממתני' דהבן קודם לבת בנכסי האם דקמני ובני אחות, ותנא בני אחות ולא בנות אחות והא ברייתא אינה מוספת על המשנה אלא מפרשת היא, דדוקא נקט מתני' בני אחות, למימר שהבנים נוחלין את דודיהן ולא הבנות, כל זמן שיש בן, לפי שהבנים באין לירש את דודיהן מכא אמו, שהיתה אחותן כדכתיב ואם אין לו אחים, ודרשינן לקמן עיין עליו דבן אחין במקום אחין קאי, וה"ה דבן אחותו במקום אחותו קאי, וכמי שאמס מוחזקת דמי, וכן באין לירש מכא וסבירא ליה דבן קודם לבת בנכסי האם, אבל לר' זכריה בן הקצב הבנים והבנות ירשו כאחד

אבני חן למסכת בבא בתרא

ראובן הבת] ואם יש להן אחות הן קודמין לאחות, והאחות ויוצאי יריכה קודמין לאחי האב,

[וגם] יוצאי יריכו של אחין, קודמין לאחי האב,

זה הכלל כל הקודם בנחלה ומת יוצאי יריכו קודמין עומדין
במקומו לירש אותה נחלה, ולא שאר קרובי המת יורשין אותו, אע"פ שקרובין למת
יותר מיוצאי יריכו של זה,

והאב קודם לירש בנו או צמו שמתו לבל יוצאי יריכו דהיינו אחי המת,
וכבר נפקא לן בריש פירקין מוהעצרת [לעיל סוף קט. בדברי ר' ישמעאל ב"ר יוסי].
דהאב קודם לאחין, ודוקא מיוצאי יריכו, אבל יוצאי יריכו של בנו, קודמין לכל אדם:

[קבלו רבותינו כי האב יורש את בנו כאשר מת בלא זרע, ולא הוכיר הכתוב זה,
והטעם 1. כי במשפטי הירושה כל מנחיל נוחל, כי הקורבה שות, וכיון שאמר
הכתוב שהבן יורש את אביו גם האב יורש את הבן, 2. ועוד כי הירושה היא
בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו לא בצדדיו, אם כן "ונתתם את נחלתו לאחיו"
משמע נחלה שהאב יורש בקבר ובמתו תבא לאחיו, 3. אבל לא רצה לומר ואם
אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו כי דרך ברכה ידבר ולא בנכרתיים, ואולי לא
היה זה בבאי הארץ שינחול האב את הבן, שבהם ידבר. רמב"ן במדבר כו ט],

נב: תנו רבנן, בן, אין לי אלא בן, בן הבן, או בת הבן במקום
שלי שם בן הבן, או בן בת הבן מניין והוא הדין לנכד של בן הבן, אבל לישנא
קלילא הוא דנקט, אבל נכד של בן חרי זמני רזופין, לאו לישנא קלילא הוא?

תלמוד לומר אין לו, עיין עליו של מת, אם יש לו בן, או הבא ממנו של
בן, כגון יוצאי יריכו,

ויו"ד יתירא קא דריש, דמני למכתב אן בלא יו"ד, כדמכזי מאן בלעם, והכי
מפרשין בקידושין (דף ד) גזי וילאה חסם אין כסף,
[יש שני משמעות להמלה "אין", א', מולשון "איננו" שאינו לפנינו, כמו הילד איננו,
ב', שאין בנמצא כלל, בשום מקום, אפס גמור, וכאן פירוש המלה הוא שצריך
לברר שאין לו בן וכו' באופן של אין גמור. ע"פ השטן],

בת, אין לי אלא בת, בת הבת, ובן הבת, ובת בן הבת מניין,
ת"ל אין לו עיין עליו דהאי מת אם יש לו בת כלל וכלל, וכיון דליכא יוצאי
יריכה עובר ירך אמו הוא,

דף קט"ו ע"ב

הא כיצד כלומר ודאי כי היכי דאמרינן עיין עליו למטה [בן הבת], הכי נמי
אמרינן עיין עליו למעלה, שאם כלה זרעו לגמרי, העצירה [תעביר את הירושה]
ליורשי האב למעלה, הא כיצד [פ' וביצד] אמה מולא בכל מקום עיין עליו,

ראובן	
אחי אבי אבי אבי אבי	אבי אבי אבי אבי אבי

את דודיהם דמכח אדם קא ירמי, וסבירא ליה דבן דבן וצמ כי הדדי ירמי בנכסי האם,
ואמרינן למאי הלכתא, ואמר רב ששת לקדם,

ואי סלקא דעתך מתני' רבי זכריה בן הקצב היא, הא אמר
אחד הבן ואחר הבת, שוין בנכסי האם [ונשאר הקושיא],

ותנא דידן [ולתנא דידן קשה] מכו"נ כלומר מה הוא דעתו, דסבירא ליה
תרחי, בן קודם לנכד בנכסי האם, כדקתני האם, כדקתני האם את אמו ולא הבת את אמה, ונפקא
לן לעיל [קיא. בסוף העמוד] מהיקשא דמטות,
[ושנית] וסבירא ליה דאין האשה יורשת את [בן] בנה, דלהכי לא דריש היקשא
דמטות [דר' יהודה בן ר' שמעון לעיל קיד:], מה נפשך דמקיש לחלפין, והלא אין
היקש למחנה,

אי דריש מטות, אשה נמי תירש את בנה, אי לא דריש
מטות, בן דקודם לבת בנכסי האם מנא ליה?

לעולם דריש מטות להיקשא שיקדום הבן לנכד בנכסי האם, ומיהו להכי לא
דרשין היקשא לומר, שמירש האם את הבן, דאמר קרא וכל בת יורשת נחלה
ממטות וגו' והוא מני למכתב וכל בת נחלה וכתיב יורשת למימרא דוקא יורשת שני
מטות אבל אינה מורשת לשני מטות אם מתה היא אלא אחד מהם דהיינו אב דאין
האם יורשת ורבינו מנא לן דייק מ"ס דממטות מקצת שני מטות הוא דירשת ואינה
מורשת כגון אם שאין האם יורשת בתה והוא הדין לבנה דעל כרחך האי מ"ס
לדיוקא דידהי אלא דאי לגופיה לאשמועינן דצירושא אחד משני מטות מיירי לשחוק
קרא מנייה ולא לכבוד לא מטות ולא מ"ס והוא אמינא דלכל אשה אזהר רחמנא
שלא תנשא לשבט אחר בין שהיא יורשת מטה אחד בין יורשת שני מטות, ושאיני
הכא דאמר קרא במדבר לו וכל בת יורשת נחלה, יורשת
ואינה מורשת:

מתני': סדר נחלות כך הוא, [כתיב במדבר כו ח וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
תִּדְבֹר לֵאמֹר] אִישׁ פִּי־מִוֹת וּבֵן אִין לוֹ, וְהִעֲבִרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
לְבָתוֹ, בן קודם לבת ראובן קודם לדינה אחותו, לירש את יעקב,

וכן כל יוצאי יריכו של בן של ראובן, אם מת ראובן, קודמין לבת
קודמין לדינה אחותו לירש את יעקב, כגון מת ראובן, חנוך בנו קודם לדינה לירש
נכסי יעקב, וכן של חנוך, וכן בנו עד אלף דור, כולן קודמין לדינה, וצגמרא מפרש
טעמא, מדמכזי אין לו, עיין עליו [על צאצאיו וצאצאי צאצאיו],

בת קודמת לאחין ואם יש אב למת [לראובן], גם לו קודמת [בתו של
ראובן],

[וגם] יוצאי יריכה של בת, קודמין לאחין,

אחין [של המת] קודמין לאחי האב [אחיו של יעקב, שהוא אביו של

אבני חן למסכת בבא בתרא

ובענין זה אי אפשר שלא ימצא אחד בשבט הראוי לנחלה, שאין השבט כלה לגמרי,

כלל דמילתא אזי המת קודם לאחי המת, וכן אזי אזי המת, קודם לאחי אזי המת, אבל אחי המת קודם לאזי המת, וכן אחי אזי המת קודם לאזי אזי של מת, כדאמרין לקמן גבי בעיות דרמי בר חמא,

ורליבא עד יעקב שאס מת ראוזן הוא וכל זרעו חוזרין אלל יעקב, ואס אין יעקב, שמעון וליי יורשין את הראוי לראובן אחיהם, דהוו להו אחי אחי אחי אבי אביו?

אמור אביי, גמירי דלא בלה ש'בטא' אס' כן נמנא שצט' אחד כלה מישראל, וגמירי דלא כלה שצטא, ורזיה לדבר במלואי (ג) כי אני ה' לא שניתי, ואחס' בני יעקב לא כליתם,

כפר"ם ראוין דנקט לזו דוקא, אלל מפני שהוא שצט ראשון נקטו,
 [ובזה יש לפרש הפסוק דכתיב כבראשית מו ג ויאמר עקב אל"ו יסף אל שרי
 נְדָאֵה אֵלַי בְּלוּ בְּאָרְץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: ד ויאמר אלי הנני מפקד ויהיביתך ונתתה
 לקהל עמים ונתתי את־הארץ הזאת לְאֶרֶץ אֲחֵיךָ אֲחֵזת עו' לָם, דת"א מתרגם
 לקהל עמים לכנשת שבטי, ר"ל דנאמרה בזה הכתובה על הדין של שבטים, ואמר
 יעקב ליוסף אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי שהם יהיו ג"כ שבטים, ויעמוד
 ורעם ושמש לעולם דעל השבטים נאמר דלא כלה שבטא. ע"פ פניני הגר"י דף
 שם"ה],

אמר רב הונא אמר רב, כל דין האומר ופוסק דין שמירש הבת של
מת, עם בת הבן של מת, מקל וחומר דלקמן, אפילו הוה הדיין נשיא בישראל שהכל
נמנין עמו לדון כמותו, אין שומעין לו מפני שדין זה מעשה זדוקין הוא, כדמפרש
לקמן ולחוק את הדבר אמר כן, כעין דאמרין (מנחות ד' זב) אם יבא אליהו ויאמר
אין שומעין לו,

ביאורי הרשב"ם:

יוש מפרשין שכיב מרע, שמונה חירש הבת כנכסיה עם בת בני, ואליבא דר' יוחנן בן זבדוקה דלמור לקמן בפירקין, אם אמר על מי שראוי לירשו דכריי קיימין, הכא אין שומעין לו משום דדמי דמכח ירושה בלא זואה היא בזה לירש עם בת הבן, כדברי זדוקין, הלכך אמור רבנן דאין שומעין לו,

וְלֹא מִלְתָּא הִיא, דְּבִלְאָו מַעֲשֵׂה דְרוּקִין נָמִי אִין שׁוּמַעִין, דְּמַתְּנָה עַל מַה שְּׁכֻחָה
בְּחֻמְרָה, שְׁהִי הֵבַת אֵינָה רְאוּיָה לִירֵשׁ כֻּלָּ עִם בֵּת הָבָה, דְּאֶפְּלִי ר' יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה
לָא אָמַר אֲלֵלָּא בְּבִין הַבְּנִיִּים, אִו בֵּת בִּין הַבְּנִיִּים, דְּבִלְאָו הִכִּי הוּא רְאוּי לִירֵשׁ קָמָה,
הַלָּכָה רְאוּי גַם לִירֵשׁ לִי אִתְּ הֵבֵל, אֲבָל בֵּת בִּין הַבְּנִיִּים וְהוּא הִדִּין לְבֵת אֲכָל בֵּת הָבָה אִין
דְּבִדְרִיו כְּלוּם, וְהִכִּי אֲמַרִּין לְקַמֵּן בְּפִירְקִין,

תִּירֵשׁ בַּת, עִם בַּת הַבֵּן וּמִיָּהוּ עִם בֶּן הַבֵּן מִוְדוּ דְּלָא תִּירֵשׁ,

אפילו [אם דין זה הוא] נשיא שבִּישראל אין שומעין לו, שאינן אלא מעשה צדוקין דקדוש ובייחוס תלמידי אנטוניגוס איש סוכו היו, והיו

אחי אבי אבי אבי, ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח	אבי אבי אבי
אחי אבי אבי, ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח [3]	אבי אבי אבי
אחי אבי אבי, ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח [2]	אבי אבי אבי
אחי אבי אבי, ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח [1]	אבי אבי
אחי אבי, ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח	אבי
אחיו ויוצ"ח, ואחותו ויוצ"ח	מת

נחלה ממשמשת והולכת עד ראובן [דבור זה משובש מאד וכבר חלו בו ידי המגזירים, אולם לא כלו לכן אתקברו בעז"ה מרישיה עד סיפיה. רש"י] שם אין לו [למת] אב, ולא אם, ולא בן אם, ולא אחות, ולא בן אחות, ולא בני בניה עד עולם, ולא אבי האב ולא אחי האב ולא בני אחי האב, ולא אחות האב, ולא בני אחות האב,

מחזירן (למטע 1 ?) למעלה על קרובי אבותיו עד ראובן, ולא יתנוה לקרובי האם, שבודקין אחר (אחי) אבי אבי אביו, ואם אין אבי אבי אביו לא הוא ולא בניו ולא בני בניו, בודקין אחר (אחי) [אבי. רש"ש] אבי אבי [3] אביו, או הוא או יוצאי יריכו, דהיינו ד' אבי אביו, או בני דוד אבי אביו,

אברהם	
יצחק	ישמעאל
עשו	

אבל האצות לעולם קודמין לאחי האצות, כדאמרינן לקמן אחי האב, ואחי האב כגון אברהם וישמעאל צנכסי עשו, דאברהם קודם,

וכן יאה הולך ובודק עד ראשון, דלמי אבי אבי [אבי. רש"י] [4] אב מחלה, או הוא או בניו, ואם אינו, יבדוק אחרי כן בשבוע, דהיינו אחי אבי אבי [אבין] האב, או הוא או בניו, ואם אין יבדוק בשבועות או שבועה דהיינו אחות אבי אבי [אבין] אביו, ואם אינו, עולה עוד למעלה דור אחד, ויבדוק מחלה בשבועות ואח"כ באחיהם, ואחר כך באחיותיהם וכן לעולם עד ראשון,

אבי אבי אבי		ראובן
אבי אבי אבי	תנך, חזרון, וסרמי	ופלא
אבי אבי		אלאב ואחיו
אבי		נמואל, דתן
		בני נמואל

כגון ובני ראובן חנוך ופלוה ובני פלוה אליאב ובני אליאב נמואל ודחן, מת בנו של נמואל בלל זרע, נמואל יורשו, ואם אין נמואל קיים, אֶחָיו בניו של נמואל, דהיינו בני נמואל יורשין אותו.

והם אין לו אחים, ונתתם את נחלתו לאחי אביו, דהיינו דתן דודו, או הוא או בניו, כלה דתן נומנין לאלעזר אבי אביו של מנחם, או לאחי אלעזר או לאחות אלעזר להם ולבניהם ולבני בנייהם.

מֵת אֵלִיָּאֵב בְּלֹא אֲחִים, וּבְנֵי אֲחִים, חֹזְרִין אֶלֶּל פְּלוּא, וְאִם מֵת נֹתֵנִין לַחֲנוּךְ וְחֶזְרִין וְכִרְמִי, אוֹ לְבָנֶיהֶם דְּהוּוּ לֵהוּ בְּנֵי אֲחִי אֲבִי אֲבִיו שֶׁל מֵת,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שוני לתלמידיהן מה שקיבלו מאנטיגוס, אל מהיו כעצדים המשמשין כו, וטעו התלמידים בכך שהיו סבורים דהכי קאמר, עבדו למקום ואל תקבלו שכו, ואמרו כמו שאין צו ממש בדבר זה, כן כל דברי חכמים, וטעו ופקרו בדברי חכמים, ונקראו לדוקין על שם דוק, וציימוסין על שם צימוס, נאצות דרבי נתן (פ"ה),

דחניא במגילת תענית דקחשיב אילין יומיא דלא להסתעאה צהון, ומיירי בטבת וקמני בארבעה ועשרים בטבת, תבנא שניו לדיננא למשפטו הרשון שהודו לנו הנדוקין, שהיו צדוקין אומרינן תירש הבת, עם בת הבן,

נטפל להן רבן יוחנן בן זכאי, אמר להם שומים מונין זה לכם, ולא היה אדם שהחזירו דבר, חוץ מוקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואומר, ומה בת בנו הבאה מכח בנו תירשנו, בתו הבאה מכחו לא כל שכן,

שעיר
לוטן ושובל וצבעון וענה
בני צבעון ואיה וענה

קרא עליו [ר' יוחנן בן זכאי] את המקרא הזה, בראשית לו כ אלה בני-שעיר החו רי ישיב הארץ לו שון וישו כל וצבעון ונענה שאנו למדין ממנו, [שאף] שענה בנו של צבעון היה [בדמרינן לקמיה], וקרא ליה [פ' ואפ"ה קורא לו] בן שעיר, וקאמר נמי יושבי הארץ, כלומר שענה ירש ארץ שעיר אבי אביו, ונמצא שני בנים יורשין נחלת האב כגנים ענמן, והוא הדין לנתנו, והלכך לא תירש הבת עם צה הבן, כי היכי דאיה יורשת עם הבן,

וכתיב בראשית לו כד [ו]אלה בני-צבעון ונענה ואיה וענה הוא ענה אפר מוצא את-הזמם במדבר ברעתו את-החמרים לצבעון וצביו אלמא צו היה, ולעיל קרי ליה אחיו, אלא מלמד שבא צבעון על אמו [אשת שעיר], והוליד ממנה ענה נמצא שהוא אחיו וצנו,

ואין לומר דצנו של צבעון היה, והאי דקרי ליה בן שעיר לא משום שהיה אחיו של צבעון, אלא לאשמועינן דצני בנים הרי הן כגנים,

א"כ לא לכחציה גבי צבעון [כלומר אמאי כתביה לענה טפי מאיה וחרי שניהם היו בניו של צבעון וכך מפורש בתוס' פרק מקום שנחגג פסחים גז: הגהות הב"ח], אלא מדקאמר צבעון וענה [משמע ד] אחים היו, ומיהו מדכתיב יושבי הארץ, שמעינן מהכא דצני בנים הרי הן כגנים לנחלה,

ודלמא תרי ענה הוו?

אמר רבה, אמינא מלתא דלא אמרה שבור מלכא, ומנו שמואל ולפי שהלכה כמותו צדינים קרי ליה הכי והוא שם של מלך פרס,

איכא דאמרי, אמר רב פפא רבה נמי קרי שבור מלכא, משום דהלכתא נמי כוותיה, לצד משה ענין ומחלה דהלכתא כרז יוסף [לעיל דף קיד], אמינא מלכתא דלא אמרה שבור מלכא, ומנו רבה,

אמר קרא בראשית לו כד ואלה בני-צבעון ונענה ואיה וענה הוא ענה, הוא ענה דמעינקרא [בפסוק כ],

אמר ליה [אותו זקן] רבי # [פלא שאף שריב"ז קרא לו שוטה, אפ"ה הוא קורא לו "רבי"] בכך אתה פוטירני צממיה, הלא גס אני מודה לך דצנ הבן יורש את זקנו ואפילו צמקוס צת, אבל צת הבן [הוא] דאמרינן שמיש הבת עמה,

אמר לו שוטה

דף קט"ז ע"א

ולא תהא תורה שלמה שלנו [דהמינים והצדוקים אמרו דהרבה דברים בתורה הם שיחה במלה, וראויים לישרף כספרי מינים שלהם וכו', וא"ל שוטה לא תהא תורה שלמה שלנו שאנו אומרים שהתורה שלמה תמימה ואין בה שיחה לבטלה, כשיחה במילה שלכם, שאתם אומרים שיש בה שיחה במילה ח"ו. מהרש"א], [ראה בביאורי הדרך בגמ' לובלין שפירש הגמ' כאן באריכות], איני צריך לדמותך בקש [פ' על מה שאתה אומר "בכך אתה פוטירני" לא הייתי צריך לומר לך תירוצן כזה שהוא קל בקש, שהרי תורה שלנו שלימה, ויש לנו מעם חנוך, בדמסיק לקמיה], ומיהו מעיקרא לא היה חפץ לגלות לו טעמו של דבר, דאסור לגלות להם טעמי מורה,

כשיחה במלה שלכם קל וחומר שאתם דנין מעצמכם, שיש עליו תשובה, מה לצת צנו שיפה כמה צמקוס אחין שירשת צמקוס אציה, כגון צנות צלפחד שירשו צנכסי חפר אציה, עם צני חפר שנאמר נתן חתן להם חתומה נחלה, צמוך אחי אציה,

מה לבת בנו, שכן יפה כחה במקום האחין [אם שאר האחין ירשו, גם היא יורשת, אם אביה מת ואין לה אחין], תאמר בבתו, שהורע כחה במקום אחין כשם שאינה יורשת עם אחיה צנכסי אציה, כך אינה יורשת עם צת אחיה,

צוא וראה שצנות צלפחד [בן חפר] ירשו צנכסי חפר [וצנכס], ולא לקחו צני חפר וצנות חפר כל נכסי חפר, נמצאת צת הבן קודמת לצת, דהיינו צנות צלפחד שקדמו לצנות חפר, ונצחום,

ואותו היום שנחמס כ"ד צצבת היה עשאוהו יום טוב,

[דברים ז ו' כי תאמר בלבבך רבים חנו ים האלה ממני איכה אוכל להו רישם: [והפסוק ממשיך לומר מה העצה להורישם, ע"י ש] ה' א' תירא מקום. ראיתי]

[דברים ח ב למען ענתה לנפחה לדעת, ע"י יסורין באים לידי דעת. ראיתי],

[שופטים פרק כא א ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר איש ממנו ל' איתן בתו]

אבני חן למסכת בבא בתרא

שילה, ונמנא כל ארץ בנימין לשש מאות איש, לפיכך בצותו העם [שנחלקה כל נחלת בנימין לשש מאות איש אלו, ונמצא שכל איש, שנשא, וכן אם נשאר לו בת] מגיע [לו חלק גדול] מאוד מן הנחלה, לנאשה אחת הנאה לירש, ואם תנשא לשבע אחר נמנא נגרעת נחלת שבע בנימין, לפיכך התקינו דהייבא דיש צנים יורשין את אביהם, דלא מיעקרא נחלה מצני המת, המתו שלא חירש בת הבן עמהן, דהפקר צ"ד הפקר, אבל אם לא הית צנים אלא צנות (לשם גם הצנות) גם בת הבת חירש עמהן, דלא ניחא ליה למת שתעקר נחלתו מזרעו,

אז נמי היכא דליכא צוות ובה הדין, מירש צת הדין את כל הנכסים, ומוסתמא היו נזהרות שלא להנשא לשבט אחר, פן תסוב הנחלה לשבט אחר, ויהי משמע קרא ויאמרו לתת הירושה לפלגת בנימין, כלומר לבנים הנקראים על שבט בנימין, ולא לבת הדין שיכולה להנשא לשבט אחר, ועקרה נחלה מבנימין,

אמר רבי יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי, כל שאינו מניח בן ל'ורשו # [אולי לאחר החרם דרבינו גרשום, שאי אפשר לישא אלא אשה אחת, אין אדם אשר אם אין לו בנים], הקדוש ברוך הוא מלא עליו עברה צפירות רצין מנאל כלומר שונא אותו, כתיב הכא במדבר כו והעברתם את נחלתו, וכתיב התם צפניה א יום עברה היום ההוא,

תהלים נה אשר אין חליפות חליפין ממלא מקומו למו, ולא יראו אלהים, רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר כל שאינו מניח בן, וחד אמר כל שאינו מניח תלמיד,

תסתיים רבי יוחנן דאמר תלמיד, דאמר רבי יוחנן דין גרמיה דעשיראח ביר [בברכות ה: הלשון דין גרמא] נשאר אצלו שן אחד מצניו, וזו היה מנחם למרי נפש האצילים, שהשן של מנחם אצלו עומד דמנחם אצלו עומד ג' (מ"ג) כל צמח עומד חוץ מן השיניים והשיער והזפור, וצמח חיצוני הכל עומד, וכיון דרבי יוחנן לא הניח בן, אם איש דקצירא ליה דמי שלא הניח בן נקרא לא ירא אלהים, לא היה אומר לצריות דין גרמא דעשיראח ציר, דאמרין צמחא (ברכות דף לד) חזק עלי מאן דמפרסח חטאיה, דכחביז אשרי נשוי פשע כסוי חטאיה,

תסתיים דרבי יוחנן דאמר תלמיד, ומדרבי יוחנן אמר תלמיד, רבי יהושע בן לוי אמר בן,

והא רבי יהושע בן לוי, לא אזיל לבי טמיא לצית המת להחזיל עליו, כדעתן (שאלות פ' טז מ"ג) צית מלח טמיא מלח מחיים, לפי שלא היה רואה להחזיקו מלמודו, אלא לבי מאן דשכיב בלא בני, דכתיב ירמיה כב ככו בכה להולך, ואמר רב יהודה אמר רב, להולך בלא בן זכר [ואם ההולך בלא בנים אינו ירא אלהים, אך הלך רבי"ל לביתו]?

אלא רבי יהושע בן לוי הוא, דאמר [שהפסוק] "אשר אין חליפות למנו" קאי על מי שאינו מניח תלמוד, ומדר' יהושע בן לוי הוא דאמר תלמיד, רבי יוחנן אמר בן, קשיא דרבי יוחנן אדרבי יוחנן?

לִבְנֵימִן לְאִשָּׁה: ב' וַיָּבֹא הָעָם בִּיתְאֵל וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד־הָעָרֶב לִפְנֵי הָאֵל הַיּוֹם וַיֵּשְׂאוּ
 קוֹלָם וַיִּכְבְּדוּ בָבִי גִדְרָל: ג' וַיֹּאמְרוּ לְמוֹת הָאֵל הַזֶּה יִשְׂרָאֵל הִתְּחַה זֹאת בִּישְׂרָאֵל
 לְהַפְקֵד הֵיוּ מִ'מִּשְׂרָאֵל שִׁבְט אֶחָד: ד' וַיְהִי מִמּוֹחֶרֶת וַיִּשְׁמְעוּ הָעָם וַיִּבְנִי'שָׁם מִזְבֵּחַ
 וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּשְׁלָמִים: ה' וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִי אֲשֶׁר ל' אֶעֱלֶה בְּקֶהֱל מִפְּלִשְׁתִּי
 יִשְׂרָאֵל אֶל־ה' בִּי הַשְׁבֹּעֶת הַגָּדוֹל לֹה הִתְחַה לְאֲשֶׁר ל' אֶעֱלֶה אֶל־ה' הַמִּצְפָּה לֵאמֹר
 מִוֹת יוֹמָת: ו' וַיִּחַצְמוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־בְּנֵימִן אֲחָיו וַיֹּאמְרוּ נִגְדַע הֵיוּ מִ' שִׁבְט אֶחָד
 מִיִּשְׂרָאֵל: ז' מִהַצִּעֲשָׂה לָהֶם לֹו תָרִים לְנִשִּׁים וְאֶנְחֵנוּ נִשְׁפַּעְנוּ בָּהּ לְבָלְתִּי תַתְּלֶהֶם
 מִבְּנוֹ תִּינוּ לְנִשִּׁים: ח' וַיֹּאמְרוּ מִי אֶחָד מִשְׁבְּטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר ל' אֶעֱלֶה אֶל־ה'
 הַמִּצְפָּה וְהַחֵל ל' א' בִּאֲשֵׁר אֶל־הַמִּחְמָה מִנְּבִישׁ גִּלְעָד אֶל־הַקֶּהֱל: ט' וַיִּפְקֹד הָעָם
 וַתְּהִה אִין־שָׁם אִישׁ מִוִּי 'שְׁבִי יִבֵּשׁ גִּלְעָד: י' וַיִּשְׁלַח־שָׁם הָעֶרְה שְׁנֵי־עוֹשֵׁר אֶלֶף אִישׁ
 מִבְּנֵי הַחֵיל וַיִּצְוּ אוֹתָם לֵאמֹר לְכוּ וְהִכִּיתֶם אֹתֵינוּ 'שְׁבִי יִבֵּשׁ גִּלְעָד לִפְי־חֶרֶב
 וְהַנְּשִׁים וְהַתָּא: יא' וְהָה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ כִלְזָכָר וְכָל־אִשָּׁה יִדְעַת מִשְׁכַּבְזָכָר
 תַּחֲרוּמִּיו: יב' וַיִּמְצְאוּ מִוִּי 'שְׁבִי יִבֵּשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְּתוּלָה אֲשֶׁר
 ל' אֶדְרֵעָה אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר וַיְבִיאוּ אוֹתָם אֶל־הַמִּחְמָה שֶׁל ה' אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ בְּנֵימִן:
 וַיִּשְׁלַח־וּ כִלְהַעֲדָה וַיְדַבֵּר אֶל־בְּנֵימִן בְּגִימָן אֲשֶׁר כְּסָלֵר רֵמוֹ: יג' וַיִּקְרְאוּ לָהֶם שְׁלֹוֹם:
 יד' וַיֵּשֶׁב בְּגִימָן בַּעַת הַחַיִּי וַתְּהִי לָהֶם הַנְּשִׁים אֲשֶׁר חָיו מִנְּשִׁי יִבֵּשׁ גִּלְעָד וְל' אֶמְצָאוּ
 לָהֶם בָּן: טו' וַתֵּקֶם נָחֵם לְבְנֵימִן בִּיעֲשָׂה ה' פָּרִץ בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: טז' וַיֹּאמְרוּ וְקִנִּי
 הָעֶרְה מִהַצִּעֲשָׂה לֹו תָרִים לְנִשִּׁים בִּיעֲשָׂמָה מִבְּנֵימִן אִשָּׁה: יז' וַיֹּאמְרוּ יִרְשֶׁת
 פְּלִיטָה לְבְנֵימִן וְל' אֶמְיָהָה שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל: יח' וְאֶנְחֵנוּ ל' א' נִיבֵל לַחֲתֻלָּהֶם נָשִׁים
 מִבְּנוֹ תִּינוּ בִּיעֲשָׁבְנוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אֲרוּר גִּתֹּו אִשָּׁה לְבְנֵימִן: יט' וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה
 חֲגִידָה בְּשֹׁלֹו מִיָּמִים: כ' וַיִּמָּוֶה אֲשֶׁר מִצְפֹּו נָה לְבִית־אֵל מִדֹּוּחָה הַשָּׁמַיִם לְמִסְלָה
 הָעֶלָה מִבֵּית־אֵל שִׁכְמוֹ וּמִנְּבִישׁ לְלֹו כָּה: כא' וַיִּצְוּ [וַיִּצְוּ] אֶת־בְּנֵימִן לֵאמֹר לְכוּ
 וְאִרְכַּתֶּם בְּכָרְמִים: כב' וַיֹּרִיתֶם וַתְּהִי אֶם־יִצְחָק בְּנוֹ ת־שִׁלֹו לְחֹלֹל בְּמַחֲלוֹת
 וַיִּצְאָתָם מִן־הָעֲרָמִים וַחֲסַפְתָּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ: כג' מִבְּנוֹ ת־שִׁלֹו וַתִּלְכְּתֶם אֶרֶץ
 בְּגִימָן: כד' וַתְּהִי בִיעֲבָאוּ אֹבֹו תָם אוֹ אֲחִיתָם לְרוּחַ [לְרוּחַ] אֶלֶינוּ וְאֶמְרֵנוּ אֲלֵיהֶם
 חֲנוּנוּ אוֹ תָם כִּי ל' א' לִקְחֵנוּ אִישׁ אִשְׁתּוֹ בְּמַלְחָמָה כִּי ל' א' אָתָם נִתְּתָם לָהֶם בַּעַת
 תִּאֲשָׁמוּ: כה' וַיַּעֲשִׂיכֶן בְּנֵי בְגִימָן וַיֵּשְׂאוּ נָשִׁים לְמַסְפָּרם מִן־הַמַּחֲלָלוֹת אֲשֶׁר גִּלְוּ
 וַיִּלְכוּ וַיֵּשְׁבוּ אֶל־נִחֲלָתָם וַיִּבְנוּ אֶת־הָעִירִים וַיֵּשְׁבוּ בָּהֶם: כו' וַתִּהְיֶהלֹו מִשֵּׁם
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּעַת הַחַיִּי אִישׁ לְשִׁבְטוֹ וְלִמְשַׁפְּחָתוֹ וַיִּצְאוּ מִשֵּׁם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ: כז'

שופטים כא ו' וַיֹּאמְרוּ יִרְשֶׁת פְּלִיטָה (מיכש גלעד, הם הבתולות שהחזו) לְבִנְיָמִן (הלא לבנימין נתנום. מוד.) וְלֹא־יִמָּחָה שְׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל (ונתנו עצה לשני מאות איש הנשארים, שלא היו להם נשים, שילכו לשילה ויחטפו שם נשים לעצמם),

[ומעם ירושה: כי ירושה הוא מיעקב אבינו, להיות מבניו שנים עשר שבטים עד עולם. רד"ק],

אמר רבי יצחק רבי [בבית מדרשו של] **רבי אמי, מלמד** [פ'] **שדרוש**
הפסוק **שיעשו תקנה** בעניני ירושה, שיתנו ירושה רק לשבט בנימין דהיינו הבנים,
כדי שלא ימחה חלק מנחלת השבט] **שהתנו על שבט בנימין, שלא**
תירש בת הבן עם האחין של בן, אלא האחין יורשין כל נכסי האב ואפילו
חלק שהיה ראוי לאחיהם המת,

לפי שבאותו מעשה דפולגש בגבעה, מחו במלחמה כל שבט בנימין ואפילו הנשים, כדכתיב מה נעשה לגוהרים לנשים, כי נשמה מבנימין אשה, ולא נותר מהם כי אם שש מאות שנשא נשים, ארבע מאות מבנות יבש גלעד, ומאחרים שחטפו מבנות

אבני חן למסכת בבא בתרא

קודם לאחין, דכי היכי דדרשינן אין לו בן עיין עליו, הכי נמי דרשינן בכל קרובים, וגזי אבי המה נמי דרשינן אם אין לו אב ונתחם את נחלתו לאחיו, עיין עליו, שאם יש ליחזק שום יורש דרשוי ליורשו יבא במקומו, והיינו אברהם שקודם לישמעאל וכן הלכה,

ורמי בר חמא [לכן לא הבין להביא ראיה מבריייתא זו],

דף קט"ז ע"ב

אגב חורפיה חריפותו, שהיה טרוד בשאלה אחרת דלקמן דעדיפא מינה לא עיין בה,

בעי רמי בר חמא, אבי האב של מת, ואחיו והאחין של מת, דהיינו זקנו ואחין כגון אברהם ויעקב, בנכסי עשו, איזה מהן קודם מי לימא כיון דיחזק קודם ליעקב, לירש את עשו, דהאב קודם לאת, הכי הוא כאלו ירשו יחזק לעשו, והלכך יבוא יעקב וירש את יחזק אביו, אבל אברהם לא יירשנו, שהבן של מת קודם לאבי המת, או דלמא בני בנים הכי כבנים, ונמצא עשו בן אברהם וקודם אברהם ליעקב בנכסי עשו, דהאב קודם לאחין,

אמר רבא, תא שמע, האב קודם לכל יוצאי יריכו ויעקב יוצא יריכו של אברהם היה והלכך אברהם קודם לו בנכסי עשו,

ורמי בר חמא אמר לך משום הכי מספקא לי דאיכא למימר יוצאי יריכו משמע יוצאי ירך שלו דהיינו בניו מאשמו ולא יוצאי ירך בנו יוצאי יריכו שלו, ולא יוצאי יריכו של בנו,

ה"נ מסתברא דיעקב קודם לאברהם בנכסי עשו, דקתני רישא זה הכלל כל הקודם בנחלה ואינו, כגון יחזק שקודם לאברהם בנכסי עשו אילו היה קיים, השתא דליתיה ליחזק יוצאי יריכו קודמין דהיינו יעקב, שירש זכות אביו יחזק, שכן הוא הדין שהרי אם מת יחזק אחר עשו, היה יעקב יורש ולא אברהם, דהבנים קודמין לאב, כדאמרן בריש פירקין, ואילו איתיה ליחזק יחזק קודם, השתא נמי דליתיה יחזק הוא הדין כשמת יחזק מקמי עשו, יעקב קודם, יעקב יורש את זכותו, ולא אברהם, וכן הלכה שמוע בינה,

ביאורי הרשב"ם:

והשתא שמעינן מפירקין, שקדר נחלות כך הוא, ראובן שמת חנוך ופלוה חזרון וכרמי בניו יורשין אותו, ואם מת אחד מן הבנים קודם ראובן והואו בן הניח בן או בת או בן בן, או בת בת עד מאה דורות יירש במקום אביו בנכסי ראובן, ואם אין לראובן בנים ולא בני בנים, ואף לא בנות בנים, אז יורשות בנות ראובן את ראובן, ואם אין לראובן בנות ולא בני בנות ולא בנות בנות אפילו בסוף הדורות אז יורש יעקב את ראובן בנו,

ואם אין יעקב קיים ונתחם את נחלת ראובן לאחיו בני אביו, שמעון ולוי ויהודה ויוסף ובנימין, ואם אינם קיימין תתנו נחלת ראובן לבני שמעון ולוי, ואם אין להם בנים ולא בני בנים תתנו לבנותיהן או לבני בנותיהן, או לבנות בנותיהן, דכ"מ הזכר

לא קשיא הא דיריה דין גרמא כו' דסבירא ליה כו' יהושע בן לוי זה שלא הניח תלמיד, הא דרביה מאי דאמר זה שלא הניח בן, ולא סבירא ליה:

סימן הדר עני וחכם:

1. דרש רבי פנחס בן חמא, מאי דכתיב מלכים א יא כא וְהָרַד שָׁמַע בְּמַצְרִים פִּי־שֹׁכֵב דָּוִד עַם־אֲבֹתָיו וְכִי־מָת יוֹאָב שֶׁ־הֶצֱבֵא וַיֹּאמֶר הָרַד אֶל־פָּרְעֹה שְׁלַחֲנִי וְאַלְהֵי אֶל־אֲרָצִי, מפני מה ברוד נאמרה בו שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה, דוד שהניח בן נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן נאמרה בו מיתה,

ויואב לא הניח בן, והכתיב עזרא ה מבני יואב עובדיה בן יחיא? אלא דוד שהניח בן כמותו [הגם ששלמה המלך לא היה גדול כדוד, מ"מ גם שלמה היה גדול הדור כדוד], [ממלא מקומו בגדולה. שמו] נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה,

2. דרש ר' פנחס בן חמא, קשה עניות בתוך ביתו של אדם ונריך למינעי רחמי, ואגב גררל דדרשות דר' פנחס בר חמא נקט ליה הכא ו'ותר מחמשים מכות, שנאמר איוב יט כא חָנַנִי חָנַנִי אֶתֶם רְעֵי פִי יִדְאָלוּ הֵן נִגְעָה בִּי הֵייוֹ נִ מְכֹת, שהרי במזמרים דכתיב ציה אלזע אלזים הוא (שמות ח) לקו י' מכות, נמצא ליד שיש זה חמש אלזעות חמשים מכות [כמו שאומרים בהגדה של פסח],

וקא אמרי ליה חבירה איוב לו כא הַשֹּׁמֵר אֶל־תַּפְּנוֹ אֶל־אָנָּן אֵל תהרהר אחר מדת הדין כי יש מזמרים יותר ממך, פִּי־עַל־זֶה בַּחֲרָתָ כִּי טוֹב לך זה החמשים מכות, מַעֲנֶה, והרי יש לך כסף וזהב וקרקעות, ועדיין הקב"ה מרחם עליך, יותר מהרצה בני אדם שהן עניים,

3. דרש ר' פנחס בר חמא, כל שיש לו חולה בתוך ביתו, ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, שנא' מושיט ידו וְחַמַּת־מָלְךְ הֵייוֹ זָכָר שְׂבָאָה לוֹ, חימה מלאת המקום מְלֹאכֵי־מָוֶת הֵייוֹ חוֹלָה שְׁטוּתָה לְמוֹת וְאִישׁ חָכָם יִכְפָּרָנָה יִקְנֶתָהּ:

[שגינו במשנתנו] זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי ירכו קודמין, והאב קודם לכל יוצאי ירכו: בעי רמי בר חמא, אבי האב של מת, ואחיו האב ואחיו אביו של מת כגון אברהם וישמעאל בנכסי עשו @ מיתה נקט בעשו שהוא רשע ולא דיעקב איזה מהן קודם ומשום דתרווייהו אתו לירש את המת מכת אבי המת קא בעי לה?

אמר רבא, תא שמע, האב קודם לכל יוצאי ירכו נמצא אברהם יורש את יחזק מקמי ישמעאל, והלכך כיון דתרווייהו מכת יחזק אתו, הכי הוא כאלו יורש יחזק את עשו וחזר אברהם יורש את יחזק בנו כדאמרן בריש פירקין, שהאב

אבני חן למסכת בבא בתרא

וירושיו קודמין לנקבה כדאמרן מקיש ירושה שניה לירושא ראשונה,

ואם אין לו אחים לראובן ולא בני בנים לאחים שמתו אחיו בלא בנים או שלא היה לו אח מעולם ונתתם את נחלתו לבת יעקב אחותו מן האב, או לבניה ולבני בניה או לבנותיה ולבנות בנותיה עד עולם,

ואם אין לראובן אחות ולא בני אחות מן האב ונתתם את נחלתו לאחי אביו דהיינו יצחק, ואם אין יצחק קיים ונתתם נחלתו של ראובן לעשו בן יצחק שהוא אחי אביו של ראובן,

ואם אין עשו קיים ונתתם את נחלתו של ראובן לאלפיז בן עשו, או לבניו ובני בניו, ואם אין בנים לעשו, ונתתם את נחלת ראובן לבנות עשו ולבנות בנותיו, ואם אין אחין לאביו של ראובן ונתתם את נחלתו לבנות יצחק דהיינו אחות אביו או לבניהן ולבני בניהן או לבנותיהן ולבני בנותיהן,

ואם אין לאביו של ראובן לא אחים ולא בני אחים לא אחות ולא בני אחות ונתתם את נחלת ראובן לאברהם אחי אבי אביו,

ואם אין אברהם קיים ונתתם לישמעאל אחי אביו, או לבניו של ישמעאל ולבני בניו או לבנותיו ולבני בנותיו,

ואם אין ישמעאל ולא בניו קיימין וגם לא אחותו ובני אחותו, ונתתם נחלתו למרח אבי אברהם, ואם אין מרח תתנו למחור ולהרן בניו או לבני בניהן או לאחיות וליוצאי יריכם, וכן לעולם עד אדם הראשון, האב קודם לעולם לאחי (האב) [המת] ואחי האב קודמין לאחות האב ואחות האב קודמין לאבי האב קודם לאחי אביו האב (ולאחיות) ואחי אביו האב [ואף] אחותו קודמין לאבי אביו האב וכן לעולם,

וגם למדנו שהבעל יורש את אשתו ואם אין בעל קיים בנה יורשה ואם אין בנה בנה יורשה בכל הסדר הזה עד אדם הראשון:

מהני: בנות צלפחד נטלו ג' חלקים בנחלה נחלת ארץ ישראל, ומשום דאמרן לעיל (דף קטו) כל יוצאי יריכו של בן קודם לאחין, דאשמועינן דבת הבן נחלת במקום הבן, משום הכי נקט לה, שהרי בנות צלפחד נחלו חלק אביהן בנכסי חפר, במקום צלפחד אביהן,

1. חלק אביהן צלפחד שהיה עם יוצאי מצרים שהבן הנכנס לארץ לא היה נוטל בשביל עצמו חלק בארץ, הואיל ולא יצא ממצרים, כדאמר בגמ' דקסבר האי תנא ליוצאי מצרים נחלקה הארץ, ולא לבני הארץ, ונפקא לן מקראי, ואע"פ שיוצאי מצרים לא נכנסו לארץ אלא מתו במדבר ולא נטלו חלק בארץ, מיהו להכי אהני, שאם יצא ראובן ושמעון ממצרים, ויולדו להם במדבר בנים שנכנסו לארץ, לראובן עשרה בנים ולשמעון בן אחד, יטול בן [יחידו של] שמעון חלק, כנגד עשרה בני ראובן, שהרי לראובן ושמעון נחלקה הארץ, וזכו בני כל אחד בנכסי אביהן,

וצלפחד יצא ממצרים ומת במדבר, לפיכך נטלו בנותיו חלקו, וכל שלשה חלקים דמתני' נפקא לן בגמרא מקראי, הלכך צעין לפרוש, דכתיב האי גוונא הוה מעשה דצלפחד, יצא ממצרים כשהוא בן עשרים [או יותר], וכן חפר אביו [היה יותר מעשרים שנה], ושהיה צלפחד בכור, כל דברים הללו יש לך ללמוד מן הפסוק דנתן נתן להם וגו', דלפינן מנייה בגמ', להני שלשה חלקים,

2. וחלקו עם אחיו בנכסי חפר דחפר יצא ממצרים, ונטלו בניו חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים, לבד חלק עצמן, (שגס) [אם גס. רש"ש] הם יצאו ממצרים, ובנות צלפחד קבלו חלק אביהן מנכסי חפר, בשעה שחלקו אחי צלפחד

נחלת אביהן צעיהן, דבת הבן הרי היא במקום הבן לירש עם האחין, כדקמני לעיל כל הקודם בנחלה, יוצאי יריכו קודמין,

3. ושהיה צלפחד בכור נוטל שני חלקים והיה ראוי לטול פי שנים עם אחיו בנכסי חפר, ואע"ג שאין הבכור נוטל בראוי כצמחוק, ארץ ישראל מוחזקת היא ליוצאי מצרים כדאמר בגמ', וכמי שהחזיק חפר בחלקו דמי, ואפילו אם מת צלפחד מקמי חפר, נמצא [פ' ביון שארץ ישראל הוי מוחזק] צלפחד יורש פי שנים בכל אשר ימצא לחפר כי הוא ראשית אונן, ואע"ג דכשמת חפר לא היה צלפחד קיים אפילו הכי בנותיו היו יורשות חלק בכורת צלפחד בנכסי חפר כי היכי דיוורשות חלק פשיטותו בנכסי חפר,

כדמניא כהדיא בתוספתא דבכורות (פ"ו) כיצד אין הבכור נוטל בראוי כצמחוק, מת אביו [יעקב אבי ראובן] בחיי אביו [יצחק], נוטל [ראובן] פי שנים מנכסי אביו [יעקב] ואין נוטל פי שנים מנכסי אחי אביו [יצחק],

כגון יעקב שמת בחיי יצחק, הרי ראובן הבכור נוטל בנכסי יעקב פי שנים, אבל לא בנכסי יצחק וזקנו, שהרי אפילו אם היה יעקב קיים כשמת יצחק, לא היה יעקב נוטל פי שנים, שהרי פשוט הוא,

[אבל אם היה יעקב יורש את יצחק אביו, ואח"כ היה מת יעקב, היה ראובן הבכור נוטל פי שנים בכל נכסי יעקב אביו, וגם מה שירש מיצחק אביו, אבל עכשיו שמת כבר יעקב, וראובן יורש את נכסי יצחק דרך יעקב שמת כבר, אינו נוטל פי שנים בבכורים אלו],

הלכך ראובן הצא לירש מכת יעקב בנכסי יצחק, לא יטול אלא חלק פשיטותו של אביו,

ואם היה אביו [יעקב] בכור אף הוא [ראובן] נוטל פי שנים בנכסי אחי אביו [יצחק], שאם היה יעקב בכור, אף על פי שמת בחיי יצחק, הרי בא ראובן ונטול חלק בכורת יעקב אביו בנכסי יצחק, שהבן במקום אב עומד בין לחלק בכורה בין לחלק פשיטות,

והוא הדין לבנות צלפחד בנכסי חפר, דאף על פי שמת צלפחד בחיי חפר, יורשות חלק בכורת אביהן בנכסי חפר,

וה"נ תניא כהדיא בגמרא ירושלמי, ואמרין נמי ההם ריש לקיש אמר בשם אבא כהן ברדלא, נאמר משפט לענין כפילה, ונאמר משפט לענין פשיטה, מה לענין פשיטה אמה רואה את הבן כאילו קיים לטול פשיטות אביו, אף לענין כפילה אמה רואה את הבן כאילו קיים לטול כפילת אביו, מפירוש דבית חננאל גאון זכר לדיק לברכה למדתי זאת, וכן הלכה,

ומדאמרין בגמרא והעצרת זו חלק בכורה, ילפינן דצלפחד בכור היה, והאי דכתיב בדברי הימים (א ז) ושם השני צלפחד, לאו שני לאחין קאמר, דהא לא איירי לעיל בנחין כלל, אלא @ בגלעד אחי חפר, ובמכיר אחי גלעד לעיל מינה איירי, ואיכא למימר דאגלעד קאי, ומאי שני, שני לגלעד כלומר בן בנו דכתיב בן חפר בן גלעד,

הרי ג' חלקים צ' חלקי בכורה [שירש צלפחד מוחפר], וחלק צלפחד עצמו שהיה מיוצאי מצרים,

והאי דלא קחשיב במתני' ד' חלקים שהיה להם לבנות צלפחד [דשם ביהושע זו חשיב לבני מביר אביעזר, חלק, אשריא, שבם, חפר [שהיה לו בנים חוץ מצלפחד], ושמידע, הרי שש, ובנות צלפחד נטלו ד' חלקים חלק צלפחד שהי'

אבני חן למסכת בבא בתרא

לְמַעַן שֶׁיִּהְיֶה לְאָמֵר: נִגְ' לְאֵלֶּה תַּחֲלֵק הָאָרֶץ בְּנִחְלָה [בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת] אֲלֵמָה לְבָא הָאָרֶץ נִתְחַלְקָה,

[יְדוּרָשׁ] לְאֵלֶּה, כְּאֵלֶּה שֶׁהֵן צִי עֲשִׂים [בְּדִכְתִּיב שֶׁם בְּפִסּוּק ב' מִבֵּן עֲשִׂים שְׁנָה וּמַעֲלָה], לְבָנֵי עֲשִׂים שִׁנְאוֹ מִמַּנְרִים נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ לְהוֹצִיא אֶת הַטַּפִּלִּים [תְּרֻמוֹתוֹ שֶׁל טָף, טַפְלָא. תּוֹרַת חִיִּים] אֲבָל לֹא לְטַפִּלִּים שִׁנְאוֹ פְּחוֹת מִבֵּן כ', שֶׁלֹּא נִטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ לֹא הֵם וְלֹא בְּנֵיהֶם, אֲלֵא זִכּוּת מוֹרִישִׁיהֶן, וְאֵם לֹא הִיא לֵהם שׁוֹם מוֹרִישׁ שִׁנְאוֹ מִמַּנְרִים, כְּגוֹן שֶׁלֹּא הִיא לֵהם אֲבָ וְלֹא דוֹד וְאֵם שְׁמָמוֹ בְּמַדְבָּר בִּלָּא בְּנִים, אֲזִי לֹא נִטְלוּ חֵלֶק בָּאָרֶץ,

וּבְסִפְרֵי כְתָב, מִה ת"ל לֵאלֹהֵי תַחֲלֵק הָאָרֶץ, (מִפְנֵי) [לְכַשֵּׁרִים וּקְדוּשִׁים, כְּלוּמָר לְאַפְסוּקֵי רַעֲשִׁים שָׁבָה], שֶׁלֹּא הִיא לֵהן חֵלֶק זֶה, וְאַפְסוּקֵי בְּנֵיהֶן אֵינָן זֹכִינָן זֶה בְּשִׁבְלֵי אֲבִיהֶן, אֲלֵא זִכּוּת וְקִיָּמָה אִם הִיוּ מִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, כְּדֹאמְרִין לְקַמֵּן צִי מִרְגִּלִּים וּמִתְלוּנִים נִטְלוּ זִכּוּת אֲבִי אֲבִיהֶן, וְזִכּוּת אֲבִי אֲמוֹתֵיהֶן,

2. ר' יוֹנָתָן אֹמֵר, לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ וְלֹא לִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, דְּאֵין הוֹלִכִין אַחֵר הַיּוֹצֵאִין אֲלֵא אַחֵר הַנִּכְנָסִים, דְּרֹאזִין וְשִׁמְעוֹן שִׁנְאוֹ מִמַּנְרִים וְהוֹלִידוּ בְּנִים בְּמַדְבָּר זֶה עֲשִׂיהָ וְזֶה אַחֵר, אִי הוּא אֲלוֹנִין בְּתֵר יוֹצֵאֵי מַנְרִים, הִיא נִטְלָה הָאֵחָד כְּגֹד, אֲבָל עֲכָשִׁי הַעֲשִׂיהָ נִטְלִין י' חֲלָקִים וְהָאֵחָד נִטְלָה חֵלֶק אֶחָד, שֶׁנֶּאֱמַר לְאֵלֶּה תַּחֲלֵק הָאָרֶץ בְּנִחְלָה,

אֲלֵא מָה אֲנִי מְקִיִּים לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחָלוּ דְּמִשְׁמַע דְּאֵחָר יוֹצֵאֵי מַנְרִים נִמִּי יֵשׁ לָנוּ לְחֵלֶק הַנִּחְלָה, וּמִפְּרָשׁ וְאִזְלִי דְּלֵהֲכִי אֲהִי לְשִׁמּוֹת מִטּוֹת אֲבוֹתָם יִנְחָלוּ, דְּלֵאחֵר שֶׁנִּטְלוּ צִי רֹאזִין וְשִׁמְעוֹן י"א חֲלָקִים בָּאָרֶץ, מִתְחַלְקִין אוֹתָהּ בְּיִיחָד לְפִי חֲשׁוֹן מִטּוֹת אֲבוֹת, כְּאִילוּ יוֹצֵאֵי מַנְרִים, דְּהִיִּינוּ רֹאזִין וְשִׁמְעוֹן אֲבוֹתָם נִתְחַלְקוּ הֵן י"א חֲלָקִים, וְכִגוֹן דִּהְנֵהוּ יוֹצֵאֵי מַנְרִים הִיוּ צִי עֲשִׂים, דּוּמִיא דְּבִאֵי הָאָרֶץ, דְּקִפִּיד קִרָּא לְעִינֵין נִחְלָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲבִי כ', כְּדִכְתִּיב לְאֵלֶּה, וְהַצִּיִּים אֵינָן כִּי אִם שְׁלֹחִים בְּעֵלְמָה, לְהִצִּיא לְשִׁנְיָהן י"א חֲלָקִים, וְחֹזְרִין רֹאזִין וְשִׁמְעוֹן וּמוֹרִישֵׁין לְבִנְיָהן צִי שֶׁל רֹאזִין נִטְלִין מִחֲמַה מִי"א חֲלָקִים וְצִי שֶׁל שִׁמְעוֹן נִטְלָה מִחֲמַה,

וְהִיא תִּנְיָא בְּתוֹסְפָתָא (פ"ו), כִּינָד, שְׁנֵי אֲחִין שְׁהִיוּ מִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, לְאֵחָד יֵשׁ לוֹ ט' בְּנִים וְלְאֵחָד יֵשׁ לוֹ בֵּן אֶחָד, וּלְפִנְיָהֶם בֵּית ה' כּוֹרִין דְּהִיִּינוּ י' לְתַכִּין [לְהָךְ הוּא חֲצִי כּוֹר] תִּשְׁעָה נִטְלוּ לְתַךְ לְתַךְ, ט' לְתַכִּין, וְהָאֵחָד נִטְלָה לְתַךְ, הַחֲזִירוּם לְאֲבוֹתֵיהֶם, וְחֹזְרוּ הָאֲבוֹת וְהוֹרִישׁוּם לְבִנְיָהֶן, ט' אֲחִין [כָּל הַב' יָחַד] נִטְלוּ מִחֲמַה שֶׁהֵן כּוֹרִים וְחִזִּי [פ'] חֲבוּשׁ לְהָךְ, וְאֵחָד נִטְלָה מִחֲמַה שֶׁהֵן כּוֹרִים וְחִזִּי, וְהוּא שְׁאֲמָרוּ בְּכָל מָקוֹם חִיִּין יוֹרִשֵׁין אֶת הַמַּמְתִּים וְכֵאֵן הַמַּמְתִּים יוֹרִשֵׁין אֶת הַחִיִּים,

וְכִן הִיא הַנֶּעֱמָה שֶׁל צְרִימָה בְּסִפְרֵי מִשְׁנָה שִׁנְיָה הַכְּתוּב נִחְלָה זֶה מִכָּל נִחְלָה שְׁבַע עוֹלָם שְׁבַע עוֹלָם, שְׁכָל נִחְלָה שְׁבַע עוֹלָם שְׁבַע עוֹלָם, חִיִּין יוֹרִשֵׁין אֶת הַמַּמְתִּים, וְכֵאֵן מִתִּים יוֹרִשֵׁין אֶת הַחִיִּין,

אֲמַר רַבִּי, מִשָּׁל לְמַה הַדְּבַר דּוּמָה, לְשִׁנְיָה אֲחִין כְּהִנֵּים שְׁהִיוּ צְעִיר, לֹא הָיוּ בֵּן אֶחָד וְלֹא לוֹ ג' בְּנִים וְיָצְאוּ לְגוֹרָן זֶה נִטְלָה סָאָה וְלֹא נִטְלוּ ג' סָאִין וְהוֹלִיכוּ אֲלֵל אֲבִיהֶן, וְחֹזְרוּ וְחִלְקוּ בְּשׂוּה, כִּיּוֹנָא זֶה אֶחָד אֹמֵר צְבִאי הָאָרֶץ זֶה נִטְלָה סָאָה וְלֹא נִטְלוּ ג' סָאִין וְהוֹרִישׁוּם אֶת אֲבוֹתֵיהֶן וְיִרְשׁוּ מִמֵּם אֶת חִיִּין וְחֹזְרוּ וְחִלְקוּ בְּשׂוּה כְּדִפְרִישִׁית לְעִיל, וְהַשְׁתָּא מִתְּקוּמִי שֶׁנִּי קִרָּא, לְאֵלֶּה תַּחֲלֵק הָאָרֶץ אֲשֶׁמְעִינָן, שִׁיטוֹל כָּל אֶחָד חֵלֶק אֶחָד,

מִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, וְשְׁנֵי חֲלָקִים בְּנִכְסֵי חֶפֶר, וְחִלְקוּ שֶׁל אֲחִי צִלְפָּחָד שְׁמֹת בְּלֹא בְנִים], כְּדִכְתִּיב (יְהוֹשֻׁעַ יז ה') וַיִּפְּלוּ קְצֵי־מִנְשָׁה עֲשָׂרָה, שִׁתָּא דְּשִׁתָּא צְמִי אֲבוֹת, וְאַרְבַּע דִּידֵהוּ [שֶׁל בְּנוֹת צִלְפָּחָד, ג' דְּחָשִׁיב בְּמִשְׁנָה] דְּהוּא לֵהוּ מִד אֶחָד דְּאֵבָא [שְׁהִיָּה לוֹ אֶחָד לְצִלְפָּחָד שִׁינְיָא מִמַּנְרִים, וְכֵת בְּלִי זֶרַע] [וּמִת] וְנִטְלוּ חֵלֶק בְּנִכְסֵי כְּדֹאמְרִי בְּגַמ' [לְקַמֵּן קִיָּת: ?]

[וּמִתְרִין] הִיִּינוּ טַעְמָא [מִשּׁוּם] דְּלֹא הוּא מִשְׁמַע לֵן [מִיָּדִי] [שׁוֹם חִידוּשׁ. ד"ס], דְּהִיא כְּכֹר אֲשֶׁמְעִינָן דְּכֵת הַבֵּן, הִרִי הִיא בְּמָקוֹם הַבֵּן לִיטוֹל עִם הָאֲחִין בְּנִכְסֵי חֶפֶר, דְּהוּא הַדִּין דְּהִרִי הִיא בְּמָקוֹם הַבֵּן לִיטוֹל עִם הָאֲחִין בְּנִכְסֵי חֶפֶר, וְאִי לְאֲשֶׁמְעִינָן דְּלִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ, הֵא שְׁמַעִינָן לֵה מִדְּנִטְלוּ חֵלֶק לְאֶפְסָד בְּשִׁבְלֵי שְׁהִיָּה מִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, אֲבָל בְּהִי ג' חֲלָקִים דְּקִתְּנִי אֲשֶׁמְעִינָן תַּחֲלָה מִיָּלִי, דְּלִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ, וְכֵת הַבֵּן הִיא כְּכֹר לִירֵשׁ עִם הָאֲחִין, וְאַחֲרָיִךְ יִשְׂרָאֵל מוֹחֲזָקִת הִיא לִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים, וְנִטְלָה זֶה כְּכֹר פִּי שְׁנִים:

[שְׁמַעֲתִי בְּשֵׁם הַמַּהְרִי"ל שְׁהַטְעַם שֶׁהַכּוֹר נִטְלָה פִּי שְׁנִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּן הָרִאשׁוֹן לְאֲבִיו, וְאֲבִיו אִינוּ יוֹדַע עֲרִיִין אֶחָד לְחֶנֶךְ, וְהוּא סוֹבֵל בְּשִׁבְלֵי כָךְ. וְצִדִּיק לְמִצְוָה הַלְשׁוֹן הַמְדוּקָה],

דף קי"ז ע"א

נח תָּנִן [בְּמִשְׁנֵיהֶן] כְּמֵאֵן דְּאֹמֵר, לִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ כְּלוּמָר לְבָאֵי הָאָרֶץ נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ, כְּפִי חֲשׁוֹן שֶׁל יוֹצֵאֵי מַנְרִים, שֶׁנִּטְלוּהָ בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה מִלְּבִיחֵיהֶם, דְּלִפִּי חֲשׁוֹן הָרִאשׁוֹן שְׁנִמְנוּ בְּשִׁנְיָה שְׁנִי לְאֶחָד מִמַּנְרִים, נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ, כְּאִילוּ יִרְשׁוּהָ הֵן עֲלָמָן, וְכִי שְׁהִיָּה לוֹ עֲמָה צְבִיחָה הָאָרֶץ בֵּן אֶחָד נִטְלָה כָּל חֵלֶק, וְכִי שְׁהִיָּה לוֹ עֲשִׂיהָ בְּנִים נִמִּי לֹא נִטְלוּ בֵּין כּוֹלֵם אֲלֵא חֵלֶק אֶחָד,

1. דְּתַנְיָא [שִׁישׁ מִחֲלֻקָּתָא בְּבִרָא] ר' יִשְׁיָה אֹמֵר, לִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים נִתְחַלְקָה הָאָרֶץ,

שְׁנֵאֲמַר צ [פִּרְשָׁת] פְּתַח, צְבִאי הָאָרֶץ, כְּאֵמָר מִיָּן דְּעִרְצוֹת מוֹאָב, דְּכִתְבִי צֵהוּ [בְּמַדְבָּר כו סג] הָלֵךְ פְּקוּדֵי מִשָּׁה וְהָלַעְנָר הִפְּהֵן הָאֵשֶׁר פְּקוּדֵי אֶת־צִי יִשְׂרָאֵל בְּעִרְצוֹת מוֹ אֲבָ עַל־יָדָן יִרְחוּ: [סד] וְצִבְיָה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מִשָּׁה וְהָלַעְנָר [הִפְּהֵן] הָאֵשֶׁר פְּקוּדֵי אֶת־צִי יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר סִינַי: סה כִּי־אָמַר ה' לָהֶם מוֹת יָמָתָם בְּמַדְבָּר וְלֹא־יָבִיאוּ מִן־הָאֵשׁ כִּי־אִסְּפִלָּב בְּיָדֶיכֶם וְהָיוּ לָשֶׁן בְּיָדֶיכֶם וְגו',

[וּבְאִתּוֹ מִיָּן כְּתִיב, בְּמַדְבָּר כו נה] אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאָרֶץ לְשִׁבְמוֹת מִשְׁוֹתֵיהֶם שֶׁל אֵלֶּה שְׁנִמְנוּ בְּיָדֵיהֶם מַנְרִים יִנְחָלוּ אֵלֶּה, דְּלֵאחֲרֵי יִתְחַלְקוּ הַנִּחְלָה, וְאֵלֶּה אֲשֶׁר קָמוּ תַחְתֵּיהֶן יִירְשׁוּם, וְלִקְמָן מִפְּרָשׁ מִנְּהֵן דְּהִיא אֲבוֹתָם צִיּוֹצֵאֵי מַנְרִים קְאָמַר,

אֲלֵא מָה אֲנִי מְקִיִּים דְּכִתְבִי לְעִיל [בְּמַדְבָּר כו נא] הָלֵךְ פְּקוּדֵי צִי יִשְׂרָאֵל שְׁשִׁמְאוֹ מִן הָאֵלֶּה וְהָאֵלֶּה שְׁבַע מֵאוֹת וְשָׁלֹשִׁים, וְסָמִיךְ לִיה [פִּסּוּק נב] וַיִּדְבַּר ה'

אבני חן למסכת בבא בתרא

נוטלין חלקן [של עצמן], בשביל שהן צאי הארץ, אם הם י' נוטלין י' חלקים,

היה **מכאן ומכאן** כגון ראובן שהיה בן כ' כשיצא ממזרים, והוליד בנים במדבר ומה והבנים היו בני כ' כניסמן לארץ, נוטל חלקו **מכאן ומכאן** נוטלין חלקן בשביל עצמן שהן צאי הארץ, ונוטלין נמי חלק אחד בשביל אביהן שהיה מיוצאי מזרים,

ביאורי הרשב"ם:

יש מפרשים היה מכאן ומכאן, באדם אחד מיירי, שהיה מיוצאי מזרים, ומצאי הארץ, כגון שיצא ממזרים יתר מנן ששים, וכנס לארץ, דאמרינן לקמן לא נגורה גזירה ביתר מנן ששים, דהוא ליה האי גזרא עצמו מיוצאי מזרים ומצאי הארץ, הלכך יטול שני חלקים,

ולא מילתא היא, דמשום צאי הארץ לא יטול, דכי כמיז לאלה מחלק הארץ, א"כ צני" יוצאי מזרים הוא דכמיז, שלא היה צהן [בבני יוצאי מצרים] איש מפקודי משה ואהרן הכהן, ולא מיוצאי מזרים עצמן קאי,

ומיהו יש ללמוד דנוטל שני חלקים, מדמי בתוספתא וכן היה ר' שמעון אומר, יהושע וכלב נטלו ג' חלקים בנחלה שהיו מיוצאי מזרים ומן העומדים בערבות מואב, ושנטלו חלקם של מרגלים,

מרגלים אף על פי שהיה [ראוי] לבניהן שצאו לארץ ליטול חלק אביהן, שהיו מיוצאי מזרים, אפילו הכי לא נטלו אלא **יהושע וכלב נטלו חלקם** כדכתיב חיו מן האנשים ההם, לקמן בשמעתין [קיס:]: שחיו [יהושע וכלב] בחלקן [של מרגלים], שאמרה תורה נתחייב רשע, יצא לדיק וזכה בחלקו,

דמקרא שמעינן שלא היה למרגלים ומתלוננים ועדת קרח חלק בארץ, מדקאמרי צנות כלפחד אצטו מת במדבר (במדבר כו) והוא לא היה בתוך העדה אלו מרגלים, הנועדים על ה' אלו מתלוננים, עדת קרח כמשמעו, למה יגרע שם אצטו מאחר דלא היה לא ממרגלים ולא ממתלוננים ועדת קרח, מכלל דכל הך לא נטלו צניהן חלק בארץ צוכות אצותיהן,

מתלוננים ועדת קרח לקמן מפרש מתלוננים שבעדת קרח, דהיינו חמשים ומאתים איש, לא היה להם חלק בארץ שלא נטלו צניהן את חלקן, אע"פ שהיו מתלוננים [גם הם] מיוצאי מזרים, אלא כמאן דלישתנה דמו, וזכו כל השבטים בחלקם כאלו נתחלקה ליוצאי מזרים בלא מתלוננים, ומתרבה חלק כל אחד ואחד פורתא,

והאי תנא סבירא ליה ליוצאי מזרים נתחלקה הארץ,

ואיכא למימר [גם] דמסקנא דמילתא דר' שמעון בן אלעזר היא, דאמר לאו ואלו נתחלקה הארץ,

ו **הבנים** של מרגלים ומתלוננים שצאו לארץ, ולא היו יכולין ליטול בשביל אביהן, **נטלו צוכות אבי אביהן** יטלו צוכות אבי אביהן אם היו מיוצאי מזרים, אבל חלק אביהן, שהיה ראוי להן ליטול בשביל אביהן עצמו שהיה מיוצאי מזרים, אותו חלק ניתן ליהושע וכלב מן המרגלים, ושל מתלוננים ניתן לכל השבטים,

ובזכות אבי אבותיהן אם לא היה לאמותיהן אחין,

ולקמן מוקי להך סיפא אפילו למאן דאמר לצאי הארץ נתחלקה, וכגון דלא היו בני עשרים כשנכנסו לארץ, דלא נטלו בשביל עצמן, אלא נטלו ע"י חזרה שהחזירו בני

ואהני לשמות מטות אצותם לענין חלוקה, לחלוק צניהן מה שנטלו, כאלו ליוצאי מזרים אצותיהם נתחלקו הנהו חלקים שנטלו, ונוטל בן שמעון מאלו החלקים, כנגד כל בני ראובן,

אמר רבי אמשול לך משל, למה הדבר דומה לשני אחין כהנים שהיו בעיר אחת והתנו צניהן לחלוק כל המרומות הניתנות לשניהן צוה, לאחד יש לו בן אחד, ואחד יש לו שני בנים, והלכו לגורן, זה שיש לו בן אחד נוטל חלק אחד, וזה שיש לו שני בנים נוטל שני חלקים, ומחזירין אצל אביהן, וחוזרין וחולקין בשוה,

[ונמצא דבין לר' יאשיה ובין לר' יונתן חולקין י' בני ראובן ובנו יחידו של שמעון בשוה,

אלא לפי ר' יאשיה שליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, קבלו ראובן ושמעון יוצאי מצרים שני חלקים [והיו חלקים יותר גדולים מלפי המ"ד דלכא הארץ נתחלקה הארץ שהיו יוצאי מצרים היו פחות מבאי הארץ], ובשני חלקים אלו חלקו בני ראובן ובנו של שמעון,

אבל אליבא דר' יונתן חלקו בהרבה יותר נחלה, שהרי כל ה"א בני ראובן ושמעון נטלו נחלה, וחזרת ליוצאי מצרים, ואח"כ חולקין בני ראובן ושמעון, וגם עכשיו אותו שיעור שמגיע לבני ראובן מגיע גם לבן שמעון, אבל הוא שיעור הרבה יותר מלפי שיעורו של ר' יאשיה,

ויש עוד נפק"מ דלפי ר' יאשיה מעולם לא נפחת חלקם של בני ראובן, שמה שקבל ראובן הוא מה שמקבלים בניו, אבל אליבא דר' יונתן מקבלים בני ראובן י' חלקים, ולאחר שחזרת ליעקב וחולקים בה ראובן ושמעון נמצא חלקם שקיבלו מפני שהם באי הארץ נפחת בערך חציה וניתנה לבן שמעון],

3. רבי שמעון בן אלעזר אומר

דף קי"ז ע"ב

לאילו ולאילו נתחלקה הארץ ליוצאי מזרים ולצאי הארץ, כדי לקיים שני מקראות הללו וחזרה לית ליה להאי תנא, ומתני' מתוקמא שפיר אליבא, דצנות כלפחד לדידיה נמי נטלו ג' חלקים, דהא אית ליה נמי ליוצאי מזרים נתחלקה הארץ, והיינו דאמרן לעיל תנן כמאן דאמר ליוצאי מזרים נתחלקה הארץ, ולא אמרינן מתניתין רבי יאשיה היא, משום דמתוקמא נמי כר' שמעון בן אלעזר,

הא כיצד, הכי פירושו אם היה מיוצאי מצרים ולא מצאי הארץ, כגון ראובן שיצא ממזרים והוא בן כ', והוליד בנים במדבר ומת ראובן, וצניו היו טפלים כניסמן לארץ, ואין יכולין ליטול בשביל עצמן, לפי שאין בני עשרים נוטל חלקן עם יוצאי מצרים ונוטלין צניהן חלק אחד בשביל ראובן, שהיה מיוצאי מזרים,

היה מבאי הארץ ולא מיוצאי מזרים, כגון ראובן שהוליד בנים במזרים, ומת במזרים, והבנים היו טפלים צייתאמן, וכשנכנסו לארץ היו בני עשרים, נוטלין כל אחד חלקו עם צאי הארץ, א"כ כשיצא ראובן ממזרים לא היה בן עשרים, והוליד בנים במדבר, ומת ראובן והבנים נכנסו לארץ, נוטל חלקו עם באי הארץ

אבני חן למסכת בבא בתרא

אצי אציה, וביי [אחי. רש"ש] אצי אמוניהן נחלה, שלקחו בנייהן לזניהן כדכתיב לשמות מטות אבותם, וחזרו והורישו לבניהן ולבני המהלונים עמהן, דבני בנים הרי הן כבנים,

מאי משמע דהאי במדבר בו לשמות מטות אבותם ממאי דהאי אבותם, ביוצאי מצרים כתיב על יוצאי מצרים קאמר, דילפינן מיניה [ש?] ליוצאי מצרים נחלקה הארץ, דלמא לשבטים קאמר לה י"ב בני יעקב להם נחלקה הארץ, ולא ליוצאי מצרים קאמר?

דכתיב שמות ו ונתתי אותה לכם מורשה, אני ה', ירושה היא לכם מאבותיכם, וליוצאי מצרים קאמר להו דודאי להם נאמר פסוק זה:

סימן: לרב, צלפחד, ויוסף, איכפל, מנשה, יחשב [הסימן הוא ל 6 פעמים שיש כאן א"ל רב פפא לאב"י]:

1. אמר ליה רב פפא לאב"י, בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, היינו דכתיב במדבר בו לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו,

דף קי"ח ע"א

אלא למאן דאמר לבאי הארץ, מאי לרב תרבו נחלתו ולא גרסינן מאי צין לרב למעט [פי' שיש שני פסוקים בבמדבר בו נא כתיב לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו, ובפסוק בו כתיב על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט] דמההוא [בפסוק בו] לא מצי לאקשויי מידי, דהא אינטריק למדרש מיניה, דא"י לשבטים איתפלג, שלקחו כל השבטים זה כזה, ע"פ הגורל, שבט המועט כמרוצה, דהכי משמע על פי הגורל תחלק נחלתו, צין שהוא רב צין שהוא מעט, אותו השבט מה שזכהו הגורל יקח, לקמן בפירקין (דף קכב),

ועוד דרשינן מיניה, דבכספם נתחלקה הארץ, אצל מלרב תרבה נחלתו מקשה, דמשמע למי שהיה רב צינאית מצרים כדכתיב בתריה לשמות מטות אבותם ינחלו, אע"פ שעכשיו נתמעט בכניסתן לארץ, תרבה נחלתו, ולאזתו שהיה מעט צינאית מצרים, תמעט גס עתה נחלתו, אע"פ שנתרבה, והכי קתני לה כספרי בהדיא, לרב תרבה נחלתו וגו' הרי שינאו עמו י' בנים ממצרים ובכניסתן לא נמצאו אלא ה', קורא אני עליו לרב תרבה נחלתו, הרי שינאו עמו ה' בנים ממצרים ובכניסתן נמצאו עשרה, קורא אני עליו ולמעט תמעט נחלתו, דסלקא דעתך אמינא ניחול דהוה השתא, קא משמע לן,

קשיא לדידן קשיא, דלא ידעינן לתרזי קרא אליבא דההוא תנא, דהא ליכא למימר לרב תרבה אותו שהוא רב עכשיו תרבה נחלתו, ולמעט שהוא מועט עכשיו תמעט נחלתו,

דקברא הוא כדכתיב לעיל לאלה תחלק הארץ, ולא כריך קרא, וגם אין לשון תרבה ותמעט משמע אלא כשזה נוטל הרבה, וזה מעט, שחלק איש זה מרובה וחלק חבירו מועט, אבל כשכל החלקים שוים אין זה תרבה ותמעט, אלא הכי הו"ל למימר חלק חלק ינחלו,

ובחזרה נמי ליכא לאוקומיה, דמלשמות מטות אבותם שמעינן לה שפיר, אליבא דהאי תנא,

ועוד תרבה ותמעט משמע נטילה ראשונה שנטול, כל אחד חלקו, קודם שיחזירו לאבותיהם, כדכתיב בסיפיה דקרא, איש לפי פקודיו יומן נחלתו,

2. ואמר ליה רב פפא לאב"י, בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים, היינו דקא צווחין בנות צלפחד למה יגרע שם אציו מתוך משפחתו שזכה בארץ ישראל, כי אין לו בן, שאילו היה לו בן היה נוטל הבן חלקו של אציו שהיה מיוצאי מצרים, ועתה בשביל שאין לו בן למה לא יגרע את חלקו,

אלא למ"ד לבאי הארץ, אמאי צווחין, הא ליתיה צלפחד נחלה בארץ ישראל דלשקול, לא הוא ולא יוצאי יריכו בזכותו, שהרי לבאי הארץ ניתנה, ואפילו אם היה לו בן לא היה נוטל כלום בשביל אציו, ואפילו בשביל עצמו אם הוא פחות מכך, ומאי דקא צווחין בשביל שאין לו בן?

אלא לחזרה וליטול בנכסי חפר דמאן דאית ליה לבאי הארץ, אית ליה חזרה שמחזירין לאבותיהן כל מה שנטלו, וחזירין ויורשין מאבותיהן כמשפט, והכי אמרי למה יגרע שם אציו צלפחד מתוך משפחתו, שהיה לו לזכות עם אחיו בנכסי חפר וקננו, אילו היה לו בן, כשיטלו בני חפר שהם אחי אציו נחלה בא"י, יחזירו אותה לחפר אציה, ויורש אותה לכל בניו ויטול אציו שהוא בכור ב' חלקים, או הוא או בנו ששם תחתיו, כדכתיב ואם אין לו עיין עליו, והשתא שאין בן, למה לא נקום [אנו בנתינו] תחת אציו, לירש נחלתו הבאה לו מחפר אציו ע"י חזרה, שהחזירה בניו או בני בניו שהיו מצאי הארץ, שהרי בן הבן יורשת עם האחין, ולקמן נמי אמרינן דרשניות היו, והיו יודעות שבת הבן מירש עם האחין, שלמדו מפרשת יצמן כדלקמן (דף קט),

3. [א"ל רב פפא לאב"י. ד"ס, וכן משמע מן הסימן לעיל] בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים, היינו דקא צווחין בני יוסף שהיו עכשיו מרובין, וגברו יותר משאר שבטים והן לא נטלו אלא לחשבון של יוצאי מצרים, והיתה נחלת כל אחד מועטת מחלק כל איש ואיש מישראל, דכתיב יהושע ו יודברו בני יוסף,

אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי קא צווחי כולוהו שקול בשוה, ומיהו לקמן אמרינן דארץ ישראל לשבטים איתפלג וצדין צווחו בני יוסף שלא נטלו אלא כאחד מן השבטים אף על פי שאין גדול בכל השבטים כשבט שלהן, אלא משום דמציעא ליה לקמן לא צעי לתרזי הכי?

משום טפלים דהוו נפישו להו יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ, וגם לא היה להם אב הנכנס לארץ שיחילם חלקו כשימות, וגם לא היה להם שום מוריש שינא ממצרים, שירשו ממנו על ידי חזרה,

אמר אב"י, שמע מינה מלכותם בני יוסף ובנות צלפחד, ד לא הוה חד בכל השבטים דלא שקיל או הוא או אציו, ואף על גב דהוה מצי מתרמי, דאליבא דמאן דאמר ליוצאי מצרים, כל אותן שינאו

אבני חן למסכת בבא בתרא

לך כי יער הוא,

[תשעין וט' מתו בעין הרע ואחד בדרך ארץ. וא"ת א"כ בני יוסף שלא שלטה בהן עין הרע היה להן לחיות הרבה מכל השבטים? וי"ל שמתו בדרך ארץ יותר מאחרים כשהקב"ה היה רוצה להמיתן היה שולח להם חלאים אחרים. תוס' ב"מ קו:].

דכתיב בראשית מט בן פורת יוסף בן פורת עלי עין, ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין, אלא עולי עין [כ"ה בברכות כ., נה: ב"מ פד.] **הן עולין על העין ושולטין עליו, ואין העין עולה עליהן** [ראה ד"ס],

ר' יוסי ברכי חנינא אמר מהכא, בראשית מט וידגו [לשון דג] **לרוב** [תיבת לרוב מיותר. פני שלמה. רוד"ש, # וראה מה שכתב בבראשית מא מט ויצבר וי' סף בר פחול' ה'ם הרבה מאד עד ב'יחדל לספר ב'ראין מספר] **בקרב הארץ, מה דגים שבים מים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהם, אף זרעו של יוסף, אין העין שולטת בהם:**

שמות יג א. וידבר ה' אל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב קדש־ל' כל־בכו'ר פֶּטֶר פְּלִי־תָם בְּבִי וְיִשְׂרָאֵל בְּאֶדָם וּבְבִהֶמָּה לִי הוּא: ויש לפרש שהתורה מלמדת את האב מיד כשנולד לו בנו הראשון, שלכל בן צריך לפדות בחמש סלעים, שכל הבנים הם שווים, ולא יחלק בין הבנים שכל בן יש לו הכוחות להיות בנו החשוב ביותר, וכמו שרואין שזה הבן שחושבין שלא יהיה ממנו כלום, לפעמים דוקא הוא מתגדל להיות היותר חשוב ורואין ממנו רב נחת,

וכמש"כ ברברים בא מזו וְתָהָּ בְּיוֹם הַתְּחִלָּה אֶת־בְּנֵי אֶת־יִצְחָק לֹא ל' א' ויכל לבקר את־בְּנֵי־הָאִיזִקָּה עַל־פְּנֵי בְּנֵי־הַשְּׁנוּאָה הַקָּבֵר:

ובזה יש לפרש בדרך צחות, למה אין נוהגין לעשות שמחה בשיר בפדיון הבן, דבשלמא בבית אמרינן שהטעם משום צערא דינוקא, ולכן גם אין אומרים שהחינוך, אבל בפדיון הבן צריך ביאור, אלא כיון שבפדיון רואין שהתורה נתנה אותה שווי לכל הבנים זה גורם צער להיפה נפש, כיון שהם חושבין שהם יותר חשובים משאר בני אדם. אמרתי בפדיון הבן של בכדי אשר זעליג וואסערמאן נ"י מוצעש"ק פ' מקץ תש"ע,

[שנינו במשנתנו] **מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם: מנהגי מילי?** **אמר עולא דאמר קרא במדבר יד ויהושע בן נון וכלב בן יפנה חיו מן האנשים ההם, מאי חיו אילימא חיו ממש** [ובא לומר ששאר המרגלים מתו, למה צריך לומר את את זה], **והא** [כבר] **כתיב קרא אחרינא** במדבר כו **ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון ומי קראי למה לי, אלא מאי חיו שחיו בחלקם** [שירשו חלקן המגיע. רג:].

[חיו בא"ת ב"ש סמ"ף שהוא בנימטריא "בחלקם" שחיו בחלקם. בעל הטורים], [שחיו בחלקם: לפי שא"י נקראת ארץ החיים אמר שחיו בחלקם שלא א"י, כמ"ש בתהלים קטו ט, אתהלך לפני ה' בארצות החיים, ואמר בארצות לשון רבים ארץ דעוה"ו וארץ דעוה"ב, אבל למרגלים לא היה להם חלק בא"י לא בעוה"ו ולא

פחות מכן עשרים בלא אכ לא נטלו חלק בארץ, שהרי לא הן ולא אביהן היו מיוצאי מצרים, דטפלין שינאו לא נחלקה להם,

ואפילו הכי לא איתרמי שלא ינא יתום ממנרים פחות מכן עשרים, ואם ינא אס כן מת אחד מקרוביו במדבר שהיו מיוצאי מצרים (להורישו) [והורישו. ד"ס] חלקו דומיא דכנות כלפחד שלא היו ראוי לטול חלק בארץ,

כדמניא כסיפרי אס לפי פקודיו להוציא את הנשים דדמו לטפלים, ואפילו הכי ירשו חלק אביהן, ולמאן דאמר לבאי הארץ נמי כל הנכנסין לארץ פחות מכן עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא על ידי חזרה וכגון שהיו מורשיו מיוצאי מצרים ואם לאו לא יטול ואפילו הכי לא היה מד דלא שקיל דלא איתרמי מילתא דכל אותן שנכנסו לארץ בני עשרים נטלו חלקם והטפלים יומינן הפחותים מכן עשרים נטלו כולן על ידי חזרה ככנות כלפחד ואותן שהיה להם אב ואם ולא היו יכולין לטול בחזרה לא מאבי אביהן ולא מאבי אמוניהן שהרי אביו ואמו קודמין הרי אביהן נטלו חלק בארץ משום באי הארץ וכמאן דשקיל איהו דמי ואין לו לנעוק,

דאי סלקא דעתך הוה חד דלא שקיל, איבעי ליה למצווח **ככנות כלפחד ובני יוסף, וגם הנביא היה לו לכתוב, כדכמיב** [בספר יהושע] **ככנות כלפחד ובני יוסף,**

וכי תימא דצווח ואהני כגון כנות כלפחד כתביה קרא, דצווח ולא אהני שלא יכול לגזול שאר שצטים, וליתן להם **לא כתביה קרא,** ומה שהשיבם ענה לך היערה וגו' לדרשה אינטיך כדלקמן, ולא כפשיטה שנתן להם יערות להרחיב נחלתן שאם נמחלת שצט אחר הן אין הרשות צידו, ואם של מטה בני יוסף היו, הרשות צידם לירות היער ולגרשם, ועדיין לא נמנה להם יהושע כלום,

הא בני יוסף דצווחו ולא אהני, וכתבינהו קרא?

[ומתריץ] **התם עצה טובה קא משמע לן** כשציל שלמדין אנו, ממה שהשיב להם יהושע **דאיבעי ליה לאיניש** להטמין עממו **לאיזדהורי מעינא בישא** להכי כמדיה קרא לזוזת בני יוסף,

והיינו דקאמר להו יהושע, **דכתיב יהושע יז טו ויאמר אליהם יהו' ששע אסעם־רב אֶתְּהָ עֲלֶה לָךְ תִּתְּנָהּ וּבְרֵאתָ לָךְ שָׁם וגו'** להוסיף נחלה אי אפשר, אך ענה טובה אני נותן לכם, ש **אסעם־רב אֶתְּהָ, עֲלֶה לָךְ תִּתְּנָהּ** (וגו') **וּבְרֵאתָ** כרות היער ומצנה לך שם בית מושב, כדכמיב [יחזקאל כג מזו וְקָמְתִי עֲלֵיכֶם אֲנִי קָדָל] **וּבְרֵאתָ** אִן סָפֶן פֶּמְקֵבו סָס [פי' יכרית אותן עם חרבותם],

אמר להו לכו והחבאו עצמכם ביערים, שלא תשלוט בכם **עין רע,**

דף קי"ח ע"ב

אמרו ליה, אנן מזרעא דיוסף [וקשה וכי יהושע לא ידע את זה. רוד"ש], **דלא שלטא ביה עינא בישא** והיינו דכמיב ויאמרו בני יוסף לא ימנא לנו ההר, כלומר אין אנו חוששין לאותו הר היינו יער, כדכמיב התם הר יהיה

אבני חן למסכת בבא בתרא

בעוה"ב כדאמר' דאין להם חלק בעוה"ב. מוהרש"א,

[שנינו במשנתנו] מתלוננין ועדת קרח לא היה להן חלק בארץ: והתניא מרגלים, מתלוננים, ועדת קרח, יהושע וכלב נטלו חלקם?

נראה צעני דהכי גרס לא קשיא, מר מקיש מתלוננים למרגלים, מר לא מקיש מתלוננים למרגלים ולקמן מפרש לה,

דתניא במדבר כו ג אֲבִינוּ מֵת בְּמִדְבָּר, זה צלפחד, מילתא דפשיטא היא, דהא כתיב לעיל צנות צלפחד, אלא אגב גררא דהנך קאמר לה, ונראה צעני [שלבן אומר זה צלפחד] שחסר מן הספרים, דהכי קמי רישא דהך צרייתא צספרי, אצינו מת צמדכר, ר' עקיבא אומר נאמר כאן צמדכר ונאמר להלן מדכר, מה מדכר האמור כאן צלפחד, אף מדכר האמור להלן צלפחד, דמינה שמעינן דהיינו מקושש, והוא לא היה צמוך העדה כו' [ושאר הבריות] כי הכא,

והוא ל' אִיְהִיָּה בְּתוֹךְ הָעֵדָה, זה עדת מרגלים דכתיב צהו עד ממי לעדה הרעה הזאת אשר המה מלנים עלי (צמדכר יד) [פ' מלנים עלי] את השאר, הֲנֹו עֲרִידִים עַל־ה', אלו מתלוננים כדמפ' מתלוננים שצעת קרח, דכתיב צהו לכן אתה וכל עדתך הנועדים על ה', בְּעֵדַת־קֶרַח בִּירֵב־חֲטָאוֹ מֵת וַיָּבִינָם ל' אִיְהִיָּה ל' כמשימיו והאי דקאמר עדת קרח כמשמעו, מסקנא דמילתיה היא [פ' דמפרש הפסוק הנועדים על ה' בעדת קרח שהוא דבר אחר],

מר [הברייתא דאמר שיהושע וכלב נטלו חלקם של מתלוננים] מוקיש מתלוננים למרגלים הוהיל ונכתבו צפסוק אחד, וכי היכי דירשו [יהושע וכלב] את. ד"ס] המרגלים, ירשו נמי [את. ד"ס] המתלוננים, ומו' [משנתנו] דמתלוננים אין להם חלק בארץ לא מוקיש לא משיב ליה היקש מתלוננים למרגלים כיון דלא כתיב ציה וי"ו צמוך העדה והנועדים,

4. וא"ל רב פפא לאביי, ולמאן דמקיש מתלוננים למרגלים, איכפול יהושע וכלב, וירתו לכולה א"י ארעא דשראף, לאו דוקא כולה אלא רוצה [דאי דוקא כולה א"ב מרגלים ועדת קרח למה לי, הלא הן בכלל כל ישראל. רש"ל],

[דהא כל ישראל שמתו במדבר מתלוננים הוו. רג]

כדכתיב [שמות טו כד] וילוו העם על משה לאמר מה נשמה, [ותימה גדולה וכו'] וכי מפני זה הפסידו חלקם בארץ הלא לא מצינו להדיא שקצף המקום עליהם רק שכתב ושם נסחו, ואודרכה כתב מיד אחריו ויאמר אם שמוע תשמעו וגו' משמע שחביבין היו לפניו, ויותר טוב היה לו לפרש התלונה שאחר כך דכתיב בשמות טז ב וילוו כל עדת בני ישראל על משה ואהרן וגו' ואותן גרועין יותר שהרי אמרו מי יתן מותנו ביד ה' במצרים וגו',

אבל כל זאת אינו שוה לי דסוף סוף לא מצינו שחטאו להדיא אלא מחמת דוחק חשש רעב אמרו כן וכו',

ולכן נראה לי לפרש שהמקשה סבר מתלוננים של מרגלים דכתיב במדבר יד ב וילוו על משה ואהרן אע"פ דכתיב כל ישראל לאו דוקא כולם, אלא רובם שהוא ככולם וכו', והסברא נותנת דלאו כולם התלוננו, אלא היו הרבה והרבה ששתקו ולא ענו, ומועלת כלב ויהושע שהם ענו ואמרו ונאשו נפשם למות, ומש"ה זכו לראות הארץ. רש"ל עיי"ש שהאריך,

והרש"ש כתב שיותר נראה להביא הפסוק במדבר יז ו וַיֵּלֶךְ נָו פְּלִעְרֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּר עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הַמָּתִים אֶת־עַמִּי ה' דכתיב בחר מעשה דקרח,

דצטלמא למ"ד דלא מקיש, הרי כל שצט ושצט נחלו חלק קרובים מתלוננים (שצצצצצצ) [שצצצצצצ. ד"ס], אלא למאן דמקיש, נגרעה כל נחלת שצט ושצט טובא,

ואנן קיימא לן, ומקראי איכא למילף, דאפילו חלק אחד מאלף לא נטלו [יהושע וכלב] שיש ללמוד כן מחלוקת הארץ דכתיבי בקראי?]

א"ל מתלוננים שבעדת קרח קאמרינן [אותן מאתים וחמשים איש קאמרינן דיהושע וכלב נטלו חלקם ולא מאחרינן. רג],

5. וא"ל רב פפא לאביי, בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, היינו דכתיב ציהושע אחר שנטלו צנות צלפחד, יהושע יי וַיִּפְּלוּ חֲבִלֵי־מִנְשָׁה עֶשְׂרָה, דהיינו שיתא דשיתא בתי אבות הכמוצים למעלה, וארבעה דידהו [של צנות צלפחד], הא עשרה,

דכתיב לעיל [יהושע יז צ] וַיְהִי לְבָנֵי מְנַשֶּׁה הָיוּ מְרִיסִים לְמַשְׁפָּחָם לְבָנֵי אֲדִינֶהוּ וְלְבָנֵי־חֶלֶק וְלְבָנֵי אֶשְׂרָאֵל וְלְבָנֵי־שֶׁכֶם וְלְבָנֵי־חֶפְרַיִם וְלְבָנֵי שְׁמִידָה וְלָאָה צְנִי מְנַשֶּׁה צָרִי־וֹסֶף הַבְּרִיסִים לְמַשְׁפָּחָם: ג. וַלְלִפְתָּח צָר־חֶפְרַיִם וְגו' וַאֲרָאֵד צָר־מִיר צָר־מְנַשֶּׁה ל' אִיְהִיָּה ל' צָרִים בִּי אֶסְ־צָנוֹ וְאֵלֶּה שְׁמוֹת צְנִיֹּתָיו וְנָשָׁה מִלְּפָה וְחָרָה: ד וַתִּקְרָאָהּ לְקִנִּי וְאֶלְנָהר הַפֶּחֶן וְלָקִנִּי יָהִי וְלָקִנִּי הָאֲשִׁיָּאִים לְאִמֹּהִי הָיָה אֶת־מְנַשֶּׁה לְמִתְלַנֵּט מִלְּפָה צָמוֹ ה' אֲחִינֹחַם וַיִּפְּלוּ לָהֶם (יהושע נחלה על) [אֶל־פִּי ה' מַלְאָה] צָמוֹ ה' אֲחִי אֲדִינֶהוּ: ה. וַיִּפְּלוּ מִצְרַיִם־מְנַשֶּׁה עֶשְׂרָה [וגו'], צִין נְטִילַת שֶׁשֶׁה צְנִי אֲבוֹת, וארבעה דצנות צלפחד. חלק צלפחד שהיה מיוצאי מצרים ושני חלקים מנכסי חפר, וחד אחא דאצא שהיה מיוצאי מצרים, ונטלו חלק הראוי לצלפחד צנחלת אחיו דלוקמן, ולקמן פריך קרא מאי קמשיב כו',

אלא למ"ד לבאי הארץ, תמניא הוא דהוה, שיתא דשיתא בתי אבות, ותרי דידהו, הא תמניא שני חלקים צנכסי חפר צמורת חזרה, שנטלו צני חפר איש איש חלקו צאצא, אותן שהיו צאי הארץ, או הם, או [צני] צני חפר, כדכתיב לאלה חלקו הארץ וגו', והחזירו כולן נחלתן למוריש שלהן, דהיינו חפר שהיה מיוצאי מצרים, דאינן [דבאי הארץ אינן] אלא שלוחיו [של חפר]. כדכתיב לשמות מטות אצותם ינחלו, ונמצא כאילו זכה והחזיק חפר בכל חלקים הללו, וכשמת [פ' שכבר מת במדבר] חפר ירשו ממנו כל צניו, (צנות צלפחד ירשו) [צלפחד ירש. ד"ס] שני חלקים לפי שהוא צבור, וכל אחיו איש איש חלק אחד, הרי לצנות צלפחד שני חלקים של (אציו) [אציון. רש"ש] צנכסי חפר, וגם כשמתו שנים מאחי צלפחד דלוקמן [כן מוקי לקמן, כרי שתמצא עשרה

אבני חן למסכת בבא בתרא

דמצי למיכתב גמן תמן להס נחלה במוך אחי אביהן,

6. וא"ל רב פפא לאביי, קרא דכתיב חזלי מנשה עשרה מאי קא חשיב, אי טפלים [ילדים] קא חשיב, טובא הוו כל אחין שנמטה מנשה שנטלו חלק אביהן היה לו לחשוב דקחשיב חלקי בנות ולפחד, אי בתי אבות קחשיב שיתא הוו דהא בנות ולפחד על שם משפחת החפרי נקראין ככל בני חפר, וכיון דקחשיב בית אב של חפר, למה לי (למימני) [למימני. ד"ס] חלקי בנות ולפחד?

דף קי"ט ע"א

לעולם בתי אבות קא חשיב ולא טפלים, מוץ מבנות ולפחד דקחשיב ד' חלקים שלהן [דילפינן לה מדכתיב ויפלו חבלי מנשה עשרה], (ואשמועינן) [לאשמועינן. ד"ס] דרשין האי קרא דנתן תמן [וגו'] דמיני נפקא לן ד' חלקים,

והא קא משמע לן, דבנות צלפחד נטלו חלק בכורה על ידי שאנו דורשין והעברת זו חלק בכורה, אלמא [פי'] אשמועינן ד' א"י מוחזקות היא לכן מיציאת מצרים, ואף על פי שעדיין לא נכנסו בה,

אמר מר, והבנים נטלו בזכות אבי אביהם, ובזכות אבי אמוניתיהן [וכגון שלאבי אמוניתיהן לא היו בנים כי אם בנות דאם לא כן היו בנים יורשין, וא"ת ומי החזיר להן? וי"ל כגון שהיו אחים לאבי אמוניתיהן שהיו להם בנים והחזירו בנים לאבותיהם וחלקו בשוה. תוס'],

[ומקשה] והתניא בזכות עצמן?

לא קשיא הא דקמיני בנות אבי אביהן, אבל לא בנות עצמן כמאן דאמר ליוצאי מצרים נחלקה הארץ ולא לבאי הארץ, הא דקמיני בנות עצמן כמאן דאמר לבאי הארץ וכגון דהוו בני כ' כשנכנסו לארץ,

ואיבעית אימא, הא והא לבאי הארץ דאע"ג דריש דהיה צרימא דלעיל ליכא לאוקומה אלא למאן דאמר ליוצאי מצרים, דקמיני מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם, [אפ"ה] איכא למימר מסקנא דר' שמעון בן אלעזר היא דאית ליה ליוצאי מצרים ולבאי הארץ,

[הו"ל לתרין הא והא ליצי"מ הא דהוו בני כ' כשיצאו והא דלא הוו בני כ'. כוס הישועות. רוד"ש],

אבי [אבי אביהן]	1-
מתלוננים [אבי אביהן]	0
בני [אביהן]	1
בני	2

ולא קשיא הא דקמיני בנות עצמן דהוה בן עשרים [דהוו בני עשרים]

חלקים], ירשו אחי ולפחד אותן שנחיים [פי'] אחי צלפחד שנשארו בחיים לאחר שמתו שני אחיהם וירשו חלקם] וגם בנות ולפחד במקום אביהן, ירשו אותן אחין המתים, וכו' [בנות צלפחד] בחלקן שהיה להם [להאחין המתים] ליעול בנכסי חפר, כשהחזירו לו בניו שצאו לארץ, והוא חזר והירש להם כדפרישית, אבל [השתא דאמרינן דהארץ נתחלקה לבאי הארץ] [חלק] ולפחד עצמו לא נטלנו. ד"ס], שהרי לא ליוצאי מצרים נחלקה הארץ, ומורה לא שייך ביה שהרי לא היו לו בנים הנכנסין לארץ שיחזירו לו נחלה,

וליסעמך, ולמ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ, מ' הוו שיתא דשיתא בתי אבות, ומלמא דידעו השניין שנממנו, אלא מאי אית לך למימר, חד אחא דאבא הוה להו [שהיה לצלפחד אח שמת בלא בנים], ה"נ [למ"ד לבאי הארץ נתחלקה] תרי אחי דאבא הוה להו והנהו תרי אחי, ממו אחרי מות חפר אביהן, וכו' קודם מיתתן בנכסי חפר, שהחזירו לו בניו שצאו לארץ, כדפרישית לעיל,

כגון שהיו לחפר מ' בנים, השנים ממו במדבר וגם ולפחד עמהם, והחמשה בלא לארץ ונטלו ה' חלקים, החזירו לחפר אביהם, מת חפר ירשוהו שמונה בניו, ולפחד נטל שני חלקים כי הוא הבכור, ו' אחין נטלו ו' חלקים, מת ולפחד, נטלו בנותיו שני חלקים שלו שירש מנכסי חפר, ממו שני אחיו בלא בנים, בלא חמשה האחין ובנות ולפחד במקום אביהם וירשוהו, נמלאו בנות ולפחד נטלות ארבעה חלקים, ד' חלקים גדולים בנכסי חפר, וצ' חלקים קטנים בנכסי שני אחי אביהן,

ומיניה המקשה לא הוה סצירא ליה תרי אחי, אלא חד אחא דאבא, כדאשכחן בצרימא [ברביר' ר' אליעזר בן יעקב],

דתניא במדבר כו ז' בן בנו' צלפחד דבית נתן נתן להם אֶחָת נַחֲלָה קראי יחירי דריש דמצי למכתב ינחלו בנות ולפחד וכו' לא, זו נחלת אביהן [ראה אהל משה] שהיה מיוצאי מצרים, וקסבר ליוצאי מצרים נחלקה הארץ, בְּתוֹךְ אֶחָי אֲבִיהֶם, זו נחלת אבי אביהן חפר אבי אביהן, שנטל בה ולפחד חלק כאחד מאחיו, וְהָעֵבֶרֶת אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן, זו חלק בכורה דכתיב והעברת כל פטר רחם (שמות יג), שנטל ולפחד בנכסי חפר חלק אחד יותר על אחיו, שציל שהיה בכור [קשה דהתם העברת הבכור, וחבא העברה אל הבכור? רוד"ש],

[ובא לפרש לפי מ"ד ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ] ומיניה סצירא ליה נמי להאי מנא כר' אליעזר [בן יעקב], דחד אחא דאבא הוה להו, [אבל אינו לומר זאת מהפסוק שאומר ראב"י, אלא] ונפקא ליה מייטור דאחוזת נחלה, כדאמרינן לקמן, דאי לית ליה [שירשו גם את האח], לא משכחת לה חזלי מנשה עשרה, אבל מנתון תמן אינו רוצה לדרוש מכפל המקרא כרבי אליעזר, דס"ל דכרה מורה כלשון בני אדם, וכו"ג הו"א פלוגמא דמנאי בקידושין (דף יז) גבי העניק מעניק לו ובכמה מקומות בגמ' [דלומר להיפך שדורש בן מנתון תתן, יהיה מיותר הפסוק "אחוזת" נחלה, # אבל צ"ע מה דורש ראב"י מהפסוק דאחוזת נחלה? וראה בעליות דרבינו יונה שמארך כאן],

רבי אליעזר בן יעקב אומר, אף חלק אחי אביהם נטלו, שנאמר נתן נתן,

ולמ"ד תרי אחי דאבא הוה להו, ההוא מאחוזת נחלה נפקא

אבני חן למסכת בבא בתרא

כשצאו לארץ [תוס'], הא דקמני צוכות אצי אציהן דלא הוה בן עשרים כשצאו לארץ [דור 2], וצני בני המתלוננים קמירי, שממו להן אציהן [דור 1] שהיו בני המתלוננים ממש צמדצב, והם נשאריו טפלים ולא נטלו לעצמן, שעדיין לא הגיעו לכ',

וצוכות אציהן ממש, [דור 1, שהיו] בני המתלוננים [דור 0] אין להם ליטול שהן ממזרים לא ילאו, ולא רץ לא צאו, אלא צוכות אצי אצי אציהן [דור 1-] דהיינו אצות [המרגלים] [המתאוננים. רש"ש] שיאלו ממזרים,

וכיון דהך צרייתא כרבי שמעון בן אלעזר מוקמינא לה, דאית ליה תרמי, נמצאו אלו בני צניה [דור 2] יורשין אותן [את דור 1-], צננות אלפחד שירשו צנכסי חפר זקנס, ואע"ד שצני [דור 2] כטפלים דעלמא, דלענין ירושת [אצי אצי ?] אציהן [דור 1-] שהיו מיוצאי ממצרים, לא צעין בני כ' צנכסותן לארץ,

ומורה ליכא למימר, דהא רבי שמעון בן אלעזר לית ליה מורה, דמהיכא מימי, הא משמע ליה קראי תרוייהו לגופיהו,

ביאורי הרשב"ם:

ואפילו אם תמני לומר דהא סיפא לאו ר' שמעון [בן אלעזר] היא, איכא לאוקומה דנטלו צוכות [אצי. ד"ס] אצי אציהן [דור 1-] ע"י מורה, כגון שהיו להם למתלוננים [דור 0] אחים שלא היו בני כ' צננות הגזירה, ולא ממו צמדצב, דהא לא נגזרה גזירה על פחות מבן כ', וכשנטלו חלקם בארץ, החזירו אלל (אצי) אציהן [דור 1-]. מה עשו האצות, חזרו והורישו נכסיהן לכל יוצאי יריכן [דור 0 דור 2], צין לאחי המתלוננים [דור 0], צין לבני בני המתלוננים [דור 2] דכולן יוצאי חלציהן היו, וחולקים אחי המתלוננים עם בני נכדיהן [nephews] צנכה, [ולכן לא מונה גם דור 1 שחולקת בנכסי דור 1- עם דור 0 ? שמונה דור 1- של מורישין דור 2 שהם פחות מב' שנה, שאינם אלא יורשין מאבי אבי אביהן, דאילו דור 1 כבר אמר לעיל שהיו לכה"פ בני ל"ח שנה],

דאע"ג דטפלים לא שקלי צנכסי נפשייהו, ירושת אצות מיהא קשקלי, כדאמר צננות אלפחד, דהווי להו כטפלים שאין להן חלק לעצמן, וחלקו עם אחי אציהן צנכסי חפר,

והבנים דקמני היינו בני הבנים, דבן צנו של אדם קרוי צנו, כדאמרין לקמן צני שמת (דף קמג), ואצי אצי אציהן [דור 1-] קרי ליה אצי אציהן [דור 0],

דצני המתלוננים עצמן [דור 1] ליכא למימר דלא הוו בני עשרים, דקיימא לן צננה שניה שלח משה מרגלים, ומניא צסדר עולם אחר ציאת מרגלים היתה צליעמו של קרמ, וצו ציוס נשרפו המתלוננים, נמצאו צנניהן כשצאו לארץ הוו [לכל הפחות] צני ל"ח שנה שכן עמדו ישראל צמדצב אחרי כן,

(ת"י ולפי האי לישנא צתרא [ואב"א הא והא לבאי הארץ, וראה לעיל בד"ה הא והא לבאי הארץ], לית להאי תנא, [הא] דצרייתא דלעיל דיהושע וכלצ נטלו כלל חלק צצניל מרגלים, והאי קרא דמיו מן האנשים לא דריש ליה, אלא כפשטיה, ת'):

אמר רב יהודה אמר שמואל, ביתרות אהלים [שהיה מוחזק בידן מטלטלין שהיו רוצין לקבען לארץ, מהן נטלו שני חלקים ולא בגופה של קרקע מפני שראויה היא. רג] כלומר צמטלטלין שהיה להם צמדצב, כגון יתדות שמוקצין צהן אהלים, ושאר מטלטלין (שהן) [שהיו. ד"ס] מוחזקין צהן, ולהכי נקט יתדות אהלים דודאי לכולן היו אהלים, (ואין) [דאין. ד"ס] אדם צמדצב צלא אהל, אצל צנחלת ארץ ישראל לא נטל חלק צכורה, וכל שלשה חלקים דמתניתין צין צמקרקעי צין צמטלטלי מיירי, לצד מחלק צכורה דמיירי צמטלטלי [למוד. ד"ס],

מתיב רבה, רבי יהודה אומר, צנות צלפחד נטלו ד' חלקים, שנאמר יהושע יז ה יפלו חבלי מנשה עשרה [תוס'] היינו קרקע שחולקין צצבל, וחלק צכורה מאלו, ארבע צצלים היה [דמשמע דבארץ גופה נטלו חלק צכורה. רג]?

אלא אמר רבה, ארץ ישראל מוחזקת היא [שכל מה שזכה בה מצד רוח הקדש ויעודיו של נביא הרי הוא כמי שהוחזקו בו. מאירי] ליוצאי מצרים כדכתיב ונתתי אותה לכם מורשה, כלומר אני [הקב"ה אומר בן] [נחמיה] [נחמיה]. ד"ס] [לס ירושה,

מיתיבי, אמר רבי חידקא, שמעון השקמוני היה לי חבר מלמדי רבי עקיבא [וקשה אמאי הוצרך להוכיח זה. רוד"ש], וכך היה רבי שמעון השקמוני אומר, יודע היה משה רבינו שבנות צלפחד יורשות הן [אע"פ שלא נאמרה פרשת נחלה יודע היה משה ממעם דלקמן, אם כבן אנו נירש אם כבת תתייבם אמנו. תוס'] כמו צן [כיון שאין בנים], שהרי דיין נטוו צמרה, כדאמרין צננהדרין (דף נו), וכדכתיב שם שם לו חק ומשפט, ומעשה צננות אלפחד צעצבות מואצ [היה. ד"ס] צסוף המ' שנה, ועוד דאיכא למילף מפרשת יצמין שהצת צבן, כדכתיב ומת אחד מהם, וצן אין לו עיין עליו, דהא צנות אלפחד [נמי. ד"ס] משם למדו דללקמן [צשמעתין. ד"ס], אם צבן אנו נירש ואם לאו תמיצם אמנו,

אבל לא היה יודע, אם נוטלות חלק צכורה אם לאו, ולא תאמר אם לא דצרו צנות אלפחד ולא צמחייב מקושש, היו שמי פרשיות הללו חסרין מן המורה, והכי נמי איכא למימר שהצב מוצת חסרים מן המורה, לפי שלא אירעו המעשים [ע"ז אומר שאם לא היה המעשה היה משה כותב מצות אלו כמו שכתב שאר התורה] וראויה היתה פרשת נחלות ליכתב על ידי משה [ראה חולין קי: ברש"י ד"ה אמרו לו וכצנ וסידר משה את המורה, וכן שם קא: בסוף העמוד אלא לאחר שקצלו משה צצני וצא לכמוצ את המורה כצנ אותה אזהרה אלל המעשר לידע], אלא שזכו צנות צלפחד ונכתבה על ידן,

ויודע היה משה רבינו שהמקושש במיתה ואף על גב דכתיב כי לא פורש מה יעשה לו, היינו שלא היה יודע אם צסקילה צמורה אם צצנק הקל כדמפרש ואזיל, שנאמר שבות לא מוחלליה מות יומת [תוס'], אבל לא היה יודע באי זו מיתה הוא ימות,

[שגינו במשנתנו] ושהיה בכור נוטל שני חלקים: ואמאי ראויו הוא ראוי היה לצפר וללפחד משמתו צמדצב, אצל לא הוחזקו צה מעולם שהרי לא צאו לארץ, ואין הכבוד נוטל בראוי לקמן צפרקין (דף קד) כבמוחזק?

אבני חן למסכת בבא בתרא

וראויה היתה פרשת מקושש שתכתב ע"י משה, אלא שנתחייב מקושש ונכתבה על ידו, ללמוד

דף קי"ט ע"ב

שמגלגלים זכות שהגנים והקרוצים יירשו את קרוציהם על ידי זכאי גנות כלפחד וחובה היינו סקילה שחמורה, דנוס הוא לאדם לדון צמק על ידי חייב מקושש,

ואי סלקא דעתך, ארץ ישראל מוחזקת, מאי קא מסתפקא ליה [הא ירשו דור 1- ולמה לא ימלו בנייהם בכורה]?

היא גופה קא מסתפקא ליה, (קמנעיל) [מספקא. ד"ס] ליה, מה דפשיטא לן השמא דארץ ישראל מוחזקת היא, קמספקא ליה, ואנן דפשיטא לן, היינו ממאי דפשיט ליה הקצ"ה והעצרת זה חלק בכורה,

דכתיב שמות ו ונתתי אותה לכם מורשה אני ה' [משמע ששכירא ליה שאם האבות ירשו בחיים ומורישין לבניהם אז נוטל הבכור פי שנים, אבל אם הם כבר מתים הגם שמורישין, אין הבכור נוטל פי שנים, וראה בר"ג שכתב בדמדרב ופלו פגריהם],

[ומפרש שמורשה משמע בין שהאבות יורשין, וגם שהם מורישין] והאי מורשה לשון ירושה משמע [פי' שב"ם אינו משנה פירוש המלה, והוא חלק מן המלה], כמו [ישעיה יד כג וְשָׁמְתִיהָ לְמוֹתָם קֶפֶד וְאֶגְמִירְמִים] [שבביל תהי' חריבה ותהי' לירושה לקפור שהיא עוף מדרבנן], מועד מופת מולא מורד [כל ד' מילים אלו המ"ם שבתחלתן הוא חלק מן המלה], וגם לשון מוריש [פירושה] לאחרים, מדלא כתיב ירושה,

וקא מיבעיל ליה, האי מורשה דקאמר רחמנא, פשיטא לי' דמורישין ואינן יורשין הוא, מדכתיב מורשה ולא כתיב ירושה, ועוד שהרי כבר ממו כולן צמדנר [ואינם יכולין לירש אלא להוריש],

אלא הכי קמנעיל ליה, מי איכא למימר "נמי" דהכי קאמר, ירושה היא לכם מאבותיכם ונוטל זה הבכור חלק בכורה, דכיון דכתיב לכם מורשה, ירושה היא לכם נמי צעי למימר,

או דלמא שמורישין [הם מורישין אבל] ואינן יורשין [הם עצמן לא ירשו אותה לעצמן אלא כדי להוריש] לחוד קאמר, אבל אינה ירושה להם, ולא יטול זה הבכור חלק בכורה,

ופשטו ליה משמיה, ד תרוייהו משמע, מדאמר ליה רחמנא והעצרת זה חלק בכורה ש"מ ד ירושה לכם מאבותיכם נמי קאמר רחמנא,

ומורישין ואינן יורשין אבל מורישין ואינן יורשין ממילא הוה ידע דפרישית, והאי דפשיט ליה תרוייהו, לא קאי אמורישין ואינן יורשין, אלא אירושא היא לכם מאבותיכם קאי, וממילא ידע דתרוייהו קאמר רחמנא, דכתיב מורשה ולא כתיב ירושה, ועוד שכבר ממו ממי מדבר, כן נראה צעיי ועיקר,

והיינו דכתיב [כיוצא בדבר אמה אומר] דמי היכי דהאי מורשה, אמת להמנצאות עליהן דמורישין ואינן יורשין, ואע"ג שלא חטאו עדיין חטא דמרגלים ולא נגזרה גזירה, כך אנו מוצאים פסוק אחר שנתנצחו שלא יכנסו לארץ ואע"פ שעדיין לא נגזר עליהם שלא ליכנס, שמות וו תביאמו ותמעמו בהר נחלתך, תביאנו לא נאמר, אלא תביאמו לאחרים משמע, מלמד שמתנבאין ואינן יודעין מה מתנבאין,

במדבר כו ותעמדנה לפני משה, ולפני אלעזר הכהן, ולפני הנשיאים, וכל העדה, אפשר עמדו לפני משה כו' ולא אמרו להן דבר והלכו אחרי כן לפני אלעזר, משה לא שאלה אלעזר מניין לו, ואפשר שאלעזר לא אמר כלום, והלכו אחרי כן, ועמדו [והלכו] לפני הנשיאים ואח"כ לפני העדה וכל העדה,

אלא סרס המקרא ודרשהו כלומר דרשהו כאילו כתוב למפרע, ותעמדנה לפני משה, ומקמי משה עמדו לפני אלעזר, ומקמי אלעזר עמדו לפני הנשיאים, ומקמי הנשיאים עמדו לפני העדה, והאי דלא כתב ותעמדנה לפני העדה ולפני הנשיאים ולפני אלעזר ולפני משה, היינו לפי שאינו רוצה להקדים בפסוק תלמיד לרב אלא ראשון ראשון משוג, דברי רבי יאשיה,

אבא חנן אמר משום רבי אליעזר, בבית המדרש היו יושבין משה ואלעזר ונשיאי העדה, והלכו ועמדו להן [בנות צלפחד] לפני כולן ששאלו לכולן צידה, וחלקן כבוד לתלמידים צמקוס רבותיהם,

במאי קמיפלגי, מר אבא חנן סבר, חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב דכל זה חשיבותו של רב הוא, ויחא ליה, ומר רבי יאשיה סבר, אין חולקין הלכך מסרס המקרא,

והלכתא חולקין, והלכתא אין חולקין, קשיא הלכתא אהלכתא? הלכתא אהלכתא לא קשיא, הא דפליג ליה רביה לתלמיד יקרא ודאי ניחא ליה שיתלקו לו גם אחרי כבוד, ומשה רבינו הוה פליג יקרא לכל ישראל וכן זה ליה, הא דלא פליג ליה רביה יקרא [אז אין חולקין כבוד לתלמיד במקום רב],

תנא, בנות צלפחד חכמניות הן צדק ארץ # [אולי הכוונה שהבינו בחכמת הפוליטיקה, שפירושה החכמה להסתדר עם אנשים], דרשניות הן, צדקניות הן [דכל מאן דנטר אות ברית קדש דיליה בראוי ואינו מוחלל זרעו להוציא שלא כהוגן צדיק איקרי, ע"ד שנאמר וצדיק יסוד עולם, דלחבי איקרי יוסף הצדיק לכך אינהו נמי כיון שהיו שומרות פתחיהן וזרעיהן להגן להן צדקניות איקרי. תורת חיים],

חכמניות הן, שלפי שעה דברו ששנמלאו פתח לדבריהם, צאו בעלילה וצטענו מעליהם לצית דין דמפרש ואולי, דא"ר שמואל בר רב יצחק, מלמד שהיה משה רבינו יושב ודורש בפרשת יבמין וכן אין לו

אבני חן למסכת בבא בתרא

נישואיה אינא למימר דהיו קודם ארבעים נעשה להן נם כיוכבד, דכתיב שמות ב וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי,

דף ק"כ ע"א

אפשר בת מאה ושלשים שנה כדלקמן וקרא לה בת אשה הוה ליה למיכתב, ומגלן דבת מאה ושלשים היתה,

דאמר ר' חמא בר חנינא לקמן בפירקין [קבג.], דמצעיא לן דככללן אמה מוצא שבעים, ובפרטין אי אמה מוצא אלא שבעים חסר אחת, ועל זו א"ר חמא בר חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך כו', ונת לוי דקאמר קרא היינו בת לוי ממש, כמו של לוי, והא דלא קחשיב לה כהניא, לפי שלא באת למצרים אלא בצטון אמה וגולדה בין החומות, כלומר במוך מצרים, ומשום דקאמר בדרך גבי הורתה, קאמר נמי בין החומות גבי לידתה,

דכתיב במדבר כו אשר ילדה אותה ללוי במצרים קרא ימירא הוה, דהא כבר כתיב בת לוי לידתה במצרים והורתה שלא במצרים, וישראל עמדו במצרים מאתיים ועשר שנה, שכן רמז יעקב לבניו [בדראשית מז ב] ואמר הנה עמתי פי יג-עצור צמנרים [דודי-שנה, ובסדר עולם יליף מקרא, נאמר לאברהם צברית בין הצברים כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, אחיה זרע זה יצחק, שנאמר כי יצחק יקרא לך זרע, ביצחק הוא אומר, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם [יעקב ועשו], ויעקב אצטו אומר לערעה [בדראשית מז ט] ואמר יעקב אל-פרעה [ימי עמי מגורי, שלשים וימא שנה, הרי ס' דינחוק וק"ל דיעקב [190 שנה משגולד יצחק עד שבא יעקב למצרים], הרי מאה ושמשים, ומאתים ו' 210 עמדו במצרים, הרי ד' מאות שנה, שנאמר לאברהם,

[וכל ד' מאות שנה היו במצרים אי אפשר לומר] [ואי אפשר לומר שכל ת' היו במצרים. רע"ז], שהרי קהת [בן לוי] מיורדי מצרים היה, כדכתיב וצני לוי גרשון קהת ומררי [ואפילו אם נאמר שבאותה שנה שנכנסו נולד], ושיי חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה 133, ושיי חיי עמרם [בנו של קהת] שבע ושלשים ומאת שנה 137, ופ' שנה של משה [שהיה בן עמרם, ואף שמובלעות שנותם של הבנים בתוך של אבותם] הרי ש"ג [ולא תמצא שהיו במצרים ד' מאות שנה],

שנה	
2049	לידת יצחק
2108	לידת יעקב
2195	לידת לוי
2238	לידת יוכבד, ולידת יעקב למצרים
2261	לידת עמרם, 23 שנים לאחר שבא קהת למצרים
2368	לידת משה, עמרם היה בן 107 שנים
2448	יציאת מצרים,

א"כ מה ת"ל ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, [אלא] כ"ז שזרעך בארץ לא להם ת' שנה,

נמצאת יוכבד בת ק"ל שנה, שהרי בתחלת באת מצרים נולדה, ומשה בן פ' שנה היה בנאחם, נשתיירו ק"ל ממאתים ועשר,

עיין עליו [באמת אמרו בן שני פעמים, בבמדבר כו ג ובנים לא היו לו, ובפסוק ד כי אין לו בן], שנאמר דברים כה כי ישבו אחים יחדו [דייק ממה שאמרו למה יגרע "שם" אבינו, שהמלה שם הוא מיותר, אלא רמז שהיה משה דורש בפרשת יבמין שביבם כתיב יקום על "שם" אחיו המת. ע"פ התורת חיים],

אמרו לו, אם כבן אנו חשובין, תנה לנו נחלה כבן לפטור אמנו מיצום, שהרי היצום קם על שם אחיו לנחלה כדדרישין ביצמות (דף כד), והבן מונעו מליצום את אמנו, ומליצום את אציו, ופותר הוא את אמנו, ויורש את אציו ואף הבת כן, וסבאל בעלמא הוא [סבאל זו שבין שפוטריין את אבם מן היבום צריכין הם גם לירש], אם לאו תתיבם אמנו, מיד ויקרב משה את משפטן לפני ה',

דרשניות הן [שהיו יודעות דרשות הפסוקים], שהיו אומרות אילו היה [לו] בן כדכתיב כי אין לו בן לא דברנו וכבר היה ידוע שהבן יורש את אציו, שהרי היו יודעות פרשת נחלות כדאמרן לעיל, דלא הוה מספקא להו אלא אי נוטלות חלק בצורה אם לאו,

ומנאם שהיו יודעות לדרוש, דהאי דכתיב וכן אין לו והעצרתם וגו', הא יש לו בן הוא קודם לנת, ולא כדאמר רב פפא לאציו לעיל בפירקין (דף קי) אימא בן ונת לא הא לירש צו ולא הא לירש צו,

(הגה"ה" ואם לאו שאין הנקבות חשבות זרע, תתיבם אמנו לאחד מאחי אצינו, והוא יירש נחלת אצינו, וכן היוצא ממנו לאמנו, יירש אחריו נכסי אצינו, ע"כ תוס')

והתניא אילו היתה בת לא דברנו, והמקשה עצמו אינו יודע לפרשה בת, אמר ר' ירמיה סמי מכאן בת,

אביי אמר אפילו היה בת לבן, לא דברנו שהיו יודעות לדרוש שהבת אינה יורשת עם בת הבן כדאמרן לעיל,

צדקניות הן, שלא נישאו אלא להגון להן כדאמרן לקמן, בנות כלפחד הותרו להנשא לכל מי שירצו, כדכתיב לטוב בעינייהן וגו', אלא מה אני מקיים למשפחת מטה אציהן תהיינה לנשים, ענה טובה השיאן הכתוב, שלא נישאו אלא להגון להן, אלא משפחת מטה אציהן הגויין היו, ואשכחן שנישאו להם, כדכתיב ותהיינה מחלה וזוהי מחלה ומלכה ומרצה לבני דודיהן לנשים, דאף על גב דהותרו לטוב בעיניהן, לא רצו להדבק אלא בהגונים,

תני רבי אליעזר בן יעקב, אפילו קטנה שבהן, לא נשאת פחותה מארבעים שנה שהיו מנפות להגון להן,

איני, והא אמר רב חסדא, ניסת פחותה מבת עשרים, יולדת עד ששים, בת עשרים יולדת עד ארבעים, בת ארבעים שוב אינה יולדת ואם נמנעו עד ארבעים שנה, לא היה אדם נושא אותה, והן נמי לא היה להן להמנע עד ארבעים שנה, מאחר שלא ילדו עוד?

אלא מתוך שצדקניות הן בטוחות בצדקתן שיעשה להם נם כיוכבד, ולכן נמנעו עד ארבעים שנה בשביל להנשא להגון כיוכבד, שילדה אחר ארבעים, ומיהו

אבני חן למסכת בבא בתרא

א"ר אשי, והוא דמפליג. החכם בחכמה אז הלך אחר החכמה ולא אחר זקנה, והוא דמפליג בזקנה שזקן מאד, אז חולקין לו כבוד ציט המשה יתיר מן החכם, ואע"ג דמופלג הוא חכם בחכמה, וכגון שהזקן חכם קצת, אבל אם אינו מופלג בזקנה, החכם שהוא מופלג קודם לכבוד,

1. שמעינן מהכא, דחכם מופלג, וזקן מופלג שאינו חכם כל כך כצחור [פ' בהאיש צעיר שהוא חכם הרבה], ציטיה הלך אחר חכמה, להשיב החכם צראש ולדקר מחלה, וי. רע"י צמסיבה הלך אחר זקנה,

2. והיכא דחכם הוי מופלג בחכמה, והזקן אינו מופלג בזקנה, צכ"מ הלך אחר חכמה אפילו צמסיבה,

3. והיכא דהזקן הוי מופלג בזקנה, והחכם אינו מופלג בחכמה, צכל מקום הלך אחר זקנה, ואפילו ציטיה הואיל והזקן חכם קצת, אע"פ שהצחור חכם יותר ממנו,

4. והיכא דלא מופלג לא האי צחכמה ולא האי צוקנה, נראה צעיני צככל מקום הלך אחר זקנה,

מדלמך רב אשי והוא דמופלג צחכמה והוא דמופלג צוקנה, דהיכא דהו צרוייהו מופלגין, הולכים ציטיה אחר (החכם) (הצחמה. רע"י) וצמסיבה אחר (הזקן) [הזקנה. רע"י],

מכלל דהיכא דלא הו צרוייהו מופלגין לא האי ולא האי, הולכין צכל מקום אחר אחד מהן, ומדלג פירש, איכא למימר דמסממא הולכין אחר הזקן, דצציל שהצחור חכם קצת יותר ממנו, אין לנו צצייש את הזקן, והחכם אינו צוש צכך מאחר שזקן ממנו, יודע הוא צצציל זקנתו חולקין לו כבוד,

חכם	זקן	בישיבה	במסיבה
חכם מופלג	זקן מופלג וקצת חכם	הלך אחר חכמה	הלך אחר זקנה
חכם מופלג	זקן שאינו מופלג	הלך אחר חכמה	הלך אחר חכמה
חכם (ותיל)	זקן מופלג וקצת חכם	הלך אחר זקנה	הלך אחר זקנה
חכם (ותיל)	זקן	הלך אחר זקנה	הלך אחר זקנה

תנא רבי ישמעאל, בנות צלפחד שקולות [בחכמה. רג.] היו [וחולק תנא זה על מה שאמרו לעיל שמנאן דרך גדולתן וכו'] ולכן פעמים שהקדים זו לזו ופעמים איפכא, כדדשינן נמי (מגילה דף יג.) [לא נמצא בכל הש"ס אלא בתוספתא בסוף כריתות. מסורת הש"ס, ומסתמא כוונת המציין היה למש"כ במגילה יא. הוא אחרן ומשה - הן בצדקן מתחילתן ועד סופן] הוא אהרן ומשה הוא משה ואהרן מלמד ששקולין היו ולא מסייעה לר' אמי, שנאמר ותהיינה מיומר הוא, דמצי למכתב צנות צלפחד לגצי דודיהן לנשים הויה אחת לכולן,

אמר רב יהודה אמר שמואל, בנות צלפחד הותרו להנשא לכל השבטים אע"פ שאשר צת יורשת נחלה נאסרה, שנאמר במדבר לו לטוב בעיניהם תהיינה לנשים,

אלא מה אני מקיים במדבר לו אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים, עצה טובה השיאן [מלשון נשא, שהסיע את דעתן לעצה זו, וכו"ה בע"ז כט: השיאו לדבר אחר] הכתוב ואינה מנזת עשה, שלא ינשאו אלא להגון להן [ומפרש "לטוב בעיניהם" היינו לאיש חשוב,

ואמאי קרו לה "בת"? אמר רב יהודה בר זבידא, מלמד שגולדו בה סימני נערות, נתערן הבשר החליק כנער קטן, נתפשטו הקמטין [הקמטין נעשין ע"י שחבר לחלוחית בגוף], וחזר היופי למקומו [כמו שהיה בצעירותה],

ויקח ויחזור מיבעי ליה שהרי עצרו ימים רבים [מ. רע"י] שלקחה, שהרי צבר גולדו [להס. רע"י] אהרן ומרים, אלא שפירש עמרם ממנה מפני הגזירה שהיו משליכין הזכרים ליאור, ועכשיו החזירה מפני מרים, (שנתצאה) [שנתצאה] לו שעמיד צן לנאת (ממנו) [מהס. רע"י] שיושיע את ישראל, כדנפקא לן (סוטה דף יב) מדכחיב מרים הנציצה אחות אהרן, צעוד שהיא אחות אהרן, ולא אחות משה שעדיין לא נולד, הימה היא נציצה, שנתצאה על משה שעמיד להולד,

אמר רב יהודה בר זבידא, מלמד שעשה לה מעשה לקוחין, הושיבה באפריון [כסא כבוד [ופעמים שהיה הכסא בתוך תיבה שהיו בה כמו חלונות] שנושאין בני אדם על כתפיהן ע"י מוטות, בלווייה מכובדת, בדרך שהיו עושין לבלה], ואחרן ומרים משוררים לפניו [ואע"ג דהמחזיר גרושה אינה בשמחה, כדתנן במו"ק ח: דמחזיר גרושתו במועד, אבל כאן היה בשמחה. מרומי שדה, # ולפ"ז תבין המשך דברי הרשב"ם שהשמחה היה שעתיד משה וכו' שהיה קשה לו הרי במחזיר גרושתו אין כל כך שמחה] מתוך שמחה שהיה עמיד משה רבינו לנאת מהן, והיינו דכחיב לדעה מה יעשה לו, מה יהיה סוף נצואתה כדאימא צסוטה (דף יג), ומלאכי שרת אומרים תהלים קיג אם הבנים [הכוונה על משה רבינו] שמחה,

להלן [במדבר לו יא סוף פרשת מוטות] כשישאו צנות צלפחד מנאן הכתוב דרך גדולתן [בדרך שגולדו. רג.] דכחיב וְתִהְיֶינָה 1. מְקַלָּה 2. מְקַלָּה 3. וְתִהְיֶינָה 4. וְתִהְיֶינָה 5. וְתִהְיֶינָה צנות צלפחד לגצי דודיהן לנשים, ומסתבר דכן נולדו, דכחיב לא יעשה כן צמקומנו לתת הצעירה לפני הצמירה (צראשית כט),

וכאן [במדבר כו א] כשעמדו לפני משה דרך חכמתן כסדר שהן חכמות זו יותר מזו הקדימן הכתוב, 1. מְקַלָּה 5. נוֹעָה 3. וְתִהְיֶינָה 4. וְתִהְיֶינָה 2. וְתִהְיֶינָה [החילוק הוא שבדרך חכמתן החליפו תרצה וגועה את מקומם], ומסבירא אמרי הכי, דלא ליקשו קראי אהדדי,

מסייעא ליה לרבי אמי # [פלא שחושב את בנות צלפחד לפי גדלותן בחכמת התורה], דא"ר אמי בישיבת צין לדין, צין לשאר ישיבות של תורה, משיצין את החכם למעלה מן הזקן, וכדמפרש לקמיה [דמיירי באופן] שהחכם מופלג מכל צביריו צחכמה, שחכם הוא מאד, אבל צציל שהוא חכם מעט מן הזקן, אין מכבדין אותו יותר מן הזקן, שהוא חכם קצת,

ומצנות צלפחד איכא למילף, דגצי שאילת הדין, מקדים הכתוב חכמה מחלה הלך אחר חכמה, במסיבה [בסעודה. רג.] של משמה וה"ה לנישואין הלך אחר זקנה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ד"ש, דילפי מחלת הקדש מסוף הקדש, מה תמורה [חלה] אפי' בטעות, אף הקדש אפי' בטעות, וצית הלל סברי ה"מ תמורה, אצל אחוסי הקדש בטעות לא מחתינן,

הקדש וכיון דסבירא להו דהוי הקדש אפי' בטעות, כ"ש דסבירא להו דכל הקדש שהוקדש בלא טעות, כגון שור זה הקדש דלא יוכל להכנס לעשותו חולין על ידי שום חרטה, דחכם נמי הקדש טעות משוי ליה, והקדש שטעותו ידוע למקדיש לצית הלל אפי' שאלה אין צריך, שהרי הוא עצמו יודע שלא נתכוין להקדיש את זה, וכיון דחשבי ליה צית שמאי הקדש גמור, אלמא שאילת חכם אין מועיל,

וב"ה אומרים אינו הקדש ואפילו שאלה אינו צריך,

[קשה אליבא דב"ש] האי זה וזה מאי עבדי ליה זה דשחטי חוץ, וזה דרשאי המטות מאי דרשי בהו, דכיון דלית להו שאלה בהקדש, לית להו גזירה שוה דזה זה כלל, ואפי' למילף נדרים משחטי חוץ לאהרן ולצניו ולכל בני ישראל, דאין גזירה שוה למחלה, ולקמן בעי להו הדיעות מנא להו?

זה הדבר דשחטי חוץ, מיבעי ליה, על השוחט [השחיטה] בחוץ חייב כרת, דאפילו השוחט עוף קדשים בחוץ, דנפקא לן בחומת כהנים, וצוברים (דף קז), מאו אשר ישחט הוא חייב, ואינו חייב על המולק על המליקה של עוף בחוץ, (משמע דזה) [ד"ה] "משמע. ד"ס] כענין שמפורש בפרשה חייב, כדכתיב כי ישחט ולא כי ימלוך,

ה"ג בחומת כהנים וצנדרים בפרק נערה המאורסה, על השחיטה חייב ואינו חייב על המליקה, ולצ"ה דדרשי ליה לג"ש [דההרת נדרים ושחטי חוץ], נפקא להו [שאינו חייב על המליקה] מהיכא דנפקא לן בת"כ, ת"ל "אשר ישחט", על השחיטה חייב ואין חייב על המליקה,

זה הדבר דראשי המטות, מיבעי ליה, לחכם מתיר בלשון מותר לך (מותר לך. ד"ס) כדכתיב לא יחל דברו הוא (דלא יחל) [דאין מוחל. ד"ס] אצל אחרים מוחלין לו, ולשון הימר משמע להו לרבנן האי לא יחל, וטעם יש לדבר לפי שהחכם אינו מתיר ביום שמשו כמו בעל בלא טענה, אלא ע"י שמואל לו חרטה (ועקר) [ועוקר?] את הנדר מעיקרו, הלכך לא שייך ביה לשון הפרה, אלא לשון התרה, שהמיר לו איסור ע"י הוראה וטענה גמורה,

ואין בעל מתיר אצל בעל מיפר לאשמו ביום שמשו בלא חרטה, מגזירת הכתוב, כמו והפר את צריתי (דברים לא), [ד?] כל דבר קיום הנעקר ומתבטל בלא טעם קרוי הפרה,

בעל מפר, ואין חכם מפר שם אמר [חכם] מופר לך לא אמר כלום, דהיי משמע זה הדבר זה הדבור, כמו שכח צפרשה, מעכב, לזה לשון התרה ולזה לשון הפרה, והיי אמר' בהדיא בפרק נערה המאורסה (נדרים דף עז), א"ר יוחנן חכם שאמר בלשון בעל, ובעל שאמר בלשון חכם, לא אמר כלום, דתניא זה הדבר, חכם מתיר ואין בעל מתיר, שיכול כו', ותניא אידך זה הדבר בעל מיפר ואין חכם מיפר, שיכול כו',

אל אהרן ובניו וכל ישראל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל, אף כאן אף צנדרים אהרן ובניו כאילו כתיב בהם וכל ישראל כדמפרש לקמן למאי הלכתא, ומה כאן ראשי המטות, אף להלן בשחטי חוץ ראשי המטות,

אמר מר, מה להלן אהרן ובניו וכל ישראל, אף כאן אהרן ובניו וכל ישראל,

למאי הלכתא בעינן גבי נדרים אהרן ובניו וכל ישראל? אמר רב אחא בר יעקב, לומר שהפרת [לבאורה היה צ"ל "שהתרת"] נדרים בשלשה הדיוטות דכתיב לא יחל דברו, הוא אינו מוחל אצל אחרים מחיין לו, כגון שלשה דהוו בית דין, כדאמרינן בסנהדרין (דף ג), ואפי' לשמואל דאמר התם שנים שדנו דיניהן דין אלא שנקראו צ"ד חנוף, הני מיילי דיני ממונות, אצל למשירי איסור נדר לא סגי בפחות מג', ולהכי אהני גזירה שוה, כאילו נכתב צנדרים אהרן ובניו וכל ישראל, לומר לך ששקולין כל ישראל להמיר נדרים, ואפי' הדיוטות כאהרן ובניו,

והא ראשי המטות כתיב ביה דמשמע מומחין? כדאמר רב חסדא אמר רבי יוחנן לקמן בשמעתין, ביחיד מומחה, ה"ג [אף כאן גפרש "ראשי המטות" שרק ביחיד צריך שיהיה מומחה] ביחיד מומחה בקי בגמרא [בתלמוד. ב"ה בר"ן נדרים עח: ע"פ הב"י שם], כלומר רב מובהק, והאי דכתב ראשי לשון רבים [אף שרי במומחה אחר] מומחין דעלמא קאמר,

[אמר מר] ומה כאן ראשי המטות, אף להלן ראשי המטות, למאי הלכתא צריך ראשי המטות גבי שחטי חוץ?

אמר רב ששת, לומר שיש שאלה בהקדש [ואם שחט בחוץ ושאל על הקרבן פטור] כמו שיש שאלה צנדרים, דצנדרים כתיב לא יחל דברו, והוא הדין לכל הקדשות, ששם שחט קדשים בחוץ ונמחייב כרת, ואח"כ הלך אצל חכם להמיר לו הקדשו, ומואל לו פתח של חרטה, ועקר את ההקדש מעיקרו, ועבדיה בהקדש טעות, איגלאי מילתא למפרע דלא הוה הקדש מעולם, ופטור מכרת, והוא הדין לכל דבר הקדוש במואל שפתי, כגון תרומות ומעשרות, דאי בעי מיתשיל עלייהו, ומוחרי לטיבולן, כדאמר' צנדרים בשילהי פרק הנודר מן הירק (דף נט),

ולב"ש דאמרי אין שאלה בהקדש בשום הקדש בעולם, דאפי' כשימנא לו החכם פתח של חרטה, אינו יכול להמירו, דאע"ג דעוקר את הנדר מעיקרו, ועושהו נדר של טעות, אפי' הכי גבי הקדש, לא אמרי צ"ש הכי, דאפי' כשנעשה ההקדש בטעות הידוע למקדיש [פ' שעבשיו נודע לו שבשעה שהקדיש היה בטעות, וראה הלשון לקמן בר"ה הקדש טעות הקדש], חשבי ליה [ב"ש] הקדש גמור, כ"ש היכא דהוקדש בלא טעות, שלא יועיל פתח החרטה, שימנא לו החכם להמירו,

דתנן ב"ש אומרים מחלת הפרק הוא במסכת מזיר [ל:]: הקדש טעות כדמפרש התם כ"ה, אמר שור שחור שינא מציני ראשון הרי הוא הקדש, וינא לכן צ"ש אומרים הקדש, וצית הלל אומרים אינו הקדש, ואמרינן בגמרא מאי טעמיהו

אבני חן למסכת בבא בתרא

ידע ליה לפרושה, אול בתריה דרב ששת [כדאמרין בעירובין סו. שרב ששת היה בקי מאד בברייתות] לנהרדעא ולא אשכחיה, אול בתריה למחוזא אשכחיה,

ולצ"ה נפקא להו מסגרא כדפרשית לעיל, דכחכס שיך לומר לשון הימר, וצנעל לשון הפרה,

אמר ליה מאי מועדי ה' נאמרו, שבת בראשית לא נאמרה, אמר ליה מועדי ה' צריכין קידוש בית דין שהיו מקדשין את המדש על פי הראייה, ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו, שלפי עיצור השנה ועיצור המדשים המועדים מתעכבין, אלל המועדים עמנן לא היו מקדשין כי אם המדשים, כדמתן צ"ה (דף כד) לגבי קידוש המדש, שאז בית דין אומר מקדש וכל העם עונין אחריהו מקדש מקדש, שנאמר אשר תקראו אותם, קרי ציה אפס, ומרי זימני מקדש מקדש נפקא לן מדכתיב מקראי קדש [לשון רבים], שהיו מקדשין את המדש על פי הראייה, וזהו מיקון המועדות וקדושתן,

שבת בראשית [דגם יו"ט נקרא שבת שבתון, ולכן קורא לשבת רגילה "שבת בראשית"], **אינה צריכה קידוש בית דין** [חוס'] כעין שמקדשין המועדות על ידי קידוש ראשי חדשים, [אבל שבת בראשית] אין מקדשין אחד בשבת להיות שביעי שלו שבת, אלל לעולם יוס שביעי שבת הוא, בלא קידוש בית דין, ונפקא ליה מדכתיב מועדי ה' יחידה, דמצי למיכתב אלה [מועדי ה'] אשר תקראו אותם מקראי קדש,

שבת בראשית קרי לשבת [רגילה], משום דכל מועדות נמי כתיב בהו שבת שבתון, הלכך קרי ליה שבת בראשית, שמקודשת וצאה משעת ימי בראשית, דבשבת ראשונה כתיב צו ויכולו **ויקדש אותו**,

סלקא דעתך אמינא, הואיל ובתיבי גבי מועדות צפרשת שור או כש (ויקרא כג) תיבעי קידוש בית דין כמועדות, קא משמע לן,

[חולין צה: אלא רב [הואיל וצנעלמה אסר ליה. בחולין צה, ובב"מ כד:] היכי אבל בשרא? בשעתיה [מיד כשנשחט], דלא עליה עיניה מיניה, איבעית אימא: בציירא וחתומא, ואי נמי: בסמינא, כי הא דרבה ב"ר הונא מחתך ליה אתלת קרנא [ראה גם ב"מ כג, וביצה כח].

והיה שאלה בישיבה כאן בברוקלין שהביאו [יותר מחמש מאות] בייגלם לסעודת צהרים ע"י גוי, ורצו לאסור משום בשר שנחעלם, ואמרתיו שאין בנמצא בברוקלין שקיות של בייגלם שאינן כשרות, שנראות ממש כמו הכשרות [וזה צריך בירור]. ואח"כ מצאתי ביו"ד סימן קי"ח סעיף ה' המניח עובר כוכבים בביתו ובו דברים שאם הוחלפו יש בהם אפילו איסור תורה אם הוא יוצא ונכנס או אפילו שהה זמן רב ולא הודיעו שדעתו לשהות מותר, ולא חיישין שמא החליף אפילו אם הוא נהנה בחליפין, והוא שלא סגר הבית עליו (טור והמחבר ר"ס קכ"ט) לפי שהוא מתיירא בכל שעה לאמר עתה יבוא ויראני, אבל אם הודיעו שדעתו לשהות אסור ואם אינו נהנה בחליפין מותר בכל ענין דלא חיישין שמא החליף להבשילו, כיון שאין לו הנאה ברבר. וראה חלקת בנימין ס"ק לה שבמקום שיכול הגוי לקנות לאכול לא חיישין שאכל והחליף,

ולבית שמאי דלית להו גזרה שוה, הפרת נדרים בשלשה הדיוטות מנא להו היינו המרת חכם דנענין צ"ד ג' הדיוטות, או יחיד מומחה דל"כ צ"ד, אלל הפרה ממש סגי צנעל לחודיה, ופסי' הדיוט, והיינו דאמרין צשיליה מסכת שבת (דף קמ) דשאלה צריכה צ"ד, הפרה אינה צריכה צ"ד,

והפרה לצורות נפקא להו לצ"ש, מידי דהוה אשאר מנא, דהאי "זה" כיון דאיכא למידרשה למעטוי הפרת חכם, והתרת צעל, לא ממעטינן (נמי) [מניה] דורות [פי' דלא אמרין דנדרות זה הדבר כמו גבי הסבת נחלה]?

נפקא להו מדתניא, ויקרא כג וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל [ראה רש"י שברשב"ם לקמן בר"ה שבת בראשית מוכח דהיה הגירסא לפניו כאן פסוק אלה מועדי ה' וגו', אבן בתר"כ מביא ג"כ דרשות אלו על פסוק וידבר משה וכן בנדרים הגי' כן], ר' יוסי הגלילי **אומר** # [פי' דלכאורה פסוק זה מיותר, שהרי מביא שם כל המועדות, ולמה צריך לומר שמושה אמרם הרי הם אמורים],

דף קכ"א ע"א

מועדי ה' נאמרו כוליה מפרש לקמיה, **שבת בראשית לא נאמרה** [פי' שהמועדים דיבר אבל שבת לא דיבר, שבא למעט שבת שאינה צריכה קידוש ב"ד, כדמפרש לקמן],

בן עזאי אומר, מועדי ה' נאמרו, הפרת נדרים לא נאמרה [שהפרת נדרים אינה צריכה מומחין],

ר' יוסי בר נתן, גמיר לה להא מתניתא [למד ברייתא זו], ולא

מאי [פירושה של דברי בן עזאי שאומר] **מועדי ה' נאמרו הפרת נדרים לא נאמרה, מועדי ה' צריכין מומחין** ולא מקדשי צג' הדיוטות כהפרת נדרים, ולא ציחיד מומחה כהפרת נדרים, אלל צשלשה מומחין כדילפינן בראש השנה, אין לך מומחה צישראל יומר ממשא רבינו, וקאמר ליה רחמנא עד דאיכא אהרן צהדך, דכתיב ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' המדש הזה לכם, כס מומחין, ואין ציחיד דין שקול ומוסיפין עליהם עוד אחד **הפרת נדרים אינה צריכה מומחין**,

והא ראשי המטות כתיב? אמר רב חסדא אמר רבי יוחנן ביחיד מומחה,

תנן התם צמס' מענית, ומשום דקאמר לקמן יוס שהמורו צצטים כו' נקט לה,

אמר רבן שמעון בן גמליאל, לא היו ימים טובים לישראל, כחמשה עשר באב, וכיום הכפורים [ויש שואלים והלא מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו? ולאו קושיא היא דשמחה דהתם בבית המקדש בלחוד בגדולי ישראל וגדולי כהונה ולויה בלבד והיינו דפריש ואמר שבהן בנות ישראל וכו'. ריטב"א], **שבהן בנות ירושלים**

אבני חן למסכת בבא בתרא

מאי דרוש במדבר לו זה הדבר אשר צוה יהוה לבנו את צלפחד לאמר
לבו ב בעיניהם תהינה לנשים, דבר זה לא יהא נוהג אלא בדור זה,

רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, יום שהותר שבט בנימן
לבא בקהל כל הנך אמוראי לא פליגי אלא מר גמיר האי מרביה ומר גמיר האי
מרביה, דכתיב שופטים כא א ואיש ישראל נשבע במצפה לאמר
איש מבנינו לא יותן בתו לבנימן לאשה,

מאי דרוש [שהתירו, שדרשו] "ממנו" ולא מבנינו [ראה ריטב"א],

רב דימי בר יוסף, אמר רב נחמן, יום שכלו בו מתי מדבר
[תוס'], במדרש איכה, יום שנטל צו החסר, דאמר ר' לוי כל ערב תשעה באב היה
כרוז יוצא הכל יצאו למפור חפרין, וישנין בהן, ובשחרית הכרוז יוצא יצדלו הקיים
[מן] [מתוך. ד"ס] הממים, והיו בודקין [אותן] [עלמן. רע"י], ונמלאו ט"ו אלף
ופרטות חסרין בכל שנה, וכך עשו מ' שנה יום לשנה, יום לשנה, הרי מ' שנה
[יוצא מצרים היו 603,450 ובשתחלוק אותם לל"ח שנים שהרי התחילו למנות
בשנה השני' ובשנת מ' לא מתו, נמצא החשבון לכל שנה 15880. עין יוסף
בפתיחתא דמדרש איכה אות לה, אבל ע"ז קשה למה חשבו שימותו גם בשנת
מ', הרי נשלם החשבון?], בשנה אחרונה עשו כן בדקו עלמן ונמלאו שלמים, אמרו
שמה טעמו בחשבון [החודש], וכן צ"ו וכן צ"א, וכן צ"ב, וכן צ"ג, וצ"ד עד
לחיתמלי סיהרא, כיון לחיתמלי סיהרא, אמרו ביטל הקצ"ה אותה גזירה קשה
מעלינו, ועשו משמחה ושמחה ויו"ט,

דאמר מר, עד שלא כלו מתי מדבר ולכן עשו ימי משמחה ושמחה על
הדיבור שחזר למשה,

דף קכ"א ע"ב

לא היה דיבור עם משה פה אל פה כנחמה, אצל אס הוצרכו לדיבור כגון
במעשה דקרת שהיה אחר מעשה המרגלים, היה מדבר על ידי מלאך, או באורים
ותומים, אי נמי לא היה מדבר עמו אלא על ידי זורח מעשה הנרדף להם שנאמר
דברים ב ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב
העם, וסמך ליה וידבר ה' אלי לאמר, אלי היה הדיבור דמני
למכתב "ויאמר" ה' אלי כדכתיב לעיל, ויאמר ה' אלי אל תזכר את מואב,
אי נמי מדסמכו ליהי כאשר תמו קדרים הכי, ולא ממשמעותא דקרא, אלא
מייחוסא דויהי כאשר תמו, דקרא ימירא הוא,

עולא אמר, יום שביטל בו הושע בן אלה [מלך האחרון למלכי
ישראל שנת 3187] פרדסאות שומרים שהושיב ירבעם [מלך הראשון
למלכי ישראל שנת 2964] [ויש ביניהם 223 שנה] על הדרכים, שלא
יעלו ישראל לרגל כדמיא בסדר עולם, כשראה הושע בן אלה שגלו *עגלי
הזהב, עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט, שלא יעלו ישראל לרגל, שכל
מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם בן נבט, ובחטאתו אשר החטיא את
ישראל, אכל בהושע כמיה, [מלכים ב' ז, ויש הרע בעיני ה'] רק לא כמלכי

יוצאות בכלי לבן שאולין שפטי מי שיש לה, הימה שואלת [כדי. ד"ס]
שלא לבייש את מי שאין לו [את] השואלת מחמת שאין לה, כדאמרי
במסכת חענית (דף לא) בת מלך שואלת מצת כהן גדול כו',

[פי בכלי לבן ללמד כי יצה"ר מסולק מהם ושהם נקיים מחטא, כמה דכתיב בכל
עת יהיו בגרד לבנים, ובמדרש אמרו שראוי ללבוש לבנים ביוהכ"פ על שם כך,
וזהו שהיו בנות ישראל אומרות בחור שא נא עיניך וראה וכו' ולא היו חוששין
ליצה"ר. ריטב"א],

בשלמא יום הכפורים [היה יום טוב], יום סליחה ומחילה [פי'
שנמחל להם עון העגל ונקבע לכפרה גם לדורות. ריטב"א],

[וגם] יום שנתנו בו לוחות אחרונות כדמיא בסדר עולם, משה עלה
(בששה) [בשבעה] בסיון לקבל לוחות הראשונות, וירד צ"ז בתמוז, דהיינו בסוף
ארבעים יום, עלה צ"ח וצקש [עליהם. ד"ס] רחמים שציל עון העגל, שנה'
[דברים ט כה] וְאֶתְּנֶנְךָ לְפָנֵי ה' אֱתֶרְרָעִים הָיוּ ס' וְאֶתְּרָעִים תִּלְיָה לְאָרְ
הַתְּנַלְתִּי פִּי-אָמַר ה' לְהַקְמִיד אֶתְּכֶם,
(ובאותה שנה) [צ"ט באב. ד"ס] נתרצה הקצ"ה לישראל, ואמר לו למשה פסל לך
שני לוחות אבנים כראשונים, וירד צ"ח באב, ופסל שני לוחות אבנים, כדכתיב
[שמות לד ז] וַיִּקְצֹץ לִי שְׁנֵי-לִחוֹת מִתְּרָאשׁוֹ יָסִים וַיִּקְצֹץ מִשֶּׁה בַּצֶּקֶר וַיַּעַל
אֶל-הַר סִינַי פָּאָרָה לָהּ ה' אִתּוֹ וַיִּקַּח צִדּוֹ שְׁנֵי לִחוֹת אֲבָנִים,
ועלה צ"ט באב, ועשה עוד מ' יום [ומ' לילה], מל' באב עד י' בתשרי, שנאמר
[דברים י י] וְאֶלְכִי עִמָּדַי צָהָר פְּרִימִים הָרָאשִׁים אֲרָעִים יו"ס וְאֲרָעִים לִילָה
וגו', צ"י בתשרי הוא יום הכפורים נתרצה המקום בשמחה לישראל, ואותו היום ירד
משה והלוחות צידו,

אלא חמשה עשר באב מאי היא?

אמר רב יהודה אמר שמואל, יום שהותרו שבטים לבא זה
בזה [יש לדקדק מה שמחה היה להן כשהותר להם הסבת נחלה, אם הוא טוב
לזה השבט שתוסף לו נחלה, הוא רע לשני שתגרע נחלתו וכו'? וי"ל דלהאי
טעמא ניחא דקאמר שבהן בנות ישראל יוצאות וכו' דלבנות ישראל ודאי הוא
דהיה להן שמחה כשהותר שהנקבות יגרעו מהזכרים ע"י שלא תסוב נחלה,
שהאיש שיש לו נחלה היה רשאי לישא אשה מושבט אחר, והאשה לא היה לה
רשות אם היה לה נחלה לישא איש מושבט אחר עד שהותרו וכו'. מוהרש"א],

שהותרו הסבת נחלה, שפסק אותו דור של צאי הארץ [וזה היה הרבה ימים לאחר
שבאו לארץ], [וראה רש"י שפירש שאותו יום עמדו על דרשה דוח הדבר],
שנאמר להם [עוד אז] הסבת נחלה,

והשתא מיהא אס נשמירו עדיין בני אדם שהיו באותו הדור, אכתי באיסוריהו
קיימי, אכל שאר בני אדם שלא היו באותו הדור מותרין.

יש מפרשים יום שהותרו צנטים [וכו' פי' ומפרש שלכן הותר מפני שכלו מתי
מדבר] שהרי צט"ו באב כלו מתי מדבר, כדלקמן, וטעות הוא צידס, שהרי לא לדור
המדבר נאמר [איסור הסבת נחלה], אלא לצאי הארץ צערכות מואב בסוף המ'
שנה [ושהה האיסור עד שמתו כל באי הארץ],

אבני חן למסכת בבא בתרא

ישראל אשר היו לפניו,

* [מלכים א יב כח. וַיָּעֵז הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגֵלֵי זָהָב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים רַב־לָכֶם מַעַלּוֹת יְהוָה וְהַשֵּׁלֶם הָיָה אֵל יְהוָה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלִיד מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: כט. וַיֵּשֶׁם אֶת־הָאֱהָדָר בְּבֵית־אֵל וְאֶת־הָאֱהָדָר נָתַן בְּדָוָן: ל. וַיְהִי תְדִבֵּר הַזֶּה לְחַפְזָאֵת וַיִּלְכוּ הָעָם לִפְנֵי הָאֱהָדָר עֲדִידָן. וראה רש"י מ"ב יז ב מתי גלו עגלים אלו].

רב מתנה אמר, [חמשה עשר באב הוא] יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה במס' גיטין (דף נו), דאמר רב מתנה, אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה ולכן שמנו, שזכו לקבורה ושלא הסריחו, תקנו ביבנה הטוב והמטיב שבצרכת המון, תקנו צאותו היום, דמן המורה אינה אלא שלש ראשונות, כדנפקא לן מהאי קרא [ואכלת ושבעת] וצרכת את ה' אלהיך על הארץ וגו', הטוב שלא הסריחו, והמטיב שנתנו לקבורה,

רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו, יום שפוסקין בו מלכרות עצים למערכה,

תניא רבי אליעזר הגדול אומר מניסן ועד ט"ו באב היו כורחים עצים לצורך המערכה לכל השנה, כיון שהגיע חמשה עשר באב, תשש כחה של חמה, מכאן ואילך תשש כח החמה, ויש בעצים לחלוטת ומעלין עשן, וגם יגדל תולעת, וכדאמרין במדרש איכה [פתיחתא סימן לג], רבי יעקב בר אבא בשם רבי יוסי אומר, שבו כלה זמן [קציתה] [קציתא עיס. רע"י] למוצת, שכל עץ שנתמלל צו תולעת פסול למוצת, וכל עץ שהוא נקצץ [צו] אינו עושה מאכלות [חמשה עשר באב מאי היא ר' יעקב בר אבא בשם רבי אסי אמר שבו זמן קציצה יפה לעצים, שכל עצים שנקצצים "בו" [פ' במ"ו באב] אין עושין מאכלות. זה לשון המדרש שם, # [ר"ע] אי הכוונה שיום זה הוא כמו סגולה שעצים שנקצצין בו אינם עושים מאכלות, או הפירוש שאם נקצצין כל ימות החמה עד יום זה, ופירוש זה נראה יותר דלפ"ז יש המשך למה שממשיך הרשב"ם ואתו היום וכו'. וראה בהגהות ר' שמוחה מדעסויא, ואותו יום שפסקו, היו שמחים, לפי שצאיתו יום היו משלימין מנוה גדולה מאת, ולא היו כורתין עצים למערכה, אמר רב מנשה וקרו ליה יום חבד מגל שנסצרו הקרדומות שאין צורך עוד בהן לחטוב עצים,

מכאן ואילך מט"ו באב ואילך דמוסיף מן הלילה על היום לשנות, יוסף ימים כדכתיב כי הוא חייך (דברים ל) וכתיב (משלי ג) כי אורך ימים ושנות חיים [ושלום] יוסיפו לך שמתוך שהלילות מאריכין והימים מתקצרין כריך לעסוק בלימודו גם בלילה ודלא מוסיף יסף יוסף,

[מי שרוצה לזכות בכחיה של תורה וזהר בכל לילותיו ולא יאבד אפי' אחת מהן בשניה באכילה ושתיה ושיחה וכיוצא בהם אלא בדברי חכמה ותלמוד תורה: הגה כי אין אדם לומד רוב חכמתו כי אם בלילה [לשון הטור מרמב"ם] ויש לאדם להתחיל ללמוד בלילה מט"ו באב ואילך ומאן דלא מוסיף יסף (נ"י פרק יש נחלין וש"ס ורמב"ם שם דף קכ"א ע"ב וסוף תענית ע"ש). יו"ד רמב"ג],

שאינו מוסיף יסף, מאי יסף תני רב יוסף תקבריה אמה שימות בחצי ימיו, כמו (אסתר ט) וזכרם לא יסוף מזרעם לשון כליה, ולא גרסי' יאסף דא"כ מאי קבעי תלמודא הא מילתא דפשיטא היא דיאסף לשון מיתה,

כדכתיב (צמדבר כ כד) יאסף אהרן אל עמיו,

תנו רבנן צרימא היא בסדר עולם (ספ"א), ומשום דמיירי בכלל ויהושע לקמיה נקט ליה,

אי נמי משום דאיייר לעיל דמוסיף (יסף) [יוסף. רש"ש], וצא להודיענו שאלו שצעה מתוך שצדיקים היו ועסקו בצורה חיו כל כך,

שבעה קפלו את כל העולם כולו סיבצוה והקיפוהו, שנתקפל העולם צייניהם, וכל אלו השצעה שמשו זה את זה,

ביאורי הרשב"ם:

כדקמני לעיל מינה בסדר עולם, נמצאת אומר שימש יעקב את שם (כ') [י]. ראה סדר"ד שנת ב"א קנ"ה, וכן הוא ברש"ש שנה, שימש שם את ממושלל צ"ח שנה, שימש ממושלל את אדם הראשון רמ"ג שנה [ראה להלן שפירשתי כל ג' זמנים אלו].

ומחשבו שנות הדורות הכמוצין בפרשה דור אחר דור יש ללמוד כל זה, ממושלל לא מת עד חיקף למצול, כדאמר בחלק (סנהדרין דף קס) ויהי לשבעת הימים ומי המצול היו, אלו שצעה ימי אבולו של ממושלל הצדיק,

וכבר היה שם בן צ"ח שנה, כדכתיב שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שמיים אחר המצול,

[ומקשה] ולמן נמי ראה את אדם ואת שם ? אלא צדיקים גמורים קמשיב, כמו ששימשו זה את זה כדפרישית לעיל,

והאי תנא לא ס"ל מנוך זה מטטרון, [דאי ס"ל [בך] שנים בלחוד כפלו את העולם, שהנך ראה אדם ועדיין [הנך] הוא קיים. חדושי הר"ן] דהוה ליה למימר שנים קפלו את כל העולם,

[ורוחה שאין יכולים למנות את הנך שהוא עורנו קיים] דהאי תנא דסדר עולם הוא, וס"ל דהאי ואינו כי לקח אותו אלהים, היינו שמת בחצי ימיו, וכדקמני התם מנוך קבר את אדם, ואת שם, ומהי אחריו נ"ו שנה, ממושלל הוציא שנותיו עד המצול,

מתושלח ראה אדם [אדם הראשון מת בשנת התק"ל 930 ומשותלח נולד תרפ"ז 687 נמצא שהיה משותלח בן 243. ע"פ סדר הדורות],

שם ראה מתושלח [עד שהיה שם בן צח שנים, שמתושלח מת מיד לפני המבול, ושנתיים אחר המבול היה שם בן מאה שנה. במש"כ הרשב"ם],

יעקב ראה את שם [עשרים שנה, ששם נפטר בן 600 שנה בשנת 2158 ויעקב נולד בשנת 2108, כ"ה בסדר"ד נמצא שיעקב היה בן חמישים שנה כשנפטר שם],

עמרם ראה את יעקב סבא הוא, שהרי קהת אביו מיורדי מצרים היה כדכתיב וצני לוי גרשון וקהת (צראשית מו) ויחי יעקב בצרך מצרים שבע עשרה שנה ובאותו י"ז שנה נולד עמרם לקהת, שהרי צנו הראשון היה כדכתיב וצני קהת עמרם ויזהר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אחיה השילוני @ לוי היה, כדכמיז בדברי הימים [א כו] והלויים אחיה על אוזרות בית אלהים **ראה את עמרם** [אחיה השילוני שהיה בשילו ראה את עמרם במצרים. רג],

אלהיו ראה את אחיה השילוני אחיה השילוני ראה את עמרם ואלהיו ראה את אחיה, גמרא,

והאי תנא לא סבירא ליה אליהו זה פנחס, דאס איתא לימא משה ראה עמרם ופנחס ראה משה ועדיין הוא קיים, ולא אינטריך ליה אחיה כלל, **ועדיין** [אליהו] **קיים**,

יעקב במצרים 17 שנה, מתחלת גלות מצרים שהיה 210 שנה, ונשארו 193 שנה
עמרם ראה את יעקב וחי 137 שנה הרי 154 שנה, נשארו עד יציאת מצרים 56 שנה
אחיה ראה את עמרם, והיה אחיה לכל הפחות בן 56 שנה ביציאת מצרים
ואחיה נתנבא בימי ירבעם בן נבט

[ומתמה] **ואחיה השילוני ראה את עמרם**, והא **כתיב** במדבר כו **ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפונה ויהושע בן נון** ואחיה השילוני נתנבא בימי ירבעם, ואס איתא דראה את עמרם במצרים, היאך יא ממדבר וצא לו לארץ, והלא כל ימי יעקב במצרים י"ז שנה, ועמרם ראה את יעקב יום אחד לכל הפחות, ושני חיי עמרם קל"ז שנה הרי קנ"ד, ואחיה ראה את עמרם כמה פשו להו ממאמץ ועשר אחר מות עמרם י"ז שנה, נמצא אחיה השילוני בן י"ז שנה כשיא ממצרים לכל הפחות ושמה יותר, כגון שגולד צחי עמרם הרבה [פ' הרבה לפני מותו]?

אמר רב המנונא, לא נגזרה גזרה על שבטו של לוי, דכתיב במדבר יד כט במדבר הזה יפלו פגריכם וכל־פקודיכם לכל־מספרכם מבין עשרים שנה ומעלה אשר הליגתם עלי,

מי שפקודיו מבין עשרים [עליהם אומר הכתוב במדבר הזה וגו'], **יצא שבטו של לוי שפקודיו מבין שלשים יום**, שהיו הלויים נמנין מן חדש ומעלה, לפדות עליהם הזכורות, כדכמיז צפרשת צמדבר סיני מן חדש ומעלה חפקדם,

ולא נהירא לי, דא"כ הוה ליה למימר יא שבטו של לוי שפקודיו מן חדש, אלא האי שלשים היינו שלשים שנה, כדכמיז בני גרשון קהת ומררי מן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, וההוא חשבון נקט שאותו חשבון כנגד חשבון של ישראל הוא, דיצואי צבא קפיד רחמנא, דישראל כתיב כל יוצא צבא, וצלוס כתיב מן שלשים שנה וגו' כל הצא לצבא לעבוד וגו',

ומשאר שבטים לא עייל מיוצאי מצרים לארץ, צתמיה, ואמאי דחקת לתרוצי דמשום דלוי היה אחיה, לכן צא לארץ, והתניא יאיר בן מנשה, ומכיר בן מנשה נולדו בימי יעקב גמרא, ולא מתו עד שנכנסו ישראל לארץ לא יליף מקרא אלא חד מנייהו, שנאמר יהושע ז ויכו מהם אנשי העי, כשלשים וששה איש,

ותניא שלשים וששה ממש דברי ר' יהודה, אמר לו רבי נחמיה וכי נאמר שלשים וששה, והלא לא נאמר אלא כ"שלשים וששה, אלא זה יאיר בן מנשה, ששקול כרובה של סנהדרין [סנהדרין] היו ע"ה, נמצא רובן שלשים וששה,

אלא אמר רב אחא בר יעקב, לא נגזרה גזירה לא על פחות מבין עשרים, ולא על יתר מבין שלשים ונהי נמי דאחיה ישראל הוא, הרי ראה את עמרם ה' שנים, וה"ל בן ס"ה צלחתו ממצרים,

לא על פחות מבין עשרים, דכתיב מבין עשרים שנה ומעלה, ולא על יתר מבין שלשים, גמרא ומעלה וקרא בו ומעלה מערכין צערבין אינו שיה [בן שלשים ערכו חמש עשרה שקל] לכן כ' שנה ומעלה [שערבו של בן עשרים ומעלה הוא חמשים שקל], שהרי ערכו מועט יותר, כדכמיז צפרשת ערכין,

מה להלן יתר מבין שלשים [כדכתיב בויקרא כו ז ואם מבין שלשים שנה ומעלה אם זכר והיה ערכך חמשה עשר שקל] **כפחות מבין כ'** שמועט ערכו נמי [פ' שגם למטה מעשרים ערכו פחות] מכן כ' ומעלה, ואע"ג דאין ערך פחות מכן עשרים, ויתר על בן ס' שזין זה לזה [דלמטה מעשרים ערכו עשרים שקלים], מיהו דהכי שזים ששניהם מועטין מערך יתר מכן כ', ומוחלקין מדינו של יתר מכן כ',

אף כאן [הא דכתיב במדבר הזה יפלו פגריכם] **יתר מבין שלשים כפחות מבין עשרים** וה"נ כי היכי דמוחלק פחות מכן עשרים מן הגזרה של יתר מכן כ', ה"ה ליתר על בן שלשים, ואיכא למימר נמי דלא נמנו צההוא חשבון,

[אמר פרעה למשה ל[ל]מה אתם מבקשים כל כך ללכת וכי אתם סבורים ליכנס לארץ, מי ומי החולכים, כי כולם ימותו במדבר, חוץ מיהושע וכלב, מי ומי החלכים בנימט' כלב ובן נון, והשיבו משה בערעיו ובוקיניו נלך כי לא נגזרה גזירה לא על פחות מבין כ' ולא כל יתר מבין ס'. בעל הטורים],

איבעיא להו, ארץ ישראל לשבטים איפלווג שנתחלקה לשנים עשר חלקים שזין, ואח"כ כל שבט ושבט מתחלק לפי אנשיו שהיו יוצאי מצרים, או לפי צאי הארץ למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, **או דלמא לקרקף גברי** לראשי אנשים **איפלווג** שכל אחד מיוצאי מצרים לרבי יאשיה, או לצאי הארץ לרבי יונתן, היה נוטל חלקו בארץ צפני עזמנו, והיו כולם שזין בחלוקה?

דף קכ"ב ע"א

תא שמוע, במדבר כו **בין רב למעט** על פי הגורל חלק הארץ, נחלתן של ישראל, שיקם כל שבט ושבט מה שזין לו הגורל, צין שהיה מגיע לו חלק מרובה, כגון שבט שיש בו אנשים מעט, צין שהיה לו חלק מועט, כגון שיש לו אנשים הרבה, דכיון דכל השבטים לוקחין בשוה שבט הקטן כשבט הגדול, נמצאו חלקי בני שבט הקטן מרובה מחלק שבט בני הגדול, ואי לקרקף גברי מאי צין רב למעט והלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

נטלו כולן בשוה [הרי דלשבתים איפליג, וכן המסקנא],

ועוד תניא נהדיא דלשבתים איתפלג, ומשום דאיכא למידרש נמי האי צין רב למעט לכדלקמן בדרייתא, אינטיין נמי האי, עתידה ארץ ישראל שתתחלק לעמיד לנא לשלשה עשר שבטים כלומר לי"ג חלקים שוין, ולקמן מפרש מאי ניהו אותו חלק דטפי התם, דאי משום לוי דנקיט [שיקח] נחלה כשאר שבטים [הרש"ש האריך באן], כדכתיב התם שער לוי אחד, הא מנשה ואפרים נמי לא יעלו אלא חלק אחד, כדכתיב התם שער יוסף אחד, נמצאו י"ב שבטים נטלין י"ב חלקים, והי"ג לנשיא דלקמן,

שבתחלה כשנאו לארץ לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים שלי לא היה לו חלק בדרך, אלא שכל שבט ושבט נתנו לו ערים לשבת בהן, להיות ערי מקלט, אבל מנשה ואפרים נטלו שני חלקים כדכתיב אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי (בראשית מט),

ולא נתחלקה אלא בכסף קס"ד השתא, מי שהיה לו חלק יפה, היה נותן דמים, למי שהגיע לו חלק כחוש, מאי דציני ציני, שנאמר בין רב למעט כלומר וצריך לדקדק בין רב למעט, להוסיף דמים הרב למעט, שהצורית קרי ליה מעט, והעמידת קרי רב, שכן אמר ר' יהודה סאה ביהודה שזה ה' סאין בגליל, והיה מעלה דמים, זה שנפל חלקו ביהודה, למי שנפל לו חלקו בגליל,

אמר רבי יהודה ולא נא לחלק מדלא קמי רבי יהודה אומר, סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל,

ולא נתחלקה אלא בגורל מסקנא דמילתיה דמנא קמא היא, שנאמר במדבר כו אך בגורל, ולא נתחלקה אלא באורים ותומים שנאמר על פי הגורל על פי משמע על פי אורים ותומים [ואולי יליף מעל פיו יצאו דכתיב לעיל מינה, במדבר כו בא וְלִפְנֵי אֱלֹהֵי הַכֹּהֵן עֲבֹד וְשָׂאֵל לִי בְּמִשְׁפַּט הָאֲוִירִים לִפְנֵי ה' עֲלֵי־פִי יֵצְאוּ וְעֲלֵי־פִי יִבְאוּ],

הא כיצד אם אורים למנה גורל, ואם גורל למנה אורים, ושמא מכחשין זה את זה אלעזר מלוכש אורים ותומים כדכתיב (צמדצר כז) ולפני אלעזר הכהן יעמוד, ושאל לו במשפט האורים לפני ה', על פיו יצאו וגו',

ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי של שבטים ארגו שמונתים זו י"ב פתקים, שכתוב בהן י"ב שבטים [לכאורה לא דק, דהרי כבר נטלו ראובן וגד חוצי שבט המנשי ע"י משה בעבר הירדן מורחה וכו'. רש"ש עיי"ש], וקלפי של תחומין מונחין לפניו ארגו שמונתין זו י"ב פתקים, של י"ב חלקים של ארץ ישראל,

והיה מכויין ברוח הקדש כלומר באורים ותומים, ששאלים תחלה באורים ותומים, קודם שיטרוף הממונה בקלפי, ובכך (מתקירה) [מתקרת. רע"י] דעתן של ישראל, שרואין שהגורל היה עולה כמו שנתנא תחלה, ויודעים שחלוקה ישרה היא, ולא היו מרננים בדבר (השבטים מרוצים) [שבטים המרוצים. רע"י], ושני קלפי היו צריכין [אולי י"ל משום דכתיב ב' פעמים גורל. רש"ש], אחד

לשבטים, ואחד לתחומין, ולא סגי בחד דתחומין, ולימא עכשיו אני נוטל מה שיעלה צידי לצורך ראובן, דא"כ אין כל החלוקה עשויה בגורל, וקרא קאמר "אך" בגורל וגו' בלא הולאת דיבור מפיו, ואומר זבולן עולה עכשיו יצא לדי הטורף בקלפי כתב של זבולן, תחום עבו עולה עמו [תוס'], [רבינו תם גורם אשר עולה תחום עבו עולה. שטמ"ק], והאי דנקטיננהו שלא כסדר [ראובן תחלה] לפי שאין עולה שום גורל על הסדר, אלא על ידי מקרה,

טרף עירצב הממונה לכך, את השטרות יפה, שלא יאמרו מדעת לקח את זו שהיה יודע מה כתוב בה, [טרף. רע"י] כמו צינים טרופות בקערה (עדות פ"ב מ"ד) בקלפי של שבטים, ועלה בידו זבולן, טרף בקלפי של תחומין, ועלה בידו תחום עבו,

וחוזר ומכויין ברוח הקדש ואומר נפתלי עולה, ותחום גינוסר עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר, וכן כל שבט ושבט,

ולא בחלוקה של עולם הזה, חלוקה של עולם הבא [לעתיד לבא], העולם הזה אדם יש לו שדה לבן אין לו שדה פרדם, שדה פרדם אין לו שדה לבן [וא"ת של עוה"ז נמי כך היתה דקא אמרין בפ' מרובה [ב"ק פא:]: אין לך כל שבט ושבט בעולם הזה שאין לו בהר בשפלה [ובגנב] ובעמק? לאו קושיא היא, דהתם לשבטים, אבל כל יחיד ויחיד מי שהיה לו שדה לבן אין לו שדה פרדם, אבל לעולם הבא כל יחיד ויחיד יכול בהר בשפלה ובעמק. חרושי הר"ן],

לעולם הבא, אין לך כל אחד ואחד שאין לו בהר ובשפלה ובעמק, שנאמר יחזקאל מו לא שער ראובן אחד שיה דכל מה שיש ליה יש ליה, שער יהודה אחד, שער לוי אחד, [ו. ד"ס] והקדוש ברוך הוא מחלק להן בעצמו, שנאמר יחזקאל מו כט וְאֶלֶּה מַחְלָקוֹ תָּם נָאם [אֲדָנִי] ה' הוא עצמו יאמר לכל אחד, ליעול חלק פלוני ופלני,

קתני מיהת, שבתחלה לא נתחלקה אלא לשנים עשר שבטים, שמע מינה לנשיא איפלוג, שמע מינה,

אמר מר, עתידה ארץ ישראל שתתחלק לשלשה עשר שבטים, איך למאן חלק י"ג למי דהא י"ב שבטים אחד הוא דשקלי כדכתיב ציחוקאל?

אמר רב חסדא לנשיא למנן המשיח, דכתיב יחזקאל מו יט וְהָעִיר הָעִיר הֵינּוּ נָשִׂא, דעול רבים מוטל עליו, כדכתיב צרחצעם אם היום תהיה עבד לעם הזה (מלכים א יב) יַעֲבֹדוּהוּ מִכָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל יתנו לו נחלה מכל שבטי ישראל, [יש לציין באן גמ' הוריות י' ע"א: אמר להם כמדומין אתם ששורה אני נותן לכם,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[י' ע"ב] עברות אני נותן לכם,

אלא שלא נטלו בגורל, אלא ע"פ ה',

יהושע דכתיב יהושע יט ג ע"פ ה' נתנו לו את העיר אשר
שאל את תמונת סרח בהר אפרים,

דף קכ"ב ע"ב

כתיב סרח ציהושע, וכתיב שופטים א חרם שופטים, אמר ר'
אלעזר בתחלה קודם שבאת ליד יהושע, פירותיה בחרם דומין לחרם
ישעין ורעים, בחרם הישע בלי שומן, ולבסוף כשבאת לידו פירותיה
במסריחין מרוב שמן, כשמסרין אותן יותר מדאי, ומעליותא היא משום שומן,
זכותו של יהושע גרם,

ואיכא דאמרי, בתחלה פירותיה במסריחין מרוב שמן ולא היו
משמתיין, וגרעותא היא, ולבסוף בחרם פירותיה דומין לחרם, כלומר שלא
היו שמיין יותר מדאי, אלא במדה שיכולין להכניסם לאוצר, ומתקיימין טובא,
ומעליותא היא,

כלב, דכתיב שופטים א ב ויתנו לכלב את חבירו ו' פאשר דפר
בזשה ויבין דבר, דכתיב ולו אתן את הארץ אשר דרך זה ולבנו, וזו היא חבירו
שדרך זה, כדדרשין באגדה ויבא עד חבירו מלמד שנשטת כלב על מערת קצרי
דזיקים שחבירו, והתפלל שם לפני המקום, שיצילו מענת מרגלים, שלא יכשל
(זהו) עמהן, וי' ר'ש מ'שם את שלשה בני הענק,

[ובמקשה] חבירו עיר מקלט הואי כדכתיב ציהושע ולבני אהרן (הכהנים)
[הכהן] נתנו את עיר מקלט הרוח, את חבירו ואת מרגשה?

אמר אב"י פרוורחא כפרים ושדות שקצין להעיר חוץ למגרש [ניתן לכלב],
דכתיב יהושע כא ואת שדה העיר ואת חצירה נתנו לכלב בן
יפונה באחוזתו:

מיתני: [משנה ד] [בגמ' יש ג' פירושים על המשנה, והמסקנא הוא תירוצ' הד'
של מר בר רב אשי] אחד הבן, ואחד הבת [במקום שאין בן, שוין הם]
בנחלה [בירושת האב ובירושת האם, אלא יש שני חילוקים: א' בכור שנוטל פי
שנים אינה אלא בנכסי האב, ב' מוזן הבנות שאינה אלא בנכסי האב] כולה מפרש
בגמרא,

אלא בגמ' מפרש מאי אלא שהבן נוטל פי שנים בנכסי האב [אם
הבן בכור וגולד בחיי אביו [לאפוקי תאומים שגולדו אחר מיתת האב] ואפילו אינו
בכור רק לאב ולא לאם, ואפילו גולד אחר גולד שגולד לח' חדשים או אחר בן ט'
שגולד מות לאביו, בכולן בכור נוטל פי שנים. יבין],

ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם כדדרשין לעיל (דף קיא) לו משפט

אמר ליה רב פפא לאב"י, אימא רונגר בעלמא [שלא יתנו לו
שיעור שבט כי אם עיר אחת או פלך אחד ואבתי אידך למאן. רג] שכירים בעלמא
לעבוד לו כמלמדים לרב, אבל לא יומן לו מנחלתם, ורבינו חננאל פירש "רון גר"
רון בלשון פרס יום, וגר שכיר, כלומר שכיר יום [ואפשר לפרש עפ"ז ובין גרו
[דברים א טז] דר"ל שכירין]?

לא סלקא דעתך, דכתיב יחזקאל מ"ח כא ויהנו תר לנשיא מזה
ומזה משמע שנוטל חלק מזה ומזה לתרומת הקדש לצד מקומו של בית
המקדש ולאחזת העיר ולצד מקום העיר, וכתיב בסיפיה דקרא (באחד
החלקים) [לעצמם חלקים לנשיא, והקיסה תרומת הקדש ומקדש הבית קמו קו']
[אלמא חלק הנשיא באחוזת העיר ואינו רונגר בעלמא. הר"י מיגש],

ולא נתחלקה כמו אמר מר אלא לכספים, שנאמר בין רב
למעט, למאי למאי הלכתא קאמר שיהו מעלין כספים זה לזה, אילימא
לשופרא וסניא מה שהיה זה יפה מזה, וזו רעה מזה, דמסליק ליה בדמי, מאן
דאית ליה שופרא, למאן דאית ליה סניא אטו בשופטני עסקינן [פ' ובי
שומים הם המחלקים] שאין מודקדין בין יפה לבחוש. הר"י מיגש] דמסתלקי
מנחלתם בזו, אלא ודאי בגליל נוטל ה' סאין, כנגד סאה ציהודה,

אלא לקרובה ורחוקה הקרקעות היו חולקין בשוה, מי שלוקח מן הכחוש
נוטל יותר עד דמי היפה,

אבל מי שעולה לו גורלו בקרוב לירושלים, מעלה מעות למי שעלה גורלו ברחוק
מירושלים, שהרחוק גרוע הוא, מפני שני דברים, 1. אחד מפני שרחוק מציט
המקדש, 2. ואחד מפני שקרוב הוא לארץ העמים, ויש לו לדאג מהן,
ורבי יהודה מילתא בצפי נפשה קאמר, דמי שנפל גורלו בגליל, נוטל ה' סאין כנגד
סאה שחבירו נוטל ציהודה,

אי נמי משום דקאמר תנא קמא דקורבא ורחוקא ממלקין כספים, אתא איהו
לסיועיה ולמימר, דסאה ציהודה שוה חמש סאין בגליל בשביל שיהיה קרוב
לירושלים וגליל רחוק יותר, וזרין להעלות כספין שוה ד' סאין לסאה שבגליל [לא
דק כי אינו נצרך לתת אלא בעד חציים דהוא שוה ב' סאים. רש"ש],

כתנאי [ודבר זה כיצד פיצו השבטים זה את זה, שני במחלוקת תנאים. שט],
רבי אליעזר אומר בכספים העלוה להווא ציני דקורבא ורחוקא,
וסבירא הוא, ומבין רב למעט לא נפקא ליה, דמקרא לא שמעינן אלא העלאת, לא
שנא בכספים לא שנא בקרקע,

רבי יהושע אומר, בקרקע העלוה,

[שנינו בברייתא לעיל] ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר אך
בגורל, תנא, אך בגורל יצאו יהושע וכלב, למאי אילימא
דלא שקול כלל, השתא דלאו דידהו חלק מרגלים כדאמרן בפירקין
לעיל (דף קיח) שקול, דידהו מיבעיא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

הצבורה, משפט הצבורה לאיש אבל לא לאשה,

[גם לא בכחכותב בנין דירכין. רוד"ש, וראה רש"י כתובות צ. דתמן כחכותב (דף נב) כחכותב בנין דירכין דיהוין ליכי מינאי אינון ירמין כסף כחכותב יתר על חולקתון דעם אחותון ואם מתה בחייו ונשא שניה וילדה לו ומת הוא בני שניה אפי' הן נקבות נוטלין כחכותב אמן כחכותב גמור שהרי נתאלמנה מאזניהן ובני ראשונה אם יש זכרים נוטלין כחכותב אמן ואף על גב דמתה בחייו דרצנן תקון כחכותב בנין דירכין כדי שיקפון אדם ויתן לבתו כצנו],

והבנות נוונות מנכסי האב זנכסים מועטים, ולא הצנים, כדמתן לקמן בתמלת מי שמת (דף קלט), מי שמת והניח צנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין הצנים יירשו והבנות זיווג, נכסים מועטים, הבנות זיווג והצנים ישאלו על הפתחים, **ואינן נוונות מנכסי האם** לא במרובין ולא במועטין במקום צנים, שהצנים יורשין את הכל, אבל גבי נכסי אב נוונות בתנאי כחכותב, שכן כתב לאשמו צנן נוקבן דיהוין ליכי מינאי יהון מתזנן מנכסאי, עד דתלקטן לגוצרין:

נב' מאי אחד הבן ואחד הבת לנחלה, אילימא דירתי כי הדדי צת במקום צנן, מירש עס הבן, **הא תנן** [לעיל קמו]. דלא ירמון כי הדדי **בן קודם לבת** והכא לא גרסי, "ועוד מאי אלא", דהא טובא קא פריך ליה, ולא שייך למימר ועוד, אלא היכא דפירכא בתרימא עדיפא מקמימא, **כל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת?**

(סימן: נחמן בר יצחק פפא א"ש ס' בר רב אשי) **אמר רב נחמן בר יצחק, הכי קאמר, אחד הבן, ואחד הבת במקום שאין בן נוטלין בראוי בבמחזק** [הגם שביירושה אין הבכור נוטל בראוי בבמחזק, היינו שאינו נוטל פי שתיים בדבר שלא היה אביו שיורשו מחזק בה] שוין צנחלה, ליטול מה שהיה ראוי לאציהן, כאלו היה מחזק לו,

דצנן צנו, או צת צת של אדם, יורשין אותו, שעומדין צני צנים במקום צנים לירש את הזקן, כדנפקא לן מוצין אין לו עיין עליה, ואם אין לו צת עיין עליה, אלמא הבן או הצת יורשין את מה שהיה ראוי אציהן לירש, אילו היה קיים,

הא נמי תנינא ד בנות צלפחד נטלו שלשה חלקים בנחלה, חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים, וחלקו עם אחיו בנכסי חפר נטלו חלק הראוי לצלפחד אציהן בנכסי חפר, ואע"ג דהוה ליה ראוי גבי צלפחד אציהן, דאפי' אם מת צחי חפר, קאמר' דנטלו צנחתי חלק הראוי לו אילו היה קיים, דהא לא מפליג תנא דמתני' מידי, אלמא צת יורשת את הראוי לאציה במקום שאין צנן,

והוא הדין דהוה מצי למימר הא נמי תנינא (לעיל דף קטו) וכל יוצאי ירכו של צנן קודמין לבת, דמהתם שמעינן דאפי' צת הבן יורשת בנכסי זקן, דהיינו ראוי לאציה, שהרי מת אציה צחי זקניה, ואפ"ה יורשת זקניה במקום אציה, אלא מעובדא דצנות צלפחד ניחא ליה לאקשוי דמעשה רב,

ועוד מאי "אלא", אפי' תאמר דמשום סיפא קמני רישא, שרונה לתת חילוק צניינא בסיפא, מאי אלא היאך מוסב על (הראשון) [הרישא. ד"ס], הא לא קמני צרישא דנכסי האב ונכסי האם שוין, דליתני בסיפא אלא שצדצר זה יש חילוק צין נכסי האב לנכסי האם שהבן כו' [פי' מה שאומר אלא שהבן נוטל וכו' אינו מוחלק כלום במה שאמר ברישא אחד הבן ואחד הבת בנחלה].

ובין דרישא קאמר דצנן וצת שוין, לא היה לו לשנות בסיפא חילוק דאב ואם אלא חילוק צין צנן לבת, והכי ה"ל למיתני, אלא שהבן נוטל פי שנים, אבל לא הצת, והצת ניזונת מן הנכסים אבל לא הבן [פי' והקושיא הוא על לשון המשנה, דמתחיל בבן ובת, ובמפרש באב ואם]?

[לכאורה לא אמר רב פפא דבריו על דברי רב נחמן בר יצחק, אלא כל אחד מהאמוראים פירש המשנה ע"פ דרכו, והגמ' סדרן כאן זה אחר זה],

אלא אמר רב פפא לרב פפא נמי קשיא ליה אלא, דלוקמן [שגם על רב פפא בוקשה ועוד מאי אלא], ואיכו לא צא לתרץ האי אלא, (אבל) [אלא ?] קושיא קמימא הא נמי תנינא אתא לתרוצי, ולאוקמה צענין אחר דלא תקשי מההיא מתני' דלעיל, ומההיא מתני' דלוקמן, דמקשינן לרב פפא מינא אכתי לא הוה מסיק אדעתיה, וכן כולם,

הכי קאמר אחד הבן ואחד הבת במקום שאין בן נוטלין חלק בבכורה צבורת אציהן, אע"פ שמת צחי זקנים, דכי היכי דירתי חלק פשיטתו הכי נמי ירמתי חלק צבורתו, וכדפרישית בפירקין דלעיל (דף קטו ד"ה ושהיה) גבי מתני' דצנות צלפחד, והצחתי ראיה מצרימא דצבורות ומגמרת ירושלמי,

[ומקשה] **הא נמי תנינא, ושהיה בכור נוטל שני חלקים** שהיה צלפחד בכור, ואע"פ שמת צחי חפר נטלו צנחתי חלק צבורתו, עס חלק פשיטתו, וכשמת חפר ואח"כ צלפחד לא היה צריך להשמיענו אחד הבן ואחד הצת נוטלין חלק צבורה, דכיון דמת הזקן תמלה מיד ירש הצבור חלק צבורתו, דאין כאן ראוי כלל, וכשמת הצבור אחרי צנן פשיטא דירשוהו צניו, הן חלק פשיטתו הן חלק צבורתו,

ועוד מאי אלא מי דצר עדיין למעלה בנכסי האם, דקאמא לאיפלוגי בסיפא צין נכסי האב לנכסי האם?

אלא אמר רב אשי, הכי קאמר, אחד בן בין הבנים ולא אחר צין הצנים, דאילו יכול לעשותו יורש, דמתנא הוא על מה שכתוב צבורה, ועד שיתן לו צלשון מתנה לא קני, כדמתן בפירקין (דף קל) **ואחד בת בין הבנות** וצן אין לו **אם אמר יירש כל נכסי, דבריו קיימין** הואיל וצר ירשה הוא במקמת, ונפקא לן מציוס הנחילו את צניו, שמנחיל לצניו כל מה שירצה, והיינו דקמתי אחד הבן ואחד הצת דינן שוה, שיכול האב להנחיל כל הנכסים לאחד מן האחין, או לאחת מן האחיות, היכא דאין צנן,

כמאן בר' יוחנן בן ברוקא ! הא קתני לה לקמן ר' יוחנן בן ברוקא אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, על מי שאינו ראוי ליורשו אין דבריו קיימין,

ובי תימא קא סתם לן כרבי יוחנן בן ברוקא, סתם ואחר כך מחלוקת היא, וסתם ואחר כך מחלוקת, אין הלכה כסתם [חוס'],

אבני חן למסכת בבא בתרא

א ובני ראובן בכו ר' ישראל כיהוא הבכו ר' ובחללו יצושי
אביו נתנה פכרתו לבני יוסף בן ישראל ול' א להתיחש
לפכרה על הזכרה, לא שיקרא בכור נימנה לו זכרה, דלעולם ראובן קרי בכור
ישראל, אלא לטול שני חלקים בכור, כדמציז אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי
(בראשית מח),

ואומר דברי הימים א ה ב כי יהודה גבר באחיו ולנגיד ממונו
והפכרה ליוסף, נאמרה בכורה ליוסף ונאמרה בכורה
לדורות לו משפט הזכרה (דברים כג), מה בכורה האמורה ליוסף
פי שנים כאחד דלקמן, אף בכורה האמורה לדורות פי שנים
כאחד,

ואומר [בספרי מביא פסוק זה לפני הפסוקים מדברי הימים. רוד"ש] בראשית
מח ואני נתתי לך שכבם אחד על אחיך שני חלקים כנגד שני אחין
דלקמן, אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, וכי בחרבו
ובקשתו לקח, והלא כבר נאמר תהלים מד כי לא בקשתי
אבטח וחרבי לא תושיעני, אלא חרבי זו תפלה [במש"כ בדרכיב
חרב פיפיות. יעב"ץ] שהתפלל יעקב על בניו ושזכה לקנות הזכרה מעשו בתפלתו
קשתי זו בקשה [ב"ת קדריש, רחול"ל וקשתי, ולכן דורשה מלשון בקשה.
ע"פ היעב"ץ],

מאי ואומר, וכי תימא האי [והיה ביום הנחילו את בניו] לכדר' יוחנן
בן ברוקא הוא דאתא [שרק בניו שהם בני ירושה יכול להניח להם ירושה,
וכי' אבל לא נלמוד מכאן מה דינו של בכור],

ת"ש, ובני ראובן בכור ישראל וכמיז צהלי קרא נימנה זכורמו, וילפינן
בזנין אב [לו משפט ה] זכורה מזכורמו, דנהי דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן,
גליי מילתא בעלמא הוא, דלא היינו יודעין מהו חלק זכורה, ושמע' מהתם דפי
שנים כאחד, כדאמר' נמי בעלמא (מו"ק דף ה) דבר זה מתורת משה רבינו לא
למדנו, עד שצא יחזקאל ופירש, וכל בן נכר וגו' לא יצא אל מקדשי וגו', ואמרין
עד דאתא יחזקאל מאן אמרה, אלא גמרא הו' גמירי לה, ואחא יחזקאל ואסמכה
אקרא, והוא הדין לזכורה,

וכי תימא [לו משפט ה] בכורה מבכורתו לא גמרינן,

ת"ש, והבכורה ליוסף,

וכי תימא יוסף גופיה, ממאי דפי שנים כאחד הוה,

תא שמע, ואני נתתי לך שכבם [חלק] אחד על אחיך,

א"ל רב פפא לאביי, אימא דיקלא בעלמא [וקשה הלא לכ"ע פי
שנים הבונה לכה"פ לחלק אחד יותר על האחים, ולמה ס"ד שנותנין לו רק
דיקלא בעלמא? ע"פ רוד"ש] קרקע מועט הוסיף לו יעקב ליוסף בשביל זכורה,
וה"ה דהוה מצי למיפסך פי שנים בכל הנכסים, אלא משום דהא קא חזינן דלא הוה

ועוד מאי אלא דאפי' אס תאמר שהרבה יש סתם ואח"כ מחלוקת בגמרא,
שבתמלה ראה את דברי התנא ההוא וסתמן, ואח"כ חזר בו ופירשו ומשנה ראשונה
לא זזה ממקומה, מאי אלא?

אלא אמר מר בר רב אשי, הכי קאמר, אחד הבן ואחד הבת
במקום שאין בן, שוין בנכסי האם לירש חלק כחלק שוין בנכסי האם
ובנכסי האב שאין חילוק בין נכסי האם לנכסי האב, בין לענין ירושת הנשים בין
לענין הזנות, מוח משני דברים שיש חילוקין בין נכסי האם לנכסי האב, דהיינו זכורה
ומזון כדמפרש ואזיל, אלא אלא שהבן הזכר נוטל פי שנים בנכסי
האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם דלענין ירושת הבן יש חילוק
בין נכסי האב לנכסי האם, אצל לענין ירושת הבת אין חילוק בין נכסי האב לנכסי
האם, דאין בת נוטלת זכורה כדדרשין בספרי, וילדו לו נשים [האחובה והשנואה],
הנשים בתורה הזאת, ואין הזנות בתורה הזאת,
ועוד חילוק אחר, שהבת ניזונה כ' וניהו הבן שזה לענין מזונות בשניהן, שהרי יורש
הכל, והיכא דאין לו מה לירש, אפילו מזונות אין לו, כגון בנכסים מועטין דאב,

ת"ר דברים כא לתת לו פי שנים, פי שנים כאחד כנגד אחד מן
האחין נוטל פי שנים, שאם היו חמשה אחין, חולקין הנכסים בששה חלקים ונוטל
הבכור פי שנים [כאחד] מהן, אתה אומר פי שנים כאחד, או אינו
אלא פי שנים בכל הנכסים שנוטל פי שנים ככולן,

ור"ן הוא דפי שנים כאחד, שנקלן י"הא עם ה' אחין, דומה כחלקו ע' עם אחד,
[ש?]כשאין שם אלא בכור ופשוט, נוטל פי שנים בכל הנכסים ממה נפטר, דפי שנים
כאחד הוא, וגם פי שנים בכל הנכסים, [אבל בחמשה פשוטין ובכור אחד, אם
נאמר פי שנים כאחד, חלק הבכורה הוא כחלק אחד מחמשה, אבל אם נאמר פי
שנים בכל הנכסים, אז חלק הבכורה בכל מה שנוטלין החמשה אחין יחד],

דף קכ"ג ע"א

חלקו עם אחד וחלקו עם חמשה, מה חלקו עם אחד פי
שנים כאחד, אף חלקו עם חמשה פי שנים כאחד,

או כלך לדרך זו, חלקו עם אחד וחלקו עם ה' [חמשה], מה
חלקו עם אחד פי שנים בכל הנכסים, אף חלקו עם ה' פי
שנים בכל הנכסים?

ת"ל דברים כא והיה ביום הנחילו את בניו כוליה קרא ימירא הוא,
דהא כמיז בתריה כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים וגו' התורה
ריבתה נחלה אצל אחין שלא יטול פי שנים בכל הנכסים, היכא דאיכא
שנים וגו' אחים מלכדו, הא אין עליך לדון כלשון האחרון, אלא
כלשון הראשון [שפי שנים כאחד],

ואומר לקמן מפרש מאי ואומר, הני קראי בדברי הימים כמיזי דברי הימים א ה

אבני חן למסכת בבא בתרא

להו נחלה כולי האי דהא קאזמי בני יוסף?

א"ל עלך אמר קרא בראשית מו אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי כנגד שני שבטים וכדאמרינן לשבטים אימפלג, דהיינו פי שנים כחמד,

והאי ללא קאמר צרייחא ואומר כראובן ושמעון יהיו לי ? היינו משום דמילתא דפשיטא ליה לתנא יותר מדאי [פ' דפשיטא לי מואד], דהאי שכם אחד על אחיך, אההוא קרא קאי, דכתיב לעיל מיניה כראובן ושמעון יהיו לי, ופירושא דההוא קרא הוא, הלכך לא חש להזכיר דויל קרי צי רב הוא:

[ראה שם בבראשית מו ד ונתתיך לקהל עמים ובאונקלוס שם ואתננך לבגשת שבטין, שנתחדש בזה דין של שבטים, ולכן מיד אח"כ כתב אפרים ומנשה כראובן ובשמעון יהיו לי שהם יהיו ג"כ שבטים. פניני רבנו הגר"ז פ' ויחי],

בעא מיניה ר' חלבו, מרבי שמואל בר נחמני [דקדק לשאול ממנו, משום דס"ל דכל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה. רוד"ש בשם העינין יעקב], מזה ראה יעקב שנטל בכורה מראובן ונתנה ליוסף,

[ומתמה] מזה ראה ! ובחללו יצועי אביו כתיב,

אלא מזה ראה שנתנה ליוסף [למה דוקא ליוסף]? אמשול לך משל למה הדבר דומה, לבעל הבית יוסף שגדל יתום יעקב דכתיב ויכלכל את אציו וגו' (בראשית מז) בתוך ביתו, לימים העשיר אותו יתום סוף העשיר יעקב, שבה לידו בכורת ראובן על ידי שחלל יצועי אציו, והיה יכול ליתנה לכל מי שירצה ואמר אהניחו לבעל הבית מנכסי,

א"ל ואי לאו דחטא ראובן, לא מהני ליה ליוסף ולא מדעם [פ' מאומה, כלום] בתמיה, כלומר מה נתן יעקב ליוסף, שהרי מחלק שאר [אחיך] [אציו. רע"י] הוסיף לו, אבל משלו לא נתן לו כלום, (דמשלו) [ומשלו. רע"י] הוה לו להנחותו, ולא משל אחריס, אלא ודאי משלו נתן לו, הן ממנו הן בכורת שצירכו [יותר] מכולן, כגון בכרה שצירכו לאפרים ומנשה וידגו לרוב וגו' שאין עין רעה שולטת בהן, וכגון מאל אביך ויעורך וגו', תהיין לראש יוסף וגו', הלכך מה שנתן בכורת ראובן ליוסף טעם אחר יש בדבר,

אלא ר' יונתן רבך [כך אמר לר' שמואל בר נחמני] לא כך אמר כדאמרין בכל דוכתא א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, ראוייה היתה בכורה לצאת מרחל שתלד רחל את יוסף, קודם שתלד לאה את ראובן, דליהוי יוסף ראשית אונן דיעקב דכתיב בראשית לו אלה תולדות יעקב יוסף, אלא שקדמתה לאה ברחמים נתפלה לקמיה מפרש, ומתוך צניעות שהיתה בה ברחל לקמיה מפרש, החזירה הקב"ה לה,

מאי קדמתה לאה ברחמים? דכתיב בראשית כט ועיני לאה רכות מאי רכות, אילימא רכות ממש עיניה נוטפות דמעה, [וכי] אפשר לומר כן [והלא] בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב לא

רצה הכתוב לדבר, אלא עקס שמונה אותיות דכתיב אשר איננה טהורה, דאיכא י"ג אותיות והוה מצי למיכתב הטמאה דליכא אלא ה' אותיות [ראה פסחים ג.], דכתיב בראשית ז מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה, בגנות צדיקים דבר הכתוב נממיה,

אלא א"ר אלעזר אליצא דר' אלעזר לא אשכחן שקדמתה לאה ברחמים, אלא אליצא דרז שמתנו תיה ארוכות גדולות, צהונה וליה, דלוי ילא ממנה, שממנו כהנים וליה ומלכות מיהודה,

רב אמר, לעולם רכות ממש, ולא גנאי הוא לה, אלא שבח הוא לה, שהיתה שומעת על פרישת דרכים בני אדם שהיו אומרים, שני בנים יש לה לרבקה [יעקב ועשו], שתי בנות יש לו ללבן [רחל ולאה], גדולה [לאה] לגדול [לעשו], וקטנה לקטן,

והיתה יושבת על פרישת דרכים ומשאלת, גדול מה מעשיו, [והיו אומרים לה] איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשיו בראשית כה איש תם יושב אוהלים,

והיתה בוכה, עד שנשרו ריסי עיניה [eye lashes], [לאחר ששמע שאחיו הקטן הוא צדיק, אברה כל תקוה שהגדול יחזור למוטב ע"י השפעתה, ולכן בכתה עכשיו ולא מיד כששמעה על מעשי הגדול. ע"פ בן יהוידע]

והיינו דכתיב בראשית כט וירא ה' כי שנואה לאה, מאי שנואה אילימא שנואה ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב, בגנות צדיקים דבר הכתוב,

אלא ראה הקב"ה ששנואין מעשה עשו בפניה, ויפתח את רחמה היינו שזכתה לזכורה,

ומאי צניעות היתה בה ברחל, דכתיב בראשית כט ויגד יעקב לרחל כי אחי אביה הוא, וכי בן רבקה הוא, והלא בן אחות אביה הוא,

אלא אמר לה [יעקב לרחל] מינסבת לי, אמרה ליה אין, מיהו אבא רמאה הוא ולא יכלת ליה, אמר לה מאי רמאותיה, אמרה ליה אית לי אחתא [לאה] דקשישא מינאי [שזקינה פי' גדולה בשנים ממני], ולא מנסבא [פי' ואבי לבן לא יסכים להשיא] לי [אותי רחל] מקמה,

אמר לה [יעקב לרחל] אחיו אני ברמאות, [א"ל] ומי שרי להו לצדיקי לסגוי ברמאותא, [ענה יעקב] אין שמואל ב כב כו עס-נבך תתבך ועם-עקש תתפול [בתהלים יח כו יש פסוק דומה עס-נבך תתפול ועם-עקש תתפול], מסר לה יעקב סימנין לחלל שחמאמר לו צלילה שצננה [גדה, חלה, הדלקת הנר. רוד"ש בשם הריב"א עה"ת]],

אבני חן למסכת בבא בתרא

ושי צניו, וכדמכזב צהדיא כל נפש ששים ושא, ומצני ללא חסר דכמיז צכלל דידיה
שלשים וג' וצפרעס אי אמה מוצא אלא ל"ב?

אמר ליה תאומה היתה עם דינה שולדו ללאה שמי צנות צכסר אחד,
דכתיב בראשית מז ואת דינה בתו,

אלא מעתה תאומה היתה עם בנימן דכתיב

דף קכ"ג ע"ב

בראשית מז (ו) את ריצי הוה בגימין אחיו, בגימין אבאמו [אבל למסקנא
אינו חושב התאומות דא"כ היו ע"א נפשות של דינה ושל בנימן],

אמר מרגלית טובה היתה בידי טעם יקר צעמי כמרגלית שלא הייתי
רוצה לגלות, ומעיקרא [התירוץ שהיה תאומה] לחדודי הוה דצעי, ואתה
מבקש לאברה ממוני כלומר לגלותה לאחרים, ולחצב הטעם היה אומר קן,
הכי אמר ר' חמא בר חנינא, זו יוכבר ולכן לא פרט צה, שהרי עדיין
לא יראה לאור העולם אלא עוצר צמעי אמה היטה צכניסמ' למצרים שהורתה
בדרך ולידתה בין החומות, שנאמר במדבר כ אשר ילדה
אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים, ואין הורתה במצרים,
[ראה בספר פרדס דוד פלפול נאה על מאמר זה],

בעא מיניה ר' חלבו, מר' שמואל בר נחמני, כתיב בראשית ל
ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו', מאי שנא דלא רצה לשז
לצית אציו עד כי אתיליד יוסף שולד יוסף?

אמר ליה, ראה יעקב אבינו שאין זרעו של עשו נמסר אלא
ביד זרעו של יוסף, שנאמר עובדיה א והיה בית יעקב אש
ובית יוסף להבה, ובית עשו לקש וגו',

איתיביה, שמואל א ל ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם
צעמלק כשפשטו על קלג, ונהגו נשי דוד מיירי צספר שמואל, והלא דוד מיהודה
הוה ולא מיוסף ונפל זרעו של עשו צידו, דעמלק היה צן אליפו צן עשו, ואמה
אמרת שאינו נמסר אלא ציד זרעו של יוסף, והלא גם ציד שאר צצטים נמסר, ואמאי
קאמר קרא צצית יוסף להצה, טפי משצט יהודה?

אמר ליה דאקריך נביאי לא אקריך כתובי, דכתיב צצצמי הימים
צצצמו אל קלג להלחם צעמלק דברי הימים א יב כ בלקתו אל צציקלג
נפל צליו [ענין נטיה והתקבוצות. מצ] מן צצצשה עד צצנה [עצצנה. כ"ה בדפוס,
ועל חגליון בג"ד עדנה] ויו צצבד וידעצאל ומיוצאל ויו צצבד ואליהווא
וצצצתי ראשי הצצלפים אשר למן צצשה לפי שנצחצחו עמו ממנשה,
דהיינו משצט יוסף לכך נפלו צצדו,

כי קא מעיילי לה ללאה, סברה [רחל] השתא מיוכספא
אחתאי [אחותי לאה], מסרתינהו ניהלה [מסר רחל הסימנים ללאה],
[ביאור לפ"ו בקרא ויאהב גם את רחל מלאה, דהיינו ממה שהתנהגה עם לאה.
רוד"ש בשם הכלי יקר], והיינו דכתיב בראשית כט ויהי בבקר והנה
היא לאה, מכלל דער השתא לאו לאה היא, אלא מתוך
סימנים שמסר לה יעקב לרחל, ומסרתה ללאה, לא הוה
ידע לה עד ההיא שעתא,

בראשית מז ח ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה יעקב ובניו צכר יעקב
ראובן:

ט ובני ראובן צמו ה ופלוה וצצרן וצכרמי: 5
י ובני שמעון י ומואל וימין ואחד ויבין וצצר וצאול וצככנעני: 7
יא ובני לוי גרשו ון קהת ומררי: 4
יב ובני יהודה ער ואו ון ושלח ופרץ וזרח וימית ער ואו ון צכרץ וצנן ויהיו
בני פרץ וצצרן וצמו: 6
יג ובני יששכר חו לע ופנה ויו ב ושמרון: 5
יד ובני זבולון צכר ואלו ון וצחלאל: 4
טו אלה בני לאה אשר ילדה לעקב צפדן ארם ואת דינה בתו, 1
פלנפש צניו ובנו תיו של שים ושלש: 33 אין כאן אלא 32,

מז ובני גר צציו ון וצמי שוני וצצבן ערי וצרו ודי וצראלי: 8
יו ובני אשר ימנה וישוע וישוי וצריעה ושרח אחתם ובני צריעה חכר ומליצאל: 8
יח אלה בני זלפה אשר נתן לבן ללאה בתו וצחלד את אלה לעקב שש עשרה
נפש: 16

יט בני רחל אשת יעקב יו סף ובנימן:
כ וצחלד ליו סף צכרץ מצרים אשר וצדה לו אקנת בת צפו צי פרע צהן אן
את מינשה ואת אפרים: 3
כא ובני בנימן צלע וצכר וצאשבל צרא וצעמן אחי וראש מפים וצפים וצרד: 11
כב אלה בני רחל אשר ילד לעקב פלנפש ארבעה עשר: 14

כג ובני דין חשים: 2
כד ובני נפתלי וצצאל ונוני וצצר ושלם: 5
כה אלה בני בלהה אשר נתן לבן לרחל בתו וצחלד את אלה לעקב פלנפש
שבעה: 7

כו פלנפש צכאה לעקב מצרימה וצאי וצכו מלכד וצשי בני יעקב פלנפש
ששים וצש: כו ובני יו סף אשר ילד לו צכצרים נפש שנים פלנפש
לבית יעקב צכאה מצרימה שבעים:

בעא מיניה אבא חליפא קרו יא, מר' חייא בר אבא משום
דאריי לעיל צצצטי דקראי דיעקב וצניו, נקט נמי להך צעיה הכא, צכללן של
ישראל כצצצו למצרים אתה מוצא שבעים אתה מוצא כמז כל הנפש
(הצאה לעקב) מצרימה צצעים, ו צכרמן כשהוא מונה אותן אחד אחד למעלה
צפרשה, אי אתה מוצא אלא שבעים חסר אחד ששים ומשע, עם יוסף

אבני חן למסכת בבא בתרא

אשר ימצא לו, ואפילו אם נשטפו שיכול לאכלו, אינם שלו, כדמנן בפ"ב דקדושין, המקדש בחלקו, בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים, אינה מקודשת, דמשלחן גבזה קא זכו?

ומשני בקדשים קלים ומחיים, דהוי ממונו לרבי יוסי הגלילי, ומיהו לאחר שחיטה לא, כדאמרין בפרק ראשון דב"ק, כי אמר ר' יוסי הגלילי מחיים, אבל לאחר שחיטה, דכי קא זכו משלחן גבזה קא זכו לא אמר, ואליבא דרבי יוסי הגלילי, דאמר ממון בעלים הוא לכל דבר אף לקדש את האשה,

דתניא ויקרא ה' ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו בפקדון וגו' וכחש זה ונשבע על שקר וחזר והודה והביא את אשמו, לרבות קדשים קלים שהן ממון בעלים להחייב עליהם אשם גזילות, אם כפר בהן, ונשבע והודה, כשאר גזל ממון, שהרי ממונו הן, שהבשר והעור שלו ואין לגבזה בהן אלא אימורים, ולכן חזה ושוק, ובה' ובעמיתו קדוש, דהיינו שלמים, שהאימורים לשם והבשר לבעלים, והן מעילה דהבא אינו אלא לשון שינוי, וכן הוא אומר (דה"ב כו) וימעל בה' אלהיו, וכן בסוטה הוא אומר (במדבר ה) איש איש כי משטה אשמו ומעלה בו מעל, צמורת כהנים, דהא מעילה ממש ליכא בשלמים כדפרישית, דממעט להו צמורת כהנים מדמכחז קדשי ה', כנהנה מן ההקדש גבי מעילה, דברי רבי יוסי הגלילי,

הניח להן אביהן פרה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים, או שהיתה רועה באפר וילדה, בכור נוטל בה פי שנים, השתא מוחכרת ומושכרת דלאו ברשותא דמרה דידהו דאז קיימא קיימא אמרת שקיל [שנים], רועה באפר מיבעיא דהוי מוחזק מיבעיא,

הא קא משמע לן דמוחכרת ומושכרת דומיא דרועה באפר, מה רועה באפר שבחא דמבילא קא אתי מעשג השדה, ולא קא חסרי בה מזונא,

דף קכ"ד ע"א

אף מוחכרת ומושכרת שבחא דמבילא קא אתי קמיירי, דלא חסרי בה מזוני דאין מעלין לה הימורים מזונות, ואם תאמר לימני רועה באפר, ואנא ידענא דהוא הדין למוחכרת ומושכרת היכא דלא מחסרי מזוני, ול"ל למיתני מוחכרת ומושכרת כלל, דאיטריך תו רועה באפר ללמד עליהם דבדלא חסרי מזונות מיירי ? איטריך, קד"א כל מוחכרת ומושכרת לא שבחא דמבילא הוא, אלא ע"י בני אדם שחורשין בה ועובדין בה, ולא לישקול בה צבור פי שנים, קמ"ל, דכיון דהיתומין עמנן אין חורשין בהן ואין טורחין בהן, אלא אחרים שבחא דמבילא משנין לה, היכא דאין מעלין לה מזונות,

[אם לא הפריש החלה בצק אלא אפה הכל הרי זה מפריש מן הפת. יו"ד שבו ה, וראה ביאור הגר"א שמביא הספרי דילוף לה מקרא מלחם הארץ תרימו [במזבז] מו יט ודעה באבדלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה: ב ראשית ערפתכם חלה

מתיב רב יוסף דברי הימים א ד מב ומהם | מן דגני שמעו | ה' ה' ל' לה' ש' עיר אנשים חמש מאות ופליטה ונעריה ורפיה ועזיאל בני ישעי פראשם: מג ויפו את שארית הפליטה לעמלק וישבו שם עד היו'ם הנה אלמא ציד בני שמעון נמי נפלו ואחא אמרת שאין נמסר חלל ציד זרעו של יוסף?

אמר רבה בר שילא, ישעי מבני מנשה אתי דכתיב דברי הימים א ה ובני מנשה חפר וישעי,

תנו רבנן, הבכור נן כהן נוטל פי שנים בזרוע לקמן מפרש לה ובלחיים, ובקיבה, ובמוקדשין לקמן מפרש לה ובשבחה ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן מעמנן,

כיצד הניח להן אביהן פרה מוחכרת למחצית שכר ומושכרת צדכר קצוב עד זמן פלוני ביד אחרים, או שהיתה רועה באפר אחר, דלא חסרי מזוני דלוקמן, וילדה, בכור נוטל פי שנים צהאי ולד הואיל ושבחא דמבילא הוא, ודמי כאלו הוחזק בו אציהן, אבל בנו בתים דהאי שבחא על ידי הימורים עמנן הוא, ולא ממילא, ונמעו כרמים אין בכור נוטל פי שנים לא קא שקיל פי שנים,

האי הזרוע והלחיים והקיבה היכי דמי, אי דאתי לידי אבוהון, פשיטא, ואי דלא אתי לידי אבוהון ראוי הוא דלא דמי לשבחא שהשכימו הנכסים, דכיון דהוי אבוהון מוחזק בנכסים, והן עמנן הושבחו, כמי שהוחזקו בשבח דמי, אבל הני ממונות לא זכה אציהן כלום מחיים, וכולן הוו שבח, ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק?

הכא במכירי כהונה עסקינן שאשעי העיר קרוביו ומכיריו של כהן זה, ומזכין לו זיכוי גמור במתנות בהמותיהן מיד כשנשטפו, קודם שהופרשו מן הבהמה, ודאשתחית בחיי דאבוהון ודמי כמאן דאחו לידה בטבליהו, דאמר' בשחיטת חולין בפ' הורוע (דף קל) דקני להו כהן, אי אחו לידה בטבליהו,

וקסבר מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמו כדנפקא לן התם מוחה יהיה משפט הכהנים, מלמד שהמתנות דינן להוציאן בדיינין, אי אחו לידה בטבליהו, כדמפרש התם,

וה"נ כיון דאשתחית בחיי אבוהון, והן מכירין של כהן זה ומרעיו ואוהביו, אע"פ שעדיין לא הופרשו, הרי הם כאלו צאו לידו, שאלו אוהביו גמרו ומקנו לו המתנות כשהן עדיין בחיך הבהמה, ודמי כמי שהוחזק בהן בחייו, דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין, ויטול בהן צבור פי שנים, והשתא ליכא למיפרך פשיטא, דהשתא אשמועינן טובא דאע"פ שלא הורמו כמי שהורמו דמיין,

[ובקשה עוד] מוקדשין, לאו ידידיה נינהו כגון חטאות ואשמות מחיים קדשי ה' נינהו, ויש בהן מעילה כל זמן שלא נשטפו, אבל שלמים אין בהן מעילה כדדרשין קדשי ה', קדשים המיוחדים לשם, ילאו קדשים קלים שאין מיוחדים לשם, ומיהו אינם ממונו, דמיקדש מיהא קדש, ולא קרינא בהו [לחת לו פי שנים] בכל

אבני חן למסכת בבא בתרא

תרימו תרימוהו תרימוהו גרין בן תרימו אהיה: ובמזות מצוה מפרישין לאחר אפיה, מפני שאין שיעור בעיסה אחת, שם בסימן שכב א וראשית זה [של חלה] אין לו שיעור מן התורה אפילו הפריש כשעורה פטר את העיסה וכו' ומדברי סופרים מפרישין אחד מב"ד מן העיסה, והנחתום העושה למכור בשוק מפריש א ממ"ח. ושם בסעיף ה' ברמ"א כתב וכן המנהג פשוט בכל מדינות אלו שאין מפרישין רק חלה אחת בלא שיעור ושרפין אותה כמו שהיו עושין כשמפרישין שתי חלות, שחלת האור לא היה לה שיעור ומ"מ נוהגין ליטול כזית [המהרה"ל], והגר"א שם ציין ליו"ד סימן שלא יט תרומה גדולה בזמן הזה שהיא עומדת לשריפה מפני הטומאה, שיעורה כל שהוא, ושם שכב סעיף ג' מפרישין חלה בחוצה לארץ מדברי סופרים כדי שלא תשתבח תורת חלה מישראל],

בזני הך דרייתא דקמני, דטול כזר בשבח נכסים ממילא, לאחר מיתת אביהן ר' היא, ולא גרסינן ומני [ביו"ד] דלא קמהדר אחירוהו דלעיל כלל, אלא מילתא באפי נפשה היא דקצינן גמרא,

דתניא, אין בכור נוטל פי שנים, בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ממילא [ראה לקמן שהשביחו היינו באופן דאישתניא], אבל כשהשביחו יורשין, הכל מודים [אפילו רבי] דאינו נוטל פי שנים,

רבי אומר, אומר אני, בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אביהן,

ירשו שמר חוב היינו מלוה בשטר בכור נוטל פי שנים דכיון דמוחזק בשטר ועל פי השטר גוצין את המלוה, הרי הוא כאילו השטר השבית, דהיינו נכסים ששבחו ממילא [פ' כיון שהשטר הוא חספא בעלמא אין זה נקרא מוחזק רק שבח שמושביח עכשיו],

ומיהו אליבא דרבנן אינו נוטל פי שנים, ומסקנא דמילתיה דרבי היא, והכי מוכח לקמן בשמעתין, דוקא מלוה בשטר, אבל מלוה על פה ואפי' צעדים כיון דליכא שטרא ומני למטען פרעמיה לך, דהמלוה את חזירו צעדים אין צריך לפרעו צעדים, אפי' רבי מודה דלא שקיל פי שנים, דהא אין מוחזקין (מחוז) [בחזו]. מזור דש] זה כלל, דימא הנכסים שבו מענמן,

יצא עליהן שמר חוב שחייב אביהם לאחרים, מילתא באנפי נפשה היא ודברי הכל, ואפי' בלא ירשו שטר חוב מיירי, **בכור נותן פי שנים** כי היכי דטול פי שנים שאותן נכסים נשתעבדו כולן למלוה,

ואם אמר איני נותן פי שנים מכל ירושת אבי ואיני נוטל שהריני מוחל חלק בכורה ואטול חלק כפשוטו, ולפיכך לא אשלם למלוה פי שנים, אלא כנגד מה שאני נוטל, **רשאי** וכשמוצאו זה המלוה לדין, אין בית דין יכולין לכופו לפרוע אלא כנגד חלק פשיטתו,

ונפקא מינה שצריך זה המלוה לתבוע את אחיו של זה לדין, ואם אין יכול לבוסס מפסיד, או אם הלכו למדינת הים אין מורדין לצע"ח בקרקע, עד דשמעו צ"ד טענת האחין, דמה ידעין אחי טענה יש להן, דשמא יטענו פרענו, או שטר פרוע

הוא, דסלקא דעתך כיון דכזר הוא, וזי ליה רחמנא פי שנים, ואינו יכול לומר איני חפץ שיהיו שלי, דבעל כרחו הרי הן שלו, דמשעה שמת אביו ירש פי שנים, עד שיפקירם או עד שימכרם, או יתנם לאחרים, וצריך להגבות לזה המלוה כנגד פי שנים, קא משמע לן דבעל כרחו לא זכי ליה רחמנא, דכתב לתת לו ענין מתנה אם ירצה לקבלה, ואם ימחה שלא לקבל אין מוכין לו לאדם בעל כרחו, דלא קרייה רחמנא ירושה אלא מתנה, אבל מחלק פשיטתו אינו יכול לומר כן, שהרי יורש הוא בעל כרחו,

יש מפרשין, ואם אמר איני נוטל בשטר חוב שיש לאבי פי שנים, וגם איני נותן בשטר חוב היוצא עליו פי שנים, רשאי, ושיבש גמור הוא, שהרי השטר היוצא על אביהן, אינו דינו לגבות משטר שיש לאביהן על אחרים, דמטלטלי דיחמי לא משתעבדי לבעל חוב, אלא ממקרקעי הוא דקצינן, הלכך אע"ג שמתל חלק בכורה מן השטרות של אביו, כיון דבקרענות הוא נוטל פי שנים, חייב להחזיר למלוה פי שנים,

מאי טעמייהו דרבנן דאפי' בשבחא דממילא לא שקיל חלק בכורה? אמר קרא דברים כא לתת לו פי שנים, מתנה קרייה רחמנא, מה מתנה עד דמטיא לידיה דנותן (ו. ד"ס) אינו יכול לתת לאחרים, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, **אף חלק בכורה, עד דמטיא לידיה** [אין הבן יורש מן האב, אלא אם הגיע לידו של אב לפני מותו],

ורבי אומר, אמר קרא פי שנים, מקיש חלק בכורה לחלק פשוט דפי שנים היינו שני חלקים, חלק פשוט וחלק בכורה, והזכירם צביעה אחת דהוה מני למכתב חלק אחד על אחיו, **מה חלק פשוט, אע"ג דלא מטיא לידיה** דכל ראוי שבעולם הבן יורש מאביו, דהא לא איקריא ירושה מתנה דנימא אינו נוטל חלק פשוט אלא ממוחזק, **אף חלק בכורה נמי, אע"ג דלא מטיא לידיה**, ומיהו ראוי גמור כגון שהשביחו יתומים לא שקיל פי שנים דלהכי אהני בכל אשר ימצא לו,

ורבנן נמי הכתיב פי שנים? ההוא למיתבא ליה אחד מצרא ורבינו מנחם מנדל זצ"ל כתב, כחלק פשוט שהוא חלק אחד ויטול במקום אחד, ונפקא מינה דכל מקום שנפל לו הגורל לחלק פשוט, יטול שם בלא גורל חלק בכורה, ואם הן שני אחין ושלש שדות [זה אצל זה בשורה אחת] לא יפילו שלשה גורלות שנים לבכור ואחד לפשוט, שהרי אם יפול חלק הפשוט בשדה האמצעי, לא יזכה בו, דאם כן נמצא נוטל הבכור בשני מקומות [ליביו ולישמאלו של זה], אלא שני גורלות יפילו ויטילו על שני שדות החיצונות, ואזי שיעלה לבכור, יקח ויטול גם האמצעי שאצלו עמו, ורבי איבא למימר, דהך סברא נמי דחד מנרא, נפקא ליה מהיקשא,

ורבי נמי הכתיב לתת לו? ההוא שאם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי, ורבנן נמי תרמי שמעת מינה מדכתיב לתת שמעין דמתנה קרייה רחמנא, ואינו יכול לתת עד דאחיא לידיה דנותן, ומדכתיב לו שמעין דלא זכה בה בזכר עד שכתב לידו שאם אמר איני נוטל רשאי, [ואינו נותן] האי איני נותן לאו דוקא נקט ליה הכא, דהא מקרא לא ילפינן ליה, אלא מסבאר, דכיון דאין נוטל ודאי לא יתן, וה"פ ההוא שאם אמר איני נוטל, לפי שאינו רוצה לתת רשאי, ואורחא דמילתא נקט, שאין אדם רגיל לומר איני נוטל, אלא מפני

אבני חן למסכת בבא בתרא

שזריך להחזיר מה שהוא נוטל לאחרים, דמה לו ולגרה ליטול כדי ליתן,

המדרש, מטין את הדין אחר דברי חכמים לדון כן לכתחלה, ומיהו אי עבד כרבי עבד, ולא מהדרין עובדא, והכי מפרשין לכל מטין איתמר שבגמרא, והכי אמרי' בהדיא במס' [כתובות] (דף סד),

רבי גם בשבחה דמילא לא נוטל חלק בבורה	רבנן בשבחה דמילא לא נוטל חלק בבורה	
שאר אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי	"לתת" מתנה קרייה רחמנא, "לוי" שאם אמר וכו'	לתת לו
מקיש חלק בבורה לחלק פשוט	הוא למיתא ליה אחד מצרא	פי שנים

תני רב נחמן, בשאר ספרי דבי רב ספרא דבי רב היינו מורת כהנים, צרימא של ספר ויקרא, "שאר ספרי דבי רב" קרי למדרש של ספר במדבר, מוישלחו מן הממנה עד סוף הספר, (אלה הדברים כו') [ואלה הדברים כולו. ד"ס], ומכילתא דהיינו מדרש, אלה שמות מהחדש הזה לכם עד סוף הספר כולו אקרי שאר ספרי דבי רב, והיינו דאמרין בעלמא (סנהדרין דף פו) סתם ממני' רבי מאיר, סתם ספרא דבי יהודה, סתם ספרי דבי שמעון, סתם סדר עולם ר' יוסי, סתם תוספתא דבי נחמיה, וכולן אליבא דר' עקיבא,

דברים בא בכל אשר ימצא לו, פרט לשבח שהשיבחו כגון צנו צמים ונטעו כרמים, או חסרו מזוני או מעות, צהולא נכסים להשיבחו יורשין לאחר מיתת אביהן, אבל שבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ממילא [דיבור זה שייך באן. ראה מנחת יהודה] שקיל, ומני רבי היא,

תני רמי בר חמא, בשאר ספרי דבי רב, בכל אשר ימצא לו פרט לשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן, וכל שכן שבח שהשיבחו יורשין לאחר מיתת אביהן דלא שקיל, ומני רבנן היא,

אמר רב יהודה אמר שמואל, אין בכור נוטל פי שנים במלוה אפי' צמלוה בשטר, למאן [אליבא דמאן], כלומר כמאן סבירא ליה שהוצרך לומר כן,

אילימא לרבנן, השתא שבחא דאיתיה ברשותיה [שבתא דממילא] כגון חפורה והו שובלי, שמוחזק קצת צאות הנכסים אמרי רבנן לא שקיל, מלוה דאית מוחזק כלל צמעות, אלא בשטר דהוה יירא בעלמא מבעיא,

אלא לרבי,

ואלא הא דתניא, ירשו שטר חוב, בכור נוטל פי שנים, בין במלוה @ של עובד כוכבים בין ברבית,

מני לא רבי ולא רבנן [דגם רבי לא סבר דרביית הוי מוחזק],

לעולם לרבנן [אליבא דרבנן] והך דקמי ירשו שטר חוב רבי היא, ואצטריך, סלקא דעתך אמינא מלוה כיון דנקיט שטרא כמאן דגביא דמיא, קא משמע לן,

א"ר פפא דיקלא קטן הניח להן צדיק ואלים שנתעבה אחרי כן, וכן הניח להן ארעא ואסיק ואסקא אחרי כן שירטון וצל ונתייפמה צק, דכ"ע רבי ורבנן לא פליגי דשקיל דעדיין שמו עליו,

כי פליגי בחפורה שחת הניח להן, ונעשו אחרי כן והוה שובלי, שובלי, וכן שלופפי דקלים שהפריחו פירות [אולי המלה "פירות" מיותרת, שהפריחו היינו שהיו בה פרחים הנדילין לפני צמיחת הפרי] והוון תמרי ונעשו אחרי כן תמרים, ככי האי גוונא (שבתא דממילא) פליגי דכו"ס שבחא דממילא, ומר רבנן סבר אישתני העשז להיות מטין, והפריחו להיות תמרים, דהו דבר אחר ושם אחר:

אמר רבה בר חנא אמר ר' חייא, עשה הדיין כדברי רבי עשה ולא נאמר טעה בדבר משנה חוזר, כדברי חכמים עשה,

דף קכ"ד ע"ב

מספקא ליה הא דאמר' צעירוצין (דף מו) הלכה כרבי מחבירו או הלכה כרבי אמרי' דוקא מחבירו כשחולק יחד עליו ולא מחבירו צל לא מחבירו, דכלל מקום הלכה כחבירו, והכא חבירו פליגי עליה, או הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחבירו צלל מקום וה"ה להך,

אמר רב נחמן אמר רב אסור לעשות כדברי רבי אסור לדון כן, דקעצר אלא חטה משפט, דהא אס עשה אינו עשוי, כדמפ' לקמיה, קא סבר הלכה כרבי מחבירו ולא מחבירו, והאי דקאמר אסור לעשות כן, ולא קאמר אין הלכה כרבי, היינו משום דאמר לעיל כי האי לשנא עשה כדברי רבי עשה, אמר איהו נמי אסור לעשות,

ורב נחמן ידידיה אמר, מותר לעשות כדברי רבי, קא סבר הלכה כרבי מחבירו ואפילו מחבירו,

אמר רבא, אסור לעשות [הלכתא. כ"ה גירסת הרשב"ם] כדברי רבי אהא הלכתא לא סמכין, אלא אהלכתא דרז פפא דהוה צמרא, לקמן בשמעתין (דף קכא), ואם עשה עשוי, קא סבר ממין איתמר כן נאמר ציט

אבני חן למסכת בבא בתרא

ול"ז דהאי דאמר' נהרדעי לטעמייהו, לא בא למעט דברי רבה דאמר גבו קרקע יש לו, דהא אמימר סתמא דרש בכור נוטל פי שנים במלוה, לא שנה קרקע ולא שנה מעות, אלא למעוטי מדרב יהודה אמר שמואל אחא, דאמר לעיל אליצא דרצון דאין הככור נוטל פי שנים במלוה, ואמימר סבירא ליה כדשלחו מתם, וכרב נחמן ורבה דסבירא להו כדשלחו מתם,

אמר ליה אביי לרבה, לדידך קשיא, לרב נחמן קשיא,

לדידך קשיא

דף קכ"ה ע"א

מאי שנא מעות דלא שקיל צהו בכור פי שנים, ודאי היינו טעמא דידך משום דלאו הני מעות שבק אבוהון, קרקע נמי לאו הא קרקע שבק אבוהון דאי הוה צעי ליה הוה מסלק ליה צווי,

ועוד (הא את הוא דאמרת) [הא אמר מר] רבה דאמר בעובדא דההיא סבתא, דהויה לה צת בן צנה הנשואה לצעל, וראויה הויה ההיא צת ליורשה, ומתה ההיא צת, ואח"כ מתה הסבתא, ואחא בעל וקא מצע ירושת הוקנה כאילו אשמו קיימת, ושלחו מתם דהיינו צני מערבא שאין הצעל נוטל, משום דהוה הנהו קרקעות ראויין לאשמו אס תמות הוקנה בחייה, והרי מתה היא צחיי הוקנה, ואין הצעל נוטל בראוי כבמוחזק,

ואמר רבה, מסתבר טעמא דצני מערבא [שכן הוא ההלכה] דאין הצעל יורש, [משום] דהוה ליה ראוי ולא מוחזק לצת, שכל זמן שהוקנה בחייה אין לצת צהו כלום, שהרי אס מכרה הוקנה הנכסים צחיי הצת, מכירתה קיימת, כן אלו נכסי הלוה, אע"פ שראוים הן לגבות המלוה חוצו מהן, כיון שלא הגיעו לידי המלוה מחיים, ראויין הן, דהא אי הוה צעי ליה הוה זצין להון, ומסלק ליה למלוה צווי, או בקרקע אחרת חוץ מזה, הלכך הא קרקע הוה ליה ראוי, ואין הככור נוטל בראוי פי שנים מסתבר טעמא דבני מערבא, דאי קדים סבתא וזבנא [ומכרה], ובינה וביני?

לרב נחמן קשיא, מאי שנא קרקע דלא, דלאו הא קרקע שבק אבוהון, מעות נמי לאו הני מעות שבק אבוהון,

ועוד קשיא אחרת לרב נחמן, דחשיב מעות מוחזקות טפי מקרקעות, הא איפכא הוה ליה למימר, משום דקרקע של זה הוה מוחזק טפי למלוה, ד הא (אמר. רשב"ם) רב נחמן הוה ד אמר משום רבה בר אבבה, יתומים צני מלוה שגבו קרקע מן הלוה בחובת אביהן, בעל חוב של צניהן שנחייב לו צניהן מעות חוזר וגובה מוהן, ואס לא היה מוחזק ציד צניהן בחיים, איך יכול צע"ח לגבות, והלא חילו קנו היתומים אחר מיתת אביהן קרקע מי יכול לגבות, והלא משנה שלמה שנינו בצבורות (דף נב), שאין האשה נוטלת כתובתה בראוי, וצע"ח כיוצא בו, ומטלטלי דיתמי לא משתעבדי לצע"ח, כן כתוב צפי רבינו חננאל?

אמר ליה, לא לדידי קשיא ולא לרב נחמן קשיא,

שלחו מתם, בכור נוטל פי שנים במלוה, אבל לא ברבית אע"פ שכתוב [הרביית] בשטר, ומלוה כמאן דגביא דמיא, הואיל ונקיט שטרא, אבל [מ"מ ה] רבית, אע"ג דנקיט שטר וכבר עבר הזמן משמת אביו [אולי הפ' בשעה שמת אביו כבר היה אביו מוחזק בה] לא, דאין לך ראוי כזה דבר שלא היה שלו מעולם [פ' שלא היה הרבית שלו מעולם ולכן אין לך דבר שיקרא "ראוי" יותר מזה],

אבל מעות מלוה, דקשקיל מעות [ש]הלוה, וגמלא השטר מוחזק צידו במקום מעותיו, והרי הוא כמו משכון, וזה הכל מודים דמלוה שהניח משכון עליה, שקיל פי שנים, דצעל חוצ קונה משכון, וכן פסק ר"ח,

הא דשלחו מתם, פליגא אהך דרב יהודה אמר שמואל דלעיל, ותרוייהו אליצא דרצון מר משוי ליה מוחזק, כיון דנקיט שטרא, ומר לא חייש לשטרא דניירא בעלמא הוה,

וי"מ דהא דשלחו מתם במלוה של עובד כוכבים כדקתני אבל לא ברבית, והך דרב יהודה אמר שמואל במלוה של ישראל, ולא פליגי, והב"ל הוא צידס, דאדרבה איפכא מסתברא דמלוה של ישראל הוה מוחזק טפי, ממלוה של עובדי כוכבים, אשר פיהם דבר שוא,

למאן, אילימא לרבנן השתא שבחא דאיתיה ברשותיה אמרי רבנן דלא שקיל מלוה מבעיא, אלא לרבי,

ולרבי ברבית לא, והתניא רבי אומר בכור נוטל פי שנים בין במלוה בין ברבית?

לעולם רבנן היא, ומלוה כמאן דגביא דמיא,

אמר ליה, רב אחא בר רב לרבינא, איקלע אמימר לאתריין ודריש, בכור נוטל פי שנים במלוה, אבל לא ברבית,

א"ל [רבינא לרב אחא בר רב], נהרדעי לטעמייהו אמימר כרב נחמן [לקביה באן] סבירא ליה, דתרוייהו הוו מנהרדעא כדאמר אמימר (לעיל ד' לא) אלא מנהרדעא אלא וסבירא לי כו' דתרוייהו סבירא להו דמעות שאדם (חייב) [מלוה. ד"ס] לחצירו הוה מוחזק צהו,

דאמר רבה, גבו [יתומים] קרקע מצעל חוצ יש לו לככור פי שנים, דהאי קרקע אשתעבד לאצוהון צחיי, וכמי שהיה לו צמשכון דמי, ומשצין ליה מוחזק, ליעול הככור פי שנים, גבו מעות אין לו [לככור פי שנים] דמלוה להוצאה יתנה, והני מעות אחרניי נינהו, וכאילו לא הוחזק צס צניהן,

ורב נחמן אמר גבו מעות יש לו [מפורש לקביה, משמע שהיה לו להרשב"ם נוסח שונה מוגב' שלנו], גבו קרקע צחוצ מלוה צניהן אין לו לככור פי שנים, דמעות הלוהו ולא קרקע, אבל גבו מעות יש לו, שהרי מעות הלוהו, ובמעות משצין ליה מוחזק אליצא דשלחו מתם, והיינו כאמימר דדרש בכור נוטל פי שנים במלוה דהיינו מעות, ורב נחמן לפרושי אחא הא דשלחו מתם בכור נוטל פי שנים במלוה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ר"י אמר שמואל	* אין הבכור נוטל פי שנים במלוה
שלחו מתם	בכור נוטל פי שנים במלוה אבל לא בריבית, אבל לקמן אמרי דהלכתא כרב ענן בסבתא דשם מודי דה"ל "ראוי לגמרי" דאי קדים סבתא וחבנה וכו', וכדי ליישב קצת סתירה שיש בשלחו מתם, מחלקים רבה ורב נחמן בדבריהם,
רבה	ס"ל כר"י אמר שמואל, ואמר רק לטעמייהו דבני מערבא שידרו לו שרק בקרקע יטול הבכור פי שנים, באשתעבד ליה מיהא בחייו,
רב נחמן	יתומים שגבו קרקע בחוב אביהן בע"ח חוזר וגובה, מטעם שיעבודא דר' נתן, אבל אין הבכור נוטל פי שנים במלוה כלל, דס"ל מכאן ולהבא הוא גובה, וגם מק"ו דבשבחא דממילא אמרי רבנן דלא שקיל, מלוה מיבעי, ואמר רק לטעמייהו דבני מערבא, דלדורי ליה דבקרקע לא שקיל דהאי קרקע לא שביק להו אבוהון,

* וכן הלכתא,

טעמא דבני מערבא קאמרינן, ולן לא סבירא לן [תוב'] ושינויא
הוא דקמשני רבה, אנא ורב נחמן לא סבירא לן דבני מערבא דשלחו מתם כלל, אלא כרב יהודה אמר שמואל דאמר אליבא דרבנן אין הבכור נוטל פי שנים במלוה, וכדפסקי' נמי הלכתא לקמן, לא שגא גבו מעות לא שגא גבו קרקע אין הבכור נוטל פי שנים,

ואפי' לרב נחמן דאמר יתומים שגבו קרקע בחוב אביהן בע"ח חוזר וגובה אותה מהן, אפי' מודה דלגבי בכורה לא חשיב קרקע הלוה מוחזק למלוה, ולא שקיל זה בכור פי שנים כדפסקינן הלכתא לקמן,

והכא היינו טעמא דרב נחמן, כדמפרש בפסחים צ"כ כל שעה [ל':] דאיתמר, בע"ח, אצי אמר למפרע הוא גובה, רבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה, דלא חשיב מוחזק אלא משעת גבייה ואילן, וכדמפרש התם טעמא דרבא, כיון דאילו היה ליה זוזי היה מסלק ליה זוזי, אשתכח דהשתא הוא דקא קני, ומוחזינן לרבא מהא דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבא, יתומין שגבו קרקע כו', אי אמרת בשלמא למפרע הוא גובה אמתו להכי חוזר וגובה אותה מהן, דכמאן דגבי ליה מחיים דאבוהון דמי, אלא אי אמרת מכאן ולהבא הוא גובה, לא יהא אלא כזבין יתמי, ואילו קנו יתמי נכסי מי משתעבדי לבע"ח,

ומשני, שאני התם דאמר להו בע"ח דאבוהון כי היכי דמשתעבד ליה ההוא ליה לאזכוון, ה"נ משעבד לדידי מדר' נתן כו', וההוא שינויא דסמכתא הוא [שיש לבסוף עליה], דהא רבא דהלכתא כוותיה לגביה דאצי הוא משני להא דרב נחמן הכי,

הלכך אפי' ר"נ לא חשיב לקרקע של ליה מוחזק למלוה עד שצבא לידו, משום דאי היה צבי היה מוצין ליה עד השתא, דמכאן ולהבא הוא גובה,

והלכך מאי דא"ר נחמן גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו, לטעמייהו דבני מערבא קאמר, דאמרי אליבא דרבנן דנוטל במלוה פי שנים, דחשבינן לה מוחזקת למלוה, ואחא רב נחמן למימר לדידי לא שגא גבו קרקע לא שגא גבו מעות אין לו, דק"ו הוא כדאמרן לעיל שצחא דממילא אמרי רבנן דלא שקיל, מלוה מיבעי, אלא לדידיהו דקרקע מודו לי מיהא דלא שקיל, דהאי ארעא לא שצק להו אבוהון,

כדאמרינן לקמן, שלחו מתם הלכתא כרב ענן, כדפריש רבה טעמייהו, דאי קדים סבתא כו' דמהתם שמעי' דלא חשבי בני מערבא לקרקע של ליה מוחזק למלוה,

והלכך האי שלחו מתם דלעיל, מיבעי לן לאוקמי צמעות ולא דקרקע, דלא תקשי דצני מערבא [דאמרי הלכה כרב ענן] אצני מערבא [דבכור נוטל פי שנים במלוה], # [וצריך ביאור דהא במעשה דסבתא אמרינן דגם בני מערבא מודי דלא ירית בעל דהוי "ראוי לגמרי"]

ומשום הכי אמר רב נחמן גבו קרקע אין לו, גבו מעות יש לו, ומיהו לא סבירא ליה, אלא צין קרקע צין מעות אין לו כדפרישי',

ורבה נמי לטעמייהו דצני מערבא קאמר, לדידי ל"ש מעות לא שגא קרקע אין לו כדרכ יהודה אמר שמואל, דהא לא היה אצוהון מוחזק לא צהאי קרקע ולא צהאי מעות,

מיהא צני מערבא כיון דחשיבי ל' מוחזק במלוה ויטול זה הבכור פי שנים, איכא למימר דגבו קרקע הוא דקאמרי דיש לו, דדמי מוחזק טפי ממצעות, דהא אשתעבד ליה מיהא צחיי, אצל הני מעות לא אשתעבדו ליה כלל, וצגבו מעות מודו לי דאין לו,

והאי דשלחו מתם לקמן הלכתא כרב ענן כו', וכדמפרש רבה מסכתר טעמייהו דצני מערבא כו', התם ודאי צדין הוה דלא ירית צעל, דה"ל "ראוי" לגמרי ולא אשתעבד לא לצעל ולא לאשתו הני נכסי דזקנה כלל, שהרי לא לוותה מן הצת ומן צעלה כלום, ואי קדים סבתא וצגא וצנינה וצני,

אצל נכסי דלוה, כיון דמשתעבדי למלוה ואי צצין לא וצני, ויכול לטרוף מן הלקוחות, הרי הן כמחזקין צידו ושקיל צהו צכור פי שנים, אצל גבו מעות ודאי אין לו,

[ובא לפרש סבתא דאמר לעיל] **מאי סבתא, דההוא דאמר להו**

דף קכ"ה ע"ב

(נכסי) [נכסאי. רשב"ם] לסבתא לזקנתי אני נותן כל נכסי, אִם אציו או אִם אמו **ובתרה** אחר מות זקנתי, לא יירשו יורשין שלה, כגון צנה או צתה או אציה או אחיה, אלא **לירתאי** יורשין שלי כגון צני או צתי או אחי הקרוב קרוב קודם,

הויא ליה לההוא צגרא "חדא" **ברתא דהוה נסיבא, שכיבא** היא צרתא **בחיי בעלה, ובחיי סבתא** ואח"כ שכיבא סבתא, **בתר דשכיבא סבתא, אתא בעל קא תבע** לפי שצשעת לוואת המת היתה צמו קיימת, וכמי שאמר נכסי לסבתא, וצתרה לצתי דהיינו ירתי, והיה רוואה לירש זכות אשתו,

אמר רב הונא האי וצתרה לירתאי, דקאמר ההוא צגרא, **לִירְתִּי, ואפי' לִירְתִּי יְרְתִּי** [שיוורשים מבח יורשין] קאמר, כיון שנתנה ליורש', והרי וצתה צהן הצת, שהיתה יורשת שלה,

כדמפרש טעמא לקמן, דכל האומר אחריו, כאומר מעשיו דמי, וכיון דזכתה צהן מחיים, הרי הצעל יורש את אשתו, דהיינו ירתי ירתאי, והכי מפרש לה לקמיה, ומיהו השתא לא ידעינן אצתי טעמא דרב הונא, אלא שרואין אנו שזיכה את הצעל, וטעמא לא ידעינן, עד דמפרש ליה לקמיה,

ורב ענן אמר לִירְתִּי, ולא לִירְתִּי יְרְתִּי [שיוורשים מבח יורשין] וה"ק

אבני חן למסכת בבא בתרא

הבת קיימת לא טטול כלום, כדאמרין בכתובות, ולקמן בפרקין (דף קלו) נכסי לך ואחריו לפלוני, אם קדם הראשון ומכר מה שמכר מכר, ואין לשני אלא מה ששיר ראשון, ואם לא שיר כלום לא שקיל מיד, והלכך בעל לא ירית, דאשמו לא הוה הומוקא כלל דהני נכסים בחייה, שהרי היתה הזקנה יכולה למכרן לגמרי, מה שאין כן במתנת מהיום ולאחר מיתה, וגמלא שאף גוף הקרקע לא הומוקא לכת בחיי הזקנה, וגם כשמתה הזקנה, אין הבת (בחייה) [בנכסין?] להוריש המוחזק לה לבעל,

אמר רב פפא, הלכתא, אין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק [תוס'] בראי ממנו כגון לירש את אשתו בקצר בנחלה שנפלה לה לאחר מיתה, אתה רב פפא לאשמועינן דלא ירית, דהא כולי עלמא מודו דלא ירית, כדילפינן מקראי בפירקין דלעיל (ד' קיג) מדכתיב בגבעת פנחס בן, [ואתה לאשמועינן. ד"ס] דרב הונא לא פליג אלא באחריו, וכדפריש ר"א דכל האומר אחריו כאומר מעכשיו דמי, אבל בראי דפליגי ביה רבי ורבנן, כגון חפורה והוי שובל, שלופפי והווי תמרי, לא אתה לאשמועינן דאין הבעל נוטל, אלא ודאי הבעל נוטל, שהרי כשמתה [הוא. ד"ס] יורש את כל נכסים שהיתה מוחזקת בהן, וכי גדלי פירי ברשותיה גדלי, דנהי דפליגי רבנן בזכור, (ד?)התם היינו טעמא כדאמרין לעיל (ד' קכד) למה לו מתנה קרייה רחמנא [ועד דמטי לידיה לא קניה], אבל גבי בעל ליכא למימר הכי, ועוד דאפילו בזכור כה"ג דליכא יורש אחר אלא הוא, [ו?]יורש כל נכסי אביו, הכל מודים שירש הכל, ואפילו שצח הראוי, דהא כי אשצוח ברשותיה אשצוח,

ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק כרבנן, כגון דהוי שלופפי והווי תמרי, שנשמתה שמן על ידי שצח שצחו [במעצמן] אחר מיתת אביו, אבל דיקלא ואליס ארעא ואסקא שירטון, שעדיין שמן הראשון עליהם, הכל מודים דשקיל חלק בזכורה, אבל ענבים וצפרוס, לא שקיל בזכור פי שנים, אפי' לרבי, ואע"פ שעדיין לא נשמתה שמן, משום דשצח שהשצימו יתומים הכל מודים דלא שקיל, ומיהו היכא דמת בזכור בחיי אביו בניו של בזכור יורשין חלק בזכורתו עם אחי האב דומיא דבנות ללפחד וכדפרישית לעיל בפירקין (ד' קנז ד"ה ושהיה) כדמניא בתוספתא דבכורות, וכדאמרין בהלכות גדולות, ובגמרא ירושלמי יליף לה ריש לקיש, נאמר משפט לענין כפילה, ונאמר משפט לענין פשוטה כו', כדפרישית לעיל,

ואין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות,

דף קכ"ו ע"א

ומלוה שעבמו שהצבור נתחייב לאציו פלג, [פ'] שהחוב חולקין בה כל האחין, אבל ב' חלק בזכורה יחלקו ביניהן, איהו מעבד פלגא ונתון לאחיו פלגא, דהוי ליה ממון המוטל בספק וחולקין [ראה תוס' שהחולקין ע"ז], [ומפרש הספק] דאין ידוע אי חשיב [החוב] מוחזק לאציו [ירשאי הבא מחוב רגיל, שאמרו דהוי "ראוי"], שהרי הצבור רואה הוא לשעבד נכסיו לאציו לגמרי, ובעין יפה גמר ומקני נכסיו לאציו כדי שיהא אציו מוחזק בהן מלוה, ויטול זה [אחיו]

ובתרה לירמאי, לאותן יורשין שיהיו לי בעולם בשעת שתמות הזקנה, אני נותן את נכסי, כגון אם היתה בתו קיימת, או אחיו או אביו, דכל אלו אני קורא בהן ירמאי, אבל לא בן בתו כדמוכח לקמיה דהיינו ירמאי ירמאי שמכר בתו הוא בא לירש אותה, ולא לבעלה דאיהו נמי ירמאי ירמאי, דירמאי דוקא קאמר אותן הבאים מבתי, ולא לירמאי ירמאי הבאין מבית כחי, והלכך היכא דליכא ירמאי אחר מות הזקנה, אלא ירמאי ירמאי, נשארו הנכסים ביד יורשי הזקנה, דדומה לאומר נכסי לך ואחריו לפלוני, שאם מת אותו שני, יירשו יורשי ראשון, כדמנינן לקמן בפירקין (דף קלו), ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון,

שלחו מתם, הלכתא כוותיה דרב ענן, ולא מוטעמיה, הלכתא כוותיה דרב ענן, דבעל לא ירית הכא דראוי הוא, ולא מוטעמיה, דאילו רב ענן סבר אע"ג דהוה לי' ברא לברתיה דהוה ליה ירמאי ירמאי קאמר רב ענן דהוה ברא לא ירית כדקא דייק לישנא דירמאי משמע ולא ירמאי ירמאי לא ירית,

ולא היא, דאילו הוה ליה ברא לברתיה ודאי ירית הואיל והוא ראוי לירש את זה הנותן [האיש שנתן לסבתא], שהרי הבת וכל יוצאי יריכה במקום שאין בן, קודמין לכל יורשי האיש, דירמאי קרינא ביה [שכולן הם יורשיו], הואיל והוא קודם לכל יורשיו, ואע"פ שבה מבית כחי, ומעיקרא כי אמר לירמאי, לירמאי שיהא לי במות הזקנה קאמר, וכן בתו יורש אותה, וקודם לאביו ולאחיות,

ואע"פ שהן קריון ירמאי, והן ההוא קרוי ירמאי ירמאי, אפילו הכי [הבן] קודם, דלירשיו הראוין ליורשו מן התורה רגיל לקרות ירמאי, וטעמא דבעל לא ירית, לא משום דהוי ירמאי ירמאי, דאילו היה ראוי לירש נחלה זו מן התורה ירמאי הוה קרינא ביה, אלא משום דאין ראוי ליורשה, דהוה ליה האי ממון ראוי לאשה, ולא מוחזק שעדיין לא נפל בידה ובעל אינו נוטל בראי, אבל אי איכא בן דחזי למירתה, ודאי ירית דבן ירית בראי, ובעל היינו טעמא דלא ירית, משום דהוה ליה ראוי, ואין הבעל נוטל בראוי כבמוחזק,

מכלל דרב הונא סבר, בעל נוטל בראוי כבמוחזק מדאוקימנא טעם דבני מערבא דבעל לא ירית היינו משום דחשבי להני נכסי ראוי אם כן רב הונא דאמר ירית בעל כ"ל דבעל נוטל בראי?

א"ר אלעזר לפרושי טעמא דרב הונא קאמי, דבר זה נפתח התחיל בגדולים רב הונא ונסתרים בקטנים רבי אלעזר ועלמנו קרי קטן לגבי רב הונא, כל האומר אחריו כאומר מעכשיו דמי וכיון דאמר ובתרה לירמאי, דהיינו לכת, היינו כמו שאמר, מיד אני נותן את גוף הקרקע לכת, אלא שזקנתי תחלה פירות בחייה, ואחר כך תקח בתי, או הבא מבתה, את הנכסים, דחשיב לה רב הונא לגבי בת, כמתנת מהיום ולאחר מיתה, והלכך הוה לה זו הבת מוחזקת בחייה דהני נכסים, וכי קא ירית בעל, שפיר קא ירית במוחזק,

אמר רבה, מסתברא טעמא דבני מערבא דחשבי להו ראוי לגבי בת, ולא מוחזק, דליכא למימר כאומר מעכשיו דמי, דהא דא' קדים סבתא הזקנה בחייה וזבנא ומכרה לאחרים, וזבינה זביני וכשתמות הזקנה אפי' אם תהיה

אבני חן למסכת בבא בתרא

[אזיהו] פי שנים, או דלמא לא שגא משאר מלוה הלכך פלגי,
יש לשנות אחרים ולא נתיישבו לפי הלשון הכתוב בספרים,

והא דאמר ר' כל האומר אחריו כאומר מעשיו דמי, לאו מילתא היא, אלא כשלמו
מחם דאמר רבה מסתבר טעמא דבני מערבא כו', וכל היכא דאמר נכסי לך
ואחריו ליורשי, מת ראשון קנו יורשי הגותן, או יורשי יורשין הקודמין ליורשו, אבל
בעל לא, דאין הבעל נוטל בראוי, ואם נתן הנכסים לבת מהיום ולאחר מיתה, אע"פ
שמתה בחיי הזקנה, הבעל יורשה, דהויא לה מוחזקת בגוף הקרקע בחיי הזקנה,

אמר רב הונא, אמר רב אסי אע"ג דאוקימנא לדברי הכל דאין הבכור
נוטל פי שנים, בשבט שהשיבו יתומים לאחר מיתת אביהן, מיהו, בכור
שמי"חה אם מיחה ואמר אל תשיבו חלקי, אלא מחלוק מיד, ואשביח אני שני
חלקים שלי, ואטול כל שבתי, והן נתייחסו מחלוק, והשיבו הנכסים, הרי מי"חה
בהן ויטול פי שנים, דהא פסקין לקמן יש לו לבכור פי שנים קודם חלוקה, משעה
שחפץ לזכות בבכורתו, והרי חפץ ליטול חלקו לאלתר, וזכה בחלק בבכורתו מיד כל
מקום שהוא, הלכך נכסין ידיה אשבת,

אמר רבה, מסתבר טעמיה דרב אסי דיטול הבכור פי שנים בשבט
שהשיבו יתומים, בשביל מחמתו, כשמיחה, **בענבים** מחזירים **ובצרום**
היתומים שלא מדעתו, א"נ מדעתו ובעל כרחו שלא רצו לחלוק, או זיתים היו
מחזירין כשמיחה בהן, **ובמסקום**, והשיבו יתומים בצצירה [בענבים] ומסיקה
[בזיתים],

בהאי שבט שקיל בכור פי שנים, שנוטל שני חלקים מן הענבים כמות שהן בצצירה,
ולא יתן להם שבט צצירה, דענבים היו, ואכתי ענבים נינהו, וענבים של בכור הוא
דאשבות, והרי זה דומה לגזול פרה והוקירה דמשלם אותה כמות שהיא, הואיל ולא
נשמתי,

אבל דרכום ע"מ לזכות [ב. ד"ס]ן בשבט דריכה לא שקיל בכור פי שנים,
כדתנן הגזול עזים ועשאן כלים משלם כשעת הגזילה, דקנייה בשינוי, ה"נ קניניהו
יתמי להני ענבים בשינוי, כך נראה בעיני,
ורבינו חננאל פירש, בכור שמיחה ואמר אני מוותר חלק בכורה דיו, וא"ל למחות
(פעם אחרת) [בכל עת. ד"ס], ואמר רבה ה"מ כשמיחה בענבים ובצרום, זיתים
ומסקום, הוא דאין צריך למחות (לו. ד"ס) פעם אחרת, אבל אם דרכום וחלקו ולא
מיחה ויתר,

ולא נהירא לי, חדא דאפי' לא מיחה לא הפסיד חלק בכורה, עד שיטול חלק באחת
מן השדות כפשוטו כדלקמן, ואז ויתר חלק בכורה בכל הנכסים, ועוד הא אכתי לא
איידינן לעיל בשם ר' יוחנן, דינמא מכיון שמיחה מיחה, ולא יוותר עוד,

ורב יוסף אמר, אפילו דרכום קס"ד השתא דאפי' דרכום שקיל בשבט
היין פי שנים, והיינו דקא מתמה גמרא **דרכום** אמאי שקיל פי שנים, הא
מעיקרא עינבי, השתא חמרא וקנייה בשינוי כדפרישית?

ומשני כדאמר **רב עוקבא בר חמא** לקמן **ליתן לו דמי היוזק**
ענביו, ה"נ נותן לו דמי היוזק ענביו כלומר האי דאמר רב יוסף אפי'

דרכום, לא ליטול שבט היין היתר על הענבים אמר, דודאי לא שקיל אלא דמי
ענבים, אלא הכא במאי עסקין שפחת היין ושפך, או נתקלקל, שאין שוה דמי
ענבים, ואחא רב יוסף למימר, דאפי' דרכום, ופחתו, בכור נוטל פי שנים בענבים
בצורים, כדמיס שהיו שוין הענבים, דכיון דמיחה בהן, לא הוו להו לדרוך ענבים שלו,
ומשלמים לו דמי ענביו הכל כשעת הגזילה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא
פליגי, רבה איירי דאין נוטל בשבט היין, ורב יוסף אחא למימר, דה"נ לא שקיל
בפחיתת היין מדמי ענבים,

היכא איתמר דרב עוקבא בר חמא, אחא, דאמר רב יהודה
אמר שמואל, בכור ופשוט שהניח להן אביהן ענבים
ובצרום, זיתים ומסקום, בכור נוטל פי שנים ונגון שמיחה,
אפילו דרכום,

דרכום ! מעיקרא עינבי השתא חמרא? אמר מר עוקבא בר
חמא ליתן לו דמי היוזק ענביו:

אמר רב אסי, בכור שנטל חלק באחת מן השדות **כפשוט** כאחד
מאחיו חלק פשיטות, ויתר כלומר הרי מחל חלק בכורה כדמפרש לקמיה, או
בהאי שדה אי בכל הנכסים, וטעמא כדאמרן לעיל, אם אמר איני נוטל ואיני נותן
רשאי, דכיון דמתנה קרייה רחמנא, ואיהו לא בעי לה, לא הויא מתנה, ולא יזכה בה
עוד,

[וא"ת ואמאי ויתר אפילו מחל בפירושו, באמירא בעלמא בלא קנין במאי קני? וי"ל
דלהבי קרייה רחמנא מתנה דבאמירה בעלמא יכול להתלק בשאר מתנות. תוס'
ישנים]

מאי ויתר?

רב פפא [הד"ס באות ג-ד כתב שצריך לגרום רב פפי קודם רב פפא כמו בכל
המקומות בש"ס, ולהפך שרב פפי סבר ויתר באותה שדה, ורב פפא סבר ויתר
בכל הנכסים כולן, וכן בכל הסוגיא] **משמיה דרבא אמר, ויתר**
באותה שדה, רב פפי משמיה דרבא אמר, ויתר בכל
הנכסים כולן,

רב פפא משמיה דרבא אמר, ויתר באותה שדה, קא סבר
אין לו לבכור חלק בכורה [פ' אבל חלק פשוט ודאי שאין לו קודם חלוקה,
אלא חלק בכורה פליגי בה אי יכול לזכות בה הבכור מיד במות אביו אם ירצה,
וקסבר רב פפא שגם בחלק הבכורה אינו זוכה בה קודם חלוקה] לא לתת ולא
למכור **קודם חלוקה** כדמצינן לתת לו, עד דלמיא לידה דמקבל מתנה,

(ומה דאתא לידה אחיל אידך לא אחיל. ראה בד"ס שנמחק
בטעות, וראה בב"ח ורש"י) הלכך האי שדה שגא לידו חלקו ממנה, והיה לו לזכות
בו חלק בכורה, דהא שעת חלוקה הוא, וקרינן ציה לתת לו, הלכך מצי מחיל,
אבל בשאר נכסים [שלא חלקו בה עדיין] לא מצי מחיל, דאין אדם מקנה דבר שלא
צא לעולם [וכן כאן לא זכה עדיין בחלק הבכורה, שיוכל לוותר עליה], דעד שעת
חלוקה לא זכי בזה, וכ"ש בחלק פשיטות, דלא זכי קודם חלוקה, שלא הוצרך חלקו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלחו מתם, בכור שמכר קודם חלוקה לא עשה כלום, אלמא אין לו לבכור קודם חלוקה,

והלכתא יש לו לבכור קודם חלוקה ואם מכר או מחל או נטל חלק אחד כפשוטו, ויתר ככל הנכסים כולו, משום דמתנה קרייה רחמנא, ומשמא אב, נתונה לבכור,

[והלכתא יש לבכור קודם חלוקה. אע"ג דקיימא לן כרבנן וכו', והא דאמרין ואם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי, לא הוי טעמא משום דיש לו קודם חלוקה, דאפי' אין לו לבכור, יכול לומר איני נוטל ואיני נותן, דלא משום שרואה להסתלק מן הבכורה לגמרי שלא יוכל לחזור ולתבעה קאמר, אלא הכי קאמר להו איני נוטל, וכל זמן שלא נטלתי לא תוכלו לתבעני כלום. תוס', וראה קצות החושן חו"מ סימן רעח ס"ק יב]

מר זוטרא מדרישבא [שהיה במקום ששמה רישבא, והוא היה בכור], פלג [חלק בירושת אביו] בצנא דפלפלי סל מלא פלפלין [שהיה בא ממקומות רחוקים מאד, ולכן היו דמיה יקרים. שט] בהדי אחין בשוה [ולא נמל פי שנים],

אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה הואיל [ו. רש"ש] ויתרתה במקצת, ויתרתה בכל הנכסים כולו:

מהני: האומר, איש פלוני בני שהוא בכור, לא יטול פי שנים, אי נמי איש פלוני בני פשוט לא יירש עם אחיו, לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה לעקור דבר מן המורה, ובעל כרחו של זה [האב] יירש עם האחין,

ואינו יכול לסלקו מירושה זו, אלא על ידי שיתן בלשון מתנה כל נכסיו לשאר בניו, או שיאמר שאר בני יירשו כל נכסי, ואליבא דרבי יוחנן בן ברוקא [במשנה קל. שאם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, # וצ"ע דלהלן אומר דהא מתני' דלא בר"ב בן ברוקא],

המחלק נכסיו על פיו דנזואת שכיב מרע אינה זריכה קנין, ולא שטר, ולא משיכה, אלא בדבור פיו בעלמא, וכגון שמנזה מחמת מיתה, כדאמר לקמן בפרק מי שמת ריבה לאחד נתן לו במתנה כפליים ומיעט לאחר, או והשוה להן את הבכור שהשוה להן הבכור בלשון מתנה, דבריו קיימין שיש כח באדם ליתן ממונו במתנה לכל מי שירצה, ואין כאן מקנה על מה שכתוב בתורה, שהרי [לאחר שחילק כל רכושו במתנה] לא נשאר לו אחר מיתתו כלום, להוריש לבניו בתורת ירושה, שיטלו הפשוטים בזה, והבכור פי שנים,

ואם אמר משום ירושה, לא אמר כלום, [ומפרש ריבה לאחר ומיעט לאחר] אם ריבה לאחד ומיעט לאחר בלשון ירושה, שאמר פלוני בני [שהוא פשוט] יירש אותו שדה בית כור [מקום זריעת שלשים סאה], ופלוני בני [שהוא פשוט] יירש [אותו. ד"ס] שדה [בית. ד"ס] לתך [מקום זריעת 15 סאה],

[ומבאר, שלא תאמר דלרב פא דסבר שאין הבכור קונה, ולכן אם מת אינו מוריש חלקו לבניו] ומיהו אם מת קודם חלוקה, ל"ש בכור ול"ש פשוט, בנו יורש עם האחין, ונוטל חלק אביו כשיצאו לחלוק,

דלא גרע היכא דמת האב ואח"כ מת הבן, דבן הבן יורשו, מהיכא דמת הבן בחי האב, דבן בנו יורשו, כדכתיב וכן אין לו עיין עליו, אצל קודם חלוקה, אין יכולין למכור לא האב ולא הבן,

ורב פפי מושמיה דרבא אמר, ויתר בכל הנכסים כולו, קא סבר יש לו לבכור קודם חלוקה [שמיד שמת האב יכול הבכור לזכות בחלקו בכל עת שירצה] ואע"ג דחלק פשוט אין לו [עד זמן חלוקה], דהא כתיב למת, [אפ"ה] משעת שמת האב [חלק הבכורה] הוא ראוי ליתן לו [פי' אין הבכונה שזכה בה ממיאלא, אלא שיכול לזכות בה בכל עת שירצה], הלכך בבכור מליא מילתא, דנשעה שירצה זכה בחלקו, וכדאמרן לעיל בכור שמיסה מיתה, והלכך יש כח בידו למחול כל שעה שירצה, דהיינו דבר שצא לעולם,

ואנן סהדי ומדאחיל בהא דכי היכי דאחיל צהא שדה אחיל בכולהו, וכיון דיש כח בידו לזכות, יש כח נמי בידו ליתן ולמחול והוא מחילה,

והא דרב פפי ורב פפא, לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר, דההוא בכור דאחיל זבין [שהלך ומכר] נכסי ידידיה ודפשוטו יש מפרשין בחלק בכורתו ובחלק פשיטותו, ואין זה לשון גמרא, ועל כרחי זקוק אני לפרש, שמכר כל הנכסים, שני חלקים שלו וחלק פשוט אחיו, מקמי דניפלוג בזה, מכר כל השדה שלא בצרות אחיו, ולנזרך אחיו, למת לו מעות של חלקו,

אזול יתמי בני פשוט למיכל תמרי [מהנהו לקוחות] מאותו שדה, בשביל חלק אצותו, [מהנהו] הפוס [הבה אותם], ויש מפרשים לשון מחאה, ולא נהירא דקאמר לא מיתס"א דובתניהו לנכסייהו מחו"י קמחיתו בהן, ואי ר"ל מחאה מה חזק יש כאן. תוס' ישנים],

אמרי להו ללקוחות קרובים קרוביהו דיתמי, לא מיסתייא דובנתניהו [שקניהם] לנכסייהו שלא מדעתם, ושלא מדעת אצותו, דהא ודאי חלק פשוט אחיו לא היה יכול למכור, אלא מימחה נמי מחיתו להו,

אתו לקמיה דרבא, אמר להו לא עשה הבכור ולא כלום במכירה ז',

דף קכ"ו ע"ב

מר סבר רב פפי לא עשה כלום בפלגא בחלק פשיטותו וכל שכן בחלק פשוט אחיו, אצל בחלק בכורה יפה מכר, דיש לו לבכור קודם חלוקה, ומר סבר בכולהו אפי' בחלק בכורה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ההוא דאתא לקמיה דרבה בר בר חנה ועד (אמר) [אמר. ד"ס]
עמו (כו'), א"ל מוחזקני בזה שהוא בכור, א"ל מנא ידעת?
דהוה קרי ליה אבוה בוכרא סכלא כמור שטות,

[ואמר רב"ח שאין מזה ראיה] דלמא בוכרא דאמא הוא, דכל
בוכרא דאמא (נמי. ד"ס) בוכרא סכלא קארו ליה ולא משום
שטותו, אלא לפי שאינו בכור גמור, כמו הדם שטותו שאינו כשר [פ' שנותן לכהן ה'
פלעים ואינו נוטל פי שנים. יעב"ץ, # י"ל כוונת דבריו שמי שרק נותן ואינו דעת
גם ליטול הוא שומה],

[ומאמ"ז קבלתי שקרוי בכור שומה שצריכין לפדותו, ואם לא פדאו אביו, צריך
לפדות את עצמו, ואינו יורש ב' חלקים, ומן האב לחוד קרוי בוכרא חכימא לפי
שירש שני חלקים ואין צריכין לפדותו, ודרך מליצה הוא. רש"ל],

ההוא, דאתא לקמיה דרבי חנינא והיה עד אחד עמו, אמר ליה,
מוחזקני בזה שהוא בכור והאי כמור היה שמו שכתם כדלקמיה # [למה
צריך לומר כן], אמר ליה מנא ידעת? אמר ליה דכי הווי אתו
המחזקין צעיהן לגבי אבוה [של זה הבכור], אמר להו זילו לגבי
שכחת ברי שם הבכור, ולאו היינו צריה דר"ס, דאמר' בלא יספור (לעיל דף
כו) אמר ר"ס לא שכיב שכתם ברי אלא דקן מאימא בלא זמנה דבוכרא הוא,
ומסי' [ומרפה את חולי העין] רוקיה [רוק של הבכור, כשנותנין אותה] לעין,
[שרוקו יפה לרפואה משום דבכור הוא. רג.],

ודלמא בוכרא דאמא הוא? גמירי בוכרא דאבא מסי רוקיה,
בוכרא דאמא לא מסי רוקיה,

[הערתתי מריש מסכת חגיגה: טומטום: אין לו לא אברי זכר ולא אברי נקבה,
אבל אם ינתח העור אולי יתברר לאיזה מין הוא נוטה Ambiguous genitalia
ואנדרוגניטום והיא מלה יונית אנדרו איש גיטום אשה. ספר התשבי וגם מובא
בתו"ט סוף פ"ח דיבמות, hermaphrodite]

אמר ר' אמי בכור הנולד טומטום, שאין ניכר בו לא זכרות ולא נקבות,
ולאחר זמן [פעמים לאחר שנים הרבה. שט] שנקרע וגמצא זכר שהיה גיד
שלו וציעו טמונין בגוף [באופן בלתי מפותח. שט], ורבותא נקט, דאף על גב
שנמצא זכר גמור, וכל שכן אנדרוגניטום, שאין ספקו עמיד להודיע, אינו נוטל
פי שנים, דאמר קרא דברים כא והיה קרא ימירא הוא הבן הבכור
לשניאה, עד שיהא "בן" [פ' זכר ודאי] משעת הויה,

רב נחמן בר יצחק אמר, אף אינו נידון כבן סורר ומורה,
דאמר קרא דברים כא כי יהיה לאיש בן סורר ומורה, עד
שיהא בן, משעת הויה ליה,

דף קכ"ז ע"א

[ומפרש השוה את הבכור] ועל בנו בכורו אמר, פלוני בני יירש שדה פלוני, ופלוני
בני [שהוא פשוט] יירש שדה פלוני, הגדול כשל חצירו [הבכור]. לא אמר כלום,
דמתנה על מה שכתב במורה, שאינו יכול לעשותו יורש, אלא כמשפט הכתוב,

ודלא כר' יוחנן בן ברוקא, דאמר לקמן במתניתין (דף קל) אם אמר על מי שראוי
לירשו דבריו קיימין, והך משנה (ד. תו"ט) רבנן היא,
ורבותא הוא דנקט, ריבה לאחד ומיעט משום ירושה לא אמר כלום, וכל שכן
היכא דעקר כל (הנחלות) [הנחלה. ד"ס] מן האחין, והוריש לאחד מהן, לא עשה
ולא כלום,

כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף, משום מתנה, דבריו
קיימין דכיון דליכא לשון מתנה בהדה, מהני ליה דאף לשון ירושה קונה:

נב"ל לימא מתניתין דלא כר' יהודה דקמיני אין אדם מתנה, דלא כרבי
יהודה, ואין קיימא לן רבי מאיר ורבי יהודה הלכה כר' יהודה, דא"ר'
יהודה האמר בדבר של ממון תנאו קיים,

דתניא, האומר לאשה הרי את מקודשת לי, על מנת שאין
ליך עלי שאר מזון, כסות, ועונה תשמיש, הרי זו מקודשת,
ותנאו בטל דאין אדם מתנה על מה שכתב במורה, והוי (קידושי המעשה)
[קידושין. ד"ס] מעשה והתנאי כמאן דליתיה, דכמעשה בלא תנאי דמי, דבריו ר'
מאיר,

ר' יהודה אומר, בדבר של ממון שאר וסכות, אבל עונת תשמיש מזה
היא, ושערא דגופא הוא תנאו קיים הקדושין קדושין, ויש לה עליו עונה, אבל לא
שאר וסכות, ומתני' נמי של דבר ממון הוא?

אפי' תימא ר' יהודה, התם ידעה וקא מוחלה שעל מנת קן קבלה
קדושין, ובהיא הנאה דמקדש לה מחלה ליה, (ויכין) [דכיון ?] דקבלה לקדושין
מיינה נתרצת למחול, אבל הכא לא קא מחיל מי מחיל, מה הנאה יש לו לכן
שימחול, ואע"פ ששקם הבן, אין זו מחילה, דאינו רוצה להכעיס את אביו,
ולא גרסינן מי ידע דמחיל,

אמר רב יוסף, אמר איש פלוני הנה הוא "בני בכורי" הוא
מהימנין ליה לאז נוטל ליטול פי שנים, דאפי' רבנן דפליגי אדרי' יהודה לקמן
בשמעתין [קבו:], ואמרי אינו נאמן, הני מילי בדמוחזק לן דלאו בכור הוא, אבל
בדלא מוחזק לן הי מייניהו בכור, מודו דנאמן, כדאמרין לקמן [קבו:], אלא לרבנן
יכיר למה לי, בצריך היכרא,

איש פלוני "בכור" הוא [ואפילו אם אמר "בני בכור" ולא אמר בכורי
ביו"ד] [אבל אמר יירש פלוני בני, הנה הוא בכור] ולא אמר בכור, אז אינו
נוטל פי שנים, דלמא בוכרא דאמא קאמר והוי בכור לכהן, אבל לא
לנחלה, דלא הוי ראשית אהו דידיה, ומספיקא לא יבצין ליה פי שנים, ואפילו אם
תפס מפקין מייניה, דלא קרינא ביה יכיר לאחרים, דאכתי מספקא לן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מיתובי, המפלת טומטום וכל זמן שלא נקדע, מספקין ליה בזכר וצנקה ואנדרוגינום שיש לו זכרות ונקבות **תשב לזכר** ימי טוהר דזכר [פ' רק מ'] יום דזכר ולא פ' ימים דנקבה] ולנקיבה ימי טומאה דנקבה, שמתמא שבעים משעת לידתה, אפי' אם לא תראה דם, ומשבעים ואילן תשב על דמי טהרה, אם תראה דם, עד ארבעים ללידתה, דהיינו ל"ג ימי טוהר דזכר, חסר ו' ימים, שממנה שבעים לטומאה מספק, **תיובתי דרב שריא** דכלל כלל לא חשיב לה יולדת, לא לטומאה ולא לטהרה, **תיובתא**,

לימא תיהוי תיובתא דרב שיזבי דאיהו נמי דריש לענין מילה, עד שיהא זכר משעת לידה, והוא הדין לגבי טומאת לידה, ואילו האי תנא חשיב ליה זכר לענין טומאת לידה [פ' שנותן לו לכה"פ דמי טוהר של זכר חסר ו' ימים], דקמי תשב לזכר?

תנא דמסכת גדה **ספוקי מספקא ליה** אי האי וילדה זכר, להכי צעין ליהוי זכר משעת לידה, צין לגבי טומאה צין לגבי מילה, ולחומרא ואילו לחומרא ליתן עליו חומרי זכר, דשמא לא דרשין האי וילדה זכר להכי, דצעין ליהוי זכר [משעת לידה], אלא לכדאמרינן במסכת גדה (דף לא), אשה מורעת תחלה יולדת זכר, ורב שיזבי נמי לחומרא קאמר, דלא דמיא מילתו שבת, דדלמא דרשין וילדה זכר שיהא זכר משעת לידה, אצל רב שריא לקולא דריש, דקא פטר לה מטומאת לידה, הלכך אי לאו דפשיטא ליה, לא היה דריש לקולא, הלכך הו"א (בריימא) [משנה] מיוצמיה,

אי הכי דמספקא ליה היכא דנקדע ונמצא זכר, אם אמו טמאה לידה אי לאו [פ'] שיוולדת בטמאה גם אם אינה רואה דם], א"כ אמאי יהצין ימי טוהר דזכר, כדקמי וזכר ולנקבה, דהיינו ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה, והלא [יש כאן שני צדדי ספק, צד הקל] שמה אם יקדע ימלא זכר [שטמאה ו' ימים, ואח"כ יש לה ל"ג ימי טוהר, ויש בה גם ספק לצד החמור בדמיון] ושמה איכא למידרש וילדה זכר, לטהר [אין הבוונה לומר שהאשה "טהורה"] את אמו מדין לידה [פ' שאין בה דיני לידה, לא הקולות ולא החומרות], וצין ימי טומאה צין ימי טהרה לית לה, ואמאי יהצין לה ימי טוהר כלל,

הכי הוה ליה למיתמי, **תשב לזכר, ולנקבה, ולנדה, מובעי ליה**, וה"פ תשב לנקבה ימי טומאה דנקבה שבעים, אפי' בלא ראית דם, דלמא נקבה היא, ולנדה, לאחר שבעים מיד אם תראה דם הו"א טמאה נדה, מספיקא [ראה ב"ח] דלמא זכר הוה, ואית לן למידרש עד שיהא זכר [משעה] [משעה ו'] לידה, ולית לה ימי טוהר כלל,

ביאורי הרשב"ם:

במסכת גדה מקשינן, למה הוזכר זכר, כלומר בכל מקום דקמי לנקבה ולנדה למה לי למיתמי לזכר כהדיהו, אם ליתן לה ימי טומאה דזכר, הא קמי תשב לנקבה, וצריך שבעים, ואם ליתן לה ימי טוהר דזכר, הא קמי ולנדה, דמשמע דלא ניתב לה ימי טוהר כלל?

ומשנינן נפקא מינה שאם תראה יום ל"ד ללידתה, ותחזור ותראה יום מ"א, הו"א מקולקלת למנינה, שמה לא (היו. ד"ס) הוה לה ימי טוהר, והיתה תחלת נדה

אמימר אמר אף אינו ממעט חלק בכורה אותו טומטום שנקדע ונמצא זכר, אם הוא פשוט ואינו זכור, וכל נכסי האב תשעה מניס, והן שלשה צנים, זכור ופשוט וטומטום, חולקים הנכסים תחלה לשלשה חלקים, כאילו אין כאן כי אם זכור ופשוט, והטומטום כמאן דלייתה, ומגיע לחלק הזכור ששה מניס, שהן צ' חלקים, לפי שהזכור נוטל פי שנים בפשוט, נמצא חלק זכורה שלשה מניס,

חלק זכורה	זכור	פשוט	טומטום
מחלק לז' חלקים	3 מניס	----	
חלק פשוט	2 מניס	2 מניס	2 מניס

חוזרים וחולקים הששה מניס הנותרים צין שלשתן, נמצא הזכור נוטל חמשה מניס, והטומטום והפשוט נוטלין כל אחד שני מניס, אצל אי הוה ממעט [גם הטומטום], לא היה נוטל הזכור אלא ארבעה וחצי מניס, פי שנים כנגד כל אחד,

מחלק ה' מניס לד' חלקים = 2.25

זכור	פשוט	טומטום
4.5	2.25	2.25

[אבל עבשיו דאמרינן דהטומטום אינו ממעט חלק בכורה, בחלק הפשוט מיהא ממעט שכל אחד נוטל רק 2 מניס בחלק הפשוט] דנהי דאין ממעט חלק זכורה, אצל חלק פשוט מיהא ממעט מכולן,

מאי טעמא [אינו ממעט חלק הבכורה] **שנא'** דברים כא **וילדה לו בנים** והיה הצן הזכור **עד שיהא בן בשעת לידה** מי שהוא בן בשעת לידה, חולק הזכור כנגדו חלק זכורה [פ' נכנס בחשבון כמה הוא חלק הבכורה], וממעט לחלק זכורה מן הזכור [דכל מה שיש יותר בנים, נתמעט חלקו של בכור], דהכי משמע קרא, כנגד הצנים משעת לידה [בנים כאלו שהם בנים משעת לידה] יטול חלק זכורה, דהיינו חלק גדול, [פ' הפי שתיים יהיה חלק גדול] ולא נחשוב טומטום עמהם, שלא יטול הזכור אלא כנגד שנים מהם [פ' באופן שיש ג' אחין ואחד מהם הוא טמטום, נוטל הבכור כנגד השנים דהיינו שחלק הבכורה הוא שליש], דכשהן מרובין [פ' שאם יטול גם כנגד הטומטום] ממעט חלק זכורה [דאז יהיה חלק הבכורה רביע],

רב שיזבי אמר, אף אינו נימול לשמנה לדמות שבת כדדרשין (שבת דף קלז) וציוס השמיני ציוס אפילו שבת, **דאמר קרא ויקרא יב אשה כי תזריע וילדה זכר וביום השמיני ימול, עד שיהא זכר משעת לידה**,

רב שריא אמר, אף אין אמו טמאה לידה שצעה, אם נקדע ונמצא זכר, וגם לא שבעים אם נמצא נקבה, **דאמר קרא, אשה כי תזריע וילדה זכר וטמאה שבעת ימים** והכי נמי כתיב, ואם נקבה תלד וטמאה שבעים, יולדת טמאה היא, אע"פ שאינה רואה דם, **עד שיהא זכר משעת לידה**,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לְאִפּוֹקִי מִדְּרֹשׁ רַבָּא דְּמַסְכְּרָא אֵית לֵיהּ, וְאִתִּי קָרָא לְמַעֲוֵיטָהּ, דְּדִרְשׁ רַבָּא, שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל אִדָּם אֶחָד שִׁילְדוּ ב' זִכְרִים בְּמַחְבֵּא וְאִין יָדוּעַ אִיזָה קִדָּם לֵהִיוֹת רִאשִׁית אֹזְנוֹ, כּוֹתְבִין הַרְשָׁאָה זֶה לָזֶה וְאִתִּי חָד מִיַּמֵּיחֹו וְתַבְעַ חֶלֶק בְּכוֹרָה מִן הָאֶחָד, אִם בְּכוֹר אִתִּי מִנִּי לִי בְּשִׁבְלֵי עֲצָמַי, וְאִם לֹא מִנִּי לִי בְּשִׁבְלֵי אֶחָד, שֶׁהִי נָתַן לִי חֶלְקָהּ, וּפְסָקִין לְעִיל יֵשׁ לוֹ לְבָכוֹר קוֹדֵם חֲלוּקָהּ, וְיֻכּוֹל לְמַכּוֹר וּלִיתָן חֶלֶק בְּכוֹרָתוֹ לְכָל מִי שִׁירְצָהּ, וְהָךְ מִילְתָּא אִתָּא קָרָא לְמַעֲוֵיטָהּ, דְּאִע"ג דְּמַדְיֵנָא אֵית לֵיהּ, גּוֹיֶרֶת הַכְּתוּב הוּא, שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ חֶלֶק בְּכוֹרָה מִן הַסֶּפֶק,

א"ל רב פפא לרבא כשדרש קו, והא שלח רבין, דבר זה שאלתי לכל רבותי, ולא אמרו לי דבר, ברם כך אמרו משום ר' ינאי, הוכרו בשעת לידה אע"ג ד ולבסוף נתערבו (כו') [כומצין. ד"ס] דהוה ליה בכוור ודאי שעה אחת, וקרא לא אחא למעוטי אללא מאי דדמי טפי למעוטי, כגון דלא הוכרו כלל, דהוה ליה ספק (בשעת) [משעת. ד"ס] לידה, דהכי משמע והיה הבן הבכור שיהא בן משעת לידה, ולא טומטום, ושיהא בכוור משעת הווייה, ולא ספק, ושמעין מהבא דהכי הלכתא, דאם הוכרו ולבסוף נתערבו מיהא כותבין הרשאה זה לזה,

לא הוכרו [היו מוחזקין] לאו בעדים שמעדין שראו שטולד קודם לאחיו, דאם כן אין האב נאמן אללא (בקול) [בקולד] בעלמא, כעין שאמרנו למעלה דהוה קרי ליה בוכרא, אין כותבין הרשאה זה לזה,

הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש, דברים שאמרתי לכם טעות הן בידי, ברם כך אמרו משום ר' ינאי, הוכרו ולבסוף נתערבו, כותבין הרשאה זה לזה, לא הוכרו אין כותבין הרשאה זה לזה,

שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל, ילמדנו רבינו, היו מוחזקין בזה שהוא בכור, ואמר אביו על אחר [אחר. רשב"ם] מן הבנים בכור הוא, מהו מי מהימנין לאב במקום חזקה שמכשח דבריו או לא?

שלח להו [שמואל], כותבין הרשאה

דף קכ"ז ע"ב

זה לזה המוחזק ואותו שאמר אביו עליו שהוא בכור, וטעמא מפרש ואזיל,

[ובמקשה על שמואל] מזה נפשך כמאן סניחא ליה שמואל אי כרבנן סבירא ליה, לישלח להו כרבנן, אי כרבי יהודה לקמן סבירא ליה לישלח להו כרבי יהודה?

בראית יוס ל"ד, ובראית מ"א הויה תחלת יצבה, ואם תראה שלשה רטופין, זריכה ו' נקיים וקרנבן,

או שמא זכר ילדה, וראית יוס ל"ד היו ימי טוהר, ועמה בראית מ"א הויה תחלת נדה הרי היא בספק וזה ונדה עד שמשב י"ז ימים נקיים [לצאת מכל הפיקות, וראה ב"ח] כדמפרש במס' ערכין (דף ח),

ואם ישנה לה י"ז נקיים וראתה יוס י"ח [ב"ב פי בשימצא ודאי זכר. ב"ח], הרי היא תחלת נדה, וזו היא דינה שאם תראה כל ז' ימים הללו או אם לא תראה כי אם ראייה ראשונה טובלת כליל שמיני ומשמשת עם בעלה, ואחר ז' ימים הללו באין י"א יוס של ימי יצבה שאם תראה בתחלתן או באמצעיתן או בסופן שלשה ימים רטופין הויה וזה גדולה וזריכה ו' נקיים וקרנבן, ולעולם לא תחזור לקדמותה להיות תחלת נדה עד אחר ז' נקיים, ואם לא ראתה בכל י"א יוס הללו עד י"ב, הרי היא תחלת נדה בכל המשפט אשר פירשתי, ולכן נקראו י"א יוס שצין נדה לנדה?

קשיא אבל תיבתא ממש אינה, בשביל שספר מן (הברייטא) [המשנה], דמאי למימר תני לזכר ולנקבה ולנדה,

ביאורי הרשב"ם:

(הגה"ה - לכן הוזכר זכר, שאם תראה יוס ל"ד ללידתה [ותחזור ותראה יוס מ"א תהא מקולקלת עד מ"ח שכשראתה ליום ל"ד. רש"י נדה], אמרינן טמאה היא, ואע"ג דאכתי משכי ימי טוהר דזכר, [במשום] דמסקינן ליה בלא ולד [באילו לא היה באן ולד] ותשב לנדה, וכי דער חזיא ליום מ"א שהוא ח' לראייתה, ותראה להיות שומרת יוס כנגד יוס [שטובלת לערב], אמרינן ולד היה וזכר היה, וראייה דיום ל"ד דם טוהר הוה, והשתא הוה דהויה תחלת נדה [ואינה טובלת עד שבעה ימים],

והשתא מקלקלין לה [ע"י הפסק], דלא טבלה עד מ"ח שהוא שמיני לראייה אחרונה, ואי לאו משום ספיקא דזכר הוה טבלה למחר ביום מ"ב ממנה נפסק, אי לאו ולד הוה הרי היא שומרת יוס כנגד יוס, ואי ולד (הוה ונקבה הוה) [היא ונקבה היא. רש"י נדה], אכתי הוה דם טוהר עד שמונים, וספיקא דזכר מקלקלא לה, וכן לענין נקבה, כלומר וספיקא דנקבה [נמי. רש"י נדה] מקלקלא לה עד פ"ח, דלא טבלה עד פ"ח [אי ראתה ביום ע"ד [וציוס פ"ח]],

(ואי) [דאי. רש"י נדה] הוה פשיטא לן דלא ולד הוה, הוה טבלה למחר ביום [פ"ב] דראית פ"א צ"ח יוס שצין נדה לנדה היא, ומשום דמסקינן דלמא ולד הוה, וראית שבעים וארבעה דם טוהר [הוה. רש"י נדה], אמרינן דהשתא הוה דהויה תחלת נדה [לא טבלה עד פ"ח. רש"י נדה], כן פירשה רבינו שלמה ז"ל (נדה דף ל) ע"כ הגה"ה,

אמר רבא, תניא כוותיה דר' אמי [טומטום שנקרע ונמצא זכר, אינו נוטל פי שנים], בן והיה הבן [הבכור לשנואה], שיהא בן משעת לידה ולא טומטום ואע"פ שנקרע אחרי כן ונמצא זכר, [וממשיך הברייטא] בכור ולא ספק [וראה ב"ח],

בשלמא בן ולא טומטום כדר' אמי דטומטום שנקרע, אע"פ שנמצא זכר אינו נוטל פי שנים, אלא בכור ולא ספק, לאפוקי מאי אי לאפוקי ספק בכור, פשיטא דלא שקיל חלק בכורה, אלא"כ מיימי ראייה שהוא הבכור?

אבני חן למסכת בבא בתרא

יכיר למה לי?

מספקא ליה אי כרבי יהודה [דאמר אב נאמן] אי כרבנן [דאב אינו נאמן נגד חזקה],

בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס דתנן במסכת שמחות [אחת ממסכתות קטנות על דיני אבילות, ושמחות בלשון סוגי נהור] [פ"א ה"א] הגוסס הרי הוא כמי לכל דבריו, וזר ירושה הוא, ולהנהו נכסים איזטריך יכיר, שיעול בהן הזכור פי שנים, דזהנהו ליכא מגו, דאפי' לר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הוי מילי כגון נכסים שנופלין לו בשעה שיש בו כח ליתנם לאחרים, אבל גוסס, אינו יכול לדבר, ואין בו כח ליתן, והלכך לא מצי לאקטנייזיהו [נקודות? יש גם לשון לאקטנייה ברש"י בב"מ לד.]. מקמי דאמו לדיה, דהא אפילו בשעה שצא לידו, אין יכול להקטמן, וכל שכן מקודם לכן, ובלאחר מיתה לא מצי לשנוי, דאין צורך נועל בראי:

ת"ר, היו מוחזקין בו שהוא בכור, ואמר אביו על אחר שהוא בכור נאמן כר' יהודה, היו מוחזקין בו שאינו בכור ואמר אביו בכור הוא, אינו נאמן כרבנן דבמקום חזקה לא מהימנינן ליה לאב, רישא רבי יהודה וסיפא רבנן בנימנא,

א"ר יוחנן, אמר בני הוא, וחזר ואמר עבדי הוא אין צורך כדי דיבור, בין לאחר זמן אמר כן, על אותו שאמר עליו מתחלה בני, אינו נאמן במאי דאמר השתא עבדי, וליכא למימר האי דקרי ליה מתחלה בני, משום דלאהבו כצנו, דאין דרך לקרוא לעצדו צנו [וחזר על סברא זו ג' פעמים, וציינתי אותם ע"י גזון אדום].

והלכך אחר טענה ראשונה נלך, דהואיל חזאת האחרונה אינו פירוש [דאילו בשאמר תחלה עבדי הוא אמרינן לקמן כשחזר ואמר בני הוא שהוא פירוש]. כי אם הכחשה, אין לנו לילך אחר טענה אחרונה, דהודאת פיו האמינה תורה, במאי דאמר בני, כדכתיב יכיר, וכיון שהגיד שזו אינו חוזר ומגיד,

עבדי הוא, וחזר ואמר בני הוא נאמן במאי דאמר השתא בני, דאינו סותר דבריו הראשונים, אלא מפרש הוא עבדי דקאמרי בני הוא, והאי דקאמר עבדי דמשמש לי כעבדא קאמר לפי שהוא משמשו יותר מדאי, כאילו הוא עבדו,

אבל צרישא לא שייך לפרושי הכי, דעצדו הוא כדאמר השתא, והאי דקרי ליה מעיקרא בני, לפי שאהבו כצנו, דאין דרך האדון לייחס לעצדו, ולקרותו צנו בשציל שום חיבה,

וחילופיה [ולהיפך מדין בן עבד] אבית המכס [שהיו מביילין מכס על עבדים] לשם רגיל לקרוא לעצדו צנו, להצריחו מן המכס, אבל לצנו לא יקרא לעולם עצדו, שהרי גורם לעצמו הפסד על חנם,

היה עובר על בית המכס # [משמע שהיה בתי מכס על הדרכים? דומה ל toll both בימינו], ואמר אל המוכסים בני הוא, וחזר ואמר עבדי הוא כשעצר משם והלאה [גם כאן משמע הלשון שזה היה על הדרכים], נאמן במאי דחזר ואמר עבדי דודאי מעיקרא הוה קרי ליה בני בשציל יראת המכס,

מאי היא [היכן יש מחלוקת ר' יהודה ורבנן]? דתניא דברים בא יכיר קרא יתירה הוא, יכירנו לאחרים רבי יהודה קאמר לה, מכאן א"ר יהודה, נאמן אדם לומר זה בני בכור ואע"פ שמוחקין אחר בצכור,

וכשם שנאמן אדם לומר זה בני בכור, כך נאמן אדם לומר זה [בני זה שהוא כהן, הוא] בן גרושה לאחר שגרשמה החורמית, וילדה לי זה, או שנשא אשה גרושה [ולכן הוא חלל ופסול לעבור עבודת בהמ"ק וכו']. וסברא הוא מדכתיב יכיר מה לי צכור מה לי לדבר אחר, בן גרושה וחלל הוא וזה בן חלוצה בן חלוצה חלל מדרבנן, גזירה חלוצה אטו גרושה, ואע"ג דנפקא לן ציצמות (דף כד) [לבן חלוצה] מדכתיב ואשה גרושה, הא אמרינן התם, דקרא אסמכתא בעלמא,

וחכמים אומרים אינו נאמן לא בצכור ולא בחלל, וכגון שמוחקין באחר שהוא צכור (וקרא מוקי),

א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא, בשלמא לרבי יהודה היינו דכתיב יכיר, אלא לרבנן יכיר למה לי, בצריך היכרא צריך היכרא, כגון שצא מחדש צכאן, ואין מוחזקין באחד מהן, מי הצכור ומי הפשוט, התם ודאי אב מהימן,

למאי הלכתא אדרבנן קפריין, דאוקימנא צריך היכרא, דבשלמא לרבי יהודה טובא אשמעינן קרא דמהימנינן ליה לאב, אפילו במקום חזקה, ויהצין ליה פי שנים,

דסד"א ניזיל בתר חזקה, וניתב פי שנים למוחזק לנו, דליכא למימר גבי אב מגו דאי צעי יידיז ליה צמתנה פי שנים, כי אמר נמי עליו שהוא צכור נאמן [אין לומר כן]. דהא קיימא לן דמה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן [משמע דס"ל דבן כאן במקום חזקה],

אלא לרבנן למאי הלכתא כתב יכיר, לנריך היכרא, שהאב נאמן להכירו לאחרים, דאי למיתבא לו פי שנים אמאי צריך קרא סברא הוא דנאמן על ידי מגו, לא יהא אלא אחר דלא יהא האי צכור אלא אדם נכרי, ואעפ"כ אילו בעי למיתבא ליה במתנה, מי לא יהיב ליה יכול היה ליתן לו צמתנה כל נכסיו, הלכך מה לו לשקר במאי דאמר שהוא צכור, הא צללו הכי יכול ליתן לו פי שנים, שיאמר הצו ליה צמתנה מנכסי?

לא צריכא הא דאשמעינן קרא דמהימנינן לאב, אלא בנכסים שאינו יכול ליתן לו באותה שעה שאמר עליו שהוא צכור, כגון בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן לאחר שאמר בני זה צכורי הוא, דליכא למימר צהיהא שעתא מגו, דהא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

ולר"מ דהא רבנן דרבי יהודה היינו ר"מ, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם גבי אומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאתגייר כו',

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף קכ"ח ע"א

[או שאמר] **אתה נתת לי במתנה** ונאמן הוא בטענה זו, ואע"ג דאמרן בחזקת הבתים (לעיל דף לו) הגדרות אין להן חזקה, ה"מ לאלתר, אבל לאחר ג' שנים יש להן חזקה, והכי נמי [במירי] כגון שהחזיק צו ג' שנים, או [במירי בעבד קטן שאינו בגדרות] בקטן המוטל צעריסה, דיש לו חזקה לאלתר, או [לכן] הוי הנחבע מוחזק בעבד וזה, דבמירי צעזעז שלא ראה אותו צעדים זה המערער, צדיתו של זה [פי' דמדיחין במינו דלא היו דברים מעולם. רש"ל], [ואז] בשלא ראוהו ולא ידעו שהי' עבדו של זה, כי אם על פי הנטבע. רר"ף, ועל פי זה תבין את דברי הרשב"ם],

רצונך השבע וטול, רבותא היא דקא"ל האי מחזיק למערער, שהרי פטור לגמרי זה המחזיק מכל שצעות שצעולם, דק"ל אין נשבעין על העדים בשצעות (דף מז), ואינו מחויב בשצעות כלל, וגם זה התובע אין שצועה מועלת לגבות מזה, דכל הנשבעין שצמורה נשבעין ולא משלמין, אם לא מרצונו של זה שמתיל עליו שצועה ליצבע וליטול, ו**נשבע** זה התובע,

אינו יכול זה המחזיק **לחזור בו** ולומר משטה הייתי כך, שהרי פטור הייתי, וגם לא נחייבת לי שצועה כדי ליצבע וליטול, דאין אדם נשבע וטול, ולא הקניתי לך בקנין לתת לך העבד אם תשבע עליי,

[אין אומרים בן] אלא כיון דעל פיו נשבע, וצוואתו, נריך לתת לו העבד, דכיון דהטיל עליו שצועה, הא הימניה שצועה, וכמאן דאודי ליה שהוא עבדו של זה הנשבע דמי,

והאי דנקט עבדי גגנת, רבותא נקט, דלא מיציעא שאר מטלטלין, שהנחבע חייב שצועה כדי שלא ישלם, והוא הופכה על שנגדו [תשבע לי שהוא שלך וטול], דלא מצי הדך ציה, ולמימר אשבע אני ואפטר, אלא אפי' עדים דלא שייכא צהו שצועה כלל, אפי"ה כיון דהשציעו, לא מצי הדך ציה,

מאי קא משמע לן, תנינא, אמר לו נאמן עלי אבא להיות דיין, אצא פסול מן המורה לדוננו לא לזכות ולא לחובה דנפקא לן בסנהדרין (דף כו) מלא יומתו אבות וגו', **נאמן עלי אביך, נאמן עלי שלשה רועי בקר** שאין בקיאים בדיון, ורועי "אין" לא נקט משום דרשעים נינהו, דסתם רועי צהמה דקה גולנין נינהו, ופסולין לכל דין שצעולם, אבל אצא ואביך כשרין מיהא לדינן של אחריס,

רבי מאיר אומר יכול לחזור בו דדברים צעלמא צלא קנין הוא דקא"ל, ו**חכמים אומרים אינו יכול לחזור בו**, וה"ה לגבי שצועת התובע, שנשבע על העבד, וטול, דבתרייהו אע"ג דלא הוי דינא הכי כיון דקיבל עליו אינו יכול לחזור בו?

ומשני **הא קא משמע לן ר' אבא**, דאמר השבע ואמן לך, דאין יכול לחזור בו, **דבאתן לך מחלוקת** דהתם נמי [בנאמן עלי אבא וכו'] צאתן לך פליגי, שהנחבע אומר לחובע נאמן עלי אבא, שאם יחייבני אתן לך, ואפ"ה אמרי רבין

אמר עבדי הוא, וחזור ואמר בני הוא, אינו נאמן אלא ודאי עבדו הוא כדאמר מעיקרא, דאילו היה בנו, לא היה אומר למוכסים שהוא עבדו,

מיתיבי, היה משמשו כבן ובא, ואמר בני הוא, וחזור ואמר עבדי הוא אינו נאמן,

ומסיפא קפריך ליה לר' יוחנן, וה"פ היה משמשו כבן, מלביש ומנעיל מכנים ומזיף, אבל עבדות עבד לא, ורבותא נקט דאע"ג דמשמשו כבן, ואיכא למימר האי דקרי ליה בנו משום דמשמש ליה כבן, אפי' הכי כי חזר ואמר עבדי, אינו נאמן צמאי דקאמר לצסוף, אלא נלך אחר לשון ראשון, דודאי בנו הוא, דאין דרך לקרות לעבדו בנו, אפי' היכא דמשמש ליה כבן, **שאין האדון מחצצו כל כך לקרותו בנו,**

היה משמשו כעבד ובא, ואמר עבדי הוא, וחזור ואמר בני הוא אינו נאמן צמאי דקאמר בני, ואף על גב דאיכא למימר דמעיקרא קראו עבדו משום דמשמשו כעבד, ולא משום דעבדו הוא,

וקשיא לר' יוחנן דאמר אחר עבדי וחזר ואמר בני נאמן, דר' יוחנן אפילו היכא דלא חזין דמשמשו כעבד קאמר נאמן צמאי דאמר לצסוף בני, וכל שכן היכא דחזין צהדיא משמשו כעבד [שיש לנו לסמוך שלבן קראו עבד], ואילו צרייתא אפילו היכא דמשמשו כעבד קאמר, דאינו נאמן צמאי דאמר לצסוף בני, וכ"ש היכא דלא חזין היאך משמשו, דאינו נאמן, וקשיא לר' יוחנן דאמר נאמן?

אר"נ בר יצחק התם צצרייתא דקארו ליה # [פי' לא קראו עבד סתם, אלא עבד עם תוספת תואר שקורין לעבדים] **"עבדא מצר מאה"** [בלומר מצרו של עבד זה מאה זוזי, בלומר בטוח אדונו של זה שיכול ליקח מבטו [עבורו] מאה זוז, שמא זה סמוכין לו [שבקל יכול למצוא מי שישלם אלף זוז עבורו] בכל שעבד שם [בכל מקום שעבד עבד זה ומכירים אותו]. רג] כלומר עבד גמור הוא לי, שקמוכים לי עליו מאה דינר, צמנר שלו, כלומר ששוה מאה דינר, והלכך כי אחר עבדי מנר מאה, וחזר ואמר בני, אינו נאמן דאילו הוה צנו לא הוה קרי ליה עבדא מנר מאה, ואע"ג דמשמש ליה כעבדא (ד. צ"י) אין קורין כן אלא לעבד,

[ומפרש] **מאי מצר מאה, מצר עבדא** [שבסביבות העבר יש] ק' זוזי ששוה מאה זוזי,

[יש כאן 7 הלכות ששלח ר' אבא לרב יוסף בר חמא],

1. **שלח ליה ר' אבא, לרב יוסף בר חמא** כל הני "שלח ליה ר' אבא לרב יוסף בר חמא" נקט הכא, משום דצמד מינייהו קא פסיק הלכתא [ראה רשב"ם קבח: ד"ה נאמן] כר' יהודה, וצוולהו [פי' וגם בבבליהו] הלכתא כדשלח [לי. ד"ס] ר' אבא [לרב יוסף. ד"ס], כדפסקין [הלכתא. ד"ס] צסיפא דשמעתין,

האומר לחבירו עבדי גגנת, והוא אומר לא גגנתי, מה טיבו אצלך, אתה מכרתו לי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דאינו יכול לחזור, ויתן, דהיינו דומיא דר' אבה, דלאחר שנשבע זה [התובע], אין יכול לחזור בו אלא יתן, דכרענן דהתם ס"ל,

וכ"ש היכא דקאמר תובע נאמן עלי אבה ואזין שאם יפטרוך מחול לך, דכ"ע מודו אפי' ר"מ, דאין יכול לחזור בו, שהרי מנוחזק ועומד [פי' שהמבזמן בידו], ומחילה דאידך כקנין דמי,

ואיכא למ"ד התם במחול לך מחלוקת, אבל באתן לך דברי הכל יכול לחזור בו, הלכך אטריך ר' אבה לאשמועינן דבאתן לך פליגי,

והלכה כדברי חכמים [שאינו יכול לחזור בו] אע"ג דמסתבר טעמא דר"מ:

2. שלח ליה רבי אבה, לרב יוסף בר חמא, הלכה גובין מן העבדים בעל חוב שמת, גובה מעבדי יתומים, דכמקרקעי דמי, ובהא לחוד הוא דלית הלכתא כר' אבה, ולקמן מתרצין לה, ואמר' הכי קמי' אין גובין, וכן אמר ר"ג, **ורב נחמן אמר אין גובין** דנהי דאמקש לקרקעות כדכתיב (ויקרא כה) והתנחלתם, ה"מ לדברים הכתובים בחורה, כגון לקנות כסף בשטר ובחוקה, ושלא לישבע עליהן, ושאין בהן אונאה,

אבל לענין ד"ח כמטלטלי דמי, דאין ד"ח סומך אלא על קרקעות, שאין יכולין ליאבד ולא לזוז ממקומן, אבל אעבדים לא סמכא דעתיה, הלכך לא משתעבדי ליה,

ראשון - אבות	ראובן	שמעון
שני - בנים	חנוך	ימואל
שלישי - בני בנים	בן חנוך	

3. שלח ליה ר' אבה לרב יוסף בר חמא, הלכה שלישי בשני כשר שלישי כשר להעיד בקרובו שני, כגון בן חנוך, שכשר להעיד צימואל בן שמעון, דבנו של חנוך שלישי לראובן, וימואל בן שמעון שני הוא, וראובן ושמעון ראשונים,

אבל שני בשני פסול, כגון בן ראובן לבן שמעון, כדנפקא לן בסנהדרין, מלא יומתו אבות על בנים, דבנים להדדי נמי מיפסלי, אבות היינו ראובן ושמעון, ובנים היינו חנוך וימואל,

אבל שלישי בשני, לא אשכחן דפסול, ומשום דאיכא למ"ד בפרק זה דזכר בסנהדרין דשלישי בשני פסול, להכי אטריך למימר הכא דכשר,

רבא אמר אף בראשון כגון בנו של חנוך בן ראובן, מעיד [לא רק לבנו של שמעון, אלא לשמעון עצמו] לשמעון אחי ראובן, והכי הלכתא מדאמר' לקמן מוסיק הוא [ראה רשב"ם לקמן קבט. בראש הרף], ומדפסיק לקמיה ולית הלכתא כמר בר רב אשי, מכלל דהלכתא מיהא כרבא,

מר בר רב אשי, אפשר באבא דאבא שיעיד הבן לאבי אביו, כגון בן חנוך מעיד לראובן, דהיינו שלישי בראשון, [וא"ת והלא אפי' שני בשני אמר בפרק זה דזכר דפסול, וכ"ש זקנו? ויש לומר דאבא דאבא כשר טפי, דאיתפלג דרא. תוס'],

ולית הלכתא כמר בר רב אשי דבני בנים ובני בני בנים, עד אלף דורות לא יעידו לאבותיהם, דבן ירך אביו הוא [ואין נראה לר"י כיון דאתפלג דרא כל כך. תוס'],

4. שלח ליה רבי אבה, לרב יוסף בר חמא, היה יודע לו אדם לחצורו בעדות קרקע עד היכן [באיזה מקום בשדה] היא שלו, והשינו את גבולו, והביא את זה ועד אחר עמו להעיד עליו, אע"פ שהיה יודע יפה בעדות זו **עד קודם שלא נסתמא** בעיניו, שעדיין לא היה סומא, **ונסתמא** ועכשיו בשעת עדות נעשה סומא, השכחה מאור עיניו **פסול** להאי עדות, דמאומד הדעת אינו יכול להעיד, עד כאן מחוס פלוני, ולא נחוש לעדותו, ויש לשנות אחרים דהאי נסתמא דלא מפרשי לשון עורון עינים, וכו' הכל,

ושמואל אמר, כשר, אפשר דמכוין מצרנהא שידע לכיון המזרים, שיש לו סימנין בשאר שדות הסמוכין לדי רוחותיה, אבל גלימא טלית או בגד לא אינו יכול להעיד עליה אחר שנעשה סומא, דא'מדה לא סמכין, שהרבה טליתות מדתן שוות,

ורב ששת אמר, אפי' גלימא, אפשר דמכוין מדת ארכו ומדת רחבו, אבל נסכא מחיכת כסף או זהב לא,

ורב פפא אמר, אפי' נסכא אפשר דמכוין מדת משקלותיו, [נמצא שר' אבה, ושמואל, ורב ששת, ורב פפא כולוהו סבירא להו דסומא יכול להעיד על קרקע],

מיתבי, היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו ונעשה פסול לעדותו בך, כדאמרין בסנהדרין בפרק זה דזכר (דף כו), פיקח ונתחרש, פיתח עיניו פקוחות שרואה יפה **ונסתמא, שפוי** חכם ונשתמא, פסול,

אבל היה יודע לו בעדות עד שלא נעשה חתנו, ונעשה חתנו, ומתה בתו [אשתו של החתן, ועכשיו אינו חתנו עוד] דהיינו קרוב ומתרחק, וכגון שאין לו בנים הימנה, כדמתן בפי' זה דזכר (סנהדרין דף כ"ז),

פיקח ונתחרש מחמת חולי, היינו נמי נשתמא, דחרש דומיא דשומא, א"י [מפרש נחרש מלשון אלא] נשתמק מחמת חולי, והתורה אמרה מפיהם ולא מפי כהנס,

וראשון נראה דעני עיקר, דאי נשתמק מיירי, פשיטא, כיון דאינו יכול להעיד בפיו, אין עדותו עדות, ולא הוה ליה למיתנייה דהדי הכך שיכולין להעיד, אלא שפסולין מחמת דבר אחר, והאי לאו פסול עדות אית ביה, אלא שאין בו כח להעיד, וזכר

אבני חן למסכת בבא בתרא

ונתפקח שמור מאור עיניו,

ור' יוחנן אמר, אינו נאמן, כרבנן הוילי ומוחזק לן באחר שהוא צבור:

פיתח ונסתמא וחזר ונתפתח, שפוי ונשתמא וחזר ונשתתף, כשר,

6. שלח ליה ר' אבא, לרב יוסף בר חמא, האומר תטול אשתי כאחד מן הבנים וקבלה (שנחצית) [ונתחצית. ררי"ף] [ליטול כאחד מן הבנים במקום כתובהה] כלקמן בפירקין, אי נמי לצר מכתובה נתן לה חלק בנכסיו, ובשכר מרע מיירי דדבריו ככחוצין וכמסורין, אי נמי צריא ועל ידי קנין, נוטלת כאחד מן הבנים,

אמר רבא, ובנכסים של עכשיו שאם נתרבו הנכסים בשעת חלוקה, אינה נוטלת כי אם באותן שהיו לו בשעת אמירה, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ואפילו לר' מאיר דאמר אדם מקנה, הני מילי במפרש, אבל בסתמא אין אדם מעלה על דעתו דבר הראוי (לו לבא) [לצא לו ?] להקנותו, אלא לדבר שהוא מוחזק בו, והלכך הך אשה ידה על התמנונה, דמסתמא לא נתן לה, אלא נכסים שהיו לו באותה שעה,

ובבנים הבאין לאחר מכתבן כדאמר ר' יוחנן, לפי חשבון הבנים שיש לו עכשיו (לצד. ררי"ף) תחלוף לאחר מותו, ותטול חלק גדול, אלא (אף. ד"ס) לפי חשבון כל הבנים של שעת חלוקה נתן לה # [הלשון קשה קצת], ונראה צעירי, דאפילו אם היה לו בנים מרובים, ונתמעטו בחיי האב, דשקלה חלק גדול, כחשבון מיעוט הבנים הצאין לחלוף בנכסי האב לאחר מיתתו, דהא תטול כאחד (מכל) [מן. ד"ס] הבנים קאמר, ולשעת חלוקה איכין, דלפי חלוקת ההיא שעתא תטול, לא שנה נתרבו ולא שנה נתמעטו, דהא נוטלת אשמו כאחד מן הבנים קאמר רבי אבא:

7. שלח ליה רבי אבא, לרב יוסף בר חמא, המוציא שטר חוב על חבירו, מלנה אומר לא נפרעתי [קבלתי] כלום, ולוה אומר פרעתי מוחצה ומחצה אני חייב, דהוה ליה מודה מקצת הטענה וישבע, כדמפרש לקמיה, וכגון דמקמי דאסחידו העדים שפרע לו כולו, הודה לו, דלא הוה משיב אבדה [פי' ואם היה מודה לו לאחר שאסחידו עדים שפרע כולו, הוה משיב אבדה],

והעדים מעידין אחר דהודה מחצה שפרע כולו, הרי זה נשבע הלוא שפרע ויפטר מלשלם מחצה, ומחצה ישלם לפי שכבר הודה, דהודאת בעל דין שזה יותר מהעדאת עדים, וגובה המלוה מוחצה מנכסים בני חורין שיש לו ללוה, אבל ממשועבדין לא, דאמרי דיקלי לקוחות למימר אהון קטניא עבדתו אהדי אנן אעדים סמכין דמסהדי דפרע הכל,

פלוגתא דרבי עקיבא ורבי שמעון בן אלעזר, במחלת שנים אוחזין, שטר שכמוז בו סלעין או דינרים [בלשון רבים ולא כתב כמזה] מלנה אומר חמש, ולוה אומר שלש, רבי שמעון בן אלעזר אומר הוילי והודה מקצת הטענה ישבע, רבי עקיבא אומר אינו אלא כמשיב אבדה ופטור משבועה, דסלעין לא משמע טפי משנים דתפסת

זה הכלל, כל שתחלתו ראית המעשה או סופו שעת הגדת עדות בפסלות כלומר כל שתחלתו בפסלות, שעת ראית העדות, והשתא סופו בכשרות פסול דמעיקרא לא היה ראוי לעדות זו, וקרא כתיב (ויקרא ה) והוא עד או ראה דבשעת ראית המעשה יהא ראוי לעדות זו. [או סופן] אע"פ שתחלתו בכשרות פסול, תחלתו וסופו בכשרות כשר,

דף קכ"ח ע"ב

תויבתא דכולהו תויבתא שמואל ורב ששת ורב פפא, דכולן הכשירו מיהא לעדות קרקע, פיתח ונסתמא, והכא קא פסיל כולהו עדיות, מדהדר ותנא זה הכלל כל שתחלתו או סופו בפסלות פסול, דהא מרישא שמעת מינה, דאם סופו בפסלות פסול ולמה לי למהדר ולממני כזה הכלל, אי לא לאתויי כל הני,

5. שלח ר' אבא, לרב יוסף בר חמא, האומר על תינוק בין הבנים נאמן לקמיה מפרש מאי אמר על אותו תינוק, ורבי יוחנן אמר אינו נאמן,

מאי קאמר? אמר אביי הכי קאמר, האומר על תינוק בין הבנים יירש כל נכסי, נאמן, כרבי יוחנן בן ברוקה דממניין אם אמר על מי שראוי לירשו דבריו קיימים ופסקין לקמן הלכתא כוותיה,

ורבי יוחנן אמר אינו נאמן כרבנן,

מתקיף לה רבא, האי נאמן ואינו נאמן יירש ולא יירש מבעיא ליה?

אלא אמר רבא, הכי קאמר, האומר על תינוק בין הבנים בכור הוא נאמן בר' יהודה ואע"ג דמוחזק לן באחר שהוא צבור, אפילו הכי אב נאמן,

והכי הלכתא, דהא פסיק הכי לקמן, דהלכתא בכולהו כדשלת רבי אבא, ואמריין דלאפוקי [מד]רבי יוחנן אכטריך למיפסק הלכתא כותיה דרבי אבא, וש"מ אם הוחזק אחד מן הבנים בצבורה בחיי האב, אף שלא אמר האב כי בני צבורי הוא, נוטל פי שנים, שלא נחלקו רבי יהודה וחכמים, אלא במוחזק שאחר צבור, ואמר אצוי על המוחזק בפשט שהוא צבור, והתם אמר רבי יהודה נאמן האב לצטל החזקה,

אבל אם לא אמר האב על האחר שהוא צבור, התם אפילו רבי יהודה מודה שהחזקה קיימת, דאי לא תימא הכי, הוה ליה לרבי יהודה למימר הכי, רבי יהודה אומר כל צבור שלא הכירו אצוי ואמר זהו צבורי אינו נוטל פי שנים, אלא מדלגא מני הכי, שמע מינה כדאמריין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מרוצה לא תפסת, ויד בעל השטר על המתונה, ועל השלישי שהודה הוה משיב אצדה, ותנן המוצא מציאה לא ישבע, מפני תקון העולם,

[וממשיך למה במשועבדים לא] ואפי' לר' עקיבא, דאמר משיב אברה הוי' התם משיב אצדה הוה בעלע השלישי, דאי הוה בעי הוה אמר אינן אלא שנים, דסלעין תרי משמע, והוה מיפטר משבועה, כדמפרש התם, משום דקא מסייע ליה שטרא [דסלעים משבוע שנים],

הני מילי דחשנין ליה משיב אצדה, היכא דליכא עדים כי התם, שעדי מלוה לא ידעו אלא מה שכתבו, (דסלעין) [וסלעין ?] כתבו סתם, ופחות [שצד]סלעים שנים, אבל היכא דאיכא עדים דחזין לבסוף, דאיכא עדים כאחד מהם, איכא למימר דזה הלוה היה יודע שרזין להעיד כאחד מהן, אירתותי אירתת ואירמת (שלא) [שמא. ב"ח חו"מ סימן פב סמוך לסופו, בדפוס שלי בראש הדף] יצאו לסייע למלוה, ולפיכך הודה מתנה,

מתקיף לה מר בר רב אשי, אדרבה אפי' לר' שמעון בן אלעזר דאמר מודה מקצת המענה הוי, הני מילי היכא דליכא עדים דקא מסייעי ליה, אבל היכא דאיכא עדים דקא מסייעי ליה [בגון הבא שיש עדים שפרע לזה כל החוב], ודאי משיב אברה הוי' ואף על גב דלא אמו עדים אלא בתר הודאמו [אין לו ליבע אלא לשלם כיון שהודה, וקשה על ר' אבא שאמר הרי זה נשבע], והך חתקפתא לא מיישנין לה, כדלקמן [קטב. רשב"ם על ומאתקפתא דמר בר רב אשי, שאין זה משיב אברה כיון שלא העידו העדים עדיין, והודאמו היתה משום דמירתת, ולכן הוי מודה במקצת ונשבע],

דרש מר זוטרא, משמיה דרב שימי בר אשי, הלכתא בכל הני שמעתתא, כדשלח ליה רבי אבא, לרב יוסף בר חמא,

אמר ליה רבינא לרב אשי, דר"נ מאי דפליג עליה גבי עדדים, ואמר אין גובין מן העדדים, וקיימא לן כרז נחמן דדיין, וקשיא הלכתא אהלכתא?

א"ל אין גובין מתנינן לה דרזני אצא, [גורסין שוב] וכן אמר רב נחמן,

ואלא הלכתא, לאפוקי מאי כיון דלא פליג, פשיטא דהכי הלכתא,

דף קכ"ט ע"א

אי לאפוקי מדרבא # 3 דאמר אף בראשון, והלא מוסיף הוא [תוס'] על דברי ר' אצא דאמר שלישי בשני כשר, ואתא איבו למימר דאף בראשון, ואיכא למימר דאפי' ר' אצא מודה, והיא גופה אנטרין לר' אצא לאשמועי', דשלישי בשני כשר, דאיכא למ"ד כנסהדרין פסול בפרק זה בורר (דף כח), ולאו למידק מינה הא שלישי בראשון פסול, דלמא עובדא הוה בשלישי בשני ושלח ליה דכשר [והוא הדין דגם רב אבא סבר דשלישי מעיד בראשון],

אי דמר בר רב אשי # 3, לית הלכתא כמר בר רב אשי דאכשר אצא דאצא, הא כבר איפסיק דלית הלכתא כותיה כדאמר' לעיל, והך דרשה דמר זוטרא בתר הכי הוה,

והכי נמי הוה דמר בר רב אשי תוספת [ואולי מודה ר' אבא בזה], אלא דעדיפא מינה קא פריך,

אי לאפוקי [בסומא אי כשר להעיד] מדרשמואל # 4, ורב ששת, ורב פפא, הא איתותבו?

אלא לאפוקי מדרבי יוחנן # 5 דאמר אינו נאמן כרענן, ומאתקפתא דמר בר רב אשי # 7 דאתא למימר דאי משיב אצדה הוה, ולית הלכתא כותיה, כיון דאכתי כשהודה לא העידו עדים ולא קמסייעי ליה, איכא למימר דמירמת מינייהו שאינו יודע מה בלגס כרבי אצא?

[שנינו במשנתנו] המחלק נכסיו על פיו כבר פירשתי למעלה ריבה לאחד ומיעט לאחר כו' [והשוה להן את הבכור, דבריו קיימין, ואם אמר משום ירושה, לא אמר כלום, כתב בין בתחלה בין באמצע בין בסוף, משום מתנה, דבריו קיימין, אדם הנותן מתנה לאחר [שאינו יורשו], או שנתן כל נכסיו לאחר מצניו, אם אמר לשון מתנה [יחד] עם לשון ירושה [וגם לאחר אמר לשון מתנה עם לשון ירושה], דבריו קיימין, דנהי דלא תפסי לשון ירושה [באופנים אלו שאינם לפי סדר ירושה על פי תורה], לפי שאין אדם מתנה על מה שכמוז צמורה, וכמו שלא אמר כלום דמי, לשון מתנה מיהא תפסי, והרי הוה כמי שאומר לשון מתנה לחוד דקני,

ובגמ' מפרש הכי דמי מתנה באמצע, או בתחלה, או בסוף?]

היכי דמי מתנה בתחלה, היכי דמי באמצע, היכי דמי בסוף?

כי אתא רב דימי, אמר רבי יוחנן, תנתן שדה פלונית לפלוני ויירשה כלומר ויירש אותה, לישנא דקרא וירשה (ישעיהו לד) [ב"ח] # (ירשנה ותנתן לו. לכאורה זה מיותר כאן), זו היא מתנה בתחלה, ויירשה ותנתן לו זו היא מתנה בסוף, וירשה ותנתן לו ויירשה זו היא מתנה באמצע # [לא הבנתי מה החידוש בדברי ר' יוחנן ?],

1. [ובא לברר מתי נקראת מתנה, וממשיך ר' יוחנן] ודוקא באדם אחד, ושרה אחת דנההוה שדה שנתן לאותו האיש, איכא מתנה ביהדי לשון ירושה,

אבל באדם אחד ושתי שדות כגון יירש ראובן שדה פלונית שבמזרח, ותנתן לו לראובן שדה פלונית שבמערב, הוה [שרה זו] לשון מתנה קני, אצל הוה לשון ירושה לא קני, דמתנה דהיאך לא מסייע לאידך, אלא זאת הוריש לו וזאת נתן לו, ובההיא דירושא הוי מקנה על מה שכמוז צמורה, ולא אמר כלום,

וכן צ' שדה אחת, ושני בני אדם כגון ראובן יירש חצי שדה זו, ותנתן חצייה לשמעון, שמעון קנה ראובן לא קנה, וכ"ש צ' שדות וצ' בני אדם כגון ראובן יירש

אבני חן למסכת בבא בתרא

שדה פלונית, ולשמעון נתן שדה פלונית אחרת,

2. ר' אלעזר אומר, אפי' אדם אחד ושתי שדות דכי היכי דנמכין לה ליתן במתנה, הכי נמי נמכין לאדך והאיל ונדבור אחד נתן לשניהן, [וכן] שדה אחת ושני בני אדם,

[ראה רשב"ם לקמיה שאין סיום זה מדברי ר"א עצמו] אבל בשתי שדות, ושני בני אדם דהו אנשים מוחלקים ושדות מוחלקים, לא מהניא מתנה דהאי גברא ושדה שלו, לאדך גברא ולאדך שדה, ובסבירות צעלמא פליגי,

[וראה ברג שגמפרש ו"ל לא קנה [אף אחד מהם] דהוי מודעא חדא לחבירתה דכי האי דירושה לא קנה דאין ירושה אלא לאחר מיתה, האי נמי דמתנה לא קני].

3. כי אתא רבין, אמר, תנתן שדה פלונית לפלוני, ויירש פלוני [אדם אחר] שדה פלונית היינו שמי שדות, ושני בני אדם, ומילמא צאנפי נפשה היא, ולא איתמר אממתי, ומיהו הכי נמי הוה מפרש למתני,

רבי יוחנן אומר קנה, רבי אלעזר אומר לא קנה ההוא דירושה,

אמר ליה אביי לרבין, אנתתה לן חדא אחד מדצריך נוסח לנו, ולא קשיא לן מידי גבוה, ואנתקפת לן חדא אחד מדצריך קשה לנו,

בשלמא דר' אלעזר [שהביא רבין דלא קנה] אדרבי אלעזר [שאמר לעיל דקנה] לא קשיא, כאן [הא דאמר ר' אלעזר לא קנה] באדם אחד ושתי שדות ההיא דלעיל, וההיא סיומא דמלתא דרבי אלעזר דאמנן לעיל, אבל שמי שדות ושני בני אדם לא, גמרא קאמר לה, ולא רבי אלעזר, דא"כ אמאי הוצרך לומר [הלשון "הוצרך לומר" אינו מדויק ודו"ל "אמאי אומר" דר' אלעזר אדר' אלעזר לא קשיא, הא צדיקא קאמר לעיל דשמי שדות ושני בני אדם לא קנה, כאן [במה שהביא רבין] בשני בני אדם ושתי שדות,

אלא דר' יוחנן [שהביא רבין דקנה] אדרבי יוחנן [דקנה רק באדם אחד ובשדה אחת], קשיא?

[השיב רבין לאביי] אמוראי נניהו אגא [רבין], ורבי דימי, ואליבא דרבי יוחנן,

וריש לקיש אומר, לא קנה בשמי שדות ושני בני אדם, ההוא דלשון ירושה, ואפי' כי אמר לשניהן צידד נתן שדה פלונית לראובן, ושדה פלונית לשמעון ויירשום, דכיון דגופין מוחלקין נינהו, וכל אחד הוי מעשה בפני עצמו, ולא שייך זה בזה כלל,

הלכך שמי לשונות של לשון מתנה וירושה, כנגד שני מעשים הן, לאחד לשון מתנה ולאחד לשון ירושה, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון,

הלכך לא קני, עד שיאמר ירושה במחלה, וירושה צסוף ומתנה צאמצע פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית, שנתתים להם במתנה

ויירשום, דהשטא יליף לשון מתנה מלשון ירושה, דכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם, גם המתנה צאמצע, נאמרה בעל כרחך לשניהן, דלמאן תרמייה,

והלכך צריך לומר כן, ראובן ושמעון יירשו שדה פלונית ופלונית שנתתי להם במתנה ויירשום, דעל כרחך יירשו קמא עולה על ראובן וצמרא על שמעון, הלכך לשניהן נמי לשון מתנה קאמר, דאיכא תרתי זימני לשון מתנה, דכתב שנתתי[?] להם [במתנה, ויש כאן שני לשונות מתנה], דמיעריצ אלשון ירושה, ואיכא תרי זימני לשון ירושה,

[ומבאר שאם יש רק פעם אחת לשון מתנה] אבל אם אמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית, "ומנתן להם" שדה פלונית ופלונית ויירשום, הוה אמינא דהאי ומנתן ויירשום אשמעון קאי, ולא קנה ראובן דכיון דשני מעשים הן, יס [לנו. ד"ס] לחלק להם גם הלשונות,

[צ"ע דלמה יגרע כשאומר ותנתן להם משאומר שנתתים להם, וכי היכי דלשון ירושה נאמר לשניהם גם המתנה שבאמצע נאמר לשניהם כמ"ש הרשב"ם גבי שנתתים להם? ואפשר לחלק. ודו"ק. מהרש"א [נראה שהיה להמהרש"א גירסא אחרת בגמ' וברשב"ם], וראה תורת חיים],

[ובספר אילת השחר כתב ו"ל אפשר דכוונת הרשב"ם "ותנתן" משמע דבר חדש, לא ביאור על הקודם. עכ"ל, # אבל צ"ע שדוהק לומר ששיטת ר"ל הוא שיש נפק"מ אם אומר לשון שמושמע על שניהם, או שהוא דבר חדש],

[וראה ברג שכתב ולעולם לא קני עד שאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית במתנה שנתתי להם, דמשמע שנתתי להם כבר קודם ירושה],

וכן אם אמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית, שנתתי להם במתנה, ולא אמר ויירשום לצסוף, אכתי הוה אמינא לראשון לשון ירושה, ולשני לשון מתנה, דשמי לשונות כנגד שמי מתנות,

בפלוגתא דרב המנונא כרב דימי אמר רבי יוחנן, ורבי נחמן כר"א, ורבי ששת כרבין אליבא דרבי יוחנן, אמר רב המנונא [כרב דימי בשם ר' יוחנן] לא שנו אלא אדם אחד, ושדה אחת, אבל אדם אחד ושתי שדות, שדה אחת ושני בני אדם, לא,

ורב נחמן אמר [כר' אלעזר], אפילו אדם אחד ושתי שדות, שדה אחת ושני בני אדם, אבל שתי שדות ושני בני אדם, לא,

ורב ששת אמר [כרבין אליבא דר' יוחנן], אפי' שתי שדות ושני בני אדם,

אמר רב ששת, מנא אמינא לה, דתניא, האומר [אב האומר לשלוהו או לאפטרופוס] כגון שכיב מרע, אי נמי צריא, וכגון שהלך למדינת הים "תנו" [לשון מתנה] וזוה ליתן להם כשיעור הזה, עד שיכלה הממון כולו שקל

אבני חן למסכת בבא בתרא

שגמרא היינו חזי סלע שהוא שני דינרין [יש מאה דינרין במנה] לבני בשבת [בשבוע], וראוין ליתן סלע [שליש ניזונין בפחות. רש"י כתובות סט:], נותן להן סלע דלא אמר שקל אלא כדי לזון צממון שלא יחנו יותר מכדי צרכן, ואם אמר אל תתנו להן אלא שקל היינו קפידא, אין נותנין להן אלא שקל [והמותר יזון מן הדקה. רש"י כתובות סט: עיי"ש],

בשילהי מציאת האשה במס' כתובות [ע. בראש הדף] מוקמין לה כר"מ דאמר מנא לקיים דברי המת, ומיהו אמרי' התם, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, הלכתא צין שאמר תנו צין שאמר אל תתנו, נותנין להן כל צרכן, ומקשינן והא קי"ל כר"מ דאמר מנא לקיים דברי המת, ומשינן הני מילי [במילי. ד"ס] אחריינתא, אכל צהא מינה ניחא ליה, ומאי דאמר לורחינהו הוא דעבד,

ואם אמר, אם מתו [בני],

דף קכ"ט ע"ב

"יירשו" [לשון ירושה] אחרים תחתיהם פלוני ופלוני, ולא בני צני, גלי אדעמיה דניחא ליה צממון טפי, כי היכי דלשמיר מהנהו נכסי להנהו אחרים ודוקא קאמר שקל, בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו, אין נותנין להן אלא שקל,

והא הכא דקאמר לשון מתנה לבניו, דקמתי תנו שקל לבני, ולשון ירושה לאחרים, דקמתי יירשו אחרים, וקמתי דקנו הנהו אחרים, דמשום הכי קאמר בסיפא אין נותנין להם אלא שקל, כדי לשייר מן הנכסים להנהו אחרים,

ואע"ג דכשתי שדות, וכשני בני אדם דמי דלצניו נתן שקל בכל שבת כל ימי חייהם, והמותר מוריש לאחרים תחתיהן, והיינו כעין צ' שדות וצ' בני אדם, שאין זוכין זה בחי זה כלל, הלכך שמי שדות נינהו, וקתני דקני ואפ"ה קנו אחרים, דמהני לשון מתנה דהא, ולשון ירושה דהיאך, כרצ ששט [ונמצא קשה על האמוראים אחרים דפליגי על רב ששט?]

הוא מותיב לה והוא מפרק לה דלא תקשי לחזירי בראוי לירשו דהאי דקנו אחרים בלשון ירושה, לאו משום דמהני ליה לשון מתנה דאידך, אלא משום דהני אחרים הוו ראויים לירשו, כגון בניו, והיכי דמי, כגון דלשנים מצניו נזה להם שקל בשבת, ואם מתו, יירש אחד משאר בניו כל המותר, ואע"ג דאיכא עוד בניו אחרים, ואיכא נמי בניו להני שמתו,

ור' יוחנן בן ברוקה היא דאמר לקמן, דאם אמר על בן צין הבנים יירש כל נכסי, דבריו קיימין, והלכך אין נותנין להם אלא שקל, דניחא ליה דישתייר קצת לזה שהוא אבה, ומתכוין להורישו הכל,

ולמאי דאמרי' לקמן [קל.], דפליגי רבין עליה דר' ישמעאל צנו של ר' יוחנן בן ברוקה, ומוקמין לפלוגתא דרבי יוחנן בן ברוקה באחר במקום בת, ובת במקום בן, דלר' יוחנן בן ברוקה יכול להוריש כל נכסיו להבוא [אחר] הראוי לירשו אחר מיתת

צנו,

[וה"ג] [הכי נמי ? פ' יש לאוקים ברייתא זו שבביא רב ששט] בראוי לירשו, כגון אחר במקום בן מיירי, וה"ק דאם מתו צני, יירשו אחי הראויים לירש תחתיהן [פ' תחתיהן של בני בניו. מסורת הש"ס בשם הרש"ל, אבל ברש"ל שלפנינו ליתא],

אמר רב אשי, תא שמע, נכסי לך והכי פירוש, נכסי לך היינו לשון מתנה, כלומר נכסי נמוס לך ואחריו יירש פלוני, ואחרי אחריו יירש פלוני הרי לזה במתנה וזה בירושה, וכשמי שדות דמי, שאין לשני צמי ראשון כלום, הרי מתנות מוחלקין, ומקבלי מתנות מוחלקין, ואפ"ה קמתי מת ראשון קנה שני אלמא לשון מתנה דראשון, מהני לשני,

[ובמשך הברייתא] מת שני קנה שלישי, ואם מת שני בחי ראשון יחזרו נכסים לירשי ראשון דהא מכת השני נתן לשלישי אחריו, וכיון דשני לא זכה שלישי מנה ליה,

והא הכא דכשתי שדות ושני בני אדם דמי, וקתני דקנה,

וכי תימא הכא נמי האי שני בראוי לירשו כגון בן צין הבנים ור' יוחנן בן ברוקה היא ואגב ריהטיה אשמועינן כר' יוחנן בן ברוקה, דשני קני בלשון ירושה, הואיל וראוי לירשו במקצת,

אי הכי דהאי שני ראוי לירשו, ולהכי מהני ציה לשון ירושה כרבי יוחנן בן ברוקה, אמאי כש מת שני קנה שלישי מכתו [של שני, הוא כיון ששני "ירש" אין השלישי בא אחריו, אלא "ירש" שני בדמפרש],

הא שלח רב אחא ברי' דרב עויא דירושא אין לה הפסק, וכיון דהאי שני בתורת ירושה צאו לידו, אין כח ציד המת, לעקור נחלה מיורשי ירושאי, לתת להאי שלישי, אלא יחזרו נכסים לירשי שני, דכיון דעשאו להאי שני יורש, כי אמר נמי, בתריה דהא יורש איני נותן לשלישי, ה"ל מַתְּנָה על מה שכחוב בתורה, דכתיב וכן אין לו עיין עליו, דאשמועינן קרא דכל הקודם בנחלה יוצא יריכו קודמין, וכ"ש היכא דהוא עזמו יורש את הנחלה, שאין כח צידיו להעצירה מצניו,

לדברי ר' יוחנן בן ברוקה דס"ל, דאז יכול להוריש בלשון ירושה לאחר מצניו כל נכסיו,

אם אמר לאחד מהם נכסי לך ואחריו לפלוני כדמפרש לקמיה וראשון ראוי לירשו ולא פירש לא לשון ירושה ולא לשון מתנה אין לשני במקום ראשון או ירשי ראשון כלום, שאין זה לשון מתנה שאין כאן לשון מתנה להאי ראשון אלא לשון ירושה מסתמא ללשון ירושה איכיון הנותן, במאי דאמר נכסי לך, הואיל וחזי לירש כל הנכסים מן התורה, אם יראה אציו,

וירושא אין לה הפסק וכיון דירושא הויא להאי ראשון, אינו יכול להפסיקה [ממנו. ד"ס] דאין ירושה לתלמידי,

ולקמן בפירקין [קלג. בסוף העמוד] פרכינן הא אפסקה [דעל תנאי שטול שני אחריו הוריש לראשון. רש"ס שם] [ובתריץ הגמ' שם הוא [האב] סבר יש לה

אבני חן למסכת בבא בתרא

הפסק ורחמנא אמר אין לה הפסק והוי מתנה על מה שכתוב בתורה. רש"ס שם כו',

ודוקא לר' יוחנן בן ברוקה, אבל לרבנן כיון דאזני יכול להרצות ירושה לזה יותר מזה בלשון ירושה כלל, ודאי מאי דאמר נכסי לך לראשון לשון מתנה הוא ויכול להפסיקה ויקנה שלישי,

[אלא לאו ש"מ האי ואחר כך לאו בראוי ליורשו הוא וקנין דקנו. רג.],

[ראה נמ"י שמביא דברי הרמב"ן כאן דדוקא אם התחיל בירושה בתורה והנחילו בה שוב אינה נפסקת ממנו, הלכך בשותק ואומר סתם אם מתו בניו יירש פלוני וכה בהם. עיי"ש עוד],

תיובתא דכולהו [פי' דכאן רואין דלשון מתנה מועיל בכל אופן] צר מרבין אלינא דר' יוחנן [ראמר קנה גם בשתי שדות ושני בני אדם] ורצ שמת, **תיובתא**,

ליבא נמי תיהוי תיובתיה דריש לקיש דאמר לשון מתנה לזה, לא מהני בלשון ירושה לזה [עד שיהא שתי לשונות של מתנה],

ותסברא, והא אמר רבא בפרק המולך **הלכתא כותיה דריש לקיש, בהני תלת** וזו אחת מהן, ואם אחת מהן דהיא צריכתא מיוצתיה, לא פסקין להלכתא הכי?

לא קשיא, כאן הא דקמני מתנה לזה וירשה לזה דקנו שניהן, לא קשיא לר"ל דאמר לא קנה, צריכתא דקאמר ואחר כך יירש פלוני, **בתוך כדי דבור** הראשון דקאמר נכסי לך, הלכך מהני מתנה דראשון גם לשני,

כאן והאי דקאמר ר"ל לא קנה בשתי שדות ושני בני אדם, האי [ד. רש"ש] לשון ירושה, היינו **לאחר כדי דבור** ולהכי לא מהני ליה לשון מתנה דהאי, אלשון ירושה דאידך,

וה"ק ר"ל [לעיל ע"א: וריש לקיש אמר לא קנה עד שיאמר פלוני ופלוני יירשו שדה פלונית ופלונית, שנתתם להם במתנה ויירשום], לעולם לא קנה בלאחר כדי דבור, עד שיאמר פלוני ופלוני כו', והלכך כיון דקאמר לשון מתנה אחריו, אפילו לאחר כדי דבור שפיר דמי,

ומיהו רב דימי [אליבא דר' יוחנן] ור"א איתותבו לגמרי, דאמרי לא קנה אלא בשדה אחת או אדם אחד, אבל שתי שדות ושני בני אדם לא, דלדידהו אפילו תוך כדי דבור אמרי לא קנה,

דאם איתא דקנה בשתי שדות ושני בני אדם תוך כדי דבור, לישמעין דקנה, וכ"ש שדה אחת ואדם אחד לרב דימי, ושתי שדות ואדם אחד, או שני בני אדם בשדה אחת לר"א, אפילו לאחר כדי דבור,

אלא מדלא ידעו למצוא דליהני לשון מתנה בלשון ירושה, אלא באדם אחד ובשדה אחת, מכלל דבשתי שדות ובשני בני אדם, לעולם לא קנה, צין תוך כדי דבור צין לאחר כדי דבור,

[תוך כדי דיבור] היינו כדי שאילת תלמיד לרב [דהיינו שלום עליך רבי ומורי], כדאמר בפ"ק דמס' מכות (ו.) א"ל רב אחא מדפתי לרבינא, מכדי, תוך כדי דבור היכי דמי, כדי שאילת תלמיד לרב כו' [עד כאן לשון הגמ' במבוא], ושאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי [ומורי], כדאמר' בפרק מרובה (ז"ב עג.), כי לית ליה לר' יוסי [הדין של תוך כדי דיבור] כדי שאילת תלמיד לרב שלום עליך רבי [ומורי] דנפיש, כדי שאילת הרב לתלמיד שלום עליך אית ליה] כו',

והלכתא, כל תוך כדי דבור, כדבור דמי [תוס'] ~ כל שני דברים שאדם מוציא מפיו זה אחר זה בתוך כדי דבור, [שמעך כז'] שסיים דבור הראשון התחיל דבור האחרון, לא חשבינן ליה נמלק, אלא הכי הוא כאלו אמר שני דברים ביחד,

ואם שניהם יכולים לתפוס, כגון הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים, ממכר ויציא דדמי חציה עולה וצדמי חציה שלמים, דהא לשניהן איתכוין, אלא שאין יכול להוציא שני דברים כאחד,

ואם האחד יש בו כח לתפוס, והאחד אינו כלום, יתפוס האחד והאחד כמאן דליתיה, כגון ירושה ומתנה לאחד, לשון ירושה בטל ולשון מתנה קונה, ואם שניהם סותרין זה את זה, כי היכי דאמר בפ' צית כור (לעיל קד:) כגון מדה בחבל הן חסר הן יתר, וכגון איסתרא מאה מעי [לעיל קה:], וכגון מעשה דשכירות מרחץ צ"צ וכו' לשנה דדינר זהב למדש [לעיל קה:], יש מהן שאומר תפוס לשון ראשון, ויש שאומר שתפוס לשון אחרון, ויש שמסקקא ליה ואומר יתלוק, ויש שהולך אחר המומצק, ושם פירשתי דיניהן,

והיכא דהדר ביה בהדיא תוך כדי דבור דאמר חורני צי הכל מודים דהוא חזרה,

לבר מעבודת כוכבים [תוס'] ~ שאם התפס או הקצה דבר לעבודת כוכבים, ובתוך כדי דבור חזר בו, אפ"ה נאסרה משום חומרא דעבודת כוכבים, וכדאמר' נמי בעבודת כוכבים [בג.]. שקץ משקלנו דאע"ג דאמי מדינא [פי' שיש לדרוש] להימנא, [מ"מ בא הפסוק דשקץ תשקצנו שכל הדרשות יחיו בה ל] אסור,

דף ק"ל ע"א

וקדושין שאם קידש אשה בפני עדים, וחזר ואמר בתוך כדי דבור להווי מתנה, ולא להווי קדושין אין שומעין לה, ומקודשת ואינה מקודשת, וחומרא דרבנן היא משום לעז ממזרות, אם תנשא לאחר בלא גט:

[שמעתי שבעל התניא בהלכותיו כתב כמה פעמים לפרש לשון "שעת הדחק" שפירושו לצורך גדול],

מהני: האומר איש פלוני יירשני אפי' אחי במקום שיש לההוא מלווה בת במקום שיש בת, בתי תירשני, במקום שיש בן, לא אמר כלום שפקר את הירושה ממקומה שהתנה על מזה שכתוב בתורה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

למה אומר ת"ק לשון שגם ר' יוחנן בן ברוקה מודה בזה?

ומשנינן איבעית אימא, מדקאמר רבי ישמעאל לא נחלקו, מכלל דתנא קמא סבר נחלקו [דפליגי חביריו עליו ואמרין נחלקו] ומתני' רבנן היא דמוקמי לפלוגתייהו אפילו באחר במקום צמ, ומתני' כולה כדפרישית,

איבעית אימא לא פליגי רבנן עליה דרבי ישמעאל, אלא דכולי עלמא מודו דלא פליגי באחר במקום צמ, דודאי לא אמר כלום, אלא צנן צין הצנים הוא דפליגי רבנן ורבי יוחנן בן ברוקה.

והאי דקאמר רבי יוחנן בן ברוקה אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, היינו צנן צין הצנים דראוי השתא ליורשו, ודקאמרנן. ד"ס [פ' זוה שקשה] רבי יוחנן בן ברוקה היינו ת"ק?

תריץ בוליה כולה מתני' דהך צנא צמרייטא, דרבי יוחנן בן ברוקה היא דשמעי' לת"ק דאמר גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד, דאם אמר משום ירושה לא אמר כלום, דהיינו צנן צין הצנים [ולבן אין לאוקים רישא דמשנתיו כרבנן], ואמא איהו למימר דירית,

וחסורי מחסרא והכי קתני, האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת, בתי תירשני במקום שיש בן, לא אמר כלום,

הא בת בין הבנות, ובן בין הבנים, אם אמר יירש כל נכסיו דבריו קיימין, "ש"ר" יוחנן אומר אם אמר על מי שראוי ליורשו כגון צנן צין הצנים, וצמ צין הצנות דבריו קיימין אבל אמר על מי שאינו ראוי ליורשו, כגון שאמר איש פלוני יירשני במקום שיש צמ, או בתי תירשני במקום שיש בן, לא אמר כלום,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה [ולבן דוחק הגמ' לאוקים גם רישא דמשנה אליבא דר"י בן ברוקה, הגם שהוא יחיד, כיון דהלכה כמותו], וכן אמר רבא הלכה כר' יוחנן בן ברוקה וכדמשמע סתמא דמתניתין, דמשמע דצנן צין הצנים קאמר [ובן בחבו התום בשם הר"ח], כדדייקנן לעיל, וכדאוקימנא דכולה [שכל המשנה] רבי יוחנן בן ברוקה היא,

ואיכא נמי למידק, מדלא קאמר שמואל הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה, אפי' אחר במקום צמ וצמ במקום צנן, וטעמא דרבי יוחנן בן ברוקה דמפרשי' לקמן מציוס הנחילו את צניו משמע נמי דצנן צין הצנים קאמר, ולעיל נמי הכי אמרינן, אמר אביי הכי קאמר, האומר על תינוק צין הצנים, יירש כל נכסי נאמן, כרבי יוחנן בן ברוקה, מכלל דהוא סבירא (להו) [ליה. ד"ס] דלא פליג אלא צנן צין הצנים, הלכך ל"ש אם אמר פלוני בני יירש חצי נכסיי, לא שגא אם אמר יירש כל נכסיי, דבריו קיימין, ואפי' אם כתב קן,

דלא שגא אם אמר ל"ש כתב, כדמוכא לקמן בפירקין (דף קלג) א"ר הונא שבי מרע שכתב כל נכסיו לאחר, רואין אם ראוי ליורשו נוטלין משום ירושה, וא"ל ר"י [לרב הונא] גביי גנוזי למה לך, אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה אימא הלכתא כר' יוחנן בן ברוקה, דשמעתך כר' יוחנן בן ברוקה קא אזלא,

ודייקנן בגמרא, הא צנן צין הצנים דראוי לירש קצת קנה גם הכל, ולפוס הכ דיוקא לא מתוקמא הכ סופא אליבא דהוא חנא דלעיל, דקתני גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד, שאם אמר משום ירושה לא אמר כלום, דהיינו צנן צין הצנים, ואפי' קתני רישא דלא קני ובגמרא מתרצין לה,

ר' יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו השתא משמע לן כגון שהוא ראוי ליורשו במקום צמ, כגון צנן צין הצנים והלכך דבריו קיימין אם אמר יירש הכל, ועל מי שאין ראוי לו ליורשו כגון אחיו במקום צמ או צמ במקום צנן, אין דבריו קיימין:

גמ' טעמא דהוי מתנה על מה שכתוב צמורה, דקמוריש לאחר דאחר במקום בת, ובת במקום בן דלא חזי השתא למירת מידי, הא בן בין הבנים, ובת בין הבנות, דבריו קיימין,

אימא סיפא [פ' אם בן תפרש את הרישא, קשה במאי פליג רישא אסיפא], רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, היינו תנא קמא דהכי משמע על מי שראוי ליורשו עכשיו, דהיינו צנן צין הצנים, או צמ צין הצנות, במקום שאין צנן,

וכי תימא, רבי יוחנן בן ברוקה אפילו אחר במקום בת, ובת במקום בן קאמר, קפליג ר' יוחנן [בן ברוקה] עליה דת"ק, אפי' אחר במקום צמ, [פ' דר"י בן ברוקה מוקיל הרבה דאילו לת"ק] דשמעי' לת"ק דחשיב ליה מתנה על מה שכתוב צמורה אפי' צנן צין הצנים, או צמ צין הצנות, דקתני רישא גבי ריבה לאחד ומיעט לאחד, שאם אמר משום ירושה לא אמר כלום, וכ"ש באחר במקום צמ דקתני סיפא האומר איש פלוני יירשני כו',

וזו ואין צריך לומר זו קתני, [פ' דבמשנה דלעיל אמר שבין בין הבנים היו מתנה על מה שכתוב בתורה, ולבן מזה שאומר ת"ק כאן שאחר במקום בת לא אמר כלום לא היה צריך לומר],

א"נ להכי תנייה לך סיפא, לאשמועינן דאפי' באחר במקום צמ אחר ר' יוחנן לאפלוגי עליה דת"ק, ולמימר [ד"ס] דבריו קיימין,

ורישא נמי רבותא קתני, דאפילו צנן צין הצנים אמרי רבנן אין דבריו קיימין, וגמגמא רישא מיתניא להשמיענו כח דרבנן דאפילו צנן צין הצנים אמרי לא אמר כלום, וסיפא מיתניא להשמיענו כח דר' יוחנן בן ברוקה דאפילו באחר במקום צמ פליג אדרבנן ואמר דבריו קיימין,

ולא למידק מינה כדדייקנן לעיל [בדף זה בתחלת הגמ'], טעמא דאחר במקום צמ כו', דהוא הדין נמי לצנן צין הצנים דלא אמר כלום [כדאמרין לעיל ריבה לאחד ומיעט לאחד דהיינו בן בין הבנים], אלא משום רבי יוחנן בן ברוקה נשנית, דאמא רבי יוחנן בן ברוקה למימר, [ש?] אם אמר על מי שראוי ליורשו. ד"ס] היום ולמחר (ליורשו) אחר שמתות צמו, דבריו קיימין, ואע"ג דהשתא מיהא לא חזי ליורשו, ואם אין ראוי ליורשו אחר צמו כגון דודו, ויש לו אחין דאחין קודמין לאחי אביו, לא אמר כלום, הואיל ואין ראוי ליורשו, עד שמתות צמו ואחיו [ראה רש"ש],

והתניא, רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, לא נחלקו אבא וחכמים על אחר במקום בת, ובת במקום בן שלא אמר כלום, על מה נחלקו על בן בין הבנים ובת בין הבנות, שאבא אומר יירש, וחכמים אומרים לא יירש [וקשה

אבני חן למסכת בבא בתרא

עם שאר נחלה, שיכול והלא דין הוא, ומה פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי דחלק פשוט לא כמיז בכל אשר ימצא לו כבמוחזק, התורה נתנה רשות לאב, להנחיל לכל מי שירצה, בכור שהורע כחו, שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, לא כל שכן,

תלמוד לומר, לא יוכל לבכר ולא אנטריך ביום הנחילו כאזי, דהוה דייקין בכורה לא יוכל לבכר, אבל חלק פשוט ינחיל למי שירצה,

ויאמר לא יוכל לבכר, מה ת"ל והיה ביום הנחילו את בניו? שיכול והלא דין הוא, ומה בכור שהורע כחו, שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, אמרה תורה לא יוכל לבכר, פשוט שיפה כחו שנוטל בראוי כבמוחזק, לא כל שכן, ת"ל והיה ביום הנחילו את בניו, התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה,

א"ר זריקא, א"ר אמי, א"ר חנינא, אמר רבי, הלכה בר' יוחנן בן ברוקה, אמר ליה ר' אבא הורה בר' יוחנן בן ברוקה, איתמר,

במאי קמיפלגי נהי דמר שמיע ליה הכי, ומר שמיע ליה הכי, מאי בינייהו?

מר סבר הלכה עדיפא [פי' דמשמע הלכה לדורות, שאילו הורה י"ל שהיתה הוראת שעה. ריטב"א] שפסק הלכה לעשות כן, אבל כי אמרין הורה איכא למימר דטעה הרואה, דשמא איתו הדין לא נפסק כרבי יוחנן בן ברוקה, אלא על ידי טענות אחרות זיכה את כל הנכסים לאחד מן הבנים, כגון שאמר האב לשון מתנה עם לשון ירושה, דלדברי הכל דבריו קיימין, וכדאמרינן (לעיל דף קכו) נמי לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר, דההוא בכור דאילו חזין בנכסי דידיה כו' דסבר הרואה, דמשום האי טעמא נפסק כן, והמעשה משום טעמא אחרתא, אבל כיון דקבע הלכה, אז אין לפשפש בדבר,

ומר סבר מעשה רב [דמעשה בחלכה משמע מן הסתם עד שיאמר בפירוש הוראת שעה, הילכך מעשר רב, וכן דרך הגאון ז"ל לומר דמעשה עדיף. ריטב"א] כשמורין לעשות מעשה אז יש לסמוך ולעשותו, אבל כשאומר הלכה כפלוגי אין סומכין לעשות כן, עד שיאמרו הלכה למעשה, כדלקמן דאי אמר הלכה איכא למימר דדרך למודו אמר הכי, אבל אם בא מעשה לידו הוה מדקדק יותר כדאמרי' בסמוך, אין למדין הלכה מפי [ת]למוד, אבל משהורה לעשות, שוב אין לפשפש אחריו,

תנו רבנן, אין למדין הלכה כלומר אין למדין לעשות לא מפי [ת]. ד"ם [למוד] [תלמוד של תנאים. ריטב"א] [גמרא] שאם לומר הרב דרך לימודו, ואמר מסתבר טעמא דפלוגי חכם, אין תלמידיו למדין משם הלכה, דשמא אם יבא לידו מעשה ידקדק יותר ויראה טעם אחר בדבר,

[מדאנטריך למימר להו הלכה, שמע מינה דאין למדין הלכה מפי תלמוד מחוק המשנה וברייתא שנויה בה הלכה כפלוגי, אין למדין מהן, שהאמוראים האחרונים דקדקו בטעמי התנאים והעמידו הלכה על צוריה, אבל הראשונים לא דקדקו אש

והא דאמרינן לקמן, אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו, לא עשה אלא אפטרופא, ואמרינן הוא הדין נמי לבנו, דאם כתב לו כל נכסיו, לא עשה אלא אפטרופא ?

ה"מ כותב לשון מתנה, או אומר לשון מתנה, דלכבודו איכוין להקנות לו נכסיו, אבל לשון ירושה קנה הכל (כדון) [כדון. ד"ס] תורה, כדנפקא לן מציוס הנחילו את בניו,

[ומפרש החילוק בין מתנה לירושה] דבשלמא לשון מתנה, איכא למימר דהקנה לו הני נכסים להיתון בחזקתו, כדון אפטרופא, שגם כשעשה אפטרופוס נתקיימה מתנתו, שיש [נותן. ד"ס] מתנה גמורה, ויש [שנותן. ד"ס] מתנת אפטרופוס, אבל ירושה אינה יכולה להיות אלא אם כן קונה הנכסים קנין גמור, ולשון ירושה משמע שקם תחת המוריש לקנות נכסיו לגמרי, ולהיות מוחזק בהן להיות שלו כמורישו, אבל אם אינו אלא אפטרופוס נמצא שלא הוריש לו כלום,

וגם בהלכות גדולות מנאמרי סיג לדבריו,

והני מילי כשאין [שם. ד"ס] בכור אז יכול להנחיל כל נכסיו לאחד מהן, אבל אם יש [שם. ד"ס] בכור אינו יכול להנחיל חלקו לאחד מהן, כדנפקא לן לקמן מלא יוכל לבכר,

אמר רבא, מאי טעמיה דרבי יוחנן בן ברוקה? אמר קרא דברים בא והיה ביום הנחילו את בניו והוה מני למכתב ביום שינחלו בניו [הנחילו לרצונו משמע. רג], התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה מבניו, הן להרבות לו מאחיו, הן להורישו הכל,

ולשניא קמא דמשנינן לעיל דפליג רבי יוחנן בן ברוקה, אפי' באחר במקום בת, איכא למימר נמי דמהכא נפקא ליה, ובניו לאו דוקא, אלא יורשיו, ואפי' הראוי ליורשו, יורש קרינא ביה,

והיה ביום הנחילו	התורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה את חלק הפשוט,
לא יוכל לבכר	שחלק הבכורה אינו יכול לבכר. וראה תוס'

אמר ליה אביי, הא מלא יוכל לבכר נפקא דהכי משמע בכורה לא יוכל להעביר מבכור ולהנחיל לאחרים, אבל שאר נכסיו בלא חלק בכורה יכול להנחיל [ל. ד"ס] אחד מבניו?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא, אבא חנן אמר משום רבי אליעזר

דף ק"ל ע"ב

מה תלמוד לומר דברים בא לא יוכל לבכר והלא כמיז בתריה הבכור בן השנואה יכיר?

לפי שנאמר והיה ביום הנחילו את בניו דמשמע שיכול לתת לכל אחד מבניו מה שירצה, ויכול אני לדון שאף הבכורה יעביר מן הבכור, לתת לכל מי שירצה

אבני חן למסכת בבא בתרא

כך, ואמרו לו הלכה כפלוני, אע"פ שאמרו סתם, זהו הלכה למעשה,

שאל ואמרו לו הלכה למעשה, ילך כל ימיו ויעשה מעשה
יעשה עוד כן ולא יהא צריך עוד לשאול לכל מעשה ומעשה שאל לידו, ובלבד
שלא ידמה לדון דבר מתוך דבר,

מאי ובלבד שלא ידמה, והא כל התורה כולה, דמויי מדמינן
לה כדאמר ר' עזריצין (דף כא) גבי שלמה ואסכרסא בדדמי?

אמר רב אשי, הכי קאמר, ובלבד שלא ידמה בטרפות,
דתניא, אין אומרים בטרפות זו דומה לזו ללמד זו מזו, כגון טרפות
הכבד מן הריאה, כדאמר ר' (לא נמצא מקומו. גליון, ובעו"ה ציין לגיטין סט:)
ומילופא בכבדא, שאין חיות האיצרים שוה, אין אומרים בטרפות זו דומה לזו, שהרי
חוטכה מכאן בלומת הגידין ומתה דמיטרפה בכך, חוטכה מכאן למעלה מלומת
הגידין ומתה, שמתך הבשר (עד) [עס. רש"ש] העלם כשרה, כדאמר ר' בנהמה
המקשה (חולין דף עו), ומקל וחומר היה לנו לומר שהיא טריפה, חותכה
מכאן וחיתה,

א"ל ר' אסי לר' יוחנן, כי אמר לן מר הלכה הכי בשעה שאנו
למדן לפנינו נעביד מעשה מי עבדין עובדא ע"פ אותה הוראה?

אמר (השיב ר' יוחנן לרב אסי) לא תעבידו עד דאמינא הלכה
למעשה שאומר לכם הלכה בשעה שתשאלו לי על ידי מעשה דבשעת מעשה אדם
יבא לידן ומכין לבו יותר כדאמרן לעיל אין למדין הלכה מפי גמרא עד שיאמרו לו
הלכה למעשה,

אמר להו רבא פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע, כי
אתי פסקא דדינא דירי, לקמייכו שפסקתיו ומסרתיו לאדם להיות לרעה
נידו וחזיתו ביה פירכא, לא תקרעוהו אל תקרעוהו לנצל דכריי, עד
דאתיתו לקמאי, אי אית לי טעמא אמינא לכו, ואי לא
הדרנא בי,

לאחר מיתה, לא מיקרע תקרעוהו, ומגמר נמי לא תגמרו
מיניה, לא מיקרע תקרעיניה דאי הואי ושמא גס אתם תמלאו חירון
לקשייתכם התם, דלמא הוה אמינא לכו טעמא,

דף קל"א ע"א

מגמר נמי לא תגמרו מיניה לדון מיניה אלא כפי שדעתכם נוטה, דאין
לדיין אלא מה שענינו רואות כדמינא בנמ' נדה בשליה פ"ב (דף כ)
רבי ראה דם בלילה, וטימא, ראה ציוס וטהרו, הממין שעה אחת וראהו אור וטימא,
אמר אזי לי שמא טעימי,

ומקשינן ודאי טעה, דמינא לא יאמר חסם אילו היה (לא) [לת] היה טמא, אלא אין
לדיין אלא מה שענינו רואות [והוא הדין לגבי החלוי בסברא [אין לו לדיין] אלא
מה שענינו רואות. רש"ם העקרי].

בדברי חזירו, אלא כל אחד מה שמע מרצו מלמדה לתלמידו, שמועה כמו שהיא,
והיא היתה נקרא משנה וברייתא, והיה נותן לבו לתת טעם לשמועתו, זה נותן טעם
לדבריו וזה נותן זה טעם אחר, כדאמר [שבת סג:]: ליגמר איניש והדר ליסבר,
ואותה סברא היתה נקראית תלמוד צימית התנאים, וממשנה ששנויה זה פסק הלכה
מסדרת תלמוד שלהן נישנית, ואין למידן הימנה. רש"י נדה ז: בסוף העמוד]

ולא מפי מעשה אס יראה רבו עושה מעשה, אל יקבע הלכה בכך, דשמא
טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה, דהרבה טועין בדבר הלמוד, כדאמר ר'
והא דפלוני לאו בפירוש אחרת אלא מכללא אחרת, וטעה בסברא,

עד שיאמרו לו, הלכה למעשה דכיון ששאל ע"י מעשה, ואין יודעין
בדבר אלא מה שהוא אומר להם, אין לומר טעם חזו ציה דלא ידע,

ובמקום אחר [ראה מש"כ בב"ח] אמר ר' אין למדין הלכה מתוך משנה, כגון זה
(שכתב) [שכתב. ד"ס] במשנה "הלכה כדבריו",
כגון הא דתנן במסכת נדה (דף ז.) רבי אליעזר אומר ארבע נשים דיין שעמן כו'
[אמר רבי יהושע אני לא שמעתי אלא בתורה אבל הלכה כר' אליעזר],

והמשפחה כמה משפחה [תפסוק צער הלידה] ותהא זנה [ומפרש שהלכה זו מדובר]
גבי יולדת בזוב, [שיעור ההפסקה הוא] מעת לעת דברי ר' אליעזר (נדה לו:). וזה
חזקה שדקדקו יום ראשון ומלאו טהורה וכו' (שם סח), ובשלתן מן במשנה [ליתא
במשנה, אלא בברייתא, שם בב"ה ובפ"ט. רש"ש] הלכה כדבריו,

ואפ"ה קבע שמואל הלכה כמותו בגמ' [נדה ז:], ואשמעי' דאין מורין הלכה מתוך
משנה, אי לאו דקבע הלכה כמותו,
ובציננות (דף מט) [נמי] מן אחיה ממזר, שמעון התימני אומר כל שחייצין עליו
כרת והלכה כדבריו, ואי לאו דפסיק בגמרא הלכה כמותו לא סמיכין אפסק
דמתיבין,

אבל בהלכות הפסוקות בדברי האמוראים ודאי סמכי', דכיון שפסקוס וכתבוס רב
אשי ורבינא שהם סוף הוראה, ודאי עלייהו סמכי',

מצינו למדין היכא דפליג יחיד אלל רביס, כי הוי, לא סמכי' אפסק הלכה של משנה
אלא א"כ פוסק בגמ', אבל אפסק דגמ' סמכי' דכולהו הוו הלכה למעשה,
אלא שר' יוחנן לבדו היה מתמיר לעצמו, ואמר לתלמידיו כדלקמן, שלא יעשו דבר
עד שיאמר להם הלכה למעשה, והיינו טעמא דלמלא הדר ציה מההוא פסק הלכה
שפסק, ויראה לו טעם אחר צעניו,

ומיניה לאחר פטירתו יש להם לעשות מה שפסק להם, דהא כל ימי חייו לא הדר
ציה, וכל שכן שיש לנו לסמוך על הלכות הכתובות בגמ' כמו שסידרן רב אשי, דהא
קיימא לן בצבא מצינא (דף פו) רב אשי ורבינא סוף הוראה, ולמי נשאל עוד בשעת
מעשה אם לא נסמון על ההלכות הפסוקות בגמ' כמו שסדרן רב אשי, דקתני עד
שיאמר לו הלכה למעשה, הא אין אדם ראוי לחדש דבר מעשה, אלא ודאי כמו
שפסקו האחרונים [בגמרא] כך נעשה,

והכי אמרי' (בתחלת פאה) ירושלמי, ר' זעירא בשם שמואל אמר אין למדין לא מן
ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן המוספות אלא מן הגמ', כלומר מדברי
האמוראים, ולא מפי מעשה הכתוב במשנה וברייתא, כגון דפליגי רביס עליה, עד
שיאמרו הלכה למעשה, כלומר כן הלכה כך ועשה כן, אי נמי שיאמרו לו הלכה כדי
לעשות מעשה, כגון שאל לחכמים, מעשה צא ליד, היאך הלכה כדי לעשות

אבני חן למסכת בבא בתרא

והוא הדין לדבר התלוי בסכרה, דאין לו אלא מה שלצו רואה(ו). הע"ל, וצפרק קמא דסנהדרין, נפקא לן מועמס דדבר המשפט, עמס דדבר, עמס דמשפט, אין לו לדין אלא מה שעיניו רואות,

[בעליות דרבינו יונה כאן בד"ה תנאי ב"ד שאני כתב ואע"פ "שאר דרך" האמורא לחלוק על התנאים, ה"מ בדבר שפסדו אותו במשנה או בברייתא, עכ"ל, וראה בפנינו רבנו הגר"ז תשס"ט דף שט שמארך מאד בדברים אלו, וראה בקובץ שיעורים ב"ב דף ק"ע סימן תרל"ג שכתב ח"ל ודבר זה שאלתי מכ"מ מו"ר הגר"ח הלוי זצ"ל מכריסם והשיב דבאמת גם אמורא יש בכוחו לחלוק על תנא, והא דמותבין תיובתא מתנאי לאמוראי הוא משום דאמורא אינו חולק על תנא, ואילו ידע דברי התנא לא היה חולק עליו, אבל במקום שחולק להדיא, אפשר להיות הלכה כמותו. עכ"ל, והכרח שם בפנינו הגר"ז סומך את דברי הגר"ח על לשון העליות לעיל שכתב "אין דרך" ומביא ראיות מספר דוכב משרים ועוד, שלשון "אין דרך" בא למעט שאין איסור בדבר. עיי"ש בארוכה, ועוד מצוין שם לדברי רבינו יונה על מסכת ברכות ברף טו לדפי הרי"ף ד"ה תחת מראשותיו, ח"ל ופוסקים הגאונים הלכה כשמואל, ואע"פ שחולק עם הברייתא, ואין דרך האמוראים לחלוק על הברייתא, אפילו הכי בדבר שהוא בדקדוק המצות כגון זה שהוא משום שמירה, נוכל לפסוק כמו האמורא].

[אליבא דרבנן אם נותן לבן בין הבנים יותר משאר אחין בלשון ירושה לא אמר כלום, אבל לרבי"ב גם בלשון ירושה מועיל למי שראוי ליורשו].

בעי רבא, בבריא נריא שאמר פלוני יירש עדה פלוני **היאך** מי אמר ר' יוחנן בן זרקה דקני מין דלאו ליורשו, **כי קא"ר יוחנן בן זרקה בשכ"מ דבר אורוטי הוא** לאו להוריש "מיד, שהולך למוט", וקרינא ביה ציוס הנחילו את צניו [וכדאמרין לעיל קל. דטעמיה דרבי"ב הוא מפסוק זה], **אבל בבריא לא, או דלמא אפילו בבריא נמי?**

אמר ליה רב משרשיא לרבא, תא שמע, דאמר לו רבי נתן צבלי היה [וב"ה גם לעיל עג. ריש פרק המוכר את הספינה] **לרבי** ססיר המשנה, **אמס שנארכ ישראל שניתם משנתכם כר' יוחנן בן זרקה** דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו, דבריו קיימין,

דתנן כמותות [נב:]: **לא כתב לה** לשמו כמותות **בנין דיכרין דיהוין ליד מינאי** אם תמותי צחי, ואירש כמותך, צניי הזכרים שחלדי לי **אינון "ירתון"** הם יירשו **כסף כתובתך** לאחר מותי, **יותר על חולקיהון** יתר על חלקם **דעם אחוהון** שחלקו עם אחיהם, שיהיו לי מאשה אחת, **חייב** [פ' אף שלא כתב, חייב ליתן להבנים כתובת אמהם],

שתנאי ב"ד הוא שצית דין תקנו כמות צנין דיכרין, כדאמרין כמותות, כדי שיקפון אדם וימן לצמו כצנו, דלס נותן [פ' שע"י התקנה גם אם נותן] לצמו אינו יוצא מזרעו, אם צמו ממה קודם צעלה, [שהתקנה היא] שירשו צניה את כמותה, אחר מות אביהם, והוא שיהא שם מותר דינר [ירושת הבעל לבניו, חוץ מכסף כתובתה], שלא תפקד נחלה דאורייתא, כדאמרין התם, אלמא מוריש האב לבן צין הצנים, כר' יוחנן בן זרקה,

[ומסיים שזה כוונת דברי ר' נתן לרבי] והיה לכס לשנות משנתכם כדברי הכל, ולא אליבא דיהודה,

ואמר לו רבי, "יסבון" [לשון נטילה ולא לשון ירשוה, וראה רש"י כתובות נה. ד"ה יסבון תנן. לשון צעל חוצ] **תנן** ודברי הכל היא,

ואמר רבי ילדות ושטות היתה בי, והעזתי פני בנתן הבבלי, ודמימיו דדבר שאינו, דודאי ירמון תנן, **אלא דקיימא לן** דהא קיימא לן דכמותות **בנין דכרין לא טרפא ממשעבדי** ממה שמכר אציקו, **אי סלקא דעתך יסבון תנן** דמשמע לשון מתנה, הוה משמע מעבדיו, **אמאי לא טרפא ממשעבדי** ואם מכר (לאחד) (מהן) [לאחר מכן. רש"ש, לאחר שכתב בן בכתובה] הוה טרפא ממשעבדי, שהרי כל נכסיו משועבדים לכתובת אמן, ואי מהימא שעתא חלה מתנתו, הוה טרפא ממשעבדי, אלא משום הכי אמרינן לשון ירמון, דלשון ירושה אינו אלא לאחר מיתה, משום הכי לא מטרפא ממשעבדי, דלא חלה עד לאחר מיתה,

אלא ש"מ ירתון תנן על כרחין ירמון תנן, ויפה הקשה לי ר' נתן,

[קשיא לי הכי שתק ליה ר' נתן ולא חזי להאי פירכא? יש אומרים דר' נתן הוה סבר דטרפא ממשעבדי, ויש אומרים כי במקום הניח לו ר' נתן לרבי בעין פוק עיין בה [כמו לאחר את התלמידים], ויש אומרים דר' נתן הוה ס"ד דלא קאמר רבי יסבון תנן ממש, אלא בעין יסבון מטעמא דמסבר אביי לקמן, דהו"ל לזה בירושא ולזה במתנה, וזה נכון. ריטב"א],

מאן שמעת ליה דאית ליה האי סברא דריצה לאחד ומיעט לאחד דלשון ירושה, כי הכא שורשין כמותות אמן, והמותר של שמי כמותות [אם יש בנים משני נשים, נתנים כסף הכתובה של השני נשים לבניהם, והמותר בירושת אביהם] מולקין,

[ואומר הרשב"ם על דברי הגמ' מאן שמעת וכו'] ימור לשון הוא דלא נריך,

ר' יוחנן בן זרקה, ושמע מינה אפי' בבריא קאמר, ואפילו מניין יסבון, ממילתיה דר' נתן דאמר שניתם כר' יוחנן, איכא לאזכורי דצבריא קאמר ר' יוחנן, ומיפשטא צביא דרצא לגמרי,

ולא האריך כל כך, אלא כדי לסיים דבריו של רבי,

ור' נתן דהוה מקשה לרבי, איכא למימר דמי יסבון וסבירא ליה דטריף ממשעבדי,

ורבי שקטם כר' יוחנן בן זרקה, משום דהכי סבירא ליה כדאמרין לעיל, אמר ר' זריקא אמר ר' אמי אמר ר' חנינא א"ר ינאי אמר רבי הלכה כר' יוחנן בן זרקה,

אמר ליה רב פפא לאבבי רב פפא לאו א' צביא דרצא קאי, דהא איפשיטא, אלא אמאי דקאמר ליה רבי לרבי נתן, וה"ק למה ליה לרבי למימר לרבי נתן יסבון תנן, לאזכורי מנתי לדברי הכל, וכי מניין (נמי) ירמון, [נמי ?] דברי הכל היא, דהא **בין למאן דאמר יסבון** [ר' נתן. העקרי], **ובין למאן דאמר ירתון** איכא לאקשווי אמאי קניא האי מתנה כלל, **הא אין אדם מקנה** דבר שלא בא לעולם וצעת נשואין לא צאו הצנים לעולם, שהוא מקנה

אבני חן למסכת בבא בתרא

להם כמזכה, ואפי' לר' מאיר דאמר אדם מוקנה דבר שלא בא לעולם, הני מילי לדבר [פ' אדם] שישנו בעולם דכיון דהמקבל בעולם, יכול הנותן לשעבד עצמו לו, שיתן לו מה שיקנה לו, אבל לדבר שאינו בעולם לא אכל הכא לא מצי משעבד נפשיה?

אלא תנאי בית דין שאני דאלים תנאי ב"ד, משום דהפקר ב"ד הפקר, להקנות אפי' לדבר שלא בא לעולם [לבנים שלא ילדו עדיין], הכא נמי תנאי בית דין שאני [ואף רבנן מודי בכתובת בגין דיברין, אף שנותן לבן אחד יותר משאר בניו, שקונה] אלס תנאי ב"ד, ואע"ג דאמרי רבנן דלשון ירושה בעלמא לא קני, הכא קני, ואפילו כרבנן אחיא מתניתין,

א"ל [הראיה דגם בבריא יכול ליתן לבן בין הבנים] משום דקא מפיק לה בלשון ירתון הא דלא קאמר ליה הכי [שבאמת לא סבר ריב"ב כן, אלא בכתובת בגין דיברין משום דתנאי ב"ד שאני].

משום דהוא א"ל ר' נתן, ומפני מה הנחת' לשון יסבון ומית' לשון ירתון, אלא משום דלכך נוטה אחר ר' יוחנן בן ברוקה, ומשום הכי א"ל יסבון תנן, והדר מתחרט רבי בעצמו, משום דכי הוה מקשי ליה אמאי שנית' ירתון, מצי אמר ליה משום הכי שנינן ירתון, לומר דלא טרפא ממשעבדי,

הדר אמר אביי, לאו מילתא היא דאמרי דודאי לא היה צריך רבי לומר יסבון תנן, דכלא שום דיוק [דרב פפא. הג"ר שמוחה מדעסויא], מתני' אפי' כרבנן אחיא,

דתנן דהא קמי' בסיפא דההיא משנה דכמוצות אע"פ ש לא כתב לה בגין נוקבן דיהויין ליכי מינאי, יהויין יתבן בבית, ויתזון מונכסאי ומיתזון מונכסיי אחר מיתמי, עד דתילקחן לגוברין חייב, שהוא תנאי ב"ד,

והוה [כל כתובה שיש בה תנאי זה רבנן נוקבן] לזה במתנה ולזה בירושה כדא"ר אלעזר בן עזריה לקמן, וזה לשון מתנה בסוף, וכל לזה בירושה ולזה במתנה, אפי' רבנן מודו דמתנן במתניתין כתב לשון מתנה בין בתולה בין באמצע בין בסוף דבריו קיימין, ואוקימנא אפילו בשני בני אדם ושני שדות, וכלכד שיהא תוך כדי דבור, והכא שתי תקנות הללו, כיון דבבת אחת תקנו, הוי כמו תוך כדי דבור, והאי דקמי' לשון ירתון, לאשמועינן ממיתתין, דרבנן מודו אפילו בשני בני אדם ושתי שדות,

אמר ליה רב נחומי, ואית דאמר רב חנניה בר מניומי, לאביי

דף קל"א ע"ב

בממאי דבחד בי דינא איתקון [בגין דיברין, ובגין נוקבן] דליהו בתוך כדי דבור, דלמא בתרי בי דינא איתקון ולא קאי האי אהאי כלל, ולא מהני לשון מתנה דזה אזה?

לא סלקא דעתך דבתרי בי דינא איתקון דקתני רישא, זה מדרש דרש ר' אלעזר בן עזריה לפני חכמים, בכרם ביבנה, הבנים יירשו, והבנות יזונו, מה הבנים אינן יורשין אלא לאחר מיתת אביהם, אף בנות לא יזונו אלא לאחר מיתת אביהן ובמייזו אין כופין אותו לזון את בניו, כדאמרי' דכמוצות [בבבא], אלא כפינן ליה אסיפתא בציבורא, וליקון ולימא עורבא דעי בני [כפו מכתשת על פיה ויעמוד זה על גב שוליה בגובה שישמעו קולו ויכריז על עצמו שהוא רע מן העורבים דעורבא דעי בני והוא גברא לא דעי בני. רש"י שם, אבל לא דיו יכולים לכופו לזונם], והוא גברא לא דעי בני,

אי אמרת בשלמא בחד בי דינא איתקון, היינו דילפינן תקנה מתקנה דכיון דבחד בי דינא תקון להו ולא מפורש בתקנות חילוק בין זו לזו מסתמא בחד ענין תקנינהו אכל אי בתרי בי דינא איתקון דלמא חד בי דינא קאי אמתיים וחד אלאחר מיתת והיכי יליף האי מהאי, אלא אי אמרת בתרי בי דינא איתקון, היכי ילפינן תקנה מתקנה?

בממאי, דלמא לעולם אימא לך בתרי בי דינא איתקון ואין כאן תוך כדי דבור ומשום אצטריך למימר לר' יסבון תנן ומיהו תקנתא מתקנתא ילפינן, ובי דינא בתרא תקון כבי דינא קמא,

כי היכי דלא תקשה תקנתא אתקנתא דלא לימרו, מ"ש תקנה זו דכמוצות בגין דיברין דלאחר מיתת [קכתב] [דקכתב ? ראה רש"י] דה ירתון, ומ"ש זו דאיתקנתא מחיים, ומיהו דהכא אפשיטא ממילתיה דר' נתן כדפרישית, ואע"ג דרבי, כר' יוחנן בן ברוקה ס"ל, כדאמרין לעיל א"ר זריקא אמר ר' תינא א"ר ינאי אמר רבי הלכה כר' יוחנן, אפ"ה קאמר יסבון, לאוקומי מתניתין דברי הכל:

אמר רב יהודה אמר שמואל, הכותב כל נכסיו לאשתו בלשון מתנה, לא עשהה אלא אפוטרופא דאומד הדעת הוא, דאין אדם מניח את בניו ונותן את הכל לאשתו, ולא נתכון אלא לעשותה אפוטרופא כדי שחלקו לה בניו כבוד, משום דאוקי אציהון נכסי ברושותה לפרנסם מהם כפי אומד דעתה, ויהיו כפופים לה,

ולקמן [בפרק מי שמת, קמור]. מני לה מהני תלת מילי דשוניהו רבנן כהלכתא בלא טעמא, דדברי נבואה הם, דפ' מי שמת, לפי שאנו מניחין מה שכתוב בשטר בהדיא, שנתן לה הכל, לילך אחר אומד דעתנו,

ובשביז מרע מיירי, ורצא דעי לקמן בצריא היאך, ומשום נקט לה הכא, וכן הא דתנן ההם דלקמן נמי משום דרצא דעי [עלייהו] [עליה. רש"י] נמי בצריא היאך דווקא כל נכסיו דליכא שויר לא במקרקעי ולא במטלטלי אכל אי איכא שויר קנתה ומיהו הכותב נכסיו לאחר שאין בו אומד הדעת שאינו חש כל כך לכבודו אמרי' לקמן דאם כתב לו כל נכסיו אם מת קנה הכל דכיון דלא שייך מידי נזאח שביז מרע היא זו שהיה ירא למות והווי דבריו ככתובין וכמסורין,

פשיטא בנו הגדול שכתב לו כל נכסיו לא עשהו אלא אפוטרופוס דרצוה הוא שחלקו לו אחיו כבוד, שהרי חייבין בכבודו כדאמרין [כתובות קג] ואם

אבני חן למסכת בבא בתרא

לרבות אחיך הגדול, ואומד הדעת הוא שלכבודו נמכרין,

עשאה חלל אפוטרופא אשתו ארוסה או אשתו גרושה מודה שמואל דבמתנה יהיב לה דכיון דלא גייס בהו לא חשש בכבודן חלל מתנה הוא רוצה ליתן לה,

בנו הקטן מאי מי אמר כיון דקטן הוא אינו חש לכבודו, ולמתנה איכיון, או דלמא אף בנו קטן רוצה לכבדו?

איתמר רב חנילאי בר אבדי, אמר שמואל, אפילו בנו קטן המוטל בעריסה רוצה הוא בכבודו, ולא עשאו חלל אפוטרופא,

פשיטא בנו ואחר כלומר פשיטא לי שהכותב כל נכסיו לבנו, שקריב לו יותר מכל קרוביו, ורוצה בכבודו יותר, או הכותב כל נכסיו לאחר דלא חיש לכבודו כלל בהני שנים פשיטא לי [בשני צדדים הללו שהם על שני הקצוות, פשיטא לי שהדין כן],

אחר במתנה, דאחר במקום בנים משום מתנה, דלכבודו לא חיש חלל להקטנו לתת לו במתנה, דאם לעשותו אפוטרופא נמכרין, כשזיל שאין בניו יודעין בטיב משא ומתן, היה לו לומר בפירוש אני עושה אותו אפוטרופא, ולא היה לו לכתוב לשון מתנה,

ובנו ובנו במקום הבנים משום אפוטרופום,

ולא גרסי' אשתו ובנו אשתו משום מתנה, ובנו משום אפוטרופא, דהא שמואל אמר דהכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה חלל אפוטרופא ובאשה במקום בנים הוא דמיירי והא דלא קאמר נמי אשתו פשיטא משום אפוטרופא היינו משום דקאמר לה שמואל כהדיא חלל בנו ואחר, וכל הני דלא איירי בהו שמואל כהדיא הדר נקיט לפרושינהו כן נראה בעיני,

וי"מ בנו ואחר שנתן להם ציחד לשניהן כל נכסיו, ואין נראה בעיני דא"כ אמאי בנו משום אפוטרופא והלא הוא נותן מתנה לזה ומתנה לזה והאי אחר היאך יוכה בכל הנכסים ובנו אמאי יהיה אפוטרופא והלא לא כתב לו כל נכסיו ואם יש לפרשה במתנה לשניהן ציחד הכי מפרשין אחר משום מתנה וזכה בחצי הנכסים שכתב לו ובנו משום אפוטרופא לחציו כההוא חצי נכסים שכתב לו דכיון דליכא שור לבנים שהרי לאחר נתן חצי הנכסים ולא נשאר לפניו כי אם החצי שכתב לבנו הרי הוא כמו שכתב לו כל נכסים שיש לו דמי ולא עשאו חלל אפוטרופא ומיהו לא נהירא לי כלל דלא דמי לסיפא דקאמר' אשתו ארוסה ואשתו גרושה במתנה דהיא דלאי או או קמי' וה"ה להך רישא,

(אשתו ואחר, לאחר במתנה, ואשתו אפוטרופום),

אשתו ארוסה ואשתו גרושה, במתנה,

בנו ואשתו לא גרסי' ומיהו הדין כך נראה בעיני, כתב לאשתו במקום בנו כהדיא קאמר שמואל כהדיא לא עשאה חלל אפוטרופא כתב לבנו במקום אשתו חזין אם יש לזה הבן אחין לא עשאו חלל אפוטרופא כדי שיכבדוהו אחין כדאמר' לעיל אפילו קטן המוטל בעריסה ואפילו במקום אשתו דהיינו אמס קאמרין ואם אין לו אחין ודאי משום מתנה כתב לו דליכא למימר משום אפוטרופוס דאינו רוצה שכתב האם את הבן דאדברה הוא רוצה שהבן יכבדה כדאמר' הכותב כל נכסיו לאשתו לא

(הג"ה) בנו ואחר כגון בנו וכן בנו שמת שהוא ראוי ליורשו כמו בנו והוא אחר חלל בנו או כגון שקיבל עליו לזון את בן אשתו אם כתב נכסיו לבנו פשיטא דלא עשאו חלל אפוטרופא דרוצה שיכבדו אותו בן בנו או בן אשתו חלל אם כתב לבן בנו או לבן אשתו וכל שכן לאחר בעלמא אמרי' דלא חש לכבודו ונמכרין למתנה אשתו ואחר שהן צריכין אם כתב לאשתו משום אפוטרופא דרוצה הוא שיכבדוהו אחרים, חלל אם כתב לאחר ודאי למתנה נמכרין, דאינו חש שכתבדו אשתו נ"ל בנו ואשתו אשתו משום אפוטרופוס ובנו משום מתנה דאדם רוצה שיכבדו בניו את אשתו אפילו אינה אדם שהן חייבין בכבודה דדרשין (שם כחוצות ק"ג) את אביך לרבות אשת אביך, וכ"ש זו שהיא אדם חלל אשתו אינו רוצה שתכבדה לכבד את בניו דאינו חושש לכבודן זו מפני שגירשה זו מפני שלא הכניסה עדיין, ע"כ)

איבעיא להו,

בת אצל הבנים כיון דאנו רואין דחוששין [על הבנות] לענין נכסים מועטין, דאמר' הבנות זיונו והבנים יחורו על הפתחים, חלמא דמישיין "ליקרא דבנות" מיקרא דבנים, ואיכא למימר דעשאה [לבתו משום כבוד] אפוטרופא, או דלמא הני מיילי לענין חזרת פתחים [דיולי' מילתא מאד], חלל כי האי גוונא שיכבדוהו בניו, לא חש לכבודה,

ואשה אצל האחים שאין לו בנים [ולא בנות, ולא], ואב, חלל אחין, וכיון דאחיו אינן חייבין בכבוד אשתו כלל, אינו חושש שיכבדוהו, ומתנה הוא דיהב לה, או דלמא כיון דאשתו כגופו דמיא [ואדם רוצה שיכבדו אותו, גם כאלו שאינם חייבים בכבודו, ולכן גם אשתו], רוצה שיכבדוהו, ואפוטרופא שויה,

ואשה אצל בני הבעל דלא הוו ליה בנים ממנה, דנימא אפוטרופא שויה כדי שיכבדוהו בניה שחייבין בכבודה, חלל יש לו בנים מאשה אחרת, ואינן חייבין בכבודה כל כך, חלל מיתורא דקרא [רש"ל מהרש"א], [כבר] "את אביך" לרבות אשת האב, וכל מי שאינן חייבין בכבודו, אינו מקפיד אם אין מכבדין אותו, וגם היא לא מקפיד אם לא יכבדוהו אלו [אם בני בעלה לא יכבדו אותה, דא מבניה אותם], והלכך גם העל אינו חושש, ולמתנה איכיון, מהו?

אמר רבינא משמיה דרבא, בכולהו הני חמש נשים לא קנה, לבר מאשתו ארוסה, ואשתו גרושה [כיון שאין לובר שרצה לכבדה],

רב עירא משמיה דרבא אמר, בכולהו הני חמש נשים קני לבר לנד מהאשה אצל האחין, ואשה אצל בני הבעל ובסדרות בעלמא פליגי, וכת חלל הבנים לנדא איכא צינייהו, לרבינא לא קניא לרב עירא קניא,

בת אצל הבנים	מחלוקת
אשה אצל האחין	לב"ע אפוטרופוס

אבני חן למסכת בבא בתרא

לכ"ע אפוטרופוס	אשה אצל בני הבעל
לכ"ע לשם מתנה	אשתו ארוסה
לכ"ע לשם מתנה	אשתו גרושה

דף קל"ב ע"א

בעי רבא, בבריא שכתב כל נכסיו לאשתו [פי' או] ולכל בני דליירי [ר' יהודה אמר] שמואל, אם כתב להם במתנה מהיום לגמרי, אי נמי מהיום ולאחר מיתה [ראה גיטין עא. שהוא לשון שאינו ברור, ומ"מ יש בלשון זה מהיום] **היאך מי אמרין מתנה גמורה היא, דאי משום כבודה הא קאי הוא, ויכדוהי מאיממו,**

בשכ"מ הוא דניחא ליה [אמרין כוונתו לעשותם אפוטרופוס] **דלישתמעון מלה** [של אשתו, או מליהם של קרובים אחרים, ויכדו אותם] מהשתא, לפי שידעין שעמדין להיות כפופין לה, **אבל בבריא הא קאי איהו** [והרי הוא חי וקיים וידאוג לכך שיכדו אותם, ולכן בבריא כוונתו לשם מתנה],

או דלמא בריא נמי [כוונתו לשם אפוטרופוס משום ד], **ניחא ליה דלישתמעון מלה מהשתא?**

תא שמע, הכותב במתנה פירות נכסיו לאשתו [במסקנא מוקי לה באשתו ארוסה ואשתו גרושה] שעכשיו צעין, אי נמי דלקני לה קרקע לפירותיה [כדי דלא ליהוי דבר שלא בא לעולם. גמ"ז], דלקני לה בגופא דלרעא דקנייה,

גובה כל כתובתה מן הקרקע דנשזיל מתנה זו, לא מחלה שעבוד כתובתה שעל הקרקע [שהרי נתן לה רק הפירות ולא הקרקע],

ואם כתב לה קרקע ופירות לגמרי **למחצה לשליש ולרביע** מחציתן או שליש או רביע, **גובה כתובתה מן השאר** ולא זו אף זו קמני, [וכן הוא הלא זו אף זו] כתב לה פירות [עדיין יש לה כתובתה מן הקרקע] ואפי' קרקע, ומיהו האי דקמני למחלה לשליש ולרביע, צו ואין צ"ל זו מיפרש' [שהרי כיון שאמר שאם נתן לה מחצה נכסיו עדיין גובה כתובתה מן השאר כ"ש אם נתן לה רק שליש או רביע], ולאו דוקא נקט כי האי סידרא הכא, אלא משום דככל דוכתא רגיל לומר כן,

כתב כל נכסיו לאשתו וקא סלקא דעתך השתא, אפי' במקום צניס, דאמר שמואל לעיל [באופן זה] לא עשה אלא אפוטרופא, והכא קאמר דקניא **ויצא עליו שטר חוב** שקדם למתנה זו, ומיהו למתנה לא קדם, **רבי אליעזר אומר תקרע מתנתה, ותעמוד על כתובתה** דליפות כמה נכתבה מתנה זו לזכות צמות נכסים, אבל היא לא מחלה שעבוד כתובתה שעל נכסים הללו, דנשזיל מתנה זו, שאם תיבטל מתנה זו דנשזיל בעל חוב הקודם, תחזור עליהם מכה שעבוד כתובתה, והלכך רואה היא שמתקרע מתנתה,

וחכ"א תקרע כתובתה לאו דוקא, שהרי אינה מוחלת כתובתה דנשזיל שום מתנה שנתן לה בעל, דאי קנה נכסים אחרי כן, תגבה מהן כתובתה, כדאמרין לקמן בשמעתין, שהרי כך כתב לה דקנאי ודעתיד אלא למיקני, אבל מהנהו נכסים דיהיב לה מחלה שעבוד כתובתה, דמינייהו לא תגבי כתובתה, הואיל וצמנת חנם צאו לידה, דאיהו נותנת אל לבה שמה יצא בעל חוב ויטרפס בחצו, הלכך תקרע כתובתה לגבי הני נכסים שלא תטרוף,

ותעמוד על מתנתה אם אפשר לה להמקיים, הלכך כיון דלא היא מתנה, ונמצאת קרחת **מכאן ומכאן**, ומיהו מחילה בטעות ליתא, דהיא מתנה גמורה היתה צאונה שעה [הגם שכל נכסיו משעבדים לכתובתה], דהא אי צני בעל מצי מסלק ליה צווי, וכדאמר רבא בפסחים דפרק כל שעה (דף ל) דנעל חוב מכאן ולהכא הוא גובה,

[ומייתי מעשה דבריי חכמים] **ואמר רבי יהודה הנחתום, מעשה ואירע הדבר בבת אחותי** [בבת אחותו של ר"י הנחתום, שהיתה גם] **כלה כלמי, אשת בני, שכתב לה בני כל נכסיו, ואח"כ צא בעל חוב דצני לגבות חצו, שקודם למתנה ומאחר למתנה ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה, ונמצאת קרחת מכאן ומכאן,**

[ראה בר"ם אות כ', שיש בבת "אחותו" וכתב ולפ"ו פי' בא' שהיתה כלתו בת אחותו והיה בנו קרובה ואעפ"כ לא אמרו דליפות כחה כתב, ואפשר עוד לפרש שהיה נשוי לבת אחותו והיתה כלה בתוך שלשים לחופתה, ואע"פ דאיכא קורבה וחבה יתירא לא אמרו ליפות כחה],

מעמא דיצא עליו שטר חוב, הא לא יצא עליו שטר חוב, קניא ולא אמרין עשה אפוטרופא ובמאי, אילימא בשכ"מ והא אמרת לא עשאה אלא אפוטרופוס, אלא לאו בבריא ושמע מינה דצבריא קניא, דליכא למימר אפוטרופא עשה דהא קאי הוא, וצמיכ מרע איירי שמואל ולא צבריא?

לעולם בשכיב מרע, ורב עוירא מוקי לה [הכותב פירות נכסיו לאשתו] **בכולהו** כדאמרין לעיל כולהו קנו [ואין הפירוש כולהו, כדמפרש] דהיינו צת אלל הצניס, ואשמו ארוסה ואשמו גרושה, וה"נ הך אשמו דקמני היינו אשמו ארוסה ואשמו גרושה,

ומיהו צבת אלל הצניס ליכא לאוקומה, דהא אשמו קמני, ואי קשיא הא רבינא נמי צאשמו ארוסה ואשמו גרושה מוקי לה כדמפרש לקמיה, וא"כ אמאי קאמר גמרא רב עוירא מוקי לה דכולהו, לימא נמי רב עוירא מוקי לה צאשמו ארוסה ואשמו גרושה, דהא ליכא צינייהו אלא צת אלל הצניס לחוד כדפרשית לעיל, וצבת אלל הצניס ליכא לאוקומה דהא אשמו קמני ? תריץ משום דאמרן לעיל רב עוירא משמיה דרבא אמר כולהו קני כו', הילכך נקט נמי הכא כי הווא לישנא דלעיל,

רבינא מוקי לה, באשתו ארוסה ואשתו גרושה,

אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן, הלכה תקרע

אבני חן למסכת בבא בתרא

תרחי, ודאי נמצינן להם בלב שלם, להיות קוין מתנה זו, שלא תוכל לטרוף מהן כתובתה, ומחלה להן השעבוד שעל הנכסים הללו, והפסידה כתובתה אם לא תמנע מקום אחר לגבות,

ושמואל אמר אפילו אין מוכה להו על ידה, אלא במחלק לפניו שהיתה לשם בשעה שכתב נכסיו לזניו והיא שותקת, דכיון דכתב לה קרקע כל שהוא, נמצינן, ושתיקה כהודאה דמיא, אבל אם לא נתן לה כלום, שתיקה אינה אלא כדי לעשות נחת רוח לבעלה,

רבי יוסי בר' חנינא אמר אפילו לא היתה [אשתו] שם, ולא חלק בפניה, אלא באומר לה שאמר לשון זה שכתב לה ההוא קרקע כל שהוא מלי קרקע זו בכתובתך והיא לא ערערה, ודאי מחלה שעבודה משאר הנכסים, ואחרון אחרון [רב, שמואל, ר' יוסי בר' חנינא] מיקל,

דף קל"ב ע"ב

ומקולי כתובה שנו כאן אכולהו קאי, דשאר בעלי חוץ לא אבדו צדק [אם נתן הלוה את הקרקעות שיש למלוה שיעבוד עליהם, במתנה למלוה], עד שיאמרו בפירוש אנו מוחלין השעבוד שעל הנכסים הללו,

אבל בכתובה הקלו, כדאקילו גצה נמי לענין ויצורית [דנוקין בעדיית דברתיב מיטב שרדו, ובע"ח בבינונית שלא תנעול דלת בפני לוי, אבל כתובות אשה בויבורית], וכדמפרש טעמא בכתובות (דף פו) דיותר משהאיש רוצה לישא אשה רוצה לישא, דיתא לה בכל דהו, כדריש לקיש [דאמר ?] טב למיטב טו מלמיטב ארמלו, אבל שאר צדל חוב שעושה טובה ללוה, לא מקילין גציה דבשציל שהוא עושה טובה אין לו לאבד צדנס,

תנן, ר' יוסי אומר אם קבלה עליה, אע"פ שלא כתב לה אברה כתובתה וסיפא דהך [מתני' ?] היא צמס' פאה, כתב לה אע"פ שלא קיבלה, לא גרסינן, קבלה עליה, שמחלה להם השעבוד בפירוש,

מכלל דת"ק סבר, כתיבה וקבלה בעי [תוס'] דשמעיה רבי יוסי לת"ק דבעי קבלה גמורה עם הכתיבה, דאם אימא דכתיבה לחוד קאמר, הכי הוה ליה לרבי יוסי למימר, אף על פי שכתב לה לא אצדה כתובה, אלא אם כן קיבלה עליה, וקשיא לכל הני דלעיל [רב, שמואל, ר' יוסי בר' חנינא] דמוקי למילתיה בשותקת, שלא נמצינן בפירוש, דהכי הוה ליה לתרוצי, הכא צמאי עסקינן בשקיבלה עם הכתיבה, דיקא נמי דקמני סיפא רבי יוסי אומר כו',

ובי תימא כולה [ברייתא דפאה] ר' יוסי היא ואשמעינן רישא דבכתיבה קרקע כל שהוא לחוד, אצדה כתובתה, ואשמעינן נמי צסיפא, דאם קבלה אע"פ שלא כתב לה אצדה כתובה, דאז הא אז הוה צעי, ומשום דבכתיבה לחוד מיירי רישא, איצטריכו לתרוצי מה שצירכו,

והא תניא [בברייתא], אמר רבי יהודה, אימתי דברי תנא קמא אחא רבי יהודה לפרושי צצרייתא, היכי דמי האי כתב לה קרקע כל שהוא, דקאמר ת"ק

כתובתה ותעמוד על מתנתה, ונמצאת קרחת מכאן ומכאן, דלא תטרוף כתובה מהני נכסים, אע"פ שקדמה לבעל חוב, שהרי מחלה שעבוד אלס, משום דבאו לידה צמתנה, ומיהו אם קנה נכסים אחרי כן, תגבה מהן כתובתה כדאמרין לקמן צשמעתי,

והא דאיצטריך ר"ז לפסוק הלכה כחכמים, היינו משום דאיכא לאקשויי ידיה אדידיה, כדמקשי ואזיל, ואשמעינן ר"ז דשינויא דקא משנינן דלא תקשי ידיה אדידיה שינויא הוה, ואם לא אמר הלכה כחכמים, הוה צמינא דס"ל כר"א, כדמוכחא הך מילתא דלקמן,

ומתמהינן למימרא דלא אזיל רב נחמן בתר אומדנא דהא מאומד הדעת, יש לנו לומר דלא מחלה שעבוד הני נכסים בשציל המתנה, והתניא הרי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת בנו, ועמוד וכתב כל נכסיו לאחרים, ואחר כך בא בנו, מתנתו [לאחרים] מתנה שהרי לא פירש בשעת מתנה בשציל שאני צצור שמת צני אני נותן מתנה זו,

ר' שמעון בן מנסיא אומר, אין מתנתו מתנה, שאילו היה יודע שבנו קיים לא כתבן היינו אומדנא, אע"פ שלא פירש נמי כמי שפירש דמי, ואמר רב נחמן הלכה כרבי שמעון בן מנסיא?

ומשני שאני התם ה"ז צתר אומדנא אזיל ר"ג, דקאמר תקרע כתובתה, דניחא לה צהך מתנה [לאשה שכתוב לה בעלה כל נכסיו במתנה], משום דתיפוק עלה קלא דאידי מהימנא וחשונה גצי בעלה, דכתביניהו ניהלה להנהו נכסים, ומשום הכי כתב לה כל נכסיו, ובהיחא הנאה מחלה שעבוד כתובתה, ואמרה, אי אחי צעל חוב וטריף להני נכסי, לא חיישינא,

תנן התם צמס' פאה צסוק פ"ג (משנה ז) ומשום דבעי עלה צצא צצריא היאך נקט לה נמי הכא, הכותב נכסיו לבניו ולא גרסינן כל, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא ולא פירש אם לפרעון כתובתה, אם לשם מתנה, דאי לפרעון כתובתה, הרי הוה כמו שפרע לה קצת כתובה, וכ"ע מודו דמה שנתן לבניו, אינו כלום, דמשועבד היה לכתובתה,

אברה כתובתה לא אצדה, אצדה צמס' שאל יקנה נכסים אח"כ תגבה מהן המותר כדלקמן [קלג. דברברי רב חננא], דהא כתב לה דקנאי ודעתיד אגא למיקני, אלא אצדה כתובתה מהני נכסים, שאל לא יקנה הבעל נכסים אחרים, הרי הפסידה, שמאלו שנתן לבניו לא תגבה עוד, דנמצינן להם צמתנה זו, הואיל ונתן גס לה קרקע כל שהוא, וכדמפרש טעמא ואזיל, וכגון שחלק להן ולה כל נכסיו, אבל שייר אפילו חד דיקאל שלא חלק אותו, אמרינן לקמן, מנו דמתא אדיקאל נחתא נמי אכולהו,

וקא פריך משום דכתב לה קרקע כל שהוא אברה כתובתה צמתיה?

אמר רב, במוכה להן על ידה עסקינן, שנתנה לו סודר שלה, להקנות לבנים כדקיי"ל (צ"מ דף מז) בכליו של קונה, דמוכחא מילתא, מדקא משתדלא צוכיית הצנים, וגם נתן לה קרקע כל שהוא, ואינה מערערת כלום, כיון דאיכא

אבני חן למסכת בבא בתרא

במתנה זו, וכיון דשמקא ודאי נתרצית וקמחלה וקנו,

אבל בבריא לפיכך שותקת סברה הדר קני' צעלי נכסים היום או למחר ואגבה מהם, כדכתיב בשטר הכתובה ודעמיד אגא למיקני, ומה לי להכעיסו עכשיו עד שאראה אם יקנה עוד נכסים, וכיון דמשום הכי שמקא, לא אצדה שעבוד כתובתה מהני נכסי [שנתן לבניו], ומטרופי מהן היום או למחר,

או דלמא, השתא מיהת לית ליה ולא מסקא אדעתה דלמא הדר קני, וכיון דלא מסקא אדעתה היה לה למחות, אלא ודאי מדאשתיקא אודוי אודיא ליה ונתרצית, וגמרה ומחלה להו שעבודה, ומיהו אם יצואו לו נכסים היום ולמחר תגבה מהן כדלקמן, שהרי חוב כתובתה לא מחלה, אלא שעבוד כל הני נכסים שנתן לבניו מחלה, ואהני מחילה דידה דלא מטרופי עוד מהן, כן נראה צעיי ועיקר, דרצא פשיטא ליה דאילו קני נכסים גביא מייניהו כדלקמן,

ואית דמפרשי, דמצעיא אי גביא מנכסים דקני למחר או לא, וטעות, דמילתא דמיפשטא לקמן לרב כהנא, לאו אורחא דגמרא למימר תיקו, והכי הוה ליה למימר, מילתא דמצעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרב כהנא, דההוא דאמר להו חילתא לרבא כו' כדלקמן [קלג. בראש העמוד], דכה"ג אמר צפ' הגזול עדים (צ"ק קה) צעי רבא נשבע עליו מהו מי אמרי' כו', מילתא דמצעיא ליה לרבא פשיטא ליה לרבא דאמר רבה שורי גגנת כו',

²⁰ תיקו,

ההוא שביז מרע דאמר להו פלגא [הצי קרקעות שלי] לברת, ופלגא לברת שמי גזות היו, וחלק להן כל נכסיו מקרקעי, ותילתא לאיתא בפירי ותילתא דפירי נתן לאשתו, קס"ד השתא פירות מחוצרין, ולקמיה מוקי לה בתלושין [דהיינו בבלטליין],

איכלע רב נחמן לסורא, עול לגבי רב חסדא, אמר ליה כי האי גוונא מאי דלא כתב לאשתו קרקע כל שהוא, אלא פירות, מאי, מי מחלה שעבוד שיש לה על הנהו מקרקעי, בשביל שעשאה שותף בין הצוות בחלוקת הפירות, שהצוות נטלו שני חלקים והיא חלק שלישי, או לא, הואיל ולא עשאה שותף בגוף הקרקע, ותחזור ומטרופי מותר הכתובה [יותר ממה שגבתה בפירות] מן הצוות, ומיהו כל כתובתה לא תחזור ומטרופי, דהני פירות תשביין לה בכתובתה, כדאמרין לקמן בפירקין (דף קלח), תנו מאתים זוז לפלונית אשמי כראוי לה, נוטלת ואת כתובתה, ומפרשיין התם דמשום לישנא ימירא דקאמר, כראוי לה, נוטלת לבד כתובתה, אבל לא אמר כראוי לה, ידה על העליונה, שאם אותן מאתים הוו יותר, נוטלת בכתובתה, ואם כתובתה ימירה נוטלת בכתובתה בין הכל?

אמר ליה, הכי אמר שמואל, אפילו לא הקנה לה אלא דקל אחד לפירותיו לאכול פירותיו, עד שייבש האילן, ושוב אין לה בקרקע כלום, והיינו דבר שבא לעולם אפי' לרבנן דפליגי אדר"מ, דהא אקני לה בגוף האילן, אברה כתובתה שהרי עשאה שותף בין הצנים בקרקע, דהא יניקת קרקע אקני לה, וה"ה לפירות מחוצרין, והאי דקאמר אילן לפירותיו לא למעט פירות מחוצרין בלא אילן, אלא רבותא הוא, דאע"ג דגוף האילן אינו שלה לכשיבש, והשתא

אצדה כתובתה? ומוקי לה ר' יהודה בדאיכא קבלה, והיתה שם בשעה שחלק לבניו דכיון שהיתה שם, וקבלה עליה חזקה אין אדם רוצה שנותנין ממנו צפניו, ומחזיק את המתנה לקיימה [דהא קיבלה עליה], אלא"כ עושה בלב שלם, וכדאמר בסנהדרין (דף כה.), אימתי דרבי יהודה לפרש דברי חכמים [ו"ל הגמרא שם מתחיל ב: כל מקום שא"ר יהודה [כה.]] אימתי ובמה, אינו אלא לפרש דברי חכמים],

אבל היתה שם ולא קבלה עליה אלא היתה שותקת, קבלה עליה ולא היתה שם, לא אברה כתובתה מצי' למימר [האשה יכולה לומר], נחת רוח עשיתי לבעלי, אלא מדברי יהודה שמעיין, דת"ק כתיבה וקבלה צעי,

תיובתא דכולהו תיובתא,

אמר ליה רבא לרב נחמן, הא רב, הא שמואל, הא ר' יוסי בר' חנינא, מר מאי סבירא ליה?

א"ל שאני אומר, כיון שעשאה שותף בין הבנים שכתב לה נמי קרקע כל שהוא, אברה כתובתה מחלה, ולא מנרינן לכל הני כחות [אוקממות. באה"ב, אבל באמת אין כאן טעות שהרי לא עמד על לשון זה שום מפורש, ובמסתמא הוא מהלשונות שמושמש בהם הרשב"ם בהשפעת הלשון המדוברת במקומו. במש"ב בן לבעלה] דאמרי הני אמוראי לעיל [רב, שמואל, ר' יוסי בר' חנינא], אלא כתיבה בעלמא אצדה, כר' יוסי, דסגי לה בחדא, או קבלה או כתיבה,

ביאורי הרשב"ם:

ומנאמי בתשובות רבינו שלמה זקני ז"ל, דרב נחמן קאי בשעת שמואל רבו, דאוקמה במחלק לפניו והיא שותקת, ואע"ג דאוצונייה לעיל, ה"מ משום דת"ק קבלה נמי צעי, מיהו לרבי יוסי [בראש העמוד] דסגר דסגי ליה בחדא, כתיבה בלא קבלה, איכא למיפדך נמי כדלעיל משום דכתב לה קרקע כל שהוא אצדה כתובתה, ונריך לשנויי לרבי יוסי במחלק לפניו והיא שותקת, ורב נחמן כר' יוסי ס"ל, דסגי ליה או כתיבה או בקבלה, וכיון דמחלק לפניו והיא שותקת לפיכך מוחלת, שהרי עשאה שותף [לחלקה] [לחלק לה. ד"ס] חלק צפני ענמה בין הצנים, ומיגו דחשיבא ליה [אשתו] כאחד מצניו, לחלק נמי לה חלק כמו שמחלק לבניו, מתרצה לו ומוחלת השעבוד מן הנכסים, ורב נחמן לפרש טעם לדברי שמואל [רב. ד"ס] אחא,

איתמר נמי, אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, כיון שעשאה שותף בין הבנים, אברה כתובתה,

בעי רבא, בבריא היאך צריא שכתב נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, ועשאה שותף בין הצנים מי אצדה כתובתה או לא, מי אמרינן בשכיב מרע הוא דאצדה שעבוד כתובתה שעל הנכסים הללו, דהא דידעה דלית ליה דלית ליה נכסים יותר, וגם לא יהיו לו עוד שהרי ימות, והלכך הוה לה לערער

אבני חן למסכת בבא בתרא

הננים [במה שחלק להם, אף שנכסים אלו הם משעבדים לכתובתה], והיא מטרוף את הדקל [ורו לא],

אמר ליה רב יימר לרבינא [שאינו כמו שהוא סובר אלא], אי לית לך כתובתה מחלק הננים, משום ידיעה דלית ליה נכסים אחריני, ומחלה לה [ליורשיו. ד"ס], בשביל שעשאה שותף ביניהם, א"ה חד דיקלא נמי לית לה דהא ידעת ליה להאי דקל [שהלא ידעה האשה שיש לבעלה דקל זה], ומחלה לה ליורשיו, דכל כתובתה מחלה מהני נכסים דלית ליה, משום דעשאה שותף, דמה לי למחול שעבודה מאותן שחלק לננים, ומה לי מן אותו דקל שלא חלק [פי' כיון שעשאה שותף היא מוחלת על הכל, גם הדקל, # אבל עדיין צריך סברא],

אלא חלה מאי חית לן למימר מיגו דנחתא לדיקלא מאחיה טעם נחתא חלק לטרוף ממנו, היינו משום דלא מחלה כתובתה, שהרי הניח לה מקום קצת לגבות הימנו, כגון האי דקל שלא רצה לחלוק לנניו, נחתא נמי לכולהו נכסי' לחלק הננים, דהאי דשחקא ולא ערערה, היינו לפי שהיה מניח לה הדקל, וסברה למה אערער עכשיו, [אממין ?] עד שישומו ב"ד את הדקל ואטרפנו, והדר אערער על הננים [פי' דקודם שישומו הדקל לא תדע כמה בדיוק לטרוף מן הבנים], ואטרופ מהן המותר,

דלא הו"א שחיקה ידידה מחילה, אלא היכא דמחלק כל הנכסים ולא שציק לה מידי, דמשום האי טעמא מספקא לן לעיל (דף קלג) גבי צריא, דדלמא כיון דאיכא למימר הדר קני, סברה למה אערער עכשיו, עד אשר אראה אם אמנא מקום לגבות מזד אחר, וכיון דמשום הכי שחקא, לא הו"א שחיקומה הודאה, אלא תלויה ועומדת, אם תערער על אלו [הנכסים שחילקו לאחים] אם לאו, וה"נ [בדקל] כיון דשצק לה מידי למיטרף, להכי שחקא, ואח"כ תצטוק על המותר,

אם יודעת האשה שלא נשאר שום נכסים, ובעלה שכיב מרע ולא יקנה עוד נכסים, ואינה מערערת, אמרין דמחלה כתובתה, שלא יהיה לה עוד הורמנות מתי לערער, אבל אם נשאר דקל שלא חילקו, ועדיין תהיה לה דין ודברים עם אנשים אלו, והיא אינה מערערת, אין מזה ראייה דמחלה כתובתה, שהיא סומכת שתערער או, וכיון שאינה יודעת כמה בדיוק שוה הדקל, היא ממותנת שישומו אותה ב"ד, ואז תדע כמה לגבות מהבנים,

והשתא שמעינן מהכא, דשכיב מרע הכותב כל נכסיו, או מחלק לנניו צפני אשתו, וגם לה נתן קרקע כל שהוא, ושחקא ולא ערערה, והוא הדין אם כתב כל נכסיו לאחרים צפניה, ולה כתב קרקע כל שהוא, קנו, שהרי מחלה להן שעבודה, ולא מטרוף מהן, כרז נחמן דאמר הואיל ועשאה שותף בין הננים אצדה כתובתה, דעשאה שותף תליא מילתא, ל"ש עס צניו וז"ש עס אחריס, והנ"מ כשחלק כל נכסיו לאשתו וליורשיו, אצל שיר אפילו דקל אחד, דהיינו קרקע כל שהוא שלא פירש למי, מנו דהדרא [האשה חוזרת לגבורת] אדיקלא, דהרא ותמא למגבי מכולה נכסי, ולא מחלה מידי, ודוקא בשכתב לה קרקע כל שהוא, אצל אם נתן לה מטלטלים ולא קרקע, לא מקריא שותף בין הננים, ולא מחלה מידי, ותמא אכולה נכסי, כדאמר רב נחמן

לית ציה פרי, אפ"ה כקרקע דמי, וכ"ש היכא דאקני לה פירות גופייהו שגדלו כבר ומחזירין לקרקע,

אמר ליה, אימור דאמר שמואל התם דאקני לה בגופה דארעא, הכא פירא הוא והכא פירא צעלמא, דהא פירות תלושין מינעי לן,

אמר ליה, מטלטלי קא אמרת, מטלטלי ודאי לא קא אמינא דאצדה צק, דודאי לא אצדה כתובתה, דלא חשיבי לה, ובמתי' קמי קרקע כל שהוא ולא מטלטלי, אצל הייתי סבור דמחזירין צעית מינאי,

ההוא ש"מ דאמר להו תלתא לברת, ותלתא לברת, ותלתא לאיתת לאשמי, דהיינו עשאה שותף בין הצנות, ומן הדין אצדה כתובתה מהני תרי מילתי שנתן האב לצנות, שהרי מחלה להו שעבודה ולא מטרוף עוד מחוז כתובתה כלום, אלא אם כן יקנה צעלה נכסים אחרים אחרי כן, שהרי מנכסים הבאים לא מחלה שעבוד שלה, ואיתרמי מילתא דלא קנה נכסים אחרים, אלא מהני נכסים ענמן חזר וקנה, ד' שכיבא חדא מבנתי' בחיי וחזר וירשה, שהאב יורש את בנו [שלא היו לה יורשים אחרים],

סבר רב פפי לבימר, לא שקלא לית לה לאיתתא אלא תלתא מילתא דיהב לה צעלה, דמהא מילתא דחזר וקנה [ע"י שבתא אחת מבנותיו] לית לה מידי, שהרי לא ממקום אחר צא לידו, אלא מאותן נכסים ענמן של צנות, שכבר מחלה האשה שעבודה עליהם, והלכך לא הדרי משעבדי לה,

דף קל"ג ע"א

אמר ליה רב כהנא, אילו הדר [בעל] קני קנה נכסים אחרים צמר הכי, לית לה לאשה צתמיה, מי לא שקלא הא ודאי חית לה, דנחי דמחלה שעבודה לצנות בשביל שעשאה שותף ביניהן, חזב כתובתה מיהא לא מחלה, שאם תמנא מקום לטרוף, כגון שיקנה נכסים, טורפת מהם, וכדכתב ודעמיד אנה למיקני, שנכסים העמידין לבא ישמענדו לה, וכיון דאילו הדר קני מאדס אחר או ממורשיו, חית לה לאשה, השתא נמי כי נפלו לו מאותן נכסים ענמן, חית לה, דמה לי אותן נכסים ענמן, מה לי אחרים, שאם נתרצית להקנות הממנה לצנות, ולמחול להם שעבודה לצעלה, מיהא לא מחלה מידי, אם תמנא מקום לגבות, וכן הלכה, וכיון דאילו הדר קני שקלא, השתא נמי שקלא,

ההוא [שכיב מרע] דפלגיניהו לנכסיה כל נכסיו חילק לאתתיה ולבניהו לנניו ולאשתו, וצוואת שכיב מרע, דהיינו עשאה שותף בין הננים, אלא, שירי' חד דיקלא ששיר דקל אחד, שלא פירש למי,

סבר רבינא לבימר, לית לה ממוחר כתובה [אין לה לגבות בתובתה] אלא חד דיקלא אלא ההוא דיקלא, דהא אי לא שיר דיקלא, אצדה כתובתה מן הננים, שמחלה להם שעבודה, משום דנעשית שותף ביניהן, והשתא נמי זכו

אבני חן למסכת בבא בתרא

מטלטלי לא קאמרי,

וה"מ דאצדה כחוצתה [ע"י מוחילה] מהנהו נכסי שכתב לבניו, אבל אי הדר צמר הכי וקני נכסי אחריני, ואפי' מהנהו נכסי עזמן שחלק לבניו, כגון שמת אחד מבניו בחייו, הדרה [האשה חוזרת] וגביא מנייהו מותר כחוצתה, שכן כתב לה דעתיד אנה למיקני,

ודוקא שכיב מרע כדאמרן לעיל, אבל בריא שחלק נכסיו לבניו וכתב גם לה קרקע כל שהוא, הא איבעיא ליה לרבא, אי מחלה להו שעבודה שעל אותן נכסים, אם לאו, ואוקימנא דמיקון, והלכך כיון דמספקא לן, אמרינן המוציא מחזירו דהיינו אשה [היא מוציאה], עליה להביא הראיה, דבכל דין מיקון מאן דתפיס תפיס, ומיהו אי הדר קני אית לה,

[ובן במושיך רב נחמן לרב הונא, וזה בוגדתך] ואמרת לן עלה דמכל מקום שקיל מיהו, אם [הוא. ד"ס] קריו ו ראו ליורשו נוטלן משום ירושה היו ירושה, ואם לאו נוטלן משום מתנה היו מתנה, דאלא למאן, וכן נכסי לך, שמי לשונות משמע, כשהוא יורש משמע לשון ירושה, וכשאין ראוי לירש הוא [משמע. ד"ס] לשון מתנה, ולקמן מפרש מאי נפקא לן מינה [למאי] [ומאי. ד"ס] אתא לאשמועינן,

אמר ליה, אין הכי קאמינא על הכותב נכסיו סתם באתי להורות, דזמנין הוי ירושה חזמנין הוי מתנה,

למאי הלכתא, סבר רב אדא בר אבהו, קמיה דרבא למימר, לפרושי למאי נפקא מינה, ומה צא רב הונא ללמדנו, אם ראוי ליורשו להכי אמר רב הונא דהוי לשון ירושה, שמהא אלמנתו של מת נזונית מנכסיו שהוריש לה, כדמנן [כחצות דף לה] אלמנה נזונית מנכסי יתומים, כלומר יורשין,

ואם לאו נוטלן משום מתנה ושוב אין אלמנתו נזונית מהן מנכסיו, כדמנן [גיטין דף מח] אין מוציאין למזון אשה והצנות מנכסים משועבדים, מפני מיקון העולם, משום דהוי מזונות דבר שאין לו קצבה, ואין יכולין לקושות להזהר, ובין מתנה ובין מכר הוו משועבדים,

אמר ליה רבא וכי בשביל שנתנו במתנת שכיב מרע, שאינה קונה אלא מדרבנן, שהרי אין מתנה לאחר מיתה, אלא תקנת חכמים היא שיהיו דבריו ככחצין וכמסורין, כדי שלא תטרף דעתו עליו, מוגרע גרעא בתמיה, וכי הורע כמה של אלמנתו בכך,

השתא בירושה דאורייתא דאלימא כח יורש, אם ראוי ליורשו, שהמורה זכתה לו, כדכתיב ציוס הנחילו את בניו, אפי"ה אמרינן, אמרת אלמנתו נזונית מנכסיו מנכסי היורש,

במתנה דרבנן כי הך מתנת שכ"מ, שאין בה קנין אלא מדרבנן כדפרישית, לא כל שבן דניזונת מהן,

ולעולם לאו להכי נפקא מינה חילוק, שהשמיענו רב הונא, בין נוטל משום ירושה ובין נוטל משום מתנה,

ומהכא שמעינן דהא דקיימא לן דמזון האשה והצנות לא טרפא ממשעבדי, ה"מ מתנה גמורה בקנין, או מכר גמור, אבל מתנת שכ"מ אלמנתו נזונית מנכסי מקבל מתנה, וה"ה לצנות,

אלא אמר רבא להכי נפקא מינה בין מתנה לירושא כדשליח רב אחא בר רב עויא, לדברי רבי יוחנן בן ברוקה לעיל בשמעתין פרישית לה נכסי לך שאם אמר האי שכ"מ, "ואלא למאן", ואחריו לפלוני, ואחריו לפלוני, ואין לשני אחריו במקום ראשון כלום,

דכיון דעשאו יורש וזכה בדין תורה, כי קאמר תו ואחריו לפלוני, הוי מתקנה על מה

אמר רב הונא, שכיב מרע משום דאלימא דר' יוחנן בן ברוקה מיידי כדלקמן, נקיט שכיב מרע, דהא צריא מיבעיא לן לעיל, אי איירי ביה ר' יוחנן בן ברוקה אי לא, "שכתב" כל נכסיו סתם לאחר, ולא פירש לא לשון מתנה ולא לשון ירושה, אלא סתמא נכסי לפלוני,

רואין אם אותו מקבל מתנה ראוי ליורשו כגון בן בן הבנים, נוטלן משום בתורת ירושה, כר' יוחנן בן ברוקה, דכיון דראוי ליורשו, מסתמא להוריש לו נחבין, והאיל ולא פירש לשון מתנה, אבל גבי ירושה א"צ לפרש, דממילא קא יריית, הלכך כל היכא דאיכא לאוקומה צירושא דתפסה מן המורה, לא מקני ליה מסתמא במתנה, למיעקד נחלה דאורייתא,

ואם לאו דאינו ראוי לירש, בעל כרחך נכסי "נחונין" לפלוני קאמר, דאין אדם מוציא דבריו בטלין מפיו, ולמתנה איכיון ולא לירושא, ולכן נוטלן משום מתנה, ולקמן מפרש מאי נפקא לן מינה, אם נוטלן משום ירושה, או משום מתנה,

אמר ליה רב נחמן, גנבא גנבי למה לך לסתום דבריך ולמימר רואין כו', אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה דאמר אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, ולפיכך אתה אומר רואין אם ראוי ליורשו כו' אימא כהדיא, הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה דהלכתא כוותיה ולא תסמיר דבריך, לומר כר' יוחנן בן ברוקה, בענין [פ' באופן] שלא יצינו בני אדם, דהא שמועתך דר' יוחנן בן ברוקה הוא דאולא,

דלמא כי הא קאמרת כל זה אמר ליה רב נחמן לרב הונא, שמה אתה לא לך נחבונא, לומר דבריך בסתם, ולהשמיענו כר' יוחנן, אלא עובדא הכי הוה בסתם כדמפרש ואיל, ועיקר דבריך באת להשמיענו חילוק בין נטילה משום מתנה, לנטילה משום ירושה כדמפרש ואיל, ואגב אורחך מיהא שמעינן, דסבירא לך כר' יוחנן, ומיהו עיקר שיטה זו שתפסת, לא לך באתה, דא"כ היה לך לומר בפירוש, הלכה כר' יוחנן בן ברוקה,

דההוא דהוה קא שכיב היה נפטר לבית עולמו, ואמרו ליה נכסיה למאן, דלמא לפלניא? ואמר להו אלא למאן כלומר מאן קא שקיל נכסיי אלא הוא, והוי כמאן דא"ל נכסיי לך, והיינו "שכתב" דקאמרת, דמה לי כתב מה לי אמר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לנחמו, ישעיה ם כב אָני ה' בְּעֵתָהּ אֲחִישָׁנָה צַעַם שֶׁהִצְדִּיקִים זְרִיכִין לִשְׁוֵעָה, הַקִּבְּ"ה מַמְזִלָּה לָהֶם, אִף אִתָּה אֲנִי יוֹדַע כִּךְ שֶׁמַּעֲוֵלִים לֹא בָּאת דִּין תִּקְלָה עַל יָדְךָ, שֶׁהִרְי עֲשִׂיו זִימְנִי לִי הַקִּבְּ"ה קוֹדֶם שֶׁהִגַּעַם לְהוֹרָאָה, וְלֹא נִשְׁלַח:

[אחר שהביא פירוש הרשב"ם] ואין פירוש זה מחזור, והנכון כפירוש ר"ח, לא חבלם מפני שלא מצאת עדיין חכמה גדולה בחכמת הגדולים, כי כשתגיע לזמן שאתה ראו לכך דהיינו ארבעים שנה יחיש לך ה' באותה שעה החכמה הראויה כאחד הגדולים, וזה פירוש נכון. רימב"א],

מהני: הכותב את נכסיו לאחרים, והניח את בניו [לשון הניח כאן, צריך לפרש מלשון "השאיר" שהשאירם ולא נתן להם כלום, ובגמ' בעיא אי קאי דברי החכמים גם אם אינם מתנהגין כשורה ופליגי אדר' שמעון ב"ג, או מה שאומרים חכמים הוא רק אם הם מתנהגין כשורה], **מה שעשה עשוי** מילתא דשטיטא היא, ומשום סיפא נקט לה, דאסור לעשות כן **אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו** אין לחכמים נחת רוח ממעשיו, אלא חרון אף גורם להן, שטוענים עליו דקא עקר נמלה דלוריימא, [והמהר"ל כותב שהמוות והורשה לבנים הם חלק מסדרו של העולם ואין ראוי לשנות את סדר הדברים בעולם. שם], [ומה הטעם נראה לי כשאמרה שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני עם יצחק לא היה דעת אברהם נוחה בדכתיב וידע הדבר מאד בעיני אברהם על אודות בנו. עיין יעקב],

רשב"ג אומר צגמרא מפרש לה אי לפרושי אמת אי לפלוגי, **אם לא היו בניו נוחים** [גירסת הרי"ף הוא נוחגין "בו" כשורה, שאף אם היו מתנהגים כשורה כלפי שמים אבל בו לא היו מתנהגים כשורה וזכור לטוב. שם] **כשורה** דאפילו אין בניו נוסגים כשורה, אין רוח חכמים נוחה הימנו, דלמלא נפקא מיניה זרעא מעליא דלנקמן, **זכור לטוב:**

נב: איבעיא להו, מי פליגי רבנן עליה דרשב"ג דאפילו אין בניו נוסגים כשורה אין רוח חכמים נוחה הימנו, דלמלא נפקא מיניה זרעא מעליא דלנקמן, או לא?

ת"ש, דיוסף [במסכת אבות פ"א מ"ד השם "יוסי" ולכאורה צ"ל כן גם כאן, וראה ד"ם] **בן יועזר היה לו בן, שלא היה נוחה כשורה** [לכאורה הפירוש שלא היה שומר תו"מ, ומשמע שאשה זו שגשג היתה מלומדת שהרי אמרה לו "ולא תשיימה את דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיט", # ואם נאמר שהיא היתה חרדית נראה מכאן שאף שהוא לא היה מתנהג כשורה ע"י שגשג אשה יראת ה' הפכה אותו], **הוה ליה עיליתא** [ראה תוס' שמכבר שאין לפרש כאן מלשון עליה וברוך גזומא, אלא הכוונה לשם כלי ששואבין בו יין ושמן, אבל בספר תורת חיים כתב שהמספר שלשה עשר, כן משמע דגזומא נקמ, דהכי אורחא דש"ס במקומות רבות היכא דבעי למינקט מספר גדול נקט מספר תלים' וכו'. תורת חיים עיי"ש עוד, וראה מה שכתבתי בפסחים קטו. על ענין של גזומאות] **רדיגרי, קם אקדשה,**

אזיל [בגמ' **נסיב בת גאדיל כליילי** צת מי שמקלע עטרות, **דינאי מזלכא** דינאי המלך [ולכן מספרת הגמ' פרט זה, שזה גרם להלך כשבא למכור

שכמו צמורה, דאילו יכול לעקור תורת ירושה מאותו שירש כבר, וגם אפי' אם שירש אני מורישך ע"מ שיטול האי שני אחרך, הוי נמי מתנה על מה שכתוב צמורה, והוי המעשה מעשה, והתנאי בטל,

שאיין לשון מתנה, אלא לשון ירושה, וירושא אין לה הפסק [דהא ירושה אין לה הפסק] אלא ממשמשת עד לאזנן דלנפקא לן מקראי בפירקין (דף קטו),

אמר ליה רבא לרב נחמן, והא אפסקה דעל תנאי שיטול שני אחריו הוריש לראשון?

הוא סבר יש לה הפסק, ורחמנא אמר אין לה הפסק והוי מתנה על מה שכתוב צמורה, והוי מעשה מעשה, והתנאי בטל, והכי הלכתא כדשלח רב אמת, דהא חזינא עובדא צמוןך כותמיה,

דף קל"ג ע"ב

ההוא דאמר ליה לחבריה הראוי ליורשו כדמפרש לקמיה, נכסי לך ואחרך לפלוני, וראשון ראוי ליורשו הוה,

[בתר ד. ד"ם] **שכיב ראשון, אתא שני קא תבע, סבר רב עיליש קמיה דרבא למימר, שני נמי שקיל שהרי לא נתן לראשון, כי אם כל ימי חייו ומתנה אינה מתקיימת כי אם לדעת הנותן,**

א"ל דייני דחצצתא דייני פשרה, שאין נקילין דדין, וחוצצין מתנה לזה ומתנה לזה כדין ממון המוטל צפסק, הכי דייני,

ורצינו חננאל פירש חצצתא צית הקצרות [ראה בבן יהודע ו"ל ב"ד ב"ד דידוע דבזמן קדמון היו מוכשפים מחטטי שכבי שחופרין בבית הקברות ומפשיטין המתים מבגדיהם, וכמ"ש במכילתין לעיל נח], ההוא אמרנא דהוה מחטט שכבי כי מוטא למערתא דרב טובי וכו' ע"ש, ודבר זה היה מצוי הרבה באותם הימים, ולכן היו בני אדם מופקדים וממונים על דבר זה מן הקהל לחפש ולתפוש בני אדם אלו שעושין כן בבית הקברות לחטט שכבי ולענוש אותם ולשפוטן, ואת אלו הממונים המופקדים לשפוט את מחטטי שכבי בבית הקברות הנקרא חצצתא קורא אותם בשם דיינים, כי דבר זה מסור בידם לדון ולענוש עושה רשע כזה, ולכן לזה הדיין אשר דן הדין שלא יוכל שמעון ליקח אותה המתנה שלקחה ראובן דשכיב, קרי ליה דייני דחצצתא, שהם הדיינים הדנים לאותם המפשיטים המתים מבגדיהם, כי גם זה הדיין דן שלא יוכל שמעון החי להפשיט את ראובן שמת, מן המתנה שזכה בה בחייו, ליקח אותה לעצמו וטעה בדבר זה. עכ"ל],

לאו היינו דשלח רב אחא בר רב עויא וכיון דראשון ראוי ליורשו אין לשני אחריו כלום,

אכסוף רב עיליש מרצה, פן יאמר רבא דלנו, אילו לא הייתי צנאן היה דן דין שקר וכן כל דייני שהוא דן שלא בפני, **קרי עליה רבא** [עליה דרב עיליש. ד"ס]

אבני חן למסכת בבא בתרא

היה צנו נהג כשורה, גרס לצנו שהוכשר להקדים שש ומהכא דייקין לקמן מכלל דשפיר עבד יוסף בן יועזר אלמא לא פליגי רבנן עליה דהא עמדו וכתבו קמי דהיינו כל חכמי הדור,

ואיכא דאמרי לגנאי, וצנו הוציא שבע שלא היה לו לקבל כל (כך) ממון ההקדש להתרוקן מכל וכל והיה לו להניח בהקדש שמים או אחת אך הוא גלה דעמו ששם היו כל השלש עשרה עליות בהקדש היה נוטל את כולו, **יוסף בן יועזר הכנים אחת, ובנו הוציא שבע,**

וקדיין מדקמי **מודקא אמרי** ברישא וצנו **הכנים** שש, שמשבח את הבן, **מכלל דשפיר עבד** דהאכ שפיר עבד כרבן שמעון, וכדפרישית, ולאכא דאמרי לא מסיק השתא אדעמיה, ואורחיה דגמרא לאמרי ראהי ככל דוכתא מרישא, ומהדר ליה מסיפא,

אדרבה לאכא דאמרי איכא למידק, דרבנן פליגי עליה **מודקא אמרי הוציא** מדכתבו קן, וצנו הוציא, **מכלל דלאו שפיר עבד** הכי קאמר, לפי שיוסף בן יועזר הכנים אחד שלא כדין, שלא היה לו להקדים כל נכסיו, כרבנן דפליגי על ר"ש, לפיכך נתגלגלה חוצה והוציא צנו שבע, שריקן כל אצרות הקדש,

אלא מהא ליכא למישמע מיניה דהא תנאי היא דפליגי דכתיב, תנא ברישא ס"ל דלא פליגי, ותנא דא"ר ס"ל דפליגי, הלכך אן אמאן נסמון,

מאי הוי עלה, ת"ש דאמר ליה שמואל לרב יהודה אלמא פליגי רבנן עליה, מדקאמר שמואל הכי, דאי לא תימא הכי, שמואל דאמר כמאן, והכי הלכתא כרבנן דקס שמואל כוותיהו, [והלכתא כוותיה דשמואל ברינא], ואע"ג דא"ר יוחנן, הלכה כרשב"ג צ"מ צמשתנו חוץ מערב וזידן ורואי אחרונה [ראה לקמן עקר]. שמואל לית ליה האי כלל, וגם צבא דקאמר צמשתנו ע"ז צפרק חמישי (דף סט) הלכה כרשב"ג לית ליה נמי האי כלל,

הלכך כל כללות צמשתנו, כגון:

הלכה כסתם משנה,

הלכה כר"ע מחבירו,

כר"י יוסי מחבירו,

כרשב"ג צמשתנו,

ר"א ור' יהושע הלכה כר' יהושע,

ר' יהודה ור"ש הלכה כר' יהודה,

וכן ר"מ ור' יהודה הלכה כר"י, כולהו קי"ל הכי,

צר מהיכא דמפרש גמרא דלית הלכתא הכי,

שיננא, לא תיהוי בי [לא תהיה בו עדות, וז"ל הרמב"ם פ"ו מהלכות נחלות הל' י"א מרת חסידות, הוא שלא יעיד אדם חסיד בצוואה שמעבירין בו הירושה מן הורש] **עבורי אחסנתא** [מלשון "חסן" שלוקח רכוש בגבורה, או ע"י ירושה] מקום שמעביר האב נחלה מן הראוי לה, ואפילו להרצות לאחד ולמעט לאחד ואפילו **מברא בישא** [מבן רע] **לברא טבא, וכ"ש מברא לברתא,**

את המרגלית, אמרה לו אשתו שלא יוליך אותה לבית המלך, שבין שאביה היה עובד בעטירות בית המלך ידעה היטב את מנהגם. וראה בן יהודה], **אולידיה דביתיה** [ילדה לו אשתו בן] **זבין לה** [קנה לה בעלה] **ביניתא** דג ללוך אשמו שילדה [פ' להברותה], **קרעה אשכח בה מרגליתא,**

אמרה ליה [אשתו], **לא תמטייה** [מטא לשון בא, לא תמטייה לא תביאו] **למלכא** למכרו ללוך עטירות המלך, **דשקלי לה מינך** [שיקחו אותה ממך] **ברמי קלילי** צול, # [שהקונים של מרגליות כאלו, מרוב יוקרה, הם מועטים, ורק אלו המשתמשים באבנים כאלו יודעים מחירה, ואם יציעו לך מחיר אף שהוא חצי שווה, התפעל ממנה, שגם חצי שווה הוא סכום עתיק,

או י"ל כי אנשי המלוכה יש להם כח ועוז, והם יטילו מורא עליך, ויזלזלו בך, ולא תוכל להם],

זיל אמטייה [לך והביאו] **לגבי גזברי** של הקדש, ויקמנה לאצני אפוד, דנהי דצטלי אוריס ותומים לישאל צה, כדכתיב (עזרא ב) עד עמוד כהן לאוריס ותומים, כאלם שאומר לחבירו עד שיצא שמים, אפוד וחושן מיהא לא בטלו, דלן כהן משמש בלא שמונה בגדים,

ולא תשיימוה את שלא תפתח לומר צנך וכך תמנה להקדש, דכיון דשיימת לה דצמי קלילי, מו לא מנית למישקל מינה טפי **דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט** כדכתיב (ויקרא כז) ואש כי יקדיש [וגו'] [דברים כג יד] [הפסוק המלא הוא: וְאִשׁ כִּי־יִקְדֹּשׁ אֶת־בִּיתוֹ קָדֹשׁ לַיהוָה וְהִרְשָׁה הוּא שְׂמִיד כְּשִׁמְקִישׁ הוּא קֹדֶשׁ], [וגם למידן דין זה ממה דכתיב], מולא שפתין תשמור [וגו'] [ולכאורה פירושו ע"פ מה שפירש הרא"ש בנדרים כט: [נדרפס על גליון הגמ' שם] לפרש הטעם דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וז"ל ותייב לקיים דבריו כאלו נדר דכתיב מוצא שפתך תשמור ולא מצי למיהדר ביה],

[ויש גם יש עוד דרשה, בירושלמי קדושין פרק א' סוף הלכה ו' [דף יט.] כיצד, גיזר שנתן מעות הקדש במטלמלין קנה הקדש בכל מקום שהוא, שנאמר לה' הארץ ומלואה חבל ויושבי בה],

[וראה תוס', וכתב הריטב"א וז"ל פירש ר"י ז"ל כי אשה זו טועה היתה דכל שאומר אדם על דרך מקח אינו הקדש וכו', # כדרך הנשים שעושות הלכות מדעת עצמן],

אלא לשיימוה אינהו אלא הגזר שהוא צקי ישיימנה לך, **ורא שמים הוא ולא ישום אומה צול,**

אמטייה [הביאה], **שמוה בתליסרי עליאתא דדינרי,**

אמרי ליה [גובר של הקדש], **שבע איכא** מן הי"ג יש שבע להקדש אכל שית ליכא השש אינן, **אמר להו שבע הבו לי, שית הרי הן מוקדשות לשמים** כלומר מה ששם האבן יותר, אני מקדיש ממנה לגבוה,

עמדו וכתבו נראה צעני שהיו כותבין חשבונות של הקדש, כמה מכניסין וכמה מוציין, ומיהו מלשון שכתבו דייקין, ואיכא למימר נמי דלמילף מינה כתבו קן, **יוסף בן יועזר הכנים אחת** חדה עיליתא דדינרי, ובנו שהיה סבור שלא ינהוג כשורה **הכנים** הקדיש **שש** עליות, שכות אציו שהקדיש אחת בשביל שלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר [שמואל] הטיח עלי בן עזיאל כמו הטיח דברים כלפי מעלה (תענית דף כה) כלומר השיגי דרך ציון ונחמני ומלתא דבדיחוסא הוא הטיח עלי בן עזיאל,

מעיקרא מאי סבר [והוא סבר], ואי גרסינן והוא סבר קאי אשמואי' שמאי דפרישית לעיל כן נראה צעני, משום מעשה רבית חורון, וי"מ [לפי גירסתנו דגרסינן "מעיקרא מאי סבר"] דליונתן קאי, שמכר והקדיש תמלה ולא רצה להחזיר לבניו, ולא נהירא, [והוא סוף הדיבור. רש"ל], ואיכא ספרים דכתב זהו מעיקרא סדר [בגירסיו],

דתנן [בגדרים מה], מעשה בבית חורון, באחר שהיה אביו מודר הימנו הנאה, והיה משיא בנו והיה ספן לזמן את אביו לסעודתו, ואמר לחבירו, הרי חצר וסעודה נתונין לך במתנה, ואינן לפניך [אלא כרי] שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה ובמסכת נדרים מתרנין, אפי' היכא דקא אמר ליה "הרי הן לפניך" ויאלץ עמנו נמי מיירי, ואפ"ה לא הוה מתנה, דמ"מ מוכיח, דבשניל שיאכל אביו הוא עושה, ולא נמכין לתת לו מתנה גמורה, וקאמרין הסם, דכלל דסיפא קאמי לאמי, דקמי כל מתנה שאינה כו',

אמר לו, אם שלי הן, הרי הן מוקדישין לשמים, אמר לו, לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים [פ' ולהלכה אינם מוקדישים],

אמר לו, לא נתת לי את שלך, אלא שתהא אתה ואביך אוכלין ושותין ומרצין זה לזה, ויהא עון תלוי בראשו שעל ידי שאני מקבל מתנה שלך, והיא אינה מתנה, נמלאהם חוטאין (והנהגה) [והנהגה. ד"ס] זה משל זה וקעבריתו אלא יחל,

אמרו חכמים, כל מתנה שאינה כלומר כל מתנה שאין דין זה נוהג בה, שאם הקדישה מוקדשת שהיא מוקדשת אם הקדישה, אינה מתנה האיל וגייל דעמו שט"מ כן נמנה לו שלא יקדישה, ולעיל נמי גבי ההוא שכח נכסיו ליהונתן, כיון שלא היה צנו נוהג כשורה, ע"מ שלא יחזיר לבניו נתן לו, ויונתן סבר, כיון דסתמא יבא [אף שהיה רצונו שלא יתנו לבניו, מ"מ הא נתנה לו סתמא], הוה מתנה לעשות זה ככל אשר יספון:

תנו רבנן, [ראה כל הענין בסוכה כח]. שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן [והם מחולקים לג' דרגות 30, 30, 20], שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו אלא שגון הדור גורס, ואין הדור ראוי לכך [ראה ברכות נה. ראוי שתשרה עליו שכינה אלא שאין דורו זכאי לכך, וראה גם בנהדרין יא.], # [רואין מזה שאין הקב"ה שותל צדיקים אלא לפי מה שראוי לדור, ואולי גם צדיקי הדור משיגים לפי השגת אנשי הדור],

שלשים מהן, ראויים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון, ולמשה נמי עמדה חמה, דנפקא לן במסכת ע"ז (דף כה) אהל אהל, אלא משום דאין משוין כל כך כמשה, תלאן ביהושע,

ת"ר, מעשה באדם אחד [שכיר מרע], שלא היו בניו נוהגין כשורה, עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עזיאל [התנא בעל התרגום], [לפי שהיה גדול הדור וחסיד, וכי בחסידותו יתן לבניו מהם אם יחזרו למוטב. ריב"א],

מה עשה יונתן בן עזיאל, מכר שלישי [נכסים] לנכרו, והקדיש שלישי ואיכא למימר דלהכי מכר והקדיש מעיקרא כדי להודיע שמה שמחזיר לבניו משלו הוא מחזיר, כדאמר ליה לשמאי דלוקמן, והחזיר לבניו שלישי,

בא עליו שמאי במקלו ותרמילו כלומר להתווכח עמו על שעבר דברי הממ, שנתכין לתת לו ע"מ שלא יהיו בניו מנכסין, דכמאן דא"ל הריני נתן לך נכסי ע"מ שממכרם לנכר, דתמי דמיהן, ולא ע"מ שמתנם לבני, דאיכא אומדן דעתא דלהכי יהיב ליה, ואע"פ שלא פירש, והכי קאמר ליה שמאי ליהונתן [בן עזיאל], חזרה שהחזרת לבניו אינה כלום, דא"כ לא הוה מתנה, והוי כמי שהפקיד לך נכסיו, ע"מ שלא יהיו צהן בניו, וחזר וקח אותן [פ' לאחר שהפקידן בתנאי, אמר לו שיקח אותן לעצמו]. דקי"ל מזה לקיים דברי הממ,

ושמאי היה טועה צמעה דבית חורון דלוקמן, דקאמר לא נתתי לך את שלי על מנת שתקדישם לשמים, ואמרו חכמים דלא הוה מתנה, והאיל @ ועבר על דעת הנותן, וגם ההקדש לא חל, וה"כ כיון שעצרת על דברי הממ, המתנה אינה מתנה והחזרה אינה חזרה כי הסם, דמתנה בטילה, וגם ההקדש לא נתפס,

ומיהו לא דמו, דהסם פירש ליה בהדיא, ואין לפניך אלא ע"מ שיבא אביו ויאכל זו, אבל הכא סתמא קיהיב ליה ליונתן, ולא פירש ע"מ שמתנה צהן אמה ולא בני, הלכך לגמרי יהיב ליה לעשות זה כרצונו,

והיינו דקאמר ליה, כשם שאי אמה יכול להחזיר מה שמכרתי, דהסם מיהא מודית לי דהא ע"מ ליהנות אני צהן נתנם לי, אי אמה יכול להחזיר מה שהחזרתי, דבע"כ אין מתנה לתנאין, דאם אני יכול ליתנה לבניו, א"כ גם אני צענמי אני יכול ליהנות צהן, כדאמר גבי מעשה דבית חורון, דכיון דנתנה לו ליהנות ע"מ שלא יקדיש, לא הוי מתנה כלל, ה"נ אם איתא דלדעת כן עשה, שלא יהא לי רשות ליתן לבניו או לכל מי שארצה, א"כ גם אני לא אוכל למכור לאחרים או להקדיש,

אלא מאי אית לך למימר, אמאי הוה מכירתי מכירה והקדשי הקדש, משום דלא פירש מידי, וה"כ גבי חזרה הא לא פירש מידי, אבל גבי מעשה דבית חורון כיון דפירש פירש,

ושמאי לא הוה דייק מעיקרא אמכירה ואהקדש, דמכר (יהונתן) [יונתן. רש"ל] והקדיש,

א"ל [יונתן בן עזיאל לשמואל] שמאי ! אם אתה יכול להוציא את מה שמכרתי, ומה שהקדשתי, אתה יכול להוציא מה שהחזרתי,

דף קל"ד ע"א

אם לאו אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי [ואפילו היתה כונתו לכך דברים שבלב אינם דברים. מאיר],

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואת פועל ה' לא יביטו ומעשה ידיו לא ראו],

וגמטריאות כגון אנכי, אלא נפשי כחצית יהצית, ירט יראה ראתה נטמה (שצמ דף קה) # [לכאורה אלו הם ראשי תיבות] [ראה שט' שגמטריא מקורה מלשון geometry ונראה כי בדברי חז"ל יש לה הן משמעות רחבה במובן של חשבון ומתימטיקה בכלל, והן במשמעות צרה יותר חשבון האותיות],

ומשלות כובסים נוכך יש צה ללמוד דברי תורה, כדכתיב (קהלת יב) תקן משלים הרבה, וכתיב להצין משל ומליצה (משלי ח),

ומשלות שועלים,

שיחת שדים להשזיעם, ונפקא מינה לעשות קמיע לפיאה,

ושיחת דקלים שזני אדם רגילים לדבר על הדקלים כדכתיב בשלמה וידבר על העצים (מלכים א ה) [כתב רבינו האי כי היה בדורו מר אברהם קבסי שהיה מכיר עתידות בנענוע עלי האילנות ביום שאין הרוח נושבת, והיה מכסה האילן בסדינים, והיא חכמה מפוארה. ריטב"א],

ושיחת מלאכי השרת להשזיעם [פ' שהיה בקי בלשון שמשחמשין להשביע את המלאכים],

ודבר גדול ודבר קטן,

דבר גדול, מעשה מרכבה שצומחאל,

ודבר קטן, הויות דאביי ורבא שהקשו משניות וצרייתות טווא, ומילוס [פ' קרי להו דבר קטן לפי שהם פלפולים וחידודים שהיו אומרים לפי שלא ירדו לסוף דעתם של תנאים, וריב"ז מרוב חכמתו היה אומר כל מה שיכול שום אדם לפרש ולדקדק. ריטב"א, וראה גם בריטב"א סוכה כה. וז"ל ולפי שהיה זה מחסרון ידיעה קרי ליה דבר קטן בחכמת המשנה, אבל גדול הוא מכל שאר חכמות העכו"ם, וזה הפירוש אמת ונכון לכל המאמין, ולא כמו שפירשו אחרים האלקים יכפר, עכ"ל, וראה כאן על הגליון על מה כיוון באומרו "שפירשו אחרים"]],

לקיים מה שנאמר משלי ה להנחיל אוהבי יש [יש ?] עולמות [ג"ב כמנין ש"י. רש"ל], וכל כך למה, ואוצרותיהם אמלא כי אוצרותיהם מלאים כל טוב, דברי תורה ומכמה,

[ממע מספר ש"י עולמות נראה, לפי שעשרת הדברות יש בהן תר"ך אותיות, נגר תר"ג מצות ושבע מצות בני נח במספר כח"ר עליון, ונראה שכנגדן יש לו לאדם תר"ך עולמות, אלא לפי שהאדם נברא דו פרצופין זכר ונקבה, ויקרא את שמם אדם, וכן כל הנשמות זכר ונקבה נבראו, וכן שניהם נשלם ונעשה האדם במלואו וטובו לשמור ולעשות את כל מצות ה', לכך גם אותן תר"ך עולמות יחדו יחלוקן מחציתן לזכר ומחציתן לבת זוגו, והיינו ש"י עולמות לכל צדיק וצדיק [ב' פעמים ש"י הוא תר"ך] וכו'. תורת חיים],

וכי מאחר דקטן שבכולם כן, גדול שבכולם על אחת כמה

עשרים בינוניים, גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי,

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי, שלא הניח,

מקרא,

ומשנה,

גמרא סגרת המשניות, כעין שאנו מפרשין עליהן לא שנו כו' מסורי מחסרל כו',

הלכות הלכה למשה מסיני [יש בזה כמה פירושים מה זה הלל"מ, וראה בפירוש המשניות להרמב"ם בהקדמתו, נדפס אחר מסכת ברכות],

ואגדות [הגדות] מדרשי פסוק, כגון מנחמא, וצ"ר ויקרא רבה [יש אומרים שנקרא "רבה" שחיברו ר' אושעיא רבה רבו של ר' יוחנן, בעבור התחלתו של המדרש ר' אושעיא רבה פתח, אך רש"י בפרשת ויגש בראשית מו ב על הפסוק ומקצה אחיו לקח וגו' כתב זהו לשון בראשית רבה שהיא אגרת ארץ ישראל ולפ"ז אולי חיברו ר' יוחנן שהוא בעל תלמוד ירושלמי, ראה בפרקים בתולדות ישראל שחיברו הרב ישראל מירוביץ ז"ל דף תט"ו, וראה שם שיש הטוענים שכל חלק מחמשת המדרשים בראשית שמות וכו' נסדרה בזמנים נפרדים],

[חיבורים אלו [של מדרש רבה] אינם עשויים מעור אחד, ומן הראוי לייחד דיון נפרד לכל חיבור וחיבור. ככלל, נכון לומר שבעוד שבראשית רבה, ויקרא רבה ורוב המגילות, הם חיבורים מוקדמים יותר, ונערכו במתכונתם הנוכחית קרוב לוודאי לפני המאה השישית [למספרם], הרי שהשמות רבה, במדבר רבה, דברים רבה ומגילת אסתר רבה נחשבים מאוחרים יחסית, וחלקם נערכו במתכונתם הנוכחית אחרי שנת 1000 לספירה. ויקפדיה,

ואולי לכן חושב הרשב"ם רק בראשית רבה ו'ויקרא ושייר שמות, שאולי לא היה מקובל בימיו עדיין, המדרשים המאוחרים שהרי הרשב"ם נפטר לפי השערה לערך סביב שנת 1160 למספרם,

וגם יש סברה שמקצת דבריו, הם העתקות של מפרשים אחרים שהיו בדורות שלפניו, עוד לפני שהופיעו שאר המדרשים],

דקדוקי תורה ו"ו דזה לכס הטמא (ויקרא יא) דמרגין מיניה דס השך,

ודקדוקי סופרים כגון גזירות שגזרו חכמים, שלא יצא לידי איסור תורה,

וקלין וחמורין שאדם דן מעצמו,

וגזרות שוות כגון יליף קימה קימה משדה עפרון (קדושין דף 3),

ותקופות מולד הלכנה, [אבל בכל מקום תקופות על תקופות החמה אמור כההיא דפ"ק דר"ה [טו]. שבת חדרשים או שבת דתקופה וכן בכמה דוכתין וק"ל. מהרש"א],

[ראה שבת עה. כל היודע לחשב בתקופות ומולות ואינו חושב עליו הכתוב אומר

אבני חן למסכת בבא בתרא

דידעינן שהוא צנו, אך אינו ידוע אם צנו הוא אם לאו, ואחא קרא למימר דכיון דידעינן דצנו הוא, נאמן לומר צנוי הוא, אבל היכא דלא ידעינן אי צנו הוא או לאו, לא מהימנינן ליה, אלא לנכסין שיש לו עכשיו, משום דאיכא למימר מנו?

[ומתריץ] לפטור את אשתו מן היבום, אצמריכא ליה למתניין למיתני, האומר זה בני נאמן, דסד"א לא חנשא לשוק בלא חליצה כדלקמן,

הא נמי תנינא [במשנה] בקדושין פרק האומר, **מי שאמר בשעת מיתתו** אורחא דמלתא נקט [פ' דלאו דוקא בשעת מיתתו], **יש לי בנים** [במדינת הים. רג], ואין [אשתו] [אשמי. ד"ס] זקוקה ליצט נאמן ומנשא לשוק, ולקמיה מוקי לה דלא מוחזק לן לא בנחי ולא בצני, **יש לי אחים** וזקוקה ליצט, **אינו נאמן** לאסרה, וטעמא מפרשי לקמיה?

ומשני **התם** [במשנה שבקדושין ביירי] **דלא מוחזק לן** האי גברא בשעת מיתה, לא באח [בנחי] ולא בצני, וקיימא דך אחתא בחזקת שאינה זקוקה ליצט, דספק ספקא הוא, שמא יש לו בנים, ושמא ל אין לו, שמא גם אחין אין לו, ומותרת לשוק,

דהכי מוקמי' לה התם בקדושין [דלא מוחזק לן באחי ובבני], משום דצני לאוקמה אפי' כר' נתן, דאמר נאמן [נמי. ד"ס] לאסרה, שאם אמר יש לי אחין נאמן, והיה דר' נתן מוקמין לה התם, במוחזק לן דאית ליה אחי [ולכן נאמן לומר יש לי אחין], ולא מוחזק לן בצני,

אבל מתני' דהתם דקמיה יש לי בנים נאמן, יש לי אחים אינו נאמן, דלא מוחזק לן לא בנחי ולא בצני כדפרישית,

הלכך אמר יש לי בנים, אחזקה קמייא הוא דמוקי לה [שבין כך ובין כך אינה מתייבמת]. הלכך נאמן, ונ"מ דאפי' אי אחי אח לאחור מכאן ואמר אחי דמיחנא הוינא, לא כל כמיניה, דאהני דבוריה [לאחזקין] לחזקה, אמר יש לי אחין ואין לי בנים, לאו כל כמיניה דמפיק לה מחזקה,

הכא [במשנתנו] אחי לאשמועינן ד **אף על גב דמוחזק ליה** בגויה **באח** דאית ליה אחי, חזקה בעלמא בלא עדים, אפי' אי אמר זה בני נאמן לפטרה מיצט, וכדמפרש טעמא לקמן, מנו דאי צני פטר לה בגט, והלכך מה לו לשקר, דסד"א לא אחי מה לי לשקר ומרע ליה לחזקה, קמ"ל [ד. ד"ס] נאמן,

ביאורי הרשב"ם:

והאי דקמיה זה בני נאמן, ה"ה דאי אמר [נמי. ד"ס] יש לי בנים נאמן להחירה, אלא משום סיפא [אלטריך] [דאיטריך. ד"ס] ליה למיתני זה אחי אינו נאמן, לאשמועינן דלית לו [מחלקו הוא] [הוא מחלקו. ד"ס] נאמן, ולא לירש עם שאר אחין, [הלכך. ד"ס] חנא נמי רישא זה צני, ומיהו סיפא דקמיה זה אחי אינו נאמן, לא בהיתר ולא בציסור של שוק מיירי, דהא ודאי אפי' שתק אסורה, כיון דמוחזק לן בנחי ולא בצני, אלא לענין לירש עם אחי קאמר דאינו נאמן,

א"י איכא למימר דהכי קאמר [דגם זה אחי ביירי לענין איסור והיתר], האומר זה בני נאמן, ואע"ג דמוחזק לן בנחי, זה אחי אינו נאמן לאסרה, אם היא בחזקת מותרת, כגון דלא מוחזק לן לא בנחי ולא בצני,

וכמה להצין דבר ממון דבר יותר ויותר [כל אחד לפי השגתו ובה שכלו. ראה מהרש"א, # דהיינו שגדלותו של כל צדיק הוא השגתו, והשגה אין לה קץ עד למדרגת אלו שנכנסו לפרדס],

אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל, בשעה שיושב ועוסק בתורה, כל עוף שפורח עליו [מיד] נשרף [פירשו בירושלמי] [לא נמצא בירושלמי] אם תלמיד כן הרב כמה, ואמרו תלמיד בתוך ד' אמות, והרב חוץ לד' אמות. ריטב"א]:

[לאו גומא הוא אלא דוקא שהרי אפילו ר' אליעזר ור' יהושע תלמידי דר' יוחנן בן זכאי בשעסקו בתורה על סעודת אביה אבי אלישע אחר, וירדה אש מן השמים וליחמה הבית עד שאמר להם אביה רבותי לשרוף ביתי באתם, כדאיתא בירושלמי חגיגה. תורת חיים],

מתני': האומר זה בני, נאמן בגמרא מפרש למאי הלכתא [לפטור את אשתו מן היבום], **זה אחי אינו נאמן** [ראה רג] להורישו עם אחיו [מירושת אביו], שהרי אינו מכירין אותו כדמפרש בגמרא, **ויטול עמו בחלקו** כגון אם שנים הן לצד הספק, יש להן לחלוק ג' שדות, זה נוטל שדה ומחצה, זה נוטל שדה ומחצה, ונותן זה המעיד על אחיו הספק שהוא אחיו החצי שדה, דהכי קאמר ליה ודאי אחי אתה, ויש לך לטול שדה אחת מן השלש, ומאי השדה שיש לי מחלקך אתן לך, ומאי האחר ציד אחי הוא, הכא [לך] [לו. ד"ס] ראייה וטול,

בית הספק [בלא יורש, אותו אח שבא. רג] **יחזור** [אותו. ד"ס], ה **נכסים** שנתן לו [זה. ד"ס] מחלקו **למקומן** כלומר למי שנתנם לו,

אבל שאר אחין אין יורשים עמו, דאמר להו האי, הרי החזקתם בנחלה הראויה לו לספק מאצטו, אותה טלו לכם, שהרי לא מחל לכם חלקו, ואכתי עד השתא בחזקת גול ישנה צידכם, ועתה תירשו אותו חלק מן הדין, וגם אני אירש חלקי שנתת לי כמו כן, דנמצינו כולנו שוין [בנחלתו] [בנחלתינו. ד"ס],

נפלו לו נכסים ירושה לספק צמיו, **ממקום אחר** או קנה נכסים ועכשיו מת, יירשו אחיו של מעיד **עמו** דהא קא מודי להו שאמיהם הוא:

נב': זה בני נאמן, למאי הלכתא? אמר רב יהודה אמר שמואל, ליורשו, ולפטור את אשתו מן היבום,

דף קל"ד ע"ב

ליורשו פשיטא [חוס'], דמנו דאי צני יהיב ליה במתנה, כי אמר נמי צני הוא ויירשני נאמן,

ביאורי הרשב"ם:

ואי משום נכסים הבאים לאחר מיכן אחא לאשמועינן, דאע"ג דאין יכול להקנות נאמן, הא לאו מלתא היא, דודאי אינו נאמן, דהא ליכא למימר מנו, ואע"ג דדרשין לעיל (דף קכו) יכיר בצריך היכרא, ואוקמינן דהאב נאמן אפילו לנכסים הבאים לאחר מיכן, אי נמי שנפלו לו כשהוא גוסס? ה"מ גבי חלק בצורה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מיצוס, וגם להנשא לכל מי שתרצה בחיי בעלה, דמה לו לשקר, הא אי בעי מגרש לה בפנינו, ואכתי לא אזל לה הואיל דרז יוסף לגמרי, דלחבא מיהא אמרינן הואיל,

איבעיא להו, אמר למפרע, מהו להימוניה להבא כלומר הא פשיטא לן דהיכא דאמר למפרע, לא מהימן לגבי זנות דמפרע, דהא ליכא מגו, ואם אמר עכשיו גרשתי דלא נפקא מינה אלא להבא, ודאי מהימנינן ליה, דהא אי בעי מזי מגרש לה, ומה לו לשקר,

אזל הא קמבעיא לן, היכא דקאמר למפרע, כלומר זה ל' יום שגרשתי את אשתי, מהו להימוניה לפטרה מנות להבא, דגבי להבא איכא למימר מגו, דמה לו לשקר לפטרה להבא בטענת גרושין דלמפרע, הא אי בעי מזי מגרש לה השתא,

מי פלגינן דבורא דכמאי דאמר גרשתי מהימנינן ליה, ותפטר אשתו מכאן ולהבא. וכמאי דאמר זה ל' יום דהיינו למפרע לא מהימנינן ליה דליכא מגו,

או לא פלגינן דבורא אלא כיון דלא מהימנינן ליה בגירושיו מפרע, משום דאין צידו לעשות וליכא מגו, נמנא שלא גירש אשתו למפרע, והשתא נמי לא גירש דליהו לא טעין אלא גירושיו מפרע, אן טעינן ליה בחמיה !
והלכך כל היכא דאמר בעל גרשתי אתמול, לא מהימנינן ליה כלל, דמגו דלא מהימן לגבי מפרע לא מהימן להבא, דלא פלגינן דבורא, ולא משכחת לה דמהימן אלא היכא דאמר סתמא גרשתי את אשתי, א"כ עכשיו גרשתי את אשתי, דמהימנינן אכוליה דבוריה, דכיון דלא נפקא לן אמעשה דלשעבר כלל, אלא אהנהו דלהבא, מה לו לשקר הרי יכול לגרשה, כן נראה בעיני,

רב מארי # [לכאורה זה אותו רב מרי שהיה חבירו של רב זביד, כמו שמצינו בסוטה מ', לעיל בג', נג', צו', ע"ז בוז', חולין קיז', ובריתות ד.]. **ורב זביד, חד אמר פלגינן, וחד אמר לא פלגינן,**

מאי שנא מדרבא, דאמר רבא בעל שאמר בפני צ"ד איש פלוני **בא על אשתי** [תוס'], הוא ואחר מצטרפין להורגו לצועל, להורגו ולא להורגה דאלא אשתו פסול הוא לעדות, אלמא פלגינן האי עדות, דלצועל מהימן, לאשה לא מהימן?

בתרי גופי צועל ואשה פלגינן דלגבי צועל אנו מאמינין כל העדות, **בחד גופא** למפרע ולהבא באשה אחת **לא פלגינן,**

דף קל"ה ע"א

ההוא דהוה קא שכיב והיו לו אחין ולא בנים, דמוחזק ליבם, **אמרו ליה** [שאול לו] **אתתיה למאן** זקוקה ליבוס, או מותרת לשוק, **אמר להו חזיא לכהנא רבה** [תוס'] לאו דוקא, אלא שמותרת לכל אדם, ואינה זקוקה ליבם, ומיהו לכהנא אסירא, דהא ע"י מגו דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, מהימנינן [לי] דמפרש ואזיל,

אמר רב יוסף, אמר רב יהודה אמר שמואל, **מפני מה אמרו** זה בני נאמן, **"הואיל" ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן** והלכך מגו דאי בעי אמר גרשתי ותפטר מהיבוס, כי אמר נמי יש לי בנים נאמן, וטעמא דבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, היינו משום דאי בעי מגרש לה השתא בפנינו,

א"ר יוסף, מריה דאברהם תלי תניא ברלא תניא רב יוסף חלה ושכת תלמודו, כדאמרי' במסכת נדרים (דף מא'), ושמעונו ששמע מרז יהודה רבו קודם חלו ועכשיו מתקשה בהן, היה נותן אל לבו, ותמה אם שמע כן, והיה מתרנן מדעתו, וה"ק רבש"ע אפשר ששמעתי מרז יהודה שינוי גדול כזה, דתלי תניא המשנה דקתני זה בני נאמן, תולה טעמא דלא תניא, בדבר שאינו במשנה ובצריכתא, הך דבעל שאמר גרשתי את אשתי, דמימרא בעלמא היא, וגם היא נריכה טעם אחר, ותולה את העיקר בטפל לו,

אלא אי אתמר אמר לי רב יהודה הכי איתמר הכי אמרה, **א"ר יהודה אמר שמואל, מפני מה אמרו זה בני נאמן, הואיל ובידו לגרשה** [תוס'] מגו דאי בעי מגרש לה ופטר לה בגיטא מיבוס, כי אמר נמי זה בני נאמן, ה"ג אלא אי אתמר הכי אתמר אמר שמואל הואיל וכו',

אמר רב יוסף, השתא דאמרת אמרינן "הואיל", בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן לפטרה מיבוס, **הואיל ובידו לגרשה,**

כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר רבי יוחנן, בעל שאמר גרשתי את אשתי, אינו נאמן דאם איתא דגרשה קלא אית לה למלתא, הלכך לא אמרי' מה לי לשקר, ד'כמה לי לשקר במקום עדים דמי, ומיהו כי אמר זה בני, נאמן, דהתם ודאי איכא למימר, הואיל וצידו לגרשה,

מנפח רב ששת בדידה דרך שחוק, כאלם שמנפח קש [פ' כל דבר קל חול] מתחת ידיו ומשליכו לאצוד, כלומר כזה הרוח שהלך, כך אצד טעמו של רב יוסף, **אזל ליה "הואיל" דרב יוסף** [תוס'] דאמר בעל שאמר גרשתי, ומיהו הואיל דשמואל אימיה, דהא ודאי מזי מגרש לה,

איני, והא א"ר חייא בר אבין אמר רבי יוחנן, בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן,

לא קשיא כאן למפרע [תוס'] אם עמד לפנינו באחד באייר, ואמר גרשתי את אשתי מאחד בזמן אינו נאמן להחזיקה כמו מגורשת למפרע, שאם יבואו עדים אחרי כן שיאמרו אנו ראינו שזינתה בט"ו בסינן, תדון בחנק כדון אשת איש, דאין הבעל נאמן לעשותה מגורשת למפרע, שהרי אין כאן מגו, שהרי אינו יכול עכשיו באחד באייר לעשות לה גט שתתגרש בו למפרע מקודם זנות,

כאן להבא אם אמר גרשתי את אשתי סתם, א"כ עכשיו גרשתי, דאינו מעיד עליה למפרע, ולא נפקא מינה אלא לפטרה מכאן ולהבא, בין לזנות בין לפטרה

אבני חן למסכת בבא בתרא

ומפרש הסם דעדי טומאה אתמר,

אמר ליה אביי, אם הקלנו בשבוייה דהרצה הקילו צה חכמים במסכת כמבוצה, דאפי' אשה ועד אחד נאמנין לומר טהורה, וטעמא דבשבייל שנתייחדה בין השבאין אין לנו לאסרה, שהרי סתם אשה משמרת עצמה מונות, ואוקמה אחזקתה ואיסור קל הוא אם נישאת לכהן (משום דמנוולא נפשה לגבי שבאי [שהיא מנוולת את עצמה שלא יתאוו לה] דמנוולא נפשה לגבי שבאי לא גרסינן ופירוש היה בספרים),

נקל באשת איש בתמיה, דאיכא איסור חנק [ראה בב"ח שבאמת ביבמה לשוק אין אלא איסור לאו, מ"מ כיון שהיתה אשת איש, ואז היא בחנק, עדיין איסור חנק עליה עד שתפטר מויתק יבמה # אבל זה דוחק קצת], והרי היא בחזקת איסור עד עתה, ואל תמירנה מספק, כיון דאמרי אינשי דאיכא עדים במדינת הים שזקוקה ליבם,

א"ל רבא לרב נתן בר אמי, חוש לה כאביי, ולא תנשא בלא חליצה:

[שנינו במשנתנו] זה אחי אינו נאמן: ואידך מאי קאמרי, אי קאמרי אחונא הוא ומשום הכי קמי גבי נפלו לו נכסים ממקום אחר דכולן יורשין אותו, אמאי יטול עמו בחלקו, ותו לא הלא עס כל אחי יש לו ליטול,

אלא דקא אמרי לאו אחינו הוא, אימא סיפא נפלו לו נכסים ממקום אחר יירשו אחיו עמו, הא אמרי ליה לאו אחונא הוא?

לא צריכא, דקא אמרי אין אנו יודעין הלכך לא שקיל מנייהו מידי דאמרי ליה אייתי ראיה, וכשמת הן יורשין אותו מכת אחיהן הרי שמודה להן, שאותו הספק אחיהן היה,

אמר רבא, זאת אומרת מנה לי בידך, והלה אומר איני יודע, פטור ופלוגמא היא בכמה מקומות בגמ' (צ"ק דף קיח) דרב הונא ורב יהודה אמרי חייב, ור"נ ור' יוחנן אמרי פטור, וקיימא לן דפטור דהלכתא כרבי יוחנן מחבירו, וכרב נחמן בדיני, אלא שיצבע שבעת היסח שאינו יודע, ומתניתין נמי האם האחד טוען בשביל אחי הספק, ממון יש לאחי בידכם, והן אומרים אין אנו יודעין, ואמרי' פטורין דאוקי ממונא בחזקת מריה,

אביי אמר [תוס'],

דף קל"ה ע"ב

לעולם אימא לך חייב דברי ושמא ברי עדיף, ושאני הכא דכמנה לאחר בידך דמי דהספק עצמו אינו יודע, ואינו יכול לטעון טענת ודאי, וספק וספק הוא והלכך אוקי ממונא בחזקת מריה, אבל האם טוען בשביל הספק מנה

אמר רבא, מאי ניהוש לה לאסרה לשוק, הא אמר רב חייא בר אבא, אמר ר' יוחנן, בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן והאי נמי הכי קאמר, גרשתי את אשתי וחזיא לעלמא, ומיהו לכהנא אסירא דהא לא פטרינן לה אלא בטענת גרשתי את אשתי, וגרשה פסולה לכהן, שהרי אינה נפטרת בטענת יש לי בנים, דהא מוחזק לן בגויה דאין לו בנים, ואיכו לא טעין יש לי בנים דניהמניה ע"י מנו, דמאי פטר לה בגט, הלכך הכי קאמר גרשתי את אשתי, ונאמן הוא דאי צעי מגרש לה,

א"ל אביי, והא כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן, בעל שאמר גרשתי את אשתי, אינו נאמן,

א"ל, ולא מי לא שנינהו, כאן למפרע [אם אומר שגרשה בזמן שעבר כבר, אינו נאמן], וכאן להבא,

ואשנויי ניקום ולסמוך [ואין אשנויי כו'] דלמא אמוראי נינהו, דפליגי אליבא דר' יוחנן, ואיכא (למאן דאמר) [למיימר. ד"ס] אינו נאמן אפילו להבא, דלא אמרינן מנו, שהרי גרסינן יש לדבר שלא גרשה, דאם גרשה קלא הוה ליה למילתא, כדאמרינן בהאשה שנתארמלה?

א"ל רבא לרב נתן בר אמי, חוש לה כאביי, ומיאסר לשוק, ומשום דאמר לעיל למאי ניהוש, קאמר הכא דודאי איכא למיחש, ומהכא שמעינן דבעל שאמר גרשתי את אשתי, אינו נאמן,

ההוא דהוה מוחזק לן בגויה, דלית ליה אחי חזקה בעלמא בלא עדים, ויודעין היו דודאי דאין לו בנים, ואי לא דמוחזק לן דלית ליה אחי, היה לנו לאסרה לשוק מספק, כיון דודאי אין לו בנים, ואמר בשעת מיתה דלית ליה אחי,

אמר רב יוסף, מאי ליהוש לה, חדא דמוחזק לן דלית ליה אחי, ועוד הא אמר בשעת מיתה דלית ליה ואע"פ שאין לו בנים, כיון דאמר אין לי אחים נאמן להחירה,

ואע"ג דמוחזק לן בחדא, נאמן להחירה, (מנו דאי צעי) [דהא מנא. ד"ס] פטר לה בגיטא, ומה לו לשקר כדאמרי' נמי לעיל, דאף על גב דמוחזק לן בחדא, ואמר זה בני נאמן להחירה, משום מנו, דאחי מנו ומרע ליה לחזקה,

אמר ליה אביי, הא אמרי בני העיר הזאת, דאיכא עדים במדינת הים דידעי דאית ליה אחי [תוס'] וצריכין אנו לחוש לדבריהם ולהמתין עד שנשמע מה בני עדים, השתא מיתה הא ליתנהו קמן ואין לנו אלא מה שעיינו רואות,

לאו היינו דר' חנינא דמקשינן בכתובות צ"פ האשה שנתארמלה, גבי צנחיה דמר שמואל דאשתבין ואסקניהו לארעא דשיראל, ואמרו נשבימי וטהורה אני, ושיריהו רבי חנינא להנשא לכהנים, ואמרי' והאיכא עדים במדינת הים שנטמאו,

דאמר רבי חנינא, עדים בצד אסתן רוח נפויית ותאסר בתמיה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לאחי בידכם, הלכך אמרי ליה, לאו בעל דברים דידן את:

[שנינו במשנתנו] **מת יחזרו נכסים למקומן: בעי רבא, שבח שישבחו נכסים מאליהם מהו,**

בשבח המגיע לכתפים שנתן זה לספק קרקע ריקנית, וטרח זה זה הספק לחרוש ולזרוע, והרי הלא עתה כשחזרת לו לנותן מללא פירות **לא תיבעי לך** דהא ודאי כולו חולקים בהאי שבת, **דכי נפלו לו נכסים ממקום אחר דמי** דהא לא קרינא ביה יחזרו נכסים למקומן, שהרי לא נתן לו פירות אלא קרקע ריקנית,

כי תיבעי לך בשבח, שאינו מגיע לכתפים, כגון דיקלא ואלים [נתעבה האילן] ללא נשמה שמו מכמתלה, **ארעא ואסקא שרטון** [ונעשה השדה מזובלת יותר] מעצמה שלא יצלה הספק ולא טרח נכר, **מאי**,²¹ **תיקו:**

מתני: **מי שמת ונמצאת דייתיקי שטר נוואת שכיז מרע** [כך נקרא בלשון יון שטר מתנת שכיז מרע. יבין], כדדריש ליה בגמרא דא תהא למיקס ולהיות קשורה על יריכו רצותא נקט, דליכא למימר אחר כתב ונתנה לשם, כדי לזכות בנכסי המת # [שבועדו חי לא היה בניה לאדם לשום ידיו שם, אבל צ"ע אם היה שוכב בלי הכרה?], **הרי זו אינה כלום** שאפי' אם החזיק אחר מיתה בזאת השטר, אותו [האדם] שנכתבה לו המתנה, לא קני, דאע"ג דנוואת שכיז מרע, קונה לאחר מיתה, הני מילי כדי שלא תטרף דעתו עליו, אבל כח השטר, לא עדיף כנוואתו, שהרי לא גמר להקנותו אלא בקבלת השטר, ואין שטר לאחר מיתה,

זיכה בה השכיז מרע **לאחר** מחיים [שנתן שטר שכתוב בו שם ראובן, ובמקנה אותו לשמעון], אע"פ שלא נכתב לשם אותו האיש, אלא כך אמר לו, נכסים הכתובים בשטר זה אני מקנה לך, בקבלת השטר שתקבל ממני, הרי זה קנה [שמעון אף שכתוב השטר לראובן], ללא גרע מזוואת פיו, ורצותא קמתי לאחר, [לאחר] גרסין בקדר המשנה ,

[וח"ל הטור בסימן ר"ג סעיף מ"ג, פי' רשצ"ס אם זיכה צו לאחר, ואמר ליה זכה צמה שכתוב צוה השטר, אע"פ שאינו כתוב על שמו, שכתוב על שם ראובן ואמר לשמעון זכה צמה שכתוב צה, קונה, ללא גרע משאר נוואתו שהיא ככתובה וכמסורה,

והראב"ד פירש זיכה צה לאחר, שאמר לראובן זכה בשטר זה לצורך שמעון, קנה [שמעון] אפילו אם ראובן הוזהר בשביל שמעון הוא יורש, ולא אמרי' כיון שהוא יורשו כאלו לא ילא מתחת ידו. עכ"ל, וראה בתיו"ט],

בין מן הירושין, בין שאינן מן הירושין, דבריו קיימין אע"ג דאין ראוי לירשו, קני לאחר מיתה בלא קנין, דדברי שכיז מרע ככתובין וכמסורין דמו:

נב: **תנו רבנן, איזה היא דייתיקי** אילו היא מתנת שכיז מרע שגובה לאחר מיתה, אע"ג דלא כתב צה מהיום, **כל שכתוב בה דא תהא למיקם ולהיות** [ולמיהו] אחר מיתתי, והיינו לשון דייתיקי [יש מפרשים שהיו כותבין בתוך השטר סימנא לחיים, כלומר דא תהא למיקם מחולי זה. רוד"ש],

ואיזה היא מתנה מתנת צריא שתקנה, **כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה** דמשמע הכי, גופה קניי לך מהיום, ופירי לאחר מיתה, אבל אי לא הוה כתב צה מהיום, אינו קונה, דאין מתנה לאחר מיתה, שהרי אין כח לאדם לימן מקודם לכן [קודם שמת], דבר שלא יוכל להקנות, בזאת הזמן שהוא רוצה שתקיים המתנה [היינו לאחר מותו], ואחר מיתה היאך יכול אדם לימן, אחרי שמת ונקבר [מה שהוסיף ונקבר לא ידעתי בוונתו, מיהו לשון חכמים הוא כן אין הבעל יורש את אשתו בקבר וכו'. רש"ש],

וממתיקין **אלא** טעמא דהויא מתנה **מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה** משום דכתב לאחר מיתה צדי מהיום, אבל אם כתב מהיום גרידא [דהיינו] **מעבשיו, לא הויא מתנה** לא הויא מתנתו מתנה, והלא קל וטומר הוא דהוי מתנה גמורה מעבשיו, שהרי נתן לו גוף ופירות מהיום?

אמר אביי, הכי קאמר, איזו היא מתנת בריא, שהיא כמתנת שכיז מרע, דלא קני פירות אלא לאחר מיתה דומיא דמתנת שכיז מרע, שאינו קונה אלא לאחר מיתה, **כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה,**

ומיהו צדי עדיפא [בכ מתנת בריא] משכיז מרע, דמתנת שכיז מרע יכול לחזור צו וליתן לאחר דלקמן, דייתיקי מצטלת דייתיקי, אבל מתנת צריא דמהיום ולאחר מיתה, אינו יכול למכור עוד הגוף כל ימי חייו, אלא פירות,

[בהא דגוף מהיום ופירי לאחר מיתה, לכאורה איך יקנה הא אין קנין לאחר מיתה? וצ"ל הבוונה שהוא קונה תיכף השדה על הזמן שלאחר מיתה, ואינו דומה לזוקה לאחר ל', דהתם בתוך ל' אין לו כלום עבשיו, אלא דלאחר ל' תתחדש זכותו, אבל הכא לאחר הוא שותף בשדה דלענין הזמן של עבשיו שייכה לראשון ולענין הזמן של אחר מיתה השדה של השני. קובץ שיעורים],

יטיב רבה בר רב הונא, באכסדרא דבי רב, ויטיב וקאמר משמיה דר' יוחנן, שכיז מרע שאמר כתבו ותנו מנה מנכסי **לפלוגי, ומת** השכיז מרע, קודם שכתבו ונתנו לו את השטר למקבל מתנה, שוב **אין כותבין ונותנין** לו את המנה, **שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה,**

והאי דנקט כתבו ותנו לאו דוקא, דהוא הדין אם אמר מנו וכתבו דמנוכח לקמן, ללא חשיב ליה מיפיה את כמו לקנות בלא שטר, עד דאמר ליה "מנו אף כתבו" דלקמן,

אמר להו רבי אלעזר, איזדהרו בה [במה שאמרו משמיה דר' יוחנן] שכן הלכה,

רב שיזבי אמר, רבי אלעזר אמרה, ואמר להו רבי יוחנן

אבני חן למסכת בבא בתרא

איזדהרו בה,

הוא מוֹתִיב לָהּ והוא מפרק לָהּ לֶחָךְ דוקיא במיפה את כחו, ומיהו בריא אע"ג שמיפה את כחו, כענין זיכוי שכיב מרע, דקאמר "תנו אף כתבו", אפילו הכי אין כותבין ונותנין לאחר מיתה, דכצריא אמרינן משום דדצריו אינן ככותבין, הוצרך לזכות לו בשטר, ולא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה,

[אל תתמה היאך עלה על דעת ר' אבא בר ממל להקשות הלא בהדיא חילק רב דימי במיפה את כחו? דאפשר דעלה על דעתו אי במיפה את כחו מיידי א"כ אפי' בבריא מהני, ואח"כ נתן על דעתו לחלק. כוס הישועות]

היכי דמי מיפה את כחו?

דף קל"ו ע"א

כדאמר רב חסדא לקמן בפרק מי שמת [קנא:קנב. אבל הלשון בגמ' שם אינה בריוק כמו שמעתיק אותה הרשב"ם כאן], דאמר רב יהודה אמר שמואל, שכ"מ שכתב כל נכסיו, אע"פ שקנו מידו, אם עמד חוזר, ומשמע הא אם מת [קנא. ד"ס] מקבל מתנה (קנא), ואע"פ שכחזר קנין בהך מתנת שכיב מרע, לא אמרי' שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, ומקשינן מינה התם [קנב ריש ע"א]. לשמואל דאמר מתנת שכיב מרע שכחזר בה קנין, [שאמור שמואל] לא ידענא מאי אידיון בה, דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ושטר של שכיב מרע אינו קונה עד לאחר מיתה, ואין שטר לאחר מיתה? ומשני התם במיפה את כחו, ההוא דרב יהודה אמר שמואל, ואין הקנין מגרע כח השטר של שכיב מרע, שלא הקנה לו אלא ליפות את כחו,

ואמרינן היכי דמי מיפה את כחו? אמר רב חסדא וקנינא מיניה, מוסיף על מתנתא דא כלומר [הקנין. ד"ס] אינו אלא תוספת בעלמא ליפות את כחו, ה"ג דאמר "אף כתובו וחתומו" והבו ליה,

איתמר, רב יהודה אמר שמואל, הלכה, כותבין ונותנין לאחר מיתה במיפה את כחו, כרבי יוחנן דאמר תדק, והכי מוקמינן ליה בהדיא להא דשמואל במיפה את כחו לקמן במי שמת,

וכן אמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כותבין ונותנין:

מתני': הכותב נכסיו לבניו בריא שרוצה לישא אשה, ואינו רוצה לשעבד נכסיו לאשתו, פן [ע"י] יפסידו (בנים) [בניו. ד"ס] שיש לו מאשתו ראשונה, ורוצה לכתוב להם נכסיו לאחר מותו, אלא שיאכל פירות בחייו, **צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה** דמשמע מהיום יחל קנין לך הגוף לבדו, ולאחר מיתה תהא נגמרת המתנה, שחלל גם הפירות לאחר מיתתו, אבל בלא מהיום, לא נתן להם כלום, דאין מתנה לאחר מיתה, דבהדיא שעתא אין לו חלק בהן שיוכל להקנותן, **דברי רבי יהודה,**

רבי יוסי אומר אינו צריך לכתוב מהיום, וטעמא מפרש בגמרא,

אמר רב נחמן בר יצחק, כותיה דרב שיוכי מסתברא, אי אמרת בשלמא רבי אלעזר אמרה, **אצטריך רבי יוחנן לאסהודי עליה דר' אלעזר** תלמידו שיאמינו בו,

אלא אי אמרת רבי יוחנן אמרה, **אצטריך רבי אלעזר לאסהודי עליה דר' יוחנן** רביה צממיה, והלא דברי הרב ודברי תלמיד דברי מי שומעין [משמע שהיה ר"א תלמיד גמור של ר' יוחנן ולא תלמיד חבר. רוד"ש],

ועוד תא שמע, דר' אלעזר אמרה, **דשלח רבין** [מארץ ישראל] משמיה דרבי אבהו, הוו יודעים ששלח רבי אלעזר לגולה משום רבינו רב, שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, אין כותבין ונותנין, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה,

ור' יוחנן אמר **תיבדק** לאו לאיפלוגי עליה דרבי אלעזר אחא, דהא אסהיד רבי יוחנן עליה דרבי אלעזר כדאמרינן לעיל, אלא לפרושי אחא, שצריך לבדוק היאך נזה הא שכיב מרע לכתוב שטר זה, משום דזמנין דכותבין ונותנין אף לאחר מיתה, כגון במיפה שכיב מרע כחו של מקבל מתנה, כדמפרש ואזיל דאמר "תנו אף כתבו" וכו',

מאי תיבדק? כי אתא רב דימי אמר שני דברים, והשניה מפרשת להך בדיקה,

דייתיקי מבטלת דייתיקי שכיב מרע שכתב נכסיו לאחר, וחזר וכתב לאחר, שני קנה ראשון לא קנה, שהרי שכיב מרע יכול לחזור במתנתו כדאמרינן בפרק מי שמת, וכיון שכתב לשני חזר בו מן הראשון, ודוקא בצממיה בלא זיכוי, כדאמרינן לקמן בפרקין דמי שמת, פשיטא כתב לזה וכתב לזה היינו דכי אחא רב דימי אמר דייתיקי מבטלת דייתיקי, כתב חיבה לזה וכתב חיבה לזה, רב אמר ראשון קנה כו', אבל גבי מתנת בריא שאינו יכול לחזור בו ראשון קנה ולא שני,

שכיב מרע, שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, רואין אם במיפה את כחו, כותבין אם כדי ליפות כחו של מקבל מתנה, לזה השכיב מרע לכתוב לו את השטר, להיות לו לעדות על מתנה זו, ולא לעכב המתנה נכסיו, ללא יקנה אלא בשטר, כותבין ונותנין אפי' לאחר מיתה, ולקמן מפרש היכי דמי, והיינו מיצדק דלעיל, ואם לאו אין כותבין,

מתיב ר' אבא בר ממל, בריא שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני, ומת, אין כותבין ונותנין, הא שכיב מרע כותבין ונותנין די היכי דאמרינן גבי נוואת שכיב מרע, דדצריו ככותבין וכמסורין דמו, משום דלא חטוף דעתו עליו, ה"ג אמרינן גבי שטר שלו, דיש שטר אפילו לאחר מיתה, דכנכתב מחיים דמי [ולא אמרינן דלא גמר להקנותו אלא בשטר]?]

אבני חן למסכת בבא בתרא

הלכה איבעי מיניה [ר"ל דעב"פ לא ארע אם דוקא בשטר או אף בע"פ.
עין גיטין ע"ב. אהל משה, # אבל באמת לא הבנתי ואם אינו מבין טעמו למה לא
יוכל לשאול אם ההלכה כן],

אמר ליה [רב הונא לרב נחמן], את בעי מיניה אי הלכה אי לא,
וטעמיה אנא אמינא לך,

בעא מיניה, אמר ליה הכי אמר רב, הלכה כרבי יוסי,

בתר דנפקין, אמר ליה היינו טעמיה דרבי יוסי, דאמר זמנו
של שטר שכתב בתחלתו בך וכך בשבת אמר לנו פלוני הווי עלי עדים וקנו ממני
לפלוני בני לאחר מיתתי, מוכיח עליו שמאיתו זמן התחילה המתנה, דאי לא
מימא הכי, זמן שכתב בשטר בחנם נכתב, אלא ודאי להקנות מאותו היום נכתב,

והכי הלכתא כרבי יוסי, דאם כתב לאחר מיתה קנה, אע"ג דלא כתב מהיום, דהא
אמר רב הלכה כר' יוסי,

ואע"ג דאמר צפרק המגרש (גיטין דף פה) אשקין רב בגיטין [לכתוב] מן יומא
דק, לאפקי מד' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו, הואיל ולא איתמר צדיקא
התם בגיטין, [שלא כתב בזה הלשון] "הדר ציה רב מהא דאמר הלכה כרבי יוסי",
אלא [כתב שם הלשון] "אשקין", אית לן למימר לגבי גט אשה, הואיל ואין צו דבר
קנין, משום הכי הוא דאשקין לרווחא דמילתא, משום חומרא דעריות, אכל גבי
ממונא הלכה כר' יוסי,
כי י"ל כי לא אמר רב הלכה כר' יוסי, אלא בשטר שיש בו קנין,

וראיתו בדברי הגאונים ז"ל שאמרו הכי נהיגי במתיבתא, כר' יהודה [לכתוב מהיום],
אפילו בממון כחקנת רב בגיטין, ואילו היתה קבלה בידים כי הלכה כר' יהודה, לא
היו מניחין הלכה ומפרשין מנהג, (ועוד) שלא אמרו כי הלכה אפילו בממון כחקנת
רב בגיטין, אלא נהגו,

ו"ל דכיון דחזו דסוגיא דשמעתא לקמן כר' יהודה, נהגו כותיה, כן פי' רבינו
חננאל גאון,
[וחזור מדבריו] ותפוס דברי רבי יוסי גבי ממון, דהא ר"נ דהלכתא כותיה דדיני הוא
דבעא מרבה בר אבא, אלמא סבירא ליה לר"נ הכי,

תניא גמי הכי, רבי יוסי אומר אינו צריך, מפני שזמנו של
שטר מוכיח עליו,

בעא מיניה רבא מרב נחמן, בהקנאה מהו בשטר שכתב בו קנין,
מי פליג ר' יהודה ומצריך למכתב מהיום,
ומשום הכי קמבעיא ליה, דאיכא למימר דבשטר מתנה בלא קנין פליגי, כגון שכתב
שדי נתונה לך לאחר מיתה, ומסר לו את השטר וכדקיימא לן דקרקע נקנה בכסף
או בשטר או בחזקה?

[השיב לו רב נחמן] אמר ליה בהקנאה אינו צריך,

הכותב נכסיו לבנו @ הוא הדין לאחר, לאחר מותו @ היינו מהיום
ולאחר מיתה, האב אינו יכול למכור (לאחר הגוף והפירות לגמרי)
[לגמרי גוף ופירות. ד"ס], מפני שהן כתובין לבן הגוף מעכשיו (ופירות)
[והכל. ד"ס] לאחר מיתה, והבן אינו יכול למכור לגמרי בחיי האב, מפני
שהן ברשות האב לאכול פירות, אלא בין שניהן יכולין למכרן לגמרי מעכשיו,
שהאב ימכור פירות והבן ימכור הגוף,

מכר האב סתמא, מכורים לפירומיהן ללוקח עד שימות האב, אכל
לכשימות האב יטול הבן גם גוף גם פירות, או הוא או הצא מכחו,
ל"ש מת האב בחיי הבן, ול"ש מת הבן בחיי האב, שהפירות מכר האב, אכל הגוף
קניו לגמרי לבן משעה שכתב לו האב, וכשמת הבן ואח"כ האב ויש לו בנים לאותו
הבן, הן יורשין את כחו,

מכר הבן בחיי האב אין ללוקח בהן כלום פירות עד שימות האב
שהרי הוא כבן,

אכל כשימות האב יש לו מיתה ללוקח גוף ופירות, וכגון שהבן קיים, אכל מת הבן,
ואח"כ מת האב, פלוגתא היא בגמרא, אם קנה לוקח אם לאו:

נמי: וכי כתב מהיום ולאחר מיתה מאי הוי, הא תנן מהיום
ולאחר מיתה, גט ואינו גט דשמא כך אמר מעכשיו יהא גט אם אמות, או
דלמא מהדר קא הדר ציה [שלא יהא מעכשיו, אלא לאחר מיתה], ואין גט לאחר
מיתה, הלכך הויא ספק מגורשת, ואם פשטה ידה וקבלה קדושין מאחר נריכה גט
משניהם,

ואם מת חולצת דלמא לא הוי גט ולא מתייבמת דלמא הוי גט, ונמצא
לוקח גרושת אחיו וחיוב כרת, והכא נמי הוה לן למימר דמתנת ספק היא, ולא
קנו?

ומשני התם גבי גט, לא שייכי בה שתי מתנות כי הכא, דנימא מקצת הגט מהיום
ומקצתו לאחר מיתה, כדאמר גבי מתנת קרקע הלכך מספקא לן [בגמ'] אי
תנאה הוי, אי חזרה הוי כדפרישית, אכל הכא איכא לאוקמי תרייהו שפיר
דהכי קאמר ליה גופא מהיום ופירי לאחר מיתה וכיון דאיכא למימר הכי לא נמכוין
לא לתנאי ולא לחזרה דהכי משמע טפי, אבל הכא, הכי קאמר ליה,
גופא קני מהיום, פירא לאחר מיתה:

[שינוי במשנתנו] רבי יוסי אומר אינו צריך [לומר מהיום]: רבה בר
אבא חלש, על לגביה רב הונא ורב נחמן, אמר ליה רב
הונא לרב נחמן, בעי מיניה [מרבה בר אבא] הלכה כרבי יוסי,
או אין הלכה כר' יוסי [יש מפרשים שרב נחמן היה חתנו של רבה בר
אבא, ולכן ביקש רב הונא שרב נחמן שהיא קרובו ישאל, שהוא רב הונא לא רצה
להטרידו בחליו. שם?]

אמר ליה [רב נחמן לרב הונא] טעמיה דרבי יוסי לא ידענא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

רב פפי אמר, איכא אקנייתא דצריך, ואיכא אקנייתא דלא צריך,

[שנינו במשנתנו] הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו: איתמר מכר הבן בחיי האב, ומת הבן בחיי האב,

דף קל"ו ע"ב

אמר רבי יוחנן, לא קנה לוקח אפילו לכשימות האב אחר כך, שמעולם לא היו ראויין לנא לדי הבן, אלא יחזרו לשאר יורשי האב, ומיהו אם לא מכר הבן בחי האב, היה מודה רבי יוחנן שאף על פי שמת הבן ואחר כך מת האב, אפילו הכי יורשי הבן יורשין את מתנתו, ולא יורשי האב, אבל גבי מכירה הרי סילק נפשו משעת מכירה, וגם לא צא לידו, שיוכל הלוקח לזכות מכמו,

וריש לקיש אמר, קנה לוקח,

ובפרק המוצל צצא קמא [פח:] מפרש לפלוגמיהו הכי, רבי יוחנן אמר לא קנה לוקח, אמר לך, כי קמני מתניתין מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב, הא כי מיית אית ליה ללוקח, דלא מת הבן בחיי האב, דאמו להו לדיה דבן, אבל מת הבן בחיי האב, דלא אמו לדיה דבן, כי מיית אב נמי לית ליה ללוקח, אלמא קני פירות בקנין הגוף דמי, וכי זבין לאו דידה זבין, ריש לקיש אמר קנה לוקח, אמר לך כי קמני מתני' מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב, כי מיית מיהא אית ללוקח, לא שנא לא מת הבן בחיי האב, דאמו לדיה דבן, לא שנא מת הבן בחיי האב, דלא אמו לדיה דבן, קנה לוקח, אלמא קני פירות לאו בקנין הגוף דמי, וכי זבין דידה זבין,

[ומפרש] רבי יוחנן אמר, לא קנה לוקח, קנין פירות שיש לו לאב בקנין הגוף כאלו הגוף קניו לו דמי ולא היה הבן יכול למכור, אלא ע"מ דאמו לדיה, וכיון דלא אמו לדיה לא קני לוקח, ומיהו אם לא מכר הבן ולא סילק נפשו מהם, ומת הבן בחיי האב לכשימות האב יירש בן הבן את זכות אביו, שהיה לו בקרקע,

וריש לקיש אמר קנה לוקח, קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי, [לכו"ע] קנין פירות הוא קנין גמור להחשב בעלים, אלא המחלוקת הוא איזה פעולה עושה זה שיש קנין הגוף, מ"ד לאו בקנין הגוף אינו סובר שיש איזה חסרון בבעל הפירות, אלא זה שיש לו קנין הגוף, אינו מניח את זה שיש בו קנין פירות להחשב בעלים, ומ"ד בקנין הגוף סובר שאינו מפריע לו. בן הבנתי בדברי ר"ש שקאפ בסימן סד בעיוני הרף],

והא איפליגו בה חדא זימנא, דאיתמר המוכר שדהו לפירות, רבי יוחנן אמר מביא וקורא מקרא צבורים דקרינא ציה האדמה אשר נתת לי ה' (דברים כו), וריש לקיש אמר מביא ואינו קורא,

רבי יוחנן אמר מביא וקורא, קסבר קנין פירות בקנין הגוף

אקנייה וקנינא מיניה לא צריך [מהיום] זהו שכותבין כול שטר שכתוב בו קנין, שני קניין, אחד בתחלת השטר, וכך אמר לנו [איש זה בעל השטר] הוו עלי עדים וקנו ממני, וכתבו וחתמו, והיינו אקנייה [בתחלת השטר], שהקנה לעדים בקנין סודר לזכות לו למקבל מתנה,

ואחד בסוף השטר [ראה תוס'], וקנינא [ואנו קנינו] מן פלוני לפלוני ככל מה דכתוב ומפורש לעיל כו', כדאמר לקמן בגט פשוט (דף קסא) צריך שיחזיר מענינו של שטר בשיטה אחרונה,

והלכך אם כתוב בראש השטר אקנייה, ובסופא כתוב וקנינא, היינו ייפוי כח דמשמע שני קניין, [פירושו של אקנייה הוא ש] הוא הקנה, [ופירושו של וקנינא] וגם אנו קנינו ממנו, וקנין יחידא הוא ייפוי כח לקנות מהיום,

קנינא מיניה, ואקנייה אבל אם כתוב בראש השטר וקנינא [היינו שאנו העדים קנינו ממנו] ובסופא אקנייה [שהוא הקנה לנו], משמע קנין אחד, דפרושי קא מפרש, וקנינא מיניה, והיאך, שהרי הקנה לנו, ואמר כך וכך אני נותן לפלוני צריך, כן נראה שיטה זו צעני ועיקר,

[שאם כתב רק קנינא מיניה עדיין חסר בו עשה המעשה להקנות, ואינו יתור לשון לומר עוד פעם ואקנייה, אבל אי אמר קודם ואקנייה שהוא הקנה לנו, אין חסר בכולם שמובן במילא שכוין שהוא עשה המעשה להקנות אנו קונין במילא],

ואין לפרש שכתב בשטר שני דברים הללו ביחד, דאקנייה וקנינא מיניה, דא"כ אמאי משום חילוק בין אקנייה וקנינא מיניה, לקנינא מיניה ואקנייה, לישו חילוק בין היכא דכתב שני לשונות קנין להיכא דלא כתב אלא אחד,

מתקיף לה רב חנינא מסורא, מי איכא מידה דאנן לא ידעינן אין רוב חכמים בקיאים בחילוק לשון זה, [וספרי] [והסופרים] ידעי' בתמי', דאמרי לךך נמכונו, ולא צריך למכתב מהיום,

[והגמ' דוחה את דברי רב חנינא מסורא] שאלונוהו לספרי דאביי וידעי, ולספרי דרבא וידעי,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, בין אקנייה וקנינא מיניה, בין קנינא מיניה ואקנייה לא צריך [לכתוב מהיום], ובדוכרן פתגמי היינו שטר עדות בלא קנין דהוי באנפנא זכרון דברים, ולא זכרון קנין, והיינו כר"נ דאמר הקנאה איתו צריך, פליגי [ר' יהודה ור' יוסי אי צריך מהיום],

אמר רב כהנא, אמריתיה לשמעתיא קמיה דרב זביד מנהרדעא, ואמר לי אתון הכי מתניתו לה גלשון צעיא כדאמרי לעיל, צעי רבא מר"ג כו', אנן הכי מתנינן לה, אמר רבא אמר רב נחמן, בהקנאה אינו צריך, בין אקנייה וקנינא מיניה, בין קנינא מיניה ואקנייה לא צריך, בדוכרן פתגמי דהוו באנפנא פליגי, והכי קיימא לן, דאפילו לרבי יהודה לא צריך לכמוז מהיום בשטר שיש בו

אבני חן למסכת בבא בתרא

שיקבל לא הגוף ולא פירות, הלכך יחזרו לנותן או ליורשיו?

אמר ליה [השיב ר"ל לר' יוחנן, ושניהם חזו בארץ ישראל], **כבר תרגמה רב הושעיא** [ראה בסדרה"ד שיש הרבה רבי-רב, אושעיא-הושעיא, אבל כנראה זה היה אמורא מבבל שהיה ביניהם או לפני ימיהם של ר"י ור"ל] **בבבלי**, **אחריו שאני** דמשמע דגוף ופירות נתן לראשון, [וממשיך לפרש דלבן הולבין ליורשי ראשון] דהא דהדיא פריש אחריו יירש פלוני, והא לימיה דלירש [פ' שהשני מת], הלכך ישארו ציד יורשי ראשון, דהכי קאמר ליה כל ימי חייו יהא הכל שלך, הפרי והגוף, ומה שישמיר אחריו יקבל פלוני, ואם היה רוצה לראשון, יכול למכור הגוף דלקמן,

וכן רבי רבה בר רב הונא קמיה דרב, ואמר [ותירין רב], **אחריו שאני,**

והתניא, יחזרו ליורשי נותן לר' יוחנן פריך, אע"ג דאיכא למימר אחריו שאני [והראשון קונה גוף ופירות], אפילו הכי [לא אמרינן חב, אלא] יחזרו ליורשי נותן, דקנין פירות דראשון לאו כקנין הגוף דמי, וכ"ש קנין פירות דעלמא, דלאו כקנין הגוף דמי, כריש לקיש, וקשיא לרבי יוחנן?

דף קל"ז ע"א

אין תוס' לעמוד זה

תנאי היא ולא גרסי' אלא אחריו נמי תנאי היא, דמשמע דתירוצא דמתניין לעיל לריש לקיש אחריו שאני, לאו תירוצא הוא,

דהא ודאי לריש לקיש מתניין אחריו שאני כדמתני' רב ורבי הושעיא לעיל, דהשתא קיימי כולהו דרייתות כריש לקיש, צין למאן דאמר יחזרו ליורשי נותן, צין למאן דאמר יחזרו ליורשי ראשון כולהו סבירא להו דקנין פירות דעלמא לאו כקנין הגוף דמי, דאפילו הכי דקמני יחזרו ליורשי ראשון היינו משום דאחריו שאני, אלא לרבי יוחנן הוא דמתניין הכי תנאי היא, כלומר איכא תנאי דפליגי בקנין פירות דראשון, אי כקנין הגוף דמי או לא, ואנא סבירא לי כמאן דאמר כקנין הגוף דמי,

דתניא דרבי ס"ל לאו כקנין הגוף דמי, והך דרייתא דקמני יחזרו ליורשי נותן רבי היא, ור"ש ס"ל כקנין הגוף דמי, והך דקמני יחזרו ליורשי ראשון, ר"ש היא, ואנא ס"ל כר"ש, והיינו (דפסיק) [דאמר. ד"ס] ר' יוחנן [לקמן הלכה. ד"ס] כר"ש [ראה רש"ש],

ביאורי הרשב"ם:

ומיהו לר"ל לאו בקנין פירות כקנין הגוף דמי פליגי, אלא לכ"ע לאו כקנין הגוף דמי, ובהא פליגי, רבי סבר אחריו נמי קנין פירות דעלמא הוא דאית ליה לראשון, והלכך שני מוציא מיד הלכותו, והיכא דמת שני יחזרו ליורשי נותן, דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ורש"ג סבר [אליבא דר"ל] דעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, והכא אחריו שאני, וגוף ופירות אקני לראשון, הלכך אין לשני אלא מה ששייר ראשון, והיכא דמת שני יחזרו ליורשי ראשון,

וכן עיקר, דהשתא לא תקשי להלכתא אלהכתא, דהא פסקינן להכתא כריש לקיש דפ' הכולין, דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ובהא דאחריו פלוני קיימא לן כרבי

דמי, וריש לקיש אמר מביא ואינו קורא, קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי שאינו יכול לקרות האדמה אשר נתתה לי, ומיהו דהנאה חייב דכתיב אשר תצא מארץ, שהרי שיעבר לו יניקת הקרקע לפירותיו, [וקשה למה מביא מחלוקת זו עוד פעם אחר דכבר פליגי בה חדא זימנא]?

אמר לך ר' יוחנן, אף על גב דבעלמא קנין פירות כקנין הגוף דמי, הכא אצטריך, סלקא דעתך אמינא, אבא לגבי בריה אחולי אחיל ליה גופא לגמרי, וקנין פירות דאית ליה [לאב], לא ליהו קנין הגוף, קא משמע לן,

וה"נ הוה מצי למימר דאי איתמר דהא [מכר הבן בחיי האב], דהא קאמר ר' יוחנן דקנין פירות כקנין הגוף דמי, משום דכל לגבי נפשיה אפילו במקום דריה נפשיה עדיפא ליה, וכיון דעכב לעצמו פירות, שייך בקנין הגוף לעצמו, אבל לגבי מוכר שדה לפירות, מודי רבי יוחנן לריש לקיש דקנין פירות שמקנה לאחרים לאו כקנין הגוף דמי, דככל דוכתא נפשיה עדיפא ליה, ומשום דשמעין ליה מתירוציה דריש לקיש לא חשש הגמרא לפרש כן, ולר"ל נמי אי איתמר דהא, דהא קאמר ריש לקיש משום דאבא לגבי בריה אחולי אחיל, אבל לגבי מוכר שדה לפירות אימא מודי ליה לרבי יוחנן דקנין פירות כקנין הגוף דמי,

ורבי שמעון בן לקיש אמר, אף על גב דבעלמא קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, הכא אצטריך, סלקא דעתך אמינא כל לגבי נפשיה, אפילו במקום בריה נפשיה עדיפא ליה [ואימא דקנין שיש לאב בפירות הוא קנין הגוף], קא משמע לן,

איתיביה רבי יוחנן [ראמר קנין פירות כקנין הגוף] **לריש לקיש, נכסי לך ואחריו יירש פלוני, ואחריו יירש פלוני, מת ראשון קנה שני, מת שני אחרי הראשון קנה שלישי, מת שני בחיי ראשון** [ואח"כ מת ראשון], **יחזרו נכסים ליורשי ראשון** כלומר כשימות הראשון, יורשיו יורשין נכסו, שהרי לא זיכה [הבעלים] לשלישי אלא מכא השני, דהא לא קאמר לראשון נכסי לך ואחריו פלוני, ואם אין פלוני יתנו לפלוני השלישי, וכיון דשני לא זכה, שלישי נמי לא יקנה, אלא יורשי ראשון יירשו להני נכסים, ואע"ג דלא היו קניין לראשון, אלא לאכול פירותיהן כל ימי חייו, דהא קאמר ליה ואחריו פלוני, אפי' הכי כיון דאין אחריו קיים, זכו יורשי ראשון בגוף ופירות,

[ומקשה ר"י] אי אמרת בשלמא קנין פירות הו' חשוב כקנין הגוף, הלכך איכא למימר יחזרו ליורשי ראשון, שהרי הפירות קניין לו, וכקנין הגוף דמי, דאע"ג דהמוכר שדה לפירות לא [אמרינן ד] קנה בעל הפירות את הגוף משום קנין פירות כקנין הגוף, היינו משום דדהדיא פירות מכר לו, ולא גוף, והרי הוא כמי שאמר לו ואחר אותו זמן, יהא הגוף והפירות שלי,

אבל הכא לא שייך לעצמו כלום, אלא לשלישי נתן את הגוף, ולראשון ולשני נתן את הפירות, **וכיון דאיכא תרתי, שיש לראשון קנין פירות דכקנין הגוף דמי, וגם סילק הנותן עצמו מגוף ופירות, הלכך יחזרו ליורשי ראשון,**

ואם איתא אלא אי איתא [לדר"ל] דלאו כקנין הגוף דמי, מאיזה טעם יחזרו לראשון, **ליורשי נותן מביעי ליה** שהרי לראשון נתן פירות, ואין אחריו איש

אבני חן למסכת בבא בתרא

מעשיו, והרי הוא חוטא ולא לו, ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מקרי רשע, ואע"ג דלכתחלה אסור לעשות כן, [אינו רשע] דלא חמיר אסוריה, שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות, לעשות בהן כרצונו,

זה המשיא עצה לראשון למכור בנכסים, כרבן שמעון בן גמליאל דהא ק"ל כר"ש דאין לשני אלא מה ששייר ראשון, ולא נעשה נחת רוחו של מה, שאמר אחריו לפלוני, דהוה ניחא ליה אם ישמיר [לשני. ד"ס], ומיהו [לבן מועיל מזה שמוכר, דהא] לא אקפיד [המת] קפידא גמורה, שלא יוכל הראשון למכרן אם ירצה,

[צורבא מרבנן שאני. וש"מ דבהדיא דרשב"ג נמי מותר להשיא עצה למכור בנכסים לצורבא מרבנן, דהא מדמינן לה הבא. ריטב"א לקמן קעדי:].

א"ר יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל [שבדיעבד יכול הראשון למכור הכל], ומורה ר"ש [צ"ג. ד"ס] אע"ג דאמר אין לשני אלא מה ששייר ראשון שאם נתן נתנו אותו ראשון [פי' שהראשון לא מוכרן אלא הורישן] במתנת שכיב מרע כגון דאמר מהיום ולאחר מיתה, [פי' כשהיה בריא אמר לשון זה שהוא כמו מתנת שכיב מרע] לא עשה אלא כלום, והשני מוציא אי נמי כשהיה שכיב מרע נמנה [או שהיה הראשון זה שכיב מרע ממש], דשמי מתנות הללו שוות, כדאמרינן לעיל איזה מתנת צריא שהיא כמתנת שכיב מרע כו',

מאי טעמא? אמר אב"י, מתנת שכיב מרע לא קנה אלא לאחר מיתה, וכבר קדמו אחריו האי שני, דקאמר עליה הנותן אחריו לפלוני, קדם לזה שנתנו לו הראשון, דמשעה שהתחיל האי ראשון לטרוף [פי' טירוף הדעת הבא בשעת מיתה], קנה השני, דאחריו "עם [פי' קודם] גמר מיתה" משמע, דמשעה דאין הראשון צריך לנכסים הללו [פי' כשמתחיל למות], זיכהו הנותן לזה השני אחריו מיד,

אבל האי מקבל מתנה מראשון, לא קנה עד "לאחר גמר מיתה", דסתם אדם הנותן ממונו לאחר מיתתו, אין רוצה להוציא ממונו מכחו, עד שגמר מיתתו, אבל לעיל [בנכסי לך ואחריו לפלוני], דנותן סליק נפשיה מהני נכסים, שהרי נתנו לראשון, ספק הוא שיזכה השני, עם [פי' במוך ל] גמר מיתתו של ראשון,

ומי אמר אב"י הכי דמתנת שכיב מרע לאחר גמר מיתה, והא איתמר מתנת שכיב מרע מאימתי קנה, אב"י אמר עם גמר מיתה אלמא כהדי הדדי קנו [השני, וזה שנתנו לו הראשון], ולאשמועינן אתא דחולקין נשוא, ורבא אמר לאחר גמר מיתה?

הדר ביה אב"י מההיא דעם גמר מיתה,

ממאי דמההיא הדר ביה, דלמא מהא הדר ביה [ממה דמפרש מעמיה דרשב"ג, דמתנת שכיב מ"מ לא קנה אלא לאחר מיתה]?

לא סלקא דעתך דמההיא דלחמר מיתה הדר ביה, דהא ודאי סתם שכיב מרע הנותן לאחרים ממון שלו, אין בדעתו להוצילו מרשותו, עד לאחר גמר מיתתו, דאשכחן נמי כה"ג גבי אשתו, כשהוא מגרשה ומתירה לאחרים, דלא גמר להוציאה מכחו, עד לאחר גמר מיתתו,

שמעון, דאין לשני אלא מה ששייר ראשון, כדפסקין הלכתא לקמן, ולא פליג רשע לקיס על ההוא פסק דפסיק רבי יוחנן לקמן,

ומדאב"י נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן, דאמר אב"י איזהו רשע ערום כו', ולקמן נמי [עמוד ב'] כההיא אמתא דהוה לה דיקלא צארעא דרב ציבי בר אב"י [כו'. ד"ס], אול איזה אקנייה לבנו קטן כרבן שמעון כו', עד אפי' רבן שמעון לא קאמר כו', דמהתם נמי שמעינן דלכתא כרבן שמעון, והלכך צעינן לפרושי [נמי. ד"ס] דרבן שמעון ס"ל כר"ל, דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, והכא היינו טעמא דאחריו שאני, ולא תקשי הלכתא אהלכתא,

נכסי לך, ואחריו לפלוני, וירד ראשון ומכר [הנכסים] ואכל [המעות] אורתא דמילתא נקט, שמכר והוציא המעות צהולה, השני מוציא מיד הלוקחות אחר שימות הראשון, דקנין פירות דראשון, לאו כקנין הגוף דמי, דברי רבי ואחריו שאני לא אמרינן אליבא דרבי,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין לשני אלא מה ששייר ראשון ואם לא שייך כלום, לא יטול השני כלום, דקנין פירות דראשון כקנין הגוף דמי לר' יוחנן, ולרשע לקיס טעמא, משום דאחריו שאני,

ורמינהי, נכסי לך ואחריו לפלוני, וירד ראשון ומכר ואוכל, דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד קס"ד השתא פירות יכול לאכול ולמכור, אבל לא הגוף, ואם מכר השני מוציא מיד הלוקחות, קשיא דרבי אדרבי, ודרשב"ג, אדרשב"ג,

דרבי אדרבי לא קשיא, הא קמייתא דקאמר רבי השני מוציא [מיד הלוקחות] לגופא הני מילי היכא דמכר הגוף, שאין לו לראשון אלא פירות, הא והך [צרייתא] [צרייתא. ד"ס] דקאמר יורד ראשון ומוכר לפירא אפירות קאי,

דרשב"ג אדרשב"ג לא קשיא, הא [הבריתא כאן] לכתחלה קאמר ר"ש, אין לו למכור לכתחלה הגוף אלא אכילת הפירות, כדי שיתקיים דעתו של נותן, דהא גלי דעתיה דניחא ליה שיסמיר קצת לשני, אם יתרצה הראשון לשייר אחריו כלום,

והכי קמי' [ומפרש המחלוקת דרבי ורשב"ג בבריתא שניה] יורד ראשון ומוכר ואוכל מסתמא, דברי רבי [והולך ומפרש דלרבי כשאומר "למכור" מסתמא הבוונה רק על הפירות, דאילו אם מוכר הגוף, מוציאין מיד הלוקחות], שהרי אינו יכול למכור כ"א פירות,

רשב"ג אומר אין לו לראשון לירד ולמכור מסתמא [שהרי לרשב"ג יכול למכור גם הגוף, וכשאומר "למכור" סתמא, הבוונה גם על הגוף, והרי לכתחלה לא ימכור הגוף], שהרי הכל מכור ולא נתקיימה דעת הנותן, אלא אכילת פירות הוא דאית ליה לכתחלה, או למכרן, אבל גופא, דיעבד אין לכתחלה לא,

והא קמייתא דיעבד אין לשני אלא מה ששייר ראשון,

אמר אב"י, איזהו רשע [רשע] גורם לעצור על דברי הנותן ערום דההו

אבני חן למסכת בבא בתרא

לא עשה ולא כלום,

אלא הכא אצל בפירות הכל מודים דאית ליה, הלכך גבי אתרוג נמי יציאת ידי חובתו ליטלו היינו פירותיו, דאפילו לרבי יצא,

דף קל"ז ע"ב

אי מיפק לא נפיק ביה ראשון לרבי, **למאי יהביה ניהליה** שהרי אין בו פירות אחרות, והגוף אינו יכול למכור ולאכול, ולא ניתן לראשון אלא לקיים בו מצות נטילה, ולכס קרינן ביה, דאין לשני כח בו כל זמן שראוי לזה הראשון לנאת בו, דהא אחריו קאמר, ולא דמי לאתרוג השותפין שאין יוצא בו כדלקמן, דהתם כולו מיהא הוו שותפין ביחד, אצל הכא אינו משועבד לשני כלל כל ימי חי הראשון,

אלא מיפק דכולי עלמא לא פליגי דנפיק ביה, מכרה או אכלה, באנו למחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל דלרבי צריך לשלם דמי אתרוג לשני, ולרבן שמעון אין לשני אלא מה ששייר ראשון,

ולאשמועינן אתא דכי היכי דפליגי בקרקעות פליגי באתרוג, דלרבי יורד הראשון ומוכרו [פי' על מנת להחזיר, מוכרו לאחרים כדי] לנאת בו דלפירי יהיה ניהליה, והיינו פירותיו,

ולרבן שמעון אין לו לכתחלה אלא אכילת פירות דהיינו לנאת בו, ואם מכר [לחלוטין] [וגופו] מוכר,

ומשום דסד"א (מכור. רש"ל), דאפי' רבי מודה דלגופו יצאיה לראשון, דהא ליכא פירות, קא משמע לן דליטלו ולנאת בו היינו פירות שנתן לראשון, והגוף נתן לשני,

אמר רבה בר רב הונא, האחין שקנו אתרוג, ירשו מאציה, או לקחו במעות ירושת אציה בתפוסת הבית כל זמן שלא חלקו, ונטלו אחד מהן אחד מן האחין בלא דעת חבירו ויצא בו,

רואין **אם** אין האחין מקפידין זה על זה ויכול לאוכלו בלא רשותם, כגון שיש אתרוגים הרבה בתפוסת הבית או שימלאו הרבה אתרוגים בעיר או שכבר יצאו ואין צריכין לו עוד, **יצא** דקרינא ביה לכס שהרי כולו שלו הוא,

ואם לאו, לא יצא דכתיב (ויקרא כג) ולקחתם לכם משלכם, שיהא כולו שלו, ולא שמקנתו שלו, דאש"ג דדרשינן בשחיטת חולין צפ' ראשית הגז (דף קלה קלו) בגדיכס עריסותיכס תרומותיכס, לרבות טלית של שותפין, ועיסת השותפין, ותבואת השותפין, שחייבין בציצית ובחלה ובתרומה, ה"ה נמי אי הוה כתיב הכא פרי עץ הדרכס, אפי' של שותפות, אצל כיון דכתיב לכס צריך שיהא כולו שלו, והאי דלא כתיב ולקחתם לך, היינו למדרש מנייה שתהא לקחה לכל אחד ואחד, כדדרשינן במס' סוכה (דף מא) ובתורת כהנים,

ומנהג שלט שנהגו לצרך כל הקהל באתרוג אחד, דעתנו מסכמת לחת כל אחד במתנה את חלקו לחבירו, כדאמרין גבי רבן גמליאל ור' יהושע במסכת סוכה (שם דף מ"א) ואש"ג דלא פריש כמאן דפריש דמי, דלא גרע ממתנה ע"מ להחזיר, דלהכי מיהא דעת כל הקהל שזה שנתן לכל אחד עד שיצרך עליו, ואח"כ יחזיר, והני מילי ציו"ט ראשון, אצל ציו"ט שני אמרי' מתוך שיוצא בשאל יוצא בגזול,

דתנן, **זה גיטך אם מתי כלומר אם אמות או יהא גט, זה גיטך מחולי זה לאחר גמר חולי [זה. ד"ס]** דהיינו לאחר מיתה, **זה גיטך לאחר מיתה, לא אמר כלום** דלא גמר לגרשה עד לאחר מיתה, ואין גט לאחר מיתה,

ודלא כר' יוסי מוקמינן לה בגיטין צפ' מי שאתמו קודדייקוס, דאי כרבי יוסי, האמר זמנו של שטר מוכיח עליו, וכמאן דאמר לה מהיום ולאחר מיתה דמי, דקמי התם חולאת ולא ממייצמת, וגבי אם מתי נמי דמי כמאן דאמר מהיום אם מתי, דקמי התם הרי זה גט,

מיהו שמעינן מניה דלאחר מיתה קמגרש לה, וה"ה למתנתו דאי "עם" גמר מיתה, א"כ הו גט, ואמאי קמי לא אמר כלום,

אמר רבי זירא, א"ר יוחנן, הלכה כרשב"ג, ואפילו היו בהן עבדים, והוציאן לחירות כלומר ורבן שמעון קאמר דמה שמכר ראשון הכל היו מכור,

וקפריך **פשיטא** דכיון דאקני [הבית] גוף לראשון, מצי למעבד ביה כל מה דצעי?

מהו דתימא, א"ל למיעבד איסורא לא יהבינן לך דהמשמחר עבדו עובד בעשה דלעולם בזה תעבדו (ויקרא כה), **קא מושמע לן,**

אמר רב יוסף אמר רבי יוחנן, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל ואפי' עשאן תכריכין למת תכריכי המת אסורין בהנאה וצפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מז) נפקא לן מקראי,

פשיטא? מהו דתימא לשויניהו איסורי הנאה לא יהבי לך [יהביניהו ניהליה] אלא ע"מ ליהנות בהן בני אדם, דניחא ליה לאיניש דליהו אינשי מממוניה ולא יתך לאצידו, **קא מושמע לן,**

דרש רב נחמן בר רב חסדא, אתרוג זה נתון לך במתנה כל [ימין] [ימי חייך. ד"ס], **ואחריו** אחר מיתתו [פי' אם ימות בתוך החג] **לפלוגי** לנאת בו, וגם לאכלו אם ירצה, דהא לא קאמר ואחריו לפלוגי,

נטלו ראשון ויצא בו כלומר נטלו לנאת בו וצריך עליו, **באנו למחלוקת רבי ורשב"ג** דלרבי לא יצא ראשון, דהא לית ליה בגויה אלא קנין פירות, שהרי אינו יכול למכרו, ולא קרינא ביה לכס, ולר"ש [צ"ג. ד"ס] ראשון יצא דהא אי צעי הוה אכיל ליה או מוצין ליה, דהא אחריו קאמר מה שישתייר אחריו,

מתקיף לה רב נחמן בר יצחק, ע"כ לא פליגי רבי ורשב"ג **התם** בפירות דראשון, דודאי פירות אית ליה, **אלא** צהכי פליגי דר"ש **סבר קנין פירות שיש לו לראשון בקנין הגוף דמי** אפי' לר"ל דאחריו שאני,

ומר ורבי סבר, קנין פירות לאו בקנין הגוף דמי, ואם מכר את הגוף

אבני חן למסכת בבא בתרא

בתורה ובגמ"ס,

אמרינו מילי מוליא אתא דברים כרוחם שאין בהם ממש, לשון ימל קצירו
(איוב יט), א"נ כגון מוליא במוליא בחזקת הבתים (לעיל דף נד) גבשושיות, כלומר
דברים בעלי מומין, ועל שם מקומם מגדפם, כדכתיב (מיכה א יד) פְּתִי אֶקְיֹצַב
לְאֶקְצַב # [ועוד כתיב בצפניה ב ד] וְשָׁקְרוּ יְיָ וְשָׁקְרוּ,

[ואולי הבקום נקרא ג"כ על שמם, לפי שהם ברוחי ימים. רש"ל],

אפילו רשב"ג לא קאמר דמה שמכר ראשון הו' מכור אלא לאחר
אלא כשאמר נכסי לך ואחר כך לאחר, אבל לעצמו אצל כשאמר ואחר כך לעצמי,
כי כך איתתא דלא אקניתי לך אלא לימי חייך, ורואה היא שאחר כך יחזור לה, אפילו
רשב"ג מודה ד לא אקנייה לך אלא פירות, ומאי דאקנית לנכך לא אהני מידי אלא
לפירות כל ימי חייך,

אמר רבא, אמר רב נחמן נראה בעיני דמקמי הא עובדא דרב ציבי גרס
לה, דדמיא להך דאמר רבא אחריו זה נחמן לך במתנה, שור זה נתון לך
במתנה עד זמן פלוני לעשות בו מלאכתך על מנת שתחזירנה לי אחר
הזמן, הקדישו והחזירו, ה"ז מוקדש ומוחזר כלומר הרי זה מוקדש
שהרי מוחזר הוא, ונתקיים התנאי, דאיגלאי מילתא דהויא מתנה למפרע, ו
נראה בעיני דאם מת [השור] בתוך הזמן, דפטור מלשלם, דלא הוה שאל להתחייב
באונסין, ואף לא שומר להתחייב בגניבה ואצירה, אלא מקבל מתנה הוא, ולא נתחייב
אלא בפשיעה,

אמר ליה רבא לרב נחמן, מאי אהדריה ע"מ שמתחזרה לי קאמר
ליה, שיהא חוזרת לעצמו, אבל כיון שהקדישו, אין זו כי אם חורה להקדש? אמר
ליה ומאי חסריה,

אלא אמר רב אשי, חזינן אי אמר ליה על מנת שתחזירנה
[ולא אמר "לי"] הא אהדריה, [אבל] אי א"ל על מנת שתחזירנה
"לי", מידי דחוי ליה קאמר ליה,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הכותב נכסיו לאחר ולא גרס כל,
ואמר הלה אי אפשי בהן, קנה, ואפילו עומד וצווח איני חפץ
במתנה זו וטעמא מפרש לקמיה, ורבי יוחנן אמר לא קנה,

אמר רבי אבא בר ממל ולא פליגי,

דף קל"ח ע"א

באן בצווח מעיקרא מתחלה כשמסר לו זה את השטר התחיל צווח, הלכך לא
קנה שאין מוכין לו לאדם בעל כרחו, דחוב הוא לו, דכתיב (משלי טו) שונה ממונות
יחיה, וכדאמרין [באלו טריפות] [חולין ד' מד] והנותן עצמו לא [תחזיר לו] [יחזיר
בו] שהרי סילק עצמו מהם, אלא הפקר הם וכל המחזיק בהן זכה בהן, כדאמרין

ודוקא דאיכא אחריו לכל חד וחד [ראה רש"ל], (אבל פריש או
רמון לא ומה שכמוז בספרים ודוקא אחריו אבל פריש ורמון לא אריכות פירוש
של שוטים הוא, ואינו מן הגמרא, כן נראה בעיני וכשר),

אמר רבא, אחריו זה נתון לך במתנה, ע"מ שתחזירנה לי,
נטלו ויצא בו, החזירו יצא איגלאי מילתא למפרע דהויא מתנה מעיקרא,
שהרי קיים עתה תנאי, שהמתנה היתה תלויה בתנאי ונתקיים, לא החזירו [ואם
לא] אלא מכרו או אכלו לא יצא דאיגלאי מילתא דלא הויא מתנה,

ואע"ג דלגבי גיטין קי"ל כר"מ, דבעי תנאי כפול, כדאמר בפרק מי שאלחו (גיטין
דף עה) אחקין שמואל בגיטא דשכיב מרע כו', הני מילי לענין גיטין וקדושין הוא
דבעינן תנאי כפול לכתחלה, לריווחא דמילתא, דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן,
מיהא לגבי דיני ממונות לא בעינן תנאי כפול, אלא גלויי דעתא בעלמא, וכיון דאמר
ע"מ שתחזירנה לי, ואע"ג דלא כפליה למימר ואם לא תחזירנה לא תהא מתנה,
אפ"ה לא הו' מתנה אא"כ נתקיים התנאי, דהא אפילו היכא דלא פירש כלום, ואיכא
למיתלי באומדן דעתא, אולינן בחר באומדן דעתא, בפירקין לעיל גבי דינים הרבה,
כגון הכותב נכסיו לאחר, (דף קלא), ולקמן בפרק מי שמת (דף קמח) גבי שכיב
מרע שכח כל נכסיו לאחרים, וגבי מי ששמע שמת בנו וכתב נכסיו לאחרים, ואח"כ
בא בנו דאמר בפרק מי שמת (לקמן דף קמו) דלא הויא מתנה,

קא משמע לן, דמתנה על מנת להחזיר, שמה מתנה,

ההיא איתתא, דהוה לה דיקלא, בארעא דרב ביבי בר אביי,
כל אימת דהות אזלא למיגוריה [שהלכה לקצוץ את הפירות], הוה
קפיד עילוה [היה רב ביבי כועס עליה], אקניתיה [האשה את הדקל]
ניהליה [לרב ביבי] כל שני חייו [ימי חייו] דרב ציבי ואחריו יחזור לה
ולירשיה,

אזל איהו [רב ביבי] אקנייה ניהליה לבנו קטן כרבן שמעון דאמר אין
לשני אלא מה ששיר ראשון, ואע"ג דרבן שמעון לכתחלה אסר, הני מילי כשאמר לו
נותן אחר כך לפלוני, דבעינן ששתייר לאותו פלוני אחריו קצת, אבל כך איתתא כיון
דיהבה ליה לגמרי כל ימי חייו, ולא פירשה לו לתת אחריו לאדם אחר, אלא לעצמו
לקרות רוחו שר כל צידי נחמונה, ואפי' ליתנו לכתחלה לכל מי שירצה,

והאי דאקני לבנו קטן, היינו כדי שלא תוכל האשה לחזור ולקנות ממנו, א"נ לפי
סממון על שלחנו ויאלץ רב ציבי הפירות תחת מוונות בנו,
ונראה בעיני, דלא גרס לבנו קטן, אלא לבנו גרידא, וכן כתב בפירושי ר"ת, ואגב
שיטתא דכתב הכי בגמרא כשאר מקומות כתבו נמי אף בכלאן,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, משום דאתו ממולאי כדאמר
בר"ה (דף יח ע"ש) רבא ואביי מדבית עלי קאתו, ועל שם מקומן נקראו בני עלי
ממולאי, כדאמר בצראשית רבה בתחלת פרשה נ"ט, ואברהם זקן עטרת תפארת
שיבה וגו', ר"מ אזל לממלא ראה אותם שחורי ראש, אמר להם שמה ממשפחת עלי
אתם, דכתיב ביה וכל מרבית ביתך ימותו אנשים, אמרו רבי התפלל עלינו, אמר להם
לכו וטיפלו ללדקה, ואתם זוכין לזקנה כו', וה"נ אמר בר"ה (שם דף י"ח) אם
יתכפר עון בית עלי בזבח ומנחה, בזבח ומנחה הוא דאין מתכפר, אבל מתכפר

אבני חן למסכת בבא בתרא

הוא דקא הדר ביה [דמחלה רצה לקנות ואח"כ התחרט],

ורבן שמעון בן גמליאל סבר, הוכיח סופו שזוהי על תחלתו השמיקה שבתחלה דלא נתרצה במתנה, והאי דלא צווח עד השתא אלא להכי שתק, דסבר כי לא מטי לידו מאי אצווח דגנאי (היא) [היה לו. ד"ס] לזוהי, כל זמן שלא הגיע מתנה לידו,

בכריתות במחלת פרק המציא אשם תלוי (דף כד), אמר ריש לקיש הנותן מתנה לחצירו ואמר הלה אי אפשי, כל המחזיק בה זכה בה, ואסקינן התם כריש לקיש,

כאן בשותק מעיקרא, ולבסוף צווח קנה, כיון דקיבל השטר בשמיקה, נתרצה לזכות במתנה, ומאחר שזכה, אין מועיל כלום להוציאה מרשותו, מה שאמר אי אפשי במתנה זו, עד שימנה בלשון מתנה לאחרים, או שיפקירם,

תנו רבנן, שכיב מרע להכי נקט שכיב מרע, דדדידיה איכא לאיפלוגי בין היכא דאמר אחריו לפלוני, להיכא דלא אמר, משום דרזאו לחלק כל נכסיו בדבור פיו, לזה כך ולזה כך, אבל בריא רגיל ליתן לכל אחד בפני עצמו, והדבר ידוע למי מקנה תחלה, ולמי לבסוף,

אמר רב נחמן בר יצחק [בענין להקנות לאדם שאינו רוצה לקנות], זיבה לו על ידי אחר צנפיו, ושתק והוא שתק כשמסרו את השטר [לאחר], או הקנו צנפין סודר לאחרים לזרכו ולבסוף וכשנצא למסור לו השטר התחיל צווח,

באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן [לקמחיה] אם קנה אם לא,

שאמר, תנו מאתים זוז לפלוני, ושליש מאות לפלוני, וארבע מאות לפלוני וכגון דלא שייר אחריהן כלום, דאי שייר מידי שלא חלק להם, אע"ג דמית לא קנו, אלא"כ הקנה להם צנפין סודר, כדפסקינן לקמן במי שמת (דף קנא), מתנת שכיב מרע במקצת צני קנין, ואע"ג דמית,

דתניא, הכותב נכסיו לאחר, והיו בהן עבדים ומתוך כך זוזם [המקבל], ואמר הלה [זה שהקנו לו העבדים], אי אפשי בהן שאינו רוצה לזון העבדים, דאפי' למ"ד יכול הרב לומר לעבד, עשה [עמי] ואני זנך אפי' לא יחא ליה לעשות קן,

אין אומרים כל הקודם בשטר זוכה,

אם היה רבן [של העבדים] שני מקבל מתנה בהן, הרי אלו אוכלין בתרומה מחמת השני, דודאי קנה, וכתיב וכהן כי יקנה נפש קנין כספו הוא יאכל זו (ויקרא כב),

לפיכך יצא עליו שטר חוב קודם שקבלו המעות, אי נמי כגון דהני מאתים זוז, ושליש מאות זוז, [הן] שדות ששוות כך וכך דמים, הלכך אפי' לאחר שגבו, גובה בעל חוב מהן, דמקבל מתנת שכיב מרע (כיוושה) [כירושא. יעב"ץ] שווה רבנן לקמן במי שמת, ומקרקעי דיתמי משמעדי לבצל חוב,

רבן שמעון בן גמליאל אומר, כיון שאמר הלה אי אפשי בהן, כבר זכו בהן יורשין כלומר ראשון, או יורשין, ולרבן שמעון לא סבירא ליה האי דריש לקיש, דאמר בכריתות בפרק המציא, הנותן מתנה לחצירו, ואמר הלה אי אפשי בה, כל המחזיק בה זכה בה, דסבירא ליה לרבן שמעון, דלדעתא דהכי יהיב ליה, דאי לא צני מקבל מתנה תיהדר ליה, והכי מפרש בכריתות, ומיהו הלכתא כריש לקיש,

גובה מכולם שהרי לכולם נתכין ליתן ביחד, אלא שאין אדם יכול להוציא שני דברים כאחד, וכגון שלא שתק בינתיים, דהיינו נמלק, לקמן במי שמת,

ובהך פלוגמא [באן אי קנה העבד] נמי הלכתא כרבנן, דהא דקי"ל [לקמן קעד. כל מקום ששנה רשב"ג במשנתיו וכו'] הלכה כרשב"ג "במשנתנו", היינו משנה, אבל צריכתא לא, אלא הלכה כרבנן, דמשנתנו מתני' משמע, אבל היכא דאמר "משנה" [ולא במשנתנו] היינו נמי צריכתא, כדאמר' בעלמא (גיטין דף סו) משנת ר' אליעזר בן יעקב קב וגקי ומשנה קי"ל כותיה בין במשנה בין בצריכתא,

הלכך גובה מכולן, מן המעט ימעיט ומן הרב ירבה, כגון אם צא בעל חוב לטרורף תשע דינרין, גובה מן המאתים צ' דינר, ומן השלש מאות שלש דינר, ומן הד' מאות ארבע דינר,

והיונין בה, ות"ק אפילו עומד וצווח [קנה העבד בעל ברהו]? אמר רבא ואיתימא רבי יוחנן בצווח מעיקרו, דכולי עלמא לא פליגי דלא קני, שתק ולבסוף צווח דכולי עלמא לא פליגי דקני, כי פליגי שזיכה לו על ידי אחר, ושתק ולבסוף צווח,

והא דנקט האי סידרא, רבותא הוא דנקט, ומשום סיפא, דהיכא דאמר אחריו, ואחריו, דאחריו אחריו נפקד, ואע"פ שאיבדו השכיב מרע יומר, ליתן לו מתנה מרובה,

אבל אמר תנו מאתים זוז לפלוני, ואחריו לפלוני, ואחריו לפלוני, אומרים כל הקודם בשטר זוכה, לפיכך יצא עליו שט"ח גובה מן האחרון, אין לו כדי החוב גובה המותר מושלפניו, אין לו גובה מושלפני פניו,

דתנא קמא סבר מדשתיק קניניהו, והאי דקא צווח מהדר

תנו רבנן, שכיב מרע שאמר, תנו מאתים זוז לפלוני בני בכור, כראוי לו אמרי' לקמן דהאי כראוי לו לישנא ימירא הוא, ליפוי כח שנתן לו הני מאתים זוז לצד בכורתו, הלכך נוטלי' ונוטלי' וגם את בכורתו ואי לא היה אמר כראוי לו, (היה נוטלי' בבכורתו. מנור דבש) ראה בכורתו נוטל ראה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אלמא כיון דלא צריך וקאמר לטפויי מלתא קאתי, הכא נמי
כיון דלא צריך וקאמר, לטפויי מלתא קא אתי:

ומיהו רבנן נמי מודו דכל לישנא יתירא לטפויי אחי, היכא דאיכא מידי לטפויי כי
הכא צהך ברייתא,

והא דאמרן הא מני רבי עקיבא היא, לאו דוקא דהוא הדין לרבנן, אלא משום
דאשכחן רבי עקיבא צהדיא דדריש לישנא יתירא, מוקי לה כר' עקיבא,

ת"ר, שכיב מרע שאמר, מנה יש לי אצל פלוני, העדים
כותבין מה ששומעין זכרון עדות שהיתה בפניו, שאמר פלוני שכיב מרע שפלוני
חייב לו מנה, ומה ששמענו כתבנו וחתמנו אף על פי שאין מכירין את
הלוה, או אם נתחייב לו כלום אם לאו,

לפיכך שנתנו חכמים רשות לעדים לכתוב מה ששמעו, אף על פי שאין יודעין אם
אמת אם שקר כשהוא גובה, צריך נריכין היתומים להביא ראיה לגבות
מאותו פלוני, דעדים הללו מה ששמעו מפי השכיב מרע כתבו, והם לא ידעו אם
ממש בדבריו אם לאו, דברי ר' מאיר,

וחכ"א אין כותבין דחיישין לבית דין טועין, שיראו שכתבו העדים, ויהיו
סבורים שהעדים לא כתבו לוואת שכיב מרע, עד שחקרו תחלה היטב, וידעו שדבריו
אמת, כדאמר ריש לקיש בכתובות (דף יט) אין העדים חותמין על השטר אלא כ
נעשה בגדול, ואמר נמי עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן
ב"ד, הלכך אין כותבין אא"כ מכירין שדבריו אמת,

לפיכך כשהוא גובה אין צריך להביא ראיה שהרי לא כתבו אלא
אם כן הכירו, ואינו צריך להביא ראיה אחרת, אלא שטר זה יתקיים בחותמיו,

אמר רב נחמן, אמר לי הונא [וכן אמר רב נחמן לשון זה אמר לי
"הונא" לעיל בדף זה], תנא [שנינו בבביתא להיפך], רבי מאיר אומר
אין כותבין, וחכמים אומרים כותבין,

ואף רבי מאיר [שאמר אין כותבין], לא אמר אלא משום בית דין
טועין מן הדין היה לו להודות לדברי חכמים, ולומר כותבין, משום דאין פנאי
לשכיב מרע לתבוע ללוה, אלא דחייש רבי מאיר לבית דין טועין, שיהיו סבורין
שהעדים לא כתבו אלא אם כן הכירו, ולא יאריכו ליורשין להביא ראיה,

אמר רב דימי מנהרדעא, הלכתא, אין חוששין לבית דין
טועין אלא כותבין אע"פ שאין מכירין, כרז נחמן אליבא דרבנן,

ומאי שנא מדרבא ולי"ג דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב הונא, דאינהו
חולצין וממאנן אע"פ שאין מכירין קאמרי צפרק מנות חליטה, אבל רבא ידיה
אמר אין חולצין כו',

ואי גרס להו הכי גרס, ומאי שנא מדרבא, דאמר רבא אמר רב סחורה אמר רב
הונא חולצין כו', ורבא ידיה אמר אין חולצין כו', וְאֶדְרָבָּא קאי גמרא, ופרשין מ"ש
האי דפסקין הלכתא אין חוששין, מדרבא דס"ל חוששין,

מאתים זוז נוטל, דידו על העליונה, כדאמרי' נמי לקמן [לקמיה באן ממוש] גבי
היכא דאמר צבורתו צהדיא, [רצה צבורתו נוטל] אם היא יותר ממאתים, שהרי
אינו יכול לגרוע מצבורתו, אפי' לרבי יוחנן בן זבדקה דנפקא לן צפרקין לעיל
[קל: מלא יוכל לצכר,

אם אמר בבכורתו, ידו על העליונה, רצה נוטל] אם צבורתו
פחות ממאתים זוז, וה"ה אם אמר תנו מאתים זוז לפלוני בני סתמא, ולא אמר
צבורתו דידו על העליונה, כדפרכין לקמן ודלמא כראוי לו צבורו קאמר, ומשנינן
רבי עקיבא היא דדייק לישנא יתירא, אם לא אמר כראוי לו, הוה אמרינן דצבורו או
צבורתו קאמר דיטול מאתים,

והא דנקט הכא צבורתו, אחא לאשמועינן דאף על גב דפריש צהדיא צבורתו,
אפי"ה יטול כל צבורתו, אם היא יותר ממאתים זוז דידו על העליונה ,

רצה נוטל בכורתו,

ושכיב מרע שאמר, תנו מאתים זוז לפלונית אשתי כראוי
לה, נוטלתן ונוטלת את כתובתה, אם אמר בכתובתה

דף קל"ח ע"ב

ידה על העליונה וכגון שלא מחלה לו בך [נ"ב כלומר לאפוקי היכא
דעשאה שותף בין הבנים ושתקה, דמחלה לו כתובתה בכך בדלעיל דף קלב.
ב"ח], רצה נוטלתן רצה נוטלת כתובתה,

ושכיב מרע שאמר, תנו מאתים זוז לפלוני בעל חובי כראוי
לו, נוטלן ונוטל את חובו, ואם אמר בחובו נוטלן בחובו,

משום דאמר כראוי לו, נוטלן ונוטל את חובו, ודלמא כראוי
לו בחובו קאמר?

אמר רב נחמן אמר לי הונא, הא מני רבי עקיבא היא דדייק
לישנא יתירא,

דתנן ולא את הבור שצבית ולא את הדות שצבית, אינן מוכרין בכלל
צבית, ד אף על פי שכתב לו עומקא ורומא של צבית [לא קנה].
דתשמיש הן צבתי ענמן, ולא אהני עומקא ורומא אלא למקני עומקא ורומא,
כדאמרן צפרק המוכר את הצבית, דמסתמא לא קני איניש עומקא ורומא, וצריך
למוכר ליקח לו דרך לצור ולדותו ששייר לעצמו, דמוכר צבין יפה מוכר ולא
שייר לעצמו דרך, דברי רבי עקיבא,

וחכמים אומרים, אין צריך ליקח לו דרך,

ומודה ר"ע, בזמן שאמר לו חוץ מאלו [מבור ודות], שאינו
צריך ליקח לו דרך דהא חוץ מאלו לא הוה צריך למימר למעוטי צור ודות,
דהא מסתמא לא קני להו לוקת, אלא לטפויי לו שיויר דרך לצור ודות עצמו נחביין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

נב"ל: תלוש אין מה שהניח תלוש הרי הן של יורשין, אבל מחובר לא [אבל] המחובר הרי הוא של מקבל מתנה, דכגופה של קרקע דמי, ואקנייה ניהליה לאחר מיתה,

דף קל"ט ע"א

והא תניא, שמין את המחוברין ללוקח [אם מכר הבן הנכסים בחיי האב ומת האב, ויש פירות מחוברין לקרקע, צריך הלוקח לשלם דמי הפירות ליורשין] ובתוספתא דמחזיקה היא שניה, מכר הבן ומת האב, אם יש נכסים מחוברים לקרקעות שמין לו,

ולעיל מינה קמני הכותב כל נכסיו לבנו, צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה, ופירושה הכותב כל נכסיו מהיום ולאחר מיתה לבנו, והלך אותו הבן ומכר הנכסים הללו בחיי אביו, ואחר זמן מת האב, זכה הלוקח במה שמכר לו בגופה של קרקע, ואם יש נכסים פירות מחוברין, לא זכה הלוקח אלא בגופה של קרקע, אבל בפירות אע"ג דמחזיקים הן, ליורשין הן, לפיכך שמין אותן ללוקח, ונותן דמיהן ליורשין?

ומשני אמר עולא, לא קשיא, כאן [משנתיו] בבנו מתני' שכתב לבנו, ולא מכר [הבן] לאחר בחיי האב, דדעתו של אדם קרובה אלל בנו דמפרש לקמיה, לדעת כן אקני ליה גופא לאחר מיתה עם פירות המחוברין, דלמידי דהו איהו גופיה,

ולא לדעת כן שיזכה בהן הלוקח מבנו בחייו # [אולי הפי' דהא מיירי שלא מוכרן הבן],

אי נמי הבן עצמו לא אקני ללוקח, דהוא אחר, אלא הגוף, ולא הפירות אע"ג דמחוברין,

כאן באחר שמכרו הבן לאחר בחיי האב, וה"ה אם כתבו האב לאחר מהיום ולאחר מיתה, שאין לו חלק במחוברין, הואיל ודעתו של אדם, קרובה אצל בנו:

[לכאורה קשה למה לא נאמין אדם יחיד בעדות, ולמה צוה התורה שרק על פי שנים עדים יקום דבר?] ו"ל שלפעמים אדם חולם בהקיץ או בחלום והוא מאמין הדבר מאד, ואינו מרגיש שלא ראה הדבר למעשה, ולכן צוה התורה שצריך שני אנשים, ששני אנשים אינם חולמים אותו החלום. בדרך אולי],

[ראה בפניני הגר"י דף סב-סג סיפור בנוגע ל"בית יעקב"],

מתני': [האב שמת ו] הניח בנים גדולים וקטנים גדלה כתב נכסיו. ד"ס [מיירי, אין הגדולים מתפרנסין לזוש וכסות על ידי [על חשבון. המבוארות] הקטנים, ולא הקטנים נזונין מזונות ממש על [מן] הגדולים, ולפי שפרנסת [לבוש וכסות] הגדולים מרזין מפרנסת הקטנים, ומזון הקטנים וטפולן מרובה משל גדולים, לכך הוצרך לומר שהקטנים מעכבין על הגדולים מלהתפרנס, והגדולים מעכבין על הקטנים מלזון מתפוסת הבית, אלא חולקין בשוה ויתפרנס ויוון כל אחד מחלקו,

[ודוקא בשמיהו [מחאה מהני אפי' בולם גדולים] אבל בסתם נזונים ומתפרנסים אלו עם אלו דסתמן שותפים נניהו ומוחלין זה לזה, ויש מי שחולק בזה. חו"מ

דאמר רבא, אין חולצין אלא אם כן מכירין יצטעב שצאו לפנינו לחלוצו, ואין אנו יודעין שהוא יצמה [דשמוא צריכה חליצה, אבל אין זה האיש שצריכה לחלוץ לו], אין נוקקין להם צ"ד לחלוצו, כדמפרשי טעמא לקמן, דחיישין לצ"ד טועין, שאם תבא [לינשא] לצ"ד אחר [לינשא. מזור דבש], ע"י חליצת צ"ד ראשון שחלצו לה, בלא הכרה, יתירוה צ"ד שני, לפי שיהו טועין לומר לא חלצו לה בית דין ראשון אלא"כ הכירו שזה יצמה, ולא ידעו הלכה זו שחולצין אע"פ שאין מכירין, הלכך תקנו דאין חולצין אלא"כ מכירין, וכה"ג איכא למימר נמי, ואין במאנין אין ממאנין אין בית דין נוקקין למיאון אלא אם כן מכירין עד שיכירו שניהם מהאי טעמא גופיה,

לפיכך כיון שאין חולצין אלא אם כן מכירין כותבין עדים גמ' חליצה, וגמ' מיאון, ואע"פ שאין מכירין דהא ודאי צ"ד הכירו כשחלצו ומיאנו, והלכך אם כתבו לה עדים, ראיתו שחלצה ומיאנה מפלוני, אפילו לא כתבו זו ואשתמודענהו, ניסת בעדות זו,

ב"ט אין חולצין אלא אם כן מכירין לאו) משום דחוששין לב"ד טועין דפרשית, שאם אתה אומר חולצין בלא מכירין, יטעו בית דין שני להשיאה בלא בדיקה, שיהו סבורין לא חלצו אלא אם כן הכירו, שטועין בהלכה זו (וסבורין חולצין אע"פ שאין מכירין), ולעיל נמי ניחוש לבית דין טועין ולימא אין כותבין כרבי מאיר?

[ובתריין] לא, ב"ד בתר בית דינא לא דייקי כלומר גבי חליצה ומיאון, לפיכך תקנו אין חולצין אלא אם כן מכירין, שאם אתה אומר חולצין אף על פי שאין מכירין, התם ודאי חיישין לצ"ד טועין, שיטעו צ"ד שני לומר כי יפה הכירו צ"ד ראשון כשחלצו, דצ"ד שני בתר צ"ד ראשון לא דייקי, דכיון דחליצה ומיאון בג', כדמנן בסנהדרין (דף ג.), קמו צ"ד במילתא, ושפיר עבד חליצה ומיאון,

בית דינא בתר עדים דייקי כגון הכא גבי נוואת שכיר מרע, לא יטעו צ"ד לומר לא כתבו עדים אלא אם כן הכירו, אלא ידקדקו אחרי העדים אם הכירו בדבר אם לאו, והלכתא אין חוששין לצ"ד טועין, כדפסיק רב דימי:

מתני': האב תולש ומאכיל אהכותב נכסיו לבנו לאחר מותו קאי, דאקני ליה גופא מהיום, ופירי לאחר מיתה, והלכך מאכיל האב בחייו פירות שחלש לכל מי שירצה,

אבל מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו, אע"פ שעומד לחלוש, הרי הוא של בנו מקבל מתנה, ודוקא בנו, אבל הכותב נכסיו לאחר, אפי' מה שהניח מחובר לקרקע בשעת מיתתו, [אם ראוי ליתלש. ר"י]. הרי הן של יורשים, שדעתו של אדם קרובה אלל בנו יותר מאחר, והכי מוכח בגמרא,

ומה שהניח תלוש, הרי הוא של יורשין ולא למקבל מתנה לבדו [אלא חולקין בה כל היורשין יחד עם בן זה שכתב לו נכסיו]:

אבני חן למסכת בבא בתרא

סימן רפ"א,

[שנינו במשנתנו] נשאו גדולים ישאו קטנים: מאי קאמר דמתני' לפי משמעותה קשיא רישא לסיפא, דקמני רישא נשאו גדולים ישאו קטנים, והדר תני אס אמרו קטנים דמשמע לא ישאו קטנים?

אמר רב יהודה, הכי קאמר, נשאו גדולים לאחר מיתת אביהן, ישאו קטנים לאחר מיתת אביהן, אבל נשאו גדולים בחיי אביהן, ואמרו קטנים לאחר מיתת אביהן, הרי אנו נושאין כדרך שנשאתם אתם, אין שומעין להן, אלא מה שנתן להן אביהן נתן:

נשאו הגדולים נשים, ועשו זרכי חופה מתפוסת הבית, לאחר מיתת אביהן, קודם חלוקה ישאו גם הקטנים כמו כן קודם חלוקה,

ואם אמרו קטנים לאחר מיתת אביהן הרי אנו נושאין עמה כדרך שנשאתם אתם כמו שנשאתם אתם בחיי אביהן, אין שומעין להם, אלא מה שנתן להם אביהם בחיי נתן והכי מפרש לה בגמ' [משמע שאם נישאו האחין הגדולים בחיי האב, והקטנים לאחר מותו, אין הקטנים מקבלים כלום מתפוסת הבית בשביל הוצאת החתונה],

[שנינו במשנתנו] הניח בנות גדולות וקטנות: שלח ליה אבוב בר גביא לרבא, ילמדנו רבינו, לוותה [על פה] ואכלה, ועמדה ונשאת [והבעל חובות תובעים במנה לשלם] והכניסה כל נכסיה לבעלה כדרך נשואה, בעל [שמחזיק בנכסיה] לוקח הוי מי שזוהו רצון בנכסי אשתו בין בחייה בין לאחר מיתה, דין לוקח [ומלוה על פה אינו גובה בלוקחות, בדרקמיה], או יורש הוי דין יורש, ונפקא מינה לכל דינין החלוקין, בין מקם לירשה, כי הנין לקמן בשמעתין,

הניח בנות ולא נסים גדולות וקטנות הכי מפרשא כולה כדפרשין גבי נסים, אין הגדולות מתפרנסות על ידי הקטנות, ולא הקטנות נזונות על הגדולות, אלא חולקות בשוה,

נשאו גדולות לאחר מיתת האב ישאו נמי קטנות, ואם אמרו קטנות הרי אנו נושאות כדרך שנשאתם אתם, אין שומעין להן,

לוקח הוי, ומלוה על פה אינו גובה מן הלוקחות, או דלמא יורש הוי, ומלוה על פה גובה מן היורשין?

זה חומר בבנות היכא דננות יורשות [ראה גמ"י] מבבנים מהיכא דננים יורשין ואיכא נמי בנות דהיינו, שהבנות נזונות על מן הבנים בנכסים מרובין, דמתן זריש פירקין דלקמן, הנסים יורשו והננות נזונות, דהכי הוה תנאי כמזבזה, בן נוקבן דהיינו לבי מינאי אינון [יהון. ד"ס] ממזון מנכסי כו', ואין נזונות על הבנות הקטנות מן הגדולות, דבמקום שהן [הבנות, קטנות וגדולות] יורשות כל הנכסים, ליכא תנאי כמזבזה, דמזון בן נוקבן:

אמר ליה [השיב לו רבא], תנינא [שנינו במשנתנו], נשאו גדולות ישאו קטנות, מאי לאו נשאו גדולות לבעל [לבעליהן], ישאו קטנות [יקחו הוצאות נשואיהן] מבעל [מבעליהן של גדולות] חלקם המגיעם, אלמא יורש הוי,

גמ' אמר רבא, האי גדול אחי שנושא ונותן בנכסים ואיכא הנאה ליתמי כי מיכסי מלבושים נאים, כי יכיר דלישתמנו מיליה דלבוש ואיכסי מביאת [מדמי תפיסת הבית], מאי דעבד עבד ולא יטלו כנגדו, ומיהו לכתחלה אין לצבו במזון אחי כל כך, [אין לו לצבו מזון אחי לכו. ד"ס],

[הגמ' דוחה ראיתו של רבא דיוורש הוי] לא נשאו גדולות לבעל, ישאו קטנות לבעל [לבעליהן], ופירושו של ישאו קטנות הוא בפירושו של נשאו גדולות [אזיכין המונח ועומד עדיין בתפוסת הבית, כנגד אותו ממון שנטלה הגדולה,

[ומקשה] והא אנן תנן [במשנתנו] אין הגדולים מתפרנסין [לבוש וכסות] על הקטנים? מתני' פ' שרפא [בכל הספרים חתוב שרפא ברי"ש, ובערוך גרס שרפא בדלית והוא לשון שקט, כמו ותשקוט הארץ ומתרגמין ושדיכת ארעא, כלומר אדם בטל ושקט ו] אינו עוסק בכלום וכו'. תוס', וראה שבת יב. אין משדכין את התנינוקות לארס, ו"ל הר"ן על הרי"ף שם, מלשון שקט ומנוחה, שהאשה מוצאת בבית בעלה כדרכיב ומצאן מנוחה אשה בית אישה ותרגמין ותשקוט הארץ ושדוכת ארעא], אדס נטל, שאין להס ריוח דדבר [אם ילבוש מלבושים נאים],

ומקשין [על הגמ' דמוקי דישאו קטנות לבעל, אבל הקטנות אינן מוציאות מן הגדולות] איני, והא תני ר' חייא [במפורש שהקטנות מוציאות מהגדולות], נשאו גדולות לבעל, ישאו קטנות מבעל אלמא מיד הבעל מוציאם, מכלל שהכניסה לו כל הממון, ואפי' חלק הקטנות, ושמע מינה מדמוציאין מידו, דיוכש הוה, דאי לוקם הוה מלוה על פה הוה, ולא טריף ממשעבדי [ונמצא שתירוצו של רבא הוא אמת, שבעל בנכסי אשתו הוי יורש?]

שרפא פשיטא? מהו דתימא ניחא להו [לשאר אחין להלביש את אח זה השרפא] דלא נינוול [שלא יתביישו ע"י שאחיהם הולך ערום ויהפך], קמ"ל:

ומשני, לעולם [בעל בנכסי אשתו] לוקם הוי, מיהו [אין פרנסת נשואין במלוה על פה, אלא כמזון] מלוה בשטר היא, האי פרנסת הקטנות דלמא שאני פרנסה פרנסת נשואין דאית לה קלא וכמלוה בשטר דמיא, הלכך טריפא ממשעבדי, ומוציאין אפי' מיד הלוקחות, דגרסינן פ' מציאת האשה, האחין ששיעבדו, מוציאין אפי' מיד הלוקחות לפרנסה, ואין מוציאין למזונות, וכל שכן מן היורשין, ולעולם אימא לך לוקם הוי, ולענין לוחה ואכלה וישאת, לא גבינן מבעל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

פרקונה, ולהכי מיקרי מלוג שמוגלג ומחסרן צעל, שאוכל הפירות, כמליגת הראש ומתה, הבעל מוציא מיד הלכות, ומהכי מיקרי מלוג שמוגלג ומחסרן צעל, שאוכל הפירות, כמליגת הראש ומתה, הבעל מוציא מיד הלכות,

[אי אמרת בשלמא [בעל] לוקח הוי שויוהו רבנן, משעה שנשאה משום הכי מפיך [מוציא מיד הלכות] דלוקח ראשון הוי [רבעל הוא לוקח ראשון], אלא אי אמרת צעל צנכסי אשמו יורש הוי משעת נשואין אמאי מפיך. ד"ם] למה תקנו באושא שהבעל מוציא, והלא האשה שהיא מורשת אותו [את הבעל], מכרה, ואין כח צורשין לירש מה שמכר אביהן [פ' האשה כאן יש לה אותו כח שיש להאב בירושתו], אלא ודאי מדתקנו שהבעל מוציא, כך היה עיקר תקנת אושא, שיהא הבעל לוקח צנכסי משעה שנשאה, והלכך מוציא, שהרי קדם מקחו למקחן של לקוחות?

אלא אמר רב אשי למרן (על) כל אלו הדברים [בא. ד"ס], שיש מקומות שעשאוהו כירש ויש מקומות שעשאוהו כלוקח, בעל שוויוהו רבנן כירש, ושויוהו רבנן כלוקח, והיכא דטבא ליה כדמפרש ואזיל, עברו ליה,

גבי יובל [דאמרינן שאין מה שהבעל יורש מאשתו חוזרת ביובל] שוויוהו רבנן [פ' הניחוהו להיות יורש ולא עשאוהו לוקח. תוס'] כירש, משום פסידא דידיה דלא תהדר ציובל, למשפחת אשמו,

גבי דר' יוסי בר' חנינא [דאמר באושא התקינו, שהאשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה, ומתה, הבעל מוציא מיד הלכות], שוויוהו רבנן כלוקח משום פסידא דידיה [שיוכל להוציא מיד הלכות],

גבי דרבין [מי שמת והניח אלמנה ובת וכו', האלמנה גזונת מנכסיו] אע"ג דאיכא פסידא דידיה משום פסידא דאלמנה, שוויוהו רבנן כירש חיישי' לפסידא דאלמנה, שמאחר שקדם תנאי מוזונייה לנשואין, לא טוב לנו להפסידא צדיק,

והא גבי דר' יוסי בר' חנינא, דאיכא פסידא ללקוחות אמאי לא חיישינן [ללקוחות], כי היכי דחיישינן לפסידא דאלמנה ו' [אפ"ה] שוויוהו רבנן כלוקח?

התם אינהו אפסידו אנפשייהו [תוס'], כיון דאיכא בעל, לא איבעי' להו למיזבן [לקנות], מאיתתא דיתבא תותי גברא ודאי [בעלה] ליורשה כשתמות, ואלו הערימו להוציאם מידו, הלכך יפסידו,

ולענין שאילתא דשאלנא פי' רבינו חננאל ורואה אני את דבריו לזוהר ואכלה ועמדה וינסת מסתברא דכירש הוי, משום פסידא דמלוה,

וכן סוגיא דשעמח, דכל היכא דאיכא פסידא, כגון פסידא דאלמנה, דליכא למימר איזו דאפסידא אנפשיה, שוויוהו רבנן כירש:

[אבל גבי אלמנה [שמת בעלה, ונישאת בתה, ומתה בתה וירשה בעלה] מאי הוי לה למיעבר, משום הכי שוויוהו רבנן כירש דלא תפסיד אלמנה במוזונייה. רג]

[ונמצא שמה ששאל ילמדנו רבינו וכו', פשטינן לה דלעולם בעל לוקח הוי, ולא כרבא דאמר בעל יורש הוי, והא דשנינו בברייתא דר' חייא, שהקטנה הצעירה גובה דמי נשואיה מאחותה הגדולה, דלעולם מלוה על פה אינה גובה, אבל פורסת נישואין דינו כמלוה בשטר וגובה מלקוחות משום דאית לה קלא],

א"ל רב פפא לרבא דנצי למפשט מדברי חייא [ד. ד"ס] יורש הוי [ודחתה הגמ' דבריו], לאו היינו דשלח רבין באגרתיה ומהא איכא למפשט שפיר דירש הוי, מי שמת והניח אלמנה ובת, אלמנתו גזונת מנכסיו בתנאי כתובתה שכן כתב לה, ואת מהא יתבא צדיקי ומיתונא מנכסי, כל ימי מייגר ארמלוותך, נשאת הבת והכניסה הנכסים לצעלה אלמנתו גזונת מנכסיו,

מתה הבת וירשה צעל, אמר רב יהודה אמורא הוא בן אחותו של ר' יוסי (בן) [ברבין] חנינא, על ידי היה מעשה ואמרו אלמנתו גזונת מנכסיו דלעולם היא גזונת [מנכסיו. ד"ס], עד שמנשא או שתצטע כתובתה, או שירלו היורשין ליתן לה כתובתה, כדאמרינן בכתובות,

אי אמרת בשלמא יורש הוי צעל צנכסי אשמו, אפילו צדיקי יורש הוי, משום הכי קמי' נישאת הבת אלמנתו גזונת מנכסיו דאע"ג דמוזון האשה והצנות לא טרפא ממשעבדי, דהיינו לקוחות, מיורשין מיהא גביא, אלא אי אמרת לוקח הוי, אמאי גזונת מנכסיו והתן בהמקין [גיטין מח] אין מוציאין למוזון האשה והצנות מנכסים משעבדים, מפני תקון העולם [אלא ודאי יש ללמוד מכאן דבעל בנכסי אשתו יורש הוי],

אמר אביי, אי לאו דשלח רבין אנן לא ידעינן [וכי לא מדבריי רבין לא היינו יודעי דבעל בנכסי אשתו הוי יורש], והא תנן צנכסות אלו הן שאין חוזרין ביובל לצעליהן שאין חוזרין אלא ממכר, הבכורה חלק צנכס הצנכס דמפרש תוס', ממנה קרייה רחמנא לתת לו פי שנים,

דף קל"ט ע"ב

והיורש את אשתו מפרש תוס' קצור יורשת הבעל דאורייתא, ואי לוקח הוי משעה [שנשאת] [שנשאה. ד"ס], אפילו לאחר מיתה לא נפקא מכלל מקח וממכר, ותהדר ציובל [והתוס' חולקין ע"ז ע"י"ש],

אמר ליה רבא [לאביי], והשתא דשלח מי ידעינן [הלא יש ללמוד דבעל בנכסי אשתו הוי לוקח ד], האמר ר' יוסי בר' חנינא, באושא התקינו שגלמא סנהדרין לשם כדמפרש צ"ה (ד' לא), האשה שמכרה נכסי מלוג בחיי בעלה, [ומפרש הדין של המוכר נכסי מלוג] שאם ימות צעלה יזכה בהן [הלוקח], ואם תמות היא וירשה צעל, יפסידו [הלוקחות],

ונכסי מלוג הן, נכסים שנפלו לה מציית אביה, או שהכניסה קרקעות שלא נשמו ככתובתה, ולא קיבל צעל עליו אחריות, ואוכל פירותיהן צדיקי כתקנת חכמים תחת

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ומקשה] ואי ליכא לאלו ואלו עד שיבגרו [למשל אם צריך אלף זה לבנים ואלף זה לבנות, ויש רק אלף וחמש מאות, זה נקרא נכסים מועטין, ומקשה למה באופן זה לא יקבלו הבנים כלום],

דף ק"מ ע"א

שקלי להו בנות לכולהו צממיה [שקלי להו בנות מיד, בתמיה, ולית לבנים כלום, והא יש בנכסים הללו הרבה יותר משיעור מוזנות לבנות עד שיבגרו. רג], דכיון דקריית להו מועטין, א"כ לא יטלו בהן כלום הצנים, דהא חנא צממתי גבי נכסים מועטין, הצנים ישאלו על הפתחים?

אלא אמר רבא, מוציאין להן מוזנות לבנות [למשל האלף זה] עד שיבגרו, והשאר [למשל החמש מאות זה] לבנים, והאי דקמתי ישאלו על הפתחים, היינו משהוציאו אותם השאר צהולת מוזנות, מכאן ואילך הצנות יזונו עד שיבגרו, והצנים ישאלו על הפתחים,

פשיטא, [שאר] צעמ מיתה היו [הנכסים] מרובין, ונתמעטו [וה"ה מועטין שנתמעטו. יד רמח. רוד"ש] ועכשיו הוקירו מוזנות, או נתקלקלו הנכסים, וחסרו, ואין בהן כדי מוון אלו ואלו עד שיבגרו, כבר זכו בהן יורשין [הבנים] צעמ מיתה אציה, וקרינא צהו נכסים מרובים, ויקחו הצנות חלקן המגיעים כפי שומא של שעת מיתה אציה, והצנים יירשו חלקם שהיה מגיעם צהומה שעה, וכל מה שחסרו הנכסים [עכשיו] חסרו לצנות ולצנים, לכל אחד כפי חלקן הראוי לו,

מועטין ונתרבו שהזלו מוזנות מאי [מהו], [כיו אמרין] ברשות יורשין קיימי מי מתי רווחא לצנים, הלכך ברשות יורשין שבוה ויטלו מותר נכסים, העודף מכדי מוזנות צנות עד שיבגרו, או דלמא סלוקי מוסלקי יורשין מהבא [ואין להם כלום בחלק הבנות]? # [ואף שאם נאמר שברשות יורשין קיימי הבנות יצווחו, שלאחר שיקחו הבנים חמורת, אם יחזור ויתמעט לא יוכלו להוציא עוד מהבנים, שכבר זכו יורשין],

תא שמע, דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטין קודם שהעמידו.ס. ד"ס] צנות דדין ומכרו אפילו צנכסים מועטין, מזה שמכרו מכרו דאין מוציאין למזון האשה והצנות מנכסים משועבדים [כ"ה בגיטין מוח: ריש פרק הניזקין], וכ"ש צנכסים מרובין, כדאמר צכמוצות [פט. בראש הדרף] האחים שעצדו [וכו' ?], מוציאין לפרנסה ואין מוציאין למוזנות, ש"מ כיון שאם מכרו מכירתן מכירה, יש להן [עדיין. ד"ס] חפיסת יד צנכסים, ואם נתרבו יש להן חלק בהן, וחכמים צהן עומדת,

יטיב רבי ירמיה [דור רביעי של אמוראי ארץ ישראל] קמיה דרבי אבהו [דור שלישי של אמוראי א"י], וקא בעי מיניה, אלמנתו מהו שתמעט בנכסים מי שמת, והניח צנים וצנות, והניח נמי אלקמנתו, וצריכה נמי מוזנות כל ימי מיגר ארמולותה, ואין כאן נכסים אלא כדי מוון הצנים והצנות עד

פרק תשיעי מי שמת

מהני: מי שמת [בלא צואה. מלאכת שלמה] והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובין מפרש צגמרא הבנים יירשו, והבנות יזונו מוזנות, ופרנסת נשואין [עישור נכסים שנותנין לכל בת כשנישאת. וראה תוס'], עד דתצגין # [עד דתצגין קאי גם על פרנסה, כדאמרין בכתובות סח: שאם בגרו עד שלא נישאו אבדה פרנסתן, וראה גם ברמב"ם פ"כ מהלכות אישות הל' יג], או עד דתצגין לגוצרין, כדמין צכמוצות (ד' נצ נג),

נכסים מועטין [שאין בהם כשיעור זה. רע"ב], הבנות יזונו, והבנים ישאלו על הפתחים יחזרו על הפתחים,

[אין דומה הבנות יזונו של נכסים מרובין להבנות יזונו של נכסים מועטין, שבנכסים מרובין אין מוציאין הנכסים מיד הבנים, אבל בנכסים מועטין מוציאין כדי מוזנות הבנות מתחת יד הבנים ועמדו ביד ב"ד או ביד שלישי. ראה מלאכת שלמה,

ובוה מיושב למה מחלק המשנה באופן זה, דהו"ל מי שמת וכו' הבנות יזונו ומה שגשאר בנכסים ירשו הבנים],

אדמון אומר, בשביל שאני זכר הפסדתי צממיה, וצגמ' מפרש מאי קאמר, אלא לא אפסיד ומוזנים יחד [פ' הוכרים והנקבות יזונו יחד],

אמר רבן גמליאל, רואה אני את דברי אדמון והכי הלכתא כדאמון דאמר צפ' צמרא צכמוצות כל מקום שאמר ר"ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו [תוס']:

נמ: וכמה מרובין? אמר רב יהודה אמר רב, כדי שיוזנו מזה פרנסה ומוזנות אלו ואלו צנים וצנות שנים עשר חדש,

[וממשך רב יהודה] כי אמריתא אחר פטירתו של רב, וצמתי ללמוד קמיה דשמואל, אמר, זו דברי רבן גמליאל בר רבי, אבל חכמים אומרים, כדי שיוזנו מהן אלו ואלו [בנים ובנות], עד שיבגרו סך התנה להן אציה, עד דתצגין או תצגין, כדאמר צכמוצות,

איתמר נמי, כי אתא רבין אמר ר' יוחנן, ואמרי לה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, כל שיוזנו מהן אלו ואלו עד שיבגרו הן [זה נקרא] מרובין, פחות מכאן הרי אלו מועטין ואין מועטין, ויזונו הצנות עד שיבגרו, והמותר לצנים כדמפרש ואזיל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שיבגרו,

ואיכא דבעי לה לאידך גיסא [שמקורם שאל על בע"ח, ואח"כ על בת אשתו, ואח"כ על אלמנתו, ומסיים בכל אחד שממעט, כגון בבע"ח, את"ל שבע"ח ממעט מה יהיה הדין בבת אשתו], בע"ח מהו שימעט בנכסים,

דף ק"מ ע"ב

בת אשתו מהו שתמעט בנכסים את"ל צעל חוב ממעט ה"מ דאע"ג דאילו מיית אית ליה, אצל בת אשתו דלית לה אי מייתא מי ממעטא,

[ואת"ל שבת אשתו ממעטת] אלמנתו מהו שתמעט בנכסים,

[ובוסוף לשאול שאלה נפרדת] אלמנתו וברת [מי שמת והניח אלמנותו וצת. ד"ס] ואין כאן אלא מוון אחת מהן, ושחיהן תוצעות מוונות בתנאי כחוצה, הלכך כיון דתרווייהו בתקנתא דרצנן אכלי אי זה מהן קודמת איזו מקדום?

אמר ליה זיל האידנא ותא למחר, כי אתא אמר ליה פשוט מיהת חדא אלמנתו וצת, דאמר רבי אבא אמר רבי אסי, עשו אלמנה אצל הבת, כבת אצל האחין בנכסים מועטין, מה בת אצל אחין הבת נזונת והאחין ישאלו על הפתחים, אף אלמנה אצל הבת, אלמנה נזונת, והבת תשאל על הפתחים [בדלית ברירה]:

[שגינו במשנתנו] אדמון אומר בשביל שאני זכר הפסדתי וכו': מאי קאמר מאי יפוי כח יש לזכר צמוונות צמקוס אחר יותר מנקבה, דקאמר בשביל שאני זכר, חכמי גדול, הפסדתי?

אמר אביי, הכי קאמר, בשביל שאני זכר וראוי אני לעסוק בתורה, הפסדתי,

אמר ליה רבא, אלא מעתה, מאן דעסיק בתורה הוא דירית [תוס'~], דלא עסיק בתורה לא ירית כלומר מי שיש לו שני בנים, אחד עוסק בתורה ואחד אינו עוסק, וכי אצד זכותו צירושמו, בשביל שאינו עוסק?

אלא אמר רבא, הכי קאמר, בשביל שאני זכר וראוי אני לירש בנכסים מרובין [ויפה כתי נכסים מרובין] שאני יורש הכל אפילו מזה מנה ואין לנקדה כי אם מוונות, הפסדתי בנכסים מועטין:

מתני': הניח בנים ובנות וטומטום אטום, אינו ניכר צו לא זכרות ולא נקבות, וספק זכר ספק נקבה הוא, ואיכא למ"ד נמי ספק ג'יזה הוא, ודוסינ אותו ואין לו לא מזכר ולא נקבה, בזמן שהנכסים מרובין, הזכרים דוחין אותו ואלו אצל נקבות לזון ולא לירש, דאמרי ליה אייתי ראיה דזכר את ומירש עמנו, כך אצל נקבות, ומיהו איכא למ"ד בגמרא דאפילו נקבות לא שקיל, דאינו לא

מי אמרינן כיון דאית לה מווני [שיש לאלמנה זכות מוונות מהנכסים] ממועטא ולא מיקרו נכסים מרובין, ומפרישין מהנכסים מוון האשה והצנות עד שיבגרו # [ראה באבה"ע סימן צג סעיף ד ברמ"א מוילין לאלמנה מוון עד זמן שאומדין צ"ד שראיה לחיות אם זקנה אם ילדה. וכן כתב הריטב"א כאן ע"ב. וזה מענין חשבון ה actuaries], והמותר לבנים, דהא מועטין נינהו, ולאחר שיוציאו המותר ישאלו על הפתחים,

או דלמא, כיון דאילו מנסבא לצעל [אם תנשא האלמנה] לית לה מווני, השתא נמי לית לה לא ממעטא, וכמאן דליתא דמיה, ומוילין מן הנכסים לצנות כדי מוון עד שיבגרו, וכל השאר יירשו הצנים כדין נכסים מרובין, דהא אלמנה לא ממעטא לה, וקרינן צה הצנים יירשו, והצנות יזונו, וממלק הצנות לא מוון האלמנה עמהם [אלא מחלק הבנים], והיינו דליכא צין ממעטא ללא ממעטא, דאי ממעטא הצנים ישאלו והאלמנה מוון [עד שתנשא], ואי לא ממעטא יזונו יחד האלמנה והצנים [עד שיכלו הנכסים], אצל הצנות אין להן להפקיד צמוונותיהם כלל, צין ממעטא צין לא ממעטא, דהא צין צנכסים מרובין צין צנכסים מועטין מן הצנות יזונו,

אי נמי, היכא דלא ממעטא [אי אמרינן דאלמנה אינה ממועטת] מיקרו נכסים מרובין, ואף על פי שנתעבה היום או למחר מלינשא [ולזה צריך מעות הרבה], הרי הוא כמרובין ונתמעט, דאמרינן כבר זכו צהן יורשין [פי' ויהיה דין המעות כאילו הן מרובין, ואין מוציאין מהן לצנות שיהיה להם עד שיבגרו], וזונו שלשתן יחד צנים וצנות ואלמנה [ולאחר שיכלה המעות יפסידו אף הצנות], כן נראה שיטה זו צעני,

אם תמצא לומר [לפי מה שאמרו הגאונים דכל את"ל הוא פשיטות לבעיא קמייתא. רא"ש ב"מ פרק השואל סימן יא], כיון דאילו מנסבא לית לה, השתא נמי לית לה,

בת אשתו מי שקיבל עליו צשעת גשולין לזון צת אשתו מאיש אחר חמש שנים, ומוטל על היורשין לזונה מהו שתמעט בנכסים, מי אמרינן כיון דכי מנסבא נמי אית לה עד חמש שנים מן היורשין, שהרי חוב הוא שנתחייב לה אביהן וממועטא וזונו היא והצנות, והצנים ישאלו,

או דלמא כיון דאילו מתה לית לה, ולא ממועטא ומיקרו מרובין צשעת מיתה ונתמעטו אחרי כן, וכבר זכו יורשין, והצנות יזונו עד צגר, ואותה הצת מוון [עמהן] [עמהם. פי' עם הבנים. רש"ש],

ואם תמצא לומר, כיון דאילו מתה לית לה ולא ממועטא, בע"ח מהו שימעט בנכסים אם אין [ש.ס. ד"ס] נכסים אלא כדי הסוב, ומוון הצנות, מי אמרינן, כיון דכי מיית נמי אית ליה [שהיורשין של הבע"ח גובין חוב אביהן] ממועט והצנות יזונו, והצנים ישאלו על הפתחים, או דלמא כיון דמחסרי גוביינא לא ממועט וזונו צנים וצנות עד שעת טריפת צעל חוב, וכשטרופן, אם יש מותר יזונו צנות עד צגר, ואם לאו יפסידו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

נב"ל: דוחין אותו ושקיל כבת בתמיה, דקמני דוחין אותו אכל נקבות ומשמע דשקיל מזונות כבת נקבה, ו הא קתני סיפא גבי האומר אם ילדה אשתי כי ילדה טומטום אינו נוטל לא כבן ולא כבת, דכריה הוא ואינו לא זכר ולא נקבה, וה"ה לענין ירושה,

אמר אביי, דוחין אותו אכל נקבות ואין לו עם נקבות שגם הן ידמוהו אכל זכרים,

ורבא אמר, דוחין אותו ויש לו ממה נפשך דספק זכר ספק נקבה הוא ויטול כפחות שבהן, דלא כריה הוא, וסיפא דקמני נכסין מועטין נקבות דוחין אותו אכל זכרים, על כרחין דוחין אותו ואין לו קאמר,

וסיפא דמקשה לי מינה דחשיב ליה כריה אתאן לרבן שמעון בן גמליאל (דתינא) [דתנן] במסכת תמורה דפרק כ"ד מערימין, כי"ד מערימין על הזכור, מצנכת שהיתה מעוצרת, אומר מה שצמעה של זו אם זכר עולה, אם נקבה שלמים, ילדה שני זכרים אחד מהם יקרב עולה והשני ימכר לחייבי עולה ודמיהן חולין, ילדה שתי נקבות אחת מהן תקרב שלמים והשניה תמכר לחייבי שלמים ודמיה חולין,

ילדה טומטום ואנדרוגינוס, רבן שמעון בן גמליאל אומר אין קדושה חלה עליהן דכריה הוא דאינו לא זכר ולא נקבה, והלכך לא יחול עליהן קדושת שלמים ועולה במעי אמן, ולא קדושת זכור בפטירת רחם, דלא קרינא ביה הזכר תקדיש,

ומתניתין נמי דקמני ילדה טומטום אינו נוטל, לרשב"ג הוא, דחשיב ליה כריה,

ביתרבי, מי שמת והניח נכסים טומטום, יורש כבן, וניזון כבת כדמפרש ואזיל,

בשלמא לרבא דחשיב ליה ספק, הכי פירושה בזמן שהנכסים מועטין יורש כבן כאחד מן הבנים בנכסים מועטין שלא יטול כלום, דכיון דספק הוא, לא עדיף מנזים דשולחין על הפתחים, שהנקבות דומות אותו אכל הזכרים, ואין לו, דאמרי ליה אייתי ראייה דנקבה את ושקול כמונו, וניזון כבת בנכסים מרובין ממה נפשך שהזכרים דוחין אותו אכל הנקבות, ויש לו מזונות ממה נפשך כרבא,

דף קמ"א ע"א

אלא לאביי דאמר אינו נוטל כלום, לא עם בנים ולא עם בנות מאי ניזון כבת,

ולטעמיה לרבא, מאי יורש כבן דקמני רישא, והלא על כרחך יורש כבן ואין לו מצעי ליה לפירוש, סיפא נמי לא שגא, אלא ראוי לירש ואין לו, ה"נ ראוי לזון # [וצ"ע למה קורא לטומטום שראוי לזון, והלא אינו נקבה ?] ואין לו:

זכר ולא נקבה, והאי דנקט לישגא דזכרים דוחין, היינו משום דבעי למישקל כזכרים להיות ידו על העליונה, ואינהו דחו ליה מנייהו לומר כך אכל נקבות, אע"פ שגם (הנה) [הם] ידמוהו, נכסים מועטין, הנקבות דוחות אותו אצל זכרים,

האומר מחלק נכסיו היה, ומנזה לקיים דברי המת, א"נ כריה, וזיכה לו ע"י אחר, ואע"ג דאמר רב הונא המזכה לעובר לא קנה, הא פרכין לה ממתני' בגמרא ולא מתקן ליה, אם תלד אשתי זכר, יטול אותו הזכר לכשילד מנה, ואירע המעשה ש ילדה זכר, יטול מנה נוטל כדקאמר אביו, נקבה מאתים ובגמי' פריך למימרא דברתא עדיפא ליה מצרא, ילדה נקבה נוטלת מאתים,

אם זכר מנה אם נקבה מאתים, וילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה, נקבה נוטלת מאתים,

יש מפרשים שילדה שניה בחד הזכר והנקבה, ויטול הזכר מנה, והנקבה טטול מאתים, כדקאמר האב אם זכר מנה אם נקבה מאתים, ולא מלתא היא, שהרי לא אמר האב אם ילדה זכר ונקבה, ולא אסיק אדעתיה בלדת תאומים, אלא הכי קאמר אם זכר מנה, אם נקבה מאתים, דמשמע אם זכר לבדו בלא נקבה או נקבה בלא זכר, וכיון דהכי הוא, לא (יטול) [יטול]. רש"ל כלום הן והבת אם נולדו תאומים, כדאמרינן בגמרא והא זכר ונקבה לא קאמר, שמה לא היה חפץ בלדת תאומים, א"נ אין לידת תאומים בכלל אם זכר אם נקבה, דמשמע אם זכר לבדו [ילדה. ד"ס] אם נקבה לבדו,

אלא ה"פ, האומר אם זכר ילדה אשתי, יטול אותו העובר מנה, אם נקבה ילדה אשתי טטול מאתים, וילדה זכר ונקבה כלומר זכר או נקבה כדקאמר האב, זכר נוטל מנה אם ילד זכר, נקבה נוטלת מאתים אם יהיה העובר נקבה, ולא שמועין אחא שאילו לא פירש אלא אחד מהם, כדקמני רישא או זכר בלא נקבה או נקבה בלא זכר, וילדה אשתו מה שלא אמר לא יטול העובר כלום, אלא השתא שגילה דעתו על לידת זכר ועל לידת נקבה כל מה שחלד האשה יטול בין זכר בין נקבה, ומיהו אם ילדה זכר ונקבה תאומים לא יטול כלום, כדמוכח בגמרא וכדפרישית לעיל, כן נראה בעיני ועיקר,

ילדה טומטום אינו נוטל דכריה בפני עצמה חשיב ליה, לא זכר ולא נקבה כדמפרש בגמרא,

[ראה במלאכת שלמה על משניות שכתב וז"ל ומעמא דבתאומים לא שקל אא"כ פירש, משום דלא ניחא ליה בתאומים אי משום טירחא, אי משום דלא אפשר בספוקיהו, אי משום שאינם בני קיימא כל כך],

אם אמר כל מה שתלד אשתי יטול, ה"ז יטול הטומטום,

ואם אין שם יורש אלא הוא אותו הטומטום, יורש את הכל ואף על גב דכריה הוא, ה"מ היכא דליכא בנים ובנות ודוחין אותו בנים אכל בנות, והבנות אכל בנים, ואין לו לא כבן ולא כבת כדאמר אביו בגמרא, משום דכריה הוא, אכל היכא דליכא יורש אלא הוא, לא נפיק מכלל בן אין לו עיין עליו, אם אין לו בת עיין עליה, א"נ משום דקרינא ביה הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה:

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואיבעית אימא, הא מני ר' יהודה היא ממנינן ר' יהודה שחפץ
בהרווחה דבת, כדמפרש לקמיה דלא ליחולו,

הי רבי יהודה, אילימא רבי יהודה דבכל, דתניא בראשית כד
וה' ברך את אברהם בכל, רבי מאיר אומר שלא היה לו בת
[דסבר ר"מ שזה היה הברכה, שגידול בנות כרוך בבעיות], רבי יהודה
אומר שהיתה לו בת ובכל שמה [תוס']~,

אימור דשמעת ליה לרבי יהודה, ברתא נמי לא חסריה
רחמנא לאברהם, דעדיפא מבן מי שמעת ליה,

אלא הא רבי יהודה, דתניא צרייתא היא צמחות צפרק נערה
שנתפתה [כתובות מט.]. מצוה לזון את הבנות משום ומנערך לא תתעלס
[הלימוד מהפסוק ומבשרך וגו' לא נמצא בגמ'] ומיהו מוצה הוא ליתכא, כדמנן
התם [מט.]. אינו חייב צמחות צפרק, ואין מחייבין אותו לזון בנותיו וצמחות
ד"ס, כדאמרין התם [מט.]: דאמרין ליה, יארוך ילדה ואני מתא שדיא, וק"ו
לבנים דעסקי בתורה דברי ר"מ, רבי יהודה אומר מצוה
לזון את הבנים, וק"ו לבנות דלא ליתולן [דעסקי באורייתא], וילא
ליחולו פירוש הוא ואינו מן הצרייתא [פי' סיום דברי ר"מ ור"י אינה מן הברייתא,
אלא הם דברי הגמ' שמפרשים דבריהם],

סלע	4 דינר כסף	
מנה	100 דינר כסף	25 סלעים
דינר זהב	25 דינר כסף	25. מנה כסף

אלא הא דתניא, ילדה זכר ונקבה, הזכר נוטל ששה דינרין
של זהב, דהיינו מנה וחצי, לפי שהמנה כ"ה סלעים, שהן מאה זוז דינרי כסף, ודינר
זהב נמכר ככ"ה דינר כסף, כדמנן צבצא קמא צפרק שור שנגח ד' וז' (דף לו)
צמחה נמאל, השעה דינר מאה וחמשים זוז שהן מנה וחצי, והנקבה נוטלת
שני דינרין של זהב דהיינו חצי מנה [חמשים זוז - דינר], [בבמאי] [היכי
משכחת לה]?

אמר רב אשי, אמריתא לשמעתא קמיה דרב כהנא, במסרם
שקירס תנאזי זה למפרע מזה, שהמנה על לידת תאומים אם יאל הזכר תחלה ואם"כ
הנקבה יטול הזכר מאתים והנקבה לא תטול כלום וחזר וסירס תנאזי להמנות על
לידת מפרע אם נקבה תחלה מנה ואחר כך זכר מנה, דאמר זכר תחלה
מאתים, נקבה אחריו ולא כלום, נקבה תחלה מנה זכר
אחריה מנה,

וילדה זכר ונקבה, ולא ידעינן הי מינייהו נפק ברישא, זכר
שקיל מנה ממה נפשך אפי' נולד אחרון, אידך מנה הוה ממון
המוטל בספק אם זכר נולד תחלה יטולו (כו') [סו. ד"ס] ואם נקבה תחלה
טולו [סו. ד"ס], הלכך וחולקין נמאל הזכר נוטל ששה דינר זהב,

[שנינו במשנתנו] האומר אם ילדה אשתי זכר וכו': למימרא
דבת עדיפא ליה מבן דהיינו לה לנקבה מאתים זוז, דהיינו שני קנין, והא
אמר ר' יוחנן משום רשב"י [לעיל קמז], וראה מש"כ לעיל דהיינו רק
במוניהם שאם לא היה לו בן, היה יכול ליקח עוד אשה, ואולי יהיה לו ממנה,
כל שאינו מניח בן ליורשו, הקב"ה מלא עליו עברה,
שנאמר במדבר כז, וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואין
העברה אלא עברה, שנאמר צפניה א יום עברה היום ההוא?

לענין ירושה בן עדיף ליה דיקרא שם המת על נחלתו, אבל הבת מקצת
נחלה ממטה למטה אחר, לענין הרווחה [להרויח להם בממון], בתו
עדיפא ליה שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה מזה,
[כלומר יותר מוצא אדם נחת רוח עם בתו מבנו, שהבת מכבדת את אביה
ועומדת לפניו לשמשו יותר מבן. פירוש רבי ישמעאל בן חכמון. יוסף דעת],

ושמואל אומר, הכא במבכרת [שגולדה לו תחלה קודם לבנים]
עסקינן ממני צמכרת, דבת עדיפא ליה כדמפרש טעמא לקמן ואילן, וכדרכ
חסדא,

דאמר רב חסדא, בת תחלה סימן יפה לבנים,

[יש לפרש על פי מה שאמר [?]] כי בניו הגדולים צריכים לנהוג כבוד בצעירים
מפני שגולדו בוקעותו, כי הבן הגולד לוקנה וגדלות האב משוכח יותר, וזה סימן
יפה אם בת תחלה נמצא כי הבנים יולדו לאחר מכאן, בגילו של האב שנתגדל,
ויש גם כן לכון בזה ענין הבן זקונים כמ"ש ויעקב אהב את יוסף כי בן זקונים הוא
לו. כתבי אב מר'],

איכא דאמרי דמריא לאחאה מגדלת, ואיכא דאמרי דלא
שלטא ביה עינא בישא [הואיל דאית לה בת מעיקרא לא לימרו אינשי
כמה בניו אתילדו ליה להאי רג.]. [שבני אדם מקנאים באב שיש לו בן בכור. שט.],
[דלא שלטא ביה עינא בישא. דכשיהיה בן תחלה הוא ממעט חלק שאר כל
האחין והיינו דלא שלטא עינא בישא דכשיהיה בן תחלה נוטל פי שנים הכל
נותנין בו עין הרע, וגם אחיו מתקנין בו. מהרש"א],

[ובזה מוכן למה צותה התורה לפדות את הבן, והמצוה כתובה יחד לאדם
ובחמה, שכיון שיש עין הרע בבן הבכור, צותה התורה לזלול בו כמו שפודה
בחמה, ובאילו היה הפך]

אמר רב חסדא [ראה שבת קמ: אמר להו רב חסדא לבנתיה], ולדידי
בְּנֵתָן עדיפן לי מבני אית דמפרשי לדרז חסדא צמכרת כשמעיה, אך
הלשון מדקאמר לדידי אינו מוכיח כך, ונראה צעירי שלא נתקיימו לו בנים כי אם
בנות [והתוס' חולקין על זה, ופירשו שהיו לו חתנים גדולי הדור, רבא, ורמי בר
חמא, וזר עוקבא בר חמא], לכך [ממאז] היה [ממאז] ד"ס] לבנות, ולא נתישצ
לי יפה דעתו של רב חסדא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

איתיביה, רב נחמן לרב הונא [תוס'] מממני דתנן האומר אם ילדה זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה?

אמר ליה משנתינו איני יודע מי שנאה לא מצינו לא יחיד ולא רבים,

ולמיא ליה [רב הונא] רבי מאיר היא, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואמאי קאמר רב הונא איני יודע מי שנאה, הא איהו גופיה ס"ל כר"מ, כדאמר ציננות בפרק האשה שהלך בעלה למדה"י (דף ג) דאמר ר"י בר יוחנן רב הונא כרז, ורב כר' ינאי, ור' ינאי כר' חייא, ור' חייא כרז, ורבי כר"מ, ור"מ כר"א בן יעקב, ור"א בן יעקב כר"ע, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

ומפרש התם רב הונא, דאיתמר המוכר פירות דקל לחבירו, אמר רב הונא עד שלא באו לעולם יכול לחזור בו [כו'. ד"ס], ור"י אמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו (כו'). וי' ד"ס רבי מאיר דתנן האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתגיירי כו' אינה מקודשת, רבי מאיר אומר מקודשת, ומתניתין גמי קס"ד דה"ה גזי עובר, דכי היכי דאדם מקנה דבר שלא בא לעולם, ה"ה מקנה לעובר שלא בא לעולם,

אימור דשמעת ליה לרבי מאיר, לדבר שישנו בעולם בשעת קנין, אלא שעדיין לא הגיע זמנו לקנות, כדקמני הרי את מקודשת לאחר שאתגייר לאחר שתגיירי כו', [ש. ד"ס] האשה הנקנית לו הרי היא בעולם, אלא שעדיין לא נתגיירה ולא הגיע זמנה לקנות, אבל עובר איתו בעולם ולא קני מידי, ולהכי איני יודע מי שנאה, לדבר שאינו בעולם, מי שמעת ליה,

ולמיא ליה רבי יוסי היא ואנא דאמינא כרבנן, ואמאי קאמר איני יודע מי שנאה דאמר עובר קני חלק בעבדי אביו,

דתנן בפרק אלמנה ציננות, בת ישראל שנישאת לכהן ומה, והניחה מעוברת לא יאכלו עבדיה בתרומה, מפני חלקו של עובר, כדמפרש התם דעובר במעי זרה זר הוא, ש עובר פוסל ואינו מאכיל [תוס'], דברי רבי יוסי, כלומר שהעובר שנתעברה ישראלית, מההן בעלה שמת, פוסל את העבר מלאכול בתרומה, מפני חלקו, דעובר במעי זרה זר הוא, ולא קרינא ביה ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, דאינו ילדו של כהן לקרות כהן עד שיגא לאור העולם, ואינו מאכיל את אמו ישראלית שעברתו מההן, דקי"ל התם שאוכלת בתרומה בשביל בנה כהן, כאילו בעלה כהן חי, כדכתיב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, אבל עובר לא, דס"ל לרבי יוסי עובר במעי זרה זר הוא, כדמפרש התם, שמעינן מיהא דעובר יש לו חלק במעי אמו בעבדי אביו שמת, מדפסיל להו באכילת תרומה, אלמא מוכה לעובר קנה, הואיל ויורש ממילא בנכסי אביו?

ומשני שאני ירושה הבאה מאיליה ויש לה כח לתפוס, אבל להקנות לו אדם לא קנה,

ולמיא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא [תוס'], דאמר לא שנא ירושה ולא שנא מתנה,

והא דתניא ילדה זכר ונקבה, אין לו אלא מנה, היכי מושכחת לה דמדקמני אין לו אלא מנה, משמע דסלקא דעתך אמינא דאף על גב דאמר יטול שני מנין, אפילו הכי אין לו אלא מנה, והיכי משכחת לה דאיכא למימר הכי?

אמר רבינא במבשרני לא התנה לתת לזכר ולנקבה כלום, אלא למנשר כדמפרש ואזיל,

דף קמ"א ע"ב

דתניא המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי המבשרני מה חלד אשתי, אם יבשרני שילדה זכר, יטול המבשר מנה, לפיכך אם ילדה זכר נוטל מנה יטול המבשר מנה כדאמר האב, אבל על בשורת הבת לא יטול כלום, דהא לא קאמר,

ואם כה יאמר [בליצית הפסוק בראשית לא ח], אם נקבה מנה כלומר אם יבשרני שילדה אשתי נקבה יטול מנה, ואירע מעשה ש ילדה נקבה, נוטל המבשר מנה אבל על בשורת זכר לא יטול כלום, דהא לא קאמר אב מידי, ונראה צעירי דגרסין זה הכי, אם זכר מנה, אם נקבה מנה, ילדה זכר נטל מנה, ילדה נקבה נטל מנה, והשתא אחי שפיר הך דפרכין לבסוף אלא למעוטי מאן, לפי שכל עניני בשורת לידה פירש, בין לידת זכר בין לידת נקבה בין לידת תאומים,

ואם אירע מעשה ש ילדה זכר ונקבה תאומים, אין לו למנשר אלא מנה,

ופרכין והא זכר ונקבה לא אמר לא אחי אב, ועל לידת תאומים לא אסיק האב אדעתיה, ולא אמר שיטול המבשר כלום, אלא על זכר לבדו או נקבה לבדה?

ומשני דאמר נמי, אם זכר ונקבה אם יבשרני זכר ונקבה ביחד, נמי יטול מנה ומאן כי רובלא לא חשיב ואזיל,

אלא למעוטי מאי כיון דבכל בשורות יטול המבשר מנה, לא (פירש) [יפרש] לא זכר ולא נקבה ולא תאומים (הוא) [והוא] ליה למימר המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי יטול מנה? למעוטי נפל מה שפירש האב אם זכר אם נקבה למעוטי אם יבשר הפילה אשתך דלא יטול כלום דקמס זכר ונקבה היינו בר קיימא ולא מת,

ההוא דאמר לה לדביתהו, נכסי להאי דמעברת [בשביב מרע איירי וכו', תוס'] [לעובר שאת מעוברת בו],

אמר רב הונא, הוי מוכה לעובר על ידי אחר והמזכה לעובר לא קנה עד שיוול, ואפילו היכא דאמר נכסי להא עובר כשיוול, דאמר רב הונא, לקמן אף לכשתלד לא קנה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ורב הונא אמר, אף לכשתלד לא קנה,

ורב ששת אמר, אחד זה ואחד זה קנה,

אמר רב ששת, מנא אמינא לה, דתניא גר שמת, ובזבזו ישראל נכסיו החזיקו כל ארץ וארץ מה שמנא בזבזו ארץ לו, ושמועו [אלו שבזבזו] שיש לו בן, או שהיתה אשתו מעוברת # [אם היה לו אשה, הרי יש לה תביעה על הנכסים בשביל מזונות או משום כתובתה], חייבין להחזיר כיון דאשמו מעוברת, עובר יורש הוי, אלמא המוכה לעובר קנה,

החזירו הכל, ואחר כך שמעו שמת בנו, או שהפילה אשתו וחזרו ישראל והחזיקו נכסיו, [מי ש] החזיק בשניה אחר שמת הבן או העובר קנה דהשתא ליכא עוד שום יורש, ובראשונה לא קנה דלגלגא מילתא שהיה לו בן או עובר, ואע"ג דסוף סוף מת העובר בבטן, ולא יכל לאור העולם, כיוצא גמור חשיב ליה, ומרע לחזקת מחזיקי ראשונה, אלמא עובר יורש כרז ששת,

ואי סלקא דעתך עובר לא קני, למה להו אחזיקי בשניה, הא אחזיקו להו חדא זימנא?

אמר אביי, ירושה הבאה מאיליה שאני [והעובר קונה],

רבא אמר לעולם אימא לך, לא שגא המוכה לעובר, לא שגא ירושה הבאה מאיליה, לא קנה כלל, ו' שאני התם גבי המחזיק בראשונה הא לא קנה, לאו משום עובר הוא, דהא אין עובר יורש [אלא הטעם] דרפוי מרפיאן בידיהו מעיקרא אלא מעיקרא, כשהחזיק רפויי מרפיין בידיהו, כשמת הגר ובזבזו נכסיו והחזיקו, לא נמכונו להחזיק לגמרי, דהא מספקא להו אם יש לו יורשין אם לאו, כמו שהוכיח סופו על תלמודו, ששמעו לבסוף שהיה לו בן, או אשמו מעוברת, ושמה לא תפיל, ולכן לא הויא חזקתו חזקה, אלא"כ חזרו והחזיקו אחר מיתת הבן והעובר [דאז הם מחזיקין בלי ספיקות], ולעולם אימא לך, עובר אינו יורש, וגם המוכה לו, לא קנה,

מאי בינייהו בין לאביי בין לרבא חזקה ראשונה לאו כלום היא, מה לי משום דעובר יורש לאביי, מה לי משום דרפויי מרפיא לרבא, מאי נפקא לן מינה?

איכא בינייהו ששמעו בו שמת, ולא מת, ואחר כך מת לשונות רבים שמעתי ולא ישרו צעני, אמנם כן נריך לפרש, איכא בינייהו בין אביי לרבא בכה"ג,

גר שמת ובזבזו ישראל נכסיו והחזיקו, ואח"כ שמעו שאשמו מעוברת, ושמעו אחרי כן שמת העובר ועדיין היו מוחזקים, א"כ שהחזיקו אחר ששמעו בו שמת, ולא היה מת כששמעו, אלא אח"כ מת,

לאביי דלמא, עובר יורש משום דהוי ירושה הבאה מאיליה, המחזיקים ראשונה קודם מיתת עובר לא החזיקו, אלא מחזיקי [שניי. ד"ס] אחר מיתתו, ולרבא דתלי טעמא [דלא קנה ראשון] בדרפוי, המחזיקים ראשונה ששמעו בו שמת הויא חזקתו חזקה, ואע"פ שנועד לבסוף שעדיין לא מת מ"מ לא מרפיא בידיהם,

דתנן גיט נוחלין רבי יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר ארץ פלוני ירשני על מי שראוי לירשו במקצת, כגון בן בין הצנים, וקס"ד דעובר בין הצנים קאמר דהיינו ראוי לירשו לכשילד, דבריו קיימין אלמא המוריש לעובר קנה, דהיינו מוכה לעובר, ולעיל נמי במוכה לעובר שלו מיירי, שהוא ראוי לירשו,

אימור דשמעת ליה לרבי יוחנן בן ברוקה, לדבר שישנו בעולם, לדבר שאינו בעולם מי אמר,

ולימא ליה רבי יוחנן בן ברוקה היא, וסבר לה כרבי יוסי דעובר יורש, ואיכא למימר דאירי רבי יוחנן בעובר בין הצנים, דהיינו ראוי לירשו במקצת, כרבי יוסי דעובר יורש?

מי יימר דסבר לה לרבי יוחנן בן ברוקה כרבי יוסי, והלכך לא נודע מי שנאה,

ולימא ליה במבשרני דמתני' איירי במבשרני, כי המבשר ישנו בעולם, וטוקי למתני' שהמבשר יכול מנה, ולא העובר, דהמוכה לעובר לא קנה?

אי הכי דקתני סיפא, ואם אין שם יורש אלא הוא, יורש הכל, אי במבשרני יורש מאי עבדתיה דמבשר לירש כלום,

ולימא ליה בשילדה כשאמר האב אם ילדה זכר תנו לו מנה, כבר נולד בשעת אמירה, הלכך יכול מנה, דלא איירי במוכה לעובר?

אי הכי דקתני סיפא, ואם אמר כל מה שתלד אשתי יטול, הרי זה יטול, כל שתלד, כל שילדה, מיבעי ליה,

דף קמ"ב ע"א

ולימא ליה רב הונא, מתני' [דקתני שאם ילדה זכר יטול מנה, אף שהילד לא בא עדיין לעולם] דאמר אם תלד אשתי זכר, תנו ליה מנה לכשתלד דלא זכי ליה כלום עד שיוולד, ואין זה מוכה לעובר, דאמרין לעיל דלא קנה [ולמה אמר דלא ידע מי שנאה]?

ומשני רב הונא דאמר איני יודע מי שנאה, ולא חזקתה כשתלד לטעמיה, דאמר רב הונא, אף המוכה לעובר בכה"ג דאמר לכשתלד כלומר נכסי להאי דמיעברא לכשילד, לא קנה דכיון דבשעת הקנאה עובר הוא, ואינו יכול לזכות, לא יקנה לכשילד, ע"י אמירה דאמר לכשתלד,

דאמר רב נחמן, המוכה לעובר לא קנה, לכשתלד קנה אע"ג דפליג ר"נ בהמוכר פירות דקל לתבירו, דאמר אף משבאו לעולם יכול לחזור בו, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, הכא גבי עובר מודי דחשיב ליה כישנו בעולם, וגם הנכסים שנתן לו הרי הן בעולם, אלא שצריך לתקן לשונו ולומר נכסי להאי עובר "לכשתלד", דאז ראוי לקנות לגמרי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כיון ששמעו צו שמת, והעובר לא ינא לאויר העולם ולא זכה לירש, דלרבא אינו יורש עד שינא לאויר [העולם],

והמחזיק בשניה אחר מיתת העובר, לא הוה חזקתן חזקה [שהרי הנכסים מוחזקים לראשונים], כן נראה צעני ועיקר,

למיומרא דהוא [העבור] מייית ברישא, והא הוה עובדא ופרכס העובר אחר יציאת נפשה תלתא פרכוס' [בתום] יש גירסא עד תלת פרכוס'?

[עוד כמו פירוש הראשון אלא הוא ב] לשון קלרה - איכא צנייהו ששמעו צו שמת העובר, ואח"כ המחזיק, והוא לא מת אלא אח"כ מת, ובא אחרים להחזיק, לרבא חזקתו ראשונה לא מרפא שהרי שמעו שמת, ומחזיקו להחזיק לגמרי, וקנו, דסוף סוף העובר לא ינא לאויר העולם ולא יירש מידי, ולאבי אחרונים קנו,

אמר מר בר רב אשי, מידי דהוה אונב הלטאה שמפרכסת אחר שחטכה מן הלטאה ואין זה חיות,

תא שמוע דמתן במס' נדה צפ' יוצא דופן [דף מד], תינוק בן יום אחד מטמא צננעים כו' עד נוחל ומנחיל ופרכין בגמרא נוחל ממאן מאביו, מנחיל למאן לאחיו מן האב, אחיו אי צעו מיינה לירמו, אי צעו מאציהם לירמו, ומאי נפקא לן מיינה צהאי חינוק, אפי' כי לא צא לעולם, היתה ירושה נופלת לפני אלו האחים, [ב"מ יש דייקין] בן יום אחד אין, עובר לא,

ומשניין הא אמר רב ששת, נוחל בנכסי האב, להנחיל לאחיו בזן האב דמיינה קא ירמי, כגון רחל שילדה את יוסף, ומתה רחל ביום שנולד יוסף, וירש את אמו, שהרי בן יום אחד נוחל, ואח"כ מת [יוסף] ומנחיל לראובן ושמעון בני יעקב שהן אחיו מאביו, דמיינה דיוסף ירמי, ולא מרחל שהרי אינה אמם, הכי אימא במסכת נדה,

והכא הכי הוא דפרכין, תא שמע חינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל, בן יום אחד אין עובר לא, אלמא עובר אינו יורש ירושה דממילא, וכל שכן דהמזכה לעובר לא קנה וקשיא לרב ששת, ומשיי א"ר ששת נוחל כו' והאי שינויא במסכת נדה אימיה משום קושא אחרימי דפרישית לעיל,

ונראה צעני דהכי גרסינן, האמר רב ששת נוחל בנכסי האם כו', הלכך כיון דהוא יומא דאחיליד מתה אמו, משום הכי דייקין דוקא בן יום אחד שנולד וינא לאויר העולם, ואח"כ מתה אמו, ואח"כ מת הוא, והוריש לאחיו מן האב, אבל עובר לא אינו יכול לירש אמו בעודו צענה,

[וביון שצריך להנחיל לאחיו מן האב מתורצת הקושיא על רב ששת] ודוקא בן יום אחד, אבל עובר לא [פ' דאם מת אמו קודם שנולד, אז הוא מת בתוך מעיה קודם שתמות היא], מאי טעמא

דף קמ"ב ע"ב

דהוא מייית ברישא [פ' שאם אשה מעוברת מתה, העיבור מת קודם אביו], ואין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מן האב [להנחיל. הוא דיבור המתחיל] ממונו לאחיו מן האב, ולא צהדיא תנן לה, אלא מדוקיי' דהך דמתן לקמן (דף קנח) נפל הצית עליו ועל אמו כו' דמשמע דאם מת קודם אמו, אין יורשי הבן יורשין ממנו האם, וצ"ש נוחלין גמי דייקין לה מממני, דהאשה את צנה והאשה את צעלה, מה האשה את צעלה אין הצעל יורש את אשתו בקבר, אף האשה את צנה אין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מן האב, אבל

1. מר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא אמר, לומר שממעט בחלק בכורה לעולם אימא לך זימנין דהיא מיימא ברישא, ואחר כך עובר, ומנחיל העובר לאחיו מן האב, דעובר יורש הוא, ואע"ג דחירך רבא לעיל שאני התם דמעיקרא רפוי מרפייא צדיייהו, ואחא למימר דעובר אינו יורש, שיטת גמרא הוא זה, אילי הכא וקא מדחי ליה, ואילי הכא וקא מדחי ליה, ולעולם הך משנה דבן יום אחד נוחל ומנחיל, לאו למעוטי עובר מדין ירושה, אלא למעוטי דאיו ממעט בחלק בכורה, וכדמפרש ואזיל,

שצא לומר, דבן יום אחד ממעט בחלק בכורה, כגון יעקב שמת, והניח שני בנים ראובן ושמעון, והניח שנים עשר מנה, ראוי הבכור ליטול פי שנים כאחד מן אחיו, ויעול ראובן שמנה מנים ושמעון ארבעה מנים, נולד לוי צחי יעקב ומת יעקב צו ביום, אחרי לידת לוי, נמצא נטול ראובן ששה ושמעון שלשה ולוי שלשה, [ומת] [ואם מת ?] לוי צו ביום אחרי מיתת אביו, דהוה ליה בן יום אחד, ומנחיל לאחיו שלשה מנים הראוין לו, ובאלו לא יטול ראובן חלק בכורה כנגד שמעון, שהרי מכת אחיו לוי הוא יורש, נמצא ראובן נטול שבעה מנין וחצי, ושמעון ד' מנין וחצי, נמצא שמעון לידת לוי לראובן חצי מנה מחלק בכורתו [פ' שבותחלה היה לראובן ששה, ולשמעון שלשה, ועכשיו הם יורשין את לוי, ומקבל כל אחד מהם עוד מנה וחצי]

ודוקא בן יום אחד, אבל אם היה לוי עובר כשמת אביו יעקב, ואח"כ נולד לוי לא אינו ממעט בחלק בכורה, אלא בחלק פשיטות,

כינא מת אביו, נטול ראובן מן השנים עשר מנים ארבעה מנים בחלק בכורה, כאילו אין העובר בעולם, שהרי לא הניח יעקב צנים ילודים אלא ראובן ושמעון, ושמנה מנים הותרים יתלקו בין שלשתן ראובן ושמעון ולוי, כל אחד יטול שלש מנים חסר שלש 2.66, וגם אם יחזור וימות לוי יטול אחיו בחלקו, נמצא ראובן נטול ארבעה מנים של חלק בכורה, ושלשה מנים חסר שלש חלק פשיטותו, ומחצית של חלק לוי דהיינו מנה ושליש סך הכל ח' מנין [4+ 2.66 + 1.33], ואם היו עשרה אחין יתלקו חלק לוי לעשרה חלקים, וחלק בכורה לא יזוז מקדמותו,

מאי טעמא דברים בא וילדו לו אמר רחמנא [צענין] כשנולדו לאב צחיו, אמר רחמנא לתת לו פי שנים, חלק בכורה על אחיו, שכן [חלק] אחד, אבל עובר הנולד לאחר מיתתו של אב, לא קרינא ביה וילדו לו, ולגבי חלק בכורה כמאן דלימא דמי, ויעול הבכור חלק בכור גדול, לפי חשבון אומן אחיו, הנולדים צחי אביו,

2. דאמר מר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא, בן שנולד

אבני חן למסכת בבא בתרא

[שלא נולדו עדיין],

לאחר מיתת אביו, אינו ממעט בחלק בכורה, מאי טעמא וילדו לו אמר רחמנא, והא ליכא,

בסורא מתנו הכי,

3. [אבל] בפומבדיתא מתנו הכי, אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא, בכור שנולד לאחר מיתת אביו כגון ילדה מאומים [וכיון שהוא בכור צריך שיוולד עוד פשוט לאחר מותו, כדי שיהיה אפשרות שיטול הוא פי שנים], או היו לעקב נשים הרבה ונולד ראובן אחר מיתתו מלאה, ויוסף מרחל [גם לאחר מותו], אינו נוטל פי שנים, מאי טעמא יכיר אמר רחמנא וכיון דנולד בחייו, אפילו לא ראהו אביו ולא הכירו מימיו, האיל ורואי להיכרא אין היכרא מעכבת זו, דכר' זירא דכל הראוי לצילה כו' (לעיל דף פא) דפר"מ והא ליתא דייכר,

והלכתא ככל הני לישני 1-3 דאמר מר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא,

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן, המזכה לעובר, לא קנה, ואם תאמר משנתינו דאיתיה רב נחמן לרב הונא דלעיל האומר אם ילדה אשתי כו', הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו וגמר ומקנה בכל לבו, אכל לעובר אחר לא קנה,

אמר ליה שמואל לרב חנא בגדתאה דמן בגדד [יש שם זה בעשרה מקומות בש"ס], [אין זה בגדד של ימינו], עיר שנוכל בה, ובכתיבי רב שרידא היא מוכרת [מובא גם ברש"י כתובות ז', גיטין ס:], פוק אייתי לי בי עשרה לפרסומי למילתא, ואימר לך באפייהו, המזכה לעובר קנה, והלכתא המזכה לעובר לא קנה כרבי יוחנן, וכגון שאינו בנו, אכל המזכה לעובר שצמחי אשתו קנה, דדעתו של אדם קרובה אצל בנו,

ההוא דאמר לרביתו [שאמר לאשתו, כל] נכסי [שישאר אחר מותי, יהיו] לבני, דיהו לי מיניך [ליך מינאי] ולא יהיה אשמו מעוברת, הלכך לא קנה כדלקמן [לקמיה שהגמ' אומרת "דאבתי ליתניהו"], דכה"ג לא אמרינן דעתו של אדם קרובה אצל בנו, אלא היכא דמוכר לעובר שנתעברה אשתו כבר, ושזב מנאמי כן דפר"מ, אתא בריה קשישא מאשמו ראשונה, אמר ליה ההוא גברא [על עצמו אמר] מאי תיהוי עליה?

אמר ליה, זיל קני בחד מברא [יקנה כחד ברא] יקנה כחד מן הנשים העמידים להולד מאשה זו [פי' שגם לו יהיה חלק בכל בניה שיוולדו לה מאיש זה],

@ [טליא] תיזק גדול, כדאמר דפרק המוכר את הספינה (לעיל דף נא) דאמר רב נחמן, נהירנא [אני זוכר] כי הוּו מטיילין טליא וטלימא כבר שב סרי בשוקא, ולא הוּו מטא,

הנך [בניהם שעתידים להוולד לאשה זו] ודאי לא קנו, דאכתי ליתנהו

הא' [והשאלה הוא רק על הבן הקשיש, שקורא אותו "טליא"], אית חו' לך [פי' וכי יש לו חלק] לטליא במקום בניא דאף על גב דבניא לא קנו צמח מתנה זו, אפילו חלק אחד, דהא ליתנהו אפילו עובר, דנימא דעתו של אדם קרובה אצל בנו, ולא יקנו אלא צמורת ירושה צמיתת אביהם, אפי"ה צריה טליא [פי' הקשיש], קנה צמח מתנה זו חלק אחד [פי' כאילו היה נוטל אם היו חולקין כל בניה בנכסי אביהם], מלכד חלקו שורש עם אחיו, [וחזור ומפרש איך חושבים החלק שיטול הטליא] אית חולק לטליא צמקוס צניא, [כנגד אחד מהן] אילו קני, דה"ק (ויקנה) [זיל קני. ד"ס] כחד מצרא דיהו לה מינאי, ואף על פי שלא יקנו [כאשר אמרנו כבר שהרי אמם אינה מעוברת עדיין], רואין כמה צנים יהיו לה, אם הן שלשה צנים מלכד הקשיש, חולקין בצרעה חלקים, ויטול זה חלק אחד מהן, וחורין וחולקים שלשה חלקים הנותרים לצרעה, ויטול כל אחד חלק אחד, צמורת ירושה,

או לית ליה חו' לך לטליא במקום בניא?

רבי אבין, ורבי מיישא, ורבי ירמיה, דאמרי "אית" חולק לטליא במקום בניא כשיירשו הצנים את אביהן, אית חולק לטליא עמהם, לנד ירושתו כדפרישית,

רבי אבהו, ורבי חנינא בר פפי, ורבי יצחק נפחא דאמרי, "לית" חולק לטליא במקום בניא אלא חלק ירושה צלכד כדמפרש לקמיה, דקני כממור הוא דקאמר ליה, קני כחד מן הצנים שהיו לי, וכי היכי דאיתנהו לא קנו, שהרי לא היו עדיין אפילו עובר בשעת מתנה, איהו נמי לא קנה, שנתלת מתנתו צמיתת הצנים,

אמר ליה רבי אבהו [דאמר לית חולק] לרבי ירמיה [דאמר אית חולק], הלכתא כוותן או הלכתא כותייכו? אמר ליה [ר' ירמיה] פשיטא דהלכתא כוותן [דאית חולק], דקשישא מינייכו, ולא הלכתא כותייכו דדרדקי אתון # [כן היה דרכו של ר' ירמיה, ראה לעיל בג' ועל דא אפקוה לר' ירמיה מבי מדרשא],

אמר ליה [ר' אבהו, לר' ירמיה] מידי בקשישותא תליא מילתא, בטעמא תליא מילתא [וטעמא דילן מסתבר טפי. רג'],

וטעמא מאי, [אמר ר' אבהו לר' ירמיה] זיל לגביה דרבי אבין, דאסברתה ניהליה [שאני הסברתי לו הטעם],

דף קמ"ג ע"א

וכרכיש בה רישיה [ורב אבין] הוה לדברי בי מדרשא [פי' והרכין לי ראשו בביתו] לעין כל בהכנעה. על גליון גמ' שלי, אזל לגביה [דר' אבין. ד"ס] [חלק ר' ירמיה אצל רב אבין לשאול לו מה הסביר לו ר' אבהו, ו]

אבני חן למסכת בבא בתרא

אחד שיתק שניהם, לא נגמרה דעמו להקנות לה זלזל זה כלום, וכיון דחמור לא קנה, אינו נמי לא קנה,

ורב ששת אמר, קנה הכל אדם יודע שאין חמור קונה, וגמר דעמו שמי שיוכל לקנות משניהם יקנה,

אמר רב ששת מנא אמינא לה, דתניא [ראה עירובין סז. שרב ששת היה בקי גדול בביריות] רבי יוסי אומר, אין לך מר בקישות אלא פנימי שבו, לפיכך כשהוא תורם מוסיף על החיצון שבו ותורם, אמאי את וחמור הוא [תימה כיון דבכל קישואין הפנימי מר והחיצון מתוק למה לא יתרום מזה על זה והלא החיצון יפטור החיצון והפנימי יפטור הפנימי, ולמה צריך להוסיף על החיצון? ונראה לר' יוסי דהכא לא איירי בשכל הקישואין מרים אלא אותה שתורם נמצאת מרה וכו'. תוס' עיי"ש], [מ"מ יש מכאן ראייה לרב ששת שכיון שהמר הוא רע והמתוק הוא יפה, המתוק נעשה תרומה אף שהמר אינו ראוי להיעשות תרומה],

[והנ"מ דוחה ראיתו של רב ששת] שאני התם דמדאורייתא [גם המר] תרומה מעלייתא היא,

דאמר רבי אילעא, מניין לתורם מן הרע על היפה, שתרומתו תרומה, שנאמר במדבר יח ולא תשאו עליו חטא על המרומה מטעם, בהרימכם את חלבו ממונו אם תרמו את חלבו [שפירשו של "חלבו" הוא] מן היפה, הא אם תרמו מן הרע תשאו עליו חטא, שלא עשית מזה מן המונח, ואם אינו קדוש, נשיאות חטא למה אלא [פ'] היה לו לומר [ימור וימרוס מן היפה, מכאן לתורם מן הרע על היפה, שתרומתו תרומה],

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי [יש לשון זה ב18 מקומות בש"ס, ורק בסדר נשים נזקק קדשים], מתיב רב אויא תיובתא [על רב המנונא, דאמר דאת וחמור לא אמר כלום], מעשה בחמש נשים צפ' האש מקדש [קדושין ג:] ובהן שתי אחיות, וליקט אחד כלכלה של תאנים ושלחן היתה, ושל שביעית היתה [והיו הפירות הפקר, ולכן קנה אותן האיש], ואמר הרי כולכן מקודשות לי בכלכלה זאת, וקבלה אחת מהן ע"י כולך,

[לא הבנתי למה צריך הרשב"ם להביא כל הענין במס' קדושין, והלא כל הקושיא הוא רק ממה שאמר אין האחיות מתקדשות?],

והס' [נב]. מפרש לה רב שפיר, אמר רב שמע מינה ממתינין ארבעה, ונקט צידה תלת [היה אוחזן צידו לסדקן בסדר גירסא. רש"י שם], שמע מינה המקדש צפירות שציעות מקודשת [דהא המשנה מיירי שקדש בפירות שביעית], וש"מ קדשה בגזל אינה מקודשת, ואפילו בגזל דידה [ולא אמרין מדקדמיה אחלמיה. רש"י שם], מקדמי שלהן היתה, ושל שביעית היתה, טעמא דשביעית דהפקר הוא הא דשאר שני שצו לא, וש"מ אשה נעשית שליח למצירתה ואפי' במקום שנעשית לה צרה, שהרי קבלה אחת על ידי כולך, ומתקדשה היא ומצדמיה בכלכלה זו, ונעשו צרות זו לזו [והרביעית היא קדושין שאינם מסורין לביאה, ולא חשיב לה דמספקא ליה אי באביי אי כרבא],

א"ל [ר' אבין לר' ירמיה] אילו א"ל קני בחמור מי קני כמו שהחמור לא קנה כן הוא לא קנה, הכא נמי כי היכי דננים העמידים לצל בעולם לא קנו, אינו נמי לא קנה,

[א"ל זהו הטעם, דאילו אמר לו קנה בחמור ממון שלי מי קני בחמור, הא חמור לאו בר קניה הוא, וכי היכי דחמור לא קנה, אינו נמי לא קנה, הכי נמי להיכא דאמר ליה זיל קני כחד מינייהו ואינהו לאו בני קניה נינהו, דאכתי לא אתו לעלמא, דקיימא לן המוכה לעובר לא קנה, האי בר קשישא נמי לא קנה להכי דיטול לחודיה בלא דידהו, ויחלוקו בשוה, והיינו טעמא דלית ליה חולק. רג.],

גירסא אחרת בנמ':

אמר ליה [רבי אבהו לרבי ירמיה] [רבי ירמיה] [דאמר אית חולק], לרבי אבהו [דאמר לית חולק]. מנחת יהודה, כן בד"ס כתב שכ"ה ישר. שר' אבהו היה בדור שלישי לאמוראי א", ור' ירמיה בדור רביעי] # [וכנ"ל הגירסא שהשאלה מתאים יותר לר' ירמיה [ראה לעיל כג: ועל דא אפקה לר' ירמיה מבי מדרשא], דאילו ר' אבהו למה לו לשאול הלכתא כמאן, בפרט מר' ירמיה תלמידו], הלכתא כוותן או הלכתא כותייכו?

אמר ליה [ר' אבהו. מנחת יהודה] פשיטא דהלכתא כוותן [דלית חולק], דקשישנא מינייכו [שר' אבהו היה זקן יותר מר' ירמיה], ולא הלכתא כותייכו, דרדקי אתון,

אמר ליה [ר' ירמיה לר' אבהו] מידי בקשישותא תליא מילתא, בטעמא תליא מילתא, וטעמא מאי, [אמר ר' ירמיה לר' אבהו] זיל לגביה דרבי אבין, דאסברתה ניהליה [שאני הסברתי לו הטעם, שמתחלה היה סבור כמורך ואחר שהסברתי לו הודה לדברי] # [ולפי הגירסא קשה קצת שר' ירמיה שולח את רבו לשאול את ר' אבין],

דף קמ"ג ע"א

וכרכיש בה רישיה [ורב אבין] הודה לדברי בי מדרשא, אזל לגביה [דר' אבין. ד"ס] [חלך ר' אבהו אצל רב אבין לשאול לו מה הסביר לו ר' ירמיה, והנמ' אינו אומר מה היה ההסבר],

[אבל ר' אבהו לא קיבל את ההסבר ו] א"ל [ר' אבהו לר' ירמיה] אילו א"ל קני בחמור מי קני כמו שהחמור לא קנה כן הוא לא קנה, הכא נמי כי היכי דננים העמידים לצל בעולם לא קנו, אינו נמי לא קנה,

[סימן נחש מלך] [ד"ס. נחמן, המנונא ח"י"ת מתחלף בה"א], ששת, מחצה, לא כלום, כולך],

דאיתמר, קני בחמור לא קנה, את וחמור את וצמחה זו תקנו נכסי, רב נחמן אמר, קנה מחצה [תוס'] דהכי אמר ליה אתה וחמור תקנו שניכם, הוא מחצה ואמה מחצה, ולא אצד האיש חלקו בשביל החמור, שלא תלאן זה זה,

ורב המנונא אמר, לא אמר כלום [לא קנה ולא כלום] דמיון דנקיין

אבני חן למסכת בבא בתרא

אשה [אם אמר נכסי לך ולבנדך] לאו בת ירושה היא, דיה שתטול
כאחד מן הבנים,

איני, והא עובדא הוה בנהרדעא, ואגביה שמואל פלגא,
במבריא ואגביה רבי יוחנן פלגא,

ותו כי אתא רב יצחק בר יוסף, אמר, ההוא דמי כלילא כמר
מלכות דשדו רבי מלכא [קיסר] הטילו על אלו לעשותה אַאבולִי עשירים
[senate. stn] ואַאִיסטרוגִי ושרים,

[ומביא ראיה ש"בול" פירושו מלשון עשירות] כדגרסינן [במגילה דף טו] במרדכי
והמן זה נא בפרוזבול, וזה נא בפרוזבטי [מרדכי בא במטענת עושר, והמן בא
במטענת עוני. וראה שם בד"ס],

[ואולי מתחיל כאן דיבור חדש], [איסטרוטיג] נליצים, ומנצ פלשמים מתרגמינן
איסטרוטיג (שמואל א יד, מלכים א ד),

אמר רבי, ניתבו [יתנו], # [מלשון יחב, ולא מצאתי הלשון "ניתבו" עוד
בשום מקום בדברי חז"ל אלא פעם אחת תענית כה. דניתבו, אבל ליתבו או
וליתבו בלמ"ד יש כעשר פעמים] אבולי פלגא, ואיסטרוג פלגא אע"ג
לדבולי עשירים יותר?

[אבולי בני העיר, איסטרוטיג חצרנים [הגרים בחצירות מחוץ לעיר. שט]. רג],

[ודוחה] הכי השתא, התם מעיקרא כי הוּו כתבי, אאבולי הוּו
כתבי נכתב של מלך [על אבולי] ליתן הכל, ואיסטרוג הוּו מסייעי
בהדייהו אלא שאיסטרוטיג מסייעי להו פורמא, וידע מלכא דהוּו קא
מסייעי, השתא [מאי דקא כתבי] אאבולי ואאיסטרוג להסיף
על מה שהיו [האיסטרוג] רגילין ליתן, נכתבו עמה, למימרא דהני פלגא
והני פלגא,

מתיב רבי זירא לרב יוסף, האומר הרי עלי מנחה מאה עשרון
[קמח], להביא בשני כלים, מביא ששים בכלי אחד [שעור ששים
עשרון יכול להבלל בכלי אחד] וארבעים בכלי אחד,

דף קמ"ג ע"ב

ואם הביא חמשים בכלי אחד, וחמשים בכלי אחד יצא הרי
זה שפירש מאה עשרון בשני כלים, כגון זה [פי' זה דומה למי] שאמר לך ולבניך,

אם הביא אין ולא קמני חמשים בכלי וחמשים בכלי אלא דיעבד, אכל
לכתחלה לא [תוס'] אלא מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד, ואי
סלקא דעתך כל כי האי גוונא פלגא ופלגא הוא, אפילו
לכתחלה גמי וקשיא לרב יוסף דאמר מחלה?

הכי השתא, התם אנן סהדי, דהאי גברא, מעיקרא לקרבן
גדול קא מכיין לאתויי בכלי אחד, והאי דקאמר בשני כלים ולא
קאמר מאה עשרון להציא בכלי אחד, משום ידיע דלא אפשר לאתויי

[ו. ד"ס] אמרו חכמים, אין אחיות מקודשות קדושין שאין מסורין
לציאה לא הוּו קדושין כלל, ואפי' צמחא מינייהו,

[ומדייק] אחיות הוא דאין מקודשות, הא נכריות מקודשות,
ואמאי נכריות מקודשות, והא את וחמור היא [ראה רש"ל] הרין. ד"ס
מקדש צכלכלה זו (כולן) כולק. ד"ס, חמש נכריות ואחיות [צכללן ?], וכי הימי
לאחיות לא קנו, נכריות גמי לא יקנו, אלא שמע מינה (מה) [מי. ד"ס] שיש צידו
כח לקנות יקנה הכל, כרצ ששת?

[ראה רש"ל שכוונת הרשב"ם לדייק במה שקנו ג' נכריות כל הכלכלה, ולא
אמרינן שיקחו כל אחת רק חמישית הכלכלה עיי"ש],

אמר ליה [רב אשי לרב מרדכי], היינו דחזאי [זה שראיתי את] רב
הונא בר אויא בחלמא, ומשום דאמרט לי דמותיב רב אויא
תיובתא נתקיים חלומי [פי' שהוא ראה את רב הונא בנו של רב אויא ולא ידע
פשר הדבר, אבל עכשיו נפתר חלומו שהיה רבו על קושיא זו],

מיהו לאו קשיא הוא ד לאו מי אוקימנא, דאמר הראויה מכח
לביאה תתקדש לי ואין אחיות צכלל, ואצ"י הוא דמוקי לה הכי בקדושין
[גא:]:

וקי"ל כרצ נחמן דאמר דלת וחמור קנה מחלה, והמזכה לעובר לכשתלד [לעיל
קמב. בראש הדף]. קנה כרצ נחמן, בפירוש רבינו חננאל,

ההוא דאמר לה לדביתהו, נכסיי לך ולבנדך, אמר רב יוסף
קנתה מחצה כנגד [כל. ד"ס] הצנים, היא מחלה והם מחלה,

ואמר רב יוסף, מנא אמינא לה, דתניא רבי אומר ויקרא כד
והיתה לאהרן ולבניו צלחם הפנים כתיב, אהרן זה כהן גדול מחצה
לאהרן מחצה לבניו מחלה לכהן גדול, ומחלה למשמרת כהנים,

והך דרייתא צמסנת יומא צפרק ראשון (דף יז:), דתנן התם גבי כהן גדול מקריב
חלק צראש, ונוטל חלק צראש, ותניא צגמרא ונוטל חלה אחת משתי חלות של עזרת,
[ו?] ארבע או חמש ממעשה לחם הפנים, רבי אומר לעולם חמש שנאמר והיתה
לאהרן ולבניו, מחלה לאהרן ומחלה לבניו, והתם [יח.]. מפרש למה אינו נוטל שש,
דהאיכא י"צ חלות שמים מערכות שש המערכת,
ומכאן אנו למדין דהמוזכר יחיד אכל מרובין לענין מחלה, נוטל כנגד המרובין,

אמר ליה אביי, בשלמא התם, אהרן בר חלוקה הוא צכלל שאר
כהנים, [ו?] אע"ג דלא גלי ציה קרא, שלא כתב אהרן [פי' אף אם לא היה כותב
אהרן במפורש]. אלא והיתה לכהנים, [אפ"ה] היה חולק עמיהן, להכי פרט
ביה רחמנא [ולכן פרט הפסוק לכתוב את שמו של אהרן] למשקל
פלגא,

[וקשה דכל כהן אינו חולק אלא במשמר שלו, וא"כ איצטרך קרא בכה"ג שאינו
חלוי במשמר? ו"ל דקרא כתיב אהרן ובניו ובימי אהרן עדיין לא היו משמרות עד
דוד ושמואל. קובץ שיעורים],

אבני חן למסכת בבא בתרא

המורים בראשית מו כג],

אלא אמר רבא, במדבר בו ובני פלוא אליאב, רב יוסף אמר דברי הימים א ב ובני איתן עזריה [שגם שם יש לשון רבים על בן אחד], [הוסף להוכיח אפילו בלשון בני אדם, דכבר כתבו התוס' במס' נדרים דף נה. דדברי הימים משתעי בלשון בני אדם. מרומי שדה],

[ודוקא משום שיש בן זכר, אין הבת בכלל בני, אבל אם אין אלא בת, זוכה הבת במתנה. שו"ת בית יוסף הלכות כתובות א. יוסף דעת],

ההוא דאמר להו, נכסאי לבנאי, הוה ליה ברא ובר ברא בן של אותו בן, או של אחר שמת [ומיבעי ליה] קרו אינשי לבר ברא ברא ולפיכך אמר נכסי לבני לשון רבים, ומלקן ציניהם, או לא קרו ליה ברא, והאי דקאמר לשון רבים, היינו כדאמרן לעיל ובני פלוא אליאב,

רב חביבא אמר, קרו אינשי לבר ברא ברא, מר בר רב אשי אמר לא קרו אינשי לבר ברא ברא,

תניא כוותיה דמר בר רב אשי, המודר הנאה מבנים, מותר בבני בנים אצל לענין פריה ורביה, חשיבי כבנים בפרק הבא על יצמחו (יבמות דף סז):

מהני: הניח בנים גדולים וקטנים, השביחו גדולים [וה"ה גדולים וגדולים. ראה תוס'] את הנכסים קמס צעודן צתפוסת הצית, השביחו לאמצע ויטלו קטנים כגדולים, וכדמפרש בגמרא שצמחו הנכסים מחמת נכסים,

אם אמרו [ואם אמרו גדולים לקטנים] צפני עדים, או אמרו לצית דין [ראה תוס'], או בצבור, ראו [תוס'] מה שהניח לנו אבא ומוזמנים לנו לחלוק, הרי אנו עושין ואוכלים ומה שנשצית נשצית מחלקנו, ונתעגלו צ"ד לחלוק, או, השביחו לעצמן [תוס'],

וכן האשה שמת בעלה, ובגמרא מוקי לה באשה יורשת שהשביחה את הנכסים, השביחה לאמצע, אם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי, הרי אני עושה ואוכלת, השביחה לעצמה והוא דלא שקלה מזוני, דאי שקלה מזוני לא, דתנן אלמנה מזונה מנכסי יתומין, ומעשה ידיה שלהן (כתובות דף נה):

נב: אמר רב חביבא בריה דרב יוסף, בריה דרבא, משמיה דרבא, לא שנו [תוס'] דהציתו לאמצע אלא ששבחו נכסים מחמת נכסים לא שטרו ולא הוציאו משלהם כלום, אלא מנכסי אציקן שכרו פועלים והציתו הנכסים, אבל שבחו נכסים מחמת עצמן שחפרו ונטעו ושכרו משלהם, ולא משל אציקם, או השביחו לעצמן,

בבלי אחד יותר מששים עשרון, דתנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קג) מתנגד אדם מנחה של ששים עשרון ומציא בכלי אחד, ואם אמר הרי עלי ס"א מציא ס' בכלי אחד, ואחד בכלי אחד, שכן הצבור מציאין ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים ואחד, דיו ליחיד שיהא פחות מן הצבור אחד, א"ר שמעון והלאה אלו לכבשים ואלו לפרים ואין נכללין זה עם זה, אלא עד ששים יכולין לכלול כו',

[ולכן] כמה דאפשר לאיתויי מיתנין,

והלכתא כוותיה דרב יוסף משום דבבלי גמרא רבה ורב יוסף הלכתא כרבה, אינטריין למימר דהלכתא כרב יוסף צהי תלת [ראה לעיל קיד: בתוס'], בשדה בפרק השותפין (לעיל דף יז: בסופו) גבי ההוא גברא דזנן ארעא אמרלא דבי נשא, ותלת מילי [פי' יש שם עוד שתי הלכות] קאמר רב יוסף התם, ענין בפרק יש נוחלין [קיד: קנין [עד ?] אימתי חזר, רב יוסף אמר כל זמן שעסקים צאמו ענין, ואית דגרס קנין, ובמחצה היינו הך דא"ר יוסף קנאי פלגא,

ההוא דשרר פיסקי דשיראי תמיכות מעיל, וסתם שלם לביתיה לחלק לבני צימו, אמר רבי אמי, הראויין לבנים מלנשי זכר לבנים, ראויין לבנות לבנות,

ולא אמרן אלא דלית ליה כלתא, אבל אית ליה כלתא, לכלתיה שדר ולא לבנותיו, ודוקא דאינסיבא צנתיה שאניה מוטלת עליו, ירושלמי צפ' שני דיני גזירות, מי ששלם למדינת הים ואמר יתנו אלו לבני, צותיו ככלל, ואם בשעת מיתה אמר אלו לבני, אין הצות ככלל,

ואי בנתיה לא נסיבן, לא שבק בנתיה ומשדר לכלתיה,

ההוא דאמר להו בשעת מיתה, נכסיי לבניי ולא היה לו אלא בן אחד זכר וגם צות היו לו, הוה ליה ברא וברתא, וצני גמרא מי קרו אינשי לברא יחידא בני לשון רבים, וא"כ כל נכסיו נתן לבנו ואין הצות ככלל (ולסלוקי לברתא מעישור קאתי. זה אינו מן הגמרא אלא תירוץ בעלמא הוא, דא"כ למה הוצרך לומר לבני הא בלאו הכי ירש אותה אלא דלסלוקי מעישור נכסים, והתוס' מפרשים בענין אחר. רש"ל), או דלמא לא קרו אינשי לברא בניי, ולמושכה לברתא במתנה קאתי ומחלקו הצות עמו?

אמר אביי, ת"ש, בראשית מו ובני דין חושים אלמא בן אחד קרי לשון רבים [תוס']? א"ל רבא, דלמא כרתנא דבי חזקיה, שהיו מרובין בחושים של קנה [ואע"פ שבשירד דן למצרים לא היו לו בנים כל כך, מ"מ נקרא בן על שם העתיד וכו'. תוס'] שגדלים הרבה צמד צלע"ו טרוק"ש, אי נמי עלי קנים או קשרי הקנים קרוין כן,

[ב' במסורת מתי לישני, ובני דין חושים, ואנחנו נחליץ חושים [במדבר לב יז] והו דאמרינן בפרק מי שמת שהיו בנים דין בחושים של קנה, פירוש מלמטה הוא אחד ומלמעלה מתפצל לכמה קנים, שמבן אחד שהיה לו יצאו רבים, וכן נמי נחליץ חשים שדרך הנלחמים להרבק אלו עם אלו שלא יפרידו אותם האויבים. בעל

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלמה בלא זרע [ואין לו יורשין אלא ראובן ושמעון בני אחיו יוחנן], ובכן באים בני דינה מראובן לירש את שלמה מכח אביהם ראובן, ודינה באה לירש מכח אבי שמעון. ע"פ כוס הישועות]

ואלמנה שאמרה צ"ד, ראו מה שהניח לי צעלי, הריני עושה ואוכלת השציה לעצמה, והוא דלא שקלא מווי, דאי שקלא מווי הא תנן אלמנה ניזונת מנכסי יתומין ומעשה ידיה שלהן, הלכך אשה שמת צעלה, והניח נכסים מועטין, שאין בהן כדי כתובתה, אם אמרה ראו מה שהניח לי צעלי, ונתעצלו צ"ד או יורשין להשציה על כתובתה, אפילו השציה חלף כבר השציה לעצמה, אכל אם השציה הנכסים סתם, מטרופ כותבתה והמוטר לירשין, ואע"פ שלא נשחיר מצעלה אפילו רביע כתובתה,

פשיטא? מהו דתימא כיון דלאו דרכה [של אשה] למטרה, אף על גב דלא פריש כמו דפריש דמי, קמשמע לן:

[שנינו במשנתנו] ואם אמרה ראו מה שהניח לי בעלי [תוס'] הריני עושה ואוכלת השביחה לעצמה: פשיטא? מהו דתימא כיון דשביחא לה מילתא, דאמרי [בהתפלות, איזו אשה חשובה היא זו ד] קא מרחא קמי יתמי, אחולי אחלה וחורה זה ממה שאמרה מחלה הריני עושה ואוכלת קא משמע לן,

אמר רבי חנינא, המשיא אשה לבנו גדול בבית, קנאו הבן לאותו הבית מקנת חכמים היא והלכתא בלא טעמא דלקמן וצמס' גיטין מוקמינן לה כגון שיש לאביו צעיר בית אחר לדור זו, ודוקא גדול דכתיב האי גוונא חצי ליה טפי וגמר ומקני ליה, ודוקא בתולה, ודוקא אשתו ראשונה, ודוקא שהשיאו ראשון,

פשיטא, ייחד לו אביו בית ועלייה כלומר ייחד לו האב לבנו בית שיש עליה על גביו, בית קנה עלייה לא קנה [ובגון שיש דרך לעליה שלא ליכנס לבית, דאם אין לעליה אלא דרך הבית הוא בעיה דשני בתים זו לפני מו, דו עומד בתוקן תוס' ישנים],

בית ואכסדרה לפני הבית, ופוחין זו חלונות, ודרך אכסדרה נכנסים לבית מהו [תוס'], אם ממלא לומר בית ואכסדרה קנה, היינו משום דאכסדרה משועבד לביט, אבל שני בתים זה לפני זה מזה מהו, ²² תיקון,

מיתבי, ייחד לו אביו בית וכלי בית, כלי בית קנה, בית לא קנה?

אמר רבי ירמיה, כגון שהיה אוצרו של אביו מונח שם [ואינו צמחין] הלכך בית לא קנה, דכיון דמשמש האב צבית לא הוצילו מחזקתו, ולא מקני ליה לבנו,

איני, והאמר ר' חנינא, אפילו לא הניח להם אביהם אלא

דף קמ"ד ע"א

אודיני צור ויסקויו ושוכרין אותו להסקות שדות ממימיו [כלי גבוה שעומדים עליו שומרי שדות וברמים לראות מעליו למרחוק וכו'. תוס'] השכר לאמצע, והא אודיני דמחמת עצמו [הוא] שמשמרין אותו הגדולים, וזריזין לעמוד על גביו, פן יהיה הפקר לכל שואבי מים?

שאני אודיני, דלנטיירותא הוא דעבידא איני זריזין להוציא משלהן כלום עליו, אלא לשמרו, ואפילו קטנים נמי מצו מנטרי לה וגם הקטנים יכולין לשמרו:

[שנינו במשנתנו] אמרו ראו מה שהניח אבא, הרי אנו עושין ואוכלין השביחו לעצמן: רב ספרא שבק אבוב זוי, שקלינהו [לקח את הנכסים], עבד בהו עיסקא ומשיי ליה שצח נכסים מחמת נכסים, הוציל ואין צריך טורח כל כך, אלא לקנות ולמכור, אתו אחי תבעוהו בדינא קמיה דרבא,

אמר להו [רבא] רב ספרא גברא רבה הוא, לא שביק גירסיה וטרח לאחריני וכמי שאמר ראו מה שהניח לנו אבא דמי, ושמעי מהכא, דכל היכא דמאן דהוא כמו רב ספרא, אע"ג דלא אמר לעצמי אני עושה, כמאן דאמר דמי והשציה לעצמו:

[וגררתי לי דעכשיו בוגיניו אין אנו ראויין וחשובים כרב ספרא, ודין צורבא מרבנן שורה לדין אחרים, שאין עוסקין כל כך בתלמוד תורה, וכי האי גוונא כתבו המפרשים ז"ל גבי חתן פטור מקריאת שמע, וכן בענין פטור תפלה בהרבה מקומות ע"כ. נב"י],

[שנינו במשנתנו] האשה שהשביחה את הנכסים השביחה לאמצע: אשה בנכסי יתמי מאי עבדתה או מטול כתובתה ותלך לה, או מטרס קמי יתמי ותהיה ניזונת ומעשה ידיה שלהן, ואין לה להשכר צמחון היורשים?

אמר רבי ירמיה, באשה יורשת [תוס'] כגון שנשא ראובן בת שמעון, ומתו [ראובן הבעל, ושמעון האב] וירשו בני ראובן ונת שמעון את נכסי יעקב אבי אביה, או כגון בת בין הצנות, או בת הבן בין הצנים דינה קדין האחין, או שאמר צעלה מטול אשתי כאחד מן הצנים, אם השציה את הנכסים, [או הדין, אם] פירשה, לעצמה, לא פירשה השצח לאמצע,

[דע דנאמר לי מפי בחור אחד, דשפיר מצינו לאשכוחי אשה יורשת את בעלה עם בניה ממש, והיינו, ראובן נשא את דינה בת שמעון אחיו [וראובן ושמעון היו בני יוחנן, וליוחנן אח שלמה], והוליד ממנה בנים אפרים ומנשה, ומת ראובן, ואח"כ בא שלמה דו"ד ראובן אחי אביו יוחנן ונשא את דינה אשת ראובן, ומת אח"כ

אבני חן למסכת בבא בתרא

נהרדעי אמרי, אפילו שובכא דיוני [אם יש לאביו שם שובך של יונים, אין הבן קונה את הבית],

רב יהודה ורב פפי אמרי, אפילו עציצא דהרסנא [ראה ציור בשט] כלי מלא דגיס מטוגנים בשמן,

מר זוטרא אנסביה לבריה, ותלא ליה סנדלא [ותלה סנדל בבית כסימן שאינו מקנה את הבית לבנו],

רב אשי [א.ר.י.]נסביה לבריה, ותלא ליה אישישא [בעין צלוחית בעלת קנה צר. שט] דמשחא כוס מלא שמן,

אמר מר זוטרא, הני תלת מילי שוינהו רבנן כהלכתא הס תקנו את הדברים כך בלא טעמא, אף על פי שאינו דין תורה, כי מדה ומדה הם [פי' שכן הדעת נותנת, ומדת היושר הוא כך] [לא קאי אלא אמישיא אשה לבנו והכותב כל נכסיו לאשתו, דהנך תלוים במדת האדם. ב"ה, פ' אבל לא על מעמד שלשתן],

1. חדא הא המשיא אשה לבנו, ומקנת חכמים היא לכבוד החתן, שגנאי הדבר לשאת אשה, ואין מקום לדור בו,

2. אידך, דאמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפוטרופא דאן סהדי דלא עקר נחלת הנשים, ולא נמכין אלא שיכדוה הנשים ממוך שאוכלין על ידה,

3. אידך, דאמר רב, מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן נפקד ומפקיד ומקבל מתנה קנה כך תקנו חכמים לפי שהדבר מדיר הוא בין הבתים ולא הזיקו חכמים להקנות בקנין ובעדים:

[בהלכתא בלא טעמא. קנת טעם יש, דכיון שפינה את הבית סמוך דעמיה דבן, וגם אין לו אנה לדור, סברא הוא שנתנו לו, וכן הסומך כל נכסיו לאשתו או לבנו מסתמא לא יתן לה נמכין אלא לכדוה, שלא היה מניח בניו בולא כלום, וצממנד שלשתן לא רצו חכמים להטריח להביא עדים ולעשות קנין דמסתמא כיון שאמר לו צממנד שלשתן הקנה לו לגמרי, ונראה לר"י דצממנד שלשתן אס חזר ומחלו אינו מחול ומפורש בכמה מקומות. תוס'],

דף קמ"ד ע"ב

מהני: אחין השותפין [בתפיסת הבית, ויש אומרים דה"ה שותפין אחרים. יבין], שנפל # [אף שאומנות זו יש בה כדי להרויח, מ"מ כיון שהיא תחת ממשלת המלך שייך בה לשון נפילה !] אחד מהן לאומנות אומנות המלך [שיש בוה הרווחה. יבין], שמחמת אציו נפל לאומנות זו, שכן מנהג המלך מעמיד מצית זו מוכס קדש אחד, ומצית זו חדש אחד, וכן מכל נתי העיר, נפל לאמצע כל זמן שקנו צמפוסת הבית, הריזו לאמצע שהרזו זה צאומנותו, [לא אמר השבח לאמצע ? דבאם יפסיד חוה ג"כ לאמצע. וק"ל, כוס הישועות]

חלה [אחד מהאחין בהתעסקו בהשותפות חלה בפשיעה, מדהלך בקור וחום וכדומה. יבין] צפשיעה כדמפרש צגמלא ונתרפא [תוס'], [ואפילו נתרפא כבר מן האמצע, יש לו לפרוע להם, והכי משמע לישנא דתנן חלה ונתרפא, וסברא היא כיון דלא מחלי מידי דפשע ביה איהו. נמ"י], נתרפא משל עצמו:

נב"י: תנא, האי אומנות, לאומנות המלך וטעמא כדפרישית, אצל אומנות אחרת שנפל זה מעצמו, הריזו שלו,

[צ"ל דהמירחא הוא קלה, דאל"כ נהי דמקבל בוכותם, מ"מ הא הוא טרח וינכו לכל הפחות כנגד המירחא שלו ואמאי זוכים בכל הריזו. אילת השחר],

תנו רבנן, אחד מן האחין שמינהו גבאי [לגבות את המס], או פולמוסטום שוטר, ורצו חננאל פי' פולמוסטום לוחם מלחמות בלשון יון, אם מחמת האחין כמנהג העיר לקחת מכל בית שוטר אחד לפי הזמן הקצוב, או לחדש או לשנה לאחין, אם מחמת עצמו מחמת חשיבותו ומחמת חריפותו לעצמו,

אם מחמת אחין לאחין, פשיטא? לא צריכא דחריף טפי, מהו דתימא חורפיה גרים ליה, קא משמע לך,

תנו רבנן, אחד מן האחין שנמל מאתים זו [סכום מעות להתפרנס ממנה בעת שהולך] ללמוד תורה, או ללמוד אומנות [ונראה לי דהאי הנקט ללמוד תורה וללמוד אומנות לומר דאע"ג שהוא מצוה יכולים לומר אם אתה אצלנו וכו'. נמ"י], יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות, אם אין אתה אצלנו אין לך מזונות [והחזיר את המאתים זו],

וליתבו ליה כל היכא דאיתיה [למה לא יזונו אותו גם אם אינו גם עמהם בבית], מסייע ליה לרב הונא דאמר רב הונא ברכת הבית ברובה [תוס' בראש הדר] שאילו היה דר עמהן היה הבית מתבדך בגללו [שהיו צריכין חמשה דינרים אם היו אוכלים כל אחד בפני עצמו, כשאוכלין יחד די להם בד'. נמ"י],

וליתבו ליה לפי ברכת הבית קנת מזונות, ויפתחו לו לפי חקרין צרכת הבית בגללו שאין דר עמהם? הכי נמי:

[שנינו במשנתנו] חלה ונתרפא נתרפא משל עצמו: שלח רבין משמיה דר' אלעא, לא שנו אלא שחלה בפשיעה, אבל באונס נתרפא מן האמצע [תוס'],

היכי דמי בפשיעה? כדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא הכל בידי שמים, חוץ מצנים פחים [תוס' X2] לישנא דקרא [משמע שהרשב"ם לא היה לו הגורפא שנאמר וכו'] שנאמר משלי כב ה צנים הלנה וקקור [פשוטו לפי המ"ד קוצים, ולפרש"י כמו לצנינים בצדיכם] פחים פח

אבני חן למסכת בבא בתרא

למקצת האחין],

והא חזרה שושבינות קתני [דמשמע שהם שלחו, וחזרה ונשלח להם]? ה"ק [לעולם שמתחלה נשלח להאחין, ועכשיו באים אלו ששלחו מתחלה והם נושאים נשים וגוברים מן האחין שושבינות] חזרה לגבות [מורה- לגבות. לכאורה כוונת הרשב"ם הוא לפי שיש בד"ס גירסא חזרה להגבות, בא לתקן את הגירסא] נגבית מאמצע,

רבי אסי אמר לעולם מתני' דקמני שהאב שלם שושבינות לאחרים, וכשהיא חוזרת חזרת לאמצע וכו', וצריכתא דקמני חזרת לאותו הכן לצדו לא קשיא, כאן מתני' בסתם נסתם ששלם סתם ע"י אחד מצדו ולא פירש דלדעת כן זה שלם, הלכך חזרת לאמצע, כאן אכל הצריכתא במפרש [שפירש על בן אחד שהוא ילד] השושבינות מחזור לאותו הכן, הלכך חזרת לו, ואינה חזרת לאמצע,

כדתניא, שלח לו אביו שושבינות כלומר נתן לו אביו מעות ושלחו לעשות שושבינות כשהיא חוזרת חזרת לו לצדו, שלח אביו שושבינות סתם ולא יחד לאחד מצדו, אף על פי שעל ידי אחד מצדו שלם, כשהיא חוזרת אינה חוזרת לו לצדו אלא חוזרת לאמצע,

ושמואל אמר לעולם דקמני צריכתא, דהאב השולח שושבינות על ידי אחד מצדו חזרת לאותו הכן לצדו, וממניין דקמני חזרת לאמצע, ה"מ הכא ביבם עסקין # [צ"ע כיון שהיא יבמה לא היו לבעלה בנים, והשושבינות אינה משתלמת אלא אם ישיא הוא את בנו ?] שמת הכן שנשתלמה שושבינות על ידו, ורובה היה לחזור לו, אלא שמת, וייסא אחד מן האחים את אשתו, ורממנא אמר יקום על שם אחיו לנחלה, ודינו היה ליעול השושבינות במקום אחיו, אי לאו דקרייה רממנא "בכור" כדכתיב והיה הבכור וגו' [ראה יבמות כד. לגבי מצוה בגדול ליבם, ויליף לה מוהיה הבכור אשר תלד, ופרש"י [דכתיב] ולקחה לו לאשה ויהיה הבכור, המייסא יהיה הבכור], שאינו נוטל ואין הבכור נוטל בראוי [והרי אחיו המת לא היה מוחזק בשושבינות זו בחייו] כבמוחזק ואמרינן לקמן [קמנה:] דאין צדור נוטל [זה. ד"ס] פי שנים, הלכך חזרת לאמצע לכל האחין,

ומקשה גמרא מכלל דאידך אומר שנשתלמה לו שושבינות על ידי זה הכן שמת, משלם צעי שלומי בתמיה! וכי יש לו לשלם שושבינות ליוצאי שושבינות שמת, והלא ליבא יכול לומר תנו לי שושביני ואשמה עמו ואוכל בחופתו, כמו ששמת גם הוא ואכל בחופתו, וכיון שמת נפטרתי מלשלם, שכן מנהג שושבינות להציא דורון, ולאכול עמו בחופתו,

מז' לא תניא, מקום שנהגו להחזיר קדושין אחר מיתת האשה צימי איזוסין כדמפרש ואזיל מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין,

ואמר רב יוסף בר אבא, אמר מר עוקבא אמר שמואל, לא שנו אלא שמתה היא, אבל מת הוא אין מחזירין, מ"מ יכולה היא שתאמר

וימוקש בדרך עקש כי שו' מר נפשו'. ירחק מהם צדו הדבר מלי להשמר מן הנזק,

יש מפרשים לניס פחים קור וחוס [פ' דלפי פירוש הראשון פירושו של פחים הוא פח מוקש, ולפי פירוש השני פחים הוא חוס, פחים מלשון עד שיפוח היום]: [כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך כי אני ה' רפאך, פ' לצד חלאים שאינם בידי שמים, כאומרם ז"ל הכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים, לזה אמר כי אני ה' רופאך פירוש הגם שיקרה לך מקרה מהם אני ארפאך מ' הם. אור החיים הק'.

מתני': האחין שעשו מקצתן שושבינות [תוס'], [ששבין = אח ורע לחתן או לכלה בעת כלולתם. מלון עברי] בחיי האב ששלם האב את אחד מצדו לשמות את החתן, וצדו דורות, שכן דרך שושבינות נוטל דורון לשמחת חופת צדורו, ואוכל עמו, וזה יחזיר לו כמו כן כשישאל אשה, כדמנא לקמן (דף קמה) ה' דברים נאמרו בשושבינות,

קשה דוד (ש"צ טו לו) מתרגמין שושבינא דדוד, [שכן היה מנהג כשהאב היה עושה חופה לבנו היו שושבינים מביאין דורות לכבוד החופה ונותנין לבנו ועל האב היה לפרוע כשהיו נושאים גם הם נשים ולכך חוזרת מן האמצע שהרי היה על האב לפרוע. תוס'.

חזרה שושבינות כשיחזור זה הכן וישאל אשה, וזה יחזיר שושבינותו חזרה לאמצע [דברי הרשב"ם סדרתי לפי הד"ס] כדין מלוה אביהם, ובגמ' פריך עלה, ומשני לה, שהשושבינות נגבית בבית דין כדין מלוה,

אבל השולח לחבירו כדי יין וכדי שמן בלא חופה, אי נמי בחופתו ואינו הולך לאכול שם ולשמות עמו בחופתו, אין נגבין בב"ד אין זה דין שושבינות, אלא מתנה בעלמא וגמילות חסד, ואינה נגבית בצ"ד, מפני שהן גמילות חסדים:

גמ': ורמינהו, שלח לו אביו שושבינות כלומר שלם על ידו ולצדו, שהוא יאכל ושמת עמו, דהא לקמן מפליג בין שלם אביו שושבינות [סתם ולא יחד איזה בן ילד], לשלם לו אביו [לבן מיוחד] שושבינות, כשהיא חוזרת חזרת לו לאותו הכן, ולא לאמצע דקמני מתנין, וקשיא למתנין, דצריכא ליה להאי מנא, דכיון דשלם האב על ידי זה הכן, חפץ הוא שלו לצדו יחזיר שושבינות, ולא לשאר צדו,

נשתלחה לאביו שושבינות, כשהיא חוזרת, חוזרת מן האמצע דמנא על היתומים לפרוע חובת אביהן?

אמר רבי אסי א"ר יוחנן, כי תנן גמי מתניתין, נשתלחה לאביו תנן כדמתרין לה ואזיל, וחזרת לאמצע דמתניתין, היינו חזרת מן האמצע כדמפרש ואזיל, אכל היכא דשלם אביו שושבינות ע"י בנו לאחרים, מודה תנא דמתני' דחזרת לאותו הכן לצדו, כצריכתא,

והא אחין שעשו מקצתן שושבינות קתני [דמשמע שהם שלחו השושבינות, ולא שנשתלחה להם]? תני למקצתן [פ' שנשלח שושבינות

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף קמ"ה ע"א

תנו לי בעלי כלומר אני מוזמנת להשלים תנאי קדושי, דהיינו נשואין ואין העיכוב תלוי בי ואשמח עמו, הכא נמי נימא תנו לי שושביני ואשמח עמו?

אמר רב יוסף בעלמא אמרי' תנו לי שושביני ואשמח עמו כדקאמרנא אבל הכא במאי עסקינן כגון ששמה ואלכל עם המת בחופתו אותו שמייב לו השושביות ונתמייב השושבין מיד לפרעו אחרי ששמה עמו אלא שמת וייבס אחיו את אשתו ושושביות זו ראויה היא ותמזור לאמנע דרך שושביות אוכל עמו ואח"כ מביא הדורין, הכא במאי עסקינן, כגון ששמה עמו ז' ימי משתה, ולא הספיק לפרועו עד שמת,

[בראשית המאה השלוש עשרה החלו יהודים מארצות אשכנז וצרפת מוצאים דרכם למזרח, ויעדם המרכזי ירושלים, מטבעם של דברים אחרים מהם תקעו יתר בארצות הסמוכות לארץ ישראל, שהרי נתיבי הנסיעה אליה עברו במקומות יישוב שונים, דוגמת עיר החשובה אלכסנדריה, ואכן, בגניזה הקהירית אנו מוצאים עדות להימצאותם של יהודים אשכנזים וצרפתים במצרים מראשית המאה השלוש עשרה, ושם משפחתם "אשכנזי" ועוד העיד על זה, ובניהם היו שני גדולי ישראל, ר' בצלאל אשכנזי מחברו של השיטה מקובצת, שהיה ראש וראשון לרבני מצרים במחצית השנייה של המאה השש עשרה, באחרית ימיו ישב בצפת ובירושלים, ורבניו יצחק לוריא אשכנזי [רצד- שלב] הוא האר"י הקדוש המקובל הנודע שהיה תלמידו של ר' בצלאל אשכנזי, עלה באחרית ימיו ממצרים לצפת, בהיותו במצרים עסק גם בפעילות מסחרית ענפה. ע"פ ראשונים ואחרונים דף 309. ירושלים תשע],

לימא [שאם יכול למעון] תנו לי בעלי ואשמח עמו, תנאי היא למר מחזירין קדושין [הארוסה למשפחת הארוס שלה] אם מת הארוס, ולמר אין מחזירין, דתנאי, המאיר את האשה אם מת או גירשה [וכתב לה כתובה בשעת אירוסין], בתולה גובה מאתים, ואלמנה מנה וזדמנא לה מן האירוסין, דהיינו דלא כתב לה נעילא היא כמזנות (דף פט: קודם המשנה שם), ולא איפשיטא,

[והגם שהיא גובה את כתובתה, מ"מ יש מקומות שצריכה היא להחזיר למשפחת הארוס דמי קדושה] מקום שנהגו להחזיר [דמי ה] קדושין, מחזירין לקמיה מפרש לה ואזיל, מקום שנהגו שלא להחזיר קדושין, אין מחזירין, דברי רבי נתן,

רבי יהודה הנשיא אומר, באמת אמרו [תוס'] [ראה מש"כ יומא יא.], מקום שנהגו להחזיר מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין לקמן [לקמיה מיד] פריך עלה [היינו תנא קמא],

[וקשה] רבי יהודה הנשיא, היינו תנא קמא,

אלא לאו, [אם האשה אינה רוצה להחזיר דמי קדושה במענה ד] תנו לי בעלי ואשמח עמו איכא בינייהו, וחסורי מחסרא והכי קתני [פ"י דמיידי גם אם התחרט הארוס, ולא רק כשמת], המאיר את האשה, [אם גירשה מהאירוסין] בתולה גובה מאתים, ואלמנה מנה,

בר"א, דהדר ביה איהו [הבעל] חוזר (צה) [צו ?] ורואה לגרשה, הלכך מטול כמזנה מלמד [קדושין] [קדושה. ד"ס], והוא הדין אם מת הוא, כדמפרש [לקמיה. ד"ס] ואזיל,

ומשום דמיבעי ליה לפרושי צנפני נפשיה, טעמא דמת הוא, משום תנו לי בעלי ואשמח עמו, נקט הכא לשנא דהדר ציה איהו, [והא דלא אוקי כשמת, משום דא"כ הו"ל לאוקמי מציעתא שהיא לדברי הכל כשמת, ופלוגתא דסיפא דחסורי מחסרא כשמתה, והא לא אפשר דבמתה דכו"ע מחזירין דהא יכול הוא לומר אנא הא קאמינא. ריטב"א]

אבל מתה [היא-דס] [והוא נתן דמי הקדושין רק על דעת שתנשא לו], מקום שנהגו להחזיר [חזירין] מחזירין [להארוס את כסף הקדושין], מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין,

ודוקא שמתה היא, אבל מת הוא אין מחזירין, מאי טעמא, יכולה היא שתאמר, תנו לי בעלי ואשמח עמו,

ואתא רבי יהודה הנשיא למימר, באמת אמרו בין מת הוא ובין מתה היא, מקום שנהגו להחזיר מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין, ולא מציא אמרה [במקום שנהגו להחזיר] תנו לי בעלי ואשמח עמו?

לא, דכולי עלמא, יכולה שתאמר תנו לי בעלי ואשמח עמו, ודמית הוא כ"ע לא פליגי דליה מחזיר קדושין, דמציא אמרה תנו לי בעלי ואשמח עמו, כדאוקמה רב יוסף צד אצא לצריימא דלעיל,

כי פליגי שמתה היא, והכא בקדושין לטיבועין [מלשון טבעו בים] ניתנו שאם תמות ולא זכא לשאנה, יהיו חזירין ולא יחזיר לו קא מיפלגי, רבי נתן סבר קדושין לאו לטיבועין ניתנו [ובמקום שנהגו להחזיר דמי הקדושין מחזירין], ור' יהודה הנשיא סבר, קדושין לטיבועין ניתנו,

[ויש שואלין בה היאך עלה ברעת שום אדם לומר במתה היא לאו לטיבועין ניתנו ויחזרו הקדושין אחר שלא נשאת, והלא האשה נקנית בהן היאך הכסף חוזר, והלא כשמתה היא הרי הוא כלוקח קרקע ושטפה נהר שאין הכסף חוזר לבעלה, ותיירצו כיון שאין דמים לאשה, ועיקר קנינה בפרוטה, הוא [ר'] נתן] סובר שכל מה שמוסיף על שוה פרוטה אינו אלא כעין סבלונות, ולא אמר חזירין אלא על מה שיש בהן יותר משוה פרוטה שנקנית בה, אלא שמתוך שאין לה [לפרוטה הקדושין] חשיבות, לא הוזכרה. מאירי, וכע"ז בריטב"א,

ונלענ"ד דהיינו טעמא דאין גמר הקנין באשה כשמתקדשת, אלא יש בזה להתחייבות להנשא לו, ואם לבסוף לא יצאו הנשואין לפועל לא נשלם המקח, והמעות חוזרות. הגר"א נבנצל שליט"א. יוסף דעת],

אבני חן למסכת בבא בתרא

לי בעלי ואשמה עמו,

ואלא באשת ישראל שזינתה תחת ארוס [שלה], וצאה לגבות כמזונה כשיגרשנה בעלה, ובמאי, אי ברצון מי אית לה כתובה, ואלא באונם מישרא שריא ליה כדנפקא לן בסוטה (דף ג) מוהיא לא נתפשה אסורה, הא נתפשה מותרת, ואם צא לגרשה שלא כדין, למה תחזיר [לו] את השאר,

ואלא באשת כהן שנאנסה ואסורה לו, כדנפקא לן (כמוצות דף נא) מוהיא לא נתפשה, הא יש לך אחרת אע"פ שנתפשה אסורה, ואיזו זו אשת כהן, וכיון דלא פשעה, לא הפסידה כמזונה לד"ה, אבל צקידושה פליגי,

ובקדושין לטיבועין ניתנו, קמיפלגי, רבי מאיר סבר קדושין לטיבועין ניתנו [וגובה כתובתה חוץ מדמי קדושין שאינה מחזרת],

ור' יהודה סבר, לאו לטיבועין ניתנו [וכיון שנאנסה, מחזירה לו את דמי הקדושין],

ורבי יוסי מספקא ליה [תוס'], אי לטיבועין ניתנו אי לא והו קדושין ממון המוטל בספק ומולקין, וממזרת לו את הסף, או מושבת כמזונה ומטרופ ממנו מותר כמזונה, והלכך קדשה לאלמנה בעשרים שקלים דהיינו שמונים זוזים, המ' זוזים צריכה להחזיר לו, ומושבת כמזונה, והוא נותן לה שלשים חצאין חצאי שקלים, דהיינו ס' זוז, הרי נתקבלה האלמנה ק' זוז, דהיינו מנה כמזונה,

[הוא קדשה בשמינים זוז, והוא חייב לתת לה דמי כתובתה והיא מחזרת חצי דמי קדושה, ולכן היא חייבת לו ארבעים זוז, והוא חייב לה מאה זוז, ולכן הוא צריך ליתן לה סך 60 זוז, דהיינו 30 חצאי שקלים, דכל שקל הוא 4 זוז וחצי שקל הוא 2 זוז, פעם 30 הוא ששים זוז],

קדשה בשלשים דהיינו מאה ועשרים זוז, חציים תשוב כמזונה דהיינו ס' זוז, וארבעים המסרים לה נותן לה עשרים חצאין הוא יתן [לה. ד"ס] עשרים חצאי שקל, דהיינו מ' זוז,

[היא חייבת לו מספק חצי דמי קדושה דהיינו 60 זוז, והוא חייב לה מאה זוז, נמצא שצריך ליתן לה 40 זוז, שהוא עשרים חצאין].

אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן, בכל מקום שנהגו להחזיר מחזירין [[צבל]] מקום שנהגו להחזיר [הוא ומחזירין. ד"ס]] היכא דמתה אשה, ותרגומא [ופירשו באיזה מקום בבבל נהגו כן, ב] נהרדעא,

שאר בבל מאי? רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו, מוהרי הדרי ששולט אחר קדושין, והן סבלנות הדרי במיתת האשה, וגרסה דעני דמרי גוויי נינהו מוהרי וסבלנות, דהא גבי סבלנות נמי הכי פסקין לה לקמן, גבי ממני דסבלנות, ומרי זימני למה לי, וי"ל דמוהר הוא ממון שמקדים לה עתה דימי אירוסין, שיהא כותב כמזונה כשתנשא לו, ולהכי מיקרי מוהר, קדושי לא הדרי,

[מוהרי. סבלנות, ומשום שהיה דרכם לשלחם קודם קדושין, מיקרי מוהר, מפני

ופרכין [והאריך אמרת דלר' יהודה דמי הקדושין לטיבועין ניתנו ואין מחזירין אותם בשום אופן] והא מקום שנהגו להחזיר מחזירין קתני במילתיה דר' יהודה הנשיא, והכי מוקמת לה לדידיה דלטיבועין ניתנו [פי' הא אמר ר' יהודה הנשיא דיש מקום שמחזירין, ואך אמרת דר"י ס"ל דלטיבועין ניתנו]?

הכי קאמר רבי יהודה וסבלנות ודאי [צבחה] [צבחה. ד"ס] מוהריא לך [רב] מקום שנהגו להחזיר מחזירין דמנהגא מליא מילתא, [והוא] [והוא. ד"ס] תכטיס ששולט לארוסמו לאחר שקדשה, אבל קדושין ודאי לטיבועין ניתנו [והשתא לא דיבר ר' יהודה כלל על החזרת דמי קדושין, ואין לנו שום ראיה שר' יהודה סבר לטיבועין ניתנו, וראה רש"ל שהרגיש בזה על המשך הגמ' כאן],

והני תנאי כהני תנאי דלקמן, כי הני תנאי דלעיל, דפליגי בקדושין לטיבועין ניתנו [ראה מה שהסביר המהרש"ל],

כבר כסף = 25 מנה,
מנה = 25 שקלים,
מנה = 100 דינר/זוז,
שקל = 4 דינר/זוז,

דתניא לקמן מפרשא כולה, קדשה בכבר [צככר] כסף היינו כ"ה מנה [תימה דבכבורות [ה. רש"י ד"ה מחצית השקל] מבואר דהוא ס' מנה ועל כרחך טעות סופר נפל בו. רש"י] [רבואת אשמועינן דאע"פ שקדשה בדבר גדול יש לה כתובה מלבד הקדושין. שטמ"ק], [ולקמן מפרש דמיידי באשת כהן שנאנסה] בתולה גובה מאתים זוז, דהיינו שני מנין, והיינו תששים שקל, כמזהר הצמלות, [ד?] מלמד קדושין טעול כמזונה ואלמנה מנה, דברי רבי מאיר [שהיון ממה שאינה מחזרת הכבר, היא גובה כתובתה],

[צככר] כ"ה מניס, מנה כ"ה שקלים, שקל ד' דינר, דהיינו ד' זוזים,

רבי יהודה אומר, בתולה גובה מאתים מן הככר של קדושין, ואלמנה מנה, ומחזרת לו את השאר וממזרת השאר לארוס'ה [פי' לארוס שלה],

רבי יוסי אומר לקמיה מפרש לה, קדשה בעשרים [שקלים, דהיינו שמונים דינר], נותן לה שלשים חצאין [תוס'~], קדשה בשלשים, נותן לה עשרים חצאין,

במאי עסקינן [ברייאא זוז], אילימא שמתה היא, ומשום הכי קאמר ר' יהודה ממזרת לו את השאר, דקדושין לאו לטיבועין ניתנו מי אית לה כתובה,

ואלא שמת הוא והלכך גובה כמזונה כדין אלמנה, ו אמאי מחזרת לו לר' יהודה את השאר, ונימא והא אוקימנא לעיל יכולה היא שתאמר תנו

אבני חן למסכת בבא בתרא

שממחר לשולחה. נמ"י],

ואין הבכור נוטל פי שנים [תוס'~], דהוה ליה ראוי, ואין הבכור נוטל בראוי כבמחוזק ופסקין הלכתא בפרק יש נוטלין (לעיל דף קסה) אין הכסור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו קרקע בין שגבו מעות,

אמר רב כהנא, כלל לא דשושבינותא אותו שעליו להחזיר שושבינות, הוה במתא [אם היה] זעיר, כשנשא שושבינו אשה ולא בא לשמחו, איבעי ליה למיתא [וצריך ליתן לו את השושבינות אף אם לא בא להשמחה, ואם לא יתן יכול לתבעו לדין],

שמע קל טבלא [פ' שהיה קרוב לעיר. רש"ל] אשקלנא צלעו שהיו משמיעין קול לצב לשמוע עם הסמן איבעי ליה למיתא,

לא שמע קל טבלא, איבעי ליה [לחתן] לאודועיה [להשושבן] ומדלא אודעיה, תרעומות אית ליה עליה כדמפרש ואזיל [פ' והגם ד'] תרעומות אית ליה [על החתן], [מ"מ] שלומי מושלם אצל שלומי מיהא משלם,

ועד כמה דהא ודאי נריך לנכות דמי אכילתו, שהרי לא אכל עמו?

אמר אב"י נהגו בני גננא [בני חופה], עד זוזא [אם היה החוב עד זוז, כיון שלא אכל לא נשאר מה ליתן בשושבינות, שהרי מה שהיה מביא דמי השושבינות היה אוכל בבריון] זוזא היה אוכל, הלכך זוזא פומת מדמי שושבינות,

אית דגרסי עד זוזא, אייתיה בכפיה אכלי בכפיה אייתא בכפיה, אכליה בכרסי' צצטו כמו בית הכסות, אי נמי בכרסיה,

עד ארבעה אס נמחייב ד' זוזים משושבינותו מושלם פלגא דכיון דמציא ד' רגילין להאכילי בריות עד שני זוזים, וכיון דלא אכל יפומת שנים מן הד',

מכאן ואילך איניש איניש בחשיבותיה לפי מה שהוא חשוב ומציא הרבה, ורגילין לכבדו במיני מעדנים, יפומתו לו מדמי שושבינותו, כפי מה שהיה אוכל,

תנו רבנן,

עֲשֵׂה עִמּוֹ בְּפֹמְבִי צָלוּי, [ו. ד"ס] שמחה מפורסמת, ובקש וזה שחזר ושאל גם הוא אשה לעשות עמו בצנעא צקש לעשות חופסו צניעות, או לפי שעת (צרה) [שמד. ד"ס] היא, או שרואה לנמסר סעודתו, ואינו חושש להרבות אוכלין, יכול לומר לו בפומבי אעשה עמך צמחיה יתירה אני חפץ, בדרך שעשית עמי כמו שעשית לך, וכן כל הנך דמפרש ואזיל [אבל להיפך שהוא עשה עמו בצנעא, אינו יכול לומר לחבירו שרוצה לעשות בפומבי שהוא לא יבא אלא אם יעשה בצנעא כמו שהוא עשה, ראה בב"ה],

עֲשֵׂה עִמּוֹ בְּבִתּוּלָהּ, ובקש לעשות עמו באלמנה, יכול לומר

אמר רב פפא, הלכתא, בין שמת הוא, בין שמתה היא, [וכן] והדר ביה הוא, מוהרי הדרי [צריכא היא להחזיר הסבלונות], קדושי לא הדרי [אבל דמי קדושין אינה חוזרת], הדרא בה איהי [האשה], אפי' קדושי נמי הדרי,

אמימר אמר קדושי לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קדושי טעות היו, ולכן חזרו, ונמלא קדושין מופסין צלמותה ומומרת לו קדושין תופסין באחותה,

[וא"ת והלא הוא עצמו נתן גט ואיך יחזור ויקדש אחותה? וי"ל דדילמא לא חייש ויקדש אותה והעולם שראו חזרת קידושין ולא ראו הגט יטעו בדבר. ריטב"א],

רב אשי אמר גיטה מוכיח עליה, והא דרב אשי בדותא [בדותא בדל"ת על רב אשי יש חמש פעמים בש"ס, ו3 פעמים ברותא ברי"ש] היא, דאיכא דשמע בהא צמחית קדושין, ולא שמע בהא צגט הלכך קדושין לא הדרי:

דף קמ"ה ע"ב

[שנינו במשנתנו] שהשושבינות נגבית בב"ד: ת"ר, חמשה דברים נאמרו בשושבינות, נגבית בבית דין, וחוזרת בעונתה כשישא זה [שנתן השושבינות] אשה, יחזיר לו שושבינותו ולא קודם [ויש מפרשים שאם לא תבע בעונתה שוב אינו גובה דמחל. וליתא. ריטב"א], ואין בה מושום רבית אם הרבה לו בדורון יומה,

ואין השביעית משממתה [תוס'] אם עברה שביעית צינחיים, קודם שחזר זה ושאל גם הוא אשה, ואין הבכור נוטל בה פי שנים היכא דחזרת לאמצע כדמניא לעיל:

נגבית בב"ד מאי טעמא? כמלוה דמיא,

נגבית בב"ד מ"ט מפני שהיא כמלוה ה"ג לה, ובספרים כתוב נגבית בב"ד, וחוזרת בעונתה, מ"ט, מפני שהיא כמלוה, דלדעת כן הלווה שיחזיר לו צעונת שמחתו, ופרעון הולך אחר קציעות זמן, שקבע לו המלוה,

ואין בה מושום רבית, דלאו אדעתא דהכי דרביה יתב ליה שאם רצה פומת לו, אלא מתוך שמחת ריעות הרבה בדורון,

ואין השביעית משממתה, דלא קרינא ביה לא יגוש שאינו יכול לדחוק בב"ד בשביעית, שהרי לא הגיע זמנו עד שישא הוא אשה ויחזיר לו אז, דאינה נגבית אלא בב"ד בעונתה,

כדאמרין במסכת מכות (דף ג) המלוה את חבירו לעשר שנים אין שביעית משממתו, אף זה לא הגיע זמנו עד לאחר שביעית, הלכך בשביעית אכתי לא מטא זמניה שיוכל לזנוש, דעדיין לא נשא אשה [וגריעא מינה דהא אפשר שלא יבוא לעולם לירי לא יגוש, דהא איכא כמה הפקעות בדלקמן. ריטב"א],

אבני חן למסכת בבא בתרא

לו בבתולה אעשה עמך, כדרך שעשית עמי,

עָשָׂה עִמּוֹ בַשְּׁנִיָּה, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בְּרִאשׁוֹנָה, יִכּוֹל לֹאמֹר לוֹ לִכְשֶׁתִּשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת [פ'] כְּשִׁידוּעַ בּוֹ שְׂדַעְתּוֹ לִישָׁא אַחֶרֶת שִׁשְׁיִיד אוֹ קִדֵּשׁ אוֹתָהּ. רִיב"א [א] אַעֲשֶׂה עִמָּךְ לֹא אֶשְׁמַח [בזווג ראשון שזה] יוֹמֵר מִמֶּה שֶׁשְׁמַחְתִּי, שְׂאִי חֶפֶץ בְּשִׁמְחָה יִמִּירָה,

עָשָׂה עִמּוֹ בְּאַחַת, וּבִקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ בַשְּׁתִּיָּם [פ'] בּוֹה אַחֵר זֶה, וְיִשְׁחָלֹק הַשּׁוֹשְׁבֵינֹת לִשְׁתֵּי פַעֲמִים. רִיב"א, וְרָאָה תוֹס' כֹּאן-], יִכּוֹל לֹאמֹר לוֹ בְּאַחַת אַעֲשֶׂה עִמָּךְ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעֲשִׂיתָ עִמִּי,

[אגב הזכרת "פומבי" מביאים דברים בהם נזכרת מלה זו. שט], תָּנוּ רַבָּנָן, עֲתִיר נִכְסִין עֲשִׂיר מִשְׁדּוֹת וְכִרְמִים וְיִזְמִים, הִנְחִיף לְזָרִיּוֹת [זה הוא עשיר נכסים וכרמים שבחזין. רג], וְגַם עֲתִיר פּוֹמְבִי עוֹשֵׁר הַגְּלוּי, כִּגּוֹן רוֹצֵ בְּהֵמֹת שֶׁהִכֵּל יוֹדְעִים בָּהֶן [זה שיש לו רוב בהמות ויוצאין לרעות בחזין ויש להן קול עושר. רג], זֶה הוּא בַּעַל הַגְּדוֹת שְׂדוּשָׁה [צדכס] כָּל מִקּוֹם [צדכס. רע"י], בְּנִתִּי מִשְׁתַּאֲמֹת, שְׂדוּשָׁה # [אולי הפ' וגם דורש] צִימִים טוֹבִים, וְהִכֵּל נֶאֱסָפִין לְשִׁמּוֹת, וְיֵשׁ לוֹ קוֹל חֲכָמָה [ויש לו שם שהוא חכם. רג], וְכֹא לְהַשְׁמִיעַ שְׁמִיךְ שֶׁאֵין אֲגֻדּוֹת לְרִיכּוֹת עֵינִי, יִכּוֹל לְדַרֵּשׁ כָּל מִקּוֹם,

עֲתִיר סְלָעִים שׁוֹלְחִי שֶׁמֶשְׁתַּכֵּר תָּמִיד צִימִי מִטְּצָעוֹת [סוטה דף כב] עֲתִיר תְּקוּעָה יֵשׁ מִפְּרָשֵׁין שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּתִים הֶרְצָה, וּמִשְׁתַּכֵּר בָּהֶן תְּדִיר, וּמִיָּקִיר הִכִּי עַל שֶׁ יוֹעֲקֵב תָּקַע אֶת אֶהֱלֵי [צדכסית לא], זֶהוּ בַּעַל פִּלְפּוֹל, וְלִי נִרְאָה [לפרש לשון עתיר "תקוע"] כְּדֹאמְרִינָן בְּמִנְחֹת [דף פה], תְּקוּעָה אֶלְפָּה לְשִׁמָּן, עֵיר הָיָה, וּמִשֶּׁם הָיוּ מִצִּיאִים שָׁמֶן לְמִנְחֹת, וְדִימָה לְמִטְּצָעוֹת וּלְשִׁמָּן אֶת הַפִּלְפּוֹל, עַל שֶׁ שְׁמִירָתוֹ יוֹסֵף תְּדִיר בְּפִלְפּוֹלוֹ טַעֲמִים הֶרְצָה, [כשאר] [כשכר. ר'] שְׂמִיחָה מִדְּרַסְיָן [המטבעות, וטעמי השמן [?]] שְׂמִיחָתָן מִתְּקוּעָה,

עֲתִיר מִשְׁחָה אֲנִשִּׁי מְדוֹת [במדבר יג] מִתְּרַגְּמִין אִינְשֵׁי מִשְׁחָן, עֲתִיר דְּדָבָר הַמְּדוּד, כִּגּוֹן תְּבֹאֶה, שֶׁאֵין מִשְׁתַּכֵּרִין בָּהּ תְּדִיר, אֲלֵא מִכְּנִסִּין אֹתָהּ לֹאזֵר, וּלְכַשְׁתִּיגָה עַת מִכִּירָה, אִלּוּ יִמְכַרְנָה וְיִשְׁתַּכֵּר, וְהִינֵנוּ נִמִּי עֲתִיר כְּבֹם כִּמוֹ כְּמוֹס עֲמִידִי תַּחַס בְּאֹזְרוֹתֵי [דברים לג] דָּבָר שֶׁמִּכְנִסִּין לֹאזֵר, זֶהוּ בַּעַל שְׂמוּעוֹת שִׂידֵעַ הַלְכוֹת וּמִימֵרוֹת הָאֲמוֹרָאִין, וּלְכַשְׁתִּיגָה עַת הֹרָאָה, יִגְלֶה שְׂמוּעוֹתֵינוּ,

הַכֹּל צְרִיכִין לְמִירָה חֲטִיא, גְּמָרָא סוּגִיָּת גְּמָרָא וּמְרוֹזֵי מִשְׁנֵי וּצְרִימֹת, [וזוהו] [והוא. ד"ס, רע"י] עֵיקֶר הַגְּמָרָא, שֶׁאֵס לֹא הַגְּמָרָא, אֵין לְמִדִּין הַלְכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָה, כְּדֹאמְרִינָן הַתַּנְאִים, מִצְּלֵי עוֹלָם,

1. אִמֹר רַבִּי זִירָא, אִמֹר רַב, מֵאִי דְכִתִּיב מִשְׁלִי מוֹ טו פְּלִימִי עֲנִי רָעִים, זֶה בַּעַל גְּמָרָא שֶׁמִּמֶּנִּי עָלְמוּ לְכוּן הַלְכוֹת וּלְמִדָּה הוֹוִיָּת [פ'] קוֹשִׁיּוֹת, וְטוֹ בְּלִבְּךָ מִשְׁתָּה תְּמִיד, זֶה בַּעַל מִשְׁנָה, [ששכור אסור לו להורות, אבל הוא כיון שעיקר לימודו הוא במשנה, ואין מורין מן המשנה יכול להורות בתי שריצה. ע"פ עיני כל חי מר' חיים פלאני זצ"ל],

רַבָּא אִמֹר אִיפְכָא כָּל יָמֵי עֵנִי רַעִים זֶה צַעַל מִשְׁנָה, שְׂאִינוּ יִכּוֹל לְהוֹרוֹת הַלְכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָה, וְגַם כִּי כְּשִׁחְלָקוֹת זֶה עַל זֶה אִינוּ יִכּוֹל לְמַדָּךְ, וְטוֹב לָךְ זֶה צַעַל הַגְּמָרָא שִׂידֵעַ מִשְׁנֵי עַל עֵיקֶרְס, וְצָקִי בְּטַעֲמֵיהֶם, וְיֵשׁ בִּידוֹ כַּח לְהוֹרוֹת הַלְכָה לְמַעֲשֶׂה,

וְהִינֵנוּ [מה שאמר רבא דכל ימי עני רעים היינו בעלי משנה] דֹּאמֵר רַב מוֹשְׁרִישָׁא מִשְׁמִיָּה דְּרַבָּא, מֵאִי דְכִתִּיב קָהֵל י' ט מִפְּסִיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם לִשׁוֹן צַעֲזוֹן מִאֲכֻלָּה [צדכסית ג], בּוֹ יִקָּע עֲצִים יִסְכָּן בָּם,

מִפְּסִיעַ אֲבָנִים יַעֲצֹב בָּהֶם, אֲלוֹ בַּעַלִּי מִשְׁנָה שְׁשׁוֹנָה מִשְׁנֵי כָּל הַיּוֹם, וְאֵין לוֹ אֲלֵא זֶעַר, שֶׁמִּתְקַשֶׁה בְּטַעֲמֵיהֶן, וְאִינוּ יוֹדַע לְפָרֶשׁ, בּוֹ יִקָּע עֲצִים יִסְכָּן בָּם לִשׁוֹן מִמִּימּוֹת, כִּמוֹ וְהִי לְמִלֵּךְ סוֹכֵנָה [מלכים א א], כְּלוֹמֵר שְׁנֵהֵנָה מִהֵן אֲלוֹ בַּעַלִּי גְמָרָא,

2. רַבִּי חֲנִינָא אִמֹר פְּלִימִי עֲנִי רָעִים, זֶה שִׁישׁ לוֹ אִשָּׁה רַעָה [שבכל עת ובכל מצב תרגו אוהו גם שלא במתכוון, שכן היא מדרתה, ונמצא שכל ימיו הוא מלא רוגז, שגם בזמני שלווה הפחד בלבד], וְטוֹ בְּלִבְּךָ מִשְׁתָּה תְּמִיד, זֶה שִׁישׁ לוֹ אִשָּׁה טוֹבָה [שכוונתה בכל עת לעשות נחת רוח לבעלה, ואשה משכלת תמצא תמיד ענינים שונים לתכלית זה, ולזה כיוון "כל ימי", ו"תמיד"]],

[שני פירושים הראשונים אינו תלוי בטבעו של אדם, אלא הראשון שלומד משניות, והשני שיש לו אשה רעה, אבל שלשה פירושים הבאים הם בטבע האדם, שהוא איסמנים, רחמן, דעתו קצרה, וראה גם בפסחים ק"ג: שלשה חייהן אינם חיים: הרחמנין, והרתחנין, ואיני הרעה. וראה מהרש"א],

3. רַבִּי יֵנָאי אִמֹר, פְּלִימִי עֲנִי רָעִים, זֶה אִיסְמָנִים [דאניא דעתיה. רג] מִי שְׂדַעְתּוֹ קָהָה, וְלָצוּ [נמאס] [נמס. יעצ"ד] כָּל דָּבָר מְגוּנָה שֶׁהוּא רֹאֶה, וְטוֹ בְּלִבְּךָ מִשְׁתָּה תְּמִיד, זֶה שְׂדַעְתּוֹ יִפָּה שְׂקוּזָל הַכֵּל, [דאני] [ואין. רע"י] מוֹיָק לוֹ שׁוֹם לְכַלּוֹן, וְשׁוֹם דָּבָר מִיָּאֹס,

4. רַבִּי יוֹחָנָן אִמֹר, פְּלִימִי עֲנִי רָעִים, זֶה רַחֲמָן כְּמוֹ [ענינים] הוּא רֹאֶה, וְכְמוֹ מֵאֲרוּעוֹת, שֶׁלָּצוּ בִּזְכָּה תְּדִיר עֲלֵיהֶן [שדואג בצער כל אדם. רג], וְטוֹ בְּלִבְּךָ מִשְׁתָּה תְּמִיד, זֶה אֲבוּרִי,

5. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי אִמֹר, פְּלִימִי עֲנִי רָעִים, זֶה שְׂדַעְתּוֹ קָצְרָה כִּמוֹ עֲלָן וְקִסְדָּן, עֵינֵינוּ רַעִים צַעֲלֵנוּ וְצַעֲלֵנוּ אִמֹרִים [וג"ל דר"ל ששכלו קצר מלראות למרחוק את הגולד ואינו משתדל מקודם להנצל ממנו, ודעת רחבה הוא ההיפך שרואה את הגולד ומשתדל להסירנו טרם בואו. רש"ש], וְטוֹ בְּלִבְּךָ מִשְׁתָּה תְּמִיד, זֶה שְׂדַעְתּוֹ רַחֲבָה,

דף קמ"ו ע"א

וְאִמֹר ר' יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֹוי כְּמִי, כָּל יָמֵי עֵנִי רַעִים, וְהָאֵיכָא שְׁבָתוֹת וַיִּמִּים טוֹבִים [משמע ליה מרביא ד"כל" ימי עני רעים. רוד"ש] שֶׁיֵּשׁ לוֹ [מנחה] [מנוחה. רע"י] וּמוֹנוֹת, שֶׁהִיוּ מִחֻלְקִין לְעֵנִים מִעֲרֵב שָׁמַע לְעֵרֵב שָׁמַע?

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואם לאו נגבין,
[כתב רבינו יונה ז"ל דמועות דין עשוין ליבולות יש להם דלהוצאה ניתנו. נמו"י],

לא אבל שם סעודת חתן, הרי אלו נגבין,

שלח סבלונות מרובין ופירש כדי שיצאו עמה לבית בעלה, וה"ה למועטים
אם שלחן לכך, אלא אורחא דמילתא נקט [ד?]מרוצים רגיל לשלוח, ולפרש, כדי
שיצאו עמה לבית בעלה, הרי אלו נגבין,

סבלונות מועטין, שתשתמש בהן בבית אביה, אין נגבין:

נמו"י: אמר רבא, דוקא אכל שם סעודת חתן ד דינר מן און נגבין [אבל
מאה דינר לאו דוקא. יד רמב"א אות ע. רוד"ש], אבל פחות מדינר לא מחל
מדי, פשיטא דינר תנן?

מהו דתימא, הוא הדין דאפילו פחות מדינר [קשה הא קאמר לא
אבל וכו' נגבין. רוד"ש], והאי דקתני דינר, אורחא דמילתא קתני
[ד?]שיעור אכילת אדם בדינר, כדאמרינן עד זוזא אכלי בכרסיה, קא משמע לן,

אכל תנן 1. שתה מאי? [ושואל עוד, הא] דקמני אס אכל שם "הוא"
תנן דמשמע הוא עמנו 2. שלוחו מאי? [ושואל עוד] "שם" [בבית חמיו]
תנן, 3. שגר לו חתן מן סעודתם (בביתו) [לבימו ?] מאי מאי?

תא שמע, דאמר רב יהודה אמר שמואל, מעשה באדם
אחד, ששגר לבית חמיו, מאה קרונות # [עגלות, ומספר מה היה
במאה קרונות אלו, ולא שהיה מאה קרונות מכל מין, ואפ"ה הוא גוזמא גדולה]
של כדי יין, ושל כדי שמן, ושל כלי כסף, ושל כלי זהב, ושל
כלי מילת, ורכב בשמחתו ממון שמחת הון רב ששלח לבית חמיו [רכב]
והלך ועמד על פתח בית חמיו, והוציאו כוס של חמין [מזוג
בחמין. רג פי"י מזוג בחמין] ושתה [ו. פי"י] שמה על סוסו, ומת [פי"י] ולא מת
מיד [אח"כ קודם נשואין [הכי אירע לו ולא משום כישוף. רג.],

וזו הלכה העלה "רבי אחא שר הבירה [היה תנא, ו"שר הבירה"
הוא שם שניתן לראש המשפחה. ראה שט"ן] לפני חכמים לאושא
כשהיה סנהדרין לשם, דאושא היא אחת מעשר גליות שגלתה סנהדרין כדאימא
במס' ראש השנה (דף לא.), ואמרו, סבלונות העשוין ליבולות קודם
נשואין, אין נגבין דהנהו ממולין בסעודת חתן בדינר, כדפרישית במתני',
ושאין עשוין ליבולות כגון מכשיתי זהב וכסף נגבין,

שמע מינה [שני האבעיות 1 3 דלעיל] אפילו שתה, שמעת מינה
אפילו פחות מדינר ומקשי לרבא?

[ועל הראיה שמביא שאפילו פחות מדינר] אמר רב אשי, מאן לימא לן
דלא שחקי ליה מרגניתא ככוס החמין, שכן דרך השרים שומין אותו
לרפואה דשורא אלפא זוזי ואשקיה,

[פי"י] כיון דרבי"ל מפרש את העני דהיינו שדעתו קצרה שהוא עצרו, מקשה לפי
למה הוא הוא עצרו בשבת ויו"ט הא כל מוונותיו של אדם קצובין לו מר"ה וכו'
חזן מהוצאות שבת ויו"ט ? עיון יעקב],

אלא כדשמואל אמר קרא לאשמועי, וכולה ר' יהושע קאמר לה, דאמר
שמואל שנוי וסת חוק, כמו עני שכל ימות החול אוכל פת חריבה, ובשבת
אוכל בשר, הכי גרסי' תחלת חולי ממון כך ממחיל לחלות, ואיך דגרסי חולי
מעיים,

כתיב בספר בן סירא, שלמה כחז כל ימי עני רעים אכל זלילות
כששן יש לו מנוחה, ו בן סירא אומר [וכ"ה גם בבבובות קי:], וסנהדרין קי:],
אף לילות אין לו מנוחה, כי בשפל גגים וגו' וממלא דלף טורדו ביום
סגירי, ממטר גגים לגגו, ברום הרים כרמו, מעפר כרמו
לכרמים זבל [ואשפה. ראה ב"מ] שהביא לכרמו, נשפך לכרמים אחרים, שהוא
[העני] במקום רעוע בזהים ובסלעים, במקום שאין עשיר חפץ בו, [ו?]טופל למטה
בכרמים של עשירים, שהם במקום טוב ומדורן, וטוב לעסוק בהן:

העתק מכתובות קי:

בן סירא אומר אף לילות בשפל גגים וגו' [כיון שקונה בית קטן
ושפל, והבתים סביבו גבוהים, שופך הגשם מהם על גגו, והרעש ממרד
שינתו], ובמרום הרים כרמו שאין צידו ממון לקנות במקום טוב, וקונה
בראש ההר, וכל זבלים שהוא מוציא לו [לובל את כרמו, נאבד] נופל חז לכרמים
שמחמיו, ממטר גגים לגגו [הגשם יורד מכל גגי הבתים שמסביבו על
גגו], ומעפר כרמו [שהוא בראש ההר, יורד הובל] לכרמים [של
העשירים שקונים שדותיהם בבקעה]

מתני': השולח סבלונות [משאות, וגורתן מעינינו נושא סבל. פיה"מ.ש.
רוד"ש] מנהג חתנים לאחר קדושין, למחרת, שולח לבית חמיו לכבוד אשתו,
מכשיתין, ומיני פירות, וכדי יין, וכדי שמן, ופעמים [הולך החתן ו. רע"ב] אוכל שם
עמה [עמהס. ררי"ף],

שלח שם מאה מנה [דהיינו עשרת אלפים זוז, וזה גוזמא] [ומ"מ] הם
דברים העשוין ליבולות. מאירי. רוד"ש], ואכל שם סעודת חתן אפילו
בדינר [שהוא שיעור חשוב. תו"ט פאה פ"ח מ"ה. רוד"ש], אינן נגבין אס
מת הוא או שמתה היא, או שמזרז וזרז להגרשה, שמחמת חיצת שמחת אכילה
שאלו ושתה ושתה עמה, מחל סבלונות העשוין ליבולות,

אכל אין עשוין ליבולות, הדרי, אע"פ שאכל ושתה עמה, כדמתיב בגמ',
ובסבלונות קמס מיירי [העשוין ליבולות כגון מירי דאכילה ושתיה], דהא לקמן
[לבאורה הבוונה על סיפא של המשנה וצ"ל לקמיה] מפליג [בסבלונות] [בין
סבלונות ?] ששלח כדי שיצאו עמה לבית בעלה [פי"י] דברים שאין עשוין ליבולות
שישאר, ותביא אותם הארוסה לבית בעלה כשתנשא, [לסבלונות ששלח כדי
שתשתמש בבית אביה, (והנהו) [דהנהו ?] לא תלו באכילת חתן,
מכלל דרישא כנסת סבלונות, והנהו תלוין בסעודת חתן, אס אכל עמהן מחולין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

חמיו, יין חדש, ושמן חדש, וכלי פשתן כלים מפשתן חדש, בעצרת,

מאי קא משמע לן,

איבעית אימא, חשיבותא דארץ ישראל שממהרת לבשל פירותיה בעצרת, קמ"ל,

ואיבעית אימא, דאי טעין טענתיה טענה אי הדרי סבלונות, וטעין יין ושמן שלמתי לך בעצרת, לא הומוק בְּדָאֵי בָּקָה, והדרי ליה,

[עוד מאמר שאמר רב יהודה אמר רב] אמר רב יהודה אמר רב, מעשה באדם אחד שאמרו לו [ש] אשתו תוֹתָרְנִית היא מולי הוא שאינה יכולה להרית, ומוס שבסתר הוא, ותנן בהמדייר כמותות (דף עב) המקדש את האשה ע"מ שאין זה מומין, ונמצאו עליה מומין אינה מקודשת, כנסה סתם ונמצאו בה מומין תלך שלא כמותה כו', עד וסכ"א כמה דברים אמורים במומין שבסתר כו', וזה האיש לא קבל עליו את המומין, ואם קדשה סתם וכנסה סתם ונמצאו בה מומין תלך בלא כמותה, ומיהו גט צעיר כדמפרש בגמרא בפרק המדייר,

ונכנס אחריה לחורבה, לבדוקה שם, ונשא עמו בתוך חיקו זנון לנסותה אם תרית, ויש מפרשים כותבת נטל בתוך חיקו, ולא זנון, וקריב לגליל היה מעשה,

אמר לה ריח צנון אני מריח בגליל לנסותה אם תרית (שם) [שמתשובה. ד"ס] דכריה ניכר אם תרית, ועל הצנון שבחיקו חמור, וללישנא דמפרש כותבת היה עמו, לכך אמר לה ריח צנון, לדעת אם תשיצנו דבר לאמה, ריח כותבת אני מריחה, ולא ריח צנון,

דף קמ"ו ע"ב

אמרה ליה דרך שמוק מן יהיב לן מכותבות דיריחו שהן מתוקים ואכלנא ביה ונאכל עס הצנון, שהוא חד, שכן היה דרכן לאכול תמרים עם הצנון, שזה חד וזה מתוק, ומתקן זה את זה, ולפי שהצינה שלנסותה נחכוין, השיצמו דרך שמוק כך, וללישנא דאמר' שנטל עמו כותבת אמרה כותבות דיריחו אני מריח ולא צנון, יריחו נקראת עיר התמרים והיינו כותבות,

[ולבסוף] נפל עלה חורבה [אותה חורבה שנכנסה לתוכה], ומתה ונא הצעל לפני ב"ד, והיה רוצה לירש את אשתו ו אמרו חכמים הואיל ולא נכנס אחריה עמה לבא עליה אלא לבדוקה ולגרשה, מתה ומתה בתוך כך אינו יורשה,

אית דגרסי הכי ומוקי לה בארוסה, ולא נהירא לי, דאפילו בא עליה צימי אירוסין קודם הכנסתה לתופה לא ירית לה, כדמי חנן בר אמני, אשתו ארוסה לא אונן כו'

שמעת מינה [האיבעיא 2 דלעיל] אפילו שגרו לו [אפי' שיגרו נמין] שהרי שמה כשהוא רוכב סוסו לפני פתח בית חמיו? דלמא כל פתח בית חמיו בבית חמיו דמי אכל שגרו לו צימו איצטעל לן,

איבעיא להו, מהו שישלש [פ'] לאחר שאמרנו שאם אכל החתן שם דינר, מוחל הסבלונות, אך יהיה הדין אם אכל חלק מדינר אם מוחל חלק מהסבלונות] # [צ"ע אך יהיה סברא שאם אכל פחות מדינר שהאשה יזכה בחלק מן הסבלונות הא פחות מדינר אין לה חשיבות ?],

מנאמי גירסא דפרי"ט שאינה נספרים שלנו [פ'] דלגירסת הרשב"ם לא היה כתוב "מהו שישלש" אלא איבעיא להו שבח סבלונות מהו], הא דאמר רבא דוקא דינר, כלומר שאם אכל צצית חמיו מה ששוה דינר או שמה יין, אכל פחות מדינר לא, ועלה אמרי' מהו שישלש בסבלונות ועלמה בתיקו, פירוש אם שלט סבלונות בן מנה, ואכל צצית חמיו בדינר, וכו צצית חמיו בכל הסבלונות, והשתא דאכל צצית דינר יזכו לחצי הסבלונות, והוא הדין לשלש ולרביעי, וזהו פירוש מהו שישלש בסבלונות ועלמה בתיקו,

[ושואל עוד] שבח סבלונות מהו היכא דהדרי סבלונות, מי הדרי שבה שהשצימו, כגון שלם לצית חמיו זלן ובקר וילדו, כיון דאי איתנהו [שלא נגנבו או אברו] לדידיה הדרי, ברשותיה שבוה, או דלמא כיון דאי אבדי או מוגנבי בעי [הכלה] שלומי ליה, ברשותא דידה שבוה, ²³ תיקו,

בעי רבא, סבלונות העשוין ליבלות, ולא בלו מהו?

תא שמע, וזו הלכה העלה רבי אחא שר הבירה, לפני חכמים, באושא, ואמרו, סבלונות העשוין ליבלות, אין נגבין, ושאין עשוין ליבלות, נגבין,

מאי לאו אע"ג דלא בלו? לא דבלו,

תא שמע, סבלונות מועטין, שתשתמש בהן והיא בבית אביה, אין נגבין בשלמא הך קמייתא, כיון דקתני עשויות ליבלות, מניח לאוקמה בדבול, אכל הכא מילתא דפסיקא קמי שתשתמש בהן צצית אביה, אע"פ שישנן צעין, ומיהו הוה מצי לתרוצי (כשאין עשוין ליבלות או) כשעשוין ליבלות ובלו, אלא רבותא אשמועי' אפי' כשעשוין ליבלות ולא בלו?

תרגומה רבא, בְּיִיבָא וְסִבְכָתָא [בגדים וזלים] מיני צעופים וקישורי נשים, שהן דבר מועט, ומחיל להו לגמרי, לא שגא בלו ולא שגא לא בלו, אכל חכמינון חשודין מיצעי לך,

אמר רב יהודה אמר רב, מעשה באדם אחד ששגר לבית

אבני חן למסכת בבא בתרא

כדפסקין לקמן [קנא: בסוף הרף] בגמרא, [ז"ל הגב' שם] **והלכתא מחמת שכיב מרע במקלח צעי קנין, אע"ג דמית, ומנזיה מחמת מיתיה במקלח לא צעי קנין, והוא דמית, [אכל אס] עמד חוזר, אע"ג דקנו מיניה, והאיל ומדאגת מיתיה לזה מחמתה זו,** מחמתו מתנהג האיל ושייר לעצמו הרי היא כמתנת בריא, הלכך צין עומד מחליו, צין מת מתנתו קיימת, דשלא מדאגת מיתיה נתן,

לא שייר קרקע כל שהוא, אין מתנתו קיימת ואם עמד חוזר, אפי' קנו מידו, שנראין הדברים שמחמת מיתיה נתן, וע"מ שאם לא ימות לא יתקיים מתנה, דמדלא שייר מידו, אמרי' לאו אדעתא דהכי יהב ליה, שאם יעמוד מחליו ימות ברעב ויטכר לבריות, אבל אם מת מיהא מתנתו מתנה, צין שייר צין לא שייר,

כדמוכח בגמ' [קמח: שורה 9], אמר רב נחמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, רואין אס כמתלק [שמעשה ראשונה שהתחיל לחלק היה דעתו לחלק כל נכסיו ולא לשייר כלום. רש"י שם] מת קנו כולן כו', ואפי' לא קנו מידו, קנו כל הנכסים לאחר מיתתו, היכא דלא שייר מידו, דדברי שכיב מרע כמתנן וכמסורין דמו, וטעמא מפרש בגמ',

ודוקא שכיב מרע שכתב כל נכסיו סתם, ולא לזה מחמת מיתיה, ולא הזכיר דברי מיתיה בשעת לואה, אבל מנזיה מחמת מיתיה, אפי' שייר קרקע כל שהוא, וקנו מיניה אין מתנתו מתנה, אלא אם עמד חוזר, כדפסקין לקמן בגמרא וכדפרישית: [ראה יבין אות מר שיש ג' חילוקים שכיב מרע, שכתב מקצת נכסיו, שכיב מרע שכתב כל נכסיו, ומצוה מוחמת מיתה].

	מתנת שכיב"מ ומת	מתנת שכיב"מ ועמד	מצוה שכיב"מ ומת	מצוה שכיב"מ ועמד
הכותב כל נכסיו*	קנה	בטל**	קנה	בטל
מקצת נכסיו בקנין,	קנה	קנה***	קנה	בטל****
מקצת נכסיו בלא קנין	בטל***	בטל	קנה	בטל

* אין חילוק בין עשה קנין, ללא עשה קנין, דברי שכיב"מ ככתובין וכמסורין, ** כיון שלא שייר כלום לעצמו לא כתב אלא מוחמת מיתה, *** דהוי כמתנה בריא, אבל במצוה מוחמת מיתה אם עמד חוזר, שהרי פירש שאינו נותן אלא משום מיתה, **** אפי' שייר קרקע כל שהוא, וקנו מיניה אין מתנתו מתנה, אלא אם עמד חוזר, וראה קנב. וקנב: חמשה דברי שמואל שהלכה כמותו,

גמ': מאן תנא דקצירא ליה דאזלינן בתר אומדנא דדעתא דנותן מתנה, אע"פ שלא פירש כמי שפירש דמי, דקמתי היכא דלא שייר קרקע כל שהוא, אמדינן דעתיה שנתייבא מן החיים, ולהכי לא שייר, ואדעתא דהכי יהב, שאם ימות מתקיים המתנה, ואם יעמוד תחזור לו, ולא מתקיים המתנה?

אמר רב נחמן, רבי שמעון בן מנסיא היא, דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים, ושמע שמת בנו, ועמד וכתב כל נכסיו לאחר [לאחרים] כשמע שמת בנו, אך לא פירש שצביל מיתת בנו הוא עושה, אלא סתם נתן, ואחר כך בא בנו, מתנתו מתנה אחרי שלא פירש ומלה

מתה אינו יורשה, דאין הצעל יורש את אשתו עד שתכנס לחופה, כדנפקא לן (לעיל דף קט) ירושת הצעל משארו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה, דהיינו לאחר שנכנסה לחופה, הלכך נשואה מוקמינן לה, והכי גרסי' ואמרו חכמים והאיל ונכנס אחריה לבדקה מתה אינו יורשה, דכיון דהיה דעתו לגרשה אם ימצאנה בעלת מוס וצמח כך מתה קודם שנתייבסו אינו זוכה צירשה ומהכא שמעינן שמי שמתה אשתו מתוך קטטה שיש דעתו לגרשה שוב אינו יורשה כדאמרי' במס' גיטין (דף יח) משנתן עיניו לגרשה שוב אין לבעל פירות:

[שנינו במשנתנו] **סבלונות מועטין שתשתמש בהן בבית אביה וכו': יתיב רבין סבא קמיה דרב פפא, וייתיב וקאמר, בין שמתה היא, ובין שמת הוא, [בין. ד"ס] הדר (הוא) [ביה איהו. ד"ס]** ומגרש לה, **סבלונות הדרי** כגון סבלונות שאין עשויין ליצלות, ששלת סתם, אבל אוכלא ומשחיא ששלת צבית חמיו, לא הדרי מסתמא, אס אכל מסעודת חתן שס דייגרי, דהיינו עשויין ליצלות, הלכך מחליין, כדמניא לעיל,

אבל אם פירש על מנת שיחזרו לי, הדרי, לא שגא סבלונות מרובין ולא שגא סבלונות מועטין, כדמס' במתני', **מאכל ומשתה לא הדר,**

אבל אי הדרא בה איהי, הדרא אפילו כישא דירקא אגודה של ירק, אבל קדושין לא הדר, כדאמרי' לעיל, גזירה שמא יאמרו כו',

אמר רב הונא, בריה דרב יהושע, ושמוין להן דמי בשר בזול כשיחזרו לו אוכל ומשקה שהאכילם והשקם, ישומו בזול כדמס' לקמיה,

עד כמה בזול? עד תילתא לפחות שליש מדמיו, שבענין זה שמין כל מחזירין אוכלים, הנאכלים מתחלה שלא לדעת חזרה, שאילו היה יודע שצריך להחזיר לא היה אוכל משלו, ומיהו בזול מיהא מחזיר,

וה"נ אמרו (צ"ק דף כ) גבי אכלה מתוך הרחבה משלמת מה שנהנית דמי עמיר בזול או דמי שעורים בזול, וכן (כמוצות דף לד) גבי הנית להם אציהם פרה שאולה שחטוה ואכלוה משלמין דמי צשר בזול, ומהכא פשטינן לכל בזול, דהיינו כל הדמים חסר שליש, כל זוחא חשבינן, ואמרי' לשלומי בצרבעה דנקי, ארבע מעות דהיינו שני חלקי דינר, שהרי שש מעה כסף דינר, ודנקא היא מעה:

מתני': שכיב מרע, שכתב כל נכסיו לאחרים וה"ה אס חילק על פיו בלא כתיבה, שאמר נכסיו לפלוני, כדמניא לקמן (דף קנו) באמן של בני רוכל שמתה [ראה רש"י], וקיימו חכמים את דבריה, וכגון שהיו עדים שהיה שכיב מרע, כשכתב או נתן מתנה זו, או שכתב בשטר כד קציר ורמי צערסיה, כדאמרי' לקמן בגמרא,

ושייר קרקע כל שהוא כשיעור המפורש בגמ', **מתנתו קיימת** [מתנתו מתנה] דמתנת שכיב מרע במקלח, אם עמד מחליו אינו חוזר, וכגון שכתב צו קנין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

במימית בנו דלג אולגין בחר אומדן דעמיה,

רבי שמעון בן מנסיא אומר, אין מתנתו מתנה (שאלמלא)
[שאלמלי] [שאם] היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן וממני
ר"ש בן מנסיא היא, דקמיה הכא לא שיר אין מתנתו מתנה, דלמדין דעמיה שאלו
היה יודע שיעמוד מחולי זה, לא היה נותן כל נכסיו,

רב ששת אומר, ר' שמעון שזורי היא, דתניא בראשונה היו
אומרים היוצא בקולר ליהרג ואין דעמו מיושבת עליו כל כך וכשחמר כתבו
ע"מ לתת לאשמו חמר אלף ממוך טרדו ודאגמו שבת ולא חמר חנו ואמר
כתבו גט לאשתי, הרי אלו יכתבו ויתנו, חזרו לומר אף
המפרש מיבשה לים והיוצא בשיירא, רבי שמעון שזורי אומר
אף המסובך קרוב למיתה, שדעמו שיכתבו ויתנו, דלפטור את אשמו מן הייבוס
נמכוין,

ורב נחמן, מאי טעמא לא מוקים לה כרבי שמעון שזורי?
שאני התם דאמר כתבו גלי דעמיה שרונה לתת גט, דאי לאו לגרשה
כתיבת גט מה לזר,

ורב ששת, מ"ט לא מוקים לה כרבי שמעון בן מנסיא?
אומדנא דמוכח שאני שכל זמן שהיה בנו קיים לא נתן, עד ששמע שמת,
אבל חולה כיון דרוב חולין לאיים, והוא לא היה מחמת מיתה, ליכא אומדנא דמוכח
כולי האי,

מאן תנא להא דתנו רבנן, הרי שהיה חולה ומוטל במטה,
ואמרו לו נכסיה למי, ואמר להן

דף קמ"ז ע"א

דומה כלומר כמדומה הייתי שיש לי בן, עכשיו שנודע לי שאין לי בן
נכסי לפלוני, היה חולה ומוטל במטה, ואמרו לו נכסיו למי,
אמר להן דומה שאשתי מעוברת, עכשיו שאין אשתי
מעוברת נכסי לפלוני, ונודע שיש לו בן, או שהיתה אשתו
מעוברת, אין מתנתו מתנה דאילו היה יודע שיש לו בן, או שאשמו
מעוברת לא היה נותן, לימא ר' שמעון בן מנסיא היא, ולא רבנן?

אפי' תימא רבנן דומה שאני,

ודקארי לה מאי קארי לה? מהו דתימא, צעריה הוא דקא
מזכר ולא חלה טעם מתנתו במימית בנו, אלא כמתאונן על בנו שמת, ולפי שכן
ראוי לירש נכסי אביו, חס אין לו בן לירש, ומתוך כך מוכר לער מיתה בנו בשעת
חילוק נכסיו, וליכא אומדן דעמיה כל כך, דאיכא למימר רבי שמעון בן מנסיא היא
ולא רבנן, דליכא הכא אומדן דמוכח כל כך, קא משמע לן דדוקא קאמר,
וכדמפרש, וחולה מתנתו במימית בנו דמי, ודברי הכל היא,

א"ר זירא אומר רב, מנין למתנת שכיב מרע שהיא מן
התורה שקנה בדצור בלא קנין סודר, כגון מזה מחמת מיתה [שמפרש שנותן
המתנה בפני שהוא הולך למות, ואז אם מת בטל המתנה], דפסקין לקמן (דף
קנא) בלא צני קנין, אפילו במקלף, והוא דמית, אי נמי שכיב מרע, שחלק כל נכסיו
בלא שור, ומית [וראה יבין אות מו], שנאמר במדבר בו והעברתם את
נחלתו לבתו דהוה מצי למכתב אש כי ימות וכן אין לו [אז] נחלתו לבתו וכו'
והעברתם יתירא הוא,

ורבינו חננאל פ"י, מדכתיב "אש" נחלתו, את רביא הוא, ולא נהירא, דהא אמרינן
לקמן, הוה מביעי ליה לכדתניא ר' אומר כו' והעברתם דריש, ולא דריש את, אלמא
לעיל נמי, דריש אידך מלשון העברה,

ואת דמפרשי מדשני קרא בדצוריה דמצי למכתב ונתתם כדכתיב באידך, ולא נהירא
נמי האי ליטנא דהא ונתתם נמי חשבינן מיותר באותה סוגיא דהכי הוה ליה למכתב
אש כי ימות וכן אין לו נחלתו לבתו ואש אין לו בת נחלתו לאחיו וכן כולם הלכך כל
והעברתם ונתתם מיותרים הם כן נראה צעירי,

יש לך העברה אחרת שהיא כזו ברשות הבת שהיא בלא קנין, ואי זו
זו מתנת שכיב מרע,

רב נחמן אומר רבה בר אבוח מהכא, במדבר בו "ונתתם את"
נחלתו לאחיו קרא יתירא הוא, דמצי למכתב ואש אין לו בת (ונתתם) נחלתו
לאחיו וכן כולם, יש לך נתינה אחרת שהיא כזו, ואי זו זו מתנת
שכיב מרע,

ורב נחמן מאי טעמא לא אומר מוהעברתם? ההוא מיבעי
ליה לכדריב, דתניא רבי אומר, בכולן נאמרה בהן נתינה,
וכאן נאמרה העברה, אין לך שמעביר נחלה משבת לשבת
אלא בת, הואיל ובנה ובעלה [או בעלה] שהן משבט אחר יורשין
אותה והכי אתא קרא לאשמועינן, והעברתם את נחלתו משבטו, על ידי בתו
שתישט, ושמה תישא אחרי כן לאש משבט אחר, ותמות ויירשנה # [למה צריך
פסוק לזיכור זה, הרי זה פשוט?],

ור' זירא, מאי טעמא לא אומר מונתתם? אורחיה דקרא
הוא,

רב מנשיא בר ירמיה אומר מהכא, מלכים ב כ בימים ההם
חלה חזקיהו למות, ויבא אליו ישעיהו בן אמוץ הנביא,
ויאמר אליו כה אמר ה', צו לביתך אלמא זאת שכיב מרע בעלמא
קונה כי מת אתה ולא תחיה, [הרי שאדם מוריש] בצוֹאָה בעלמא
[פי' דאי צריך קנין לא הול"ל סתם "צו" דמשמע דיבור],

רמי בר יחזקאל אומר מהכא, שמואל ב יז ואחיתופל ראה כי
לא נעשתה עצתו, ויחבש את החמור וילך אל ביתו אל
עירו, ויצו אל ביתו ויחנק, [הרי שאדם מוריש] בצוֹאָה בעלמא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

האי מרבי דידיה כל אחד מגדל את שלו, לחם חטין על השלחן כזפון, וזפונות יפה לחטים, והאי מרבי דידיה שמן זית מדליקין צמנורה שזדורס ודרומית יפה לזימס [וקשיא מורחית ומערבית]?

לא קשיא הא לן לזני צבל השוכנים צמנולה, וארצנו מלוחלחת ואינה זריכה למטר כל כך, לדין מיתניא צרייתא צמרייתא, שמערבית קשה לפי שממטרת יותר מדאי לזני צבל, ומורחית יפה והא צרייתא קמייא [הוא מימרא דר"י בר אבדימי ולא ברייתא. ראה רש"י] דמתיא איפכא לחר לזני אי"י שארס גבוהה וזריכין למטר הרבה,

תניא, אבא שאול אומר, יום טוב של עצרת ברור, סימן יפה לכל השנה כולה,

אמר רב זביד, האי יומא קמא דריש שתא, אי חמים כולה שתא חמימא כלומר רוב השנה, אי קריר, כולה שתא קרירא, למאי נפקא מינה

דף קמ"ז ע"ב

לתפלתו של כהן גדול [יומא נג:] שהיה מתפלל ביום הכפורים שהיה שנה זו גשומה ושחונה [ומפרש אם שחונה גשומה. ד"ס] ועתה לפי הענין שיראה צראם השנה יתפלל ביום"כ, [שיתפלל שאם חמה לא תהיה חמה יותר מדאי, ואם קרירא לא תהיה קרירא יותר מדאי. תוס'],

ורבא אמר רב נחמן, מתנת שכיב מרע שקונה באמירה בעלמא, אינה מן המורה, וקראי לעיל [ע"א צו אל ביתך] ענה טובה קמ"ל, שינה לצינו בשעת מיתתו מה שיש לו לזוות, הן על ידי קנין # [והלא דברי שב"מ בכתובים וכמסורים דמי?]. הן ע"י דבור, כגון דברים שאין צריכין קנין, שאדם מודיע לזני ציתו, מי חייב לו כלום, וממונו וחפציו ציד מי, והיכן מונחין,

מדרבנן בעלמא היא אלא מדרבנן בעלמא קונה, גזירה שמוא עד שיבאו עדים לקנות תטרף דעתו עליו של חולה, קודם שיבאו, ולא יוכל להקנות, וממלאת לוואתו בטלה,

וקשיא לי מה צכך אם תבטל [צוואתו], מאחר שאינו קונה באמירה, תבטל ותבטל? ולשנא אחרינא מפרשין ונראה צעני [לישנא אחרינא זו], דלהכי תקון רבנן שיקנו דבריו באמירה, שאם אין דבריו נקנין, חיישין שמא תטרף דעתו בחלוו, ממוך צער שהוא יודע, שלא יקיימו בניו לוואתו, [פי' והחשש הוא שלא יטרף דעת החולה וימחר מיתתו, וכתב הרשב"א שקונה משום הפקר ב"ד הפקר שהקילו עליו],

ומי אמר רב נחמן הכי מדרבנן היא ולא מדאורייתא, והא אמר רב נחמן, אע"ג דאמר שמואל, המוכר שטר חוב לחבירו שחייב לו ליה למלוה ממון, ומסר לו פמליה את השטר ליד לוקח ומכרו לו, וכסב לו קני לך

ת"ר, שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו הכי הוה קיס להו [כך היה מקובל להם לחכמים], אל תהיו במחלוקת [מהרש"א], ואל תמדרו במלכות בית דוד שלא חרע לו [לאבשלום] יפה, ויום טוב של עצרת ברור דהיינו שזעות אם תראה ברור נח, ולא יום המעון זרעו חטים שמנליחין באתה שנה, כענש השמים לטוהר (שמות כד) מתרגמי' לצירור,

מר זוטרא אמר, כלול מעורב יום המעון איתמר,

אמרי נהרדעי משמיה דר' יעקב, לא ברור ברור ממש, ולא כלול כלול ממש, אלא אפילו כלול ורוח צפונית מנשבתו [מנשבת זו] שמפזרת את העצים כדכתיב (איוב לו) מפזן זהב יאסיה, רוח צפונית מאיר את היום כזהב זה הוא ברור,

אמר ליה רבי אבא לרב אשי, אנן אדרב יצחק בר אבדימי מתנינן לה [בום הישועות] סימני מצואות אם יצליחו אם לאו, אדרב יצחק סמנין ולא אסימני עזרת, בשביל שצחג נידונין על המים,

דאמר רב יצחק בר אבדימי, מוצאי יום טוב האחרון של חג, הכל צופין לעשן המערכה [למה דוקא לעשן זה? ראה מהרש"א], נטה כלפי צפון רוח דרומית מנשבת זו ומטהו כלפי צפון עניים שמחים ובעלי בתים עצובין, מפני שגשמי שנה מרובין, ופירות מרקיבין וממוך שאין יכולין להשמר נמכרין בזול,

נטה כלפי דרום רוח צפון מנשבת זו עניים עצבים ובעלי בתים שמחים, מפני שגשמי שנה מועטין, ופירות משתמרין וצאוסם הגשמים מתכרין הפירות הנורעין, ושצאוסרות משתמרין, ונמכרין ציוקר, הרי ריוח לעשירים ועצב לעניים,

נטה כלפי מזרח הכל שמחים שמערבית ממטרת צמדה, ופירות אינן ציוקר,

כלפי מערב הכל עצבין שמזרחית מונעת מטר [ראה רש"י יומא כא: ד"ה הכל עצבים], ומציאה צורת ויוקר גדול, ופירות קרקע אינן לומחים, אלמא מזרחית קשה ומערבית יפה,

ורמינהי מהך צרייתא דקמני איפכא, מזרחית לעולם יפה, מערבית לעולם קשה, רוח צפונית יפה לחטים בשעה שהביאו שליש, וקשה לזיתים בשעה שיניצו, ורוח דרומית קשה לחמין בשעה שהביאו שליש דאין צריכין למטר, ויפה לזיתים בשעה שיניצו,

ואמר רב יוסף ואיתימא מר זוטרא, ואיתימא רב נחמן בר יצחק, וסימנך שלחן בצפון כדכתיב (שמות כו) והשלחן תהן על גלע צפון ומגורה בדרום כדכתיב (שם שמות כ"ו) ואת המגורה נכס השלחן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

וכל שעבודיה, אי נמי כדפסקין התם, הלכתא אומיות נקטות במסירה בפרק המוכר את הספינה (לעיל עז), וחוזר המוכר ומוחלו ומחל ללוה,

והא אמר רבא אמר רב נחמן,

דף קמ"ח ע"א

שכיב מרע [ראובן] **שאמר תנו הלוואתי ממון שחייב לי פלוני** [שמעון] במלוה על פה, אני נותן **לפלוגי** [ללוי] ויפרעם לו הלוה [שיפרע שמעון החלוואה ללוי] במקומי [במקום לפרוע לי, פי' בן אומר ראובן], נתקיימו הדברים ותהא הלוואתו **לפלוגי**,

ואף על גב דליתיה בבריא [תוס'], דאינו יכול להקנות לחצירו מלוה על פה, דלהולאה ניתנה, ואין קנין מופס אלא בדבר שהוא צעין, (א"כ) [כגון ?] מלוה בשטר וכגון שמסר לו השטר, א"כ במעמד שלשמן כדאמר [בגיטין] (דף יג:)?

ומשני **רב פפא אמר**, הואיל **וירש יורשה** לזו המלוה, כאילו ברשותו [של יורש] היא, ואמרינן לקמן (דף קמט) מתנת שכיב מרע כירושה שווה רבנן, הלכך כיון דאיתיה בירושה, איתיה במתנת שכיב מרע,

רב אחא בריה דרב איקא אמר, הלוואה **איתא בבריא** [גם בריא יכול המלוה ליתן את הלוואתו שחייב לו הלוה לאיש שלישי], **וכדרב הונא אמר רב**, דאמר **רב הונא אמר רב**, מנה לי בידך, תנהו **לפלוגי במעמד שלשתן**, קנה [תוס'], מתנת הלכתא בלא טעמא הוא [לעיל קמב].

ולפי שהדבר נהוג הוא בין [הסופרים והגאונים יוניס. תוס' ישנים] הסופרים והגאונים, תקנו את הדבר לקנות באמירה במעמד שלשמן, (לפי) [א"ע"פ. ר' שמחה מודעסווא זצ"ל] שאין קנין מועיל בדבר שאין צעין, ומוקמינן לה התם בין במלוה בין בפקדון,

[ובוסף הרשב"ם] וא"ע"ג דאסקנא דמילתא דליתא בצריא ליתא בשכיב מרע, אפי' הכי מטבע דקי"ל בזהב (ב"מ מו) דאין מטבע נקנה בחליפין, אפי'ה אס נתנו במתנת שכיב מרע קנה, מהאי טעמא דהלוואתי לפלוגי,

[הסוגיא כאן צריך לימוד הרבה, ויש כאן הרבה שהולקין על פירוש הרשב"ם, וראה במפרשים].

איבעיא להו, דקל לאחד ופירותיו לאחר מהו [תוס'] אית דמוקמי לה בצריא, ובא להודיענו דיני מכירה, מה שייר לעצמו, ולא נהירא לי, דא"כ מה ענין צעין דלא וזו השמועה, וזה הפרק, בהמוכר את הספינה איבעיא לן למיבעיא, בשמעתא דהקונה שני אלגות (לעיל דף פא), ועל כרחין בשכיב מרע מוקמינן ליה, ואמתניחין [קבו:] קאי, דקמי בשכיב מרע, שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, ואיבעיא להו [באן] אס נתן דקל לאדם אחד, ונמלך וחזר ונתן פירותיו לאחר, ואמרינן לקמן [קמב:], א"כ נתמן שכיב מרע שכתב כל נכסיו [וכו' ?], אס נמלך, מת קטו כולן, (אס ?) עמד אינו חוזר אלא באחרון בלבד, דלא הוה ציה שזיר, אבל קמאי דהוה צה שזיר קטו,

מוחל דלא מכר לו ראשון לשני, אלא כל זכות שתבא לידו, ולא עדיף האי לוקח ממלוה, דאחי מתנתיה דמלוה,

ומיהו מעותיו יחזיר לו מוכר ללוקח, דהא הלכתא היא דדיינינן דינא דגרמי, וזה הפסיד מעותיו כשורף שטרותיו של חצירו, דקיימא לן דחייב, מההוא עובדא [בכתובות פו]. דכפייה רפרס לרב אשי, ואגצי מיניה כי כשורא לללמי,

ואפילו יורש של מלוה מוחל וסבא הוא, דלא אלים כח של לוקח במה שנמסר לו שטר המלוה, אלא לזכות בחוב הכחוש [כו], במקום המלוה, או היורש, אך לא נעקר שעבודו מן המלוה, וקרינא ציה עבד ליה לאיש מלוה, ויכול למחול שעבודו,

[פי' וא"ע"ג דאמר שמואל דמלוה או יורשו יכול למחול את החוב, אפ"ה אמר ר"ג] **מודה שמואל שאם** [לא מכר את השטר חוב אלא] **נתנו** המלוה לאיש אחר **במתנת שכיב מרע** וכגון שחלק כל נכסיו, אי נמי על ידי קנין, דקין כל מתנת שכיב מרע במקמת, אי נמי בלא קנין דכיון דמסרו לו בחיי אן לך קנין גדול מזה, ומיהו אס עמד חוזר, אס מתנת שכיב מרע [במקמת] [בכולה] הוא כדפסקי' לקמן, **דאינו** [פי' שאין היורש] **יכול למוחלו** דדברי שכיב מרע ככחוזרין וכמסורין דמו, ואלימי מתנת צריא, ואין היורש יכול למחול,

אי אמרת בשלמא [מתנת ש"מ] **דאורייתא, משום הכי אינו יכול למחול, אלא אי אמרת דרבנן היא, אמאי אינו יכול למחול?**

ומשני **אינה של תורה** אלא מדרבנן היא, **ועשאוה בשל תורה** ומשום טירוף דעתו כדאמרן לעיל,

אמר רבא אמר רב נחמן, שכיב מרע שאמר ידור פלוגי בבית זה, יאכל פלוגי פירות דקל זה, לא אמר כלום שהדירה אין צה ממש להקנותה, ופירות דקל נמי אין אדם מקנה דבר שלא צה לעולם [וצ"ע לקמיה אומר שהטעם שפירות דקל לא אמר כלום דהוי "מילי"]

וכיון דמתנת צריא אפי' בקנין סודר לא קני [דברים אלו], דמילי [ידור ויאכל] לא מיקנו אלא א"כ הקנה לו החפץ, כגון דקל לפירותיו, וצית לדור, מתנת שכיב מרע נמי לא קניא, דמילתא דליתא בצריא ליתא בשכיב מרע, שאין שכיב מרע חוזר מן הצריא, אלא דאמירתו במקום קנין של צריא הוא, והיכא דאין קנין מועלת בצריא, אמירה בשכיב מרע [נמין] לא מהניא מידי, הלכך אין מועיל,

עד שיאמר תנו בית זה לפלוגי, וידור בו, תנו דקל זה לפלוגי, ויאכל פירותיו,

למימרא דסבר רב נחמן, מילתא דאיתא בבריא, איתא בשכיב מרע, דליתא בבריא, ליתא בשכיב מרע לא אלים כח השכיב מרע יותר מן הצריא, אלא שאמירתו קונה כקנין סודר בצריא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לאחר, ושייר פירותיו לפניו, שייר מקום פירי הו שיר, דכל לשון מיותר, לשיר קצת מן המתנה לעצמו, מאי מעמא כל לגבי נפשיה בעין יפה משייר # [רצ"ע שהרשב"ם אומר ששייר מקום פירי משום יתור לשון, ובגמ' אמרין שהמבטם דכל לגבי נפשיה בעין יפה משייר?],

ואליבא דרב זצ"ל [וכו'. ד"ס], דתנן בהמוכר את הבית, (לעיל דף סא) לא מכר היגיע ולא את הגג, בזמן שיש לו מעקה עשרה טפחים, דהיינו (גמ'. ד"ס) דיוטא העליונה, ואמרין בגמרא (דף סג) אמר ריש לקיש זאת אומרת המוכר בית לחבירו, ואמר לו על מנת שהדיוטא העליונה שלי, הדיוטא העליונה שלו, ואמרין למאי הלכתא אהני תנאי דע"מ, לשיר לעצמו מקום בחצר שלפני הבית, [ש. ד"ס] אס רבא להוציא זיזין מדיוטא עליונה שהיא שלו, [ורוצה להוציא זיזין] בחצר הלוקח, מוציא, ולא יעכב בעל החצר על המוכר (ואליבא דרב זצ"ל כו' כלומר וכדפרשה רב זצ"ל למילתיה דריש לקיש דאהני יתורא דע"מ להוציא זיזין לשירי ליה מקום בחצר. ד"ס, ושייר לקבון), הכי נמי אהני יתור לשון דחוק מפירותיו, לשיר מקום באילן,

אמר ליה ר' אבא לרב אשי, אנן אדרבי שמעון בן לקיש מתניין לה [תוס'] להאי איבעיא להו, ולהך מילתא דרב נחמן, דאס תמני לומר כדמפרש לקמן ואיל, ובמתנת בריא, ומינה תפשוט לשכיב מרע, ולא גבי דקל איבעיא, אלא לגבי דיוטא כדמפרש ואיל, [ואליבא דרב זצ"ל כו', כלומר וכדפרשה רב זצ"ל למילתיה דריש לקיש, דאהני יתורא דע"מ, להוציא זיזין [מבותרלו למעלה בדיוטא שלו] לשירי ליה מקום בחצר. ד"ס],

דאמר רבי שמעון בן לקיש [לעיל סג, סד], המוכר בית לחבירו, ואמר לו "על מנת" שדיוטא העליונה היא עליה העליונה שעל גג הבית שלי, דיוטא העליונה שלו,

דף קמ"ח ע"ב

איבעיא להו, בית לאחד במתנת בריא ודיוטא לאחד, מהו, מי הוי (מקום. ד"ס) שייר מי איכא להאי בעל דיוטא, שיר מקום בחצר, להוציא זיזין או לא,

אם תמצא לומר [שאם מכר] בית לאחד, ודיוטא לאחד, לא הוי שייר לאחריו [לאיש אחר שמכר לו את הדיוטא, לא שייר לו זכות בחצר שיכול להוציא זיזין], אכל [אם אמר] חוץ מדיוטא [ששייר הדיוטא] לעצמו מהו [מ?] הו שיר, כגון דאמר ליה בית אני מוכר לך, חוץ מדיוטא העליונה [פ'] אם שייר הדיוטא לעצמו מי שייר לעצמו זכות בחצר להוציא זיזין מהדיוטא שלו], או דלמא ליכא שיר?

אמר רבא אמר רב נחמן, אם תמצא לומר בית לאחד ודיוטא לאחד, לא הוי שיר, חוץ מדיוטא [שמכר לו הבית, ושייר הדיוטא לעצמו] הוי שיר,

והכא [איבעיא ליה] מי אמרין שייר מקום פירי [כשנתנו] [דכשנתן?], הדקל לראשון בלא פירות, שיר לעצמו [הפירות ו. ד"ס] מקום הפירות, ענפי האילן שבו גדילין הפירות, וכשנתן לשני את הפירות, עדיין מקום הפירות שיר לעצמו, ואילן הממוכר כקרקע דמי, וקורא אני עליו שיר קרקע כל שהוא, והוא מתנתו מתנה, בין באילן בין בפירות, ואם עמד אינו חוזר, והוא דאיכא קנין, כדפסקין לקמן (דף קנא) במתנת שכיב מרע במקצת,

או לא הו שייר וכשנתן הדקל לראשון כולו נתן, וליכא שיר קרקע, ואמרין לקמן [קבוצ]: כמה כל שהוא, רב יהודה אמר ממוכר קרקע כדי פרנסתו [ובאן לא נשאר בלום],

אם תמצא לומר, לאחר לא הוי שיר (לעצמו), חוץ מפירותיו מהו [הפירות מהו] מי שיר [גמ'. ד"ס] מקום הפירות, ולכשיבש האילן יקוצ ענפיו,

קבוצ בספרים,	אס תמני לומר דקל לאחד, ופירות לאחר, לא הוי שיר, שיר פירותיו לפניו, שיר מקום פירי [בניחוחא],
הלכך ליטנא אחרינא הכמוצ בספרים עיקר,	[אס תמני לומר דקל לאחד, ופירות לאחר, לא הוי שיר], חוץ מפירותיו מהו [בלשון איבעיא], מי אמרין כיון דמעיקרא הדקל לצדו בלא פירות נתן לו, ולא הוה חוקק לומר צו ליטנא יתירא חוץ מפירותיו, אלא לשיר מקום לעצמו אחר,

[ו. ד"ס] כך כמוצ בספרים, אמר רבא א"ר נחמן, אס תמני לומר דקל לאחד, ופירות לאחר, לא הוי שיר, שיר פירותיו. ד"ס] לפניו, שיר מקום פירי, מאי טעמא כל לגבי נפשיה כי משייר בעין יפה משייר, ולא נהירא לי האי ליטנא, משום [ב"ח] דלא מייתי עליה הך סוגיא דלקמן, א"ל ר' אבהו לרב אשי. ד"ס] אן אדריש לקיש מתניין ליה,

הלכך ליטנא אחרינא הכמוצ בספרים עיקר, דגרסינן בזה חוץ מפירותיו מהו, דהו דומיא דרב זצ"ל וריש לקיש, והיינו פירוש לשון אמרין [ראה בהר"ם], [ומתחיל לפרש מתחלת הענין, איבעיא להו], דקל לאחד ופירותיו לאחר מי הו שיר מקום הפירות באילן, וקנה ראשון, דהא איכא שיר קרקע כל שהוא, או לא, וכשנתן לו את הדקל הכל נתן, גם מקום זימון פירות,

את"ל [דקל לאחד, ופירות לאחר] לא הו שיר, חוץ מפירותיו מהו, מי אמרין כיון דמעיקרא הדקל לצדו בלא פירות נתן [לו, ולא] [למה. ד"ס] הוה חוקק לומר צו ליטנא יתירא חוץ מפירותיו, אלא לשיר מקום לעצמו אחר, ואיכא שיר קרקע כל שהוא, ומתנתו מתנה?

[לפי הלישנא אחרינא בא לפשוט את האיבעיא, # אבל לפי לשון הראשון חוזר רבא על מה שאמר כבר בגמרא, וזה לא ברור לי?] אמר רבא אמר רב נחמן, אם תמצא לומר דקל לאחד ופירותיו לאחר, לא הוי שיר מקום פירי, [אבל אם אמר] חוץ מפירותיו [כגון שאמר] דקל

אבני חן למסכת בבא בתרא

מר בר רב אשי, אמר במוחזק לן שאנו מוחזקין בו דלית ליה שאין לו עוד נכסים,

איבעיא להו, חזרה במקצת, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחד, וחזר בו במקצת, ונתן שוב לאחר, שהרי יכול לעשות כן, כדאמרינן דייחיקי מבטלת דייחיקי בפירקין דלעיל (דף קלה), מי הוי חזרה בכולה בכל הנכסים שנתן לראשון, דגלי דעמיה שמתחרט בראשון, ומה שנתן לשני מתנה במקצת היא, דאיכא שיעור והוא מתנה, ואמו יורשין ומפקי מיד ראשון כל המותר, או לא היא חזרה, אלא מה שנתן לשני, קנה שני, והנותר קנה ראשון, ואם יעמוד מחליז יחזור בשניהן, שהרי לא שיר לעצמו כלום?

תא שמע, בולן לראשון במתנת שכ"מ, ובמקצתן לשני ומקצתו נתן לשני שחזר במקצת, **שני קנה** מה שנתן לו ממנה נפשו, ל"ש מת ול"ש עמד, דהא מתנת שכ"מ במקצת היא, והוא מתנה, שהרי שיר לעצמו מותר נכסים שנתן לראשון, שהרי ראשון לא קנה, מאי לאו בשמת וקמתי הראשון לא קנה, אלא חזרה במקצת היא חזרה בכולהו, דאי לא היא חזרה, תרוייהו ליקנו ככל הנכסים?

ומשני **לא** לעולם לא היא חזרה, וצריכתא **בשעמד** הלכך שני קנה דמתנה במקצת לא מצי דדר ביה, כדקתני מתני, אבל בראשון שניתן לו כל הנכסים בלא שיעור, אם עמד חזר כדנתן במתני' [וזה סברה דחוקה, כמו שבמשיך], ולקמן פריקין, אי כשעמד תרוייהו לא ליקנו ואפי' שני, דכיון דחזרה במקצת לא היא חזרה בכולהו, גצי שני ליכא שיעור, דהא לא דדר ביה מראשון אלא במה שנתן לשני, וצין שניהן נתן הכל, ולא שיר לעצמו כלום, ומבכא פשטינן במסקנא חזרה במקצת היא חזרה בכולה, הלכך צין שמת צין שעמד שני קנה שהרי חזר בו מראשון לגמרי, ושיר לעצמו שיעור נכסיו שנתן לראשון, וחזר בו מהן, ומתנה במקצת שמה מתנה,

הכי נמי מסתברא דשעמד עסקינן, מדרקתני סיפא **מקצתן לראשון** וחזר בו ונתן וכולן לשני, ראשון קנה שהיה זה שיעור והוא מתנה, כדקתני מתני' דמתנת שכ"מ במקצת מתנה גמורה היא, **שני לא קנה** כלל, דלא שיר לעצמו כלום, והלכך אם עמד חזר,

אי אמרת בשלמא בשעמד, משום הכי שני היינו דשני מיהא לא קנה כדנתן לא שיר קרקע כל שהוא, אין מתנתו מתנה, **אלא אי אמרת בשמת, תרוייהו נמי ליקנו** דכין מתנת שכ"מ, שקונה אחר מיתה היכא דליכא שיעור, ואם עמד חזר, דאילו מתנה במקצת, צין מת צין עמד מתנה גמורה היא, אלא לאו בשעמד, ומדסיפא בשעמד, רישא נמי בשעמד,

א"ל רב יימר לרב אשי, ותהוי נמי רישא בשעמד אפ"ה תפשוט דחזרה במקצת היא חזרה בכולה, ד אי אמרת בשלמא חזרה במקצת, היא חזרה בכולה, היינו דשני מיהא קנה דאיכא שיעור נכסים לשכ"מ, שחזר בו ממנה שנתנו לראשון, וראשון לא קנה,

ואליבא דרב זבדי, דאמר שאם רצה להוציא בה זיוין מוציא דכי א"ל סתמא בית זה אני מוכר לך, לא קנה דיוטא העליונה, כדנתן בהמוכר את הבית (לעיל דף סא) לא מכר את הגג בזמן שיש לו מעקה גבוה י' טפחים, דהיינו דיוטא, וכי א"ל "חוך" לטפוי מילתא קאמי, ושיר לו מקום בחצר להוצאת זיוין מן הדיוטא לחצר של לוקח,

אלמא כיון דשייר דיוטא [פ' כיון דבלא"ה אם מכר הבית לא מכר את הגג, אם אמר "חוך" בא להוסיף לעצמו זכות הוצאת זיוין], **מקום זיוין נמי שייר,**

(הכא נמי כיון דאמר חוץ מפירותיו, מקום פירי שייר. אף שבמנחק, זה אמת כמ"ש הרשב"ם לעיל סוף ע"א, ומינה תפשוט לשכיב מרע),

אמר רב יוסף בר מניומי, אמר רב נחמן, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, רואין אם במחלק שמעשה ראשונה שהחליט לחלק, היה בדעתו לחלק כל נכסיו, ולא לשיר כלום, אם כן, קנו בולן כדין כל מתנת שכ"מ שאין צריכה קצין אם מת, **עמד חזר בכולן,**

אם בנמלך שלא היה בדעתו לחלק כל נכסיו, אלא אחר שחילק שתק, ולא רצה לחלק עוד, חזר ונמלך בעצמו לחלק כל הנותר, **מת, קנו בולן, עמד אינו חזר אלא באחרון** בלבד, דלא הוי זה שיעור, אבל קמאי קנו, כדקתני מתנימין [קמאי:] שיר קרקע כל שהוא, מתנתו מתנה,

[ומשום] **ודלמא** האי דשחיק וחסב צין מתנה למתנה, לא הוי כנמלך, אלא עיוני **קא מעיין** מה יתן לכל אחד, **והדר יחייב** ומעיקרא היה בדעתו לחלק את הכל, וחזרו בו כשיעמוד מחליז, ואמאי קנו קמאי?

[ומשני] **סתמיה דשכיב מרע מידק דייק** עיוני קמעין בלבו מה יתן לכל אחד קודם שיבואו לפניו **והדר יחייב** ואין לו לשחוק צין זה לזה, ומדשחוק נמלך הוי,

אמר רב אחא בר מניומי, אמר רב נחמן, שכיב מרע שכתב כל נכסיו הידועין לאחרים ולא נמצא לו שיעור ועמד, אינו חזר, חיישינן, שמא יש לו נכסים במדינה אחרת,

ואלא מתני' דקתני, לא שיר קרקע כל שהוא, אין מתנתו קיימת, היכי משכחת לה?

אמר רב חמא באומר כל נכסי לא חילק שדמינו וכרמינו לכל אחד בפני עצמו, אלא לשון זה כתב, כל נכסי אני נתן לפלוני ופלוגי, דכל היכא דאימתנה נתונין הן במתנה, ואין כאן שיעור, ובפס"ס גרס כל נכסי אלו הן [שהוא מגלה דעת שאין לו נכסים אלא אלו], ולא נהירא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתנה צעיק, כדאמרין לעיל (דף קמז) ידור פלוני צבית זה לא אמר ולא כלום, עד דאמר תנו או יטול ויקנה, או יחסין וירת אס הוא ראוי ליוצרו כגון בן זין הצניס,

במתניתא תנא, אף יחסין וירת [ירושא בלשון ארמית], בראוי ליוצרו, ור' יוחנן בן ברוקא היא דאמר צפירקין דלעיל (דף קל) דצריי קיימין, וק"ל כוותיה, דפסקין חס כהלכה כמותו,

איבעיא להו

דף קמ"ט ע"א

יהנה יהנה יראה [בדפוס פ"פ אין נקודת הפסק בין יהנה לראה, שיראה אינו מפרש לשון יהנה, אלא מעמוד הגירסא של שני בעיות הראשונות כאן] בהן [משמע דמתנהה בהן בכל ענין כמו בנכסיו של עצמו. רג], מהי דניהוי כולוה מתנה קאמר, או דלמא, ליתנהי מינייהו מידי קאמר,

יראה בהן מהו [משמע יראה בנכסיו ממש. רג, או רק ראה בעלמא], יעמוד בהן מהו [משמע יעמוד בנכסיו. רג, או עמידה בעלמא], ישען בהן מהו [כלומר יסמך בהן בנכסיו. רג, או סמיכה בעלמא],²⁶ תיקן,

[שכ"מ שכתב בצוואתו אני מניח לפלוני כך וכך מועיל, ואף על פי שבבבא אינו מועיל זהו משום שלשון זה אינה שייכת אצלו, אבל בשכ"מ כך היא עיקר לשון מתנתו, לפי שהוא נפטר מן העולם ומניח נכסיו אחריו, וכך הוא מצוה לפלוני זה אני מניח, כן כתב הרא"ש בתשובותיו פג, וכן כתב הרשב"א ח"ב שצב, וזה פשוט לא יסתפק בזה שום אדם,

ואולם מהר"ק בתשובה צד כתב שאין מועילה לשון הנחה, והרד"ך השינוי, וכתב שמי שרגיל בלשון העלוות גם מהר"ק מודה שמועיל, שכן רגילים בני אדם להשתמש בלשון זו בלע"ז. יוסף דעת],

איבעיא להו, מכר [ולא נתנם במתנה] כל נכסיו מהו? אמר רב יהודה אמר רב אם עמד אינו חוזר,

וזימנין אמר רב יהודה אמר רב אם עמד חוזר, ולא פליגי הא דאיתנהו לזווי בעינייהו חזר, דלהכי שצקניהו אס אעמוד מחליי אחזיס, הא דפרעיניהו בחובו אס עמד אינו חוזר,

איבעיא להו, שכיב מרע שהורה [תוס'] ואמר בחליי, שדה ומעות "הללו" [והמעות הם בעין, כדמפרש לקמיה] של פלוני הן, ואע"פ שהיינו מוחזקים בנכסים הללו, שאינן של אותו פלוני, שהיינו יודעין שהן של זה המודה בהם לאחרים, בזהו מי אמרינן שהוא אומר כן שלא להשציע את בניו [שלא ליראות שצע מממון. רש"י סנהדרין כט:], או דלמא כיון דאודי אודי?

אלא אי אמרת, חזרה במקצת לא הויא חזרה אלא מה שלא נתן לשני נשאר צד ראשון, בכולה ניהוי במחלק, ולחד מינייהו [פ'] ואף אחד] לא ליקנו תרוייהו נמי לא ליקנו, שהרי צין שניהם נתן כל הנכסים, ולא שייר לעצמו קרקע כל שהוא,

והלכתא, חזרה במקצת, הויא חזרה בכולה [פ'] שאם נתן הכל לראשון וחזר ונתן מוקצת לשני, בטל מה שנתן לראשון, אבל אם נתן מוקצת לראשון ואח"כ נתן הכל לשני לא בטל מה שנתן לראשון],

רישא [כולן לראשון ומוקצתן לשני, שני קנה ראשון לא קנה] משכחת לה בין שמת בין שעמד שני קנה דהא דהר ציה מראשון, ואיכא שזיר טובא, ראשון לא קנה, דהא דהר ציה, ואפי' מת לא יקנה ראשון, דהא ק"ל דיימיקי מבטלת דיימיקי, מה לי חזר צו מראשון ונתן לשני, מה לי חזר צו ומעבד לעצמו וליוצרו,

סיפא [מוקצתן לראשון וכולן לשני, ראשון קנה שני לא קנה] לא משכחת לה אלא כשעמד הלכך ראשון קנה, דמתנה מקנת הוא ואיכא שזיר, שני לא קנה דלא הוה במתנתו שזיר, דאי בשמת תרוייהו ליקנו,

איבעיא להו, שפיז מרע ש הקדיש כל נכסיו צלא שזיר ואח"כ ועמד מחליי מהו, מי מצי דהר ציה # [ומסתמא ביירי שלא מסרם עדיין להקדש], מי אמרינן מי חמיר ממנת הדיוט, דנימא כל לגבי הקדש גמור ומוקני דגמור והקדש הכל צלב שלם, צין יסיה צין ימות, או דלמא כל לגבי נפשיה, לא גמור ומוקני [שהרי לא שייר לעצמו כלום],

ואח"ל דגבי הקדש הכל מוקדש, ואפילו עמד, הפקיר כל נכסיו מהו, מי אמרינן כיון דאף לעניים כעשירים, גמור ומוקני מי לימא כוונתו לשמים ואקני לגמרי לכל מי שיצוא ויזכה, או לא, א"ר כיון דהפקיר ממנו הוציאו מדעתו לגמרי, ואינו חפץ בחזרתו, שאינו רוצה ליהנות עוד ממנו,

או דלמא, כל לגבי נפשיה לא גמור ומוקני,

ואח"ל גבי הפקר דאינו חושש צוה הממון [עוד. ד"ס], הוציל והפקירו [לעולם. ד"ס] ולא דקדק לחלקו לאזהביו [אם תמצא לומר הפקיר לא ידע ממאן ליתבע. רג], חילק כל נכסיו לעניים מאי, מי אמרינן צדקה ודאי מגמור גמור ומוקני מי לימא יד עניים ציד הקדש [דמי. ד"ס] ואס עמד אינו חזר, או דלמא כל לגבי נפשיה לא גמור ומוקני²⁴ תיקן,

(ל"א הקדיש כל נכסיו מהו, הפקיר כל נכסיו מהו, חילק כל נכסיו לעניים מהו,²⁵ תיקן),

אמר רב ששת, שכ"מ שאמר יטול, ויזכה זכה פלוני צנכסיי או יטול, ויחזיק או יחזיק, ויקנה או יקנה, כולן לשון מתנה הן וקנה, דלשון

אבני חן למסכת בבא בתרא

ת"ש ומסקנא דהודאמו הודאה,

5. אי אנב קרקע כדאמר' בפ"ק דקדושין (דף כו) ונפקא לן מקרא דלספק ולזהב וגו' עם ערי מזרות אשר ציהודה, לית ליה ארעא [תוס'],

ביאורי הרשב"ם:

ואע"ג דאמרין בסנהדרין בפרק דיני ממונות תניינא (דף כט), ההוא דהו קרי ליה עכברא דשכיב אדיניי [עשיר שלא נהנה ממנו, כעכבר זה שוכב על דיניי והז ואינו נהנה מהן. רש"י שם], כי קשכז אמר פלגא ופלגא מסקו צי זוזי, אמו מצעניהו ליורשים כו', ומסקנא אדם עשוי שלא להשביע את בניו, ופטורין מלשלם, והכא אמרינן דאליין צמר הודאת פיו ?

נראה צעני, דהתם היינו טעמא כיון שעושה עצמו עבד לזה לאיש מלוה, ודאי להחזיק עצמו כעני היה עושה,

אכל (כיון) [כאן. ד"ס] שהממון צעין, והוא מודה [ש. ד"ס] של פלוני הוא, י"ל שהפקידו אכלו מקודם, לזה השכיב מרע, או הקנה לו השכיב מרע ע"י אחר, והרי הוא חפץ שיצא לידו,

דאיסור גיורא הוא איסור גיורא, שצא על רחל צמ מר שמואל קודם שנתגייר, ונתעברה הימנו גזיות את רב מרי צר רחל, וצמוך כך נתגייר ואח"כ נולד רב מרי והוא ליה הורמו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, והיא מצוות שמואל שגשבו כדאימא צמכות (דף כג),

הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי רבא,

רב מרי בריה, הורתו שלא בקדושה [תוס'], ולידתו בקדושה הו"א ע"כ כאן אין הכוונה כמו תמיד הורתו שלא בקדושה, דהאשה אז עדיין גוייה, אלא כאן הכונה דנתעברה מגוי ואין הולד מתייחס אחריו, כמש"כ הרשב"ם דרחמנא אפקרה לורעיה דורע גוי במעי ישראלית לא נתייחס אחריו נמצא שאין לו אב. אילת השחר],

ובי רב הוה,

אמר רבא, היכי ניקנינהו [צמאי קני להו כו'] רב מרי להני זוזי והלכך אני זוכה צהן, דנכסי הגר דינן כהפקה, והרי הן צדי, והנני קודם חוכה,

1. אי בירושה, לאו בר ירושה הוא גר לאו צר אורומי הוא, דרשמנא אפקריה לורעיה דעובד כוכבים,

2. אי במתנה, מתנת שכיב מרע כירושה שוויה רבנן, כל היכא דאיתיה בירושה איתיה במתנה [תוס'], כל היכא דליתיה בירושה כגון רב מרי, ליתיה במתנה ליתיה נמי צדין מתנת שכיב מרע,

3. אי במשיכה, ליתנהו גביה אן המעות צדימו של איסור שיוכל ליתן לו צידו,

4. אי בחליפין, אין מטבע נקנה בחליפין צצא מנינא צהזכ (דף מו),

6. אי במעמד שלשתן אני ואיסור ורב מרי צידה, נפקד ומפקיד ומקבל מתנה, אי שלח לי, לא אוילנא (צמר) [אכל. ד"ס] איסור פן אפסיד,

מתקיף לה רב איקא בריה דרב אמי, אמאי לא תמנא ענין שיוכל רב מרי לזכות ולודי איסור והלא יודה איסור, דהל'ן זוזי דרב מרי נינהו שכן של רב מרי, וליקנינהו באודיתא וזכה צהן,

אדהכי נפק אודיתא מבי איסור ממוך שנאמר צצית המדרש, ילא הקול ולימדוהו [לטעון] [לעשות. פ' קן,

כל אלו הדברים שאמר רבא הלכות הן [וקשה דאמרין ביבמות עו. כל תלמיד חכם שמורה הלכה ובא, אם קודם מעשה אמרה שומעין לו, ואם לאו אין שומעין לו, והכא סמכין על דברי רבא ?]. קובץ שיעורים תקל"ט],

איכפד רבא, אמר, קא מגמרי טענתא לאינשי, ומפסדי לי [תוס' 2], [בתוס' הקשו למה לא קיים רבא את דברי המת? עיי"ש בארוכה,

וראה באגרות הראי"ה ח"א דף קס"ב סימן קל"ג, שאיסור כשהפקיד המעות אצל רבא לא אמר לו שהפקידם בשביל מרי בנו, רק סמוך למיתתו רצה ליתנם לבנו שנתעברה אמו שלא בקדושה, ומן הדין אין מעות אלו שייכים לבנו, והיה רבא זוכה בהם מן ההפקד, וההודאה שעשה איסר היתה בשקר];

לכאורה קשה הא כל מזונותיו של אדם קצובין לו כדאמר לעיל י, אלא שהאדם חייב בעשיה בעניני של עולם, והכא אין ראוי לת"ח להשתדל להפסיד את רב מרי, ואע"ג שאם מת איסור לא היה רבא חייב למסור לרב מרי, ואם היה מוסר אין רוח חכמים נוחה הימנו, כמש"כ תו', מ"מ אם איסור נותן לבנו מחיים אין נכון להפסידו,

ואפשר דרבא היה לו צורך למעות בשביל צרכי ציבור, דהא בתענית כ: [בסופו אחר שהביא הרבה עניני חסד] אמר רבא כולוהו מצינא מקיימא ובודאי קיים, והוי בני [שהיה בונה] אשתא רעיעתא דעניי, והוי זבין ידקא דפייש בע"ש, ובשביל זה נתחייב בהשתדלות יתירא, וגם רב מרי לא היה קפיד בזה שידע שבמעות מתעבד צדקה וחסד,

ורב מרי היו מזונותיו מצויות וכדמשמע קצת ב"מ עג: [בראש הדף שהלוח מעות לגוי ולקח ממנו בית כמשכון],

ויתכן דהא דאמרו בגמ' ובי רב הוה, היינו דאי לא היה בי רב לא היו רבא משתדל לעכבם, דחשיב כחילול השם כדאמר יומא פו. דצריך שיהא דיבורו עם בני אדם בנחת, וזה היה בעיני הדיוט כנוטה אחר הבצע, אבל בי רב הוה וידע דמעשיו לשם שמים ולא קפיד. חזון איש חו"מ ח"ג בסוף הספר דף קט],

דף קמ"ט ע"ב

[שנינו במשנתנו. ראה ד"ס, ורש"ש] שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שהרי אינו מחובר לקרקע, וקרו ליה בני אדם מטלטלי, אלמא אע"ג דקמי קרקע, לאו דוקא אלא הוא הדין למטלטלי, ומתניתין נמי מטלטלי כדי פרנסתו, כמקרקעי כדי פרנסתו דמי,

[ומסיים המשנה, ואין זה שייך להענין כאן] ולא עשו מטלטלין שיוור, אצל כתובה דתנן גבי דהיא צמס' פאה, ופרקין דלעיל (דף קלג) מייחזין לה ופרשין לה, הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אצדה כתובה, ואית דמוקי לה התם בשותפת, ופירש רב נחמן כיון שעשאה שותפת בין הצניס, אצדה כתובה, דההיא קרקע כל שהוא ששייר לה שלא נתן לבניו, מחלה כתובה, ודוקא קרקע כל שהוא, אצל שייר לה וכתב לה מטלטלין כל שהוא לא אצדה כתובה, דכתובה עיקרה גובה ממקרקעי, ולא ממטלטלי, במסכת כתובות, הלכך במקרקעי סמכה דעתה, ולכך לא עשו מטלטלין שיוור לכתובה, דאם שייר לה העביל מטלטלין, ונתן לה כשחילק נכסיו לבניו, וכתב לאשתו מטלטלין כל שהוא, לא אצדה כתובה?

אמר ליה רב יוסף לאצוי [שאב"י בא לתרין דבריו ר' זירא], לעולם אימא לך כל היכא דתני קרקע דוקא הוא [וקשה על מיה שאמור שגם מטלטלי היו שוור], והכא גבי עבד היינו טעמא דלאו דוקא דוקא התם ברין הוא, דלא ליתני קרקע דלא איבעי ליה למיתני מקרקעי, אלא מטלטלי הוה ליה למיתני דהיא,

ואידי דתנא רישא במסכת פאה רבי עקיבא אומר קרקע כל שהוא חייבת בפאה, ובבבא, ולכתוב עליהם פרוזבול, ולקנות עמהם נכסים שאין להם אחריות, בכסף ובשטר ובחזקה כל שהוא חייבת בפאה ובבבא, ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמהם נכסים שאין להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה, דהני כוליה דוקא מקרקעי ולא מטלטלי,

משום הכי קתני תנא נמי סיפא קרקע אף ע"ג דהוא הדין בסיפא למטלטלי, ומשום סידורא דכל שהן, מתנו גבי הדדי,

"ויבדילו" לא גרסי' בסדר המשנה, דבשלמא גבי פאה, פאה שדך כתיב, קרקע כל שהוא, גבי בבא כתיב, ראשית פרי האדמה אשר נתת לי, ולכתוב עליה פרוזבול הכי תקון רבנן, אם יש לו ללוה קרקע כותבין פרוזבול למלוה לגבות חובו בשביעית, דדמי כמאן דאית ליה משכון, דמקרקעי דלוה משמעבד ליה, וגבי משכון לא משמעבד שביעית דלא קרינא ביה לא יגוש, הואיל ואית ליה משכון, ולא רצו בית דין לעקור תקנת שביעית מן התורה [לגמרי, לכן תקנו דלא מהני פרוזבול רק בשיש ללוה קרקע],

ולקנות עמהם נכסים שאין להם אחריות מקראי נפקא לן בקדושין, אלא וידוי מעשר, אע"ג דכתיב ביה (דברים כו) השקיפה ממשון קדשך וגו' ואת האדמה אשר נתת לנו [וגו'] אפי' אין לו קרקע יתודה, דהאי לנו אכל ישראל קאי, כדתנן במסכת מעשר שני (פ"ה מ"ד), מכאן אמרו ישראל וממזרים מתוודין, אצל לא גרים ועבדים משוחררים שאין להם חלק בארץ, אלמא אפי' אין לו קרקע אלא שיהא ראוי הוא ואבותיו ליעול חלק בארץ,

וכמה כל שהוא? אמר רב יהודה אמר רב, "קרקע" כדי פרנסתו, ורב ירמיה בר אבא אמר "מטלטלין" כדי פרנסתו, [וישעור כדי פרנסתו יראה אם הוא עובד אדמה שישיר לו קרקע כדי פרנסתו בני ביתו כגון אם מתעסק בסחורה או ברבית שישיר כדי שיוכל להתפרנס מן הריות. רא"ש,

ופירשו בעלי התוספות ז"ל כדי פרנסתו שיהא בפירות היוצאים בשדה שנה שנה כדי פרנסתו, וכן למ"ד מטלטלין כדי פרנסתו שיהא בריוח עסק המטלטלין כדי פרנסתו שנה שנה. הר"י קרקושא],

אמר רבי זירא, כמה מכוונן שמעתתא דסבי [כלומר. ד"ס] כמה יפה חוונו שפירשו כל שהוא כדי פרנסתו, למר במקרקעי, ולמר אפי' במטלטלי, קרקע כדי פרנסתו טעמא מאי הוי שוור, להקנות הממנה שנתן מקצת, משום דאי קאי דכי קאי מחלי [שאם יעמוד ולא ימות], סמך עליה והלכך נתן לדעת כן, שאפילו אם יעמוד מחלי, תתקיים הממנה, והוא יתפרנס ממנה ששיר, מטלטלי נמי, אי קאי, סמך עילויהו,

מתקיף לה רב יוסף, ומאי כוונתא והלא אינן מכוונות יפה ד מאן דאמר מטלטלין, קרקע תנן, מאן דאמר כדי פרנסתו, כל שהוא תנן?

אמר ליה אב"י, וכל היכא דתני קרקע, קרקע דוקא דתמיה, והא תנן במסכת פאה הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא בן חורין שהרי העבד בכלל נכסים, ונמא שהקנה לעבד את גופו, עס שאר נכסים,

שייר קרקע כל שהוא [תוס'] כגון שאמר חוץ מקרקע כל שהוא לא יצא בן חורין שהעבד הוקש לקרקעות, דכתיב והמנחלתם (ויקרא כה), והאי קרקע כל שהוא, איכא למיתני שעל העבד הוא אומר, ונמא שאינו בן חורין, וגם הנכסים לא קנה,

וה"ה אם אמר חוץ ממטלטלין כל שהוא, כדמפ' ר' אלעזר לקמיה שעשו המטלטלין שוור אצל העבד, דדלמא האי עבד הוא המטלטלין ששיר, דעבדא מיטלטל [שאף שלדינא הוא קרקע, במציאות הוא מיטלטל], אצל אם אמר כל נכסי נחווים לך, חוץ משדה פלוני, הרי הוא בן חורין, שהעבד אינו בכלל אותו שדה שפירש,

ר' שמעון אומר [תוס' ד"ה שיר 2], לעולם הוא בן חורין אם שיר קרקע כל שהוא, דשיר קרקע ולא עבד, עד שיהיה השוור ששיר סמס, ויאמר עד שיאמר כל נכסי נתונין לפלוני עבדי, חוץ מאחד מרבו' שבהן שההוא אחד מרבו' אעבד קאי, ואינו משוחרר, ודרך כבוד כתב לעבדו כן, ומ"מ לא קנה כלום,

דף ק"נ ע"א

ואמר רב דימי בר יוסף אמר ר' אלעזר, עשו מטלטלין שוור אצל עבד [פ'] הרי שקרקע לאו דוקא] אע"ג דקמי שיר קרקע כל שהוא, לא יא' בן חורין, הוא הדין אם שיר מטלטלין כל שהוא, דעבדא נמי כמטלטלי דמי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

הפסד. ר"י קרקווא, שאינו מחובר לקרקע ממש, ואע"פ שאין רגילין לטלטלו, אפי' ריחים התחתונה קני,

ואמר ליה אבי לרב יוסף, דאקשי לעיל למ"ד כדי פרנסתו [והקשה והא] כל שהוא חנן וכל היכא דתני דמן כל שהוא, לית ליה שיעורא [תוס'] מי לא צעין שיעורא,

איבעיא להו, עבדא כמקרקעא, או כמטלטלא דמי נהי ודאי דעבדא כמקרקעי דמי, לענין שבויה, וקנין [ולענין לקנותם] כנסף וצטור וצחוקה, ד[ל]כל מילי דאורייתא, דין מקרקעי יש להם, [וילפינן לה] מוהמנחם [אוחס. ד"ס], אבל [הא מביעיא לן] לענין לשון בני אדם [אי] מיקרו [להו. ד"ס] מטלטלי, ושקן בכלל מתנת מטלטלי, שהרי מטלטלי הוה, או לא?

והא תנן בפרק ראשית הגז [חולין קלה]. רבי דוסא בן הרכינס אומר, חמש רחלות גוזזות כל אחת ואחת משקל מנה [ופרס], מנה ופרס ליערף ומלי ליערף [הוא בערך 700 גרם, ובימינו גוזזים הרבה יותר מזה מכל כבש], חייבות בראשית הגז דברי ר' דוסא,

[ומתחמם] [ומתחמם. כ"ה בפסוק] אלן עשויות [שמואל א כה יח], נפקא להו לזית הלל דצעין חמש, [דב"ש אמורים ברישא דמשנה שתי רחלות, וב"ה אמורים חמש שנאמר חמש צאן עשויות, ר"ל שמעשות בעליהן לקיים מצוה, שלא היה מצווה עליהן בפחות, והיינו על כרחך ראשית הגז, דאי מצות בכור או מתנות הרי בתרווייהו כתיב שור דמשמע אפי' אחד. יבין חולין פ"א מ"ב], [וכמה נותנין לו [לכחן] משקל חמש סלעים ביהודה, שהן עשר סלעים בגליל. שם במשנה],

וחכמים אמורים, חמש רחלות גוזזות כל שהן,

אמר ליה רב אחא בריה דרב אויא, לרב אשי, תא שמע [תנן במתני' לעיל סה.], [רישא] המוכר את העיר, מכר בתים, [בורות. כ"ה לעיל סה.]. שיחין, ומעורות, ומרחצאות, ובית הבדיו, ובית השלחין, אבל לא את המטלטלין, [סיפא] ובזמן שאמר היא וכל מה שבתוכה, אפילו היו בה בהמה או עבדים, הרי כולן מכורין,

אי אמרת בשלמא כמטלטלא דמי, משום הכי לא מיזדבן ברישא צמאי דקמני צרישא דמתנימין, היכא דמכר את העיר סתמא, ולא אמר לו היא וכל מה שבתוכה, לא קחשיב אלא מקרקעי, אבל עבדים ומטלטלין לא נמכרו, אלמא עבדא דקמני דמי,

ואמרינן וכמה כל שהן [תוס']? אמר רב מנה ופרס [תוס'] צין חמשותף ובלבד שיהיו מחומשות כל אחת, יש זה צמר חומש של מנה ופרס, אבל צמר מהכי כמאן דליתיה דמי [הרי שגם כל שהוא יש לה שיעור]?

[מנה ופרס ומלכד שיהיו מחומשות, היינו שבכל אחת לא יהא פחות מחומש של מנה ופרס, ולמ"ד א"א לצמצם ע"כ צ"ל שיש בכל אחת מעט יותר מחומש, וא"כ בכולן [יחד] יש יותר ממנה ופרס, ואי ליכא בכולן רק מנה ופרס פטור מספיקא, שמא יש באחת מהן פחות מחומש. קובץ שעורים]

אלא אי אמרת כמקרקעא דמי, אמאי לא מיזדבן [במו בתים, וכו'],

ופרכין ואלא מאי עבדא כמטלטלא דמי א"כ מאי אפי' דקמני סיפא, מכר את המטלטלין ואפי' עבדים, ואי כמטלטלי דמי, אמאי קאמר "אפילו", דמשמע דאית דומה כל כך למטלטלין,

[ומתריץ] התם בדין הוא דלא ליתני כל שהוא, ואידי דקאמר תנא קמא שיעורא רבה מנה ופרס לכל אחת, אמר איהו נמי שיעורא זוטרא [מנה סיפא נמי שיעורא זוטא] [תוס'], קרי לה כל שהוא # [באופן רליטיבי] אבל מתני' דקמני כל שהוא דוקא הוה, והלכך לא מכוון שמעתא דסבי:

[אלא] מאי אית לך למימר אמאי קמפלגי צין [בין עבדים] למטלטלין, למיתני "אפילו", משום ד שאני צין מטלטלא דנייד דהיינו עבדים, ל מוטלטלא דלא נייד והלכך קמני צהו אפילו,

ה"נ צרישא איכא למימר אפי' תימא דעבדא כמקרקעא דמי והאי דלא מיזדבני בכלל העיר, ד שאני להו לבני אדם צין מקרקעא דנייד ל מוקרקעא דלא נייד, וכיון דעיר מכר דהיינו מקרקעי דלא נייד, לא אסיק אדעמיה למכור אלא מקרקעי דלא נייד [דהיינו. ד"ס] דומיא דעיר, אבל היכא דאמר סתמא מקרקעי לפלגיא, עבדים בכלל, והיכא דאמר סתמא מטלטלי לפלגיא, לעולם אימא לך [דאיתו] [דאיתו. ד"ס] [פי' שאין העבדים] בכלל,

פשיטא, אמר שכיז מרע מטלטלי לפלגיא והוא הדין לצריא על ידי קנין, "כל מאני תשמישתיה" קני, לבר מחטי ושערי [שאף הם מיטלטלים ממקום למקום אבל אין שם מטלטלין נופל עליהם, שהרי יש להם שם בפני עצמם שנקראים תבואה. ר"י קרקווא] והוא הדין לצר מנהמומיו, קן נראה צעני,

א"ל רבינא לרב אשי [בא להביא ראיה דעבדי כמטלטלי דמי], תא שמע הכותב [לעבדו כל נכסיו] [כל נכסיו לעבדו] יצא בן חורין, שייר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין,

[ואם אמר] "כל מטלטלי לפלגיא", אפי' חטי ושערי, ואפילו ריחים העליונה שרגילין לטלה משם כדי לתקנה קנה, לבר מריחים התחתונה, אבל ריחים התחתונה במקומה מתקנין אותה [שעומדת שנה אחת קבועה. ר"י קרקווא],

ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין, עד שיאמר כל נכסי

[ואם אמר] "כל דמטלטל" כל שיכולין לטלטלו [כל שיכול להטלטל בלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

נתונין לפלוני עבדי, חוץ מאחד מרובא שבהן,

ממזרחת, ולקמן בסמוך אפרשנה,

ואמר רב דימי בר יוסף, אמר רבי אלעזר, עשו מטלטלין שויר אצל עבד, ולא עשו מטלטלין שויר אצל כתובה דמי היכי דקמי שיר קרקע כל שהוא, לא יא לאחיות, הכי נמי אם שיר מטלטלי כל שהוא, לא יא לאחיות,

ואמר ליה רבא לרב נחמן, מאי טעמא, והשיב לו רב נחמן עבדא מטלטלא הוא, ומטלטלא למטלטלא הוי שויר (דכיון) ויכיון. ד"ס] דשיר מטלטלין לעצמו, איכא למימר דעבדו שיר לעצמו שהוא מטלטלין, ולא יא לאחיות, אלמא [עבדא. ד"ס] כמטלטלי דמי, וכתובת אשה מקרקעא הוא, ומטלטלא למקרקעא לא הוי שויר,

דף ק"נ ע"ב

אמר ליה @ רב אשי לרבינא, לעולם אימא לך [דעבדא] כמקרקעי, והאי עשו מטלטלין שויר אצל העבד, לאו היינו טעמא דרבי נחמן, דאמר עבדא מטלטלי הוא, אלא כדפרישית טעמא אנן [אנא. ד"ס] משום דלאו כרות גיטא מתניין [מתניא. ד"ס] לה עבד גמר לה לה מאשה, (דצעין) [וצעין] ציה. ד"ס] [באשה] גט כריתות, וכיון דיש לבעל העבד [פ' שהשאיר לעצמו] זכות בשטר, שכתוב צו (ששיר קרקע ומטלטלי) [שויר קרקע או מטלטלין. ד"ס] לעצמו, לא הקנה לו השטר לגמרי, שגם זכות האדון כתוב צו, הלכך לא קרינא ציה גט כריתות, כענין זה פירש רבינו חננאל, ורבותי שצלוהו"ר,

[רבותיו של רש"י נמנו בולם על תלמידיו של רבינו גרשום מאור הגולה, רבינו גרשום ייסד את ישיבת חכמי לותיר אליה שם רש"י את פעמיו על מנת ללמוד תורה. בגיל עשרים הגיע רש"י לישיבת חכמי לותיר שבראשה עמד רבי יעקב ב"ר יקר, שהחל מבהן בראש הישיבה לאחר פטירתו של רבינו גרשום, רבי יעקב ב"ר יקר הפך לרבו המובהק של רש"י והוא מונה אותו בכחביו בשם 'מורי הזקן' ובמקומות אחרים מוזכרו כ'מורי' בלבד].

וגם יש לפרש כך, לעולם עבדא כי מקרקעי דמי, וגזי גט אמאי חשבינן אפי' מטלטלין שויר אצל עבד, היינו טעמא משום דכריתות גמור צעין, וכיון שזה שיר מטלטלין, מאן לימא לן דלא היה דעמו לשיר העבד בכלל המטלטלין, אחרי שלא פירש מה הן המטלטלין ששיר, ואע"ג דדוכתא אחרנא עבדא כמקרקעי דמי, מיהו גזי כריתות לאו כריתות [גמור. ד"ס] הוא [שוה תלוי בכוונתו],

אמר רבא אמר רב נחמן, חמישה נותני מתנה הן, שאין דין חלוק מנותני [מתנה. ד"ס] מקצת עד שיכתבו כל נכסיהם ואז [אם כתב בן] דין חלוק ממשיר קצת ממנו, וכגון שלא שירו כלום, אפי' במטלטלין כדמסיק בסיפא,

לצר מכתובת אשה, במקרקעי הוי שויר, ולא מטלטלי,

ואלו הן, שכיב מרע, עבדו, אשתו, ובניו, מברחת, והשחא מפרש להו ואזיל, שכיב מרע כו', וכולהו כבר מפורשים בפרק זה, ויש נוחלין, לנד

1. שכיב מרע, דתנו, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא, מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא, אין מתנתו קיימת [אם עמד],

2. עבדו, דתנו הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא בן חורין, שיר קרקע כל שהוא, לא יצא בן חורין,

3. אשתו, דאמר רב יהודה אמר שמואל, הכותב כל נכסיו לאשתו [ולא שיר כלום לבניו], לא עשאה אלא אפמרופא,

4. בניו, דתנו הכותב כל נכסיו לבניו, וכתב לאשתו קרקע כל שהוא, אברה כתובתה אצל שיר [כל שהו. ד"ס] לא אצדה [כמוצתה. ד"ס], דמגו דנחתא אהאי שירא בשביל כמוצתה, נחתא נמי אכולהו נכסי, כדאמר ציש נוחלין, הווא דפלגיניהו לנכסיה לאתמיה ולצניה, שיר חד דיקלא וכו', ואסקי' התם, מגו דנחתא אדיקלא, נחתא נמי אכולהו נכסי,

5. מברחת, דאמר מר, מברחת כלומר אשה אלמנה שיש לה נכסים, ודעתה לישא, ורואה להצריח נכסיה מצעלה, שלא יא זכאי בנכסיה, ואם תחאלמן או תתגרש יחזרו לה נכסיה, ואם לא הוצאתן מרשותו קודם נשואין, יזכה בהן [בעל] [בעלה בעל כורחה. ד"ס],

ואמרין כמותות צריכה שתכתוב כל נכסיה לאחר סתם, כיון דלא שירה מידי, אן סהדי דלא נתנה ליה אלא בשביל שרואה לישא, ולכשתרעה יחזרו לה, אצל אם שירה כל שהוא, קנה המקבל מתנה, ולא יחזרו לה כל הנכסים עולמית, וזה הדבר אינו כתוב בגמרא כך, אלא מכללא שמעינן לה, דאמרין כמותות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט.). אמר רב חנינא צר אידי אמר שמואל, אני מורה הוראה, [ו. ד"ס] אם יא שטר מזרחת לידי אקרענו, (והיצו) [ומפרש. ד"ס] טעמא דלא צדיק איניש (ל. כ"ה בגמ') גפשיה יהיב לאחריני [ולא גמר להקטנו, אלא בעוד שהוא דואג מאתרים שלא יחזיקו בהם. רש"י שם],

מיחזי, [האשה] הרוואה שמצריח נכסיה מצעלה, כיצד היא עושה, כותבת שטר פסים לאתרים [שטר פיוסים, שמפייסמו לקבל מתנה זו להפקיע זכות בעלה קודם נישואין, ולא שזכה מקבל זה בהם. רש"י שם] דצרי רש"ג, ותכמים אומרים [לא יעשה בן, שאם] ראה [זה שכתבה לו שטר הפסים] משחק צה [ולא יחזיר לו המעות], עד שמכתוב [לו. ד"ס] מהיום ולבשרא [מהיום נחויס לך, ולבשרא יא כאן הצרחה מצעלה, שאם צה [בעלה] לזכות, תאמר אני רואה כמתנה ונמנא קיימת למפרע, ואם זה שנכתב שטר יצא להחזיק תאמר אני רואה. רש"י שם],

טעמא דכתבה ליה הכי, הא לא כתבה הכי קניניהו לוקת, אמר ר' זירא לא קשיא, הא צבולן הא צמקתן [עד באן הגמ' שם],

שמעינן מהכא, היכא דכתבה כולן, לא קנה לוקת, ואף בעל לא קנה, כדמשני התם עשאו כנכסים שאין ידועין לבעל אליבא דר"ש, אצל היכא דלא כתבה כולן צריכה

אבני חן למסכת בבא בתרא

שתכחזב מהיום ולכשארצה לא קנה לוקח,

אלמא מעות מיקרי נכסי,

ובבולחא הני חמשה , (מ. ד"ס) מטלטלי הוי שיוור הוי שויר שאס שויר מטלטלין כשיר קרקע דמי,

לבר מכתובה, דאמקרקעי תקינו רבנן, ממטלטלי לא תקון רבנן,

אמימר אמר, מטלטלי דכתיבי בכתובה, ואיתנהו בעינייהו הוי שיוור שהי אשה גוצה כמזכה מהם, כדאמר אמימר בפרק אע"פ בכתובות (דף נה), מטלטלי ואיתנהו בעינייהו בלא שזעה, ואיכא למימר דאזלא אמימר לטעמיה, דהא הכא אמימר נמי קאמר לה,

אמר נכסי לפלגיא פסקי הלכות הן שפוסק הגמ', שכיב מרע שאמר נכסי לפלגיא, א"נ בצריא שהקנה בסודר ואמר נכסי לפלגיא, וצא הגמרא לפרש איזו דבר קרי ממונ, והוא הדין אם אמר בלשון לע"ז אוי"ר, או בלשון שמכנין הממונ, דין נכסי לפלוני נוהג בו,

1. עבדא איקרי נכסי כמו כסף חזק והרי הוא בכלל הממנה, דתנן בקדושין הכותב כל נכסיו לעבדו, יצא בן חורין,

2. ארעא איקרי נכסי, דתנן נכסים שיש להן אחריות והקרקעות אחריות כל מלוה וחוב וכמזכה נסמכין עליהן, לפי שאין דליקה שולטת בהן, ואין אוצדין, וקמיני בהן לשון נכסים נקנין בכסף ובשטר ובחזקה,

3. גלימא איקרי נכסי, דתנן ושאין להן אחריות היינו מטלטלין אין נקנין אלא במשיכה וארישא קאי, דמיקרי נכסים, וכמאן דמיתני נכסים שאין להם אחריות,

4. זוזי איקרי נכסי, דתנן ושאין להן אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות שאס מכר אדם או נתן לחצירו מטלטלין וקרקעות החזיק בקרקעות קנה מטלטלין בכסף ובשטר ובחזקה,

כי הא דרב פפא כלומר ומניין לנו דנכסים שאין להם אחריות, הנקנין עם נכסים שיש להן אחריות, מיירי נמי במעות, ומגלן דמעות נמי נקנו על ידי קרקעות, והלא אין מטבע נקנית בחליפין, ועל ידי קרקעות מגלן [בעי"ז בב"ק קד: [עד תואר] ב"מ מו., ב"ב עז:], הווי ליה תריסר אלפי זוזי [וכן לעיל באיסור גיורא קמט. מספר זה, וכן בב"ק קד: ב"מ מו. [דינרי במקום זוזי] וב"ב עז: ב"י חזו"א [חבל ארץ סמוך למפרץ הפרסי (חזיוסטאן), והיום הוא בגבולה של פרס, וזה היה מרחק רב ממקומו של רב פפא שהיה בנרש הקרובה לסורא],

כי הא דרב פפא אקניניהו ניהליה לרב שמואל בר אחא ההולך עם נקנין סודר, אנב אסיפא דביתיה שהקנה לו בסודר, קרקע כניסת ביתו, ואנבו הקנה לו המעות בצורת הרשאה המפורשת בצנא [קמא] (דף ע), אי נמי הלך והחזיק הקרקע, והקנה לו המעות כל מקום שהן,

כי אתא, נפק לאפיה עד תוך מקום, ויש מפרשין חזי הדך [שהיה שמה שהצא לו מעותיו. רש"י ב"ק קד:],

ומפרשין נמי שלא יחזיק בהן לעצמו, ולא היא דכיון דכתב בהרשאה [בשטר הרשאה] וכל מאן דמתעני ליה מן דינא [פי' שקיבל המשלח על עצמו כל צער פי' הרצאה שיבא להשליח משליחות זו] (קבלתי) [קניית עלי. ד"ס] צין לזכות צין למוצה, מינה שמעינן דשליח שווייה, הכי מפרש בצנא [קמא] (שם דף ע),

5. שטרא איקרי נכסי, דאמר רבה בר יצחק, שני שמורות הן, אמר זכו בשדה זה לפלוני הקנה להן בסודר לזוך פלוני [וא הלכו והחזיקו במעותיו או בקרקעותיו לזוך אותו פלוני. ד"ס] וכתבו לו את השטר, חוזר בשטר מייפוי כח דשטר, יכול לחזור בו, כל זמן שלא נמסר השטר לאותו פלוני, ואינו חוזר בשדה אחרי שכבר זכו בקנין, או בחזקה, וזכין לאדם שלא בפניו,

על מנת שתכתבו לו את השטר, חוזר בין בשטר בין בשדה,

ורב חייא בר אבין אמר רב הונא, שלשה עניני שמורות הן ולא צא לחלוק אלא להוסיף, תרי הגי דאמרן,

אידך אם קדם מוכר, וכתב את השטר מכירה להיות מזומן ללוקח כל שעה שירצה (למכרו) [למכור ?] לשדהו, [ד"ס] לא יהא עיכוב במעותיו בשביל כתיבת השטר, ולכן קדם (והכתיבו) [וכתבו. ד"ס], והוא יכול לעשות כן, באותה ששנינו

דף קנ"א ע"א

כותבין שטר למוכר, ואע"פ שאין לוקח עמו דאיתו חוב אלא למוכר, וכיון שהוא רוצה (יכתוב) [יכתבו. ד"ס] לו,

כיון שהחזיק זה בקרקע מסקנא דמילתא דרב הונא היא [פי' וזה הוא שטר השלישי]. אם קדם מוכר וכתב לו את השטר, ואח"כ מכר לזה את השדה, כיון שהחזיק הלוקח בשדה נקנה לו ה שטר כל מקום שהוא דאין אדם יכול לעכזו, דלדעת כן מכר לו את השדה, שיזכה הלוקח בשטר הנכתב לו לשמו, וכשהחזיק בשדה נקנה לו השטר, כדמנן נכסים שאין להן אחריות כו', אלמא שטר מיקרי נכסים שאין להן אחריות,

וזו היא ששנינו, נכסים שאין להן אחריות [דהיינו שטר], נקנין עם הנכסים שיש להן אחריות, בכסף ובשטר ובחזקה,

6. בהמה איקרי נכסי, דתנן במסכת שקלים צפ"ד (משנה ז) המקדיש נכסיו, והיתה בהן בהמה ראויה לגבי מזבח זכרים ונקבות, רבי אליעזר אומר, זכרים ימכרו לזרי עולות, ונקבות ימכרו לצרכי זבחי שלמים ודמיהם יפלו עם שאר נכסים לצדק הצית, ר' יהושע אומר זכרים עולמן

אבני חן למסכת בבא בתרא

כו, וזמס' תמורה (דף לא) מפרש פלוגמיהו,

7. עופות איקרי נכסי, דתנן גס זו שניה במסכת שקלים המקדיש נכסיו, והיו בהן דברים הראויין לגבי מזבח, יינות שמנים ועופות,

8. תפלין איקרי נכסי, דתנן זמס' ערכין המקדיש נכסיו, מעלין לו תפלין [מסלקין אותן ממנו, מפני שהן של הקדש. ר"י קרקושא, נוטלין אותן ממנו ויהיו הקדש. רג, יש מפרשים מסלקין ממנו תפלין, ורשב"ם פירש שפודה אותם, מלשון מעלין אותן בדמים, והכל ענין אחד לומר שהם קדושים. ריטב"א] כלומר אף תפלין הקדש, ומעלין לו נדמים, ופודן בשויהן, אלמא מדתל עלייהו הקדש, מיקרי נכסי שהרי נכסיו הקדש,

[גימין ס:, דברים שבכתב שאמרתי לך נכתב, אי אתה רשאי לאומרן למוסרם לשראל על פה, ראה גם בתמורה יד: בתוס' בראש העמוד, אמנם קשה היכי קרינן ויושע וקריאת שמע ? וי"ל דאין להקפיד אלא ברבר שמוציא אחרים ידי חובתן, וכתב שם בהגהות הגר"א וכן מוכח בפ"ד דתענית [כו, כח.], ובמנחה נכנסין וקורין על פה כקורין את שמע, וכן תוס' הרא"ש סוטה מ: וקשה לר"י על פרשת קרבנות ופסוקי דומרה ופרשת ויושע וקריאת שמע וברוך ה' לעולם אמן ואמן שאנו אומרים בעל פה? ותירץ כיון דאינו מוציא רבים ידי חובתן בקריאתן יכול לאומרן על פה. עיי"ש עוד, # ואולי משום כן אין בשמו"ע שום פסוק, שכיון שאומר אותם השליח ציבור בקול רם שני פעמים ביום, ולפעמים יש כאלו שמוציאין את עצמן מן השליח ציבור, ואם אין להש"צ סידור, אם היו בו פסוקים היה אסור לו לאומרם על פה. וראה בספר ראשונים ואחרונים נדפס ירושלים תשע, דף 187 מאמר ארוך על ענין זה],

איבעיא להו, ספר תורה מאי [תוס'] מי מיקרי נכסי, ו[?] כתפלין דמו, או דלמא תפלין היינו טעמא דהוי מלגז [ראה בשו"ת מהרש"ם ח"א סימן קמח שכתב להרב הגה"צ המקובל וכו' מו"ה יוסף מאיר ווייס (נ"י שליט"א) וצ"ל בסאפינקא בארץ הגר, ששאל במעות שנדר להלביש ערומים אם יוכל לקנות מזה תפלין לעני שאין לו תפלין וכו' ומביא ראיה מהרשב"ם כאן דתפלין נקרא מלבוש], אל ספר מזה היה, ולא נכסי, ואע"פ שיכול למכרו, לא מיקרי נכסי,

[מי אמרין כיון דאמר מר [במגילה כו.]. המוכר ס"ת אינו רואה סימן ברכה לעולם לא מיקרי נכסי, או דילמא כיון דאי עבר עבר. ר"י קרקושא],

(כיון דלא מזדבן, דאסור לזבונה [למכור ס"ת סתם], לאו נכסי הוא, או דלמא כיון דמזדבן ללמוד תורה ולישא אשה, נכסי הוא. כ"ה בב"ב, וכן משמע מרשב"ם, ותוס', ובד"ם שכן ליתא בכל הכ"י ובר"ף וברא"ש),²⁷ תיקו,

[יו"ד סימן ע"ד סעיף א מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה [סנהדרין כא:]] ואפילו הניחו לו אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו, ואינו רשאי למכרו אפי' יש לו הרבה ספרי תורה (ואפילו אין לו מה יאכל רק ע"י הדמק [אלא נוטל צדקה מהגבאים. ש"ך]) (הגהות מיימוני פ"ו) ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור אם אין לו דבר אחר למכור:

הגה וה"ה לנזק פדיון שצויים מותר למכרו (גס זה שם, ותוס' פ"ק דצ"ג, ולאגדה שם) ועיין צאלו הדינים צא"ח סימן קנ"ג,

סעיף ב: האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופירושהו [דוקא באלו ולא בספר תורה. ש"ך, וראה פתחי תשובה בסוף דבריו, שבזמן הזה ליכא אפילו מצוה דרבנן לכתוב ס"ת, אבל ראה בבאר היטב בשם הט"ז דגם בזמננו איכא מצות עשה לכתוב ספר תורה דהאך נבטל מצות עשה של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות] ולא ימכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה.

(סימן זוטרא אימיה דעמרם מתרתי אחוותא רב טובי ורב דימי ורב יוסף),

אימיה דרב זוטרא בר טוביא, כתבינהו לנכסה לרב זוטרא בר טוביא, דבעיא לאנסובי ליה לרב זביד וכן פירשה לו נדהיא כדמוכח בסופא, דגליא דעתה, משום דבעיא לאנסובי היא נותנת לזה, דאין זה אלא להצריח מצעלה, אינסיבא וגרשה ומצעה (נכסה) [נכסיה. ד"ס] מצנה,

אתיא לקמיה דרב ביבי בר אבוי, אמר משום אנסובי והא אינסיבא והפסידה, דקנה נזה, ולא אהני גלויי דעתה אלא להכי, שאילו לא היטה ניסת לרב זביד, לא מתקיים הממנה, אל השתא דאינסיבא נתקיימה הממנה,

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע, משום דאתו ממולאי דאביי אביי ממספסת בית עלי כדאמרין (ר"ה דף יח) אביי ורבא (ממספסת בית) [מדבית. ד"ס] עלי קאמו, וזהו שם מקומן דבראשית רבה, ר' מאיר אול לממלא ראה אותן שהם שחורי ראש כו', אמריתו מילי מוליותא [ממולאמה. כלומר. ד"ס] צעלי מומין שאין בהן ממש, כמו שקל מוליא וסדא צנא [לקס הסל והשליך צנומא. רש"י שם] גבשושית (לעיל דף נד),

[כ"ה בעירובין קה: יבמות עו., כתובות פה, ב"מ קט., ב"ב קלז, קנא., בכל המקומות היה המעשה בביבי בר אביי חוץ ממסכת עירובין ששם השם רב ביבי סתם, ובעירובין יבמות וכתובות אמר כן רב פפי, ובב"מ רב פפאי, ובשני המקומות בב"ב אמרה רב הונא בריה דרב יהושע],

[ב"ק פה. אימיה דרב שמואל בר אבא מההרגויא, הות נסיבא ליה לר' אבא, כתבינהו לנכסי מלוג לאחר שנישאת לר' אבא שמואל בר אבא ברה, בתר דשכיבא [אחר שמתה האם], [פ'] והשאלה היא אם הם קנוים להבעל משום שיש לו בה קנין פירות [ע"ב] אול רב שמואל בר אבא, קמיה דרבי ירמיה בר אבא אוקמיה בנכסי [בנכסי מלוג של אמו], אול ר' אבא [הבעל], אמרה למילתא קמיה

אבני חן למסכת בבא בתרא

אכל עמה שמתה, מתקיים מתנה ראשונה, ויקנה ראשון שהרי היא נתנה במתנת שכי'מ ודבריה ככמוצין וכמסורין כשמתה, ולא אמרינן דיימיקי מצטלת דיימיקי, (והכי) [דהכי ?] סצירא ליה [לרב ששת],

אמר ליה, הכי אמר שמואל, כל שאילו עמד חוזר, חוזר במתנתו וזאת האשה מאחר שאם עמדה [ו]היתה חוזרת הועילה חזרתה מן הראשון, אע"פ שמתה (וקנה) [ויקנה. ד"ס] שני, וכן הלכה,

אימור דאמר שמואל לעצמו היכא דחזר צו הסולה ושייר לעצמו, ולא נתנה לאחרים הויה חזרתו חזרה, אע"פ דמית לאחר מו אמר אכל (הכא) [היכא. ד"ס] דחזר צו מראשון, ונתן לאחר, שמה לאו חזרה גמורה היא?

אמר ליה בפירוש אמר שמואל, בין לעצמו בין לאחר,

אימיה דרב עמרם חסידא הוה לה מלוגא דשטראי כך של שטרות, אי נמי נרתק מלא שטרות, כי קא שכבא [קודם מיתתה], אמרה ליהוי לעמרם ברי כגון שקטו מידה # [ואפ"ה כיון דלא שירא מיד, אם היתה עומדת היתה יכולה לחזור. וראה בזה"ש"א], אי נמי בלא קנין, וכגון דלא שירא מיד [וראה רש"ש, ועדיין צריכין דברי הרשב"ם כאן לביאור],

אתו אחוה [אחיו של רב עמרם חסידא] לקמיה דרב נחמן, אמרו ליה, והא לא משך רב עמרם האי מלוגא דשטרי בחייה, אמר להו דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו,

אחתיה [אחותו] דרב טובי בר רב מתנה, כתבתינהו לנכסה לרב טובי בר רב מתנה בצפרא, לפניא אתא רב אחדבוי בר רב מתנה בכה לה, אמר לה השתא אמרי כולי עלמא שאחי שנתת לו מתנה הו' צורבא מרבנן מר צורבא מרבנן, ומר לאו צורבא מרבנן, כתבתינהו ניהליה,

אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה הכי אמר שמואל כל שאילו עמד חוזר, חוזר במתנתו ובתרא קני,

אחתיה [אחותו] דרב דימי בר יוסף, הוה לה פיסקתא כמו פיסקא חמיכת קרקע דפרדיסא, כל אימת דהות חלשא, הוה מקניא ליה ניהליה [היתה מוקנה הפרדס לרב דימי בר יוסף],

דף קנ"א ע"ב

וכי קיימא [וכשעומדה בחליה], הות הדרא בה דמתן לא שייך קרקע כל שהו אין מתנתו מתנה,

דרב הושעיא, אול רב הושעיא, אמרה קמיה דרב יהודה, א"ל [ר' יהודה לרב הושעיא] הכי אמר שמואל, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות שהבעל יורש את אשתו, והוא היה לוקח ראשון, אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא [שהוא אוקמיה לבנה בנכסי], אמר להו אנא מתניתא ידענא וכו'.

אפילו למאן דאמר מברחת קני יס מפרשים היינו גבי ההוא מעשה דאימיה דרב שמואל צר אבא [מאקרוקנא] [מהגרוניאל. רש"ש, וראה ד"ס] צפרק הסול (צ"ק פה),

ולאו מלתא היא, דהתם בחיי בעלה, כתבה נכסי מלוג שלה לצנה, לזכות בהן [שהיא תחזור לקנות בהן] אחר (מיתת בעלה) [מיתתה. רש"ש, פי' שלא ירשנה בעלה],

(והכי) [והכא ?] מפרשין לה אפי' לרבנן [דאמרי רצה מוצחק בו] דפליגי ארשב"ג [שאומר שכתוב שטר פסים] ככתובות צפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף עט), ואמרי רבא משחק בה ומעבד המתנה לעצמו וקנה הכל, ולעיל [קנ: בר"ה מברחת] פרישית לה,

הני מילי דאמרי רבנן רבא משחק בה וקנה היכא דיהבא סתמא דלא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא, ולא נודע שלהצריח מתכוונת,

אבל הכא גליא דעתה דמשום אינסובי הוא מברחת מצטלה, ולדעת קן שיחזרו לה אחר גירושין, והא אינסובא ואיגרשה הכא מודו רבנן דלא קני, אלא יחזרו לה נכסים, כדאמרינן נמי התם, עד שכתוב מהיום ולבשרה, דכיון דגליא דעתה כמאן דכתבה ליה הכי דמי,

אימיה דרמי בר חמא ומסקנא, אחרון קנה משום דהדרא צה מראשון, וצפרק מי שהיה נשוי ככתובות (דף נד:) איכא מעשה אחריני אימיה דרמי צר חמא צצפרא כתבתינהו לנכסי לרמי צר חמא, לאורחא כתבתינהו (לרב עוקבא) [למר עוקבא צר חמא. כ"ה צנמ' שס], אחא רמי צר חמא לקמיה דרב ששת, אוקמיה צנכסי, אחא רב עוקבא צר חמא לקמיה דרב נחמן אוקמיה צנכסי, ומסקנא שודא דדייני, ולהקדמה לא חיישינן הואיל וציוס אחד נכתב, מיהו ההוא מיבעיא לן לאוקמה צמתנת צריא, והא דהכא צנכסי מרע, וצנכסי מרע לא שגא ציוס אחד לא שגא צנסי ימים, אחרון קני, דהא דר ציה מקמיה,

באורתא כתבתינהו לנכסה לרמי בר חמא, בצפרא כתבתינהו לרב עוקבא בר חמא, אתא רמי בר חמא לקמיה דרב ששת אוקמיה בנכסי,

אול רב עוקבא בר חמא קמיה דרב נחמן, אוקמיה בנכסי,

אתא רב ששת לקמיה דרב נחמן, אמר ליה מאי טעמא אוקמיה מר לרב עוקבא בר חמא, אי משום דהדרא בה, והא שכיבא דצשלמא אס לא מתה, תנן לא שייך קרקע כל שהו אין מתנתו מתנה, וכמו שחזרה מן הראשון, כשנתנה לשני, תחזור בה מן השני נמי אס תרצה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דברי טעות הוא כאילו תולים בהם כלים רקים [אנשים רקים מתרגמין גוברין סריקין] [שופטים יא]. תוס' לעיל ז. **ברב נחמן**,

הכי אמר רב נחמן, הרי היא כמתנת בריא, ובעיא קנין וכיון דקנו מיניה, אם עמד אינו חוזר, דאיכא קנין ושיוך, וכל שכן דאם מת קנה, אכל כלל קנין אפילו מת לא קנה, וכ"ש אם עמד חוזר, והכי פסקין לקמן,

1. איתיביה [רב משרשיא ל. ד"ס] רבא [דאמר מתנה במקצת בעי קנין] (לרב נחמן) מממני [לעיל קמז:], שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת דהיינו מתנת שכיב מרע במקצת, מאי לאו דלא קנו מיניה? לא דקנו מיניה,

אי הכי אימא סיפא, לא שייר קרקע כל שהוא, אין מתנתו קיימת אם יעמוד מחלו, ואם מת קנה, ואי דקנו מיניה, אמאי אין מתנתו קיימת שאם יעמוד לא יחזור?

א"ל הכי אמר שמואל, שכ"מ שכתב כל נכסיו לאחרים, אע"פ שקנו מידו עמד חוזר, בידוע שלא היה (מצוה) [קנין]. ב"ה, רשב"ם, וב"ה להלן קנב. אלא מחמת מיתה הואיל ולא שייר, ואע"פ שלא נזהר מחמת מיתה זהדיא [ומוקמינן לה לקמן קנב: במיפה את כחון],

2. איתיביה רב משרשיא לרבא, מעשה באמן של בני רובל שם אדם שהיתה חולח, ואמרה תנתן כבינתי בית נפש * נוסק"א בלע"ז לבתי והוא לשון כניעות דרמנות במסכת שבת (דף נד.), שמכבינן אותן למילת, והוא בשנים עשר מנה, ומתה וקיימו חכמים את דבריה אע"פ דמתנת מקצת כלל קנין הוא, דמדקמיני דצריה, משמע דצריס כלל קנין הוא?

* [בית נפש, לשון זה בישעיה ג כ ובתי הנפש ופי' האבן עזרא שם, על החזה, שהוא בית הנפש שבו הלב, ובמצודות שם עדי זהב שהנשים חולות בין שריהן על לבן,

שמכבינן אותן למילת פרש"י בשבת [נד.] קושרים בגד סביבו ביום שנוולד שצמרו נקי ומשמר צמרו של יטנף: למילת. לעשות מצמרו כלי מילת: שמכבינן. על שם שעושין כמין קרסי מתכת לחבר הבגד וכו'.

התם במצוה מחמת מיתה שהזכירה דמדאגת מיתה היא ממלקת, דמנזה מחמת מיתה לא צעי קנין, היכא דמת, צין איכא שויר צין ליכא שויר, והכי פסקין לקמן,

3. איתיביה רבינא לרבא, האומר תנו גט זה לאשתי, ושמר שחרור זה לעבדי [ובשטר לא שייד קנין, בדלקמיה], ומת לא יתנו לאחר מיתה, תנו מנה לפלוני ומת, יתנו לאחר מיתה,

וממאי דלא קנו מיניה? דומיא דגט, מה גט לאו בר קנין, אף

זימנא חדא חלשא, שלחה ליה תא קני, שלח [השיב לאחותו] לא בעינא [איני רוצה], שלחה ליה תא צא עמה אלי, ו קני וקנה השדה צקנין גמור כל היכא דבעית צכל ענין שתרצה, שלא אוכל לחזור,

אזל שיירה וקנו מינה לא רצה [רב דימי] לקבל כל השדה, אלא שייר לעממה [פי' לה לאחותו] מעט דהוא ליה מתנה [3]מקצת, ועל ידי קנין, דקיס לן לקמן דלא מנזית הדרא צה, אלא אם כן מנזה מחמת מיתה, דמגלי דעמיה (דמחמת) [דמדאגת] מיתה קייבז ואי קאי הדר ציה,

כי קיימא הדרא בה,

אתאי [בא אחותו] לקמיה דרב נחמן, שלח ליה [רב נחמן לרב דימי] תא, לא אתא, אמר מאי איתי, הא שיירה, וקנו מינה [פי' רב דימי שלח לרב נחמן, הלא אני שיירתי לה בנכסיה וקניתי ממנה, והוי מתנה במקצת, שאם עמדה אינה חוזרת],

שלח ליה [רב נחמן לרב דימי] אי לא אתית, מחינא לך [אבה אותך] בסילוא קון שמכאיב דלא מבע דמא [וכן לשון זה בכתובות צא. בסופו] ואין יצאם דס ניכר צו דהיינו נידוי,

אמר להו [שאל להם רב נחמן] לסהדי, היכי הוה מעשה?

אמרו ליה העדים, אמרה הכי כש(י)לחה צעציל אחיה, ווי דקא מיתה הק איתתא ולא תראה את אחיה שאינו רוצה לצא אלי,

אמר להו [רב נחמן לאנשים שהיו נצבים בד"ן תורה זו], א"כ הוה מצוה מחמת מיתה וכל ומצוה מחמת מיתה [אם עמד] חוזר צין צמתנה צמקת, צין צמתנה צלא שויר, ואפילו קנו מידו, אי קאי [אם עומד] מחליו הדר צכולהו, [ד?]בידוע שלא היה קנין אלא מחמת מיתה, הואיל והיה מתאונן על מיתתו צעת צוואתו, והכי פסקין לקמן,

איתמר, מתנת שכיב מרע במקצת שלא היה צה קנין, והיא אותה מתנה ששנינו שייר קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, שאם עמד אינו חוזר, דכיון דהוי צה שויר, קי היה דעמו שאם יעמוד לא יחזור, ולכך שייר לעממו מה ששייר,

[פליגי בה רב נחמן ורבא] אמרוה רבנן קמיה דרבא, משמיה דמור זומרא בריה דרב נחמן, דאמר משמיה דרב נחמן [אביו], הרי היא כמתנת בריא, והרי היא כמתנת שכיב מרע שאין צה שויר דלא צעיא קנין, ואם מת קנה, ואם עמד אינו חוזר, הרי היא כמתנת בריא, שאם עמד אינו חוזר, והרי היא כמתנת שכיב מרע, דלא בעיא קנין,

אמר להו רבא, לאו אמינא לכו לא תיתלו בוקי סריקי [כלים רקים. ראה לעיל ז. במש"כ הר"ג, ובשט מפרש שהיו תולין כלים רקים באילנות להברית את העופות, # ומאמרי החכם הם כפירות האילן, ואם אומרים בשמם

אבני חן למסכת בבא בתרא

האי נמי דלא קנו מיניה? התם נמי במצוה מחמת מיתה,

רב הונא בריה דרב יהושע אמר, מצוה מחמת מיתה בעלמא בעיא קנין [לפי המסקנה לקמיה, אמרין דהלכתא דמצוה מחמת מיתה לא בעי קנין], וכי תניא הני מתנייתא [באמן של בני רובל, ותנו מנה לפלוני], במחלק כל נכסיו, דההיא מתנת שכיב מרע שויה,

והלכתא מתנת שכיב מרע במקצת, בעיא קנין, ואע"ג דמת [ואם עמד אינו חוזר. מראה כהן],

מצוה מחמת מיתה לא בעיא קנין, והוא דמת,

עמד חוזר, ואף על גב דקנו מיניה,

העתקתי מרף קבוי:

	מתנת שכיב מ"מ ונת	מתנת שכיב מ"מ ועמד	מצוה מ"מ ונת	מצוה מ"מ ועמד
הכותב כל נכסיו*	קנה	בטל**	קנה	בטל
מקצת נכסיו בקנין,	קנה	קנה***	קנה	בטל****
מקצת נכסיו בלא קנין	בטל****	בטל	קנה	בטל

* אין חילוק בין עשה קנין, ללא עשה קנין, דברי שכיב מ"מ ככתובין וכמסורין,

** בין שלא שירי כלום לעצמו לא כתב אלא מחמת מיתה,

*** דהוי כמתנת בריא, אבל במצוה מחמת מיתה אם עמד חוזר, שהרי פירש שאינו נותן אלא משום מיתה,

**** אפי' שירי קרקע כל שהוא, וקנו מיניה אין מתנתו מתנה, אלא אם עמד חוזר,

דף קנ"ב ע"א

איתמר על כרחך כותב כל נכסיו פליגי רב ושמואל [דרב אמר ארכבי אתרי ריכשי, ושמואל אמר לא ידענא מה אדון בה], דאי כמתנת שכיב מרע במקצת שכתב זה קנין פליגי, כהדיא הו"ל למימר מתנת שכיב מרע במקצת כו',

ועוד הא תנן מתני' סתמא [קבוי:], שירי קרקע כל שהוא מתנתו מתנה, ולא מפליגי בין כתב בשטר קנין, בין לא (כתבו כחוכו) [כתב זו. ד"ס:], והיאך אמר שמואל לא ידענא מאי אידון זה, ולא קנה, הא כיון דכתיב זה קנין, ומתנת מקצת היא, על כרחך קתני מתני' הרי היא מתנה, וכן פרי"ם,

ועוד הא (פסקנא) [מסקנא. ד"ס] לדברי הכל [לעיל סוף ע"ב], הלכא, דמתנת שכיב מרע במקצת צריא קנין, והרי היא מעשה כמתנת בריא לגמרי, ואינו יכול לחזור זו אפילו כשעומד, ואם אין זה קנין אינה כלום, ואפילו אם מת לא קנה, ולא הוה ליה לגמרא לקובעה [הגמ' מאמר זה דאיתמר] אחר הפסק [שאמר לפני בן "והלכתא"]

ועוד מדרמיון עלה לקמן [בסוף דף זה] מדרב יהודה אמר שמואל, שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו', מכלל דהא נמי כותב כל נכסיו מיירי,

מתנת שכיב מרע, שכתוב בה קנין [תוס'] והוא הדין אם אין "כתוב" קנין במוך השטר, או אפילו אין כאן (ה. ד"ס) שטר כלל, אלא שכיב מרע שהזכיר [לשון. ד"ס] צוואת שכיב מרע [לקמן קנה, קנה:], כשחלק כל נכסיו [פ' וע"י הלשון נעשית מתנת שכיב מרע], וגם הקנה אותם "בקנין סודר" למקבל מתנה,

אבל אורחא דמלתא נקט, שדרך לכתוב הצוואות והקניינין בשטר, כדי שלא תשכח הצוואה,

ואפי' לשמואל דאמר לא ידענא מאי אידון זה, שמה לא גמר להקטומו אלא בשטר, ה"ה אם לא נכתב הקנין במוך השטר, וכדעתינן לפרושי בסמוך,

וראיה לדבר מהא דרמיון עלה בסמוך, מהא דאמר רב יהודה אמר שמואל [בסוף דף זה] שכיב מרע שכתב כל נכסיו, אע"פ שקנו מידו (כו' והיינו) [והיה. ד"ס] בקנין צעלמא בלא כתיבה בשטר מיירי,

בי רב [התלמידים בבית מדרשו של רב] מ'שמי'ה דרב [לא שמעו בפ' מרב אלא משמו. יד מלאכי כלל יד. רוד"ש] אמרי, ארכביה אתרי ריכשי [יד בטר אומדנא דייפוי כמו של מקבל מתנה אזלינן. רשב"ם לקמיה קשיא דרב אדרב],

1. ושמואל אמר, לא ידענא מאי אדון בה,

[ומפרש] בי רב מ'שמי'ה דרב אמרי, ארכביה אתרי ריכשי כמו רוכבי הרקס (אסתר ח) המרכבה לרכש (מיכה א), כלומר הטיל שמי כוחות לצורך מתנה זו, הרי היא כמתנת בריא, הרי היא כמתנת שכיב מרע, [בה א'] ע"י שכתב זה כדקציר ורמי צערסיה, וכל לשון שכיב מרע, נתן זה כח שכיב מרע, כדמפרש לקמיה,

[בה ב'] וע"י קנין שכתב זה [פ' וע"י שעשו קנין סודר, בזה שהוסיף קנין שלא לצורך]. שאינו צריך צוואת שכיב מרע, אלא כמתנת בריא, נתן לו כח מתנת בריא, שאם עמד אינו חוזר,

דכיון דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, ולענין מיקנא לאחר מיתה לא צריך קנין, הלכך לייפות כמו של מקבל מתנה הקנה בקנין [סודר], כדי שלא יוכל לחזור בו*, אפילו אם יעמוד מחלי, *

* [אין ייפוי כח כאן דומה לייפוי כח דלקמן ע"ב, דבאן מייפה את כחו של המקבל שאינו מחזיר הנכסים אם עמד הנותן, אבל לקמן ייפוי כח הוא רק "לגלות דעתו שנותן בלב שלם" כמש"כ הריטב"א שם],

הרי היא כמתנת בריא, שאם עמד אינו חוזר,

הרי היא כמתנת שכיב מרע שאם אמר הלוואתו לפלוני, הלוואתו לפלוני צוואת המתנה, אם נתן לו הלוואה שחייב לו איש אחר, אע"ג דליכא מעמד שלשתן קנה, דקיימא לן [גיטין] (דף יג) מנה לי בידך, תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה, לא שנה מלוה ולא שנה פקדון, והכא קני צוואת שכיב מרע, ואע"ג דליכא במעמד שלשתן,

ושמואל אמר, לא ידענא מאי אדון בה דלמא לא קנה כלל, אפילו אם מת, שמואל [ראה תשו' הגאונים [הרכבי] סי תק"ג, אי הוי ספק. רוד"ש] לא

אבני חן למסכת בבא בתרא

דכותבין ונותנין, מוקים לה שמואל] **במיפה את כחו** [פי' דכל כח"ג דעתו לתת באמירה בתקנתא דרבנן אלא שנטל קנין או כתב לגלות דעתו שנותן בלב שלם וכו'. ריטב"א],

[ומסתברא דרב נמי מודה בה, ומר אמר חדא ומר אמר חדא, ולא פליגי. ריטב"א]

כדלקמן [ע"ב], וקינא מיניה מוסיף על מתנה דא, יתור לשון, לייפות כחו הוא [פי' שהוא מקנה לו עבשיו מחיים, ונוסף על זה משום ייפוי כח מוסיף קנין בשמרה], וה"נ צוואתו שאמר כתבו ומנו, פירש שיכתבו צטור ההוא ייפוי כח דקנין, דמוסיף על מתנתא,

[אבל אם יש חשש שאינו מקנה מעבשיו אלא מקנה ע"י השטר, הא אמרינן שאין שטר לאחר מיתה],

[פי' דבאמת קיי"ל כשמואל' שאם יש קנין בשטר צריך לחוש שמא רוצה להקנותו בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, אבל כאן בדברי ר"י אמר שמואל' מיידי שכותב ומפרש בשטר שהוא נתן מתנה בעל פה לאיש זה והוסיף ע"ז קנין רק כדי לייפות כחו ולכן קנה,

ופירוש הלשון הוא כך: **וקינא מיניה** [פי' העדים קנו מהנתון בקנין סודר לקנות להמקבל] **מוסיף על מתנתא דא** [חוץ ממה שנתן לו בעל פה] [ונקודת הפסק שיש בדפוס ויילנא כאן ליתא בדפוס פ"פ], **כל מה דכתב מפורש לעיל** [שעשו קנין בכל הנכסים הנזכרים בשטר זה לעיל] **צמנא דכשר למקינא צי'** [ונעשה קנין זה בכלי שכשר לעשות בו קנין סודר].

ייתב רב נחמן בר יצחק אחוריה דרבא, וייתב רבא קמיה דרב נחמן [ג"כ מכאן תימה לדעת רש"י גיטין לא: [וראה תוס' שם] דכתב ר"ג הוא רבנ"י. מלא הרועים], [ו? ראה ד"ס שגורם וקאמר] **קא בעי מיניה** [רבא מרב נחמן], **מי אמר שמואל שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה,**

3. **והא אמר רב יהודה אמר שמואל** [לעיל קנא:], **שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו מידו עמד חוזר,**

דף קנ"ב ע"ב

בידוע שלא היה קנין, אלא מחמת (ה. ד"ס) מיתה הלכך חוזר צו, הא אם מת קנה המקבל מתנה, ולא אמרינן שמא לא גמר להקנותו אלא צטור, ואין שטר לאחר מיתה,

וקשיא אדשמואל דאמר לא ידענא מאי אידון צה, צמנת שכיב מרע שיש צה קנין, דהיינו הך, והכא אמר קנה אחר מיתה,

ואחוי ליה בידיה שידע חזרוך בדבר, א"נ רמו לו כעין ייפוי כח, לומר דמוקמי' להווא דאמר קנה, צמיפה את כחו, **ואשתיק,**

כי קם אמר רב נחמן בר יצחק לרבא, מאי אחוי לך, אמר ליה במיפה את כחו,

גמר להקנותו אלא בשטר [לפי הרשב"ם הכוונה דחיישין שאינו מקנה לו באמירה, אלא בקנין סודר שחל לאחר מיתה, # אבל צ"ע לפ"ז דהלא לשון חגמ' הוא "שטר" ולא קנין סודר, וראה להלן ברשב"ם א"נ אין הקנין וכו'],

ואין שטר לאחר מיתה דכיון דהוה קני צאמירה צעלמא צוואת שכיב מרע, הואיל וליכא שור נכסים [פי' שאם אומר לשון מתנת שכיב מרע, דבריו כמסורים דמיו], למה לי מו לאקניי צסודר [וכיון שהוסיף להקנות בסודר שלא לצורך, זה מקלקל המתנה] הלכך איכא למימר מיהדר הדך, ועקר ממנה כח מתנת שכיב מרע, ואינו רוצה שיקנה צאמירה צעלמא, אלא בקנין סודר,

ומה הוא מקנה לו צהאי קנין [סודר], מתנת שכיב מרע הוא מקנה לו, דהיינו לאחר מיתה, ואין שטר # [לכאורה הכוונה על "קנין"] לאחר מיתה, אלא אם כן הקנה לו מחיים,

א"נ # [לא הבנתי מה מוסיף הרשב"ם כאן, הלא גם עד כאן מדבר הרשב"ם על "קנין" ?] אין הקנין כמוצ צטור, וגם השטר לא נכתב כלל, אלא צוה ומתן מחיים כל נכסיו צוואת שכיב מרע, (ומקנה) [והקנה. ד"ס] צסודר, אין קנין תופס, שלא נתכוין להקנות אלא לאחר מיתה, (דמדי) [ומיד. רש"ש] צשמת נפלו נכסים קמי יורשין, ומו לא חיילא מתנתו,

[ונימא זמנו של שטר מוכיח עליו ? וי"ל דאולינן בתר אומדנא וכו'. ר"י קרקושא].

ורמי דרב אדרב, ודשמואל אדשמואל, דשלח רבין משמיה דרבי אבהו, הוו ידעי ששלח ר' אלעזר לגולה, משום רבינו [זה רב. רג],

שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני [והא אין מנה נקנה בשטר. ראה רוד"ש], **ומת, אין כותבין ונותנין** לאחר שמת, **שמא לא גמר להקנותו** להקנות לו צעל פה **אלא בשטר** עד שיכתוב השטר, **ואין שטר לאחר מיתה** ושטר שכתב לאחר מיתה לאו כלום הוא, דלענין שטר לא אמור רבנן דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין דמו, אלא לענין מתנת ממון, דאי אמר מנו, נותנין אף לאחר מיתה,

2. **ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכתא כותבין ונותנין** לייפות כחו של מקבל מתנה צוה לכתוב [פי' שאינו מוסיף עוד קנין נפרד במה שאמר "כתבו", אלא שמיפה הכח שיש לו ע"י אמירה],

קשיא דרב אדרב, קשיא דשמואל אדשמואל דלעיל אמר רב צמר אומדנא דייפוי כחו של מקבל מתנה אזלינן, ושמואל אמר אין שטר לאחר מיתה, והכא קאמר איפכא?

דרב אדרב לא קשיא, הא [דארכביה אתרי ריבשין] **דקנו מיניה** כדאמרן שכתבו צה קנין [סודר], וה"ה לקנין צלא כמיצה, וכיון דאקני בקנין לייפות כחו הוא דעצד, **הא** [הא דשלח רבין וכו' שאין כותבין ונותנין] **דלא קנו מיניה** # [ונמצא שגם רב סבר דחיישין שמא היה כוונתו להקנות בשטר, וכיון שלא עשה קנין לא קנה המקבל],

דשמואל אדשמואל לא קשיא, הא דאמר ר' יהודה אמר שמואל

אבני חן למסכת בבא בתרא

שמואל לא יאמר כן באופן זה, דבאן אין החסרון דלעיל, דהיינו הוספת לשון, שבשבילה יש חשש שכוונתו שיקנה לאחר מיתה] ולא הורעת כח (דשמואל) [לשמואל] [ראה רש"ל שמוחק באן, אבל כתב הרש"ש שאין למוחקו, וכן משמע מהב"ח], דנימא לא ידענא מאי אידון זה, כדאמר לעיל, דהא אין כאן קנין [דהא רק כתב וזיכה], דנימא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה אימא מודה ליה לשמואל [דשני קנה],

ואי איתמר בהא [כתב וזיכה לזה, וכתב וזיכה לזה], בהא קאמר שמואל [דשני קנה], אבל בהך [במתנת שכיב מרע שכתב בה קנין] אימא מודה ליה לרב [דהוי ייפוי כח, ואם עמד אינו חוזר], צריכא,

[יש כאן ה' מאמרים של שמואל:

1. לא ידענא מה אדון בה,
2. ר' יהודה אמר שמואל, הלכתא כותבין ונתנין,
3. ר' יהודה אמר שמואל, שב"מ שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו מידו עמד חוזר, בידוע שלא היה קנין אלא לאחר מיתה,
4. זיכה לזה וזיכה לזה וכו' ושמואל אמר שני קנה,
5. בפומבדיתא מתנו הכי שב"מ שכתב כל נכסיו לאחרים וקנו מידו, אין אחר קנין כלום],

בסורא מתנו הכי אית דמפרשי אדלעיל קאי, אפלוגמא קמיימא #1 דמתנת שכיב מרע שכתב זה קנין [ע"א בראש הדרף], ואמר רב ארכנא אחרי ריכשי, ושמואל אמר [לא ידענא] כו', ואמא למימר בסורא מתנו הכי כדלעיל, וקשיא ליה הא דאמר רב יהודה אמר שמואל #2 [דכותבין ונתנין, ולא אמר לא ידענא וכו']. אצל בפומבדיתא מתנו הכי וכו', ולא קשיא ליה מיד, הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, דהשתא [ללשון פומבדיתא #5] נמי מודי שמואל דאם מת הוא קנין, כדדייקין נמי ממילתיה דרב יהודה [פ' שעבשיו מצאנו עוד מאמר ששמואל סבר דאם מת קנה],

ולאו מילתא היא, דהשתא נמי קשיא הך [לשון פומבדיתא] אדרב יהודה [בראש הדרף #3], דהכא קאמר אין לאחר קנין כלום, צין לאחר צין לעצמו, ואפי' אם עמד אינו יכול לחזור בו, ולעיל אמר רב יהודה אמר שמואל בידוע שלא היה קנין, אלא מתנת מיתה, ויכול לחזור בו,

אלא אהך דסליק מיניה קאי, דפלגי רב ושמואל ככתב וזיכה לזה, וכתב וזיכה לזה,

וכן פר"ח, בסורא מתנו הכי לפלוגמא דרב ושמואל, דכתב וזיכה לזה כדאמרן, בפומבדיתא מתנו, שלחו מצי רב לשמואל לילמדנו רבינו, **כתב וזיכה לראשון וקנו מידו** מאי, שלח ליה כיון שזיכה לו וקנו מיניה קנה, ואין יכול לחזור במתנתו, וכ"ש להקנותו לאחר, ואין אומרים בזה, שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, דהא זיכה לו וקנו מיניה, **כיון דכולי האי [ענד]**, לא היו אלא לייפות כמו וקנה,

בפומבדיתא מתנו הכי, אמר רב ירמיה בר אבא, שלחו ליה **מבי רב** [מבית מדרשו] **לשמואל** [אולי היה זה אחר פטירת רב, ראה רש"י

הכי דמי מיפה את כחו? אמר רב חסדא, וקנינא מיניה **מוסיף על מתנתא דא** כל מה דכתב ומפורש [בשטר] לעיל, כמנא דכשר למקניא ביה, [והכל ?] שריר וקיים, כלומר וקנינא מיניה קנין גמור, להוסיף ולייפות כמו לדד המתנה שנתן בעל פה, ולישנא יתירא לייפות כח הוא,

פשיטא, כתב לזה, וכתב לזה שכיב מרע שכתב כל נכסיו לראשון במתנת שכיב מרע, ל"ש בעל פה ול"ש בכתב [לכרר מתנתו. ד"ס], וחזר וכתבו או נתנו לשמעון, אצל לא מסר להן [לא לראובן ולא לשמעון] את השטר,

היינו דכי אתא רב דימי אמר, דייתיקי של שני מבמלת דייתיקי של ראשון, דשכיב מרע יכול לחזור בו, הלכך אחרון קנה שהרי חזר בו מראשון, דייתיקי לשון מתנת שכיב מרע, דאמר' דא תהא למיקם ולמיהוי, דדרי שכיב מרע ככתובים וכמסורין דמו,

4. **כתב וזיכה לזה** כתב כל נכסיו לראשון, ומסר לו את השטר **לראית זכותו** # [וצ"ע שד"ס לשון "זיכה" "שמואל" ולא שהקנה, ומפרש שמואל לו את השטר רק שיהיה לו לראיה ? וראה לקמיה שגם באופן זה סבר רב דבקנין חשיב ליה], ויש לשונות אחרים ולא ישרו צעירי, **כתב וזיכה לזה**,

רב אמר ראשון קנה, ושמואל אמר שני קנה,

רב אמר ראשון קנה, הרי היא כמתנת בריא דהא זיכה כקנין **שכיב מרע**, והרי היא כמתנת שכיב מרע שכתב זה קנין, דארכנא אחרי ריכשי, ואפי' אם עמד אינו חוזר, **ושמואל אמר שני קנה**, הרי היא כמתנת **שכיב מרע** כדן מתנת שכיב מרע כ"ל נכסיו", שאין זה קנין [פ' דשמואל סבר ש"זיכה" לא חשיב קנין] [דאם יש בה קנין הא אמר שמואל לא אדע וכו'], ואם עמד חוזר, ואמר' לעיל [קנה. שורה 30], כל שאם עמד חוזר, חוזר במתנתו, והלכך שני קנה,

והא אפליגו בה חדא זימנא לעיל, במתנת שכיב מרע שכתב בה קנין דרב אמר ארכנא אחרי ריכשי [דאם עמד אינו חוזר, וזה דומה לראשון קנה], ושמואל אמר כו', דסבר רב דאפי' לעצמו [פ' שאם עמד ורוצה לחזור] נמי לא קנה, דאינו יכול לחזור בו, הלכך הכא ראשון נמי קנה [פ' שאותו הטעם דאם עמד לא קנה, כן הטעם דראשון קנה]?

[וצ"ע שהגם דרב לשיטתו, אבל שמואל גבי כותב כל נכסיו בקנין סבר לא אדע וכו', אבל כאן סבר שזה לא חשיב קנין, וקנה המקבל ? ואולי זה היינו יודעים מבמילא],

צריכא, דאי איתמר בהא [במתנת שכיב מרע שכתב בה קנין, דאמר רב ארכנא אחרי ריכשי], **בהא קאמר רב משום דקנו מיניה** [בקנין סודר], **אבל בהא** [כתב וזיכה לזה וכתב וזיכה לזה] **צמיימא דלא קנו מיניה** [ואשמעינן דגם בהא אומר רב דראשון קנה, ד, סד"א דלא היו "זיכה" ייפוי כח כקנין [סודר], ואימא [דרב] מודה [ליה] לשמואל דשני קונה, דאין כאן [לראשון] לא ייפוי כח [לרב] [שיאמר רב דראשון קנה],

[ולא תאמר שיאמר רב כאן, כשמואל דלעיל, דלא ידענא מה אדון בה, דהא גם

אבני חן למסכת בבא בתרא

	המאמרים:	
א	מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין	לרב ע"י הקנין ארכביה אתרי ריכשי והרי הוא גם כמתנת בריא ואם עמד אינו חוזר, לשמואל אין קנין לאחר מיתה
ב	שכיב מרע שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני, ומת,	לרב אין כותבין דלא קנו מיניה, לשמואל מיירי במיפה כחו "לגלות שנותן בלב שלם"
ג	דאמר ר"י אמר שמואל, שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, אף על פי שקנו מידו עמוד חוזר,	הא דקנו מידו הוא רק כדי לייפות את כחו, "לגלות שנותן בלב שלם"
ד	כתב וזיכה לזה, כתב וזיכה לזה	רב אמר הרי היא כמתנת בריא, שמואל אמר הרי היא כמתנת שכיב"מ,
ה	בפומבדיתא מתנו הכי שב"מ שכתב כל נכסיו לאחרים וקנו מידו שכנח וזיכה והקנה , אין אחר קנין כלום,	דברי שמואל, ופירשה רב הונא מכופרי בין לעצמו ובין לאחרים,

ההיא מתנתא ממנת שכיב מרע במקצת שכמוצ צה קנין, וקונה לדברי הכל צין עמד צין לא עמד, דהוה כתוב בה, **בחיים ובמות** מנה 11 אני מקנה לך בחיים ובמות, וליכא לזוקמה במתנת צריא, דהיכי לימא רב הרי היא כמתנת שכיב מרע למיקני לאחר מיתה, והלא אין שטר לאחר מיתה,

רב אמר, הרי היא כמתנת שכיב מרע למיקני לאחר מיתה, ואם עמד חוזר, וכ"ש אם מתנת שכיב מרע (בכל ש. פ.) הוא בלא שויר, דלא קני אלא עד לאחר מיתה, **ושמואל אמר, הרי היא כמתנת בריא**,

רב אמר הרי היא כמתנת שכיב מרע, מדכתיב בה **במות**, אחר מיתה קאמר ליה, והאי דכתיב **בחיים סימן בעלמא דחיי** [סימנא לחיים] כלומר צמות דוקא הוא, וממייס לאו דוקא, אלא לסימן טוב לפי שהזכיר מיתמו, שלא רצה לפתוח פיו לשטן [ברכות יט., ס., בתובות ח.], כלומר המקום ייילגי מחולי זה, ולא אמות,

ושמואל אמר, הרי היא כמתנת בריא כאילו לא כתב צה צמות ואפי' אם עמד אינו חוזר, ואפי' במתנה בלא שויר, דהכא לא לימא שמואל לא ידענא מאי אידיון צה, דנימא אין שטר לאחר מיתה, דהא כתב צה ממייס, **מדכתיב בה בחיים**, מחיים קאמר, והאי דכתב **ובמות כמאן** דאמר מעתה ועד עולם,

אמרי נהרדעי, הלכתא כוותיה דרב,

אמר רבא, ואי כתיב בה "מ"חיים קנה דמשמע דוקא מעתה התחיל לקנות,

סומה ט. רב יהודה תלמידו של רב ושל שמואל היה, לאחר פטירתו של רב היה אומר שמועות משמו: כך אמר לי רב, וכשהרצתי דברים לפני שמואל נחלק עליי, וראה גם לעיל ברשב"ם לח. קלט:], **ילמדנו רבינו, שכיב מרע שכתב "כל נכסיו" לאחרים** [וזיכה. ד"ם] **"וקנו מידו" מהו?**

שלח להו [שמואל], **אין אחר קנין** [וזיכו. ד"ם] **כלום,**

דף קנ"ג ע"א

סבור מיניה הני מילי דאין לאחר קנין כלום, שאם **כתב וזיכה** לראשון ו**כתב וזיכה** לאחר דראשון קנה לגמרי, וכגון שמת שכיב מרע, **אבל לעצמו לא** יכול לחזור בו, [ו?] אם יעמוד מחליו לא קנה ראשון, שלא היה קנין אלא מחמת מיתה,

אמר להו רב חסדא, כי אתא רב הונא מכופרי פירשה, בין לעצמו בין לאחרים צין לאחר צין לעצמו, ולא דמיא לדבר יהודה אמר שמואל דאמר בדיוע שלא היה קנין, אלא מחמת מיתה, דהתם כתב וקנו, אבל הכא זיכה וכתב וקנו, דכל כך ודאי לייפות את כחו,

ההוא דקנו מיניה כתב וזיכה וקנו מיניה ורצה לחזור בו כשעמד מחליו, **אתא לקמיה דרב הונא, אמר מאי איעבד לך דלא אקנית בדמקנו אינשי** שביצני. רש"ש מרע הוסיפין לאחר מיתה, לדעת שיחזרו צון אם יעמוד, שכוחצין או מקנין, או כותבין ומקנין, אבל אמה כתבת "וזיכה" והקנית, דהא [צבה ?] ודאי [מודי ?] שמואל (מודי) צין לעצמו צין לאחר, והשתא שמעינן (מד') [מה'. מהר"ש דעסויא] מילי דאמר שמואל צשמעינן דקיימא לן כוותיה,

[א] צדיני מתנת שכיב מרע, דללא שויר [שכתב כל נכסיו], שיש צה קנין, (בלא [ולא. פ.] זיכה לו את השטר, לא ידענא מאי אידיון צה, ולא קנה מקבל מתנה, אפי' מת הנותן, דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה, אבל [ג] אם ייפה את כחו ככתבת השטר, או צלוואה, דכתב צה וקנינא מיניה מוסיף על מתנתא דא, קני המקבל מתנה, שבוה לא נאמר לא גמר להקנותו אלא בשטר כו',

והוא שמת הנותן, אבל אם עמד חוזר, בדיוע שלא היה [ה. פ.] קנין אלא מחמת מיתה, ומדבר יהודה אמר שמואל דאוקימנא צמייפה את כחו שמעינן ליה להא,

ושכיב מרע שאמר [ב] כתבו ותנו מנה לפלוני ומת, כותבין ונותנין לאחר מיתה כדאוקימנא לשמואל צמייפה את כחו, אבל בלא ייפוי לא קנה, דאין שטר לאחר מיתה,

[ד] ואם כתב וזיכה השטר למסרו לזה לראיה, וכתב וזיכה לזה, השני קנה, (והדר) [דהא הדר. פ.] ציה מראשון, והוא שמת, ואם עמד חוזר, דכל מתנת שכיב מרע צכל הנכסים בלא ייפוי כח בשטר, אם עמד חוזר, הלכך שני (נמי. פ.) קנה, דהדר ציה מקמא,

[ה] אבל אם **כתב וזיכה והקנה**, קאמר שמואל דקנה קמא לגמרי צין לעצמו צין לאחר ואם עמד אינו חוזר,

אבני חן למסכת בבא בתרא

אמר אמימר, לית הלכתא כוותיה דרבא,

אמר ליה רב אשי לאמימר, פשיטא דהא אמרי נהרדעי הלכתא כוותיה דרב גבי בחיים וצמות, וה"ה היכא דכתב מחיים, מהו דתימא מחיים מודי רב, קא משמע לן דלא שאני לרב בין בחיים למחיים [דשניהם] סימנא לחיים,

ההוא דאתא לקמיה דרב נחמן לנהרדעא דהוה כחזי בשטר דידיה בחיים וצמות, שדריה לקמיה דר' ירמיה בר אבא, לשום טמיה מקום, אמר הכא אתרא דשמואל ואע"ג דהלכתא כרב היכי נעביד כוותיה דרב לאו אורחא למידן כרב באחריה דשמואל, ויל עביד ליה תסם כרב,

ההיא דאתא לקמיה דרבא, עבר לה רבא כשמעתיה דהוה כחזי ביה מחיים וקנה בעל השטר והאשה הפסידה, הוה קא טרדא ליה לומר לא יפה דנתי,

אמר ליה, לרב פפא בריה דרב חנן ספריה, זיל כתוב לה שהדין עמה וכתוב בה בסוף השטר משנה השניה צ"מ צהשוכר את האומנין (דף עה) שוכר עליהן או מטען וסימן היה בתוך השטר שלדמות האשה ולהטעמה נחבין להיפטר ממחלקותה, והיא הבינה בדברים וקללתו,

אמרה ליטבע ארביה מיטבע ספינתו אמעווי קא מטעית לי בתמיה,

אמשיניהו למניה דרבא במיא שראוס [תלמידיו] בחיים, להמקיים קללתה נכך [שיצא בקללה ע"י שטבעו את בגדיו] ואפי' הכי לא איפרק מטיבעא [ג"ב דלא קללת חנם הויא, כיון דעבר כשמעתיה דלא כהלכתא. יעב"ז] [פרק מעושה] דאל תהי קללת הדיוט קלה צעניך, ומהא שמעינ דבין בחיים, בין מחיים, סימנא לחיים:

[אף על פי שאין בנו כח לדעת באיזה ענין תנוח הקללה במקולל, ואיזה כח ברבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששים לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם גם קללת הדיוט תעשה רשם במקולל, ותדביק בו המארה והצער. חינוך מצוה רלא]

מהני: לא כתב בה שכיב מרע דקציר ורמי צערסיה, וגם לשון מתנת צריא לא נכתב בה, כד מהלך על רגליו בשוקא, שזהו לשון מתנת צריא, כדאמרינן בגמרא,

ובמתנה בלא שיר מיירי דאמנן ביה דאיה מתנה שאם עמד חוזר,

הוא אומר שכיב מרע הייתי וחזרתי בי, והן אומרים בריא היית ולא תחזור צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה הנותן להציא ראיה ששכיב מרע היה באותה שעה, וכל זמן שלא יציא ראיה, זכה המקבל מתנה דברי ר' מאיר ובגמרא מפרש ראיה במאי וטעמא מאי, דברי ר' מ,

וחכ"א צמרי גוויי מיפרשי טעמייהו דרצנן בגמרא, המוציא מחברו עליו הראיה דהיינו מקבל מתנה, ונותן הוי מוחזק בנכסים:

נב: ההוא מתנתא, דהוה כתב בה, כד הוה קציר ורמי בערסיה, ולא כתב בה כן היו רגילין לכתוב מתנת שכיב מרע הנכתבות לאחר מיתתו, להודיע שהנכסים הללו נתונים לזה המקבל בצוואת שכיב מרע, ובגו מרעיה ומוחק אותו חולי, איפטר לבית עולמיה נפטר, שלא עמד צינתם ולא חזר בו,

דף קנ"ג ע"ב

אמר רבה, הרי לנו רואין שהוא מת, והרי קברו מוכיח עליו וצמר השמא אזלינן, והעמדנו על חזקת מיתתו, ויש לנו לומר שמחוק אותו חולי מת, וקנה המקבל מתנה,

אמר ליה אבוי מאן לימא לך, דמההוא חולי איפטר לבית עולמיה, והלא רוב חולים לחיים, וחזר בו, ואחרי כן חלה ומת, השתא ומה ספינה הטובעות בים שרובן לאבד, ואפ"ה נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מותים כדמנן צפ' כל הגט (גיטין ד' כח) אכל עיר שכבשה כרכוס, וספינה שאבדה בים, נותנין עליו חומרי חיים וחומרי מותים, בת כהן לישראל בת ישראל לכהן שמהין אין אוכלות בתרומה,

חולין, שרוב חולין לחיים כדמנן (גיטין שם דף כ"ח) המציא גט ממדינת הים והניחו זקן או חולה, נותנין לה בחזקת שהוא קיים, לא כל שכן דנימא עמד וחזר בו,

ומיהו (רצ"ה) [רצ"ה] לא הדיר ביה, וקי"ל כוותיה דשמעמיה כרבי נתן אולא, דקי"ל כוותיה דלאמרי בעלמא (צ"מ ד' קיז) ר' נתן דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא,

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, כמאן אולא הא שמעתא דרבה בר' נתן,

דתניא מי מוציא מיד מי מתנה שאין כתוב בה לא לשון מתנת צריא, ולא לשון מתנת שכיב מרע, כי מתני, זה אומר צריא הייתי, וזה אומר שכיב מרע הייתי, הוא מוציא מידהין בלא ראיה ונותן עומד בנכסיו, וחזקה בהן, דהעמד נכסים על חזקתן, ויד בעל השטר, שזה לתבוע נכסיו של זה, על התחבונה, דלא אזלינן בתר השמא, כדאציי, דרוב חולים לחיים, דאיכא למימר דהדר ביה,

והן אין מוציאין מידו אלא בראיה אלא"כ מציאין ראיה צעדים שצריא היה, דברי רבי יעקב,

רבי נתן אומר, אם בריא הוא בשעת העמדה דקין, עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע דאזלינן בתר השמא, אם שכיב מרע הוא, עליהן להביא ראיה שבריא היה,

אמר רבי אלעזר ולטומאה ולענין טומאה, דקי"ל ספק טומאה ברה"י

אבני חן למסכת בבא בתרא

ספיקו טמא, וצרה"ר ספיקו טהור, וקי"ל נמי דצקעה צימות החמה רשות הרבים לטומאה, וצימות הגשמים רשות היחיד לטומאה, כדתנן כו',

במחלוקת כי היכי דנחלקו ר' יעקב ור' נתן צמתנה סתם, אי אזלינן צמר השמא או צמר חזקת נכסים, הכי נמי אפליגו גבי טומאה, שאם צא אדם לצ"ד ונשאל על שנכנס לצקעה ואין יודע ממי נכנס אי צימות החמה וטהור, אי צימות הגשמים וטמא, חזינן אם עמה כשנשאל ימות החמה הן, טהור הוא, דאזלינן צמר השמא לר' נתן, ואם ימות הגשמים הוא טמא דצמר השמא אזלינן, ולרבי יעקב דאזיל צמר חזקה, העמד טהור על חזקתו וטהור עד שיצאו עדים ויעידו שצימות הגשמים נכנס,

דתנן, בקעה בימות החמה מסוייגת בגדר סביב ורשות היחיד לשבת ואפי' היא קרפף יותר מצית סלעים לזרוק צמחו מרה"ר חייב ולטלטל אסור, ורשות הרבים לטומאה דלאו מקום סמירה הוא, אבל בימות הגשמים שיש שם זרעים רשות היחיד אין נכנסים למוכה והיו מקום סמירה וספק טומאה טמא, לכאן ולכאן [לשבת ולטומאה],

אמר רבא מילתא צאפי נפשה היא,

והמפרש דמילתיה דר"א אדרבא קאי, אינו אלא טועה, דרבא צמחא הוא וא"כ לדחוק מילתיה דרבי אלעזר ולהעמידה על פירוש רבא,

לא שנו דצקעה צימות החמה, רה"ר לטומאה **אלא שלא עברו עליו** על צקעה זו ימות הגשמים משגדרה, אבל עברו עליו ימות הגשמים, מו לא פקע מינה שם רה"ר, אפילו משיגיעו ימות החמה, ומיהו לעולם רשות היחיד לכאן ולכאן, וסברא מעלייתא היא, או חומרא דרבנן הוא,

ור"ח פירש דרבא פליג אדר' אלעזר, והכי כתב ורבא חולק על רבי אלעזר ופי' נמי לא שנו דצקעה כו' אלא צומן שלא עברו על זו הטומאה שהיתה עמה דצקעה ימות הגשמים אבל עברו על זו הטומאה ימות הגשמים רה"ר היא לכאן ולכאן:

[שנינו במשנתנו ע"א] [לא כתב בה שכיב מרע, הוא אומר שכיב מרע הייתי, והן אומרים בריא הייתי, צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה, דברי ר"מ] **וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה וכו':**

דף קנ"ד ע"א

ראיה במאי צין לרבנן צין לר"מ קצעי [ראה תוס' דלר"מ פשיטא דהוי ראיה בעדים], ומשום דאיכא לפרשה צמתי גוויי דללקמן, קצעי הכי?

רב הונא אמר, ראיה בעדים [שיעירו שבמתנת בריא היתה. רג] כדמפרש לקמיה [ופליגי ר"מ ורב"א על מי להביא הראיה בעדים],

רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי, ראיה בקיום השטר,

רב הונא אמר ראיה בעדים, קא מיפלגי [ר"מ ורבנן] **בפלוגתא דר' יעקב ורבי נתן,**

(סימן מאיר נתן יעקב חכמים),

רבי מאיר כרבי נתן, ורבנן כרבי יעקב ר"מ אזיל צמר השמא, כר' נתן [לעיל קננ: אם בריא הוא [עכשיו] עליו להביא ראיה שהיה שכיב מרע, אם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראיה שבריא היה] ומתניתין כגון שהוא צריא עכשיו, והכי קאמר מתני', אמר שכ"מ הייתי, ועכשיו אני צריא וחזרתי צי, והן אומרים צריא הייתי, עליו להביא ראיה בעדים ששכיב מרע היה,

וחכ"א [כר' יעקב: מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידהין בלא ראיה והן אין מוציאין מידו אלא בראיה] הנותן מוחזק הוא בנכסים, ועל המקבל ממנה שהוא מוציא מחבירו, עליו הראיה בעדים שיצא, שצריא היה, # [לבאורה צ"ל דרב הונא ס"ל דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו. וצריך בירור],

רב חסדא, ורבה בר רב הונא # [תמורה, שבנו של רב הונא חולק עליו, ואולי נמצא בן בש"ס בעוד מקומות בן חולק על אביו] **אמרי, ראיה** שאמרו חכמים [אבל מה שאמר ר"מ "צריך להביא ראיה ששכ"מ היה הא ודאי מירי בעדים, כמש"כ לקמיה] המוציא מחבירו עליו הראיה **בקיום השטר** קאמרי רבנן, שצריך [המקבל. ד"ס] לקיים שטרו, שלא יוכל נותן לטעון ולומר מזויף הוא, וכיון דנתקיים שלא ע"פ הנותן, דאין כאן הפה שאסר הוא הפה שהתיר, שהרי לא נתקיים ע"פ הנותן, דינמא מיגו [פ' מיגו שיכול לומר מזויף הוא, נאמן לומר שכ"מ הייתי], יצא בעל השטר וזכה צמתנתו, דכ"ע אזלינן צמר השמא, כרבה ורבי נתן, וכיון דצריא הוא עכשיו, וזה בעל השטר, אך יקיים שטרו, שלא יוכל נותן לפסלו,

אבל ראיה דר"מ ראיה בעדים היא, כדמפרש, עליו להביא ראיה שכ"מ היה [וזה אין להוכיח אלא ע"י עדים], דברי ר"מ,

קא מיפלגי במודה ליה בשטר שכתבו ואינו מזויף, אלא שטוען פרעתי, או שכ"מ הייתי, או שטר אמנה, או שטר פסים הוא צריך המלוה לקיימו ע"פ אחרים, שלא יוכל ליה לפסלו צמיגו, קמיפלגי,

[פ' שיש כלל שהפה שאסר, שאם יודעים דבר זה רק מעדותו של איש זה, והוא מוסף להתיר, או אמרינן דנאמן כיון שאותו פה שאסר הוא הפה שהתיר, וכיון שאנו מאמינים לו על האיסור מאמינים לו גם על ההיתר, ופליגי ר"מ ורבנן אי גם שטר נקרא "הפה שאסר", לר"מ מה שאומר בפיו נקרא הפה שאסר, אבל לא מה שכותב בשטר, אבל לרבנן גם מה שכותב בשטר נקרא הפה שאסר, והם הוסיף בפיו להתיר, גם זה נקרא הפה שאסר הוא הפה שהתיר],

דר"מ סבר, מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו דקמס שטרות הכי הם כשרים, **ונשטרות לא נימא הפה שאסר הוא הפה שהתיר, לפסלו,** והכי קאמר מתני', צריך להביא ראיה בעדים שכ"מ היה, דברי ר"מ, מאחר שמודה הוא בשטר שכתבו ונתקיים השטר צדק, דאזלינן צמר השמא שהוא

אבני חן למסכת בבא בתרא

צריא, כר' נתן,

וכן אמר רבה [תוס'], ראייה בעדים [בדברי רב הונא, שגם לחכמים צריך להביא ראיה בעדים],

א"ל אביי, מאי טעמא [סברי רבנן כן], אי נימא היינו טעמייהו דרבנן מדרבנן להו מתנות צריא כתיב בהו כד הוה מחלך על רגלוהי בשוקא, ובהא לא כתיב בה [בדאמרינן במשנתנו לעיל קנא. דלא כתב בה מצבו של הנותן], שמע מינה שכיב מרע הוי [והאי לא כתיב ציה ש"מ ש"מ היה] והלך אמרי רבנן המוילא מחזירו, דהיינו מקבל מתנה, עליו להביא ראיה [עדים] שצריא היה, דמסתמא י"ל ששכ"מ היה,

אדרבה, מדרבנן [בכל שטרות שכ"מ] כתיב בהו כד קציר [בשהיה חולה] ורמי בערסיה [ומוטל במטותו], והא [ובשטר זה] לא כתיב בה, שמע מינה בריא הוי [ולכן קשה למה אליבא דחכמים, צריך המקבל להביא עדים שהיה הנותן בריא]?

[רבה] [רצא. ד"ס] הוא דקא משני לאביי הכי, [כלומר. ד"ס] היינו טעמייהו דרבנן, משום ד איכא למימר הכי ואיכא למימר הכי ומסקא לן אס מתנת צריא הוא, אס מתנת שכ"מ, הלכך אוקי ממונא בחזקת מריה בחזקת נותן, והלכך המוילא מחזירו דהיינו בעל השטר, עליו להביא ראיה צעדים שצריא היה, להוילא הממון מחזקת הנותן,

[ולמדנו עד כאן שיש מחלוקת במשנתנו אליבא דרב חסדא, דר"מ סבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, וחכמים סברי שצריך לקיימו, וכן בכתובות סבר ר"מ דמודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, וחכמים סברי דצריך לקיימו, ובחמשך הגמ' להלן מסיק שצריך להפוך, דחכמים סוברים שאין צריך לקיימו, ור"מ סבר צריך לקיימו].

ובפלוגתא דרב הונא ורב חסדא, פליגי ר' יוחנן ור"ל דרבי יוחנן אמר ראייה בעדים, ור' שמעון בן לקיש אמר, ראייה בקיום השטר,

איתיביה [ואם היו החולקים רבים הסימן מיתבי, ואם ליחיד איתביה. מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד] רבי יוחנן, לרבי שמעון בן לקיש, מעשה בבני ברק [שס. ד"ס] מקום [בני ברק מוזכר גם בשבת מ., גיטין נו., לקמן קנה; סנהדרין צו:], באחד [בבן יחיד] שמכר בנכסי אביו [אבל לא נחברר אם היו לו סימנים וכו'], וידוע היה לכל דהאי מוכר היה יודע בטיב משא ומתן, דאי לא אפילו היה לו סימנים אין מכירתו מכירה. ריטב"א], ומת [בן זה שמכר],

ובאו בני משפחה [הקרובים שנשארו], [ועמדו עליו בני משפחה] וקס"ד השמא [ד. ד"ס] נכסי בחזקת יורשין קיימי, ולא בלו עדיין ליד לקוחות, ואמו לקוחות וקא מערערו להוילא מן היורשין, לפי שקנאוס מן המת [דקרקע נקנה בכסף בשטר ובחזקה], וערערו לומר והיורשין עוררין ומשיצין דבר ללקוחות, ואומרים קמין היה קרובנו בשעת מיתתה, וקי"ל לקמן [דף קנה] דאינו יכול למכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים, ולא נוילא הנכסים מחזקתנו, והלקוחות לא מנאו עדים שיאמרו גדול היה, ולכן הוצרכו לבדוק, וכשלא יוכלו

ורבנן סברי, מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו וסכ"ל המוילא מחזירו שהוא בעל השטר, צריך להביא ראיה קיום השטר, שיתקיים בחזמתו, דהולדת נותן שטוען כמתנתו לא מהניא מיד, דהא קאמר שכ"מ הייתי, והפה שאסר הוא הפה שהתיר, והלכך צריך בעל השטר לקיימו, ויזכה במתנתו, דאוליין בתר השמא שהוא צריא כר' נתן,

ומתרי לישני [ומתרי] [דמרי. ד"ס] אמוראי שמעינן, דאוליין בתר השמא, כרבה ור' נתן [לעיל קנא:], כדפרישית # [רק אליבא דר"מ דסבר שצריך עדים שהיה שכ"מ, הגם שעבשיו הוא בריא שמעינן כן, וכן חכמים אליבא דרב חסדא, שאומרים שלאחר שהבשיר את השטר ע"י שקיימו אין המקבל צריך להביא ראיה שהיה הנותן בריא,

אבל חכמים אליבא דרב הונא שאומרים שצריך להביא ראיה שהיה בריא לא סברי דאוליין בתר השמא],

[ומקשה] והא איפליגו בה חדא זימנא צמודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, דתניא בפרק צ' דתמוזות [יח:]: אין נאמנין לפוסלו, דברי רבי מאיר דתנן התם [יח:]: העדים שאמרו כתב ידינו הוא זה, אבל חנוסים היינו, קטנים היינו, פסולים היינו, הרי אלו נאמנין, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, ותניא בגמרא אין נאמנין לפסול דברי ר"מ, [ופליג] [דפליג ?] [ר"מ] אמתני, דלא חייש להפה שאסר גבי שטרות, דלא נחשדו ישראל על כך [אין אדם משיש עצמו רשע. אינו נאמן לפסול את עצמו מחזקתו דקרוז הוא אלא עצמו וקרוז פסול לעדות. רש"י שם],

ומפרש התם במסקנא טעמא, דקסבר ר"מ מודה בשטר שכתבו ליה, שא"ל מלוה לקיימו, וכיון שאמר ליה אני כמתני, חו לא מהימני עדים למפסליה, שהרי אין לך קיום גדול מזה, שהלוה מודה שכתבו, דמסתמא לא נעשה בפסלות, וכמו שכתב ידו יואל ממקום אחר דמי, דתנן התם אין נאמנין, דאין כהן הפה שאסר,

וחכמים אומרים נאמנין דאע"ג דמודה ליה שכתבו, צריך לקיימו וכיון שאינו מתקיים כי אם ע"פ עדים הללו שאומרים כתב ידינו הוא זה, הא קאמרי נמי קטנים היינו ונאמנים, דהפה שאסר הוא הפה שהתיר?

צריכא [צריך היה לשנות המשנה כאן והמשנה שם], דאי איתמר ההיא [דמסכת כתובות], [הייתי אומר דק] בההיא קאמרי רבנן דאע"ג שמודה ליה שכתבו, לא חשיב כקיום, כיון דעדים עמנן פוסלין חתימתן, משום דאלימין [גדול כוחם של] עדים, ומרעי [והם יכולים להרע כוחו של. שט] שטרא לאורועי שטרא, ולא מהניא הולדת ליה, אבל הכא חתמי [הייתי אומר] הוא דלאו כל כמיניה לאורועי שטרא, ולמימר שכ"מ היה, כיון דמודה שכתבו ועדים לא קא פסלי חתימתן, אימא לא,

ואי איתמר בהא [במשנתנו], בהא קאמר ר' מאיר [שצריך להביא עדים שהיה שכ"מ], אבל בהך [בשהעדים פוסלים את השטר] אימא מודה להו לרבנן [שהעדים נאמנים], צריכא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

(ת"ש) שאל רבי שמעון בן לקיש [דאמר דבעינן ראייה בקיום השטר, ואחר שנתקיים השטר אולינן בתר השתא] את רבי יוחנן [דבעי עדים], זו שישנויה במשנת בר קפרא ואסיפא קאי לימא ר"מ היא כו', הרי שהיה אוכל שדה ובא, בחזקת שהיא שלו, וקרא עליו אחד ערער, לומר שלי היא, והוציא זה את אונו [בוחו פ' שטרין] לומר שמכרתה לי, או שנתתה לי במתנה,

אם אמר [המערער] איני מכיר בשטר זה מעולם [היינו שאינו מודה שכתבו, או לכו"ע], יתקיים השטר בחותמיו,

[אבל] אם אמר [המערער] שטר פסים שפייסת ממני לכמוז לך שטר מכירה, להחזיק צעזר לוקם קרקעות הוא זה, או שטר אמנה האמנתך, למסור לך שטר מכירה, קודם שקבלתי הדמים שמכרתי לך, ולא נתת לי דמים, אם יש עדים [שמעדים כדברי המערער] הלך אחר עדים [ומחזירין את השדה להמערער], ואם לאו הלך אחר השטר [ומשאירין השדה בידי המחזיק, ואין מקבלין את דברי המערער],

לימא ר' מאיר היא, דאמר מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו, ולא רבנן?

אמר ליה לא, שאני אומר דברי הכל מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו כדמפרש לקמיה, דכי פליגי רבנן ואמרי מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, הני מילי היכא דאיכא עדים דמרעי ליה לשטרא, ופוסלין חתימת עמלן, ה"ז פסול גדול, הלכך אע"ג דמודה ליה שכתבו, צריך לקיימו, אבל צהן דבר קפרא דלוח גופיה קפסיל ליה, ולא עדים, כיון דמודה שכתבו, לאו כל כמיניה למימר שטר פסים הוא, והכל מודים שא"ל לקיימו,

[להלן אמרינן איפוך לגמרי את דברי ר"מ וחכמים, אבל כאן בגמ' עדיין אמרינן דר"מ סבר בכל אופן מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ורבנן גם סוברים כן, אלא אם העדים עצמן מערערין על השטר סברי רבנן דצריך לקיימו],

והא מיפלג פליגי, דתנן [אם אומרים העדים אנוסים היינו] אין נאמנין לפוסלו דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים נאמנין?

אמר ליה אי עדים אלימי דהם אמרי עדים פסולי עדות היינו ומורעי שטרא, איהו כל כמיניה בתמיה, וכי יש כח ציד הלוח לומר איני חייב כלום,

והכא [בשהלוח מערער על השטר] לא אמרי' הפה שאסר הוא הפה שהתיר, דכיון דאמר ליה כתבתי שטר זה, אפס [פ' אבל] שטר פסים או שטר אמנה הוא (דמה) [כמה לי לשקר במקום עדים דמי, דאמרינן צעלמא מה. ד"ס] לי לשקר במקום עדים לא אמרינן, דאנן סהדי דלאו שטר אמנה הוא, דעדים אשטר אמנה ופסים לא חתמי, דלא ניתן ליכתב, כדאמר בפרק ד' דכתובות (דף יט), והלכך לא מהימן למימר שטר אמנה הוא,

אמר ליה ריש לקיש קא"ל לר' יוחנן, היכי מצינן למימר דלדברי הכל מודה בשטר שכתבו א"ל לקיימו, אף על גב דאינו נמי פסול ליה משום שטר אמנה או

לצדקו, וגם (ה. ד"ס) עדים לא מלאו, הפסידו, דר"ע כדנצק [במשנתנו] דאמרי המוילא מחזירו עליו הראיה, צעדים שצריא היה, וה"ל על הלוקחות להציא ראיה שגדול היה,

ובאו לקוחות ושאלו את רבי עקיבא מהו לבדוקו, אמר להם אי אתם רשאים לנוולו, ועוד סימנין עשוין להשתנות לאחר מיתה ואפי' אם דומין עמה [בשבודקין בקבר] לסמיני גדול, י"ל אילו היה קיים הוה שומא,

דף קנ"ד ע"ב

[וטוען ר' יוחנן לר"ל] בשלמא לדידי, דאמינא ראייה דאמרי רבנן צממני, המוילא מחזירו עליו הראיה, היינו ראיה בעדים שצריא היה, ויגבה מתנתו מיד יורשין, ה"ל צקסו לקוחות לעשות כן, ולצקש עדים כדי לטרוף מקטן מיד יורשין, כיון דאמר ללקוחות אייתו עדים, ולא אשכחו, היינו דקא אתו ואמרו ליה [לר' עקיבא] מהו לבדוקו,

אלא לדידך דאמרת ראייה בקיום השטר, למה להו לבדוקו, לקיימו שטרייהו [כיון שאמת היה שמכר, היו מוצאים עדים לקיים שטרם. תוס', וראה ריב"א] (ומסתמא) [דמסתמא ?] אין העדים חותמין על השטר אא"כ נעשה גדול, ולוקמו בנכסי?

מי סברת נכסי בחזקת בני משפחה קיימי [שקדמו. ד"ס] והחזיקו בהן קודם ערעור, וקא אתו לקוחות ומערערי, נכסי בחזקת לקוחות קיימי, וקא אתו בני משפחה וקא מערערי ואמרי קטן היה, ושלא כדון תפסתם, דהתם גבי יורשין לא שייך קיום שטריה,

[ומסיף ר"ל לר"י להביא ראיה לדבריו] הכי נמי מסתברא, מדקאמר להו אי אתם רשאים לנוולו ואישתיקו, אי אמרת בשלמא בני משפחה קא מערערי משום הכי אישתיקו [היינו דשמקין כדי שלא ליטול קרובם,

אלא אי אמרת לקוחות קא מערערי, אמאי שתקי, לימרו ליה אנן זוזי יחבינן ליה, לינוול ולינוול אין לנו חוששין צנשמו שאינו קרובנו והפסדנו מרובה [אבל יורשים אינם רשאים לנוולו בשביל הירושה, ולא מידי יחבי, ועוד שהוא קרובם. תוס'. וראה בתורת חיים],

אי משום הא לא איריא [אין ראיה שהנכסים הם ביד הלקוחות], הכי קאמר להו, חדא דאי אתם רשאים לנוולו, ועוד וכי תימרו זוזי שקל לינוול ולינוול, סימנים עשוין להשתנות לאחר מיתה,

[לסיכום, ר' יוחנן רצה להביא ראיה מכאן, שבמקום שאין ראיה כגון כאן שאינה ידוע אי זה הבן שמכר היה גדול, צריך להביא ראיה בעדים, אבל ר"ל השיבו שכאן לא בקשו מעולם להביא עדים],

אבני חן למסכת בבא בתרא

משנתנו קנג. צריך להביא ראיה ששכיב מרע היה דרבי ר"מ, וחכ"א המוציא מחבירו עליו הראיה,	המוציא מחבירו עליו הראיה, דברי ר"מ, וחכ"א צריך להביא ראיה ששכ"מ היה,
תניא במסכת כתובות: אין נאמנין לפוסלו, דברי ר"מ, וחכ"א נאמנים לפוסלו, דברי ר"מ, וחכ"א אין נאמנים,	נאמנים לפוסלו, דברי ר"מ, וחכ"א אין נאמנים,
לעיל ע"א: ר' יוחנן אמר ראיה בעדים, ור"ל אמר ראיה בעדים, השטר,	ר' יוחנן אמר ראיה בקיום השטר, ור"ל אמר ראיה בעדים,

שטר פקיס, דלאו כל כמיניה לאורועיה איהו, כל זמן דעדים גופייהו לא מרעי ליה, והלא משמך אמרו, יפה ערערו בני משפחה [ממעם קיום השטר ולא ממעם עדים. תוס'] אע"ג דמודו בני משפחה בשטר, שכתב נותן מתנה, כיון דאמרי קטן היה נאמנין, עד שיתקיים השטר בחותמיו, אלמא מודה בשטר שכתבו לדידך צריך לקיימו,

אמר ליה זו אלעזר אמרה, אני לא אמרתי דבר זה מעולם,

אמר רבי זירא, אם יכפור רבי יוחנן ברבי אלעזר תלמידו, יכפור ברבי ינאי רבו צממיה, והלא לר' ינאי רבו א"ר יוחנן צדיא צריך לקיימו,

דאמר רבי ינאי אמר רבי, מודה בשטר שכתבו (אינו) צריך לקיימו, ואמר ליה רבי יוחנן רבי לא משנתנו היא זו, וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, אין ראיה אלא בקיום השטר,

[ר' זירא בשם וכו' כאן אומר תירוץ קיצוני, שמהפך את משנתנו, וגם את הברייתא בכתובות משום ברייתא זו של בר קפרא],

ר' זירא קא"ל ברם [ובאמת] נראין דברי רבינו יוסף ואתא לתרוץ, דמאי דא"ר יוחנן לרש לקיש לעיל, שאני אומר לדברי הכל א"ס לקיימו, היינו טעמא דס"ל לר' יוחנן דמהפכין מתניתין ר"מ לרבנן, דס"ל לרבנן א"ס לקיימו, כדמפרש ואזיל דאמר רבינו יוסף, אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי חכמים מתני' דמוכח א"ס לקיימו אבל רבי מאיר אומר, מודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו,

ומאי דברי הכל והאי דקא"ר יוחנן לדברי הכל א"ס לקיימו, לאו דוקא, אלא משום דאליבא דרבנן קאמר דא"ס לקיימו, חשיב ליה כדברי הכל, דרבנן לגבי רבי מאיר דברי הכל היא,

והא איפכא תנן [במשנתנו], וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה? איפוך,

והא תניא [ברייתא בכתובות] אין נאמנין לפוסלו דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים נאמנין? איפוך,

והא רבי יוחנן [לעיל ע"א, בהסבר דברי חכמים במשנה שאומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, אומר ר' יוחנן] ראיה בעדים קאמר [ובאן אמר ר' יוחנן לר' ינאי רבי לא משנתנו היא זו, וחכמים אומרים המוציא מחבירו עליו הראיה, אין ראיה אלא בקיום השטר? איפוך,

איפוך :

לימא ליפוך נמי תיובתא דאמר לעיל אימיציה ר' יוחנן לר"ש בן לקיש וכו' ליפוך, והשתא צריך לומר אימיציה רש לקיש [דאמר ראיה בעדים] לר' יוחנן [דאמר ראיה בקיום השטר], דמהא [דמבריייתא זו דמעשה בבני ברק] שמעינן דמתניתין רחיה צעדים קאמר?

ל"א [אף דאפכת את דברי ר' יוחנן וסבר דראיה בקיום השטר, אפ"ה עדיין נפרש שר' יוחנן מקשה לר"ל],

דף קנ"ה ע"א

הכי קאמר ליה רבי יוחנן לר' שמעון בן לקיש, בשלמא לדידי דאמינא ראיה בקיום השטר ואפכינא נמי מתני', דלרבנן אין צריך לקיימו, כיון דמודה שכתבו היינו דמשכחת לה דנחתי [שיוורדים] לקוחות לנכסים היינו דמשכחת לה נכסי צידא דלקוחות, ואחו יורשין וקמערערי כדאמר לעיל, הכי נמי מסתברא, מדקתני דאמר להו אי אתם רשאיין לטוללו כו', הלכך שמה קיימו שטר, או אפילו לא קיימו, כיון דמודו בני משפחה בשטר שכתבו נותן, אין צריך לקיימו, והוחזקו לקוחות בנכסים,

אלא לדידך דאמרת ראיה בעדים ולדידך לא מהפכא מתני', וכיון דאמרי רבנן המוציא מחבירו עליו הראיה, דהיינו מקבל מתנה, היכי משכחת לה דנחתי לקוחות בנכסים נכסי צידא דלקוחות היכי משכחת לה, הא לית להו עדים שגדול היה?

אמר ליה [והשיב לו ר"ל לר"י, שמה שאנו מוציאין את הנכסים בידם של הלקוחות אין שום ראיה ד], מודינא לך בערער דבני משפחה, דלאו ערער הוא ומן הדין הוחזקו לקוחות בנכסים, מאי קאמרי [בני המשפחה] קמן היה, חזקה אין העדים חותמין על השטר, אלא אם כן נעשה גדול [פ' כל האנשים שנכללים בקנין זה, דהיינו] נותן, ומקבל, ועדים, כולם גדולים וכשרים,

ומסקנא דשמעתא, מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו כדשמואל [דאמר רבינו יוסף אמר ר' יהודה אמר שמואל] וכו' יוחנן, לא שנה היכא דאיהו מרע ליה לשטרעא למימר שטר פקיס הוא שטר אמנה הוא, לא שנה היכא דעדים מרעי ליה לומר אנוסין היינו, דהא אפכינא נמי הכא, להאיא דכחצות לעיל, [דחכמים אומרים] דאין נאמנין לפסלו כו',

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ידעיות:]

לא אייתי שערות?

כי דרך הגמרא לדחות בסברא מועטת. רא"ש
יבמות פרק החולץ סימן י', פ' שמתרין תירין חלושה,
ובלבד להנצל מקושיית הגמ',

לאו איתמר עלה [תוס'], אמר ר' שמואל בר רב יצחק אמר
רב, והוא שנולדו בו סימני סרים סימנין המפורשין ציממות (דף פ'),
דכין דאיכא תרתי חשנין ליה כגדול, אכל בן עשרים שלא הביא שערות ואין בו
סימני סרים, חשנין ליה כקטן עד רוב שומיו כדמפרש ואזיל, ואי נולדו בו סימני
סרים מקמי דליהו בן עשרים, ושערות נמי לא אייתי, אכתי לא סמכין למיחשביה
סרים עד דליהו בן עשרים, ויהא בו סימני סרים דאיכא תרתי,

אמר רבא דיקא נמי דקתני, והוא הסרים שמע מינה,

וכי לא נולדו לו סימני סרים ושערות נמי לא הביא עד כמה נחזיקהו
כקטן? תני ר' חייא עד רוב שנותיו ל"ו שנים, שהן רוב שבעים, כדכתיב
ימי שומיו צהם שבעים שנה (תהלים ט'),

כי אתא לקמיה דרבי חייא [צניס. ד"ס] הממעכבין יותר מדאי להביא
שערות, אי כחיש אמר להו ליברי, ואי אברי אמר להו ליכחוש
דלמא מחמת צריאותא נמרו להו,

דהני סימני פירוש הוי, ואלקמיה קאי* כי אמו לקמיה דר' חייא כו' זמנין
דאתו [נראה הנוסח "דאתו" רבי אתו לקמיה דרבי חייא משמע שעדיין לא
הביאו שתי שערות, ולכך אמר להבריאים או להכחישם כדי להביא שערות. תוס']
מחמת כחישותא כשהנער כחוש צנשו, זמנין דאתו מחמת
בריותא,

* [נוסח הרשב"ם בגמרא, וכן יש בד"ס, הני סימנין, זימנין דנתרי מחמת
כחישותא, וזימנין דנתרי מחמת בריותא, כי אתו לקמיה דר' חייא, אי איברי א"ל
זילו אכחשיה, ואי כחישא א"ל זילו אבריה],

איבעיא להו, תוך זמן שנת שמה עשרה גופיה למר, ושנת עשרים גופיה
למר, והביא שערות כלפני זמן שאין מכירתו מכירה צנכסי אביו, או בלאחר
זמן?

(אמר) רבא אמר רב נחמן תוך זמן כלפני זמן, רבא בר רב
שיאל אמר ר"נ, תוך זמן בלאחר זמן,

והא דרבא לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר [באן
הפירוש דמכללא איתמר "בפעות" כדמסיים ולא היא], דההוא תוך זמן,
דאזיל זבין נכסי שמכר צנכסי אביו, ואתא לקמיה דרבא כדי לחזור בו,
ולומר שאינו יודע צטיב משא ומתן,

אמר להו לא עשה ולא כלום, מאן דחזא סבר משום דתוך
זמן כלפני זמן,

איתמר, קטן היורש נכסי אביו שמת, מאימתי מוכר בנכסי אביו
צקרקעותיו, ותהוי מכירתו מכירה,

דאילו גבי מטלטלי תנן (גיטין דף נט) הפעוטות מקטן מקטן וממכרן ממכר
צמטלטלין, ומפרשין התם כבר שית כבר שצ, כל חד לפוס חורפיה, ומשום כדי חייו
תקיפו ליה רבנן צמטלטלין, דתהוי מכירה למזונותיו, אכל צמקרקעי לא?

רבא אמר רב נחמן, בן שמנה עשרה שנה ויום אחד,

[אבל שמנה עשר, בלי יום אחד אינו מוכר] דפסקין לקמן תוך זמן [שאין תוספת
יום אחד על שמנה עשרה שנה] כלפני זמן,

[ובן שמונה עשר ויום אחד מוכר בנכסי אביו] ואע"פ שאינו יודע צטיב משא ומתן
יפה, כדמוכח לקמן [ד"ס] צת י"ד שידעת צטיב משא ומתן מוכרת, וכגון
שהביאה שתי שערות, כדמוכח לקמן [אבל משמונה עשר ויום אחד מוכר אף שאינו
יודע צטיב משא ומתן],

ורב הונא בר חיננא אמר רב נחמן, מבין עשרים שנה,

(והא דרבא לאו בפירוש איתמר, אלא מכללא איתמר),

מתיב ר' זירא, מעשה בבני ברק, באחד שמכר בנכסי אביו,
ומת, ובאו בני משפחה וערערו לומר קטן היה בשעת
מיתתו, ובאו ושאלו את רבי עקיבא מהו לבודקו, אמר להם
אי אתם רשאים לנוולו, ועוד סימנין עשוין להשתנות לאחר
מיתתו,

בשלמא למאן דאמר בן שמנה עשרה שנה,

דף קנ"ה ע"ב

היינו דקאתו ואמרו ליה, מהו לבודקו [היינו דאמרו ליה מהו
לבודקו] שאם לא ימלאו בו שערות, יחזיקוהו כקטן עד עשרים כדמפרש ואזיל,
ודוקא לענין למכור צנכסי אביו תרתי צעינן שמה עשרה שנים ושערות, אכל לענין
עונשים ומזונות מבין י"ג חשיב גדול אס הביא שערות,

אלא אי אמרת מבין עשרים, כי בדקו ליה מאי הוי, והא תנן
בן עשרים שלא הביא שתי שערות, יביאו ראיה קרובי האלמנה
שהוא בן עשרים כדי לפטרה מזה היצט, להחירה לשוק צלא חליצה ויצוס,
והוא הסרים והרי הוא סרים, ו לא חולץ ולא מיבם כדאמר ציממות
צלא קרינא ציה להקיס לאחייו שם, וכל שאינו עולה ליצוס אינו עולה לחליצה, אלא
מבין עשרים ואילך, אע"ג צלא אייתי שערות, כגדול מחזיקין ליה, ומפני שהוא סרים

אבני חן למסכת בבא בתרא

שיש דברים שמאזיה סיבה מחורם גבוה שלא ביושר,

אזל א"ל [אמר בן הקטן בן לרבא], אמר להו [רבא לקרובי הבן שמכר]
זביניה זביני, אמרו ליה קרוביה קרובים לרבא, [הא טענה. רג]
לקוחות אנמרוהו לומר כן להא, אך אינו יודע כלום [כי היכי דליתחוי חבם,
ואיהו לא ידע לאסוקי אדעתיה למימר הכי. רג],

אמר להו מסברי ליה [ו?] סבר, כיון דמסברי ליה דבר חכמה
וסבר יודע להבין, חכם הוא וממכרו ממכר, והאי דשדא קשייתא חולפא בעלמא
הוא דעבד, ולא ממון שטות, מידע ידע, והאי דעבד הכי [שורק את
הגרעין] חוצפא יתירא הוא דהוה ביה [ולא היה חסר לו דעת],

אמר רב הונא בריה דרב יהושע, ולעדות, עדותו עדות אע"פ
שאמרנו בפסוק מ' שאינו יודע בטיב משא ומתן, אינו מוכר בנכסי אביו, אבל
לעדות, נאמן הוא להעיד מה שראה ושמע, מן י"ג ואילך, שהביא שתי עדות,
הואיל ואינו שוטה,

אמר מר זוטרא, לא אמרן אלא למטלטלי בעדות מטלטלי, אבל
למקרקעי לא [תוס'],

א"ל רב אשי למר זוטרא, מ"ש מטלטלי עדות מטלטלי דנאמן,
משום דזביניה זביני במטלטלי, אע"פ שאינו יודע בטיב משא ומתן, דהיינו
פעוטות, ה"נ דעדומו במטלטלי הויא עדות,

אלא מעתה הא דתנן, הפעוטות ומוקמינן לה בגיטין כבר שית כבר
שנע מקחן מקח וממכרן ממכר, במטלטלין ה"נ דעדומו
עדות?

א"ל התם בעינא דברים יש ועמדו שני האנשים בעדות מוקמינן לה
במסכת שבוועות (דף ל), ובעינן אנשים ולא קטנים, וליבא,

אמר אמימר, ומתנתו של בן י"ג ויום אחד, הויא מתנה אע"פ שאינו
יודע בטיב משא ומתן, ואין מכירת קרקעותיו מכירה,

א"ל רב אשי לאמימר, השתא ומה זביני דמקבל דקשקילן זוזי
דדך חכמה היא זאת אמרת דלא אפילו הכי תקינו רבנן דלא ליהוי זביני עד
שיהא בן עשרים, הואיל ואינו בקי בטיב משא ומתן דלמא מוהיל ומוזבין,
כל שכן מתנה דלא מטי ליה ולא מידי מתנה שהוא דרך שטות
מיבעי, דתקון רבנן דלא ליהוי מתנה?

א"ל

דף קנ"ו ע"א

ולא היא מהכא לא פשטינן ליה התם שטותא יתירתא הוא ביה,
דהוה קא משחרר להו לעבדיה והו איכוד ממון בחנם, שאין לו זה
הנאה,

שלח ליה גידל בר מנשיא, לרבא, ילמדנו רבינו, תינות בת
ארבע עשרה שנה ויום אחד [בדמפרש לקמיה דרבי הוה עובדא,
תינות בת י"ד], יודעת בטיב משא ומתן, מהו?

שלח ליה, אם יודעת בטיב משא ומתן, מקחה מקח
וממכרה ממכר [תוס'] אית דגרסי מקחה מקח וממכרה ממכר "במטלטלין",
ולא מבטיח בת ארבע עשרה, אלא אפי' כבת שז וכבת שית דתתן הפעוטות כו',
ומוקים להו בגיטין [במסכת גיטין] כבר שית וכבר שבע, אלא מעשה שהיה כך היה,
ולא נהירא דמאי אתא לאשמועינן, מתי' היא הפעוטות מקחן מקח כו', ואפילו אין
יודעין יפה בטיב משא ומתן, דהא כבר שית כבר שבע מוקמית לה,

ונראה צעירי, דמקרקעי מיירי ולא גרסינן במטלטלין, והכי מפרש[ין. ד"ס] לה,
שלח ליה רב גידל בר מנשיא לרב ילמדנו רבינו, תינות בת י"ד שידעת בטיב משא
ומתן מהו, למכור בנכסי אביה, אע"פ דלא הויא בת עשרים, [ו?] מהכא שמעינן,
דעד השתא איירינן בשאין יודע כל כך בטיב משא ומתן, ואפילו הכי מנן עשרים
ואילן מוכר בנכסי אביו, הואיל ואינו שוטה ממש, אבל בפסוק מנן עשרים צעירי
חכמה יתירה למכור בנכסי אביו,

ולישלח ליה תינות [וכר]? מעשה שהיה כך היה,

ולישלח ליה תינות בת שתים עשרה שנה ויום אחד [בן דרד
הגב' לשאל אף שידע התיורין]? מעשה שהיה כך היה,

(והא דרבא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר ד),

ההוא פחות מבן עשרים דאזל זבין נכסי [אבוהו, כגידל בר
מנשיא] [דהיינו שהיה] בחוקת יודע בטיב משא ומתן,

אתא לקמיה דרבא [והיו מחולקים הקרובים והלקוחות], אמרו ליה
קרוביה לאותו יתום זיל אכול תמרי, ושדי ביה קשייתא בי רבא
והשלך גרעינים לפני רבא, והיה סבור שאתה שוטה ויחזיר לך נכסין, עבד הכי
[עשה היתום כן], אמר להו זביניה לאו זביני,

כי קא כתבו ליה שטרא פסק דין שיחזירו לו נכסיו, אמרו ליה
לקוחות, זיל אימא ליה לרבא הורוהו [למדו את הבן] דבר חכמה,
שיאמר לפני רבא ויחשב חכם צעירי, ויודע בטיב משא ומתן, ולא יפסידו לקוחות
מקסם, מגילת אסתר שהוא דבר גדול, רגיל סופר לכמוז בזוזא # [בן היה
בזונתם אבל בזונתו משלמין בשביל מגילת אסתר כסף מלא], וצטיל שטרא
דמר קטן שכותב לי בזוזא שואל לי זוז, בתמיה,

[פ'] לבן אמרו ענין זה, שזה מראה שהילד יודע ומבין איך חולכין המחזירים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שחור קא משמע לן דלא כרבי יהודה וצמסכת גדה מפרש עד שירצו השערות ויהיו שוככות, ונראה כמו שהרבה השחור, ולא גרס על הללן [והתוס' בן גרסו, ומפרש על הבשר], ולר' יהודה אין צודקין [לראות אם יש שתי שערות], דהא לאחר הבאת שערות ממאנת עד שירצה ויהיו שוככות [וזה לא קרוי "בודקין"].

ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים, לאפוקי ממאן דאמר בן שמנה עשרה,

והלכתא, תוך זמן כלפני זמן,

והלכתא כגידל בר מנשה דבן י"ג היודע צמסא ומתן, מוכר בנכסי אביו אפי' מקרקעי, דאילו מטלטלי אפילו פשוטות כבר שית מוכרין,

והלכתא כמר זוטרא דלעדות מטלטלי, מעיד בן י"ג שאינו יודע צטיב משא ומתן, אבל בעדות קרקע לא,

והלכתא כאמימר דמתנת בן י"ג שאינו יודע צטיב משא ומתן הויא מתנתו מתנה, ואע"ג דמכירת נכסיו לא הויא מכירה,

והלכתא כרב נחמן אמר שמואל, בכלל הלכותיו שאמר לעיל קדושין וגירושין חליצה ומיאונין, דלא סמכין אשנים עד שנבדוק סימניו, ולמכור בנכסי אביו עד שיהא בן עשרים ויביא סימנים, מי שאינו יודע צטיב משא ומתן, דטפי מעשרים לא אמתו רבנן להמתין להכמתו, ואם לא הביא שיער בעשרים, נחזקין כקטן עד רוב שנותיו, אם לא נמצאו בו סימני סרים, ואיכא למימר דוקא בנכסי אביו, אבל בנכסים שנתן לו במתנה או שקנה מטלטלין שאינם ירושת אבותיו, הנהו מוכר פחות מכן עשרים, כדין מטלטלין:

מתני': המחלק נכסיו על פיו, ר' אלעזר אומר ר' אלעזר סבירא ליה [לענין] [דדבריו] שביז מרע אינס ככתובין וכמסורין כלל, אלא כבירא בעלמא, וזריך קנין כשאר מתנת בריא, ואע"ג דמית, לא קנה מקבל מתנה בלא קנין, ואפי' מנזה מתנת מיתה נמי לר"א בעי קנין, שהרי מעשה של אמן של בני רוכל אוקימנן לעיל (דף קנא) במנזה מתנת מיתה, ואפי' פליג ר"א ואמר להו לחכמים בני רוכל תקברס אמש, ושלל כדין קיימו דבריה, כי אם לקונסן [לקיים מתנת אמש לבתה בלא קנין. כ"ה ברש"י להלן].

אחד בריא, ואחד מסוכן [תוס'] [פי' חולה ונוטה למות] ואף על גב דלא שיר מדי, לא מיקני באמירה כלל,

ונראה צעני דכיון דלא מפליג ר"א בין שביז מרע לבריא, לענין היכא דמית, הוא הדין היכא דעמד אינו חוזר אם קנו מידו, לר' אלעזר,

נכסים שיש להן אחריות, נקנין בכסף ובשטר ובחזקה, ושאינן להן אחריות, אין נקנין אלא במושיכה,

ולטעמיה דתלית טעמא צמדי דאית ליה רווחא והפסדא, זבין שוי חמשא בשיתא [תוס'] [זבין שוי ארבע צמסא] דאית ליה רווחא טובא הכי נמי דזביניה זביני צממיה, והא לא פלוג רבנן, במכירת פחות מכן עשרים שאינו יודע צטיב משא ומתן מדי, אלא כולוהו תקון דלא ליהוי זביני,

אלא היינו טעמא, דמכירה קים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעתיה גבי זוזי [בלי להבין היטב שווי הדבר שמוכר], ואי אמרת זביניה זביני, זמנין דמקרקשי ליה זוזי, אזיל מזבין לכולהו נכסי דאבוה [הרבה פחות משווייה] הלכך צכולוהו מכירות תקון, דלא ליהוי זביני,

אבל גבי מתנה, אי לאו דהוה ליה הנאה גדולה מיניה, לא הוה יחייב ליה מתנה, אמרו רבנן תיהוי מתנתו מתנה, דלעבידו להו מילי לגמול לו חסד, ולהיטיב לו בכל ענייניו,

אמר רב נחמן אמר שמואל,

בודקין [תוס'] לקדושין אע"פ שהוא בן י"ג שנים ויום אחד, והאשה בת י"ג שנים ויום אחד, לא סמכין אשנים לאחזקיהו כגדולים, ובני שיער [שתי שערות], להחשב קדושיהו ודאי, אף להקל כגון לבטל קדושי שני שקידש אחריו בלא גט, אלא בודקין אחריו אם הביא שערות או יחשבו קדושי ודאי,

לגרושין [תוס'] לקמיה מפרש,

ולחליצה דמפרש לקמיה, דמשום אשה נקט לה, שלא תחלוץ עד שתגדיל ותביא סימני שיער,

ולמיאונין אם הביאה שערות לא תמאן,

ולמכור בנכסי אביו, עד שיהא בן עשרים אע"ג דאיתיה שערות מי"ג,

[ומקשה] וכיון דברקנא לקדושין [וכי מאחר דצדקנא ליה] להאי גברא צעמ קדושין ונמנא גדול, לגרושין למה לי למה צריך צדיקה צעמ גירושין?

לא צרכא אלא ליבום דמזן משע קנאה צביאה, ואין יכול לגרש עד שיביא שתי שערות, דתנן בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה, ואין נותן גט עד שיגדל,

לחליצה, לאפוקי מדר' יוסי [תוס'] דמשום חליצה איש לא איצטריך, דמגירושין שמעינן לה דאמר איש כתוב בפרשה, אבל אשה בין גדולה ובין קטנה קא משמע לן דמקשינן אשה לאיש דלא בר' יוסי,

ולמיאונין, לאפוקי מדרבי יהודה [תוס'], דאמר עד שירבה

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף קנ"ו ע"ב

לגמליהן ורענן בחר רוצה דעלמא אזלי, שאין מקיימין שדות לגמליהן,

אמר רבי לוי, קוין קנין מושכיב מרע, אפי' בשבת [חוס'] לא שנה היכא שריך קנין, כגון ששייר, לא שנה במחלק כל נכסיו, דכיון דחלי טעמא משום שמה תטרוף דעמו עליו, דלא סמכא דעמיה שמתקיים נוואמו באמירה, הלכך כדי להפסיד דעמו, קוין אפילו בשבת בכל מחנמו, בין ששייר וזריך קנין, בין בלא שייר ובאמירה סגי, ואע"ג דקנין דמי למקח וממכר, שהרי קוין בכליו של קונה, שמקנה סודרו, כדי לקנות בו הממנה,

ולא לחוש לדברי ר' אליעזר מה שקוין לאו דזריך קנין כר"א, דהא קיימא לן כרבנן דדברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין, אלא שמה תטרוף דעתו עליו חלל להפסיד דעמו, כדי שלא תטרוף דעמו קוין, דהשתא סמכא דעמיה:

מתני': רבי אליעזר אומר בשבת אם בשבת חילק נכסיו, או תקנו חכמים שיהו דבריו קיימין בלא קנין וכמיצה, שלא תטרוף דעמו מפני שאין יכול לכתוב שמן הדין אין יכול לקנות ולכתוב בשבת, אבל לא בחול שיש תקנה בקנין וכמיצה, ולמה תטרוף דעמו,

רבי יהושע אומר, בשבת אמרו דבריו קיימין, אע"ג דליכא למימר מגו דיכול ל[ה]קנות ולכתוב כי לא עביד גמי קני [פי' אפ"ה דבריו קיימין], ו קל וחומר בחול דכל הראוי לצילה, אין צילה מעכבת בו,

כיוצא בו [בסברות אלו של ר' אליעזר ור' יהושע, מצינו גם בענין זה], זכין לקטן הואיל ואין לו יד, לזכות לעצמו ממון שנותנין לו, תקנו חכמים שיהא אחר זוכה ומקבל לזרכו, ואין זכין לגדול שהרי יכול לזכות בעצמו, דברי רבי אליעזר,

רבי יהושע אומר, לקטן אמרו משום דזכין לו שלא בפניו, קל וחומר לגדול וכ"ש לגדול שיש לו יד לקבל ולזכות, ושלח גמי מצי משוי, והלכך כ"ש דזכין לאדם שלא בפניו:

מתני' מני? רבי יהודה היא, דתניא רבי מאיר אומר, ר' אליעזר אומר בחול דבריו קיימין מפני שיכול לכתוב, אבל לא בשבת,

רבי יהושע

דף קנ"ז ע"א

אומר בחול אמרו, וקל וחומר לשבת @ דכיון דאין יכול לכתוב, עשו לו תקנה לקנות דבריו באמירה דעלמא כדי שלא תטרוף,

כיוצא בו זכין לגדול ואין זכין לקטן [חוס', נדפס לעיל קנ"ו]: דברי ר' אליעזר, רבי יהושע אומר, בגדול אמרו קל וחומר לקטן,

אמרו לו מעשה באמן של בני רוכל שם אציהן שהיתה חולה, ואמרה תנו כבינתי [חוס'] לבתי אם מתנת שכיב מרע בלא שויר היתה, איכא למימר דמודה ר"א במנאה מתנת מיתה דלא צעי קנין, והוא דמית, דהא לא מיצעי לאוקומי מעשה דבני רוכל במנאה מתנת מיתה, ואם מתנת שכיב מרע במקצת היתה, ומיצעי לן לאוקומי במנאה מתנת מיתה כדאוקומין לעיל, דהא מתנת שכיב מרע במקצת כולי עלמא מודים דלא מיקניא באמירה, ואם כן ע"כ פליג ר"א אפילו במנאה מתנת מיתה,

והיא בשנים עשר מנה, ומתה וקיימו את דבריה, אמר להן בני רוכל תקברם אמן [אמר להן אין מציאין ראה מצוי רוכל] דרשעים היו והלואי שתקברם אמן כדמפרש טעמא בגמרא, וקנסא הוא דקנסוס רבנן לקיים מתנת אמן לבתה בלא קנין:

גמ': תניא, אמר להן רבי אליעזר לחכמים, מעשה במרוני על שם מקומו [מירון בגליל א"י] אחר, שהיה בירושלים, והיו לו מטלטלין הרבה, וביקש ליתנם במתנה [לכמה אנשים] שהיה שכיב מרע [אבל במסקנא דוחה שהיה בריא] לדברי ר"א, ומקצלי מתנה לא הוו גביה, כדמפרש בקדושין, והתם פריך עלה טובא,

אמרו לו, אין להם תקנה לזכות בהן המקבל מתנה, לפוס מאי דלא סמכא דעתן עד שיקנה על גב קרקע הכי מפרש בפ"ק דקדושין והתם מפרש שפיר, הלך ולקח בית סלע [שרה מולאה סלעים] אחד שאינו ראוי לזריעה וקנאו בזול לשם כן על מנת להקנות לו סמוך לירושלים, ואמר צפוני לפלוני, ועמו מאה צאן, ומאה חביות, ודרומו לפלוני, ועמו מאה צאן ומאה חביות, ומת, וקיימו חכמים את דבריו,

אמרו לו [חכמים לר' אליעזר] משם ראייה, מרוני בריא היה נשעת מתנה ואח"כ מת [אבל אם היה שכ"מ היה די בריבור]:

[שנינו במשנתנו] אמר להן, בני רוכל תקברם אמן וכו': מאי טעמא קא לייט להו? אמר רב יהודה, אמר שמואל מקיימי קוצים קרדו"ש בכרם היו דכה"ג אשכחן במסכת כלאים, דמאכל דהמה היו כלאים בכרם, משום לא מורע כרמן כלאים, ואפילו מקיים לוקה, דדרשי' במועד קטן (דף 3) כלאים שדך לא,

ורבי אליעזר לטעמיה, דתנן המקיים קוצים בכרם, רבי אליעזר אומר קדש, וחכמים אומרים לא קדש, אלא דבר שבמורהו מקיימין,

בשלמא ברכום [saffron] חזי [ראוי לאכילה וכדומה, ולכן היו כלאים], אלא קוצים למאי חזי? אמר רבי חנינא, מאי טעמא דר' אליעזר [דגם בקוצים קדש], שכן בערביא מקיימין קוצים בשדות

אבני חן למסכת בבא בתרא

רבי יהודה אומר, רבי אליעזר אומר, בשבת דבריו קיימון מפני שאינו יכול לכתוב, אבל לא בחול, רבי יהושע אומר, בשבת אמרו, קל וחומר בחול,

כיוצא בו זכין לקטן ואין זכין לגדול דבריו רבי אליעזר, ר' יהושע אומר לקטן אמרו, קל וחומר לגדול:

מתני': נפל הבית עליו ועל אביו על ראובן ועל יעקב אביו, ואין ידוע מי מת קודם, או עליו ועל מורישיו על ראובן ועל מורישיו, כגון אחי ראובן או אחי יעקב אביו, שאין להם קרוב יותר מראובן, וראובן ראוי לירש,

והיתה עליו על ראובן כתובת אשה או ובעל חוב ואין לו (מ. פ"מ) מה לפדוע [וראובן] לא היה לו כלום, ואם מת הוא קודם אביו גם לא ירש כלום מאביו, אבל אם מת אביו ראשון, או ירש ראובן מאביו, והרי יש לו [יורשי האב אומרים, הבן מת ראשון, ואח"כ מת האב] נפל הבית עליו ועל אביו קא, שירשי יעקב כגון בני יעקב שמעון ולוי אחי ראובן, או אפילו מנוך ופלוט בני ראובן, שגם הם יורשי יעקב, אומרים הבן מת ראשון, דהיינו ראובן מת ראשון [ולא ירש את אביו קודם מורתו], ומכאן אנו דאז [יעקב אביו של ראובן] קאמינא [אנו באים לירש] כדאמרינן בגמרא, ולא זכה ראובן בהני נכסי כלל, וירש אנו כל נכסי יעקב,

ולענין נפל הבית עליו ועל מורישיו, שייך למיתני, יורשי מורישיו אומרים (הבן) [היורש. ר"ש מדעסויא זצ"ל] מת ראשון [ולא ירש ראובן היורש כלום],

ובעלי החוב אומרים, האב מת ראשון [יעקב מת ראשון, וירש ראובן את אביו], ואח"כ מת הבן,

ב"ש אומרים, יחלוקו כדמפרש טעמא ציממות צהולין, דאע"ג דירשי האב ודאי יורשין [הוא. ד"ס] צהאי ממון, ובעל חוב ספק [בין שאין אנו יודעין מי מת ראשון], וקאמי ספק ומוציא מידי ודאי [זה לשון הגמ' בהחולץ יבמות לה: וזה סיום הקושיא, והגמ' מרחץ קסברי ב"ש], קסברי צית שמאי, שטר העומד לגבות כגבוי דמי, ומרויחו (ודאי) [ספק. ב"ה ברש"י בהחולץ, # ואולי בוונת שניהם לומר שהבנים והב"ח הם בדרגא אחת] חשיבי,

[פירוש רש"י ביבמות לה:]:

[יורשי האב ודאי. מוחזקים, שצאין מכת ירושה ודאית, שאפי' [אם] האב מת ראשון נכסי הבן מסתמא נופלים לפני יורשין, דאילו ב"ח מיוסר גוצינא עד שיחזיקוהו ב"ד צהס:]

ובעל חוב ספק. דלא הומוק שטרו עליהן, וקאמי ספק, ומוציא את החצי מידי ודאי:

בגבוי דמי. כלומר גדול כח השטר וכמו שמוחק נכסים [דמי], והרי הן קמו צמקוס הבן, ומוחזקים נכסים דמי, **הלכך ספק וספק הוא**, ואין כאן חזקה לזה יותר מזה, אם האב מת ראשון הומוק ב"ח מיד, ולא אמרינן הא מחוסר גוצינא, ואם בן מת ראשון הומוק יורשים:]

ובית הלל אומרים, נכסים בחזקתן צמקוס יורשי האב, שהרי הם יורשים ודאי, או מיעקב או מראובן, וכמוחזקין דמו, (שהרי יעקב מוחזק צמקוס היה, ואילו צהס נמחו. כל זה שפת יתר. רש"י), ובעל חוב [של ראובן הבן] ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי:

נב': תנן התם לקמן בגט פשוט [קעה:], המלוה את חברו בשטר אפילו לא נכתב בו אחריות, גובה מנכסים משועבדים, אם אין לזה נכסים בני חורין, וגובה מלוה מן הלקוחות, דאמרנן [?] צהניס אוחזין (צ"מ דף יד) לרבנן אחריות שלא נכתב בשטר טעמא סופר הוא, וכמי שנכתב בו דמי, דלא שדי איניש זוי צדי, ולכך נמכרין המלוה שיכתוב בשטר אחריות, אלא ששכח הסופר וטעה, וחסם שטר קלא צית ליה, ולקוחות הוא דאפסידו אנפשייהו, שלקחו קרקע מן הלוה, ולא הניחו לו בני חורין, כדי לגבות מהן מלוה את חובו,

[אבל המלוה את חברו] על ידי עדים, גובה מנכסים בני חורין,

בעי שמואל, הכותב למצירו משעבד אני לך בחובך כל נכסי דאיני שאלקנה [פי' שעתידי אני לקנות] וקנה [ואבן קנה נכסים לאחר שלוח המעות] מזהו, והיינו שכותבין בשטרות דקנאי ודעמיד אלא למיקני, מי טריף מלקוחות, נכסים שקנה הלוה אחר כתיבת השטר, ומכרן לאלו,

[ימבשר האיבעיא] **אליבא דרבי מאיר** גבי האומר לאשה הרי את מקודשת [לי] לכשימות אשך, לכשתמות אחרת, לאחר שתגירי כו', **דאמר** [לעיל עט:]: **אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, לא תיבעי לך דודאי קנה**, דכין דפירית דקל דעדיין לא צאו לעולם, קנה, כ"ש דמשעבדי ליה קרקעות דאמו [שבאו בבר] לעלמא, אלא שעדיין לא קנאן ליה בשעה שעבד,

אלא כי תיבעי לך, אליבא דרבנן דאמרי, אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם מאי, מי שאני שעבד מקנין, וטעמא כדפרישית [ראה רש"י], א"י [כך תפרש מי אמרינן] אלמא רבנן לשעבד יותר מקנין, דלא תנעול דלת צפני לוי, או לא?

אמר רב יוסף, תא שמע דתנן צפ' שני דייני גזירות צמחצות (דף קי), המוציא שטר חוב על חצירו, והלה הוציא שטר שכתוב בו שמכר לו את השדה, מלוה ללוה, אחר שנכתב השטר חוב שהוא מוציא עליו, אדמון אומר יכול הלוה לטעון אילו חייב הייתי לך, היה לך לפרוע את שלך ממני, ולא היה לך למכור לי קרקע, צהציל צורף מעות,

וחכמים אומרים זה המלוה היה פיקח שמכר לו ללוה את הקרקע, מפני שהוא יכול למשכנו עליו שהוא יכול עמה למשכנו צעד חוצו, ולא יכול לדחמו ולומר, אין לי [מה. ד"ס] לפרוע (כלום), והנה זה הקרקע דאיני (הוא) [הוא. ד"ס], שלאחר שנכתב השטר חוב, קנאו הלוה, זמן מרובה, והנה זה המלוה חוזר וגובה חצו, אלמא דאיני וקני משעבד למלוה [הרי יכולים למיפשט האיבעיא אליבא דרבנן שיכול הלוה לשעבד נכסים שהוא עתיד לקנות],

אבני חן למסכת בבא בתרא

פסולין דאמי למיטרף לקוחות של ט"ו ימים ראשונים דניסן שלא כדן, שהרי ההלואה היתה בט"ו בניסן, והוא יטרוף לקוחות דט"ו [יוס ז] קודם, ומיהו אם ההלואה היתה באחד בניסן לפני עדים, וקנו מידו להשטעבד נכסי ליה למלוה, ולא כתבו את השטר עד ט"ו בניסן, וכתבו בו באחד בניסן, כי האי מוקדם [מוקדם בזה הוא] כשר, כדאמר להו רבא זר שילא להנך דכתיב אקניימא, אי ידעיתו הווא יומא דאקנייתו בו [באיזה יום עשיתם הקנין] לחי, ואי לא כתיבו יומא דקנייתו ביה, לקמן בגט פשוט (דף קעב), [המוקדמין פסולין] כדפרישית, שהקדים זמן הכתוב בשטר ליום כתיבתו, אי"נ שנכתב השטר באחד בניסן, וכן כתוב בו באחד בניסן ליה פלוני מפלוני, והוא לא ליה ממנו כלום עד ט"ו בניסן, גם זה מוקדם ופסול, שאין לו לטרוף אלא מומן ההלואה ואילן, ודלא כרבי, דאמר עדיו בתומיו זכין לו, בשנים אוחזין (ב"מ דף יג),

והמאוחזין כשרין ליה בניסן, ולא נכתב עד משרי [לא ידעיתו מדוע הרחיב כאן הזמן מניסן ועד משרי, ולעיל גבי מוקדמין קרבו מאחד בניסן עד ט"ו בו, ואולי בכלל חר לרבותא נקט. רש"י ש], אי נמי כתבוהו ביום שלום, אך אחר הזמן בתוך השטר, וכתב בו בתשרי, כשרין, שמחל לו השעבוד עד משרי, ולא יטרוף לקוחות אלא מתשרי ואילן,

ואי סלקא דעתך [מלא הרועים], דאיקני קנה ומכר, דאיקני קנה והוריש, לא משתעבד, מאוחזין אמאי כשרין כשלוה בניסן ונכתב בתשרי, והלא דאיקני הוא שמה קנה זה אלו נכסים בין ניסן לתשרי, ולא אשטעבדו למלוה, דהא דאיקני הוא בשעת הלואה, והטורף יצא לטרוף מתשרי ואילן שלא כדן, מן הלקוחות שקנו מן הלוה, נכסים הקניין לו מניסן ועד משרי, אלא שמע מינה דאיקני משתעבד, והלכך מאוחזים כשרים דליכא למיחש להכי?

2. הא מני רבי מאיר היא [במצפה איתן], דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם והלכך מאוחזים כשרין, שאם כתב בתוך השטר שום אחריות, כתב דקנאי ודעמיד אלא למיקני, שאין כותבין אחריות לחצאין, וליכא למיחש למידה, וגם אם לא נכתב בו אחריות ליכא למיחש כלל, דהא לרי מאיר לא טריף ממשעבדי בשנים אוחזין, ומיהו אם כתב זהו דקנאי, ולא כתיב זהו דאקני, בזה ודאי מודה ר' מאיר דמאוחזין פסולין כקושיין דלעיל, דלמא אמי למטרף קרקעות שקנה בין זמן הלואה לזמן כתיבת השטר שלא כדן, מיהו לא שכיחא מילתא לכתוב אחריות לחצאין והלכך לא חש לאקשווי טפי,

אמר רב משרשיא משמיה דרבא, תא שמע, במס' גיטין (דף מח) תנן אין מוציאין לאכילת פירות ולשבח קרקעות ולמזון האשה והבנות מנכסים משועבדים מפני תיקון העולם, והשתא מפרש לשבח קרקעות כיצד ובשנים אוחזין (דף יד) מיתניא, הרי שגול שדה מתצירו כו', ומשני לא תרזי קא מתרלמ ליה, תריץ נמי בצעל חוב, וכדמתרלמ התם מיתניא הכא,

הרי שמכר שדה לחבירו והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה כשהיא מושבת ציצול ותרשה חריעה, כשהוא גובה הלוקח מן המוכר גובה את הקרן מנכסין משועבדין, ואת השבח מנכסין בני חורין,

אמר ליה רבא, מיניה [נכסים בני חורין שהם ביד הלוקח] קאמרת בתמיה, מרקע שקנה הלוה עצמו ואינה משועבדת לשום אדם, היאך אמה מציא רביה, מיניה פשיטא שיגבה המלוה, ו **אפילו מגלימא דעל כתפיה** דהא לא קמבעיא לן אלא היכא דכתב דאיקני וקנה (ו. ד"ס) אחרי כן [נכסים ו. ד"ס] שעבדו לאחר, או במכירה, או שהורישו לאחר, מבעיא לן אי אלים תגאיה שכתב לו דאיקני, לטרוף מלקוחות או מיורשין, שאחר כתיבת שטרו שקדם להן, או לא,

כי קא מבעיא לן, דאיקני קנה ומכר, דאיקני קנה והוריש, מאי?

אמר רב חנא, תא שמע, נפל הבית עליו ועל אביו, עליו ועל מורישיו, והיתה עליו כתובת אשה, ובעל חוב, יורשי האב אומרים הבן מת ראשון, ואח"כ מת האב, ובעלי חובות אומרים האב מת ראשון כו',

ואי סלקא דעתך דאיקני קנה ומכר, דאיקני קנה והוריש, לא משתעבד, נהי נמי דאב מית ברישא וירש הבן, כדקאמר בעל חוב [במו שטוען הבע"ח, מ"ב]. דאיקני הוא שקנאו הבן אחר כתיבת השטר, והורישו ליורשיו, ואפילו הכי גובה אותו בעל חוב, אלמא דאיקני וקנה והוריש, משתעבד?

אמר להו רב נחמן, ועירא חברין תרגמה, מצוה על היתומים לפרוע חובת אביהן ולא משום שכתב לו דאיקני הוא, וגבי קנה ומכר לא משתעבד, אלא גבי יורשים משום מצוה, ואפילו לא כתב לו דאיקני, משתעבד יורש למלוה, משום מצוה על היתומים,

מתקיף לה רב אשי, [והלא] מלוה על פה הוא ואמאי טריף ממקרקעי דיתמי, והא ורב ושמואל דאמרי תרווייהו לקמן בגט פשוט, מלוה על פה, אינו גובה לא מן היורשין, ולא מן הלקוחות וכי אמרינן מצוה על היתומים הנ"מ מלוה בשטר, ושמואל גופיה הוא דקמבעיא ליה הא בעיא, ואם כן קשיא ידידיה אדידיה,

ומיהו לקמן פסקינן הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין, שלא תנעול דלת בפני לזין,

דף קנ"ז ע"ב

1. אלא הא [משנתנו דמיייתי מינה ר' חנא רביה] **מני ר' מאיר היא,** דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם וכי מבעי לן לדינן הוא דמבעיא לן כדאמרן לעיל,

אמר רב יעקב מנהר פקוד, משמיה דרבינא, תא שמע שטרי חוב המוקדמין שנכתבו ביום ט"ו בניסן, וכתב בתוך השטר באחד בניסן,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והשביחה, ובא בעל חוב וטרפה, כשהוא גובה גובה את הקרן מנכסין משועבדין, ואת השבח מנכסין בני חורין,

ואם איתא [רחלוקין משום ספק] חצי שבח מבעי ליה שמין שמכר הלוה שדה, וכמז לו [להלוקח] אחריות עליו, ואחרי כן השביתן הלוקח, נמנע המלוה והלוקח שניהן נושין בלוה [שהוא המוכר], ונמנע השבח קנוי ללוה [ו"ל הנמנע] ובין שהשבח הזה ברשות לוקח ואמר דוכה בו מוכר, חשבינן ליה באילו קנאו מוכר וחזר ומכרו ללוקח], אחר שעבד שניהן [פי' ושבח זה שקנוי ללוה, משעבוד הוא לשניהם, ומפרש], למלוה בחובו, וללוקח בכסף מקנתו, לפיכך חולקין השבח כדין ליה ולוה וזו וקנה, הלכך אין למלוה בכל מקום, אלא חצי השבח?

ומשני מאי גובה נמי דקתני, חצי שבח ושינוא דמכא הוא, מהא שמעין, דהא דאמר שמואל בשנים אוחזין (ב"מ דף יד) בעל חוב גובה את השבח, לא סבירא לן כוותיה אלא גובה חצי שבת, וכן הלכה, ואי קשיא דהכא בעי שמואל דליקני מהו, והסם קאמר בעל חוב גובה את השבח דהיינו דליקני? איכא למימר דאליבא דר' מאיר קאמר, אי נמי מיבעי (לן) [ליה. פ'] לרבנן מאי, ואיזו פשיט מנפשיה דליקני קנה, וסברא דנפשיה קאמר [פי' כיון שהוא סובר בן מוקים רבנן כוותיה]:

דף קנ"ח ע"א

מהני: נפל הבית, עליו ועל אשתו ואין לה בנים ממנו [ויש רק יורשיו ויורשיה, ואם מתה היא לפניו הוא יורש אותה],

יורשי הבעל אציו, או אחיו, או בניו מאשה אחרת **אומרים, אשה מתה ראשון, ואחר כך מת הבעל ואין ליורשי [ה]אשה כלום** ככל נכסיה, שהרי הצעל מת אחרון, וירש את אשתו קודם מותו,

יורשי אשה קרוציה ממשפחת אציה [של האשה] **אומרים, בעל מת ראשון, ואחר כך מתה אשה וירשנו** ככל נכסיה [ומפרש מה הן כל נכסיה] והיא נדונית דהנעלת ליה ונכתבה בכמותה [פי' נכסי צאן ברזל], ומנה ומאמץ ומספת נכסי מלוג שלה,

בית שמאי אומרים, יחלוקו שהרי ממון מוטל בספק הוא [דממון המוטל בספק חולקין. רי"ק], וי"מ ציצמות דהמולץ (ד' למ), דאכתובה לא פליגי ד"ש, אלא אשאר,

ובית הלל אומרים, נכסים [נכסי צאן ברזל] **בחזקתן** כגמ' מפרש בחזקת מי,

הלכך [נכסים בחזקת דקאמר. רי"ק] לאו לקמיה קאי [על כתובה וכו'], ונכסי מלוג, אלא ה"ג [נכסים בחזקתן. רי"ק] וכתובה [פי' בוי"ו שמוסיים בנכסי צאן ברזל, ומתחיל בדבר חדש בכתובה וכו'], בחזקת יורשי הצעל, והני נכסים דקאמרי ד"ה, הן נכסי לאן ברזל שהניסה מציט אציה ושמן דכתובה,

ואי סלקא דעתך דאיקני קנה ומכר, דאיקני קנה והוריש, לא משתעבד בעל חוב, אמאי גובה שבחא [בעל חוב שבת מנה ליה] והלא זה השבח, הלוקח שלקח שדה זו אחר הלואה המלוה השביתו, ודאיקני קרינא ביה שעתה הלואה,

3. הא מני ר' מאיר היא, דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם,

אם תמצא לומר צעיר נפשה היא דאיקני קנה ומכר דאיקני קנה והוריש לא משתעבד, הא לא משתעבד [הא לא קנה] וליכא למיבעי אי בתרא קני אי קמא קני כדלקמן שהרי לא קנה לא זה ולא זה,

אם תמצא לומר משתעבד, לזה לזה וכמז למלוה שעבדתי לך כל נכסי דקנאי ודאיקני ולזה וזו מאחר וכמז לו כמו שכתב לו לראשון, וחזר וקנה ואח"כ קנה נכסים ומכרן או שמת והורישם ליורשים וצאו שני הנושים לערוף אותן הנכסים, **בזהו** הדין עם מי,

לקמא משתעבד שהרי כמז צטור מוקדם, או **לבתרא משתעבד** ללא אלס דאיקני לתפוס עד שיצאו הנכסים בעולם וכי קנה הני נכסים אחרי כן הא הדר ביה מקמא ויקנה בתרא,

אמר רב נחמן, הא מילתא איבעיא לן, ושלחו מתם, ראשון קנה,

רב הונא אמר, יחלוקו כל אחד לפי מעותיו, דצבת אחת נשתעבדו להם שהרי אחר צ' ההלואות קנאה, וצאונה העת שקנאה, מיד נשתעבדו לשניהן, שאין קדימה לאחד מהן, וכן תני רבה בר אבוב, יחלוקו,

אמר רבינא, מהדורא קמא דרב אשי, אמר לן ראשון קנה, מהדורא בתרא דרב אשי, אמר לן יחלוקו, והלכתא יחלוקו, [מהדורא בתרא] כשחזר תלמודו [לימודו. פ'] פעם שניה,

נמנע דמשונית רב האי, וצפר"ת, רב אשי (מיה ששים שנה) [היה ס' שנה ראש גולה. רש"ש שכ"ה בגמ'] ובסדר הדורות, ו"ל הגמ"י דרב אשי היה ששים שנה ראש גולה ולמד לתלמידיו כל התלמוד בשלשים שנה וכו'], וכל שנה מחזר תלמודו [לימודו. פ'] [פעמים בשנה] צטי מדשי הכלה ניסן ומשרי [שהיה דורש בירחי כלה מה שלמד באותה מחצית שנה], ולכשהגיעו שלשים שנה סיים כל לימודו [כל הששים מסכתות], וכן עשה צשלים שנים אחרונים, ומהדורא קמא היינו שלשים שנים ראשונים, ומהדורא בתרא הן שלשים שנים אחרונים,

[מהדורא קמא דרב אשי, כשהיינו למדין לפניו בבחרותו והיינו יושבים סביב לו. מהדורא בתרא. בוקנתו כשהחזיר לו תלמודו. רג, פי' ומפרש מהדורא קמא שהיו יושבין סביביו, ומהדורא בתרא מלשון חזרה],

מיתיבי, לשבח קרקעות כיצד, הרי שמכר שדה לחבירו

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואחריתם עליו אם פיתחו פיתחו לו, ואם הומירו הומירו לו,

כתובה, בחזקת יורשי הבעל מנה ומאחיס ותוספת, ש[מ]מון הבעל ראי ליתן לה[ם], הלכך מספק לא [תוֹאִיָנוּ] [תוֹאִיָס] מחזקת הבעל, ומחזקת יורשים,

נכסים הנכנסין והיוצאין עמה הן נכסי מלוג שנפלו מצית האב, ואין אחריותם עליו, **בחזקת יורשי האב** שמאציה ב[א]ן. פ' לה:

דף קנ"ח ע"ב

נב' בחזקת מי הנכסים דקאמרי צית הלל, נכסים בחזקתן, בחזקת מי קאמרי צית הלל? ר' יוחנן אמר **בחזקת יורשי הבעל** שאם פיתחו פיתחו לו ואם הומירו הומירו לו, ויכול היה למוכרן, הלכך לא דמי לנכסי מלוג, ור' אלעזר אמר **בחזקת יורשי האשה** @ הוא דקאמרי לה [לזה בווונו ב"ה] דהיא הנעלת ליה מצית אצוה,

ור' שמעון בן לקיש משום בר קפרא אמר, **יחלוקו** כדמפרש לקמן, **וכן תני בר קפרא, הואיל והללו באין לירש הכל, והללו באין לירש הכל, יחלוקו** שהי לשיניהם יש טענת חזקה, כדפרישית [במשנה לעיל] היא הנעלת ליה מצית אצוה, והוא מתוך שקיבל אחריות עליו קנאן, והרי הן כממנונו,

והאי דאמרי צית הלל נכסים בחזקתן, היינו בחזקת שניהן ויחלוקו:

מהני' נפל הבית עליו ועל אמו כגון שנפל הבית על רחל אשת יעקב צאלמנותה, ועל יוסף צנה מיעקב, ולא היה לה עוד צן מיעקב, ולא מאיש אחר, שעכשיו טענותיהן שוות, שירשי האם, כגון אחיה מאציה [לָגָן], אומרים הבן מת ראשון, והיא מתה אחרונה, וירשנו כל נכסיה, ויורשי הבן כגון ראוּצן צן יעקב מלאה טוען כל הנכסים, ואומר רחל מתה תחלה וירש יוסף את כל נכסיה, ואח"כ מת הוא [וירשנו] [וירשתי. רש"ש] כל הנכסים,

אלו ואלו [ב"ש וב"ה] מודין שיחלוקו דשיניהם צאין מכת טענת ירושת נכסים שהחזקה צהן [פ' שיש באן שני דברים מיוחדים שאין בשני משנות שלפני זה, ששניהם האם ובנה באים במטענת ירושה, ושניהם מוחזקים], האשה לצדה צחייה צאלמנותה צלא צעל [שהרי מיירי שכבר מת בעלה יעקב],

ולא דמי לנפל הבית עליו ועל אצו דלעיל [דף קנז]. דהתם זה צא מכת ירושה זה צא בטענת שטר חוב, וגם [במשנה לעיל ע"א] נפל הבית עליו ועל אשתו, יש שם נכסים שמוחזק צהן צעלה [נכסי מלוג ועוד], ויש שם נכסים שמוחזקת האשה בחזקת אציה [נכסי מלוג], אצל הכא כל הנכסים [פ' נכסי צאן ברזל שלה] החזקה צהן, וקנאתן לאחר מות צעלה, ואצד כח צעלה וחכותו מהן, וכיון ששניהן צאין בחזקת ירושה, ומוצע כל אחד כל הנכסים, הוו ספק וספק, וחולקין,

ביאורי הרשב"ם:

הלכך לא מיתוקמא, אלא כגון שלא נשאר לרחל שום זרע, אצל אם יש לה עוד צן, כגון שיש לה שני צנים לרחל, יוסף מיעקב, וצנימין צנה מאיש אחר, שהוא אחי יוסף מאמו, וראוּצן צן יעקב מלאה אומר [לבנימין], רחל מתה תחלה, וירש יוסף חצי נכסיה, ותתה הצני, ואחר כך מת יוסף, וירשתי חלקן, וצנימין אומר לה, כי אלא יוסף מת תחלה, ואחר כך מתה אמי, וירשתי כל נכסי, על זאת נשאלתי מרצותי שצלותי"ר, ותשובתי להם צסוק הפרק צרופות וצחונות,

[אולי] מתחלה היה נדפס בסוף הפרק, ואח"כ צירפו אותה המדפיסים כאן] ואומר אחי שאין לראוּצן כאן כלום, משום דהוי צנימין יורש ודאי צמקת, וראוּצן ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי,

שכל מקום ששנים צאים מכת ירושה, וידעין לטוען מכת מי הן צאין לירש, וכל אחד מוצע כל הנכסים, יחלוקו, דהוי ספק וספק וחולקין, כגון צמתני' שנפל הבית עליו ועל אמו, ואין לרחל עוד צן אחר אלא זה המת צלצד, [וכל] [אצל ?] היכא שהאחד מוצע את הכל, והאחד מוצע הצני, הנה זה שמוצע הכל קרוי ודאי, והואיל והוי ודאי צמקת, ואידך ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי,

והני מציא ראיח מן השמועות הפסוקות צפרק החולץ [צימות דף לה: צתחלת הפרק], דמתן ספק צן תשעה לראשון, ספק צן שצעה לאחריו, יוציא והולד כשר, ומייצין [עליו. רש"ש] אשם תלוי,

ואמרינן צגמרא [צימות דף לת]. ספק ויצם [פ' שמות ראובן ויבם שמועין את אשתו מיר, וגולד להם בן שהוא ספק בן ראובן ספק בן שמועין, ואח"כ מת יעקב ועכשיו באו לחלוק [פ' יש להם מחלוקת. חכמת מנוח ביבמות] על נכסי יעקב] שצאו לחלוק צנכסי צצא, שהוא אציו של יצם, ספק אמר אנה צר מיתנא אנה ופלגא דידי, ויצם אמר ליה את צרא דידי את וליה לך ולא מידי, הוי יצם ודאי, וספק הוי ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי,

מינה שמעינן דכ"מ שהאחד יורש צמקת, והשני ספק אם יש לו חלק צנכסים או לא, דודאי [דוח שהוא ודאי] יורש את הכל, הלכך מתני' דנפל הבית עליו ועל אמו, דאמרי' יחלוקו, לא ממוקמא אלא כגון שאין לאם צן אחר אלא זה המת, שעכשיו טענותיהן שוות, שירשי האם מוצעין כל הנכסים, וירשי הבן מוצעין כל הנכסים, הוו להו ספק וספק וחולקין, דומיא דצסא ויצם צנכסי ספק [שמות זה הבן הגולד בספק, והסבא יורש אותו רק אם הוא בן המת, וגם היבם הוא ספק אם הוא אביו], או צצא וספק צנכסי יצם [שאם הספק הוא בנו הוא יורש אותו קודם לאביו, ואם הספק הוא בן אח המת או היבם אין לו בנים ויורשו אביו הסבא], שחולקין כדאמרינן צהחולץ, אצל אם יש לה [לרחל] צן שני [בנימין] קיים, יוכה צכל הנכסים, דהוי איהו ודאי צמקת, וירשי הבן ספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי,

אמר ר"ע מודה אני בזו, שהנכסים בחזקתן [תוס'] משום דנקט תנא קמא לינשא דמודים, אמר איהו גמי מודה אחי, כלומר ואני מודה וחולק עליך, דלדברי צ"ה גמי אמרינן הכא נכסים בחזקתם, וצגמרא מפרש בחזקת מי, וטעמא גמי מפרש,

אמר לו בן עזאי, על חלוקין אנו מצמצערינן דצית שמאי [וצית] הלל דלעיל אנו מצמצערינן, על שלא השוו לדעת אחת, **אלא שבאת לחלק עלינו את השווין**, ותתה צאתה לחלוק ולומר, חולקין היו צית שמאי וצית הלל צמה

אבני חן למסכת בבא בתרא

שחזיריך אומרים שהן שוין:

דף קנ"ט ע"א

איתמר [צ"ל אלא אי קשיא הא קשיא. תוס' ד"ה אלא, שהרי כל הדברים הללו שלחו מתם, ומה ששלחו זו היא שקשה בדיני ממונות ולא ידעו על איזה דבר שלחו בו], **בן שמכר בנכסי אביו, בחיי אביו, ומת** [יעקב וראובן], **בנו מוציא מיד הלוקחות** כגון ראובן שמכר חלקו הראוי לירש בנכסי יעקב אביו, ומת ראובן בחיי יעקב אביו, ואח"כ מת יעקב, כל חנוך בן ראובן ומוציא הנכסים שמכר ראובן אביו מנכסי יעקב מיד הלוקחות, מפני שהן ראוי, ולא צא ליד ראובן מעולם, שיזכו בהן לקוחות מנחו [ע"י שקנו במזנו הקרקעות], וכשם שהראוי אינו משתעבד, כך אינו נמכר,

דמתן בנכסות צפרק יש צדור לנחלה (דף נג), ולא האשה בכתובתה, ולא הצנוות במזונות, ולא היבם, כולם אין נוטלין בשבת, ולא צראי בנזונות, וכן הלכה,

ביאורי הרשב"ם:

ולא מיישין להאי דדמי במסקנא [קנט:]: ומוקי לממני' צירשי אחזה, דהיא קשיא והיא פירוקא, אינו אלא להקשות על מה שאמר וזו היא שקשה בדיני ממונות, והשלמד מפרק דלא חסייעה ממתימין, ולעולם קשה בדיני ממונות,

וזו היא שקשה בדיני ממונות, ומכל מקום אע"פ שקשה בדיני ממונות כן הלכה, כדשלחו מתם [כמו שאמרו בפירוש במה ששלחו מתם ש] קשה היא, וכן הלכה כמותה, אפס דין קשה הוא בלא טעם, כדמפרש ואזיל,

וליימרו ליה אבוך מזובין, ואת (מפיק) [מפקת. רשב"ם תוס'] [תוס'] לקוחות, אבון זין, ואת מפקת שאתה יורש ממנו, והלא אין אדם יורש מה שמכר אביו,

ומאי קשיא, דלמא מצי אמר להו חנוך בן ראובן מוכח יעקב דהוא אבוב דאבא קאתינא דניי צניס הרי הן צניס [כ"ה ביבמות סב: וסימון סבא], וכי היכי דראובן אבי, היה יכול לירש את יעקב אביו, אילו [היה] מי אחרי מות אביו, כך אני יורש את יעקב, מגזירת הכתוב, ולא מכח ראובן אביו אני יורש, ואין בנכסים הללו שום זכות לראובן, ומכירתו לאו כלום היא,

תדע דחנוך בן ראובן יורש את יעקב זקנו, שלא מכח ראובן דכתיב תהלים מה יז לראובן קאמר תַּחַת אֲבֹתָיִךְ דהיינו יעקב יְהִי בְּנֶיךָ דהיינו חנוך, מדלא כתיב תחתיה יהיו בניך תְּשִׁיתֶמוּ לְשָׂרִים בְּכָל־הָאָרֶץ [בסוף הדרף אמרין ההוא בברכה הוא דכתיב, דאשמועינן קרא שיוכה הצדיק לבנים כמותו דכתיב בתריה תשיבתו לשרים בכל הארץ. תוס' שם, וראה רש"י למה הביא סוף הפסוק בא],

2. **אלא אי קשיא הא קשיא** אי איכא למימר דשלחו מתם "ו"ו היא שקשה בדיני ממונות", לאו כי האי גוונא שלחו כדלעיל, דהא לאו קשה הוא, אלא הכי שלחו

נמ': בחזקת מי אדר' עקיבא קאי? ר' אילא אמר בחזקת יורשי האם כדמפרש לקמיה, הואיל והחזקה נחלה לאותו השבט, שכל ימי חיי האשה לאחר שמת בעלה, היה כל ממונה בחזקה, והרי היא משבט אביה, ואפילו כתובתה ומספסתה שגזמה מצעלה, משבטו לידה הרי הן בחזקת שבט אביה, שהיא ממייחסת אחר שבט אביה,

ר' זירא אמר בחזקת יורשי הבן דמשמת בעלה היה בן ראוי ליורשה, קודם לכל קרוביה מנד האב,

כי סליק רבי זירא, קם בשיטתיה דרבי אילא [בחזקת יורשי האם], (קם רבה בשיטתיה דרבי זירא לא גרסינן ליה ובפר"ט נמי לא גרס ליה),

אמר רבי זירא, שמע מינה, אוריא דארץ ישראל מחכים [לא מצאתי מאמר זה בעוד מקום בש"ס] שמשעלמי לא"י, נחתי את לבי לנאת משיטתי הראשונה, ולעמוד על אמתת דברים, וטעמא מאי דר' זירא? אמר אביו, הואיל והחזקה נחלה באותו שבט של אם [תוס']:

[שנינו במשנתנו] אמר לו בן עזאי על החלוקין אנו מצטערין וכו': אמר ר' שמלאי עדא אמרה זאת אומרת עדא כמו דהא בן עזאי תלמיד חבר דרבי עקיבא הוה פשיטא לן דמתחלה היה תלמידו, והא אמרה דלנסוף היה מציו, דקאמר ליה שבאת ולא קאמר שצא רבינו, [ש"מ דבן עזאי תלמיד חבר היה של ר' עקיבא, משום הכי לא חלק לו כבוד כל כך, שהלכו שניהם ללמוד תורה לפני ר' אליעזר הגדול ולפי שהיה בן עזאי בחור לא היה יכול לסבור סברא בר' עקיבא בתלמוד, וגמר גמרא והדר חלק בן עזאי לפני ר' עקיבא להסביר סברא. רג.]

שלחו מתם משנשתא היא [פ' שהגב' מתיגע ללמוד פירוש הדברים] ולקמן מתוך לה,

ומשום דבמסקנא [בסוף הסוגיא] דיין לה ממתימין דנפל הצית עליו ועל אביו, נקט ליה הכא,

וגרסית גירסת רבינו חננאל, דגרס לה מקמי נפל הצית עליו ועל אשתו, דהא על משנת נפל עליו ועל אביו הוקצעה בגמרא, דמיה מיימי לה ראייה להך מילתא,

בן שלוח בנכסי אביו בחיי אביו, ומת, בנו מוציא מיד הלוקחות, וזו היא שקשה בדיני ממונות,

ומתמה גמרא לָוּהּ ! מאי מפיק וכי בשביל שלוח ממון בחיי אביו, יוציא מיד הלוקחות מה שמכר להן אביו או הוא [הלא לא לקחו מאביו כלום ואינם בחזקתן. תוס'], ועוד לקוחות מאי עבדתיה,

1. **אלא אי איתמר הכי**

אבני חן למסכת בבא בתרא

מתס,

והשתא ליכא למיפרכ איהו לא מהימן אחריו מהימני, דהא הני אחריו אכתב ידן הן מעידין, ולא אכתב ידו, ושטרס מקיימא וקאי ממילא,

4. אלא אי קשיא הא קשיא, היה יודע לו עדות [היה מעיד לו עדות] בשטר [על קרקע מסוימת] עד שלא תפול לו [קרקע זו] בירושה, הוא [בין שנעשה עכשיו נוגע בדבר] אינו יכול לקיים כתב ידו, אבל אחרים יכולין לקיים כתב ידו,

ומאי קושיא, דלמא הכא נמי, כגון שהוחזק כתב ידו בב"ד [פי' אחרים יכולים לקיים חתימתן שחתמו על ההנפק, ולא חתימת ידיו],

5. אלא אי קשיא הא קשיא, היה יודע לו בעדות [היה מעיד עדות לאיש זה] עד שלא נעשה חתנו [זיין איידעם, his son in law], ונעשה חתנו, הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידין, הוא לא מהימן אחריו מהימני !

וכי תימא הכא נמי, כגון שהוחזק כתב ידו בב"ד,

והא אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, אף על פי שלא הוחזק כתב ידו בבית דין,

ומאי קושיא, דלמא גזירת מלך דגזירת הכתוב היא, דאיהו דסתנו לא מהימן ולא משום דמחזיקין ליה כמזייף וכומצ, הלכך ואחריו מהימני, ולא משום דמשקר דליכא למימר משנעשה חתנו זיף וכתב [פי' כיון דלא מחזיקין ליה במזייף],

דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנם [to their father in law] משום דלא מהימני הוא, אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, ה"נ גזירת מלך הוא, שלא יעיד על כתב ידו לחותנו,

אלא, לעולם כדאמרינן מעיקרא כן שמכר בנכסי אביו כו' [# 1, בראש הדר], ודקא קשיא לך תחת אבותיך יהיו בניך, ההוא בברכה כתיב,

ומי מצית אמרת בברכה כתיב שהלדיקים יש להם בנים ובני בנים לירשם כדכתיב בספיה תשימנו לשרים בכל הארץ,

דף קנ"ט ע"ב

אבל לענין דינא לא בתמיה, מי לא אשכחן בתמיה דין זה, ואמאי אמרינן וזו היא שקשה, דמשמע שאין מוצאין ראיה לדבריהם, וממוך כן מקשין על סברת שמועתם,

בן בכור שמכר חלק בכורה בזרמו בחיי אביו, ומת הבכור בחיי אביו כגון ראובן שמכר חלק בזרמו הראוי להגיעו בנכסי אביו, ומת ראובן, ואחר כך מת יעקב, כל מנוך בנו ו מוציא מיד הלוקחות חלק בזרם ראובן אביו, ונוטלה לעצמו כאילו לא מכרה ראובן, שמוך יורש חלק בזרם אביו בנכסי זקנו (אביו ?), ואע"פ שמת הבכור בחיי אביו, כדמנן לעיל (דף קטז) בנות נלפסד נטלו שלשה חלקים, חלק שהיה ראוי לאביהן [צלפחד] שהיה מיוצאי מזרם, ושהיה בכור [לאביו חפר] ונוטל שני חלקים,

וזו היא שקשה בדיני ממונות, אבוב [ראובן] מזובין, איהו [חנני] מפיק, וכי תימא הכא נמי אמר מכת אבוב דאבא קאתינא, אי מכת אבוב דאבא קא אתיא, בחלק בכורה מאי עבדתיה והלא איך בכור,

ומאי קושיא [פי' ולא שייך לומר בשביל כן ש"זו היא שקשה"] בדיני ממונות דלמא מצי אמר מנוך מכת יעקב אבוב דאבא קאתינא, ובמקום אב קאימנא כדכתיב תחת אבותיך יהיו בניך, ויעקב אבי יורש כאילו אני ראובן, דבמקום ראובן אבי אני עומד, כאילו אני בכור מגזרת הכתוב, וכדמנן בנות נלפסד כו',

[לכאורה לפי הרשב"ם בא להגיה מה ששלחו מתם, אבל לפי התוס' משמע שבאמת שלחו כל המאמרים הנוכחין כאן, והגמ' רק מנסה ליישב הלשון "זו היא שקשה" על איזה מאמר קאי],

3. אלא אי קשיא בדיני ממונות הא קשיא והכי שלחו [ליה] מתס, היה יודע לו [פי' שהעיד לו, ויודע פירושה מלשון העדאה] עדות בשטר ראובן [היה עדות בשטר] לשמעון עד שלא נעשה ראובן גולן והיה שמו חתם בשטר הלוואה של שמעון, ונעשה ואחר כך נעשה [ראובן] גולן ונפסל לעדות, כדכתיב (שמות כג) אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס,

ואע"פ שנאמן אדם לומר זה כתב ידי, כדמנן בכתובות (דף כ), מעשה [משנעשה גולן] אינו מעיד על כתב ידו, שהרי כל דבריו אנו מחזיקין שקר משנעשה גולן, ושתא עד אחד פסול וזיפו [הגם שאנו רואים שמו חתום אין אנו מאמינים שהוא אמת], או [הוא] עצמו כתב וחתם בו היום [פי' לאחר שהוא כבר גולן] שקר,

הוא אינו מעיד על כתב ידו, אבל אחרים מעידין כדמפרש במסכתא, והשתא לפוס מאי דקס"ד הכי, קשה בדיני ממונות,

השתא איהו לא מהימן, אחריו מהימני בתמיה, והלא שמה הוא עצמו חתם בו היום שקר, שהרי גולן הוא, וכשמכירין חתימתו מה אנו מרזיחין בך, והלא שמה פסול הוא, וזו היא שקשה בדיני ממונות,

מאי קושיא, דלמא [זה שאמרנו אבל אחרים מעידין חיינו] כגון שהוחזק כתב ידו בהנפק בב"ד בטרם היומו גולן, דהשתא ליכא למימר הכי [שהם מעידין על כתב ידו], אלא אלו מעידין שחתמו בהנפק זה, וקיימו השטר מקמי דהוי גברא גולן, והשתא שמה היה הוא עצמו נאמן, לומר זה כתב ידי,

אבני חן למסכת בבא בתרא

כגון לראובן בן יעקב מלאה שהוא אחיו מאביו, בן מהו שיירש את אמו בקבר להנחיל לאחיו מן האב?

אמר להו רב ששת, תניתוה, האב שנשבה [ומת שם רחוק מארץ מולדתו], ומת בנו במדינה זרקה מולדתו [ואי אפשר לבזבז מי מת תחלה], ובן שנשבה ומת אביו במדינה, יורשי האב ויורשי הבן יחלקו,

היכי דמי אילימא כדקתני, הי ניהו יורשי האב, והי ניהו יורשי הבן והלא אם אין לו בנים, לא לאב [שאין לו בנים שחיים עדיין] ולא לבן, קרובי האב יורשין את שניהם, או אם יש בנים לאמו בן, הרי הן יורשין את האב ואת הבן,

אלא לאו הכי קאמר, אב שנשבה [ומת], ומת בן בתו במדינה יורשי הבן הם קרובי אביו שהוא בעל אמו [ויש כאן יורשי הסבא, ויורשי חותנו, שהם שני משפחות שונות], ובן (בתו) שנשבה [ומת], ומת אבי אמו במדינה, ולא ידעינן הי מיניהו מית ברישא, יורשי האב ויורשי הבן יחלקו,

ואם איתא דבן יורש את אמו בקבר נהי נמי דבן מת ברישא [באופן שמות אבי אמו במדינה] אמאי יחלקו יורשי האב ויורשי הבן, ליריתיה לאביו דאמיה בקבריה ליתמו יורשי הבן את הכל, שהרי יורש את אבי אמו מתת אמו אף על פי שהוא בקבר, וְלִירִיתֵיהּ לְאַחִיהָ מִן אֲבוֹהָ שֶׁהָיָה יורשי הבן, ואמאי יחלקו עמהם יורשי האב, אלא לאו שמע מינה אין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מאב,

אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביו, אף אנן נמי תנינא [במשנה לעיל קנא:] נפל הבית עליו ועל אמו, אלו ואלו מורשים שיחלקו,

ואם איתא [דבן יורש את אמו בקבר], נהי נמי דבן מת ברישא [ולא יורש את אמו] [ליריתיה] [לירתה. רש"י] לאמיה בקבריה דכמי שמת אחרון דמי [שאו היה יורש את אמו] ולירת(ו) א. רש"י) ינהו לאחי מאביו, אלא לאו שמע מינה, אין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מן האב, שמע מינה,

וטעמא מאי? אמר אביו נאמרה סיבה בבן המקראות מפורשין ציט נותלין [לעיל קיד] ונאמרה סיבה בבעל, מה סיבה האמורה בבעל, אין הבעל יורש את אשתו בקבר כשהיא (מתה) בקבר, אף סיבה האמורה בבן, אין הבן יורש את אמו בקבר, להנחיל לאחיו מן האב הלא בקבר, לא דמי להסוף קבר דבעל [דלגבי הבן הפי' כשהבן בקבר אינו יורש מן אמו, ולגבי האשה הפי' כשהאשה מתה אין הבעל יורש ממנה],

והתניא, נפל הבית עליו [על ראובן] ועל אביו [יעקב], עליו ועל מורישיו [ס"ד דהיינו שמעון ולוי אחי ראובן], והיתה עליו [על ראובן] כתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב אומרים הבן [ראובן] מת ראשון [וראובן לא יורש את יעקב], ואח"כ מת האב, ובעל חוב אומר, האב מת ראשון [וראובן שהיה חייב לי מעות, יורש מאביו] ואחר כך מת הבן,

מאי לאו יורשי האב היינו בני, דהסוף בן שנפל הבית עליו ועל אביו, כגון שנפל הבית על ראובן ועל יעקב אביו, והיתה עליו [על ראובן] כתובת אשה ובעל חוב, יורשי האב כגון מתוך בן ראובן אומר, ראובן מת ראשון, ואחר כך מת האב דהיינו יעקב, ומכאן יעקב אינו צריך לירש ולא מכאן של ראובן אלמא לענין דינא אמרינן מכאן אצוה דאב, מורישיו אחי,

ואי סלקא דעתך לא מצי אמר מכאן אביו דאבא קאתינא, דכי כתיב תחת אבותיך יהיו בניך בברכה כתיב, כי מת הבן ואח"כ מת האב מאי הוי [הגם שראובן מת קודם, מ"מ כשמת יעקב אביו הלא ראובן יורש את אביו בקבר, ו], נימא להו בע"ה, ירושת אביו קא שקילנא [בין שראובן יורש את יעקב בקבר, ישלם לנו את חובו]?

לא יורשי האב אָחִיו של ראובן [ולא בניו, שאין לראובן בנים כדמפרש], שאומרים? [ראובן מת ראשון, ואחריו מת יעקב אביו, וירשנו כל נכסיו של אביו, ואין לראובן אחיו חלק בהן, שהרי הוא מת תחלה, וכן אין לו, דהכא ודאי לאו מכאן ראובן צריך לירש, שהרי גם הם ראויין לירש את יעקב כמורה],

[ועכשיו שפירשנו שירשי האב הם אחיו, אין יכולים לפרש עוד שמורישיו הם אחי דראובן, ומפרש] מורישיו, אחי דאביו אחי יעקב, עָשׂו דו' ד' ראובן, וכשנפל הבית עליו [על ראובן] ועל מורישיו [על עשו, וגם לעשו לא היו בנים], דהיינו עשו אחי יעקב אביו, יורשי מורישיו כגון אחי עָשׂו [אחים שהיו לו חוץ מיעקב] אומרים, ראובן מת תחלה וְעָשׂו מת אחרון, ואינו יורשין כל נכסיו, כי לא יירש ראובן בן יעקב צנכסי עָשׂו דודו מתת יעקב (אביו) [אביו] שמת כבר, שהרי ראובן מת תחלה, ואחר כך מת עשו [שהבענה הוא על ירושת עשו, אם יורשין אחי ראובן מן האב בהם, שאם מת עשו קודם, יורש ראובן ממנו, ואח"כ כשמת ראובן יורשין אחיו ממנו, אבל אם מת ראובן תחלה אינו יורש כלום מעשו], ובעל חוב אומר עשו מת תחלה, וראובן מת אחרון, והרי יירש ראובן נכסי יעקב אביו שמת, צנכסי עָשׂו עמס, (ונטל) [ואטול] חלקו,

דהשתא ליכא הכא תחת אבותיך יהיו בניך [שאין כאן נכדים כלל], [ולכן אומר על דין זה שהוא "קשה"] דלענין דינא לא אשכחן צמתני' שום ראייה למילתא דשלחו מתם, והלכך קשה הוא צדיני ממונות, ומיהו הכי הלכתא כדשלחו מתם, דהכי צריכא להו, אלא דלא אשכחן ראייה מפורשת, וכן כל הני דאמרן לעיל הכי הלכתא,

בעו מייניה מרב ששת יוסף בן רחל שמת צחי אמו, ואחר כך מתה רחל אמו, מהו שיירש את אמו כשהוא בקבר כאילו הוא חי, להנחיל לאחיו שלו מן אביו

ההוא דאמר ליה לחבריה הכל פירשנו צחוקת הצמים [לעיל כטז:ל.].

אבני חן למסכת בבא בתרא

נראה, ואגב גרסא דמייירי מתנימין בנכסין בחזקתן, נקט ליה הכא, נכסי דבר
סיסין מזבנינא לך, הואי חדא ארעא דהוה מיקריא דבי בר
סיסין, אמר ליה הא לאו דבי בר סיסין היא, ואיקרוי הוא
דמיקריא דבי בר סיסין, אתא לקמיה דרב נחמן, אוקמה
בירא דלוקה, אמר ליה רבא לרב נחמן, דינא הכי המוציא
מחבירו עליו הראיה,

ורמי דרבא אדרבא, ודרב נחמן אדרב נחמן, דההוא דא"ל
לחבריה מאי בעית בהאי ביתא, אמר ליה מינך זבינתה
ואכלית שני חזקה,

אמר ליה אנא בשכוני גואי הואי, אתא לקמיה דרב נחמן,
אמר ליה זיל ברור אכילתך, אמר ליה רבא לרב נחמן דינא
הכי המוציא מחבירו עליו הראיה,

פרק עשירי גט פשוט

דף ק"ס ע"א

[וראה בתוס' דתנא ענין דגט פשוט כאן הגם שאין כאן מקומו אלא במסכת גיטין,
אלא אנב דתנא לעיל בפרק מי שמת בכותב שטר שכתב כל נכסיו בבריות
ובשכיב מרע, תנא הכא גט פשוט דאיירי בשטרות וכו']

מתני': גט פשוט שטר פשוט כעין שלנו, שאינו תפור ומקושר כלקמן, וכל
שטרות קרוין גט דלמרי' בעלמא [צ"ק דף 5ה] וגט חוב שאין בו אחריות [וכ"ה
בתוס']. וצין בגיטין וצין בשאר שטרות מיירי, דלמרי' בגמ', כדי שלא תחלוק צין
גיטין לשטרות, עדיו מתוכו צסוף השטר, כמו שאנו נוהגין לחתום בחוכו,

מקושר עדיו מאחוריו [תוס'] כותב שיטה, ומניח חלק כשיעור שיטה
הכתובה, וכופלה [השיטה הכתובה] על החלק ותופר,
ואח"כ כותב שיטה, ומניח שיטה חלק וכופלה על החלק ותופר, וכן הדעה # [בגמ'
משמע שעשו רק ג' קשרים] כדי מקום *תורף השטר,
והעדים חתומין מנחון, כענין שפירשו אמוראי בגמרא, וכלצד שלא יהיו קשריו
מרוצין מעדיו [שרק עד אחד חותם על כל קשר], כדתנן במס' גיטין (דף פא),
דהוה ליה קרם [שאם יהיה קשר בלי עד הוה ליה קרח],
וטופס [form] של שטר כחוב כולו כעין פשוט* *, וזהו הנקרא לפנינו הפשוט
שצמקושר,
ואלו הכפילות [שקושרין כל כפל] כל כפל וכפל צפני עצמו [פי' ואין קושרם כולם
יחד],

ונראה מנחון צין כפל לכפל [אולי הפירוש שנראה שטר זה לאחר שקשרו בה כל
הכפילות] כעין קסת הסופר [מין פנקס. ראה יחזקא' ט ב ברש"י ורד"ק] כזה,
וכן מוכח בגמרא שהעדים החתומין על כל קשר וקשר נקראין ונראין מנחון,
* [תורף = מקום שם האיש והאשה, שם המלוה והלוה, ושם המקום והזמן, וסוף
ההלוואה. יבין, ופירושו, דברים שנותנים כח בשטר למרוף [ותי"ו ותי"ת
מתחלפים]]

**מלשון הרבינו גרשום

תחילת הקלף היו כותבין שיטה אחת זכרון עדות שהיתה בפנינו
ואחר כך היו מניחין חלק כשיעור שיטה אחת והיו מקפלין שיטה ראשונה הכתובה על שיטה שניה שאינה כתובה, והיו תופרין אותה שיטה הכתובה על שיטה שאינה כתובה

לעיל כט:

ההוא דאמר ליה לחבריה, מאי בעית בהאי ביתא,
אמר ליה מינך זבינתיה ואכלית שני חזקה ואצדמי שטר,
ואתה לא מחית לי שאזדהר צטטרי, א"ל מערער, אנא בשכוני
גוואי הואי [תוס'] צחדרים הפנימים היתה עיקר דירתה, והיימי עובר
דך עלין ומשתמש עמך צצית החילון שדרת צו צרשומי, ולכן לא מחיתי,
[בחדרים הפנימיים הייתי דר והייתי עובר דרך עליך, ולא נצרבתי למחות
כי אין לו [לך ?] מהחא גדולה מזו, דאי זבינתיה ניהלך אין לי דרך עליך.
רשב"ם הקצר עיי"ש],

אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה למחזיק זיל ברור
אכילתך [פי' ברור לנו שמה שאכלת שלש שנים היה באופן הראוי]
הצא עדים שדרת צצית לצדך ג' שנים, צלא אומי שצא עמך, כדין כל חזקה
ג' שנים, שצריך להציא עדים שהחזיק צה חזקה גמורה,

קשיא דרבא אדרבא, ודרב נחמן אדרב נחמן,

דרבא אדרבא לא קשיא, הכא מוכר קאי בנכסיה התם
לוקח קאי בנכסיה,

דרב נחמן אדרב נחמן לא קשיא, הכא כיון דאמר ליה דבי
בר סיסין, ומיקריא דבי בר סיסין, עליה ידידה רמיא לגלויי,
ללאו דבי בר סיסין היא,

הכא לא יהא אלא דנקיט שטרא, מי לא אמרינן ליה קיים
שטריך, וקום בנכסי:

אבני חן למסכת בבא בתרא

דף ק"ס ע"ב

זה פשוט כעין ספר, וחתום משמע ציור ומחוס ומקושר זה מקושר, והעד שנים כדאמר בעלמא (סוטה דף 3) כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד, כמו שפרט לך לא יקום עד אחד באיש לכל עון וגו', מכלל דעד סתם הרי כאן שנים, עדים שלשה, הא כיצד, שנים לפשוט שלשה למקושר,

ואיפוך אנא? מתוך שנתרבה בקשריו שהממיר צו הכתוב והעריכ לעשות קישורין נתרבה בעדיו הממיר נמי צריצוי עדים,

2. רפרם אמר, מהכא ירמיה לב יא וְאָקַח אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה אֶת־הַחֲתוּם הַמִּצְוָה וְהַחֲקִים וְאֶת־הַגְּלוּי, ואקח את ספר המקנה, זה פשוט, את החתום זה מקושר, ואת הגלוי זה פשוט שבמקושר (המפוס) [העופס] שכתוב כעין שלנו, המצוה והחקים מזה ומקום משמע שיש (מיני) [שני] חלוקי דינין צינייהו, אלו דברים שבין פשוט למקושר, הא כיצד, זה עדיו שנים וזה עדיו שלשה, זה עדיו מתוכו וזה עדיו מאחוריו,

ואיפוך אנא? מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו,

3. רמי בר יחזקאל אמר, מהכא דברים יט על פי (שנים) שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר, אם תתקיים עדותן בשנים למה פרט לך בשלשה, לומר לך שנים לפשוט שלשה למקושר,

ואיפוך אנא? מתוך שנתרבה בקשריו נתרבה בעדיו,

והני [שלשה הדרשות שבביא כאן, וכי] להכי הוא דאתו, כל חד וחד למילתיה הוא דאתא, לכדתניא ירמיה לב שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום, עצה טובה קא משמע לן כדמפרש גריס חזקת הכמים (לעיל דף כט) כדכתיב ונתתם בכלי חרש למען יעמדו וגו'?

[וצ"ע דאפילו הוא עצה טובה, מכ"מ מוכח מדכתיב וכתוב בספר וחתום שיש שני מיני שטרות? מרומי שדה עיי"ש], [ירמיה הוא דאזהר להו לישראל כשתקנו שדות צריך להם לכתוב שטרות ולהחתים עדים ויהא שמור בידכם לפי כשתלכו בגלות שמא יחרגו העדים או יוליכוכם בשם [?] למקום רחוק, ולא ימצאו העדים לפניך, צוה להם לכתוב שטרות ולשומרן שלא יכפרו בהם המוכרים. רג.],

ואקח את ספר המקנה, הכי הוה מעשה?

על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים, להקיש שלשה לשנים בפלוגתא דרבי עקיבא ורבנן צמס' מכות להקיש שלשה לשנים

ואח"כ כותבין בשיטה השלישית בירח פלוני בכך וכך ימים ביום פלוני
ומניחין שיטה רביעית חלק, וחוזרין ומקפלין שיטה הכתובה על החלק ותופרין אותו ביחד
ושוב כותבין בשיטה חמישית בשנת כך וכך לבריאת עולם
ומניחין שיטה ששית חלק, והיו מקפלין ותופרין הכתוב על החלק
ושאר כתיבת השטר כותבין כשאר השטרות פשוטין, וזה פשוט שבמקושר
טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס
טופס טופס טופס טופס טופס טופס טופס

פשוט שכתבו עדיו מאחוריו [תוס'], מקושר שכתבו עדיו מתוכו, שניהם פסולין שלא נעשו כמיקון חכמים, ואם שט"ח הוא אינו גובה צו מן הלקוחות, ואם גט אשה אינה מתגרשת,

רבי חנינא בן גמליאל אומר, מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לפשוט ו לעשותו פשוט [תוס'] שיקרע המפירות ויפתח הסטר ויהיה פשוט, רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה צמס' [קסה.] מפרש וטעמא דמקושר מפרש צמסא [אתרא דכתיב חו, והיו קפדי טובא, ומגרשי נשיהו וכו'. קס:],

גמ פשוט עדיו בשנים מי שרצה לעשות שטר פשוט, אינו צריך להחמס צו אלא שני עדים, ומקושר בשלשה והרצה לעשות מקושר, צריך להחמס צו שלשה, שכן תקנו חכמים [פ'] על כל קשר חותם עד אחד, וביחד ג' עדים, פשוט שכתב בו עד אחד, ומקושר שכתב בו שני עדים, שניהם פסולין צמסא פריך פשיטא:

נב' מנהגי מילי שיש שני מיני שטרות חלוקין זה מזה צעדים וצקשור? 1. אמר ר' חנינא, דאמר קרא ירמיה לב מר שְׂדוֹת בַּכֶּסֶף יִקְנוּ [תוס'] וְכֹתוּ בַּכֶּסֶף וְחֲתוּם וְהָעֵד עֲדִים, שדות בכסף יקנו וכתוב בכסף

אבני חן למסכת בבא בתרא

אלא אזמן, אעדים גמי הוה ליה למיזעזע אמאי אין עדים, [תוס']?

אמר ליה מי סברת בין קשר לקשר מגואי, לא, בין קשר לקשר מאבראי ונראין העדים בין מריני הקשרין, כדפרישית צמתני' [וגראה מבחון בין כפל לכפל בקסת הסופר. רשב"ם לעיל ע"א],

וניחוש דלמא זיף, וכתב מאי דבעי צוק השטר שצמקושר וחתימי סהדי שהרי חתימי סהדי צראש השטר בין הקשרים, הוילין ואין העדים חתומים צוק השטר?

[ומתריץ] דכתיב ביה צוק השטר שריר וקיים דהיינו הוכחה של סוף השטר, ואין יכול עוד להוסיף אחריו,

וניחוש דלמא זיף ו כתב אחר ההוא שריר וקיים מאי דבעי, והדר כתב שריר וקיים אחרינא צוק מה שהוסיף? חד שריר וקיים כתבינן, תרי שריר וקיים לא כתבינן והרואה יודע שהוא זיף,

ופריך וליחוש דלמא זיף ו מחיק ליה לשריר וקיים, וכתב מאי דבעי, והדר כתב שריר וקיים?

ומשני הא אמר ר' יוחנן, תלויה מקוימת כשרה טעה הסופר והגיה ותלה מינה או שמים בין שיעה לשיעה, ואחר כן קיימה צוק השטר, כמו שאנו כותבין, מינה פלונית דייני [חטי]. [שיטתו. נמוקי יוסף, פ' שבסוף השטר מקיימים שהוסיף חיבה באמצע השטר] שריר וקיים, [פ'] וכשאנינה מקוימת אין למדין ממנה דבר שהוא לזכותו, אבל לחובתו למדין ממנה לגמרי. ריטב"א],

דף קס"א ע"א

מחק, פסול (אף. רר"ף) מה שהגיה עליו, ואע"פ שמקיים וכדמפרש ואזיל, שאותו המחק צוק השטר,

ולא אמרו מחק פסול, אלא במקום שהיה יכול לומר שהיה כמזבז שריר וקיים כגון צמר צמנא דכשר למיקניא ציה, ומחקו והגיה מה שרצה, ואחר כך כתב שריר וקיים,

אבל צאמצע הכתב אין לחוש, שהרי הדבר ניכר שקודם שנכתב שריר וקיים ציה השטר, נמחק ומתקיים [שהרי מקיימין השטר לפני שכותבין שריר וקיים],

וכשיעור שריר וקיים [תוס'] וכל שכן אם שיעור המחק יותר מזה,

ולר' ירמיה בר אבא, דאמר [לעיל קס: שבגט מקושר], חותמין העדים אחורי הכתב, וכנגד הכתב מבחון וממלאים מקום חתימת העדים עד סוף השטר, ולא צריך שריר וקיים, ליחוש דלמא זיף ו כתיב מגואי

כו' [מה ג' מוזמין את השנים אף שנים מוזמין את השלשה, ור' עקיבא אמר לא בא השלישי להקל עליו אלא להחמיר וכו'. רג']?

אלא מקושר מדרבנן הוא כדמפרש טעמא לקמן וקראי אסמכתא בעלמא [פ'] ומעיקרא כי אמרין מנא הני מילי הכי בעינן למימר היכן רמזה, ואחרי אסמכתא רבנן אקרא. ריטב"א],

וטעמא מאי תקינו רבנן מקושר, אתרא דכהני הוו, והוו קפדי טובא, ומגרשי נשייהו ממך כעס שהגט פשוט נכתב מהרה וכשנמים מרגזם אינם יכולים להחזיר גרושומיהן כדכתיב ואשה גרושה מאישה לא יקמו [ויקרא כא], ועבדי רבנן תקנתא [מספקא לן בזמן הזה כשבחן מגרש אשתו אם צריך לעשות מקושר וכו', אך לפי שאין אנו בקיין בו בטוב נכון יותר לעשותו פשוט שהוא קל יותר וכו'. תוס' עיי"ש עוד, וכתב הריטב"א דהשתא לא נהנו ביה ולא עבדי ליה כלל, ופסול הוא שמא לא נעשה כתיקון חז"ל], אדרבה והכי מיתבא דעתייהו,

התינה גיטין, שמרות מאי איכא למימר? כדי שלא תחלק בין גיטין לשמרות,

היכן עדים דמקושר חותמין?

רב הונא אמר, בין קשר לקשר וקא סלקא דעתך השמא, מצפנים,

ורב ירמיה בר אבא אמר, אחורי הכתב, [ומפרש שאחורי הכתב פירושה] וכנגד כל הכתב מבחון # [וצריך להבין שלפעמים כתיבת השטר הוא ארוך מאד וחתימות העדים אינה אלא ג' שורות ? וראה רשב"ם לקמן קסא. בד"ה ולר' ירמיה וז"ל וממלאים מקום חתימת העדים עד סוף השטר ואולי הפירוש שהעדים חותמין בכתב גדול ופושטים את חתימתן שיגיע נגד כל הכתוב בפנים השטר],

[וראה בתוס' לביאור לשונו של רב ירמיה בר אבא],

הכי ס"ל לרבי ירמיה צר אצא, כדמוכח לקמן [קסא]. דלדידיה מחזיקין חתימת עדים כנגד כל [הכתב עד] סוף [הכתב] [השטר], ולדידיה אינו צריך לכתוב שריר וקיים, שמקום חתימת העדים מקיים, כל הכתב כנגדו מצפנים,

אמר ליה רמי בר חמא לרב חסדא, לרב הונא דאמר בין קשר לקשר, קא סלקא דעתין בין קשר לקשר מגואי [בפנים בתוך הקשרים], [ואע"ג דתנן מקושר עדיו מאחוריו, איכא למימר דשפיר קורא "מאחוריו" בין שיטה לשיטה. תוס'],

והא ההוא [שטר] מקושר דקאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי [וכי] אין זמן בזה צממיה, אמר ליה [בנו] רבי שמעון ברבי לרבי, שמא בין קשריו מובלע, פלייה [קדעו לקשריו] וחזייה,

ואם איתא דבין קשר לקשר חתמי עדים מגואי, והרי הן מוצלעין בין קשריו כמו הזמן, אין זמן בזה, ואין עדים בזה, מיבעי ליה אמאי לא קפיד

אבני חן למסכת בבא בתרא

בבן יעקב עד וגייז לה להאיא שיטה אחרונה, ואף על גב דגייז ליה לראובן כהדיה, התמוס כנגדה מצחוק, הרי משמיר ציה בן יעקב עד, ומנן דכשר בכך,

דתנן בן איש פלוני [כגון "בן יעקב"] **עד, כשר** מאחר שמכירין שזה כשר ידו של אותו בן פלוני,

ומשני [לקמן אמרין שאלו התירוצים כאן הם שגויי דחיקין] **דכתיב** # [פ' שכן תקנו חכמים בנג מקושר לכתוב] **ראובן בן בחד דרא** נשורה אחת [פ' נגד שורה אחת בפנים השטר, # או זה על גב זה, וכן משמע מגירסת הד"ס "ראובן מעילאי וכן מתנאי ויעקב עד דבתריה"] **ויעקב עד עלוויה** [עליו פ' לצד ראש השטר] ואי גייז ליה לראובן גייז ליה נמי לצן כהדיה, ולא נשאר כלמי יעקב לצדו, [תוס']

וליהוש דלמא גייז ליה לראובן בן [פ' אף אם יגזו ל"ראובן בן"], **ומתכשר** [פ' אפ"ה יתכשר] **ביעקב עד** [תוס'] דאמרין יעקב עלמו חתם את שמו, **דתנן איש פלוני עד כשר? דלא כתיב עד** [פ' שכן תיקנו חכמים שלא לכתוב "עד" בנג מקושר], [תוס' גרפס ע"ב],

ואיבעית אימא, לעולם דכתב עד, [אלא] **דידעינן בה, דהא חתימות ידא**

דף קס"א ע"ב

לאו דיעקב הוא אין צוה המלכות, שום אדם, ששמו יעקב, שיכתוב כך,

ודלמא בשמיה דאבוה יעקב חתם לראובן, וכן מנהגו לתמוס לכבוד אביו [וצ"ע וכי משום "דלמא" יהא השטר כשר? וצ"ל דה"ק איך מתקני מילתא דאפשר לבא לדי קלקול, דהיינו שיהיה העד חתום בשמא דאבוה, או עשה סימנא ביה, ויהיה ידוע שעבד הכי לפרקים, ויהא בעל השטר מצי לזייף. מרומי שדה עיי"ש?]

[ובתריין] **לא שביק איניש שמיה ידיה, וחתים בשמיה דאבוה,**

ודלמא סימנא בעלמא הוא דשווייה [תוס'] לא נשציל שיהא שם החותם כך, אלא נהוג היה זה האיש לכתוב אותיות הללו לשם סימן, כמו אורת חותם שצטבעתו, שממנה מכירים, שזה שלח חותם זה,

דהא רב צייר כוורא [וב"ה בגיטין לו, פו:] אורת הדג היה עושה צטרות, במקום חתימתו, וכבר ידוע לעולם שזה הוא חתימתו, ומועיל כחתימת שמו, והמפרש טעם אמאי צייר כוורא ותורתא, אינו אלא טעוה # [לכאורה חסר כאן מן הפירוש, שהלא אמר שמי שמפרש טעם אינו אלא מועה ואח"כ מפרש הוא עצמו טעם], ושמא על שם מעשיהם, זה נהג לאכול דגים, וזה נהג צתמרים, וסימנא צעלמא היו עושים,

[ראה ביו"ד סימן קמא סעיף ד' שאסור לעשות צורת חמה ולבנה וכוכבים וכו', וכתב שם הט"ז ח"ל ובגמ' ובטור הוזהר גם מולות בהדי כוכבים, וא"כ יש לתמוה על מ"ש אח"כ בש"ע סעיף ו' דמותר לצור צורת בהמות והלא גדי מלה שור

מאי דבעי [עד כאן הנוסח שהיה לר"ה, ומפרש שלא חתם עד בחוץ נגד מה שהוסיף, אבל בספרים שלנו שהביא הרשב"ם לקמיה, מוקי לה שהוסיף גם חתימות עד נגד מה שהוסיף],

[פ' שהיה מצוי שלא הגיע כתב השטר עד סוף הנייר ונשאר חלק, והיה יכול להוסיף מה שרצה] כסוף השטר, ואע"פ שאין עוד עדים כנגדו מצחוק, ויאמר לא הנחתי זה החלק מצחוק אחורי זו השיטה, אלא להרבות עדים גם צוה השיטה כנגדה מאחוריה, ולא נזדמן לי, כן פירש רבינו מנחם,

ובספרים שלנו כתוב [ומפיס צעדים מאצרא] **ומחתים סהדי יתירי מאבראי** [תוס'], **ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעברי** [תוס'] כלומר נגד אותה השיטה שיוסיף מצפנים, יתמוס עליה עדים כנגדה מצחוק, כדי למלאות כל השטר עדים, לקיים כל הכתוב בחוכו מנא שני כנגדו, ויאמר כדי לרבות עדים הוא דעברי,

אע"פ שמקושר דיו בג' עדים, אני נמכוונתי לפרסם הדבר, והרציתי עדים הרבה,

והא דתנן (גיטין פא:) גט קרת הכל משלימין עליו כו', איזהו גט קרת, כל שקשריו מרובים מעדיו, אבל אם עדיו מרובים מקשריו שפיר דמי,

העתקתי מגיטין פא: דתנן חתם

גט קרת הכל משלימין עליו [חותמין להשלים למנין הקשרים] ואפי' פסולין, דליתא להא השלמה אלא משום חששא צעלמא, שמא כשיצא לאחר זמן צבית דין יפסלוהו, שיהו סבורים שהזמין הצעל עדיו למנין קשריו, ולא חתמו צו כולם **דברי בן ננס** [השם ננס פירושה ביוונית דו ד', ובפרט אחי האם. שט'],

ר"ע אומר, אין משלימין עליו אלא קרובים הראויין להעיד במקום אחר צעדות אחרת שאין עליו פסול עדות, אלא קורבה, אבל גבז וגזלן לא וטעמא מפרש בגמ',

א"ל רב חסדא לרמי בר חמא **מי סברת אליבא דר' ירמיה** בר אבא **עדים כסדרן חתימין** מאחורי הכתב, שאם השטר כתוב שתי, שגם העדים חתומין שתי, ואם הכתב כתוב ערב שגם העדים חתומין ערב, והתחילו לחתום צתחתם השטר כנגד זכרון עדות שהיתה צפנינו כו', וכו' זה חתם זה, א"כ ודאי יכול להוסיף ולזייף ולהחתים כדקאמרת,

עדים מומטה למעלה חתימין [תוס'] [אלא מלמטה למעלה חתימין] מתחילין לחתום מאחוריו כנגד שיטה אחרונה זה חתם זה, והולכין וחותמין לארכו של שטר, ואם השטר כתוב ערב הן חותמין שמי,

וכן מפורש בגמרת ארץ ישראל [בירושלמי]. גט פשוט עדיו לרצו, ומקושר עדיו לארכו, וכיון שמתחילין לחתום כנגד שיטה אחרונה, אין יכול להוסיף עוד ולזייף עוד מנא אחר, שאין השטר מתקיים, אלא מכנגד החתימות ולמעלה,

וליהוש דלמא מתרמיא ריעותיה [רעהו, פ' ענין שרע לו] **בשיטה אחרונה** שם כתוב שם תנאי או פרעון המזיק לצעל השטר, **וגייז ליה** [תוס'] **לשיטה אחרונה** [תוס'], **וגייז ליה לראובן בהדיה, ומתכשר**

אבני חן למסכת בבא בתרא

שריר וקיים דאמר^ר לעיל דכשרים נריך לקיימן צסוף השטר לפני שריר וקיים שאס
אין מקיימן איכא למימר שמחך וזיף והגיה כרזנו לאחר שכתב השטר ולאחר
שחתמו העדים,

וצריך שיחזור מענינו של שטר [של מעלה. רג] **בשיטה אחרונה**
[אם לא כתב שריר וקיים], [תוס'],

[ומפרש מהו שיטה אחרונה] זה שאנו כותבין צסוף השטר, וקנינא מן פלוני צר
פלוני לפלוני, ככל מה דכתב ומפרש לעיל כו', דהיינו שמפרש וכופל הענין הכתוב
למעלה,

והאי ונריך שיחזור, הכי מפרשין לה, ונריך שלא יהא כתוב צסוף השטר צשיטה
אחרונה שום דבר חידוש, ושום תנאי שהשטר תלוי בו, שאינו כתוב למעלה, לפי שלא
נלמד משיטה אחרונה, כדמפרש לקמן,

ומנא שיתקיים השטר העליון בלא התנאי [שהוסיפו בה למטה בשיטה האחרונה],
ויגבה צו שלא כדון, אע"פ שלא נתקיים התנאי,

אלא דצדדים שאין לנו צורך בהן ללמוד ממנו יסיים שטר, כגון מענינו של שטר,
ומעמה לא נפקיד כלום אם לא נלמד משיטה אחרונה, שהרי כבר מפורש למעלה,
מה שכתב צשיטה אחרונה,

מאי טעמא

דף קס"ב ע"א חמשה עשר בשבט שבת שירה תש"ע

אמר רב עמרם, לפי שאין למדין משיטה אחרונה [תוס'],
מפני שאין העדים יכולין לקרצ חתימתן כ"כ צסומן צסוף השטר # [שקשה לכתוב
במש תחת כתב, שהכותב מותירא שלא יבנם לתוך הכתב העליון, ומתרחק
הימנה, והמושך דברי הרשב"ם כתובים שלא על הסדר וצריך ביאור], ומניחין ריוח
צין השטר לחתימתן, ויכול אדם לזיף ולהוסיף צינתים שיטה אחת,

והלכך תקון רבנן לחזור מענינו של שטר צשיטה אחרונה [היינו השורה שהיא מיד
קודם החתימה, ומענינו של שטר היינו], לצלתי (ש?) וכתב צה דבר הנריך [פי'
שמה שיכתוב שם לא יהיה דבר הצריך, וגם אם ישר חלק אין לחוש שמוא
יכתוב שם שום דבר], שהרי אם זיפו והוסיפו לאחר זמן [שחתמו השטר], אין אנו
מפסידין כלום, אם לא נלמד הימנה [פי' ולכן עשו תקנה שלא נלמוד הימנה].

שהרי [התקנה שעשו שיחזור מענינו של שטר, גורם שמה שהוסיפו בשיטה
אחרונה] כבר כתוב כל זה למעלה,
וגם אם זיפו ויוסיפו צשיטת הקלק שאחר ענינו של שטר צצשיטה אחרונה, צין
השטר לעדים, לא מעלה ולא מוריד, שהרי אין למדין משיטה אחרונה,

ובשאין כתוב צשטר שריר וקיים מיירי, כן נראה צעני טעם הדבר, ופירושו ועיקר,

אמר ליה רב נחמן לרב עמרם, מנא לך הא [שאין למדין משיטה
אחרונה]?

אמר ליה דתניא, הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב אם
אין כתוב צו שריר וקיים, אפי' יש עדים שלא נוסף צו דבר זיף, מכל מקום האי

בכלל המזלות הם וכן ארי, ובהריא כתב ב"י צסוף הסימן במה שהקשה על
המורכבי בשם רבינו אליקים דארי בכלל צורות המותרות הם, ותו באם יש איסור
בכל צורות המזלות יהיה איסור לעשות צורות דגים שהוא מול אדר, ומצינו בגמ'
פרק השולח דרב צייר כוורא ואילו היה בו איסור היה אסור אפילו באינו בולט
וכו'.

ובד"א, כתב שם הט"ז דאותן שמציירים במחזורים בתפלת גשם צורות המזלות
לא יפה הם עושים, כיון שהם מכוונים לעשות צורת המזלות,
ועוד יש שם בש"ס ק"כ בה נראה דכל צורות דאסרינן אינם אסורים אלא בצורה
שלימה ממש, כגון צורת אדם בשתי עינים וחוטם שלם, וכל הגוף וכיוצא בו, אבל
לא חצי הצויר כדרך קצת המציירים צד אחד של הצורה וזה אינו אסור.]

ר' חנינא צייר חרותא מריט [dried branches, twigs] של דקל, וענפים,
היה צר צמקום חתימת שמו, **רב חסדא חמיס סב"ך** משמו, **רב הושעיא**
חמיס עי"ן משמו, **רבא בר רב הונא מכותא** מורן של ספינה [mast]
משט"א צלע"ז [ראה לעיל ראש פרק המוכר את הספינה דף עג.].

[ומתירן] **לא חציף אינש, לשוויה לשמיה דאבוה סימנא,**

מר זוטרא אמר, למה לך כולי האי כל הי שינוי דחיקי לרבי ירמיה
צר אבא, [ר' ירמיה צר אבא ?] הכי סבירא ליה, **כל מקושר שאין עדיו**
כלין בשיטה אחת [תוס'], **פסול**, שכל שטר מקושר, ועדים חתומים
מבחוץ אחורי ככתב לארכו מראשו לפסול, צין מלמעלה למטה, צין מלמטה למעלה,
ואין עדיו כלין צשיטה אחת, פסול, שצריך שיתחילו לחתום צשזה זה תחת זה ולסיים
צשזה,

הלכך צין שמתחילין לחתום שלשתן כנגד שיטה אחרונה, דהיינו מלמטה למעלה, צין
שמתחילין לחתום כנגד שיטה ראשונה, ומסיימין צשיטה אחרונה, אינו יכול לא
להוסיף צסוף השטר, שהרי אין חתימתם כנגד ההוא מוספת, ולא למיגו ולקצר
ריעותא צצסוף השטר דאי גיז חד מן העדים גיז כולהו,

[מבאן משמע שהעיקר שיהיה שוה למטה צסוף השטר, ולעיל כתב שצריך
להתחיל וגם לסיים בשוה? ואולי מושם לא פלוג אמרו שצריך לחיות שני הצדדין
שוה]

כתב צפירוש רבינו חננאל, ואע"ג דפריך ר' ירמיה כל מה דאקשו עליה ממני כצ
הונא דייקא דקמינ רבי חנינא צן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו כשר
שיכול לעשותו פשוט ואליבא דרב ירמיה דאמר מקושר עדיו מלמטה למעלה חותמין
לא יתכן להעשות המקושר פשוט ואי קשיא לך אי הכי אפי' לרב הונא אפי' פשוט
שכתבו עדיו מאחוריו יהא כשר שיכול לעשותו מקושר הא ל"ק דהא תנן פשוט עדיו
שנים ואם תעשהו מקושר המקושר צשני עדים פסול הוא אצל המקושר שעדיו שלשה
אם יש עדים בכתבו אפי' אלף כשר הוא ועוד המקושר אם תעשהו פשוט נמא
מאחר דללקמן וכשר ואם תעשה הפשוט מקושר יהיה מוקדם והמוקדם פסול,

א"ר יצחק בר יוסף אמר ר' יוחנן, כל המחקיין בולן צריך
שיכתוב (ודין) קיומיהון [תוס'] הכי גרסינן צפירוש רבינו חננאל כל
המחקין כולן נריך שיכתוב קיומיהון ולא גרס ודין, ופירוש כל המחקיין שאין צמקום

אבני חן למסכת בבא בתרא

שטר פסול חספא בעלמא הוא, שלא נעשה כתקון חכמים וכמלוה על פה דמילא, [אבל אם הרחיק את העדים רק] שיטה אחת כשר,

מאי שנא שני שיטין, דלמא מוויף וכתב, שיטה אחת נמי מוויף וכתב, אלא לאו שמע מינה, אין למודין משיטה אחרונה הלך הרחיק שני שיטין פסול, שיכול לויף שני שיטין, ונלמוד מן הראשונה, שמע מינה,

דף קס"ב ע"ב

איבעיא להו, שיטה ומחצה מאי [תוס']? תא שמע # [הגם שמן הסברא אין השטר פסול אלא אם יש בה שני שיטות גמורין, רוצה להביא ראייה מן ברייתא] הרחיק את העדים שני שיטין פסול, הא שיטה ומחצה כשר,

אימא סיפא שיטה אחת כשר, שיטה אחת הוא דכשר הא שיטה ומחצה פסול, אלא מהא ליכא למשמע מינה [תוס'] מדא דוקא או סיפא או רישא, ומנא הא אטו הא,

מאי הוי עלה?

ת"ש, דתניא [בברייתא], הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול, פחות מכאן כשר [תוס'] דהיינו שיטה ומחצה, ה"ו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר, ונמצא אחד מהן קרוב או פסול [תוס', נדפס בסוף הדף] [שנים הראשונים קרובים או פסולים. וכו' בר"ם] תתקיים עדות בשאר,

מסייע ליה לחזקיה, דאמר חזקיה, מלאהו בקרובים כשר [תוס'], פירוש אם היה בין הכתב לעדים קלק, כשיעור שני שיטין, ומילא מקום החלק בקרובים, השטר הוא כשר, ומקיימין אותו משאר העדים שבו, ולא נמצאו דברי חזקיה בפירוש בגמרא,

ביאורי הרשב"ם:

[או יש לומר], [דלא בפירוש ראשון. ר"ש מודעסויא זצ"ל, פי' דלא מיירי למלאות מקום החלק בשטר שיש בו שני שיטין חלק, אלא החתימות באחורי גט מקושר שלא ישאר בלי חתימה] וי"ל בגט קרח [מקושר] מדבר חזקיה, ונראה דברי חזקיה כדברי ר' עקיבא, דתנן במסכת גיטין [דף פא] [הבאתי המשנה לעיל קסא]. גט קרח הכל משלימין עליו, כדברי בן ננס, ר"ע אומר אין משלימין אלא קרובים הראויים להעיד במקום אחר, כך פירש רבינו חננאל,

ולי נראה לשון הראשון [דמיירי שהיה חלק שני שיטין בין הכתב לחתימות העדים], שסוף הברייתא [באן שורה לפני דברי חזקיה] דקמני, היו עליו ארבעה או חמשה כו' ודאי מעין מחלטה מיירי, במילוי שני שיטין הפוסלים את השטר כדקמני רישא, ובה לומר שמילוי קרובים מכשיר, והיינו דקאמר מסייע ליה לחזקיה דאיירי נמי במילוי שני שיטין של חלק,

דאי ברייתא בעלמא מיירי, בלא מילוי שני שיטין, ולאורוי דין עדים פסולים [שפוסלין עם עדים כשרים] שיתקיים העדות בשאר [בעדים הבשרים], ליתנייה במסכת מכות (דף ו) גזי היא פלוגתא דרבי ורבי יוסי (הגלילי) דפליגי תמס דדיני ממונות, אם תתקיים העדות בשאר, אם לאו, וחזקיה נמי, אם בגט קרח [מקושר] מיירי, מה לריך סיוע מן הברייתא, ממתני' דגיטין דבן ננס ור"ע יכול לסייעו, ומו, חזקיה מתני' דגיטין אתא לאשמועינן! בתמיה,

ואל תתמה [תוס'] מזה החלק, כי בהיותו חלק השטר פסול, ואם מילאו בפסולין לעדות כשר, 'שהרי' [מצינו כזה גם בהלכות סוכה] אויר סוכה פוסל בשלשה בהיות זה אויר שלשה טפחים פסולה [ראה תוס' באיזה אופן פוסל אויר ג' טפחים], ואם מילאו בסך פסול, כגון בדבר המקבל טומאה הוכשרה הסוכה, שאין סכך פסול פוסל אלא בארבעה טפחים,

ביאורי הרשב"ם:

ורב יהודה גאון נמי מוקי לה, להא דחזקיה, בהלכות עדות שלו, כגון דהוה קרוב חמים ברישא,

כי היכי דלא תקשי אדרב נחמן [דהלכתא בוותיה בדינא], דאמר במסכת מכות אפילו דדיני ממונות, נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטילה,

[דלא קשה, שיש חילוק אם הקרובים חותמין מתחלה או בסוף] דהיכא דחמים קרוב ברישא, מוכחא מילתא דלכבוד עבד, ולא לעדות חתמיה, ובהא כ"ע מודו [דכשר, אבל אם חתם קרוב בסוף השטר פסול],

והכי תניא בתוספתא (פ"ו דגיטין) שטר שחתמו עליו חמשה, ונמצאו שלשה הראשונים קרובים, או פסולים, תתקיים העדות בשאר,

איבעיא להו, שני שיטין שאמרו

דף קס"ג ע"א

הן ואוירן שיעור כתיבת השיטין, ואויר חלק בינתיים נפסל, אבל פחות מיכן אינו נפסל [שאינו נפסל אלא אם יש הרחק בין הכתב לחתימות העדים, כשני שיטין ואוירן], או דלמא הן ולא אוירן [גם אם ההרחק רק כדי שני שיטין בלא אוירן גם נפסל השטר]?

א"ר נחמן בר יצחק, מסתברא דהן ואוירן [פי' לפי ערך גודל הכתב, שנכתב השטר], דאי סלקא דעתך הן ולא אוירן, שיטה אחת בלא אוירה למאי חזיא והלא ניכר הזיוף לפי שצריך לכתוב אותיות דקות יותר משאר אותיות השטר כדי לתת חלק בין שיטה לשיטה, ואם יכתוב כתיבה גסה גם עתה, ניכר הזיוף, שאין חלק בינתיים כשאר שיטות שצטר, אלא ש"מ הן ואוירן, שמע מינה,

רבי שבתי אמר, משמיה דחזקיה, שני שיטין שאמרו [שפוסל],

אבני חן למסכת בבא בתרא

בכתב ידי עדים נשעור כחזק ידי עדים, ולא כתב ידי סופר שהוא יומר מכדי שיעור ידי סופר,

מ"ט, דכל המזויף, לאו לגבי ספרא אזיל ומזויף אזיל לא יאבה לו, ולא ישמע אליו לאורכו נפשיה, אלא עושה צניעה בתוך ביתו, ואינו יודע לכין ידו נכמיצה דקה כמו הסופר [ולכן אם אין החתימה רחוק מהכתב כשיעור כתב יד עדים, לא חיישין שזויף],

ובמה [צריך לרחק בין כתב לחתימה]?

אמר רב יצחק בן אלעזר, כגון "לך" "לך" זה על גבי זה לא חתם לאיפלוגי אדמוקיה [שאינו פסול אלא אם הרחיק כשיעור כתב יד עדים], אלא ודאי ככתב ידי עדים משערין כתיבת שני השיטין חלק, ועדיין נריך אור צין שיטה לשיטה, מלכד עובי הכתיבה, כדי שאל יהיו שני "לך" בשני השיטין זה בעליונה וזה בתחתונה, נריך שלא יגע משך גובה הלמ"ד של לך התחתון, להגיע בך של לך העליון, דהא זימנין (דמינהדדי) [דמינהדדין]. מתרבי דמיכווני אהרדי. ב"ח עיי"ש] כהדי דהדי, ך' דשיטה עליונה ולמ"ד דשיטה תחתונה,

אלמא קסבר, שני שיטין וארבעה אורין שני אוריות צין שני השיטין, משום כ' דעליונה ולמ"ד דתחתונה, ואור למעלה משיטה עליונה נשכיל גובה למ"ד של לך העליון, ואור למטה מן השניה, נשכיל לך התחתון, ולך לך זה על גבי זה לאו דוקא, שמהל למ"ד כנגד למ"ד וכ' כנגד כ', אלא כדפרישית שזה למעלה בעליונה, וזה למטה בתחתונה,

[אבל לא בעי עוד שני אוריות בין שיטה העליונה לשיטת הכתב, ובין שיטה התחתונה לשיטת העדים, דכולי האי לא צריך. תוס' הרא"ש],

רב חייא בר אמי, משמיה דעולא, אמר, כגון למ"ד מלמעלה וב"ף מלמטה, אלמא קסבר שני שיטין ושלושה אורין דצין שני השיטין די לנו צאיר אחד, שיכול לאמן את ידו להרחיק ראש הלמ"ד דתחתונה, מנגד רגל כ' העליונה,

רבי אבהו אמר, כגון ברוך בן לוי בשיטה אחת שני אורין איכא הכא, אחד למעלה נשכיל למ"ד דלוי, וחד למטה נשכיל כ' דברוך, קא סבר שיטה אחת ושני אורין,

[פ' ואפילו בכתב ידי הסופר, שמא יכתוב בזה שתי שיטות מכתובה דקה יותר, ולרבי אבהו הא דתניא ב' שיטין פסול, לשיטה אחת ושני אורין קרי תנא ב' שיטין, דלא חשיב תנא אלא מקום הכתב ולא האורין, וב' האורין הוי כשיעור שיטה של סופר, ופסק הרמב"ם הילכתא בר' חייא בר אמי, ורבנו האי גאון ור"ח פסקו בר' אבהו דמחמיר טפי מכולהו. ריטב"א]

אמר רב, לא שנו שני שיטין דפסול, אלא בין עדים לכתב אלא"כ הרמיק צין העדים לשטר, אבל בין עדים לאשרתא אכל אס הוא צין העדים לקיום הנקרא אשרתא [פ' למטה מן העדים קודם לאשרתא, # ולא קאי על ריוח שבין האשרתא לחתימת ב"ד דמה יש להוסיף שם], על שם ואשרתו

וקיימטו הכחזק צו [כ"ה בכתובות בא.], כגון שטר שכתב צו הנפק [ב"מ מז:], דהיינו אשרתא, אפילו טובא אפילו הרחיק יותר משני שיטין נמי כשר כדמסיק ואזיל, (נמטשטשו) [שמטשטשו ?] דלוי, וסמס צ"ד אטיוטא לא חתימי, אלא אעיקרו של שטר,

מאי שנא בין עדים לכתב [שנפסל בשתי שורות חלק], דלמא מזויף וכתב מאי דבעי, וחתימי סהדי [פ' והרי העדים חתומין שם, ויחול החתימה גם על הזויף], בין עדים לאשרתא נמי, מזויף וכתב מאי דבעי, וחתימי סהדי [והרי העדים חתומין שם]?

ומשני דממייט [מלשון מיט דהיינו לכלוך. שט] ליה כלומר מלכלכו דלוי, ואין יכול לכתוב צו שום זיוף, אכל אס צא הנפק לפנינו, ויש צו שני שיטין חלק צלא טיאות, פסול הוא, שלא נעשה כמיקון חכמים,

א"ה בין עדים לשטר נמי ממייט ליה [ויוכשר גם בשתי שורות]?, אמרי [יאמרו הבאים לפסול את השטר] סהדי אטיוטא הוא דחתימי ולא אעיקר של שטר, כדאמרי נגיטין (דף פז) חיישין שמה אשכילת שלום שכתב בשטר חתמו, ולא אעיקרו של שטר,

הכא נמי [יאמרו שמעדין על המיט ולא על השטר] כך מעדין "בפנינו אטייט דלוי, ונמחק" # [למה מוסיף כאן "ונמחק" ?], כדי שלא יחדשו נצטל השטר,

בין עדים לאשרתא נמי אמרי, בי דינא אטיוטא הוא דחתימי? בי דינא אטיוטא לא חתימי אין דרכן לחמוס, אכל עדים הכל מזיין לחמוס ואפי' עמי הארץ, ואמי למיחתם אטיוטא,

[ואם כשר בטייט] וליחוש, דלמא גיין ליה לעילא לשטר העליון לגמרי [פ' כל השטר] ומחיק ליה לטייטא וכחזק הוא והלוחטו ועדין מזוייפין על המחק, ומחתים סהדי [ועדי האשרתא הרי קיימין],

ואמר רב, שטר הבא הוא ועדין על המחק כשר דמה לי אס חתמו עדים על קלף חלק, או על הקלף שחור, הואיל ואנו מכירין חתימת ידיהן, וגם העליון לא נמחק אלא פעם אחת, כמו מקום שהעדים חותמין צו, וגבי אשרתא, אע"פ שאין אנו מכירין ידי עדים שלמעלה, שעל המחק, נמחק על אשרתא שאחריו שממקיימת עדותן, והלכך יכול למחוק הטיוטא ולזיף עדים,

דף קס"ג ע"ב

הניחא לרב כהנא דמתני לה להא דהוא ועדין על המחק משמיה דשמואל [תוס'], שפיר איכא למימר דלרב הוי פסול ולא תקשה לרב [ראמר לא שנו אלא בין עדים לכתב וכו'], אלא לרב טביומי דמתני לה משמיה דרב, מאי איכא למימר,

והך קשיא צכל השטרות שיש צה הנפק יכול להקשות, ואפי' היכא דליכא שני שיטין חלק צין עדים לשטר אשרתא, שהרי יכול לזיף כל שטר העליון עם העדים, ולכתוב ולחמוס על המחק מה שירצה?

ומשני קסבר כל כי האי גוונא כלומר כל שטר שיש צו הנפק, והוא ועדין

אבני חן למסכת בבא בתרא

על המחק אין מקיימין אותו מן האשרתא שבו לא סמכין אאשרתא ולא תמקיס, אלא מן העדים שבו אלא בהכרת ידי עדים הכתובים על המחק,

והלכך הרחיק שני שיטין את האשרתא מן העדים מלמעלה וטיטו כשר, וסמכין אאשרתא, דהא לא כתיבי הוא ועדיו על המחק, דנימא כי האי גוונא אין מקיימין, וצית דין אטיטא לא חמימי אלא אעיקר השטר, הלכך כשר השטר והאשרתא,

גופא, אמר רב, שטר הבא הוא ועדיו על המחק כשר [תוס'],

דף קס"ד ע"א

ואם תאמר [אך אנו מותרין שטר שנכתב על המחק, והלא], מוחק וחוזר ומוחק [הלא יכול למוחק את השטר ולהניח חתימות העדים], [פי' כמה פעמים שירצה אם ימלך להוסיף עוד איזה דבר לטובתו. רש"י] והלא חוזר הוא ומוחק את השטר, וזיף ותממי סהדי?

ומשני אינו דומה נמחק פעם אחת, לנמחק שתי פעמים אין דומה חתימת העדים שחתום על המחק שנמחק פעם אחת, לכתיבת השטר הכתוב על נמחק שתי פעמים, ויהא ניכר הזיוף,

ול'חוש דלמא שדי בעל השטר דיותא בקלף אמוקום עדים במקום חתימת העדים מעיקרא קודם שחתמו [ראה רש"י] ומוחק ליה ומחק, [והרשב"ם מוסיף באן מה שלא כתוב בגמ'] וחוזר וכתב על כל הקלף ומחקו כולו, וחתמו העדים בקלף שנמחק שתי פעמים, והשטר נכתב על המחק פעם אחת, # [ואע"ג דאמרינן שאינו דומה נמחק פעם אחת, לנמחק שתי פעמים, זה רק כשבא לנכות בשטר זה ואנו בודקין את השטר, אבל עדים אינם מדרקין כל כך וכיון שכולו נמחק, אינם מבחינים אם נמחק פעם אחת או שתי פעמים],

דכי הדר מחיק ליה להאי [שטר] כדי לכתוב עליו זיוף הוה ליה אידי ואידי נמחק שתי פעמים כמו שנמחק מקום חתימת העדים שתי פעמים?

אמר אביי, קסבר רב [דאמר שטר שבא הוא ועדיו על המחק כשר], אין העדים חותמין על המחק, אלא אם כן נמחק בפניהם [ואס] [ואל. רי"ף] ילאו מקום חתימתן משונה במחקה מן העליון, [ו. רי"ף] לא יחמומו,

מיתיבי [שנינו בברייתא], הוא [השטר] על הנייר, ועדיו על המחק כשר אם מכירין לחתימתן או שהיה כתב ידם במקום אחר, וניחוש דלמא מחיק ליה [לאחר כן] וכתבי מאי דבעי, והוי ליה הוא ועדיו על המחק?

דכתבי הכי, אנחנו סהדי חתמנא על מחקא, ושטרא כתב על ניירא,

דכתבי היכא, אי מלתחת גיז ליה, אי עילאי מחיק ליה [תוס']? דכתבי בין סהדא לסהדא,

אי הכי [שיש עצה לכתוב בין סהדא לסהדא] אימא סיפא [דברייתא], הוא [השטר] על המחק, ועדיו על הנייר פסול שמה מקא את השטר

ורבי יוחנן אמר, לא שנו אלא בין העדים לכתב הרחיק את העדים כשיטור שני שיטין פסול, אבל בין עדים [פי' לאחר חתימת העדים, שחתמו על השטר] לאשרתא [לנוסח האשרתא] אפילו שיטה אחת [גמ' פסול [תוס'] ואע"ג דמטייט, ומפרש טעמא דרבי יוחנן, דקסבר שטר שכתוב כולו בשיטה אחת וגם העדים חתומין באתה שיטה כשר, ויכול לחתוך את העליון, ויכתוב שטר ועדים (פסולים) באתה שיטה, ואנו נסמוך אאשרתא לקיימן, [ואס] [אבל אס ?] השטר כולו בשיטה אחת, והעדים בשיטה אחרת פסול,

וגראה בעיני טעמא של דבר, הוא ועדיו בשיטה אחת כשר, דלא פלוג רבנן בין שטר גדול לשטר קטן, שהא קטן פסול יותר מן הגדול, אבל אס כולו בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת פסול, והיינו טעמא דאמרינן לעיל הרחיק שיטה אחת חלק בין שטר לעדים כשר, וטעמא דמסקינן אין למדין משיטה אחרונה, ואס אתה אומר כשר, היכא דהשטר בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת איכא למיחש דגיז ליה לעילאי, וכתב בההיא שיטה חלק מאי דבעי, ותממי סהדי,

מאי שנא בין עדים לאשרתא [לאשרתא שחתת חתימות העדים], דלמא גיז לעילאי [לשטר והחתימות] וכתב הוא ועדיו השטר והעדים בשיטה אחת, וקסבר שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת כשר,

אי הכי בין עדים לכתב נמי דלמא גיז ליה לעילאי, וכתב מאי דבעי וחתימי סהדי?

ומשני קא סבר ר' יוחנן שטר הבא לפנינו הוא בשיטה אחת ועדיו בשיטה אחרת תחתיה פסול כדפרישית טעמא, משום דאין למדין משיטה אחרונה כדאמרינן לעיל,

ול'חוש דלמא כתב הוא ועדיו בשיטה אחת היינו הך פירכא דגיז ליה לעילאי, וכתב מאי דבעי, ותממי סהדי,

והכי פריך, וניחוש ודלמא הך חלק שהיתה בין שטר לעדים, זיף זה, ותמך את השטר מלמעלה, ודלמא כתיב בההיא שיטה חלקה שהכשרנו בין השטר לעדים כל מאי דבעי, ותמיס נמי סהדי בההיא שיטה, ונמנא שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת וכשר, ואמר אנא לרבות בעדים הוא דעבדי והעדים שלמטה של שיטה ההיא, אומר הוספתים על הראשונים לפרסם את הדבר יותר?

ומשני קסבר, כל כי האי גוונא, אין מקיימין אותו מן העדים שלמטה, אלא מן העדים שלמעלה כלומר כשיזיף לפנינו שטר הבא הוא ועדיו בשיטה אחת, ויש זה עוד תחת אותה שיטה עדים אחרים, אין מקיימין אותו אלא מן העדים החתומים עמו בשיטה אחת,

אבני חן למסכת בבא בתרא

[שנינו במשנתנו לעיל קס.] רבי חנינא בן גמליאל אומר מקושר [שכתבו עדיו מתוכו כשר] וכו': השיב [הקשה] רבי, לדברי ר' חנינא בן גמליאל שאמר מקושר יכול לעשותו פשוט,

דף קס"ד ע"ב

והלא אינו דומה זמנו של זה, לזמנו של זה, פשוט דאלו זמנו של פשוט, מִלֵּךְ שנה אס נכתב בשנה ראשונה שעמד המלך, אין מונין לו אלא שנה, שנים מונין לו שנים,

אבל [בשטר] מקושר אס מלך שנה, מונין לו שנים כומצין בשטר שנים, מונין לו ג' כלומר מקדימין לו שנה, שהרי מנהג האומה כלקמן להקדים למלך שנה, ושמה לכבוד המלך היו עושין, כלומר כבר החזיק במלכותו שני שנים,

וחכמים תקנו לכתוב במקושר, כמנהג האומה, כדי לתת חילוקים הרבה, וחומרות # [אין הכוונה בחומר בהלכה אלא שיהיה מסובך וקשה, וגם יותר קשה למצוא סופר שידע כל הדינים שבו] במקושר, משום תקנת הכהנים הקפדנים, כדאמר' לעיל, כדי שלא יהא נוח לגרש נשומיהן,

[ומקשינן דלמא יזיף ליה במקושר] וזימנין דזיזיף זוזי מיניה [ילוח ראובן מעות משמעון] במקושר דמוסיף ליה שמה [פ' שאם לוח ממנו בשנה ראשונה של מלך, ויכתבו שניה של מלך], ומיתרמי ליה זוזי ביני ביני, ופרע ליה, ופרעיה בתוך שנתו [דהיינו בשנה שניה של מלך], וא"ל הב לי שטרא' [כשיבקש ראובן השטר מן שמעון, יאמר לו בערמימות], ואמר ליה [שמעון המלוה לראובן חלוה] אירכס לי שטרא, וכתב ליה תברא וכתיב ליה שזר [וכתב לו שמעון שובר שפרע חובו, בשנה ראשונה של המלך],

וכי מטי זמניה [וכשבא זמנו של שטר בשנה שניה של המלך], וזתר הכי [יקח שמעון את השטר] משוי ליה פשוט, וא"ל הני השתא דזיפת מינא' נתר דכתבית לך האי שזר [בשנה ראשונה של מלך], הדרת וזפת מינאי [בשנה שניה], ושטר שלי מוכיח דזמנו נתר זמן השזר?

ופרקין קא סבר אין כותבין שובר ולעולם לא פרע ליה, עד דקרע [ליה] לשטרא, ופלוגמא היא לקמן בפירקין בכתיבת השזר,

[ומקשה על מה שהביא בשם רבי בראש הרף, והלא אינו דומה זמנו של זה וכו'] ומי בקי רבי במקושר דאמר זמנו של זה לא כזמנו של זה, והא ההוא מקושר דאתא לקמיה דרבי בשנה ראשונה של מלך, וכמוצו צו שמים ואמר רבי מאזרח הוא זה, ואמר רבי שטר מאוחר זה, וא"ל זוגין סס חסס לרבי, כך מנהגה של אומה זו דרצנן תקון במקושר, כי ההוא מנהג, להפריד מלות וחוקים, צין פשוט למקושר, כדאמרן צריש פירקין, מִלֵּךְ שנה, מונין לו שנים, שנים מונין לו שלש?

[ומתריץ] בתר דשמעה מזוגין סברה אומיז לרבי מינא,

חייפו, אמאי פסול, הכא נמי נכתבו הכי, אנחנא סהדי חתמנא על ניירא, ושטרא על מחקא?

[השתא נמי] [מאי אמרת. ראה רש"ש] מוחק חוזר ומוחק חוזר עוד ומוחק ומייף,

ומקשינן ו הא אמרת אינו דומה נמחק פעם אחת, לנמחק שתי פעמים?

ומשני הני מילי [שרואין חילוק בין נמחק פעם אחת לנמחק שתי פעמים], היכא דחתימי סהדי אמחקא [שיכולים להבחין בין מוחק למחק, דהיינו שאם החתימה הוא על מוחק אחד, והשטר הוא על שני מוחקים, אבל אם החתימות באים על הנייר, והשטר על המחק, אין להבחין כמה פעמים נמחק ע"י שמושה אותה לנייר,

דהיינו שכיון שהחתימה הוא על הנייר, אין להבחין את שטר שנכתב על המחק אם נמחק פעם אחת או שתי פעמים] כיון שיש שני מיני ממקיס בשטר אחד, זה אכל זה, יכול להכיר מי נמחק יותר ממחירו,

[אבל] היכא דלא חתימי סהדי אמחקא, אלא אניירא, לא ידיע,

וליתי מגילתא אחריתי ולמחוק, ולידמי [אם נמחק פעם אחת או שתי פעמים]?

לא דמי מחקא דהא מגילתא, למחקא דהא מגילתא זה עב וזה דק ומחק של קלף עב אינו ניכר כל כך,

ולקבלה [פ' שנקיים עדותן בב"ד] לחתימות ידא דסהדי בבי דינא שלא יפסיד בעל השטר עדות של עדיו [שאף אם ימחקו את חתימות העדים, לא יפסיד בעל השטר, כיון שיש לו כתב מב"ד ששטר זה הוא מקיזם], ולמחוק ואחר כך נמחק [את החתימות שנכתבו על הנייר] ונכתבו [במקום החתימות] נהיה מגילתא גופא, ונדמייה ולידמי [המחק של החתימות והמחק של השטר]?

אמר רב הושעיא, אינו דומה נמחק בן יומו, לנמחק בן שני ימים,

ולישחיה [תוס'] [פ' ימחקו וישהו עוד יום, שבין ב' ימים וג' ימים אין חילוק]? אמר רבי ירמיה, חיישינן לב"ד טועין ולא ידעו לדקדק כל כך, [אלו להשמותו] [ולשמותו ויצואו] להכשיר שטר פסול, הלכך פסקוהו למילתיה, ופסלו כל שטר שעל המחק, ועדיו על הנייר,

ואית דלא גרסי וגסהייה, וגרסי רבי ירמיה אומר חיישינן לב"ד טועין, ואין נותנין לב לדמות ולמחוק, ובמקום חירון רב הושעיא חירן רב ירמיה ק':

אבני חן למסכת בבא בתרא

(כחוצא) (כחוצא. יעצ"ץ) ויש זה שלש פינות, פנטיגון יש לו חמש פינות
[מס], אינו מטמא בנגעים, [אבל אם יש לו ד' קירות] טטריגון,
מטמא בנגעים,

מנא הני מילי דאין מטמא בנגעים חלל מרובע?

ויקרא יד לו וראה את־הנגע והנה הנגע בקירת הבית שקערורית ויקרקה או
אדמדמה ומראיהו שפל מן־הקיר: למ ושב חבהן ביו ב' השביעי וראה והנה פשה
הנגע בקירת הבית:

דתנו רבנן, למעלה הוא יכול לומר והנה הנגע בקיר הבית, וכמז קירות
אומר ויקרא יד קיר קירות שתיים, למטה אומר [בפסוק למ] קיר
קירות שתיים, הרי כאן ארבע והיינו מרובע, אבל ציט עגול כולו קיר
אחת,

(ומראהו) [ומראהו] שפל מן הקיר [בסוף פסוק לו] לגופיה אחת,
וצפויש רבינו חננאל, כיצא צו אמור אין לו להקצ"ה עגולמו חלל יראה השם
שנאמר (איזב כח) הן יראה ה', שכן צלשון יוני קורין לאחת הינא, ושמה צספריהס
כתובה,

[וגבי סוכה דמכשרין עגולה, כראמרין בסוכה העשויה ככבשן [סוכה ז:], אע"ג
דדרשין בסכות בסכות הרי כאן ד' למאן דדריש מקרא, לא דמי לקירות דהכא,
דלשון סוכה הוי סכך, ומיתר' דרשין באם אינו ענין הלכך אפי' עיגול מהני.
מנמוקי הר' עזריאל ז"ל. שיטה מקובצת נזיר],

ההוא מקושר [וכ"ה לעיל קס:], דאתא לקמיה דרבי, ואמר רבי
אין זמן בזה [בתמיה!], א"ל ר' שמעון ב"ר לרבי, שמא בין
קשריו מובלע, פלייה [קרעו] וחזייה,

הדר חזא ביה רבי בבישות [בע"י מתורגם בישות בעזע, פי' בבכעם]
[לשון "בישות" יש בפסחים נג; כתובות כה; מכות ה; נדה כו:] כסנור שהוא
כתבו, וצלטו לא היו עושין מקושר, חלל פשוט לפי שטועים צו, א"נ לפי שהיה
מוצלע צין קשריו יומר מדאי שרצי עזמו טעה צו, א"ל לאו אנא כתבתיה,
ר' יהודה חייטא קן שמו כתביה, א"ל כלך מלשון הרע הזה
כלומר לא היה לך להטיל אשמה עליי, היה לך לומר (אני) [אני לא. ר' ישראל
ליפשיץ זצ"ל, וכ"ה בדפוס פזרן] כתבתיו,

זימנין הוה יתיב קמיה [ר' שמעון לפני רבי אביו], וקא פסיק סידרא
[ה' גומר אחד מה' ספרים שצמחלים. רע"י] בספר תהלים, אמר רבי
כמה מיושר כתב זה [הרצה כמו צדקדוק. רע"י], אמר ליה לאו
אנא כתבתיה יהודה חייטא כתביה, א"ל כלך מלשון הרע
הזה,

בשלמא התם איכא לשון הרע, אלא הכא מאי לשון הרע
איכא והלא צצצמו של ר"י חייטא דיצר, כשאמר יהודה חייטא כתביה?

משום דרב דימי, דתני רב דימי אחוה דרב ספרא, לעולם

ההוא שטרא פשוט, דהוה כתב ביה, בשנת פלוני [בגין אלכסנדר]
ארכן [המולך], [וראה תוס' שאין הכוונה על מולך ממש] ליה פלוני מפלוני, ולא
הוה כתב ציה כמה שנים למלכותו של אותו מלך, או ראשונה או שניה או שלישית,
ארכן זה מלך, וצטנה ראשונה קורין לו ארכן כדלקמן, לפי שעתה ממקון הוא, כמו
אריך או לא אריך (סוכה דף מד:) [טוב לעשות כן או לא. רש"י שם], וכמו וערות
מלכא לא אריך לנא לממזא (עזרא ד) לא נאה ויפה לנו לראות ערותו של מלך
וחרפתו,

א"ר חנינא, יבדק אימתי עמד ארכן בארכנותיה [צמלכותו] כי
צטנה ראשונה של מלכותו נכתב שטר זה, ומהיחא שחא טרפי צעלי חוצות ללקוחות,

ודלמא דאריך מלכותיה [צמלכותו] כלומר לאחר שהאריך ומלך כמה
שנים, ליה פלוני זה מפלוני, ולא יערפו לקוחות חלל מיכן ולהצא? אמר רב
הושעיא כך מנהגה של אומה זו שנה ראשונה קורין לו
ארכן ממקון למלכות מחדש, שניה קורין לו דיגון לשון שנים וקרוצ לשון
לעז שלנו,

ודלמא עבורי עברוהו ממלכותו, והדר אוקמוהו והדר אמלכוהו לסוף
שנתיים ושלש, ומיקרי נמי ארכן, ושחא השטר נכתב כשמן צטניה, וחמאי יגצה
מומן ראשון? אמר ר' ירמיה, ההוא ארכן דיגון קראו ליה לפי
שהחזירוהו למלכותו אחר שהעבירוהו,

ת"ר [שנינו בנזיר ח:], הריני נזיר (הינא. ראה ד"ס שבהרבה מקורות ליתא
מילה זו, אבל ראה ברשב"ם שגורמו), סומכוס אמר הינא אחת [תוס']
כלומר אס לא פירש כמה נזירות מזר, ואמר הריני נזיר הינא, היינו נזירות אחת
לשלשים יום [נזיר ה; מתני'. סתם נזירות ל' יום. גמ'. מנהגי מילי? אמר רב מתנא,
אמר קרא (במדבר ו) קרוש יהיה, יהיה בגמטריא תלתין הו], וכולס הינא דיגון
טריגון כולן לשון לעז שלנו הס, דיגון שתיים ויהיה נזיר ששים יום, טריגון
ג', טטריגון מרובע ארבע, פנטיגון [pentagon] חמש,
[תימה וכי יש לנו לחוש לכל הלשונות שבעולם, ושחא הינא שתיים או שלש
בשום מקום? יש לומר דבזה הלשון היו רגילים בו בימיהם. תוס' הרא"ש],

העתקתי מנזיר ח:

ת"ר, הריני נזיר סומכוס אומר הן [L. una, E. one] [וצריך
לבטאו כמו "אין" ושחא אף כמו "אין" בפתח תחת הנו"ק] אחת [פי'
אם אמר הן הוא אחת כדאמרן בעלמא (שבת דף לא:) שכן בלשון יוני
אחת קורין הינא. תוס'] דיגון [L.diagonalis E.diagonal] שתיים
[שתי רווחות], טריגון [L.triangelus E. triangle] שלש, טטריגון
[L.pentagonum] ארבע, פונטיגון [G.tetragonun, E. tetragon]
חמש, E.pentagon]

תנו רבנן, בית עגול העשוי כצנען, שאין לו שום פינת קרן זווית, דיגון
פינות שמים, מלד אחת עגול, ולדו אחת יש לו שתי פינות, טריגון דעציד

אבני חן למסכת בבא בתרא

עשה הסופר כהוגן] ואם גט אשה פסול לגרש בו,

נהיגי [ואם מנהג המקום לעשות כל השמרות] מקושר, וא"ל [לסופר] עבד לי מקושר, ואזל עבד ליה פשוט, קפידא,

כי פליגי באתרא דנהיגי בפשוט ומקושר, וא"ל [לסופר] עבד לי פשוט, ואזל עבד ליה מקושר, מר [ת"ק] סבר קפידא ואע"ג דמנהג המדינה בין בפשוט בין במקושר, כיון דלמרא ליה בפשוט קפידא הוא, ויפסל המקושר,

ומר ורצן שמעון סבר הכל כמנהג המדינה כלומר מראה מקום הוא לו [כלומר נותן לו כעין עצה טובה כיצד יעשה, אבל אינו מקפיד אם משנים מדבריו. שט] שס טורח לו לכחז מקושר יחמוז פשוט, ומיהו אס יחמוז מקושר, טפי ניחא ליה, שהרי מנהג המדינה צניעהם,

אמר אביי, רשב"ג, ור"ש, ור' אלעזר, כולוהו סבידא להו מראה מקום הוא לו, רשב"ג הא דאמרן,

ר"ש, דתנן נקדושין [מח:] האומר התקדשי לי כדינך של כסף ונמצא של זהב, ר"ש אומר אם הטעה לשבח, הרי זו מקודשת אצל נשוא יוספין על מנת שאני לוי והוא כהן, לא אמר ר' שמעון מקודשת, דהא מציא היא למימר מסאנא דרב מכרעי [מנעל שהוא גדול מרגלי] לא צעניא, הטעה לשבח היינו מראה מקום, מתרצה בשל כסף, וכ"ש בשל זהב, ובמתקדשת על ידי שלוחה מוקמינן לה התם,

ר' אלעזר, דתנן [גיטין סה, פ"ו מ"ג], האשה שאמרה [לשלוחה] התקבל לי גיטי ממקום פלוני, וקיבלו לה ממקום אחר, פסול שהיא אינה רוצה להמציא במקום אחר, ור' אלעזר מבשיר [ודקא בבעל יש לומר שהוא תלה נתינת הגט במקום פלוני, לפי שהוא מגרש מדעתו והכל תלוי בו, אבל האשה שבעל כרחא מתגרשת לא שייך לומר בה שמקפידה על מקום קבלת הגט. מבוארות] דסבר מראה מקום הוא לו, לטרוח וללכת צעניא עד אותו מקום, ואם יספיק ללכת יותר מצוא עליו צרכה, מר [ת"ק] סבר קפידא, ומר [ר' אלעזר] סבר, מראה מקום הוא לו:

[שנינו במשנתנו לעיל קס.] [פשוט שכתוב בו עד אחד כו':] בשלמא מקושר שכתוב בו שני עדים פסול, איצטרך, סלקא דעתך אמינא הואיל ובעלמא כשר, הכא נמי כשר, קמ"ל דפסול, אלא פשוט שכתוב בו עד אחד, פשיטא?

אמר אביי, לא נצרכא למימני עד אחד בפשוט פסול, אלא היכא דקמסייע ליה עד אחד בעל פה, דאפי' עד אחד בכתב ועד אחד בפה ואמא מחני' לאשמועינן, דלא סמכינן אשטרא לטרוף מלקוחות, דשני עדים הכחזים צטור הוא דמפקי ליה לקלא, ואינו אלא כמלוה על פה, וטרפה מבני חרי כדן

אל יספר אדם בטובתו של חברו, שמתוך טובתו, בא לידי רעתו [רעתו הוא, שע"י שהתכוון כל כך בכתב מיושר בתהלים, שהוא דבר שאין צריך כמו בס"ת, וע"ז ביטל עצמו מלימוד התורה. עיון יעקב, וראה מהרש"א] לידי גנותו ממוך שמרצין צעצמו, מזכירין (שס) [שס. רע"י] גנות שבו,

[וקשה למה לא יספר בטובת חברו שאין בו שום רעה? ע"ז מתרין אמר רב עמרם שכל אדם עושה בכל יום ג' עבירות. ע"פ החידושי הגאונים בע"י],

אמר רב עמרם, אמר רב, שלש עבירות אין אדם ניצול מהן [אתי לאשמועין שאין האדם יכול להציל עצמו מהן, אפילו מי שרוצה להזהר לפי שהן מצויין תדיר, ועובר עליהן בשוגג, ואפשר דלחכי אמרו הרהורי עבירה קשין מן העבירה דמונף העבירה יכול אדם להזהר. תורת חיים] בכל יום [פי' אם אינו מתאמץ בוה, ואפשר דלעומת זה מתפללין בכל יום ג' תפלות. עיון יעקב, וראה מהרש"א], הרהור עבירה, ועיון תפלה [תוס'] יש מפרשין, שלאחר שהתפלל, דן בלבו שישלם לו הקצ"ה שכרו, ויעשה הקצ"ה זרכיו, ושמע תפלתו, לפי שהתפלל בכוונה [ומעייין ב - מנפה שמעשה בקשתו על ידי הארכתו, סוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממושכת חס, והיא כאלב לב כשאלם מנפה ואין תאווה צאה. רש"י ברכות לב:], ולשון הרע,

לשון הרע סלקא דעתך?

דף קס"ה ע"א

אלא אבך לשון הרע כגון דאמר נורא צי פלגיא, צערבין (דף טו),

אמר רב יהודה אמר רב, רוב בגזל רוב בני אדם חשדין על הגזל, כעין גזל, שמורין להמירא צמשא וצמקן, לעכב איש מריום הראוי לו לחזינו # [יהודי אינו גזל, אלא מורה היתר לעצמו. שמעתי]. [כדרדשינן ובכל מאדך ממונך, שרוב בנ"א נבשלים בגזל, ונראה שלכך דרשם מאדך ממונך, לפי שהאדם טרוד כל ימיו לאסוף ממון. מצור דבר] ומיעוט בעריות, והכל בלשון הרע, בלשון הרע סלקא דעתך # [וצ"ע למה לא שאל "הכל" ס"ד?]

אלא אבך לשון הרע [ובזה שמעתי לפרש אל"ה [ר"ת אבך לשון הרע] הדברים אשר דבר משה אל "כל" ישראל]:

[שנינו במשנתנו לעיל קס.] רשב"ג אומר, הכל כמנהג המדינה: ותנא קמא לית ליה מנהג מדינה צממיה, אס רבן שמעון דן גמליאל צא לומר שדיני פשוט ומקושר המפורשין לתנא קמא, אס יש מדינה שנהגו לשנות דינים צענין אחר, הכל כמנהג המדינה, והלא תנא קמא נמי מודה צהא?

אמר (רב אשי) [אביי], [אציי] אמא לפרש (אציי) צהא מנהג המדינה מנא לפלוגי תנא קמא ורבן שמעון באתרא דנהיגי פשוט, וא"ל [לסופר] עבד לי פשוט, ואזל עבד ליה מקושר, קפידא [כ"ע מדרו שלא

אבני חן למסכת בבא בתרא

המלואה את חבירו צעדים בלא שטר, וגם הלואה יכול לומר פרעתי, ולא יכול המלוה לטעון ללוה היה לך לקרוע שטר שצדי, מכיון שלא נעשה כחיקון חכמים, לא חשבו הלואה, ולא נזכר לשואלו למלוה,

אמימר, אבשר בעד אחד בכתב וכתב ידו מקוים ממקום אחר בעדים, ועד אחד נמי צ על פה מסהיד על אותה מלוה, ונראה צעירי דלגמרי מכשיר, אפילו לטרוף מלקוחות כאילו נחתמו שני עדים, דעד אחד בשטר ועד אחד בעל פה מפסי ליה לקלא, ונראה הדברים כן דסתם מכשיר לגמרי משמע,

א"ל רב אשי לאמימר, והא דאביי מאי? א"ל לא שמיע לי, כלומר לא סבירא לי [לשון זה יש עשר פעמים בש"ס],

אלא קשיא

דף קס"ה ע"ב

מתניתין @ [אי הכי קשיא מתניתין] דפרכין פשיטא?

הא קא משמע לן מתני' דקמי פשוט שכתוב צו עד אחד פסול, שילמד מקושר ממנו, ולהכי תנייה לעד אחד למימרא, **דשנים במקושר בעד אחד בפשוט, מה התם** עד אחד **פסולא דאורייתא** כדכתיב (דברים יט) לא יקום עד אחד בלש כו', **אף הכא נמי** אף שנים שצמקושר הטילו עליו חכמים **פסולא דאורייתא**, ואם גט אינה מגורשת, ואם שטר מלוה הוא, אינו טורף ממשעבדי,

אבל אם יש שם עד אחד בעל פה, עם עד אחד החתום בשטר, אז יהיה השטר כשר לגמרי דמנטרפין,

1. תדע, דשלחו (מתם. רש"ש) חברייא לר' ירמיה ושלח להו [והשיב להם ר' ירמיה דער אחד בכתב ועד אחד בעל מפה] דמנטרפין, דשלחו ליה חכמים [פ' חבריו שבבבל] לר' ירמיה לזכר דאפקוהו מזי מדרשא, כדאמר בפרק לא יתפור (לעיל דף כג:) אפקוהו לר' ירמיה מזי מדרשא, ועל דא עיילוהו כדאמרינן במסקנא,

עד אחד בכתב, ועד אחד על פה, מהו שיצטרפו דנימא כמאן דחסימי תרווייהו בשטרא דמי,

אליבא דתנא קמא דרבי יהושע בן קרחה [דצריך לראות שניהם כאחד] **לא תיבעי לך**, פלוגתיהו דסנהדרין בפרק זה בורר (דף ל.), דתניא אין עדותן מנטרפת צ"ד עד שיראו שניהם כאחד, רבי יהושע בן קרחה אומר אפי' צוה אחר זה,

אין עדותן מתקיימת עד שיעידו שניהם כאחד, רבי נתן אומר שומעין דבריו של זה היום, וכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו, והני שני מחלוקות של ר"י בן קרחה ורבנן, ודרכי נתן ורבנן, התם מפרש טעמא, איבעית אימא קרא, ואב"א סברא,

(דאפילו) [השתא. ד"ס, רשב"ם] **שנים בכתב, וכן] שנים על פה, לא מצטרפי** השנים החתומים בשטר, ורזין אנו לקיים עדותן בשטר שהן חתומין צו, או שנים בעל פה, לענין לגבות ממון צעדותן בלא שטר, אין מצטרפין אם לא שראו שניהם כאחד את עדותן, ואע"ג דממה נפשך תרווייהו אחד מנה קא מסהדי,

אלא כי תיבעי לך אליבא דר' יהושע בן קרחה, שנים בכתב וכן] שנים על פה הוא דמצטרפי אפי' אם צוה אחר זה ראו עדותן, אבל אם עד אחד בכתב ואחד על פה לא מצרפין, או דלמא לא שראו?

שלח להו [ר' ירמיה לחביריו], **אני איני כדאי ששלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו,**

2. אמר ליה רב אשי לאמימר אנן הכי מתנינן לה ולא תקשי מיניה לאביי דאמר אין מצטרפין, דשלחו ליה חברייא לרבי ירמיה שנים שהעידו, אחד בבית דין זה ואחד בבית דין זה, מהו שיבואו בית דין אצל בית דין ויצטרפו,

אליבא דתנא קמא דר' נתן לא תיבעי לך, דאפילו בחד בית דינא נמי לא מצטרפי, אלא כי תיבעי לך אליבא דר' נתן, בחד בי דינא הוא דמצטרפי, אבל בתרי בי דינא לא מצטרפי, או דלמא לא שראו?

ושלח להו אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו,

3. מר בר חייא אמר הכי שלחו ליה, שנים שהעידו בב"ד זה וחזרו והעידו בב"ד זה, מהו שיבוא אחד מכל ב"ד ויצטרפו [מהו שיבואו ב"ד] זה אלל צ"ד אחר לצרף עדותן ששמעו, ושפטו לפי העדות **אליבא דר' נתן לא תיבעי לך, השתא עדים מצרפין דייני מביעיא,**

אלא כי תיבעי לך אליבא דת"ק דר' נתן למעלה פירשתיא וצטראו שניהם כאחד אפס לא העידו צבית דין כאחד צהכי פליגי רבי נתן ורבנן **עדים** הוא דלא מצרפין אבל דייני מצרפין, או דלמא ל"ש?

שלח להו, אני איני כדאי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שיצטרפו,

4. רבינא אמר, הכי שלחו ליה, שלשה שישבו לקיים את השטר, ומת אחד מהו לאחר שהעידו העדים על חתימת ידם צפני שלשה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

דחב דיגריין או דיגריין דחב	אין פחות משני דיגריי זהב
דחב "ב"דיגריין,	אין פחות מבשני דיגריין כסף דחב, דהיינו לזה ממנו זהב שוה שני דיגריי כסף, רב אשי [קסו.] אומר דסתם "דיגריין" היינו דיגריי כסף

נב"ז: תנו רבנן [ברייתא א'], אמר כסף [כתב לזה פלוני מפלוני כסף. רי"ף] (כסף לזה פלוני מפלוני), אין פחות מדיגריי כסף,

[כתב לזה. רי"ף] כסף דיגריין [היינו דיגריי כסף] או ודיגריין כסף, אין פחות משני דיגריין כסף לזה, דהכי משמע כסף שני דיגריין, לזה פלוני מפלוני,

כסף "ב"דיגריין, אין פחות מבשני דיגריין דחב כסף דכסף דדיגריין משמע, כסף לזה פלוני מפלוני שוה שני דיגריין של זהב, וכדמפרש לקמן (שכתוב) [שכתב. רי"ף] "כסף דדיגריין" [ולא דיגריין סתם] [ד. רי"ף] [משמע דדיגריי זהב, אבל דדיגריין, (היינו שני דיגריין של כסף) [משמע דדיגריי כסף, ולכן קאמר זהב דדיגריין, אין פחות משני דיגריין כסף שוה ב' דיגריין כסף אותו זהב שוה, כדמפרש לקמן. רי"ף].
(אין פחות מכסף כשזה שני דיגריין של זהב),

אמר מר, כסף אין פחות מדיגריי כסף, ואימא נסכא? אמר רבי אלעזר דכתוב ביה מטבע, ואימא פריטי? אמר רב פפא באתרא דלא סגי [שאינו יוצא] פריטי דכספא [שהפרוטות ע"פ רוב הם של נחושת],

תנו רבנן [ברייתא ב'], [אם אמר] דחב, אין פחות מדיגריי דחב,

דחב דיגריין, ודיגריין דחב, אין פחות משני דיגריין דחב,

דחב "ב"דיגריין, אין פחות מבשני דיגריין כסף אותו זהב שוה, וכדמפרש לקמן דדיגריין משמע של כסף דחב [ומשלם שני דיגריין כסף במטבעות של זהב],

אמר מר, דחב אין פחות מדיגריי דחב, אימא נסכא? אמר רבי אלעזר דכתב מטבע,

דף קס"ו ע"א י"ט שבט ה'א"צ של זקניתי פערל בת בן ציון ע"ה תשנ"ו

ואימא פריטי? פריטי דדחב לא עבדי אינשי בשום אמצא [שברוב המקומות הוא של נחושת, ובמיעוט מקומות של כסף],

זהב בדיגריין, אין פחות מבשני דיגריין כסף [במטבעות של] זהב,

ואין קיום השטר אלא בג', דבעינן ב"ד לקבל העדות, צריכי למכתב, במותב תלתא הוינא, וחד ליתוהי דלא מתחזי כשיקרא מאי דכתיב צירשא כמותב תלתא הוינא ובסופו לא נחתמו אלא שנים, או לא?

שלח להו, אני איני כדריי שאתם שלחתם לי, אלא כך דעת תלמידכם נוטה, שצריכינ למכתב במותב תלתא הוינא, וחד ליתוהי, ועל דא עיילוהו לרבי ירמיה בבי מדרשא שהשיב להם כהוגן, דהא דאפקוהו ששאל שלא כהוגן [לעיל בג':] רגלו אחת חוץ [למחוס] [לחמשים. רש"ש] ורגלו אחת בתוך המחוס [חמשים. רש"ש], ועל דא אפקוהו מבי מדרשא בפרק לא יספור והשמה הוא דעיילוהו:

מהני': כתוב בו בשטר מלוה זוזין מאה דאינון סלעין עשרין לזה פלוני מפלוני, ואף על פי שמאה זוזי הרי הן (בכלל) כ"ה סלעים, אין לו למלוה אלא (מנה) עשרין (זוזים) [סלעים] דיד בעל השטר על התחמונה, והמוציא מחזירו עליו הראיה, ושמה כך פי' מאה זוזים גרועים וחסידיים, שאין שוין אלא כ' סלעים,

זוזין מאה דאינון תלתין סלעין, אין לו אלא מנה מאה זוזים, שם לפרש כך זוזים מאה דאינון תלתין סלעים קלים שאין שוין אלא כ"ה סלעים, דיד בעל השטר על התחמונה, הסלע ארבעה דיגריין, המנה כ"ה סלעים,

כסף זוזין דאינון ונמחק המנין שכתוב בו אחר דאינון, אין פחות משתים,

כסף סלעין דאינון ונמחק, אין פחות משתים,

דרכונות בלע"ז קינוי"ש והם דרכונות שנספר עורא (3) דאינון ונמחק, אין פחות משתים,

כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים כשכפל דכריי בשטר, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה, הכל הולך אחר התחתון אלא שלא יהא כתוב בשיטה אחרונה,

א"כ למה כותבין את העליון הואיל ובסוף השטר חוזר וכופל את דכריי [כעין. רי"ף] שכותבין ושונים אחריות ממנו זה כך וכך קבלתי עלי (ועל ירמיה כו'. מיותר. רש"ש), שאם תמחק אות אחת מן התחתון, ילמד מן העליון:

כסף	אין פחות מדיגריי כסף
כסף דיגריין או דיגריין כסף	אין פחות משני דיגריין
כסף "ב"דיגריין	אין פחות מבשני דיגריין דחב כסף, דהיינו לזה ממנו כסף שוה שני דיגריי זהב, רב אשי [קסו.] מוקי לה דאמר "דיגריי", דמשמע דיגריי זהב,
זהב	אין פחות מדיגריי זהב

אבני חן למסכת בבא בתרא

נכנס לבית (דין) [המדרש. ד"ם] ולימוד, האשה שהיו עליה חמש לידות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה טעמא דר' שמעון ור' עקיבא דלמרי הם [כריתות ח.]. תאמר על אמת ומיפטר [שתאמר האשה לעצמה שמביאה החמאת אל אחת מהםפיקות], מפרש הם צפרק קמא,

[בויקרא יב ז זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה, וכתב בחומש העמק דבר ידוע דרשת חז"ל מכאן בת"כ ובכריתות ד"ט דעל כל לידה שאחר מלאת צריכה קרבן בפנ"ע, ומביא שם בהרחב דבר בשם בנו ר' חיים ברלין נ"י וזה ת"ד, שהעיר בסדר הפסוקים שם שה' ראוי להקדים ואם לא תמצא ידה וגו' ולבסוף זאת תורת היולדת, אלא למדנו מזה דרבו' דהא קרא זאת תורת היולדת אינו אלא בעשרה, אבל בעניה דלא מצי למיקם בהכי סגי בקרבן א' על לידות הרבה, מש"ה קודם שנתייקרו הקנין גם רשב"ג מודה דהשאר עליה חובה, אבל לאחר שנתייקרו הקנין אין השאר עליה חובה. ולכן כיון שנתייקרו הקנין כל כך יש להקל שיהיה דין כל ישראל כעניים שיוצאין בקרבן אחד על הרבה לידות, וכן הדין בויבות. עיי"ש],

[וידוע מאמר הארמו"ר הראשון מבעלזא זצ"ל שאמר שלכן כתב הפסוק זאת תורת קודם ואם לא תמצא ידה וגו', שלא רצה התורה לעשות "תורה" מבני ישראל שלא מצא ידיהם שהן עניים],

דף קס"ו ע"ב

ועמדו קנין שני מורים או שני בני יונה, קרויין קן בו ביום ברבעתים וצריעית דינר, שני מורין צריע צריע דינר דהיינו מ"ח פרוטות, דקל"ז פרוטות יש כדינר צפ"ק דקדושין (דף יב), והכי מפרש צד' מחוסרי כפרה (כריתות י), ודכותה אשכחן במסכת מעשר שני (פ"ג מ"ע ע"ש) צ"ש אומרים צריעא כסף, וצריעא מעות, דהיינו צריעא דינר:

[כתב המחבר באו"ח סימן רמב סעיף א בתחלת הלכות שבת, אפילו מי שצריך לאחרים אם יש לו מעט משלו צריך לזרו עצמו לכבד את השבת, וכתב המג"א ולא יפחות משני תבשילין, ובתיקוני שבת שיאכל בכל סעודה מג' סעודות דגים ע"ש, ונ"ל דכל א' לפי מבעו כמ"ש סי' רפ"ח ס"ד, אם הערלים מיקרין השער דגים נכון לתקן שלא יקנו דגים, וראיה ממשנה ספ"א דכריתות. צ"צ, ובמג"ב מביא שאין בזה משום בטול מצות עונג, דיש לענג השבת במאכלים אחרים],

זוז - דינר	6 מעה, 192 פרוטות
מעה	2 פנדינין, 32 פרוטות
פנדיין	2 איסרין, 16 פרוטות
איסר	8 פרוטות

[שנינו במשנתנו קסה:] כתוב מלמעלה וכו': תנו רבנן, ילמוד התחתון מן העליון באות אחת שמסר מן התחתון, כגון חנן ממני ענן

ואימא דהבא פריכא [התיבות וזה] בתרי דינרי דהבא [שוה שני דינרין של זהב בהתיבות של זהב] קאמור [ודלמא צמרי דינרי דהבא פריכא קאמר ליה] כלומר זהב צדינרין [שתי לשונות הללו בין זהב ובין בדינרין] מרזייהו צוהב מיירי, אלא שזה מטבע, ואידך הוי דהבא פריכא, והכי קאמר דהבא פריכא צוהב שני דינרין זהב לזה פלוני מפלוני?

אמר אביי, יד בעל השטר על התחתונה [וגומל שווי שני דינרי כסף, ולא שני דינרי זהב],

(רישא דקתני כסף בדינרין אין פחות משני דינרין זהב כסף אמאי אימא כספא נסכא בתרי דינרי כספא קאמור),

[אי הכי רישא נמי] צין דלידך צרימא קמימא [ברייטא א' לעיל קסה:], דקתני כסף צדינרין אין פחות מצמי דינרין (ד?) דהבא כסף, נימא יד בעל השטר כו' והוא לנו לפרש גרוטאות כסף צמי דינר כסף, וצין דהן מתנימא [ברייטא ב'] דקתני דהבא דינרין, ודינרין דהבא, אין פחות משני דינרין זהב, נימא אין פחות משוה שני דינרין כסף [יתן במטבעות של] זהב?

א"ר אשי, רישא דכתב דינרי דמשמע דינרי זהב, אכל דינרין סתם משמע של כסף, סיפא דכתב דינרין,

ומנא תימרא דשאני בין דינרי, לדינרין שזה דינרין של כסף, וזה של זהב, (רתניא) [רתנן] נשילי פרק קמא דכריתות [ס.]. האשה שהיו שיש עליה ספק חמש לידות חמש פעמים הפילה, ספק רוח ספק ולד, ספק חמש זיבות כגון מקולקלת למיניה, וראתה חמשה חדשים, שלשה ימים רגופים בכל חדש, ספק צימי נדה ספק בתוך אחד עשר יום שצין נדה לנדה, שהם ימי זיבה וחייבת בקרבן,

מביאה קרבן אחד ליטור מטומאתה, תור לעולה ותור לחטאת ואינו נאכל, חטאת העוף צא על הספק ואינו נאכל, דנפקא לן ממתני' דרבי יוסי צר' חנינא במסכת מיר (דף כט), ואוכלת בזבחים, ואין השאר עליה חובה שצוקשי המירו להציא חטאת העוף על הספק, כדי לטהרה מספק טומאתה, משום דההיא חטאת אולא לקצרה, וכיון דמיטרהא בקרבן אחד כדלמרינן במסכת כריתות, דומיא דאשה טמאה דמיחייבא חמש טבילות וצטצילה אחת מטהרת, מו לא מייתי חטאת מספק, להציאו לבית הפסול,

היו עליה חמש לידות ודאות, חמש זיבות ודאות, מביאה קרבן אחד ואוכלת בזבחים, והשאר עליה חובה וכגון שילדה לאחר מלאת, אכל על הלדה שצחק מלאת נפטרת בקרבן אחד על שניהם, ומנחת תורת היולדת נפקא לן, צפרק ארבעה מחוסרי כפרה (כריתות דף טו),

מעשה ועמדו קינים בירושלים, בדינרי זהב [הרי דלשון דינרי הוא של זהב],

אמר רבן שמעון בן גמליאל המעון הזה צבית המקדש נשבע אם אלין הלילה, עד שיהיו שיעמדו בדינרין של כסף, כלומר שיהא צול,

אבני חן למסכת בבא בתרא

מענגי, אבל לא בשתי אותיות כגון חן ממני ען מענגי,

שהוא 192 פרומות],

אמר ליה [השיב לו אביי], דל פרימי [פי' תבטל דעה זו, לפרש איסתרי דהיינו פרימי] דלא כתבי בשמרא [שאין כותבין לשון פרימי כשמגיע למעלה מ 192 פרומות שהוא דינר, אלא כותבין מספר הדינרין], (דאסוכי מסכן) [דאסוכי מסכי. ד"ס] להו סומכין אותן כדינרין, במקום ק"צ פרומות כומצין דינר,

דף קס"ז ע"א

ומשוי להו זוזי,

מאי אמרת שית מאה איסתרי סלעים [פי' דהיינו סלע צורי שהוא ד' דינר, ולא איסתרי פשיטי, דהיינו סלע מדינה שהוא חצי דינר] וזוזא (שית מאה זוזי וחד זוזא) [וכי נאמר שיקבל שש מאות סלעים ודינר, אין לומר בן שהרי] יד בעל השטר על התחתונה ולית ליה אלא איסתרי, דאיתון כל אסתריא פלגא דזוזא, כך פירש ר"ם,

וגראה לי דזוזי יקבל, דאסתרי הוו סלעים, ויש בכל אחד ארבעה דינרין, אכל אסתריא פשיטי, אינהו דלאי הוו פלגא דזוזא, דהיינו סלע מדינה כדאמרי' בצבא קמא (דף לו) גבי המוקע לחצירו בעובדא דחנן בישא,

[וראה על גליון הגמ' שלי ע"פ מו"כ ברש"י שעל הרי"ף, ומש"כ בתוס'],

אמר אביי, האי מאן דבעי למחוי [להראות] חתימות ידיה בבי דינא אדם שצריך לכתוב חתימת ידו על קלף, ולהשליך [יניחנה בב"ד שיהיה שם תמיד] לבית דין, כדי שיכירו בית דין חתימתו, העתקתי מביתבבא.

ואי ליבא תרי שיכירו כתב המא אלא חד וזה המי נמי מכירה מאי ניעציד? אמר אביי לכתוב זה שנאמר בחיים חתימת ידיה אחספא, ושדי ליה בבי דינא [ראה מענין זה בב"ב כסו]. ויעלוהו דיינים ויקפוחו אלל חתימתו שנשטר ומחזקי ליה בי דינא היא דשטרא מהך דאחספא (וחזו ליה) ולא צריך איהו לאסחודי אחתימת ידיה, ואזיל איהו והאי ומסחדי אאידך,

כי היא דאמרין בכתובות בפרק האשה שנאמרמלה (דף כה) , כגון ראובן ושמעון שהיו תומכין בשטר, ומת שמעון ואין מי שיכיר חתימת שמעון אלא ראובן ואחד מן השוק, (ואמרין) [דאמרין] הם שיכתוב ראובן כתב ידו וישליכהו לבית דין, וזית דין מקיימין חתימת ידי ראובן הכתוב בשטר כמתב ידו שהשליך צ"ד, ואין צריך ראובן להעיד על כתב ידו שבשטר [ולומר] זה כתב ידי, ובאין ראובן ואחד מן השוק ומעידין על חתימת שמעון,

[ומהו הדוגמא לאות אחת. שט] כגון חנן [לכאורה הכוונה על "חננ" בנו"ן פשוטה, וכן ענג. וראה ביוסף דעת שהיו בימיהם שלא הקפידו לכתוב האותיות הסופיות] מחנני, וענג מענני # [מהרשב"ם משמע שלא גרס משפט זה],

מאי שנא שתי אותיות דלא, דלמא מיתרמי שם בן ארבע אותיות, והוה ליה פלגיה דשמא [חצי השם], אי הכי אות אחת נמי, דלמא מיתרמי שם בן שתי אותיות, והוה ליה פלגיה דשמא?

אלא שתי אותיות היינו טעמא, דלמא מיתרמי שם בן שלש אותיות, והוה ליה רובא דשמא דכולי האי ודאי לא ילפינן מעליון, ששמי אותיות לא חסיר הסופר, ויגמון הממון למי ששמו כך, כמו שכתוב בתמחון,

אמר רב פפא, פשיטא לי ספל מלמעלה ספל [bowl, basin בעקן. באדיש] אדירים (שופטים ה) הפקיד פלוגי לפלוגי, וקפל מלמטה טלימות שראיין לקפל, ויש פותרין גימטריא הוא ספל וקפל, והכל הוא, [אלא הכוונה לספל שהוא שם בלי] והוא הדין לכל הכלים דעלמא, אלא הכי נקט [ספל, וקפל] משום דנעי עלה במסקנא קפל מלמעלה וספל מלמטה כו', הכול הולך אחר התחתון,

בעי רב פפא, קפל מלמעלה וספל מלמטה מאי [אולי יש מכאן ראיה שבימיהם היו כותבין קו"ף בסמ"ך סתומה ורגל יוצא ממנה למטה. ראה יוסף דעת], מי חיישינן לזבוב שחסיר רגלה של קו"ף ונעשית סמ"ך וזהו נמי ילמד מעליון, או לא²⁸. תיקון,

והמוציא מחצירו עליו הראיה, דכיון דמסתפק דינא לבי דינא, היאך יוציאו מיד המזיק,

ולא דמי לממון המוטל בספק דקיימא לן חולקין.

דהתם עיקר המעשה אין ידוע לנו היאך היה, כגון שור שנגח את הפרה וגמלא עוצרה בצדה (לעיל דף ג) וכגון נפל הבית עליו ועל אמו (לעיל דף קנח) הלכך פוסקין להן ב"ד את הדין שיחולקו,

אכל כל מקום שעלתה ההלכה במיקו, הואיל ואין הדיינין יודעין לפסוק את הדין, היו שותקין, והמחזיק יחזיק צמה שצידו קצת משמע מכאן שתיקו הוא לשון שתיקה,

[חיישינן לזבוב, שכל מה שיש לנו ליישב שתי הלשונות שלא תימצא סתירה וחזרת הסופר, יש לנו ליישב, אפילו באופן הרחוק. עפ"י שו"ת הריב"ש רמב"ם, יוסף דעת]

ההוא דהוה כתב ביה, שית מאה [ולא ידעין שש מאות מאיזה מטבע] וזוזא, שלחה רב שרביא קמיה דאביי [ושאל ממנו], שית מאה [הכוונה על] איסתרי וזוזא [וכיון דאיסתרי [סלע] הוא ד' דינר, ויש 25 סלעים במנה, ונמצא שחייב לו 24 מנה וזוז], או דלמא שית מאה פרימי וזוזא [וזה חשבון הרבה פחות, 600 פרימי הוא 3.125 מנה ועוד זוז]

אבני חן למסכת בבא בתרא

ואמר אביי כשיחמוס ראונו להשליך לב"ד,

לא לחוי' [יראה להם] בסוף מגילתא לא יחמוס בסוף הקלף, אלא בתחלתו של יאה קלף מלמעלה, דלמא משכח לה אחר שמה ימצאו אדם רע, ובתיב ויכתוב בתלם שלמעלה ממחיתו דמסיק ביה זוזי' אפי' חמוס ליתא מפלוגי כן וכן ממון,

ותנן הוציא עליו כתב ידו והיינו חתימת ידו, כדמנן [גיטין דף ע"א] כמז סופר ועד כשר, ואמר ר' ירמיה חמס סופר שנינו [שם מיידי שכתב סופר שטר ועד אחד חתם, וע"ז אומר ר' ירמיה] שלא די בכתיבת הסופר רק צריך גם לחתום עם עוד עד, והראיה לענייננו הוא רק שקורא לחתימה כתיבה], שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין,

ההוא בְּזִינָא [מוכס בלשון פרס], [הבי"ת שרשית שמא נגזר מן ענין מבזבו לפי שהמוכס מבזבו ממונו על כך לקנות המוכס מן המלך, וגם ע"כ מבזבו ממונו של אחרים. יעב"ז] מוכס וישראל היה דאתא לקמיה דאביי, אמר ליה ניהוי לי מר חתימות ידיה, דכי אתו רבנן מחווי לי [וע"ז שתתן לי חתימת ידך אכיר אותה] ומשלם [לי. ררי"ף] כמז ידך לממול המכס, מעברנא להו בלא מכסא אממול לה, אחוי ליה בריש מגילתא, הוה קא נגיד ביה מושך בקלף כדי שיחמוס אביי מלמטה, א"ל כבר קדמוך רבנן [כדאמר אביי לעיל שלא יחתום מלמטה אלא מלמעלה,

אמר אביי, מתלת ועד עשר [ומשום הכי נקט מתלת דקודם תלתא לא כתבי בשטר חשבון, אלא לזה סלע כותב, פלוגי לזה סלע, וכן לשנים כותב סלעין, ולא שנים ומעוט סלעים שנים, ואי קשיא לך היכא דכתב סלע בסוף שיטה יכול לכתוב סלעין? הא לא קשיא דכיון דסלעין סתם לא הוי אלא שנים משום שהוא פורתא לא מוויף, אלא מתלת ולעיל דיוויף גדול הוא מוויף. רג.] לא לכתוב בסוף שיטה [פירוש אי כתב לשון נקבה דכתב תלת ולא כתב [לשון זכר] תלתא. תוס'].

דלמא מוויף וכתב [פ' שהמספר אינו סוף הענין, ואם המספר באמצע שיטה אינו יכול להוסיף עליה, שהרי אין די הפסק בין המילים להבנים לשם עוד אותיות, אבל בסוף השיטה יש עוד מקום] דמויף וכמז לתלם תלמין ולארכע ארכעין ולחמש חמשין, וכן עד עשר יכתוב לעשר עשרין, אבל אחד עשר אינו יכול [לזיופי] [לזיוף. ררי"ף], דלכך למכתב אחד ועשרים, וכי כמז בין אחד עשר וי"ז נראה דחוק ומינכר,

ואי איתרמי ליה ארכע או חמש בסוף שיטה ניהדריה [ליהדר] ולדכריה להאי סכומא דרבוריה תרין תלתא זימני [וקיבל עליו פלוגי אחריות של כך וכך סלעין. רג.], אי אפשר דלא מיתרמי ליה באמצע שיטה עד דמיתרמי ליה בלמנע שיטה, דלפי' אס' זיף וכמז, אין למדין אלא מן התחמוס כדקמי מתימין,

ההוא, דהוה כתיב ביה תילתא בפרדיסא כך היה כמז בשטר,

זניית לפלוגי בגימטא דאית לי, תילתא בפרדיסא, אול הלוקם מחקיה לגגיה דבי"ת וברעיה מכאן ומכאן [לכרעיה. ררי"ף], ושויה "ופרדיסא" וא"ל מכרת לי תילתא דגימטא, וכל הפרדס כולו, והא שטרא, אתא לקמיה דאביי, אמר ליה מאי טעמא רויח ליה עלמא להאי וי"ו, כפתיה [הלשון כפתיה חוץ מהג' פעמים כאן, יש עוד ד' פעמים בש"ס] ואודי,

ההוא שטרא דהוה כתב ביה, [שוה הלוקח קונה] מנת ראובן ושמעון אחי דאית להו בלמנא פלוגי, מנת [פירוש] חלק קרקע שיש לשני האחים, הוה להו אחא דשמייה אחי והוה להו אחא אחרנא ששמו אחי, והוה ליה מנמא בדהייסו, אול הלוקם כתב ביה וי"ו, ושויה ואחי וטען דמנמא דתלתא זניית, אתא לקמיה דאביי,

אמר ליה [אביי ללוקח], מאי טעמא דחיק ליה עלמא להאי וי"ו כולי האי, כפתיה [ללוקח] ואודי [שהוסיף וי"ו בשטרא],

ההוא שטרא, דהוה חתים עליה רבא ורב אחא בר אדא, אתא לקמיה דרבא, אמר ליה דין חתימות ידא ידידי היא, מיהו קמיה דרב אחא בר אדא לא חתימי לי מעולם, כפתיה ואודי,

א"ל בשלמא ידידי זיפת, אלא דרב אחא בר אדא דרתית ידיה [מחמת שהיה זקן הוה. רג.] ידיו רוממות ולאותיות חתימתו פורחות היכי עבדת, אמר אנחי ידאי אמצרא על סבל הנטוי משפת הנהר אל שפתו שניה והעוצרים גשר קצר נשענים זו ועוצרים, והוא נע ונד כל שעה,

ואמרי לה [ויש אומרים שכך עשה], קם אורנוקא [על בלי שדולין בבור דרתת, ועליה הנחתי ידי. רג.] עלה עליה וכתב ומסס, וכל גופו נע ונד וידיו רוממות, [זרנוקא. שדולין זו מים מן הבור, וקם אורנוקא והיה כל גופו רומת ומסס. ררי"ף].

מתני': כותבין גט לאיש כותבין וחותמין לו, והוא יגרש בו את אשתו כשירצה, אע"פ שאין אשתו עמו נשעה שנותנין לו הגט כמז ומסוס, דהא לא צענין דעתה, שהרי היא מתגרשת בעל כרחה,

והשובר לאשה, אע"פ שאין בעלה עמה דלדידה מוז הוא, ולצעלה הוי זכות וזכין לאדם שלא צפניו, והיא צריכה להזהר בו שלא יצא ליד בעלה עד שתקבל ספק כמותה, ובלבד שיהא מכירין בגמ' מפרש לה, והבעל גורתן שבר הגט, טעמא מפרש בגמ', ושכר השובר [גורתן הבעל], דזכותו הוא, ללא מהדר ותגה כמותה זימנא אחריתא,

דף קס"ז ע"ב

כותבין שטר ללוה להיות מוזמן בידו לתת למלוה כשילוח לו מעות, אע"פ שאין מלוה עמו, ואין כותבין למלוה, עד שיהא לזה עמו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

והללוה נותן שכר בגמרא פריך פשיטא דהללו נותן שכר, שהרי כל הנאה שלו,

כותבין שטר למוכר, אע"פ שאין לוקח עמו, ואין כותבין ללוקח עד שיהא מוכר עמו, והלוקח נותן שכר,

[וזה שאמר ירמיהו לב י ואכתוב בספר ואחתום, הגם שהמוכר כותב שטר, אלא לפי שהלוקח משלם שכר סופר, ומדובר שם בשטר ראיה, שהרי קנה בכסף, ולא צריך שיהא שייך למוכר. משך חכמה סוף בהר].

אין כותבין שטרי אירוסין מפרש צאלו מגלמין (מו"ק דף יח) שטרי פסיקתא דרז גידל, כמה אמה נותן לצנך כך וכך כו' [בתנאים שלנו. יבין], ונשואין תמוזה [לא מצאתי בפוסק דין זה, שא"כ כתובה [אינה] אלא מודעת שניהם, ודין שהחתן נותן שכר כתיבת כתובה בסימן כו ס"א ציינו מוכבא. גליון המרש"א] **אלא מודעת שניהם** אצי ממך ואצי כלה, והחתן נותן שכר,

[אף על פי שאבי הכלה אומר לעדים כך וכך אני מתחייב לתת לחתני, אין כותבים עד שיבוא החתן לפניהם, שלא התירו לעשות כן אלא בלווה ובמוכר מפני שהם דחוקים למעות, אבל כאן למה יכתבו ללא דעת החתן, ועוד שמה עושה כן רק כדי להתפאר שיצא עליו שם כי פלוני נושא בתו, ואינו אמת. פסקי הרי"ד].

אין כותבין שטר אריסות מקבל שדה למחצה שלש ולרביע וקבלנות מכירות כך וכך כותבין לשנה **אלא מודעת שניהם, והמקבל נותן שכר** [ואפילו צריך להוכיחה איזה שנים, דאז אין להמקבל עתה רווח בהשדה. יבין ע"פ הגמ'].

אין כותבין שטרי בירורין גמ' מפרש [שטר שכתוב בו איזה דיינין בררו להן הבעלי דין, או שטר שכותבין לעצמן הדיינין לברר טענות הבעלי דין, מה שטוענים זה על זה. יבין] **וכל מעשה ב"ד כגון אדרכתא, דמודיעין ללוה ואזיל ופרע** צטרס שיכתב **אלא מודעת שניהם, ושניהם נותנין שכר** צטטרי צירורין,

[אדרכתא הוא שכותבין למלוה שיטרוף מנכסי הלוה בכל מקום שימצאם, ומפרש הרשב"ם שמדעת שניהם דקאמר [מדעת המלוה אינו צריך לומר שהרי המלוה הוא זה שמבקש האדרכתא, אלא מוסיף שגם מדעת הלוה]. היינו שאין כותבין אלא א"כ מודיעין קודם להלוה, ועי"ז יבא וישלם מיד אם יש לו. וראה ב"מ מז: ענין שטרי חלואתא ואדרכתא].

רשב"ג אומר לשניהם העדים כותבין שני שטרות לזה לעצמו לזה אחד ולזה לעצמו ולזה אחד וצגמ' מפרש פלוגמיהו:

נמ': מאי ובלבד שיהא מכירין? אומר רב יהודה אומר רב, ובלבד שיהא מכיר הסופר והעדים לריסין שיכירו שזה שמו **שם האיש בגמ' דאיכא** למיחש אין גט זה אלא לאיש אחר, ויבא לרמות ולהגזות כמזהה לשום אשה, דמתן (כמוצות דף פט) הוציאה גט ואין עמה כמזהה, גוצה כמזהה, ו**שם האשה בשובר** שלא תרמה לימנו לאיש שגרס אשתו, ומפסיד כמזהה על דיה,

יטיב רב ספרא, ורב אחא בר הונא, ורב הונא בר חיננא, ויטיב אביי גבייהו, ויחבי וקמיבעיא להו, שם האיש בגמ' אין, שם האשה לא, שם האשה בשובר אין, שם האיש לא,

וליחוש דלמא כתב גיטא, ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך [ששמו כשמו] [ומגרש לה] וממכין להמירה לינשא שלא דקין, וזמנין אזלא כתבה אשה שובר, ויהבה לגברא דלאו דילה [ששם אשתו כשמה]?

אמר להו אביי הכי אמר רב, שם האיש בגמ', והוא הדין לשם האשה, שם האשה בשובר והוא הדין לשם האיש,

וליחוש לשני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת [ושם נשותיהן שוות. רג.] דלמא כתיב גיטא ואזיל וממטי ליה לאיתתיה דהיאך?

אמר להו רב אחא בר הונא, הכי אמר רב, שני יוסף בן שמעון הדריים בעיר אחת, אין מגרשין נשותיהן, אלא זה בפני זה דליכא למיחש מו מידי,

[בתוס' מגילה טו. בר"ה כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך. וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירנה, ו"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות. וקשה וכי לא היו מוצאים שני עדים שבינו חומר הדבר וישאר בסוד?

ו"ל דביחוסו של מרדכי אומר בן יאיר בן שמעי, וקשה הלא בין יאיר ושמעי יש הרבה דורות, אלא הרבה היו בשושן שנקראו מרדכי בן יאיר ולכן מיחסו עד שמעי, ובוה יובן למה היה מתיירא שיתפרסם הגט, דכיון דאמרין הכא שאם יש שני יוסף בן שמעון צריך לגרש לפניהם, נמצא שהיו באים אנשים הרבה ואז בודאי יתפרסם הדבר. יערות דבש, פניני הרף].

וליחוש דלמא אזיל דלמא נפיק לו למתא אחריתא לעיר אחרת כו', למא דממטי [פריך. רי"ף] דצעי מכירין, למא כותבין שום גט לשום אדם, אף על פי שאנו מכירין שמו, והלא שמה יוסף בן שמעון זה מעיר אחרת צל לכאן, והיה (שמו) [שמה. מעשר רב, פי' שם באותה מקום אדם בשם] ראובן בן יעקב, ועמה הרגיל והחזיק שיקראו לו כאן ראובן לפי שרצה לגרש אשת ראובן בן יעקב שצמקוס פלוני, ומחזיק ליה לשמיה [ביוסף בן שמעון] [בראובן בן יעקב. ע"פ הרשב"ם], וכתוב גיטא, וממטי ליה לאיתתיה דהיאך,

אמר להו רב הונא בר חיננא, הכי אמר רב, כל שהוחזק שמו בעיר שלשים יום, אין חוששין לו דכל כך לא היה מחליף שמו זמן מרובה, פן יודע הדבר,

לא איתחזק מאי [אך יודעים שזה שמו]? אמר אביי דקרו ליה ועני, רב זביר אמר [אין זה ראיה], רמאה ברמאותיה זהיר ידע

אבני חן למסכת בבא בתרא

ויזהר לענות, הלכך אין מקנה עד דלימחוק,

ליה לאו אנא הואי, אמר לה [ר' ירמיה להאשה שנתנה שובר]
איברא [באמת] אנת הות,

אמר אביי אע"ג דאמור רבנן דצורבא מרבנן לאו אורחיה
למידק כגון רב ירמיה, שטען מחלה שלא הכירה, אפי' הכי כיון דאמר דקדקתי
יפה עמה ומכירה, סמכין עליה, כדאמר' גבי רב ירמיה, שסמכין על מה שאמר
לנסוק ד כיון דדק דק [תוס'],

אמר אביי, האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא, נידבר
לנהוג עם הארץ שמסתכל ומכיר נשים בהדיה, דלמא מחלפו לה
מיניה:

[למשל אם אדם נכנס לבית חדש של חבריו שנבנה בפאר והדר, כששואלים
אותו מה ראה בבית הוא משיב שהוא נאה מאד, אבל אינו יכול לפרט במה נאה,
אבל אשה כשנכנסת יכולה לפרט כל פרט ופרט, וכן באשה הת"ח רואה אשה
אבל אינו זוכר הפרטים, משא"כ ע"ה רואה וזוכר כל הפרטים],

[שנינו במשנתנו] והבעל נותן שכר [בתיבת הגט] וכו'. מאי טעמא?
דאמר קרא דברים כד וכתב [שכולל גם הוצאת השטר] ונתן,
והאידנא דלא עבדינן הכי אלא נהגו שהאשה נותנת שכר, [הטעם
שנוהגין כן] שדירות רבנן אאשה, כי היכי דלא לשהייה [שיבואו
לשירות הגט] נצטיל השכר שאינו רוצה ליתן, ומתענג [ובפרט בימיהם שהיו נושאים
במה נשים, לא היה לבעל סיבה שירצה ליתן גט]:

גירסת הרשב"ם:

[שובר לאשה, ואע"פ שאין בעלה עמה, והבעל נותן שכר, פשיטא?
איירי דתני רישא בדידיה, תני נמי סיפא בדידיה. ד"ס]

אידי דתנא רישא כו' - לא גרסינן ושינוש הוא,
וש מפרשים דאשכח קא, ולמימלא דליה [האשה] יהבה השכר ולא הצעל [ואף
שבאמת האשה משלמת בשביל השובר], ואידי דתנא רישא דדידיה [שהוא
משלם בשביל הגט], משום גט שהצעל נותן שכר, תנא נמי דדידיה גבי שוכר, ולא
דוקא, ואין זה שיטת גמרא למימניה דדידיה שיקרא, משום רישא,

[שנינו במשנתנו] וכותבין שטר ללוה אף על פי שאין מלוה עמו
וכו': פשיטא? לא צריכא בעיסקא מעות למחית שטר:

[שנינו במשנתנו] כותבין שטר למוכר, אף על פי שאין לוקח
וכו': פשיטא? לא צריכא במוכר שדרה מפני רעתה מוס גדול
שבה, או חסוקה ממנו, וסד"א יתן הוא שכר [קמ"ל דלא] דהנאה ידיה הוא,
וכדכתיב יחזקאל ז יב בָּא הָעַת הַיָּעֵ הַזֶּה הָיוּ הַסְּבָא [לפרענות] הָיוּ הָעַת הַיָּעֵ הַזֶּה הָיוּ הַסְּבָא
והפנו יָרַ לְלִיטָאָל, וכדאמרי אינשי (בבא מציעא נא). זכנת [אם לקחת חפץ
המתקיים, שטר הוא אלך, שלא הוצאת המעות צי"א, והרי הוא מתקיים לך. רש"י
ספ קנית, זצין [מכרת] אוביד:

ההוא תברא, דהוה חתים עלה רב ירמיה בר אבא, לאחר זמן
אתיא לקמיה ההיא איתתא לתצוע כמזב, אמרה ליה, לאו
אנא הואי אותה אשה שאתה אומר שחתמת על שוכרה, ושמה אשה אחרת
ששמה כשמי ושם צעלה כשם צעלי, אבל אני לא התקבלתי כמזבתי עדיין,

אמר [ר' ירמיה בר אבא], אנא נמי אמרי להו לסהדי הסתומים עמי על
השוכר לאו איהי היא שאיך אותה האשה שחתמנו על שוכרה, והדין (עמה)
[שמן?], ואמרו לי והם [העדים האחרים] השיבו לי, שטעימי צמה שגשגה
והחלף [קולה] [קולך. ר"י], והדין עמהם, וכבר התקבלת כמזבתך, מיקש
[קש = זקנה] הוא דקשא לה הזקנה, ובגר לה קלא וכבר נשמתה
ונעשה קולה עצה,

אמר אביי, אע"ג דאמור רבנן

דף קס"ח ע"א

כיון שהגיד נפקא לן במסכת שזעזע (דף לז) מאס לא יגיד שוב אינו
חוזר ומגיד [י"מ הטעם משום דמשוי נפשיה רשיעא. רוד"ש],
[מאמר זה גם בכתובות יח: ב"ב קסח, סנהדרין מד: מכות ג.],
[אבל הנכון דנפקא לן האי פירושא דלא יגיד מוכתיב על פי שנים עדים יקום דבר,
אלמא על מה שהעידו בב"ד מתקיים הדין לזכות או לחובה לאלתר, ואם יכולין
לחזור ולהעיד היאך יקום דבר וכו'. רימב"א בכתובות יח: עיי"ש שחולק על דברי
רש"י],

[במכתב ששלח החזון אי"ש לר' שאול ליברמן כותב: שאלותיך לא קלעו מטרם
כי הבקאות לא בי היא, כי חסר לי גרסא דינקותא, ושאר קניני הבקאות, אבל
כנראה דברך אמת שאין דרשא בגמ' בדין כיון שהגיד אלא דברי סברה הן, כי
הגדה ראשונה היא בכח עדות, והשני' ע"כ אין לה כח עדות רק ביטול החלטת
הדין כי הגדת העדים הוא אמת ודאי ואין אמירה במלה נגד הגדת עדים. ע"כ
גנוים ושו"ת חזון איש, מהדורת הלפרין דף של],

צורבא מרבנן [ראה תענית ד. רש"י ד"ה צורבא מרבנן. צמור חריף כמו ציעי
דלריצן במסכת צינה, תלמיד חכם זקן לא קרי צורבא אלא ההוא מרבנן קרי ליה.
וביד מלאכי בשם ספר יוחסין מביא שכל שקרא ושנה ושימוש תלמודי חכמים
דהיינו תלמוד הוא צורבא מרבנן] כגון רב ירמיה בר אבא,

לאו אורחיה למידק לאו דרכיה למידק ולהכיר נשים כל כך, והגדה קמייתא
שאמר דלאו איהי היא, לאו כלום היא, ולא מיקרי חוזר ומגיד, צמה שאמר לנסוק
אף היא, אלא שגשגה קולך, דכיון דאמר השתא דקדקתי יפה, סמכין עליה,
ומהימנין ליה,

ההוא תברא, דהוה חתים עליה רב ירמיה בר אבא, אמרה

אבני חן למסכת בבא בתרא

מקומות בא עבר במקום עתיד, כמו אם לא אעזובך עד אשר אם עשיתי. מצור
דבש [אתן] [אשלם] לך מכאן ועד יום פלוני, תן לו [למלוה]
שטרו, הגיע זמן ולא נתן,

רבי יוסי אומר יתן, רבי יהודה אומר לא יתן:

נב: במאי קמיפלג, ר' יוסי סבר אסמכתא המצטיח לחזירו דבר,
על מנת שיעשה דבר לעתיד, וסומך בלבו בשעת התנאי שיוכל לקיים הדבר כשיגיע
זמן, (וכשיגיע) [וכשהגיע. ר"י] [הזמן] (י'אנס) [נאנס. שם] ולא יוכל לקיים
קניא, ורבי יהודה סבר אסמכתא לא קניא ואינו נתפס בתנאו, ולא
יפסיד דבר, ודיני אסמכתא מפורשין בב"מ ב' א'ז'ו נשך (דף סו) ובפ' המקבל
(שם קד),

אמר רב נחמן, אמר רבה בר אבוא, אמר רב, הלכה [תוס']
כרבי יוסי [דאסמכתא קניא],

כי אתו לקמיה דרבי אמי דיני אסמכתא, אמר להו, וכי מאחר
שרבי יוחנן מלמדנו פעם ראשונה ושניה כלומר כמה פעמים
לימדנו רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי, אני מה אעשה והיאך אומר לא
קניא,

ופסקי גמרא ואין הלכה כרבי יוסי אף על פי שנימוקו עמו, דאסמכתא לא
קניא, אלא אם כן קנו מיניה צבית דין חשוב, ונדלא אנים, כדאמר במסכת נדרים
(דף סו):

מתני': מי שנמחק שטרו חובו מעצמו שנטשטש, או שנפלו עליו מים,
מעמיד עליו עדים [תוס'] [היודעים מאימתי נכתב, ומה כמוז בו, ובא
לפני בית דין] [ודוקא נקט ב"ד דאלימי לאפקועי ממונא. תוס'] [ועושין לו
קיום, והם עושין לו קיום בפני בית דין, וכותבין לו מה שהיה כמוז בראותו השטר,
והזמן והעמות, איש פלוני בן פלוני נמחק שטרו שהיה כמוז ביום
פלוני,

דף קס"ח ע"ב

ופלוני ופלוני עדיו היו עדים שהיו תחומים בו, כל זה כותבין אלו המקיימין,
ואחר כך חותמין את שמותם בסוף:

נב: ת"ר, איזהו קיומו? במותב תלתא הוינא, אנו פלוני
ופלוני ופלוני, הוציא פלוני בן פלוני שטרו מחוק לפנינו שהיה
כמוז ביום פלוני ופלוני, ופלוני עדיו היו עדים שתחומים בו,

ומפרש גמרא ואם כתוב בו, הוזקקנו לעדותן של עדים שעמדו אלו
בית דין המקיימין, וחקרו עדים התחומים בו להעיד על חתימתן, ונמצאת
עדותן דצריהם מכוונת,

[תימה למה צריך לכתוב כל זה, מה שנא משאר קיום שטרות דפשיטא לן

[שנינו במשנתנו] אין כותבין שטרי אירוסין וכו': פשיטא? לא
צריכא דאפילו צורבא מרבנן החמך, סד"א חמיו יתן כל השכר, דניחא
ליה לחמוה לקרוביה [לקרב אותו] שהרי משיא כמו למלמד חכם:

[שנינו במשנתנו] אין כותבין שטר אריסות וקבלנות וכו':
פשיטא [דמקבל נותן שכר, דנהנה. רג']? לא צריכא בבורה שזריך
להוציאה שנה או שנתיים, ואין ריוח עמה למקבל [בשדה שהיתה בורה מוזמן גדול,
מהו דתימא ריוח דנותן הוא שמתקן שדהו הרבה והוא יתן, קמ"ל דלא. רג'] [ראה
תורת חיים]:

[שנינו במשנתנו] אין כותבין שטרי בירורין, אלא מדעת שניהם
וכו': מאי שטרי בירורין? הכא צבצב תרגימו שטרי טענתא שני
סופרי הדיינין, היו כותבין טענות אנשי הריב, כדי שלא יהיו טוענין וסוחרין וטוענין,
ועל פי אותן טענות פוסקין הדיינין את דינם,

רב ירמיה בר אבא אמר, זה בורר לו אחד דיין אחד כו', וזה
בורר לו אחד והיו כותבין בשטר, פלוני בירר לו דיין פלוני, ופלוני בירר לו את
פלוני:

[שנינו במשנתנו] ר"ש בן גמליאל אומר, לשניהם כותבין שנים,
לזה בעצמו ולזה בעצמו: לימא בכופין על מדת סדום קא
מיפלגי מדת סדום כדתן (אצות פ"ה מ"י) האומר שלי שלי שלך שלך זו מדה
ציונית, ויש אומרים זו מדת סדום,

לימא ת"ק סבר שניהם נותנין שכר, ונותנין שטר אחד צין שניהם, ואם יאמר אחד
מהם לא אתן השכר כי אני חפץ שיהא לי שטר אחד לבדי, ולך שטר אחד, ויהיה שלי
שלי ושלך שלך, כופין אותו ועושין אחד, כי מה שאמר מדת סדום היא [ויהיה ביד
הדיין עד שיגמר הדין. שלמי הגיבורים], דמר סבר כופין, ומר, ור"ש [צ"ג]
סבר אין כופין?

לא דכולי עלמא כופין, והכא היינו טעמא דר"ש בן גמליאל
משום דקסבר אין זו מדת סדום, שהרי חסר הוא הרבה בדבר, אם יכתבו שטר אחד
לשניהם, דאמר ליה לא ניחא לי דתהוי זכותך גבי זכותי דמיהוי
זכותי בשטר אחד, אלל וכותך, דדמית עלאי כי אריא ארבא [בארי אורב.
רג] כל שעה שמראה הכתב, תבא עלי צעלילות טענותיך הכמוצים בו, ושם תראה
טענותיי, ו[?]נבא לידי מריבה, כי איש מריבות אתה:

מתני': מי שפרע מקצת חובו, והשליש את שטרו המלוה
והלוה מסרזהו ציד שלישי, (הרי. ר"י) [ק] עורה היה להם לכתוב שוכר, וסמכו על
השליש,

ואמר לו [לזה לשליש] אם לא (נתתי. אין צורך בהנה"ה כי בהרבה

אבני חן למסכת בבא בתרא

והדר נמחקיה והדר נכתבין על המחק ונחמנו סהדי על הנייר, והכי [קא] קשיא ליה, ודלמא לא מחקי ליה שפיר, משום דבעי למיכתב עליה, והוי רישומו ניכר רושם ראשון ניכר, ואולי ומחקי ליה להאי כתבא בתרא, ומוקי ליה אקמא והוי ליה רושם ראשון ניכר וכשר, (וראשון) [דראשון] לא על המחק נכתב והוי ליה כנטשטש, ותניא, דלמחן לעיל נמחק או נטשטש, אם רישומו ניכר כשר?

אמר ליה מי קאמינא מי סברת שטרא מעליא קאמינא דנכתוב ונמחקיה, אל"ף ב"ת דכריס בטלים בעלמא כאמינה אמרמי לכתוב ולמחוק,

[לעיל קנג, והיא דאתאי לקמיה דרבא, עבד לה רבא כשמעתיה, הוה קא מרדא ליה, אמר ליה, לרב פפא בריה דרב חנן ספריה, זיל כתוב לה וכתוב בה שוכר עליהן או מטען, אמרה ליטבע ארביה אטעווי קא מטעית לי, אמושינהו למניה דרבא במיא, ואפי' הכי לא איפרק מטיבעא],

תנו רבנן, הרי שבא ואמר, אבד שטר חובי וקצת לי אחר מחמיו, ככל הכתוב בראשון, וכגון שאין לו עדים שאבד ממנו, אע"פ שאמרו עדים אנו כתבנו וחתמנו ונתננו לו [למלוה] דליכא למימר, שמה כתב ללוות ולא ליה, אין כותבין לו את השטר,

בר"א בשטרי הלואה אפילו אם בלו לכתוב מן מאמרות שבו [כדמפורש להלן], אין כותבין, דלמו למיטרף ביה מבני חרי, ושמה לא אבד הראשון, אי נמי דלמא חזר ומלא, וטריף והדר טריף [במהרש"א בזהרש"ל],

אבל שטרי מקח וממכר אם אמרו עדים כתבנו ונתנו לו כותבין לו אחר חוץ מן האחריות שבו מאמר שאמת הדבר שזה הקרקע קנינו לו, והוא ירא פן ישמקע הדבר ויערערו עליו שלא כדין, כותבין לו שטר מקח בלא אחריות כדמפרש לקמן (דף קסט), שטרא דין דכתבנוהי דלא למיגזי ביה לא ממשעבדי ולא מבני חרי כו',

דף קס"ט ע"א

רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף שטרי מקח וממכר אין כותבין דס"ל אותיות נקנות במסירה [פי' שאותיות השטר נקנין למי שנמסר השטר, ולכן אם נותנין לו שטר שהוא קנה את השדה, השדה נקנית לו ע"י שהוא מקבל את השטר], כדלקמן גבי מתנה, דחיישין דלמא לאחר שכתבו ונתנו לו שטר המסירה, החזיר לו לוקח זה למוכר את השטר, וחזר לו מקחו כדאמרינן גבי מתנה,

וכן [לשיטתו] היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הנותן מתנה לחברו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו כדמפרש לקמיה טעמא [דאותיות נקנות במסירה], וחכמים אומרים מתנתו קיימת אלא אם כן חזר ומכרה, או נתנה לו, כקנין גמור, או בשטר חדש, כדין לוקח ומוכר [דבמסירת השטר אינו עושה קנין],

שהדיינים לא קיימוהו עד שנוקקו יפה לעדותם של עדים? ונראה לי דלא דמי לשאר קיום שמירות שהשטר קיים לפנינו, והם מעידים שמכירים חתימות העדים אין צריך דקדוק כל כך, אבל הכא שבא השטר מחוק לפנינו, והם מעידים שכבר הכירוהו, צריך דקדוק גדול אם היה רשומי ניכר בשעה שראוהו. תוס' הרא"ש],

גובה מומן ראשון הכתוב בשטר, ואינו צריך להביא ראיה אחרת, ואם לאו צריך להביא ראיה על הזמן ועל סכום המעות, ועל כל מה שהיה כתוב בשטר,

נקרע על ידי אדם פסול, נתקרקע מעצמו כשר, נמחק או נטשטש אם רישומו ניכר כשר,

ה"ד נקרע, ה"ד נתקרקע? אמר רב יהודה, נקרע קרע של בית דין, נתקרקע קרע שאינו של ב"ד,

היכי דמי קרע של בית דין? א"ר יהודה, מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף, אביי אמר שתי וערב,

הנהו ערבאי ישמעאלים דאתו לפומבדיתא, דהוו קא אנסי ארעתא דאינשי וממוך שהיו צעלי זרוע, כופין צעליהן לתת גם השטרות, שלא יוכלו לערער אתו מרוותיהו [בעלי השדה] לקמיה דאביי,

א"ל [אמרו ליה בעלי השדה לאביי] ליחזי מר [ראה אתה אביי] (שטרי') [שטרין. ד"ס] מה כתוב בו קודם שיאנסו ממנו, ולכתוב לן מר שטרא אחרניא עליה תמחיו, דאי מיתנים חד, נקיטין (חד) [אידך. ד"ס] בידן ולזמן מרובא אם תהיה ידינו תקיפה, נערער על שדומינו, ונקחם מיד הלוקחים אותם, מיד הערציים,

אמר להו [אביי לבעלי השדות], מאי אעביד לכו, דאמר רב ספרא לקמן בשמעתין אין כותבין שני שמרות על שדה אחת, דלמא טריף זה הלוקח שקנה שדה בלמחיות [שמעון הקונה מראובן], ומנין דטריף ליה מיניה צעל חזר דמוכר [לוי], ואמי איהו וטריף מלקוחות [שמעון יטרוף מיהודה], וממזיר להם [ללקוחות, ליהודה הלוקח] אחד מן השטרות [שראובן מוכר לו השדה לשמעון, וטרפה ממנו לוי], כדי לגבות בו מן המוכר [כדי שיהודה יחזור על ראובן לגבות ממנו], והדר טריף מלקוחות אחרני [יטרוף שמעון גם מויששבר] על ידי השטר השני, ואומר עמה טרפו ממני [טרף לוי ממני], ואחזור ואטרוף מלקוחות [ולכן אני טורף מויששבר], והרי שטר מכרתי עדיין הוא צדי,

הווי קא טרדי ליה מפניין צו [בעלי השדות מאביי], אמר ליה לספריה זיל כתוב להו שטר, ומחוק אותו, ואחר כך כתוב הוא על המחוק ועדיין יחממו על הנייר ואלו לא יתנו לב דפסול שהוא פסול ואיפטר מהם,

אמר ליה רב אחא בר מניומי לאביי (לי נראה) [נראה לין] דרב אחא בר מניומי הוה סלקא דעתיה, דהכי אמר אביי לספריה, דנכתוב להו שטרא מעליא,

אבני חן למסכת בבא בתרא

בעריבין והוא ב' שום היתומים. רש"י, וכשיתנו לו בית דין שטר השומא, יקרעו האדרכתא, פן יחזור ויטרוף זה פעם שניה, שלא כדין,

[ידיעות:

הרמב"ן ר' משה בן נחמן חי בספרד בשנות 1194 - 1270, הרשב"א ר' שלמה בן אדרת תלמידו של הרמב"ן חי בספרד 1235 - 1310 תלמידו של הרמב"ן, והר"ן רבינו נסים בן ראובן היה דיין וראש ישיבה בברצלונה ונפטר לערך שנת 1376],

אמר מר, חוץ מאהריות שבו, מאי טעמא אין כותבין לו אחריות?

כל [שטר] טירפא, דלא כתיב ביה קרעניה לשטרא דמלוה,
לאו טירפא הוא,

וכל [שטר] אדרכתא, דלא כתיב בה קרעניה לטירפא, לאו
אדרכתא הוא,

וכל [שטר] שומא דלא כתיב ביה קרעניה לאדרכתא, לאו
שומא היא?

לא צריכא דקאתי מכה אבהתיה לך אין כותבין שני שטרות [לשמעון
הקונה], דמישנין דלמא לאו מכה (ה. ד"ס) הלואה יבא [לוי] ויטרוף, אלמא יבא
וערער, כי זו השדה גולה מאבותיו [בן ישעון לוי, לשמעון] זה [ראובן] שמכרה לך,
והביא [לוי] עדים כי זו שדה אבותיו, והמוכר [ראובן] שמכרה [לזה. ד"ס]
[לשמעון] גולה מאבותיו, והלואה מידו [בירד שמעון הקונה], והעמידה ביד
המערער [לוי]. וכתבו ללוקח [לשמעון] שטרפה מידו, וכי יש לו רשות לטרוף
הלקוחות שקנו קרקע מן המוכר [ראובן] שמכר לו שדה זו הגולה,

והלך [שמעון] וטרוף וקרע שטר המקנה שצידו. ד"ס] ועשה [קנויאל] הלוקח
[שמעון] [קנויאל. ד"ס] עם הגזול [לוי] שלקח השדה מידו, ואמר ליה שוף לי,
ושקה כן,

ואמר ד' וה' שנים עוד, צא הגזול [לוי] והביא עדים, כי שדה זו גולה המוכר הזה
[ראובן] ומכרה לזה [לשמעון], וטורפה מידו, וחוזר הלוקח הזה [בשמעון] בשטר
(השני שכתבו לו צעת שאמר אבד שטרי) [קמא] וטורף בו פעם אחרת,

לפיכך אמר רב ספרא, אין כותבין שני שטרות על שדה אחת,

אמר ליה רב אחא מודפתי לרבינא, ולמה ליה למימר ליה
לבעל חוב, שוף לי בהאי ארעא ואיקום בה אמאי תליין טעמא
משום דא"ל שוף לי וכי, תיפוק ליה צלא טענה זו נמי דביון דנקיט תרי
שטרי ביום אחד, טריף והדר טריף יכול לטרוף ולחזור ולטרוף, ולכן אמר
רב ספרא, אין כותבין שני שטרות על שדה אחת?

ומשני אם כן [אם לא יתן ריוח גדול בין הטירפות] נפיש עליה מריבות
ומחלוקות של בעלי דינין צבת אחת, ויתנו לב על גניבתו,

ולכתוב להאי [לשמעון שנאבד שטרו] שטרא מעליא אמתיתא [על
הברייתא לעיל סוף קסח:] פריך, אמאי קתני חוץ מאחריות שבו, משום פסידא
דמוכר [של ראובן שמכר לשמעון] [שלא יטריפו ממנו שני פעמים], והלא יכולין אנו
לעשות תקנה שיכתוב לזה [לשמעון] שאמר אבד שטרי שטר מעליא וצאחריות,
דאיכא למימר הדין עמו, דודאי אבד שטרו,

ולכתוב תברא למוכר [לראובן], וכתוב ליה לאידך למוכר שובר, שזכר
שנפסד השטר הראשון שציד הלוקח [שמעון], ולא יבא לגבות בו עוד, דהשתא ליכא

א"ר ספרא, לפי שאין כותבין שני שטרות על שדה אחת
שלא יכתוב לו שטר אחר, מיישנין, דלמא אזיל אחי בעל חוב [לוי שטורף
משמעון] השדה שמכר לו ראובן], טריף ליה להאי שדה, דאמר הקונה אותה
[שמעון] כי אבד שטרי שהיה לי על שדה זו, וכתבו לו שטר אחר עליה, וכיון
דנטרפה מידו, ואזיל האי [וילך שמעון] ומפיק חר [ויציא אחד משטרי
המכירה], וטריף לקוחות אזיל [שמעון] צהאי שטרא דכתבו ליה, וטריף
ללקוחות [במהרה] שקנו אחר שקנה הוא,

ואמר ליה לבעל חוב [ויאמר שמעון ללוי שלוח מעות לראובן, שרוצה
לטרוף השדה ממנו] ויעשה קנויאל, עס הצעל חוב שטרפה ממנו שוף לי [שתוק
בשבילי] דאיכום בה צארעא, כלומר אל מערער עלי עתה כלום, פי' שוף
צשופי כדגרסינן (כתובות דף כ) והוא שאכלום בעליהם שלש שנים וצשופי, כך אמר
ליה שוף לי דאיכום צארעא ארבע או חמש שנים עד דיתישן הדבר # [אינו מפרש
למה לא די' ג' שני חוקה], והדר תא טירפן ומערער עלי זימנא אחריתי,
[והקנויאל הוא ששמעון ולוי יחלקו בהגניבה],

ועציד הכי [ולוי ישמע לדברי שמעון], וצתר זמן מערער עליה [לוי על שמעון]
וטריף לה מנייה, והדר אול הקונה [שמעון], שאמר אבד שטרי וכתבו לו אחר,
ומפיק ליה להאז שטרא [קמא] אחריו דכתבו ליה על שדה זו, והדר
אזיל [שמעון] טריף לקוחות אחריו [מיששכר שקנה שדות מראובן
אחרי יהודה],

ומקשינן עלה [אה"ג שיש לשמעון שתי שטרות, אבל מנין לו ללוי שתי שטרות
לטרוף] וכיון דקרעניה לשטרא דמלוה דצעל חוב [דלוי] צזימנא
קמיימא דטריף, במאי הדר טריף לה כי אחי השתא וטריף,

וכי תימא דלא קרעניה, והא אמר רב נחמן,

כך הוא הסדר, מלוה [לוי] צא לצ"ד וצועק על הלוה [ראובן] שיפרע לו חובו,
ומזמנין ליה ללוה צדינא, כדאמרי' [צבא קמא. ד"ס] [קיצ:], ואי לא אחי משמתינן
ליה, וכותבין "שטר טירפא" למלוה, שילך ויפשפש אחר קרקעותיו של לוי, וכל
מקום שימצא מנכסיו או מלקוחות שקנו ממנו אחרי כן, יראה שטרו לצ"ד של אותה
העיר, וימסרו לו קרקעותיו למלוה,

ויכתבו לו "שטר אדרכתא", שהיא שליט ודורך על נכסיו של זה, לגבות חובו מהן,
כדמפרש צהגזל צבתא, ושטר הטירפא יקרעו, פן יחזור ויטרוף צצ"ד אחר, וישומו
הנכסים כדין שומת בית דין, כדמפרש צצ"ק, וכפי השומא יקחם צחובו,

ויכתבו לו צ"ד "שטר שומת הנכסים", לדעת צכמה קבלס, ומשום דשומא הדרא
לעולם, כשיהא לו מעות ללוה, כדאמרי' [צצ"מ] [דף טז ודף לה] [אולי צ"ל

אבני חן למסכת בבא בתרא

שלל כדון,

אי הכי דאיכא למיחש להכי, והלכך בשטר מקח אין כותבין שובר שטרי הלואה נמי אמאי אמר דכותבין שובר, הא איכא למיחש נמי דטריף המלוה לקוחות שלקחו מן הלוה, ומצדא בידא דלקוחות ליכא, אלא ציד הלוה?

ומשני התם גבי הלואות כיון דזווי מסיק ציה מלוה ללוה, לא שבקי ליה [לא ינחו לו] לקוחות קרקע שלהם למלוה, עד שילכו אלל הלוה, לדעת אם פרעוהו וזוי, משום דמימר אמרי לקוחות, אימור פיוסי פייסיה בעל חוב בזווי ולא אתי למישטט, ולמיכל פירי,

אלל הכא גבי מקח וממכר, דארעא מסיק כשיצא לוקח [שבעון] זה לטרוף קרקע מלקוחות [יהודה ויששכר] שלקחו מן המוכר, ינחו לו הלקוחות לטרוף, דאמרי לקוחות, זה המוכר [ראובן] קרקע חייב לו ללוקח זה, תחת שדהו שאצד, וכל מידע ידעי דמאן דמסיק ארעא בחצירה בזווי לא מפייס עד זמן מרובה, כשיצאה שלא יוכל להעמיד לו שדה, והלכך מניחין לו לטרוף עכשיו, ולאחר זמן הדר לגבי מרא דארעא, ובתוך כך שמיט ואכיל פירי, והלכך אין כותבין,

אמר מר, חוץ מן האחריות שבו, היכי כתיבין האי שטרא, להעיד שהשדה קנו בידו, אך שלא יגבה לא ממשעבדי ולא מצני חרי, דחיישין דלמא שטרו הראשון עדיין בידו הוא?

אמר רב נחמן, דכתבי הכי, שטרא דנן, דלא למיגבי ביה, לא ממשעבדי ולא מבני חרי [וצ"ע דאיהו חשש יש אם יגבה מהמוכר עצמו מבני חורין? וראה פרישה ח"מ רלב], אלא כי היכי דתיקום ארעא בידיה דלוקח שלא יוכל המוכר לטעון לא מכרתי לך מעולם,

אמר רפרב, זאת אומרת ממילתיה דרב נחמן שמזיק לפרש בתוך השטר שאין צו אחריות, אחריות שאינו כתוב בשטר, אלא נכתב השטר סתם טעות ושגגה ה סופר הוא וכמי שכתב צו אחריות דמי, ופולוגתא הוא בשנים אוחזין (צ"מ דף יד), והכי מסקינן הסם (טו) דטעות סופר הוא, צין בשטרי מקח, צין בשטרי הלואה,

מעמא דכתב ליה הכי, הא לא כתב ליה הכי [מפורש שאין בו אחריות] גבי,

רב אשי אמר, אחריות לאו טעות סופר הוא, ומאי חוץ מאחריות שבו, דלא כתיב ביה אחריות [ולא כרב נחמן שכותב "שלא באחריות" בפירוש] ורב נחמן, לא קמתין ספיר,

ההיא איתתא, דיהבה ליה זווי לההוא גברא, למיזבן לה ארעא, אזל זבן לה שלא באחריות [תלוי במחלוקת דרב נחמן ורב אשי, לרב נחמן שכתב בפירוש שלא באחריות, ולרב אשי שכתב סתם], אתיא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה לתקוני [שדרתיך] [שדרתך].

למיחש דלמא טריף והדר טריף, שהרי כשיצא הלוקח שטרו הראשון שאצד כדבריו, יוצא המוכר את השובר שכתב צו כל שמרי דיפקון על ארעא דא פסולין כל שטרי מכירה דיפקון על ארעא דא יהו צטלין, לבר מן דיפוק [חוץ מזה שיצא] בזמנא דא כלומר תוך מזה השטר שכתבתי לו בזמן פלוגי, תחת הראשון, שאמר לי שאצד ממנו?

אמרוהו רבנן קמיה דרב פפא, ואמרי לה [ויש אומרים שאמרוהו רבנן] קמיה דרב אשי, זאת אומרת מחלוקת תנאים הוא במתניתין בפירקין [לקמן קעא.], בשטרי הלואות, דאיכא למאן דאמר אין כותבין שובר שלא יהא צריך לשמור שוברו מן העכברים,

ומלוה שאצד שטרו הפסיד חובו, וה"ה לשטרי מקח, אם אצד הלוקח שטרו, לא נכתב ליה שטרא מעליא על סמך השובר שצד המוכר, שהרי לא יכתבו שובר [פי' דהכי קי"ל שאין כותבין שובר], דנמלא מוכר צריך לשמור שוברו מן העכברים,

דף קס"ט ע"ב

אמר להו רב אשי, בעלמא לעולם אימא לך כותבין שובר גבי מלוה שאצד שטרו, (שנכתב לו שטרא) [בין שאין לו למלוה שטר להחזיר ללוה] [דכותבין שובר ללוה, ופרע חובו למלוה], או פרע מקצת חובו, (דכותבין שובר ללוה, ופרע חובו למלוה) [שנכתב לו שובר. כל ההגהות בריבור זה הם ע"פ הרש"ש. וראה ד"ס אות ד'],

והכא גבי מקח וממכר היינו מעמא [דאין כותבין. ד"ס] שובר למוכר, כדי לכתוב שטרא מעליא ללוקח, משום [שאם יהיו לשבעון הקונה שני שמורות] דלמא דזימנין ד אזיל [לוי שהוא] בעל חוב דמוכר [של ראובן] וטריף מיניה דלוקח [במשמעון] [שהוא לוקח ראשון שנאצד שטרו], ואזיל איהו [יולך שבעון, וראה שלוי טריף שדהו] וטריף לקוחות וטורף הקרקע מיניה ללוקח [שני] [דהיינו יהודה], ויטורף שבעון מיהודה ומיששכר שקנו שדות אחריו, בין שיש לו שני שמורות],

ושובר ומצדא גבי לקוחות ליכא אינו ציד הלוקח [יהודה] אלא ציד המוכר [ראובן], ובתוך כך [פי' עד] שילך אל המוכר ויראה לו השובר, שמיט ואכיל פירי, כדמסיק ואזיל, וקשה גול הנאכל # [שאינו יודע כמה אכל], אלל גבי שטרי מלוה כותבין שובר, דליכא למימר הכי, כדמפרש לקמן ואזיל, [פי' אבל לא חיישין לקנוניא, שלא ירצה המוכר לתת להם השובר, דמסתמא לא ניהא ליה דלקרייה גולנא, ואפילו לוקח שלא באחריות. ריטב"א],

ומקשינן סוף סוף לקוחות לאו אמרי' יהו. ד"ס] דארעא [על בעל השדה, דהיינו ראובן המוכר] הדררי לגבי מוכר אזלי בתמיה, לנעוק על שדהו שטרך צע"מ דמוכר, ויראה לו השובר, ויחזיר לו קרקעו,

[ומתריץ] אדהכי והכי שמיט ואכיל פירי,

אי נמי זימנין דהוי ללוקח שלא באחריות דעמיד אינש דצינ ארעא ליומיה, ולא ימוש הלוקח למזור אלל המוכר, שהרי אין עליו אחריות, ויפסיד קרקעו

אבני חן למסכת בבא בתרא

מצור דבש] ולא לעוותי [ואפילו שלחו ליקח לו קרקע סתם הכין הוה משמע, דלא שרי איניש וחי בכדי. ריטב"א],

[כתיב כבראשית מו. ויין וי' סף את פל' אדמת מוצרים לפקעה ביימקרו מוצרים איש שדהו בייחוק עליהם תרעב ותהי הארץ לפקעה, וקשה למה צריך לומר כי מכרו מוצרים איש שדהו? אלא שיוסף קנה השדות בפחות מושום, ואף שהדין שאין אונאה לקרקעות, זה רק אם הבעלים עצמן מוכרים השדה, אבל ע"י שליח יכול הבעלים לומר לתקוני שדרתך וכו', לכן אומר שלכן היה הארץ לפקעה שהבעלים עצמן מכרו אותם. דף על הרף],

זיל [השליח ידן] זבנה מיניה מן המוכר שלא באחריות וכמוז השטר בשמן, ואמ"כ והדר זבנה ניהלה באחריות מכור את הקרקע לאשה באחריות [זה שלא בטל כל המקח. ראה רא"ש]:

[שנינו בברייתא לעיל ע"א] [וכן היה] רשב"ג אומר, הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, וחכ"א מתנתו קיימת: מאי טעמא דרשב"ג [ד? חזרה מתנתו?]

אמר רב אסי, קסבר רבן שמעון בן גמליאל נעשה כאומר לו שדה זו נתונה לך, כל זמן שהשטר בידך [פ' דהוי כתנאי בהמתנה],

מתקיף לה רבה, אי הכי נגנב או אבד [השטר] גמלי' נימא דאבד שדהו וצטלה מתנתו?

אלא אמר רבה, באותיות נקנות במסירה קמיפלגי, רשב"ג סבר אותיות צין דשטרי מקם צין דמתנה נקנות למקבל מתנה וללוקח במסירה נמסירת השטר, כלומר אע"פ שדברים אינם נקנין [ראה לעיל ג. ובי קנו מידן מאי הוי קנין דברים בעלמא הוא?], כיון דכמוצין בשטר נקנין עס קבלת הקלף, וכיון שהחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו,

ורבנן סברי, אין אותיות נקנות במסירה,

ופלוגמא היא בהמוכר את הספינה (לעיל דף עו.), ואע"פ שפירש רבינו חננאל דלית הלכתא כרשב"ג, דיחיד ורבים הלכה כרבים, אפילו הכי הלכתא כרשב"ג דאותיות נקנות במסירה, ואף על פי שלא כתב לו בשטר אחר [פ' דשם ע"ב אמרינן שאם מכר לאחד שטר, לא די שמוכר לו השטר, אלא צריך לכתוב עוד שטר כדי להקנות לו השטר], קני לך הוא וכל שעבודיה, דקיימא לן כרבי, דס"ל אותיות נקנות במסירה בהמוכר את הספינה (דף עז.),

דאמרינן התם במסקנא [עו:], אמר רב פפא הלכתא אותיות נקנות במסירה, בלא שטר אחר, וקאי רב אשי התם [עו:]. כוונתו דאמר סברא הוא כו', ולקמן בפירקין (דף קעג.) נמי אמרינן אותיות נקנות במסירה, [דבול' עלמא אותיות נקנין במסירה] דאיי אמר צריך להביא ראיה, רבא אמר כו', גם שם מוכח דאצ"י ורבא סברי, דאותיות נקנות במסירה,

וגם שם דחק ר"מ וכתב שאין הלכה כמותו, אלא במסירה ובשטר [אחר], והב"ל הוא,

[ד' עולמות אצילות, בריאה, יצירה, עשייה נזכרה פעם ראשונה [חוץ מבספר חוזה] בספר מסכתא אצילות במחצית הראשונה של המאה ה"ג. ראה בקובץ תרביץ שנה ב' ספר ד' דף 415],

ת"ר [בא להקשות על רשב"ג שמכאן אנו רואין דסבר נקנות במסירה], הבא לידון כנגד המעורר על שדה שצידו בשטר ובחזקה שטוען קרקע זה קניתי ממך, ועדיין השטר בידי, וגם יש לי עדים שאכלתי [ג'] שני חזקה, נידון בשטר, דברי רבי לקמן מפרש לה ואזיל, ועל מקומה אפרשנה, לפי פ"י האמוראים,

רשב"ג אומר, בחזקה לפי פירוש האמוראים שלפנינו, יש מהם שצריך לפרש לר"ש, דקאמר בחזקה ולא בשטר, ויש שצריך לפרש אף בחזקה, וכל שכן בשטר, הלכך מה שמכרז בספרים "בחזקה ולא בשטר אימא אף בחזקה" נראה [נענין. ד"ס] דלא גרסינן ליה (כו') [כלל. ד"ס],

במאי קמיפלגי ומתוך כך נדע פירוש הכרייתא?

1. כי אתא רב דימי, אמר באותיות נקנות במסירה קא מיפלגי,

דף ק"ע ע"א אין תוס' על דף זה

רבן שמעון בן גמליאל סבר, אין אותיות נקנות במסירה [פ' דמיירי [ראה רשב"ג ד"ה רבי סבר לעיל ע"ב שגדפס שלא במקומה] שהשטר נכתב מלוי לשמעון, ושמעון מכר השטר לראובן, וכיון שאין אותיות נקנות במסירה לא קנה ראובן את השטר] והלכך צריך עדי חזקה, דכיון דא"ל אידך לך חזק וקני, ויש לו עדים שהחזיק בה, קנה דקרקע נקנית בכסף, או בשטר מכירה ומתנה, או בחזקה,

[צ"ע דלעיל פירש חזקה ג' שנים, וכאן פירש חזקה לך חזק וקני, אבל באמת כיון שהשטר לא נקנה לו שאינו כתוב בשמו, צריך לך חזק וקני לשם קנין, ורק אז מועיל חזקה ג' שנים, שצריך להיות חזקה שיש עמה טענה], והכי קאמר רשב"ג [באן באופן זה] נדון בחזקה, ולא בשטר,

ורבי סבר, אותיות נקנות במסירה @ כדקאמר נמי רבי צהדיא בפרק המוכר את הספינה (לעיל דף עו.), שהמוכר שטר חוז לחבירו [ראובן שהיה שמעון חייב לו מעות, ומכר את השטר של החוב ללוי], כיון שמכר לו את השטר בידו, קנה החוב, ומשמעוד לו לזה [שמעון] לזה הקונה [ללוי], כמו שהיה משועבד למלוה [לראובן], כל זמן שלא חזר ומחלו, כדאמר שמואל (במסכת גיטין) (דף יג.) [לעיל קמן],

וה"ק הצא לידון בשטר ובחזקה [שראובן מוחזק בשדה, ובא יוחנן ומערר על השדה, וראובן אומר שלי מכר שדה זו לשמעון, ושמעון מכרה לי ראובן, ומכר לי השטר מכר שכתב לו לוי], (וטוען) [שטוען. ד"ס] ראונו כנגד המעורר [יוחנן] שדה זו שלי היא, שהרי שמעון שקנאו מלוי, מסר (לו) [לי. ד"ס] שטר מכירה הנכרז בשמו [שכתב לוי לשמעון], וקניתי השדה במסירת השטר, כאילו נכתב

אבני חן למסכת בבא בתרא

עדים פסולין פסול מדרבנן דילמא קאמי למימסריה באפייהו ומיסמך עליהו. רש"י
גיטין סוף יז:

3. אלא אמר רבי אבינא, הכל מודים רבי ורשב"ג מודים, שאם
מוזיף מתוכו שהוא פסול, כד' אבא, דמודה ר' אלעזר כו' [במזויף מתוכו שהוא
פסול], שאם כתוב בו, הוזקקנו לעדותן של עדים, ונמצאת
עדותן מזוייפת, שהוא פסול, כדרכי אבא,

[וא"ת למאי נפקא מינה כתבו הכי, כדון דמזוייף הוא אמאי אין קורעין אותו?
[וי"ל] דטעמא דר"א דמודה במזוייף מתוכו משום דחייש שמא יטעו הרואים
ויאמרו אעדי חתימה סמכין וקרוי פסול כשרין לעדות, וקמ"ל רבינו דאם חותם
בו קרוב או פסול, אפילו כתבו ב"ד באותו שטר שהעדים פסולים ומזוייפים הן,
ונמסר שטר שהוא בעדי מסירה בשרים, אפ"ה הכל מודים דפסול, דאבתי איכא
למיחש שמא לא יראו מה שכתבו הב"ד שהן פסולין, ויאמרו קרוב או פסול כשר
לעדות. תורת חיים]

לא נחלקו אלא בשטר שאין עליו עדים כלל, דרבי סבר לה
כר' אלעזר דאמר עדי מסירה כרתי, ורבן שמעון בן גמליאל
סבר לה כרבי מאיר, דאמר עדי חתימה כרתי,

[קיום שטרות: שיבואו העדים שחתמו על השטר לב"ד, או להביא מי שמכיר
חתימת העדים, או להביא חתימתם ממקום אחר, ודין זה הוא רק מדרבנן,
דמדאורייתא אמרינן בגיטין ג. עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה
עדותן בבית דין].

[במודה בשטר שכתבו, ומוען שלא נמסר השטר, יש לומר שנאמן במינוי שיכול
לומר שהשטר מזוייף, דלמ"ד שצריך לקיימו סבר דאמרינן מינוי ולכן טענתו טענה,
אבל לרבי אין צורך לקיימו שמינוי זו הוא חלשה מאד שלא נחשדו ישראל לעשות
שטרות מזוייפים].

4. ואיבעית אימא, במודה בשטר שכתבו [אבל אינו מודה שמוסר,
והבביתא דבא לידון בשטר ובחזקה מיירי באופן שמודה שכתבו], צריך
לקיימו קא מיפלגי מערער שכתב לשטר שזיז זה פליגי, וקאמר מערער לא
מכרתי לך וממני נפל השטר ומנאמא,

דרבי סבר, מודה בשטר שכתבו [וב"ה לעיל קנה, ב"מ ז.], אין
צריך לקיימו דלא דמי לשאר דינים שהפה שאסר הוא הפה שהסיר, שאפילו אם
היה זה מערער ואומר לא כתבתי, לא היה לנו למשד את זה הלוקח בכך, שלא
נחשדו ישראל לעשות שטרות מזוייפים, אלא שהסמכו חכמים להטריך קיום היכא
דמערערי עליה, הלכך כי אמר כתבתי, נהמינה למי שהשטר בידו,

ורבן שמעון בן גמליאל סבר, צריך לקיימו והכי קאמר רבן שמעון,
נדון בחזקה ולא בשטר, שהשטר אינו מועיל לו כל זמן שלא נתקיים ע"י אחרים,
אע"פ שזה המערער מודה שכתבו, דליהו אמר כתבתי. ד"ס, וקאמר נמי לא
מסרתי לו,

בשמי, וגם החזקתי בשדה שלש שנים,
נידון בשטר דברי רבי, ועל ידי השטר שמסר לו הלוקח קנוי לו השדה, דאומיות
נקנות במסירה, ולא צריך חו עדי חזקה,

אמר ליה אביי לרב דימי, א"כ פלוגתא דנריך לרבמר [לפי דבריך
נמצא שאחיה חולק על רבה] שאמר רבה למעלה [לעיל ריש קסט.]. לרבן שמעון
אומיות נקנות במסירה, ואחיה אומר לרבן שמעון, אין אומיות נקנות במסירה,

אמר ליה רב דימי לאביי, ותפלוג כלומר איני חושש,

אמר ליה הכי קאמינא לך, מתניתא [לעיל קסט.]. לא מיתרצא
אלא כדמתרצא מר [רבה] [ראה כוס הישועות], ואם כן קשיא
דרבן שמעון בן גמליאל, אדרשב"ג דהא על כרחך הוזקקנו לפדש
הצרימא דלעיל [הנותן מתנה לחבירו והחזיר לו את השטר, חזרה מתנתו, על
כרחך הטעם דסבר רשב"ג דאומיות נקנות במסירה] כדמר?

2. אלא אמר אביי מאי שטר [בבביתא דהבא לידון בשטר ובחזקה] דפליגי
זיה רבי ורבן שמעון, לאו בשטר הכתוב בשם אחר ומסרו לזה פליגי, דהא צין לרבי
צין לרבן שמעון אומיות נקנות במסירה, כדאמר' לרבי דהמוכר את הספינה (לעיל
דף עו), ולרבן שמעון לעיל בשמעון כדמר,

אלא הכא במאי עסקינן? בשטר מכירה שכתב צו מוכר ללוקח זה, כדון קרקע
הנקנית בשטר פליגי, ו כנון שנמצא אחד מהן מהעדים קרוב או
פסול, ובפלוגתא דר' מאיר [דאמר עדי חתימה כרתי, ואי עד אחד
פסול אין כאן שטר, וצריך קנין חזקה] ור' אלעזר [דאמר עדי מסירה כרתי,
וכשר השטר גם בעד פסול] קא מיפלגי,

רבי [דאמר נידון בשטר] סבר לה כרבי אלעזר, דאמר עדי מסירה
כרתי דלמר בגיטין כפרק המגרש (דף פו) אין העדים חותמים על הגט אלא
מפני תקון העולם, דעדי מסירה גורמין לכריתות גט, ונמצא גט כשר כחתימה בלא
עדים, אלא שיהא מוסרו לאשמו להמגרש בפני עדים, דהא כתיב וכתב לה, כחתימה
לחוד בלא חתימה מיירי, ומיהו עדים צעין שיראו שנמגרשה,

וה"נ כאלו אין עדים בשטר דמי, הלכך נדון בשטר בלא עדי חזקה, אלא שיציא
עדים שנכתב ומסר לו בפניהם, שהשדה נקנה לו בשטר, אע"פ שאין צו עדים,

ורבן שמעון בן גמליאל, סבר לה אומר, בחזקה הוא קונה, אי א"ל לך
חזק וקני, שהשטר בלא עדים אינו קונה כרבי מאיר, דאמר עדי חתימה
כרתי דעדי חתימה עיקר, דהאי דכתיב וכתב, אחתימת עדים קפיד קרא [והבא
אין עדים בשרים על השטר, ולכן צריך חזקה].

והא אמר רבי אבא, מודה היה רבי אלעזר [הגם שסובר עדי
מסירה כרתי, היינו רק בשאין עליו עדים כלל, אבל] במזוייף מתוכו שהוא
פסול דוקא גט שאין צו עדים כשר, דאעדי מסירה קפיד רחמנא, ומיהו אם
חתמו שקר או עדים פסולים בתוך הגט, הרי הוא פסול?
[דע"ג דלמר ר' אלעזר גט שאין עליו עדים כשר דוקא אין עליו עדים אצל יש צו

אבני חן למסכת בבא בתרא

וכי היכי דאילו טען מעיקרא אבד שטרי, ויש לי חזקה שלש שנים, די לו בכך, כי טען נמי יש לי שטר עם החזקה, די לו בחזקה בלא שטר,

כי הא דרב יצחק בר יוסף, הוה מסיק ביה זוזי [היה תובע מעות] ברבי אבא, [מצעיה לדינא] (ר' חייל) (ר' יתחק. ד"ס) לרבי אבא אתא לקמיה דרבי יצחק נפחא, אמר (ר' אבא, לר' יצחק בר יוסף) פרעתיד בפני פלוני ופלוני,

אמר ליה רבי יצחק [נפחא, לר' אבא], יבואו פלוני ופלוני ויעידו, אמר ליה (ר' אבא, לר' יצחק נפחא) אי לא אתו [אם לא יבואו עדים], לא מהימנינא לומר פרעתי אפי' בלא עדים, והא קיימא לן בפרק שזעמ דדייני המלוה את חבירו בעדים, אינו צריך לפרעו בעדים,

אמר ליה (ר' יצחק נפחא, לר' אבא) אנא בההיא, כשמעתא [כשמעתן] דמר סבירא לי דאמרת משמיה דרב דאמר רבי אבא, אמר רב אדא בר אבהו, אמר רב, האומר לחבירו פרעתיד בפני פלוני ופלוני, צריך שיבואו פלוני ופלוני ויעידו, ומיהו אי אמו הני סהדי ואמרי לא היו דברים מעולם, הא אמר רבא צפ' שזעמ דדייני (שזעמ דף מא': בסופו) כל מילתא דלא רמיא עליה דאיש וכו', [שלא היה לו לומר פרעתיד בעדים, שלא אמר לו זה בשעת הלואה בעדים פרע לי, הלכך לא קש' לכו לזכור אם בעדים פרע אם שלא בעדים, ואמר בעדים פרעתיד ולא אדעמיה, ואינו הומוק כפרן בכך. רש"י שם], והלכתא כרבא ונשענא הלוה שפרעו ופטור,

[א"ל] ר' אבא והא אמר רב גידל אמר רב, הלכה כדברי רבן שמעון בן גמליאל שאמר נדון אף בחזקה לבדה, דכיון דלא היה צריך לטעון שטר יש צדי, מאחר שאכלה שני חזקה, אין צריך לזכור את דבריו, שהצדקה לטעון מה שאין צריך, ואנא נמי כיון דבלא עדים מהימנינא, איני צריך לזכור, ולהביא עדים שאמרת,

ואף רבי לא

דף ק"ע ע"ב

אמר אלא לברר [תוס'] @ כלומר מן הדיו, הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, שאף רבי לא נחלק, אלא משום דסבירא ליה דצריך לזכור את דבריו, אחרי שטען יש לי שטר, ורבי מודה שאם לא טען, לא היה צריך אלא חזקה לבדה, וכיון דלא הויא פלוגתייהו אלא כדי לזכור, נראה דבר רבן שמעון בן גמליאל שאין לו להפסיד, בשביל שפת יתר,

א"ל (ר' יצחק נפחא לר' אבא), אנא נמי לברר קאמינא כלומר כרבי סבירא לי, ואם לא צירי דבריו הפסיד, וכן פירש רבינו זקני מ"כ בפרק זה בורה אליבא דרבי, שצריך לזכור, ואם לא הביא שטר הפסיד,

ויש לשון אחר ואין צו ממנו,

ואע"פ שהלכה כרבי מחצירו, בזה הלכתא כרבן שמעון [ב"ג ?] שאין צריך לזכור, כדאמר רב גידל אמר רב:

והא איפכא שמעינן להו בפרק שנים אוחזין, דתניא שנים אדוקין בשטר, מלוה אומר שלי הוא, ונפל ממני ומצאתו, ולוה אומר (שלך) [שלי. גליון ב"מ ז. ע"י"ש] הוא ופרעתיו לך, יתקיים השטר בחותמו [פי' ובלא קיום אין השטר שוה כלום], דברי רבי וגובה ליה מלוה כוליה וכדמפרשין טעמא לקמן, רבן שמעון בן גמליאל אומר יחלוקו,

והוינן בה הכי קאמרינן צפ' שנים אוחזין, אמר מר יתקיים השטר בחותמו דברי רבי, וגובה לו מלוה כוליה בתמיה ולית ליה לרבי הא דתנן שנים אוחזין בטלית זה אומר אני מצאתיה וזה אומר אני מצאתיה, זה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, וזה ישבע שאין לו בה פחות מחציה, ויחלוקו וה"נ יגבה חצי חוב הכחוש בשטר, ולא יותר,

ואמר רבא אמר רב נחמן, במקוויים בהנפק דכולי עלמא לא פליגי דיחלוקו כולי עלמא לא פליגי דפליגי צין שניהם, כדין משנתנו דשנים אוחזין, כי פליגי בשאינו מקוויים, רבי סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו, ואי מקיים ליה גבי פלגא כלומר אז יש ממנו בדבריו, ויגבה מהם חצי חוב בשטר, ואדך פלגא יפסיד, בשביל תפיסת הלוה שאדוק עמו בשטר, ואי לא חספא בעלמא הוא,

ורבן שמעון בן גמליאל סבר, מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו, ויחלוקו [וקשה על מה שאמרת דרבי סבר אין צריך לקיימו, ורשב"ג סבר צריך לקיימו]?

[ומתירין] איפוך [ברייתא דשנים אדוקים בשטר, יתקיים השטר בחותמו דברי רשב"ג וכו'],

5. ואיבעית אימא לעולם לא תיפוך, אלא הכא [הברייתא לעיל דנידון בשטר וכו'] בלברר קמיפלגי [למשל כאן שדי בחזקה והוא הוסיף שיש לו שטר, אם צריך לברר את השטר] אדם שטוען למעשה, שני מיני חזקות יש לי, אחת שיש צדי עדיין שטר מכירה שעשית לי על זה השדה, ועוד שיש לי עדי חזקה שלש שנים,

וקאמר רבי נדון בשטר, שצריך לזכור ולאמת את דבריו, ולהביא את השטר כמו שטען, ועדי חזקה בלא שטר לא יועיל לו כאן, מאחר שזה [המוכר] עומד ומעשה, לא מסרתי לך שטר מעולם, ולא מכרתי לך, ושלא כדין החזקת, והלא [הלוקח] טוען שטר יש עדיין צדי,

ואילו לא טען כך, היה די לו בעדי חזקה, כדאמר בחזקת הבתים (לעיל כט) דעד תלת טעין מודהר איניש בשטריה, טפי לא מודהר [וביון שהוכיח שטר צריך לברר דבריו].

ורבן שמעון סבר, נדון אף בחזקה לבדה כאילו צא לידון בחזקה לבדה בלא שטר, וכל שכן שאם הביא שטר מכירה, לא צעי חו עדי חזקה, דאין אדם צריך לזכור ריבוי טענות שטען שאין צריכים לו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ראשון], דהא רב נמי ה"ק [דמקרינן], [ואי הוה שמיעא ליה לרב ברייתא זו דגם בעדים כותבין מוזמן ראשון הוה הדר ביה] דמה לי ז"ד, מה לי עדים [פ' דלית ליה סברה חזקה להבדיל בין עדים לב"ד],

אמר ליה שמיע ליה, ולא הדר ביה דכרייתא מני עדים מקריעין, ואיהו אמר ז"ד דוקא, ולא עדים,

דף קע"א ע"א

[ומפרש הטעם ד] בשלמא בי דינא, אלימי לאפקועי ממונא מקריעין ומחליפין [שטר] אחר, וכומצין אותו מוזמן ראשון, לטרוף שלל כדן מוזמן ראשון, דמן הדין לא אלס שטרע למיטרף אלא מיום שנכתב ואילך, אלא ז"ד אלימי ומפקעי ממנו, דהפקר צית דין הפקר, כדנפקא לן מאלה הנחלות (גיטין דף לו:),

גיטין לו:

דאמר ר' יצחק מנין שהפקר ב"ד (היה) הפקר, שנאמר 'עזרא וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים כעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו' בנאשי נסתה הגדולה כמיז והוא יבדל מקהל הגולה [וכ"ה בשקלים ג.],

רבי אליעזר אמר מהכא יהושע יט אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו', וכי מה ענין ראשים אצל אבות הוה ליה למכתב וראשי המטות? לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו מחלק נכסיו על פיו, אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו,

אלא עדים שעשו שליחותן, [האדן] חוזרין ועושין שליחותן לכתוב ולהעיד בשטר הראשון, היאך חוזרין ועושין שליחות אחרת, (ומי) [דמי] נתן להם כח זה?

ולא נתמיה וכי אין עדים חוזרין ועושין, והא אמר רב יהודה אמר רב מי שאשד שטרו ואמר לעדים כתבו לי אחר, עדים חוזרין וכותבין, אפילו עשרה שטרות על שדה אחת אט אכדו זה אחר זה?

ומשני רב יוסף אמר לעולם אין כח צידס של עדים לחזור ולכתוב שטר אחר לגבות מלקוחות, וכי קאמר רב יהודה אמר רב, ה"מ בשטר מתנה שאין צו אחריות, וכיון דהכל יודעין שנתן לו השדה, למה לא יכתבו לו שטר מתנה להיות צידו לעדות, דמיקן ארעה צדיה,

ורבה אמר אפי' בשטר מכירה קאמר רב יהודה דכותבין (עשרה) [עשר שטרות. ד"ס], וכגון בשטר שאין בו אחריות וכדאמרן לעיל (דף קסט) מון מאחריות שנו, וכדאמר רב נתמן לעיל (דף קסט) שטרא דין דכתבניהו לא למיגבי ציה (כו') [כלל. ד"ס],

מתנה: מי שפרע מקצת חובו [ואינו רוצה המלוה לשמו ביד שלישי. גמ"י] צמלה בשטר מיייר, ואיכא למיחש פן יחזור המלוה ויתבע כל חובו, ר' יהודה אומר יחליף יקרה אותו השטר, ויכתוב לו שטר אחר, לפי משצון הנשאר, מוזמן ראשון [הלשון משמע שהשטר החדש כותב מוזמן ראשון, והכי מסתברא דלמה יפסיד המלוה שלא יוכל לגבות מוזמן ראשון, וראה תוס' הרא"ש, וראה רג שפירש מוזמן שני], כדמפרש בגמרא [אבל אם המלוה מסכים יכולים לכתוב שובר. ביאורי הדרך עיי"ש],

רבי יוסי אומר יכתוב שובר וישמרהו הלוה,

אמר רבי יהודה, נמצא זה [הלוה] צריך להיות שומר שוברו מן העכברים שאט אצד שוצרו, יחזור המלוה ויגבה כל חובו,

אמר לו רבי יוסי כך יפה לו למלוה, שיהיה הלוה צדאגת שימור שוצרו, ולא המלוה, דע"כ ליה לאש מלוה [לאו דוקא מלוה דהוא הדין בכתובה וכדומה. תו"ם]. כדאמרין בגמרא, ולא ירע כחו של זה של מלוה להחליף שטר, כדאמר ר' יהודה, כדי שיכוף לפרעו [שהלוה יראה ביד המלוה שטר על כל הסכום, הגם שיש בידו שובר, ויודו אותו לשלם] [שאם יחליפנו בשטר אחר כפי הסכום הנשאר לא יהיה זריו לפרוע אלא זוזא זוזא, והלא המלוה הלקוה לו בבת אחת. גמ"י]:

נב: אמר רב הונא אמר רב, אין הלכה לא כרבי יהודה שאמר יחליף, ואפילו לכתוב לו מוזמן ראשון, [פ' אע"פ שכך מסתבר שיכתוב לו מוזמן ראשון, אבל זה רק אם עושה כן בב"ד, אבל לא] על ידי "עדים" בלא צית דין כדמפרש ואילך, דלא אלימי עדים לקרוע שטר, ולהחליף ולגבות מוזמן ראשון, ולא כרבי יוסי [תוס'] דאמר כותבין שוצר, וליךך לשמור שוצרו מן העכברים,

אלא "ב"ד" מקריעין השטר, וכותבין לו שטר אחר לפי סכום המעות שחייב לו עדיין, מוזמן ראשון ורב תנא הוא ופליג [על ר' יהודה ור' יוסי במשנה], [פ' דרב סבר שרק בב"ד יכול לכתוב מוזמן ראשון, אבל עדים אין בכוחם לכתוב מוזמן ראשון שאין כח בשטר אלא מיום שנכתב, וראה להלן סברתו של רב],

[אלו אמוראים שמקשים על רב כאן, היו סבורים שלכן אמר רב שאין הלכה כר' יהודה, שרב הבין שר' יהודה סבר שכותב לו מוזמן שני, ולכן מביאין ראיה שגם ר' יהודה סבר שכותבין מוזמן ראשון, אבל רב השיב שהוא גם ידע שרב סבר כן, אלא מה שחולק על רב יהודה הוא שרב יהודה אומר שגם עדים יכולים לכתוב מוזמן ראשון, ורב סבר שרק ב"ד יכולין לכתוב כן],

אמר ליה רב נתמן לרב הונא, ואמרי לה רב ירמיה בר אבא לרב הונא, אי שמיעא ליה לרב הא [בריייתא] [קעא]. דתניא לקמן בשמעתין צמילמיה דר' יהודה, צפורע מני חובו ש "עדים" מקריעין את השטר, וכותבין לו שטר אחר מוזמן ראשון, הוה הדר ביה רב, והיה מודה שהלכה כר' יהודה [שגם ע"י עדים כותבים שטר מוזמן

אבני חן למסכת בבא בתרא

וקי"ל דלא מוסיף מיוצא אלא ממשנה או כרייתא שהיא הלכה, [וכע"ז בר"ח ב"מ ז.], [פ' ובין שמקשה מבריייתא זו משמע שהלכה כמותה],

ומו הא בהדיא אמר' קיום שטרות מדרבנן הוא, דאי מדאורייתא לא צעיק, דקי"ל כריש לקיש דאמר (בתובות דף יח, וב"ה גיטין ג.) עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ורבנן הוא דאזכרינהו קיום, ש"מ שעל הצא לפסול את השטר עליו הראיה, הלכך מעמידין שטר זה בחזקת מאוחר, והטוען כי מוקדם הוא כדי לפסלו, עליו הראיה,

רבי יוסי פוסל שטר מאוחר דעלמא, שאין בתוכו הוכחה כלל, כדמפרש לקמיה,

אמר לו רבי יהודה, והלא מעשה בא לפניך בצפורי בשטר מאוחר והכשרת?

אמר לו כשהכשרתי בזה שכתוב זמנו בשבת וצויה"כ הכשרתי שמתוכו מוכיח שלא נכתב בזמנו, שהרי אין ישראל כותבין שטרות בשבת וצוים הכפורים, והכל יצאו שהוא מאוחר ולא נפיק מיניה חורבא, דלנקמן, אבל במאוחר בעלמא שזמנו כתוב ביום ראוי לכתיבה, ולא יודע אם מאוחר הוא אם לא, בההוא פליגנא עלך, ופסילנא, וטעמא [מפרש] לקמן,

והא רבי יהודה נמי בזה קאמר?

אמר רבי פדת, הכל מודים ר' יהודה ור' יוסי, בכל שטרות מאוחרין צעיק זה שאם הוזקקנו לעונתו של שטר שכשאלו מקקין למנות למתי מגיע עונתו של שטר ונמצאת עונתו עונת הזמן הכתוב בו מכוונת בשבת, או בעשרה בתשרי, [ש?] שטר ששטר מאוחר הוא, וכשר לדברי הכל, דדמי כמי שכתוב בתוכו, שטרא דין דכתבניהו לאו בזמניה כתבניהו, אלא אן סהדי [ד?] איחריניהו וכתבניהו, שהרי הכל יודעים שלא נכתב בשבת וצוים הכפורים, ויכירו שהוא מאוחר ולא אמי לידי חורבא כדמפרש לקמן, וה"ק ר' פדת, הכל מודים בההוא שטר דקתני, כדאחא שטר שכתוב זמנו בשבת כו' דכשר, והיינו דקאמר ליה ר' יוסי בזה הכשרתי,

דף קע"א ע"ב

לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא שמגיע עונתו ביום חול, ולא יודע אם מאוחר אם לא, דרבי יהודה לטעמיה, דאמר אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה חורבא,

ביאורי הרשב"ם:

ויש מפרשים, א"ר פדת הכל מודים שאם הוזקקו כו', שכן כתוב בתוך השטר הוזקקו לעונתו של שטר וממלאה כו', (וכל זה דכתב) [כל זה כתוב. ד"ס] בשטר, [ו. ד"ס] לדעת כן נכתב שיצאו שאין ישראל כותבין בשבת, וידעו שהוא מאוחר, לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא, שכתוב בו זמנו בשבת או בעשרה בתשרי ולא חזר

מאי ברייתא [שאמרנו לעיל אי שמיע ליה לרב הא ברייתא]? דתניא הרי שהיו נושין בו אלא זה, ופרע מהן חמש מאות זה, עדים מקרעין את השטר, וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון דברי רבי יהודה,

רבי יוסי אומר, שטר זה יהא מונח במקומו, ויכתבו שובר,

ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר, אחת כדי שיכוף לפורעו המלה יסוף ללווה לפורעו, שדואג פן יפסיד שוברו וזה יוציא שטרו ומצדו כל חובו, ואחת כדי שייגבה מזמן ראשון,

והא רבי יהודה נמי מזמן ראשון קאמר כו' יוסי, ומה משוזה היא זו שאמר רבי יוסי כדי שיגבה מזמן ראשון?

הכי קאמר ליה ר' יוסי לרבי יהודה דרבי יהודה לא פירש דבריו כל כך, אלא יחליף סתמא קאמר ליה לר' יוסי, דתנן במתניתין, אי מזמן ראשון קאמרת, פליגנא עלך בחודא דכותבין שובר כדי שיכוף לפורעו, אי מזמן שני קאמרת, פליגנא עלך בתרתי כי כותבין שובר, וגזין מזמן ראשון,

תנו רבנן, שטר שזמנו כתוב בשבת כגון במקומות שמונים למדי (החמה) [הגויס. ד"ס], וכתב בשטר בט"ו לירח פלוני, וכשאלו מקקין לכין מתי אירע יום ט"ו של אותו חדש, נמצא עונתו ביום שבת, או ביום בעשרה בתשרי דהיינו יו"כ, והכל יודעין שלא נכתב לא בשבת ולא ביו"כ, וממלא שלא נכתב באותו יום המוכיח בשטר, אלא או מוקדם הוא ופסול, או מאוחר וכשר,

שטר מאוחר הוא וכשר, דברי ר' יהודה דס"ל לרבי יהודה, כל שטר מאוחר כשר, ואפילו אותו שאין להוכיח מתוכו של שטר אם מאוחר הוא ואם לאו, וכ"ש זה שזמנו ביום השבת וצוים הכפורים שהזמן מוכיח שהוא מאוחר, ואפי' רבי יוסי מודה בזה, דלא נפיק מיניה חורבא מהאי, כדמפרש ואזיל,

ביאורי הרשב"ם:

והא ליכא למימר שמה מוקדם הוא ופסול? כמו שפירש רבינו תנאל [פ' דר"ח מפרש שיש לסמוך להקל ששטר מאוחר הוא], [ש?] הלא תראה דרמין עלה דמתניתין (סנהדרין דף לז.) דתנן אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר (ויקרא כד) משפט אחד יהיה לכם, [ורמין עלה] הא דתניא בתוספתא בתחלת מסכת מכות, שטר שכתוב בו זמנו באחד צניקן בשמיטה, ובאלו עדים ואמרו היאך אחס מעידין על שטר זה שנמסרה לכם עדות זו במקום הזה, והלא באותו היום עמנו הייתם במקום פלוני, שטר ועדיו כשרין, [ומסיים הבריייתא] חייטין שמה איחריהו וכתבניהו [פ' הרי לך בבריייתא מפורש דאמרינן שהוא שטר מאוחר והוא כשר, וממשיך להביא ראיה שיש לסמוך על ברייתא זו, דהא],

ושקלו וטרו ר' חנינא ורבינא [שם ע"ב] לאוקמי תרתייהו מתני' ומתניתא, ולא דמו חדא מנייהו,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לקיש דאמרי תרוייהו, כותבין שובר [ובין שר' יוחנן ור"ל חולקין על רב ושמואל אין הלכה כרב ושמואל],

וכן, כי אתא רבין אמר ר' אילעא, כותבין שובר,

ומסתברא דכותבין שובר אכוליה חזי היכא דאירכס שטרא, דאי סלקא דעתא אין כותבין שובר, אבר שטרו של זה [אם המלוה אבר שטרו, אינו יכול לגבות את חובו, וגמצא] יאכל הלה וחדרי נתמיה, ישמח באכילת ממון אחרים חס,

מתקיף לה אביי, ואלא מאי כותבין שובר, אבר שוברו של זה [של הלה] יאכל הלה [המלוה] וחדרי,

א"ל רבא אין, עבר לזה לאיש מלוה מוטע שיהא טורח ודאגת שמירת שטר מוטל על הלוה, יותר מן המלוה,

תנן התם [וב"ה בר"ה ב.] בסדר זרעים צפרק אחרון דמסכת שביעית שטרי חוב המוקדמין שכתובו צאחד צאייר, וצמוך השטר הקדימו וכמו צו צאחד צניסן פסולין דחיי למיטרף לקוחות שלא כדין, ואפי' מומן שני לא גובה, כדאמרין צאחיהו נשך [צ"מ דף עב] ר' יוחנן אמר אפי' חימא רבנן, גזירה שמה יגבה מומן ראשון, אכל מוקדמין צענין זה, שנכתב צו צאחד צניסן, וצאחד צניסן כתובו, ולא לזה עד תשרי, דאחא למיטרף לקוחות שלא כדין דמניסן ועד תשרי, צוה נחלקו צפרק שנים אוחזין [ב"מ ריש יג.], רב [אשי] [אשי. רש"ש] מוקי לה צעטרי הקנאה [שמקנה לו נכסיו מהיום, צין ילוה צין לא ילוה יגבה מהן לאחר זמן מהיום. רש"י שם], ואצי אמר עדיו צחתומיו וצין לו, ומיוס כתיבת השטר שיעצד נפשיה, והלכך כשר,

והמאחרין כשרין שכתובו צאחד צניסן, וכמו צמוך השטר צאחד צאייר, וכ"ש אם לזה צניסן ולא נכתב עד אייר דכשר, שהרי מחל לו שעבוד של חדש שעבר,

א"ר המנונא לא שנו דמאחרים כשרים אלא שטרי הלואה כדאמרן לעיל, ר' יהודה לטעמיה דאמר אין כותבין שובר, ולא נפיק מיניה חורבא, ורב המנונא ס"ל אין כותבין שובר כדמתרין לקמן הלכך ליכא למיחש למדי,

אבל שטרי מקח וממכר, אפילו מאוחרין נמי פסולין, מ"ט זימנין דמוזבין ליה ראובן ארעא לשמעון בניסן על מנת שאם יגיע לדמים יחזירה לו, וכתוב ליה בתשרי וכשכתב שטר מקנה, כתב צו ראובן מכר שדה לשמעון צתשרי,

ומתרמי ליה [לראובן המוכר] זווי ביני ביני [בתמיה. רג.], וזבין ליה מיניה וחזר ראובן ולקח שדהו משמעון צתמיה, וכי מטי תשרי, מפיך ליה ואמר ליה הדר זבנתה מינד, וכששאל שטר מקנה [ששואל ראובן שיחזיר לו שטר המוכר], אמר ליה שמעון אירכס לי, ואפילו למ"ד אין כותבין שובר [רד"ידיה מאוחרין כשרין במלוה שמוחזר לו השטר, ואם לאו לא יפרע לו], הכא

וכתב צו הוצקנו לעונתו של שטר כו',

וכל זה הצל וליננות הוא, חדא דהיי הוה ליה למימר, אמר ר' פדת הכל מודים שאם כתב צו הוצקנו כו', ועוד כיון דכתב זמנו צשצת, למה לי למכתב הוצקנו כו' הא ממילא אנו יודעין שלא נכתב ציום השצת צציום הכפורים ומאוחר הוא, כדפי לעיל,

ורבי יוסי דפוסל המאוחר לטעמיה, דאמר כותבין שובר היכא דפרע מקנת חובו, וה"ה היכא דפרע כל חובו, וטוען מלוה אירכס שטרי [שהיה צריך להחזיר לו השטר], כדמפרש לקמן [דאז] כותבין שובר וטועין ללוה, להודיע שפרע כל חובו, והלכך הוי שטר מאוחר פסול הוא (כו'), ונפיק מיניה חורבא @ אליבא דר' יוסי כדמפרש ואזיל,

[הלכך הוי שטר מאוחר הוא ופסול, משום דנפיק מיניה חורבא, זימנן דאזויף מיניה [שמעון לזה מראובן] זווי בתשרי, וכתב ליה זימנא דשטר בניסן, ומיתרמי ליה זווי בטבת ופרע ליה, וא"ל הב לי שטראי, וא"ל אירכס לי וה"ה בלא אירכס, היכא דפרע חצי חובו, וכמו שובר ללוה, יכול המלוה להוציא אחריו כן שטר חובו שכתב זמנו אחר זמן השובר, ויאמר ממון אחר הוא זה שלות ממני אחריו כן, ויגבה כל חובו משלם, שהרי אין ידוע שהוא מאוחר, אכל שטר שכתב זמנו צשצת ועשרה צתשרי לא מני למימר השתא הוא דחפס מינאי # [ואולי לא ידע הב"ה מוגיראם זו שהיה לו להרשב"ם ולכן ציין מה שציין באות (1)], וכתוב ליה (שטרא, ולמאן) [תברא, ובניסן] מפיך ליה לשטרא וגבי ביה, וא"ל חני זווי השתא הוא דיוזפית מינאי. ד"ם],

אמר רב הונא בריה דרב יהושע מלתא צאפי נפשיה היא, אפילו למ"ד כותבין שובר, חני מילי אפלגא פן יחזור המלוה ויתבע כל חובו אבל אכוליה חוניה לא דמלוה אפסיד אנפשיה, שלא מהר לשמור את שטרו, ולא היא [אלא] אפי' אכוליה כתבינן,

כי הא דרב יצחק בר יוסף, הוה מסיק ביה זווי ברבי אבא, אתא לקמיה דרבי חנינא בר פפי, אמר ליה [רב יצחק בר יוסף, לר' אבא] הב לי זווי, אמר ליה [ר' אבא לר' יצחק בר יוסף] הב לי שטראי ושקול זווד, אמר ליה [רב יצחק בר יוסף, לר' אבא] שטרך אירכס לי, אכתוב לך תברא,

אמר ליה [ר' אבא לר' יצחק בר יוסף], הא רב ושמואל דאמרי תרוייהו אין כותבין שובר [ואם לא תחזיר לי שטר עצמו לא אתן הפרעון. רג.],

אמר [ר' חנינא בר פפי לר' אבא, הא דמיתית ראייה מרב ושמואל, כל כך היו חביבין עלינו. רג.] מאן יהיב לן מעפריה דרב ושמואל, רמינן בעיינין [מייניהו מרוב חביבות, ברם. רג.], הא רבי יוחנן והא ריש

אבני חן למסכת בבא בתרא

[ומוסף הרשב"ם, עצה טובה להמלוכה] ומעמדה נרין המלוה למהר, שלא ילוה עוד ללוה הוה, כסכוס ממון הכתוב בשובר, דהא תברא מרע ליה, ואם הלוה כסכוס ממון ההוא, הוא ניהו דאפסיד אנפשיה,

3. אמר ליה רבינא לרב אשי, ואמרי לה רב אשי לרב כהנא,

דף קע"ב ע"א

והא האידנא דלא קעבדינן הכי אלא כתבינן שטר מאוחר סתמא, דלא כתיב אימרתוהו וכתבנוהו [בדר' אבא], וכתבינן תברא עליהו בשעת פרועו, וכתבינן זמן בשובר, ולא כתבינן ליה סתמא [בר' ספרא], ולחורבא דרבי יוסי לא חיישינן? אמר ליה, רבנן תקוני תקיני [בגדר הרמאי, ולכתוב שובר בסתם. רג.] מאן דעביד עביד, מאן דלא עביד, איהו הוא דאפסיד אנפשיה,

[אומר כאן שרק בשטר מלוה אין לה קול אלא ע"י חתימות העדים, ואסור להקדימו, אבל במכר יש לה קול גם בלי שטר],
אמר להו רבא בר רב שילא, להנהו כתבי שטרא אקניאתא, כותבי שטר מתנה, שאין כתוב בהן אחריות, ולא אחי למיטרף מלקוחות, אי נמי שטר מכירה שכתב בהן אחריות, שדינו לטרוף לקוחות משעת מכירה, [ואומר רבא בר שילא] דעדים מפיק ליה לקלא כלל שטר, כדאמרינן בחזקת הבתים (לעיל דף מא) אמר רב המוכר שדה צעדי, גוצה מנכסים משועבדים, וכדמפרש התם טעמא מלוה אזיני קא רמיט כו',

כי כתביתו שטרי אקניאתא, הלכך אי ידעיתו ידעיתו ההוא יומא דקנייתו דאקנייתו ביה מן הנותן מתנה, או מוכר מכירה כתבו [תוס'] עכשיו אותו היום שנתנה המתנה (והמכירה) [וגמכירה המכירה. ד"ס], דאיכא למישט שמה אחרי כן נתנה לאחר שלא כדון, ואי לא, כתבו יומא דקנייתו ביה [ולא תכתבו בערך או בהשערה], כי היכי דלא מתחזי כשקרא,

[דכתיב מדבר שקר תרחק, ראה ריטב"א בתובות יז. דכל שהוא מפני דרכי שלום אין בו משום דבר שקר תרחק. עכ"ל, וכן יש ראשונים שסוברים שכל שאין מגיע נזק לשום אדם אין בה משום מדבר שקר תרחק, אבל יש ראשונים שגם אם אין מגיע נזק לשום אדם גם יש איסור של שקר,

וביבמות ס"ה ע"ב, מותר לאדם לשנות מפני השלום, ובתוס' רי"ד כתב פי' לומר דבר המתקבל ואע"פ שאומר שקר],

(פסק) [הב"ח בן גורם כאן "פסק", שובאין מתחיל הפסק, ומסיים בסוף עד כאן פסק] ודוקא שטרי אקנייתא, אכל שטרי הלוואה שיש (צו) [צוה. ד"ס] אחריות לא יכתוב, אלא יוס שמומד צו עכשיו, דא"כ הוה ליה מוקדם ופסול, דאחי למיטרף לקוחות מומן הכתוב בשטר שלא כדון, דלעולם אין לקוחות [של הלווה] משועבדים לשום אדם, כל זמן שלא נכתב שטר, עד שיקחו [פי' שיקנו] מן הלוה קרקעות אחר שנכתב השטר המשעבד נכסיו,

הלכך אי כתיב יומא שנעשית ההלוואה בשטר זה, פסול הוא, דאחי למיטרף לקוחות, שלקחו צין ההלוואה לכתיבת השטר, והם לא נשתעבדו עד לאחר כתיבת השטר,

מודה, דמה יפסיד שמעון אם לא יפדה ראובן שדהו [פי' שלעולם נוח לו השרה מהמעות, שהרי לעולם המוכר עצב], הלכך אפילו אם יכתוב לו שמעון לראובן שובר שפדה שדהו בתמון, יחזור שמעון ויוציא שטרו הכתוב בתשרי, ויאמר אחר שפדית, חורמי ולקחתי ממך, והא שטרא,

אי הכי שטרי הלוואה נמי כדאמרן לעיל אליבא דר' יוסי דפסיל שטר מאוחר משום דך חורבא, זמנין דיוזף בניסן, וכתבינן ליה שטרא בתשרי, ומתירמי ליה זוזי ביני ביני, ופרע ליה, ואמר ליה הב לי שטראי וא"ל אירכס לי, וכתבינן ליה תברא, וכי מטי זמניה מפיק ליה, וא"ל הני השתא הוא דיופת מינאי?

קסבר רב המנונא אין כותבין שובר הלכך מאוחרין כשרין, כדאמרן אליבא דר' יהודה,

1. אמר ליה רב יימר לרב כהנא, ואמרי לה רב ירמיה מדיפתי לרב כהנא, והאידנא [דלא עבדינן הכי] דכתבינן שטרי מאוחרין וכתבינן תברא ולא חיישינן לחורבא דנפיק מיניה לר' יוסי לעיל (אמאי קעבדינן הכי) [המגידים מחקו כאן ע"פ המהרש"א, והמהרש"א עצמו כתב שכן כתב הרא"ש, ולכן הגהתי ע"פ הרא"ש, וכן ברשב"ם גורם א"ל?]

א"ל בתר דאמר להו ר' אבא לספריה, כי כתביתו שטר מאוחר [מאוחרין], כתבו הכי שטרא דנן לא בזמניה כתבניה אלא אחרונהו וכתבנוהו,

2. א"ל רב אשי לרב כהנא, והאידנא דלא קא עבדינן הכי אלא כתבינן שטר מאוחר, וכתבינן תברא, ולא כתבינן בתוך השטר אימרתוהו וכתבנוהו, ואפ"ה לא חיישינן לחורבא דר' יוסי,

[א"ל], בתר דאמר ליה רב ספרא לספריה ליכא למישט מידי, דכיון דכתוב בתוך השטר שהוא מאוחר, הרי הוא כשטר שכתוב צו זמנו בשעת ועשרה בתשרי דלכשרנא לעיל צין לר' יהודה צין לר' יוסי, דכיון דידעינן ציה בשטר שהוא מאוחר, לא אחי לר' חורבא, ושוצרו מוכיח עליו שהוא פרוע, והאי דקדים ליה שובר, היינו משום דשטר מאוחר כתבוהו, כמו שכתבו בתוכו אין סהדי אימרתוהו, ואפי' ר' יוסי (צוה מנכסר) [מודה צוה דכשר. ד"ס],

כי כתביתו הני תברי, אי (ידעיתו) [אדכרתון] זימנא דשטרא, כתבו בתוך השובר פלוני פרע לפלוני, חוב פלוני כך וכך של אותו השטר שכתוב צו זמן פלוני, ולא לא יוכל לרמות, שאפי' (כתב את) [אס. ד"ס] השטר מאוחר, הרי השובר מוכיח עליו דהוא פרוע,

אי לא אדכרתון זמן הכתוב בשטר כתבו השובר סתמא שלא יהא כתוב שום זמן בשובר, אלא כסוס המעות שהיו כתובין בשטר כותבין בשובר, (ד. ד"ס) כי היכי דכל אימת דנפיק השטר, שכתוב צו כסוס ממון כזה, לרעיה [מירע לר' ד"ס] השובר, לא שנה אס השטר קודם לשובר, לא שנה מאוחר הימנו, דהא תברא סתמא כתוב,

אבני חן למסכת בבא בתרא

עבוד רבנן מילתא דניחא ליה למלוה, וניחא ליה ללוה, ניהא ליה למלוה כי היכי דלא ניפגום שטריה אף כשיפרענו חמשים וזו יחזיר לו שטר של חמשים, ונשאר בידו שטר של חמשים שני שלם, וניחא ליה ללוה כדי שלא יכוף לפורעו,

אמר רב אשי, האי מאן דנקיט שטרא שטר מלוה בר מאה זוזי, ואמר להו לספרי שוונהי ניהלי חד בר חמשין כמוזו חד בר חמשים מההוא זמן ראשון, שהרי פרע לי המותר, וקרעו שטר זה, לא כחצין ליה שטר אחרתא לא מוזן ראשון, וכל שכן מוזן זה של יום כתיבה ואילך, לא משוינא ליה,

מ"ט אמרינן האי מיפרע פרעיה שמה שטר פרוע הוא זה, [ובשעה שפרעו] ואמר ליה הב לי שטראי, ואמר ליה אירכם לי, וכתוב ליה תבא, ויש לו שובר ללוה עליו ומפיק ליה האי ויוציא המלוה עליו שטר של חמשים, ואמר ליה האי אחרתא הוא ואמר מוז אחר הוא זה שהלוימי לך פעם אחרת:

[אידי דתנא רישא מי שפרע מקצת חובו רבי יהודה אומר יחליף ורבי יוסי אומר יכתוב שובר וכו'] דסבר רבי יהודה דלא כתבין שובר, וסבר רבי יוסי כתבין שובר, ואי אבר שוברו יאכל הלה וחד, תנא נמי שני אחין אחד עני ואחד עשיר דמיא לה, דאי לית ליה לעני עבדים ולא זיתים אבל הלה וחד, וכן נמי הא מתני' שנים שהיו בעיר דמיא להו בהאי עניינא. ר"ף.

מהני: שני אחין אחד עני ואחד עשיר, והניח להן אביהן מרחץ ובית הבר,

עשאו לשכר [אם אביהם עשה את המרחץ ובית הברכדי להשכרם לאחרים. מבוארות], השכר לאמצע [ואין העשיר יכול לומר לעני השכר חלקך לבר. יבין],

עשאו לעצמו [שרק הוא ובני ביתו ישתמשו בה], הרי העשיר אומר לעני ואפי' למאן דלמר צפרק קמא (לעיל דף יג) דלית דינא דגוד או אגוד, שאני הכא [פ' שהאחד עני. גמ"י] דגוד איכא אגוד ליכא, והכי מתרץ לה הסם, קח לך עבדים [לחמם המרחץ. יבין] וירחצו במרחץ, דנהיה מוקף שהניחו אצלו יהיה לעולם, ולא יניחו לו להרבות ולהציא בני אדם במרחץ, אלא מצני ביתו [פ' שכל זמן שהוא יחמם את המרחץ יכול הוא להביא מבני ביתו לרחוץ שם, ואינו יכול להביא אנשים אחרים, שע"י שישלמו לו מעות, יהיה לו במה לחמם את המרחץ], קח לך זיתים, ובא ועשה [וג"ל שהוא מלשון ושם עשו דרי בתוליהן דיוחזקאל סימן כג, שהוא לשון מיעוק ובתישה. תוי"ט] בבית הבר,

שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון, ושם אחר יוסף בן שמעון, אין יכולין להוציא שטר חוב זה על זה שיוכל הלה לטעון שטר זה שצידך, אני החורמין לך, כשהחזרת לי ממון שליית צו ממני,

דעדים החתומים על השטר אינהו מפקי ליה לקלא, כדאמר' לענין הלואה בחזקת הכתים [מא:-בב.], ולקוחות שלקחו אחרי כן אינהו הוא דאפסידו אנפשיהו, אכל מקמי כתיבת השטר שפיר זצון, ואפילו נכתב ביום ונחתם בלילה חשצין ליה מוקדם ופסול, דהא לא אשתעבוד לקוחות אלא מיום חתימה ואילך, ואיהו אחי למיטרף מיום כתיבתו שלא כדין, והכי חנן בהמציא גט (גיטין דף יז) נכתב ביום ונחתם בלילה פסול, ורבי שמעון מכשיר, שהיה ר' שמעון אומר כל הגיטין [השטרות] שנכתבו ביום ונחתמו בלילה פסולין, חוץ מגיטין נשים, והסם מפרש טעמא לענין גיטי נשים, מיהו לענין שאר שטרות לכ"ע פסולין, [עד כאן] פסק.

אפס [אבל] רבינו חננאל פירש, דהא דרבה בר שילא שמעין מינה, דשטרא דכתיב בההוא יומא דקנו מיניה, ובתרא כמה יומי אהסידו עליה הנהו סהדי קמאי, שפיר דמי, מדקאמר אי דיעיתו יומא דאקניטו כתבו ההוא יומא, ואף על גב דחתמי עליה האידנא שפיר דמי, דלא אשכחן דבעו חתימת ההוא יומא אלא גט אשה בלבד, דמתן בגט נכתב ביום ונחתם בלילה פסול, וכן הלכה הוא כך פר"ח, אף לא יתכן אלא כמו שפירשתי, וכדפי' מתניתין דגיטין,

אמר להו רב, לספריה, וכן אמר להו רב הונא לספריה, כי קיימיתו בשילי ואם כותבין שם אותה העיר בשטרי מכירה, או שטרי הלואה, או שטרי מתנה, או זכרון עדות, כתבו [גם] בשילי כמוזו כמותך השטר מקום שאתם יושבים שם בשעת כתיבה, כלומר במקום פלוני כחצו הך, מה שראינו במקום פלוני, ואע"ג דמסורין לכו מילי בהיני מקום, כי קיימיתו בהיני, כתבו [גם] בהיני, ואף על גב דמסורין לכו מילי בשילי [היני ושילי קרובות זו לזו, להכי נקט להו שאפילו בשתי עיירות קרובות וכו'], וגם היו רגילין תדיר להיות בהיני ושילי וכו'. תוס'.

אמר רבא, האי מאן דנקיט שטרא מלוה דנקיט שטר מלוה בר מאה זוזי, ואמר להו [לב"ד] שויה ניהלי תרי בני חמשין חמשין כמוזו לי תרי בני חמשים, כשיפרע לי הלוה חמשים זוזי, אקרע שטרא של חמשים ולא יהיה צריך לכתוב שובר, לא משוינא להו לא כחצין שלא מדעת הלוה,

מאי טעמא [תימה אמאי לא קאמר דפרוע הוא כדאמר רב אשי בסמוך?] ואומר ר"י דהבא מיירי אפי' ידעין שאינו פרוע. תוס'., עבדו רבנן מילתא שתקנו שלא ישנהו שטרו מכמות שהיה, דניחא ליה למלוה וניחא ליה ללוה, ניהא ליה למלוה כדי שיכוף לפורעו [דליכוף ולפרעיה] כשיפרענו ליה למלוה חצי מוזו, יסופנו מלוה לפרוע לו השאר, כי ידאג הלוה פן יפסיד שוברו, ויתבעהו מלוה כל מוזו, וניחא ללוה כי היכי דניפגום שטריה כשיפרע חמשים זוזי, הרי נמנא שטר שצד מלוה פגום, ותנן [כחצונו דף פז] הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה, וה"ה לכל השטרות כדאמר' במסכת שבועות, וכי מה צד זה לפגום שטרו כו' צפ' שבועת הדיינין (דף מה),

ואמר רבא, האי מאן דנקיט תרי שטרי בני חמשין חמשין, ואמר שוינהו ניהלי חד בר מאה, לא משוינא ליה,

אבני חן למסכת בבא בתרא

לומר דעדים קא חוו ? וגם היכן כתוב כאן שהעדים ראו אותה בידו ? ואולי כתבו כאן בן אנב גררא דאידך], וכמוז צו היום, הרי כתב צו זמן,

אלמא "היום", ההוא יומא דנפיק ביה צ"ד להמגרש האשה משמע ומשניין ליה כומן גמור, הכא נמי מוכר, מההוא גברא דנפיק מתותי ידיה משמע דהא חוו ליה צ"ד צידו, וכמי שנכתב שם המלוה בשטר דמי,

אמר ליה אביי [לרבה], ודלמא אבא שאול לא חייש לשום זמן בגיטין דיעבד (וכדרכי) [כדר'. ד"ס] כרבי אליעזר סבורא ליה, דאמר עדי מסירה כרתי [תוס'], דתנן בפ' המגרש (גיטין דף פ"ו) שלשה גיטין פסולין ואם ניסת הולד כשר, כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, יש עליו עדים ואין צו זמן, יש צו זמן ואין צו אלא עד אחד, הרי אלו שלשה גיטין פסולין, ואם ניסת הולד כשר, ר"א אומר אע"פ שאין עליו עדים, אלא שנחנו לה בפני עדים כשר, וגובה מנכסים משועבדים, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם, וכי היכי דרבי אלעזר מכשיר ליה בלא עדים, משום טעמא דעדי מסירה כרתי, ה"ג מכשיר ליה בלא זמן משום האי טעמא גופיה, דקתני יש עליו עדים ואין צו זמן, כהאי משנה דשלשה גיטין פסולין, ועלה קאי ר' אלעזר, ואמר אע"פ שאין עליו עדים, כהאי שטר שאין צו זמן כשר, שאין העדים חותמין על הגט אלא מפני תיקון העולם,

וה"נ אין כותבין צו זמן אלא מפני תיקון העולם, דבת אחות, ופירות, כדמפרש בפ' (כל הגט) [המציא תניינא] (שם גיטין דף יו'), [משום דאחות] והיא אשתו, ושמה תזנה תחתיו וחס עליה שלא תחנק וכתב לה גט בלא זמן וזאת לה וכשמעדין עליה בבית דין מוציאה גיטה ואומרת גרשה הייתי ופניה בלתי שעה. משום פירות שמומן הגט ואיך אם ימכור הצעל בפירות נכסי מלוג שלה תגבס, ואם לא היה צו זמן יהיה מוכר והולך, וכשתמצע לדין היא ידה על המחטונה, שיאמר לה קודם גירושין מכרת. רש"י גיטין סוף יו.],

וכיון שנחנו לה בפני עדים, הם יעידו על הזמן ועל הגט, והאי דמנריך אבא שאול לכתוב צו אני היום גירשתיך, לאו משום זמן, דהא אין זה זמן, ולזמן לא חייש, כר' אלעזר, אלא דצעי אבא שאול ידיים מוכיחות, דמשעה שקבלה הגט נתגרשה מיד, שאם לא נכתב מהיום בגט זה, שאין צו זמן, מניין לנו שיהיה גט, שמה אין בדעתו לגרשה מיד בגט זה, עד סוף שנה או שנתיים לאחר קבלתה, הלכך צעי אבא שאול שיכתבו היום, אחרי שאין זמנו כתוב צו, שזכות עליו כר' יוסי דאמר (לעיל דף קלו) זמנו של שטר מוכיח עליו, והאי דאמר אבא שאול [גרשתיה היום ?], היינו דכתבין בגט מן יומא דקן ולעולם,

אבל הכא ליחוש לנפילה [תוס'] וכדכר הונא דאמר ממך אפילו מריש גלותא, ושמה מאחר נפל ומנא זה?

אמר ליה [רבה לאביי], לנפילה לא חיישינן,

ומנא תימרא דלא חיישינן לנפילה, דתנן [במשנתנו] שנים שהיו בעיר אחת, שם אחד יוסף בן שמעון, ושם אחר יוסף

ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב על אחד מהם, דכל חד מני מדמי ליה אלל חזירו, אל"כ יש עדים בדבר, שמעדין זה לזה מזה, אצל מן השטר [מזה שהשטר בידו] אין יכולין להציא ראיה,

נמצא לאחד [לפי הה"א מיירי שנמצא ביד המלוה, אבל למסקנא מיירי שנמצא ביד הלוח] בין שטרותיו בגמ' פריך עלה מרישא ומפרש לה שפיר "שטרו של יוסף בן שמעון פרוע", [אם הלוח לשניהם] שטרות שניהן פרועין,

כיצד יעשו אם רוצים ללוות זה מזה, או מאיש אחר, או לקנות קרקע ישלשו אצי אצי, ויכתוב יוסף בן שמעון בן יעקב, וזה יכתוב יוסף בן שמעון בן נפתלי ואם היו משולשין ששמותיהן ושמות אביהן ושמות אבי אביהן שוין יכתבו סימן יוסף בן שמעון שהוא גוך [נמוך], או לבן, או גיחור [red spotted face], לזה מיוסף בן שמעון שהוא ארוך או שחור,

ואם היו מסומנין שוין יכתבו כהן אם אחד מהן כהן, יכתבו יוסף כהן לזה מיוסף ישראל [ואם גם שניהם כהנים יכתבו אבי וקנב. יבין]:

נב': ההוא שטרא, דנפק לבי דינא דרב הונא, דהוא כתיב ביה אני פלוני בר פלוני, לויתי מנה ממך והיה מוחזק צו אדם אחד, שהיה טוען פלוני בן פלוני הכתוב צוה השטר, כתבו וחתמו ומסרו לי [וה"ממך] שכתוב בשטר אני הוא], לפי שהלוייתו כך וכך ממון, וכדתנן מתניתין בפירקין (דף קעה) הוציא עליו כתב ידו, שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין, ואת שמי לא הוצרך לכתוב, שהרי מסרו לו, וכתב לי ממך, כלומר ממי שמוחזק בשטר,

דף קע"ב ע"ב

אמר רב הונא, ממך משמע, אפילו מריש גלותא [תוס'] כלומר שמה ריש גלותא, ואפילו משבור מלכא או אדם אחר להלוי, ונפל ממנו ומנאחו [ואין לגבות בו],

ואין לפרש שצא רב הונא לומר שיגבה שטרו זה המוחזק, דמשמע כל מי שמוחזק בשטר, ואפילו ריש גלותא מוחזק צו, שאין רגיל להלוות, יגבה (לו. ד"ס) צו, [אין יכולין לפרש בן] דא"כ הוה ליה למימר (כדלקמן) [כדלקמיה], ממך ההוא [גברא] דנפיק מתותי ידיה משמע,

אמר ליה רב חסדא לרבה, פוק עיין בה, דלאורתא בעי לה רב הונא מינך [לנסותך. רוד"ש], נפק [רבה] דק ואשכח [התיו"ט על אבות פ"ב מ"ט דתנן אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישראל וכו'], כתב, בדאמרינן בעלמא נפק דק ואשכח, המכוון בכל זה יציאת השכל והשתוממו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב],

דתניא, גט שיש עליו עדים, ואין בו זמן והוא אחד משלשה גיטין פסולין, ואם ניסת הולד כשר, בפ' המגרש (גיטין דף פו),

אבא שאול אומר, אם כתוב בו גרשתיה היום כשר [אני היום גירשתיך כשר] קס"ד השמא, כיון דעדים קא חוו ליה צידיה # [וצ"ע למה צריך

אבני חן למסכת בבא בתרא

בן שמעון, אינן יכולין להוציא שטר חוב זה על זה, ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב,

הא הם על אחרים, יכולין מוציאין אחד מהן שיש לו שטר על אחר, שיגבה ממנו, ולא יכול זה לטעון, מחזיק נפל ומנאמו, ואמאי ליחוש לנפילה, אלא לאו שמעו מונה לנפילה לא חיישינן נמצאנו למדין, שמי שמוחק בשטר, יכול לגבות (מלוה) (צו. ד"ס) מאיש אחר הכחוש בחובו, ואע"פ (שהשטר אין) [שאין השטר. ד"ס] מוכיח מי המלוה, וה"ה [ל. ד"ס] לוימי ממך,

ואב"י, לנפילה דחד [תוס'] לא חיישינן כגון שטר שצד יוסף בן שמעון שיש לו על אחד מן השוק, דהיינו נפילה דחד ומנאמו דחד, היכי איתרמי מילתא דמיוסף בן שמעון נפל, ויוסף בן שמעון מנאמו, הלכך לא חיישינן, אבל גבי לוימי "ממך" מנה, דהיינו נפילה דרבים, שיש לחוש [ש]מאיש אחר צעולם נפל, ואיש אחר צעולם מנאמו, כגון זה שמוחק צו, התם ודאי חיישינן ולא יגבה צו,

(הג"ה, חיישינן לנפילה דיחיד ואשכחו דרבים, ע"כ), עיקר הלשון כן הוא לנפילה דרבים חיישינן כלומר שמנאמו שום אדם צעולם [פ' שמוי שבא לפנינו בשטר בלי שם חיישינן שאינו שלו, שכל מי שמצאו יכול לגבות בו], אבל לשמנאמו יחיד יוסף בן שמעון לא חיישינן [לא חיישינן שנפל מיוסף בן שמעון ושמנאמו יוסף בן שמעון],

ורבינו חננאל פירש, ואב"י לנפילה דחד, ואשכחיה האי דשמייה כשמייה דהאי, לא חיישינן, שאילו מן האחד נפל, היה צועק ומבקש, וכיון שלא צעק, נחזיר כי לזה שמנאמו הוא, אבל לנפילה דרבים, דלא ידעין מי הוא, חיישינן,

דף קע"ג ע"א

[בין שתירצנו שרבה ואב"י פליגי במתני' דרבה סבר לא חיישינן לנפילה, ואב"י סבר דלנפילה דחד חיישינן ונפילה דרבים חיישינן, מקשה כאן האך אמרת בברייתא זו] **ואלא הא דתניא** [תוס', גרפס ברך הקדום] לכ"ע [בין לרבה ובין לאב"י] פריך, דהא אפילו אב"י מודה דלנפילה דחד לא חיישינן, וא"כ אמאי מניא דברייתא שאין יכולין להוציא על אחרים, **כשם שאין מוציאין שטר חוב זה על זה, כך אין מוציאין על אחרים**, [וא"כ הדרה קושיא לדוכתא] **במאי קמיפלגי** כיון דלאו דחיישינן לנפילה פליגי?

[ומתירין] **באותיות נקנות במסירה קמיפלגי**, **תנא דידן** [משנתינו, שהם מוציאין על אחרים] **סבר** לנפילה דחד לא חיישינן, מאי איכא למימר דלמא אינו יחייב ליה **אותיות נקנות במסירה** ועל כרחו יפרע לו למי שהשטר צידו,

ותנא ברא [שהם אינם מוציאין על אחרים] **סבר**, **אין אותיות נקנות במסירה** וממון כך ידחה הלזה לזה [ליוסף בן שמעון אחר], ויאמר פקדון הוא אלנך, ולזה [וליוסף בן שמעון השני] יאמר אין השטר צידך, ומיהו אם כתבו הרשאה זה לזה, על כרחו ישלם לו,

ואי בעית אימא, דכולי עלמא אותיות נקנות במסירה צלא שטר מכירה [אמר] [פ' שאין צריך ליתן לו שטר אחר, שמוכר לו את השטר עצמו], **דפסקי הלכתא צפ' המוכר את הספינה (לעיל עז), כרני, וכדאמר רב אשי אומות מילי נינהו, ומילי צמילי** [פ' שטר על השטר] **לא נקנו**, היכא שמסרו לו ונתנו [כך נקנין אותיות], אך ראיה ועדים צריך שמסרו לו לזה צפניהם, דלא נימא פקדון הוא אלנך, או השמיטו ממנו, וזהכי פליגי מתני' ותנא צרא, צפולגתא דאב"י ורבא, **והכא בצריך להביא ראיה קא מיפלגי**, **תנא דידן סבר אין צריך להביא ראיה** אלא העמידהו בחזקת המוחזק צו, **ותנא ברא סבר צריך להביא ראיה**,

דאיתמר, אותיות נקנות במסירה, אב"י אמר צריך להביא ראיה [שנמסרו לו], ורבא אמר אינו צריך להביא ראיה,

אמר אב"י, מנא אמינא לה, דתניא, אחד מן האחין שהשטר חוב [שתובע מעות בשטר, הגם שאין שמו כתוב בתוך השטר] **יוצא מתחת ידו** או צסס אציהם [שהשטר כתוב שחייב מעות לאביו], או צסס מלוה אחר, וטוען אחי נתנוה לי, והם אומרים אתה חטפמו, עליו להביא ראיה, מאי לאו הוא הדין לאחרני [לשני יוסף בן שמעון],

ורבא אמר, שאני אחין דשמטו מהדרין,

איכא דאמרי, אמר רבא מנא אמינא לה [שאני צריך להביא ראיה], דתניא, אחד מן האחין שהשטר חוב יוצא מתחת ידו, עליו להביא ראיה, אחין הוא דשמטו מהדרין, אבל אחריני לא,

ואב"י אחין איצטריכא ליה, סלקא דעתך אמינא כיון דשמטו מהדרין, אימא מוזהר זהירי ולא יכול להשמיט מיד אחיו כי מהר אש מאחיו, וסד"א **ולא צריכי** אין צריך המוחזק צו להביא ראיה, קמ"ל,

ואלא הא דתניא ג' מחלוקת צדכר [משנתינו שהם מוציאין על אחרים, ברייתא ראשונה שאינם מוציאין על אחרים], **כשם שמוציאין הן שטר חוב על אחרים, כך מוציאין זה על זה**,

מוציאין שטר	משנתינו	ברייתא א'	ברייתא ב'
זה על זה	לא	לא	מוציאין
הם על אחרים	מוציאין	לא	מוציאין
אחרים עליהם	לא		

במאי קמיפלגי [משנתינו וברייתא זו]? **בכותבין שטר ללוה ואע"פ שאין מלוה עמו קמיפלגי**, **תנא דידן** [של משנתינו] **סבר כותבין שטר ללוה**, ואף על פי שאין מלוה עמו, [ולכן חיישינן] **זימנין**

אבני חן למסכת בבא בתרא

להוציא שט"ח על אחרים, ועכשיו בזה השובר הורע חזקתם, דקיי"ל יד בעל השטר על התחתונה, וכשיוציא כל אחד מהם שטרו, אומר לו הנה השובר עליו,

ומיהו נראה בעיניי, שאם שניהם באים בהרשאה זה מזה, על הלוה, יכולין לגבות אחד מן השטרות ממ"ז מן הלוה, שהרי מודה הוא צ"כ בשני השטרות אלא שפרע אחד מהן, ומיהו אי טעין לזה ואומר לשניהם פרעתי והשובר נכתב סתם על שניכם, נראה בעיני דטענה מעלייתא היא, אבל היכא דמודה צ"כ הלוואות אלא שפרע אחת, נהי נמי דהורע כח המלוין לגבות כל אחד חצו, אבל יעשו שטר צנייהם ויגבו בין שניהם מן הלוה שטר אחד ע"י שיכתבו הרשאה זה לזה:

[שנינו במשנתנו] כיצד יעשו ישלשו כו': תנא [שנינו בברייתא], אם היו שניהם משולשים וכהנים, יכתבו דורות מרובעים, יוסף בן יעקב בן יצחק בן אברהם, יוסף בן יעקב בן יצחק בן דוד, דכולי האי לא יהיו שמות אבותיהן שוין:

מתני': האומר לבנו מזה בשעת מיתתו שטר בין שטרותי פרוע, ואיני יודע אי זהו והלוה האמיני ולא החזרתי שטרו, ואיני רוצה ליענש, שטרות כולן פרועין חוץ מאותן שיאמרו [הלויים] עדיין לא פרענו,

נמצא לאחד ללוה אחד שם צבית המט שנים שני שטרות, שלוו ממנו שני הלוואות הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע, דשטר בין שטרותיו קאמר, דמשמע אחד ולא שנים:

גמ': אמר רבא, [אם אמר המלוה] "שטר" [חוב] לך בידי משמע מה שאתה חייב לי, ואפי' כתוב החוב בהלוואות דקות, בשטרות הרבה פרוע, הגדול פרוע, והקטן אינו פרוע,

"חוב" לך בידי פרוע, שטרות כולן פרועין,

אמר ליה רבינא לרבא [לרב אשין] אלא מעתה, "שדי" מכורה לך שדה גדולה שדה הגדולה מכורה לו, "שדה" שיש לי מכורה לך מי יימא כל שדותיו מכורין לו קאמר, כמו שדה אדום קנפיינ"א (כתבי) וכמו ובהמה רבה (יונה ד)?

ומשני התם יד בעל השטר על התחתונה דהמוציא מחבירו עליו הראיה, דהיינו לוקח, ומילתיה דרבא דלעיל נמי משום האי טעמא, דיד בעל השטר על התחתונה, דהיינו מלוה, הלכך חוב לך בידי פרוע, כל השטרות שיש לו עליו פרועין:

מתני': המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב מחלה, עד שיצבע את הלוה לדין, וישיבוהו צ"ד, ואם אין לו מה לשלם, אז יפרע מן הערב, הכי מפרשין לה בגמרא במסקנא,

דאזיל לגבי ספרא וסדהי כסבור הוא לרמות צו חבירו, ולגבות ממנו בשטר זה, והוא אינו יודע, (מה ש) [מש"ה. ר' בצלצאל רנשבורג, וכתב שב"ה בתומים סימן מט ס"ק ו, וב"ה, וש"ך] שנינו, שאין יכול להוציא על חבירו ששמו כשמו ואמר להו כתבו לי שטרא, דבעינן למיזף מיוסף בן שמעון חבירי,

ובתר דכתבי וחתמי ליה נקיטא ליה, ואמר ליה הב לי מאה דיזפת מינאי,

תנא ברא סבר, אין כותבין שטר ללוה עד שיהא מלוה עמו ומסתמא שניהם היו צמעתמ מקום שנכתב, וכיון דאינהו ידעי ואין מקפידים זה על זה, לא חיישין מו לשום רמאות, כיון דלגפילה לא חיישין:

[שנינו במשנתנו] נמצא לאחד מלוה [בן הוא הה"א של הגמ', אבל להלן אמרינן שנמצא ביד הלוה] בין שטרותיו, שטרו של יוסף בן שמעון שחייב לי ממון פרוע, שטרות שניהם פרועין וכו',

אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, סמפון שובר המצטל שטר, וכל דבר המצטל דבר קרי סמפון, כדאמר גבי קדושי אשה ומכירת עבד שהמוס קרוי סמפון, מפני שמצטל את המקח הוציא מתחת ידי מלוה שהוא מונח בידו, ולא ציד הלוה, אע"פ שכתוב בכתב ידו, אינו אלא כמשחק, ופסול,

ואע"ג דאמרין בשילהי שנים אוחזין (ב"מ כ: ס) סימפון היוצא מתחת ידי מלוה, אינו אלא כמשחק ופסול, הא אוקימנא להך משנה התם, כגון שנמצא השטר בין שטרותיו קרועין, הלכך השובר כשר:

טעמא דנמצא, הא לא נמצא מצי מפיק, והאנן ולא אחר יכול להוציא עליהן שטר חוב תנן?

אמר רבי ירמיה במשולשין פירוש בשטר שלשה דורות, יוסף בן יעקב בן יצחק, ובאידך כתב יוסף בן יעקב בן דוד, ובשובר כתב סתם יוסף בן יעקב דמתחין לקמן, הלכך איתרע כס, והם בחזקת פרועם, שכל אחד טוען שלי פרוע, והמלוה אינו יכול להכחישו, הואיל ונמצאו השטרות בין השטרות קרועם,

ונחזי תברא בשמא דמאן דכתיב?

אמר רב הושעיא, במשולשין בשטר ואין משולשין בשובר,

אביי אמר מחני' כשנמצאו צבית לזה מיירי, הכי קאמר נמצא ללוה בין שטרותיו, שטרו של יוסף בן שמעון עלי שאני חייב לו פרוע, שטרות שניהם פרועין והכי קמני נמצא ללוה אחד, בין שטרותיו שובר, שהשטר שהיה נושא בו יוסף בן שמעון פרוע הוא, והיו שני יוסף בן שמעון נושים בו, ואילמלא זה השובר, היו שניהם נפרעין ממנו שטרותם, כדאוקמינן שהם יכולין

אבני חן למסכת בבא בתרא

וראיה אחרונה מתני': כל זמן שמביא ראיה סותר את הדין. אמר לו כל ראיות שיש לך הבא מיכן עד שלשים יום, מציא בתוך שלשים יום סותר, לאחר שלשים יום אינו סותר. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא מציא בתוך שלשים, ומציא לאחר שלשים [בזה הלכה כרשב"ג].
אמר לו הבא עדים, ואמר אין לי עדים, אמר הבא ראיה, ואמר אין לי ראיה, ולאחר זמן הביא ראיה, ומציא עדים הרי זה אינו כלום [שהרי אמר אין לי, וחיישין שמוא זיף, או שכר עדי שקר. רע"ב]. אמר רבן שמעון בן גמליאל מה יעשה זה שלא היה יודע שיש לו עדים, ומציא עדים, לא היה יודע שיש לו ראיה, ומציא ראיה. [אין הלכה כרשב"ג ב] הן צמיתא דמתניתין, דאילו צמיתא הילכתא כוותיה. סנהדרין לא. [פרק ג' משנה ח']

אמר רב הונא, [אם אמר הערב למלוה] **הלוחו** [ללוה] **ואני ערב**, [או אמר בלשון זה] **הלוחו ואני פורע**, [או אמר] **הלוחו ואני חייב**, [או אמר] **הלוחו ואני גותן** [אתן], **כולן לשון ערבות הן** דהא לשון הלואה קאמר, הלוחו, הוא יהיה לזה, ואני פורע, אס לא יפרע לך,

[אבל אם אמר] **תן לו מסו'ר הממון צידו ואני קבלן** ואני אפרענו לך, אין כאן לשון הלואה, אלא שלמותיה דהאי דקאמר תן לו, ענין מלוה, [וכן אם אמר] **תן לו ואני פורע**, **תן לו ואני חייב**, **תן לו ואני גותן** [אתן], **כולן לשון קבלנות הן** [ראה רשב"ם שעל הר"ף],

איבעיא להו [אם עירב הלשונות, ואמר], **הלוחו ואני קבלן**, **תן לו ואני ערב**, **מאי** [מי אוליין בחר תן לו דהיינו קבלנות, או בחר ואני ערב דהיינו ערבות. רג?]

1. **אמר ר' יצחק**, **לשון ערבות** [אם אמר ואני ערב] **ערבות לא שגא** קאמר הלוחו ול"ש קאמר תן לו, **לשון קבלנות** [אם אמר ואני קבלן] **קבלנות** [תפוס לשון אחרון, להיבא דאמר ליה לבסוף ואני ערב היינו לשון ערבות, ולהיבא דאמר לבסוף ואני קבלן היינו לשון קבלנות, אע"ג דאמר מעיקרא הלוחו. רג],

2. **רב חסדא אמר**, **כולן לשון קבלנות הן** ואפי' תן לו ואני ערב אפי' הלוחו ואני פורע, הלוחו ואני חייב, הלוחו ואני נותן לך, **בר מהלוחו ואני ערב** דכיון דנקט לשון הלואה ולשון ערבות, אז מציא מכלל קבלנות,

3. **רבא אמר כולן לשון ערבות הן** אפילו הלוחו ואני קבלן, תן לו ואני פורע תן לו ואני חייב, דמשמע אני אפרע בשבילו אס לא יפרע הוא, **בר מתן לו ואני גותן** [לך] וכו' תן לו ואני קבלן,

וקיימא לן כרצא דהוא צמרא, ודוקא תן לו ואני נותן, דשניהם לשון מתנה, [משמע קבלנות, שצאותו לשון שצויה למסור לזה, קבל עליו לפרעו, דמשמע כאילו קבל הוא עצמו מיד המלוה].

בערבות לא יפרע מן הערב תחלה אלא מן הלוחו, ובקבלנות מאחז שירצה יפרע כרצון דמתניתין, אבל אס נשא ונתן ציד, אין למלוה על הלוחו כלום,

חסורי מחסרא והכי קתני, המלוה את חבירו על ידי ערב, לא יפרע מן הערב, ואם אמר על מנת שאפרע ממי שארצה, יפרע מן הערב, במה דברים אמורים בשאין נכסים ללוה, אבל יש נכסים ללוה, לא יפרע מן הערב, וקבלן, אף על פי שיש נכסים ללוה, יפרע מן הקבלן אס ירצה המלוה,

דף קע"ד ע"א

רבן שמעון בן גמליאל אומר, **אם יש נכסים ללוה**, **אחד זה אחד ערב ואחד זה אחד קבלן** **לא יפרע מהן אלא מן הלוחו**,

אמר רבה בר רב הונא [בר. ד"ם] **חנה אמר ר' יוחנן**, **כל מקום שישנה רשב"ג במשנתנו** ולא צמיתא [וכ"ה כתובות עז, גיטין לח, עה, ב"ק סט, ב"מ לח, סנהדרין לא. לא; בכורות כד], **הלכה כמותו חוץ מערב** משנה זו אלא יפרע מן הקבלן ואע"פ שיש נכסים ללוה כרצון וצידון צמי שחמו צמיתא גיטין **וראיה אחרונה** צמיתא דרין צמי זה צור, [יש. רי"ף] שני משניות של ראיה זו כל זמן שמציא ראיה כי צמיתא הלכה כמותו [ו]. רי"ף צמיתא אין הלכה כמותו [ראה לעיל קלג: ברשב"ם שכלל זה אינה לדברי הבל],

העתיקתי מא"ח גיטין לח.

כל מקום שישנה רשב"ג במשנתנו [אבל לא בברייתא] **הלכה כמותו, חוץ:**

מערב וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר, הערב לאשה בכתובתה, והיה בעלה מגרשה ידירה הנעל הנאה על דעת רבים נדר שאין לו הפרה שלא יוכל להחזירה, דמיישין שמוא יעשו קנוניא [כתב הר"ב עצה של רמאות וכו', וכתוב בתשבי שנראה לו שהיא מלה מורכבת בלשון לעו מן ק"ן ואו"ן כי ק"ן בלע"ז עם, ואו"ן בלע"ז אחד, דהיינו ביחד. ע"כ. תי"ט ב"מ א' ו'] על נכסים של זה ויחזיר את אשתו, שמוא דעתו להחזיר את אשתו ולאכול כתובתה לאחר שנתקבלה כתובתה מן הערב, וקנוניא בעלמא הוא דעבדי בעל ואשתו על נכסיו של ערב, כב"ב קעג, [פרק ו' משנה ו'], ואין הלכה כרשב"ג בזה, אלא הערב חייב לשלם, # שהרי קיבל על עצמו לשלם וידע שיכולים לעשות קנוניא, והבעל אינו צריך להחזירה.

וצידן מתני': אמר רבן שמעון בן גמליאל מעשה בצידן [בעיר ששמה צידן], באחד שאמר לאשתו ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי איצמליתי ואבדה איצמליתו, ואמרו חכמים תתן לו את דמיה. גיטין עד. [פרק ו' משנה ה'], [רשב"ג אומר תתן לו את דמיה, שלא נתכוין הבעל אלא להרווחה ידידה, וכו' ואין הלכה כרשב"ג. רע"ב],

אבני חן למסכת בבא בתרא

דגדלי, כדשלחו מתם להלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע, ורבא נמי דפסק בערכין (שם דף כ"ב) הלכתא דאין נוקקין לנכסי יתומים אלא אם כן רבים אוכלת בהן, ואם אמר [אביהן בשעת מיתה] תנו נותנין, נראה בעיני דלא פליג אדרב הונא, כיון דחייב מודה, כמאן דאמר תנו דמי, ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי, רב הונא איירי בחייב מודה, אף על גב דלא אמר תנו, ורבא איירי באומר תנו אף על גב דאין חייב מודה, וכל הני גבייתן ממקרקעי דיתמי, ונראה בעיני דזומן הזה, דליכא מקרקעי כל כך, אע"ג דקיי"ל מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"מ, בזמן הזה דינם לגבות ממטלטלי דשבך להון אצוהון, כמו שחקנו הגאונים בכמוצת אשה, דפסקין הלכתא ממקרקעי ולא ממטלטלי, ואפילו הכי נהגו לגבות ממטלטלי, ומציא אני ראיה, מההוא דכמוצת (דף סו), דארנקי דמחוזא דאשה גובה כמוצתה מהם, משום דאסמכתייהו עליהו, והוא הדין לבעל חוב דגבי מטלטלי דיתמי היכא דידוע לנו שאציהן היה חייב להם, וכן הלכה למעשה, דהא אמרינן לקמן מלוה על פה גובה מן היתומים כדי שלא תנעול דלת בפני לוי, ואי ממטלטלי דשבך להון אצוהון לא גובה, אין לך נעילת דלת גדול מזה, דהא לא שכיחי לן מקרקעי,

דף קע"ד ע"ב

מאי בינייהו כיון דצין למר וצין למר אין הערב גובה עכשיו מיתמי, **איכא בינייהו כשהייב מודה** בשעת מיתתו, דליכא למישא לנררי, לרב הונא גבי מיתמי, לרב פפא לא גבי עד דגדלי,

אי נמי דשמתוהו [שנדרוהו בב"ד על שלא רצה לשלם החוב] **ובת בשמתיה** שלא רצה לפרוע בחייו,

שלחו מתם היכא ד שמתוהו ומת בשמתיה הדבר ידוע שלא פרעו וכמי שחייב מודה דמי, **הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע** דגבי מיתמי, ולא אמרינן יתמי לאו בני מיעבד מזה נינהו, **הלכתא גרסי' ולא גרסי' והלכתא,**

מיתבי, ערב שהיה שמר חוב ויצא מתחת ידו [היוצא מתחת ידי ערב] ותובע את היתומים ואמר, פרעמי חוב של אציקם, והשטר מוכיח שהרי החזירו לי המלוה, **אינו גובה** עד דגדלי יתמי ומשמעי דינא בהדייהו, ואז ישבע ויפרע מהם, כדן הבא ליפרע מנכסי יתומים, **ואם כתוב בו המלוה התקבלתי מוכן מן הערב גובה,**

בשלמא לרב הונא בריה דרב יהושע [שהטעם הוא משום דצריכי אתפסיה, אבל בחייב מודה גובין מנכסי היתומים], **משכחת לה כשהייב מודה, אלא לרב פפא** [דיתמי לאו בני מיעבד מצוה גינהו] **קשיא?**

שאני התם, להכי טרח וכתב ליה התקבלתי דהוי ערב מוחזק בשטר שיש לו עליהם, ולא חשיבא מלוה על פה, ובמלוה בשטר מודה רב פפא

4. **א"ל מר בר אמימר לרב אשי, הכי אמר אבא** [אמימר], **תן לו ואני נותן** [בלשון זה, נעשה אדם זה קבל, בדרגא כו'], [ש] **אין למלוה על הלואה כלום** [ואינו תובע רק מן הקבלן],

[והגמ' דוחה הלכה זו] **ולא היא, לא מיפטר ליה מיניה דמלוה, עד שישיא** [הערב] **ויתן ביד,**

ההוא דיינא, דאחתיה [שהורידו, כלשון גזר אחית] **למלוה לנכסי** [דלוה] **מקמי דלתבעיה ללוה, סלקיה** [סילק את המלוה מן הנכסים שתפס] **רב חנין בריה דרב ייבא, אמר רבא מאן חכים למעבד כי הא מילתא, אי לאו רב חנין בריה דרב ייבא, קסבר נכסיה דבר איניש אינון מערבין יתיה** [וכדמסיק שבין שנכסיו אינם אלא כערבין, הא קי"ל לא יתבע את הערב תחילה] [ציה] **כדמציז** (משלי כב) **אם אין לך לשלם, למה יקח משכנך מתחתך, וכמיז** (דברים כד) **יוצא אליך העבדו החוזה,**

ותנן, המלוה את חבריו ע"י ערב, לא יפרע מן הערב, וקי"ל לא יתבע [מן ה] **ערב תחלה** [ש. ררי"ק] **אין נכון להטריח את הערב חנם, דלמא מפאי ליה ליה, והוא הדין לנכסי דאיש, למה מולול בנכסיו להוריד בהן את המלוה חנם, שמה יסלקנו לזה בעמתי, ולא יטערך לירד בנכסיו,**

ההוא ערבא דיתמי אציהם לזה בחייו, וזה נעשה ערב למלוה בשבילו **דפרעיה למלוה** ולאחר מותו פרע הערב מחלה **מקמי דלודעינהו ליתמי** כלומר משלו פרע ולא משל יתומים, שלא הספיק לנכסם, ועמה חזר עליהם ותובעם,

א"ר פפא פריעת בע"ח מצוה [ו. ררי"ק] **הערב עמה נעשה בע"ח, ומלוה על פה הוא, ומזהו לפרעו, ויתמי לאו בני מיעבד מצוה גינהו** ואם יתומים פחותים מ"ג (דלאו בני מיעבד מזה נינהו, וכי גדלי לשמעיה דינא בהדייהו, כדאמר בחזקת הבתים (לעיל לג) **גבי עובדא** (דרכה) **דרכה** [כר שרשום,

ורב הונא בריה דרב יהושע אמר לעולם יתמי בני מיעבד מזה נינהו, כדאמר בערכין בפרק שום היתומים (דף כב.) יתמי דאכלי דלאו דידהו לחלו בתר שיבקייהו [פ' גם הם ימותו ח"ו], אלא היינו טעמא, דלא גובה ערב מיתמי עד דגדלי וידעו לטעון ולחזור אחר דינם, דאיכא למימר **אימור צררי אתפסיה** אציהם למלוה בחייו לפטור את הערב, והלכך (על) [כל] מלוה על פה איכא למישא, דלמא פרעיה אצוהון בחייו, ואע"ג דקיי"ל לקמן בפירקין מלוה על פה גובה מן היורשין, הני מילי כגון דשמתוהו ומית בשמתיה, אי נמי כשהייב מודה,

ביאורי הרשב"ם:

ופסקין לקמן הלכתא כרב הונא בריה דרב יהושע, דאמר דלא חיישינן למימר, יתמי לאו בני מיעבד מזה נינהו, אלא בכל חוב שאנו יודעין שלא פרעו אציהן בחייו, או שאין אנו יודעין אלא שאמר אציהן תנו נותנין, כדפסקין בערכין, ואין ממתניין עד

אבני חן למסכת בבא בתרא

לך ואחריו לפלוני, ובראיו לא היה ראשון מוכר לאחרים להפסיד אחריו, ערוס דמכל מקום מזלית הוא, ומה שעשה עשוי, שהנותן לא מיחה הממנה,

זה המשיא עצה למכור בנכסי, כרשב"ג דאמר אס קדס ראשון ומכר מה שעשה עשוי, כי אין לאחריך אלא מה שישיר ראשון, והרי לא שיר לו כלום?

בנו שאני, וצורבא מרבנן שאני # [לפי מה שפירשתי מובן שלכן נתן אביו עצה זו, כיון שהיה בנו והיה צורבא מרבנן ולא רצה אביו לפרנסו],

והא ערב הוא, [וקיימא לן] [והא קיימא לן] לקמן בשמעתין ערב דכתובה לא משתעבד? קבלן הוה,

הניחא למ"ד קבלן דכתובה, אע"ג דלית ליה נכסי לבעל, משתעבד, שפיר, אלא למאן דאמר אי אית ליה משתעבד אי לית ליה לא משתעבד, מאי איכא למימר דהא לא הוה ליה נכסי לרב הונא, ולא נשתעבד אביו,

איבעית אימא, מיהו הוה ליה לרב הונא נשעה שנעשה אביו ערב, וגמר ומקנה, מתוך שהיה סבור שלא יפסיד ואישתדוף,

ואיבעית אימא, אבא לגבי בריה שעבדו משעבד נפשיה,

דאיתמר [בא לפרש מה שאמר לעיל הניחא למ"ד וכו', דפליגי אי משתעבד ערב וקבלן], ערב דכתובה, דברי הכל לא משתעבד כדמפרש טעמא לקמן, מזה הוא דעבד ולא מידי חסרה, קבלן דבעל חוב, דברי הכל משתעבד,

קבלן דכתובה, וערב דבעל חוב פליגי, מר סבר, אי אית ליה נכסי ללוה משתעבד, אי לית ליה לא משתעבד דלא גמר בלבו לשעבד נפשיה, ואינו אלא פטומי מיני [נעלמא. ד"ס], שירא להפסיד. [ועבשיו בא לפרש מה שאמר "מר סבר" מי הוא] ואיכא למימר אמוראי פליגי בהא מילתא, [ושמעתיה] [ושמעתיה. ד"ס פ"י שמוחם] לא איתפרשו בגמ', [ומר סבר בין אית ליה, ובין לית ליה משתעבד [נכולהו משתעבד] אע"ג דלית ליה נכסי,

והלכתא, ערב בין אית ליה, ובין לית ליה משתעבד, בר מערב דכתובה, דאע"ג דאית ליה לבעל לא משתעבד, מאי טעמא מצוה הוא דעבד המשך בזיווג, אין דעמו לפרוע הערבות, אכל מתכין לזיווג, ש"ע ערבות זו מתכין, ולא מידי חסרה לאשה, דהא טב למיטב ען דו ולטובה נחמין,

אמר רב הונא, שכיב מרע שהקדיש כל נכסיו, ואמר מנה לפלוני בידי, נאמן, חזקה אין אדם עושה קנוניא על הקדש [שיאמר על מנה שהוא של חבירו, ויחלוק עמו באותה דינר],

דגצין מיתמי, דלא אמרינן הכא מזה, אלא חוב, ומוטלת עליהם לפרוע בעל כרחם,

ההוא ערבא דעובד כוכבים [שהיה ערב לגוי שהיה מלוה מעות ליתומים] דפרעיה לעובד כוכבים, מקמי דלתבעינהו ליתמי,

א"ל רב מרדכי [יש השם רב מרדכי 31 פעמים בש"ס, ו 21 פעמים מהם יש רב מרדכי לרב אשי] לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרוניא משמיה דרבא, אפילו למ"ד חיישינן לצררי ה"מ במלוה שהוא ישראל שדינו של לזה לפרוע למלוה, שהרי המלוה לא יתבענו לערב תמלה, אבל [היכא] [הכא. ררי"ף] דהוי המלוה עובד כוכבים, אין הלוה מתפסוק לעובד כוכבים נררי, כיון דבתר ערבא אזיל לא חיישינן לצררי דהא ידע ישראל דעובד כוכבים הדך תו, וגובה זמנא אחרימי מן הערב,

א"ל אדרבה, אפילו למ"ד לא חיישינן לצררי, הני מילי ישראל, אבל עובדי כוכבים, כיון דדינייהו בתר ערבא אזלי, אי לאו דאתפסיה צררי מעיקרא כשנעשה היהודי ערב לעובד כוכבים אי לאו [ד?] צררי אתפסיה לערב לא הוה מקבל ליה לינכס בערבות, שהרי זה יודע צודאי שהעובד כוכבים יחזור עליו, ולא על הלוה, והלכך לא גצין מיתמי עד דגדלי:

[שנינו במשנתנו] [וכן היה רשב"ג אומר הערב לאשה בכתובתה [וכו']]: משה [שם משה על אדם כמעט שלא נמצא בש"ס, אבל שם זה במעשה זו בערכין בג.] בר עצרי כהן הוה, ואי מגרש תו לא מני מהדר לה ערבא דכתובתה דכלתיה הוה [פ' שהיה ערב לאשת בנו, שבנו ישלם לה את כתובתה],

רב הונא בריה [של משה בר עצרי] צורבא מדרבנן הוה, ודחיקא ליה מילתא, אמר אביו ליכא דניזיל דנסביה עצה לרב הונא, דנגרשה לדביתהו, ותיזיל ותגבי כתובה מאבוה [ממשה בן עצרי], והדר נהדרה,

א"ל רבא [לאביו] והא ידירנה הנאה תנן, א"ל אביו אטו כל דמגרש בבי דינא מגרש,

לסוף איגלאי מילתא דכהן הוא, אמר אביו היינו דאמרי אינשי, בתר עניא אזלא עניותא # [הגמ' כאן פלאי, שהרי משה בן עצרי היה אביו, ואם היה רב הונא עני למה לא יבקש כסף מאביו, ועוד שאביו רצה לעשות כאן רמאות, וכיון שלא עלתה בידו היה מתרעם, דבתר עניא אזלא עניותא ? ואולי משמע מכאן שהיה אביו שונא, ולכן סבר אביו שהוא דבר ישר לרבותו],

ומי אמר אביו הכי, והא אמר אביו צפ' יש נחלין איזהו רשע ערום [המתעבד] [המתעבד] על ריב לא לו, ומצטל משעת הנותן, שאמר נכסי

אבני חן למסכת בבא בתרא

[אבל אם אמר אביהם] תנו מנה לפלוני, ואמרו יתומין חזר ואמר אבא פרעתו, אין נאמנין, דאם איתא דפרעתה, לא הוה אמר תנו [בוה שאמר להם תנו, משמע שסילק דעתו שהוא עצמו ישלם],

בעי רבא, שכיב מרע שהודה בעל חובו טוען לו מנה לי בידך, ואמר לו הן, דכה"ג אמרינן בסנהדרין כפ' זה צורר (ד' כט.) ד [בבריא] צריך שיאמר אחס עדי, ואי לא מצי א"ל, משטה אני כך [אבל בשכיב מרע שואל] מהו, צריך לומר אתם עדי, או אין צריך לומר אתם עדי,

[ועוד בעי רבא] צריך שיאמר כתובו דאמר' בחזקת הצמים (לעיל מ) הודאה בפני שנים צריך שיאמר כתובו או אין צריך לומר כתובו, אדם משטה בשעת מיתה, או אין אדם משטה בשעת מיתה?

בתר דבעיא הדר פשטה, אין אדם משטה בשעת מיתה, ודבריו שכ"מ בכתובין ובמסורין דמו וא"ל לומר כתובו:

מהני: המלוה את חבירו בשטר אפי' אין כתוב בו אחריות, הא פסקין הלכתא בשנים אוחזין (ב"מ טו) דאחריות טעות סופר הוא, וכמי שכתוב בו אחריות דמי, גובה מנכסים משועבדים מכורין,

[ואם הלוהו] על ידי עדים, גובין מנכסים בני חורין,

דף קע"ה ע"ב

הוציא עליו גְּלוּה כתב ידו של לוי שהוא חייב לו ממון, ואין כאן עדות אחרת גובה מנכסים בני חורי דלא גובה ממשועבדים, אלא מלוה הכתוב בשטר שיש בו עדים, דכיון דאיכא תרמי שטר, ועדים, מסקי ליה לקלא, ולקוחות הוא דאפסידו אנפשיהו, שלא חקרו בדבר, ויניחו בני חרי למוכר, לגבות מהם,

ערב היוצא לאחר חיתום שטרות שכח במוך השטר אחר חתימת העדים, אני פלוני בן פלוני ערב, גובה מנכסים בני חורין @ מן הערב, בערבות שבעל פה, דמלוה ע"פ היא, כיון דלא חתימי עדים על הערבות, וה"ה לערב בלא שטר אחר מתן מעות,

מעשה, ובא לפני ר' ישמעאל [בערב היוצא אחר חיתום שטרות. רג], ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס [השם ננס ביוונית פירושו דו' ד, בפרט אחי האם], אינו גובה, לא מנכסים משועבדים, ולא מנכסים בני חורין דכל ערב שלאחר מתן מעות, לא הוי ערב, שלא על אמונתו והצטמתו של ערב זה, הלוהו,

אמר לו [ר' ישמעאל לבן ננס] למה? אמר לו הרי החונק את אחד בשוק [מלוה תופס את הלוה שיפרע לו החוב], ומצאו חבירו, ואמר לו

מתקיף לה רב נחמן, וכי אדם עושה קנוניא על בניו להגמיל לאחרים ולהפקיד את בניו, ואפ"ה אמרי דרב ושמואל דאמרי תרוייהו, שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביד, אמר תנו נותנין, לא אמר תנו אין נותנין לאותו פלוני, אע"ג דהודה שיש לו מנה משל פלוני ביד,

אלמא אלא מאי אית לך למימר, אמאי אין נותנין לו, ד אדם עשוי שלא להשביע את בניו כו' נמכין שלא יחזיקוהו כעשיר, לא הוא ולא בניו,

דף קע"ה ע"א

הכא נמי גבי הקדש, איכא למימר לכך נמכין אדם עשוי שלא להשביע את עצמו ואמאי קאמר רב הונא נאמן ונותנין לו המנה?

כי קאמר רב הונא התם, דנקיט שטרא ההוא מלוה חזי הודה לו,

ופרכין מכלל דרב ושמואל דלא נקיט שטרא והלכך אין נותנין לו כי לא אמר מנו, אי הכי כי אמר תנו אמאי נותנין, מלוה על פה הוה ואי (לא) משום טעמא דמלוה לקיים דברי המת, לא היה להם ליתן בשביל דברי אביהם עד לאחר מותו, ורב ושמואל דאמרי תרוייהו, מלוה על פה אינו גובה, לא מן הירושין ולא מן הלקוחות?

אלא אמר רב נחמן, אידי ואידי בין זה שאמר שכ"מ, מנה לפלוני ביד, והוא צא לפרע מן הקדש, ובין זה הצא לפרע מבניו, כולו דנקיט שטרא דמסקי ביה צהאי שכיב מרע מנה, ולא קשיא, הא דהקדש דמקויים דאיכא הנפק, הא דלא מקויים, אמר תנו קיימיה לשטריה ולא צריך מלוה לקיימיה, לא אמר תנו, לא קיימיה לשטריה חיישין דלמא משום שלא להשביע את בניו אמר הכי ולא גבי עד דמקיימי לשטריה,

אמר רבה, שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביד, ואמרו יתומין פרענו, נאמנין, תנו מנה לפלוני, ואמרו יתומין פרענו אין נאמנין,

כלפי לייא [כלפי היכן נוטה דבר זה, הא איפכא מסתברא. רש"י פסחים ה:], איפכא מסתברא אמר תנו מנה, כיון דפסקה אבוהון למילתא שגמר דבריו וזווס לפרוע איכא למימר דפרעיה, מנה לפלוני ביד, כיון דלא פסק אבוהון למילתא, איכא למימר דלא פרעיה,

אלא אי איתמר הכי איתמר, שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביד, ואמרו יתומין חזר ואמר לנו אבא פרעתו, נאמנין, מ"ט [דלא] דלמא אדכורי מידכר והלכך לא רצה לומר עדיין מנו [פ' שהאב אמר מנה לפלוני ביד, מפני שזכר, והלך הוא עצמו וישלם לו, ולכן לא אמר לבניו תנו],

אבני חן למסכת בבא בתרא

[למלה] הנח לו [ואני אתן לך], פטור, שלא על אמונתו הלוחו,

אלא איזה הוא ערב שהוא חייב, [שאמר למלה] הלוחו ואני נותן לך חייב, שכן על אמונתו הלוחו,

ואמר רבי ישמעאל [וכ"ה בברכות סג:], הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות [שדיני ממונות עמוקים הם. רש"י זככות סג:], [פי' דלחזקת בין טוב לרע אין צריך חכמה, אבל להבחין בין ממון ישראל זה לממון ישראל אחר ששניהם טוב צריך חכמה. יוסף דעת],

שאיין לך מקצוע [זוית. יבין, זוית הכולל שני צלעות, כן בדיני ממונות בכל דין מהם שיך כמה מיני דינים מדינים שונים, כמעין הנובע שמרוב נביעתו מתפשט לכמה צדדים. הון עשיר] בתורה יותר מהן, והן כמעין הנובע [שאין לך שום דבר מדיני התורה מאיסור והיתר, שנחנה בו תורה רשות לשכל האנושי לעוף כפי כחו להתור ולחקור ולהחליט כפני הנראה בעיניו, כמו בדיני הממונות שפתחה לו התורה בהם לאדם נחלה בלי מצרים, לשקול ולשפוט ולדקדק כפי שכלו, עד שרוב דיני טוען ונטען שנדברו בהם דברים הרבה כעגלה המלאה לה עמיר, כולם כללה התורה בדברים מועטים בפסוק א', באמרה בצדק תשפט עמיתך, רק מפני ששכל האדם עשוי למעות באריגה דקה כזאת, לכן רבותינו הקדמונים בעלי המשנה והתלמוד, התאספו יחד לאלפים מגדולי האומה, והניחו לנו יסודות ושרשים בכל אלה, ובכל זאת עדיין נשאר מקום להדיין להשגט לימין או לשמאל, לדמות מלתא למלתא, או לחלק ביניהם לפעמים בכחוט השערה, לכן עסק דיני ממונות ישנם שכל האנושי, לדקדק היטב שיכונן מטרת האמת על הנקודה, מלבד שכך מחוייב לו, דבכל דיני איסור והיתר, כשמסתפק בדבר, יחמיר באיסור תורה, משא"כ בדיני ממונות לא יכול להשגט בבית הספק להחמיר, דהרי מה שהוא חומרא לזה הוא קולא לזה, וע"כ צריך להתעמל לכונן רק האמת לאמתתו. יבין אות פד],

והרוצה שיעסוק בדיני ממונות, ישמש [ושימש תלמידי חכמים - להקצירו סמומות המשנה ועעמיה, והוא הנקרא תלמוד. רש"י שבת ריש יג:] את שמעון בן ננס:

[יעסוק 246 דיני 74 ממונות 542=862, ישמש 650 בן 52 ננס 160=862. יוסף דעת],

נבא: אמר עולא, דבר תורה, אחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ, גובה מנכסים משועבדים, מאי טעמא שעבודא דאורייתא יוצא חליץ העצט (דברים כד), וה"ה למקרקעי,

ואלא מה טעם אמרו, מלוה על פה אינו גובה אלא מנכסין בני חורין, משום פסידא דלקוחות שלא יוכלו להסיר דבר שאין ידוע לעולם,

אי הכי מלוה בשטר נמי [ניחוש לפסידא דלקוחות]? התם אינהו נינהו דאפסידו אנפשייהו,

ורבה אמר, דבר תורה, אחד מלוה בשטר, ואחד מלוה על פה, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, מ"ט שעבודא לאו דאורייתא וקרא נמשכנו שלא נשעת הלואה, נכ"מ (דף קיד),

ומה טעם אמרו, מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים, כדי שלא תנעול דלת בפני לוין,

אי הכי מלוה על פה נמי? התם לית ליה קלא,

ומי אמר רבה הכי שעבודא לאו דאורייתא, והא אמרין צ"י יש נוחלין (לעיל דף קנד) שלחו ממס, כסור נטל פי שנים זמלוה, והא אמר רבה עלה, גבו קרקע נחוצה איהם יש לו דכמאן דמשעבד נחיי אבוהון דמי, וקרינא ציה [לחת לו פי שנים] ככל אשר ימצא לו, אלמא שעבודא דאורייתא, גבו מעות אין לו,

[ראה רש"ל שהיה להרשב"ם גירסא אחרת בנמרא כאן, שגורם כמו הב"ח, שקודם שמקשה הגמ' להפוך כאן עולא ורבה, הקשה הגמ' כן] איפוך גבו קרקע אין לו גבו מעות יש לו דמעות הלוחו ומעות משלם ודמי טפי לאשר ימצא לו,

וכי תימא איפוך דרבה לעולא, ודעולא לרבה [שעולא הוא שסובר דשעבודא לאו דאורייתא], והא אמר עולא [דשעבודא דאורייתא, ואי אפשר להפוך], דבר תורה, בעל חוב דיניה בזבורת ופקא ליה צפ"ק דצ"ק (דף ח) מוהאיש אשר אתה נושא צו יוצא וגו', מה דרכו של אדם להוציא פחות שצכלים, אלמא שעבודא דזבורת דאורייתא?

(אלא) ומשני רבה [לטעמייהו דבני מערבא קאמר] טעמא דבני מערבא קאמר דאמרין. רש"י [הס נטל פי שנים זמלוה, נמקרקעי אמוה, ולא נמעות, וליה לא סבירא ליה ומיהו לדידיה סבירא ליה, דכסור אינו נטל זמלוה. ד"ס] פי שנים, ולא שגא גבו קרקע, ולא שגא גבו מעות, דשעבודא לאו דאורייתא,

רב ושמואל דאמרי תרוייהו, מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות, מ"ט שעבודא לאו דאורייתא,

ר' יוחנן ור' שמעון בן לקיש, דאמרי תרוייהו, מלוה על פה גובה בין מן היורשין ובין מן הלקוחות, מ"ט שעבודא דאורייתא,

מיתבי, החופר בור ברשות הרבים, ונפל עליו [על החופר את הבור] שור והרגו, פטור, ולא עוד, אלא שאם מת השור [ע"י שנפל לבור], יורשי בעל הבור, חייבים לשלם דמי שור לבעליו

אבני חן למסכת בבא בתרא

אלמא מלוה ע"פ גובה מן היורשים, וקשיא לרב ושמואל,

אמר ר' אלעא אמר רב, בשעמד בדין דמעשה צ"ד, כמלוה בשטר דמי,

והא הרגו קתני? אמר רב אדא בר אהבה שעשאו השור טרפה ועמד בדין קודם שיטפה נשמתו,

והא אר"נ, תני תנא, מת וקברו השור דפפו, וקברו במוך קרקעית השור?

התם, דיתבי דייני אפומא דבירא לפני מומו וחייבוהו,

דף קע"ו ע"א

אמר רב פפא, הלכתא מלוה על פה לעיל פירשתי [גבי. ד"ס] גביית מלוה מן היתומים, וגם בפרק שום היתומים בערכין (דף כב), אמר רבא הלכתא אין מוקדין לנכסי יתומים כו', גובה מן היורשין, ואינו גובה מן הלקוחות, גובה מן היורשין כדי שלא תנעול דלת בפני לווין [תוס'], ואינו גובה מן הלקוחות דלית ליה קלא:

[שנינו במשנתנו] הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, גובה מנכסים בני חורין וכו': בעא מיניה רבה בר נתן מר' יוחנן, הוחזק כתב ידו בבית דין לאחר זמן שמסר לו הלוא למלוה כתב ידו, שהוא חייב לו ממנו, וצא צ"ד והודה בפניהם שהוא כתב ידו, וכתבו לו צ"ד הנפק, הוא הנקרא אשרתא וקיום השטר,

במאי מי אמרינן הרי הוא מעתה כשטר שיש בו עדים # [שלא יהא חתימת ב"ד גרוע מחתימות עדם], ויגבה ממשעבדי, דאחריות טעות סופר הוא, דכל שטר מלוה ומכירה (שחוממים) [שחוממין. ד"ס] צו עדים [ו. ד"ס] גובין ממשעבדי כאלו כתוב בהן אחריות,

או דלמא קיום שטר אינו מועיל לשום שטר, אלא להחזיקו צ"ד לכמות שהיה מקודם לכן, שאילו ימותו עדים, או לזה, לא יוכל לטעון שטר זה מוזיק הוא, דצ"ד קיימיהו, ויגבה צו המלוה, וגם זה לא יגבה אלא מבני חורין, ולהכי אהני צ"ד, שלא יוכל לזה לומר אין זה כתב ידי?

אמר ליה [ר' יוחנן], אף על פי שהוחזק כתב ידו בבית דין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין,

מתיב רמי בר חמא, שלשה גיטין פסולין לנשא צו ואם נישאת הולד כשר, ואלו הן, 1. כתב בכתב ידו ואין עליו עדים אלא שנמסר לה בפני עדים, דעדי מסירה כתי ליה צדיעבד, 2. יש עליו עדים ואין בו זמן, 3. יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד, הרי אלו

שלשה גיטין פסולין צדיעבד מפרש הרי אלו דרישא והרי אלו דסיפא למעוטי מאי, והתם מפרשא כולה, ואם נישאת הולד כשר לכתחלה, דקצירא ליה עדי מסירה כתי,

רבי אלעזר אומר, אף על פי שאין עליו עדים, אלא שנתנו לה בפני עדים כשר, וגובה מנכסים משועבדים כלומר ואם שטר מלוה הוא, אותו השטר הכתוב בכתב ידו, ואין צו עדים אלא שמסרו בפני עדים, גובה מנכסים משועבדים,

והכי מפרש התם ר' יוחנן אליבא דר' אלעזר צפ' [המציא תניינא] [גיטין כב] שאפי' בשאר שטרות גובה מנכסים משועבדים צעדי מסירה בלבד, אלמא הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו, ומסרו בפני עדים, גובה ממשעבדי, וכל שכן הוחזק צבית דין?

שאני התם, דמשעת כתיבה הוא דשעבד נפשיה [תוס'] כשנכתב השטר נכתב כדי למסרו בפני עדים, שיהו עדי מסירה במקום עדי חתימה, הלכך כיון דלר' אלעזר עדי מסירה כתי, כאלו נחתמו במוך השטר דמי, אצל אלו מיבעיא לן, בהוציא כתב ידו בעלמא, ששמו של לזה חתום צו, שזה מסר לו במקום הודאה, שלא יוכל לחזור ולכפור צו ולומר פרעתי כל זמן שחתימתו ביד מלוה, שלא נעשה השטר בלשון של שטר שעדים חתומים צו, ואחר זמן החזיקו צ"ד, וכשהלוה כמלוה על פה הוציא, ומו לא מצי צ"ד בקיומן, לעשותו שטר שיש צו אחריות נכסים, שהרי לא לדעת קן נכתב מתחלה, קן נראה צעיי שמועה זו, וכן עיקר, ואית דגרסי משעת הכתובה ולא ירדו לשיטת השמועה:

[שנינו במשנתנו] ערב הוציא לאחר חיתום שטרות וכו': אמר רב, קודם חיתום שטרות גובה מנכסים משועבדים, לאחר חיתום שטרות גובה מנכסים בני חורין,

זמנין אמר רב אפילו קודם חיתום שטרות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, קשיא דרב אדרב?

לא קשיא, הא דכתב ביה פלוני ערב הפסיק הענין, ודלמא לא אסדי עדים אלא אשטרא דלעיל לחוד, הא דכתב ביה ופלוני ערב וי"ו מוסיק על ענין ראשון, ועל השטר ועל הערבות חתימי סהדי,

ור' יוחנן אמר, אחד זה ואחד זה [בין שכתב פלוני ערב ובין אם כתב ופלוני ערב], אינו גובה אלא מנכסים בני חורין, ואף על גב דכתב ביה ופלוני ערב,

מתיב רבא [איך אמרת דר' יוחנן אינו מחלק בין פלוני ערב ל "ופלוני" ערב], עדים החתומין על שאילת שלום בנט פסול, חיישינן שמא על שאילת שלום חתמו, ואמר רבי אבהו לדידי מיפרשא ליה מיניה דרבי יוחנן, שאילו [שלום, בלי וי"ו] פסול, ושאילו [בוי"ו החיבור] כשר שעל הכל העידו עדים,

אבני חן למסכת בבא בתרא

ערב דבית דין [היינו שערב מיד הב"ד שעשו אותו ערב, כגון שהיה ב"ד רצין לגבות מיד הלוח, וא"ל הניחוהו ואני ערב לכם. כ"כ הרמב"ם פכ"ה מוהל' מלוה ולוה הל"ב, וחז"מ קט"ב] [דהיינו נמי לאחר מתן מעות. רג], **לא בעי קנין**, דבההיא הנאה דמהימן ליה [ב"ד], **גמר ומשעבד ליה**:

ערב דבית דין לא צעי קנין ולא גרסינן הנך כולוהו [צעי] [צעו. ו'] קנין [ראה גם ברג],

[וזו לשון רבי שמריהו יוסף קרליץ [אביו של החזו"א מובא בחזו"א ח"מ כב: כלל גדול יהיה לך בקנינים, דעיקר הקנין הוא שיוגמר בלבו להקנות הדבר לחבירו, וחבירו יסמוך דעתו עליו, ויש דברים שקיים להו לחזו"ל שבדבור בעלמא גומר בלבו להקנות לחבירו, ויש שאינו גומר בלבו רק ע"י הקנינים המפורשים מן התורה, או מחז"ל, ודוק היטב בזה, והפוך בה דכולה בה, ודוק בש"ס ופוסקים ותמצא כן. יוסף דעת],

[נשאלתי למה אין סיום טוב למסכת ב"ב, ולכן מניתי כאן כל הסיומים של הש"ס והגם שיש שמסתיימים בדבר טוב אבל יש הרבה שמסתיימין בדבר הלכה,

ובאלו המסכתות מסיים בדבר הלכה או סתם, שבת, עירובין, פסחים, שקלים, ראש השנה, ביצה, נדרים, ב"ק, ב"ב, שבויות, זכחים, מנחות, ערכין, תמורה, מעילה. סך הכל 15 מתוך 40 מסכתות, ומסכתות הוריות ובכורות אינו ברור כל כך,

ברכות = ת"ח מרבים שלו' בעולם וכו' ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום, שבת = אימר דאמרי רבנן מדידה דמצוה דלא מצוה מי אמרי? א"ל מתעסק בעלמא אנא,

עירובין = קשירה דאתי לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן, פסחים = והלכתא אבי הבן מברך שתיים, שקלים = הלכה כר"ש,

ראש השנה = עם שבשדות מ"ט משום דאניסי במלאכה אבל בעיר לא, **יומא** = כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי, **סוכה** = טוב לצדיק טוב לשכיניו, שנאמר אמרו צדיק כי טוב וכו', ביצה = ואמרו ליה רבנן לא מדבריות הן,

תענית = ואמר ביום ההוא חנה אלקינו זה קיינו לו ויושיענו זה ה' קיינו לו וגו', **מגילה** = הלכות עצרת בעצרת הלכות חג בחג,

מועד קטן = ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון, **חגיגה** = פושעי ישראל שמלאים מצות כרמון, דכתיב כפלח הרמון רקתך וכו',

יבמות = ת"ח מרבים שלום בעולם, שנאמר וכל בניך למודי ה' וגו', **כתובות** = עתידין כל אילני סרק שבא"י שיטענו פירות, שנאמר כי עץ נשא וגו',

נדרים = מהו דתימא וכו' מים גובים ימתקו ולחם סתרים קמ"ל, **נזיר** = ת"ח מרבים שלום בעולם שנאמר וכל בניך למודי ה' וגו',

סוטה = אמר ליה רב נחמן לתנא לא תתני יראת חטא דאיכא אנא, **גיטין** = כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מובח מוריד עליו דמעות שנאמר וגו',

קדושין = מניח אני כל אומנותי שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה שנא' וכו',

בבא קמא = אמר רבינא ומתא מחסיא אתרא קפדי הוא,

הכא נמי [הא דאמר ר' יוחנן שאינו גובה אלא מנכסים בני חורין] **דכתב פלוני ערב** [פירוש ואחד זה ואחד זה דקאמר, ה"ק אחד קודם חיתום ואחד לאחר חיתום שמורות. ריטב"א],

אי הכי היינו דרב? אימא וכן אמר רבי יוחנן:

[שנינו במשנתנו] ערב היוצא לאחר חיתום שמורות, גובה מנכסים בני חורין, **מעשה ובא לפני ר' ישמעאל** ואמר גובה מנכסים בני חורין, אמר לו בן ננס, אינו גובה, לא מנכסים משועבדים, ולא מנכסים בני חורין וכו'. **אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, אף על פי שקילם רבי ישמעאל את בן ננס, הלכה כמותו כר' ישמעאל**, דגוצה מנכסים בני חורין,

איבעיא להו, בחנוק [מלוה תופס את הלוח שיפרע לו החוב] **מה לי אמר רבי ישמעאל** דלמא משום גערא דחצרדיה שנחנק, נמי גמר ומקנה, או דלמא מתכוין הוא להגילו ממניקה, ומנא הוא דקא עמיד, ולאו מידי חסריה, ולא הוי ערב?

תא שמע, דאמר ר' יעקב אמר רבי יוחנן, חלוק היה רבי ישמעאל, אף בחנוק [שגובה מנכסים בני חורין],

הלכה כמותו [כר' ישמעאל] או אין הלכה כמותו? תא שמע, דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן, חלוק היה רבי ישמעאל אף בחנוק, והלכה כמותו אף בחנוק [תוס'],

אמר רב יהודה אמר שמואל, חנוק וקנו מידו [הערב קנו מידו של המלוה], **משעתעבד, מכלל דערב בעלמא לא בעי קנין**,

ופליגא דרב נחמן, דאמר רב נחמן

דף קע"ו ע"ב

ערב דבית דין, הוא דלא בעי קנין דנהייל הנאה דקא מהימני ליה צ"ד, גמר ומשעבד נפשיה, הא בעלמא בעי קנין,

והלכתא [מכלל דפליגי, וצ"ב מי חולק. תומים סי' קכו ס"ק ה. רוד"ש], **ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין ואם כחז צמוך השטר (לאחר) [קודם. רש"ש]** [חיתום שמורות, גוצה מנכסים משועבדים,

[ומשתעבד דמצי אמר ליה [מלוה] אי לאו את לא נפיק זווי מתחת ידי. רג],

אחר מתן מעות [כגון חנוק. רג] **בעי קנין ואפי' חמוס צמוך השטר** [בעי קנין],

ואי חמוס לאחר חיתום, צעי קנין, וגוצה מצני חורין,

אבני חן למסכת בבא בתרא

בבא מציעא = אמר להו אפריון נמטיה לרבי שמעון,

בבא בתרא=ערב דב"ד לא בעי קנין דבההוא הנאה דמהימן ליה גמר ומשעבד ליה

סנהדרין = צדיק בא לעולם טובה בא לעולם שנאמר זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידיו,

מכות = כלשון הזה אמר לו עקיבא ניהמתנו עקיבא ניהמתנו,

שבועות = חוץ מאיני יודע מה אתה סח דשואל וכו' שהוא חייב שהרי כפרו ממון,

ע"ז = אידכר מאי עבדת באורחא,

? תוריות = הי מינהו עדיף ר' יורא חריף ומקשה, ורבה בר רב מנחם מתון ומסיק מאי, תיקו,

זבחים = זאת תורת זבח השלמים, לעשות זמן במה קמנה בזמן במה גדולה,

מנחות = זו בדינו הוא, לעכב מניין? ת"ל לרצונכם תזכרהו לדעתכם וזכור,

חולין = למען ייטב לך בעולם שכולו טוב, ולמען יאריכון ימך בעולם שכולו ארוך,

? בכורות = אמר ליה להכי אמרתך הכא טעותא היא, א"ל לא איבעי לך למיטעי,

ערכין = קמ"ל אחותו, אחותו אין חרמו לא,

תמורה =דתניא ושמו בנחת, ושמו כולו, ושמו שלא יפור,

כריתות = ת"ח מרבין שלום בעולם שנא' וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך וכו', מעילה = א"ל סיפא דמתני' באומר לא יפטר כים זה מן ההקדש,

קנין = כל זמן שהם מוקינים דעתם מתישבת עליהם שנא' בישישים חכמה וגו',

תמיד = בשבת היו אומרים מזמור שיר ליום השבת וכו' ליום שכולו שבת ומנוחה,

מדות = וברוך הוא שבחר באהרן ובבניו לעמוד לשרת לפני ה' בבית קה"ק,

נדה = כל השונה הלכות בכל יום וכו' שנא' הליכות עולם לו אל תקרי וכו',

הסיום הוא למסכת בבא בתרא, אבל למעשה זה סיום להג' בבות, שהרי יש אומרים שהיא מסכת אחת ובבב"ל יש 411 דפים,

מן ההשגחה הוא שסיימנו מסכת בבא בתרא בש"ק פ' משפטים שהרי יש בפרשה זו הרבה מעניני הג' בבות,

בפרשת משפטים בסופו ויחזו את האלקים ויאכלו וישתו, כתב הרמב"ן שעשו שמחה ויום טוב, כי חובה לשמוח בקבלת התורה, כאשר צוה בכתבם כל דברי התורה על האבנים וזכחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' אלהיך [דברים כו ז] וכתוב וכו' ויבא ירושלים ויעש משתה לכל עבדיו [מ"א ג טו] ואמר רבי אלעזר מכאן שעושין משתה לגמרה של תורה, ובפרט ברך היומי שכל סיום מסכת צמוד להתחלת מסכת ונמצא שצריך לעשות סעודה כפולה,

הדרן עלך מסכת בבא בתרא, סיימתי בעזרת שמו יתברך שב"ק משפטים כט שבט תש"ע, ערב היא"צ של אבי הרה"ג ר' אהרן בן נח זצ"ל,

אבני חן למסכת בבא בתרא

שמונה פסוקים יהושע כתב
יהושע יהושע כתב, ואסקיה פנחס
שופטים שמואל כתב
שמואל שמואל כתב, ואסקיה נד החזה ונתן הנביא
מלכים ירמיה כתב
ירמיה ירמיה כתב (התחיל לנבאות 462- בימי יאשיהו ובניו)
יחזקאל אנשי כנה"ג (התחיל לנבאות 428- בימי צדקיהו)
ישעיה חזקיה וסיעתו (התחיל לנבאות בימי עזריה 620- עד ימי חזקיהו)
שנים עשר אנשי כנה"ג
הושע בן בארי התחיל לנבאות 670- עד ימי חזקיהו
עמוס התחיל לנבאות 650- עד ימי חזקיהו
מיכה הנביא התחיל לנבאות 600- עד ימי חזקיהו
רות שמואל כתב
תהלים דוד כתב ע"י עשרה זקנים
איוב משה כתב
משלי חזקיה וסיעתו
קהלת חזקיה וסיעתו
שיר השירים חזקיה וסיעתו
קנינות ירמיה כתב
דניאל אנשי כנה"ג
מגילת אסתר אנשי כנה"ג
עזרא עזרא כתב
דברי הימים עזרא כתב עד לו, ואסקיה נחמיה בן חכליה

כרונולוגיה על פי סדר הדורות ועוד:

תגלת פלאסר מלך אשור 600-
עזריה בן אמציה 645- עד 593-
יותם בן עזריה המלך 593- עד 575-
אחז בן יותם המלך 575- עד 561-
חזקיהו בן אחז המלך 561- עד 532-
צדקיהו בן יאשיהו המלך 433- עד 422-
חורבן בית ראשון 422-
נבוכדנצר ## השני 421-
בלטשצר מלך 371- דוד מלך כשדים. יומא י' ע"א.
ומלך תחתיו # דריוש 371-
מלך כורש בפרס 370- ונהרג 368-
בנו קאמביסי 368-
חמן הפיל פור 356-
דריוש השני בן אחשורוש ואסתר 354-
בנין בית שני 352-
נפטר חגי זכריה מלאכי 318- או 312-
דריוש האחרון נהרג במלחמת אלכסנדר 312-

ולענין מתי מלכו כורש דריוש וכו' וכמה מלכים היו בשמות אלו
ראה דניאל י"א ועזרא א' מה שכתבו רש"י ושאר המפרשים על זה.
וראה גם ר"ה ג' ע"ב .

השם בכתבי הקודש הוא נבוכדנצר, נבוכדנצאר או נבוכדראצר
בר"ש כמו שהוא בירמיה כ"א ב', ומה מביא רש"י בערכין ל"ג ראה דנו"ן
מתחלק בר"ש. אבל על האבנים שמוצאים הארכיולוגים חרוץ השם

בשנת 3760 לבריאת העולם התחיל ספירת הנוצרים. לכן אם
יודעים השנה לספירת הנוצרים ורוצים למצוא השנה לבריאת
העולם, צריך להוסיף 3760 על מספרם. למשל שנת 2002
למספרם שכמוספין 3760 הוא שנת 5762. וכן להיפך שנת 400-
למספרם יש לפחות 400 ממספר 3760 והוא שנת 3360 לבה"ע.

תורה משה כתב

אבני חן למסכת בבא בתרא

Nebo-kudurri-ussur שפירושו ש"נבו" דהיינו שם ע"ז יגן על הכתר,
kudurri פירושו כתר, וגם שם אביו הרוץ
Nebo(Nabu)-habal-ussur ש"נבו" יגן על הבן, וגם השם
בלמשצר שפירושו ש"בל" יגן על בן המלך.

הקדמה להגדה של פסח "מעשי למלך" שכתב סבי הרב צבי יעקב
אברהם ז"ל, וכדאי הוא להנציח כאן דבריו הרמוכים רגש,

אבני חן למסכת בבא בתרא

www.ncbrcwbooks.org

ע"י חיים תשס"ז

ה ק ר מ ה

סילית

רחש לבי דבר טוב אומר אני מעשי למלך לשוני עש סופר חזירי (תהלים מ"ה ב')

הקורא תמים ישתומם על ההפאה שאני, העורא דמן חבירא, הרבהתי עון בנפשי לצאת בכוחות הנפח לחבר ספר, ובדיוק על הגדה של ססה, אשר הוא א' מספרי קדש שוכה להוצאה לאור עם מירושם למאות וגם לאלפים, ואיש מעוס כמני ארץ יש לו סיכויים או אפילו שמץ קו של חקיה לזכות שחוס של חסד השתפכו על מאמריו, או שהמצא ימצא איש אשר יוסיט לו שרבים הוהב של הכרה אפילו על א' מתורותיו. דוד מלך ישראל ע"ה כעת שהכושני הביא לפניו בשורת מיתח בנו אבשלום, בכה ואמר: בני אבשלום בני בני אבשלום מי יתן מוהי אני החתין אבשלום בני בני (שמאל ב'—י"ט א'), דברים אלו אשר בהם השתמש והתרחש דוהמפעה על מיתח בנו אבשלום, עלו על שפתי בשעת הסתלקות בני רחמי, יניק וחבים יפה מיי תואר כבר אלימלך ע"ה, אשר ה' ילד שעסועים להבאב כאמור—הנדיצ רבי בן ציון העזעל וצ"ל אבדקיק טארדא, והבים עליו כעל בבת ציון, באמרו שנראים בו סימני טהרה שלאילנא רכרבא יתעבה, ומדי שבת בשבתו בחנו מלמדיו והתענג בו, ואמר לו שאם ככה יוסף בלמודים וביארת השם ירשה לוי להוסיף אל שם משמחתו גם השם „העזעלי, ובגיל שמנה כבר למד דין נגרא, ושעסועיו היו אגדות חזויל סטים ומדרשים, אשר ה' ביק כמעט ככולו, ולפרקים קרובים גם השתמש בזה, וה' מדה מילתא למילתא, ליוגסא אציג מה שני מאמריו משבוע האחרון לימי חייו הסהורים והנקסעים: לפני מסתו הובאו חכמה תפוזים, והכית, שלו סיכום שני חפוזים, לראי מאותו העלם מבני ציון, ממורש איכה רבתי, שבא לזכות ירושת אביו והביאו לפניו, לחדה, חכמה תרגומים, ולקח לעצמו שני תרגומים: ולאחרונה, כעת שלעצת הרופאים בחנו להציל את חייו ע"י העברה מדמי לאבריו (סראנומזיון), אשר לי סכברי ההגדה, ואמר לך בדיקין חיי, אבא! בדוך אני חיי! ולכרות כל ההתאמצות לא וכוחי לגולה, כי נסכתי הסהורה והנכר עלתה השמיטה ביום כ' אלול תרצ"ט, בעונתי ומסעי המרובים, וקורא אני אחריך, דוגמת דוגעתה, שמה עמים בני, וגם השמנה שנים שהסתקת חיי גורין האומללים והנכאים עד לעפר, כי לא מלאה כ' שנים, וגם כעת עניין מחדשין שפתותי: בני אלימלך מי יתן מוהי אני חתחיק.

הן אמת שאחר המורבן הגורא, כאין דוגמתי בדברי הימים, אשר קרה את בית ישראל, שבכעס אין בית אשר אין שם מה ר"ל, אין להסתל ולקונן על אבידה מרשית, עכ"ז היות שברא מוכי אבא ואין אבא מוכי ברא, הרבה הרדתי מה אוכל לעשות לטובת נשמתך ולזכרונך, עד שנוספו לידי המשרה אצל הרודן לעצת החסידות שנומדי חחת תמיכת האמוריים שבזוננו שליטיא, ותחת הגהלת הרב אברהם ירושע קעשל, ואי מתקניו הרי לקבץ על יד באדמוריים, רבנים וזקנים תורות, שיחתו ומאמריו גדולי תלמידו רבינו הבש"ט וי"ע גמסריו מה לאונן, ולתחקיק כתבי יד עתיקים, דברים אשר עדיין לא ראו כבשם הדפוס, מבחלית כדו להציל בנוד כיעד מההום הנשיה, והיות כבשי דברי רבינו הבש"ט הסכע עד דית האכרים תקדושה להלוי תורה אחת, הרי לי מיעתא דשמיא למרש עם חלק מתורות הללו מאמרים מהגדה של ססה, חוץ מה מר לידי חבירי האנכן, כרע כאל לוי, הרבני החריב, העסקן הידוע והמפוזין מרה מרדכי עקסטיין — ברוקלין, הגדה של ססה כח"י הנכחת, אשר האריזינלית דוא כתובה ע"י מו"ה משה ביר נתן הכהן, בשנת תקע"ו, לבנוד רבו גדולי רבני החתים סיפר וי"ע, והוא נתנה לדורך לזונתי הרבנית רעדקת בית שרל ע"ה בת רבינו עקיבא איגר וי"ע, כמובן שלא רציתי לנגוע בטופס הגדה זו, לכן רחמתי את פורטי וכל הנוסף לזה למוף ההגדה.

הנה אינני יודע כמה מהפסטים שאכרתי ימצאו חן בעיני הקוראים, עכ"ז מהתורות, מאמרים ושיחות, שבפתיים מזוקקות, כסו ומפנינים יקרות, שבושעים כעת לראשונה, בנורא יגנו, כי הם מירם דרך וססה בעבור ד', והיות שדבריו האחרונים של בני יקרי ה' מהגדה ש"ס, בגיל, החלפתי בעה"י להעמיד לו וברון עולם ע"י ספרי הנכחת, וקראתי „השני נמנו", ר"ל המדוש הנכחת על ההגדה של ססה שנקרא כעש"ט וס"ס, או שרוא כעש"י ידי מוקדש לבני אימלך.

וי"ל בזה הספר דברי הנעים ומיאות ישראל: הלא א' יחקר ואת כי הוא יודע העלמות לב כי עלוך הורגנו כל היום נחשבנו כגאן ככתה, עכ"ז מרובים אני לעשות השתוללות מרשית על למה פניך חסדור השכח ענינו ולהצנו להוציא זכרי של אבותנו המרשית, כי שזה לעפר נספסנו וביק לארץ בסענו מרוב צערנו ואקנתו, העצה היותר נכונה היא שבעת שרשע לבי דבר טוב אומר אני בקול רם כעש"י למלך, שיקור כעש"י נובעים כלאן מליכי רבנו גדולי תלמידו הבש"ט חק וי"ע, ולשוני כשמש רק ואך כעס סופר כהר, שאין לו תפקיד אחר כיא להגות את התורות, לכן אף שישות מבני אדם, שהפארים שאתה משהוקר למרשם וליפוחם ביקורם הם מבני אדם חשובים, עכ"ז יש לך על יום ואודותם איהו קו של חקיה על הוצע חן גם בשפתחיק, ועל כן שהנצחת באמרים קדושים הללו מההום הנשיה ברכך אלי לעולם שתגלית בזה.

אני תמיד שוכח רבותני הדקיקים הקדושים וי"ע יעמוד לי ולמצאאי שלימוד חזיק ויראת ד' מהרה לא יסירי כסעו וכסי ורענו ודוד ורענו כעתה ועד עולם וגובה לראות בבנין ציון וירושלים ע"י בגנביר, ואני מיקה שקורא הפאסרים הקדושים אשר יתענגו מהם, וזכירו אותך, אלימלך בן צבי יעקב יסעור, ואת נסכתך הסהורה לסובה.

המחבר

אבני הן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

19 [53]	יד אמרו ליה רבנן לרב המנונא כתב רבי אמי ד' מאה ספרי תורה, אמר להו די למא תורה צוה לנו משה כתב, נשתיירו שם שני טפחים, שלא יהא ספר תורה נכנס ויוצא כשהוא דחוק , אלא היו הנביאים כותבים ספריהן אלא לפני מותן
53 [54]	טו איוב מעולי גולה היה ובית מדרשו בטבריא
2 [55]	טז וזה בא ויאמר כשדים שמו שלשה ראשים ויפשטו על הגמלים ויקחום וגו'
38 [45]	יז ומרחיקים את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה טפחים, ע"ב: בשדה העשויה לבורות כולי' עלמא לא פליגי
52 [52]	יח הרחק דבורך מן חרדלאי שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי
54 [54]	יט תנא בארץ ישראל קאי, דכתיב למטר השמים תשתה מים
1 [32]	כ היא גופא תיחוץ, דהא כלי חרס אינו מטמא מגבו
18 [44]	כא עד שית לא תקבל, מכאן ואילך קבל ואספי ליה כתורא, תוס': לפי שזוהי רואה קדושה גדולה וכתנים עוסקים בעבודה, היה מכון לבו יותר ליראת שמים וללמוד תורה,
5 [57]	כב עזרא תקן להם לישראל שיהו רוכלין מחזירין בעיירות כדי שיהו תכשיטין מצויין לבנות ישראל,
4 [41]	כג א"ל אביי והא גרמא הוא? א"ל הכי אמר רב טובי בר מתנה זאת אומרת גרמא בניזיקין אסור,
18 [34]	כד איתמר חבית שצפה בנהר, אמר רב נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותר כנגד עיר שרובה נכרים אסירא, ע"ב: אמר רב כהנא קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קיריא,
29 [53]	כה ור' אושעיא סבר שלניה בכל מקום,

	מספר הראשון על צד הרף הוא השורה שבו נמצא הסימן, מספר השני בסוגריים הוא מספר השורות בכל הרף, דף ב' של מסכת זו הוא דף ה 1636 מתוך 2718 דפי הש"ס
2 [18]	ב השותפין שרצו לעשות מחיצה בחצר, בונין את הכותל באמצע,
42 [54]	ג גויל אבני דלא משפיא, גזית אבני דמשפיא,
13 [52]	ד אי הואי ידענא דזהרי רבנן כולי האי לא הוה קטלינא להו,
1 [26]	ה רוניא אקפיה רבינא מארבע רוחותיו,
24 [38]	ו א"ר הונא, סמך לפלגא סמך לכולה,
33 [47]	ז אזל ההוא דמטייה תרביצא, וקא בני אשיתא אפומא דאספלידא, א"ל קא מאפלת עלי, א"ל בדידי קא בנינא,
32 [57]	ח דחק רבי יונתן בן עמרם ונכנס, אמר לו רבי פרנסני, אמר לו בני קרית? אמר לו לאו, שנית? א"ל לאו, אם כן במה אפרנסך, [א"ל] פרנסני ככלב וכעורב,
52 [53]	ט אם עושין צדקה מוטב, ואם לאו באין עובדי כוכבים ונוטלין בזרוע,
1 [43]	י בעלי אגדה דכתיב וכבוד ממון שהן דרשנין ומושנין את הלז הכל מכבדין אותם,
14 [52]	יא מעשה במונבז המלך שבזבז אוצרותיו ואוצרות אבותיו בשני בצורת,
36 [46]	יב מיום שחרב בית המקדש ניטלה נבואה מן הנביאים וניתנה לחכמים
4 [21]	יג רב יהודה אומר, אית דינא דגוד או אגוד

אבני הן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

לט 22 [29]	כל מילתא דלא רמיא עליה דאיניש אמר לה ולא אדעתיה, עצה טובה קמ"ל דניתי ונשקול ארעא ופירי
מ 12 [14]	רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו לא כתבינן מודעא אלא אמאן דלא ציית דינא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר וטעות הוא
מא 3 [25]	[מתני':] כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה
מב 25 [26] 1558	במה דברים אמורים במחזיק, אבל בנותן מתנה והאחין שחלקו והמחזיק בנכסי הגר, נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה
מג 15 [35]	והתניא בני עיר שנגלב ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראיה מאנשי אות העיר
מד 16 [17]	המוכר שדה לחבירו שלא באחריות אין מעיד לו עליה מפני שמעמידה בפני בעל חובו ע"ב: והוא דכתב ליה דלא כאסמכתא ודלא כטופסא דשטרי
מה 17 [24]	מידע ידע דסתם עובד כוכבים אנס הוא שנא' אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר,
מו 24 [27]	א"ל אביי לרבא תא אחוי לך רמאי דפומבדיתא מאי עבדי
מז 5 [27]	אומן אין לו חזקה, בן אומן יש לו חזקה, אריס אין לו חזקה, בן אריס יש לו חזקה
מח 21 [28]	אמר רב לא שנו אלא דאמר ליה לך חזק וקני, דכין שאשתו שונאתו, וכלא גט נמי לא תעמוד אללו, וגט זה אינו אללא להמירה לאחר, לא מפסיד כלום
מט 2 [16]	ה"מ על פה דלא אתי על פה ומרעא לשטרא, אבל בשטרא אתי שטרא ומרעא לשטרא,
נ 4 [22]	יאימא למעוטי שאר נכסים כל שכן דהויא לה איבה דאמר לה עיניך נתת בגירושין
נא 14 [34]	א"ל מאי מילי מעלייתא אמריתו [א"ל] המוכר שדה לאשתו קנתה ולא אמרינן לגלויי זיזי הוא דבעי

כו 13 [38]	לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חבירו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות,
כז 16 [16]	ר"ע אומר קרקע כל שהוא חייב בפאה ובבכורים וכותבין עליו פרוזבול
כח 3 [20]	וכל שהוא עושה פירות תדיר חזקתן שלש שנים מיום ליום
כט 1 [38]	דאי לא תימא הכי גנו בתיים ושבנו ונמנעו גנו' ת ואכלו את פרי' מאי קאמר אלא עצה טובה קמ"ל הכא נמי עצה טובה קמ"ל,
ל 21 [24]	אמר רבא עביד איניש דכל תלתין יומי טריד בשוקא ע"ב רש"ס: אדם חס, שאינו רוצה להתקועט אפילו על שלו, עשוי הוא להוציא מעותיו ליטול את שלו בלא דין ומחלוקת.
לא 7 [28]	מה לי לשקר במקום עדים לא אמרינן
לב 22 [24]	ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חבירו למחר שומעין דבריו
לג 18 [20]	[ובי] זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא ! ע"ב: שטרא לפירי לא עבדי איניש,
לד 1 [11]	היכי נידיינוה דייני להאי דינא לישלם ליכא תרי סהדי [וכו'] ע"ב: וזיין שלא פירש לו ראובן לשמעון השעה, נמנא שלא זיכהו בשטר זה עד הערב.
לה 4 [6]	דתנן המחליף פרה בחמור וילדה, וכן המוכר שפחתו וילדה, זה אומר עד שלא מכרתי ילדה, וזה אומר משלקחתי ילדה, יחלוקו
לו 10 [36]	לא חציף איניש למיגזר [לחתוך דקל] דלאו דיליה
לז 5 [15]	זה החזיק באילנות וזה החזיק בקרקע
לח 13 [25]	[מתני':] שלשה ארצות לחזקה, יהודה, ועבר הירדן, והגליל ויותר ממהלך שנה אין דרך אדם להרחיק מציטו

אבני הון

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

סד 11 [27]	אהני ליה על מנת דאי נפיל הדר בני לה
סה 4 [30]	והא זמנין סגיאיין אמריתה קמיה דרב הלכתא כרבי עקיבא [דבעין יפה מוכר] ולא אמר לי ולא מידי
סו 12 [15]	מני אי רבי אליעזר אפי' חקקו ולבסוף קבעו אי רבנן אפילו קבעו ולבסוף חקקו נמי?
סז 23 [25]	והא אמר שמואל, מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן? התם הוא דסדנא דארעא חד הוא
סח 24 [34]	מאי סנטר? הכא תרגימו בר מחווייתא [עבר הממונה להגיד ולאחוזי תחובי השדות וכו' ור"ח פירש שומר העיר], שמעון בן אבטולמוס אומר באגי [שדות שסביב המדינה],
סט 27 [31]	בעי ר' אלעזר מלבנות של פתחים מהו, היכא דמחברי בטינא לא תיבעי לך דהא מחבר, כי תיבעי לך דנקיטי בסיכי מאי תיקו,
ע 30 [31]	המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לו החזרתים לך מהו, מי אמרינן מיגו דאי בעי אמר נאנסו מהימן השתא נמי מהימן, או דלמא אמר ליה שטרך בידי מאי בעי?
עא 22 [26]	מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב,
עב 3 [23]	המקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה הרי הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהם
עג 4 [29]	המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת העוגין ואת כל המנהיגין אותה,
עד 29 [47]	תא אחוי לך היכא דנשקי ארעא ורקיעא אהדדי
עה 10 [52]	עתידי הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לוויתן
עו 17 [19]	וחכמים אומרים בין כתב ולא מסר בין מסר ולא כתב לא קנה עד שיכתוב וימסור

נב 1 [28]	קיבל מן הקטן יעשה לו סגולה ע"ב: אלא לגבי תיובת' ממשנה או מבכריתא שייך לומר תיובתא ומפירכא דאמוראי שייך למימר קשיא
נג 9 [26]	האי גדר היכי דמי, אילימא דמעיקרא לא הוו סלקי לה והשתא נמי לא סלקי לה מאי עבד
נד 30 [25]	אתאי קא צווחא קמיה, אמר לה מאי אעביד לך דלא אחזיקת כדמחזקי אינשי
נה 10 [21]	דינא דמלכותא דינא, ואריסותא דפרסאי עד מ' שנין [ואם החזיק בה גוי מ' שנה אין ישראל יכול לומר שלי היא], והני זהרורי [נחלה] דזבין ארעא לטסקא [שהוא יטול המכס] זבינהו זביני, פדךך [נטריקן פוריי] דוכי [מטותו היא מקומן] כלומר שכל דיומ שוכב על מטותו ואינו מתעסק בשום דבר. ר"ח] אדם בעל ממלכה, [ומלמוד] [ומתלמוד. רמ"ק], ומדךך ארץ, ואין עסק בשינוי של עולם כלל, מסייע כותא,
נו 9 [24]	כל שנקראת על שמו, היכי דמי? אמר רב פפא דקרו ליה בי גרנותא דפלניא
נז 37 [45]	אלו דברים שיש להן חזקה, ואלו דברים שאין להן חזקה, דעמא דפסיק רחמנא קריבס בעדות אחת לפי שאין משוכן אלא כאיש אחד
נח 2 [36]	מטה של תלמידי חכמים כיצד, כל שאין תחתיה אלא סנדלין בימות החמה, ומנעלין בימות הגשמים
נט 13 [32]	קרי עליה רמי בר חמא, והחוט המשולש לא במהרה ינתק,
ס 13 [31]	וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו, מה ראה ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה,
סא 11 [27]	שלוש שמות יש לו, יציע, צלע, תא
סב 1 [14]	ואי אמר ליה נכסי אפילו בתי ועבדי דרב כהנא ורב אסי הוו כמו תלמיד חבר לרב. תוס'
סג 6 [21]	פשיטא אמר יחלוק פלוני בנכסי פלגא

אבני הן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

צא 16 [36]	אמרו חזיתם נעמי שיצאת מארץ לחו"ל מה עלתה לה
צב 10 [12]	לא צריכא דאייקר בישראל וקם בדמי רדיא,
צג 13 [29]	שור שהיה רועה ונמצא שור הרוג בצדו
צד 11 [26]	עדשים איצטריכא ליה דסלקא דעתך אמינא, כיון דמיעקר עקרי להו, יותר מרובע נמי לקבל, קא משמע לן,
צה 23 [31]	מרתף זה אני מוכר לך אפילו כולו חומץ הגיעו,
צו 26 [28]	איתמר, המוכר חבית יין לחברו והחמיצה, אמר רב כל ג' ימים הראשונים ברשות מוכר, מכאן ואילך ברשות לוקח
צז 29 [32]	אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח,
צח 21 [29]	כל המתגאה בטלית של ת"ח, ואינו ת"ח, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, כתיב הכא וְלֹא יָגֹה, וכתוב התם אֶל־גֹּה קְרָשָׁךְ
צט 21 [26]	אונקלוס הגר אמר כרובים מעשה צעצועים הן ומצודדים פניהם כתלמיד הנפטר מרבו
ק 1 [35]	רב אשי אמר כל מן הצד דרך עקלתון היא קרובה לזה ורחוקה לזה,
קא 6 [14]	ועושה חצר על פי המערה שש על שש כמלא המטה וקובריה,
קב 17 [20]	וכגון דבדק באלכסונא,
קג 11 [24]	אי הכי אפילו פחות מכאן נמי? הנהו נגאני דארעא מיקרו, שדרי דארעא מיקרו,
קד 26 [27]	ט' קבין שאמרו ואפי' בבקעה גדולה,

עז 28 [45]	על מנת שתכתבו לו את השטר, חוזר בין בשטר בין בשדה,
עח 6 [37]	כי אמור רבנן אונאה וביטול מקח בכדי שהדעת טועה, אבל בכדי שאין הדעת טועה לא, אימור מתנה יהב ליה, [ממור קיט] שמהלך אחר סימה נאה בקריאה בנחת
עט 8 [38]	כל הפורש עצמו מד"ת נופל בגיהנם, שנאמר אדם תועה מדרך השכל בקהל רפאים ינוח,
פ 13 [18]	לא חרדל מסרסן, אלא מתוך שפיהן חד חוזרות ואוכלות את דובשן,
פא 13 [23]	מחייב היה ר' מאיר [בבבזיר] אף בלוקח פירות מן השוק,
פב 1 [21]	עד שתהא לקיחה והבאה באחד והא ליכא, א"ל רב אחא בריה דרב ואויא לרב אשי מכדי פסוקי נינהו ליקרי? א"ל משום דמחזי כשיקרא
פג 30 [38]	הרכובה שבגפן [גפן בחור מרכיבין בגפן זקן] אינו מודד אלא מעיקר [פקק] השני
פד 25 [28]	בצפרא [השמש ארום] דחלפא אבי וורדי דגן עדן
פה 16 [18]	ברשות הלה המופקדים אצלו, לא קנה עד שיקבל עליו או עד שישכור את מקומו,
פו 26 [34]	היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד
פז 10 [34]	סיפא דקא עביד בהדיה מהשתא לא מיחזי כי אגר נטר לי
פח 22 [27]	אטו משום דגמר בלבו לקנות קנה ונתחייב במעשר? אמר רב הושעיא הכא בירא שמים עסקינן כגון רב ספרא דקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו,
פט 14 [33]	לא יהיה לך בביתך [ממין] מה טעם משום איפה ואיפה [שלוך בגדולה ומוכר בקטנה]
צ 8 [28]	אי הכי קב נמי לא ליעביד דאתי לאיחלופי בחצי תרקב,

אבני חן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

קה 22 [36] מעשה בציפורי באחד ששכר מרחץ מחבירו בשנים עשר זהובים לשנה דינר זהב לחדש, ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל, ולפני רבי יוסי, ואמרו יחלוקו את חדש העיבור	קז 16 [17] ומחזירין אצל אביהן וחוזרין וחולקין בשוה
קו 15 [16] כשום הדיינין לשתות, ולא כשום הדיינין דאילו התם בטל מקח ואילו הכא הגיעו	קיח 12 [20] דאי סלקא דעתך הוה חד דלא שקיל איבעי ליה למצווח,
קז 18 [22] שלשה שירדו לשום וכו', ר' אליעזר ברבי צדוק אומר נידון בתשעים,	קיט 11 [27] ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק
קח 6 [17] [פרק שמיני] יש נוחלין ומנחילין [שני פעמים נ' הוא ק']	קכ 9 [27] מלמד שעשה לה מעשה לקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים משוררים לפניו ומלאכי שרת אומרים אם הבנים שמחה
קט 2 [21] שדה אחוזה גופה מהאי טעמא הוא דקא קיימא ליה לתנא	קכא 9 [31] מועדי ה' צריכין קידוש בית דין, שבת בראשית אינה צריכה קידוש בין דין,
קי 5 [31] הנושא אשה צריך שילבדוק באחיה, [רוב בנים דומין לאחי האם]	קכב 11 [34] והיה מכוין ברוח הקדש ואומר זבולן עולה תחום עכו עולה עמו, ע"כ: ולא שייך למימר ועוד, אלא היכא דפירכא בתרייתא עדיפא מקמייתא
קיא 10 [44] ר' יוסי בר' יהודה ור"א בר' יוסי אמרו, משום רבי זכריה בן הקצב, אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם [ואין הלכה כמותו],	קכג 28 [48] אילימא רכות ממש, אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב, דכתיב מן הבהמה הטהורה, ומן הבהמה אשר איננה טהורה, בגנות צדיקים דבר הכתוב,
קיב 17 [29] דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל, ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו,	קכד 20 [24] דיקלא ואלים ארעא ואסיק שירטון דכ"ע לא פליגי דשקיל,
קיג 17 [30] מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמוחזק, שנאמר ושלגוב הוליד את יאיר וגו', תוס': פעמים שלא היו [חכמי הש"ס] בקיין בפסוקים.	קכה 1 [13] מאי שנא מעות דלא, דלאו הני מעות שבק אבוהון, קרקע נמי לאו הא קרקע שבק אבוהון,
קיד 4 [12] איתמר קנין עד אימתי חוזר, רבא אמר כל זמן שיושבין, רב יוסף אמר כל זמן שעוסקין באותו ענין, ע"ב: [והלכתא כוותיה דרב יוסף בשדה, ענין, ומחצה],	קכו 14 [27] בכור שנטל חלק כפשוט ויתר,
קטו 11 [27] ותנא דידן ממ"נ, אי דריש מטות אשה נמי תירש את בנה, אי לא דריש מטות בן דקודם לבת בנכסי האם מנא ליה	קכז 19 [20] ילמדנו רבינו היו מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מהו?
קטז 17 [33] והא רבי יהושע בן לוי לא אפיל לבי טמיא אלא לבי מאן דשכיב בלא בני, דכתיב בכו בכה להולך, ואמר רב יהודה אמר רב להולך בלא [בנים],	קכח 4 [28] אמר לו נאמן עלי אבא, נאמן עלי אביך, נאמנן עלי שלשה רועי בקר, רבי מאיר אומר יכול לחזור בו, וחכ"א אינו יכול לחזור בו,
	קכט 5 [36] המחלק נכסיו על פיו ריבה לאחד ומיעט לאחד כו',

אבני חן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

קמב	תינוק בן יום אחד נוחל ומנחיל, 17 [21]
קמג	בשלמא התם אהרן בר חלוקה הוא להכי פרט ביה רחמנא למשקל פלגא, 33 [45]
קמד	הני תלת מידי שוינהו רבנן כהלכתא בלא טעמא, וכו', מנה לי בידך תנהו לפלוני במעמד שלשתן קנה, שגגאי הדבר לשאת אשה, ואין מקום לדור בו 37 [37]
קמה	כגון ששמח עמו ז' ימי משתה ולא הספיק לפורעו עד שמת, 3 [41]
קמו	מעשה באדם אחד ששגר לבית חמיו מאה קרונות של כדי יין, ושל כדי שמן, ושל כלי כסף, ושל כלי זהב, ושל כלי מילת, ורכב בשמחתו, 17 [35]
קמז	ת"ר, שלשה דברים צוה אחיתופל את בניו, אל תהיו במחלוקת, ואל תמרדו במלכות בית דוד, ויום טוב של עצרת ברור זרעו חטים, 27 [43]
קמח	איבעיא להו, דקל לאחד ופירותיו לאחר מהו, 7 [19]
קמט	אין מטבע נקנה בחליפין, 18 [24]
קנ	כמקרקעא דמי, שאני מקרקעא דנייד ממקרקעא דלא נייד 29 [36]
קנא	תפלין איקרי נכסי, דתנן המקדיש נכסיו מעלין לו תפלין 11 [39]
קנב	איתמר מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין, 1 [27]
קנג	ההוא מתנתא דהוה כתב בה כד הוה קציר ורמי בערסיה ולא כתב בה ומגו מרעיה איפטר לבית עולמיה 32 [34]

קל	ר' יוחנן בן ברוקה אומר, אם אמר על מי שראוי ליורשו דבריו קיימין, 5 [25]
קלא	דאין לדיין אלא מה שענינו רואות 1 [32]
קלב	מעשה ואירע הדבר בבת אחותי, כלה, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו תקרע כתובתה ותעמוד על מתנתה, ונמצאת קרחת מכאן וקרחת מכאן, 12 [22]
קלג	גנבא גנובי למה לך אי סבירא לך כרבי יוחנן בן ברוקה אימה הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה 9 [27]
קלד	שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן 16 [31]
קלה	אם הקלנו בשבוייה (משום דמנוולא נפשה לגבי שבאי) נקל באשת איש, 18 [28]
קלו	טעמיה דר' יוסי לא ידענא הלכה איבעי מיניה [וכו'] בתר דנפקו אמר ליה היינו טעמיה דרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו, 19 [30]
קלז	איזהו רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים כרבן שמעון בן גמליאל, 11 [37]
קלח	כאן בשותק מעיקרא ולבסוף צווח ע"ב: ומנהג שלנו שנהגו לנכך כל הקהל באחריו אחד, 1 [33]
קלט	הניח בנים גדולים וקטנים אין הגדולים מתפרנסין על ידי הקטנים, ולא הקטנים נזונין על הגדולים אלא חולקין בשוה, ע"ב: פרק תשיעי מי שמה, 4 [34]
קמ	יתומין שקדמו ומכרו בנכסים מועטין מה שמכרו מכרו 8 [23]
קמא	בת תחלה סימן יפה לבנים [תחלה = קמא], 12 [36]

אבני הן

סימוני הדפים של מסכת בבא בתרא

קנד 9 [33]	דר"מ סבר מו"ה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו
קנה 13 [19]	מעשה בבני ברק באחד שמכר בנכסי אביו ע"ב: מגלת אסתר בוזא שטרא דמר בוזא,
קנו 2 [29]	אלא קים להו לרבנן דינוקא מקרבא דעתיה גבי זווי, ואי אמרת זביניה זביני זמנין דמקרקשי לי זווי אזיל מזבין לכולהו נכסי דאבוה,
קנז 23 [39]	וחכמים אומרים זה היה פיקח שמכר לו את הקרקע מפני שהוא יכול למשכנו עליו, ע"ב: מהדורא קמא דרב אמי אבר לן ראשון קנה, מהדורא בתרא דרב אמי אבר לן יחלוק,
קנח 6 [7]	ובית הלל אומרים נכסין בחזקתן, ע"ב: אוירא דארץ ישראל מחכים, עדא אמרה בן עזאי תלמיד חבר דרבי עקיבא הוה,
קנט 15 [40]	אלא אי קשיא הא קשיא היה יודע לו עדות בשטר עד שלא נעשה גזלן ונעשה גזלן ע"ב תוס': מיהו הימא דרא שמביאו הנמרא שני פעמים במסכת אחת.
קס 2 [12]	פשוט שכתבו עדיו מאחוריו מקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהם פסולין, פרק עשירי גמ פשוט,
קסא 1 [16]	ולא אמרו מחק פסול אלא במקום שריר וקיים וכשיעור שריר וקיים,
קסב 4 [7]	הרחיק את העדים שני שיטין מן הכתב פסול
קסג 17 [27]	בכתב יד עדים ולא כתב ידי סופר, מ"ט דכל המזייף לאו לגבי ספרא אזיל ומזייף,
קסד 19 [28]	הני מילי היכא דכתיבי סהדי אמחקא
קסה 3 [28]	רוב בגזל, ומיעוט בעריות והכל בלשון הרע, בלשון הרע סלקא דעתך, אלא אבק לשון הרע
קסו 10 [20]	האשה שהיו עליה ספק חמש לידות
קסז 6 [34]	לא לחוי בסוף מגילתא, דלמא משכח לה אחר, וכתביב דמסקא ביה זווי,
קסח 7 [42]	האי צורבא מרבנן דאזיל לקדושי איתתא נידבר עם הארץ בהדיה דלמא מחלפו לה מיניה,
קסט 25 [28]	ולכתוב תברי למוכר כל שטרי דיפקון על ארעא דא פסולין לבר מן דיפוק בזמנא דא,
קע 45 [52]	והא קיימא לן המלוה את חבירו בעדים אינו צריך לפרעו בעדים,
קעא 23 [25]	הכל מודים שאם הוזקקנו לעונתו של שטר ונמצאת עונתו מכוונת בשבת או בעשרה בתשרי, ששטר מאוחר הוא וכשר, ע"ב: וק"ל דלא מוספי' מיוצתא אלא ממנשה או גרייתא שהיא הלכה, וב"ה גם בר"ה ב"מ ז.
קעב 11 [31]	כי קיימיתו בהיני כתבו בהיני ואף על גב דמסירן לכו מילי בשילי,
קעג 36 [41]	נמצא לאחד ששנים, הגדול פרוע והקטן אינו פרוע
קעד 3 [29]	כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ מערב וצידון וראיה אחרונה
קעה 5 [29]	רב ושמואל דאמרי תרוייהו, מלוה על פה אינו גובה, לא מן היורשין ולא מן הלקוחות,
קעו 45 [46]	מכלל דערב בעלמא לא בעי קנין, ופליגא דרב נחמן,

אבני חן

סימני הדפים של מסכת בבא בתרא

והלכתא ערב בשעת מתן מעות לא בעי קנין, אחר מתן מעות בעי קנין, ערב דבית דין לא בעי קנין, דבהחיא הנאה דמהימן ליה, גמר ומשעבד ליה,	סיום 1810 ז 2718